ב"ה

אין ליכט
פון תורה

מקראות גדולות - נביאים
ירמיה

עם ח"י פירושים
בלשון הקודש
עם פירוש עברי טייטש

861

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשס"א לפ"ק

מקראות גדולות

ירמיה

מן עשרים וארבעה

כתבי קודש

דפוס והוצאת
אברהם יצחק פריעדמאן
ניו-יארק נ. י.

מקראות גדולות

ספר

ירמיה

מן עשרים וארבעה

באותיות גדולות, ובכל פאר ויופי אשר עוד לא היה לעולמים

מוגה, ומדויק היטב על פי המסורה, עם ח"י פירושים

חדשים גם ישנים, מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים ואלה הם:

א) תרגום יונתן בן עוזיאל. על כל הנ"ך.
ב) תרגום רב יוסף. על דברי הימים.
ג) פי' רש"י, שלם. כאשר בספרים ישנים.
ד) פי' אבן עזרא, על נביאים האחרונים ועל כתובים.
ה) פי' אבן עזרא, על ישעיה.
ו) פי' מהר"י קרא, הועתק מכ"י ישן כתוב על קלף לפני שש מאות ושלשים שנה.
ז) פי' רבינו סעדיה גאון, על דניאל.

ח) פי' הרד"ק, ט) פי' הרלב"ג – מוגהים מכל השגיאות אשר נפלו בם בדפוסים אחרים.
י) מנחת שי, מנוקד היטב עם הערות רבות.
יא) מצודת דוד, יב) מצודת ציון – מוגהים ומתוקנים היטב מאוד.
יג) הגהות הגרי"ב, מהגאון ר' ישעי' ברלין זצ"ל.
יד) תולדות אהרן, מסומן בסימנים מדויקים.
טו) ציוני המסורה, כולם, לא יחסר דבר.

ולמען לא יהיו ספרי העו"א האלה חתומים לאלה אשר לא יבינו בטוב הפירושים האלה, וחפצים גם הם להתחכם באורן של חכמים, ולהנות מטובם. הוספנו עליהם עוד פירושים אחדים יקרים בשפת יהודית-המדוברת. מועתקים מספרי רבותינו הראשונים והאחרונים, למען יהיו כבאר מים חיים, לשתות מהם כל צמא לדבר ה'. והם:

טז) פי' ע"ט על כל דנ"ך, מתוקן היטב מאוד ביתר שאת מן הע"ט הנדפס בכל ספרי הנ"ך.
יז) משלי חכמים, פי' יקר חדש, מפרש כל פסוק ע"פ משל ערב ומתוק לחיך מאוד.

יח) לקוטי יקרים, מפרש כל פסוק בדרך דרוש, מלוקט מגדולי המפורשים הראשונים והאחרונים, הלא המה:

א) אלשיך הקדוש. ב) אברבנאל. ג) אבן עזרא. ד) אפיקי יהודה. ה) אבן משה. ו) אמרות טהורות. ז) ארץ החיים. ח) אמרי בינה. ט) אוהל יעקב. י) אהבת יונתן. יא) אדרת אליהו. יב) אור עולם. יג) באר שבע. יד) בינה לעתים. טו) גלי רזיא. טז) דרכי יוסף. יז) דבר שמואל. יח) דברי שאול. יט) זוהר הקדוש. כ) זקן אהרן. כא) זרע ברך. כב) חזון למועד. כג) חזה ציון. כד) ילקוט הראובני. כה) ילקוט השמעוני. כו) ילקוט חבקוק. כז) ילקוט חדש. כח) כלי פז. כט) כלי חפץ. ל) כנף רננים. לא) כפלים לתושיה. לב) מדרש רבה. לג) מדרש הנעלם. לד) מדרש שמואל. לה) מדרש משלי. לו) מגדל דוד. לז) מדרש תלפיות. לח) מהר"י ספורני. לט) מלבי"ם. מ) ספר חרדים. מא) ערבי נחל. מב) פני ארי' זוטא. מג) פרקי דר"א. מד) פרשת דרכים. מה) פי צדיק. מו) קב בשמים. מז) רמב"ם. מח) רמב"ן. מט) רד"ק. נ) רלב"ג. נא) ראש אמנה. נב) רביד הזהב. נג) ריקאנטי. נד) שמן המור. נה) שוחר טוב. נו) שמן הטוב. נז) תנא דבי אליהו. נח) תנחומא. נט) תיקוני זוהר. ס) תולדות נח. סא) תאומי צביה.

לובלין

בדפוס המשובח של השותפים המפורסמים

הרבני הנגיד מוה' משה נ"י שניידמעהער, והנגידה האלמנה מרת נחמה תחי'

אשת המנוח ר' יעקב ז"ל הערשענהארן.

שנת **ועמי** את **טובי ישבעו נאום** יי (ירמיה ל"א י"ד) לפ"ק

הקדמת רד"ק

לספר ישעיה *)

רוח נבואה. בה יעלו וינבהו.
אנשי אמת. ולאל יכלו ויכמהו:
הפריד יחידתם. מעל גויתם.
עודם בחיותם. יראו ויתמהו:

סודות פליאות. אכן בישראל בלבד.
ועם אחר לא־ידעו מה הוא:
ואני בנו קמחי. מאל אני שואל.
עזרי בביאורי. בחזון ישעיהו:

אמר דוד בר יוסף בן קמחי הספרדי. ארבע ספרים אלו שהם ישעיהו ירמיהו יחזקאל ותרי עשר. הם נבואות ותוכחות ונחמות על ישראל. גם יש בהם נבואות לאומות העולם על פורענותם . ולפי שהרעו לישראל נכתבו בין הנבואות בכתבי הקודש כמו שנבאו הנביאים עליהם . להודיע כי נקם מהם הקב"ה נקמות ישראל . וישעיה נבא בימי ארבעה מלכים אלה . גם הושע מצאנו שנבא בימי ארבעה מלכים אלה על יהודה וירושלם . ובהושע זכר ירבעם בן יואש מלך ישראל . לפי שנתנבא על חרבן בית יהוא ועל מלכות אפרים שתכלה . וישעיה לא נבא אלא על יהודה וירושלם. ואף על פי שאמר ובעוד ששים וחמש שנה יחת אפרים מעם . לא על נבואת יהוא בא אותו הפסוק אלא להבטיח את יהודה שלא יפחדו עוד מאפרים . וכן מה שאמר וידעו העם כולו אפרים ויושב שמרון . בעבור יהודה אמר כמו שאמר בסוף הפרשה מנשה את אפרים ואפרים את מנשה יחדיו המה על יהודה . וכן מה שאמר הוי עטרת גאות שכורי אפרים . בעבור שזכר יהודה שלמדו ממעשיהם . כמו שאמר וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו' , מכל מקום עקר נבואתו היתה על יהודה . ואמרו כי בשנה שנתנגע עזיהו מלך יהודה היתה תחלת נבואת ישעיה . לפי שאמר בשנת מות המלך עזיהו . ואמר את מי אשלח ואמר הנני שלחני . ואותה הפרשה היתה ראויה להיות תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה . ואפשר כי בתחלת מלכות עזיהו היתה תחלת נבואתו . כי אמר בדברי הימים ויתר דברי עזיהו הראשונים והאחרונים (הלא הם כתובים בספר אשר) כתב ישעיהו בן אמוץ הנביא . נראה כי גם בדבריו הראשונים נתנבא . אבל בשנת מות המלך עזיהו ראה המראה הגדולה שלא ראה כמוה קודם לכן . לפיכך נבהל באותה מראה . ומה שאמר את מי אשלח . נביאים אחרים היו בימיו . כי היה עמוס . והיה זכריה המבין בראות אלהים . והיה הושע בן בארי . ואמר את מי אשלח שידע להוכיח את העם הזה . כי שלחתי אליהם נביאים ולא הועילו . ואמר ישעיהו הנני עדיין שלחני . כלומר הנני עדיין שלחני . כי אם לא הועלתי עד עתה אולי אועיל עדיין . ואפשר לפרש פסוק דברי הימים . כי דברי עזיהו הראשונים שהיו קודם נבואתו כתבם בספר עם האחרונים אחר שנתנבא:

לספר ירמיה

עזור נא אל אדיר. ועין לבי האיר.
בכתבי דברי. ירמיהו הנביא:
היה עם פי עמי. בדבר לא יחטיא.
ויצדק מבטי. וישר מחשבי:

סמוך אלי. תמוך בידי לבבי.
היה עזרי. בפירוש ירמיהו:
בחנתי בעזרתך. הלא היא.
ובינתי באיכה־הוא. ומה הוא.

אמר דוד בן יוסף בן קמחי . זה הספר מצאנוהו מסודר בסדרן של נביאים אחר ספר ישעיהו. וכן כתבתי פירושו אחר פירוש ספר ישעיהו ואף על פי שאינם מסודרין כן בדברי רבותינו זכרם לברכה שאמרו סדרן של נביאים יהושע שופטים שמואל מלכים ירמיה יחזקאל ישעיה תרי עשר. ונתנו טעם כיון דמלכים סופיה חרבנא וירמיה כולית חרבנא ויחזקאל סופיה נחמתא וישעיה כוליה נחמתא סמיך חרבנא לחרבנא ונחמתא לנחמתא . אף על פי כן בכל הספרים הטובים אשר ראינו שנכתבו בספרד סכמה שנים סדרם לפי זמנם ישעיהו קודם לירמיהו כמו שקדם זמנו לזמנו וכן ירמיהו קודם ליחזקאל . ובשנים עשר שהוא אחרי כן השוו עם סדר רבותינו זכרם לברכה אף על פי שיש בהם נביאים קדמו לירמיהו ויחזקאל לפי שנבואתן קטנה לא כתבו כל ספר וספר לבד כדי שלא יאבד במעוטו כמו שאמרו רבותינו זכרם לברכה איירי דזוטר מרכס. ונכתבו נבואתם בספר אחד עם נבואת חגי זכריה ומלאכי שהיו נביאים האחרונים. ונבואתם גם כן קטנה ואני אכתוב בעזרת השם בפירוש הספר הפסוקים שצריך לפרשם והמלין שצריך לדקדקן לא פסוק אחר פסוק בכל מקום כמו שעשיתי בפירוש ישעיהו. אלא כמו שעשיתי בפירוש ארבעת ספרים הראשונים. ומצאנו שלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור ירמיהו וצפניהו וחולדה. ואמרו רבותינו זכרם לברכה ירמיהו היה מתנבא בשוקים וצפניה בתוך בתי כנסיות וחולדה אצל הנשים.
ועתה אתחיל בעזרת המלמד אדם דעת:

---

*) מחמת איזה סיבה נשמטה ההקדמה מתחלת ספר ישעיה . ולמען יהיו המקראות גדולות שלימים בכל ולא תחסר כל בהם . המגיה עם.

א א דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ בֶּן־חִלְקִיָּהוּ מִן־
הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן׃ ב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֵלָיו בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה
בִּשְׁלֹשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמָלְכוֹ׃ ג וַיְהִי
בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
עַד־תֹּם עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ
בֶן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַד־גְּלוֹת
ירושלם

ת"א דברי ירמיה. סנהדרין לה: בימי יהויקים. מגלה י:

תרגום

* פתגמי נבואת ירמיהו בר חלקיהו מן רישי מטרת כהניא מן אמרכליא דהוו בירושלם גברא דקבל אחסנתיה בענתות בארע שבטא בנימן: ב דהוה פתגם נבואה מן קדם יי עמיה ביומי יאשיה בר אמון מלך שבטא דבית יהודה בתלת עסרי שנין למלכיה: ג והוה ביומי יהויקים בר יאשיה מלך שבטא דבית יהודה עד דשליקא חרא עשרי שנין לצדקיה אחוהי בר יאשיה מלך שבטא דבית יהודה עד דאתא נבוכדנצר מלכא דבבל וצר על ירושלם תלת

רש"י

א (א) דברי ירמיהו בן חלקיהו וגו'. ליתי בר קלקלתא דתקנן עובדוהי ירמי' בא מרחב הזונה ולוכה בר מתקנתא דמקלקלן עובדוהי אלו ישראל שקלקלו מעשיהן שבאו מזרע כשר: (ב) אשר היה דבר ה' אליו וגו'. אחר התחילה שכינה לשרות עליו באותו הזמן: (ג) ויהי בימי יהויקים. ויהי נבא כל ימי יאשיהו הנותרים וימי יהויקים בנו וימי צדקיהו בנו עד תום עשתי עשרה שנה היא השנה עד גלות ירושלים בחדש החמישי:

מהר"י קרא

א (א) דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין: (ב) אשר היה דבר ה' אליו בשלש עשרה שנה למלכו. התחיל להתנבאות: (ג) ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו. פת' ונמשכה נבואתו כל ימי יהויקים. עד תום

רד"ק

(א) דברי ירמיהו בן חלקיהו. כתב א"א ז"ל כי חלקיהו זהו הלקיהו בן שפן הכהן שמצא ספר התורה בבית ה' בימי יאשיהו וירמיהו בנו נבא בימי יאשיהו והחלה נבואתו היתה בשנת שלש עשרה למלכו ועדין לא שבו יאשיהו ויהודה כרעתם עד שמנה עשרה שנה למלכו שמצא ספר תורה: מן הכהנים. ת"י מן רישי מטרת כהניא מן אמרכליא דהוו בירושלם גברא דקביל אחסנתיה בענתות: בענתות. היא עיר מערי הכהנים כמ"ש בספר יהושע ומה שהחל בדברי לפי שכולל בספר הזה כל דברי נביאות שנבא על ישראל ועל העכו"ם וכן דברי עצמו מה שקר' לו בנבואתו עם ישראל. ובדרש ג' נביאים על ידי שהיתה נבואתם דברי קנתורין לפיכך נתלה נבואתן בעצבן ואלו הן דברי קהלת דברי עמוס דברי ירמיהו ר"ל בעצבן שדברו בדברי עצמן כמו שלמה שאמר אני קהלת הייתי מלך וכל הענין שספר בעצמו וכן עמוס ספר בדברי עצמו קשר עליך עמוס וכל הענין כמ"ש וכן ירמיהו ספר בתחלת ספרו דברי עצמו בטרם אצרך בבטן ידעתיך וכל הענין וכן בתוך ספרו מה שספר מן הרעות שעשו לו: (ג) ויהי בימי. דבר ה' שהיה אליו היה גם כן בימי יהויקים בן יאשיהו וכן בימי צדקיהו עד תום מלכותו שמלך י"א שנה בשנת אחת עשרה נפל ביד מלך בבל וגלות ירושלם בחדש החמישי כמ"ש בספר מלכים:

מנחת שי

א (א) דברי ירמיהו. טעם כמלה מירכא:

מצודת דוד

א (א) דברי ירמיהו. אלה הם דברי ירמיהו וגו' אשר בענתות אשר ישב בענתות שהיא בנחלת בנימין: (ב) אשר היה וגו'. בימי יאשיהו. תחלת דבר ה' בו היה בימי יאשיהו וגו': (ג) ויהי בימי יהויקים. היה מתנבא גם בימי יהויקים בנו והתמיד' נבואתו עד כלות עשתי עשרה שנה לצדקיהו וגו' ולתוספת ביאור אמר עד גלות ירושלים שהית' בחדש החמישי הוא חדש אב:

מצודת ציון

א (ג) תום. ענין השלמה כמו כי אם תם הכסף (בראשית מ"ז):

פירוש ע"ט

א (א) דברי ירמיהו בן חלקיהו דאס זענין די רייד פון ירמיהו דער זון פון חלקיהו ער איז געוועז מן הכהנים אשר בענתות פון די כהנים וואס זענין אין דר שטאט ענתות בארץ בנימין אין לאנד בנימין דר ירמיהו איז ארויס געקומן פון רחב הזונה אונ דרום הט אים גאט גשיקט צו שטראפן די ישראל דען גאט הט גזאגט לאז קומן ירמיהו דאס ער קומט ארויס פון רחב הזונה אונ איז פארט פרום אונ לאז שטראפן די ישראל וואס זיי קומן ארויס פון אברהם יצחק יעקב אונ זענען אליין שלעכט: (ב) אשר היה דבר ה' אליו עס הט אן געהויבן גאטס רייד צו זיין צוא ירמיהו אין דיא טעג פון יאשיהו בן אמון דר מלך פון יהודה בשלש עשרה שנה למלכו אין דעם דרייא צעהנטן יאר צוא זיין מלוכה: (ג) ויהי בימי יהויקים אונ ער איז געוועזן איין נביא אין דיא טעג פון יהויקים דר זון פון יאשיהו מלך יהודה עד תם עשתי עשרה שנה לצדקיהו ביז עס הט זיך אויס גילאזט דם עלפטע יאר צו צדקיהו דר זון פון יאשיהו מלך יהודה דאס

לקוטי יקרים

(א) דברי ירמיהו. דער ילקוט פרעגט פר וואס שטייט נאר דא אליין דברי ירמיהו ער הט דאך געשריבן ספר מלכים אין איכה אויך. נאר דברי איז טייטש שטראף רייד. אזוי וויא מיר געפונען בייא משה רבינו עס שטייט אלה הדברים וגו'. משה הט דאך געשריבן די גאנצע תורה. אין פר וואס שטייט נאר דא אליין אלה וגו' נאר ווייל דאס זענען געוועזן שטראף רייד דרום שטייט אלה הדברים אשר דבר משה וגו':

ער

ירושלם בחדש החמישי :
ד ויהי דבר
יהוה אלי לאמר :
ה בטרם אצורך
בבטן ידעתיך ובטרם תצא מרחם
הקדשתיך נביא לגוים נתתיך :
ו ואמר אהה אדני יהוה הנה לא

תרגום

שְׁנִין וְאִגְלִי עַמָּא דְבֵית בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה :
ד וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר :
ה עַד לָא בְרֵיתָךְ בִּמְעַיִן אִתְקְנֵתָךְ וְעַד לָא אֲתֵיתָא לְעָלְמָא זַמֵּינְתָךְ נְבִי מַשְׁקֵי כָּס דִּלְוָט לְעַמְמַיָּא מַנֵּיתָךְ :
ו וַאֲמָרֵית קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים הָא לֵית אֲנָא

ת"א אצרך בבטן. יומא דף פ"ב סוטה דף לב זוהר בראשית אחרי והדרם כ"ה : יתיר ואו

מהר"י קרא

עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה. שמלך אחרי יהויקים: (ה) בטרם אצרך בבטן ידעתיך. בטרם יצרתיך צורה ידעתיך בימי משה בשעה שאמרתי לו נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך :

רש"י

(ה) בטרם אצרך בבטן וגו'. מימי אדם הראשון הראהו הקב"ה לאדם דור ודור ונביאיו: אצרך. לשון צורה: ידעתיך. (קגיווסטו"י בלע"ז) כמו לא נודעתי להם (שמות ו'): הקדשתיך. זמנתיך לכך: נביא לגוים. לישראל שהם נוהגים עצמם כגוים כך נדרש בספרי נביא מקרבך וגו' (דברים י"ח) יקים לך ולא למכחישי תורה הא מה אני מקיים נביא לגוי' נתתיך בבנ"י שנוהגים מנהגי גוים. ועוד יש לפתור נביא לגוים כמו על הגוים להשקותם כוס התרעלה להנבא עליהם פורענות כמו שנאמר קח את כוס היין החימה הזאת מידי והשקיתה אותו את כל הגוים (לקמן כ"ה) ד"א בטרם תלא מרחם הקדשתיך עליך אמרתי למשה נביא אקים להם כמוך (דברים י"ח) זה הוכיחם וזה הוכיחם זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעי' שנה: (ו) אהה. לשון יללה (קונפליינ"ט בלע"ז): כי נער אנכי. אינו כדאי להוכיחן משה הוכיחן סמוך למיתתו כבר נתחבב בעיניהם בכמה נסים שעשה להם הוציאם ממצרים וקרע להם את הים הוריד את המן הגיז את השליו נתן להם את התורה העלה את הבאר אני בתחלת שליחותי אני בא

מנחת שי

(ה) אצורך בבטן. כן כתיב בוי"ו וקרי הצד"י בקמץ חטוף והוא חד מן אלין יתירין וא"ו וחסרין קמצין על פי המסורת: (ו) ואמר אהה. ה"א שנייה במפיק בספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן כל אהה ה' שבמקרא.

רד"ק

(ה) בטרם אצורך. כן כתיב בוי"ו וקרי הצד"י בקמץ חטף כמשפטו עם הכנוים ואין עמו וי"ו והענין אחד וענין בטרם אצרך כתב א"א כאשר בא היסודות הד' ידעו בכח הטבע ואחר כך הוציאו לפעל וכן אמר ישעיהו מעת היותה שם אני בכח היסודות הייתי מזמן שהייתה עת בעולם ועתה הוציאני מכח לפעל ושלחני ברוחו או פי' ידעתיך כמו ידעתיך בשם שאמר למשה ומורה עליו. ובטרם תצא מרחם הקדשתיך. כל' קדושה. וידעתיך ל' גדולה ולפי' הראשון יש לשאול והלא כל הנביאים והצדיקים ובן הרשעים בטרם הבראם ידעם והכירם אך יורה זה שאביו ואמו נזהרו בקדושה וטהרה בעת ההריון שיהית הנביא כקודש והחכם הגדול ר' משה בר מיימון ז"ל כתב כי זה ענין כל נביא אי אפשר לו מבלתי הכנה טבעית בעיקר יצירתו שיהיה נכון לנבואה עם ההתלמדות ויש לדעתו לישאל למה לא אמר זה הענין לנביא אחר אלא לירמיהו ונוכל לומר לפי שידע האל ית' שירמיהו יסרב בשליחות האל הודיעו כי הוא מוכן לנבואה מן הבטן כדי שיחזק לבו ללכת בשליחות האל ואם תאמר והלא משה רבינו ע"ה היה מסרב ג"כ בשליחות האל ולא אמר לו כן הנה הראה לו אות גדול לחזק את לבו והוא אות הסנה והאותות האחרים שנתן בו יכולת לעשותן לפני פרעה וגם נוכל לומר כי משה רבינו כבר ידע זה מעצמו כי חכם גדול היה וידע כי בעיקר יצירת האדם יש הכנה טבעית לנבואה למי שהוא עתיד להתנבא ולא זה בלבד אלא כל חכמה וכל טבע שיש באדם שהוא גובר בו יש לו קצת הבנה בו בעיקר היצירת יגבר בה עם ההתלמדות וי"ת הפסוק כן עד לא בריתך וגו' כבעמוד: (ו) ואומר אהה. ל' קריאה על הצער ועל הדאגה ומה שאמר לא ידעתי דבר ר"ל דברי תוכחות כי אני נער ואיך אוכיח עם אחד ואין תימה אם באה לו נבואה והוא נער כי הנה ג"כ שמואל היה נער בתחלה נבואתו כמ"ש ורוח הנבואה וההכימה אותם אף על פי שהיו נערים ואפשר כי נער ר"ל משרת ואף על פי שהוא גדול בשנים יקרא נער כמ"ש ומשרתו יהושע בן נון נער והיה משרת נביא אחר שהיה בימיו או חכם ר"ל ביד גדול ממני ראוי לשלוח זה השליחות לא בידי כמו שאמר משה רבינו שלח נא ביד תשלח והמפרשים פירשו כי נער היה בשנים בהנבאו וכן שמואל וזכריהו בן עדוא וי"ת

מצודת ציון

(ה) אצרך. מלשון יצירה: ידעתיך. ענין הכרה כמו ושמואל טרם ידע את ה' (ש"א ג'): הקדשתיך. מל' קדוש: נתתיך. ענין מנוי ופקידות כמו נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז'): (ו) אהה.

מצודת דוד

(ד) ויהי דבר ה'. וזהו דברי ירמיה שאמר לישראל: (ה) בטרם. עד לא יצרתיך בבטן אמך הכרתי כך שתהי' הגון ומוכן לנבוא': הקדשתיך. קדשתי אותך והזמ' ופי' לנ' כזה קדשתיך כאשר נתתיך להיות נביא להתנבאות על העכו"ם כולם: (ו) ואומר וגו'. אמרתי אהה ה' אוי לי על המגיע' והמבטל הנמלא כי אבל לא ידעתי לסדר דברי הנבוא' כלחות הלבון כי עדיין אני רך בשנים

פירוש ע"ט

ער איז מלך געוועזן נאך יהויקים דהיינו עד גלות ירושלים בחודש החמישי ביז די זיצר פון ירושלים זענען פר טריבין געווארן אין פינפטין חודש דאס איז אב האט אלץ דר ירמיהו נביאות געזאגט (דען ווען דם עלפטע יאר פון דר מלוכה פון צדקיהו האט זיך אום גלאזט דם יאר זענן די זיצר פון ירושלים פר טריבן געווארן) : (ד) (אונ אזו האט ירמיהו געזאגט) ויהי דבר ה' אלי לאמר אונ עס איז געוועזן גאטס רייד צו מיר צו זאגן : (ה) בטרם אצרך בבטן ידעתיך איידר איך גאט האב דיך ירמיהו בשאפן אין בויך האב איך דיך גיקענט דען פון דר צייט אן ווס איך האב גיוויזן צוא אדם הראשון דעם בוך פון אלע דורות איז דרינען גשטאנען אז דו ירמיהו וועסט זיין איין נביא ובטרם תצא מרחם הקדשתיך אונ איידער דו ביסט ארויס גיגאנגן פון דיין מוטערס טראכט האב איך דיך אן גיבריים צוא זיין איין נביא נביא לגוים נתתיך איך האב דיך גיגעבן איין נביא צוא זאגן נביאות אוף אנדערע פעלקיר (אזו וויא ווייטער וועט שטיין) : (ו) ואמר אהה ה' אלהים האב איך ירמיהו גיזאגט איך קלאג האר גאט הנה לא ידעתי דבר נון איך וייס ניט

צוא

יָדַעְתִּי דַּבֵּר כִּי־נַעַר אָנֹכִי: ז וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי אַל־תֹּאמַר נַעַר אָנֹכִי כִּי עַל־
כָּל־אֲשֶׁר אֶשְׁלָחֲךָ תֵּלֵךְ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר
אֲצַוְּךָ תְּדַבֵּר: ח אַל־תִּירָא מִפְּנֵיהֶם
כִּי־אִתְּךָ אֲנִי לְהַצִּלֶךָ נְאֻם־יְהוָה:
ט וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֶת־יָדוֹ וַיַּגַּע עַל־פִּי
וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִנֵּה נָתַתִּי דְבָרַי
בְּפִיךָ: י רְאֵה הִפְקַדְתִּיךָ הַיּוֹם הַזֶּה
עַל־הַגּוֹיִם וְעַל־הַמַּמְלָכוֹת לִנְתוֹשׁ
וְלִנְתוֹץ וּלְהַאֲבִיד וְלַהֲרוֹס לִבְנוֹת

ולנטוע

תרגום

ידע לאתנבאה ארי רבי
אנא ומשירוהי עקא
וגלו אנא מתנבי על
עמא הדין: ז ואמר יי לי
לא תימר רבי אנא ארי
לכל אתר דאשלחינך
תהך וית כל דאפקדינך
תתנבי: ח לא תדחל מן
קדמיהון ארי בסעדך
מימרי לשיזבותך אמר
יי: ט ושלח יי ית פתגמי
נבואתיה וסדר בפומי
ואמר יי לי הא שויתי
פתגמי נבואתי בפומך:
י חזי דמניתך יומא הדין
על עממיא ועל
מלכותא למעקר
ולתרעא ולאבדא
ולפגרא ועל בית
ישראל ולמבני ולקימא:

ת״א ויאמר כ׳. גיטין ו׳ בסרה כה. הגריי״ב. לקמן כ״א כ׳:

רש״י

להוכיח׳: (ז) על כל אשר אשלחך. אל העכו״ס: את כל אשר אצוך. לישראל תדבר: (ט) וישלח ה׳ את ידו. כל שליחות שהוא אצל יד לשון הושטה לי״א כתרגומו ושלח ה׳ ית פתגמי נבואתיה: (י) הפקדתיך. מניתך על העכו״ס: לנתוש ולנתוץ. (דיספלי״ר בלע״ז) ועל ישרא׳

מהר״י קרא

(ט) הנה נתתי דברי בפיך. וכן נאמר לו למשה ונתתי דברי בפיו וגו׳: (י) לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס. את התועאים: לבנות ולנטוע. את השבים מפשעם וכן הוא אומר רגע אדבר

רד״ק

כן ואמרית קביל בעותי וגו׳ כבעמוד: (ז) כי על כל אשר אשלחך. על במקום אל וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו ומה שאמר אשלחך תלך כי בענהות באה לו הנבואה בתחילה ורצה האל לשלחו לירושלם מקום המלוכה להוכיח את המלך ואת עמו והבטיחו שיחזק לבו ללכת למקום שלא היה רגיל שם ויתקן דבריו בפיו שידע לדבר דברי תוכחות בלא מורא: (ח) להצילך. בא במרחא בסגול הלמ״ד לפי שיש לו העמדה ופעמים יש לו משפט ההפסק לא תבטיחו שלא יגעו בו אלא יגעו בו ויכוהו ויצילהו מידם שלא ימיתוהו אע״פ שהיה ברצונם להמיתו כמ״ש וכשבאו להמיתו ואת ברוך אמר ויסתירם ה׳: (ט) וישלח ה׳ את ידו. הוא המלאך הנראה אליו ודבר אליו בשם השם ונקרא בשמו ונראה במראה הנבואה שהושיט ידו אליו והגיע הדברים על פיו ונראה לו כאלו שם בפיו דבר שיש בו ממש לתקן אף על פי שאין הגעת הדבר אלא על האוזן לא על הפה במראה הנבואה נראה לו כאלו שם בפיו דבר שיש בו ממש לתקן בו כפיו לדבר בהתוך לי׳ בלא מורא וכן אמר בישעיהו ויגע על פי שהגיע הרצפה על פיו כי שניהם ויגע בפתח היו״ד מבנין הפעיל וי״ת הפסוק דרך משל ושלח ה׳ ית פתגמי נבואתיה וגו׳ כבעמוד: (י) ראה הפקדתיך. שמתיך פקיד וממונה עליהם לטוב ולרע כי כאשר תתנבא עליהם כן יבא עליהם וכפל הלשונות הנתיצה וההריסה לפי שהרבה לדבר רע על ישראל ועל האומות והטוב היה מעט באומות כמו

מנחת שי

(י) לנתוש ולנתוץ. הנו״ן רפויות:

מצודת דוד

ונא הורגלתי בזה: (ז) אל תאמר. ר״ל אל תמאן בדבר בעבור הנערות: כי על כל. אלא על כל הדברים אשר אשלחך תלך ותדבר את כל אשר אצוך: (ח) אל תירא. אל תפחד מפני מי אשר אשלחך אליו׳ פן תפחד כלבוך ויקפלו עליך כי הני עמך להצילך מיד הבאים להרע עמך: (ט) וישלח. בנבואה נראה לו כאלו המקום פושט ידו ונגע על פיו כאלו נותן הנבואה אל פיו: הנה נתתי. בזה שנגעתי ידי בפיך נתתי דברי הנבואה בפיך: (י) הפקדתיך היו׳. בזה מניתי אותך על כל עכו״ם לנבאות עליהם חורבן והבקם

מצודת ציון

ענין לשון יללה הוא כמו והומר אהה ה׳ (יחזקאל ד׳): (ט) וישלח. ענין הושטה וכן שלח ידך והאחז (שמות ד׳): (י) הפקדתיך. מל׳ פקידות ומינוי כמו ופקדו שרי צבאות (דברים כ׳): לנתוש. ענין עקירה כמו ונטעתי אותם ולא אתוש (לק׳ מ״ב): ולנתוץ. ענין כתיתה ושבירה כמו תנור וכירים יותץ (ויקרא י״א): ולהרוס.

פירוש ע״ט

צוא רעדין כי נער אנכי וואָרום איך בין יונג און בין ניט ראַוי צו שטראָפן זיי: (ז) ויאמר ה׳ אלי האָט גאָט גיזאָגט צו מיר אל תאמר נער אנכי דו זאָלסט ניט זאָגן איך בין יונג כי על כל אשר אשלחך תלך גייערט צוא אַלימען וואָס איך וועל דיך שיקן זאָלסטו גיין ואת כל אשר אצוך תדבר און וואָס אַלץ וואָס איך וועל דיך שאַפֿן צו דיא ישראל זאָלסטו רעדן: (ח) אל תירא מפניהם דו זאָלסט קיין מורא ניט האָבן פון פאַר זיי כי אתך אני להצילך דען איך בין מיט דיר צו מציל זיין דיך נאם ה׳ אַזוי זאָגט גאָט: (ט) וישלח ה׳ את ידו ויגע על פי און גאָט האָט גישטרעקט זיין האַנט און האָט אָן גירירט אויף מיין מויל (אודר ער האָט גישיקט די רייד פון נביאות און האָט זיי מסדר גיוועזן אין מיין מויל) ויאמר ה׳ אלי און גאָט האָט גיזאָגט צו מיר הנה נתתי דברי בפיך נון איך האָב גיגעבן מיינע רייד אין דיין מויל: (י) ראה הפקדתיך היום הזה זעה איך האָב דיך גיזעצט דעם היינטיגן טאָג אויף דיא פעלקיר פון די היידין אין די קיניגרייכן לנתוש ולנתוץ ולהאביד

ולהרוס

וְלִנְטוֹעַ׃ יא וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר
מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל
שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת כִּי־שֹׁקֵד אֲנִי עַל־
דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ׃ יג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה ׀ אֵלַי
שֵׁנִית לֵאמֹר מָה אַתָּה רֹאֶה וָאֹמַר
סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה וּפָנָיו מִפְּנֵי צָפוֹנָה׃

תרגום

יא וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר מָה אַתְּ חָזֵי יִרְמְיָה וַאֲמָרֵית מְלַךְ דְּמוֹחֵי לְאַבְאָשָׁא אֲנָא חָזֵי׃
יב וַאֲמַר יְיָ לִי יָאוּת חֲזֵיתָא אֲרֵי מוֹחֵי אֲנָא עַל פִּתְגָמַי לְמֶעְבְּדֵיהּ׃
יג וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי תִּנְיָנוּת לְמֵימַר מָה אַתְּ חָזֵי וַאֲמָרֵית מְלַךְ דְּרָתַח כִּדוּד אֲנָא חָזֵי וְתִקּוֹם מִשִּׁירְיָתֵיהּ דִּמְדַבְּרָן

מהר"י קרא

על גוי ועל ממלכתו לנתוש ולנתוץ ושב הגוי ההוא מרעתו ונחמתי על הרעה אשר דברתי לעשות לו : (יא) מקל שקד אני ראה. של פירות שקדים ולכך נקרא שמם שקדים שמקדימין פירותיהן לכל הפירות : (יב) כי שקד אני. כי ממהר אני על דברי לעשותו : (יג) סיר נפוח. סיר רותח : ופניו מפני צפונה.

רש"י

לבנות ולנטוע אם ישמעו כך תרג׳ יונתן : (יא) מקל שקד. (מנדולי״ר בלע״ז). ויונתן תרגם מקל שקד מלך דמוחי לאבאשא: (יב) היטבת לראות. השקד הזה הוא ממהר להוציא פרח קודם לכל האילנות אף אני ממהר לעשות דברי. ומדרש אגדה השקד הזה הוא משעת הנטעו עד גמר בישולו עשרים ואחד יום כמנין ימים שבין שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר לתשעה באב שבו נשרף הבית : (יג) סיר נפוח. רותח (בוייל״ק בלע״ז): ופניו. רתיחותיו

רד"ק

שאמר בבני עמון ואח״כ אשיב את שבות בני עמון ואמר בעילם והיה באחרית הימים אשיב את שבות עילם ואמר לבנות כנגד לנתוש ולנטוע כנגד לנתוץ ויונתן חלק הפ׳ הרע לאומות והטוב לישראל שתרגם חזי דמניתך יוכא הדין על עממיא ועל מלכותא למעקר תרעא ולאבדא ולפגרא ועל בית ישראל למבני ולקיימא: (יא) ויהי דבר ה׳. זה היה במראה הראשונה כי בתחלת אמר לו שילך באשר ישלחהו ואחר כן באותה המראה עצמה הראה לו במראה הנבואה מקל שקד כאמרו מקל שקד אני רואה נראה כי ראה המקל בלא עלים ובלא פרחים והתבונן אליו במראה הנבואה והכיר בו שהוא מעץ שקד לפיכך אמר לו הטבת לראות שאילו ראה אותו בעלים ובפרחים מה היתה הטבת הראיה נקל הוא להכיר זה הראה לו האל מקל שקד להיות משל על הפורענות העתידה לבא על ישראל שתבא להם במהרה כמו שעץ השקד ממהר לפרוח יותר משאר העצים לפיכך נקרא שקד כי השקידה ענין המהירות וההשתדלות וכן אמר כי שקד אני על דברי לעשותו ואמר לשקוד על דלתותי יום יום וי״ת מקל שקד מלך דמוחי לאבאשא אנא חזי: (יג) ויהי דבר ה׳ אלי שנית. מה שאמר שנית לפי ששתי המראות היו בענין אחד ואף על פי שהדברים נראים לו נשתנו אמר כי בענין זה נראה לו פעם שנית ששאלו גם כן מה הוא רואה ופי׳ לו גם כן המשל תוך המראה לא שבא לספר הפעמים שנראה לו כי לא ספר אלא זאת וכן ויהי דבר ה׳ אל יונה שנית לפי שדבר עמו בענין נינוה ב׳ פעמים לפיכך אמר שנית לא כדברי בעל הדרש שאמר שנית דבר עמו שלישית לא דבר עמו: סיר נפוח. נפוח תאר ופירושו רותח והסיר כשהוא רותח מעלה הבל כמו הנופח באש שמוציא הבל מפיו בעת הנפיחה: ופניו מפני צפונה. הצד מן הסיר שיצקו ממנו יקרא פנים: מפני צפונה. היה לו לומר אל פני צפונה אלא באמרו במ״ם באר בו שני ענינים כי פני צפונה מורה כי פני הסיר היו פונים פני צפונה ואמר אותו במ״ם להורות כי המרתיחים אותה היו מארץ צפון והיא בבל שהיא מזרחית צפונית לארץ ישראל. וא״א ז״ל פירש ופניו פני השפתים או הכירה ששופתין עליה הקדרה אמר כי פני

מצודת ציון

מל׳ הריסה וסתירה : לבנות. מל׳ בנין : (יא) מקל. מטה : שקד. שם פרי שקדים כמו ויגמול שקדים (במדבר י״ז) : (יב) שוקד. ענין מהירו׳ כמו וישקוד ה׳ (דניאל ט׳) : (יג) סיר. קדרה וכן על סיר הבשר (שמות ט״ז) : נפוח. ר״ל מעלה רתיחה ע״ש שנראה

מצודת דוד

כפי מה שאלוה לך : (יא) מה אתה רואה. במראה הנבוא׳ : מקל שקד. מטה מאילן שגדילים בו שקדים : (יב) היטבת לראות. ר״ל ראית דבר ראוי לפי הזמן כי שוקד אני על דברי לעבותו וא״כ ראית דבר המרמז למה על מה שעתיד להיו׳ כי מקל שקד ראית ואני שוקד על דברי והמה אחד הם: (יג) שנית. ר״ל פאלגי פעם שנית: מה אתה רואה. במראית הנבוא׳ : סיר נפוח. קדירה מעלה רתיחה : ופניו. פני הרתיחה מקו׳ שמעל׳ רתיח׳ מרובה הוא מעבר הצפון :

משלי הכמים

(יא) מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רוֹאֶה וגו׳. דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶער הָאט גִיגֶעבִּין צַייג צוּ אַשְׁנַיידֶער עֶר זָאל אִים מַאכִין אַקַאפָּאטֶע עֶר הָאט אָבֶּער גִיזָאגְט דֶעם שְׁנַיידֶער עֶר מוּז הָאבִּין דִי קַאפָּאטֶע פֶּערְטִיג אוֹיף מָארְגִין, דֶער שְׁנַיידֶער הָט צְווַייעֶרְלֵיי מִיטְלֶען דִי קַאפָּאטֶע זָאל זַיין פַארְטִיג אוֹיף מָארְגִין. אָדֶער עֶר וֶועט אוֹיף זַיין אַגַאנְצֶע נַאכְט אוּנ וֶועט נֵייֶען. אָדֶער עֶר וֶועט נֶעמֶען נָאך אַמֶענְטְשׁ זָאל אִים הֶעלְפִין נֵייֶען. אָדֶער עֶר וֶועט מַאכִין וַוייטֶע נֶעט. פַר צְוַויי נֶעט וֶועט עֶר מַאכִין אֵיינֶע וֶועט אוֹיךְ גֶעשְׁווִינְט פַארְטִיג וֶוערִין. דֶער אוּנְטֶערְשֵׁייד אִיז. אוֹיבּ עֶר וֶועט אוֹיף זַיין אַגַאנְצֶע נַאכְט אוּנ נֵייֶען אָדֶער עֶר וֶועט גֶעמֶען נָאך אַמֶענְטְשׁ

פירוש ע"ט

וְלַהֲרוֹס צוּ אוּם רַייסְן אוּנ צוּ בְּרֶעכְן אוּנ צוּ מַאכְן פַר לִירֶען אוּנ צוּא פִירִין מִיט דַיין נְבִיאוּת לִבְנוֹת וְלִנְטוֹעַ אוּנ צוּ בּוֹיעֶן אוּנ צוּ פְלַאנְצִין דִי יִשְׂרָאֵל אוֹיבּ זַייא וֶועלְן צוּ הֶערִין צוּ זַיין גִיט : (יא) וַיְהִי דְבַר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר אוּנ נָאכְט רֵייד אִיז גִיוֶוען צוּא מִיר צוּ זָאגְן מָה אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָוס זֶעהְסְטוּ יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה הָאבּ אִיךְ גִיזָאגְט אֵיין מַאנְדְלִ שְׁטֶעקִין זֶעה אִיךְ : (יב) וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מִיר הֵיטַבְתָּ לִרְאוֹת דוּ הָאסְט גוּט גִיזֶעהְן דֶען אֵיין מַאנְדְל בּוֹים הֵייבְּט אן צוּ בְּלִיעֶן פְרִיעֶר פַר אַלִי בֵּיימֶער דָאס אִיז אֵיין סִימָן כִּי שֹׁקֵד אֲנִי עַל דְּבָרִי לַעֲשֹׂתוֹ דָאס אִיךְ וֶועל אוֹיךְ אֵיילִין אוֹיף מַיינֶע רֵייד צוּא טָאן זַייא : (יג) וַיְהִי דְבַר ה׳ אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר אוּנ נָאכְט רֵייד אִיז גִיוֶוען צוּ מִיר דֶם אַנְדֶערִי מָאל צוּ זָאגִין מָה אַתָּה רֹאֶה וָוס זֶעהְסְט דוּא וָאֹמַר סִיר נָפוּחַ אֲנִי רֹאֶה הָאבּ אִיךְ גִיזָאגְט אֵיין זוֹדִיגִין

יד וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֵלָי מִצָּפוֹן תִּפָּתַח
הָרָעָה עַל כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו כִּי ׀ הִנְנִי
קֹרֵא לְכָל־מִשְׁפְּחוֹת מַמְלְכוֹת צָפוֹנָה
נְאֻם־יְהֹוָה וּבָאוּ וְנָתְנוּ אִישׁ כִּסְאוֹ
פֶּתַח ׀ שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־חוֹמֹתֶיהָ
סָבִיב וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה: טז וְדִבַּרְתִּי
מִשְׁפָּטַי אוֹתָם עַל כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר
עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם: יז וְאַתָּה

תאזר

תרגום

וְאַתְיָן מֵאַפֵּי צִפּוּנָא: יד
יד וַאֲמַר יְיָ לִי מִצִיפּוּנָא
תִּשְׁרֵי בִּישְׁתָא לְמֵיתֵי
עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא:
טו אֲרֵי הָא אֲנָא מְכְלֵי
לְכָל זַרְעִית מַלְכְוַת
צִפּוּנָא אֲמַר יְיָ וְיֵיתוּן
וְיִרְמוּן גְּבַר פּוּרְסוֹהִי
לְקָבֵל תַּרְעֵי יְרוּשְׁלֵם
וְעַל כָּל שׁוּרָהָא סְחוֹר
סְחוֹר וְעַל כָּל קִרְוַיָא
דְּבֵית יְהוּדָה: טז וַאֲמַלֵּיל
פּוּרְעָנוּת דִּינֵי מִנְהוֹן עַל
כָּל בִּשְׁתְּהוֹן דִּשְׁבָקוּ
פּוּלְחָנִי וְאַסִיקוּ בּוּסְמִין
לְטַעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא
וְאִשְׁתַּעְבְּדוּ לְעוֹבָדֵי
יְדֵיהוֹן: יז וְאַתְּ תִּתְקֵף

ת"א כי הנני. מקרא שער פט:

רש"י

(אספאינדי"ש בלע"ז): (יד) מצפון תפתח הרעה. בכל לצפונה של ארץ ישראל היא: (טז) ודברתי משפטי

רד"ק

השפתים שמכניסים משם האש תחת הסיר היו לצד צפון מורה שהמבעיר האש תחת הסיר יבא מצפון והסיר היא ירושלם כמו שהמשיל אותה ג"כ בנבואת יחזקאל לסיר ואמר שפות הסיר ששות וכל הענין ושם מבואר הענין וי"ת סיר נפוח מלך דרתח כדוד אנא הזי ומקום משריתיה דמדברן ואתיין מאפי צפונא: (יד) תפתח. ענין ההרה כמו ויפתח את הגמלים כאילו היתה קשורה עד הנה ועתה תהיה מותרת לבא על ישראל ועל הדרך הזה ת"י תשרי בישתא כמו שת"א ויפתח את הגמלים ואשרי ית גמליא ואפשר ג"כ ענין פתיחה כי שני הענינים קרובים: (טו) כי הנני קורא. כאילו אני קורא להם שיבאו כלו' אשים בלבם שיבאו: משפחות ממלכות צפונה. המשפחות אמר על העם ומכלכות אמר על המלכים ראשי המטלכות ועל שמם נקראים ממלכות ואומר זה על מלכי ארץ בבל והמלך הגדול היה נבוכדנצר ועל המלכות אמר ובאו ונתנו איש כסאו ר"ל כשיצורו על ירושלם והם נרגל שראצר רב מג וכל רבי מלך בבל שזכר למטה כאשר נלכדה ירושלם: (טז) ודברתי. דבור האל עמהם הוא הביא המלכים עליהם וכן אמר אליהוא כי באהת ידבר אל וגו' ואמר ובמסרם יחתום והוא הדבור שידבר עמהם שיביא יסורים עליהם להוכיחם: למעשי ידיהם. ביו"ד ויש ספרים שכ' בהם למעשה בה"א טעות הוא וע"פ המסורת הנה ידענו זה: (יז) ואתה תאזור מתניך. ללכת בזריזות כמ"ש

מנחת שי

(טו) לכל משפחות. בס"ס הכ"ף במאריך ועיין מ"ש בפרשת ראה על כל הבכור: ונתנו. בס"ס הוא"ו בגעיא: (טז) למעשי ידיהם. חד מן י"א דכתיבין יו"ד וסימנם במסרה רבתא ורד"ק כתב יש ספרים שכתוב בהם למעשה בה"א וטעות הוא וע"פ המסורת ידענו זה: (יז) ואתה תאזר. בספרי הדפוס האל"ף בחטף

מצודת דוד

(יד) מצפון תפתח הרע'. זה ירמז אשר מבבל העומדת מצפון תפתח הרעה כי עד הנה כאלו היתה הרעה קשור' לבל תבוא ועתה הותר הקשר ותבוא הרעה על יושבי א"י והמשיל לסיר כמו הסיר מאספים הנתחי' אליה ואח"ז מרתיחין אות' כן כולם יכנסו במצור העיר והאויב ילחם בם וכן נאמ' שפות הסיר שפות וגו' אסוף נתחים אליה וכו' כתה לתחיה (יחזקאל כ"ד): (טו) הנני קורא. ר"ל אעיר לבות כל משפחות של ממלכו' צפונ' והם בבל וכל ארצו' ממשלת בבל לבוא על ירושלים: ונתנו איש כסאו. כל אחד יתן כסאו מול פתחי השערים ועל החומות לצור עליה מסביב: (טז) ודברתי. אז אדבר

מצודת ציון

(יד) הפתח. ענין התרת הקשר כמו יתלי פתח (שם ל'): נפותים ואבעבועות וכן כדוד נפוח ואגמון (איוב מ"א):

פירוש ע"ט

טאפ זעה איך אונ זיין זייט איז פון צפון זייט: (יד) ויאמר ה' אלי האט גאט גיזאגט צו מיר מצפון תפתח הרעה על כל ישבי הארץ פון צפון זייט וועט גיעפינט ווערן דס בייז אויף אלי זיצער פון דעם לאנד ארץ ישראל): (טו) כי הנה קורא לכל משפחות ממלכות צפונה דען נון איך גאט וועל רופין צו אלי משפחות פון די קיניגרייכן וואס זענען אויף צפון זייט נאם ה' אזו זאגט גאט ובאו ונתנו איש כסאו אונ זיי וועלן קומן אונ וועלן געבן איטליכר מאן פון זיי זיין שטול אקעגין טור פון די טויערין פון ירושלים ועל כל חומותיה סביב אונ אויף אלע אירע מויערין ארום אונ ארום ועל כל ערי יהודה אונ אויף אלי שטעט פון דעם לאנד פון שבט יהודה: (טז) ודברתי משפטי אותם אונ איך גאט וועל רידען מיינע משפטים מיט יהודה אונ ירושלים כלומר איך וועל איין וויכוח האבען מיט זיי אויף נאר ציער בייז אשר עזבוני וואס זיי האבן מיך פאר לאזען אונ האבן גידעמפט צו פרעמדי אפ געטר וישתחוו

משלי חכמים

זאל אים העלפין. וועט דיא ארבעט זיין אין דר ארדענונג ווי זיא דארף זיין. אבער אז ער וועט מאכין ווייטע נעם. וועט דיא קאפאטע ניט זיין גוט געמאכט. דס זעלביגע איז גיוועזן ווען דר נביא ירמיה האט גיזעהן מקל שקד. אשטעקין פון מאנדיל האלץ וואס דס ווייזט אז הקב"ה וועט איילין צו ברענגין דיא שלעכטס אויף די יודין. האט ירמיה געטראכט מאמער וויל הקב"ה אוועק לייגין זייגע אלע גישעפטין אונ זיך נעמען צו טאהן שלעכטס די יודין. האט הקב"ה גיזאגט צו ירמיה היטבת לראות. דו האסט גוט גיזעהן. איך וועל געשווינט ברענגען די שלעכטס איך וועל ניט ווארטין ביז דיא שלעכטס וועט גוט פארטיג זיין. נאר פאר די צייט וועל איך ברענגען די שלעכטס. וועט די שלעכטס ניט זיין אזו שטארק וועלין די יודין קענען אויס האלטין די שלעכטס אונ וועלין בלייבין לעבין:

למעשי

תְּאָזֹר מָתְנֶיךָ וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אָנֹכִי אֲצַוֶּךָּ אַל־תֵּחַת
מִפְּנֵיהֶם פֶּן־אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם: יח וַאֲנִי
הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר וּלְעַמּוּד
בַּרְזֶל וּלְחֹמוֹת נְחֹשֶׁת עַל־כָּל־הָאָרֶץ
לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם
הָאָרֶץ: יט וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ
כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לְהַצִּילֶךָ:
ב א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב הָלֹךְ

וקראת

ת״א כלור ו/רלת: סנהדרין קי:

תרגום

חַרְצָךְ וּתְקוּם וְתִתְנַבֵּי לְהוֹן יַת כָּל דַאֲנָא מְפַקֵיד לָךְ לָא תִתְמְנַע מִלְאוֹכָחוּתְהוֹן דִלְמָא אֲתַבְרִינָךְ קֳדָמֵיהוֹן:
יח וַאֲנָא הָא יְהַבְתָּךְ יוֹמָא דֵין תַּקִיף כְּקִרְיָה כְרִיכָא וּכְעַמוּדָא דְבַרְזֶל וּכְשׁוּר דִנְחָשׁ לְאַשְׁקָאָה כְּמָא דְלָוֵט לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה לְרַבְרְבָהָא לְכַהֲנָהָא וּלְעַמָא דְאַרְעָא:
יט וִיהוֹן דָיְנִין וּמְגִיחִין לְקִבְלָךְ לְמִסְתַּר יַת פִּתְגָמֵי נְבוּאָתָךְ וְלָא יָכְלִין לָךְ אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי אֲמַר יְיָ לְשֵׁיזָבוּתָךְ:
א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימַר: ב אֱזֵיל וְתִתְנַבֵּי קֳדָם עַמָא דִי בִירוּשְׁלֶם לְמֵימַר כִּדְנַן

מהר״י קרא

דהיחתו של סיר נוטה כלפי צפון: (יז) אל תירא מפניהם פן אחיתך. אל תירא שאני אחיתך לפניהם שלא אתנך בידם: (יח) ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר. שהיא בצורה וחזקה והכל נלחמים בה ולא יוכלו לרדותה כך לא יוכלו לך וכל כך למה: (יט) כי אתך אני. להצילך:

רש״י

אותם. מתוככ עמס עס יהודה וירושלים: (יז) תאזור מתניך. לשון זירוז כלים חיל: (יח) למלכי יהודה. כנגד מלכי יהודה: (יט) ונלחמו אליך. ויהון דיינין ומגיחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבוחתך:

מנחת שי

מגול ומלא וא״ו ובספרים כ״י מדוייקים הא׳לף בשוא לבדו וחסר וגם רב פעלים כתב שהא׳לף בשוא נח ע״כ. וכן כ א׳ ז ר בגבורה חילים כ״כ הא׳לף בשוא לבדו: (יח) ולחמות. במקצת ספרים מלא וא״ו קדמאה בתר חי״ת וחסר וא״ו תניינא בספר מ״ס ובספרי ספרד מהפך ומסורת מסייעא להו דוק והשכח. ויונתן תרגם וכשור דנחש אולי היה קורא ולחמת בלשון יחיד דומיא דעיר מבצר ועמוד ברזל. וגם במקרא ישנה דפוס ויניציאה יש הערה מזה אבל לא מצאתי כן בשום ספר: ב (ב) הלך. ברור הללו מהמסורת שהוא חסר וא״ו וכן הוא

רד״ק

באליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב: פן אחתך, אם לא תירא מהם והבטח בי אצילך מידם ואם תירא מהם אחתך ואפילך לפניהם: (יח) על כל הארץ. ואחר כך פירש למלכי יהודה אמר תהיה כנגדם כעיר מבצר שלא יוכלו לך כמו שלא יוכל אדם לכבוש עיר מבצר כל שכן אם יהיו לה חומות נחשת ומה שאמר לעמוד ברזל שלא יוכל אדם להטותו ולשברו וי״ת על כל הארץ לאשקאה כס דלווט על כל יתבי ארעא: (יט) ונלחמו אליך. כמו שת״י ויהון דיינין ומגיחין לקבלך למסתר ית פתגמי נבואתך: להצילך. שלא ימיתוך: (ב) הלך. מקור או צווי וכן

מצודת ציון

(יז) תאזור. מל׳ אזור וחגורה: תחת. אחתך. ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהושע א׳): (יט) יוכלו. מל׳ יכולת והתגברות:

מצודת דוד

ממאס משפט ר״ל אביא עליהם משפט הגמול בעבור רעתם: (יז) תאזור מתניך. הוא ענין זרוז כי החגור במתניו הוא מזורז: אל תחת מפניהם. אל תפחד מפניהם מלומר להם את כל דברי. פן אחתך. כי כשתפחד אשבור אותך לפניהם ויוכלו לך להזיקך לכן אל תפחד ובטח עלי ואז לא יוכלו לך: (יח) נתתיך היום. נתתי כח בידך להיות חזק כעיר מבצר בו להתגבר על כל הארץ וחוזר ומפרש על מלכי יהודה ועל שרי יהודה ועל כהניה ועל כל עם הארץ מיתר העם: (יט) ונלחמו אליך. כולם ילחמו עמך ולא יוכלו לך כי אני עמך להצילך מידם:

פירוש ע״ט

לְמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גִיבּוּקְט צוּ דִי אָפּ גֶעטֶער נוּס זֵיי הָאבֶּן גִימַאכְט מִיט זֵייעֶרִי הֶענְט: (יז) וְאַתָּה תֶּאְזוֹר מָתְנֶיךָ אוּנ דוּ יִרְמְיָה זָאלְסְט אָן גוּרְטִין דַיינֶע לֶענְדִין (כְּלוֹמַר דוּא זָאלְסְט זִיךְ מְזָרֵז זַיין גְלַייךְ וִויא אַיין גִבּוֹר) וְקַמְתָּ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אוּנ זָאלְסְט אוּף שְׁטֵיין אוּנ זָאלְסְט רֵיידִין צוּ זֵיי אַלְץ וָואס אִיךְ וֶועל דִיךְ שִׁאפִין אַל תֵּחַת מִפְּנֵיהֶם פֶּן אֲחִתְּךָ לִפְנֵיהֶם דוּ זָאלְסְט נִיט אַנְגְסְטִין אוּנ מוֹרְא הָאבֶּן פַר זֵיי וָוארוּם אַז דוּ וֶועסְט יוּא מוֹרְא הָאבֶּן פַר זֵיי וֶועל אִיךְ דִיךְ צוּ בְּרֶעכֶן פַר זֵייא: (יח) וַאֲנִי הִנֵּה נְתַתִּיךָ הַיּוֹם לְעִיר מִבְצָר אוּנ נוּן אִיךְ הָאבּ דִיךְ גֶגֶעבֶּן דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג צוּ זַיין שְׁטַארְק אַזוֹ וִוי אַיין פֶעסְטֶע שְׁטָאט וּלְעַמּוּד בַּרְזֶל וּלְחוֹמוֹת נְחֹשֶׁת אוּנ צוּ אַיין אַייזֶערְנֶי זַייל אוּנ צוּ אַיין קוּפֶּערְנֶי מוֹיֶער עַל כָּל הָאָרֶץ אוּיף גָאר דֶעם לַאנְד לְמַלְכֵי יְהוּדָה לְשָׂרֶיהָ לְכֹהֲנֶיהָ וּלְעַם הָאָרֶץ אַקֶעגִין דִיא מְלָכִים פוּן דֶעם לַאנְד פוּן יְהוּדָה אוּנ אַקֶעגִין אִירֶע הַארִין אוּנ אַקֶעגִין אִירֶע כֹּהֲנִים אוּנ אַקֶעגִין דֶעם פָאלְק פוּן דֶעם לַאנְד (יט) וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ אוּנ זֵיי וֶועלִין מִלְחָמָה הַאלְטִין אוּנ קְרִיגִין זִיךְ מִיט דִיר וְלֹא יוּכְלוּ לָךְ אוּנ זֵייא וֶועלִין דִיךְ נִיט קֶענֶען בֵּיי קוּמֶען כִּי אִתְּךָ אֲנִי דֶען אִיךְ גָאט בִּין מִיט דִיר נְאֻם ה׳ אַזוֹ זָאגְט גָאט לְהַצִּילֶךָ צוּא מַצִּיל זַיין דִיךְ פוּן זֵייעֶרִי הֶענְט:
ב (א) וַיְהִי דְבַר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר אוּנ גָאטְס רֵייד אִיז גִיוֶועזֶן צוּ מִיר צוּ זָאגֶן: (ב) הָלֹךְ וְקָרָאתָ בְאָזְנֵי יְרוּשָׁלַיִם דוּ זָאלְסְט גֵיין אוּנ זָאלְסְט רוּפִין אִין דִי אוֹיעֶרִין פוּן דִיא זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר צוּ זָאגֶן כֹּה אָמַר ה׳ אַזוֹי

האט

וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר
יהוה זכרתי לך חסד נעוריך אהבת
כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ
לא זרועה: ג קדש ישראל ליהוה
ראשית תבואתה כל־אכליו יאשמו
רעה תבא אליהם נאם־יהוה: ד שמעו
דבר־יהוה בית יעקב וכל־משפחות
בית

ת"א קודש ישראל. קדושין כג: תבואתו קרי קמץ בז"ק

תרגום

אמר יי דכירנא לכון טבות יומי קדם רחמת אבהתכון דהימנו במימרי ואזלו בתר תרין שליחי בתר משה ואהרן במדברא ארבעין שנין בלא זוודין בארעא דלא מזדרעא: ג קודשא אינון בית ישראל קדם יי ועל בזויהון כדמעה ארמות עללא דמן דאכל מניה חיב למימת וכשירו חצד עומר ארמותא דעד לא מקרבין מניה כהניא בני אהרן קורבניא על מדבחא מן דאכיל מניה מתחיב אף כן כל בזויהון דבית ישראל יחובון בישתא תיתי עליהון אמר יי: ד קבילו פתגמא דיי בית יעקב וכל זרעית בית ישראל:

רש"י

ב (ב) זכרתי לך. אם הייתם שבים אלי תאוותי לרחם עליכם כי זכרתי חסד נעוריך ואהבת כלולות זופתך שהכללתיך לחופה ולשון הכנסה הוא. כלולותיך (נולידי"ש בלע"ז). ומה הוא חסד נעוריך לכתך אחרי שלוחי משה ואהרן מארץ נושבת יצאתם למדבר ואין צדה לדרך כי האמנתם בי: (ג) קודש ישראל. כתרומה: ראשית תבואתה. כראשית קציר לפני העומר שאסור באכילה

מהר"י קרא

ב (ב) זכרתי לך חסד נעוריך. את שכחת חסד שעשיתי לך בנעוריך שגאלתי אתכם מתחת סבלות מצרים והולכתי אתכם במדבר וספקתי צורכיכם במדבר ארבעים שנה והריני מזכיר לך חסד שעשיתי לך מנעוריך כשהלכת אחרי במדבר בארץ לא זרועה. וקראתיך קודש כמו שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וזהו הוא: (ג) קודש ישראל לה'. כלומר באותו פרק ובאותו העונה כיניתי לכם השם הזה ושמא תאמר מה הנאה יש בו מה טיבו של שם זה לקרות אתכם קודש דבר גדול הוא לכם אלו לא חללתם את שמכם בעבירות שהרי מה קודש כל הנהנה ממנו חייב אשם אף ישראל כל אוכליו יאשמו: תבואתה. ה' כתיב כנגד בכורים ושלשה תרומות ומעשר ראשון שנקראו כולם ראשית ואית דמפיק מעשר ועייל ראשית הגז: רעה תבא עליהם נאם ה'. באותו הפרק בדור המדבר אמר כך. ועכשיו שעזבתם אותו והקטר

רד"ק

זכור את יום השבת תמוך אשורי: באזני ירושלים, ר"ל עם ירושלם ומדבר כנגד העיר כאלו מדבר כנגד העם: זכרתי לך חסד נעוריך. אף על פי שאני מביא עליך רעה בעבור מעשיך הרעים לא אעשה אותך כלה וגם אעניש המריעים לך כי זכרתי לך חסד נעוריך וענין חסד נעוריך אהבת כלולותיך כמו שת"י דכיר אנא לכון טבות יומי קדם רחמת אהבתכון דהימנו בסימרי וגו' כבעמוד. ואפשר שהיה דעתו באמרו ימי ... ים על האבות אברהם יצחק ויעקב שהיו אנשי חסד או אהבת כלולותיך פירוש חסד נעוריך והכל ענין אחד על דור המדבר וקורא הימים הקדמונים ימי נעורים בדרך השאלה כמו שהנערים קודמין לבחורים ולזקנים ופי' כלולותיך שם מן כלה כי כנסת ישראל נדמת לכלה ביום מתן תורה והקב"ה נדמה לחתן: (ג) קדש ישראל. נחשב כמו קדש שלא יאכלנו זר ומה שאמר ראשית תבואתה הוא כפל ענין במ"ש כי התרומות שהיא ראשית התבואה הוא קדש וכל זרים אוכליו יש עליהם אשם כן ישראל אף על פי שהקב"ה מביא עליהם האויב הוא נענש עליהם כי זוכר להם חסד נעורים שהוא חסד האבות כמו שראינו בסנחריב וכן בנבוכדנצר ולעונש ישראל נחרבה בבל כמ"ש: תבואתה. כתיב בה"א בכקום וי"ו כמו אהלה והדומים

מנחת שי

בספרים מדוייקים ומלאת כי הדרגה בסוף וילא: וקראת. בספרים כ"י מדוייקים הואיו בגעיא. (ג) ראשית תבואתה. כתוב בה"א והתי"ו בחולם וכן הבו בספמוך יחזקאל והיסה תבואתה לנחס ע' זהר פרשת משפטים דף קכ"א ופרשת האזינו דף ר"ז ותיקונים תיקון ע"ו: יאשמו. האל"ף בשוא לבדו רד"ק: (ד) וכל משפחות. בס"ם הכ"ף במהריך כמו שכתבתי לעיל סימן ה':

מצודת דוד

ב (ב) באזני ירושלים. באזני יושבי ירושלים: זכרתי לך. זוכר אני לך את החסד אשר עשיתי עמך בימי נעוריך. בעת בחרתי אותך לי לעם כי מצאת חן בעיני: אהבת כלולותיך. האהבה שהי' לי עליך בעת היית כלה בזמן חופה וזהו כמעמד הר סיני לקבל התורה: לכתך. ר"ל זוכר לפני האמנ' שהאמנת בי בהלכת אחרי במדבר בארץ שאין בה זרע זרוע ואין מה לאכול: (ג) קודש ישראל. ולזה הוא קודש לה': ראשית. הוא המיטב שבכל תבואתו ר"ל המובחר שבכל העכו"ם: כל אוכליו. כל הגוזלים ומכלים את ישראל יהיו אשמים ורעה תבא עליהם ר"ל אף בישראל יהיו נמסרים ביד העכו"ם בעבור החטא עכ"ז על כי המה קדש לה'

מצודת ציון

ב (ב) כלולותיך. מל' כלה ותקרא כן שהיא ענין עלוי היופי כמו כלילת יופי (איכה ב') והכלה בימי חופתה היא כלולה בכל מיני יופי וקישוט: (ג) ראשית. ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (לק'

פירוש ע"ט

הט גאט גיזאגט זכרתי לך חסד נעוריך דען איך גדענק צוא דעם חסד פון דיין יוגינט אהבת כלולותיך דאס ליבשאפט פון דיין חופה (וואס איך האב דיך גיפירט אונטער דר הופה דס איז דר בארג סיני) לכתך אחרי במדבר דאס דוא ביסט ארוים גיגאנגין נאך מיינע שלוחים משה ואהרן צו גיין אין דער מדבר בארץ לא זרועה אין איין אום גיזייעט לאנד (אונ דוא האסט אפילו קיין שפייז ניט גיהאט מיט דיר אויף דעם וועג דען דוא האסט גיגלייבט אין מיר): (ג) קודש ישראל לה' דער ישראל איז היילינ פאר גאט ראשית תבואתה אונ אזו ווי דיא תבואה וואס מען שנייט זיא צום ערשטין פר דעם עומר דס זי איז אסור צו עסן כל אכליו יאשמו וועלן די בשדים וואס פר דארבין דיא ישראל גישולדיגט ווערין רעה תבא אליהם בייז וועט קומן אויף זיי נאם ה' אזו זאגט גאט: (ד) (זאגט ירמיה) שמעו דבר ה' בית יעקב הערט צו גאטס רייד איר הויז

גיזינד

בֵּית יִשְׂרָאֵל: ה כֹּה | אָמַר יְהוָה מַה־
מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ
מֵעָלָי וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ:
ו וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר
בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה בְּאֶרֶץ צִיָּה
וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא־
יָשַׁב אָדָם שָׁם: ז וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־
אֶרֶץ הַכַּרְמֶל לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ

תרגום

ה כְּדְנַן אֲמַר יְיָ מָה אַשְׁכָּחוּ אֲבָהָתְכוֹן בְּמֵימְרִי שְׁקַר אֲרֵי אִתְרְחָקוּ מִדְחַלְתִּי וּטְעוֹ בָּתַר טַעֲוָתָא וַהֲווֹ לִלְמָא: ו וְלָא אֲמָרוּ נִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ דְאַסִיק יָתָנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְדַבַּר יָתָנָא בְּמַדְבְּרָא בַּאֲרַע מֵישַׁר וְחָרוּב בַּאֲרַע צַדְיָא וְטוּלֵימוּתָא בַּאֲרַע דְלָא עָדָא בַהּ אֱנָשׁ וְלָא אִתוֹתַב אֱנָשָׁא תַּמָּן: ז וְאָעֵלִית יַתְכוֹן לַאֲרַע דְיִשְׂרָאֵל דַהֲוַת מְנַצְבָא כְּבַרְמְלָא לְמֵיכַל אִבָּהּ וְטוּבָהּ וַעֲלְתּוּן וסאיבתון

ת"א מה מלאו תגיגה ס. כארץ לא עבר. ברכות לא סוטה מו: ואביא אתכם. עקידה שער פו: ותטמאו את ספר הזוהר פ' אחרי ענת הכהנים וגו' ספר הזוהר פ' לך:

מהר"י קרא

לאלהים אחרים קורא לכל משפחות ממלכות שיבאו ויתנו איש בסאו פתח שערי ירושלים: (ה) מה מצאו אבותיכם בי עול. שנעשו כפויי טובה שלא זכרו החסד שעשיתי עמהם מנעוריהם והוא החסד המפורש למעלה ומפרש עוד והולך כענין שאמר אחריו: (ו) ולא אמרו איה ה' המעלה אותנו ממצרים. ושמא תאמר אם שאר העם נעשו כפויי טובה הכהנים ותופשי התורה מחזיקין הן בתורת ה' וזכורין הן הטובות שעשיתי עמהן לשעבר

רש"י

והאוכלו מתחייב כך כל אוכליו יאשמו כן תרגם יונתן: (ו) ולא אמרו איה ה'. כי נלך אחרי אלהים אחרים: ערבה. (פלנטור"א בלע"ז): ושוחה. (נעווי"ה איכפוסיא"ה בלע"ז): ציה. (דיסגאטע"ה בלע"ז): וצלמות. לשון חושך הוא: (ז) אל ארץ הכרמל. לארעא דישראל

מנחת שי

(ז) ואביא אתכם אל ארץ הכרמל. מלא יו"ד ואל"ף כמ"ש בספר זה סימן ל"ט:

רד"ק

לו וי"ת קדש התרומה וראשית תבואתה העומר שתרגם כן קודשיא אינון בית ישראל קדם ה' ועל בזיזיהון וגו' כבעמוד: יאשמו. האל"ף בשו"א בלבד: (ה) כה אמר. מה מצאו אבותיכם. הדורות הראשונים משנכנסו לארץ שעבדו עכו"ם: (ו) איה ה'. לא נתנו על דעתם לאמר איך נעבד אלהים אחרים ואיה ה' המעלה אותנו כלומר איך השלכנו אותו אחרי גוינו ולא פנינו אליו: ערבה ושוחה. כתרגומו מישר וחרוב: ולא ישב אדם שם. שמא תאמר כבר בימים ההם נתישבו המקומות ההם ואחר כך חרבו ושבו מדבר זה לא היה כי אין המקומות ההם ראוים לישוב כי אינם מקום זרע ומה שדרשו רז"ל בזה ידוע. ופי' אדם. אדם הראשון ואמר מאחר שלא עבר מהיכן ישב אלא כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתישבה ושלא גזר עליהם אדה"ר לישוב לא נתישבה: (ז) אל ארץ הכרמל. מה שסמך אותה אל הכרמל לפי שהארץ הנעבדת בשדות ובכרמים ואילנות טובים נקרא כרמל ולפי שארץ ישראל היתה כן כמ"ש עליה ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון וגו' קראה ארץ הכרמל י"ת לארעא דישראל דהות מנצבא ככרמלא: לתועבה. כתרגו' לפולחן טעותא שהם תועבת ה'. וכה שאמר ארצי נחלתי ר"ל הארץ הראויה לי לשרות שכינתי בה כי היא נבחר' מכל הארצות לטעם ידוע אצל

מצודת ציון

מ"מ): יאשמו. מל' אשם: (ו) ערבה. הוא כמו מדבר: ושוחה. מקום גומות ובורות כמו בשחת עשו (תהלים ט'): ציה. ענין שממון: וצלמות. צלו של מות ר"ל חשכת הקבר: (ז) הכרמל. ענין מקום שדות וכרמים וכן ונוער בשן וכרמל (ישעיה ל"ג):

מצודת דוד

אשים נפלא בסוף מן העכו"ם על שטרפו להם: נאום ה'. זהו מאמר ה': (ה) מה מצאו וגו'. מה דבר עולה מצאו בי אשר בעבורם רחקו מעלי: ההבל. זהו העכו"ם שהוא הבל ואין בו ממש: ויהבלו. ובעבור זה נעשו גם המה הבל מבלי ממש כי נמשל ממשלת' עדי ארץ: (ו) ולא אמרו. לא אמרו מדבר' לומר איה ה' ר"ל לשוב לעבוד את ה' אשר העל' אותנו מארץ מצרים: המוליך וגו'. ר"ל ולא תעינו בדרך ולא חסרנו דבר: בארץ וגו'. כפל הדבר במ"ש פעמים רבו' להפלג' הענין ובדרך המליצה: לא עבר. בדרך העבר': ולא ישב. בקביעות מקום: (ז) ואביא. הבאתי אתכם משם אל ארץ הכרמל. ר"ל מקום שדו' וכרמים: ותטמאו. במה שעבדתם בה לעכו"ם: ונחלתי. א"י שהיא נחלתי

פירוש ע"ט

גיזינד פון יַעֲקֹב וְכָל מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל אונ איר אַלֶע מִשְׁפָּחוֹת פון דעם הויז גיזינד פון יִשְׂרָאֵל: (ה) כֹּה אָמַר ה' אזו האט גאט גיזאגט מַה מָּצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל וואס האבן גיפונין אייערי עלטערין אין מיר איין עוֹלָה וואס זיי האבן זיך דער ווייטערט פון אפ מיין מיין דינסט וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל אונ זענין גיגאנגין נאך נארישקייט דאס זענן די היידענישע געצין וַיֶּהְבָּלוּ אונ זענין פר נארישט גיווארין: (ו) וְלֹא אָמְרוּ אַיֵּה ה' אונ זיי האבן ניט גיזאגט וואו איז דער גאט הַמַּעֲלֶה אוֹתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וואס האט אונז אויף גיבראכט פון דעם לאנד מִצְרַיִם הַמּוֹלִיךְ אוֹתָנוּ בַּמִּדְבָּר וואס האט אונז גיפירט אין דער מִדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה. אין איין לאנד פון איין בארין פלאץ אונ פון פאר וויסטונג בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת אין איין וויסט אונ איין פינצטער לאנד בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ אין אזו איין לאנד וואס קיין מאן איז דארטין ניט איבער גיפארן וְלֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם אונ קיין מענטש איז דארטין ניט גיזעסין: (ז) וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ הַכַּרְמֶל אונ איך האב אייך גיבראכט אין לאנד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וואס דאס איז גיפלאנצט מיט שטעט אזו ווי איין פולער וואלד לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ צו

עסין

וַתָּבֹ֙אוּ֙ וַתְּטַמְּא֣וּ אֶת־אַרְצִ֔י וְנַחֲלָתִ֥י
שַׂמְתֶּ֖ם לְתוֹעֵבָֽה׃ ח הַכֹּהֲנִ֗ים לֹ֤א אָֽמְרוּ֙
אַיֵּ֣ה יְהוָ֔ה וְתֹפְשֵׂ֤י הַתּוֹרָה֙ לֹ֣א יְדָע֔וּנִי
וְהָרֹעִ֖ים פָּ֣שְׁעוּ בִ֑י וְהַנְּבִאִים֙ נִבְּא֣וּ
בַבַּ֔עַל וְאַחֲרֵ֥י לֹֽא־יוֹעִ֖לוּ הָלָֽכוּ׃ ט לָכֵ֗ן
עֹ֛ד אָרִ֥יב אִתְּכֶ֖ם נְאֻם־יְהוָ֑ה וְאֶת־בְּנֵ֥י
בְנֵיכֶ֖ם אָרִֽיב׃ י כִּ֣י עִבְר֞וּ אִיֵּ֤י כִתִּיִּים֙

ת"א כי עברו. תענית ה ח:

וראו

תרגום

וְסָאֵיבְתּוּן יַת אֲרַע בֵּית
שְׁכִינְתִּי וַאַחְסַנְתִּי
שַׁוִיתוּן לְפוּלְחַן טַעֲוָתָא:
ח כָּהֲנַיָא לָא אֲמַרוּ נִדְחַל
מִן קֳדָם יְיָ וּמַלְפֵי
אוֹרַיְתָא לָא אֲלִיפוּ
לְמִידַע דַחַלְתִּי וּמַלְכַיָא
מְרָדוּ בְמֵימְרִי וּנְבִיאֵי
שִׁקְרָא מִתְנַבַּן בְּשׁוּם
טַעֲוָתָא וּבָתַר דְלָא יְהֲנוּן
לְהוֹן אֲזַלוּ: ט בְּכֵן אֲנָא
עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא מִנְכוֹן
אֲמַר יְיָ וּמִן בְּנֵי בְנֵיכוֹן
דְאִם יַעְבְּדוּן כְּעוֹבָדֵיכוֹן
אֲנָא עָתִיד לְאִתְפְּרָעָא:
י אֲרֵי עֲבַרוּ לְנַגְוַת כִּתָּאֵי וַחֲזוֹ וְלִמְדִינַת עַרְבָאֵי שְׁלָחוּ וְאִסְתַּכָּלוּ לַחֲדָא וַחֲזוֹ עַמְמַיָא דִגְלַן מִכְּבַךְ

רש"י

דהות מגלבא ככרמלא פירוש נטועה כיער: (ח) ותופשי התורה. סנהדרין: והרועים. המלכי': נבאו בבעל. בשם הבעל: (ט) עוד אריב. טרם אביא עליכם רעה אתווכח עמכם עוד ע"י נביאי אע"פ שרבתי עמכם כבר ימים רבים: (י) איי כתיים. לאיי כתיים. איי. (אוסכ"ם

מהר"י קרא

לכך נאמר: (ח) הכהנים לא אמרו איה ה'. כלומר איה ה' המעלה אותם מארץ מצרים: ותופשי התורה לא ידעוני. אף הם שכחו הטובות שעשיתי להם.לא ידעוני. פת' לא הכירו הטובות כמו שנאמר והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר וכן ויקם דור אחר אחריהם אשר לא ידעו את ה' (ואת כל הטובה אשר עשה ה' לישראל): והרועים פשעו בי. אלו מלכי ישראל ואחז ומנשה ויהויקים מלכי יהודה שהדיחו את ישראל מעל ה' והחטיאום חטאה גדולה: (ט) לכן עוד אריב אתכם נאום ה'. כלומר לבד ממוסר זה שהוכחתי אתכם שהייתם כדיי לזכור הטובות שעשיתי עמכם לשעבר ועוד אריב אתכם שהיה לכם לקחת מוסר מן האומות שאין לך עם שיחליף גוי אלהיו אע"פ שאין העובדו נהנה ממנו כל ימיו כמו שמפרש והולך: (י) כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאוד. שב' אימות הללו יושבי אוהל ומקנה הם ואינן קבועים במקום אחד אלא נדין ממקום למקום לתור אחרי מרעה הטוב ונושאין וסובלין את עץ פסלם על כתיפם בכל מקום הליכתן ואע"פ שאינן מכירין בו שיוכל להרע או להיטיב להם אינן

רד"ק

המשכילים: (ח) הכהנים. איה ה'. פירשנוהו והכהנים שהם לפני ה' כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה להם לומר לעם העובדים לבעל איה ה' שתעבדו לזולתו: ותופשי התורה. הם החכמים לומדי התורה לא ידעוני שלא למדו התורה לשמה לקיים מה שכתוב בה אלא לומדים בפה ולא בלב וזהו לא ידעוני כי המחשבה הטובה והמעשים הטובים הוא דעתה לא תלמוד לבד וי"ת ומלפי אורייתא לא אליפו למדע דחלתי: הרועים. הם המלכים שהם רועי העם כמו שהרועים רועי הצאן וכת"י ומלכיא מרדו במימרי: והנביאים. הם נביאי השקר: (ט) לכן עוד אריב אתכם. אדבר אתכם עוד דברי ריב והוכחה ואמר עוד כי הקדים בדברי תוכחה באמרו מה מצאו אבותיכם ואמר כמו שאמרתי על אבותיכם כן אני צריך לומר לכם כי גם אתם רעים כמותם וכן אהיה צריך להריב עם בני בניכם כי גם הם ירעו ככם וזה הדרך שאמר משה רבינו כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וסרתם מן הדרך ודברי תוכחת אלה האחרונים כי עברו איי כתים וראו וכל הענין וי"ת בכן אנא עתיד לאתפרעא מנכון אמר ה' ומן בני בניכון אם יעבדון כעובדיכון אנא עתיד לאתפרעא: (י) כי עברו איי כתיים. מלא בשתי יודין פירשו רז"ל כי לפיכך זכר אלו האומות כי הקדרים עובדים לאש והכתים עובדים למים ואע"פ שיודעים עובדי האש כי המים מכבים האש אף על פי כן אינם מסירים אלהותם וי"ת כן ארי עברו לנגוות כתאי וחזו ולמדינת

מצודת דוד

שמחם להיות מתועב לפני: (ח) הכהנים אשר עליהם. להורות דרכי ה' כמ"ש כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב') : לא אמרו איה ה'. לא הזכירו לעם לו' איה ה' למה תעזבו אותו: ותופשי התורה. הם הסנהדרין אשר עליהם משפטי התור': לא ידעוני. לא רצו לדעת ולהכיר גודל רוממותי: והרועים. המלכים מרדו בי: והנביאים. נביאי השקר מתנבאים בשם הבעל: ואחרי לא יועילו הלכו. הולכים אחר דברים שאין בהם תועלת והם הפסילים שאין בהם ממש: (ט) לכן עוד אריב אתכם. מלבד מה שהוכחתי את אבותיכם על רשעם הנה עוד אריב אתכם וידעתי בגם את בני בניכם אריב כי המטמה הזאת תלך מהאבו' לבנים דור אחר דור וכולם יאוים לתוכח' ומריב': (י) איי כתיים. לאיי כתיים והם אצלות המערב כי כתיים הם רומאיים כי וליס מיד כתים (במדבר כ"ד) ת"א ופיעו ילטרמן מרומאי:

מצודת ציון

(ח) ותופשי. ענין אחיזה כמו כי יתפוש איש באחיו (ישעיה ג') : בבעל. שם עכו"ם: יועילו. מל' תועלת: (י) הן. כמו הסן

פירוש ע"ט

עסין אירע פירות אונ איר גוטקייט וַתָּבֹאוּ וַתְּטַמְּאוּ אֶת אַרְצִי אונ איר זענט גיקומען אונ הט מטמא גיוועזן מיין לאנד וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם לְתוֹעֵבָה אונ מיין נחלה הט איר גיטאן צו מיין אום ווערדיגקייט: (ח) הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ אַיֵּה ה' אייערי כהנים האבין ניט גיזאגט וואו איז גאט דם מיר זאלין מורא האבן פר אים וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא יְדָעוּנִי אונ דיא וואס האלטן די תורה דס זענן די סנהדרין די האבן מיך ניט גיקענט וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי אונ דיא פארטחר דס זענין די מלכי יהודה אונ די ישראל האבן מורד גיוועזן אין מיר וְהַנְּבִיאִים נִבְּאוּ בַבַּעַל אונ די נביאים האבן נביאות גיזאגט פון וועגן דר אפ גאט בעל וְאַחֲרֵי לֹא יוֹעִילוּ הָלָכוּ אונ נאך די אפ געטער וואס קאנן זיי ניט העלפן זענן זיי גיגאנגין: (ט) לָכֵן עוֹד אָרִיב אִתְּכֶם דרום וועל איך מיך נאך קריגן מיט אייך נְאֻם ה' אזו זאגט גאט וְאֶת בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב אונ מיט אייערי קינדס קינדר וועל איך מיך קריגן אונ איין וויכוח האבן: (י) כִּי עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ דען פארט איבער צו דיא אינזלען פון דעם פאלק כתיים אונ

זעהט

וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד
וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת׃ יא הַהֵימִיר גּוֹי
אֱלֹהִים וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר
כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל׃ יב שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־
זֹאת וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה׃
יג כִּי־שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי

ת״א ההמיר גוי . שם עקידה שער ס : כי שתים . ספר הזוהר פ׳ ואתחנן : כבודו ת״ע תחת כבודי

תרגום

לִכְרַךְ וּמִמְּדִינָה לִמְדִינָה נַטְלִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וּמוֹבְלִין לְהוֹן עִמְּהוֹן וּבַאֲתַר דְּאִינוּן שָׁרַן פָּרְסִין יַת מַשְׁכְּנֵיהוֹן וּמְקִימִין יַת טַעֲוָתְהוֹן וְסָגְדִין לְהוֹן אֵידָא הִיא אוּמָּה וְלִישָׁן דַּעֲבָדַת כְּוָתְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ יא הָא עַמְמַיָא לָא שְׁבַקוּ פּוּלְחַן טַעֲוָתָא וְאִינוּן טַעֲוָן דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ וְעַמִּי שְׁבַקוּ פּוּלְחָנִי דִי בְדִילֵיהּ אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יְקָרָא וַאֲזַלוּ בָּתַר דְּלָא יְהָנוּן לְהוֹן׃ יב אִתְאַבָּלוּ שְׁמַיָא עַל כְּדֵין עַל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּעֲתִידָא לְמֶחֱרַב וְעַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּעֲתִיד לְאִצְטַדָאָה וְעַל דְּעוֹבְדֵיהּ בִּישִׁין עֲבַדוּ עַמִּי לְחַדָא אֲמַר יְיָ׃ יג אֲרֵי תַּרְתֵּין בִּישִׁין עֲבַדוּ עַמִּי פּוּלְחָנִי שְׁבַקוּ דִי בְדִילֵיהּ אֲנָא

רש״י

בלע״ז): וקדר שלחו . ולקדר שלחו לראות מנהגם : והתבוננו מאוד . ושימו לב להסתכל בדבר יפה: הן . כמו אם , אם המיר גוי מהם את אלהיו ואע״פ שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד וכתיים וקדרים יושבי אהלים ורועי מקנה ונוסעים והולכים ומטלטלין ממרעה למרעה וממדבר למדבר ונושאים את אלהיה׳ עמהם למקו׳ שחונים שם ואני נשאתי אתכם ונהגתם אותי כך תרגם יונתן ורבותינו אמרו כתיים עובדים למים וקדריי׳ עובדים לאש ואע״פ שיודעי׳ שהמים מכבין את האש לא הניחו את אלהיהם : (יא) בלא יועיל . בעכו״ם שאין בה תועלת : (יב) שומו שמים . לשון תמהון כמו השתוממו והוא לשון צווי כמו אם כה יאמרו אלינו דומו (שמואל א׳ י״ד): ושערו. לשון סער : חרבו מאד . כאילו אתם נהרגי׳ על ביהמ״ק שעתיד ליהרג: (יג) שתים

מהר״י קרא

ממירין בו לבחור אלהים חדשים ועמי שמכירין בי שאוכל להרע ולהיטיב להם שהוא דבר המועיל ואעפ״כ המירו בי והפשו בדבר שלא יועיל : (יג) כי שתים רעות עשה עמי . אילו עזבוני ולא הלכו להם אחרי אלהים אחרים עדיין הייתי כדיי

רד״ק

ערבאי וגו׳ כבעמוד והאריך הוא על זה הפסוק : הן היתה כזאת . בדרך שאלה לא שיהיה הן בדרך אם כמ״ש רבינו יונה אבל הן כמשמעו לקיום הדבר בחבריו ויבא ענין השאלה בלא ה״א השאלה ובלא אם כמו אתה זה בני והדומה לו : (יא) ההימיר . כן כתוב ביו״ד בין הה״א והמ״ם ונכתב כן להביא במלה ב׳ ענינים ענין התחלפה כמו ואם המר ימיר מנחי העיין והענין השני מן ובכבודם תתימרו מנחי הפ״א והוא הענין גדולת ר״ל אם החליף גוי אלהיו ואם הגדיל אלוה גוי אחר ואף על פי שהמה לא אלהים לא זה ולא זה כל אחד דבוק בשלו: (יב) שומו . כלומר ראוי העולם שיהיה חרב על זאת הרעה שומו ענין שממה : שערו . ענין סער׳ : חרבו . ענין חרבן והחי״ת נקראה בקמץ חטף והוא צווי מן הקל והמסורת עליו לית חטף וכתב רבי יונה כי יש אנשים שהיו קוראים אותו חרבו כמו חרבו פני האדמה והיו מפרשין אותו גם כן צווי אבל מן הדגוש כמו פרקו נזמי הזהב והשיב הוא עליהם מן המסרה ועוד המסרת על חרבו פני האדמה שנים ובפסוק וי״ת הפסוק כן אתאבלו שמיא על כדין על ארעא דישראל דעתידה למחרב כבעמוד : (יג) כי שתים . המשיל הטוב המשפיע לישראל בעודם מחזיקים בתורתו למקור מים

מנחת שי

(י) והתבוננו. בספרים מדויקים כ״י המאריך בה״א לא בכ״ף ומכאן ראיה שאין מאריך כזה מניע בווא הבא אחריו דאל״כ לא היתה הכ״ף דגושה והדומה לו אחר כ״ת גלתו דפרשת נשא התכבדי כתרבה דסוף נחום ורבים כיוצא בהם בל׳ התפעל שהם דגושים אחר כתי״ו וכבר דברתי מזה במאמר המאריך ואין להאריך כאן : (יא) ההימיר . במקצת ספרים כ״י חסר יו״ד האמצעית ורד״ק כתב כתוב ביו״ד בין הה״א והמ״ם : ועמי המיר כבודו בלוא יועיל . זהו אחד מי״ח תקון סופרים שבמקרא והיל״ל כבודי אלא שכינה הכתוב תדרש ילמדנו ומכילתא פ׳ בשלח ומסורת ופי׳ ת״ס אבאר בארוכה בזכריה ב׳ : (יב) ושערו . בפי״ן שמאלית כמו בסמ״ך ענין סערה : חרבו . החי״ת נקראת בקמץ חטוף והוא צווי מן הקל

מצודת דוד

וראו . מעשה מנהגם : וקדר שלחו . שלחו מלאכים לקדר הם בני ערב אשר הם בעלת המזלה : והתבוננו מאד . הקרו מאד בתבונ׳ יתירה : וראו הן היתה כזאת . לאו מעשה העכו״ם ההם וכי באמת היה׳ ביניהם כתועבה הזאת : (יא) ההימיר . וכי גוי מהם החליף אלהיו באחר : והמה . ואף כי גם אלהיהם לא אלהים המה על״ז כיון שהחזיקו בהם לא החליפום : ועמי . אבל עמי החליף כבוד המקום בעכו״ם שהוא דבר שאין בו תועלת : (יב) שומו שמים . ר״ל לאו שיהיה בעולם שממון וסער והורבן גדול בעבור התועבה הזאת : (יג) שתים רעות . ר״ל רעה כפול׳ ותחשב לשתים : מקור מים חיים . שאני כמעיין הנובע מים חיים ר״ל

מצודת ציון

ומחסר ה״א התימה וכן תתקיע עמו לשתקים (איוב ל״ג) ומשפט התקיע בה״ה התימה : (יא) ההמיר . מל׳ תמורה וחלוף וכן ואם המר ימירנו (ויקרא כ״ז) : כבודו . זה תקון סופרים והראוי כבודי : (יב) שומו . מל׳ שממון : ושערו . כמו סערו בסמ״ך ור״ל לוח סערה : חרבו . מל׳ חורבן : מאד . ר״ל גדול וחזק : (יג) מקור.

פירוש ע״ט

זעהט זייער מנהג וְקֵדָר שִׁלְחוּ וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד אונ צו די טאטערין שיקט צוא זעהן זייער מנהג אין גיט גוט אכטונג אין דר זאך וּרְאוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת אונ זעהט אוב עס איז גיוועזן אזוי ווי די זאך : (יא) הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים אוב איין פאלק פון זיי האט פר ביטין זיין היידענישע געצין וְהֵמָּה לֹא אֱלֹהִים אונ חאטשע זיי זענן דאך ניט קיין געטער וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא יוֹעִיל אונ מיין פאלק האט פר ביטען זיין כבוד כלומר זייער גאט וואס זיי זענן וואריין גיערליכט דורך אים האבן זיי פר ביטין אוף אזו איין אפ גאט וואס ער קאן זיי נישט העלפן: (יב) שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל זֹאת פר וואונדערט אייך איר הימלן אויף דעם דאזיגען וְשַׂעֲרוּ חָרְבוּ מְאֹד אונ שטורעמט גלייך ווי איר ווערט זייער חרוב דם זאלט איר טאן אויף דעם בית המקדש דם עס וועט חרוב ווערין נְאֻם ה׳ אזו זאגט גאט : (יג) כִּי שְׁתַּיִם רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי דען צווייא ערלייא שלעכטס הט מיין פאלק גיטאן דען ווע;

עזבו מקור | מים חיים לחצב להם
בארות בארת נשברים אשר לא־
יכלו המים: יד העבד ישראל אם־יליד
בית הוא מדוע היה לבז: טו עליו
ישאגו כפרים נתנו קולם וישיתו ארצו

מיתי עליהון יקרא
כמבוע דמיין דלא
פסיק ושעו בתר
טעותא דאינון להון
כגובין תבירין דלא
יכלין לקימא מיא:
יד הכעבדא הוה ישראל
אם יליד ביתא הוא
מדין אתמסר לבזוזין:
טו עלוהי יכלין מלכיא
ירימון קלהון ושוו

ת"א העבד ישראל. עקידה שער סו: עליו ישאגו. שם: פתח בס"פ לשמה

רש"י

רעות. אם המירו ירחתם כגוים בו יש כאן רעה אחת ועכשיו באותי עזבו באני מקור מים חיים ללכת אחרי עכו"ם שהם כבורות של מים מכונסין ונשברין ונסדקין ומימיהם נבלעים בסדקיהם הרי שתים רעות: לחצוב. לחפור: אשר לא יכילו. (טינדרוני"ט בלע"ז) את מימיהם שהמים מטפטפין את שפתם וכותליה' והם נופלין: (יד) יליד בית. בן האמה: (טו) ישאגו. צועקים לשון הווה: כפירים. מלכים: נצתו. נלתו באש:

מהר"י קרא

שאקצוף עליהן על שקבלו אלהותי עליהן ועזבוני כל שכן שאותי עזבו והלכו להם אחרי אלהי נכר שאין בו ממש למה דבר זה דומה לאדם שיש לו מקור מים חיים ומניחן ומבקש מים מכונסין שהן מצויין בבורות נשברים אשר לא יכילו המים. והיה להם להשים על לב מה נשתנו ישראל להיות לבז ולמשיסה בעולם מכל האומות. וכי: (יד) העבד. מקנת כסף ישראל: אם. עבד יליד בית הוא. שהאומות מושלין בו: מדוע היה לבז. שאגו

רד"ק

חיים שנובע מים בלא הפסק כן הייתי להם אני ועזבוני לעבוד אלוהות שהם להם כמו בארות נשברים: בארות. הם חריצים עשוים בבנין לאסוף להוכם מי המטר ואם הם נשברין יצאו המים מהם כמו שיכנסו בהם והנה תוחלת הבוטחים בהם נבזבה והנה טוב האל למיחלין לו הוא נמשל למקור מים חיים לשני פנים לטובה אחת שלא יבאו לו המים ממקום אחר אלא ממקומו הם נובעין ועוד שאין להם הפסק כן טוב האל למיחלים לו כי הטובה יצא להם מאתו יהוא לא יקבלנו מאחר וטובו גם כן אין לו הפסק וכן המשיל הטוב שמיחלין ישראל מהאלוהות ומהאומות העובדים אותם והיו בוטחים במלך אשור ובמלך מצרים שהיו בוטחים בו שיעזרום מהאויבים הצרים אותם כמו הבארות הנשברים כי אפי' יהיו שלמים יש להם הפסק כשיכלו המים המכונסים כי ממקום אחר יבאו להם המים המכונסים לא מעצמם כן הכח שהיה לעוזריהם היה בא להם מאחר כי המלך לא יעשה דבר אלא בעזר צבאותיו גם כן אם לא בעזר אלהים כמו שנאמר אין המלך נושע ברב חיל ואם הם בוטחים שאלהיהם יעזרם הנה הם כמו בארות נשברים שלא יכילו המים כי אפי' ישים אדם בהם מים יצאו בעד השברים ולא יִמצא בהם מים כן הם שבוטחים באלהים אחרים אפי' יהיו עם רב אפי' יהיו להם כלי זיין הרי הם כאילו אינם וינצחום אויביהם ואפי' יהיו מדוקרים וכן דגנם ותירושם יהיו למארה כמו שאמר פנה אל הרבה והנה מעט ואמר והבאתם הבית ונפחתי בו: יכילו. יחזיקו כמו אלפים בת יכיל: (יד) העבד. הה"א פתוחה כי היא להתמה כלומר אם עבד הוא או יליד בית ואם הוא יליד בית שנולד מן השפחה שיש לו לאדם בביתו והלא נקרא בני בכורי בנים אתם לה' אלהיכם ומנהג האב לרחם על הבן ואיך נמשך האל שיבוז אותו אויביו וכי עבד הוא שאין משגיח האדון כל כך עליו כמו שמשגיח האב על הבן. ומדוע: (טו) עליו ישאגו כפירים. ונתנו קולם עליו הבהילוהו בקולם ובזזוהו בידם ומדוע היה זה והכפירים הם מלכי העכו"ם נדמו לכפירי אריות והשאלה הזאת כאילו ישראל שואלים מדוע היה להם זה והנביא משיבם הלא זאת תעשה לך עזבך את ה' אלהיך: נצתה. תרגו ושכמו וכת"י צדיין ושרשו נצת וכתיב בה"א וקרי בוי"ו כמו ידינו לא שפכה והדומים לו או יהיה נצתו ענין הדלקה והבערה כמו והצת בסבכי היער והוא על דרך עריכם

מנחת שי

כמו במו ובמעדו והמסורת עליו לית וכתב ר' יונה בספר הרקמה כי יש אנשים שהיו קוראים אותו כמו חרבו מפני האדמה והיו מפרשים אותו ג"כ לשון הגל מן הדגוש כמו פרקו נמי חובב והביא היה עליהם מפני המסרת הנ"ל ועוד המסרה על חרבו המים לותרה בהם שניה ובפסוק הרד"ק בפי' וכרבים ומכלול דף ילמ"י: (יג) בארות בארת. כן ראיתי בספרים מדויקים וגם במקלות דפוסים קדמונים מלא והו"ו מניין חסר ובמקרא גדולה כתוב בכספרים

מצודת דוד

השפיע להם טובות בכל עת: לחצוב. למען יחצוב לעצמם בארו' רבות נשברו' כותליהם אשר לא יחזיקו את המים אשר נתנו בהם ר"ל עובדים לאלו' הבנים המקבלים ההשפעה מאת המקום ואף אין בידם להחזיק את ההשפע' היא בכל עת וכאו' הנה המחליף דבר בדבר הבוה לו הנה לרע יחשב אף כי המחליף דבר בדבר הגרוע ממנו: (יד) העבד ישראל. וכי ישראל הוא כעבד מקנת כסף או יליד בית בן השפחה כי אלו מפני פחיתותם לא ישגיח האדון עליהם בהשגחה פרטיו' ולכן המה נעזבים אל המקרים ואמר וכי ישראל הוא כמותם להיות נעזב אל המקרים ומדוע א"כ היה לבז: (טו) עליו. על ישראל ישאגו הכפירים לאיים עליו והם מלכי העכו"ם: נתנו קולם. עליו נתנו קולי וכפל הדבר במ"ש: וישיתו.

מצודת ציון

מעין: לחצוב. זה הל' נופל על החפירה במקו' האבני' וכן ובורות חצובים (דברים ו'): יכילו. ענין ההזקה כמו קטן מהכיל את העולם (מ"א ח'): (יד) לבז. מלשון בזה ושלל: (טו) ישאגו. ענין זעקת קול: כפירים. אריות: וישיתו. ענין שימה כמו שתו בשמים פיהם

פירוש ע"ט

ווען זיי וואלטן מיך פר ביטן אוף אזו איין גלייכן ווי איך בין וואלט איך גינוג בייז גיוועזן ווארום איך האב זיי פיל גוטס גטאן היינט האבן זיי נאך מער בייז גיטאן אותי עזבו מקור מים חיים מיך האבן זיי פר לאזט וואס איך בין גלייך וויא איין קוואל פון קוועלדיגע וואסר דס ער קוועלט תמיד אזו האב איך תמיד גוטס גיבראכט אוף זייא (אונ זיי זענין גיגאנגן) לחצוב להם בארות צו אוים האקין זיך גריבר בארות נשברים אשר לא יכלו המים צו בראכעני גריבער דס זיי קענין ניט דר ליידן די וואסר ווס אין זיי איז דען דיא ווענט פאלין איין אונ דיא וואסער ווערט גבלע אין די ערד ידס מיינט ער זיי זענין גיגאנגין צו דינען די היידען געצין ווס זיי זענען גלייך צו דיא צוא בראכענע גריבער): (יד) העבד ישראל איז דען ישראל איין קנעכט אם יליד בית הוא אודר איז ער דען איין קינד פון איין הויז דינסט מדוע היה לבז נוא ווארום איז ער איבער גיענפערט גיווארן צוא זיין ברויבט: (טו) עליו ישאגו כפרים אוף אים טוען שרייען די לייבין (דס זענען די גבורים) נתנו קולם זייא האבן גיגעבין אויף אים זייער קול וישיתו ארצו לשמה אונ האבן

לְשַׁמָּה עָרָיו נִצְּתָה מִבְּלִי יֹשֵׁב: טז גַּם
בְּנֵי־נֹף וְתַחְפַּנְחֵס* יִרְעוּךְ קָדְקֹד: יז הֲלוֹא־
זֹאת תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עָזְבֵךְ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ: יח וְעַתָּה
מַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי
שִׁחוֹר וּמַה־לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת
מֵי

נצתהו קרי ותחפנחס קרי

תרגום

אַרְעֵיהּ לְצַדּוּ קִרְווֹהִי צַדְיָן מִבְּלִי יָתֵיב: טז אַף בְּנֵי מְפִים וְתַחְפַּנְחֵס יִקְטְלוּן גִּבָּרָךְ וְיִבְזוֹן נִכְסָךְ: יז הֲלָא דָא פּוּרְעָנוּתָא תִּתְעֲבֵיד מִנִּיךְ עַל דִּשְׁבַקְתְּ יָת פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהָךְ דְּאַחֲזְיָךְ אוֹרְחָא תַּקְנָא וְלָא הֲלֵיכְתָּא בָהּ: יח וּכְעַן מָה לְכוֹן לְאִתְחַבְּרָא לְפַרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרַיִם לְמִרְמֵי דְכוּרֵיכוֹן בְּנַהֲרָא וּמָה לְכוֹן לְמִגְזַר קְיָם עִם אַתּוּרָאָה לְאַגְלָאָה יָתְכוֹן לַהֲלָאָה מֵעֵבֶר פְּרָת:

מהר"י קרא

דואין בכל יום שעלינו שואגין האומות המושלין ככפירים ונותנין קולם וישיתו ארצינו לשמה ועריגו נתצו מבלי יושב: (טז) גם בני נוף ותחפנחס. שהיא שפלה מן הממלכות: ירעוך. הראש שבכם זה יאשיהו שהרגו פרעה נכה בלכתו להציב ידו בנהר פרת: ירעוך. לשון שבירה: (יז) הלא זאת תעשה לך. תשובה לדבר היא זו כלומר אל תתמה על התפין שהאומות שולטין בכם שאת גרמת לך ביום עזבך ה' אלהיך. בעת מוליכך בדרך. ולא זכרת העת שהוליכך במדבר ושב סיפק לך כל צורכך: (יח) ועתה מה לך לדרך. לרדת מצרים לעזרה לעם שנעשה אכזרי עליכם בהיותכם גרים בינותם שגזרו עליכם להשליך זכוריכם ביאור. בשיחור ומה לך לדרך אשור. שתשלחו אליו שיבא ויושיעכם כשם שמצינו באחז ששלח למלך אשור לאמר עבדך ובנך אני עלה והושיעני מכף מלך ארם וגו' וסופו להגלותכם

רש"י

(טז) גם בני נוף ותחפנחס. הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה. ירעוך קדקד. ירצצו גולגלתכם. ירעוך לשון רצוצה כדמתרגמינן ורצוץ ורעוע: (יז) הלא זאת תעשה לך. הלא את הרעה ואת הפורענות הזאת תגרום לך החטאה והעון אשר עזבת את ה' אלהיך: בעת מוליכך בדרך. שהיה מלמד אותך לדרך הטובה והישרה: (יח) מה לך לדרך מצרים. למה תעזבי אותי ותבטחי על מצרים: לשתות מי שיחור. שטבעו זכוריכם בנילוס שיחור הוא נילוס כמה שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים בספר (יהושע י"ג): ומה לך. למרוד בי למען תגלי לדרך אשור

מנחת שי

אחרים בניהם חבלים ויב מהלוקת בדבר: (טו) נצתה. נצתו קרי: (טז) ותחפנס. ותחפנחס קרי: (יז) הלוה. מלא וה"ו ע"פ המסורת: עזבך. הטעם בקמץ

רד"ק

שרפות אש וא"א ז"ל פירש נצתו צמחו כי המקום החרב יעלה צמחים: (טז) גם בני נף. אמר הנביא והשיב להם כתופש דבריהם כן הוא כמו שאתם אומרים ועוד כי אפי' בני נף ותחפנחס שאת בוטחת בהם והולכת למצרים לבקש עזר ממצרים גם הם ירעוך קדקד ומה יעשה לך כל זה עזבך את ה': ירעוך. ישברוך כמו רעה התרועעה ורעו את דליותיו ורעו את ארץ אשור ומה שאמר קדקד כי מכת הקדקד מכה רבה מוהצה הראש באמצע כי הוא חוצה הראש ושרף זרוע אף קדקד ות"י ירעוך קדקד יקטלון גוברך ויבזו נכסך. ותחפנס כתיב וקרי ותחפנחס והיא עיר בארץ מצרים תקרא כזה וכזה כי קרובים הם: (יז) הלא זאת תעשה לך. אמר תעשה בל' נקבה על עזבך שהוא מקור לפי שהמקור הוא כדמות השם ויבא ל' זכר ול' נקבה ואמר בל' זכר כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך וכשאמר הלא זאת תעשה לך עזבך כאילו אמר עזיבתך כי היא דמות השם וכן בא בל' נקבה כמו הנקלה בעיניכם ההתחן בכלך: בעת מוליכך בדרך. הוא היה מוליך אותך בדרך ישרה ואת נטית מעליה ועזבת את ה' ללכת אחרי אלהים אחרים ואמר בדרך בידיעה בלומר הדרך הידועה שהלכו בה אבותיך הראשונים: (יח) ועתה מה לך. למה תלכי לבקש עזר ממצרים ומאשור ועזרך במקומך אם תרצי ללכת דרך ישרה לא היתה צריכה לטרוח דרכים רחוקים כאילו התאוית לשתות מי

מצודת ציון

(תהלים ע"ג): נצתה. ענין השממון כמו נלחה כמדבר (לקמן ט'): (טז) ירעוך. ענין שבירה כמו ורעו דליותיו (לקמן י"א): קדקד. היא המלעית הכלה יתולקבם השיער הילך והילך: (יח) שיחור.

מצודת דוד

יבימו הרלם לשממה ועריו כשבו בשממה מבלי אים יושב בהם ועל מלכות אפרים ילמר שגלו ככר מהרלם: (טז) גם בני נוף ותחפנחס. שהם מהכן מלרים אשר אתה בוטח בהם ותשאל מהם עזר גם המה ישברו אותך ותוזר ומפרס את הקדקוד ישברו וכאומר וכי זהו בעבור שבועי אל המקרים וכי מהלהו ביהיו נעזבים אל המקרים וכי המה כעבד הו כיליד בית: (יז) הלא זאת תעשה לך. ר"ל לא זהו בעבור בנעזבים אל המקרי' אלא זאת היה הדבר העוש' את הרע' והיא עזיבתך אשר עזבת את ה' ולא הלכת אחריו בעת שהי' מוליך אותך בדרך הישר' ובעונם לא מה שבא ולא במקר': (יח) ועתה. הואיל והכל בהשגחה למה לך ללכת לדרך מלרים והבור להיות

פירוש ע"ט

האבן גיטאן זיין לאנד צו וויסטקייט עָרָיו נִצְּתָה זיינע שטעט האבן זייאן גיצונדין אין פייער מִבְּלִי יֹשֵׁב דס קיין זיצר איז ניט דא אין זיי: (טז) גַּם בְּנֵי נֹף וְתַחְפַּנְחֵס אפילו די לייט פון נוף אונ תַּחְפַּנְחֵס דאס זעגן דיא מִצְרַיִם דס דו יִשְׂרָאֵל פר זיכרסט זיך אויף זיי זאלן דיר העלפן יִרְעוּךְ קָדְקֹד די וועלן דיר צו ברעכן דעם שארבין פון דיין קאפ: (יז) הֲלֹא זֹאת תַּעֲשֶׂה לָּךְ פאר וואר דס דאזיגע בייז מאכט צו דיר דר עון עָזְבֵךְ אֶת ה' אֱלֹהַיִךְ בְּעֵת מוֹלִכֵךְ בַּדָּרֶךְ וואס דו האסט פר לאזט גאט דיין גאט אין דר צייט וואס ער הט דיך גיפירט אונ גילערנט דו זאלסט גיין אין גוטען וועג: (יח) וְעַתָּה אונ היינט מַה לָּךְ לְדֶרֶךְ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מֵי שִׁחוֹר נאס טויג דיר יִשְׂרָאֵל גיין אין דעם וועג פון מִצְרַיִם צו טרינקן דיא וואסר פון דעם טייך שיחור דס איז דער נילוס וואס מען הט אייערי זין דר טרונקן אין אים (כלומר נאך וואס זאלסטו דיך פאר לאזין אונ זאלסט זיך פר זיכערין אויף די מִצְרַיִם) וּמַה לָּךְ לְדֶרֶךְ אַשּׁוּר לִשְׁתּוֹת מֵי נָהָר אונ נאך וואס דארפסטו דוא צו גיין אין דעם וועג פון אַשּׁוּר צו טרינקען די וואסר פון דעם פְּרָת (כלומר נאך וואס זאלסטו מורד זיין אין מיר אונ זאלסט

מִי נָהָר׃ יט תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ
תּוֹכִחֻךְ וּדְעִי וּרְאִי כִּי־רַע וָמָר עָזְבֵךְ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיִךְ וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ
נְאֻם־אֲדֹנָי יְהוִה צְבָאוֹת׃ כ כִּי מֵעוֹלָם
שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ
וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד כִּי עַל־כָּל־גִּבְעָה

ת"א תיסרך וגו'. סנהדרין צ"ג: כי מעולם עקידה שבר כו קמץ בז"ק אעבור קרי

תרגום

יט אִיתֵיתִי עֲלָךְ יִסּוּרִין וְלָא מְנַעְתָּא מִבִּישְׁתִיךְ וְעַל דְּלָא תַבְתָּא לְאוֹרַיְתָא פֻּרְעֲנוּתָא תִּתְעֲבֵיד מִנִּיךְ וּדְעִי וַחֲזִי אֲרֵי בִישְׁתָא וּמְרִידָא אַיְתִי עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם עַל דִּשְׁבַקְתְּ יַת פּוּלְחָנָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ וְלָא שַׁוִיתָא דַּחְלְתִי לְקֳבֵל עֵינָךְ אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת׃ כ אֲרֵי מֵעָלְמָא תַּבְרֵית נִיר עַמְמַיָּא מִצַּוְרֵיכוֹן פְּסָקִית חֲנִיקֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן לָא נוֹסִיף עוֹד לְמֶעְבַּר עַל מֵימְרָךְ אֲרֵי עַל רָמָא

רש"י

למעבר נהר פרת: (יט) תיסרך רעתך. סוף ברעתך תביא עליך יסורין: ומשובותיך. לשון בנים שובבים (לקמן ג'): תוכיחוך. לשון מוסר: ולא פחדתי. פחד שלי לא היה בלבך לירא אותי: (כ) שברתי עולך. העול של עץ נופל בו לשון שבירה והמוסרו' שהן של עור נופל בהן לשון נתיקה: מוסרותיך. הם רצועות שקושרין בהם העול: ותאמרי לא אעבור. על דבריך: כי על כל גבעה. אך אתה לא שמרת הבטחתך ועל כל גבעה

מהר"י קרא

מעבר לנהר פרת וזהו לשתות מי נהר: (יט) תיסרך רעתך. יש לך אדם שמקבל מוסר עד שלא ילקה וזה הוא חכם אבל הכסיל אינו מקבל מוסר עד שילקה גם את כשתבוא עליך רעה אז תוסרי: ומשובותיך. מרד שמרדת בי תוכיחוך אז תרעי ותראי כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך: ולא פחדתי אליך. מעולם לא שמת פחד יראתי על לבך: (כ) כי מעולם שברתי. עול האומות מעליכם ונתקתי מוסרותיכם: ותאמרי. לא אוסיף עוד לעבור על פיך ועל כל

רד"ק

שיחור או מי נהר מלך אשור וי"ת וכען מה לכון לאתחברא לפרעה מלכא דמצרים וגו' כבעמוד: (יט) תיסרך. אחר שנסית כמה פעמים כי בעשותך רעה יבא לך רע ובעבור משובותיך שאת מורדת בי ימשלו בך האויבים הם בעצמם רעתך ומשובותיך יהיו לך מוסר ותוכחה ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה שהרי נסית כי יבא לך רעה בעבורה וזהו ודעי וראי כי רע ומר עזבך את ה' אלהיך: פחדתי. שם בשקל פחדה אהבה אחוה אמר יראתי ופחדתי לא היתה אליך ולא פחדת שאביא עליך רע בעונש מעשיך הרעים: (כ) מעולם. מזמן קדמון שברתי עול מצרים מעליכם וכן בכל דור ודור נתקתי מוסרות הגוים מעליך וכשהייתי מציל אותך היית אומרת לא אעבור עוד על מצותיך והכתוב אעבוד לא אעבוד עוד עכו"ם

מנחת שי

לנד והוא מחוף: (כ) אעבוד. אעבור קרי ברי"ש והכתיב בדל"ת והם שתים

מצודת דוד

כמתוק במי אלה ר"ל לבקש מהם עזר' להיות נושע על ידיהם הלא הכל בהשגח' ומה יועילו לך: (יט) תיסרך רעתך. הרעות שאתה עושה המה ייסרו אותך במוסר יסורי ר"ל בעבורם תייסר ביסורין: ומשובותיך. מה שהלכת בדרכי לבך תוכיחוך במכאוב וכפל הדבר במ"ש: ודעי וראי. אז לב לדעת ועיניים לראות אשר רע ומר דבר העזיב' אשר עזבת את ה' ולא היה פחד ה' אליך כאומר הין מהאלהי' לעזבו הם מפאת העזר הבאה ממנו אם מפאת יראת העונש: (כ) כי מעולם. הלא מימות עולם הייתי לך לעזר' ושברתי העול אשר הכבידו עליך העכו"ם: נתקתי. העתקתי מעל צוארך קשרי רצועות העול: ותאמרי. ואז אמרת לא אעבור עוד על דבר ה': כי על כל גבעה. כאו' והנה לא קיימת כי על כל וכו':

מצודת ציון

זהו הנילוס: נהר. ר"ל נהר פרת: (יט) תיסרך. מל' יסורין: ומשובותיך. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה נ"ז): תוכיחוך. ענין משפט הגמול כמו והוכח במכאוב (איוב ל"ג): ומר. מל' מרירות: (כ) עולך. מל' עול ההושם על צואר הבהמה והוא משל על הכבדת העבודה: נתקתי. ענין העתק והסרה: מוסרותיך. הם קשרי רצועות העול: גבעה. ענינו כמו

פירוש ע"ט

זאלסט בורה בְּרִית זַיין מִיט דֶעם אַשור עֶר זָאל דיך פֿר טְרַייבּין אוף יֶענֶער זַייט טַייךְ פְּרָת): (יט) דֶער סוף וֶועט זַיין תְּיַסְּרֵךְ רָעָתֵךְ דָאס דַיין בֵּייז וֶועט דיך שְׁטְרָאפִין וּמְשֻׁבוֹתַיִךְ תּוֹכִחֻךְ און דַיין- ווילְדְקַייט וֶועט דיך שְׁטְרָאפֶּן וּדְעִי וּרְאִי כִּי רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת ה' אֱלֹהָיִךְ און וויים און זֶעה דָאס בֵּייז און דָאס בִּיטֶערְנִישׁ הָאט גִיבְּרַאכְט אוף דיר דַיין פַר לָאזוּנְג וָוס דו הָאסְט פַר לָאזְט די דִינְסְט פֿון גָאט דַיין גָאט וְלֹא פַחְדָּתִי אֵלַיִךְ און מַיין מוֹרָא אִיז נִיט גִוֶועןְ צו דִיר אִין דַיין הַארְצְן דו זָאלְסְט מוֹרָא הָאבִּין פַר מִיר נְאֻם ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַזוֹ זָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת: (כ) כִּי מֵעוֹלָם שָׁבַרְתִּי עֻלֵּךְ נִתַּקְתִּי מוֹסְרוֹתַיִךְ דֶען פֿון אֵייבִּיג אָן הָאבּ אִיךְ צוּ בְּרָאכִין דַיין יָאךְ און הָאבּ צוּא רִיסְעֶן דַיינֶע בִּינְד רִיכְעֶן וָוס מֶען בִּינְד צוּא מִיט זֵיי דֶעם יָאךְ וַתֹּאמְרִי לֹא אֶעֱבוֹד און דוּא הָאסְט גִיזָאגְט אִיךְ וֶועל גִיט עוֹבֵר זַיין אוף דַיינֶע רֵייד דו גָאט (און הָאסְט אבער

משלי חכמים

(יט) וּדְעִי וּרְאִי כִּי רַע וָמָר עָזְבֵךְ אֶת ה' אֱלֹהָיִךְ. דֶר נָבִיא זָאגְט שָׁאפֶּעלֶע וֶוערְטֶער וֵויים און זֶעה. שְׁלֶעכְט און בִּיטֶער. עֶס קֶען זַיין זִיס און שְׁלֶעכְט. בִּיטֶער און גוּט. און שְׁלֶעכְט מִיט בִּיטֶער צוּא זַאמֶען. דְהַיְינוּ אֵיינֶער טְרִינְקְט גוּטֶען וַויין און עֶר הָט צוּ פִיל גֶעטְרוּנְקֶען און אִיז קְרַאנְק גִיוָוארִין. וֶוען עֶר הָאט גֶעטְרוּנְקֶען דִי וַויין אִיז אִים גֶעוֶוען זִיס. און וַוייל עֶס אִיז גִיוֶוען זִיס דְרִיבֶּער הָט עֶר פִיל גֶעטְרוּנְקֶען און אִיז גִיוָוארִין קְרַאנְק הָאט אִים דִיא זִיסְקַייט שְׁלֶעכְט גֶעמַאכְט. און אֵיינֶער אִיז קְרַאנְג און עֶר נֶעמְט אַבִּיטֶערִין מֶעדִיצִין און וֶוערְט גֶעזִינְד. הָאט אִים דָאס בִּיטֶערֶע גוּט גֶעמַאכְט. אָבֶּער אַז עֶר הָאט גֶענוּמֶען אַבִּיטֶערִין מֶעדִיצִין און דֶער מֶעדִיצִין הָאט אִים נָאךְ מֶער קְרַאנְק גִימַאכְט דָס אִיז בִּיטֶער און שְׁלֶעכְט. און אַז אֵיינֶער נֶעמְט אַזִיסֶען מֶעדִיצִין און וֶוערְט גֶעזוּנְד אִיז גִיוֶוען זִיס און גוּט. בַּיי דֶעם צַדִיק אִיז אֵייבִּיג זִיס און גוּט. אוֹיב הקב"ה הָט אִים גִיגֶעבִּין אַ הַצְלָחָה אוֹיף דִי וֶועלְט און עֶר אִיז אַצַדִיק. אִיז אִים זִיס אוֹיף דִי וֶועלְט. און עֶס וֶועט אִים גוּט זַיין אוֹיף עוֹלָם הַבָּא. און אֲפִילוּ עֶר אִיז אָרֶעם

גְּבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן אַתְּ צֹעָה
זֹנָה׃ כא וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךְ שֹׂרֵק כֻּלֹּה זֶרַע
אֱמֶת וְאֵיךְ נֶהְפַּכְתְּ לִי סוּרֵי הַגֶּפֶן
נָכְרִיָּה׃ כב כִּי אִם־תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי

ת״א ואנכי נטעתיך. ס׳ הזוהר פ׳ ויחי: כי אם תכבסי ר״ה ח׳ חגיגה כ טו יבמות קה:

תרגום

מְנַטְלָא וּתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף אַתְּ פָּלְחָא לְטַעֲוָתָא: כא וַאֲנָא קַיֵּמְתְּכוֹן קֳדָמַי כְּמִנְצַב גַּפְנָא בְּחִירָא כּוּלְּכוֹן עָבְדֵי קְשׁוֹט וְאֵיכְדֵין אִשְׁתַּנֵּיתוּן קֳדָמַי בְּעוֹבָדֵיכוֹן מְקַלְקְלַיָּא סְטֵיתוּן מִבָּתַר פּוּלְחָנִי הֲוֵיתוּן כְּגֻפֶן דְּלֵית בֵּיהּ הֲנָאָה: כב אֲרֵי אִם תְּדַמִּין לְאִתְנַקָּאָה מֵחוֹבַיִךְ כְּמָא דְּמִנַּקַּן

מהר״י קרא

זאת לא עזבת מעבוד ע״ז על כל גבעה: את צועה זונה. נשכבת זונה צועה לשון מצע: (כא) ואנכי נטעתיך שורק. אשר כולה זרע אמת. בני יעקב שהיו כולן מיטה שלימה: ואיך נהפכת. לי לסור כאחרי: הגפן נכריה. שאינה מוציאה פירות: גפן נכריה. קורין אותו גפן שמוציאין ענבים שקורין בל׳ אשכנז הרטילנ״ק: (כב) כי אם תכבסי בנתר. אפילו אם היית רוצה לנקותך מעון כאדם

רש״י

את צועה ל׳ משכב ומלא כי משמש ל׳ אלא: (כא) נטעתיך שורק. שורק הוא זמורות גפן טוב כלומר בני אבות כשרים ולדיקים ומדרשו נטעתיך שורק הוספתי לך על שבע אומות של בני נח שבע מאו׳ ושם כמנין שורק: סורי. (דיסטוולטויר״ש בלע״ז): הגפן נכריה. האומות ביעריס: (כב) בנתר. מין אדמה שהפין ושפין בה את הבגדים: בורית. נקיון כמו ובר לבב (תהלים כ״ד) ויש לועזים בורית (סאבו״ן

מנחת שי

במסורת ותברו בעירה ח׳ כת״ב בס: (כא) כלה זרע אמת. כתוב בה״א וכן הוא ע״פ המסורת במסכר כמתולי ב׳ סי׳ ב׳ דכל ספר ירמיה כתוב כ ל ה בה״א בר מן תרין בחד פסוקא כי מקטנם ועד גדלם וגו׳ בסימן ו׳ ומאי דכתיב בהם במסורה וסי׳ כי מקטנם ועד גדולם דירמיה סימן ו׳ צ״ל ב׳ בפסוק הכל חוסה מבפסוק כי מקטן ועד גדול בירמיה סי׳ ח׳ בניהם בה״א ועיין מ״ש בסוף מלאכי בס״ד ובהקדמתי פ׳ בראשית כלה זרע אמת כלה כתיב רמז לכלה הגלולה מן הכל

רד״ק

ולא עשית כן אלא בנות לך עברת על מצותי ושבת לעבוד עכו״ם כמו שאתה עושה עתה כי על כל גבעה גבוהה וגו׳: צועה זונה. דמה אות׳ בעבודתם אלהים אחרים כמו הזונה שהדבק מעט זמן בזונה אחד ואחר כך תתשוק זונה אחר ותלך אחריו ובזה המשל הם רוב דברי יחזקאל כן את עבודת עכו״ם פלו׳ זמן אחד ואח״כ עכו״ם פלו׳ ואת הולכת מגבעה אל גבעה ומעץ רענן אל עץ רענן לעבוד עכו״ם: צועה. הולכת ונוסעת ממקום למקום וכן מהר צועה להפתח וכן צועה ברב כחו אך הוא פיעל יוצא: (כא) ואנכי. שורק. הוא הגפן המשובח שבמיני הגפן ואומר כי בענביו לא ימצא חרצן ואמר זה על אברהם אמר איך היה זה ואיך יצאת כמו גפן נכריה כי ממעתך היה גפן נבחר וזרע אמת והיה ראוי שיצא ממנו גם כן פרי טוב והנפנים שיטעו ממנו יהיו טובים ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה והוא הגפן הרע והיא נכרי למטע שהיה שורק ונטע אמת הוא לי כמו נכרי זר כאילו לא יצא ממנו וסורי הגפן הם הבדים הרעים שמסירין אותם מן הגפן שאין בהם צורך אמר נהפכת לי כמו סורי הגפן או כמו גפן נכריה שפירותיה באושים לא ענבים והגפן תמצא בל׳ זכר ובל׳ נקבה בל׳ זכר גפן בוקק וימצא גפן וילקט ממנו ובל׳ נקבה והיא כפורחת לגפן אחת והגפן האדרת והגפן נכרית: (כב) כי אם הכבסי. כמו שמכבסין הבגד בנתר ובבורית להעביר ממנו הכתם כן אם תכבסי עצמך ותנקי עצמך כלומר שתשובי בתשוב׳ אף על פי כן אגישך על עונך כל כך הוא רב ועצום והנה כתוב לבך כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי התשובה לזאת השאלה כי על כל פנים אם עשו ישראל שבאותו הדור תשובה היו נושעים מהאויב ולא היה מגלה אותם אבל היו מקבלים עונש עונם החרב בארצם כי יש עון שאינו מכופר בתשובה לבדה אלא עם היסורין שממרקין העון אחר התשובה ורז״ל הקשו אלו הפסוקים ותרצו כי זה וזה אחר גזר דין אלא כאן בגזר דין שאין עמו שבועה כאן בגזר דין שיש עמו שבועה כי גזר דין שיש עמו שבועה אינו נקרע כמו שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי אם יתכפר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם: בנתר. יש מפרשים הוא שקורין לו

מצודת ציון

כב: רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים צ״ב): צועה. ענין טלטול ונוע ממקום למקום וכן ושלחתי לו צועים ולטהו (לקמן מ״ח): (כא) שורק. זמורות משובחים וכן ויטעהו שורק (ישעיה ה׳): סורי. מל׳ הסרה והפלה: נכריה. זרה: (כב) הכבסי. מלשון כבוס ורחיצה: בנתר. מין אדמה רכה

מצודת דוד

את צועה זונה. הולכת ונוסעת ממקו׳ למקו׳ ר״ל כמו הזונ׳ אין דרכ׳ לשב׳ במקום אחד וכמ״ש בה בביתה לא ישכנו רגליה כו׳ (משלי ז׳) כן הלכת אתה מבית עכו״ם זו לבית עכו״ם זו: (כא) ואנכי נטעתיך שורק. מתחילה נטעתיך מענבי גפן משובח והוא ומסי׳ הכל מזרע אמת הם אברהם יצחק ויעקב ואח״כ ראוי היית להיות כמוהם ואיך נהפכת לפני להיות בדים רעים המוסרים מן הגפן אשר כל אחת וכלכה וזרה מן הנטיע׳ ולא תבוא אליה: (כב) ותרבי לך בורית. תרבי לעצמך בורי׳ לנקות עצמך ע״י ר״ל אף אם תרה׳ לפני סבריו׳ לדקות ומעש״ט הנה לא תועיל בזה כי עוקך שאתה עוש׳ כסת׳ נכלה לפני ככתם כי לא העבירם בנתר והבורית כלומר הצדק׳ שאתם

משלי חכמים

אויף די וועלט און עס איז אים ביטער. די ביטערקייט פארגעסט ער מיט פר געניגען ווייל ער ווייסט די ביטערקייט וועט אים גוט מאכין צו עולם הבא. אזוי ווי דר קראנקער טרינקט מיט פאר גענוגען דעם ביטערין מעדיצין ווייל ער ווייסט געוויס אז דער מעדיצין וועט אים געזונד מאכין. אין דעם ספר עליות אליהו ווערט דר ציילט ווען די פראנצוזין זענען געקומען אין רוסלאנד צו די מלחמה איז אמאהל געקומען א אפעציר מיט זעלנער אין אקליינע שטאט. אלע מענשען פון שטאט זענען אנטלאפין און ער הט געזוכט אמענטשין וואס זאל אים ווייזין דעם וועג. ער הט אבער קיינעם געפינען. נאר די זעלנער האבין דער זעהן אחסיד גייט ארויס פון בית המדרש האבין זיי אים גענומען ער זאל זייא ווייזין דעם וועג. דער אפעציר איז געוועז אחכם און אפילו אף דעם ער דער קענט אז דער חסיד איז אגרויסער צדיק. עס איז געקומען פארין נאכט הט דר חסיד דר זעהן פון ווייטין אפייכיל

פירוש ע״ט

אבער נים גיהיט דיין הבטחה) כי על כל גבעה גבהה נייערט אויף אלע הויכע הויך ותחת כל עץ רענן און אונטער אלע צווייג האפטיגע ביימער את צועה זונה האסט דו פר שפרייט דיין גילעגער גלייך ווי איין זונה כלומר דו האסט גידינט די היידנישע געצין: (כא) ואנכי נטעתיך שורק און איך גאט האב דיך גיפלאנצט איין גוטע צווייג דס איר קומט ארוס פון גוטע אבות כלה זרע אמת און נאר איין ווארהאפטיגע זאמין האב איך די ישראל גיפלאנצט ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה און וויאזו ביסט דו ישראל פר קערט גיווארין צו מיר צו איין פר שטונקענים און צו איין פרעמדין ווייך שטאק וואס וואקסט אין וואלד און גיט צווישין ווייך שטעק: (כב) כי אם תכבסי בנתר דען ווען דוא וועסט זיך וואשין מיט קרייד ותרבי לך

לך ברית נכתם עונך לפני נאם אדני יהוה: כג איך תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה עשית בכרה קלה משרכת דרכיה: כד פרה למד מדבר באות

ת"א כתם עונך. ר"ה לה׳ יה:

בנתרא ומחורין בבוריתא הא כרושם כתמא דלא דכי כן סגיאו חוביך קדמי אמר יי אלהים: כג איכדין תימרין לא אסתאבית ובתר טעות עממיא לא הליכית זקופי עיניך על אורחתיך כד הוית יתבא בחילתא לקביל בית פעור דעי מא עבדת הוית דמיא לינקא קלילא דמקלקלא אורחתהא: כד כערודא דמדורה

רש"י

בלע"ז): נכתם עונך. הא כרושם כתמא דלא דכי כן סגיאו חוביך קדמי. כתם. (סאק"א בלע"ז): עונך. על עון העגל נאמר שהיא קיים לעולם כמו שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם (שמות ל"ב) כל פקידות הבאות על ישראל יהיה מקצת עון העגל בהם: (כג) ראי דרכך בגיא. מה עשית מול בית פעור ועד עתה את מחזקת באותו הדרך כבכרה קלה המשרכת דרכיה: בכרה. גמלה נקבה בחורה שהיא אוהבת לגוע בכרי מדין (ישעיה ס׳) מתורגם הוגני מדין והם גמלים בחורים כמו שמצינו בסנהדרין נפיקו גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני: משרכה. מחזקת בדרכי נעוריה ל׳ מסריך סריך ויש לחברו עם שרוך הנעל (בראשית י"ד) קושרת דרכי נערותי׳ בלבה: (כד) פרה. (שלוואהיק"ו

מהר"י קרא

שמסבבם בגדיו בבתר ובאהל ובבורות לא יועילך כי עוונך נכתם ביותר שאם תאמר לא נטמאתי: (כג) ראי דרכך בגיא. בעון פעור שגרם שנפלו מישראל כ"ד אלף. בכרה קלה. את דומה לבהמה קלה שלועזין פולידר שמעקלת דרכיה ואינה הולכת ישר כשבורחת מבני אדם: בכרה. כמו בכרי מדין ועיפה: (כד) פרה למוד במדבר. כנסת ישראל דומה לפ"א לימוד מדבר שאינה מקבלת מרות כענין שנאמר באיוב מי שלח פרא

רד"ק

בלע"ז אלומ"י וי"מ שהוא העפר שרוחצין בו הראש ובו מנקין כל דבר: בורית. וי"מ שהוא שקורים לו בלע"ז סבו"ן ויש מפרשים שהוא עשב שמכבסין בו: (כג) איך תאמרי. ר"ל כל כך עונך מגולה שאם רצית להכחישו לאמר לא נטמאתי ואחרי הבעלים לא הלכתי לא תוכלי לכחש: ראי דרכך בגיא. הלא על הגבעות היתה עבודתה איך אמר בגיא אלא ר"ל ראי דרכך שהוא דרוך בגיא לעלות אל הגבעה וזכר הגיא בעבור כי הגבעה כמו ההר היא אבן ולא יכיר בה אדם הדרך כמו בגיא לפיכך תוכלי לראות הדרך שיש לך בגיא שלא היה לך דרך בה אלא לעלות על הגבעת לעלות עולות ואת תמידה ללכת שם עד שהדרך נעשה מסלה נכרת לכל שדורכין בה בני אדם ואין באותו הגיא דרך כי אם לגבעה הסמוכה לו דעי מה עשית מעבודת הבעל בגבעה ולמה שפירש בו יונתן הוא פי׳ נכון. שתרגם כן ראי דרכך זקפי עיניך וגו׳ כבעמוד ולפי דרך יונתן נפרש הפ׳ כן איך תוכלי לומר אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך שהוא כמו שהיה בגיא מול בית פעור שהלכת אחרי בעל פעור כן את הילכת עתה אחרי הבעלים ואיך תוכלי לכחש: דעי מה עשית. בגיא מול בית פעור וחנת גם כן בארצך הנה את כבכרה קלה שמשרכת דרכיה פעם תרוץ הנה ופעם תרוץ הנה כן את פעם את עובדת עכו"ם פלונית ופעם עכו"ם פלונית ות"י הוית דמיא בינקתא קלילא המקלקל׳ ארחהא ובכרה היא גמלה הקטנה עולת ימים והיא רצה יותר מהזכר. משרכת. מענין שרוך הנעל שקושרין אותו סביב הנעל כמה פעמים: (כד) פרה. בה"א כמו באל"ף פרא אדם הן פראים במדבר והוא

מנחת שי

שהיא זרע אתה כד"א חזון אתת ליעקב וגו׳: (כג) אחרי הבעלים. כן כתוב אחרי בלא וא"ו בראשית המלה ורלותי מי שנסתפק בזה וגם בס"א כ"י ובנביאים עם פירוש הרד"ק כתוב ואחרי וכן נראה מהתרגום ובספרים אחרים אינו כן:

מצודת דוד

עונ׳ לפני הכריו׳ לא כפרו על העון הנכתם׳: (כג) איך תאמרי. איך תכחשי לו׳ לא נטמאתי עתה בעכו"ם ומעולם לא הלכתי אחרי הבעלים: ראי דרכך בגיא. כאומ׳ איך תוכל לומר כן הלא לאי דרכך בגיא מול בית פעור ששם עבדת הבעל ודעי מה שעשית היום הזה ותדע ותשכיל באותו העון אשר התחלת שם הוא עומד עד היום הזה: בכרה קלה. והרי אתה כגמל׳ נקב׳ בחור׳ הקלה לרוץ יומ׳ מהזכר אשר נתקש׳ עמה דרכה ומנהג׳ עד שכל ימי׳ תתמיד במנהג ההיא לרדוף ולרוץ בכל עת וכן אתה כאשר התחלת בעבודת בעל פעור נדבקת בעבודת הבעלים עד היום הזה ולא תעזבם: (כד) פרה. הרי את כפרא הזה שלמוד והרגיל במדבר אשר כאוש

מצודת ציון

ומכבסין בו וכן תומן על נתר (משלי כ"ה): בורית. שם עשב המנקה וכן וכבורית מכבסים (מלאכי ג׳): נכתם. מל׳ כתם ורושם: (כג) בגיא. הוא מול בית פעור כמ"ש ונשב בגיא מול בית פעור (דברים ג׳): בכרה. גמלה בחורה כמו בכרי מדין (ישעיה ס׳): משרכת. ענין קשירה והוא מלשון שרוך נעל (בראשי׳ י"ד) שהוא הרצועה שקושרין בו הנעל: דרכיה. ענין מנהג וסדר: (כד) פרה. כמו פרא באל"ף והוא חמור הבר: למוד. ענין

פירוש ע"ט

בורית אונ ווַעסְט דיר מֶערין לויטֶערְקֵייט נִכְתַּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי איז פַארְט גיצֵייכִינְט דַיין זִינְד פַאר מִיר גָאט נְאֻם ה׳ אֱלֹהִים אַזוֹ זָאגְט גָאט דֶר הַאר: (כג) אֵיךְ תֹּאמְרִי לֹא נִטְמֵאתִי ווִי קָאנְסְט דוּא יִשְׂרָאֵל זָאגֶן אִיךְ בִּין נִיט טָמֵא גִיוָואָרֶן אַחֲרֵי הַבְּעָלִים לֹא הָלַכְתִּי אוּנ נָאךְ דִיא אָפּ גֶעטֶער בְּעָלִים בִּין אִיךְ נִיט גִיגַאנְגֶען רְאִי דַרְכֵּךְ בַּגַּיְא זֶעה דַיין וֶועג וָואס דוּ הָאסְט גִיטָאן אִין דֶעם טָאל דְּעִי מֶה עָשִׂית אוּנ ווֵייס ווָס דוּ הָאסְט דָארְטֶן גִיטָאן (אוּנ נָאךְ הַיינְט הַאלְטְסְט דוּ זִיךְ אִין דֶעם וֶועג) בִּכְרָה קַלָּה מְשָׂרֶכֶת דְּרָכֶיהָ אַזוֹ ווִי אֵיין יוּנְג עֶקֶעמִיל טְשֶׁעפִּיט אוּנ הַאלְט זִיךְ אִין דֶעם וֶועג פוּן אִיהֶר יוּגִינְט אוּנ לֵייפְט הִין אוּנ הֶער: (כד) (דוּא יִשְׂרָאֵל בִּיסְט גְלַייךְ) פֶּרֶא לִמֻּד מִדְבָּר ווִי אֵיין ווִילְדֶר מוֹיל אֵייזִיל ווָס זִי אִיז גִוואנְט

משלי חכמים

איז ער גילָאפִין צום טֵייכִיל וָואשִׁין די הֶענְט. די זֶעלְנֶער הָאבִּין נִיט גִוויסְט ווָס ער לויפְט הָאבִּין זֵיי נָעמֵיינְט ער וויל אַנְטְלוֹיפִין פון זֵיי הָאבִּין זֵיי אִים נִיוָואלְט חַאפִּין. הָט דֶער אָפִּעצִיר זֵיי נִיט נִילָאזְט. ער הָאט גִיזָאגְט צו די זֶעלְנֶער דָר מֶענְטְשׁ אַנְטְלוֹיפְט נִיט נָאר מִיר ווֶעלִין זֶעהְן ווָס ער וֶועט טָאהְן. דֶר אָפִּעצִיר מִיט די זֶעלְנֶער הָאבִּין זִיךְ גִיזֶעצְט אָפּ רוּהֶען אוּנ דֶר חָסִיד הָט גִיוַואשְׁן די הֶענְט אוּנ הָט גִידַאוִוינְט מִנְחָה. דֶער אָפִּעצִיר אִיז גִישְׁטַאנֶען פון ווַייטִין אוּנ הָט בֶּעטְרַאכְט ווִי דֶר חָסִיד דַאוִוינְט. נָאךְ דֶעם ווִי דֶער חָסִיד הָאט שׁוֹין אָפּ גִידַאוִוינְט. הָט דֶר אָפִּעצִיר גִיזָאגְט צוּם חָסִיד. אִיךְ זָאל דִיר מְקַנֵּא זַיין דַיין עוֹלָם הַבָּא אִיז נִיט

בְּאַוַּת נַפְשׁוֹ שָׁאֲפָה רוּחַ תַּאֲנָתָהּ מִי יְשִׁיבֶנָּה כָּל־מְבַקְשֶׁיהָ לֹא יִיעָפוּ בְּחָדְשָׁהּ יִמְצָאוּנְהָ׃ כה מִנְעִי רַגְלֵךְ מִיָּחֵף

ת"א מנעי רגלך. יואל ח טו: נפשה קרי

תרגום: בְּמַדְבְּרָא בִּרְעוּת נַפְשָׁהּ שָׁתְיָא רוּחָא כְּיְרוֹדָא כֵּן כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל מָרְדַת וּטְעַת מִן אוֹרַיְתָא וְלָא צְבִיָא לְמֵיתַב נְבִיָא אֲמַר לַהּ כָּל בָּעֲוָא דְאוֹרַיְתִי לָא יִשְׁתַּלְהוֹן בִּזְמַנָא יִשְׁכְּחוּנַהּ׃ כה מְנַע רַגְלִיךְ מִלְאִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָא וּפוּמִיךְ מִלְמִפְלַח לְטַעֲוַת פַּלְחֵי

מהר"י קרא

חפשי. פרה כתיב כי נפרה נעשת פרא: שאפה רוח. מצפה לרוח כמו כעבד ישאף צל: תאנתה מי ישיבנה. אי זה אדם יכול לכופה שתשדד עמקים אחריו לחרוש חרישו ולדוש דישו ולטעון משאו: תאנתה. לשון אונאה ורמייה: כל מבקשיה. להשיבה ממה שהיא למודה ולמושכה אחר תרבות שורך וחמורך הגדלין על אבוסך: לא ייעפו. אין צריכין להתייגע אחריה כי לא יועיל אבל חדש אחד יש הוא חדש תמוז יכולין לה לפי שיושבת במקום אחד שביעה ושמינה והיא נתפשת וזה הוא. בחדשה ימצאונה. כן ישראל למודין במעשיהן הרעים שמימי אבותיהם סרו מן הדרך ולא שמעו אלי וכשם שפרא הזה מצפה לרוח כך הם מצפין לעזרת האומות שלא יועילו להם לעזרת מצרים ואשור וכן הושע אמר אפרים רועה רוח ורודף קדים כל היום כזב ושוד ירבה וברית עם אשור יכרותו ושמן למצרים יובל וכשם שאין אדם יכול להשיב הפרא הזאת כתאנתה ומעניינו הרע כך שלחתי אליכם עבדי הנביאים להשיבכם אלי ולא יוכלו. ומה הפרא הזה נמצא בחדשו אף ישראל יבא חדש אחד והוא אב ויפרע מהם: (כה) מנעי רגלך. מלכת אחר ע"ז שגורמת לעובדיה שיהו הולכין יחפין בגלות וגורמת לכל הקרואין אליה להיות בגרון

רש"י

בלע"ז) ויש לועזין (פולייר"ן בלע"ז): למוד מדבר. הלמוד להיות במדברות כן אוהבת לנוע: שאפה רוח. פותחת את פיה ושואפת רוח ולעולם הוא הוזר למקומו: תאנתה מי ישיבנה. אותה מדת תנינים שיש בה כי גם התנין שואף רוח כמה שנאמר שאפה רוח כתנים (ירמיה י"ד) מי ישיבנה מאותה מדה כן אתם מי יוכל להשיבכם מדרככם הרעה: כל מבקשיה לא ייעפו. כי על הנס ייעפו שלא יוכלו להשיגה ומה סופה בחדשה ימצאוה הדש אחד יש בשנה שהיא יגנה כל החד' ואז היא נלכדת אף אתם חדש אחד (הוא אב) הוכן לכם כבר מימות המרגלים שקבעו אבותיכ' בכיית הנם בו תלכדו. תאנתה. ש"ן (דגרונמינ"ט בלע"ז) וכן תרגם יונתן כערודא. ד"א לשון יללה כמו תאניה ואניה (איכה ב') ל"א (שאקונטריא"ה בלע"ז) כמו תאנת שילה (יהושע ט"ו): (כה) מנעי רגלך מיחף. וו

מנחת שי

(כד) נפשו. נפשה קרי: בחדשה. אין בחי"ם מאריך: (כה) וגורנך. וגרונך קרי:

רד"ק

חמור הבר אמר והנה את כמו הפרא שהוא למוד מדבר שהיא רגיל במדבר והיא ארץ מישור לרוץ בו מאד וזכר הפרא בפסיק זכר נקבה כי פרא הוא ל' כלל לזכר ולנקבה כמו חמור ושור ויהי לי שור וחמור ואפשר שהנקבה רצה יותר לפיכך זכר ל' נקבה ואמר באות נפש' אבל אחר שהוא כתוב נפשו ל' זכר נאמר המשל הזה על זה והקרי נפשה כמו שהוא רוב הפסוק בל' נקבה ואמר באות נפשה שאפה רוח כי היא רצה למקום שתאוה לא יכול אדם להשיבה ממקום תאותה וענין שאפה רוח כמו שאפו רוח כתנים והיא ההרחה ומשיכת האויר אל האף והשאיפה היא במרוצה כמו שכתב החכם הגדול ר' שלמה בן גבירול כי רמז חוש הריח באמרו כי לא לקלים המרוץ מפני שהמרוץ יהיה בשאיפת האויר מהוץ לרחק או לנשף על החמימות הטבעי אשר בתוך גוף האדם והשאיפה תהיה בחוש האף ולולי האף לא היתה הנשימה שהיא מביאה לידי התנועה ויונתן תרגם שאפה רוח שתיא רוח כירודא הוסיף בו כתנים כמו שנא' שאפו רוח כתנים: תאנתה. מן אנה לידו שהוא גרם הדבר וסבובו כלומר כאשר באנה עצמה ללכת למקום תאותה מי יוכל להשיבה: כל מבקשיה לא יעפו. כי בחנם ירוצו אחריה כי לא יוכלו להשיגה: בחדש' ימצאונה. יש מפרשים החדש שתשלם הריונה אז היא מלאה וכבדה ואז יוכלו להשיגה ולמצאה כן כנסת ישראל והמבקשים אותה הם הנביאים המוכיחים אותה לשוב אל ה' ולא יועילו אמר כי בחדש שיכבד עליה פשעה ונפלה והוא חדש אב שנפל הבית והוחרב אז ימצאוה ותודה על פשעה כי לא שמעה אל הנביאים (רק) כשתראה בחורבנה ויש מפרשים בחדש' בהדושה כלומר בכל עת ימצאוה כאלו עתה התחיל לרוץ והיא חדש' במרוצה ויונתן תרגם בזמנה ישכחונה: (כה) מנעי. כשהנביאים אומרים

מצודת ציון

סרגל וכן כעגל לא לומד (לקמן ל"א): באות. מלשון תאוה וחשק: שאפה. ענין משיכה אל בית הבליעה וכן שאפה רוח כתנים (לקמן י"ד): רוח. כן נקרא האויר: תאנתה. ענין צער ואבלות כמו תאניה ואניה (איכה ב'): ייעפו. ענין יגיעה: (כה) מנעי.

מצודת דוד

נפש' שאפה רוח ר"ל אין מי מכריח' לרוץ ולרדוף אבל היא בתאו' תרוץ ותרדוף בכל עת ומושכת את האויר אל בית הבליע' בדרך הרצים מהרה: תאנתה מי ישיבנה. ר"ל בכל פעם תרוץ ותחזור במרוצה למקומה כאלו היה לה צער ואבלות ודאגה מי ישיבנה למקומה ולזה תרוץ מהרה והיא ענין מליצה: כל מבקשיה. כל המבקשים אותה נתפשים ביד אינם צריכי' להתייגעות לרדוף אחריה כי במדבר בתחלת הריונה ימלאו אות' בקלות כי אז היא כבדה ואינה יכולה לרוץ וכן ישראל המה כפרא הזה כי ע"י מעשיהם אשר לא טובים בא עליהם האויב והמה מבוטטים למלא עזר ממלכי העכו"ם למען יוכלו עמוד בחיל' א"כ כל המרוד הזה בא באות נפשם וכן סופם יהיה כסוף הפרא כי האויב הבא עליהם לכבשם לא יהיה לו יגיע' רבה כי בקל יכבשם בחדש ההוכן לפורעניות והוא אב שהוקבע בכיה לדורות בזמן המרגלים כמ"ש רז"ל: (כה) מנעי

משלי חכמים

מעגליך. איך קען דאך ניט האבין עולם הבא נאר דיין עולם הזה בין איך דיר מקנא. איך האב גיזעהן דיין שבחה וואס דו האסט געהאט ביי דיין דאווינען, אזוי אשמחה האב איך ניט געהאט אין מיין גאנצין לעבין אונ קען ניט האבין סידין ביי אנרויסע הצלחה אין דר מלחמה קען דס טרעפין. די שמחה איז אבער ניט איין לאנג נאר אפאר טאג, אונ ביא דיר איז אזוי אשמחה אלע טאג. אבער ביי דעם רשע איז שלעכט אונ ביטער. אויב ער איז ארעם איז אים געווים ביטער אויף דיא וועלט אונ שלעכט וועט אים זיין צו יענע וועלט. אונ אויב ער איז רייך איז

פירוש ע"ט

גיוואנט צו זיין אין דער מדבר אונ לויפט הין אונ הער באות נפשה שאפה רוח מיט איר גילוסטיגן ווילען עפינט זיא איר מויל אונ שלינגט איין דעם ווינט אונ דר ווינט קערט זיך אלין צו ריק צו זיין אורט תאנתה איר קלאג איז (כלומר זיא וארגט שטענדיג) מי ישיבנה ווער וואלט זיא צוריק אומגיקערט צו איר אורט כל מבקשיה לא ייעפו אונ אלע וואס זוכין צו חאפן די מויל אייזיל מידין זיי זיך גיט צוא נאך יאגן זיא וואורום בחדשה ימצאונה דאס אין איר חודש גיפינט מען זיא דען איין חודש אין יאהר שלאפט זיא דעם גאנצען חודש אונ דענסט מאל חאפט מען זיא (אזו איז צו אייך ישראל אוך איין חודש אן גיבריים דס איר ישראל זאלט גחאפט ווערן אין אים דס איז דר חודש אב): (כה) (די נביאים זאגען צו דיר) מנעי רגלך מיחף

מִיָּחֵף וּגְורֹנֵךְ מִצִּמְאָה וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ לוֹא כִּי־אָהַבְתִּי זָרִים וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ׃
כו כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא כֵּן הֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם׃
כז אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנִי* כִּי־פָנוּ

ת"א אומרים לעץ. יבמות דף מה: כי פנו. חולין ח'. עקידה בשר קל: וגרונך קרי ילדתנו קרי

תרגום

כּוֹכְבַיָּא וְאַמַרְתְּ תְּבֵית מִבָּתַר פּוּלְחָנִךְ לָא אֲרֵי רְחִימִית לְאִתְחַבְּרָא לְעַמְמַיָּא וּבָתַר פּוּלְחַן טַעֲוָתְהוֹן אֵהָךְ׃ כו כִּבְהָתַת גְּבַר דְּמִתְחַשִּׁיב מְהֵימַן וּמִשְׁתַּכַּח גְּנִיב כֵּן בְּהִיתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אִנּוּן מַלְכֵיהוֹן רַבְרְבֵיהוֹן וְכָהֲנֵיהוֹן וּנְבִיֵּיהוֹן דְּשִׁקְרָא׃ כז אָמְרִין לְצַלְמָא אֲבוּנָא אַתְּ וּלְמָה דְּמִתְעֲבִיד מִן אַבְנָא אָמְרִין לֵיהּ אַתְּ בְּרֵיתָנָא אֲרֵי אַחְזָרוּ בְּפוּלְחָנִי קְדָל וְלָא שַׁוִּיאוּ דַחַלְתִּי

רש"י

היא מדהך כפרא ההולכת לנוע. כביאי האומרים ליך מנעי עצמך מעכו"ס שלא תלכו יחף בגולה ומנעי גרונך מלמות בצמא: והאמרי. על דברי הנביאים: נואש, אין מיחוש הואשתי בדבריכם. נואש (נוקלייו"ר בלע"ז): (כו) כי ימצא. בתחלה כשהוא נמצא גנב והוא היה מוחזק נאמן כך תירגם יונתן: (כז) ובעת רעתם יאמרו. אלי קומה והושיענו

מהר"י קרא

צמאה ובחוסר כל אף את: מנעי רגלך. כלעובדה כדי שלא תלכי בגלות ברגל יחף *): וגרונך. כלומר גם מבצורות גרונך מקרא אליה כדי שלא יבא גרונך לידי צמאה: ותאמרי נואש. כאדם שמתיאש מעבירה שבידו ואינו נותן לב לחזור ולתקן עצמו: (כו) כבושת גנב כי ימצא. ת"י כבהתת גבר דמתחשב מהימן ומשתכח גנב כן בהיותו בני ישראל אינון מלכיהון רברבנוהון כהניהון ונביאהון דשקרא עכשיו הם פונין אלי עורף ולא פנים: (כז) ובעת רעתם יאמרו. עתידים הן לפנות

*) נ"ב והר' ישעיה פי' מיחף שם המקור הוא כמו מדבר פס יעקב. העתק מהנדפס

רד"ק

לך מנעי רגלך מיחף שלא תלך יחף וגרונך מנעי גם כן מצמאת כלומר שלא תלכי בדרכים רחוקים להעזר מן האומות ובדרכים יקרה לאדם צמא והלך יחף כי יבלו מנעליו בדרכים וכן לא ימצא בכל מקום מים ואם תרצי לא תצטרכי לזה כי במקומך יהיה לך עזר מהאל אם תלכי אחריו ואת אמרת להם נואש כלומר נואש לבי מלכת אחרי ה' לא אלך עוד אחריו אלא אחרי זרים שאני רואה שהם מצליחים ואהבתי אותם ואחריהם אלך ויונתן תרגם מנעי רגלך מלאתחברא לעממיא ופומך מלמפלח למעות עממיא וגו' בבעבוד: יחף. שם כי אילו היה תואר היה אומר יחפה כי רגל היא בלשון נקבה או יהיה זכר ונקבה כמו יד והנה יד שלוחת אלי והנה בו מגלת ספר: צמאה. שם בשקל שמלה: וגרונך. וגורנך כתיב והענין אחד אולי הם שני משקלים: (כו) כבשת גנב. פירוש הנכון כתרגומו כבהתת גבר דמתחשב נאמן ואשתכח גנב כי הגנב המפורסם אין לו בשת: כן הובישו. פירוש היה להם להוביש כי הם לא היה להם בשת כי אילו היה להם בשת היו שבים מדרכיהם הרעים אלא היה להם להוביש ממעשים הרעים כי הם היו עם אשר בחר ה' בהם ובאבותיהם והם תעו אחרי אלהים אחרים הנה הם כמשל כאדם שהיה מוחזק בנאמן ונמצא בגנבה שיתבייש מהמעשה אשר קרהו באמת כן ישראל היו מוחזקים בעם ה' עושים מצותיו ודבקים בו ושבו לעבוד אלהים אחרים היה להם להוביש כי יצאו מחזקתם: שריהם. בלא וי"ו כמו בוי"ו כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם: וכהניהם. כהני הבעל: נביאיהם. נביאי השקר: (כז) אומרים לעץ ולאבן. לצלמי העץ והאבן: אבי אתה. גדולי ואדוני: ילדתני. כמו יצרתנו וכן בטרם הרים יולדו: כי פנו אלי עורף. רוצה לומר כל עבודתם אינה אלא לעכו"ם אינם פונים לעבודתי כלל ופנותם אלי אינו

מנחת שי

(כז) ילדתני. ילדתנו קרי:

מצודת דוד

רגליך מיחף. ר"ל לאה לתקן מנעליך ולא תלכי בגול' יחף ולמאה למים: והאמרי נואש. אמרת אני מתיאשת מעבודת המקום ולא אשוב אליו כי אוהב אני את הזרים הם עבודת הכוכבים: ואחריהם אלך. לעבוד אותם: (כו) כבושת גנב כי ימצא. כמרבית בושת הגנב אשר היא בעת ימצא בהוא גנב אחר שהיה מוחזק לנאמן כן ירבה בושת בית ישראל בעיני העכו"ם על כי היו מוחזקים לעובדי ה' ונמצאו עכו"ם ככל העמים: המה. המון העם: וכהניהם. כהני הבעל: ונביאיהם. נביאי הבעל: (כז) אומרים. על אשר אומרים לפסל העשוי מעץ אתה אבי ולאלם מאבן יאמרו אתה ילדתנו כאלו הפסילים בראו העולם ומנהיגו': כי פנו אלי עורף. ר"ל אינם בוטחים לדברי כאדם המהפך עורף מול רעהו ולא יאבה לשמוע

מצודת ציון

מדלי: מיחף. כן נקרא ההולך מבלי מנעלים וכן ערום ויחף (ישעיה כ'): וגרונך. מל' גרון ולוע: נואש. מל' יאוש ועזיבת הדבר וכן ואמרו נואש (לקמן י"ח): זרים. מל' זר ונכרי: (כו) הבישו. מל' בושה: (כז) אבי. ענין אדון וגדול וכן אבי דבר גדול הנביא

פירוש ע"ט

מִיָּחֵף וּגְרוֹנֵךְ מִצִּמְאָה פַר מֵייד דַיינֶע פִים פוּן בָּארְפוּס אוּנ דַיין הַאלְז פוּן דָארְשְׁט (כְּלוֹמַר פַאר מֵייד דִיךְ פוּן נָאךְ צוּ גֵיין צוּ דִינֶען אָפּ גֶעטֶער כְּדֵי דוּ זָאלְסְט נִיט דַארְפֶן גֵיין בָּארְפוּס אִין גָלוּת אוּנ זָאלְסְט נִיט שְׁטַארְבִּין אִין דָארְשְׁט) וַתֹּאמְרִי נוֹאָשׁ זָאגְסְטוּ אָבֶּער אִיךְ הָאבּ מִיךְ שׁוֹין מְיָאֵשׁ גִיוֶועןן לוֹא אִיךְ װֶעל נִיט הֶערֶן אֵייעֶרִי רֵייד כִּי אָהַבְתִּי זָרִים דֶען אִיךְ הָאבּ לִיבּ פְרֶעמְדִי וְאַחֲרֵיהֶם אֵלֵךְ אוּנ נָאךְ זַייא װֶעל אִיךְ גֵיין: (כו) כְּבֹשֶׁת גַּנָּב כִּי יִמָּצֵא אַזוֹ וִוי דִי בּוּשָׁה פוּן אֵיין גַנָב אַז עֶר װֶערְט גִיפוּנֶן (ווָס מֶען הָט אִים גִיהַאלְטֶן פַר אֵיין נֶאֱמָן) כֵּן הוֹבִישׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אַזוֹ װֶעלֶען פַר שֶׁעמְט וֶוערֶן דָאס הויז גִיזִינְד פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה מַלְכֵיהֶם שָׂרֵיהֶם וְכֹהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם זַייא אוּנ זַייעֶרִי מְלָכִים אוּנ זַייעֶרֶע הֶארֶן אוּנ זַייעֶרִי כֹּהֲנִים אוּנ זַייעֶרִי פַאלְשֶׁע נְבִיאִים: (כז) אֹמְרִים לָעֵץ אָבִי אַתָּה ווייל זַיי זָאגֶען צוּ אֵיין הָאלְץ

משלי חכמים

אִים אוֹיךְ בִּישֶׁער אוֹיף דִי װֶעלְט װייל עֶר װייסְט זַיינֶע זִינְד ווָאס עֶר הָט גִיטָאהְן לָאזְט אִים נִיט רוּהֶען זַיין גִיוִוישֶׂען אוּנ אִין זַיין הַארְצִין שְׁרֶעקְט עֶר פַר דֶעם טוֹיט אוּנ פַאר יִסוּרִים אוּנ אַמָאהָל שֶׁעמְט עֶר זִיךְ פַר מֶענְטְשִׁין. זַיין לֶעבִּין אִיז קֵיין לֶעבִּין. זָאגְט דֶר נָבִיא דְעִי. וַוייס ווָס װֶעט זַיין צוּא עוֹלָם הַבָּא. וּרְאִי. אוּנ זֶעה ווָאס אִיז אוֹיף דִיא װֶעלְט. דְעִי כִּי רַע. וַוייס אַז דִיר װֶעט זַיין שְׁלֶעכְט צוּ דַיין נְשָׁמָה. וּרְאִי וָמָר. אוּנ זֶעה אַז דִיר אִיז בִּיטֶער אוֹיף דִיא װֶעלְט:

אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים וּבְעֵת רָעָתָם
יֹאמְרוּ קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ׃ כח וְאַיֵּה
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ יָקוּמוּ אִם־
יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ
הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה׃ כט לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי
כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ל לַשָּׁוְא
הִכֵּיתִי אֶת־בְּנֵיכֶם מוּסָר לֹא לָקָחוּ
אָכְלָה חַרְבְּכֶם נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה
מַשְׁחִית

ת"א למה תריבו . בכא קמא ח' יב : לשוא הכיתי . נדה ב לג כתובות ו עכ"ב

תרגום

לָקֳבֵיל אַפֵּיהוֹן וּבְעִדָּן
דְבִישְׁתָּא אַתְיָא עֲלֵיהוֹן
כָּפְרִין בְּטַעֲוָתְהוֹן וּמוֹדַן
קֳדָמַי וְאָמְרִין רַחֵים
עֲלָנָא וּפְרוֹקְנָא׃ כח וְאָן
דַחֲלָתְכוֹן דַעֲבַדְתּוּן לְכוֹן
יְקוּמוּן אִם יָכְלִין
לְמִפְרְקְכוֹן בְּעִדָּן
בִּישְׁתְּכוֹן אֲרֵי מִנְיַן
קִרְוֵיכוֹן הֲוָאָה דַחֲלָתְכוֹן
דְבֵית יְהוּדָה׃ כט לְמָא
אַתּוּן מִדַּמּוּלְמִידַן לְקֳבֵל
פִּתְגָמַי כּוּלְּכוֹן מְרַדְתּוּן
בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ׃ ל לְמַגָּן
אַלְקֵיתִי יָת בְּנֵיכוֹן
אוּלְפַן לָא קַבִּילוּ קְטָלַת
חַרְבְּכוֹן נְבִיֵּיכוֹן כְּאַרְיָא

מהר"י קרא

אלי ולומר קומה והושיענו. ואני משיבם איה אלהיך. שעשית לך: (כח) יקומו אם יושיעוך בעת רעתך. שהרי רבים הם כמספר עריך ויכולין להושיעך וזה הוא: כי מספר עריך היו אלהיך יהודה. וגם זו כן התשובה שאני משיבם בעת קוראם אלי בעת רעתם כשיצעקו אלי לומר למה פניך תסתיר. אני משיבם. למה תריבו אלי וגו': (ל) לשוא הכיתי אתכם. שאע"פ שהכיתי

רש"י

וכן ת"י ובעידן דבישתא אתיא עליהון כפרין בטעותהון ומודן קדמי ואמרין רחם עלנא ופרוקנא: (כח) מספר עריך היו אלהיך. בכל עיר ועיר אלוה אחר: (כט) למה תריבו. איך תבואו להתווכח בריב ולומר לא חטאנו: כולכם פשעתם בי. אף הצדיקים במשמע היינו דאמרי אינשי כהדי הוצא לקיא כרבא: (ל) לשוא הכיתי. על הנס כי לא הועיל שיקחו מוסר: אכלה חרבכם. את

רד"ק

אלא בעורף והיא כפירה כי וכן נזכר הפנה בעורף הפנה עורף מואב בוש: ובעת רעתם. כשתבא עליהם הרעה ורואים כי אין אלהיהם מושיע אותם יאמרו אלי קומה והושיענו כמו שאמר צדקיהו דרוש נא בעדינו את ה' כי נבוכדנצר מלך בבל נלחם עלינו: (כח) ואיה. כי מספר עריך. ואם תאמר אין לי אלהים אחרים כמספר עריך היו אלהיך כי בכל עיר יש לך אלוה: (כט) למה תריבו. ענין מריבה ותלונה אמר כשיבא האויב עליכם אתם מריבים אלי ואומרים למה עזבנו ה' ויתננו ביד אויבינו ולמה זה אתם מריבים אלי והלא כלכם פשעתם בי ופי' כלכם גדוליכם וקטניכם וי"ת ענין דין למה אתון סדמן למידן לקביל פתגמי: (ל) לשוא. אמר בניכם לפי שאמר כלכם אמר למה אתם מריבים אלי ואם תאמר למה אני מכה אתכם ביד האויבים אתם פשעתם בי ואם תאמרו למה אני מכה בניכם לפי שהם למדים מקטנותם לדבר שוא ואם מיסרים אותם נביאי ה' מוסר לא לקחו אם כן למה תריבו אלי ויונתן תרגם לשוא למגן כלומר בחנם הכיתי אותם כי מוסר לא לקחו ורז"ל פי' לשוא על עסקי שוא שאמרו בעון נדרים בנים מתים שנאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו: אכלה חרבכם נביאיכם. יש מפרשים כי אמר זה על זכריה ועל אוריה הנביאים שהרגום ואין זה הפי' נכון כי לא היה אומר נביאיכם כי לא היו נביאיהם אלא נביאי השקר כמו שאמר כהניהם ונביאיהם אלא הנכון כמו שפירש אדוני אבי ז"ל אמר נביאיכם שהם נביאי השקר אתם הרגתם אותם בשמעכם דבר ה' ונבואתם גרמה לכם אבוד הנפשות לפיכך אמר כאריה משחית שמשחית הבשר וקורע

מצודת ציון

ילדתנו. כי"א כמו ילדתנו וכן במרם הרים ילדו (תהלים צ') פנו מלשון הפנה וסיבוב: עורף. הוא אחורי הפנים והלואר: (כט) תריבו. ענין תרעומות ותלונה: (ל) לשוא.

מצודת דוד

אמרו: ובעת רעתם. בעת בא עליהם הרעה יתפללו אלי ויאמרו קומה והושיענו מן הרע': (כח) ואיה. ר"ל והנה אשיב לך איה אלהיך אשר עשית לך בפועל ידיך יבאו הם ויקומו אם יוכלו להושיע לך בעת בא עליך הרע': כי כמספר עריך. לפי הענין מספר עריך עבות פסילים אתה יהודה א"כ רבים המה ואף אחד לא ימלא מהם שיוכל להושיעך: (כט) למה תריבו אלי. למה תתרעמו לאמר על שאין אני מציל אתכם מן הרעה הבאה הלא כולכם פשעתם בי אם כן לא נעדר ומהו הזכות המגלה לכם: (ל) לשוא. על הנס הכיתי את בניכם כיון שבכ"ז לא לקחו האבות מוסר ועדיין עומדים במרדם וכל עלם כונת הכאות הבני' היה למען יוסרו האבות: אכלה. כי

פירוש ע"ט

דו ביסט מיין פאטער וְלָאֶבֶן אַתְּ יְלִדְתָּנוּ אונ צוא איין שטיין (זאגין זיי) דוא האסט אונז גיוואונען כִּי פָּנוּ אֵלַי עֹרֶף וְלֹא פָנִים דען זיי האבן געקערט צו מיר דעם אקין אונ ניט דעם פנים וּבְעֵת רָעָתָם יֹאמְרוּ אונ אין דר צייט ווס בייז קומט אוף זייא ליקענין זייא אין זייערי אפ געטער אונ זאגן צו מיר גאט קוּמָה וְהוֹשִׁיעֵנוּ שטיי אוף אונ העלף אונז: (כח) וְאַיֵּה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לָּךְ אונ וואו זענן דייני געטר ווס דו האסט גימאכט צו דיר יָקוּמוּ אִם יוֹשִׁיעוּךָ בְּעֵת רָעָתֶךָ לאזן זיי אוף שטיין אויב זיי וועלן דיר קענן העלפן אין דין בייזע צייט כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה דען אזו פיל ווי די צאל פון דיינע שטעט אזו פיל זענן דיינע אפ געטר דו שבט יְהוּדָה (דען אין איטליכר שטאט איז דא איין אנדערי אפ גאט): (כט) לָמָּה תָרִיבוּ אֵלָי ווי אזו קענט איר זיך קעגין קריגען מיט מיר צו זאגין איך זאל אייך העלפין כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי אז איר אלע הט מורד גיוועזן אין מיר נְאֻם ה' אזו זאגט גאט: (ל) לַשָּׁוְא הִכֵּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם צוא אום זיסט האב איך גאט גישלאגין אייערי קינדער מוּסָר לֹא לָקָחוּ ווארום זייא האבן קיין מוסר ניט ארויס גינומן דער פון אָכְלָה חַרְבְּכֶם נְבִיאֵיכֶם כְּאַרְיֵה מַשְׁחִית אייער שווערד הט פר דארבן אייערי נביאים אזו ווי איין לייב פר דארבט (דס מיינט ער

זייא

דמתחבל : לא עם דרא
אתון קבילו פתגמא
דיי הא כמדבר צדי
דלית ביה הנאה נהוה
מימרי לישראל אם
כארע חורבא מה דין
אמרו עמי אטלטלנא
לא נתוב עוד לפולחנך :
לב האפשר דתתנשי
בתולתא תקונה כלתא
קישוטהא ועמי שבקו
פולחני יומין דלא מנין :
לג מה את משתפרא

משחית : לא הדור אתם ראו דבר־
יהוה המדבר הייתי לישראל אם־
ארץ מאפליה מדוע אמרו עמי רדנו
לוא־נבוא עוד אליך : לב התשכח
בתולה עדיה כלה קשריה ועמי
שכחוני ימים אין מספר : לג מה־תיטבי

ב' טעמים

דרכך

רש"י

נביאיכם הרגתם את זכריה וישעיה : (לא) **ראו דבר ה'.** הוכי' להם צלוחית המן אמר להם ראו כאן מה דבר ה' מועיל : **המדבר הייתי לישראל.** לשון תימה הוא לכך נקודה מ"ם רפי וה"א בחטף פתח כלום נדמה לאבותיכם בהוא מדבר כשהלכו בו שהורדתי להם לחם זה דבר יום ביומו : **מאפליה.** לשון חשך : **מדוע אמרו עמי רדנו.** נבדלנו ממך כמו הרודה פת מן התנור כך מדרש ר' תנחומא ומנחם פירש רדנו לשון ירידה ועוד פנים אחרים : (לג) **תיטבי.**

מהר"י קרא

אותם מוסר לא לקחו: אכלה הרבכם נביאכם.הנבאים לשקר היא אכלה אתכם:(לא) המדבר. שהוא חרב ואין בו הנאה היה דברי לישראל והלא אין לך מצוה בתורה שלא כתוב מתן שכרה בצידה זה הוא פשוטו ותרגומו וגם המדרש נוטה אחר פשוטו אמר להם ירמיה לישראל למה אין אתם עוסקין בתורה אמרו לו ואם אנו עוסקין בתורה במה נתפרנס הוציא להם צנצנת המן שהיה מונח למשמרת אמר להם אבותיכם שעסקו בתורה ראו במה נתפרנסו שהיה יורד להם המן בכל יום : המדבר הייתי לישראל . ההולכים במדבר הייתי לישראל כשהולכתים במדבר הלא כל צורכן סיפקתי להם : אם ארץ מאפלית . הלא לפניהם הייתי מאיר בעמוד אש : מדוע אמרו עמי רדנו. נפרדנו ממך כמו וירדהו על כפיו שפהרונו ויפרדהו מגוית הארי' אל כפיו וכת"י ונסתיה לידית דרך ארץ כשאין האב מספיק לו לבן את צורכו שהבן פורש ממנו ואינו שומע לו אבל ראית מימך שהאב מספיק לו את צרכיו והבן פורש ממנו וסרב לדבריו ואני כמה טובות עשיתי להם והם אמרו לא נבוא עוד אליך : (לג) מה תיטבי דרכך . פת' מה הרבי דרכיך

רד"ק

ברעים בשרפו כן אתם השחתם אותם בנפשותם ובגופותם : (לא) הדור . הה"א ה"א הקריאה כה"א הקהל חקה אחת לכם : ראו דבר ה' . הבינו מה שהוא אומר לכם כי יש ראיה בלב כמו ולבי ראה הרבה ראה דבריך טובים והדומים להם . ובדרש כי צנצנת המן הראה להם לפיכך אמר להם ראו ולא אמר שמעו: המדבר הייתי . אם הייתי להם כמו המדבר או ארץ מאפליה שלא ימצא בהם האדם צרכו אלא כל צרכם וספוקם מצאו כי כל זמן שהלכו אחרי אך כן מדוע אמרו עמי רדנו כלומר יש לנו ממשלת מלכים ושרים לא נבא עוד אליך . רדנו ענין רד עם אל שהוא ענין ממשלה . מאפליה מלה אחת בשוא הלמ"ד ונקודתה מחלוקת בין הספרים יש ספרים שנקוד' מאפליה המ"ם בפתח והאל"ף בשוא ויש ספרים שנקוד בהם מאפליה המ"ם בשוא והאל"ף בפתח והפ"א דגושה ופירוש ארץ אפל ולהגדיל האפל סמך אותו למלת י"ה וכן שלהבת י"ה כהררי אל עיר גדולה לאלהים ותהי לחרדת אלהים וי"ת מאפלית חרובה כי היא כמו ארץ אופל שלא ימצא בה דבר ותרגם רדנו אטלטלנא וכן תרגם עניים מרודים מטלטלין : (לב) התשכח בתולה עדיה . בתולה כלה . וכפל הענין במלות שונות כי אין כלה בעדי' וקשוריה כ"א בתולה וכן אין בתולה בעדי' ובקשורי' כ"א כלה וישראל נמשלו לכלה ביום מעמד הר סיני ואיך שכחו אותי היום והלכו אחרי אלהים אחרים זה כמה ימים ושנים ובאמרו אין מספר הוא להפלגה : (לג) מה תיטבי . התקני דרכך לבקש אהבה כלומר אהבת האומות כמו שאמר מה לך לדרך מצרים

מנחת שי

(לא) מאפליה . במקצת ספרים כ"י מדוייקים המ"ם בפתח והאל"ף נחה בלי ניקוד ומקצתן האל"ף בשוא וכולן המ"ם בלא מאריך והפ"א בליר"י ודגש קל והיא מלה אחת בשקל מַאְפֵלְיָה נמ"ש רד"ק בשרש אפל ושרש שלהב ובעל לוית חן בפ' י"א מהטעם השמיני ובחרי טעמי א"פ המסורת והה"א רפויה וכן נמסר במ"ג סוף פרשת בלת וגם רד"ק כתב בפירוש ובשרשים שהמ"ם בפתח והאל"ף בשוא . עוד כתב שיש ספרים שנקוד בהם מַאֲפֵלְיָה המ"ם בשוא והאל"ף בפתח והפ"א בדגש חזק עכ"ל . עוד מצאתי במקצת ספרים האל"ף בחטף פתח ובדפוס אחר שתי מלות ואלו ואין נוגע לכם: (לג) למדתי . למדת קרי :

מצודת דוד

הרבכם הרגה את נביאיכם כי הרגו את ישעיה ואת זכרי' : כאריה משחית . כהרי' המזבחי' בני אדם : (לא) הדור אתם . אתם בני הדור ראו בבינת הלב את מלות ה' הכי יש הפלגים גמול עליהם : המדבר . וכי עד הנה הייתי לישראל כמדבר והארץ מאפלי' אשר לא ימלא במה די צורך האדם ר"ל וכי לא היה ספוק בידי לשלם גמול טוב על המלות בטבו : רדנו . ככר נבדלנו ממך ולא נבוא עוד אליך : (לב) התשכח . וכי הדרך הוא בתשכח הבתול' להשים עדיה עליה להתקשט בו וכי תשכח הכלה את קשוריה הם הוטי המשי שקושרי' בהם שער בהם להתקשט וכאו' הלא אין דרך האדם לשכוח דבר הנלוך ביות' : ועמי . אבל עמי שכחו אותי ימים הרבה ואין מספ' להם עם שהוא עיק' הייחס על האדמה : (לג) מה תיטבי דרכך . מה תתקני מנהגך בעבור' הבעל לעשו' בדמיון נמו' אל מעט' העכו"ם

מצודת ציון

לאכול : (לא) ראו . יאמר גם על הבנת הלב וכן ולבי ראה הרב' חכמה (קהלת א') : מאפליה . מל' אופל וחושך והאל"ף להגדיל הדבר סומכו למלה יה וכן שלהבת יה (ש"ה ח') והוא כמו מדב' וכפל הדבר כמ"ש : רדנו . ענין הבדל ממקום הדבוק כמו לדה הדבק(בוספים י"ד): (לב) עדיה. מל' עדי ותכשיט: (לג) תיטבי. ענין

פירוש ע"ט

ויא האבין גיהרגית זכריה הנביא אונ ישעיה
הנביא): (לא) הדור אתם ראו דבר ה' איהר דור זעהט
אטם רייד (אונ אזו זאגט גאט) המדבר הייתי לישראל
בין איך דען גיוועזן איין מדבר צו די ישראל אם ארץ
מאפליה אודר איין פינסטער לאנד (וואס מען קען
דארט ניט גיפינען אללעם וואס אמענטש דארף
כלומר קען איך דען ניט מספיק זיין אייך אללעם
וואס איר דארפט) מדוע אמרו עמי ווארום הט איר מיין

פאלק גיזאגט רדנו לוא נבוא עוד אליך מיר זענן וואהרן
אפ גישייד פון דיר אונ מיר וועלען שוין ניט קומן
אונ אום קערן זיך צו דיין דינסט: (לב) התשכח בתולת
עדיה טוט דען איין בתולה פר געסן איר צירונג כלה
קשוריה (אודר פר געסט דען) איין כלה אירע קניפונג
וואס זיא צירט זיך מיט זיי ועמי שכחוני ימים אין מספר
אונ מיין פאלק ישראל האבן מיך פאר געסן פיל
טעג וואס איז גאר קיין צאל ניט דא צו זיי : (לג) מה
היטבי

דרכך לבקש אהבה לכן גם את־
הרעות למדתי את־דרכיך: לד גם
בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים
נקיים לא־במחתרת מצאתים כי על־
כל־אלה: לה ותאמרי כי נקיתי אך
שב אפו ממני הנני נשפט אותך על־
אמרך

ת"א גם בכנפיך . בכה נם : למדת קרי

תרגום

באורחתיך למעבד רחמי לאתחברא בעממיא בכן אף ית בישן אליפת מן אורחתיך : לד אף בסתרא אשתכחת דאשדת דם זכאי דם נפשת דמסכנין זכאין לא בכיא דמשכחין במחתרתא אלהין על כל אלין עבדת : לה ואמרת ארי זכיתי ברם תב רוגזיה מני הא

סהר"י קרא

כמו כי ייטיב אבי את הרעה עליך דיהונתן שפתרונו כי ירבה וכן הטיבו מצבות פי' הרבו מצבות: לכן גם את הרעות. שעושין האומות: למדת את דרכיך. כשאת הולכת אליהם לבקש אהבה מהן: (לד) גם בכנפיך. לשון קרן זוית: לא במחתרת מצאתים. פת' מצאת אותם כמו את זמתך ואת תזנותיך את נשאתים שפתרונו את נשאת אותם לא נמצאו במחתרת שהוכלו לומר חייבין הן אם במחתרת ימצא הגנב: כי על כל אלה. על כל התועבות הנזכרות למעלה שעשית הוספת לעשות גם את זאת: (לה) ותאמרי כי נקיתי אך שב אפו ממני. כלומר אחרי עשותך את כל אלה את אומרת נקיתי כשון ודאוי אני להשיב אפו ממני כלומר אין הדבר תלוי כי שהוא כועס עלי שהרי נקיה אני מחטא אך דין הוא שישוב אפו ממני וזו קשה שבכולן שאחרי שהרבית לחטוא את אומרת נקיתי ועל זאת אני שופט אותך על אמרך לא חטאתי: נשפט. שופט כמו כי באש ה'

רש"י

תקשטי עצמך לקרות אוהביך כמו (מלכים ב' ט') ותיטב ראשה דאיזבל בפרשת יהוא: גם את הרעות למדת. חזרת על כל רוע דרך ללמוד את המקולקלת בכולם. גם ל' אפילו: לכן. לשון שבועת אמת אך את הדרך הרעה שבכל הדרכים למדת לעצמך: למדת. הנהגת: (לד) לא במחתרת מצאתים. לא מצאת אותם במחתרת כשהרגת אותם: מצאתים. כה יאמר לנקבה לבון פעלת והרבה זה בספר (יחזקאל ט"ז) את נשאתים: כי על כל אלה. שהיו מוכיחים אותך בדברים האלה: (לה) ותאמרי. בלבך: כי נקיתי. אבר וכלה אני נפשי: נשפט אותך. הנה עמך במשפט:

רד"ק

ימה לך לדרך אשור ומצא לשון הסבה ברעה כי רוצה לומר תקון הדבר או הזוקו כמו ההיטב חרה לך כי ייטיב את אבי הרעה עליך על הרע כפים להטיב: גם את הרעות. כלומר האומות הרעות למדת את דרכיך כלומר שהרעות מהם והם למדו מרעותיך וכתיב למדתי והוא כאמר האל רוצה לומר למדתי אותך בדרכיך שהן רעות ויבא לך בעבורן רע כאילו למדתי אותך מדרכיך שיוסרו עליך והקרי למדת כמו שפירשנו: (לד) גם בכנפיך. בכנפי בגדך על דרך ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי ויונתן תרגם אף בסתרא אשתכחת דאשדיתא דם זכאי ת"גם בכנפיך סתרא כמו ולא יגלה כנף אביו שמפרשין אותו סתר אביו והיא אשתו ומה שאמר נמצאו ואמר דם כאילו אמר דמים שהרי אמר נפשות: לא במחתרת. שנאמר אם במחתרת ימצא הגנב והכה ומת אין לו דמים ואת לא מצאת אותם במחתרת למה הרגת אותם והם נקיים: מצאתים. מצאת אותם כי כן החבר הנקבה הנמצאת עם הכנוי בחירק התי"ו: כי על כל אלה. טעמו דבק עם הפסוק הבא אחריו: (לה) ותאמרי. אמר כי על כל אלה אני מוכיחך על שאת הולכת אחרי העמים ועובדת אלהיהן ושופכת גם כן דם נקי ואת אומרת כי נקית ממעשים רעים ושב אף האל ממני ולא ידע לי עוד ובזה עונך כפול כמה שאמר החכם כפירת העון

מצודת ציון

תיקון כמו ותיטב את ראשה (מ"ב ט'): דרכך. מנהגך: (לד) בכנפיך. שולי הבגד: במחתרת. ר"ל במקום נסתר והוא מל' התירו' והפירס כמו אם במחתרת ימצא הגנב (שמות כ"ב): (לה) נשפט. ענין ויכוח וכן כי באש ה' נשפט (ישעיה ס"ו):

מצודת דוד

לבקש מהם אהבה בעשותך כמעשיהם: לכן. באמת גם את הטעו"ם הרעו' למדת אתה מנהגך ר"ל ואת הרעו' שבעו' יוה' נכון ואף להרעות שבהן למד' להרבים יות' כמוך: (לד) גם בכנפיך. גם בכנפי בגדיך כמלאו דמי נפשו' האביונים נקיים משון מותה ועל מכם הרגתם: לא במחתרת מצאתים. דמי הנפשות האלה לא מלאתים במחתר' ובמקום נסתר כ"א בגלוי על כל אלה הכנפים הנזכרים למעל' ר"ל לא עשית הדבר בהסתר כי אם בפרסום רב מבלי בושה: (לה) ותאמרי. ר"ל אם אמנם כל אלה עשית בפרסום אך האמרי לא כן הוא כי נקי אני מעבירה ואין האמת עם הנביאים המאיימים בהרע כי אף ה' אך שב אפו ממני הואיל ואני מנוקה מעון: הנני נשפט אותך. לכן הנני מתווכח עמך גם על מה שתכחש לומר לא חטאתי ר"ל מלבד גמול החטא אוסיף עוד עונש על מה שתכחש החטא והעונש כזה החטא לויכוח כי בזה יודיע שפשעו בדבר הזה:

פירוש ע"ט

היטבי דרכך לבקש אהבה נאך ווס זאלסט דו באגינען דיינע וועגען אונ זאלסט זיך צירין אנקעגן דיינע נואפים צו זוכין דער מיט איין ליבשאפט פון זייא לכן גם את הרעות למדתי את דרכיך פר וואר האסט דוא זיך נאך אפילו דעם ערגסטין וועג פון אלע וועגן גיוויינט (דען אלע שלעכטע וועגין האסט דו פאר דיר גינומען אונ האסט זיך דעם ערגסטין וועג ארוס גינומען פון זיי): (לד) גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אוך אין דיא עקין פון דיין קלייד איז גיפונען גיווארן דאס בלוט פון דיא לייבער פון די אביונים דאס זיי זענען ריין גוועזן פון דעם זין מיתה לא במחתרת מצאתים ניט אין איין אונטער גראבונג האב איך דס בלוט גיפונען (כלומר דו האסט זיי ניט גיהרגית אין איין אונטער גראבונג אזו ווי איין גנב הארגית איין מענטשן) כי על כל אלה נייערט אוף די דאזיגע עקין פון דיין קלייד: (לה) ותאמרי כי נקיתי אונ דו האסט זיך גיטראכט אין דיין הארצן איך בין ריין פון איין עבירה אך שב אפו ממני נייערט אפילו גאטס צארן האט זיך אום גיקערט פון מיר אבער דו פעלשט הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי נון איך גאט וועל גישפעט ווערין מיט דיר
כלומר

אָמַרְתְּ לֹא חָטָאתִי׃ לו מַה־תֵּזְלִי מְאֹד
לְשַׁנּוֹת אֶת־דַּרְכֵּךְ גַּם מִמִּצְרַיִם תֵּבֹשִׁי
כַּאֲשֶׁר בֹּשְׁתְּ מֵאַשּׁוּר׃ לז גַּם מֵאֵת זֶה
תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל־רֹאשֵׁךְ כִּי־מָאַס
יְהוָה בְּמִבְטַחַיִךְ וְלֹא תַצְלִיחִי לָהֶם׃
ג א לֵאמֹר הֵן יְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהָלְכָה מֵאִתּוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר

ת"א לאמר. יומא ח סו סנהדרין ז ס:

הישוב

תרגום

אֲנָא עֲבִיד עִמִּיךְ
פּוּרְעָנוּת דִּין עַל
דַּאֲמַרְתְּ לָא חֲטֵיתִי׃
לו מָה אַתְּ מִסְתַּבְּלָא
לַחֲדָא לְקַלְקָלָא יַת
אוֹרְחָתִיךְ אַף מִמִּצְרַיִם
תִּבְהֲתִין כְּמָא דִבְהֶתְתְּ
מֵאַתּוּרָאֵה׃ לז אַף מִלְוַת
דֵּין תִּפְּקִין וּבְהֵתַת
חוֹבִיךְ עַל רֵישִׁיךְ אֲרֵי
רְחִיק יְיָ רוּחְצָנִיךְ וְלָא
וְלָא תִּצְלְחִין לְהוֹן׃
א לְמֵימַר הָא יִפְטַר גְּבַר
יַת אִתְּתֵיהּ וּתְהַךְ
מִלְּוָתֵיהּ וּתְהֵי לִגְבַר

רש"י

(לו) תזלי. ל' זלזול: לשנות את דרכך. לעזוב אותי ולסמוך על מצרים לעזרה בימי יהויקים ולדקיהו (לקמן ל"ז): לשנות. ל' כינוי: כאשר בושת מאשור. כשמך אחז עליו ויצר לו ולא הזקו כמה שנאמר (בדברי הימים כ"ח):

ג (א) לאמר הן ישלח וגו'. יש לי לומר שאין עוד את

מהר"י קרא

נשפט והוא מנזרת נשבע: (לו) מה תזלי מאד. מה את מזילת ומבזה עצמך לשנות דרכייך מדרכי אבותיך הטובים: גם ממצרים. שאת יורדת לשם לעזרה: תבושי כאשר בשת מאשור. כששלח אחז למלך אשור עלה והושיעני מכף מלך ארם וכתיב בדברי הימים ויצר לו ולא חזקו כי חילק אחז את בית ה': (לז) גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך. פת' סוף הבטחון הזה לתקלה ולקלון כאדם שאוחז בשערות ראשו ותולשן מרוב צער: תצאי. לשון סוף ואחרית הוא ולשון בני אדם הוא כשאדם רוצה לומר לחבירו סוף דבר זה יבא לחרפה אומר מדבר זה תצא לבסוף לחרפה: כי מאס ה' במבטחיך. הם מלכי מצרים ומלך אשור שאתם בוטחים בהן:

ג (א) לאמר. כה ציוני ה' לאמר: הן ישלח איש. הישוב אליה. שאם ישיב אליה חנוף התנף הארץ דכתיב לא יוכל בעלה הראשון

רד"ק

שתי עונות ובזות אני נשפט אותך ומעניש בזה על אמרך לא חטאתי: (לו) מה תזלי. שרשו אזל והוא ענין הלוך כתרגומו אמר מה תלכי הנה והנה לבקש עזר והשנה את דרכך פעם לאשור פעם למצרים ומה שאמר מאד כמו שאמר מה תיטיבי דרכך כמו שפירשנו: כאשר בושת מאשור. ששלח לו אחז שחד ואומר בדברי הימים ויצר לו ולא חזקו וכן בימי חזקיהו תפש כל ערי יהודה הבצורות ואמר גם כן תבושי ממצרים שנתן יהואחז שחד לפרעה נכה והעריך את הארץ לתת השחד ויעזור לו ממלך בבל ולא הועיל כי יצאו גדודי כשדים ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת כי לקח מלך בבל מנחל מצרים והנה בושת יהודה מעזרה וכשל עוזר ונפל עזור לפיכך אמר אחר זה הפסוק: (לז) גם מאת זה תצאי. רוצה לומר מן המקום הזה שלא יועילוך מבטחיך שהיית בוטחת בהם: ולא תצליחי להם. רוצה לומר בעבורם ומה שאמר וידיך על ראשך כי כן דרך האשה הצועקת על אידה הולכת וידיה על ראשה כמו שאמר בתמר ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה וי"ת ובהתת חוביך על רישיך: (א) לאמר. ענינו עם כי מאס ה' הוא מאס בך בעבור מבטחיך ואומר לך הן ישלח איש את אשתו: חנוף תחנף הארץ ההיא. שיעשה בה זה המעשה כמו שאמרה הורה כי תועבה היא לפני ה' ולא תחטיא את הארץ

מצודת דוד

(לו) מה תזלו מאד. למה תרבי ללכת לבקש עזר מן העכו"ם: לשנות את דרכך. פעם לאשור פעם למצרים: גם ממצרים תבושי. על אשר לא תמלא עזר על ידו: כאשר בושת מאשור. כי אחז מלך יהודה שלח מלאכים למלך אשור לעזור לו ויצר לו עוד כמ"ש ויבוא וכו' מלך אשור ויצר לו ולא חזקו (דה"ב כ"ח): (לז) גם מאת זה. כמו שילאת בדאגה ובילגה מאת מלך אשור כן תלאי ממלך מצרים בדאגה וידיך יהיו מונחים על ראשך כדרך המקונן: כי מאס ה' במבטחיך. דבר שנאוי ונמאס בעיני ה' מה שאתם בוטח בעזרת העכו"ם ולכן לא תהיה לך הלנחה לכם למצוא חן בעיניהם להיות לך לעזר מול הקמים עליך:

ג (א) לאמר. ר"ל מהראוי לאמר לישראל את זאת הנה אם יגרש איש את אשתו ובהיותה הלכה מאתו והיתה לאיש אחר ואף אם לא בא עליה: הישוב. וכי יוכל בעלה הראשון לשוב עוד אליה לקחתה אחר שמת השני או גרשה הלא בעבור עון כזה תתחייב הארץ הכיס

מצודת ציון

(לו) תזלי. ענין הלוך כמו אזלו מים מני ים (איוב י"ד): מאד. הוא כמו הרבה: לשנות. מל' השתנות:

ג (א) ישלח. ענין טרוד וגרושין וכלא' משלחו (דברים כ"ד):

פירוש ע"ט

כלומר איך וועל דיך משפטן) אויף דעם וואס דוא זאגסט איך האב ניט גיזינדיגט: (לו) מה תזלי מאד לשנות את דרכך ווארום ביסטו ישראל זיך מזלזל צוא משנה זיין דיין וועג (דהיינו דו פאר לאזט מיך אונ ביסט זיך סומך אויף די מצרים זייא זאלן דיר העלפן) גם ממצרים תבשי כאשר בושת מאשור פון דיא מצרים וועסטו פר שעמט ווערן אזו ווי דו ביסט פר שעמט גיווארן פון אשור (דס אחז הט זיך סומך גוועזן אויף אים אונ צום סוף הט ער אים נאך שלעכץ גיטאן אונ הט אים ניט גהאלפן אין זיין נויט): (לז) גם מאת זה תצאי פון דעם מלך מצרים וועסטו אויך ארויס גיין מיט טרויערקייט וידיך על ראשך אונ דיינע הענט וועסטו ברעכן אויף דיין קאפ (אזו ווי דר שטייגער איז פון דעם וואס קלאגט) כי מאס ה' במבטחיך דען גאט הט ממאס גיוועזן אין דיינע פאר זיכערער ולא תצליחי להם אונ דו וועסט ניט בגליקן דורך זיי:

ג (א) זאגט גאט דו ישראל ביסט ווערט לאמר איך זאל זאגן צו דיר דו ביסט שוין מיין ניט ראוי צוא מיר ווארום הן ישלח איש את אשתו ווען איין מאן שיקט אוועק זיין ווייב פון זיך דורך איין גט והלכה מאתו והיתה לאיש אחר אונ זי גייט אוועק פון אים אונ נעמט איין אנדער מאן הישוב אליה עוד מעג זיך דען נאך

הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנף
הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים
ושוב אלי נאם־יהוה: ב שאי עיניך
על־שפים וראי איפה לא שגלת על־
דרכים ישבת להם כערבי במדבר
ותחניפי ארץ בזנותיך וברעתך:
ג וימנעו רבבים ומלקוש לוא היה

שכבת קרי

ת"א וימנעו וגו'. תענית ב יו יבמות ח עז:

ומצח

תרגום

אוהרן האפשר דיתוב לותה עוד הלא מחב תחוב ארעא ההיא ואת טעיתא ואתחברת לעממין סגיאין ותובי מכען לפולחני אמר יי:
ב זקופי עינך על נגדין והזא היכא לא אתחברת ליך למפלח לטעותא על אורחת בית מישריהון אורכת להון כערבאי דשרן בשכונין במדברא וחיבת ארעא בטעותיך ובבישתיך: ג ואתמנעו

מהר"י קרא

וגו': ושוב אלי. שובי אלי ותמצאי כופר: (ב) על דרכים ישבת. למנאפים: כערבי. השוכן באהלים לפי שהם

רש"י

ראויה לי כי כן דרך המשלח את אשתו והלכה לה וגו': ואת זנית רעים רבים. עם אוהבים רבים ואעפ"כ שובו אלי: ושוב אלי. כמו עשות ולשוב אלי אני חושק בך: (ב) שפים. יבלי מים: לא שוגלת. לשון פלגש: ישבת להם. להיות נכונה לקראתם: כערבי. יושב אוהלים שהוא תמיד מלוי בחוץ במדברות ועל שם כך הוא קרוי ערבי שהוא שוכן בערבה: (ג) ומלקוש. המטר היורד בניסן על המלילות ועל הקשין ומלקוש (טרדיי"א בלע"ז):

מנחת שי

ג (ב) שגלת. שכבת קרי:

רד"ק

כן אמר הנה חנוף תחנף הארץ כלומר תחטא: ואת זנית רעים רבים ושוב אלי. במקומות רבים המשיל הכתוב כנסת ישראל לאשה והקב"ה בעלה כלומר שלקחם לו לעם נחלה והיא לו כאשה והוא לה כבעל וכמו האשה שתזנה תחת בעלה שהיא חייבת כן ישראל שהלכו אחרי עמים רבים ודבקו בטעותם קורא הכתוב זה זנות וזה הענין נמצא בנביאים שדברו בזה המשל נקראו ענין זה ענין זנות ושמשו בו בכל לשון של זנות וזה הרבה בספר יחזקאל אמר ואחר שהלכת לבעלים איך תשובי אלי עוד ואפי' תשובי בתשובה לא תוכלי לשוב אלי עד שתגלי מארצך ותשבי שם ימים רבים עד תשכחי עונך הראשון ולא יעלה על לבך עוד עבודת אלילים ואחר כן תשוב אלי ואשוב אליך: (ב) שאי. שפים. מקומות גבוהים כמו ההרים הרמים והגבעות הנשאות כי כן היה דרך עובדי עכו"ם בזמן ההוא כמו שכתוב: שגלת. כתיב שכבת קרי כמו ישגלנה ישכבנה לשון נקיה וכבר פירשנו כי לשון הזנות והשכיבה הוא ענין העכו"ם: על דרכים ישבת להם. פי' לעובדי עכו"ם כלומר ישבת מיחלת עוברי דרכים שהם מכסה מקומות רוצה לומר עם ועם עובד אלהיו ואת התאוית לכלם לעבדם כמ"ש כי מספר עריך היו אלהיך יהודה: כערבי במדבר. כי כן דרך הערביים השכנים במדבר יושבי' להם על הדרכים מיחלי השיירות העוברות למכור להם ולקנות מהם וי"ת שפים נגרין כמו נגרי בריתא בתלמוד ותרגום לא שכבת לא אתחברת ליך למפלח וגו' כבעמוד: בזנותיך. בסימן רבוי אחד לבד והדומים לו כתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק כמנו: (ג) וימנעו רביבים. הוא המטר והוא היורד במרחשון והוא הנקרא יורה ומורה וכן בדברי רז"ל יורה במרחשון ומלקוש בניסן כי אלה שני הזמנים הם זמני המטר לצורך התבואה וברוב הזמנים רוב המטר יורד במרחשון לפיכך נקרא ירח בול מענין מבול ונקרא המטר

מצודת ציון

חנוף תחנף. ענין חיוב והשמה כמו ולא תחניפו את הארץ (במדבר ל"ה): (ב) שפים. כן נקראו המקומות הגבוהים כמו אפתח על שפים נהרות (ישעיה מ"א): איפה. איה פה וכן איפה הם רועים (בראשית ל"ז): שגלת. ענין משכב המשגל וכן ואיש אחר ישגלנה (דברים כ"ח): להם. לגרל': כערבי. שם אומה: (ג) רביבים. הוא המטר המזק וכן וכרביבים עלי עשב (שם ל"ב): ומלקוש. כן נקרא המטר המאוח' היורד על הקשין ועל המלילות

מצודת דוד

הנטמאה בה כזאת ותקבל גמולה משלם: ואת. אבל אתה ישראל עם כי בעודך אתמי זנית באיסור עם אהובים רבים ר"ל עם כי עבדת עכו"ם הלוקות עכ"ז שוב אלי ואקבלך בתשובה: (ב) שאי עיניך. הרימי עיניך להביט אל ההרים הגבוהים וראי איה המקום אשר לא שכבת שמה עם נואפים ר"ל אשר לא עבדת שמה עכו"ם: על דרכים וגו'. לפי שהמשילה לזונה אמר ל' הנופל בזונה היושבת על הדרכים להיו' מזומנ' אל הנואפים ור"ל היית ממליא עצמך לכל מין עכו"ם: כערבי במדבר. כערבי הזה הרגיל לשבת במדבר במסתו' במקום שאין אנשים כן הסתרת עצמך על הדרכים להסתתר שם עם הנואפים ור"ל מאד היית נרדף אחרי עבודת הפסילים: ותחניפי ארץ וגו'. עם זנותך לעכו"ם ועם יתר רעתך חייבת את הארץ להיות הרבה ושוממה: (ג) וימנעו. הלא בעונך נמנעו הרביבים ולא

פירוש ע"ט

נאך אום קערן דר ערשטר מאן צו איר דם איז דאך גיווים ניט הלוא חנוף תחנף הארץ ההיא פר וואר איבר אזו איין עון ווערט דאך פאר שולדיגט דם דאזיגע לאנד וואס דער עון ווערט גיטאן אין איר אונ איין פורעניות קומט אויף איר ואת זנית רעים רבים אונ דו ישראל האסט מזנה גיוועזן מיט פיל ליב האבער דרום וואלסטו דאך מן הדין ניט ראוי גיוועזן ווידר קערן זיך צוא מיר ושוב אלי אונ פון דעסט וועגן בין איך פארט עוסק צו אום קערין דיך צו מיר נאם ה' אזו זאגט גאט: (ב) שאי עיניך על שפים הייב אויף דייגע אויגן אויף די הויכע בערג וראי איפה לא שגלת אונ זעה וואו איז דם אורט וואס די ביסט ניט גילעגין דארטן מיט דיינע נואפים כלומר וואס דו האסט דארטן ניט גידינט די אפ געטר על דרכים ישבת להם אויף די וועגן ביסטו אלץ גיזעסן כדי דוא זאלסט זיין אן גיברייט אקעגן זייא כערבי במדבר אזו וויא דער טאטער זיצט תמיד אין מדבר ותחניפי ארץ בזנותיך אונ דוא האסט פר שולדיגט דם לאנד מיט דיין זנות אונ מיט דיין בייז: (ג) וימנעו רביבים אונ איבר דיין זינד זענן פר מיטן גיווארן די פריערדיגע רעגינס וום גייען אין

תרגום

רְסִיסַיָא וּמַלְקוֹשָׁא לָא
הֲוָה וְחוּצְפָא כְּאִתְּתָא
נַפְּקַת בְּרָא הֲוָה לִיךְ
מְסָרְבַת לְאִתְכְּנָעָא :
ד הֲלָא מִכְּעַן תְּצַלַּן
קֳדָמַי רִבּוֹנִי אַתְּ פָּרְקִי
דְמִן עָלְמָא : ה הַאֶפְשַׁר
דְּתִנַּטְרוֹן לִיךְ חוֹבַיִךְ
לְעָלַם אִם תִּתְקְפֵי עֲלָךְ
מָחָא לְאַפְרֵישׁ הָא
מַלֵּילַת וַעֲבַדְתְּ בִּישַׁן
ו וַאֲמַר יְיָ לִי בְּיוֹמֵי יֹאשִׁיָּה מַלְכָּא הַחֲזֵיתָא מָה דַּעֲבָדוּ דְּמִתְחַסְּנִין לְמֵיתַב לְפוּלְחָנֵי דְּבֵית יִשְׂרָאֵל

ירמיה ג

וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ מֵאַנְתְּ
הִכָּלֵם: ד הֲלוֹא מֵעַתָּה קָרָאתִי* לִי אָבִי
אַלּוּף נְעֻרַי אָתָּה: ה הֲיִנְטֹר לְעוֹלָם
אִם־יִשְׁמֹר לָנֶצַח הִנֵּה דִבַּרְתְּי* וַתַּעֲשִׂי
הָרָעוֹת וַתּוּכָל: ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

ת״א יאלת הבס. מרכין ג מ״ג : אלוף נעורי. חגיגה ג מ״ו : יתיר ו׳ יתיר י׳

רש״י

(ד) הלוא מעתה. הלואי מבת מרעתך וקראת לי אבי אם תעשי כך הינטור לך אדוניך לעולם את אשר השחת לו אם ישמור לנצח לא ישמור : (ה) הנה דברתי. כפיך לא נכוח עוד אליך וחותה הרעה תעשי ולא תתני לב לבוב : ותוכל. ולאת למרוד : (ו) משובה. לאת ומוכחת בימי יאשיה

מהר״י קרא

אנשי מקנת : (ד) הלא מעתה. מיכן ואילך קראת לי אבי ואלוף נעורי : (ה) הינטור. הקב״ה לעולם לפשעי אדם אבל את : דברת ותעשי הרעות ותוכל. והצליחי בהן :

רד״ק

ההוא רביבים במקום שקראו במקום אחר יורה וענין הפסוק אומר כי נמנעו הגשמים מפני מעשיהם הרעים כמו שאמר בתורה וסרתם ועבדתם אלהים אחרים וגו׳ וחרה אף ה׳ בכם ועצר את השמים ולא יהיה מטר ועם כל זה שמנעתי הרביבים בעונך ומלקוש לא היה לא נכלמת ממעשיך והיה לך מצח כאשה זונה שאינה בושה מנאפופיה ומרימה מצח ומעיזה פניה אף על פי שהנביאים מוכיחים אותך ואומרים לך בושי ממעשיך ראי העונש שמשיגך בעבורה עם כל זה מאנת הכלם זהו שאמר מאנת כלומר שהיית ממאנת בתוכחת הנביאים ולא בושה מפניהם ורז״ל דרשו הפסוק ואמרו אין הגשמים נעצרים אלא בשביל עזי פנים שנאמר וימנעו רביבים וגו׳ ות״י וחוצפא כאתתא נפקת ברא הוה לך ועז פנים יקרא הצוף בלשון רז״ל : (ד) הלא מעתה קראתי. כתיב ביו״ד כאילו הוא מדבר בעדו וקרי בלא יו״ד כמו לנמצא ופי׳ הכתוב אמר הלא מעתה כלומר היה לך מעתה לקרוא לי אבי כיון שקראתי לך ע״י נביאי בני היה לך לענות ולומר לי אבי אלוף נעורי אתה ולא עשית כן ופי׳ הקרי אמר הלא מעתה כיון שראית שעצרתי הגשמים היה לך לשוב אלי ולקרוא לי אבי אלוף נעורי אלופי וגדולי בימי הנעורים והוא זמן יציאת מצרים כי אז נכנסו ישראל תחת כנפי השכינה ונתחנכו במצותיו ובידיעת אלהותו כמו הנער הנכנס ללמוד ומחנכין אותו בידיעת תורה וחכמה ותרגם יונתן אלוף נעורי פרקי דמן עלמא : (ה) הינטור. אמר הנביא אם עשית זה הינטור האל לך לעולם עונך אם ישמור חמאתך לנצח לא יעשה זה אלא כשובך אליו ישוב אליך וייטיב לך ואת לא עשית כן אלא דברת ותעשי הרעות ותוכל. דברתי כתיב ביו״ד אמר הנביא הנה דברתי לך לשוב ולא עשית אלא הרעות לעשות ותעשי הרעות וקרי דברת בשוא התי״ו כנוי הנמצאת אמר הנביא הנה דברת לעשות רעות ועשית כמו שדברת : ותוכל. תרגם יונתן ואסגית כלומר הרבית לעשות רעות בכל יכלתך וזה הפירוש הוא נכון אמר עשית הרעות כמו שיכולת עשית או פירושו כאשר יכולת לעשות ויש וי״ו במקום כאשר כמו אם לא ישבעו וילינו ושפתי רננות יהלל פי ובאמרו ותעשי לשון נקבה והוכל לשון זכר כן הוא מנהג המקרא במקומות רבים כשדובר כנגד כנסת ישראל ידבר בלשון נקבה כנגד הכנסה ולשון זכר כנגד העם והכל אחד. ואדוני אבי ז״ל פירש שני אלו הפסוקים כן הלא מעתה קראת לי אבי מעתה מקרוב כשחזר יאשיה המלך בתשובה ושבו אנשי יהודה עמו מוכרחים היו כמו שהוא מפורש שאמר בכל זאת לא שבה אלי בגודה אחותה יהודה בכל לבה כי אם בשקר הינטור לעולם כך היו אומרים הם והנביא אמר להם הנה דברת ועשית הרעות ותוכל : (ו) ויאמר. בימי יאשיהו המלך. למה אמר זה והלא ידוע כי בימי יאשיהו נתנבא אלא לפי שנתנבא אף בימי יהויקים ובימי

מנחת שי

(ד) קראתי. קראת קרי : (ה) הנה דברת. במקצת דפוסים ישנים כתוב דברתי בי׳ וקרי בלא י׳ וכן מצאתי במקצת ספרים כ״י וגם רד״ק כתב כן אמנם בספרים אחרים מדוייקים כתי׳ בלא י׳ גם לא נמנה במסורת בכלל מלים שם מלין דכתיבין יו״ד בסוף תיבותא ולא קריא והתיבי גם כן מסרה אחת כ״י מתנגד לזה

מצודת דוד

היה המלקוש וזה״כ היה לך להיות בוש ממעשיך : ומצח. אבל יש לך מצח מגולה כדרך אשה זונה שאינה מכסה מצחה כעזות פנים מה לא כדרך הצנועות במכסות מצחן אם יקרה להן דבר בושה : מאנת הכלם. אתה מאנת להיות נכלם ובוש ממעשיך : (ד) הלא מעתה. הלא בעת מנעתי הגב׳ בעונך קראת לי בפה אבי ואמרת עלי אלוף וגו׳ ר״ל אתה האדון שלי מאז נעורי מיום שבחרת בי : (ה) הינטור. ואמרת בתפל׳ וכי המקום ישמור הבגוד לעולם וכי ישמור האיבה לנצח והיא בפל ענין במ״ש : הנה דברת. הנה הדברים האלה דברת בפיך בלבד אבל במעשה עשית הרעות וכל מה שיכלת לעשות מן הרעות עשית ומוסב למעלה לומ׳ איך לא תכלמי אם אין לבך שלם עמי איך תדבר בתפלה כדברים האלה :

מצודת ציון

וכן יורה ומלקוש (פס י״א) : ומצח. הוא הפדחת : מאנת. מל׳ מיאון : הכלם. מל׳ כלימה : (ד) אלוף. שר והאדון וכן אל תבטחו באלוף (מיכה ז׳) : (ה) הינטור. ענין שמירה כמו נוטרה את הכרמים (ש״ה א׳) : לנצח. כמו לעולם : ותוכל. מל׳ יכולת :

פירוש ע״ט

חודש חשון ומלקוש לא היה אונ דער שפעטער רעגן וואס גייט אין ניסן דער איז אויך ניט געוועזן איבער דיינע זינד דרום וואלסטו זיך געהערט שעמען מיט דיינע בייזע מעשים ומצח אשה זונה היה לך אבער איין שטערין פון איין אשה זונה איז געוועזן צו דיר מאנת הכלם דו האסט ניט געוואלט שעמען זיך: (ד) הלוא מעתה קראת לי אבי פא״ וואר״ ווער וואלט גיגעבן דם דוא זאלסט פון היינט אן תשובה טאן אויף דיין בייז אונ זאלסט מיך נאט רופין מיין פאטער ביסטו אלוף נעורי אתה אונ דר האר פון מיין יוגינט ביסטו : (ה) אונ ווען דו וועסט אזו טאן הינטור לעולם וועט דען גאט ביז אייביג היטין דיין זינד ווס דו האסט גיזינדיגט אקעגין אים אם ישמור לנצח אודר וועט ער דען ביז אייביג היטין דיין בייז ווס דו האסט גיטאן דס איז דאך גיוויס ניט אבער דוא טוסט ניט קיין תשובה הנה דברת נון דו האסט נאר גרעט מיט דיין מול אז וועסט תשובה טוהן ותעשי הרעות אונ דוא טוסט דס בייז ותוכל אונ דו האסט גקענט (כלומר ווס האסט נאר גיקענט האסטו גיטוהן) : (ו) ויאמר ה׳ אלי גאט האט גיזאגט צו מיר אין די טעג פון יאשיהו

בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר
עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל הֹלְכָה הִיא
עַל־כָּל־הַר גָּבֹהַּ וְאֶל־תַּחַת כָּל־עֵץ
רַעֲנָן וַתִּזְנִי־שָׁם׃ ז וָאֹמַר אַחֲרֵי עֲשׂוֹתָהּ
אֶת־כָּל־אֵלֶּה אֵלַי תָּשׁוּב וְלֹא־שָׁבָה
וַתִּרְאֶה בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה׃
ח וָאֵרֶא כִּי עַל־כָּל־אֹדוֹת אֲשֶׁר נִאֲפָה

ותרא קרי

תרגום

אֲזָלִין אִינוּן עַל כָּל רָמָא מְנַטְלָא וְלִרְחוּת כָּל אִילַן עֲבוּף וּפָלְחִין אָעָן לְטַעֲוָתָא׃ ז וַאֲמָרֵית בָּתַר דַּעֲבָדוּ יַת כָּל אִלֵּין לְפוּלְחָנִי יְתוּבוּן וְלָא תָבוּ וַחֲזוֹ מְשַׁקְרַיָא אֲחֵיהוֹן דְּבֵית יְהוּדָה׃
ח וּגְלֵי קֳדָמַי אֲרֵי עַל כָּל עֵיסַק דִּטְעוֹ דְּמִתְחַסְנִין לְמֵיתַב לְפוּלְחָנִי דְּבֵית ישראל

ת"א אשר נאפה. עקידה שער ס"ה

רש"י

המלך כשלוני להחזיר עשרת השבטים הראית אשר עשתה משובה ישראל השובבה (אשגווייא"ה בלע"ז): ישראל. עשרת השבטים: הולכה היא. בעודה על אדמתה קודם שגלתה בימי חזקיהו עם הושע בן אלה. הולכה. היתה הולכת על כל הר גבוה: ותזני שם. לעכו"ם. ותזני כמו ותזן יו"ד יתירה: (ז) ואומר. ע"י נביאי עמוס והושע כן בארי ושאר נביאים אלי תשוב: ותרא בגודה אחותה יהודה. כל זהי בגודה קשה ממשובה ישראל שהם ראשונים לקילקול ולא ראו פורענות ללמוד ממנו ולשוב קרויין משובה יהודה שראו שגלו אלו ולא לקחו מוסר קרויין בגודה: (ח) וארא כי על כל אודות וגו'. נקודות טעמי מקרא זה מלמדין על פירושו ישראל נקוד זקף מובדל משלהתיה שלהתיה נקוד זקף גדול לעצמו וזה פירושו וארא נסתכלתי בה ליפרע ממנה ולמה כי על כל אודות אשר נאפה משוב' ישראל ומה היתה נקמתי שלחתיה מעל פני ולא יראה בגודה יהודה שראתה בפורענות של שומרון לתת לבה לשוב:

מנחת שי

ואין זה מכללם: (ז) ותראה ותרא קרי:

רד"ק

צדקיהו אמר כי נבואתו היתה בימי יאשיהו קודם שעשת תשובה יאשיהו ויהודה שהרי יאשיהו בער עכו"ם מן הארץ וכאן הוא אומר ותנאף את האבן ואת העץ אם כן הנבואה נאמרה קודם התשובה ומה שאמר בכל זאת לא שבה אלי כי אם בשקר ידומה שעשו תשובה אלא שעשו אותה בשקר אפשר כי בתוכחות הנביא ירמיה שהתנבא עליהם אפשר ששבו מקצתה בנראה ובגלוי לא בסתר זהו שאמר בשקר וגם יש לפרש שנבואה זו נאמרת אחר התשובה ואף על פי שאומר ביאשיהו אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו יאשיהו הוא ששב בכל לבבו אבל אנשי דורו שבו מוכרחים מאימת המלך וזהו שאמר לא שבה אלי כי אם בשקר: הראית אשר עשתה. זה לא היה בימי יאשיהו שכבר גלו ישראל בשנת שש לחזקיהו ואיך ראה ירמיהו מה שעשו ישראל קודם גלותם והלא בתחלת נבואת ירמיהו היה לגלות ישראל כ"ג שנה והוא אמר לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואם כן נפרש הראית שמעת או הידעת כמו וירא יעקב כי יש שבר במצרים והדומים לו או נפרש אשר עשתה על השארית הנמצא מישראל כפוזרין בארץ מצרים וממנשה ומשמעון ומנפתלי שהיו שם בימי יאשיהו שאמר בדברי הימים ובערי מנשה ואפרים ושמעון ועד נפתלי ואמר אשר אספו הלוים שומרי הסף מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל: משובה. שם תאר וענינו מורדת מן שובו בנים שובבים: הלכה היא. לפירוש הראשון פירש שהיתה הולכת היא ולפי' השני כי עתה הלכה היא ולא לקחה מוסר כאשר גלו: ותזני שם. היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל והוא כמו ותזנה וכן צור ילדך תשי וחטאתם מלפניך אל תמחי: (ז) ואומר. אמרתי כיון שעשתה כל הרעות האלה ומצאוך צרות רבות ורעות עליה תתחרט על מעשים הרעים ותשוב אלי והנה לא שבה עם כל זה: ותרא בגודה אחותה יהודה. כלומר ראתה שעשתה כל זה משובה ישראל ולא שתה אל לבה והכתוב חסר הענין אבל מן הכתוב נבין מה שאינו כתוב וכן פסוקים רבים במקרא כמו נגיד חסר תבונות הולתו כמו שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו: ותרא. ותראה כתיב ואחד הוא. בגודה. שם תאר בא בקמץ הבי"ת על דרך היחיד: (ח) וארא. ואני ג"כ ראיתי כי היא ראתה ולא שבה ומה ראתה כי על כל אודות אשר נאפה משיבה שלחתיה עם כל זה לא יראה בגודה אחותה יהודה שאשלח אותה ג"כ ולא שבת אלי ומה שאמר וארא טעמו נקשר בסוף הענין כי אם בשקר לפיכך אמר וארא כי בני אדם לא ראו זה אבל אני ראיתי כי תשובתם בשקר ולא בכל לבה ואני בוחן לב ראיתי

מצודת ציון

(ו) הראית. בה"א השאלה: משובה. ענין מרד והליכה בדרכי הלב כמו וילך שובב (ישעיה נ"ז): רענן. לח ורטוב: (ז) בגודה. ענין מרד כמו כל רעיה בגדו בה (איכה א'): אחותה. רצונה ומרבתה: (ח) אודות. ענינו כמו עסק וכן על אודותי (יהושע י"ד):

מצודת דוד

(ו) הראית. אם נתת לב לראות אשר עשתה עדת ישראל המורדים הם בני עשרת השבטי': ותזני שם. עבדה שם לפסילי': (ז) ואמר. אמרתי לה על ידי נביאים. שוב אלי בתשובה: ולא שבה. ולא רצתה לשוב: ותרא. ר"ל ועוד סבבה שאחותה בגודה יהודה ראתה מעשיה ולמדה ממנה: (ח) וארא. ר"ל ואני רואה וגלוי לפני כי עם היות שעל כל אודות אשר נאפה משובה ישראל בעכו"ם שלחתיה וגו' רואה אני שלא תלמד ממנה בגודה אחות' יהוד' ותלך ותזן

פירוש ע"ט

יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ הֲרָאִיתָ אֲשֶׁר עָשְׂתָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל האסטו יִרְמְיָה גִיזֶעהְן וָוס דִי פר ווילדע יִשְׂרָאֵל הָט גִיטָאן (דָם מיינט ער די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים) הוֹלְכָה הִיא עַל כָּל הַר גָּבֹהַּ זיא איז גינאנגין אוף אַלֶע הויכֶע בֶּערג וְאֶל תַּחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן אונ אונטער אַלֶע צְווייג האפטיגֶע בֵּיימֶער וַתִּזְנִי שָׁם אונ האסט דָארְטֶן מְזַנֶּה גִיוֶועזְן (דָם מיינט ער זיא הָט דָארְטֶן גידינט די אָפּ גֶעטֶער): (ז) וָאֹמַר אונ איך נאט האב גיזאגט דורך מיינֶע נְבִיאִים אַחֲרֵי עֲשׂוֹתָהּ אֶת כָּל אֵלֶּה נאך דעם אז זיא האט גיטאן די דאזיגֶע אַלֶע זאכֶן אֵלַי תָּשׁוּב זִי זָאל זיך אום קערֶן צוא מיר וְלֹא שָׁבָה אונ זיא איז ניט ווארין אום גיקערט צוא מיר וַתִּרְאֶה בָּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה אונ איר שוועסטער שֵׁבֶט יְהוּדָה די פֶעלְשֶׁערִין הָט גיזעהען (אונ איז גינאנגן אונ הט אויך מְזַנֶּה גיוועזן גְלַייך ווי דיא עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים): (ח) וָאֵרֶא האב איך נאט גיזעהן כִּי עַל כָּל אוֹדוֹת אֲשֶׁר נִאֲפָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל דֶעם פון וועגין

מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת־
סֵפֶר כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ וְלֹא יָרְאָה
בֹּגֵדָה יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶן גַּם־
הִיא׃ ט וְהָיָה מִקֹּל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת־
הָאָרֶץ וַתִּנְאַף אֶת־הָאֶבֶן וְאֶת־הָעֵץ׃
י וְגַם־בְּכָל־זֹאת לֹא־שָׁבָה אֵלַי בָּגוֹדָה
אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל־לִבָּהּ כִּי אִם־
בְּשֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי

תרגום

יִשְׂרָאֵל אַגְלֵיתִינוּן כְּמָה דִיהֲבִין אִגֶּרֶת גֵט פְּטוּרִין וּמְשַׁלְּחִין וְלָא דְחִילוּ מְשַׁקְרַיָא דְבֵית יְהוּדָה אֲחֵיהוֹן וַאֲזַלוּ וּטְעוֹ אַף אִנוּן׃ ט וַהֲוָה כִּדְקַלִילָא בְעֵינָהָא טָעֲוָתְהָא וְחַיֶבַת יַת אַרְעָא וּטְעַת עִם פַּלְחֵי אַבְנַיָא וְאָעַיָא׃ י וְאַף בְּכָל דָא לָא תָבוּ לְפוּלְחָנִי מְשַׁקְרַיָא אֲחֵיהוֹן דְבֵית יְהוּדָה בְּכָל לִבְּהוֹן אֱלָהֵין בְּשִׁקְרָא אֲמַר יְיָ׃ יא וַאֲמַר יְיָ לִי נְבִיאוּ

רש"י

(ט) ותנאף את האבן. וטעת עם פלחי אבניא ואעיא. ויונתן תרגם מקל זנותה לשון קלות מדקלילא בעינהא טעוותהא: (י) וגם בכל זאת. שראו בקלקלת פורענות הכריהם: כי אם בשקר. דורו של יאשיה מרחין עצמם שהם צדיקים והם רשעים היו גרים צורות של עכו"ם על דלתותיהם מכפנים הליה על זו והליה על זו וכבהיו מבערי

מהר"י קרא

קמץ במרחא

(ט) והיה מקל זנותה. [מקול שיצא על זנותה. ד"א מקול זנותה]מקלות זנותה מקל הסר ו' לפי שאינו כנורת קול אלא מלשון קלות וכן ת"י והוה מדקליא בעינהא טעוותא: ותנאף את האבן ואת העץ. זנו כאחרי בשביל צלמים של אבן ושל עץ:

מנחת שי

(ט) ותחנף. התי"ו בחטף פתח:

רד"ק

כל זה ואתן את ספר כריתותיה אליה והנה אמר ישעיהו איזהו ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה וירמיהו אמר ואתן את ספר כריתותיה אליה פי' המפרש כי ירמיה דבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה עוד מהם מלך כי בקבוץ גליות אמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם ואמר ולא יחצו עוד לשתי ממלכות אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא אשתו מביתו שקצף עליה אבל לא נתן לה ספר כריתות מפני שעתיד להחזירה אליו וכן יהודה עתיד להחזיר המלכות אליו ונוכל לפרש ג"כ לפי שעשרת השבטים לא שבו בשוב הגלות מבבל ועוד משגלו לא יצאו ממקום גלותם וארך להם הגלות מאד הרי הם כאילו נתן להם ספר כריתות ואע"פ שעתידים להזור אבל שבט יהודה הרי הם כאילו לא נתן להם ספר כריתות שהרי שבו לארצם אחר שבעים שנה וישבו בארצם ת"כ שנה ואע"פ ששבט יהודה לא גלו עדיין הנביא דבר על העתיד ונחמה שמנחם ישראל שהם בזה הגלות שישובו כילא נמכרו כי אם בעונותיהם וכשובם אל האל ישיב שבותם ואמר כנגד יהודה אי זה ספר כריתות כלומר כי קרובים אתם לשוב אלי כמו ששבתם פעם אחרת כי אין ביני וביניכם כריתות ובשובם ישובו ג"כ שאר השבטים כי דוד ימלוך על כל השבטים וכ"א יחזקאל הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ושבטי ישראל חבריו ונתתי אותם עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד ואפילו שנתן להם ספר כריתות כבר היה הכריתות גדול וארך גלותם מאד והנה ישיב שבותם עם שבט יהודה: בגדה. בא בצרי ענין הפעל על דרך היחיד וכן נעזרה את הכרמים והדומים להם: (ט) והיה מקל זנותה. ענין קלות ואמר המסרה עליו לית חסר בקלילותא ופירושו כתרגומו והות מדקלילא בעינהא טעוותהא והייבת ית ארעא וטעת עם פלחי אבניא ואעיא וכבר פירשנו כי לשון זנות ונאוף הנזכר בזה הענין הוא ענין הדבקות בעכו"ם: (י) וגם בכל זאת. בכל זאת שראתה ששלחתי אחותה לא שבה אלי בכל לבה וזה קודם תשובת יאשיהו או אחר תשובתו כמו שפי' למעלה בפסוק ויאמר ה' אלי: בגודה. שם התאר היה משפטו בשוא פ"א הפעל כמו קרובה רחוקה ונשאר עם הקמץ כמו שהוא לזכר: (יא) ויאמר ה' אלי צדקה נפשה. אע"פ שחטאה משובה ישראל תחלה הנה אחותה יהודה הוסיפה לחטא עד שנחשבת אחותה ישראל צדקת כנגדה והוספת החטא ביהודה הוא לבזותה בית האל להכניס שם פסיליהם ואליליהם ולבטל שם עבודת האל ולעבוד עכו"ם בבית עצמו כמו שנאמר באחז

מצודת דוד

גם היא בעכו"ם כאחותה ישראל: (ט) והיה מקל זנותה. בעבור הקלות שיש עמה בדבר הזנות לעכו"ם חייבת את הארץ להיות חרבה ושוממה: ותנאף וגו'. עבדה עכו"ם מעץ ואבן: (י) וגם בכל זאת. עם כל הרעה שבאה על ישראל עכ"ז לא שבה

מצודת ציון

נאפה. מל' ניאוף וזנות: שלחתיה. ענין גירוש ותרוכין: ספר כריתותיה. כן נקרא גט האשה וכן וכתב לה ספר כריתות (דברים כ"ד) ע"ש שכורת ומפריד בינו לבינה: ותזן. מלשון זנות: (ט) מקל. מלשון קלות: את האבן. עם האבן:

פירוש ע"ט

וועגין דעם אליֿמען ווס די פר ווילדע יִשְׂרָאֵל האט מְנָאֵף גיוועזן (האב איך מיך נוקם גיוועזן אין זייא) שִׁלַּחְתִּיהָ וָאֶתֵּן אֶת סֵפֶר כְּרִיתֻתֶיהָ אֵלֶיהָ איך האב זיי אוועק גישיקט אין גָלוּת אונ האב איר גיגעבין איר פאר שנייד בריף דאס איז איין גט וְלֹא יָרְאָה בוֹגֵדָה יְהוּדָה אֲחוֹתָהּ אונ איר שוועסטער שֵׁבֶט יְהוּדָה די פעלשערן הט גיזעהן דס פורעניות פון שומרון אונ הט דאך קיין מורא ניט גיהאט (אונ האט ניט גיגעבן איר הארץ תְּשׁוּבָה צו טאן) וַתֵּלֶךְ וַתִּזֶן גַם הִיא אונ זי איז גיגאנגן אונ האט אוך מְזַנָה גיוועזן: (ט) וְהָיָה מִקּוֹל זְנוּתָהּ וַתֶּחֱנַף אֶת הָאָרֶץ אונ פון וועגן דעם קול פון איר זנות הט זי שולדיג גמאכט דס לאנד וַתִּנְאַף אֶת הָאֶבֶן וְאֶת הָעֵץ אונ זיא האט מְנָאֵף גיוועזן מיט שטיינערנע אפ געטער אונ מיט הילצערנע: (י) וְגַם בְּכָל זֹאת אונ אוך מיט דעם אלמען (וואס זיא הט גיזעהן דאס פורעניות פון די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים פון דעסט וועגן) לֹא שָׁבָה אֵלַי בְּגוֹדָה אֲחוֹתָהּ יְהוּדָה בְּכָל לִבָּהּ האט זיך דאך איר שוועסטער יְהוּדָה די פעלשערן ניט אום גקערט צו מיר מיט איר גאנצן הארצן כִּי אִם בְּשֶׁקֶר נייערט מיט ליגען נְאֻם ה' אזו זאגט גאט: (יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי
אונ

צַדְּקָה נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל מִבֹּגֵדָה
יְהוּדָה: יב הָלֹךְ וְקָרָאתָ אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה צָפוֹנָה וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה
יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה לוֹא־אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם
כִּי־חָסִיד אֲנִי נְאֻם־יְהוָה לֹא אֶטּוֹר
לְעוֹלָם: יג אַךְ דְּעִי עֲוֺנֵךְ כִּי בַּיהוָה
אֱלֹהַיִךְ פָּשָׁעַתְּ וַתְּפַזְּרִי אֶת־דְּרָכַיִךְ
לזרים

ת"א הלוך וקראת. סנהדרין קי:

תרגום

נַפְשֵׁיהוֹן דְמִתְחַסְנִין לְמֵיסַב לְפוּלְחָנֵי דְבֵית יִשְׂרָאֵל מִמְשַׁקְרַיָא דְבֵית יְהוּדָה: יב אֱזֵיל וְתִתְנַבֵּי יַת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין בְּאֲרַע צִפּוּנָא וְתֵימַר תּוּבוּ דְמִתְחַסְנִין לְמֵיסַב לְפוּלְחָנֵי דְבֵית יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ כַּד תְּתוּבוּן לָא אֲשַׁלַּח רוּגְזִי בְּכוֹן אֲרֵי מַסְגֵי לְמֶעְבַּד טַבְוָן אֲנָא אֲמַר יְיָ וְלָא יִתְנַטְרוּן לִיךְ חוֹבַיִךְ לְעָלַם: יג בְּרַם דְעִי חוֹבַיִךְ אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַייָ אֱלָהִיךְ מְרֵידְתְּ

מהר"י קרא

(יא) צדקה נפשה משובה ישראל. הם י' שבטים לא היה דור לפניהם שגלו בעונם ולא היה להם ממי ללמוד שיקחו מוסר אבל שבט יהודה שראו שגלו י' השבטים לפניהם בימי הושע בן אלה ובכל זאת לא יראו ולא שבו אל ה' נמצאו י' שבטים צדיקים מהן: (יב) ואמרת שובה משובה ישראל. מיכן יש ללמוד שירמיה הלך להחזיר י' השבטים ויאשיה מלך עליהן שהרי למעלה בעניין הוא אומר ויאמר ה' אלי בימי יאשיהו המלך הראית את אשר עשתה משובה ישראל: (יג) אך דעי עונך. אך אם תעשו תשובה והתוודו חטאתיכם בווידוייכם ובך תאמרו על כן באה אלינו הצרה הזאת כי בה' אלהינו

רש"י

עכו"ם בודקים היה הדלת פתוח ולא היו מכירין בה: (יא) צדקה נפשה משובה ישראל. נקת' ופטרה עצמה מן הדין שלא היה לה ממי ללמוד: (יב) הלוך וקראת וגו'. הלוך כתרגומו אזיל לשון לווי כאן ליווהו לילך ולהזיר עשרת השבטים בימי יאשיהו כמו שאמר למעלה שבימי יאשיהו נאמרה לו נבואה זו והזרו מקצת מהן בשמונה עשרה ליאשיהו: צפונה. אל המקומות שגלו שם לאשור: פני. רוגזי. כן תרגם יונתן: (יג) פשעת. מרדת: ותפזרי

מנחת שי

(יב) הלוך וקראת. בספרי ספרד הוא בגעית: לפונה. מלא וא"ו ועיין מ"ש בסימן כ"ג:

רד"ק

שצוה לעשות מזבח בב"ה דמות המזבח אשר בדמשק ובטל עבודת מזבח ה' וגו' ויסגר את דלתות בית ה' ונאמר ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ונאמר עליו וגם את בניו העביר באש כתועבות הגוים וכן במנשה נאמר וישתחו לכל צבא השמים ונאמר והעביר את בנו באש ועונן ונחש וכשף ועשה אוב וידעוני הרבה לעשות הרע בעיני ה' ונאמר עליו הרע מכל אשר עשו האמרי אשר לפניו והחטיא גם את יהודה בגלוליו ונאמר וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא ירושלם פה לפה חללים: (יב) הלוך וקראת. אינו אומר לנביא שילך צפונה במקום שגלו עשרת השבטים כי הגלה אותם מלך אשור בחלח ובחבור וערי מדי והם צפון העולם כלפי מזרח אלא פירושו הלוך ענין זרוז כמו לכה נא אנסכה בשמחה לכו ונפילה גורלות והדומים להם ומה שאמר וקראת ר"ל שיקרא הדברים האלה בירושלם לפני זקני יהודה ויקרא הדברים כנגד ישראל שגלו כאילו מדבר עמהם פנים בפנים ואמר להם שובה משובה ישראל רמז להם שעתידים לשוב באחרית הימים וזהו שאמר לא אטור לעולם כלומר שלא ישמור עונם לעולם אלא ישיבם אליו אחר זמן ארוך ויקבצם עם גלות יהודה ומה שאמר לא אפיל פני בכם ר"ל לעולם ופעם לעולם לשנים ללא אפיל פני וללא אטור כי כבר הפיל פניו בהם בגליתו אותם ופני פירוש כעסי כמו ונתתי אני את פני באיש ההוא פני ה' חלקם והדומים להם ומה שאמר כי חסיד אני ר"ל כי אע"פ שחטאתם והייתם חייבים כליה אני חסיד כמו שאמר במדות האל ורב חסד והחסד הוא יתרון הטובה יותר על הראוי: (יג) אך דעי. אך קודם שאשיבך אלי צריך שתדעי עונך ותכירי בעצמך על מה הגליתיך כי בה' אלהיך פשעת וכיון שתכירי זה תשובי אלי ואשובה אליך: ותפזרי. כי לא עבדת עכו"ם אחת לבדה אלא פזרת את דרכך לזרים לזה ולזה כמו שאמר כי מספר עריך היו אלהיך יהודה: ובקולי לא

מצודת ציון

(יב) הלוך. הוא ענין לשון זרוז: אפיל. ענין הניה והשכבה כמו ע"פ כל אחיו נפל (בראשית כ"ה): פני. ענין חמה וכעס כמו פני ה' חלקם (איכה ד') ע"ש שהכעס יוכר בפני האדם: אטור. ענין שמירה: (יג) ותפזרי. מל' פזור ופרוד: דרכיך. רגליך ע"ש שדורכי'

מצודת דוד

אלי וגו' בכל לבה כ"א בשקר מהשפה ולחוץ: (יא) צדקה נפשה וגו'. ר"ל עם כי ישראל הטא לאמונה הנה יהודה הכבידה כ"כ בפשעם עד שלמולם נחשבת ישראל לצדקת: (יב) צפונה. אל מול צפון לאשור מקום שגלה ישראל: לא אפיל. לא אשכין חמתי בכם: כי חסיד אני. ר"ל לא כמלך ב"ו שאינו מוחל למורדים בו אף אם עשו תשובה: לא אטור. לא אשמור האיבה לעולם כי מיד כשתשובו תלך לה האיבה: (יג) אך דעי עונך. תהי מכרת בעצמך בהכירך עון כי פשעת בה': ותפזרי. פזרת רגליך זה מזה לגלוף עם הזרים ור"ל עבדת עכו"ם הרבה: ובקולי לא שמעתם. ר"ל לא עבדתם

פירוש ע"ט

אונ גאט האט געזאגט צוא מיר יִרְמְיָה צַדְּקָה נַפְשָׁהּ מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל די פר ווילדע יִשְׂרָאֵל האט זיך גירעכט גימאכט (ווארום זי האט זיך ניט גיהאט פון קיינעם אפ צו לערנין פרום צו זיין דרום איז זיא גירעכטער) מִבֹּגֵדָה יְהוּדָה פון דער פעלשערין יְהוּדָה: (יב) הָלֹךְ גיי דו יִרְמְיָה וְקָרָאתָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה צָפוֹנָה אונ זאלסט רופין דיא דאזיגע רייד אוף צפון זייט דהיינו אין די ערטער וואו זיי זענין פאר טריבן גיווארן אהין דאס מיינט ער דאס לאנד אשור וְאָמַרְתָּ שׁוּבָה מְשֻׁבָה יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' אונ דו זאלסט זאגין גאט זאגט קערט אייך אום איר פאר ווילדע יִשְׂרָאֵל צו מיין דינסט אונ אז איר וועט אייך אום קערן לוֹא אַפִּיל פָּנַי בָּכֶם וועל איך ניט מאכן פאלן מיין צארן אין אייך כִּי חָסִיד אֲנִי דען איך בין איין חָסִיד נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט לֹא אֶטּוֹר לְעוֹלָם איך וועל ניט היטען דיין זינד ביז אייביג: (יג) אַךְ דְּעִי עֲוֺנֵךְ גייערט וויים דיין זינד כִּי בַּה' אֱלֹהַיִךְ פָּשָׁעַתְּ דען אין גאט דיין גאט האסטו מורד גיוועזן וַתְּפַזְּרִי אֶת דְּרָכַיִךְ לַזָּרִים אונ דו האסט פר שפרייט דייני

וועגן

לַזָּרִים תַּחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וּבְקוֹלִי לֹא־
שְׁמַעְתֶּם נְאֻם־יְהוָה׃ יד שׁוּבוּ בָנִים
שׁוֹבָבִים נְאֻם־יְהוָה כִּי אָנֹכִי בָּעַלְתִּי
בָכֶם וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶחָד מֵעִיר וּשְׁנַיִם
מִמִּשְׁפָּחָה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם צִיּוֹן׃
טו וְנָתַתִּי לָכֶם רֹעִים כְּלִבִּי וְרָעוּ אֶתְכֶם
דֵּעָה וְהַשְׂכֵּיל׃ טז וְהָיָה כִּי תִרְבּוּ
וּפְרִיתֶם בָּאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־
יְהוָה לֹא־יֹאמְרוּ עוֹד אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה

ת״א אנכי. יומא פו סנהדרין קיא חגיגה ט ע״א ז׳ בכורות לא: והיה כי. עקדה שער לא:

תרגום

וקלקילת ית אורחתך
אתחברת לעממיא
פלחי כוכביא תחות כל
אילן עבוף ולמימרי לא
קבילתון אמר יי׳ :
יד תובו בניא דמתחסנין
למיתב אמר יי׳ ארי אנא
אתרעיתי בכון ואקריב
יתכון כאלו אתון
משתארון חד מקרתא
ותרין מזרעיתא ואעיל
יתכון לציון : טו ואמני
עליכון פרנסין עבדי
רעותי ויפרנסון יתכון
במדע ובחוכמא : טז ויהי
ארי תסגון ותפשון
בארעא ביומיא האינון
אמר יי׳ לא יימרון עוד
ארון קימא דיי׳ ולא יסק

רש״י

את דרכיך. לשון זנות פיסוק רגלים למשכבי אהבה : (יד) שובבים. (אנוויישי״ר בלע״ז) שסובבתם דרככם מרוב כל שהייתם בשלוה ועונג כמו שהוא אומר הפורטים על פי הנבל (עמוס ו׳) השותים במזרקי יין (שם) : כי אנכי בעלתי בכם. ונקראתם בשמי שאני אדון לכם ואין כבודי להניח אתכם ביד אויבי : (טז) לא יאמרו עוד ארון.

מהר״י קרא

פשענו. ועל שפיזרנו דרכינו לע״ז אם תעשו כך לא אטור לעולם אבל אפלת לכם : (יד) ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון. אילו הייתי מטתין שיהיו כל בני הדור צדיקים לא מדת הדין נותנת שתהיו נגאלין עולמית אלא אלא בזכות צדיק אחד שימצא בעיר ובזכות שני צדיקים מן המשפחה והבאתי אתכם ציון זה הוא מדרשו. ופשוטו אני עתיד ללקט אתכם אחד בעיר ושנים ממשפחה שאתם פזורין בכל המקומות ונשארתם מתי מספר והבאתי אתכם ציון ושם תפרו והעני׳ יורה על פתרונו שכתב אחריו והיה כי תרבו ופריתם בארץ : (טו) ונתתי לכם רועים כלבי. לפי שנאמר למעלה והרועים פשעו בי חזר ואמר כאן ונתתי לכם רועים כלבי ורעו אתכם דעה והשכל. לדעת את ה׳ : (טז) לא יאמרו עוד ארון ברית ה׳. שלא תהיו צריכין לומר עוד נקחה ארון ברית ה׳ ויבא

רד״ק

שמעתם. כי הייתי מתרה בכם תמיד על ידי הנביאים ולא שמעתם : (יד) שובו בנים שובבים. מורדים כמו משובה שפירשנו : כי אנכי בעלתי בכם. כלומר אבעל בכם אחר שנרשתי אתכם ות״י אתרעיתי בכון ואאז״ל פירש בעלתי קצתי לפי שהוא קשור בבי״ת וכן אנכי בעלתי בם נאם ה׳ ודמה אותו כן בזה הענין בלשון ערבי : אחד מעיר. אפי׳ יהודי אחד יהיה לבדו בעיר מערי הגוים משם אקחנו וכן אם יהיו אפי׳ שנים לבדם באומה אחת משם אקחם ואומה נקראת משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה וכן לכל משפחות ממלכות צפונה ורז״ל פירשו אחד מעיר מזכה את כל העיר שנים ממשפחה מזכים את כל המשפחה ובזכותן יצאו כלם מהגלות : (טו) ונתתי. כלבי. שירעו אותם כלבי וחפצי לא כרועים הראשונים והם מלכי ישראל ויהודה שהיו מדריכים אותם בדרך רעה ולעבוד עכו״ם אבל אותם הרועים שאתן להם בזמן הישועה ירעו אותם דעה והשכל והרועים הם פרנסי ישראל שיהיו עם מלך המשיח כמו שנאמר בנבואת מיכה והקמונו עליו שבעה רועים ושמונה נסיכי אדם : (טז) והיה כי תרבו. לא יאמרו עוד ארון ברית ה׳ ולא יעלה על לב כלומר אע״פ

מצודת דוד

אותי אף בשתוף ; (יד) שובו. אתם בנים מורדי׳ שובו אלי כי אנכי האדון והמושל בכם לכן מהראוי בתשובו אלי : ולקחתי אתכם. ואז אקח אתכ׳ מהגולה : אחד מעיר. ר״ל אף אם מעט ישובו אלי אקח אותם ולא יפתקעו שם עם העומדים במרדם : (טו) רעים כלבי. מלכים צדיקי׳ וכפי רצון לבי לא כמו לשעב׳ בהמליכו מדעתם מלכים רשעים והם הסיתו אות׳ לעכו״ם כי לעתיד המשיח ימלוך עליהם : ורעו. ירעו אתכ׳ בדרך דעה והשכל : (טז) לא יאמרו עוד ארון ברית ה׳. ר״ל לא יאמרו עוד זה לנס נלך לפני הארון להתפלל שמה כי לפני מרבית העם לא יוכלו כלם לבא במה

מצודת ציון

ופוסעים בו וכמו במלת פעם משותף על ענין ההולך ועל הרגל כמ״ש פעמי מרכבותיו (שופטים ה׳) וכמ״ש פעמי דלים (ישעיה כ״ו) : (יד) בעלתי. ענין שר והאדון כמו אם בעליו עמו (שמות כ״ב) : (טז) ופריתם. מל׳ פרי ר״ל תלדו בנים מרובי׳ : יפקדו.

פירוש ע״ט

נוענן צוא דיא פרעמדי אפ געטער תחת כל עץ רענן אונטער אלע צווייג האפטיגע ביימר ובקולי לא שמעתם אין מיין קול האט איר ניט צוא גיהערט נאם ה׳ אזו זאגט גאט: (יד) שובו בנים שובבים קערט אייך אום צו מיר איר פר ווילדע קינדר נאם ה׳ אזו זאגט גאט כי אנכי בעלתי בכם דען איך גאט האב אייך במאנט אונ איר ווערט אן גירופין מיט מיין נאמן דאס איך בין אייער האר ודרום אז איר ווערט תשובה טאן ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה וועל איך אייך ארוים נעמין פון דעם גלות איינעם פון איין שטאט אונ צווייא פון איין משפחה והבאתי אתכם ציון אונ איך וועל אייך ברענגין קיין ציון : (טו) ונתתי לכם רועים כלבי אונ איך וועל אייך געבין פאסטיכער כלומר מנהיגים אזו ווי מיין הארץ וויל ורעו אתכם דעה והשכל אונ זיי וועלן אייך פאסן מיט וויסנשאפט אונ מיט קלוגשאפט : (טז) והיה כי תרבו ופריתם בארץ אונ עס וועט זיין אז איהר וועט זיך מערין אונ פרוכטן אין לאנד בימים ההמה אין די דאזיגע טעג נאם ה׳ זאגט

וְלֹא יַעֲלֶה עַל־לֵב וְלֹא יִזְכְּרוּ־בוֹ וְלֹא
יִפְקֹדוּ וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד׃ יז בָּעֵת הַהִיא
יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַםִ כִּסֵּא יְהוָֹה וְנִקְווּ אֵלֶיהָ
כָל־הַגּוֹיִם לְשֵׁם יְהוָֹה לִירוּשָׁלָםִ וְלֹא־
יֵלְכוּ עוֹד אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם הָרָע׃
יח בַּיָּמִים הָהֵמָּה יֵלְכוּ בֵית־יְהוּדָה עַל־
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן
עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת־

תרגום

עַל לִבָּא וְלָא יִדְכְּרוּן עוֹד
בֵּיהּ וְלָא יְזוּעוּן וְלָא
יְגִיחוּן בֵּיהּ עוֹד קְרָב׃
יז בְּעִידָנָא הַהִיא יִקְרוּן
לִירוּשְׁלֵם אֲתַר בֵּית
שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וְיִתְנְהוֹן
לְמִפְלַח בַּהּ כָּל עַמְמַיָא
לִשְׁמָא דַיְיָ לִירוּשְׁלֵם
וְלָא יְהָכוּן עוֹד בָּתַר
הִרְהוּר לִבְּהוֹן בִּישָׁא׃
יח בְּיוֹמַיָא הָאִנוּן
יִתְחַבְּרוּן דְבֵית יְהוּדָה
עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיֵיתוּן
כַּחֲדָא מֵאֲרַע צִפּוּנָא
לְאַרְעָא דְאַחְסֵינִית יָת
אבהתכון

מהר"י קרא

בקרבינו וי׳שיענו מכף אויבינו כי שלום יתיה: (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. לפי שדיבר למעלה בגלות י׳ השבטים דכתיב וארא כי על כל אדות אשר נואפה משובה ישראל שלחתיה וגם בגלות יהודה כתיב כי הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם ה׳ ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלים וגו׳ הזר וריפא כאן בימים ההם ילכו בית יהודה על בית ישראל פת׳ עם בית ישראל כמו והקרבתם על הלחם שפת׳ עם הלחם וכן והחונים עליו שפת׳ והחונים עמו: ויבאו יחדיו מארץ צפון וגו׳. לפי שאמר למעלה הנני קורא לכל משפחות צפונה חזר ואמר כאן ויבאו יחדיו מארץ צפון על הארץ וגו׳:

רש"י

כי כל כניסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאלו הוא ארון: יפקדו. כמו יזכרו: ולא יעשה עוד. מה שנעשה בו כבר בשילה שהביאוהו במלחמה עם פלשתים בימי עלי (שמואל א׳ ד׳): (יז) ונקוו. ונקבצו לשון מקוה מים: שרירות. ל׳ ראיה כמו אשורנו (במדבר כ"ד): (יח) ילכו בית יהודה על בית ישראל. עמם יתחברו ויתוספו

רד"ק

שתרבו ופריתם בארץ לא יקנאו בכם הגוים שיבאו להלחם בכם ותצטרכו לצאת למלחמה וארון האלהים עמכם כמו שהיה בנהגם שהיו מוציאים הארון במלחמה ובימים ההם לא יצטרכו לזה כי לא יהיה להם מלחמה עוד ולזה אמר לא יאמרו ולא יעלה על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד כלומר לזה הדבר להוציאו למלחמה וכת"י ולא יעשה עוד ולא יגיחון ביה עוד קרב: (יז) בעת ההיא. אין צריך לומר שלא יבאו הגוים על ירושלים להלחם אלא יקראו אותה כסא השם ונקוו אליה כל הגוים לשם ה׳ ולעבדו לא להלחם ומה שאמר לירושלם אחר שאמר אליה רוצה לומר שיאמר אחד להברו נלך לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שרירות לבם הרע לא ישראל ולא הגוים: שרירות לבם. חזוק לבם מדברי רז"ל שריר וקים: (יח) בימים ההמה. בקבוץ גליות: על בית ישראל. עם בית ישראל וכן ויבאו האנשים על הנשים: מארץ צפון. כמו שכתבנו כי

מצודת ציון

ענין זכרון: (יז) ונקוו. ענין אסיפה וקבוץ כמו יקוו המי׳ (בראשית א׳): שרירות. ענין ראיה והבטה כמו אשר שורכו אנשי׳ (איוב ל"ו): (יח) על בית ישראל. עם בית ישראל כמו ויבואו האנשי׳ על הנשים (שמות ל"ה):

מצודת דוד

כי המקום לא יכילם: ולא יעלה על לב. לא יעלה מי בלבו ללכת שמה יחידי כי מאד יקשה לבא שמה מדוחק המון העם: ולא יזכרו בו. לא יזכור מי בארון ללכת שמה וכפל הדבר במ"ש וכן ולא יפקדו: ולא יעשה עוד. לא יהיה נעשה עוד אזונות אחרות למען ילכו כלם לבא לפני אחד מהם וכאשר יאמ׳ נמטה שהשראת השכינה יהיה בכל ירושלים ושמה תקובל תפלה המתפללים: (יז) כסא ה׳. ר"ל גם שמה תהיה השראת השכינה: ונקוו אליה. כל האומות יתקבצו אליה בעבור שם ה׳ השורה בה ותוז׳ ומפרש אל ירושלים יתקבצו כי שמה תהיה השראת השכינה: שרירות לבם הרע. אלהות לכם שמראה להם את הרעה ומסית אותם לעשותם: (יח) ילכו. ממקום שגלו: בית יהודה. אלו שגלו מעלי יהוד׳ ע"י סנחריב מלך אשור ולא חזרו בבית השני: על בית ישראל. עם בני עשרת השבטים: יחדו. יהודה וישראל: מארץ צפון.

פירוש ע"ם

גאט לא יאמרו עוד אֲרוֹן בְּרִית ה׳ זיי וועלן ניט זאגן נאך דר אָרוֹן בְּרִית פון גאט וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב אונ ער וועט ניט אויף גיין אויף דעם הארצין וְלֹא יִזְכְּרוּ בוֹ וְלֹא יִפְקֹדוּ אונ זיי וועלן ניט גידענקין אין אים אונ וועלן אים ניט דאכטן וְלֹא יֵעָשֶׂה עוֹד אונ ער וועט שוין מער ניט גימאכט ווערן וואָרום זיי אַלע וועלען הייליג זיין אונ מיין שְׁכִינָה וועט רוען צווישן זיי גלייך ווי זיי אליין זענין איין אָרוֹן): (יז) בָּעֵת הַהִיא יִקְרְאוּ לִירוּשָׁלַםִ כִּסֵּא ה׳ אין דר דאזיגר צייט וועלן זיי רופן צו ירושלים גאטס שטול דס ער רוהט אויף איר וְנִקְווּ אֵלֶיהָ כָל הַגּוֹיִם לְשֵׁם ה׳ אונ אַלע פעלקיר וועלן זיך איין זאמלען צו איר פון גאטס נאמען וועגין לִירוּשָׁלָםִ קיין ירושלים וועלן זיי זיך איין זאמלן וְלֹא יֵלְכוּ עוֹד אונ זייא וועלן שוין מיין ניט גיין נאך דעם קוקונג אונ טראכטונג פון זייער בייז הארץ: (יח) בַּיָּמִים הָהֵמָּה יֵלְכוּ בֵית יְהוּדָה עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל אין די דאזיגע טעג וועלן גיין דס הויז גיזינד פון שֵׁבֶט יְהוּדָה מיט דעם הויז גיזינד פון די יִשְׂרָאֵל דס זענען די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים כְּלוֹמַר זיי וועלן זיך מְחֻבָּר זיין צו זיין איין קיניגרייך וְיָבֹאוּ יַחְדָּו מֵאֶרֶץ צָפוֹן אונ זיי וועלן קומן מיט אנגדער פון דעם לאנד צפון דאס זיי זענין פר טריבן גיווארן אהין עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִנְחַלְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם צו דעם לאנד ווס איך גאט

אֲבוֹתֵיכֶם: יט וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי אֵיךְ
אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים וְאֶתֶּן־לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה
נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם וָאֹמַר אָבִי
תִּקְרְאוּ־לִי וּמֵאַחֲרַי לֹא תָשׁוּבוּ:
כ אָכֵן בָּגְדָה אִשָּׁה מֵרֵעָהּ כֵּן בְּגַדְתֶּם
בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה: כא קוֹל עַל־

אֲבָהָתְכוֹן: יט וַאֲנָא
אֲמָרִית אֵיכְדֵין אַצְלְחִינָךְ
בִּבְנָא וְאֶתֵּן לִיךְ אֲרַע
חֶמְדְּתָא אַחֲסָנַת חֶדְוַת
הוּשְׁבְּחַת עַמְמַיָּא
וַאֲמָרִית רִבּוֹנִי תִּצְלַן
קֳדָמַי וּמִבָּתַר פּוּלְחָנִי
לָא תְהוּבִין: כ בְּכֵן
כְּמָה דִמְשַׁקְּרָא אִתְּתָא
בְּבַעְלָהּ כֵּן שַׁקַּרְתּוּן
בְּמֵימְרִי בֵּית יִשְׂרָאֵל
אֲמַר יְיָ: כא קָלָא עַל
נגדין

ת"א ואתן לך. כתובות קיב: בגדתם בי. סנהדרין ט פט:
תקראי קרי תשובי קרי

רש"י

עליהם להיות ממלכה אחת: (יט) ואנכי אמרתי. בלבי ולכן הנחלתים לאבותיכם: איך אשיתך בבנים. את עדתי ואומתי בתוך שאר בנים מעורבת בין העובדי כוכבים לפיכך בררתי מנה יפה ואתן לך ארץ חמדה: צבי צבאות גוים. לציון כל צבאות גוים: (כ) אכן. אבל אתם לא עשיתם מהשבתי כי אם כמו אשה שבוגדת מרעה על שאינו יכול להספיק מזונותיה כן בגדתם בי המספיק לכם כל טוב כך מדרש אגדה: (כא) על שפיים נשמע. קרוב

מהר"י קרא

(יט) ואנכי אמרתי כשהנחלתיה לאבותיכם: איך אשיתך בבנים. איך אתן לך נחלה בין האומות: ואתן לך ארץ חמדה. כאדם שמפריש מנה יפה לבנו כך הפרשתי הלקכם: נחלת צבי צבאות גוים. ארץ שהיא צבי לכל הארצות ואומר בעצמי כאחר שנתתיה לכם מעתה אבי תקראי לי ומאחרי לא תשובו: (כ) אכן בגדה אשה מרעה. כאשר בגדה אשה רעה בבעלה המספיק לה כל טוב כן אתם בגדתם בי שהייתי מספיק לכם כל צרכיכם ובעון זה סופכם. שקולכם: (כא) על שפיים [נשמע. בבכי ובתחנונים על שפיים] בגליות וכל זאת לפי שהעוו את דרכם שכחו את ה' לכן אני אומר לכם עד שלא יבואו ימי

מנחת שי

(יט) תקראו. תקראי ק': תשובו. תשובי קרי:

רד"ק

השבטים בארץ צפון כלפי מזרח מהלאה לבבל: (יט) ואנכי אמרתי. זה שנאמר עד הנה אני עתיד לקיים כלם באחרית הימים אע"פ שהתיו בגלות ימים רבים אבל אם תרצו לא תגלו כי אנכי אמרתי איך אשיתך בבנים כלומר במאמר שתקראו לי בנים כמו שאמר בנים אתם לה' אלהיכם: ואתן לך. כלומר אשאירך בהם כמו שנתתיה לך הארץ שנקראת ארץ חמדה שחומדין אותה כל הגוים: נחלת צבי. כפל הענין במ"ש כי צבי פי' חפץ והוא כמו חמדה שזכר שחפצים בה צבאות הגוים וי"ת צבי צבאות גוים חדות תושבחת עממיא ואיך יהיה זה ובאי זה ענין שאתננה לך ואמר בזה הענין יהיה שאשיתך בבנים ואתן לך ארץ חמדה שתקראי לי אבי ומאחרי לא תשובי תקראו כתיב וקרי תקראי כנגד הכנסה והכתוב כנגד העם ואחד הוא אם תקראו לי אב אקרא לכם בנים כמו שאמר אשיתך בבנים תשובו כתיב לשון רבים וקרי תשובי לשון נקבה כמו שפי' במלת תקראו: (כ) אכן בגדה. כמו שבגדה אשה מרעה הוא בעלה כן בגדתם בי ומה שקשר זה הלשון עם מ"ם שלא כמנהג ר"ל כי בבגדה בבעלה הולכת מאתו לאיש אחר: (כא) קול על שפיים נשמע. נפעל בינוני כי הוא קמץ ופי'

מצודת דוד

ממקום שגלו שמה: על הארץ. אל הארץ: (יט) ואנכי אמרתי. מתחלה כשלקחתיך לי לעם אמרתי בלבי באיזה ענין אשימך בין הבנים והומה להסר"ג להיות דומים למלאכי מעלה הנקראים בני אלהי' כמ"ש ויבואו בני האלהים (איוב א'): ואתן לך. ולזה נתתי לך ארץ חמדה נחלה מפואר' לכל צבאות הגוים כי כלם משתוקקים ומתאוי' לה ומשבחים אותה על כי הוא מקו' השראת השכינ' והוא סבה גדול לירא את ה' להיות כמלאכי מעלה: ואמר. אמרתי בענין זה תקראו לי אבי ולא תשובו מאחרי עד עולם: (כ) אכן. באמת לא כן הוא כמו שבגד' אשה מאת ריעה שהיא בעלה והלכה מאתו כן אתם בית ישראל בגדתם בי: (כא) קול על שפיים נשמע. ר"ל כאלו היה נהיו' נשמע קול על המקומות הגבוהים להשמיע למרחוק

מצודת ציון

(יט) אשיתך. ענין שימה: צבי. ענין הדר ופאר וכן לצבי ממלכות (ישעיה י"ג): (כ) בגדה. מרדה: מרעה. מל' ריע וחבר:

פירוש ע"ט

האב גימאכט ירושינען אייערע עלטערן: (יט) וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי אֵיךְ אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים אונ איך האב מיר גיטראכט ווי אזו זאל איך דיך ישראל דש דו ביסט מיין עדה ווי זאל איך דיך טאן צווישין דיא קינדער פון דיא בעלים דרום וְאֶתֶּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה האב איך דיר גיגעבן איין גילוסטיג לאנד נַחֲלַת צְבִי צִבְאוֹת גּוֹיִם איין גילוסטיגע נחלה צו אלע חיילות פון די פעלקער וָאֹמַר אָבִי תִּקְרְאִי לִי אונ איך האב מיר גיטראכט דוא וועסט מיך רופין פאטער וּמֵאַחֲרַי לֹא תָשׁוּבִי אונ פון הינטער מיין דינסט וועסט דוא זיך ניט אום קערן: (כ) אָכֵן בָּגְדָה אִשָּׁה מֵרֵעָהּ אבער פר וואר איר ישראל האט ניט גיטאן מיין מחשבה נייערט אזו וויא איין בייזע אשה פעלשט אין איר מאן ווייל ער קאן ניט גינוג געבין אירע מזונות כֵּן בְּגַדְתֶּם בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל אזו האט איר בית ישראל גיפעלשט אין מיר חאטשע איך גיב אייך כל טוב נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט: (כא) זאגט דער נביא קוֹל עַל שְׁפָיִים נִשְׁמָע איין קול וועט

משלי חכמים

(יט) וְאָנֹכִי אָמַרְתִּי אֵיךְ אֲשִׁיתֵךְ בַּבָּנִים וְאֶתֶּן לָךְ אֶרֶץ חֶמְדָּה וגו'

דער ילקוט זאגט למשל אמלך האט גיהאט פיל ווייבער פילגשים ווס ער הט מיט זיי חתונה געהאט) אונ ער הט גיהאט מיט זיי פיל קינדער אונ איין זוהן הט ער געהאט מיט די מלכה אונ ער האט אלע קינדער ליב געהאט. אונ האט זייא געבין פעלדער אונ וויינגערטנער. אונ צו דעם זוהן פון די מלכה האט ער גיגעבין אפרדס נאיין גארטין מיט פיל גרויסין) ווס פון דעם פרדס הט ער פארזאמילט זיינע אלע אוצרות. דער זוהן האט גיזאגט צום פאטער. די קינדער ווס דו האסט פון דיא פילגשים האסטו גיגעבין פעלדער אונ וויינגערטנער אונ מיר האסטו נאר גיגעבין דעם פרדס. הט דר פאטער גיזאגט צום זוהן איך שווער דיר אז מיינע אלע אוצרות האב איך נאר פון פרדס. אונ ווייל איך האב דיך ליבער פון אלע קינדער דריבער האב איך דיר גיגעבין דעם פרדס אונ פר דיא טובה פון דעם פרדס דארפסטו דערקענען אז איך בין דיין פאטער אונ דארפסט מיך ליב האבין

באלד

שפיים נשמע בכי תחנוני בני ישראל
כי העוו את־דרכם שכחו את־יהוה
אלהיהם: כב שובו בנים שובבים
ארפה משובתיכם הננו אתנו לך
כי אתה יהוה אלהינו: כג אכן לשקר
מגבעות המון הרים אכן ביהוה

תרגום

נגדין אשתמע דבכן ומתאנחין בני ישראל ארי קלקילו ית אורחתהון אתנשיאו ית פולחנא דיי אלההון: כב תובו בניא דמתחסנין למיתב אשבוק לכון כד תתובון הא בכל עדן אתון אמרין תבנא לפולחנך פרוקנא ארי את יי אלהנא: כג בבן לשקרא פלחנא על רמתא ולא להנאה

ת"א שובו בנים שובבים. יומא פ פסיקתא כ שו סנהדרין לו עכו"ם א ז מנורות דף לח עקידה שער א כל הפרשה עד ולא תעונה הרפה וגו'. יומא ח פו:

מהר"י קרא

הרעה: (כב) שובו בנים שובבים. פי' ששבון מרדכי הקב"ה יהולכין אחרי דרכי לבב שובו מדרכיכם ולכו בדרכי וארפא משובותיכם ואמרו אלי הנני אתאנו לך כי אתה ה' אלהינו וע"ד זאת תאמרו: (כג) אכן לשקר. עשינו מהמון גבעות והרים והמון הרים שעבדנו עכו"ם שם: אכן. באמת:

קמץ בז"ק כצ"ל

רש"י

הוא להשמע: (כב) הננו אתנו לך. הנביא מלמדם להתוודות ולומר כן הננו אתאנו לך אכן לשקר וגו' והבשת אכלה וגו' נשכבה בבשתנו כל זה ל' תפלה בהנביא מלמדם לומר: אתנו. באנו: (כג) אכן לשקר. במרנו מגבעות

מנחת שי

(כב) ארפה. לית דכוותיה בה"א: הננו. הקלות בניה דיין ובשוא בהחטופה ע"פ המסורת כמ"ש ביהושע כ"ט: (כג) המון. בספרים רבים הה"א בחטף פתח ורד"ק כתב בערבים בשוא קמוץ וכן ס"א מטוליטולה נכתב בלדו יפה בספר

רד"ק

שפים המקומות הגבוהים ואמר על שפים כדי שישמע קולם למרחוק בהתודותם ופי' הפסוק אמר היה ראוי להם שישמע קולם למרחוק על שפים ויבכו ויתחננו לאל בני ישראל ויתודו לו כי הם העיו את דרכם ושכחו את ה' אלהיהם כי אם היו עושים זה אני הייתי מקבל אותם בתשובה ואומר להם שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם והם יאמרו הננו אתנו לך כי אתה ה' אלהינו: (כב) שובו. ארפה. כתיב בה"א והוא כמו באל"ף ענין רפואה ואמר ענין רפואה על הסליחה דרך השאלה וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך כי כמו שמכת הגוף נרפאת ברפואה שעושין לה כן מכת הנפש והוא העון רפואתה הסליחה עם התשובה: הננו. קל ובשוא הנו"ן: אתנו. נקרא בקמץ כבעלי האל"ף והיא מבעלי הה"א מן ואתא מרבבות קודש: (כג) אכן לשקר. יתודו ויאמרו לשקר עבדנו עבודת כו"ם כי לא הועילה לנו כי העכו"ם היו עובדים על ההרים ועל הגבעות לפיכך אמר מגבעות המון הרים ופי' מגבעות התשועה שהיינו מקוים מעבודת הגבעות לשקר היא כי אין תשועת ישראל כי אם בה' אלהינו והמון קמץ הה"א ואיננו סמוך להרים שאם היה סמוך היה אומר המון בשוא ובפתח הה"א כמו אב המון גוים ופירושו התשועה שהיינו מקוים מהגבעות בעבודה שהיינו עובדים עליהם לשקר היא וכן ההמון שהיינו מתקבצים בהרים לעבוד שם עכו"ם לשקר היא והרים הסר בית השמוש כמו הנמצא בית ה' לזנות בית אביה וזולתו והדומים להם שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו ועל הדרך הזה פירש יונתן הפסוק בכן לשקרא פלחנא על רמתא ולא להנאה אתרגישנא על טוריא ויש לפרש הפסוק בענין אחר: אכן לשקר מגבעות. אנחנו שהיינו מצפין מהגבעות עזר מהאומות וכן מההרים היינו מצפין שיבא המון מן הגוים לעזרתנו לשקר היה כמו שאומר בצפיתנו צפינו אל גוי לא יושיע וכן פי' אאז"ל ובאמרו תשועת ישראל לפי שלנו עליהם לטובה בשילכו

מצודת ציון

(כא) שפיים. מקומות גבוהים: העוו. מל' עוות ועקו': (כב) ארפה. מלשון רפואה ועם כי היא בה"א ועל הסליחה יאמר בדרך משל וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך (תהלים מ"א): אתנו. ענין ביאה כמו אתא בוקר (ישעי' כ"א): (כג) המון. ענין

מצודת דוד

והקול יהיה מבכי התחנוני בית ישראל לבכות על מעלם ולבקש עליהם סליחה כי הרבה לעות עבו העקימו את דרכם מה בבין אדם לחבירו ושכחו את ה' ולא עבדוהו: (כב) שובו בנים שובבים. אתם בנים מורדים שובו אלי למען ארפא והסלח על המרידה שמרדתם כי ואמרו הננו באנו אליך בתשובה כי אתה מעולם ה' אלהינו:

(כג) אכן לשקר מגבעות. באמת לשקר קוינו עזר מהעכו"ם העומדים על הגבעות ומהמון הפסילים בעל ההרים: בה',

משלי חכמים

הקב"ה האט אויך פיל פעלקער פון חם און יפת און ער האט זיי גיגעבין לענדער און איין זוהן האט ער פון שם צו איהם האט ער גיגעבין ארץ ישראל. האט הקב"ה גיזאגט צו די יודין איך אשיתך בבנים. זעה נאר ווי איך האב דיך גישאצט צווישען די קינדער צווישען די פעלקער. ואתן לך ארץ חמדה. דיר האב איך גיגעבין אגלוסטיגע לאנד. ווס אלע פעלקער גלוסטין די לאנד. דריבער האב איך געמיינט דו וועסט מיך רופין מיין פאטער און דיא וועסט דיך ניט אוועקקערין פון מיר:

פירוש ע"ט

באלד גיהערט ווערין אויף דיא הויכע ערטער בכי תחנוני בני ישראל פון דעם וויינען און בעטען פון דיא בני ישראל דאס זיי וועלין בעטען איין סליחה אויף זייערע זינד כי העוו את דרכם דס זיי האבן פר קרימט זייער וועג שכחו את ה' אלהיהם און האבן פאר געסן גאט זייער גאט: (כב) וועט זיי גאט ענטפערין שובו בנים שובבים קערט אייך אום צו מיר איר פר ווילדע קינדער ארפה משובותיכם איך וועל היילען אייער ווילדקייט און וועל אייך מוחל זיין אויף אייערע זינד און דס לערינט דער נביא די ישראל זיי זאלען מתודה זיין און זאלן זאגן צוא גאט הננו אתנו לך נון מיר זענען גיקומן צו דיין דינסט כי אתה ה' אלהינו דען דוא גאט ביסט אונזער גאט: (כג) אכן לשקר מגבעות המון הרים פר וואר היינט זעהן מיר דאס צו פאלשקייט האבן מיר גיהאפט איין הילף פון די הייך און פון די ברומונג פון דיא בערג דאס מיר האבן דארטן גידינט דיא אפ געטער אכן בה' אלהינו תשועת ישראל אבער פאר וואר באמת אין גאט אונזער גאט איז גיהאנגין די הילף פון די ישראל: (כג) והבשת אכלה

את

אֱלֹהֵינוּ תְּשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל: כד וְהַבֹּשֶׁת
אָכְלָה אֶת־יְגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ אֶת־
צֹאנָם וְאֶת־בְּקָרָם אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־
בְּנוֹתֵיהֶם: כה נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ
וּתְכַסֵּנוּ כְּלִמָּתֵנוּ כִּי לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ
חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־
הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ: ד א אִם־תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל ׀ נְאֻם־

אִתְרְגִישְׁנָא עַל טוּרַיָא
בְּרַם בְּמֵימְרָא דַיְיָ
אֱלָהָנָא פּוּרְקַן יִשְׂרָאֵל:
כד וּבַהֲתַת חוֹבִין אֲסִיפַת
יַת לָאוּת אֲבָהָתָנָא
מִזְעוּרָנָא יַת עָנְהוֹן וְיַת
תּוֹרֵיהוֹן וְיַת בְּנֵיהוֹן וְיַת
בְּנָתֵיהוֹן: כה נִשְׁכּוֹב
בְּבַהֲתַת חוֹבָנָא
יִתְחַפְיָנַנָא אִתְכְּנָעוּתָנָא
אֲרֵי קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא
חַבְנָא אֲנַחְנָא וַאֲבָהָתָנָא
מִזְעוּרָנָא וְעַד יוֹמָא הָדֵין
וְלָא קַבֵּילְנָא לְמֵימְרָא
דַיְיָ אֱלָהָנָא: א אִם תְּתוּב
יִשְׂרָאֵל לְפוּלְחָנִי אֲמַר

רש"י

(כד) והבושת. עכו"ם שעסקו בה כד"א ויגזרו לבשת (הושע ט'): אכלה את יגיע אבותינו. בעון עבודתה היה יגיעם לבז:

ד (א) אם תשוב ישראל. בתשובה זו אלי תשוב לכבודך וגדולתך הראשונ': ואם תסיר שקוציך מפני.

מהר"י קרא

שעבדנו לבעלים שם ועל חנם בטחנו אלא בה' אלהינו שהוא תשועת ישראל: (כד) והבשת אכלה את יגיע אבותינו. כל הדברים הללו קחו עמכם להתוודות בהן: והבשת. היא ע"ז כאמור ויגזרו לבושת: (כה) נשכבה בבשתינו. פת' באותו רשע שבו עמדנו מנעורינו בו אנו עומדין היום כמו שמפרש והולך: כי לה' אלהינו חטאנו אנחנו וגו'. וגם המקרא זה מן הווידוי והקב"ה עתיד להשיבן כשיתוודו על עוונם ועל עון אבותם:

ד (א) אם תשוב וגו'. אלו שבתם אלי בעוד שהייתם בשלוה בארצכם כשם שאתם שבין אלי עכשיו והייתם מעבירים שיקוצים מפני

רד"ק

בדרכיו ישמרם תמיד ולא כן שאר האומות: (כד) והבשת. ויתודו ג"כ ויאמרו כי הבשת והיא העכו"ם אכלה את יגיע אבותינו מנעורינו הבעל שהיו עובדים נקרא בשת כמו ויגזרו לבשת שהוא כמו לבעל וכן נקרא ירובשת ירובעל כי הבעל בשת וכלמה למי שיתעסק בו והיגיע היא תבואת השדה כי בעונש זה העון היה בתבואתן השדפון או ירקון או ארבה או איוב וכן אכלה את צאנם ואת בקרם ואת בניהם ואת בנותיהם שהיו מתים בדבר בעונש עון עכו"ם הנה שאנחנו יודעים כי הבשת והיא עכו"ם אכלה הכל וי"ת ובהתת חובין אסיפת ית לאות אבהתנא ובאמרו אבותינו ואמר מנעורינו ר"ל כי אנחנו ראינו מנעורינו כי יגיע אבותינו נאכל בעונינו: (כה) נשכבה בבשתינו. אנחנו ג"כ כמו אבותינו שהיו כלים בבשתם כן אנחנו אחריהם אחזנו דרכיהם ונשכבה בבשתינו וכאמרו נשכבה לפי שהאדם שהוא בצרה גדולה לא ידע מה לעשות יפיל עצמו בשינה ושוכב וכן על הדרך הזה אם תשכבון בין שפתים והיית כשוכב בלב ים וכשוכב בראש חבל וכ"א ותכסנו כלימתינו על דרך ובשת פני כסתני: מנעורינו. פי' מנעורינו עשינו הרע כמו שראינו לאבותינו: (א) אם תשוב. אם תתודו בדברים הנאמרים ותשובו אלי אני אקבל אתכם בתשובה ותנוחו ולא תגלו מארצכם תשוב השני ענין מנוחה כמו בשובה ונחת תושעון וכפל הענין במלות שונות ואמר אם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד כלומר לא תנודו מארצכם וי"ו ולא כוי"ו וישא

מנחת שי

מונח בקמץ: (כה) ותכסנו. בס"ס הוא"ו במאריך וכ"כ הכלמשי:

מצודת ציון

רבוי: (כד) אכלה. מל' כליון:

מצודת דוד

בעזר ה' כא תשועת ישראל: (כד) והבשת. העכו"ם שהיא לבושת ולכלימה לעובדיה עון עבודתה כלה והפסיד את אשר הספו אבותינו ביגיעה ועמל: מנעורינו. ר"ל הכליון והפסד שהיה מעת נעורינו היה בעון הזה: את צאנם. עכשיו מפ' מה אשר הפסדנו מה שאספו הם את אשר וגו': (כה) נשכבה. ר"ל הנה הבוש' מסבבת אותנו מסביב כאלו נשכב על מלצות הבושת וכאלו הכלימ' מכסה אותנו ממעל והוא ענין מליצה: כי לה' וגו'. ואין בושת גדול מזה: מנעורינו. ר"ל מעת שלקח אותנו לעם: ולא שמענו וגו'. כפל הדבר במ"ש:

ד (א) אם תשוב. מוסב למעלה לו' אם אתה ישראל תשוב בוידוי ופיוסים כאלה אז תחזור ותשוב אלי להיות לפני כמאז סגולה

פירוש ע"ט

אֶת יְגִיעַ אֲבוֹתֵינוּ מִנְּעוּרֵינוּ און דִי פַר שֶׁעמְטֶע הַיידְנִישֶׁע גֶעצִין וָואס מִיר הָאבְּן גִידִינְט הָאט פַר דַארְבְּן דָאס גוּטְס פוּן אוּנְזֶערִי עֶלְטֶערִין פוּן אוּנְזֶער יוּגִינְט אָן אֶת צֹאנָם וְאֶת בְּקָרָם אֶת בְּנֵיהֶם וְאֶת בְּנוֹתֵיהֶם זֵייעֶרִי שָׁאף און זֵייעֶרִי רִינְדֶער זֵייעֶרֶע זִין און זֵייעֶרֶע טֶעכְטֶער הָט דִי זִינְד פַאר דַארְבְּן און פַר לָארְן: (כה) נִשְׁכְּבָה בְּבָשְׁתֵּנוּ מִיר לִיגִין אִין אוּנְזֶר בּוּשָׁה וּתְכַסֵּנוּ כְּלִמָּתֵנוּ און עֶס טוּט אוּנְז צוּ דֶעקִין אוּנְזֶער שַׁאנְד כִּי לַה' אֱלֹהֵינוּ חָטָאנוּ אֲנַחְנוּ וַאֲבוֹתֵינוּ דֶען צוּ גָאט אוּנְזֶער גָאט הָאבֶּען מִיר גִיזִינְדִיגְט מִיר און אוּנְזֶערִי עֶלְטֶערֶן מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה פוּן אוּנְזֶער יוּגִינְט אָן און בִּיז דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ און מִיר הָאבֶּען נִיט צוּא גִיהֶערְט אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט אוּנְזֶער גָאט:

ד (א) אִם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נְאֻם ה' זָאגְט גָאט אוֹיבּ דוּא יִשְׂרָאֵל וֶועסְט זִיךְ אוּם קֶערֶען מִיט דֶער תְּשׁוּבָה

לקוטי יקרים

(א) אם תשוב ישראל וגו' ונשבעת חי ה' וגו'. דער פירוש בייא מענטשין איז אויב איינער זאגט עפעס צו זיין חבר און ער וויל זיין חבר זאל אים גלויבין. שווערט ער. ביי וואס שווערט ער. ביי דיא זאך וואס ביי אים איז דיא טייערסטע, פון וואנען ווייסין מיר וועלכע זאך ביי אים איז די טייערסטע. איז אסימן, אויב דר מענטש טראכט ניט ביי ווס ער זאל שווערין. נאר עס גייט ארויס געשווינט פון זיין מויל. דיא ערשטע זאך וואס גייט ארויס געשווינט פון זיין מויל. דאס איז די טייערסטע ביי אים. דהיינו ער הט א איינציג קינד און דם קינד איז קראנק און ער

יְהוָה אֵלַי תָּשׁוּב וְאִם־תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ
מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד׃ ב וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי־יְהוָה
בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה וְהִתְבָּרְכוּ
בוֹ גוֹיִם וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ׃ ג כִּי־כֹה ׀ אָמַר
יְהוָה לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם נִירוּ
לכם

תרגום

יְיָ תִּתְקַבַּל תְּיוּבְתָּךְ עַד לָא תִּתְחַתַּם גְּזֵירְתָּךְ וְאִם תְּעִידֵי שִׁקּוּצָךְ מִן קֳדָמַי לָא תְּטַלְטֵל׃ ב אִם תְּקַיֵּם בִּשְׁמִי קַיָּם הוּא יְיָ בְּקוּשְׁטָא בְּדִינָא וּבִזְכוּתָא וְיִתְבָּרְכוּן עַמְמַיָּא בְּיִשְׂרָאֵל וּבֵיהּ יִשְׁתַּבְּחוּן׃ ג אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ לֶאֱנָשׁ יְהוּדָה וליתבי

ת"א נירו לכם ניר. פסחים י קי: הגרי"ב סנהדרין נח:

מהר"י קרא

לא הייתם צריכים לניד ממקומכם וכן אם הייתם נשבעין חי ה' באמת ובמשפט ובצדקה אז היו מתברכין בו גוים ובו יתהללו: (ג) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. חרשו חרישת השדה קודם שתזרעוהו ואל תזרעוהו אם לא חרשתם קודם לכן שכל הזורע שדהו קודם שנחרש לשוא מצפיהו לקוצרו שאינו זורע כי אם אל קוצים שהקוצים רבים על זריעת התבואה ומאבדין את הזריעה אבל אם אתה מבקש שתבא זריעתך לידי קמה הוי חורש שדך עד שלא תזריענו כדי לכלות קוצים ודרדרין שצמחו בו ואחר כך זורע ואז תעלה זריעתך שתתן ארצך את יבולה כך אל תתפלל כל זמן שאתה מלוכלך בעבירות שכל המרבה בתפילה עד שלא ישוב מדרכו הרעה תחילה למה תפילתו דומה לזורע אל קוצים שכשם שזה מאבד את זריעתו כך זה שתופס מעשים רעים ומאריך בתפילתו לשוא הוא מתפלל אלא אם רצונכם שהיו תפילתכם נשמעת המולו לה' והסירו ערלת

רש"י

אז לא תנוד ללכת בגולה: (ב) ונשבעת חי ה' באמת. כשתשבע בשמי תשבע באמת ולא כאשר עתה שכתוב בכם (לקמן ה) אם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו: והתברכו בו גוים. אם תעשי כן אז יתברכו בישראל הגוים כל גוי יאמר לבנו תהא כפלוני ישראל: יתהללו. יגידו שבחכם ד"א יתהללו מי ביוכל להדבק בישראל יתפאר בדבר (פורוונטי"ר בלע"ז): (ג) כי כה אמר ה' וגו' נירו לכם ניר. הוו למידין מעובדי אדמה שנרים אותו בימי הקיץ להמית שרשי העשבים שלא תהא

רד"ק

אברהם את עיניו באמרו מפני רוצה לומר בכל מקום שהם בארצכם השקוצים והגלולים כי בכ"ם שהם הם לפני ויותר בארצכם שהוא מקום קבול רוח עליוני ויותר בית המקדש ששמו שם השקוצים וי"ת תשוב השני קבול התשובה אמר אם התוב ישראל לפולחני אמר ה' תתקבל תיובתך עד דלא תתחתם גזרתך: (ב) ונשבעת. לא כמו שאתם נשבעים עתה שאתם נשבעים בשם ה' לשקר כמו שאמר ואם חי ה' יאמרו אכן לשקר ישבעו ומה שאמר באמת במשפט ובצדקה פי' אאז"ל באמת כשתדע שהוא באמת במשפט כשתתחייב מן הדין בשבועה ובצדקה שאם תכיר שהמשפט אינו בצדקה לא תקבל השבועה וי"ת ונשבעת ואם נשבעת ואם תקיים בשמי קים הוא ה' בקושטא ובדינא ובזכותא רוצה לומר אם תצטרך להשבע השבע באמת ויתכן פי' ונשבעת כמו ובשמו תשבע כי השבועה בשם ה' הוא כבוד והדר למי שיראנו ויעבדנו בלב שלם השבועה בדבר שיזדמן לו לתשבע הוא מצות הרי הוא כמו שמהללו ומגדלו כשנשבע בשמו כמו שדרך העולם לתשבע במה שיאהב יותר כמו נפשו וראשו וכן הנביאים היו נשבעים תמיד בדבריהם ולא כל אדם ראוי להשבע אפי' באמת אלא יראי השם ואוהביו לפיכך אמר באמת במשפט ובצדקה וכן אמר בתורה את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע ופירשו רבותינו זכרם לברכה כשיהיו בך כל המדות האלה ראוי לך להשבע בשמו ואם לאו אי אתה רשאי להשבע בשמו: והתברכו בו גוים ובו יתהללו. כי עוד יבא זמן שאפילו שאר הגוים יתברכו בו ויתהללו בו ולא באלילים ויתכן לפרש כנוי בו שם לישראל כלומר אם תעשה כל זה יתברכו הגוים בך כמו שכתוב והתברכו בזרעך כל גויי הארץ וכמה שאמר ונשבעת לנכח ואמר בו שלא לנכח כן דרך המקרא במקומות רבים: (ג) כי כה אמר ה' נירו לכם ניר. נירו כמו הגירו כמו שימו השימו כי ה"א הבנין נופלת להקל והניר הוא חרישת השדה קודם הזריעה ובחרישה ההיא יעקרו הקוצים והעשבים הרעים מן השדה ויהיה ראוי לזריעה אחר כן והמשל הוא שישיבו את לבם להבין דברי השם ולקבלם בלב נכון והיא כחורש האדמה לקבל הזרע לא שיאמרו בפה נשמע את דבר השם ולבם לא נכון עמו כמו שאמר למעלה לא שבה אלי בכל

מצודת ציון

ד (א) שקוציך. ענין תעוב כמו שקץ תשקצנו (דברי' ז'): ולא. הוי"ו היא במקו' אז וכן אם בחקותי תלכו ונתתי גשמיכ' בעתם (ויקרא כ"ו): תנוד. מל' הנדד והנעה: (ב) יתהללו. מל' הלול ושבח: (ג) נירו. ענין חרישה כמו רב אוכל ניר ראשים

מצודת דוד

מכל הטמים: ואם תסיר. אם תעבי' הפסילים מאחרי ומירושלים עירי אז לא תנוד ללכת בגולה: (ב) ונשבעת וגו'. ואם תשבע חי ה' באמת לא כמו שאתם נשבעים עתה לשקר כמ"ש ואם חי ה' יאמרו לכן לשקר ישבעו (לקמן ה'): במשפט ובצדקה. הענין כפול במ"ש: והתברכו. אז יתגדל מאד עד שעכו"ם יתברכו בו לאמר בברכתם ישימך אלהים כישראל: ובו יתהללו. המהלל עצמו יאמר הנה אני מוללה כישראל: (ג) לאיש יהודה. כמו לאנשי יהודה: נירו לכם ניר. מתחלה חרשו השדה לחתוך שרשי הקולים ואח"ז זרעו על שדה נקיה ולא תזרעו על הקולים בעודם מחוברים

לקוטי יקרים

רעט ארויס פון מויל, מיין קינד זאל אזוי געזונד זיין וויא דיא זאך איז אמת'. מעג מען אים גלויבין. וויל זיין גאנצר טראכטן איז נאר וועגין דם געזונד פון דעם קינד דריבער איז די שבועה צו ערשט ארויס געגאנגען פון זיין מויל. זאגט דר נביא צו די יודין אויב איר ווילט טאהן תשובה זאגט גאט צו מיר זאלסטו טאהן תשובה. אונ מיין נאמען זאלסטו שטענדיג טראכטין, אז דו וועסט דארפין שווערין זאל זיין די ערשטי רייד וואס וועט ארויס גיין פון דיין מויל. חי ה'. ווי גאט לעבט אזו איז די זאך אמת:

פירוש ע"ט

אֵלַי תָּשׁוּב וועסט דוא זיך אום קערן צוא מיר צו דיין ערשטן כבוד אונ גדולה וְאִם תָּסִיר שִׁקּוּצֶיךָ מִפָּנַי וְלֹא תָנוּד אונ אויב דו וועסט אפ טאן דיין אום ווערדיקייט פון פר מיר דען וועסט דו ניט פר וואגילט ווערן: (ב) וְנִשְׁבַּעְתָּ חַי ה' בֶּאֱמֶת בְּמִשְׁפָּט וּבִצְדָקָה אונ אז דוא וועסט שווערין אזוי וויא גאט לעבט מיט אמת אונ מיט משפט אונ מיט גירעכטיקייט וְהִתְבָּרְכוּ בוֹ גוֹיִם דען וועלן זיך בענטשין מיט די ישראל די פעלקער וּבוֹ יִתְהַלָּלוּ אונ זיי וועלין זיך לויבען מיט די ישראל: (ג) כִּי כֹה אָמַר ה' לְאִישׁ יְהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם דען אזו האט גאט גיזאגט צו די מאנען פון יהודה אונ צו די זיצר פון ירושלים נִירוּ לָכֶם נִיר אקערט אייך איין אקער כלומר לערינט אייך אפ פון די אקער לייט דס זיי אקערען אום זומר אונ רייסן אויס די ווארצלין פון די גראזען כדי דערנער זאלן ניט וואקסן אום ווינטר ווען מען

וועט

לָכֶם נִיר וְאַל־תִּזְרְעוּ אֶל־קוֹצִים׃
ד הִמֹּלוּ לַיהוָה וְהָסִרוּ עָרְלוֹת לְבַבְכֶם
אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם פֶּן־תֵּצֵא
כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין מְכַבֶּה מִפְּנֵי
רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם׃ ה הַגִּידוּ בִיהוּדָה
וּבִירוּשָׁלַ͏ִם הַשְׁמִיעוּ וְאִמְרוּ ותקעו
שׁוֹפָר בָּאָרֶץ קִרְאוּ מַלְאוּ וְאִמְרוּ
הֵאָסְפוּ וְנָבוֹאָה אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר׃
ו שְׂאוּ־נֵס צִיּוֹנָה הָעִיזוּ אַל־תַּעֲמֹדוּ כִּי

תרגום

וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם עֲבִידוּ לְכוֹן עוֹבָדִין טָבִין וְלָא תִבְעוּן פּוּרְקָן בְּחוֹבִין׃ ד תּוּבוּ לְפוּלְחָנָא דַיְיָ וְאַעְדוּ רְשַׁע לִבְּכוֹן אֱנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם דִּלְמָא יִדְלַק כְּאֶשָּׁתָא רוּגְזִי וִישֵׁיצֵי וְלָא יְהֵי חַיִס מִן קֳדָם בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן׃ ה חַווּ בִיהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם בַּסְּרוּ וַאֲמַרוּ תְּקַעוּ שׁוֹפְרָא בְּאַרְעָא אַכְלוּ אַסְנוּ וֶאֱמַרוּ אִתְכַּנְשׁוּ וְנֵיעוּל לְקִרְוִין כְּרִיכָן׃ ז זְקוּפוּ אָתָא עַל צִיוֹן גְּלוּ לָא תִתְעַכְּבוּן אֲרֵי ו

הגרי"ב וכערה וגו'. לקמן כח יב:

תקעו קרי תמ' בפתח

רש"י

מעלה קוצים בעת הזורע בהורף אף אתם היטיבו מעשיכם בטרם תבא עליכם הרעה שלא תהא תפלתכם נמאסת כשתצעקו: ואל תזרעו אל קוצים. ואל תהי צעקתכם לפני מתוך הרשע כי אם מתוך תשובה שלא תהיו דומים לזורע בלא ניר והיא נהפכת לקוצים (קרדונ"ש בלע"ז): (ד) המולו לה'. בטרם תצא חמתי כאש זהו כניר לפני הזורע: (ה) ואמרו תקעו שופר. הזהירו את יושבי הארץ, יתקעו בשופר לברוח: מלאו. ל' אסיפה והרבה יש במקרא אשר יקרא עליו מלא רועים (ישעיה ל"א) יקראו אחריך מלא (לקמן י"ב) יחד עלי יתמלאון (איוב ט"ז): (ו) שאו נס. לברוח לציון: העיזו. האספו כמו שלא

מהר"י קרא

לבבכם: (ה) והגידו ביהודה ובירושלים. אתם נביאי ישראל פורענות העתידה לבוא עליהם: קראו מלאו. קראו בפה מלא: (ו) שאו נס ציונה. אתם נביאי ישראל הניפו יד כזה שמניף

רד"ק

לבת כי אם בשקר זהו כזורע אל הקוצים שלא יצמח וי"ת עבידו לכון עובדין טבין ולא תבעון פורקן בחובין: אל קוצים. כמו על קוצים. כמו ויך הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו והדומים לו: (ד) המו"ו לה'. זאת היא מילת הלב ופירושו לפניו והסירו ערלת לבבכם: (ה) הגידו. אומר לשומעים נבואתו שיגידו איש לחבירו שמלך בבל עתיד לבא עליהם מפני רוע מעלליהם השמיעו ע"י כרוז ולהשמיע יותר יתקעו בשופר: קראו מלאו. צירי מהדגוש והוא קל הלמ"ד והיה ראוי להדגש ופירושו אספו כמו מלא רעים קראו אחריך מלא שפירושו ענין אסיפה וכל זה כדי שיאספו אל ערי המבצר ועוד ישאו נס במגדל ציון כדי שיראוהו מרחוק וינוסו ויאספו אל ערי המבצר או לירושלם ואע"פ שכלם עתידים להכבש ערי המבצר וירושלם אמר להם זה להצלת זמן מועט או אמר להם זה לפי מחשבתם שינצלו: (ו) שאו נס ציונה. אל ציון כלומר במגדל ציון כי הוא מקום גבוה ויראו' למרחוק: העיזו. כמו שלח העז את מקנך

מנחת שי

ד (ה) ותקעו. תקעו קרי: מלאו. לוי מהדגוש והוא קל הלמ"ד והיה ראוי להדגש. רד"ק בפירוש ושרשים ורבי יונה בספר הרקמה ועיין מ"ש

מצודת דוד

נאמן כי לא תלאת הזריע' ור"ל מתחילה הסירו הפסילים ואח"ז יקובל תפלתכם לפני ולא כבעדיין לא עזבתם הפסילים: (ד) המולו לה'. ולתוספות ביאור אמר הסירו אוטם לבבכם לשם ה' להתבונן בדרכיו ולדבקה בו: איש יהודה. אתם אנשי יהודה ויושבי ירושלים: פן תצא וגו'. פן תצא חמתי כאש הדולק ובערה בכם ואין מי יכבה אותה ר"ל לא ימצא מי מעכב' החימה מפני רוע מעלליכם אבל נבו ואין בידי זכות להעביר החימה: (ה) הגידו. כאלו לשרי העם יאמר הגידו ביהוד' וגו': תקעו שופר. להשמיע ולזרז: קראו מלאו. קראו את העם ואספו אותם ואמרו להם האספו וגו' להסתגב שם מפני האויב: (ו) שאו נס. הרימו נס לרמז להתאסף לציון להסתגב בה: מביא. על הארץ ההיא: מצפון. והוא בבל

מצודת ציון

(משלי י"ג): אל קוצים. על קוצים: (ד) המלו. ענין חתוך וכריתה וכן ומל ה' אלהיך (דברים ל'): ערלות. ענין אוטם וכן ערלי לב (לק' ט'): מעלליכם. מעשיכם: (ה) מלאו. ענין אסיפ' כמו קראו אחריך מלא (לקמן י"ב): (ו) נס. כלונס ארוך ובראשו דגלון

פירוש ע"ט

וועט זייאן אזוי טוט איהר אויך בגיטיגין אייערע מעשים איידער דם בייז קומט אויף אייך כדי אייער תפלה זאל ניט נמאס ווערין אז איהר וועט שרייען: ואל תזרעו אל קוצים אונ איר זאלט ניט זייען אויף דערנר: (ד) המולו לה' טוט בשניידין אייער הארץ פאר גאט והסירו ערלות לבבכם איש יהודה וישבי ירושלים אונ טוט אפ דם פר שטאפונג פון אייערע הערצר איר מאנן פון יהודה אונ איר זיצער פון ירושלים פן תצא כאש חמתי ווארום טאמער וועט ארויס גיין אזו וויא איין פייער מיין גרים צארן ובערה ואין מכבה אונ זיא וועט ברענין אונ עס וועט ניט זיין קיין פר לעשער מפני רוע מעלליכם פון וועגן זייערי בייזע מעשים: (ה) (דם זאגט ער צו די הארין פון דעם פאלק) הגידו ביהודה ובירושלים השמיעו זאגט אין לאנד יהודה אונ אין ירושלים מאכט הערין ואמרו אונ זאגט צום פאלק תקעו שופר בארץ בלאזט שופר אין לאנד צוא מאכין הערין דעם פאלק אונ צו מוזה זיין זיי זאלין אנטלויפין קראו מלאו ואמרו רופט אויס אונ זאמלט אייך איין אונ זאגט צום פאלק האספו ונבואה אל ערי המבצר זאמלט אייך איין אונ לאמיר קומן אין די פעסטע שטעט צו בהאלטן זיך דארטן פון פר דעם פיינט: (ו) שאו נס ציונה הייבט אויף איין פענדיל פון איין סימן

ווענן

רָעָה אָנֹכִי מֵבִיא מִצָּפוֹן וְשֶׁבֶר גָּדוֹל׃
ז עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע
יָצָא מִמְּקֹמוֹ לָשׂוּם אַרְצֵךְ לְשַׁמָּה עָרַיִךְ
תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ח עַל־זֹאת חִגְרוּ
שַׂקִּים סִפְדוּ וְהֵילִילוּ כִּי לֹא־שָׁב חֲרוֹן
אַף־יְהוָה מִמֶּנּוּ׃ ט וְהָיָה בַיּוֹם־הַהוּא
נְאֻם־יְהוָה יֹאבַד לֵב־הַמֶּלֶךְ וְלֵב

תרגום

בישתא אנא מיתי
מצפונא ותבירא רבא :
ז גלא מלכא מברניה
ומחבל עממיא נטל
במשריתיה נפקא אתריה
לשואה ארעיך לצדו
קרויך יצדין מבלי
יתיב : ח על דא ייסרון
סקין יספדון ויללון
ארי לא תב תקוף רוגזא
דיי מננא : ט ויהי
בעידנא ההיא אמר יי
יתבר לבא דמלכא
ולבא דרברביא ויצדון

כהניא

ת"א עלה אריה. ברכות ט נו מגילה ה יא סנהדרין לג :

מהר"י קרא

ידו בכלונס ומרמז לבני אדם שיבואו כך אתם הניפו יד והרימו קול לכל משפחות ממלכות צפונה שיבא ציונה ואמרו לכל יושבי ערי פרזות שבארץ יהודה : חעיזו ואל תעמודו. כלומר הקבצו אל ערי המבצר מפני חיל הכשדים : העיזו. לשון קיבוץ כמו שלח העז : עלה אריה מסובכו. אריה זה נבוכדנצר שמלך על כל העולם כאריה זה שמולך על כל החיות : מסובכו. מסבכי היער שלו : (ח) על זאת חגרו שקים. כי לא שב חרון אף ה' ממנו. שמא תאמר אם עלה אריה מסובכו מה בכך ה' יצילנו כמו שהציל חזקיה מיד סנחריב שבא לירושלים ובא הנביא ואמר וגנותי על העיר הזאת שם פחדו פחד לא היה פחד כי אלהים בדור צדיק אבל על זאת חגרו שקים וספדו והילילו כי לא שב חרון אף ה' ממנו וכן הוא אומר אך לא שב ה' מחרון אפו הגדול אשר חרה אפו ביהודה וגו' : (ט) והיה ביום ההוא. יאבד לב המלך והשרים . הה"ד ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה דרך שער בין החומותים אשר על גן המלך וכשדים על העיר סביב

רש"י

העז (שמות ט') : (ז) עלה אריה. נבוכדנצר : מסבכו. דרך הארי לישב במארב סבכי היער (אספיי"ס בלע"ז) : תצינה. לשון ציה : (ח) על זאת. מה הוא זאת כי לא שב וגו' ואע"פ בדבר למעלה בנבוכדנצר על ההורגן כאן הוזר לדבר במיתת יאשיהו : כי לא שב חרון אף וגו'. ואע"פ ששב יאשיהו בכל לבו נאמר בו (מלכים ב' כג) לא שב ה' מחרון אפו על כל הכעסים אשר הכעיסו מנשה : (ט) והיה ביום ההוא. ביומו של יאשיהו יתמהו למה עלתה בו כל כך והם אין יודעין שאין דורו הוזר יפה כשבא

מנחת שי

ביחזקאל מ' : (ז) מסבכו. הבי"ת דגושה וכתב המכלול במשקל פֹּעַל בהנפרד ממנו סְבָךְ והיה לו לומר סֻבְּכוֹ הבי"ת בחטף קמץ הלא לא בא לבדו להקל כמו שאמרו מְכִתְנוֹת והמפסיק בְּכְתְנוֹתָם הסי"ו בא לבדו ועיין עוד שם ובספרים כתב מִסֻּבְּכוֹ הבי"ת בא ופתח וי"ס בא לבדו והגם הבי"ת להפתחת ע"כ. ובספרי הדפוס וגם במקצת ספרים כ"י הבי"ת בא לבדו וי"ס כ"י שהבי"ת בחטף קמץ כמשפטו : (ט) והנבאים יתמהו. בס"ס חסר יו"ד קדמאה גם במסרת דספרא סימן כ"ו לא נמנה עם המלאים :

רד"ק

ענין המנוסה והאסיפה אל העיר : מצפון. מבבל שהוא צפון לארץ ישראל : (ז) עלה אריה מסבכו. זהו מלך בבל והמשילהו לאריה שאין עומד לפניו כן נבוכדנצר כבש כל הארצות ולא עמד איש בפניו ופי' המשל לפניו ומשחית גוים. מסבכו. היא סכתו שהוא שוכב בה תמיד ולפי שנעשית מסבכי עצים נקראת כן : תצינה. תחרבנה כמו גלים נצים וכן ת"י קרוין צדין ואאז"ל פי' תצמחנה כענין הנצו הרמונים ויהיה לפי זה הפתרון שנים שרשים וענין אחד והערים החרבות יצמיחו דשאים ועשבים : (ח) על זאת. כי לא שב חרון אף ה' ממנו . כי לא שבנו אליו וחרון אפו לא שב ממנו אלא עתיד לבא עלינו : (ט) והיה ביום ההוא וגו' יאבד לב המלך ולב השרים. כי דרך המלך והשרים לחזק לב העם בבא עליהם אויב והם יאבד לבם ויהיו נבהלים בבא עליהם השבר הגדול והמלך הוא צדקיהו. הכהנים הם כהני הבמות ואז יהיו נשמים כי בטלה עבודתם והנביאים נביאי השקר יתמהו כי שקר נבאו לעם שהיו אומרים להם שלום יהיה לכם וכת"י יתמהו ישתעבטון

מצודת ציון

לרמז להתאסף : העיזו. ענין אסיפה כמו בלא העז (שמות ט') : (ז) מסבכו. ענינו ענפים האוזים אלה באלה כמו עד סירים סבוכים (נחום א') : תצינה. מל' ציה ושממון : (ח) חגרו. מל' חגור

מצודת דוד

העומדת מצפון לא"י : ושבר גדול. הרעה הסיא תהיה שבר גדול : (ז) עלה אריה מסבכו. דרך האריה לשבת בתוך סבכי האילנות ועל כ"כ יאמר : ומשחית גוים. הם כ"ל בהשחית להאומות וכפל הדבר במ"ש : עריך תצינה. הערים שלך תהיינה שממה מאין מי יושב בהן : (ח) על זאת. על השמועה הזאת : ממנו. מישראל : (ט) יאבד לב המלך. ר"ל יבוא בו מורך לב : ונשמו. ר"ל לא

פירוש ע"ט

וועגן מען זאל אנטלויפען קיין ציון הָעִיזוּ זאמילט אייך איין אהין אַל תַּעֲמֹדוּ איהר זאלט ניט זאמין כִּי רָעָה אָנֹכִי מֵבִיא מִצָּפוֹן דען בייז ברענג איך גאט אויף אייך פון צפון זייט דס איז בבל ווס זי שטייט אויף צפון זייט ארץ ישראל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל אונ איין גרויסין בראך : (ז) עָלָה אַרְיֵה מִסֻּבְּכוֹ דר לייב איז אויף גגאנגן פון זיין בידיל (דען דר שטייגער איז פון איין לייב צו זיצין אונ צו לאקערין אין די בידליך פון דעם וואלד) דס מיינט ער נבוכדנצר איז ארוס גיגאנגין פון זיין שטאט וּמַשְׁחִית גּוֹיִם נָסַע יָצָא מִמְּקֹמוֹ אונ דער פר בארבער פון די פעלקיר דס איז נבוכדנצר הט גיצוגין אונ איז ארויס גיגאנגען פון זיין אורט לָשׂוּם אַרְצֵךְ לְשַׁמָּה צוא טאן דיין לאנד צוא וויסטקייט עָרַיִךְ תִּצֶּינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב דייניגע שטעט וועלין זיין וויסט פון וועגן דאס עס וועט ניט זיין ווער עס זאל זיצין אין זיי : (ח) (זאגט דר נביא) עַל זֹאת חִגְרוּ שַׂקִּים סִפְדוּ וְהֵילִילוּ אויף דעם דאזיגן גורט אן זעק אונ קלאגט כִּי לֹא שָׁב חֲרוֹן אַף ה' מִמֶּנּוּ דען עס איז ניט ווארין אום גיקערט גאטס גרים צארין פון אונז ישראל : (ט) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אונ עס וועט זיין אין דר דאזיגער צייט נְאֻם ה' זאגט גאט יֹאבַד לֵב הַמֶּלֶךְ וְלֵב הַשָּׂרִים וועט פר לארין ווערין דס הארין פון דעם מלך אונ דאס הארין פון

די"א

השרים ונשמו הכהנים והנביאים
יתמהו: י ואמר אהה אדני יהוה אכן
השא השאת לעם הזה ולירושלם
לאמר שלום יהיה לכם ונגעה חרב
עד־הנפש: יא בעת ההיא יאמר לעם־
הזה ולירושלם רוח צח שפים במדבר
דרך בת־עמי לוא לזרות ולוא להבר:

תרגום

כהניא ונביי שקרא ישתעממון: י ואמרית קביל בעותי יי אלהים בכן הא נביי שקרא מטען לעמא הדין וליתבי ירושלם למימר שלמא יהי לכון וכען הא חרבא מקטלא בעמא: יא בעדנא ההיא יתאמר לעמא הדין וליתבי ירושלם כרוח טיהרין על רישי נגרין דמיין במדברא כן אורח בנשתא דעמי לא

פתח בס"פ

רש"י

לבער את עכו"ם מה היו לועגי הדור עושין חוקקין צורת עכו"ם על דלתותיהן חציה בדלת זה וחציה בדלת זה כשהיה פותחו לא היתה ניכרת וכשהלך מהם סוגרה והיא מתחברת: (י) השא השאת. (הטינטא"ר בלע"ז) לשון הנחש השיאני (בראשית ג') שנביאי השקר נבאו להם שלום יהיה לכם: (יא) לעם הזה. על העם הזה כשיגלו כולם: צח שפים. מכבד ומטאטא אף את שדות יבלי המים לעשות מדבר. ל"א לא לשון למה דמתרגמינן להותא: דרך בת עמי. אותו רוח בא וגם לא לזרות מוץ מגורן

מהר"י קרא

וירדפו חיל כשדים אחרי המלך וישיגו אותו וגו': (י) השא. אמיט"ר בלע"ז: השאת. את נביאי השקר על העם לאמור שלום יהיה לכם ואני רואה שנגעה חרב עד הנפש: (יא) רוח צח שפיים. רוח הבא בזוהר חזק וארוך הוא מאותו רוח הבא במענו הוא אותו רוח שיוצא חוץ על שפת ים דרך מקום שאין שם הרים להגן בהן הרוח שאותו רוח אינו ראוי לא לזרות ולא להבר: לזרות. את הקש מן התבואה ווני"ר בלע"ז: להבר. לברור את התבואה מן המוץ כך היה דרך בת עמי להם שלא תפשו דרך הטוב שיהא להם

רד"ק

כמו שתרגם אונקלוס ובתמהון לבב ובשעמימות לבא והוא אבדת הלב והתבנה: (י) ואמר. אכן השא השאת. כיון שאתה מאריך אף לנביאי השקר המטעים אותם ומשיאין אותם שלום שלום הרי הוא כאילו אתה משיא אותם ויחשבו רוב העם כי ה' דבר אתם והם על שני הסעיפים אם ישמעו לי ואם ישמעו להם ורובם נוטים אחריהם לפי שהם רבים או פי' כמו אני ה' פתיתי את הנביא ההוא שענינו הערת חפץ כדי לגלות שקריהם ורעתם שעושין בסתר ועוד נפרש זה הענין בספר יחזקאל בפסוק והנביא כי יפותה וי"ת בכן הא נביאי שקרא מטען לעמא הדין וליתבי ירושלם ובאמרו לעם הזה ולירושלם פירוש ולעם הזה לעם שוכר וזכר בפרט ירושלם לפי שהיא העקר ורבינו סעדיה פירש השאת רוצה לומר גלות נביאי השקר המשיאים אותם וכן אני ה' פתיתי את הנביא בארתי עליו שהוא מפותה ומליצה זו כמו והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע: ונגעה חרב עד הנפש. והנה חרב האויב נגעה עד הנפש כלומר שהחלו להרוג בעם לא שבי ולא בזה לבד אלא אף הורגים ואיך יאמרו שלום יהיה לכם וי"ת הא חרבא מקטלא בעמא: (יא) בעת ההיא. בעת יבא האויב אמר להם הנה האויב בא עליהם כמו רוח צח העובר על שפיים שהם מקומות הגבוהים כמו ההרים והגבעות או כמו רוח העובר במדבר שבאלה המקומות יעבור הרוח שאין מונע כי בישוב כשתעבור הרוח תמצא מונעים הרבה שלא תעבור הבתים והכותלים והגדרות אבל בשפיים ובמדבר לא תמצא מונע כן האויב בא ואין מונע אותו ואיזה דרך בא דרך בת עמי וזה

מנחת שי

(יא) יאמר לעם הזה. בספרים מדוייקים כ"י הלמ"ד במאריך ומקף בין שפי

מצודת דוד

ידעו מה לעשות: (י) ואומר. זהו מאמ' הנביא שאמ' אהה ה' באמת כאלו אתה השית את העם הזה נאמ' להם שלום יהיה לכם אז הילאו כי כן נבאו להם נביאי השקר ועל כי לא עבית בהם משפט הבנו העם באמת אתה וכאלו אתה פתית אותם: ונגעה. ר"ל בעבור זה לא שבו לה' והנה נגע' החרב עד הנפש כי הפורעניו' קרובה לבוא: (יא) בעת ההיא. בעת בוא הפורעניו' יאמ' לעם וגו' הנה רוח יבא סוער במקומו' גבוהות אשר במדב' במטאטא ומכבד הכל הואיל ואין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעכבו והרוח הזה יבוא דרך בת עמי לטאטא את כלם ללכת גולה: לא לזרות. לא יבוא

מצודת ציון

ואזו': ספדו. מל' הספד: והילילו. מל' יללה: (ט) ונשמו. ענין תמהון כמו על יומו נשמו (איוב ח'): (י) אהה. הוא ענין לשון יללה: השא השאת. ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג'): (יא) צח. ענין יובש כמו צחה צמא (ישעיה ה'): שפים. מקומות גבוהים: בת עמי. עדת עמי וכן בת בבל (תהלים קל"ז): לזרות. ענין פיזור וזריקה וכן ואזרם כמורה (לקמן ס"ו):

פירוש ע"ט

די הארין ונשמו הכהנים אונ דיא כהנים וועלן פאר וויסט ווערן והנביאים יתמהו אונ די נביאי שקר וועלן זיך פר וואונדערן: (י) ואמר האב איך ירמיה גיזאגט אהה ה' אלהים איך קלאג האר גאט אכן השא השאת לעם הזה ולירושלים פאר וואר איין רייצונג האסט דו גאט אן גירייצט צוא דעם דאזיגן פאלק צו דיא זיצער פון ירושלים לאמר שלום יהיה לכם צו זאגן צוא זיי שלום וועט זיין צו אייך (כלומר ווייל דו האסט דיין צארן אויף גיהאלטן פון צו שטראפן די נביאי שקר דם זיי זאגן נביאות אז זיי וועלן שלום האבן איז גליך ווי דוא האסט זיי אן גירעט זיי זאלין אזו זאגן) ונגעה חרב עד הנפש אונ היינט האט אן גירירט די שווערד ביז אין לייב (כלומר מען דער שלאגט זיי): (יא) בעת ההיא יאמר לעם הזה ולירושלים אין דער דאזיגער צייט אז זיי וועלן אלע פר טריבן ווערן וועט גיזאגט ווערין אוף דעם דאזיגין פאלק ישראל אונ אויף ירושלים רוח צח שפים במדבר איין לויטערער ווינט פון די בערג פון דר מדבר איז גיקומן דרך בת עמי אין וועג פון דעם איין זאמלונג פון מיין פאלק לוא לזרות ולוא להבר ניט צו אוים ווייען דיא פלעווע פון דעם שייער אונ נים צו ריין מאכין דיא תבואה איז דר ווינט גיקומן אין זייער לאנד (כלומר ער איז

ניט

יב רוּחַ מָלֵא מֵאֵלֶּה יָבוֹא לִי עַתָּה גַּם־
אֲנִי אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים אוֹתָם׃ יג הִנֵּה ׀
כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה וְכַסּוּפָה מַרְכְּבוֹתָיו קַלּוּ
מִנְּשָׁרִים סוּסָיו אוֹי לָנוּ כִּי שֻׁדָּדְנוּ׃
יד כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַ͏ִם לְמַעַן
תִּוָּשֵׁעִי עַד־מָתַי תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ
מחשבות

ת"א כנבי מדעה. ר"ה א יט:

תרגום

לְמִדְרֵי וְלָא לְבַדְרָא׃
יב עַל דִטְעוֹ בָּתַר נְבִיֵי
שִׁקְרָא דְמִתְנַבַּן לְהוֹן
בְּרוּחַ דִשְׁקַר בְּכֵן
מַשְׁרְיַת עַמְמַיָא מֵאִלֵין
קַלִילִין כְּרוּחָא יֵיתוֹן
עֲלֵיהוֹן כְּעַן אַף בְּמֵימְרִי
אַיְתִיגוּן נְאַמְלֵיל
פּוּרְעֲנוּת דִינֵי מִנְהוֹן׃
יג הָא מַלְכָּא בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ
יִסַק עֲלֵיהוֹן כַּעֲנָנָא
דְסָלֵיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא
וּכְעַלְעוֹלִין רְתִיכוֹהִי
קַלִילִין מִנִשְׁרַיָא סוּסְוָתֵיהּ וַי לָנָא אֲרֵי אִתְבְּזֵינָא לְמִבְזְזָנָא׃ יד אִתְחֲוַרִי מִלְמֶעְבַּד
בִּישָׁא לִבָּךְ יְרוּשְׁלֵם בְּדִיל דְתִתְפָּרְקִין עַד אֵימָתַי יוֹרְכוּן וְיִתְקַיְמוּן עֻבְדֵי אוֹנָס דִי בְגַוִיךְ׃

מהר"י קרא

כתרים כפני הפורענות: (יב) רוח מלא מאלה יבא לי. פת' לפי שכך נגלה לי מעם אלה שדרכן דומה לרוח מלא כלומר לרוח חזק שאינו ראוי לא לזרות ולא להבר עתה גם אני אדבר משפטים עמו: (יג) הנה כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו. הנני מביא עליהם גוי שדומה לרוח חזק מפרק הרים כן הגוי הזה: וכסופה מרכבותיו קלו מנשרים סוסיו. ור' מנחם בר חלבו פירש לשון זיכוח: (יג) וכסופה.

רש"י

(אבהבוגוי"ר בלע"ז) כמו ויזרם במזרה (לקמן ט"ו): ולא להבר. ולנקות תבואה הוא בא כלומר לא לטובה כי אם לרעה להגלות אנשים (ונשים) טף ובהמה: (יב) רוח מלא. מאלה הפורעניות יבא לי: רוח מלא. רוח שלם שלא אחזור בי ולא אנחם. רוח (טלג"ש בלע"ז): משפטים. (היקומעארוצילו"ן בלע"ז):

מנחת שי

כמלות: (יב) יבוא לי. בספרים מדויקים כ"י ובדפוס ישן הגלגל ביו"ד:

רד"ק

הרוח לא ימצאו בו שם נחת רוח כמו רוח שזורים בו התבואה ומבררים אותה מן המוץ ע"י הרוח הנה הרוח כשלא היית חזקה יותר מדאי אע"פ שהזיק לדברים תועיל לדברים אבל הריח הזה שנמשל בו האויב לא יבא לישראל אלא להרע להם ולא ימצאו בו שום דבר טוב וזהו שאומר אחר כן רוח מלא כאלה זהו הרוח יותר חזק מאלה כלומר מרוח שהוא לזרות ושהוא להבר ופירושו רוח צח זך ובהיר כמו דודי צח ואדום צחו מחלב רוצה לומר שהאויב הוא כפי רצונו בעם רב בסוסים ופרשים לבושי מכלול כולם או פי' רוח צח רוח יבש כן והשביע בצחצחות נפשך כלומר שיבש הארץ ויחריבנה וי"ת ברוח מיהרין על רישי וגו' כבעמוד: (יב) רוח מלא. חזק כלומר יבא הרוח מלא בכל כחו וכן על הדרך הזה מלא ידו בקשת: יבא לי. מאמר הנביא במקום ישראל עתה קודם בואו: גם אני אדבר משפטים אותם. פי' על ישראל ובאמרו גם אני להבות על משפט הנבואה ותוכחותיה אדבר גם אני מעצמי משפט תוכחה עמם ואולי ישובו בהרבותי הוכחתי עליהם וי"ת על דטעו בתר נביאי שיקרא וגו' כבעמוד: (יג) הנה כעננים. כמו שהעננים עולים מן הארץ כמו שנא' ואד יעלה מן הארץ ועולים קל מהרה כן יעלה האויב על ארץ ישראל ואומר יעלה כי ארץ ישראל גבוהה מכל הארצות: וכסופה. היא הרוח החזקה שהולכת במרוצה ובחזקה כן ילכו מרכבותיו: קלו מנשרים. כי הנשר קל לעוף משאר עופות ועף בגובה האויר יותר מכלם וכן אמר כאשר ידאה הנשר: כי שודדנו. כי לשדוד אותנו יבא: (יד) כבסי. לא תהיה תשובתך בנראה לבד אלא אף בנסתר וזהו שאמר לבך כמו שאמר למעלה ולא שבה אלי בכל לבה כי אם בשקר וכן אמר הנה ג"כ תלין בקרבך מחשבות אונך זהו כי תשובתה לא היתה מלב ומה שאמר תלין לשון זכר והוא מדבר כנגד נקבה שהיא ירושלם כבר פירשנו למעלה כי כשמדבר הנביא כנגד כנסת ישראל ידבר פעם לשון זכר פעם לשון נקבה כי הנקבה כנגד הכנסת והזכר כנגד העם וכן כשמדבר כנגד ירושלם. והנה אמר הנה כבסי למען תושעי ולמעלה אמר כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית

מצודת ציון

להבר. מל' ברור ונקי: (יב) רוח מלא. רוח שלם וכן ומלואה הכל (תהלים כ' ח'): משפטים. ענין ויכוח: (יג) כעננים. כעבים: וכסופה. רוח חזק: קלו. מל' קלות: שדדנו. ענין עושק וגזל: (יד) תלין. ענין התמדה כמו צדק ילין בה (ישעיה א'): אונך.

מצודת דוד

הרוח לזרות המוץ מן הגורן ולא לנקות את התבואה מן העפר ר"ל לא יבוא לטובה כ"א לרעה: (יב) רוח מלא. רוח שלם מאלה הרוחו' הנשבו' במקומות הגבוהו' במדבר הנה יבא לדרכי להפרע מהם: עתה. ר"ל בזמן קבוץ התוכה עמהם גם אני כי עד הנה היה הנביא מתוכח עמהם להגיד להם פשעם ומעת' התוכח גם אני כי צהביאתי עליהם הפורעניות כאלו אגיד להם בזה פשעם אשר גברו למעלה: (יג) כעננים יעלה. האויב יעלה עליהם הים מהר כעננים העולים ברום השמים: וכסופה. כרוח סופה כן ימהרו מרכבותיו: כי שדדנו. קרובים אנו להיו' נעשקים ביד האויב: (יד) כבסי. לכן עשי תשובה וכבסי לבך מן הרעה למען יבא לך תשועה: תלין בקרבך. תתמיד להיו' בקרבך מחשבו' עמל ואון אשר רגילה בהם:

פירוש ע"ט

נִיט צו גִיקוּמֶן צוּ גוּטִין נַייעֶרְט צוּא בֵּייזִין צוּ פַאר טְרַייבֶּן זַיי אַלֶע): (יב) (זָאגְט גָאט) רוּחַ מָלֵא מֵאֵלֶּה יָבוֹא לִי אַיין פוּל גִימִיט וֶועט קוּמֶען פוּן דיא דָאזִיגֶע פוּרְעָנִיּוֹת צוּא מִיר (כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט בַּדֶערְנְקִין אוּנ וֶועל קֵיין חֲרָטָה נִיט הָאבֶען פוּן צוּא בְּרֶענְגִין אוֹיף זַייא אַיין פּוּרְעָנִיּוֹת) עַתָּה גַּם אֲנִי אֲדַבֵּר מִשְׁפָּטִים אוֹתָם הַיינְט וֶועל אִיךְ גָאט אוֹיךְ רֵיידִין מִשְׁפָּטִים מִיט זַיי (כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל אוֹיף בְּרֶענְגֶען אוֹיף זַיי אַיין פּוּרְעָנִיּוֹת): (יג) (זָאגְט דֶר נָבִיא) הִנֵּה כַּעֲנָנִים יַעֲלֶה נוּן אַיין מֶלֶךְ וֶועט אוֹיף גֵיין אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל מִיט אַזוֹ אַיין גְרוֹיס חַיִל אַזוֹ וִוי דִי וָואלְקֶען גֵייעֶן אוֹיף אוּנ בַּדֶעקִין דִי עֶרְד וְכַסּוּפָה מַרְכְּבוֹתָיו אוּנ אַזוֹ גִיךְ וִוי אַיין שְׁטוּרֶם ווינְט וֶועלֶען קוּמֶען זַיינֶע רַייט וֶועגֶן קַלּוּ מִנְּשָׁרִים סוּסָיו זַיינֶע פֶערְד וֶועלֶען זַיין גְרִינְגֶער פוּן אָדְלֶערְס אוֹי לָנוּ כִּי שֻׁדָּדְנוּ ווייא צוּ אוּנְז דָאס מִיר וֶועלֶן בַּאלְד זַיין בְּרוֹיבְּט: (יד) כַּבְּסִי מֵרָעָה לִבֵּךְ יְרוּשָׁלַיִם וָואשׁ אָפּ פוּן בֵּייזִין דַיין הַארְץ דוּ יְרוּשָׁלַיִם (כְּלוֹמַר טוּא תְּשׁוּבָה) לְמַעַן תִּוָּשֵׁעִי כְּדֵי דוּא זָאלְסְט גִיהָאלְפֶן וֶוערִין עַד מָתַי תָּלִין

מַחְשְׁבוֹת אוֹנֵךְ: טו כִּי קוֹל מַגִּיד מִדָּן
וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם: טז הַזְכִּירוּ
לַגּוֹיִם הִנֵּה הַשְׁמִיעוּ עַל־יְרוּשָׁלִַם
נֹצְרִים בָּאִים מֵאֶרֶץ הַמֶּרְחָק וַיִּתְּנוּ
עַל־עָרֵי יְהוּדָה קוֹלָם: יז כְּשֹׁמְרֵי שָׂדַי
הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב כִּי־אֹתִי מָרָתָה נְאֻם
יהוה

תרגום

טו אֲרֵי קָל נְבִיַּיָא דְמִתְנַבַּן עֲלֵיהוֹן דְיִגְלוֹן עַל דִפְלַחוּ לְעֶגְלָא דִי בְדָן וּמְבַשְּׂרֵי בְשׂוֹרַן בִּישַׁן יֵיתוֹן עֲלֵיהוֹן עַל דְאִשְׁתַּעְבַּדוּ לְצַלְמָא דַאֲקִים מִיכָה בְּטוּרָא דְבֵית אֶפְרָיִם: טז אַדְכַּרוּ לְעַמְמַיָא הָא בַשַּׂרוּ עַל יְרוּשְׁלֵם אֲמַרוּ מַשְׁרְיַת עַמְמִין חֲטוּפִין כְּקַטוּפִין אָתַן מֵאֲרַע רְחִיקָא וְיִשְׁרוּן עַל קִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וִירִימוּן עֲלֵיהוֹן קָלְהוֹן: יז כְּנָטְרֵי חַקְלָן הֲווֹ עֲלַהּ מִסְחוֹר סְחוֹר אֲרֵי עַל מֵימְרִי סְרִיבַת:

רש"י

(יד) אונך. חמסך: (טו) כי קול מגיד מדן. ארי קל נביאי מתנבן עליהון דיגלון על דפלחו לעגלא דבדן ומבשרי בשורן בישן ייתון עליהון על דאשתעבידו לדמות דאקים מיכה דבית אפרים ואף על פי שכבר גלו העגלים מימות סנחריב עדיין עוונם קיים. גדולה היא עבירה שסוברת לפניה ולאחריה לפניה מימות אברהם שנאמר וירדוף עד דן (בראשית י"ד) כיון שהגיע לדן תשש כחו שעתידין בניו לעבוד שם עכו"ם ולאחריה בחורבן הבית שנאמר כי קול מגיד מדן: ומשמיע און. און. שבר: (טז) נוצרים. נותני מצור עליהם: (יז) שדי. כמו שדה: אותי מרתה. הקניטה כמו ממרים הייתם (דברים ט') מרגזין:

מהר"י קרא

רוח מלא. כנבואה על ישראל: (יד) מחשבות אונך. און. ד"א אונך. לשון אונאה: (טו) כי קול מגיד מדן. שמעתי קול נבואה המגיד שהולכין בשבי בעון עגל שבדן: ומשמיע און מהר אפרים. וקול המבשר און על עגל שבבית אל שבהר אפרים. ד"א ומשמיע און. על פסל מיכה מהר אפרים: (טז) כשומרי שדי. שומרי העיר ורואין אותן הבאין מארץ המרחק:

רד"ק

ובאותו פסוק כתבנו תשובת השאלה: ואונך. מענין עמל ואון ובאה הוי"ו נחה כמו עולתה ועולתה פעם נחה פעם נעה וענין תלין אינו לינת הלילה אלא השקידה על הדברים תמיד כי כן נמצא בלשון הקדש לשון לינה בזה הענין כמו ובהמרותם תלן עיני בצוארו ילין עז והדומים להם וי"ת עד אימתי יורכון יתקיימון עבדי אתם דבגויך: (טו) כי קול מגיד מדן. אומר כי זדן יבא מי שיגיד ביאת האויב וזכר דן כי הוא גבול ארץ ישראל כמו שנא' מדן ועד באר שבע וכן הר אפרים ואון פי' עמל ורעה כמו עמל ואון והפסוק כפול בענין במלות שונות כי משמיע כמו מגיד וי"ת הפסוק כן ארי קל נביא דמתנבן עליהון וגו' כבעכוד: (טז) הזכירו לגוים. ומה הוא הקול המגיד שאומר בעבור הגוים כי הנה השמיעו על ירושלם כי נוצרים באים וגו' למ"ד לגוים כמו בעבור כלמ"ד אמרי לי אחי הוא והדומים להם ופירוש נוצרים חיל נבוכדנצר ונקראו על שמו וי"ת נוצרים כמו בוצרים בבי"ת שתרגם משרית עממיא חטופין כקטופין אתן מארע רחיקא ותרגם לא תבצור לא תקטף: ויתנו על ערי יהודה קולם. כלומר השמיעו על ירושלם כי כבר נתנו על ערי יהודה קולם ובמהרה יגיעו לירושלם ופירוש נתינת הקול תקיעת השופרות והחצוצרות בחיל: (יז) כשמרי שדי. כמו שדים או שדות ובא בחסרון מ"ם כמו וקרע לו חלוני שהוא כמו חלונים וחשופי שת כמו וחשופים והדומים להם או היו"ד המורת הה"א והוא כמו שדה אבל י"ת לשון רבים כנטרי חקלן ופירוש כשומרי שדי כמו שומרי השדות מהבהמות שלא יכנסו בו לרעות שצריך שיעמדו סביב השדה שלא תכנס בו הבהמה משום צד כן באו האויבים סביב ירושלם כי בכל ערי יהודה שהם סביבה הנו כי פירוש עליה על ירושלם ועליה ר"ל סביב לה בסמוך כמו ועליו מטה מנשה והדומים להם: כי אותי מרתה. אותי פירוש דברי על יד הנביאים כי ברו כמו עצמו וכן ממרים הייתם עם ה' פירש את פי ה' כי לשון מרי יקשר במלת את עם דבר כמו מריתם את פי ולא מרו את דברו כי ענין מרי הוא שנות והחליף הדבר והמצוה או יהיה פירוש אותי כמו בי כי יבא בקשר הבי"ת כמו כי מרו בך ימרו בי

מצודת דוד

(טו) קול מגיד מדן. קול שמועה מגיד מדן שהוא בקלה א"י מאם תבא השמועה כי בא האויב ומהר אפרים משמיע הקול שבא עמל והלער: (טז) הזכירו. כאלו הקול הוא' הזכירו אלה לאלה בעבור העמים הבאים למלחמה להיות נשמרים מהם כי הנה הם אספו לבא על ירושלים: נוצרים. בעלי מצור באים מארץ מרחק לצור ועל ערי יהודה נתנו קולם לאיימם ולהפחידם: (יז) כשומרי שדי. כשומרי בדוח אשר יסבבום מסביב כן היו האויבים על ירושלים מסביב: כי אותי מרתה. כי הקניט' אותי במעשיה ולכן

מצודת ציון

מנ' און ועם שבוי"ו נחה וכן ועולתה תקפץ פיה (איוב ה') שבוי"ו נחה עם כי הוא נעה בכ"מ: (טו) און. עמל: (טז) השמיעו. ענין אסיפה כמו בהשמעת קול המאסף וכן וישמע שאול (ש"א ט"ו): נוצרים. בעלי מצור הצרים על העיר וכן ונצורה לב (משלי ז'): (יז) שדי. כמו שדה: מרתה. ענין מרד והקנטה:

פירוש

תָּלִין בְּקִרְבֵּךְ מַחְשְׁבוֹת אוֹנֵךְ ביז ווי לאנג וועט איבער גֶעכְטִיגֶן צְווִישֶׁן דִיר דִי מַחֲשָׁבוֹת פוּן דַיין רוּבּוּנְג אוֹדֶר פוּן דַיין אוּם רֶעכְט: (טו) כִּי קוֹל מַגִּיד מִדָּן דֶען דָס קוֹל פוּן דִי נְבִיאִים זָאגֶן נְבִיאוֹת אוּף זֵיי דָס זֵיי וֶועלֶן פֶר טְרִיבִּין וֶוערֶן ווייל זֵיי הָאבֶּן גִידִינְט דֶעם עֶגֶל ווָס אִיז גִישְׁטַאנִין אִין דָן וּמַשְׁמִיעַ אָוֶן מֵהַר אֶפְרָיִם זֵיי מַאכֶן הֶערֶן דָס אֵיין בְּרָאךְ וֶועט קוּמֶן אוּף זֵייא ווייל זֵיי הָאבֶּן גִידִינְט צוּם פֶּסֶל ווָס מִיכָה הָט אוּף גִישְׁטֶעלְט אוּיף דֶעם בַּארְג פוּן שֵׁבֶט אֶפְרָיִם (אוּנ חָאטְשֶׁע דִי עֲגָלִים זֶענֶען שׁוֹן לַאנְג פֶר טְרִיבְּן גִוָוארֶן

ע"ט

פוּן סַנְחֵרִיבְס צֵייטֶען אָן אִיז נָאךְ דִיא זִינְד נִיט פַאר גֶעסִין גִיוָוארֶן): (טז) הַזְכִּירוּ לַגּוֹיִם דֶר מַאנְט צוּ דִיא פֶעלְקִיר הִנֵּה הַשְׁמִיעוּ עַל יְרוּשָׁלִַם נוּן מַאכְט הֶערִין אוּף יְרוּשָׁלַיִם אוּנ זָאגְט נוֹצְרִים בָּאִים מֵאֶרֶץ הַמֶּרְחָק דָאס בְּלֶעגֶערֶער קוּמֶען אוּף אִיהְר פוּן אֵיין ווַייט לַאנְד וַיִּתְּנוּ עַל עָרֵי יְהוּדָה קוֹלָם אוּנ זֵיי וֶועלֶען גֶעבֶּן אוּנ אוּף הֵייבִּין אוּיף דִיא שְׁטֶעט פוּן יְהוּדָה זֵייעֶר קוֹל: (יז) כְּשֹׁמְרֵי שָׂדַי הָיוּ עָלֶיהָ מִסָּבִיב אַזוֹ ווִיא דִי הִיטֶער פוּן דֶעם פֶעלְד אַזוֹ וֶועט זֵיין דָס חַיִל אַרוּם יְרוּשָׁלַיִם פוּן אַרוּם אוּנ אַרוּם כִּי אֹתִי מָרָתָה נְאֻם ה' וָוארוּם מִיךְ גָאט הָאט

יְהוּדָה׃ יח דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ עָשׂוֹ אֵלֶּה לָךְ
זֹאת רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע עַד־לִבֵּךְ׃
יט מֵעַי ׀ מֵעַי ׀ אוֹחוּלָה* קִירוֹת לִבִּי
הֹמֶה־לִּי לִבִּי לֹא אַחֲרִישׁ כִּי קוֹל שׁוֹפָר
שָׁמַעַתְּי* נַפְשִׁי תְּרוּעַת מִלְחָמָה׃
כ שֶׁבֶר עַל־שֶׁבֶר נִקְרָא כִּי־שֻׁדְּדָה כָּל־
הָאָרֶץ פִּתְאֹם שֻׁדְּדוּ אֹהָלַי רֶגַע

ת״א מעי . ברכות ל״א ו : נ״א עשו בחולם קמץ בז״ק אוחילה קרי שמעת קרי יריעתי

תרגום

אֲמַר יְיָ : יח אוֹרְחָתִיךְ בִּישְׁתָא וְעוֹבָדַיִךְ מְקַלְקְלַיָא גְרָמוּ אִלֵין לִיךְ דָא בִּישְׁתָא וּמְרָדָא אַיְתִי עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם עַד דְאִתְחַבַּר רִשְׁעַ לִבִּיךְ : יט אֲמַר נְבִיָא מְעֵי מְעֵי כְּאֵיבִין לִי זַע סְמַךְ לִבִּי הָמֵי לִי לִבִּי לָא שְׁתֵיק אֲרֵי קָל צְוָחַת קַרְנָא שְׁמַעַת נַפְשִׁי יַבָּבוּת עָבְדֵי קְרָבָא : כ תַּבְרָא עַל תַּבְרָא יִתְעֲרַע אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת כָּל אַרְעָא בִּתְכֵיף חֲרוּבַת אַרְעֵי

זמן

רש״י

(יח) עשו אלה. לעשות אלה לך: (יט) אוחילה. לשון חיל ורתת: קירות. (אנטיינ״ש בלע״ז): שמעת נפשי. מאחורי הפרגוד באתני בשורת קול מתרועת מלחמה: (כ) שבר על שבר. חרבות ירושלי׳ על גלות יכניה: רגע יריעותי.

מנחת שי

(יח) דרכיך ומעלליך עשו אלה . כל הספרים הכתובים בכתב מוטעים כי הוא מקור וצריך להיות בחולם והוא מן הכתובים וה״ו בסוף ע״פ המסורת וסימן נמסר בירמיה כ״ב וכן הוא בספרים כ״י והדפוסים ישנים ובמכלול דף קנ״ב ומה שנרשם בגליון שמכלול כנגד פסוק עשו אלה לך (יחזקאל כ״ג) הוא טעות מהמעתיקים וצ״ל (ירמיה ד׳) ועיין עוד מה שאני עתיד לכתוב בזה הענין בירמיה כ״ב בס״ם : (יט) מעי מעי . בהרבה מדוייקים אין פסיק אחרי מעי שני : אוחלה . אוחילה קרי : קירות לבי . במדרש קהלת רבתי פסוק כי ברב חלומות בענייתא דחזקיהו ר׳ הונא בשם ר״י אמר בקירות לבו נבא עיניו שנאמר מעי מעי אוחילה קירות לבי וגו׳ לבו כתיב ע״כ . ותמיהא לי טובא אהי קא דייק מדכתיב לבו ועוד קשה דבעל המסורה לא חשיב ליה עם מלין דכתיב וא״ו בסוף תיבותא וקריין יו״ד לכן נראה דלא גרסינן ליה וגם בירושלמי פרק תפלת השחר ליתיה וכן כתב בעל אות אמת לבו כתיב יתר ע״כ . ויותר יש לתמוה על בעל מתנות כהונה שכתב כלשון הזה לבו כתיב כן דרך הספר להודיע לנו המסורת אף על פי שאין בו צורך לפי דרכו : שמעתי . יתיר יו״ד : (כ) שדדו אהלי . השי״ן בג׳ נקודות בכל ספרים שלנו וכן כתב רד״ק בשרשים אבל בעל פתח דברי בסוף ספרו כתבו בקמץ רחב שָׁדְדוּ :

רד״ק

ו״ת ארי על ממרי סריבת : (יח) דרכך ומעליך . הדרך שהלכת בה והמעשים שעשית הם גרמו לך כל זה הרע שבא האויב להחריב ארצך : עשו . מקור והוא במקום עבר כאילו אמר עשה או עשו : זאת רעתך . רעתך גרמה כי מר וקשה הדבר הרע הבא עליך עד כי נגע עד לבך ו״ת דא בישתא ומרדא אייתי וגו׳ כבעמוד : (יט) מעי מעי אוחילה. הכפל כדרך הנוהים שכופלים דבריהם וכן ראשי ראשי. אוחילה. מענין חיל כיולדה אמר הנביא אצעק מכאב מעי כלומר שאחזני חיל וכאב במעי על הרעה הבאה לנו וכן קירות לבי אוחילת ואם תאמר: אצעק פעם ואחריש פעם המה לי לבי : לא אחריש . לא אוכל להחריש כי לבי הומה לי תמיד : שמעת נפשי . אמר למה לא אוכל להחריש כי את נפשי שמעת קול שופר ואמר נפשי ולא אמר אזני כי עדיין לא שמעו אזניו כי עדיין לא בא האויב אבל נפשו שמעה בנבואה ידבר כנגד נפשו כלומר את נפשי גרמת לי שלא אוכל להחריש כי את שמעת קול שופר תרועת מלחמה וכתוב שמעתי ביו״ד ואחד הוא עם הקרי כי שמיעתו היא שמועת הנפש וזה שאמר קירות לבי הוא דרך השאלה לפי שבלב דפנות בחללים שיש בו ו״ת אמר נביא וגו׳ כבעמוד : (כ) שבר על שבר. שבר השבטים בא בתחלה ועתה בא שבר יהודה: נקרא. ענין מקרא אע״פ שהוא באל״ף : שדדו אהלי . כנה הבתים החשובים והארמונים הגבוהים

מצודת ציון

(יח) ומעלליך . מעשיך : מר . מלשון מרירות : (יט) אוחילה . מל׳ חיל וחלחלה : קירות לבי . כתלי לבי ואמר בדרך השאלה לפי שהלב יש בו דפנות וחללים : (כ) נקרא . מל׳ מקרה ועם כי הוא באל״ף : שדדה . נעשק׳ : פתאום . ענין מהירות רב : יריעותי .

מצודת דוד

בא עליה האויב מסביב : (יח) עשו אלה לך. ר״ל אלה הם גרמו לך מרדית הלבו׳ האלה : זאת רעתך. הפורענו׳ הזאת היא על רעתך כי בעבורם יומר לך : כי נגע . ר״ל קרוב׳ היא והגיעה אליך ונגע עד לבך : (יט) מעי מעי . כפל המלה כדרך הנוהים והצועקים מכאב וכן ראשי ראשי (מ״ב ד׳) ור״ל בעבו׳ הכאב שיש לי במעי מלעטר דאגת הפורענו׳ המעותד לבא לכן אהיה מלא מחלחלה : קירות לבי . מגודל התוגה מקשקשין לבי בקרבי וכתלי הלב מתמעטים לי קול הומיה : לבי לא אחריש . לא אוכל להחליש ולהשתיק את לבי מהמייתו : שמעת נפשי . בנבואה שמעה נפשי שיבא קול שופ׳ ולתוספ׳ ביאו׳ אמר תרועת מלחמה . ר״ל שיבוא האויב ויריע בשופר כדרך הנלחמים : (כ) שבר על שבר נקרא . פורענות על פורענו׳ יבא במקרה רצה כי בראשונה גלו עשרת השבטים ועתה יגלה יהודה: כי שדדה . בזה יפרש מהו השבר ואמ׳ כי בראשונה שדדה כל הארץ היא ארץ עשרת השבטים ועתה פתאום שודדו אהלי וזהו בהמ״ק : רגע . כרגע אחת שודדו יריעותי והוא

פירוש ע״ט

האט זיא דער צערינט אזוי זאגט גאט : (יח) דַּרְכֵּךְ וּמַעֲלָלַיִךְ עָשׂוֹ אֵלֶּה לָךְ דיין וועג און דיינע שלעכטע מעשים האבען דיר געמאכט און גורם געוועזן דיא דאזיגע צרות זֹאת רָעָתֵךְ כִּי מָר כִּי נָגַע עַד לִבֵּךְ דָס דאזיגע ביין וואס ביטער איז דס עס האט אן גירירט ביז אין דיין הארצן דס האבן דיר דיינע שלעכטע מעשים גורם געוועזן: (יט) (זאגט ירמיה) מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה מיינע גידערים מיינע גידערים טוען וויעען און ציטערין קִירוֹת לִבִּי די ווענט פון מיין הארצן טוען אויך ציטערן הוֹמֶה לִּי לִבִּי מיין הארץ ברומט צו מיר לֹא אַחֲרִישׁ איך קאן ניט מאכן שווייגין מיין הארץ פון צו ברומען כִּי קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַעַתְּי נַפְשִׁי דען איין קול שופר האט מיין לייב געהערט בנבואה פון אונטער דעם הימל תְּרוּעַת מִלְחָמָה און איין שאלונג פון מלחמה : (כ) שֶׁבֶר עַל שֶׁבֶר נִקְרָא איין בראך איבער דעם אנדערין איז וואָרן גיטראפן צו די ישראל צום ערשטן איז געוועזן גלות יכניה און דר נאך איז געוועזן חורבן ירושלים כִּי שֻׁדְּדָה כָּל הָאָרֶץ דען גאר דאס לאנד איז ווארען ברויבט פִּתְאֹם שֻׁדְּדוּ אֹהָלַי פלוצלונג זענען ווארען ברויבט מיינע געצעלטין רֶגַע יְרִיעֹתַי אין איין רגע

זענין

זמן חרא כל קרוי׃	ירִיעֹתָי׃
כא עד אימתי אנא חזי	כא עַד־מָתַי אֶרְאֶה־נֵּס
סמן אשמע קל קרנא׃	אֶשְׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר׃
כב ארי אטפשו עמי	כב כִּי ׀ אֱוִיל עַמִּי
מידע דחלתי לא אליפו	אוֹתִי לֹא יָדָעוּ בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה וְלֹא
בנין טפשין אינון ולא	נְבוֹנִים הֵמָּה חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע
סוכלתנין אינון חכימין	וּלְהֵיטִיב לֹא יָדָעוּ׃
אינון לאבאשא	כג רָאִיתִי אֶת־הָאָרֶץ
ולאוטבא לית אינון	וְהִנֵּה־תֹהוּ וָבֹהוּ וְאֶל־הַשָּׁמַיִם וְאֵין
ידעין׃ כג חזיתי ית	אוֹרָם׃
ארעא הא צדיא ורקניא	כד רָאִיתִי הֶהָרִים וְהִנֵּה רֹעֲשִׁים
אסתכלית בשמיא והא	וְכָל־הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְקָלוּ׃
לא מזהרין נהוריהון׃	כה רָאִיתִי
כד חזיתי טוריא והא	
זיעין וכל רמתא	
אתפרקא׃ כה חזיתי	

והא   ת"א בנים סכלים. קדושין מ לו: קמץ בז"ק   והנה

רש"י

רגע שודדו יריעותי: (כא) עד מתי אראה. התוספות האלה הנוספי' נס להקבץ לבוא להלחם: (כד) התקלקלו. נתקו ונזרקו ממקומן ועם קלקל בחלים (יחזקאל כ"א) הכרו

מהר"י קרא

(כד) ראיתי ההרים. ראיתי האבות והנה רועשים ואמהות

רד"ק

באהלים כאילו היו אהלים ויריעות נטויות שנקל לכבשם כמו האהלים כן הם שדדו פתאם ורגע: (כא) עד מתי. השומרים מנהגם לעמוד במגדלים הגבוהים ובהרים הרמים וכשרואין האויבים באים מרימים הנס כדי שיראוהו העם ויתקעו בשופר כדי שישמעו העם ויהיו נזהרים ואמר הנביא עד מתי יהיה זה הלא תשוב מחרון אפך על עמך ישראל. ועגהו האל: (כב) כי אויל עמי. כי אילו היו חכמים ומכירין הדרך הטובה וידעו אותי כי אני המטיב להם והמריע לפי מעשיהם לא היו רואין נס ושומעים קול שופר: בנים סכלים. לפי שנקראו בני האל כמו שאמר בנים אתם לה' אלהיכם ואמר אלה חכנים סכלים המה ולא נבונים המה כלומר הבונתם וחכמתם אינה נחשבת תבונה וחכמה אלא סכלות כיון שלא ידעו את ה' כמו שאמר במקום אחר הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם וכן אמר ישעיהו הנביא ובילדי נכרים ישפיקו והחכמה השלמה אינה כי אם עם תורת ה' כמו שאמר כי הוא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ואחר שאינם יודעים את ה' ולא עושים מצותיו הכמתם היא ערמה ותחבולה להרע לא להטיב אבל ההורה מלמדת את האדם לעשות הטוב והישר: (כג) ראיתי. אמר הנביא ראיתי בנבואת את הארץ: והנה תהו ובהו. כתרגומו צדיא והרובא כיון שהיא שממה ואין יושבין עליה הרי היא כתהו ובהו כמו בתחילת בריאתה שנאמר והארץ היתה תהו ובהו: ואל השמים. כמו ואת השמים וכן אספרה אל חק כמו אספרה את חק וירדפו אל מדין כמו את מדין והרומים להם ויונתן הוסיף הבטתי אסתכלית לשמיא וכל זה דרך משל מרוב הצרה כאילו קדרו השמים ורעשו ההרים והגבעות וכן ועוף השמים נדדו אמר דרך הפלגה מרוב חרבן הארץ כלו העופות כשם ולא יעופו באותה הארץ: (כד) ראיתי. התקלקלו. ענין קלקול ידוע בדברי רז"ל. ואדוני אבי ז"ל פי' ענין קלות כלומר רעשו מרוב קלותם כי כבדותם יעמידם: (כה) ראיתי. אין האדם. האדם שהיו בארץ אינם והם ישראל:

מצודת דוד

כפל ענין במ"ש: (כא) עד מתי. ר"ל עד מתי תעמוד הגזירה במקומה והראה במראה הנבואה כאלו האויב בא ונושא הנס לפניהם וקול שופ' מתרועת מלחמה אשמעה בנבואה: (כב) כי אויל עמי. אמר במקום ה' כמשיב על דבריו לו' הלא זה הוא בעבור' כי עמי אויל ואינם נותנים לב לדעת אותי: בנים וגו'. כפל הדבר במ"ש: להרע. להעריס לעשות הרע: לא ידעו. אינם נותנים לב להערים לעשו' הטוב: (כג) ראיתי. זה מאמ' הנביא שאמ' לכן ראיתי במראה הנבואה את הארץ והנה היא תוהו ובוהו כי גלו הכניה: ואין אורם. האור שהיה בהם מאז הלך לו והיא משל על הצרה כי מי שהוא בצרה העולם חשך בעדו: (כד) והנה רועשים. הוא משל על

מצודת ציון

ענין וילון נטוי כאוהל: (כא) נס. כאונס ארוך: (כב) אויל. שוטה: סכלים. טפש': (כג) תוהו. שממה: ובוהו. ענין ריקות וכן והארץ היתה תהו ובהו (בראשית א'): ואל השמים. כמו ואת השמים וכן אספרה אל חוק (תהלים ב'): (כד) רועשים. מל' רעש ותנועה חזקה: התקלקלו. ענין השחתה ובדרז"ל וכל

פירוש ע"ט

זענען וואָרן בּרויבט מיינע אום האַנגען: (כא) (זאָגט דער נביא) עַד מָתַי אֶרְאֶה נֵס בּיז וויא לאַנג וועל איך זעהען אין דעם זעהונג פון דר נבואה איין פענדיל פון די פיינט דס זיי טראָגן עס פון איין סימן וועגין זיי זאָלין זיך איין זאמלען אונ קומען צוא מלחמה האלטן אוף די ישראל אֶשְׁמְעָה קוֹל שׁוֹפָר אונ ביז וויא לאנג נאך וועל איך הערן אין מיין נבואה דם קול פון דעם שופר: (כב) (ענטפערט גאט צום נביא) כִּי אֱוִיל עַמִּי דען מיין פאלק איז נארעש אוֹתִי לֹא יָדָעוּ מיך ווייסן זיי ניט בָּנִים סְכָלִים הֵמָּה וְלֹא נְבוֹנִים הֵמָּה נארישע קינדר זענען זיי אונ ניט קיין פר שטאנדיגע זענען זיי חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע קלוג זענין זיי צוא בייזין וּלְהֵיטִיב לֹא יָדָעוּ אונ צו גוטין ווייסין זיי ניט: (כג) (זאָגט ירמיהו) רָאִיתִי אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה תֹהוּ וָבֹהוּ איך האב געזעהן אין דר נבואה דיא ערד אונ נון זיא איז וויסט אונ לער וְאֶל הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹרָם אונ צו די הימלין האב איך גיקוקט אונ זייער ליכט איז ניט געוועזן: (כד) רָאִיתִי הֶהָרִים וְהִנֵּה רֹעֲשִׁים איך האב געזעהן די בערג אונ נון זיי שטורמען אונ ציטערין וְכָל הַגְּבָעוֹת הִתְקַלְקָלוּ אונ אלע הויך זענען פאר רוקט געווארין פון זייער אורט: (כה) רָאִיתִי וְהִנֵּה אֵין הָאָדָם איך האב געזעהן בנבואה אונ נון קיין מענטש איז ניט דא אין לאנד וְכָל עוֹף

השמים

וְהִנֵּה אֵין הָאָדָם וְכָל־עוֹף הַשָּׁמַיִם
נָדָדוּ׃ כו רָאִיתִי וְהִנֵּה הַכַּרְמֶל הַמִּדְבָּר
וְכָל־עָרָיו נִתְּצוּ מִפְּנֵי יְהוָה מִפְּנֵי חֲרוֹן
אַפּוֹ׃ כז כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה שְׁמָמָה
תִהְיֶה כָּל־הָאָרֶץ וְכָלָה לֹא אֶעֱשֶׂה׃
כח עַל־זֹאת תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְקָדְרוּ
הַשָּׁמַיִם מִמָּעַל עַל כִּי־דִבַּרְתִּי זַמֹּתִי
וְלֹא נִחַמְתִּי וְלֹא־אָשׁוּב מִמֶּנָּה׃ כט מִקּוֹל
פָּרָשׁ וְרֹמֵה קֶשֶׁת בֹּרַחַת כָּל־הָעִיר

תרגום

וְהָא לֵית עַמָּא שָׁרֵי עֲלַהּ
וְכָל עוֹפָא דִשְׁמַיָּא
אִטַּלְטָלוּ׃ כו חֲזֵיתִי וְהָא
אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּהֲוַת
מְנַצְבָא כְּכַרְמְלָא תָּבַת
לְמֶהֱוֵי כְּמַדְבְּרָא וְכָל
קִרְוָהָא צְדִיאָה מִן קֳדָם
יְיָ מִן קֳדָם תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ׃
כז אֲרֵי כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְדוּ
תְּהֵי כָּל אַרְעָא וּגְמִירָא
לָא אַעְבֵּיד׃ כח עַל דָּא
תֶּחֱרוּב אַרְעָא וְיִקַבְּלוּן
נְהוֹרֵי שְׁמַיָּא מִלְעֵילָא
עַל דִּגְזָרִית בְּמֵימְרִי
חֲשִׁיבִית בְּעֵצָתִי
אֶעְבְּדִינַהּ וְלָא אֲתִיבִינַהּ׃
כט מִקָּל פָּרָשִׁין וּדְנָגְדִין
בְּקַשְׁתָּא גְלוֹ כָל יָתְבֵי

מהר"י קרא

התקלקלו: (כו) ראיתי. שהיה מתחלה כרמל ועתה למדבר שממה: (כז) וכלה לא אעשה. באנשים לגמרי אלא יפזרו בגלות:

רש"י

מנ"ס: (כו) והנה הכרמל. ארץ הנטוע כל טוב ככרמל נהיה כמדבר. מדרש אגדה. ראיתי ההרים. אלו האבות. וכל הגבעות אלו אמהות כלומר זכותן תמה. אין האדם. זכות משה שנא' בו ענו מכל האדם (במד' י"ב) והנה הכרמל. זה אליהו: (כז) וכלה לא אעשה. ביושביה כי אותיר פליטים שילכו בגולה: (כח) תאבל. תחרב: זמותי. ל' מחשבה: על כי דברתי הפורענות הזה ואקיימנה: ולא אשוב. ולא אנחם לחשוב מחשבות טובות עליהם: (כט) ורומה. כמו רמה בים (שמות ט"ו):

רד"ק

(כו) ראיתי הכרמל. הכרמל שהוא מקום תבואה ועץ פרי ראיתי אותו כמו המדבר: עריו. סמך הערים לכרמל שאמר עריו לפי שהערים סבת הישיבה בהם שדות וכרמים ועצי פרי והם נקראים בכלל כרמל: נתצו. ענין נתיצה והריסה ויונתן תרגם כמו הפך צדיא כמו שתרגם נצתו אולי היה לו' כן אבל אנחנו מצאנו נתצו התי"ו קודם לצד"י: (כז) כי כה אמר. וכלה לא אעשה. כמו שהבטחתים בתורה לא מאסתים ולא געלתים לכלותם: (כח) על זאת תאבל. תשחת וכן אבל פירוש נשחת: על כי דברתי זמותי. כי מה שדברתי אל הנביאים כאשר חשבתי לא נחמתי עד הנה ולא אשוב ממנה עוד כי כאשר חשבתי ודברתי כן יהיה על זאת ראוי שתאבל הארץ: וקדרו השמים. זה דרך משל לרוב הצרה כמו שפירשנו: (כט) מקול פרש ורמה קשת. לשון יחיד על רבים דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ורומה קשת יורה החצי' בקשת אמר כשישמעו קול הפרשים והקשתות שיהיו מחנה רב וישמעו קולם מרחוק יברחו ויצאו מהערים להשגב במקומות הגבוהים: בורחת כל העיר. בורחים כל אנשי העיר וכן אמר

מצודת ציון

המקלקלין סטורין (שבת ק"י): (כו) הכרמל. כן נקרא מקום שדות וכרמים וכן ונוער בשן וכרמל (ישעיה ל"ג): נתצו. מל' נתיצה והריסה: (כח) תאבל. ענין השחתה כמו אבל אמללה ארץ (שם): וקדרו. ענין חושך ושחרות וכן שמש וירח קדרו (יואל ב'): זמותי. ענין מחשבה כמו זממו אל תפק (תהלים ק"מ): נחמתי. ענין הפוך מחשבה: (כט) פרש. כן יקרא רוכב הסוס הרגיל בזה: ורומה. ענין השלכה וכן נושקי רומי קשת (שם ע"ח): בעבים.

מצודת דוד

אבדון השרים והגבורים: (כה) אין האדם. אין מי מבני האדם שהיו בה כי כלם גלו: נדדו. הלכו להם מן הארץ לגודל השממון: (כו) הכרמל המדבר. מקום הכרמל נתהפך להיות מדבר: וכל עריו. כל ערי הכרמל נתצו ונהרסו מפני ה' והוא' ומפני חרון אפו ולא במקרה היה כל זאת: (כז) וכלה. אבל לא אעשה כלה ביושביה: (כח) על זאת. על הדבר האמור למטה תאבל הארץ והשכו השמים אשר ממעל: על כי וגו'. ר"ל בעבור זה תאבל הארץ וגו' על אשר דברתי מחשבתי לעשות הארץ שממה ולא נחמתי על הדבר ההיא ולא אשוב ממנה וכפל הדבר כמ"ש: (כט) מקול פרש. מקול קבולת הפרשים והמורים אלים בקשת

פירוש ע"ט

הַשָּׁמַיִם נָדָדוּ אונ אַלֶע פויגְלִין פון אוּנְטֶערִין הִימֶעל זֶענֶען פַר וָואגִילְט גְוָוארֶן פון דֶעם לַאנְד: (כו) רָאִיתִי וְהִנֵּה הַכַּרְמֶל הַמִּדְבָּר איך האב גִיזֶעהֶן בִּנְבוּאָה אוּנ נוּן דָם לַאנְד וָוֹם אִיז גִיפְלַאנְצְט פוּל מִיט אַלֶעם גוּטִין (אַזוֹ וִוי אַיין וַואלְד אִיז גִיפְלַאנְצְט פוּל מִיט הָאלְץ) אִיז חָרוּב גִיוָוארִין אַזוֹ וִויא אַיין מִדְבָּר וְכָל עָרָיו נִתְּצוּ מִפְּנֵי ה׳ אוּנ אַלֶע שְׁטֶעט פוּן דֶעם לַאנְד זֶענֶען וִוישְׁט גִיוָוארֶן פוּן פַאר גָאט מִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ פוּן פַר זַיין גְרִים צָארֶן: (כז) כִּי כֹה אָמַר ה׳ דֶען אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט שְׁמָמָה תִהְיֶה כָּל הָאָרֶץ וִוישְׁט וֶועט זַיין דָאם גַאנְצֶע לַאנְד וְכָלָה לֹא אֶעֱשֶׂה אוּנ אַיין פַאר לֶענְדְנֶעם וֶועל אִיךְ נִיט טָאן אִין דִי זִיצֶער פוּן דֶעם לַאנְד נַייעֶרְט אִיךְ וֶועל אִיבֶּר לָאזִין אַנְטְרִינֶער פוּן זַיי דָם זַיי זָאלֶן גֵיין אִין גָלוּת אַבַייז: (כח) עַל זֹאת תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְקָדְרוּ הַשָּׁמַיִם מִמָּעַל אִיבֶּר דֶעם וֶועט חָרוּב וֶוערִין דָם לַאנְד אוּנ דִי הִימְלֶען וֶועלֶן שְׁוַוארְץ וֶוערִין פוּן אוֹיבִין עַל כִּי דִבַּרְתִּי זַמֹּתִי וַוייל אִיךְ הָאבּ גִירֶעט אוּנ גִיטְרַאכְט צוּא בְּרֶענְגִין דֶעם פוּרְעָנִיּוֹת אוֹיף אַייךְ אוּנ וֶועל מְקַיֵּים זַיין וְלֹא נִחַמְתִּי וְלֹא אָשׁוּב מִמֶּנָּה אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט בַּדֶענְקִין אוּנ וֶועל מִיךְ נִיט אוּם קֶערְן פוּן דֶר עֵצָה: (כט) מִקּוֹל פָּרָשׁ וְרֹמֵה קֶשֶׁת בֹּרַחַת כָּל הָעִיר פוּן וֶועגֶן דֶעם קוֹל פוּן דִי רַייטֶער אוּנ דִי בּוֹיגֶן שִׁיסֶער זֶענֶן אַלֶע שְׁטֶעט לַייט אַנְטְלָאפִין גִיוָוארֶן בָּאוּ בֶּעָבִים זַיי זֶענִין גִיקוּמֶן אִין דִי גִידֶעכְטֶע וֶועלְדֶער וִוי פִיל

ארעא עלו למערק בחורשיא סליקו לאטמרא בכיפיא כל קרויהון שביקן ולית דיתיב בהון אנש : ל ואת הא מתבזא מה אית ביך חיל למעבד ארי אתרחיצת על לבשי צבענין ועל דמתקנין בתיקונין דדהב ארי תכחלין בצדידא עינך לא להנאה תתקנין קצו ביך רחמך מקטלין נפשך בען : לא ארי קל כמעדיא שמעית עקא כאתא דמשריא למילד בבור קל בנשתא דציון

בָּאוּ בֶּעָבִים וּבַכֵּפִים עָלוּ כָּל־הָעִיר
עֲזוּבָה וְאֵין־יוֹשֵׁב בָּהֵן אִישׁ: ל וְאַתְּ
שָׁדוּד מַה־תַּעֲשִׂי כִּי־תִלְבְּשִׁי שָׁנִי כִּי־
תַעְדִּי עֲדִי־זָהָב כִּי־תִקְרְעִי בַפּוּךְ
עֵינַיִךְ לַשָּׁוְא תִּתְיַפִּי מָאֲסוּ־בָךְ עֹגְבִים
נַפְשֵׁךְ יְבַקֵּשׁוּ: לא כִּי קוֹל כְּחוֹלָה
שמעתי

ת"א ואת שדוד . חגיגה ג טו : כי תקרעי . בבא בתרא א טו : · ואת קרי

רש"י

באו בעבים . ביערות עבים מקום סיבוך קולים להטמן : ובכפים עלו . סלע מתורגם בכיפיא : (ל) כי תלבשי שני . להתנאות ולמצוא רחמים לפני השודד : תקרעי בפוך . ל' קריעה שהפוך נראה כמרחיב קרע העין כך שמעתי וגם מנחם לא חלק במחברת קרע : פוך . לשון כחול : עוגבים . המשחקים עם הנשים בגלדי מיני ניאוף כמו ותעגבה על פלגשיהם (יחזקאל כ"ג) : נפשך יבקשו .

מהר"י קרא

(כט) באו בעבים . תרגם יונתן עלו למערק בחורשיא ומיכן תפשו חכמים את לשונם שקראו ליער אבא שאמרו בינייהו בית אבא ליזל ביה גרגא וא' מתחלק בב' . ור' מנחם פירש בעבים . בעובי היער : ובכפים . סלעים : (ל) ואת שדוד . כשתהיה שדוד כמו שאמר למעלה אוי לנו כי שדדנו : מה תעשי . בבוא עליך האויב : כי תלבשי שני . וכי תקרעו בפוך עיניך . פתרונו כי תרחיבי בפוך עיניך : פוך . הוא כוחלא : מאסו בך עוגבים . אוהבים . אותם האומות שעגבת עליהן לשעבר הם בני מצרים ואשור וכשדים כמו שמצינו בספר יחזקאל אל בני אשור עגבה ויהודה הוסיפה אל הזנותיה ותרא אנשי מחוקה על הקיר צלמי כשדים ותעגבנה עליהם . ועתה יהיו נהפכין עליך לאויבים דכתיב מאסו בך עוגבים נפשך יבקשו . וכן הוא אומר

רד"ק

וכל הארץ באו מצריכה והדוכים לו ואינו אומר על עיר מיוחדת באמרו כל העיר אלא רוצה לומר כל אנשי עיר ועיר : באו בעבים . במקומות הגבוהים בעבים ע"ד הפלגה או פירוש בעבים ענין עובי רוצה לומר ביערים העבים והמסובכים באילנות להסתר שם וכן תירגם יונתן עלו למערק בחורשיא ותרגום יער חורשא : ובכפים עלו . בסלעים תרגום סלע כיפא : כל העיר עזובה . רוצה לומר כל העיר ועיר כמו שפירשנו לפיכך אמר ואין יושב בהן איש : (ל) ואת שדוד . י"א שהוא חסר כ"ף הדמיון עניינו ואת כשדוד ואין צורך לכל זה כי לכנסת ישראל ידבר פעם לשון נקבה פעם לשון זכר וכל אחד מהן נכון כמו שפירשנו בפסוק ותעשי הרעות : מה תעשי . כשיבא לך השוד והשבר מה תעשי כלומר במה תנצלי כי תלבשי עתה שני ותתיאשי מן הפורענות ולא תחושי לרעה העתידה לבא עליך ולא תכנעי והיה לך להכנע מפני האל וללבוש שקים כדרך הנכנע ושב מחטאתו לא תלבש שני ולעדות עדי זהב כמו שאמר עליהם ישעיהו הנביא והנה ששון ושמחה הרג בקר ושחוט צאן וגו' והיו אומרים עוד כרתנו ברית את מות ועם שאול עשינו חוזה שוט שוטף כי יעבור לא יבאנו וגו' והנה אתה רואה שהיו מתיאשים מן הפורענות וממשילם גם כן לזונה כמו שפירשנו וכמו שדרך הזונה ללבוש בגדים נאים ולהתיפות ולקרוע בפוך עיניה כדי שיחשקו בה החושקים כן כנסת ישראל היתה מתדמה במעשה העכו"ם לעבוד את אלהיהם וללבוש בלבושיהם להתגדל ולהתפאר בפניהם בבגדים נאים ובמרכבות נאות כדי שיאהבו אותם ויאמרו הרי היא כמוני ויאהבוה והנביא אומר לה מאסו בך עוגבים נפשך יבקשו אמר להפך בא מה שחשבתם כי אתם סלקתם בטחונכם מעלי ובטחתם בעכו"ם והתרדמותם להם במעשיכם כדי למצא חן בעיניהם ויהיו חושקים בכם והנה מאסו בכם עד שיבקשו נפשתיכם להרג ולאבד : תקרעי . כתרגומו תכחלין ואמר בלשון קריעה כי היא קורעת עיניה מרוב התמדתה לכחול אותם : עוגבים . חושקים וכן ת"י קצו בך רחמך וכן ותעגב על מאהביה והדומים לו בזה הלשון ענין חשק : (לא) כי קול כחולה . חולה שם תואר בפל' טובת מענין

מנחת שי

(ל) ואתי שדוד . ואת קרי : כי תעדי . כן כתוב כי בלא וא"ו :

מצודת דוד

יברחו כל אנשי העיר : באו בעבים . יבואו להסתתר ביערי' העבי' והמסובכים באילנות : ובכפים עלו . יעלו בין הסלעי' להסתתר במה : עזובה . מיושביה ולתוספת ביאור אמר ואין יושב בהן איש : (ל) ואת שדוד . אתה יהודה שסופך להיות עשוק ביד רשעים : מה תעשי וגו' . ר"ל מה הועיל אשר תלבשי מלבושי תולעת שני אשר תקשט עצמך בעדי זהב אשר תתמיד לצבוע עיניך בצבע הפוך להיות כחול' יפה להלהיב לבות הנואפים : לשוא תתיפי . על חנם עשית עצמך יפה ומהודרת כי החושקים מאסו בך מעתה ומבקשים לקחת נפשך ממך והוא ענין משל לו' מה תתרצי אל העכו"ם כמוהו ודורונות הנה כל זה לא יועיל לך כי נהפכו לך לאויבים : (לא) כי

מצודת ציון

מל' עב ור"ל ביערים עבים ומסובכים : ובכפים . תרגום של סלע הוא כיפא וכן הוכי עפר וכפים (איוב ל') : (ל) שדוד . עשוק : שני . שני תולעת והוא מין לבע אדום : תעדי . עדי ותכשיט : תקרעי . מרוב התמדה לכחול העינים נראה כאלו קורעה פתיחת בית העין : בפוך . הוא הכחול שצובעין בו העינים וכן ותשם בפוך עיניה (מ"ב ט') : לשוא . לחנם : תתיפי . מל' יפה : עוגבים . חושקים ואוהבי הניאוף כמו ותעגב על מאהביה (יחזקאל כ"ג) :

פירוש ע"ט

דערנער ווען צו נוף גיטשעפיט צוא בהאלטן זיך דארטן ובכפים עלו אונ צווישן שטיינער וועגן זיי אוף גינאנגין צוא בהאלטין זיך כל העיר עזובה גאר דיא שטאט איז פר לאזין פון אירע זיצער אונ קיין מאן זיצט ניט אין זיי : (ל) ואת שדוד מה תעשי כי תלבשי שני אונ דו ישראל וואס דו וועסט ברויבט ווערין וואס טוסטו דאס דו קליידסט זיך אן רויטע פאדים צוא שיין מאכן זיך כי תעדי עדי זהב דס דו צירסט זיך אן אין גילדענע צירונג כי תקרעי בפוך עיניך דאס דו צוא רייסט מיט פארב דיינע אויגען (דורך דעם וואס מען פארבט זיך דס אויג דאבט זיך ווי דר שניט פון דעם אויג איז ברייטער) לשוא תתיפי אום זיסט מאכסטו זיך שיין מאסו בך עוגבים דען זייא האבען ממאס גיוועזין אין דיר דיא גלוסטער נפשך יבקשו אונ באגערין צו הרגענין דיין לייב : (לא) כי קול כחולה שמעתי דען איין קול אזו ווי פון איין טראגידיגע ווען

זיא

שָׁמַעְתִּי צָרָה כְּמַבְכִּירָה קוֹל בַּת־צִיּוֹן
תִּתְיַפֵּחַ תְּפָרֵשׂ כַּפֶּיהָ אוֹי־נָא לִי כִּי־
עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים׃ ה א שׁוֹטְטוּ
בְּחוּצוֹת יְרוּשָׁלַםִ וּרְאוּ־נָא וּדְעוּ וּבַקְשׁוּ
בִרְחוֹבוֹתֶיהָ אִם־תִּמְצְאוּ אִישׁ אִם־יֵשׁ
עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה וְאֶסְלַח
לָהּ׃ ב וְאִם חַי־יְהוָה יֹאמֵרוּ לָכֵן לַשֶּׁקֶר

תרגום

דְמִשְׁתַּתְּחָא וּפַרְסָא יְדָהָא אָמְרָא וַי כְּעַן לִי אֲרֵי מִשְׁלְהַיָא נַפְשִׁי מִן קֳדָם קָטוֹלִין׃ א הֲלִיכוּ בְּשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם וַחֲזוֹ כְעַן וּדְעוּ וּבְעוֹ בִּרְחוֹבְהָא אִם תַּשְׁכְּחוּן גְּבַר דְלֵיהּ עוּבָדִין טָבִין אִם אִית עָבֵיד דִין דִקְשׁוֹט בָּעֵי הֵימְנוּתָא וְאֶשְׁבּוֹק לְהוֹן׃ ב וְאִם בִּשְׁמָא דַיָי יָמַן בְּכֵן לְשִׁקְרָא אִינוּן משתבעין

ת"א אוי נא לי. כס. שוטטו בחוצות. שבת קיט חגיגה ב יד: ואם חי ה'. שקידה מעד מג: סבירון אבן

מהר"י קרא

ביחזקאל לכן נתתיה ביד מאהביה ביד בני אשור אשר עגבה עליהם. ואומר הנני מעיר את מאהביך את אשר נקעה נפשך מהם והבאתים עליך מסביב בני בבל: (לא) צרת כמבכירה. כיולדת בכור שהוא קשה לאם מכולן: צרה. אינו שם דבר אלא פעולה מצירה והוא צרה מגזרת צירים: תתיפח. לשון דאבון נפש שתרגומו מפחן נפש כלומר הדאב ותאבל על עצמה: תפרש כפיה. תשבר ידיה כמו פרשה ציון בידיה. כמו הלא פרש לרעב לחמך. ואומרת: אוי נא לי כי עיפה נפשי להורגים. כמו מהורגים כמו [אמרו לי אחי הוא] שהל' במקום מ':

רש"י

מבקשים להרגך: (לא) כמבכירה. כאשה המבכרת תחלת לידתה: תתיפח. תייליל ותלעק גניחות (קונפנייל"ט בלע"ז) כמו ויפח חמס (תהלים כ"ז) ל' דיבור: אוי נא לי. כך אומרת:

מנחת שי

ה (א) ודעו ובקשו. בספרים כ"י ודפוס ישן קל הקו"ף כמשפט רוב הבנין הזה הכורם כמ"ש בכרמים וה' יונה הביאו בספר הרקמה עם הקלין כמו קראו אלהי בפני' הקודמת: (ב) לכן לשקר. סבירון אכן כמו אכן לשקר

רד"ק

חיל כיולדה וכשרשו ואמר דרך משל כי בת ציון תרים קול כמו האשה היושבת על משבר תחיל הזעק בחבליה ועיד הגדיל הענין והמשילם למבכירה והיא האשה היולדת ראשונה כי חבליה קשים מחבלי אשה אחרת ופירוש צרה שהיא צועקת צרה כמבכירה: תתיפח. מענין ויפח לקין שהוא ענין הגיון. תהגה ותהמה ותקונן על הרוגיה ואומרת אוי נא לי כי עיפה נפשי אמרה נפשי כנגד בת ציון אוי נא לי כי עיפה מסבול הצער הגדול לרוב הורגים שמצאוני וי"ת דמשתטחא ופרסא ידהא אמרה ווי כען לי וענין הפרש כפית תשבר ידיה כמו פרשה ציון בידיה כי כן דרך המצטער לפרש כפיו אחת באחת לרוב הצער: (א) שוטטו. חפשו ובקשו והנה אמר דוד בספר תהלים נתנו נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ הנה כי היו בירושלם חסידים ועבדי האל ואיך אמר ירמיה אם יש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה פירש אדוני אבי ז"ל כי ירמיה אמר בחוצות ירושלים ואמר ברחובותיה כי החסידים שהיו בירושלם היו מתחבאים בבתיהם ולא היו יכולים להתראות ברחובות ובחוצות מפני הרשעים ורז"ל פירשו כיון שנהרגו ע"י אויבים אף על פי שהיו רשעים וחייבי מיתה נתכפר להם במיתתן וקרי להו עבדיך וחסידך: אם תמצאו איש. ר"ל איש טוב וגדול במעשים וכן הלא איש אתה וכן ת"י אם תשכחון גבר דליה עובדין טבין: (ב) ואם חי ה'. כי ברוב הם נשבעים באלהים אחרים כמו שאמר וישבעו בלא אלהים ואם יהיה שישבעו בי להראות עצמן שהם יראי שמי ונשבעים

מצודת ציון

(לא) כמבכירה. יולדת בכור: תתיפח. ענין אנחה ודבור כמו ויפח חמס (תהלים כ"ז): תפרש. מל' פריסה ובדילה כמו פרשה ציון בידיה (איכה א'): נא. עתה: עיפה. ענין יגיעה: להורגים. בלה הלמ"ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א) ור"ל בעבור האלם:

ה (א) שוטטו. ענין ההליכה אנה ואנה וכן משוט בארץ (איוב א'): בחוצות. בשוקים וכן וחוצות תשים לך בדמשק (מלכים א' כ'): ברחובותיה. מלשון רחוב: איש. ר"ל גדול ובעל מעש"ט

מצודת דוד

קול. שמעתי קול כקול חולה: צרה. לעקת לרה שמעתי כאשה המבכרת שחבליה חזקים: קול בת ציון. והוא הקול של עדת ציון אשר תרבה אמריה כדרך המקונן: תפרש כפיה. משברת כפיה זה בזה כדרך המצטער: אוי נא לי. לועקת מר ואומרת אוי עתה לי כי נפשי עיפה בעבור ההורגים אותנו:

ה (א) שוטטו בחוצות ירושלים. אנה ואנה ורצו עתה בהם ותנו לב לדעת מעשה האנשים ובקשו ברחובותיה אם תמצאו שם איש ישר אם יש מי עושה משפט ומבקש אמונה ואסלח לה. אם תמצאו אף איש יחידי כזה אז אסלח לכל העיר:

(ב) ואם חי ה'. ואם יאמרו בשבועתם חי ה' לא הוא בעבור שהם מאמינים בו אבל באמת בשבילים להשבע בשקר נשבעי' כה':

פירוש ע"ט

זיא וויל געוויינען האב איך גיהערט צָרָה כְּמַבְכִּירָה אונ א געשריי פון איין צָרָה אזו ווי דס געשרייא פון איין ערשטלינג האב איך גיהערט קוֹל בַּת צִיּוֹן תִּתְיַפֵּחַ דס איז דס קול פון דעם איין זאמלונג פון ציון דס זיא טוט קלאגן תְּפָרֵשׂ כַּפֶּיהָ זיא טוט פר שפרייטן אירע הענט אונ אזו זאגט זי אוֹי נָא לִי ווייא איז נון צו מיר כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהֹרְגִים דען מיין לייב איז מיר פון וועגן די דער שלאגער:

ה (א) שׁוֹטְטוּ בְחוּצוֹת יְרוּשָׁלַםִ פאר שפרייט איך אין די מארקין פון ירושלים וּרְאוּ נָא וּדְעוּ אונ זעהט נוא אונ ווייסט וּבַקְשׁוּ בִרְחוֹבוֹתֶיהָ אונ זוכט אין אירע גאסין אִם תִּמְצְאוּ אִישׁ אויב איר וועט דארטן געפינען איין רעכט פארטיגען מאן אִם יֵשׁ עֹשֶׂה מִשְׁפָּט מְבַקֵּשׁ אֱמוּנָה אויב עס איז דארטין דא אייניער וואס טוט משפט אונ באגערט אמת וְאֶסְלַח לָהּ וועל איך פון זיינעט וועגן פר געבן צו גאר דער שטאט: (ב) וְאִם חַי ה' יֹאמֵרוּ אונ אז זיי זאגין אין זייער שבועה חַי ה' אזוי ווי גאט לעבט לָכֵן לַשֶּׁקֶר יִשָּׁבֵעוּ שווערן זיי געוויס אויף ליגין

תרגום

מְשְׁתַּבְּעִין: ג יְיָ הֲלָא גְלֵי קֳדָמָךְ לְאוֹטָבָא לְעָבְדֵי הֵימְנוּתָא רַשִׁיעַיָא אַלְקֵיתָא יַתְהוֹן וְלָא תָבוּ שֵׁיצֵיתִינוּן סְרִיבוּ לְקַבָּלָא אוּלְפָן אַתְקִיפוּ אַפֵּיהוֹן מִטִּינָרָא מְסָרְבִין לְמֵיתַב: ד וַאֲנָא אֲמָרֵית בְּרַם מִדְמִסְכְּנִין אִינוּן אִטְפְּשׁוּ אֲרֵי לָא אֲלִיפוּ לְמִידַע אוֹרְחַן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד דִּין דִּקְשׁוֹט קֳדָם אֱלָהֲהוֹן: ה אֵהַךְ לִי לְוַת רַבְרְבַיָא וַאֲמַלֵּיל עִמְּהוֹן אֲרֵי אִינוּן אֲלִיפוּ לְמִידַע אוֹרְחַן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד דִּין דִּקְשׁוֹט קֳדָם אֱלָהֲהוֹן

ירמיה ה

יִשָּׁבֵעוּ: ג יְהוָה עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה
הִכִּיתָה אֹתָם וְלֹא־חָלוּ כִּלִּיתָם מֵאֲנוּ
קַחַת מוּסָר חִזְּקוּ פְנֵיהֶם מִסֶּלַע מֵאֲנוּ
לָשׁוּב: ד וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ דַּלִּים הֵם
נוֹאֲלוּ כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה מִשְׁפַּט
אֱלֹהֵיהֶם: ה אֵלְכָה־לִּי אֶל־הַגְּדֹלִים
וַאֲדַבְּרָה אוֹתָם כִּי הֵמָּה יָדְעוּ דֶּרֶךְ יְהוָה

ת"א אך דלים הם. עקרים מ"ג פ"ו:

משפט

רש"י

ה (ג) ה' עיניך. הלא הם על בעלי אמונה להטיב ולמה כנגדו אלה כך ואין מבקשין אמונה: הכיתה אותם. ולא נעשו חולים על המכה לשוב אל לבם לשוב מרעת': קחת. כמו לקחת: (ד) ואני אמרתי. הנביא אומר כן אך דלים הם מהכמה אלו שאני מדבר עמהם: נואלו. לשון אויל כתרגומו איטפשו: (ה) אלכה לי אל הגדולים. הם

מהר"י קרא

ה (ג) ה' עיניך הלא לאמונה. כשאתה נותן עיניך באדם לייסרו הלא לאמונה ואתה דן אותם במדת יסורין וכל זה כדי שיתנו לב לשוב אצלך כשם שהוא אומר ויגל אזנם למוסר ויאמר כי ישובון מאון ונצדיק שפוגעת בו מידת הדין נותן לב לחזור אליו. אלו: הכית אותם ולא חלו. לא נכנעו. לא חלו לשון חיל אחז: (ד) אך דלים הם. דלת העם עושין כן הם נואלו כי לא ידעו דרך ה'. אבל אם: (ה) אלכה לי אל הגדולים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך ה'. אבל המה כולן יחדיו שברו עול הגדולים עם

רד"ק

בשמי לשקר הם נשבעים בשמי ואני היודע: (ג) ה' עיניך הלא לאמונה. אמר הנביא תמיה על זה הענין אמר דרך קריאה ה' עיניך הלא לאמונה כלומר השגחתך בעולם הלא לאמונה כלומר לדבר קיים לא לדבר בטל והנה הכית אותם על מעשיהם הרעים ולא חלו כלומר לא כאבו ולא הרגישו בעצמם כי אתה המכה אותם בעונם אם כן מה הועילה השגחתך בהם ודומה למה שאמר ישעיה הנביא על מה תכו עוד תוסיפו סרה: כליתם מאנו קחת מוסר. הבאתם עד קרוב לכליה אף על פי כן מאנו קחת מוסר ואם נביאיך מזהירים אותם חזקו פניהם מסלע ולא בשו מפניהם ומאנו לשוב. לאמונה. ענין קיום כמו אמונה אומן במקום נאמן ו"ת ה' הלא גלי קדמך וגו' כבעמוד: (ד) ואני אמרתי. אמר הנביא נסיתי אותם בענייני ההוכחה הקטנים והגדולים אמרתי כלומר חשבתי בעצמי כשהוכחתי העם ולא קבלו אמרתי אך דלים הם נואלו כי ברוב דלת העם אין להם דעת ובינה כמו הגדולים לפי שהם כורמים ויוגבים וכל עסקיהם עבודת האדמה ולא יתעסקו בדברי מוסר ובתורה ובחכמה לפיכך לא קבלו תוכחת כי נואלו ואין להם דעת כי לא ידעו דרך ה' משפט אלהיהם: (ה) אלכה לי אל הגדולים. כי לפי שהם גדולים ועשירים ואינם מתעסקים במלאכה יש להם פנאי ללמוד תורה וחכמה וברוב הם בעלי מוסר ודעת ולמדו תורה ומשפט אלהיהם ואולי הועיל בהם הוכחתי כי יבינו וישכילו

מנחת שי

מגבעות דלעיל סימן ג' מסורת במוהל א' כ"ז: (ג) ולא חלו. יש ספרים ילא

מצודת דוד

(ג) עיניך הלא לאמונה. כוא מאמר הנביא אל מול ה' לומר הנה השגחתך בהם הלא היא על דבר המתקיים ולא על דבר בטל שאין בו תועלת: הכיתה אותם. בהשגחתך הכית אותם למען יוסרו לטוב להם: ולא חלו. לא נעשו חולים מן המכאה ר"ל לא הרגישו שבאה עליהם לעורר לבם לתשובה: כליתם. הבאתם קרוב אל הכליון ועכ"ז ממאנים לקחת מוסר: חזקו פניהם מסלע. הקשו פניהם יותר מן סלע ר"ל לא נכנעו אבל העיזו פניהם וממאנים לשוב: (ד) ואני אמרתי. כשהוכחתים ולא קבלו מוסר אמרתי בתחילה אין תבונה בהם ואך דלים המה מהכמה: נואלו. נשתנו בדעתם כי לא ידעו דרך ה' וגו' במכיא פורעניות לגלות אוזן למוסר: (ה) אל הגדולים. בדבר החכמה: ואדברה אותם. אדבר עמהם

מצודת ציון

וכן הלא אים אתה (ש"א כ"ו): (ג) עיניך. ר"ל השגחתך: לאמונה. ענין דבר המתקיים וכן יתד במקום נאמן (ישעיה כ"ב): חלו. מלשון חולי: כליתם. מלשון כליון: מאנו. מלשון מיאון: (ד) נואלו. ענין סכלות ועפשות כמו נואלו שרי צוען (שם י"ט): (ה) אותם.

פירוש ע"ט

לִיגְן: (ג) (זָאגְט דֶער נָבִיא צוּא גָאט) ה' עֵינֶיךָ הֲלוֹא לֶאֱמוּנָה דוּ גָאט דַיינֶע אוֹיגְן זֶענֶען דָאךְ פַר וָואר אוֹיף דִי בַּגְלֵייבְּטֶע לַייט צוּ גוּטֶס טָאן צוּ זֵיי (אוּנ וָוארוּם הָאבְּן דִיא דָאזִיגֶע יִשְׂרָאֵל גִיפֶעלְשְׁט אִין דִיר אוּנ בַּגֶערִין נִיט קֵיין אֱמוּנָה) הִכִּיתָה אוֹתָם וְלֹא חָלוּ דוּא הָאסְט זֵיי גִשְׁלָאגְן אוּנ זֵיי זֶענֶען נִיט נִקְרֶענְקְט גִוָוארְן אוֹיף דֶר מַכָּה (זֵיי זָאלְן זִיךְ נֶעמֶען צוּם הַארְצְן צוּ טָאן תְּשׁוּבָה אוֹיף זֵייעֶרִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים) כִּלִּיתָם מֵאֲנוּ קַחַת מוּסָר דוּא הָאסְט זֵיי שִׁיר פַאר לֶענְט אוּנ זֵייא ווִילִין זִיךְ נִיט אַרוֹיס נֶעמִין אֵיין שְׁטְרָאף חִזְּקוּ פְנֵיהֶם מִסֶּלַע זֵיי הָאבְּן גִישְׁטַארְקְט זֵייעֶר פֶּענִימֶער מֵיין פוּן אֵיין שְׁטֵיין מֵאֲנוּ לָשׁוּב אוּנ ווִילִין קֵיין תְּשׁוּבָה נִיט טָאן: (ד) (זָאגְט דֶר נָבִיא אַז אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהְן דָס זֵייא ווִילִין נִיט מְקַבֵּל זַיין קֵיין שְׁטְרָאף) וַאֲנִי אָמַרְתִּי הָאבּ אִיךְ מִיר גִיטְרַאכְט אַךְ דַּלִּים הֵם נֵייעֶרְט זֵיי זֶענֶען אָרוֹם פוּן חָכְמָה דִי דָאזִיגֶע וָוס אִיךְ רֵייד הַיינְט מִיט זֵייא נוֹאָלוּ זֵיי זֶענֶען פַר נַארִישְׁט כִּי לֹא יָדְעוּ דֶּרֶךְ ה' מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם דֶען זֵייא ווַייסִין נִיט גָאטְס וֶועג אוּנ דֶעם מִשְׁפָּט פוּן זֵייעֶר גָאט: (ה) אֵלְכָה לִּי אֶל הַגְּדוֹלִים וַאֲדַבְּרָה אוֹתָם אִיךְ וֶועל מִיר גֵיין צוּ דִי גְרוֹיסֶע אוּנ וֶועל רֵיידְן מִיט זֵיי אוּנ זֵיי וֶועלִין יוֹא צוּא הֶערִין מֵיין שְׁטְרָאף כִּי הֵמָּה יָדְעוּ דֶּרֶךְ ה' מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם וָוארוּם זֵייא ווַייסִין

גאטס

מִשְׁפַּט אֱלֹהֵיהֶם אַךְ הֵמָּה יַחְדָּו שָׁבְרוּ
עֹל נִתְּקוּ מוֹסֵרוֹת׃ ו עַל־כֵּן הִכָּם אַרְיֵה
מִיַּעַר זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְדֵם נָמֵר שֹׁקֵד
עַל־עָרֵיהֶם כָּל־הַיּוֹצֵא מֵהֵנָּה יִטָּרֵף
כִּי רַבּוּ פִּשְׁעֵיהֶם עָצְמוּ מְשֻׁבוֹתֵיהֶם׃
ז אֵי לָזֹאת אסלוח־לָךְ בָּנַיִךְ עֲזָבוּנִי
וַיִּשָּׁבְעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים וָאַשְׂבִּעַ אוֹתָם

אסלח קרי

וינאפו

תרגום

בְּרַם אִינוּן כַּחֲדָא מְרָדוּ מִן אוֹרַיְתָא אִתְרְחָקוּ מִן אוּלְפָנָא׃ ו עַל כֵּן מֶלֶךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא מֵחוּרְשָׁא וְיִקְטְלִינוּן עַמְמַיָא דְתַקִיפִין כְּדִיבֵי רַמְשָׁא יְבַזְּזוּנוּן שִׁלְטוֹנִין דַחֲסִינִין כְּנִמְרָא בַּבְנַיִן עַל קִרְוֵיהוֹן כָּל דְיִפּוֹק מִנְהוֹן יִתְקְטִיל אֲרֵי סַגִיאִין מָרְדֵיהוֹן תַּקִיפִין תִּיוּבַתְהוֹן׃ ז נְבִיָא אֲמַר לֵיהּ כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עַל אֵידָא אֶשְׁבּוֹק לְכוֹן אֲנָא קְרֵיתִי לְכוֹן בְּנִין וְאִינוּן שְׁבָקוּ פוּלְחָנִי וּמְקַיְמִין בְּשׁוּם טַעֲוָתָא עוֹד שְׂבַעִית יַתְהוֹן

מהר"י קרא

הקטנים: (ו) על כן הכם אריה. זה נבוכדנצר: זאב ערבות. שדרכו לצאת לעת ערב שהוא רעב כל היום: ישדדם. אלו מדי ופרס: נמר. זה יון. כל הנמלט מאלו שנאמר למעלה: יטרף. ביד אדום: (ז) אי לזאת. לאיזו מכל חטאתיך אסלח לך: בניך עזבוני. והלכו לאלהים אחרים: וישבעו בלא אלהים. ונשבעים בשם ע"ז שאינן אלהים שציויתים ושם אלהים אחרים לא תזכירו: ואשביע אותם וינאפו. וכשהשבעתם מכל טוב מיד הם נעשין גדודין והולכין לבית הזונות וכן הוא אומר בסמוך איש אל אשת רעהו יצהלו שהשביעה מביאת

רש"י

שמעו אך לא הועלתי וגם המה יחדו שברו עולו של הקב"ה מעליהם: (ו) אריה. מלכו' בבל: זאב. מלכות מדי: נמר. מלכות יון: יטרף. בשדים: זאב ערבות. לשון ערבה ושוחה זאב המדבר: שוקד. ממהר ומנחם חברו עם לשון שמירה כמו לשקוד על דלתותי (משלי ח) וי"ת לשון אריבה: (ז) אי לזאת אסלח לך. בתמיה שמא לזאת אסלח לך ומנחם פירש אי כמו אין אשר בניך עזבוני ואשביע אותם כל

מנחת שי

בנציה: (ו) ישדדם. כן כתוב בספרים מדוייקים ובהללו וכתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף קפ"א ובשרשים שבא שלם ונקוד על דרך החסר כמו שהיה בחסרון הכפל ישדם כי נקוד כשלם היה יְשֹׁדְדֵם כמו ישמרם והוא מהקל ויתכן היותו מבנין פועל הכבד הדומה למרובע מן יְשַׁדֵּד מלבושם (הושע י') ובא כמשפטו והוא הנכון עכ"ל. ולכל האופנים קריאת השי"ן בקמ"ץ חטוף כמו ושדדו את בני קדם (ירמיה מ"ט) שדדה נינוה (נחום ג') ועיין בספר הרכבה אות י' ומ"ש בס"ד במזמור ט' על חנני: (ז) אסלוח. אסלח קרי: ואשבע. בכל ספרים ב"י בצי"ן שמאלית וכן פירש

רד"ק

למה שאומר להם והנה כשדברתי עמהם יחדיו שברו עול התורה אע"פ שידעוה נתקו עולה מעליהם ונתקו מוסרותיה ואמר יחדו ר"ל כולם מצאתי' כן וכן ת"י ברם אינון כחדא מרדו וגו' כבעמוד: (ו) על כן הכם. על ששברו עול התורה מעליהם הכם אריה מיער המשיל האויב לאריה שיוצא מן היער לטרוף ולזאב שיוצא לעת ערב ובא סמוך לישוב כדי לטרוף הנמצא יחידי כי אינו בעל לב חזק כמו הנמר וכל שכן כאריה לפיכך ירא לצאת ברוב אלא לעת ערב לפיכך אמר זאב ערבות ואמר זאב ערבות ישדדם שלם נקוד על דרך החסר או הוא מבנין מרובע כמו ישודד מצביתיו ובא כמשפטו והוא הנכון האריה משל למלך כמו שהאריה מלך החיות הזאב משל לחיל ונמר לשרי החיל וכן תירגם יונתן מלך במשירתיה יסק עליהון וגו' כבעמוד ויש מפרשים ערבות כמו במדבר בערבה: נמר שקד. כמו שוא שקד שומר ענין השתדלות על הדבר והתתמדה בו: מהנה. ר"ל מהערים: (ז) אי לזאת אסלח לך. מלת אי לשון קריאה והוא הפוך בלשון ערבי י"א מה טוב יש בך שאומר

מצודת ציון

עמהם: עול. היא ההוטה על צואר בהמה החורשת: נתקו. ענין הפתק והסרה: מוסרות. קשורי רצועות העול: (ו) ערבות. ענינו כמו מדבר וכן במדבר בערבה (דברים א'): ישדדם. ענין עושק הגוף: נמר. שם חיה מה: שוקד. ענין מהירות כמו כי שוקד אני (לעיל א'): עצמו. חזקו: משובותיהם. ענין מרד וסירוב: (ז) אי. (

מצודת דוד

דברי תוכחתי כי המה ידעו וגו' שהפורענות באה לגלות אוזן למוסר: המה יחדו. הדלים עם הגדולים: שברו עול. ר"ל אינם רוצים להיות נכנעים למקום: נתקו. העתיקו מעליהם מוסרי העול והוא כפל ענין במ"ש: (ו) על כן. בעבור' שאינם רוצים להיות נכנעים למקום לכן מסרם ביד האומות: הכם אריה מיער. זה משל על האומות: זאב ערבות. זאב היושב במדבר יעשוק נפשותם: שוקד. ממהר לבוא על עריהם להפחיתם: כל היוצא מהנה. מן הערים ההמה: יטרף. ע"י אחד מאומות ההם: עצמו. חזקו בדבר המרידה: (ז) אי לזאת. אנה הזכות אשר בזאת אסלח לך הלוא בניך עזבוני: בלא אלהים. בעכו"ם שאין בו ממש פו האמינו ונשבעו בו: ואשביע. אני השבעתי אותם בכל טוב ומרוב טובה ותאוה הלכו שמו אל הזונות: ובית זונה. לבית זונה הלכו גדודים

פירוש ע"פ

גאָטס וועג און דעם מִשְׁפָּט פון זייער גאָט אַךְ הֵמָּה יַחְדָּו שָׁבְרוּ עוֹל נִתְּקוּ מוֹסֵרוֹת נייערט איך האב אָבער ניט געהאָלפען דר מיט חאָטשע זיי זענען קלוג וואָרום זיי אַלע מיט אַנאַנדער האָבען צו בראָכען גאָטס יאָך פון אָפ זיך און האָבען צו ריסין די בינד רימען פון דעם יאָך: (ו) עַל כֵּן הִכָּם אַרְיֵה מִיַּעַר דרום וועט זייא שלאָגען דער לייב פון דעם וואַלד דאס איז מַלְכוּת בָּבֶל זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְדֵם אונ דר וואָלף פון דער מִדְבָּר וועט זיי בּרובין דס איז מַלְכוּת מָדַי נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם אונ דער לעמפּערט (דס זענען די מחריבי בית הַמִּקְדָּשׁ) וועט איילין צו קומען אויף זייערע שטעט צו פר דארבען זיי כָּל הַיּוֹצֵא מֵהֵנָּה יִטָּרֵף איטליכר וואס וועט ארויס גיין אונ וועט ניצול ווערין וועט פאר צוקט ווערען כִּי רַבּוּ פִּשְׁעֵיהֶם דען זייער זינד האָבען זיך גימערט עָצְמוּ מְשׁוּבוֹתֵיהֶם זייער ווילדקייט האָבין זיך גישטארקט: (ז) אֵי לָזֹאת אֶסְלַח לָךְ זאל איך דען דיר ישראל פר געבען צו דר דאזיגער גרויסער זינד בָּנַיִךְ עֲזָבוּנִי וַיִּשָּׁבְעוּ בְּלֹא אֱלֹהִים דס דיינע קינדר האָבין מיך פר לאָזט אונ האָבען געשוואָרן בייא איין אום רעכטן גאָט וָאַשְׂבִּעַ אוֹתָם אונ איך האב זיי אן גיזעט מיט

אלעם

וַיִּנְאָפוּ וּבֵית זוֹנָה יִתְגֹּדָדוּ׃ ח סוּסִים מוּזָנִים מַשְׁכִּים הָיוּ אִישׁ אֶל־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ יִצְהָלוּ׃ ט הַעַל־אֵלֶּה לוֹא־אֶפְקֹד נְאֻם־יְהוָה וְאִם בְּגוֹי אֲשֶׁר־כָּזֶה לֹא
תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי׃ י עֲלוּ בְשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחֵתוּ וְכָלָה אַל־תַּעֲשׂוּ הָסִירוּ
נְטִישׁוֹתֶיהָ כִּי לוֹא לַיהוָה הֵמָּה׃ יא כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה

תרגום

טוּבָא וְאִינוּן תָּבוּ לְמֶהֱוֵי זָנָאִין וּבֵית נַפְּקַת בָּרָא מִסְתַּיְעִין׃ ח סוּסָון אֲגִירִסִין אָחֳרִין הֲווֹ גְּבַר עַל אִתַּת חַבְרֵיהּ מְצַוְחִין׃ ט הַעַל אִלֵּין לָא אַסְעַר לְאַיְתָאָה עֲלֵיהוֹן בִּישְׁתָא אֲמַר יְיָ וְאִם מִן עַמָּא דִכְדֵין עוֹבָדוֹהִי לָא אִתְפְּרַע מִנְּהוֹן כִּרְעוּתִי׃ י סְקוּ בְּקִרְוָהָא וְחַבִּילוּ וּגְמִירָא לָא תַעְבְּדוּן פַּגְּרוּ בִּרְנְיָתְהָא אֲרֵי לָא רַעֲוָא קֳדָם יְיָ בְּהוֹן׃ יא אֲרֵי שַׁקְרָא שַׁקַּרוּ בְּמֵימְרִי בֵּית יִשְׂרָאֵל

קמץ בז"ק מיוזנים קרי

רש"י

טוב. יתגודדו. יתקבצו גדודים: (ח) סוסים מיוזנים משכים היו. כסוסים אלו המזויינים בקושי אבר תשמיש בכל בקר היו משכים לאור בקר בהשכמה: יצהלו. ל' זה נופל על הסוסים מקול מצהלות אביריו (לקמן ח) לשון צהלה (הנווייסמיל"ע בלע"ז): (י) בשרותיה. לשון מישור ומנהם הברו לשון חומה עם אלגג סיר (תהלים י"ח) אך לא יתכנו.

מהר"י קרא

לידי זנות. כמו: (ח) סוסים מיוזנים. לשון מזון: משכים היו איש אל אשת רעהו. כל אחד ואחד היה משכים לילך אל אשת חבירו. (י) עלו בשרותיה ושחתו. הנביא מכריז לאומות שיעלו בשרותיה וישחיתו הנטישות: שרותיה. כמו שרון. היא

רד"ק

לזאת אסלח לך כלומר בעבור זה הטובה ואינני מוצא בך טובה דק רעות רבות בניך עזבוני וגו' והקריאה כנגד ירושלם: ואשבע אותם וינאפו. על דרך וישמן ישורון ויבעט: יתגודדו. יתקבצו גדודים ולא ישובו איש מחברו וכן תירגם יונתן מסתייעין: (ח) סוסים מוזנים. כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד ואותיות אה"וי מתחלפות והוא כמו הפוך מזונים מן מזון אמר הנה הם כמו הסוסים שנהנו להם מזון רב בלילה והם שבעים בתאותם בבקר יצאו ויצהלו וצהלתם היא נתינת קולם ובשמחה אורי"ליר בלע"ז כן הם ינאפו בלילה עם נשי רעיהם וימלאו תאותם ובבקר יוצאים שמחים מהללים ברעתם: אל אשת רעהו. בעבור אשת רעהו: משכים. שם וכן כטל משכים הולך כלומר בהשכמה בבקר: (ט) העל אלה. אם על אלה הרעות לא אפקוד אי אפשר שלא אעניש על הרעות הגדולות האלה וכפל הענין במלות שונות ואמר: ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי. ונפשו הוא והוא נפשו וכן נשבע ה' בנפשו כמו בי נשבעתי ויונתן פי' בנפשי כלומר ברצוני תרגום ואם עמא דכדין עבדיהון לא אתפרע מנהון כרעותי: ואם בגוי אשר כזה. זה עם וי"ו השמוש ואם והבאים אחר זה בפרשיות האחרות אם בלא וי"ו השמוש בגוי שיהיה כזה העם או פירוש אם בגוי אשר כזה מעשיהם כתרגומו: (י) עלו בשרותיה. בחומותיה תרגום חומת שורא ותכנוי לירושלם והצווי עלו ושחתו כנגד האויבים ויונתן תירגם בשרותיה בקרוהא: הסירו נטישותיה. הם שיני החומה ויונתן תירגם כמו ארמנותיה בירניתהא: כי לא לה' המה. עתה כבר היו לה' שאמר וגנותי על העיר הזאת להושיעה אבל עתה אין חומותית לה' שיגן עליהם כי עם העיר עזבוהו והוא עזבה והתירה לאויב ויש מפרשים הסיר נטישותית כמו ואת הנטישות הסר התז שהם סעיפי האילנות המתפשטים ובאמרו וכלה לא תעשו אינו אומר על החומה שהרי נתצוה כלה כמו שאמר ואת חוכות ירושלם סביב נתצו כל חיל כשדים אלא פי' וכלה לא תעשו בעם: (יא) כי בגוד. לפיכך תקחו נקמתם מהם ובדין אני מצוה לכם

מנחת שי

המתרגם והמפרשים: (ח) מוזנים. מיוזנים קרי ביו"ד והכתיב בוא"ו כן הוא למערבאי:

מצודת דוד

יחד ולא יתבוששו אלה מאלה: (ח) סוסים מיוזנים. הם היו כמו הסוסים שנתנו להם מזון הרבה בלילה והמה שבעים לתאותם בהאשר ישכימו בבוקר יצאו ויצהלו וכן המה ימלאו תאותם וינאפו עם אשת רעיהם כל הלילה ובאשר ישכימו בבוקר יצהלו איש אל אשת רעהו מרוב שמחה והשגת תאות הלב: (ט) העל אלה. וכי על מעשים האלה לא אשגיח להפרע מהם בתמיה: אשר כזה. אשר עושה כדבר הזה: (י) עלו בשרותיה. אתם האומות עלו בין שורות כרמי ושחתו אותם אבל לא תכלו את הכל ר"ל שתהרגו בעם ואל תאבדו את כלם: הסירו נטישותיה. הסירו מהם הענפים הגדולים ר"ל הרגו הגדולים והשרים: כי לוא לה' המה. כי אינם עם ה' כי פשעו בו: (יא) כי בגוד וגו'. כי בגדו בי אלה כאלה

מצודת ציון

ענינו כמו אגה וכן אי הבל אחיך (בראשית ד'): ובית. כמו ולבית: יתגודדו. מלשון גדוד ומחנה: (ח) סוסים. כסוסים: מיוזנים. מלשון מזון: משכים. מלשון השכמה: יצהלו. ענין הרמת קול גדול וכן לצהלו מים (ישעיה כ"ד): (ט) אפקוד. ענין השגחה וכן ופקוד גפן זאת (תהלים פ'): תתנקם. מלשון נקמה: (י) בשרותיה. מלשון שורה וידוע הוא בדרז"ל וכן בין שורותם יצהירו (איוב כ"ד):

פירוש ע"ט

אַלֶעם גוּטֶען וַיִּנְאָפוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין מְנַאֵף גִיוֶועְן וּבֵית זוֹנָה יִתְגּוֹדָדוּ אוּנ אִין דֶעם הויז פוּן אֵיין זוֹנָה הָאבִּין זֵיי זִיךְ אֵיין גִיזַאמִילְט מַחֲנוֹת וַויים: (ח) סוּסִים מְיוּזָנִים מַשְׁכִּים הָיוּ אַזוֹ וִוי דִי פֶערְד זֶענֶען גִיוָואפִינְט אַזוֹ הָאבִּין זֵיי זִיךְ גִיפֶּעדֶערְט אַלֶע טָאג אִין דֶר פְרִיא נָאךְ גֵיין נָאךְ זְנוּת אִישׁ אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ יִצְהָלוּ אִיטְלִיכֶער מַאן פוּן זֵיי טוּט שְׁרַייעֶן אוּנ לַאכֶע. צוּ דֶעם וַוייבּ פוּן זַיין חָבֵר: (ט) הַעַל אֵלֶּה לוֹא אֶפְקוֹד נְאֻם ה' זָאל אִיךְ נָאט דֶען נִיט בַּאפֶעלִין אוֹיף דִי דָאזִיגֶע זַאכֶן צוּ בְּרֶענְגֶן דֶר פַר אֵיין פּוּר, נִיוֹת אוֹיף זֵיי אַזוֹ זָאגְט גָאט וְאִם בְּגוֹי אֲשֶׁר כָּזֶה לֹא תִתְנַקֵּם נַפְשִׁי אוּנ אוֹיבּ אוֹיף אַזוֹי אַפָאלְק וָוס טוּעֶן אַזוֹי וִוי דִי שְׁלֶעכְטִי מַעֲשִׂים זָאל זִיךְ דֶען נִיט נוֹקֵם זַיין מַיין לַייבּ: (י) (דָאס זָאגְט עֶר צוּא דִי מַחֲרִיבֵי הַבַּיִת) עֲלוּ בְשָׁרוֹתֶיהָ וְשַׁחֵתוּ גֵייט אוֹיף אִין דִי צֵיילֶן פוּן אִירֶע וַויין גֶערְטְנֶר אוּנ פַר דַארְבְּט זֵיי וְכָלָה אַל תַּעֲשׂוּ אוּנ קֵיין פַר לֶענְדֶענִיש זָאל אִיר נִיט טָאן (כְּלוֹמַר אִיר זָאלְט זֵיי נִיט פַר לֶענְדֶן אִין גַאנְצֶן) הָסִירוּ נְטִישׁוֹתֶיהָ כִּי לוֹא לַה' הֵמָּה טוּט אָפּ אִירֶע וָוארְצְלֶן דֶען דִי יִשְׂרָאֵל זֶענִין נִיט צוּ גָאט: (יא) כִּי בָגוֹד בָּגְדוּ בִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה דֶען פֶעלְטְשֶׁען הָאבֶּען זֵייא גפעלטשט

נְאֻם־יְהוָה: יב כִּחֲשׁוּ בַּיהוָה וַיֹּאמְרוּ
לוֹא־הוּא וְלֹא־תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה וְחֶרֶב
וְרָעָב לוֹא נִרְאֶה: יג וְהַנְּבִיאִים יִהְיוּ
לְרוּחַ וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם:
יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
יַעַן דַּבֶּרְכֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה הִנְנִי נֹתֵן
דְּבָרַי בְּפִיךָ לְאֵשׁ וְהָעָם הַזֶּה עֵצִים

וּבֵית יְהוּדָה אֲמַר יְיָ: יב כַּדִּיבוּ בְּמֵימְרָא דַייָ וַאֲמַרוּ לָא מִן קֳדָמוֹהִי אַתְיָא עֲלָנָא טַבְתָא וְאַף לָא תֵיתֵי עֲלָנָא בִּישְׁתָא וּדְקַטְלִין בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא לָא נֶחֱזֵי: יג וּנְבִיֵי שִׁקְרָא יְהוֹן לְלָמָא וּנְבוּאַת שִׁקְרֵיהוֹן לָא תִתְקַיַּם דָּא פּוּרְעֲנוּתָא תִּתְעֲבֵיד מִנְהוֹן: יד בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת חֲלַף דְּאִתְנַבֵּיתוּן יַת
פִּתְגָּמָא הָדֵין הָא אֲנָא יָהֵיב פִּתְגָּמֵי נְבוּאָתִי בְּפוּמָךְ תַּקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא וְעַמָּא הָדֵין חַלָּשִׁין

מהר"י קרא

ארץ מישור: (יב) כחשו בה'. בנביאיה': ויאמרו לא הוא. אינו כן כמו שמתנבא עלינו אין אנו יראין ממה שהוא מתנבא שתבא עלינו רעה: (יג) והנביאים יהיו לרוח. דברי נביאיהם תאמת בעיניהם לרוח. ללא כלום: והדיבר. שהם מתנבאין להם הם אומרים אין בהם לא מאת ה' הם מתנבאין נבואה זו. אבל בשבועה: כה יעשה להם. כמו שהם מתנבאין להם: (יד) יען דברכם את הדבר הזה הנני נותן את דברי בפיך לאש. שהתא נבואתי

רש"י

נטישותיה (לי"מ בלע"ז) שהם שרשי הכרם להיות נחשבים עם האומות ולא עם המישור. ואני אומר שרותיה לשון שורות הכרם ויונתן תירגם בשרותיה בקירוהא ונטישותיה ברניתהא: (יב) ויאמרו לא הוא. לא מן קדמוהי אתיא עלנא טבתא: (יג) והנביאים יהיו לרוח. כתרגומו ונביי שקרא יהון ללמא כלומר הנבואה הניבאי' לנו נביאי שקר בשמו של הקדו' ב"ה דבריהם יהפכו להבל והדבור של קדושה שהם אומרים לנו בשם הקדוש ב"ה אינו בהם: כה יעשה להם. הנביא אומר לאומרים זאת כה יעשה להם כאשר אמר ה' לי ומה אמר ה' לי יען דברכם את הדבר הזה וגו': (יד) ואכלתם.

מנחת שי

(יב) לוא הוא. מתחלפת לא הוא וכן לוא נראה דסוף פסוק מתחלפת לא נראה המנס במסו' פרשת ויקרא נמנו שניהם במנין ל"ה מלאים:

רד"ק

שתשחיתוה כי הם בגדו בי: (יב) כחשו בה' ויאמרו לוא הוא. פירוש לא הוא שישגיח עלינו ויראה במעשינו ואם נעשה כחפצנו לא תבא עלינו רעה בעבור זה וחרב ורעב לא נראה אע"פ שמפחידין אותנו נביאיו על זה שקר הם אומרים כי לא תבא להם נבואה מאת האל כי הוא אינו רואינו ואינו יודענו ועל הדרך הזה תירגם יונתן כדיבו במימרא דה' ואמרו וגו' כבעמוד: (יג) והנביאים. הנביא' שמטעים אותם ואומרים שלום יהיה לכם יהיו לרוח כלומר כמוץ לפני רוח: והדיבר אין בהם. כיון שהדבר אין בהם כלומר רוח הקדש איך ידעו הם כך וכך אלא שהם סומכין בחלומותיהם או בקסמיהם ומבטיחים העם לטוב כדי שימצאו חן בעיניהם כשמיפין להם מעשיהם ואומרים לא תבא עליכם רעה ובעונש זה יכלו ויהיו לרוח: כה יעשה להם. על דרך כה יעשה לי אלהים וכה יוסיף כלומר כך וכך רעה יעשה להם וי"ת ונבייא שקרא יהון וגו' כבעמוד: (יד) לכן כה אמר. את הדבר הזה שאתם אומרים עלי לא הוא ולא נבואתי והנה דברי מגיעים אליך: הנני נותן דברי בפיך. והעם הזה עצים ואכלתם ובזה יכירו כי נבואתי מגעת אליך שיתקיימו עליהם דברי לרעה כמו שאתה אומר ויהי דבריך להם כמו האש לעצים שתאכל אותם ומה שאמר דברכם כמדבר כנגד העם ואמר בפיך כמדבר כנגד הנביא הרי הוא כאומר אמור להם יען דברכם את הדבר הזה כי הנני נותן דברי בפיך לאש והעם הזה עצים ואכלתם ויונתן פירש דברכם כנגד הנביאים שתרגם חלף דאתנביתון ית פתגמא הדין:

מצודת ציון

נטישותיה. הם הענפים הגדולים המתפשטים למרחוק כמו ואת הנטישות הסיר התז (ישעיה י"ח): (יד) ואכלתם. והשרפם וכן

מצודת דוד

כמו שבגד ישראל כן בגד יהודה: (יב) כחשו בה'. כחשו בהשגחת המקום: לוא הוא. ר"ל אין הוא משגיח: ולא תבוא עלינו רעה. כי הואיל ואין משגיח אין שכר ועונש: (יג) והנביאים. ר"ל דברי הנביאי' יהיו דומים לדברי רוח שאין בהם ממש: והדבר אין בהם. לא ה' דבר בם כי היו מכחישים דברי הנבואה: כה יעשה. כי היו מקללים את הנביאים לאמר להם כה יעשה ה' להם כפי הרעות אשר הם מתנבאים עלינו: (יד) יען. בעון אשר דברת' הדבר הזה להכחיש הסכנה והנבואה: הנני נותן וגו'. דברי הנבואה אשר נתתי בפיך תהיה כאש השורף והעם הזה יהיו נוח להשרף כעצים: ואכלתם. דבר

פירוש ע"ט

גיפּעלטשט אין מיר דם הויז גיזונד פון די יִשְׂרָאֵל אונ דם הויז גזונד פון שֵׁבֶט יְהוּדָה נְאֻם ה׳ אזו זאגט גאט: (יב) כִּחֲשׁוּ בַּה׳ וַיֹּאמְרוּ לוֹא הוּא זיי האבן גלייקינט אין גאט אונ האבן גזאגט ניט פון אים איז גיקומן אויף אונז גוטס וְלֹא תָבוֹא עָלֵינוּ רָעָה אונ עס וועט ניט קומן אויף אונז קיין בייז וְחֶרֶב וְרָעָב לוֹא נִרְאֶה אונ איין שווערד אונ הונגער וועלן מיר ניט זעהן: (יג) זאגט דר נביא וְהַנְּבִיאִים יִהְיוּ לְרוּחַ אונ די פאלטשי נביאים וועלן זיין גלייך צו איין ווינט (כלומר די רייד וואס זיי זאגן אונז פון גאטס וועגן די רייד וועלן זיין צו ניכט) וְהַדִּבֵּר אֵין בָּהֶם אונ די רייד וואס זיי זאגן אונז פון גאטס וועגן איז גאר ניט דא אין נ"יא כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם אונ אזו וועט גיטאן ווערן צו זיי אזו ווי גאט הט מיר גזאגט: (יד) לָכֵן כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת דרום הט אזו גזאגט גאט דר הער איבר אלי חיילות יַעַן דַּבֶּרְכֶם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה דרום ווס איר האט גירעט די דאזיגע זאך דאס איר וועט שלום האבן הִנְנִי נֹתֵן דְּבָרַי בְּפִיךָ לְאֵשׁ נון וועל איך גאט געבין מיינע רייד אין דיין מויל דו ירמיהו צוא פייער וְהָעָם הַזֶּה עֵצִים אונ דאס דאזיגע פאלק וועל איך געבין זיי זאלין גרינג זיין צו פר ברענט ווערין אזו ווי האלץ וַאֲכָלָתַם אונ דוא וועסט זיי פר ברענגן: (טו) הִנְנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי מִמֶּרְחָק

וַאֲכָלָתַם׃ טו הִנְנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם גּוֹי
מִמֶּרְחָק בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה גּוֹי
אֵיתָן הוּא גּוֹי מֵעוֹלָם הוּא גּוֹי לֹא־תֵדַע
לְשֹׁנוֹ וְלֹא תִשְׁמַע מַה־יְדַבֵּר׃
טז אַשְׁפָּתוֹ כְּקֶבֶר פָּתוּחַ כֻּלָּם גִּבּוֹרִים׃
יז וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמֶךָ יֹאכְלוּ בָּנֶיךָ
וּבְנוֹתֶיךָ יֹאכַל צֹאנְךָ וּבְקָרֶךָ יֹאכַל
גַּפְנְךָ וּתְאֵנָתֶךָ יְרֹשֵׁשׁ עָרֵי מִבְצָרֶיךָ
אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ בָּהֵנָּה בֶּחָרֶב׃ יח וְגַם

תרגום

כְּקַשָׁא וִיקַטְלוּנוּן: טו הָא
אֲנָא מַיְתִי עֲלֵיכוֹן עַם
מְרַחִיק בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר
יְיָ עַם תַּקִיף הוּא עַמָא
דְמֵעָלְמָא הוּא עַמָא לָא
תֵידַע לִישָׁנֵיהּ וְלָא
תִשְׁמַע מַה דִימַלֵיל:
טז בֵּית אֲזֵינֵיהּ כְּקִבְרָא
פְּתִיחַ כּוּלְהוֹן גִבָּרִין:
יז וְיֵיבוּז חֲצָדָךְ וּמֵיכְלָךְ
יְקַטְלוּן בְּנָךְ וּבְנָתָךְ
יִשְׁבּוּן עָנָךְ וְתוֹרָךְ יְבוּז
פֵּירֵי גוּפְנָךְ וְתֵינָךְ יַפַּגֵר
קִרְוֵי אַרְעָךְ כְּרִיכָתָא
דְאַתְּ רָחִיץ לְאִשְׁתֵּיזָבָא
בְּהוֹן מִן קֳדָם דְקַטְלִין
בְּחַרְבָּא: יח וְאַף בְּיוֹמַיָא
הָאִינוּן

ת"א גוי איתן. סוטה מו: אשפתו כקבר. שם ח מב: ואכל קצירך. בבא קמא קיט:

רש"י

ותאכל אותם: (טו) איתן. תקיף: גוי מעולם הוא. מימי קדם התחיל למרוד כי בדור הפלגה בארץ שנער: (טז) אשפתו. מקום נרתק החצים: (יז) ירושש ערי מבצריך וגו'. הרי זה מקרא מסורס ירושש בחרב את ערי מבצריך אשר אתה בוטח בהנה: ירושש. ימסכן: בחרב. ע"י גייסות וכן הוא

מהר"י קרא

עליהם כמו שהאש עושה רושם בכל מקום שנופל: (טו) ולא תשמע מה ידבר. לא תבין מה ידבר: (טז) אשפתו. מלא חיצים ושמא תאמר מועטין הן בתוכו כב' וג' חיצין אינו כן אלא הרי רחב: כקבר פתוח. וכולו מלא ושמא תאמר אין בהן כח לירות ת"ל כולם גבורים: אשפתו. כוב"ר בלע"ז: (יז) ואכל קצירך ולחמך יאכלו בניך ובנותיך. כלומר מה שראוי לאכל לבניך ולבנותיך: ירושש. לשון רש ונקלה וכן מתרושש והון רב: אשר אתה בוטח בהנה.

מנחת שי

(טז) כלם גבורים. במקצת ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון ע"פ המסורת. כי לא נמנה במספר ז' חסרים ביהושע סימן י' ובשיר השירים סימן ג': (יז) ירשש. חסר וא"ו ונמסר עליו במקצת ספרים כ"י לית וחסר וי"ם מלא: אתה בוטח. למערבאי מלא וא"ו ולמדנחאי חסר וכן מצאתי בכמה מדוייקים כ"י מלא ומסורת (מבלי כ"ה) אתיא כמדנחאי דאמרה כל נביאים חסר בר מן ב' וסי' אשר אתה

רד"ק

(טו) הנני מביא עליכם. בית ישראל קריאה: ממרחק. כי בבל היא רחוקה מארץ ישראל: גוי איתן. חזק שלא תוכל להלחם כנגדו: גוי מעולם הוא. מזמן רב הוא גוי זה חזק ושאר הגוים הם יראים אותו ולא תוכל להעזר עם גוי זולתו: גוי לא תדע לשונו. ולא תבין מה יאמר וזה יותר קשה מאויב שמבין אדם לשונו וכן אמרו בתורה בקללות גוי אשר לא תשמע לשונו: ולא תשמע. ולא תבין והענין כפול במלות שונות: (טז) אשפתו. כי חצי האשפה ימיתו כל מי שיגע בהם וכאלו כלם קבורים באשפה ואמר כקבר פתוח שמוכן להשחית בו המתים: כלם גבורים. כי הם מלומדי מלחמה ואין לכם מפלט להנצל מידם: (יז) ואכל. לחמך כלל כל מאכל והאכילה הנזכרת בפסוק יש אכילה היא איכות המאכל ויש אכילת החרב כמו שתרגם יונתן ויבוז אוצרך וגו' כבעמוד: ירושש. ענין רש ושבר וענין הרישות נופל גם כן בהריסת הערים כמו כי תאמר אדום רששנו ונשוב ונבנה חרבות: בחרב. בעת החרב או טעם בחרב למעלה לבניך ולבנותיך כאלו אמר יאכלו בניך ובנותיך בחרב ומה שאמר בניך ובנותיך כי כמו כן יאכל האבות אלא שאמר בתורה ואכל פרי בטנך וזה להכאיב נפש האבות שישחטו בניהם לעיניהם והם הקטנים שמתים בעון אבותם: (יח) וגם בימים ההמה.

מצודת דוד

הנבואה תשרוף אותם ר"ל דבר הנבואה תבוא עליהם: (טו) הנני וגו' בית ישראל. ר"ל אתם בית ישראל הנני מביא עליכם וגו': גוי. הוא גוי חזק: גוי מעולם הוא. ר"ל נזמן רב הוא בממשלה ולכן יגבה לבו להשחית הכל: לא תדע. לא תבין לשונו ולזה תחשב כי לא יוכלו להתרצות אליהם בדברים: ולא תשמע. לא תבין וכפל הדבר במ"ש: (טז) אשפתו. נרתק חציו הוא כקבר פתוח ר"ל כמו קבר פתוח הוא מוכן להביא בו את המת כן חצי האשפה יביאו מתי רבים כי ילליהו במלחמה: כלם. כל אנשי המלחמה המה גבורים: (יז) ואכל. הגוי ההוא יאכל קציר שדך וכל מאכלך אשר היה למאכל לבניך ולבנותיך: ירושש. יעני ערי מבצריך אשר אתה בוטח בהנה להשגב בהן מפני האויב: בחרב. ר"ל בעת יבוא

מצודת ציון

ואש מפיו תאכל (תהלים י"ח): (טו) איתן. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד): תשמע. ענין הבנה כמו כי שומע יוסף (בראשית מ"ב): (טז) אשפתו. הוא נרתק החצים כמו עליו תרנה אשפה (איוב ל"ט): (יז) ולחמך. כל המאכל קרוי בלשון לחם כמו

פירוש ע"ט

נון איך וועל ברענגען אויף אייך בית ישראל איין פאלק פון ווייטען אזו זאגט גאט גוי איתן הוא איין שטארק פאלק איז ער גוי מעולם הוא ער איז אזו איין פאלק וואס פון אייביג אן (כלומר פון לאנג אן גיוועלטיגען זיי דם איז בבל) גוי לא תדע לשונו דאס איז אזו איין פאלק וואס דו וועסט ניט פאר שטיין זיין לשון ולא תשמע מה ידבר און וועסט ניט וויסן וואס ער וועט ריידן: (טז) אשפתו כקבר פתוח זיין פוטער פאס פון די פיילין איז אפין אזוי וויא איין קבר כלם גבורים זיי אלי זענען שטארקי לייט: (יז) ואכל קצירך ולחמך און דם פאלק וועט אויף עסין דיין שניט און דיין ברוט יאכלו בניך ובנותיך זייא וועלן פאר דארבן דיינע זין און דיינע טעכטער יאכל צאנך ובקרך ער וועט אויף עסין דיינע שאף און דיינע רינדער יאכל גפנך ותאנתך ער וועט אויף עסין דיין וויין שטאק און דיין פייגען בום ירשש ערי מבצריך ער וועט פאר ארימען דיינע פעסטי שטעט וואס דו פר זיכערסט דיך אין זיי בחרב דורך דר שווערד כלומר דורך פיל
חיילות

בַּיָּמִים הָהֵמָּה נְאֻם־יְהוָה לֹא־אֶעֱשֶׂה
אִתְּכֶם כָּלָה: יט וְהָיָה כִּי תֹאמְרוּ תַּחַת
מֶה עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לָנוּ אֶת־כָּל־
אֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם
אוֹתִי וַתַּעַבְדוּ אֱלֹהֵי נֵכָר בְּאַרְצְכֶם
כֵּן תַּעַבְדוּ זָרִים בְּאֶרֶץ לֹא לָכֶם: כ הַגִּידוּ
זֹאת בְּבֵית יַעֲקֹב וְהַשְׁמִיעוּהָ בִיהוּדָה
לֵאמֹר: כא שִׁמְעוּ־נָא זֹאת עַם סָכָל וְאֵין
לֵב עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ אָזְנַיִם לָהֶם

תרגום

הָאִינוּן אֲמַר יְיָ לָא
אַעֲבֵיד עִמְּכוֹן גְּמִירָא:
יט וִיהֵי אֲרֵי תֵימְרוּן חֲלָף
מָה עֲבַד יְיָ אֱלָהָנָא לָנָא
יָת כָּל אִלֵּין וְתֵימַר לְהוֹן
כְּמָא דִשְׁבַקְתּוּן פּוּלְחָנִי
וּפְלַחְתּוּן לְטָעֲוַת פַּלְחֵי
כוֹכְבַיָא בְּאַרְעֲכוֹן כֵּן
תִּשְׁתַּעְבְּדוּן לְעַמְמַיָא
פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא בְּאַרְעָא
דְלָא דִילְכוֹן: כ חַוּוֹ דָא
בְּבֵית יַעֲקֹב וּבַשְּׂרוּהָ
בְּדְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר:
כא שְׁמָעוּ כְעַן דָא עַמָא
טַפְשָׁא וְלֵית לֵיהּ לֵב
דְעֵינִין לְהוֹן וְלָא חָזָן
אוּדְנִין לְהוֹן וְלָא שָׁמְעִין:
המן

ת"א שמעו נא. עקרים מד יח:

מנחת שי

כוסת כו דיספיה ובחרן בלוס חסה כוטח (ירמיה י"ב): (יט) ולמרת חליהם. יש ספרים מלא יו"ד:

רד"ק

כשיבא האויב ויאכל זה וזה כמו שכתוב לא אעשה אתכם כלה כי אתן בלב האויב להשאיר להם פלטה: (יט) והיה כי תאמרו מדבר כנגד העם כמו שדבר עד הנה. ושב לדבר כנגד הנביא שיענה להם תשובת השאלה כאשר עזבתם וגו׳ והשאלה והתשובה תהיה אחר שיבא האויב ויגלה העם: כן תעבדו זרים. מדה כנגד מדה אתם עבדתם אלהי נכר בארצכם תעבדו עם נכר בארץ לא לכם: (כ) הגידו. אומר לכל השומעים דברו שיאמרו להם זאת התוכח׳ דבר חול גבול הים: (כא) שמעו

מצודת ציון

וכתב ספר לתמו (ישעי׳ ס"ה): ירושש. מל׳ רש ועני: (יט) תחת.

מצודת דוד

עליך בחרב במלחמה: (יח) וגם בימים ההמה. שיבואו עליך לרות מרובות מ"מ לא אכלה הכל כי ישאר ממך שאריה ללכת גולה:

(יט) כי תאמרו. אתם ההולכים גולה: תחת מה. בעבור מה עשה וגו׳ את כל אלה להיות מקלחם נהרג׳ ומקלחם גולים: ואמרת. אתה ירמיה תאמר להם שבא מדה כמדה כפי אשר עזבתם את ה׳ ועבדתם אלהי נכר בארלכם כן תהיו נעזבים מה׳ ותלכו בגולה לארץ אחרת ותעבדו גויי הארץ ההיא: (כ) הגידו זאת. את האמור למטה: והשמיעוה. את הדבר הזה: (כא) עם סכל. עם טפש ואין להם לב מבכיל: ולא יראו. נפלאות המקום: ולא ישמעו. פלאי מעשיו:

לקוטי יקרים

(כא) שמעו נא זאת עם סכל וגו׳ דר נביא זאגט צו דיא יודין איר זענט אנארישע פאלק. איר הט קיין הארץ צו פר שטיין. איר הט אויגין אונ ווילט נים זעהן. איר הט אויערין אונ ווילט נים הערין. פון די וועלט בעשאפונג דארפט איר וויסען מורא צו האבין פר מיר. איר זעהט דעם ים ווי ער שטורעמט אונ וויא דיא וואלען גייען ארויף אין דער הייך. וויא דיא **גמרא** זאגט פון איין וואל צום אנדערין איז וויים דרייא הונדערט מייל דיא הייך פון יעדער וואל איז דרייא הונדערט מייל. רבה האט געזאגט דיא מענטשין וואס פארין אויף דעם ים האבען מיר געזאגט אמאהל האט א וואל אויף געהויבען איין מענטש אזוי הויך אז ער האט געזעהן דעם קלענסטין שטערין וואס איז אין הימיל, אונ אז דער וואל וואלט אונז אויף געהויבען נאך אביסיל העכער וואלטין מיר גיווארין פאר ברענט פון דיא היץ. אונ ער האט געהערט וויא איין וואל האט גיזאגט צום אנדערין וואל האסטו עפים גילאזין אויף דער וועלט וואס דוא האסט נים פאר פלייצט. האט דער וואל גיענטפערט מיין חברה קום אונ זעה דיא שטארקייט פון הקב"ה. די זאמד וואס ארום דעם ים זענין נאר העכער פון איין פאדים. אונ איך קען נים ארויף קומין אויף דעם זאמד. וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט גיזאגט איך האב גימאכט אגרעניץ ארום דעם ים. אונ דר ים קען נים אריבער איבער דעם גרעניץ:

פירוש ע"ט

חיילות: (יח) וגם בימים ההמה אונ אפילו אין דיא דאזיגע טעג דאס פיל צרות וועלן קומן אויף דיר נאם ה׳ זאגט גאט לא אעשה אתכם כלה וועל איך נים מאכן אייך איין פר לענדיניש דם איר זאלט גאר פר לענט ווערין (ציערט איך וועל איבר לאזין פון אייך איין איבר בלייבונג אונ וועל זיי מאכן פירען אין גלות): (יט) והיה כי תאמרו אונ עס וועט זיין אז איהר וועט זאגין תחת מה עשה ה׳ אלהינו לנו את כל אלה איבר וואס הט גאט אונזר גאט גיטאן צוא אונז דיא דאזיגע אלע זאכן ואמרת אליהם זאלסטו ירמיהו זאגן פון מיינט ווענין צו זיי כאשר עזבתם אותי ותעבדו אלהי נכר בארצכם אזו ווי איר הט מיך גאט פר לאזט אונ הט גידינט פרעמדע אפ געטער אין אייער לאנד כן תעבדו זרים בארץ לא לכם אזו וועט איר מוזן דינן צו פרעמדע נים אין אייער לאנד נייערט אין פרעמדי לענדער: (כ) הגידו זאת בבית יעקב זאגט איר נביאים אין דעם הוז גזונד פון יעקב (ווס דא ווייטר שטייט) והשמיעוה ביהודה אונ מאכט הערין די זאך אין שבט יהודה לאמר צו זאגן: (כא) שמעו נא זאת עם סכל ואין לב הערט נון צו די דאזיגע רייד איר נאריש פאלק דאס איר הט נים קיין הארץ עינים להם ולא יראו זיי האבען אויגין אונ קאנין נים זעהען אזנים להם ולא ישמעו אונ

אוערין

כב הַמִן קֳדָמַי לָא
הַדַחֲלוּן אֲמַר יְיָ אִם מִן
קֳדָם מֵימְרִי לָא תְזוּעוּן
דְשַׁוִיתִי חָלָא תְחוּמָא
לְיַמָא קְיָם עֲלַם וְלָא עָדֵי
לֵיהּ וּמִטְרְפִין וְלָא יָכְלִין
וְהָמָן גַלוֹהִי וְלָא עָדָן
לֵיהּ : כג וּלְעַמָא הָדֵין
הֲוָה לֵב סָטֵי וּמָרִיד עַל
דְסָטוּ מִבָּתַר פּוּלְחָנִי
גְלוֹ : כד וְלָא אֲמַרוּ
בְלִבְּהוֹן נִדְחַל כְּעַן קֳדָם
יְיָ אֱלָהָנָא דְמַחֵית מְטַר
בכיר

וְלֹא יִשְׁמָעוּ: כב הַאוֹתִי לֹא־תִירָאוּ נְאֻם־
יְהוָה אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי
חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק־עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֶנְהוּ
וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא
יַעַבְרֻנְהוּ: כג וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר
וּמוֹרֶה סָרוּ וַיֵּלֵכוּ: כד וְלוֹא־אָמְרוּ
בִלְבָבָם נִירָא נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ

קמץ בז"ק

ת"א האותי וגו'. בב"ב בתרא ס מג עקידה שער ח : ולא אמרו . עקידה שם : אלהינו הנותן . עקרים מד:

רש"י

אומר וחרב לא תעבור בארצכם (ויקר' כ"ו): (כב) האותי לא תיראו. הלא הים שאינו דואג מפני הפורענות ואינו מצפה לקבל שכר ירא מפני ואינו עובר הגבול אשר שמתי סביביו: תחילו. לשון פחד: ויתגעשו. גליו. ומרומם לעבור הגבול ולא יכלו לעבור: והמו גליו. שאון קול גדול:

מהר"י קרא

אותן ערי מבצר שאתה בוטח להנצל שם מפני השונאין הבאין עליך: (כב) האותי לא תיראו נאום ה'. שאם התחטאו לפני יהיו בניכם גולין ואעפ"כ לא שמרתם ציווי והים לא ירא שאם לא ישמר ציווי שיהיו בניו גולין לפי שאין לו בנים אעפ"כ שומר ציווי שנאמר: אשר שמתי חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו. ואע"פ שהמו גליו כל כך שתוכל לומר עתה לא ישמר ציווי לא יעברנהו גליו: (כג) סרו וילכו. שסרו מאחרי ה' ילכו בשבי:

רד"ק

נא. מבואר הוא: (כב) האותי. איך לא תיראו מפני והנה יש לי שני עדים שלא תוכלו להכחיש כי האחד הוא בכלל העולם והאחד הוא בכם לבדכם אשר הוא בכלל העולם הוא דבר הים כי בראשית בריאת העולם היו המים מכסים הארץ כולה כי כן היה טבעם אחר כן אמרתי שיקוו המים אל מקום אחד ותראה היבשה והנה בהקוות המים שהיו על פני כל הארץ אל מקום אחד היו שופעים על המקום ההוא נצבים כמו נד והיה להם לפי טבעם לרדת ולהתפשט על פני כל הארץ כבתחלה אלא שאני אמרתי לו עד פה תבא ולא תוסיף והאמירה היא הרצון ושמתי החול על שפתו גבול לו שלא יעברנהו והנה החול אין חומה גבוה שתעמוד בפני המים ולא עוד אלא שגלי הים מתגעשים והומין ובאים עד השפה כאלו יעברו עליה כפי טבעם ולא יוכלו לפי שאני בנעתי טבעם בזה ובזה תוכלו להכיר כי אני משגיח בתחתונים ועושה בהם כרצוני ואיך לא תיראו אותי ולא תחילו מפני ולא תעלו בדעתכם שאני יכול לעשות בכם כרצוני אם תעברו מצותי אם כן ראוי לקרוא אתכם עם סכל ואין לב שלא תבינו זה או אם תבינו ויש לכם לב להבין אם כן לבבכם סורר ומורה שאתם מכירים וכופרים כי הנה שמתי בכם עד כי בעשותכם רצוני אני נותן גשמיכם בעתם יורה במרחשון ומלקוש בניסן ונתנה הארץ את יבולה ועץ השדה יתן פריו ובימי הקציר לא ירד לכם מטר וזהו שאמר שבועות חקות קציר ישמור לנו ובהיותכם מיוחדים בין שאר האומות בזאת הברכה איך לא תשימו זה על לב כי אני משגיח עליכם ואיך תכחשו בי ותאמרו לא הוא ואם תאמר למה לא נתן להם לעדים האותות והמופתים הכתובים כמו קריעת ים סוף והירדן וזולתן משנוי הטבע ומשגיח היפך הטבע כרצונו נאמר כי כל האותות והמופתים יוכלו להכחיש בהם אם ירצו כי לא היו אלא פעם אחת בזמן אחד ואותם שלא היו בזמן ההוא יוכלו להכחיש בהם אם יהיו כופרים בתורה אבל זה העד היות החול גבול לים הוא חק עולם לא סר ולא יסור כל ימי היות עולם ובזה לא יוכלו להכחיש שהרי רואים בעיניהם ושומעים באזניהם רואים ביאת גלי הים עד השפה ולא יעבור החול שהוא שפה לים ושומעים התגעשות הגלים והמייתם כאלו בבאם יעברו הכל ויכסו פני הארץ זה דבר שלא יוכל אדם להכחיש: תחילו. מן חיל כיולדה: יעברנהו. הנו"ן נוספת כמו כל היום יברכנהו: ויתגעשו. גליו שאומר בסוף ויעברנהו גם כן בנו"ן נוספת: (כג) ולעם. סרו וילכו. סרו מהדרך הטובה והלכו להם בשרירות לבם וי"ת על דסטו מבתר פולחני גלו: (כד) ולא אמרו. נירא נא. נו"ן נא נקראת רפ"א אע"פ שמלת נירא נקראת

מנחת שי

(כד) וילכו. יולס קרי כן כוא שהקלא מדוייקים:

מצודת דוד

(כב) האותי. וכי לא תיראו ממני וכי לא תרעדו מפני: גבול לים. להיות גבול לים שעד החול יבוא: חק עולם. ספק הזה הוא כל ימות עולם: ולא יעברנהו. אין מי הים עוברים את הגבול: ויתגעשו. אף כי ינידו בתנועה חזקה עכ"ז לא יוכלו לעבור הגבול: והמו גליו. אף כי יגולו גליו עד כי נשמע קול המייתם עכ"ז לא יוכלו לעבור הגבול וכ"ז הוא מפחד ה' ומהדר גאונו: (כג) ולעם הזה. אבל לעם הזה היה לב מעוות וממרה: סרו וילכו. סרו מה' והלכו להם: (כד) נירא נא. ר"ל אם עד הנה לא היה פחד אלהים לנגד עינינו הנה עתה נשים על לב ליראה את

מצודת ציון

במקום: זרים. נכרים: (כב) תחילו. מלשון חיל ורעדה: חוק. דבר קבוע: ויתגעשו. ענין נדנוד ותנועה חזקה וכן ותגעש ותרעש הארץ (תהלים י"ח): יוכלו. מלשון יכולת: והמו. מלשון המיה: (כג) סורר. מעות: ומורה. ענין מרי ומרד וכן בן סורר ומורה

פירוש ע"ט

אוֹערִין הָאבִּן זַיי אוּנ קָאנֶען נִיט הֶערִין : (כב) הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' זָאלְט אִיהְר דֶען פַאר מִיר קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין זָאגְט גָאט אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אָדֶער זָאלְט אִיר דֶען נִיט צִיטֶערִין אוּנ מוֹרָא הָאבֶּן פוּן פַר מִיר אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם דָס אִיךְ הָאבּ גִיטָאן דֶעם זַאמְד פַר אֵיין גְבוּל צוּא דֶעם יַם דָס עֶר זָאל נָאר גֵיין בִּיז אִין דֶעם זַאמְד חָק עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֶנְהוּ אֵיין אֵייבִּיג גִיזֶעץ אִיז דֶר זַאמְד צוּם יַם דָס עֶר טָאר אֵייבִּיג נִיט אִיבֶּר פָארִין אִיבֶּר דֶעם זַאמְד וַיִּתְגָּעֲשׁוּ וְלֹא יוּכָלוּ אוּנ די אִינְדִין פוּן דֶעם יַם שְׁטוּרְמֶען אוּנ דֶער הֵייבֶּען זִיךְ צוּ אִיבֶּר פָארִין דֶעם גְבוּל אוּנ קֶענֶען נִיט אִיבֶּר פָארֶן וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא יַעַבְרֻנְהוּ אוּנ זֵיינֶע אִינְדִין בְּרוּמֶען אוּנ פָארִין דָאךְ נִיט אִיבֶּר דֶעם גְבוּל : (כג) וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה אוּנ צוּא דֶעם דָאזִיגֶען פָאלְק אִיז גִיוֶוען אֵיין ווִידֶער גִישְׁפֶּענִיגְט הַארְץ סָרוּ וַיֵּלֵכוּ זֵייא הָאבֶּען אָפּ גִיקֶערְט פוּן גָאטְס דִינְסְט אוּנ זֶענֶען גִיגַאנְגִין אִין אֵיין שְׁלֶעכְטִין וֶועג : (כד) וְלוֹא אָמְרוּ בִלְבָבָם אוּנ זַיי הָאבִּין זִיךְ נִיט גִיטְרַאכְט אִין זֵייעֶרֶע
הערצר

הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם וְיֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ
שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר־לָנוּ:
כה עֲוֺנוֹתֵיכֶם הִטּוּ־אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם
מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם: כו כִּי־נִמְצְאוּ בְעַמִּי
רְשָׁעִים יָשׁוּר כְּשַׁךְ יְקוּשִׁים הִצִּיבוּ
מַשְׁחִית אֲנָשִׁים יִלְכֹּדוּ: כז כִּכְלוּב מָלֵא

עוֹף

תרגום

בַּכִּיר וְלַקִּיש בְּעִדָּנֵיהּ
בִּזְמַן קְיָם שְׁבוּעַיָא
דִבְזְמַן חֲצָדָא נְטַר לָנָא:
כה חוֹבֵיכוֹן גְרַמוּ אִלֵּין
לְכוֹן וְחַטָּאֵיכוֹן מְנַעוּ
טוּבָא מִנְּכוֹן: כו אֲרֵי
אִשְׁתְּכָחוּ בְּעַמִּי חַיָּבִין
בְּנִכְלִין יִשְׁדְּרִין דַּם זַכָּאִי
כִּלְבוּשׁ צַיָּדִין דְּמָחֵי
וְקָטֵיל מִתְעַשְּׁתִין
לְחַבָּלָא נַפְשָׁן קָטְלִין:
כז כְּבֵית פִּטְמָא דְמַלֵּי
עוֹפָא

ת"א עונותיכם הטו אלה. תענית ג כג קדושין דף סג: יורה קרי מלא ואו

מהר"י קרא

(כד) שבועות חקות קציר ישמר לנו. שומר לעולמו השבועה שכרת לנח זרע וקציר כלומר [חקות] שהקציר תלוי בו הוא יורה ומלקוש וקור וחום וקיץ וחורף יום ולילה כל זה שומר לנו שלא ישבתו לעולם אם תראו שהם פוסקין עונותיכם הטו מכם את הטובה שניטלו ונתנו לשאר אומות: (כו) ישור כשך יקושים. רואים ומרגלים את בני אדם ללכוד אנשים כאותן שמושכין פתים ללכוד עופות: (כז) ככלוב מלא

רש"י

ולא יעברנהו. הגלים לא יעברו הגבול: (כד) יורה ומלקוש. כתרגום בכיר ולקיש: שבועות חוקות קציר. שבעה שבועות שהחק לנו בהן שתי חוקות קציר חק העומר וחק שתי הלחם: ישמור לנו. שיהא הקציר בזמנו: (כה) הטו אלה. הטו החוקות האלה מעליכם שהיה שומר לכם ואתם כלים ברעב: (כו) ישור. יארוב וכן למען שוררי (תהלים כ"ז) לשון אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד): כשך יקושים. כאשר ישך היקוש כשוכן ללכוד לכיס ביער כברגלו בא לתוכו והוא נוסכו ומחזיקו ברגלו ונלכד וקורין (הי"ד בלע"ז): הציבו משחית. (ניב"ל בלע"ז) כך עושין אורבים על עיר או על דרך: הציבו. כמו מלב פלבתים (סא"ה): (כז) ככלוב. הוא מקום שמפטמין בו עופות וכן תירגמו

רד"ק

מלעיל: הנותן גשם. ואחר כך פי' יורה ומלקוש בעתו אבל למה שכתב ויורה בוי"ו השמוש הנותן גשם בשאר עתי השנה לצורך הגנות ולשתות ולשאר צרכי האדם והבהמות ונתן גם כן יורה ומלקוש לצורך התבואה כל אחת בעתו: שבועות חקות קציר ישמור לנו. אותם שבועות מחקות קציר ישמור לנו שלא ירד מטר בימי הקציר שלא יפסיד הקציר וזהו חק הקציר ומשפטו וגם שתהיה רוח טובה נושבת בימי הקציר לזרות ולהבר הוא חק הקציר ומשפטו גם כן לפיכך אמר חקות ונה שאמר שבועות ולא אמר ימי הקציר לפי שאנו סופרים שבעה שבועות עד חג השבועות לפיכך תלה ימי הקציר בשבועות וי"ת בזמן קיים שביעיא דבזמן חצדא נטר לנא: (כה) עונותיכם. היה לכם לאמר בלבבכם כי אלה הרעות הבאות עליכם עונותיכ' הטו אתכם שהרי כשהייתם עושים רצון האל היה נותן לכם גשם בעתו וכל דבריכם באים על הנכונה אם כן מי מנע הטוב מכם ומי הביא אליכם הרע אלא עונותיכם וחטאתיכם: (כו) כי נמצאו. ישור כשך יקושים. יביט כל אחד בדרכים אם יעבור אדם שיגזלו ממנו מה שבידו ויביט כאדם המניח יקושי' ומציב משחית ללכד העופות כן יביטו הם ויראו ויארבו והציבו משחי' אנשים ילכדו ולא עופות ובשחית יקרא הפח ש וכד העופות כן הם מציבים ומארבים מזה ומזה ללכוד אנשים ולגזול מהם מה שבידיהם: ישור. יביט כמו אשורנו ולא קרוב: כשך. הוא מקור כמו כהניח או תואר והוא כמו מנית כן וחמת המלך שככה שפירושו נחה ושך היא פעל יוצא ושככה פעל עומד: יקושים. שם כמו מוקשים וי"ת ארי אשתכחו בעמי חייבין וגו' בבמדבר: (כז) ככלוב מלא עוף. כלוב כלי עשוי מנסרין מגדלים בהם עופות ומפטמין אותם שם וכן ת"י כבית פיטמא ודומה לו והנה כלוב קיץ סל עשוי מנסרים והמשילם לכלוב מלא עוף כמו שהכלוב ממלאים אותו עופות כפי מה שהוא

מצודת ציון

(דברים כ"ה): (כד) יורה. הוא המטר היורד על הזרעים בעת הזרע והחרישה: ומלקוש. היא המטר המאוחר היורד על הקבין ועל המלילות וכן ונתתי מטר וגו' יורה ומלקוש (שם י"א): שבועות. הוא מלשון מלת שבוע זאת (בראשית כ"ט): חקות. מלשון חק ודבר קבוע: (כו) ישור. ענין הבטה וראיה כמו למען שוררי (תהלים כ"ז): כשך. ענין הנחה וכן ויכשו המים (בראשית ח') ות"א ונחו מיא: יקושים. פח נוקשים: משחית. פח נוקשים: משחית. פח משחית: ילכדו. יתפשו: (כז) ככלוב. מעשה כעין כל העשוי לעופות ודומה לו כלוב קיץ (עמוס ח'):

מצודת דוד

ה' הנותן גשם והוא ומטרם שנתן יורה ומלקוש כי אם בזמנו הלוקך: שבועות חקות קציר. ר"ל החוק של שבועות ימי הקציר ישמר לנו שלא היה מוריד גשמים בה"י כל ימי הקציר שהוא סי' קללה וכמ"ש הלא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קולות ומטר (ש"א י"ב): (כה) הטו אלה. הטו מכם הידיעה וההבחנה: מנעו הטוב. היא הבוכות הלב המבחין טובה: (כו) כי נמצאו בעמי רשעים. ומעשיהם הם המטמטמים את הלב: ישור. יביט לארוב על הנכים כאדם המניח פח יקושים ללכוד עופות כן הציבו הם פח משחית וילכדו אנשים לגזול הונם ולהרגם: (כז) ככלוב. כמו

פירוש ע"ט

הערצר יִרְאוּ נָא אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ הַנֹּתֵן גֶּשֶׁם לֵאמֹר זיך נון פארכטין פאר גאט אונזער גאט דם ער גיט רעגין וְיֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ בְּעִתּוֹ פריען רעגין אונ שפעטין רעגין גיט ער איטליכן אין זיין צייט ווען מען דארף אים האבן (דהיינו דעם פריען רעגין גיט ער אין חודש חשון אונ דעם שפעטין רעגין גיט ער אין חודש ניסן) שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר לָנוּ אונ דיא וואכין וואס אין זיי זענין דיא גיזעצין פון שניט היט גאט צו אונז דער שניט זאל זיין אין דער צייט: (כה) אבער היינט עֲוֺנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה האבין אייערי זינד אוועק גינייגט דיא דאזיגע גיזעצין פון אייך וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם אונ אייערי זינד האבן פר מיטן דם גוטם פון אייך: (כו) כִּי נִמְצְאוּ בְעַמִּי רְשָׁעִים דען צווישן מיין פאלק זענין גיפונען גווארן רשעים יָשׁוּר כְּשַׁךְ יְקוּשִׁים אונ איטליכר פון זיי קוקט ווי עס ווערין גיבישען די גשטראכילטי (אין דר נעץ וואס זיי האבן אוף גישטעלט ארום צו האפין מענטשן) הִצִּיבוּ מַשְׁחִית אֲנָשִׁים יִלְכֹּדוּ זיי האבין אויף גישטעלט איין נעץ פון פאר דארבונג אונ האפין מיט איר מענטשין: (כז) כִּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה אזו ווי איין שטייג איז פול מיט

עופות

עוף כן בתיהם מלאים מרמה על־כן
גדלו ויעשירו: כח שמנו עשתו גם עברו
דברי־רע דין לא־דנו דין יתום ויצליחו
ומשפט אביונים לא שפטו: כט העל־
אלה לא־אפקד נאם־יהוה אם בגוי
אשר־כזה לא תתנקם נפשי: ל שמה
ושערורה נהיתה בארץ: לא הנבאים

תרגום

עוֹפָא כֵּן בָּתֵּיהוֹן מְלַן נִכְלִין עַל כֵּן סַגִיאוּ וַעֲתִירוּ: כח עֲתַרוּ אַף קְנוֹ נִכְסִין אַף עֲבָרוּ עַל פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָא עֲבָדוּ דְבִישׁ דִּין דִּקְשׁוֹט לָא דַיְנִין וְאִלוּ הֲווֹ דַיְנִין דִּין יַתְמָא הֲווֹ מַצְלִיחִין וְדִין חֲשִׁיכַיָא בְּקוֹשְׁטָא לֵית אִינוּן דָיְנִין: כט הַעַל אִלֵין לָא אַסְעַר לְאַיְתָאָה עֲלֵיהוֹן בִּישָׁא אֲמַר יְיָ אִם מִן עַמָא דִּכְדֵין עוֹבָדוֹהִי לָא אִתְפְּרַע מִנְהוֹן כִּרְעוּתִי: ל תֵּימְהָא וּשְׁנוּ הֲווֹ בְּאַרְעָא: לא נְבִיֵי שִׁקְרָא מִתְנַבַּן שְׁקַר וְכָהֲנַיָא מְסַיְעִין עַל

רש"י

יונתן כבית פוטמא ובלע"ז (פרנ"ק): (כח) עשתו. לשון עשת שן (שה"ש ה) גוף עב ובלע"ז (אישפיסיר"ט): עברו דברי רע. אם באה רעה או עבירה לידם לא כטו ממנה אלא עברו בה ועשאוה: לא דנו דין יתום. למען יצליחו: (ל) שמה. תמהון: ושערורה. דבר מגונה לכל ומהו דבר התמהון הנביאים נבאים שקר ואומרים הוו גוזלין ואונסין והכהנים שהם שופטי העם ונוגשיהם ירדו את העם על ידי הנביאים כלומר לאחריהם כמו (שמואל ב' ע"ו) והמלך עובר וכל העם עוברים על ידו (רודף) (ס"א לדוד) אחריו אף כאן על ידיהם אחריהם לעשות כדברי הנביאים:

מהר"י קרא

עוף. כלוב כלי הוא כמין סל ומפטמין שם עופות וכשמוציאין אלו מכניסין אלו ולכך הוא מלא בכל שעה: כן בתיהם מלאים מרמה. נכסים שקנו ברמאות: (כח) שמנו עשתו. עשתו עבתו כמו מעיו עשת שן: גם עברו דברי רע. תרגום אף עברו על פתגמי אוריתא עבדו דביש: דין לא דנו דין יתום ויצליחו. לא דנו אותו כענין הזה שיוציאו אותו להצלחה. ד"א דין יתום. לא

רד"ק

ונותנים לתוכו מאכלם ומשקה ואוכלין שם תמיד כן בתי אלה הרשעים מלאים מרמה ר"ל ממון מקובץ במרמ' ובאין ומתעדנין בו: על כן גדלו ויעשירו. על כן שבא להם ממון זה בלי עמל ויגיעה גדלו בנכסים והעשירו: (כח) שמנו עשתו. על דרך משל כמו וישמן ישורון ויבעט כלומר הרבו בנכסים גם יש בו קצת המליצה כי העשירים ברוב הם שמנים ודשנים. עשתו זכו מן עשת שן כי השמן עור בשרו זך וכן תרגם יונתן עתרו אף קנו ניכסין: גם עברו דברי רע. לא דים בעשרם אלא הרבו לגזול ולחמוס עד שעברו כל דברי איש רע כלומר יותר הרעו לעשות משאר אנשים רעים עד שעברו עליהם ברעתם ויונתן תרגם אף עברו על פתגמי אוריתא עבדו דביש דין יתום לא דנו ופירוש דין יתום כלומר משפט היתום והאדם החלוש לא שפטו ולא לקחו משפטם מעושקיהם: ויצליחו. ואף על פי כן ויצליחו: ומשפט אביונים. כפל ענין במלות שונות: (כט) העל אלה. פירושו כתרגומו העל אילין לא אסער וגו' כבעמוד: (ל) שמה ושערורה נהיתה. שמה ענין תימה כמו כאשר שממו עליך רבים כלומר דבר תימה הוא מה שיהיה בארץ מרעות שעושין ודבר מנוף ולכליך וזהו פירוש שערורה ענין מנוף ולכלוך כמו התאנים השוערים וכן תרגם יונתן שמה תימה יש נוסחאות תיימא והוא לשון כליון כמו מתם תיימי מיא בדברי רז"ל יתרגום שערורה ושנו: (לא) הנביאים. עתה פירש מה היא השמה והשערורה שנהיתה בארץ נבאו בשקר לעם

מצודת דוד

כלוב הוא מלא מן העופות כן בתיה' המה ממלאים מן המרמה: גדלו. בהון רב ולתוספת ביאור אמר ויעשירו: (כח) שמנו. נעשו שמנים ואחז בבטילו' רב: גם עברו. ר"ל גם כל דברי רע הבא לידם עבר עליהם: דין לא דנו. לא דנו דין אמת ואפי' דין יתום והעפ"כ הצליחו ולא נפרעתי עדיין מהם: ומשפט. ר"ל וכעכו' כי הצליחו אחזו בדרכם ולא שפטו משפט האביונים אשר ילעקו מפני נוגשיהם: (כט) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא אשגיח להפרע בהם בתמיה: אשר כזה. אשר עושה הדבר הזה: (ל) שמה. דבר תמהון ומגונה נהיתה בארץ: (לא) הנביאים. נביאי הבעל: בשקר. בשם הבעל שהיא דבר שקר: והכהנים.

מצודת ציון

(כח) שמנו. מלשון שומן: עשתו. ענין לחות ובהירות כמו מעיו עשת שן (ש"ה ה'): (ל) שמה. ענין תמהון: ושערורה. ענין דבר מגונה ומאוס וכן ראיתי שערורה (לקמן כ"ג): נהיתה.

פירוש ע"ט

עופות אזו זענן זייערי הייזער פול מיט פאלשקייט על כן גדלו ויעשירו אונ דרום זענן זיי גרויס געווארין אונ רייך געווארין: (כח) שמנו עשתו זיי זענין פעט אונ גראב געווארן גם עברו דברי רע אוך זיי זענן איבר געפארין איבר די בייזע זאכן (דהיינו ווען איין בייז אודר איין עבירה איז געקומן אין זייער האנט האבן זיי ניט אוועק געיינגט פון איר נייערט זיי האבין זי געטאן) דין לא דנו זייא האבן ניט גימשפט קיין דין אמת דין יתום ויצליחו זיי האבן ניט גימשפט דעם דין פון איין יתום כדי זיי זאלן מצליח זיין ומשפט אביונים אונ דעם משפט פון דיא אביונים האבן זייא ניט גימשפט מיט אמת: (כט) העל אלה לא אפקוד נאם ה' זאל איך דען ניט גידענקין אויף די דאזיגע שלעכטי מעשים צו שטראפן זיי פאר זיי אזו זאגט גאט אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי אודר זאל זיך דען מיין לייב ניט נוקם זיין אין אזו איין פאלק וואס טוט אזו ווי די דאזיגע שלעכטע מעשים: (ל) שמה ושערורה נהיתה בארץ איין פאר וואונדערונג אונ איין מיאוסי זאך וואס איז מיאוס פר אלע לייט אונ איטליכער האלט עס פאר אומרעכט איז געווארן אין לאנד: (לא) הנביאים נבאו בשקר דיא פאלטשע נביאים זאגען נביאות שקר והכהנים ירדו על ידיהם אונ די כהנים דס זיי זענן די שופטים פון דעם פאלק טוען געוועלטיגן נאך זיי איבער דעם פאלק (כלומר זיי נייטען דאס

פאלק

נִבְּאוּ בַשֶּׁקֶר וְהַכֹּהֲנִים יִרְדּוּ עַל־יְדֵיהֶם
וְעַמִּי אָהֲבוּ כֵן וּמַה־תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרִיתָהּ:
ו א הָעִזוּ בְּנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב יְרוּשָׁלִַם
וּבִתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר וְעַל־בֵּית הַכֶּרֶם
שְׂאוּ מַשְׂאֵת כִּי רָעָה נִשְׁקְפָה מִצָּפוֹן
וְשֶׁבֶר גָּדוֹל: ב הַנָּוָה וְהַמְּעֻנָּגָה דָּמִיתִי
בַּת

תרגום

יְדֵיהוֹן וְעַמִּי רְחִימוּ כֵּן וּמַה תַּעְבְּדוּן לְסוֹפָא:
א גְּלוֹ בְּנֵי בִנְיָמִין מִגּוֹ יְרוּשְׁלֵם אֲרֵי קָל צְוָחַת קַרְנָא אִשְׁתְּמַעַת בְּאַרְעָא וְעַל בֵּית בִּקְעַת כַּרְמַיָא זְקוּפוּ עַמּוּדֵי סִמּוּתָא אֲרֵי בִישְׁתָּא אִסְתְּכִיאַת מִצִּפּוּנָא וּתְבִירָא רַבָּא: ב יָאֲתָה וּמְפַנְּקְתָּא אִיכְדֵין קַלְקֵילְתָּא יַת אוֹרְחָתִיךְ כְּבֵן בְּהֵיתַת כְּנִשְׁתָּא

מהר"י קרא

עשו שאם עשו הצליחו: (לא) ירדו על ידיהם. מסכימין על ידיהן: ירדו. לשון ממשלה כמו כי הוא רודה כלומר מאיימין על העם שישמעו לנביאי השקר:
ו (א) העיזו. הקבצו: בית הכרם. אילו ישראל דכתי' כי כרם ה' צבאות בית ישראל: שאו משאת. הכריזו ולאומות והניפו יד להם כזה שמניף בכלונס והרימו קול להם ואמרו שיבאו על ישראל: (ב) הנוה והמעונגה. בת ציון שדימיתיה לשבר לנוה ולמעונגה עכשיו יבאו אליה רועים ועדריהם:

רש"י

ו (א) העיזו בני בנימין. ללכת לעריהם לשמור מבלריה': בית הכרם. שם מקום הוא: שאו משאת. נס להקבץ ולהלח' על נפשיכם: (ב) הניה והמעונגה דמיתי. התרכתי תירגמו יונתן לשון ונדמו כלות השלום (לקמן כ"ה)

רד"ק

ויאמרו שלום יהיה לכם ובזה משים העם לדרך רע: נבאו בשקר והכהנים ירדו על ידיהם. ענין לקיחה מן רדה הדבש כלומר יקחו השחד לעות המשפט יקחו אותם על ידיהם כרודה הדבש בידו שהוא טוב וערב ויש מפרשים אותו ענין ממשלה מן כי הוא רודה לא תרדה בו ר"ל הכהנים רודים בעם על ידי הנביאי' ומצותם ומטים המשפט כרצונם: ועמי אהבו כן. ר"ל רוצים בכל זה לפי שהם מיפים להם מעשיהם הרעים: ומה תעשו לאחריתה. כלומר לאחרית שבה ושערורה שזכר כלומר אם השערורה יפה בעיניכם עתה מה תעשו לאחריתה כי תדעו כי מרה תהיה באחרונה: (א) העיזו. הניסו כמו שלח העז מקנך אמר לבני בנימין שהם בירושלם אתם בנימן נוסו והניסו את אשר לכם מקרב ירושלם כל שכן משאר עריכם כי אפילו ירושלם תלכד ומה שאמר העיזו הוא דרך גוזמא כי אין להם מקום אנה יניסו שם אלא באומר אם יש לכם מקום שתנוסו נוסו והניסו בקרב ירושלם כי גם היא תלכד וירושלים היתה ליהודה ובנימן ומה שאמר לבנימן ולא אמר ליהודה כאדם שנוהם על קרוביו תחלה כי הוא כואב עליהם יותר ממה שהוא כואב על אחרים והוא היה מענתות בארץ בנימן והם היו קרוביו בני משפחתו כמו שאמר לו עליהם כי גם אחיך ובית אביך גם המה בגדו בך וי"ת העיזו גלו: ובתקוע תקעו שופר. תקוע שם מקום הוא שנאמר וישלח יואב תקועה ואמר דרך צחות ובתקוע תקעו לשון נופל על לשון כמו ועקרון תעקר ואמר תקעו שופר להניס העם אל העיר: ועל בית הכרם שאו משאת. מגדל שבונים בכרם אחד גבוה לשמור כל הכרמים אשר סביבותיו ואותו נקרא בית הכרם וכן הוא אומר ויבן מגדל בתוכו ואמר שישאו בו משאת שיראו הרחוקים הלהבה וינוסו ומשאת כמו משיאין משואות במשנה: נשקפה. נראתה ונגלתה עתה תבא: מצפון. היא בבל שהיא לצפון: (ב) הנוה והמעונגה דמיתי. פעל יוצא כמו אם היה מן הדגוש דמיתיך רעיתי כלומר דמיתי בת ציון לאשה הנוה והמעונגה והנה אני רואה שיבאו עליה רועים ועדריהם להחרידה ופירוש הנוה האשה השוכנת בנוה שלה שוקטת ומעונגה ונוה תאר לנקבה בפלס דוה ורבי יהודה חיו"ג פירש

מצודת ציון

מלשון היה: (לא) ירדו. ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (תהלי' ק"י): על ידיהם. בעבור כחם של הנביאים:
ו (א) העיזו. ענין אסיפה כמו העיזו אל תעמודו (לעיל ד'): ובתקוע. שם מקום כמ"ש וישלח יואב תקועה (ש"ב י"ד): שאו. הרימו: משאת. ענינו להבת אש וכן וישאם דוד (ש"ב ה'): נשקפה. ענין הבטה וראיה כמו וישקף אבימלך (בראשית כ"ו): (ב) הנוה. כמו הנאוה באל"ף והוא ענין יופי כמו נאוה כירושלים (ש"ה ו'): והמעונגה. מלשון עונג ועידון: דמיתי. מלשון דמיון

מצודת דוד

כפי הבעל: ירדו. ימשלו בכח הנביאים כי הם המסייעים: אהבו כן. להיות הם המושלי': ומה תעשו. הנביא יאמר להם ומה תעשו בבוא אחרית הדבר הוא גמול התגמולין וכי בידם להציל אתכם:
ו (א) העיזו. אתם בני בנימין האספו ללכת מקרב ירושלים כי האויב יכבשה ויהרוג עמה: ובתקוע. בעיר תקוע תקעו שופר להזהיר את העם להיות נכונים למלחמה (ולפי שהם העיר תקוע אמר תקעו שופר ל' נופל על לשון): ועל בית הכרם. דרך לבנות בית גבוה ומגדל בכרם אחד לשמור בו כל הכרמים אשר סביבותיהם: שאו משאת. הרימו להבת אש להיות נראה למרחוק להזהיר את העם. (וגם שהוא משאת הוא ל' נופל על לשון): נשקפה. נראתה לבוא מבבל העומדת בצפון: ושבר גדול. הרעה ההוא תהיה שבר גדול: (ב) הנוה והמעונגה וגו'. אני דמיתי את

פירוש ע"ט

פאלק זיי זאלן טאן אזו ווי די נביאי שקר הייסען זיי טאן) וְעַמִּי אָהֲבוּ כֵן אונ מיין פאלק האבן אזו ליב וּמַה תַּעֲשׂוּ לְאַחֲרִיתָהּ אונ וואס וועט איר אבר טאן צום סוף אז דער פורעניות וועט קומען אויף אייך:
ו (א) הָעִזוּ בְּנֵי בִנְיָמִן מִקֶּרֶב יְרוּשָׁלִַם זאמילט אייך איין איר בני בנימין פון צווישן ירושלים (צו גיין היטען אייערי פעסטי שטעט) וּבִתְקוֹעַ תִּקְעוּ שׁוֹפָר אונ אין דער שטאט תקוע בלאזט שופר (מזהיר צו זיין דער מיט דעם פאלק זיא זאלן גרייט זיין צוא איין מלחמה) וְעַל בֵּית הַכֶּרֶם שְׂאוּ מַשְׂאֵת אונ אין דר שטאט בית הכרם הייבט אוף איין אויף הייבונג (כלומר איין פענדיל פון איין סימן וועגין דאס דיא שטאט לייט זאלן זיך איין זאמלן צו מלחמה האלטן) כִּי רָעָה נִשְׁקְפָה מִצָּפוֹן דען איין בייז ווערט גיקוקט פון צפון צו קומן אויף אייך וְשֶׁבֶר גָּדוֹל אונ איין גרוסי בראך: (ב) הַנָּוָה וְהַמְּעֻנָּגָה דָּמִיתִי דיא שיינע אונ דיא מפונקה האב איך גאט פר שניטן (חרוב גימאכט) בַּת צִיּוֹן דס איז די שטאט ציון: (ג) אֵלֶיהָ יָבֹאוּ רֹעִים וְעֶדְרֵיהֶם

בת־ציון: ג אליה יבאו רעים ועדריהם
תקעו עליה אהלים סביב רעו איש
את־ידו: ד קדשו עליה מלחמה קומו
ונעלה בצהרים אוי לנו כי־פנה היום
כי־ינטו צללי־ערב: ה קומו ונעלה
בלילה ונשחיתה ארמנותיה: ו כי כה
אמר יהוה צבאות כרתו עצה ושפכו

תרגום

דציון : ג להּ יתיתון מלכין ומשריתהון יגדון עלהּ משכנין סחור סחור וסיעין גבר ית חבריה : ד זמינו עלהּ עבדי קרבא קומו ונסק בטיהרא וי לנא ארי פנא יומא ארי נגדו טולי רמשא : ה קומו ונסק בליליא ונחבל בירניתהא : ו ארי כדנן אמר יי צבאות קוצו אעא וצברו על ירושלם

ת"א אוי לנו . תענית דף כח כ' . זוהר פרשת ברלשית ופרשת ... ופרשת אחרי מות: כי כה אמר. ספר הזוהר פרשת והתחנן הפרש בין מאמר הנביא פעם כה אמר ה' לבאות ופעם כה אמר ה' אלהים :

קמץ בז"ק הה' רפה

רש"י

נדמיתה אשקלון (לקמן מ"ז): (ג) רועים ועדריהם. משל היא מלכים והיילותיהם: רעו. אכלו: את ידו. את מקומו סביביו: (ד) קדשו. זמנו: אוי לנו. לעת פנות היום: כי פנה היום. כשם' פנה לעת ערב הציתו האור בבית המקדש: (ו) כרתו עצה. לא מפיק ה"א והוא לשון עץ שאין לשון כריתה נופל על העלה ועלה האמור כאן לשון הרבה עצים

מהר"י קרא

(ג) רעו איש את ידו. רעו לשון מרעה ואחר הלי שתפס המקרא אליה יבאו רועים בו בלשון סיים רעו איש את ידו. כלומר שכל אחד ואחד מן האומות המתקבצין עליהן בזוו איש לו: איש את ידו. איש איש במקומו: (ד) קדשו עליה מלחמה. זמינו. ואמרו איש לחבירו היאך נעשה עליה מלחמה אם נקום ונעלה בצהרים. אוי לנו שלא נגמר מלאכתנו לכבוש את העיר עד שיפנה היום: ינטו. ירכינו כמו ויט שכים ויענו האחרים בין ביום ובין בלילה נקום עליה ונשחיתה ארמנותיה: (ו) כרתו עצה.

רד"ק

הנוה כמו נאוה באל"ף מן נאוו לחייך בתורים ענין יופי ונוי וכן ת"י וכיפנקא. ואדוני אבי ז"ל פירש דמיתי כרתי כמו נדמו עמי : (ג) אליה. המשיל המלכים הבאים אליה להחריבה לרועים והעדרים הם חייליהם וצבאותם וכמו זה רבים במקרא והמשיל המלכים והמנהיגים לרועים והעם לצאן כמו הוי רועה אוילי ונתתי להם רועים כלבי והדומים להם וכן תרגם יונתן לה יתיתון מלכים ומשריתהון: רעו איש את ידו. את מקומו וכן רועות על ידיהן כלומר כל מלך אחד או שר יצור על עיר זו' על ערים וכן האחר עד כלותם לכבוש את הארץ: (ד) קדשו עליה מלחמה. אומר איש לחברו כמהר עים זמנו מלחמה על ציון כלומר אף על פי שרעו איש את ידו כולם זמנו עצמם למלחמה על ציון : קומו ונעלה בצהרים. ואמר בפסוק שאחריו קומו ונעלה בלילה זכר צהרים ולילה לפי שהם זמני הפגעים כמו שאמר מדבר באפל יהלך מקטב ישוד צהרים אמרו בזמנים קשים להם עולה עליהם אמר הנביא אוי לנו כי פנה היום כלומר בצהרים שאומרים אויבנו לרעה הוא לנו ולא לטובה כי צהרים קשה לרוב החום ועת יפה לרוב האורה ואנחנו נקח ממנו הרע ולא הטוב כי לנו חשך היום זהו כי פנה היום כלומר האור פנה לו לדרכו והצללים הם נוטים ומתפשטים כי אין לנו אורה אלא חשכה : (ה) קומו. ארמנותיה. שהם חושבים להשגב בהם נשחיתה אותם : (ו) כי כה אמר ה'. כלומר מאת ה' היתה זאת כי הוא

מנחת שי

ו (ד) צללי ערב. במדוייקים כלמ"ד בשוא לבדו ובלד"י צלא מאריך ויש מהם שהלד"י במאריך ומה שכתב בעל מכלל יופי במקום הזה הוא לשון המכלול דף ל"ד ומה שעלה על לבי בענין זה כבר כתבתי בריש פרשת לך לך : (ו) כרתו עלה . לא מפיק ה"א וכן הוא למערבאי והלא כמדנחאי . וקשה לי שלא נמנה עם הזוגים חד מפיק ה"א וחד לא מפיק דלא חשתים אם עלה סוף פרשת שופטים

מצודת דוד

בת ציון לאשה נאוה ומעונגה : (ג) אליה . עתה יבואו אליה רועים ועדריהם ר"ל אנשים שפלים ונבזים הם הכשדים אשר אינם יודעים כבוד המכובדים: תקעו . דרך לתקוע יתדות האוהל בארץ ע"י יתדות : רעו . ר"ל מהם רעו את מקומו סביב' בו ר"ל כ"א מגדודי העכו"ם החריבו את המקום אשר יחנו שמה : (ד) קדשו . יזרזו אלו לאלו ויאמרו הזמינו עליה מלחמה קומו ונעלה עליה בצהרים והוא העת המוכן ביותר למלחמה : אוי לנו כי פנה היום . וכאשר לא יכבשו העיר ביומו ועל כי יהיה רב חפלס לבחת העיר יתאוננו לומר אוי כי פנה היום ועדיין לא לכדנו העיר : כי ינטו צללי ערב . כלל של ערב נטה כי כאשר קרבה השמש לבית מערבה לשקוע יטו הצללים למרחוק ויתארכו ביותר והוא כפל ענין במ"ש : (ה) קומו . מרוב תאותם להשחיתם יאמרו קומו ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה ולא נמתין עד יאיר היום : (ו) כרתו עצה . כרתו העץ אשר סביבות ירושלים לתת עם העפר בסוללה : ושפכו . דרך כובשי

מצודת ציון

והמואס : בת ציון . עדת ציון : (ג) תקעו . ענין תחיבה בדבר מה וכן ותקעתיו יתד (ישעי' כ"ב) : רעו . האכילו המרעה : ידו . מקומו : (ד) קדשו . ענין הזמנה כמו הקדיש קרואיו (צפניה א') : קומו . ענין זרוז : בצהרים . הוא חצי היום : פנה . ענין סבוב : צללי . מלשון צל : (ה) ארמנותיה . מלשון ארמון ובנטרין : (ו) עצה . מלשון עץ :

פירוש ע"ט

צו איר טוען קומען די פאסטוכר אונ זייערי סטאדים כלומר דיא גבורים אונ זייערע היילות תקעו עליה אהלים סביב זייא האבען אריין גישטעקט ארום איר גיצעלטן ארום אונ ארום רעו איש את ידו זיי האבען אפ גיפאשעט איטליכער מאן פון זייא זיין אורט ארום אונ ארום כלומר איטליכר מאן פון די חיילות האט חרוב גמאכט זיין אורט וואס ער האט דארטען גרועט : (ד) (אונ אזו וועלן די בעלי מלחמה ריידן איינר צום אנדערן) קדשו עליה מלחמה ברייט אן אוף איר איין מלחמה קומו ונעלה בצהרים שטייט אויף אונ לאמיר אויף גיין אויף איר אין מיטען טאג (זאגט ירמיה) אוי לנו כי פנה היום וויא איז צו אונז אין דער צייט דם דער טאג האט זיך אוועק גקערט כי ינטו צללי ערב אין דער צייט דס די שאטענס פון פר נאכט האבן ווייט אוועק גיצייגט ווען פאר נאכט האט מען אן גיצונדן דם פייער אין בית המקדש צו פר ברענן אים דער מיט) : (ה) (אונ נאך דם וועלן ריידן דיא בעלי מלחמה איינר צום אנדערן) קומו ונעלה בלילה שטייט אוף אונ לאמיר אוף גיין אויף איר באנאכט ונשחיתה ארמנותיה אונ לאזן מיר פאר דארבען אירע פאלאצן : (ו) כי כה אמר ה' צבאות דען אזו האט גזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות כרתו עצה ושפכו על
ירושלים

עַל־יְרוּשָׁלִָם סֹלְלָה הִיא הָעִיר הָפְקַד
כֻּלָּהּ עֹשֶׁק בְּקִרְבָּהּ׃ ז כְּהָקִיר בּוֹר
מֵימֶיהָ כֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ חָמָס וָשֹׁד
יִשָּׁמַע בָּהּ עַל־פָּנַי תָּמִיד חֳלִי וּמַכָּה׃
ח הִוָּסְרִי יְרוּשָׁלִַם פֶּן־תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ
פֶּן־אֲשִׂימֵךְ שְׁמָמָה אֶרֶץ לוֹא נוֹשָׁבָה׃
ט כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ

ת"א כהקיר בור. ברכות ט מו ערובין י קד: חמס ושד. בבא מציעא דף נט: ביר קרי כגפן

תרגום

מְלֵיתָא הָא קַרְתָּא דְאִתְפְּקִידוּ לָהּ חוֹבְתָא כּוּלְהוֹן אוֹנְסִין בְּגַוָהּ׃
ז כְּגוּבָא דְמַקְיֵם מוֹהִי כֵּן אוֹרִיכוּ וְאוֹתְקִימוּ בְּגַוָהּ עָבְדֵי בִישְׁתָא קָל חֲטוֹפִין וּבְזוֹזִין מִשְׁתְּמַע בָּהּ קֳדָמַי תְּדִירָא עַל כֵּן אַיְתֵיתִי עֲלָהּ מְרַע וּמָחָא׃
ח אִתְרְדָא יְרוּשְׁלֵם דִּלְמָא יִרְחַק מֵימְרִי יָתִיךְ דִּלְמָא אֲשַׁוֵינִיךְ צַדְיָא כְּאַרַע סְדוֹם דְּלָא אִתּוֹתְבַת׃
ט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אִתְבְּזָזָא יִתְבַּזְזוּן כְּמָא דִמְהַלְּכִין עַל שׁוּלֵי גֻפַן לְמִקְטַף שְׁאָרָא דְיִשְׂרָאֵל וְהָתֵיב מַחְתָּךְ עֲלֵיהוֹן

רש"י

כמו דנה לשון דגיס הרבה: העיר הפקד. בכלה פקודתה: (ז) כהקיר. לשון מקור: ביר. באר: כן הקרה רעתה. כן נובעת רעתם תמיד מוסיפים ומחדשים: חלי ומכה. ע"כ אותיתי עלה מרע ומחא: (ח) הוסרי. קבלי מוסר: פן תקע. פן תנתק הוקע לשון ניתוק כמו והוקע אותם (במדבר כה) ויש לשון הסרת הניתוק והרבה תיבות משמשות כן: (ט) עולל. (גרפי"ן בלע"ז) לאחר שבצרו הכרם ובאו עוללות והעניים באים ועוללים אותם כן יבוזו ויחזרו ויבוזו:

מהר"י קרא

אילנותיה. היא העיר הפקד. ת"י היא קרתא דאיתפקידו בה חובהא: הפקד. לשון פקדון: (ז) כהקיר. לשון מקור: ביר. לשון ביר כלומר כאשר ינבע הבור את מימיו שאינו פיסק כך הנביע רעתכם כמו שמפרש והולך חמס ושוד ישמע בה וגו': (ח) פן

רד"ק

רוצה להשחיתה והעיר את רוחם לבא אליה וכאילו אמר להם כרתו עצה. עצה כמו עץ וההא אינה לכינוי כי הוא רפה אמר כרתו עצים לעשות מהם דיק ולשפוך סוללה על ירושלם והם האבנים שמשליכין בדיק וכדומה לו על העיר לנתוץ חומותיה ומגדליה ולדעת יונתן סוללה הוא תל גבוה שתרגום סוללת מליתא והוא ששופכין עפר ועצים תוך החפירות אשר סביב העיר עד שממלאים אותם מעפר ועצים תלים סביב לעיר על סלוי החפירות כדי לעלות מהם לחומה והוא הנקרא סוללה: העיר הפקד. היא העיר שהפקד עונה אעפ"י שהאריך לה הקב"ה לא יאריך לה עוד כי כלה עשק בקרבה בכל העיר ימצא אדם עשק בקרבה כלומר אפילו בתוך העיר עושקים אין צריך לומר חוץ לעיר בדרכים: (ז) כהקיר ביר. כהקיר מן מקור ביר כמו באר אמר כמו שהבאר מימיה נובעין תמיד בלי הפסק כן הקרה רעתה וזהו שאמר על פני תמיד ומה שאמר תמיד כלומר שאני רואה ומשגיח לעד לא כמו שהם אומרים אין ה' רואה אותנו: חלי ומכה. אמר חמס ושוד חלי ומכה ישמע בה שמחלים העניים ומכים אותם כמו שנאמר ופני עניים תטחנו או פירושו עונש החמס והשוד שהם עושים אני מביא עליהם חלי ומכה וכן ת"י כגובא דמקיים מוהי וגו' כבעמוד: (ח) הוסרי. פן תקע נפשי ממך. שאם לא תוסרי יפרד רצוני ממך שלא ארצה לך. תקע נפשי ממך כמו ותקע כף ירך יעקב ענין הסרת הדבר ממקומו ושרשו קעע או יקע: לא נושבה. כאלו לא נושבה מעולם כך תהיה שממה וי"ת כארע דסדום דלא אתותבת: (ט) כה אמר ה'. עולל. מקור מן הדוגמה למרובע כי שרשו עלל אמר כמו שמעללין הגפן אחר שבצרו אותה שישובו על העוללות הנשארות ויבצרו אותם כן יעשו האויבים כי שארית ישראל הוא כמו העוללות בגפן ועוד פירש ואמר השב ידך כבוצר על סלסלות כל אחד מהאויבים יאמר להבירו השיב ידך לבוז ולשלול כמו שהוא בוצר ומשים בסלסלים ומשיב ידו פעם אחר פעם עד שיעולל הגפן כולה ויונתן פירש השב ידך דברי הנביא כנגד האל ותתיב מחתך עליהון כדקטיף על סלסלין. סלסילות. כמו סלים ששרשו סלל והדגש לאות סלי

מנחת שי

פסיק וזה לא מפיק וכן מתורגם שם לא תחביל ית אילנה וכאן מתורגם קוליא אמה וי"ל דפלוגתא לא קא מיירי: (ז) כהקיר. אלי המקרא בפסוקים כן מצאתי

מצודת ציון

סללה. הוא הל העפר למול העיר: הפקד. ענין השגחה כמו לא אפקד (לעיל ה'): (ז) כהקיר. ענין נביעה והוא מלשון מקור: ביר. כמו באר: ושוד. עושק: על פני. כמו לפני וכן לא יהיה וגו' ע"פ (שמות כ'): (ח) הוסרי. מלשון מוסר: תקע. ענין הסרה מן המקום וכן ותקע נפשי מהם (יחזקאל כ"ג): (ט) עולל יעוללו. כן

מצודת דוד

העיר לשפוך תל עפר מול העיר ומשימים בה עלים ועולים עליה להלחם על העיר וכן וישפוך סוללה (יחזקאל כ"א): הפקד כלה. כלה לומר המקום השגיח בכל העיר ונמצא עושק בקרבה: (ז) כהקיר ביר. כמו הבאר שמימיו נובעים והולכים כן רעתם נובעת ואינה פוסקת: חמס ושוד. זעקת חמס ושוד נשמע בה לפני תמיד לכן אביא עליה חלי ומכה: (ח) הוסרי. קבלי מוסר פן תסיר נפשי ממך: ארץ לא נושבת. כאלו לא היתה מיושבת מעולם: (ט) עולל יעוללו כגפן. כמו הגפן אחר שבצרו אות'

פירוש ע"ט

יְרוּשָׁלַיִם סוֹלְלָה שְׁנַייד אַפּ גִיהִילְץ אִיהְר אוּמוֹת אוּנ גִיסְט אוֹיף יְרוּשָׁלַיִם אַיין שַׁאנְץ הִיא הָעִיר הָפְקַד זִי אִיז דִי שְׁטָאט ווֹס אִיר בַּאפֶעלוּנְג אִיז גִיקוּמֶן דָס נָאט בַּאפֶעלְט אוֹיף אִיר אִירֶע זִינְד כֻּלָּהּ עֹשֶׁק בְּקִרְבָּהּ זִי גָאר אִיז רוֹבוּנְג אִין אִיר׃ (ז) כְּהָקִיר בּוֹר מֵימֶיהָ אַזוֹ ווִי אַיין קְוָועל בְּרוּנֶען קְוָועלְט אִירֶע נוֹאסֶער כֵּן הֵקֵרָה רָעָתָהּ אַזוֹי קְוָועלְט יְרוּשָׁלַיִם אִיר בֵּייז (כְּלוֹמַר זַייא מֶערִין תָמִיד אוּנ טוּעֶן נַייעֶ עֲבֵירוֹת) חָמָס וָשֹׁד יִשָּׁמַע בָּהּ רוֹב אוּנ בְּרֶעכִינִישׁ ווֶערְט תָמִיד גִיהֶערְט אִין אִיר פָאר מִיר נָאט (דְרוּם הָאב אִיךְ גִיבְּרַאכְט אוֹיף אִיר) חֳלִי וּמַכָּה קְרַאנְקְשַׁאפְט אוּנ מַכּוֹת׃ (ח) הִוָּסְרִי יְרוּשָׁלַיִם ווֶער גִישְׁטְרָאפְט דוּא יְרוּשָׁלַיִם כְּלוֹמַר זַייא מְקַבֵּל מוּסָר פֶּן תֵּקַע נַפְשִׁי מִמֵּךְ ווָארוּם טָאמֶער ווֶעט פַר רוּקְט ווֶערֶען מַיין ווִילֶען פוּן דִיר פֶּן אֲשִׂימֵךְ שְׁמָמָה אֶרֶץ לוֹא נוֹשָׁבָה טָאמֶער ווֶעל אִיךְ דִיךְ מַאכֶען ווִיסְט אַזוֹי ווִי אַיין אוּם בַּזֶעסִין לַאנְד דָס מֵיינְט עֶר סְדוֹם׃ (ט) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹ הָט גִזָאגְט נָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֵי חַיָילוֹת עוֹלֵל יְעוֹלְלוּ כַגֶּפֶן שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל קְלוֹיבִּין ווֶעלֶען גְקְלַיבְּן

ט כְּגֶפֶן שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל הָשֵׁב יָדְךָ כְּבוֹצֵר עַל סַלְסִלּוֹת: י עַל מִי אֲדַבְּרָה וְאָעִידָה וְיִשְׁמָעוּ הִנֵּה עֲרֵלָה אָזְנָם וְלֹא יוּכְלוּ לְהַקְשִׁיב הִנֵּה דְבַר יְהוָה הָיָה לָהֶם לְחֶרְפָּה לֹא יַחְפְּצוּ בוֹ: יא וְאֵת

תרגום

בִּדְקְטִיף עַל סַלְסְלִין: י עַל מַן אֲמַלֵּיל וְאַסְהֵיד וִיקַבְּלוּן אוּלְפַן הָא אִטְפְּשַׁת אוּדְנְהוֹן וְלָא יְכְלִין לְמֵיצַת הָא פִּתְגָמָא דַיְיָ הֲוָה לְהוֹן לְחִיסוּדִין מִדְּלָא צָבַן בֵּיהּ: יא וְיָת נְבוּאַת דַיְיָ בִּתְקוֹף מִן קֳדָם יְיָ

ת״א הנה ערלה אזנם. שבת יד קח:

קמץ בז״ק

רש״י

השב ידך. אתה האויב השב ידך לכלול שנית כבוצר המשיב ידו על סלסלות המסלסל ומחפש העוללות וכן היה׳ מתחלה׳ את יהויקים והרגו והמליך את יכניה חזר לסוף שלשה חדשי׳ והגלהו חזר לסוף עשתי עשרה שנה והגלה את צדקיהו. סלסלות (רבירקיר״ש בלע״ז) כמו סלסלה ותרוממך (משלי ד) כך פירש דונש ומנחם פירש לשון (סלפליר״ש בלע״ז): (י) ואעידה. לשון התראה: ערלה. אטומה וכן כל לשון ערלה: לחרפה. מחרפין אותו: (יא) ואת חמת ה׳

מהר״י קרא

הקץ נפשי ממך. פן יעתק נפשי: (ט) כבוצר על סלסלות. כבוצר האומר לחברו השב ידך והרם סלסלות כמו סלסליה ותרוממך. כך פתר ר׳ מנחם הזקן. ומנחם בן סרוק פתר סלסלות כמו סל שהבוצר ענבים כוצר ומשים בסל. ודונש בן לברט תשיבו ופתר סלסלות כמו סל החלות ושת לעקלקלות ועיקל מישרים והוא פתר סלסלות. הם דליות הגפן: (י) הנה ערלה אזנם. [אטומה אזנם]: הנה דבר ה׳ היה להם לחרפה. כלומר לחרפה ולבושת יבואו לפי שאינן חפיצין בדבר ה׳: (יא) ואת חמת ה׳ מלאתי נלאתי הכיל. כלומר מנבואה מלאתי שאומרים לי שהכתו ישפוך על עולל בחוץ: ועל סוד בחורים. ת״י על

רד״ק

תורי ובסלסלות נכפלה גם כן פ״א הפעל: (י) על מי. ואעידה. ענין ההזהרה כמו העד העיד בנו האיש ובא בלשון עדות כי המזהיר באחד מזהיר בו בפני עדים כדי שלא יכחיש בו אחר כן: ולא יוכלו להקשיב. הם עושים עצמם כאילו ערלה אזנם ואין בהם יכולת להקשיב: לחרפה. כי מה שהוא חרפה לאדם לא ירצה לשמע׳ כן היא להם דבר ה׳: (יא) ואת חמת. חמת ה׳ היוצאת על ישראל מלאתי ממנת עד שנלאתי

מנחה שי

בספרי מקראות כ״י: בוד. כיד קרי והמלה מלעיל בבני פבטי״ן: (י) לא יחפצו בו. בספר אחד כ״י כתיב ולא בוא״ו וגם במקרא ישנה מויניציאה יש הערה מחילוף זה ובספרים אחרים כמוב לא בלא וא״ו: (יא) ואת חמת ה׳ מלאתי.

מצודת דוד

וכאשר עוללות הבוצרים נלקט גם העוללות כן יהיה שארית ישראל כי יחזור האויב להגלות גם אותם: השב ידך. אתה האויב השב שנית ידך לקחת בגולה את הנסתרים כמו הבוצר המשיב שנית ידו בעבור לנתבמם ולחפש אחר הענבים הנסתרים מעיניו: (י) על מי אדברה. אל מי אדבר ואזהיר וישמעו אלי: ערלה אזנם. כאלו הוגם אטומה ולא יוכלו להקשיב אמרים: לחרפה. שמיעת דבר ה׳ יחשב להם לכלימה לכן לא יחפצו בו: (יא) ואת חמת ה׳.

מצודת ציון

נקרא הלקט שאחר הבציר כמו לא תעולל אחריך (דברים כ״ד): כבוצר. כן נקרא תליפת הענבים מן המחובר כמו כי תבצור כרמך (שם): על. בעבור: סלסלות. ענין נסתום והפוש כמו סלסלה ותרוממך (משלי ד׳): (י) על מי. אל מי: ואעידה. ענין אזהרה והתראה כי על פי רוב מתרין בעדים שלא יכחשו: ערלה. ענין אטום החימם אשר אני רואה עליכם הנה מלאתי ממנה כי רבה היא:

פירוש ע״ט

גיקליבן ווערן דם איבער בלייבונג פון די ישראל אזוי ווי איין וויין שטאק דאס מען שנייד אפ זיינע וויין טרובן אונ די ארימע לייט קומען אונ קלויבן אים נאך איין מאל אזו וועט מען צווייא מאל ברובן דם איבר בלייבונג פון די ישראל (אונ דאס זאגט ער אוף די מחריבי הבית) השב ידך כבוצר על סלסלות קער אום דיין האנד צו ברובן זיי דם אנדערי מאל אזוי ווי דר שניידר וואס שנייד אפ די וויין טרויבין קערט אום זיין האנד דם אנדערע מאל אויף דיא היטערשטי וויין טרובן אום צוא זוכען זיי אונ אזו איז גוועזן צום ערשטן דאט נבוכדנצר פר טריבען דעם יהויקים אונ הט אים געהרגת אונ הט גמאכט קיניגן זיין זון יכניהו אונ אין דריי חדשים ארום הט ער דעם יכניה א׳ פאר טריבן אונ האט גימאכט קיניגן דעם צדקיהו אונ אין עליף יאר ארום האט ער דעם צדקיהו אוך פאר טריבן: (י) על מי אדברה ואעידה וישמעו צוא וועמען זאל איך ריידען אונ זאל מהרה זיין אונ זיי זאלן צוא הערין צו מיר הנה ערלה אזנם נון זייער אויער איז פר שטאפט אונ זיי קענין נית פאר נעמין הנה דבר ה׳ היה להם לחרפה נון גאטס רייד איז גיווארין צו זיי צו זיין לעסטערונג (זייא שפעטן דרום לא יחפצו בו זיי באגערן נית אין דעם דבור: (יא) (זאגט ירמיה) ואת חמת ה׳ מלאתי אונ

משלי חכמים

(י) על מי אדברה ואעידה וגו׳ שפוך על עולל בחוץ וגו׳. דער ענין איז למשל איינער (ראובן) איז געקומען צוא אנגביר ער זאל אים בארגין געלט. האט דער נגיד גיזאגט צו ראובן אז דו ווערסט מיר ברענגען אערב וועט עס זאל זיך תתמנן פון דיינעט וועגין צוא בצאהלין אויב דו ווערסט נית בצאלין. וועל איך דיר בארגין דאס געלט) ראובן הט געברענגט זיינעם אגוטען פריינד שמעון ער זאל זיין אערב. דער גביר האט גיזאגט שמעון איז ארעם ווס וועל איך ביי אים נעמען אויב דו ווערסט נית בצאהלין. הט ראובן געברענגט נאך אנגעזעען פריינד יהודה. האבן ביידע זיך געחתמת אויף דעם וועקסיל. אין אקורצע ציים שפעטער האט גיברענט ביים יהודה. איז שמעון שטארק דער שראקין גיווארין. מענטשין האבין גיפרעגט ביי שמעון וואס שרעקסטו אזוי שטארק פון יהודה׳ס שרפה. האט שמעון גיזאגט איך מיט יהודה זענין מיר ניחתמת אויף אוועקסיל פאר ראובנ׳ס וועגין טאמער וועט ראובן נית בעצאהלין וואלט איך בעצאהלט אבאלבין חוב. איצט אז ביים יהודה איז זיין פארמעגין פאר ברענט גיווארין אויב ראובן וועט דעם חוב נית צאהלין וועל איך דאך אליין מוזין צאהלין דעם גאנצין חוב. דאס זאגט דר נביא ווען הקב״ה האט גיוואלט געבין די תורה צו די יודין האט ער גיוואלט אז דיא יודין זאלין אים געבין ערבים אז זייא וועלען מקיים זיין דיא תורה. האבין דיא יודין גיגעבין צוויי ערבים. איין ערב זענין די קליינע קינדער אונ דר אנדערער ערב זענין די

חֲמַת יְהוָה מָלֵאתִי נִלְאֵיתִי הָכִיל
שְׁפֹךְ עַל־עוֹלָל בַּחוּץ וְעַל סוֹד בַּחוּרִים
יַחְדָּו כִּי־גַם־אִישׁ עִם־אִשָּׁה יִלָּכֵדוּ זָקֵן
עִם־מְלֵא יָמִים׃ יב וְנָסַבּוּ בָתֵּיהֶם
לַאֲחֵרִים שָׂדוֹת וְנָשִׁים יַחְדָּו כִּי־אַטֶּה
אֶת־יָדִי עַל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ נְאֻם־יְהוָה׃
יג כִּי מִקְּטַנָּם וְעַד־גְּדוֹלָם כֻּלּוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע
וּמִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלּוֹ עֹשֶׂה שָּׁקֶר׃

הגרי"ב ב' פסוקים לקמן ח י. ת"א שפוך על עולל. שבת קנ קיט:

תרגום

אִתְמְלֵיתִי לְאֵיתָאָה לְסוֹבָרָא וְלָא יָבֵילְתִּי לְמִשְׁפַּךְ עַל יַנְקִין בְּשׁוּקָא וְעַל סִיעַת עוּלֵימִין כַּחֲדָא אֲרֵי אַף גְּבַר עִם אִתָּא יִתְאַחֲדוּן סָב עִם דִשְׂבַע יוֹמִין׃
יב וְיִסְתַּחֲרוּן בָּתֵּיהוֹן לְאוֹחֲרָנִין חַקְלָן וּנְשִׁין כַּחֲדָא אֲרֵי אֲרִים יַת מְחַת גְּבוּרְתִּי עַל יָתְבֵי אַרְעָא אֲמַר יְיָ׃
יג אֲרֵי מִזְעֵירְהוֹן וְעַד רַבְּהוֹן כּוּלְּהוֹן אַנְסֵי מָמוֹן וּמִסָּפֵר וְעַד כָּהֵין כּוּלְּהוֹן עבדי

רש"י

מלאתי. לכי מלא נבואה לבוא חמת ה' עליהם : הכיל. כמו להכיל (אשופרי"ר בלע"ז) : שפוך על עולל. לשפוך על היונקים : בחוץ. בשוק : מלא ימים. קרוב למות והוא יתר על זקן : (יב) שדות ונשים יחדו. יוסבו לאחרים : (יג) בוצע בצע. אונס ממון :

מהר"י קרא

סיעת עולימין : כי גם איש עם אשה ילכדו זקן עם מלא ימים. דבר זה שלא ישאר מהן פליט. גורם : (יב) ונסבו בתיהם לאחרים. ומפני מה עתיד לשפוך חימה על הקטנים והגדולים: (יג) כי מקטנם ועד גדולם כולו בוצע בצע. בוצע לשון עושק.

רד"ק

להכילה : שפוך על עולל. לשפוך החמה על עולל : בחוץ כלומר שיהרגו האויבים העוללים בחוצות בלי חמלה וכן נשפכה החמה על סוד בחורים יחדיו. ולא תועיל להם כחם. סוד ר"ל סיעה שמתחברים יחד בסוד אחד ובעצה אחת ולא יועילם כל זה : איש עם אשה. כלומר עם אשתו : זקן עם מלא ימים. כי לא יחמלו על זקן ומלא ימים הוא יותר מהזקן. ת"י ואת חמת ה' וית נבואת ה' בתקוף מן קדם ה' אתמליתי : (יב) ונסבו. שדות ונשים. וכן שדותיהם תהיינה לאחרים : (יג) כי מקטנם. כמו שחטאו כולם כן ילקו כולם : מנביא. נביא השקר וי"ת ומספר ר"ל סופר מזהיר העם וכן כהן כהן

מנחת שי

יש פסיק בין ה' למלאתי כי מלא כל הארץ כבודו : (יג) כי מקטנם ועד גדולם. כל זה הענין הוא כתוב לעיל סימן ח' עם אחד הפסוקים הבאים אחר זה במלות שונות למטה כתוב מקטנם ועד גדול והנה מקטנם ועד גדולם. למטה כלה נה"א והנה כלו בוא"ו. למטה וירפו והנה וירפאו והוא חד מן ד' זוגים אן ב' ב' קדמאה מפיק א' ותניינא לא מפי' א' וסימן בנ"כ א' ז'. למטה את שבר בת עמי. והנה את שבר עמי :

מצודת דוד

נלאתי הכיל. נעשיתי עיף ויגע לסבול הלער בראותי שהחימה היא לשפוך על קבוצת העוללים היושבים בחוץ מקום קבוצת העוללים : ועל סוד. על קבוצת בחורים על כלם יחדיו : ילכדו. ברשת החימה : מלא ימים. מי שנשלם ימיו והוא קרוב למות : (יב) ונסבו. ילאו מאתם ויסובבו להאומות : יחדיו. בפעם אחת : אטה את ידי וגו'. להכות אותם בה והוא ענין מלילה : (יג) בוצע בצע. גוזלים הון מאחרים : ומנביא. מנביא השקר עד כהני הבמות :

מצודת ציון

כמו עללי לב (לק' ט'): להקשיב. ענין שמיעה והאזנה : (יא) נלאיתי. ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מצרים (שמות ז') : הכיל. ענין הסבלה והחזקה כמו מרבה להכיל (יחזקאל כ"ג) : עולל. ילדים רכים : בחוץ. בשוק : סוד. קבוצה הנאספת להמתיק סוד ועלה וכן בסוד משחקים (לקמן ט') : (יג) בוצע בצע. גוזלים הון וכן

פירוש ע"ט

מיט נאמט גרים צארן בין איך דר פילט גיווארן (כלומר מיין הארץ איז פול מיט נבואה דם נאמט צארן ווערט קומען אוף זיי) נלאיתי הכיל איך בין מיד גווארן צוא דר ליידן דעם צער וואס איך האב פון דער נבואה דער צארן איז אן גברייט שפוך על עולל בחוץ עס זאל פר גאסן ווערן אוף די יונגע קינדער אין מארק אונ אוף דעם איין זאמלונג פון די בחורים אוף אלע מיט אנאנדער כי גם איש עם אשה ילכדו דען מאנען מיט ווייבער וועלן אוך בצווינגן ווערן איין אלטער מאן מיט דעם ווס איז פול מיט טעג דם איז דער וואס איז שוין גאנץ אלט אונ איז נאהינט צום טוט די וועלן אוך בצווינגען ווערין אין דער געץ : (יב) ונסבו בתיהם לאחרים אונ זייערע הייזער וועלען גרינגעלט ווערן צו אנדערי שדות ונשים יחדו זייערי פעלדר אונ זייערע ווייבר וועלין גיקערט ווערן צוא אנדערע כי אטה את ידי על יושבי הארץ נאם ה' דען איך וועל נייגן מיין האנט שלאק אוף די זיצר פון דעם לאנד אזו זאגט גאט : (יג) כי מקטנם ועד גדולם כלו בוצע בצע דען פון זייער קליין אונ ביז זייער גרוס טוען זיי אלע רויבען פרעמד געלד ומנביא ועד כהן כלו עשה שקר אונ פון דעם נביא אונ ביז אין כהן טוען זייא אלע

משלי חכמים

צדיקים. ווען עס זענען גיוועזין צדיקים אונ האבען גילערינט תורה. האבען זיי באצאהלט די ערבות. אפילו קינדער האבען ניט גילערינט קיין תורה זענין זיי אויך ניט גישטראפט גיווארן. זאגט דער נביא איצט הנה ערלה אזנם. זייער אויער איז פאר מאכט אונ דיא רייד פון הקב"ה איז ביי זייא אחרפה זייא ווילען דאס גאר ניט. שפוך על עולל בחוץ, ווערט ה"ו אויס גיגאסען ווערין דער כעס פון הקב"ה אויף די קליינע קינדער וואס זייא זענין אין גאס אונ קומען ניט אין חדר אונ ניט אין בית המדרש צו לערנין תורה. ווארום דיא גאנצע ערבות איז דאך גאר אויף דיא קליינע קינדער געבליבען :

יד וַיְרַפְּאוּ אֶת־שֶׁבֶר עַמִּי עַל־נְקַלָּה
לֵאמֹר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃
טו הוֹבִשׁוּ כִּי־תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ
לֹא־יֵבוֹשׁוּ גַּם־הַכְלִים לֹא יָדָעוּ לָכֵן
יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים בְּעֵת־פְּקַדְתִּים יִכָּשְׁלוּ
אָמַר יְהוָה׃ טז כֹּה אָמַר יְהוָה עִמְדוּ עַל־
דְּרָכִים וּרְאוּ וְשַׁאֲלוּ ׀ לִנְתִבוֹת עוֹלָם
אֵי־זֶה דֶרֶךְ הַטּוֹב וּלְכוּ־בָהּ וּמִצְאוּ

תרגום

עבדי שקר: יד ואסיאו
ית תבר כנשתא דעמי
במלי שקריהון למימר
שלמא שלמא ולית
שלם: טו עליהון למבהת
ארי תועבתא עבדו אף
מבהת לית אינון בהתין
אף אתכנעא לית אינון
ידעין בכן יתרמון
קטילין בעדן דאסער
עליהון חוביהון יתקלון
אמר יי: טז כדנן אמר יי
קומו על אורחן וחזו
ושאילו לשבילין דמן
עלמא אידא אורחא
דתקנא והליכו בה
ואשכחו

ת"א כוביטו. עם : ושאלו. עקירה. לקמן ח' י : קמץ בז"ק מרגוע

רש"י

(יד) על נקלה. קל הוא לנביאי השקר להוציא מפיה' ולומר שלו' יהיה לכם ובדבר זה מרפאין בדבור' את השבר העתיד לבא עליהן: (טו) הובישו. עליהן למבהת: הכלים. כמו להכלים: גם בוש לא יבושו. אינם

מהר"י קרא

(יד) על נקלה. דבר קל: (טו) בנפלים. ת"י יתרמון קטולין: (טז) ושאלו לנתיבות עולם. הם הדורות הראשונים לאי זה דור

רד"ק

הבעל או מכהני הלוים כי גם הם היו רעים: (יד) וירפאו. נביאי השקר והכהנים רפאו את שבר עמי: על נקלה. כלומר על אמירה נקלה שאין בו ממש: לאמר שלום שלום ואין שלום. הם אמרו שלום והנה אין שלום כי הנה האויב בא יום יום: (טו) הובישו. פירוש בתמיה כשעשו תועבה הובישו לא הובישו: גם הכלים לא ידעו. פירוש לא הרגישו בכלימה שיכלימם אדם על רוע מעשיהם: לכן יפלו בנופלים. נביאי השקר וכהני הבעל יפלו בעת שיפלו שאר הנופלים מישראל וזה יהיה בעת פקודתם שאפקוד עליהם חטאתם והוא יום חורבן הבית והעיר: (טז) כה אמר ה' עמדו על דרכים. פירוש עמדו בדעתיכם על הדרך הטוב ועל הדרך הרע וראו בבינתכם ואמר זה כמו שאמר אליהו לעובדי הבעל עד מתי אתם פוסחים על שתי הסעיפים אם ה' הוא האלהים לכו אחריו וכן אמר להם הנה נביאי האמת אומרים לכם הוסרו ושובו מדרכיכם הרעים ואל תנתנו ביד אויב ונביאי השקר אומרים להם טוב הוא הדרך שאתם אוחזין לא תסורו ממנו ומה שהנביאי' מפחידים אתכם כי תנתנו ביד אויב אל תיראו כי שלום יהיה לכם ועתה בחנו בשכלכם איזה הוא הדרך הטוב גם שאלו בעבור נתיבות עולם כמו שאמר משה רבינו עליו השלום שאל אביך ויגדך כן אמר להם שאלו נתיבות עולם כלומר שאלו בעבור הדרכים אשר מעולם כלומר הדורות שעברו ותמצאו כי מי שאחז דרך האמת בא לו הטוב. ומי שאחז דרך שמורים אתכם נביאי השקר בא לו הרע לפי שאחז בדרך השקר משני פנים אלה תוכלו להכיר איזה הדרך הטוב ולכו בה או מדרך

מצודת דוד

(יד) וירפאו. הם מרפאים את שבר עמי ורעתם העתידה לבא ר"ל הם מוציאים מלבם דאגת הרעה הבאה: על נקלה. עם אמירה נקלה ומבוזה לאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה וכזה המה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום והמה מכזבים: (טו) הובישו.

מצודת ציון

עוכר ביתו בוצע בצע (משלי ט"ו): (יד) על. היא כמו עם: נקלה. מלשון קלון ובזיון: (טו) הובישו. מלשון בושה: תועבה. דבר איסור ונגאל: הכלים. מלשון כלימה: פקדתים. ענין זכרון: (טז) לנתיבו'.

ר"ל עכ"ז היה להם להנביאים והכהנים להיות נכלמים כאשר עשו דבר תועבה כדרך החסידים אשר יכלמו אם באה לידם דבר תועבה בנקלה: גם בוש לא יבושו. ר"ל לומר עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה: גם הכלים לא ידעו. אינם יודעים מה היא כלימה וכפל הדבר במ"ש: לכן יפלו בנופלים. הנביאים והכהנים המה יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י האויבים: בעת פקדתים יכשלו. בעת שאזכור עליהם עונם להפרע מהם והוא בזמן החורבן אז יכשלו גם המה: (טז) וראו. העוברים והשבים ושאלו אותם על נתיבות העולם אי זה הדרך היותר טוב ולכו בה ואז תמצאו מרגוע ומנוחה והוא ענין מליצה לומר שאלו לחכמים והם יורו לכם דרך הטוב:

פירוש ע"ט

אַלֶע פאַלְטְשִׁי זאַכֶן: (יד) וַיְרַפְּאוּ אֶת שֶׁבֶר עַמִּי עַל נְקַלָּה
אונ דיא פאלטשי נביאים טוען היילען דעם בראך
פון מיין פאלק ישראל מיט גרינגע רייד (כלומר
עס איז גרינג ביי זיי ארום ציען פון זייער מול רייד)
לאמר שלום שלום צו זאגין צוא די ישראל שלום שלום
ווערט זיין צו אייך אונ מיט די רייד היילן זיי זייער
בראך וואס איז אן גברייט צו קומן אויף זיי אבר אין
אמת ואין שלום אונ עס ווערט ניט זיין קיין שלום צוא
זיי: (טו) הובישו כי תועבה עשו זיי וואלטן זיך על כל
פנים גקערט צו שעמן וואס זיי האבן גטאן איין אום
ווערדיקייט אבער גם בוש לא יבושו זייא שעמען זיך
אפילו ניט מיט דיא מעשים רעים גם הכלים לא ידעו
אונ זייא ווייסין אפילו ניט צוא שעמין זיך לכן יפלו
בנופלים דרום וועלן זיי פאלין צווישין די וואס וועלין
פאלין בעת פקדתים יכשלו אמר ה' אין דר צייט וואס איך
וועל זיי גידענקן אויף זייערי זינד צו גיצאלט ווערן
פון זיי וועלן זיי גישטרויכילט ווערן אזו זאגט גאט:
(טז) כה אמר ה' אזוי האט גאט גיזאגט עמדו על דרכים
וראו שטייט איר ישראל אויף די וועגן אונ זעהט די
עוברים ושבים ושאלו לנתיבות עולם אונ פרעגט זייא
אויף די שטעגן פון דר וועלט אי זה דרך הטוב וועלכר
וועג עס איז גוט ולכו בה אונ גייט אין דעם וועג
ומצאו מרגוע לנפשכם דען ווערט איר גפונן איין רואונג
צו אייערע לייבר ויאמרו לא נלך האבן זיי גזאגט מיר

ווילען

מַרְגּ֣וֹעַ לְנַפְשְׁכֶ֑ם וַיֹּאמְר֖וּ לֹ֥א נֵלֵֽךְ׃
יז וַהֲקִמֹתִ֤י עֲלֵיכֶם֙ צֹפִ֔ים הַקְשִׁ֖יבוּ לְק֣וֹל
שׁוֹפָ֑ר וַיֹּאמְר֖וּ לֹ֥א נַקְשִֽׁיב׃ יח לָכֵ֖ן
שִׁמְע֣וּ הַגּוֹיִ֑ם וּדְעִ֥י עֵדָ֖ה אֶת־אֲשֶׁר־בָּֽם׃
יט שִׁמְעִ֣י הָאָ֔רֶץ הִנֵּ֨ה אָנֹכִ֜י מֵבִ֥יא רָעָ֛ה
אֶל־הָעָ֥ם הַזֶּ֖ה פְּרִ֣י מַחְשְׁבוֹתָ֑ם כִּ֤י עַל־
דְּבָרַי֙ לֹ֣א הִקְשִׁ֔יבוּ וְתוֹרָתִ֖י וַיִּמְאֲסוּ־

בָֽהּ׃

ת"א הנה אנכי . קדושין דף מ :

תרגום

וְאַשְׁכְּחוּ נְיָח לְנַפְשְׁכוֹן וַאֲמַרוּ לָא נֵיזֵיל :
יז וַאֲקֵימִית עֲלֵיכוֹן מַלְפִין קַבִּילוּ לְמַלֵי נְבִיַיא וַאֲמַרוּ לָא נְקַבֵּיל :
יח בְּכֵן שְׁמָעוּ עַמְמַיָא וּדְעִי כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל יַת חוֹבֵיהוֹן :
יט שְׁמָעִי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי בִּישְׁתָּא עַל עַמָא הָדֵין תּוֹשְׁלָמַת עוֹבָדֵיהוֹן אֲרֵי לְפִתְגָמֵי עַבְדֵי נְבִיַיא לָא קַבִּילוּ וְאוֹרַיְתִי וְקָצוּ בַּהּ :

למא

מהר"י קרא

השפיע הקב"ה טובה לדורות שהתקינו מעשיהן או לדורות שקלקלו מעשיהן הלא אם יורו אתכם ויאמרו לכם לדורות שהטיבו דרכיהם הטוב אף אתם אי זה דרך הטוב תלכו בה ומצאו מרגוע לנפשכם. ומשמאנו ללכת בהם: (יז) והקימותי עליכם צופים. הם הנביאים כדכתיב בן אדם צופה נתתיך ואמרתי לכם מעתה הואיל ואינכם רוצין ללכת בדרך הטוב: הקשיבו. לדברי הנביא שמכריז לכם שהאומות באין עליכם כצופה שעומד על המגדל ורואה חרב בא לעיר ותקע בשופר והזהיר את העם: ויאמרו לא נקשיב. כלומר לא נפל פחדם של אומות עליהם: (יח) לכן שמעו הגוים. הקבצו ובואו עליהם: ודעו עדה. את כנסת ישראל דעי לך את אשר יארע לכם לישראל: (יט) פרי מחשבתם. שילום מעשיהם. כי על כן:

רש"י

מתביישין ממעשיהם הרעים: (טז) מרגוע. מנוחה: (יז) והקימותי עליכם צופים. הוא שמעמידין אנשים על המגדלים בעת החירום אים צופה ורואה אם גייס בא לעיר תוקע בשופר ומזהיר את העם להחלץ ולבא על החומה אף אני העמדתי נביאים המשמיעים אתכם מן הפורענות הבאה להזהרו ולתקן דרכיכ' שתנצלו והוא כשופר תקיעות הצופה הקשיבו לקול השופ' הזה והנצלו: והקימותי. פי' העמדתי להם כבר וכן תירגום יונתן ואקימית: צופים. (גיט"ש בלע"ז): (יח) את אשר בם. את הרעה אשר בידם: (יט) פרי מחשבותם. שכר מחשבותם: ותורתי וימאסו בה. הרי זה דוגמת עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות ט"ו) שהיה לו לומר היה לי לישועה אף כאן היה לו לומר

רד"ק

השכל או מדרך הקבלה: ומצאו מרגוע לנפשכם. ובזה תמצאו מרגוע נפש ונחת רוח בשתי הסעיפים וכשאמרתי לכם זה אמרתם לא נלך ולא נתקר על הדרכים כי מה שאנו אוחזין הוא טוב בעינינו: (יז) והקימותי. צופים. נביאי אמת שמזהירים אותם ואומרים להם הקשיבו לקול השופר ראו איך מבטיחין אתכם נביאי השקר על תוהו שאומרים לכם שלום יהיה לכם ועתה הקשיבו לקול שופר שתוקעים סביבותיכם בשופר מפני האויב להניס העם. ויאמרו לא נקשיב וכן אמרו לא נחוש לכל זה כי אנחנו בירושלם נהיה בשלום וי"ת ואקימית עליהון וגו' כבעמוד: (יח) לכן שמעו הגוים. שאר העמים שמעו כי אני מזהיר בכם: ודעי עדה. ואת עדת ישראל דעי: את אשר בם. כמו שאמר ראי את עונך וזהו את אשר בם העונות אשר באנשיך מקטנם ועד גדולם וכן תרגם יונתן ודעי כנישתא דישראל ית חוביהון: (יט) שמעי הארץ. כי את עד ביני וביניהם הארץ ולא אמר השמים כי גם הם עדים לפי שהארץ תהיה חרבה בעונה: פרי מחשבותם. איני אומר שיענישם על המחשבה לבד אלא על מעשיהם שהם פרי מחשבותם שהם חושבים שאין אני רואה מעשיהם לפיכך הו.כים אחר לבם למלאות תאותם: על דברי. כמו אל דברי וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו. ואאז"ל פירוש פרי מחשבותם המחשבות שאדם חושב ולא באו לידו על כן נמנע מעשותם עליהם אמר פרי מחשבותם אבל המחשבות שיבאו לידו ונמנע מעשותם מיראת שמים לא יצטרפו למעשים ויונתן תרגם פרי מחשבותם תושלמת עובדיהון: ותורתי וימאסו בה. כמו ואל תורתי לא הקשיבו כי על דברי ר"ל דברי הנביאים שמזהירים אותם ותורתי ר"ל תורת משה לא די שלא הקשיבו לה כשקוראים אותה

מצודת ציון

ענין שביל ודרך: מרגוע. מנוחה והשקט כמו וזאת המרגעה (ישעי' כ"ח): (יז) צופים. מביטים במקום גבוה: הקשיבו. ענ' האזנה:

מצודת דוד

ויאמרו. והם השיבו לא נלך לשאול כי דרכם ישרה בעיניהם: (יז) צופים. בזמן המלחמה הדרך להעמיד צופים לראות אם הסונא בא וכשרוא' שהם באים תוקע בשופר להזהיר את העם ואמר למשל לומר הנה העמדתי נביאים להזהירם על התשובה כי הרעה קרובה: לא נקשיב. לא נשמע לאזהרת הנביא: (יח) שמעו הגוים. אתם העכו"ם שמעו מה שאני מתרה בהם: ודעי עדה. כל עדה מעדת העובדי כוכבים ומזלות דעי את הרעה אשר בידם: (יט) שמעי הארץ. אתם יושבי הארץ שמעו מה שאני מתרה בהם: פרי מחשבותם. גמול מחשבתם: כי על דברי. כי אל דברי

פירוש ע"ט

ווילן ניט גיין פרענגין: (יז) וַהֲקִימוֹתִי עֲלֵיכֶם צוֹפִים אונ איך האט האב אויף גישטעלט צוא אייך ישראל זעהערם (כלומר נביאים זייא זאלן אייך זאגן דאס פורעניות וואס איז אן גבדייט צוא קומן אוף אייך כדי איר זאלט דורך דעם פרום ווערען דען וועט איר ניצול ווערן פון דעם פורעניות אונ דער נביא שרייט גלייך וויא איין שופר דרום האב איך גאט גיזאגט צו די ישראל) הַקְשִׁיבוּ לְקוֹל שׁוֹפָר פר נעמט צום קול פון דעם שופר אונ ווערט פרום וַיֹּאמְרוּ לֹא נַקְשִׁיב אונ זיי האבן גזאגט מיר ווילן ניט פר נעמן: (יח) לָכֵן שִׁמְעוּ הַגּוֹיִם דרום הערט איר פאלק וּדְעִי עֵדָה אֶת אֲשֶׁר בָּם אונ וויים דו איין זאמלונג ישראל דאס בייז וואס אין זיי איז: (יט) שִׁמְעִי הָאָרֶץ הערט דו ערד הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה אֶל הָעָם הַזֶּה נון איך גאט וועל ברענגן בייז אויף דעם דאזיגען פאלק פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם דעם שכר פון זייערע שלעכטע מחשבות וועל איך ברענגען אוף זיי כִּי עַל דְּבָרַי לֹא הִקְשִׁיבוּ דען צוא אלע מיינע רייד האבן זיי ניט פר נומן וְתוֹרָתִי וַיִּמְאֲסוּ

בה

תרגום

כ לְמָא דְנַן קֳדָמַי לְבֻנְתָּא דִמְשְׁבָא תֵיתֵי וְקָנֵי טָבְתָא מֵאֲרַע רְחִיקָא עֲלָוָתְכוֹן לָא לְרַעֲוָא וְנִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן לָא יִתְקַבְּלוּן קֳדָמָי : כא בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מֵיתֵי עַל עַמָּא הָדֵין תַּקְלָן וְיִתְקְלוּן בְּהוֹן אֲבָהָן וּבְנִין כַּחֲדָא סְגִיר וְקָרִיבֵיהּ יֵיבְדוּן : כב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא עַמָּא אָתֵי מִצִּפּוּנָא וְעַמְמִין רַבְרְבִין יֵיתוֹן בִּגְלֵי מִסְיָפֵי אַרְעָא : כג קַשְׁתָּן וּתְרֵיסִין אֲחִידִין אַכְזְרָאִין אִינוּן וְלֵית לְהוֹן רַחֲמִין קָלְהוֹן כְּיַמָּא בְּאִתְרְגוּשֵׁיהּ וְעַל סוּסְוָתָא רָכְבִין מְסַדְּרִין

ירמיה ו

בה : כ למה־זה לי לבונה משבא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק עלותיכם לא לרצון וזבחיכם לא־ערבו לי : כא לכן כה אמר יהוה הנני נתן אל־העם הזה מכשלים וכשלו בם אבות ובנים יחדו שכן ורעו יאבדו : כב כה אמר יהוה הנה עם בא מארץ צפון וגוי גדול יעור מירכתי־ארץ : כג קשת וכידון יחזיקו אכזרי הוא ולא ירחמו קולם כים יהמה ועל־סוסים ירכבו

ואבדו קרי

רש"י

ותורתי מאסו בה ודרך המקראות לדבר כן : (כ) למה זה לי לבונה. אשר אתם מקריבים לפני אשר מסכת כאה: לא ערבו. לא נעמו : (כג) יחזיקו. יקחו כמו ויצלח ידו

מהר"י קרא

דברי לא הקשיבו. כמו שנאמר למעלה ויאמרו לא נקשיב : (כ) וקנה הטוב. לקטרת ולפי שיש בקנה טוב ורע הוא אומר קנה הטוב :

מנחת שי

(כא) יאבדו. ואבדו קרי :

רד"ק

אליה' אלא גם מאסו בה שלא ירצו לקרותה ולשמעה כי בימי יאשיהו כשמצא חלקיהו ספר התורה ויקראו בה היה חידוש אצלם כי כבר שכחו אותה : (כ) למה זה לי לבונה. וקנה הטוב. שהיו מביאין אותם מארץ רחוק לקטרת כי לא היתה נמצאת בארץ ישראל ושאר סמני הקטרת היו נמצאים בה או זכר השני' והוא הדין אחרים והקטרת היתה באה להכשיר הקרבן ואם הקרבן אין נרצה לפני ולמה הטרחו להביא הכשרון שהוא הקטרת : (כא) לכן. אבות ובנים. שכן ורעו. זכר כן להודיע כי האב לא יזהיר הבן אם ירע ובן אם הבן ירע לא יזהיר לאב וכן האיש עם שכנו ר"ל שהוא שוכן אצל ביתו וכן עם רעו שיש לו משא ומתן או שותפות עמו אין אחד מהם מתירא ומזהיר את חברו לפיכך יאבדו כולם כי כל אחד ירצה ברעת חברו : יאבדו. כתיב ואבדו קרי והענין אחד : (כב) כה אמר ה'. יעור. אני הוא המעיר אותו לבא מבבל אל ירושלם ארץ רחוקה לא יהיה בלתי הערה ויעור מבנין נפעל : (כג) קשת וכידון יחזיקו. כל אחד יחזיק בידו שני כלי זיין : כים יהמה. כגלי הים : ועל סוסים

מצודת דוד

ביד הנביאים לא הקשיבו וגם אל תורתי שנתתי ביד משה לא הקשיבו וימאסו בה : (כ) למה זה לי. מה נחת רוח יש לי בהקטרת הלבונה אשר תבוא משבא והקטרת קנה הטוב הבא מארץ מרחק : לא לרצון. אינם לי לרצון : לא ערבו לי. לא ינעמו לי : (כא) מכשולים. דברים המכשילים : ורעו. חבירו הרגיל אללו : ואבדו. כולם יאבדו יחד כי בבוא המכשול אל הבית כולם יכשלו בו ויאבדו : (כב) מארץ צפון. הוא בבל : יעור. יהיה נעור לבא מסוף הארץ ר"ל ממרחק : (כג) יחזיקו. יאחזו בידם להלחם בהם : ולא ירחמו. על הנופלים בידם : כים יהמה. כמו הים אשר הומה ע"י גליו המרעישים בקול : ועל סוסים ירכבו. וימהרו לרדוף אחרי

מצודת ציון

(כ) לבונה. מין בושם : משבא. שם מדינה : וקנה. הוא קנמון מסממני הקטורת : ערבו. ענין נעימות ומתיקות כמו ושנתי ערבה לי (לקמן ל"א) : (כא) שכן. זה הדר עמו בבית : (כב) יעור. מלי התעוררות : מירכתי. מסוף וקץ ולירכתי המשכן ימה (שמות כ"ו) : (כג) וכידון. הוא כעין רומח וכן נטה בכידון (יהושע ח') : ערוך .

פירוש ע"ם

בה אונ אין מיין תורה האבען זייא ממאס גיוועזן : (כ) למה זה לי לבונה משבא וואס טוג מיר דר ווייררוך וואס איר זענט מקריב פר מיר דאס ער קומט פון דעם לאנד שבא וקנה הטוב אונ דר גוטער צימרונג וואס קומט פון איין וויט לאנד עולותיכם לא לרצון אייערע עולות זענן מיר ניט לרצון אונ אייערע זבחים זענן מיר ניט גיזיסט : (כא) לכן דרום כה אמר ה' אזו האט גאט גזאגט הנני נותן אל העם הזה מכשלים נון איך וועל געבן צוא דעם דאזיגן פאלק שטרויכלונג וכשלו בם אבות ובנים יחדו אונ זיא אין דיא שטרויכלונג וועלען גשטרויכלט ווערן פאטר אונ קינדר מיט אנאנדר שכן ורעו יאבדו דר שכן אונ זיין חבר וועלן פר לארן ווערן דורך די שטרויכלונג : (כב) כה אמר ה' אזו האט גאט גזאגט הנה עם בא מארץ צפון נון איין פאלק וועט קומן פון צפון לאנד דם איז בבל וואס איז אויף צפון זייט פון ארץ ישראל וגוי גדול יעור מירכתי ארץ אונ איין גרוים פאלק וועט דר וועקט ווערן צו קומען אויף זיי פון סוף ערד כלומר פון וויט : (כג) קשת וכידון יחזיקו בויגן אונ שפיזין וועלען זיי נעמין אין זייערע הענט צו מלחמה האלטין מיט זיי אכזרי הוא ולא ירחמו איין אום דער בארעמהערציג איז דם פאלק אונ זיי וועלין זיך ניט דער בארימען איבר די וואס וועלין פאלין אין זייערע הענט קולם כים יהמה זייער קול וועט ברומען אזו ווי דר ים ועל סוסים ירכבו אונ

אוף

עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־צִיּוֹן׃
כד שָׁמַעְנוּ אֶת־שָׁמְעוֹ רָפוּ יָדֵינוּ צָרָה
הֶחֱזִקַתְנוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ כה אַל־תֵּצְאִי*
הַשָּׂדֶה וּבַדֶּרֶךְ אַל־תֵּלֵכִי* כִּי חֶרֶב
לְאֹיֵב מָגוֹר מִסָּבִיב׃ כו בַּת־עַמִּי חִגְרִי־
שָׂק* וְהִתְפַּלְּשִׁי בָאֵפֶר אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי־
לָךְ מִסְפַּד תַּמְרוּרִים כִּי פִתְאֹם יָבֹא
הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ׃ כז בָּחוֹן נְתַתִּיךָ בְעַמִּי

ת"א בת עמי. גיטין כ: תצאו קרי תלכו קרי קמץ בפשטא מבצר

תרגום

אִינוּן כִּגְבַר עֲבִיד קְרָבִין עֲלָךְ כְּנִשְׁתָּא דְצִיּוֹן: כד שְׁמַעְנָא יָת שִׁמְעֲהוֹן אִתְרַשְׁלָא יְדָנָא עָקָא אַחַדְתָּנָא הָא כְּחֶבְלִין לִילֶדְתָּא: כה לָא תִפְקוּן לַחַקְלָא וּבְאוֹרְחָא לָא תְהָכוּן אֲרֵי חַרְבָּא דְסַנְאָה מְקַטְּלָא לְמִתְכַּנְשִׁין מִסְחוֹר סְחוֹר: כו כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי אֱסָרוּ סַקִּין וְחָפוּ רֵישְׁכוֹן בִּקְטְמָא אֵבֶל כְּיָחִיד עֲבִידוּ לְכוֹן מִסְפֵּיד בְּמָרַר אֲרֵי בִתְכֵיף יֵיתוֹן בָּזוֹזִין עֲלָנָא: כז בְּחִיר יְהַבְתָּךְ בְּעַמִּי כִּכְרַךְ

סהר"י קרא

(כה) מגור. כמו לא תגורו מפני איש: (כז) בחון נתתיך בעמי מבצר. מקרא מסורס הוא והוא כמו בחון מבצר נתתיך בעמי. ופתרון בוחן חזק נתתיך בעמי: ותדע ובחנת את דרכם.

רש"י

ויחזק בו (שם ד) וכן צרה החזיקתני אחזתני: (כה) מגור ירמיה. ל"א לשון אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כ"א) וכן תירגם יונתן: (כו) והתפלשי. התגלגלי: אבל יחיד אבל של בן יחיד מי שאין לו אלא בן יחיד ומת: מספד תמרורים. לפי שהוא דבוק נקוד מספד בפתח ואינו נקוד מספד בצירי: עלינו. כביכול עלי ועליך: (כז) בחון נתתיך. לירמיה נאמר חזק נתתיך בתוכם ותדע ובחנת

מנחת שי

(כה) תצאי. תצאו קרי: תלכי. תלכו קרי:

רד"ק

ירכבו. כי לא יבאו רגלים לבד אלא אף רוכבי סוסים יהיו בהם רבים ומלחמתם יותר חזקה: ערוך כאיש למלחמה. כל אחד מהם יהיה ערוך בכלי זיין כמו איש אחד הנועד להלחם עם חברו מלחמה ערוכה שמגין עצמו בכלי זיין וברוב לא יהיו הרבים כל כך מזויינין וזה החיל יהיה כל אחד מהם ערוך למלחמה כאיש אחד ועל מי יבאו עליך בת ציון: (כד) שמענו את שמעו. שמעו הגוי שזכר והנפרד מן שמע שומע בפלס רומח ושמענו מאמר הנביא שכולל עצמו עם ישראל החרדים אל דבריו: (כה) אל תצאי. תלכי. תצאי תלכי כתיב ביו"ד הנקבה מדבר כנגד הכנסת תלכו תצאו קרי מדבר כנגד הפרטים והענין אחד: חרב. יש לאויב מבחוץ להכותכם אם תצאו: מגור. ופחד יש בכל סביבותיכם אם תצאו וי"ת מגור מסביב מקטלא למתכנשין מסחור סחור: (כו) בת עמי. והתפלשי באפר. התגוללי בתוך האפר וי"ת וחפו רישיכון: אבל יחיד. אבל אדם שמת לו בנו יחידו שהיא אבל קשה: מספד תמרורים. מספד סמוך לפיכך הוא פתוח מספד של מרירות ובמסרה ג' פתחין והסי' תמריא סמכין לרמוניא פירוש תמריא מספד תמרורי' סמיכין מספד בית האבל רמניא כמספד הדרימון: כי פתאום. מעתה התחילו לספוד כי לא תדעי עת בואו כי פתאום יבא עלינו: (כז) בחון. אמר לנביא אף על פי שאתה

מצודת ציון

מסודר ומוכן: באיש. ר"ל כגבור חיל: (כד) רפו. מלשון רפיון: החזקתנו. ענין אחיזה: חיל. חלחלה ורעד: (כה) מגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): (כו) בת עמי. עדת עמי: חגרי. מלשון חגורה ואזור: שק. יריעה עבה: והתפלשי. ענין הכסוי והתגלגל בה וכן עפר התפלשי (מיכה א'): תמרורים. מל' מרירות: השודד. השוסק: (כז) בחון. ענין מגדל חזק וכן טופל ובחן (ישעי'

מצודת דוד

הכלים במלחמה: ערוך כאיש. כ"א מהם ערוך ומוכן כאיש גבור חיל ללכת למלחמה עליך בת ציון: (כד) את שמעו. רלה לומר שמועת גבורתו: רפו ידינו. נעשו רפוים ומלאים: צרת החזקתנו. אחז אותנו צרה וחיל כיולדה: (כה) כי חרב לאויב. כי החרב אשר הוא להאויב מביא פחד מסביב: (כו) חגרי שק. דרך לער ואבילות: והתפלשי באפר. התגלגלי באפר ועשי לך אבל כעל בן יחיד ומספד מר: השודד. זה בבל: (כז) בחון. מאמר המקום לירמיה הלא נתתיך בעמי מחוזק כמגדל מבצר ולא תירא מהם להוכיח דרכם על פניהם: ותדע. ואז"כ ידעת ובחנת את דרכם כי

פירוש ע"ט

אוף פֶעלְד וֶועלֶן זֵיי רַייטִין עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת צִיּוֹן אִיטְלִיכֶר פוּן זֵיי אִיז אָנְגִירִיכְט אוּנ אָן גִיבְּרֵייט צוּ קוּמֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶן אוּף דִיר דִי שְׁטָאט צִיּוֹן אַזוֹ וִויא אֵיין גִיבּוֹר חַיִל אִיז אָן גִיבְּרֵייט צוּא אֵיין מִלְחָמָה: (כד) (זָאגְט דֶר נָבִיא) שָׁמַעְנוּ אֶת שָׁמְעוֹ מִיר הָאבֶּן גִיהֶערְט דָאס הֶערוּנְג פוּן דֶעם חַיִל רָפוּ יָדֵינוּ זֶענֶן גִישְׁלַאפְט גִיוָוארֶן אוּנְזֶערֶי הֶענְט צָרָה הֶחֱזִקַתְנוּ אֵיין צָרָה הָאט אוּנְז אָן גִינוּמֶען חִיל כַּיּוֹלֵדָה אֵיין צִיטֶערְנִישׁ אַזוֹ וִויא אֵיין גִיוִוינֶערִין: (כה) אַל תֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה אִיר יִשְׂרָאֵל זָאלְט נִיט אַרוֹיס גֵיין אִין פֶעלְד וּבַדֶּרֶךְ אַל תֵּלֵכוּ אוּנ אִין וֶועג זָאלְט אִיר נִיט גֵיין כִּי חֶרֶב לְאֹיֵב וָוארוּם אֵיין שְׁוֶוערְד אִיז צוּ אַייעֶרֶי פֵיינְט אִין פֶעלְד מָגוֹר מִסָּבִיב אוּנ אֵיין פָארְכְט אוֹדֶער אֵיין זַאמְלוּנְג פוּן חַיָילוֹת אִיז צוּ אַייךְ פוּן אַרוּם: (כו) בַּת עַמִּי חִגְרִי שָׂק וְהִתְפַּלְּשִׁי בָאֵפֶר דוּא אֵיין זַאמְלוּנְג פוּן מַיין פָאלְק גוּרְט זִיךְ אָן אֵיין זַאק אוּנ קַייקִיל זִיךְ אִין אַשׁ אֵבֶל יָחִיד עֲשִׂי לָךְ מַאךְ דִיר אֵיין קְלָאג פוּן אֵיין בֶּן יָחִיד (דֶען דֶר וָוָאס הָט נָאר אֵיין זוּן אוּנ עֶר שְׁטַארְבְּט אִיז זַיין אֲבֵילוּת זֵייעֶר גְרוֹיס אַזוֹי מַאךְ דִיר אוֹיךְ אֵיין גְרוֹס אֲבֵילוּת) מִסְפַּד תַּמְרוּרִים אוּנ אֵיין בִּיטֶער קְלָאג כִּי פִתְאֹם יָבֹא הַשֹּׁדֵד עָלֵינוּ דֶען פְּלוּצְלוּנְג וֶועט קוּמֶען דֶער רוֹבֶער אוּף אוּנְז: (כז) (דָס זָאגְט גָאט צוּ יִרְמְיָה) בָּחוֹן נְתַתִּיךָ בְעַמִּי מִבְצָר שְׁטַארְק הָאבּ אִיךְ דִיךְ גִיגֶעבֶּן צְוִוישֶׁן מַיין פָאלְק אַזוֹי וִויא אֵיין שְׁטַארְק פֶעסְטוּנְג

ותדע

מבצר ותדע ובחנת את־דרכם׃
כח כלם סרי סוררים הלכי רכיל נחשת
וברזל כלם משחיתים המה׃ כט נחר
מפח מאשתם עפרת לשוא צרף צרוף

מאש תם קרי　　ורעים

תקיף והודע ותחזי
להון ית אורחתהון׃
כח כל רברביהון מרדין
מהלכין בנכילו כמא
דמערב נחש עם פרזלא
כולהון מחבלין אינון׃
כט הא כמשב נפחין
בחרין בגואה דנורא כן
חשא קלהון דנביאיא
דמתנבן להון תובו לאוריתא ולא תבו וכצברא דמתמסי בגו כורא כן הואה בטילין

רש"י

את דרכם בהוכיחם והם לא ישמעו. בחון לשון חוזק כמו עופל ובחן (ישעיה ל"ב) הקימו בחוניו (שם כ"ג): (כח) סרי סוררים. סרים מן הדרך: הולכי רכיל. בין הנחושת והברזל מטילי איבה בין שני ברים שיש בהן כח להתגרות יחד כך שמעתי. ואני אומר הולכי רכיל הם ותוקים כנחשת וברזל להחזיק כזביהם. וי"ת רכיל זה לשון נוכל מהלכין בנכילו כמא דמערב נחש עם פרזלא. ונוכל הוא ל' מחשבה כמו ויתנכלו אותו להמיתו (בראשית ל"ז): (כט) נחר מפוח. משל הוא כשצורפים כסף נופחין במפות ונותנין תמיד עופר' בתוך הכור ומועיל לצרוף אבל אתם באתי לצרוף אתכם המפוח נחר ונחרך מכח האש ותם העופרת כולו. נחר לשון חרה אפי (איוב ל"ב) ועצמי חרה מני חורב (שם ל') (העבר"ש

מהר"י קרא

שכשם שהאבן שמכניסין בו את הזהב בוחן את הזהב אם טוב ואם רע כך אני מודיע אותך את דרכם ומשתדע מעשיהן אתה בוחן את דרכם: (כח) והולכי רכיל נחשת וברזל. אומרים רכילות בין שני בני אדם שחזקין כנחשת וברזל כדי לעורר ביניהן מריבה: (כט) נחר מפוח. דבר שהנפח מנפח בו. גם מחמת האש: תם עופרת. כשצורפין העופרת באש. אבל ישראל: לשוא צרף צרוף ורעים לא נתקו. לשוא הנביאים מוכיחין אותם והם

רד"ק

אומר להם דברים קשים ומתנבא עליהם רעות אל תירא מהם כי בחון ומבצר נתתיך להם בחון פירושו מבצר כמו הקימו בחוניו וכן אמר לו בתחלת נבואתו הנה נתתיך היו' לעיר מבצר ולעמוד ברזל לפיכך אל תירא מהם וחפש אחר דרכיהם זהו שאמר ותדע ובחנת את דרכם ואמר ובחנת לשון נופל על לשון לפי שקראו בחון אמר ובחנת את דרכם ויונתן תרגם בחון בחיר: (כח) כלם סרי סוררים. סרי בסמ"ך כמו בשי"ן השרים הם שרי סוררים כלומר שעבדיהם סוררים והשרים כמו כן סוררים והעבדים הולכי רכיל לאדוניהם לחבל עניים באמ"י שקר והנה השרים עם העבדים נמשלים לנחשת וברזל שיעשו המלאכה כאחד כשהן מעורבין זה בזה והנחשת בזה המקום פירוש הברזל שקורין בלע"ז אצייי"ר שמערבין אותו עם הברזל לעשות בו כלי אומנות כי לא יחתוך הברזל לבדו אלא עם זה הנחשת וכן פי' אדוני אבי כל נחושת ונחושה שבמקרא שמדבר לענין חוק וי"ת כל רברביהון מרדין וגו' בעמוד: (כט) נחר מפוח. לפי שהמשילם לנחשת וברזל שעושה אותם הנפח כלי על ידי האש המשיל' עוד למלאכ' הצורף כשיתיך הכסף ישים העופרת עם הכסף כדי שלא יכלה הכסף האש והנופח נופח במפוח באש לצרף הכסף והמפות הוא משל על הנביא הנופח הוא הנביא והמפוח הוא פיו וגרונו אמר כי המפוח נשרף מרוב התמדת הנופח בו ודבור הנביא הוא הנפיחה והעופרת תם ועדיין הכסף הרע לא נתך והם ישראל הרעים שמדבר אליהם הנביא השכם והערב תמיד עד שנחר גרונו ועדיין רעים לא נתכו ועודם בקשם והעופרת משל למעשה ההשתדלות וההתמדה בדברי משל ומליצת

מנחת שי

(כח) כלם סרי. בס"א נכתב בלדו נ"א שרי ע"כ. ובכל הספרים כתיב בסמ"ך וכן הוא במסורת וכ"כ רד"ק: משחיתים המה. יש מחלוקת בספרים ובמסורת במקצתם מלא יו"ד קדמאה ובתראה וכ"נ ממסורת פרשת וירא ובקצת ספרים מלא יו"ד קדמאה וחסר יו"ד בתרא' וכן מלאתי במקרא ישנה כ"י בגליון נהא' לי חזקיה הזקן בהוא חסר יו"ד בתראה ע"פ המסורת ע"כ לשונו. ונוסח מסרה בלו כך היא משחיתים ח' ד' מנהון מלא דמלא וסימנהון משחיתים אותו כחוטו (שופטים כ') משחיתים להפיל החומה (ש"ב כ') זרע מרעים בנים משחיתים. ועוד בהם משחיתים (דברי הימים ב' כ"ו) וב' משחיתים. כי מבחתים תנחנו. וקדשתי עליך משחיתים (ירמיה כ"ב) וב' כתיב משחיתים. ואלמי עכבריבם כמשחיתים הם הכהן (ס"ה ו') כלם משחיתים המה ע"כ. וברוך יודע האמת: (כט) מאשתם. מאש תם קרי והוא חד מן ט"ו מלין דכתיבין חדא מלה וקריין תרין מלין ובגורס בדברי הימים ה' כ"ו במ"ג:

מצודת דוד

סרבים להוכיחם ואין מי שומע: (כח) סרי סוררים. ר"ל הסרים המיוחדים שבכל הסוררים ודוגמתו שיר השירים (ש"ה א') שר"ל השיר המיוחד שבכל השירים: הלכי רכיל. מדברי לה"ר: נחושת וברזל. ר"ל כעונים לאבד אנשים בכלי זיין העשוי מנחושת וברזל מעורב זה בזה שהוא חזק מאד וכן נאמר ברזל מצפון ונחושת (לקמן ט"ו): משחיתים המה. הורגים זה את זה: (כט) נחר מפוח מאש. דרך צורף כסף להסיר הסיג מניח הכסף בכור ושמו עופרת ומעמיד על האש ונושח במפוח עד יותך הכסף והעופרת וכשרף העופרת ונשאר הכסף נקי מבלי סיג ולזה אמר הנה המפוח נחייבש מן האש וגם העופרת נכל תם וכאלו כי נשרף הכל אבל כהגם לכף

מצודת ציון

ל"ב): ובחנת. מלשון בחינה: (כח) סרי סוררים. ענין עוות ועקום כמו סורר ומורה (דברים כ"א): הולכי רביל. ענין לשה"ר כמו לא תלך רכיל (ויקרא י"ט): (כט) נחר. ענין יובש כמו חרה מני חורב (איוב ל'): מפוח. שם הכלי שמפיחים בו להבעיר האש: תם. ענין גמר והכלמה: עופרת. מין מתכת: צרף צרוף. ענין

פירוש ע"ט

ותדע ובחנת את דרכם דם דו זאלסט וויסן אונ זאלסט פרובן זייער וועג (דהיינו דו זאלסט זיי שטראפען ווערסטו זעהן דס זיי וועלן ניט צו הערן דיין שטראף): (כח) כלם סרי סוררים זיי אלע זענין אפ קערערס זייא קערן אפ פון דעם גוטען וועג הולכי רכיל נחשת וברזל זיי גייען רכילות זאגען צווישען קופער אונ איינזן (כלומר די רכילות זאגער זענען אזוי שטארק וויא קופער אונ אייזען צו שטארקען זייער רכילות כלם משחיתים המה זיי אלי זענן פר דארבערס: (כט) (זאגט דר פסוק איין משל דער סדר איז אז מען לייטערט זילבער בלאזט מען מיט איין בלאז זאק אויף דעם פייער אונ מען טוט אריין בלייא אין דער טעסט שלעפט דס בליי צו זיך דם פסולת פון דעם זילבר אבר איר ישראל זענט ניט אזו דען איך בין גקומען צו לייטערין איך) נחר מפח מאש איז דר בלאז זאק פר דארט גוואָרן פון דעם פייער תם עפרת אונ דם בלייא איז אום גיגאנגן לשוא צרף צרוף אונ אום זיסט הט גלייטערט דר גאלד שמיד (וואָרום ער הט ניט גיקענט ריין מאכן דם זילבר פון דעם פסולת וואס אין צים איז) ורעים לא נתקו אונ די שלעכטי זענן ניט פאר רוקט גיווארן פון זייער שלעכטין וועג (דאס מיינט ער די נביאים האבן זיך אום זיסט גימיט צו

שטראפן

וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ׃ ל כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ
לָהֶם כִּי־מָאַס יְהוָה בָּהֶם׃ ז א הַדָּבָר
אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר׃ ב עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית יְהוָה
וְקָרָאתָ שָּׁם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ
שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים
בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לַיהוָה׃
ג כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וַאֲשַׁכְּנָה
אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ד אַל־תִּבְטְחוּ לָכֶם

תרגום

בְּעֵינֵיהוֹן מִלֵּי נְבִיַּיָא דְּמִתְנַבָּן לְהוֹן לָא לַהֲנָאָה אֲלִיפוּנוּן מִלְּפֵיהוֹן וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָא לָא שְׁבָקוּ׃ ל הָא מִכְּסַף פְּסוּלָא מְרַחֲקִין לְהוֹן אֲרֵי רָחֵיק יְיָ יַתְהוֹן׃ א פִּתְגַם נְבוּאָה דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימָר׃ ב קוּם בִּתְרַע בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְתִתְנַבֵּי תַמָּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְתֵימַר קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ כָּל דְּבֵית יְהוּדָה דְּעָלִין בִּתְרַעַיָא הָאִלֵּין לְמִסְגַּד קֳדָם יְיָ׃ ג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אַתְקִינוּ אוֹרְחָתְכוֹן וְעוֹבָדֵיכוֹן וְאַשְׁרֵי יַתְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ד לָא תִתְרַחֲצוּן לְכוֹן עַל פִּתְגָמֵי נְבִיֵי שִׁקְרָא דְּאָמְרִין קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אַתּוּן פָּלְחִין

רש"י

בלע"ז) : לשוא. על חנס לרף הלורף כי לא הועיל : ורעים לא נתקו. מדרכם הרעה כלומר יגעו הנביאים להוכיח ולא הועילו. נתקו. (פורלג"ז דאקיי"ן בלע"ז). (נ"א) ורעים כמו רשעים (סא"א) : (ל) כסף נמאס. שאינו נלרף בשום יגיעה:

מהר"י קרא

לא עזבו ולכך כסף נמאס קראו להם :
ז (ד) אל תבטחו לכם. בניה שאתם עולין לירושלים ג' פעמים בשנה ומעתה אתה רשאין לעבוד ע"ז. כי אם היטב תטיבו:

מנחת שי

ז (ג) דרכיכם. הכפי"ן רפי"ן וכן חברו שבסמוך :

רד"ק

להחזירם למוטב. והנה לשוא צרף צרוף. צרוף שם תאר בשקל גדול. נחר שבנין נפעל ענין שרפה וכן וחרה נחשתה : מאשתם. כתיב מלה אחת וקרי תרין מלין : (ל) כסף נמאס. ואחר שלא נתקו מרעתם הנה הם ככסף נמאס וכן קראו אותם היודעים אותם ורעותם כי מאס ה' בהם כיון שלא נתקו מרעתם ואינן חוזרים למוטב: (א) הדבר. אמר בזה הענין הדבר אשר היה אל ירמיהו מה שלא אמר כן בפרשיות הקודמות אלא כה אמר ה' לפי שאמר לו זאת הנבואה בשער בית ה' לפיכך אמר הדבר אשר היה הדבר להודיע כי מה שעמד בשער בית ה' מאת ה' נאמרה לו דבר זה שיעשה כן : (ב) עמוד בשער בית ה'. הוא שער מזרחי כי הוא המיוחד שבשערים : הבאים בשערים האלה. שבעה שערים היו בעזרה שלשה בצפון ושלשה בדרום ואחד במזרח : (ג) כה אמר. ואשכנה אתכם. אעמידכם בשכונכם במקום זה ולא תגלו ממנו וכמוהו החייתם כל נקבה העמדתם אותן בחיים : (ד) אל תבטחו לכם אל דברי השקר. לשון בטחון נקשר עם מלת אל ועם מלת על וזה הפסוק הוא אל דברי ובפסוק

מצודת ציון

זקיקה והסרה : ורעים. הם הסיגים שהוא רע מול הכסף : נתקו. ענין העתק והסרה :
ז (ג) היטיבו. מלשון טוב ותיקון וכן ותיטב את ראשה (מלכי' ב' ט'): ומעלליכם. מעשיכם :

מצודת דוד

את הכסף כי הסיגים הרעים לא נעתקו מן הכסף והנה מעורב בו כשהיה והיא למשל לומר הנה הנביאים מתייגעים להוכיח את העם ואינם מועילים כי עדיין עומדים במרדם : (ל) כסף נמאס קראו להם. קראו שם יבהלל כסף נמאס בא"א להפריד מהם את הסיגים הם המעשים המגונים : כי מאס ה' בהם. על אשר אינם עוזבים מעשיהם אשר לא טובים : ז (ג) ואשכנה. אשכין אתכם במקום הזה ולא תגלו ממנה:

פירוש ע"ט

שְׁטְרָאפְֿן אַייךְ וָוארוּם זֵיי הָאבְּן נִיט גִיהָאלְפִֿין דֶען
אִיר הַאלְט זִיךְ אַלְץ אִין אַייֶער שְׁלֶעכְטֶען וֶועג׃
(ל) (אוּנ דְרוּם) כֶּסֶף נִמְאָס קָרְאוּ לָהֶם רוּפְֿט מֶען צוּ דִיא
יִשְׂרָאֵל פַֿר מִיאוּסְט זִילְבֶּר דָס עֶס קָאן נִיט גְלַייטֶרְט
וֶוערִין בְּשׁוּם אוֹפֶֿן כִּי מָאַס ה' בָּהֶם דֶען גָאט הָט
מְמָאֵס גִיוֶועזִין אִין זֵייא׃
(א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' דָאס אִיז דִי רֵייד
פֿוּן נְבִיאוּת וָוס אִיז גִוֶועְן צוּ יִרְמְיָהוּ פֿוּן גָאט
לֵאמֹר צוּ זָאגְן׃ (ב) עֲמוֹד בְּשַׁעַר בֵּית ה' שְׁטֶעל זִיךְ אִין
דֶעם טוֹיעֶר פֿוּן גָאטְס הוֹיז וְקָרָאתָ שָׁם אוּנ זָאלְסְט
דָארְטְן אוֹס רוּפְֿן דִי דָאזִיגֶע זַאךְ וָואס דָא וַוייטֶער
שְׁטֵייט וְאָמַרְתָּ אוּנ דוּ זָאלְסְט זָאגְן שִׁמְעוּ דְּבַר ה' הֶערְט
צוּא גָאטְס רֵייד אִיר אַלֶע מַאנֶען פֿוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה
הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לַה' וָוס אִיר קוּמְט אִין
דִי דָאזִיגֶע טוֹעֶרְן צוּ בּוּקְן זִיךְ פַֿר גָאט׃ (ג) כֹּה אָמַר
ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹי הָאט גִזָאגְט גָאט דֶר הַאר
אִיבֶּער אַלִי חַיָּילוֹת דֶער גָאט פֿוּן דִי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ
דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם בֶּגִיטִיגְט אַייעֶרֶע וֶועגֶן אוּנ אַייעֶרִי
מַעֲשִׂים וַאֲשַׁכְּנָה אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה וֶועל אִיךְ אַייךְ
מַאכֶן רוּעֶן אִין דֶעם דָאזִיגֶן אוֹרְט׃ (ד) אַל תִּבְטְחוּ לָכֶם
אֶל דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט פַֿאר זִיכֶערְן אוֹיף
דִי רֵייד פֿוּן דִי פַֿאלְשֶׁע נְבִיאִים לֵאמֹר דָס זֵיי זָאגְן

אֶל־דִּבְרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הֵיכַל יְהוָה
הֵיכַל יְהוָה הֵיכַל יְהוָה הֵמָּה: ה כִּי אִם־
הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֶת־
מַעַלְלֵיכֶם אִם־עָשׂוֹ תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט בֵּין
אִישׁ וּבֵין רֵעֵהוּ: ו גֵּר יָתוֹם וְאַלְמָנָה
לֹא תַעֲשֹׁקוּ וְדָם נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא
תֵלְכוּ לְרַע לָכֶם: ז וְשִׁכַּנְתִּי אֶתְכֶם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם:
ח הִנֵּה אַתֶּם בֹּטְחִים לָכֶם עַל־דִּבְרֵי
השקר

תרגום

קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ אַתּוּן
דָבְחִין, קֳדָם הֵיכְלָא דַיְיָ
אַתּוּן סָגְדִין תְּלָת זִמְנִין
בְּשַׁתָּא אַתּוּן מִתְחַזָן
קֳדָמוֹהִי: ה אֲרֵי אִם
אַתְקָנָא תְּתַקְנוּן יָת
אוֹרְחַתְכוֹן וְיָת עוֹבָדֵיכוֹן
אִם מֶעְבַּד תַּעְבְּדוּן דִין
דִקְשׁוֹט בֵּין גַבְרָא וּבֵין
חַבְרֵיהּ: ו גִיוֹר יָתוֹם
וְאַרְמְלָא לָא תוֹנִיסוּן וְדַם
זַכַּאי לָא תִשְׁדוּן בְּאַתְרָא
הָדֵין וּבָתַר פָּלְחֵי
כוֹכְבַיָא לָא תְהָכוּן
לְאַבְאָשָׁא לְכוֹן: ז וְאַשְׁרֵי
יַתְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין
בְּאַרְעָא דִיהָבִית
לַאֲבָהַתְכוֹן לְמִן עָלְמָא
וְעַד עָלְמָא: ח הָא אַתּוּן
מִתְרַחְצִין לְכוֹן עַל
פִּתְגָמֵי נְבִיֵי שִׁקְרָא בְּדִיל
דלא

ת"א היכל ה'. מיר לב:

רש"י

ז (ד) היכל ה'. היכל ה' וגו'. תלת זימנין בשתא אתון מתחזיין קדמוהי:

רד"ק

הנה אתם בוטחים הוא על: היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה. אלו דברי השקר שאומרים להם נביאי השקר המתעים אותם או הם היו אומרים לנביא והוא ירמיהו והיו אומרים לו לא יחריב היכלו בעבור העון ולא תחרב העיר הזאת ואמר שלשה פעמים היכל ה' לפי שהיו שלשה אולם והיכל ודביר כן פירש אדוני אבי ז"ל ופי' כי פסוק ארץ ארץ תשובת דבריהם אמר הרי ההיכלות שאתם אומרים לפני תשובים כמו הארץ כיון שאתם חוטאים לפני ומבזים ההיכלות וי"ת לא תתרחצון לכון וגו' כבעמוד, ויתכן כי הכפל לחזק כי כן מנהג הלשון לכפול המלות לחזק הענין ועם בשתי מלות פעם בשלש: עשו תעשו. מקור בוי"ו כמו בה"א: (ו) גר יתום. כמו שמש ירח בחסרון וי"ו החבור וזכר אלה והוא הדין לאחרים אלא זכר אלה לפי שהם עשוקים ברוב לחולשתם: במקום הזה. בכל מקום הוא רע ובמקום הזה הוא יותר רע שהוא מקום השכינה: לרע לכם. אתם רעים כי לרע לכם הוא הליכתכם אחרי אלהים אחרים כי בזמן שאתם עושים זה אתם נופלים לפני אויביכם: (ז) ושכנתי. למן עולם ועד עולם. למזמן ויב שנתתיה לכם מימי אברהם נתתית לכם עד עולם ר"ל כל ימי עולם אם ילכו בניכם בדרכי: (ח) הנה. לבלתי הועיל. כי אתם רואים כי אין תועלת באותם הדברים

מנחת שי

(ד) היכל ה' היכל ה' היכל ה'. הד מן ג' פסוקים מתלתים ועיין בירמיה סימן כ"ב במ"ג ובגנת הגוז ריש דף ל"ו:

מצודת דוד

ד) אל דברי השקר. אל דבר שאין בו ממש שהם אומרים היכל ה' גו' המה ר"ל הנה היכל ה' המה בתוכינו ולא יחריב ה' את היכלו אמר ג' פעמים היכל ה' על האולם וההיכל והדביר שכולם נקראים בשם היכל ולזה אמר המה בלשון רבים כי שלשה המה: (ו) לרע לכם. אשר מעבודתכם תמשך לכם רע ולא טובה: (ז) ושכנתי. כאשר כן תעשו אז אשכין אתכם במקום הזה ולא בזולת זה: למן עולם. מאת בואכם שמה עד ימות עולם: (ח) על דברי השקר. הוא בטחון ההיכל שאין תועלת בבטחון הזה:

פירוש ע"ט

(ד) אונ איך הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵיכַל ה' הֵמָּה פַר גָאטְס פַאלֶעץ
זיינֶען מִיר פַר גָאטְס פַאלֶעץ קוילִין מִיר קָרְבָּנוֹת פַר
גָאטְס פַאלֶעץ בּוּקְן מִיר זִיךְ (כְּלוֹמַר דְרַיי מָאל אִין
יאר וֶוערְט אִיר יִשְׂרָאֵל גִיזֶעהְן פַר גָאטְס הֵיכַל דְרוּם
ווֶעט אִיר נִיט גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין אוֹיף אַייעֶרֶע זִינְד
אוּנ וֶועט נִיט פַר טְרִיבְּן וֶוערֶן פוּן אַייעֶר לַאנְד אַזוֹ
זָאגֶן דִי פַאלְטְשֶׁי נְבִיאִים צוּ אַייךְ אָבֶּער אִיר הָאט
אַייךְ דְרוּף נִיט צוּ פַר לָאזֶען): (ה) כִּי אִם הֵיטֵיב תֵּיטִיבוּ
אֶת דַּרְכֵיכֶם וְאֶת מַעַלְלֵיכֶם בֵייעֶרְט אוֹיבּ אִיהְר וֶועט
בֵּגִיטִיגִין אַייעֶרֶע וֶועגֶן אוּנ אַייעֶרֶע מַעֲשִׂים אִם עָשׂוֹ
תַעֲשׂוּ מִשְׁפָּט אוּנ אוֹיבּ אִיר וֶועט טָאן אַיין מִשְׁפָּט אֱמֶת
צְווִישִׁין אַיין מַאן אוּנ צְווִישִׁין זַיין חָבֵר: (ו) גֵּר יָתוֹם
וְאַלְמָנָה לֹא תַעֲשֹׁקוּ אַיין גֵר אוּנ אַיין יָתוֹם אוּנ אַיין
אַלְמָנָה וֶועט אִיר נִיט רוֹיבִּין וְדָם נָקִי אַל תִּשְׁפְּכוּ אוּנ
רֵיין בְּלוּט וֶועט אִיר נִיט פַר גִיסִין אִין דֶעם דָאזִיגִין
אוֹרְט וְאַחֲרֵי אֱלֹהִים לֹא תֵלְכוּ אוּנ נָאךְ פְרֶעמְדֶע אָפּ
גֶעטֶר וֶועט אִיר נִיט גֵיין לְרַע לָכֶם וָוס דָס אִיז גוֹרֵם
בֵּייז צוּא אַייךְ: (ז) (אַז אִיהְר וֶועט אַזוֹ טָאן) וְשִׁכַּנְתִּי
אֶתְכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה וֶועל אִיךְ אַייךְ מַאכֶן רוּעֶן אִין דֶעם
דָאזִיגֶן אוֹרְט בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם אִין דֶעם לַאנְד
וָוס אִיךְ הָאבּ עֶס גִיגֶעבִּין צוּא אַייעֶרֶע עֶלְטֶערְן לְמִן
עוֹלָם וְעַד עוֹלָם בִּיז אֵייבִּיג: (ח) הִנֵּה אַתֶּם בּוֹטְחִים לָכֶם נוּן
אִיר פַר זִיכֶערְט אַייךְ אוֹיף דִי רֵייד פוּן דִי פַאלְשֶׁע
נְבִיאִים וָואס דָס וֶועט אַייךְ נִיט זַיין צוּ קֵיין הִילְף:
הגנוב

השקר לבלתי הועיל: ט הגנב ורצח
ונאף והשבע לשקר וקטר לבעל
והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא־
ידעתם: י ובאתם ועמדתם לפני בבית
הזה אשר נקרא־שמי עליו ואמרתם
נצלנו למען עשות את כל־התועבת
האלה: יא המערת פרצים היה הבית
הזה אשר־נקרא שמי־עליו בעיניכם
גם אנכי הנה ראיתי נאם־יהוה:

פתח באתנח

תרגום

דלא להנאה: ט גנבין
קטלי נפשן וגיפין
ומשתבעין לשקר
ומסקין בוסמין לבעלא
ואזלין בתר פלחי
כוכביא דלא ידעתון:
י ואתן אתון וקימין
קדמי בביתא הדין
דאתקרי שמי עלוהי
ואמרין אתון שיזבנא
בדיל למעבד ית כל
תועבתא האלין:
יא הבבית כנישת
רשיעין הוה ביתא הדין
דאתקרי שמי עלוהי
בעיניכון אף קדמי גלי

מהר"י קרא

(ט) הגנוב רצות. לאחר שאתם עוברין כל עבירות הללו ובאתם ועמדתם לפני בבית הזה ואמרתם נצלנו מעבירות שבידינו שביאתינו במקדש מגין עלינו מן העבירות נמצא שכל ביאתכם לפני במקדש אינו אלא לעשות את כל התועבות האלה: (יא) המערת פריצים היה הבית הזה, שמעתי שמערה אחת היתה בעזרה והיו נכנסין שם אנשי משמר בשעה שהתמיד קרב ומתפללין על קרבן אחיהם שירצה וכשקלקלו הדורות הכניסו

רש"י

(ט) הגנוב רצוח וגו'. בתמיה וכי אלה תעשו ויועיל ההיכל לכם: (יא) המערת פריצים. היה בעיניכם הבית הזה בתמיה: הנה ראיתי. שכך הוא

מנחת שי

(ט) הגנב רלח ונאף. שלשתם חסרים וה"ו אחר עי"ן הפעל: ונאף. בס"ס כו"ה בגעיה: (י) התועבת. במקלת ספרים מלא דמלת אמנם ע"פ המסורת הסוף [illegible] אתרי [illegible] נכון להיות חסר וה"ו סניינה: (יא) המערת. כתוב

רד"ק

(ט) הגגוב. התחשבו שתעשו מעשים רעים ותנצלו מעונשם בעבור שתבאו ותעמדו לפני בבית הזה כאשר אתם אומרים אחר שתעשו כל התועבות האלה ותבאו בבית הזה ואמרתם נצלנו ופי' אתם אומרים נצלנו בעבור שתשובו לעשות את כל התועבות האלה: (י) ובאתם. מפורש הוא: (יא) המערת פריצים. וכי תחשבו הבית הזה כמו מערת פריצים וכן הוא בעיניכם הבית הזה מה שתחשבו שאתם נצולים בבאכם אליו הוא כפל עונכם שתעיזו פניכם לבא אלי אחר עשותכם מה שמנעתי לעשותו אין זה אלא פריצות ועזות מצח וקשי לב שתעשו הפך רצוני ותבאו לפני זה מרד גדול והכעסה: גם אנכי הנה ראיתי. לא תחשבו כי אני לא אראה מחשבותיכם הרעה

מצודת ציון

(ח) לבלתי. ענינו כמו לא: הועיל. מל' תועלת: (י) נצלנו. מלשון הצלה: (יא) המערת. ענין חפירה בקרקע:

מצודת דוד

(ט) הגנוב. וכי תגנבו ותרלחו וגו': (י) ובאתם. אחר המעשים האלה תבאו אל ההיכל להתפלל שמה ותאמרו הנה בזה נצלנו מהעונש הבא לבא על מעשים האלה: למען עשות. למען תשובו לחטוא ולעשות שוב המעשים האלה ותהיה בית ה' סיבה ועזר לעשות התועבות כבוטחכם בו: (יא) המערת. האם חשבתם שהיה הבית הזה וגו' בעיניכם

משלי חכמים

(ט) הגנוב רצוח ונאוף וגו'. למשל אגרויסער סוחר וואס פאר בארגט סחורה צו קליינע קרעמער. ווען זיי ליידן אפ דיא סחורה בצאהלין זיי דעם סוחר. אלע קרעמער צאהלין פאר דיא סחורה מיט קאסע. גוטע געלט וואס דער סוחר איז צוא פרידען. איין קרעמער איז געקומען צום סוחר אונ האט געזאגט ביי אים איז געווען אגרויסע שרפה אונ ער איז ארעם געווארין ער האט קיין געלט צוא צאהלין. נאר נאר נים בצאהלין וויל איך אויך נים. האב איך צוא זאמען גענומען אלע קליידער מיט ביסלאך סחורה וואס איז געבליבען פון די שרפה אונ גיב דם דיר פר דיין חוב אונ האט געוויינט אונ געבעטין ביי דעם סוחר ער זאל דאס אן נעמען פר אבעצאלונג. דר סוחר הט דס אלץ צו גענומען אונ הט אים אוועק געגעבין זיין וועקסיל. איצט וועלין מיר זעהן דעם אונטערשייד פון דעם בצאהלונג וואס אלע קרעמער האבין בצאהלט. צו די בצאהלונג וואס דער קרעמער הט בצאהלט, מיט אלע קרעמער האנדילט דער סוחר ווייטער. ער גיט זיי סחורה

פירוש ע"ט

(ט) הגנוב רצוח ונאוף איז דען איין מיגליכע זאך דאס איר גייט נאך צו גנבנן אונ צו מרצח זיין אונ צוא מנאף זיין אונ צוא שווערין פאלש אונ צו רעמפין צו דר אפ גאט בעל והלוך אחרי אלהים אחרים אונ איר זעהט נאך צו גיין נאך פרעמדע אפ געטער וואס איר ווייסט זיי ניט: (י) ובאתם ועמדתם לפני אונ דער נאך קומט איר אונ שטעלט זיך פאר מיר אין דעם דאזיגן הויז וואס מיין נאמן ווערט גירופן אוף אים ואמרתם נצלנו אונ איר זאגט מיר וועלין ניצול ווערין פון דעם עונש וואס איז ראוי צו קומן אוף אונז איבר די מעשים רעים אונ איר טוט דאס למען עשות את כל התועבות האלה כדי איהר זאלט ווידער טאן די אלע אום ווערדיקייט נוא איז דען מיגליך דס איר וועט טאן דיא מעשים רעים אונ דער היכל וועט איך העלפין דאס איז געוויס ניט: (יא) המערת פרצים היה הבית הזה איז דען געווארען אין אייערי אויגין דם הוז וואס מיין נאמן ווערט גירופין אוף אים גלייך וויא אהייל וום רשעים זאמלן זיך איין אהין גם אנכי הנה ראיתי נאם ה' אונ איך האב אויך גיזעהן דאס איהר

האלט

יב כִּי לְכוּ־נָא אֶל־מְקוֹמִי אֲשֶׁר בְּשִׁילוֹ
אֲשֶׁר שִׁכַּנְתִּי שְׁמִי שָׁם בָּרִאשׁוֹנָה
וּרְאוּ אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי לוֹ מִפְּנֵי רָעַת
עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ יג וְעַתָּה יַעַן עֲשׂוֹתְכֶם
אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה נְאֻם־יְהוָה
וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וָאֶקְרָא אֶתְכֶם וְלֹא עֲנִיתֶם׃
יד וְעָשִׂיתִי לַבַּיִת ׀ אֲשֶׁר נִקְרָא־שְׁמִי
עָלָיו אֲשֶׁר אַתֶּם בֹּטְחִים בּוֹ וְלַמָּקוֹם

תרגום

גלי אמר יי : יב ארי
אזילו כען לאתר בית
שכנתי די בשלו
דאשריתי שכנתי תמן
בקדמיתא וחזו ית
דעבדית ליה מן קדם
בישת עמי ישראל :
יג וכען חלף דעבדתון
ית כל עובדיא האלין
אמר יי ושלחית לותכון
ית כל עבדי נבייא
מקדים וממליל ולא
קבילתון ואתנביאו לכון
ולא תבתון : יד ואעביד
לביתא דאתקרי שמי
עלוהי דאתון רחיצין
ביה ולאתרא דיהבית
לכון

מהר"י קרא

שם ע"ז הוא שירמיה אמר המערת פריצים היה הבית הזה גם אנכי הנה ראיתי את אשר אתם עושין בו: (יב) כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שיכנתי שמי שם בראשונה. ואע"פ שהיו נראין לפני שלש פעמים בשנה לא נשאתי לו פנים והחרבתיו מפני רעת עמי ישראל: (יד) ועשיתי לבית וגו'. ואמרתם נצלנו בזכות שאנו עולין שם שלש פעמים בשנה לאחר שאתם

רד"ק

כי איני כמו בן אדם שיכול אחד לגנוב לבבו ולהראות לפניו מה שאין בלבו כי אני ראיתי לבבכם וראיתי כי בבאכם אלי אין לבבכם אלי אלא בלבבכם שתעשו עוד את התועבות אשר עשית' בתחילה ומה שאמר מערת כי כן דרך הפריצים בעשותם הרעות להאסף יחד חוץ לעיר באחת המערות להסתר שם מבני אדם ומה שתאמרו כי לא אחריב ביתי בעבור מעשיכם כמו שאמר היכל ה' כמו שפירשנו למעלה אלה הם דברי שקר: (יב) כי לכו נא. ראו מה עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל שהחרבתי אותו וסלקתי שכינתי ממנו וגלה הארון

מנחת שי

במכלול דף ס"א שהמ"ם רפה והכ"ף בגעיא: (יב) כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו. מלא יו"ד וכתיב וא"ו בסוף תיבה ע"פ המסורת בפסוק עד כי יבא שילה:

מצודת דוד

מערת הפריצים שכאשר יעשו התועבות ילכו להחבא במערה: גם אנכי. ר"ל כמו שיש הדבר הזה עם לבבכם לעשות התועבות על [illegible] הבית גם כן אני רואה שכן הוא עם לבבכם ולא נכחד ממני: (יב) לכו נא אל מקומי. ר"ל התבוננו עתה אל המשכן אשר עמד בשילו: בראשונה. עד לא נבנה ירושלים: את אשר עשיתי לו. שהחרבתי אותו מפני רעת ישראל בימי עלי הכהן ולא השבתי עליו: (יג) השכם ודבר. אני משכים ומדבר ע"י הנביאים: ואקרא אתכם. לשוב אלי בתשובה: (יד) ועשיתי. ולכן אעשה לבית וגו':

מצודת ציון

פריצים. רשעים וקלי הדעת: (יג) עניתם. מל' עניה ותשובה:

פירוש ע"ט

האלט אזו מיין הויז אין אייערי אויגן אזו זאגט גאט: (יב) כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו דען גייט נון צוא מיין אורט וואס איז אין שילו אשר שכנתי שמי שם בראשונה וואס איך האב מיין שכינה גימאכט רוען דארטן צום ערשטין וראו את אשר עשיתי לו אונ זעהט וואס איך האב גיטאן צו דעם אורט פון וועגין דעם בייז פון מיין פאלק ישראל: (יג) ועתה יען עשותכם וגו' אונ היינט וייל איר הט גטאן די דאזיגע אלע שלעכטע מעשים אזוי זאגט גאט ואדבר אליכם אונ איך האב גרעט צו אייך דורך מיינע נביאים השכם ודבר איך האב מיך גפעדערט אונ האב גרעט אונ איר הט ניט צו גיהערט צו די רייד ואקרא אתכם אונ איך האב אייך גירופין (איר זאלט אייך אום קערין צו מיר) אונ איר האט ניט גיענטפערט: (יד) דרום ועשיתי לבית וועל איך טאן צו דעם הויז וואס מיין נאמן ווערט גרופן אויף אים אשר אתם בוטחים בו וואס איר פר זיכערט זיך אין אים ולמקום וגו' אונ צו דעם אורט וואס איך האב עס געגעבן צו אייך אונ צוא אייערע עלטערן וועל איך טאן דער צו כאשר עשיתי לשלו אזוי ווי איך האב גטאן צו שילה (אין די טעג פון עלי הכהן

משלי חכמים

זיי זאלין אים בצאהלין וויא זייא האבין אים ביז איצט בצאלט. אבער מיט דעם קרעמער וויל ער שוין ניט האנדלין ער זאל אים בצאהלין ווי ער האט אים איצט בצאהלט. דס זעלביגע איז ביי הקב"ה מיט די יודין די מענטשין וואס זענען פרום אונ לערנען תורה אונ טוהען מצות. פון זיי פאר לאנגט הקב"ה זייא זאלין ווייטער אויך אזוי טאהן. אונ הקב"ה וויל ווייטער אויך מיט זייא האנדלין ער וועט זיי געבין לעבין געזינד פרנסה אונ זייא זאלין לערנען תורה אונ טאהן מצות אונ מעשים טובים. אבער דיא מענטשין וואס האבין גזינדיגט אונ טוהען תשובה. זייא פאסטין אונ ברענגין קרבנות. אמת הקב"ה נעמט דאס פאר אבעצאהלונג אויף דיא זינד אונ איז מוחל די זינד. אבער פון דעסטוועגין וויל ניט הקב"ה דר מענטש זאל ווייטער אזו טאהן. ער זאל זינדיגען אונ פאסטין אונ ברענגען קרבנות. דאס זאגט דער נביא איר האט גיטאהן עבירות געגנבת געהרגת מענטשין מזנה גיוועזן פאלש גישוואירן געדינט עבודה זרה. אונ איר קומט אין בית המקדש איר ברענגט קרבנות צו מכפר זיין אייערי עבירות קען זיין גאט הט אייך מוחל גיוועזן. אבער למען עשות את כל התועבות האלה. איר זאלט ווייטער טאהן דיא עבירות. דס וועט אייך הקב"ה געווים ניט מוחל זיין. ווי די גמרא זאגט אז איינער זאגט איך וועל זינדיגען אונ וועל טאהן תשובה. לאזט מען אים ניט תשובה טאהן:

אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבוֹתֵיכֶם כַּאֲשֶׁר
עָשִׂיתִי לְשִׁלוֹ: טו וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם
מֵעַל פָּנָי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־
אֲחֵיכֶם אֵת כָּל־זֶרַע אֶפְרָיִם: טז וְאַתָּה
אַל־תִּתְפַּלֵּל | בְּעַד־הָעָם הַזֶּה וְאַל־
תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה וְאַל־תִּפְגַּע־
בִּי כִּי־אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ: יז הַאֵינְךָ רֹאֶה
מָה הֵמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחוּצוֹת
יְרוּשָׁלָ͏ִם: יח הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים
וְהָאָבוֹת מְבַעֲרִים אֶת־הָאֵשׁ וְהַנָּשִׁים
לָשׁוֹת בָּצֵק לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת

תרגום

לְכוֹן וְלַאֲבָהָתְכוֹן כְּמָא
דַעֲבָדִית לְשִׁילוֹ:
טו וְאַגְלֵי יַתְכוֹן מֵאַרְעָא
בֵּית שְׁכִנְתִּי כְּמָא
דְאַגְלֵיתִי יַת כָּל אֲחֵיכוֹן
יַת כָּל זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל:
טז וְאַתְּ לָא תְצַלֵּי עַל
עַמָּא הָדֵין וְלָא תִתְחַנַּן
עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ וּצְלוּ וְלָא
תִבְעֵי מִן קֳדָמַי אֲרֵי לָא
רַעֲוָא קֳדָמַי לְקַבָּלָא
צְלוֹתָךְ: יז הֲלֵית אַתְּ
חָזֵי מָא דְאִינוּן עָבְדִין
בְּקִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם:
יח בְּנַיָּא מְלַקְּטִין אָעָא
וְאַבְהָתָא מַדְלְקִין יַת
נוּרָא וּנְשַׁיָּא לָיְשָׁן לֵישָׁא
לְמֶעְבַּד כַּרְדּוּטִין
לְכוֹכְבַת שְׁמַיָּא וּלְנַסָּכָא

ת"א ואתה אל תתפלל. ברכות דף כו תענית ח ח סנהדרין יח לט סוטה א׳ יד:

מהר"י קרא

עוברים כל העבירות הנזכרין למעלה כאשר עשיתי לשילו: (יח) כוונים. אובלדי"ש בלע"ז: למלכת השמים. ת"י לכוכבת

רש"י

בעיניכם: (יד) כאשר עשיתי לשילו. בימי עלי: (טו) כאשר השלכתי וגו'. עשרת השבטי': (יח) לעשות כוונים. דפוס הכוכב: למלכת השמים. כוכב הגדול היו קורין מלכת השמים לשון מלכה וכן ת"י לכוכבת שמיא:

רד"ק

ממנו והיה עם פלשתים ולא חששתי לכבודי אחר שהיו הם מבזים אותו כן אעשה בבית הזה לפיכך אל תבטחו אל דברי שקר כאלו. ושלשת הפסוקים הבאים אחר זה הפסוק מבוארים הם: (טו) את כל זרע אפרים. עשרת השבטים שגלו וכנה אותם לאפרים לפי שהמלכות היתה לאפרים ביום שנחלקה המלכות ומשם ואילך נקראו עשרת השבטים בשם אפרים: (טז) ואתה. ואל תשא. ענין הגבהת הקול כמו וישא עשו את קולו: רנה. צעקה כמו ויעבר הרנה קומי רני: (יז) האינך. ובחוצות ירושלים. שלא יבושו להכעיסני בגלוי בשוקים וברחובות: (יח) הבנים. כל בני הבית מתעסקים בעבודה זו לשכר שיקבלו בעבודה: לעשות כונים. מיני מאכלים שהיו מכינים ומגישים למלאכת השמים וכן עשינו לה כונים וכן ואת כיון צלמיכם ואולי קראם כונים לפי שמכונין לבן ודעתן אליהם לעשותם ולתקנן היטב וי"ת כונים כרדוטין:

מצודת ציון

(טז) ואל תשא. ענין הרמת קול: בעדם. בעבורם: רנה. הוא ענין לשון תפלה: תפגע. ענין בקשה וכן ופגעו לי (בראשית כ"ג): (יז) האינך. האין אתה וכן אינך יודע איזה יכשר (קהלת י"א): ובחוצות. בשוקים: (יח) מלקטים. מל' לקיטה: מבערים. מדליקים: לשות. מלשון לישה והוא גלגול העיסה: בצק. עיסה כמו מלוש בצק עד חמצתו (הושע ז') ואמר בצק ע"ש סופו וכן אפיתי על גחליו לחם (ישעיה מ"ד): כונים. מין מאכל ויתכן שנקרא כן על כי עשאום בצורת הלבנה בתיקון רב וכן עשינו לה כונים להעציבה

מצודת דוד

ולמקום וגו'. הוא ירושלים: (טו) והשלכתי וגו'. לארץ אחרת: כל אחיכם. וחוזר ומפרש את כל זרע אפרים והם בני עשרת השבטים ונקראו על שם אפרים כי ירבעם שמלך בהם לראשונה היה מזרע אפרים: (טז) ואתה. לירמיה ידבר שלא יתפלל בעדם: ואל תשא וגו'. כפל הדבר במ"ש: כי אינני. כי אין אני שומע אליך: (יז) האינך. וכי אין אתה רואה מה המה עושים וגו': (יח) הבנים וגו'. ר"ל כ"א מהם מסייע לעבירה: לעשות כונים. לעשות מיני מאכלים להגיש מנחה למלכת שמים ר"ל לכוכב גדול שבשמים והוא

פירוש ע"ט

הַכֹּהֵן): (טו) וְהִשְׁלַכְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל פָּנָי און איך וועל אייך אוועק וואַרפֿן און פֿאַר טרייבן פון דעם אורט וואו מיין שכינה רוהט אין אים כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אזוי ווי איך האב אוועק געוואָרפן (פֿאַר טריבן) אַלע אייערע ברידער אֵת כָּל זֶרַע אֶפְרָיִם דיא אלי קינדער פון שבט אפרים (דם מיינט ער די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים דאס זיי ווערן אן גירופען אויף דעם נאמען פון אפרים ווייל זייער ערשטער מלך איז ארויס גיקומען פון שבט אפרים): (טז) (דאס זאגט גאט צו ירמיהו) וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה און דו ירמיהו זאלסט ניט בעטן פון וועגן דעם דאזיגן פאָלק וְאַל תִּשָּׂא וגו' און זאלסט ניט אויף הייבן פון זייערט וועגן קיין תְּפִלָּה און קיין געבעט וְאַל תִּפְגַּע בִּי און זאלסט ניט בעטין אין מיר כִּי אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתָךְ וואָרום איך וועל דיך ניט צוא הערן: (יז) הַאֵינְךָ רֹאֶה וגו' זעהסטו דען ניט וואס זייא טוען אין די שטעט פון יְהוּדָה און אין מארקן פון יְרוּשָׁלַיִם: (יח) הַבָּנִים מְלַקְּטִים עֵצִים די קינדער קלויבן אויף האָלץ און די פאטערם צינדען אן דאס פייער וְהַנָּשִׁים לָשׁוֹת בָּצֵק און די ווייבער קנעטן טייג לַעֲשׂוֹת כַּוָּנִים לִמְלֶכֶת הַשָּׁמַיִם צו מאכען פורמען פון ברוט צוא מקריב זיין צו דר זון און ווייל די זון איז זייער גרוס דרום ווערט זי אן גרופן מְלֶכֶת דאס איז לשון מלך גלייך:

הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
לְמַעַן הַכְעִסֵנִי׃ יט הַאֹתִי הֵם מַכְעִסִים
נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֹתָם לְמַעַן בֹּשֶׁת
פְּנֵיהֶם׃ כ לָכֵן כֹּה־אָמַר׀ אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנֵּה אַפִּי וַחֲמָתִי נִתֶּכֶת אֶל־הַמָּקוֹם
הַזֶּה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־עֵץ
הַשָּׂדֶה וְעַל־פְּרִי הָאֲדָמָה וּבָעֲרָה וְלֹא
תִכְבֶּה׃ כא כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל עֹלוֹתֵיכֶם סְפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם

תרגום

נִסְכִין לְפַלְחֵי כּוֹכְבַיָא
בְּדִיל לְאַרְגָזָא קֳדָמַי :
יט הַמְרַמַי דִי קֳדָמַי
אִינוּן מְרַגְזִין אֲמַר יְיָ
הֲלָא לְאַבְאָשָׁא לְהוֹן
בְּדִיל דְיִבְהֲתוּן
בְּעוֹבָדֵיהוֹן : כ בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא רוּגְזִי
וַחֲמָתִי חָל בְּאַתְרָא
הָדֵין עַל אֱנָשָׁא וְעַל
בְּעִירָא וְעַל אִילַן חַקְלָא
וְעַל אִבָּא דְאַרְעָא וִישֵׁיצֵי
וְלָא יְהֵי חָיִם : כא כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל עֲלָוָתְכוֹן
אוֹסִיפוּ עַל נִכְסַת
קוּדְשֵׁיכוֹן וַאֲכוּלוּ

ת"א עולתיכם ספו. מגילה כו:

רש"י

(כ) נתכת. יורדת ומנעת כמו ומטר לא נתך ארצה (שמו' ט) לא מטא: (כא) עולותיכם. שאתם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו אותם על שלמיכם ותקריבו אותם שלמי' ותאכלו הבשר שהרי אינם מקובלות לפני ולמה תפסידום:

מהר"י קרא

שמיא: (כ) נתכת. דרישטנפריד"א כמו ומטר לא נתך ארצה: (כא) עולותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר. לשעבר בעשותכם רצוני אדם כי הקריב מכם קרבן אם עולה קרבנו היה כולת כלול לאישים ואני מקבלה לריח ניחח ואם זבח שלמים קרבנו אימורים למזבח חזה ושוק לכהנים ובשר לבעלים [ושניהם היו

מנחת שי

(יח) להכעסני. במקצת ספרים מלא יו"ד ול"ע במסורת שמואל א' א': (יט) מכעסים. במקצת ספרים חסר יו"ד קדמאה וע' מ"ש בספר זה סי' ל"ב:

רד"ק

למלכת השמים. חסר אל"ף ופי' כמו מעשה השמים כלומר לכוכבים ויש מפרשים למלכת השמים לשון מלוכה ר"ל לכוכב גדול שבשמים וי"ת לכוכבת שמיא: (יט) האותי. הם עושים להכעיסני וכי סבורים הם שהם מכעיסים אותי כי לא תחול בי מדת כעס ולא מדה אחרת אינם מכעיסים אותי אלא עצמן כי עליהם יחול הכעס וחרון אף: למען בשת פניהם. שיבושו במעשיהם הרעים כי אני איני ראוי שאכעס במעשיהם אפילו תחול בי שום מדה מה שלא תחול כי לא יזיקו לי מעשיהם הרעים ולא ייטיבו לי מעשיהם הטובים כמו שאמר אליהוא לאיוב אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו או מה מידך יקח לאיש כמוך רשעך ולבן אדם צדקתך ומה שאמר בתורה כעסוני בהבליהם הכעיסוני בפסיליהם דברה תורה כלשון בני אדם אבל הוא יתברך אין בו מדת כעס ולא מפתיחות המדות המצויות בבני האדם כמו הכעס וזולתו: (כ) לכן. אפי וחמתי. כי הם עשו להכעיסני הכעס יחול עליהם ואף וחמה ואמר נתכת לרוב מרוצתה לבא עליהם כדבר הנתך ובאמרו נתכת לשון נקבה וזכר גם כן אף שהוא לשון זכר כי כן הוא דרך לשון הקודש להיות זכר הפועל עם השם הדבוק בו יהיה ראשון או אחרון כמו ותדבר מרים ואהרן ותכתוב אסתר בת אביחיל ומרדכי היהודי ותאכל היא והוא גרי ביתי ואמהותי לזר תחשבוני: ובערה. אמר בערה ולא זכר האש לפי שהחמה ענין חמימות וטבע האש אשר באדם מוליד הכעס והחמה: (כא) כה אמר ה' צבאות. זכר העולות שהן כליל וזכר הזבחים שהם השלמים שמהם יאכלו הבעלים בשר ולא זכר חטאת ואשם כי לא היו מתודים מחטאתם ולא שבים ועוד כי במזיד היו חוטאים ואין על המזיד קרבן אלא היו מביאים עולות להראות עצמם שהם עובדים את ה' בנראה והשלמים היו מביאין לאכול בשר עם הראות במעשיהם עבודת האל ואמר מה לכם להביא זבחיכם ולהוסיף עוד עליהם עולות ותחשבו כי יהיו לרצון לי כמו שכתוב בהם ונרצה לו לכפר עליו וזה לא יהיה כי אם אין מעשיכם רצוין לפני עולות וזבחים ג"כ לא יהיו רצון: ספו. ענין תוספת שני שרשים בענין אחד יסף וספה וכן ספות חטאת על חטאת לספות עוד ואפשר גם כן ספו משרש יסף בשקל

מצודת דוד

השמש וכאלו מולך על כלם: והסך. ולהסך אז נסכים וגו': למען הכעיסני. ר"ל יודעים הם שאין תועלת בעבודתם אבל כל מעשיהם להכעיסני: (יט) האותי. ר"ל וכי הכעס הוא בעבורי כלומר וכי מעשיהם מזיקים לי הלא הכעס יזיק להם כי יהיה להם לבושת ולכלימה: (כ) נתכת. תהיה נשפכת אל המקום הזה וחוזר ומפרש על האדמה וגו': ולא תכבה. ר"ל לא תפסק החמה עד תכלה הכל: (כא) עולותיכם ספו וגו'. העולות שאתם מביאים שהמה כולה כליל הוסיפו אותם על זבחי שלמיכם ואכלו הבשר ר"ל הואיל ואין העולות

מצודת ציון

(לקמן מ"ד): למלכת השמים. הוא השמש וכן מקטרים למלכת השמים (שם): (כ) נתכת. ענין התכה והלכה כמו ותתך חמתי ואפי (שם): תכבה. מלשון כבוי: (כא) ספו. לשון הוספה:

פירוש ע"ט

גלייך ווי זי איז איין מלך איבר אלע שטערין והסך נסכים אונ זיי זעהן צו גיסן נסכים צו פרעמדע אפ געטער למען הכעיסני כדי זיי זאלן מיך דער צערנין: (יט) האתי הם מכעיסים טוען זיי דען מיך דר צערגען מיט זייערע מעשים רעים נאם ה' זאגט גאט הלא אתם פר וואר זיך אליין טוען זיי שלעכץ מיט זייערי מעשים למען בשת פניהם דען איבער זייערע מעשים וועלן זייערע פעניםער פר שעמט ווערן: (כ) לכן כה אמר אדני אלהים דרום הט אזוי גיזאגט גאט דר האר הנה אפי וחמתי נתכת אל המקום הזה נון מיין צארין אונ מיין גרים צארן וועט גיגאסן ווערן צו דעם דאזיגן אורט על האדם וגו' אוף דיא מענטשען אונ אוף דיא בהמות אונ אוף די ביימר פון דעם פעלד אונ אוף די פירות פון דר ערד ובערה ולא תכבה אונ דר צארין וועט ברענן אונ וועט ניט ווערן פר לאשן: (כא) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אזו הט גזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות דר גאט פון ישראל עולותיכם ספו על זבחיכם מערט בעסר אייערע עולות אוף אייערע

זבחים

וְאִכְלוּ בָשָׂר: כב כִּי לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־
אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאִ
אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־דִּבְרֵי עוֹלָה
וָזָבַח: כג כִּי אִם־אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי
אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי וְהָיִיתִי
לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ־לִי לְעָם
וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה
אֶתְכֶם לְמַעַן יִיטַב לָכֶם: כד וְלֹא שָׁמְעוּ
וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֵצוֹת

הוציאי קרי

תרגום

בִּסְרָא : כב אֲרֵי לָא
מַלֵּלִית עִם אֲבָהָתְכוֹן
וְלָא פַקֵּדְתִּינוּן בְּיוֹמָא
דְאַפֵּקִית יַתְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם עַל עִסְקֵי עֲלָוָן
וְנִכְסַת קוּדְשִׁין :
כג אֱלָהֵין יַת פִּתְגָמָא
הָדֵין פַּקֵּדִית יַתְהוֹן
לְמֵימַר קַבִּילוּ לְמֵימְרִי
וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא
וְאַתּוּן תְּהוֹן קֳדָמַי לְעַם
וּתְהָכוּן בְּכָל אוֹרְחָא
דַאֲפַקֵּיד יַתְכוֹן בְּדִיל
דְיֵיטַב לְכוֹן : כד וְלָא קַבִּילוּ
וְלָא אַרְכִינוּ יַת אוּדְנֵיהוֹן
וַאֲזָלוּ בְּעֵצַתְהוֹן
בְּהִרְהוּר לִבְּהוֹן בִּישָׁא

ת"א כי לא וגו'. מקרים כב כא:

מהר"י קרא

לפני לרצון ועתה מאחר שאינכם עושין רצוני] : עולותיכם. שהם כליל: ספו על זבחיכם. שהוא נאכל. ואכלו הכל: (כב) כי לא דברתי את אבותיכם. על דברי עולה וזבח. לקובען חובה שאין כתוב שם קרבן לה' אלא אדם כי יקריב מכם קרבן אם עולה קרבנו אם זבח שלמים קרבנו : (כג) כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי. לקבוע דבר זה חובה (ועתה) צויתי משמע חובה הה"ד ושמעת ישראל

רש"י

(כב) ביום הוציאי אותם. תחלת תנאי לא היתה אלא אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי

מנחת שי

(כב) הוציא. הוציאי קרי: אותם מארץ. במדוייקים מלא וא"ו וכן ראוי ע"פ המסורת דירמיה כ"ג וכן לוציאי אותם שבסמוך:

רד"ק

שבו רדו והציווי הזה אינו למצוה רצינית אלא כאומר לחבירו עשה מה שתעשה כי לא יועילך : (כב) כי לא דברתי. ביום הוציאי אותם מארץ מצרים. יש מפרשים כי הוא המצוה הראשונה והוא מה שצוה אותם במרה שנאמר בו שם שם לו חק ומשפט והוא מה שאמרו רז"ל שבת ודינין במרה איפקוד ולא צוה על דבר עולה או זבח וי"ל גם כן כי עיקר המצוה לא היתה על דברי עולה וזבח אלא שמעו בקולי והייתם לי לעם ובזה התנאי נתן להם התורה ואין בכל עשרת הדברים שהם כלל התורה כלה זכר עולה וזבח ואף כשידבר על הקרבנות לא צוה להם שיקריבו קרבן אלא אדם כי יקריב מכם קרבן אם יעשה מדעתו יהיה כך וכך והתמידים שצוה בהם הוא לכבוד הבית והיו באין לצבור אבל ליחידים לא צוה להקריב קרבן כמו שצוה ליחידים לעשות משפט ושאר המצות ולא צוה ליחיד לעשות קרבן אלא אם כן יחטא בשוגג וצוה בשרפת האימורין להשיב החוטא אל לבו לכוף התאוות הבהמיות לפי שתולדתם מחלב ודם ויהיה נזהר שלא יהיה שוגג במצוה כל שכן מזיד והתמידים גם בנין הבית לעבודה אפשר שהוא כמו שכתב מורה צדק רבינו משה ז"ל להעתיק הדעות הזרות ובנין ההיכלות שהיו לשם עכו"ם רצה להעתיקם לעבודת האל ושימהו שם עכו"ם מחם : (כג) כי אם. מבואר הוא: (כד) ולא שמעו. במועצות. פירוש בעצה שלהם לא בעצתי כמו שפירש בשרירות לבם הרע ושרירות פירוש הבטת לבם מענין ישר

מצודת ציון

(כב) על דברי. על ענין וכן ועל דבר כזבי (במדבר כ"ה): (כד) במעצות.

מצודת דוד

לאכלו לפני למה תפסידו הבשר: (כב) כי לא דברתי וגו'. ביום שהוצאתים ממצרים לא דברתי עמהם אז על דבר עולה וזבח ואם היה עיקר הכוונה בעבור הבאת הקרבנות כי בזה הכל תלוי אף בזולת שמוע בקול ה' היה א"כ מהראוי להזהירם עליה ביום שהוצאתים ממצרים: (כג) כי אם וגו' שמעו בקולי. רק הדבר הזה צויתים אז שמעו בקולי וגו' כמ"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו' (שמות י"ט) א"כ זה העיקר והבאת הקרבנות היא כאחד מכל המצות שאין נחת בהם בזולת שמוע בקול ה': והייתי לכם לאלהים. ר"ל אני בעצמי אשפיע לכם טובה בזולת אמצעי: ואתם וגו'. ולא אחליפכם באומה אחרת: למען ייטב לכם. ר"ל לא יבא לי תועלת מזה רק למען ייטב לכם: (כד) ולא שמעו. אף יוצאי מצרים לא שמעו וגו': במועצות. במחשבת מה שהרעה להם לבם הרע ר"ל מה שחמד

פירוש ע"ט

זְבָחִים דָאס אִיז שְׁלָמִים וְאִכְלוּ בָשָׂר אוּנ עֶסְט פְלֵייש
עֶדען דֶער דִין אִיז וֶוען מֶען אִיז מַקְרִיב אֵיין קָרְבָּן
עוֹלָה מְאר מֶען נִיט עֶסִין דָם פְלֵייש פוּן דֶעם קָרְבָּן
עוֹלָה נֵייעֶרְט מֶען מוּז אִים אִין גַאנְצֶען מַקְרִיב זַיין
אוֹיף דֶעם מִזְבֵּחַ אוּנ פוּן אֵיין קָרְבָּן שְׁלָמִים מֶעג
מֶען יוֹא עֶסִין דָאס פְלֵייש דְרוּם זָאגְט גָאט זַייט
בֶּעסֶר מַקְרִיב שְׁלָמִים וֶועט אִיר דָאךְ מֶעגֶן עֶסֶן דָם
פְלֵייש דֶען אֵייעֶרֶע קָרְבָּנוֹת זֶענִין דָאךְ נִיט לְרָצוֹן
פַר מִיר נוּא וָוארוּם זָאלְט אִיר נָאךְ הֵיזֶק הָאבֶּן דָאס
פְלֵייש) : (כב) כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם דֶען אִיךְ גָאט
הָאבּ נִיט גֶרֶעט מִיט אֵייעֶרֶע עֶלְטֶערְן אוּנ הָאבּ זֵיי
נִיט גִישַׁאפְט בְּיוֹם הוֹצִיאִי אוֹתָם אִין דֶעם טָאג וָוען אִיךְ
הָאבּ זֵיי אוֹיס גְצוֹגֶן פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם הָאבּ אִיךְ
זֵיי נִיט גִישַׁאפְט צוּם עֶרְשְׁטֶן עַל דִּבְרֵי עוֹלָה וָזָבַח אוֹיף
דִי זַאכֶן פוּן אֵיין קָרְבָּן עוֹלָה אוּנ אֵיין קָרְבָּן שְׁלָמִים:
(כג) כִּי אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה נֵייעֶרְט דִי דָאזִיגֶע זַאךְ הָאבּ
אִיךְ זֵיי צוּם עֶרְשְׁטִין גִישַׁאפְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען שִׁמְעוּ
בְקוֹלִי הֶערְט צוּא אִין מַיין קוֹל וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וֶועל
אִיךְ זַיין צוּ אֵייךְ צוּ אֵיין גָאט אוּנ אִיר וֶועט זַיין צוּ
מִיר צוּ אֵיין פָאלְק וַהֲלַכְתֶּם בְּכָל הַדֶּרֶךְ וגו' אוּנ אִיר זָאלְט
גֵיין אִין אַלֶע וֶועגֶן וָוס אִיךְ טוּא אֵייךְ שַׁאפֶען כְּדֵי
עֶס זָאל אֵייךְ גוּט זַיין : (כד) וְלֹא שָׁמְעוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן
נִיט צוּ גֶהֶערְט אוּנ הָאבֶּן נִיט גְגֵיינְט זֵייעֶרֶע אוֹעֶרִין
צוּ הֶערֶן מַיינֶע רֵייד וַיֵּלְכוּ בְּמֹעֵצוֹת אוּנ זֵיי זֶענֶען גִגַאנְגֶן
אין

בשררות לבם הרע ויהיו לאחור ולא
לפנים: כה למן־היום אשר יצאו
אבותיכם מארץ מצרים עד היום
הזה ואשלח אליכם את־כל־עבדי
הנביאים יום השכם ושלח: כו ולוא
שמעו אלי ולא הטו את־אזנם ויקשו
את־ערפם הרעו מאבותם: כז ודברת
אליהם את־כל־הדברים האלה ולא
ישמעו אליך וקראת אליהם ולא
יענוכה: כח ואמרת אליהם זה הגוי

ואחזרו בפולחני קדל
ולא שויאו דחלתי
לקביל אפיהון: כה למן
יומא דנפקו אבהתכון
מארעא דמצרים עד
יומא הדין ושלחית
להתכון ית כל עבדי
נביא יום מקדים
ומשלח: כו ולא קבילו
למימרי ולא ארכינו ית
אודניהון וקשיאו ית
קדלהון אבאישו
מאבהתהון: כז ותמליל
עמהון ית כל פתגמיא
האלין ולא יקבלון מנך
ותתנבי להון ולא
יתיבונך: כח ותימר להון
דין עמא די לא שמעו
למימרא

רש"י

סגולה (עס י"ט) : (כד) בשרירות לבם. במראה לבם ל׳ אשורנו (במדבר כ"ד) : (כה) יום השכם ושלוח. מידי

מהר"י קרא

ושמרת לעשות אשר ייטב לך וזה הוא שנאמר כאן למען ייטב לכם: (כד) בשרירות. תרגום בהרהור : (כו) ויקשו את ערפם. (גם לדור הזה) : הרעו מאבותם. וכשם שהראשונים הקשו את

רד"ק

על אנשים למה שלבם פינה אליו ויש מפרשים תוקף לבם מענין שריר וקים בדברי רז"ל וי"ת הרהור לבהון : ויהיו לאחור. ובה היה עונשם שהיו לאחור ולא לפנים כלומר שהיה מארה במעשה ידיהם ולא ברכה וי"ת ואחזרו לפולחני קדל וגו' כבעמוד: (כה) למן היום. כי בכל דור ודור היו בהם פושעים ורוב הדורות היו רובם פושעים ואף על פי שהייתי מזהירם תמיד על ידי הנביאים: יום. כלומר יום ויום : השכם ושלוח. בכל בקר ובקר כי רוב ההזהרה תהיה בבקר קודם שילך אדם למלאכתו ושליח הייתי שולח בהשכמה הנביאים להזהירם : (כו) ולא הטו את אזנם. הרעו מאבותם. בכל דור ודור רובם הרעו מאבותם כמו מנשה ואמון שהיו אחרונים הרבו אשמה מן הראשונים : (כז) ודברת. ולא ישמעו. ידעתי כי לא ישמעו אליך ואפילו לא יענוכה כשתקרא להם אף על פי כן הזהירם : יענוכה. נכתב בו ה"א המבטא אחר כ"ף הנמצא וכן חסידיך יברכוכה והדומין לו : (כח) ואמרת. מפיהם. אפילו מפיהם אבדה ונכרתה שלא יאמרו אמת בפיהם כל שכן בלבבם כי רוב בני אדם מדברים בפיהם מה שאין כן בלבבם להראות עצמן טובים ואינ' הפך מי שנאמר עליו דובר

מנחת שי

(כה) ושלח. בלא וא"ו אחר למ"ד : (כז) אליהם. א"ס מלא יו"ד שכן נמסר

מצודת דוד

והתחנו: ויהיו לאחור. הלכו לאחור ולא לפנים ר"ל בכל יום היו פוחתין והולכים בעבודת ה' ולא היו מוסיפים והולכים: (כה) למן היום וגו'. מאז ועד כעת המה פוחתים והולכים: יום השכם ושלוח. בכל יום אני מזהיר ומשלח: (כו) ולא שמעו אלי. אנשי הדור הזה: ויקשו את ערפם. הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפם עד שא"א להם להחזיר הפנים מול המקום ואחז במשל מנהג אדם להבירו שאינו רוצה להחזיר הפנים מול חבירו לשמוע דבריו: הרעו. עשו רעו' עוד יותר מאבותם: (כז) ודברת. אמר ה' לירמיהו כאשר תדבר אליהם את כל הדברים האלה ידעתי אשר לא ישמעו אליך ויברחו להם ואם תקרא אליהם ידעתי אשר לא יענו לך: (כח) ואמרת אליהם. אז תאמר אליהם זה הגוי וגו' ר"ל אין אלה מבני ישראל אשר שמעו דבר ה' בסיני אבל כאלו הם גוי אחר אשר

מצודת ציון

מלשון עלה: בשרירות. ענין הבטה וראיה כמו אשר שוררו אנשים (איוב ל"ו): לפנים. להלן מול הפנים: (כו) ויקשו. מלשון קשה: ערפם. הוא מול הפנים: (כז) יענוכה. מלשון עניה ותשובה.

פירוש ע"ט

אין זייערע עצות בשרירות לבם הרע אין דעם קוקונג
פון זייער שלעכטע הארץ וואס זייער שלעכטע הארץ
וויזט זיי ויהיו לאחור ולא לפנים אונ זיי זענען גיגאנגען
אין מיין דינסט הינטער זיך אונ ניט פאר זיך (כלומר
זיי האבן זייער אקין אום גקערט צו מיר אונ האבן
ניט גטאן מיין מורא אקעגן זייער פנים) : (כה) למן
היום אשר יצאו אבותיכם מארץ מצרים פון דעם טאג וואס
אייערע עלטערן זענען ארוס גגאנגען פון דעם לאנד
מצרים עד היום הזה ביז אין דעם היינטיגן טאג ואשלח
אליכם האב איך אלין גשיקט צוא אייך אלע מיינע
קנעכט דיא נביאים יום השכם ושלוח אלע טאג האב
איך מיך גיפעדערט אונ האב גישיקט: (כו) ולוא
שמעו אלי וגו' אונ די מענטשן פון דעם היינטיגן דור
האבן אוך ניט גהערט צו מיר אונ האבן ניט גנייגט
זייערע אויערן צוא הערין מיינע רייד ויקשו את ערפם
אונ זיי האבן גיהארט זייער אקין הרעו מאבותם זייא
האבן שלעכץ גטאן מער פון זייערי עלטערן: (כז) (דם
זאגט גאט צו ירמיהו איך ווייס) ודברת אליהם וגו' דם
דו וועסט ריידן צו זיי נאר די דאזיגע רייד אונ זיי
וועלן דיך ניט צו הערין וקראת אליהם ולא יענוכה אונ
דו וועסט רופן צו זיי אונ זיי וועלן דיר ניט ענטפערן:
(כח) ואמרת אליהם ואלסטו זאגן צו זייא זה הגוי אשר

אֲשֶׁר לוֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו
וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אָבְדָה הָאֱמוּנָה
וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם׃ כט גָּזִּי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי
וּשְׂאִי עַל־שְׁפָיִם קִינָה כִּי מָאַס יְהוָה
וַיִּטֹּשׁ אֶת־דּוֹר עֶבְרָתוֹ׃ ל כִּי־עָשׂוּ בְנֵי
יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינַי נְאֻם־יְהוָה שָׂמוּ
שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי
עָלָיו לְטַמְּאוֹ׃ לא וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת
אֲשֶׁר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם

תרגום

לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהְהוֹן וְלָא קַבִּילוּ אוּלְפַן פְּסַקַת הֵימָנוּתָא וְאִתְמְנַעַת מִפּוּמְהוֹן׃ כט תְּלִישִׁי עַל רַבְרְבַיִךְ דִּינְלוֹן וְטוּלִי עַל נַגְרִין אִלְיָא אֲרֵי רְחֵיק יְיָ וְרַטֵּישׁ יַת דָּרָא דַּעֲבָרוּ עַל מֵימְרֵיהּ׃ ל אֲרֵי עֲבָדוּ בְּנֵי יְהוּדָה דְּבִישׁ קֳדָמַי אֲמַר יְיָ שַׁוִּיאוּ שִׁקּוּצֵיהוֹן בְּבֵיתָא דְּאִתְקְרֵי שְׁמִי עֲלוֹהִי לְסָאֲבוּתֵיהּ׃ לא וּבְנוֹ בָּמַת תּוֹפֶת דִּי בְּחֵילַת בַּר הִנּוֹם לְאוֹקָדָא יַת בְּנֵיהוֹן וְיַת בְּנָתֵיהוֹן

ת"א אבדה האמונה. ספר היוחד פרשת ויקרא: גזי נזרך. יומא ח ע"ב סוטה ט ע"ב נדה ג' לא:

מהר"י קרא

ערפם גם לדור הזה ודברת אליהם את כל הדברים האלה ולא ישמעו אליך: (כט) גזי נזרך. תלשי כמו גוזי מבטן: נזרך. שעריך כמו זכו נזיריה: שפיים. דרכים: (לא) התופת. כמדומה לי שהוא לשון שחת ושאול כמו כי ערוך מאתמול תפתה וכן שמעתי שיש שם גומא אחת בירושלים צר מלמעלה ורחב מלמטה ולא מוצק תחתיה ואם יהיו מושלכין שם כל פגרי רשעי הדורות היא מקבלתן כמו שאמר למטה וקברו בתופת מאין מקום ובנו שם במה ושורפין את בניהם לע"ז: אשר לא צויתי. בתורתי לעובדי שיקריב אדם את בנו לפני כי אם מן

רש"י

יום ביום השכם ושלוח: (כט) גזי נזרך. תלשי שערך כמו ויגז שלויט (שם יט) ויגז את ראשו (איוב א) ל"א נזרך כתרך לשון גדולה וכן תרגם יונתן רברביך וכן חברו מנחם: ויטוש. ויעזוב: (לא) במות התופת. הוא המולך שהיה של נחשת ומסיקין אותו מתחתיו וידיו פשוטות וניסקות ונותנין את הילד על ידיו והוא נכוה ונוהם והכומרים מקישין בתופים שלא ישמע האב קול הבן ויכמרו רחמיו. תופת על שם

מנחת שי

במסרת רבתא ערך א"ל כל אליהם דירמיה מלאים ע"כ): (כט) גזי נזרך. בגימל בקמץ חטוף מפני דגשות הזי"ן כמו רני ושמחי ועיין מ"ש בפרשת ברלאשים אצל ביום אכלכם ממנו: והשליכי. בספרים מדוייקים הוא"ו בגעיא:

רד"ק

אמת בלבבו אבל אלה אפילו בפיהם אין אמת: (כט) גזי נזרך. גדול השער נקרא נזר לפי שהנזיר היה מגדל שערו וענין גזי נזרך כענין קרחי וגזי על בני תענוגיך והשליכי הנזר שהיה לך לפאר גזי אותו והשליכי בעפר לאבל ואמר לשון נקבה על הכנסיה וי"ת תלישי על רברבך דינלון: את דור עברתו. הדור הזה ששפך עליהם עברתו וחמתו וי"ת ית דרא די עברו על מימריה: (ל) כי עשו. שמו שקוציהם. אחז ומנשה עשו זה כמו שכתוב ובני יהודה עמהם: (לא) ובנו. אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי. לא היה רצוני בזה ולא צויתי להם שישרפו לי בניהם ובנותיהם ואם צויתי על בשר בהמה לשרוף לפני לא צויתי להם שישרפו בניהם ובנותיהם והם שורפים אותם לאל

מצודת ציון

(כח) לקחו. ענין למוד: ונכרתה. ר"ל נפסקה: (כט) גזי. ענין תליסה כמו קרחי וגזי (מיכה א'): נזרך. גדול השער יקרא כזר כמו נזר אלהיו על ראשו (במדבר ו'): ושאי. ענין הרמה: שפים. כן נקראו מקומות הגבוהים: ויטש. ענין עזיבה כמו ויטוש מצבן שנו (תהלים ע"ח): עברתו. מלשון עברה וזעם: (ל) שקוציהם. מלשון שקץ ותועבה: (לא) במות. מלשון במה: בגיא. בעמק:

מצודת דוד

לא שמעו בקול ה' ואלו לא למדו מעולם מוסר: אבדה האמונה. אמונת האל אבדה מלבותם וגם נכרתה מפיהם ולא יזכרו בה: (כט) גזי נזרך. לכן תלוש שער ראשך והשלך אותם והוא דרך לצער ולאבלות: ושאי. הרימי קול קינה על מקומות הגבוהות להיות נשמע למרחוק: ויטוש. עזב את הדור שספך עליו עברתו: (ל) שמו שקוציהם. עכו"ם המתועב שמו בבהמ"ק לטמא אותו: (לא) במות התופת. במות של התופת אשר עמד בגיא בן הנום לשרוף על הבמות את בניהם וגו' (ולפי שהיו מקישין בתופים לבל ישמע האב בניהימת הבן כשהוא נשרף ויכמרו רחמיו קראו בית הבמות תופת על שם

פירוש ע"מ

לוֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהָיו דָס איז דָס פָאלְק וָואס זַייא הָאבֶּן נִיט צוּ גֶהֶערְט אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט זַיין גָאט וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר אוּנ זַייא הָאבֶּען זִיךְ נִיט גִינוּמֶען קֵיין שְׁטְרָאף אָבְדָה הָאֱמוּנָה עֶס אִיז גִיוָוארֶן פֶר לָארִין דִיא אֱמוּנָה פוּן זַייא וְנִכְרְתָה מִפִּיהֶם אוּנ אִיז גִיוָוארֶן פַאר שְׁנִיטֶען פוּן זַייעֶר מוֹל: (כט) גָּזִּי נִזְרֵךְ וְהַשְׁלִיכִי דֶרוּם בַּייס אוּם דַיינֶע הָאר אוּנ דַיין קְרוֹן רַייס אָפּ פוּן דִיר אוּנ וַוארְף אַוֶועק וּשְׂאִי עַל שְׁפָיִם קִינָה אוּנ הֵייבּ אוֹיף אֵיין קְלָאג אוֹיף דִי הוֹכִי עֶרְטֶער כִּי מָאַס ה' וַיִּטֹּשׁ אֶת דּוֹר עֶבְרָתוֹ וָוארוּם גָאט הָאט מְמָאֵס גֶוֶועזֶן אוּנ הָאט פַר לָאזְט דָס דוֹר וָוס הָט אִים דֶר צֶערִינְט: (ל) כִּי עָשׂוּ בְנֵי יְהוּדָה דֶען דִי בְּנֵי יְהוּדָה הָאבֶּן גִטָאן וָוס אִיז בֵּייז אִין מַיינֶע אוֹיגֶן נְאֻם ה' אַזוֹ זָאגְט גָאט שָׂמוּ שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת זֵיי הָאבִּין גִיטָאן זַייעֶרֶע אוּם וֶוערְדִיקַייט אִין דֶעם הוֹיז וָואס מַיין נָאמֶן וֶוערְט גִירוּפִין אוֹיף אִים לְטַמְּאוֹ כְּדֵי זֵיי זָאלִין אִים מְטַמֵּא זַיין: (לא) וּבָנוּ בָּמוֹת הַתֹּפֶת אוּנ זֵיי הָאבֶּן גְבוֹיט בָּמוֹת פוּן דֶער אָפּ גָאט תּוֹפֶת דָס אִיז דִי אָפּ גָאט מוֹלֶךְ וָוס זִי אִיז גִישְׁטַאנֶן אִין טָאל בֶּן הִנֹּם לִשְׂרֹף אֶת בְּנֵיהֶם צוּא פַאר בְּרֶענֶען זַייעֶרִי זִין אוּנ זַייעֶרִי טֶעכְטֶער אִין פַייעֶר (דֶען דִיא אָפּ גָאט מוֹלֶךְ אִיז גִימַאכְט גִיוֶוען פוּן קוּפֶּער אוּנ הֶענְט זֶענֶן גִיוֶוען גִימַאכְט צוּ דֶר אָפּ גָאט אוּנ דִיא הֶענְט זֶענֶן גִיוֶוען אוֹיס גִישְׁטְרֶעקְט אוּנ וֶוען אֵיינֶר הָט גִיוָואלְט מַקְרִיב זַיין זַיין זוּן הָט מֶען אוּם גִיהֵייצְט

אונטר

וְאֶת־בְּנֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי
וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי׃ לב לָכֵן הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יֵאָמֵר עוֹד
הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם כִּי אִם־גֵּיא
הַהֲרֵגָה וְקָבְרוּ בְתֹפֶת מֵאֵין מָקוֹם׃
לג וְהָיְתָה נִבְלַת הָעָם הַזֶּה לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ וְאֵין
מַחֲרִיד׃ לד וְהִשְׁבַּתִּי מֵעָרֵי יְהוּדָה
וּמֵחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל

תרגום

בְּנוּרָא דְלָא פַקְדֵית בְּאוֹרָיְתִי וְלָא רְעֵוָא קֳדָמַי: לב בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתַן אֲמַר יְיָ וְלָא יִתְאֲמַר עוֹד תּוֹפֶת וְחֵילַת בַּר הִנוֹם אֱלָהֵין חֵילַת קְטִילַיָא וְיִקְבְּרוּן בְּתוֹפֶת מִבְּלִי אֲתַר: לג וּתְהֵי נְבִילְתָא דְעַמָא הָדֵין מְשַׁגְרָא לְמֵיכַל לְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וּלְבְעִירָא דְאַרְעָא וְלֵית דְמָנִיד: לד וְאֲבַטֵיל מִקִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וּמִשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם קָל בִּיעַ וְקָל חדוא

רש"י

התוף: הנם. על שם נהמת הבן: לא צויתי. במלות שיקריבו בניהם לקרבן ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכשדברתי לאברה' לשחוט את בנו לא עלתה על לבי שישחוט אלא להודיע צדקו: (לג) ואין מחריד. את העופות מעל הפגרים:

מהר"י קרא

הבהמה מן הבקר ומן הצאן: (לג) ואין מחריד. לקוברו:

רד"ק

אחר ואינם מרחמים עליהם לרוב אהבתם העכו"ם וי"ת דלא פקידית באוריתי ולא רעוא קדמי ורז"ל פירשו אשר לא צויתי זה יפתח ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב שנאמר ויקח את בנו הבכור ויעלהו לעולה ודעתם שהעלהו לשמים: (לב) לכן. וקברו בתופת מאין מקום. כי לא היה לפני זה מקום לקבורת: (לג) והיתה. אותם שלא יוכלו לקבור מאין מקום או שילאו הקוברים מרוב הרוגים: (לד) והשבתי. לחרבה תהיה הארץ.

מנחת שי

(לג) והיתה נבלת. בס"ס הוא"ו בגעיא וכן הוא בחילופים לבן אשר: (לד) ומחצות. ברוב ספרים כ"י מדוייקים החי"ת בשבא נקודות:

מצודת דוד

כתופים ולהגיא קראו בן הנום על שם נהמת הבן): אשר לא צויתי. אף' לפני לא צויתי להקריב בנים ובנות: ולא עלתה על לבי. לשאול דבר כזאת: (לב) ולא יאמר עוד. אז לא יקרא עוד בית הבמו' בשם תופת והגיא בן הנום כ"א יקרא גי ההרגה כי שמה יפלו הרוגים רבים: וקברו. ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא ימלא שם מקום לקבור עוד: (לג) והיתה נבלת העם. הנשארים אשר לא יקברו יהיה למאכל לעוף השמים וגו': ואין מחריד. לא יהיה מי להחרידם ללכת מן הנבלות: (לד) והשבתי וגו'. ר"ל לא ישמע עוד שמה קול ששון וגו' כי לחרבה תהיה ולא ישאר בה איש:

מצודת ציון

(לג) נבלת. כן נקרא גוף ההרוג: מחריד. מלשון חרדה ופחד: (לד) והשבתי. ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעי' י"ד): ולחרבה. מלשון חורבן:

פירוש ע"ט

אונטער דער אפ גאט און מען הט דם קינד גיגעבן אוף די הענד פון דעם אפ גאט איז תיכף דם קינד פר ברענט גיווארן און מען פלעגט פויקען בשעת מעשה כדי דר פאטר זאל ניט הערן דם גשריי פון דעם קינד דען וועט ער זיך דער בארמן איבר אים דרום יוערט די אפ גאט אן גרופן תופת דען תופת איז לשון פוקן און דר טאל ווערט אן גרופן בן הנום דם איז טייטש דר זון ברומט) אשר לא צויתי וום איך גאט האב ניט גישאפט זיי זאלן מקריב זיין זייערע קינדר פר איין קרבן צו מיר און עס איז ניט אויף גנאנגן אויף מיין הארץ אז איך זאל דם היסן טאן (און אפילו איך האב גישאפט צו אברהם ער זאל קולן זיין זון יצחק פר מיר איז ניט אוף גנאנגן אוף מיין הארצן ער זאל אים באמת קולן נייערט דאס האב איך גטאן כדי איך זאל מודיע זיין זיין צדקות): (לב) לכן הנה ימים באים נאם ה' דרום נון עס וועלן קומן טעג זאגט גאט ולא יאמר עוד התופת און עס וועט ניט גזאגט ווערן און ניט גרופן ווערן נאך דם אורט תופת און גיא בן הנום כי אם גיא ההרגה נייערט מען וועט עס רופן דם איז דר טאל וום פיל לייט זענין אין אים גיהרגת גווארן וקברו בתופת און מען וועט באגראבן די הרוגים ביי דעם אפ גאט תופת ווייל עס וועט ניט זיין קיין אנדר אורט צו בגראבן זיא (אזו פיל הרוגים וועט זיין): (לג) והיתה נבלת העם הזה וגו' און די טוטי גופים פון דעם דאזיגן פאלק וועט זיין צו איין עסין צוא די פוגיל וואס זענן אונטערין הימיל און צו די בהמות פון דר ערד ואין מחריד און עס וועט ניט זיין קיין מענטש וום זאל דר שרעקין די פוגלן און אוועק טרייבן זיי פון די טוטי גופים: (לד) והשבתי מערי יהודה און איך גאט וועל פאר שטערין פון די שטעט פון שבט יהודה און פון די מארקין פון ירושלים קול ששון דאס קול פון פרייד און דאס קול פון שמחה קול חתן דאס קול פון איין חתן און דאס קול פון איין כלה כי לחרבה תהיה הארץ

דען

שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה כִּי לְחׇרְבָּה
תִּהְיֶה הָאָרֶץ׃ ח א בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־
יְהוָה וְיוֹצִיאוּ אֶת־עַצְמוֹת מַלְכֵי־יְהוּדָה
וְאֶת־עַצְמוֹת שָׂרָיו וְאֶת־עַצְמוֹת
הַכֹּהֲנִים וְאֵת ׀ עַצְמוֹת הַנְּבִיאִים וְאֵת
עַצְמוֹת יוֹשְׁבֵי־יְרוּשָׁלָ͏ִם מִקִּבְרֵיהֶם׃
ב וּשְׁטָחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וּלְכֹל ׀ צְבָא
הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם
וַאֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרֵיהֶם וַאֲשֶׁר דְּרָשׁוּם
וַאֲשֶׁר הִשְׁתַּחֲווּ לָהֶם לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא

תרגום

חֶדְוָא קָל חַתְנוּן וְקָל כַּלָּן אֲרֵי לְחוּרְבָּא תְּהֵי אַרְעָא׃ א בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ יַפְּקוּן יַת גַּרְמֵי מַלְכַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וְיַת גַּרְמֵי רַבְרְבֵיהוֹן וְיַת גַּרְמֵי כַהֲנַיָּא וְיַת גַּרְמֵי נְבִיֵּי שִׁקְרָא וְיַת גַּרְמֵי יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם מִקִּבְרֵיהוֹן׃ ב וְיִשְׁטְחוּנוּן לָקֳבֵיל שִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא וּלְכֹל חֵילֵי שְׁמַיָּא דְרַחֲמוּנוּן וְדִפְלָחוּנוּן וְדִטְעוֹ בַתְרֵיהוֹן וְדִתְבָעוּנוּן וְדִסְגִידוּ לְהוֹן לָא יִתְכַּנְשׁוּן

תולדות אהרן

בעת ההוא. סנהדרין יא לז: לא יאספו יבמות ו ע״ג:

יוציאו קרי קמץ במרחא

רש״י

ח (ב) ושטחום לשמש. והכשדים ישכנו לגור על העיר

מהר״י קרא

ח (א) יוציאו את עצמות. מלכי יהודה. מיכן שהקב״ה פורע

מנחת שי

ח (א) ויוציאו. יתיר וא״ו כן מצאתי בספרים מדוייקים מספרד והוא חד מן י״א מלין דכתובין וא״ו בריש תיבותא ולא קריין וסימן נמסר במסרה רבתא ובכמה ספרים ויוציאו כתיב וקרי יוציאו וככל אחד. ונראה שנוסחת רד״ק ויצאו כתיב וקרי יוציאו שכן כתוב בפירושו בספרים ישנים וכן העתיק בעל

רד״ק

ובמקום קול שמחה יהיה קול יללה קול בכי וצעקה: (א) בעת ההיא. ויוציאו. כתיב וקרי יוציאו והענין קרוב כי פירוש ויוציאו שיוציאו לא שיצאו מעצמם וזה הענין לא ספר הכתוב בחרבן ירושלם בספר מלכים שהוציאו הכשדים עצמות המלכים והשרים והכהנים והנביאים מיושבי ירושלם מקבריהם אלא הנביא שנבא עליהם שיהיה כך והיה כך ואף על פי שלא ספר הכתוב וזה יהיה העונש להם אחר מיתתם כמו שנאמר: (ב) אשר אהבום ואשר עבדום. וכן אמר על יהויקים כשהתנבא עליו עונש ולא יהיה לו יושב על כסא דוד ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה וכן אמר בפושעי ישראל והיו מושלכים בחוצות ירושלם ורז״ל אמרו בעון היים מתים נחטטים וסמכו זה בפסוק והיתה יד ה׳ בכם ובאבותיכם זה חטוטי שכבי והביאו גם זה הפסוק לא יאספו ולא יקברו והקשו אליו הפסוק הבא אחריו ונבחר מות מחיים כלומר למה היה נבחר מות מחיים אם המתים נחטטים ואם היה עונש המתים היה להם כפרה וזה ונבחר מות אלא אם הוא עונש החיים ובעון החיים מתים נחטטים למה אמר ונבחר מות מחיים ופירש נבחר מות לרשעים שלא יחיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגיהנם: לדומן. לזבל יהיו כלומר כי לעולם יהיו על פני האדמה כי לא יקברו ולרוב עמידתם על פני האדמה ירקבו וישובו עפר וזבל: (ג) ונבחר. המתים יהיה ענשם מה שאמר

מצודת ציון

ח (ב) ושטחום. ענין פריסה כמו משטח חרמים (יחזקאל כ״ו): צבא השמים. הם הכוכבים ומזלות: יאספו. ענין הכנסה

מצודת דוד

ח (א) יוציאו. האויבים הבאים יוציאום מקבריהם לבזותם: הכהנים. כהני הבעל: הנביאים. נביאי השקר: יושבי ירושלים. מיתר העם: (ב) ושטחום. ויפרשו אותם אל מול השמש וגו׳ לבזותם: אשר אהבום. לקבלם לאלהות: ואשר וגו׳. כפל הדבר במ״ש להתמדת הדבר: לא יאספו. לא יכניסום אל הקבר:

לקוטי יקרים

(א) בָּעֵת הַהִיא נְאֻם ה׳ יוֹצִיאוּ אֶת עַצְמוֹת וגו׳. דיא גמרא זָאגְט עַמוֹן אוּנ מוֹאָב זֶענֶען גִיוֶועִן צְווייא שְׁלֶעכְטֶע שְׁכֵנִים פוּן יְרוּשָׁלַיִם. וַוי זֵיי הָאבִּין גִיהֶערְט דִי נְבִיאִים זָאגִין יְרוּשָׁלַיִם וֶועט חָרוּב וֶוערִין. הָאבִּין זֵיי גֶעשִׁיקְט צוּא נְבוּכַדְנֶצַר עֶר זָאל קוּגֶען חָרוּב מַאכִין יְרוּשָׁלַיִם. הָאט נְבוּכַדְנֶצַר גִיעֶנְטְפֶערְט אִיךְ הָאבּ מוֹרָא טָאמֶער וֶועט הקב״ה טָאהְן מִיט מִיר וַוי עֶר הָאט גִיטָאהְן מִיט דִיא פְרִיעֶרְדִיגֶע מְלָכִים וָואס הָאבִּין גִיוָואלְט חָרוּב מַאכִין יְרוּשָׁלַיִם. הָאבִּין עַמוֹן אוּנ מוֹאָב גֶעשִׁיקְט זָאגִין צוּ נְבוּכַדְנֶצַר הקב״ה אִיז שׁוֹין נִיטָא אִין יְרוּשָׁלַיִם. הָאט נְבוּכַדְנֶצַר גִיעֶנְטְפֶערְט הקב״ה אִיז נָאנְט פוּן יְרוּשָׁלַיִם עֶר וֶועט בַּאלְד קוּמֶען צוּא דִיא יוּדִין. הָאבִּין עַמוֹן אוּנ מוֹאָב גִיעֶנְטְפֶערְט הקב״ה הָאט זִיךְ דֶער וַוייטֶערְט פוּן יְרוּשָׁלַיִם. הָט נְבוּכַדְנֶצַר גִיזָאגְט עֶס אִיז דָא בַּייא דִיא יוּדִין צַדִיקִים וֶועלִין זֵיי צוּרִיק בְּרֶענְגֶען הקב״ה קֵיין יְרוּשָׁלַיִם. הָאבִּין עַמוֹן אוּנ מוֹאָב גִיזָאגְט עֶס זֶענֶען נִיטָא צַדִיקִים בַּייא יוּדִין. הָאט נְבוּכַדְנֶצַר גִיזָאגְט טָאמֶער קוּמְט הקב״ה צוּ יֶעדֶער

פירוש ע״ט

דֶען צוּ פַר וִויסְטוּנְג וֶועט זַיין דֶם לַאנְד׃

ח (א) בָּעֵת הַהִיא נְאֻם ה׳ אִין דֶר דָאזִיגֶער צַייט זָאגְט גָאט יוֹצִיאוּ אֶת עַצְמוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה וֶועלֶען דִיא כַּשְׂדִים אוֹיס צִיהֶען דִי בֵּיינֶער פוּן דִי מַלְכֵי יְהוּדָה אוּנ דִי בֵּיינֶער פוּן זַייעֶרֶע הַארִין וְאֶת עַצְמוֹת הַכֹּהֲנִים אוּנ דִי בֵּיינֶער פוּן דִי כֹּהֲנִים אוּנ דִי בֵּיינֶער פוּן דִי פַאלְטְשֶׁע נְבִיאִים אוּנ דִי בֵּיינֶער פוּן דִי זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם מִקִּבְרֵיהֶם פוּן זַייעֶרִי קְבָרִים וָואס זֵיי וֶועלִין זַיין בְּגְרָאבֶּן׃ (ב) וּשְׁטָחוּם לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ אוּנ זֵיי וֶועלִין פַר שְׁפְּרֵייטֶן דִי בֵּיינֶער אַקֶעגִין דֶר זוּן אוּנ אַקֶעגִין דִי לְבָנָה אוּנ אַקֶעגֶן אַלֶע חַיָּילוֹת פוּן דֶעם הִימִיל אֲשֶׁר אֲהֵבוּם וַאֲשֶׁר עֲבָדוּם וָוס זֵיי הָאבֶּן זֵיי לִיבּ גִיהַאט אוּנ הָאבֶּן זֵיי גִיפַארְשְׁט אוּנ הָאבֶּן זִיךְ גְבּוּקְט צוּ זֵיי

לֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ דיא בֵּיינֶער וֶועלִין נִיט וֶוערֶן אַיין גִיטָאן אוּנ וֶועלֶען נִיט וֶוערֶען בַּאגְרָאבֶּן לְדוֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה

יִקָּבְרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃
ג וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים לְכֹל הַשְּׁאֵרִית
הַנִּשְׁאָרִים מִן־הַמִּשְׁפָּחָה הָרָעָה הַזֹּאת
בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת הַנִּשְׁאָרִים אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּים שָׁם נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃
ד וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה הֲיִפְּלוּ
וְלֹא יָקוּמוּ אִם־יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב׃ ה מַדּוּעַ

תרגום

יִתְכַּנְשׁוּן וְלָא יִתְקַבְרוּן לְזֵבַל מְבַדַּר עַל אַפֵּי אַרְעָא יְהוֹן׃ ג וְיִתְרְעוּן בְּמוֹתָא מִדְּבַחַיָּא לְכָל שְׁאָרָא דְיִשְׁתְּאֲרוּן מִן זַרְעִיתָא בִישְׁתָּא הָדָא בְּכָל אַתְרַיָּא דְיִשְׁתְּאֲרוּן דְּאַגְלֵיתִינוּן לְתַמָּן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת׃ ד וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הֲיִפְּלוּן וְלָא יְקוּמוּן אִם לְמֵיתַב גְּלֵי קֳדָמַי דְּלָא יְתוּבוּן׃ ה מַה דֵּין

ת"א ונבחר וגו'. בס: מדוע וגו'. סנהדרין יא קה:

רש"י

בקברי השרים שהיו נאים כפלטין: לדומן. לזבל: (ג) ונבחר מות מחיים. אע"פ שהם רואים את המתים נתונין בבזיון צרת החיים גדולה הימנו ויבחרו את המות: (ד) היפלו ולא יקומו. הטוב להם שיפילו את עצמם לנפילה שאין לה תקומה: אם ישוב ולא ישוב. לכשירצו לשוב מרעתם לא ישוב הקב"ה מגזירתו. ד"א אף אם ישובו בתשובה לא תתקיים בידם. כי ימהרו לשוב לרשעתם וכן

מהר"י קרא

מן הרשעים בחייהן ובמיתתם בעון ע"ז: (ב) לדומן. ת"י לזבל: (ד) היפלו ולא יקומו. כלומר איפשר היפלו לחנן לפני. שלא יקומו לפני אויביהם: אם ישובו. הם בתשובת איפשר שאני לא אשוב מחרוני הכל בתימה: (ה) מדוע שובבה העם הזה. כאשה זונה שמנאפת תחת בעלה ובעלה בא להשיבה מדרך הרע והיא נותנת כתף סוררת ושבת

רד"ק

שיהיו נחטפים מקבריהם והחיים והם השארית הנשארים שלא יהרגו ויגלו יבחרו בגלותם מית מחיים כי יהיו ביד גוי נבל עבדים לעם אכזרים שלא ירחמו עליהם וטוב מותם מחייהם: בכל המקומות הנשארים. בכל מקום שיהיו הנשארים כמו הפוך הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם כמו ותשם בפוך עיניה וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף באו מצריםה אל יוסף לשבר לי יזעקו אלהי ישראל לי יזעקו ישראל אלהי ידענוך אלהי ידענוך ישראל והדומים להם שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק: (ד) ואמרת. היפלו ולא יקומו. טעמו דבק עם הפסוק הבא אחריו מדוע שובבה כלומר למה זה החזיקו כל כך במעשיהם הרעים ומאנו לשוב וכי נפלו בעונש מעשיהם שלא קמו אחר כן כלומר כמה פעמים נפלו בעונש מעשיהם ואחר כן בשובם קמו וכי סבורים הם שאם ישובו הם למוטב לא ישוב האל מחרון אפו עליהם היה שום פעם עד עתה שנפלו ולא קמו אחר כן או אם ישוב ישראל כמעשיו הרעים ולא ישוב האל מחרון אפו זה לא היה אם כן מדוע שובבה וי"ת היפלון ולא יקומון וגו' בבעמוד: (ה) מדוע שובבה. בא הנה עם לשון נקבה כי רצונו על הכנסה כמו שפירשנו וכן וחטאת עמך העם אשר בקרבה יושבת לבטח שובבה ענין מרד וכן בנים שובבים משובה ישראל: העם הזה ירושלם. חסר הנסמך העם הזה עם ירושלם וכמוהו רבים כמו שפירשנו

מנחת שי

מכלל יופי אבל במקרא גדולה יש גמגום בלשונו וצריך תיקון: (ג) בכל המקמות.

מצודת דוד

ולא יקברו. כפל הדבר במ"ש: לדומן. יהיו מונחים ע"פ האדמה דומה לדומן: (ג) ונבחר מות מחיים. הנשארים מן המיתה ההולכים בגולה יהיו בצרה גדולה עד שיבחרו המיתה: המשפחה הרעה. אשר עבדו לבעל: בכל המקומות הנשארים. הוא הפך כמו הנשארים בכל המקומות אשר הדחתים שם בגולה: (ד) היפלו. וכי בעונם יפלו ולא יוכלו לקום ר"ל וכי אין תשובה מועלת שיקומו מנפילתם: אם ישוב. וכי אם מי מהם ישוב בתשובה האם לא ישוב ה' מחרון אפו כתמיה (דרך המקרא כשאומר שני תמיהות זה אחר זה לאמר בראשונה ה"א התימה ובשניה מלת אם וכן המאום מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך (לקמן י"ד): (ה) מדוע. למה מרדה העם הזה מרידה מתמדת עד עולם: העם הזה ירושלים.

מצודת ציון

כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט): לדומן. לזבל כמו כדומן ע"פ השדה (לק' ט'): (ג) הדחתים. מלשון דחיה: (ה) שובבה.

פירוש ע"ט

הָאֲדָמָה יִהְיוּ נייערט זיי וועלן זיין צו מיסט אויף דער ערד: (ג) (אונ האטשי די מתים וועלן גגעבן ווערן בבזיון פון דעסט וועגן) וְנִבְחַר מָוֶת מֵחַיִּים אונ עס וועט ווערן אום דר וויילט דר טוט מיין פון דעם לעבין לְכֹל הַשְּׁאֵרִית הַנִּשְׁאָרִים צו נאר דעם איבער בלייבונג פון די ישראל וואס וועלן איבער בלייבן פון דער דאזיגר בייזר מִשְׁפָּחָה בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת הַנִּשְׁאָרִים אין אלי ערטר וואס זיי זענן איבר גבליבן וואס איך האב זיי פאר שטופן אהין נְאֻם ה' צְבָאוֹת אזו זאגט גאט דער האר איבער אלע היילות: (ד) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אונ דוא ירמיהו זאלסט זאגן צו די ישראל כֹּה אָמַר ה' אזו האט גאט גזאגט הֲיִפְּלוּ וְלֹא יָקוּמוּ איז דען גוט פר זיי דאס זיי זאלען פאלן אונ זאלען ניט אויף שטיין אִם יָשׁוּב וְלֹא יָשׁוּב אויב זייא וועלען אום קערען זיך פון זייער בייז וועט זיך דען גאט ניט אום קערין פון זיין בייזער גזירה: (ה) (זאגט גאט) מַדּוּעַ שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה ווארום איז פר ווילד גווארען דם דאזיגע פאלק פון ירושלים מְשֻׁבָה נִצַּחַת איין אייביג ווילדקייט הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית זייא האבן אן גנומן אין פאלטשקייט אונ זיי ווילן קיין

לקוטי יקרים

ציית. האבין עמון אונ מואב גיזאגט הקב"ה האט אויס גיזעצט (בעשטיכט) אציית ווען ער וועט צוריק קומען אין ירושלים. האט נבוכדנצר גיזאגט עס איז ווינטער קען איך ניט קומען פון רעגין אונ שנייא. האבין עמון אונ מואב גיזאגט קענסט קומען דורך די בערג. האט נבוכדנצר גיזאגט אויב איך וועל קומען וועל איך קיין ארט האבין וויא צו זיין. האבין עמון אונ מואב גיזאגט די יודישע קברים זענען שענער ווי דיינע פאלאצין. אונ די יודישע קברים וועלין זיין ליידיג וויא עס שטייט אין פסוק מען וועט ארויס נעמען די ביינער פון דיא מלכים אונ פון אלע יודין פון זייערע קברים:

שׁוֹבְבָה הָעָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַ͏ִם מְשֻׁבָה
נִצַּחַת הֶחֱזִיקוּ בַּתַּרְמִית מֵאֲנוּ לָשׁוּב:
ו הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמָע לוֹא־כֵן יְדַבֵּרוּ אֵין
אִישׁ נִחָם עַל־רָעָתוֹ לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי
כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרֻצוֹתָם כְּסוּס שׁוֹטֵף
בַּמִּלְחָמָה: ז גַּם־חֲסִידָה בַשָּׁמַיִם יָדְעָה
מוֹעֲדֶיהָ וְתֹר וְסוּס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת־

ת"א גם חסידה בשמים. עקרים מג: פתח באתנח קטן בפשטא ה' במקום ג' במרוצתם קרי וסיס קרי

תרגום

מִתְחַסְנִין לְמֵיתַב לְפוּלְחָנִי עַמָּא הָדֵין יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם תְּבוּ לְמֶרַד מִן אוֹרַיְתָא וְלָא צְבַן לְמֵיתַב אַתְקִיפוּ בִּנְכְלִין מְסָרְבִין לְמֵיתַב: ו אֲצֵיתִית וּגְלֵי קֳדָמַי לָא כִּדְקָשַׁר מְמַלְלִין לֵית גְּבַר דִּמְתִיב מִן בִּישְׁתֵיהּ לְמֵימַר מָה עֲבָדֵית כּוּלְהוֹן מְסַגַּן בִּרְעוּת נַפְשֵׁיהוֹן כְּסוּסְיָא דְגָאֵר בִּקְרָבָא: ז אַף חוּרִיתָא בִּשְׁמַיָא יָדְעָא זִמְנָהָא וְשַׁפְנִינָא

מהר"י קרא

מאחריו: משובה נצחת. מורדת לנצח: (ו) כולו שב במרוצתם. ממאנים הם לשוב אחרי ואצל מי הם שבים בדרך שהם רגילין לרוץ בו היא ע"ז: כסוס שוטף במלחמה. שאחר שתופס מרוצתו קשה הוא להשיבו: (ז) גם חסידה בשמים. עוף השמים: ידעה מועדיה. שהיא דרה על הים ויודעת אי זו שעה שמשוטטת בעולם שאינה יכולה להיות שם מפני קול הים וכן. ותור וסיס. ארונדל"א בלע"ז: ועגור. גרואה בלע"ז:

רש"י

ת"י לא למיתב גלי קדמי דלא יתובין: (ה) משובה נצחת. משובת עולם כמו נלח: החזיקו. אחזו: בתרמית. במרמה: (ו) לא כן. לא כדין כמו כן בנות צלפחד (במדבר כז): כלה שב במרוצתם. בדרך הראשון מוטלים וחוזרים והולכים. מרוצתם (קורס"י בלע"ז): שוטף. (אישפרידי"ץ בלע"ז): (ז) חסידה. (ציגוני"ה בלע"ז): מועדיה. עת עברם אל איי הים מפני הצנה ועת שובם: שמרו. המתינו: ותור וסיס ועגור. ושפנינא וכורכיא וסנוניתא. כורכיא (גרוא"ה

מנחת שי

חסר וא"ו קדמאה עיין במסורת במוהל ב' י"ג: (ו) במרוצתם. במרוצתם קרי: (ז) וסוס. וסיס קרי:

רד"ק

שפירשנו בחלק הדקדוק מספר מכלל: משובה נצחת. פתח באתנח ופירוש עולמי' מן נצח: משובה. שם משובה ישראל תאר: החזיקו בתרמית מאנו לשוב. ידמה כי לעולם ירצו להחזיק בה. בתרמית כמו מרמה: (ו) הקשבתי. מאמר הנביא כשאני הולך ביניהם אני מקשיב ומאזין להם אם אחד מדבר טוב ואם לא: כן. טוב וכשר כמו כן בנות צלפחד דוברות: אין איש נחם. נפעל עומד כי הוא קמוץ גם כלה אין מורה עליו: כלה שב במרוצתם. וכתוב במרצותם לשון רבות והכתוב דרך כלל והקרי דרך פרט כלם הולכים ושבים במרוצתם לעשות כסוס שוטף במלחמה ולרוב המרוצה אמר שוטף שהוא כמו נחל שוטף במרוצתו במלחמה וי"ת הקשבתי מאמר האל יתברך אציתי וגלי קדמי: (ז) גם חסידה. אפילו העופות שאין להם שכל בבח הדמיון שיש להם יש להם ידיעה להתרחק מן הנזק ולהתקרב אל הטוב ושומרים מנהגם ומה שגדלו עליו ועמי שיש להם שכל לא ידעו את משפט ה' שהיה להם לדעת מן השכל גם לשמרו לפי כח שהנהיגו אותם מורי התורה ומה שנחלו בו כן אבותם דור אחר דור ואמר להם ירמיהו זה כדרך שאמר ישעיהו ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ועוד זכר חסידה וזכר בשמים לפי שהיא מקננת בישוב במגדלים הגבוהים ובמדבר בעצים הגבוהים כמו שאמר חסידה ברושים ביתה לפיכך אמר בשמים שהוא גובה האויר כמו שאמר גדולות ובצורות בשמים דרך נשר בשמים והחסידה מנהגת לשכון בימי הקור והחורף במקום אחד ובימי הקיץ והחום במקום אחר וזהו מועדיה שאמר ולא תשנה מנהגה ועמי משנים משפט ה' שידעוהו בשכל אם ירצו וגדלו עליו אבותיהם והם אינם רוצים להחזיק בו: ותור וסוס ועגור. גם כן שמרו את עת באנה במקום אחד בזמן ידוע ובזמן אחר במקום ידוע לפי השתנות התקופות והזמנים ושומרות חקן ומנהגן ולא ישנוהו ולא כן עמי. חסידה פירשו רז"ל זו דית

מצודת ציון

משובה. ענין מרידה והליכה בדרכי הלב: נצחת. מל' נלח ועולם: החזיקו. ענין אחיזה: בתרמית. ענין מרמה וכן סקל תרמיתם (תהלי' קי"ט): מאנו. מל' מיאון: (ו) הקשבתי. ענין האזנה: נחם. ענין חרטה והסוף מתשבה כמו פן ינחם העם (שמות י"ג): במרוצתם. ענין רדיפה ומהירת הליכה: שוטף. ענין רדיפה ואמר בלשון באלה מרדיפת המים: (ז) חסידה. שם עוף מה: מועדיה. ענין זמן כמו למועד השוב אליך (בראשית י"ח): ותור. שם הוליס ידוע: וסוס ועגור. גם הם שמות עופות וכן כסוס עגור (ישעיה ל"ח): שמרו. המתינו כמו ואביו שמר את הדבר (בראשי'

מצודת דוד

הסר הנסמך העם הזה עם ירושלים ורבים כמוהו: החזיקו. אוחזים במרמה וממאנים לשוב כאלו אין תשובה מועלת: (ו) הקשבתי. אני מקשיב ושומע אשר לא ידברו כן לומר שממאנים לשוב בעבור כי חושבים שאין תשובה מועלת אבל גם עתה אין איש מהם מתחרט על הרעה שעשה לאמר מה עשיתי הלא פגמתי בנפשי: כלה שב. ר"ל לא די שאין מי מתחרט אלא אפי' כלם כאיש אחד שב לרוץ במרוצתם שרלו מאז כמו שהיו רודפים מאז אחר הרעות כן הם רודפים גם עתה: כסוס. כמו הסוס הרודף במלחמה כנחל שוטף ועם כי הוא בנפשו כן הם רודפים אחר הרעות עם כי מאבדים נפשם בזה: (ז) גם חסידה בשמים. אפי' עוף החסידה הפטה באויר השמים אשר איננה בלשות אדם הלא תדע זמניה מתי תלך ומתי תשוב כי דרכה לנוף בזמן הקור לארצות החמים ובזמן הקין תשוב לארצות הקרים: שמרו. גם המה בלכתם לארצות החמים ממתינים את עת בואם ולא יקדימו ולא יאחרו: ועמי וגו'. ר"ל העופות ההם

פירוש ע"ט

תְּשׁוּבָה נִיט טָאן: (ו) הִקְשַׁבְתִּי וָאֶשְׁמַע לוֹא כֵן יְדַבֵּרוּ אִיךְ הָאבּ פַר נוּמֶן אוּן אִיךְ הָאבּ גְהֶערְט דָס זֵיי רֵיידְען נִיט קֵיין רֶעכְטֶע רֵייד אֵין אִישׁ נִחָם עַל רָעָתוֹ קֵיין מַאן בַּאדֶענְקְט זִיךְ נִיט אוֹיף זַיין בֵּייז לֵאמֹר מֶה עָשִׂיתִי צוּא זָאגֶן וָוס הָאבּ אִיךְ גִיטָאן כֻּלֹּה שָׁב בִּמְרֻצָתָם זֵייא אַלֶע קֶערִין זִיךְ גִיךְ אוּם אִין עֶרְשְׁטֶן לוֹפֶן גְלַייךְ וִוי אֵיין פֶערְד אַיילְט צוּ לוֹפֶן אִין דֶר מִלְחָמָה (כְּלוֹמַר זֵייא זִינְדִיגֶן אוּן טוּעֶן ווידֶר זִינְדִיגֶן): (ז) גַּם חֲסִידָה בַּשָּׁמַיִם יָדְעָה מוֹעֲדֶיהָ אֲפִילוּ דָאס עוֹף חֲסִידָה וָואס פְלִיהְט אוּנְטֶערְן הִימִיל ווייסְט אוֹךְ אִיר צַייט וְתוֹר וְסִיס וְעָגוּר שָׁמְרוּ אֶת עֵת בֹּאָנָה אוּן אֵיין טוּרְקִיל טוֹיבּ אוּן אֵיין שְׁוַואלְבּ אוּן דֶר פוֹגִיל וָוס הֵייסְט עָגוּר דִי וַוארְטִין דִי צַייט פוּן זֵייעֶר קוּמֶן (כְּלוֹמַר זֵיי ווייסִין דִי צַייט ווען זֵיי זָאלֶן אַוֶועק פְלִיעֶן אוֹיף דִי אִינְזְלִין פוּן דֶעם

ים

עֵת בֹּאָנָה וְעַמִּי לֹא יָדְעוּ אֵת מִשְׁפַּט
יְהוָה׃ ח אֵיכָה תֹאמְרוּ חֲכָמִים אֲנַחְנוּ
וְתוֹרַת יְהוָה אִתָּנוּ אָכֵן הִנֵּה לַשֶּׁקֶר
עָשָׂה עֵט שֶׁקֶר סֹפְרִים׃ ט הֹבִשׁוּ
חֲכָמִים חַתּוּ וַיִּלָּכֵדוּ הִנֵּה בִדְבַר־יְהוָה
מָאָסוּ וְחָכְמַת־מֶה לָהֶם׃ י לָכֵן אֶתֵּן אֶת־
נְשֵׁיהֶם לַאֲחֵרִים שְׂדוֹתֵיהֶם לְיוֹרְשִׁים
כִּי מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל כֻּלֹּה בֹּצֵעַ בָּצַע
מִנָּבִיא וְעַד־כֹּהֵן כֻּלֹּה עֹשֶׂה שָּׁקֶר׃

תרגום

וכורכיא וסנוניתא נטרין ית עדן מיעלהון ועמי לא הוו ידעין למעבד ית קימא דיי׃ ח איכדין תימרון חכימין אנחנא ועל אוריתא דיי אנחנא רחיצין בכן הא לשקרא עביד ספר קולמס דשקר לזיפא׃ ט בהיתו חכימיא אתברו ואתאחידו הא בפתגמא דיי קצו וחולק בחוכמתא לית להון׃ י בכן אתן ית נשיהון לאוחרנין חקלתהון לירותין ארי מן זעירא ועד רבא כולהון אנסי ממון מספר ועד כהן

קמץ בז״ק ה׳ במקום ו׳ ה׳ במקום ו׳

רש״י

בלע״ז) סנונית (הרונדל״י בלע״ז):(ח) אכן הנה לשקר. הנה חכמתכם לשקר בכס לרפאותכם על נקלה: עשה עט שקר סופרים. נביאכם: (ט) הובישו חכמים, כמותכם

מהר״י קרא

(ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳. אנו תופשין. אבל כל נביא ונביא שכתב ספר תוכיחה עלינו: לשקר עשה. ולשוא כתבו. שהרי בהורת ה׳ אנו הולכין: עם שקר סופרים. הם כל התוכחות הכתובין עלינו: (ט) הובישו חכמים חתו וילכדו וחכמת מה להם. שהכמת התורה אינה אלא להשיב את האדם מדרך הרע ומאחר שאינו שב מדרכו הרעה מה הנאה יש לו מן החכמת שלמד : (י) שדותיהם ליורשים . ליורשיהם

רד״ק

לבנת ולמה נקרא שמה הכידה שעושה הסידות עם חברותיה כלומר במזונות שמחלקה להם ויש מפרשים שהיא שקורין לה צינוניא: והור. ידוע: וסוס כתוב. בוי״ו וקרי ביו״ד וכן נמצא כתוב ביו״ד וקרי בוי״ו כסים עגור כן אצפצף ת״י וכורכיא ובדברי רבותינו ז״ל קם ריש לקיש צוח כי כרוכיא ופירש רש״י ז״ל גרוא״ה בלע״ז: ועגור. ת״י וסנוניתא ובדברי רבותינו ז״ל אימת סנונית על הנשר ופירש רבינו האי קטא״ף בערבי והוא הדרור שקורין בלע״ז רונדונ״א ויש מפרשים הוא העוף המצפצף מלות מעשות כלשון בני אדם כשמלמדין אותו גוי״ם בלע״ז: (ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו. בחכמות החיצונות ועוד תורת ה׳ אתנו כלומר אצלנו היא כתובה: אכן הנה לשקר עשה עט. אם תורת ה׳ אתכם מה תועיל אם לא תקיימו אותה כי שעשה הקולמוס לכתוב אותה לחנם עשה אותו וכן שקר סופרי׳ הסופרים כתבו אותה לחנם כי אחרי שאין אתם מקיימין אותת הרי היא כאילו אינה כתובה. לשקר. לחנם כמו אך לשקר שמרתי: (ט) הובישו, כי שקר עשו כשיראו שלא תועיל להם חכמתם אז בכת יהיה להם בשת פנים ויראו כי אם התעסקו בתורה וקיימו אותה היתה מועילה להם להצילם מהרעות הבאות עליהם ואחר שבדבר ה׳ מאסו ולא רצו ללמוד ההורה ולעשותה מה חכמת להם לא תועיל החכמה מבלי התורה וחכמת סמוך למלת מת כלומר מה מועיל מטה שיש להם חכמה אם אין להם התורה: (י) לכן אתן. ליורשים. כלומר למי שיחזיקהו בהם בגלות כאילו הם יורשים: כי מקטון ועד גדול. כל זה הענין הוא כתוב למעלה עם שאר הפסוקים הבאים אחר זה במלות שונות כי כל הכופל ענין ישנה במלות למעלה מקטנם ועד גדולם והנה מקטון ועד גדול למעלה כלו בוי״ו והנה כלה בה״א ואחד הוא:

מצודת דוד

יודעים דרך מנהג העולם ועמי לא ידעו משפט והנהגת המקום ב״ה במשלם להיטיב כמעשנו: (ח) ותורת וגו׳. רלה לומר יודעים אנו את התורה: אכן. בהמת הנה לחנם עבה העושה את הקולמוס לכתוב ספר תורה ולחנם היו הסופרים שכתבו את התורה הואיל ואינכם מקיימים אותה: (ט) הובישו חכמים. הם המחזיקים עלמם לחכמים הלא יבושו בעת יחתו וילכדו ברעה ולא ילילו נפש׳ בחכמתם: וחכמת מה להם. ר״ל מה היא החכמה שבידם הלא בחכמת התורה מאסו ואף לא יוכלו להליל נפשם בחכמה א״כ במה יתפארו: (י) לאחרים. לעם אחר: ליורשים. כל מי מהעכו״ם שירלה לרשת: כלה בוצע בצע. כלם גוזלים הון: מנביא. מנביא השקר: כהן. כהן הבעל:

מצודת ציון

ל״ז): (ח) איכה. כמו איך: לשקר. על חנם: עט. קולמוס כמו עט סופר מהיר (תהלים מ״ה): (ט) הובישו. מלשון בושה: חתו. ענין שבר ופחד: (י) בוצע בצע. גזל הון:

פירוש ע״ט

ים פר דר קעלט און ווען זיי זאלן ווידר צירוק קומן) ועמי לא ידעו את משפט ה׳ און מיין פאלק ווילען ניט וויסען נאטס משפט: (ח) איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת ה׳ אתנו ווי קאנט איר זאגין מיר זענן חכמים און גאטס תורה איז מיט אונז אכן הנה לשקר פאר וואר נון אייער חכמה איז דאך צוא ליגען און צוא פאלשקייט עשה עט שקר סופרים אטליכר פון אייערי סופרים האט זיך גימאכט איין פאלטשע פען צוא שרייבן מיט איר (כלומר אייערע נביאים זאגן אייך ליגנט): (ט) הובישו חכמים אזעלכע חכמים וויא איר זענט זענן פר שעמט חתו וילכדו זיי זענן צו בראכן און בצווינגן און דאס איז זייער בושה הנה בדבר ה׳ מאסו וחכמת מה להם נון אין גאטס רייד האבען זייא ממאס גוועזן און וואס דען פר איין חכמה איז דא צו זייא: (י) לכן אתן את נשיהם לאחרים דרום וועל איך געבן זייערע ווייבר צו פרעמדי און זייערי פעלדר צוא אנדערע יורשים כי מקטון ועד גדול כלה בוצע בצע וואראם פון זייער קליין און ביז זייער גרוים טוען זיי אלע רויבען פרעמד געלד מנביא ועד כהן און פון דעם נביא שקר און ביז אין דעם כהן טוען זייא אלע

יא וַיְרַפּוּ אֶת־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי עַל־נְקַלָּה
לֵאמֹר שָׁלוֹם ׀ שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם׃
יב הֹבִשׁוּ כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ גַּם־בּוֹשׁ לֹא־
יֵבֹשׁוּ וְהִכָּלֵם לֹא יָדָעוּ לָכֵן יִפְּלוּ
בַנֹּפְלִים בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יִכָּשְׁלוּ אָמַר
יְהוָה׃ יג אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם־יְהוָה אֵין
עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה

ת"א אסף אסיפם. מגילה ד' לא: הכר א' קמץ בז"ק

תרגום

כּוּלְהוֹן עָבְדֵי שְׁקַר :
יא וְאַסִּיאוּ יָת תְּבַר
כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי בְּמִלֵּי
שִׁקְרֵיהוֹן לְמֵימַר שְׁלָמָא
שְׁלָמָא וְלֵית שְׁלָם :
יב עֲלֵיהוֹן לְמִבְהַת אֲרֵי
תוֹעֵבָה עֲבָדוּ אַף מִבְהַת
לֵית אִינוּן בָּהֲתִין
וְאִתְכְּנָעוּ לֵית אִינוּן
יָדְעִין בְּכֵן יִתְרְמוֹן
קְטִילִין בְּעִדָּן דְאַסְעַר
עֲלֵיהוֹן הוֹבֵיהוֹן יִתְקְלוּן
אֲמַר יְיָ : יג שֵׁיצָאָה
אֲשֵׁיצִינוּן אֲמַר יְיָ
וִיסוּפוּן כְּמֵיסַף עִנְבִין
מִגֻּפְנָא וּכְנִבְלָא מִתֵּינָא וּבִטְרַף מֵאִילָן על דִיהֲבֵית לְהוֹן אוֹרָיְתִי מִסִּינַי וַעֲבָרוּ עֲלַהּ :

מהר"י קרא

לא נאמר שגם בניהם ימותו אבל נכרים יקחו שדותיהם וירשום : (יג) אסף אסיפם נאום ה' אין ענבים בגפן. כל כך שאפילו הטובים לא ישארו בישראל וישראל נקראו גפן שנאמר גפן ממצרים תסיע והוא הדין : ואין תאנים בתאנה. וישראל נקראו תאינה שנאמר כביכורה בתאינה בראשיתה ראיתי אבותיכם : והעלה נבל. וכל שכן שהרשעים יבולו כלומר ימותו כל כך לא יותר דבר:

רש"י

ומה הבוש' הגה בדברי ה' נאסו והכמת מה להם: (יא) וירפו. כמו וירפאו : (יב) הובישו. בושת וכלימה הבוא להם : גם בוש לא יבושו. אינם מתביישים במעשיהם הרעים לתת לב לשוב : (יג) אסוף אסיפם. לשון כלייה כמו אסף אסף כל מעל פני האדמה (צפניה א') : אין ענבים בגפן. והעלה נבל. לשון כמש (פליישטי"ש בלע"ז) כמו וכנובלת מתאנה (ישעי' לד) כאלה נובלת עליה (שם א') :

מנחת שי

(יב) הבשו כי תועבה. בספרים מדוייקים חסר וא"ו וחסר יו"ד כתבתו בלמעלה בבשו הכמים ונמסר עליהם ב' חסר וחסר : לא יבשו. חסר וא"ו אחר הבי"ת

רד"ק

(יא) וירפו. למעלה וירפאו באל"ף נעת והנה וירפו בבלי הה"א והענין אחד ענין רפואה למעלה את שבר עמי והנה את שבר בת עמי : (יב) הובישו. פירשנוהו למעלה כי פירושו בהביה. למעלה גם הכלים והנה הכלם מבנין נפעל ומפורש הוא והכלים שהוא מבנין הפעיל פירש למעלה עם שאר הפסוקים ולמעלה בעת פקדתים פירשנו פקדתי אותם והנה בעת פקדתם שם והענין אחד : (יג) אסוף אסיפם נאם ה'. שניהם לשון כליון אסף מקור מן ואספת נפשך ונפש ביתך אסיפם מן יחדו יסופו אלא שמלת אסיפם מבנין הפעיל והוא יוצא ויסופו מבנין הקל והוא עומד הכל יכלה עד שלא ימצאו ענבים בגפן ולא תאנים בתאנה וזכר אלו שני המינים כי הם עיקר הפירות ואותם שירבה אדם מהם יותר משאר הפירות כמו שאמר בברכה איש תחת גפנו ותחת תאנתו ואמר בקללה יאכל גפנך ותאנתך : והעלה נבל, אפילו העלה יבול טרם זכנו כדי להרבות רעתם : ואתן להם יעברום. מה שנתתי להם רוב הפירות וברכתי פרי אדמתם יעברו מהם שיאכלום האויבים מ"ם יעברום במקום מהם וכן חזקתני ותוכל הזקת ממני המלאמו נפשי תמלא מהם בני יצאוני יצאו ממני והמפרשים פירשו בעבור שנתתי להם תורה ומצות ועברו עליהם בעונש זה אסיפם וכן דעת יונתן ותרגם

מצודת ציון

(יא) וירפו. מל' רפואה: בת עמי. עדת עמי: על. כמו עם : נקלה. מלשון קלון ובזיון : (יב) תועבה. דבר איסור וגנאי: והכלם. מלשון כלימה : פקדתם. ענין זכרון : (יג) אסף אסיפם. ענין כליה כמו אסף אדם ובהמה (צפניה א') : נבל ענין כמישה כמו ועלהו לא

מצודת דוד

(יא) וירפו. הם מרפאים את שבר בת עמי ורעתם העתידה לבא ר"ל הם מולאים מלבם דאגת הרעה הבאה : על נקלה. עם אגירה נקלה ונבזה נאמר שלום תהיה ולא תבא הרעה וזהו כמה מרפאים שברם אבל לא יהיה שלום והמה מכזבים : (יב) הובישו. ר"ל על"ם היה להם לנביאים והכהנים להיות נכלמים כאשר עשו דבר תועבה כדרך המבושי' אבל יכלמו אם בא לידם דבר תועבה כמקר' : גם בוש וגו'. ר"ל עשו התועבה וגם לא יבושו בעבורה : והכלם וגו'. אינם יודעים מה היא כלימה וכפל הדבר במ"ש : לכן יפלו. הנביאים והכהנים ההם יפלו בעת יפלו כל הנופלים ע"י האויבים : בעת פקידתם. בעת שאזכור עליהם עונם להפרע מהם וסוף בזמן החורבן אז יכשלו גם המה : (יג) אסף אסיפם. אכלה אותם מן העולם : אין ענבים בגפן. כאילו הגפן לא ישאר ענבים ר"ל לא יותר דבר : בתאנה. כאילו תאנה : והעלה נבל. גם העלים יכמשו

פירוש ע"ם

אַלֶע פאלְשְׁקַייט : (יא) וַיְרַפּוּ אֶת שֶׁבֶר בַּת עַמִּי עַל נְקַלָּה
אונ דיזע נְבִיאֵי שֶׁקֶר הֵיילֶן דֶעם בְּרָאךְ וָואס איז אָן
גְבְרֵייט צוא קוּמֶן אוֹיף דֶעם אַיין זַאמְלוּנְג פוּן מַיין
פָאלְק דֶעם בְּרָאךְ הֵייקֶן זֵיי מִיט זַייעֶרֶע גְרִינְגֶע רֵייד
לֵאמֹר שָׁלוֹם שָׁלוֹם דָס זֵיי זָאגֶן צוּ זֵיי שָׁלוֹם וֶועט
זַיין צוא אַייךְ וְאֵין שָׁלוֹם אונ אין אֱמֶת וֶועט נִיט זַיין
קֵיין שָׁלוֹם צוּ זֵיי : (יב) הוֹבִישׁוּ זֵיי וֶועלֶן פַאר שֶׁעמְט
וֶוערֶן כִּי תוֹעֵבָה עָשׂוּ וָוארוּם זֵיי הָאבֶּן גְטָאן אַיין אוּם
וֶוערְדִיקַייט גַם בּוֹשׁ לֹא יֵבוֹשׁוּ אונ זֵיי שֶׁעמֶן זִיךְ אֲפִילוּ
נִיט מִיט זַייעֶרֶע מַעֲשִׂים רָעִים זֵיי זָאלֶן גֶעבֶּן זַייעֶר
הַארְץ תְּשׁוּבָה צוּ טָאן וְהִכָּלֵם לֹא יָדָעוּ אונ זֵיי ווייסֶן
זִיךְ נִיט צוּ שֶׁעמֶען לָכֵן יִפְּלוּ בַנֹּפְלִים דֶרוּם וֶועלֶען זֵייא
אוֹיךְ פַאלֶן צְווִישֶׁען דִי פַאלִינְדִיגֶע בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יִכָּשְׁלוּ
אִין דֶר צַייט דָס זַייעֶרֶע זִינְד וֶועלִין גִידַאכְט וֶוערִין
פַר מִיר גָאט אִיךְ זָאל גְצָאלְט וֶוערֶן פוּן זֵיי אוֹיף דִי
זִינְד דֶענְסְט מָאל וֶועלֶן זֵיי גִישְׁטְרוֹכִילְט וֶוערֶן אָמַר
ה' אַזוֹי זָאגְט גָאט : (יג) אָסֹף אֲסִיפֵם נְאֻם ה' אַיין טָאן
וֶועל אִיךְ זֵייא אַיין טָאן כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל זֵייא פַאר
לֶענְדֶן אַזוֹי זָאגְט גָאט אֵין עֲנָבִים בַּגֶּפֶן וְאֵין תְּאֵנִים בַּתְּאֵנָה
עֶס וֶועט נִיט אִיבֶּר בְּלַייבְּקֵיין ווַיין טְרוּבֶּן אִין דֶעם
ווַיין שְׁטָאק אונ קֵיין פֵייגֶען אִין פֵייגֶן בּוֹם וְהֶעָלֶה נָבֵל
אוּנ דִיא בְּלֶעטֶער וֶועלֶן אוֹיךְ פַאר וַויאלֶעט וֶוערִין

כלומר

והעלה נבל ואתן להם יעברום: יד על-
מה אנחנו ישבים האספו ונבוא אל-
ערי המבצר ונדמה-שם כי יהוה
אלהינו הדמנו וישקנו מי-ראש כי
חטאנו ליהוה: טו קוה לשלום ואין
טוב לעת מרפה והנה בעתה: טז מדן
נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות
אביריו רעשה כל-הארץ ויבואו

ה' בטקום א'

תרגום

יד על מה אנחנא יתבין אתכנשו וניעול לקרוין כריכן ונשתוק תמן ארי יי אלהנא אתי עלנא תבר ואבהתנא ואשקנא כס דלוט ביש כרישי חיון ארי חבנא קדם יי: טו סברנא לשלם ולית טב ולעדן סליחות חובין והא פורענות חטאין: טז על די פלחו לעגלא דבדן מלך במשריתיה יסק עליהון ויגלי יתהון מקל פסיעות גברוהי זוען כל יתבי ארעא

ת"א מדן נשמע. סנהדרין יח:

רש"י

ואתן להם יעברום. כל זאת היה להם על כי נתתי להם חוקים ועברו עליהם: (יד) ונדמה שם. ונדום שם נשב שם דומים ואבלים: מי ראש. כס דלווט כיש כרישי חיון ראש פתנים הוא ארס שבשיניו: (טז) מדן נשמע. על דפלחו לעגלא דבדן: נחרת סוסיו. עטישות נחיריו: מצהלות אביריו. צהלות מתוק סוסיו ומלינו במקום אחר

מהר"י קרא

מפני: ואתן להם יעברום. כלומר מפני שנתתי להם תורתי ומצותי והם עברו עליהם: (יד) ונדמה שם. ת"י ונשתוק תמן כאלם שאין לו פתחון פה: כי ה' אלהינו הדימנו. השתיקנו פ"א אם אנו אומרים על מה אנחנו יושבים האספו ונבוא אל ערי המבצר גם שם לא נמלט אלא נדמה שם. כמו הדמין תתעבדון: כי ה' אלהינו הדימני. שיברנו: וישקנו מי ראש. ת"י כס דילווט ביש כרישי חיון: (טז) מדן. שהוא תחילת ארץ ישראל נשמע נחרת סוסיו: מקול מצהליו אביריו. גם

מנחת שי

בספרים מדוייקים: (יד) מי ראש. בא"ף ובנביאים עם פירוש הרי"א וגם בס"א כ"י כתוב רוש בוא"ו וטעותא הוא דלא אשתכח בוא"ו רק עבכמו ענבי רוש בלחוד דהאזינו: (טו) קוה לשלום וגו'. עיין מה שכתוב בסימן י"ד בפסוק כדומה לזה: (טז) מדן נשמע נחרת. בס"ס הגו"ן בלא מארך והחי"ת

רד"ק

הפסוק כן שיצאה אשצינן אמר ה' וגו' כבעמור: (יד) על מה אנחנו יושבים, בכפרים ובערי המישור כבטוחים ועל מה עוזר יש לנו: ונדמה. ענין שתיקה כלומר אין לנו להתלונן ולהתרעם על מה באה עלינו הצרה כי ה' אלהינו הדימנו כי חטאנו לו ונדמה שרשו דמה והיא מן הקל ממשקל ישם וישרק מה אקוב ידמו כאבן. ולדעת אדוני אבי ז"ל שרשו נדמה הדמינו שרשו דמם מבנין הפעיל והה"א בשוא ופתח ויהיה ענין שתיקה כלומר הוא השתיקני שאין לנו רשות להתלונן כי חטאנו לו ואיך נעיז פנינו לנגדו או יהיה ענין כריתה כמו ירמו לשאול ונדמו נאות השלום: וישקנו מי ראש. סם המות משחיתת עשב לפיכך אמר מי ועניני כתרגומו ואשקנא כס דלוט ביש כרישי חיון והפסוק מאמר הנביא בלשון ישראל: (טו) קוה לשלום. מקור כלומר ואם נקוה לשלום מהאויב ואין טוב ואיננו השלום שהוא טוב: לעת מרפה. בה"א כמו באל"ף אם קוינו לעת רפואה ממכאוב הצרות: והנה בעתה. צרות גדולות שמכאיבים ושמבעיסים אותנו וי"ת ולעידן סליחות חובין והא פורענות חטאין כענין רפאה נפשי כי חטאתי לך: (טז) מדן נשמע. לפי שהיה קצה ארץ ישראל זכרו וי"ת על דפלחו לעגלא די בדן מלך במשריתיה יסק עליהון ויגלה יתהון: נחרת סוסיו. עטישת סוסיו ונקראת העטישה כן על שם הנחירים שהם נקבי האף: מקול מצהלות אביריו. על הסוסים אמר אביריו ומצהלות ענין השמעת קול הסוסים בצהלות ושמחה כמו שנאמר על הסוס וישיש בכח וי"ת

מצודת דוד

וכ"ל לא ישאר שארית מה: ואתן להם יעברום. אזמין להם אויבים אשר יעברו אותם מן העולם: (יד) על מה וגו'. כשיבא האויב יאמרו יושבי השדות על מה אנחנו יושבים בשדות להיות נמסרים ביד האויב הבא: ונדמה שם. כאומר אבל קרוב הדבר שגם בערי המבצר נהיה נכרתים ואבודים כי ה' הכרית אותנו ואין עלה נגד גזרת המקום: וישקנו. הוא השקה אותנו מים המשחיתים מעשב מר ר"ל המקום הכין לנו פורעניות ולא על חנם כי באשמת חטאנו לה' ובגמול הוא: (טו) קוה לשלום. הם יקוו לשלום ולא יהיה טוב כי לא יבא השלום: לעת מרפא. יקוו לעת מרפא והנה בא בעתה ורעד: (טז) מדן. בעוד יהיה האויב בדן בקצה גבול ארץ ישראל יהיה נשמע נחרת סוסיו: מקול מצהלות. מהרמת קול גבוריו

מצודת ציון

יכול (תהלים א'): יעברום. ענין העברה מן העולם: (יד) ונדמה. הדמנו. ענין כריתה כמו אל תדמו בעונה (לקמן נ"א): ראש. שם עשב מר וכן שורש פורה ראש ולענה (דברים כ"ט): (טו) מרפא. מל' רפואה ועם היא בה"א: בעתה. בל' בעת וחרדה: (טז) נחרת. הקול היוצא מנחיריו הם נקבי האף וכן הוד נחרו אימה (איוב ל"ט): מצהלות. ענין הרמת קול גדול כמו אל תבא רעסו יהלו (לעיל

פירוש ע"ט

(כלומר עס וועט פון זיי ניט איבר בלייבן קיין שום זאך דר פר) ואתן להם יעברום און איך וועל געבין צו זייא פייגד ווס וועלן איבר פארן אוף זיי: (יד) זאגט דער נביא על מה אנחנו ישבים פון וועגן וואס זיצען מיר האספו ונבוא אל ערי המבצר זאמילט איך איין און לאמיר קומן אין דיא פעסטע שטעט ונדמה שם און מיר וועלן דארטן שווייגען און טרוערין כי ה' אלהינו הדמנו דען גאט אונזער גאט האט אונז פאר שניטן וישקנו מי ראש און הט אונז אן גטרונקן איין כוס פון קללה וואס איז אזוי שלעכט אזוי ווי דער גיפט פון איין שלאנג כי חטאנו לה' ווארום מיר האבן גזינדיגט צו גאט: (טו) קוה לשלום ואין טוב מיר האפן צו שלום און עס איז ניט גוט לעת מרפה והנה בעתה צו דר צייט פון היילונג האפען מיר און נון עס קומט איין דר שרעקניש: (טז) מדן נשמע נחרת סוסיו פון וועגן דעם עגן ווס די ישראל האבן גידינט צו דעם עגל וואס איז גשטאנן אין דן דרום האבן זיי גורם גוועזן דאס עס ווערט גהערט דם קול פון די נאז לעכר פון די פערד פון דעם פיינט מקול מצהלות אביריו רעשה כל הארץ פון וועגן קול פון פריליך גשרייא פון זיינע שטארקע

וְאָכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃
יז כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים
אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם לָחַשׁ וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם
נְאֻם־יְהוָה׃ יח מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן עָלַי
לִבִּי דַוָּי׃ יט הִנֵּה־קוֹל שַׁוְעַת בַּת־עַמִּי
מֵאֶרֶץ מַרְחַקִּים הַיהוָה אֵין בְּצִיּוֹן אִם־
מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי

ב' טעמים

תרגום

יְהוֹן וִיבַזּוּן אַרְעָא וּמְלוֹאָהּ קִרְוַיָא וּדְיָהְבִין בְּהוֹן׃ יז אֲרֵי הָא אֲנָא מְגָרֵי בְכוֹן עַמְמִין קָטְלִין כְּחִיוָן חוּרְמָנִין דְּלֵית לְהוֹן לַחְשָׁא וְיִקְטְלוּן יָתְכוֹן אֲמַר יְיָ׃ יח עַל דַּהֲווֹ מְלַעֲגִין לְקֳבֵל נְבִיַּיָא דְּמִתְנַבַּן לְהוֹן דּוֹנָא וְתֵינַחְתָּא אִיתֵי עֲלֵיהוֹן מִן קֳדָם חוֹבֵיהוֹן עֲלֵיהוֹן אֲמַר נְבִיָּא לִבִּי דַוָּי׃ יט הָא קָל צְוָחַת כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי מֵאַרְעָא רְחִיקָא נְבִיָּא אוֹכַח יָתְהוֹן הַשְׁכִינְתָּא דַיְיָ לֵית בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּא לֵית בָּהּ מָא דֵין מַרְגְּזִין

מהר"י קרא

הוא קול שאון: (יז) כי הנני משלח בכם נחשים צפעונים אשר אין להם לחש. ת"י עממין קטולין כחיוין חורמנין דלית להון לחישא שאין לחישת האדם מועיל להם שכשהנחש מזקין ונעשה צפעוני אוטם אזנו שלא ישמע לחישת בני אדם וכן כה' וכפתן חרש יאטם אזנו: (יח) מבליגיתי. לשון חזק ותיבה אחת היא כמו המבליג שוד על עז ופתרונו כשאני בא לחזק את עצמי על יגון אין לבי נותן להבליג את עצמי עליו מפני שעלי: לבי דוי. על שאני שומע: (יט) קול שועת בת עמי מארץ מרחקים. ומתרעמין על מדותיו של הקב"ה ואומרים הה' אין בציון אם הבאות: (יט) הנה קול שועת בת עמי. אני שומע שסופן לצעוק בארץ מרחקי' ולמה כל זאת הלא ה' בציון ואם

רש"י

סוסים נקראים אבירים מדהרות דהרות אביריו (שופטים ה) לשון סוס דוהר (נחום ג) ויונתן תרגם מקל פסיעות גברוהי: (יז) נחשים צפעונים. לסוף שבעים שנה נעשה אפע ואוטם אזנו שלא ישמע לקול הבר המלחש שנאמר כמו פתן חרש יאטם אזנו (תהלים נ"ח) היא שנת' אשר אין להם לחש: (יח) מבליגיתי עלי יגון. כמו הבלגתי וגם דבר הוא(מישאיטינמנ"ץ בלע"ז)כלו' אם אמרתי אבליגה ואתאפק על יגוני: עלי לבי דוי. מקול נבואות הגלות אני בפורעניו' כבר נעשה וכאלו אני שומע קול צעקת בת עמי מארץ מרחקים אשר הלכו שם בגלות והלא בידם היה לתקן הדבר כי האם אין ה' בציון

מנחת שי

בשות לבדו וכמוהו הוד נתרו אימה (איוב ל"ט): (יט) מרחקים, המ"ם בפתח וכן מראינה ארץ מרחקים (ישעיה ל"ג): היהוה. האל"ף נחה יכן במסורת כל לשון אדנות עם א"ה מציח בר מן חד הה' אין בציון מכלול דף כ':

רד"ק

מקל פסיעות גברוהי: (יז) כי הנני משלח בכם. פירוש כתרגומו הא אנא מגרי בכון עממין קטולין כחיון חורמנין דלית להון לחישא ויקטלון יתכון אמר ה': (יח) מבליגיתי עלי יגון. ענין התחזקות כמו ואבליגה מעט ורבי יונה פירש המלה הזאת מורכבת מפועל ופועלת כי מהפועל אומר מבליגי ומהפועלת מבליגית' והורכבה המלה משניהם ופי' אמר הנביא אנשים ונשים המחזקים אותי עלי יגון אומר להם שלא אוכל להתחזק כי עלי לבי דוי ור' אחי רבי משה פירש המלה שם מבליגית בשקל מרבית שהיה בתשלומו מרביתי ובמשקלו מבליגיתי אמר הנביא התחזקי על יגון כלומר שארצה להתחזק על יגוני לא אוכל כי עלי לבי דוי ומה שאמר עלי לבי דוי על צרתי כוסף על צרת ישראל שאני מוכיחם ולא ישמעו לי וזהו שאמר עלי: (יט) הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים. צועקים מפחד האויב הבא מארץ מרחקים ואומרים השם אין בציון אם מלכה אין בה אם כן איך יבא עלינו הלא ה' שכינתו בציון ומלך יש בציון ואיך ישלוט בה האויב והאל משיבה מדוע הכעיסוני איך יחשבו להנצל בהיותי בציון והם הכעיסוני בפסיליהם בהבלי נכר רוצה לומר בהבלי אל נכר. מרחקים. המ"ם בפתח: הי"י. האל"ף נחה וי"ת השם אין בציון נביא אוכח יתהון וגו'

מצודת ציון

ס'): אביריו. מלשון אביר וחזק: (יז) משלח. ענין גרוי והסתה כמו ובן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב): צפעונים. מין נחש רע: ונשכו. מלשון נשיכה וכן אם ישוך הנחש בלא לחש (קהלת י'): (יח) מבליגיתי. ענין התחזקות כמו ואבליגה מעט (איוב י'): דוי. מלשון מדוה וחולי: (יט) שועת. צעקת:

מצודת דוד

רעשה כל הארץ: ומלואה. הדברים שבארץ מלאה מהם: עיר. יאכלו כל עיר והיושבים בה: (יז) משלח בכם. אגרה בכם נחשים רעים אשר אין מועיל להם לחש והם ישכו אתכם ר"ל לא תועיל לרצות את האויב בדברים רכים ותחנונים: (יח) מבליגיתי. ר"ל אם אמרתי אתחזק על היגון לבל אתמיד בה אבל לא אוכל כי עלי לבי דוי: (יט) הנה קול. ר"ל איך לא ידוה לבי הלא הגליות בעיני כאלו

פירוש ע"ט

שטארקע מאנען טוט שטורמען נאר די ערד וַיָּבוֹאוּ וַיֹּאכְלוּ אֶרֶץ וּמְלוֹאָהּ אונ זיי וועלן קומען אונ וועלן אויף עסין די ערד אונ איר דער פילונג עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ דיא שטעט אונ די ווס זיצן אין איר וועלן זיי אויף עסן: (יז) כִּי הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּכֶם נְחָשִׁים צִפְעֹנִים דען איך נאט וועל אן רייצין אין אייך דיא בייזע שלאנגען וואס העלפט זייא ניט קיין שפראך וְנִשְּׁכוּ אֶתְכֶם נְאֻם ה' אונ זיי וועלין אייך בייסין אזוי זאגט גאט: (יח) (זאגט דר נביא) מַבְלִיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן ווען איך וויל מיך שטארקן אונ אויף האלטין אויף מיין טרויעריקייט איך זאל ניט טרויערין קאן איך ניט עָלַי לִבִּי דַוָּי וואררום מיין הארץ טוט מיר וויא (פון וועגין די נביאות וואס ווערן מיר גיזאגט אויף די פורעניות ווס וועלן קומען אויף די ישראל): (יט) (זאגט ירמיהו) הִנֵּה קוֹל שַׁוְעַת בַּת עַמִּי נון איך הער דם קול פון דעם איין זאמלונג פון מיין פאלק גייט אויף פון איין ווייט לאנד וואס זיי זענען דארט פר טרובען גיווארן (אין פר ווס זענן זיי גיקומן דער צו) הַה' אֵין בְּצִיּוֹן אִם מַלְכָּהּ אֵין בָּהּ איז דען גאט ניט דא אין ציון אדער איז דען איר מלך ניט דא אין איר מַדּוּעַ הִכְעִסוּנִי בִּפְסִלֵיהֶם ווארום האבן זיי מיך דער צערינט מיט זייערי בילדער בְּהַבְלֵי נֵכָר מיט פרעמדע נארישקייט דאס זענן די היידנישע

בְּפְסִלֵיהֶם בְּהַבְלֵי נֵכָר: כ עָבַר קָצִיר
כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לוֹא נוֹשָׁעְנוּ: כא עַל־
שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי קָדַרְתִּי
שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי: כב הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד
אִם־רֹפֵא אֵין שָׁם כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה
אֲרֻכַת בַּת־עַמִּי: כג מִי־יִתֵּן רֹאשִׁי מַיִם

ועיני

פתח באתנח

ת"א הצרי אין בגלעד. תענית ה ד:

תרגום: קֳדָמֵי בְּצַלְמָנֵיהוֹן בְּפוּלְחַן טַעֲוָתָא: כ אֲמָרַת כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עֲדָא זִמְנָא שְׁלִים קִצָּא וַאֲנַחְנָא לָא מִתְפָּרְקִין: כא אֲמָרֵית יְרוּשְׁלֵם עַל תְּבַר כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי אִזְדַעְזְעִית אִתְחַפִּיאוּ אַפֵּי אִכְּרוּם אוּכְמִין כִּקְדֵרָא אִשְׁתַּקְמוּ אֲחַדְתָנִי: כב אֲמַר יִרְמְיָה נְבִיָּא דִלְמָא לָא אִית בִּי עוּבְדִין טָבִין לְמִבְעֵי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלָא מְחַמֵּיד הֲוֵיתִי לְאוּלְפָנֵיהּ דְאֵלִיָּה נְבִיָּא דְמִגִּלְעָד דִּפְתְגָמוֹהִי אִינוּן אַסוּתָא אֲרֵי עַל דְּלָא תָבוּ בְּבֵן לָא סְלֵיקַת אַסוּ לְמַחַת כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי: כג מִי

רש"י

ישובו אליו ימלא להם: (כ) עבר קציר כלה קיץ. לפינו לעזרת מצרים ולא באה אמרנו יעבור הקציר ויהיו פנויין ויבואו והנה עבר זמן הקציר באייר וזמן הקיץ בתמוז ולא באו: (כא) קדרתי. לשון שחרות ואופל: שמה. תמהון: החזיקתני. אחזתני: (כב) הצרי אין בגלעד. שהצרי בא משם כמו שנאמר עלי גלעד וקחי צרי (לקמן מ"ו) כלומר וכי לא היו להם אנשים צדיקים ממי ללמוד ויטיבו דרכיהם: ארוכת. רפואת (איגפלאשטר"א בלע"ז):

מהר"י קרא

מלכה אין בה והקב"ה עתיד להשיב כנגדן: מדוע הכעיסוני, בפסולים בהבלי נכר: (כ) עבר קציר כלה קיץ. כל זה עתיד להתרעם בגלות ולומר עברו עיתים רחוקות ואנחנו לא נושענו: (כא) שמה. שממה: (כב) הצרי אין בגלעד אם רופא אין שם. משל ודימוי הוא שדימה הנביא לסבות אליו מליצת הדבר וכן עלה בדעתו לומר שנוהג שבעולם במקום שיש סממני רפואה ואין שם רופא מה הנאה יש לאנשי המקום שסמנין יש שם הואיל ואין שם רופא או אפילו יש שם רופא ואין שם צרי וסממני רפואה מה מועיל לאנשי המקום שיש שם רופא אומן מאחר שאין שם סמני רפואה אבל בגלעד שצרי מצוי שם שמועיל לרפואה כענין שנא' והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד וגמליהם נשאים נכאת וצרי ולוט וגם רופאים מצוין שם הרופאים הולכין אחריהם ועתה במקום שיש שם רופא וגם סמני רפואת כמו בגלעד שמצוי שם רופא וצרי אם חולים מתים שם מחמת חוליים יש לתמוה בדבר מדוע לא עלתה ארוכתם הלא צרי ורופא מצויין שם אף כאן יש לתמוה על בת עמי מאחר שהקב"ה מצוי ביניהם והנביאים שמזהירין אותם בכל יום על התשובה והתשובה נמשלת לרפואה בכל מקום. כי מדוע לא עלתה ארוכת בת עמי: (כג) מי יתן ראשי מים. כל זה מן התרעומות

רד"ק

בבעמוד: (כ) עבר קציר. קציר הוא זמן שיושע אדם בו מפני הבצרות ואדם שמח בבא הקציר כמו שכתוב כשמחת בקציר וכן זמן הקיץ אדם שמח בפירות הקיץ ואומר זה דרך משל כלומר עברו הזמנים שחשבנו להושע בהם ולא נושענו: (כא) על שבר. הוא מאמר הנביא על עצמו שהשבר לשבר ישראל ויונתן פירש שהוא מאמר ירושלם שתרגם אמרת ירושלם על תבר כנשתא וגו' כבעמוד ואכרום פי' מן נתכרכמו פניו: (כב) הצרי אין בגלעד. אמר דרך משל אם אין צרי בגלעד אם רופא אין שם לרפאות עמי מכתו וגלעד היה מקום הצרי כמו שאמר גם כן עלי גלעד וקחי צרי והיא רפואה לחלאים קשים כמו נשיכת הנחש וזולתו כלומר לא יהיה להם שלום מזאת הצרה וכי אין חסיד ביניהם שיכפר האל בעדו: ארוכת. רפואת וי"ת אמר ירמיהו נביא וגו' כבעמוד: (כג) מי יתן ראשי מים. מי יתן שיהיה ראשי כלו מים ויזוב דרך עיני בבכי וכן תהית עיני מקור דמעה שלא יפסק: את חללי בת עמי. מי שבוכים עליו נעשה כפעול לבכי ואם לא ישיגנו כן דרך לשון העברי

מנחת שי

(כ) לוא נושענו. מלא וא"ו ואל"ף במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים וכן

מצודת דוד

וגו' ולמה א"כ לא התפללו אליו לבטל הגזרה ומדוע הוסיפו עוד להכעיסני בפסיליהם בהבלי אל נכר הם העכו"ם: (כ) עבר קציר. אלפים אנו לתשועה והיא מתאחרת לבא כי כבר עבר הקציר וכבר כלה זמן הקיץ ועדיין לא נושענו ר"ל זה זמן רב אנו בתוחלת ממושכה: (כא) על שבר. על הפורעניות העתידה לבא השברתי גם אני: קדרתי. האשחר מאבל והשממון אחז אותי: (כב) הצרי אין בגלעד. וכי אין בגלעד צרי לרפאות בו החלי הלא שם הוא מקום הצרי וכי אין שם רופא לדעת אומן הרפואה ומדוע לא נתרפאת בת עמי ר"ל וכי אין בידם תורה ומצות וכי אין להם חכמים להורותם הדרך ומדוע א"כ לא החזירום למוטב לבטל את הגזרה: (כג) מי יתן. הלואי

מצודת ציון

(כ) כלה. מל' כליון: קיץ. הוא עת בשילת התאנים ליבשם וכן כהלג בקיץ (משלי כ"ו): (כא) השברתי. מל' שברון: קדרתי. ענין שחרות וחושך כמו שמש וירח קדרו (יואל ד'): שמה. השמון ובלבול כמו וכשמו הכסי' (לעיל ד'): החזיקתני. ענין אחיזה: (כב) הצרי. הוא נטף מוזכר בסממני הקטורת והוא שרף אילן והוא מיוחד לרפואה וכן קחו צרי למכאובה (לקמן נ"א): ארוכת. ענין רפואה כמו הנני מעלה לה ארוכה (לקמן ל"ג): (כג) מי יתן. ענינו כמו והלואי וכן מי יתן

פירוש ע"פ

געצן בילדער: (כ) (זאגט ווייטער דר נביא) עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ עס איז איבר גפארן די צייט פון שניט אין אייר אונ עס איז פר לענגט געווארן דיא צייט וואס מען ווארט פייגן דס איז אום תמוז וַאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשָׁעְנוּ אונ מיר זענען דאך ניט געהאלפן געווארן פון זיי ווארום זיי זענען ניט גיקומן צו העלפן אונז: (כא) (זאגט ירושלים) עַל שֶׁבֶר בַּת עַמִּי הָשְׁבָּרְתִּי אויף דעם בראך פון מיין פאלק בין איך צו בראכען געווארן קָדַרְתִּי איך בין שווארץ געווארען שַׁמָּה הֶחֱזִקָתְנִי איין פאר וווּנדערונג האט מיך אן גנומן: (כב) (זאגט ירמיהו) הַצֳרִי אֵין בְּגִלְעָד איז דען קיין רפואה ניט דא אין גלעד צו היילען דער מיט אִם רֹפֵא אֵין שָׁם אודער איז דען דארטן קיין היילער ניט דא כִּי מַדּוּעַ לֹא עָלְתָה אֲרֻכַת בַּת עַמִּי נוא ווארום איז ניט אויף גגאנגען דס היילונג פון מיין פאלק (דאס מיינט ער איז דען ניט געווען קיין צדיקים צווישן די ישראל וואס מען האט זיך געקענט פון זיי גוטע מעשים אפ לערנן נוא ווארום זענען די ישראל ניט פרום געווען): (כג) מִי יִתֵּן רֹאשִׁי

מים

וְעֵינַ֖י מְק֣וֹר דִּמְעָ֑ה וְאֶבְכֶּה֙ יוֹמָ֣ם וָלַ֔יְלָה
אֵ֖ת חַֽלְלֵ֥י בַת־עַמִּֽי׃ ט א מִֽי־יִתְּנֵ֣נִי
בַמִּדְבָּ֗ר מְלוֹן֙ אֹֽרְחִ֔ים וְאֶעֶזְבָה֙ אֶת־עַמִּ֔י
וְאֵלְכָ֖ה מֵאִתָּ֑ם כִּ֤י כֻלָּם֙ מְנָ֣אֲפִ֔ים עֲצֶ֖רֶת
בֹּגְדִֽים׃ ב וַֽיַּדְרְכ֤וּ אֶת־לְשׁוֹנָם֙ קַשְׁתָּ֣ם
שֶׁ֔קֶר וְלֹ֥א לֶאֱמוּנָ֖ה גָּבְר֣וּ בָאָ֑רֶץ כִּי֩

מרעה

ת"א וידרכו . עקדה שער כב :

תרגום

יְהַן רֵישִׁי כְּנַחַל דְמַיִן
וְעֵינַי כְּמַבּוּעָא דְמַעְיָן
וְאֶבְכֵּי יְמָם וְלֵילֵי עַל
קְטִילֵי כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי :
א מִי יִתְנִנַנִי בְּמַדְבְּרָא
בֵּית מַבָּתַת עָדֵי אוֹרְחַן
וְאֶשְׁבּוֹק יַת כְּנִשְׁתָּא
דְעַמִּי וְאֶהַךְ מִלְוָתְהוֹן
אֲרֵי כוּלְהוֹן זַנָאִין סִיעַת
שִׁקְרִין : ב וְאַלִיפוּ יַת
לִישַׁנְהוֹן פִּתְגָמֵי שְׁקַר
דָמַן אִינוּן כְּקַשְׁתָּא
נְכִילָא וְלָא לְהֵימְנוּתָא

מהר"י קרא

שישראל עתידין להתרעם בגלותן והקב"ה משיב בו בלשון כנגדן . מי יתננו במדבר מלון אורחים ואעזבה את עמי ואלכה מאתם כי כולם מנאפים. ואני יוסף ב"ר שמעון ראיתי בפתרוני הפותרים הצרי אין בגלעד. שפותרין מקרא זה. על אליהו שהיה מתושבי גלעד וגם על בתו של יפתח ואין הדבר מתיישב על אופניו כלל כל עיקר לפי פשוטו של מקרא שאם כדברי הפותרים שגלעד זה אליהו כשאתה מגיע לפורענות של מצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים שהיה על נהר פרת בכרכמיש שהכה נבוכדנצר מלך בבל בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיה ואתה קורא שם בפרשה עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך . ועתה יש להשיב וכי מה טיבה של מצרים לילך אל אליהו שהיה מתושבי גלעד שהוא מקנתר את האומות לעלות אצל אליהו ועוד בשנה הרביעית ליהויקים כבר עברו כמה שנים שנסתלק אליהו בסערה השמים על כן נתתי את לבי ליישב המקראות על יישובן ועל פשוטן :

ט (א) מי יתנני במדבר . אתם צועקים הה' אין בציון אם מלכה אין בה ומתאבלים לומר מי יתן ראשי מים ואני משיב תשובה כנגדכם הלואי מי יתן שלא שיכנתי שמי הציון ביניכם מפני רעתכם שנוח היה לי שהייתי שרוי במדבר ואעזבה את עמי ואלכה מאתם משהייתי שוכן בציון ביניכם ואתם מכעיסין אותי על פני כמו שמפרש והולך : כי כולם מנאפים. וכל העניין וראייה לדברי שמקרא זה תשובה הוא שהקב"ה הוא משיב לישראל . מיסודו של ר' אליעזר הקלירי שייסד בקינתו ופץ מי יתנני במדבר למדת שהקב"ה אמר מקרא זה ולא ירמיה : עצרת בוגדים . קבוצת בוגדים : (ב) כי מרעה אל רעה יצאו. משעושין רעה זו יוצאין לעשות רעה אחרת ואחרי כל רעתם אילו היו שבים אלי עדיין הייתי מקבלם אלא משיצאו מרעה אל רעה אותי לא ידעו : וידרכו. לשון רכילות כמו כל דורך בה לא ידע שלום וכן הדריכני באמיתך פלומר הרגילו לשונם בדברי שקר : וידרכו את לשונם קשתם שקר . לשונם דומה לקשת רמייה אשר יבטח

רש"י

ט (א) עצרת בוגדים. כנסיות בוגדים: (ב) וידרכו. לשון זה נופל בהזמנת הקשת לירות חץ וקשת היא (ארבליסט"א בלע"ז) וברגלי' דורכין אותה לכך קורא אותה דריכה והנביא המשיל לשונם לקשת שקר מדרכו לשונם קשת

מנחת שי

נמנה במסורת פרשה ויקרא עם ל"ה מלאים בקריאה : (כג) חללי בת עמי . במקצת ספרים הגיהו חללי וכ"כ רד"ק בשרשים והנה חללי חרב הלמ"ד בשוא לבדו . את חללי בת עמי הלמ"ד בשוא ופתח והמי"ת מעמדם בגעיא עכ"ל ולפ"ד זהו תלוי במנהג הספרים כמ"ש בריש פרשת לך לך ופעס המלך מילכה :

רד"ק

וכן אמר ויבך אותו אביו וכן ולבכותה וכן נעשה זה השמוש בלשון אחר וזולתי העברי לפי שבעבורו נעשה הבכי הרי הוא כאילו מקבל הפעולה : (א) מי יתנני . מלון אורחים . במדבר ישבתי. מלון לעוברי אורח שילינו שם בלילה ואמר הנביא שיתאוה להיות שוכן באותו המלון שלא יראה עוד את ישראל כי לא יוכל לראות רעתם : עצרת בוגדים. שהם נעצרים יחד לדבר בגד ושקר וכן ת"י סיעת שקרין ואדוני אבי ז"ל פירש מלות בוגדים מן יורש עצר זה יעצר בעמי : (ב) וידרכו. מבנין הפעיל משפטו וידריכו וכמוהו בא וידבקו גם המה : לשונם . היא קשת דרוכה ותציהם דבר שקר ודבר מר : ולא לאמונה גברו בארץ. מה שהם מתגברים ומתחזקים על החלשים לא לאמונ' שישפטו משפט אמת ושימנעו העושקים : כי מרעה אל רעה יצאו. יש לפרשו על המעשים יוצאים ממעשה רע למעשה רע ר"ל כי כל ימיהם במעשה רע עוסקים עתה בזה ועתה בזה ובכל זה לא נתנו אל לבם שעה אחת לדעת את ה' ויש לפרשו על העונש מרעת אויב זה יוצאים לרעת אויב אחר או לוקים שנה זו בשדפון ושנה זו בירקון או בארבה ועם כל זה לא נתנו

מצודת ציון

והיה לנהם וגו' (דברים ה') : מקור. מעיין : את חללי בת עמי . על חללי וכן ויתנכלו אותו (בראשית ל"ז) ת"א ואסיבו עלוהי :

ט (א) מלון. מקום ללון : אורחים. הולכי אורח : עצרת. קבוצת וכן קראו עצרה (יואל א') : (ב) וידרכו. הדרך לדרוך ברגל

מצודת דוד

והיה ראשי מלא מי בכי ועיני היה מקור הנובע דמעה והייתי אז בוכה יומם ולילה על חללי בת עמי :

ט (א) מי יתנני במדבר. מי יתן לי מלון להיות במדבר מקום מלון להולכי אורח : ואעזבה. אז הייתי עוזב את עמי ללכת מאתם אל מלון המדבר : עצרת. קבוצת אנשים בוגדים : (ב) וידרכו. הזמינו את לשונם שהיא להם לקשת להרוג אנשים ממרחק כמו שהורגין בקשת אותם הזמינו לדבר שקר ולפי שהמשילם לקשת אמר לשון הדרכה הנופל בקשת : ולא לאמונה גברו בארץ. מה שמקצתן מתגברים על קצתם אין דעתם למען תחזק ידם לעשות אמונה : כי

פירוש ע"ט

מַיִם וְעֵינַי מְקוֹר דִּמְעָה וָועֶר וָואלְט גִיגֶעבִּין מַיין קָאפּ זָאל זַיין פוּל מִיט וַואסֶר אוּנ מַיינֶע אוֹגֶן זָאלֶען זַיין קְוַואלִין פוּן טְרֶערִין וְאֶבְכֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֵת חַלְלֵי בַת עַמִּי וָואלְט אִיךְ גִיוַויינְט טָאג אוּנ נַאכְט אוֹיף דִיא דֶער שְׁלָאגִינֶע פוּן מַיין פָאלְק :

ט (א) (זָאגְט גָאט) מִי יִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר וָועֶר וָואלְט מִיךְ גִיגֶעבֶּן אִיךְ זָאל זַיין אִין דֶר מִדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים אִין דֶעם אִיבֶּער נֶעכְטוּנְג פוּן דִי אוֹרְחִים וְאֶעֶזְבָה אֶת עַמִּי אוּנ זָאל הָאבֶּען פַר לָאזְט מַיין פָאלְק אוּנ זָאל הָאבֶּן אַוֶועק גִגַאנְגֶן פוּן זֵיי כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים וָוארוּם זֵיי אַלֶע זֶענֶען נוֹאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים אוּנ אַיין זַאמְלוּנְג פוּן פֶעלְטְשֶׁער : (ב) וַיַּדְרְכוּ אֶת לְשׁוֹנָם קַשְׁתָּם שֶׁקֶר אוּנ זֵיי הָאבִּין גִיטְרֶעטֶן דֶעם צוּנְג פוּן זֵייעֶר בּוֹיגֶן מִיט פַאלְטְשְׁקֵייט כְּלוֹמַר אַזוֹ וִוי מֶען טְרֶעט דֶעם בּוֹגֶן אוּנ מֶען בְּרֵייט אִים אָן צוּא שִׁיסֶען מִיט אִים אַזוֹי טוּעֶן זֵיי זֵייעֶר צוּנְג אָן בְּרֵייטֶן צוּ רֵיידֶן פַאלְשְׁקֵייט וְלֹא לֶאֱמוּנָה גָבְרוּ בָאָרֶץ אוּנ נִיט צוּ אֶמֶת הָאבִּין זֵיי זִיךְ גִישְׁטַארְקְט אִין לַאנְד כִּי מֵרָעָה אֶל רָעָה יָצָאוּ דֶען פוּן

אַיין

מֵרָעָה אֶל־רָעָה ׀ יָצָאוּ וְאֹתִי לֹא־יָדָעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ ג אִישׁ מֵרֵעֵהוּ הִשָּׁמֵרוּ וְעַל־כָּל־אָח אַל־תִּבְטָחוּ כִּי כָל־אָח עָקוֹב יַעְקֹב וְכָל־רֵעַ רָכִיל יַהֲלֹךְ׃ ד וְאִישׁ בְּרֵעֵהוּ יְהָתֵלּוּ וֶאֱמֶת לֹא יְדַבֵּרוּ לִמְּדוּ לְשׁוֹנָם דַּבֶּר־שֶׁקֶר הַעֲוֵה נִלְאוּ׃ ה שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה בְּמִרְמָה מֵאֲנוּ דַעַת־אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ ו לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי צוֹרְפָם וּבְחַנְתִּים

כי

קמץ בתביר קמץ בטרחא

תקיפו בארעא ארי מבישתא לבישתא נפקו ומידע דחלתי לא אליפו אמר יי׃ ג גבר מחבריה אסתמרו ועל כל אחא לא תתרחצון ארי כל אחא מכמן כמן וכל רחים בנכילו מהלך׃ ד וגבר בחבריה משקרין וקושטא לא ממללין אליפו לישנהון פתגמי שקר איטפשו טעו׃ ה יתבין בבית כנשתהון ומשתען על עותהון בנכילו מסרבין למידע דחלתי אמר יי׃ ו בכן כדנן אמר יי צבאות הא אנא מיתי עליהון עקא וצריף

ת״א למדו לשונם. סוכה מו יבמות סג׃

רש״י

בשקר: מרעה אל רעה. מעבירה אל עבירה: (ג) עקוב יעקב. ארוב יארוב: (ד) העוה נלאו. יגעו וטרחו לעוות את דרכם. העוה כמו הכבד את לבו (שמות ח׳) להעוות: (ה) שבתך בתוך מרמה. כשכן יושבים חושבין מחשבות מרמה ובמרמה ההליפו ירחתי ומאנו דעת אותי: במרמה. בשביל המרמה: (ו) הנני צורפם. ביסורין: מפני בת

מהר״י קרא

בה הדורך וכשהוא דורכה היא נשברת ביד בעליה אף הם בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו כמו שמפרש והולך איש מרעהו השמרו וכל הענין: (ו) הנני צורפם. על ידי האותות: ובחנתים. על ידי גלות:

רד״ק

לבב לשוב ממעשיהם הרעים ולדעת את ה׳: (ג) איש מרעהו. עקוב יעקב. ענין התרמית והערמה כמו ויעקבני זה פעמים יעקב העי״ן בשו״א לבדו וכל שאר יעקב שום בר נש העי״ן בשו״א ופתח: (ד) ואיש. יהתלו. דגש הלמ״ד לתפארת הקריאה מפני ההפסק: למדו לשונם. הרגילו כמו פרא למוד מדבר: העוה נלאו. להתעוות ולעשות מעשה עול ובא על דרך תאונים הלאת: (ה) שבתך. אמר האל יתברך מה יועיל שבתך בתוך מרמה כלומר בתוך עם מרמה שלא תוכל להשיבם אליך: במרמה. כל כך גדלו במרמה עד שמאנו לדעת אותי לא יוכלו לתנית דרכם הרעה וי״ת יתבין בבית כנישתהון וגו׳ כבעמוד: (ו) לכן. הנני צורפם. בצרות שאביא עליהם אראה אם ישארו

מנחת שי

ט (ג) ואתי לא ידעו. בספרים מדוייקים חסר וא״ו אחר האל״ף גם לא נחשב במסורת בכלל המלאים: לא ידעו. הלמ״ד קמוצה שגם התביר והטרחא לפעמים יש להם דין הפסק כמ״ש המכלול סקי׳ פָּעֲלוּ ומי שכתב לא ידעו בפתח הלא לא ידע בין ימינו לשמאלו והוא גם ד׳ כן אתה מן ב׳ קמצין במסורת: (ג) איש מרעהו השמרו. בגעיא״ם עם הה״א כתיב וא״ב וא״ו אמנם באחר ספרים כתוב איש בלא וא״ו: יעקב. העיין בשוא לבדו וכל שאר יעקב שום בר נש בשוא ופתח: (ד) יהתלו. בגעיא הלמ״ד לתפארת מכלול חלק

מצודת דוד

מרעה וגו׳. כי יוצאים מעבירה אחת אל עבירה שנית ואינם נותנים לב לדעת אותי ולעשות אמונה: (ג) השמרו. היו נשמרים זה מזה בכל הגלות מסתרי לבבו: ועל כל אח. על שום אח: עקוב יעקב. יעקם ויעוות דרכו מול אחיו: רכיל יהלוך. מדבר רכילות על רעהו: (ד) ואיש. כל איש מהתל ומלעיג ברעהו: למדו. הרגילו את לשונם לדבר שקר כי מתמידים בזה: העוה נלאו. כאלו נתייגעו לעות דרכם כי הרבה עוות עמו והוא ענין מליצה: (ה) שבתך בתוך מרמה. ר״ל המרמה מקפת אותך מסביב וכאלו ה״א לך הסרד ממנו ובעבור עסקם בתרמית נמאסים לדעת אותי כי התרמית נוח להם מלדעת את ה׳: (ו) צורפם ובחנתים. כדרך הכסף בצורפים

מצודת ציון

על הקשת למתחו היטב לירות למרחוק: (ג) עקוב יעקב. ענין עקום ועוות וכן העקוב למישור (ישעיה מ׳): (ד) יהתלו. ענין לעג כמו הנה התלת בי (שופטים ט״ז): למדו. ענין ההרגל כמו פרא למד מדבר (לעיל ב׳): העוה. מל׳ עוות ועקום: נלאו. ענין יגיעה כמו ונלאיתי כלכל (לקמן כ׳): (ו) צורפם. ענין זקוק:

פירוש ע״ט

איין בייז צום אנדערן בייז (כלומר פון איין עבירה צו דר אנדערער עבירה) זענן זיי ארוס גגאנגן ואתי לא ידעו אונ מיך ווילן זיי ניט וויסן נאם ה׳ אזו זאגט גאט: (ג) (דס שטראפט זיי דר נביא ווי זיי זענען פאלש אונ זאגט) איש מרעהו השמרו איין מאן פר זיין חבר זייט גהיט ועל כל אח אל תבטחו אונ אוף קיין שום ברודר זאלט איר זיך ניט פר זיכערן כי כל אח עקוב יעקב ווארום איטליכער ברודער טוט לאקערין ווי אזו ער זאל חאפן זיין אנדערין ברודער וכל רע רכיל יהלך אונ איטליכר חבר טוט גיין רכילות זאגן אוף זיין חבר: (ד) ואיש ברעהו יהתלו אונ איטליכער מאן פון זיי טוט שפעטן אין זיין חבר ואמת לא ידברו אונ קיין אמת רעדען זייא ניט למדו לשונם דבר שקר זייא גוויינן זייער צונג צוא ריידן ליגנט העוה נלאו זייא מידן זיך צו פר קרימן זייערע וועגן: (ה) שבתך בתוך מרמה דיין זיצונג איז צווישן פאלשקייט (כלומר אז זיי זיצן טראכטן זיי מחשבות פון פאלשקייט) במרמה מאנו דעת אותי נאם ה׳ אונ איבער דעם פאלשקייט ווילן זיי מיך ניט וויסן אזו זאגט גאט: (ו) לכן דרום כה אמר ה׳ צבאות אזו זאגט גאט דר האר איבר אלע חילות הנני צורפם ובחנתים נון איך וועל לייטערין די ישראל מיט יסורים אונ וועל זייא פרובין כי איך

אעשה

כי־איך אעשה מפני בת־עמי: ז חץ
שוחט לשונם מרמה דבר בפיו שלום
את־רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו:
ח העל־אלה לא־אפקד־בם נאם־יהוה
אם בגוי אשר־כזה לא תתנקם נפשי:
ט על־ההרים אשא בכי ונהי ועל־נאות
מדבר קינה כי נצתו מבלי־איש עובר

ת"א חץ שחוט. חולין ל ערכין טו: על ההרים. ברכות נו שבת קמה: שחוט קרי ולא

תרגום

להון ובחר להון ארי
איבדין אעביד מן קדם
חובי כנשתא דעמי:
ז כגיר די מחרף
לישנהון נכלין מחשב
בפומהון שלמא גבר
עם חבריה ממללין
ובמעוהי משוי כמנתיה:
ח העל אלין לא אסער
לאיתאה עליהון בישתא
אמר יי אם מן עמא
דקדין עובדוהי לא
אתפרע מנהון כרעותי:
ט על טוריא אנא מרים
קלי ובכי ומצוח ועל
דירנת מדברא אליא ארי צדיאו מבלי אנש דעדי ולא אשתמע קל בעירא בארעהון מעופא

מהר"י קרא

כי איך אעשה. מפני עון בת עמי כאחר שאני מזהירם לשוב אלי ואינן שבים: (ז) חץ שחוט. תרגום גיר דמחרף ופתרונו

רש"י

עמי. מן קדם חובי כנשתא דישראל: (ז) חץ שחוט לשונם. משוך כמו זהב שחוט (מלכים א י) וכן ושחטה שטים (הושע ה)(טריי"ש בלע"ז) ליבנא אחריתא לשון שחיטה ממש (טרינקא"ט בלע"ז) וכן חברו מנחם וכן תירגם יונתן כגיר די מחרף: ובקרבו. תירגם יונתן ובמעוהי: (ט) על ההרים. על חורבן ההרים: ועל נאות מדבר. נוה רועים שבמדברות. נאות לשון נוה וכן נאות אלהים (תהלים פג) וכן לביתך נאוה קודש (שם צג): נצתו. לשון ציה וכן

מנחת שי

פָּעַל: (ז) שוחט. שחוט קרי ויש הם למקרא ומסורת שיה בא להיות שוחט להתרים ומצא בחוט כי ליה תלתא קטיל כדאיתא בערכין פרק ג'. כלי יקר סוף פרשת קרח:

רד"ק

סיגים או אם ישובו כסף נבחר מפני הצרות: כי איך אעשה מפני בת עמי. כי איך אעשה שלא אצרפם מפני שהיא בת עמי לא אוכל שלא אצרפם כי איך אניחם ברעתם והם נקראים עמי וי"ת איבדין אעביד מן קדם חובי כנישתא דעמי: (ז) חץ שוחט. כן כתיב וקרינן שחוט והכתיב ר"ל כמו שוחט שהוא הורג כן הורגים הם בני אדם בלשונם הרע שהם הולכי רכיל והקרי שחוט ר"ל נמשך אפיל"ט בלע"ז רוצה לומר שהוא נמשך על המשחזת להחדודו וי"ת כגיר די מחריף. כמו סכינא חריפא בדברי רבותינו ז"ל שפירשו מחודד ודק החתיכה ומה שפי' בו ג"כ לשון משיכה היא ג"כ מדברי רבותינו ז"ל שאמרו התיז את הראש בבית אחת פסולה ואמרו מנא הני מילי אמר קרא חץ שחוט לשונם ואמר תנא דבי ישמעאל ושחט אין ושחט אלא ומשך וכן הוא אומר זהב שחוט ואמר חץ שחוט לשונם מרמה דבר ואדוני אבי ז"ל פירש שחוט שם תאר כמו שוחט וכן במשקלו אדם עשוק בדם נפש כמו עושק: מרמה דבר. כל אחד מהם ידבר מרמה לחברו ומפרש מה היא המרמה בפיו שלום את רעהו: (ח) העל אלה. מבואר הוא: לא אפקוד בם. והשנים הראשונים אין כתוב בם והענין אחד: (ט) על ההרים. נאות מדבר. ההרים מקום מרעה הצאן והעזים ברוב או זכר הרים להשמיע קולו למרחוק וכן נאות מדבר רוצה לומר אהלי המדבר כי נאות מדבר פירושו אהלים ומשכנים כמו נדמו נאות השלום וכן בוי"ו נוה משלח ונעזב נות כרות רועים ואמר מדבר כי יש מדבר שיש בו מקום מרע' כמו וינהג את הצאן אחר המדבר ותרגם אונקלוס בתר שפר רעיא דמדברא וכן על פני דרך המדבר ואמר הנביא בראותו חרבן הארץ שישא בכי ונהי לקינה במקומות המרעה כי נחרבו מבלי איש עובר אין צריך לומר שאין אהלים תקועים לרועים אלא אפילו איש אין עובר שם לרעות מקנה ולא נשמע קול מקנה כי כלם נדדו הלכו בשבי ובאמרו מעוף השמים הוא דרך גוזמא להפליג הדבר או נאמר זה לעתיד חרבן הארץ כמשמעו כי רוב העופות לא ישכנו במדבר כי אם במקומות שימצאו זרע ופירות ופרחי האילנות: נצתו. ענין חרבן וכן נצתו כמדבר ושרשו יצת

מצודת ציון

ובחנתים. מל' בחינה: (ז) שחוט. משוך כמו זהב שחוט (מ"א י'): ארבו. מל' מארב: (ח) אפקד. ענין השגחה כמו פקדו נא ולאו (ש"א י"ד): (ט) ונהי. ענין יללה כמו יודעי נהי (עמוס ה'): נאות. ענין מדור כמו בנאות דשא (תהלים כ"ג): מדבר. לפעמים יאמר ל' מדבר על מקום המרעה כמ"ש הצאן הנה

מצודת דוד

אותו בכור להסיר הסיג ולבחון הכסף הטובה היא אם רעה כן אביא עליה' פורעניו' למרק ולהסר מהם סיגי העון: כי איך אעשה וגו'. ר"ל אם אניחם להיות מסוקעים בעון הלא המה עדת עמי ולאוי ס המה להיות עם קדוש ואם אעשה עמהם כלייה הלא המה עדת עמי ולחמי עליהם ולכן אלפם ביסורים למרק מהם העון למען ישארו מנוקים מעון: (ז) חץ שחוט לשונם. נדמה לשונם לחץ הנמשך על יתר הקשת כי בלה"ר הורגים למרחוק כמו חלי הקשת: מרמה דבר. ר"ל מדבר מרמה כי בפיו ידבר שלום עם רעהו ובקרבו לבו ישים מארב עליו: (ח) העל אלה. וכי על מעשים כאלה לא אשגיח בם להפרע מהם: אם בגוי. וכי בגוי אשר וגו': (ט) על ההרים. על חורבן ההרים אשא לא לנוהו הרים קול בכי ויללה: ועל נאות מדבר. על חורבן אהלי הרועים אשר במדבר אשים קינה כי נעשו

פירוש ע"ט

אעשה מפני בת עמי וואַרום וָוס זאָל איך דען טאָן פון וועגען דיא זינד פון מיין פאָלק ישראל: (ז) חץ שחוט לשונם איין אום גיצוגענע פייל איז זייער צונג (דען מיט דעם לשון הרע וואס זיי ריידען מיט זייער צונג הרגינן זיי פון ווייטן גלייך ווי איין פייל) מרמה דבר איטליכער פון זייא רעט פאַלשקייט בפיו שלום את רעהו ידבר מיט זיין מויל רעט ער שלום מיט זיין חבר ובקרבו ישים ארבו אונ אין זיך טוט ער איין לאַקערונג אויף אים: (ח) העל אלה לא אפקד בם נאם ה' זאָל איך דען ניט גידענקען צו שטראָפֿן זיי אויף דיא דאָזיגע זינד אַזוי זאָגט גאָט אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי אודער אוב אין אַזו איין פאָלק וואס טוט אַזו ווי דיא דאָזיגע בייזע מעשים זאָל זיך דען ניט נוקם זיין מיין ווילן: (ט) על ההרים אשא בכי ונהי אויף דעם חורבן פון די בערג טוא איך אויף הייבן גיוויין אונ קלאג ועל נאות מדבר קינה אונ אויף דעם חורבן

ולא שמעו קול מקנה מעוף השמים
ועד-בהמה נדדו הלכו: י ונתתי את-
ירושלם לגלים מעון תנים ואת-ערי
יהודה אתן שממה מבלי יושב:
יא מי-האיש החכם ויבן את-זאת ואשר
דבר פי-יהוה אליו ויגדה על-מה
אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי
עבר: יב ויאמר יהוה על-עזבם את-

תרגום

דשמיא ועד בעירא
אטלטלו גלו: י ואתן
ית ירושלם ליגרין
מדור ירודין וית קרויא
דבית יהודה אתן לצדו
מבלי יתיב: יא מן גברא
דחכים ויסבר ית דא
ודאתמלל מן קדם יי
עמיה ויחוינה על מן
חרובת ארעא צדיאת
כמדברא מבלי יתיב:
יב ואמר יי על די שבקו
ית אוריתי דיהבית
קדמיהון

ת"א ועד בהמה. (תענית כט): מי האיש. נדרים פא ב"מ פה:

רש"י

תה: נדדו הלכו. סופן לילך. חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה מגלות צדקיהו עד פקודת כורש מלך פרס חמשים ושתים שנה היו ורמז לדבר ועד בהמה חשבונה בגימטריא נ"ב והחשבון מכוון במסכת מגילה [נ"ל יומא י' כד]: (י) לגלים. דגורין: (יא) מי האיש החכם. שיבין זאת ומי הנביא אשר דבר פי ה' אליו ויגידה. ומי יגיד על רצונך לידע: על מה אבדה הארץ. כל כך שנצתה במדבר מבלי עובר:

מהר"י קרא

חץ מחודד והוא מגזר' דוב שכול שפתרונו משכל: (י) לגלים. לשון גל: (יא) ויבן את זאת. לאחרים כלומר אם ישב אדם משתומם על כך על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת שנדדו כולם מעוף השמים ועד בהמה אם נצתה הארץ מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה. זה היא נוהג שבעולם שאדם גולה ממקומו ומוליכין בשביה את מקניהו עמו. אבל כאן מה הרי האף הגדול שמעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו דבר זה אין לך חכם בעולם שיוכל לידע ולהבין לאחרים מהו הדבר אלא יבין: אשר דבר פי ה' אליו. ויגידה לכל התמיהין על כך וכך יאמר (יב) ויאמר ה' על עזבם את תורתי. והזקף שראיתי בתיבת ויבן את זאת והו' של ואשר דבר פי ה' אליו גרמו לי שעמדתי על פתרון זה שהזקף מעמד את התיבה לבד ומפרידה מחבירתה ועושה אותה סוף מלה והו' שבתיבת ואשר מלמדנו שאין זה אותו חכם שדיבר ממנו למעלה אלא

רד"ק

ובדברי רז"ל ר' יהודה אומר חמשים ושתים שנה לא עבר איש ביהודה שנאמר על ההרים וגו' מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו בהמה בגימטריא נ"ב ואת ר' יוסי אומר שבע שנים נתקיים בה גפרית שנאמר גפרית ומלח שרפה כל ארצה: (י) ונתתי. לגלים. גלי אבנים מהבתים והחומות שנהרסו: מעון תנים. משכן התנים ומגורם ות"י תנין ירודין: (יא) מי האיש החכם ויבן את זאת. יבין מדעתו והנביא יגיד התשובה והשאלה כמו שנאמרה מפי ה': (יב) ויאמר ה'. לפניהם. לא

מצודת דוד

שממה ואין איש עובר שם ולא נשמע קול מקנה כי האויב שללם לעצמו: נדדו הלכו. נדדו ממקומם והלכו להם כי רוב העופות ישכנו במקום אנשים כי שם ימצאו פירות ופלתי אילנות וזרעים למאכלם וכאשר יהיה שממה ילכו להם והבהמות יקחם האויב: (י) לגלים. כי יתפלו הבתים ויהיו גלי אבנים ויהיו מדור לתנים כי דרכם לשכון בין גלי אבנים: מבלי יושב. כי כלם ילכו בגלות: (יא) ויבן את זאת. האמור למטה על מה אבדה וגו': ואשר דבר. ר"ל ומי הנביא אשר ה' דבר בו הוא הנביא: ויגידה. ויגיד מדעתו בעבור מה אבדה הארץ ונעשה שממה כמדבר מבלי מי עובר בה ר"ל מהו הדבר העיקר בדבר ההוכן והאומר אין מי בהם יגיד זאת: (יב) ויאמר ה'. המקום בעצמו אמר שהעיקר הוא על אשר עזבו את תורתי וגו' ר"ל שלא למדו את התורה ולכן לא שמעו בקולי בכל הדברים ולא הלכו בדרך התורה לקיים מצותיה כי אם עסקו בתורה היה המאור שבה מחזיר אותם למוטב הכל בעבור שלא עסקו בה

מצודת ציון

במדבר (ש"א י"ז): נצתו. מלשון ציה ושממה: (י) גלים. ענין תל ודגור כמו עד הגל הזה (בראשית ל"ה): מעון. מדור כמו למעון קדשו (ד"ה ב' ל'): תנים. מין נחש: (יא) נצתה. מלשון

פירוש ע"ט

פון די וואנונג פון די פאסטיכער וואס זענן אין דר
מדבר טוא איך אוף הייבן איין קלאג כי נצתו מבלי
איש עובר ווארום זיי זענען פאר וויסט דאס קיין מאן
פארט דארטן ניט איבר ולא שמעו קול מקנה אונ מען
הערט דארטן ניט קיין קול פון בהמות (אזוי חרוב
איז דם לאנד) מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו פון די
פייגיל וואס פליען אונטערן הימיל אוי ביז די בהמות
זענן אלע פר וואגילט גיווארן פון דעם אורט אונ
זענין אוועק גיגאנגין: (י) ונתתי את ירושלים לגלים אונ
איך גאט וועל געבין ירושלים צוא הויפען (כלומר
אירע הייזער וועלין צו שטויסין ווערין אונ וועלין
ווערן הויפן פון שטיינער) מעון תנים איין וואנונג צוא
שלאנגין ואת ערי יהודה וגו' אונ די שטעט פון יהודה
וועל איך געבן וויסט דס קיינר וועט ניט זיצן אין
זיי: (יא) מי האיש החכם ווער איז דר קלוגר מאן דם
ער זאל פר שטיין די דאזיגע זאך וואס דא ווייטער
שטייט ואשר דבר פי ה' אליו אודר ווער איז דר נביא
דם גאטס מויל האט גירעט צו אים ויגידה אונ לאז
ער זאגן די זאך על מה אבדה הארץ איבר וום איז פאר
לארין אונ חרוב גיווארן דם לאנד נצתה כמדבר מבלי
עובר זי איז וויסט גיווארן אזו ווי די מדבר דם קיינר
פארט דארטין ניט איבער: (יב) ויאמר ה' הט גאט
גיזאגט נאר דר פורעניות איז גיקומן אוף זיי על עזבם
את תורתי איבער דעם וואס זיי האבין פר לאזט מיין
תורה וום איך האב גיגעבן צו פר זיי ולא שמעו בקולי
אונ זיי האבן ניט צו גיהערט אין מיין קול ולא הלכו

בד

תּוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיהֶם וְלֹא־שָׁמְעוּ
בְקוֹלִי וְלֹא־הָלְכוּ בָהּ׃ יג וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי
שְׁרִרוּת לִבָּם וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר
לִמְּדוּם אֲבוֹתָם׃ יד לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם
אֶת־הָעָם הַזֶּה לַעֲנָה וְהִשְׁקִיתִים מֵי־
רֹאשׁ׃ טו וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא
יָדְעוּ הֵמָּה וַאֲבוֹתָם וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם
אֶת־הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃ טז כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ

תרגום

קֳדָמֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרִי וְלָא הֲלִיכוּ בַהּ׃ יג וַאֲזַלוּ בָּתַר הִרְהוּר לִבְּהוֹן וּבָתַר בַּעֲלַיָא דְאַלִּיפִינוּן אֲבָהָתְהוֹן׃ יד בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי עָקָא עַל עַמָא הָדֵין מְרַר כְּגִידִין וְאַשְׁקֵינוּן כָּס דִלְוָט כְּרֵישֵׁי חִיוָן׃ טו וַאֲבַדְרִינוּן בֵּינֵי עַמְמַיָא דְלָא יְדָעוּ אִנוּן וַאֲבָהַתְהוֹן וְאֶגְרֵי בָתְרֵיהוֹן דְקָטְלִין בְּחַרְבָּא עַד דַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן׃ טז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אִסְתַּכָּלוּ וּקְרוֹ

מהר"י קרא

שני בני אדם הן וממה שתמיה החכ' מגיד לו הנביא: (יד) לענה. אשינ"ץ דושטור"א בלע"ז: (טז) התבוננו. וקראו למקוננות. וכה תאמרו להם מהרנה ותשאנה עלינו נהי כדי שתרדנה עינינו דמעה. שאפילו שאין בדעתו של אדם לבכות כששומע

רש"י

מה אבדה הארץ ובא כל הפורענות הזה: (יד) לענה. עשב

מנחת שי

(יד) מי ראש. בא"ף כמ"ש למעלה סימן ח': (טו) והפצותים. במקצת ספרים מדוייקים חסר יו"ד אחר פ"א ובמסר עליו ב' חד חסר וחד מלא ע"כ. ועיין פ"ס ביחזקאל י"א: אשר לא ידעו. כן כתיב ולא תשמע לדברי מי שאומר ס"ת

רד"ק

בשמים היא ולא מעבר לים היא: (יג) וילכו. שרירות. פירשנוהו למעלה: למדום אבותם. הרגילו בהם האבות וראו אבותם עובדים אותם ועבדום הם גם כן אחריהם והאבות הם הדורות הרשעים שעברו: (יד) לכן. מאכילם. בא הכנוי קודם הידיעה שהוא את העם הזה כמו ותראהו את הילד אשר לא יעבדו אותו את נבוכדנצר והדומים להם שכתבנו בספר מכלול בחלק הדקדוק ממנו והמשיל הצרות ללענה ורוש והם סמי המות ובאמרו מי רוש לפי שהוא מי סחיטת העשב שקורין ריש גם יש שהוא מראש הפתן ואמרו כי לפיכך נקרא ראש כי ברוב עושין אותו מראש הפתן: (טו) והפיצותים. עד כלותי אותם. רובם: (טז) כה אמר. התבוננו. בפורענות הקרוב לבא ומעתה

מצודת ציון

ליה ושממה: (יג) שרירות. ענין ראיה כמו אשר שוררו אנשים (איוב ל"ו): למדום. ענין הרגל כמו פרה למוד מדבר (לעיל ב'): (יד) לענה. שם עשב מר: מי ראש. מי סחיטת ראש והוא שם עשב מר: (טו) והפיצותים. ענין פזור: כלותי. מלשון כליה:

מצודת דוד

באו לכל אלה השמים והאבדה הארץ בעונם: (יג) שרירות לבם. מה שלבם רואה וחומד: אשר למדום אבותם. אשר הרגילום אבות': (יד) הנני מאכילם וגו'. רצה לומר אביא עליהם צרות שונות: (טו) והפיצותים. אפזר אותם באומות עכו"ם אשר לא הכירו מעולם גם המה גם אבותם: ושלחתי. ר"ל במקומות אשר ינוסו ויתפזרו הנה והנה שמה אשלח את חרב האויב עד אכלה אות': (טז) התבוננו. תנו לב להבין בהרעה הזאת המעותדת לבא ומעתה קראו למקוננות

משלי חכמים

טז) הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וגו'. דער מדרש זאגט רבי יוחנן האט געזאגט למשל א מלך האט געהאט צוויי זיהן איז ער בייז געווארין אויף איין זוהן האט ער גענומען א שטעקין אונ האט אים געשלאגין אונ האט אים פאר טריבען פון זיך. האט דער מלך געזאגט וויי צוא דעם קינד פון וועלכע גוטס איז ער פארטריבען געווארין. נאך דעם איז דער מלך בייז געווארין אויף דעם אנדערין זוהן אונ האט אים אויך געשלאגין אונ פאר טריבען. האט דער מלך געזאגט איך בין אליין שולדיג אין דער זאך ווייל איך האב דיא קינדער שלעכט געאדעוועט. אזוי איז געוועזן מיט דיא יודין. פריער האט הקב"ה פאר טריבען דיא צעהן שבטים. האט הקב"ה געזאגט וויי צו זיי וואס זיי זענען פאר וואגילט געווארין פון מיר. נאך דעם האט הקב"ה פאר טריבען די צוויי שבטים יהודה אונ בנימין. האט הקב"ה געזאגט וויי צוא מיר אויף מיין בראך. איך בין שולדיג וואס זיי זענען שלעכט ווייל איך האב זייא שלעכט געצויגין. ווען די צעהן שבטים זענען פאר טריבען געווארין האט

פירוש ע"ט

בָּהּ אונ זענען ניט געגאנגען אין דעם וועג פון דער תּוֹרָה: (יג) וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבָּם אונ זייא זענען געגאנגען נאך דעם קוקונג פון זייער הארץ וְאַחֲרֵי הַבְּעָלִים אונ נאך די אפ געטער בעלים וואס זייערע עלטערן האבן זיי געלערנט אונ געוויינט צוא גיין נאך זיי: (יד) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דרום האט אזוי געזאגט גאט דער האר איבער אלע חַיָּלוֹת דער גאט פון די יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַאֲכִילָם וגו' נון איך וועל מאכן עסן דאס דאזיגע פאלק ביטער גראז וְהִשְׁקִיתִים מֵי רֹאשׁ אונ איך וועל זיי מאכען אן טרינקן זאפט פון ביטער גראז וואס עס הייסט ראש: (טו) וַהֲפִיצוֹתִים בַּגּוֹיִם וגו' אונ איך וועל זיי פאר שפרייטן צווישן אזעלכע פעלקער וואס זיי אונ זייערע עלטערין האבן זיי ניט גיקענט וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת הַחֶרֶב אונ איך וועל שיקין נאך זיי דיא שווערד עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם ביז איך וועל זייא פאר לענדין: (טז) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אזוי זאגט גאט דער האר איבער אלע חַיָּלוֹת הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת טוט

אבטוי

לַמְקוֹנְנוֹת וּתְבוֹאֶינָה וְאֶל־הַחֲכָמוֹת
שִׁלְחוּ וְתָבוֹאנָה: יז וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה
עָלֵינוּ נֶהִי וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה
וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ־מָיִם: יח כִּי קוֹל נְהִי
נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ בֹּשְׁנוּ מְאֹד
כִּי־עָזַבְנוּ אָרֶץ כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ:
יט כִּי־שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר־יְהוָה וְתִקַּח
אָזְנְכֶם דְּבַר־פִּיו וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי

תרגום

לְאֲלָיָתָא וְיֵיתְיָן
וּלְחַכִּימָתָא שְׁלַחוּ וְיֵיתְיָן
יז וְיוֹחֲיָן וְיִטְלָן עֲלָנָא
אִלְיָא וְישַׁגְרָן עֵינָנָא
דִּמְעִין וְגַלְגַּלֵּי עֵינָנָא
יִגְרוּן מַיָּא: יח אֲרֵי קָל
אִלְיָא אִשְׁתְּמַע מִצִּיּוֹן
אֵיכְדֵין אִתְבְּזֵזְנָא
בְּהֵיתְנָא לַחֲדָא אֲרֵי
חֲרוּבַת אַרְעָא אֲרֵי
צַדְיָאָה בִּירָנְיָתְהָא:
יט אֲרֵי שְׁמַעָא נְשַׁיָּא
פִּתְגָמָא דַיְיָ וְתַצִּית
אוּדְנֵיכוֹן לְמִלֵּי נְבִיּוֹהִי
וְאַלִּיפָנָא לִבְנָתֵיכוֹן
אִלְיָא וְאִתְּתָא לְחַבְרְתַהּ

ת"א ולמדנה בנותיכם. מ"ק כח: חסר א' קמץ בז"ק

רש"י

מר: מי ראש. הרס נהם: (יח) כי השליכו משכנותינו. ינו'. כלומר שעתידין הדברים ליגע שתהיו צריכות לקונן לפיכך למדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה. כשיגיע הדבר

מהר"י קרא

קול המקונן נוטה לו לבו לבכות: (יח) כי עזבנו ארץ. וכי השליכו אויבינו משכנותינו: (יט) כי שמענה נשים דבר ה'

רד"ק

קראו למקוננות בפתח הלמ"ד ר"ל המקוננות הידועות: ואל החכמות. שהן חכמו' בדברי הספד וקינה: ותבואינה. הראשון בתנועת האל"ף בסגול והשני ותבואנה בהעלם האל"ף בתנועה ושני המשקלים נמצאים בנחי העין במספרה: (יז) ותמהרנה ותשנה. בהעלם האל"ף מהמכתב: עלינו. מאמר הנביא בכלל ישראל: ותרדנה עינינו דמעה. כלומר לקול נהיין והספדן נבכה ופי' דמעה בדמעה כי תרדנה פעל עומד ומרב הבכי דמה הענין כאילו העין נהכת יורדת בדמעה וכן עיני ירדה מים וי"ת וישגרן עיננא דמעין: ועפעפינו. הם אישוני העינים וכפל הענין במלות שונות וי"ת וגלגלי עיננא יגרון מיא: (יח) כי קול נהי נשמע מציון. וכן נשמע כשאר המקומות אלא קודם שנכבשה ציון היו חושבים להשגב בציון וירושלם שאם תשאר להם ירושלם עוד היו לבנות שאר הערים שנכבשו ותוזרין לישובין כמו שעשו בימי סנחריב שכבש הכל זולתי ירושלם וכיון שנשארה ירושלם נשאר הכל ולא גלו ולא עזבו ארץ ישראל אבל כיון שנכבשת ירושלם אין עוד תקנה ואז היה קול הנהי נשמע ואומרים איך שדדנו בושנו מאד; כי עזבנו ארץ. ארץ בקמץ בזקף והוא אחד מי"ד ארץ שהם זקפין קמצין: כי השליכו משכנותינו. כאילו משכנותינו השליכו אותנו חוצה או בא על דרך ולא תקיא הארץ אתכם ואין בשת גדול מזה שיצא אדם מוברח מביתו לפיכך בושנו מאד: (יט) כי שמענה. כי תמספד והנהי בנשים ברוב כי הן רכות הלב יותר מן

מנחת שי

ידעוס: (יז) ותשנה. בכ"ן בשתים: (יח) כי השליכו. כל הקודם וכי כולם היינו אלא טועה: (יט) בנותיכם. מתהלפת חסר וה"ו:

מצודת דוד

הם הנשים היודעות לספוד ולקונן על המתים: ותבואינה. אליכם כשוכר קינות וילנות: ואל החכמות. הן הבקיאות למהר לסדר אמרי עלבון ליום ויגון להדהיב לבבו' השומעים: (יז) ותמהרנה. הן המהלכות להביא בעבוריכו קול יללה למען יתעוררו לבכינו: ותרדנה עינינו דמעה. יזלו מים. ישפכו מי דמעת הבכי וכפל הדבר במ"ש:
(יח) כי קול. כי מציון נשמע קול יללה שאומרים איך שדדנו ובושנו מאד כי חשבנו להשגב בציון ועתה לא כן היה כי עזבנו הארץ נלקחינו כי השליכו משכנותינו את השוכנים בהם מולה וכענין שנאמר ולא תקיא הארץ אתכם וגו' כאשר קאה וגו' (ויקרא י"ח): (יט) דבר ה'. שאמר שהפורעניות מעותדות לבא: ותקח וגו'. כפל הדבר במ"ש: נהי. דברי יללה: ואשה רעותה. והבה תלמד את רעותה

מצודת ציון

(טז) למקוננות. מל' קינה: (יז) ותשנה. כמו ותשאנה באל"ף: ותרדנה. מלשון ירידה: ועפעפינו. הוא אישון העין: יזלו. מל' הזלה ונטיפה: (יח) שדדנו. ענין עושק: משכנותינו. מלשון משכן ומקום נדור: (יט) ותקח. ר"ל תקבל: רעותה. חברתה:

פירוש ע"ט

אַכְטוּנְג אוּף דֶעם בַּייז אוּנ רוּפְט צוּ דִי קְלָאגֶערִינְס אוּנ לָאזְט זֵיי קוּמֶען וְאֶל הַחֲכָמוֹת אוּנ צוּא דִיא קְלוּגֶע וַוייבֶּר שִׁיקְט אוּנ לָאזְט זֵיי קוּמֶען צוּ קְלָאגֶען (דֶען דֶער סֵדֶר אִיז גֶעוֶוען פַאר צַייטֶען דָאס וַוייבֶּר פְלֶעגֶען קְלָאגֶען אוּף אַיין מֵת): (יז) וּתְמַהֵרְנָה וְתִשֶּׂנָה עָלֵינוּ נֶהִי אוּנ לָאזְט זֵיי אַיילֶען אוּנ לָאזֶען אוּף הֵייבֶּען אוּף אוּנְז קְלָאג וְתֵרַדְנָה עֵינֵינוּ דִּמְעָה אוּנ לָאזֶען זֵיי מַאכֶען רִינֶען אוּנְזֶערֶע אוֹיגֶען טְרֶערִין וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ מָיִם אוּנ אוּנְזֶערֶע בְּרֶעמֶען זָאלֶין רִינֶען וַואסֶער: (יח) כִּי קוֹל נְהִי נִשְׁמַע מִצִּיּוֹן דֶען אַיין קוֹל פוּן קְלָאג וֶוערְט גֶהֶערְט פוּן צִיּוֹן דָס זֵיי קְלָאגֶען אוּנ זָאגֶען אֵיךְ שֻׁדָּדְנוּ זֶעהְט וִוי מִיר זֶענֶען בָּארוֹבְּט גֶיוָוארֶען בֹּשְׁנוּ מְאֹד מִיר שֶׁעמֶען זִיךְ זֵייעֶר דֶען מִיר הָאבֶּען פַאר לָאזְט אוּנְזֶער לַאנְד כִּי הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ דֶען אוּנְזֶערֶע רוואוּנְג הָאבֶּען אַרוֹס גֶוָוארְפֶען פוּן זִיךְ דִי וָוס הָאבֶּען גֶיווֹעט אִין זֵייא: (יט) כִּי שְׁמַעְנָה נָשִׁים דְּבַר ה' דֶען הֶערְט אִיהְר וַוייבֶּער גָאטֶס זָאג וְתִקַּח אָזְנְכֶם דְּבַר פִּיו אוּנ לָאז אַייעֶר אוֹיעֶר פַאר נֶעמֶען דִיא רֵייד פוּן דֶעם נָבִיא וְלַמֵּדְנָה בְנוֹתֵיכֶם נֶהִי אוּנ לֶערְנְט אַייעֶרִי טֶעכְטֶער קְלָאג

משלי חכמים

הקב"ה גִישְׁרוֹיעֶרְט אוּף זֵיי. וִויא דֶער שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ בִּנְיָמִין זֶענֶען אוֹיךְ פַר טְרִיבֶּען גִיוָוארִין הָט כִּבְיָכוֹל הקב"ה גִיזָאגְט אִיךְ הָאבּ שׁוֹין קֵיין כֹּחַ צוּ שְׁרוֹיעֶרִין הִתְבּוֹנְנוּ וְקִרְאוּ לַמְקוֹנְנוֹת וגו'. נָאר רוּפְט דִי וַוייבֶּער וָוס וֵוייסִין צוּ שְׁרוֹיעֶרִין, אוּנ זָאלִין שְׁרוֹיעֶרִין פַר מִיר אוּנ פַר זֵיי. וִוי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק וְתִשֶּׂאנָה עָלֵינוּ נֶהִי. זֵיי זָאלִין אוּף הֵייבִּין אוּף אוּנְז אַשְׁרוֹיעֶר. אוּף מִיר אוּנ אוּף זֵייא. וְעַפְעַפֵּינוּ יִזְּלוּ מָיִם. אוּנ אוּנְזֶערֶע בְּרֶעמֶען וֶועלִין רִינֶען וַואסֶער (טְרֶערִין). מַיינֶע אוֹיגִין אוּנ זֵייעֶרֶע אוֹיגִין ווֵיינֶען בֵּיידֶע אוּף דֶעם חוּרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ:

וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה׃ כ כִּי־עָלָה מָוֶת
בְּחַלּוֹנֵינוּ בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ לְהַכְרִית
עוֹלָל מִחוּץ בַּחוּרִים מֵרְחֹבוֹת׃ כא דַּבֵּר
כֹּה נְאֻם־יְהוָה וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם
כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי
הַקֹּצֵר וְאֵין מְאַסֵּף׃ כב כֹּה אָמַר יְהוָה
אַל־יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ וְאַל־
יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אַל־יִתְהַלֵּל

ת"א מלגו מתון . כ"ק כ : אל יתהלל . ערכין י עקדה שער מו :

תרגום

עֲנוּיָא : כ אֲרֵי סְלֵיק מוֹתָא בְּחַרְכְּנָא עַל בִּבְרָנְיָתָנָא לְשֵׁיצָאָה יַנְקִין מְשׁוּקָא עוּלֵימִין מֵרְחוֹבִין : כא אִתְנַבֵּי כִּדְנַן אֲמַר יְיָ וְתִתְרְמֵי נְבֵלְתָא דַאֲנָשָׁא כְּזִבַל מִבְדַּר עַל אַפֵּי חַקְלָא וּכְעָמִירָא מִבָּתַר חַצְדָא וְלֵית דִּמְכַנֵּשׁ : כב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לָא יִשְׁתַּבַּח שְׁלֹמֹה בַּר דָּוִד חַכִּימָא בְּחוּכְמְתֵיהּ וְלָא יִשְׁתַּבַּח שִׁמְשׁוֹן בַּר מָנוֹחַ גִּבָּרָא בִּגְבוּרְתֵּיהּ וְלָא יִשְׁתַּבַּח אַחְאָב בַּר עָמְרִי עַתִּירָא

עשיר

מהר"י קרא

תרעו לקונן ותהיו מזומנות : (כא) וכעמיר מאחרי הקוצר . וכעמיר שזורק קוצר מאחריו : (כב) אל יתהלל חכם בחכמתו . למעלה בענין אומר אתם האמרו חכמים אנחנו ותורת ה' אתנו למדנו שהיו מתהללין בחכמתן אע"פ שלא היו מקיימין מה שחכמה מלמדן כמו שהנביא מקנתרן הנה ברבר ה' מאסו וחכמת מה להם וחוזר הנביא וחותם על הדבר הזה ומשיב להם תשובה : אל יתהלל חכם בחכמתו . אדם שלמד תורה ואינו מקיים מה שכתוב בה אין הילולו בכך שלמדה אלא גנאי הוא לו שלמדה ואינו מקיים מה שכתב בה כמו שמפרש למעלה הובישו חכמים חתו וילכדו הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם שאין החכמה מזהיר את האדם על הליכור אלא בשביל המעשה דכתיב ושמעת ישראל ושמרת לעשות : אל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו . שהחכמה והגבורה

רש"י

את סוכניה'. ויש עוד לומ' כי השליכו האויבי' את משכנותינו לארץ : (כ) להכרית עולל מחוץ . מן השוק כמו והוצאת תשים לך בדמשק (מלכים א' כ'): (כב) אל יתהלל חכם. אל תתהללו לומר חכמים אנחנו הנה בדברי מאסתם וחכמת מה לכם אם השכלתם וידעתם אותי אז תתהללו בחכמתכם:

מנחת שי

(כב) אל יתהלל עשיר . בדפוס יבן כתוב ו' א' ל' בות"ו וכן מצאתי בס"א כ"י וכל אתן דכתיב הכי טעי דבמסרה רבתא נמסר כ"ב יתירתין ו' א' ל' וסימ להון זוגא ומאן דתשיב בהדייהו מהני חלת הוא ו' א' ל' יתהלל הגבור:

רד"ק

האנשים : (כ) כי עלה . הארמון הוא הבית הגבוה ובהסגר שערי הארמון אין דרך להכנס בו אלא שיעלה הנכנס בו דרך החלונים וזה דבר רחוק כי המה גבוהים לפיכך לא יסגרו חלוני הארמון אלא יהיו פתוחים תמיד ואמר דרך משל כי עלה מות בחלונינו בא בארמנותינו כלומר כי באת לנו הצרה פתאום שלא היינו נשמרים ממנה ואע"פ שהיו נביאי האמת אומרים זה אלינו תמיד לא היינו שומעים אליהם ולא עלה על לבנו שתהיה ואם תהיה שתהיה גדולה כזאת : עולל מחוץ . כי דרך העוללים לשחוק בשוק והבחורים ברחובות והנה הם נכרתים משם : (כא) דבר כה נאם ה'. אמר האל לנביא דבר ואמור כה נאם השם כמו כה אמר ה' אלא שנאם הוא שם המאמר : כדומן . כבר פירשנוה למעל' : וכעמיר מאחרי הקוצר . ששבא הקוצר ונשאר מאחריו ואין מאסף אותו כן יהיו פגרית' נשכחי' על פני השדה ואין קובר אותם : (כב) כה אמר ה'. אם יש בכם חכמים אל יתהללו בחכמתם כי לא תועילם כיון שלא ידעו את ה' ולא הלכו בדרכיו חכמת מה להם וכמו שאמר חכמים המה להרע וכן אם יש בכם גבורים אל יתהללו בגבורתם כי לא

מצודת ציון

(כ) בארמנותינו . מל' ארמון ופלטרין : עולל . כן יקראו ילדים רכי' כמו עוללי' שאלו לחם (איכ' ד'): מחוץ . משוק : (כא) נבלת . כן נקרא פגר המת : כדומן . זבל : וכעמיר . כן נקרא אגודת בעלי התבואה כמו ובכתת עומר (דברים כ"ד) : מאסף . ענין הכנסה : (כב) יתהלל . מל' הלול והתפארות :

מצודת דוד

קינה : (כ) כי עלה וגו'. אף כי סגרנו שערי הארמון לבלי תת לבא האויב המצית הנה עלה דרך החלונות ודרך שם בא אל הארמנות ור"ל לא הועלנו בכל ההתבולות וההתחכמות למנוע האויב : להכרית. והיה בדעתו להכרית קבוצת העוללים מן החוץ שהוא מקום ששוחקים שם התינוקות כי הרג כלם ואין מי ישחק בחוצות : בחורים . וכן הכרית הבחורים מן הרחובות ששם מנהגם ללכת תמיד : (כא) דבר כה . מאמר ה' אל הנביא כה דבר אל ישראל נאם ה' וגו' : ונפלה . הרבה פגרי אדם יפלו על האדן כמרבית הזבל על פני השדה וכמרבי' עומרי התבואה המושלכים מאחרי הקוצר אשר דרכו לעשות עמרים ומניחם ע"פ השדה וההולך אחריו לקבוץ עוד : ואין מאסף . אין מי יכנס את ההרוגים אל הקבר כי הנשארים יפחדו לצאת ממקום מחבואם : (כב) אל יתהלל חכם . כי לא יוכל להציל נפשו בחכמתו והגבור לא יוכל להציל נפשו בגבורתו והעשיר לא יפדה נפשו בעשרו ואם כן אין להם להתהלל באלו כי לא יבא להם אז תועלת

פירוש ע"ט

קלאג רייד וְאִשָּׁה רְעוּתָהּ קִינָה אונ איין אשה לאז לערנען איהר חַבֶרְתָּה איין קלאג : (כ) כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ דען דר טוט איז אוף גיגאנגן אין אונזערע פענסטער בָּא בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ ער איז גקומן אין אונזערי פאלאצן לְהַכְרִית עוֹלָל מִחוּץ צו פר שניידין דאס קינד פון דעם מארק אונ דיא בַּחוּרִים פון דיא גאסען : (כא) (דם זאגט גאט צום נביא) דַּבֵּר רייד דו נביא כֹּה נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט וְנָפְלָה נִבְלַת הָאָדָם כְּדֹמֶן עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה אונ עס וועט פאלין דיא גופים פון די טויטע מענטשן אזו ווי מיסט אוף דעם פעלד וּכְעָמִיר מֵאַחֲרֵי הַקּוֹצֵר אונ אזו ווי א בונד פאלט אראפ פון הינטער דעם שניטער וְאֵין מְאַסֵּף אונ עס וועט ניט זיין ווער עס זאל עס איין זאמלן די הרוגים אין קבר אריין : (כב) כֹּה אָמַר ה' אזוי האט גאט גיזאגט אַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ ער זאל זיך ניט לויבן אונ בארימן דער חכם מיט זיין חכמה ווארום אז זייא האבין מאאס גוועזן אין גאטס רייד וואס פר איין חכמה איז דען דא אין זיי וְאַל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בִּגְבוּרָתוֹ אונ לאז זיך ניט לויבן דר

גבור

תרגום

בְּעוּתְרֵיהּ: כג אֱלָהֵין בְּדָא יִשְׁתַּבַּח דְּמִשְׁתַּבַּח דְּחַכִּים וְאָלִיף לְמִידַע דַּחֲלָתִי אֲרֵי אֲנָא יְיָ עָבֵידְנָא חִסְדָּא וְדִין דִּקְשׁוֹט וְזָכוּ בְּאַרְעָא אֲרֵי בְּאִלֵּין רַעֲוָא קֳדָמַי אֲמַר יְיָ: כד הָא יוֹמַיָּא אָתַן אֲמַר יְיָ וְאַסְעַר עַל כָּל עַמְמַיָּא פָּלְחֵי כוֹכְבַיָּא וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל דִּדְמַן

עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ: כג כִּי אִם־בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה עֹשֶׂה חֶסֶד מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ כִּי־בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם־יְהוָה: כד הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וּפָקַדְתִּי עַל־

ת"א בזאת יתהלל. עקרים מ"ב פכ"ד ומ"ג פ"ס: עשה חסד. עקדה שער לו:

רש"י

(כג) השכל. כמו הכבד (ברקסית ח) (אנטליינ"ט בלע"ז): (כד) על כל מול בערלה. על כל מול שיש לו ערלה אפי'

מהר"י קרא

והעושר אין עומדין לו לאדם להציל מיד הדיין אלא אם בא להתהלל: (כג) בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי. מי שלמד השכל והחכמה על מנת לידע אותי כי בדבר הזה יש קבול שכר כשם שמפרש והולך: כי אני ה' עושה חסד. לשומרי מצותי: כי באלה חפצתי. כבני אדם שמלמדין את החכמה על מנת ללמוד לשמור ולעשות ולא כבני אדם הכתובין למעלה המתהללים לומר חכמי' אנחנו ותורת ה' אתנו ובדבר ה' מאסו: (כד) ופקדתי על כל מול בערלה. על הנימולים עם הערלים:

רד"ק

תועילם להצילם מן המות או מן השבי וכן אם יש בכם עשיר אל יתהלל בעושרו כי לא יפדהו מן החרב כי הוא ועושרו יאבדו וזכר אלו התכונות השלש כי החכם ינצל פעמים רבות בתחבולותיו ובערמתו וכן הגבור ינצל בגבורתו ובכחו וכן העשיר יפדה נפשו מיד האויב בעשרו כן מנהג העולם ברוב ואמר להם הנביא כי לא ינצלו באלה השלש שדרך העולם להנצל בהם אלא במה ינצלו אותם שינצלו: (כג) השכל וידוע אותי. פירוש בהשכל אותי וידוע אותי והשכל האל הוא שישכיל כי הוא אחד קדמון ואינו גוף והוא בורא הכל ומשגיח על הכל ומנהיג כל העולם בחכמתו עליונים ותחתונים וידיעת האל הוא ללכת בדרכיו לעשות חסד משפט וצדקה כי כן עושה אותם הוא בארץ. כלומר עם בני העולם וההולך בדרכיו הוא יודע אותו כמו שאמר אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו כי דן דין עני ואביון אז טוב לו הלא הוא הדעת אותי נאם ה' הנה כי מעשה המשפט והצדקה הוא ידיעת האל ובזה נצולו דניאל וחבריו שגלו בחרבן' הארץ עם גלות יהודה ונצלו מן הקלון והבזיון שהיה מגיע לשאר השבוים והיו נכבדים וגדולים בארץ גלותם לפי שהיו צדיקים וחסידים ולא היה להם דרך להנצל מן הגלות כי איך ישארו בארץ ג' או ד' או אפילו י': כי אם בזאת. בזאת התכונה שתהיה לו תכונה נפשית להשכיל ולדעת אותי ומה שאמר כי אני ה' טעם למה שאמר וידוע אותי כי בכלל וידוע אותי עשות חסד ומשפט וצדקה כמו שפירשנו לפיכך פי' ואמר כי אני ה' עושה חסד אלה הם דרכי ומדותי שאני בתנהג בהם בעולמי: באלה חפצתי. שיעשה אותם האדם וחי בהם ומה שאמר בארץ וחסדו וצדקתו גם כן בשמים כמו שאמר ה' בהשמים חסדך אמר בארץ לפי שחסדו וצדקתו בארץ גלויה לבני אדם כלם ומה שבשמים אינו גלוי כי אם לחכמים הנה פירשתי לך שני הפסוקים האלה לפי ענין הפרשה דבקים בעניניה באר היטיב והחכמים אשר ראינו ספריהם פירשו אלה שני הפסוקים לענין נאות אבל לא הדביקום לענין הפרשה. והחכם רבי אברהם ב"ר חייא המכונה צאחי"ב אלצ'רט"א פירש אלו שלש התכונות בחכמה יקנה האדם החכמה ויקרא חכם וכשיהיה מוסיף על קנינו ומהגבר בה נקרא גבור והמעדיף על זה נקרא עשיר ואשר מגיע אל עומק החכמה נקרא משכיל והכתר על ראש החכמות והמגדל הבנוי עליהם הוא דעת אלהים שאין האדם רשאי להתהלל כי אם בה כמה שאמר כי אם בזאת יתהלל המתהלל בידיעת האל ובלמוד תורתו אשר היא חסד ומשפט וצדקה בה ראוי שיתהלל המתהלל. והחכם הגדול מורה צדק רבי משה בר מימון זצ"ל פי' כן ואמר תחלה כי שם החכמה נופל כלשון עברי על ארבעה ענינים נופל על השגת האמיתיות אשר הכלית כונתם השגתו יתברך שמו אמר והחכמה מאין תמצא ונופל על ידיעת המלאכות איזו מלאכה שתהיה וכל חכם לב בכם וכל אשה חכמת לב ונופל על קנות מעלות המדות וזקניו יחכם בישישים חכמה ונופל על הערמה וההתחכמות הבה נתחכמה לו ולפי זה הענין אמר ויקח משם אשה חכמ' ומזה הענין חכמים המה להרע ואפשר שיהיה ענין החכמה מורה על הערמה שיטיש המחשבה פעמי' יהי' החכמה ההיא וההתחכמו' ולקנות מעלות שכליות או לקנות מעלות מדות אמר שאין שלימות הקנין ולא שלימות בריאות הגוף ולא שלמות המדות הטובות אין כל זה שלמות שראוי להתפאר ולהתהלל בו והשלמות שראוי להתהלל בו הוא ידיעת האל יתברך שהיא החכמה האמיתית ופי' גם כן שלשת השמות חסד ומשפט וצדקה חסד הוא ההפלגה בגמילות הטובה וכולל שני ענינים האחד לגמול טוב למי שאין לו חק עליו כלל והשני להטיב למי שראוי לך להטיב לו יותר במה שהוא ראוי וצדקה הוא היושר לתת לכל אחד כפי הראוי לו ומשפט לדון במה שראוי על הנכון יהיה נקמה או יהיה טוב ואמר שאין ראוי לאדם להתהלל לא בחכמה ולא בגבורה ולא בעושר כי אם בהשכל וידוע האל שהיא החכמה והגבורה ולא בזה לבד אלא גם בידיעת מדות האל ותאריה' והם לעשות חסד משפט וצדקה כמו שאני עושה אותם והוא ית' לפי המציאו הכל נקרא חסיד ולפי שרחמיו על תעניים ר"ל הנהגתו בב"ח בכחותיה' יקרא צדיק ולפי מה שיתחדש בעולם מן הטובות והרעות כפי מה שמחייב אותם הדין ונמשך אחר החכמה יקרא שופט ותוסיף עוד ואמר בארץ להודיע כי השגחתו ג"כ בארץ כפי מה שהוא כמו שמשגיח בשמים כפי מה שהם: (כד) הנה ימים באים. קרובים לבא וזכר אלה האומו' בעבור ישראל כי אלו הם אשר הרעו לישראל

מצודת דוד

מאלה: (כג) כי אם בזאת יתהלל המתהלל. המשבח את עלמו ישבח את עלמו בזאת והוא ומפרש במה שהשכיל ויודע אותי אשר אני ה' ואין עוד מלבדי ואני הוא העושה חסד לאוהבי ולשומרי מצותי ואני הוא העושה משפט להפרע מן הרשעים ואני זה העושה לדקה לקבל את השבים ולהסיר מעליהם המשפט ולא שיש ח"ו פועל טוב ופועל רע כי בכל אלה חפלתי אני לתת לכל אחד כגמולו והמשכיל את זאת ראוי להתהלל בעלמו כי בזה יבא לו תועלת רב: (כד) הנה ימים באים. זהו כעת התגבורות כ"ג: ופקדתי. אשגיח לענש ולהכיח גמול: על כל מול בערלה. מנות על כל עומדת במקום שהיה על כל מול ועל כל אשר בערלה ר"ל על ישראל ועל העכו"ם:

מצודת ציון

(כד) ופקדתי. ענין השגחה: מול. מלשון מילה: בערלת.

פירוש ע"מ

גבור מיט זיין גבורה אַל יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ אונ ער זאל זיך ניט לויבען דער עושר מיט זיין עשירות: (כג) כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל נייערט מיט דעם זאל זיך לויבן דר וואס וויל זיך לויבן הַשְׂכֵּל וְיָדֹעַ אוֹתִי דס ער זעהט צו קליגן אונ ווייסט מיך כִּי אֲנִי ה' עֹשֶׂה חֶסֶד דען איך גאט בין דר וואס טוט חסד אונ משפט אונ צדקה אויף דער ערד כִּי בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה' אין דיא זאכן בגער איך אזו זאגט גאט: (כד) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' נון טעג וועלין קומן זאגט גאט וּפָקַדְתִּי עַל כָּל מוּל בְּעָרְלָה אונ איך וועל גידענקין די זינד אויף דעם

וואס

כָּל־מוּל בְּעָרְלָה׃ כה עַל־מִצְרַיִם וְעַל־
יְהוּדָה וְעַל־אֱדוֹם וְעַל־בְּנֵי עַמּוֹן וְעַל־
מוֹאָב וְעַל כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה הַיֹּשְׁבִים
בַּמִּדְבָּר כִּי כָל־הַגּוֹיִם עֲרֵלִים וְכָל־בֵּית
יִשְׂרָאֵל עַרְלֵי־לֵב׃ י א שִׁמְעוּ אֶת־
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ ב כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה אֶל־דֶּרֶךְ
הַגּוֹיִם אַל־תִּלְמָדוּ וּמֵאֹתוֹת הַשָּׁמַיִם

תרגום

עוֹבָדֵיהוֹן לְפַלְחֵי כוֹכְבַיָא׃ כה עַל מִצְרָאֵי וְעַל יְהוּדָה וְעַל אֱדוֹמָאֵי וְעַל בְּנֵי עַמוֹן וְעַל מוֹאֲבָאֵי וְעַל כָּל מְקַפֵּי פָּתָא דְשָׁרָן בִּשְׁכוּנִין בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי כָל עַמְמַיָא עַרְלִין בְּבִשְׂרְהוֹן וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל עַרְלִין בְּלִבְּהוֹן׃ א קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמָא דְמַלֵיל יְיָ עֲלֵיכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ מֵאוֹרְחַת עַמְמַיָא לָא תֵילְפוּן וּמֵאַתְוָן דְמִשְׁתַּנְיָן בשמיא

ת"א ערלי לב. נדרים לא: אל תלמדו. שבת קנו סוכה כט עקדה שער לו:

קמץ בז"ק

מהר"י קרא

(כה) על כל קצוצי פאה. קצוצי לשון קצה: י (ב) ומאותות השמים אל תחתו. הם חמה ולבנה וכוכבים ומזלות שנקראו אותות דכתיב והיו לאותות ולמועדים אל תחתו מהם אע"פ שאתם רואים כי יחתו הגוים מהמה ועושין

רש"י

ערלת לב וכ"ש על העכו"ם: (כה) על מצרים וגו'. שכיני ארץ ישראל היו ולקו אחריה בסמוך לה כמ"ש (ביחזקאל כ"ח) ומפ' בס"ע: קצוצי פאה. לשון קצה המוקצין בפאת מדבר: י (ב) אל דרך הגוים אל תלמדו. ואל מאותות השמים אל תחתו מהמה לוקה וממאורות לוקין:

רד"ק

ועוד כי אלו האומות החריב נבוכדנצר וגם הוא וזרעו לקו באחרונה לפי שהרעו לישראל יותר מדאי: על כל מול. אלו ישראל שהם מולים ועל אשר בערלה אלו האומות שזוכר ועל שזכר עומד במקום שנים: (כה) על מצרים ועל יהודה. כי ישראל מלכות אפרים החריב מלך אשור כבר ויהודה החריב נבוכדנצר וכל שאר הגוים שזכר: ועל כל קצוצי פאה היושבי' במדבר. זה קדר וממלכות חצור אשר הכה נבוכדנצר כמו שהתנבא ירמיהו ונבואתו כתובה בסוף הספר ופירוש קצוצי פאה שוכנים בקצת הפאת כלומר רחוקים במדבר והדבר הרחוק יקרא קצה ויקרא פאה כי קצה ופאה רחוקי הגבול בכל דבר וקצה וקצץ בענין אחד: כי כל הגוים. עתה פי' מול ופי' בערלה אמר כל העכו"ם שהם ערלים ומול אמר על ישראל כי אף על פי שהם מולי בשר הם ערלי לב וראויין ליענש ולא אמר על העכו"ם שיהיו ענושים בעבור הערלה כי לא נצטוו עליה אלא בעבור ישראל אמר כלומר הרי שבו ככל הגוים שהם ערלים שלא נבדלו מן האומות במילתם אלא שיבדלו מהם גם כן במעשיהם וכיון שמעשיה' כמעשה העכו"ם והם ערלי לב לא תועילם מילת הבשר והרי הם כאילו לא מלו כי מילת הבשר נתנה לברית ולאות להיות סגולה מכל העמים לעבוד את ה' כמו שאמר לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך ונחתם אות בבשרם למען יזכרו תמיד כי הם נבדלי' מן האומו' והואיל והתערבו בגוים ולמדו ממעשיהם הרי הם כהם כאילו הפרו הברית והאות ואינו להם לאלהים כי בחרו תחתיו לאלהי' אחרים לפיכך אמר אחר זה אל דרך הגוים אל תלמדו וגו': (א) שמעו. מבואר הוא: (ב) כה אמר ה' אל דרך הגוים. כמו את דרך הגוים וכמוהו אספרה אל חק ה' וירדפו אל מדין אמר אל תלמדו דרך העכו"ם כיון שאתם מולים לאות ולברית ביני וביניכם שמרו את דרכי ולא דרכי העכו"ם: ומאותות השמים אל תחתו. ואם תאמר נעבוד הכוכבים כדרך העכו"ם כי הם שולטים בארץ ואותותם נראים להטיב ולהרע כמו השמש שיש לו ממשל בארץ בתבואות ובפירות כמו שכתוב וממגד תבואות שמש ואם נעבוד אותו ירבו תבואותינו ואם לא נעבדנו ירע לנו ויחסרו תבואותינו ונירא גם כן מקדרותו שהוא סימן רע לעולם אל תחתו ממנו ומזולתו מן הכוכבים כי הם עבדי עושי דברי ואם תעבדו האדון לא תצטרכו אל העבד ואם תעבדו העבד יכעס האדון וישלח מארה בתבואותיכם הפך מחשבתכם: כי יחתו הגוים מהמה. אע"פ שיחתו העכו"ם מהמה אתם אל תחתו כי אם תעבדוני אין להם רשות להרע לכם ולא תזיק לכם קדרותם ואם הם דרך הנהגתם בעולם יהי' קיום העולם ולפעמי' יבא הפסד בפרטים בדרך מהלכם זהו לשאר העמים כמו שאמר אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים אם להטיב אם להרע ואתכם לקח אם תעבדוהו בלב שלם יצילכם מכל נזק משפטי

מצודת ציון

עד שלא נמול: (כה) קצוצי. ענין חתוך כמו וקצץ פתילים (שמות ל"ט) ור"ל נפרדים וכאלו הם קצוצים אלה מאלה: פאה. ענין עבר וצד וכן על ארבע הפאות (שם כ"ה): ערלי לב. אטומי לב כאלו מכוסה בשומן: י (ב) ומאותות. מלשון אות וסימן: תחתו. ענין פחד ושבר:

מצודת דוד

(כה) על מצרים. עתה מפרש מי הם המקבלים הטובה והגמול לפי ביד נבוכדנצר: וקצוצי פאה. הנפרדים ונפוזרים בעבר הפאה היושבים במדבר: כי כל הגוים וגו'. ר"ל כי כמו שכל העכו"ם המה ערלי בשר כן כל בית ישראל ערלי לב ולבי שמוע בקול ה' ולכן בדין הוא שילקו ישראל עם העכו"ם: י (ב) אל דרך וגו'. אל תלמדו ללכת על דרך העכו"ם לעבוד אל הפסילים הנעשים למזלות השמים: ומאותות. ר"ל אל תחתו שבעבור עבודתם תהיו נגלים מהרעות אשר יורו עליהם מחברות הכוכבים ולקיות המאורות כי אין לכם לפחוד מאלה כי העכו"ם יפחדו מהם כי הם נתונים תחת מערכת השמים ולא כן אתם כי אתם

פירוש ע"ט

וואס איז בשניטן אונ אוף די היידן וואס זיי זענען ניט בשניטן: (כה) עַל מִצְרַיִם וְעַל יְהוּדָה אוף דיא מצרים אונ אויף יהודה אונ אויף אדום אונ אויף דיא בני עמון אונ אוף מואב וְעַל כָּל קְצוּצֵי פֵאָה אונ אויף אלע די וואס זענען אפ גשייד אין דר זייט אין זיצן אין דר מדבר וועל איך גידענקען זייערע זינד כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים דען אלע היידן זענען ניט בשניטן אונ דאס גאנצע הויז גזונד פון די ישראל זענען פר שטאפטע הערצר דרום וועט גאט גדענקן אויף זיי זייערי זינד: י (א) שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' הערט צו די דאזיגע זאך וואס גאט הט גרעט אויף אייך בֵּית יִשְׂרָאֵל: (ב) כֹּה אָמַר ה' אזוי האט גאט גזאגט אֶל דֶּרֶךְ הַגּוֹיִם אַל תלמדו

תרגום

בשמיא לא תתברון ארי מתברין עממיא מנהון: ג ארי גזירת עממיא לקא אינון ארי אעא מחורשא קיץ ליה עובד ידי נגר בחצינא: ד בכספא ובדהבא חפי ליה במסמרין ובמקבין מתקיף ליה דלא יצטלי: ה עובד נגיד וקיפין אינון ולא ממללין אתנטלא יתנטלון ארי לית בהון רוחא להלכא לא תדחלון מנהון ארי

ירמיה י

אל־תחתו כי־יחתו הגוים מהמה:
ג כי־חקות העמים הבל הוא כי־עץ
מיער כרתו מעשה ידי־חרש במעצד:
ד בכסף ובזהב ייפהו במסמרות
ובמקבות יחזקום ולוא יפיק: ה כתמר
מקשה המה ולא ידברו נשוא ינשוא
כי־לא יצעדו אל־תיראו מהם כי־

רש"י

(ג) חרש. אומן: מעצד. דולדויי"א בלע"ז: (ד) במסמרות. קלו"ם בלע"ז: ובמקבות. קורנס מרטי"ל בלע"ז: יפיק. יכרע ברכיו לשון פוקה (שמואל א' כ"ה) ופיק ברכים (נחום ב'): (ה) כתומר מקשה. מקום אותם בקורנס עד שזוקף לו קומה כדקל: אל תיראו מהם. אם תפרצו מהם כי לא

מהר"י קרא

אותן אלהות אתם אל תיראו מהם ולא התחתו מהם: (ג) במעצד. ברד"א בלע"ז: (ד) יחזקום ולא יפיק. יחזקום שלא ימוטו: (ה) כתומר. [פירש ר' מנחם ב"ר חלבו] כתומר מצוייר צורת אדם שעושין להפחיד העופו' שלא יאכלו הפירו': מקשה. בטרי"ץ בלע"ז כמו מקשה תעשה המנורה: אל תיראו מהם כי לא ירעו. ואם תאמר אע"פ שאינן מריעין יש בהם כח להיטיב והריני

רד"ק

הכוכבים וגם הנכרים לא תועילם עבודתם להם כי הארון ראוי ליעבד לא העבד לפיכך לא תצילם עבודתם אות' מנזקם: (ג) כי חוקות העמים. ראו אל מה הביאם עבודה זו כי מעבודת הכוכבים באו אל עבודת אלילים כי יאמרו להם כהניהם צלם הזה נעשת במקום השמש ולכבודו נעשה והעובדו כאילו עובד השמש כמו צלם הזהב שעשה נבוכדנצר לשמש וכן יעשו הצלמים לשאר הכוכבים ואלו הם חוקות ששמו להם להק כהני הצלמים והרגילו אותם בזה הדעת עד שארכו השני' בזה הדעת עד שיחשבו ההמון כי זה אליל מטיב ומריע וזה הוא הבל ודבר שאין בו ממש כי האליל הזה עץ הוא ומיער כרתו העושה אותו והוא מעשה ידי חרש שתקנו במעצד והוא שקורין אותו דולדויר"א בלע"ז וזה אליל אין לו פעולה בעצמו ואיך ייטיב ואיך ירע כאשר יחשבו אלה הסכלים וזה הבל שאין כמוהו: (ד) בכסף ובזהב ייפהו. לפי שהוא עץ חופה אותו בכסף ובזהב כדי שיהיה יפה ונאה בעיני הרואי' ויכנס בלבם לעבדו: יחזקום. פחי הכסף והזהב יחזקו אותם על העץ במסמרות והמקבות שיכו בהם עליהם עד שלא יפיק כלומר שלא יצא מתכונתו ולא יכשל מענין ופיק ברכי' ויש לפרשו מענין ותפק לרעב ויהיה זה פעל עומד רוצה לומר שלא יצא ממקומו: (ה) כתמר מקשה. כמו התמר שהוא שוה אין בגופו עוות כי ענפיו הם למעלה וכל גופו שוה וכן מעשה מקשה שוה כן הצל עומד זקוף שוה בדמיות אדם ולא ידברו כי אין בקרבם רוח מניעה כל שכן מדברית וזהו שאמר נשוא ינשא אם ישימם במקו' למקו' ינשאו כי הם לא יצעדו ברגליהם ואחר שהם כך אל תבטחו בהם ואל תיראו מהם כי לא ירעו: וגם היטב אין אותם. אין עצם כח להטיב. תומר כמו תמר וכן בא כחולם והיא יושבת תחת

מנחת שי

י (ה) נשוא ינשוא. כל נ"ס א' במקרא חסר ולא וי"ו והין כלתוך מלא:

מצודת דוד

מיוחדים להשגחת המקום ב"ה וכמ"ש אשר חלק וגו' לכל העמים וגו' ואתכם לקח ה' וגו' (דברים ד): (ג) כי חקות. אשר חקות העמים הבל הוא גם למולם במה שעושים צורה לצבא השמים ואליו יעבדו: כי עץ. ר"ל אף אם היה הבח ביד לצבא השמים להפך הרעה לטובה ע"י העבודה להם מ"מ הבל הוא לעבוד את הצורה כי הלא הוא עץ בעלמא הנכרת מן היער והוא מעשה ידי אומן בכלי המעצד: (ד) ייפהו. מייפה את הצורה בחפוי בכסף וזהב ומחזיק עליו החפוי ע"י המסמרות ובהכאות המקבות: ולא יפיק. למען לא יהיה נכשל ר"ל שלא יתקלקל להפרד הצפוי ממנו: (ה) כתמר מקשה המה. ר"ל אין הפרש בין אלה הצורות ובין צורה אילן תמר הנעשה בהקשת הקורנס ממתכת כי גם המה כמוהו ולא יוכלו לדבר כמוהו: נשוא ינשוא. נהלורך לשאתו על כסף כי לא ילכדו בעלמם א"כ הואיל וכן אין לך הבל גדול מזה: אל תיראו מהם. ר"ל והאם יברכהל אל תיראו אף נגלה השמים עלמה כי אין בידם לעשות לכם

מצודת ציון

(ג) כי. אשר: חוקות. ענין דבר קבוע: חרש. אומן: עץ: במעצד. הם כלי גדול עשוי להחוך בו וכן חרש ברזל מעלד (ישעיה מ"ד): (ד) במסמרות. ביתדות וכן וברזל לרוב למסמרים (דה"א כ"ב): ובמקבות. הוא הפטיש כמו ותכם במקבת בידה (שופטים ד') ויקרא כן ע"ש שבהם אחד הד לנקוב בו המסמרים: יפיק. ענין כשלון וכן ופיק ברכים (נחום ב'): (ה) מקשה. ענין הקשת בקורנס וכן מקשה אחת (שמות כ"ה): נשוא ינשוא. מלשון משא

פירוש ע'ט

(ב) למדו איר זאלט זיך ניט אפ לערנען פון דעם וועג פון די היידן ומאותות השמים אל תחתו און פר די צייכן פון דעם הימיל זאלט איהר ניט קיין מורא האבין (ווען די זון אודר די אנדערע ליכט פון דעם הימיל וועלען גישלאגין ווערין) כי יחתו הגוים מהמה דען די היידן דארפן מורא האבן פר זיי אבר ניט איר ישראל: (ג) כי חקות העמים הבל הוא דען דיא גיזעצין פון דיא היידן זענען נאריש כי עץ מיער כרתו דען די געצן פון זייא זענען איין האלץ וואס מען שנייד אוס פון דעם וואלד מעשה ידי חרש במעצד די ארבייט פון א מייסטר וואס ער מאכט מיט דעם הובל: (ד) בכסף ובזהב ייפהו מיט זילבער און מיט גאלד באשנייד ער עס במסמרות ובמקבות יחזקום און מיט טשוועקים און מיט האמערין שטארקט ער זיי ולוא יפיק כדי זי זאל ניט גשטרויכילט ווערן: (ה) כתומר מקשה המה זיי זענען גיהאמערט אזוי וויא איין טייטיל בוים כלומר מען שלאגט זיי מיט דעם האמער ביז זיי ווערן אזו הויך וויא איין טייטיל בוים ולא ידברו און זייא קענין ניט ריידן נשוא ינשוא כי לא יצעדו טראגן מוזין זיי גיטראגן ווערן ווארום זיי קענן ניט טרעטן אל תיראו להם כי לא ירעו איהר דארפט קיין מורא ניט האבין פאר זייא ווארום זיי קענן ניט טאן קיין בייז וגם היטיב אין אותם

און

לֹא יָרֵעוּ וְגַם־הֵיטֵיב אֵין אוֹתָם׃ ו מֵאֵין
כָּמוֹךָ יְהוָה גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ
בִּגְבוּרָה׃ ז מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי
לְךָ יָאָתָה כִּי בְכָל־חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל־
מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ׃ ח וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ
וְיִכְסָלוּ מוּסַר הֲבָלִים עֵץ הוּא׃ ט כֶּסֶף
מְרֻקָּע מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא וְזָהָב מֵאוּפָז
מעשה

ת"א מלך הגוים . זהר בראשית . משפטים :

תרגום

לָא מַבְאֲשִׁין וְאַף לְאֵיטָבָא לֵית אִינוּן יָדְעִין׃ ו לֵית בַּר מִנָּךְ יְיָ רַב אַתְּ וְרַב שְׁמָךְ בִּגְבוּרְתָא׃ ז מַן לָא יִדְחַל מִן קֳדָמָךְ מַלְךְ עַל כָּל עַמְמַיָא אֲרֵי דִילָךְ הִיא מַלְכוּתָא אֲרֵי בְכָל חַכִּימֵי עַמְמַיָא וּבְכָל מַלְכְוָתְהוֹן לֵית בַּר מִנָּךְ׃ ח וּבְחֲדָא יְחוּבוּן עַמְמַיָא פָּלְחֵי כוֹכְבַיָא עַל דְאִטַּפְּשׁוּ עַל דְפָלְחוּ לְטָעֲוָתָא דְלָמָא אִינוּן׃ ט בְּטַסְפָּא דִמְחַפַּן מֵאַפְרִיקָא מִיתַן וְדַהֲבָא מֵאוֹפִיר עוֹבַד נַגָּר וִידֵי קֵינֵי תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא לְבוּשֵׁיהוֹן עוֹבַד חַכִּימִין

מהר"י קרא

הולך אחריהם כדי שיטיבו לו ת"ל וגם היטיב אין אותם: (ו) מאין כמוך ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה. ובידך כח להרע לעוברי מצותיך ולהיטיב לשומרי מצותיך *) : כי לך יאתה. היראה: מאין כמוך. שיכול להרע ולהיטיב: (ח) ובאחת יבערו ויכסלו. כל החכמים שעושין להם פסל וכל התמונה אם חכמים הם [לייפותו] אם בכסף וזהב ייפהו במסמרות ובמקבות יחזקנו ולא יפיק בער וכסיל היא בדבר זה שאין יכול להטיל בו רוח כשם שמפרש והולך נבער כל אדם מדעת וגו' כי שקר נסכו ולא רוח בם אבל הקב"ה אינו כן דכתיב לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא ופת' יוצר של אדם מבהון ויוצר רוח אדם בקרבו נמצא שיצר את הכל וכשתבדוק בפרשה זו תמצא שכל דבר שמגנה בע"ז באותו דבר עצמו מקלס להקב"ה.

*ל"נ מאין כמוך ה'. המ"ם יתירה. העתק מהמדפס

רש"י

ירעו לכם: וגם היטיב אין אותם. אם תעבדום. היטיב כמו להטיב: (ז) לך יאתה. לך נאה: (ח) ובאחת יבערו. עכו"ם ומה היא האחת מוס' הבלים של עץ אלהם ויתייסרו עליו. יבערו לשון טעות וכן ויכסלו: (ט) מרוקע. מרודד:

מנחת שי

(ז) יאתה. ביו"ד האיתן לבד ופ"א הפעל נעלמת מהמכתב ונמשכת היו"ד בגעיא להורות על יו"ד הנפקדת. רד"ק: (ט) מרקע. טעה המדפיס לרף חסר כי אינו

רד"ק

תוכר. ינשוא הפוך כי הראוי ינשאו וכן נשוא לשוא עריך כמו נשאו: (ו) מאין כמוך. כמה שאנו רואי' ויודעים שאין כמוך לא בעליונים ולא בתחתונים ידענו כי גדול אתה וגדול שמך בגבורה ואמר אתה ואמר שמך להודיע כי הוא שמו ושמו הוא: (ז) מי לא יראך. ביו"ד האיתן לבד ופ"א הפעל נעלמת מהמכתב ונמשכת היו"ד בגעיא להורות על יו"ד הנפקדת אמר כי לא יראך לפי שאמר אל תיראו מהם אמר א"ת אין ראוי לירא מהם אבל אתה מי לא ייראך אפילו העכו"ם העובדים האלילים ראוי להם שיראוך כי אתה מלך עליהם : כי לך יאתה. המלוכה לא לאחר כלומר ראויה היא לך וליחס אותה אליך לא לאחר כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם אומרים מאין כמוך ואינם עובדים הכוכבים אלא להיותם אמצעיים בינך ובינם ואמר חכמי הגוים כי הם יודעים כי הפסל אינו כלום ואם יעבדו הכוכבי' לא יעבדום אלא מפני שהם משרתיך להיותם אמצעיים אף על פי כן הם חוטאים כי אין צריך אמצעי בין האל ובין האדם כי רם ה' ושפל יראה אבל ההמון חושבים כי הפסילים מטיבים ומריעים מפני שהורגלו בעבודתם ואמר ובכל מלכותם כי המלכי' ברוב הם הכמי' גם יש עמהם חכמים יודעי' ומכירי' כי מלכות בן אדם הוא כלות נפסקת ואין מלכות קיימת כי אם לה' : (ח) ובאחת. חכמי העכו"ם כאחת יבערו ויכסלו שהם מייסרים העם לעבוד הפסילים שהם הבלים ועץ כי הוא מרוקע בכסף וזהב ואין לו פעולה בעצמו כי הוא עשוי כן השפל שבנמצאות והוא הדומם כי הנמצאות שלשה חי צומח דומם : (ט) כסף מרוקע. מן וירקעו את פחי הזהב והם שרקעין הטסים לחפות בו פסל העץ ליפותו ועוד מטריחים עצמם להביא כסף

מצודת ציון

וסכל: ירעו. מלשון רעה: אותם. עמהם וכן ואדבר אותך (יחזק' ב') : (ז) יאתה. ענין נאוי כמו ויאותו הכהנים (מלכים ב' י"ב) : (ח) יבערו. מלשון בער ושוטה וכן איש בער לא ידע (תהלי' צ"ב) : ויכסלו. מלשון כסיל: מוסר. ענין תוכחה: (ט) מרוקע. מרודד לטבות רקים וכן ועשו אותם רקועי פחים (במדבר י"ז) : מתרשיש.

מצודת דוד

רעה וגם אין עמהם לעשות טובה לגמול מכם כי הכל בא לכם בהשגחת המקום: (ו) מאין כמוך. ממה שאנו רואים שאין כמוך ה' לכן גדול אתה על כל צבא השמים: בגבורה. במה שאתה מתגבר עליהם לבטל הוראתם : (ז) מי לא ייראך. מי לא יפחד ממך אתה מלך לכל העמים עם שהם נתונים תחת מערכת השמים: כי לך יאתה. כי לך נתלה דבר המלוכה: כי בכל חכמי וגו'. כי המלוכה ממך תקועה בלב כל חכמי וגו' ממה שהם רואים שאין כמוך אף בצבא השמים (אבל יחשבו שגם להם מועיל העבודה) : (ח) ובאחת. בדבר אחת הם כולם בוערים וכסילים : מוסר הבלים. במה שהם מייסרים ומוכיחים את העם לעבוד לפני הפסילים כי הלא עץ הוא ומה א"כ יעבדו וכ"ל אף לפי טעותם שמועיל עבודה לצבא השמים הנה זה בודאי כסילות לחשוב שגם יועיל העבודה לצורה מעץ : (ט) כסף מרוקע. עשי כסף יובא מתרשיש לצפות בהם את הצורה והזהב יקחו מזהב אופז לייפות בו את הצורה : מעשה חרש. כל

פירוש ע"ט

אונ אוך גוטס צו טאן קענן זיי אוך ניט: (ו) מֵאֵין כָּמוֹךָ ה' עס איז קיינער ניט דא נאך אזוי וויא דוא גאט ביסט גָּדוֹל אַתָּה וְגָדוֹל שִׁמְךָ בִּגְבוּרָה דו ביסט גרויס אונ דיין נאמן איז גיגרויסט מיט שטארקייט: (ז) מִי לֹא יִרָאֲךָ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם ווער זאל קיין מורא ניט האבין פאר דיר גאט דם דו ביסט איין מלך איבר אלע פעלקר כִּי לְךָ יָאָתָה דען צוא דיר איז שיין דיא מלוכה כִּי בְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאֵין כָּמוֹךָ דען צווישען אלע חכמים פון די פעלקער אונ צווישען אלע זייערע קיניגרייך איז ניט דא קיינער אזוי וויא דו ביסט: (ח) וּבְאַחַת יִבְעֲרוּ וְיִכְסָלוּ אונ מיט איין זאך זענען די אלי היידן אום גליידיגט פון שכל אונ זענען פר נארישט מוּסַר הֲבָלִים דאס זיי ווערן גישטראפט מיט זייערע נארישע געצען עֵץ הוּא דען עס איז דאך נאר איין האלץ: (ט) כֶּסֶף מְרֻקָּע מִתַּרְשִׁישׁ יוּבָא גידינט זילבער ווערט גבראכט פון דעם ים תרשיש וְזָהָב מֵאוּפָז אונ

גאלד

כולהון: י ויי אלהים קשוט הוא אלה קים ומלך עלמין מרוגזיה תזוע ארעא ולא יכלין עממיא לסוברא רוגזיה: יא דנא פתשגן אגרתא דשלח ירמיה נביא לות שאר סבי גלותא די בבבל ואם יימרון לכון כשדאי דאתון ביניהון פלחו לטעותא בית ישראל כדין תתיבו וכדין תימרון להון טעון דאתון פלחין להון טעות דלית בהון צרוך אינון מן שמיא לא יכלין לאחתא מטרא ומן

מעשה חרש וידי צורף תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם: י ויהוה אלהים אמת הוא־אלהים חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא־יכלו גוים זעמו: יא כדנה תאמרון להום אלהיא די־שמיא וארקא לא עבדו

ת"א גוה תאמרון . וכבר בכלהיה סוטה כה : פתח באתנח יאבדו

רש"י

(י) וה' אלהים אמת. למה כי הוא אלהי' חיים ומלך עולם לכך יכול לאמת דבריו אבל בשר ודם אומר לעשות ומת או תשש כחו או יורד מנכסיו ואין בידו לקיים: (יא) כדנה תאמרון. אגרת היא ששלח ירמיה ליכניה וגלותו בגולה עמה (יא) כדנה תאמרון להום. כמו שת"י דנא פתשגן אגרתא דשלח ירמיה נביא לות שאר סבי גלותא די בבבל אם יימרון לכון עממיא דאתון ביניהון פלחו לטעותא בית ישראל כדין תתיבון וכדין תימרון להום טעון דאתון פלחין להון טעון דלית בהון צרוך אינון. מן שמיא לא יכילו לאחתא מטרא ואף מן ארעא לא יוכלון לאצמיחא פירין אינון ופלחיהון יאבדו מן ארעא וישתיצון מן תחות שמייא אלה. ובלשון שבגנה ע"ז דכתיב שמייא וארקא לא עבדו בו בלשון זה מקלס להקב"ה בצירו עושה ארץ בכחו

מהר"י קרא

[בע"ז הוא אומר כי לא ירעו וגם היטיב אין אתם וכו בלשון מקלס להקב"ה] מאין כמוך ה' מי לא ייראך מלך הגוים. בע"ז הוא אומר ובאותו יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא שאין בו ממש ובאותו דבר עצמו מקלס להקב"ה. וה' אלהי' אמת הוא אלהים חיים. בע"ז מגנה למעלה אל תיראו מהם כי לא ירעו ובה במדה הוא מקלס להקב"ה. מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו גוים

רד"ק

טוב מתרשיש וזהב כאופז אעפ"י שהם רחוקים מאלה המקומות ועוד לובשים אותם בתכלת וארגמן מרוקם במלאכת החכמים במלאכה וכל זה להראות בעיני ההמון יפים וישימם בלבב יראתם וישאמינו בהם ויעבדום: (י) וה' אלהים אמת. אלה האלהי' שעושין לעבדם הם שקר והם מתים כי אינם אלהי' ואין יכולת בהם אבל ה' אלהים אמת שהוא ארון על כל האלהים והם הכוכבים היא לבדו אמת אלהים ויכול על הכל וישופט הכל ואשר זולתו אינם אמת אע"פ שהם אלהים כי אין כחם אלא ממנו והוא לבדו היכול האמיתי והשופט האמיתי שאין כחו והנהגתו תלוים ביד אחר: הוא אלהים חיים. הוא החי האמתי שאין חייו תלוין באחר כי חייו ממנו וכל החיי' זולתו חייהם ממנו ואמר חיים בלשון רבים כמו אלהים קדושים הוא דרך כבוד והוא מלך עולם ותכירו זה כי מקצפו תרעש הארץ ולא יכילו גוים זעמו ואין יכולת בהם שינצלו ממנו כשיקצוף עליה' ולא יכלו להכיל ולסבול זעמו ורעש הארץ היא משל לחרבן יושבי הארץ איזה גוי שיהיה ויוכלו להכיר כי מאתו הוא שמודיע אותם תחלה קודם בא הפורעני' ביד עבדיו הנביאי': תרעש הארץ. נוכל לפרש גם כן כמשמעו שתשקע עיר וירשבית פעמי' ברעש הארץ: (יא) כדנה תאמרון להום. זה מאמר האל שלח ירמיהו לבבל בני הגולה שיענו זה לכשדים כשיאמרו להם שיעבדו אלהיהם יענו אותם אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מן ארעא ומן תחות שמיא אלה וכתב להם המאמר הזה בלשון ארמי שיאמרו אותו לכשדים בלשונם ומה שאמר כדנה תאמרון להום שהוא אזהרה להם לישראל ג"כ בלשון ארמי כדי שלא לחלוק בפסוק שיהא חציו עברי וחציו ארמי ואמר להום במ"ם כי פעמים בא כן במ"ם כמו שנמצא בעזרא וכן אמרין להום אע"פ שברוב יבא בנו"ן: אלה. לשון עברי ולשון ארמי ג"כ מצאנוהו בעזרא אלה מניא בכתיב הוא אלה וקרי אל ואל ואלה אחד כמו הארצות האל ואמר אלה לפי שהם נראין לבני האדם אע"פ שהם גבוהים: וארקא. פי' ארץ ובדברי רז"ל ארבע שמות נקראו לה כנגד ארבע תקופותיה ארץ תבל אדמה ארקא וי"ת הפסוק כן כבעניד ולא האריך בלשון הארמי כי עדיין לא הפסיק הענין עד ה' צבאות שמו הכל הוא מענה שיאמרו להם בני ישראל כי אנחנו לא

מנחת שי

מן ד' חסרים גיטגיה סימן מ"ה: (י) יכלו. בספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים חסר יו"ד וכן נמסר עליו ב' חסר וחברו אשר לא יכלו המים (ירמיה ב): (יא) אלהיא די. היו"ד דגושה: ומן תחות. בנביאים עם פירוש הרי"א

מצודת דוד

הפסל נעשה מתכסה זהב וידי צורף הטן עשה הסדרים והלפוי עשה ידי צורף: לבושם. בגדי הפסילים מתכלת וארגמן: מעשה חכמים כולם. כל מלבושים המה מעשי חכמים וכאומר ואיך יעסקו חכמים בדבר שטות כזה: (י) וה'. אבל ה' אלהים אמת הוא אלהים חיים ר"ל הוא חי כל הברואים והוא מלך מושל על כל העולם: מקצפו תרעש. כל יושבי הארץ וכל הגוים לא יסבלו זעמו כי כל חסר יחסון יעשה ואין ערוך אליו בכל אלה הדברים: (יא) כדנה. כן אמר הנביא לישראל שיאמרו אל האומות העובדים לאלה השמים: אלהים. האלהים אשר לא עשו את השמים ואת הארץ יהיו נאבדים מן הארץ ומתחת השמים האלה בעבור המקום ב"ם ר"ל מהלאוי ביסיס נאבד

מצודת ציון

שם מקום: מאופז. ענין זהב טוב וכן בכתם אופז (דניאל י'): תכלת וארגמן. שמות מיני לבעים חשובים: (י) מקצפו. מלשון קצף וזעם: תרעש. ענין התנועה והנדנוד: יכילו. ענין סבל כמו ומי יכילנו (יואל ב'): (יא) כדנה. כזאת: להום. להם ומלאנו בלשון ארמי המ"ם במקום הנו"ן כמו וכן אמרין להום (עזרא ה'): אלה. כזה

פירוש ע"ט

גאלד ווערט גבראכט פון אופז מען זאל דער מיט באשיין מעשה חרש וידי צורף דיא ארבייט פון דעם מייסטר אונ די הענד פון דעם גאלדשמיד מאכט דם בדעקונג אוף אים תכלת וארגמן לבושם בלאע וואל אונ פערפיל וואל איז זייער קלייד מעשה חכמים כלם די אלע קליידר זענן די מעשה פון חכמים: (י) וה' אלהים אמת אונ גאט דר האר איז אמת הוא אלהים חיים ומלך עולם ווארום ער איז איין לעבעדיגר גאט אונ איין אייביגר מלך (דרום קאן ער מקיים זיין זיינע רייד ווען ער זאגט איינעם עפעס צוא) מקצפו תרעש הארץ פון וועגן זיין צארן טוט ציטער'ן אונ שטורמן די ערד ולא יכלו גוים זעמו אונ די פעלקער קאנן נים דר ליידן זיין צארן: (יא) כדנה תאמרון להום אזו זאלט איר זאגן צו די כשדים אוף ארמית לשון (אז זייא וועלן אייך אן ריידן איר זאלט דינן די אפ געטער) אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו די היידנישע געצן וואס

יֵאבַדוּ מֵאַרְעָא וּמִן תְּחוֹת שְׁמַיָּא אֵלֶּה:
יב עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל
בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם:
יג לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה
נְשִׂאִים מִקְצֵה *אֶרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר

ת"א המון מים. ברכות נט. מעלה כו: ברקים למטר. ברכות נט: הארץ קרי עשה

תרגום

אַרְעָא לָא יָכְלִין לְצַמָּחָא פֵּרִין אִינוּן וּפָלְחֵיהוֹן יֵיבְדוּ מֵאַרְעָא וְיִשְׁתֵּיצוּן מִן תְּחוֹת שְׁמַיָּא אִלֵּין: יב וּכְדְנָא תֵּימְרוּן לְהוֹן אֲנַחְנָא פָּלְחִין לִדְעָבִיד אַרְעָא בְּחֵילֵיהּ שַׁכְלִיל תֵּבֵל בְּחוּכְמְתֵיהּ בְּסוּכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָּא: יג לְקָל מִתְּנֵיהּ רִכְפַּת דְּמַיִין בִּשְׁמַיָּא

מהר"י קרא

מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: (יג) לקול תתו המון מים בשמים. על ידי קול נותן המון מים בשמים: ויעלה נשיאים מקצה הארץ. שהעננים שותין ממי אוקיינוס דכתיב ויעלה נשיאי׳ מקצה הארץ ומששותין היבנו מעלין אותן לרקיע כדי להורידן לארץ וכה פתרונו לקול תתו הכון מים בשמים על ידי שמעלה נשיאים מקצה הארץ: ויוצא רוח מאוצרותיו. להוליך את העננים לכל אשר יצום על פני תבל ארצה שיוריד

רש"י

להשיב לכשדים ארמית תשובה אם אומרים להם לעבוד עכו"ם: (יב) נטה. (טונדי"ש בלע"ז): (יג) לקול תתו. בעת בא קול שהוא נותן המון מים בשמים: נשיאים.

מנחת שי

כתוב מן פתוח ונעות כוח: (יג) מקלה * ארץ. כהארץ קרי:

רד"ק

בעבור אלה האלהות שלא עשה שמים וארץ אלא אלהים שעשה ארץ בכחו הם יבינו העברי ויאמרו להם בלשון ארמי אבל פתח הדברים שלח להם ירמיה בלשון ארמי וכן פי׳ יונתן בזה הענין עשה ארץ בכחו כדין תימרון להום אנחנו פלחין לדעביד ארעא בחילי׳ ואמת הוא שלא עבדו ישראל ע"א משגלו ומה שהשתחוו לצלם שהעמיד נבוכדנצר אנוסים היו ואעפ"כ היו נענשים בזה בימי המן לולא שרחם עליהם האל כמ"ש מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה מפני שהשתחוו לצלם: (יב) עושה ארץ בכחו. למי שעשה הארץ בכחו אנחנו עובדים וזכר בכחו על הארץ לפי שהגלגלים רצין עליה סביב תמיד בכח שאין לו הפסק הבא מאתו יתברך ובאותו הכח עומדת הארץ תלויה בינתים לא תזוז אילך ואילך אפילו כחוט השערה כמו שכתוב תולה ארץ על בלימה לא ידע אדם במה אלא שהחכם מתבונן כי מכח הסבוב היא עומדת בנתים בלא שום סמיכה אף על פי שיש טעם אחר כי בטבעה הוא שתעמוד באמצע לפי שהיא כבדה אף על פי כן האל שם בה זה הטבע ובכחו הוא הכל: מכין תבל בחכמתו. תבל היא מקומות הישוב מן הארץ והכין אותם האל בחכמתו בנהרות נמשכים ובמעיינות נוזלים שלא יתכן הישוב מבלעדיהם ויצמחו בהם כל עשב וכל עץ פרי הצריכים לישוב אדם ובהמה וכל התועלות הנמצאות בה הכל עשה בחכמה: ובתבונתו נטה שמים. שנטע אותם כאהל לשבת תחתיו כמו שאמר וימתחם כאהל לשבת והאהל הוא כחצי כדור ואין אנו משיגים מן השמים אלא חצי כדור אשר על הארץ אלא שאנחנו מתבוננים שיש חצי כדור אחר כי עגולים הם ונטיתם ומהלכם ומרוצתם ממזרח למערב וממערב למזרח הכל נעשה בתבונתו שלא הושג: (יג) לקול תתו. וכן אנחנו עובדים אותו לקול תתו המון מים בשמים והוא האויר הנקרא רקיע כי ידענו כי הוא הנותן מטר כמו שאמר הנותן מטר על פני ארץ ולא האלילים. כמו שאמר היש בהבלי הגוים מגשימים אם השמים יתנו רביבים הלא אתה הוא אלהינו והנה אנחנו ישראל שאנו חלק ה׳ יתברך ועמו מודים בו כי בידו לעשות כל זה שזכר לא יתנו השמים המטר כי אין בהם מים אלא הוא נותן אותם בהם אחר שיעלה נשיאים מקצה הארץ כמו שאמר ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמ׳ והמים לא יעלו מן הארץ אלא איד הוא שיעלה מן הארץ שמעלה אותו האל בנובע ששם בו והאל יתנהו מים באויר בכח שנתן בו וז"ש לקול תתו המון מים בשמים: ויעלה נשיאים. וי"ו ויעלה כוי"ו וירד מעשות החטאת והעולה שפי׳ אחר שירד מעשות העולה נשא ידיו על העם ויברכם וכן הן אתה קצפת ונחטא אחר שחטאנו קצפת וכן ויעלה נשיאים אחר שמעלה נשיאים נותן המים כי בעבור במקום מיוחד שבו ישוב האיד מים ובאמרו מקצה הארץ זה מאמר הפלוסופים שאומרי׳ שהאדים עולים מפאתי צפון ודרום זה מקצה הארץ הפאות הרחוקו׳ מן הישוב: ארץ. כתיב הארץ קרי והענין אחד: ברקים למטר עשה. ועוד פלא גדול עושה בירידת המטר שיורידי׳ ברקי׳ עם המטר והברק אש ואין המים מכבין אותו ומה שאמר לקול תתו הוא נתיכת התחלת המטר שמשמעת קול וכן אמר כי קול המון הגשם:

מצודת ציון

לשון ארמי כלשון עברי וכן אלה מאלה (שם): (יב) תבל. הם המקומות המיושבות מבני אדם: (יג) לקול. באה הלמ"ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תתו. מלשון נתינה: המון. מלשון המיית ושאון: ויעלה. באה הוי"ו במקום אז וכן ואם נקבה תלד וטמאה שבועים (ויקרא י"ב) ור"ל אז טמאה: נשיאים. ענגים ע"ש שמגבהי׳ עצמן למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלי׳ קל"ה):

מצודת דוד

מהם שם אלהות בכל המקומות שברא אלהי האמתי כי מה להם בהמקומות האלה (ולפי שכן צוה לו׳ להאומות אמר בלשון ארמי לשון שמכירים בו האומות ולזה פתח ואמר כדכה תאמרון לסוף ג"כ בלשון ארמי): (יב) עשה ארץ בכחו. עתה בא לגמור דבריו שאמר וה׳ אלהי׳ אמת וגו׳ ואמר הוא העושה ארץ בכחו: מכין תבל. המקומות המיושבות מכין בהם בחכמתו כל הדברים הנצרכים שמה: נטה שמים. אמר בלשון שהוא מנטיית אוהל: (יג) לקול תתו. בעבור נתינתו קול המיית מים באויר השמים אז מעלה את העננים לרום השמים: מקצה הארץ. ר"ל כאשר שמה נראים למראית העין שהם בשפולי הרקיע בקצה הארץ אז מעלה אותם אל מול המקום אשר ירצה להמטיר שמה: ברקים. לעת בוא המטר מבריק ברקים ואין

משלי חכמים

(יב) עושה ארץ בכוחו מכין תבל בחכמתו וגו׳. למשל איינער האט גיהאט אזוהן פון זיין ערשטע ווייב אונ האט חתונה גיהאט מיט אנוייב וואס האט גיהאט אטאכטער פון איר ערשטין מאן. אונ ווען די קינדער פלעגט שטענדיג זיין קריג ביי דעם מאן אונ ווייב, דער מאן האט גיזאגט צום ווייב זיא גיט אלץ אוועק איר טאכטער. דס ווייב האט גיזאגט ער גיט אלץ אוועק זיין זוהן. אגוטער פריינד זייערער האט זיי גיגעבין אעצה דער זוהן זאל חתונה האבין מיט די טאכטער, וועט שוין מער קיין קריג זיין אין שטוב. זיי האבין אזוי גיטאהן אונ די קריג האט זיך דם ברומונג פון וואסר אונטערן הימל ברייזיית

פירוש ע"ט

האבין ניט באשאפין הימל אונ ערד יאבדו מארעא ומן תחות שמיא אלה די וועלין פר לארין ווערין פון דר ערד אונ פון אונטער דעם הימעל: (יב) (נייערט דעם גאט וועלין מיר דינין) עשה ארץ בכוחו וגו׳ וואס ער האט גמאכט די ערד מיט זיין כח אונ האט אן גברייט די וועלט מיט זיין חכמה ובתבונתו נטה שמים אונ מיט זיין פר שטאנדיקייט האט ער פר שפרייט די הימלין: (יג) לקול תתו המון מים בשמים וגו׳ אין דר צייט וואס ער אוף וואלקינעס פון עק ערד בליצין האט ער גימאכט

עשה ויוצא רוח מאצרותיו: יד נבער
כל־אדם מדעת הביש כל־צורף
מפסל כי שקר נסכו ולא־רוח בם:
טו הבל המה מעשה תעתעים בעת
פקדתם יאבדו: טז לא־כאלה חלק
יעקב כי־יוצר הכל הוא וישראל

תרגום

ומסיק ענגין מסיפי ארעא ברקין לזמן מטרא עבד ומפיק רוחין מבית גנזוהי: יד אתברו כל פלחי כוכביא מלמידע חכמא בהית כל קיני מלמעבד צלם ארי שקרא אתכונון ולא רוחא בהין: טו למא אינון עובד תולעבא בעדן דאסער עליהון הוביהון ייבדון: טז לא כאלין חולקיה דיעקב

ת"א הבל המה. תענית ה. סנהדרין לב זוהר ברלשית: בעת פקודתם. סנהדרין קב:

רש"י

עננים: ברקים. (פלנדורי"ש בלע"ז): (יד) נבער. לשון איש בער (תהלים לב) וכן נבערו הרועים. כהן: נסכו. כ' מסכה: (טו) בעת פקודתם. כשתפקד עליהם: הולך כי שקר נסכו ולא רוח בם: (טו) בעת פקדתם יאבדו. פירוש שיפקוד הקב"ה על עושיהם יאבדו עושיהם: (טז) לא

מהר"י קרא

את הגשמי' לארץ: (יד) נבער כל אדם מדעה. למעלה נאמ' עשה ארץ בכחו וגו' ובדבר זה נבער כל אדם מדעת מלעשות ארץ בכחו ומלהכין תבל בחכמתו ולנטות שמים בתבונתו: הוביש כל צורף מפסל. כל צורף שעושה פסל משעושה אותו יכול להתבייש לפי שאינו יכול להטיל בו רוח ונשמה כשם שמפרש

רד"ק

ויוצא רוח מאוצרותיו. זכר המטר וזכר הרוח כי בסבת הנשיאים שמעלה מן הארץ יהיה המטר ויהיה הרוח כי שני אידי' הם שעולים מן הארץ שקורא אותם נשיאים לנשואתם מעל הארץ האחד לח והוא הנקרא אד וממנו יהיה המטר והאחד יבש וממנו יהיה הרוח והוא הנקרא קיטור ומה שאמר באוצרותיו לפי שהיא מרחפת ואינה נראית כדבר הנתון באוצר: (יד) נבער כל אדם מדעת. מדעת חכמתו שעושה הדברים בחכמה: הוביש כל צורף מפסל. וכל צורף יבוש לפסלו שלא יוכל לעשות זה וקורא אותו אלות יש לו להוביש כי שקר נסכו לשקר חפה אותו בזהב כי לא יועיל כלום אלא להטעות העם והוא שקר: ולא רוח בם. באלילים והוא נסך וחיפה אותם בזהב ובכסף ללא צורך: נסכו. ענין כסוי יחפוי כמו המסכה הנסוכה ואת קשות הנסך: (טו) הבל. בעת פקודתם יאבדו. כמ"ש למעלה יאבדו מארעא ופקודתם היא פקידת בבל שפקד האל עליה עונה והחריבוה מדי ופרס ואז בא פקודת האלילים ג"כ שאבדו מאלהותם ומעבודתם כמו שאמר כרע בל קורס נבו היו עצביה' לחיה ולבהמה וגו' כלומר ששברו אותם ונשאו על הבהמות ר"ל הכסף והזהב שבהם: (טז) לא כאלה חלק יעקב. לא כמו אלה האלילים שהם חלקם אין חלק יעקב כאלה כי יוצר הכל הוא וישראל שבט נחלתו ואנחנו לא נעבוד בלתו כי הוא יוצר הכל ואין זולתו נוצר ונברא ובחר ישראל לנחלה שיעבדוהו ויהיה הוא חלקם והם נחלתו וחלקו ואע"פ שגלינו לא עזבנוהו

מנחת שי

(טו) מעשה תעתעים. יש ספרים שכתוב בהם תעתועים מלא וא"ו וטועים הם כי הם שנים חסרים במסורת ותלרו בירמיה נ"א:

מצודת דוד

ממטר מכבה אותם: ויוצא. הוא מוליא את הרוח ממקום אולרו: (יד) נבער. כל אדם העובד הפסל הוא נבער מהיות בו דעת וכל צורף העושה הפסל יקבל בושה מן הפסל בראותו כי שקר המסכה נסכו ואין לאהד מהם רוח החיוני: (טו) מעשה התעתועים. המה מעשי ידי התועים מדרך השכל: בעת פקדתם. בעת ישגיח המקום להפרע מהם אז יאבדו מבלי תקומה: (טז) לא כאלה. לא כהפסילי' האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו: כי יוצר הכל הוא. לא כהפסילים שהמה מעשי ידי אדם כי חלק יעקב הוא היולר את הכל: וישראל. ואת ישראל בחר להיות כ"א מבחניו בשבט נחלתו: ה'

מצודת ציון

(יד) נבער. מלשון בער ובוטה: מדעת. מהיות בו דעת וכן וימאסך ממלך (ש"א ט"ו) ור"ל מהיות מלך: הוביש. מלשון בושה: נסכו. הפסל הנעשה ביליקה המתכת וכן אלהי מסכה (שמות ל"ד): (טו) תעתועים. מל' תועה: פקודתם. ענין השגחה:

פירוש ע"ט

גימאכט צום רעגן ויוצא רוח מאצרותיו אונ ער ציהט אום דעם ווינד פון זיינע אוצרות דעם גאט וואס טוט דס אלץ דעם וועלן מיר דינן: (יד) נבער כל אדם מדעת איטליכער מענטש (וואס דינט די היידנישע געצן) איז אוס גליידיגט פון וויסענשאפט הוביש כל צורף מפסל אונ איטליכער גאלדשמיד וואס מאכט דעם בילד איז פאר שעמט פון וועגין זיין בילד כי שקר נסכו ווארום פאלש איז זיין גיסונג ולא רוח בם אונ קיין אטום איז ניט דא אין די בילדר: (טו) הבל המה מעשה תעתעים זיי זענן נארישקייט אונ אירטע נאכן בעת פקדתם יאבדו אין דר צייט וואס גאט וועט גידענקין די זינד וועלן זיי פר לארן ווערן: (טז) לא כאלה חלק יעקב אבער ניט אזו איז דר חלק פון יעקב כלומר דער גאט פון יעקב כי יוצר הכל הוא דען ער איז דר בשעפר פון אלע זאכן וישראל שבט נחלתו אונ דר ישראל איז דער שבט פון זיין נחלה ה' צבאות שמו גאט דער האר איבער אלע חיילות איז זיין נאמן:

משלי חכמים

אויפגיהערט. דאס זעלביגע איז ביי דעם מענטש. דר גוף מיט די נשמה האבין זיך בהעפט צו זאמען וויא אמאן מיט אווייב. דער גוף הט איצר הרע וואס ווי' אלץ געמען פר זיך. די נשמה האט איצר טוב וואס וויל אלץ געבען פר זיך. איז אשטענדיגע קריג ביי דעם גוף מיט דר נשמה. די תורה וואס זיא איז אגוטער פריינד פון ביידע האט גימאכט דר מענטש זאל בהעפטין דעם יצר הרע מיט דעם יצר טוב. ער זאל עסין אונ טרינקען אבער דס זאל זיין נאר כשר ווי הקב"ה האט גיבאטין. אז ביי יעדער עסין אונ ביי יעדער טרינקען אונ ביי אלע הנאות זענען דא מצות האבין ביידע צו זאמען הנאה. דיא נשמה הט הנאה פון דיא ברכות וואס מען לויבט הקב"ה ביי דעם עסין אונ דער גוף האט הנאה פון דעם עסין. דס זאגט דר נביא עושה ארץ בכחו מכין תבל בחכמתו. הקב"ה הט בשאפין די ערד מיט זיין כח. אונ מיט זיין חכמה. אונ דיא הימעל האט ער בשאפין מיט זיין פרשטאנדיגקייט. פון די ערד הט ער גענומען דעם גוף אונ פון הימעל הט ער גענומען די נשמה. אונ הט זיי צו זאמען בהעפט. זיי זאלין ביידע ארבעטין פר דעם גוף אונ פר די נשמה אונ עס זאל זיין פרידען צווישען זייא:

אספי

שֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
יז אִסְפִּי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ יֹשֶׁבֶתִי* בַּמָּצוֹר׃
יח כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי קוֹלֵעַ אֶת־
יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ בַּפַּעַם הַזֹּאת וַהֲצֵרוֹתִי*
לָהֶם לְמַעַן יִמְצָאוּ׃ יט אוֹי לִי עַל־שִׁבְרִי
נַחְלָה מַכָּתִי וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי

יושבת קרי בלעיל ואשאנו

תרגום

אֲרֵי דִבְרָא כוֹלָא הוּא וְיִשְׂרָאֵל שִׁבְטָא דְאַחְסַנְתֵּיהּ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ יז כְּנוֹשִׁי מֵאַרְעָא סְחוֹרְתֵיךְ דְיָתְבָא בְּתוּקְפָא בְּקִרְוִין כְּרִיכָן׃ יח אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי עָקָא עַל עַמָּא הָדֵין וּכְמָה דְשָׁדַן אַבְנָא בְקִלְעָא כֵּן אֲבַדַּר יַת יָתְבֵי אַרְעָא בְּזִמְנָא הָדָא וְאָעִיק לְהוֹן בְּדִיל דִיקַבְּלוּן פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן׃ יט וַי לִי עַל תַּבְרִי מְמַרְעָא מַחְתִּי וַאֲנָא אֲמָרִית בְּרַם דֵין מַרְעִי וְאֶסוֹבְרִינֵיהּ׃

מהר"י קרא

כאלה חלק יעקב. כבר מפורש למעלה: (יז) אספי מארץ כנעתך. אספי בעיר סוחרתך שיש לך הוצה לעיר שעתידה שיצורו עליה במצור: (יח) הנני קולע את יושבי הארץ.[משליך את יושבי הארץ] אל ארץ אחרת כזה שקולע את האבן מתוך הקלע למרחוק לכן אני אומר להם לכל אחד מהם לאסוף את שללו בתוך העיר: והצרותי להם למען ימצאו. כתרגומו בדיל דיקבלון פורענות חוביהון: (יט) נחלה מכתי. [לשון] חולי שאין לך בכל התוכחות קשה כתיבחת גלות לפיכך מדמה אותה הנביא למכת חולי: ואני אמרתי אך זה חלי ואשאנו. כשאני אומר הריני נושא וסובל חלי זה שהקב"ה מטיל עלי ואני הוזר ורואה המכה שכל כך היא אנושה שאיני יכול לסובלה שהיא דומה לאהל ששודד וכל מיתריו נתקו. שכל זמן שהאהל נטוי ומיתריו עומדין בני אדם השרויין בתוכו יוצאין ממנו אף כאן משעה שאהלי שודד הוא אוהל בת ציון דכתיב באהל בת

רש"י

(יז) אספי מארץ כנעתך. הכיני כנושי מארעא סחורתיך כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב) ומנחם פירש כנעתך ל׳ הכנעה ושפלות ואספי לשון שקייה שהי והשפילי יותר משפלות ארץ את הכנעתך את ירושלי׳ היושבת עתה במצור: (יח) קולע. כזה שהוא זורק אבן בקלע: למען. אשר ימצאו שכר פעולתם: (יט) נחלה. לשון חולי: ואשאנו.

מנחת שי

(יז) יושבתי. יושבת קרי: (יח) והצרותי נכסם. מלעיל הטעם בר״ש ועיין מ״ש בפניס סימן ח׳: (יט) נחלה. החי״ת בשוא לבדו הד״ק ועיין מ״ש בתהלים סי׳:

רד"ק

ובעבור שעזבנוהו בארצינו גלינו ממנה וזה אנחנו מכירים ומודי׳ ה׳ צבאות שמו שהו.. אדון צבאות מעלה ומטה והאדון ראוי לעבוד לא הכוכבים שהם צבאותיו כל אלה הדברי׳ שלח ירמיה הנביא לזקני ישראל אשר בגלות בבל שגלו ראשונה עם יהויכין שיענו הדברים האלה לכשדים אם ירצו לפתותם בעבודת האלילי׳. והחכם הכוזרי פירש בעת פקודתם יאבדו אם תפקדם והתפש עליהם יהיה לאפס כדבר המזויף שאם יחפשו עליו יהיו טוצאים התתבולה אבל הענין האלהי כל אשר תחפש עליו תמצאו כזהב: (יז) אספי מארץ כנעתך. יאמר כנגד בבל אל תתגאו עתה על ישראל בשביל שגלו ביניכ׳ כי לא בצדקתכ׳ ולא תאמרו להם שיעבדו אליליכ׳ בעבור שאתם עתה מושלים באומות כי הנה ה׳ אומר לך בבל אספי מן הארץ כנעתך ההכנעה שהיית מכנעת העמים אספי אותה ההכנעה כי לא תכניעי עוד וענין אספי כענין אסוף ידך וי״ת כנושי מארעא סחורתך פירש כנעתך מן כנעניה נכבדי ארץ: ישבת במצור. את שאת יושבת במקום חזק ואת חשבת שלא תשלום בך אומה. מצור ענין חוזק כמו ותבן צור מצור לה וכת״י דיתבא בתוקפא בקירון כריכן וי״מ מן ובנית מצור ופי׳ את שאת עתידה לשבת במציר. יושבתי כתיב בתוספת י׳ כמו אוהבתי לדוש וקרי יושבת והענין אחד: (יח) כי כה אמר ה׳. קולע. כמו שמשליכין אבן בקלע יושלכו כל גוי וגוי ממקומו ויגלו כולם לא ישראל בלבד לפיכך אל תרחיבי פה עליהם וכן נבא עליהם ירמיהו לאדום ולמואב וכן השאר כמה שכתוב בפעם הזאת כי כלם לקו על ידי נבוכדנצר ואחר כך לקה הוא וגלה בבל בתחלת מלכות בן בנו: והצרתי להם למען ימצאו. אשר דברתי ע״י עבדי הנביאים למען ידעו כי מאתי הכל. והצרתי ענין צרה וצוקה. והחכם ראב״ע פירש כן כי ה׳ יביא עליהם קולעים ויצר להם מקומם הטעם להיות׳ נחברי׳ במקום אחד למען ימצאו אותם הקולעים. ואדוני אבי ז״ל פירש סמוך לפסוק הבא אחריו למען ימצאו צרות עד שיאמר כל א׳ מהם אוי לי על שברי כי ישראל לוקין, והצרתי מלעיל הטעם ברי״ש וי״ת ואעיק להון בדיל דיקבלון חוביהון: (יט) אוי לי על שברי. אמר הנביא לפי שדבר בפורענות יושבי הארץ ר״ל שאר האומות העתידה לבא אמר בין כך ובין כך אוי לי על שברי כי ישראל לוקים תחלה: נחלה מכתי. החי״ת בשו״א לבדו נחלה פירש נכאבת כלומר מכה קשה היא וחשבתי שזה חלי שאוכל לסבול

מצודת ציון

(יז) אספי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י״ט): כנעתך. ענין סחורה כמו והגוי נתנה לכנעני (משלי ל״א): במצור. ענין מבצר ע״ש שאין לכבשה כמו מצור וכן ערי מצור (דה״ב ח׳): (יח) קולע. ענין השלכת אבן בכלי המיוחד לזה וכן ויקלע ויך את הפלשתי (ש״א י״ז): והצרותי. מלשון צר ומצוק: (יט) נחלה. מל׳

מצודת דוד

צבאות שמו. כי הוא מושל על צבאות מעלה ומטה: (יז) אספי. אתה היושבת בירושלים בגלותה אספי סחורתך מן הארץ אל תוך העיר לבל ישללה האויבים והמר כמהתל בהם וכאומר וכי התחזקו במבצר העיר להשאר בה גם אתם: (יח) הנני קולע. ר״ל גם אתם לא תשארו בה כי בפעם הזאת אשליך אתכם מן העיר את יושביה כאדם המשליך אבן בקלע וכאומר אל תחשבו שתתחזקו עתה במבצר העיר כמו מאז כשבאה עליכם המחריב כי בפעם הזאת לא תתחזקו עוד: והצרתי להם. אביא עליהם צרות למען ימצאו הגמול הראוי: (יט) אוי לי וגו׳. זהו מאמר הכנסת המתאונן על גלות ישראל: נחלה מכתי. המכה הבאה עלי יש בה חולי רב: ואני אמרתי. מתחלה

פירוש ע״ט

(יז) אִסְפִּי מֵאֶרֶץ כִּנְעָתֵךְ טוּא אַיין זַאמְלִין פוּן דֶר עֶרְד דַיין סְחוֹרָה (דוּ יְרוּשָׁלַיִם) יוֹשֶׁבֶת בַּמָּצוֹר וָוס דוּ זִיצְט הַיינְט אִין בַּלֶעגֶערוּנְג׃ (יח) כִּי כֹה אָמַר ה׳ דֶען אַזוֹי הָט גְזָאגְט גָאט הִנְנִי קוֹלֵעַ וגו׳ נוּן אִיךְ וֶועל שְׁלַיידֶרְן דִיא זִיצֶער פוּן דֶעם לַאנְד אִין דֶעם דָאזִיגֶען מָאל וַהֲצֵרוֹתִי לָהֶם לְמַעַן יִמְצָאוּ אוּנ אִיךְ וֶועל זַייא צָרוֹת אָן טָאן פוּן וֶועגֶן זַיי זָאלֶן גִיפוּנֶן דֶעם שָׂכָר פוּן זַייעֶרֶע שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים׃ (יט) (זָאגְט יְרוּשָׁלַיִם) אוֹי לִי עַל שִׁבְרִי וֵויי אִיז צוּ מִיר אוּף מַיין בְּרָאךְ נַחְלָה מַכָּתִי מַיין מַכָּה אִיז פַאר קְרֶענְקְט וַאֲנִי אָמַרְתִּי אַךְ זֶה חֳלִי וְאֶשָּׂאֶנּוּ אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיר מִתְּחִלָּה גְטְרַאכְט גֵייעֶרְט דָאס אִיז אַזוֹי אַיין קְרֶענְק וָואס אִיךְ וֶועל עֶס קֶענֶען דֶער לֵיידֶען

וְאִשָּׂאֶנּוּ׃ כ אׇהֳלִי שֻׁדָּד וְכׇל־מֵיתָרַי
נִתָּקוּ בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם אֵין־נֹטֶה עוֹד
אׇהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי׃ כא כִּי נִבְעֲרוּ
הָרֹעִים וְאֶת־יְהֹוָה לֹא דָרָשׁוּ עַל־כֵּן
לֹא הִשְׂכִּילוּ וְכׇל־מַרְעִיתָם נְפוֹצָה׃
כב קוֹל שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה וְרַעַשׁ
גָּדוֹל מֵאֶרֶץ צָפוֹן לָשׂוּם אֶת־עָרֵי
יְהוּדָה שְׁמָמָה מְעוֹן תַּנִּים׃ כג יָדַעְתִּי

כ אַרְעִי חֲרוּבַת וְכׇל קִרְוַי
אִתְבְּזִיזָא עַמִּי גְלוֹ
וְלֵיתִינוּן לֵית דִּמְתַח עוֹד
מַשְׁכְּנִי וּמְקִים יְרִיעָתִי׃
כא אֲרֵי אִטַּפְּשׁוּ מַלְכַיָּא
וְאוּלְפַּן מִן קֳדָם יְיָ לָא
תְבָעוּ עַל כֵּן לָא יִצְלְחוּן
וְכׇל עַמְּהוֹן יִתְבַּדְּרוּן׃
כב קָל בְּשׂוּרְתָא הָא אַתְיָא
וְתַבְרָא רַבָּא מֵאֲרַע
צִפּוּנָא לְשַׁוָּאָה יָת קִרְוַיָּא
דְבֵית יְהוּדָה לְצָדוּ מְדוֹר
יְרוֹדִין׃ כג יְדַעְנָא יְיָ אֲרֵי
לָא לֶאֱנָשָׁא אוֹרְחֵיהּ וְלָא
לגבר

קמץ בז"ק

רש"י

ת"י ואסוכריניה (אשופרילו"י בלע"ז): (כ) יצאוני. יצאו ממני ירושלים אומרת כן: (כא) הרועים. המלכים: לא השכילו. לא הצליחו במלכותם כמו בכל אשר יפנה ישכיל

מהר"י קרא

ציון שפך כאש חמתו: (כ) וכל מיתרי נתקו. הם גלות יהויקים ואנשי כנסת הגדולה וגלות יכניה שגלו י"א שנה עד שלא חרב הבית ומשעה ששודד האוהל: בני יצאוני ואינם. יצאו ממני: אין נוטה עוד אהלי. שמגלות צדקיהו לא העמידו מלך עד היום: (כא) כי נבערו הרועים. הם מלכי ישראל ומלכי יהודה שהדיחו את ישראל מאחרי ה': על כן לא השכילו. פת' על אשר לא השכילו דבר זה גרם שכל מרעיתם נפוצת:

רד"ק

אהו ולא אוכל כי אהלי שדד: (כ) אהלי. המשיל ירושלים לאהל וערי יהודה כמיתרים לאהל: בני יצאוני. כי העם כבנים לנביא שמיסר אותם כאב המיסר את בנו אם ישמעו אליו: יצאני. יצאו ממני כלומר שגלו עם יהויכין וכן הזקני ותוכל חזקת ממני: אין נוטה עוד אהלי. אם אומר עוד יהיה מלך שיטה האהל ששדד ראיתי כי אינני ואין מקים יריעת האהל שנפלו כי האהל עשוי מיריעות: (כא) כי נבערו הרועים. לפיכך אין נוטה עוד האהל והרועים הם יהויכין וצדקיהו שהיו מלכים והמלך יקרא רועה וכן תרגם יונתן ארי אטפשו מלכיא: לא השכילו. לא הצליחו כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והדומין לו ויהויכין וצדקיהו בעבור שלא דרשו את ה' כמו יאשיהו על כן לא הצליחו במלכות כמו שהצליח הוא כמ"ש עליהם ועל מרעית' נפוצה הצאן שהיו רועים והם ישראל נפוצו בגלות: (כב) קול שמועה. הקול שאנחנו שומעים ורעש גדול בשמועת מבהילות כמו הרעש בא מארץ צפון כלומר ששמענו שנסע נבוכדנצר ממקומו זה היה הקול אבל לא היו אומרים לאיזה מקום יבא ואמר הנביא שראה בנבואה כי יבא לשום את ערי יהודה שממה: (כג) ידעתי ה'. פירושו כמו שפי' אדוני אבי ז"ל כי על נבוכדנצר נאמר שהיה דעתו על בני עמון כמו שאמר כי עמד מלך בבל על אם הדרך כי הוא היה דעתו על בני עמון בנסעו ממקומו וכאשר היה על אם הדרך והיה לשני דרכים האחת לבני עמון והאחת לירושלם עמד בדעתו כאילו חוזר בו מדעתו שהיה בתחילה והאל החליף רוחו ושנה את קסמיו לבא אל ירושלם בעבור צדקיהו שעבר על שבועתו וחלל

מנחת שי

קנ"ג: (כ) יצאני ואינם. יש ספרים בהוא"ו בגעיא:

מצודת דוד

אסבלני באך זה חלי כעצמה ואוכל לסבלו ולסבלו וכאו' אבל לא כן הוא וקלר בדבר המוכן: (כ) וכל מיתרי נתקו. כל הכלי האוהל נעתקו ממקומו' והוא משל על חורבן ירושלים ובהמ"ק: בני יצאוני. בני יצאו ממני ואין א"כ מי עוד לנטות אהלי ומקים יריעות האוהל: (כא) כי נבערו הרועים. שרי העם נטפשו: לא השכילו. לא הצליחו על כי המלכות נראה שעשה דרכיו בהשכל: וכל מרעיתם. כל צאן מרעיתם נפולו הנה והנה. ר"ל בני העם הלכו בגולה ואמר דבריו כאלו כבר נעשה כי כן נראה במראה הנבואה: (כב) מארץ צפון. היא בבל: מעון תנים. להיות מדור אל תנים השוכנים במקו' שממון: (כג) ידעתי ה'. זהו מאמר בני יהודה שיאמרו אתה ה' הן ידעתי כי לא היה לאדם את הדרך כלאוי לו

מצודת ציון

חולי: ואשאנו. מלשון משא וסבל: (כ) שודד. ענין עושק: מיתרי. הכלי האוהל וכן יתריס לחיס (שופטים ט"ז): נתקו. נעתקו ממקומם: ומקים. מלשון הקמה: יריעותי. ענין וילון: (כא) נבערו. מלשון בער ושוטה: השכילו. ענין הצלחה וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א י"ח): מרעיתם. מלשון מרעה ור"ל לאן מרעיתם: נפוצה. ענין פיזור: (כב) ורעש. ענין תנועה והנדה:

פירוש ע"ט

לײדען (אָבער עס איז ניט אַזוֹ): (כ) אׇהֳלִי שֻׁדַּד מײן געצעלט איז בּארוֹבּט געװאָרען וְכׇל מֵיתָרַי נִתָּקוּ און אַלע מײנע שטריק װאָס מען בּונד אָן מיט זײא דעם געצעלט צו דער ערד זענען פֿאר רוקט געװאָרען פֿון זײער אָרט (דאס מײנט זיא מײן לאַנד איז חָרוּב געװאָרען און אַלע מײנע שטעט זענען בּארוֹבּט געװאָרען) בָּנַי יְצָאֻנִי וְאֵינָם מײנע קינדער זענען אַרוֹס געגאַנגען פֿון מיר און זענען ניט דאָ אֵין נֹטֶה עוֹד אׇהֳלִי וּמֵקִים יְרִיעוֹתָי עס איז ניט דאָ קײנער װאָס זאָל נאָך פֿאַר שפּרײטען מײן געצעלט און זאָל אויף שטעלען מײנע אום האַנגען פֿון דעם געצעלט: (כא) כִּי נִבְעֲרוּ הָרֹעִים דען דיא פֿאסטוכער דאס זענען די מַנְהִיגִים זענען פֿאר נאַרישט געװאָרען וְאֶת ה' לֹא דָרָשׁוּ און גאָט האָבען זײא ניט געפֿאָרשט עַל כֵּן לֹא הִשְׂכִּילוּ איבער דעם האָבען זײ ניט באַגליקט וְכׇל מַרְעִיתָם נְפוֹצָה און גאָר דיא שאָף פֿון זײער פֿאַשע כלומר גאָר דאס פֿאָלק איז פֿאַר שפּרײט געװאָרען: (כב) קוֹל שְׁמוּעָה הִנֵּה בָאָה אײן קול פֿון הערונג קומט נון אָן און אײן גרױסער שטורעם װינט קומט נון אָן פֿון צָפוֹן לאַנד (דאס איז בָּבֶל) לָשׂוּם אֶת עָרֵי יְהוּדָה שְׁמָמָה צו מאַכען דיא שטעט פֿון יְהוּדָה װיסט מְעוֹן תַּנִּים זײ זאָלען זײן אײן װאָנונג צו די שלאַנגען: (כג) (זאָגט יִרְמְיָהוּ) יָדַעְתִּי ה' כִּי לֹא לָאָדָם

דרכו

יְהוָה כִּי לֹא לָאָדָם דַּרְכּוֹ לֹא־לְאִישׁ
הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת־צַעֲדוֹ: כד יַסְּרֵנִי יְהוָה
אַךְ בְּמִשְׁפָּט אַל־בְּאַפְּךָ פֶּן־תַּמְעִטֵנִי:
כה שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ עַל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־
יְדָעוּךָ וְעַל מִשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ
לֹא קָרָאוּ כִּי־אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ
וַיְכַלֻּהוּ וְאֶת־נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ: יא א הַדָּבָר

תרגום

לִגְבַר דְאָזִיל וּמַתְקִין יַת פְּסִיעָתֵיהּ: כד אַיְתִי עֲלֵיהוֹן יְסוּרִין יְיָ קֳדָם בְּדִין חֲשׁוֹךְ לָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּהוֹן דִקְמָא יִזְעֲרוּן: כה שְׁפוֹךְ חֵימְתָךְ עַל עַמְמַיָא דְלָא אֲלִיפוּ לְמִידַע דַחֲלְתָךְ וְעַל זַרְעִיתָא דְבִשְׂרָאֵי דִי בְּפוּלְחַן שְׁמָךְ לָא תְבָעוּ אֲרֵי שְׁלִיטוּ בִּדְבֵית יַעֲקֹב וּבְזוּ נִכְסֵיהוֹן וְשֵׁיצִיאוּנוּן וְיַת מְדוֹרְהוֹן אַצְדִיאוּ: א פִּתְגַם נְבוּאָה

מהר"י קרא

(כג) ידעתי ה' כי לא לאדם דרכו. אמר הנביא רבונו של עולם יודע אני שלא יעלה ללב אדם לתתן דרכו ולהחריב את ירושלים אם לא שמעו שמאתך נהיה הדבר: ולא לאיש הולך והכין את צעדו. פת' אין לך מלך ומושל בעולם שיתן אל לבו ללכת להכין את צעדו לבא ולהחריב את ירושלים כי מי הוא זה ערב את לבו להחריב את נוהו של הקב"ה אם לא שאתה קורא להם ומצוה אתה להחריבו כענין שנאמר בתחילת הספר כי הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונה נאום ה': (כד) יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעיטני. כראות הנביא שהקב"ה מכריז לאומות לבוא לירושלים להחריב נוהו ולהפיץ את ישראל בארצות ואין לך תוכחת תימה כתוכחת גלות. התחיל לבקש מלפניו על עמו. אמר לפניו רבש"ע בבקשה ממך יסרני בכל מידות ייסורין של משפט שאתה רוצה ובלבד שלא תייסרני על ידי האומות שהיא תוכחת של אף כלומר עשה לנו ככל הטוב בעיניך אך במכה של אומות אל תרדה אותנו בה לפי שהיא רידוי של אף וזהו הוא אל באפך פן תמעיטני שכשישראל מסורין ביד האומות. האומות ממעטין אותן כענין שנאמר ואכלה אתכם ארץ אויביכם. על מי תשפוך אפך וחמתך על הגוים אשר לא ידעוך: (כה) כי אכלו את יעקב ואכלוהו ויכלהו. לא כזה שאוכל ומותיר אלא כזה שאוכל ומכלה את הכל ואינו משאיר כלום:

רש"י

(משלי י"ז): מרעיתם. לשון מרעיתם: (כג) לא לאדם דרכו. כי יצר הרע מברחת בו מטהו מן הדרך. דבר אחר ידעתי ה' כי לא לאדם דרכו אין ביד כל אדם כח להצליח דרכו ואם לא על פיך אין כח ביד אויב להחריב ביתך: (כד) אך במשפט. בסורים: במשפט. (יוסטיצ"א בלע"ז): אך במשפט. ת"י ברם בדין חסוך: אל באפך. פן תהא כלייה: (כה) אכלו. (דיוורידנו"ש בלע"ז) וכן ואכלוהו:

רד"ק

את השם ואמר הנביא ידעתי ה' כי לא לאדם בקמץ הלמ"ד לידיעה לאדם הידוע והוא נבוכדנצר: לא לאדם דרכו. כלומר אינו ברשותו כי אתה תשנה רצונו: לא לאיש הולך. וכן לא לאיש הולך בעולם שהולך בדרך אין לו דרכו להכין צעדו כי לא ידע מה יבואנו ואין ההכנה בידו כמו שאמר דוד מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ: (כד) יסרני ה' אך במשפט. פירושו כמו שפירש רבי יונה כי הנביא מדבר בלשון ישראל בל' יחיד דרך כלל ואמר בראותו נבוכדנצר בא לארץ יהודה לשום הכל שממה אמר ידעתי כי זה מוסר שאתה מיסר אותנו טוב שתיסרני אך במשפט כפי שנוכל לסבול אל באפך פן תמעיטני כי אם תיסרני באפך תמעיטני מהיות גוי וכן ת"י איתי עליהון יסורין וגו' כבעמוד וכן ויסרתיך למשפט ונקה לא אנקך: (כה) שפוך חמתך. אם יש לך אף וחמה שפוך אותם אל הגוים אשר לא ידעוך ועל משפחות הממלכות אשר בשמך לא קראו כי ישראל אף על פי שחטאו לפניך לא יצאו מתחת רשותך מכל וכל ולא נתערבו עם עם אחר אלא הם נבדלים מכל העכו"ם ומחזיקים ברוב המצות וקוראים בשמך ומתפללין לפניך ואע"פ שאין לבם נכון ישובו עוד בתשובה כי לא אבד' התקוות מהם ועוד היום יש בהם חסידים: משפחות. כמו גוים כי האומה תקרא משפחה כמו ואם משפחת מצרים לא תעלה: כי אכלו. ואף על פי שהם שבט אפך על ישראל אתה קצפת מעט והם עזרו לרעה וראויין הם ליענש ועליהם שפוך חמתך: ואת נוהו השמו. כתרגומו וית מדוריהון אצדיאו ויתכן לפרש כי על בית המקדש אמר ודבר על העתיד:

(א) הדבר. לאמר שיאמרו איהו לאיש יהודה ומהו הדבר שיאמרו שמעו את דברי הברית הזאת ודברי הברית הם כתובי'

מצודת ציון

מעון. מדור: תנים. מין נחש: (כג) צעדו. ענין פסיעות והלוך כמו ויהי כי צעדו (ש"ב ו'): (כד) במשפט. ר"ל במשפט הראוי לגלות אוזן למוסר וכן ויסרתיך למשפט (לקמן ל'): (כה) אכלו ואכלוהו. ענין אבדון: ויכלוהו. מלשון כליון: נוהו. ענין מדור כמו יזורה על נוהו (איוב י"ח): השמו. מלשון שממון:

מצודת דוד

להלוך בו: לא לאיש. לא ימלא ביכלו אם שיהיה הולך ומכין את צעדו ללכת בדרך הישר אבל הלכו כפי ההזדמן והקרי: (כד) יסרני ה'. אבל עכ"ז יסרני ה': אך במשפט. ר"ל שיהיו היסורין בדרך משפט יסורין לפי הראוי לגלות אוזן למוסר אבל אל תיסרני באפך כדרך שמתנקם פן תהיה מתמעט והולך עד לא ישאר ממני מאומה: (כה) שפוך. על האומות הוא מהראוי לשפוך עליהם חמתך לעשות כפס נקס: אשר לא ידעוך. אינם רוצים לדעת אותך ולקרות בשמך: כי אכלו את יעקב ואכלוהו. ר"ל פעם אחר פעם: ויכלוהו ואת נוהו השמו. גם כלו אותו גם השמו את נוהו והוא בהמ"ק:

פירוש ע"ט

דַּרְכּוֹ איך ווייס גאט דָס ניט צום מֶענְטְשׁ איז דֶער וֶועג (כְּלוֹמַר עֶס איז ניט אין זַיין יְכוֹלֶת צוּ זַיין גוּט נָוארום דֶר יֵצֶר הָרָע וָוס דוּ הָאסְט בַּשַׁאפֶן אין דֶעם מֶענְטְשׁ דֶר נֵייגְט אים צוּ אַלֶעם בֵּייזֶן) לֹא לְאִישׁ הֹלֵךְ וְהָכִין אֶת צַעֲדוֹ און ניט צוּא דֶעם מֶענְטְשׁ איז דָא יְכוֹלֶת צוּ גֵיין און אָן בְּרֵייטֶן זַיין טְרִיט: (כד) יַסְּרֵנִי ה' אַךְ בְּמִשְׁפָּט דרום שְׁטְרָאף מיך גָאט נָאר מיט מִשְׁפָּט (וויא מיר קוּמְט פאר מַיינֶע זִינְד) אַל בְּאַפְּךָ פֶּן תַּמְעִטֵנִי ניט מיט דַיין צָארְן וָוארוּם טָאמֶער וֶועסְט דוּ מיך מִינֶערְן: (כה) שְׁפֹךְ חֲמָתְךָ עַל הַגּוֹיִם פאר גִיס דַיין גְרִים צָארְן אויף דִי פֶעלְקֶר (דִי הַייְדְן) וָוס הָאבְּן זִיךְ ניט גִילֶערִינְט צוּ ווִיסְן דַיין מוֹרָא וְעַל מִשְׁפָּחוֹת און אויף דִיא מִשְׁפָּחוֹת וָואס הָאבְּן ניט גִירוּפְן אין דַיין נָאמֶן כִּי אָכְלוּ אֶת יַעֲקֹב דֶען זֵיי הָאבְּן אויף גִיגֶעסְן דָס הויז גִיזוּנְד פון יַעֲקֹב וַאֲכָלֻהוּ און הָאבְּן אים פאר דַארְבְּן וַיְכַלֻּהוּ און הָאבְּן אים פַרְלֶעְנְד וְאֶת נָוֵהוּ הֵשַׁמּוּ

און

אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר׃ ב שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת וְדִבַּרְתָּם אֶל־אִישׁ יְהוּדָה וְעַל־
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ ג וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
הַזֹּאת׃ ד אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
בְּיוֹם הוֹצִיאִי־אוֹתָם מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם
מִכּוּר הַבַּרְזֶל לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְקוֹלִי

דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר׃ ב קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין וּתְמַלְּלוּן עִם אֱנַשׁ יְהוּדָה וְעַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם׃ ג וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לִיט גַבְרָא דְלָא יְקַבֵּיל יַת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין׃ ד דְפַקֵּדִית יַת אֲבָהַתְכוֹן בְּיוֹמָא דְאַפֵּקִית יַתְהוֹן מֵאַרְעָא מִצְרַיִם מִכּוּרָא דְפַרְזְלָא לְמֵימַר קַבִּילוּ לְמֵימְרִי וְתַעְבְדוּן יַתְהוֹן כְּכֹל
דאפקיד

מהר"י קרא

יא (ג)ארור האיש אשר לא ישמע וגו'.והנביא עונה אחריו אמן. ואע"פ שכתב מקרא זה ואען ואומר אמן ה' בסוף הענין קבלת שבועה היא לארור האיש אשר לא ישמע דברי הברית הזאת שהקב"ה השביע בארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת האמור בענין והנביא עונה אחריו אמן: (ד) אשר צויתי את אבותיכם. זה פתרונו דברי הברית שאני מבקש להשמיעכם אינה דברי הברית הדעת שיהא בדעתי עכשיו לכרות עמכם ברית חדשה אלא דברי הברית שאני משביע עליכם לשומעם. הם דברי הברית אשר צויתי את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים. הם דברי תוכחות האמורים בפרשת והיה כי תבוא שכן הוא אומר בסוף הענין אלה דבר הברית אשר צוה ה' את משה ושמעו היאך ניהגתי

רד"ק

בתורת משה ברכות וקללות אם תשמעו אם לא תשמעו וכתב בסוף אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה לכרות את בני ישראל בארץ מואב מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ובחורב אמר ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ואמר ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע ונאמר ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה ודברי הברית הם שישמעו לקול ה' ויעשו מצותיו והוא יהי' להם לאלהים והם יהיו לו לעם ובאמרו הזאת כמו שכתוב בתורה: (ב) ודברתם. אתם ונביאי האמת האחרים עמך כי היה צפניה שנתנבא בימי יאשיהו ואולי היו אחרי'. אמר לו שיאמרו דברי הברית לאיש יהודה וליושבי ירושלם וזכר להם הברית לפי שהברית הוא דבר קיום אפי' בין אדם לחברו אם יעשו תנאים ביניהם יעשו ברית לקיים התנאי' ביניהם כל שכן בין האל ובין בני האדם שראוי לקיים הברית: אל איש יהודה. כולל לכלם כאחד וכן הל' לומר לשון יחיד על רבים דרך כלל כמו ויהי לי שור וחמור ואיש ישראל נגש ורבים כמוהם: ועל יושבי ירושלים. כמו ואל יושבי ירושלם וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו והתפלל על ה' כמו אל ה' והרוטים להם וי"ת ודברתם ותמללינון נראה שהיה קורא ודברתם בקמ"ץ התי"ו ואנחנו מצאנו בכל הספרים המדויקי' ודברתם בסגול התי"ו: (ג) ואמרת. עוד תאמר אליהם הדברים בקללה בארור כמו שנאמרו בתורה בסיני ובערבות מואב תדבר להם עוד ל' ארור אולי יפחדו וישובו: (ד) אשר. ביום הוציאי. בהר סיני בעת שהוצאתים מארץ מצרים כי לחמשים יום שיצאו ממצרים נעשה זה הברית: ביום. פי' במקום עת וזמן כמו והיה ביום ההוא שרש ישי ותהיה אפי' בו ביום ההוא: מכור הברזל. שהיו

מנחת שי

יא (ג) ודברתם. יונתן תרגם ו ת מ ל ל י ן כ ן כולה מסיה קולה ו ד ב ר ת ם בקמץ התי"ו ולנחנו מלאנו בכל הספרים המדוייקים ודברתם בסגול התי"ו כל זה לשון רד"ק ולפום הספרים שלנו מתורגם ו ת מ ל ל ו ן: ועל יושבי ירושלם. בדפוס ישן כתיב ו ה' ושבוג הוא כי ע"פ המסורת כתוב ו ע ל עיין במסורה גדולה בערך ישב: (ה ו א ת)

מצודת דוד

יא (ב) שמעו. אתה ושאר הנביאים במשו ר"ל תנו לב להבין את דברי הברית הזאת לכומר הברית הידוע המוזכר בתורה והם הברכות והקללות שבערבות מואב אשר כרת עליהם ברית כמ"ש שם אלה דברי הברית וגו' (דברים כ"ח): ודברתם. אתם הנביאים תדברו דברי הברית אל אנשי יהודה ואל יושבי ירושלים: (ג) אשר לא ישמע. אשר לא ירצה לשמוע: (ד) מכור הברזל. ר"ל גלרפת

מצודת ציון

יא (ב) שמעו. ענין הבנה: איש יהודה. אנשי יהודה וכן ואיש ישראל נגש (ש"א י"ז): ועל יושבי ירושלם. ואל יושבי ירושלים: (ג) ארור. ענין קללה: (ד) מכור. הוא הכלי שצורפין בו הזהב

פירוש ע"ט

אונ זיין וואנונג האבין זיי פר וויסט:

יא (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' דָאס איז דיא רייד פון נְבִיאוֹת וָואס איז גִוֶועֶן צוּ יִרְמְיָהוּ פון גָאט לֵאמֹר צוּ זָאגֶען: (ב) (דוּא יִרְמְיָהוּ אונ איר אַנְדֶערֶע נְבִיאִים) שִׁמְעוּ אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הֶערְט צוּ דִי רֵייד פון דֶעם דָאזִיגֶן כְּרִיתוּת בְּרִית וְדִבַּרְתֶּם אֶל אִישׁ יְהוּדָה אונ איר זָאלְט רֵיידִין דִי רֵייד צוּא דִיא מאנֶן פון יְהוּדָה אונ אוּף דִיא זִיצֶער פון יְרוּשָׁלַיִם: (ג) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אונ דוּא יִרְמְיָה זָאלְסְט זָאגֶן צוּ זֵייא כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹי הָט גְזָאגְט גָאט דֶער גָאט פון דִי יִשְׂרָאֵל אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע פַאר שָׁאלְטֶען זָאל זַיין דֶער מאן וָוס וֶועט נִיט וֶועלֶן צוּ הֶערֶן דִי רֵייד פון דֶעם דָאזִיגֶן כְּרִיתוּת בְּרִית: (ד) אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם וָוס אִיךְ הָאב גְשָׁאפְט אַייעֶרִי עֶלְטֶעֶרְן אִין דֶעם טָאג וָוס אִיךְ הָאב זֵיי אוֹס גְצוֹגֶן פון דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם מִכּוּר הַבַּרְזֶל פון דֶער אַייזֶערְנֶער טֶעסְט לֵאמֹר צוּ זָאגֶן שִׁמְעוּ בְקוֹלִי הֶערְט צוּ אִין מַיין קוֹל אונ איר זָאלְט טָאן אַזוֹי וִויא אַלְץ וָואס אִיךְ וֶועל אִיךְ
שאפען

וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם כְּכֹל אֲשֶׁר־אֲצַוֶּה
אֶתְכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה
לָכֶם לֵאלֹהִים׃ ה לְמַעַן הָקִים אֶת־
הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבוֹתֵיכֶם
לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כַּיּוֹם
הַזֶּה וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן ׀ יְהוָה׃ ו וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֵלַי קְרָא אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם
לֵאמֹר שִׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם׃ ז כִּי הָעֵד הַעִדֹתִי
בַּאֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַעֲלוֹתִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַשְׁכֵּם

תרגום

דְאַפֵּקִיד יַתְכוֹן וּתְהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוֵי לְכוֹן לֶאֱלָה׃
ה בְּדִיל לְקַיָמָא יַת קְיָמָא דְקַיֵמִית לַאֲבָהַתְכוֹן לְמִתַּן לְהוֹן אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ כְּיוֹמָא הָדֵין וַאֲתֵיבִית וַאֲמָרִית אָמֵן יְיָ׃
ו וַאֲמַר יְיָ לִי אִתְנַבֵּי יַת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין בְּקִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם לְמֵימַר קַבִּילוּ יַת פִּתְגָמֵי קְיָמָא הָדֵין וְתַעְבְּדוּן יַתְהוֹן׃
ז אֲרֵי אַסְהָדָא אַסְהֵדִית בַּאֲבָהַתְכוֹן בְּיוֹמָא דְאַסֵּקִית יַתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַד יוֹמָא הָדֵין מַקְדִים וּמַסְהִיד לְמֵימַר קבילו

ת"א למען הקים. סוטה יח

מהר"י קרא

עם אבותיכם מיום העלותי אותם מארץ מצרים ועד היום הזה העידותי באבותיכם על דברי הברית לקיים ככל הכתוב בדברי הברית הזאת כשם שמספר והולך כי העד העידותי באבותיכם ביום העלותי אותם מארץ מצרים ועד היום הזה .

מלעיל

רש"י

יא (ה) אמן ה'. יהא ארור: (ז) העד העידותי. לי

מנחת שי

(ד) ועשיתם אותם. ברוב ספרים מדויקים מלא וא"ו וכן נכון כי לא נמנה בהאי בבא רים סימן כ"ג במנין התסרים:

רד"ק

הם במצרף הצרוף כמו שצורפין הכסף והזהב בכור: ועשיתם אותם. המצות וזהו שמעו בקולי המצות שיצום: (ה) למען, ואען ואמר אמן ה'. אמת יהיה זה שיהא ארור מי שלא ישמע אל דברי הברית וה' לשון קריאה ותפלה כלומר ה' כן יהיה: (ו) ויאמר. הוסיף עוד והזהירו לקרא אליהם את כל הדברים ופי' לו כי מה שאמר אל איש יהודה שלא ימתין להם עד שיבאו לירושלם אלא שילך הוא בערי יהודה ויקרא באזניהם כל הדברים ויאמר להם בל' ארור ויתרה בהם אולי ישובו וכן מה שיאמר ליושבי ירושלים יאמר להם בחוצות בפרהסיא כנגד כל העם: (ז) כי העד. באבותיכם ההרתי כשהעלתי אותם מארץ מצרים וכן בכל דור ודור עד היום הזה השכם והעד ששלחתי להם הנביאים להתרות בכל בקר ובקר בכל יום ויום תמיד:

מצודת ציון

כמו וכור לזהב (משלי י"ז): (ה) הקים. מל' קיום: זבת. ענין נטיפה כמו זב כמקק (לק' מ"ח): (ו) ובחוצות. בשוקים: (ז) העד העדותי. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לבל יכחשו:

מצודת דוד

שם לצרוף הצרות כמו שצורפין זהב בכור הברזל: לאמר שמעו וגו'. ר"ל אמר תכלית הברית ההוא וגו' לאמר שמעו בקולי ועשיתם את המצות ככל אשר וגו': והייתם לי לעם. ולא אחליפכם באומה אחרת: (ה) למען הקים. ר"ל וזהו לתועלתם למען הקים וגו': זבת. מתוק כמו חלב ודבש זב ויורד בארץ: כיום הזה. שהכנס היום בארץ זבת חלב ודבש: ואען. אמר ירמיה עניתי ואמרתי אתה ה' כן יאומן הדבר ביסוד ארור האיש אשר לא ישמע וגו': (ו) את כל הדברים. אשר אני אומר אליך: ועשיתם אותם. עשו המצות אשר בספור דברי הברית: (ז) כי העד העדותי. מאז התריתי על זה באבותיכם ביום העלותם ממצרים ומאז והלאה עד היום הזה:

פירוש ע"ט

שאפען וְהְיִיתֶם לִי לְעָם וגו' דען וועט איר זיין צוא מיר צו איין פאלק אונ איך וועל זיין צו אייך צוא איין גאט׃ (ה) לְמַעַן הָקִים אֶת הַשְּׁבוּעָה פון וועגין איך זאל מקיים זיין די שבועה וואס איך האב גשוואָרן צוא אייערע עלטערן לָתֵת לָהֶם צוא געבין זיי איין לאנד וואס טוט רינען דרינען מילעך אונ האניק כַּיּוֹם הַזֶּה אזוי ווי היינטיגן טאג איז דאך אזו וָאַעַן וָאֹמַר אָמֵן ה' האב איך ירמיה גענטפערט אונ האב גזאגט עס זאל זיין אמת דו גאט יעדר וואס וועט ניט וועלן צו הערן די רייד פון דעם כריתות ברית זאל זיין פר שאלטן׃ (ו) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי האט גאט גיזאגט צו מיר קְרָא אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה רוף אוס גאר די דאזיגע רייד אין דיא שטעט פון יהודה אונ אין די מארקען פון ירושלים לֵאמֹר צו זאגין שִׁמְעוּ אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הערט צו די רייד פון דעם דאזיגין כריתות ברית וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם אונ איר זאלט זייא טאן׃ (ז) כִּי הָעֵד הַעִדֹתִי בַּאֲבוֹתֵיכֶם דען מהרה זיין האב איך מהרה גיוועזן אין אייערע עלטערין בְּיוֹם הַעֲלוֹתִי אוֹתָם אין דעם טאג וואס איך האב זיי אוף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים ביז אין דעם היינטיגין טאג הַשְׁכֵּם וְהָעֵד איך האב מיך

גפעדער״

והעד לאמר שמעו בקולי: ח ולא
שמעו ולא־הטו את־אזנם וילכו איש
בשרירות לבם הרע ואביא עליהם
את־כל־דברי הברית־הזאת אשר־
צויתי לעשות ולא עשו: ט ויאמר יהוה
אלי נמצא־קשר באיש יהודה
ובישבי ירושלם: י שבו על־עונת
אבותם הראשנים אשר מאנו
לשמוע את־דברי והמה הלכו אחרי
אלהים אחרים לעבדם הפרו בית־
ישראל ובית יהודה את־בריתי אשר

תרגום

קבילו למימרי : ח ולא קבילו ולא ארכינו ית אודניהון ואזלו גבר בהרהור לבהון בישא ואיתיתי עליהון פורענותא על דלא קבילו פתגמי קימא הדין דפקדית למעבד ולא עבדו : ט ואמר יי לי אשתכח דמרדו במימרי אנש יהודה ויתבי ירושלם : י תבו לחובי אבהתהון קדמאי דסריבו לקבלא ית פתגמי ואינון טעו בתר פלחי כוכביא למפלחהון אשניאו בית ישראל ובית יהודה ית קימי דגזרית ית אבהתכון

רש"י

התראה : (ח) ואביא עליהם את כל דברי הברית. האלות האמורות בברית על הדברים אשר צויתי

מהרי"י קרא

(ז) השכם והעד לאמר שמעו בקולי : (ח) ולא שמעו ולא הטו את אזנם. ואביא עליהם את כל דברי הברית הזאת. אשר לא שמעו בקולי, וכשם שנענשו אבותיכם על שלא שמעו בקול אלה דברי הברית הזאת אף אתם איש יהודה ויושבי ירושלים ששכחתם על עונות אבותיכם הראשונים אשר מאנו לשמוע את דברי כמו

רד"ק

(ח) ולא שמעו. את כל דברי הברית. הקללות שהן תנאי הברית אם לא ישמעו זהו שאמר אשר צויתי לעשות ולא עשו צויתי להם לקיים דברי הברית ולא קיימו ובכלל קיום הברית עשה ולא תעשה וקיום הברית קורא מעשה : (ט) ויאמר ה' אלי נמצא קשר. יראה מן הדומה כי נבואה זו נאמרה בימי יהויקים וזהו שאמר נמצא קשר כלומר מרדו בי אחר ששבו בימי יאשיהו : (י) שבו על עונות אבותם הראשונים. דור אמון ומנשה ואחז וכל הפסוקי' עד מה לידידי סבוארי' הם ופי' והלכו ערי יהודה וכן וכל הארץ באו מצרימה ופסוק ואתה אל תתפלל פירשנוהו למעלה ולמעלה אמר כי אינני שומע אותך והנה אמר כי אינני שומע בעת קראם אלי הוסיף לומר כי אפי' הם יקראו אלי לא אשמע אליהם אלא אנקם מהם כל כך הרבו לעשות הרע בעיני להכעיסני שלא אוכל למלט אותם מהפורענות :

מנחת שי

(ט) נמלא קשר. במאריך הגו"ן בס"ס : (י) שבו. בספר אחד ספרדי נכתב בלרו טעמו מלעיל גם בספר אחר קדמון כתוב עליו מלעיל הל' ש ט ו מלרע עיין מ"ש בפרשה בהעלותך : על עונת. חסר וא"ו אחר הנו"ן גם במסורת נחמיה ריש סימן ט' לא בא במספר המלאים בלישנא : אבותם הראשונים. ברוב ספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן דינו כי לא נמנה במסורת עם החסרים דנביאים וכתובים :

מצודת דוד

השכם והעד. אני משכים ומתרה ע"י הנביאים לאמר שמעו בקולי : (ח) ולא שמעו. והם היום שומעים : וילכו איש. כ"א הולך במה שבלבו הרע מבלי אוחז ומתאוה לה : ואביא. ולכן אביא עליהם את כל דברי הברית הזאת והם הקללות הנזכרות בברית : אשר צויתי לעשות. יען אשר צויתי אותם לעשות מצותי והם לא עשו : (ט) נמצא קשר. נמלא אגודת מרד באנשי יהודה וגו' : (י) שבו. חזרו על עונות אבות' וגו' כי אחזו בדרך הזה : והמה. ועוד הוסיפו המה ללכת אחרי אלהים אחרים : הפרו. ר"ל כולם יחד הפרו את

מצודת ציון

השכם. מל' השכמה ור"ל בזריזות : (ח) בשרירות. במראות : (ט) קשר. ענינו אגודת מרד כמו ותקרא קשר קשר (מ"ב יא) : באיש. כמו באנשי : (י) מאנו. מל' מיאון : הפרו. בטלו :

פירוש ע"ט

גיפאָדערט אונ האב זיי מתרה גיוועזן לאמר צו זאָגן שמעו בקולי הערט צו אין מיין קול : (ח) ולא שמעו ולא הטו את אזנם אונ זיי האבן ניט צו גיהערט אונ האבן ניט גינייגט זייערע אויערן צו הערן מיינע רייד וילכו איש בשרירות לבם הרע אונ איטליכער מאן פון זיי איז גינאנגן אין דעם קוקונג פון זייער בייז הארץ ואביא עליהם אונ איך האב גיבראכט אויף זיי גאר די רייד (כלומר די קללות) וואס זענען גיזאגט גווארן ביי דעם דאזיגן כריתות ברית איבער די זאכען אשר צויתי לעשות ולא עשו וואס איך האב זיי גשאפט זיי זאלן זיי טאן אונ זיי האבען זיא ניט גטאן : (ט) ויאמר ה' אלי אונ גאט האט גיזאגט צו מיר נמצא קשר באיש יהודה עס איז גיפונען גווארן איין בונד פון מרידה אין דיא מאנן פון יהודה אונ אין די זיצער פון ירושלים דם זיי האבן מורד גוועזן אין מיר : (י) שבו על עונות אבותם זיי האבן זיך אום גקערט צוא דיא ערשטי זינד פון זייערע עלטערן וואס זיי האבן ניט גיוואלט צו הערן מיינע רייד והמה הלכו אונ זייא זענען גיגאנגען נאך פרעמדע אפ געטר צו דינן זיי הפרו בית ישראל דאס הוז גזינד פון די ישראל אונ די הוז גזינד פון שבט

יהודה

כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם׃ יא לָכֵן כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה אֲשֶׁר
לֹא־יוּכְלוּ לָצֵאת מִמֶּנָּה וְזָעֲקוּ אֵלַי
וְלֹא אֶשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃ יב וְהָלְכוּ עָרֵי
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וְזָעֲקוּ אֶל־
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הֵם מְקַטְּרִים לָהֶם
וְהוֹשֵׁעַ לֹא־יוֹשִׁיעוּ לָהֶם בְּעֵת רָעָתָם׃
יג כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה
וּמִסְפַּר חֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם שַׂמְתֶּם מִזְבְּחוֹת
לַבֹּשֶׁת מִזְבְּחוֹת לְקַטֵּר לַבָּעַל׃
יד וְאַתָּה אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה
וְאַל־תִּשָּׂא בַעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה כִּי
אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ בְּעֵת קָרְאָם אֵלַי בְּעַד

תרגום

אֲבָהָתְכוֹן׃ יא בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיכוֹן בִּישְׁתָא דְלָא יִכְלוּן לְאִשְׁתְּזָבָא מִנַהּ וִיצַלּוּן קֳדָמַי וְלָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן׃ יב וִיהָכוּן אֱנָשׁ קִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם וְיִבְעוּן מִן טַעֲוָתָא דְאִינוּן מַסְּקִין בּוּסְמִין לְהֶן הַאִם יָכְלָן לְמִפְרַקְהוֹן בְּעִידַן בִּישְׁתְהוֹן׃ יג אֲרֵי מִנְיַן קִרְוֵיכוֹן הֲוָאָה דַחֲלָתְכוֹן דְבֵית יְהוּדָה וּמִנְיַן שׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם שַׁוִיתוּן אֱגוֹרִין לִבְהַתָּא וֶאֱגוֹרִין לְאַסָּקָא בוּסְמִין לְבַעֲלָא׃ יד וְאַתְּ לָא תְצַלֵּי עַל עַמָא הָדֵין וְלָא תִתְחַנַן עֲלֵיהוֹן בְּבָעוּ וּבִצְלוּ אֲרֵי לָא רַעֲוָא קֳדָמַי בְּעִידַן דְאַתְּ מְצַלֵּי עֲלֵיהוֹן קֳדָמַי בעידן

ת"א לצאת ממנה. יבמות סג:

מהר"י קרא

כן הפרתם בית ישראל ובית יהודה את בריתי אשר כרתי את אבותיכם: (יא) לכן כה אמר ה' הנני מביא עליהם. על בית ישראל ועל בית יהודה. רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה, אז ילכו: (יב) ערי יהודה ויושבי ירושלים וזעקו אל האלהים אשר הם מקטרים להם: (יג) כי מספר עריך היו אלהיך יהודה. כביכול כאדם המשתק שרואהו שטועה בדבר שאין בו ממש ומשתק בו ואומר לו קרא בקול גדול כי אלהים הוא אף כאן מאחר שמספר עריך כלומר שרבים הם במספר עריך אם הם אלהים הם יקומו ויעזרוכם: (יד) ואתה אל התפלל: (טו) מה לידידי בביתי. כלומר על מה ישא בעדם רנה ותפלה שום

רש"י

לעשות ולא עשו: (יב) ערי יהודה. מערי יהודה: (יד) רנה

מנחת שי

(יב) והלכו ערי יהודה. הה"ו בגעיא בס"ס:

רד"ק

(יד) בעד רעתם. על רעתם וכן בעד השלח יפלו והדומים להם

מצודת ציון

(יד) בעד. בעבור: תשא. ענין הרמת קול: רנה. היא ענין תפלה:

מצודת דוד

הברית כמו בית ישראל כן בית יהודה: (יא) אשר לא יוכלו. ככח הזרוע: וזעקו אלי. להושיע למו: (יב) ערי יהודה. אנשי ערי יהודה: והושע. אבל לא יוכלו להושיע להם בעת בא עליהם הרעה: (יג) מספר. כחשבון מספר הערים כן מספר הפסילים: ומספר. כמספר שוקי ירושלים כמספר הזה עשיתם מזבחות לבושת היא העכו"ם אשר היא לבושת לעובדים על כי לועקים אליה ואינם נענים: (יד) ואתה. לירמיה אמר שאל יתפלל בעדם: כי אינני וגו'. ר"ל אף אם הם עצמם היו קוראים ומתפללים אלי בעבור הרעה הבאה להסירם מעליהם ומבלי תשובה וחרטה על העונות איני שומע להם וכ"ש בהם אינם מתפללים לפני ואיך א"כ אשמע לך מה שאתה

פירוש ע"ט

יְהוּדָה הָאבֶּן פַר שְׁטֶערְט מַיין בְּרִיתוֹת בְּרִית וָואס אִיךְ הָאבּ פַר שְׁנִיטֶן מִיט זַייעֶרִי עֶלְטֶערִין: (יא) לָכֵן דְרוּם כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט הִנְנִי מֵבִיא אֲלֵיהֶם רָעָה נוּן אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגֶן אוֹיף זַיי בֵּייז וָואס זַיי וֶועלֶן נִיט קֶענֶן אַרוֹס גֵיין פוּן אִיר וְזָעֲקוּ אֵלַי אוּנ זַיי וֶועלִין שְׁרַייעֶן צוּ מִיר אוּנ אִיךְ וֶועל נִיט צוּ הֶערִין צוּ זַייעֶר גֶבֶּעט: (יב) וְהָלְכוּ עָרֵי יְהוּדָה אוּנ זַיי וֶועלֶען גֵיין דִיא לַייט פוּן דִיא שְׁטֶעט פוּן יְהוּדָה אוּנ דִיא זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם וְזָעֲקוּ אֶל הָאֱלֹהִים אוּנ וֶועלִין שְׁרַייעֶן צוּ דִיא אָפּ גֶעטֶער וָואס זַיי רֶעמְפִּין צוּ זַיי וְהוֹשֵׁעַ לֹא יוֹשִׁיעוּ אוּנ הֶעלְפֶן וֶועלֶן דִי אָפּ גֶעטֶר נִיט קֶענִי, הֶעלְפֶן צוּ זַיי אִין דֶר צַייט וָוס עֶס וֶועט זַיי בֵּייז זַיין: (יג) כִּי מִסְפַּר עָרֶיךָ הָיוּ אֱלֹהֶיךָ יְהוּדָה דֶען אַזוֹ פִיל וִוי דִי צָאל אִיז פוּן דַיינֶע שְׁטֶעט אַזוֹ פִיל זֶענֶן גִוֶועְן דַיינֶע אָפּ גֶעטֶער דוּ יְהוּדָה וּמִסְפַּר חֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם אוּנ אַזוֹ פִיל וִויא דִיא צָאל אִיז פוּן דִי מַארְקְן פוּן יְרוּשָׁלַיִם אַזוֹ פִיל הָאט אִיר גְמַאכְט מִזְבְּחוֹת צוּ דֶעם שֶׁענְדְלִיכֶן הַיידֶינִשֶׁע גֶעצֶן דִינְסְט מִזְבְּחוֹת לְקַטֵּר לַבָּעַל אוּנ מִזְבְּחוֹת הָט אִיר גְמַאכְט צוּ רֶעמְפֶּן צוּם אָפּ גָאט בַּעַל: (יד) (דָאס זָאגְט גָאט צוּם נָבִיא) וְאַתָּה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם הַזֶּה אוּנ דוּ זָאלְסְט נִיט בֶּעטִין פוּן וֶועגֶן דֶעם דָאזִיגֶען פָאלְק וְאַל תִּשָּׂא בַּעֲדָם רִנָּה וּתְפִלָּה אוּנ זָאלְסְט נִיט אוֹיף הֵייבֶּן

רָעָתֵם׃ טו מֶה לִידִידִי בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ הַמְזִמָּתָה הָרַבִּים וּבְשַׂר־קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלָיִךְ כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי׃ טז זַיִת רַעֲנָן יְפֵה פְרִי־תֹאַר קָרָא יְהוָה שְׁמֵךְ לְקוֹל

ת״א מה לידידי. מנחות נג: זית רענן. ברכות נז מנחות נג:

תרגום

בעידן בישתהון: טו מה לעמא דהוה חביב קדמי שבקו פולחן בית מקדשי עבדו עצה לחטאין סגיאין מערבין בשר שקוצין עם בשר קודשא יגלון מניך מן קדם בשתיך בכן דויתא תקיפא: טז הא כאילן זיתא דשפיר בריויה ויאי בחזויה וסוכיה מטלן באילניא כן רבי יי שמיך

רש״י

תפלה. בבעו ובללו: (טו) מה לידידי בביתי. מה לעם סגולתי לבא עוד בביתי: עשותה המזמתה. לעשות היא מזמת עצת הטאים שלה: הרבים. בבהם: ובשר קודש יעברו מעליך. אף המילה בטלו מבברם שעל ידה הי׳ מקודשים לי: כי רעתכי אז תעלוזי. כשאת׳ עוברין פרי תאר קרא ה׳ שמך. ל׳ שעבר כשהייתם מקיימין את התורה הייתם דומין לזית רענן שצילו נאה ופריו הדור ועכשיו כשאתם

מהר״י קרא

אוהב שלי והם עוברים על מה שכתוב בתורה כמו שמספר והולך: (טו) עשותה המזמתה. כלומר חושבין מחשבות און ועושין אותם: ובשר קודש יעברו מעליך. שפרקו ברית מילה מעליהם ולא עוד אלא שכל אחד ואחד מהן שמח באיד חבירו שנאמר: כי רעתכי אז תעלזי. ומאחר שעושין את כל אלה מה לידידי בביתי. על מה יבא שום ידיד שיש לי להתפלל בביתי בעד העם הזה ולישא בעדם רנה ותפלה: (טז) זית רענן יפת

רד״ק

רבים: (טו) מה לידידי בב תי. אמר הנביא מה לידידי בביתי קרא האל ידידי לפי שהוא היה מאוהבי האל אמר מה לו עוד בביתי ר״ל בבית המקדש כלומר להשרות שכינתו שם: עשותה המזמתה הרבים. בעשות כנסת ישראל התועבה את רבים כלומר עם אלהים אחרים כמו שאמר למעלה כי מספר עריך היו אלהיך יהודה וכיון שהיא הניחה אל אחד ועשתה מזמה את הרבים ועבדה אותם מה לי לידידי בביתי ואמר בביתי כמו שאמר לידידי כי ידיד הנביא הוא ולא ידידם וכן בית המקדש בית הנביא הוא ולא ביתם: ובשר קדש יעברו מעליך. הזור לכנסת ישראל ואומר לה את מקרבת קרבנות לרבים שהם אלהים אחרי׳ ובשר קדש בשר מזבח ה׳ שהוא קדש אותן קרבנות הקדש עוברים מעליך כאילו אינם מוטלים עליך לעשותם: כי רעתיכי אז תעלוזי. ולא שיש לך בושת ורוע לב מזה כי בעת שתעשי הרעות אז תעלוזי ותשמחי וי״מ ובשר קדש כמו ואנשי קדש וכמו יבא כל בשר להשתחות שפירושו בני אדם כלומר החסידים אנשי קדש עברו מעליך לפיכך את עושה הרעות: המזמתה. הכפל לחזק הענין וכן ישועתה עזרתה: רעתיכי. היו״ד נוספת כיו״ד נעוריכי התלואיכי וי״ת הפסוק כן מה לעמא דהוה חביב וגו׳ כבעמוד. ובמדרש בשעה שחרב בית המקדש מצאו הקב״ה לאברהם עומד בבית המקדש ואמר לו מה לידידי בביתי אמר לו על עסקי בני באתי אמר לו בניך חטאו וגלו אמר לו ושמא בשוגג חטאו אמר לו עשותה המזמתה אמר לו שמא מעוטם חטאו אמר לו הרבים אמר לו היה לך לזכור בשר המילה אמר לו ובשר קדש יעברו מעליך אמר לו שמא אם המתנת להם היו חוזרים בתשובה אמר לו כי רעתיכי אז תעלוזי אמר לו שמא חס ושלום אין להם תקנה אמר לו זית רענן וגו׳: (טז) זית רענן. המשילה לזית לפי שהוא רענן כל זמן וכל ימות השנה עליו לחים: יפה פרי תאר. פי׳ יפה פרי ויפה תאר ויפה שזכר עומד במקום שנים ר״ל שפריו יפה ותארו יפה אמר לכנסת ישראל מתחלה קרא ה׳ שמך זית רענן כשהיית עושה רצונו היית כמו זית רענן לא

מנחת שי

(טז) שמך. י״ס שכתוב בהם שְׁמֵךְ ובטלים במיעוטן: המולה. נכתב בוא״ו עם דגש הלמ״ד רד״ק בפי׳ ובספרים אבל קול המולה כקול מחנה דרים יחזקאל בלא וא״ו. וכן במסורת המולה ב׳ א׳ מלא וא׳ חסר:

מצודת דוד

מתפלל עליהם: (טו) מה לידידי בביתי. ישראל שהיו מקדם עם סגולתי מה להם לבא בבית המקדש ולעבוד במה המזמות הרבים מאד: ובשר קדש. ר״ל הקרבנות שאתה מקריב שמה יעברו ממך כי אינני חפץ בהם: כי רעתכי. בעת תעשו הרעות אז תשמחו ולא תדאג עליהם ומה לי א״כ בהקרבנות ולמ׳ הבואו לבית המקדש:
(טז) זית רענן. אל מול המקדש אמר הנה מאז קרא ה׳ שמך זית רענן שהוא אילן מפואר: יפה. כן נמלא היופי של פרי בעל חואר

מצודת ציון

(טו) לידידי. אהובי: המזמתה. ענין מעשה רע כמו זמה היא (ויקרא יח): רעתכי. מל׳ רעה: תעלוזי. ענין שמחה כמו יעלזו חסידים (תהלים קמ״ט): (טז) רענן. לטוב ומלוהלח כמו דשנים ורעננים יהיו (שם צ״ב): תואר. מהודר: המולה. ענין המיית

פירוש ע״ט

פון זייערט וועגן איין יוכצונג אונ איין גבעט כי אינני שמע וארום איך וועל ניט צו הערין צו זייא אין דער צייט וואס זיי וועלן רופן צו מיר פון וועגן זייער שלעכטס ווען עס וועט זייא שלעכט זיין: (טו) (זאגט גאט) מה לידידי בביתי וואס איז צוא מיין גיליבט פאלק ישראל צו קומן איז מיין הויז עשותה המזמתה צוא טאן אירע בייזע מחשבות הרבים דיא גרויסע אונ חשובה לייט וואס זענין צווישן זיי טוען דיא בייזע מחשבות ובשר קודש יעברו מעליך אונ דאס הייליג פלייש האבן זיי גימאכט איבער פארן פון אפ דיר כלומר די מילה כי רעתכי אז תעלוזי דען ווען דוא טוסט בייז דענסט מאל טוסטו דיך פרייען: (טז) זית רענן אזו וויא איין צווייג האפטיגער אייל בוים וואס זיין פרי איז שיין אן צו זעהן אונ ער האט איין שיין גישטאלט איז ער דאך זייער חשוב קרא ה׳ שמך אזו האט גאט חשוב גימאכט דיין נאמן

לקוטי יקרים

(טו) מה לידידי בביתי וגו׳. דער מדרש זאגט ווען דער בית המקדש איז חרב גיווארין איז געקומען אברהם אבינו אין בית המקדש אונ האט געוויינט אונ האט געריסען די האר פון זיין קאפ אונ פון זיין בארד אונ האט גישלאגין מיט די הענט זיין פנים אונ האט געריסען זיינע קליידער אונ האט געלייגט אש אויף זיין קאפ. אונ ער איז געגאנגען אין בית המקדש אונ האט געקלאגט אונ האט געשריגען אונ האט גיזאגט פר הקב״ה פר וואס בין איך אנדערש אונ ערגער פון אלע פעלקער. וויא דיא מלאכים האבין גיזעהן אברהם ווייגט האבין זיי אויך געקלאגט אויף דעם חורבן בית המקדש אונ זיי האבין גיזאגט פר הקב״ה אברהם וואס ער איז דיין געליבטער איז געקומען אין בית המקדש אונ קלאגט אונ וויינט אונ דוא זעהסט גאר ניט אים צוא טרייסטין. האט הקב״ה גיזאגט צו די מלאכים פון דיא צייט וואס אברהם איז אוועק גיגאנגען פון דער וועלט אין גן עדן איז ער ניט געקומען אין בית המקדש אונ איצט איז ער געקומען מה לידידי בביתי. ווי קומט מיין פריינד אין מיין שטוב. אין בית המקדש. האט

לְקוֹל ׀ הֲמוּלָּה גְדֹלָה הִצִּית אֵשׁ עָלֶיהָ
וְרָעוּ דָּלִיּוֹתָיו: יז וַיהוָה צְבָאוֹת הַנּוֹטֵעַ
אוֹתָךְ דִּבֶּר עָלַיִךְ רָעָה בִּגְלַל רָעַת בֵּית־
יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה אֲשֶׁר עָשׂוּ לָהֶם
לְהַכְעִסֵנִי לְקַטֵּר לַבָּעַל: יח וַיהוָה
הודיעני

ת"א לקול המולה. (תענית כח): דגש אחר שורק

בְּעַמְמַיָא וּכְדוּ דַעֲבַרְתְּ עַל אוֹרַיְתָא מַשְׁרְיַת עַמְמִין דְתַקִיפִין כְּאֶשָׁתָא יֵיתוּן עֲלָךְ וְיִתְחַבְּרוּן לְהוֹן סוּמְכְוָן: יז וַיָי צְבָאוֹת דְקַיֵם יָתִיךְ גְזַר לְאַיְתָאָה עֲלָךְ בִּישָׁא בְּדִיל חוֹבֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה דַעֲבַדוּ לְהוֹן לְאַרְגָזָא קֳדָמַי לְאַסָקָא בּוּסְמִין לְבַעְלָא: יח וַיָי אַלְפַנִי ואליפיה:

מהר"י קרא

עוברין את הורתי הריני עושה לכם כמו שעושין לאילן שפוסק מלעשות פירות שאין בעליו נהנין כמנו מה עושין לו משברין דליותיו לצורך האש. כמו כן אני עושה לכם: לקול המולה גדולה. הריני מכריז לקול שאון ממלכות שיהיו נאספין עליכם ויציתו בכם את האש: קול המולה. פת' קול שאון המון. כמו קול המולה כקול מחנה: ורעו. לשון שבירה כמו תרועם בשבט ברזל: דליותיו. ברני"ש בלע"ז: (יז) וה' צבאות הנוטע אותך. כביכול כאדם שנוטע אילן וימים רבים יתן פריו וכל זמן שיתן פריו חביב לבעליו ומשפוסק מלעשות פרי הוא נותן לב לקוצו אף אתם בתחילה נטע אתכם הקב"ה נטיעה בארץ עד שלא תנהגו טבנו לעולם ומשעשיתם הרע בעיניו נתן לב לעקור אותה נטיעה שנמשלת לשעבר זית רענן יפה פרי תואר: (יח) וה' הודיעני. שרוצה לעקור אותה נטיעה: ואדעה. פתרונו

רש"י

עבירה אתם נמחים: (טז) לקול המולה. ל' שאון עם רב שיבא עליהם: ורעו דליותיו. ורצצו את ענפיו: (יח) וה' הודיעני. כך אמר הנביא הקב"ה הודיעני את

רד"ק

יבול עלהו ר"ל שההצלחה היתה תמידה עמך ואת היית עושה מעשים טובים ויפים דומים לפרי זית אשר בדשנו והוא שמנו יכבדו אלהים ואנשים: לקול המולה גדולה. ועתה גרמו עליך עוניך להביא גוים רבים ישמעו קול המולתם שהיא גדולה ועל ידם הצית אש עליה כאילו אמר עליך כי כן דרך המקרא לדבר בפסוק אחד לנכח ושלא לנכח כמו שמעו עמים כולם כי יבשו מאלים אשר חמדתם וה' הודיעני אז הראיתני והדומים להם רבים: ורעו דליותיו. ואותם הגוים ישברו דליות הזית שהיית נמשלת בו. ואדוני אבי ז"ל פירש עליה כמו עלת זית ר"ל הצית אש בעליה פי' בעלי הזית שהיו רעננים ולחים עתה יצית אש בהם וכנה הזית בל' נקבה ואף על פי שהוא ל' זכר כמ"ש רענן דליותיו והנה מצאנו גפן בל' זכר גפן בוקק ומצאנוהו בל' נקבה לגפן אדרת כן יהיה זית כמוהו ועוד לפי שהמשיל בו כנסת ישראל שהוא בל' נקבה זכר הזית שהוא משל לה גם בן בל' נקבה כאילו זכר הכנסה ואחר כך שב לדבר בלשון זכר בל' עצמו ואמר דליותיו: המולה כתיב בו' עם הדגש וכמוהו מעטים נמצאו באותיות אהו"י עם הדגש וזכרנום בספר מכלל מחלק הדקדוק ממנו ופי' המולה כמו מלה כמו אין מלה בלשוני וכן קול המלה כקול מחנה ופי' הצית הבעיר כמו ויצת אש בציון והדומים לו ורעו פי' וישברו כמו ירעוך קדקד ורעו את ארץ אשור בפתחיה: דליותיו. פי' ענפיו וקראו בזה הל' ר"ל בל' ארוממך ה' כי דליתני שפירושו רוממתני וזכר הענפים הנה בזה הל' ר"ל שאפי' הענפים הרמים ישברו והוא משל על ירושלים ובית המקדש וי"ת הפסוק כן הא כאילן זיתא וגו' כבעמוד: (יז) וה' צבאות הנוטע אותך. לפי שהמשילה לזית אמר עליה ל' נטיעה כלומר שהשכינך בארץ טובה כמו שעשה לך טובה בעשותת טובה כן דבר עתה עליך על ידי הנביאים שעתיד לבא אליך בגלל רעת בית ישראל ובית יהודה על בית ישראל דבר רעה ובאה להם ועליך גם כן דבר רעה ותבא לך: (יח) וה' הודיעני. פי' אאז"ל הודיעני שהיו חושבים להאכילני

מצודת ציון

וכן קול המולה (יחזקאל א'): הצית. מל' הלהב והבערה: ורעו. ענין שבירה כמו ירעוך קדקד (לעיל ב'): דליותיו. ענפים גדולים כמו לפנות דליותיו אליו (יחזקאל י"ז): (יז) בגלל. בעבור

מצודת דוד

מהודר: לקול המולה. הגל עתה לעת בוא קול המיה גדולה של חיל הכשדים הבאים למלחמה אז הקב"ה בעצמו יהיה המלית והמבעיר אש עליה וישברו ענפיו ולפי שהמשילו לזית אמר ל' הנופל באילן: (יז) הנוטע אותך. הבונה הבית והשכין בה שכינתו הוא גזר הרעה ולא באה בכח הזרוע של הכשדים (ועל כי המשילו לזית אמר לשון נטיעה הנופל באילן): רעת. היא הבעל: עשו להם. עמו נעלמם למען הכעיסני לקטר לבעל: (יח) וה' הודיעני. ס' הודיע לי הרעה הבאה לכן ידעתיו: אז. כשהודיע לי הרעה אז

לקוטי יקרים

אברהם גיזאגט צו הקב"ה פאר וואס האסטו פאר טריבען מיינע קינדער צווישען די פעלקער אונ פיל פון זיי האט מען גיהרגת אונ דעם בית המקדש האסטו חרב גימאכט. האט הקב"ה גיזאגט צו אברהם דיינע קינדער האבין גיזינדיגט. עשותה המזמתה. אונ האבין גיטאהן דיא עבירות בפרהסיא ווי האבין גיוואקסט אז זייא זינדיגען) הרבים אונ פיל פון זיי האבין גיזינדיגט. ובשר קודש יעברו מעליך. דאס מיינט מען זייא האבין ניט גימאלה זייערע קינדער. רעתכי אז תעלוזי. זייא האבין קיין חרטה אויף זייערי זינד. זיי זענען גאר פרייליך גיוועזן ווען זיי האבין גיזינדיגט. גאר פון דעסטוועגין זענען ניט די יודין פר לארין אין גלות. זיי זענען זית רענן. ווי א אייל בירט. אזו ווי א אייל בירט מוז מען שמייסין אונ נאך דעם ניבט מען ארום פון אים די בוימאייל צום לייכטין. די יודין מוזין אויך פריער גישמייסין ווערין אונ טוהען תשובה נאך דעם בעלייכטין זייא אויף דער וועלט:

פירוש ע"ט

דו ישראל צווישען די אומות דם איז גיוועזן אז דוא ישראל ביסט פרום גיוועזן אבער אז דו האסט עובר גיוועזן אויף גאטס תורה האבן דיינע זינד גורם גיוועזן לקול המולה גדולה צוא איין גרוים ברומענדיג קול כלומר דאס איין גרוים חיל איז גיקומען אויף דיר הצית אש עליה אונ דורך דעם חיל האט גאט אן גיצונדען איין פייער אויף די ישראל ורעו דליותיו אונ זיי האבן צו שטויסן די גרוסע צווייגן פון דעם בוים אונ ווייל ער גלייבט די ישראל צו איין בוים דרום רעט ער דעם לשון וואס עס שיקט זיך צו ריידן ביא איין בוים: (יז) וה' צבאות הנוטע אותך אונ גאט דער האר איבר אלע חיילות וואס האט דיך גפלאנצט דר האט גירעט אויף דיר ישראל בייז בגלל רעת בית ישראל פון וועגען דעם בייז פון דעם הויז גיזינד פון דיא ישראל אונ דאס הויז גיזינד פון יהודה אשר עשו להם להכעיסני וואס זיי האבן גמאכט צו זיך אפ געטער צו דער

הודיעני ואדעה אז הראיתני
מעלליהם: יט ואני ככבש אלוף יובל
לטבוח ולא ידעתי כי עלי ׀ חשבו
מחשבות נשחיתה עץ בלחמו
ונכרתנו מארץ חיים ושמו לא יזכר
עוד: כ ויהוה צבאות שפט צדק בחן
כליות ולב אראה נקמתך מהם כי

תרגום

ואליפית בכן אחזיתני
עובדיהון: יט ואנא
כאימר בחיר
דלנכסתא מתובל ולא
ידעית א י עלי חשיבו
עשתונין בישין אמרין
נרמי סמא דמותא
במיכליה ונשיציניה
מארעא דישראל ושמיה
לא ידכר עוד: כ ויי
צבאות דיין קשוט גלין
קדמוהי כולין ולב אחזי
פורענות דינך מנהון

ת"א ככבש אלוף. עקרים מ"ד פט"ו:

רש"י

פורענותם: (יט) ואני ככבש אלוף. חבר יובל לטבוח: יובל. יובא. לפי שאני מודיעם הרעה הם אומרים להרגני. ככבש אלוף דונש ויהודה בן קוריש פתרוהו ככבש ופר חבר יובל לטבח ואלוף כמו שגר אלפיך (דברים כ"ח) ואף על פי שלא נאמר ואלוף יש לנו כיוצא בו שמש ירח עמד זבולה (חבקוק ג') כסוס עגור כן אצפצף (ישעיה ל"ח) ומנחם פתר ככבש אלוף כבש גדול (עיין בתהלים נ"ה בפרש"י) ויונתן מסייעו שתירגם כאימר בחיר: נשחיתה עץ בלחמו. נרמי סמא דמותא במיכליה: (כ) אראה נקמתך מהם.

מהר"י קרא

משידעת שהוא רוצה לעקרה [באותה שנה הודיעני מפני מה הוא רוצה לעוקרה] כשם שהוא מפירש בענין בגלל רעת בית ישראל ובית יהודה וזה הוא: אז הראיתני מעלליהם. וכל כך כדי שלא אריב כנגד מידת הדין: (יט) ואני ככבש אלוף. פתר בו מנחם ככבש שלומד להובילו לבית המטבחים ופתר אלוף לשון לימוד כמו אאלפך חכמה. ודונש השיבו היכן ראית מימיך שילמד איש שורו ואיש שיהו לילך לבית הטבחים אלא פת' אלוף לשון שור כמו שגר אלפיך אם תאמר אם כן היה למקרא לומר ואני ככבש ואלוף יש לך הרבה תיבות במקרא שחסירין ו' ופתרונו כאילו כתובין ו' כמו כסים עגור כן אצפצף שפתרונו כסים ועגור ורבים כיוצא בו במקרא. וכן אמר ירמיה אני בהוטי הלכתי ככבש ושור זה שמוליכין אותו לטבח והוא אינו מכיר שלטבח הוא יובל שם כן לא ידעתי שגם עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו. ת"י אמרין איתו ונרמא סמא דמותא במיכליה:

רד"ק

סם המות כמו שאמר בפסוק שאחר זה אמר הודיעני נא ואדעה אז ידעתי כי לא הייתי יודע כי לא היה עולה על לבי כי אני לא הרעותי להם אם אני מוכיח אותם לטובת' אני עושה: אז הראיתני מעלליהם. כי בזה הראיתני מעלליהם הרעי' אם לי היו רוצי' לעשות כן ק"ו לאחרים ואמר הודיעני ואמר הראיתני שלא לנכח ולנכח כאחד וכמוהו רבים במקרא כמו שכתבנו למעלה: (יט) ואני ככבש אלוף. כמו ואלוף חסר ו' החבור וכן שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם ואלוף הוא שור כמו אלופינו מסובלי' וכן במשקל אחר שגר אלפיך וי"ת כאימר בחיר פי' אלוף תאר לכבש שהיה נבחר כמו אלוף תימן אמר הנביא אני הייתי עמהם קודם שהודיעני האל זה כמו הכבש או השור שיובילו אותו לבית הטבחיים לטבח אותו והוא כשמוליכין אותו אינו יודע כי לשוחטו מוליכין אותו כן אני היו מוליכין אותי קרובי ומיודעי לאכול עמהם לא הייתי יודע כי להמיתני מוליכין אותי והנה אם לא הודיעני האל היו ממיתים אותי ומה היו חושבים עלי ואומרים נשחיתה עץ בלחמו ופי' כתרגום נרמי סמא דמותא במיכליה ואמר נשחיתה במקום נשימה כי התשומה הזאת היתה השחתה. ועץ פי' עץ מות כלומר עץ שהוא סם המות וכן ויורהו ה' עץ אמרו ז"ל הוא עץ מר והיה נס בתוך נס: בלחמו. במאכלו כי לחם כלל לכל מאכל: מארץ חיים. כן העה"ז וי"ת מארעא דישראל: לא יזכר עוד. פירש בחיים וכפל הענין במ"ש: (כ) וה' צבאות שופט צדק. שפטני מהם כי אתה שופט בצדק: בוחן כליות ולב. כי אתה בחנת לבם וכליות' והודעתני מחשבותם כדי שאשמר מהם:

מצודת דוד

גילה לי מעשיהם אשר לא טובים ובגמול תבא הרעה: (יט) ואני. ר"ל לא ידעתי אני הולך לנבאות עליהם הרעה כי יד ה' היתה חזקה עלי ללכת אליהם ולנבאות והני ככבש ואלוף אשר כל אחד מהם יובא לטבוח שלא ירגישו כי אין הסלי לנבאות עליהם רעה: ולא ידעתי. ולא ידע מה פעמי בזה אשר המה חשבו עלי מחשבות רעות והומרי' נשחית מאכלו בעץ המיתה ר"ל נשים סם המות במאכלו ובזה נכריתו אותו מארץ חיים כי ימות ויוקנו ולא יזכר עוד בעולם: (כ) וה' צבאות.

מצודת ציון

כמו כי בגלל הדבר הזה (דברים טו): (יח) מעלליהם. מעשיהם: (יט) אלוף. כמו ואלוף ותחסר הוי"ו והוא הפר כמו שגר אלפיך (דברים ז'): יובל. יובא כמו יובל שי (ישעיה י"ח): לטבוח. לשחוט: עץ בלחמו. כמו כען לחמו ועץ מין עץ שהיה סם המות ועליו נאמר ויורהו ה' עץ (שמות ט"ו) והיה סם בתוך כם כמ"ש רז"ל: בלחמו. כל מין מאכל קרוי בשם לחם: (כ) בוחן. מל' בחינה ונסיון: כליות. בשם מקום העצה: גליתי. מל' גלוי:

פירוש ע"ט

דר צערנען מיך גאט לקשר לבעל צו דערמפן צו דעם אפ גאט בעל: (יח) (זאגט ירמיהו) וה' הודיעני ואדעה און גאט הט מיר מודיע געוועזן זייער פורעניות און דרום ווייס איך עס אז הראיתני מעלליהם און דענסט מאל האסטו נאך מיר געוויזען זייערי מעשים פאר וואס דוא ווילסט זיי שטראפען: (יט) ואני ככבש אלוף יובל לטבוח און איך בין אזוי ווי איין פעטע שאף דם זיא ווערט געבראכט צום קולן ואזו האבען זייא מיך געוואלט הארגינען ווייל איך האב זיי געזאגט דאס פורעניות פון גאטס וועגען ולא ידעתי כי עלי חשבו מחשבות און איך האב ניט געוויסט דאס זייא האבען געטראכט אויף מיר שלעכטע מחשבות זיי האבען געזאגט נשחיתה עץ בלחמו לאמיר פאר דארבען מיט האלץ פון סם המות זיין שפייז ונכרתנו מארץ חיים און לאמיר אים פאר שניידען פון דעם לעבעדיגען לאנד ושמו לא יזכר עוד און זיין נאמען זאל ניט גדאכט ווערען נאך: (כ) וה' צבאות שפט צדק בחן כליות ולב און דו גאט וואס דו ביסט איין האר איבער אלע

חיילות

אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי׃ כא לָכֵן כֹּה־
אָמַר יְהוָה עַל־אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת
הַמְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשְׁךָ לֵאמֹר לֹא
תִנָּבֵא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא תָמוּת בְּיָדֵנוּ׃
כב לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי
פֹקֵד עֲלֵיהֶם הַבַּחוּרִים יָמֻתוּ בַחֶרֶב
בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יָמֻתוּ בָּרָעָב׃
כג וּשְׁאֵרִית לֹא תִהְיֶה לָהֶם כִּי־אָבִיא
רָעָה אֶל־אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת שְׁנַת פְּקֻדָּתָם׃

תרגום

אֲרֵי קֳדָמָךְ אֲמֵרִית יַת
עָלְבָנִי׃ כא בְּכֵן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ עַל אֱנָשֵׁי
דְבָעַן לְמִקְטְלָךְ דְאָמְרִין
לָא תִתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ
וְלָא תְמוּת בִּידָנָא׃
כב בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת הָאֲנָא מַסְעַר
עֲלֵיהוֹן עוּלֵימֵיהוֹן
יִתְקַטְלוּן בְּחַרְבָּא
בְּנֵיהוֹן וּבְנָתֵיהוֹן יְמוּתוּן
בְּכַפְנָא׃ כג וּשְׁאָרָא לָא
יְהֵי לְהוֹן אֲרֵי אַיְתֵי
בִּישְׁתָא עַל אֱנָשֵׁי
עֲנָתוֹת שְׁנַת סוֹעֲרַן
חוֹבֵיהוֹן

רש"י

את אנשי ענתות היה מקלל: (כג) אל אנשי ענתות. כמו על אנשי ענתות:

מנחת שי

(כב) ובנותיהם. מתחלפת חסר וא"ו בתר נו"ן:

רד"ק

אראה נקמתך. כלומר שלא אמות עד שאראה שתקח נקמתך
מהם: כי אליך גליתי את ריבי. אין לי אח וקרוב לגלות את
ריבי כי הם חשבו להמיתני: אליך גליתי את ריבי. ואתה תקח משפטי מהם ובאמרו גליתי דברה תורה כלשון בני אדם כי
גלוי וידוע לפניו וכת"י גליתי אמרית: (כא) לכן. ולא תמות בידינו. ואיך אמר ירמיהו וה' הודיעני והרי היו אומרים לו על
פניו כי ימיתוהו אם יתנבא אלא שירמיהו לא היה חושש למה שהיו אומרי' בפניו כי חשב כי זה דרך הפחד והגזים כי לא
יתכן שימתוהו בגלוי ולא היה מפחד מזה אך שימתוהו בסתר על ידי סם זה היה יכול להיות כי היה דבר שלא היה נודע כי
יש סם שמאכיל אותו שלא ימות מיד אלא עד שמנה או עשרה ימים ואם ימות על הדרך הזה לא היו אומרים כי על ידי סם
המות מת: (כב) לכן כה אמר ה'. הבחורים ימותו בחרב. הבחורים שיבטחו בגבורתם ויצאו להלחם ימותו בחרב: בניהם
ובנותיה' ימותו ברעב. בעיר וזכר הבנים ולא האבות כי האבות אם ישיגו דבר מאכל יאכלו הם כי חייהם קודמי' לחיי בניהם
ולא עוד אלא שיאכלו בשר בניהם ובנותיהם מפני הרעב: (כג) ושארית. אנשי ענתות ילקו יותר משאר ישראל לפי
שהיה להם להחזיק יד ירמיהו שהם קרוביו ובני עירו והם היו אומרי' להמיתו אם ינבא בשם ה': שנת פקדתם. שנת החרבן
שהיתה שנת תשע עשרה לנבוכדנאצר שפקד האל עליהם את עונם וחרבה הארץ וגלו הנשארי' מן החרב ומן הרעב ואמר
כי אנשי ענתות לא תהי' להם שארית ואף על פי שנגזרה עליהם גזרה שלא תהיה להם שארית בעת שחלה עליה' הגזרת
ולכדו האויבי' את העיר עשו תשובה והיתה להם שארית וכן מצאני בשוב גלות בבל אנשי ענתות מאה ועשרים

מצודת ציון

(כב) פוקד. ענין זכרון: (כג) ושארית. ענין שיור:

מצודת דוד

אבל אתה ה' צבאות הלא אתה שופט צדק ובוחן לדעת מחשבות
כליות ולב ותדע שאין שמחה בלבי בהנקמות להם הרעה: אראה.
לכן אראה הנקמה שתקח מהם: כי אליך. לכן אליך אני מגלה את הריב שיש לי עמהם אבל לא הוכחתים ע"ז להודיעך שאני יודע
מחשבותם: (כא) המבקשים. אשר הם מבקשים לקחת את נפשך: לאמר. אשר אומרים לך לא תנבא בשם ה' ואז לא תמות בידינו:
(כב) פוקד. אזכור עליהם עונם להשיב גמול: הבחורים. ההולכי' במלחמה: בניהם. הקטנים: (כג) שנת פקודתם. השנה אשר
אזכור עליהם עונם להשיב גמול:

פירוש ע"ט

חַיָילוֹת אוּנ מִשְׁפָּטִים מִיט גִירֶעכְטִיקַייט אוּנ
פְּרוּבְסְט דִיא נִירִין אוּנ דָאס הַארְץ (בֶּעט אִיךְ דִיךְ)
אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם לָאמִיר זֶעהִין דַיין נְקָמָה פוּן זַייא
כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת רִיבִי דֶען צוּ דִיר הָאבּ אִיךְ אַנְפְּלֶעקְט
מַיין קְרִיג (דָאס הָאט עֶר גִשְׁאלְטֶן דִי לַייט פוּן דֶער
שְׁטָאט עֲנָתוֹת וַוייל זַיי הָאבֶּן גִוָואלְט אַרַיין וַוארְפֶן
סַם הַמָּוֶת אִין זַיין עֶסִין)׃ (כא) לָכֵן דְרוּם כֹּה אָמַר ה'
אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט עַל אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת אוֹיף דִי מַאנֶן פוּן
עֲנָתוֹת וָוס זַיי בֶּגֶערִין דַיין לַייבּ לֵאמֹר דָאס זַיי זָאגֶן
צוּ דִיר לֹא תִנָּבֵא בְּשֵׁם ה' דוּא זָאלְסְט אוּנְז נִיט זָאגֶען
קַיין נְבִיאוֹת פוּן גָאטְס נָאמֶען וָועגֶן וְלֹא תָמוּת בְּיָדֵנוּ
דֶען וֶועסְט דוּ נִיט שְׁטַארְבֶּען אִין אוּנְזֶערֶע הֶענְד׃
(כב) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת דְרוּם הָט אַזוֹ גִיזָאגְט גָאט
דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת הִנְנִי פֹקֵד עֲלֵיהֶם נוּן אִיךְ
וֶועל גִידֶענְקֶען זַייעֶר זִינְד אוֹיף זַייא אִיךְ זָאל זַייא
שְׁטְרָאפֶן פַר זַיי הַבַּחוּרִים יָמֻתוּ בַחֶרֶב דִי בַּחוּרִים וֶועלֶן
גִיטַייט וֶוערֶן מִיט דֶער שְׁוֶוערְד בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יָמֻתוּ
בָּרָעָב אוּנ זַייעֶרֶע זִין אוּנ זַייעֶרֶע טֶעכְטֶער וֶועלֶען
שְׁטַארְבֶּן אִין הוּנְגֶר׃ (כג) וּשְׁאֵרִית לֹא תִהְיֶה לָהֶם אוּנ
קַיין אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג וֶועט נִיט זַיין צוּ זַייא כִּי אָבִיא
רָעָה אֶל אַנְשֵׁי עֲנָתוֹת דֶען אִיךְ גָאט וֶועל בְּרֶענְגֶן בַּייז
אוֹיף דִי מַאנֶן פוּן עֲנָתוֹת שְׁנַת פְּקֻדָּתָם אוּנ אֵיין יָאהְר
וָוס זַייעֶרֶע זִינְד וֶועלֶן גִידַאכְט וֶוערֶן פַר מִיר גָאט
אִיךְ זָאל זַייא שְׁטְרָאפֶען פַאר דִי זִינְד׃

יב א צַדִּיק אַתָּה יְהוָה כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ
אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ מַדּוּעַ דֶּרֶךְ
רְשָׁעִים צָלֵחָה שָׁלוּ כָּל־בֹּגְדֵי בָגֶד׃
ב נְטַעְתָּם גַּם־שֹׁרָשׁוּ יֵלְכוּ גַּם־עָשׂוּ
פֶרִי קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק
מִכִּלְיוֹתֵיהֶם׃ ג וְאַתָּה יְהוָה יְדַעְתָּנִי
תראני

ת"א צדיק אתה ה'. סנהדרין לו עקדה שער לו עקרים מ"ד פט"ו:

תרגום

חוֹבֵיהוֹן : א זַכַּאי אַתְּ
יְיָ מִלְמֵידַן לְקֳבֵל
פִּתְגָמָךְ בְּרַם שְׁאֵילַת
דִּינִין אֲנָא שָׁאֵיל מִן
קֳדָמָךְ מָה דֵין אוֹרְחַת
רַשִׁיעַיָּא מַצְלְחָא שְׁלַן
שְׁלֵיוָא כָּל מְשַׁקְרֵי שְׁקָר:
ב קַיֵּמְתִּינוּן אַף תַּקִּיפוּ
עֻתְרוּ אַף קְנוּ נִכְסִין
קָרִיבִין פִּתְגָמֵי אוֹרָיְתָךְ
בְּפוּמְהוֹן וּרְחִיקָא
דַחַלְתָּךְ מִכּוּלְיָתְהוֹן :
ג וְאַתְּ יְיָ כּוּלָּא יָדַיע וּגְלֵי

רש"י

יב (א) צדיק אתה ה' כי אריב אליך. כשאתוכח עמך ידעתי כי תצדק בדבריך אך חפץ אני לדבר משפטים אותך להודיעני דרכך: מדוע דרך רשעים צלחה. סנחת גדולה לנ"כ הרשע ותצליחהו להחריב ביתך. דבר אחר על אנשי ענתות היה צועק וקורא תגר: שלו. ל' שלוה: (ג) ואתה ה' ידעתני. גם על אנשי הענתות

מהר"י קרא

יב (א) צדיק אתה ה' כי אריב אליך. יודע אני שכל משפטיך צדק מה להריב להשיב על משפטיך מאחר שכל משפטיך דיני אמת איני כאדם שרב את יוצרו אלא כאדם אשר יקשה ממנו משפט ושאלו מרבו. וזה הוא: אך משפטי' אדבר אותך. כלומר אל תדינני כמתווכח עם רבו אלא כשואל דין מרבו וכת"י ברם שאילת דינין אנא שאל מן קדמך: מדוע דרך רשעים צלחה. הם רשעי ענתות הנזכרין למעלה: שלו. לשון שלות כמו ישליו אוהביך: (ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם. כתרגומו פתגמי אוריתך בפומהון ורחיקא דחלתך מכוליתהון: (ג) ואתה ה' ידעתני. פתרונו אתה יודע מה הם עושין לי כמו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים שפת'

מנחת שי

יב (ב) גם עשו פרי. הס"א רפה:

רד"ק

ושמונה: (א) צדיק אתה ה' כי אריב אליך. שאריב אליך כלומר שאם אומר שאריב אליך. לא יתכן שאתה צדיק ואין לי לחלוק בזה: אך משפטי' אדבר אותך. אך אדבר עמך כאדם הנשפט על חברו ונושא ונותן בטעות הנידונין כי אני נבוך בזה: מדוע דרך רשעים צלחה. כי היו בישראל רשעי' מצליחין וכת"י זכאי את ה' מלמידן וגו' כבעמוד: (ב) נטעתם. משל על הצלחתם שהיא קיימת והולכת וגדלה ובאמרו נטעתם הראה כי טובת הרשעי' תבא להם מאת האל לא שתהיה להם דרך מקרה וכן אמר בתורה ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו כתרגומו: שרשו. מבנין פעל הכבד אשר על דרך המרובע וכן בל שורש בארץ גזעם: קרוב אתה בפיהם. אם יקראוך בתפלה או יזכרוך בשבועה לשקר הוא כי אתה רחוק מכליותיה' ואינם חושבי' כי בידך טובתם ושאתה המטיב והמריע וי"ת קריבין פתגמי אוריתך וגו' כבעמוד: (ג) ואתה ה' ידעתני תראני. ואתה

מצודת דוד

יב (א) צדיק. אמר הנביא ידעתי ה' שאתה צדיק בדבר אשר אריב אליך אך אדבר עמך דברי ויכוח וכאומר על"ז אתווכח למען דעת את הטעם והסבה לא על היותי מסופק אם צדיק אתה בדינך: מדוע. וזהו דברי מדוע דרך רשעים מצלחת וכל הרשעי' הבוגדים יושבים בשלוה ואמר זה כראותו בנבואה מרבית ממשלת נבוכדנצר: (ב) נטעתם. מיד כשנטעתם נשרש גזעם ר"ל פתאום בא' להם הגדולה: ילכו. והם הולכים ומתפשטים ועושים פירות מלוכות ר"ל בנים ובני בנים יולדים המלוכה והממשלה: קרוב אתה בפיהם. גם כי בפיהם מראים עצמם יראים את האל זהו מן השפה ולחוץ אבל רחוק אתה ממחשבות כליותיהם ולא יאמינו בך באמת: (ג) ידעתני. הלא ידעת אותי ותראה לבי ובחנת אותה אם היא אתך להאמין בך ר"ל

מצודת ציון

יב (א) משפטים. ענין ויכוח: צלחה. מלשון הצלחה: שלו. מל' שלוה: בוגדי בגד. ענין מרוד ומלד: (ב) מכליותיהם.

פירוש ע"ט

יב (א) (זאגט ירמיהו) צַדִּיק אַתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ דוא גאט וועסט גירעכט בלייבען אז איך וועל מיך באווערען מיט דיר (כלומר אז איך וועל איין וויכוח האבען מיט דיר ווייס איך וואל דס דו וועסט גירעכט בלייבען מיט דיינע רייד) אַךְ מִשְׁפָּטִים אֲדַבֵּר אוֹתָךְ נייערט פון דעסט וועגען וועל איך דאך ריידין בווערונג מיט דיר דוא זאלסט מיר זאגן דעם טעם מַדּוּעַ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה ווארום איז דער וועג פון דיא רשעים בגליקט שָׁלוּ כָּל בּוֹגְדֵי בָגֶד זייא זיצען בשלוה אלע דיא וואס פעלטשען פעלטשונג: (ב) נְטַעְתָּם גַּם שֹׁרָשׁוּ דוא האסט זייא גפלאנצט אוך זענן זייא איין גווארצילט גווארן יֵלְכוּ גַּם עָשׂוּ פֶרִי זיי גייען אונ מאכן פירות כלומר זיי קויפן פיל גיטער קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם דו ביסט נאהינט אין זייערי מיילער אונ ביסט ווייט פון זייערע גידיין (כלומר דיין תורה לערנען זייא אונ האבין פאר דיר קיין מורא ניט): (ג) וְאַתָּה ה' יְדַעְתָּנִי אונ דוא גאט קענסט מיך דאך
תראני

משלי חכמים

(א) צַדִּיק אַתָּה ה' כִּי אָרִיב אֵלֶיךָ וגו'. דער ענין איז למשל אקינד איז געקומען פון חדר זייער טרויעריג. מען גיט אים עסין אונ ער וויל ניט עסין. דיא מוטער דער פאטער פרעגין אים פאר וואס ווילסטו ניט עסין. האט ער אנגעהויבין וויינען אונ זאגט דר רבי האט אים גישלאגין. דער פאטער פרעגט אים פר וואס האט דר רבי דיך גישלאגין. האט דס קינד גיזאגט דער רבי האט אונז אלע קינדער אין חדר גיפרעגט אקשיא האבין מיר אלע ניט גיוויסט אתירוץ אויף די קשיא, האט דער רבי קיינם גישלאגין נאר מיך האט ער גישלאגין. האט דר פאטער אנגעהויבין לאכין. דס קינד איז בייז גיווארין אויף דעם פאטער. אונ זאגט צוא אים דו לאכסט אויף מיינע שמערצין. דו האסט אנקמה וואס מען האט מיך גישלאגין. האט דר פאטער גיזאגט ניין מיין קינד. פון דעם שלאגין ווייס איך אז דו ביזט ביי דיין רבי דער בעסטער תלמיד אין חדר. יענע קינדער האט דר רבי ניט גישלאגין ווייל ער ווייס זיי קענען ניט וויסען אתירוץ אויף די קשיא. אבער דו קענסט יא וויסען אז דו זאלסט וועלין. נאר דוא האסט ניט גיוואלט גוט בעטראכטין וואס מען האט דיך גיפרעגט. איז דאך דר רבי גירעכט וואס ער האט דיך גישלאגין. דאס האט גיזאגט דער נביא
תראני

תִּרְאֵנִי וּבָחַנְתָּ לִבִּי אִתָּךְ הַתִּקֵם כְּצֹאן
לְטִבְחָה וְהַקְדִּשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה׃ ד עַד־
מָתַי תֶּאֱבַל הָאָרֶץ וְעֵשֶׂב כָּל־הַשָּׂדֶה
יִיבָשׁ מֵרָעַת יֹשְׁבֵי־בָהּ סָפְתָה בְהֵמוֹת
וָעוֹף כִּי אָמְרוּ לֹא יִרְאֶה אֶת־
אַחֲרִיתֵנוּ׃ ה כִּי אֶת־רַגְלִים ׀ רַצְתָּה

קדמך דאת בחר לבבי , עם ברחלתך רשיעיא אתקנינון כענא לנכסתא וזמנינון ליום קטוליהון: ד עד אימתי תחרוב ארעא ועסבא דכל חקלא ייבש מחובי רשיעיא דיתבין בה סף בעירא ועופא ארי אמרו לא גלי קדמוהי סופנא: ה דנא תיובתא לירמיה נביא על

מהר"י קרא

ידע בצרתם וכן יודע צדיק נפש בהמתו שפתרונו יודע מה היא צריכה ומספיק לה אף כאן ידעתני ידעת בצרות נפשי: תראני. פי' ראה עניי ועמלי: ובחנת לבי אתך. שאיני כמותם שקרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם אלא לבי ופי שוין: התיקם כצאן לטבחה. בת במדה שמדדו לי כענין שנאמר למעלה ואני ככבש אלוף יובל לטבוח: והקדישם ליום הרגה. הזמינם: (ד) עד מתי תאבל הארץ וגו'. פתרונו עד מתי אתה מכלה את שאינן חוטאין בעון החוטאין שבעון אנשי ענתות עתידה הארץ שתחרב ועין השדה יבש וספתה בהמה ועוף מרעת יושבי בה כלה את החוטאין והנח אותן שלא חטאו וכל הענין הזה מלמד קטגוריא על אנשי ענתות: כי אמרו לא יראה את אחריתינו. כך אמרו אנשי ענתות אחרית שהוא מתנבא עלינו ושארית לא תהיה להם תוכחת זו לא תהא בימיו של נביא עד כאן דבריו של ירמיהו ששאל אך משפטים אדבר אותך מכן ואילך תשובה שהשיבו הקב"ה וזו היא תשובתו: (ה) כי את

רש"י

העומדים עלי עזרתני כי אתה ידעתני: התקם כצאן לטבחה. נתקם מן ההוי' למית(דיסטתקחלו"ש בלע"ז) כמו עד התיקנו אותם מן העיר(יהושע ח'):והקדישם.הזמינם: (ד) עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש. עד כאן דברי הנביא ורד"ק מביאתו מרעת יושבי בה ספתה בהמות ועוף: האבל. תחרב: ספתה. (פוניד"א בלע"ז): כי אמרו. יושבי הארץ הזאת: לא יראה את אחריתנו. אין גלוי לפניו מה יהיה בסופינו: (ה) כי את רגלים

מנחת שי

(ד) יושבי בה. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים מארין בו"ד:

רד"ק

ראה אותי במה שאני: ובחנת לבי אתך. בחנת לבי שהוא אתך לא כלבם שאתה רחוק מכליותיהם אם כן למה הם בטוב ואני ברע: התיקם כצאן לטבחה. כמו עד התיקנו אותם מן העיר אמר אלו השלוים הרשעים התיקם ממקום רבצם לרעהם כצאן לטבחה: והקדישם. והזמינם: ליום הרגה. ליום שיהיה בו הרג רב והוא יום התרבן הזמינם לחרב ולא יהיה להם מקום להנצל מן ההרג ואז ידע לעולם כי רשעתם גרמה להם אבל עתה יש מבוכה בהצלחתם:(ד) עד מתי תאבל הארץ. עד מתי יהיה זה שהוקדשו אלה ליום הריגה כשתאבל הארץ והוא יום החרבן: ועשב כל השדה יבש. זה על דרך הפלגה וכן ספתה בהמות ועוף ומפני מה תאבל ותשחת הארץ מרעת יושבי בה כי אמרו הדין נותן שלא ינצלו אלה הרשעים השלוי' מיום הריגה כי הם אומרי' בשלותם לא יראה אחריתנו אם יאמרו להם נביאי האמת האל יביא אחריתכם לרע אע"פ שאתם שלוי' עתה והם אומרי' לא יראה האל אחריתנו כי אינו משגיח בנו ובמעשינו. ואינו יודע מה אחריתנו: ספתה. ענין כליון כמו האף תספה צדיק עם רשע אלא שהוא פעל יוצא וזה בעל עומד והנה שאל ירמיהו על הצלחת הרשעי' ולא השיבו האלוה) כי את רגלים. פי' אאז"ל כי זה הפסוק תשובה שאלתו

מצודת ציון

מל' כליות: (ג) התיקם. ענין העתקה: והקדישם. ענין הזמנה כמו קדשו קהל (יואל ב'): (ד) האבל. ענין השחתה כמו אבלה נבלה הארץ (ישעיה כ"ד): ספתה. ענין כליון כמו הסף הסיפה (לעיל ח'): אחריתנו. מלשון אחרית וסוף: (ה) רצתה. מלשון

מצודת דוד

מכיר אני בעלמי בנגלה כך תעלומות לב וא"כ יודע אתה שרחוק אתה מכליותיהם כי אין דבר נעלם ממך: התיקם. לכן העתיקם מהצלחתם אל השבחה כלאן הזה והזמינם ליום הרגה: (ד) עד מתי זהו תשובת המקום כאומר הלא הוא הוא העומד להיות לשופט מרדות על ישראל להיות בבח אפי כי עד מתי תהיה הארץ כשחתה ועשבה יבשה בשבת רשעת יושבי בה וכלתה בהמה ועוף כי לא תלינה באהלם כנגלו פשעם באומרים בהכי אין רואה אחריתם לדעת מה יהיה בסופם ולהומר וכי כן תהיה הארץ נשחתה עד עולם לכן יבוא נ"כ ויגלה אותם מארצם ויענש מינם וישובו אל ארצם ותהיה הן הכן מגדה כמאז: (ה) כי את רגלים רצתה. לפי שירמיה לא היה עדיין מכיר כפועל מרדית רשעת בני יהודה וירושלים לכן אמר לו

משלי חכמים

פאר הקב"ה ווס דו שלאגסט די יידן אונ שטראפסט זיי. צדיק אתה ה'. ביזטו גירעכט. ווייל זיי האבן גינומען די תורה אונ קענען זיא מקיים זיין אונ ווילען זיא נים מקיים זיין. כי אריב אליך. וועל איך מיך דין קריגען מיט דיר. פר די יודינס וועגן. אך משפטים אדבר אותך. איך וויל נאר וויסן מדוע דרך רשעים צלחה. פר ווס ווגען די רשעים אזו גליקליך. פאר ווס קומט נבוכדנצר זאל זיין אזוי גליקליך. דר תירוץ אויף דיקשיא האט גיזאגט דער נביא ישעיה. נבוכדנצר איז נאר גיוועזן וויא אשטעקין ביי הקב"ה אין האנט מיט אים זאל ער שלאגין דיא יודין. אבער נאך דעם ווען די יודין טוהען תשובה. וועט הקב"ה נעמען אנקמה פין נבוכדנצר ווי זיין סוף איז גיוועזן:

פירוש ע"ט

תראני דוא זעהסט מיך ובחנת לבי אתך אונ פרובסט מיין הארץ אויב עס איז נאנץ מיט דיר (דרום בעט איך דיך דו זאלסט מיר העלפן אנטקעגן די לייט פון ענתות) התקם כצאן לטבחה פאר רוק זיי פון דעם לעבן צום טוט אזוי ווי איין שאף ווערט גיבראכט צום קוילן והקדשם ליום הרגה אונ בריט זייא אן צום טאג פון דער הריגה זייא זאלען גיהרגית ווערען: (ד) (זאגט דער נביא) עד מתי תאבל הארץ ביז ווי לאנג נאך וועט חרוב זיין דם לאנד אונ אלע גראזין פון דעם פעלד וועלן זיין פאר דארט (ענטפערט גאט צום נביא) מרעת ישבי בה פון וועגן דעם בייז פון דיא וואס זיצען אין לאנד ספתה בהמות ועוף עס איז איין גטאן אונ פר לארן גוואר(ע)ן די בהמות אונ די פייגיל כי אמרו לא יראה את אחריתנו דען דיא זיצער פון דעם לאנד האבען גיזאגט גאט זעהט נים אונזער סוף (כלומר עס איז נים גיוויסט פאר אים וואס עס וועט אונז זיין צום סוף): (ה) (זאגט גאט צוא ירמיהו זעה ווס פר איין שלעכטיקייט זיי זענען) כי את רגלים רצתה

ויראה

בעותיה נביא את דמי לגברא דרהט עם רגלאה ולאי ואיכדין את מדמי למרהט כל קביל סוסותא בבקעתא ובארעא שלמא את מתבטח ונפיל ואיכדין את מדמי למעבד כל קביל חיות ברא די ברום ירדנא ואם על טבון דאנא מוטב לנבוכדנאצר מלכא דבבל רגלאה נביא את חזי ומתמיה ומן פון דאחזינך מה דאנא עתיד למעבד לאבהתך צדיקיא דמן עלמא דרהטו כסוסותא למעבד עובדין טבין קדמי ואף אמרית להון דאיתי על בניהון ברכן ונחמן הא כמיא דנחתין שטוף לירדנא: ו ודאת ירמיה בעי עליהון רחמין ארי ית אחך ובית אבוך אף אינון

ויּלאוּך ואיך תתחרה את־הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן: ו כי גם־אחיך ובית־אביך גם־המה בגדו בך גם־

המה

רש"י

רצתה וילאוך. קרוביך הכהני' כמותיך ואנשי עירך באים להורגך: את רגלים. עם רגלים (פיאוני"ש בלע"ז). ואיך תתחרה את הסוסי'. לרוץ את הסוסים כלומר ומה קרוביך הכהנים באים להרגך כל שכן שיקומו להרגך שרי יהודה וזהו קלפי עליהם וזו היא הגלות הגדולה וכן ת"י דנא תיובתא וגו'. ומדרש רבותינו אם על שכר שלא פסיעות שרץ נ"ג לכבודי בימי מרודך בלאדן אתה תמה שהרביתי גדולתו כל כך מה תתמה עוד כשתראה שלום בכר שאשלם לצדיקים שרצו לפני כסוסים: תתחרה. (אטיר"ש בלע"ז): ובארץ שלום אתה בוטח. אם הלאוך: ואיך תעשה בגאון. שרי יהודה. וגאון הירדן משל הוא לפי שהוא מקום אריות ונמרים וכן למדנו יונתן בהרבה מקומות וכאן תירגם ואיכדין את מדמי למעבד לקבל חיות ברא די ברום ירדנא והנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן מ"ט) ת"י בשתי מקומו' כאריא דסליק מרום ירדנא: (ו) קראו אחריך

מהר"י קרא

רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים. דומה אתה לזה שמתפאר לרוץ עם הסוסים ובא רגלי אחד והלאהו במרוצתו וקידמו אמרו לו הרואים אתה היית מתפאר. את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים. אף אתה: בארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן. פי' כשאני שולחך בארץ יהודה ובנימין שהיה לך לבטוח בהן שהרי אחיך אנשי ענתות יושבין עמך אתה מקטרג עליהן שמבקשין את נפשך אם הייתי שולחך בגאון הירדן הם ראובן וגד שישבו להם בעבר הירדן עד שלא גלו כל שכן שהיית מלמד עליהן קטגוריא כמו שמפרש והולך: (ו) כי גם אחיך ובית אביך. בגדו בך. הם אנשי ענתות המבקשים את נפשך: גם המה

רד"ק

שלא יהרהר אחר מדות הקב"ה אמר ועל מה ששאלתני אני מושיבך זה המשל כי אני רואה אותך שרצת עם רגלים כמותך והלאוך כי רצו יותר ממך ולא היה בך יכולת להשיגם והלאוך במרוצתם להשיגם: ואיך תתחרה את הסוסים, ואיך תתערב עם הסוסים לרוץ עמהם וזה פי' המשל הנה אתה בין בני אדם כמותך ואינך יודע דעתם וסודתם שהרי אמרו להאכילך סם המות ולא ידעת ולא הרגשת בהם אם לא הודעתיך ואתה איך תרצה לדעת דעתי וסודותי בהנהגת העולם בהצלחת הרשעים ורעת הצדיקים בעה"ז לפיכך שתוק ואל תהרהר אחר מדותי והוסיף לו עוד על המשל לדבר לו על הענין עצמו וכלל בו מראש הפסוק ענין עצמו ואמר לו אני רואה אותך חלוש ונלאה בשליחותי וצריך שתחזק עצמך ולבך כי אני רואה כי רצת את רגלים כמותך והם אנשי ענתות שהם בני משפחתך ובמדרגה אחת עמך לענין גדולה והם הלאוך והפחידוך להמיתך ואיך תתחרה את הסוסי' כשתלך לירושלי' שהם שרים גדולי' וגם המלך שם איך תתנהג עמם צריך אתה שתתחזק שלא תפחד מהם ותדבר להם שליחותי בלא מורא והוסיף לו עוד ואמר ובארץ שלום אתה בוטח פי' אתה בוטח באנשי ענתות שהיה ראוי שתהיה לך ארץ שלום והיה לך לבטוח בהם שיצילוך מיד המבקשי' להרע לך כי הם קרוביך ובני עירך ומדרך העולם שהקרובי' ובני עיר אחת שנתגדלו ביחד להגן זה על זה ושיאהבו האחד על חברו עד שיתמסרו למות על אהוביה' או קרוביהם ואתה לא תוכל לעשות זה כי הם מערימי' אליך להמיתך: ואיך תעשה בגאון הירדן. כלומר במקום שמתגאין גלי הירדן והוא משל על שרי יהודה וירושלם והמשילו לגאון הירדן לפי שהוא הנהר שבתוך ארץ ישראל כי פרת בבבל ארץ ישראל היא ויתכן לפרשו על נבוכדנאצר שעתיד להעמיד חילותיו בארץ ישראל כעבר לירדן ואמר לו לירמיה ואם אתה מפחד מהם שהם מעמי' איך תעשה במי שהוא דומה לגאון הירדן ויונתן גם כן פי' הפסוק לפי תשובת השאלה מיושב על הענין וכן תרגומו דנא תיובתא לירמיה וגו' כבעמוד: (ו) כי גם. בגדו בך. כי היית בוטח בהם ואמרו להאכילך סם המות:

מצודת דוד

במשל הלא התחלת לרוץ יחד עם אנשים הולכי רגל כמותך והנה הם הלאוך כי נעשית עיף ויגע לרוץ כמוה להם: ואיך תתחרה. איך תתעבר להדמות לרוץ יחד עם רוכבי סוסים ור"ל הלא אנשי ענתות המה קרוביך וכמה מהרעות עשו עמך עד שתפחד מפניהם ומה עוד תראה אם תתחבר עם אנשי ירושלים ושריהם כי אז תכיר ברשעתם כפלים מבני ענתות וכאומר ועל כי גדלה רעתם מהמלך הוא להמשיל את נ"נ לבוא עליהם ולהשחיתם: ובארץ שלום. עתה בא לפרש המשל ואמר בהיותך בארץ שלום בענתות עם קרוביך וכי אתה בוטח בהם שלא יעשו עמך רעה ואיך א"כ תעשה בשחון בגאון הירדן שהוא מעון אריות ור"ל איך תעמוד מול אנשי ירושלים ושריהם: (ו) בגדו בך. והמה לך לאויבים: קראו וגו'. אספו קבוצת אנשים

מצודת ציון

ריצה ורדיפת ההליכה: וילאוך. ענין עייפות כמו ומה הלאתיך (מיכה ו'): תתחרה. ענין הדמות והתערב כמו אל תתחר במרעים (תהלים ל"ז): בגאון. ענין גבהות ורוממות ובאה לומר ככר המעולה הסמוך לירדן עם סיס מקום האריות כמו שנאמר

פירוש ע"ט

ווילאוך דען מיט די פוס גייער ביסטו גילאפן האבן זיי דיך מיד גמאכט צום לופן גליך מיט זייא ואיך תתחרה את הסוסים אונ ווי אזו ווערסטו דיך אן רייצין צו לופן מיט דיא וואס רייטן אויף דיא פערד (כלומר מהדאך דייני קרובים אונ דייני שטעט לייט דס זענן די כהנים פון ענתות האבן דיך גוואלט הרגינן נוייל דו האסט זייא גשטראפט מכל שכן דאס דיא הארן פון יהודה וועלין דיך הרגינן אז דו ווערסט זיי שטראפין) ובארץ שלום אתה בוטח אונ אין דעם לאנד פון שלום וואס דו פר זיכערסט דיך דארטן ודס איז די שטאט ענתות דארטען האבן זיי דיך גיוואלט הרגינין) ואיך תעשה בגאון הירדן אונ ווי אזוי ווערסטו טאן אין דעם הויכן פלאץ וואס ביי דער ירדן איז (דס מיינט ער ירושלים דארטן וועלן די הארין פון יהודה גיווים וועלין הרגינן דיך) ו כי גם אחיך ובית אביך דען אפילו דייני ברידר אונ ביין פאטערס הויז

גזינד

הֵמָּה קָרְאוּ אַחֲרֶיךָ מָלֵא אַל־תַּאֲמֵן
בָּם כִּי־יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת: ז עָזַבְתִּי
אֶת־בֵּיתִי נָטַשְׁתִּי אֶת־נַחֲלָתִי נָתַתִּי
אֶת־יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ:
ח הָיְתָה־לִּי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַיָּעַר נָתְנָה
עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל־כֵּן שְׂנֵאתִיהָ: ט הַעַיִט
צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי הַעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ

תרגום

שַׁקְרוּ בָךְ אַף אִינוּן אֲמָרוּ עֲלָךְ מִלִּין בִּישִׁין לָא תְהֵימַן בְּהוֹן אֲרֵי יֵימְרוּן עֲלָךְ פִּתְגָּמִין תַּקְנִין: ז שְׁבָקִית יַת בֵּית מַקְדְּשִׁי רְטֵישִׁית יַת אַחְסַנְתִּי וּמְסָרִית יַת עַמָּא דַהֲוָה חֲבִיב קֳדָמַי בְּיַד סַנְאוֹהִי: ח הֲוַת קֳדָמַי אַחְסַנְתִּי כְּאַרְיָא בְּחוּרְשָׁא סְלֵיקַת עֲלַי אִתְרְגוּשְׁתַּהּ עַל כֵּן רְחֵיקְתַּהּ: ט כְּעוֹפָא דְמִתְבַּדַּר כֵּן אִתְבַּדְּרַת אַחְסַנְתִּי קֳדָמַי וּכְעוֹפָא

ת"א ידידות נפשי. מנחות נ"ג. נחלתי כאריה. תענית טז זבחים קי"ח (מגלה ע"ב): נתנה עלי. (תענית כ"ה):

מהר"י קרא

קראו אחריך. והרפוך בפה מלא: (ז) עזבתי את ביתי וגו'. עונותיה גרמו לי את כל זה לפי שהיתה לי נחלתי: (ח) כאריה ביער. כאריה בבהמות יער שמשכיל את הכל: נתנה עלי בקולה. רבים עשוקין הזעיקה עלי שצעקת העשוקים שהם עושקים באה עלי על כן שנאתיה: (ט) העיט צבוע נחלתי לי העיט סביב עליה. פת' נחלתי ישראל גרמו בעונם שדומין לי נאספים עליו לאוכלו שבואים אותו: **העיט סביב עליה**. שמא עוף שמים הם אלו הקיילות הגדודים הקלים אשר

רש"י

מלא. קבוצת אנשים: (ז) ידידות נפשי. עם סגולתי: (ח) נתנה עלי בקולה. עלתה לפני צעקת המסית: (ט) העיט צבוע. הה"א תמוהה לכך הוא נקוד פתח הכי הם עוף צבוע מגואל בדם שאחר העופות נאספים עליו. דבר אחר העיט צבוע עוף אחד שהוא צביע וכל העופות

רד"ק

קראו אחריך מלא. קבוץ כלומר התקבצו אחריך ליראך ולבהלך אם תתנבא להם וכן מלא רעים קבוץ רעים שיתקבצו אחרי האריה: אל תאמן בם. אם יקרבוך וידברו אליך טובות אל תאמן בם כי שקר הם דוברי' כי דעתם כדי שתקרב אצלם ותהיה בבתיהם לאכול ולשתות עמהם ודעתם להאכילך או להשקותך סם תמות וי"ת ודאת ירמיה בעי עליהון רחמין וגו' כבעמוד. ורבי' האי פירש מלא מן המלות שכפרשין איתן בהפכן כלומר חסר בכל דבר כמו שאומרים לסמיא סגי נהור. ואדוני אבי ז"ל פי' מלא מן אשר מלאו לבו אומרים עליך שלא בפניך שאין לך שום יראה בעולם שהם אומרי' לך לא תנבא בשם ה' ולא תמות בידינו ואתה מוסיף עוד להנבא ולא תפחד מן המיתה: (ז) עזבתי את ביתי. אמר האל כאדם הנוהם על אבדתו: את ביתי. זה בית המקדש נחלתי זה ישראל כמו שאמר יעקב חבל נחלתו: ידידות נפשי. אהבתיה אהבה עזה ועתה בעונותיה נתתיה בכף אויביה: (ח) היתה. כאריה ביער. כששואג האריה ביער ונותן קולו וישמעו העוברים ושבים הקול יעזבו דרך היער או הסמוך לו כן עזבתי אני את נחלתי כי היתה לי כמו האריה ביער השואג בליל' ונתינת קול' ושאגת' היא צעקת העשוקי' מפני החמס או נתינת קול עובדי עכו"ם בבתי האלילי' כמ"ש במעשה אליהו עם אחאב ויקראו בשם הבעל מהבקר ועד הצהרים לאמר הבעל עננו ואומר ויקראו בקול גדול: על כן שנאתי'. ונתשתי' כי נלאתי נשוא עוד מעשי' הרעי': (ט) העיט. שניה' הה"א בפתח כי היא לשאל' ופי' א"א ז"ל הפ' כן העיט צבוע ברם חללי' יהי' סביב על נחלתי שבחרתי לי ואחר שישבע העיט יבאו כל חיות השדה לאכול כמו שנאמר לכו אספו כל חית השדה' התיו לאכלה אמר לעופות אחר שתשבעו אתם לכו אספו כל חית השדה' בעבור כי כן מנהג העופות יבאו על החללים תחל' כי הם יראו בעופפ' כמו

מצודת ציון

הנה כאריה יעלה מגאון הירדן (לקמן מ"ט): (ו) מלא. ענין קבוץ כמו קראו מלאו (לעיל ד'): (ז) נטשתי. ענין עזיבה: ידידות. ענין אהבה: (ט) העיט. הוא שם עוף הדורס וכן וקץ עליו העיט (ישעיה י"ח): צבוע. ר"ל בעל גוונים ונראה כלבוע:

מצודת דוד

לרדוף אחריך: אל תאמן בם. בהמה אוהבים אותך עם במדברים עמך דברים טובים ורכים ומהם תקח ראיה לרבעת כל העם הזה ומוסב למעלה לומר בעבור כ"ז נתתי הכה ביד כ"כ להיות מטה זעמי: (ז) עזבתי. לכן עזבתי את בית המקדש: נחלתי. הם ישראל כמ"ש יעקב חבל נחלתו (דברים ל"ב): את ידידות נפשי. את ישראל שהיו אהובים לפני מסרתים ביד האויב וכפל הדבר כמ"ש: (ח) כאריה ביער. עדת ישראל היו לפני כאריה ביער הטורף כל בשר כי כן המה טורפים ומאבדים זה את זה: נתנה עלי. מדברת נמולי בקול רם ובדמות רוח: (ט) העיט צבוע. וכי ישראל המה לפני כעיט הצבוע בעלת גוונים המשונה לכל העופו' וקבוצת העופות הדורסים תהלכנה סביב עליה לאכלה ועוד יוסיפו לגרז זה את זה

פירוש ע"ט

גּוֹיַנְד גַּם הֵמָּה בָּגְדוּ בָךְ אֲפִילוּ זַייא הָאבֶּען גֶּפֶעלְטְשְׁט אִין דִיר גַּם הֵמָּה קָרְאוּ אַחֲרֶיךָ מָלֵא אוּנ אֲפִילוּ זַיי הָאבֶּן גְרוּפֶן אַיין אַיין זַאמְלוּנְג פוּן לַייט נָאךְ צוּ יָאגֶן נָאךְ דִיר אַל תַּאֲמֵן בָּם כִּי יְדַבְּרוּ אֵלֶיךָ טוֹבוֹת זָאלְסְט נִיט גְלֵייבֶּן אִין זַייא אֲפִילוּ וֶוען זַייא וֶועלֶן רֵיידִין צוּ דִיר גוּטֶע רֵייד: (ז) (אוּנ דְרוּם וַוייל זַייא זֶענֶן נִיט גוּט) עָזַבְתִּי אֶת בֵּיתִי הָאבּ אִיךְ גָאנְץ פַר לָאזְט מַיין הוֹיז (דָאס אִיז דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) נָטַשְׁתִּי אֶת נַחֲלָתִי אוּנ אִיךְ הָאבּ פַר לָאזְט מַיין נַחֲלָה (דָאס זֶענֶן דִי יִשְׂרָאֵל) נָתַתִּי אֶת יְדִדוּת נַפְשִׁי בְּכַף אֹיְבֶיהָ אוּנ אִיךְ הָאבּ אִיבֶּר גֶעגֶעבֶּן מַיין גֶלִיבְּטֶע פָאלְק אִין דֶר הַאנְד פוּן זַיינֶע פַיינְט: (ח) הָיְתָה לִי נַחֲלָתִי כְּאַרְיֵה בַיַּעַר אוּנ מַיין נַחֲלָה אִיז גֶוָוארְן צוּא מִיר גְלַייךְ וִוי אַיין לֵייבּ אִין וַואלְד נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ זִי הָט גֶעגֶעבְּן פַר מִיר מִיט אִיר קוֹל (כְּלוֹמַר עֶס אִיז אוּף גֶגַאנְגֶן פַר מִיר דָס קוֹל פוּן דִי וָואס זֶענֶען בַּרוֹבְּט זַיי) עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ אִיבֶּער דֶעם הָאבּ אִיךְ זַייא פַיינְט: (ט) הַעַיִט צָבוּעַ נַחֲלָתִי לִי אִיז דֶען מַיין נַחֲלָה דִי יִשְׂרָאֵל גְלַייךְ וִוי אַיין גִיפַארְבְּטֶער פוֹגִיל דָס דֶר סֵדֶר אִיז דָאס אַנְדֶערֶע פוֹגְלֶען זַאמְלֶען זִיךְ אַרוּם אִים אוּנ זַייא ווילֶען אִים אוּף עֶסִין וַוייל זַייא הָאבֶּן אִים פַיינְט הַעַיִט סָבִיב עָלֶיהָ דִי פוֹגְלִין זַאמְלֶען זִיךְ אַיין אוּנ רִינְגְלֶען זַיי אַרוּם יְדֶם מַיינְט עֶר אַלֶע פֶעלְקֶר זַאמְלֶען זִיךְ

לְכוּ אִסְפוּ כָּל־חַיַּת הַשָּׂדֶה הֵתָיוּ
לְאָכְלָה׃ י רֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי
בֹּסְסוּ אֶת־חֶלְקָתִי נָתְנוּ אֶת־חֶלְקַת
חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה׃ יא שָׂמָהּ
לִשְׁמָמָה אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה נָשַׁמָּה
כָּל־הָאָרֶץ כִּי אֵין אִישׁ שָׂם עַל־לֵב׃
יב עַל־כָּל־שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ שֹׁדְדִים
כִּי חֶרֶב לַיהוָה אֹכְלָה מִקְצֵה־אֶרֶץ
וְעַד־קְצֵה הָאָרֶץ אֵין שָׁלוֹם לְכָל־בָּשָׂר׃

תרגום

דְמִשְׁתַּדֵי כֵּן יִתְכַּנְשׁוּן
עֲלַהּ דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא
מְסְחוֹר סְחוֹר מַלְכֵי
עַמְמַיָא וּמַשְׁרְיָתֵיהוֹן
יֵיתוּן עֲלַהּ לְמִבְזַהּ׃
י מַלְכִין סַגִיאִין קְטַלוּ
עַמִי דוּשִׁישׁוּ יַת אַחְסַנְתִּי
יְהָבִין יַת אַחְסָנַת
חֶמְדָתִי לְמַדְבַּר צָדוּ׃
יא שַׁוְיוּהָא לְצָדוּ
אִתְאַבְלַת קֳדָמַי חֲרוּבַת
צְדִיאַת כָּל אַרְעָא אֲרֵי
לֵית אֱנַשׁ דִמְשַׁוֵי דַחְלְתִּי
עַל לִבָּא׃ יב עַל כָּל
נִגְרִין בְּמַדְבְּרָא אֲתוֹ
בָזוֹזִין אֲרֵי חַרְבָּא קֳדָם יְיָ
מְקַטְלָא מִסְיָפֵי אַרְעָא
וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא לֵית

המ' בצירי

רש"י

סביביה: התיו. בואו: (י) רועים רבים. ראשי גייסות של חיל כ"כ כמ"ש למעלה אליה יבואו רעים ועדריהם (לעיל ו'): בוססו. ל' מרמס וכן והיו כגבורים בוסים בטיט חוצות (זכריה י'): חלקת. (קנפני"א בלע"ז): (יא) אבלה שמתאבלין עלי כשהם בגלות כדי שאושיעם: נשמה כל הארץ. כל הדברים הללו תלויין בדבר זה: כי אין איש שם על לב.

מהר"י קרא

לעיט לעוף שמתגולל בדם הנבילה וכסבורין שאר עופות שהוא עצמו נבילה ומתקבצין עליו לאוכלו אף נחלתי לפי שנגואלו בדם נקי ששפכו. לפיכך: לכו אספו כל חית השדה אתיו לאכלה. כלומר אתם הנביאים אספו את האומות והכריזו להם שיבואו לאכול את ישראל: (י) רועים רבים. עמים רבים: חלקת חמדתי. שדה חמדתי: (יא) שמת לשמה אבלה עלי שממה.

רד"ק

שאמר באשר חללי' שם הוא והחיות והעופות רואות העופות צבועי' מדם החללים ויסורו ממקומ': התיו. הה"א תמורת אל"ף אתיו אקח' יין שובו אתיו וענינו כמו באו והחיות הן משל על האומות שבאו עם נבוכדנאצר להחריב לירושלי' כאילו עשו להם אות והרימו להם גם שיבאו והוא משל העיט הצבוע לחיות והוא דבר הנבואה: (י) רעים רבים. מלכי גוים שבאו עם נבוכדנאצר והמלך כמו הרועה לצאן וכת"י מלכין סגיאין קטלו עמי: כרמי. ישראל כמו שאמר כי כרם ה' צבאות בית ישראל: בססו. דמסו: (יא) שמה. נבוכדנאצר ואף על פי שלא זכרו הרי זכר רועים רבים והוא היה בראש והוא שם החלקה לשממה: אבלה עלי שממ'. שם תאר כנסת ישראל שהיא שממה התאבלה עלי על שממותי' לאמר שאני השימותיה: כי אין איש שם על לב. למת החרבה כי אין איש מהם שם על לב דברי ותוכחותי שהייתי מוכיח אותם ע"י הנביאים ולא שמו על לבם ולא שמעו אליה' וי"ת הרי לית אנש דמשוי דחלתי על לבא: (יב) על כל שפים במדבר. מקו' מרעה הבהמות יקרא מדבר כמו שפירש ושפים הם המקומות הגבוהי' כמו הרים וגבעות גם לשם שהוא בן הישוב באו שדדי': חרב לה' אכלה. כי אוכלת אמר בזה ובזה כמו אש אכלה אבל ברוב יאמר על משקל פעלת והחרב הוא אכילת החרב כמו וחרבי תאכל בשר כזת וכזה תאכל חרב: מקצה ארץ ועד קצה הארץ. כי גם בשאר המקומות תהיה כי בכל' פשטה יד נ"נ וחרבו הוא לה' כי הוא העיר את חרבו עליה'

מצודת דוד

לומר אספו החיות אשר יבואו גם המה לאכלה כי כן כל האומות שונאים את ישראל ומזרזים אלה לאלה לכלותם: (י) רועים רבים. עכשיו יפרש אמריו ויאמר רועים וגו' ר"ל מלכי האומות משחיתים את ישראל: בוססו. רמסו חלקת שדי ר"ל החריבו ארצי: נתנו וגו'. את החלקה המחמדה לי שמו להיות מדבר שממה: (יא) שמה. ר"ל המחריב שם את ארצי לשממה והנה הארץ השוממה מתאבלת לפני: נשמה. ר"ל עכ"ז לא ארחם ותהיה נשמה כל הארץ כי אין בה איש שם על לב להתחרט מטובו לשוב אלי: (יב) על כל שפים. על כל המקומות הגבוהות שבמדבר באו שודדי': כי חרב לה'. חרב מלחמ'

מצודת ציון

התיו. ענין ביאה כמו שובו אתיו (שם כ"א): (י) בוססו. ענין רמיסה כמו בוססו מקדשך (שם ס"ג): חלקת. ענין אחוזת שדה כמו ואכלה את החלק (עמוס ז'): (יא) עלי. ר"ל לפני: נשמה. מלשון שממון: (יב) שפים. מקומות הגבוהים: אכלה. ענין הרג

פירוש ע"ט

זיך אַיין צוּ פַר לֶענְדֶן דִי יִשְׂרָאֵל אוּנ זֵיי זָאגֶן) גְלַייךְ וִוי דִי פוֹגְלֶן לְכוּ אִסְפוּ כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה גֵייט אוּנ זַאמִילְט אַייךְ אַיין אַלֶע חַיוֹת פוּן דֶעם פֶעלְד הֵתָיוּ לְאָכְלָה אוּנ קוּמְט צוּ עֶסֶן מַיין נַחֲלָה׃ (י) (זָאגְט גָאט) רוֹעִים רַבִּים שִׁחֲתוּ כַרְמִי בוֹסְסוּ אֶת חֶלְקָתִי פִיל פַאסְטוּכֶר (דָס מַיינְט עֶר דִי עֶלְצְטֶע פוּן נְבוּכַדְנֶצַר'ס חַיִל) הָאבֶּען פַאר דַארְבֶּן מַיין וַויין גָארְטֶן אוּנ הָאבִּין צוּ טְרֶעטֶן מַיין נַחֲלָה) נָתְנוּ אֶת חֶלְקַת חֶמְדָּתִי לְמִדְבַּר שְׁמָמָה זֵייא הָאבֶּען גֶגֶעבֶּן מַיין גְלוּסְטִיגֶע נַחֲלָה זִי זָאל זַיין גְלַייךְ צוּא אַיין פַר וִויסְטֶע מִדְבָּר׃ (יא) שָׂמָהּ לִשְׁמָמָה זֵיי הָאבֶּען זִי גֶמַאן צוּ אַיין ווִיסְטֶנִיש אָבְלָה עָלַי שְׁמֵמָה זִי טְרוֹעֶרְט פַאר מִיר וַוייל זִי אִיז פַאר וִויסְט נָשַׁמָּה כָּל הָאָרֶץ דָאס גַאנְצֶע לַאנְד אִיז פַר וִויסְט גְוָוארֶן כִּי אֵין אִישׁ שָׂם עַל לֵב וָוארוּם קֵיין מַאן טוּט נִיט מַיין מוֹרָא אוֹיף זַיין הַארֶץ׃ (יב) עַל כָּל שְׁפָיִם בַּמִּדְבָּר בָּאוּ שֹׁדְדִים אוֹיף אַלֶע הוֹכִי עֶרְטֶר וָוס אִין דֶר מִדְבָּר זֶענֶען גִיקוּמֶן רוֹבֶּערְס כִּי חֶרֶב לַה' וגו' דֶען אַיין שְׁוֶוערְד גֵייט אַרוּם פוּן פַאר גָאט וָוס זִי וֶועט פַר דַארְבִּין פוּן אַיין עֶק וֶועלְט אוּנ בִּיז אִין אַנְדֶערֶן עֶק וֶועלְט (דָס מֵיינְט עֶר דִי שְׁוֶוערְד פוּן נְבוּכַדְנֶצַר) אֵין שָׁלוֹם לְכָל בָּשָׂר אוּנ צוּא אַלֶע מֶענְטְשֶׁען וֶועט נִיט זַיין קֵיין שָׁלוֹם (וָוארוּם דֶער נְבוּכַדְנֶצַר וֶועט מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט גָאר דֶער וועלט

יג זָרְעוּ חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ נֶחְלוּ לֹא
יוֹעִלוּ וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם מֵחֲרוֹן אַף־
יְהוָה׃ יד כֹּה אָמַר יְהוָה עַל־כָּל־שְׁכֵנַי
הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אֲשֶׁר־הִנְחַלְתִּי
אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל
אַדְמָתָם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ
מִתּוֹכָם׃ טו וְהָיָה אַחֲרֵי נָתְשִׁי אוֹתָם

ת"א גל מבני . כרכות ח : קמץ בז"ק אשוב

תרגום

שְׁלָמָא לְכָל בִּשְׂרָא׃ יג לָא תְהוֹן דָמִין לְדָזְרְעוּ חִטִּין עַל כֵּיר וְלָא מַשְׁכְּחִין לְמִכְנַשׁ אֱלָהֵין כּוּבִין וּמְעַלְלְהוֹן לֵית לְהוֹן הֲנָאָה וְתִבְהֲתוּן בְּעוֹבָדֵיכוֹן בְּמֵיתֵי עֲלֵיכוֹן תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ׃ יד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל כָּל מְגִירַיָא בִּישַׁיָא דִמְנַזְקִין בְּאַחְסַנְתָּא דְאַחְסֵנִית יַת עַמִּי יַת יִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מְטַלְטֵיל לְהוֹן מֵעַל אַרְעֲהוֹן וְיַת דְבֵית יְהוּדָה אֲטַלְטֵיל מִבֵּינֵיהוֹן׃ טו וִיהֵי בָּתַר דְאֲטַלְטֵל יַתְהוֹן אֲתוּב בְּמֵימְרִי וַאֲרַחֵים עֲלֵיהוֹן וְאַתֵּבִינוּן גְּבַר

מהר"י קרא

לעשות תשובה ודבר זה גורם לכל הדברים הללו: (יג) זרעו חטים. בעונותיכם נמשלתם לזה שזורע חטים בשדה בור שזורע אל קוצים שאין מועיל לו זריעתו אף אתם עונותיכם גורמים שאתם יגיעים ואומות העולם אוכלין: (יד) על כל שכני הרעים. שם האומות השוכנים סביבות ארץ ישראל: הנני נותשם מעל אדמתם. הנני מגלה ונותש את האומות מעל אדמת עצמן כדי שיטעמו טעם גלות כשם שטעמו ישראל: ואת בית יהודה אתוש מתוכם. כלומר את בית יהודה אתוש מתוך האומות שגלו ביניהם לפי שאמר למעלה עזבתי את ביתי וגו' בלשון שהכה חזר וריפא ואמר על כל שכיני הרעים הנוגעים בנחלה: (טו) והיה אחרי נתשי אותם אשוב ורחמתים. פת'

רש"י

עלי. לפני: (יג) זרעו חטים וקוצים קצרו. התפללו ולא נתקבלה תפלתם למה לפי שלא נרו להם ניר תשובה ומעשים טובים לכך זרעו אל קוצים. ספר מנוקד בו זרעו בחירי"ק הזיי"ן סימנו הוא: נחלו. לשון חולי נחלו במכאובם ולעקתם לפני ולא יועילו: מתבואותיכם. ממעשיכם: (יד) שכיני הרעים. מצרים עמון ומואב

מנחת שי

(יג) זרעו חטים. כתב רש"י ספר מנוקד בו **זרעו** בחירק הזיין סימנו הוא: ונהו. בחי"ם בפ"א לבדו וכן חברו על פי המסורת ולא כתבו על

רד"ק

והנביא התנבא על אחת מהן מרם בא לה הפורענות כמ"ש בזה הספר וזהו שאמר אין שלו' לכל בשר: (יג) זרעו חטים וקוצים קצרו. אמר הנביאי' זורעי' חטי' בכם ישראל שאתם נקראים חלקתי כמו שאמר למעלה והנה הנביאים זרעו בחלקה חטי' הם דברי הנבואה. וקוצי' קצרו. כי לא צמחו להם בחלק' כי אם קוצים אלו הם מעשי' רעים שדומין לקוצים: נחלו לא יועילו. ונחלו הנביאים על זה כי לא הועילו מעשיה': ובשו מתבואותיכם. היה להם לנביאי' בשת מתבואותיכם שהיו מיחלים שיהיו חטי' והיו קוצים ונחלו הנביאים על זה מחרון אף ה' מפחד' מחרון אף ה' העתיד לבא עליכם מפני מעשיכם הרעים ואמר ירמיהו משל זה על החלק' כמו שאמר ישעיהו משל דומה לו על הכר' שאמר וישעהו שורק ויקו לעשות ענבי' ויעש באושים וישראל הם שנקראו כרם ה' וחלקת ה'. וא"א ז"ל פירש זרעו ישראל חטי' והוא משל על הממון הרב שהיו שולחים למלכי מצרים שיהיו להם לעזרה וישובו לעזרתם מפני מלך בבל ובטחונ' על משענת קנה רצוץ זהו וקוצי' קצרו נחלו ולא יועילו נחלו מרוב ממון שנתנו ולא היה להם בו שום תועלת ופי' ובשו מתבואותיכ' צווי כלו' יש לכם ליבוש מתבואותיכ' שהם קוצי' וי"ת לא תהון דמין לדזרעו חטין וגו' כבעמוד: (יד) כה אמר ה' על כל שכני הרעי'. הם פלשתים ועמון ומואב וצור וצידון ואדום שהיו שכני' לא"י והיו מריעי' להם ואמר שכני כי ישראל הם חלקתו וכרמו והנה הם שכניו: הנוגעים. פי' להרע וכן כל הנוגע בהם הנוגע באיש הזה כתרגומו דינזק וכן הנגעים דמנזקין: הנני נתש'. גם הם יגלו כמו עמי לפיכך אל ישמחו לגלות: אתוש מתוכם. אות' שגלו מביניה' אתיץ מתוכם בשובי שבות עמי: (טו) והיה.

מצודת ציון

ולכדון וכן ותרדי תאכל בשר (דברים ל"ב): (יג) נחלו. מלשון חולי: יועילו. מלשון תועלת: (יד) הנוגעים. ר"ל להרע וכן הנוגע באיש הזה (בראשית כ"ו): נותשם. אתוש. ענין עקירה כמו

מצודת דוד

כהוכן מה' היא תאכל ותאכד מקלה וגו' ולכל בשר לא יהיה שלום כי כ"כ יעורר מלחמות על כל האומות ויכבוש את כלם: (יג) זרעו חטים. ר"ל עוד הגולה בכם הלו רעב וכאשר יזרעו חטים יקצרו קוצים כי תצמיח קוצים: נחלו. מנעת רעבון נחלו ולא ימלאו רפואה מועלת: ובושו. אמר הנביא כנגדם לאוי היה לכם שתבושו מתבואותיכם שהדבר נגלה שהם במהרה מחרון אף ה' ולא במקרה: (יד) שכני הרעים. שכני א"י הרעים הנוגעים לרעה בנחלת ישראל: הנני נותשם. אעקור אותם מאדמתם ללכת גולה: ואת בית

פירוש ע"ט

וועלט אונ וועט זיי אַלֶע איין נעמן): (יג) זָרְעוּ חִטִּים וְקֹצִים קָצָרוּ זיי האבן גזייעט ווייץ אונ דערנער האבן זיי גשניטן (דם איז גוועזן וויל זיי האבן פריער ניט אוס גאַקערט די ערד אונ האבן ניט אַרוס גוואָרפן די דערנער דאס מיינט ער די ישראל האבן תפלה גיטאן אונ זיי האבן פריער קיין תשובה ניט גיטאן אוף זייערע מעשים רעים) נֶחְלוּ לֹא יוֹעִילוּ זענען זייא גקרענקט גוואָרן איבר זייער שרייען אונ בעטן וואס זייא האבן גיבעטן פארגאט אונ זענן ניט גיהאלפן גיוואָרין וּבֹשׁוּ מִתְּבוּאֹתֵיכֶם אונ איר ישראל וועט אייך שעמן פון וועגן אייערע תבואות (כלומר פון וועגן אייערע מעשים רעים) מֵחֲרוֹן אַף ה' פון וועגן גאָטס גרים צאָרן ווען ער וועט קומען אוף אייך: (יד) כֹּה אָמַר ה' אזוי הט גאט גזאגט עַל כָּל שְׁכֵנַי הָרָעִים הַנֹּגְעִים בַּנַּחֲלָה אוף אלע מיינע בייזע שכנים וואס רירן אן אין דר נחלה וואס איך האב גמאכט ירשינן מיין פאלק ישראל (דאס מיינט ער דיא מצרים אונ עמון אונ מואב אונ צור אונ צידון דס זיי זענין שכנים ביא ארץ ישראל אונ האבן שלעכץ גיטאן צו די ישראל אוף זיי זאג איך גאט) הִנְנִי נֹתְשָׁם מֵעַל אַדְמָתָם נון איך וועל זיי פאר טרייבין פון זייער ערד וְאֶת בֵּית יְהוּדָה אֶתּוֹשׁ מִתּוֹכָם אונ דם הויז גיזינד פון שבט יהודה וועל

איך

אָשׁוּב וְרִחַמְתִּים וַהֲשִׁבֹתִים אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ: טז וְהָיָה אִם־לָמֹד יִלְמְדוּ אֶת־דַּרְכֵי עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ בִּשְׁמִי חַי־יְהוָה כַּאֲשֶׁר לִמְּדוּ אֶת־עַמִּי לְהִשָּׁבֵעַ בַּבָּעַל וְנִבְנוּ בְּתוֹךְ עַמִּי:
יז וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ וְנָתַשְׁתִּי אֶת־הַגּוֹי הַהוּא נָתוֹשׁ וְאַבֵּד נְאֻם־יְהוָה:
יג א כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלוֹךְ וְקָנִיתָ

תרגום

לְאַחְסַנְתֵּיהּ וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ: טז וִיהֵי אִם מֵילַף יַלְפוּן מֵאוֹרְחַת כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי לְקַיָּמָא בִשְׁמִי קַיָּם הוּא יְיָ כְּמָא דְאַלִיפוּ יַת עַמִּי לְקַיָּמָא בְּשׁוּם טַעֲוָתָא וְיִתְקַיְמוּן בְּגוֹ עַמִּי: יז וְאִם לָא יְקַבְּלוּן אוּלְפַן וְאֶטַלְטֵל יַת עַמָּא הָדֵין טַלְטוֹל דְאָבְדַן אֲמַר יְיָ: א כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִי אֱזֵיל וְתִזְבּוֹן לָךְ

רש"י

וגור ולידון שהיו שכני ארץ ישראל ומזיקין אותם: (טו) אשוב ורחמותים. כלן לקו סמוך לחורבן בית וכולם נאמר ושבתי את שבית בספר זה: (טז) אם למוד ילמדו. אם יתגיירו: ונבנו. לשון בנין:

מהר"י קרא

והיה אחרי נותשי אותם את האומות מאדמת עצמן אשוב וריחמתים. וכן דרכו של הקב"ה כשנותש את האומות איש מארצו ואיש מנחלתו לאחר זמן יפקדם ושב שבותם. כענין שנאמר בישעיה באחרית הימים ושבתי את שבות בני עמון וכן ושבתי את שבות מואב, אף כאן והיה אחרי נתשי את האומות אשוב ורחמתים ואחר כך והשיבותים איש לנחלתו ואיש לארצו: (טז) והיה אם למוד ילמדו. האומות: את דרכי עמי להשבע בשמי חי ה'. שיתגיירו עצמן: כאשר למדו את עמי להשבע בבעל. בעוד שהיו עמי בינותם: ונבנו בתוך עמי. כעניין שאמר ישעיה ונלוה הגר עליהם ונספחו על בית יעקב וכן זכריה הוא אומר ונלוו גוים רבים אל ה' ביום ההוא והיו לי לעם: (יז) ואם לא ישמעו. ללמוד את דרכי עמי ונתשתי את הגוי ההוא:

רד"ק

אשוב ורחמתים. כמו שנבא עליהם ירמיה כשנבא על גלות' נבא ג"כ על שוב' כמ"ש והשבתי את שבות מואב ואמר ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון ואמר כי כששבו יהודה ובנימין מגלות בבל שבו גם הם: (טז) והיה. את דרכי עמי. הדל"ת מעמדת בגעיא והמסרה לית געיא: בשמי חי ה'. כי מעת ששבו ישראל מגלות' לא עבדו עכו"ם ולא נשבעו בבעל ואם הם ילמדו דרכם בזה ובזה הוא בטול עכו"ם: כאשר למדו. כי באמת ישראל לא למדו לעבוד עכו"ם כי אם משכניהם: ונבנו בתוך עמי. כי הרבה נתגיירו מהם בשוב' מגלות' ושכנו בתוך בני ישראל. ונבנו. יהיה להם בנין ביניהם כלומר עמידה וקיום וכן ת"י ויתקימון: (יז) ואם. ואבד. שלא ישובו עוד לארצם ומ"ש בנבואת בני עמון ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון אית' שלמדו דרכי ישראל או עדיין לא שבו כדברי רבי יהושע במחלקתו של רבן גמליאל בברכות: (א) כה אמר ה'. ענין האזור אפשר שהיה ממש ועשה כן ירמיהו מה שצוהו האל והחכם הגדול מורה צדק רמב"ם כתב כי בחלו' של נבואה היה כל המעשה הזה ומה שאמר לו וכמי' אל תביאהו לא אדע בו טעם עדין ואם ר"ל שלא יכבסהו אחר שתגרו ימים אלא יתגרהו עם הזיעה למה לא אמר לא תכבסהו ושאר הענין כפורש ופירש בנקיקי הסלע בחור הסלע וי"ת בשעיעות כיף גלי ומה שאמר שילך לנהר פרת לטמנו שם לפי שהוא נבול

מנחת שי

אבר יוסף (עמוס ו) ועיין מ"ש במקום בס: (טז) את דרכי. הדל"ת מעמדת בגעיה והמסורת עליו לית בגעיה רד"ק בכירות וספרים וכן מלאתי בס"ס:

מצודת דוד

יהודה. וגם בית יהודה אעקור מתוכם ולפי שהאומות ההם שוכנים סביבות א"י לכן אמר אתוש מתוכם: (טו) אשוב ורחמתים. את כל הנתושים אף מן האומות: (טז) אם למוד ילמדו. אם האומות ילמדו דרכי עמי להאמין בה' ולהשבע בו לומר בשבועתם חי ה' כאשר בתחלה למדו הם את עמי להשבע בבעל: ונבנו. אז יהיו בנוים ומתקיימים: בתוך עמי. ר"ל דומים ושוים לעמי: (יז) ואם לא ישמעו. ללמוד מעמי אמונת ה': ונתשתי. אז אעקור שוב את העכו"ם ככולם: נתוש ואבד. יהיה נעקר ואבוד עד עולם:

מצודת ציון

לנתוש ולנתוץ (לעיל א'): (טז) ונבנו. מלשון בנין:

פירוש ע"ט

איך אוים רייסין פון צווישן זיי: (טו) וְהָיָה אַחֲרֵי נָתְשִׁי אוֹתָם און עס וועט זיין נאך דעם אז איך וועל זייא אוים רייסין אָשׁוּב וְרִחַמְתִּים וועל איך מיך אום קערין און וועל מיך דער בארמן איבער זיי וַהֲשִׁיבוֹתִים אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ און איך וועל זיי אום קערן איטליכען מאן צוא זיין נחלה און איטליכען מאן צוא זיין לאנד: (טז) וְהָיָה אִם לָמֹד יִלְמְדוּ און עס וועט זיין אויב זייא וועלן זיך אום לערנען די וועגן פון מיין פאלק לְהִשָּׁבֵעַ בִּשְׁמִי צו שווערין ביי מיין נאמן און זאגן אין זייער שבועה חַי ה' אזוי ווי גאט לעבט כַּאֲשֶׁר לִמְּדוּ אֶת עַמִּי אזוי ווי זיי האבן פריער אוים געלערינט מיין פאלק צוא שווערן ביי דעם אפ גאט בעל וְנִבְנוּ בְּתוֹךְ עַמִּי וועלן זיי גיבויעט ווערן צווישן מיין פאלק: (יז) וְאִם לֹא יִשְׁמָעוּ און אוב זיי וועלן ניט צו הערן און וועלן ניט וועלן מקבל זיין דאס לערנונג פון מיין פאלק וְנָתַשְׁתִּי אֶת הַגּוֹי הַהוּא וועל איך גאט ווידר אום רייסין דס דאזיגע פאלק איין אום רייסונג און איין פארלירונג ביז אייביג נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט:
יג (א) כֹּה אָמַר ה' אֵלַי אזוי האט גאט גזאגט (צוא מיר ירמיהו) הָלוֹךְ וְקָנִיתָ לְךָ אֵזוֹר פִּשְׁתִּים גייא און זאלסט דיר קויפן איין לאנן גארטיל וְשַׂמְתּוֹ עַל מָתְנֶיךָ און זאלסט אים טאן אויף דיינע לענדען וּבַמַּיִם לֹא תְבִאֵהוּ און אין וואסר זאלסטו אים ניט ברענגען או׳ צו וואשען אים ווען ער וועט זיין פול מיט שוויים

לְךָ אֵזוֹר פִּשְׁתִּים וְשַׂמְתּוֹ עַל־מָתְנֶיךָ
וּבַמַּיִם לֹא תְבִאֵהוּ׃ ב וָאֶקְנֶה אֶת־
הָאֵזוֹר כִּדְבַר יְהוָה וָאָשִׂם עַל־מָתְנָי׃
ג וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי שֵׁנִית לֵאמֹר׃
ד קַח אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר קָנִיתָ אֲשֶׁר עַל־
מָתְנֶיךָ וְקוּם לֵךְ פְּרָתָה וְטָמְנֵהוּ שָׁם
בִּנְקִיק הַסָּלַע׃ ה וָאֵלֵךְ וָאֶטְמְנֵהוּ בִּפְרָת
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אוֹתִי׃ ו וַיְהִי מִקֵּץ
יָמִים רַבִּים וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי קוּם לֵךְ
פְּרָתָה וְקַח מִשָּׁם אֶת־הָאֵזוֹר אֲשֶׁר
צִוִּיתִיךָ לְטָמְנוֹ־שָׁם׃ ז וָאֵלֵךְ פְּרָתָה
וָאֶחְפֹּר וָאֶקַּח אֶת־הָאֵזוֹר מִן־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר־טְמַנְתִּיו שָׁמָּה וְהִנֵּה נִשְׁחַת
הָאֵזוֹר לֹא יִצְלַח לַכֹּל׃ ח וַיְהִי דְבַר־

תרגום

לָךְ זְרַז דְכִתָּן וּתְשַׁוִינֵיהּ עַל חַרְצָךְ וּבְמַיָא לָא תְעַלִינֵיהּ׃ ב וּזְבֵינֵיהּ יַת זְרָזָא כְּפִתְגָמָא דַיְיָ וְשַׁוִיתֵיהּ עַל חַרְצִי׃
ג וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי תִּנְיָנוּת לְמֵימָר׃ ד סַב יַת זְרָזָא דִי זְבֵינְתָּא דִי עַל חַרְצָךְ וְקוּם אֱזֵיל לִפְרָת וּטְמַרְהִי תַּמָּן בִּשְׁעִיעוּת כֵּיף גְלֵי׃
ה וַאֲזָלֵית וּטְמַרְתֵּיהּ בִּפְרָת כְּמָה דִי פַּקֵיד יְיָ יָתִי׃ ו וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין סַגִיאִין וַאֲמַר יְיָ לִי קוּם אֱזֵיל לִפְרָת וְסַב מִתַּמָּן יַת זְרָזָא דִי פַּקֵדְתָּךְ לְמִטְמְרֵיהּ תַּמָּן׃
ז וַאֲזָלֵית לִפְרָת וַחֲפָרִית וּנְסִיבִית יַת זְרָזָא מִן אַתְרָא דִטְמַרְתֵּיהּ תַּמָּן וְהָא אִתְחַבֵּיל זְרָזָא לֵית בֵּיהּ צְרוֹךְ לְכָל מִדַעַם׃ ח וַהֲוָה פִּתְגָם נבואה

ת"א שנית לאמר . עקדה שער רפ:

רש"י

יג (א) אזור . (פורלונ"ט בלע"ז) : ובמים לא תביאהו . לכבסו כשיהא מלא זיעה כדי שימהר לירקב : (ז) לא יצלח

מהר"י קרא

יג (א) ושמתי על כתניך . ומשהיה דבוק על מתניך כל כך שקלט זיעת אל תביאהו במים לכבסו מן הזיע אלא קחנו בעוד שיש בו הזיעה ושמניהו בנקיק הסלע : (ז) והנה נשחת

רד"ק

ארץ ישראל ר"ל כי כשיצאו מארץ ישראל לבבל ישחת גאונ' : (ז) לא יצלח לכל . לשו' דבר כמו כל מלאכה לא תעשו שום

מנחת שי

יג (ז) לא יצלח לכל . מה שכתוב במק"ג כן בספר מוגה ר"ל שכן כתיב לא כלא וחי"ו :

מצודת דוד

יג (א) אזור . חגורה של פשתן : ושמתו על מתניך . למען ימלא זיעה וימהר להרקיב : ובמים לא תביאהו . לא תכבסו לנקותו מן הזיעה : (ג) שנית . בדבר האזור : (ד) פרתה . לנהר פרת : וטמנהו שם . תלפינו שם בנקיק הסלע : (ה) בפרת . אצל נהר פרת : (ז) ואחפור . כי כסהו בעפר ממעל : נשחת . נתקלקל ונרקב : לא יצלח לכל . לא היה ראוי לשום דבר :

מצודת ציון

יג (א) אזור . חגורה : מתניך . חלציך : (ד) וטמנהו . ענין הסתרה : בנקיק הסלע . בקע הסלע הבולט וכן ובנקיקי הסלעים (ישעיה ז') : (ו) מקץ . מסוף : (ז) ואחפור . מלשון

פירוש ע"ט

כְּדֵי עֶר זָאל גִיךְ פַר פוּלְט וֶוערֶן אִיבֶּר דֶעם שְׁוַויים: (ב) וָאֶקְנֶה אֶת הָאֵזוֹר כִּדְבַר ה׳ הָאבּ אִיךְ יִרְמְיָהוּ גְקוּפְט דֶעם גַארְטִיל אַזוֹי וִוי גָאט הָט גִיזָאגְט וָאָשִׂם עַל מָתְנָי אוּנ הָאבּ אִים גִיטָאן אוֹף מַיינֶע לֶענְדֶען : (ג) וַיְהִי דְבַר ה׳ אֵלַי שֵׁנִית אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין גָאטְס רֵייד צוּא מִיר דָאס אַנְדֶערֶע מָאל לֵאמֹר צוּא זָאגִין : (ד) קַח אֶת הָאֵזוֹר אֲשֶׁר קָנִיתָ נֶעם דֶעם גַארְטִיל וָואס דוּא הָאסְט גְקוּפְט אֲשֶׁר עַל מָתְנֶיךָ וָוס עֶר אִיז אוֹף דֵיינֶע לֶענְדִין וְקוּם לֵךְ פְּרָתָה וגו׳ אוּנ שְׁטֵייא אוֹף אוּנ גֵייא צוּם טַייךְ פְּרָת אוּנ בְּהַאלְט אִים דָארְטְן אִין שְׁפַּאלְט פוּן אֵיין שְׁטֵיין : (ה) וָאֵלֵךְ וָאֶטְמְנֵהוּ בִּפְרָת בִּין אִיךְ גִינַאנְגֶען אוּנ הָאבּ אִים בְּהַאלְטְן בַּיי דֶעם טַייךְ פְּרָת אַזוֹ וִוי גָאט הָט מִיר גְשַׁאפְט : (ו) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים רַבִּים אוּנ עֶס אִיז גִוֶועֶן פוּן סוֹף פִיל טֶעג וַיֹּאמֶר ה׳ אֵלַי הָט גָאט גִזָאגְט צוּ מִיר קוּם לֵךְ פְּרָתָה שְׁטֵייא אוֹף אוּנ גֵייא צוּם טַייךְ פְּרָת וְקַח מִשָּׁם אֶת הָאֵזוֹר אוּנ נֶעם צוּ פוּן דָארְטְן דֶעם גַארְטִיל וָוס אִיךְ הָאבּ דִיר גְשַׁאפְט דוּ זָאלְסְט אִים דָארְטֶען בְּהַאלְטֶען : (ז) וָאֵלֵךְ פְּרָתָה בִּין אִיךְ יִרְמְיָהוּ גִינַאנְגֶען צוּם טַייךְ פְּרָת וָאֶחְפֹּר וָאֶקַּח אֶת הָאֵזוֹר אוּנ הָאבּ אוֹף גִיגְרָאבֶּען אוּנ הָאבּ אַרוֹיס גִינוּמֶען דֶעם גַארְטִיל פוּן דֶעם אוֹרְט וָוס אִיךְ הָאבּ אִים דָארְטִין בְּהַאלְטֶן הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהְן וְהִנֵּה נִשְׁחַת הָאֵזוֹר אוּנ נוּן

יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ ט כֹּה אָמַר יְהוָה
כָּכָה אַשְׁחִית אֶת־גְּאוֹן יְהוּדָה וְאֶת־
גְּאוֹן יְרוּשָׁלִַם הָרָב׃ י הָעָם הַזֶּה הָרָע
הַמֵּאֲנִים ׀ לִשְׁמוֹעַ אֶת־דְּבָרַי הַהֹלְכִים
בִּשְׁרִרוּת לִבָּם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֺת לָהֶם וִיהִי
כָּאֵזוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר לֹא־יִצְלַח לַכֹּל׃ יא כִּי
כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר אֶל־מָתְנֵי־אִישׁ
כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי אֶת־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־כָּל־בֵּית יְהוּדָה נְאֻם־יְהוָה לִהְיוֹת
לִי לְעָם וּלְשֵׁם וְלִתְהִלָּה וּלְתִפְאָרֶת וְלֹא
שָׁמֵעוּ׃ יב וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר

תרגום

נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימָר׃ ט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
כְּדֵין אֲחַבֵּיל יָת תְּקוֹף
אֱנַשׁ יְהוּדָה וְיָת תְּקוֹף
יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם דַּהֲוָה
סַגִּי׃ י עַמָּא הָדֵין
דְּעוֹבָדֵיהוֹן בִּישִׁין
דְּסָרִיבוּ לְקַבָּלָא יָת
פִּתְגָמָא דְּאָזְלִין בָּתַר
הִרְהוּר לִבְּהוֹן וּטְעוֹ בָּתַר
טַעֲוַת פָּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא
לְמִפְלַחְהוֹן וּלְמִסְגַּד
לְהוֹן וִיהוֹן כְּזַרְזָא הָדֵין
דְּלֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ לְכָל
מִדַּעַם׃ יא אֲרֵי כְּמָא
דְּמִדְבַּק זַרְזָא בְּחַרְצָא
דְּגַבְרָא כֵּן קָרְבֵית
לְפוּלְחָנִי יָת כָּל בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל בֵּית
יְהוּדָה אֲמַר יְיָ לְמֶהֱוֵי
קֳדָמַי לְעַם וּלְשׁוּם
וּלְחוּשְׁבְּחָא וְלִרְבוּ וְלָא
קַבִּילוּ׃ יב וְתֵימַר לְהוֹן
יָת פִּתְגָמָא הָדֵין כִּדְנַן

רש"י

לכל. אינו ראוי לכלום: (י) ויהי כאזור הזה. נאנס

מהר"י קרא

האזור. מתמה שלא כובס מן הזיעה: (יא) להיות לי לעם. וכת

רד"ק

מלאכה כל חלב וכל דם שום חלב ושום דם: (י) המאנים. שם תאר האחד מאן בצר"י לפיכך הוא בקבוץ האלו"ף בשו"א ופת"ח: ויהי כאזור. ופי' ויהיה גאוג' שזכר את גאון יהודה ואם גאון ירושלים: (יב) ואמרת. כל נבל מלא יין. אמור להם ג"כ זה המשל והנבל הוא כלי חרש והנבל היה להם משל לשני דברים האחד כי כמו שהנבל ימלא יין וכו' כלומר ימלא בתוכו ושתוא נבלע בדפניו כן יהיו מלאי' שכרון מכל צר והשכרון הוא משל לרב הצרות כי כמו שהשכור שאין בו דעת לא ידע מה יעשה כן מי שתכפוהו הצרות הוא נבהל ונדה' ולא ידע מה יעשה והדבר השני שנמשלו כנבל כי כשיכ' אדם נבל בנבל

מצודת דוד

(ט) ככה. כמו השחתת האזור כן אשחית את גאון וגו': הרב. המרובה מאד: (י) העם הזה. ר"ל לפי שהעם הזה הרע הם הממאנים לשמוע דבר ה': בשרירות לבם. כמה שלבם מראה להם ומתאוים לה: ויהי. לכן יהיה העם הזה כאזור הזה: (יא) כי כאשר ידבק. ר"ל לזה

מצודת ציון

הסירה והכריה: לכל. ר"ל לשום דבר וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ') ור"ל שום מלאכה: (ט) גאון. מלשון גאות ורוממות: (י) המאנים. מל' מיאון וסרוב: בשררות. במחש': (יא) ולהלה.

המבלאי' לאזור כי כמו האזור דבוק הוא למתני איש כן וגו': ולשם. ולהיות להם הדבר הזה לשם טוב וגו': ולא שמעו. והם לא שמעו אל דברי ולכן יהיו נשחתים כאזור הזה: (יב) את הדבר הזה. והוא כה אמר ה' וגו': כל נבל. כל נאד יהיה מלא יין: ואמרו. וכשיאמרו

פירוש ע"ט

דר גארטיל איז קאליע געווארן אונ פר פולט געווארן אונ נוצט ניט צו קיין שום זאך: (ח) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר אונ עס איז געוועזן גאטס רייד צו מיר צו זאגן: (ט) כֹּה אָמַר ה' אזו האט גאט גזאגט צו מיר (אזוי וויא דר גארטיל איז פאר דארבן געווארן) כָּכָה אַשְׁחִית אֶת גְּאוֹן יְהוּדָה אזוי וועל איך פר דארבן דאס גרוסקייט פון שבט יהודה אונ דם גרוסקייט פון די זיצר פון יְרוּשָׁלַיִם הָרָב וואס איז זייער גרוס: (י) הָעָם הַזֶּה הָרָע דם דאזיגע בייזע פאלק וואס ווילן ניט צו הערין צו מיינע רייד הַהוֹלְכִים בִּשְׁרִרוּת לִבָּם וואס גייען אין רעם קוקונג פון זייער הארץ וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אונ זיי זענן גגאנגן נאך פרעמדע אפ געטר לְעָבְדָם צו דינן זיי אונ צו בוקן זיך צו זיי וִיהִי כָּאֵזוֹר הַזֶּה וועט זייער גרוסקייט זיין אזו ווי דר דאזיגר גארטיל וואס ער נוצט ניט צוא קיין שום זאך: (יא) (דרום גלייך איך די ישראל צו איין גארטיל) כִּי כַּאֲשֶׁר יִדְבַּק הָאֵזוֹר ווארום אזו ווי איין גארטיל ווערט בהעפט צו דיא לענדן פון איין מאן כֵּן הִדְבַּקְתִּי אֵלַי וגו' אזוי האב איך גאט בהעפט צוא מיר גאר דאס הוז גזינד פון דיא ישראל אונ גאר דם הוז גזינד פון שבט יהודה נאם ה' אזו זאגט גאט לִהְיוֹת לִי לְעָם וגו' זיי זאלן זיין צו מיר צו איין פאלק אונ צו איין שם אונ צו איין לויב אונ צו איין בארימונג (דם איך זאל מיך ברימן מיט זיי) וְלֹא שָׁמֵעוּ אונ זיי האבין ניט צו געהערט מיינע רייד דרום וועלן זיי אזו איין סוף האבן ווי דר גארטיל): (יב) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אונ דו זאלסט זאגן

צו

הַזֶּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־
נֵבֶל יִמָּלֵא יָיִן וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ הֲיָדֹעַ לֹא
נֵדַע כִּי כָל־נֵבֶל יִמָּלֵא יָיִן׃ יג וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי מְמַלֵּא אֶת־
כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶת־הַמְּלָכִים
הַיֹּשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ וְאֶת־הַכֹּהֲנִים
וְאֶת־הַנְּבִיאִים וְאֵת כָּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ
שִׁכָּרוֹן׃ יד וְנִפַּצְתִּים אִישׁ אֶל־אָחִיו
וְהָאָבוֹת וְהַבָּנִים יַחְדָּו נְאֻם־יְהוָה לֹא־
אֶחְמוֹל וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֲרַחֵם
מֵהַשְׁחִיתָם׃ טו שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל־

תרגום

יב אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
כָּל גְרַב יִתְמְלֵי חֲמַר
וְיֵימְרוּן לָךְ הֲמִידַע לָא
הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי כָּל
גְרַב יִתְמְלֵי חֲמַר׃
יג וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מְמַלֵי
יַת כָּל יָתְבֵי אַרְעָא הָדָא
וְיַת מַלְכַיָא דְיָתְבִין לְדָוִד
עַל כּוּרְסוֹהִי וְיַת כָּהֲנַיָא
וְיַת נְבִיַיָא דְשִׁקְרָא וְיַת
כָּל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם עָקָא
וִיהוֹן דְמָן לְרַוְיָא׃
יד וְאֶגְרֵינוּן גְבַר בַּאֲחוּהִי
וַאֲבָהָן וּבְנִין כַּחֲדָא
אֲמַר יְיָ לָא אֶחְמוֹל וְלָא
אֵיחוּס וְלָא אֲרַחֵם
מִלְחַבָּלוּתְהוֹן׃ טו קַבִּילוּ
וְאַצִּיתוּ לָא תִתְרַבְרְבוּן
ארי

ת"א שמעו והאזינו. סוטה ס מדרש רבה פ' רלה׃

מהר"י קרא

שהיה לי לעם יהיה לי לשם ולתהלה׃ (יב) כל נבל ימלא יין. סתם כל נבל למלאותו יין הוא עשוי׃ (יג) שכרון. זה היא כוס התרעלה׃ (יד) ונפצתים איש אל אחיו. כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב') ונפץ את עולליך (שם קל"ז) וכן כל ניפוץ שבמקרא׃

רש"י

יהיה כאזור הזה הנרקב׃ (יב) נבל. כלי חרס הוא ועשוי להכניס בו יין׃ (יד) ונפצתים איש אל אחיו. אכה זה על זה עד שישברו לחתיכות דקות׃ והאבות והבנים. אנפץ

מנחת שי

(יב) הידע לא נדע. תילוף מסורת אגי רואה איכא דמסרי הידוע ב' מלא וא' חסר וסימן הידוע נדע דמקן ודין הכא ואידך הידע חדע כי בעצים מלך בהאי כיפרא סימן מ' ואיכא דמסרי ב' חסר וא' מלא ותלתי מסורתא לא מכוינו כי כיון במלא וחסר וניחא לי למימר דמסורא בחנייתא שני עליפא דנסחי דידי נקטי כוותא דהוריית מלא כמ"ש שם ודירמיה חברים׃ (יג) ואת הנביאים. י"ס חסר יו"ד קדמאה׃ שכרון. בכ"ף׃

רד"ק

ינפצו שבריו וכן כתיב לי נפוץ בנבלי' כמ"ש ונבליהם ינפצו כן יהיה מריבה בניה' על רוב צרותיה' אפי' האבות עם הבני' ינופצו איש באחיו והנה ישחתו על ידי האויבים ועל ידי עצמ'׃ (טו) שמעו. אל תגבהו. לא תתגאו ותחשבו עצמכם כי המוסר והחכמה עמכם ואינכם צריכים לשמוע מוסר האל על ידי

מצודת ציון

מל' בלול ושכח׃ (יב) נבל. נאד היין וכן ונבל יין (שמואל א' א')׃ (יד) ונפצתים. ענין שבירה עם פיזור וכן ונפץ הכדים (שופטים ז')׃ איש אל אחיו. ר"ל זה אל זה וכן יהא כל מלכי הלפון וגו' איש אל אחיו (לקמן כ"ה)׃ אחום. ענין חמלה כמו יחוס על דל (תהלים ע"ב) וכפל הדבר במלות שונות׃ (טו) והאזינו. הטו

מצודת דוד

אליך וכי לא נדע אשר כל נבל דרכו למלאותו יין׃ (יג) הנני ממלא וגו'. ר"ל דברי המנה למשל לומר כמו הנאד על שהוא ראוי ליין דרכו למלאותו יין כן אמלא את כל יושבי ארץ יהודה וגו' שכרון ר"ל יהיו מבולבלים מהצרות כמו השכור המבולבל ביינו כי כן ראוי להם וכן יהיו׃ היושבים לדוד. ר"ל זרע דוד היושבים על כסא המלוכה׃ הכהנים. כהני הבעל׃ הנביאים. נביאי השקר׃ (יד) ונפצתים. אשבר אותם זה אחר זה בסמוך לו׃ (טו) אל תגבהו. אל תהיו גבהי לב לבלי הכנע למקום׃ כי ה' דבר. שאל

פירוש ע"ט

צו זיי די דאזיגע זאך כה אמר ה' אלהי ישראל אזוי האט
געזאגט גאט דער גאט פון דיא ישראל כל נבל ימלא יין
איטליכער לאגיל וועט פול ווערין מיט וויין (איין
לאגיל ווערט גמאכט מען זאל אריין גיסן אין אים
וויין) ואמרו אליך און אז זייא וועלן זאגן צו דיר הידע
לא נדע וגו' ווייסן מיר דען ניט דס איטליכער לאגיל
וועט דר פילט ווערן מיט וויין? און ווארום זאגסטו
אונז דס׃ (יג) ואמרת אליהם זאלסטו זאגין צו זיי כה
אמר ה' אזוי האט גאט גזאגט הנני ממלא את כל ישבי הארץ
הזאת נון איך גאט וועל דר פילן אלע זיצר פון דעם
דאזיגען לאנד ואת המלכים וגו' און דיא מלכים פון
דוידס קינדר וואס זיצן צו דוד אויף זיין מלוכה שטול
ואת הכהנים וגו' און דיא כהנים און דיא נביאים און
אלע זיצער פון ירושלים וועל איך דער פילן שכרון
מיט שכרות כלומר איך וועל אויף זיי שיקען צרות
דס זיי וועלין פול ווערין מיט צרות גלייך ווי א איין
שיכור איז פול מיט גטראנק׃ (יד) ונפצתים איש אל
אחיו און איך וועל זיי צו קלאפען איין מאן מיט זיין
ברודער כלומר איך וועל זייא שלאגן איינעם אויף
דעם אנדערין ביז זייא וועלן צו בראכין ווערין אויף
קליינע שטיקליך והאבות והבנים יחדו און די פעטער
מיט דיא קינדער וועל איך שלאגין מיט אנאנדער
כלומר איינים אויף דעם אנדערין נאם ה' אזוי זאגט
גאט לא אחמול ולא אחוס איך וועל מיך ניט דער
בארמין און וועל קיין חס ניט האבן און וועל מיך
ניט מרחם זיין פון צו פאר דארבען זייא׃ (טו) שמעו
והאזינו

תִּגְבָּהוּ כִּי יְהוָה דִּבֵּר׃ טז תְּנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ וּבְטֶרֶם
יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל־הָרֵי נָשֶׁף וְקִוִּיתֶם
לְאוֹר וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת יָשִׁית לַעֲרָפֶל׃
יז וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ בְּמִסְתָּרִים תִּבְכֶּה
נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֵוָה וְדָמֹעַ תִּדְמַע וְתֵרַד

עיני ושית קרי ת"א במסתרים תבכה׳ חגיגה ה עקרים מ"ד פכ"ו:

תרגום

אֲרֵי בְּמֵימְרָא דַיְיָ גְזִיר כֵּן׃ טז הָבוּ קֳדָם יְיָ אֱלָהָכוֹן יְקָרָא עַד לָא תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן עָקָא וּתְהוֹן דָּמַיִן לִדִמְהַלְּכִין כִּדְבִקְבָלָא וְעַד לָא יִתְנַגְּפוּן רַגְלֵיכוֹן עַל טוּרֵי קְבָל וּתְסַבְּרוּן לִנְהוֹר וִיהֵי עֲלֵיכוֹן חֲשׁוֹךְ לְזֵיהוֹר וְהָא כִּדְבִקְבָלָא תְּהוֹן מְהַלְּכִין אַתּוּן׃ יז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן אוּלְפַן כַּד בְּסִתְרָא תִּבְכֵּי נַפְשִׁי מִן קֳדָם דְּיֶעְדֵי מִנְּכוֹן יְקָרְכוֹן וּמִדְמַע תִּדְמַע וְתִשְׁגַּר עֵינַי דִּמְעִין

רש"י

זה אלא זה: (טז) יתנגפו. יכשלו (אשופי"ר בלע"ז): הרי נשף. הרי חשך בלכתם בגולה: ושית לערפל. כמו ולשית את האור לערפל: (יז) מפני גוה. מפני גדולה שלכם שתתבטל. ד"א מפני גאותה של מלכות שמים

ושית קרי

מהר"י קרא

ושברתים כזה שמכה כלי נבלי חרש זה בזה ושניהם נשברים: (טז) תנו לה' אלהיכם כבוד. זו תשובה כמו שים נא כבוד ותן לו תודה: בטרם יחשיך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף. מקרא זה דומה לאחד שהיה מהלך במדבר לעת ערב והיה מהלך לאט אמר אחד שראהו מהלך לאט רוץ במרוצה בעוד שהוא יום עד שלא יחשיך היום ויתנגפו רגליך על הקוצים ועל הברקנים אף כאן אמר להם לישראל בעוד שהיה ירושלים יושבת בשלוותה ועריה סביבותיה. תנו לה' אלהיכם כבוד. בטרם יחשיך עליהם עול המלכיות. ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף. פת' בטרם תהיו גולין שהן דומין להרי חושך שההולך בהם נוקף רגליו וכן בזכריה הוא אומר והנה ארבע מרכבות יוצאות מבין שני הרים וההרים הרי נחשת: יתנגפו. לשון נגיף כמו פן תגוף באבן רגליך וכן ולאבן נגף ואם תאמר מאחר שידמה את המלכיות לחשך אין לו חשך שאין לו קץ ואין לך יום קרוב לו לכך נאמר וקויתם לאור ושמה לצלמות ושית לערפל: (יז) ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי. אני

רד"ק

נביאיו לא תעשו זה: (טז) תנו לה' אלהיכם כבוד. ואל תבזוהו שלא לשמוע דבריו אלא תנו לו כבוד: בטרם יחשיך. יחשיך עליכם השמש כלומר שידמה לכם היום כלילה מרוב הצרות: ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף. על הרי החשך. נשף פי' לילה ואמר הרי כשתחשבו להשגב בעזר מצרי' או על ההרי' עצמ' יתנגפו רגליכ' כמי שהולך בחשך שתגוף רגלו באבן כמו שנבא עליה' ישעיהו משא בהמות נגב כמו שפירשנו: וקויתם לאור. על ידי מצרי': ושמה לצלמות. האל ישית אותה התקוה לצלמות: ושית לערפל. כפל ענין במ"ש ישית כתיב פירש כמו ישית וקרי ושית והוא מקור והענין אחד: (יז) ואם לא תשמעוה. אמר הנביא אם לא תשמעו זאת הנבואה שאני אומר לכם מפי האל יתברך במסתרי' תבכה נפשי כי אני רואה אחריתכם ובכיית הנפש במסתרים היא הדאגה: מפני גוה. מפני גאותכ' שאין אתם רוצים להשפיל עצמכם לשמוע דבר ה' כמו שנאמר להם ואל תגבהו: גוה. כמו גאה וי"ת מן קדם דיעדי מנכון יקרכון:

מנחת שי

(טז) יחשך. במסורת ב' חד מלא וחד חסר ובספרים כ"י ודפוסים ישנים זהו החסר והמלא הוא גם חשך לא יחשיך ממך (תהלים קלט) ושניהם כתי"ח כמו לבדו: ישית. ושית קרי: (יז) במסתרים תבכה־נפשי. כ"ב במרכא: מפני גוה. הס"א דפה: עיני דמעה. בס"א ישן כתוב בלדו

מצודת דוד

תגבהו: (טז) תנו וגו'. הכבדו לה' והכניעו עצמיכם לפניו: בטרם יחשיך. עד לא יחשיך עליכם מאור היום בעבור מרבית הצרות: יתנגפו רגליכם. יוכו רגליכם באבני מכשול כשתלכו נוגה על הרי חושך: וקויתם לאור. כאשר תקוו שיהיה לכם הרוחה מה אז ישים אותה המקום לצלמות ויהיה מושם לערפל וכפל הדבר במלי' שונו': (יז) ואם לא תשמעוה. אם לא תקבלו אמרי הנה תבכה נפשי במסתרים במקום שהיא בחדרי הגוף כי רואה אני הרעה המוכנת אתכם: מפני גוה. מפני הגאוה שיש בכם ולא תאבו להכניע אז

מצודת ציון

אוזן לשמוע: (טז) יתנגפו. ענין הכאה וכן פן תגוף באבן רגליך (שם צ"א): נשף. ענין חושך כמו אך חושך ישופני (שם קל"ט): לצלמות. צל של מות והוא הכאת הקבר: ושית. ענין שימה כמו ישת חושך סתרו (שם י"ח): לערפל. עב הענן: (יז) גוה. כמו גאה ובאה הוי"ו במקום האל"ף וכן כי השפילו ותאמר גוה (איוב

פירוש ע"ט

תַּאֲזִינוּ הֶערְט אִיר יִשְׂרָאֵל אוּנ פַרְנֶעמְט מַיינֶע רֵייד אַל תִּגְבָּהוּ הַאלְט אַייךְ נִיט בְּגַאֲוָה דָס אִיר זָאלְט נִיט גְבֶנְע וֶוערִין פַאר גָאט כִּי ה' דִּבֵּר וָוארוּם גָאט הָאט גִירֶעט אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט גְרוֹיס הַאלְטֶן׃ (טז) תְּנוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד בְּטֶרֶם יַחְשִׁךְ גִיט פַר גָאט אַייעֶר גָאט כָּבוֹד אַיידֶער עֶר וֶועט אַייךְ פִינְסְטֶער מַאכֶען אוּנ וֶועט אוֹיף אַייךְ שִׁיקִין צָרוֹת וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם עַל הָרֵי נָשֶׁף אוּנ אַיידֶר אַייעֶרֶע פִיס וֶועלֶן גִישְׁטְרוֹכִילְט וֶוערִין אַז אִיר וֶועט גֵיין אוֹיף דִיא פִינְסְטֶערֶע בֶּערְג וְקִוִּיתֶם לְאוֹר וְשָׂמָהּ לְצַלְמָוֶת אוּנ אִיהְר וֶועט הָאפִין צוּא לִיכְט אוּנ גָאט וֶועט טָאן דִי לִיכְט צוּ פִינְסְטֶערְנִיש וְשִׁית לַעֲרָפֶל אוּנ עֶר וֶועט טָאן דִיא לִיכְט צוּא אַיין פִינְסְטֶערֶען נֶעפִּיל׃ (יז) וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּהָ וגו' אוּנ אוֹיבּ אִיר וֶועט נִיט צוּ הֶערִין דִי נְבוּאָה טוּט מַיין לַייבּ וויינין

משלי חכמים

(טז) תְּנוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּבוֹד וגו'. דֶר עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אַקִינְד אִיז אַמָאהְל אַרַיין גֶעקוּמֶען פוּן גַאס אִין שְׁטוּבּ אוּנ הָט גִיזָאגְט צוּם פָאטֶער מִיט אַטְרוֹיעֶרְדִיגֶע שְׁטִימֶע אִיךְ הָאבּ אִיצְט גִיהֶערְט אִין אַשְׁטוּבּ וויינְט מֶען שְׁטַארְק וַוייל עֶס אִיז גִישְׁטָארְבִּין אַקִינְד. הָט דֶר פָאטֶער צוּ אִים גִיזָאגְט דָאס ווייגֶען וֶועט אוֹיף הֶערִין מִיט דֶער צַייט וֶועט מֶען דָס פַאר גֶעסִין. נָאר אִיךְ הָאבּ הַיינְט גִיזֶעהְן אַיין עֶרְגֶערֶע זַאךְ. אִין אַשְׁטוּבּ זֶענֶען גִישְׁטָארְבִּין אַפָאטֶער אוּנ מוּטֶער אוּנ הָאבֶּן גִילָאזְט יְתוֹמִים אֶלְטֶערֶע אָבֶּער אַקְלֵיין קִינְד אוֹיךְ. דִיא אֶלְטֶערֶע יְתוֹמִים ווייגֶען דָאס קְלֵיינֶע קִינְד ווייִנְט. זַייעֶר טְרוֹיעֶר וֶועט קֵיין מָאהְל פַאר גֶעסִין וֶוערִין. דָאס קְלֵיינֶע קִינְד וָואס עֶלְטֶער עֶר וֶועט וֶוערִין אוּנ וֶועט פַארְשְׁטֵיין וִויא עֶס פֶעלְט אִים זַיין פָאטֶער אוּנ מִיטֶער אוּנ עֶר וֶועט נִיט הָאבִּין וֶוער עֶס זָאל זָארְגִין פוּן זַיינֶעטְווֶעגִין אוּנ וֶוער עֶס זָאל אִים אַמָאהְל חֲתוּנָה מַאכִין. דִיא בְּרִידֶער וֶועלִין אִים אוֹיךְ נִיט לַאנְג הַאלְטִין

עֵינִי דִּמְעָה כִּי נִשְׁבָּה עֵדֶר יְהוָה׃
יח אֱמֹר לַמֶּלֶךְ וְלַגְּבִירָה הַשְׁפִּילוּ שֵׁבוּ
כִּי יָרַד מַרְאֲשׁוֹתֵיכֶם עֲטֶרֶת
תִּפְאַרְתְּכֶם׃ יט עָרֵי הַנֶּגֶב סֻגְּרוּ וְאֵין
פֹּתֵחַ הָגְלַת יְהוּדָה כֻּלָּהּ הָגְלַת

תרגום

אֲרֵי אִשְׁתְּבֵי עַמָּא דַיְיָ׃
יח אֱמַר לְמַלְכָּא
וּלְמַלְכְּתָא אִמְאִיכוּ תִּבוּ
אֲרֵי גְלָא יְקַרְכוֹן מִנְכוֹן
נְפַל כְּלִיל תּוּשְׁבַּחְתְּכוֹן׃
יט קִרְוֵי דָרוֹמָא
אִתְאַחִידוּ וְלֵית
דְפָתַח גְּלוֹ דְבֵית יְהוּדָה
כּוּלְהוֹן גְּלוֹ שְׁלֵימָא
אִתְקַבְּלוּ תּוּשְׁלֵימַת

מהר"י קרא

אמרתי לכו שמעו והאזינו אל תגבהו אם תשמעוה מוטב ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני גאונכם הגורם לכם שאתם מאנתם לשמוע את דברי כשם שאמר לפעלה כך אשחית את גאון יהודה ואת גאון ירושלים הרב העם הזה הרע המאנים לשמוע את דברי וכן הוא אומר בזה הענין שמעו והאזינו אל תגבהו. והדע שירמיה על עצמו אמר [מקרא זה] במסתרים תבכה נפשי שכן בסוף המקרא הוא אומר כי נשבה עדר ה' ואם הקב"ה אמרו כביכול שיש בכיה לפניו היה למקרא לומר כי נשבה עדרי: (יח) אמור למלך ולגבירה השפילו שבו. הוא יהויכין ואמו כענין שנא' במלכים ויצא יהויכין מלך יהודה אל מלך בבל הוא ואמו ושריו: כי ירד מראשותיכ' וזהו עטרת הפארתכ': (יט) ערי הנגב סגרו ואין פותח. אלו ערי יהודה ובנימין היושבין בדרומה של ארץ ישראל. סוגרו ואין פותח. פתרונו מאין יוצא ובא כמו שנאמר בצור משא צור הלילו אניות תרשיש כי שדד מבית מבוא. שפת' שודד צור מיהכנס עוד אדם. אף כאן סוגרו ואין פותח. נשמו מעובר ושב. ואע"פ שנשמו הערים מעובר ושב. עשת הקב"ת ברחמיו שהגלה יהודה כלה: הגלת שלומים. זה גלות יכניה שהוגלה הוא ואמו

רש"י

שתתנן לחלולים של כשדים: (יח) למלך ולגבירה. יהויכון ואמו: ירד מראשותיכם. (ווטריקאו"ן בלע"ז) עלייתכם כמו שנאמר (מלכים ב' כ"ח) ויצא אליו יהויכין הוא ואמו ועבדיו וכולם הוליכם בגולה: (יט) ערי הנגב סוגרו. לפני הבאים עליהם מן הצפון ערי ארץ ישראל סגורות מאימת נבוכדנצר: הגלת שלומים. לאילהם יהויכון כי לשלום יצא ויגלהו. ל"א שלומים (גרדוגאמינ"ץ

מנחת שי

מכלול עינו פ"כ ואין כן בספרים שלנו: (יט) הגלת שלומים. בדגש בשדוייקים

רד"ק

ודמוע תדמע. נפשי תבכה במסתרים ועיני תדמע בגלוי כי אני רואה שנשבה עדר ה' שהיה האל להם רועה ועתה נשבי כי לא שמעו לו והניח' ביד שובים: והרד. כל כך תדמע עיני עד שתרד בדמע: (יח) אמר למלך ולגבירה. זה הצווי אינו לאדם מיוחד אלא לכל כי שיהי' וכן ראה ריח בני קול אומר קרא אמרו לנסהרי לב והדומי' להם והמלך והגבירה הם יהויכין ואמו שהם גלו ראשונים עם הגבוהי' והחרש והמסגר: השפילו שבו. כאילו אמר שבו בשפל. כי השפילו פעל עומד כמו כי השפילו ותאמר נוה או יהיה פעל יוצא ופירושו השפילו כסאכ' ושבו על הקרקע: כי ירד מראשותיכם. בפלם ממלכותיכם האחד מראשה בפלם ממלכה והוא שם לרשות ולממלכה ואמר ירד ואמר מראשותיכם ל' רבים ר"ל שום רשות לא נשאר לכם אלא הכל יורד כי אף בגלות' לא נהוג בהם מנהג מלכים שהרי נתנו יהויכין בית הכלא כאחד העם: עטרת תפארתכם. כפל הענין במ"ש ואמר ירד ל' זכר ומראשותיכם ועטרת ל' נקבה ר"ל דבר מראשותיכם וכן כי יהיה נערה יעשה מלאכה אשר כמוהו לא נהיתה והדומים לו ובזה נוכל לתקן גם ל' רמי' אבל ענין טוב הוא כה שכתבנו בו: (יט) ערי הנגב. ת"י קרוי דרומא ועל ערי יהודה אומר כי חלק יהודה היה בדרו' ארץ ישראל כמ"ש וזכר בזה הל' מפני הפ' תבא אחריו שזכר צפון הבאים מצפון כי המהרי' והמגלים יבאו מצפון: סגרו ואין פותח. ר"ל חרבו כי העיר ההרבה אין יוצא ואין בא אין סוגר ואין פותח ובאמרו סוגר ר"ל שלא יכנס אדם שם וכן אמר בזה הל' בחרבן הארץ בנבואת ישעיהו סגר כל בית מבוא: הגלת יהודה כלה

מצודת ציון

כ"כ) והוא ענין כוממות: ודמוע. הוא דמעת הבכי: נשבת. מלשון שביה: (יח) ולגבירה. היא המלכה: מראשותיכם. מל' ראש וכ"ל גדולתכם: (יט) שלומים. מל' שלם והכל:

מצודת דוד

סמקום: ודמוע תדמע. מלבד בכייה הנפש עוד דמוע תדמע וחזר ופי' ותרד עיני דמעה בעבור שנשבה עדר ה' הם ישראל עם מרעיתו ולאן ידו: (יח) אמור. ה' אמר אל הנביא אמור למלך ולמלכה אשתו השפילו שבו ר"ל שבו במקום שפל מוטה לארץ ואל השבו על כסאות: כי ירד מראשותיכם. ר"ל גדולתכם והוד ופירש עטרת תפארתכם: (יט) ערי הנגב. הם ערי יהודה שהמה בדרום א"י: סוגרו ואין פותח. ר"ל שלה הם חרבים ולכן סוגרו ואין מי פותח כי הוליך ואין שם אדם מי יפתח שערי העיר: הגלת יהודה כלה.

משלי חכמים

וויא די ... ... זיין נאקים אונ באָרוויס ... איז אין חמות. דאס האט דער נביא ... צו די ... די צרות ... איר הם איצט אייער איר גייט אין גלות. דאס ... נאך ווייניג. ווייל איר זענט נאך אויף אייער ערד. צרות ... גלות וואס איר וועט זיין ביא דיא כשדים אין די הענט דאמאלט וועט איר האבין וואס צו וויינען. דריבער תנו לה' אלהיכם כבוד. גיט כבוד צוא הקב"ה איידער עס ווערט אייך פינסטער איידער אייערע פיס וועלין אנגעשטוסין ווערין אויף דיא פינסטערע בערג. אויב איר וועט ניט הערין מיינע רייד וויינט שוין מיין הארץ אין דער שטיל אונ פון מיינע אויגן גייען טרערין ווייל דיא סטאדע פון הקב"ה איז געפאנגען גיווארין. אונ דארט וועט אויף אייך קיינער רחמנות האבען איר וועט זיין באָרוויס אונ נאקעט הונגעריג אונ דארשטיג, דריבער טהוט מיינע רייד אונ טוט תשובה וועט איר בלייבען זיצען אין אייער לאנד:

פירוש ע"ט

וויינען אין פר בארגעניש מפני גוה פון וועגן אייער גרויסקייט (וואס וועט בטל ווערין פון אייך) ודמוע תדמע אונ טרערין טוט טרערין ותרד עיני דמעה אונ מיין אויג מאכט רינען טרערן כי נשבה עדר ה' ווייל עס וועט גיפאנגן ווערין גאטס סטאדע (דאס זענן דיא ישראל): (יח) (זאגט גאט צום נביא) אמור למלך ולגבירה זאג צום מלך יהויכין אונ צו דר הארינטי זיין מוטער השפילו שבו נידערט אונ זיצט כי ירד מראשתיכם עטרת תפארתכם ווארום עס האט אראפ גינידערט אייער גדולה אונ דיא קרון פון אייער שיינקייט (דען נבוכדנצר הט גיפירט אין גלות דעם יהויכין אונ זיין מוטער אונ זיינע קנעכט): (יט) ערי הנגב סגרו ואין פותח די שטעט פון ארץ ישראל וואס זענן אף דרום זייט וועלן צו גישלאסן ווערין אונ קיינר וועט זיי ניט עפענען (ווארין זיי וועלין חרוב ווערין

שלומים: כ שאי עיניכם וראי הבאים
מצפון איה העדר נתן־לך צאן
תפארתך: כא מה־תאמרי כי־יפקד
עליך ואת למדת אתם עליך אלפים
לראש הלוא חבלים יאחזוך כמו אשת
לדה: כב וכי תאמרי בלבבך מדוע

תרגום

עובדיכון: כ זקיפו
עיניכון וחזו דאתן
מצפונא אן עמא
דאתמסר ליך עם
תושבחתיך: כא מה
תימרון ארי יסער עלך
חובך ואת אליפת יתהון
למעבד בישין עלך הוו
כברבין כדמן אולא הלא
עקא וחבלין יחדונך הא
כחבלין לילידתא:
כב וארי תימרין בלביך

שאו קרי וראו קרי למדת קרי

רש"י

בלע"ז) כלומר תשלום עונש וכן ת"י איתקבלו תושלמת חוביהון: (כ) שאו עיניכם וראו. את הבאים עליכם מצפון: איה העדר נתן לך. אחר שיגלו יאמר לירושלים כן: (כא) מה תאמרי כי יפקוד. הקב"ה עליך: למדת אותם עליך אלופים לראש. שלחתם אליהם מלאכים לכשדיים להביא משם עכו"ם שלהם לעבדם כמו שכתוב (ביחזקאל כ"ג) ותעגבה עליהם למראה עיניה ותשלח

מהר"י קרא

והחרש והמסגר שגלו כולן גלות של עלים ולא הגלת חר והרג ואבדן כשם שגלה גלות צדקיהו: (כ) שאו עיניכם וראו אתם ראו דורו של צדקיהו שאו עיניכם וראו חיל כשדים הבאי מצפון להכרית מכם אדם ובהמה וכשיבואו עליך צדקיהו ול ישאירו בכל חילך שריד אז יכולין לומר לך איה העדר נר לך: (כא) מה תאמרי כי יפקוד עליך. הקב"ה כל משפחו ממלכות צפונה לבוא עליך: ואת למדת אותם עליך אלופי לראש. כענין שנאמר והרא אנשי מחוקה על הקיר צלנ כשדים חקוקים בששר ותעגב עליהם למראה עיניה ותשל

רד"ק

ואף על פי שלא הגלת כלה עד צדקיהו כיון שגלי מלכם והוא יהויכין הרי היא כאילו גלתה כולה כי סופה לגלות בקרוב והגדולים שבהם גלו עם יהויכין: הגלת שלומים. כפל ענין במ"ש כי שלומים כמו כלם ר"ל שלמים וכן כוסר שלומנו עליו כמו מוסר כלנו וי"ת רבוי מלת שלומים וכלל בו שני ענינים גלו שלימא אתקבלו תושלמת עובדיכון: הגלת. משפטה הגלתה כמו והרצה את שבהותיה והרצתה: (כ) שאי עיניכם. כתיב שאי וראי כנגד הכנסה כמו תכלית הפ' ושני הפסוקים הבאים אחריו וקרי שאו וראו כנגד הרבים הפרטים ולפי דעתי כי שא וראו אמר למלך ולגביר' שזכר כי להם היה העדר כי הם הרועי' ומה שזכר בל' נקבה הוא כנגד כניסת השרי' הגדולי' שגלו עם יהויכין החרש והמסגר שגם להם הוא העדר והם בכלל הרועי' אמר שאו עיניכם וראו הבאים מצפון ראו הכשדי' הבאי' מצפו להגלותכם: איה העדר נתן לך. ראי העדר שנתן לך להיות רועה עליהם והיו צאן תפארתך איה הם עתה כי לא הרעו עוד: (כא) מה תאמרי כי יפקוד עליך. יפקוד האויב עליך כלומר שיבא עליך להגלותך ולהחריבך מה תאמרי אז וי"ת אר יסער עלך חובך ר"ל יפקוד האל אבל לענין הפסוק נראה מה שפירשנו שהרי אומר ואת למדת אותם עליך אלופים לראש ואמר מה תאמרי כי יפקוד עליך האויב כי את למדת אותם להיות עליך אלופים ולהיות לך לראש כי אחז שלח למלך אשור עבדך ובנך אני עלה והושיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקמים עלי אמר את גרמת לך שיגלוך אלה ויחריבון כי את הרגלת אותם עליך כי רחוקים היו מארצך מה תאמרי כשיבאו להחריבך כי כבר באו להושיעך: הלא חבלים יאחזוך כשתראי זה יאחזו אותך חבלים כמו אשת לידה וזה הענין יתהפך כי נאמר צירים וחבלי' יאחזוך: יאחזוך החי"ת בחט"ף סגו"ל: לדה. יתכן שיהיה שם כמו מלידה ומבטן ויהיה אשת סמוך גם אפשר שיהיה לדה תואר כמו וכד אין ללידה ויהיה אשת טוכרת כמו אשת יפת תואר: (כב) וכי תאמרי. נגלו שוליך שולי הבגד הם התחתונים וכשיהפכו

מנחת שי

מלא וא"ו: (כ) שאי. שאו קרי: וראי. וראו קרי: (כא) ואת למדת בספרי הדפוס כתוב למדתי ביו"ד ומסורת עליו יתיר יו"ד ובספרים כתובי מדוייקים כתוב בלא יו"ד גם לא נמצא במסורת ריש מלכים כם מלין דכתיב יו"ד בסוף תיבותא ולא קרי' ומלת למדתי דהכא הוא ביבמיה ב' בפסוק מ חיטבי. ומסרה זו מלאתיה גם במקראות כ"י במלכים ב' ד' ולא נזכר מזה כלום יאחזוך. ראיתי כמה ספרים חלוקים זה מזה בנקודת החי"ת מי בצירי ו בסגול ומי בחטף פתח ובמדוייקים בחטף סגול וכ"כ רד"ק בכי' ובמכלים

מצודת דוד

כל יהודה גלה: הגלת שלומים. ר"ל גלות שלימה כי כשגלה יכניה נשארו רבים מהשרים וכל עם הארץ לכן אמר עתה, בגלות צדקיה יהיה גלות שלימה כי יגלו כולם: (כ) שאו עיניכם. אתה המלך והגבירה שאו עיניכם וראו חיל כשדים הבאים מצפון: איה העדר. איה עם יהודה הניתן לך להיות להם לרועה ומלך ואיה צאן תפארתך הלא ילכו בגולה: (כא) מה תאמרי. במה תנצל כאשר האויב ישגיח בך לקחת אותך בשבי: ואת למדת. אתה בעצמך הרגלת את הבבלים להיות עליך אלופים להיות ראשים עליך כי על שהראה חזקיה לשלוחי מרודך בלאדן מלך בבל את כל בית נכותו הסית לבם אותם להם בישראל פעם בפעם לקחת המולכות: חבלים יאחזוך. כבוא האויב יאחזו אותך חבלים ומכאובי' כמו האשה הכורעת ללדת: (כב) וכי

מצודת ציון

(כא) יפקוד. ענין השגחה: למדת. ענין הרגל וכן פרה למד מדבר (לעיל ב'): אלופים. שרים וכן מפריד אלוף (משלי ט"ז): חבלים. מכאובי

פירוש ע"ט

וועט קיינער אהין ניט אריין קומען הגלת יהודה כלה דם גאנצע לאנד יהודה איז פאר טריבען געווארן הגלת שלומים איין פר טרייבונג וואס דאס איז געוועזן איין באצאלונג אויף זייערי זינד: (כ) (דם זאגט דר נביא צום מלך אונ צו זיין מוטער) שאו עיניכם וראו הייבט אויף אייערי אויגין אונ זעהט די חיילות וואס קומען אויף אייך פון צפון זייט דאס איז בבל איה העדר נתן לך וואו איז די סטאדע וואס איז גיגעבען געווארן צוא דיר צאן תפארתך אונ וואו זענען דיא שאף פון דיין באריהמונג וואס דו פלעגסט זיך באריהמען מיט זייא (דס זענען די ישראל): (כא) מה תאמרי כי יפקוד עליך וואס וועסטו זאגין אז גאט וועט גידענקען אויף דיר דיינע זינד (אונ וועט ברענגען אויף דיר די כשדים) ואת למדת אתם עליך אונ דוא האסט זיי גיוויינט זייא זאלין זיין איבער דיר הארין אונ ראשים (דען וויל חזקיהו האט גיוויזין אלע זיינע אוצרות צוא דיא שלוחים פון מרודך בלאדן מלך בבל דרובער האבן זיי גיגליסט אין נעמן ירושלים אין צו נעמן די אלע אוצרות פון גאלד אין זילבער) הלוא חבלים יאחזוך פר וואר אז דיא כשדים וועלן קומען אויף דיר וועלן דיך אן נעמן ווייען אזו ווי איין אשה וואס וויל גיווינען: (כב) וכי תאמרי בלבבך אונ אויב דו וועסט דיר

קְרָאֻנִי אֵלֶּה בְּרֹב עֲוֺנֵךְ נִגְלוּ שׁוּלַיִךְ
נֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ׃ כג הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ
וְנָמֵר חֲבַרְבֻּרֹתָיו גַּם־אַתֶּם תּוּכְלוּ
לְהֵיטִיב לִמֻּדֵי הָרֵעַ׃ כד וַאֲפִיצֵם כְּקַשׁ
עוֹבֵר לְרוּחַ מִדְבָּר׃ כה זֶה גוֹרָלֵךְ מְנָת־
מִדַּיִךְ מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה אֲשֶׁר שָׁכַחַתְּ
אותי

ת"א היכפך כושי . שבם כ"ז :

מָא דֵין עֲרָעוּנִי כָּל אִלֵּין
עַל דְּסַגִּיאוּ חוֹבַךְ
אִתְגְּלִיאַת בַּהֲתָתִיךְ
אִתְחֲזִי קְלָנִיךְ׃
כג הַאֶפְשַׁר דִּישַׁנֵּי
הִנְדוּאָה מַשְׁכֵּיהּ וְנִמְרָא
שַׁלְמֵירִקְמָתֵיהּ אַף אַתּוּן
תֵּיכְלוּן לְאוֹטָבָא
דַּהֲוֵיתוּן מַלְּפִין לְמֶעְבַּד
בִּישִׁין׃ כד וְאֶבַדְּרִינוּן
כְּקַשָּׁא דְעָדֵי מִן קֳדָם
רוּחָא לְמַדְבְּרָא׃ כה דֵּין
עַדְבִיךְ וְחוּלַק אַחְסַנְתִּיךְ

מהר"י קרא

מלאכים אליהם כשדיפה וגו' : (כב) ברוב עונך . נגלו שולי בגדיך ונגלה ערותך : נחמסו עקביך . לשון גילוי כמו ויחמס כגן שוכו : (כג) היהפוך כושי עורו . נכלומר כשם שאי אפשר לכושי להפוך עורו] שהוא שחור ללבן ולא לנמר לשנות חברבורותיו להיעשות כולו [בגוון אחד] גם אתם אי אפשר לכם שתיכלו להיטיב לאחר שלמדתם הרע ללכת בדרכי האומות : הרע . כמו להרע . בעון זה : (כד) ואפיצם כקש עובר : (כה) זה גורלך מנת מדיך . שכר זה לפעולה זו יען שכחת אותי . ותבטחי

רש"י

מלאכים אליהם כשדימה . ד"א למדת אותם עליך אלופים חזקיהו שהראה לשלוחי מרודך בלאדן את כל בית נכאתה (ישעיה ל"ט) : (כב) שוליך . שיפולי הבגדים (טו"ש אורלא"ש בלע"ז) כשמפשיטין את האשה דרך בזיון מהפכין חלוקה מלמטה למעלה : נחמסו עקביך . נגזרו דרכיך נחמסו . כמו ויחמס כגן שוכו (איכה ב') : עקביך . (טרלי"ש בלע"ז) פסקו עוברי דרכים : (כג) כושי . בס אדם שחור וקורין (מא"ר בלע"ז) : ונמר . (ליאפר"ט בלע"ז) : חברבורותיו . הנמר מנומר הוא והם החברבורות (טק"ש בלע"ז) ואי אפשר שיהפכו : הרע . כמו להרע : (כה) מנת מדיך . חלק מדותיך מדה כנגד מדה :

רד"ק

למעלה הנה הם נגלי' והלובש נגלה וכן אמר וגלותי שוליך על פניך והנה אחר שיהפכו השולים העקבים נגלי' : נחמסו . כמו נגלו וכן ויהמוס כגן שוכה ויגלה וזה הוא משל על כנסת ישראל שהיתה נסתרת תחת כנפי האל ונכבדת בארצה ועתה היא גולה ותוסר סתרה מ[עלי]ה והנה היא גלויה ונגלה קלונה לעין כל בארצות נכרי' : (כג) היהפוך . כי דבר טבעי הוא השחרות בכושי ואינו דבר מקרה ולא יסור ממנו לעולם וכן החברבורות בנמר כן הרשע לא יוכל לסור מכם כאילו הוא טבעי בכם כ"כ למדת' והרגלתם עצמכם במעשה הרע עד ששב אצליכם דבר טבעי : למדי . כמו למוד מדבר מורגל : הרע . מקור כמו ואם הרע הריע . וי"ת כושי הנדואה : חברבורותיו . כתמיו וי"ת שלמי רקמתיה : (כד) ואפיצם . לפיכך אפיץ אותם מהרה בקלות כקש עובר לרוח מדבר פי' כקש שהוא עובר מהרה בעבור הרוח שנושבת בו כן אפיצ' במדבר כלומר אוציאם מעריהם למקום רחוק כמו המדבר גם יש מדבר בין ירושלם ובבל : (כה) זה גורלך מנת מדיך . כמו מדותיך או יהיה מדה מחובר בלשון זכרים ובל' נקבות כמו ארבע פנותיו ויקובץ בלשון זכרים כמו שער הפנים כן יאמר מן מדה מדות ויאמר מדים וממנו מדיך ופי' במדה שמדדת מדדתי לך את שכחת אותי ואני שכחתי אותך פנית אלי עורף ולא פני' ואני הסתרתי פני ממך והיית

מצודת ציון

יולדה וכן חבלי יולדה (הושע י"ג) : (כב) קראוני . מלשון מקרה : שוליך . הם תחתיות הבגד כמו על שולי המעיל (שמות כ"ח) : נחמסו . ענין הסרה כמו ויחמס כגן סכו (איכה ב') : עקביך . עקבי הרגל : (כג) כושי . הם השחורים : ונמר . שם חיה : חברבורותיו . ענין כתמים וכן חבורה תחת חבורה (שמות כ"א) כי במקום המכה נראה כעין כתם : למדי . ענין הרגל : (כד) ואפיצם . ענין פזור : (כה) גורלך . חלקך לפי שעל פי רוב מולקים בגורל יקרא חלק בשם גורל : מנת . גם זה ענין חלק כמו מנת שועלים

מצודת דוד

תאמרי . וכי תוכל להרהר בלבבך מדוע קרה לי הצרות האלה הלא בעבור רוב עונך בא לך בזיון רב כאשה זונה שמפשיטין חלוקה ומהפכין מלמטה למעלה דרך בזיון ומגלים שולי החלוק ובהגבהה כלפי מעלה : נחמסו עקביך . עקבי רגליך נהגלו והוסרו מן הכסות שעליהם ר"ל קבלת בזיון הרבה וכפי שהמשילה לזונה אמר לי' הטפל בזונ' שמפשיטין חלוקה ומוליכין אותה ערומה ויחיפ' : (כג) היהפוך . האם יוכל הכושי להפוך עורו משחרות ללובן האם יוכל הנמר להפוך הכתמים שבעורו לבל יהיו בו הכתמים הלא הוא דבר שא"א כי שמה דבר טבעי בהם : גם אתם . כן גם אתם תוכלו להיטיב מפני הרגל הרע שאתם מורגלים ונעשה אצליכם כדבר טבעי ור"ל כמו שאין הכושי והנמר יכול להשתנות כן גם אתם והוא ענין גוזמא והפלגה כלומר בקושי רב תשתנו ממעשיכם : (כד) ואפיצם . לכן אפזרם בעכו"ם במהירות רב כמו הקש העובר ממקומו בקלות ע"י הרוח הבא מאצת המדבר שאין שם דבר לעמוד בפני הרוח ולעכבו : (כה) זה גורלך . זה הגמול יהיה חלקך וזהו המנה הניתן לך מאתי

פירוש ע"ט

דיר טְרַאכְטֶן אִין דַיין הַארְצֶן מַדוּעַ קְרָאֻנִי אֵלֶּה וָוארום הָאבֶּן זִיךְ מִיר גִיטְרָאפֶּן דיא דָאזִיגֶע זַאכֶן זָאג אִיךְ דיר בְּרוֹב עֲוֺנֵךְ נִגְלוּ שׁוּלַיִךְ פוּן וֶועגֶן דַיינֶע פִיל זִינְד זֶענֶן אַנְטְפְּלֶעקְט גִיוָוארִין דַיינֶע זוימֶין פוּן דַיינֶע קְלֵיידֶר נֶחְמְסוּ עֲקֵבָיִךְ אוּנ דַיינֶע טְרִיט זֶענֶן פַר שְׁנִיטֶן גְווָארֶן (דָס מֵיינְט עֶר אַז דִי בִּיסְט פַר טְרִיבֶּן גִיוָוארֶן אִין גָלוּת אַרַיין הָאסְטוּ גִימִיסְט אוֹיף הֵייבִּין דַיינֶע קְלֵיידֶר צוּ גֵייִן אִין וַואסֶר אִין דַיינֶע שׁוּךְ זֶענֶן צוּא רִיסֶען גִיוָוארֶען) : (כג) הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ קָאן דֶען דֶר מוֹיער פַר קֶערִין זַיין הויט אוּנ אֵיין לֶעמְפֶּערְס זַיינֶע פְלֶעקִין גַּם אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב אַזוֹ אִיז נִיט מֶיגְלִיךְ אִיר זָאלְט קֶענֶען טָאן גוּטְס לִמֻּדֵי הָרֵעַ דֶען אִיר זֶענְט גִיוָוינְט צוּא טָאן בֵּייז : (כד) וַאֲפִיצֵם כְּקַשׁ עוֹבֵר לְרוּחַ מִדְבָּר אוּנ דְרוּם וֶועל אִיךְ גָאט זֵיי פַר שְׁפְּרֵייטֶן אַזוֹ גִיךְ וִוי דִי שְׁטְרוֹיא פָארְט אִיבֶּר פַר דֶעם וִוינְט אִין דֶר מִדְבָּר : (כה) זֶה גוֹרָלֵךְ מְנָת מִדַּיִךְ מֵאִתִּי דָס אִיז דַיין גוֹרָל אוּנ דִי טֵייל פוּן דַיין מָאס פוּן מִיר גָאט דָאס אִיךְ שְׁטְרָאף דִיךְ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה נְאֻם ה' אַזוֹ זָאגְט גָאט אֲשֶׁר שָׁכַחַתְּ אוֹתִי וַתִּבְטְחִי בַּשָּׁקֶר דֶען פַאר וָוס דוּא הָאסְט מִיךְ פַר גֶעסֶן אוּנ הָאסְט זִיךְ פַר זִיכֶערְט אִין

פאלשקייט

אותי ותבטחי בשקר: כו וגם־אני
חשפתי שוליך על־פניך ונראה
קלונך: כז נאפיך ומצהלותיך זמת
זנותך על־גבעות בשדה ראיתי
שקוציך אוי לך ירושלם לא תטהרי
אחרי מתי עד: יד א אשר היה דבר־
יהוה אל־ירמיהו על־דברי הבצרות:
ב אבלה יהודה ושעריה אמללו קדרו

תרגום

מן קדמי אמר יי דשבקת פולחני ואתרחיצת על שקרא: כו ואף אנא אגלי בהתת חובך על אפך ויתחזי קלניך: כז טפשותיך ושטותיך ועצת חטאי ינקותיך על רמתא בחקלא גלי קדמי שקוציך וי ליך ירושלם לא תדכין עד כען ליך ארכא יומין סגיאין: א דהוה פתגם נבואה מן קדם יי עם ירמיה על עסקי בוצרתא: ב אתאבלו דבית יהודה וקרויהון

רש"י

(כו) חשפתי שוליך. גיליתי סיפולי בגדיך להפכם על פניך: (כז) מצהלותיך. כגולת סוסים נוחפים: אחרי מתי. תטהרי עוד: **יד** (א) דברי הבצרות. מכת עליהם רעב ומנעת הגשם לשון מבצר כמו ומבצר משגב חומותיך (ישעיה כ"ה): (ב) ושעריה. עריה: וצוחת ירושלים.

מהר"י קרא

על עזרת האומות שהם עזרת שקר: (כו) וגם אני חשפתי שוליך. פתרונו הנני מעיר את חיל כשדים עליך אשר לטרת אותם עליך אלופים לראש והפשיטוך את בגדיך ולקחו כלי תפארתך ולקחו כל יגיעך ועזבוך ערום ועריה ונראה ערות זנותך וזה הוא גם אני חשפתי שוליך על פניך ונראה קלונך. ואת נבואה זו אמרה יחזקאל אלא שלא אמרה שניהם בלשון אחד: (כז) לא תטהרו אחרי מתי עוד. פתרון לא תטהרי עוד אחרי שהזהרתיך ימים רבים לומר מתי תשובי מדרכך ואת לא שבת. מעתה לא תטהרי עוד:

יד (א) על דברי הבצרות. אלו שני בצרות שבאין מחמת עצירת מטר. וכאן סתם הנביא את דבריו שלא פירש באי זה דור באו אלו שני בצרות מה שלא מצינו כן בכל מקום שיסתמו הנביאים את דבריהם כל כך שכל שני רעבון שבא לעולם בימי הדורות בכל רעב ורעב פירשו הכתובים באי זה דור בא לעולם כמו רעב שבא בימי אברהם וכן רעב שבא בימי יצחק וכן בימי דוד וכן בימי אלישע. וכאן הזכיר שני בצרות ולא פירש באי זה דור באו לעולם. ירמיה ראה שני בצרות באין לעולם וסדר עליה' תפלה כמו שאתה קורא בענין הכתיב (אם) [אינני] שומע אל רנתם וכי יעלו עולה ומנחה אינני רוצם כי בחרב וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם. אמור מעתה באי זה דור אירעו שלשה שפטים הללו חרב ורעב ודבר. אם תאמר בימי יאשיהו הלא עליו נאמר בשלום תבוא. ואם תאמר בגלות יכניה אי אפשר לומר כן. שגלות יכניה כולן גלו

רד"ק

לאכול ומצאוך צרות רבות ורעות וזה גורלך ומנתך מאתי: (כו) וגם אני. מבואר הוא: (כז) נאפיך. כבר פירשנו כי כל ענין הנאוף הוא משל לע"א: ומצהלותיך. שהיית שמחה על מעשיך הרעים: לא תטהרי אחרי מתי עוד. לא תטהרי אחרי שנטמאת ואם האמרי שתטהרי מתי עוד כיון שלא תטהרי קודם שתגלי וי"ת לא תדכין עד כען ליך ארכא יומין סגיאין: (א) אשר היה. הבצרות. האחד בצרה וי"מ זה לעצירת בצרת הבי"ת שרש ופירושו יוקר המאכל והוא הרעב ובמשקל אחר ובשנת בצורת והוא מל' לא יבצר מהם ענין מניעה כי הרעב מפני מניעת הגשמים ובאמרו בלשון רבים בצרות ר"ל יוקר מזונות ויוקר פירות והיה דבר ה' אליו קודם היות הבצרות כי יהיה ואמר לו בנבואה כך: (ב) אבלה יהודה. ענין השחתת

מצודת דוד

מדה כנגד מדה על אשר שכחת אותי ובטחת בעכו"ם בסיח שקר לכן תסכלך גם אני: (כו) וגם אני חשפתי שוליך. ר"ל על כי זנית אחרי העכו"ם לכן אגלה שוליך בזיון רב כדרך שמגלין את הזונה ולפי שהמשיל אותה לזונה אמר ל' בזיון הזונה שמפשיטין אותה ומפשטין מלבושה ומגלים שולי המלבוש כהגבהתה כלפי מעלה על פניה: ונראה קלונך. כזיונך יהיה נגלה לכל: (כז) נאופיך. מרבית כליאוף שלך והרמת קול שמחה על קלות דעת ומחשבות זמתך ר"ל הנה כל אלה מדין לה עמך ולא עזבתם: שקוציך. העכו"ם שמתועב כשקץ: לא תטהרי. ר"ל איך תוכל לעכב אחר שכזאת כי קשה לך לפרוש מן הטומאה ואם תאמרי שתטהרי עדיין אמרי אמרי מתי עוד תטהרי וכי אחר שהלך מגולה: **יד** (א) על דברי. על ענין מניעת הגשמים: (ב) אבלה יהודה.

מצודת ציון

יהיו (תהלים ס"ג): מדיך. מלבוש מדה: (כו) חשפתי. ענין גלוי כמו והמתופשת (ישעיה כ'): שוליך. תחתית הבגד: קלונך. מל' קלון ובזיון: (כז) נאופיך. ענין זנות: ומצהלותיך. ענין הרמת קול שמחה של קלות וכן הוא חל תעת העבו ולהלו (לעיל ה'): זמת. ענין מחשבה רעה: שקוציך. מל' שקץ ותעוב: מתי. ענין הבחלה על הזמן וכן מתי תנחמני (תהלים קי"ט):
יד (א) על דברי. על ענין וכן על דבר פעור (במדבר כ"ה): הבצרות. ענין מניעה כמו לא יבצר מהם (בראשית י"א) ור"ל מניעות הגשמים וכן ובשנת בצורת (לקמן י"ז): (ב) אמללו.

פירוש ע"ט

פאלשקייט: (כו) וגם אני חשפתי שוליך על פניך אונ דרום האב איך אויך אפגעלעקט דיין זוים פון דיין קלייד איך זאל עס איבער קערין אויף דיין פנים ונראה קלונך אונ עס איז ווארין אן געזעהן דיין שאנד: (כז) נאפיך ומצהלותיך דיין ניאוף אין דיין לאבען זמת זנותך על גבעות בשדה אונ די מחשבות פון דיין זנות וואס דו האסט געטאן אויף די הויכע ערטער אין פעלד ראיתי שקוציך איך נאט האב געזעהן דיין אום ווערדיקייט אוי לך ירושלים וויא צו דיר ירושלים דם דוא ווילסט זיך נים ריינינגין אחרי מתי עוד אוו ווען וועסטו זיך שוין יוא ריינינגין:
יד (א) אשר היה דבר ה' אל ירמיהו דם איז די רייד פון גאט וואס איז געוועזן צו ירמיהו אויף דעם פר מיידינג פון רעגין וואס וועט זיין אין לאנד יהודה: (ב) (זאגט ירמיה) אבלה יהודה דאס לאנד פון שבט יהודה טוט טרויערין ושעריה אמללו אונ אירע שטעט

זעגין

לָאָרֶץ וְצִוְחַת יְרוּשָׁלַםִ עָלָתָה׃
ג וְאַדִּרֵיהֶם שָׁלְחוּ צְעוֹרֵיהֶם לַמָּיִם
בָּאוּ עַל־גֵּבִים לֹא־מָצְאוּ מַיִם שָׁבוּ
כְלֵיהֶם רֵיקָם בֹּשׁוּ וְהָכְלְמוּ וְחָפוּ
רֹאשָׁם׃ ד בַּעֲבוּר הָאֲדָמָה חַתָּה כִּי
לֹא־הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ בֹּשׁוּ אִכָּרִים חָפוּ
רֹאשָׁם׃ ה כִּי גַם־אַיֶּלֶת בַּשָּׂדֶה יָלְדָה

תרגום

חֲרוּבָא אִתְחַפִּיאוּ אַפֵּיהוֹן אֲכְרוּב אוּכְמִין כְּקִדְרָא אִתְרְטִישׁוּ לְאַרְעָא וְצִוְחַת יַתְבֵי יְרוּשְׁלֵם סְלִיקַת׃ ג וְתַקִּיפֵיהוֹן שְׁלַחוּ הַגְנֵיהוֹן לְמַיָא אֲתוֹ עַל פְּצִידַיָא וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָא תָּבוּ מָנֵיהוֹן רֵיקָן בְּהִיתוּ וְאִתְכְּנָעוּ וַחֲפוּ רֵישֵׁיהוֹן׃ ד בְּדִיל חוֹבֵי יַתְבֵי אַרְעָא אִתְבְּרוּ אֲרֵי לָא הֲוָה מִטְרָא בְּאַרְעָא בְּהִיתוּ אִכָּרַיָא נְחַפּוּ רֵישֵׁיהוֹן׃ (ה) אֲרֵי אַף אַיַלְתָּא בְּמַדְבְּרָא יְלֵידַת וְשָׁבְקָא אֲרֵי לָא

צ' זעירא צעיריהם קרי מלרע

מהר"י קרא

דגלת שלומים ועליו נאמר כתאנים הטבות האלה כן אכיר את גלות יהודה ואומר ויגל יהויכין בבלה ואת אם המלך ואת נשי המלך ואת סריסיו ואת אילי הארץ הוליך גולה מירושלים בבלה אלא מעתה [אתה] למד אין לך דור שמתו כחרב וברעב ובדבר אלא דורו של צדקיה. למדת שבדורו של צדקיהו באו אלו שני בצורת : (ג) באו על גבים. אלו מי גשמים המכונסין בבורות : (ד) בעבור האדמה חתה. ת"י בדיל חובי יתבי ארעא אתברו : בושו אכרים. אלו זורעי אדמה הרי שחרש חרע ואין גשמים יורדין שתרוה הארץ והולידה והצמיחה מה מועיל לו זריעתו שורע : (ה) כי גם אילת בשדה ילדה ועזוב

רש"י

לעקת ירושלים כמו מרחם הרים יצווחו (שם מ"ב): (ג) על גבים. בורות שהמים מתכנסים בהם : שבו כליהם ריקם. שלא ירד מטר : וחפו. לשון כסוי : (ד) אכרים. (כוביר"ש בלע"ז) : (ה) ילדה ועזוב. את וולדה לבקש

מנחת שי

יד (ג) לעוריהם. לעיריהם קרי : (ד) היה גשם. בא מלרע שלא כמנהג וכן :

רד"ק

ככו אבל תירוש אמלל יצהר וי"ת אתאבלו דבית יהודה : ושעריה אמללו. על דרך כל שעריה שוממי' ר"ל אין יוצא ואין בא בהם או ששבתו הזקנים משבת בשערים כמו שאמר זקנים משער שבתו וי"ת וקרויהון חריבא : קדרו לארץ. השערים על דרך משל או פי' יושבי השערים על דרך ישבו לארץ ידמו וי"ת אתחפיאו אפיהון אכרום אוכמין בקדרא אתרטישו לארעא : וצוחת ירושלם עלתה. על דרך ותעל שועת העיר השמימה ר"ל יושבי העיר ירושלם : (ג) ואדיריהם. הגדולים ששלחו צעיריהם חוץ לעיר לראות אם ימצאו מים באו על החפירות שדרך למצא בהם מים המתכנסי' שם מי גשמים או שיהיה שם מקו' מים לעומק המקום והנה לא מצאו מים לפיכך היה להם בשת ששבו כליהם רקי' כלומר שבו ריקם כמו שנאמר באיוב בשו כי בטח ופירש שבו כליהם שבו עם כליה' או פי' שבו על הכלי' כלומר ע"י משיב וכן אפוד ירד בידו. לבלתי באו הכלים : צעוריהם. כתיב והקרי ביו"ד ושניהם נכונים במשקל השמות אלא שהקרי יותר מבואר כי נמצא צעיר ביו"ד ולא נמצא צעור בוי"ו : (ד) בעבור האדמה חתה. בעבור טעם לסוף הפסוק שעליו למה חפו ראשם בעבור שהאדמה חתה ונשברה כי לא היה גשם בארץ או טעם בעבור לסוף הפ' הזה שאמר בשו אכרי' חפו ראשם : היה. מלרע : בארץ. ר"ל בארץ ישראל : אכרים. הם עובדי השדות : (ה) כי גם אילת. אפי' האילת ילדה העפרי' ועזבה אותם מחסרון מרעה כי לא היה דשא ועזבת לדיה לבקש מרעה בארץ אחרת ולא חששה על ילדיה אף על פי שהיא רחמנית והלכה להחיות את נפשה : ועזוב. מקור

מצודת ציון

ענין כריתה כמו כי אמלל חי (תהלים ו') : קדרו. ענין שחרות והוכך כמו שמש וירח קדרו (יואל ב') : וצוחת. מלשון צוחה ולעקה : (ג) ואדיריהם. מלשון אדיר וחזק וכ"ל השרים : צעיריהם. ענין קטן ושפל וכן לעיר אנכי כזה (תהלים קי"ט) : גבים. בורות כמו ולחשוף מים מגבא (ישעיה ל') : וחפו. ענין כסוי וכן ופני המן חפו (אסתר ז') : (ד) חתה. ענין שבר כמו ולדקתי לא תחת (ישעיה נ"א) : אכרים. הם עובדי האדמה בחרישה וכדומה וכן

מצודת דוד

עם יהודה אמלל : ושעריה. שערי ערי יהודה נכלמו ונבחנו להתדמות לשחרות האבן והוא ענין מליצה לומר בהיה לער בעולם על מניעת הגשמים : וצוחת ירושלים. עם כי היא בתוך המדינות נחסר לחמה ומימה ולעקת הנשים עלתה למעלה : (ג) ואדיריהם. השרים שלחו נעריהם לשאב מים לשתות והמה באו על הבורות ולא מלאו בהם מים והחזירו את כליהם כבראשונה ריקים מבלי מים : בושו. ולזה בושו הנערים וגם נכלמו וכסו הראש דרך לער ואבל על שלא מלאו מים להביא להדוניהם : (ד) בעבור. על כי נשברה ונשחתה האדמה כי לא היה גשם בארץ לכן בושו עובדי האדמה וכסו הראש כי לריק היה יגיעם : (ה) אילת בשדה. נקבת

פירוש ע"ט

זֶענִין פר שְׁוַוארְץ גִיוָוארֶן קָדְרוּ לָאָרֶץ זֵיי זֶענֶן שְׁוַוארְץ גִיוָוארֶן גְלַייךְ וִוי עֶרְד וְצִוְחַת יְרוּשָׁלַיִם עָלָתָה אוּנ דָאס גִישְׁרֵייא פוּן יְרוּשָׁלַיִם אִיז אוֹיף גִינַאנְגֶען צוּם הִימֶיל (פוּן וֶועגִין הוּנְגֶער אוּנ דָארְשְׁט) : (ג) וְאַדִּירֵיהֶם שָׁלְחוּ צְעִירֵיהֶם לַמַּיִם אוּנ דִי שְׁטַארְקִי פוּן דִי יִשְׂרָאֵל דָס זֶענֶן דִי הַארִין דִי הָאבֶּן גִישִׁיקְט זֵייעֶרִי יוּנְגֶען צוּ בְּרֶענְגֶען זֵייעֶר וַואסֶר בָּאוּ עַל גֵּבִים זֶענֶן דִי יוּנְגֶען גִיקוּמֶן צוּ דִי גְרִיבֶּער וְוס דִי רֶעגִין וַואסֶר פְלֶעגִין זִיךְ אַיין זַאמְלֶען אִין זֵיי אוּנ הָאבִּין נִיט גִיפוּנֶען אִין זֵיי קֵיין וַואסֶער שָׁבוּ כְּלֵיהֶם רֵיקָם אוּנ הָאבֶּן אוּם גִיקֶערְט זֵייעֶרִי כֵּלִים לֵיידִיג וָוארוּם קֵיין רֶעגֶן אִיז נִיט גִינַאנְגֶען בֹּשׁוּ וְהָכְלְמוּ וְחָפוּ רֹאשָׁם זֵיי זֶענֶן מְבוּיֶישׁ גִיוָוארֶן אוּנ פַאר שֶׁעמְט גִיוָוארֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ צוּ גִידֶעקְט זֵייעֶר קָאפּ אַזוֹ וִוי דִי אֲבֵילִים פוּן וֶועגִין דֶעם צַער ווָס זֵיי הָאבִּין נִיט גִיפוּנֶען קֵיין וַואסֶער צוּ בְּרֶענְגִין צוּ זֵייעֶרִי הַארִין׃ (ד) בַּעֲבוּר הָאֲדָמָה חַתָּה פוּן וֶועגֶן דִי זִינְד פוּן דִי זִיצֶר פוּן דֶר עֶרְד אִיז דִי עֶרְד צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארֶן כְּלוֹמַר דִי זִיצֶר פוּן דֶר עֶרְד כִּי לֹא הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ דֶען עֶס אִיז נִיט גִיוֶועֶן קֵיין רֶעגִין אוֹיף דֶר עֶרְד דֶרוּם בֹּשׁוּ אִכָּרִים חָפוּ רֹאשָׁם זֶענִין דִיא אַקֶער לַייט פַר שֶׁעמְט גִיוָוארִי אוּנ הָאבֶּן זִיךְ צוּ גִידֶעקְט זֵייעֶר קָאפּ : (ה) כִּי גַם אַיֶּלֶת בַּשָּׂדֶה יָלְדָה וְעָזוֹב דֶען אֲפִילוּ אַיין אִינְד אִין פֶעלְד וָוָס

ועָזוֹב כִּי לֹא־הָיָה דֶּשֶׁא׃ ו וּפְרָאִים עָמְדוּ עַל־שְׁפָיִם שָׁאֲפוּ רוּחַ כַּתַּנִּים כָּלוּ עֵינֵיהֶם כִּי־אֵין עֵשֶׂב׃ ז אִם־עֲוֺנֵינוּ עָנוּ בָנוּ יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־רַבּוּ מְשׁוּבֹתֵינוּ לְךָ חָטָאנוּ׃ ח מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ

תרגום

הֲווֹ דְהָאִין דְעִשְׂבָּא : ו וַעֲרָדִין קָמוּ עַל נִגְדִין שְׁתָן רוּחָא כְּיָרוּדִין קֳדָמָא עֵינֵיהוֹן אֲרֵי לֵית עִשְׂבָּא : ז אִם חוֹבָנָא אַסְהִידוּ בָנָא יְיָ עֲבֵיד בְּדִיל שְׁמָךְ אֲרֵי סְגִיאִין תְּיוּבְתָּנָא קֳדָמָךְ הַבְנָא : ח סְבוּר יִשְׂרָאֵל פָּרְקֵיהּ בְּעִדַּן עָקָא לְמָה

יחול

ת"א אם עונינו. סוטה נט: מקוה ישראל. מקוה שנו ל (יומא פה) :

רש"י מלרע

לה מרעה : על שפיים. יגלי מים (כיבייר"ש בלע"ז) : (ז) ענו בנו. העידו בנו : עשה למען שמך. עשה מה שתעשה עמנו למען שם גדול שיצא לך שאתה מוכל בכל ולהנהו עמך ולאן מרעיתך ולא נהה שתתן שם נלהוגך לפסילים. ומדרש אגדה למען שמך המשותף בשמינו : (ח) מקוה. תוחלת :

מהר"י קרא

כי לא היה דשא. כשתדשא הארץ דשא ועשב מזריע זרע ואינה *) יולדת היא יולדת מצד זה לפי שמרחמת על בנה ואינה רוצה להרחיק ממנו אבל כשיבש חציר וכלה דשא וירק לא היה היא יולדת כאן ועוזבת בניה לדרוש אחר כל ירוק : (ו) ופראים עמדו על שפיים. שפיים מדברות שהם גדילים בו בשעה שעשב מצוי ועכשיו שאין עשב מצוי להם פינו את מקומם ועמדו על שפיים הם נאות דשא ואף שם כלו עיניהם כי אין עשב : (ח) מקוה ישראל. פתרונו תקותן של ישראל וכן ת"י סבור ישראל כלומר שבך מקוים שתושיע אותם בעת צרה : למה תהיה כגר בארץ. שאינו נותן לב על הרעה שהבוא על

*) אולי צ"ל ואינה אמנם בכל הכ"י כתוב ואינה וצ"ע

רד"ק

במקום עבר כאילו אמר ועזבה וכן והחיות רצוא ושוב כאילו אמר רצו ושבו : (ו) ופראים. שפים. חסר י' הרבוי' מהמכתב וכבר פירשנו שפירושו המקומות הגבוהי' ועמידת' שם לראות משם אם יראו עשבי' בשום מקום וילכו שם ושאיפת הרוח פירש בפ' פרא למוד מדבר שם אמר על הפרא שאיפת רוח בלא סמיכה אל אחר והנה סמך אותם אל התנים נראה כי עקר השאיפה היא בתנים וכן הוסיף המתרגם שם ואמר כיהודא ובאמרו שאפו רוח ר"ל כי לא היה להם הנאה בעמדם על השפי' אלא שאיפת הרוח : כלו עיניהם. בראותם כי אין עשב כאילו כלו עיניהם מרוב הביטם למרחוק ולא ראו עשב וזה היה בעונש עונותיהם בישוב ובמדבר ושאר הגוים היה להם שובע וזה היה להם בעמים לאות לקבל עונש עונותיהם מאת האל כמו שאמר והיו בך לאות ולמופת : (ז) אם עונינו ענו בנו. אמר הנביא בראותו בנבואה הרעה שיהיה אומר לאל וכולל עצמו בכלל ישראל ואע"פ שהוא לא היה בו עון אמר אם עונינו ענו בנו ה' עשה למען שמך וכן אמר משה רבינו וסלחת לעונינו ולחטאתנו ונחלתנו. אמר אם עונינו ענו בנו העידו בנו כי בהיות מניעת הגש' בארצנו ולא בארצות הגוים הם העידו בנו כי עליהם אנו לוקי' ואף על פי כן עשה למען שמך הנקרא עלינו : כי רבו משובותינו לך חטאנו. אמת כי הדין עליך להענישנו כי רבו משובותינו שמרדנו בך בכמה דברים בעבוד אלהים אחרים ובהדבות החמס ובשמוע לנביאי השקר ולא לנביאי האמת לפיכך אמר כי רבו ואעפ"כ עשה למען שמך הנקרא עלינו שאנו נקראים עם ה': עונינו. חסר י' הרבוי': (ח) מקוה ישראל. כי אע"פ שהרו מדרכיך לך הם מקוים ובכל דור ודור אתה מקוה ישראל ואתה מושיעו בעת צרה אע"פ שהצרה תבא להם בעונם אתה הושיע' ותרחם עליהם גם כן עתה בזמן הזה הושיעם ורחם עליהם ולא יכלו ברעב : למה תהיה כגר בארץ. במקומות רבים דברה תורה בענין הבורא

מנחת שי

(ה) היה דשא. דגמור מגלו בקל פָּ֫עַל ועיין מ"ש במלכים א' י"ז ול"ע ממניעה דמכורה: (ז) אם עונינו ענו בנו. כתב רד"ק חסר יו"ד הרבים וגם המכלל יופי העתיק דבריו וכן מלאתי במקרא ישנה מהדפוס וכן בכל ספר כתבים בלפני אלא וכן מסור עליו לית ומלא :

מצודת דוד

הא"ל אבל בשדה כבילדה הולד עוזבת אותו והולכת לה כי לא היה לה דשא למאכלה ונזה הלכה מולדה נלקב מרעה באכן אחרת : (ו) עמדו על שפים. על מקומות הגבוהות לראות משם אולי ימלאו דשא : שאפו רוח. על כי לדפו נלקב מרעה שאפו את האויר כי כן דרך הכלים מהרה : כתנים. טבע התנים היה לשאוף הרבה את האויר : כלו עיניהם. המלפה לדבר ואינו מביטו קרוי כליון עינים כלבון התקוה : (ז) אם עונינו. ובעבור כורה הואת התפלל הנביא ואמר אם עונינו העידו בנו לקטרג עלינו : עשה למען שמך. עשה עמנו לדקה למען שמך לבל יחילל בעמים כי פן יאמרו זהו מבלתי יכולת ה' להושיע לעמו : כי רבו. כי באמת מרדנו הרבה וחטאנו לך ואין אנו ראוים לתשועה לכן עשה למען שמך : (ח) מקוה ישראל. אתה תקותם של ישראל כי לך יקוו ואתה הוא המושיעם בעת בוא

מצודת ציון

ונפלתי כן הבר ולמדו (לקמן ג"ה) : (ו) ופראים. הוא חמור הבר : שפים. מקומות גבוהים : שאפו. ענין המשיכה אל בית הבליעה וכן בהפסו רוח (לעיל ב') : רוח. האויר : כתנים. מין נחש : (ז) ענו. העידו כמו לא תענה (שמות כ') : משובותינו. ענין מרד כמו שובבה המשובבה (לעיל ה') : (ח) מקוה. מלשון תקוה :

פירוש ע"ט

זי איז זיך זייער מרחם איבער איר קינד) אין אז זיא הט גיוויגען אקינד הט זי דאך איר קינד פרלאזט אונ איז אוועק גיגאנגין צוא זוכין זיך עסין אין איין אנדער לאנד כי לא היה דשא וואָרום עס איז ניט גיוועזן קיין גראז אין לאנד יהודה : (ו) ופראים עמדו על שפים אונ די מויל איזלין זענען גישטאנין אויף די הויכע ערטער זיי זאלין זעהן פון דארטין וואו גראז איז שאפו רוח כתנים אונ האבין גישעפט דעם ווינט ווידיא שלאנגין כלו עיניהם כי אין עשב זייערי אויגין זענן פר לענט גיוואָרן דען קיין גראז איז ניט גיוועזן :

(ז) (זאגט ירמיהו צו גאט) אם עונינו ענו בנו ווען שוין אונזערי זינד האבן עדות גזאגט אין אונז פון דעסט וועגן ה' עשה למען שמך דו גאט טוא אונז דאך העלפין פון וועגן דיין גרויסן שם וואס איז דיר ארויס גגאנגן דס דו גיוועלטיגסט איבער אלע כי רבו משובותינו לך חטאנו דען אינזער ווילדקייט זענין פיל אונ מיר האבן גיזינדיגט צו דיר דרום זענין מיר ניט ראוי צו גיהאלפן ווערן נאר העלף אונז דאך פון וועגן דיין נאמן : (ח) מקוה ישראל מושיעו בעת צרה דו גאט ביסט דאך דס האפונג פון דיא ישראל אונ זיין העלפער

אין

בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן׃ ט לָמָּה תִהְיֶה
כְּאִישׁ נִדְהָם כְּגִבּוֹר לֹא־יוּכַל לְהוֹשִׁיעַ
וְאַתָּה בְקִרְבֵּנוּ יְהוָה וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ
נִקְרָא אַל־תַּנִּחֵנוּ׃ י כֹּה־אָמַר יְהוָה
לָעָם הַזֶּה כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ רַגְלֵיהֶם לֹא
חָשָׂכוּ וַיהוָה לֹא רָצָם עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֺנָם
ויפקד

ת״א נדהם. סושה לון:

תרגום

יחול רוגזך עלנא ואנחנא כתותבין בארעא וכעדי אורחא דסטא למבתא: ט למה יחול רוגזך עלנא ואנחנא מטלטלין ושביקין ואת גבר יכיל למפרק ואת שבינתך בינגא יי ושמך עלנא אתקרי לא תשבקיננא: י כדנן אמר יי לעמא הדין כמא דרחימו פן אתפרע מנהון לאגליותהון מארע בית שכנתי וכמה דהוו מערבין לפולחן טעותא ומבית מקדשי רגליהון לא

מהר״י קרא

האדמה: וכאורח נטה ללון. שם ואינו חושש מה רעה תהיה בעיר: (ט) למה תהיה כאיש נדהם. כאיש שמניח את מקומו ונד ממקום למקום: כגבור לא יוכל להושיע. למה אתה אינך מראה את גבורתך על האומות כשם שהראית לשעבר ותחריש על מה שהם עושים לנו כביכול כגבור זה שאינו יכול להושיע: ואתה בקרבנו ה׳ ושמך עלינו נקרא אל תניחנו. פתרונו ח״ו שיהיו שני המדות הללו שאמרתי נוהגות בך שמה שאמרתי שאתה כאיש נדהם הם ושלום אינו כן אלא ואתה בקרבנו ה׳. ומה שדימיתיך לגבור שלא יוכל להושיע אינו כן אלא שמך מעולם עלינו נקרא [ואתה בקרבנו ה׳] שאתה גבור ורב להושיע את ישראל ביום צרתם וכשם שהושיעם לשעבר גם עכשיו אל תניחנו. למדנו שמתפלל הנביא על שתי גזירות על הרעב שבא לעולם ועל האומות שמצירין לישראל. והקב״ה משיבו על שתיהן. על שהתפלל על הגלות משיבו: (י) כה אמר ה׳ לעם הזה כן אהבו לנוע. מה אתה קובל על הגלות אם הם גורמים לעצמם גלות בעונם ואני מעיד בהם יום השבת ושלות שינלו בעונם. והם: רגליהם לא חשכו. מלחטוא. ומה אני יכול [לעשות] להם אם הם גולים הרי הזהרתים והם לא שבו

רש״י

(ט) נדהם. (דקרו״ן בלע״ז) מושך ידו מן המלחמה וי״א (רקרוחל״ן בלע״ז): ושמך עלינו נקרא. לפיכך אין כבודך בכך: תניחנו. פי׳ כמו תעזבנו: (י) כן אהבו לנוע. כן כמה שגזרתי עליהם גולה אהבו שם

רד״ק

כל׳ בני אדם ויחסה אותו בראות ובשמע ובריח וביד וברגל כדברי בני אדם והכל דרך משל להבין בני אדם ובכל מקום רחקו אונקלוס מתרגם התורה ויונתן בן עוזיאל מתרגם ספרי הנביאים רחוק מעל הבורא יהכי התארים וענין הפסוק גם כן ואשר אחריו הסב יונתן הדבר הנאמר על האל על ישראל ראה לרחק מעליו יתברך אפי׳ דרך דמיון ותרגם כן סבר ישראל וגו׳ כבעמוד: (ט) למה תהיה כאיש נדהם. למה יחול רוגזך עלנא וגו׳ כבעמוד. ופשט הפסוקים כן הוא למה תהיה כגר בארץ כי כי שהוא גר בארץ ואינו כאזרחי הארץ וכתושביה אינו חושש בענין הארץ מה יהיה בה כ״א הוא בה היום לא יהיה בה למחר וכל שכן האורח שנטה בעיר ללון בה לבד כי הוא עובר אורח שאינו חושש בטובתה וברעתה ואתה דומה להם בענין הזה בהסתירך פניך מהארץ ולא תחוש לצרתה ולך הארץ ואנחנו גרים בה ותושבים עמך או אתה דומה בענין הזה כאיש נדהם ונבהל לא ידע מה לעשות או כגבור אמר כגבור כי בידו התשוע׳ ויש עת שלא יוכל להושיע בגבורתו: ואתה בקרבנו ה׳. ואיך תוכל להעלים עיניך מצרותינו: ושמך עלינו נקרא. כי אנחנו נקראים ע׳ שמך עם ה׳ לפיכך אל תניחנו. ובדרש שמך משותף בשמינו ישראל. נדהם פירושו לפי מקומו נבהל. וא״א ז״ל כתב כי מפרש אותו כן הערבי למי שהוא מבוסה לב כחלי מדהום: (י) כה אמר ה׳. כן אהבו לנוע. כמו שאהבו הם לנוע כן אעשה עמהם כי הם הולכי׳ למצרי׳ ולאשור לבקש מהם עזר מאויביה׳ ולא בטחו בי ורגליהם לא חשכו מלכת אע״פ שהיו מוכיחים אותם הנביאים כמו שאמר להם ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שיחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי נהר ואף על פי כן לא מנעו רגליהם מלכת וכיון שאהבו לנוע אני אניעם

מצודת ציון

ובאורח. הולך דרך: (ט) נדהם. ענינו כמו נבהל ואין לו דומה: תנחנו. מלשון הנחה ועזיבה: (י) לנוע. מלשון נע ונד: חשכו. ענין מניעה כמו ולא חשכת (בראשית כ״ב): רצם. מלשון רצוי:

מצודת דוד

לגר למה עתה תהיה כגר בארץ שאינו חושש בטובת הארץ כי כמו כן אינך חושש על רעבון הארץ: נטה ללון. כנוטה ללון כמלון שאינו חושב בטובתה וכפל הדבר במ״ש: (ט) כאיש נדהם. כאיש נבהל שאינו חושב בשום דבר בעבור הבהלה אשר המזיקתהו: כגבור לא יוכל להושיע. דרך הגבור מאמד ומשער כחו עד כמה היא וכאשר יבין כי הדבר אשר הדבקתהו הוא רב מכחו ולא יוכל להושיע אז מושך ידו ולא יעשה עוד גבורות וכאומר וכי אתה מתנהג הוא כן: ואתה. הלא אתה שוכן בקרבנו ושמך נקרא עלינו כי אנו נקראים עם ה׳ ולכן אל תעזבנו לבל יתחלל שמך כי יאמרו הגוים מבלי יכולת העלים עין מעמו: (י) לעם הזה. על העם הזה: כן אהבו לנוע. כמו שהם נעים עתה מפני הרעב נבקש מאכל בארצות אחרות כן אהבו מאז להיות נעים ולא חשכו רגליהם מללכת פעם למצרים פעם

פירוש ע״ט

אין איין עת צרה לָמָּה תִהְיֶה כְּגֵר בָּאָרֶץ וּכְאֹרֵחַ נָטָה לָלוּן וואָרום זאָלסטו היינט זיין גְלייך וויא איין גר אין לאנד דס ער זארגט ניט אויף דעם גוטס פון לאנד אונ אזו ווי איין אורח וואס ער גייגט פון דעם וועג צו איבר נעכטיגין איז איין הארבריג דס ער זארגט ניט אויף דר טובה פון דר הארבריג (דענדו זארגסט אויך ניט אויף דעם הונגער וואס אין לאנד איז): (ט) לָמָּה תִהְיֶה כְּאִישׁ נִדְהָם וגו׳ וואָרום זאָלסטו נאט זיין גלייך ווי איין פר טומלטער מענטש אונ גלייך ווי איין גבור וואס קאן זיך ניט העלפן וְאַתָּה בְקִרְבֵּנוּ ה׳ אונ דו גאט ביסט דאך צווישן אונז וְשִׁמְךָ עָלֵינוּ נִקְרָא אונ דיין נאמן ווערט דאך גירופין אויף אונז דרום אַל תַּנִּחֵנוּ זאלסט אונז ניט פאר לאזן: (י) כֹּה אָמַר ה׳ לָעָם הַזֶּה אזו האט גאט גיזאגט אויף דעם פאלק אזו ווי איך האב היינט גוזר גיוועזן אויף זיי זיי זאלן פר טריבין ווערין אין איין ווייט לאנד כֵּן אָהֲבוּ לָנוּעַ אזו האבין זיי נאך לאנג ליב גיהאט צוא פאר וואגילט ווערין אונ פון דעסט וועגן רַגְלֵיהֶם לֹא חָשָׂכוּ האבן זיי ניט פאר מיטן זייערי פיס פון צוא גיין אין בית המקדש אריין וַה׳ לֹא רָצָם אבער גאט האט זיי ניט

בוויל״ג

מְנַעוּ וּקֳדָם יְיָ לָא רַעֲוָא
בְהוֹן כְּעַן יִסְעַר עֲלֵיהוֹן
חוֹבֵיהוֹן וְיִתְפְּרַע
עֲוָיָתְהוֹן׃ יא וַאֲמַר יְיָ
לִי לָא תְצַלֵּי עַל עַמָא
הָדֵין לְטָבָא׃ יב אֲרֵי
יְצוּמוּן לָא רַעֲוָא קֳדָמַי
לְקַבָּלָא צְלוֹתְהוֹן וַאֲרֵי
יִסְקוּן עֲלָתָא וּמִנְחָתָא
לָא רַעֲוָא קֳדָמַי בְּהוֹן
בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא
וּבְמוֹתָא אֲנָא מְשֵׁיצֵי
יָתְהוֹן׃ יג וַאֲמָרִית קַבֵּל
בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים הָא
נְבִיֵי שִׁקְרָא אָמְרִין לְהוֹן
לָא תִחְזוֹן דְקָטְלִין
בְּחַרְבָּא וְכַפְנָא לָא יְהֵי
לְכוֹן אֲרֵי שְׁלָם דִקְשׁוֹט
אֶתֵּן לְכוֹן בְּאַתְרָא הָדֵין׃
יד וַאֲמַר יְיָ לִי שִׁקְרָא

וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי
אַל־תִּתְפַּלֵּל בְּעַד־הָעָם הַזֶּה לְטוֹבָה׃
יב כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל־רִנָּתָם וְכִי
יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצָם כִּי בַּחֶרֶב
וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אָנֹכִי מְכַלֶּה אוֹתָם׃
יג וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה הַנְּבִאִים
אֹמְרִים לָהֶם לֹא־תִרְאוּ חֶרֶב וְרָעָב לֹא־
יִהְיֶה לָכֶם כִּי־שְׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי שֶׁקֶר
הַנְּבִאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים

מהר"י קרא

סדרכיהם ועל שהתפללת עליהם על שני בצרות. בבקשה ממך: (יא) אל תתפלל בעד העם הזה לטובה: (יב) כי יצומו אינני שומע

רד"ק

ואגלם בין העמים ואם תאמר מה תשובת היתה זאת לדברי ירמיה כי הוא היה מתפלל על הרעב. נאמר כי אע"פ שהיה מניעת גשמים אם היו יכולין לצאת לארצות הגוים להביא תבואה לא היה הרעב כל כך גדול אבל האויבים היו באים עליהם בכל יום ולא היו יכולים לצאת לפיכך היה רעב חזק לפיכך השיב לו האל על שלוט האויבים בהם ויגלו אותם ובין כך הרעב והחרב עליהם לפיכך אמר עתה יזכור עונם כלומר עתה קודם הגלות יזכור עונם ברעב ויפקוד חטאתם בחרב: (יא) ויאמר ה'. לטובה. לפי שהתפלל על מקצתם לרעה והם רצו להמיתו ואמר אראה נקמתך מהם ואמר התיקם כצאן לטבחה והקדישם ליום הריגה לפיכך אמר לו לטובה אל התפלל עליהם: (יב) כי יצומו. כשיקראו צום ויתענו ויתפללו אינני שומע אל רנתם פי' אל צעקתם כמו קומי רני בלילה ואמר אל רנתם והוא לא הזכיר תפלה וצעקה אלא הצום לפי שאין צום בלא תפלה וצעקה: רצם. ירצה אותם כלומר עולותם ומנחתם לא יהיו לרצון לפני: (יג) ואמר. מה יוכל ישראל לעשות אם הנביאים מטעים אותם ואומר' להם לא תראו חרב ורעב: שלום אמת. שלום של קיימא: (יד) ויאמר ה'. חזון שקר. כי לא ראת

מנחת שי

(יג) הנה הנבאים. בספרים מוגהים חסר יו"ד קדמאה ומלא יו"ד בתראה וכן הוא במסורת עם חילופים הדרים בספרים ולא נביא אני ולא בן נביא: (יד) הנה הנבאים. בן כתיב: ותלול. ותלול קרי: ותרמות. ותרמית קרי: מתנבאים לכם. במקצת ספרים כתוב להם וברוב דפוסים ישנים וספרים כתובי

מצודת דוד

לאסור לנקב מהם עוד'. וכאומר לכן יענו גם עתה: לא רצם. היינו מרוצה להם והנה עתה יזכור את עונם וישלם הגמול: (יא) לטובה. להטיב עמהם: (יב) כי יצומו. אף אם בעלמא יצומו לא אשמע אל תפלתם אשר יתפללו ביום הצום ואף אם יעלו עולה ומנחה אינני מרוצה להם כל עוד שלא ישובו ממעשיהם: כי בחרב. אלא אכלה אותם בחרב וגו': (יג) ואומר אהה. אמרתי הוי כי מדוע יכלו הלא אין להם אשם כי הנה נביאי השקר מטעים אותם ואומרים להם לא תראו חרב וגו' ולזה חושבים במעשיהם מרוצים לה' ומהראוי להביא העונש על הנביאים ההם לבד: שלום אמת. שלום מתמיד ומתקיים: במקום הזה. כי לא תגלו ממנו: (יד) שקר וגו'. ר"ל הלא יש להם לדעת אשר המה מתנבאים בשקר כי מעולם לא שלחתים ולא צויתי אותם כוב נואה אף לא דברתי אליהם דבר מבלי נבואות וא"כ אין בידם לתת טוב הוא ומוסת יצמח מהזיקים אותם לנביאים:

מצודת ציון

ויפקד. ענין זכרון: (יב) יצומו. ענין תענית: רנתם. ענין תפלה: (יג) אהה. ענינו כמו הוי: (יד) חזון. מראה כחלום וכן

פירוש ע"ט

בווילִיגט עַתָּה יִזְכֹּר עֲוֹנָם וְיִפְקֹד חַטֹּאתָם אונ הַיינְט וֶועט
גָאט גידֶעגְקֶען זֵייעֶרֶי זִינְד אונ וֶועט גידֶעגְקֶען צוּא
בְּצָאלִין זֵייא אוֹיף זֵייעֶרֶי זִינְד: (יא) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי אונ
גָאט הָאט גִיזָאגְט צוּ מִיר יִרְמְיָה אַל תִּתְפַּלֵּל בְּעַד הָעָם
הַזֶּה לְטוֹבָה דוּא זָאלְסְט נִיט בֶּעטְן פוּן וֶועגִין דֶעם
דָאוִויגִין פָאלְק צוּא גוּטִין: (יב) כִּי יָצֻמוּ אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֶל
רִנָּתָם דֶען וֶוען זֵיי וֶועלְן פַאסְטִין וֶועל אִיךְ נִיט צוּא
הֶערִין צוּא זֵייעֶר גִיבֶּעט וְכִי יַעֲלוּ עֹלָה וּמִנְחָה אֵינֶנִּי רֹצָם
אונ וֶוען זֵיי וֶועלִין אוֹיף בְּרֶענְגֶען אֵיי קָרְבָּן עוֹלָה אונ
אֵיין מִנְחָה וֶועל אִיךְ זֵיי נִיט בְּווילִיגִין כִּי בַחֶרֶב וּבָרָעָב
וּבַדֶּבֶר נֵייעֶרְט מִיט דֶער שְׁוֶועֶרְד אונ מִיט הוּנְגֶער
אונ מִיט דֶבֶר וֶועל אִיךְ זֵיי פַאר לֶענְדִין: (יג) וָאֹמַר
הָאב אִיךְ יִרְמְיָה גִיזָאגְט צוּ גָאט אֲהָהּ ה' אֱלֹהִים אִיךְ
קְלָאג מַיין הַאר גָאט אונ בֶּעט דִיךְ זַייא מְקַבֵּל מַיין
גִיבֶּעט פַר וָוס זָאלְסְט דוּ פַר לֶענְדִין דִי יִשְׂרָאֵל זֵיי
זֶענֶען נָאר נִיט שׁוּלְדִיג אִין דֶעם וָוס זֵיי זֶענֶען שְׁלֶעכְט
הִנֵּה הַנְּבִאִים אֹמְרִים לָהֶם דֶען נוּן דִיא פַאלְשֶׁע נְבִיאִים
זָאגֶן צוּ זֵיי פוּן דַיינֶעט וֶועגִן לֹא תִרְאוּ חֶרֶב אִיר וֶועט
נִיט זֶעהֶן דִי וָואס הַארְגֶענֶען מִיט אֵיין שְׁוֶועֶרְד וְרָעָב
לֹא יִהְיֶה לָכֶם אונ אֵיין הוּנְגֶער וֶועט נִיט זַיין צוּא אֵייךְ
כִּי שְׁלוֹם אֱמֶת אֶתֵּן לָכֶם נֵייעֶרְט אֵיין אֱמֶת שָׁלוֹם וָואס
וֶועט אֵיין קִיוּם הָאבִּין בִּיז אֵייבִּיג וֶועל אִיךְ גָאט
גֶעבִּין צוּ אֵייךְ אִין דֶעם דָאוִויגִין אוֹרְט: (יד) וַיֹּאמֶר ה'
אֵלַי הָט גָאט גִיזָאגְט צוּ מִיר שֶׁקֶר הַנְּבִאִים נִבְּאִים בִּשְׁמִי

לִיגִין

וְלֹא צִוִּיתִים וְלֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם חֲזוֹן
שֶׁקֶר וְקֶסֶם וֶאֱלוּל וְתַרְמוּת לִבָּם הֵמָּה
מִתְנַבְּאִים לָכֶם: טו לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה עַל־הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי
וַאֲנִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְהֵמָּה אֹמְרִים
חֶרֶב וְרָעָב לֹא יִהְיֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יִתַּמּוּ הַנְּבִאִים הָהֵמָּה:
טז וְהָעָם אֲשֶׁר־הֵמָּה נִבְּאִים לָהֶם יִהְיוּ
מֻשְׁלָכִים בְּחֻצוֹת יְרוּשָׁלַםִ מִפְּנֵי |
הָרָעָב וְהַחֶרֶב וְאֵין מְקַבֵּר לָהֵמָּה
הֵמָּה נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם

תרגום

אמרין נביי שקרא דמתנבן בשמי לא שלחתינון ולא פקדתינון ולא מללית עמהון נבואת שקר ואולפן וכדבין ורשע לבהון אינון מתנבן לכון: טו בכן כדנן אמר יי על נביי שקרא דמתנבן בשמי ואנא לא שלחתינון ואינון אמרין חרבא וכפנא לא יהי בארעא הדא בחרבא ובכפנא יסופון נביי שקרא האינון: טז ועמא דאינון מתנבן להון יהון מטרפין דמן בשוקי ירושלם מן קדם כפנא וחרבא ולית דקבר להון אינון נשיהון בניהון ובנתיהון

ואשפוך

מהר"י קרא ואליל קרי ותרמית קרי כך נמצא בספרים מדויקים

רש"י

אל רנתם וכי יעלו עולה ומנחה אינני רוצם כי בחרב וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם: (יד) וקסם ואליל. אליל לשון אין כמו רופאי אליל כולכם שפתרונו לשון אל ואין:
להיות גולים לעבוד עכו"ם רחוקות: (יד) ואליל. לשון אל דבר שאינו:

מנחת שי

יד מבאו לידי כתוב לכם וכן תרגמו מתנבאין לכון גם החכם לוצאטו כתב שכן עיקר: (טו) על הנבאים. כן כתיב: הנבאים ההמה. כן כתיב:

רד"ק

זו בנבואה והם אומרים כי בנבואה ראו אותה: וקסם ואליל ותרמית לבם. קסם כתב החכם הגדול רמב"ם ז"ל כי יש אנשי' שישפע אליהם הכח השכלי בכח המדמה עד שידברו עתידות ויחלמו חלומות צודקות ומזה הכת היו נביאי הבעל ומפני זה היו מאמינים בהם ויקרא זה הענין קסם ויקרא בעליו קוסם וי"מ כי חוזה בכוכבי' יקרא קוסם: ואלול ותרמות. כתוב בוי"ו וקרי בי' והענין אחד ואליל הוא דבר שאינו וזה שהם אומרים חרב ורעב לא יהיה זהו דבר שאינו כי באמת יהיה הרעב והחרב: תרמית לבם. מרמה חושבים בלבם כיון שחושבים אותנו שאני צודקי' בדברינו כמו שנסי אותנו בקצת העתידות נאמר להם שלא יפחדו מדברי ירמיה כי אנחנו ראינו בנבואה כי לא ראינו חרב ורעב וניפה להם מעשיה' כדי שנהיה נכבדי' בעיניהם ונאהבי' להם וזהו תרמית לבם שהם חושבים לרמות העם בדבריהם: מתנבאים לכם. אמר לכם וכלל הנביאי' עמהם כמו שהוא היה כולל עצמו בכלל ישראל כאומר כי רבו משובותינו וגו': (טו) לכן. יתמו הנביאים ההמה. ר"ל ראשונה ילקו הם בחרב וברעב בעבור שהם החטיאו את ישראל: (טז) והעם. אע"פ שהיו מטעי' אותם נביאי השקר היה להם לבחון בין נביאי האמת לנביאי השקר כי נביא האמת מעמיד

מצודת ציון

הבין בכל חזון (דניאל א׳): וקסם. זה ראיית הכוכבים: ואליל. ענינו דבר שאין בו ממש וכן רופאי אליל (איוב י"ג): ותרמית. ענין ערמה כמו כי שקר תרמיתם (תהלים קי"ט): (טו) יתמו. יכלו מן העולם: (טז) מפני הרעב.

מצודת דוד

חזון שקר. ר"ל א"כ היה לכם לדעת שהם מתנבאים או כחזון שקר מה שראו בחלום הלילה מדמיונות כוזבות או כמעשה הקסם מה שראו בכוכבים או מה שמעו מן התרפים שהם דבר שאין בהם ממש כלל או בערמת לבם ידברו שקרים: (טו) לכן וגו'. הואיל והנביאים מתנבאים מאתם מאלם: אשר ימותו מפני הרעב והחרב: ואין מקבר. כי ירבו מאד ולא

פירוש ע"ט

ליגן זאגן די נביאים נביאות פון מיינט וועגן לא שלחתים איך האב זיי ניט גישיקט און האב זיי ניט גישאפט זיי זאלן דם זאגן ולא דברתי אליהם און איך האב אפילו ניט גירעט צו זיי קיין שום רייד חזון שקר איין פאלש זעהונג וקסם ואליל ותרמית לבם און איין כישוף און איין זאך וואס עס איז גישט אין דאס פאלשקייט פון זייער הארץ זאגן זיי נביאות צוא אייך: (טו) לכן כה אמר ה' דרום האט אזו גזאט גיזאגט אויף דיא פאלשע נביאים הנבאים בשמי דאס זייא זאגן נביאות פון מיין נאמען וועגן און איך האב זיי ניט גישיקט והמה אמרים וגו' און זיי זאגן אז קיין שווערד און הונגער וועט ניט זיין אין דעם דאזיגן לאנד בחרב וברעב יתמו וועלען דיא דאזיגע פאלשע נביאים פר לענט ווערין דורך די שווערד און דורך הונגער: (טז) והעם אשר המה נבאים להם און דם פאלק וואס די פאלשע נביאים זאגין נביאות צו זיי יהיו משלכים וגו' וועלען זיי זיין גיווארפען טוטער הייד אין דיא מארקין פון ירושלים פון וועגן הונגער און שווערד ואין מקבר להמה און עס וועט ניט זיין קיין באגראבער צו זיי המה נשיהם ובניהם ובנותיהם זיי אין זייערי ווייבער און זייערי זין און זייערי טעכטער ושפכתי עליהם את רעתם און איך גאט וועל פאר גיסן

וְשָׁפַכְתִּי עֲלֵיהֶם אֶת־רָעָתָם׃ יז וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה תֵּרַדְנָה עֵינַי
דִּמְעָה לַיְלָה וְיוֹמָם וְאַל־תִּדְמֶינָה כִּי
שֶׁבֶר גָּדוֹל נִשְׁבְּרָה בְּתוּלַת בַּת־עַמִּי
מַכָּה נַחְלָה מְאֹד׃ יח אִם־יָצָאתִי
הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה חַלְלֵי־חֶרֶב וְאִם בָּאתִי
הָעִיר וְהִנֵּה תַּחֲלוּאֵי רָעָב כִּי־גַם־נָבִיא
גַם־כֹּהֵן סָחֲרוּ אֶל־אֶרֶץ וְלֹא יָדָעוּ׃

תרגום

וְאֶשְׁפּוֹךְ עֲלֵיהוֹן יַת בִּישְׁתְהוֹן: יז וְתֵימַר לְהוֹן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין יַשְׁגְּבָן עֵינַי דִּמְעַן לֵילֵי וִימָם וְלָא יִשְׁתְּקָן אֲרֵי תְּבָרָא רַבָּא אִתְּבָרַת מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְעַמִּי מְחָא מְמַרְעָא לַחֲדָא: יח אִם נְפָקִית לְחַקְלָא וְהָא קְטִילֵי חַרְבָּא וְאִם עָלֵית לְקַרְתָּא וְהָא מְמַרְעֵי כַפְנָא אֲרֵי אַף סָפַר אַף כָּהֵן אִתְפְּנִיאוּ לִסְחוֹרְתְהוֹן עַל דִּי מַה בְּאַרְעָא וְלָא בְקָרוּ:

המרטש

רש"י

(יז) נחלה מאד. לשון חולי: (יח) סחרו. סבבו

מהר"י קרא

(יח) סחרו אל ארץ ולא ידעו. פת' כלומר שיהיו גולין אל ארץ לבקש הגלה: אל ארץ ולא ידעו. אל ארץ אחרת ולא היו יודעין בה עד הנה:

רד"ק

אותם על תורת משה ונביאי השקר מיפי' להם ע"ז שהוא בטול התורה ואף על פי שהם צודקי' בקצת דבריה' בעתידות היה לכם להחזיק זה בקס' לא בנבואה כיון שדבריהם לבטול תורה והיא עכו"ם שאפי' יעשו אותות ומופתים אמרה תורה יומת כי דבר סרה וקיום האותות והמופתים אמר הכ' הטעם כי מנסה ה' אלהיכם אתכם: ואין מקבר להמה. זה יהיה עונש עונם מוסף על היסורים והמיתה: נשיהם. כי היו נשמעות לדברי שקר יותר מן האנשי': ובניהם ובנותיהם. הקטנים בעונש אבותיה' כי כן הוא המשפט מאת האל יתברך שהוא אל אמונה ואין עול: (יז) ואמרת. אתה תאמר להם זה הדבר שאתה בוכה ומצטער על שברם שאתה רואה שיבא עליהם בנבואה ותאמר להם שאתה רואה ג"כ חללי חרב בחוץ ותחלואי הרעב מבפני' וזה להפחיד' אולי ישבר לבם ויכנעו בשמעם את הדברי' האלה: בתולת בת עמי. עד שתגלה היא כמו הבתולה שלא ידעה איש ולא שלט עליה וכן היא דומה לבתולה כלומר שלא שלטו עלית הגוים להגלותה מארצה עד עתה ותהיה נכנעת להם בגלותה כמו הבתולה כשנבעלה: מכה נחלה. מכה קשת בחולי גדול: (יח) אם. תחלואי רעב. שם תואר על משקל ותעלולים ימשלו בם וזכר החולי' מפני הרעב ולא זכר המתים ברעב כי החולי' היו רבים מהמתי': כי גם נביא גם כהן. נביא בנביאי השקר כהן מכהני הלוים שהיו בהם רעים כמו שאמר כי גם אחיך ובית אביך גם המה בגדו בך: סחרו אל ארץ ולא ידעו. סבבו ללכת לגלות אל ארץ אחרת ולא ידעו לא הרגישו בעצמם עד שגלו כי אף על פי שהיה מתנבא על הנביאי' שיתמו בחרב וברעב מהם גלו עם יהויכין כמ"ש שהיו מתנבאים שם בגולה ואמר גם ר"ל גם הם שהם גדולי העם כי גלו עם יהויכין:

מנחת שי

(יז) מכה נחלה. החי"ת בגוף לבדו. פרעים: (יח) והנה חללי חרב. הלמ"ד בשוא

מצודת דוד

יספיקו לקברם: המה. הם יהיו מושלכים ונשיהם וגו': ושפכתי. אשלם להם גמול רעתם: (יז) הדבר הזה. והוא הן תרדנה עיני דמעה מבלי הפסק: כי שבר. רואה אני בנבואה כי שבר גדול וגו': בתולת בת עמי. קראה בתולה כי עוד לא כבשה שום מלך כבתולה שלא באה בכבוש הבעל: נחלה מאוד. כאובה ביותר: (יח) והנה חללי חרב. והנה מושלכים חללי חרב: והנה תחלואי רעב. שוכבי' חולים מעקת הרעבון: כי גם נביא. ר"ל ובדין הוא כי עמו הלא

מצודת ציון

ילכו כמו תם הכסף (בראשית מ"ז): (יז) תדמינה. ענין שתיקה והפסק כמו אל דמי לכם (ישעיה ס"ב): בת עמי. עדת עמי: נחלה. מלשון חולי: (יח) חללי. הרוגים: תחלואי. מלשון חולי: סחרו. ענין סבוב ועפ"ז נקרא הסגר בשם סוחר כי מסבב אחר הסחורה

פירוש ע"ט

אוף זיי זייער בייז (כלומר איך וועל זיי בצאלין פר זייערי מעשים רעים): (יז) ואמרת אליהם את הדבר הזה אונ דו ירמיה זאלסט זיי זאגין די דאזיגי זאך תרדנה עיני דמעה לילה ויומם ואל תדמינה מיינע אויגין מאכין רינן טרערן טאג אונ נאכט אונ שווייגן ניט (כלומר זיי הערין ניט אויף) כי שבר גדול נשברה בתולת בת עמי ווארום (איך זעה בנבואה) דס איין גרוסער בראך איז צו בראכען גיווארין די יונגפרויא מיין פאלק. מכה נחלה מאד אונ זייער מיט איין גקרענקטע מכה זענן זיי גישלאגן גיווארן: (יח) אם יצאתי השדה ווען איך גייא ארוס אין פעלד והנה חללי חרב אונ נון זעה איך ליגן דער שלאגענע פון דר שווערד ואם באתי העיר אונ ווען איך קום אין דער שטאט והנה תחלואי רעב אונ נון ליגן גקרענקטע פון וועגן הונגער כי גם נביא גם כהן סחרו אל ארץ ולא ידעו דען אפילו דער נביא שקר אונ דר כהן האבן גרינגילט אין אזו איין לאנד

משלי חכמים

(יז) ואמרת אליהם את הדבר הזה וגו' מכה נחלה מאד. דער ענין איז למשל איינר איז ניבארן גווארן מיט אפעלער אונ אקראנקר וואס ער האט זיין ברוית קיין מאהל געקענט פארדינען. ווען זיינע אלטערין האבין געלעבט האבין זיי אים גשפייזט. ווען די אלטערין זענין גשטארבין האט אים זיינער אפעטער גשפייזט. אמאהל האט זיך גמאכט אשרפה אין שטאט אונ זיין פעטר איז אפ געברענט גווארין אונ איז געווארין ארעם. דער קראנקער האט גיהערט פון די שרפה האט ער שטארק גיוויינט. מענטשין האבין גיזעהן דער קראנקר וויינט האבין זיי אים געפרעגט וואס וויינסטו דו ביזט דאך ניט אפ געברענט גיווארן. האט ער גיענטפערט מיין פעטער איז אפ געברענט גיווארין האבין דיא מענטשין גיזאגט צו אים מיר זענען איצט גיוועזן ביי דיין פעטער אונ דארט וויינט מען גאר נים אזוי שטארק ווי דו וויינסט. האט ער גיענטפערט איך האב מער צו וויינען ווי מיין פעטער. ווארים מיין פעטער מיט זיין ווייב אונ קינדער זענען געזונטע מענטשין. זייא קענען זייער

וואס

יט הֲמָאֹס מָאַסְתָּ אֶת־יְהוּדָה אִם־בְּצִיּוֹן
גָּעֲלָה נַפְשֶׁךָ מַדּוּעַ הִכִּיתָנוּ וְאֵין לָנוּ
מַרְפֵּא קַוֵּה לְשָׁלוֹם וְאֵין טוֹב וּלְעֵת
מַרְפֵּא וְהִנֵּה בְעָתָה׃ כ יָדַעְנוּ יְהוָה
רִשְׁעֵנוּ עֲוֺן אֲבוֹתֵינוּ כִּי חָטָאנוּ לָךְ׃
כא אַל־תִּנְאַץ לְמַעַן שִׁמְךָ אַל־תְּנַבֵּל

תרגום

יט הֲמִרְטַשׁ רְטַשְׁתָּא יָת
דְּבֵית יְהוּדָה וְאִם יָתְבֵי
צִיּוֹן רַחִיק מֵימְרָךְ מָה
בֵין אֱלָקִיתָנָא וְלֵית לָנָא
אַסָּא סְבַרְנָא לִשְׁלָם
וְלֵית טַב וּלְעִדָּן סְלִיחַת
חוֹבִין וְהָא פּוּרְעָנוּת
חַטָּאִין׃ כ יְדַעְנָא יְיָ
חוֹבָנָא וְחוֹבֵי אֲבָהָתָנָא
אֲרֵי חַבְנָא קֳדָמָךְ׃
כא לָא תְרַחֲקִינָנָא בְּדִיל
שְׁמָךְ לָא תְנַבֵּל אֲתַר

מהר"י קרא

אחרת: (יט) המאס מאסת את יהודה. בראות הנביא תוכחות הללו שהקב"ה גוזר על ישראל אמר לפניו רבונו של עולם המאום מאסת את יהודה בנוהג שבעולם אדם הכועס על עבדו ומואס בו מכתו מכה שיש בה מרפא. אבל אתה לאחר שאי אפשר דבר זה שלא תמאס ביהודה ולא בציון תגאל נפשך [שכן] כתבת לנו בתורתך ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא: (כא) אל תנבל. ירושלים

רש"י

(יט) אם בציון געלה נפשך. על מנת שלא לשוב עליה כי אם דעתך לשוב מדוע הכיתה שאין מרפא: (כא) למען

מנחת שי

לבדו שרפים ועיין מ"ש לעיל סימן ח' (יט) קוה לשלום וגו'. למעלה בפרשה אסוף אסיפם כתוב מקצת פסוק זה ויש ביניהם שינוי מעט הראשון ועת זה ולעת

רד"ק

החרש והמסגר באמרו סהרו לפי שההולך דרך רחוקה אי אפשר שלא יתוב הדרכים כי אין כל הדרך ישרה וי"ת ארי אף ספר וגו' כבעמוד: (יט) המאוס מאסת. חזר הנביא להתפלל עוד ואף על פי שאמר לו האל אל תתפלל בעד העם הזה על מקצת העם שב להתפלל: אם בציון. אם ביושבי ציון כהרגומו כי לא דבר עד עתה על החרבן אלא על צרת היושבי בה: הכיתנו. מכת רעב: ואין לנו מרפא. כי אין מטר: קוה לשלום. מקוד אם נקוה שלום מהאומות שכניגו ונלך ונשבור בר בארצ': ואין טוב. שום טובה לא יבא לנו משום צד: ולעת מרפא. מרפא מצרת הרעב ומצרת האויב: והנה בעתה. והנה אנחנו נבעתי' מצרת שניהם ויונתן תרגם ולעדן סליחת חובין והוא פורענות חטאין ומקצת זה הפסוק הוא כתוב למעלה בפרשה אסף אסיפם ויש ביניהם שנוי מעט הראשון לעת וזה ולעת הראשון מרפא בה"א וזה מרפא באל"ף: (כ) ידענו. ידענו רשענו וידענו ג"כ עון אבותינו: כי חטאנו לך. אנחנו והם והדין עליך לפקוד עלינו עונם ועונינו כי אחזנו מעשיהם הרעים בידינו וזכר בפסוק המרדים והוא שאמר רשענו וזכר הזדנות והוא שאמר עון וזכר ג"כ השגגות והוא שאמר כי חטאנו לך: (כא) אל תנאץ. אף על פי כן למען שמך עשה ואל תנאץ: אל תנבל כסא כבודך. אל תפילהו לארץ כי כסא כבודך הוא ירושלים אל תפילהו ותנבלהו בהיות יושבית נעזבים אין פונה אליהם: זכור. כלומר זכור ברית אבות ואותו הברית אל תפריהו אתנו וכן תרגם יונתן יעול דוכרן קיים אבהתנא קדמך

מצודת ציון

לקנותה: (יט) געלה. ענין תעוב כמו וגעלה נפשי אתכם (ויקרא כ"ו): בעתה. חרדה ורתת: (כא) תנאץ. ענין בזיון וכן נאצו כל מוכחתי (משלי א'): תנבל. ענין הורדה ושפלות כמו וינבל ציר

מצודת דוד

כי גם נביא הכהן והכהן הבעל סבבו מעיר אל עיר לנכאות לעם ולא ידעו מה מדבר ה' כי נכאו בשקר: (יט) המאום. אמר הנביא וכי מאסת את יהודה וכי תעבה נפשך בציון מדוע הכיתנו ואין למלאת תפלה על העם: קוה. כאשר נקוה לשלום ולא יבוא מטה בבית וכאשר נקוה לעת רפואה והנה באה עוד חרדה: (כ) ידענו. מכירים אנו בהרשענו אנחנו וגם מכירים אנו בעון אבותינו כי כלנו חטאנו לך כמונו כמוהם: (כא) אל תנאץ. על"ז אל תבזה אותנו למען שמך לבל יחולל בעמים כאומרים מבקולת יד עוב עמו: אל תנבל.

משלי חכמים

ברוים פארדינען. וועלין זיי דערווייל נים זיין גבירים. אבער צום עסין וועלין זיי האבין. איך בין נים אזו. איך קען נים פארדינען. וואס מיין פעטער האט מיר גיגעבן. דאס האב איך געהאט. איצט אז מיין פעטער וועט קום זיין פרנסה פארדינען פון וואנען וועל איך נעמען צום עסין. ביי די יודין איז אויך אזו. דער אונטערשייד צווישען יודין אונ אלע פעלקער. אלע פעלקער ווערין גשפייזט מיט דער נאטור על פי מזל. אבער יודין ווערין נים גשפייזט על פי מזל נאר ווען זיי האבן גידינט צו הקב"ה מיט תורה אונ מצות אונ דער בית המקדש איז גיווען איז געקומען דיא ברכה אין בית המקדש אונ פון בית המקדש איז געקומען די ברכה צו אלע יודין. ווי עס שטייט אין פסוק בכל מקום אשר אזכיר את שמי וגו' הקב"ה זאגט אויף וועלכין ארט איך וועל דערמאנען מיין נאמען וועל איך קומען צו דיר אונ וועל דיך בענטשין. דריבער אז דער בית המקדש איז חרוב גיווארן אונ יודין ווייגען וואנדערין זיך די פעלקער וואס מיר ווייגען אזו שטארק אויף דעם חרבן בית המקדש. זאגין מיר דאס איז ווייל מיר קענען אונז אליין גאר נים העלפן ווייל אונזר גאנצע פרנסה איז נאר גיוועזן פון דעם בית המקדש אז דער בית המקדש איז ניטא פון וואנען וועט זיין אונזער פרנסה. דאס האט דער נביא ירמיה גזאגט מיינע אויגין ניִדערין טרערין ביי נאכט אונ ביי טאג ווייל מיין פאלק איז צוא בראכין גווארין אנרויטע צו ברעכונג. אזו אמכה (דו) וואס איז זייער קראנק. נאר הקב"ה אליין קען היילין די מכה:

פירוש ע"ט

וואס זיי האבן עס ניט גקענט ביז אהער כדי זייא זאלין זיך דארטין גפונין איין הצלחה כלומר פרנסה: (יט) (זאגט ירמיהו צוא גאט) המאום מאסת את יהודה האסטו גאט דען ממאס גוועזן אין דעם שבט יהודה אם בציון געלה נפשך אודר האט דען דיין ווילן פאר אום ווירדיגט אין ציון דס דו ווילסט דיך שון ניט אום קערין אהין מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא ווארום האסטו דו אונז גשלאגן אונ עס איז ניט דא צו אונז קיין היילונג קוה לשלום ואין טוב מיר האפין צו שלום אונ עס איז ניט גוט ולעת מרפא והנה בעתה אונ צו דר צייט פון רפואה האפין מיר אונ נון עס קומט איין דער שרעקיניש: (כ) ידענו ה' רשענו עון אבותינו מיר ווייסן גאט אונזער רשעות אונ די זינד פון אונזערי עלטערן כי חטאנו לך דס מיר האבן גזינדיגט צו דיר: (כא) (פון דעסט וועגן) אל תנאץ למען שמך זאלסטו די דיך ניט צערגן אויף אונז פון וועגן דיין נאמן (דם

כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ זְכֹר אַל־תָּפֵר בְּרִיתְךָ
אִתָּנוּ׃ כב הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים
וְאִם־הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים הֲלֹא אַתָּה־
הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה־לָּךְ כִּי־אַתָּה
עָשִׂיתָ אֶת־כָּל־אֵלֶּה׃ טו א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי אִם־יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְפָנַי
אֵין נַפְשִׁי אֶל־הָעָם הַזֶּה שַׁלַּח מֵעַל־
פני

ת"א היש בהבלי. עקדה שער פ:

תרגום

בֵּית כּוּרְסֵי יְקָרָךְ יְיעוֹל
דוּכְרָן קְיָם אֲבָהָתָנָא
קֳדָמָךְ לָא תְשַׁנֵּי קְיָמָךְ
עִמָּנָא׃ כב הָא לֵית צְרוֹךְ
בְּטַעֲוַת פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא
לַאֲחָתָא מִטְרָא וְאִם
שְׁמַיָּא לָא יִתְּנוּן רְסִיסִין
אֱלָהֵין עַל מֵימְרָךְ הֲלָא
אַתְּ הוּא יְיָ אֱלָהָנָא
וּנְסַבַּר קֳדָמָךְ אֲרֵי אַתְּ
עֲבַדְתְּ יָת כָּל אִילֵין׃
א וַאֲמַר יְיָ לִי אִם יְקוּם
מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְמִבְעֵי
מִן קֳדָמַי לָא רַעֲוָא קֳדָמַי
בְּעַמָּא הָדֵין שַׁלַּח מֵאַרְעָ

רש"י

שמך. שנקראת רחום: כסא כבודך. בית המקדש. ומדרש אגדה ישראל הקרוים ככסא כבודך: (כב) ואם השמים יתנו רביבים. מאליהם אם לא על פיך בתמיה כל תמיהה הכפולה הראשונה בה"א והשניה באם כגון המתהנים אם במבצרים (במדבר י"ג) הטובה היא אם רעה (שם) המהום מחסת אם בליין געלה נפשך (כאן) אף כאן היש בהבלי העכו"ם ואם השמים:
טו (א) משה ושמואל. שניהם נזקקו לבקש רחמים על ישראל ומתחלה החזירום למוטב ואחר כך התפללו

מהר"י קרא

שנקרא כסא כבוד. שנאמר כסא כבוד מרום מראשון: זכור אל תפר. זכור לאבותינו לאברהם ליצחק וליעקב אל תפר מאתנו בריתך שכרת עמהם: (כב) היש בהבלי הגוים מגשימים. הם הפסילים ובל חמה מעשה תעתועים: ואם השמים יתנו. על ידם רביבים. הם טיפת מטר: הלא אתה הוא ה' אלהינו. המגשים והנותן רביבים שבכך עשית את כל אלה. וכל זה מתפלל על דברי הבצורת שהזכיר למעלה:
טו (א) אם יעמוד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה. פתרונו תפלה זו שאתה מתפלל על ישראל בענין זה שאתה שואל ומתפלל עליהם לא יהפלו עליהם אפילו משה ושמואל. אפילו אם יעמדו משה ושמואל לפני להתפלל בעד העם הזה כענין זה שאתה מתפלל עליהם לא הייתי נענה להם אתה מניח אותם והולכין וחוטאין ואתה חוזר להתפלל עליהם ולא היה לך ללמוד ממשה דבך שכשחטאו ישראל בעגל אתה

רד"ק

לא תשני קיימך עמנא: (כב) היש. למי נצעק על המטר אלא לך: בהבלי הגוים מגשימים. פי' נותנין גשם: ואם השמים יתנו רביבים. אפילו השמים והוא הרקיע שנותנים המטר כי השמים הם נותנין המטר ולהך זה אינו שהרי אתה עוצר' כשתרצה שלא יתנו מטר א"כ אין נתינת המטר ברשות' וברצונ' וכן אתה פותחן כשתרצה הלא אתה הוא ה' אלהינו הנותן מטר לפיכך עלינו שנקוה לך שתתן מטר: כי אתה עשית את כל אלה. מניעת הגשמים אתה עשית אותה שעצרת השמים שלא יתנו מטר והארץ שלא תתן את יבולה וזהו שאמר את כל אלה וכן אמר בנבואת זכריה כי זרע השלום הגפן תתן פריה והארץ תתן את יבולה והשמים יתנו טלם והנחלתי את שארית העם הזה את כל אלה הנה אמר את כל אלה על מניעת השמי' שלא יתנו מטר והארץ שלא תתן את יבולה: (א) ויאמר ה' אלי. למה תרבה בתפלה לפני כי אם יעמוד משה ושמואל לפני בתפלה שהיו גדולים ממך אם יעמדו הם לפני אין נפשי אל העם הזה. נפשי ר"ל רצוני כמו אל תתנני בנפש צרי וזכר משה ושמואל שהיו לוים ונביאי' והגדול שבנביאים אחר משה רבינו היה שמואל וכן אמר משה ואהרן בכהניו ושמואל

מנחת שי

הראשון מדפה בה"א וזה מדפה באל"ף: (כב) יתנו רביבים. י"ס מלא דמלא ומסרה אלהב רביבים ב' א' חסר וא' מלא וסימנהון ויתנענו רביבים ירמיה ג' חסר יו"ד קדמאה. היש בהבלי הגוים מגשימים. והוכן על מדויקים כגיכס חברים ונמסר עליהם ב' חסר וכן נמסר במסרה גדולה שלנו:

מצודת דוד

אל תוכיד כסא כבודך להיות מחולל בפי העמים וכפל הדבר במ"ש: זכור. הברית שכרת עמנו להיות לך לעם ואל תפר היום את הברית: (כב) היש. כאומ' אל מי נזעק בעבור הגשם' וכי יש מי בהבלי העכו"ם כם הפסילים: מגשימים. מורידים גשמים: ואם השמים. וכי מעלכית השמים נותנים רביבים מעצמם מבלי גזירת המקום: הלא אתה וגו'. מוריד את הגשם ולכן נקוה לך לבקש שאתה תורידו: את כל אלה. הם מערכות השמים וא"כ כל אבר תחפוץ תעשה ולא ימרו את פיך: טו (א) אם יעמוד. ר"ל בתפלה ובקשה: משה ושמואל. מבה את שמואל ר"ל אף שהיתה תפלתם מקובלת לפני מ"מ אם

מצודת ציון

ישועתו (דברים ל"ב): תפר. ענין בטול: (כב) בהבלי. מלשון הבל והם הפסילים: מגשימים. מלשון גשם: רביבים. כן נקרא הגשם הדק כמו וכרביבים עלי עשב (שם): ונקוה. מלשון תקוה:
טו (א) נפשי. ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ"ג):

פירוש ע"ט

דו ווערסט אן גרופֿן איין דר בארמיגער גאט) אַל תְּנַבֵּל כִּסֵּא כְבוֹדֶךָ דו זאלסט ניט פֿר אום ווערדיגן דיין כִּסֵּא הַכָּבוֹד דאס מיינט ער דעם בֵּית הַמִקְדָּשׁ זְכוֹר גדענק דעם בְּרִית וואס דו האסט כּוֹרֵת גוועזן מיט אונזערע עלטערין אַל תָּפֵר בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ דוא זאלסט ניט פֿאר שטערין דיין פֿריתות בְּרִית מיט אונז: (כב) ווארום צו וועמן דען קענן מיר שרייען ער זאל אונז העלפֿן ווען ניט צו דיר גאט) הֲיֵשׁ בְּהַבְלֵי הַגּוֹיִם מַגְשִׁמִים ווארום איז דען דא צווישין די נארישקייט פֿון די היידן וואס זאלן קענן מאכן רעגינן וְאִם הַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ רְבִבִים אודר קענן דען די הימל געבין שפריא רעגן פֿון זיך זעלבערט אן דיין שאפֿן הֲלֹא אַתָּה הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְקַוֶּה לָּךְ פֿר וואר דו גאט ביסט דאך אונזר גאט און מיר האפֿן צוא דיר כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת כָּל אֵלֶּה ווארום דו האסט בשאפֿן די דאזיגע אלע זאכן (אזו האב איך יִרְמְיָהוּ תְּפִלָּה גיטאן פֿאר דיא יִשְׂרָאֵל): טו (א) וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי האט גאט גזאגט צו מיר אִם יַעֲמֹד מֹשֶׁה וּשְׁמוּאֵל לְפָנַי אפילו ווען משה אודער שמואל הַנָּבִיא זאלן אוף שטיין און בעטין פֿר מיר פֿאר די יִשְׂרָאֵל אֵין נַפְשִׁי אֶל הָעָם הַזֶּה איז מיין ווילען
ניט

פְּנַי וְיֵצֵאוּ: ב וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ
אָנָה נֵצֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב
לַחֶרֶב וַאֲשֶׁר לָרָעָב לָרָעָב וַאֲשֶׁר
לַשְּׁבִי לַשֶּׁבִי: ג וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבַּע
מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם־יְהוָה אֶת־הַחֶרֶב
לַהֲרֹג וְאֶת־הַכְּלָבִים לִסְחֹב וְאֶת־עוֹף
הַשָּׁמַיִם וְאֶת־בֶּהֱמַת הָאָרֶץ לֶאֱכֹל

ולהשחית

ת"א הנה גלא. כ"ב ח:

תרגום

בֵּית שְׁכִנְתִּי וְיִגְלוֹן:
ב וִיהֵי אֲרֵי יֵימְרוּן לָךְ
לְאָן נִגְלֵי וְתֵימַר לְהוֹן
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דִּלְמוֹתָא
לְמוֹתָא וְדִלְחַרְבָּא
לְחַרְבָּא וְדִלְכַפְנָא
לְכַפְנָא וְדִי לְשִׁבְיָא
לְשִׁבְיָא: ג וְאַסְעַר עֲלֵיהוֹן
אַרְבַּע פּוּרְעָנוּן בִּישַׁן
אֲמַר יְיָ יַת דְּקַטְלִין
בְּחַרְבָּא לְמִקְטַל וְיַת
כַּלְבַיָא לְגָרְרָא וְיַת עוֹפָא
דִשְׁמַיָא וְיַת בְּעִירָא
דְאַרְעָא לְמֵיכַל וּלְחַבָּלָא:

ואתנינון

מהר"י קרא

[מוצא] בתחילה שאמר להם שימו איש חרבו על ירכו והרגו איש את אחיו וגו' וכתיב ויקח את העגל אשר עשו וישרף משהחזירן למיטב מה כתיב שם ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה בעד חטאתכם. ואף שמואל לא תפס אותה מידה שאתה תופס שכשבאו ישראל ואמרו לו התפלל בעד עבדיך אל ה' אלהינו ולא נמות כי יספנו על כל חטאתינו רעה. מה שמואל משיבן ויאמר שמואל אל העם אל תיראו אתם עשיתם את הרעה הזאת אך אל תסורו מאחרי ה' ועבדתם את ה' בכל לבבכם ולא תתורו אחרי התוהו ומשתעבדו את ה' בכל לבבכם ותסירו את אלהי הנכר מקרבכם גם אנכי חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם. ולפי שבתחילה החזירו אותם למוטב ואחר כך באו להתפלל עליהם שמעתי להם אבל אם יעמדו להתפלל עליהם עד שלא חזרו בתשובה לא הייתי שומע להם גם לך אינני שומע כשאתה מתפלל עליהם בעוד

רש"י

עליהם ולא עלה בלבם להשיב אפי עד שהחזירום למוטב • משה. שימו איש חרבו וגו' (שמות ל"ב) ויזר על פני המים וגו' (שם) ואחר כך אעלה אל ה' אולי אכפר'. שמואל במצפ' ויסירו בני ישראל את הבעלים (שמואל א' ז') ואח"כ קבצו את כל ישראל המצפתה ואתפלל עליכם (שם) אתה איך יכול להשיבם אלי לכך אל תתפלל עליהם: נפשי. רצוני: (ב) אשר למות וגו'. כל המאוחר בפ' קשה מחבירו חרב קשה ממות מיתת חרב מנוולת ומיתה על מטתו אינה מנוולת וכה"א (תהלים קט"ז) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב שזה מצטער וזה אינו מצטער וכה"א טובי' היו חללי חרב מחללי רעב שבי כולהו איתנהו בגוה: (ג) ופקדתי. לשון מינוי ופקידות: לסחוב. לגרר וכן

רד"ק

בקוראי שמו ונאמר כי נאמן שמואל לנביא לה' ונאמר ולא הפיל מכל דבריו ארצה: שלח מעל פני ויצאו. שלחם מעל פני ויצאו ואמר הצווי כנגד ירמיהו כאילו אמר אם בידך לשלחם טוב שתשלחם משתתפלל עליהם: (ב) והיה כי יאמרו. אשר למות. אמרו רז"ל כל המאוחר בפסוק זה קשה מחברו חרב קשה ממות איבעית איבא סברא האי קא מנוול והאי לא מנוול ואיבעית אימא קרא יקר בעיני ה' המותה לחסידיו רעב קשה מחרב סברא האי קא מצטער והאי לא מצטער קרא טובי' היו חללי חרב מחללי רעב שבי קשה מכולם כלהו איתנהו ביה: (ג) ופקדתי. משפחות. על דרך השאלה כלומר ארבע מיני פורעניות: לסחוב. כי דרך הכלבים לגרר הנבלת באכלם אותה:

מצודת ציון

שלח. ענין טירוד וגרושין כמו כן ישלח (לעיל ג') : (ב) אנה. להיכן וכן אנה אעלה (שמואל ב' ב') : (ג) ופקדתי. ענין מינוי וגזכרות: משפחות. אמר כן בדרך השאלה: לסחוב. ענין גרירה

מצודת דוד

מי מהם יתפלל בעד העם הזה אין רצוני עליהם להיות מרוצה להם: שלח. אמור להם בנבואה שאמרתי לגרשם מאצלי וילאו ממנה: (ב) אנה נצא. להיכן נלך ולתכלית מה: אשר למות. מי שראוי למות בעונו במיתת דבר יומן למיתה: ואשר לחרב וגו'. כל אחד יענש כדבר הראוי לו: (ג) ופקדתי. אמנה עליהם: ארבעה משפחות. ר"ל ארבעה מיני עונשין: לסחוב. דרך הכלבים לגרר

פירוש ע"ט

גִיט צוּ דֶעם דָאזִיגֶען פָאלְק שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ שִׁיק זַייא אַוֶועק פוּן דֶעם לַאנְד וָואס מַיין שְׁכִינָה רוּעֶט דָארְטִין אוּנ לָאזֶן זַיי אַרוּם גֵיין דֶער פוּן (זָאלֶן פַאר טְרִיבֶּען וֶוערִין) : (ב) וְהָיָה כִּי יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ אָנָה נֵצֵא אוּנ עֶס וֶועט זַיין אַז זַיי וֶועלֶן זָאגֶן צוּ דִיר ווּי הִין וֶועלִין מִיר אַרוּם גֵיין וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זָאלְסְט דוּ זָאגִין צוּ זַייא כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וגו' דֶער וָוס אוֹיף אִים אִיז נִגְזַר גְוָואֹרֶן עֶר זָאל שְׁטַארְבֶּן אַלֵיין דֶר וֶועט אַלֵיין שְׁטַארְבֶּן אוּנ דֶר וָואס אוֹיף אִים אִיז נִגְזַר גְוָואֹרֶן עֶר זָאל גִבְרַאכְט וֶוערֶן צוּ דֶר שְׁוֶוערְד דֶר וֶועט גִבְרַאכְט וֶוערֶן צוּ דֶר שְׁוֶוערְד אוּנ דֶר וָוס אוֹיף אִים אִיז נִגְזַר גִיוָואֹרֶען עֶר זָאל שְׁטַארְבֶען אִין הוּנְגֶר דֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן אִין הוּנְגֶר אוּנ דֶר וָוס אוֹיף אִים אִיז נִגְזַר גְוָואֹרֶן עֶר זָאל גְפַאנְגֶן וֶוערֶן דֶר וֶועט גִיפַאנְגֶן וֶוערֶן : (ג) וּפָקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת נְאֻם ה' אוּנ אִיךְ וֶועל זֶעצִין אִיבֶּער זַייא מְמוּנִים פִיעֶר מִשְׁפָּחוֹת אַזוֹי זָאגְט גָאט דְהַיְינוּ אֶת הַחֶרֶב לַהֲרוֹג וְאֶת הַכְּלָבִים לִסְחוֹב דִיא שְׁוֶוערְד זָאל זַיי הַרְגִינֶען אִין דִיא הִינְד זָאלִין שְׁלֶעפֶּען זַייעֶרֶע טוֹיטֶע גוּפִים פוּן אֵיין אוֹרְט צוּם אַנְדֶערֶן אוֹרְט וְאֶת עוֹף הַשָּׁמַיִם וגו' אוּנ דִיא פוֹגְלִין פוּן אוּנְטֶער דֶעם הִימֶל אוּנ דִי בְּהֵמוֹת פוּן דֶער עֶרְד (כְּלוֹמַר דִי חַיּוֹת זָאלֶען זַיי אוֹיף עֶסִין אוּנ

פאר

וּלְהַשְׁחִית׃ ד וּנְתַתִּים לזועה לְכֹל
מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶן־
יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר־עָשָׂה
בִּירוּשָׁלִָם׃ ה כִּי מִי־יַחְמֹל עָלַיִךְ
יְרוּשָׁלִַם וּמִי יָנוּד לָךְ וּמִי יָסוּר לִשְׁאֹל
לְשָׁלֹם לָךְ׃ ו אַתְּ נָטַשְׁתְּ אֹתִי נְאֻם־יְהוָה
אָחוֹר תֵּלֵכִי וָאַט אֶת־יָדִי עָלַיִךְ
וָאַשְׁחִיתֵךְ נִלְאֵיתִי הִנָּחֵם׃ ז וָאֶזְרֵם
בְּמִזְרֶה בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ שִׁכַּלְתִּי

לזעוה קרי

תרגום

ד וְאֶתְּנִינוּן לְזִיַע לְכָל מַלְכְוָת אַרְעָא עַל דְלָא תָבוּ בִּמְנַשֶׁה בַר יְחִזְקִיָה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה עַל דְאַסְגֵי לְמֶעְבַּד בִּירוּשְׁלֵם׃ ה אֲרֵי מַן יְחוּס עֲלָךְ יְרוּשְׁלֵם וּמַן יְדוֵי עֲלָךְ וּמַן יְזוּר לְמִשְׁאַל לִשְׁלָמָא לָךְ׃ ו אַתְּ שְׁבַקְתְּ פּוּלְחָנִי אֲמַר יְיָ לַאֲחוֹרָא אִסְתַּהַרְתְּ וַאֲרֵים יַת מְחַת גְבוּרְתִּי עֲלָךְ וְאֶחַבְּלִינָךְ עַל דַהֲוֵית יְכְלָא לְמֵיתַב וְלָא תַבְתְּ׃ ז וּכְמָא דְדָּרַן בְּמַדְרְיָא כֵּן אֲבַדַר יַת עַמִי בִּקְרְוֵי

ת"א לזעוה. סנהדרין ק"ג:

רש"י

אם לא יסתבום (לקמן מ"ט): (ד) **לזועה**. מגזרת לא קם ולא זע (אסתר ה') וכמוהו נאות מגזרת נאה מאד (ישעיה ט"ו): **לכל ממלכות הארץ**. כל השומע רעה הבאה עליהם יזוע: (ה) **ינוד**. יקונן: **ומי יסור**. אליך לנטות מדרכו אליך לשאול לך לשלום: (ו) **נלאתי הנחם**. כמה פעמים חשבתי להשחית ונחמתי על הרעה עתה נלאיתי הנחם. הנחם (דפורלגשי"ר בלע"ז): (ז) **במזרה**. נפה בקורין

מהר"י קרא

שאינך משיבם מדרכם הרעה: (ד) **לזועה**. מגזרת לא קם ולא זע כלומר זעים וחרדים מפני ממלכות הארצות: (ה) **כי מי יחמול עליך ירושלים**. כי מן הממלכות שיחמול עליך: **ומי**. הם: **ינוד לך**. כשאסתיר פני ממך: **ומי**. הם יפנה יסור לשאול: (ו) **את נטשת אותי**. סדר המקראות כולן נשמעין לשעבר וכן הילוכן את נטשת אותי על כן אחור תלכי: (ז) **ואזרם במזרה**.

מנחת שי

טו (ד) לזועה. לזעוה קרי: (ו) נלאיתי. י"ס נלאתי חסר יו"ד:

רד"ק

(ד) **ונתתים לזועה**. כתיב וקרי לזעוה והענין אחד אלא שהם שני שרשים והם ענין התנועה: **בגלל מנשה**. כי הוא הנהיג את יהודה במעשים רעים ודם נקי שפך עד שמלא ירושלים חללים כמו שכתוב וי"ת על דלא תבו כמנשה בר חזקיהו: (ה) **כי מי. ינוד לך**. כמו לנוד לו ולנחמו ענין נחמת האבל וספיר הצרות עמו ובא בזה הלשון לפי שהמנחמין נדין ממקומן זה מפה וזה מפה לנחם האבל אמר מי יחמול ומי ינוד לך ומי יסור לשאול לשלום לך כי את גרמת חרבנך שנטשת אותי לפיכך תלכי אחור ולא לפני: (ו) **את. נלאתי הנחם**. כמה פעמים נחמתי על הרעה אשר דברתי לעשות להם ולא עשיתי נלאתי על זה לא אוכל עוד להנחם אלא אפרע מהם: (ז) **ואזרם**. כמו שזורים התבואה במזרה כן אזרם בשערי הארץ כלומר בגלותם אפיצם בכל ערי הארץ ואמר בשערי במקום בערי כי דרך השער נכנסין ויוצאין בעיר

מצודת דוד

הנכילות ממקום למקום: לאכול ולהשחית. עוף לאכול הנבילות והבהמה להשחית ברמיסת הרגל: (ד) **לזועה לכל ממלכות**. כלם יחרדו וירעדו פלא יקרה להם כמקרם: **בגלל מנשה**. ר"ל בעבור שאחזו במעשה מנשה וגו': **על אשר וגו'**. בעבור אשר עשה מעשיו בירושלים בפרסום לכן למדו ממנו ואחזו בהם: (ה) **כי מי יחמול**. ר"ל אין מי יחמול עליך ואין מי ינודד בראש עליך כדרך המנחמים לנחמך בבוא הצרה עליך ואין מי יסור לנטות מדרכו לבוא אליך לשאול בשלומך: (ו) **את נטשת אותי**. על כי עזבת אותי ותלכי לאחור לסור ממני לכן אטה את ידי עליך להכות בך ואשחיתך: **נלאיתי הנחם**. הנה רבות פעמים גזלתי עליך השחתה ואח"ז נחמתי ועתה נלאיתי להנחם על הרעה: (ז) **ואזרם**. אפזרם בכל ערי הארץ כהמפזר תבואה במזרה שאין כלם נופלים במקום אחד: **שכלתי**.

מצודת ציון

ומשיבה כמו סחוב והשלך (לקמן כ"ב): (ד) **לזועה**. ענין רתת וחרדה כמו והיה רק זועה (ישעיה כ"ח): **בגלל**. בעבור כמו בגלל הדבר הזה (דברים ט"ו): (ה) **יחמול**. מלשון חמלה ורחמנות: **ינוד**. מלשון נדידה: (ו) **נטשת**. עזבת: **ואט**. מלשון נטיה: **נלאיתי**. ענין עייפות ויגיעה כמו ונלאו מצרים (שמות ז'): **הנחם**.

פירוש ע"ט

פר דארבן: (ד) וּנְתַתִּים לְזַעֲוָה וגו' אונ איך וועל זייא געבן צו איין ציטערניש צו אלע קיניגרייכן פון דר ערד (דס איטליכער וואס וועט הערן דס בייז וואס אויף זיי איז גיקומען דר וועט ציטערן) בִּגְלַל מְנַשֶּׁה בֶּן יְחִזְקִיָּהוּ פון וועגן מנשה דעם זון פון יחזקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה בִּירוּשָׁלָיִם אויף די זינד וואס ער הט גטאן אין ירושלים: (ה) כִּי מִי יַחְמוֹל עָלַיִךְ יְרוּשָׁלַיִם דען ווער וועט זיך דר בארמין אויף דיר ירושלים וּמִי יָנוּד לָךְ אונ ווער וועט קלאגן אויף דיר וּמִי יָסוּר לִשְׁאֹל לְשָׁלוֹם לָךְ אונ ווער וועט אפ קערין פון זיין וועג צו פרעגן דיך אויף דיין שלום (כלומר דוא האסט גאר קיין פריינט ניט): (ו) אַתְּ נָטַשְׁתְּ אֹתִי נְאֻם ה׳ דוא ישראל האסט מיך פאר לאזט אזוי זאגט גאט אָחוֹר תֵּלֵכִי אונ ביסט גיגאנגן אהינטער זיך (צוא אפ שיידן זיך פון מיין דינסט) דרום וָאַט אֶת יָדִי עָלַיִךְ האב איך גינייגט מיין שטרקן שלאק אויף דיר אונ האב דיך פר דארבן נִלְאֵיתִי הִנָּחֵם איך בין מיד גיווארן צוא בדענקן זיך (דען איך האב שוין פיהל מאל גיטראכט צוא פאר דארבן דיך אונ האב מיך אלץ בדענקט אונ חרטה גהאט אויף דעם בייז אבער היינט בין איך שון מיד גווארן צו בדענקן זיך אונ איך וועל דיך שוין יוא שטראפען): (ז) וָאֶזְרֵם בְּמִזְרֶה אונ איך וועל פאר שפרייטען

אַבַּ֙דְתִּי֙ אֶת־עַמִּ֔י מִדַּרְכֵיהֶ֖ם לוֹא־שָֽׁבוּ׃
ח עָֽצְמוּ־לִ֤י אַלְמְנוֹתָו֙ מֵח֣וֹל יַמִּ֔ים
הֵבֵאתִי֩ לָהֶ֨ם עַל־אֵ֥ם בָּח֛וּר שֹׁדֵ֖ד
בַּֽצָּהֳרָ֑יִם הִפַּ֤לְתִּי עָלֶ֙יהָ֙ פִּתְאֹ֔ם עִ֖יר
וּבֶהָלֽוֹת׃ ט אֻמְלְלָ֞ה יֹלֶ֣דֶת הַשִּׁבְעָ֗ה

אַרְעָא תַּבְלֵית אַבְדֵית יַת עַמִּי מֵאוֹרְחָתְהוֹן לָא תָבוּ׃ ח סַגִּיאַת קֳדָמַי אַרְמְלָתְהוֹן מֵחָל יַמְמִין אַיְתֵיתִי עֲלֵיהוֹן עַל סִיעַת עוּלֵימֵיהוֹן בְּזִין כַּד בְּטִיהֲרָא אַיְתֵיתִי עֲלֵיהוֹן מַשְׁרְיָן בִּתְכֵיף וְחַבִּילָא קִרְוֵיהוֹן׃ ט צְדִיאַת אַרְעֲהוֹן מִבְּלֵי

ת"א עצמו לי (יבמות סו): יולדת השבעה. גיטין פח זוהר פרשת פקודי:

אלמנותיו קרי נפחה

מהר"י קרא

כזה שזורה את המוץ במזרה: (ח) עצמו לי אלמנותיו. פתרונו רבו לי אלמנותיו מחול ימים. עצמו מגזירת רב ועצום: הבאתי להם על אם. זו ירושלם. שהיא אם לכל ערי ישראל: בחור. זה נבוכדנצר: שודד בצהרים. שאין אדם יכול להסתיר מפניו. שבפני שודד לילה אדם יכול להטמן מפניו אבל בפני אדם השודד בצהרים אין אדם יכיל להטמן ולהחבא. ודקדקתי בסדר המקראות וכל הענין נשמע לשעבר וכן הליכן. את נטשת אותי נאם ה' אחור תלכי. תנו דעתכם שמיום שנטשתם אותי בימי יהויקים בכל יום ויום את הולכת לאחור ולא לפנים. ואט את ידי עליך ואשחיתך. כענין שנאמר ביהויקים וישלח ה' בו את גדודי כשדים ואת גדודי ארם ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון וישלחם ביהודה להאבידו: ואזרם במזרה בשערי הארץ. שבימי יהויקים גלו דניאל וחבריו ורבים משרי יהודה: שכלתי אבדתי את עמי. לפי שמדרכיהם לא שבו: עצמו לי אלמנותיו מחול ימים. שמיום שפשעתם בי רבו חלליכם והרבו אלמנותיכם. והבאתי את יהויקים ואת יהויכין ואת החרש ואת המסגר: הפלתי עליה פתאום עיר. אנשי עיר מלך בבל ובבהלות: (ט) אומללה יולדת השבעה. פי' אשה שילדת ז' בנים אומללה [מהם] שהבנים מתים כלומר ירושלים שהיתה רבת עם ישבה לה בדד מהם לפי שיש מהם שגלו ויש מהם

רש"י

(וו"ן בלע"ז) כזה שהוא זורה השעורין שלא יהיו כלן גולין למקום אחד: (ח) עצמו לי. רבו לפני אלמנותיו: על אם. על ירושלים שהיא עיר ואם בישראל: בצהרים. הכל יהא גלוי לפניו כל גנזי מטמונים: הפלתי עליה פתאום עיר. השלכתי עליהם פתאום גייסות של עיר ובהלות רבות. ויש פותרים עיר לשון שוכא כמו ויהי ערך (שמואל א' כ"ח) ופשריה לערך (דניאל ג'): (ט) אמללה יולדת השבעה. שומרון וכנסיה של עשרת שבטים שעמדו מהם ז' משפחות מלכים רשעים כבר אומללה וגלתה: ושאריתם. אלו יהודה וקצת בנימין שנשתיירו בישראל להרג אתן. אלו הן שבע משפחות ירבעם בן נבט וביתו בעשא וביתו עמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח וביתו הושע

מנחת שי

(ח) אלמנותו. אלמנותיו קרי: (ט) באה שמשה. בא קרי:

רד"ק

וכן אמר לכל באי שער עיהו וכת"י בקרוי ארעא וכן תרגם במקומות רבי' בשעריה בקרותא ואמר ואזרם על עשרת השבטים שגלו וכן שכלתי אבדתי אומר עליהם ואף על פי כן שבט יהודה שראו כל זה מדרכיה' הרעי' לא שבו ואמר שכלתי כי בניו היו: (ח) עצמו לי. יבא זה הלשון בענין הכמות והאיכות ואמר לי ר"ל כי אני מצר עליהם ורבו אלמנותיו בעיני: אלמנותו. כתוב בלא יו"ד וקרי ביו"ד וימצאו רבים כמוהו וזה היה בימי אחז שהרג פקח בן רמליהו ביהודה מאה ועשרים אלף ביום אחד ונשארו הנשים אלמנות: הבאתי להם על אם בחור שודד בצהרי'. על קהלת בחורים הבאתי שודד בצהרי' כלומר כי לא באו בלילה כגנבי' אלא בצהרים ולא הועילה לבחורים גבורתם: אם. ר"ל קהלה או משפחה כמו שנקראת אום ואומה: בחור. על דרך כלל כמו בחורים וכן שש מאות רכב בחור וכן ת"י איתיתי עליהון וגו' כבעמיד: הפלתי עליה פתאום עיר ובהלות. עליה על האם שזכר הפלתי עיר ר"ל חרבן הערים. ובהלות כמו פתאום כמו ויבהילו להביא את המן מהרוהו ללכת פתאום וכאילו אמר הפלתי עליה פתאו' ובהלות עיר והכפל לחזק הענין כמו פתע פתאום. ואדוני אבי ז"ל פירש עיר שונא כן ויהי עריך וי"ת איתיתי עליהון משירין וגו'. כבעמוד: (ט) אמללה יולדת השבעה. יולדת בנים רבים והיא כנסת ישראל ושבעה ענין רבוי במקומות לא חשבון מכוון וכן עד עקרה ילדה שבעה. שבע יפול צדיק וקם. שבע כחטאתיכ':

מצודת ציון

ענין הפוך מהבכה כמו פן ינחם העם (שם י"ג): (ז) ואזרם. ענין פזור כמו ואתכם אזרה בגוים (ויקרא כ"ו): במזרה. הוא הכלי שזורין בו התבואה וכן ברחת ובמזרה (ישעיה ל'): בשערי. בערי וכן באחד שעריך (דברים י"ז): שכלתי. ענין מיתה כמו צמין תשכל חרב (שם ל"ב): (ח) עצמו. ענין רבוי כמו בעם עלום (תהלים נ"ה): אם. כן תקרא עיר גדולה אשר הקטנות סביב לה כן עיר ואם בישראל (ש"ב כ'): בחור. נבחר וגבור: שודד. עושק: הפלתי. ענין השלכה והגיה כמו נופלים בעמק (שופטים ז'): עיר. ענין שונא כמו ויהי עריך (ש"א כ"ח): ובהלות. מלשון בהלה ופחד: (ט) אומללה. ענין כריתה כמו אומלל אני (תהלים

מצודת דוד

אף כי שכלתי אותם והאבדתים עכ"ז לא שבו מדרכיהם ולא לקחו מוסר: (ח) עצמו לי. האלמנות שבהם המה מרובים בעיני יותר מחול ימים. ר"ל אין אני עושה בהם כמתנקם להיות הכל נחשב לפני למעט כי אדרבה נחשב לפני להרבה ואין בזה שמחה לפני: הבאתי להם. הבאתי עליהם מזיק ומשחית על אם ר"ל על ירושלים הבאתי קהלת בחורים להיות שודד אותם בעת צהרים למען יראה נגלה כל גנזי המטמוניות: הפלתי. השלכתי עליה פתאום קהלת שונאים ועדת עם המבהילות: (ט) אומללה. כבר גלתה שומרון ועשרת השבטים שגדלה שבעה משפחות מלכים רשעים והם ירבעם בן נבט וביתו בעשא וביתו עמרי וביתו יהוא וביתו מנחם וביתו פקח

פירוש ע"ט

שְׁפְּרֵייטֶען דִי יִשְׂרָאֵל מִיט דֶר כֵּלִי וָואס דֶער ווִינְט
שׁוּפִילְט מִיט אִיר בְּשַׁעֲרֵי הָאָרֶץ אִין אַלֶע שְׁטֶעט פוּן
יר עֶרְד זֵיי זָאלֶן נִיט זַיין אַלֶע אוּף אֵיין אוֹרְט שִׁכַּלְתִּי
וּבַדְתִּי אֶת עַמִּי אִיךְ הָאבּ פַר וָוארְפֶן אוּנ הָאבּ גְמַאכְט
זָר לֵירֶען מַיין פָאלְק מִדַּרְכֵיהֶם לוֹא שָׁבוּ אוּנ זֵיי הָאבֶּן
יךְ דָאךְ נִיט אוּם גִיקֶערְט פוּן זֵייעֶר בֵּייזֶען וֶועג׃
ח) אוּנ דְרוּם עָצְמוּ לִי אַלְמְנוֹתָיו הָאבֶּן זֵיי זִיךְ גְשְׁטַארְקְט
אוּנ גְמֶערְט פַר מִיר זֵייעֶרֶע אַלְמָנוֹת מֵיין פוּן זַאמְד
עֶן דִי יַמִּים הֵבֵאתִי לָהֶם עַל אֵם אִיךְ הָאבּ גִבְּרַאכְט צוּ
זֵיי אוּף דֶר הוֹבְּט שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם בָּחוּר שֹׁדֵד בַּצָּהֳרָיִם
אֵיין אוּם דֶר וֵוייִלְטֶן פֵיינְד וָוס אַלֶע דִי בְּהַאלְטִינִי
אוֹצְרוֹת וֶועלִין זַיין אַנְטְפְּלֶעקְט פַר אִים גְלַייךְ וִויא
אִין מִיטִין טָאג עֶר זָאל זֶעהֶען צוּ בְּרוֹיבֶּן הִפַּלְתִּי עָלֶיהָ
פִּתְאוֹם עִיר וּבֶהָלוֹת אִיךְ הָאבּ גִימַאכְט רוּעֶן אוּף זֵייא
פְלוּצְלוּנְג פֵיינְט אוּנ דֶער שְׁרֶעקְנִישׁ׃ (ט) אֻמְלְלָה
יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה זִי אִיז פַר שְׁנִיטֶן גִיוָוארְן דִי גִיווִינֶערִין
פוּן דִי זִיבֶּן קִינְדֶער דָס מֵיינְט עֶר דִי שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם
וָוס אִין אִיר הָאבֶּן גְוָואנְט פִיל פָאלְק פוּן דִי יִשְׂרָאֵל

און

נפחה נפשה באה שמשה בעד יומם
בושה וחפרה ושאריתם לחרב אתן
לפני איביהם נאם־יהוה: י אוי־לי
אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון
לכל־הארץ לא־נשיתי ולא־נשו־בי
כלה מקללוני: יא אמר יהוה אם־לא

באה קרי ה׳ במקום ואו   שרותך

עמא הוו לכפחת נפש
גלא יקריהון בחייהון ועד
דאינון קימין בהיתו
ואהכנעו ושארהון
לחרבא אמסר קדם
בעלי דבביהון אמר יי:
י ווי לי אמי ארי ילדתיני
למהוי גבר דין ואנש
מצו לכל יתבי ארעא
לא רשן בי ומא דאנא
רשנא לא תבע מנהון
כולהון מלטטין לי:
יא אמר יי אם לא סופך

רש״י

וזיהו: נפחה נפשה. לשון דאבה נפשה מתירגמינן ודאבון נפש (דברים כ״ח) ומפיחן נפש: בעוד יומם. בלא זמנה מהרו ליפול כך נדרש במסכת גיטין. ובמדרש רבי תנחומא דרשו כלפי ירושלים ומונה שבעה רשעים יהורם יהואש אחז מנשה אמון יהויקים צדקיהו אך יש למנות עוד רחבעם אביה אמציה אחזיה: וחפרה. לשון בושת: (י) אוי לי אמי. ירמיה היה מתאונן על עצמו שהיו מוכיחין אותו בני עירו על דברי תוכחותיו: ואיש מדון. איש מריבה כמו לא ידון רוחי (בראשית ו׳): לא נשיתי. כמו לא תהיה לו כנושה (שמות כ״ב): כלה מקללוני. אני רב עמהם על עסקי ממון שיש לי עליהם

מהר״י קרא

שנהרגו: נפחת נפשה: כמו שפח נפש: באה שמשה בעוד יומם. כלומר שקיעה אורח אפילו בעוד יום: ושאריתם לחרב אתן. זה דורו של צדקיה ולפי ששלח ירמיה לומר להם קשות הללו היה מתאונן על עצמו ואמר אוי לי אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון לכל הארץ ושמא תאמר נשיתי בהן או הם נשו בי ולכך מריבים עמי לכך נאמר לא נשיתי ולא נשו בי ואעפ״כ: (י) כלו מקללוני. מקללים אותי וכל זה שאני הולך בשליחותך: (יא) אמר ה׳ אם לא שריתיך לטוב. בשבועה אשאירך לטוב:

רד״ק

נפחת נפשה. ענין דאבון כמו מפח נפש: באה שמשה בעוד יומם. על דרך משל מרוב הצרות במו שאמר גם כן על הצרות חשך השמש בצאתו. באה כתוב בא קרי והשמש ימצא לשון זכר ולשון נקבה: בושה וחפרה. כפל ענין במ״ש: ושאריתם. השארית שלא יכלו בגלות אתן לחרב ויש לפרש ושארית׳ בניה׳ כמו שם ושאר: (י) אוי לי אמי. איש ריב ואיש מדון. כי כלם מריבים עמי ומדון כמו ריב: לא נשיתי ולא נשו בי. לא נשיתי בהם שאהיה תובע הלואתי מהם ויקללוני בעבור זה וגם הם לא נשו בי שיהיו תובעים הלואתם ממני ולא ארצה לתת להם ובעבור זה יקללוני אין שום דבר בכל זה רק ששונאי׳ אותי מפני שאני מוכיח אותם לטובת׳: כלה מקללוני. הורכבה המלה משני שרשים מן קלל ומן קלה כי הם שני ענינים הקללה הוא הפך הברכה והקלון הוא הפך הכבוד וכן אמר הנביא כלה מקללני ומקלני יהורכבו שניהם כאחד ואמר במלה אחת שני ענינים לקצר הלשון ולצחותו והומרה ה״א קלה בוי״ו כמנהג ההתלפה במקומו ולולי שהחליפוה וקראו למ״ד הפעל בקריאה לא היה נכר במלה ענין קלה: (יא) אמר ה׳. אמר לי האל כשהייתי מתרעם עליהם שסופי יהיה לטוב: אם לא. כענין שבועה כמו אם לא שויתי ודוממתי אם לא כאשר דמיתי כן

מנחת שי

(י) מקללוני. במקצת ספרים הלמ״ד בקמץ ועיין דקדוקו במכלול דף כ״ט ובעל ספר פעלים בחלק הזרים כתב בהמסורת עליו לית ופתח בס״ק: (יא) בזוסה. שריתך קרי:

מצודת דוד

וביתו הובא כן אלא וביתו: נפחה נפשה. היה לה דאבון נפש: באה שמשה. שקעה שמשה כשהיה עוד היום גדול ר״ל הובאה גדולתה במהירות בלא זמנה: בושה וחפרה. והיא יושבת בגולה בבושה ובלימה: ושאריתם. השארית הנשארת מעדה יבלאל הם יהודה ובנימין אתן גם אותם לחרב לפני אויביהם: (י) אוי לי אמי. ירמיה היה מתאונן והסיב הדבור מול אמו ואמר אוי לי אמי אשר ילדתני להיות איש ריב ומדון לכולם כי ירידו עמדי על באמי מוכיחם: לא נשיתי. לפעמים מריבים עם המלוה על שהוא נוגש כסף ההלואה ולפעמים מריבים עם הלוה על שאינו משלם ההלואה אבל אני לא הלויתי להם ולא הם הלוו לי ועכ״ז כלם מקללים ומבזים אותי: (יא) אמר ה׳. אמר הנביא ה׳ אמר לי מה אתה חושש על קללתם הריני נשבע אם לא אשאיר אותך לטוב כל המקללים אותך ימותו וילכו שבי ואתה תשאר לטובה: אם לא. הריני נשבע אם לא בעת בא הרעה והגלה אעיר אז את לב האויב הוא נבוזראדן להפגיע בך ולהלות פניך לבא עמו לבבל ולא יקרך בשבי ביד הוקה במ״ש אם

מצודת ציון

ו׳): נפחה נפשה. ענין דאבון נפש וכן והקיתם מפח נפש (איוב י״א): בא. ענין שקיעה כמו כי בא השמש (בראשית כ״ח): וחפרה. ענין כלימה וכן וחפרה הלבנה (ישעיה כ״ד): ושאריתם. מלשון שארית ושיור: (י) מדון. ענין מריבה כמו יפתוק מדון (משלי כ״ו): נשיתי. ענין הלואה כמו לא תהיה לו כנושה (שמות כ״ב): מקללוני. הוא מלשון קללה ומלשון קלון ובזיון: (יא) אם לא. הוא ענין לשון שבועה וגזם ולא אמר והרי הוא כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה כזאת וכזאת וכן אם לא בתים רבים (ישעיה ה) ורבים

פירוש ע״ט

אונ זענען פאר טריבען געווארען נפחה נפשה עס איז
טרויעריג געווארען איר לייב באה שמשה בעוד יומם איר
זון איז אונטער געגאנגען אז עס איז נאך געוועזן טאג
(קלומר זי איז געפאלן פר איר צייט) בושה וחפרה זיא
איז מבויש אונ פר שעמט געווארען ושאריתם לחרב אתן
אונ זייער איבר בלייבונג פון די ישראל וועל איך
איבר ענטפערן צו דער שווערד פר זייערע פיינד
נאם ה׳ אזו זאגט גאט: י) (דאס האט ירמיה גקלאגט
אויף זיך ווייל אלי האבין אים פיינד געהאט איבר
דעם וואס ער האט זיי געשטראפט) אוי לי אמי וויא
צו מיר מיין מוטער כי ילדתני איש ריב וגו׳ דאס דו האסט
מיך געווינן איין קריג מאן אונ איין בעל מחלוקת צו
דעם גאנצן לאנד לא נשיתי ולא נשו בי איך האב זיי
ניט אנטליגען קיין געלד אונ זייא האבען מיר ניט
אנטליגען (דאס איך זאל מיך דארפן קריגן מיט זייא
דר פר אודר זיי מיט מיר, פון דעסט וועגן האבען
זייא מיך פיינט כלה מקללוני זיי אלע שעלטען מיך:
(יא) אמר ה׳ דאס גאט געזאגט צו ירמיה (איך שווער
דיר) אם לא שריתיך לט״ב אויב דיין איבער בלייבונג
וועט ניט זיין צו גוטען אם לא הפגעתי בך בעת רעה אונ

אוב

שֵׁרוֹתִךָ לְטוֹב אִם־לוֹא ׀ הִפְגַּעְתִּי בְךָ
בְּעֵת רָעָה וּבְעֵת צָרָה אֶת־הָאֹיֵב׃
יב הֲיָרֹעַ בַּרְזֶל ׀ בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת׃
יג חֵילְךָ וְאוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן לֹא בִמְחִיר
וּבְכָל־חַטֹּאותֶיךָ וּבְכָל־גְּבוּלֶיךָ׃

שריתך קרי מלא ואו

תרגום

יְהֵא לְטַב אִם לָא יֵיתוּן
וְיִבְעוֹן מִנָּךְ בְּעִדַּן דְאֵיתֵי
עֲלֵיהוֹן סַנְאָה וְיַעִיק
לְהוֹן בְּעִיל דְבָבָא׃
יב מַלְכָּא דְתַקִּיף כְּבַרְזְלָא
יִסַּק לְסָעִיר מַלְכָּא דְתַקִּיף
כְּבַרְזְלָא וּכְנָחְשָׁא יְהֵי
מִצִּפּוּנָא עֲלָה לְמִתְבְּרָא׃
יג נִכְסֵיכוֹן וּבֵית גִנְזֵיכוֹן
לְבִזָּא אֶמְסַר לָא בְּדָמִין
בְּחוֹבִין דְהַוֵיתוּן

והעברתי

מהר"י קרא

ם לא הפגעתי בך. פתרונו שאפגיע בך בעת רעה ובעת צרה את האויב. ישראל שהם אויבים לך עכשיו יבאו בעת צרתם ויבקשו ויפגיעו ממך לדרוש בעדם את ה' להתפלל בעדם וכן היה הדבר. דכתיב בשלוח אליו המלך צדקיהו את פשחור דרוש נא בעדינו את ה' כי נבוכדנצר מלך בבל בא עלינו. וכן כשנהרג גדליה בן אחיקם וישמעו כל שרי החיילים ויוחנן בן קרח ויאמרו אל ירמיה הנביא תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדינו אל ה' אלהיך. וזה הוא אם לא הפגעת בך: (יב) הירוע ברזל. וכי מה יכולין לעשות לך בתמיה הירוע ישראל אפילו אם הם קשין כברזל. לירמיה שהוא קשה מהם שקשה כברזל וכנחושת דכתיב ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומת נחשת: מצפון. ועוד שנבוכדנצר יבא מצפון לרועעו: הירוע. לשון שבירה: (יג) חילך וכל אוצרותיך.

רש"י

ולא להם עלי והרי כל העם מקללני: (יא) שריתיך. השארתיך לשון שארית וכן פתרו מנחם אבל דונש פתרו אותו לשון התרה ושריתיך כמו (דניאל ה') משרי קטרין ופתרון שריתיך כן הוא שנאמר הנה פתחתיך היום מן האזיקים (לקמן מ') כלומר ביום אשר הקים ה' את דברו נאמר לו ועתה הנה פתחתיך היום מן האזיקים אשר על ידיך אם טוב בעיניך לבא אתי בבלה וגם ישראל בקשו ממנו שיתפלל בשבילם כאשר נאמר לו התפלל בעדינו אל ה' אלהינו כי נשארנו מעט מהרבה (לקמן מ"ב): **אם לא.** לשון שבועה: **הפגעתי בך בעת רעה.** את האויב כשתבא עליהם הרעה יפגעו בך שתבקש רחמים עליהם כגון לדקיה אמר לו דרש נא בעדנו את ה' וגו' (לקמן כ"א) ד"א נבוזראדן יבקש מאתך אם טוב בעיניך לבא אתי בבלה (לקמן מ'): (יב) **הירוע ברזל ברזל מצפון.** אומר אני ברזל הבא מצפון קשה מאשר ברזל וכן פתרונו הם נמשלו לברזל הולכי רכיל נחשת וברזל (לעיל ו') ובירמיה נאמר נתתיך לעמוד ברזל ולחומת נחשת (לעיל א') ושלו חזק משלהם כי נ"נ מצפון יבא כדבריו עליהם: **הירוע.** הירוצץ ברזל שלהם את שלך ד"א הירוצץ פרעה הבא בעזרתכם שהוא קשה כברזל את נ"נ שהוא ברזל הבא מצפון ונחשת ות"י נוטה לצד זה: (יג) **חילך.** לשון ממון: **ואוצרותיך.** לישראל הוא אומר: **ובכל חטאותיך.** ולמען כל חטאתיך תהי זאת לך: **ובכל גבולך.** אשר העמדת עכו"ם בכלן:

מנחת שי

(יג) ואוצרותיך. י"ס ואוצרותיך מלא וא"ו גם אחר רי"ש וי"ס חסר דחסר:

רד"ק

היתה: שרותיך. כמו שריתך וחירק התי"ו במקום סגול וכן תי"ו ותפוצותיכם חירק התי"ו במקום סגול ואל"ף שאר נעלם מהמכתב וכן וגם כל שרית ישראל כמו שארית ושאריתך ענינו אחריתך כלומר מה שישאר לך שהזמן בבא רעה' וכן ת"י אם לא סופך יהא לטב: אם לא הפגעתי בך בעת רעה ובעת צרה את האויב. בעת רעת ישראל וצרתם אפגיע בך את האויב והוא נבוזראדן יפגע בך שתעשה הטוב והישר בעיניך אם לשבת אם ללכת כמו שכתוב. הפגעתי בפעל יוצא כלומר אשימנו שיפגע בך ויבקש ממך שתעשה איזה דבר שתרצה ויש לפרש הפגעתי ענין פגיעת החרב ויהיה הפסוק חלוק אם לא שריתיך יאמר כנגד הנביא אם לא הפגעתי בך יאמר כנגד ישראל כי גם לפירוש הראשון יאמר חילך ואוצרותיך כנגד ישראל. ויש מפרשים שאריתך התרתיך מן משרה קטרין כמו שאמר לו נבוזראדן הנה פתחתיך היום מן הזיקי' אשר על ידך. שרותך כתוב בוי"ו וקרי ביו"ד והענין אחד ואותיות אהו"י מתחלפות: (יב) הירוע. מן תרוע' בשבט ברזל ענין שבר אמר הישבר ברזל בברזל אם ברזל אחד יתתוך ברזל אחר אם הברזל ההוא מעורב עם הנחשת והוא הברזל החזק שקורין בלע"ז אצייר"ר ר"ל יחשבו שהם יוכלו לעמוד בפני נבוכדנאצר כי אם הם ברזל נבוכדנאצר הוא ברזל ונחשת: מצפון. כי בבל צפונית לארץ ישראל כמו שנאמר מצפון תפתח הרעה: (יג) חילך. לא במחיר. כל כך יהיו בוזזי' רבים כי לא ימכר ולא יותן במחיר השלל אלא כל אחד ואחד יבוז לעצמו: וכל חטאתיך. ובעבור

מצודת ציון

כמוהו: שריתך. מלשון שארית ובא בחסרון אל"ף וכן גם כל שרית ישראל (דה"א י"ב): הפגעתי. ענין בקשה כמו ופגעו לי (בראשית כ"ג): (יב) הירוע. ענין שבירה כמו ורעו דליותיו (לעיל י"א): (יג) חילך. מלשון חיל וכובל כמו וישראל עושה חיל (במדב' כ"ד): לבז. מלשון בזה ושלל: מחיר. ענין דמי הדבר וערכו כמו

מצודת דוד

טוב בעיניך לבא אתי בוא ואשים את עיני עליך (לק' מ): (יב) הירוע. וכי אפשר שהברזל מהמלכות שנך ישבר ברזל המלכות שבא מצפון שהברזל חזק מאד ונחושה מעורב בו המחזיק עוד יותר וכן נאמר הולכי רכיל נחושת וברזל (לעיל ו') ר"ל וכי תחשוב שאתה תתגבר במלחמה מול נ"נ הלא מאד יחזק ממך: (יג) לבז אתן. לו אתן

פירוש ע"ט

אוב איך וועל ניט מאכען בעטען אין דיר אין דער
בייזער צייט וּבְעֵת צָרָה אֶת הָאֹיֵב אונ אין דר צייט וואס
דיא ישראל וועלן זיין אין איין עת צרה זיי וועלען
גיין מיט דעם פיינד אין דעם גלות דענסט מאל
וועט דר פיינד נבוזראדן דיך בעטען דו זאלסט גיין
מיט אים קיין בבל אונ ער וועט דיר דארטען גוטס
טאן (אזו ווי ווייטר אין קאפיטיל מ' וועט שטיין):
(יב) זאגט גאט הֲיָרֹעַ בַּרְזֶל בַּרְזֶל מִצָּפוֹן וּנְחֹשֶׁת קאן דען
צו ברעכען פשוט דעם אייזין וואס קומט פון
צפון זייט וואס דאס איז שטארקר פון אנדר אייזן אודר
קאן דען אייזין צו ברעכען קופר דס איז דאך גיוויס
ניט (דס מיינט ער אפילו ווען די ישראל זענין אזוי
שטארק ווי אייזן וועלן זיי דען קענען צוא ברעכן
דעם נבוכדנצר וואס ער איז אזו שטארק וויא דאס
אייזין וואס קומט פון צפון זייט אונ אזו ווי קופער):
(יג) חֵילְךָ וְאוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן דיין גוטס אונ דיינע
אוצרות וועל איך גאט איבר ענטפערן צו רויבונג
לֹא בִמְחִיר אונ ניט פאר בייטונג (כלומר מען וועט
דיר דר פאר גאר ניט געבן גייערט מען וועט זייא
אום זיסט צו געמן) וּבְכָל חַטֹּאותֶיךָ אונ פון וועגן אלע
זינד

יד וְהַעֲבַרְתִּי אֶת־אֹיְבַיִךְ בְּאֶרֶץ לֹא
יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קָדְחָה בְאַפִּי עֲלֵיכֶם
תּוּקָד׃ טו אַתָּה יָדַעְתָּ יְהוָה זָכְרֵנִי
וּפָקְדֵנִי וְהִנָּקֶם לִי מֵרֹדְפַי אַל־לְאֶרֶךְ
אַפְּךָ תִּקָּחֵנִי דַּע שְׂאֵתִי עָלֶיךָ חֶרְפָּה׃
טז נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם וַיְהִי דְבָרֶיךָ
לִי לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחַת לְבָבִי כִּי־נִקְרָא

נ״א והעבדתי למדנחאי תיקד קרי דברך קרי

שמך

תרגום

פַּלְחִין לְטַעֲוָתָא וּבְכָל תְּחוּמֵיכוֹן׃
יד וְהִשְׁתַּעְבְּדוּן לְבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְלָא יָדְעִתּוּן אֲרֵי קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁתָא נְפַק מִן קֳדָמַי בִּרְגַז עֲלֵיכוֹן יַחוּל׃
טו אִתְגְּלֵי קֳדָמָךְ יְיָ יַעוֹל דּוּכְרָנִי וּפָקְדֵנִי לְאוֹטָבָא לִי וְאַסְעַר עַל בַּעֲלֵי דְבָבֵי אִתְפְּרַע לִי מֵרָדְפַי לָא תִתֵּן אַרְכָּא לְעוּלְבָּנִי גְּלֵי קֳדָמָךְ דְּקַבֵּלִית חִסוּדִין עַל מֵימְרָךְ׃
טז קַבֵּלִית לְפִתְגָמָךְ וְקַיֵּמְתִּינוּן וַהֲוָה מֵימְרָךְ לִי לְבִיעַ וּלְחֶדְוַת לִבִּי אֲרֵי אִתְקְרֵי שְׁמָךְ עֲלַי

רש״י

(טו) אל לארך אפך תקחני. ת״י לא תתן ארכא לעולבני אל הקח את ריבי להניח לארך אפך אלא מהר והנקם לי: שאתי. כמו סבלתי: עליך. בשבילך: (טז) נמצאו דבריך ואכלם. לתאוה מתחלה והיו לי לששון כי דמיתי

מהר״י קרא

לבז אתן. לא שיתנו לך מחיר. ולמה: ובכל חטאתיך ובכל גבוליך. ת״י ובחובין דהויתון פלחין לטעוותא בכל תחומיכון: (יד) והעבדתי. אותך: את אויביך. שתהיו עובדין את אויביכם: (טו) אתה ידעת ה׳. מה הם עושים לי והנקם לי מרודפי: אל לארך אפך תקחני. פתרונו לא תמשך נקמתי מהם כשם שאתה נוהג להיות מאריך אפך ולהיות תולה ברשעים לזמן מרובה. אלא בזמן קרוב הנקם לי מהם: דע שאתי עליך חרפה. שכל מה שהם מחרפין אותי אינו אלא מפני שאני הולך בשליחותך אליהם. ואע״פ שאני יודע שכשאלך בשליחותך אליהם. דברי יהיו גורמין לי חרפה וקלס אעפ״כ. נמצא דבריך ואוכלם. פת׳ קיבלתם: (טז) ויהי דבריך לי לששון ולשמחת לבבי. ולא מפני שהייתי [שמח] להנבא פורענות על ישראל שהרי מתעצב אני כשאני רואה הפורענות שעתיד לבוא עליהם כשם שמפרש בסמוך לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז מפני ידך בדד ישבתי אלא שנקרא שמך עלי שאתה ה׳ אלהי צבאות ופת׳ אדון כל הבריות לכך אני מקבל עלי ללכת בשליחותך:

רד״ק

מה יהיה זה בעבור כל חטאתיך: ובכל גבולך. הם חטאתיך כי לא במקום אחד לבד אלא בכל גבוליך הם במותיך שהם חטאתיך וזה ענין עד עולם תוקד ונאמר אחר זה בפרשת חטאת יהודה במלות שונות במקצת: (יד) והעברתי. ברי״ש פירוש אעביר אותך אל אויביך בארץ אשר לא ידעת: את אויביך. כמו אל אויביך וכן והראה את הכהן כמו אל הכהן ונראה כי יונתן היה קורא והעבדתי בדל״ת כי כן תרגם ותשתעבדון לבעלי דבביכון אבל אנחנו קראנו והעברתי ברי״ש וכן נמצא בספרי׳ המדויקים הראוי לסמוך עליהם ובפרשת חטאת יהודה והעבדתיך בדל״ת: קדחה. פעל עומד פירוש בערה: (טו) אתה ידעת. כלומר ידעת מה שעושים לי מה שאומרים על המוכיח׳ אותם: אל לארך אפך תקחני. אם תאריך אפך עליהם אל תקחני כלומר אל תמיתני כדי שאראה נקמתך מהם וי״ת לא תתן ארכא לעולבני: דע שאתי עליך חרפה. כלומר הראת להם שידעת ולא נעלם ממך: (טז) נמצאו. כשנמצאו לי דבריך בנבואה קבלתים ברצון כמו שאוכל אדם הדבר הערב לו לפיכך אמר ואכלם: כי נקרא שמך עלי. בזה אני שמח מאד שיאמרו עלי נביא השם ושאר הנביאים יקראו נביאי הבעל: ויהי דבריך.

מנחת שי

(יד) והעברתי. ברי״ש וכן נמצא במדויקים הראויים לסמוך עליהם ובפרשת חטאת יהודה שבסמוך והעבדתיך ונראה כי יונתן היה קורא גם זה בדל״ת שתרגם ותשתעבדון כ״כ רד״ק וגם אני מצאתי ס״א שזה כתוב בדל״ת וקרי ברי״ש: בארץ לא ידעת. בנביאים עם פירוש הרי״א כתוב אשר לא ידעת וטעה המדפיס כין זה ובין מה שבסמוך בפ׳ חטאת יהודה: קדחה. הקו״ף במאריך: (טז) ויהי דבריך. דברך קרי והוא חד מן ח׳ כתובים דבריך וקריין דברך וסימנהון במ״ג הוא דל״ת

מצודת דוד

כבלל ולא יקח בעדם מחיר ר״ל לא ישאיר אותך בהלך במחיר האולדות סוקח כי יקחם דרך שלל: ובכל חטאותיך. ר״ל יהיה בכל חטאתיך שחטאת לה׳ ובכל גבוליך חטאת מבלי מקום נעדר: (יד) והעברתי. אעביר אותך מהלך ללכת עם אויביך בארץ אשר לא ידעת מאז: כי אש. אש החרון הבער באפי ועליכם תשרוף ר״ל עליכם תפסוק אש החרון: (טו) אתה ידעת ה׳. את הרעה שעושים לי אנשי ענתות: זכרני ופקדני. זכור כי והשגיח עלי ועשה לי נקמה מרודפי: אל לארך אפך תקחני. ר״ל אל תניחני להאריך אפך בנקמתי הכל מהרה הובא תנקום נקמתי מהם: דע. הן לך לדעת מה שאני נושא וסובל החרפה בעבורך באה באני מתנבא בשמך: (טז) נמצאו דבריך. כשבאתה עלי רוח הנבואה ונמצאו לי דבריך קבלתים בשמחה כאוכל דבר מה לתאוה והנה ויהי דבריך לי

מצודת ציון

אקנה מאותן במחיר (ש״ב כ״ד): (יד) קדחה. ענין הבערה כמו כן כלכם קודחי אש (ישעיה נ׳): תוקד. ענין שריפה כמו והוקד על מוקד (דברים ל״ב): (טו) ופקדני. ענין השגחה: שאתי.

פירוש ע״ט

זינד וועל איך דיר טאן דס בייז וּבְכָל גְּבוּלָיִךְ אונ פון וועגין אלע דיינע גבולים וואס דו האסט דארטען גידינט די אפ געטער: (יד) וְהַעֲבַרְתִּי אֶת אֹיְבַיִךְ אונ איך וועל דיך מאכען איבער פארן צו דיינע פיינד אין אזוי איין לאנד וואס דו האסט עס ניט גיקענט כִּי אֵשׁ קָדְחָה בְּאַפִּי ווארום איין פייער טוט ברענען אין מיין נאז עֲלֵיכֶם תּוּקָד אויף אייך ישראל ברענט עס: (טו) (זאגט ירמיהו) אַתָּה יָדַעְתָּ ה׳ די גאט ווייסט ידם בייז וואס די לייט פון ענתות טוען מיר) דרום זָכְרֵנִי וּפָקְדֵנִי וְהִנָּקֶם לִי מֵרֹדְפַי גידענק מיך אונ גיב אכטונג אוף מיר אונ טוא מיר איין נקמה פון מיינע נאך יאגער אַל לְאֶרֶךְ אַפְּךָ תִּקָּחֵנִי דו זאלסט מיך ניט נעמין צו דיין לאנגן צארן (כלומר דוא זאלסט מיין קריג ניט לאזן אויף איין לאנגע צייט גייערט טוא באלד איין נקמה אין זיי) דַּע שְׂאֵתִי עָלֶיךָ חֶרְפָּה ווייס דם פון דיינט וועגין האב איך גיליטן שאנד: (טז) נִמְצְאוּ דְבָרֶיךָ וָאֹכְלֵם ווען דיינע רייד זענען גיפונען גווארן צוא מיר האב איך זיי אוף גנעמען מיט גילוקסטיקייט וַיְהִי

דברך

שִׁמְךָ עָלַי יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת׃ יז לֹא־
יָשַׁבְתִּי בְסוֹד־מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז מִפְּנֵי
יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי כִּי־זַעַם מִלֵּאתָנִי׃
יח לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה
מֵאֲנָה הֵרָפֵא הָיוֹ תִהְיֶה לִי כְּמוֹ אַכְזָב

תרגום

יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת׃ יז לָא
יְתֵיבִית בְּסִיעַת מְשַׁבְּחִין
וְלָא חֲדֵיתִי מִן קֳדָם
מֵימְרָךְ פְּרֵישׁ יְתֵיבִית אֲרֵי
נְבוּאָה דִלְוָט מַלֵּיתָנִי׃
יח לְמָה הֲוָה כֵיבִי
לְאַפְרֵשׁ וּמַחְתִי תַקִּיפָא
לְמַסְרְבָא לְאִתַּסָּאָה לָא
יְהֵי מֵימְרָךְ לִי כְּדִבִין
כְּמַבּוּעַ דְמַיִן דְפָסְקִין

מהר"י קרא

(יז) לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז. כי כפני שאני שלוח אליה' לדבר קשות בדד ישבתי: ידך. נבואתך: כי זעם מלאתני. ת"י ארי נבואה דלווט מליתני: (יח) למה היה כאבי נצח. מה נשתניתי מכל הנביאים שהיו ממשה עד עכשיו שחזון שחזו. לימים רבים ולעתים רחוקים נתנבאו. ואני כל הנבואות שניבאתי לפורענותם של ישראל כולן אירעו בימי. שהרי נבואתי *) על גלות יהויקים ועל גלות יהויכין וכולן גלו בימיו ותוכחתי ונבואתי דומה למכה שהיא אנושה שאדם מצפה וסבור לרפיותה והיא ממאנת להרפא. היו אש"ם בלע"ז: תהיה לי כמו אכזב. הרפואה שאני מצפה לה שתבוא דומה לי לגבים שאדם הולך לשאוב משם מים וכשבא לשם כיזבו מימיו ופסקו להם אף אני כשאני מקוה לעת שתרפא חטבה מכאב תכאב

*) בכ"י כ"ב נבואתו נ"ל

רש"י

שיתמעו אלי עתה: (יז) מפני ידך. מפני נבואה הבאה לי מאתך: ישבתי. יחידי ומשתומם באבילות כי נבואת זעם מלאתני בחורבן ביתך: (יח) אנושה. חולה כמו ויאנש ויחלה בבנה של בת שבע: היו תהיה לי. אתה הוי לי: כמו אכזב. כאדם שמבטחו נפסק ממנו שאתה מניחני להלטער בידם. אכזב מקור פוסק (פייליר"ץ בלע"ז):

מנחת שי

ומ"ש שם נמלאתו דכריך והכלם ב' בפסיק ר"ל חניין דפסוק: (יז) ואעלז. במקצת ספרים העי"ן בחטף סגול ובמדוייקים בשוא לבדו וחסר וא"ו אחר למ"ד: (יח) למה היה. כתב רד"ק למה בדגש ומלעיל על הה"א וכוא חד מן הס' עכ"ל. ובמסורה ס' דגש לה"ס וסימנהון בתהלים מ"ג כמ"ג ומ"ש שם טעם סמוכים לאח"ע לריך להגיה לה"ס. וכן ל"ל בלוית חן פ"ו מהמעער התפועי עיין בסוף ספר מכלול על מנח מה וקל להבין: לא נאמנו. האל"ף בחטף סגול ברוב הספרים:

רד"ק

כתוב ביו"ד וקרי דברך בלא יו"ד לשון יחיד כמו שאמר ויהי והכתוב דרך פרט והקרי דרך כלל: (יז) לא ישבתי בסוד משחקים, כי דברך הוא שמחת לבבי ובאמרו לבבי ר"ל שמחת השכל אבל שמחה אחרת לא היתה שמחה שהיא שמחת הגוף שאשב בסוד' ובקהל' כשהם משחקים ואשמח עמהם זה לא היה לי אפי' לחברה לא היה לי עמהם אלא בדד ישבתי כי אני מתבודד בביתי: מפני ידך. ר"ל מפני יד הנבואה כמו היתה עלי יד ה' וכן תרגם יונתן מן קדם מימרך פריש יתיבית וכן תרגם כי זעם מלאתני ארי נבואה דלוט מליתני ויש לפרש מפני ידך מכתך כמו הנה יד ה' הויה והמכה והזעם והכאב הוא בזותם אותו וקללם אותו עד שהיו מכים אותו כמו שכתוב: (יח) למה היה. למה בדגש ומלעיל על הה"א והוא אחד מן התמשה: נצח. עולמי ותמידי שלא יפסק לי בכל יום ויום אני במריבה וכאילו מכתי מאנה הרפא ולשון מאנה נאמר על דרך מליצת השיר כי אין למכה רצון למה היה זה מה ענן יש בי: היו תהיה לי כמו אכזב. והנה אתה תהיה לי כמו אכזב ר"ל כמו מקור אכזב וכמו מים לא נאמנו שיבטח אדם שימצא מים ויכזבו כלומר יפסקו והנה לא נאמנו והענין אחד כפול במלות שונות ובאמרו אכזב וזכר התאר ולא זכר המתואר כן דרך הכתוב במקומות כמו בעדר הקצובות ומאכלו בריאה ואמר המשל כנגד האל בעבור שאמר לו בתחילת נבואתו ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל ולחומת נחשת וגו' והנה הם מחרפים ומכים אותי ואף על פי שאמר לו ונלחמו אליך היה דעתו שבמלחמה ההיא לא תהיה תמידית אלא שיהי' לה הפסק ובראותו כי לא היה הפסק נתרעם על האל ואמר למה היה כאבי נצח היו תהיה לי כמו אכזב: אנושה. כמו אנושה מכותיה. וכאב אנוש ר"ל חזקת וכבדת. ואכזב האל"ף נוספת והוא תואר כמו כזב והוא במשקל ארבע ויונתן הוסיף לא יהי מימרך לי כדבין כמבוע דמיין דפסקין מוהי:

מצודת ציון

מלשון משא וסבל: (יז) בסוד. ענין קבוץ כי להמתיק סוד מתקבלין הכאויים לו וכן ועל סוד בחורים (לעיל ו'): משחקים. מל' שחוק ושמחה: ואעלוז. ענין שמחה: בדד. יחידי כמו איכה ישבה בדד (איכה א'): זעם. כעס והכון: (יח) נצח. לעולם ר"ל זמן רב: אנושה. כאובה ביותר כמו אנוש חצי (איוב ל"ד): מאנה. מלשון מיאון: אכזב. ענין הפסק ועזיבה כמו אשר לא יכזבו מימיו

מצודת דוד

לשמון וגו' על כי נקרא שמך עלי אתה ה' וגו' ר"ל שמחתי היה על כי בא עלי שפע הנבואה להיות נקרא נביא ה': (יז) לא ישבתי. אחר בקבלתי הנבואה לא ישבתי בקבוצת משחקים לשמוח עמהם: מפני ידך. מפני הנבואה הבאה לי מידך ישבתי בדד ויחידי כדרך המלטער כי מלאת אותי נבואות זעם הם הייעודים הרעים מחורבן הבית והגלות העם: (יח) כאבי נצח. ר"ל זה זמן רב אורבים עלי אנשי ענתות: ומכתי אנושה. המכה שעלי היא כאובה מאד ר"ל הם נכאיבים אותי ביותר? מאנה הרפה. ממאנה לקבל רפואה ר"ל איכה מוזלים מרעתם: היו תהיה לי. אתה תהיה למולי כמו מקור מים הנפסק ועוזב הבטיעה ולתוספת ביאור אמר מים לא נאמנו שאין מתקיים ומתמיד כי כמו כן הדלה ממני העזרה והסלה מן

פירוש ע"ט

דְבָרְךָ לִי לְשָׂשׂוֹן אונ דַיינֶע רֵייד זֶענֶן גֶוועֶן צוּ מִיר צוּ פְרֵייד אונ צוּא דֶעם לוּסְטִיקֵייט פוּן מַיין הַארְץ כִּי נִקְרָא שִׁמְךָ עָלַי דָם דַיין נָאמֶן אִיז וָוארֶן אָן גְרוּפֶן אוֹיף מִיר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת דֶר נָאמֶן פוּן גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת: (יז) לֹא יָשַׁבְתִּי בְסוֹד מְשַׂחֲקִים וָאֶעְלֹז אִיךְ בִּין נִיט גִיזֶעסֶען אִין דֶעם אֵיין זַאמְלוּנְג פוּן דִיא שְׁפֶּעטֶערְס דָם אִיךְ זָאל מִיךְ אוֹיךְ פְרֵייעֶן מִיט זַייא מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי פוּן וֶועגֶן דַיין הַאנְד (כְּלוֹמַר דַיין נְבוּאָה) בִּין אִיךְ גִיזֶעסֶן אַלֵיין כִּי זַעַם מִלֵּאתָנִי וָוארוּם מִיט נְבִיאוֹת פוּן צָארְן הָאסְטוּ גָאט מִיךְ דֶר פִילְט אוֹיף דֶעם חוּרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: (יח) לָמָּה הָיָה כְאֵבִי נֶצַח וּמַכָּתִי אֲנוּשָׁה וָוארוּם אִיז מַיין וֵויא טָאג אוֹיף אֵייבִּיג אונ מַיין מַכָּה אִיז גִישְׁלַאפְט (דָם מֵיינְט עֶר עֶס אִיז שׁוֹין אֵיין לַאנְגֶע צַייט דָאס דִיא לַייט פוּן עֲנָתוֹת לָאקֶערֶן אוֹיף מִיר אונ טוּעֶן מִיר זַייעֶר וֵויי) מֵאֲנָה הֵרָפֵא מַיין מַכָּה ווִיל נִיט גְהֵיילְט וֶוערֶן כְּלוֹמַר זֵיי קֶערֶן זִיךְ נִיט אוּם פוּן זַייעֶר בֵּייז הָיוֹ תִהְיֶה לִי כְּמוֹ אַכְזָב דוּא גָאט בִּיסְט צוּא מִיר גְלַייךְ וִוי אֵיין קְוַואל וָוּם זַיין וַואסֶר לָאזְט זִיךְ אוּים (דֶען דוּא לָאזְט מִיךְ אַזוֹ לַאנְג אִין זַייעֶרֶע הֶענְד זֵיי זָאלֶן מִיךְ מְצַעֵר זַיין) מַיִם לֹא נֶאֱמָנוּ דוּא בִּיסְט גְלַייךְ צוּ מִיר וִוי דִי וַואסֶער וָואס זַיי זֶענֶען נִיט בַּגְלַייבְּט (מֶען זָאל זִיךְ אוֹיף זַייא

מַיִם לֹא נֶאֱמָנוּ׃ יט לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אִם־תָּשׁוּב וַאֲשִׁיבְךָ לְפָנַי תַּעֲמֹד וְאִם־
תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל כְּפִי תִהְיֶה יָשֻׁבוּ
הֵמָּה אֵלֶיךָ וְאַתָּה לֹא־תָשׁוּב אֲלֵיהֶם׃
כ וּנְתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת
בְּצוּרָה וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא־יוּכְלוּ לָךְ כִּי־
אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילְךָ נְאֻם־
יהוה

תרגום

מוהי׃ יט בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אִם תְּתוּב וַאֲתִיבִנָּךְ קֳדָמַי תְּשַׁמֵּשׁ וְאִם תְּתִיב רַשִּׁיעַיָּא לְמֶהֱוֵי צַדִּיקַיָּא רְעוּת מֵימְרִי תְּקִים יְתוּבוּן אִינוּן לְפִתְגָמָךְ וְאַתְּ לָא תְתוּב לְמִטְעֵי בָּתְרֵיהוֹן׃ כ וְאֶתְּנִינָךְ לְעַמָּא הָדֵין כְּשׁוּר דִּנְחָשׁ כְּרִיךְ וִיגִיחוּן לְקִבְלָךְ וְלָא יִכְלוּן לָךְ אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי לְמִפְרְקָךְ וּלְשֵׁיזָבוּתָךְ אֲמַר יְיָ׃

ואשזבנך

ת"א אם תשוב. ב"מ פ"ה עקדה שער לה׃

רש"י

מים לא נאמנו. לסמוך עליהם׃ (יט) לכן. בעבור שאני סובל הגרות האלה׃ כה אמר ה'. לי׃ אם תשוב. אתה ישראל ע"י ואשיבך אני אליו אמר לי לפני תעמד׃ ואם תוציא יקר מזולל. אם תוציא אדם הגון מאדם רשע שתחזירנו למוטב׃ כפי תהיה. שאני גוזר גזירה ואתה מבטלה׃ ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. יתובון אינון לפתגמך ואתה לא תתוב למטעי בתריהון׃

מהר"י קרא

כמחזק והולך והרפואה דומה לכזב. כלומר למים שלא נאמנו. פתרון לבורות מים שלא עמדו מימיהן אלא פסקו והלכו להם׃ (יט) אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד. ירמיה אמר להם לישראל אם תשובו בתשובה על ידי שאצליח כל כך בשליחותי אליכם שאשיבך בתשובת שכר הרבה אני נוטל על כך ומהו השכר זה הוא לפני תעמוד שבלשון הזה אמר לו הקב"ה אתה ירמיה׃ אם תוציא. צדיק מרשע׃ כפי תהיה. ויהיו דבריך מקובלין כאילו אני בעצמי דברתי אליהם׃ ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. שכן דרך העולם עד שלא יקבל אדם תוכחת המוזהר המוכיח הולך אצל הנזהר המסרב לקבל תוכחה והולך ושב אצלו עד שמקבל תוכחתו משנכנס תוכחתו בלבו ושב מרשעו הנזהר הולך אצל המזהיר אף כאן משקיבלו תוכחתך ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. כלומר הם יחזרו אליך ואתה לא תצטרך לשוב אליהם׃

רד"ק

(יט) לכן כה אמר ה' אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד. אמר לו האל דברת כנגדי דברים אשר לא כן באמרך היו תהיה לי כמו אכזב והנה חטאת לי ועתה אם תשוב בתשובה לפני ותתחרט על מה שאמרת אני אשיבך בתשובה ואסלח לך ותעמוד לפני כבתחילה והעמידה לפני ה' היא התפלה וההודאה לפניו וקבול הנבואה כמו שאמר אם יעמוד משה ושמואל לפני ואברהם עודנו עומד לפני ה' ולא יאמר זה הלשון אלא בנביא׃ ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה'. ואם תטריח עצמך עליה' להחזיר' למוטב ותוציא יקר מזולל שתוכל להשיב הרשעים שהם זוללים להשיבם טובים ויקרים כפי תהיה מה שתגזר ותאמר יתקיים כאילו אני אומר אותו כמו שאמר בשמואל הנביא ולא הפיל מכל דבריו ארצה וי"ת רעות מימרי תקים ויש מפרשים כפי תהי' כמאמרי תהי' כמו שאמרתי לך לעיר מבצר ולחומת נחשת׃ ישובו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם. אבל זאת השמר לך שלא תשוב לרעתם בוהשתדלותך עמהם שמא יטעוך ברוב טענותם זה השמר לך השתדל עמהם שישובו המה אליך והשמר שלא תשוב אתה אליהם׃ (כ) ונתתיך. אמר לא אהית לך כמו אדם אכזב אלא כמו שאמרתי לך בתחילה כן אעשה שאתנך לעם הזה לחומת נחשת בצור'׃ ונלחמו אליך ולא יוכלו לך. כי אני לא אמרתי שתלהכיתם אליך תהיה לזמן ואת' לא הבינות היטב דברי אלא כמו שהבטחתיךכן אקיים כי לא יוכלו לך להמיתך אבל הם ילחמו אליך בין בדברים בין ג..בות ובין בבזיון כל זמן שתוכיחם וכל זה הטורח תסבול להשיבם אלי כי אם לא תשוב כולם אי אפשר שלא תשוב מקצתם כמו שראינו שאמרו מקצתם בשרצו להמיתו אמרו השרים אין לאיש הזה משפט מות כי בשם ה' אלהינו דבר אלינו ואם תמרת בזה ולא

מצודת דוד

הקמים עלי׃ (יט) לכן כה אמר ה'. בלא יקופה שכרי וכן אמר אם אתה ישראל תשוב לה' והני אשיבך ר"ל תשובתך תהיה ע"י בגמול זה הבטיחני לומר לפני תעמוד עד עולם ולא הפסוק כנבואה ממך ואם תוציא את מי מן הזוללות להיות אדם יקר אז תהיה כפי כי תתקיים גזרתך כמו גזרתי׃ ישובו המה אליך. זהו דבר הסברות שהמה ישובו אליך להיות כסרים כמותך ולא תדאג ללך אליהם בבליתות כי עם הלמוד ממעשיכם להיות כמוהם כי תהיה בטוח מזה׃ (כ) ונתתיך. אתן אותך מול העם הזה להיות חזק כחומת נחושת

מצודת ציון

(ישעיה נ"ח)׃ נאמנו. ענין דבר המתקיים כמו יתד במקום נאמן (שם כ"ב)׃ (יט) יקר. מכובד ומשוב׃ מזולל. ענין הרבות האכילה ורדיפת התאוה וכן זולל וסובא (דברים כ"א)׃ (כ) בצורה. חזקה׃

פירוש ע"ט

סומך זיין וואַרום זיי וועלן צו צייטן אום געטריקנט)׃ (יט) לָכֵן דרום כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גאָט געזאָגט אִם תָּשׁוּב אַז דוּ יִשְׂרָאֵל וועסט זיך אום קערן צוא גאָט דורך מיין שטראָף וַאֲשִׁיבְךָ אונ איך וועל דיך אום קערין צו גאָט (הט גאָט געזאָגט צוא מיר) לְפָנַי תַּעֲמוֹד דוא וועסט שטיין פאַר מיר וְאִם תּוֹצִיא יָקָר מִזּוֹלֵל אונ אַז דוּ וועסט אוים ציהען איין טייערין מענטשין פון איין מבוזה מאן (כלומר אַז דוא וועסט מאַכין פון איין רשע איין צדיק דם דו וועסט אים אום קערין צו גוטן) כְּפִי תִהְיֶה וועסטו זיין גלייך ווי מיין מויל דם איך וועל גוזר זיין איין גזירה אונ דו וועסט זי קענן מבטל זיין יָשֻׁבוּ הֵמָּה אֵלֶיךָ וְאַתָּה לֹא תָשׁוּב אֲלֵיהֶם לאָזין זיך דיא ישראל אום קערין צוא דיינע רייד אונ דו ירמיהו זאָלסט זיך ניט אום קערן צוא זייערע רייד (דו זאָלסט טאָן אַזוֹ ווי זיי טוען)׃ (כ) וּנְתַתִּיךָ לָעָם הַזֶּה אונ איך וועל דיך געבן צו דעם דאָזיגן פאָלק לְחוֹמַת נְחֹשֶׁת בְּצוּרָה צו איין פעסטע קופערנע מויער וְנִלְחֲמוּ אֵלֶיךָ וְלֹא יוּכְלוּ לָךְ אונ זיי וועלין מלחמה האַלטן מיט דיר אונ וועלן ניט קענען בייקומען דיך כִּי אִתְּךָ אֲנִי לְהוֹשִׁיעֲךָ וּלְהַצִּילְךָ דען איך בין מיט דיר צוא העלפען

דיר

יְהוָֽה׃ כא וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים וּפְדִתִיךָ
מִכַּף עָרִצִים׃ טז א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ ב לֹא־תִקַּח לְךָ אִשָּׁה וְלֹא־יִהְיוּ
לְךָ בָּנִים וּבָנוֹת בַּמָּקוֹם הַזֶּה׃ ג כִּי־כֹה׀
אָמַר יְהוָה עַל־הַבָּנִים וְעַל־הַבָּנוֹת
הַיִּלּוֹדִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־אִמֹּתָם
הַיֹּלְדוֹת אוֹתָם וְעַל־אֲבוֹתָם הַמּוֹלִדִים
אוֹתָם בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ ד מְמוֹתֵי

תרגום

כא וְאֱשֵׁיזְבִנָּךְ מִיַּד
מִבְאֲשִׁין וְאֶפְרְקִנָּךְ מִיַּד
תַּקִּיפִין׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי
לְמֵימַר׃ ב לָא תִסַּב לָךְ
אִתְּתָא וְלָא יְהוֹן לָךְ בְּנִין
וּבְנָן בְּאַתְרָא הָדֵין׃
ג אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ עַל
בְּנִין וְעַל בְּנָן דְמִתְיַלְדִין
בְּאַתְרָא הָדֵין וְעַל
אִמְּהָתְהוֹן דְיָלְדִין יָתְהוֹן
וְעַל אֲבָהָתְהוֹן דְמוֹלְדִין
יָתְהוֹן בְּאַרְעָא הָדָא׃
ד מְמוֹת מְמַרְעֵי כְּפַן
ימותון

מנחת שי

טז (ג) הילודים. במדוייקים מלא וא״ו וכן במסורת ג׳ ב׳ חסר וחד מלא וסימנהון וכל העם הילדים במדבר דיהושע. ומלא במות הילדים גו ירושלם (במוהג ב׳ כ׳) הילודים במקום ע״כ. גך היא הגירסא הנכונה והמסרה כמתוכה ביהושע ה׳ כמ״ג מוטעים ומה שכתוב בם בירושלם דדברי הימים לא יסכן להיות כמנין וס דהתם כתיב ומלא במות הילודים (דברי הימי׳ ה׳ י״ד)

רד״ק

תחוש לחרפתם ונדופם תקבל שכר מאתי: (כא) והצלתך מיד רעים: מכף ערצים. שרוצ׳ להכיתך: (א) ויהי דבר ה׳. (ב) לא תקח לך אשה. יש הנה מבוכ׳ למה צוהו האל שלא יקח אשה ולא יוליד בנים ובנות לפי שנגזרה גזרה על הבנים ועל הבנות הילודים במקום הזה שימותו ברעב וכי לא הי׳ כדאי ירמיה שיחיו בניו בזכותו והנה הקטני׳ אינם מתים אלא בעון אביתיה׳ ירמיהו לא היה לו עון שימותו בניו בעונו ועוד אע״פ שנגזרה גזירה שימותו בחרב וברעב הגזרה על קצתם ולא על כלם כי גם גלות נגזר עליהם והנה אמר בנבואת יחזקאל על ירושלים והנה נותרת בה פליטה המוצאים בנים ובנות ועוד שנם על האבות ועל האימות גזר שימותו ולא מתו כלם שהרי גלו מהם וכענין הזה נאמר בנבואת יחזקאל אם בנים ואם בנות יצילו המה לבדם ינצלו ולמה לא הצילו האבות הצדיקים את בניהם שהרי הם כמות׳ כי אין לבנים הקטנים חטא שימותו בעבורו אלא כשהם מתים בעון אביתיהם מתים ואם האבות הם צדיקי׳ למה ימותו הבנים ומה שאני רואה בזה הוא כי במקום הזה ר״ל בענתות ובענתות נאמר לו נבואה זו והזהירו שלא יקח אשה ולא יוליד בנים ובנות שם כי נגזרה גזרה על הבנים והבנות הנולדים בענתות וכן אמר למעלה על אנשי ענתות ושארית לא תהיה להם כי אביא רעה על אנשי ענתות שנת פקדתם הנה אמר כי לא תהיה שארית לאנשי ענתות אבל בירושלים תהיה שארית ופלט׳ כמו שנאמר בנבואת יחזקאל והנה נותר׳ בה פלט׳ המוצאים בנים ובנות וכיון שנגזרה גזרה זו על׳ אנשי ענתות כלם אם יהיו לירמיהו שם בנים ובנות יסופו בכלל האחרים כמו שנאמר כי עד צדק ישוב משפט כמו שפירשנו במקומו כי יסוף צדיק אחד בתוך אלפים אנשים חייבים כמ״ש ללוט פן תספ׳ בעון העיר וכ״ש מי שאין לו זכות מעצמו כמו הבנים והבנות ואילו היו לירמיהו בנים ובנות בענתות והיה מוציאם מענתות טרם בא הגזרה לא היו נספים עם האחרים אלא שלא היו מניחין אותן קרוביהן בני ענתות כי לא היו מאמינים בנבואה לפיכך אמר לו האל שלא יהיו לו שם בנים ובנות כי יסופו בעון העיר ואפי׳ היה ירמיהו עצמו בענתות שמא לא ינצל בין כלם וכמה שאמר המה לבדם ינצלו זהו כשיהיו שלשה צדיקים בעיר אחת כמ״ש נח דניאל ואיוב בתוכה לא אמר צדיק אחד לבד אלא כשהם שלשה או יותר ינצלו כי יצטרפו זכיות שלשתן להצילם ואם יהיו עשרה הם בצדקתם יצילו כל העיר כמ״ש ונשאתי לכל המקום בעבורם ואם ינצלום ממיתה אפשר שלא יצילום מגלות או מעונש אחר ומה שנאמר בשיר של פגעים יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש לא יקרה זה לכל צדיק אלא למי שההשגחה בו תמיד לא תסור ממנו כמ״ש בו כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי. ואף על פי שנגזרה גזרה על אנשי ענתות שלא תהיה להם שארית היתה להם שארית שעשו תשובה בעת כבוש הארץ כי מצאנו בשוב גלות בבל אמר אנשי ענתות מאה ועשרים ושמנה אף על פי כן האל צוה לירמיהו על מה שהיתה גזרתם תחלה ולא גלה תשובתם לירמיהו לפי שאמר לו ה׳ כי גזרתם קשה עד שצוהו האל שלא יקח אשה במקום ההוא: (ג) כי כה. הילודים. שם תאר וכן הילודי׳ במדבר: (ד) ממותי. שם בפלס כמבואי עיר מבוקעה ובלא מ״ם נוספת מותי חלאים תמות והוא קבוץ מן מות ר״ל מיתת תחלואים ימותו ותחלואים

מצודת ציון

יוכלו. מלשון יכולת: (כא) ופדיתיך. מלשון פדיון: מכף. מיד: עריצים. חזקים כמו גבור עריץ (לקמן כ׳):
טז (ד) תחלואים. מלשון חולי: לדומן. לזבל:

מצודת דוד

בלורה ועם כי ילחמו עליך לא יוכלו לך כי אני אושיעך: (כא) מיד רעים. הם אנשי ענתות: מכף עריצים. החזקים ממך בכח הזרוע וכפל הדבר במלות שונות:
טז (ב) ולא יהיו וגו׳. למען לא יהיו לך בנים וגו׳: (ג) המולידים. המגדלים אותם: (ד) ממותי תחלואים. ממיתת תחלואי רעב ימותו כמ״ש ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב (לעיל י״ד):

פירוש ע״ט

דיר אונ צו מציל זיין דיך פון דיא וואס ווילין דיר בייז טוען נאם ה׳ אזו זאגט גאט: (כא) וְהִצַּלְתִּיךָ מִיַּד רָעִים איך וועל דיך מציל זיין פון דר האנד פון די שלעכטע וּפְדִתִיךָ מִכַּף עָרִצִים אונ איך וועל דיך אוס לייזן פון דר האנד פון די שטארקע (דס מיינט ער דיא לייט פון ענתות):
טז (א) וַיְהִי דְבַר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר אונ גאטס רייד איז געווען צו מיר צו זאגן: (ב) לא תִקַּח לְךָ אִשָּׁה דו זאלסט דיר ניט נעמן קיין ווייב וְלֹא יִהְיוּ לְךָ בָּנִים וגו׳ כדי עס זאל ניט זיין צו דיר קיין זין אונ קיין טעכטער אין דעם דאזיגען אורט: (ג) כִּי כֹה אָמַר ה׳ עַל הַבָּנִים וגו׳ דען אזוי האט גאט געזאגט אויף די זין אונ אויף די טעכטער וואס וועלן געבארן ווערן אין דעם דאזיגען אורט וְעַל אִמֹּתָם אונ אויף זייערע מוטערס וואס וועלן זיי געווינען וְעַל אֲבוֹתָם אונ אויף זייערע פעטער וואס וועלען זיי מאכען געווינען אין דעם דאזיגין לאנד: (ד) מְמוֹתֵי תַחֲלֻאִים יָמֻתוּ דאס זיי וועלין שטארבן מיט געקרענקטע מיתות פון וועגין הונגער לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא
יקברו

תַּחֲלֻאִים יָמֻתוּ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ
לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ וּבַחֶרֶב
וּבָרָעָב יִכְלוּ וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃ ה כִּי־
כֹה אָמַר יְהוָֹה אַל־תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ
וְאַל־תֵּלֵךְ לִסְפּוֹד וְאַל־תָּנֹד לָהֶם כִּי־
אָסַפְתִּי אֶת־שְׁלוֹמִי מֵאֵת הָעָם־הַזֶּה
נְאֻם־יְהוָֹה אֶת־הַחֶסֶד וְאֶת־הָרַחֲמִים׃
ו וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים בָּאָרֶץ הַזֹּאת לֹא
יִקָּבֵרוּ וְלֹא־יִסְפְּדוּ לָהֶם וְלֹא יִתְגֹּדַד

תרגום

יְמוּתוּן לָא יִסְתַּפְּדוּן וְלָא
יִתְקַבְּרוּן לְזִבַל מְבַדַּר
עַל אַפֵּי אַרְעָא יְהוֹן
וּבְחַרְבָּא וּבְכַפְנָא יְסוּפוּן
וּתְהֵי נְבִלַתְהוֹן מְשַׁגְרָא
לְמֵיכַל לְעוֹפָא דִשְׁמַיָא
וּלְבְעִירָא דְאַרְעָא:
ה אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ לָא
תֵעוֹל לְבֵית מַרְזְחָא וְלָא
תְהָךְ לְמִסְפַּד וְלָא תְדָנֵי
לְהוֹן אֲרֵי כְנֵשִׁית יַת
שְׁלָמִי מִנְעַמָא הָדֵין אֲמַר
יְיָ יַת חִסְדָא וְיַת רַחֲמֵי:
ו וִימוּתוּן רַבְרְבִין
וְדַעְדְקִין בְּאַרְעָא הָדָא
לָא יִתְקַבְּרוּן וְלָא יִסְפְּדוּן
לְהוֹן וְלָא יִתְחַמְּמוּן וְלָא
יִמְרְטוּן

ת"א לא יספדו. סנהדרין מו: בית מרזח. ב"ב י (מ"ק יג:)

רש"י

טז (ה) בית מרזח. משתה. בספרי בפרשת בית פעור ראיתי הזרו לעשות להם מרזיחין אבל רבותינו פירשו מרזח אבל: **תנוד.** תקונן: **כי אספתי את שלומי וגו'.** כשהיה אברהם אביהם עושה צדקה ומשפט נתתי לזרעו חסד ורחמים שאמר ה' אלהיך לך וגו' (דברים ז') ונתן לך רחמים (שם י"ג) הם הפכו ללענה משפט וצדקה לארץ הניחו (עמוס ה') אף אני חזרתי ואספתי אלי את חסדי ואת רחמי: **אספתי.** (אטולי"ט בלע"ז) כמו אסף אלהים את חרפתי (בראשית ל'): **(ו) ומתו גדולים וקטנים.** ואחר שהכל מתים מה לך לספוד: **ולא יתגודד ולא יקרח להם.** דרך האבלים להתגדד ולשרוט בשרם ולקרוח קרחה:

מהר"י קרא

טז (ה) בית מרזח. מר ווח זה אבל:

רד"ק

ר"ל בחלי רעב ימותו כמ"ש למעלה ואם באתי לעיר והנה תחלואי רעב וכן ת"י במרעי כפן ימותו ואם לא יהיה זה פי' מה ידצה לומר מיתת תחלואי' ימותו כל בני אדם מתים בחולי אם לא ימותו בחרב אלא כך פי' כמו שת"י: **לא יספדו ולא יקברו.** כי כל אחד יהיה טרוד בעצמו לא יהיה פנאי לספוד ולקבור: **(ה) כי כה. בית מרזח.** בית אבל כן פירשו רז"ל וכן וסר מרזח סרוחים. וא"א ז"ל פי' כי מרזח הוא ל' הרמת קול בין לבכי בין לשמחה וכן הוא בל' ערבי מרזח: **ואל תנוד להם.** בהילם ועניינו פירשנו למעלה: **כי אספתי את שלומי מאת העם הזה.** השלום והחסד והרחמים שהייתי נותן לעם הזה לקחתי אותם מאתם ואספתי אותם אלי וכיון שאספתי אני שלומי מהם לא תדרוש אתה בשלומם לא באבלם ולא בשמחתם: **(ו) ומתו. ולא יתגודד ולא יקרח להם.** ואף על פי שהוא אסור לישראל לעשותו כמ"ש לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת אולי הם היו עושין כמנהגי הגוים כמו שהיו עושים עבירות אחרות כמנהג הגוים ואמר כי לא יהיה להם פנאי לעשות הדברים שעושים על מת לא דברי אבל ולא דבר נחמה:

מנחת שי

(ה) ואל תנד. במקצת ספרים כתוב תנוד ונמסר עליו לית ומלא: וכת"י שורק ובמקצתם תנד בג' נקודות ובס"ת כ"י נכתב בלדו ולי נראה

מצודת דוד

לא יספדו. כי יהיו טרודים בצרתם: **ולא יקברו.** כי ירבו מאד ולא יספיקו לקברם ויהיו מושלכים ע"פ האדמה כזבל: **למאכל וגו'.** ר"ל לחית האלן כי חיה בכלל בהמה: **(ה) כי כה אמר וגו'.** ר"ל כי כן אמר לי ה' וגו' למען היות לאות: **בית מרזח.** לבית אבל לנחמו: **ואל תנוד.** דרך המנהגים לנדד בראש: **כי אספתי.** ר"ל זה להם לאות אשר לליתי מהם את שלומי ולא אעשה עמהם חסד ולא ארחם עליהם: **(ו) לא יקברו.** בעבור הרבוי: **ולא יספדו.** בעבור טרדות הצרות: **ולא יתגודד.** לא ישרטו בשרם ולא יתלשו שער ראשם כי יהיו מבולבלים בצרתם

מצודת ציון

(ה) **בית מרזח.** בית אבל וכן סר מרזח סרוחים (עמוס ו'): **תנוד.** מל' נדידה: **להם.** עליהם: **אספתי.** ענין כליון כמו הסף אסיפם (צפני' א'): (ו) **יתגודד.** ענין שריטת הבשר כמו ויתגודדו כמשפטם (מ"א י"ח): **יקרח.** ענין מריטת השער כמו קרחי וגזי (מיכה

פירוש ע"ט

יִקָּבֵרוּ זיי וועלן ניט בקלאגט ווערן אונ ניט בגראבן ווערן לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ גלייך צוא דעם מיסט נום אויף דער ערד איז וועלן זיי זיין וּבַחֶרֶב וּבָרָעָב יִכְלוּ אונ דורך דער שווערד אונ דורך הונגער וועלן זיי פאר לענט ווערין וְהָיְתָה נִבְלָתָם לְמַאֲכָל וגו' אונ זייערע טוטע גופים וועלן זיין צו עסן צו די פויגיל וואס זענן אונטר דעם הימל אונ צו די בהמות פון דר ערד: (ה) כִּי כֹה אָמַר ה' דען אזו האט גאט גיזאגט (צו מיר ירמיהו) אַל תָּבוֹא בֵּית מַרְזֵחַ דו זאלסט ניט קומען אין דעם הויז פון ציין אבל וְאַל תֵּלֵךְ לִסְפּוֹד אונ דו זאלסט ניט גיין צו בקלאגן וְאַל תָּנֹד לָהֶם אונ דו זאלסט ניט קלאגן אויף זיי כִּי אָסַפְתִּי אֶת שְׁלוֹמִי ווארום איך האב איין גטאן מיין שלום פון דעם דאזיגן פאלק נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט אֶת הַחֶסֶד וְאֶת הָרַחֲמִים דעם חסד אונ דאס רחמנות האב איך איין גטאן פון זיי: (ו) וּמֵתוּ גְדֹלִים וּקְטַנִּים אונ גרוסע אונ קליינע וועלן שטארבן אין דעם דאזיגן לאנד (אונ ווייל אלע וועלן שטארבן ווארום זאלסטו קלאגן אויף זיי) לֹא יִקָּבֵרוּ זיי וועלן

וְלֹא יִקָּרֵחַ לָהֶם: ז וְלֹא־יִפְרְסוּ לָהֶם עַל־
אֵבֶל לְנַחֲמוֹ עַל־מֵת וְלֹא־יַשְׁקוּ אוֹתָם
כּוֹס תַּנְחוּמִים עַל אָבִיו וְעַל־אִמּוֹ:
ח וּבֵית־מִשְׁתֶּה לֹא־תָבוֹא לָשֶׁבֶת אוֹתָם
לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת: ט כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַשְׁבִּית

תרגום

יְמָרְטוּן לְהוֹן: ז וְלָא
יִפְרְסוּן לְהוֹן עַל אֶבְלָא
לְנַחָמוּתְהוֹן עַל מִיתָא
וְלָא יַשְׁקוּי יָתְהוֹן כָּס
תַּנְחוּמִין גְּבַר עַל אֲבוּהִי
וְעַל אִמֵּיהּ: ח וּבֵית
אַחְחָרוּתָא לָא תֵעוֹל
לְאַסְחָרָא עִמְּהוֹן לְמֵיכַל
וּלְמִשְׁתֵּי: ט אֲרֵי כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דִישְׂרָאֵל

מהר"י קרא

(ז) ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת. כשם שמברין את האבל: יפרסו. כמו הלא פרום לרעב לחמך והוא לשון בציעה שאד' בוצע ככר ולמה כל הדברים הללו לפי שלא ישאר אדם שיעשהו לאחר שכבר נאמר למעלה ומתו גדולים וקטנים בארץ הזאת:

רש"י

ברחצם ומכל מקום לישראל אסור ולא הזכירו כאן אלא לדוגמת אבל: (ז) ולא יפרסו. ל' שבירה כמו (דניאל ה') מנא מנא תקל ופרסין שמברין את האבלים ברחבה ופורסין להם ברכת המוציא. כי הוא יברך הזבח (שמואל א' ט') תירגם יונתן ארי הוא פריס על מזונא: ולא ישקו אותם וגו'. הרי טעם למה שאמרתי אל תלך לספוד: (ח) ובית משתה. אשר אמרתי לך למעלה לא תבא זה הטעם הנני משבית מן המקום הזה וגו':

מנחת שי

חקים הנקדן הֲגַד ע"כ. וגם רד"ק כתב שהוא בחולם: (ח) לשבת אותם. במקצת ספרים * מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון כי לא נמנה עם המלאים

רד"ק

(ז) ולא יפרסו. בסמ"ך כתוב ועניינו כמו פרשה ציון בידיה פרישת הידים באבל והכות כף אל כף. ופי' לא יפרסו ולא יתגודדו על המתים ולא יתנחמו מן החיים. וא"א ז"ל פי' ולא יפרסו כמו שפורסין ובוצעין הלחם לאבל כשמברין אותו וזהו שאמר לנחמו על מת ואמר על אביו ועל אמו לשון יחיד והפסוקי' לשון רבים ר"ל כל אחד על אביו ועל אמו וכן ת"י גבר על אבוהי ועל אימיה: (ח) ובית משתה. הפסוקים האלה מבוארים

מצודת ציון

א'): (ז) יפרסו. מלשון פריסה ובצילה כמו פרוס לרעב לחמך (ישעיה נ"ח): כוס. ר"ל כוס יין: (ח) משתה. ענין סעודה כמו עשה משתה (אסתר א'): לשבת. מלשון ישיבה: אותם.

מצודת דוד

ולא יקרחו על מתיהם (ועם כי אסרה התורה לשרוט שריטות ולעשות קרחה על מת מ"מ דרכם היה לעשות כן אשר לא כדת): (ז) ולא יפרסו להם. לא יפרסו פריסת המוציא עליהם בעבור הבראת האבל לנחמו על מת (כי סעודה הראשונה אין האבל אוכל משלו ומברין אותו משל אחרים): ולא ישקו. כי הדרך הוא להשקות האבלים כוס תנחומים אבל אז יהיו טרודים בצרתם ולא יעשו הדברי' הראוים על אביו. לכל אחד על אביו ועל אמו: (ח) ובית משתה, לבית משתה נשואין לא תבא לשבת עמהם לאכול ולשתות וזה למען היות לכם למופת ולאות: (ט) הנני משבית. אבטל ואמנע מן המקום הזה וגו': לעיניכם ובימיכם. היא היא וכפל הדבר במ"ש: קול

משלי חכמים

(ט) הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. דיא שִׂמְחוֹת וָואס זֶענֶען בַּייא מֶענְטְשִׁין זֶענֶען נִיט אַלֶע צַייטִין גְלַייךְ. דְהַיְינוּ וֶוען אַייגֶער מַאכְט אַחֲתוּנָה אִין אַזוֹי אַצַייט וֶוען אַלֶע מֶענְטְשִׁין אִין שְׁטָאט גֵייט עֶס גוּט. מֶעג עֶר לָאזִין שְׁפִּילֶען אוּנ זִינְגֶען אֲפִילוּ אִין דִיא גַאסִין. אוּנ עֶס וֶועט זִיךְ קֵיינֶער וואוּנְדֶערִין אוֹיף דִי שִׂמְחָה וַוייל יֶעדֶר מֶענְטְשׁ פוּן שְׁטָאט וֶועט אַזוֹי טָאהְן וֶוען בַּיי אִים וֶועט זַיין אַשִׂמְחָה אוּנ אַלֶע הָאבִּין פֶערְגֶענִיגֶען צוּ הֶערִין דָאס שְׁפִּילֶען אוּנ זִינְגֶען. אָבֶּער אַז עֶס טְרֶעפְט ח"ו אַ אוּמְגְלִיק אִין אַשְׁטָאט וָואס אַלֶע מֶענְטְשִׁין זֶענֶען פְרוֹיעֶרִיג. אוּנ עֶס טְרֶעפְט אַייגֶער דַארְף מַאכִין אַחֲתוּנָה אִין דִי צַייט. וֶועט עֶר מַאכִין דִי חֲתוּנָה גַאנְץ שְׁטִיל. מֶען וֶועט אֲפִילוּ בַּיי אִים אִין שְׁטוּב אוֹיךְ נִיט שְׁפִּילֶען. דָאס זָאגְט דֶער פָּסוּק הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה. אִיךְ וֶועל פַארְשְׁטֶערִין פוּן דֶעם אָרְט קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה. דִי שְׁטִימֶע פוּן פְרֵייד. אֲפִילוּ עֶס וֶועט זַיין בַּיי אַייךְ אַשִׂמְחָה. אָבֶּער דִי שִׂמְחָה וֶועט מוּזִין זַיין גַאנְץ שְׁטִיל. וַוייל אַלֶע מֶענְטְשִׁין וֶועלִין זַיין פְרוֹיעֶרִיג. אָבֶּער וֶוען דִי יוּדִין וֶועלִין אוֹיסְגֶעלֵייזְט וֶוערִין פוּן גָלוּת זָאגְט דֶער נָבִיא עוֹד יִשָּׁמַע וגו' קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה. עֶס וֶועט גִיהֶערְט וֶוערִין אִין דִי שְׁטֶעט פוּן יְהוּדָה אוּנ אִין דִי גַאסִין פוּן יְרוּשָׁלַיִם אַפְרֵיידִין שְׁטִימֶע דִי שְׁטִימֶע פוּן חָתָן אוּנ כַּלָּה. וַוייל בַּאמָאלְט וֶועלִין אַלֶע יוּדִין זַיין פְרֵיילִיךְ:

פירוש ע"ט

וֶועלֶען נִיט בַּגְרָאבֶּן וֶוערֶען וְלֹא יִסְפְּדוּ לָהֶם אוּנ מֶען וֶועט נִיט קְלָאגִין אוֹיף זֵיי וְלֹא יִתְגּוֹדַד וְלֹא יִקָּרֵחַ לָהֶם אוּנ מֶען וֶועט זִיךְ נִיט צוּ קְרַאצִין דָאס פְלֵייש אוּנ מֶען וֶועט זִיךְ נִיט אוֹס רַייסִין דִי הָאר פוּן דֶעם קָאפּ אוֹיף זֵייא אַזוֹי ווִי דֶער שְׁטֵיינֶער אִיז פוּן אֲבֵלִים (אוּנ חָאטְשֶׁע דִי זַאךְ אִיז דָאךְ אָסוּר צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל צוּא טָאן פוּן דֶעסְט וֶועגֶן זָאגְט עֶס דֶר פָּסוּק פוּן אֵיין מָשָׁל וֶועגֶן דָאס מֶען וֶועט זִיךְ נִיט מְצַעֵר זַיין אוֹיף זֵייא): (ז) וְלֹא יִפְרְסוּ לָהֶם עַל אֵבֶל אוּנ מֶען וֶועט נִיט אָפּ בְּרֶעכֶן אוֹיף זֵיי קֵיין הַמּוֹצִיא בַּיי קֵיין אָבֵל מֶען זָאל אִים טְרַייסְטֶן אוֹיף אֵיין מֵת כְּלוֹמַר מֶען וֶועט נִיט עֶסֶען בַּיי קֵיין אָבֵל אַזוֹ ווִי דֶער סֵדֶר אִיז וְלֹא יַשְׁקוּ אוֹתָם כּוֹס תַּנְחוּמִים אוּנ מֶען וֶועט נִיט אָן טְרִינְקֶען דִיא אֲבֵלִים אֵיין כּוֹס פוּן טְרַייסְטוּנְג אוֹיף זֵייעֶר פָאטֶר אוּנ מוּטֶער (דְרוּם הָאבּ אִיךְ דִיר גִיזָאגְט דוּא זָאלְסְט נִיט גֵיין צוּא בַּקְלָאגֶן זֵייא): (ח) וּבֵית מִשְׁתֶּה לֹא תָבוֹא אוּנ אִין דֶעם סְעוּדָּה הוֹיז זָאלְסְטוּ נִיט קוּמֶן אַהִין צוּא זִיצִין מִיט זֵיי לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת צוּ עֶסִין אוּנ צוּ טְרִינְקֶען: (ט) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דֶען אַזוֹ הָאט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת דֶער גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מַשְׁבִּית מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה נוּן אִיךְ גָאט וֶועל פַר שְׁטֶערֶען פוּן דֶעם דָאזִיגֶען אוֹרְט (וָואס אִיהְר יִשְׂרָאֵל זִיצְט

מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְעֵינֵיכֶם וּבִימֵיכֶם
קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל
כַּלָּה׃ י וְהָיָה כִּי תַגִּיד לָעָם הַזֶּה אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־
מֶה דִבֶּר יְהוָה עָלֵינוּ אֵת כָּל־הָרָעָה
הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וּמֶה עֲוֺנֵנוּ וּמֶה
חַטָּאתֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ׃
יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר־עָזְבוּ
אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי נְאֻם־יְהוָה וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם
וְאֹתִי עָזָבוּ וְאֶת־תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ׃
יב וְאַתֶּם הֲרֵעֹתֶם לַעֲשׂוֹת מֵאֲבוֹתֵיכֶם
וְהִנְּכֶם הֹלְכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִרוּת לִבּוֹ־
הָרָע לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ אֵלָי׃ יג וְהֵטַלְתִּי

תרגום

דישראל הא אנא מבטל
מן אתרא הדין לעיניכון
וביומיכון קל בדיע וקל
חדוא קל חתנין וקל
כלן׃ י ויהי ארי תחוי
לעמא הדין ית כל
פתגמיא האלין ויימרון
לך על מה גזר יי עלנא
ית קל בישתא רבתא
הדא ומה חובנא ומה
סורחננא דחבנא קדם
יי אלהנא׃ יא ותימר
להון על דשבקו
אבהתכון פולחני אמר
יי וטעו בתר טעות
עממיא ופלחונון וסגידו
להון ופולחני שבקו וית
אוריתי לא נטרו׃
יב ואתון אבאשתון
למעבד מאבהתכון והא
אתון אזלין גבר בתר
הרהור לביה בישא
בדיל דלא לקבלא
למימרי׃ יג ואטלטל
יתכון

רד"ק 　קמץ בז"ק

עד לכן הנה ימים באים׃ (י) על מה דבר ה׳. מה בסגול והוא אחד מכ"ד מה שהם בסגול וכל דסמיך לה"ע דכו׳ במ"ז׃ עוננו. בלא יו"ד וכן חטאתנו לשון יחיד׃ (יב) ואתם הרעותם. והוא מן הדין פוקד עון אבות על בני׳ כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם׃ (יג) והטלתי. ענינו והשלכתי. ועבדתם שם אלהים אחרים יומם ולילה. כתרגומו ותפלחון תמן וגו׳ כבעמוד׃

מנחת שי

כהלי ביתרא סימן כ"ג׃ (י) ומה עוננו ומה חטאתינו. כני דכתיב עוונינו חטאתינו ביו"ד כתו דבספרי דיקי בלא יו"ד וכן נתב בקמתי׃

מצודת דוד

חתן. קול שמחת חתן׃ (י) ואמרו אליך. ואם יאמרו אליך׃ על מה. בעבור מה׃ (יא) ואותי עזבו. לא האמינו בי בלבם ולא שמרו תורתי׃ (יב) הרעותם. עשיתם הרע עוד יותר מאבותיכם׃ והנכם. והנה אתם הולכים כל איש אחר מה שלבו הרע מרהה לו ומתאוה לה׃ לבלתי שמוע אלי. ר"ל כל עלם התאוה היא לבל שמוע אלי׃ (יג) והטלתי. לכן אטליך אתכם וגו׳׃ אשר לא ידעתם. אתם גם

מצודת ציון

עמהם׃ (ט) משבית. ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה י"ד)׃ (יב) שרירות. ענין ראיה והבטה׃ לבלתי. כמו לבלי׃ (יג) והטלתי. ענין השלכה כמו ויטילו את הכלים (יונה א׳)׃

פירוש ע"ט

דרינגען) לְעֵינֵיכֶם וּבִימֵיכֶם פאר אייערי אויגין אונ אין
אייערי טעג וועל איך פאר שטערין) קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל
שִׂמְחָה איין קול פון פרייד אונ איין קול פון לוסטיקייט
קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה איין קול פון איין חתן אונ איין קול
פון איין כלה׃ (י) וְהָיָה כִּי תַגִּיד לָעָם הַזֶּה אונ עס וועט
זיין אז דו ירמיה וועסט זאגן צו דעם דאזיגן פאלק
גאר די דאזיגע רייד וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ אונ זיי וועלין זאגן
צו דיר עַל מֶה דִבֶּר ה׳ עָלֵינוּ איבר וואס הט גאט גירעט
אוף אונז גאר דיא דאזיגע גרויסע רָעָה וּמֶה עֲוֺנֵנוּ
וּמֶה חַטָּאתֵנוּ אונ וואס איז אונזער זינד אונ אונזער
חטא וואס מיר האבין גיזינדיגט צו גאט אונזר גאט׃
(יא) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זאלסט דו זאגין צו זיי דאס איז על
אֲשֶׁר עָזְבוּ אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי איבער דעם וואס אייערע
עלטערן האבין מיך פר לאזט נְאֻם ה׳ אזו זאגט גאט
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אונ זענן גיגאנגן נאך פרעמדי
אפ געטער אונ האבין זייא גידינט אונ האבין זיך
גיבוקט צוא זיי וְאֹתִי עָזָבוּ וְאֶת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמָרוּ אונ מיך
האבין זיי פאר לאזט אונ מיין תורה האבין זיי ניט
גיהיט׃ (יב) וְאַתֶּם הֲרֵעֹתֶם לַעֲשׂוֹת מֵאֲבוֹתֵיכֶם אונ איר הט
גימערט שלעכץ צו טאן מיין פון אייערי עלטערין
וְהִנְּכֶם הוֹלְכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרִירוּת לִבּוֹ הָרָע אונ נון איהר
גייט איטליכער מאן נאך דעם קוקונג פון זיין בייז
הארץ לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ אֵלָי פון וועגין איר זאלט ניט צוא
הערין צו מיר׃ (יג) דרום וְהֵטַלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת

וועל

אֶתְכֶם מֵעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת עַל־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם
וַעֲבַדְתֶּם־שָׁם אֶת־אֱלֹהִים אֲחֵרִים
יוֹמָם וָלַיְלָה אֲשֶׁר לֹא־אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה׃
יד לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־
יֵאָמֵר עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ טו כִּי אִם־
חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר
הִדִּיחָם שָׁמָּה וַהֲשִׁבֹתִים עַל־אַדְמָתָם
אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם׃ טז הִנְנִי שֹׁלֵחַ

תרגום

יַתְכוֹן מֵעַל אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דְלָא יְדַעְתּוּן אַתּוּן וַאֲבָהָתְכוֹן וְתִפְלְחוּן תַּמָן לְעַמְמַיָא פָּלְחֵי טַעֲוָתָא יְמָם וְלֵילֵי דְלָא יְהֵי לְכוֹן רַחֲמִין׃
יד בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתַאן אֲמַר יְיָ וְלָא יְהוֹן מִשְׁתָּעַן עוֹד בִּגְבוּרְתָּא דַיְיָ דְאַסִיק יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
טו אֱלָהֵן יְהוֹן מִשְׁתָּעַן בִּגְבוּרְתָּא דַיְיָ דְאַסִיק יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא צִפּוּנָא וּמִכָּל מְדִינָתָא דְאַגְלֵינוּן לְתַמָן וַאֲתֵיבִינוּן לְאַרְעֲהוֹן דִיהָבֵית לַאֲבָהָתְהוֹן׃
טז הָא אֲנָא שָׁלַח לְעַמְמִין קטולין

ת"א לכם חנינה. סנהדרין לס: חי ה'. שם פ׳ עקדה. שער מב: אשר העלה. פקרים מ"ג פי"ז:

רש"י

(יג) ועבדתם שם את אלהים אחרים. ת"י ותפלחון תמן לעממיא פלחי טעוותא יומם ולילי: (יד) לכן. ל׳ שבועה אע"פ שבגדתם בי שבועה היא בידי שאגאול אתכם: ולא

מהר"י קרא

(טו) כי אם חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות. לפי שנאמר למעל׳ והטלתי אתכם מעל הארץ הזאת. חזר ורפא כאן והשיבותים על אדמתם אשר נתתי לאבותם: (טז) הנני שולח לדייגים רבים נאם ה׳ ודיגום. כלומר היה מכריז לאומות שיבואו עליהם ויהיו שובים אותם חוץ מארצם כדייגים הללו שמעלים דגים בחרמם מן הים ליבשה. זה

מנחת שי

(טו) והשבתים. מתחלפים הספרים במילוי וחיסור יו"ד אחר השי"ן וא"ו אחר

רד"ק

חנינ׳. רחמים כלומר לא ירחמו עליכם האויבים אלא יעבדו בכם בפרך: (יד) לכן הנה ימים באים. זו היא עתידה והיה הנביא אומר להם נחמה זו אחר פורענות והיה האל שולח להם בזה הענין על ידי נביאיו פורענות ונחמה כדי שלא יאמרו אבדה תקותינו כי אף על פי שיפרע מהם על מעשיהם הרעים עוד באחרית הימים תהיה להם תקומ׳: ולא יאמרו עוד חי ה׳. כשישבע אדם ויאמר חי ה׳ ודרך העולם לסמוך על הזכרת ה׳ דבר ממעשיו או מנפלאותיו כמו שאמר צדקיהו חי ה׳ אשר עשה לנו את הנפש הזאת וכן היו אומרים חי ה׳ אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים ואמר הנה ימים באים שלא יאמר כי אם חי ה׳ אשר העלה וגו׳ וזה יהיה בימות המשיח בקבוץ גליות: (טו) אשר הדיחם. המדיחים והם מלכי אשור המגלים אותם ות"י לא יהון משתען עוד בגבורתא דה׳ דאפיק ית בני ישראל וגו׳ כבעמוד. והענין הזה מחלוקת בדברי רבותינו זכרונם לברכ׳ י"א שלא יזכרו יציאת מצרים כל עיקר ויש אומרים שיזכרו אלא שיהא שעבוד גליות עיקר ויציאת מצרי׳ טפל לו: (טז) הנה שולח לדוגים. כתיב בוי"ו כמו עמדו עליו דוגים וקרי לדיגים ביו"ד והענין אחד הוא תואר לצדי הדגים:

מצודת ציון

חנינה. מלשון חן: (יד) העלה. מלשון עליה: (טו) הדיחם. מל׳ דחיה: והשיבותים. מלשון השבה: על אדמתם. אל אדמתם:

מצודת דוד

אתם גם אבותיכם: את אלהים אחרים. ר"ל את האומות העובדים אלהים אחרים: אשר וגו׳. על אשר לא אתן לכם מן בעיני האומות לכן תעבדו אותם יומם ולילה ולא תמצאו מנוח: (יד) לכן. ר"ל בוחיל והלרות יהיו מרובות כ"כ לכן תהיה הגאולה ממנה חשובה עד מאד כי אז לא יאמר עוד מי בשבועתו חי ה׳ אשר העלה וגו׳ מארץ מצרים: (טו) כי אם. כי אז יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וגו׳ מארץ צפון ומאשר ארצות אשר הדיחם שמה כי הגאולה הזאת תהיה חשובה יותר לפי מרבית הצרות שיסבלו בגולה ויזכירו יותר בזה הגאולה: והשיבותים. כן יאמרו בשבועתם חי ה׳ אשר העלה וגו׳ ואשר השיבותי אותם על אדמתם (וזהו מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו והשיב אותם אשר נתן וגו׳ וכמדברים בעדם): (טז) הנני

פירוש ע"ט

וועל איך אייך פאר ווארפין פון אפ דעם דאזיגין לאנד על הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם אין אזו איין לאנד וואס איהר אונ אייערע עלטערין קענין עס ניט וַעֲבַדְתֶּם שָׁם וגו׳ אונ איר וועט מוזין דינען טאג אונ נאכט צו די בבליים וואס זיי דינען פרעמדע גאפ געטער אֲשֶׁר לֹא אֶתֵּן לָכֶם חֲנִינָה דען איך וועל אייך ניט געבען קיין דער בארמיגקייט: (יד) לָכֵן פאר וואר האטשע איר הט גיזינדיגט אקעגין מיר פון דעסט וועגן (שווער איך אייך דאס איך וועל אייך אויס לייזין) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה׳ נון טעג וועלין קומען זאגט וְלֹא יֵאָמֵר עוֹד חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו׳ אונ עס וועט ניט גיזאגט ווערין נאך אין איין שְׁבוּעָה אז איינער וועט זיך שווערין וועט ער שוין ניט זאגן אזו ווי גאט לעבט וואס ער הט אוף גיבראכט די בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פון לאנד מִצְרַיִם: (טו) כִּי אִם חַי ה׳ וגו׳ נייערט אזוי וועט ער זאגין אזוי ווי גאט לעבט וואס ער הט אויף גיבראכט די בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פון צָפוֹן לאנד אונ פון אלע לענדער וואס ער הט זיי פר שטוסין אהין וַהֲשִׁבוֹתִים עַל אַדְמָתָם אונ איך נאט וועל זיי אום קערין צו זייער ערד וואס איך האב זיא גיגעבין צו זייערי עלטערין (דס איז ארץ ישראל

לדוגים רבים נאם יהוה ודיגום ואחרי
כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל
כל הר ומעל כל גבעה ומנקיקי
הסלעים: יז כי עיני על כל דרכיהם
לא נסתרו מלפני ולא נצפן עונם
מנגד עיני: יח ושלמתי ראשונה משנה
עונם וחטאתם על חללם את ארצי
בנבלת שקוציהם ותועבותיהם מלאו

תרגום

קטולין אמר יי ויקטלונון ובתר כן אשלח לסניאין צידין ויצדונון מעל כל טור ומעל כל רמתא ומשקיפי כיפיא: יז ארי קדמי גלן כל אורחתהון לא מסתרן מן קדמי ולא מטמרן חוביהון מלקביל מימרי: יח ואשלם להניגין כקדמאין על חד תרין חוביהון וחטאיהון על דאחילו ית ארע בית שכנתי בנבלת שקוציהון ותועבתהון מלו

לדיגים קרי

רש"י

יאמר עוד וגו'. רבותינו דרשו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומ' אלא גאול' אחרונ' עיקר וי"מ טפל לה: (טז) ודיגום. מה הדייג שולהו מתוך מקום גדולו אף אלו ילכדו אותם בתוך העיר ומה עסקו של דג משלכלך הוא את כך הביא עליהם הורגים ואח"כ אשלח ציידים לנפחרים ולבורחים מן החרב אל ההרים והגבעות ואדום להגלותם בשבי: (יח) משנה עונם. את ששנו על עונם לעשות

מהר"י קרא

נבוכדנצר שהגלם לבבל: ואחרי כן אשלח לרבים צידים. מעל כל הר ומעל כל גבעה. אלו האומות השיכנים סביבות ארץ ישראל שהיו רודפין אחרי ישראל בכל מקום שהיו נמלטין ומסגירין אותן [לאויב]: (יח) ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם. פתרונו בתחילה עד שלא יבאו ימי הגאולה אני אפרע מהם על עון וחטאת שבידם שהוא כפול ואחר כך אני

רד"ק

ודיגום. משפטו והדגום כמו מדוע אלי רבות משפטו הרבות אמר עתה הנני שולח לדיגים כלומר שיעיר את רוחם לבא כאילו שלח להם שיבואו והמשל כמשל צידת הדגים וכמשל צידת החיות והעופות ומשל הדגים הוא על המתים בחרב כי הדגים מתים בצידתם כשיעלו אותם מן המים ומשל החיות הוא על הגולים כי צדי החיות והעופות יצודו אותם חיים ולא ימותו בצידתם אם לא ימותון אחרי כן וכן ת"י לדיגים לעמין קטולין ויקטלינון: (יז) כי עיני. לא כמו שהם אומרים אין ה' רואה אותנו: (יח) ושלמתי ראשונ'. בתחלה אפרע מהם על חלל הארץ שהיא ארץ טהורה והם טמאו' כי לא תסבול הארץ תועבות ומעשים רעים כמו שאמר אלהי נכר הארץ ואמר ויורם את משפט אלהי הארץ ואמר ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותם כאשר קאה את הגוי אשר לפניכם כי אפי' לא צויתים ולא הזהרתים על התועבות כמו שלא צויתי ולא הזהרתי הגוים שהיו בה מקדם אף על פי כן הארץ לא סבל' אותם התועבות והקיא' אותם כי אף על פי שהגוים לא נצטוו הרי נתן בהם האל שכל ובינה ומדרך השכל יש להשמר מכל התועבות ומלעבוד אלהים אחרים עץ ואבן כל שכן ישראל שנצטוו שהוא מן הדין שתקיאם הארץ לפיכך בתחלה יפרע מהם על חלול הארץ ומה שאמר משנ' עונם ר"ל עונותיהם ועונות אבותיהם כמ"ש פוקד עון אבות על בנים והוא כשאוחזין מעשה אבותיה' בידיהם כמ"ש לשונאי וי"ת ואשלם להניינין כקדמאין על חד תרין חוביהון וחטאיהון על דאחילו ית ארע בית שכנתי ומה שאמר בנבלת שקוציה' וגלוליה' ר"ל שיעור שקוציהם וגלוליה' ועל הדרך הזה נאמר והשלכתי עליך שקוצים ונבלתיך כי

מנחת שי

כ"ת: לדוגים. לדיגים קרי: (יז) לא נסתרו. כן כתיב לא בלא יא"י ברתא מלה: (יח) ותועבותיהם. במקצת ספרים מדוייקים מלא וא"ו בג' אחר הבי"ת וכן נכון כי הוא א' מהג' מלאים במסורת ביחזקאל י"ב:

מצודת דוד

שולח. חזר לדבר ולומר הנה סלרות ירבו מאד ובתחלה אשלח לדיגים רבים וגו' ר"ל ליידי הדגים: ודיגום. יצודו הדגים ור"ל בתחלה יקחו האומות בשבי את הנמלאים בתוך העיר כדיגים ששלה הלדים הדגים במקום גדולם ומאסף כלם ברשתו: צידים. הם ליידי החיות: מעל כל הר. ר"ל ילכדו גם הבורחים על ההרים כדרך הלייד הרודף בהרים לגוד החיות: ומנקיקי. הבורחים על שני הסלעים: (יז) כי עיני. משגיח אני על דרכיהם: לא נסתרו וגו'. כפל הדבר במ"ש וכפל עוד ואמר ולא נלפן וגו' וזהו לחוזק הענין: (יח) ושלמתי ראשונה. טרם בוא הגאולה אשלם להם בתחלה על מה ששנו בעון אבותם לכפלים סוב: בנבלת. במה שהעמידו בה עכו"ם המאוסים כנבלת השקץ: ותועבותיהם. עם

מצודת ציון

(טז) לדיגים. הלדים את הדגים: ודיגום. ר"ל ילודו דגים וכן עולל יעוללו (לעיל ו') ור"ל ילקטו העוללות: ומנקיקי. כן יקרא שן הסלע הבולט וכן בנקיק הסלע (לעיל י"ג): (יז) נצפן. ענין הסתרה כמו ילפון לישרים (משלי ב'): (יח) משנה. מלשון כפים

פירוש ע"ט

ישראל): (טז) (אבער פר דעם) הנני שלח לדיגים רבים נאם ה' וועל איך שיקן צו פיל פישערם זאגט גאט ודיגום אונ זייא וועלין זייא פישין (כלומר זיי וועלין פאנגען די ישראל אזו ווי מען חאפט פיש) ואחרי כן אשלח לרבים צידים אונ דרנאך וועל איך שיקן צו די פיל פאנגער ווס פאנגן חיות וצדום אונ זיי וועלן זיי פאנגען מעל כל הר ומעל כל גבעה פון אלע בערג אונ פון אלע הויך אונ פון די שפאלטן פון די שטיינער (וואס זיי וועלין אנטלופין אהין אונ וועלין זיי פאר טרייבען אין גלות אריין): (יז) כי עיני על כל דרכיהם ווארום מיינע אויגן קוקן אויף אלע זייערע וועגין לא נסתרו מלפני זייא זענן נים פר בארגן פון פר מיר ולא נצפן עונם מנגד עיני אונ זייער זינד איז נים בהאלטען פון אקעגען מיינע אויגין: (יח) ושלמתי ראשונה משנה עונם וחטאתם אונ איך גאט וועל בצאלן צום ערשטן אויף זייערע טאפעלע עונות אונ חטאים כלומר וואס זייא האבין איבער גיחזרט צוא טאן דיא זינד פון זייערע עלטערין על חללם את ארצי איבער דעם וואס זיי האבין פאר שוועכט מיין לאנד בנבלת שקוציהם ותועבותיהם וגו' דיא נבילות פון זייערע אום ווערדיקייט

את־נחלתי: יט יהוה עזי ומעזי ומנוסי
ביום צרה אליך גוים יבאו מאפסי־
ארץ ויאמרו אך־שקר נחלו אבותינו
הבל ואין־בם מועיל: כ היעשה־לו
אדם אלהים והמה לא אלהים: כא לכן
הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם
את־ידי ואת־גבורתי וידעו כי־שמי
יהוה: יז א חטאת יהודה כתובה בעט

תרגום

מלו ית אחסנתי: יט יי
תוקפי ורוחצני ומשיזבי
בעדן עקא לשמע
גבורתך עממין ייתון
מסיפי ארעא ויימרון
ברם לשקרא פלחו
אבהתנא לטעותא ולית
בהון הנאה: כ האפשר
דיעבד ליה אנש דחלן
ואינון טעון דלית בהון
צרוך: כא בכן הא אנא
מחוי להון בזמנא הדא
אחוינון ית פורענותי
וית מחת גבורתי וידעון
ארי שמי יי: א חובי
בית יהודה כתיבין בעט

קמץ בז"ק

מהר"י קרא

גואלם. והם ישובו לומר: (יט) ה' עזי ומעזי. וכשיבא אותו היום שתהיה אתה ה' עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה. אז. אליך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו: (כא) לכן הנני מודיעם בפעם הזאת. כלומר בתחלה עד שלא אושיעם מצרתם אני נפרע מהם בפעם הזאת ואודיעם את ידי ואת גבורתי. שאני מייסרם על ידי האומות כדי שיכירו את ידי ואת גבורתי וידעו כי אני ה'. ואחר כך אני גואלם:
יז (א) חטאת יהודה כתובה בעט ברזל. חטאתכם שנזכרת

רש"י

עונות אבותיהם ויונתן תירגם כן ואבלם לתגויין כקדמאין על חד תרין: (יט) ה' עוזי ומעוזי ומנוסי. (אנטיפוימא"ט בלע"ז) ומנוס הכרו ל' פלא כמו נתת ליראיך נס להתנוסס (תהלים ס') וכן ה' נסי (שמות ז) ודוגמ פתר אותו ל' מנוס ממש: אליך גוים יבאו. סוף העכו"ם לשוב אליך ולעבדך שכם אחד ויאמרו איך עשו להם אלהים והמה לא אלהים: מאפסי. כמו מקצה: נחלו. ל' נחלה: מועיל. ל' תועלת:
(כא) כי שמי ה'. כמשמעו מוסב ובליט לקיים גזרתי: יז (א) בעט ברזל. אבל הוא כלומר חקוקה בשיקוע ואין

רד"ק

עבודת השקוץ דבר כעור ומגונ' הוא מ"ש ארצי ונחלתי הארץ הראוי' ליהשרות בה שכינתי וכן אמר ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועב' כי היא מקודשת מכל הארצות לטעם ידוע אצל מביני מדע: (יט) ה' עזי ומעזי ומנוסי. אמר הנביא דרך קריאה אתה ה' שאתה עזי מאלו הנלחמים עמי ואנוס אליך ביום צרתי אלה שאני מוכיחם על העכו"ם אינם רוצים לשוב מדרכם הרעה וידעתי כי יבא זמן שאפילו הגוים הרחוקים ישובו ויבאו אליך מאפסי ארץ יבאו אליך במקום הזה ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו והבל וזה יהי' בימות המשיח ובאמרו נחלו שעבדו עכו"ם דור אחר דור נחל' לבנים מאבות: ואין בם מועיל. פי' כאלהים אחרים כי אין בהם שיהיה מועיל שום תועלת: (כ) היעשה לו. אלהים. לא יעשו משפט אלהים שיענם בקראם אליהם ויעזרום מצרתם. זה יאמרו הגוים כשיבאו אליך ויהודו על עונם ויתמהו איך היתה עולה על דעתם זאת האמונה: (כא) לכן. אמר לו האל לכן הנני מודיעם לאלה שאינם רוצים לשוב כי בפעם הזאת אודיעם את ידי: וידעו כי שמי ה'. כמו כי אני ה' כי הוא שמו ושמו הוא: (א) חטאת יהודה. ידמה כי חטאתם היא כתובה ותרושה על

מצודת ציון

וכפל: חללם. מלשון חלל: שקוציהם. מלשון שקץ וטמא: (יט) עוזי ומעוזי. ענין חוזק: ומנוסי. מלשון ניסה ובריחה: מאפסי. מקצות כי בקצות הארץ כאלו אפס וכלה: מועיל. מלשון תועלת:
יז (א) בעט. בקולמוס כמו לשקר עשה עט (לעיל ח): בצפורן.

מצודת דוד

תועבותיהם מלאו את נחלתי וכפל הדבר כמ"ש: (יט) ה' עוזי ומעוזי. אמר הנביא אתה ה' חוזקי וכפל המלה לחזק הענין: ביום צרה. כשבא לרה אני נס אליך להמלט והוא ענין מליצה לומר אז אבטח בך: אליך. הן ידעתי בסוף הדבר יהיה שהגוים מקלות הארץ יבואו אליך להאמין בך ויאמרו ההגיליב אבל נחלו אבותינו להיות להם לאלהים אך המה שקר והבל ואין בהם תועלת: (כ) היעשה. וכי ראוי שאדם במעשה ידיו יעשה לעצמו אלהים הלא בני האדם עצמם אינם אלהים ואיך יהיו מעשה ידיהם טובים מהם: (כא) לכן. אמר במקום ה' הואיל וכן יהיה לעתיד לכן הנני מודיעם עתה אבל בפעם הזאת בגאולה העתידה אודיעם את כח ידי ואת גבורתי ואז ידעו אבל שמי ה' המורה על היכולת המוחלט ולא יהיו עוד נכוכים בדבר כמו שהיו לשעבר בגאולות הראשונות: יז (א) חטאת יהודה. מוסב למעלה לומר הנה בסוף גם האומות

פירוש ע"ט

ווערדיקייט אונ מיט זייערע תועבות (דאס מיינט ער די היידנישע געצין) האבן זיא דער פילט מיין נחלה: (יט) (זאגט ירמיהו צו גאט) ה' עזי ומעזי דוא ביסט מיין שטארקער אונ מיין שטארקייט ומנוסי ביום צרה אונ מיין אנטלופער (דאס איך אנטלוף צו דיר) אין דעם טאג פון איין צרה אליך גוים יבאו צוא דיר וועלן קומן לעתיד היידן פון די עקין פון דער ערד ויאמרו אונ זיא וועלן זאגן אך שקר נחלו אבותינו נייערט פאלשקייט האבען אונזערע עלטערין גירשנת הבל ואין בם מועיל נאריש אונ עס איז ניט דא אין זיא קיין הילף: (כ) היעשה לו אדם אלהים איז דען רעכט דס איין מענטש זאלן זיך מאכן געטער והמה לא אלהים אונ זיי זענען דאך ניט קיין געטער: (כא) לכן דרום זאגט גאט הנני מודיעם נון איך בין זיי היינט מודיע בפעם הזאת אודיעם את ידי דאס אין דעם דאזיגין מאל ווען איך וועל ברענגן איין פורעניות אויף זייא וועל איך זייא מודיע זיין מיין שלאק אונ מיין גבורה וידעו כי שמי ה' אונ זיי וועלן וויסען דס מיין נאמן איז גאט (וואס דס ווייזט דס איך בין איין האר אונ איין מושל אונ איך האב יכולת צו מקיים זיין מיין גזירה):
יז (א) חטאת יהודה כתובה בעט ברזל דיא זינד פון שבט

דַּבְרְזֶל בְּטֻפַּר שָׁמִיר חֲרִיתִין עַל לוּחַ לִבְּהוֹן וּלְקַרְנַת אֱגוֹרֵיכוֹן: ב כְּאַדְכְּרָא בְּנֵיהוֹן אֱגוֹרֵיהוֹן וַאֲשֵׁירֵיהוֹן תְּחוֹת כָּל אִילָן עֲבוֹף וְעַל רָמְתָא מְנַטְּלָתָא: ג עַל

בַּרְזֶל בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר חֲרוּשָׁה עַל־לוּחַ לִבָּם וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם: ב כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם מִזְבְּחוֹתָם וַאֲשֵׁרֵיהֶם עַל־עֵץ רַעֲנָן עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת: ג הֲרָרִי

ת"א כזכר בניהם. סנהדרין ס"ג:

רש"י

נוהה למחוק. ומדרש אגדה בעט ברזל בצפורן שמיר על ידי ירמיה שנקרא עמוד ברזל ועל ידי יחזקאל שנאמר לו (יחזקאל ג') כשמיר חזק מצור נתתי מצחך: חרושה. חקוקה כזה שהוא חורש בעומק: על לוח לבם. שאינם שוכחין עכו"ם שלהם: (ב) כזכור בניהם מזבחותם. כזכירת בניהם כן היתה להם זכירת מזבחותם כאדם שיש לו גיעגועין על בנו: ואשריהם. אשר על עץ רענן: על עץ. כמו אצל וכת"י תחות כל אילן עבוף: (ג) הררי בשדה.

מהר"י קרא

לפני כאילו כתובה בעט ברזל ובצפורן שמיר אינה מניחני שלא אפרע מהן. וכן ישעיה הוא אומר הנה כתובה לפני כי אם שלמתי ושלמתי אל חיקם: חרושה על לוח לבם ולקרנות מזבחותיכם. מחשבתם שחרושה על לוח לבם לקטר לע"ז עישים לקרנות מזבחותיהם. וכן הוא אומר במקום אחר הוי חושבי און ופועלי און על משכבותם לאור הבוקר יעשוה: (ב) כזכור בניהם מזבחותם. כאדם שכל שעה שזוכר את בנו מחבבו כך הם מחבבים לקטר על מזבחותם שבנו לע"ז וכן פרשו רבותינו כאדם שיש לו געגועין על בנו *) זהו מדרש חכמינו. ופשוטו של מקרא כשזוכרין בניהם מזבחותם שעשו לע"ז מיד הולכין ומקטרין עליהם לע"ז: (ג) הררי בשדה. ת"י על דפלחתון על טוריא בחקלא. ור' מנחם ב"ר חלבו פת'. ההרים שאתם עובדין עליהן לזרים יהו שללים כשדה. ודומה לו ציון ש"ת

*) נוסחת הכ"י על אביו ואנחנו הלגנו פה כלשון הכתבים כי כן גם לשון רש"י.

רד"ק

לוח לבם שלא תוכל להמחק מלבם כאילו היא כתובה והחרושה בעט ברזל כי הדבר שיכתוב האדם בו ותיקק באבן הוא דבר קיים לעולם כמ"ש בעט ברזל ועופרת לעד בצור יחצבון ומה שזכר עופרת כי ימלא אדם חקוק הכתובה בעופרת כדי שלא ישברו צדי החקוק ותפסד צורת הכתיבה ופי' בצפורן כמו בעט כי לפי שהאדם חוקק בצפרניו דמה עט ברזל שאדם חוקק בו לצפורן או נקרא צפורן וכה"א במדרש גמל צפורן של ברזל וחקק בו: ושמיר. פירושו חברזל החזק כמו שקרא האבן החזק שמיר באמרו כשמיר חזק מצור נתתי מצחך ותרגם ירושלמי שמיר טינרא ויש לפרש כי שמיר אמר על האבן החזק ובי"ת בצפורן במקום שנים כאילו אמר בשמיר כלומר כתובה בעט ברזל ובצפורן שמיר כי אחר שאמר הכלי שיכתוב בו צריך שיאמר הדבר שיכתוב עליו ואף על פי שאמר על לוח לבם הוא שמיר וחזק שהמשילו במקום אחר לאבן שנא' והסירותי את לב האבן ותכונת הפסוק כן הוא כתובה בעט ברזל בצפורן ברזל והיא כתובה בשמיר ובאבן חזק כי הוא חרושה על לוח לבם ולוח לבם הוא השמיר ובי"ת בעט בצפורן תהיה הבי"ת שקוראים בי"ת העזר ובי"ת בשמיר תהיה בי"ת כלי ופי' חרושה כמו חרותה מן חרות על הלוחות: ולקרנות מזבחותיכם. בכ"ף אף על פי שאמר לבם לשון נסתר ואחר כך אמר מזבחותיכם לשון נוכח כן הוא דרך המקרא במקומות רבים אמר וכן חטאתיכם חרושה בקרנות מזבחותיכם כי הם החטאת ולמ"ד ולקרנו' במקום בי"ת כלמ"ד לפניכם לחרב הרגתי לפצעי ישבת לכסא והדומים להם: (ב) כזכור. אמר זכירת מזבחותם ואשריהם והספור עליהם הוא ערב עליהם כזכר בניהם שהם חביבים עליהם וזוכרים אותם תמיד לאהבתם אותם וי"מ כזכר ענין הקטרה כמו אזכרתה לה' כלומר שהיו מעבירים בניהם באש והראשון נכון וי"ת כאדכרא בנידהן אגוריהון: על עץ רענן. טעמו דבק עם מזבחותם. לא עם אשריהם כי עץ רענן היא האשרה ופי' על סמוך כמו ועליו מטה מנשה וזבחת עליו את עולותיך והדומים להם כי האשרת היא העץ שהיו נוטעים לעבדו או שהיו מניחים הצורה שהיו עובדים תחת האילן ועליו נאמר בכל מקומות תחת כל עץ רענן והיו בונין מזבחותם סמוך לאותו אילן שהיו מקריבין עליו קרבנות לעכו"ם הנעבדה תחת האילן או לאילן עצמו וכן היו בונין מזבחות על ההרים הרמים ועל הגבעות הגבוהות שהיו עובדים שם אלהיהם כמ"ש: על גבעות. חסר וי"ו השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומי' להם ואני תמה שהמתרגם שתרגם על עץ רענן תחות כל אילן עבוף איך תרגם מלה בהפכה כי על ותחת שני הפכים: (ג) הררי בשדה. לפי שהיו עובדים על ההרים קרא ישראל הררי אמר דרך קריאה אתה הררי ומלת בשדה אע"פ שהטעם עמד בה פירושה שהיא דבוקה עם חילך אמר אתה הררי בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן כלומר שיוציאו השוללים הבזה בשדה

מנחת שי

יז (ג) על גבעות. מה שכתוב במ"ג כן כפ' מוגה ר"ל שכתוב על בלא וא"ו הב"פ

מצודת דוד

יעזבו הפסילים ולאמינו בה' והנה יהודה עדיין עתה חטאתם חמורה בלבם כאלו כתובה שמה בקולמוס מברזל ובלפורן משמיר שאזיק כחוקק ובעומק רב: חרושה. חקוקה בעומק המחרישה: על לוח לבם. הם דפנות הלב כי הוא עשוי כעין דפנות וחללים ואמר בדרך משל: ולקרנות. גם בקרנות מזבחותיכם חקוק וחרות חטאת' כי על הקרנות ההם יתמידו לזרוק דם לעכו"ם וכאומ' בין במחשבת הלב בין במעשה שמור הדבר אצליכם: (ב) כזכור. כמו שיתמידו לזכור בניהם כן זוכרים מזבחותם ואשריהם: על עץ רענן. סמוך לעץ רענן ומוסב על המזבחות שהעמידום סמוך לעץ רענן ועל הגבעות הגבוהות: (ג) הררי. ר"ל אתה יהודה העובדים לעכו"ם העומדים על ההרים הנה חילך יוליאו השוללים ויחלקו

מצודת ציון

זהו בעל האצבעות ממעל וכן ועשתה את לפרניה (דברים כ"א) ונפי בדרך האדם לחרות באצפרניו קרא לעט בלשון צפורן בדרך משלה: שמיר. כן נקרא ברזל החזק וכן כשמיר חזק מצור (יחזקאל ג'): חרושה. חרושה בעומק כחריש: לוח. נסר ודף כמו ואת כל לחותיה (שם כ"ז): ולקרנות. הם הבליטות שבארבע זויות המזבח וכן ועשית קרנותיו (שמות כ"ז) והלמ"ד הוא במקום בי"ם וכן יפכת לכסא (תהלים ט'): (ב) ואשריהם. הוא אילן הנעבד: רענן. ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (שם צ"ב): (ג) הררי.

פירוש ע"מ

יְהוּדָה אִיז גִישְׁרִיבִּין מִיט אַיין אַייזֶערְנֶע פֶּען (כְּלוֹמַר זִיא אִיז טִיף אוֹיס גִיקְרִיצְט אַז מֶען קָאן זִיא נִיט גְרִינְג אוֹיס מֶעקִין) בְּצִפֹּרֶן שָׁמִיר מִיט אַיין נָאגִיל וָוס עֶר אִיז גִימַאכְט פוּן אַהַארְטִין שְׁטֵיין (אִיז דִיא זִינְד אוֹיס גִיקְרִיצְט) חֲרוּשָׁה עַל לוּחַ לִבָּם זִי אִיז גִיאַקֶערְט כְּלוֹמַר זִי אִיז טִיף אוֹיס גִיקְרִיצְט אוֹיף דֶעם טָאבִיל פוּן זֵייעֶר הַארְץ גְלַייךְ וִויא אַיין אַקֶער גֵייט טִיף (דָס מֵיינְט עֶר זֵיי פַר גֶעסִין נִיט זֵייעֶרֶע אָפּ גֶעטֶר) וּלְקַרְנוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם אוּנ אוֹיף דִי ווִינְקְלֶען פוּן אַייעֶרֶע מִזְבְּחוֹת זֶענֶען אוֹיךְ אָן גִישְׁרִיבֶּן אַייעֶרֶע זִינְד: (ב) כִּזְכֹּר בְּנֵיהֶם אַזוֹ וִוי דָס דֶער מַאנוּנְג אִיז פוּן זֵייעֶרֶע קִינְדֶער (דָס זֵיי דֶער מָאנֶן זִיךְ תָּמִיד אִין זֵיי אוּנ בֶּענְקֶן נָאךְ זֵיי) מִזְבְּחוֹתָם וגו' אַזוֹ דֶער מָאנֶן זֵיי זִיךְ שְׁטֶענְדִיג אִין זֵייעֶרֶע מִזְבְּחוֹת אוּנ אִין זֵייעֶרֶע לִינְדִין בֵּיימֶר וָוס זֵיי שְׁטֵייעֶן בֵּיי דִי צְווַייגִינְדִיגֶע בֵּיימֶר עַל גְּבָעוֹת הַגְּבֹהוֹת אוּנ אוֹיף דִיא הוֹיכֶע הַייךְ: (ג) (זָאגְט גָאט) הֲרָרִי בַּשָּׂדֶה דוּ בַּארְג אִין פֶעלְד (כְּלוֹמַר דוּ יְרוּשָׁלַיִם וָוס דוּ בִּיסְט גִיבּוֹעֶט אוֹף אַזוֹ אַיין בַּארְג וָוס אַרוּם

בַּשָּׂדֶה חֵילְךָ כָל־אוֹצְרוֹתֶיךָ לָבַז אֶתֵּן
בָּמֹתֶיךָ בְּחַטָּאת בְּכָל־גְּבוּלֶיךָ׃
ד וְשָׁמַטְתָּה וּבְךָ מִנַּחֲלָתְךָ אֲשֶׁר נָתַתִּי
לָךְ וְהַעֲבַדְתִּיךָ אֶת־אֹיְבֶיךָ בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר לֹא־יָדָעְתָּ כִּי־אֵשׁ קְדַחְתֶּם בְּאַפִּי
עַד־עוֹלָם תּוּקָד׃ ה כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה
אָרוּר הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם וְשָׂם
בשר

תרגום

דִּפְלַחְתּוּן עַל טוּרַיָּא בְּחַקְלָא נִכְסֵיכוֹן וְכָל בֵּית גִּנְזֵיכוֹן לְבִזָּא אֶמְסַר בְּחוֹבִין דַּהֲוֵיתוּן פָּלְחִין לְטַעֲוָתָא בְּכָל תְּחוּמֵיכוֹן׃ ד וְאַיְתֵי סָנְאָה עַל אַרְעֲכוֹן וּתְהֵי צַדְיָא כִּשְׁמִטְּתָא וּבְכוֹן אַעְבֵּיד פּוּרְעֲנוּת דִּינִין עַד דְּאַגְלֵי יַתְכוֹן מֵאַחְסַנְתְּכוֹן דִּיהָבֵית לְכוֹן וְאַשְׁתַּעְבְּדוּן לְבַעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן בְּאַרְעָא דְּלָא יְדַעְתּוּן אֲרֵי קְדוֹם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁתָא נְפַק מִן קֳדָמַי בִּרְגַז עַד עָלְמָא יִיחוּל׃ ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִיט גַּבְרָא דְּאִתְרְחֵיץ בֶּאֱנָשָׁא וִישַׁוֵּי בִּשְׂרָא בְּחֻצְנֵיה וּמִן

מהר"י קרא

תחרש: (ד) ושמטתה. בעון שלא שמרתם שמיטת הארץ בעוד שהייתם יושבים בארצכם תהיו משמיטין כשתהיו גולין חוצה לארץ. ששם בין האומות לא יהיה לכם שדה וכרם לחרוש ולזרוע: ובך. אביא צרות עד שאגרש אותך מנחלתך אשר נתתי לך וכן ת"י ואייתי סנאה על ארעכון ותהי צדיא בשמיטתא ובכון אעביד פורענו' דינין עד דאגלי יתכון מעל ארעכון דיהבית לכון:(ה) ארור הגבר אשר יבטח באדם. שזורע וחורש בשביעית: ושם בשר זרועו. אלו איברים שחורשים וזורעין לו את שדהו:

רש"י

ירושלים היושבת בהר המישור כל סביב העיר מישור שדה ול' הררי כמו ערבי (ישעיה י"ג) על שם שיושב בערבה (אינטייינד"ש בלע"ז) יושבי ההר (ס"א יושבת ההר): חילך. כמו ממונך: במותיך בחטאת. במותיך עשויות בחטא לשם עכו"ם בכל גבוליך:(ד) ושמטתה. על כרחך תשמט את ארצך את אשר לא שבתה בשבתותיכם שאמרתי לכם ושבתה הארץ (ויקרא כ"ה): ובך. אנקם מהמת נחלתך אשר נתתי לך שלא עשית רצוני להשמיטם. ד"א ובך מנחלתך ובך אנקם מנחלתך שאגלה אותך ממנה: כי אש קדחתם באפי. יקדתם בנחירי: (ה) אשר יבטח באדם. בחרישו וקצירו לומר אזרע בשביעית ואוכל: זרועו. כמו עזרו וכן תרגם יונתן

מנחת שי

שאין נראה כן מתרגום וכן מצאתי בס"א כ"י ומ"ל: (ג) חילך כל אוצרותיך. במקצת ספרים כ"י כתוב וכל בוא"ו ובספרים אחרים בלא וא"ו וזהו מה שנכתב על זה במקרא גדולה יפה ר"ל שנכון לעשות כן בלא וא"ו וכ"כ רד"ק חסר וא"ו השמוש כמו שמש ירח: אוצרותיך. חלוקים הספרים זה מזה אם חסר וא"ו קדמאה או בתראה או אם הוא מלא דמלא או חסר דחסר: (ד) והעבדתיך. בדל"ת ולמעלה בפסוק אוי לי אמי ברי"ש ע"ש:

רד"ק

לחלוק שם השלל: חילך. ממונך: כל אוצרותיך. חסר וי"ו השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם: במותיך בחטאת. כמו הפוך כאילו אמר בחטאת במותיך שהם בכל גבוליך כלומר למה יהיה כל חילך וכל אוצרותיך לבז בעבור חטאת במותיך וכמוהו רבים תיבות שהן הפוכות בטעמם כמו מקום שם קבר שטעמו מקום קבר שם ומספד אל יודעי נהי כמו ויודעי נהי אל מספד והדומים להם רבים וכן ת"י הפוך בחובין דהויתון פלחין לטעותא בכל תחומיכון: (ד) ושמטתה ובך. פי' ושמט' והשמטה תהיה בך שתשמט מנחלתך לפי שלא שמטת אותה בהיותך בה וי"ת ואייתי סנאה על ארעכון ותהא צדיא משממתא ובכון אעביד פורענות דינין: והעבדתיך. בדל"ת ולמעלה בפרשת אוי לי עמי והעברתי ברי"ש: קדחתם. הבערתם למעלה קדחה בכאן קדחתם. למעלה עליכם בכאן עד עולם: (ה) כה אמר ה'. לפי שהיו ישראל בוטחים במצרים

מצודת ציון

מלשון הר: חילך. עושרך: לבז. לבזה ושלל: במותיך. מל' במה: (ד) ושמטתה. מלשון השמטה ועזיבה כמו שמוט כל בעל משה ידו (דברים ט"ו): קדחתם ותוקד. ענין הבערה ושריפה כמו אש קדחה באפי. עליכם תוקד (לעיל ט"ו): (ה) ארור. ענין קללה: הגבר. האיש: בשר. ר"ל אדם שהוא בשר: זרועו. חזקו:

מצודת דוד

ביניהם בשדה במקום אשר יחנו עליך וכל האוצרות הטמונות אתן להם לבזה: במותיך. ר"ל בעבור במותיך העשוים בחטאת לעכו"ם העומדים בכל גבוליך מקום אחד לא נעדר: (ד) ושמטתה. תעזוב את האדמה מלעבדה בחרישה וזריעה: ובך. ר"ל לא מרצונך תעזוב עבודתה אלא בך תהיה העזיבה כי תהיה נעזב מנחלתך וגו' ולא תהיה שמה לעבדה וזה בגמול שלא שמטו בשביעית: והעבדתיך. ר"ל אבל אתה תעבוד אדמת האויב בארץ אשר לא ידעת מאז: כי אש. הבערתם חמתי ותשרוף עד עולם ר"ל אכעס עליכם זמן מרובה: (ה) אשר יבטח באדם. ר"ל ולא ימלאו עזר ממלכי האדמה כי ארור הגבר וגו': ושם. ומשים חזקו ובטחונו בבשר

פירוש ע"ט

דעם בארג איז איין גלייכער פלאץ) זאלסטו וויסן חילך כל אוצרותיך לבז אתן דם דיין גוטס אין דיין געלט און אלע דיינע אוצרות וועל איך איבער ענטפערין צו רויבונג במותיך בחטאת בכל גבוליך ווייל דיינע במות זענען געמאכט געווארן פון זינד וועגן אין אלע דיינע גבולים דאס מען זאל אויף זיי מקריב זיין צו די אפ געטער: (ד) ושמטתה און דוא וועסט מוזען שמיטה האלטן דם דו וועסט ניט זייען דיין ערד ובך מנחלתך אשר נתתי לך און איך גאט וועל מיך נוקם זיין אין דיר ישראל פון וועגן דיין נחלה וואס איך האב דיר געגעבן און דו האסט ניט געטאן דיינן מיין רצון צו האלטען קיין שמיטה אין איר צייט און איך וועל דיך פאר טרייבן פון איר והעבדתיך את איביך וגו' און איך וועל דיך מאכין דינן צו דיינע פיינט אין אזוי איין לאנד וואס דו האסט עס ניט געקענט פריער כי אש קדחתם באפי ווארום איין פייער האט איר געברענט אין מיינע נאז לעבער עד עולם תוקד ביז אייביג וועט עס ברענן: (ה) כה אמר ה' אזוי האט גאט געזאגט ארור הגבר אשר יבטח באדם פר שאלטען איז דער מענטש וואס ער פאר זיכערט זיך אין איין מענטש ושם בשר

זרועו

בשר זרעו ומן יהוה יסור לבו: ו והיה
כערער בערבה ולא יראה כי יבוא
טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה
ולא תשב: ז ברוך הגבר אשר יבטח
ביהוה והיה יהוה מבטחו: ח והיה
כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח
שרשיו ולא ירא* כי יבא חם והיה

מימרא דיי יעדי לביה:
ו ויהי כעכוביתא
במישרא ולא יחזי ארי
ייתי טבא וישרי בלא
ולד במדברא בארע
סדום דלא אתיתבת:
ז בריך גברא דאתרחיץ
במימרא דיי ויהי מימרא
דיי רוחצניה: ח ויהי
כאילן דשתיל על מבוע
דמין ועל נגרין ישלח
שורשוהי ולא יחזי ארי
ייתי חומא ויהון טרפוהי

מנחת שי

(ח) ירא. יראה קרי:

ת"א והיה כערער. הנות ה: ברוך הגבר. פסא יא עקדה בער נח: כעץ שתול. הנות ט כבורות נה עקדה ב' נח:

יראה קרי

רש"י

רחמניה: ומן ה' יסיר לבו. שהבטיחו ולויתי את ברכתי לכם (שם) כך שמעתי: (ו) בערער. כעץ יחידי ל' ערירי (ברחשי' ט"ו) ויש אומר (דגחסטי"ה בלע"ז) ומנחם פי' שם עץ מעצי היער וערער כמו וכן פי' כערער במדבר עץ אחד מעצי היער: בערבה. לשון מישור: חררים. יובש כמו הרה מני חורב (איוב ל'): ארץ מליחה. ארץ שהיא מליחה ולא תהא מיושבת: (ח) ולא יראה. העץ כי יבא שריפה כמו וחרה נחושתה: ארץ מלחה ולא תשב. שאינה מיישבת.ר"ו של ולא תשב כמו ר' של ויהי לי לישועה: (ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה'. ששומר מצותיו ומשמט בשביעית: והיה ה' מבטחו. שומר הבטחתו שהבטיחו וציותי את ברכתי לכם ושובת בשביעית: (ח) כעץ שהול על מים. שמריה מים יפריח: ועל יובל ישלח שרשיו. יובל הם יבלי מים: ולא יראה כי יבא חום. אינו מתירא שייבש כשיבוא חום: ובשנת בצורת. אלו עצירת גשמים: לא ידאג ולא ימיש

מהר"י קרא

זרועו. הבטחתו: ומן ה' יסור לבו. שציוהו לשמט בשביעית והבטיחו שכרו בצירו. דכתיב וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית. ולפי שהזכיר למעלה ענן שמיטה כתב סמוך לה עונשן: (ו) והיה כערער בערבה. ערער יחיד כמד"א פנה אל תפלת הערער כלומר כאילן העומד יחיד בערבה במדבר וכל הרוחות שבעולם באות ונושבת בו ועוקרות והופכות אותו על פניו: ולא יראה כי יבא טוב. לא יראה בשנים הטובות שהבטחתי לשומרי שמיטות דכתיב וזרעתם את השנה השמינית ואכלתם מן התבואה ישן עד השנה התשיעית עד בוא תבואתה תאכלו ישן: חררים. אילנות של להבת והוא לשון

רד"ק

ובאשור אמר זה: ומן ה' יסור לבו. כי אם לא יסיר לבו מה' אינו רע אם יבטח באדם שיעזרהו ותהיה כונתו כי בעזרת האל יוכל האדם לעזרו לא זולתו: (ו) והיה כערער בערבה. ת"י כעכוביתא במישרא ופירש רב האי ז"ל עכבית הוא קוץ מבחוץ וכבפנים פרי נאכל ונקרא ערער: ולא יראה. על דרך השאלה: כי יבא טוב. הוא המטר: ושכן חררים במדבר. שהעץ הוא ישכן במקום שהוא חררים וזהו במדבר במקום שלא יפול שם מטר מרוב החום וחררים ענין שרפה והלקה מרוב חמימות מן ועצמי חרה מני חרב וחרה נחשת' נחר מפוח חררים שם בשקל חצרים וכפל הענין במ"ש ואמר ארץ מלחה ולא תשב ומלחה תאר לארץ שלא תצמיח ונגזרה מן הישוב וכן ברית מלח ברית נגזרה וכן ארץ פרי למלחה ות"י כארע סדום דלא אתיתבת והמשיל האדם שיכיר בבטחונו מהאל כזה העץ שאינו מתלחלח אלא עמד ביובש כל זמן ואע"פ שאין מת כן האדם הרע יהית ברע כל ימיו ויבחר מיתו מחייו: (ז) ברוך הגבר. והיה ה' מבטחו. אם יבטח בו הוא יהית מבטחו ולא יירא מכל רע: (ח) והיה. על מים. שלא יצמא עולם: ועל יובל. ועל פלגי מים ישלח שרשיו שאפי' שרשיו שיתפשטו במקום רחוק יהיו על פלגי מים: ולא יראה. על דרך השאלה כלומר אפי' כשיהיה חום בעולם לא יחוש ממנו כי על מים הוא שתול ולא יוכל החום ליבשו ואפי' עלהו יהיה רענן שלא יפול כשאר העצים שנובלין עליהם בימות הגשמים ואפי' יהיה שנת בצורת שימנעו

מצודת דוד

ודם ומסיר לבו מבטוח בה': (ו) והיה. הבוטח באדם יהיה כערער בערבה: ולא יראה. היינו רואה כשבא טובה בעולם וכם הגשמים ור"ל לא עליו יהיו הגשמים: ושכן חררים. שוכן בם כיבשות מרוב החמימות שבמדבר: ארץ מלחה. והיא ארץ שעתרם מלוח והיא מיושבת והוא כפל ענין במ"ש: (ז) והיה ה' מבטחו. ר"ל כמו שיבטח בו כן יהיה לו למבטח ולעזרה: (ח) והיה כעץ שתול. יהיה ממולא בטוב כאילן הנטוע אצל המים ושרשיו מתפשטים אצל פלגי מים: ולא יראה. ר"ל לא ירגיש כשיבוא חום ובדרך הואיל

מצודת ציון

(ו) כערער. שם עץ מדברי וכן כערער במדבר (לקמן מ"ח): בערבה. ענינו כמו מדבר: חררים. ענינו יובש כמו נחר מפוח (לעיל ו'): מלחה. מלשון מלח: (ח) שתול. נטוע כמו שתולים בבית ה' (תהלים צ"ב): יובל. פלגי מים כמו על יבלי מים (ישעיה מ"ד): ישלח. ענין התפשטות וכן תשלח קצירה (תהלים פ'): חום.

פירוש ע"ט

זרעו און ער טוט אוף איין מענטש זיין שטארקייט זיין הילף) ומן ה' יסור לבו און פון גאט טוט ער אפ יין הארץ דס ער הט מבטיח גיוועזן צו די ישראל וען איר וועט ניט זייען און צקערין אום שמיטה וציותי את ברכתי לכם) וועל איך שאפן מיין ברכה זי זל קומען צו אייך: (ו) והיה כערער בערבה און דער ענטש וועט זיין גלייך ווי איין איינציגר בום וואס טייט אין פלאץ ולא יראה און דער בום זעהט ניט ן עס קומט גוטס אוף דר וועלט (דס איז רעגין) ו: חררים במדבר און ער רועט אין דארקייט אין דער מדבר ארץ מלחה ולא תשב אין איין גיזאלצען לאנד וואס ניט באזעסן איז: (ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' און געבענטשט איז דר מענטש וואס פר זיכערט זיך אין גאט והיה ה' מבטחו און גאט וועט זיין פאר זיכערונג און זיין הילף: (ח) והיה כעץ שתול על מים און דר מענטש וועט זיין גלייך ווי איין בוים וואס איז גפלאנצט ביי וואסער ועל יובל ישלח שרשיו און ביים איין טייך טוט ער פאר שפרייטען זיינע ווארצלען ולא יראה כי יבא חום און ער זעהט ניט ווען עס קומט היץ אוף דער וועלט כלומר עס שאט

עָלֵהוּ רַעֲנָן וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג
וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי: ט עָקֹב הַלֵּב
מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ: י אֲנִי יְהוָה
חֹקֵר לֵב בֹּחֵן כְּלָיוֹת וְלָתֵת לְאִישׁ
כִּדְרָכוֹ* כִּפְרִי מַעֲלָלָיו: יא קֹרֵא דָגַר

קמץ בז״ק כדרכיו קרי

תרגום

עֲנוֹף וּבִשְׁנַת בְּצוֹרְתָא
לָא יִתַּר וְלָא יִפְסוֹק
מִלְּמֶעְבַּד פֵּירִין: ט נְכִיל
לִבָּא מִכּוֹלָא וְתַקִּיף הוּא
מִן יַדְעִינֵיהּ: י אֲנָא יְיָ
חָקַר לִבָּא בָּחַר כּוּלְיָתָא
וּלְמִתַּן לֶאֱנָשׁ כְּאוֹרְחָתֵיהּ
כְּפֵירֵי עוֹבָדוֹהִי: יא הָא
כְּקוֹרָאָה דִמְכַנֵּשׁ בֵּעִין

ת״א עקוב הלב. שקדה כמנד י: קורא דגר. חולין קמ:

מהר״י קרא

מעשות פרי. שהמים שהוא גדל עליהם מגדלין את פירותיו: והיה עלהו רענן. מרובה בעליו שלו כן הבוטח בה׳ לא ימוט לעולם: (ט) עקוב הלב מכל ואנוש. הלב עקוב ואנוש מכל צדדין שאינו בוטח בה׳: מי ידענו. לפרסמו לעולם לומר לב זה בטח בי ולב זה לא בטח בי: (י) כי אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות ולתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. לפרע מזה שלא בטח בי וליתן שכר לזה שבטח בי. אנוש אנפר״ס בלע״ז. ואדם שאינו

רש״י

הוס: בצורת. ל׳ רעב (פאמינ״א בלע״ז). ל״א בלורת לשון מבלר וכן חברו מנחם: לא ידאג. לא יפחד: (ט) עקוב הלב. מלא תולנה ועקובה מכל רעה: ואנוש. לשון חולי והליו הוא זה: מי ידענו. הוא סבור מי ידעהו אני ה׳ הוקרו: (יא) קורא דגר. (קוק״ו גלוגל״ע בלע״ז): ולא

בוטח למה הוא דומה לעוף ששמו [קורא. שאסף ביצים שלא ילד: (יא) קורא. עוף ששמו] קוקו בלע״ז*) : דגר. לשון אסיפה כמו המרים דמתרגמי׳ דגורין וכן ובקעה ודגרה בצילה ומה דרכה של אותו עוף שאוסף בצים שאינם שלו ויושב עליה׳ ומחממן עד שאפרוחין נבקעין מהם כיון שיוצאין לאויר העולם ורואין שאינן דומין לו מניחין והולך לו אף אדם שגוזל והומס את הבריות ועושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו: ובאחריתו יהיה נבל. **) כמו שעשה נבוכדנצר אשר הרחיב

*) נ״ב ודומה לו כאשר ילדוף הקורא בהרים. העתק מהנדפס. **) נ״ב כל לשון בזיון כמו הנבל נבלה נבוהך כי נבלה עשה בישראל. העתק מהנדפס.

מנחת שי

(י) כדרכו. כדרכיו קרי:

רד״ק

גשמים לא ידאג מפני זה כי הוא על מים ואמר ידאג על דרך השאל׳: ולא ימיש מעשות פרי. כי אפי׳ בשנת בצורת יהיה בלחותו ויתן פריו בעתו כן האדם הטוב אשר יבטח בה׳ לא ימוט טובו לעולם ואפי׳ בשעה ששאר בני אדם בצרה הוא יהיה בטוב כמ״ש בשש צרות יצילך ובשבע לא יגע בך רע וכן האדם הטוב שילמדו בני אדם חכמתו ומעשיו הטובים והעלה היא משל למכונו ועשרו שיהנו בני אדם ממנו: (ט) עקוב הלב. לפי שדבר על הבטחון שהוא רב בשישים בשהוגו באדם וזה תלוי בכונת הלב כמ״ש ומן ה׳ יסור לבו כמו שפירש לפיכך דבר בבונת הלב ואמר כי הלב עקוב יותר מכל דבר כלומר מרמה כי יוכל אדם להראות בפיו ובמעשיו טוב ויהיה לבו רע ומי ידע זה בלתי האל לפיכך אמר מי ידענו. ואמר אני ה׳ חוקר לב והמרמה הלויה בלב לא בפה ובמעשה כי אף על פי שתהיה לפעמים המרמה בפה שיאמר דברים שהכוונה בהם על שני פנים או יעשה מרמה בידיו הכל היא בכונת הלב לפיכך אמר מכל כי אין דבר מרמה כמו הלב: ואנוש הוא. ענין כאב ושבר כמו אנוש כאבי אנושה מכתי ויאמר על דרך השאלה בכאב הלב ביגון או בדאגה או בעסקים רעים או במחשבה לפיכך אמר ואנוש הוא ואמר הרפה שברת לבי ואנושה: (י) אני ה׳ חוקר לב בוחן כליות. זכר כליות כי הכליות יועצות והלב גומר: ולתת. בפרשה זו ולתת בוי״ו כפרי בלא וי״ו ולמטה בפ׳ חנמאל בן שלום בהפך לתת בלא וי״ו ובפרי בוי״ו והסימן יכלו ופי׳ ולתת. אמר אני ה׳ חוקר לב וכן בידי גם כן לתת לאיש כדרכיו: כדרכו. לשון יחיד כתיב וקרי כדרכיו לשון רבים והענין אחד כי זה הדרך כלל וזה דרך פרט או הוא ג״כ ככתוב לשון רבים וי״ד הרבים הסרה מהמכתב: (יא) קורא דגר. לפי שאמר לתת לאיש כדרכיו אמר אל תתמה על הרשע שהוא מצליח בנכסים

מצודת ציון

מלשון המימות: עלהו. העלין: רענן. ענין לחות: בצורת. ענין מניעת הגשמים וכן על דברי הבלרות (לעיל י״ד): ידאג. מל׳ דאגה: ימיש. ענין הסרה כמו לא ימוש עמוד הענן (שמות י״ג): (ט) עקוב. ענין עקום ועוות וכן כל אח עקוב יעקב (לעיל ט׳): ואנוש. ענין מכאוב חזק כמו אנוש חלי (איוב ל״ד): (י) חוקר. ענין חיפוש ודרישה: בוחן. מלשון בחינה ונסיון: מעלליו. מעשיו: (יא) קורא. שם עוף וכן כאשר ירדוף הקורא בהרים (ש״א

מצודת דוד

הוא נטוע אצל המים המלחלחים אותו: והיה עלהו רענן. העלים שבו יהיו לחים: ובשנת בצורת. בשנה שיהיה מניעת גשמים: לא ידאג. הוא ר״ל לא יזיק לו: ולא ימיש. לא יסור מלגדל פירות ור״ל וכן יהיה הבוטח בה׳ בלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג מהצרות המתרגשות בעולם: (ט) עקוב הלב. עם כי לב האדם הוא מעוקם ומעות יותר מכל איבריו ויש לו מכאוב חזק ר״ל דעה נפסדת לחשוב מי הוא היודע תעלומות לבי אם הוא בוטח באמת או לא: (י) אני ה׳. ר״ל אולם אני ה׳ חוקר לב האדם ובוחן מחשבות הכליות לדעת

מה היא ולמען לתת לכל איש כדרכי לבו וכפרי מעלליו הם מחשבות ששם מעשה הלב ודרכיו וכפל הדבר במ״ש: (יא) קורא דגר. כמו עוף הקורא המשיך אחריו אפרוחי׳ בצפצוף הקול והוא לא ילדם שהוא דבר שאין מתקיים כי כשיגדלו יכירו שהוא לא ילדם ויעזבו אותו כן

משלי חכמים

(ט) עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֻשׁ הוּא מִי יֵדָעֶנּוּ. מִיר וֵוייסֶען אַזוֹי
ווִי עֶס אִיז דָא קְרַאנְקְהַייט בַּייא דֶעם גוּף אַזוֹ אִיז דָא
קְרַאנְקְהַייט בַּיי דִי נְשָׁמָה. אַז דֶער מֶענְטְשׁ זִינְדִיגְט אִיז דִיא
נְשָׁמָה קְרַאנְק. דֶער אוּנְטֶערְשַׁייד אִיז אַזוֹ אַז דֶר מֶענְטְשׁ
אִיז קְרַאנְק אוֹיף זַיין גוּף. ווייס דֶער מֶענְטְשׁ אַלַיין אַז עֶר אִיז
קְרַאנְק אוּנ אַנְדֶערֶע מֶענְטְשֶׁען זֶעהֶן אוֹיךְ אַז עֶר אִיז קְרַאנְק.
מֶען זֶעהְט עֶר אִיז בְּלַאס אוּנ שְׁוַואךְ. אָבֶער אַז בַּיי אַמֶענְטְשׁ
אִיז דִי נְשָׁמָה קְרַאנְק. דָאס ווייס קֵיין מֶענְטְשׁ. מֶען זֶעהְט
אַמֶענְטְשׁ אִיז גֶעזוּנְט אוּנ שְׁטַארְק זַיין פָּנִים אִיז רוֹיט אוּנ אִיז
פְרֵיילִיךְ. אָבֶער דִי נְשָׁמָה אִין אִים אִיז מְרוּיעֶרִיג. ווֶענְין דִי

פירוש ע״ט

אִים נִיט וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן אוּנ זַיינֶע בְּלֶעטֶער זֶענֶען
צְווַיינֶענְדִיג וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג אוּנ אִין אַיין הוּנְגֶער
יָאר זָארְגְט עֶר נִיט וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי אוּנ עֶר ווֶערְט
נִיט אָפּ גְטָאן פוּן צוּ מַאכֶן וַואקְסֶן פֵּירוֹת: (ט) זָאגְט
גָאט עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל דָאס הַארְץ פוּן מֶענְטְשׁ אִיז
גִילָאקִירְט פוּן אַלִים בֵּייזֶן כְּלוֹמַר עֶס אִיז פוּל מִיט
שְׁלֶעכְטֶע מַחֲשָׁבוֹת וְאָנֻשׁ הוּא אוּנ עֶס אִיז גְשְׁלָאפְט
אוּנ דָאס אִיז זַיין שְׁלַאפְקַייט דָס עֶר מֵיינְט מִי יֵדָעֶנּוּ
ווֶער ווַייסְט אִים ווֶען עֶר טוּהְט עֶפִּים אוּם רֶעכְט
אָבֶער עֶס אִיז נִיט אַזוֹי: (י) אֲנִי ה׳ חוֹקֵר לֵב בּוֹחֵן כְּלָיוֹת דֶען אִיךְ גָאט בִּין דֶר וָואס פָארְשְׁט דָס הַארְץ פוּן
דֶעם מֶענְטְשׁ אוּנ פְּרוּבְט דִי נִירִין צוּ ווִיסֶן וָואס זֵיי זֶענֶען וְלָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו כִּפְרִי מַעֲלָלָיו כְּדֵי אִיךְ זָאל גֶעבֶּען
צוּ אִיטְלִיכֶן מַאן אַזוֹ ווִי זַיינֶע ווֶעגֶן אוּנ אַזוֹי ווִי דִיא פֵּירוֹת פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען: (יא) קֹרֵא דָגַר וְלֹא יָלָד

אזוי

וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְמִשְׁפָּט
בַּחֲצִי יָמָו יַעַזְבֶנּוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יִהְיֶה
נָבָל: יב כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרִאשׁוֹן
מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מִקְוֵה יִשְׂרָאֵל יְהוָה

קמץ בז"ק ימיו קרי

תרגום

דְלָא דִילֵיהּ וּמְשַׁחֲיָן
אֶפְרוֹחִין דְבַהְרוּהִי לָא
יְהכוּן כֵּן כָּל גְבַר רַשִׁיעַ
דְקָנֵי נִכְסִין דְלָא בְדִינָא
בְּפַלְגוּת יוֹמוֹהִי שָׁבִיק
לְהוֹן וּבְסוֹפֵיהּ מִתְקְרֵי
רַשִׁיעָא: יב פּוּרְעֲנוּתָא
הִתְעֲבִיד מִנֵּיהּ מִן קֳדָם
דְשַׁבְנְתֵיהּ עַל כּוּרְסֵי ת"א כבא כבוד. פסחים ה נד נדרים לט:
יְקָרָא בִשְׁמֵי מְרוֹמָא עֵיל מִן אוּלָא מְקָבִיל אֲתַר בֵּית מַקְדְשָׁנָא: יג סְבוּר יִשְׂרָאֵל יְיָ כָּל דִשְׁבְקוּ

רש"י

ילד. הקורא הזה מוכך אחריו אפרוחים שלא ילד: דגר. הוא ניפלוף שמלפלף העוף בקולו למשוך אפרוחין אחריו ואלו שהקורא דגר לא ילכו אחריו מבינדלו שאינם מינו כך עושה עושר ולא במשפט: יהיה נבל. מתקרי רשיעא: (יב) כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל עוזביך יבושו מתהיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו אתה שכסא כבוד ומרו' מראשי' בריאת עולם ומכוון כנגד מקדשנו: (יג) מקוה ישראל ה'. יושב עליו לפניך כל עוזביך יבושו: וסורי בארץ יכתבו.

מהר"י קרא

כשאול נפשו והוא כמות ולא ישבע ויאסוף אליו כל הגוים והחריב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ובבוא עת פקודתו גם הוא שיבא דריוש עליו ויהרגהו יבאו אליו כולם שאספם אליו וישאו עליו משל ויאמרו הוי המרבה עושר ולא במשפט וסופו שמניח הכל כאן כשם שאמר חבקוק הלא אלה כולם עליו משל ישאו ומליצה חידות לו ויאמר הוי המרבה לא לו עד מתי ומכביד עליו עבטיט: (יג) מקות ישראל. פתרונ

רד"ק

איך לא יתן לו האל כדרכיו כי תדע כי חרשע שאין עשרו במשפט לא יעמוד לו אלא יצא מידו כחצי ימיו והמשילו לקורא והיא עוף שקוראין בלע"ז פרני"ז והוא רובץ על ביצי עוף אחר ומחמם אותם והביצים ההם לכשיבקעו ויצאו האפרוחים לא יהיו כמו בניו שילכו אחריו אלא יעזבוהו ולא יכירוהו אלא אחרי מי שהיא להם א"כ גם הרשע שעשה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו או ימות הוא ויעזוב עשרו לאחרים ולא ישלים ימיו עם העושר שעשה ויהיה נבל באחריתו כלומר נופל מת טרם זמנו או יאבד העושר מידיו בחצי ימיו ויהיה נבל ופחות באחריתו וכן ת"י הפסוק הוא כקוראה די מכנש בעין דלא דיליה וגו' כבעמיד: ימו. כתוב בלא יו"ד הרבים וקרי ימיו ביו"ד הרבים וכמוהו יחתו מריבו עלו בשמים ירעם: (יב) כסא כבוד. פירש הגאון רב סעדיה דבק עם סוף הפ' שלמעלה ממנו כאילו אמר יהיה נבל מכסא הכבוד כלומר מושלך וי"ת פורענותא תהעביד מניה וגו' כבעמוד ורבותינו פירשו על בית המקדש שאמרו שבעת דברים נבראו קודם שנברא העולם ואחד מהם מקום בית המקדש שנא' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו מראשון עד שלא נברא העולם ועוד אמרו שבית המקדש מכוון כנגד כסא הכבוד שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וזה הדרך דרכו המפרשים ואמרו בספר יצירה והיכל קדש מכוון באמצע ואני הארכתי בזה הענין בפי' תהלים במזמור שיר המעלות זכור ה' לדוד והענין הוא טוב אלא שאין ענינו דבק עם הפ' שלפניו ושלאחריו והחכם רבי שמואל בן תבון הדביקו לענין הפ' שאמר אני ה' חוקר לב בוחן כליות וגו' ופירש כסא כבוד בחסרון כ"ף הדמיון כאילו אמר ככסא כבוד וכמוהו רבים ופירש הענין כן בא הנביא להודיע שהשם יתברך שוכן במקדש כמו שיושב בכסא כבוד מרום שהוא השמים העליונים שקראו ישעיהו הנביא גם כן כסא רם ונשא כן קראו ירמיה מרום ואמר שהוא מראשון כלומר מקדם כמ"ש נכון כסאך מאז אמר כמו שהשמים שהם כסא ה' והם כסא כבוד מעידים על מציאותו ועל כבודו כן מקום מקדשנו מעיד ומורה על עצם מציאותו שהשכין אורו וכבודו בו ולא יחשוב החושב שהיות הש"י על כסא רם ונשא והוא השמים ימנעהו מלדעת את אשר בארץ ומלהשגיח בשפלים ומעניש הרעים על רשעם כי מקום מקדשנו הוא עדות וראיה שהוא רואה בשפלים וחוקר לבותם וכליותם כי הוא שוכן במקדשנו ושכנו ושבתו בשמים ונראה בו אורו וכבודו ואחר שהוא שוכן בו והוא נמצא בתוכנו מן ההכרח להאמין שהשם רואה אותנו ופוקד את מעשינו ובוחן את לבבינו וכליותינו לטוב ולרע וזה הוא שהוסיף ואמר מקוה ישראל וגו' וענין וסורי בארץ יכתבו כלומר הסורים אשר בעמו שהם סרים מהשם יתברך ומעבודתו יכתבו בארץ לשוב לעפר כבהמות לא יהיה בהם חלק נשאר שיכתב בשמים מפני עליה וזה מפני שעזבו מקור מים חיים היא השם יתברך על כן לא יחיו אך ימותו כבהמות וזה הפי' הוא נכון לענין הפרשה: (יג) מקות

מנחת שי

(יא) ימו. ימיו קרי: (יג) וסורי. יסורי קרי:

מצודת דוד

הוא המקבץ עושר ולא במשפט יוסר כ"א בעלמת הלב כי העושר הזה לא יתקיים בידו ובחצי ימיו יעזוב העושר ההוא ובסוף יגונה להמפים עלמת לבו ויהיה מוחזק לנבל: (יב) כסא כבוד. כמו כסא הכבוד והוא שמי מרום כמ"ש השמים כסאי (ישעיה ס"ו): מראשון. המוכן לך מוקדם כמ"ש נכון כסאך מאז (תהלים צ"ג): מקום מקדשנו. ר"ל כן הוא מקום מקדשנו. כי כמו שהשכינה היא בשמים כן היא בבית המקדש: (יג) מקות ישראל ה'. לכן מהראוי שתקות ישראל יהיה אל ה' הואיל ושכינת כבודך ביניכם: כל עוזביך. כל

מצודת ציון

כ"ו): דגר. ענין לאוף העוף להגביה האפרוחים אחריו כמו ודגרה בצלה (ישעיה ל"ד): עושה. ענין האסיפה כמו וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד): ובאחריתו. בסופו: נבל. פחות ונבזה: (יב) כסא. כמו ככסא ותחסר כ"ף הדמיון וכן ויעיל גהה (משלי י"ז) ונמשכו כנהה: מרום. השמים הרמים: מראשון. מאז מקדם: (יג) מקוה.

פירוש ע"ט

אזוי וויא דער פויגיל וואס הייסט קורא שמוצערט (ברוטעט) צוא זיך די קליינע פויגלן וואס ער האט ניט גוויגן ווייל זאלין גיין נאך אים אונ זיי גייען אים נאך כל זמן זיי זענין קליין אבר אז זיי ווערן גרוס גייען זיי אים שון ניט נאך) אזו אוך עשה עשר ולא במשפט דער וואס מאכט אונ זאמילט איין עשירות ניט מיט גרעכטיקייט בחצי ימיו יעזבנו טוט ער פר לאזן דאס געלט אין זיינע האלבע טעג ובאחריתו יהיה נבל אונ צום סוף ווערט ער אהן גירופען איין שלעכטער:

משלי חכמים

עבירות וואס ער האט געטאהן. די קראנקייט פון די נשמה ווייס נאר הקב"ה אזוי ווי עס קומט אדאקטאר צו אקראנקן אונ זאגט וואס איז דיא קראנקייט זיינע. אונ אלע אנדערע מענטשין האבין געמיינט די קראנקייט איז גא' אגריגע אונ איין אנדערע ווי דער דאקטאר זאגט. דאס זאגט דער פסוק עקוב הלב מכל. די הארץ פון אמענטש איז גענארט צו אלע מענטשין. מען מיינט אמאהל אויף אמענטש ער הט אפרומע הארץ אונ עס איז ליגען. ואנש הוא. איז אז די הארץ איז קראנק פון עבירות. מי ידענו. ווער ווייס דאס. נאר אני ה' חוקר לב. נאר איך גאט ווייס אלע הארצער פון די מענטשין:

(יב) זאגט ירמיה צוא גאט כסא כבוד מרום מראשון דוא וואס דיין שטול איז גיערליכט אונ איז דר הויכן אין הימל פון דעם ערשטען מאל אן אז דיא וועלט איז באשאפען גווארן מקום מקדשנו זי איז אקעגן דעם אורט

כָּל־עֹזְבֶיךָ יֵבֹשׁוּ יְסוּרַי בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ
כִּי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם־חַיִּים אֶת־יְהוָה׃
יד רְפָאֵנִי יְהוָה וְאֵרָפֵא הוֹשִׁיעֵנִי
וְאִוָּשֵׁעָה כִּי תְהִלָּתִי אָתָּה׃ טו הִנֵּה־
הֵמָּה אֹמְרִים אֵלָי אַיֵּה דְבַר־יְהוָה
יָבוֹא נָא׃ טז וַאֲנִי לֹא־אַצְתִּי מֵרֹעֶה

וסורי קרי

אחריך

תרגום

פולחנך יבהתון ורשיעיא דעברי על מימרך בגיהנם אינון עתידין למפל ארי שבקו פולחנך יי דבדיליה את מיתי עליהון יקרא כמבוע דמיין דלא פסקין מוהי:
יד אסיני יי ואתסי פרוקני ואתפרק ארי תושבחתי את:
טו הא אינון אמרין לי אן דאתנביתא בשמא דיי יתקים כען:
טז ואנא לא עכבית על מימרך מלאתנבאה עליהון לאותבותהון לדחלתך

מהר"י קרא

תקותן של ישראל ה': כל עוזביך יבושו. אלו האומות שעוזבים אותך: וסורי בארץ יכתבו. הרשעים שסרו מאחרי כשאני מדבר בשליחותך אליהם. בארץ יכתבו. פתרונו בארץ יחקקו כלומר יהיו נגזרין למיתה ויהיו נקברים בארץ. ויונתן תרגם בגיהנם אינון עתידין למיפל. כי עזבו את ה' שהוא דומה למקור מים חיים אשר לא יכזבו מימיו כך כל הבוטח [בו] לא יבוש: (יד) רפאני ה' וארפא. על שראה נבוכדנצר מחריב את בית המקדש אומר כך כשירפא את שבר עמו ואת מהץ מכתו: (טו) הנה המה אומרים אלי. כלו' שאני מתנבא להם שאומות עתידין לבוא עליהם ולהגלותם הם משיבין אותי: איה דבר ה' יבא נא. כלומר אם יבא עלינו אנו עומדין כנגדם מי הוא שיחת עלינו: (טז) ואני לא אצתי מרועה אחריך. כלומר לא כהרתי [לבקש ממך] שתשימני עליהם לנביא רועה להתנבאות עליהן נבואה של פורענות ואני לא מהרתי לבקש לפניך על אותו פורענות שיבא. כלומר אם הם מתאוים לראותו איה

רש"י

אותם שסרים מדברי שאינם שומעים שליחותי בקברות תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. בך אני מתהלל ומתפאר לומר שאתה מושיעי תהלתי. (וונטנל"א בלע"ז): (טו) איה דבר ה'. הפורענות שאתה מתנבא: (טז) ואני לא אצתי. לא מהרתי לזרוך להביאם מהיות

רד"ק

ישראל. ענינו לשון קריאה אתה שאתה מקות ישראל ומבטח לכל הבוטחי' בך כל עוזביך שאין להם בטחון בך יבשו ממבטחם בבשר ודם כמו שהקדים שהיו בוטחים באדם ואמר עוד וסורי בארץ יכתבו והסורים מבך כמ"ש ומן ה' יסור לבו בארץ יכתבו לא יהיה להם חלק בך כיון שעזבוך אלא יכתבו בארץ כמו הבהמות שלא ישאר מהם דבר שיהיה להם חלק בך: כי עזבו מקור מים חיים את ה'. וזהו מדה כנגד מדה שהם עזבוך שאתה מקור מים חיים שלא יפסקו כן הדבקים בך לא תפסוק טובתם לא בזה ולא בבא והם שעזבוך ושמו בטחונם בבשר ודם שהוא חלק הארץ כן יכתבו הם בארץ ולא בשמים. מקות ענין תקוה וכן ת"י סבור ישראל ויש מפרשין כמו מקוה מים כלומר שאתה מקום טהרה לישראל והראשון נכון: וסורי. יסורי כתיב כלומר אותם שיסורו ממך וקרי וסורי והוא תאר מנחי הע"ן בשור"ק כמו סורי הגפן נכריה גולה וסורה נחלץ חשים והדומים להם והכנוי לנביא כלומר סורי ממני שהם סרים מהשם כי אני דבק בהשם והם סרים ממני ועוזבים את ה' ועל הדרך הזה אמר ככל אשר צוך משה עבדי אל תסור ממנו כי ממנו שב אל משה ור"ל מדרכו הטוב וכן אמר ירמיה וסורי ר"ל הסורים ממני כלומר מדרכי הטובה שאני דבק באל ואפשר שיהיה וסורי כמו סורים ויהיה חסר מ"ם הרבים כמו וקרע לו חלוני שהוא כמו חלונים והדומים להם: (יד) רפאני ה'. הוא בקש רפואה מן המכה והכאב כמו שאמר למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה והכאב והמכה כמו שפירשנו היא הבזוי והקללה: כי תהלתי אתה. אני מתהלל בך שתצילני מידם: (טו) הנה המה. דבר ה'. שאתה אומר שתחרב הארץ יבא נא כי אין אנחנו מאמינים כי ה' דבר להחריב עירו: (טז) ואני לא אצתי. לא דחקתי עצמי

מצודת ציון

מלשון תקוה: יסורי. מלשון הסרה: מקור. מעין: (טו) נא. עתה: (טז) אצתי. ענין מהירות כמו ולא אץ לבא (יהושע י'):

מצודת דוד

שעוזבים אותך ובוטחים באדם לא יהי' הוא שיבושו: וסורי. הסרים ממני והוא מאמר הנביא כדבר האל: בארץ יכתבו. בספר יכתבו לרדת בתחתיות הארץ בעמקי השאול על כי עזבו מקור הנובע מים חיים והוזר ומפרש את ה' שמשפיע הטובה בכל עת כמקור הנובע: (יד) רפאני. אמר הנביא כשאתה תרפא אותי אהיה נרפא ולתוספת ביאור אמר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה נושע ר"ל אין ביד מי להושיע לי זולתך: כי תהלתי אתה. בך אני מתהלל לומר שאתה אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה' יבא עתה ונראה אם האמת אתך כי יחשבו שמלבי אני בודאם לשנאתי אותם: (טז) ואני. הכל אני לא מהרתי ממה שאהיה אחריך רועה לרעות צאן עמך ולנבאות להם וכמ"ש בתחלת נבואתו שאמר

פירוש ע"ט

פון אונזער בית המקדש: (יג) מקוה ישראל ה' דאס האפונג פון די ישראל וואס זיי האפען צו דיר דאס ביסטו גאט דרום איז רעכט כל עוזביך יבשו דם אלע די וואס פאר לאזין דיך זאלן פר שעמט ווערן וסורי בארץ יכתבו אונ די וואס קערין אפ פון מיינע רייד די זאלין פאר שריבען ווערין זיי זאלן קומען אין דער טיפניש פון דר ערד כלומר אין דעם גיהנם כי עזבו מקור מים חיים את ה' ווייל זיי האבן פאר לאזט דעם קוואל פון קוועלענדיגע וואסר דס איז גאט וואס ער טוט זיי תמיד גוטס אזו ווי איין קוואל וואס קוועלט תמיד: (יד) רפאני ה' וארפא הייל מיך גאט וועל איך גיהיילט ווערין הושיעני ואושעה העלף מיר פון די וואס ווילן מיר שלעכץ טאן וועל איך גיהאלפען ווערין כי תהלתי אתה דען דו ביסט מיין לובונג וואס איך לוב מיך אונ באריס מיך דאס דו העלפסט מיר תמיד: (טו) זאגט ירמיהו הנה המה אומרים אלי נון די ישראל זאגן צו מיר איה דבר ה' ווי איז גאטס רייד דאס איז דר פורעניות וואס דו זאגסט אונז נביאות פון זיינט וועגין וואס עס וועט קומען אויף אונז יבא נא לאז עס שון קומען לאמיר זעהן אוב עס איז אמת אזוי ווי דו זאגסט: (טז) ואני לא אצתי מרעה אחריך יעבר איך האב גיט גיאיילט צו זיין איין פאסטוך צו פירן זייא נאך

אַחֲרֶיךָ וְיוֹם אָנוּשׁ לֹא הִתְאַוֵּיתִי אַתָּה
יָדָעְתָּ מוֹצָא שְׂפָתַי נֹכַח פָּנֶיךָ הָיָה׃
יז אַל־תִּהְיֵה־לִי לִמְחִתָּה מַחְסִי־אַתָּה
בְּיוֹם רָעָה׃ יח יֵבֹשׁוּ רֹדְפַי וְאַל־אֵבֹשָׁה
אָנִי יֵחַתּוּ הֵמָּה וְאַל־אֵחַתָּה אָנִי הָבִיא
עֲלֵיהֶם יוֹם רָעָה וּמִשְׁנֶה שִׁבָּרוֹן שָׁבְרֵם׃
יט כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי הָלֹךְ וְעָמַדְתָּ
בְּשַׁעַר בְּנֵי־*עָם אֲשֶׁר יָבֹאוּ בוֹ מַלְכֵי

ה׳ בצירי העם קרי

תרגום

וּלְיוֹם בִּישׁ דְּאָתֵי מַיְתֵי
עֲלֵיהוֹן לָא חֲמֵידִית אַתְּ
גְּלֵי קֳדָמָךְ אַפָּקוּת
שִׂפְוָתִי גְּלֵי קֳדָמָךְ הֲוָה׃
יז לָא יְהֵי מֵימְרָךְ לִי
כַּדְבִין רְחִצְנִי אַתְּ בְּעִדָּן
עָקָא׃ יח יִבְהֲתוּן רָדְפַי
וְלָא אֶבְהֵית אֲנָא
יִתְכַּלְמוּן אִינוּן וְלָא
אִתְכְּלֵים אֲנָא אַיְתֵי
עֲלֵיהוֹן יוֹם בִּישׁ וְעַל
חַד תְּרֵין תְּבָרָא תַּבְּרִינוּן׃
יט כְּדְנָן אֲמַר יְיָ לִי אֱזֵיל
וּתְקוּם בִּתְרַע בְּנֵי עַמָּא
דְּיָעֲלוּן בֵּיהּ מַלְכַיָּא

ת״א ומשנה שברון. הגיגה טו:

רש״י

רעה טוב מהור אחריך לבקש עליהם רחמים: ויום אנוש. הולי של פורענותם לא התאויתי וי״ת ואנא לא עכבית על מימרך מלהתנבאה עליהון לאיתבותהון לדהלתך ולפי התרגו׳ יהיה אלתי לי עכוב כלומר לא עכבתי מלומר להם שליחותיך ולהביאם אליך אם היו שומעים אלי: מוצא שפתי נוכח פניך היה. להשיב את חמתך מהם: (יז) אל תהיה לי למחתה. אל יהי שליחותיך לי למחתה: (יח) יבושו רודפי.

מהר״י קרא

דבר ה׳ יבא נא אני איני מתאוה לראותו כמו שמפרש והולך ויום אנוש לא התאויתי: אתה ידעת מוצא שפתי נכח פניך היה. שאני מתפלל עליהם לטובה שלא יבא הפורענות: נכח פניך היה. כלומר גלוי לפניך: (יז) אל תהיה לי למחתה. אל יהיו דבריך שאני מתנבא להן בשמך למחיתה שהם מחתים אותי ומביישין אותי כשאני מדבר בשמך אליהם: מחסי אתה. ביום צרתי: רעה. שהם מריעים לי כשאני הולך אצלם בשליחותך: (יח) יבושו רודפי. אלו רשעי הדור שהיו רודפין אותו כשהיה מוכיחן:

רד״ק

ולא דאגתי מזה הדבר שאהיה רועה אחריך כלומר שאהיה נביא: ויום אנוש לא התאויתי. כי ידעתי כי יום אנוש יהיה לי יום הנבואה אבל אתה הכרחת אותי, יום אנוש יום חזק וכבד: מוצא שפתי. שאמרתי לך הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי וי״ת ואנא לא עכבית על מימרך מלאתנבאה עליהון וגו׳ כבעמוד: (יז) אל תהיה לי למחתה. כלומר אל תגרום לי בנבואתי שאהיה כחתה לפניהם: מחסי אתה ביום רעה. ביום שחושבים עלי רעה אתה מחסי וכן תעשה תמיד שלא אחת לפניהם כמו שהבטחתני: (יח) יבושו רודפי. הבא עליהם אחר שהם אומרים יבא נא הביא אותו עליהם: ומשנה שברון שברם. ומשנה איננו סמוך כי הוא נקוד סגול והוא כמו ושברון שני וכן ומשנה כסף כמו וכסף שני ור״ל בשברון שני שברון אחר שברון ולא ר״ל שנים לבד באמרו משנה אלא שברון אחר שברון כמה פעמים וכן ושוב מול את בני ישראל שנית כמו שפירשנו: (יט) כה אמר ה׳. עם. כתיב וקרי העם ואחד הוא אלא שהכתוב חסר ה״א הידיעה: אשר יבאו בו. תחלה קרא בשער שנכנסין ויוצאין בו מלכי יהודה כי להם ראוי להוכיח העם ולשמור את יום השבת וכ״ש בשער בני העם לקרא באזני העם הנכנסים והיוצאים באותו

מנחת שי

(יז) אל תהיה לי. היו״ד גלויה ונמסר גלוי לית: מחסי אתה. בתי״ם בגוף ובפתח וכוה תד מן ח׳ רפין בלישנא עיין נביאים שרש חסה: (יח) ומשנה. בגמה ספרים המו״ן גלויה ובמכילתן ב׳ והבדו ומשנה כסף וגם רד״ק כתוב כי הוא נקוד סגול: (יט) הלך ועמדת. ש׳ חסר וה״ו במקצת מדויקים וכן מנמטו

מצודת דוד

הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי (לעיל א׳): ויום אנוש לא התאויתי. ואף אחר שהלכתי לנבאות אלא כרצוני לא הייתי מתאוה לנבאות עליהם ביאת יום הטוב היא זמן הגלות: אתה ידעת. כי כן הוא: מוצא שפתי. מה שהתפללתי עליהם הלא היה מלפניך וכאומר הלא לא רציתי לנבאות להם ובדוא אלי נבואת פורעניות התפללתי עליהם והמה הוספים במגלי אני בוזהם מבגאתי גם: (יז) אל תהיה. לכן באלתי אל תהיה לי הנבואה למכשול ולמהתה הנה מעולם אתה מחסי בעת רעה לזה הושיעני גם עתה: (יח) יבושו רודפי. בעת ילכו גולה: יחתו. הם ישברו ביד האויב: ומשנה שברון. שבר כפול ר״ל שבר על שבר שברם: (יט) בשער בני העם. בשער שמלויים שם בני העם והיא השער אשר מלכי

מצודת ציון

אנוש. ענין מכאוב דבוהתאויתי. נל׳ תאוה: נכח. נגד: (יז) למחתה. ענין שבר וכן ולדקתי לא תחת (ישעיה נ״א): (יח) ומשנה. ענין

פירוש ע״ט

דיר בלומר איך האב מיך גיוואלט גרוס האלטן צו זיין א נביא ויום אנוש לא התאויתי אונ איין גישלאפטן טאג פון פורעניות האב איך ניט גיגלוסט צו זאגן נביאות אז ער וועט קומן אויף זיי אתה ידעת דו גאט ווייסט עס מוצא שפתי נוכח פניך היה דאס אוים ציהונג פון מיינע לעפצן איז געווען אקעגן דיין צאהן כלומר איך האב זיי אלס גישטראפט זייא זאלן פרום זיין כדי דיין צארן זאל זיך אום קערן פון זיי: (יז) דרום בעט איך דיך גאט אל תהיה לי למחתה לאז דיין שליחות ניט זיין צוא מיר צוא איין בראך מחסי אתה ביום רעה דו ביסט דאך מיין בשיצונג אין דעם בייזן טאג ווען צרות קומען אויף מיר דרום העלף מיר

היינט אוך: (יח) יבשו רודפי ואל אבשה אני לאזין פאר שעמט ווערן מיינע נאך יאגער דס זענן די לייט פון ענתות אונ איך זאל ניט פר שעמט ווערין יחתו המה ואל אחתה אני לאזין זיי צו בראכן ווערן אונ איך זאל ניט צו בראכן ווערן הביא עליהם יום רעה ברענג אויף זיי איין בייזן טאג ומשנה שברון שברם אונ איין טאפלי בראך צוא ברעך זייא כלומר ברענג אויף זייא איין בראך איבער דעם אנדערן: (יט) כה אמר ה׳ אלי אזוי הט גזאגט גאט צו מיר ירמיהו הלוך ועמדת גייא אונ זאלסט זיך שטעלין אין דעם טויער פון דעם פאלק אשר יבאו בו וואס די מלכים פון שבט יהודה קומען אריין דורך אים ואשר יצאו בו אונ וואס זיי גייען ארוים

דורך

יְהוּדָה וַאֲשֶׁר יֵצְאוּ בוֹ וּבְכֹל שַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלִָם: כ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ דְּבַר־
יְהוָה מַלְכֵי יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה וְכֹל
יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים
הָאֵלֶּה: כא כֹּה אָמַר יְהוָה הִשָּׁמְרוּ
בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאַל־תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וַהֲבֵאתֶם בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם:
כב וְלֹא־תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ
וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת כַּאֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם: כג וְלֹא שָׁמְעוּ
וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם

תרגום

דְבֵית יְהוּדָה וּדְיִפְּקוּן בֵּיהּ וּבְכָל תַּרְעֵי יְרוּשְׁלֵם: כ וְתֵימַר לְהוֹן קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ מַלְכַיָא דְבֵית יְהוּדָה וְכָל דְבֵית יְהוּדָה וְכָל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם דְעָלִין בְּתַרְעַיָא הָאִילֵין: כא כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אִסְתַּמְרוּ בְּנַפְשָׁתְכוֹן וְלָא תִטְלוּן מְטוֹל בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְתֵיעֲלוּן בְּתַרְעֵי יְרוּשְׁלֵם: כב וְלָא תַפְּקוּן מְטוֹל מִבָּתֵּיכוֹן בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וְכָל עֲבִידְתָּא לָא תַעְבְּדוּן וּתְקַדְּשׁוּן יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא כְּמָא דְפַקֵּדִית יַת אֲבָהַתְכוֹן: כג וְלָא קַבִּילוּ וְלָא אַרְכִינוּ יַת אוּדְנֵיהוֹן וְאַקְשִׁיאוּ יַת קְדָלְהוֹן בְּדִיל דְלָא לְמִשְׁמַע

ובדיל

רש״י

אנשי ענתות לבדם: (כג) ולא שמעו. אבותיכם למה שאויתים:

מנחת שי

מ״ע כמסורת דסוף פרשת וילך: בני עם. העם ק׳: (כ) ואמרת אליהם. במקצת ספרים מדוייקים מלא יו״ד וכן כתוב במסרה גדולה דירמיה וישעיה

רד״ק

שער כי לא מלכי יהודה לבד היו נכנסים ויוצאים בו כי גם העם שהיו שוכנים סמוך לאותו שער היו נכנסין ויוצאין בו ואמר לו שיקרא אחר כן בכל שערי ירושלם כדי להזהיר כל העם ומה שאמר לו לקרוא בשערים לפי שהיו מכניסין ומוציאין דרך השערי׳ בשבת ולא הזהירם אלא בהכנסה והוצאה דרך השערי׳ חוץ לעיר כי בעיר לא היו חייבים כי ירושלם דלתותיה נעולות בלילה ואין חייבין עליה משום ר״ה לפיכך אמר והבאתם בשערי ירושלם לבלתי הביא משא בשערי העיר הזאת ואמר ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלים ומה שאמר ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת ר״ל חוץ לעיר ומה שזכר ההבאה יותר מן ההוצאה לפי שירושלם היה כרך גדול ובכרך המביאים משא הם יותר מן המוציאים כי מביאים בני הכפרים לעיר תבואה ופירות וכן ממכר וכ״כ בספר עזרא כשהוכיחם נחמיה על השבת ואמר ומביאים ירושלם ביום השבת ואמר ויסגרו הדלתות ואמר אשר לא יפתחום עד אחר השבת ומנערי העמדתי על השערים לא יבא משא ביום השבת הנה לא הזהירם אלא מחוץ לעיר לא בתוך העיר כי לא היו חייבים בהכנסה והוצאה מבתיהם בתוך העיר לפי שירושלים היו דלתותיה נעולות בלילה ואין חייבין עליה משום ר״ה ומה שאמר שמעו דבר ה׳ מלכי יהודה ולא היה

מצודת ציון

כפל: (כג) ויקשו. מלשון קשה: ערפם. מאחורי הפנים:

מצודת דוד

יהודה באים ויוצאים בו: ובכל. וכן תלך ותעמוד בכל שערי ירושלים: (כא) השמרו בנפשותיכם. ר״ל היו נשמרים בדבר שיש בו שמירת נפשותיכם ולא תשאו משא ביום השבת להביא אותה בשערי ירושלים מן החוץ: (כב) ולא תוציאו וגו׳. אל החוץ: וכל מלאכה. ושום מלאכה: וקדשתם. מבלי לחללו בדבר הנאסר בשבת: (כג) ולא שמעו. אבל הם האבות לא שמעו למצותי: ויקשו את ערפם. הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפם עד שלא יוכלו לחזור פניהם ולשמוע: ולבלתי קחת מוסר. לא החזירו פניה׳ למען לא יקבלו מוסר ותוכחה

פירוש ע״ם

דורך אים וּבְכָל שַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם אונ אין אַלֶע טויעֶרין פון יְרוּשָׁלַיִם זָאלְסְטוּ זיך שְׁטעלֶן: (כ) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אונ זָאלְסְט זָאגֶן צוּ זֵיי שִׁמְעוּ דְבַר ה׳ מַלְכֵי יְהוּדָה הֶערְט צוּ גָאטְס רֵייד איר מְלָכִים פון שֵׁבֶט יְהוּדָה אונ איר גאַנְץ שֵׁבֶט יְהוּדָה אונ איר אַלֶע זִיצֶער פון יְרוּשָׁלַיִם הַבָּאִים בַּשְּׁעָרִים הָאֵלֶּה וָוס קוּמֶן אין די דָאזִיגֶע טוֹעֶרין: (כא) כֹּה אָמַר ה׳ אַזוֹי הָט גָאט גֶזָאגְט הִשָּׁמְרוּ בְּנַפְשׁוֹתֵיכֶם זַייט גִיהִיט אין אַייעֶרֶע לַייבֶּער וְאַל תִּשְׂאוּ מַשָּׂא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אונ איר זָאלְט נִיט טְרָאגֶן קֵיין מַשָּׂא אין דֶעם טָאג פון שַׁבָּת אונ זָאלְסְט נִיט אַרַיין בְּרֶענְגֶען פון דְרוֹסֶן אין די טוֹעֶרין פון יְרוּשָׁלַיִם: (כב) וְלֹא תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת אונ איר זָאלְט נִיט אוֹיס צִיעֶן קֵיין מַשָּׂא פון אַייעֶרֶע הַייזֶער אום שַׁבָּת וְכָל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ אונ קֵיין שׁוּם מְלָאכָה זָאלְט איר נִיט טוּעֶן וְקִדַּשְׁתֶּם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת אונ איר זָאלְט הֵיילִיגֶן דֶעם טָאג פון שַׁבָּת אַזוֹ וִויא אִיךְ הָאבּ גִיבָּאטֶען צוּא אַייעֶרֶע עֶלְטֶערֶן: (כג) וְלֹא שָׁמְעוּ אונ אַייעֶרֶע עֶלְטֶערֶן הָאבֶּן נִיט צוּ גִיהֶערְט צוּ דֶעם וָואס אִיךְ הָאבּ זֵיי גִישַׁאפְט וְלֹא הִטּוּ אֶת אָזְנָם אונ הָאבֶּן נִיט גִינֵייגְט זֵייעֶרֶע אוֹיעֶרֶן וַיַּקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם וגו׳ אונ זֵיי הָאבֶּין גְהַארְט זֵייעֶר אַקִין

זייא

לְבִלְתִּי שׁוֹמֵעַ וּלְבִלְתִּי קַחַת מוּסָר׃
כד וְהָיָה אִם־שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם־
יְהוָה לְבִלְתִּי ׀ הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי
הָעִיר הַזֹּאת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּלְקַדֵּשׁ אֶת־
יוֹם הַשַּׁבָּת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת־בָּה כָּל־
מְלָאכָה׃ כה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת
מְלָכִים ׀ וְשָׂרִים יֹשְׁבִים עַל־כִּסֵּא דָוִד
רֹכְבִים ׀ בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם
אִישׁ יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָםִ וְיָשְׁבָה
הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם׃ כו וּבָאוּ מֵעָרֵי־
יְהוּדָה וּמִסְּבִיבוֹת יְרוּשָׁלַםִ וּמֵאֶרֶץ
בִּנְיָמִן וּמִן־הַשְּׁפֵלָה וּמִן־הָהָר וּמִן־הַנֶּגֶב

תרגום

וּבְדִיל דְלָא לְקַבָּלָא אוּלְפָן׃ כד וִיהֵי אִם קַבָּלָא תְקַבְּלוּן לְמֵימְרִי אֲמַר יְיָ בְּדִיל דְלָא לְאַעָלָא מְטוּל בְּתַרְעֵי קַרְתָּא הָדָא בְּיוֹמָא דְשַׁבְּתָא וּלְקַדָּשָׁא יַת יוֹמָא דְשַׁבְּתָא בְּדִיל דְלָא לְמֶעְבַּד בֵּיהּ כָּל עֲבִידְתָּא׃ כה וְיֵעֲלוּן בְּתַרְעֵי קַרְתָּא הָדָא מַלְכִין וְרַבְרְבִין יָתְבִין עַל כּוּרְסֵי דָוִד רָכְבִין בִּרְתִיכִין וּבְסוּסָוָן אִנּוּן וְרַבְרְבֵיהוֹן אֱנָשׁ יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם וְתִתֵּב קַרְתָּא הָדָא לַעֲלָם׃ כו וְיֵיתוּן מִקִּרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וּמִסַּחֲרָנֵי יְרוּשְׁלֶם וּמֵאֲרַע שִׁבְטָא בִנְיָמִן וּמִן שְׁפֵילְתָּא וּמִן טוּרָא וּמִן דָּרוֹמָא מַיְתַן עֲלָוָן וְנִכְסַת קוּדְשִׁין

ת"א ביום השבת. בילק יב הוריות ד (שבת ד שבועות לג) :

רד"ק

אלא מלך אחד ר"ל המלך ובניו ולפי שהיו עתידים למלוך אחר האב קראם מלכים : (כד) עשות בה כל מלאכה. בה כתיב וקרי בו ושניהם נכונים כי ימצא שבת לשון זכר ולשון נקבה לשון נקבה ברוב ולשון זכר כל שומר שבת מחללו ומה שאמר ובאו בשערי העיר הזאת ר"ל ובאו ויצאו כמו שאמר אשר יבאו בו מלכי יהודה ואשר יצאו בו ומה שצוה להזהירם על השבת והיו כמה עברות אחרות בידם ואף ע"א לפי ששמירת שבת עיקר גדול באמונת האל בחדוש העולם ובאמונה באותות ובמופתים ובקיום כל התורה וכל המשמר השבת באמונה ישרה לא במהר' הוא חוטא בשאר המצות וארז"ל כל המשמר שבת כהלכת' אפי' עובד עכו"ם כדור אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה כל שומר שבת מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו והמצוה הראשונה שנצטוו ישראל קודם מתן תור' הוא שבת ואתה רואה כמה גדולה שמירת שבת שהרי תלה חרבן ירושלם בשמירת שבת ומפרש והצתי אש בשערים ואכלה ארמנות ירושלי' למדו רז"ל רמז ואמרו אין הדלקה מצוי' אלא בבית שיש בו חילול שבת ואמרו מאי לא תכבה בשעה שאין בני אדם מצוים לכבותה והנה הפרשה מבוארת וענין פ'

מנחת שי

מלא בספרים מדוייקים : (כג) שומע. שמוע ק' : (כד) בה. בו ק' : (כו) מבאים. ברוב הספרים חסר יו"ד קמוצה ומלא יו"ד בתרהה : ומביאי. ברוב הספרים חסר יו"ד אחר הבי"ת וכן הוא במסורת מן מלין דחסר יו"ד בלישן ביאה וקשה לי למה לא נמנה במסורה זו מלת מבאים שבפסוק :

מצודת דוד

מן הכילאים : (כד) אם שמוע. אם אתם תשמעון אלי לבלי הביא וגו' ולקדש השבת לבלי עשות בו שום מלאכה : (כה) ובאו. אז יבואו בשערי וגו' : על כסא דוד. ר"ל על כסא המלוכה מיוסד על מלכים : ברכב. במרכבה העשוי לרכוב בה : ובסוסים. המושכים המרכבה : המה. המלכים : איש יהודה. אנשי יהודה מיתר העם : וישבה. תהיה מיושבת בהנשים : (כו) ובאו. יבאו אנשים מערי יהודה וגו' : ומן השפלה. מן הערים היושבים בעמק : ומן הנגב. היושבים בפאת הדרום : מביאים. והמה יהיו מביאים עולה וזבח

מצודת ציון

(כו) השפלה. העמק :

פירוש ע"ט

זיי זאלן ניט צו הערן צו מיינע רייד אונ זאלען זיך ניט ארוים נעמען קיין שטראף : (כד) וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּן אֵלַי נְאֻם ה' אונ עס וועט זיין אוב איהר וועט יוא צו הערן צו מיר זאגט גאט לְבִלְתִּי הָבִיא מַשָּׂא בְּשַׁעֲרֵי הָעִיר דם איר זאלט ניט ברענגן קיין משא אין דיא טויערין פון דר דאזיגער שטאט אין דעם טאג פון שבת וּלְקַדֵּשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת אונ איהר זאלט היילינגען דעם טאג פון שבת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת בּוֹ כָּל מְלָאכָה דאס איר זאלט ניט טוען אין אים קיין מלאכה : (כה) וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הָעִיר הַזֹּאת דען וועלן קומען אין די טויערין פון דר דאזיגער שטאט מְלָכִים אונ הערן יֹשְׁבִים עַל כִּסֵּא דָוִד די מלכים וועלן זיצען אויף דער מלוכה שטול פון דוד המלך רֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים זיי וועלן רייטען אין רייט וועגן אונ פערד וועלן פירן די רייט וועגן הֵמָּה וְשָׂרֵיהֶם די מלכים אונ זייערע הארן אונ די מאנן פון שבט יהודה אונ די זיצר פון ירושלים וועלן רייטן אין דיא רייט וועגען וְיָשְׁבָה הָעִיר הַזֹּאת לְעוֹלָם אונ דיא דאזיגע שטאט וועט זיין בזעסן מיט מענטשן ביז אייביג : (כו) וּבָאוּ מֵעָרֵי יְהוּדָה אונ די מענטשן וועלן קומען פון דיא שטעט פון יהודה אונ פון ארץ

דער

מְבִאִים עֹלָה וְזֶבַח וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה
וּמְבִאֵי תוֹדָה בֵּית יְהוָה: כז וְאִם־לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלַי לְקַדֵּשׁ אֶת־יוֹם הַשַּׁבָּת
וּלְבִלְתִּי ׀ שְׂאֵת מַשָּׂא וּבֹא בְּשַׁעֲרֵי
יְרוּשָׁלַםִ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ
בִּשְׁעָרֶיהָ וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת יְרוּשָׁלַםִ
וְלֹא תִכְבֶּה: יח א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: ב קוּם
וְיָרַדְתָּ בֵּית הַיּוֹצֵר וְשָׁמָּה אַשְׁמִיעֲךָ
אֶת־דְּבָרָי: ג וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר וְהִנֵּהוּ
עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל־הָאָבְנָיִם: ד וְנִשְׁחַת
הכלי

תרגום

קוּדְשִׁין וְקוּרְבְּנִין
וּלְבוֹנְתָא וּמְעַלֵּי תוֹדְתָא
לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ:
כז וְאִם לָא תְקַבְּלוּן
לְמֵימְרִי לְקַדָּשָׁא יַת
יוֹמָא דְשַׁבְּתָא וּבְדִיל
דְּלָא לְמִטַּל מְטוּל וּמֵיעַל
בְּתַרְעֵי יְרוּשְׁלֶם בְּיוֹמָא
דְשַׁבְּתָא וְאַדְלֵיק אֶשָּׁתָא
בְּתַרְעָהָא וְתֵשֵׁיצֵי
בִּירָנִית יְרוּשְׁלֶם וְלָא
תִטְפֵּי: א פִּתְגַם נְבוּאָה
דַּהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם
יְיָ לְמֵימָר: ב קוּם וְתֵיחוּת
לְבֵית פַּחֲרָא וְתַמָּן
אַשְׁמְעִינָךְ יַת פִּתְגָמָי:
ג וּנְחָתֵית לְבֵית פַּחֲרָא
וְהָא הוּא עָבֵיד עֲבִידְתָּא
עַל סַדְנָא: ד וְאִתְחַבַּל
מָנָא

ת"א והלתי אש. שבת קיט: בית היולר. כותה יא:

והנה הוא קרי

מהר"י קרא

יח (ג) על האבנים. אלו דפוסות של יוצר כלי חרס שעושה

רש"י

(כז) ובא. כמו ולבוא: יח (ג) על האבנים על סדנא.

מנחת שי

יח (ג) והנהו. והנה הוא ק' וציין מ"ס הרלב"ע בס' לחות דף קמ"ט:

רד"ק

היוצר ג"כ מבוארת וענינה כי ההשגחה בבני אדם והיכולת ביד
האל וכל שכן ישראל שהשגחתו תמיד עליהם לפיכך אמר כן
אתם בידי בית ישראל: (ג) והנהו. כתוב מלה אחת וקרי והנה הוא שתי מלות והענין אחד: האבנים. כלי היוצר שעושה עליו

מצודת ציון

(כז) והצתי. ענין הבערה: ואכלה. ותשרוף וכן כמאכלת אש (ישעיה כ"ט): ארמנות. היכלות ופלטרין: תכבה. מלשון כבוי:

יח (ב) קום. הוא ענין זרוז: (ג) האבנים. כן שם הכלי המיוחד ליוצר חרס לעשות עליו מלאכתו ודומה לו ורא‍ית‍ן על

מצודת דוד

וגו' ומשם יהיו מביאים קרבן תודה אל בית ה': (כז) ואם לא תשמעו אלי. מה שלויתי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ולבא עמה בשערי ירושלים: והצתי. אז אבעיר אש בשעריה ותשרף הארמנות ולא תכבה עד תשרוף הכל:

יח (ב) בית היוצר. לבית אומן חרש: (ג) עושה מלאכה. עושה מלאכתו בחומר אשר בידו על האבנים והוא הכלי המיוחד
לכך: (ד) ונשחת הכלי. נתקלקל הכלי אשר היה עושה בחומר כשהי' ביד היוצר במעשה הכלי: ושב. והזר היוצר ועשה מהחומר ההוא

פירוש ע"ט

יְרוּשָׁלַםִ וּמֵאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּמִן הַשְּׁפֵלָה אונ פון דעם לאנד
פון שֵׁבֶט בִּנְיָמִן אונ פון דיא שְׁטֶעט וואס זענען אין
טאל אונ פון די שְׁטֶעט וואס שְׁטֵייעֶן אויף דעם בארג
אונ פון דָרוֹם זייט מְבִיאִים עוֹלָה וָזֶבַח אונ וועלן בְּרֶענְגֶען
איין קָרְבָּן עוֹלָה אונ איין זֶבַח דאס איז שְׁלָמִים אונ
איין מִנְחָה אונ ווייראך וּמְבִיאֵי תוֹדָה בֵּית ה' אונ וועלין
בְּרֶענְגֶען איין קָרְבַּן תּוֹדָה אין גאטס הויז: (כז) וְאִם לֹא
תִשְׁמְעוּ אֵלַי וגו' אונ אויב איר וועט ניט הערין צוא
מיר צו הֵיילִיגֶען דעם טאג פון שַׁבָּת וּלְבִלְתִּי שְׂאֵת מַשָּׂא
וגו' אונ ניט צו טְרָאגֶען קיין מַשָּׂא אונ צו קוּמֶען מיט
איר אין דיא טויערין פון יְרוּשָׁלַיִם אין דעם טאג
פון שַׁבָּת וְהִצַּתִּי אֵשׁ בִּשְׁעָרֶיהָ וועל איך אן צינדין איין
פייער אין די טויערין פון יְרוּשָׁלַיִם אונ עס וועט פַר
בְּרֶענִין די פאלאצין פון יְרוּשָׁלַיִם וְלֹא תִכְבֶּה אונ עס
וועט ניט פאר לאשען ווערין:

יח (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' דאס איז די רייד
וואס איז געוועז צו יִרְמְיָהוּ פון גאט לֵאמֹר צוא
זאגן: (ב) קוּם וְיָרַדְתָּ בֵּית הַיּוֹצֵר שְׁטֵיי אויף אונ זאלסט
גידערען אין דעם הויז פון דעם טעפער וְשָׁמָּה אַשְׁמִיעֲךָ אֶת
דְּבָרָי אונ דארטין וועל איך דיך מאכן הערין מיינע
רייד: (ג) וָאֵרֵד בֵּית הַיּוֹצֵר האב איך יִרְמְיָהוּ גנידערט
אין דעם הויז פון דעם טעפער אונ האב גזעהן וְהִנֵּה
הוּא עֹשֶׂה מְלָאכָה עַל הָאָבְנָיִם אונ נון ער טוט איין
מְלָאכָה אין דעם ליים וואס אין זיין האנד איז אויף
דעם פורים (דס איז די קלאץ וואס דרוף מאכט ער
די טעפ): (ד) וְנִשְׁחַת הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה אונ עס איז
גראד פר דארבן אונ קאליע גיווארן אין דער האנד
פון דעם טעפער די כלי וואס ער האט גימאכט פון
דעם ליים אז זי איז נאך פייכט געווען וְשָׁב וַיַּעֲשֵׂהוּ כְּלִי
אַחֵר האט ער זיך אום גיקערט אונ האט גימאכט פון

הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד
היוצר ושב ויעשהו כלי אחר כאשר
ישר בעיני היוצר לעשות: ה ויהי דבר
יהוה אלי לאמור: ו הכיוצר הזה לא
אוכל לעשות לכם בית ישראל
נאם יהוה הנה כחמר ביד היוצר כן
אתם בידי בית ישראל: ז רגע אדבר
על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ
ולהאביד: ח ושב הגוי ההוא מרעתו
אשר דברתי עליו ונחמתי על הרעה
אשר חשבתי לעשות לו: ט ורגע

תרגום

מָנָא דַהֲוָה עֲבֵיד דְטִינָא
בְּיַד פַּחֲרָא וְתַב וַעֲבַדֵי
מָן אוֹחֲרָן כְּמָא דְכָשַׁר
בְּעֵינֵי פַּחֲרָא לְמֶעְבַּד :
ה וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר :
ו הַכְּפַחֲרָא הָדֵין הֲלָא
יוּכְלָא קֳדָמַי לְמֶעְבַּד
לְכוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲמַר
יְיָ הָא כְּמָא דְטִינָא בְּיַד
פַּחֲרָא כֵּן אַתּוּן חֲשִׁיבִין
קֳדָמַי בֵּית יִשְׂרָאֵל :
ז זְמַן אֲמַלֵּיל עַל עַמָּא
וְעַל מַלְכוּתָא לְמֶעְקַר
וּלְתָרָעָא וּלְאַבָּדָא :
ח וִיתוּב עַמָּא הַהוּא
מִבִּישְׁתֵּיהּ דִגְזָרִית
עֲלוֹהִי וְאֵיתוּב מִן
בִּישְׁתָּא דַחֲשַׁבִית
לְמֶעְבַּד לֵיהּ : ט וּזְמַן

ת"א הנה כחומר. ברכות לב סוכה נב (ברכות יד) : רגע אדבר. עקדה שער לו :

מלא וא"ו

רש"י

(ד) אשר הוא עושה בחומר. אשר הוא עושה מן החומר נשחת ביד היוצר בעודו לח ומקרא מסורס הוא: (ח) מרעתו אשר דברתי עליו. מעבירות שבידו אשר

מהר"י קרא

(פרומח"ש בלע"ז): בהם היוצר כלים קטנים וגדולים. אבנים פורמ"ש בלע"ז:

רד"ק

הכלים מחומר אשר בידו וי"ת סרנא ובספר השרשים הארכתי בפירושו עוד : (ד) ישר. פעל עבר כי הוא חציו קמוץ והציו פתח : (ח) מרעתו אשר דברתי עליו. פי' מרעתו אשר דברתי עליו בעבורם להרע לו אחר כן אמר ורגע אדבר וגו' : (ט) לבנות

מנחת שי

(ד) עשה בחומר ביד היוצר. בבי"ת כן פירשו המפרשים וכן מוגה בספרים מדוייקים : (ה) אלי לאמור. חד מן ג' מלא וא"ו : (ז) לנתוש ולנתוץ. ספוי"ן

מצודת דוד

כלי אחר מבוגה מן הראשון כפי אשר ישר בעיניו : (ו) הכיוצר. וכי לא אוכל לעשות עמכם כדרך שעושה היוצר עם החומר שעושה ממנו כלי אחר אחר שנשחת הראשון : הנה כחומר. באמת כמו שהחומר הוא ביד היוצר לעשות בו מה שירצה כן אתם בידי :
(ז) רגע אדבר. כרגע אחת הגזור על אומה מהעכו"ם כליון ואבדון בעבור רעתם : (ח) ושב. וכאשר שב הגוי ההוא מהרעה אשר

מצודת ציון

האבנים (במות א') שהוא המיוחד אל היולדת : (ד) בחומר. טיט : (ז) לנתוש. ענין עקירה : ולנתוץ. ענין כתיתה ושבירה וכן לנתוש ולנתוץ ולהרוס (לקמן נ"א) : (ח) ונחמתי. ענין הספק

פירוש ע"ט

דעם לייס איין אנדערע כלי כאשר ישר בעיני היוצר לעשות אזוי ווי עס איז וואל געפעלין אין די אויגין פון דעם טעפער צו מאכין : (ה) ויהי דבר ה' אונ עס איז געוועזן גאטס רייד צו מיר צו זאגן : (ו) הכיוצר הזה וגו' קאן איך דען ניט טאן צו אייך בית ישראל אזו ווי דר דאזיגער טעפער נאם ה' אזו זאגט גאט הנה כחומר ביד היוצר נון אזוי ווי די לייס איז אין דער האנד פון דעם טעפער צו טוען דר מיט וואס ער וויל כן אתם בידי אזו זענט איר דאך בית ישראל אין מיין האנד: (ז) רגע אדבר על גוי אין ציין רגע רייד איך אויף איין פאלק אונ איין קיניגרייך לנתוש ולנתוץ ולהאביד צוא פר שטוסן עס אונ צו פר לירן עס פון וועגן זייגע בייזע מעשים : (ח) ושב הגוי ההוא מרעתו אונ אז דאס דאזיגע פאלק קערט זיך אום פון זיין בייז וואס איבר דעם האב איך גירעט אויף אים אום צו רייסען אים ונחמתי על הרעה באדענק איך מיך אונ האב חרטה אויף דעם בייז וואס איך האב גיטראכט צו טאן צוא אים : (ט) ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה אונ איין

משלי חכמים

(ח) ושב הגוי ההוא מרעתו וגו'. דער ענין איז למשל אשכור איז אמאהל געקומן אין אשענק שפעט ביי נאכט מיט זיינע גוטע פריינד וואס זענען אויך געוועזן שכור. אונ ער זאגט צום שענקער ער זאל אים געבין גיטען שפיריטוס. האט דער שענקער אים ניט געוואלט געבין. דער שענקער האט געזעהן אויב די מענטשין וועלין טרינקען נאך אביסיל שפיריטוס אדער זיי וועלין פאלין ביי אים אין שטוב. אדער זיי וועלין פאלין אין גאס. דער שכור איז אפילו בייז געווארין אויף דעם שענקער אונ אלע האבין גיזאגט זיי וועלין שוין קיין מאהל קומען אין די שענק טרינקען בראנפין. פון דעסטוועגין האט דר שענקר זיי קיין בראנפין גינעבין. אויף מארגין איז דער שכור געקומען צום שענקער אונ האט אים געדאנקט ווייל ער האט אויף אים רחמנות געהאט אונ האט אים קיין בראנפין גינעבן. ער האט גיזאגט צום שענקער איצט זעה איך אז דוא בייזט א ערליכער מאן. דאס זעלביגע איז ביי די יודין אויך גוועזן. ידי נביא זאגט אבענטש טוהט קיין עבירה ווען ער איז ביי זיי

אדבר על־גוי ועל־ממלכה לבנות
ולנטוע: י ועשה הרעה בעיני לבלתי
שמע בקולי ונחמתי על־הטובה אשר
אמרתי להיטיב אותו: יא ועתה אמר־
נא אל־איש יהודה ועל־יושבי
ירושלם לאמר כה אמר יהוה הנה
אנכי יוצר עליכם רעה וחשב עליכם
מחשבה שובו נא איש מדרכו הרעה
והיטיבו דרכיכם ומעלליכם: יב ואמרו
נואש כי־אחרי מחשבותינו נלך ואיש

הרע קרי

תרגום

אמליל על עמא ועל מלכותא למבני ולקימא: ויעביד דביש קדמי בדיל דלא לקבלא למימרי ואיתוב מן טבתא דאמרית לאיטבא ליה: יא וכען אמר כען לאנש יהודה ולית בי ירושלם למימר כדנן אמר יי הא אנא ברי עליכון בישא ומחשב עליכון מחשבא תובו כען גבר מאורחיה בישתא ואתקינו אורחתכון ועובדיכון: יב ואמרו תבנא מבתר פולחנך ארי בתר עשתונא נהך וגבר הרהור

מהר"י קרא

(יא) אמר נא אל איש יהודה. אע"פ שאני יוצר עליכם רעה וחושב עליכם מחשבה רעה אעפ"כ: שובו. עדיין: איש מדרכו הרעה והטיבו דרכיכם ומעלליכם. גם אני אנחם על הרעה שדיברתי לעשות כמו יוצר הזה כשנשחת הכלי אשר

רש"י

בשבילו דברתי עליו: לנתוש ולנתוץ. (אשרפורק"י בלע"ז): ונחמתי. וחשבתי מחשבה אחרת: (יב) ואמרו נואש. וידעתי שהם יאמרו לך על דבריך שאין מוספין

מנחת שי

לפין: ולהכניד. הוא"ו בגעיה: (י) הרעה. הרע ק': (יא) יוצר עליכם. אין נשמע נעלם מי שתכב לומר יוכן במקום יוצר: והיטיבו דרכיכם.

רד"ק

ולנטוע: פי' וכן עשיתי שבניתים ונטעתים ואחר כך עשה הרע ונחמתי והוצרכנו לפי' הזה לפי שצריך להפריש בין שתי המדות האלה כי הרעה לא תחול אם יעשו תשובה אבל הטובה תחול על כל פנים כיון שיעדה האל אבל לא תעמוד אם יעשו הרעה כמ"ש ירמיהו לחנניה בן עזור ויש רמז בענין הזה כי ברעה אמר חשבתי ובטובה אבר אמרתי: (י) להיטיב אותו. כמו להטיב לו וכן את מי הגדת מלין כמו למי: (יא) ועל יושבי. כמו ואל יושבי וכן והתפלל על ה' כמו אל ה': יוצר עליכם רעה. מחדש ואמר כזה הלשון לפי שזכר בפרשת יוצר כלי חרש שהוא מחדש הכלים ועוש' כלי זה ואחר כך כלי אחר חדש שלא ידמה לראשון כן אחדש עליכם רעה אחר רעה: (יב) ואמרו נואש. וכשתאמר

מצודת ציון

מחשבה: (יא) יוצר. בורא ומחדש: ומעלליכם. מעשיכם: (יב) נואש. מלשון יאוש ועזיבת הדבר כמו ותאמרי נואש (לעיל ב׳) כמ׳ תכם לכן שובו טעם כל איש מדרכו וגו׳: (יב) ואמרו נואש.

מצודת דוד

בעבורה גזרתי עליה האבדון: ונחמתי. אז בהרגע הריא אני מתנחם על הרעה ולא אביאנה: (יא) איש יהודה. אנשי יהודה: ועל יושבי. ואל יושבי: יוצר. בורא עליכם רעה וחושב להפרע ידעתי שיאמרו הנו מתיאשים מדרכי המקום אלא נלך אחר

משלי חכמים

קלארין רייגעם געדאנקען. גאר ער ווערט פארנארעשט אונ אזו ווי שכור פון די תאוה דאכאלס טוהט ער די עבירה. איין עבירה ציהט צו נאך עבירות אונ דער יצר הרע פירט דעם מענטש פון איין תאוה צו דיא אנדערע גאר ער זאל זינדיגען. אונ ווען הקב"ה זעהט די יודין זענין שון שטארק אנגעטרונקען מיט עבירות אונ אויב זיי וועלין נאך אביסיל זינדיגען וועלין זיי ח"ו פארלענדט ווערין. האלט שוין הקב"ה איין דעם יצר הרע אונ לאזט זיי ניט זינדיגען. די יודין זעגען אפילו בייז פר וואס מען נעמט אוועק פון זיי די תאוות. נאר נאך דעם בערעכענען די יודין אונ זעהן אז זיי קענען נשטראפט ווערין פון הקב"ה אויף זייערע עבירות. האבין זיי חרטה אויף זייערע זינד אונ דאנקען צו הקב"ה וואס ער האט פון זיי אוועק גענומען די תאוות ווארום זיי וואלטין געקענט דער טרונקען ווערין אין עבירות זיי זאלין ניט קענען מער געהאלפין ווערין. אונ הקב"ה האט אויך חרטה אויף די שליגטס וואס ער האט זיי געוואלט שאפען.

פירוש ע"ט

רעגע טוא איך ריידין אויף איין פאלק אונ אויף איין קיניגרייך לבנות ולנטוע צו בוען אונ צו פלאנצען עס: (י) ועשה הרע בעיני אונ ווען דאס פאלק טוט אום בייז איז אין מיינע אויגין לבלתי שמוע בקולי דאס ער וויל נים צו הערין אין מיין קול ונחמתי על הטובה באדענק איך מיך אוף דעם גוטס וואס איך האב גיזאגט צו גוטס טאן צוא אים: (יא) ועתה אמר נא אל איש יהודה אונ היינט זאג נון צוא די מאנען פון שבט יהודה אונ אויף די זיצר פון ירושלים לאמר צו זאגן כה אמר ה׳ אזו הט גאט גיזאגט הנה אנכי יוצר עליכם רעה נון איך באשאף אויף אייך איין בייז אונ טראכט אויף אייך איין מחשבה איך זאל גצאלט ווערן פון אייך דורך דעם בייז אונ אייערע שלעכטע מעשים דרום שובו נא איש מדרכו הרעה קערט אייך אום איטליכער מאן פון זיין בייזען וועג והיטיבו דרכיכם ומעלליכם אונ באגוטיגט אייערע וועגען אונ אייערע מעשים: (יב) אונ איך גאט ווייס ואמרו נואש דאס זייא וועלין זאגען אויף דיינע רייד מיר זעגען זיך מיאש אונ פרעגיז

שררות לבו־הרע נעשה: יג לכן כה
אמר יהוה שאלו־נא בגוים מי שמע
כאלה שערורת עשתה מאד בתולת
ישראל: יד היעזב מצור שדי שלג
לבנון אם־ינתשו מים זרים קרים
נוזלים: טו כי־שכחני עמי לשוא יקטרו

תרגום

הרהור לביה בישא
נעביד: יג בכן כדנן
אמר יי שאילו כען
בעממיא מן שמע
כאלין שנוי עבדת
לחדא כנשתא דישראל:
יד הא כמה דלית אפשר
דיפסוק מי תלג דנחית
על חקלי לבנן כן לא
יפסקון מטר נחתין
ומי מבוע נבעין: טו ארי
שבקו פולחני עמי לא

רש"י

להם: (יג) שערורית. דבר גנאי: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. היעזוב אדם הצריך לשתות מים הנוזלים מצור שבשדות הבאים משלג הלבנון שהוא נקי: אם ינתשו מים זרים. או אם יעזבו מים חיים נובעים שהם זרים על הנה מכל אדם והם קרים. זרים הם נובעים וזה יוכיח אני קרתי ושתיתי מים זרים (ישעיה ל"ז) ומנחם חבר זרים עם את זורו ולא חובשו (שם א') לשון מימי תרופה ונתן טעם לדבריו ואמר כי אם בקש לדבר כלשון זרם היה מכפיל את המ"ם והיה מוסיף יו"ד מ"ם והיה אומר זרומים לרבות המים ולהיותם זרמים: שדי. כמו שדה: קרים. (פריווד"ש בלע"ז): נוזלים. (קורל"ש בלע"ז) ועוד יש לפתרו אם ינתשו להיות מים זרים נמאסים המי' שהם קרים נוזלים: (זרים. ללשון ראשון היא לשון זרם וללשון שני הוא לשון זרות כלומר מים מאוסים): (טו) כי. כן עשו עמי אשר שכחוני ולשוא יקטרו: שבילי עולם. שבילים המתוקנים אמרו

מהר"י קרא

הוא עושה בחומר ביד היוצר ושב ויעשהו כלי אחר כאשר יישר בעיניו לעשות כמו כן כשרגע אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ושב הגוי ההוא מרעתו. גם אני נחמתי על הרעה אשר דברתי לעשות לו. לכן אמר אל איש יהודה שובו נא ואם יאמרו נואש כי אחרי מחשבותינו נלך ואיש אחרי שרירות לבו הרע נעשה: (יג) לכן כה אמר ה' שאלו נא בגוים מי שמע כאלה וגו'. אם נעשה בכל האומות דבר כיעור כמו שנעשה בישראל ומפרש והולך מה שערורית זהו: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. כלומר היעזב אדם מים החיים היוצאין מן הצור וישתה מים רעים היוצאים מן שלג לבנון הנמצאים בשדה או ינתוש אדם מים קרים נוזלים וישתה מים זרים בתמיה: (טו) כי שכחני עמי. שיש באלהותי ומקטרין לשוא שאין

רד"ק

להם זה הם יאמרו לך נואש כלומר נואש לבנו מהלוך אחרי ה': (יג) לכן. שערורי'. ענין לכלוך וטנוף ומי שמע. כזה שיניחה אדם טהור וילך אחרי גלול וטנוף וי"ת שנוי כלומר דבר משונה עשתה והמשיל משל ואמר: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון. היעזוב אדם המים היוצאים מצור שדה וזכר שדה לפי שהם נמצאים אתו בשדה ומזומנים לו ולא יצטרך ללכת אחריהם לרחוק לשתות מהם אבל אם הם בשדה ונוזלים מצור שהם קרים היעזוב אדם אותם משתותם בימי החום באמת לא יעזוב אותם ואני לישראל טוב כמים קרים על נפש עיפה ואני מזומן וקרוב אליהם בכל קראם אלי ואיך עזבוני ושכחוני עמי והמשיל עוד משל אחר קרוב לזה כי המים הקרים והטובים יביאום בני אדם מרחוק דרך צנורות מתחת הארץ עד לעיר או קרוב לעיר מרוב חשיבותם וקראם זרים לפי שהם באים ממקום זר ורחוק ואותן מים אם ינתשו באמת לא ינתשו ואני רחוק מהם לפי מעלתי וקרוב אליהם להטיב להם אם ישמעו אלי ואיך נטשוני ושכחוני עמי: ינתשו. בתי"ו כמו בטי"ת שהיא נטישה ועזובה כי הטי"ת והתי"ו ממוצא אחד ויבאו בענין אחד כמו טעה ותעה וכן ונטשתי אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבתיכם מעל פני כענין ונתשתי בתי"ו וי"ת הפ' כן כמא דלית איפשר דיפסקון מי תלג וגו' כבעסור: (טו) כי שכחוני. ויכשילום. חסר

מנחת שי

בספרים הטובים מלא יו"ד אחר ה"א ואחר ע"ם: (יד) אם ינתשו. בתי"ו כמו בטי"ת רד"ק: (טו) שבילי עולם. במדוייקים כתוב ש ב י ל י ביו"ד ואין כאן ק' ונכתב כלל אבל הרד"ק כתב שבולי בוא"ו וקרי שבילי ביו"ד וכן הוא בקלם

מצודת דוד

מחשבותינו: ואיש וגו'. נעשה כל איש כפי מה שמרלהו לו לבו הרע ומתאוה לה: (יג) מי שמע כאלה. מי מאלהים שמע כדברים האלה ומי נלך בשרירות הלב: שערורית. דבר מגונה עשתה הכנסה מאד בתולת ישראל המיוחדת אל כבתולה בבית אביה המיוחדה למי שיקחנה: (יד) היעזוב. וכי מהראוי לעזוב מים היורדים מן הצור אשר בשדה הבאים מהשפכת השלג אשר בלבנון אלא המים ההם כמה מתוקים וקרים וטובים לרוות הצמאון: אם ינתשו. וכי מהראוי לנטוש ולעזוב מים הזרים מאספיהם הבאים ממרחק במלאכת הצנורות והמה קרים ומטפטפים מצלמה ובקל יוקח סמים ואיך מי יעזבם ור"ל וכי מהראוי לעזוב את המקום המשפיע בכל עת מכמה והשכל בלבות הדורשים אותו: (טו) לשוא

מצודת ציון

ב'): שרירות. ענין ראיה והבטה: (יג) שערורית. ענין דבר מגונה ומכוער כמו שמה ושערורה (לעיל ה'): (יד) מצור. מסלע. לבנון. שם יער בארץ ישראל: ינתשו. כמו יטשו בטי"ת כי דטלנ"ת מתחלף וכמו שיבואו בענין אחד טעה ותעה ונטישה היא ענין עזיבה כמו כי לא יעזוב (ש"א י"ב): זרים. מלי זר ונכרי: קרים. מלשון קור וצנה: נוזלים. מלשון הזלה והטפה כמו יזל

פירוש ע"ט

פרעגען ניט אויף זייא כי אחרי מחשבותינו נלך נייערט נאך אונזערע מחשבות וועלען מיר גיין ואיש שרירות לבו הרע נעשה אונ איטליכר מאן פון אונז דם קוקונג פון זיין בייז הארץ וועלין מיר טאן: (יג) לכן כה אמר ה' דרום האט אזו גזאגט שאלו נא בגוים פרעגט נון צווישן די פעלקר מי שמע כאלה ווער הט גהערט אזו ווי די דאזיגי רייד שערורת עשתה מאד בתולת ישראל זייער איין מיאוסע זאך האט גיטאן די יונג פרויא כלומר דאס פאלק פון די ישראל: (יד) היעזוב מצור שדי שלג לבנון פר לאזט דען דר דארשטיגר מענטש די וואסערין וואס רינן פון דעם שטיין וואס אין פעלד דס זיי קומן פון דעם שניי פון וואלד דאס זיי זענן קאלט אונ ריין אם ינתשו מים זרים קרים נוזלים אודער ווערן דען פר לאזט קוועלעדיגע קאלטע וואסערן וואס זיי רינן (דס זאגט נאט איז דען דר סדר דם מען זאל פר לאזן אזעלכע וואסערן): (טו) כי שכחני עמי דען מיין פאלק ישראל האבן מיך פאר געסין לשוא יקטרו צו די פאלשי היידנישי געצן טוען זיי רעכפן
ויבשלום

וַיַּכְשִׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שְׁבוּלֵי עוֹלָם
לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה׃
טז לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה שְׁרוּקֹת עוֹלָם
כֹּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ׃
יז כְּרוּחַ־קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב עֹרֶף
וְלֹא־פָנִים אַרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם׃ יח וַיֹּאמְרוּ
לְכוּ וְנַחְשְׁבָה עַל־יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת

לְהַנְאָה אַסִּיקוּ בוּסְמִין וְאַטְעִיאוּנוּן בְּאוֹרְחַתְהוֹן בְּיִשְׁתָּא מִשְּׁבִילִין תַּקְנָן דְּמִן עָלְמָא לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָן דְּלָא תַקְנָן בִּשְׁבִילִין דְּלָא מְכַבְשִׁין׃ טז לְשַׁוָאָה אַרְעֲהוֹן לְצָדוּ אִשְׁתְּמָמוּת עָלַם כָּל דְּיֶעְבַּר עֲלַהּ יִכְלֵי וְיָנִיד בְּרֵישֵׁיהּ׃ יז כְּבִדּוּר רוּחַ קִדּוּמָא כֵּן אֲבַדְּרִינוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן קְדָל וְלָא אַפִּין אַחְזֵינוּן בְּיוֹם תְּבָרֵיהוֹן׃ יח וַאֲמַרוּ אֱתוֹ וְנֶחֱשַׁב עַל יִרְמְיָה

ת"א לכו ונחשבה. עקדה שער כח:

שבילי קרי שריקת קרי

כי

רש"י

שהם מכשול כדי ללכת: דרך לא סלולה. לא כבושה: (טז) שריקות. העובר על הרבות שראה כבר בבניינים טובות רגיל לשרוק: ישום. יתמה: (יז) עורף ולא פנים. כשיברחו מפני האויב: אראם. ולא אושיעם: (יח) ויאמרו

מהר"י קרא

בו ממש: ויכשילום. הם מכשילים את עצמן בדבר שהולכין בדרכיהם הרעים שבניחין שבילי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה וגורמים לעצמם לשום ארצם לשמה שריקות עולם: (יז) כרוח קדים אפיצם. במלך שהוא חזק כרוח קדים שהוא קשה מכל הרוחות: עורף ולא פנים אראם. כביכול כאדם שכועס על חבירו. וכשהוא רואה אותו אינו רואה אותו אלא לאחורי העורף ואינו נוטה אליו פנים: (יח) ויאמרו לכו ונחשבה על ירמיה מחשבות. אמר ירמיה כשאני הולך ומוכיחן הם

מנחת שי

ספרים: (טז) שרוקת. שריקת ק': (יז) כרוח קדים. בכ"ף וכן במסורת ברוח קדים ב' וסימן ברוח קדים עזה כל הלילה ברוח קדים תשבר אניות תרשיש ע"כ. ולא קא חשיב דין עמהון משום דליתיה בכ"ף וכן נראה מהתרגום ורד"ק והאפודי פ' י"ד וכתב המתורגמן ערך רוח ברוב העולם טועין וקורין בבי"ת ועיין מה שכתוב ביחזקאל ט"ז אל"ו וכדמי בגיך:

רד"ק

המכשילים וכן ויגד ליעקב ויגד המגיד והמכשילים הם נביאי השקר: שבילי עולם. חסר לעזוב שבילי עולם כלומר הם המכשילים השבילים שדרכו אביתיהם הצדיקי' מעולם וללכת נתיבו': דרך לא סלולה. כי דרכם היא דרך לא דרוכה כי חרשה היא כמו שאמ' חדשי' מקרוב באו: שבולי. כתי' בוי"ו וקרי שבילי ביו"ד והענין אחד אבל המשקלים אינם אחד וחסרון מלת לעזוב וימצאו כמוה רבים כי כן דרך הכ' לחסר מלים שיובן ענינם מהכ' ותחם עליך שחסר נפשי או עיני ותכל דוד והדומים להם רבים כמו שכתבנו בספר מכלל: (טז) לשום. הם גורמין בדרכיה' הרעים לשום ארצם לשמה: שריקות עולם. כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד שריקות ר"ל שישרוק עליהם כל עובר וזה יהיה לעולם כלומר זמן רב: ישם ויניד בראשו. יתמה בלבו ויניד בראשו כאדם התמה: (יז) כרוח. כמו רוח קדים שהיא חזקה ומפיצה הקש והדברים הדקים כן אפיצם לפני האויב שיברחו לפניו הנה והנה ערף ולא פנים: אראם. מדה כנגד מדה כמו שהם פנו אלי ערף ולא פנים כן אפנה להם ערף ולא פנים אראם כי אפנה אליהם כלומר כשיבא יום אידם אסתיר פני מהם ולא אראם בפנים להושיעם רק ראיית ערף שהוא הסתרת פנים והשלכת אחר גו: (יח) ויאמרו. אלה הם דברי ירמיהו שאמר

מצודת ציון

מים מדליו (במדבר כ"ד): (טו) שבילי. נתיבות. ענייכם אחד ענין אורח ומעגל: סלולה. ענין גבוה כתנידות וכן ואורח ישרים סלולה (משלי ט"ו): (טז) שריקות. ענין השמעת קול בקבוץ השפתיים כשרואים דבר חשוב שמחב וכן שרקו ויניעו ראשם (איכה ב'): ישום. ענין תמהון כמו פנו אלי והשמו (איוב כ"א): ויניד. מלשון הנדה והנעה: (יז) אפיצם. ענין פזור כמו ויפץ העם (שמות ה'): עורף. הוא אחורי הפנים והצואר: אידם. ענין שבר ומקרה

מצודת דוד

יקטרו. המה מקטירים ללבא השמים שאין תועלת בעבודתם: ויכשלום בדרכיהם שבילי עולם. ר"ל שבילי העולם הם המכשילים אותם בדרכיהם כי בראותם דרכי הטבע בעולם שהכוכבים ממשלותם פועלים בדברים השפלים אלה שבילי עולם הם יכשילום בדרכיהם לחשוב שכל טובתם תלוי בלבא השמים ולכן היו מקטרים להם וזהו שאמר ללכת נתיבות וגו' ר"ל ללכת בנתיב דרך אשר איננה סלולה שלא תשמשו בה להסיר המכשול שלא חקרו בדבר לדעת שהכל ביד ה' ואין מהראוי לעבדם עבודת אלהות: (טז) לשום. וזהו הוא סבה לבוא אליהם לשממה: שריקת עולם. זמן רב ישרקו על חורבנה ושממותה: ישום. יתמה על השממון ויניד בראשו כדרך המתמיהים: (יז) כרוח. כמו רוח קדים שהיא העזה שברוחות המפזר דברים הנפזרים כן אפזרם בנוסם מפני האויב: עורף וגו'. ביום בוא אידם אסתיר פני מהם ואראה להם העורף והוא במשל מאדם המהפך פניו מאדם השנאוי לו ור"ל לא אשגיח עליהם להושיעם: (יח) ויאמרו. כשאמרתי להם הנבואה הזאת אמרו אלו לאלו נחשבה על ירמיה מחשבות מה לעשות עמו לבל נשמע לדבריו האלה: כי

פירוש ע"ט

וַיַּכְשִׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם אונ די פאלשע נביאים האבן זי געמאכט שטרויכלין אין זייערע וועגין שְׁבִילֵי עוֹלָם די וועגן וואס זענען פון אייביג אן גוט האבן די פאלשע נביאים געזאגט צו זיי זענען איין שטרויכלונג פאר זייא לָלֶכֶת נְתִיבוֹת דֶּרֶךְ לֹא סְלוּלָה כדי זיי זאלען גיין אין אזו איין וועג וואס איז ניט איין געפרעסט כלומר וואס איז ניט קיין גוטער וועג: (טז) אונ דס וועט גורם זיין לָשׂוּם אַרְצָם לְשַׁמָּה צו מאן זייער לאנד צו וויסטיקייט שְׁרִיקוֹת עוֹלָם איין שמוצערונג ביז אייביג כלומר איין לאנגע צייט וועט גווערן וואס מענטשען וועלן זיך פאר וואונדערין אויף דעם חורבן פון דעם לאנד כָּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיָנִיד בְּרֹאשׁוֹ איטליכער וואס וועט איבער פארין איבער דעם לאנד וועט זיך פר וואונדערין אונ וועט שאקלען מיט זיין קאפ אויף דעם חורבן וואס וועט דרינען זיין: (יז) כְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם לִפְנֵי אוֹיֵב אזו ווי דער מזרח ווינט צוא שפרייט אלעס אזוי וועל איך גאנץ פר שפרייטן זיי פר זייערי פיינד עֹרֶף וְלֹא פָנִים אַרְאֵם בְּיוֹם אֵידָם דעם אקין אונ ניט דעם פנים וועל איך זיי ווייזין אין זייער בראך טאג ווען זייא וועלן אנטלופן פאר זייער פיינד וועל איך אוועק קערן מיין פנים פון זיי אונ וועל זיי ניט העלפען: (יח) דאם קלאגט ירמיהו אויף די לייט פון ענתות

כִּי לֹא־תֹאבַד תּוֹרָה מִכֹּהֵן וְעֵצָה
מֵחָכָם וְדָבָר מִנָּבִיא לְכוּ וְנַכֵּהוּ בַלָּשׁוֹן
וְאַל־נַקְשִׁיבָה אֶל־כָּל־דְּבָרָיו׃
יט הַקְשִׁיבָה יְהוָה אֵלָי וּשְׁמַע לְקוֹל
יְרִיבָי׃ כ הַיְשֻׁלַּם תַּחַת־טוֹבָה רָעָה
כִּי־כָרוּ שׁוּחָה לְנַפְשִׁי זְכֹר ׀ עָמְדִי
לְפָנֶיךָ לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה לְהָשִׁיב
אֶת־חֲמָתְךָ מֵהֶם׃ כא לָכֵן תֵּן אֶת־

תרגום

מַחְשְׁבָן אֲרֵי לָא תִפְסוֹק אוֹרַיְתָא מִכָּהֵן וּמְלַךְ מֵחַכִּים וְאוּלְפַן מִסָּפַר אֲתוּ וּנְסַהֲדִינֵיהּ סָהֲדִין דִשְׁקַר וְלָא נְצִית לְכָל פִּתְגָמוֹהִי׃ יט גְלֵי קֳדָמָךְ יְיָ דִינִי וּשְׁמַע קֳדָמָךְ עוּלְבְנִי׃ כ הַאֶפְשַׁר לְשַׁלָּמָא חֲלַף טַבְתָא בִּישְׁתָא אֲרֵי כְרוּ פַּחַת לְמִקְטְלֵי יֵעוּל דוּכְרַן מֵיקְמִי קֳדָמָךְ לְמַלָּלָא עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין תַּקְנִין לַאֲתָבָא יַת חֲמְתָךְ מִנְהוֹן׃ כא בְּכֵן הַב יַת בניהון

רש"י

לכו וגו'. ירמיה היה קובל על אנשי ענתות שאומרים כן: תורה מכהן. שעל הכהנים להורות תורה כמאמר יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג): ודבר מנביא. דברי נבואה: ונכהו בלשון. ונסהדיניה סהדין דשקר:

מהר"י קרא

אומרים איש לרעהו לכו ונחשבה עליו מחשבות רשע כדי שימות ושמא תאמר אם ימות זה על ידינו היכן נמצא כזה איש שיהיה כהן וחכם ונביא הרבה כהנים יודעי תורה עומדין במקומן הרבה חכמים והרבה נביאים. לכך נאמר לא תאבד תורה מכהן ועצה מחכם ודבר מנביא: לכו ונכהו בלשון. סוף מקרא זה מפרש את ראשו כשהוא אומר לכו ונחשבה על ירמיה מחשבות. לא פירש מה הם המחשבות וכאן פירש מה הן. ונכהו בלשון. נגרה אותו בעיני השרים. ונאמר עליו אין איש הזה מתנבא על המקום הזה כי אם לרעה כדי שיהרג בידם: ואל נקשיבה אלכל דבריו. לעשותם. ויונתן תרגם. לכו ונכהו בלשון איתו ונסהדיניה סהדין דשקר. לפיכך היה מתפלל: (יט) הקשיבה ה' אלי ושמע לקול יריבי. שאומרים לכו ונחשבה.

רד"ק

כנגד האל כלומר אני אוכיחם בדבריך והם אומרים איש לאחיו לכו ונחשבה על ירמיהו: לכו. ענין זרוז כמו לכו נא אנסכה בשמחה לכו נא ונוכחה לכו ונכהו בל' והדומי' להם: מחשבות. ר"ל מחשבות רעות להמיתו: כי לא תאבד תורה מכהן. כלומר מה אנו חסרים אם ימות כי לא תאבד בעבור זה התורה כי שאר הכהנים יודעים אותה וכן יש אתנו חכמים בעלי עצה וכן יש אתנו נביאים שיאמרו לנו דברי נבואה ולא יהיו כמו זה שאינו מתנבא עלינו כי אם רע: ונכהו. שנלשין עליו למלך בדברים רעים כדי שימיתהו: ואל נקשיבה אל כל דבריו. כלומר אל רבוי דבריו שאומר לנו אל נקשיב. ואמר ירמיהו: (יט) הקשיבה. הם אומרים שלא יקשיבו לי אתה הקשיבה אלי כלומר לתפלתי. ושמע לקול יריבי. כלומר לדבריהם שמדברים עלי: (כ) הישולם. כי כרו שוחה לנפשי. סם המות שרצו להשקותו שהוא כמו שכורים שוחה לאדם להפילו בה בלא ידיעתו והנה הם משלמי' לי רעת תחת טובה כי אני דברתי עליהם טובה לפניך והתפללתי עליהם עד העת ההיא שגלית לי שרצו להמיתני: (כא) לכן. מעתה אני רשאי להתפלל עליהם לרעה כיון שחשבו להמיתני: והגרם. נאמר לשון הגרה בחרב מפני הדם הנגר וכן יגרהו על

מצודת דוד

לא תאבד. כאומרים מה נהיה חסרים במיתתו הלא לא תאבד תורה מיתר הכהנים (על הכהן ללמד תורה וכמ"ש כי שפתי כהן וגו' ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב')) ולא תאבד העצה מחכמים אחרים אשר יש עמנו ודבר נבואה לא תהיה נאבדת מיתר הנביאים אשר לא יתנבאו רעה כמותו): לכו ונכהו. לכו נכהו נפש בלשון כי נדבר עליו מלשינות לפני המלך והוא יכנו נפש: ואל נקשיבה. אז לא נשמע כמו כל הדברים שדבר הוא כי אין מי בנביאים לדבר דברים כמותו: (יט) הקשיבה ה' אלי. מה שאני מתפלל עליהם טובות ולעומת זה שמע קול המריבים עמדי אשר יתיעצו עלי: (כ) הישולם. וכי מן הראוי שישולם רעה תחת טובה כי כרו בור ללכדני ר"ל חושבים עלי מחשבות רעות: זכור. תן דעתך לזכור את עמדי לפניך בתפלה לבקש עליהם טובה להעביר את החמה מהם: (כא) לכן. הואיל ומשלמים רעה תחת טובה: והגרם.

מצודת ציון

רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א): (יח) לכו. הוא ענין זרוז: נקשיבה. ענין שמיעה והאזנה: (כ) כרו. חפרו כמו בור כרה (תהלים ז'): שוחה. בור כמו שוחה עמוקה (משלי כ"ג): (כא) תן. ענין מסירה: והגירם. ענין הזלה ושפיכה וכן יגירהו על ידי

פירוש ע"ט

ווס זיי האבן אים גוואלט שלעכץ טוען אונ זאגט (יח) וַיֹּאמְרוּ לְכוּ וְנַחְשְׁבָה עַל יִרְמְיָהוּ מַחֲשָׁבוֹת דיא לייט פון ענתות האבן גיזאגט איינער צום אנדערין גייט אונ לאמיר טראכטן אויף ירמיהו מחשבות ווי אזוי מיר זאלין אים אום ברענגען כִּי לֹא תֹאבַד תּוֹרָה מִכֹּהֵן ווארום ווען אפילו ירמיהו וועט אום קומען וועט פון דעסט וועגן ניט פר לארין ווערן די תורה פון דעם כהן אונ דיא עצה פון דעם חכם אונ די רייד פון נביאות פון דעם נביא דרום לְכוּ וְנַכֵּהוּ בַלָּשׁוֹן גייט אונ לאזן מיר אים שלאגען מיט דער צונג כלומר לאמיר זאגין אויף אים פאלשע עדות וְאַל נַקְשִׁיבָה אֶל כָּל דְּבָרָיו אונ לאמיר ניט פאר נעמין צוא אלע זיינע רייד: (יט) דרום הַקְשִׁיבָה ה' אֵלַי פאר נעם גאט צוא מיר וואס איך בעט דיך וּשְׁמַע לְקוֹל יְרִיבָי אונ הער צו צום קול פון מיינע קריגער: (כ) הַיְשֻׁלַּם תַּחַת טוֹבָה רָעָה איז דען רעכט עס זאל גצאלט ווערן פר איין טובה איין רעה אזו ווי די לייט פון ענתות האבן גיטוען צו מיר כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְנַפְשִׁי דס זיי האבן גיגראבן איין גרוב צו טייטן דרינגן מיין לייב זְכֹר עָמְדִי לְפָנֶיךָ לְדַבֵּר עֲלֵיהֶם טוֹבָה גדענק דו גאט מיין שטיין פאר דיר צו ריידן גוטס אויף זיי פר דיר לְהָשִׁיב אֶת חֲמָתְךָ צו אום קערין דיין גרים צארן פון זיי: (כא) לָכֵן תֵּן אֶת בְּנֵיהֶם לָרָעָב דרום גיב זייערע קינדער צום הונגער וְהַגִּרֵם עַל יְדֵי חֶרֶב אונ מאך רינען זייער בלוט דורך דער שווערד

ותהיינה

בְּנֵיהֶם לָרָעָב וְהַגִּרֵם עַל־יְדֵי־חֶרֶב
וְתִהְיֶנָה נְשֵׁיהֶם שַׁכֻּלוֹת וְאַלְמָנוֹת
וְאַנְשֵׁיהֶם יִהְיוּ הֲרֻגֵי מָוֶת בַּחוּרֵיהֶם
מֻכֵּי־חֶרֶב בַּמִּלְחָמָה׃ כב תִּשָּׁמַע זְעָקָה
מִבָּתֵּיהֶם כִּי־תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד
פִּתְאֹם כִּי־כָרוּ שִׁיחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים
טָמְנוּ לְרַגְלָי׃ כג וְאַתָּה יְהוָה יָדַעְתָּ אֶת־
כָּל־עֲצָתָם עָלַי לַמָּוֶת אַל־תְּכַפֵּר עַל־
עֲוֺנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל־תֶּמְחִי
וְ*הָיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ

ת"א כרו שוחה . ב"ק עז : בעת אפך . ב"ב ט :

שוחה קרי ויהיו קרי

עשה

תרגום

בְּנֵיהוֹן לְכַפְנָא וְתַבְרִינוּן יְדֵי קָטוֹלֵי חַרְבָּא וְיֶהֶוְיָן נְשֵׁיהוֹן תַּכְלָן וְאַרְמְלָן וְגַבְרֵיהוֹן יְהוֹן קְטִילֵי מוֹתָא עוּלֵימֵיהוֹן מְמַעְנֵי חַרְבָּא בִּקְרָבָא׃
כב תִּשְׁתְּמַע צְוָחְתָא מִבָּתֵּיהוֹן אֲרֵי תַיְתֵי עֲלֵיהוֹן מַשְׁרְיָן בִּתְכֵיף אֲרֵי כְרוֹ פַּחַת לְמִקְטְלֵי וְקוּלְיָנְצִין לְפַרְסַת רַגְלָי׃
כג וְאַתְּ יְיָ יְדִיעַ וּגְלֵי קֳדָמָךְ יַת כָּל אִתְמְלוּכֵיהוֹן עֲלַי לְמִקְטְלֵי לָא תְכַפַּר עַל חוֹבֵיהוֹן וְחַטָּאֵיהוֹן מִן קֳדָמָךְ לָא יִתְמְחוֹן וִיהוֹן מִתְקַלִּין דְּמִן קֳדָמָךְ בְּעִדָּן פּוּרְעָנוּת רוּגְזָךְ

אתפרע

מהר"י קרא

על ירמיה מחשבות : (כא) והגירם. מגרה בהם בני אדם אוכלי חרב והוא לשון מגרה. ד"א והגירם לשון זריקה ושפיכה כמו מים המוגרים במורד : (כג) וחטאתם מלפניך אל תמחי. כלומר אל תמח מה שעושין לי : בעת אפך עשה בהם. מה שאתה עתיד לעשות להם לא בעת רצון כדי שתרחם עליהם. אלא כדי שלא תרחם עליהם :

רש"י

(כא) והגירם. (הורידם על ידי חרב) לשון עיני נגרה (איכה ג') כמים המוגרים (מיכה א') : על ידי חרב. ע"י גייסות : ואנשיהם. של האלמנו' יהיו הרוגי מלאך המות : (כב) כי כרו שוחה. שחשדוהו מאשת איש שנ' (משלי כ"ג) כי שוחה עמוקה זונה : (כג) אל תמחי. אל תהי מחויה ולפי שהיא לשון נקבה נתן בו יו"ד ואף היא יתירה כיו"ד של ותזני בם (יחזקאל ט"ז) :

מנחת שי

(כב) שיחה. שוחה קרי : טמנו לרגלי. בקמץ במדוייקים לא בשורק : (כג) והיו. ויהיו קרי :

רד"ק

ידי חרב : שכולות. מבניהם : ואלמנות. מאנשיהם שיהיו הרוגי מות כלומר שימותו בדבר והבחורים שדרכם לצאת במלחמת יהיו מוכי חרב במלחמת : (כב) תשמע זעקה. כי הזעקה תהיה כשיבא הרע פתאם : כי כרו שוחה. כתוב ביו"ד וקרי בוי"ו שוחה והשוחה והפחים הוא סם המות שחשבו להאכילו : (כג) ואתה. אל תמחי. כמו אל תמחה היו"ד במקום ה"א למ"ד הפעל כמו צור ילדך תשי : והיו מוכשלים. כתיב וקרי ויהיו והענין אחד : בעת אפך עשה בהם. על דרך ויחר אפי בהם

מצודת ציון

חרב (תהלים ס"ג) : שכולות. מי שמתו בניו קרוי שכול : (כב) גדוד. צבאות עם : ופחים. מלשון פח ורשת : טמנו. ענין הצפנה : (כג) תמחי. מלשון מחייה ומחיקה :

מצודת דוד

שפוך דמיהם ע"י חרב האויב : שכלות ואלמנות. שכולות מבניהן ואלמנות מבעליהן : ואנשיהם. אנשי האלמנות יהיו מתים ע"י חרב ולא במיתת עצמן : במלחמה. כי דרך הבחורים ללכת במלחמ' : (כב) זעקה. זעקת שבר : פתאום. בלא ידעו להזהר מהם : כרו שוחה. חפרו בור ללכדני בו ר"ל יעצו עלי רעות : ופחים. הטמינו רשתות ללכוד רגלי וכפל הדבר במ"ש : (כג) עצתם עלי למות. אשר המה מתיעצים עלי להמיתני : אל תמחי. אל תמחק חטאתם מלפניך כי יהיו כתובים לזכרון למען יקבלו גמול : ויהיו וגו'. אף בעת ילכו לפניך בדרך מלותיך יבוא להם מכשול למען לא יוכלו לעשות הצדקה : בעת אפך. בזמן שאתה כועס אז עשה בהם נקם למען יהיה הרבה מלהכיל :

פירוש ע"ט

וְתִהְיֶינָה נְשֵׁיהֶם שַׁכֻּלוֹת וְאַלְמָנוֹת אוּנ לָאזֶען זַיין זַייעֶרֶע ווייבֶּער פַר וָוארְפֶן פוּן קִינְדֶר אוּנ אַלְמָנוֹת פוּן מַאנֶן וְאַנְשֵׁיהֶם יִהְיוּ הֲרֻגֵי מָוֶת אוּנ דִי מַאנֶען פוּן דִי אַלְמָנוֹת זָאלֶן גֶהַרְגֶת וָוערֶן דוּרְךְ דֶעם מַלְאַךְ הַמָּוֶת בַּחוּרֵיהֶם מֻכֵּי חֶרֶב בַּמִּלְחָמָה זַייעֶרֶע יוּנְגֶן זָאלֶן זַיין דֶער שְׁלָאגֶען פוּן דֶער שְׁוֶוערְד אִין דֶער מִלְחָמָה׃ (כב) תִּשָּׁמַע זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם עֶס זָאל גִיהֶערְט וֶוערִין אַיין גִישְׁרַייא פוּן זַייעֶרֶע הַייזֶער כִּי תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם דֶען דוּ זָאלְסְט בְּרֶענְגֶען אוֹיף זֵיי אַיין חַיִל פְּלוּצְלוּנְג כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וָוארוּם זֵיי הָאבִּין גִיגְרָאבֶּן אַיין גְרוּבּ צוּ בַּצְווינְגֶען מִיךְ כְּלוֹמַר זֵיי הָאבֶּן גִיטְרַאכְט אוֹיף מִיר שְׁלֶעכְטֵי עֵצוֹת וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי אוּנ גֶעצִין הָאבֶּן זֵיי בַּהַאלְטֶן צוּ בַּצְווינְגִין מַיינֶע פִּיס׃ (כג) וְאַתָּה ה' יָדַעְתָּ וגו' אוּנ דוּא גָאט וַוייסְט דָאךְ וְואל דָאס אַלֶע זַייעֶרֶע עֵצוֹת זֶענֶען אוֹיף מִיר צוּ טֵייטִין מִיר דְרוּם אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֺנָם דוּ זָאלְסְט נִיט מְכַפֵּר זַיין אוֹיף זַייעֶרֶע זִינְד וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תֶּמְחִי אוּנ זַייעֶרֶע חֲטָאִים זָאלֶען נִיט זַיין אָפּ גִימֶעקְט פוּן פַר דִיר וְיִהְיוּ מֻכְשָׁלִים לְפָנֶיךָ אוּנ זֵייא זָאלֶן זַיין גְשְׁטְרוּכְלְט פַר דִיר בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם אִין דֶער צַייט פוּן דַיין צָארֶן טוּא אִין זֵייא אַיין מִשְׁפָּט׃

כה

עָשָׂה בָהֶם׃ יט א כֹּה אָמַר יְהוָה הָלֹךְ
וְקָנִיתָ בַקְבֻּק יוֹצֵר חָרֶשׂ וּמִזִּקְנֵי הָעָם
וּמִזִּקְנֵי הַכֹּהֲנִים׃ ב וְיָצָאתָ אֶל־גֵּיא בֶן־
הִנֹּם אֲשֶׁר פֶּתַח שַׁעַר הַחַרְסוּת וְקָרָאתָ
שָּׁם אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ׃
ג וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה מַלְכֵי
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה
עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָהּ
תִּצַּלְנָה אָזְנָיו׃ ד יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי

ההרסית קרי

תרגום

אִתְפְּרַע מִנְהוֹן׃ א כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ לִי אֱזֵיל וְתִזְבּוֹן
זְלוּעַ דַחֲסַף פֶּחָר וְתִדְבַּר
עִמָּךְ מִסָּבֵי עַמָּא וּמִסָּבֵי
כָּהֲנַיָא׃ ב וְתִפּוֹק לְחֵילַת
בַּר הִנּוֹם דִּקְדָם תְּרַע
קִלְקַלְתָּא וְתִתְנַבֵּי תַמָּן
יָת פִּתְגָמַיָּא דַאֲמַלֵּיל
עִמָּךְ׃ ג וְתֵימַר קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ מַלְכַיָּא
דְבֵית יְהוּדָה וְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
הָא אֲנָא מַיְתֵי בִישְׁתָּא
עַל אַתְרָא הָדֵין דְּכָל
דְיִשְׁמְעִינַהּ יִצְלָן
אוּדְנוֹהִי׃ ד חֲלַף דִשְׁבָקוּ
פולחני

רש"י

יט (א) בקבוק. גלוחית: יוצר חרש. כלומר של יוצר שהוא של הרס: ומזקני העם. הוליך עמך ומזקני העם מוסב על הלוך ומזקני העם עמך: (ב) שער החרסית. שער האשפות ששם זורקין הרסים הנשברים וכן ת"י תרע קלקלתא: (ג) תצלנה. (טינטני"ר בלע"ז) לשון מצלתים

מהר"י קרא

יט (א) וקנית בקבוק. כד של חרס וכשתלך לקנותו קח עמך מזקני העם ומזקני הכהנים: (ב) שער החרסית. ששם עושין כלי חרס: (ג) תצלנה אזניו. לשון המון הוא כמו בצלצלי

רד"ק

ואבלם: (א) כה אמר ה'. בקבוק יוצר חרש. מיוצר חרש תקנה הבקבוק כי יש בקבוק מעץ או מזכוכית או משאר מתכות וי"ת הפך המלות ותרגם זלוע דחסף פחר וחסרון המ"ם ימצא כמוהו אלחנן בן דודו בית להם כמו מבית לחם: ומזקני העם ומזקני הכהנים. פי' תוליך עמך הזקנים כדי להשמיעם הנבואה ולשבר לעיניהם הבקבוק להיות להם למופת כמו שאומר ושברת את הבקבוק לעיני האנשים ההולכים אתך וכן ת"י ותדבר עמך מסבי עמא והפרשה מבוארת זולתי מעט ממנה שצריכה באור: (ב) אשר פתח שער החרסית. משער החרסית יוצאים לגיא בן הנם ות"י די קדם תרע קלקלתא וקלקלתא הוא בדברי רז"ל אשפה ולדעתי הוא השער הנזכר בספ' עזרא ואת שער האשפו'. ורז"ל פירשו שהוא שער משערי העזרה שהוא שער מזרחי אמרו שבעה שמות נקרא לו שער סור ששם היו טמאים פורשי' הרא הוא דכתיב סורו טמא שער היסוד ששם היו מיסדים ההלכה שער החרסית שהוא מכוון כנגד זריחת החמה היך מה דתימא האומר לחרם ולא יזרח שער האיתון שהוא משמש כניסה ויציאה ושער התוך שהוא ממוצע בין שני שערים שער חדש ששם חדשו סופרים את ההלכה שער העליון שהוא למעלה מעזרת ישראל: החרסות. בוי"ו כתיב וקרי ביו"ד החרסית ואחד הוא: אשר אדבר אליך. הדברים שאני מדבר עתה אליך והם מן ואמרת עד והסך נסכים לאלהים אחרים: (ג) תצלנה אזניו. ענין תנועת הרעשה והוא מבנין נפעל ונאמר זה הלשון באזנים ובשפתים כמו לקול צללו שפתי:

מנחת שי

יט (א) הלך וקנית. בספרים מוגהים חסר וא"ו וכן ראוי ע"פ המסורת דסוף פרשת ויגש: בקבק. בית רפה: (ב) החרסית. החרסית קרי:

מצודת דוד

יט (א) בקבוק. צלוחית מן יוצר הרס: ומזקני וגו'. מוסב על הלוך ור"ל הלוך אתה וגם מזקני העם וגו' ילכו עמך: (ב) אשר פתח. אצל מול פתח: שער החרסית. הוא שער האשפות הנזכר (בנחמיה ג') ששם זורקים הרסים הנשברים: אשר אדבר אליך. הוא האמור במקרא שלאחריו: (ג) כל שומעה. כל השומע הרעה הסיא ירעשו אזניו מתנועת הרעד: (ד) יען.

מצודת ציון

יט (א) בקבוק. כן שם הכלי שפיו צר על כי בעת יספך ממנו נשמע כעין קול בקבק וכן ובקבק דבש (מ"א י"ד): יוצר חרש. אומן חרס: (ב) גיא בן הנם. כן שם המקו': (ג) תצלנה.

פירוש ע"ט

יט (א) כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גָאט גְזָאגְט צוּ מִיר יִרְמְיָה
הָלוֹךְ וְקָנִיתָ בַקְבֻּק יוֹצֵר חָרֶשׂ דוּ זָאלְסְט גֵיין אוּנ זָאלְסְט קוֹפִין אַיין עֶרְדֶענִים קְרִיג פוּן דֶעם טֶעפֶּער וּמִזִּקְנֵי הָעָם וּמִזִּקְנֵי הַכֹּהֲנִים אוּנ זָאלְסְט פִירֶען מִיט דִיר פוּן דִי עֶלְצְטֶע פוּן דֶעם פָאלְק אוּנ פוּן דִי עֶלְצְטֶע פוּן דִיא כֹּהֲנִים: (ב) וְיָצָאתָ אֶל גֵיא בֶן הִנֹּם וגו' אוּנ זָאלְסְט אַרוֹיס גֵיין צוּם טָאל בֶּן הִנוֹם וָואס עֶר אִיז אַקֶעגִין דֶר טִיר פוּן דֶעם טוֹעֶר חַרְסִית וְקָרָאתָ שָּׁם אֶת הַדְּבָרִים אוּנ דוּ זָאלְסְט רוּפֶן דָארְטֶן דִי רֵייד וָוס אִיךְ וֶועל רֵיידִין צוּא דִיר: (ג) וְאָמַרְתָּ שִׁמְעוּ דְבַר ה' וגו' אוּנ דוּ זָאלְסְט זָאגֶן הֶערְט צוּא גָאטֶס רֵייד אִיר מְלָכִים פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ אִיר זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָאט גֶעזָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל הַמָּקוֹם הַזֶּה נוּן אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגֶן אַיין בֵּייז אוּף דֶעם דָאזִיגֶען אוֹרְט אֲשֶׁר כָּל שֹׁמְעָהּ תִּצַּלְנָה אָזְנָיו וָואס אִיטְלִיכֶער וָואס וֶועט הֶערִין דָאס בֵּייז וֶועלִין אִיהְם קְלִינְגִין זַיינֶע אוֹעֶרִין פַר חִידוּשׁ: (ד) יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי

משלי חכמים

(ד) יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבֻנִי וַיְנַכְּרוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה וגו'. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל בַּיי אַנְבִיר אִיז אַמָאהְל קְרַאנְק גִיוָוארִין אַקִינְד. מֶען

וְנִכְּרוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְקַטְּרוּ־בוֹ
לֵאלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּם הֵמָּה
וַאֲבוֹתֵיהֶם וּמַלְכֵי יְהוּדָה וּמָלְאוּ אֶת־
הַמָּקוֹם הַזֶּה דַּם נְקִיִּם׃ ה וּבָנוּ אֶת־
בָּמוֹת הַבַּעַל לִשְׂרֹף אֶת־בְּנֵיהֶם בָּאֵשׁ
עֹלוֹת לַבָּעַל אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי וְלֹא
דִבַּרְתִּי וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי׃ ו לָכֵן הִנֵּה־
יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְלֹא־יִקָּרֵא
לַמָּקוֹם הַזֶּה עוֹד הַתֹּפֶת וְגֵיא בֶן־הִנֹּם
כִּי אִם־גֵּיא הַהֲרֵגָה׃ ז וּבַקֹּתִי אֶת־עֲצַת

תרגום

פִּלְחֵי וְסָאִיבוּ יַת
אַתְרָא הָדֵין וְאַסִיקוּ בֵיהּ
בּוּסְמִין לְטַעֲוַת פַּלְחֵי
כּוֹכְבַיָא דְלָא יַדְעוּנוּן
אִינוּן וַאֲבָהַתְהוֹן וּמַלְכַיָא
דְבֵית יְהוּדָה וּמְלוֹ יַת
אַתְרָא הָדֵין דַם זַכָּאִין :
ה וּבְנוֹ יַת בָּמַת בַּעֲלָא
לְאוֹקָדָא יַת בְּנֵיהוֹן
בְּנוּרָא עֲלָוָן לְבַעֲלָא
דְלָא פִקְדִית בְּאוֹרַיְתִי
וּדְלָא שְׁלָחִית בְּיַד
עַבְדֵי נְבִיַיָא וְלָא רַעֲוָא
קֳדָמַי : ו בְּכֵן הָא יוֹמַיָא
אָתָן אֲמַר יְיָ לָא יִתְקְרֵי
לְאַתְרָא הָדֵין עוֹד תּוֹפֶת
וְחֵילַת בַּר הִנּוֹם אֱלָהֵין
חֵילַת קְטִילַיָא :
ז וַאֲקַלְקֵיל יַת מְלַךְ אֱנָשׁ

ת"א לא צויתי. תענית ד עקידה מ"ג פ"ד:

מהר"י קרא

שמע ועל שם שמוציא קול נקרא צלצל וכן מצילות הסוס הוא צלצל שתולין לו לסוס בין עיניו ומוציא קול ועושין לנוי. ופתרין תצלנה. תתמנה: (ה) ובנו את במות הבעל לשרוף את בניהם באש. אשר לא צויתי. דבר זה אפילו לעבודתי שיקריב אדם את בנו לפני:

רש"י

(ד"ה א' ט"ו) בצללי שמע (תהלים ק"ג): (ד) וינכרו. עשאוהו נכרי לפני: (ז) ובקותי. ורוקנתי ל' בוקה ומבוקה (ז) ובקותי. והריקותי לשון ריקם ודומה

רד"ק

(ד) וינכרו. כמ"ש אלהי נכר הארץ כי לא יסבול המקום ההוא עכו"ם: (ה) אשר לא צויתי. פירשתיו בפרשה גזי נזרך וי"ת דלא פקדית באוריתא ודלא שלחית ביד עבדי נבייא ולא רעוא קדמי: (ז) ובקותי. ענין ריקות כמו בוקק הארץ וי"ת ואקלקיל:

מצודת ציון

ענין תנועת הרעש וכן לקול צללו שפתי (חבקוק ג'): (ד) וינכרו. מל' נכר וזרות: (ז) ובקותי. ענין ריקות כמו הבוק תבוק הארץ (ישעיה כ"ד) והוא ל' נופל על לשון בקבוק:

מצודת דוד

בעבור אשר עזבו אותי: וינכרו. עשה את המקום הזה נכרי וזרה ממני ר"ל לא הקריבו שם לפני כאלו לא היתה שלי: ויקטרו בו. אבל קטרו בו לאלהים אחרים: המה וגו'. מוסב על ויקטרו בו לומר בגם המה קטרו גם אבותיהם וגו': דם נקים. דמי הילדים שהקריבו לפני העכו"ם: (ה) עולות לבעל. להיות עולות לבעל: אשר לא צויתי. אף לפני לא צויתי להקריב בנים ובנות: ולא דברתי. אף דבור בעלמא מבלי צווי ואזהרה: ולא עלתה וגו'. לשאול דבר כזאת: (ו) ולא יקרא. אז לא יקרא: התופת. בית הבמות נקראו תופת לפי שהיו מקישים שם בתופים לבל ישמע האב בנהימת הבן כשהוא נשרף ויכמרו רחמיו: בן הנם. הגיא שעמד בו בית הבמות קראו בן הנם ע"ש נהימת הבן הנשרף: גיא ההרגה. כי יפלו שם הרוגי' רבים: (ז) ובקותי. אריקן עצתם ר"ל לא ימלאו

משלי חכמים

האט גערופין דאקטוירים. די דאקטוירים האבין דערקלערט אז די קראנקיים איז אפאראלעפערטע קרענק. ווייל דער קינד האט די קרענק איינגעוואורצילט אין זיך ביסלאכווייז. דריבער איז די קרענק אריין געקומען אין אלע גלידער און עס איז שווער ארויס צו נעמען די קרענק פון אים ער זאל צוריק געזונד ווערין ווי ער איז געווען פריער. נאר ווייל די קרענק איז צו אים געקומען ווייל זיין פאטער איז רייך. און ער האט געטאהן אלע תאוות וואס זיין הארץ האט געגלוסט. דריבער קען נאך זיין איין רפואה פאר אים. ער זאל אוועק פון זיין פאטער. און דער פאטער זאל אים קיין געלט געבין. נאר ער זאל לעבין אין הונגער און זאל מוזין שווער ארבעטין אויף זיין שטיקל ברוט ער זאל מוזין אלע

פירוש ע"ט

נוייל זיי האבין מיך פאר לאזט כלומר מיין דינסט וינכרו את המקום און זיי האבן פר פרעמד דם דאזיגי ארט כלומר זייא האבן דארטען ניט מקריב גווען קיין קרבנות פר מיר איז גלייך ווי דם איז ניט מיין לאנד ויקטרו בו לאלהים אחרים און האבען גידעמפט דרינן צו פרעמדע אפ געטער וום זיי האבן זיי ניט גיקענט המה ואבותיהם ומלכי יהודה זייא און זייערע עלטערין און די מלכים פון שבט יהודה האבן דם גיטאן ומלאו את המקום הזה דם נקיים און זיי האבן דער פילט דם דאזיגע ארט מיט אום שולדיג בלוט :

(ה) ובנו את במות הבעל און זייא האבען גיבויעט דיא במות און מזבחות פון דעם אפ גאט בעל לשרוף את בניהם באש צו פר ברענין אויף זיי זייערע קינדער אין פייער פאר עולות צו דעם אפ גאט בעל אשר לא צויתי וגו' וום איך האב עס ניט גיבאטען און האב ניט גרעדט און עס איז ניט אויף גיגאנגען אויף מיין הארץ איך זאל דם הייסן טוען : (ו) לכן הנה ימים באים נאם ה' דרום וועלען קומען טעג זאגט גאט ולא יקרא למקום הזה עוד התופת און עס וועט ניט ווערין גירופען נאך צוא דעם דאזיגען ארט דער נאמען תופת און דער טאל בן הנום כי אם גיא ההרגה נייערט דער טאל פון הרוגים ווארום פיל הרוגים וועלן דארטן פאלען : (ז) ובקותי

יְהוּדָה וִירוּשָׁלַ͏ִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְהִפַּלְתִּים
בַּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְנָתַתִּי אֶת־נִבְלָתָם לְמַאֲכָל
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבֶהֱמַת הָאָרֶץ׃
ח וְשַׂמְתִּי אֶת־הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה
וְלִשְׁרֵקָה כֹּל עֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק
עַל־כָּל־מַכֻּתָהּ׃ ט וְהַאֲכַלְתִּים אֶת־
בְּשַׂר בְּנֵיהֶם וְאֵת בְּשַׂר בְּנֹתֵיהֶם
וְאִישׁ בְּשַׂר־רֵעֵהוּ יֹאכֵלוּ בְּמָצוֹר
וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם
וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם׃ י וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק
לְעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הַהֹלְכִים אוֹתָךְ׃

תרגום

יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲרְמִינוּן
בְּחַרְבָּא קֳדָם בַּעֲלֵי
דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד דְּבָעַן
לְמִקְטַלְהוֹן וְאֶתֵּן יָת
נְבֵלְתְּהוֹן מְשַׁגְרָא לְמֵיכַל
לְעוֹפָא דִשְׁמַיָא וְלִבְעִירָא
דְאַרְעָא׃ ח וַאֲשַׁוֵי יָת
קַרְתָּא הָדָא לְצָדוּ
וּלְאִשְׁתְּמָמוּ כֹּל דְיֶעְבַּר
עֲלַהּ יִכְלֵי וְיָנִיד עַל כָּל
מַחֲתָהָא׃ ט וְאוֹכְלִינוּן
יָת בְּשַׂר בְּנֵיהוֹן וְיָת
בְּשַׂר בְּנָתְהוֹן וּגְבַר נִכְסֵי
קְרִיבֵיהּ יִבְזוּן בִּצְיָרָא
וּבְעָקְתָא דִיעִיקוּן לְהוֹן
בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וּדְבָעַן
לְמִקְטַלְהוֹן׃ י וְתִתְבַּר
זְלוּעַ לְעֵינֵי גֻבְרַיָא
דאזלין

רד"ק

(ח) מכותה. חסר יו"ד הרבים מהמכתב :

רש"י

(נחום ב') ועל שם בקבוק שהוא מדבר בו לקח לשונו כן :
(ט) ובמצוק. לשון צרה כמו צוקה :

מהר"י קרא

לו גפן בוקק ישראל. וזה לשון תפש אחר הבקבק שציוהו לקנות. וכן כשאמר לו וקנית לך אזור פשתים ואחר כך אמר כאשר ידבק האזור וכן על היוצר חרס אמר הנה אנכי יוצר עליכם רעה וכן בכל מקום הלשון נופל על הלשון : ובקותי את עצת יהודה וירושלים . העצות והמחשבות הם

מצודת דוד

עלה להכלל : למאכל וגו'. כי לא יקברו : (ח) לשמה . לתמהון ולסיות שורקין עליה : (ט) במצור . בסבת המלור יהיו מסרים ולהלל להם :

מצודת ציון

(ח) לשמה. לתמהון : ולשרקה . ענין השמעת קול בקיבוץ השפתים דרכו לעשות כשרואים דבר חשוב שנחרב : ישום . יתמה : (ט) במצור . ענין הקפת גייסות סביבות העיר לכנס ובמצוק. יציקו . מלשון לוקה ולכם : (י) אותך . עמך :

פירוש ע"ט

אֶת עֲצַת יְהוּדָה וגו' אוּנ אִיךְ וֶועל אוּם לֵיידִיגֶן דִי עֵצָה פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ פוּן דִי זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם אִין דֶעם דָאזִיגֶן אוֹרְט וְהִפַּלְתִּים בַּחֶרֶב לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי מַאכִין פאלֶן דוּרְךְ דֶר שְׁוֶוערְד פאר זֵייעֶרֶע פֵיינְד וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם אוּנ אִין דֶר הַאנְד פוּן דִי וָוָאס בֶּגֶערֶן זֵייעֶר לַייבּ צוּ טֵייטְן זֵיי וְנָתַתִּי אֶת נִבְלָתָם לְמַאֲכָל אוּנ אִיךְ וֶועל גֶעבֶּן זֵייעֶרֶע טוֹטֶע גוּפִים צוּ עֶסִין צוּ דִי פֵייגִיל וָואס פְלִיעֶן אוּנְטֶערִין הִימִיל אוּנ צוּא דִי חַיוֹת פוּן דֶער עֶרְד : (ח) וְשַׂמְתִּי אֶת הָעִיר הַזֹּאת לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה אוּנ אִיךְ גָאט וֶועל טָאן דִי דָאזִיגֶע שְׁטָאט צוּ פַר וִוינְדֶערוּנְג אוּנ צוּא שְׁמוּצֶערִין כֹּל עוֹבֵר עָלֶיהָ יִשֹּׁם וגו' אִיטְלִיכֶר וָוָאס וֶועט אִיבֶּר פָארֶן אִיבֶּער אִיר וֶועט עֶר זִיךְ פאר וִוינְדֶערֶן אוּנ וֶועט שְׁמוּצֶערִין אוֹף אַלֶע אִירֶע מַכּוֹת : (ט) וְהַאֲכַלְתִּים אֶת בְּשַׂר בְּנֵיהֶם אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי מַאכֶן עֶסֶן דֶם פְלֵייש פוּן זֵייעֶרִי זִין אוּנ דָאס פְלֵייש פוּן זֵייעֶרִי טֶעכְטֶער וְאִישׁ בְּשַׂר רֵעֵהוּ יֹאכֵלוּ אוּנ אַיין מַאן וֶועט עֶסֶען דָאס פְלֵייש פוּן זַיין חַבֵר בְּמָצוֹר וּבְמָצוֹק אֲשֶׁר יָצִיקוּ לָהֶם אֹיְבֵיהֶם אִין דֶעם בֶּלֶעגְרוּנְג אוּנ אִין דֶעם עֶנְגְשַׁאפְט וָואס זֵייעֶרֶע פֵיינְד וֶועלִין זֵיי עֶנְגֶן וּמְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם אוּנ דִי וָוָאס בֶּגֶערֶען זֵייעֶר לַייבּ צוּא טֵייטְן : (י) וְשָׁבַרְתָּ הַבַּקְבֻּק וגו' אוּנ זָאלְסְט צוּא בְּרֶעכֶן דֶעם קְרוּג פַר דִי אוֹגֶן פוּן דִי מֶענְטְשֶׁן וָואס

משלי חכמים

תַּאֲוַת פוּן זִיךְ אוֹיס וָוארְצְלֶן. קֶען זַיין עֶר זָאל צוּרִיק גֶעזוּנְד וֶוערִין דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶועְן בַּיי דִי יוּדִין וַוייל זֵיי זֶענֶען גִיוֶוען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואס עֶס אִיז גִיוֶוען אַלֶע פֶערְגֶעניגוּנְם. יֶעדֶער יוּד הָאט גֶעהַאט זַיינֶע פֶעלְדֶער אוּנ ווַיינְגֶערְטְנֶער. עֶס הָאט זֵיי אַיין זַאךְ נִיט גִיפֶעלְט. הָאבִּין זֵיי אָנְגֶעהוֹיבִּין זִינְדִיגֶען. אוּנ הָאבִּין אָנְגֶעהוֹיבִּין אַיין וָוארְצְלֶען אִין זִיךְ דִי זִינְד בִּיסְלַאכְוַוייז. פְּרִיעֶר אִיז גִיוֶוען אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי. זֵיי הָאבֶּן פַארְלָאזִין גָאט אוּנ הָאבִּין נִיט גֶעדִינְט צוּ אִים. נָאכְדֶעם וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים. הָאבִּין זֵייא גֶעדִינְט עֲבוֹדָה זָרָה. נָאכְדֶעם הָאבֶּן זֵיי פַארְבְּרֶענְט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער צוּ דִי עֲבוֹדָה זָרָה. הָאט הקב"ה גִיזָאגְט צוּם נָבִיא יִרְמְיָה וַוייל בַּיי דִי יוּדִין זֶענֶען דִי עֲבֵירוֹת אַיינְגֶעוָוארְצִילְט דְרִיבֶּער קֶענֶען זֵיי נִיט בְּלֵייבִּין וָואהְנֶען אִין דֶעם לַאנְד נָאר זֵיי מוּזִין פוּן דִיא לַאנְד פַארְטְרִיבֶּען וֶוערִין אוּנ מוּזִין גִישְׁטְרָאפְט וֶוערִין ווִיא עֶס שְׁטֵייט אִין דִיא פְּסוּקִים :

יא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת כָּכָה אֶשְׁבֹּר אֶת־הָעָם הַזֶּה
וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר יִשְׁבֹּר אֶת־
כְּלִי הַיּוֹצֵר אֲשֶׁר לֹא־יוּכַל לְהֵרָפֵה עוֹד
וּבְתֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם לִקְבּוֹר׃
יב כֵּן־אֶעֱשֶׂה לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה
וּלְיוֹשְׁבָיו וְלָתֵת אֶת־הָעִיר הַזֹּאת
כְּתֹפֶת׃ יג וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלַםִ וּבָתֵּי מַלְכֵי
יְהוּדָה כִּמְקוֹם הַתֹּפֶת הַטְּמֵאִים לְכֹל
הַבָּתִּים אֲשֶׁר קִטְּרוּ עַל־גַּגֹּתֵיהֶם לְכֹל
צְבָא הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נְסָכִים לֵאלֹהִים

ה׳ במקום א׳

תרגום

דאזלין עמך: יא ותימר להון כדנן אמר יי צבאות כדין אתבר ית עמא הדין וית קרתא הדא כמא דמתבר ית מנא דפחרא דלא אפשר לאתסאה ליה עוד ובתופת יקברון מבלי אתר למקבר: יב כן אעביד לאתרא הדין אמר יי ולותבוהי ולמתן ית קרתא הדא כתופת: יג ויהון בתי ירושלם ובתי מלכיא דבית יהודה כאתר תופת דמסאב לכל בתיא דאסיקו בוסמין על אגריהון לכל חילי שמיא ונסיכו נסכין למעות פלחי כוכביא:

רש"י

(יא) (אשר לא יוכל להרפה. אהעס קאי אבל העיר העשה לתופת ואטהר לעתיד): (יב) העיר הזאת כתופת. כולה מליאה הרוגים כמו התופת שהורגין את הילדים למולך:

מהר"י קרא

שאמרו למעלה לכו ונחשבה על ירמיה מחשבות של מות: (יא) ובתופת יקברו מאין מקום לקבור. שמעתי שיש בתופת מקום חלל צר מלמעלה ומלמטה רחב לא מוצק תחתיה וכל כך רחב התחתית שאפילו יהיו נקברים שם כל רשעי דור ודור משנברא העולם עד עכשיו לכולם היה להם מקום לקבר שם שכל כך הוא עמוק וזהו ובתופת יקברו מאין מקום לקבור שמתוך שתהיה כל העיר וגם סביבות העיר מלאים קברים ולא ימצאו מקום לקבור יקברו בתופת: (יב) ולתת את העיר הזאת כתופת. שאף תמלא העיר קברים:

מנחת שי

(יג) כמקום התפת. בכ"ף וכן נמסר עליו לית ר"ל לית כוותיה בקריאה בכ"ף והילו בבי"ת טובא הוו: לכל הבתים. י"ם ל כל"ל ב ה והרוב כחולם:

רד"ק

(יא) כאשר ישבור. פי' כאשר ישבור איש וכן אם יחרש בבקרים החורש: להרפה. בה"א כמו באל"ף ובא בדרך השאלת כמו וירפא את מזבח ה' ההרוס: ובתפת יקברו. אע"פ שהוא מקום עכו"ם שלהם: (יג) כמקום התופת. אשר טמאו יאשיהו: הטמאים. טעמו אל בתי ירושלים ובתי מלכי יהודה: לכל הבתים. פי' בעבור כל הבתים או על כל הבתים כלו' מה שאני אומר שיהיו בתי ירושלם ובתי מלכי יהודה כמקו' התפת על הבתים אשר קטרו

מצודת ציון

(יא) ככה. כן: היוצר. אומן חרס: להרפה. היא מגבין לסופה ועם כי הוא בה"א ור"ל להתקנו ואמר בלבון שאלה וכן הם מבלי תקנה: ובתופת. ההרוגים יקברו בתופת הרבה מאד עד שלא ימלא שם מקום לקבור עוד: (יב) כן אעשה. כמו שאמרתי כן אעשה וגו': כהופת. ר"ל מלאה הרוגים כתופת בהיא מלאה מהרוגי הילדים המומתים לעכו"ם: (יג) והיו וגו'. ר"ל הם יהיו מקום קברות ההרוגים כמקום התופת: הטמאים. מוסב על הבתים לומר הבתים הטמאים יהיו כתופת והוא ומפרש מי הם

מצודת דוד

ממאכל ויאכלו בשר עניהם וגו': (יא) ככה אשבר. כמו שנשבר הבקבוק כן אשבר וגו': כאשר ישבור וגו'. ר"ל כשבירת כלי יוצר אשר ישבור מי שאין למלוה תקנה לעשותו שלם כן ישבר העם והעיר

פירוש ע"ט

וועלען גיין מיט דיר: (יא) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אונ זאלסט זאגן צו זיי אזו האט גזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות כָּכָה אֶשְׁבּוֹר וגו׳ אזו וועל איך צו ברעכין דאס דאזיגע פאלק אונ די דאזיגע שטאט כַּאֲשֶׁר יִשְׁבּוֹר אֶת כְּלִי הַיּוֹצֵר אזוי וויא עס ווערט צו בך "זרי ערדענע כלי פון דעם טעפער וואס עס קאן ניט געהיילט ווערין אונ נאך פאר ריכט ווערן וּבְתוֹפֶת יִקְבְּרוּ מֵאֵין מָקוֹם לִקְבּוֹר אונ אין דעם אורט פון אפ גאט תופת וועלן זייא בגראבן ווערן ווייל עס וועט ניט זיין קיין אנדער אורט צוא בגראבן זייא: (יב) כֵּן אֶעֱשֶׂה לַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם ה׳ וּלְיוֹשְׁבָיו אזוי וועל איך טאן צו דעם דאזיגן אורט זאגט גאט אונ צו זיינע זיצער וְלָתֵת אֶת הָעִיר הַזֹּאת כְּתוֹפֶת אונ וועל געבן דיא דאזיגע שטאט ירושלים זיא זאל זיין גאר פול מיט הרוגים אזו ווי דם אורט פון דער אפ גאט תופת: (יג) וְהָיוּ בָּתֵּי יְרוּשָׁלַיִם וגו׳ אונ די הייזער פון ירושלים אונ די הייזער פון די מלכים פון שבט יהודה וועלן זיין גלייך ווי די אום ריינע ערטער פון דר אפ גאט תופת (אונ דם נביאות ווערט גזאגט) לְכֹל הַבָּתִּים וגו׳ אוף די אלע הייזער וואס מען האט גידעמפט אויף זייערע דעכער צוא אלע חיילות פון דעם הימעל וְהַסֵּךְ נְסָכִים אונ מען האט גיגאסן אוף זיי גיסונג צו

הײדענישע

אַחֵרִֽים׃ יד וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת אֲשֶׁר
שְׁלָחוֹ יְהוָה שָׁם לְהִנָּבֵא וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר
בֵּית־יְהוָה וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם׃ טו כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
מֵבִי* אֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ
אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עָלֶיהָ כִּי
הִקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם לְבִלְתִּי שְׁמוֹעַ אֶת־
דְּבָרָי׃ כ א וַיִּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בֶּן־אִמֵּר
הַכֹּהֵן וְהוּא־פָקִיד נָגִיד בְּבֵית יְהוָה
אֶת־יִרְמְיָהוּ נִבָּא אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃
ב וַיַּכֶּה פַּשְׁחוּר אֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיִּתֵּן
אֹתוֹ עַל־הַמַּהְפֶּכֶת אֲשֶׁר בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן
הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה׃ ג וַיְהִי

* מביא קרי נ"א אל

תרגום

יד וַאֲתָא יִרְמְיָה מִתּוֹפֶת דִשְׁלָחֵיהּ יְיָ תַּמָּן לְאִתְנַבָּאָה וְקָם בְּדָרַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וַאֲמַר לְכָל עַמָּא: טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל קַרְתָּא הָדָא וְעַל כָּל קִרְוָהָא יָת כָּל בִּישְׁתָא דְגְזָרֵית עֲלָהּ אֲרֵי אַקְשִׁיאוּ יָת קְדָלְהוֹן בְּדִיל דְלָא לְקַבָּלָא יָת פִּתְגָמָי: א וּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בַּר אִמֵּר כַּהֲנָא וְהוּא מְמַנָּא סְגַן כַּהֲנַיָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ דְיִרְמְיָה מִתְנַבֵּי יָת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין: ב וְאַלְקֵי פַשְׁחוּר יַת יִרְמְיָה נְבִיָא וִיהַב יָתֵיהּ לְכִיפְתָא דִבְתְרַע שִׁבְטָא בִנְיָמִין עִלָּאָה דִי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: ג וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי ואפיק

מנחת שי

(טו) מבי. מביא קרי:

רש"י

כ (ב) המהפכת. שם מקום בית אסורים וי"ת לכיפתא

מהר"י קרא

כ (ב) המהפכת. בית הסהר:

רד"ק

על גגותיהם אני אומר: (טו) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל. אדון צבאות מעלה ומטה ואצביא עליכם צבא מטה: אלהי ישראל. אף על פי שהם חוטאים לפני ועבדו אלהים אחרים אלהיהם אני כי כלם לא פשעו בי ומקצת הפושעים יחזרו בהם: הנני מבי. חסר אל"ף למ"ד הפעל מהמכתב: ועל כל עריה. ערי יהודה כי כלם היו נסמכות אל ירושלם כי היא האם: (א) פקיד. נגיד הפקיד הגדול שהוא נגיד על כלם ות"י ממנא סגן כהניא: (ב) על המהפכת. יש מפרשים שהוא בית הסוהר וא"א ז"ל פירש כלי שהוא עשוי שני עצים ועושין בנתים בית צואר ומכניסין שם צוארי האסורין וי"ת לכיפתא: בשער בנימן

מצודת דוד

מהכתים ואמר לכל הכתים אשר קטרו וגו': (יד) להנבא. הנבואה האמורה למעלה: (טו) ועל כל עריה. הערים הסמוכי' לה: כי הקשו. לבל יוכלו להפך אלי פניהם והוא ענין מגלה: כ (א) פקיד נגיד. ממונה ושר היה בבית ה': את ירמיהו. מוסב על וישמע: (ב) המהפכת. הוא שם של בית הסוהר: בשער

מצודת ציון

ויכפא את מזכח ה' (מ"א י"ח): (טו) הקשו. מלשון קשה: ערפם. הוא אחורי הפנים והלואר:

פירוש ע"ט

הַיְדֶענִישֶׁעאָפּ גֶעטֶר: (יד) וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ מֵהַתֹּפֶת אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' אוּנ יִרְמְיָהוּ אִיז גִיקוּמֶן פוּן דֶעם אוֹרְט פוּן דֶר אָפּ גָאט הוּפֶת וְוִי גָאט הָט אִים גִישִׁיקְט אַהִין צוּא זָאגִין נְבִיאוֹת וַיַּעֲמֹד בַּחֲצַר בֵּית ה' אוּנ הָאט זִיךְ גִישְׁטֶעלְט אִין דֶעם הוֹיף פוּן גָאטְס הוֹיז (דָס אִיז דֶר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) וַיֹּאמֶר אֶל כָּל הָעָם אוּנ הָט גִיזָאגְט צוּא גָאר דֶעם פָאלְק: (טו) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָט גִיזָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל הָעִיר הַזֹּאת וגו' נוּן אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגִין אוֹיף דֶר דָאזִיגֶר שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם אוּנ אוֹיף אַלִי אִירֶע שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען אַרוּם אִיר וֶועל אִיךְ בְּרֶענְגִין אֵת כָּל הָרָעָה גָאר דָס בֵּייז וָוס אִיךְ הָאבּ גִירֶעט אוֹיף אִיר כִּי הִקְשׁוּ אֶת עָרְפָּם וַוייל זֵייא הָאבֶּען הַארְט גִימַאכְט זֵייעֶר אַקִין זֵייא זָאלִין נִיט צוּ הֶערִין מַיינֶע רֵייד:

כ (א) וַיִּשְׁמַע פַּשְׁחוּר בֶּן אִמֵּר הַכֹּהֵן אוּנ פַּשְׁחוּר דֶער זוּן פוּן אִמֵּר הַכֹּהֵן הָאט גִיהֶערְט וְהוּא פָקִיד נָגִיד בְּבֵית ה' אוּנ עֶר אִיז גִיוֶוען אֵיין מְמוּנֶה אוּנ אֵיין הַאר אִין גָאטְס הוֹיז הָאט עֶר גִיהֶערְט אֶת יִרְמְיָהוּ נִבָּא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דֶעם יִרְמְיָהוּ נְבִיאוֹת זָאגִין דִי דָאזִיגֶע רֵייד: (ב) וַיַּכֶּה פַּשְׁחוּר אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָאט פַּשְׁחוּר גִישְׁלָאגֶען דֶעם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל הַמַּהְפֶּכֶת אוּנ הָאט אִים גֶעגֶעבֶּן אִין דֶעם תְּפִיסָה הוֹיז וָואס אִיז גִיוֶוען אִין דֶעם אֵייבֶּערְשְׁטֶן טוֹיעֶר פוּן חֵלֶק בִּנְיָמִין אֲשֶׁר בְּבֵית ה' וָואס אִיז גִיוֶוען אִין גָאטְס הוֹיז: (ג) וַיְהִי מִמָּחֳרָת אוּנ עֶס אִיז גִיוֶוען אִין דֶעם אַנְדֶערִין טָאג

ויוצא

מִמָּחֳרָת וַיֹּצֵא פַשְׁחוּר אֶת־יִרְמְיָהוּ מִן־
הַמַּהְפָּכֶת וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִרְמְיָהוּ לֹא
פַשְׁחוּר קָרָא יְהוָה שְׁמֶךָ כִּי אִם־מָגוֹר
מִסָּבִיב׃ ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
נֹתֶנְךָ לְמָגוֹר לְךָ וּלְכָל־אֹהֲבֶיךָ וְנָפְלוּ
בְּחֶרֶב אֹיְבֵיהֶם וְעֵינֶיךָ רֹאוֹת וְאֶת־כָּל־
יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִגְלָם
בָּבֶלָה וְהִכָּם בֶּחָרֶב׃ ה וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־
חֹסֶן הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־כָּל־יְגִיעָהּ וְאֶת־

תרגום

וְאַפֵּיק פַּשְׁחוּר יָת יִרְמְיָה מִן כִּיפְּתָא וַאֲמַר לֵיהּ יִרְמְיָה לָא פַּשְׁחוּר רַבִּי יְיָ שְׁמָךְ אֱלָהֵין יִתְכַּנְשׁוּן עֲלָךְ דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא מִסְחוֹר סְחוֹר׃ ד אֲרֵי כִדְנָן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מְסַר לָךְ לְתָבַר לָךְ וּלְכָל רַחֲמָךְ וְיִתְקַטְלוּן בְּחֶרֶב בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וְעֵינָךְ חָזְיָן וְיָת כָּל דְּבֵית יְהוּדָה אֶמְסַר בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל וְאַגְלֵינוּן לְבָבֶל וְיִמְחֵינוּן בְּחַרְבָּא׃ ה וְאֶתֵּן יָת כָּל עוֹתַר אַרְעָא הָדָא וְיָת כָּל עֲמָלַהּ וְיָת כָּל

ליאותה

מהר"י קרא

(ג) לא פשחור קרא ה' שמך. אמר ירמיה לפשחור כמדומה אתה ששמך [פשחור] משמע לטובה פירוש פש ובן חורין. לא כי אלא לרעה משמע פשחור (פחור) [סחור] לשון ויפשחיני וזהו מגור מסביב: (ה) כל חוסן. כל תוקף הוא מלך צדקיה

רש"י

(ארוולו"ר בלע"ז): (ג) מגור. ירא"ה: לא פשחור קרא ה' שמך וגו'. לא נקרא שמך פשחור אלא בשביל דבר זה כלומר פשה סחור כמו אילן שנפשח וכן ויפשחני (איכה ג') וכן אמר לו לא פשחור קרא שמך שלשון פשחור משמע אדם גדול וכן חורין פש חור אלא לכך נקרא שמך פשחור פשה סחור. דבר אחר פשה סחור רבים סביבותיך להרוג וללשון זה מגור הוא לשון אסיפה כמו מגורי אל חרב (יחזקאל כ"א): (ה) חוסן. ממון:

רד"ק

העליון. השער הזה היה בחלק בנימן כי בית המקדש היה מקצתו בחלק יהודה ומקצתו בחלק בנימן: (ג) לא פשחור קרא ה' שמך. אמר קרא ה' שמך לפי שהוא היה מחזיק עצמו כנביא ואומר כי ה' קרא לו כי שלום יהיה להם לפיכך אמר לו ירמיהו אשר נבאת להם בשקר ואמר לו ירמיהו אתה אומר כי קרא ה' שמך ודבר עמך לא קרא ה' אותך כשם פשחור כי אם מגור מסביב לא תהיה במות כמו שאתה אומר אלא פחד יהיה לך מכל סביבותיך ומגור ראוי לקרא שמך כי מגור יהיה לך: (ד) כי כה אמר ה'. נתנך למגור. היה לו לומר נותן מגור לך ולכל אוהביך אלא כך אמר לו במקום שאתה עתה בנבואתך מבטח לך ולכל אהביך שבוטחים בדברי שקר שאתה אומר להם תהיה להם במקום מבטח למגור ולפחד וגם אתה תפחד עמהם: (ה) ונתתי. חוסן. ענין חוזק ותוקף כמו והיה החסן לנערת והחסן הוא כאלונים והוסן ר"ל האוצר הטוב והיקר וכן חוסן

מצודת ציון

ב (ג) מגור. ענין אסיפה וקבוץ כמו אוגר בקיץ (משלי י'): (ה) חוסן. ענין חוזק ועל העושר יאמר בשום החוזק

מצודת דוד

בנימין. כן נקרא שם השער: העליון. שעומד בגובה ההר: (ג) לא פשחור וגו'. ר"ל לא נקרא שמך פשחור כי אם לאות שאסיפת גייסות יקיפו אותך מסביב כי פשחור הוא כמו פש סחור ופש הוא ענין רבוי כמו ופשו פרשיו (חבקוק א') וסחור הוא תרגומו של סביב: (ד) למגור. לאסיפת הגייסות: לך. אותך ולכל אוהביך: ועיניך רואות. כשיפלו בחרב: והכם. מכה יכה בחרב: (ה) ואת כל יקרה. כל הדברים היקרים הנמצאים

משלי חכמים

(ד) הִנְנִי נוֹתֶנְךָ לְמָגוֹר לְךָ וּלְכָל אוֹהֲבֶיךָ וגו'. לְמָשָׁל אַגְבִיר הָט גישאהן אשידוך מיט זיין טאכטער מיט אבחור אגרויסער למדן. נאך די תנאים הט דער גביר גיזאגט צום חתן די זאלסט וויסען דיא שטאט וואס איך וואהן אין איהר זענען אלע יונגע לייט ליידיג גייערם זיי וועלן נים לערנין. טוהען נים שיינע זאכין. איך האב מורא דו וועסט דיך אפלערנען פון זיי. בעט איך דיך דו זאלסט דיך פון זייא שטארק דערווייטערין. אויב איינר פון זיי וועט עפעס ריידין צו דיר זאלסטו אים נים ענטפערין. דער גביר הט געמאכט חתונה. נאך די חתונה הט ער גענומען דעם איידים צו זיך אין זיין שטאט. עס האט אבער נים לאנג געדאערט האט דער יונגער מאן זיך בהעפט מיט דיא ערגסטע

פירוש ע"ט

וַיֹּצֵא פַשְׁחוּר אֶת יִרְמְיָהוּ האט פשחור אויס גיצויגן דעם ירמיהו פון דר תפיסה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִרְמְיָהוּ האט ירמיהו גיזאגט צו אים לֹא פַשְׁחוּר קָרָא ה' שְׁמֶךָ כִּי אִם מָגוֹר מִסָּבִיב גיט פשחור הט גאט גירופן דיין נאמן נייערט איין פארכט פון ארום אונ ארום דיר (כלומר עס וועלין זיך מערין פיל חיילות ארום דיר צוא דער שלאגן דיך): (ד) כִּי כֹה אָמַר ה' דען אזוי האט גאט גיזאגט הִנְנִי נוֹתֶנְךָ לְמָגוֹר נון איך גאט וועל דיך געבען צוא פארכט דאס דוא וועסט זיך פארכטען אונ וועסט מורא האבין לְךָ וּלְכָל אֹהֲבֶיךָ דיך אונ אלע דיינע ליב האבער וועל איך געבן צו פארכט וְנָפְלוּ בְּחֶרֶב אֹיְבֵיהֶם אונ זיי וועלין פאלען דורך דער שווערד פון זייערע פיינד אונ דיינע אויגען וועלען זעהן וְאֶת כָּל יְהוּדָה אֶתֵּן בְּיַד מֶלֶךְ בָּבֶל אונ דעם גאנצין שבט יהודה וועל איך איבר ענטפערין אין דר האנד פון מלך בבל וְהִגְלָם בָּבֶלָה וְהִכָּם בֶּחָרֶב אונ ער וועט זייא פאר טרייבען קיין בבל אונ וועט זיי דער שלאגען מיט דער שווערד: (ה) וְנָתַתִּי אֶת כָּל חֹסֶן אונ איך וועל געבען גאר דאס

שטארקייט

כל־יקרה ואת כל־אוצרות מלכי
יהודה אתן ביד איביהם ובזזום ולקחום
והביאום בבלה: ו ואתה פשחור וכל
ישבי ביתך תלכו בשבי ובבל תבוא
ושם תמות ושם תקבר אתה וכל־
אהביך אשר־נבאת להם בשקר:
ז פתיתני יהוה ואפת חזקתני ותוכל
הייתי לשחוק כל־היום כלה לעג לי:

תרגום

ליאותה וית כל אוצרי מלכיא דבית יהודה אמסר ביד בעלי דבביהון ויבזזונון וישבונון ויובלינון לבבל: ו ואת פשחור וכל יתבי ביתך תהכון בשביא ולבבל תתובל ותמן תמות ותמן תתקבר את וכל רחימיך דאתנביתא להון בשקרא: ז שבישתני יי ואשתבישית תקיפתני ויכלת לי הויתי לחוך כל יומא כולהון מחיכין

ת"א ואתה פשחור. (כלאים לג):

ת' במקום ואו

רש"י

(ז) פתיתני. ללכת בשליחותך: חזקתני. הכבדת עלי ידך החזק' ללכ' על כרחי: ותוכל. וגלחת: כולה. כל העם לועג

מהר"י קרא

והשרים: יגיעה. ההמון: יקרה. הדרה: (ז) פתיתני ה' ואפת. שידלתני בדברים שאלך בשליחותך שאמרת לי בתחל' הספ' ונלחמו עליך ולא יוכלו לך כי אתך אני נאם ה' להצילך. כי יפתה תרגום ארי ישדל: פתיתני. פתרונו לסוף נשתדלתי שקיבלתי עלי לילך בשליחותך: ואפת. אפוראמ"ש בלע"ז: חזקתני. מסרב הייתי בתחלה ללכת בשליחותך דכתיב ואמר אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר ותכריחני שאלך על כרחי כדכתיב אל תאמר נער אנכי: ותוכל. שהיה כח בידך להכריחני לילך בשליחותך על כרחי וכשאני הולך בשליחותך אצלם הייתי לשחוק כל

רד"ק

ויקר יקחו וכן הנפעל ממנו לא יאצר ולא יחסן וקרא האוצר הוסן לפי שהאוצר חוזק האדם והוקפו לעת צרה: (ו) ואתה. אתה וכל אהביך. ולמעלה אמר על אהביו שיפלו בחרב אויביה' והנה אומר שיקברו בבבל ר"ל אותם שימלטו מחרב ירושלים ילכו בשבי בבל ושם ימותו ויקברו והקללה הוא שיקברו בארץ טמאה לפיכך אמר ושם תקבר כי אחר שאמר ושם תמות ידוע הוא ששם יקבר אלא דרך קללה זכר לו הקבורה שיקבר בארץ טמא' ומה שאמר בכל פסוק מהם כל אהביך ר"ל רבים מאהביך כי יבא כל בענין הזה כמו וכל הארץ באו מצרימה רצה לומר רבים מהארץ וכמוהו רבים: (ז) פתיתני. לפי שהכה אותו פשחור ונתן אותו במהפכת צעק חמס מתוך צערו ואמר פתיתני ה' כאדם המפתה חברו כי אני הייתי מונע עצמי מן שליחותך ואמרתי אהה ה' אלהים הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי ואתה פתיתני ואמרת לי אל תאמר נער אנכי: ואפת. ואני הייתי נפתה לדבריך: חזקתני ותוכל. היית חזק ממני בטענה ויכלת לי ועשיתי שליחותך והנה הייתי לשחוק כל היום כי הם שוחקים ולועגים לי: כלה. אומר על ישראל דרך כלל. ואפת מבנין נפעל ויהיה בתשלומו אפתה על משקל אבנה

מנחת שי

כ (ז) הייתי לשחוק. מלא וא"ו ומס עיס להחליך בזה אכתבנו בזה כספר כסימן

מצודת דוד

כה: אתן. על כי ההליך והפסיק הזה והמל אתן וכן דרך המקרא: (ו) אשר נבאת. כי פסקול המל פסוא לכיא ונכא בבקר: (ז) פתיתני. אתה ה' פתית אותי ללכת בשליחותך: ואפת. קבלתי הפתוי: חזקתני. הזקת אותי בדברים בתמנך אל תירא מפניהם (לעיל א') והנה בזה יכלת לפתות אותי: הייתי לשחוק.

מצודת ציון

וכן חוסן ויקר יקחו (יחזקאל כ"ב): יגיעה. גם הוא יאמר על הטופל הבא ביגיעה ועמל: ובזזום. מל' בזה ושלל: (ז) פתיתני.

פירוש ע"ט

שטארקייט פון דר ראזיגער שטאט דם מיינט ער איר עשירות ואת כל יגיעה אונ גאר איהר מידיקייט דם מיינט ער דאס פאר מעגן ואת כל יקרה אונ גאר איר טייערע זאכן ואת כל אוצרות מלכי יהודה אונ אלע אוצרות פון דיא מלכים פון שבט יהודה וועל איך אובער ענטפערין אין דער האנד פון זייערע פיינד ובזזום ולקחום והביאום בבלה אונ זייא וועלן זייא רויבין אונ וועלען זיי צו נעמען אונ וועלען זיי ברענגען קיין בבל: (ו) ואתה פשחור וגו' אונ דוא פשחור אונ אלע זיצער פון דיין הויז וועט איר גיין אין גיפענקעניש ובבל תבוא וגו' אונ קיין בבל וועסטו קומען אונ דארטן וועסטו שטארבן אונ וועסט דארטן בגראבן ווערין אתה וכל אהביך אשר נבאת להם בשקר דו אונ אלע דייני ליב האבער וואס דו האסט זיי נביאות גיזאגט מיט ליגענט: (ז) זאגט ירמיהו צו גאט פתיתני ה' ואפת דו גאט האסט מיך איבער גירעט צוא גיין אין דיין שליחות אונ איך בין גיווארען איבער גירעט חזקתני ותוכל דו האסט מיך איבער גשטארקט איך זאל מיט גוואלד גיין אונ האסט מיך בייגיקומען הייתי לשחוק

משלי חכמים

מענטשין פון שטאט. אונ ער איז נאך ערגער גיווארין פון זייא אונ אלע פאטערס האבין אנגיזאגט זייערע קינדער זיי זאלין נים ריידין מיט אים אונ זאלין זיך פון אים דערווייטערין. דאס זעלביגע איז גיוועזן ביי די יודין. הקב"ה ווען ער האט גענומען די יודין פאר א פאלק האט ער זיי גיבאטין זיי זאלין זיין אפגעשיידט פון אלע פעלקער מיט עסין אונ טרינקען אונ מיט אלע זאכין זאלין זייא זיין דערווייטערט פון דיא פעלקער. אונ נאכדעם איז גיווארן פארקערט זיי זענען נאך גיווארן ערגער פון די פעלקער. אונ דיא פעלקער האבין זיך דערווייטערט פון דיא יודין. פריער האבין די יודין פיינט געהאט די פעלקער. נאכדעם האבין דיא פעלקער פיינט געהאט דיא יודין. אזוי האט גיזאגט דער נביא ירמיה צו פשחור הקב"ה האט גיזאגט דו פשחור מיט דיינע אלע גוטע פריינד וועט איר פאלין אין די שווערד פון אייערע פיינד. אונ אייערע אלע אוצרות וועלין אייערע פיינד צו נעמען. זייא וועלין זיין ביי הקב"ה ליבער וויא איר זענט:

ח כי־מדי אדבר אזעק חמס ושד אקרא
כי־היה דבר־יהוה לי לחרפה ולקלס
כל־היום: ט ואמרתי לא־אזכרנו ולא־
אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש
בערת עצר בעצמתי ונלאיתי כלכל
ולא אוכל: י כי שמעתי דבת רבים

בי: ח ארי בזמן דאנא
מתנבי אנא מרים קלי
בכי ומצוח ועל חטופין
ובזוזין אנא מתנבי ארי
הוה פתגמא דיי לי
לחסודין וללעג כל יומא:
ט ואמרית לא אדכרניה
ולא אמליל עוד בשמיה
והוון פתגמוהי בלבי
כאשתא בערא שטפין
ית גרמי ולאיתי לסוברא
ולא יכילית: י ארי

קמץ בז"ק

מהר"י קרא

היום: (ח) כי מדי אדבר. בשמך: אזעק על חמס ושוד. שעושין לי: כי היה דבר ה' לחרפה ולקלס כל היום. שאני רואה שהן מחרפין אותי: (ט) ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו. אף דבר זה אי אפשר לפי שהנבואה בלבי כאש בוערת וכופה אותי לאומרה בעל כרחי. והנבואה גורמת שאני: עצור בעצמותי. כל זמן שאני כובשה שלא לאומרה. עצור. דישפריינ"ט בלע"ז. לפיכך: ונלאתי כלכל. הנבואה ולא אוכל להעליםה ומפני מה הייתי רוצה לכובשה שאמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו: (י) כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב, שאמרו [הגידו לנו] מה פורענות דבר ירמיה על המקום הזה:

רש"י

לי: (ח) כי מדי אדבר. בכל עת שאדבר אליהם אני צריך לזעוק ולהרים קול ואיני קורא אליהם טובה כי אם נביאות חמס ושוד: כי היה דבר ה' לי. לפיכך דבריו לי חרפה שהם מחרפים אותי: ולקלס. לדבור כמו וקלסה: (ט) ואמרתי לא אזכרנו. אם אמר לי לבי שלא אלך בשליחותך עוד: והיה בלבי. הנבואה: כאש בוערת. ועל כרחי אני צריך לילך: עצור בעצמותי. וכנוס בעצמותי האש: כלכל. לסבול האש: (י) כי שמעתי. אני אמרתי שלא אזכרנו לפי

מנחת שי

פ"ת בס"ס: (ט) ונלאיתי. כתוב בספרים מלא יו"ד אחר אל"ף: כלכל. כ"ף ראשונה דגושה והאחרונה רפה ודומה לו ונלאיתי כלכל (ישעיה כ"ד) כמו שכתבתי שם וכן כתבו המדקדקים והמסורת תנה אותם בכלל מלים עיין במקרא גדולה דניאל ה' ובקצת ספרים מדוייקים כ"ף האחרונה במאריך:

רד"ק

ובחסרון למ"ד הפעל אפת כמו תגל ברוחך ויקר אלהים והדבר הזה אשר דבר ירמיה לא היה דבר שלא כהוגן כנגד האל אלא דברי צער על עצמו לפיכך לא חשב לו אלה הדברים באלת הפסוקים לעון כמו שחשב לו לעון מה שאמר למעלה היו תהית לי כמו אכזב כי אותו הדבר היה דבר הפא כנגד האל לפיכך אמר לו אם תשוב ואשיבך כמו שפירשנו: (ח) כי מדי. בכל עת שאדבר בדברי נבואי וכן מדי עברו והיה מדי צאתם והרוס' להם: אזעק. אמר אני זועק ומרים קולי להם להוכיחם והנה חמס ושוד אקרא שהם אומרים לי דברי חמס ושוד עד שיכוני ואצרך לקרא חמס על דבריהם הרעים שאומרים לי כי היה דבר ה' לי לחרפה ולקלס: כל היום. כל הימים שאדבר דבר ה' הוא לי לחרפה ולקלס שהם מחרפים אותי עליו וקלס עניני לעג ובוז וכן וקלסה לכל הארצו' ת"ת ארי בזמן דאנא מתנבא אנא מרים קלי בכי ומצוח ועל חטופין ובזוזין אנא מתנבי ארי הוה פתגמא דה' לי לחסודין וללעג כל יומא: (ט) ואמרתי. ואם אחשב בלבי שלא אזכרנו עוד ושלא אדבר בשמו עוד לא אזכרנו להם ולא אדבר עוד בשמו להם כי אני נבזה עליו: והיה בלבי כאש בוערת. היה דבר ה' בלבי כאש בוערת. שאשתדל בכל כחי להוציאם וכן כמו אם היה אש עצור בעצמותי שאשתדל להוציאו בכל כחי כן דבר ה': ונלאיתי כלכל. נלאתי לכלכלו ולא אוכל לסבלו בקרבי כמו אם היה אש ואני על כרחי מוציאו בשפתי ואמרו להם ואמר בוערת ואמר עצור כי האש ימצא זכר ונקבת כי אש יצאה מחשבון ובפסוק אחר זכר ונקבה תאכלהו אש לא נפח. כלכל. ענין סבל וכן מי מכלכל את יום בואו: (י) כי שמעתי דבת רבים. לה"ר שאומרים עלי: כגור מסביב. מפחידים אותי מסביב זה מכאן וזה מכאן וי"ת מגור לי אסיפת דמתכנשין מסחור סחור כמו יגורו עלי עזים יגורהו בחרטו וכמה הם אומרים עלי זה לזה:

מצודת ציון

מלשון ספוי וכסתה: ותוכל. מל' יכולת: (ח) מדי. ענינו כמו מתי וכן מדי דברי בו (לקמן ל"א): חמס. ענין הסלת היוצר והוא מלשון נחמסו עקביך (לעיל י"ג): ושוד. עושק הגוף: ולקלס. ענין לעג כמו וקלסה לכל הארצות (יחזקאל כ"ב): (ט) עצור. כנוס ומתוסף כמו עצרת דוגמיס (לעיל ט'): ונלאיתי. ענין עייפות ויגיעה כמו העוה נלאו (שם): כלכל. ענין הסבלה וסחזקה כמו ומי מכלכל את יום בואו (מלאכי ג'): אוכל. מלשון יכולת: (י) דבת. ענין אמירה וע"ס רוב יאמר על האמירה הרעה

מצודת דוד

עתה הנה הייתי לשחוק והולם מלעיגים עלי: (ח) כי מדי אדבר. מתי שאדבר דברי נבואה אני צועק על הרעה הנעשה לי ואקרא בקול החמס והשוד הבא לי בעבור: לחרפה. שהם מחרפים אותי כל הימים בעבור דבר הנבואה: (ט) ואמרתי. פעמים רבות אמרתי בלבי לא אזכיר בפניהם שם ה' על פי ולא אדבר עוד נבואה בשמו: והיה בלבי. אבל הנבואה היה בלבי כאש בוערת וכנוס בעצמותי: ונלאיתי. נעשיתי נלאה וע"פ לסבול בי הנבואה ולא יכולתי להתאפק בבלי לאמרה: (י) כי שמעתי. אע"פ ששמעתי

פירוש ע"ט

כל היום אונ היינט בין איך צוא איין גישפעט איין גאנצען טאג כלה לועג לי גאר דם פאלק שפעט פון מיר: (ח) כי מדי אדבר אזעק דען ווען איך רייד נביאות צו זיי מוז איך שרייען אונ איך רוף ניט אונ זאג ניט קיין גוטס אוף זייא נייערט חמס ושד אקרא נביאות פון רויבונג אונ ברעכעניש טוא איך רופן אונ זאגן אוף זיי כי היה דבר ה' לי לחרפה וגו' אונ דרום איז גאטס רייד צו מיר צו איין שאנד אונ צוא איין רייד איין גאנצן טאג כלומר זייא שענדין מיך תמיד איבער מיינע נביאות: (ט) ואמרתי לא אזכרנו וגו' אונ ווען איך טראכט מיר צו צייטן אין מיין הארץ איך וועל שוין ניט דער מאנין גאטס נביאות אונ וועל ניט ריידן נאך פון זיין נאמען ווענן והיה בלבי כאש בוערת איז דיא נבואה גלייך אין מיין הארצען וויא איין ברענענדי"ג פייער עצר בעצמותי דאס פייער איז איין גיזאמילט אין מיינע ביינער ונלאיתי כלכל אונ איך בין מיד צו דר ליידן דם פייער ולא אוכל אונ קען עס ניט דער ליידען: (י) (אונ דרום טראכט איך מיר איך זאל ניט דער מאנען זיין נביאות) כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב וואר(ום) איך הער דיא רייד פון פיל לייט וואס זאמלען זיך איין פון ארום אונ ארום מיר אונ זאגען איינער צום אנדערין הגידו ונגידנו זאגט

אוף

מָגוֹר מִסָּבִיב הַגִּידוּ וְנַגִּידֶנּוּ כֹּל אֱנוֹשׁ
שְׁלוֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּלַי יְפֻתֶּה וְנוּכְלָה
לוֹ וְנִקְחָה נִקְמָתֵנוּ מִמֶּנּוּ׃ יא וַיהוָה אוֹתִי
כְּגִבּוֹר עָרִיץ עַל־כֵּן רֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ וְלֹא
יֻכָלוּ בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי־לֹא הִשְׂכִּילוּ כְּלִמַּת
עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ׃ יב וַיהוָה צְבָאוֹת בֹּחֵן
צַדִּיק רֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ

שְׁמָעִית מִלֵּי סַגִּיאָא
דְמִתְכַּנְשִׁין מִסְּחוֹר
סְחוֹר הֲווֹ וּנְחַוֵּינֵיהּ כָּל
אֱנָשׁ שְׁלָמִי כָּמְנִין
לְאַבְאָשָׁא לִי מָאִים יִטְעֵי
וְנִכּוּל לֵיהּ וְנִתְפְּרַע
פּוּרְעֲנוּתָנָא מִנֵּיהּ׃
יא וַיָי מֵימְרֵיהּ בְּסַעֲדִי
כְּגִבַּר תַּקִּיף עַל כֵּן רָדְפַי
יִתְקְלוּן וְלָא יִכְלוּן לְמֵיקַם
יִבְהֲתוּן לַחֲדָא אֲרֵי לָא
יִצְלְחוּן וְתַחְפִּינוּן
אִתְכְּנָעוּת עָלַם דְּלָא
תִפְסוֹק׃ יב וַיָי צְבָאוֹת

רש"י

שמעתי דבת רבים אלו שמתלחשים עלי: מגור. לשון אסיפה וכן ת"י: הגידו. עליו עדות שקר: ונגידנו. ונעידנו ומנחם פירש הגידו ונגידנו כמו (דברים י"ד) לא תתגודדו וכן הבר לחלק יגיד רעים (איוב י"ז) ל' השחתה כמו גודו אילנא (דניאל ג') ודונש פתר אותו לשון הגדה ממש וכה פתרונו הגידו עליו דברי שקר ונגידנו למלך ויש לנו כמו נגידנו דברים רבים במקרא אשר לא יכון פתרונו כי אם עד אשר יחלקון לשתי תיבות או לשלש כמו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית ל"ז) בני יצאוני (לעיל י'): שומרי צלעי. מצפים שברי: אולי יפותה. לשמוע לנו ולטעות אחרינו: (יא) כי לא השכילו. לא הצליחו בעצתם:

מהר"י קרא

ונגידנו. פת' ונגידה בית המלך שהוא מתנבא על המקום הזה לרעה. ולא תאמר שהאנשים החושבים עלי לרעה זה רחוקים לי אינו כן אלא אותם האנשים קרובי הם ואנשי שלומי והם שהי' לי לשבור צלעי ואעפ"כ אומרים עלי נוציא דבר מפיו שהוא לרעה על המקום הזה: אולי יפותה. ויאמר נבואה של רעה על המקום הזה ועל ידי כן נוכלה לו ונקחה נקמתנו ממנו: (יא) וה' אותי כגבור עריץ. (יב) וה' צבאות בוחן צדיק. אין פתרונו שהקב"ה בוחן צדיק אלא פתרונו בוחן על בוריו של דבר. לפי שאתה רואה כליות ולב ובוחן צדיק. שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. בנוהג שבעולם אם יהיה ריב בין אנשים ונגשו אל המשפט שישפוט אותם פעמים שטענתם שקולה. ומתוך שכל

רד"ק

הגידו ונגידנו. פי' הגידו דבר שקר עליו ונגידנו למלך כמ"ש לכו ונכהו בלי': כל אנוש שלמי שומרי צלעי. אותם שהייתי חושב שהם אנשי שלומי הם שומרים ומצפים מתי אהיה צולע ונכשל בשום דבר: אולי יפתה ונוכלה לו. אולי יפתה לדברינו שיאכל וישתה עמנו ונקח' נקמתינו לפי שנשקהו סם המות וי"ת מאים יטעי: (יא) וה' אותי. הם חושבים להמיתני ובזה לא אפחד כי ה' הבטיחני ואמר אלי ונלחמו אליך ולא יוכלו לך והוא עמי כגבור עריץ שיהיה עמי שלא אפחד או פי' ונתן אות כמו גבור עריץ לעמוד כנגדם ות"י וה' מימריה בסעדי כגבור תקיף: בשו מאד כי לא השכילו. ענין הצלחה כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל והוא עבר במקום עתיד יבשו מאד כי לא השכילו כלו' יהיה להם בשת שלא יצליחו במעשיה' ובמחשבותם עלי ואותה הבושת תהיה כלימה שלא תשכח כי יהיו לקללה בפי האנשי' לעול': ולא יוכלו. חסר וי"ו ושהוא במקו' יו"ד פ"א הפעל מהמכתב: (יב) וה' צבאו' בוחן צדיק. אותו שהוא צדיק. לעיני בני אדם לא ידעו בו אם תוכו כברו וה' צבאות בוחן אותו אם לבו בסתר כמו מעשיו בגלוי יגמלהו כצדקו ואם לאו יגלהו ויפרסמהו לעיני האנשי' שידעו כי הוא כלומר [illegible]

מצודת דוד

דברי רבים אסיפת אויבים מסביב שאומרים אלו לאלו הגידו עליו עדות שקר ונגיד הדבר הזה לפני המלך: כל אנוש. כל איש ואיש אשר חשבתים בהם אוהבי ואנשי שלומי המה מצפים על תקלתי להיות צולע ופוסח והוא ענין מכשול: אולי יפותה. אומרים אולי יפות' לדברינו ונוכל' לו שידבר דבר שיהיה בעבורו חייב מיתה ואז נקחה את נקמתינו ממנו: (יא) וה' אותי. הנה על"ז היה ה' עמי לעזר' כגבור חזק על כן כשלו רודפי ולא יוכלו לי לעשות עמי רעה: בושו מאוד. נתביישו מאד כי לא הצליחו בעצתם וכלימת עולם תהיה זאת להם ולא תשכח: (יב) וה' צבאות. ואתה ה' צבאות הבוחן את הצדיק לדעת מעשיו והרואה מחשבות כליות ולב בטוח אני אשר בעיני אראה נקמתך מהם: כי אליך. לכך אליך אני מגלה הריב שיש להם עמדי ולא גליתי למי לבקש ממנו עזר:

מצודת ציון

כמו דבת הארץ (במדבר י"ג): מגור. ענין אסיפה: שומרי. ענין תקוה וצפוי כמו ואביו שמר את הדבר (בראשית ל"ז): צלעי. ענין צלע ופסח ויאמר על המכשול והתקלה וכן ובצלעי שמחו (תהלים ל"ה): יפותה. מלשון פיתוי והסתה: ונוכלה. מלשון יכולת: (יא) אותי. עמי וכן ואדבר אותך (יחזקאל ב'): עריץ. חזק כמו אל נערץ (תהלים פ"ט): השכילו. ענין הצלחה על כי המצליח נדמה בעיני הבריות שעשה מעשיו בהשכל וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א י"ח): (יב) בוחן. מלשון בחינה:

פירוש ע"ט

אוּף יִרְמְיָה פאלְשׁ עֵדוּת אוּנ מִיר וֶועלֶן דָם פאלְשִׁי עֵדוּת זָאגֶען אוּף אִים פַאר דֶעם מֶלֶךְ כָּל אֱנוֹשׁ שְׁלוֹמִי שֹׁמְרֵי צַלְעִי אוּנ אֲפִילוּ דִי אַלֶע מֶענְטְשֶׁען וָואס הָאבֶּן שָׁלוֹם מִיט מִיר דִי הָאפֶּן אוּף מַיין בְּרָאךְ אוּנ זָאגִין אַיינֶר צוּם אַנְדֶערֶן אוּלַי יְפֻתֶּה וְנוּכְלָה לוֹ טָאמֶער וֶועט יִרְמְיָהוּ אִיבֶּר גִירֶעט וֶוערִין עֶר זָאל טָאן שְׁלֶעכְטֶע מַעֲשִׂים וֶועלֶן מִיר אִים קָאנֶען בַּיי קוּמֶן וְנִקְחָה נִקְמָתֵנוּ מִמֶּנוּ דֶען וֶועלֶן מִיר דוּרְךְ דֶעם קֶענֶען נֶעמִין אוּנְזֶער נְקָמָה פוּן אִים: (יא) וַה' אוֹתִי כְּגִבּוֹר עָרִיץ אָבֶּער גָאט אִיז מִיט מִיר גְלַייךְ וִויא אַיין שְׁטַארְקֶער גִבּוֹר עַל כֵּן רוֹדְפַי יִכָּשְׁלוּ אִיבֶּער דֶעם וֶוערִין מַיינֶע נָאךְ יָאגֶער גִישְׁטְרוּכִילְט אוּנ קָאנֶען נִיט בְּשְׁטֵיין בֹּשׁוּ מְאֹד כִּי לֹא הִשְׂכִּילוּ זַיי זֶענֶען זֵייעֶר פַר שֶׁעמְט גִיוָוארֶן וָוארוּם זַיי הָאבֶּן נִיט בַּאגְלִיקְט אִין זֵייעֶר עֵצָה כְּלִמַּת עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ אוּנ אַיין אַייבִּיגֶע שַׁאנְד וֶועט דָאס זַיין צוּ זַיי אוּנ עֶס וֶועט נִיט פַאר גֶעסֶען וֶוערֶן: (יב) וַה' צְבָאוֹת בֹּחֵן צַדִּיק רֹאֶה כְלָיוֹת וָלֵב אוּנ דוּ גָאט וָוס דוּ פְּרוּבְּסְט דֶעם צַדִּיק אוּנ זֶעהְסְט דִי נִירִין אוּנ דֶם הַארְץ בֶּעט אִיךְ דִיךְ אֶרְאֶה נִקְמָתְךָ מֵהֶם לָאז מִיךְ זֶעהֶן דַיין נְקָמָה פוּן זַייא כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת רִיבִי וָוארוּם צוּא דִיר הָאבּ

מֵהֶם כִּי אֵלֶיךָ גִּלִּיתִי אֶת־רִיבִי׃ יג שִׁירוּ
לַיהוָה הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כִּי הִצִּיל אֶת־
נֶפֶשׁ אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים׃ יד אָרוּר הַיּוֹם
אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בּוֹ יוֹם אֲשֶׁר־יְלָדַתְנִי אִמִּי
אַל־יְהִי בָרוּךְ׃ טו אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר
בִּשַּׂר אֶת־אָבִי לֵאמֹר יֻלַּד־לְךָ בֵּן זָכָר
שַׂמֵּחַ שִׂמְּחָהוּ׃ טז וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא
כֶּעָרִים אֲשֶׁר־הָפַךְ יְהוָה וְלֹא נִחָם
וְשָׁמַע זְעָקָה בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת

תרגום

בְּהַר קְשׁוֹט גַלְיָן קֳדָמוֹהִי כּוּלְיָן וְלִבָּא אֶחְזֵי פּוּרְעָנוּת דִּינָךְ מִנְהוֹן אֲרֵי קֳדָמָךְ אֲמָרֵית יַת עוּלְבָּנִי׃ יג שַׁבָּחוּ קֳדָם יְיָ אוֹדוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שֵׁיזֵיב יַת נַפְשׁ מִסְכֵּנָא מִיַּד מַבְאֲשִׁין׃ יד לִיט יוֹמָא דְאִתְיְלֵידִית בֵּיהּ יוֹמָא דִילֵידַתְנִי בֵּיהּ אִמִּי לָא יְהֵי בְרִיךְ׃ טו לִיט גַּבְרָא דְבַשַּׂר יַת אַבָּא לְמֵימַר אִתְיְלִיד לָךְ בַּר דְּכַר חֲדָאָה חַדְיֵהּ׃ טז וִיהֵי גַבְרָא הַהוּא כְּקִרְוַיָּא דַהֲפַךְ יְיָ בְּרוּגְזֵיהּ וְלָא אִתּוֹתַבָא וְיִשְׁמַע צְוָחְתָא בְּצַפְרָא וְיַבָּבָא בְּעִדָּן טִיהֲרָא׃

מהר"י קרא

אחד ואחד צדיק בריבו אין הדיין יכול להבחין מי זכאי ומי חייב לפי שאינו יכול לדון דינין שבלב אבל אתה לך נאה לקרותך בוחן צדיק לפי שאתה רואה כליות ולב ואתה יודע שהדין עמי. בבקשה ממך תראני נקמתך מהם כי אליך גליתי את ריבי:

רש"י

(יד) ארור היום אשר ילדתי בו. (פוא"י מאוייר"טבלע"ז) היא עת הריון ועל ידי אונס שמא הלקיהו אביו מעתו ביום שהיה בורח מפני מנשה שהיה הורג את הנביאים ושמש מטתו וברח: (טו) שמח. מ"ס דגושה שהוא לשון משמח אחרי' ששמח את אביו בבשורתו: (טז) כערים אשר הפך. סדום ועמורה: ולא נחם. משגזר עליהם חורבן

רד"ק

במעשיו: (יג) שירו לה'. אמר זה כנגד החסידים אשר היו בירושלם: כי הציל. שגלה לו שלא יאכל ולא ישתה עמהם כי היו רוצים להמיתו: (יד) ארור היום. במרירות נפש' יקללו הצדיקי' יום הולדם בו ואף על פי שלא תשיגהו קללה כי כבר עבר וכן אמר איוב יאבד יום אולד בו וגו' והוסיף הענין במ"ש ואמר יום אשר ילדתני אמי: (טו) ארור האיש אשר בשר את אבי. ואף על פי שהיה מקלל ממרירות נפשו יש להתמה איך היה מקלל המבשר כי אם הוא היה בחיי' תשיגהו קללה ואולי היה איש טוב המבשר והיה לירמיהו עון על קללו אותו ואמרו כי נודע לו כי פשחור בן אמר היה המבשר: שמח שמחהו. באבת שמחהו כשאמר לו כי בן זכר נולד לו כי בני אדם שמחים לבן זכר ודואגים על הנקבה ואם היה יודע אבי סופי שיהיו ימי בעמל ויגון לא היה שמח בי: (טז) והיה. וישמע זעקה בבקר. זעקת מקרוביו ומאוהביו בבקר כלומר בתחלת היום. וכן ישמע תמיד עד עת צהרים. וכן מכאן ואילך כל היום אלא זכר צהרים לפי שהאור הולך ומוסיף מהבקר עד עת הצהרים ותהיה קללתו מוספת והולכת כי התרועה יותר מהזעקה והתרועה תהיה לשמחה כמו לא ירונן ולא ירועע יתרועעו אף ישירו ותהיה

מצודת ציון

(יג) מרעים. רשעים: (טז) נחם. ענין הסוף ממחשבה: ותרועה.

מצודת דוד

(יג) שירו לה'. ומעתה אתם אנשי הצדק שירו לה' והללו אותו אשר הציל מיד המרעי' את נפש האביון ועל נפש עצמו אמר: (יד) ארור היום. ממרירת לב על כי רבים קמו עליו קלל ימי' יום מולדתו כפי המורגל בפי קשי המזל: יולדתי בו. הוא יום ההריון המיוחס גם לאב וכמ"ש לאביך זה ילדך (משלי כ"ג): אשר ילדתני אמי. זה יום הלידה המיוחס לבד לאם: (טו) ארור האיש וגו'. הואיל ולמפרע לא היתה הבשורה טובה בודאי לא היה המבשר איש טוב כי דרך איש טוב לבשר טובה כמ"ש איש טוב זה ועל בשורה טובה יבוא (ש"ב י"ח): שמח שמחהו. אמר בתמיה וכי למפרע היתה שמחה: (טז) והיה האיש ההוא. זה המבשר: כערים וגו'. הם סדום ועמורה: ולא נחם. משגזר עליהם ההפיכה לא חשב מחשבה אחרת לבטל הגזרה: ושמע. המבשר הזה ישמע מאוהביו

פירוש ע"ט

איך אַנְטְפְּלֶעקְט מַיין קְרִיג (אוּנ נִיט צוּ קֵיין אַנְדֶערְן איך זָאל בֶּעטֶען פוּן אִים עֶר זָאל מִיר הֶעלְפֶען): (יג) (דָם זָאגְט עֶר צוּ דִי עֶרְלִיכֶע לַייט) שִׁירוּ לַה' הַלְלוּ אֶת ה' זִינְגְט צוּ גָאט אוּנ לוֹיבְּט גָאט כִּי הִצִּיל אֶת נֶפֶשׁ אֶבְיוֹן מִיַּד מְרֵעִים דָם עֶר הָט מַצִּיל גִיוֶועןְ דָם נֶפֶשׁ פוּן דֶעם אֶבְיוֹן פוּן דֶער הַאנְד פוּן דִי שְׁלֶעכְטֶע דָאס מֵיינְט עֶר זַיין נֶפֶשׁ: (יד) (דָא הֵייבְּט אָן יִרְמְיָהוּ צוּ שֶׁעלְטִין זַיין טָאג וָואס עֶר אִיז אִין אִים גִיבָּארִין גִיוָוארִין מֵחֲמַת גְרוֹים בִּיטֶערְנִישׁ וָואס אִיז גִיקוּמֶען וָוארוּם פִיל לַייט זֶענִין אוּף גִישְׁטַאנִין אוֹיף אוּם אוּנ אַזוֹ זָאגְט עֶר) אָרוּר הַיּוֹם אֲשֶׁר יֻלַּדְתִּי בוֹ פַר שָׁאלְטֶן זָאל זַיין דֶער טָאג וָוס אִיךְ בִּין גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן אִין אִים אִין מַיין מוּטֶערְם לַייבּ יוֹם אֲשֶׁר יְלָדַתְנִי אִמִּי אַל יְהִי בָרוּךְ דֶר טָאג וָוס מַיין מוּטֶער הָט מִיךְ אִין אִים גִיוָואוּנֶען זָאל נִיט זַיין גִיבֶּענְטְשְׁט: (טו) אָרוּר הָאִישׁ אֲשֶׁר בִּשַּׂר אֶת אָבִי פַר שָׁאלְטֶן זָאל זַיין דֶר מֶענְטְשׁ וָוס הָט מְבַשֵּׂר גִוֶועןְ מַיין פָאטֶר צוּ זָאגֶן עֶס אִיז גִיבָּארֶן גִיוָוארֶן צוּ דִיר אַיין זָכָר שַׂמֵּחַ שִׂמְּחָהוּ וָוס עֶר הָט דֶר פְרֵייט מַיין פָאטֶער מִיט זַיין בְּשׂוֹרָה: (טז) וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא כֶּעָרִים אֲשֶׁר הָפַךְ ה' אוּנ דֶר דָאזִיגֶער מַאן זָאל זַיין וַוירְקְט אַזוֹי וִוי דִי שְׁטֶעט סְדוֹם אוּנ עֲמוֹרָה וָואס גָאט הָאט זֵיי אִיבֶּר גִיקֶערְט אוּנ הָט זִיךְ נִיט בַּרֶענְקְט נָאךְ דֶעם (אַז עֶר הָט גוֹזֵר גִוֶועןְ אוּף זֵיי עֶר זָאל זֵיי חָרוּב מַאכֶן הָט עֶר קֵיין חֲרָטָה נִיט גְהַאט עֶר זָאל זֵי מְבַטֵּל זַיין) וְשָׁמַע זְעָקָה בַּבֹּקֶר וּתְרוּעָה בְּעֵת צָהֳרָיִם אוּנ דֶער מֶענְטְשׁ זָאל הֶערֶן גִשְׁרֵיי אִין דֶר פְרִיא אוּנ אַיין שָׁאלוּנְג פוּן קלאג

צָהֳרָיִם׃ יז אֲשֶׁר לֹא־מוֹתְתַנִי מֵרָחֶם
וַתְּהִי־לִי אִמִּי קִבְרִי וְרַחְמָה הֲרַת עוֹלָם׃
יח לָמָּה זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת עָמָל
וְיָגוֹן וַיִּכְלוּ בְּבֹשֶׁת יָמָי׃ כא א הַדָּבָר
אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־
פַּשְׁחוּר בֶּן־מַלְכִּיָּה וְאֶת־צְפַנְיָה בֶן־
מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן לֵאמֹר׃ ב דְּרָשׁ־נָא
בַעֲדֵנוּ אֶת־יְהוָה כִּי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־

תרגום

יז לְוַי דְלָא אֲמִיר עֲלַי
דְמִיתֵית מִמְעִין וַהֲוַת
לִי פוֹן אִמִי קִבְרִי וַהֲוֵית
כִּדְלָא הֲוֵית׃ יח לְמָה
דְנָן מִבִּטְנָא נְפָקִית
לְמֶחֱזֵי עֲמַל וּדְוָן וְסָפוּ
בִּבְהַתָא יוֹמָי׃ א פִּתְגַם
נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה
מִקֳדָם יְיָ כַּד שְׁלַח
לְוָתֵיהּ מַלְכָּא צִדְקִיָּה
יָת פַּשְׁחוּר בַּר מַלְכִּיָּה
וְיָת צְפַנְיָה בַר מַעֲשֵׂיָה
כַּהֲנָא לְמֵימַר׃ ב צְלִי
כְעַן עֲלָנָא קֳדָם יְיָ אֲרֵי
נְבוּכַדְרֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל

לא טפיק ה׳

רש״י

לא חשב מהפכה אחרת לבטל גזרתו: (יז) אשר לא מותתני. מלאך המות מרחם והרי זה מן המקראות קצרי דבור: הרת עולם. הריון של עולמית: (יח) עמל ויגון. חורבן בית המקדש:

מהר״י קרא

(יז) ורחמת הרת עולם. שיהיה לי הרחם הריון של עולם כדי שלא יצאתי ממנו:

כא (ב) כי נבוכדנצר. נלחם עלינו אולי יעשה ה׳ אתנו ככל נפלאותיו. כמו שעשה כבר לחזקיה כשצר סנחריב מלך אשור על העיר הזאת: ויעלה מעלינו. נבוכדנצר גם הוא

רד״ק

לאבל ולצער כמו למה תריע רע וכן והרועת בעת צהרים: (יז) אשר לא מותתני מרחם. מותתני מבנין מרובע אומר על איש למה לא המיתו קודם צאתו מרחם או אמר על האל כמ״ש איוב כי לא סגר דלתי בטני: ותהי לי אמי קברי. שאם מותתני קודם צאתי מרחם היתה לי אמי קברי: ורחמה הרת עולם. רחם אמי למה לא היתה לי להריון עולם מכני הרה בסמוך הרת כמו מן שנה שנת שלומים שפה שפת היאור ובאמרו הרת ל׳ נקבה ורחם מן הרוסה ל׳ זכר מעם הנקבות על האם שהיתה הרת עולם מפני שאתיה לעולם ברחמה: (יח) למה זה. מבואר הוא וכן הפ׳ הבאה אחריו מבוארת: (ב) נלחם

מנחת שי

(יז) ורחמה הרת עולם. בה״א נחה ועיקרה במפיק מכלול דף ל״נ ובדפים ומסורה וכן הוא בספרים כתובי יד מדויקים ודפוסים ישנים עוד נמסר במסרה גדולה דתמה ד׳ וגו׳ וה׳ ורחמה הרת עולם לא מפיק ה״א:

כא (ב) דרש נא בעדנו את. ברוב בספרים חסר יו״ד אחר דל״ת:

מצודת דוד

אנקה לרה ותרועת יללה: (יז) אשר לא מותתני מרחם. כ״ל זה אני מקלל יום הלידה והמבשר כי למה מי שבידו להמית לא המית אותי עודי ברחם והיתה לי ה״כ אמי לקבר לפי שעה וכחמה היה לי הריון עד עולם עד המיתה: (יח) למה זה מרחם יצאתי. כ״ל למה ילאתי מעלמי כדרך הנולד חי: לראות עמל ויגון. התולדה הואת היתה לרעתי לראות עמל ויגון והנה ימי כלים בבושת כי כל הימים מביישים אותי הקמים עלי:

כא (ב) דרש נא. עתה דרש בתפלה בעבורינו אל ה׳: ככל נפלאותיו. כמו כל הנפלאות הרגיל לעשות מאז: ויעלה.

מצודת ציון

ענין זעקת יללה כמו נפשו ירעה לו (ישעיה ט״ו): (יז) מרחם הוא מקום הולד: הרת. מלשון הריון: (יח) עמל. ענין יגיעה: ויכלו. מלשון כליון:

כא (ב) ויעלה. ענין סלוק כמו העלות הענן (במדבר ט׳):

פירוש ע״ט

קלאג אין דער צייט פון אין מיטען טאג: (יז) (אונ דרום זאל מיין טאג זיין פר שאלטין) אֲשֶׁר לֹא מוֹתְתַנִי מֵרָחֶם דען פר וואס דער מלאך המות האט מיך ניט גיטייט פון מיין מוטערם טראכט וַתְּהִי לִי אִמִּי קִבְרִי דען וואלט מיין מוטער גיוועזין צוא מיר מיין קבר וְרַחְמָה הֲרַת עוֹלָם אונ איר טראכט וואלט גיוועזין צוא מיר איין אייביג טראגונג: (יח) לָמָּה זֶּה מֵרֶחֶם יָצָאתִי לִרְאוֹת עָמָל וְיָגוֹן ווארום בין איך ארוס גגאנגן פון מיין מוטערס טראכט צו זעהן דס טרויעריקייט דס מיינט ער דעם חורבן בית המקדש וַיִּכְלוּ בְבֹשֶׁת יָמָי אונ מיינע טעג זענען פאר לענט גיווארין אין שאנד:

כא (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה׳ דאס איז דיא רייד פון דעם נביאות וואס איז גיוועזן צוא יִרְמְיָהוּ פון גאט בִּשְׁלֹחַ אֵלָיו הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת פַּשְׁחוּר אז דער מלך צִדְקִיָּהוּ האט גשיקט צו אים דעם פַּשְׁחוּר דער זוהן פון מַלְכִּיָּה אונ דעם צְפַנְיָה דער זון פון מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן לֵאמֹר צו זאגן: (ב) דְּרָשׁ נָא בַּעֲדֵנוּ אֶת ה׳ פארשט נון פון אונזערט וועגן גאט כִּי נְבוּכַדְרֶאצַּר ווארום נבוכדנצר

לקוטי יקרים

(א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ וגו׳. דער קפיטיל זאגט אונז דעם טעות פון מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ ער האט געשיקט צו יִרְמְיָהוּ ער זאל בעטין ביי הקב״ה נְבוּכַדְנֶצַּר דער מֶלֶךְ פון בָּבֶל זאל אוועק גיין פון יְרוּשָׁלַיִם אונ זאל ניט מִלְחָמָה האלטין מיט איר. אונ ער מיט אלע יודין האבען נאך קיין תְּשׁוּבָה גיטאהן דריבער האט הקב״ה גיענטפערט. אלע זעלנר פון נבוכדנצר וועלן אריין קומען אין יְרוּשָׁלַיִם. אונ איך אליין וועל מִלְחָמָה האלטין מיט די יודין. איך וועל שיקין א מַגֵּפָה וועלין שטארבין מענטשין אונ בְּהֵמוֹת. אונ צִדְקִיָּהוּ מיט אלע מענטשין וואס וועלין בלייבין לעבין פון די מַגֵּפָה וועל איך זיי געבין אין די האנט פון נְבוּכַדְנֶצַּר. דאס וועט אלץ זיין אויב זייא וועלין ניט טאהן תְּשׁוּבָה. אָבֶער אז זיי וועלין טאהן תְּשׁוּבָה אונ וועלין טאהן צְדָקָה אונ מִשְׁפָּט וועט נְבוּכַדְנֶצַּר אוועק גיין צוריק אין בָּבֶל אונ די יודין מיט זייער מֶלֶךְ וועלין בלייבין אין יְרוּשָׁלַיִם מיט אלעם גיטען:

בָּבֶל נִלְחָם עָלֵינוּ אוּלַי יַעֲשֶׂה יְהוָה
אוֹתָנוּ כְּכָל־נִפְלְאֹתָיו וְיַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ׃
ג וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֲלֵיהֶם כֹּה תֹאמְרֻן
אֶל־צִדְקִיָּהוּ׃ ד כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵסֵב אֶת־כְּלֵי הַמִּלְחָמָה
אֲשֶׁר בְּיֶדְכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם נִלְחָמִים בָּם
אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים
עֲלֵיכֶם מִחוּץ לַחוֹמָה וְאָסַפְתִּי אוֹתָם
אֶל־תּוֹךְ הָעִיר הַזֹּאת׃ ה וְנִלְחַמְתִּי אֲנִי
אִתְּכֶם בְּיָד נְטוּיָה וּבִזְרוֹעַ חֲזָקָה וּבְאַף
וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל׃ ו וְהִכֵּיתִי אֶת־
יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַזֹּאת וְאֶת־הָאָדָם וְאֶת־
הַבְּהֵמָה בְּדֶבֶר גָּדוֹל יָמֻתוּ׃ ז וְאַחֲרֵי־

תרגום

מְגִיחַ קְרָבָא בָּנָא מָאִים
יַעֲבֵד יְיָ עִמָּנָא כְּכָל
פְּרִישָׁתֵיהּ וְיִסְתַּלַּק
מִנָּנָא׃ ג וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְהוֹן כִּדְנָן תֵּימְרוּן
לְצִדְקִיָּה׃ ד כִּדְנָן אֲמַר
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָאֲנָא
מַסְחַר יַת מָאנֵי קְרָבָא
דִבְיֶדְכוֹן דְאַתּוּן מְגִיחִין
קְרָבָא בְּהוֹן עִם מַלְכָּא
דְבָבֶל וְעִם כַּשְׂדָאֵי
דְצָיְרִין עֲלֵיכוֹן מִבָּרָא
לְשׁוּרָא וַאֲכַנֵּשׁ יַתְהוֹן
לְגוֹ קַרְתָּא הָדָא׃
ה וַאֲגִיחַ אֲנָא עִמְּכוֹן בְּיַד
מְרַמְמָא וּבִדְרַע תַּקִּיפָא
וּבִרְגַז וּבְחֵמָה וּבִתְקוֹף
רָב׃ ו וְאֶמְחֵי יַת יָתְבֵי
קַרְתָּא הָדָא וְיַת אֱנָשָׁא
וְיַת בְּעִירָא בְּמוֹתָא
סַגִּיאָה יְמוּתוּן׃ ז וּבָתַר
כן

מהר"י קרא

כמו שעשה בסנחריב דכתיב ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו': (ד) הנני מיסב את כלי המלחמה אשר בידכם. אשר אתם סבורים להלחם בם עם מלך בבל ועם הכשדים כלומר מה שאתם סבורים שאני נלחם בעדכם במלך שאתם סבורים שאני כלי מלחמתכ' לתלחם בעדכם על מלך בבל שאתם אומרים אולי יעשת אותנו ה' ככל נפלאותיו ויעלה מעלינו. אינו כן אלא מיסב אני את פני מכם ומחזק את בבל הנלחם בכם. ואספתי אותם אל תוך העיר הזאת. (ה)ונלחמתי אני אתכם ביד

רש"י

כא (ד) הנני מסב את כלי המלחמה. יש בכם היודעים להשביע את השרים של מעלה הממוני' על הפורעניות להציל איש איש מן הרעה שהוא ממונה עליה ובכך אתם בוטחים הנני מיסב את השררה של זה לזה ולא תדעו על מי תשביעו: ואספתי אותם. כלי מלחמה אל תוך העיר הזאת שאמית אתכם בדבר על ידי מלאך המות

רד"ק

עלינו. קמוץ כי הוא בינוני: (ג) כה תאמרון. חסר וי"ו המשך: (ד) הנני מסב. כאילו כלי המלחמה אשר בידכם יהיו בידם שלא יהיה לכם כח לחלחם כנגדם: ואספתי אותם. הכשדי': (ה) ונלחמתי. הכשדים ילחמו אתכם מחוץ ואני אלחם אתכם

מצודת ציון

(ד) מסב. מל' סביב: את מלך. אל מלך: הצרים. מל' מצור: ואספתי. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט):

מצודת דוד

ויסתלק מעלינו: (ד) הנני מסב. אסבב מכם את כלי המלחמה לתתם אל מלך בבל וגו' ר"ל לא תצליחו עם כלי המלחמה כאילו הם לקוחים מכם ונתונים בידם להלחם עמהם: ואספתי. אני אכניס את הכשדים אל העיר ולא תוכלו למנעם: (ה) ונלחמתי. ר"ל אגביר הכשדים עליכם כאלו אני נלחם עמכם: ביד נטויה. אחז במשל מגבור הנלחם ונוטה ידו מול האויב: (ו) את יושבי העיר. והוזר ומפרש ואת האדם ואת הבהמה: בדבר. רוצה לומר

פירוש ע"ט

נְבוּכַדְנֶאצַר דֶר מֶלֶךְ פוּן בָּבֶל הַאלְט מִלְחָמָה אוּף
אוּנְז אוּלַי יַעֲשֶׂה ה' אוֹתָנוּ טָאמֶר וֶועט גָאט טָאן צוּא
אוּנְז אַזוֹ וִויא אַלֶע זַיינֶע וְוינְדֶער וְיַעֲלֶה מֵעָלֵינוּ אוּנ עֶר
וֶועט אוּפגֵיין פוּן אָפּ אוּנְז: (ג) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֲלֵיהֶם הָט
יִרְמְיָהוּ גִיזָאגְט צוּ זֵיי כֹּה תֹאמְרוּן אֶל צִדְקִיָּהוּ אַזוֹ זָאלְט
אִיר זָאגֶן צוּ צִדְקִיָּהוּ: (ד) כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ
הָט גִזָאגְט גָאט דֶר גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵסֵב אֶת
כְּלֵי הַמִּלְחָמָה נוּן אִיךְ וֶועל אוּם קֶערִין דִיא כֵּלִים פוּן
דֶער מִלְחָמָה וָואס אִין אַייעֶרֶע הֶענְט אִיז אֲשֶׁר אַתֶּם
נִלְחָמִים בָּם וגו' וָוס אִיר הַאלְט מִלְחָמָה מִיט זֵיי מִיט
דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל אוּנ מִיט דִי כַּשְׂדִים וָוס זֵיי בַּלֶעגְרֶן
אוּף אַייךְ פוּן חוּץ דֶר מוֹיֶער וְאָסַפְתִּי אוֹתָם אֶל תּוֹךְ הָעִיר
אוּנ אִיךְ וֶועל אַיין זַאמְלֶן דִי כַּשְׂדִים אִין מִיטֶן דֶער
דָאזִיגֶער שְׁטָאט: (ה) וְנִלְחַמְתִּי אֲנִי אִתְּכֶם בְּיָד נְטוּיָה אוּנ
אִיךְ וֶועל מִלְחָמָה הַאלְטֶן מִיט אַייךְ מִיט אַיין אוּם
גִישְׁטְרֶעקְטֶע הַאנְד אוּנ מִיט אַיין שְׁטַארְקֶען אָרוּם
וּבְאַף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל אוּנ מִיט צָארְן אוּנ מִיט גְרִים
צָארְן אוּנ מִיט גְרוֹס צָארְן: (ו) וְהִכֵּיתִי אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר
הַזֹּאת אוּנ אִיךְ וֶועל שְׁלָאגִין דִי זִיצֶר פוּן דֶר דָאזִיגֶר
שְׁטָאט אוּנ דִיא מֶענְטְשֶׁן אוּנ דִי בְּהֵמוֹת בְּדֶבֶר גָּדוֹל
ימתו

כֵן אֲמַר יְיָ אֶמְסַר יָת צִדְקִיָה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת עַבְדוֹהִי וְיָת עַמָא וְיָת דְאִשְׁתָּאֲרוּ בְּקַרְתָּא הָדָא מִן מוֹתָא וּמִן חַרְבָּא וּמִן כַּפְנָא בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַר מַלְכָּא דְבָבֶל וּבְיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד דְבָעַן לְקַטָלְהוֹן וְיִמְחִינוּן לְפִתְגָם דְחֶרֶב לָא יְחוּס עֲלֵיהוֹן וְלָא יַחְמוֹל וְלָא יְרַחֵם׃ ח וּלְעַמָא הָדֵין תֵּימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא יָהֵיב קֳדָמֵיהוֹן יָת אוֹרַח חַיֵי וְיָת אוֹרַח מוֹתָא׃ ט דְיָתֵיב בְּקַרְתָּא הָדָא יִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא וּדְיִפּוֹק וְיִשְׁתְּמַע לְכַשְׂדָאֵי דְצַיְירִין עֲלֵיכוֹן יֵיחֵי וּתְהֵי לֵיהּ

ת"א היושב בעיר. סנהדרין לג:

כֵן נְאֻם־יְהוָה אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־עֲבָדָיו ׀ וְאֶת־הָעָם וְאֶת־הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר הַזֹּאת מִן־הַדֶּבֶר ׀ מִן־הַחֶרֶב וּמִן־הָרָעָב בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהִכָּם לְפִי־חֶרֶב לֹא־יָחוּס עֲלֵיהֶם וְלֹא יַחְמֹל וְלֹא יְרַחֵם׃ ח וְאֶל־הָעָם הַזֶּה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם אֶת־דֶּרֶךְ הַחַיִּים וְאֶת־דֶּרֶךְ הַמָּוֶת׃ ט הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיּוֹצֵא וְנָפַל עַל־הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עֲלֵיכֶם יחיה וְהָיְתָה

וחיה קרי

רש"י

שהוא מן הסריס העליונים וכן מפורש בענין כדבר גדול ימותו : (ט) והיתה לו נפשו לשלל. כאדם הנוטל שלל

מהר"י קרא

נטוית. (ט) והיתה לו נפשו לשלל. בהצלת נפשו כאילו נדמה לו כאילו מצא שלל :

רד"ק

בדבר גדול שאבה אתכם ואת בהמתכם : (ז) מן הדבר מן החרב. מחרב המלחמה בהלחמה על העיר אתן אותם ביד נבוכדנצר כשיכבוש העיר ואף צדקיהו ועבדיו שברחו : והכם לפי חרב. מי שירצה להמית ימית ומי שירצה להגלות יגלה : לא יחוס עליהם ולא יחמול ולא ירחם. שהרי שחט בני צדקיהו לעיניו וכן בשרים ובזקנים לא חמל : (ט) הצרים עליכם יחיה. כתיב וקרי והיה והענין אחד : והיתה לו נפשו לשלל. לרווח כאילו שלל אותה :

מנחת שי

(ז) לא יחוס. לא כתיב בלא וא"ו וכן הוא במ"ג עם פסוקים שכתוב בהם לא ולא ולא באמצע פסוק : יחוס. כתוב לא בחולם : (ט) יחיה. והיה קרי :

מצודת דוד

ההכאה תהיה שימותו בדבר גדול : (ח) נותן לפניכם. ר"ל מפרש אני לפניכם באיזה ענין תמלאו חיים ובאיזה ענין תשיג אתכם המיתה : (ט) בחרב וגו'. ר"ל באחד מאלה : ונפל. יבטול אל הכשדים להיות סר למשמעתם : והיה. ישאר חי ויהיה נפשו

מצודת ציון

(ז) יחוס. ענין חמלה כמו והוסה עלי (נחמיה י"ג) וכפל הדבר במ"ש : (ח) נותן. ענין הנירם כמו ולא נתן הפלה (איוב א') : את דרך. את ענין : (ט) ונפל. ענין הסכנה והניה כמו אל הכשדים אתה נופל (לקמן ל"ז) : לשלל. ענין בזה :

פירוש ע"ט

יָמוּתוּ אין איין גרוֹסֶען מַאגֶד וֶועלִין זַייא שְׁטַארְבֶּען : (ז) וְאַחֲרֵי כֵן נְאֻם ה' אוּנ דֶער נָאךְ זָאגְט גָאט אֶתֵּן אֶת צִדְקִיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וגו' וֶועל אִיךְ אִיבֶּר עֶנְטְפֶערֶן דֶעם צִדְקִיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אוּנ זַיינֶע קְנֶעכְט אוּנ גָאר דֶם פָאלְק וְאֶת הַנִּשְׁאָרִים בָּעִיר הַזֹּאת אוּנ דִיא וָואס וֶועלִין אִיבֶּר בְּלַייבֶּען אִין דֶר דָאזִיגֶר שְׁטָאט פוּן דֶעם דֶבֶר אוּנ פוּן דֶער שְׁווֶערְד אוּנ פוּן דֶעם הוּנְגֶר דִי וֶועל אִיךְ גָאט אִיבֶּר עֶנְטְפֶערִין בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וגו' אִין דֶר הַאנְד פוּן נְבוּכַדְרֶאצַר דֶער מֶלֶךְ פוּן בָּבֶל אוּנ אִין דֶער הַאנְד פוּן זַייעֶרֶע פַיינְד אוּנ אִין דֶער הַאנְד פוּן דִי וָוס בֶּגֶערֶען זַייעֶר לַייבּ צוּ טֵייטֶען וְהִכָּם לְפִי חֶרֶב אוּנ דֶער נְבוּכַדְרֶאצַר וֶועט זַיי דֶער שְׁלָאגֶען מִיט דֶער שַׁארְף פוּן דֶר שְׁוֶוערְד לֹא יָחוּס עֲלֵיהֶם וְלֹא יַחְמוֹל וְלֹא יְרַחֵם עֶר וֶועט קַיין חַס נִיט הָאבֶּען אוֹיף זַייא אוּנ וֶועט זִיךְ נִיט דֶער בַּארְמֶען אוּנ וֶועט זִיךְ נִיט מְרַחֵם זַיין אִיבֶּר זַיי : (ח) (דָאס זָאגְט גָאט צוּ יִרְמְיָהוּ) וְאֶל הָעָם הַזֶּה תֹּאמַר אוּנ צוּא דֶעם דָאזִיגֶען פָאלְק זָאלְסְטוּ זָאגִין כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָט גָאט גִיזָאגְט הִנְנִי נוֹתֵן לִפְנֵיכֶם אֶת דֶּרֶךְ הַחַיִּים נוּן אִיךְ גִיבּ פָאר אַייךְ דֶעם וֶועג פוּן לֶעבִּין אוּנ דֶעם וֶועג פוּן טוֹיט : (ט) הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר דֶר וָוס וֶועט בְּלַייבִּין זִיצִין אִין דֶר דָאזִיגֶער שְׁטָאט וֶועט גִיטֵייט וֶוערִין דוּרךְ דֶער שְׁוֶוערְד אוּנ דוּרךְ דֶעם הוּנְגֶער אוּנ דוּרךְ דֶעם דֶבֶר וְהַיּוֹצֵא וְנָפַל עַל הַכַּשְׂדִּים אוּנ דֶער וָוס וֶועט אַרוֹיס גֵיין וֶועט עֶר פַאלֶין (כְּלוֹמַר עֶר וֶועט זִיךְ אוּנְטֶער גֶעבֶּען) צוּ דִי כַּשְׂדִים וָוס בֶּלֶעגֶערִין אוֹיף אַייךְ וְהָיָה וְהָיְתָה לוֹ

נפשו

לוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל׃ י כִּי־שַׂמְתִּי פָנַי בָּעִיר
הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה נְאֻם־יְהוָה
בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּנָּתֵן וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃
יא וּלְבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה שִׁמְעוּ דְּבַר־
יְהוָה׃ יב בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר יְהוָה דִּינוּ
לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק
פֶּן־תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי וּבָעֲרָה וְאֵין
מְכַבֶּה מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיהֶם׃ יג הִנְנִי
אֵלַיִךְ יֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק צוּר הַמִּישֹׁר נְאֻם־

מעלליכם קרי

תרגום

לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזָבָא׃
י אֲרֵי חַל רוּגְזִי בְּקַרְתָּא
הָדָא לְבִישָׁא וְלָא לְטָבָא
אֲמַר יְיָ בִּידָא דְמַלְכָּא
דְבָבֶל תִּתְמְסַר וְיוֹקְדִינַהּ
בְּנוּרָא׃ יא וּלְבֵית מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
קַבִּילוּ פִּתְגָמָא דַיְיָ׃
יב בֵּית דָוִד כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ דִינוּ לְצַפְרָא דִינָא
וְשֵׁיזִיבוּ אֲנִיסָא מִיַּד
דְאָנֵיס לֵיהּ דִלְמָא יִדְלַק
כְּאֶשָּׁתָא רוּגְזִי וְיִשֵּׁיצֵי
וְלָא יְהֵי חָיֵס מִן קֳדָם
בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן׃
יג הָאֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ
דְיָתְבָא בְּתוּקְפָא בְּקִרְוִין

ת"א בית דוד. שבת י סנהדרין ז:

מהר"י קרא

(יג) יושבת העמק. בת ירושלים היושבת בעמק: ומי יבא במעונותינו. בסלע צור המישור. ציון היושבת על הסלע מישור האומרים מי יוכל לרדת עלינו להזיק לנו בעמק. ומי

רש"י

וחוטפו והולך לו כן תהיה לו נפשו שלולה מן המיתה מן ההורגים: (י) פני. כתרגומו רוגזי: (יב) מיד עושק. טעמו למטה שאינו שם דבר אלא שם הגזלן העושק את אחרים: ואין מכבה. שלא ימלט לכם שריד: (יג) יושבת העמק. ירושלים היא בתוך עמק. דבר אחר שהעמיק

מנחת שי

(יב) מעלליכם. מעלליכם קרי והוא חד מן תרין מלין כתבין ה"א וקריין כ"ף ואידך וחשב עליהם מחשבה (ירמיה מ"ט):

רד"ק

(יא) ולבית מלך יהודה. חסר תאמר כמ"ש למעלה ואל העם הזה תאמר וסמך על המבין בחסרונו וזה מנהג המקרא במקומות רבים ופירושו ולבית לו ולבניו ושריו שהם בני משפחתו: (יב) בית דוד. זכר דוד לפי שהוא היה עושה משפט כמ"ש ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכן היה ראוי שיעשו בניו ובני ביתו שילמדו ממעשיו הטובים: דינו לבקר משפט. לבקר קודם שתתעסקו באכילה ושתיה ובדבר מצרכיכם תשבו במקום הדין לדון כל מי שיבא לצעוק וכן אמר במשה רבינו ע"ה וישב משה לשפט את העם מן הבקר: והצילו גזול מיד עושק. מיד מי שעושק אותו וגוזלו והגזול הוא מי שחוטף מיד חברו או לוקח מידו או מביתו בחזקת ועושק מי שבא ממון חברו לידו בפקדון או בהלואה או שכירות ואין רוצה לתתו לו מי שגוזל כל שכן שעושק לפיכך אמר והצילו גזול מיד עושק כי הגוזל גוזל ועושק: מעלליהם. כתיב בה"א לנסתרים וקרי בכ"ף מעלליכם לנמצאים כמ"ש דינו והצילו: (יג) הנני אליך. אמר כנגד ירושלם וקראה יושבת העמק לפי שהיא גבוהה וסביבותיה עמק והיא יושבת בעמק וכן קראה צור המישור כי היה צור והר וסביבותיה מישור ואמר לה הנני אליך לפי שיושביך מתגאים ואומרים מי יחת עלינו ומי

מצודת ציון

(יב) דינו. מלשון דין: מעלליכם. מעשיכם: (יג) צור. סלע: המישור. מל' ישר ושוה: יחת. ענין ירידה כמו חליך נחתו בי

מצודת דוד

כאלו גללה לעצמו מיד ההורגים: (י) שמתי פני. שמתי מחשבותי בעיר הזאת להרע לה וגו': (יא) ולבית מלך יהודה. מוסב על מלת תאמר האמור בתחלת הענין וכאומר ולבית וגו' תאמר שמעו וגו': (יב) דינו לבקר. הוא ענין דרך זריזין: גזול. הנגזל: עושק. הגזלן העושק את הגזולת: כאש חמתי. ר"ל כמו האש כשיוצא' הולכת ושורפת מעצמה כן תבער כאש חמתי ולא ימלא מי יכבנה. ר"ל אין מי ימחה בידי: מפני רוע מעלליכם. מוסב על ובערה: (יג) הנני אליך. הנה אני אליך להלך לך את ירושלים היושבת בתוך העמק כי סביב ירושלים בסמוך לה היה עמק והיא על ההר ממעל: צור המישור. היושבת על הצור אשר במישור: מי יחת עלינו. מי ירד עלינו למלחמה ומי וגו' כאומר הלא העיר

פירוש ע"ט

נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל דער ווערט לעבין בלייבין אונ זיין לייב ווערט זיין צו אים צו איין רויבונג (כלומר גלייך ער ווערט מציל זיין לייב פון דיא וואס הרגענען): (י) כִּי שַׂמְתִּי פָנַי בָּעִיר ווארום איך האב געטאן מיין צארין אין דער דאזיגר שטאט צו בייזין אונ ניט צוא גוטין אזו זאגט גאט בְּיַד מֶלֶךְ בָּבֶל תִּנָּתֵן אין דער האנד פון דעם מלך בבל ווערט דיא שטאט ווערין איבער געענפערט אונ ער ווערט זיא פר ברענין אין פייער: (יא) וּלְבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה אונ צו דעם הויז געזינד פון דעם מלך פון שבט יהודה זאלסטו ירמיה אזו זאגן שִׁמְעוּ דְּבַר ה' הערט צו גאטס רייד: (יב) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' איר הויז געזינד פון דוד אזו האט גאט געזאגט דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט משפט צו אלע אין דער פריא דעם משפט וְהַצִּילוּ גָזוּל מִיַּד עוֹשֵׁק אונ זייט מציל דעם וואס ווערט בגזילט פון דר האנט וואס ברויבט אונ בגזילט אים פֶּן תֵּצֵא כָאֵשׁ חֲמָתִי ווארום טאמער ווערט ארויס גיין גלייך אזו ווי איין פייער מיין גרים צארין אונ זיא ווערט ברענין אונ קיינער ווערט ניט פאר לעשין ווארום עס ווערט קיינר ניט איבר בלייבין פון אייך (אונ דס ווערט זיין) מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם פון וועגן אייערי בייזע מעשים: (יג) הִנְנִי אֵלַיִךְ יֹשֶׁבֶת הָעֵמֶק נון איך שיק צו דיר מיין צארין דו זיצערין פון דעם טאל (דאס מיינט ער ירושלים וואס ארום איר איז איין טאל אונ זיא אליין שטייט אויף איין בארג) צוּר הַמִּישׁוֹר דו ירושלים וואס דו ביסט געבויעט אויף אזו איין שטיין (כלומר אויף איין בארג) וואס ארום איז איין גלייכר

פלאַין

יהוה האמרים מי־יחת עלינו ומי יבוא
במעונותינו: יד ופקדתי עליכם כפרי
מעלליכם נאם־יהוה והצתי אש
ביערה ואכלה כל־סביביה: כב א כה
אמר יהוה רד בית־מלך יהודה ודברת
שם את־הדבר הזה: ב ואמרת שמע
דבר־יהוה מלך יהודה הישב על־
כסא דוד אתה ועבדיך ועמך הבאים
בשערים האלה: ג כה ׀ אמר יהוה
עשו משפט וצדקה והצילו גזול מיד
עשוק וגר יתום ואלמנה אל־תנו אל־

כדיכן אמר יי דאמרין
מן יחות עלנא ומן
יעול בבירניתנא:
יד ואסער עליכון כפירי
עובדיכון אמר יי
ואדליק אשתא בקרוהא
ותשיצי בכל סחרנהא:
א כדנן אמר יי חות
לבית מלך שבטא דבית
יהודה ותתנבי תמן ית
פתגמא הדין: ב ותימר
קביל פתגמא דיי מלך
שבטא דבית יהודה
דיתיב על כורסי דויד
את ועבדך ועמך דעלין
בתרעיא האלין: ג כדנן
אמר יי עבידו דינא
וצדקתא ושיזיבו אניסא
מיד דאניס ליה וגיור
יתם וארמלא לא תונון

רש"י

הקב"ה עלה עליך להחריבך: צור המישור. הר שכל סביביו מישור: מי יחת עלינו. מי יחנה עלינו כמו כי שם ארם נחיתם (מלכים ב׳ ו׳): כב (ג) אל תונו. זו אונאת דברים:

מהר"י קרא

יבא במעונותינו בסלע. הנני עליכם להשמידכם: (יד) נאום ה׳. שאני מושל בהרים ובמעמקים: והצתי אש ביערה. בביהמ"ק:

רד"ק

יבא במעונותינו הנני אבא אליך ונלחמתי אתך: יחת. שרשו נחת ולולי התי"ת שהיא גרונית היתה דגושה ופירש ירד ויחן׳ וכן ותנחת עלי ידך ותרגום וירד ונחת ואמר בל׳ ירידה לענין המלחמה שהיא בעמק ובמישור כמ"ש או במלחמה ירד ונספ׳: (יד) ופקדתי. ביערה. הכנוי לירושלם ר"ל הערים אשר סביבותיה המשילם ליער לענין האש כמו כאש תבער יער וכת"י ביערה בקרוהא: (א) כה אמר ה׳ רד בית מלך יהודה. בהר הבית נאמרה לו נבואה זו לפיכך אמר רד ואף על פי שזאת הנבואה כבר אמרה בית דוד כה אמר ה׳ דינו לבקר משפט אמר לו עוד שיאמר אותה להם עוד בבתיהם ושיבטיחם ההבטחה הטובה אם ישמעו: (ב) בשערים האלה. בשערי העזרה כמ"ש בסמוך ובאו בשערי הבית הזה או יהיה פי׳ הבית הזה בית המלך לפי שאמר רוכבים ברכב ובסוסים ולא יכנס אדם רוכב בשערי העזרה: (ג) כה אמר ה׳. מיד עשוק. תואר בפלס

מנחת שי

כב (ג) יתום. בלא וא"ו בתחלת המלה: אל תנו. ברוב הספרים חסר וכן נמסר עליו לית חסר: אל תחמסו. בקצת ספרים כתוב ואל בוא"ו וכס"ת

מצודת דוד

בצורה וחזקה ומי יעלה לבא לגשת אלינו למלחמה ומי יכבוש אותה: (יד) ופקדתי. אשגיח עליכם להשיב כגמול מעשיכם: ביערה. הם ערי יהודה: ואכלה. תשרף הכל: כב (ב) אתה ועבדיך. גם אתה שומע גם עבדיך וגו׳ ישמעו: בשערים האלה. שערי בית המלך: (ג) גזול. הנגזל:

מצודת ציון

(תהלים ל"ח): במעונותינו. מלשון מעון ומדור כמו ה׳ מעון אתה היית (שם צ׳): (יד) ופקדתי. ענין השגחה: והצתי. ענין הבערה כמו באש יצתו (ישעיה ל"ג): ואכלה. ענין שריפה כמו מאכלת אש (שם ט׳): כב (ג) תונו. ענין אונאת דברים וכן וגר לא תונה (שמות כ"ב):

פירוש ע"ט

פלאץ נאם ה׳ אזו זאגט גאט (איבער די מענטשין) האמרים מי יחת עלינו ומי יבוא במעונותינו וואס זאגן ווער וועט רוען אוף אונז צו מלחמה האלטען אונ ווער וועט קומען אין אונזער וואנונג: (יד) ופקדתי עליכם כפרי מעלליכם נאם ה׳ אונ איך וועל גדענקן אוף אייך צוא בצאלן אייך אזוי וויא דיא פירות פון אייערע מעשים אזו זאגט גאט והצתי אש ביערה אונ איך וועל אן צינדין איין פייער אין דעם וואלד פון ירושלים כלומר אין די שטעט וואס ארום איר אונ עס וועט פאר ברענען אלץ וואס ארום איר איז:

כב (א) כה אמר ה׳ אזו הט גאט גזאגט צו מיר ירמיהו רד בית מלך יהודה גידר אין דעם הוז פון דעם מלך פון שבט יהודה ודברת שם את הדבר הזה אונ זאלסט דארטען ריידין די דאזיגע רייד: (ב) ואמרת שמע דבר ה׳ וגו׳ אונ זאלסט זאגין הער צוא גאטס רייד דו מלך פון שבט יהודה וואס דו זיצט אוף דער שטול פון דוד המלך אתה ועבדיך ועמך דו אונ דיינע קנעכט אונ דיין פאלק וואס קומען אין די דאזיגע טויערין: (ג) כה אמר ה׳ אזו הט גאט גזאגט עשו משפט וצדקה טוט משפט אונ גירעכטיקייט והצילו גזול מיד עשוק אונ זייט מציל דעם וואס ווערט בגאזילט פון דר האנד פון דעם רובר וגר יתום ואלמנה אל תונו אונ איין גר אונ איין יתום אונ איין אלמנה זאלט איר ניט נארין מיט שלעכטע רייד אונ איר זאלט ניא

ניט

תַחְמֹסוּ וְדָם נָקִי אַל־תִּשְׁפְּכוּ בַּמָּקוֹם
הַזֶּה׃ ד כִּי אִם־עָשׂוֹ תַּעֲשׂוּ אֶת־הַדָּבָר
הַזֶּה וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הַבַּיִת הַזֶּה מְלָכִים
יֹשְׁבִים לְדָוִד עַל־כִּסְאוֹ רֹכְבִים בָּרֶכֶב
וּבַסּוּסִים הוּא וַעֲבָדָו וְעַמּוֹ׃ ה וְאִם לֹא
תִשְׁמְעוּ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּי
נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי־לְחָרְבָּה יִהְיֶה
הַבַּיִת הַזֶּה׃ ו כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה עַל־
בֵּית מֶלֶךְ יְהוּדָה גִּלְעָד אַתָּה לִי רֹאשׁ

תרגום

וְלָא תֵינְסוּן וְדַם זַכַּאי לָא תֵישְׁדוּן בְּאַתְרָא הָדֵין׃ ד אֲרֵי אִם מֶעְבַּד תַּעַבְדוּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין וְיֵעֲלוּן בְּתַרְעֵי בֵּיתָא הָדֵין מַלְכִין יָתְבִין לְדָוִד עַל כּוּרְסוֹהִי רְכִיבִין בִּרְתִיכִין וּבְסוּסְוָן הוּא וְעַבְדוֹהִי וְעַמֵּיהּ׃ ה וְאִם לָא תְקַבְּלוּן יַת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין בְּמֵימְרִי קַיְמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי לְחוּרְבָא יְהֵי בֵּיתָא הָדֵין׃ ו אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ עַל בֵּית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה אִילוּ אַתְּ חֲבִיב קֳדָמַי מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דְּרָם בְּרֵישׁ טוּרַיָא אִם

מהר"י קרא ועבדיו קרי

כב (ו) כה אמר ה' על בית מלך יהודה גלעד אתה לי ראש הלבנון אם לא אשיתך מדבר. פת' אילו היית חביב [עלי] כגלעד שהוא משובח שבלבנון שמשם ראשי בשמים באין לעולם כענין שנאמר והנה ארחת ישמעאלים באה מגלעד אפילו אעפ"כ אתה גורם בעונותיך שאשים אותך שממה ויונתן

רש"י

(ו) גלעד אתה לי וגו'. אילו את חביב קדמי כבית מקדשא דרם בריש טוריא אם לא אשויניך מדברא: גלעד אתה. בית

מנחת שי

בלא וא"ו ואולם יש לתמוה שלא נמנה פסוק זה עם ה' פסוקים שכתוב בהם אל אל אל וסימנם במסרה גדולה: (ד) כי אם עשו תעשו. ד' כתיבין וא"ו בסוף וסימנם דרכיך ומעלליך עשו אלה (ירמיה ד') כי אם היטב תיטיבו וגו' אם עשו תעשו משפט (ירמיה ז') כי אם עשו תעשו את הדבר הזה. ביד אל גוים עשו יעשה לו (יחזקאל ל"א) ובפרשת ויגא הסכלת עשו נמסר עליו ד' ג' כתיבין ה"א וא' וא"ו וסימן הסכלת עשו. נמען עשה כיוס הזה סוף פרשת ויחי. עשה ססים (תהלים ק"ח) עשה לדקה ומשפט (משלי כ"א) קדמאה כתוב וא"ו ע"כ. והמגיה נתקשה מאד במסורת אלו ובסוף דבריו כתב ולא ידענא מה למימר ביה ולדידי חזי לי דהכי מסרתא לא פליגן אהדדי ותרווייהו קיימנו דמאי דנמסר בפרשת ויגא מיירי מהנהו דעיינין דילהון בשוא ופתח ג' מנהון בה"א וחד בוא"ו ומסרה דהכא מהנהו דעיינין דילהון בקמץ וכולהון בוא"ו ומשום הכי לא חשיב בהו **עֲשֵׂה** אלה לך בזנותך (יחזקאל כ"ג) ודכוותיה טובא דלא דמיין לאינך דאינון בקמץ וכתיבין בה"א וכגונו לא מיירי לא הכא ולא התם בפרשת ויגא ובהכי כולהו ניחטן ומיגדרן שפיר ולא קשיין כלל: ועבדו. ועבדיו קרי: (ו) אם לא אשיתך וגו' ערים לא נושבה. י"ם שכתוב נושבה מלא וא"ו וא"ל וברפוס ישן הראשון שבפסוק מלא והשני חסר. ואמנם ברוב ספרים מדויקים שניהם מלא וא"ו גם לא כמנו במסורת הגנין המלאים: נושבה. נושבו קרי:

רד"ק

קרוב גדול וענינו כמו עושק: (ד) כי אם עשו תעשו. עשו מקור בו"י במקום ה"א למ"ד הפעל: ועבדו. כתיב בלא יו"ד הרבים והענין אחד וכמוהו רבים: (ה) ואם לא. מבואר הוא: (ו) כי כה אמר ה'. גלעד אתה לי ראש הלבנון. אמר על בית מלך יהודה שהוא ראש ממלכת ישראל אתה הייתי לי כמו גלעד כי גלעד עיר אחת בעבר הירדן וכל הארץ ההיא ארץ סיחון ועוג וכל הבשן היתה נקראת על שמה ארץ הגלעד כי היא ראש להם וכן היית אתה לי ראש ממלכ' ישראל כי ציון וירושלם ראש לכל ארץ ישראל וכן היית ראש הלבנון שנקראת ג"כ ארץ ישראל בשם הלבנון כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון ועתה אשיתך מדבר ואשית הערים אשר סביבותיך כאלו לא נושבו: אם לא. ענין שבועה כמו אם לא שויתי ודוממתי אם

מצודת ציון

תחמסו. ענין עושק: (ו) אשיתך. ענין שימה כמו שתו

מצודת דוד

עושק. הגזלן: אל תונו. זהו הוכחת דברים של עגמת נפש: אל תחמסו. אל תעשו להם חמס וזהו עושק הממון: (ד) ובאו. אז יבואו בשערי הבית וגו': לדוד. ר"ל מי מזרע דוד ישב על כסאו למלוך על ישראל: ברכב. במרכבה הראויה למלך: ובסוסים. כמרכבים את הרכב: הוא וגו'. גם הוא יבא בשער הבית הזה גם עבדיו ועמו יבואו עמו: (ה) כי לחרבה וגו'. ואין מי יבוא בשעריו: (ו) גלעד אתה לי. אם אמנם אתה בעיני כגלעד אשר כל ארץ סיחון ועוג וכל הבשן היו נקראים על שמה כמ"ש ויבואו וגו' אל ארץ הגלעד (יהושע כ"ב) כי כן הוא ציון וירושלים מקום בית המלך כי היא העיר המשובחת שבכל א"י ולתוספות ביאור אמר דהם

פירוש ע"ט

ניט ברובען קיין געלט וְדָם נָקִי וגו' אונ קיין אום שולדיג בלוט זאלט איר ניט פר גיסען אין דעם דאזיגען אורט: (ד) כִּי אִם עָשׂוֹ תַּעֲשׂוּ ווארום אז איהר וועט טאן דיא דאזיגע זאך וּבָאוּ בְשַׁעֲרֵי הַבַּיִת הַזֶּה וועלען קומען אין די טוערין פון דעם דאזיגען הויז כלומר פון בית המקדש מְלָכִים יֹשְׁבִים לְדָוִד עַל כִּסְאוֹ מלכים וואס וועלען זיצן אויף דער שטול פון דוד המלך רוֹכְבִים בָּרֶכֶב וּבַסּוּסִים אונ וועלען רייטען אין רייט וועגען אונ פערד וועלען פירין די רייט וועגען הוּא וַעֲבָדָיו וְעַמּוֹ ער (כלומר דער מלך) אונ זיינע קנעכט אונ זיין פאלק וועלין קומען אין די דאזיגע טוערין: (ה) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אונ אויב איר וועט ניט צו הערין די דאזיגע רייד בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם ה' האב איך ביי מיר גישוואוירען זאגט גאט כִּי לְחָרְבָּה יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה דאס צו איין וויסטעקייט וועט זיין דאס דאזיגע הויז: (ו) כִּי כֹה אָמַר ה' עַל בֵּית מֶלֶךְ יְהוּדָה דען אזו האט גאט גזאגט אויף דעם הויז גיזינד פון דעם מלך פון שבט יהודה גִּלְעָד אַתָּה לִי ווען דו ביסט מיר שון אזו ליב ווי דער בית המקדש וואס ער איז גלייך צו דר שטאט גלעד וואס פון איר קומען ארוים רפואות אזוי קומט פון דעם בית המקדש אויך ארוים רפואות צו דר וועלט אונ ווען דו ביסט מיר שוין אזוי ליב ראש הַלְּבָנוֹן ווי דער בית המקדש וואס ער ווערט אן גרופן לבנון אונ שטייט אויף איין שפיץ בארג שוועהר איך דיר אִם לֹא אֲשִׁיתְךָ מִדְבָּר אונ

איך

הַלְּבָנוֹן אִם־לֹא אֲשִׁיתְךָ מִדְבָּר עָרִים
לֹא נוֹשָׁבָה׃ ז וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִתִים
אִישׁ וְכֵלָיו וְכָרְתוּ מִבְחַר אֲרָזֶיךָ וְהִפִּילוּ
עַל־הָאֵשׁ׃ ח וְעָבְרוּ גּוֹיִם רַבִּים עַל
הָעִיר הַזֹּאת וְאָמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ עַל־
מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָעִיר הַגְּדוֹלָה
הַזֹּאת׃ ט וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־
בְּרִית יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים וַיַּעַבְדוּם׃ י אַל־תִּבְכּוּ לְמֵת

תרגום

לָא אֲשַׁוֵינָךְ מַדְבְּרָא
קִרְוִין דְלָא אִתְיַתְבָא׃
ז וְאַזְמִין עֲלָךְ מְחַבְּלִין
גְבַר וְזֵינֵיהּ וִיקַטְלוּן
שְׁפַר גַבְרָךְ כְּמָא דְקָצְצִין
אַעֵי חוּרְשָׁא וְרָמַן לְנוּרָא׃
ח וְיֶעְבְּרוּן עַמְמִין סַגִיאִין
עַל קַרְתָּא הָדָא וְיֵימְרוּן
גְבַר לְחַבְרֵיהּ עַל מָה
עֲבַד יְיָ כְּדֵין לְקַרְתָּא
רַבְּתָא הָדָא׃ ט וְיֵימְרוּן
עַל דִשְׁבָקוּ יַת קְיָמָא
דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן וּסְגִידוּ
לְטָעֲוַת פַלְחֵי כוֹכְבַיָא
וּפַלְחוּנוּן׃ י לָא תִבְכּוּן
עַל

ת"א אל תבכו. מ"ק כו׃

נושבו קרי

רש"י

המקדש שממנו גדי ורפואה לכל העולם׃ (ז) וקדשתי, וזמנתי׃ וכרתו מבחר ארזיך. לפי שדמהו ללבנון נופל כאן הלבון הזה׃ (י) אל תבכו למת. ליהויקים שימות לפני השער כשיסחבוהו להגלות׃ בכו להולך. ליהויכין

מהר"י קרא

תרגם אילו את הביב קדמי [כבית מקדשא דרם] כריש טוריא אם לא אשוינך מדברא׃ (ז) וקדשתי עליך. ואזמן עלך׃ (י) אל

רד"ק

לא בתים רבים והדומים לחב׃ נושבה. כתיב בה"א על הארץ דרך כלל וקרי נושבו על הערים ויונתן פי' גלעד בית המקדש והרנב הפסוק כן ארי כדנן אמר ה' על בית מלך שבטא וגו' כבעמוד׃ (ז) וקדשתי. אזמן עליך משחיתים שישחיתו בתיך׃ איש וכליו. ר"ל וכלי מפצו להפיל הבית׃ מבחר ארזיך. ר"ל קירוי הבתים הספונים כמ"ש לבשת בעגין וספין בארז וכן כי ארזה ערה אמר על קירות הבתים הספונים בארז׃ והפילו על האש. כמ"ש וישרוף את בית ה' ואת בית המלך וגו' וי"ת ואזמן עלך מחבלים וגו' כבעמיד׃ (ח) ועברו. מבואר הוא וכן ואמרו׃ (י) אל תבכו למת. לפי שימות מבית דוד שזכר

מצודת דוד

הלבנון ר"ל ראש לכל א"י הנקראת בל' לבנון כמ"ש ההר הטוב הזה והלבנון (דברים ד')׃ אם לא. הוא ענין לשון שבועה כאדם האומר אם לא כן הוא יהיה כזאת וכזאת וגם ולא אמר וכן אם לא בתים רבים (ישעיה ה') ורלה לומר עם כל החשיבות הריני נשבע שאשים אותם כמדבר וכערים אשר לא נתיישבו מעולם׃ (ז) וקדשתי. אזמין עליך אנשים מבחיתים כל איש יבוא עם כלי מלחמתו׃ וכרתו. ר"ל יהרגו השרים והגבורים ולפי שאמר ראש הלבנון אמר לשון הנופל בעלי היער׃ (ח) על העיר. סמוך להעיר׃ על מה. בעבור מה׃ (ט) ואמרו. רעיהם ישיבום לומר על אשר עזבו וגו'׃ (י) אל תבכו למת. אין ראוי לבכות על מי מהמלכים שמת כאלו

מצודת ציון

עלי (תהלים ג')׃ נושבו. מלשון ישיבה׃ (ז) וקדשתי. ענין

פירוש ע"ט

איך וועל דיך ניט מאכען ווּיסט גלייך ווי די מִדְבָּר
עָרִים לֹא נוֹשָׁבוּ אונ גלייך ווי די שטעט וואס זענען קיין
מאל ניט באזעסין גיוואָרען׃ (ז) וְקִדַּשְׁתִּי עָלֶיךָ מַשְׁחִתִים
אונ איך וועל אן ברייטין אויף דיר פאר דארבערס
אִישׁ וְכֵלָיו איטליכער מאן פון זיי וועט זיין מיט זיין
כלי זיין וְכָרְתוּ מִבְחַר אֲרָזֶיךָ אונ זיי וועלען אפ שניידין
דיינע בעסטע טענין ביימער אונ וועלין זיי מאכען
פאלען אויף דעם פייער דאס מיינט ער זייא וועלען
הרגינען דיינע בעסטי גבורים אונ וויל ער גלייכט
אים צו איין וואלד זאגט ער דם לשון וואס גשיקט
זיך צוא רידין ביי איין וואלד׃ (ח) וְעָבְרוּ גּוֹיִם רַבִּים
עַל הָעִיר הַזֹּאת אונ פיל פעלקער וועלן איבער פארין
ביי דר דאזיגער שטאט וְאָמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ אין וועלן
זאגן איין מאן צו זיין חבר עַל מֶה עָשָׂה ה' כָּכָה איבער
וואס דען גאט אזו גיטאן צו דר דאזיגר גרוסי שטאט׃
(ט) וועלן די חברים ענטפערין צו זיי וְאָמְרוּ אונ וועלן זאגען דם איז איר גקומען עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת בְּרִית ה' אֱלֹהֵיהֶם
ווייל איהרע זיצער האבין פאר לאזט דעם בריתות ברית פון גאט זייער גאט וַיִּשְׁתַּחֲווּ אונ האבען זיך
גיבוקט צוא פרעמדע אפ געטער אונ האבען זייא גידינט׃ (י) זאגט דער נביא אַל תִּבְכּוּ לְמֵת איר זאלט
ניט

משלי חכמים

(ח) וְעָבְרוּ גּוֹיִם רַבִּים וגו'. לְמָשָׁל אַגְבִיר וואס האט געהאט גרויסע געשעפטין אונ האט געהאט זייער שיינע קינדער. זיין פערמעגען איז געווען זייער גרוים אמאהל איז די הצלחה אוועק געגאנגען פון דעם מענטש אונ וואס ער האט געהאנדילט האט ער שאדין געהאט אונ ער איז געווארין אגרויסער ארעם מאן. אונ זיין עלצטער זוהן איז פאר שאנדע אוועק פון שטאט אונ איז געקומען אין אדארף אונ איז געווארן אקנעכט. אמאהל איז ער געווען אין פעלד אונ געשניטען תבואה די זוהן האט שוין פארברענט אונ שווארץ געמאכט זיין פנים. נאר געווען איז נאך געווען צו דערקענען זיין איידילקייט. דערווייל איז פארביי געפארין אבעקאנטער מענטש נאר ער האט ניט געוואוסט פון זייער אומגליק. ער האט אים דערקענט אבער נאר ווייניג. פון דעסטוועגין האט ער זיך געשטעלט אונ איז צוגעגאנגען צו אים אונ פרעגט אים מיר שיינט אז דו ביזט דעם גבירס זוהן. זאגט ער יא. אונ בייא דעם וואָרט יא האט ער זייער פיל טרערין

וְאַל־תָּנֻדוּ לוֹ בְּכוּ בָכוֹ לַהֹלֵךְ כִּי לֹא
יָשׁוּב עוֹד וְרָאָה אֶת־אֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ׃
יא כִּי־כֹה אָמַר־יְהֹוָה אֶל־שַׁלֻּם בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הַמֹּלֵךְ תַּחַת
יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו אֲשֶׁר יָצָא מִן־הַמָּקוֹם
הַזֶּה לֹא־יָשׁוּב שָׁם עוֹד׃ יב כִּי בִּמְקוֹם
אֲשֶׁר־הִגְלוּ אֹתוֹ שָׁם יָמוּת וְאֶת־הָאָרֶץ

תרגום

עַל מִיתָא וְלָא תְדוּן עֲלוֹהִי
בְּכוּ מִבְכָּא לִדְגָלֵי אֲרֵי
לָא יְתוּב עוֹד וְיֶחֱזֵי יַת
אַרְעָא דִילָדוּתֵיהּ׃
יא אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ עַל
שַׁלּוּם בַּר יֹאשִׁיָה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
דִמְלַךְ תְּחוֹת יֹאשִׁיָה
אֲבוּהִי דִגְלָא מִן אַתְרָא
הָדֵין לָא יְתוּב לְתַמָן
עוֹד׃ יב אֱלָהֵין בְּאַתְרָא
דְאַגְלִיאוּ יָתֵיהּ תַּמָן
יְמוּת וְיַת אַרְעָא הָדָא לָא

ת"א בכו בכו ב"ב קיז:

מהר"י קרא

תבכו למת. זה יהויקים כמו שמפרש למטה בענין כה אמר ה' אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות קבורת חמור יקבר סחוב והשלך: בכו בכו להולך. זה צדקיה שלא שב עוד וראה את ארץ מולדתו: (יא) אל שלום בן יאשיהו. זה צדקיה שנשתלמה מלכות בית דוד בימיו:

רש"י

ולצדקיהו. אמור מעתה הביכה מיתתו של יהויקים שנאמר בו ונבלתו תהיה מושלכת לחורב ביום ולקרח בלילה (לקמן ל"ו) מחייו של יהויכין שנאמר בו וארוחתו ארוחת תמיד וגו' (לקמן נ"ב): (יא) אל שלום. הוא צדקיהו וכן נקרא (בדברי הימים א' ג') והרביעי שלום וקראו רביעי למלכות בבני יאשיהו שבתחלה מלך יהואחז ואחר כך יהויקים ואחריו יהויכין ואחריו צדקיהו: אשר יצא. ואף על פי שלא יצא

מנחת שי

(יב) כי במקום. חד מן ס' פסוקים מטעין דלית בהון את וסימן בריש פרשת חיי

רד"ק

והוא יהויקים שמת בדרך כשהוציאו אותו מירושלם להגלותו אמר אל תבכו לו כיון שמת טוב הוא משיגלה ויחיה חיי צער ובזיון כמו יהויכין ואמר בעבור יהויקים אל תבכו ואל תנודו לו כי טובה היא לו מיתתו אלא למי ראוי שתבכו למי שהולך בגלות כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו וזהו יהויכין שהגלו אותו לבבל ושם מת והיה בבית הכלא ל"ז שנה לו ראוי לבכות ודרשו רז"ל אל תבכו למת יותר מדאי ואל תנודו לו יותר מכשיעור הא כיצד שלשה לבכי שבעה להספד שלשים לגהוץ ולתספורת ואמר בכו בכו להולך בלא בנים בכו מקור בוי"ו במקום ה"א למ"ד הפעל: (יא) כי כה אמר ה' אל שלום בן יאשיהו. שלום הוא יהויכין ושני שמות היו לו ואע"פ שהיה בן בנו בני בנים הרי הם כבנים לפי שאמר בכו בכו להולך פי' מי הוא ההולך והוא לא שב עדיין משגלה ומת בבבל ורז"ל פי' כי שלום הוא צדקיהו והחכם רבי אברהם בן עזרא פירש כי

מצודת ציון

הזמנה כמו קדשו מלחמה (יואל ד'): (י) תנודו. ענין הנעה:

מצודת דוד

וכקבר בקברי אבותיו: ואל תנודו לו. כן דרך המקונן להניע בראשו דרך אבל וצער: בכו בכו להולך. אבל בכו על ההולך מארצו בשבי ובמקרא שלאחריו יפרש מי הוא: כי לא ישוב. על כי לא ישוב עוד לארצו ולא יראה אכן מולדתו כי שם בגולה ימות ויקבר: (יא) כי כה. כי כן אמר ה' על שלום וגו'. הוא צדקיהו וכן נקרא (בד"ה א' ג') ובדרז"ל: המולך וגו'. לפי שלא בא לו המלוכה מפאת יכניה המלך לפניו כ"א מפאת יאשיהו אביו לכן אמר המולך תחת יאשיהו אביו אבל יצא בשבי לבבל:

משלי חכמים

פארגאסין אונ הט אים דערציילט זיין פאטערס אומגליק. דער בייזענדער הט געזאגט צו דעם יונגען מאן. דו האסט אטעות. דו מיינסט דיין פאטער איז ארעם גיווארין ווייל די הצלחה איז פון אים אוועק געגאנגען. ניין. איך האב שוין לאנג געוואוסט אז דיין פאטער וועט ארעם ווערין. ווייל ער האט פיל געלט אוים געברענגט אונ הט געלעבט גרעסער ווי זיינע פארדינסטען זענען גיוועזן. דאס זעלביגע איז גיוועזן בייא ירושלים. זייא איז גיוועזן דיא שענסטע אונ דיא פריילכסטע שטאט. ווען ירושלים איז חרב גיווארין. דיא פרעמדע מענטשין וואס זענען פארבייא געגאנגען אונ האבין גיזעהן דעם חורבן פון ירושלים. האבין זיי געמיינט ווייל דיא הצלחה פון דיא יודין איז אוועק געגאנגען דריבער איז ירושלים חרב גיווארין. הט מען זיי גיענפערט נים ווייל די הצלחה פון די יודין איז אוועק געגאנגען דריבער איז ירושלים חרב גיווארין. מען האט שוין לאנג געוואוסט אז ירושלים וועט חרב ווערין. ווייל מען האט גיזעהן זייא האבין פארלאזט דעם נאמען פון זייערע אלטערין אונ האבין געדינט עבודה זרה:

פירוש ע"ט

גיט וויינען אויף דעם וואס ער איז געשטארבען ואל תנודו לו אונ איר זאלט ניט קלאגן צוא אים בכו בכו להולך וויינט בעסר אויף דעם וואס וועט גיין אין גלות אריין כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו וואָרום ער וועט זיך ניט אום קערן נאך אונ וועט זעהן דאס לאנד וואס ער איז געבארן געווארן דרינען: (יא) כי כה אמר ה' אל שלם וואָרום אזו הט גאט געזאגט אויף שלום (דס איז צדקיהו) דר זון פון יאשיהו דר מלך פון שבט יהודה המולך תחת יאשיהו אביו וואס ער קיניגט אויף דעם אורט פון יאשיהו זיין פאטער אשר יצא מן המקום הזה וואס ער איז ארוס גיגאנגן פון דעם דאזיגן ארט (אונ חאטשי ער איז דאך נאך ניט ארוס גגאנגן פון דעסט וועגן זאגט שוין דר נביא נביאות אויף אים גלייך ווייא ער איז שוין ארוים גיגאנגען פון דעם דאזיגן אורט אונ זאגט דאס גאט האט גזאגט אויף אים) לא ישוב שם עוד דאס ער וועט זיך שון אהין מיין ניט אום קערען: (יב) כי במקום אשר הגלו אתו שם ימות נייערט אין דעם אורט וואס מען הט אים פר טריבן אהין דארטין וועט ער שטארבען ואת הארץ הזאת לא יראה עוד אונ דאס דאזיגע לאנד וועט ער מער ניט

זעהן

הזאת לא יראה עוד: יג הוי בנה ביתו
בלא צדק ועליותיו בלא משפט
ברעהו יעבד חנם ופעלו לא יתן לו:
יד האמר אבנה לי בית מדות ועליות
מרוחים וקרע לו חלוני וספון בארז
ומשוח בששר: טו התמלך כי אתה
מתחרה בארז אביך הלוא אכל

תרגום

יחזי עוד: יג וי דבני ביתיה בלא קשוט ועליתיה בלא דינא בדהוי בחבריה מפלח מגן ואגריה לא יהב ליה: יד דאמר אבני לי בתין דמשחן ועלין מרוחן ופצים ליה חרכין ומטליל בכיורי ארזיא ומציר בסמנין: טו האת מדמי למהוי כמלכא קדמאה אבוך הלא אכל ושתא ועבד

ת"א הוי בנה. זוהר תרומה: הלוא אכל. עקרים מ"ג פ"ב:

רש"י

עדיין מהנכא עליו כאלו ילא: (יג) הוי בונה ביתו. על יהויקים הוא אומר שהוא היה רשע וסוף הענין מוכיח לכן כה אמר ה' אל יהויקים: (יד) בית מדות. בית גדול כמו אנשי מדות (במדבר י"ג) שיש בהן מה למדוד: וקרע לו. והרחיב לו. אחרים הגיהו וקרע לו ופתח לו וכן ותקרעי בפוך (לעיל י"ד) קרעת שמים ירדת (ישעיה ס"ג) כולן לשון פתיחה: וספון בארז. מסכך הגג בארזים: ומשוח בששר. ומצייר בסממנים ת"י בששר לבע הוא ממין הליורים. ל"א ומשיח בששר כמו הוט המשחה (אלייניא"ט אנסינופל"א בלע"ז): (טו) התמלוך. התאריך ימים על שאתה מתחרה להכביד ממשלתך להודיע שאתה מלך:

מהר"י קרא

(יג) הוי בונה ביתו בלא צדק. פרשה זו נאמרה על יהויקים: (יד) בית מדות. בתים גדולים: וקרע לו חלוני. מרחיב לו חלונות ודומה לו ותקרעי בפוך עיניך שפת' ותרהיבי בפוך עיניך: וספון בארז. ת"י ומטליל בכיורי ארזיא: (טו) התמלך כי אתה מתחרה בארז. האיש כמוך ראוי למלכות מפני שאתה

רד"ק

שלום הוא יהואחז כי במצרים מת וכבר בארתי כל זה הענין בספר מלכים ובספר דברי הימים: (יג) הוי בונה ביתו. זה נאמר על יהויקים שזכר בסתם אל תבכו למת כמו שפירשנו ואחר שפירש ההולך פירש המת שבנה בתים ועליות בגזל ובחמס וכן זכרו בפי' בסוף הפרשה לכן כה אמר ה' אל יהויקים: ברעהו יעבד חנם. היה שוכר הפועל במלאכת הבתים ולא היה נותן לו שכרו וזהו חנם והוסיף לפרש ואמר ופעלו לא יתן לו ופעלו שם מן ואת פעל ה' לא יביטו ואמר פעלו העי"ן בקמץ חטף כמו מן תאר מה תארו ובא זה בחולם הפ"א כמו שבא מן תאר ותארו מן בני אדם ופי' שכר פעולתו לא יתן לו זהו חנם שאמר וכן לא תלין פעולת שכיר שכר פעלתו. וא"א ז"ל פירש ופעלו פעל לו שם כאילו אמר ופועלו שעבד עמו לא יתן לו שכרו: (יד) האומר אבנה לי. אמר לבנות ובנה: בית מדות. גדולות וכל אנשי מדות: ועליות מרוחים. מן ורוח לשאול ענין הרחבה ויתכן להיות מרוחים מענין רוח כלומר שיכנס בהם הרוח עשוים לימי הקיץ וז"ש וקרע לו חלוני ופי' פתח לו חלונים כתרגומו ופצים ליה הרכין חלוני כמו חלונים וכן על דברי חוזי כמו חוזים ואורגים חורי וחשופי שת והדומי' להם: וספון בארז. פי' בית כדו' שזכר הוא מקורה בקורות ולוחות ארזים ועוד הוא משוח בששר פי' מצוייר במיני צבעונים וזכר אחד מהם שמציירין בו ברוב והוא ששר נקרא בערבי זנגפו"ר ובלע"ז מיני"ו: ספון. מקורה כמו חלקת מחקק ספון. אתם יושבים בבתיכם ספונים בארז בקמץ האל"ף בוקף. ומשות שם התאר בפלס קרוב רחוק ונקרא מעשה הציור בזה הלשון לפי שהוא במשיכת היד על הדבר כמו המשיח': (טו) התמלוך. התחשוב לעמוד במלכותך בעבור זאת ההנאה שאתה נהנה בבתים הנאים הבנוים בחמס: מתחרה בארז. מתערב בארז

מנחת שי

בנה: (יג) בלא צדק. במקצת ספרים כתובי יד ודפוסים ישנים הבי"ת בגעיה: ופעלו לא יתן לו. במהר"ל ... מוציאלה העין בחטף קמץ ולפי דעתי טעו בלבון רד"ק בפירוש המוטעה במקראות גדולות שכתב ולאמר פעלו העין בקמץ חטף וגו'. וגראה לי שצריך להגיה והחולם במקום ולאמר ועיין בשרשים ומכלל יופי ותמצא הכין שזו היא כוונת רד"ק וכן בכל הספרים הפ"א בחולם והעי"ן בחטף פתח וגם במסורת ופעלו ב' וחכלו ופעלו גליון (ישעיה סוף סימן ב'): (טו) התמלך. התי"ו נמסכת במאריך והמ"ם בגו"ה ופתח כן כתב רד"ק בשרשים וכן מלאתי כתוב

מצודת דוד

(יג) הוי בונה. יש להתאונן על זה שבונה ביתו בלא לדק ועליות הבית בנה בלא משפט כי עבד ברעהו הנס כי לא הקדים לו שכרו ואף אחר העבודה לא נתן לו שכר פעולתו ועל יהויקים הוא אומר כמפורש בסוף הענין: (יד) בית מדות. ר"ל מדות גדולות וכן אנשי מדות (במדבר י"ג): מרוחים. להיות ריוח גדול בין חדרי העליה שיכנס שם הרוח בימי הקיץ: וקרע לו חלוני. כדי להתענג ברוח היוס בזמן החום פתח לעצמו אוצות רבות בביתו: וספון בארז. והיה מכסה הבתים בלוחות ארז: ומשוח בששר. ועל הלוחות היה משוח טיח בשר והוא מין לבע: (טו) התמלוך. וכי בכור אתה שתמלוך לזמן מרובה אבל אתה מתערב ונאחז בעלי ארזים לבנות בהם על שבם מתקיימים לזמן מרובה ור"ל ... כן בית הוק כ"ב

מצודת ציון

(יג) ועליותיו. מל' עליה והם החדרים שבמה ממעל: ופעלו. ר"ל שכר הפעולה: (יד) מרוחים. מל' ריוח: וקרע. ענין פתיחה וכן ותקרעי בפוך עיניך (לעיל ד'): חלוני. כמו חלונים וכפלם המ"ם: וספון. ענין קירוי הבתי' וכסוים כמו ויספון את הבית גזים (מ"א ו'): ומשוח. ענין טיחה ולכיעה: בששר. הוא מין לבע חשוב וכן חקוקים בששר (יחזקאל כ"ג): (טו) מתחרה. ענין

פירוש ע"ט

זעהן: (יג) (דס קלאגט דר נביא אוף יהויקים וואס ער איז גוועזן איין רשע אונ זאגט) הוי בונה ביתו בלא צדק וויי גשריגן איז אוף יהויקים וואס ער בויעט זיין הויז אן גירעכטיקייט אונ זיינע אייבער שטיבליך בויעט ער אן משפט ברעהו יעבוד חנם וגו' מיט זיין חבר ארבעט ער אום זיסט אונ דעם שכר פון זיין ארבעט גיט ער אים ניט: (יד) האומר אבנה לי בית מדות וואס ער זאגט איך וועל מיר בויען איין מאס הויז (כלומר איין גרוים הויז וואס דרינען איז דא וואס צו מעסטן) ועליות מרוחים אונ ברייטי אובר שטיבליך וועל איך מיר בויען וקרע לו חלוני אונ ער האט צוא ריסין (ברייט גימאכט) צו דעם הויז די פענצטער וספון בארז אונ הט ברעקט דעם דאך פון דעם הויז מיט טענען האלין ומשוח בששר אונ האט גישמירט אונ גיפארבט דס הויז מיט פארב: (טו) התמלוך כי אתה מתחרה בארז ווערסטו דען קיניגן וויל דו רייצט

וְשָׁתָה וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה אָז טוֹב
לוֹ׃ טז דָּן דִּין־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָז טוֹב הֲלוֹא־
הִיא הַדַּעַת אֹתִי נְאֻם־יְהוָה׃ יז כִּי אֵין
עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ כִּי אִם־עַל־בִּצְעֶךָ וְעַל דַּם־
הַנָּקִי לִשְׁפּוֹךְ וְעַל־הָעֹשֶׁק וְעַל־
הַמְּרוּצָה לַעֲשׂוֹת׃ יח לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֶל־יְהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָחִי וְהוֹי אָחוֹת

תרגום

דִין דִקְשׁוֹט וְזָכוּ בְּכֵן טָב
לֵיהּ׃ טז דָן דִין מִסְכֵּן
וְחָשׁוֹךְ בְּכֵן הֲוָה טָב
הֲלָא הִיא דַעְתָּא
דִרְעֵינָא כְּהּ אֲמַר יְיָ׃
יז אֲרֵי לֵית עֵינָךְ וְלִבָּךְ
אֶלָהֵין עַל מָמוֹנָא לְמִינַס
וְעַל דַם זַכָּאֵי לְמִשְׁפַּךְ
וְעַל עוּשְׁקָא וְעַל
דִבְרְעוּת נַפְשָׁךְ לְמֶעְבַּד׃
יח בְּכֵן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ עַל
יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לָא
יִסְפְּדוּן לֵיהּ וַי עַל אֲחִי
וַי עַל אֲחָת לָא
יִסְפְּדוּן לֵיהּ וַי

מהר"י קרא

מתגאה בבניינים של ארז בתמיה: הלא. אביך יאשיהו. אכל ושתה ועשה משפט וצדקה: (טז) הלא הוא הדעת אותי. שאני רוצה בהן: (יז) ועל המרוצה. לרוצץ דלים:

רש"י

אביך. יאשיהו שהתנהג בענוה הלא אכול ושתה וראה טוב כל ימי חייו: (יז) על בצעך. לגזול ממון: המרוצה. רצון דלים ועושק יוכיח עליו כי עשוק ורצוץ תמיד סמוכין

מנחת שי

ספרים מדוייקים: (טז) הלא היא. בכמה ספרים כתוב הלוא מלא וא"ו וא"ף אתנס במ"ג נמסר וירמיה כולהון מלא במ"ג חסר וזה אחד מהם: היא. כן כתוב בספרים מדוייקים ביו"ד ומה שכתוב במסורה ג' ר"ל ג' הלא היא הסמוכים במקרא וסימן בסוף פרשת דברים במ"ג והתם כתוב הלא בה"א ומלא הוה צוה"ו

רד"ק

כלומר בבנין הארזים אתה מתערב ונאחז להתגאתך: אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה. כלומר איני תופש אותך בהתגאותיך אם היית עושה משפט וצדקה כי אביך יאשיהו אכל ושתה כדרך המלכי' ונהג' במוכתו וכיון שעשה משפט וצדקה אז טוב לו והיה בטוב כל ימיו אבל אתה נהגה בטובת העה"ז בדרך רעה שבניניך שאתה נהנה בהם אינם ביושר ובמשפט כי אם בעשק וכן מאכלך ומשקך ושאר הנאותיך הם בחמס כמו שאמר כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך וגו' ויש אומרים כי יהויקים היה מתענה תמיד והיה סבור כי התעניות היו תשלום מעשיו הרעים לפיכך אמר לו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה וי"ת האת מדמי למהוי כמלכא קדמא' ר"ל כדוד שהיה המלך הראשון ואתה לפי שאתה מזרעו אתה חושב להיות כמוהו אין זה כי דוד עשה משפט וצדקה וקרא דוד ארז כי היה כארז בלבנון: (טז) דן דין עני. הלא היא הדעת אותי נאם ה'. פי' אותו בפ' כה אמר ה' אל יתהלל חכם וגו' וי"ת הלא היא דעתא דרעינא אמר ה': (יז) כי אין. בצעך. אחר חמדתך בממון: המרוצה. ענין שבר כמו את מי עשקתי ואת מי רצותי ואם אינו משרשו כי ימצא זה הענין מנחי הע"ן כמו לא יכהה ולא ירוץ והעשק בממון והמרוצה בגוף שהיה עושק שכר שכיר כמ"ש והיה מכה אותם ומכריחים לעבודתו וזהו המרוצה שאמר וגם היה שופך דם נקי ועל כל זה אמר בד"ה ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו הנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה ועל זה הספר אמר שמדבר על ישראל ויהודה ועל מלכיהם: (יח) לכן. הוי אחי והוי אחות. הספד הקרובים כמ"ש הוי אדון והוי הודו הור' הספד העם ואיך יספדו על המלך אלא זכר ל' הספד שהקרובים ספדים על האיש הוי אחי ועל האשה הוי אחות או אמר הוי אחות על אשת יהויקים ואף על פי שלא נזכרה: הודו. כתו והדרו ר"ל מלכותו כמו שת"י וי על מלכותי

מצודת ציון

הדבוק והתערב וכן והיך התהלה את הסוסים (לעיל י"ב): (יז) בצעך. ענין המדת הממון כמו מה בלע (בראשית ל"ז): העושק. הגזל: המרוצה. מלשון רצילה ושבירה וכן את מי רצותי (ש"א י"ב): (יח) הוי. הוא ענין לשון יללה: הודה. ענין הדל

מצודת דוד

וכי תשב בו לאורך ימים: אביך. הוא יאשיהו: הלא אכל ושתה. יתכן שהיה יהויקים מסגף עצמו במאכל ובמשתה ועשה הרע במחשבו שהסגוף יכפר על רעתו ולזה אמר הלא אביך התענג במאכל ובמשתה ועשה משפט וצדקה בעבור זה היה טוב לו כי לא עשה הרע ולא היה לו צורך אל הסגוף: (טז) דן. היה דן דין עני ואביון ובעבור זה היה טוב לו כי הלא זהו הדעת אותי כי בזה מדבק במעשי לרחם על העניים כמוני: (יז) כי אין עיניך. ר"ל אבל בסגוף שלך אין נחת כי אין מחשבתך כ"א על המדת הממון ותסגף עצמך למען תכופר העבירה ולמשות טוב: ועל המרוצה לעשות. ר"ל לרוצץ דלים ואביונים: (יח) לא יספדו לו. כאשר ימות לא יספדו עליו קרוביו לומר הוי כי אחי היה וקרובותיו לא תספדנה לומר הוי כי הייתי לו

פירוש ע"ט

דיך מיט דעם טענן בום (כלומר מיינסטו דען דס דו וועסט לאנג קיניגן ווייל דו מאכסט שווער דיין ממשלה) אביך דיין פאטער יאשיהו הלוא אכל ושתה פר וואר ער הט גיגעסין אונ גיטרונקין ועשה משפט וצדקה אונ ער האט גיטאן משפט אונ צדקה דרום אז טוב לו איז אים דענסטמאל גוט גיוועז: (טז) דן דין עני ואביון ער הט גמשפט דעם דין פון איין ארום מאן אונ פון איין אביון אז טוב דענסט מאל איז אים גוט גיוועזן הלוא היא הדעת אתי נאם ה' פאר וואר דס איז די דעה וואס איך בגער אין איר אזוי זאגט גאט: (יז) אבר דו יהויקים ביסט ניט פרום כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך דען דייגע אויגען אונ דיין הארץ זענן ניט אנדערש נאר אויף דיין גזילה צוא גזלינן געלט ועל דם הנקי לשפוך אונ אויף דעם ריינים בלוט צו פר גיסין ועל העשק ועל המרוצה לעשות אונ צו טאן איין רובונג צו שטוסין ארימע לייט: (יח) לכן כה אמר ה' דרום הט אזוי גאט גיזאגט אויף יהויקים דר זון פון יאשיהו דר מלך פון שבט יהודה לא יספדו לו הוי אחי והוי אחות מען וועט ניט קלאגין אויף אים (אז ער וועט שטארבן) ווי גישריגן איז אויף מיין ברודער (אונ אויף זיין ווייב וועט מען ניט קלאגין) ווייא גשריגן איז אויף מיין שוועסטר לא יספדו לו הוי

לֹא־יִסְפְּדוּ לוֹ הוֹי אָדוֹן וְהוֹי הֹדֹה׃
יט קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ
מֵהָלְאָה לְשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם׃ כ עֲלִי
הַלְּבָנוֹן וּצְעָקִי וּבַבָּשָׁן תְּנִי קוֹלֵךְ וְצַעֲקִי
מֵעֲבָרִים כִּי נִשְׁבְּרוּ כָּל־מְאַהֲבָיִךְ׃
כא דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ בְּשַׁלְוֹתַיִךְ אָמַרְתְּ לֹא
אשמע

ת"א קבורת חמור. סנהדרין פב קל:

כצ"ל

תרגום

עַל מַלְכָּא וַי עַל
מַלְכוּתֵיהּ׃ יט כְּמָה
דִמְשַׁגְרִן יָת נְבֵלַת
חֲמָרָא כֵּן יְשַׁגְרוּן יָת
נְבֵילְתֵּיהּ יִתְגְּרַר וְיִשְׁתְּדֵי
לְהָלְאָה לְתַרְעֵי יְרוּשְׁלֶם׃
כ סְקִי לְבֵית מַקְדְּשָׁא
וּצְוַחִי וּבְתַרְעֵי טוּר בֵּיתָא
אֲרִימִי קָלֵיהּ וּצְוַחִי עַל
מְגִיזָתָא אֲרֵי אִתְבָּרוּ כָּל
רַחֲמָיִךְ׃ כא וּשְׁלַחִית
לְוָתִיךְ יָת כָּל עַבְדֵי
נְבִיַּיָא כַּד הֲוֵית יָתְבָא

רש"י

בל' מקרא וכן את מי עשקתי ואת מי רצותי (שמואל א יב): (יח) והוי הודה. הוי על תפארתו: (יט) קבורת חמור יקבר. כמה דמשגרן ית נבלת חמרא כן ישגרון ית נבלתיה. ישגרון יסחבון: (כ) עלי הלבנון וצעקי. סקי לבית מקדשא וצוחי: ובבשן תני קולך. על הבשן מיתרגם וי"ת ובתרעי טור ביתא ואיני יודע לפרש היאך נופל לשון בשן בשערי הר הבי' אם לא בשביל הדלתו' שעושין מאלוני הבשן והוא שם מקום או לשון בשן מקום בקעה רחבה כן היקף הר הבי' מגרש ריוח לב"ה: וצעקי מעברים. וצוחי על מגיזת' והם לשון מקום: (כא) בשלותיך. כשהיתה בשלוה:

מהר"י קרא

(יט) קבורת חמור יקבר. מה דרכו של חמור כשמת גוררין אותו חוץ לעיר אף נבלתו של יהויקים סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלי': (כ) עלי הלבנון וצעקי. כשינתן יהויקים ביד נבוכדנצר על אותו היום נאמר עלי הלבנון וצעקי כלומר אז יכול יהויקים להתאונן על בתי ארזים שהיה מתחרה בהן לבנותן על בניינים שבנה מאלוני הבשן: וצעקי מעברים כי נשברו כל מאהביך. פתרונו כשינתן יהויקים ביד נבוכדנצר אם יזעוק לפרעה מלך מצרים שהכליכו תחת יאשיהו אביו מה מועילו לו כבר לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר היתה למלך מצרים. וכן הוא אומר כשינתן יהויקים ביד נבוכדנצר לא הוסיף עוד פרעה מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר היתה למלך מצרים וכן הוא אומר ביחזקאל בן אדם את זרוע מלך מצרים שברתי וזה הוא כי נשברו כל מאהביך. וכן כל מה שאתה מוצא בפרשה זו אתה מוצא ביהויקים כאן הוא אומר כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם נקי לשפוך ולהלן בספר מלכים הוא אומר וגם

מנחת שי

וקרי בחירק: (כ) וצעקו. פ"א הפעל בחטף קמץ והעי"ן בקמץ רחב כן כתב ר' יונה בספר הרקמה וכן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף י"ט ושרשים וכן הוא במקצ"ם

רד"ק

והת"א במקום וי"ו הכנוי כת"א אהלה והדומים לו: (יט) קבורת חמור. ר"ל כמו שהחמור לא יקבר כן לא יקבר הוא כי מה הוא קבורת החמור שיסחבו אותו וישליכוהו לאשפה כן יסחבו נבלת יהויקים וישליכו אותו מהלאה לשערי ירושלים כי מחוץ לירושלם מת כשהיו מוליכים אותו בגלות בפעם השנית והכשדים לא הניחוהו להקבר: (כ) עלי הלבנון. אמר כנגד כנסת ישראל ראוי אם יש לך עזר מכל מאהביך שהם אשור ומצרים שהיית בוטחת בהם וסלקת בטחונך מכני עתה כבא שברך צעקי להם אם יושיעוך כי גם להם בא שבר כי מלך אשור נשבר ומצרים גם כן נשברו על ידי נבוכדנאצר בימי יהויקים כמ"ש ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנהר מצרים עד נהר פרת כל אשר היה למלך מצרים ואף על פי שאחר זמן בימי צדקיהו אמר וחיל פרעה יצא ממצרים וגו' באחרונה נצח נבוכדנאצר והחריב מצרים ואמר על דרך משל עלי הלבנון ר"ל עלי להר הלבנון וכן ובבשן ר"ל ובהר הבשן כי מן ההרים ישמע קול הצועק למרחוק: וצעקי. בקמץ העי"ן מפני הזקף והצד"י מפוארת בקמץ חטף: מעברים. מכל עבר ומכל צד גם כן צעקי וראי כי לא יועילוך כי נשברו כל מאהביך וי"ת סקי לבית מקדשא וצוחי ובתרעי טור ביתא הרימי קליך תרגם לבנון בית מקדשא כמו שת"א ההר הטוב הזה והלבנון ובית מקדשא וכן פירשו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו ולמה נקרא ביהמ"ק לבנון שהיה מלבין עונותיהם של ישראל אבל ובבשן שתרגם ובתרעי טור ביתא לא ידעתי טעם אולי כנה הר הבית בשם בשן לפי שהבשן היה מקום מרעה הבהמות ובבית המקדש גם כן היה תמיד בהמות לקרבן: (כא) דברתי אליך בשלותיך. אמר בלשון רבים כי היו להם שלוות רבות כשהיו מעשיהם טובים וכאשר החלו להרע והיו בשלות' הוכיח' האל על ידי הנביאי' ולא הועיל: מנעוריך.

מצודת דוד

לאמות: הוי אדון. עבדיו לא יספדו לומר הוי כי אדון היה לנו הוי על הודו והדרו ר"ל על מלכותו שאבדה ממנו במיתו: (יט) קבורת חמור יקבר. ר"ל שכמו שלא יקבר החמור כשימות בדרך אבל יעזבוהו שם כן יהיה ענין יהויקים כי יוליכוהו בגולה וימות בדרך ויהיה לו קבורה כמו שיש אל החמור. ר"ל כמו שאין לו לחמור כן לא יהיה לו: סחוב והשלך. יהיה מגורר ומושלך הלאה לשערי ירושלים מחוץ להם ולא יקבר כלל: (כ) עלי הלבנון. עלי על הר הלבנון וצעקי למען יהיה נשמע הקול למרחוק: ובבשן. על הר בשן הרימי את קולך וצעקו בכל עבר ובכל צד: כל מאהביך. האומות שהיו לך לעוזרים והם אשור ומצרים גם המה נשברו ע"י כ"כ ומעתה לא תמצא עוזרים: (כא) בשלותיך. עוד היית יושבת בשלוה דברתי אליך לשוב אלי ואתה אמרת לא אשמע: זה דרכך. כן דרכך

מצודת ציון

ויופי: (יט) סחוב. ענין גרירה ומוביל' על הקרקע וכן ואם הכלבים לסחוב (לעיל ט"ו): מהלאה. להלן ולרחוק: (כ) מעברים. מלשון עבר וצד: (כא) בשלותיך. מלשון שלום:

פירוש ע"ט

אָדוֹן וְהוֹי הֹדֹה מֶען וֶועט נִיט קְלָאגִין אוֹיף אִים וַויא גִישְׁרִיגִן אִיז אוֹיף אוּנְזֶער הַאר אוּנ וַויי גִישְׁרִיגִן אִיז אוֹיף זַיין שֵׁיינְקַייט: (יט) קְבוּרַת חֲמוֹר יִקָּבֵר אַיין קְבוּרָה פוּן אַיין אֵייזִיל וֶועט עֶר בְּגְרָאבְּן וֶוערְן כְּלוֹמַר אַזוֹי ווִי מֶען שְׁלֶעפְּט דִי נְבֵילָה פוּן אַיין אֵייזִיל אַזוֹ וֶועט מֶען זַיין טוֹיטְן גוּף שְׁלֶעפִּן סָחוֹב וְהַשְׁלֵךְ עֶר וֶועט גִישְׁלֶעפְּט אוּנ גִיוָוארְפְן וֶוערִין פוּן ווַייטְן פוּן דִיא טוֹיעֶרִין פוּן יְרוּשָׁלָיִם: (כ) דָאס זָאגְט גָאט צוּ דִיא יִשְׂרָאֵל) עֲלִי הַלְּבָנוֹן וּצְעָקִי גֵיי אוֹיף דוּ יִשְׂרָאֵל אוֹיף דֶעם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ שְׁרַייא וּבַבָּשָׁן תְּנִי קוֹלֵךְ אוּנ אוֹיף דֶעם לַאנְד בָּשָׁן ווָאס עֶס וֶועט חָרוּב וֶוערִין גִיבּ דַיין קוֹל וְצַעֲקִי מֵעֲבָרִים אוּנ שְׁרַייא אוֹיף דִי אִיבֶּער פַאר דָאס אִיז אַיין נָאמִין פוּן אַיין אָרְט כִּי נִשְׁבְּרוּ כָּל מְאַהֲבָיִךְ ווָארוּם זֵיי זֶענֶן צוּ בְּרָאכְן גִיוָוארְן אַלִי דַייני לִיבּ הָאבֶּער: (כא) דִּבַּרְתִּי אֵלַיִךְ בְּשַׁלְוֹתַיִךְ אִיךְ הָאבּ גִירֶעט צוּא דִיר דוּרְךְ מַיינִי נְבִיאִים אַז דוּ בִּיסְט נָאךְ גְוֶועזְן בְּשַׁלְוָה

די

אֶשְׁמָע זֶה דַרְכֵּךְ מִנְּעוּרַיִךְ כִּי לֹא־
שָׁמַעַתְּ בְּקוֹלִי׃ כב כָּל־רֹעַיִךְ תִּרְעֶה־
רוּחַ וּמְאַהֲבַיִךְ בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ כִּי אָז
תֵּבֹשִׁי וְנִכְלַמְתְּ מִכֹּל רָעָתֵךְ׃ כג יֹשַׁבְתְּי*
בַּלְּבָנוֹן מְקֻנַּנְתְּי* בָּאֲרָזִים מַה־נֵּחַנְתְּ*
בְּבֹא־לָךְ חֲבָלִים חִיל כַּיֹּלֵדָה׃ כד חַי־
אָנִי נְאֻם־יְהוָה כִּי אִם־יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶּן

ישבת קרי מקננת קרי נחנת קרי

תרגום

שְׁלָוְיָא אֲמַרְתְּ לֵית אֲנָא
מְקַבְּלָא אוּלְפַּן דָא
אוֹרְחָתִיךְ מִזְעוּרַיִךְ אֲרֵי
לָא קַבֵּילְתְּ לְמֵימְרִי׃
כב כָּל פַּרְנָסָךְ יִתְבַּדְּרוּן
לְכָל רוּחַ וְרַחֲמָךְ בְּשִׁבְיָא
יְהָכוּן אֲרֵי בְּכֵן תִּבְהֲתִין
וְתִתְכַּנְעִין מִכֹּל בִּישְׁתָךְ׃
כג דְיָתְבָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
בֵּינֵי מַלְכַיָא מְרַבְיָא
בְּנָהָא מָה תַּעְבְּדוּן
בְּמֵיתֵי לָךְ עָקָא וְזִיעַ הָא
כְּחֶבְלִין לְיָלֵידְתָא׃
כד קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ

רש"י

(כב) כל רועיך. כל מלכיך: תרעה רוח. רוח קדים תרועם: (כג) מקוננת בארזים. ששמת קנך במגדלות בתי ארזים לבנות בתי מדות: מה נחנת. מה מלאת חן בשביל גובה מגדלייך בעיני שודדך בבא לך חבלים של לידה ומנחם פתר נחנת לשון הניה אבל דונש פתר אותו לשון חן:

מהר"י קרא

דם הנקי אשר שפך וימלא את ירושלים דם הנקי: (כב) כל רועיך תרעה רוח. אלו מלכי יהודה: ומאהביך בשבי ילכו. אלו מלכי מצרים. שנסמכו עליהם יהויקים וצדקיהו. שכן מצינו שצר נבוכדנאצר על מצרים ונשא המונה ושלל שללה ובז ביזה ואז בשראו שמלכי מצרים שאתם נסמכין עליהם הולכין בשבי לפני נבוכדנצר. אז תבושי ונכלמת מכל רעתך. וכן הוא אומר בישעיה הוביש על עם לא יועילו למו: (כג) יושבת בלבנון מקוננת בארזים. אתה יהויקים שעסקת כל ימיך לבנות בתי ארזים ולשבת בהן ולהרים בארזי הלבנון הרמים והנשאים כלומר בניינים הגבוהים כמו שאמר למעלה אבנה לי בית מדות ועליות מרווחים. ודימה את העליות לקן המיושב על ארז גבוה זה הוא מקוננת בארזים. וכל מה שעסקת כל ימיך לבנות לך קן של ארזים: מה נחנת בבא לך חבלים. מה חן תמצא בהן. לכך נאמר: (כד) חי אני נאום ה' כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על ימיני. פת' אילו היה חביב

מנחת שי

ספרים מדוייקים והוא"ו במהריך וי"ס שכלד"י בשו"א לבדו: (כב) ומאהביך. כ"כ בס"ס במהריך בוה"ו: (כג) ישבתי בלבנון. יתיר יו"ד: מקננתי. יתיר יו"ד: נחנת. כלוב ספרים כתיב וקרי בלא יו"ד וכן משמע מדברי רד"ק שכתב ישבתי מקננתי י' יתירה נכתב לא במבטא ועל נחנת לא כתב מאומה מזה ובספר מכלול כתב שהשוא השני אינו מתנועע אלא הוא נח מפני דגש הנ' הסמוכה לו דולה לומר כי אין דגש אחר שוא נע ובמסורת ליש ספר מלכים נמסר הסימן מן מלין דכתיבין יו"ד בסוף תיבותא ולא קריין ובמסורת כ"י מלאתי כתוב בהדיא ישבתי בלבנון מקננתי בארזים ב' בפסוק ועיין מה שכתבתי ברות על ותלם

רד"ק

רוצה לומר דור המדבר שהיה להם כימי הנעורים כי תחלת הכנס האומ' בעבודת האל ובמצותיו היה הדור ההוא וכן פי' חסד נעוריך: (כב) כל רעיך תרעה רוח. כתרגומו כל פרנסיך ר"ל מלכי אשור ומצרי' שהיו להם כפרנסים וכרועים. אותם תרעה רוח. תאכלם הרוח כלומר שישברו קל מהרה כאילו תרות הרוח אותם ותירגם יונתן יתבדרון לכל רוח: כי אז תבושי. כשיבל' בטחונך: (כג) יושבתי בלבנון מקוננתי בארזי'. יושבתי מקוננתי ביו"ד יתרה בכתב לא במבטא ונמצאת יתרה גם במבטא אהבתי לדוש מלאתי משפט ושתי המלות האלה אמרו שהן מורכבות יושבתי מן ישבת ויושבת מקוננתי מן מקננת ומקוננות וטעם ההרכבה רוצה לומר שיושבת וקוננת מקדם וגם עתה את יושבת ומקוננת כי עדיין היו בארץ שהיא מיוחסת ללבנון וזכר לבנון וארזים לפי שהיו בתי הגדולים בירושלם ספונים בארז כבית המלך כמו שאמר על יהויקים וספון בארז: מה נחנתי. עקרו נחננת והוא מענין חן ומה ימצא לשני פני' למעלת הדבר ולחסרונו למעלה כמו מה רב טובך מה יקר חסדך אלהים ולחסרון מה אנוש כי תזכרנו ובזה יתפרש לשני הפנים למעלה כלומר מה חן ומה יופי היה לך כשבאו לך החבלים והצרות האלה ולחסרון אמר מה חן הוא אשר נשאר לך מכל אשר בנית וקוננת בארזים בבא לך החבלים: (כד) חי

מצודת ציון

(כב) תרעה. ענין שביר' כמו תרועם בשבט ברזל (תהלי' ב'): ונכלמת. מל' כלימה וחרפה: (כג) מקוננת. ענין מדור כמו ודרור קן לה (תהלים פ"ד) ואמר בלשון שאלה: נחנת. מל' חן: חבלים. מכאובים: חיל. חלחלה: (כד) כניהו. הוא יכניה והוא יהויכין: חותם.

מצודת דוד

מאז בחרתיך לי לעם כי מעולם לא שמעת בקולי: (כב) כל רועיך. אשור ומצרי' שהיו רועים ומנהיגים אותך תשבר אותם הרוח ועל כ"ב יאמר כי סוף ישברם ומאהביך הם אשור ומצרים וכפל הדבר במ"ש: כי אז. כאשר ילכו המה בשבי תבושי מכל רעתך אשר עזבת את ה' ובטחת עליהם: (כג) יושבת בלבנון. את ירושלים היושבת בלבנון ומוד ופירש מקוננת בארזים. ר"ל יושבת בבתי עצי ארזי הלבנון: מה נחנת. מהו החן אשר תמצא בזה בבוא לך מכאובים וחיל

פירוש ע"ט

(דו זאלסט זיך אום קערין צוא מיר) אָמַרְתְּ לֹא אֶשְׁמָע האסטו גיזאגט איך וועל ניט צו הערין דיינע רייד זֶה דַרְכֵּךְ מִנְּעוּרַיִךְ דאס איז דיין וועג פון דיין יוגינט אן דאס דוא האסט ניט צו גיהערט אין מיין קול: (כב) כָּל רֹעַיִךְ תִּרְעֶה רוּחַ אלע דיינע פאסמוכער דם זענן די מְלָכִים די וועט דר מִזְרַח ווינט צו ברעכין וּמְאַהֲבַיִךְ בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ אונ דייני ליב האבער וועלין גיין אין גפענקניש כִּי אָז תֵּבֹשִׁי וְנִכְלַמְתְּ דען דענסט מאל וועסטו פר שעמט ווערין אונ וועסט זיך שעמן פון וועגן נאר דיין בייז וואס דו האסט גטאן: (כג) יֹשַׁבְתְּ בַּלְּבָנוֹן מְקֻנַּנְתְּ בָּאֲרָזִים דו ישראל וואס דו ביסט גיזעסין אין בית המקדש אונ האסט דיר איין נעסט גמאכט אין טענען בייְמער כלומר דוא האסט דיר גיבויעט גרוסי הייזער פון טענן בייְמער מַה נֵּחַנְתְּ בְּבֹא לָךְ חֲבָלִים חִיל כַּיֹּלֵדָה וואס פר איין חן וועסטו האבן גפונן מיט דיינע גרוסע הייזער אין די אויגן פון דיינע רויבער אז עס וועט קומן צו דיר ווייטיגין אונ ציטערניש גלייך ווי איין גיווינערין (אונ דם וועט זיין אז דיא פיינט וועלען קומען אויף דיר): (כד) חַי אָנִי נְאֻם ה' דא שווער איך אזוי וויא איך לעב אזוי זאגט גאט כִּי אִם יִהְיֶה כָּנְיָהוּ בֶּן יְהוֹיָקִים דאס ווען כָּנְיָהוּ (דאס איז יְכָנְיָהוּ) דער זון פון יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה ווען ער

ווענט

יהויקים מלך יהודה חותם על־יד
ימיני כי משם אתקנך: כה ונתתיך ביד
מבקשי נפשך וביד אשר־אתה יגור
מפניהם וביד נבוכדראצר מלך־בבל
וביד הכשדים: כו והטלתי אתך ואת־
אמך אשר ילדתך על הארץ אחרת
אשר לא־ילדתם שם ושם תמותו:
כז ועל־הארץ אשר הם מנשאים את־

תרגום

אֲרֵי אִם יְהֵי כָנְיָה בַר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה כְּגֻלַף דְעִזְקָא עַל יַד יְמִינִי אֲרֵי מִתַּמָן בְּמֵימְרִי אֲגַלֵינָךְ:
כה וְאֶתְנִינָךְ בְּיַד דְבָעַן לְמִקְטְלָךְ וּבְיַד דְאַתְּ דָחֵיל מִן קֳדָמֵיהוֹן וּבְיַד נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וּבִידָא דְכַשְׂדָאֵי:
כו וְאַטְלְטֵיל יָתָךְ וְיַת אִמָּךְ דִילִדְתָּךְ לְאַרַע אוּחֲרֵי דְלָא אִתְיְלִידְתּוּן תַּמָן וְתַמָן תְּמוּתוּן:
כז וּלְאַרְעָא דְאִינוּן מְטַעַן יַת נַפְשֵׁיהוֹן לְמֵיתַב תַּמָן

רש"י

(כד) חותם על יד ימיני. חקוק ותחוס בתוך בשר זרועי: אתקנך. אנתקך לשון התיקס כלאן לטבחה (לעיל י"ב) עד התיקנו אותס (יהושע ה') והנו"ן יתירה בו ומדרש אגדה במקוס בנתק נתקן סעשה תשובה בבבל ונשאל הקב"ה על שנשבע כתבו את האיש הזה ערירי (כאן) ונולד לו זרובבל בבבל ונאמר לו על פי הנביא ביוס ההיא אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם (לקמן סוף מ"ג) כלפי שאמר לאביו אם יהיה חותם על יד ימיני אנתקנו: (כו) והטלתי. לשון הטלה: (כז) מנשאים את נפשם. לשון תנחומים

מהר"י קרא

כניהו כחותם של טבעת שאדם משים על יד ימינו משם הייתי מנתקו ומשליכו בעבורך: (כה) ונתתיך. כניהו ביד מבקשי נפשך: (כו) והטלתי אתך ואת אמך. כענין שנאמר במלכים ויגל יהויכין בבלה ואת אם המלך ויוליך את מתניהו דודו: (כז) ועל הארץ אשר הם מנשאים את נפשם. כמו מתנשא

רד"ק

אני. כיון שדבר על יהויקים דבר גם כן על יהויכין בנו וקראו כניהו לפחיתות: חותם על יד ימיני. הטבעת שחותמים בה הכתבים נקרא חותם וכן שימני כחות' הותמך ופתילך והטבעת ההוא לא הסיר מיד האדם לא ביום ולא בלילה לפיכך אמר כי אפילו יהיה כניהו כמו החותם על יד הימין שלא יוסר ממנה משם אסירך ואתקנך: אתקנך. שרשו נתק ודגש התי"ו מור' חסרון הנו"ן והנון האחרונה נוספת כנו"ן יברכנהו יצרנהו ויש דרש על הנו"ן היתרה אמרו שבמקו' שנתק שם נתקן כי בבית האסורים עשה תשובה וקבלו הקדוש ברוך הוא ונולד לו בן בבית האסורים ומשל בן בנו זרובבל בן שאלתיאל ביהודה וישב על כסא דוד ואמר לו ושמתיך כחותם כנגד מה שאמר לאביו אם יהי' כניהו חותם על יד ימיני כי משם אתקנך: (כה) ונתתיך. כל אלו כיד שאמר לענין אמרם וכן אשר הציל אתכם מיד מצרי' ומיד פרעה אשר הציל את העם מתחת יד מצרים זה הכפל ג"כ לחזק לענין ההוא ופירוש ביד מבקשי נפשך שלא יחמלו עליך: אשר אתה יגור מפניהם. שלא יהיה לך כח לעמוד כנגדם: וביד נבוכדנצר מלך בבל, שהוא מלך עז וקשה כמו שנאמר עליו עלה אריה מסבכו ומשחית גוים נסע ממקומו: וביד הכשדים. שהם גוי עז וקשה אשר לא ישא פנים כמו שנאמר עליהם הגוי המר והנמהר: (כו) והטלתי. כמו והשלכתי וכן ויטילו את הכלים ובאמרו אשר ילדתך ר"ל שהיה דומה לה במעשים רעים לפיכך היה אומר ושם אמו במלכים שהיה הבן דומה לאם: על הארץ אחרת. בידיעת המתואר בלא ידיעת התאר כמו הגפן נכריה הכבש אחד הדור אחד: אשר לא ילדתם שם. שלא תמצאו שם בני משפחה שירחמו עליכם: ושם תמותו. גם זו קללה כלומר בארץ טמאה ימותו: (כז) ועל הארץ. כמו ואל הארץ ורבים כמוהו: אשר הם מנשאים את נפשם. שהיו מבטיחים אותם נביאי השקר שישובו הגולים עתה מהרה כמו שאמר הנה כלי בית ה' מושבים מבבל עתה מהרה וגו' ובעבור זה היו מנשאי' את נפשם וביטחום על שקר

מנחת שי

וסבת וסמת: (כד) אתקנך. התי"ו בדגש לחסרון נו"ן פ"א הפעל והנו"ן נוספת ומפני ההפסק בא מלביל ודגש קל בכ"ף ע' בספר ההרכבה אות אל"ף ובמדרש הזית פסוק שימני כחותם ובפסיקתא משם אתקנך ר' חמא בר חנינא אמר משם אני נותק מלכות בית דוד. ד"א אנתקך אין כתיב כאן אלא אתקנך בתשובה. ד"א ממקום נתיקתו סמא תקנתו ע"כ. ויתכן לומר שהוא מורכב משני שרשים נתק ותקן והטעם שאמר לנתק יכניה והכ"ד אמר לתקנו ע"י בנו שאלתיאל אשר יצא ממנו זרובבל בונה הבית וזהו דרך ביחזקאל. לויה חן"עטר ז' פ' א': (כה) וביד נבוכדראצר מלך בבל ביד הכשדים. בס"א כ"י מצאתי כתוב וביד

מצודת דוד

כיולדה ר"ל וכי בעבור זה תמלט מן בעיני האויב: (כד) חותם. כמו טבעת החותמים בו אגרות הנחון תמיד על יד הימין ואינו מוזז ממנה ולהו באבל כדרך הנהוג בבן אדם: משם אתקנך. ע"ז הסיר אותך מן היד ואף שהמשילו לטבעת שחותמין בו אמר לשון הנופל בטבעת ולא לומר אף באהבה מורע דוד מ"מ אנתקך: (כה) ונתתיך ביד וגו'. כפל הדבר פעמים רבות במ"ש להגדיל הענין ולהפחידו: (כו) והטלתי אותך. אשליך אותך: אשר ילדתך. אבל גדלה אותך ללכת בדרך רעה: (כז) ועל הארץ. ואל הארץ:

מצודת ציון

כן נקראת הטבעת שחותמים בה האגרות וכן חותמך ופתילך (בראשית ל"ח): אתקנך. ענין העתקה והסרה: (כה) יגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): (כו) והטלתי. ענין השלכ' כמו ויטילו את הכלים (יונה א'): ילדתך. מגין גדול ואמין וכן יולדו על ברכי יוסף (בראשית נ'): (כז) מנשאים.

פירוש ע"ט

וועט זיין אויס גיקריצט אויף מיין רעכטע האנד גליך וויא איין חתימה (שווער איך) כי משם אתקנך דם פון דארמין וועל איך דיך יכניהו פר רוקין אונ אפ טאן: (כה) ונתתיך ביד מבקשי נפשך אונ איך וועל דיך געבין אין דר האנד פון דיא וואס בגערין דיין לייב צוא טייטין דיך וביד אשר יגור מפניהם אונ אין דר האנט פון די דאזיגע וואס דו האסט מורא פאר זיי וביד נבוכדראצר אונ אין דר האנד פון נבוכדראצר מלך בבל אונ אין דער האנד פון דיא כשדים: (כו) והטלתי אתך וגו' אונ איך וועל פאר ווארפין דיך אונ דיין מוטער וואס הט דיך גיוויגין על הארץ אחרת אין איין אנדער לאנד וואס איר זענט דארטין ניט גיבארין גיווארין ושם תמותו אונ דארטען וועט איר שטארבען: (כז) ועל הארץ וגו' אונ אויף דעם לאנד

וואס

נַפְשָׁם לָשׁוּב שָׁם שָׁמָּה לֹא יָשׁוּבוּ׃
כח הַעֶצֶב נִבְזֶה נָפוּץ הָאִישׁ הַזֶּה כָּנְיָהוּ
אִם־כְּלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ מַדּוּעַ הוּטְלוּ הוּא
וְזַרְעוֹ וְהֻשְׁלְכוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־
יָדָעוּ׃ כט אֶרֶץ אֶרֶץ אָרֶץ שִׁמְעִי דְּבַר־
יְהוָה׃ ל כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה כִּתְבוּ אֶת־
הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גֶּבֶר לֹא־יִצְלַח בְּיָמָיו

תרגום

לְתַמָן לָא יְתוּבוּן׃
כח בְּסִירָא חֲלָשָׁא
מְטַלְטְלָא גַבְרָא הָדֵין
כָּנְיָהוּ כְּמָנָא דְלֵית צְרוֹךְ
בֵּיהּ מָה דֵין אִטַּלְטְלוּ
הוּא וּבְנוֹהִי וְאִתְגְלִיאוּ
לְאַרְעָא דְלָא יְדָעוּ׃
כט מֵאַרְעֵיהּ אַגְלוּהִי
לְאַרְעָא אוֹחֲרֵי אַרְעָא
דְיִשְׂרָאֵל קַבִּילִי פִּתְגָמֵי
דַיְיָ׃ ל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
כְּתוּבוּ יַת גַבְרָא הָדֵין
דְלָא וְלַד גַבְרָא דְלָא

ת"א ארץ ארץ. חולין קכז: ערירי. סנהדרין לח:

מהר"י קרא

לאמר אני אמלוך: (כח) העצב נבזת נפוץ. חכמים פתרוהו כבלי של מיבי רגלים שלאחר שנשבר אדם משליכו לחוץ: נפוץ. נשבר ופת' הכלי נבזה ונשבר הוא שאדם משליכו לחוץ האיש הזה כניהו. אם כלי הוא אין חפץ בו. שאדם מואס בו ומשליכו: מדוע הוטלו הוא וזרעו והושלכו אל הארץ אשר לא ידעו. ומפרש בצידו ומה הוא הדבר זה הוא הטעם שכמרום נגזר עליו שלא יצליח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה: (כט) ארץ ארץ ארץ. אמר ג' פעמים כנגד ג' גליות שגלו על ידי נבוכדנצר: (ל) כתבו את האיש הזה ערירי. מן המלכות ולא ערירי מן הבנים כמו שמפרש והולך: גבר לא

רש"י

שנפשם מתנשאה להתנחם ולומר עוד נשוב לארצנו: (כח) העצב נבזה. תמיה הוא שמא דמות נשבר ונבזה האיש הזה שהושלך מעל פני כמו שאין חפץ בו: נפוץ. נשבר כמו ככלי יוצר תנפצם (תהלים ב') ואחרים הגיהו העצב כמו העצבים מעצבין את הקטן במסכת שבת כלומר אתה נבזה ונפוץ בעיניך כעולל קטן שמעצבין אותו (מלוילי"ר בלע"ז) אין זה כדי: הוטלו. הושלכו. לשון השלכה שאין לה תקומה כמו כי יפול לא יוטל (שם ל"ז): (כט) ארץ ארץ ארץ. מארצו גלה אל ארץ אחרת ואת ארץ ישראל שמעי דבר ה'. ד"א ארץ ארץ ארץ. ארץ שהוא ארץ שבארצו' הטוב' שבכולן. ד"א ארץ ישראל שלש ארצות היו בה יהודה ועבר הירדן והגליל: (ל) גבר אשר לא יצלח בימיו. כתבוהו:

מנחת שי

עבדיו וטעות הוא: (כח) הוטלו. בכמה ספרים הוּטְּלוּ הטי"ת בחטוף פתח: (כט) ארץ ארץ ארץ. חד מן ג' פסוקים מתולתים בקריאה וסימן נמסר כאן במסרה גדולה:

רד"ק

המלך יהויכין ושאר הגולים: (כח) העצב נבזה. הה"א ה"א השאלה לפיכך היא פתוחה אמר אם כניהו הוא כמו עצב נבזה ועצב הוא מן עצבים שהיא שם לאלילים והעצב הוא נבזה ומשליך אותו המכיר בו שהוא הבל אין בו תועלת משליך אותו ומשבר אותו זהו שאמר נפוץ כמו ונפוץ הכדים כי בהשליך אדם הכלי ישבר ויתנפצו שבריו ויתפזרו וכן כלי שאין חפץ בו ישליכנו האדם חוץ מביתו: הוטלו. כמו הושלכו הוא וזרעו והנה היה לו זרע בגלותו והרי אמר עליו ערירי ואפשר שהיו לו בני' בצאתו בגולה ומתו בבבל והנה הוא ערירי וכפל הענין ואמר הושלכו אחר שאמר הוטלו והענין אחד להוק הדבר כי כן דרך המקרא לכפול הענין במלות שונות לחזק הדבר: (כט) ארץ ארץ ארץ. כבר כתבתי בפסוק היכל ה' היכל ה' היכל ה' מה שפירש בו אדוני אבי ז"ל ויתכן לפ' כי הכפל לחזק הענין כי כן מנהג הלשון פעם בשתי מלות פעם בשלש בשתי מלות כמו כל הקרב הקרב נחמו נחמו עמי והדומים להם ובשלש מלות כמו ארץ ארץ ארץ היכל ה' היכל ה' היכל ה' עוה עוה עוה אשימנה והקריאה לארץ ר"ל לאנשי הארץ שהרי אמר כתבו וכן וכל הארץ באו מצרימ' וי"ת מארעי' אגלוהי לארע אוחרי ארעא דישראל קבילי פתגמא דה': (ל) כה אמר ה' כתבו. זה הצווי כצווי ראה ריח בני סולו סולו והדומים להם: ערירי. אם היו לו בנים ימותו בחייו ואם לא היו לו לא

מצודת ציון

ענין הכמה ור"ל מבטיחים: (כח) העצב. כן נקרא הצלם הנעבד כמ"ש עצבי הגוים (תהלים קל"ה) וזהו לפי שמעצב לב עובדיו לועק אליו ואינו נענה ובדרך שאלה קרא כן לכל הצלמים: נפוץ. ענין שבירה וכליה כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז'): חפץ. ענין רצון ולורך וכן החפץ לשדי כי תצדק (איוב כ"ב): הוטלו. הושלכו: (ל) ערירי. ענין השממה ומורכן כמו ערו ערו עד היסוד (תהלים קל"ז): גבר. איש:

מצודת דוד

מנשאים את נפשם. מצפים ומרוממים ומבטיחים את נפשם: שמה. ר"ל לא יהיה כן כי לא ישובו שמה: (כח) העצב נבזה וגו'. וכי זה כניהו דומה הוא לצלם נבזה ומפוצץ וכי הוא ככלי שאין בו צורך ומדוע א"כ הוטלו מארצם הוא וזרעו וגו': אשר לא ידעו. עד הנה: (כט) ארץ ארץ ארץ. ר"ל ארץ שהיא ארץ מיוחדת בכל הארצות ועולה על כולן: (ל) האיש הזה. הוא כניהו: ערירי. שיהיה ערירי ר"ל כנמת וגו' ולתוספת ביאור אמר שיהיה גבר אשר לא יצליח

פירוש ע"ט

וָוס זַיי דֶר הֵייבִּין זִיךְ זַייעֶר הַארְץ (צוּ טְרֵייסְטֶן זִיךְ) דָם זַיי וֶועלֶן זִיךְ ווִידֶר אוּם קֶערֶן אַהִין שָׁמָּה לֹא יָשׁוּבוּ וֶועלֶן זַיי זִיךְ נִיט אוּם קֶערֶן אַהִין: (כח) זָאגְט גָאט הַעֶצֶב נִבְזֶה נָפוּץ אִיז דֶר מַאן כָּנְיָהוּ אַיין פוֹרֶעם וָואס אִיז מְבוּזֶה אוּנ צוּא בְּרָאכֶן אִם כְּלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ אוֹדֶער אִיז עֶר דֶען גְלַייךְ אַזוֹ וִוי אַיין כֵּלִי וָוס מֶען בַּגֶערְט נִיט אִין אִים מַדּוּעַ הוּטְלוּ הוּא וְזַרְעוֹ ווָארוּם דֶען זֶענֶען זַיי פַר וָוארְפֶן גִיוָוארֶן עֶר אוּנ זַיינֶע קִינְדֶער וְהֻשְׁלְכוּ עַל הָאָרֶץ אוּנ זַיי זֶענֶן פַר ווָארְפֶן גִיוָוארֶן אִין אַזוֹ אַיין לַאנְד וָוס זַיי קֶענִין עֶס נִיט (גְלַייךְ וִוי מֶען ווַארְפְט אַוֶועק אַיין צוּ בְּרָאכִינִי כֵּלִי): (כט) (זָאגְט דֶר נָבִיא) אֶרֶץ אֶרֶץ אָרֶץ דוּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וָואס דוּ בִּיסְט מֶער חָשׁוּב פוּן אַלֵי לֶענְדֶער שִׁמְעִי דְּבַר ה' הֶער צוּא גָאטְס רֵייד (אוּנ דָרוּם זָאגְט עֶר דְרַייא מָאל אֶרֶץ ווַייל אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִיז גִוֶועְן דְרַייא לֶענְדֶער יְהוּדָה אוּנ עֵבֶר הַיַרְדֵן אוּנ גָלִיל): (ל) כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט כִּתְבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי שְׁרַייבְּט אָן דֶעם דָאזִיגֶן מַאן יְכָנְיָהוּ עֶר זָאל זַיין אַלֵיין אָן קִינְדֶער גֶּבֶר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו אוּנ זָאל זַיין אַיין מַאן וָוס עֶר זָאל נִיט בַּגְלִיקִין אִין זַיינֶע טֶעג כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ וגו' דֶען עֶר

וועט

כִּי לֹא יִצְלַח מִזַּרְעוֹ אִישׁ יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא
דָוִד וּמֹשֵׁל עוֹד בִּיהוּדָה׃ כג א הוֹי
רֹעִים מְאַבְּדִים וּמְפִצִים אֶת־צֹאן
מַרְעִיתִי נְאֻם־יְהוָה׃ ב לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־הָרֹעִים הָרֹעִים
אֶת־עַמִּי אַתֶּם הֲפִצֹתֶם אֶת־צֹאנִי
וַתַּדִּחוּם וְלֹא פְקַדְתֶּם אֹתָם הִנְנִי פֹקֵד
עֲלֵיכֶם אֶת־רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה׃
ג וַאֲנִי אֲקַבֵּץ אֶת־שְׁאֵרִית צֹאנִי מִכֹּל
הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־הִדַּחְתִּי אֹתָם שָׁם
וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְהֶן עַל־נְוֵהֶן וּפָרוּ וְרָבוּ׃

תרגום

יִצְלַח בְּיוֹמוֹהִי אֲרֵי לָא
יִצְלַח מִזַּרְעֵיהּ גְבַר יָתֵיב
עַל כּוּרְסֵי דָוִד וְעָבֵיד
שׁוּלְטַן עַל דְבֵית יְהוּדָה׃
א וַי פַּרְנָסַיָא דִמְאַבְּדִין
וּמְבַדְרִין יַת עַם דְאִתְקְרֵי
שְׁמִי עֲלוֹהִי אֲמַר יְיָ׃
ב בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל
פַּרְנָסַיָא דִמְפַרְנְסִין יַת
עַמִּי אַתּוּן בַּדַּרְתּוּן יַת
עַמִּי וְטַלְטֵילְתִּינוּן וְלָא
הַבְעֵתוּן יַתְהוֹן הָאֲנָא
מַסְעַר עֲלֵיכוֹן יַת בִּישׁוּת
עוֹבָדֵיכוֹן אֲמַר יְיָ׃
ג וַאֲנָא אֲכַנֵּישׁ יַת שְׁאָרָא
דְעַמִּי מִכָּל מְדִינָתָא
דְאַגְלֵיתִי יַתְהוֹן לְתַמָּן
וְאָתֵיב יַתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן
ויפשון

רש"י

כג (א) הוי רועים. מלכי יהודה: (ב) ולא פקדתם ולאמו והחרש והמסגר עמו והמליך את צדקיהו דודו תחתיו וזה

מהר"י קרא

יצלח ביטיו. האיש הזה לא יצלח בימיו להושיב בנו על כסא תחתיו שהרי נבוכדנצר העבירו מן המלכות והגלהו לו ולגשי הוא כי לא יצלח מזרעו יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה כג (א) הוי רועים מאבדים ומפצים את צאן מרעיתי. הם מלכי ישראל ומלכי יהודה שהדיחו את ישראל עו

רד"ק

יהיו לו: לא יצלח בימיו. כי כל ימי חייו היה בשבי: כי לא יצלח. וגם בזה לא תהי' לו הצלח' שיהי' מזרעו מושל ביהודה והנה זרובבל שהיה בן בנו היה מושל ביהודה אלא כמו שאמרו רז"ל שעשה תשובה בבית האסורי' ואמרו רבותינו ז"ל גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם שנאמר כתבו את האיש הזה ערירי וכיון שעשה תשובה נהפך לו גזר דין לטוב' ואמו לו אקחך זרובבל בן שאלתיאל עבדי ושמתיך כחותם כי בך בחרתי ועוד אמרו א"ר יוחנן גלות מכפרת על הכל שנאמר כתבו את האיש הזה ערירי ובתר דגלה כתיב ובני כניהו אסיר בנו שאלתיאל בנו וגו': (א) הוי רועים. אמר על מלכי יהודה הרעים אמר להם הוי אתם מאבדים ומפיצים את צאן מרעיתי כלו' שאני הייתי רועה אותם כשהיו שומעים לקולי ואחר שהייתם אתם רועים אותם נהגתם אותם בדרך רעה ואבדתם והפיצותם אותם בגלות: (ב) לכן. ולא פקדתם אותם. ולא השגחת' עליה' אנה הם ומה הם עושים אם טוב ואם רע והיה לכם לדעת כי בעון הוא שהם נדחים וגולי' ובעונש שלא פקדתם אות' הנני פוקד עליכם את רוע מעלליכם: (ג) ואני אקבץ. אם על גלות בבל אמר יהיה פירש ולא ייראו עוד זמן רב או יהיה

מנחת שי

כג (ג) והשבתי. בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר שי"ן וחסר וה"ו בתר בי"ת

מצודת דוד

בכל ימיו כי בימיו לא יצליח איש מזרעו לשבת על כסא המלוכה ולמשול ביהודה כי בגלה סוף לא נתנה המלוכה לזרעו כ"א לצדקיה דודו ולא היה לזרעו ממשלה מה בימיו הכל לאחר מותו היה ממשלה לזרובבל שהיה מזרעו:

כג (א) הוי רועים. יש להתאונן על המלכים הרעים אשר במעשיהם מאבדים ומפזרים את העם ללכת גולה בארצות אויביהם: צאן מרעיתי. הם ישראל שאני לשם כרועה: (ב) אתם הפצותם. ר"ל בעונותיכם נפוצו בין האומות ונדחו בארצות האויב: ולא פקדתם אותם. לא השגחתם עליהם להשיבם בדרך הישר: פוקד עליכם. אזכור עליכם רוע מעשיכם להשיב עליכם גמול: (ג) ואני אקבץ. ובחסדי אקבץ את שארית וגו' כי לרוב יכלו ומעט ישארו: והשיבותי.

מצודת ציון

כג (א) ומפצים. ענין פיזור כמו ויפץ העם (שמות ה'): מרעיתי. מלשון מרעה: (ב) ותדחום. מלשון דחיה: פקדתם. ענין זכרון והשגחה: מעלליכם. מעשיכם: (ג) נויהן. מדורם כמו נוה שאנן (ישעיה ל"ג): ופרו. יעשו פירות ר"ל יולידו בנים:

פירוש ע"ט

וועט ניט באגליקן פון זיינע קינדער איין מאן וואס
זאל זיצן אויף דער שטול פון דוד המלך אונ זאל
נאך געוועלטיגן אין שבט יהודה:
כג (א) הוי רועים וויי געשריגן איז אויף די פאסטוכער
(דס זענען די מלכים פון שבט יהודה) מאבדים
ומפיצים את צאן מרעיתי וואס זיי מאכן פאר לירין אונ
פר שפרייטן (איבער זייערע עבירות) די שאף פון
מיין פאשע (דס זענען די ישראל דס זיי מוזן גיין אין
גלות אריין) נאם ה' אזוי זאגט גאט: (ב) לכן כה אמר
ה' אלהי ישראל וגו' דרום הט אזו גזאגט גאט פון דיא
ישראל אויף די פאסטוכער וואס פאסן מיין פאלק
ישראל אתם הפצותם את צאני ותדחום איהר האט פאר
שפרייט מיינע שאף אונ הט זיי פר שטוסן אונ הט
ניט גיטראכט צו היטין זיי זאלין גיין אין גוטען וועג
הנני פוקד עליכם נון וועל איך גידענקען אויף אייך
אייערע בייזע מעשים צו באצאלין אייך פאר זייא
נאם ה' אזוי זאגט גאט: (ג) ואני אקבץ את שארית צאני
אונ איך וועל ווידר איין זאמלן דס איבר בלייבונג

ד וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם רֹעִים וְרָעוּם וְלֹא־
יִירְאוּ עוֹד וְלֹא־יֵחַתּוּ וְלֹא יִפָּקֵדוּ נְאֻם־
יְהוָה׃ ה הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וַהֲקִמֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק וּמָלַךְ מֶלֶךְ
וְהִשְׂכִּיל וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ׃
ו בְּיָמָיו תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכֹּן
לָבֶטַח וְזֶה־שְּׁמוֹ אֲשֶׁר־יִקְרְאוֹ יְהוָה

ת"א וזה שמו. ב"ב עה: מלעיל

תרגום

וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוּן: ד וַאֲקִים
עֲלֵיהוֹן פַּרְנְסִין
וִיפַרְנְסוּנוּן וְלָא יִדְחֲלוּן
עוֹד וְלָא יִתַּבְּרוּן וְלָא
יְזוּעוּן אֲמַר יְיָ: ה הָא
יוֹמַיָא אָתַן אֲמַר יְיָ וַאֲקִים
לְדָוִד מְשִׁיחַ דְצַדִּיקַיָא
וְיִמְלוֹךְ מַלְכָּא וְיַצְלַח
וְיַעֲבֵד דִּין דִּקְשׁוֹט וְזָכוּ
בְּאַרְעָא: ו בְּיוֹמוֹהִי
יִתְפַּרְקוּן דְּבֵית יְהוּדָה
וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁרֵי לְרַחְצָן
וְדֵין שְׁמֵיהּ דִּיהוֹן קֳרָן
לֵיהּ יִתְעַבְּדַן לָנָא זָכְוָן
מִן

רש"י

אותם. לא נזהרתם לשומרם: (ד) ולא יפקדו. ולא יחסרו לעון ולא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א): (ה) והשכיל. ויצליח: (ו) ה' צדקינו. ה' מצדיק אותנו

מהר"י קרא

שגלו בעונם: (ד) ולא יחתו ולא יפקדו. ולא יחסרו כמו ולא נפקד ממנו איש: (ה) ועשה משפט וצדקה בארץ. לא כיהויקים שנאמר לו אביך הלא אכל ושתה ועשה משפט וצדקה אבל אתה אין עיניך ולבך כי על בצעך ועל דם הנקי לשפוך: (ו) וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. פת' ה' שופטנו מן האומות אשר הרעו לנו. צדק האמור כאן הוא משפט כד"א ושפטו את העם משפט צדק וכת"י ודין שמיא דיהון קרן ליה יתעבדון לנא

רד"ק

כמשמעו לעולם והוא אומר על קבוץ זה הגלות כמו הפרשה הבאה אחריו והוא הנכון: (ד) והקימותי. ורעום. ירעו אותם כמו הרועה הטוב: ולא יפקדו. לא יחסרו כמו ולא נפקד ממנו איש: (ה) הנה ימים באים. צמח צדיק. זהו המשיח וקראו צמח שיהי' צאתו בעולם כצאת צמח השדה שהיא רבבה כן בהיות צדיק יהיו עמו צדיקים רוב העולם כמו שאמר יפרח בימיו צדיק ואמר והוכיח עמים רבים: ומלך מלך. אמר הכפל לחזק הפעולה כי בזכור הפעול' השם נזכר עמה ובזכור אחריה השם הוא לחזק כמו לכען בצוע בצע ממטיר עליו מטר כל בוגדי בגד וכן ומלך מלך כי באמרו ומלך ידענו שהוא מלך ובהוסיפו מלך היא לחזק המלכות שתהי' מלכותו בכל הארץ לא בישראל לבד כמו שאמר עליו וישלו מים ועד ים ומנהר עד אפסי ארץ: והשכיל. הצליח וכת"י ויצלח וכן ויהי דוד לכל דרכיו משכיל ואחרים זולתו: (ו) בימיו. וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. יקראו ישראל יקרא המשיח בזה השם ה' צדקנו לפי שבימיו יהיה צדק ה' לנו קיום תמיד לא יסור וזו הקריאת על דרך הקריאה שקרא משה רבינו עליו השלום למזבח ה' נסי וקרא יעקב למזבח אל אלהי ישראל כל אחד לפי ענינו הנמצא בו וכן ושם העיר מיום ה' שמה וי"ת דיהוון קרן ליה וגו'

מנחת שי

נוהן. בספרים מדוייקים חסר יו"ד בתר וה"ו: (ד) והקמתי עליהם. בספרים מדוייקים הסר דחסר וכן נכון ע"פ המסורת שאין זה מן ג' מלא דמלא וסימן נמסר ביחזקאל סוף סימן ט"ז ולא מן ו' חסרים וה"ו וסימן נמסר בפרשת בחקתי וכן הוא: (ה) והקמתי לדוד. בבסמוך: (ו) אשר יקראו. בספרי ספרד האל"ף בגעיה כמוהו רבים כמ"ש בסוף מאמר המהריך: יקראו. אל ירוץ הקורא לקרות יקראו בשורק כמ"ש בהיות דפוס שאם ירוץ יכשל: וזה שמו אשר יקראו ה' | צדקנו. כתב ן' עזרא בריש פרשת יתרו כי שם המשיח ה' צדקנו כמו שקרא משה למזבח ה' נסי. והגאון אמר כי השם דבק עם מלת יקראו ושם המשיח הוא צדקנו והנה הוא מטעה בעל הטעמים שעם טרחא במלת יקראו וגו' עיין שם וגם מה שכתב בפרשת ויגלח על פסוק אל אלהי ישראל וכן פירש רד"ק כאן וגם בירמיה ל"ג על פסוק אשר יקרא לה ה' | צדקנו. ולכך יבין כי כה' | ירא"ה וכה' | נסי וכה' | צדקנו בבני המקומות וכה' | שמה דסוף יחזקאל בכולם יש פסוק אחר מלת ה' ובפסוק ויקרא לו אל אלהי ישראל יש טפחא במלת אל וכן בפסוק ויקרא לו ה' שלום (שופטים ט"ו) יש טפחא כה' וזו חכמה מפוארה מבעל הטעמים להורות לנו כי גם שלכולם בשם ה' יקראו המשכילים יחידו ויבינו כי נשגב ה' לבדו ולא הנקראים בשמו וכן בברכות רבה פרשת ל"ט משה ניסן של ישראל וגו' ומי הוא ניסו של משה הקב"ה שנאמר ויקרא לו ה' נסי. דוד רועה של ישראל וגו' מי הוא רועו של דוד הקב"ה שנאמר ה' רועי לא אחסר ירושלם אורו של עולם מי הוא אורה של ירושלם הקב"ה דכתיב והיה לך ה' לאור עולם. ובספרים איכה רבתי על כי רחק ממני מנחם בענין שמו של משיח אמר ר' לוי טבא למדינתא דשמה כשם מלכה ושם מלכה כשם אלהיה טבא למדינתא דשמה כשם מלכה דכתיב ושם העיר מיום ה' שמה ושם מלכה כשם אלהיה שנאמר וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו. ועיין מה שכתבתי בפרשת שמות על משה משה ובפרשת כי תשא על פסוק ויקרא בשם ה' ובסוף יחזקאל ובב"ר פ' ס"ד סימן ד' ויפה תואר שם וגם בב"ר סוף פ' ע"ט על פסוק ויקרא לו אל אלהי ישראל ובדקדוקי יהרמב"ן שם ועבודת הקדש סוף פ' י"ח מחלק העבודה ודרך אמונה מאמר ב' סוף שער ד' ופ' כ"א מחלק סתרי התורה ופ' כ' דמגלה והוס' שם וגור אריה

מצודת ציון

(ד) יחתו. ענין שבר ופחד: יפקדו. ענין חסרון כמו אשה רעותה לא פקדו (שם ל"ד): (ה) והשכיל. ענין הצלחה כמו ויהי דוד לכל

מצודת דוד

אשיב אותם אל מדורם ושמה ירבו: (ד) והקימותי. אני אקים להם רועים כשרים והם ירעו אות' להנהיגם בדרך הישר: ולא ייראו. ולכן לא יראו עוד מן האומות ולא ישברו ולא יהיו נחסרים: (ה) והקימותי לדוד. אקים לדוד מזרעו צמח צדיק זהו מלך המשיח: ומלך מלך. מלך ימלוך על ישראל והצליח ויעשה משפט וצדקה: (ו) בימיו. בימי המשיח תושע גם יהודה גם ישראל ישכון במבטח לבטח לא כמו בבית שני שלא חזר כ"א יהודה: וזה שמו. של המשיח אשר יקראו הוהו

פירוש ע"ט

פון מיינע שאף פון אלע לענדער וואס איך האב זיי אהין פאר שטויסען וְהֲשִׁיבוֹתִי אֶתְהֶן עַל נְוֵיהֶן אונ איך וועל זיי אום קערן צו זייער וואנונג אונ זיי וועלין זיך פרוכטען אונ מערן: (ד) וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיהֶם רוֹעִים וְרָעוּם אונ איך וועל אויף שטעלן אויף זיי גוטע פאסטוכר אונ זיי וועלן זיי פאסען (דאס מיינט ער איך וועל אויף שטעלין אויף זיי מְלָכִים כְּשֵׁרִים וואס זיי וועלן זיי פירן אין איין גוטען וועג) וְלֹא יִירְאוּ עוֹד וְלֹא יֵחַתּוּ וְלֹא יִפָּקְדוּ נְאֻם ה' אונ זיי וועלן קיין מורא ניט האבין אונ וועלן ניט אנגסטען אונ צוא בראכן ווערן אונ וועלן ניט גימינערט ווערן אזו זאגט גאט: (ה) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' נון עס וועלין קומן טעג זאגט גאט וַהֲקִימוֹתִי לְדָוִד צֶמַח צַדִּיק אונ איך וועל אויף שטעלען צו דר מִשְׁפָּחָה פון דוד (כְּלוֹמַר פון זיינע קינדער וועל איך אויף שטעלען) איין גירעכט שפראצונג (דאס מיינט ער דעם מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ) וּמָלַךְ מֶלֶךְ וְהִשְׂכִּיל אונ דר מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וועט קיניגן אונ וועט בגליקן וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בָּאָרֶץ אונ ער וועט טוען מִשְׁפָּט אונ גירעכטיקייט אין לאנד: (ו) בְּיָמָיו תִּוָּשַׁע יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל יִשְׁכּוֹן לָבֶטַח אין זיינע טעג וועט גיהאלפן ווערן

שבט

צִדְקֵנוּ׃ ז לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־
יְהוָה וְלֹא־יֹאמְרוּ עוֹד חַי־יְהוָה אֲשֶׁר
הֶעֱלָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ח כִּי אִם־חַי־יְהוָה אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר
הֵבִיא אֶת־זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
צָפוֹנָה וּמִכֹּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים
שָׁם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם׃ ט לַנְּבִאִים
נִשְׁבַּר לִבִּי בְקִרְבִּי רָחֲפוּ כָּל־עַצְמוֹתַי
הָיִיתִי כְּאִישׁ שִׁכּוֹר וּכְגֶבֶר עֲבָרוֹ יָיִן

תרגום

מִן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמוֹהִי׃
ז בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתַן
אֲמַר יְיָ וְלָא יְהוֹן מִשְׁתַּעַן
עוֹד בִּגְבוּרְתָּא דַיְיָ
וּדְאַסִיק יַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃
ח אֱלָהֵין יְהוֹן מִשְׁתַּעַן
בִּגְבוּרְתָּא דַיְיָ דְאַסִיק
וּדְאַיְתִי יַת זַרְעָא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֲרַע צִפּוּנָא
וּמִן מְדִינָתָא דְאַגְלֵיתִינוּן
לְתַמָּן וְיִתְבוּן עַל אַרְעֲהוֹן׃
ט מִן קֳדָם נְבִיֵי שִׁקְרָא
אִתְּבַר לִבִּי בִּמְעַי זָעוּ
כָּל גַּרְמַי הֲוֵיתִי כִּגְבַר
רָוֵי וּכְגַבְרָא דְמִשְׁתַּטֵּי
מִן קֳדָם חַמְרֵיהּ מִן קֳדָם
יְיָ

ת"א ימים באים. ברכות יב קידושין סט עקדה שער מב (ברכות ד) : חי ה'. ברכות יב קדושין סט:

רש"י

בימיו של זה : (ט) לנביאים נשבר לבי בקרבי. לדברי הנביאים האומרים שלום יהיה לכם נשבר לבי : רחפו. הולכים ונעים ככנפי לפור המרחף על קנו. (טרנבליר"ש בלע"ז) : מפני ה'. שאני שומע ממנו גזירה רעה זאת :

מהר"י קרא

זכוין מן קדם ה' ביומותי : (ט) רחפו כל עצמותי. כמו על גוזליו ירחף : לנביאים נשבר לבי בקרבי. מפני נביאי השקר : הייתי כאיש שיכור וכגבר עברו יין. שאני שומע מפי הקב"ה שבעון שמלאה מנאפים את הארץ עתידה הארץ שתתאבל ויבשו נאות מדבר :

רד"ק

כבעמוד : (ז) לכן. אלה שני הפסוקים נאמרו למעלה אלא שיש ביניהם שנוי מעט בקצת המלות כי כן דרך המקרא לכפול מלין או פסוקים במ"ש והענין אחד והכפל בכ"מ לחזק הענין וכבר פירשנו אלו הפסוקים למעלה במקומם : (ט) לנביאים. בעבור נביאי השקר שהם מטעי' ישראל כי לולי הם שהם אומר' שהם נביאים ודבר ה' אתם היו ישראל שבים בתשובה בתוכחות נביאי האמת אבל הם מטעים אותם ואומרים להם עשו איש כתאות לבו כי דבר ה' לנו שלא תבא עליכם רעה : רחפו. התנודדו וכן מן הכבד מרחפת על פני המים : וכגבר עברו יין. עבר עליו היין כלומר שגבר עליו ונשתכר ואינו יודע מה יעשה כן הייתי מפני ה' שהוא מחולל על ידי הנביאים

מנחת שי

פ' ויצאת ובעל הטורים סוף פרשת ויהא על ה' ירחק : ולא יאמרו עוד. ובמקצת ס"ס ולא יאמרו עוד ס"ה יאמרו עוד : (ח) מארץ לפונה. אין לנו נסמוך על מסורת שבמ"ג שבדברים סותרים זה את זה במ"ג נאמר ה' חסר בירמיה וכן נאמר כאן וגם בסימן ג' וכשתעיין עליהם בכתובים האלה ג' מהם מלאים וב' חסרים ולא עוד אלא שבסימן ג' בפסוק הלך וקראת מכור עליו במס"ק ה' בסיפרא ולית חסר ואולם המוסכם מרוב ספרים המדוייקים כי כלם מלאים וכן מצאתי מסורת כ"י האומרת לפונה ה' בסיפרא ולא תולקה ביניהם כלום ממלוי וחיסור : (ט) עברו יין. בספרים מדוייקים מלרע הטעם ברי"ש וכן הוא

מצודת דוד

ישראל : ה' צדקנו. ה' ילדיק אותנו בימיו של זה : (ז) לכן וגו'. הואיל והגאולה ההוא תהיה חשובה כ"כ לכן לא יאמרו עוד בשבועת' חי ה' אשר העלה וגו' מארץ מצרים : (ח) כי אם. כי אז יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וגו' מארץ לפונה מאשר אמלות וגו'. כי הגאולה ההיא יזכר יותר בפי האנשים לפי מרבית ההביכות : הדחתים. הדחתי אותם (וזהו מאמר המקום כמדבר בעדו אבל הם יאמרו הדיח אותנו שם וכמדבר בעדם) : וישבו. וכן יאמרו בשבועתם חי ה' אשר העלה וגו' והמה יושבים על אדמתם : (ט) לנבאים. בעבור נביאי השקר נשבר לבי בקרבי וכל עצמותי נעים ונדים ואני מבולבל בלעד כאיש שכור וכגבר אשר היין עבר עליו להתחזק ממנו ולבלבל מוחו : מפני ה'. ר"ל כל הלער הזה

מצודת ציון

דרכיו משכיל (ש"א י"ח) : (ט) לנביאים. הלמ"ד היא במקום בעבור כמו פתח פיך לאלם (משלי ל"א) : רחפו. ענין תנועה ותנודה

פירוש ע"ט

שֶׁבֶט יְהוּדָה אוּנ דֶר יִשְׂרָאֵל וֶועט רוּאֶן צוּ זִיכֶרְלִיךְ
וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוֹ אוּנ דָאס אִיז זַיין נָאמֶן וָואס מֶען
וֶועט אִים רוּפֶען ה' צִדְקֵנוּ גָאט מַאכְט אוּנְז גִירֶעכְט
אִין זַיינֶע טֶעג׃ (ז) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' פַּר וָואר
דָא שְׁוֶוער אִיךְ נוּן טֶעג וֶועלֶן קוּמֶן אַזוֹי זָאגְט גָאט
וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו' אוּנ מֶען וֶועט נִיט
זָאגֶן נָאךְ אִין אַיין שְׁבוּעָה אַזוֹי וִוי גָאט לֶעבְּט וָואס
עֶר הָאט אוּיף גִיבְּרֶענְגְט דִיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם
לַאנְד מִצְרַיִם׃ (ח) כִּי אִם חַי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה וגו' נֵייעֶרְט
אַזוֹי וֶועט מֶען דֶערְנֶעמְט מָאל זָאגֶן אִין אַיין שְׁבוּעָה
אַזוֹ וִוי גָאט לֶעבְּט וָואס עֶר הָאט אוּיף גִבְרַאכְט דִי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וגו' פוּן צָפוֹן לַאנְד אוּנ פוּן
אַלֶע לֶענְדֶער וָואו עֶר הָט זֵיי פַר שְׁטוֹסֶן אַהִין (דָאס
מֵיינְט עֶר דִי הִינְטֶערְשְׁטֶע גְאוּלָה וֶועט מֵיין דֶער
מַאנְט וֶוערִין פוּן דֶער גְאוּלָה פוּן מִצְרַיִם) וְיָשְׁבוּ עַל
אַדְמָתָם אוּנ דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלֶען זִיצְן אוּיף זֵייעֶר עֶרְד׃
(ט) זָאגְט יִרְמְיָהוּ לַנְּבִאִים נִשְׁבַּר לִבִּי בְּקִרְבִּי אִיבֶּער דִיא
פַאלְשֶׁע נְבִיאִים אִיז מַיין הַארְץ צוּ בְּרָאכֶן אִין מִיר
רָחֲפוּ כָּל עַצְמוֹתַי זַייא שְׁאקְלֶען זִיךְ אַלֶע מֵיינֶע בֵּיינֶער
הָיִיתִי כְּאִישׁ שִׁכּוֹר אִיךְ בִּין גְוָוארֶן גְלַייךְ וִויא אַיין מַאן
וָוס אִיז שִׁיכּוֹר אוּנ אַזוֹ וִוי אַיין מַאן וָואס דֶר וַויין אִיז
אִיבֶּער גְפָארֶן אִים (כְּלוֹמַר עֶר הָאט אִים צוּ מִישְׁט
זַיינֶע גֶדַאנְקֶן בִּיז עֶר אִיז מְבוּלְבָּל גִיוָוארֶן אַזוֹ בִּין
אִיךְ אוֹיךְ מְבוּלְבָּל) מִפְּנֵי ה' וּמִפְּנֵי דִּבְרֵי קָדְשׁוֹ פוּן וֶועגֶן
גָאט אוּנ פוּן וֶועגֶן זַיינֶע הַיילִיגֶע רֵייד (דָאס אִיךְ
הֶער פוּן אִים דִי גְזֵירָה רָעָה וָוס עֶס וֶועט קוּמֶן אוּף

דיא

מפני יהוה ומפני דברי קדשו: י כי
מנאפים מלאה הארץ כי־מפני אלה
אבלה הארץ יבשו נאות מדבר ותהי
מרוצתם רעה וגבורתם לא־כן: יא כי־
גם־נביא גם־כהן חנפו גם־בביתי
מצאתי רעתם נאם־יהוה: יב לכן
יהיה דרכם להם כחלקלקות באפלה
ידחו ונפלו בה כי־אביא עליהם רעה

שנת

תרגום

יְיָ וּמִן קֳדָם פִּתְגָמֵי קוּדְשֵׁיהּ: י אֲרֵי זַנָאִין אִתְמְלִיאַת אַרְעָא אֲרֵי מִן קֳדָם מוֹמֵי דִשְׁקַר חֲרוּבַת אַרְעָא יְבִישׁוּ דִירָוַת מַדְבְּרָא וְעַל דְמַסְגַן בִּרְעוּת נַפְשֵׁיהוֹן בִּישְׁתָא תֵּיתֵי עֲלֵיהוֹן וְגִבַּרְהוֹן לָא יַצְלְחוּן: יא אֲרֵי אַף סָפַר אַף כָּהֵן גְנִיבוּ אוֹרְחַתְהוֹן אַף בְּבֵית מַקְדְשִׁי גְלֵין קֳדָמַי בִּישַׁתְהוֹן אֲמַר יְיָ: יב בְּכֵן תְּהֵי אוֹרְחַתְהוֹן לְהוֹן כְּמַשְׁרוֹעִין בְּקִבְלָא יִתְקְלוּן וְיִפְּלוּן בַּהּ אֲרֵי

איתי

ת"א מפני אלה. קידושין יג שבועות לט:

פתח במקום קמץ מלעיל

מהר"י קרא

(י) ותהי מרוצתם רעה. כלומר לרע ירוצו: וגבורתם לא כן. לא נכונת: (יב) לכן יהיה דרכם להם. אפילו ביום: כחלקלקית באפילה. חלקלקות פת' כמו במקום חלק שאדם מחליק שם רגליו כשהוא מהלך במק' אפילה ואינו נזהר על אותו חלק ונופל שם אם ידיהוהו שם שאינו יכול לעמוד על רגליו ונופל מפני כמה דברים. אחת שהוא מקום חלק ואחת שהוא מקום אפילה ומי יוכל לעמוד מפני שני דברים הללו ובבא הדיחה שמדיחין אותו ואינו יכול לעמוד כל עיקר וזה הוא ידחו ונפלו בה:

רש"י

(י) מפני אלה. שבועת שקר: אבלה. חרבה: מרוצתם. (קורס"א בלע"ז) וי"ת ל' רלון: לא כן. לא כדין: (יא) גם נביא גם כהן. אפי' אלו שהכל למידין מהם: גם בביתי מצאתי רעתם. שהעמידו דמות בהיכל: (יב) כחלקלקו'. ארץ חלקה שהרגל מחלקת בה והאדם נופל: כחלקלקות באפלה. כשלון על כשלון חלקלקות באור יש כשלון אפלה

מנחת שי

בדפוסים ראשונים: (יב) ידחו. מלעיל אלא כמנהג מכלול דף קנ"ו:

רד"ק

האלה: ומפני דברי קדשו. שהם מחוללים על פיהם שהם אומרים כי דברי ה' הם מה שהם אומרים: (י) כי מנאפים. איך יוכלו ליפות כחם מעשיהם והנה מנאפים מלאה הארץ ועוד כי מפני אלה אבלה הארץ ומפני שבועות שקר נשחתה הארץ אלו שתי הרעות הם ברוב אנשי הארץ ואיך יוכלו נביאי השקר להטעותם כי לא תבא עליהם רעה והנה הם רואים בעיניהם כי רוב א"י נשחתה מפני רוב מעשיהם הרעים: נאות מדבר. מקום מרעה הבהמות: ותהי מרוצתם רעה. זריזותם ומרוצתם הם לרעה כי לא ירוצו לדבר מצוה ולעבודת האל אלא לרעה: וגבורתם לא כן. וכן גבורתם אינה לדבר אמת: כן. פירושו אמת כמו כן בנות צלפחד דוברות שהיה להם להתגבר על נביאי השקר ולמנעם מלספר חלומותם ודברי שקריהם והם מתגברים על נביאי האמת ואומרים להם שלא יתנבאו בשם ה' כמו שאמרו לירמיהו לא תתנבא בשם ה' ולא תמות בידינו וי"ת מרוצתם ענין רצון וכן תרגם ועל דמסגן ברעות נפשהון בישתא תיתי עליהון וגבריתון לא יצלחון: (יא) כי גם נביא גם כהן חנפו. בצרי בגזרת פעל ופי' נביא וכהן כתרגומו ארי אף ספר אף כהן ר"ל ספר מזהיר העם כי נבואה ענין דבור ויש מהם דבור רוח הקודש ויש מהם דבור דברי שקר כדברי נביאי השקר וכן מזהיר העם מדבר להם לפי רעתו דברים להזהירם וכהן הוא מכהני הלוים כמ"ש גם בביתי מצאתי רעתם: חנפו. ענין רשע ומשוא פנים ות"י גניבו ארחתהון: גם בביתי. כי גם בבית המקדש היו עובדים ומזבחים לאלהים אחרים: (יב) לכן יהיה. כחלקלקות באפלה. כמו דרכים חלקלקות שתמעד רגל ההולך בהם כל שכן כשתהיה אפלה שלא יראה אנה יסמוך ואנה ילך: ידחו ונפלו בה. כאילו ידחה אותם דוחה מאחריהם כי על פנים יפלו בה

מצודת ציון

כמו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב): (י) אלה. ענין שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה'): אבלה. ענין השממה כמו על כן תאבל הארץ (הושע ד'): נאות. ענין מדור כמו בנאות דשא (תהלי' כ"ג): מדבר. לפעמים יאמר לשון מדבר על מקום המרעה סמוך למדבר כמ"ש הלאן הסכה במדבר (ש"א י"ז): מרוצתם. מל' ריצה ומהירות ההליכה: כן. נכון ואמת כמו לא כן בדיו (ישעיה ט"ז): (יב) כחלקלקות. מלשון חלק: באפלה. ענין חושך: פקודתם.

מצודת דוד

הוא עלי מפני ה' שהיה מחולל ע"י הנביאים האלה ומפני דברי קדשו שהמה מחוללים על פיהם: (י) כי מנאפים. כי על ידיהם מלאה הארץ נאוף וזנות: כי מפני אלה. בעבור שבועת שוא כבאה בסבתם השממה הארץ וייבשו מדורי המדבר מקום מרעה הצאן: מרוצתם. מה שהם רצים לעשות בזריזות הוא רק לרעה ולא לטובה: וגבירתם. התגבורת הלב שבהם איננה על דבר נכון ואמת: (יא) גביא. זה נביא שקר: כהן. זה כהן הבעל: חנפו. מחניפים לבני אדם ואינם אומרים האמת: גם בביתי. בבהמ"ק מצאתי רעתם כי היו מזבחים שם לאלהים אחרים: (יב) דרכם להם. ר"ל יוכשלו בדרכם כמו ההולך באפלה במקום חלק שהוא נוח שימעדו רגליו: ידחו.

פירוש ע"ט

דיא ישראל): (י) כִּי מְנָאֲפִים מָלְאָה הָאָרֶץ דֶען מִיט נוֹאֲפִים אִיז פוּלְדָם לַאנְד כִּי מִפְּנֵי אָלָה אָבְלָה הָאָרֶץ יָבְשׁוּ נְאוֹת מִדְבָּר דֶען דוּרְךְ דִי פַאלְשֶׁע שְׁבוּעוֹת אִיז חָרוּב גְיוָוארִין דָאס לַאנְד אוּנ דִי ווְאנוּנְג פוּן דֶער מִדְבָּר דָם זֶענֶן דִי עֶרְטֶער פוּן פַאשֶׁע ווָס שָׁאף פַאשֶׁן זִיךְ דָארְטִין דִי זֶענֶן פַאר דַארְט גְוָוארֶן וַתְּהִי מְרוּצָתָם רָעָה אוּנ זַייעֶר לוֹפֶן אִיז צוּ בֵּייזִין וּגְבוּרָתָם לֹא כֵן אוּנ זַייעֶר גְבוּרָה אִיז נִיט מִיט גִירֶעכְטִיקַייט: (יא) כִּי גַם נָבִיא גַם כֹּהֵן חָנֵפוּ דֶען אֲפִילוּ דֶר נָבִיא אוּנ דֶר כֹּהֵן ווָס אַלֶע לֶערְנֶען זִיךְ אָפּ פוּן זֵיי דִי טוֹגֶען אוֹךְ חַנְפָנִין גַם בְּבֵיתִי מָצָאתִי רָעָתָם אוּנ אֲפִילוּ אִין מַיין הוֹיז הָאבּ אִיךְ גְפוּנֶן זַייעֶר בֵּייזְדָם זֵיי הָאבֶּן אוֹיף גְשְׁטֶעלְט אַיין הַיידְנִישֶׁי גֶעצֶן בִּילְד אִין הֵיכָל נְאֻם ה' אַזוֹ זָאגְט גָאט: (יב) לָכֵן יִהְיֶה דַרְכָּם לָהֶם כַּחֲלַקְלַקּוֹת בָּאֲפֵלָה דְרוּם ווֶעט זַייעֶר ווֶעג זַיין צוּ זֵייא גְלַייךְ וִויא אַיין גְלַאטֶע עֶרְד אוּנ דֶער פִינְצְטֶערְנִישׁ (גְלִיטְשְׁט זִיךְ דָאךְ אַיין מֶענְטְשׁ אוֹיס אוֹיף אִיר) יִדַּחוּ וְנָפְלוּ בָהּ אַזוֹ ווֶעלֶן זֵיי פַר שְׁטוֹסֶן ווֶערֶן אוּנ ווֶעלֶען פַאלֶען אִין זַייעֶר ווֶעג כִּי אָבִיא עֲלֵיהֶם רָעָה

ווארום

שנת פקדתם נאם־יהוה: יג ובנביאי
שמרון ראיתי תפלה הנבאו בבעל
ויתעו את־עמי את־ישראל: יד ובנביאי
ירושלם ראיתי שערורה נאוף והלך
בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי־שבו
איש מרעתו היו־לי כלם כסדם וישביה
כעמרה: טו לכן כה־אמר יהוה צבאות
על־הנבאים הנני מאכיל אותם לענה
והשקתים מי־ראש כי מאת נביאי
ירושלם יצאה חנפה לכל־הארץ:

תרגום

איתי עליהון בישתא
שנת סעורן חוביהון
אמר יי: יג ובנביי שמרון
חזיתי רשע מתנבן
בשום טעותא ומטען
ית עמי ית ישראל:
יד ובנביי ירושלם חזיתי
שנו זנאין ומהלכין
בשקר ומתקפין יד
מבאשין בדיל דלא
למיתב גבר מן בישתיה
הוו קדמי כולהון כסדום
ויתבהא כעמורה:
טו בכן כדנן אמר יי
צבאות על נביי שקרא
האנא מיתי עליהון עקא
מרר כגידין ואשקינון
כס דלוט ביש כרישי
חיוין ארי מן נביי
ירושלם נפקית חנפתא

רש"י בה

בלא חלקלקות יש כשלין: (יג) ובנביאי שומרון ראיתי תפלה. קודש שגלו: (יד) ובנביאי ירושלם. אני רואה עתה: שערורה. דבר מגונה: וחזקו ידי מריעים. אומרים לרשעי' שלום יהיה לכם: לבלתי שבו. שלא ישובו

מנחת שי

(טו) חנפה. כמ"ן בשלש נקודות והפ"א בדגש:

רד"ק

ולרוב מהירות הנפיל' זכר בה שלש סבית חלקות הדרך והאפלה והדחיה: ידחו. מלעיל שלא כמנהג נחי הלמ"ד: (יג) ובנביאי שומרון. תפל'. כמו נביאיך חזו לך שוא ותפל ולא נתן תפלה ענין דבר גרוע שאין לו טעם: הנבאו בבעל. כי אחאב עבד את הבעל וקמו נביאי שקר רבים מתנבאים בבעל שהיו ד' מאות וחמשים איש בימי אחאב שהרג' אליהו ואחרי כן קמו אחרים שהרג יהוא והם היו מתעים את ישראל עד שגלו בעונם אבל בירושלים לא קמו נביאי הבע' ולא עבדו לבעל מלכי יהודה כי אם מנשה ואחרי כן שב בתשוב': הנבאו. הסר תי"ו התפעל ומשפטו התנבאו: (יד) ובנביאי ירושלי'. לא התנבאו בבעל אבל היתה בהם דרך רעה: שערורה. פירש רשע ולכלוך: נאוף. כמ"ש בצדקיהו ובאחאב וינאפו את נשי רעיה': והלוך בשקר. שהיו אומרים כי דבר ה' בהם: וחזקו ידי מרעים. שהיו אומרים להם שלום יהי' לכם לפיכך לא היו שבים מרעת': לבלתי שבו. שלא שבו כלומר הם גרמו להם שלא שבו וכן לבלתי הקריב שלא להקריב לבלתי ראו אומרים מה שלא ראו: כסדום. כאנשי סדום: ויושביה כעמורה. ויושבי ירושלים כאנשי עמורה כלומר הנביאים כעם והעם כנביאים ברשע ובמעשים רעים: (טו) לכן. מאכיל אותם לענה. אביא עליהם צרה מרה כלענה וכמי ראש והוא סם המות: חניפה. רשע ונשוא פנים שהם

מצודת דוד

יהיו נדחים ממקומם ויפלו בדרך: כי אביא. בזה יפרש לאשית הנקלה לומר המכשול יהיה כי אביא הרעה: פקודתם. זכרון עונותיהם לשלם עליהם גמול: (יג) ובנביאי שומרון. ר"ל כמו שמצא ראיתי בנביאי שומרון דבר גרוע מבלי טעם וזהו מה שנבאו בשם הבעל והתעו את עמי ישר' בדרך רעה: (יד) ובנביאי ירושלי'. ר"ל כן אני רואה בנביאי ירושלים דבר מגונה וזהו שהמה שטופים בניאוף והולכים בדרך שקר ומחזקים ידי רשעים לבל ישובו מרעתם כי מנבאים להם לשלום: כלם. כל בני יהודה: ויושביה. יושבי ירושלים: (טו) הנני מאכיל וגו'. ר"ל אביא עליהם צרות מרובות וגדולות: כי מאת וגו'. על ידיהם יצאה החנופה לכל הארץ ר"ל

מצודת ציון

ענין זכרון: (יג) תפלה. ענין דבר גרוע מבלי טעם וכן ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א'): ויתעו. לשון תועה: (יד) שערורה. ענין דבר מגונה כמו שמה ושערורה (לעיל ה'): נאוף. ענין זנות: מרעים. רשעים: (טו) לענה. מין עשב מר: והשקיתים. ענין שתייה: מי ראש. מי סחיטת עשב מר שסמו לאש כמו וישקנו מי

פירוש ע"ט

וואַרום איך וועל אויף זיי ברענגען ביין שנת פקדתם איין יאָר פון זייער גידענקעניש וועל איך אויף זייא ברענגען דס איך וועל גידענקען אויף זיי זייערע זינד איך זאָל זייא בצאָלן אויף זיי נאם ה' אַזוי זאָגט גאָט: (יג) ובנביאי שמרון ראיתי תפלה אונ אין די נביאים פון שומרון האָב איך גיזעהן איין לעסטערונג הנבאו בבעל ויתעו את עמי את ישראל דס זיי האָבן נביאות גזאָגט פון וועגין דעם אָפּ גאָט בעל אונ האָבן פר אירט מיין פאָלק ישראל: (יד) ובנביאי ירושלים ראיתי שערורה אונ אין דיא נביאים פון ירושלים זעה איך גאָט הייגט איין מיאוסע זאַך נאוף והלוך בשקר דס זיי זענין מנאף אונ גייען מיט ליגין וחזקו ידי מרעים אונ זייא שטאַרקין מיט זייער הייד דיא הענט פון דיא שלעכטע ידען זיי זאָגין צו די רשעים שלום וועט זיין צוא אייך) לבלתי שבו איש מרעתו פון וועגין קיין מאַן פון זייא זאָל ניט אום קערין פון זיין ביין היו לי כלם כסדום דיא אַלע בני יהודה זענען מיר גיוואָרין גלייך וויא סדום וישביה כעמורה אונ דיא זיצער פון ירושלים זענען מיר גיוואָרין גלייך וויא עמורה: (טו) לכן כה אמר ה' צבאות דרום הט אַזוי גאָט גיזאָגט דער האַר איבער אַלע היילות אויף די נביאים הנני מאכיל אותם לענה והשקיתים מי ראש נון איך וועל זייא

מאכן

טז כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אַל־תִּשְׁמְעוּ
עַל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם
מַהְבִּלִים הֵמָּה אֶתְכֶם חֲזוֹן לִבָּם יְדַבֵּרוּ
לֹא מִפִּי יְהוָה׃ יז אֹמְרִים אָמוֹר לִמְנַאֲצַי
דִּבֶּר יְהוָה שָׁלוֹם יִהְיֶה לָכֶם וְכֹל הֹלֵךְ
בִּשְׁרִרוּת לִבּוֹ אָמְרוּ לֹא־תָבוֹא עֲלֵיכֶם
רָעָה׃ יח כִּי מִי עָמַד בְּסוֹד יְהוָה וְיֵרֶא
וְיִשְׁמַע אֶת־דְּבָרִו מִי־הִקְשִׁיב דְּבָרִי
וַיִּשְׁמָע׃ יט הִנֵּה ׀ סַעֲרַת יְהוָה חֵמָה

יצאה

דברו קרי

ת"א סנה סערה. חגיגה יג:

תרגום

לְכָל יָתְבֵי אַרְעָא׃
טז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
לָא תְקַבְּלוּן לְפִתְגָמֵי
נְבִיֵּי שִׁקְרָא דְמִתְנַבַּן
לְכוֹן מַטְעַן אִינוּן לְכוֹן
רְשַׁע לִבְּהוֹן מְמַלְּלִין לָא
בְּמֵימְרָא דַיְיָ׃ יז אָמְרִין
בִּנְבוּאַת שִׁקְרֵיהוֹן
לִדְמַרְגְּזִין קֳדָמַי מַלִּיל יְיָ
שְׁלָמָא יְהֵא לְכוֹן וְכָל
דְּאָזֵיל בְּהִרְהוּר לִבֵּיהּ
אָמְרִין לָא תֵיתֵי עֲלֵיכוֹן
בִּישְׁתָא׃ יח אֲרֵי לָא
קָמוּ וְאִתְגְּלֵי לְהוֹן רָז
מִן קֳדָם יְיָ וְלָא חֲזוֹ וְלָא
שְׁמָעוּ יַת פִּתְגָמוֹהִי וְלָא
אֲצִיתוּ לְמֵימְרֵהּ וְלָא
קַבִּילוּ׃ יט הָא מְזוֹפִיתָא
מִן

רש"י

המריעים איש מרעתו: (יז) וכל הולך בשרירות לבו וגו'. ולכל הולך בשרירות לבו וגו': (יח) מי עמד בסוד ה'. וישמע את הנגזר מלפניו אותו שהקשיב דבר תורתו

מהר"י קרא

(יח) כי מי עמד בסוד ה'. כלומר הנביא העומד בסוד ה' וירא וישמע. את דבר ה' ומי ששמע מגיד לעמו. אבל מי בכם נביאי השקר שהקשיב דבר ה' וישמע: (יט) הנה. אני רואה סערת ה' חמה יצאה וסער מתחולל. היכן. על ראש רשעים

מנחת שי

(יז) וכל הלך בשררות. מלא הלך חסר וא"ו בספרים כ"י מדויקים ודפוסים ישנים גם בת"ג לא נמנה עם המלאים בנביאים: (יח) דברי. דברו ק':

רד"ק

מיפים להם מעשיהם ונושאים פניהם שלא להוכיחם: לכל הארץ. לכל יושבי ארץ יהודה: (טז) כה אמר. על דברי הנביאים. כמו אל דברי וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו ונתן הספר על אשר לא ידע ספר כמו אל: מהבילים. מפתים אתכם לדברי הבל לאמר שלום יהיה לכם כי החזון שהם אומרים מלבם הוא לא מפי ה': (יז) אומרים אמור. המקור הוא ברוב קודם הפעל וכאשר יבא אחרי הפעל הוא לחזק הפעולה כמו ויברך ברוך אתכם והדומים לו: וכל הולך בשרירות לבו. כמו ולכל הולך ולמ"ד למנאצי שזכר עומדת במקום שנים: (יח) כי מי עמד. כי מי מהם שעמד בסוד השם רוצה לומר בסוד הנבואה ואיך יאמרו כי דבר השם אתם: וירא. פי' במראה הנבואה: וישמע. הראשון בשוא הוי"ו והשני בפתח הוי"ו: (יט) הנה סערת ה' חמה יצאה. עבר בנקים עתיד כדרך הנבואות במקומות רבים כי דבר ה' הנבוא' קיים כאילו נעשה והנבואה הזאת עתיד' לימות המשיח כי אז יכלו הרשעים כלם ואמר זה הענין על דבר נביאי השקר הרשעים כי כבר אמר כי יעשה משפט בהם כמ"ש הנני מאכיל אותם לענה ואמר אף על פי שאין האל עשה משפט ברשעים כלם הנה ימים באים שתצא סערת ה': חמה יצאה. בחמה תצא אותה הסערה מלפני האל ותחול על הרשעים עד כלותם: וסער מתחולל.

מצודת ציון

ראש (לעיל ח'): (טז) מהבלים. מלשון הבל: חזון. ענין ראיה. וע"פ רוב יאמר על מראה הנבואה: (יז) למנאצי. ענין בזיון כמו כי נאצו האנשי' את מנחת ה' (ש"א ב'): וכל. כמו ולכל: בשרירות. ענין ראיה ר"ל מה שהלב רואה וחומד: (יח) בסוד. ר"ל מקום השפעת הנבואה: הקשיב. ענין האזנה וקבלה: (יט) סערת. רוח סערה: חמה. כמו בחמה: מתחולל. מלשון חיל וחלחלה:

מצודת דוד

כולם מחניפים לילך למלאות תאותם: (טז) על דברי. אל דברי: מהבלים. אומרים לכם דברי הבל: חזון לבם. מראות לבם ידברו כי לא ראו בנבואה רק בדוים מלבם: (יז) אומרים אמור. רגילים הם לומר להרשעים המנאצים אותי ה' דבר שלום יהיה לכם: וכל הולך. ולכל ההולך בשרירות לבו אמרו וגו': (יח) כי מי עמד. נתן טעם למה לא ישמעו אליהם באמרו כי מי מאלה עמד בסוד ה' לקבל נבואה ומי ראה מראות הנבואה ומי מהם שמע את דברו כי בסוף' רשעים אינם ראויים לנבואה: מי הקשיב. אמנם מי שהקשיב דברו כירמיה שהקשיב בקול ה' ועשה מצותיו הוא השומע הנבואה ולא הרשעים האלה: (יט) חמה יצאה. תלה בחמה עבר במקום עתיד: וסער מתחולל. הסער הזה הוא מלא מחלחלה ורעד והוא יחיה

פירוש ע"ט

מאכן עסין ווערמוט דם איז ביטער גראז אונ וועל זייא אן טרינקן זאפט פון איין ביטער גראז וואס הייסט ראש כי מאת נביאי ירושלים יצאה חנפה ווארום דורך די נביאים פון ירושלים איז ארויס גיגאנגען איין חנופה צום גאנצן לאנד: (טז) כה אמר ה' צבאות אזו האט גזאגט גאט דר האר איבער אלע חיילות אל תשמעו על דברי הנביאים איר זאלט ניט צו הערן צו די רייד פון די פאלשע נביאים וואס זאגן נביאות צוא אייך מהבלים המה אתכם זייא נארין אייך חזון לבם ידברו דס זעהונג פון זייער הארץ טוען זיי ריידין לא מפי ה' ניט פון גאטס מויל האבען זיי עס גיהערט: (יז) אמרים אמור למנאצי זאגין זיי צו מיינע דער צערנער דבר ה' שלום יהיה לכם גאט האט גרעט שלום וועט זיין צוא אייך וכל הולך בשררות לבו וגו' אונ צוא איטליכן וואס ער גייט אין דעם קוקונג פון זיין ביינז הארץ זאגן זיי עס וועט ניט קומען אוף אייך קיין ביינז: (יח) כי מי עמד בסוד ה' דען ווער איז גישטאנען אין גאטס סוד אונ האט גזעהן אונ גיהערט גאטס רייד (וואס עס איז נגזר געווארן פון פאר אים) מי הקשיב דברו וישמע ווער האט פר נומן גאטס זאג אונ האט מקבל גיווען זיינע מצות: (יט) הנה סערת ה' חמה יצאה נון דר שטורים ווינט פון פאר גאט גייט ארויס מיט גריב

צארי

יֵצְאָה וְסַעַר מִתְחוֹלֵל עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים
יָחוּל: כ לֹא יָשׁוּב אַף־יְהוָה עַד־עֲשֹׂתוֹ
וְעַד־הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ בָהּ בִּינָה: כא לֹא־
שָׁלַחְתִּי אֶת־הַנְּבִאִים וְהֵם רָצוּ לֹא־
דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְהֵם נִבָּאוּ: כב וְאִם־
עָמְדוּ בְּסוֹדִי וְיַשְׁמִעוּ דְבָרַי אֶת־עַמִּי
וִישִׁבוּם מִדַּרְכָּם הָרָע וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם:
כג הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אָנִי נְאֻם־יְהוָה וְלֹא

קמץ בפרחא

תרגום

מִן קֳדָם יְיָ בִּרְגַז נַפְקַת וְעַלְעוֹל מִשְׁתַּגֵשׁ עַל רֵישׁ רַשִׁיעִין יְחוּל: כ לָא יְתוּב רוּגְזָא דַיְיָ עַד דְיַעְבֵּד וְעַד דִיקַיֵם מַחְשְׁבַת רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף יוֹמַיָא תִסְתַּכְּלוּן בַּהּ אִסְתַּכָּלָא: כא לָא שַׁלְחֵית יַת נְבִיֵי שִׁקְרָא וְאִינוּן רְהַטִין לְאַבְאָשָׁא וְלָא מַלֵּלִית עִמְהוֹן וְאִינוּן מִתְנַבַּן שְׁקַר: כב וְאִלוּ קָמוּ אִתְגְלֵי לְהוֹן רָז מִן קֳדָם יְיָ וְאַשְׁמְעוּ פִתְגָמַי יַת עַמִּי וְאָתִיבִינוּן מֵאוֹרְחַתְהוֹן בִּישְׁתָא וּמִבִּישׁוּת עוֹבָדֵיהוֹן: כג אֲנָא אֱלָהָא בְּרֵית

רש"י

וישמע למלותיו ולא הרביעי' האלה שמיעה הראשו' שבמקרא זה שמיעה ממש שמיעה האחרונה קבלה: (יט) מתחולל. משתכן מהזר לשכון ועל ראש רשעים ישכון: (כ) מזמות. לשון מחשבה: (כב) ואם עמדו בסודי וישמיעו דברי וגו'. היה להם להשמיע דברי ותורתי את עמי ולא להטעות' בה מעלי: (כג) האלהי מקרוב. שאיני רואה אלא בסמוך

מהר"י קרא

יהול. והמה. מתנבאים המה לשלום: (כ) באחרית הימים תתבוננו בה בינה. כשתבא אליכם הרעה אז תדעו עם מי האמת או עמי שאני מתנבא לכם לרעה או עם נביאי השקר שמתנבאים לכם לשלום. ד"א באחרית הימים תתבוננו. על מה עשה ה' ככה לכם: (כא) לא שלחתי. את נביאי השקר והם רצו: (כב) ואם עמדו בסודי. כלומר אילו עמדו בסודי עתה ישמיעו דברי את עמי כדי להשיבם מדרכם הרעה: (כג) האלהי מקרוב אני. פתרונו וכי כה שאדם עושה בגלוי במפרסם כל כך אני רואה ואין אני רואה כשאדם מרחיק את עצמו כמני להסתיר במסתרים ולעשות במחשך מעשהו ואם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא:

רד"ק

כפל הענין לחזק הדבר וי"ת בהפרש מעט ביניהם שתרגם סערה כזופיתא ותרגם וסער מתחולל ועלעול משתגש וענין בתחולל ויחול ענין נפילה והניה כמו יחולו על ראש יואב: (כ) לא ישוב. באחרית הימים. בימות המשיח ואז תתבוננו בזאת הנבואה כי עד אות' הימים הרי אתם כאלו אינכם מתבוננים בה לפי שאינכם רואים כליון הרשעים ובאמרו בינה אחר תתבוננו הוא לתוספת ביאור ולחזק הפעולה כמו קצף ה' על אבותיכם קצף ויצם דור צום למען טבוח טבח והדומים להם ובאמרו תתבוננו ולא אמר יתבוננו רמז לתחיית המתים בימות המשיח: (כא) לא שלחתי את הנביאים. אלה נביאי השקר אני לא שלחתי אותם: והם רצו. מהרו לומר לעם דברי' אשר בדו מלבם בשמי: (כב) ואם עמדו בסודי. ואם הוא כמו שהם אומרים שעמדו בסודי ודבר הנבואה באה להם מאתי ישמיעו את דברי אל עמי לא דבר שקר וישיבום מדרכם הרעה לא שיחזיקו ידי מרעים. וי"ו וישמיעו כוי"ו וטמאה שבעים כנדתה ונתתי גשמיכם והדומים להם שהוא לתנאי כלומר אם יהית זה יהיה זה: (כג) האלהי מקרוב. כמו אלהים אחרים שיאמר עליהם חדשים מקרוב באו וכי אינני אלהי מרחיק הלא מבריאת עולם ידעוני בני אדם כי אני אלהי עולם ואינני כמו

מנחת שי

(כא) לא שלחתי את הנבאים. במקצת מדויקים חסר יו"ד קדמאה וכן נכון ע"פ המסורה דסיפרת סי' כ"ו: (כב) וישמעו. במקצת ס"ס הקדמונים חסר יו"ד וכן נמסר עליו לית וחסר:

מצודת דוד

אל וישכן על ראש הרשעים האלה הם נביאי השקר: (כ) לא ישוב וגו'. לא ישוב מהם חרון אפו עד יעשה ויקיים מחשבות לבו: באחרית הימים. ר"ל אם יתמהמה הנה בסוף הימים כשתתקיים תתבוננו בה בינה שלא שב ה' מחרון אפו עם כי נמשך הזמן: (כא) והם רצו. במהירות רב כאלו היו שלוחים בדבר: והם נבאו. מלבם ולא שמעו ממני: (כב) ואם עמדו בסודי. ר"ל אם היה כדבריהם שעמדו בסודי לקבל נבואה היה ראוי שישמיעו לעמי את דברי אשר דברתי בתורתי ולהשיבם מדרכם הרע ולא להכשילם ע"י בעבירה: (כג) האלהי מקרוב אני. ר"ל וכי אינני רואה ובוחן אלא בסמוך לי ולא את הרחוקי' שהמה רחוקי' ממכון שבתי בתמי':

מצודת ציון

יחול. ישכון כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג'): (כ) הקימו. מל' קיום: מזמות. מחשבות כמו זממה שדה (משלי ל"א): באחרית. בסוף: (כא) רצו. מלשון מרוצה ומהירות ההליכה: (כב) וישיבום.

פירוש ע"ט

צאָרן וְסַעַר מִתְחוֹלֵל אונ דָער שְׁטוּרִים ווינְט וויל רוּעֶן עַל ראשׁ רְשָׁעִים יָחוּל אויף דֶעם קָאפּ פוּן דִי רְשָׁעִים דִי פאלְטְשֶׁע נְבִיאִים וֶועט עֶר רוּעֶן: (כ) לֹא יָשׁוּב אַף ה' עַד עֲשֹׂתוֹ וְעַד הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ עֶס וֶועט זִיךְ נִיט אוּם קֶערִין גָאטְס צָארִין פוּן זֵיי בִּיז גָאט וֶועט טָאן אונ בִּיז עֶר וֶועט מְקַיֵים זַיין דָס טְרַאכְטוּנְג פוּן זַיין הַארְץ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אִין סוֹף וֶועט אִיר פַר שְׁטֵיין אַיין פַאר שְׁטַאנְדִיקַייט אִין דֶר פַאלְשֶׁער נְבוּאָה דָאס זִי אִיז לִיגִינְט: (כא) זָאגְט גָאט לֹא שָׁלַחְתִּי אֶת הַנְּבִיאִים אִיךְ הָאבּ נִיט גְשִׁיקְט דִי פאלְשֶׁע נְבִיאִים אונ זֵיי זֶענִין גְלָאפֶן לֹא דִבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם אִיךְ הָאבּ נִיט גְרֶעט צוּ זֵיי אונ זֵיי הָאבִּין פוּן זִיךְ אַלֵיין נְבִיאוּת גִיזָאגְט: (כב) וְאִם עָמְדוּ אונ אוֹבּ זֵיי זֶענִין אַנְדֶערְשׁ יוֹא גִישְׁטַאנִין אִין מַיין סוֹד אַזוֹ וִוי זֵיי זָאגִין וְיַשְׁמִיעוּ דְבָרַי אֶת עַמִּי וָואלְטֶן זֵיי גִבַּארְפְט מַאכִן הֶערֶן מַיינֶי רֵייד צוּ מַיין פָאלְק וִישִׁבוּם מִדַּרְכָּם הָרָע וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיהֶם אונ וָואלְטֶן גִבַּארְפְט אוּם קֶערִין זֵיי פוּן זֵייעֶר בֵּייזִין וֶועג אונ פוּן זֵייעֶרֶע בֵּייזֶע מַעֲשִׂים: (כג) הַאֱלֹהֵי מִקָּרוֹב אָנִי נְאֻם ה' בִּין אִיךְ

אֱלֹהֵי מֵרָחֹק׃ כד אִם־יִסָּתֵר אִישׁ
בַּמִּסְתָּרִים וַאֲנִי לֹא־אֶרְאֶנּוּ נְאֻם־יְהוָה
הֲלוֹא אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲנִי
מָלֵא נְאֻם־יְהוָה׃ כה שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־
אָמְרוּ הַנְּבִאִים הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר
לֵאמֹר חָלַמְתִּי חָלָמְתִּי׃ כו עַד־מָתַי
הֲיֵשׁ בְּלֵב הַנְּבִאִים נִבְּאֵי הַשָּׁקֶר
וּנְבִיאֵי תַּרְמִת לִבָּם׃ כז הַחֹשְׁבִים
להשכיח

ת״א אם יסתר. זכר תנ:

עָלְמָא מִבְּרֵאשִׁית אֲמַר
יְיָ אֲנָא אֱלָהָא עֲתִידְנָא
לְחַדָּתָא עָלְמָא
לְצַדִּיקַיָּא׃ כד אִם יְדַמֵּי
גְּבַר לְאִטְמָרָה בְּדַ
בְּסִתְרָא קֳדָמַי הֲלָא גְּלֵי
אֲמַר יְיָ הֲלָא יַת שְׁמַיָּא
וְיַת אַרְעָא יְקָרִי מְלֵי
אֲמַר יְיָ׃ כה שְׁמִיעַ
קֳדָמַי יַת דַּאֲמָרִין נְבִיֵּי
שִׁקְרָא לְמֵימַר פִּתְגָּם
נְבוּאָה בְּחֶלְמָא אִתְחֲזָא
לִי׃ כו עַד אֵימָתַי אִית
בְּלִבְּהוֹן דִּנְבִיֵּי שִׁקְרָא
דְּמִתְנַבָּן שְׁקַר וּמִתְנַבָּן
רְשַׁע לִבְּהוֹן׃
כז דִּמְחַשְּׁבִין לְאַנְשָׁאָה
יָת

רש״י

לי ואין בי כח לשפוט את התחתונים והם רחוקים ממני ואיני יודע במעשיהם: (כד) אם יסתר איש. זהו כפל תמיהה האלהי מקרוב כדרך כל התמיהות הכפולות: (כו) עד מתי. ינבאו שקר וכי יש בלבם של הנביאים הללו הנבאים

מנחת שי

(כד) הלוא את השמים. לפי המסורת מלא וא״ו ואל״ף וכן הוא בספרים

רד״ק

אלהים חדשים אלא אשר לא יראו ולא ישמעו כי אני רואה מעשה בני אדם ושומע דבריהם ואני שומע דברי הנביאים הנבאים בשמי לשקר וי״ת אנא אלהא ברית עלמא וגו׳ כבעמוד: (כד) אם יסתר. אני מלא. כמו וכבוד ה׳ מלא את המשכן כלומר שהיה ממלא את המשכן כי נאמר זה על האור שנברא כי אני מלא ר״ל אני ממלא כלומר כי בכ״מ אני וזה דרך משל כי הוא יתברך איננו גוף שיהיה ממלא מקום אלא ר״ל כי השגחתו בכ״מ בשמים ובארץ ות״י יקרי מלי: (כה) שמעתי. חלמתי חלמתי. הפעל לחזק הענין והיו אומרים שהוא חלום של נבואה: (כו) עד מתי היש בלב. ר״ל היש לעולם כמ״ש עד מתי: נבאי השקר. מבנין נפעל: ונביאי תרמית לבם. כמו מרמה כלומר הם הנביאים מהתרמית שחושבים בלבם לא שבה אליהם הנבואה: (כז) החושבים להשכיח את עמי שמי. כי הם מונעים אותם לשמוע אל נביאי האמת המדברים בשמי

מצודת ציון

מלשון הסבה: מעלליהם. מעשיהם: (כו) ונביאי. הוא״ו במקום אבל: תרמית. ענין ערמה כמו שקר תרמיתם (תהלים קי״ט): (כז) החושבים. מלשון מחשבה:

מצודת דוד

(כד) אם יסתר. כלא אף אם יסתר איש במקום נסתר וכי אני לא אראה אותו: הלא וגו׳ אני מלא. א״כ במקום שנסתר שם אני: (כה) שמעתי. ר״ל הואיל ואין נסתר ממני לכן שמעתי מה שמנבאים בשמי שקר שאומרים כל היום חלמתי חלמתי ומחזיקים חלומותם הספפום הדמיוני לחלום נבואה: (כו) עד מתי. יהיה הבטות והטעו׳ הזה: היש בלב. וכי יש בלבם מה שאומרים תדיר שחלום הדמיוני הוא כחלום הנבואה: ונביאי תרמית לבם. אבל הם נביאי תרמית לבם כי יודעים המה שאין ערך לחלום הדמיוני עם חלום הנביאי ובערמת הלב ידברו בפיהם שדומים הם: (כז) החושבים. אשר יחשבו לשכח לעמי שיבכחו שמי ע״י חלומותם אשר יתמידו לספר זה

לקוטי יקרים

(כד) הַאֱלֹהֵי מִקָּרֹב אָנִי נְאֻם ה׳ וגו׳. הקב״ה זאָגט בין איך דען נאר אַגאָט פון די נאָענטע אונ ניט פון די ווייטע. בין איך דען נאר אַגאָט פון יודין אונ ניט פון אַלע פעלקער. בין איך דען נאר אַגאָט פון צדיקים אונ ניט פון רשעים. וועלכער מענטש עס קערט זיך צוא הקב״ה אונ טוהט תשובה. דער נעהנטערט זיך הקב״ה צו אים. ווי דוד המלך האט געזאגט טוב ה׳ לכל ורחמיו על כל מעשיו. הקב״ה איז גוט צו אלע מענטשן. אונ זיין רחמנות איז אויף אלע זאכין וואס ער האט בשאפען. דער מדרש זאגט דער פסוק שמועסט פון יתרו. הקב״ה האט געזאגט איך האב יתרו דער נעהנטערט צו מיר אונ איך האב אים ניט דערווייטערט. ווארום דער דין איז אז איינער וויל זיך מגייר זיין דארף מען אים פריער זאגין וויא איוד ווערט געשטראפט אויף יעדער עבירה וואס ער טוהט אונ עס זענען דא פיר ערליי מיתות וואס בית דין הרגנן דעם מענטש וואס זינדיגט. סקילה בעווארפין מיט שטיינער ביז ער ווערט געהרגעט. שרפה.

פירוש ע״ט

דען איין גאט וואס איך זעה נאר פון נאהענט אזוי זאגט גאט וְלֹא אֱלֹהֵי מֵרָחוֹק אונ בין ניט איין גאט וואס איך זעה פון ווייט (כלומר זעה איך דען ניט דיא מעשים פון די וואס זענען ווייט פון מיר דם זענען דיא רשעים): (כד) אִם יִסָּתֵר אִישׁ בַּמִּסְתָּרִים וגו׳ אודער קען דען איין מאן זיך פר בארגין אין פר בארגיניש דם איך זאל אים ניט זעהן אזוי זאגט גאט הֲלֹא אֶת הַשָּׁמַיִם וגו׳ פאר וואר די הימלען אונ די ערד בין איך פול (דרום זעה איך אלץ וואס אין דר וועלט איז אפילו וואס אין פר בארגיניש איז) נְאֻם ה׳ אזוי זאגט גאט: (כה) (אונ דרום) שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר אָמְרוּ הַנְּבִאִים האב איך געהערט דם וואס די פאלשי נביאים האבן געזאגט הַנִּבְּאִים בִּשְׁמִי שֶׁקֶר וואס זיי זאגן פון מיינט וועגן נביאות שֶׁקֶר לֵאמֹר צוא זאגן חָלַמְתִּי חָלָמְתִּי איך האב גיחלמת איין חלום: (כו) עַד מָתַי ביז ווי לאנג נאך וועלן זייא פאלש נביאות זאגען הֲיֵשׁ בְּלֵב הַנְּבִאִים נִבְּאֵי הַשָּׁקֶר וועט דען זיין אויף אייביג (די מחשבות) אין דעם הארץ פון דיא נביאים וואס זאגן פאלטשע נביאות וּנְבִיאֵי תַּרְמִית לִבָּם אונ זיי זענען נביאים וואס זאגן נביאות דאס פאלטשקייט פון זייער הארץ: (כז) הַחֹשְׁבִים לְהַשְׁכִּיחַ אֶת עַמִּי שְׁמִי וואס זיי טראכטן צו מאכן פר געסין מיין
פאלק

לְהַשְׁכִּיחַ אֶת־עַמִּי שְׁמִי בַּחֲלוֹמֹתָם
אֲשֶׁר יְסַפְּרוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ כַּאֲשֶׁר שָׁכְחוּ
אֲבוֹתָם אֶת־שְׁמִי בַּבָּעַל: כח הַנָּבִיא
אֲשֶׁר־אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר
דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה־לַתֶּבֶן
אֶת־הַבָּר נְאֻם־יְהוָה: כט הֲלוֹא כֹה
דְבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם־יְהוָה וּכְפַטִּישׁ יְפֹצֵץ

יָת עַמִּי שְׁמִי בְּחֶלְמְהוֹן
דְמִשְׁתְּעַן גְּבַר לְחַבְרֵיהּ
כְּמָה דִשְׁבַק אֲבָהַתְהוֹן
יָת פּוּלְחַן שְׁמִי וּמְקַיְמִין
בְּשׁוּם טַעֲוָתָא: כח נְבוּאָה
דְעַמֵּיהּ חֶלְמָא יִשְׁתְּעֵי
חֶלְמָא וּדְפִתְגָמֵי עִמֵּיהּ
יְמַלֵּל פִּתְגָמֵי קְשׁוֹט
הָא כְּמָה דְפָרֵישׁ בֵּין
תִּבְנָא לְעִבּוּרָא כֵּן פָּרֵישׁ
בֵּין צַדִּיקַיָּא לְרַשִׁיעַיָּא
אֲמַר יְיָ: כט הֲלָא כָּל
פִּתְגָמַי תַּקִּיפִין כְּאֶשָּׁתָא
אֲמַר יְיָ וּכְפַטִּישָׁא

ת"א יספר חלום. ברכות נה: דברי כאש. ברכות כב סוכה נב תענית ד חגיגה כו קידושין ל (נדרים לב): וכפטיש. שבת פח סוכה נב סנהדרין לד:

רש"י

שקר לקיים מהשבותם שהם חושבים להשכיח את עמי שמי וגו': הרמית. לשון מרמה: (כח) יספר חלום. יספרנו לשון הבאי כשאר חלומות ולא יחזיקנו בדברי נבואה: מה לתבן את הבר. מה ענין שקר אצל אמת: את הבר. עם הבר: (כט) הלא כה דברי כאש. לא היה להם לטעות ולדמות חלומותם לומר שהם נבואה כי דבר נבואה כשבאה בפי הנביא בגבורה היא באה בו כאש בוערת כענין שנאמר ותהי בלבי כאש בוערת (לעיל כ') ואומר ויד ה' עלי חזקה (יחזקאל ג'): וכפטיש. (פי"ק בלע"ז) ויש אומר (מרטיי"ל

מהר"י קרא

(כח) מה לתבן את הבר. כשם שהבר משובח מן התבן כך דברי הנביאים אמת ומשובחין מדברי נביאי השקר כשם שמפרש בסמוך: (כט) הלא כה דברי כאש. שכשם שהאש בכל מקום שהוא הולך עושה רושם: וכפטיש יפוצץ סלע. כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשיתי את אשר חפצתי. דברי מתקיימין אבל דברי נביאי השקר אינן

כצ"ל

רד"ק

כמו שהיו עושים אבותם כשהיו עובדים הבעל שהיו נביאי הבעל מתנבאים להם בבעל ושכחו שמי כן עתה שוכחים שמי בחלומות נביאי השקר וי"ת כמה דשבקו אבההתהן וגו' כבעמ"ד: (כח) הנביא. אמר איך תשוו חלום החולם עם הנבואה הבאת בחלום כי החולם יספר חלומו ואם יזדמן שיהיה בו דבר אמת טעם הוא כי החלומות מדמיון המחשבות בהקיץ והמחשבות בעתידות לא יצדיקו רובם וכ"א וחלומות השוא ידברו: ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת. ידבר דבר שהוא אמת אם יהיה דברי בחלום לנביא ידבר דברי דברי אמת אין בו שקר כלל א"כ דברי החולמים הם כמו התבן והתבן אין בו הנאת כי אם למאכל הבהמות או למלאכה והבר הוא מאכל לבני אדם אם כן איך ישוו ביניהם מה לתבן את הבר ואמר בחלום יספר ובנבואה ידבר כי מספר החלום אין דבריו אלא ספור דברים שראה בחלומו כמו שיספר דברים ששמע אין לשכל בהם חלק כי אם בכח המדמה אבל דברי חלום הנבואה נאמר עליהם ידבר כי הם בכח הדברי ר"ל השכלי עם כח המדמה וי"ת הא כמה דפריש בין תבנא לעבורא כן פריש בין רשיעיא לצדיקיא. ורז"ל אמרו וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אמר רבי יוחנן כמה שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים: (כט) הלא כה דברי. דברי החולמים הם בטלים כמו שתראו כי הם אומרים שלום שלום ואין שלום אבל דברי הוא כאש שתצא ותשרף את אשר תמצא וכן הוא כפטיש יפוצץ סלע לא יעמוד

מנחת שי

מדוייקים: (כו) איש לרעהו. י"ס בכתוב בהם איש אל רעהו ובטלים כתיעוון:

מצודת דוד

לזה להיות כל עסקם בזה: בבעל. בהתמדת עבודת הבעל: (כח) הנביא וגו'. ר"ל מהראוי שהנביא אשר אתו חלום פשוט ודמיוני יספרהו בדרך סיפור חלום בעלמא: ואשר דברי אתו. ומי אשר בחלום אדבר בו הוא ידבר דברי ויאמר אותם. ר"ל חלום כזה יוכל לספר בדרך סיפור נבואה: מה לתבן. מה ענין להבן להדמותו עם הבר. ר"ל מה ענין חלום דמיוני להדמותו עם חלום נבואי: (כט) הלוא כה דברי. הלא החלום אשר הוא דברי באש בחוזק רב ובהרגשה יתירה כאש הבוערת וכפטיש המפוצץ את הסלע שהוא

מצודת ציון

(כח) לתבן. קש: הבר. כן תקרא התבואה וכן לשבור בר (בראשית מ"ג):(כט) וכפטיש. הוא המקבת כמו פטיש כל הארץ (לקמן נ'): יפוצץ. ענין השבר לחתיכות רבות וכן ויתפוצצו הררי עד (חבקוק ג'):

פירוש ע"ט

פאלק מיין נאמען בחלומתם אשר יספרו דורך זייערע חלומות וואס זיי דער ציילין איין מאן צו זיין חבר כאשר שכחו אבותם את שמי אזוי וויא זייערע עלטערין האבין פאר געסן מיין נאמן אונ האבן גישוואוירן בבעל ביי דר אפ גאט בעל:(כח) זאגט גאט הנביא אשר אתו חלום דער נביא וואס מיט איהם איז איין חלום לאז ער איהם דר ציילן דעם חלום ואונ לאז ער ניט מאכן פון איהם קיין נבואה) ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת אונ דער וואס מיינע רייד זענן מיט איהם לאז ער ריידן מיינע רייד מיט אמת מה לתבן את הבר נאם ה' וויא קומט דיא שטרוי צום קארין אזו זאגט גאט (כלומר ווי קען מען גלייכין ליגינט צוא אמת): (כט) הלוא כה דברי כאש נאם ה' פר וואס מיינע רייד (וואס קומן אריין אין דעם מויל פון דעם נביא) זענין גלייך צוא איהם אזו ווי איין פייער וואס ברענט אזו זאגט גאט וכפטיש יפוצץ סלע אונ אזו וויא איין האמער טוט צו קלאפין איין שטיין (אזוי שטארק איז מיין נבואה אז זיא קומט אריין אין דעם מויל פון דעם נביא אבר ניט גרינג אזוי וויא איין חלום דרום וואלטען זייא ניט

לקוטי יקרים

פארברענען. הרג. הרגנן מיט אשוועד. חנק. דערשטיקן אים. טאמער מיינט ער ניט מיט דעם גאנצן הארצין צו ווערן איוד. וועט ער זיך דערשרעקין אונ וועט זיך ניט מגייר זיין. ביי יתרו הט משה רבינו אויך גיוואלט אזוי טאהן. פריער אים זאגין די בעשווערינגען פון איוד. האט הקב"ה גזאגט צו משה. איך האב דערנענטערט יתרו. איך וויים זיין הארץ אז ער וויל זיך באמת מגייר זיין. דארפסטו אים גאר ניט פרובין גאר די טענסט אים שון מגייר זיין:

בדארפט

סָלַע: ל לָכֵן הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה מְגַנְּבֵי דְבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ: לא הִנְנִי עַל־הַנְּבִאִים נְאֻם־יְהוָה הַלֹּקְחִים לְשׁוֹנָם וַיִּנְאֲמוּ נְאֻם: לב הִנְנִי עַל־נִבְּאֵי חֲלֹמוֹת שֶׁקֶר נְאֻם־יְהוָה וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ אֶת־עַמִּי בְּשִׁקְרֵיהֶם וּבְפַחֲזוּתָם וְאָנֹכִי לֹא־שְׁלַחְתִּים וְלֹא צִוִּיתִים

תרגום

דִמְפַגַע כֵּיפָא: ל בְּכֵן הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל נְבִיֵי שִׁקְרָא אֲמַר יְיָ מְגַנְבִין פִּתְגָמַי גְבַר מִן חַבְרֵיהּ: לא בְּכֵן הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל נְבִיֵי שִׁקְרָא אֲמַר יְיָ דְמִתְנַבַּן כִּרְעוּת לִבְּהוֹן וְאָמְרִין כֵּן אֲמַר: לב הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי עַל דְמִתְנַבַּן חֶלְמָא דִשְׁקַר אֲמַר יְיָ וּמִשְׁתָּעַן וּמַטְעַן יָת עַמִּי בְּשִׁקְרֵיהוֹן וּבְבַקְרוּתְהוֹן וַאֲנָא לָא שְׁלַחְתִּינוּן וְלָא

מהר"י קרא

מתקיימין: (ל) לכן הנני על הנביאים נאום ה' מגנבי דברי איש מאת רעהו. שהיה חנניה בן עזור שולח שלוחיו לשער העליון ששם היה ירמיה מתנבא לשמוע את דבריו ולפי נביאות ירמיה היה חנניה מתנבא לישראל בשקר בשער התחתון כדי שיאמינו לו כשהוא מתנבא להם דברים אחרים: (לא) הלוקחין לשונם וינאמו נאם. המרגילים את לשונם לומר כזביהם בלשון נאם ה': (לב) ובפחזותם. לועז ומ"ת:

רש"י

בלע"ז): (ל) מגנבי דברי איש מאת רעהו. יש להם מרגלים אצל נביאי האמת ושומעין סגנון שלהם שהם מתנבאים בו ואומרין נבואות שקר באותו לשון כמו שעשה חנניה בן עזור שמע את ירמיה מתנבא בשוק העליון הנני שובר את קשת עילם והוא ניבא בשוק התחתון שברתי את עול מלך בבל (לקמן כ"ח) כמה שכתבו רבותינו בסנהדרין: (לא) הלוקחים לשונם. המלמדים לשונם לומר שקריהם בלשון נאם ה' כנביאי האמת למען יאמינו בהם: (לב) ובפחזותם. לשון תמהון (אישטורדיזו"ן בלע"ז):

מנחת שי

כאשר שכחו. י' דמטעין אשר בקריאה וסי' נמסר ביונה סי' א' במ"ג: (ל) לכן הנני על הנבאים. במקצת ספרים מדוייקים חסר יו"ד קדמאה וכן חברו שבסמוך הנני על הנבאים ומסורת הסיפרת סי' כ"ו מוכחת שאין אלו מן המלאים אמנם י"ם שזה השני דלצה פסוק כתוב הנבאים ומסור עליו ג' כתיבין כן:

רד"ק

דבר לפני דברי לבטלו כי את אשר דברתי אעשה ולא יפול דבר: (ל) לכן הנני על הנביאים. כלומר הנני עליהם לכלותם וכן ת"י הא אנא שלח רוגזי וכן תירגם כל אלה הנני אשר בפרשה ואמר שלשה פעמים הנני כי שלשה חלקים היו נביאי השקר באותו הזמן היו בהם נביאים שהיו שומעים דברי נביאי האמת בנבואת אומות העולם כמו שהתנבא ירמיה על האומות והיו הולכים לעם ואומרים להם כה אמר השם לעמון וענין הנבואה כמ"ש ירמיה בביתו לתלמידיו כדי שיאמינו העם להם באמרם להם בשם ה' שלום יהיה לכם ועל אלה אמר מגנבי דברי איש מאת רעהו ועל זה ארז"ל המתנבא מה שלא נאמר לו הא לחברו נאמר כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה בשוק העליון ואמר כה אמר ה' צבאות הנני שובר את קשת עילם ראשית גבורתם נשא חנניה ק"ו בעצמו ומה עילם שלא בא אלא לעזור את כשדים אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם כשדים עצמן על אחת כמה וכמה אתא איהו לשוק התחתון ואמר כה אמר ה' אלהי ישראל שברתי את עול מלך בבל והקשו על זה ואמרו האי לחברו לא נאמר כיון דאתיהיב ק"ו כמאן דאתמר ליה דמי והחלק השני היו בהם נביאים שהיו בעלי ל' צח ומתק שפתים ועליהם נאמר הלוקחים לשונם וינאמו נאם היו אומרים לעם דברי שלום בשם ה' והיו מראים פניהם במתק דבריהם כדי שישמעו להם וע"ז אמרו רז"ל המתנבא מה שלא שמע והחלק השלישי נביאי חלומות שקר שהיו אומרי כי חלומותיה' נבואה והיו אומרים אותה לעם בשם ה': (לא) הנני. הלוקחים לשונם. המחליקי' לשונם. וכן הטתו ברוב לקחת בחלק שפתיה תדיחנו כמ"ש במתק שפתיה תדיחנו: (לב) הנני על נבאי. מבנין נפעל: ובפחזותם. ובקלותם כלומר בקלות דעתם וכן

מצודת ציון

(לא) הלוקחים. ענין למוד והרגל כמו הטתו ברוב לקחה (משלי ז'): וינאמו נאם. הוא ענין אמירה והוא לשון שהנביאים רגילים בו: (לב) ויתעו. מל' תועה: ובפחזותם. ענין קלות הדעת וכן אנשים

מצודת דוד

דבר המורגש מאד כן הוא חלום הנביאי ולא כן חלום הדמיוני כי הרגשתם קלה מאד: (ל) לכן הנני וגו'. ר"ל הואיל ויש הפרש רב בין חלום נביאי לחלום דמיוני ובזדון לבם יאמתו חלום דמיוני כחלום נביאי לכן כמו שהנני מוכן להביא פורעניות על הנביאים אשר גונבים דברי וגו' ר"ל שהיו שומעים דברי נביאי האמת והיו מגידים אותם מעצמם ואמרו שאליהם נאמרו וכאלו יגנבו דברי הנבואה מן הנביא האמיתי: (לא) הנני וגו'. וכמו שהנני מוכן להביא פורעניות על הנביאים המלמדים לשונם לאמר לדבר לחות: וינאמו נאום. ר"ל שבודים שקרים מלבם וימתיקו אמריהם וידברום במקום נבואה ובלשון הנביאים כאלו היה דבר ה': (לב) הנני על נבאי חלומות. ר"ל כמו כן הנני מוכן להביא פורעניות על המנבאים חלומות שקר. כלומר שאומרים חלום דמיוני כאלו הוא חלום נביאי כי בזדון ידברו ואינם מוטעים: ויספרום. מתמידים לספרם כאלו היה דבר ממש: ויתעו. והמה מתעים את עמי בחלום הדמיוני שהיא דבר שקר: ובפחזותם. בקלות דעתם יפתו את העם להאמין בחלומותם הדמיוני: ואנכי וגו'. אמר כמתרעם על הפתאים להם ואמר הלא אנכי מעולם

פירוש ע"ט

בדארפט מיינען דם זייער חלום איז איין נבואה): (ל) לָכֵן הִנְנִי עַל הַנְּבִאִים נְאֻם ה' פאר וואר דא שוועהר איך דם איך וועל שיקן מיין צארן איף די פאלשע נביאים אזו זאגט גאט מְגַנְּבֵי דְבָרַי אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וואס זיי גנבענן מיינע רייד איין מאן פון זיין חבר (דיא נביאי שקר פלעגן הערין דם לשון פון דער נבואה וום די נביאי אמת זאגין דר מיט פלעגין די נביאי שקר אויך נביאות שקר זאגין מיט דעם איינינים לשון כה אָמַר ה' אזוי הט גאט גיזאגט שָׁבַרְתִּי אֶת עוֹל מֶלֶךְ בָּבֶל איך האב צוא בראכין דעם יאך פון דעם מֶלֶךְ בָּבֶל: (לא) הִנְנִי עַל הַנְּבִאִים נְאֻם ה' נון איך וועל שיקן מיין צארין אויף דיא פאלשע נביאים זאגט גאט הַלֹּקְחִים לְשׁוֹנָם וַיִּנְאֲמוּ נְאֻם וואס זיי לערנין זייער צונג צוא זאגין זייערי פאלשע נביאות מיט דעם לשון (נְאֻם ה') אזו ווי די נביאי אמת זאגן כדי מען זאל גלייבין אין זייא: (לב) הִנְנִי עַל נִבְּאֵי חֲלֹמוֹת שֶׁקֶר נְאֻם ה' נון איך וועל שיקן מיין צארין אויף די וום זאגין פאלשע חלומות אזו זאגט גאט וַיְסַפְּרוּם וַיַּתְעוּ

והועיל לא־יועילו לעם־הזה נאם־
יהוה: לג וכי־ישאלך העם הזה או־
הנביא או־כהן לאמר מה־משא יהוה
ואמרת אליהם את־מה־משא
ונטשתי אתכם נאם־יהוה: לד והנביא
והכהן והעם אשר יאמר משא יהוה
ופקדתי על־האיש ההוא ועל־ביתו:
לה כה תאמרו איש על־רעהו ואיש אל־
אחיו מה־ענה יהוה ומה־דבר יהוה:
לו ומשא יהוה לא תזכרו־עוד כי המשא

תרגום

פִּקַדְתִּינוּן וְהַנָאָה לָא יְהֲנוּן לְעַמָא הָדֵין אֲמַר יְיָ: לג וַאֲרֵי יִשְׁאֲלִינָךְ עַמָא הָדֵין אוֹ סָפַר אוֹ כָהֵין לְמֵימָר מַה נְבוּאֲתָא בִשְׁמָא דַיְיָ וְתֵימַר לְהוֹן כְּדֵין נְבוּאֲתָא וְאַרְטוּשׁ יַתְכוֹן אֲמַר יְיָ: לד וְסָפַר וְכָהֵן וְעַמָא דְיֵימַר נְבוּאֲתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ וְאַסְעַר עַל גַבְרָא הַהוּא וְעַל בֵּיתֵיהּ: לה כְּדֵין תֵּימְרוּן גְבַר לְחַבְרֵיהּ וּגְבַר לַאֲחוּהִי מַה אָתֵיב יְיָ וּמַה מַלֵיל יְיָ: לו וּנְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ לָא תִדְכְּרוּן עוֹד אֲרֵי נְבוּאֲתָא תְּהֵי לִגְבַר

רש"י

נ"א אל

(לג) מה משא ה'. לשון שחוק לפי שנבואתו להם למשא: ואמרת אליהם את מה משא ונטשתי וגו'. אומרים לכם מה המשא אתם למשא להקב"ה והוא אומר שיטוש וישליך אתכם מעל זרועותיו משמים ארץ. כך שמעתי: ונטשתי. ועזבתי: (לו) כי המשא יהיה לאיש דברו.

מהר"י קרא

(לג) מה משא ה'. שדומה עליו נבואתו של הקב"ה כמשא אף אתה הקהה את שיניו והשיב לו לפי שאילתו: ואמרת אליהם את מה משא. כלומר אתם עליו למשא ומה דרכו של אדם כשמשוי עליו משליכו מעליו אף אני לפי שאתם עלי [למשא]. ונטשתי אתכם נאם ה': (לו) כי המשא יהיה לאיש דברו. אחר הלשון שהוא הופך את הנבואה למשא יארע לו. הוא הפך את

רד"ק

אנשים דקים ופוחזים: (לג) וכי ישאלך. האל יתברך שהוא חוקר לב ובוחן כליות ידע את לבבם כי כשהיו אומרים משא ה' היה דעתם וכונתם ענין כבדות ומשא כמו תחת משאו לפיכך אמר לירמיהו הנביא שיזהירם שלא ישאלו דבר ה' בל' משא: או הנביא. נביאי שקר. וי"ת ספר וכבר פירשנוהו: או כהן. מכהני הלוים: את מה משא. תאמר להם את שאלתם ששואלים מה משא ומה תאמר ונטשתי אתכם זו תהיה תשובת שאלתם ות"י ות מר להון כדין נבואתא וארטוש יתכון: (לד) והנביא. מבואר הוא: (לה) כה. איש על רעהו. כמו אל רעהו וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו: מה ענה ה'. כמו מה דבר וכן וענית ואמרת ויען איוב הראשון: (לו) ומשא ה'. כי המשא יהיה לאיש דברו. לכל איש מהם יהיה המשא דברו

מצודת דוד

לא שלחתים ולא צויתי אותם שום נוסה ומעולם לא הועילו לעם הזה בשום דבר וא"כ אין בידם נתח שום אות ומופת וגם היטיב אין עמהם וכמה א"כ מחזיקים אותם לנביאים: (לג) וכי ישאלך. אמר המקום לירמיה אם ישאלך העם הזה או נביא השקר או כהן כבעל לאמר מה משא ה' ר"ל מה דבר ה' ובדרך לעג אמרו לשון משא לפי שהיה להם למשא ולעול כבד: ואמרת. אז תאמר אליהם את מה משא ר"ל את מה שיאות ויוצרך במשא כלומר מה שיאות לעשות במשא אעשה לכם וחוזר ופירש ונטשתי אתכם כאדם העוזב ומשליך את המשא הכבידה עליו: (לד) ופקדתי. במקרא שלפניו אמר שהנביא ישיב להם דרך אונאה דברים שהמקום יעזוב את ישראל בעונם וישליכם כאדם המשליך משא כבידה ובזה אמר העון הזה אזכור להשיב גמול ביחוד על האיש המדבר ועל ביתו: (לה) כה תאמרו. בלשון הזה תאמרו וגו': מה ענה ה' וגו'. ר"ל אם תשאלו על המשכה תאמרו מה ענה ה' ואם תשאלו על מה שדבר מבלי שאלה תאמרו מה דבר ה': (לו) ומשא. לשון משא לא תזכרו עוד: כי המשא יהיה לאיש דברו. ר"ל דברי הנבואה שהם כאלו למשא

מצודת ציון

דקים ופוחזים (שופטים ט'): והועיל. מלשון תועלת: (לג) משא. כן תקרא הנבואה: ונטשתי. ענין עזיבה: (לד) ופקדתי. ענין זכרון: (לה) על רעהו. אל רעהו: ענה. מלשון עניה ותשובה על

פירוש ע"ט

את עמי אונ זיי דער ציילין די פאלשע חלומות אונ מאכין פאר אירין מיין פאלק ישראל מיט זייערע ליגינט אונ מיט זייערי גרינגעדעות ואנכי לא שלחתים ולא צויתים אונ איך האב זייא קיין מאל ניט גישיקט אין קיין שליחות אונ האב זיי ניט גשאפט קיין שום זאך והועיל לא יועילו אונ העלפן טוען זיי ניט העלפן צוא דעם דאזיגין פאלק אזוי זאגט גאט: (לג) וכי ישאלך העם הזה אונ ווען עס וועט דיך פרעגין אויף גישפעט דם דאזיגע פאלק אודר דער נביא אודר דר כהן לאמר מה משא ה' צו זאגן וואס איז גאטס משא (דם מיינין זיי די נבואה) ואמרת אליהם זאלסטו ירמיה זאגן צו זיי איך וועל אייך זאגין את מה משא וואס עס איז איין משא צו גאט איר זענט אים צו איין משא ונטשתי אתכם נאם ה' אונ איך וועל אייך פר לאזין אונ פאר ווארפין פון דעם הימיל צו דר ערד אזו זאגט גאט: (לד) והנביא והכהן והעם אשר יאמר משא ה' אונ דר נביא אונ דער כהן אונ דם פאלק וואס וועט זאגין אויף גישפעט גאטס משא אוף דער נבואה ופקדתי על האיש ההוא וועל איך גאט גידענקין די זינד צוא שיקין פר איר איין פורעניות אויף דעם דאזיגן מאן אונ אוף זיין הויז גיזינד: (לה) כה תאמרו איש על רעהו אזו זאלט איר זאגן איין מאן צו זיין חבר אונ איין

מאן

יְהִיֶה לְאִישׁ דְּבָרוֹ וַהֲפַכְתֶּם אֶת־דִּבְרֵי
אֱלֹהִים חַיִּים יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵינוּ׃
לז כֹּה תֹאמַר אֶל־הַנָּבִיא מֶה־עָנָךְ יְהוָה
וּמַה־דִּבֶּר יְהוָה׃ לח וְאִם־מַשָּׂא יְהוָה
תֹּאמֵרוּ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן אֲמָרְכֶם
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מַשָּׂא יְהוָה וָאֶשְׁלַח
אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תֹאמְרוּ מַשָּׂא יְהוָה׃
לט לָכֵן הִנְנִי וְנָשִׁיתִי אֶתְכֶם נָשֹׁא

תרגום

דִמְקַיֵם פִּתְגָמֵי רְעוּתֵיהּ וְאַתּוּן מְנִמְן לְבַטָלָא יָת פִּתְגָמֵי אֱלָהָא קַיָמָא דַיְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָנָא׃ לז כְּדֵין תֵימַר לִנְבִיָא מַה אֲתִיבָךְ יְיָ וּמַה מַלֵיל יְיָ׃ לח וְאִם נְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ תֵימְרוּן בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ חֲלַף דַאֲמַרְתּוּן יָת פִּתְגָמָא הָדֵין נְבוּאָה בִּשְׁמָא דַיְיָ וְשַׁלְחֵית לְוַתְכוֹן לְמֵימַר לָא תֵימְרוּן נְבוּאֲתָא מִקֳדָם יְיָ׃ לט בְּכֵן הָאֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי וְאַרְטוּשׁ יַתְכוֹן

מרטש

מהר"י קרא

הנבואה לקרותה בלשון משוי. אף תהיה לו למשא ולפורענות. וזה הוא: (לט) לכן הנני ונשיתי אתכם נשא. לשון נענוע גיד הנשה שנשה את מקומו והלך לו. ופתרונו והניעותי אתכם בהנעה:

רש"י

אע"פ שאתם מהפכין את המשא לנגאי משא דבר ה' לאיש דברו ולאיש עלתו הוא מגלהו ואתם מהפכין אותו לל' משאוי זו לא שמעתי כן והיא עיקר אבל כך שמעתי כי המשאוי יהיה משאוי של פורעניות למי שאומרו השואל מה משא. ע"א משא ה' לשון נבואה הוא והיה הנביא השקר שואל לנביא האמת לאמר לו את דבר הקב"ה בלשון שבא הסיגנון אליו והסיגנון לא היה מפרש הדיבור כל כך והיה הנביא השקר מהפך הפירוש לצד אחר והיה מדבר בדוגמת נביא האמת כדי שיאמינו בו וכן עשה חנניה בן עזור לכן הוא אומר אל תשאלו משא ה' את לשון הסיגנון אלא מה דבר ומה ענה. את פי' הדבר שאלו לנביא אמת לאמר לכם מה הקב"ה אומר והיכן נוטין את דבריו: כי המשא יהיה לאיש דברו. סיגנון שהם הקב"ה אמרו שהם לאיש עלתו שאינו השוד להפכו ואתם שואלים אותו כדי להפכו והפכתם את דברי הקב"ה וז"ש למעלה מגנבי דברי איש מאת רעהו (כאן) גם זה לשון מיוסר: (לז) כה תאמר אל הנביא. כשאתם באים לשאול דברי מאת הנביא: (לט) ונשיתי. לשון גיד הנשה (בראשית ל"ב) ולשון ונשתה גבורתם (לקמן נ"א) קופץ ומטלטל ממקום למקום:

מנחת שי

(לח) ואם משא ה'. חד מן ד' פסוקים דאית כהון שם הקדוש ד' פעמים וסימן

רד"ק

כלומר בדברו לבד יאמר משא שמשמע נבואה אך בלבו הוא לו כבדות וזה שאמר והפכתם את דברי אלהים חיים כלומר בלבבכם תהפכו אותם כנבואות לכבדות: ה' צבאות. כי הוא אדון צבאות מעלה וצבאות מטה ובידו להביא עליכם מה שדבר: אלהינו. כלומר אלהינו הוא ולא אלהיכם שאין אתם מאמינים בו. וא"א ז"ל פירש כידברו של אדם היא נשיאות שפתיו כמ"ש ובל אשא את שמותם על שפתי כלומר וכראוי נקראת הנבואה משא שהיא נשאת בפי הנביא אלא שאתם הופכים דברי אלהים חיים ותחשבו משא ענין כבדות: (לז) כה. מבואר הוא: (לח) ואם. מבואר הוא: (לט) לכן הנני ונשיתי

מצודת ציון

מטלטלם: (לט) ונשיתי. נשא. ענין הסרה והעתקה כמו נשתה גבורתם (לקמן נ"א):

מצודת דוד

על הנביא בה' דבר בו על כי לא יוכל לכבוש הנבואה לבלי להגידה כאלו היתה למשא עליו וכמ"ש ואמרתי וגו' ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש וגו' ונלאיתי כלכל (לעיל כ') וגם בעבור זה יתקן לקראה בשם משא לבד מה שנקראה כן על כי נשאת בפי הנביא: והפכתם. אבל אתם מהפכים את דברי וגו' היא מלת המשא לומר שהיא למשא על השומעים ולא כן היא: (לז) כה תאמר אל הנביא. ר"ל ואף אם תשאלו את הנביא עלמו עם כי למולו כאלו למשא על כי לא יוכל להסתירה עכ"ז לא תזכרו בם משא רק בלשון הזה תאמרו מה ענה לך ה' אם יהיה השאלה על המענה או מה דבר ה' אם יהיה על דבר מבלי שאלה קודמת: (לח) ואם וגו'. ואם אחר כל האזהרות תאמרו עוד לשון משא ה': לכן. בעבור זה כה אמר וגו': ואשלח. ר"ל ואף כי שלחתי אליכם אשר לא תאמרו לשון משא ה' ועכ"ז לא שמעתם: (לט) לכן הנני. בעבור זה הנני מוכן לשלם גמול ועל העון הזה כלבד אפיל אתכם בהסרה מלפני ואעזוב אתכם כאדם העוזב משא הכבידה עליו ר"ל העון הזה לבד כדאי הוא לזה העונש

פירוש ע"ט

מאן צו זיין ברודר מה ענה ה' ומה דבר ה' ווס הט גאט געענטפערט אוף דעם ווס מען הט גיפרעגט פון אים אונ ווס הט גאט אליין גירעט אן פרעגין: (לו) ומשא ה' לא תזכרו עוד אונ דם לשון (משא ה') זאלט איר ניט דר מאגין אונ ניט גידענקין נאך כי המשא יהיה לאיש דברו דען איין משא פון פורעניות וועט קומען צו דעם מענטש פר זיינע רייד וואס ער האלט גאטס רייד פאר איין משא והפכתם את דברי אלהים חיים אונ איר פאר קערט די רייד פון דעם לעבעדיגען גאט ה' צבאות אלהינו דר גאט ווס ער איז איין האר איבער אלע חיילות אונ איז אונזער גאט: (לז) כה תאמר אל הנביא אזו זאלסטו זאגן צום נביא מה ענך ה' ומה דבר ה' ווס האט דיר גאט געענטפערט אונ ווס האט גאט גרעט צו דיר: (לח) ואם משא ה' תאמרו אונ אוב איר וועט אבר יוא זאגן דם לשון משא לכן כה אמר ה' פר וואר הט אזו גאט גזאגט יען אמרכם את הדבר הזה משא ה' דרום ווייל איר הט גזאגט די דאזיגי רייד (משא ה') ואשלח אליכם לאמר לא תאמרו משא ה' אונ איך האב גשיקט צו איך צו זאגן איר זאלט ניט זאגן דם לשון (משא ה'): (לט) לכן הנני ונשיתי אתכם נשא דרום וועל

איך

מרטש וארחיק יתכון ונטשתי אתכם ואת־העיר אשר
ית קרתא דיהבית לכון נתתי לכם ולאבותיכם מעל פני׃
ולאבהתכון מקביל מ ונתתי עליכם חרפת עולם וכלמות
מימרי׃ מ ואתן עליכון עולם אשר לא תשכח׃ כד א הראני
חסודי עלם והתפינון יהוה והנה שני דודאי תאנים מועדים
אתכנעות עלם דלא לפני היכל יהוה אחרי הגלות
תתנשי׃ א אחזיני יי נבוכדראצר מלך־בבל את־יכניהו
והא תרין סלי תינין בן־יהויקים מלך־יהודה ואת־שרי
מחתין מקדם היכלא יהודה ואת־החרש ואת־המסגר
דיי בתר דאגלי
נבוכדנצר מלכא דבבל
ית יכניה בר יהויקים
מלך שבטא דבית יהודה
וית רברבי יהודה וית
אומניא וית תרעיא
מירושלם

נ"א יכניה

תולדות אהרן

פני דודאי תאנים . מיוכין כה:

רש"י

כד (א) דודאי. קדרות: מועדים. מוכנים: החרש והמסגר. ת"ה נגלו עם יכניה וכבר פרשתי בספר (מלכים ב' כ"ד) החרש והמסגר (לימיטרא"ה ליפירטי"ר בלע"ז). ל"א החרש והמסגר החרש לשון חרש

מהר"י קרא

כד (א) דודאי תנאים. סלי תאנים: מועדים. מזומנים בך אכיר את גלות יהודה לטובה:

רד"ק

אתכם נשא. מה שאמר בזה הענין בכל דבר ודבר הנני מורה על מהירות הפורענות עליהם כלומר הנני מוכן ומזומן להביא עליכם רעה. ונשיתי. ושכחתי וכבר כתבנו כי בבא הסקור אחרון הוא לחזק הפעולה ר"ל כמו שאתם שוכחים דברי ואיתותי שעשיתי על ידי נביאי ועתה אתם מואסים נבואתי ומבזים אותה אני ג"כ אשכח אתכם אף על פי שקניתי אתכם וכרתי ברית אתכם כי אתם בטלתם חברית תחלה: ונטשתי אתכם. אעזוב אתכם ואת העיר שאסלק שכינתי מסנה ובאמרו מעל פני טעמו למלת אתכם ר"ל כי בעזבי אתכם תגלו מעל פני כמ"ש שלח מעל פני ויצאו וי"ת וארטיש יתכון וארחק יתכון וית קרתא דיהבית לכון ולאבהתכון מקביל מימרי ויש לפרש ונשתי כמו ונתשתי כתי"ו והט"ית כמוצא אחד הן ויבאו בענין אחד וכן טעה בטי"ת ותשה בתי"ו ענין אחד הוא וכן אם ינתשו מים זרים בתי"ו כמו ינטשו בטי"ת: (מ) ונתתי. וכלימות. שם בשורק הוי"ו ודגש המ"ם: (א) הראני ה'. בחירק הה"א: והנה שני דודאי תאנים. אמר הראני במראה הנבואה שני דודאי תאנים ואל"ף דודאי תאנים נוספת האל"ף חמשים ללולאות וכן אמר הדוד אחד בלא אל"ף וענינו סלים וכת"י סלי: מועדים. מוכנים ומזומנים לאכול הזית

מנחת שי

נמסר בד"ה כ' י"ד: (לט) ולאבותיכם. לפי המסורה מלא וא"ו וכן כוא בספרים מדוייקים: (מ) וכלמות. י"ס שכתוב בוא"ו חולם וכן כתוב בספרים בשורק וכן כתב רד"ק בפירוש ובשרשים: כד (א) הראני. בחירק הה"א: יכניהו. ס"א יכניה:

מצודת דוד

מדה כמדה על שאמרו לשון משא יעזוב אותם כמשא: ואת העיר. גם את העיר אשר וגו' אעזוב ואשליך מעל פני ותהיה מסורה ביד האומות: (מ) חרפת עולם. זמן מרובה תהיו בחרפה גולים בין האומות: וכלימות עולם. זמן מרובה יהיה הכלימה שיהיה לכם בעת תלכו שבי לפני צר אשר לא תשכח הכלימה ההיא על כי תהיה מרובה וגדולה:

כד (א) הראני ה'. במראה הנבואה: דודאי. כלים מלאים תאנים היו מזומנים לפני ההיכל: אחרי הגלות. מוסר להחיות המקרא לומר בזה ראה אחר שהגלה כ"כ וגו': ואת החרש ואת המסגר. הם האומנים ושומרי השערים אשר סגרו אותם בעתם

מצודת ציון

כד (א) דודאי. שם כלי כעין קדרה וכן כפיו מדוד תעבירנה (תהלים פ"א): מועדים. מזומנים וכן אנה פניך מועדות

פירוש ע"ט

איך איך נון מאכען איין אוועק שפרינגונג פון אייער לאנד אין איין אנדער לאנד ונטשתי אתכם וגו' אונ איך וועל אייך פאר לאזין אונ די שטאט וואס איך האב געגעבן צו אייך אונ צו אייערע עלטערין מעל פני פון פאר מיין שכינה: (מ) ונתתי עליכם חרפת עולם איך וועל געבן אויף אייך איין אייביגע חרפה וכלמות עולם אשר לא תשכח אונ איין אייביגע שאנד וואס עס וועט ניט פאר געסין ווערין אונ ניט אויף גיהערט ווערין:

כד (א) (זאגט ירמיהו) הראני ה' גאט הט מיר גיוויזן והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל ה' אונ נון צוויי טעפ מיט פייגן זענען אין גברייט פר גאטס היכל אחרי הגלות וגו' נאך דעם אז נבוכדראצר דער מלך פון בבל האט פאר טריבין דעם יכניה דער זון פון יהויקים דער מלך פון שבט יהודה ואת שרי יהודה אונ די הארין פון שבט יהודה ואת החרש ואת המסגר

לקוטי יקרים

(א) הראני ה' והנה שני דודאי תאנים וגו'. דער נביא ירמיה האט גיזאגט הקב"ה האט מיר געוויזען אין חלום צוויי קערב פייגין. אין איין קארב זענען גיווען גוטע פייגין. אונ אין איין קארב זענען גיוועז שלעכטע פייגין. די גוטע פייגין דאס מיינט מען די צדיקים אונ דיא שלעכטע פייגין מיינט מען דיא רשעים. מען זאל ניט מיינען אז ביי דיא רשעים איז שוין פארלארין זייער האפענונג. שטייט אין פסוק הדודאים נתנו ריח. די פייגין (אלע פייגין) וועלין געבין ארייח. אפילו די רשעים וועלין אויך טאהן תשובה. דער מדרש זאגט רבי עקיבא מיט זיינע תלמידים פלעגין אלע טאג אויפשטיין גאנץ פריה אונ פלעגין אריין גיין אין אגארטין אונ האבין זיך גיזעצט אונטער אפייגין בוים אונ האבן געלערנט. דער בעל הבית פון דעם

אונ

מִירוּשָׁלִַם וַיְבִאֵם בָּבֶל: ב הַדּוּד אֶחָד
תְּאֵנִים טֹבוֹת מְאֹד כִּתְאֵנֵי הַבַּכֻּרוֹת
וְהַדּוּד אֶחָד תְּאֵנִים רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר
לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי
מָה־אַתָּה רֹאֶה יִרְמְיָהוּ וָאֹמַר תְּאֵנִים
הַתְּאֵנִים הַטֹּבוֹת טֹבוֹת מְאֹד וְהָרָעוֹת
רָעוֹת מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ:
ד וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ה כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּתְּאֵנִים
הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה כֵּן־אַכִּיר אֶת־גָּלוּת

תרגום

מִירוּשְׁלֵם וְאוֹבֵילִינוּן
לְבָבֶל: ב סַלָּא חֲדָא
תֵּינִין טָבָא לַחֲדָא כְּתֵינִין
בַּכִּירִין וְסַלָּא חַד תֵּינִין
בִּישִׁין לַחֲדָא (וּדְבִישִׁין
בִּישִׁין לַחֲדָא) דְּלָא
מִתְאַכְלִין מִבִּישׁוּ:
ג וַאֲמַר יְיָ לִי מָה אַתְּ חָזֵי
יִרְמְיָה וַאֲמָרִית תֵּינִין
תֵּינַיָּא טָבָתָא טָבָן לַחֲדָא
וּדְבִישִׁין בִּישָׁן לַחֲדָא
דְּלָא מִתְאַכְלִין מִבִּישׁוּ:
ד וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה
מִקֳּדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר:
ה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל כְּתֵינַיָּא טָבָתָא
הָאִלֵּין כֵּן אִשְׁתְּמוֹדַע
יָת

רש"י

והמסגר לי' סגור כלומר חכמים גדולים בתורה שכשהיה אחד מהם מדבר הכל שותקים שהיו סוגרים ואין פותח: (ב) כתאני הבכורות. שבישלו כל צרכן בתחלת בכורי תאנים שהם חביבות על מוצאיהם בראשיתם: (ה) כן אכיר את גלות וגו'. הרי זה מקרא מסורס כן אכיר לטובה את גלות יהודה שהגליתי כבר יכניה וגלותו:

רד"ק

זה אחר הגלית נבוכדנאצר מלך בבל את יכניהו: ואת החרש ואת המסגר. יועצים וחכמים היו וי"ת ית אומניא וית תרעיא: (ב) הדוד אחד. כתאני הבכורות. הסמוכות לעצים כאילו אמר כתאני עצי התאנה המבכרות. בכורות תאר וזכר אותם תאנים

מצודת ציון

(יחזקאל כ"א): החרש. קבוצת האומנים כמו חרש עצים (ישעיה מ"ד): (ב) הבכרות. המבושלות כל צרכן וכן בכורי ענבים (במדבר י"ג): (ה) אכיר. מלשון הכרה:

מצודת דוד

וכן ת"י: (ב) תאנים. מלאה תאנים וגו': כתאני הבכורות. כתאנים המבושלין כל צרכן: מרוע. בעבור רעותן לא היה אפשר לאכלן: (ג) טובות מאד. המה טובות מאד: רעות מאד. המה רעות מאד: (ה) כתאנים הטובות האלה. שהמה חביבים ובני אדם מתקרבים אליהן כן אכיר את גלות יהודה ר"ל עם כי נעשו זרים ממני כי הרחקתים מעל גבולי הנה עתה אכיר אותם ואתקרב

לקוטי יקרים

פייגן בוים פלעגט אויפשטיין נאך פריער אונ פלעגט אפקלויבן אלע פייגן וואס זענען אין דעם מעת לעת צייטיג געווארן ווארום פייגן ווערן צייטיג ביסלאכווייז, ווי רבי עקיבא האט דאס געזעהן האט ער געזאגט צו זיינע תלמידים דער בעל הבית פון דעם פייגן בוים האלט אונז פאר גנבים דאס ער מורא מיר וועלין אפקלויבן פון בוים די צייטיגע פייגן דריבער קומט ער אלע טאג פריער פאר אונז אונ קלויבט אראפ פון בוים די צייטיגע פייגן. מיר וועלין אוועק גיין פון דעם בוים אונ מיר וועלין אונז זעצין לערנען אונטער איין אנדער בוים. זיי האבין אזוי גיטאהן אונ האבין געלערנט אונטער איין אנדער בוים. אויף מארגין איז געקומען דער בעל הבית פון דעם פייגן בוים אונ האט געזעהן רבי עקיבא מיט זיינע תלמידים זיצען אונטער איין אנדער בוים אונ לערנען. האט ער געזאגט צו רבי עקיבא איר האט גיטאהן מיט מיר א מצוה איר האט געלערנט אונטער מיין פייגן בוים האט איר ביי מיר די מצוה צו גענומען. האט רבי עקיבא געזאגט צו אים איך האב געמיינט דו ביזט אונז חושד מיר וועלין נעמען דיינע פייגן. דער מענטש האט איבער געגעבין רבי עקיבא אונ ער מיט זיינע תלמידים זענען

פירוש ע"ט

אונ דעם חרש אונ דעם מסגר (דס מיינט מען גרוסי חכמים אין דר תורה ווס ווען איינר פון זיי הט אן גיהובן צו ריידין דברי תורה האבן אלע געשוויגן גלייך ווי זיי זענן שטום אונ האבן ניט גיהאט ווס צו פרעגן דרויף אונ אז איינער הט פר שלאסן איין זאך איז אזו גבליבן אונ קיינר הט עס ניט גיקענט אפ ווענדן אונ נבוכדנצר הט זיי פר טריבן) מירושלים ויבאם בבל פון ירושלים אונ האט זייא גיבראכט קיין בבל: (ב) הדוד אחד תאנים טובות מאד אין איין טאפ איז גוועזן זייער גוטע פייגן כתאני הבכרות אזוי ווי די פייגן וואס זענן רעכט צייטיג והדוד אחד תאנים רעות מאד אונ אין איין טאפ איז גיוועזן זייער שלעכטע פייגן אשר לא תאכלנה מרע ווס זיי קענן ניט גיגעסין ווערן פון וועגן זייער שלעכטיקייט: (ג) ויאמר ה' אלי וגו' אונ גאט האט גיזאגט צו מיר וואס זעהסטו ירמיהו ואמר תאנים האב איך גזאגט איך זעה פייגן התאנים הטובות טובות מאד די גוטע פייגן זענען זייער גוט והרעות רעות מאד אונ דיא שלעכטע פייגן זענען זייער שלעכטע אשר לא תאכלנה מרע וואס זיי קענין ניט גיגעסען ווערין פון וועגן שלעכטיקייט: (ד) ויהי דבר ה' אלי לאמר איז גיוועזן גאטס רייד צוא מיר אזא זאגין: (ה) כה אמר ה' אלהי ישראל אזוי האט גיזאגט גאט דער גאט פון די ישראל כתאנים הטובות

יְהוּדָה אֲשֶׁר שִׁלַּחְתִּי מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה
אֶרֶץ כַּשְׂדִּים לְטוֹבָה׃ ו וְשַׂמְתִּי עֵינִי
עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה וַהֲשִׁבֹתִים עַל־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וּבְנִיתִים וְלֹא אֶהֱרֹס וּנְטַעְתִּים
וְלֹא אֶתּוֹשׁ׃ ז וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב לָדַעַת
אֹתִי כִּי אֲנִי יְהוָה וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאָנֹכִי
אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים כִּי־יָשֻׁבוּ אֵלַי
בְּכָל־לִבָּם׃ ח וְכַתְּאֵנִים הָרָעוֹת אֲשֶׁר
לֹא־תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה
כֵּן אֶתֵּן אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־

תרגום

יַת גָלְוַת יְהוּדָה דְאַגְלֵיתִי
מִן אַתְרָא הָדֵין לַאֲרַע
כַּסְדָאֵי לְטַבְתָא׃ ו וַאֲשַׁוֵי
מֵימְרֵי עֲלֵיהוֹן לְטָבָא
וַאֲתֵיבִינוּן לַאֲרַע הָדָא
וְאֶבְנִינוּן וְלָא אֲפַגֵר
וַאֲקִימִינוּן וְלָא אֲטַלְטֵל׃
ז וְאֶתֵּן לְהוֹן לֵב לְמִידַע
דְחַלְתִּי אֲרֵי אֲנָא יְיָ
וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא
אֱהֵוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ אֲרֵי
יְתוּבוּן לְפוּלְחָנִי בְּכָל
לִבְּהוֹן׃ ח וּכְתֵינַיָא
בִּישְׁתָא דְלָא מִתְאַכְלָא
מִבִּישׁוּ אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר
יְיָ כֵּן אֶתֵּן יַת צִדְקִיָהוּ
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וְיַת רַבְרְבוֹהִי

רש"י

(ו) אתוש. לשון עקירה:

מהר"י קרא

(ו) והשבותים על הארץ הזאת. לירושלים לבנות בית שני: (ז) כי ישבו אלי בכל לבם. אלו דניאל וחביריו ועזרא שאתה מוצא בספרים שלהם שהתודו על עונם:

רד"ק

כי הן נחמדות בעיני מוצאיהן לפי שהן בכורות וכן אמר כבכורה בתאנה בראשיתה ראיתי את אבותיכם: (ח) וכתאנים. כאילו אמר והנשברים יהיו התאנים הרעות ואחר כן פירש ואמר כה אמר ה': והיושבים בארץ מצרים. השארית שהיו יושבים אז

מצודת דוד

עליהם: לטובה. חוזר למעלה לומר כן הכיר לטובה: (ו) ושמתי עיני. אשגיח עליהם לטובה ולהשאיר בגולה: והשבותים. בזמן בית השני: ובניתים ולא אהרם. ר"ל הואיל וככר עבר עליהם הגלה לא יקוו עוד מעתה הריסה כ"א בנין בשובם לירושלים בבית השני לא כמו הנשארים בירושלים אשר יקוו על הריסה הואיל ועדיין לא עבר עליהם הגלה ולא קבלו הגמול: ונטעתים וגו'. כפל הדבר במ"ש: (ז) ונתתי וגו'. אתן להם לב מבין לדעת אותי אשר אני ה': והיו לי לעם. להאמין בי ולקבל עול מורא: ואנכי וגו'. להיות בעזרתם: (ח) וכתאנים הרעות. כאלו אמר והנשארים המה יהיו כתאנים הרעות אשר אין לאכלן בעבור רעתן המגואים ומרוחקים

מצודת ציון

(ו) והשבותים. מלשון השבה: אהרם. ענ' הריסה ונפילה: אתוש.

פירוש ע"ט

הָאֵלֶּה אַזוֹ ווִי דִי דָאזִיגֶע גוּטֶע פֵייגֶן כֵּן אַכִּיר אֶת גָלוּת יְהוּדָה וגו' אַזוֹי ווֶעל אִיךְ דֶר קֶענֶן צוּ גוּטֶן דֶעם גָלוּת פוּן יְהוּדָה ווָאס אִיךְ הָאבּ פַאר שִׁיקְט פוּן דֶעם דָאזִיגֶען אוֹרְט אִין לַאנְד כַּשְׂדִּים (דָאס מֵיינְט מֶען יְכָנְיָה מִיט דִי יִשְׂרָאֵל ווָאס זֶענֶען שׁוֹן לַאנְג פַר טְרִיבֶּן גִיווָארֶען): (ו) וְשַׂמְתִּי עֵינִי עֲלֵיהֶם לְטוֹבָה אוּנ אִיךְ ווֶעל טוּעֶן מֵיינֶע אוֹגֶן אוֹיף זֵיי צוּ גוּטֶן וַהֲשִׁבוֹתִים עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אוּנ ווֶעל זֵייא אוּם קֶערֶן צוּ דֶעם דָאזִיגֶן לַאנְד וּבְנִיתִים וְלֹא אֶהֱרוֹס אוּנ ווֶעל זֵייא בּוֹיעֶן אוּנ ווֶעל זֵייא נִיט צוּא פִירֶען וּנְטַעְתִּים וְלֹא אֶתּוֹשׁ אוּנ אִיךְ ווֶעל זֵייא פְלַאנְצֶן אוּנ ווֶעל זֵיי נִיט אוֹס רַייסֶן פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: (ז) וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב לָדַעַת אֹתִי כִּי אֲנִי ה' אוּנ אִיךְ ווֶעל זֵיי גֶעבֶּן אֵיין הַארְץ זֵיי זָאלֶן מִיךְ ווִיסֶן דָאס אִיךְ בִּין נָאט וְהָיוּ לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים אוּנ זֵייא ווֶעלֶען זַיין צוּ מִיר צוּ אֵיין פָאלְק אוּנ אִיךְ ווֶעל זַיין צוּ זֵיי צוּ אֵיין נָאט כִּי יָשֻׁבוּ אֵלַי בְּכָל לִבָּם ווָארוּם זֵיי ווֶעלֶען זִיךְ אוּם קֶערִין צוּא מִיר מִיט זֵייעֶר גַאנְצֶען הַארְצֶען: (ח) וְכַתְּאֵנִים הָרָעוֹת וגו' אוּנ אַזוֹ ווִי דִיא שְׁלֶעכְטֶע פֵייגֶן ווָאס קֶענֶען נִיט גִיגֶעסֶען ווֶערֶען פוּן ווֶעגֶען זֵייעֶר שְׁלֶעכְטִיקַייט (אַזוֹ ווֶעלִין זַיין דִי ווָאס זֶענֶען אִיבֶּער גֶבְּלִיבֶּען אִין יְרוּשָׁלַיִם) כִּי כֹה אָמַר ה' ווָארוּם אַזוֹי הָט נָאט גִיזָאגְט (אַזוֹי ווִי דִיא שְׁלֶעכְטֶע פֵייגֶן) כֵּן אֶתֵּן אֶת צִדְקִיָּהוּ וגו' אַזוֹ ווֶעל אִיךְ גֶעבֶּן דֶעם צִדְקִיָּהוּ דֶר מֶלֶךְ פוּן

לקוטי יקרים

צוּרִיק גֶעגַאנְגֶען צוּם פֵייגֶן בּוֹים אוּנ הָאבֶּן דָארְט גֶעלֶערְנְט. אוֹיף מָארְגֶן אִיז דֶער בַּעַל הַבַּיִת פוּן דֶעם פֵייגֶן בּוֹים אוֹיף גֶעשְׁטַאנֶען ... אוּנ הָאט נִיט אָפְּגֶעקְלִיבֶּען דִי פֵייגֶן פוּן בּוֹים. דִי זוּנֶן הָאט אוֹיסְגֶעשַׁיינְט אוֹיף דִי פֵייגֶן זֶענֶען דִי צַייטִיגֶע פֵייגֶן בַּאלְד ווֶערְעמְדִיג גִיווָארִין. הָאט רַבִּי עֲקִיבָא גִיזָאגְט אִיצְט זֶעהְט מֶען אַז דֶער בַּעַל הַבַּיִת הָאט אוּנְז נָאר נִיט הוֹשֵׁד גִיוֶוען נָאר עֶר ווַייס ווֶען דִי צַייט אִיז אָפּ צוּ קְלַויבִּין דִיא פֵייגֶן בּוֹים. נָאנְץ פְרִיה אַיידֶער דִי זוּנֶן שַׁיינְט אוֹיף זֵיי. ווָארוּם נָאכְדֶעם ווֶערִין זֵיי ווֶערֶעמְדִיג. אַזוֹי ווַייסְט הקב"ה אוֹיךְ ווֶען עֶר זָאל טָאהֶן טוֹבוֹת דֶעם צַדִּיק אָדֶער עֶר זָאל טָאהֶן רָעוֹת דֶעם צַדִּיק אוּנ ווֶען עֶר זָאל טָאהֶן טוֹבוֹת דֶעם רָשָׁע אוּנ ווֶען עֶר זָאל טָאהֶן רָעוֹת דֶעם רָשָׁע. דְרִיבֶּער הָאט מֶען גֶעווִיזֶען צוּם נָבִיא יִרְמְיָה צְווַיי קֶערְבּ מִיט פֵייגֶן גוּטֶע פֵייגֶן אוּנ שְׁלֶעכְטֶע פֵייגֶן. גֶעגֶען דִי צַדִּיקִים אוּנ רְשָׁעִים צוּ ווַייזִין אִים אַז הקב"ה ווַייס דִי צַייט ווִי צוּ טָאהֶן מִיט דִי צַדִּיקִים אוּנ מִיט דִי רְשָׁעִים:

שָׂרָיו וְאֵת שְׁאֵרִית יְרוּשָׁלִַם הַנִּשְׁאָרִים
בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְהַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃
ט וּנְתַתִּים לְזַוֲעָה לְרָעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ לְחֶרְפָּה וּלְמָשָׁל לִשְׁנִינָה
וְלִקְלָלָה בְּכָל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר־אַדִּיחֵם
שָׁם׃ י וְשִׁלַּחְתִּי בָם אֶת־הַחֶרֶב אֶת־
הָרָעָב וְאֶת־הַדָּבֶר עַד־תֻּמָּם
מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם
וְלַאֲבוֹתֵיהֶם׃ כה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה

תרגום

וְיַת שְׁאָרָא דִירוּשְׁלֵם
דְאִשְׁתְּאָרוּ בְּאַרְעָא הָדָא
וּדְיָתְבִין בְּאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ ט וְאֶתְּנִינוּן
לְזִיעַ וּלְבִישָׁא לְכֹל
מַלְכְוָת אַרְעָא לְחִיסוּדִין
וּלְמַתַל וּלְשׁוּעִי וּלְלוּטָא
בְּכָל אַתְרַיָא דְאַגְלֵינוּן
לְתַמָן׃ י וְאֶגְרֵי בְהוֹן
יַת דְקָטְלִין בְּחַרְבָּא
בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא עַד
דִיסוּפוּן מֵעַל אַרְעָא
דִיהָבִית לְהוֹן
וְלַאֲבָהַתְהוֹן׃ א פִּתְגַם
נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה
עַל

מהר"י קרא לזועה קרי

כה (א) הדבר אשר היה אל ירמיהו אל כל עם יהודה וגו׳ עד היום הזה לא שמעתם אלי. וגם לא לקיתם שלא שילמתם כפי מעלליכם ומאחר שלא שבתם:

רש"י

(ט) לזועה לרעה לכל ממלכות הארץ. שישמעו הרעה הבאה עליהם ויזועו: לשנינה. שישננו וידברו הכל בפורענותם:

מנחת שי

(ט) לזועה. לזועה קרי: לחרפה. בלא וא"ו: לשנינה בלא וא"ו: (י) את הרעב. בלא וא"ו על פי המסורת דריש משפטים וכ"כ רד"ק: לשנינה, בלא וי"ו: (י) את הרעב. בלא וי"ו: (א) הדבר. על ירמיהו. כמו אל: היא השנה הראשונית לנבוכדנאצר. והנה

רד"ק

בארץ מצרים אותם שילכו עם יוחנן בן קרח: (ט) לזועת. כתיב וקרי לזועה והענין אחד כמו כבש וכשב: לחרפה. בלא וי"ו:

מצודת ציון

ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ (לעיל א׳): (ט) לזועה. ענין רעד ורתת וכן והיה רק זועה (ישעיה כ"ח): לשנינה. ענין ספור והמילה כמו ושננתם לבניך (דברים ו׳): (י) תומם. ענין כליון והשלמה כמו תם הכסף (בראשית מ"ז):

מצודת דוד

מבני אדם: כן אתן וגו׳. להיות שבויה ומרוחק: והיושבים בארץ מצרים. שהלכו עם יוחנן בן קרח למצרים ונתיישבו שמה אשר לא כמצות ה׳: (ט) ונתתים וגו׳. ר"ל אמסרם לכל ממלכות הארץ להיות לזועה ולרעה כי כולם יחרידום וירעו להם: לחרפה וגו׳. ר"ל בכל המקום אשר אדיח אותם שם יהיו לחרפה כי כולם יחרפו אותם: ולמשל. יביאו משל מהפורעניות הבאה עליהם: לשנינה. יתמידו לספר מהצרות הבאות עליהם: ולקללה. המקלל יתלה הקללה בהם לומר תהיה כהיהודים המקוללים: (י) עד תומם. עד יכלו מעל האדמה וגו׳:

לקוטי יקרים

(א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה עַל יִרְמְיָהוּ וגו׳. דִי נְבוּאָה אִיז גִיזָאגְט גִיוָוארִין צוּם נָבִיא יִרְמְיָה וָואס עֶס וָועט זַיין מִיט דֶעם מֶלֶךְ יְהוֹיָקִים. דֶעם עֶרְשְׁטִין יָאהְר וִוי נְבוּכַדְנֶצַר אִיז גִיוָוארִין אַמֶלֶךְ אוּנ דָאס אִיז שׁוֹין גִיוֶועזְן דֶער פֶערְטֶער יָאהְר וִוי יְהוֹיָקִים אִיז גִיוֶועזְן אַמֶלֶךְ. אִיז גֶעקוּמֶען נְבוּכַדְנֶצַר הַאלְטִין מִלְחָמָה מִיט יְרוּשָׁלַיִם אוּנ עֶר הָאט גֶענוּמֶען גֶעפַאנְגֶען דֶעם מֶלֶךְ יְהוֹיָקִים אוּנ הָאט אִים גִיפִירְט צוּ זִיךְ אִין בָּבֶל, אִין וֶועג הָאט יְהוֹיָקִים גִיבֶּעטִין בַּיי נְבוּכַדְנֶצַר עֶר זָאל אִים פְרַייא לָאזִין צוּרִיק אִין יְרוּשָׁלַיִם צוּ זַיין מְלוּכָה אוּנ עֶר וָועט אִים דִינֶען וִויא אַקְנֶעכְט דִינְט זַיין בַּעַל הַבַּיִת אוּנ אוֹיף דֶעם הָאט דֶער מֶלֶךְ יְהוֹיָקִים גֶעשְׁווָארִין צוּ נְבוּכַדְנֶצַר. אוּנ נְבוּכַדְנֶצַר הָאט צוּרִיק גֶעשִׁיקְט דֶעם מֶלֶךְ יְהוֹיָקִים אִין יְרוּשָׁלַיִם. דְרַיי יָאהְר הָאט יְהוֹיָקִים גֶעדִינְט דֶעם מֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַר. נָאכְדֶעם הָאט עֶר אִים נִיט גֶעוָואלְט דִינֶען. אִיז גֶעקוּמֶען נְבוּכַדְנֶצַר נָאךְ אַמָאהְל אִין יְרוּשָׁלַיִם אוּנ הָאט גֶענוּמֶען יְהוֹיָקִים אוּנ הָאט אִים גֶעבוּנְדִין מִיט קֵייטִין אוּנ הָאט אִים גֶעפִירְט אִין בָּבֶל. אִין וֶועג אִיז יְהוֹיָקִים גִישְׁטָארְבִּין. אוּנ נְבוּכַדְנֶצַר הָאט גֶעהֵייסִין מֶען זָאל אִים נִיט בֶּגְרָאבִין נָאר מֶען זָאל אִים לָאזִין לִיגֶען אוֹיף דֶעם פֶעלְד:

פירוש ע"ט

פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ זַיינֶע הַארֶען אוּנ דָאס אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג פוּן יְרוּשָׁלַיִם וָוס זֶענֶען אִיבֶּער גִבְּלִיבְּן אִין דֶעם דָאזִיגֶען לַאנְד פוּן גָלוּת יְכָנְיָה וְהַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אוּנ דִיא יִשְׂרָאֵל וָואס זִיצֶען אִין לַאנְד מִצְרַיִם (וָוארוּם אַז נְבוּכַדְנֶצַר הָאט בְּצְוָואוּנְגֶען דֶעם מֶלֶךְ צִדְקִיָהוּ הָט יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ גִנוּמֶן מִיט זִיךְ פִיל יִשְׂרָאֵל אוּנ אִיז גִינַאנְגֶן מִיט זֵיי קַיין מִצְרַיִם אוּנ הָאבְּן זִיךְ דָארְטֶען בַּאזֶעצְט): (ט) וּנְתַתִּים לְזַוֲעָה אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי גֶעבֶּען צוּ אֵיין צִיטֶערְנִישׁ אוּנ צוּ בֵּייזִין צוּ אַלֶע קֵינִיגְרַייךְ פוּן דֶר עֶרְד (כְּלוֹמַר אַז זֵיי וֶועלֶן הֶערִין דָס בֵּייז וָוס אוֹיף זֵיי אִיז גִיקוּמֶן וֶועלֶן זֵיי צִיטֶערִין) לְחֶרְפָּה וּלְמָשָׁל לִשְׁנִינָה וְלִקְלָלָה צוּא שַׁאנְד אוּנ צוּא אֵיין מְשָׁל (דָאס פוּן דֶעם פוּרְעָנִיוֹת וֶועט מֶען זִיךְ בְּרֶענְגֶען אֵיין מָשָׁל אוֹיף אֵיין אַנְדֶערֶע זַאךְ) אוּנ צוּא אֵיין רֵייד (דָס אַלֶע וֶועלֶן רֵיידֶן פוּן זֵייעֶר פוּרְעָנִיוֹת) אוּנ צוּ אֵיין קְלָלָה (וֶוען אֵיינֶער וֶועט וֶועלֶן שֶׁעלְטֶען דֶעם אַנְדֶערֶען וֶועט עֶר אִים זָאגֶען עֶס זָאל אוֹיף דִיר אַזוֹי קוּמֶן אַזוֹי וִוי אוֹיף דִיא יִשְׂרָאֵל אִיז גִיקוּמֶען) בְּכָל הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר אַדִּיחֵם שָׁם אִין אַלֶע עֶרְטֶער וָואס אִיךְ וֶועל זֵיי פֶר שְׁטוֹסֶן אַהִין (וֶועל אִיךְ זֵייא גֶעבֶּן צוּא דֶעם אַלִימֶען): (י) וְשִׁלַּחְתִּי בָם אֶת הַחֶרֶב וגו׳ אוּנ אִיךְ וֶועל אָן רֵייצֶן אִין זֵיי דִי וָוס טֵייטִין מִיט דֶער שְׁוֶוערְד אוּנ דֶעם הוּנְגֶער אוּנ דֶעם מָארְד עַד תֻּמָּם מֵעַל הָאֲדָמָה

עַל־יִרְמְיָהוּ עַל־כׇּל־עַם יְהוּדָה בַּשָּׁנָה
הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה הָרִאשֹׁנִית
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ ב אֲשֶׁר דִּבֶּר
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־כׇּל־עַם יְהוּדָה וְאֶל
כׇּל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם לֵאמֹר׃ ג מִן־שְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיֹאשִׁיָּהוּ בֶן־אָמוֹן מֶלֶךְ
יְהוּדָה וְעַד ׀ הַיּוֹם הַזֶּה זֶה שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה הָיָה דְבַר־יְהֹוָה אֵלָי
וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם אַשְׁכֵּים וְדַבֵּר וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם׃ ד וְשָׁלַח יְהֹוָה אֲלֵיכֶם אֶת־
כל

א׳ בםקום ה׳

עַל כָּל עַמָּא דְבֵית
יְהוּדָה בְּשַׁתָּא רְבִיעֵיתָא
לִיהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה הִיא שַׁתָּא
קַדְמֵיתָא לִנְבוּכַדְרֶצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל : ב דְאִתְנַבֵּי
יִרְמְיָה נְבִיָא עַל כָּל
עַמָּא דְבֵית יְהוּדָה וְעַל
כָּל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֵם
לְמֵימַר : ג מִן תְּלַת
עַשְׂרֵי שְׁנִין לְיֹאשִׁיָה בַּר
אָמוֹן מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה וְעַד יוֹמָא הָדֵין
דְנַן עַשְׂרִין וּתְלַת שְׁנִין
הֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִמִּי וּמַלֵּלִית
עִמְכוֹן מַקְדַם וּמְמַלֵּיל
וְלָא קַבֵּילְתּוּן : ד וּשְׁלַח
יְיָ לְוָתְכוֹן יָת כָּל עַבְדוֹהִי

רש"י

כה (א) בשנה הרביעית. שנה שנחתם גזר דינם שיגלו ושיםתו כום החמה כמו שאמר בענין קח את כום וגו' וקודם גזר דין אמר לנביא להוכיחם אולי ישובו ולא יתחתם גזר דינם: (ג) שלש ועשרים. יאשיהו מלך שלשים ואחת לא מהם י"ב שנה כשחרו י"ט וארבע של בנו הרי שלש ועשרים: אשכים ודבר. לשון הווה הייתי משכים ומדבר תמיד:

מנחת שי

כה (א) בשנה הרביעית. בספרים מדויקים חסר יו"ד קדמאה וכן נראה ממסורת דסוף יחזקאל: (ג) אשכים ודבר. האל"ף במקום ה"א

רד"ק

כתב בתחלת ספר דניאל בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה בא נבוכדנצר מלך בבל ירושלם ויצר עליה אך נאמר כי בשנת שלש למלכות יהויקים בנו שהמליכו פרעה נכו מלך נבוכדנצר ובא לירושלם ויצר עליה ובשנה הרביעית ליהויקים בתחלת השנה נתן ה' בידו את יהויקים והיא שנת ראשונה לנבוכדנצר: (ב) על כל עם יהודה. כמו אל: ואל כל יושבי ירושלם. עם יהודה מן הערים האחרות שבאו לירושלים ודברי ירמיהו אליהם ואל יושבי ירושלם: (ג) זה שלש ועשרים שנה, יאשיהו מלך שלשים ואחת שנה ובי"ג שנה למלכו תחלת נבואת ירמיהו נמצא ירמיהו נתנבא בימי יאשיהו י"ט שנה ונבואה זו היתה בשנת הרביעית ליהויקים בנו הנה שלש ועשרים שנה: אשכים ודבר האל"ף במקום ה"א השכם כי

מצודת דוד

כה (א) על ירמיה. אל ירמיה: ליהויקים. למלכות יהויקים: (ב) על כל עם. אל כל עם: (ג) ליאשיהו. למלכות יאשיהו: זה שלש ועשרים שנה. י"ט שנה בימי יאשיהו כי מלך ל"א שנים וד' בימי יהויקים בנו הרי כ"ג: היה דבר ה' אלי. דבר בי הנבואה: ואדבר. ואני דברתי אליכם הנבואה והייתי משכים ומדבר כ"ל אני הייתי זריז לומר הנבואה אבל אתם לא שמעתם: (ד) ושלח ה'. ועוד שלח ה' אליכם נביאים והיה משכים ומשלח בזריזות רב ואתם לא שמעתם: ולא וגו'. כפל הדבר במלות שונות:

מצודת ציון

כה (ג) אשכים. מלשון השכמה והוא ענין זרוז:

פירוש ע"ט

בִּיז זַיי וֶועלְן צוּ גֶענְצְט וֶוערֶן אוּנ פַר לֶענְד פוּן דֶר
עֶרְד וָואס אִיךְ הָאבּ זֵי גִינֶעבְּ צוּ זַיי אוּנ צוּ זַייעֶרֶע
עֶלְטֶערִין דָאס אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל :
כה (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה עַל יִרְמְיָהוּ דָאס אִיז דִיא רֵייד פוּן
נְבִיאוֹת וָוס אִיז גִיוֶועְן צוּ יִרְמְיָהוּ אוּיף נָאר
דֶעם פָאלְק פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים
אִין דֶעם פֶערְטֶן יָאר צוּ יְהוֹיָקִים דֶר זוּן פוּן יֹאשִׁיָה
דֶר מֶלֶךְ פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה (דָס אִיז גִיוֶועְן דָאס יָאהְר
וָוס אִיז גֶחַתְמֶת גִיוָוארֶן דֶר גְּזַר דִין אוּף דִי זִיצֶר פוּן
יְרוּשָׁלַיִם זַיי זָאלִין פַר טְרִיבִּין וֶוערִין דְרוּם הָט גָאט
גִישִׁיקְט צוּ זַיי דֶעם נָבִיא פָאר דֶעם גְּזַר דִין עֶר זָאל
זַייא שְׁטְרָאפִין כְּדֵי טָאמֶער וֶועלִין זַיי תְּשׁוּבָה טָאן
וועט זַייעֶר גְזַר דִין נִיט גִיחַתְמֶת וֶוערֶען) הִיא הַשָּׁנָה
הָרִאשֹׁנִית לִנְבוּכַדְרֶאצַּר דָס אִיז דָס עֶרְשְׁטֵי יָאהְר צוּא
דֶר מְלוּכָה פוּן נְבוּכַדְנֶצַר מֶלֶךְ בָּבֶל : (ב) (דָס אִיז
דִי רֵייד) אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ וגו' וָוס יִרְמְיָה הַנָּבִיא הָאט
גִירֶעט צוּ נָאר דֶעם פָאלְק פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ צוּא
אַלִי זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם לֵאמֹר צוּ זָאגֶן : (ג) מִן שְׁלֹשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו' פוּן אָן הֵייבּ דְרַייצֶעהֶן יָאר צוּ יֹאשִׁיָהוּ
בֶּן אָמוֹן מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה אוּנ בִּיז אִין דֶעם
הַיינְטִיגִין טָאג זֶה שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה דָאס דָאזִיגֶע אִיז
שׁוֹין דְרַייא אוּנ צְוָואנְצִיג יָאהְר הָיָה דְבַר ה' אֵלַי וָואס
גָאטְס רֵייד הָאט אָן גִיהוֹבְּן נ'ין צוּ מִיר וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם
אַשְׁכֵּים וְדַבֵּר אוּנ אִיךְ הָאבּ גִירֶעט צוּ אַייךְ אוּנ הָאבּ
מִיךְ תָּמִיד גִיפֶעדֶערְט גַאנְץ פְרִי צוּ רֵיידֶן צוּ אַייךְ
אוּנ אִיר הָט נִיט גִיוָואלְט צוּ הֶערֶן : (ד) וַיִּשְׁלַח ה' אֲלֵיכֶם
אונ

כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִאִים הַשְׁכֵּם וְשָׁלֹחַ וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם וְלֹא־הִטִּיתֶם אֶת־אׇזְנְכֶם
לִשְׁמֹעַ׃ ה לֵאמֹר שׁוּבוּ־נָא אִישׁ
מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרֹעַ מַעַלְלֵיכֶם וּשְׁבוּ
עַל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
וְלַאֲבוֹתֵיכֶם לְמִן־עוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃
ו וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים
לְעׇבְדָם וּלְהִשְׁתַּחֲוֺת לָהֶם וְלֹא־תַכְעִיסוּ
אוֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם וְלֹא אָרַע לָכֶם׃
ז וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם־יְהוָה לְמַעַן
הַכְעִסוּנִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם לְרַע לָכֶם׃
ח לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת יַעַן אֲשֶׁר
לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֶת־דְּבָרָי׃ ט הִנְנִי שֹׁלֵחַ

נְבִיַּיא מַקְדַּם וּמְשַׁלַּח וְלָא קַבֵּילְתּוּן וְלָא אַרְכֵּינְתּוּן יָת אוּדְנְכוֹן לְקַבָּלָא׃ ה לְמֵימַר תּוּבוּ כְּעַן גְּבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא וּמִבִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן וְתִיבוּ עַל אַרְעָא דִיהַב יְיָ לְכוֹן וְלַאֲבָהַתְכוֹן לְמִן עָלְמָא וְעַד עָלְמָא׃ ו וְלָא תְּהָכוּן בָּתַר טָעֲוַת פַּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא לְמִפְלַחְהֶן וּלְמִסְגַּד לְהֶן וְלָא תַרְגְּזוּן קֳדָמַי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן וְלָא אַבְאֵישׁ לְכוֹן׃ ז וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרִי אֲמַר יְיָ בְּדִיל דְּלָא לְאַרְגָּזָא קֳדָמַי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן לְאַבְאָשָׁא לְכוֹן׃ ח בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת חֲלַף דְּלָא קַבֵּילְתּוּן יָת פִּתְגָמַי׃ ט הָא אֲנָא

שלח

יתיר וא"ו

מהר"י קרא

(ח) לכן כה אמר ה' צבאות יען אשר לא שמעתם את דברי. (ט) הנני שולח ולקחתי את כל משפחות צפון. ואל נביכדנצר.

מנחת שי

ובלא מלא יו"ד על פי המסורת: (ה) שובו נא. בספרים מדוייקים בוא"ו שורק לא בבלם נקודות וכן דינו מצד המסורה שלא נמנה עם החסרים במסורת דקהלי סיפלא סימן ל"ה: ולאבותיכם. בספרים מדוייקים מלא וא"ו וכן ראוי לפי המסורת: (ז) הכעסוני הכעסוני קרי:

רד"ק

אותיות אהו"י מתחלפות ונכתבה יו"ד המשך שלא כמנהג עם הצר"י ברוב: (ה) למן עולם ועד עולם. מזמן רב נתנה לאבתיכם ועד עולם יתננה לכם ולבניכם אם תרצו ולמ"ד למן עולם לא בא על ענין הדבר אלא לאמתת עצם הדבר ויספיק לענין זולתה וכמוהו למן היום אשר יצא מארץ מצרים למתי אעתיר לך והרומים להם: (ז) למען הכעיסוני. כתיב ר"ל

מצודת ציון

(ו) ארע. מלשון רעה: (ח) יען. בעבור:

מצודת דוד

(ה) לאמר. ר"ל הלא כל הנבואות היו לטוכחכם לאמר שובו אתם כל איש מדרכו וגו' ובעבור זה תשבו על האדמה וגו': למן עולם. ר"ל מעת הנתינה עד עולם: (ו) במעשי ידיכם. בהעכו"ם העשויות במעשה ידיכם: ולא ארע לכם. לא אעשה עמכם רעה: (ז) ולא שמעתם. עם כי הדבר היה בתוכחכם לא שמעתם וגו': למען הכעיסני. לא היה זה אלא למען הכעיסני וגו' וההכעסה תהיה באמת לרע לכם: (ט) הנני שולח. ר"ל אעיר לבות אומות שונות משפחת לפון: עבדי. ר"ל עושה שליחותי בדבר זה: סביב. היושבים

פירוש ע"ט

און גאט האט גישיקט צו אייך אלע זיינע קנעכט די נביאים הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם ער הט זיך גפעדרט גאנץ פרי און האט גישיקט צו אייך און איר האט ניט צוא גיהערט וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת אׇזְנְכֶם לִשְׁמוֹעַ און איר הט ניט גינייגט אייערע אויערין צו הערין (די רייד פון דיא נביאים וואס גאט האט גישיקט צו אייך): (ה) לֵאמֹר צו זאגן שׁוּבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמֵרוֹעַ מַעַלְלֵיכֶם קערט אייך נון אום איטליכער מאן פון זיין בייזן וועג און פון אייערי בייזע מעשים וּשְׁבוּ עַל הָאֲדָמָה וגו' און דורך דעם וועט איר בלייבין זיצין אויף דר ערד וואס גאט הט גיגעבין זי צו אייך און צו אייערי עלטערן לְמִן עוֹלָם וְעַד עוֹלָם פון אייביג און ביז אייביג (וועט איר זיצין אויף איר): (ו) וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים און איהר זאלט ניט גיין נאך היידנישע אפגעטער צוא דינען זייא און צוא בוקין זיך צוא זייא וְלֹא תַכְעִיסוּ אוֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם און איר זאלט ניט דער צערנן מיך גאט מיט די מעשים פון אייערע הענד וְלֹא אָרַע לָכֶם וועל איך גאט אייך קיין שלעקץ ניט טוען: (ז) וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלַי נְאֻם ה' און איהר האט ניט גיוואלט צוא הערין צו מיר זאגט גאט לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם פון וועגין איר זאלט מיך דער צערנן מיט די מעשים פון אייערע הענד לְרַע לָכֶם וואס דאס איז גורם בייז צוא אייך: (ח) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת דרום האט אזוי גיזאגט גאט דער האר איבער אלע

חיילות

וְלָקַחְתִּי אֶת־כָּל־מִשְׁפְּחוֹת צָפוֹן נְאֻם־
יְהוָה וְאֶל־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
עַבְדִּי וַהֲבִאֹתִים עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְעַל־יֹשְׁבֶיהָ וְעַל כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
סָבִיב וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשַׁמָּה
וְלִשְׁרֵקָה וּלְחָרְבוֹת עוֹלָם: י וְהַאֲבַדְתִּי
מֵהֶם קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן
וְקוֹל כַּלָּה קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר: יא וְהָיְתָה
כָּל־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה
וְעָבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל
שִׁבְעִים שָׁנָה: יב וְהָיָה כִמְלֹאות

תרגום

שְׁלַח וַאֲדַבַּר יָת כָּל מַלְכְוָת צִפּוּנָא אֲמַר יְיָ וְלִנְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל עַבְדִּי וְאַיְתֵינוּן עַל אַרְעָא הָדָא וְעַל יָתְבָהָא וְעַל כָּל עַמְמַיָא הָאִלֵּין סְחוֹר סְחוֹר וְאֶגְמְרִינוּן וַאֲשַׁוֵינוּן לְצָדוּ וּלְאִשְׁתְּמָמוּ וּלְחָרְבַת עָלָם: י וְאוֹבֵד מִנְהוֹן קָל בִּיעַ וְקָל חֶדְוָא קָל חַתְנִין וְקָל כַּלָּן קָל סִיעַן דִּמְשַׁבְּחִין בִּנְהוֹר בּוּצִין: יא וּתְהֵי כָּל אַרְעָא הָדָא לְחָרְבָּא לְצָדוּ וְיִפְלְחוּן עַמְמַיָא הָאִלֵּין יָת מַלְכָּא דְבָבֶל שִׁבְעִין שְׁנִין: יב וִיהֵי כְּמִשְׁלַם שַׁבְעִין שְׁנִין אסער

יתיר וא"ו

רש"י

(י) קול רחים. סימן הוא לסעודת ברית מילה על שם שטוחנין ושוחקין לה סממנין לרפואה: אור נר. סי' משתה

מהר"י קרא

ונביאה זו נאמרה בשנה הראשונה לנבוכדנצר ושנינו בסדר עולם שאותה שנה כיבש את יהויקים: (י) קול רחים. שמעצמך אתה למד כששאו ערים מאין יושב בטלו קול השוחנות של

רד"ק

בעבור שהכעיסוני וקרי הכעיסני למען הכעיס אותי עושים העכו"ם לא להנאה שיש להם בה: (ט) את כל משפחות צפון. ולמעלה בתחלת הספר אמר לכל משפחות ממלכות צפונה ושם פי' כי משפחות אומר על העם וממלכות אומר על ראשי הממלכות ולפי שאמר ונתנו איש כסאו זכר שם ממלכות: ואל נבוכדנצר מלך בבל עבדי. וטעם ואל אל שולח לא אל ולקחתי או יהיה ואל במקום ואת כמו אספרה אל חק ה' וירדפו אל מדין: ועל כל הגוים האלה. הסמוכים לא"י או האלה על הגוים שעתיד לזכר' בסמוך בפרשת כוס יין החמה: (י) קול רחים ואור. קול רחים שטוחנין תבלין לסעודה שמחת וכן מדליקין נרות רבות בבית המשתה וי"ת קל סיען דמשבחין בניהור בוצין: (יב) כמלאת שבעים שנה. כי נבוכדנצר מלך מ"ה שנה והיאך ידענו זה שהרי אויל מרודך בנו מלך בשנת ל"ז לגלות המלך יהויכין כמ"ש בספר מלכים בסופו ובסוף זה

מצודת דוד

סביבות א"י: והחרמתים. את כולם אחרים ואשימם לתמהון ולהיות שורקין עליהם ועד זמן רב יהיו חרבים: (י) והאבדתי וגו'. ר"ל לא ישמע עוד קול ששון וגו': קול חתן. קול שמחת חתן: קול רחים. מגודל הרעב לא ימצאו תבואה לטחון ברחים: ואור הנר.

מצודת ציון

(ט) והחרמתים. ענין הרג ואבדון כמו כי החרם תחרימם (דברים כ'): לשמה. ענין תמהון: לשרקה. ענין השמעת קול בקבוץ השפתים ונעשה על דבר הטוב שנחרב: ולחרבות. מל' חורבן: (יב) כמלאות.

ממסרון הבמן ישבו באפלה: (יא) הגוים האלה. הסובבים סביבות ארץ ישראל: (יב) כמלאות. כאשר יהיה נשלם שבעים שנה:

פירוש ע"ט

חֲיִילוּת יַעַן אֲשֶׁר לֹא שְׁמַעְתֶּם אֶת דְּבָרַי דְּרוּם וָוס אִיר הָט נִיט גִיוָואלְט צוּ הֶערֶן צוּ מַיינֶע רֵייד: (ט) הִנְנִי שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת כָּל מִשְׁפְּחוֹת צָפוֹן נְאֻם ה' נוּן וֶועל אִיךְ שִׁיקִין אוּנ וֶועל נֶעמֶען דִי אַלֶע מִשְׁפְּחוֹת פוּן צָפוֹן זַייט כְּלוֹמַר דִי קֶינִיגְרֵייךְ פוּן צָפוֹן זַייט אַזוֹי זָאגְט גָאט וְאֶל נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל עַבְדִּי אוּנ צוּא נְבוּכַדְנֶצַר דֶער מֶלֶךְ פוּן בָּבֶל מַיין קְנֶעכְט וֶועל אִיךְ שִׁיקִין וַהֲבִאֹתִים עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת אוּנ אִיךְ וֶועל זַייא בְּרֶענְגֶען אוֹיף דֶער דָאזִיגֶער עֶרְד דָאס אִיז אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוּנ אוֹיף אִירֶע זִיצֶער אוּנ אוֹיף דִי אַלֶע פֶעלְקֶר וָוס זִיצֶן אַרוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהַחֲרַמְתִּים וְשַׂמְתִּים לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה אוּנ אִיךְ וֶועל זֵיי פַר נִויסְטֶן אוּנ וֶועל זֵיי טָאן צוּ וִויסְטֶעקֵייט אוּנ צוּ שְׁמוּצֶעךְ (דָס דִי וֶועלְט וֶועט שְׁמוּצֶערֶן) וּלְחָרְבוֹת עוֹלָם אוּנ צוּא אֵייבִּיגֶע חוּרְבוֹת וֶועל אִיךְ זֵיי טוּעֶן: (י) וְהַאֲבַדְתִּי מֵהֶם קוֹל שָׂשׂוֹן וגו' אוּנ אִיךְ וֶועל מַאכֶען פַר לִירֶן פוּן זֵיי דָאס קוֹל פוּן שָׂשׂוֹן אוּנ דֶם קוֹל פוּן שִׂמְחָה דָאס קוֹל פוּן אֵיין חָתָן אוּנ דֶם קוֹל פוּן אֵיין כַּלָּה קוֹל רֵחַיִם וְאוֹר נֵר דָאס קוֹל פוּן אֵיין מִיל (דָס זֵיי וֶועלֶן נִיט הָאבֶּן קֵיין תְּבוּאָה צוּ מָאהֲלִין) אוּנ דָאס לֵייכְטוּנְג פוּן אַלִיכְט (דָס זֵיי וֶועלִין נִיט הָאבֶּן קֵיין בּוֹמִיל צוּ בְּרֶענֶן וֶועלֶן זֵיי זִיצֶן אִין דֶר פִינְצְטֶער): (יא) וְהָיְתָה כָּל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה אוּנ גָאר דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד וֶועט זַיין צוּא חוּרְבוֹת אוּנ צוּא וִויסְטֶעקֵייט וְעָבְדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה וגו' אוּנ דִיא דָאזִיגֶע פֶעלְקֶער וֶועלֶען מוּזֶן דִינֶען דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל זִיבֶּעצִיג יָאהְר: (יב) וְהָיָה כִּמְלֹאת שִׁבְעִים שָׁנָה אוּנ עֶס וֶועט זַיין

אז:

שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד עַל־מֶלֶךְ־בָּבֶל
וְעַל־הַגּוֹי הַהוּא נְאֻם־יְהוָה אֶת־עֲוֺנָם
וְעַל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ
לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם׃ יג וְהֵבֵאתִי עַל־הָאָרֶץ
הַהִיא אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
עָלֶיהָ אֵת כָּל־הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה
אֲשֶׁר־נִבָּא יִרְמְיָהוּ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃
יד כִּי עָבְדוּ־בָם גַּם־הֵמָּה גּוֹיִם רַבִּים
וּמְלָכִים גְּדוֹלִים וְשִׁלַּמְתִּי לָהֶם כְּפָעֳלָם
וּכְמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם׃ טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי קַח אֶת־כּוֹס הַיַּיִן

תרגום

אַסְעַר עַל מַלְכָּא דְבָבֶל וְעַל עַמָּא הַהוּא אֲמַר יְיָ יָת חוֹבֵיהוֹן וְעַל אֲרַע כַּסְדָּאֵי וַאֲשַׁוֵי יָתַהּ לְצָדוּת עָלָם׃ יג וְאַיְתֵי עַל אַרְעָא הַהִיא יָת כָּל פִּתְגָמַיָא דִגְזָרִית עֲלַהּ יָת כָּל דִכְתִיב בְּסִפְרָא הָדֵין דְאִתְנַבֵּי יִרְמְיָה עַל כָּל עַמְמַיָא׃ יד אֲרֵי פְלַחוּ בְהוֹן אַף אִינוּן עַמְמִין סַגִיאִין וּמַלְכִין רַבְרְבִין וַאֲשַׁלֵים לְהוֹן כְּאַגְרֵיהוֹן וּכְעוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן׃ טו אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לִי קַבֵּיל יָת כָּסָא דַחֲמַר לְוָטָא הָדֵין

מהר"י קרא

רחים ואף כשחרבו בתים מאין אדם בטל מתוכם אור הנר: (יג) והבאתי על הארץ ההיא את כל דברי אשר דברתי עליה. על ידי ישעיה. אם ימצא בספר מדוייק ואת בפסוק זה או נוכל להשיג זה פת׳ ואם הוא את אינו אלא מפרש הוא את שלמעלה הימנו. ואת כל הכתוב בספר הזה על ידי ירמיה *). כי ישעיה וירמיה ניבאו במפלת בבל יותר משאר כל הנביאים:

*) נדפס כתוב ישעיה וירמיה.

רש"י

והבאתי קרי

כך שנינו בסנהדרין: (יג) את כל הכתוב. על בבל: בספר הזה. בסופו: (יד) כי עבדו בם. כמו כי יעבדו בם בבני בבל: גם המה גוים רבים. מדי ופרס: (טו) כוס היין החמה. נבואת הפורענות: והשקית אותו. הגנה להם שלא תשוב עוד בשום תשובה:

מנחת שי

(יב) לְשִׁמְמוֹת. מן כתיב: (יג) והבאותי. והבאתי קרי:

רד"ק

חספר ויהויכין גלה בשנת ח׳ לנבוכדנצר הרי מ״ה ואויל מרודך מלך כ״ג שנה והאיך ידענו זה שהרי מצאנו לבלשצר בנו מלך ג׳ שנים נשארו כ״ג בינתים והשלש לא שלמו לו לבלשצר כי בשנת השלישית נהרג הרי מ״ח וכ״ג הרי ס״ח ושתים לבלשצר הרי ע׳ לפיכך אמר כמלאת כי שלמים היו להם ע׳ שנה כי לא מת בלשצר עד שנה שלישית לו: לשממות עולם. שם מקובץ מן שממה והוא סמוך: (יג) את כל הכתוב בספר הזה. עם כל הכתוב. כלומר אביא על ארץ בבל את כל זה הדבר כמו שאביא על כל הגוים כל הכתוב בספר הזה אשר ניבא ירמיהו: (יד) כי עבדו בם גם המה. עבדו עבר במקום עתיד אמר יעבדו בכשדים גם המה כמו שעבדו הם בכל הגוים כן יעבדו בהם גוים רבים ומלכים גדולים והם מלכי מדי ופרס: (טו) כי כה אמר. קח. והשקית. הכל במראה הנבואה: היין החמה. חסר הנסמך ומשפטו היין יין החמה וכמוהו העם

מצודת ציון

אפקוד. ענין הפקידה כמו ובמלאות ימי טהרה (ויקרא י״ב):

מצודת דוד

אפקד. אזכיר עליהם עונם: ועל הגוי ההוא. זה בבל: (יג) בספר הזה. בסוף הספר: על כל הגוים. בהם ינבא וימליכו את בבל על היסוד בה: (יד) כי עבדו. עבר במקום עתיד ור״ל יעבדו בבבל: גם המה. ר״ל כמו שעבדה בבל באומות כן גם המה יעבדו בה והוא ונפרס גוים רבים וגו׳ הם יעבדו בבבל: להם. לבני בבל: (טו) את כוס היין החמה. כמשל חמת ה׳ וגזרם

פירוש ע"ט

אז די זיבעציג יאר וועלין דר פיקט ווערן אֶפְקוֹד עַל מֶלֶךְ בָּבֶל וגו׳ וועל איך באפעלן אויף דעם מלך בבל אונ אויף דעם דאזיגען פאלק פון בבל זייערי זינד אזוי זאגט גאט וְעַל אֶרֶץ כַּשְׂדִּים אונ אויף דעם לאנד פון די כשדים וועל איך בפעלן זייערי זינד וְשַׂמְתִּי אֹתוֹ לְשִׁמְמוֹת עוֹלָם אונ איך וועל טאן דאס פאלק צו איין איביגע וויסטיקייט: (יג) וְהֵבֵאתִי עַל הָאָרֶץ הַהִיא וגו׳ אונ איך גאט וועל ברענגן אויף דעם דאזיגן לאנד פון בבל אלע מיינע רייד וואס איך האב גרעט אויף איהר אֵת כָּל הַכָּתוּב בַּסֵּפֶר הַזֶּה אלץ וואס עס שטייט גישריבן אויף בבל אין דעם דאזיגען ספר צום סוף אֲשֶׁר נִבָּא יִרְמְיָהוּ עַל כָּל הַגּוֹיִם וואס ירמיהו האט נביאות גיזאגט אויף אלע פעלקער זיי זאלין קומן אונ זאלן חרוב מאכען בבל: (יד) כִּי עָבְדוּ בָם גַּם הֵמָּה וגו׳ דען מיט דיא לייט פון בבל וועלען אוך ארבייטען פיל פעלקר אונ גרוסע מלכים אזוי ווי בבל הט פריער גארבייט מיט פיל פעלקער אונ מיט גרוסע מלכים וְשִׁלַּמְתִּי לָהֶם כְּפָעֳלָם אונ איך וועל זיי בצאלן אזוי וויא זייערי ווערק אונ אזו ווי די מעשה פון זייערי הענד: (טו) כִּי כֹה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵלַי דען אזו האט גזאגט גאט דער גאט פון די ישראל צו מיר ירמיהו קַח אֶת כּוֹס הַיַּיִן הַחֵמָה נעם דעם דאזיגן צארענדיגן כוס פון

ווין

הַחֵמָה הַזֹּאת מִיָּדִי וְהִשְׁקִיתָה אֹתוֹ
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ
אֲלֵיהֶם: טז וְשָׁתוּ וְהִתְגֹּעֲשׁוּ וְהִתְהֹלָלוּ
מִפְּנֵי הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֹתָם:
יז וָאֶקַּח אֶת־הַכּוֹס מִיַּד יְהוָה וָאַשְׁקֶה
אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי יְהוָה
אֲלֵיהֶם: יח אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־עָרֵי
יְהוּדָה וְאֶת־מְלָכֶיהָ אֶת־שָׂרֶיהָ לָתֵת
אֹתָם לְחָרְבָּה לְשַׁמָּה לִשְׁרֵקָה
וְלִקְלָלָה כַּיּוֹם הַזֶּה: יט אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְאֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־שָׂרָיו וְאֶת־

מן קדמי ותשקי יתיה
ית כל עממיא דאנא
שלח יתך עליהון:
טז וישתון וישתגשון
ויטרפון מן קדם דקטלין
בחרבא דאנא שלח
ביניהון: יז וקבלית ית
כסא מן קדם יי ואשקיתי
ית כל עממיא דשלחני
יי לותהון: יח ית
ירושלם וית קרויא
דבית יהודה וית
מלכהא וית רברבהא
למתן יתהון לחרבא
לצדו לאשתממו
וללוטא כיומא הדין:
יט ית פרעה מלכא
מצרים וית עבדוהי וית
רברבוהי וית כל עמיה:
וית

רש"י

(טז) והתגעשו. ויסתגנון: והתהללו. לשון הוללות יסתטו: (יח) כיום הזה. כאשר הם היום. לאחר החרבן

רד"ק

המלחמה הספר הסכנה והדומים להם: (טז) ושתו והתגועשו. התפעל מורכב עם פעל שלא נזכר פועלו וענינו ענין ותגעש ותרעש הארץ: והתהללו. ענין הוללות והוא התפעל מורכב עם פעל הדגוש למרובע: (יז) ואקח. ואשקה. הכל בנבואה הנבואה: (יח) את ירושלם. היא שתתה תחלה כי כל אלה הגוים לקו על ידי נבוכדנצר ושנת ראשונה שמלך והיא השנה הרביעית ליהויקים בא על ירושלם: ואת מלכיה. יהויקים ויהויכין וצדקיהו: את שריה. בלא וי"ו: לשרקה.

מנחת שי

(טז) והתהללו. בספרים מדוייקים חסר וא"ו אחר הה"א: (יח) את שריה. ואת ת ובאלו ספרים בלא וא"ו וכ"כ רד"ק והוא חד מן פסוקים דכתיב בהון את ואת ואת את וסימן נמסר במלכים א' סימן ז': לשרקה. בלא וא"ו:

מצודת דוד

הפורעניות ליתן המבלבל את השמות: והשקיתה. כ"ל התנבא עליה': (טז) והתגועשו והתהוללו. ינועו בתנועה חזקה וישתטו מאימת החרב אשר אשלח ביניהם: (יז) ואקח וגו'. כ"ל קבלתי הנבואה ונבאתי להם: (יח) את ירושלים. חוזר למעלה שאמר והשקיתה וגו' אל ירושלים וגו': ואת מלכיה. עם כי לא היה אלא מלך אחד אמר מלכיה כי גם בני מלך נקראו בשם מלכים: ביום הזה. כי ירמיה כתב ספרו אחר החורבן לזה אמר כיום הזה בשמה הרבים:

מצודת ציון

זכרון: (טז) והתגועשו. ענין תנועה חזקה כמו ותגעש ותרעש הארץ (תהלים י"ח): והתהוללו. מלשון הוללות ושטות כמו והתהוללו

פירוש ע"ט

וויין פון מיין האנד כלומר די נבואה פון פורעניות והשקיתה אותו וגו' און זאלסט אן טרינקען מיט אים די אלע היידין וואס איך שיק דיך צו זייא (כלומר זאג נביאות אויף זייא דיא נבואה פון פורעניות): (טז) ושתו והתגועשו והתהוללו און זיי וועלן טרינקן און וועלין משוגע ווערין און פאר נארישט ווערין מפני החרב וגו' פון וועגן דר שווערד וואס איך גאט וועל שיקן צווישין זיי: (יז) ואקח את הכוס מיד ה' האב איך ירמיהו גנומן דעם כוס פון גאטס האנד ואשקה את כל הגוים און האב אן גיטרונקען מיט אים דיא אלע היידן וואס גאט הט מיך גשיקט צו זיי (כלומר איך האב נביאות גיזאגט אויף זייא דעם פורעניות): (יח) את ירושלים ואת ערי יהודה און איך האב אן גיטרונקען די שטאט ירושלים און דיא שטעט פון שבט יהודה און דיא מלכים פון שבט יהודה דאס איז יהויקים און יהויכין און צדקיה און דיא [illegible]ארין פון שבט יהודה (און איך האב נביאות גזאגט אוף זיי) לתת אתם לחרבה לשמה לשרקה ולקללה צו געבען זיי צו חורבן און צו וויסטיקייט און צוא שכוצערן דס אלע וועלן שמוצערן און וועלן זיך פר וואונדערין אוף זייער חורבן און צו איין קללה (דס ווען איינר וועט שעלטן דעם אנדערין וועט ער אים זאגין עס זאל דיר אוס גיין אזו ווי די ישראל איז אוס גגאנגן) כיום הזה אזו ווי דעם היינטיגן טאג איז (ווען ירמיה הט זיין ספר גישריבן נאך דעם חורבן): (יט) און איך האב אן גיטרונקען מיט דעם כוס את פרעה מלך מצרים דעם פרעה דער מלך פון מצרים און זיינע קנעכט און זייני הארן און גאר זיין פאלק: (כ) ואת

כל

כָּל־עַמּוֹ: כ וְאֵת כָּל־הָעֶרֶב וְאֵת כָּל־
מַלְכֵי אֶרֶץ הָעוּץ וְאֵת כָּל־מַלְכֵי אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־אַשְׁקְלוֹן וְאֶת־עַזָּה
וְאֶת־עֶקְרוֹן וְאֵת שְׁאֵרִית אַשְׁדּוֹד:
כא אֶת־אֱדוֹם וְאֶת־מוֹאָב וְאֶת־בְּנֵי
עַמּוֹן: כב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי צֹר וְאֵת כָּל־
מַלְכֵי צִידוֹן וְאֵת מַלְכֵי הָאִי אֲשֶׁר
בְּעֵבֶר הַיָּם: כג וְאֶת־דְּדָן וְאֶת־תֵּימָא
וְאֶת־בּוּז וְאֵת כָּל־קְצוּצֵי פֵאָה: כד וְאֵת
כָּל־מַלְכֵי עֲרָב וְאֵת כָּל־מַלְכֵי הָעֶרֶב
הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר: כה וְאֵת | כָּל־מַלְכֵי

תרגום

כ וְיָת כָּל מַלְכֵי סוּמְכְוָתָא
וְיָת כָּל מַלְכֵי אֲרַע עוּץ
וְיָת כָּל מַלְכֵי אֲרַע
פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת אַשְׁקְלוֹן
וְיָת עַזָּה וְיָת עֶקְרוֹן
וְיָת שְׁאָרָא דְאַשְׁדּוֹד:
כא יָת אֱדוֹם וְיָת מוֹאָב
וְיָת בְּנֵי עַמּוֹן: כב וְיָת
כָּל מַלְכֵי צוֹר וְיָת כָּל
מַלְכֵי צִידוֹן וְיָת כָּל מַלְכֵי
נְגָסָא דִי בְעִבְרָא דְיַמָּא:
כג יָת דְּדָן וְיָת תֵּימָא
וְיָת בּוּז כָּל מַקְפֵי פָאתָא:
כד וְיָת כָּל מַלְכֵי עֲרָב
וְיָת כָּל מַלְכֵי עַרְבָאֵי
דְשָׁרָן בִּשְׁכוּנִין
בְּמַדְבְּרָא: כה וְיָת כָּל
מלכי

רש"י

כתב ירמיה ספרו: (כ) ואת כל הערב. כל סומכוותא אשר ערוכת פרעה ומשענתו עליהם לעזרה: הערב. (גרנטיא"ה בלע"ז): (כב) ואת מלכי האי. כל אלו שמנה עד כאן שכיני א"י הם: (כג) קצוצי פאה. המוקצים: ואת כל מלכי הערב. סומכוותא של ערביים:

מהר"י קרא

(כ) ואת כל הערב. הם האומות שנתערבו בהן וי"ת כל סומכוותא: ואת שארית אשדוד. שנשארו כשהכם עוזיהו כשנלחם בהם דכתיב בדברי הימים ויצא ונלחם בפלשתים: מלכי האי. תרגום ניסא. והם איי הים: (כד) ואת כל מלכי ערב. הם ערבייא השוכנים ביישוב ואת כל מלכי הערב בקלה אותה הרוח: (כד) מלכי ערב. ערביא:

רד"ק

בלא וי"ו: (כ) ואת כל הערב. עם מקובץ מעמים נתערבו יחד ות"י סומכוותא ל' ערבוביא: ואת כל מלכי ארץ פלשתים. שאר ארץ פלשתים לבד הערים הנזכרות וכ"כ בספר שמואל אחר שזכר הערים בענין טחורי הזהב אמר עוד מעיר מבצר ועד כפר הפרזי ולא זכר הנה גת כי לישראל היתה כי דוד לקחה מיד פלשתים כמ"ש בדברי הימים ויקח את גת ואת בנותיה מיד פלשתים והיא מתג האמה הנזכרת בספר שמואל: ואת שארית אשדוד. נראה כי כשלכדה נבוכדנצר מצאה נחרבת מקצתה על ידי מלך מצרים או זולתו: (כב) ואת מלכי האי. אין בו כל בספר מוגה: (כג) קצוצי פאה. השוכנים בקצה העולם באתו כי הפאה הוא קץ הדבר וי"ת מקפי פאתא: (כד) ואת כל מלכי ערב. הם הערביים יושבי אהלים כמ"ש לא יהל שם ערבי: ואת כל מלכי הערב השוכנים במדבר. לפי שזכר למעלה ואת כל הערב פירש הנה כי אלה הם אחרים שהם שוכנים במדבר: (כה) ואת כל מלכי זמרי. אפשר כי זמרי

מנחת שי

(כב) ואת מלכי האי. מחלפין ואת כל מלכי האי וכן תרגם יונתן. ורד"ק כ' אין בו כל בספר מוגה: (כג) את דדן. הוכא פלוגתא רבתא ביני ספרי וספרייה בהאי תיבותא איכא מאן דכתב לה בוא"ו ואיכא מאן דכתב לה בלא וא"ו ולפום מאי דחזינן במסרה נוסחא בתרייתא טפי עדיפא מדמסירא ד' את ריש פסוק בסיפרא וכולהו איתנהו בפסוקי דלעיל ודין חד מנהון:

מצודת דוד

(כ) כל הערב. עם המקובץ מעמים רבים כמו וגם ערב רב (שמות י"ב): ואת אשקלון וגו'. הם ערי פלשתים: שארית אשדוד. יתכן שנמלכה עד לא בא נ"נ ונשאר בה שארית: (כב) האי. קצות האיים אשר בשפת הים: (כג) קצוצי פאה. השוכנים בקצות פאת העולם: (כד) מלכי ערב. שם אומה מה: מלכי הערב. הם הערביים:

מצודת ציון

סרפב (נחום ב'): בינותם. ביניהם: (כג) קצוצי. מלשון קלה:

פירוש ע"ט

כָּל הָעֶרֶב אונ דם גאנצע אום גמישטי פאלק (כלומר דיא מדינה וואס דארט וואנין מענטשען פון אלע פעלקער) וְאֵת כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ הָעוּץ אונ די אלע מלכים פון דעם לאנד עוץ וְאֵת כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים אונ דיא אלע מלכים פון דעם לאנד פון דיא פלשתים וְאֶת אַשְׁקְלוֹן וגו' אונ אשקלון אונ עזה אונ עקרון אונ דם איבער בלייבונג פון דר שטאט אשדוד (אונ ווייל דיא שטאט איז שון איין מאל חרוב געווארן דרום זאגט דא ירמיהו דם איבער בלייבונג פון אשדוד): (כא) אֶת אֱדוֹם וגו' אונ דעם אדום אונ מואב אונ די בְּנֵי עַמּוֹן: (כב) וְאֵת כָּל מַלְכֵי צוֹר אונ די אלי מלכים פון צור אונ די אלע מלכים פון צידון וְאֵת מַלְכֵי הָאִי אונ די מלכים וואס זיצן אויף די אינזלן וואס זענן אויף דר זייט פון דעם ים: (כג) אֶת דְּדָן וגו' אונ דם פאלק דדן אונ תימא אונ בוז אונ אלע די וואס זיצן אין עק פון דער דאזיגער זייט: (כד) וְאֵת כָּל מַלְכֵי עֲרָב אונ די אלע מלכים פון די ערביים וְאֵת כָּל מַלְכֵי הָעֶרֶב אונ אלע מלכים פון די ערטער וואס זענן נאהענט צו די ערביים הַשֹּׁכְנִים בַּמִּדְבָּר וואס זיי רוען אין דר מדבר: (כה) וְאֵת כָּל מַלְכֵי זִמְרִי וגו' אונ דיא אלע מלכים פון זמרי

זמרי

זִמְרִי וְאֵת כׇּל־מַלְכֵי עֵילָם וְאֵת כׇּל־
מַלְכֵי מָדָי׃ כו וְאֵת ׀ כׇּל־מַלְכֵי הַצָּפוֹן
הַקְּרֹבִים וְהָרְחֹקִים אִישׁ אֶל־אָחִיו
וְאֵת כׇּל־הַמַּמְלְכוֹת הָאָרֶץ אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה
אַחֲרֵיהֶם׃ כז וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתוּ
וְשִׁכְרוּ וּקְיוּ וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ מִפְּנֵי
הַחֶרֶב אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁלֵחַ בֵּינֵיכֶם׃
כח וְהָיָה כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת־הַכּוֹס מִיָּדְךָ
לִשְׁתּוֹת וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ׃ כט כִּי הִנֵּה בָעִיר

תרגום

מַלְכֵי זִמְרִי וְיָת כׇּל מַלְכֵי עֵילָם וְיָת כׇּל מַלְכֵי מָדָי׃ כו וְיָת כׇּל מַלְכֵי צִפּוּנָא דְקָרִיבִין וּדְרַחִיקִין גְּבַר לַאֲחוּהִי וְיָת כׇּל מַלְכְוָת עַמְמַיָא דְעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמַלְכָּא דְבָבֶל יִשְׁתֵּי בָתְרֵיהוֹן׃ כז וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל שְׁתוֹ וּרְווֹ וְאִשְׁתַּגִּישׁוּ וּנְפִלוּ וְלָא תְקוּמוּן מִן קֳדָם דְקָטְלִין בְּחַרְבָּא דַאֲנָא שָׁלַח בֵּינֵיכוֹן׃ כח וִיהֵי אֲרֵי יְסָרְבוּן לְקַבָּלָא כָּסָא מִן יְדָךְ לְמִשְׁתֵּי וְתֵימַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת מִשְׁתָּא תִשְׁתּוּן׃ כט אֲרֵי הָא בְקַרְתָּא דְאִתְקְרֵי שְׁמִי

רש״י

(כו) ששך. הוא בבל בא״ת ב״ש: (כז) וקיו. כאדם שטותה

מהר״י קרא

השוכנים במדבר: (כו) ששך. זו בבל באלפא ביתא דא״ת

רד״ק

הוא זמרן מבני קטורה: (כו) הממלכות הארץ. בא הסמיכות עם ה״א הידיעה שלא כמנהג ברוב וכן באו כמוהו הלשכות הקדש היתר הארג והדומים להם מעטים: ומלך ששך. מלך בבל וכן ת״י וששך הוא בבל באלפא ביתא דא״ת ב״ש: (כז) וקיו. כן דרך השכור להקיא אבל השכור אחר שיקיא ישוב מעט לדעתו ויקום אבל להם אמר ונפלו ולא תקומו:

מנחת שי

(כז) וקיו. כ״כ בו״ד וי״ס שכתוב וקוו וקרי וקיו ושבוש הוא:

מצודת דוד

(כו) איש אל אחיו. כוס התמה ישתו זה אחר זה כסמוך לו ר״ל כולם ילקו זה אחר זה: ומלך ששך. הוא בבל בא״ת ב״ש וכן נקרא בסוף הספר: ישתה אחריהם. ר״ל הוא ילקה אחר כולם בסוף: (כז) שתו ושכרו. שתו יין התמה ותהיו שכורים ותקיאו ותפלו לארץ ולא תקומו כדרך השותה יין הרבה ור״ל קבלו עליכם עול השעבוד ולא תלכו מפני חרב האויב: (כח) כי ימאנו לקחת הכוס מידך וגו׳. ר״ל אם יתעלמו להנצל מן השעבוד: שתו תשתו. ר״ל בע״כ תהיו משועבדים:

מצודת ציון

פאת. ענין שבר ולד: (כו) איש אל אחיו. זה אחר זה כסמוך לו וכן ונפלתים איש אל אחיו (לעיל י״ג): (כז) וקיו. מלשון הקאה והוא המוצא מאכל מן הגוף דרך הפה: (כח) ימאנו. מל׳ מיאון:

פירוש ע״ט

זִמְרִי אונ דיא אַלֶע מְלָכִים פון עֵילָם אונ דיא אַלֶע מְלָכִים פון מָדַי׃ (כו) וְאֵת כׇּל מַלְכֵי הַצָּפוֹן אונ די אַלֶע מְלָכִים פון צָפוֹן זייט וואס זיי זענין נאָהינט אונ די וואס זענן וויים איין מאן פון זיין ברודער וְאֵת כׇּל הַמַּמְלְכוֹת אונ די אַלֶע קיניגרייכן פון דר וועלט וואס זענן אויף דר עֶרד (וואס זיי שטייען דא ניט דר מאָנט די אַלֶע האָב איך אָן גטרונקען מיט דעם כוס פון פּוּרְעָנִיוֹת כְּלוֹמַר איך האָב נְבִיאוֹת גיזאָגט אויף זיי דאָס זיי וועלן גישטראָפט ווערן דורך נְבוּכַדְנֶצַר) וּמֶלֶךְ שֵׁשַׁךְ יִשְׁתֶּה אַחֲרֵיהֶם אונ דער מֶלֶךְ בָּבֶל וועט טרינקען נאָך זייא דעם כוס פון פּוּרְעָנִיוֹת אונ וועט חָרוּב ווערין (אונ דרום רופט ער אָן דעם מֶלֶךְ בָּבֶל שֵׁשַׁךְ וואָרום שֵׁשַׁךְ איז אויף א״ת ב״ש לָשׁוֹן בָּבֶל)׃ (כז) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אונ דו יִרְמְיָהוּ זאָלְסט זאָגין צו די מְלָכִים אַזוי הָט גיזאָגט גאָט דֶר האר איבֶר אַלִי חַיָּילוֹת דֶר גאָט פון יִשְׂרָאֵל שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ וּקְיוּ טְרִינְקְט דעם כוס ווײַן אונ שִׁיכּוֹרְט אייך אָן אונ מייקיט אוס גְלַייך ווי איינֶר וואָס טרינקט צו פיל דָס ער מוז אוס מֵייקִינֶן וואָס ער האָט גטרונקען וְנִפְלוּ וְלֹא תָקוּמוּ אונ איר וועט פאַלין אונ וועט ניט אוף שטיין מִפְּנֵי הַחֶרֶב וגו׳ פון וועגין דֶר שְׁווערד וואָס איך וועל שיקין צווישין אייך׃ (כח) וְהָיָה כִּי יְמָאֲנוּ לָקַחַת הַכּוֹס אונ עס וועט זיין אַז זיי וועלין ניט וועלן נעמין דעם כוס פון דיין האַנט צוּא טרינקען אים וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת זאָלְסְטוּ יִרְמְיָה זאָגן צו זיי אַזוי הָט גזאָגט גאָט דֶר האר איבֶר אַלֶע חַיָּילוֹת שָׁתוֹ תִשְׁתּוּ איר וועט מוזן טרינקען דעם כוס׃ (כט) כִּי הִנֵּה בָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ וואָרום נון אין דֶר שְׁטאָט ירושלים

אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עָלֶיהָ אָנֹכִי מֵחֵל
לְהָרַע וְאַתֶּם הִנָּקֵה תִנָּקוּ לֹא תִנָּקוּ כִּי
חֶרֶב אֲנִי קֹרֵא עַל־כָּל־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת׃ ל וְאַתָּה תִּנָּבֵא
אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם יְהוָה מִמָּרוֹם יִשְׁאָג
וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שָׁאֹג יִשְׁאַג
עַל־נָוֵהוּ הֵידָד כְּדֹרְכִים יַעֲנֶה אֶל כָּל־
יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ לא בָּא שָׁאוֹן עַד־קְצֵה
הָאָרֶץ כִּי רִיב לַיהוָה בַּגּוֹיִם נִשְׁפָּט
הוּא לְכָל־בָּשָׂר הָרְשָׁעִים נְתָנָם לַחֶרֶב

תרגום

שמי עלה אנא משרי לאבאשא ואתון מדמן דמזכא תזכון לא תזכון ארי דקטלין בחרבא אנא מכלי על כל יתבי ארעא אמר יי צבאות: ל ואת תתנבי להון ית כל פתגמיא האלין ותימר להון יי ממרומא יכלי וממדור קודשיה ירים מימריה אכלאה יכלי דייתון בזוזין על ארע בית שכנתי הא כנחתי מעצרא דמרימין קלהון כן ייתי ועוא לכל יתבי ארעא: לא מטא אתרגושא עד סיפי ארעא ארי דינא קדם יי בעממיא מתפרע הוא לכל בשרא רשיעיא דבהון מסרינון לקטלא

ת"א ממרום ישאג. ברכות ג׳ (ברכות יג): הידד. ברכות נט:

קמץ בקדמא

מהר"י קרא

ב"ש: (ל) שאוג ישאג. ממקום נוהו שהוא יושב שם וגוזר גזירות על האומות כזה שדורך בגת שמשורר הידד כך יענה הידד של פורענות על יושבי הארץ: הידד. קול שאון:

רש"י

יותר מדאי שמקיא: החרב. התגר של המלחמה: (כט) מחל. מתחיל: (ל) על נוהו. מתאבל על חרבן ביתו: הידד. לשון הוי שלועקין עושי מלאכה כבדה בקול רם לזרז זה את זה להתחזק ודורכי גתות רגילין בה: יענה. כל לשון ענייה לעקת קול רם היא: (לא) נשפט. מתווכח בדין:

רד"ק

וקיו. שרשו קאה ובאה היו"ד תמורת האל"ף: (ל) ממרום ישאג. על דרך משל כאילו ישאג וירים קולו ויבאו הגוים לקולו לחחריב נוהו והוא בית המקדש: הידד כדרכים יענה. יצעק כמו הדורכים בגת שמרימין קול לחזק עצמם ואיש את אחיו במלאכה ודבר הקול הוא הידד ובלע"ז דואיד"ו: (לא) נשפט. כאילו נכנס במשפט עמהם שיענישם על רעתם ונתנם ביד

מצודת ציון

(כט) מחל. מלשון התחלה: (ל) ממרום. מהשמים הרמים: ישאג. ענין לעקה: וממעון. ענין מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו): נוהו. מדורו כמו ואת נוהו השמו (תהלים ע"ט): הידד. המלה היא מיוחדת לקריאה דורכי היין לזרז עלמם וכן הידד השבתי (ישעיה ט"ז): כדורכים. הם הלועדים ופוסעים על הענבים להוליא היין: יענה. ענין הרמת קול וכן וענו הלוים וגו׳ קול רם (דברים כ"ז): (לא) שאון. ענין המייה: נשפט. ענין ויכוח: לכל

מצודת דוד

(כט) אשר נקרא שמי עליה. להיות נקראת עיר ה׳: אנכי מחל. אני מתחיל להביא הרעה ואתם תהיו נקיים מהרעה בתמיה הלא לא תנקו: (ל) ממרום ישאג. וכפל הדבר ואמר וממעון קדשו וגו׳ וחזר ומפרש שהוא ישאג על נוהו ור"ל שוא קול גזירת חורבן על ירושלים: הידד. כדרך דורכי היין המרימים קול הידד לזרז זא"ז כן ירים קול אל כל יושבי הארץ לגזור עליהם חורבן שאון ואבדון: (לא) בא שאון. קול שאון המקום בא עד קלה הארץ ר"ל הגזירה היא על כולם: נשפט הוא. יתווכח עם כל בשר והויכוח יהיה אשר יתן את הרשעים לחרב כי בזה מודיע להם ששעם ותחשב לויכוח וכן כי באש ה׳ נשפט (ישעיה ס"ו):

פירוש ע"ט

ירושלים וואס מיין נאמען ווערט גירופין אויף איר אנכי מחל להרע הייב איך אן שלעגין צו טאן (און בין זייא מחריב) ואתם הנקה תנקו און איר וועט ריין זיין פון בייז (עס וועט געוויס ניט זיין אזו) לא תנקו איר וועט ניט ריין זיין פון בייז כי חרב אני קורא וגו׳ ווארום איך וועל רופן די שווערד זי זאל קומן אויף די אלע זיצר פון דר ערד צו פר דארבן זיי נאם ה׳ צבאות אזו זאגט גאט דער האר איבער אלי חיילות: (ל) ואתה תנבא אליהם און דוא ירמיהו זאלסט נביאות זאגן צו זייא די דאזיגע אלע רייד ואמרת אליהם ה׳ ממרום ישאג און זאלסט זאגן צו זיי גאט טוט שרייען פון דעם הימל וממעון קדשו יתן קולו און פון זיין היילינג וואונג דאס איז דער בית המקדש טוט ער געבן זיין קול שאג ישאג על נוהו שרייען טוט ער שרייען אויף דעם חורבן פון זיין וואונג (דאס איז דער בית המקדש) הידד כדורכים יענה איין הויך גישרייא גלייך ווי די וואס טרעטין דעם ווין אין די קעלטער (דס זיי שרייען הויך איינער צום אנדערין זאלן שטארקר טרעטין) אזו טוט גאט אויך שרייען מיט איין הויך גישרייא און איז גוזר חורבן אויף אלע זיצר פון דעם לאנד: (לא) בא שאון עד קצה הארץ עס וועט קומן דם ברומונג פון גאט ביז אין עק וועלט כי ריב לה׳ בגוים דען איין קריג איז צו גאט מיט אלע היידין נשפט הוא לכל בשר ער וועט גימשפט ווערן מיט אלע מענטשן הרשעים

נְאֻם־יְהוָה׃ לב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וְסַעַר
גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ לג וְהָיוּ חַלְלֵי
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד־
קְצֵה הָאָרֶץ לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא
יִקָּבֵרוּ לְדֹמֶן עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ׃
לד הֵילִילוּ הָרֹעִים וְזַעֲקוּ וְהִתְפַּלְּשׁוּ
אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבוֹחַ
וּתְפוֹצוֹתִיכֶם וּנְפַלְתֶּם כִּכְלִי חֶמְדָּה׃

תרגום

אֲמַר יְיָ׃ לב כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת הָא בִּישְׁתָא
נָפְקָא מֵעַם לְעַם וְעַמְמִין
בְּרַבְרְבִין יֵיתוּן בִּגְלֵי
מִסְיָפֵי אַרְעָא׃ לג וִיהוֹן
קְטִילַיָא רָמַן קֳדָם יְיָ
בְּיוֹמָא הַהוּא מִסְיָפֵי
אַרְעָא וְעַד סְיָפֵי אַרְעָא
לָא יִסְתַּפְדוּן וְלָא
יִתְכַּנְשׁוּן וְלָא יִתְקַבְּרוּן
לְזִיבַל מְבַדַּר עַל אַפֵּי
אַרְעָא יְהוֹן׃ לד אֲלִילוּ
מַלְכַיָא וּצְוַחוּ וְחוּפוּ
רֵישֵׁיכוֹן בְּקִטְמָא תַּקִּיפֵי
עַמָא אֲרֵי שְׁלִימוּ יוֹמֵיכוֹן
לְקִטְלָא וְתִתְבַּדְּרוּן
וְתִפְּלוּן דַּהֲוֵיתוּן רְגִיגִין
כְּמָנֵי

רש"י

הפ' בחולם ובחירק הת'

(לב) מגוי אל גוי. שאני מכסכן זה כזה: מירכתי. כתרגומו מסיפי: (לד) הילילו. לשון יללה: והתפלשו. התגלגלו בעפר (ווטרלייר בלע"ז): ותפוצותיכם. הרי זה מקרא קצר כלומר ותפוצותיכם תקרבנה לבא: ככלי חמדה. כלומר אם תאמרו חשובים אנחנו הרבה יש כלי חמדה של

מהר"י קרא

(לד) הלילו הרועים. אלו מלכי יהודה ומלכי האומות: והתפלשו. ויפל"ו בלע"ז: ותפוצותיכם. הצאן שהייתם שומרים בהיותכם קיימים תהיינה נפוצות: ונפלתם ככלי חמדה. הוא ערקיי"א

רד"ק

מלך בבל: (לב) כה אמר ה'. אפשר שפרשה זו מענין שלפניה ויהיה פי' עזב ככפיר סכו על חרבן בית ראשון ע"י נבוכדנצר או תהיה עתידה והוא הנכון ויהיה פי' עזב ככפיר סכו על חרבן בית שני: (לד) הילילו הרועים. הרועים ואדירי הצאן הם מלכי הארץ: והתפלשו. התגוללו בעפר או באפר: לטבוח. שיהיו טובחים איש את רעהו: ותפוצותיכם. וזאת המלה באת שלא כמנהג כי הפ"א בחולם והתי"ו בחירק והנכון הפ"א בשורק והת"ו בצר"י כי הוא מן תפוצה בשקל תבנית תמונת והקבוץ תפוצות בשקל תבונות תמונות תשובות ועם כנוי הנמצאים תפוצותיכם בשקל ותשובותיכם נשאר כמו ונאמר כי בא הפ"א בחולם לזוג התנועות כמו תהומות יכסיומו ובא התי"ו בחירק כמו אם לא שריתך לטוב שראני שאריתך כמו שפירשנו: ונפלתם ככלי חמדה. אתם שהייתם ככלי חמדה בשלותכם עתה תפלו והשברו ובת"י ותפלון דהויתון רגיגין

מנחת שי

(לד) כי מלאו ימיכם. מלאו דכתיב ידיכם מתתנם: ותפוצותיכם. יש ספרים שהפ"א בשורק והתי"ו בצירי וברוב הספרים הפ"א בחולם והתי"ו בחירק וכן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף קמ"ח ודף רנ"ה ובכרסים שיאת המלה באת כן בחולם ומשפטה בשורק ובאה גם כן בחירק שלא כמנהג ומשפטה בצירי וכ"כ

מצודת דוד

(לב) הנה רעה יוצאת. הרג והכליון תלך מעם בכל אל כל עם ועם: וסער גדול. הנייה מלחמה יתעורר מסוף הארץ והוא בבל: (לג) חללי ה'. הנהרגים בגזירת המקום: לא יספדו. על כי יהיו רבים לא יספיקו להספידם ולהכניסם במקום מיוחד או לקברם אבל יהיו מונחים ע"פ האדמה כמו הזבל: (לד) הילילו הרועים. למלכי יהודה ושריו יאמר הילילו וזעקו אתם מנהיגי העם ואתם אדירי הצאן ר"ל אתם הגבורים בעם התפלשו בעפר דרך צער והאבלות כי מלאו ימיכם להכות מקלתכם לטביחה ובא זמן תפוצותיכם להיות מקלתכם נפוצים בגולה: ונפלתם ככלי חמדה. ר"ל לא תהיה נפילתכם ככלי

מצודת ציון

בשר. לכל אדם: (לב) וסער. רוח סערה: יעור. מל' התעוררות: מירכתי. מסוף וכן ולירכתי המשכן (שמות כ"ו): (לג) יאספו. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט): לדומן. ענין זבל: (לד) הילילו. מגזון יללה: והתפלשו. ענין הגלגול והתכסות בעפר כמו עפר התפלשי (מיכה א'): אדירי. ענין חוזק: מלאו. נשלמו וכן ובמלאות ימי טהרה (ויקרא י"ב): ותפוצותיכם.

פירוש ע"ט

נִתְּנָם לַחֶרֶב די רְשָׁעִים וְואס צְווִישֶׁין זַיי איז וועט ער איבֶּר עֶנְפֶּערין צוּ דֶר שְׁווֶערְד נְאֻם ה' אַזוֹ זָאגְט גָאט: (לב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּער אַלֶע חֵילוֹת הִנֵּה רָעָה יֹצֵאת מִגּוֹי אֶל גּוֹי נוּן אֵיין בֵּייז וֶועט אַרוֹיס גֵיין פוּן אֵיין פָאלְק צוּם אַנְדֶערִין פָאלְק (אִיךְ וֶועל אַן בֵּייזִין אֵיין אוּמָה אוֹף דֶער אַנְדֶערֶער) וְסַעַר גָּדוֹל יֵעוֹר מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ אוּנ אֵיין גְרוֹיסֶער שְׁטוּרֶעם פוּן מִלְחָמָה וֶועט זִיךְ דֶר וֶועקִין פוּן עֶק וֶועלְט: (לג) וְהָיוּ חַלְלֵי ה' בַּיּוֹם הַהוּא אוּנ עֶס וֶועלִין זַיין אִין דֶר דָאזִיגֶר צַייט דֶר שְׁלָאגֶענֶע מֶענְטְשֶׁן דוּרְךְ גָאטְס גְזֵירָה מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ פוּן אֵיין עֶק עֶרְד אוּנ בִּיז אִין דֶעם אַנְדֶערִין עֶק עֶרְד לֹא יִסָּפְדוּ וְלֹא יֵאָסְפוּ וְלֹא יִקָּבֵרוּ זַיי וֶועלִין נִיט בֶּקְלָאגְט וֶוערִין אוּנ וֶועלֶען נִיט וֶוערִין אֵיין גִיזַאמִילְט אוּנ וֶועלֶען נִיט בֶּאגְרָאבִין וֶוערִין לְדֹמֶן עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה יִהְיוּ גְלַייךְ וִויא מִיסְט וֶועלִין זַיי זַיין פַאר שְׁפְּרֵייט אוֹף דֶער עֶרְד: (לד) הֵילִילוּ הָרֹעִים וְזַעֲקוּ קְלָאגְט אֵיהְר פַאסְטוּכֶער אוּנ שְׁרַייעְט (דָס מֵיינְט עֶר דִי מְלָכִים אוּנ דִי הַארְן פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה) וְהִתְפַּלְּשׁוּ אַדִּירֵי הַצֹּאן אוּנ וֶועלְגֶערְט אַייךְ אִין אַשׁ פַר צַעַר אִיר שְׁטַארְקֶע שָׁאף (דָס זֶענֶען דִי גִבּוֹרִים פוּן דֶעם פָאלְק) כִּי מָלְאוּ יְמֵיכֶם לִטְבוֹחַ וָוארוּם אַייעֶרֶע טֶעג זֶענֶען דֶער פִילְט גִיוָוארִין אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען דִי צַייט אִיר זָאלְט גִיקוּלְט וֶוערֶען וּתְפוֹצוֹתִיכֶם אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען דִי צַייט אִיר זָאלְט פַר שְׁפְּרֵייט וֶוערֶען וּנְפַלְתֶּם כִּכְלִי חֶמְדָּה אוּנ אִיר וֶועט פַאלֶען אַזוֹי וִוי אֵיין גְלוּסְטִיגֶע כֵּלִי (כְּלוֹמַר אַזוֹ וִוי טַייעֶר גְלָאז אַז

עס

לה וְאָבַד מָנוֹס מִן־הָרֹעִים וּפְלֵיטָה
מֵאַדִּירֵי הַצֹּאן׃ לו קוֹל צַעֲקַת הָרֹעִים
וִילְלַת אַדִּירֵי הַצֹּאן כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה
אֶת־מַרְעִיתָם׃ לז וְנָדַמּוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם
מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף־יְהוָה׃ לח עָזַב כַּכְּפִיר
סֻכּוֹ כִּי־הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה מִפְּנֵי חֲרוֹן
הַיּוֹנָה וּמִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ׃ כו א בְּרֵאשִׁית

תרגום

כְּמָנֵי חֶמְדְתָא׃ לה וְיֵיבַד
בֵּית עֲרוֹקֵי מִן מַלְכַיָא
וְשֵׁיזָבָא מִתַּקִיפֵי עַמָא׃
לו קָל צְוָחַת מַלְכַיָא
וִילָלַת תַּקִיפֵי עַמָא אֲרֵי
אַבֵּז יְיָ יַת עַמְהוֹן׃
לז וְיִצְדוּן מְדוֹרֵי שְׁלָמְהוֹן
מִקֳדָם תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ׃
לח גְלָא מַלְכָּא מִכְּרַכֵּיהּ
אֲרֵי הֲוַת אַרְעֲהוֹן לְצָדוּ
מִן קֳדָם חֶרֶב סַנְאָה
דְהִיא כַּחֲמַר מְרַוְיָא וּמִן
קֳדָם תְּקוֹף רוּגְזֵיהּ׃
א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים

מהר"י קרא

בלע"ז: (לז) ונדמו נאות השלום. ת"י ויצדון מדורי שלמתון: (לח) עזב ככפיר סוכו. כל מלך ומלך יעזוב מלכותו ככפיר הזה שמניח מלונו כשהוא רעב: מפני חרב היונה. ת"י מן קדם חרב סנאת דהיא כחמר מרויא: כו (א) בראשית ממלכות וגו'

רש"י

זכוכית נופלים ונשברים ואובדים: (לז) ונדמו. לשון חורבה ל' הדימנו ונדמה שם (לעיל ה'): (לח) עזב ככפיר וגו'. גלה מלכא מכרכיה ככפיר העוזב את סוכו: היונה. משתכרת ביין כן תירגם יונתן. דבר אחר לשון אונאה:

כו (א) בראשית ממלכות. פרשה זו תחתונה קדמה לעליונה ארבע שנים:

מנחת שי

בהגהה לוית חן ש"ח פ' י"ד: (לו) ויללת. במקצת ספרים הוא"ו בשוא והיו"ד בחירק וזה הוא לקריאה ב"ג כמו שכתב רד"ק אבל לב"א שאנו סומכים עליו הוא"ו בחירק והיו"ד נחה. ועיין עוד מה שכתוב בפרשת שרע ילל:

רד"ק

כמני חמדתא: (לו) ויללת. בחיר"ק הוי"ו ונוח היו"ד לבן אשר ולבן נפתלי בשו"א הוי"ו וחיר"ק היו"ד: מרעיתם. צאן מרעיתם והם הגוים שהם מלכיהם ורועיהם: (לז) ונדמו. נכרתו כמו גם מדמן תדמי: נאות השלום. מקומות המרעה שהיו רועים בשלום והוא משל על עריהם ומדינתם: (לח) עזב ככפיר סכו. הראוי סכתו כי הנפרד סכה או יהיה הנפרד סוך בפלס עוז חום יאמר ממנו סכו בשקל עוז אמר כמו שהכפיר עוזב סכו מפני שאינו מוצא שם טרפו כן עזב האל יתברך בית המקדש מפני שלא מצא שם רצונו וכיון שעזבו והסתיר פניו ממנו נחרב: כי היתה ארצם לשמה. כי טרם חרבן הבית היתה ארצם לשמה ועם כל זה מוסר לא לקחו ולא יכול להתאפק עוד ועזבו: מפני חרון היונה. חרון חרב היונה ר"ל חרב האויב האונסת אותם מן ולא יונו נשיאי עוד את עמי: ומפני חרון אפו. והחרב באה מפני חרון אפו ויונתן פי' היונה מן יין שתרגם מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא: (א) בראשית ממלכות.

מצודת ציון

ענין פזור וכן כי נפץ הפעם (ש"א י"ג): (לה) מנוס. ענין בריחה: ופליטה. שארית וכן לא יהיה לה פליטה (לקמן נ'): (לו) ויללת. מלשון יללה: שודד. ענין עושק וגזל: מרעיתם. מלשון מרעה: (לז) ונדמו. ענין חורבן וכליתה כמו גם מדמן תדומי (לקמן מ"ח): נאות. מדור כמו בנאות דשא (תהלים כ"ג): (לח) ככפיר. כן יקרא ארי כמוב: היונה. מלשון אונאה וענינו קחת הטון וכן העיר היונה (צפניה ג'):

מצודת דוד

בזוי הנופל כארץ שאין היזק בנפילתה אלא היזק רב וקלון מתמיד יהיה לכם בהנפילה הזה ככלי החמדה הנופל לארץ שההיזק רב כמה שנפחת בנפילה: (לה) ואבד מנוס. לא יוכלו לברוח מיד האויב: ופליטה. מלת ואבד משמשת בשתים לומר שיאבד פליטה ושארית מה מאדירי הצאן המה הגבורים: (לו) קול צעקת. ר"ל הנה נשמע קול צעקת וגו': כי שודד ה'. ר"ל מה' באה השדידה בגזירה: מרעיתם. מקום שהרועים ירעו את הצאן והוא למשל על ירושלים: (לז) ונדמו. המדורות היושבות בשלום יהיו חרבים מפני חרון אף ה' שיהיה בהם: (לח) עזב ככפיר סכו. כל מדור יהיה נעזב מבעליו ולא יזכור בו כמו כפיר אריות שאינו זוכר בסוכתו אשר עזבה: חרון היונה. חרון האויב המאנה ואונס אותם לקחת ההון וזה בא מפני חרון אף ה' שחרה בם ולא במקרה:

פירוש ע"ט

עֶס פאלְט אַרָאפּ וֶוערְט עֶס צוּ בְּרָאכֶן דָאטְשֶׁע עֶס אִיז זַייעֶר חָשׁוּב אַזוֹי וֶועט אִיר אוֹיךְ פַאלֶן חָאטְשֶׁע אִיהְר זֶענְט הַיינְט זַייעֶר חָשׁוּב): (לה) וְאָבַד מָנוֹס מִן הָרוֹעִים אוּנ׳ עֶס וֶועט פַר לָארֶן וֶוערֶן אַיין אַנְטְלוֹפוּנְג פוּן דִי פַּאסְטוּכֶער (דָאס זֶענֶען דִי הַארִין פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה דָאס זֵיי וֶועלִין נִיט הָאבִּין קַיין אוֹרְט ווִי צוּ אַנְטְלוֹפֶען) וּפְלֵיטָה מֵאַדִּירֵי הַצֹּאן אוּנ׳ אַיין אַנְטְרִינוּנְג וֶועט פַר לָארִין וֶוערִין פוּן דִי שְׁטַארְקֶע שָׁאף (דָאס זֶענֶען דִי גִבּוֹרִים פוּן דֶעם פָאלְק דָאס זֵיי וֶועלֶן נִיט הָאבֶּן קַיין אוֹרְט ווִי צוּ אַנְטְרָאגֶען וֶוערֶען): (לו) קוֹל צַעֲקַת הָרוֹעִים אַיין קוֹל פוּן גִישְׁרֵיי פוּן דִי פַּאסְטוּכֶר (דָאס זֶענֶען דִי הַארִין פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה) וִילְלַת אַדִּירֵי הַצֹּאן אוּנ׳ אַיין קְלָאג פוּן דִיא שְׁטַארְקֶע שָׁאף דָאס זֶענֶען דִיא גִבּוֹרִים (כְּלוֹמַר זַייעֶר שְׁרַייעֶן אוּנ׳ זַייעֶר קְלָאגֶען וֶועט גִיהֶערְט וֶוערִין) כִּי שֹׁדֵד ה׳ אֶת מַרְעִיתָם וָוארוּם גָאט הָאט בַּרוֹבְּט דִי שָׁאף פוּן זַייעֶר פַּאשֶׁע כְּלוֹמַר זַייעֶר פָאלְק הָט עֶר אוּם גִבְּרַאכְט: (לז) וְנָדַמּוּ נְאוֹת הַשָּׁלוֹם אוּנ׳ זֵיי וֶועלֶען פַר שְׁנִיטִין אוּנ׳ פַר וִויסְט וֶוערִין דִי וְואנוּנְג וָואס זִיצֶען בְּשָׁלוֹם מִפְּנֵי חֲרוֹן אַף ה׳ פוּן וֶועגֶען גָאטְס גְרִים צָארִין: (לח) עָזַב כַּכְּפִיר סֻכּוֹ דֶר מֶלֶךְ פוּן יְהוּדָה וֶועט פַאר טְרִיבֶּן וֶוערֶן פוּן זַיין שְׁטָאט אוּנ׳ וֶועט זֵיי פַר לָאזֶען אַזוֹי ווִי אַיין יוּנְגֶער לֵייב פַר לָאזְט זַיין בֵּיידִיל אַז עֶר הָט קַיין עֶסֶן נִיט כִּי הָיְתָה אַרְצָם לְשַׁמָּה מִפְּנֵי חֲרוֹן הַיּוֹנָה וָוארוּם זַייעֶר לַאנְד וֶועט זַיין צוּ וִויסְטִיקַייט פוּן וֶועגֶן דֶעם צָארֶן פוּן דֶעם נַארוּנְג דָאס דֶר פַיינְט וֶועט זֵיי נַארִין אוּנ׳ וֶועט צוּא נֶעמֶען פוּן זַייא זַייעֶר גֶעלְד וּמִפְּנֵי חֲרוֹן אַפּוֹ אוּנ׳ פוּן וֶועגֶען זַיין גְרִים צָארֶען וֶועט זַייעֶר לַאנְד וִויסְט וֶוערִין:

כו (א) בְּרֵאשִׁית מַמְלְכוּת יְהוֹיָקִים אִין דֶעם אָן הֵייבּ קִינִיגְ׳ין

ממלכות יהויקים בן־יאשיהו מלך
יהודה היה הדבר הזה מאת יהוה
לאמר: ב כה ׀ אמר יהוה עמד בחצר
בית־יהוה ודברת על־כל־ערי יהודה
הבאים להשתחות בית־יהוה את
כל־הדברים אשר צויתיך לדבר
אליהם אל־תגרע דבר: ג אולי ישמעו
וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל־
הרעה אשר אנכי חשב לעשות להם
מפני רע מעלליהם: ד ואמרת אליהם
כה אמר יהוה אם־לא תשמעו אלי
ללכת בתורתי אשר נתתי לפניכם:
ה לשמע על־דברי עבדי הנבאים אשר
אנכי שלח אליכם והשכם ושלח ולא

בר יאשיה מלך שבטא
דבית יהודה הוה
פתגמא הדין מן קדם
יי למימר: ב כדנן אמר
יי קום בדרת בית
מקדשא דיי ותתנבי
על כל קרויא דבית
יהודה דעלין למסגד
בבית מקדשא דיי ית
כל פתגמיא דפקידתך
לאתנבאה להון לא
תמנע פתגם: ג מאים
ישמעון ויתובון גבר
מאורחיה בישא ואהיב
מן בישתא דאנא חשיב
למעבד להון מקדם
בישות עובדיהון:
ד ותימר להון כדנן אמר
יי אם לא תקבלון
למימרי למהך באוריתי
דיהבית קדמיכון:
ה לקבלא לפתגמי עבדי
נביא דאנא שלח
לותכון מקדם ומשלח
ולא

מהר"י קרא

(ג) אשר אנכי חשב לעשות. שכבר עלה במחשבתי להמליך את נבוכדנצר וליתן את ירושלים בידו. נבואה זו נאמרת ב שנים לפני מלכות נבוכדנצר סמנו של יהויקים:

רד"ק

(ה) על דברי עבדי הנביאים. כמו אל דברי וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו והדומין לו:

מצודת דוד

כו (ב) על כל ערי יהודה. אל כל יושבי ערי יהודה: אל תגרע דבר. אל תחסר מלדבר דבר אחד מכל הדברים: (ג) אולי ישמעו. אולי יקבלו הדברים וישובו כל איש מדרכו הרעה: ונחמתי אל הרעה. אז אנחם על הרעה: (ה) לשמוע על דברי. מוסב על המקרא שלפניו והוא כמו ולשמוע אל דברי וגו׳: והשכם ושלוח. ואני הייתי משכים ומשלח ועכ"ז לא שמעתם וכ"ל אם כן תתנו כמו

מצודת ציון

כו (ב) תגרע. מלשון גרעון: (ג) ונחמתי. ענין הפוך מחשבה:

פירוש ע"ט

קיניגען פון יהויקים דער זון פון יאשיהו מלך
יהודה היה הדבר הזה מאת ה׳ לאמר איז גוועזן די דאזיגי
רייד פון גאט צו מיר ירמיהו צו זאגן: (ב) כה אמר
ה׳ אונ אזו הט גאט גיזאגט צו מיר עמוד בחצר בית ה׳
שטעל דיך אין דעם הוף פון גאטס הויז דס איז דער
בית המקדש ודברת על כל ערי יהודה אונ זאלסט רייד[ן]
צוא אלע לייט וואס זיצען אין די שטעט פון שבט
יהודה הבאים להשתחות בית ה׳ וואס קומן צו בוקן זיך
אין גאטס הוז זאלסטו רייד[ן] צו זיי את כל הדברים אשר
צויתיך די אלע רייד וואס איך האב דיר גישאפט דו
זאלסט ריידן צוא זייא אל תגרע דבר. דוא זאלסט ניט
מינערין איין ווארט פון די אלע רייד ווס איך האב
דיר גישאפט נייערט דוא זאלסט אלע רייד זאגין:
(ג) אולי ישמעו וגו׳ טאמער וועלן זיי צו הערן די רייד
אונ וועלען זיך אום קערן איטליכער מאן פון זיין
בייזן וועג ונחמתי אל הרעה דען וועל איך מיך בדענקן
אוף דעם בייז וואס איך טראכט צו טאן צו זיי פון
וועגן זייערי בייזי מעשים אונ וועל עס ניט טאן צו
זיי: (ד) ואמרת אליהם כה אמר ה׳ אונ דוא זאלסט זאגן
צו זיי אזוי האט גאט גיזאגט אם לא תשמעו אלי ללכת
בתורתי אויב איר וועט ניט צו הערין צו מיר צו גיין
אין מיין תורה וואס איך האב גיגעבין פאר אייך:
(ה) לשמוע על דברי עבדי וגו׳ צו צי הערין צו דיא רייד
פון מיינע קנעכט די נביאים ווס איך שיק זיי צוא
אייך והשכם ושלוח ולא שמעתם אונ איך פעדער מיך
אלע פריא מארגין אונ שיק צו אייך די נביאים אונ
איר

שִׁמְעֶתֶם: ו וְנָתַתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
כְּשִׁלֹה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאתָה אֶתֵּן
לִקְלָלָה לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ז וַיִּשְׁמְעוּ
הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִאִים וְכָל־הָעָם אֶת־
יִרְמְיָהוּ מְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
בְּבֵית יְהוָה: ח וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ
לְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְדַבֵּר
אֶל־כָּל־הָעָם וַיִּתְפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים
וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לֵאמֹר מוֹת
תָּמוּת: ט מַדּוּעַ נִבֵּיתָ בְשֵׁם־יְהוָה
לֵאמֹר כְּשִׁלוֹ יִהְיֶה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר
הַזֹּאת תֶּחֱרַב מֵאֵין יוֹשֵׁב וַיִּקָּהֵל כָּל־
הָעָם אֶל־יִרְמְיָהוּ בְּבֵית יְהוָה:

תרגום

וְלָא קַבֵּילְתּוּן: ו וְאֶתֵּן יַת בֵּיתָא הָדֵין כְּשִׁלוֹ וְיַת קַרְתָּא הָדָא אֶתֵּן לִלְוָטָא לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא: ז וּשְׁמָעוּ כַּהֲנַיָא וְסָפְרַיָא וְכָל עַמָא דְיִרְמְיָה מִתְנַבֵּי יַת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ: ח וַהֲוָה כַּד שֵׁיצֵי יִרְמְיָה לְאִתְנַבָּאָה יַת כָּל דְפַקִיד יְיָ לְמַלָלָא עִם כָּל עַמָא וַאֲחָדוּ יָתֵיהּ כַּהֲנַיָא וְסָפְרַיָא וְכָל עַמָא לְמֵימַר מֵימַת תְּמוּת: ט מַדֵין אִתְנַבֵּיתָא בִּשְׁמָא דַיְיָ לְמֵימַר כְּשִׁלוֹ יְהֵי בֵיתָא הָדֵין וְקַרְתָּא הָדָא תֶּחֱרוּב מִבְּלִי יָתֵיב וְאִתְכְּנֵישׁ כָּל עַמָא עַל יִרְמְיָה בְּבֵית מַקְדְשָׁא

דיי

מנחת שי

כו (ו) הבית הזה כשלה. כתוב בה״א והשני שבפרשה בוא״ו ושניהם חסרים יו״ד מסורת ורד״ק: הזאתה. הזאת קרי: לכל גוי הארץ. במקצת ספרים כ״י מדוייקים ביו״ד אחת בלבד ומסורת מסייעא להו שנמסר בירמיה סימן ל״ג גויי ג׳ מלאים וסימן דין מנהון: (ז) וישמעו הכהנים והנבאים. חסר יו״ד קדמאה שאין זה ממנין ה׳ מלאים כההיא כפרא וסימן נמסר כאן במ״ג אבל ויתפשו אותו הכהנים והנביאים שבסמוך הוא ה׳ מהמלאים: (ט) תחרב. התי״ו בשוא ובגול: מאין יושב. בספרים מדוייקים מלא וא״ו וכן ראוי על פי המסורת

יתיר ה׳

רד״ק

(ו) כשלה. כשלקחו פלשתים את הארון במלחמה אז חרב משכן שילה: (ט) מדוע נבית. בלא אל״ף כבעלי הה״א: כשלו יהיה הבית הזה. הראשון כתוב בה״א וזה בוי״ו ושניהם

מצודת ציון

(ח) ויתפשו. ענין האחיזה בחוזק כמו ותפשו בו אביו ואמו (דברים כ״א): (ט) תחרב. מלשון חורבן: ויקהל. ענין

מצודת דוד

שמעתם עד כה: (ו) ונתתי. אז אתן את הבית הזה להיות חרב כמו שחרב משכן שילה בימי עלי: אתן לקללה. ביהו מקללים בה לומר בקללתם תהיה כירושלים: (ז) הכהנים. כהני הבעל: והנביאים. נביאי השקר: (ח) ויתפשו. אחזו בו בחוזק ואמרו הנה במית תומת: (ט) אל ירמיהו. אל המקום שעמד שם ירמיה:

פירוש ע״ט

איר ווילט זיי ניט צוא הערין: (ו) וְנָתַתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה כְּשִׁלֹה ווֶעל איך געבן דם דאזיגע הויז דאס איז דר בית המקדש דם ער זאל חרוב ווערן אזוי ווי דער משכן וואס איז גשטאנן אין שילה איז חרוב גיווארן אין די טעג פון עלי הכהן: וְאֶת הָעִיר הַזֹּאת אֶתֵּן לִקְלָלָה אונ די דאזיגע שטאט ירושלים וועל איך געבן צו איין קללה צו אלע פעלקער פון דער ערד (דהיינו ווען איינר פון זיי וועט וועלן שעלטן דעם אנדערן וועט ער אים זאגן דוא זאלסט חרוב ווערין אזוי וויא ירושלים איז חרוב גיווארין): (ז) וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים אונ די כהנים פון דעם אפ גאט בעל אונ די פאלשי נביאים אונ גאר דם פאלק האבן גהערט אֶת יִרְמְיָהוּ מְדַבֵּר דעם ירמיהו ריידען די דאזיגע רייד אין גאטס הויז: (ח) וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ וגו׳ אונ עס איז גיוועזן אז ירמיהו הט פר לענדט צו ריידן אלץ וואס גאט הט אים גישאפט צו ריידן צו גאר דעם פאלק וַיִּתְפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים האבן אים אן גנומן די כהנים אונ די פאלשע נביאים אונ גאר דם פאלק צו זאגן מוֹת תָּמוּת דוא מוזט גיטייט ווערין: (ט) מַדּוּעַ נִבֵּיתָ בְּשֵׁם ה׳ ווארום האסטו נביאות גיזאגט פון גאטס וועגן צו זאגן אזוי ווי דר משכן וואס איז גישטאנן אין שילה איז חרוב גיווארען אזוי וועט זיין דאס דאזיגע הויז (כלומר דער בית המקדש) וְהָעִיר הַזֹּאת תֶּחֱרַב מֵאֵין יֹשֵׁב אונ די דאזיגע שטאט ירושלים וועט חרוב זיין דם קיין זיצער וועט ניט זיין אין איהר וַיִּקָּהֵל כָּל הָעָם אֶל יִרְמְיָהוּ בְּבֵית ה׳ אונ גאר דאס פאלק האט זיך איין

גזאמילט

י וַיִּשְׁמְעוּ | שָׂרֵי יְהוּדָה אֵת הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וַיַּעֲלוּ מִבֵּית־הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה
וַיֵּשְׁבוּ בְּפֶתַח שַׁעַר־יְהוָה הֶחָדָשׁ׃
יא וַיֹּאמְרוּ הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִאִים אֶל־
הַשָּׂרִים וְאֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר מִשְׁפַּט
מָוֶת לָאִישׁ הַזֶּה כִּי נִבָּא אֶל־הָעִיר
הַזֹּאת כַּאֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם בְּאָזְנֵיכֶם׃
יב וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֶל־
כָּל־הָעָם לֵאמֹר יְהוָה שְׁלָחַנִי לְהִנָּבֵא
אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם׃ יג וְעַתָּה

דַיָי׃ י וּשְׁמַעוּ רַבְרְבֵי יְהוּדָה יָת פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין וּסְלִיקוּ מִבֵּית מַלְכָּא לְבֵית מַקְדְשָׁא דַיָי וִיתִיבוּ בְּמַעֲלָנָא דְתַרְעָ בֵּית מַקְדְשָׁא דַיָי מְדִינְחָאָה׃ יא וַאֲמָרוּ כָּהֲנַיָא וְסָפְרַיָא לְרַבְרְבַיָא וּלְכָל עַמָא לְמֵימַר חוֹב־דִין דִקְטוֹל לְגַבְרָא הָדֵין אֲרֵי אִתְנַבֵּי עַל קַרְתָּא הָדָא כְּמָה דִשְׁמַעְתּוּן בְּאוּדְנֵיכוֹן׃ יב וַאֲמַר יִרְמְיָה לְכָל רַבְרְבַיָא וּלְכָל עַמָא לְמֵימַר יְיָ שַׁלְחַנִי לְאִתְנַבָּאָה עַל בֵּיתָא הָדֵין וְעַל קַרְתָּא הָדָא יָת כָּל פִּתְגָמַיָא דִשְׁמַעְתּוּן׃ יג וּכְעַן

רש"י

(י) וישמעו שרי יהודה. שתפשו נביאי השקר והכהנים את ירמיהו: בפתח שער ה' החדש. אחרים הגיהו כשגלה יהויכין ונטל כלי בית אלהינו עמו שברו חילו של נבוכדנצר שער המזרחי וחזר לדקיהו ותקנו וחדשו לכך נקרא חדש:

מהר"י קרא

(י) בפתח שער ה' החדש. ת"י מדינחאה: (יב) ויאמר ירמיהו אל כל השרים. עד שאתם דנים אותי משפט מות על שאני מתנבא על העיר הזאת לרעה. אם רצונכם לבטל הרעת

רד"ק

חסרים: (י) בפתח שער ה' החדש. הוא שער המזרחית כמו שת"י במעלנא דתרעא בית מקדשא דה' מדינחאה ופירשו רז"ל כי נק' החדש כי שם תדשו סופרים את ההלכה ושבעה שמות נקראו לו ויתכן לפרש שחדשוהו או חדשו בו שום בנין לפ,בך

מנחת שי

בנמסר בסימן ג' ה' חסר בסיפרא וחין זה מהם: (יא) ויאמרו הכהנים והנבאים. חסר יו"ד קדמאה דליתיה מן המלאים אבל ויאמרו השרים וגו' דלקמן בסמוך

מצודת דוד

(י) וישמעו. בעבור רגשת המון העם שמעו את הדברים ההם: בית ה'. אל בית ה': בפתח שער. ר"ל בחלל השער: החדש. יתכן שנפל וחדשו אותו בבנין (ואולי זהו שבנה יותם כמ"ש הוא בנה את שער בית ה' העליון. מ"ב ט"ו): (יא) משפט מות. שהעידוהו שמלבו ניבא הדבר ולכן אמרו שיש לו דין חיוב מיתה: אל העיר. על העיר: כאשר שמעתם. העם שמעו מפי ירמיה והשרים מפי המספרים: (יב) ה' שלחני. ולא מלבי אמרתי הדברים: (יג) ועתה. הואיל ומה' המה היטיבו ותקנו דרכיכם וגו' ואז ינחם

פירוש ע"ט

גיזאמילט אויף ירמיהו אין גאטס הויז: (י) וישמעו שרי יהודה את הדברים האלה און די האבן פון שבט יהודה האבן געהערט די דאזיגע רייד דס די כהנים און די פאלשע נביאים האבן אן גינומן אין ירמיהו צוא הרגינען אים ויעלו מבית המלך בית ה' זענען זייא אויף גיגאנגן פון דעם הויז פון דעם מלך אין גאטס הויז אריין וישבו בפתח שער ה' החדש און האבן זיך גזעצט אין דעם חלל פון דעם נייעם טויער פון גאטס הויז דאס מיינט מען דעם שער המזרח וואריום אז נבוכדנצר האט פר טריבן דעם מלך יכניה האט ער חיל צו בראכין דעם שער המזרח און צדקיהו האט איהם איבער נייעס גיבויעט דרום ווערט ער אן גירופין חדש: (יא) ויאמרו הכהנים והנביאים און דיא כהנים און די פאלשע נביאים האבין גיזאגט צוא די הארין און צו נאר דעם פאלק צו זאגן משפט מות לאיש הזה איין משפט פון טויט קומט צו דעם דאזיגן מאן ירמיהו כי נבא אל העיר הזאת ווייל ער האט נביאות גיזאגט אוף דר דאזיגער שטאט אזוי ווי איר האט געהערט מיט אייערי אויערין: (יב) ויאמר ירמיהו אל כל השרים האט ירמיהו גיזאגט צו אלע הארין און צוא נאר דעם פאלק צו זאגן ה' שלחני להנבא גאט האט מיך גשיקט איך זאל נביאות זאגן אוף דעם דאזיגן הויז כלומר אויף דעם בית המקדש און אויף דער דאזיגער שטאט ירושלים את כל הדברים אשר שמעתם די אלע רייד וואס איר האט ז"א גיהערט פון מיר און ניט פון מיין הארצען האב איך דיא רייד גיזאגט: (יג) ועתה היטיבו דרכיכם ומעלליכם און היינט בגיטיגט אייערע וועגן און אייערע מעשים ושמעו בקול ה' אלהיכם

הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְשִׁמְעוּ
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיִנָּחֵם יְהוָה אֶל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם׃ יד וַאֲנִי הִנְנִי
בְיֶדְכֶם עֲשׂוּ־לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר
בְּעֵינֵיכֶם׃ טו אַךְ ׀ יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי אִם־
מְמִתִים אַתֶּם אֹתִי כִּי־דָם נָקִי אַתֶּם
נֹתְנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־
יֹשְׁבֶיהָ כִּי בֶאֱמֶת שְׁלָחַנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם
לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ טז וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם
אֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־לָאִישׁ
הַזֶּה מִשְׁפַּט־מָוֶת כִּי בְּשֵׁם יְהוָה

תרגום

אַתְקִינוּ אוֹרְחַתְכוֹן וְעוֹבָדֵיכוֹן וְקַבִּילוּ לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן וִיתוּב יְיָ מִן בִּישְׁתָא דְמַלֵיל עֲלֵיכוֹן׃ יד וַאֲנָא הָאֲנָא מְסִיר בִּידְכוֹן עֲבִידוּ לִי כְּמָה דְתַקִין וּכְמָה דְכָשַׁר בְּעֵינֵיכוֹן׃ טו בְּרַם מֵידַע תִּידְעוּן אֲרֵי אִם קָטְלִין אַתּוּן יָתִי אֲרֵי דַם זַכַּאי אַתּוּן יָהֲבִין עֲלֵיכוֹן וְעַל קַרְתָּא הָדָא וְעַל יָתְבַהָא אֲרֵי בִקְשׁוֹט שַׁלְחַנִי יְיָ עֲלֵיכוֹן לְאִתְנַבָּאָה קֳדָמֵיכוֹן יַת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין׃ טז וַאֲמַרוּ רַבְרְבַיָא וְכָל עַמָא לְכָהֲנַיָא וּלְסָפְרַיָא לֵית לְגַבְרָא הָדֵין חוֹבַת דִין דִקְטוֹל אֲרֵי בִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֲנָא מַלֵיל עִמָנָא׃

וקמו

מנחת שי

בלא נ"ע במסורת: (יג) דרכיכם. הכפ"ן רפין: (טו) שלחני ה' עליכם. כל

מהר"י קרא

מעליכם. תיטיבו דרכיכם ומעלליכם וינחם ה' על הרעה אשר

מצודת ציון

קנין כמו ויקהל משה (שמות ל"ה): (יג) היטיבו. ענין תקון כמו

מצודת דוד

ה' על הרעה וגו': (יד) כטוב וגו'. ר"ל כפי הנראה לכם: (טו) כי דם נקי. עון דם נקי: (טז) וכל העם. עם כי מתחלה היתה ידם עם הכהנים והנביאים עתה בשמעם דברי ירמיה שדבר בשליחות ה' חזרו בהם: כי בשם ה'. ולא אמר מלבו:

משלי חכמים

(יג) וְעַתָּה הֵיטִיבוּ דַרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְשִׁמְעוּ בְּקוֹל ה' וגו'. דער ענין איז לְמָשָׁל איינער איז געקומען אין אַשְׁטוּב אונ האט געזעהן אַקְרַאנְק קינד ליגט אין בעט אונ וויינט. ער פרעגט ביי דעם קינד וואס ער וויינט. דאס קינד זאגט ער וויל מען זאל אים געבין אַשְׁטִיקוֹל פְלֵייש וואס ליגט אין אַטֶעלֶער אויף דעם טיש. דער מענטש האט געוואלט געמען דאס שטיקול פלייש אונ געבין דעם קינד. נאר ער האט רחמנות געהאט אויף דעם קינד. דערווייל איז אַריין געקומען נאך אַמענטש אונ זעהט ווי זיין חבר נעמט דאס שטיקול פלייש אונ וויל געבין דעם קינד. האט ער אנגעהויבין שרייען אויף אים דו ווילסט הרגנן דאס קינד מיט דעם שטיקול פלייש. ער איז דאך קראנק. ער טאר נים עסין פלייש. די ביידע מענטשין האבן זיך געקריגט מיר פארשטייען דער ערשטער איז געוועזן פאלש צום קינד. ווארום אז דאס קינד וואלט גיגעסין דאס שטיקול פלייש וואלט ער געווים געשטארבין אבער דער אנדערער איז געוועזן אַאֶמֶתֶר גוטער פריינד. אים האט נים געהארט וואס דאס קינד וויינט. דאס וויינען וועט אים נים שאטען נאר ער זאל בלייבין לעבין. דאס זעלביגע איז געוועזן ביי די יודין. די פאלשע נביאים האבין גיזאגט צו די יודין זיי מעגין עסין אונ טרינקען אונ טאהן וואס זיי ווילען. עס וועט זיי גאר נים שאטען. דער אֶמֶתֶר נביא ירמיה האט געזאגט צו די יודין איר זאלט נים פאלגן די פאלשע נביאים. איר זאלט נים טאהן וואס איר ווילט. נאר איר זאלט טאהן דאס וואס הקדוש ברוך הוא הייסט אייך טאהן.

פירוש ע"ט

אֱלֹהֵיכֶם אונ הערט צו דאס קול פון גאט אייער גאט וְיִנָּחֵם ה' אֶל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם דען וועט זיך גאט בדענקען אויף דעם בייז וואס ער האט גערעט אויף אייך אונ וועט עס ניט ברענגען אויף אייך: (יד) וַאֲנִי הִנְנִי בְיֶדְכֶם אונ איך בין הייגט אין אייערע הענט עֲשׂוּ לִי כַּטּוֹב וְכַיָּשָׁר בְּעֵינֵיכֶם טוט מיר אזוי ווי עס איז גוט אונ עס איז רעכט פארטיג אין אייערע אויגן: (טו) אַךְ יָדוֹעַ תֵּדְעוּ נייערט וויסן זאלט איר וויסן דאס אוב איר וועט מיך טייטען כִּי דָם נָקִי אַתֶּם נֹתְנִים עֲלֵיכֶם דאס ריין בלוט וועט איר געבן דער מיט אויף אייך אונ אויף דר דאזיגר שטאט אונ אויף אירי יצ"ר כִּי בֶאֱמֶת שְׁלָחַנִי ה' ווארום באמת האט מיך גאט געשיקט צו אייך צו ריידין אין אייערע אויערין גאר דיא דאזיגע רייד: (טז) וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל הָעָם האבען גיזאגט די הארין אונ גאר דאס פאלק צו די כהנים אונ צו די פאלשי נביאים אֵין לָאִישׁ הַזֶּה מִשְׁפַּט מָוֶת עס קומט ניט צוא דעם דאזיגן מאן דער משפט פון דעם טוט כִּי בְּשֵׁם ה' וועט איר בלייבן לעבין אונ איר וועט וואהנען אין דעם לאנד:

אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ: יז וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים
מִזִּקְנֵי הָאָרֶץ וַיֹּאמְרוּ אֶל־כָּל־קְהַל
הָעָם לֵאמֹר: יח מִיכָיָה הַמּוֹרַשְׁתִּי הָיָה
נִבָּא בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר
אֶל־כָּל־עַם יְהוּדָה לֵאמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵחָרֵשׁ
וִירוּשָׁלַיִם עִיִּים תִּהְיֶה וְהַר הַבַּיִת
לְבָמוֹת יָעַר: יט הֶהָמֵת הֱמִתֻהוּ
חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכָל־יְהוּדָה הֲלֹא
יָרֵא אֶת־יְהוָה וַיְחַל אֶת־פְּנֵי יְהוָה
וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר
עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל־

תרגום

יז וְקָמוּ גַּבְרַיָּא מִסָּבֵי
אַרְעָא וַאֲמָרוּ לְכָל קְהָלָא
דְעַמָּא לְמֵימַר: יח מִיכָה
דְמִמָּרֵישָׁא הֲוָה מִתְנַבֵּי
בְּיוֹמֵי חִזְקִיָּה מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וַאֲמַר לְכָל עַמָּא דְבֵית
יְהוּדָה לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת צִיּוֹן חֲקַל
תִּתְרְדֵי וִירוּשְׁלֵם לְיַגְרִין
תְּהֵי וְטוּר בֵּית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ לְחֵישַׁת חוּרְשָׁא:
יט הֲמִקְטַל קְטָלוּהִי
חִזְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה הֲלָא דָחִיל מִן
קֳדָם יְיָ וְצַלִּי קֳדָם יְיָ
וְתָב יְיָ מִן בִּישְׁתָא
דְמַלִּיל עֲלֵיהוֹן וַאֲנַחְנָא
גָרְמִין לְאַיְתָאָה בִישְׁתָא
רַבְתָא עַל נַפְשָׁתָנָא:
ואף

תולדות אהרן

ציון שדה תחרש . (דמאי כס קידושין כג):

רש"י

(יח) מיכה המורשתי. דמן מרישה: עיים. גלים:
(יט) ויחל. ל' תפלה: ואנחנו עושים רעה גדולה.

יתיר י'

מהר"י קרא

דבר עליהם: (יז) ויקומו אנשים מזקני הארץ. שהיו זכורים
מה שניבא מיכה המורשתי בימי חזקיה ציון שדה תחרש וגו':
(יט) הלא ירא את ה' ויחל את פני ה' וינחם ה' על הרעה אשר
דבר עליהם. ואותו הדור כשהיה מיכה המורשתי מתנבא עליהם לרעה כששמעו את דבריו שבו מדרכם [הרעה]. וגם
הקב"ה ניחם על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה אבל אנחנו גורמים עושים רעה גדולה על נפשותינו שאנו שומעים

רד"ק

נקרא חדש: (יז) ויקומו אנשים מזקני הארץ. אלה הזקנים היו
צדיקים וספרו זה הענין שהיה בימי חזקיהו שנתנבא מיכה
ציון שדה תחרש וכן כתוב בנבואת מיכה: (יט) הלא ירא את ה'. כמו שכתוב בדברי הימים ויכנע חזקיהו בגובה לבו וגו'.

מנחת שי

כאומר אליכם אינו אלא טועה: (יח) מיכיה. מיכה קרי:

מצודת דוד

(יז) ויאמרו וגו'. כאילו לאייה לפטור את ירמיה מן המיתה:
(יח)שדה תחרש, כ"ל תהרם להיות שדה לזרוע בה: עיים תהיה.
תהיה מלאה גלים כדרך הבתים ההרבים מנפילות הקירות: לבמות
יער. יהיה מלא מגלי אבנים דומה לבמות המלוויי' ביער: (יט) ההמת.
וכי המית אותו חזקיה. בתמיה שניבא כזאת: הלא ירא. הלא המלך חזקיהו היה ירא את ה' והתפלל לפניו לבטל הגזירה ואז ניחם ה' על

מצודת ציון

מה תמיתהו דרכך (לעיל ב'): (יח) עיים. ענין גלים ותלים כמו
שמו את ירושלים לעיים (תהלים ע"ט): לבמות. גבשושים גבוהים
כי במה היא ענין גבהות כמו במתי עב (ישעיה י"ד): (יט) ויחל.

פירוש ע"ט

ה' אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ וָוארוּם פוּן וֶועגֶן גָאט אוּנְזֶער גָאט
הָט עֶר גְרֶעט צוּ אוּנְז דִי רֵייד: (יז) וַיָּקוּמוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי
הָאָרֶץ אוּנ זַיי זֶענֶן אוּף גִישְׁטַאנֶען אֵיין טֵייל מֶענְטְשֶׁן
פוּן דִי זְקֵנִים פוּן דֶעם לַאנְד אוּנ זַייא זֶענֶען גִיוֶועזֶן
צַדִּיקִים וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל קְהַל הָעָם לֵאמֹר אוּנ הָאבֶּן גְזָאגְט
צוּ גָאר דֶעם אֵיין זַאמְלוּנְג פוּן דֶעם פָאלְק צוּ זָאגֶן:
(יח) מִיכָה הַמּוֹרַשְׁתִּי הָיָה נִבָּא מִיכָה פוּן דֶער שְׁטָאט
מוֹרֵשָׁה הָט נְבִיאוֹת גְזָאגְט אִין דִי טֶעג פוּן חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֶל כָּל עַם יְהוּדָה לֵאמֹר אוּנ עֶר הָאט
גִיזָאגְט צוּ גָאר דֶעם פָאלְק פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה צוּ זָאגֶן
כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹי הָאט גִיזָאגְט גָאט דֶער הַאר
אִיבֶּער אַלֶע חַיָּילוֹת צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ דִיא שְׁטָאט צִיּוֹן
וֶועט צוּ אַקֶערְט וֶוערֶן אַזוֹי וִוי אֵיין פֶעלְד וִירוּשָׁלַיִם
עִיִּים תִּהְיֶה אוּנ דִיא שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם וֶועט חָרוּב
וֶוערֶן אוּנ וֶועט זַיין צוּ הוֹיפֶן עֶרְד (אַזוֹי וִוי דֶער סֵדֶר
אִיז פוּן דִי ווִיסְטֶע הַייזֶר) וְהַר הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעַר אוּנ דֶער
בַּארְג וָוס דֶער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שְׁטֵייט אוּף אִים וֶועט
זַיין גְלַייךְ צוּ הוֹכֵי עֶרְטֶער וָוס זֶענֶן מָצוּי אִין וַואלְד:
(יט) הֶהָמֵת הֱמִתֻהוּ חִזְקִיָּהוּ הָט אִים דֶען גִיטֵייט חִזְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ יְהוּדָה אוּנ גַאנְץ שֵׁבֶט יְהוּדָה הֲלֹא יָרֵא אֶת ה'
וַיְחַל אֶת פְּנֵי ה' פַר וָואר חִזְקִיָּהוּ הָט מוֹרָא גִיהַאט פַר
גָאט אוּנ הָט גִיבֶּעטֶן פַר גָאט וַיִּנָּחֶם ה' אוּנ גָאט הָט
זִיךְ בַּדֶענְקְט אוּנ חֲרָטָה גִיהַאט אוּף דֶעם בֵּייז וָוס
עֶר הָאט גִירֶעט אוּף זַיי אוּנ הָט עֶס נִיט גִיבְּרַאכְט
אוּף זַיי וַאֲנַחְנוּ עֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ אוּנ אַז מִיר
וֶועלִין הַרְגֶענִין דֶעם יִרְמְיָהוּ וֶועלִין מִיר דֶער מִיט

נפשותינו: כ וגם־איש היה מתנבא
בשם יהוה אוריהו בן־שמעיהו מקרית
היערים וינבא על־העיר הזאת ועל־
הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו:
כא וישמע המלך יהויקים וכל־גבוריו
וכל־השרים את־דבריו ויבקש המלך
המיתו וישמע אוריהו וירא ויברח
ויבא מצרים: כב וישלח המלך יהויקים
אנשים מצרים את־אלנתן בן־עכבור
ואנשים אתו אל־מצרים: כג ויוציאו
את־אוריהו ממצרים ויבאהו אל־

תרגום

כ ואף גברא הוה מתנבי בשמא דיי אוריה בר שמעיה מקרית יערים ואתנבי על קרתא הדא ועל ארעא הדא ככל פתגמי ירמיה:
כא ושמע מלכא יהויקים וכל גברוהי וכל רברביא ית פתגמוהי ובעא מלכא למקטליה ושמע אוריה ודחיל נערק ואתא למצרים:
כב ושלח מלכא יהויקים גברין למצרים ית אלנתן בר עכבור וגברין עמיה למצרים:
כג ואפיקו ית אוריה ממצרים ואיתיוהי לות מלכא יהויקים וקטליה בחרבא

מהר"י קרא

[שמתנבא] על הבית זה להיות כשילה ועל יושבי העיר הזאת ליתנם לקללה לכל גויי הארץ ואין אנו חוזרים בנו כדי שינחם ה' על הרעה אשר דבר עלינו כשם שניחם על הראשונים: (כ) וגם איש היה מתנבא וגו'. אין מקרא זה דברי זקני העיר אלא מעשה הוא שאירע בימי יהויקים שבאותו פרק שהיה מתנבא ירמיהו היה גם אוריהו בן שמעיהו מתנבא כמו כן ככל דברי ירמיהו והכוהו בחרב כמו שמפרש והולך ומה שלא הרגו את ירמיהו לפי שיד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תת אותו ביד העם להורגו:

רש"י

אם נהרוג אותו: (כ) וגם איש היה מתנבא. מי שאמר זו לא אמר זו עד כאן דברי צדיקים ועמדו רשעים שהיו שם ואמרו וגם איש היה מתנבא וגו' כשם שאוריה נהרג יהרג ירמיה. כך מפורש בספרי:

מנחת שי

(כב) אלנתן. מלא א' היא. רד"ק: (כג) ויבאהו. בספרים מדוייקים חסר יו"ד אחר הבי"ת ומסורת שלנו מהדפוס סתומה ולא ניחא לי כל הצורך והספרים מתחלפים. האמנם מצאתי מסורה אחת כ"י ברורה כהוגן וזו נוסחה ויבאהו ג' וסימנהון ויאמר אדני בזק ריש שופטים ופלשתים לקחו את ארון (שמואל א' ה') וירכבהו עבדיו מת ממגידו (מלכים ב' כ"ג) ויוליאו את אוריהו ויבאהו אלי' טיס (יחזקאל י"ט) ויתנהו בסוגר בחחים (שם) וינקש את אחיהו (ד"ה ב' כ"ב) קדמאה ויביאהו כתיב ובתרא ויבאהו כתיב ע"כ. וגם במקרא

רד"ק

ענו אותם העם שרצו להמית את ירמיהו: (כ) וגם איש היה מתנבא וגו'. כלומר מה עדות זו שאתם מעידים כי חזקיהו לא המיתו כשהיה מתנבא רעה הנה יהויקים מלך יהודה כמוהו ובזאת השנה הרג אוריהו לפי שהיה מתנבא רע כמו ירמיהו גם ירמיהו יהרג: (כא) וירא. ביו"ד איתן ויו"ד השרש נעלמת מהכתב: (כב) אלנתן. מלת אחת היא:

מצודת דוד

סרעה וגו': ואנחנו. אבל אנחנו כשנמי' אותו נעשה עוד רעה גדולה על נפשותינו ולא די שלא ינחם על הרעה אלא שיוסיף עוד על הרעה: (כ) וגם איש היה מתנבא. אלו דברי הכהנים והנביאים שאמרו מה זו עדות ורא"ה הנה גם איש היה מתנבא בשם ה' ר"ל שהיה מוחזק לנביא ה': וינבא. ר"ל שהיה מתנבא כדרכו בשם ה': (כא) ויבקש המלך המיתו. כי לא האמין לו שהוא דבר ה': וישמע אוריהו. אבל

פירוש ע"ט

מאכן דס איין גרויסע רעה וועט קומן אוף אונזערי לייבער (ביז אהער האבן דיא צדיקים גירעט אונ דער נאך זענן אוף גישטאנין די רשעים וואס זענין דארטין גיוועןוואס האבן גיוואלט הרגענין דעם ירמיהו אונ האבן גיזאגט): (כ) וגם איש היה מתנבא בשם ה' אונ אויך איין מאן האט נביאות גיזאגט פון גאטס וועגין ער הט גיהייסין אוריהו בן שמעיהו אונ איז גיוועןפון קרית יערים וינבא על העיר הזאת אונ ער הט נביאות גיזאגט אוף דר דאזיגר שטאט אונ אויף דעם דאזיגין לאנד אזו ווי אלע רייד פון ירמיהו: (כא) וישמע המלך יהויקים אונ ער הט גהערט דר מלך יהויקים אונ אלע זיינע גיבורים אונ אלע זיינע הארין האבן גיהערט זיינע רייד ויבקש המלך המיתו האט אים דר מלך גוואלט טייטן וישמע אוריהו וירא הט אוריהו גיהערט אז דר מלך וויל אים טייטן הט ער מורא גהאט אונ איז אנטלאפן גיווארן אונ איז גיקומען קיין מצרים: (כב) וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים הט דר מלך יהויקים גישיקט מענטשן קיין מצרים את אלנתן דעם אלנתן בן עכבור אונ נאך מענטשן מיט אים קיין מצרים: (כג) ויוציאו את אוריהו ממצרים אונ זיי האבן אום גצוגן דעם אוריהו פון מצרים אונ האבן אים גיבראכט צו דעם מלך יהויקים ויכהו בחרב אונ ער הט אים דר שלאגן מיט דער שווערד וישלך את נבלתו אונ האט גיווארפן זיין

בְּחַרְבָּא וּרְמָא יַת נְבִלְתֵּיהּ לְקִבְרֵי גַלָּיָא: כד בְּרַם יַד אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן הֲוָת עִם יִרְמְיָה בְּדִיל דְּלָא לְמִמְסַר יָתֵיהּ בִּידָא דְעַמָּא לְמִקְטְלֵיהּ:
א בְּרֵישׁ מַלְכוּת יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּהוּ מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה הֲוָת פִּתְגָמָא הָדֵין עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ לְמֵימַר:
ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לִי עֲבֵיד לָךְ תַּנְקִין וְנִירִין וְתִתְּנִינּוּן עַל צַוְּרָךְ: ג וְתִשְׁלְחִינּוּן לְוָת מַלְכָּא דֶאֱדוֹם וּלְוָת מלכא

ת"א ברלשים ממלכת. סנהדרין קג ערכין יז עקידה שער סו:

הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וַיַּכֵּהוּ בֶּחָרֶב וַיַּשְׁלֵךְ
אֶת־נִבְלָתוֹ אֶל־קִבְרֵי בְּנֵי הָעָם: כד אַךְ
יַד אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הָיְתָה אֶת־יִרְמְיָהוּ
לְבִלְתִּי תֵּת־אֹתוֹ בְיַד־הָעָם לַהֲמִיתוֹ:
כז א בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִם בֶּן־
יֹאושִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר
הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר:
ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֵלַי עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת
וּמֹטוֹת וּנְתַתָּם עַל־צַוָּארֶךָ: ג וְשִׁלַּחְתָּם
אֶל־מֶלֶךְ אֱדוֹם וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־

מלא ואו

רש"י

כז (א) בראשית ממלכת יהויקים. שלש שנים לפני שמלך נבוכדנצר ונכבש עליו שימלוך: (ב) מוסרות. הם רצועות העול שקורין קייגל"ש: (ג) ושלחתם אל מלך אדום. בימי צדקיהו בשנה הרביעית למלכו שעשהו נבוכדנצר שליט על חמשה מלכים.

מהר"י קרא

כז (ב) כה אמר ה' אלי עשה לך מוסרות. (ג) ושלחתם למלך אדום. עד עכשיו לא עמד נבוכדנצר שעתיד לכבוש את יהויקים ולהגלות את יכניה ולהמליך את צדקיה. הקב"ה המגיד מראשית אחרית ומקדם אשר לא נעשו אומר לירמיה מתחילה מלכותו של יהויקים עשה לך מוסרות ומוטות וכבוא היום ויגיע הזמן שיעביר נבוכדנצר את יכניה מלמלוך וימליך את צדקיהו דודו תחתיו על יהודה ועל מלך אדום ועל מלך מואב ועל מלך בני עמון ועל מלך צידון וחם שולחים איש איש ממקומו להקביל פני צדקיהו אדוניהם בדורון שלהם. קח את המוסרות

רד"ק

(א) בראשית ממלכת. נבואה זו נאמרה לירמיהו בשנה ראשונה למלכות יהויקים ואמר לו האל כי כשימלוך צדקיהו אחר במלכות יהויקים ויהויכין יעשה מוסרות ומטות וישלחם למלכי' הנזכרים ביד מלאכים הבאים ירושלם אל צדקיהו ויצוה אותם אל המלכים אדוניהם שישלחו אותם אל צדקיהו ויאמרו להם כל הדברים הנזכרים בפרשה ויאמר להם ירמיה גם כן ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי ככל הדברים האלה כי נראה כי המלכים הנזכרים שלחו לצדקיהו שיסכים עמהם וימרדו כלם במלך בבל לפיכך צוה האל לירמיה שיאמר למלאכים האלה אחר שיכלו דברי אדוניהם יאמר להם ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי ככל הדברים האלה וכלכם הביאו צואריכם בעול מלך בבל. ורז"ל אמרו כי כשהמליכו מלך בבל השליטו על המלכים האלה ומה שנאמר לו נבואה זו בראשית ממלכת יהויקים והנבואה אינה עדין עד י"א שנה כדי שידע יהויקים שעתיד למלוך נבוכדנצר שלא יבטח יהויקים במלך מצרים שהמליכו: (ב) מוסרות ומוטות. רצועות ונידים שקושרים בהם העול על

מנחת ישי

גדולה על ויביאהו ירושלים דריג זופטים נמסר עליו ז' ולית כן כתיב:
כז (א) ברלשית ממלכת יהויקים בן יאושיהו. לית מלא וכתיב כן:

מצודת דוד

המלך מפני להמיתו: (כג) וישלך. דרך בזיון השליך את נבלתו אל קברי בני העם ולא קברו בקבורת הנביאים כי חשבו למדבר סרה אשר לא צוה ה' וכאלו יהמלו הכל גם ירמיה כמוהו ולאוי להמיתו כמוהו: (כד) אך יד אחיקם. כשמעם דברי הכהנים והנביאים לא אמרו עוד השרים דבר והעם חזרו להיות מסכים אחר דעת הכהנים והנביאים ואך יד אחיקם היתה עם ירמיה לבלי למסרו ביד העם להמיתו אותו ובכח ידו גבר על כולם והצילו:
כז (ג) ושלחתם וגו'. בימי יהויקים אמר לו כשימלוך צדקיה ישלח המוסרות והמוטות אל המלכים האלה ע"י המלאכים הבאים

מצודת ציון

ענין משלה כמו ויחל משה (שמות ל"ב): (כג) נבלתו. גם גוף אדם המת יקרא נבלה: (כד) יד. ענין כח והתמלות:
כז (ב) מוסרות. רצועות שקושרין בו העול וכן ומוסרות עלוד (איוב ל"ט): ומוטות. מלבין מטה וכם עלי העול

פירוש ע"ט

טויטין גוף אויף די קְבָרִים פון דעם פָאלְק (נוא אזו ווי אוּרִיָּהוּ איז נֶהֱרַג גיוואָרען ווייל ער האט בייזע נְבִיאוֹת גיזאָגט אויף יְרוּשָׁלַיִם אזו זאל יִרְמְיָהוּ אויך גֵיהֶרְגֶת ווערען איבער זיינע נביאות): (כד) אַךְ יַד אֲחִיקָם גייערט דיא האנד פון אֲחִיקָם בֶּן שָׁפָן איז גיוועזין מיט יִרְמְיָהוּ לְבִלְתִּי תֵּת אֹתוֹ ער זאל אים ניט איבער ענטפערין אין דער האנד פון דעם פאלק צו טייטין אים:
כז (א) בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת יְהוֹיָקִים אין דעם אן הייב קיניגן פון יְהוֹיָקִים בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ דאס איז גיוועזין דרייא יאהר פריער איידער נְבוּכַדְנֶצַּר איז מֶלֶךְ גיווארען הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל יִרְמְיָה איז גיוועזין די דאזיגע רייד פון נְבִיאוֹת צו יִרְמְיָהוּ פון גאט צו זאגן: (ב) כֹּה אָמַר ה' אֵלַי אזוי האט גאט גיזאגט צו מיר יִרְמְיָהוּ עֲשֵׂה לְךָ מוֹסֵרוֹת וּמוֹטוֹת מאך צו דיר בינד ריםן און שטאנגן וּנְתַתָּם עַל צַוָּארֶךָ און זאלסט זייא געבין אויף דעם האלדז: (ג) וְשִׁלַּחְתָּם אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם וגו' און דוא זאלסט זיי שיקן צום מֶלֶךְ אֱדוֹם און צום מֶלֶךְ מוֹאָב און צום מֶלֶךְ

פון

מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־מֶלֶךְ צֹר וְאֶל־מֶלֶךְ
צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלִַם
אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: ד וְצִוִּיתָ
אֹתָם אֶל־אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
תֹאמְרוּ אֶל־אֲדֹנֵיכֶם: ה אָנֹכִי עָשִׂיתִי
אֶת־הָאָרֶץ אֶת־הָאָדָם וְאֶת־הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ בְּכֹחִי הַגָּדוֹל
וּבִזְרוֹעִי הַנְּטוּיָה וּנְתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר יָשַׁר
בְּעֵינָי: ו וְעַתָּה אָנֹכִי נָתַתִּי אֶת־כָּל־
הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה
נָתַתִּי לוֹ לְעָבְדוֹ: ז וְעָבְדוּ אֹתוֹ כָּל־

תרגום

מַלְכָּא דְמוֹאָב וּלְוַת
מַלְכָּא דִבְנֵי עַמוֹן וּלְוַת
מַלְכָּא דְצוֹר וּלְוַת מַלְכָּא
דְצִידוֹן בְּיַד אִזְגַדַיָא
דַאֲתַן לִירוּשְׁלֵם לְוַת
צִדְקִיָה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה: ד וּתְפַקֵיד
יַתְהוֹן לְוַת רִבּוֹנֵיהוֹן
לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
כִּדְנַן תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנֵיכוֹן:
ה אֲנָא בְמֵימְרִי עֲבָדִית
יַת אַרְעָא יַת אֱנָשָׁא
וְיַת בְּעִירָא דְעַל אַפֵּי
אַרְעָא בְחֵילִי רַבָּא
וּבְאֶדְרָעִי מְרָמְמָא
וִיהַבְתַּהּ לִדְכָשַׁר קֳדָמָי:
ו וּכְעַן אֲנָא יְהָבֵית יַת
כָּל מְדִינָתָא הָאִלֵין בְּיַד
נְבוּכַדְנֶאצַר מַלְכָּא
דְבָבֶל עַבְדִי וְאַף יַת
חֵיוַת בָּרָא יְהָבִית לֵיהּ
לְמִפְלְחֵיהּ: ז וְיִפְלְחוּן
יתיה

ת"א חית השדה. בבא קמא.

מהר"י קרא

ואת המוטות אשר עשית. ושלחתם אל מלך אדום וגו' ביד המלאכים הבאים לצדקיהו: (ד) וצוית אותם אל אדוניהם לאמר. כה תאמרו אל אדוניכם. אמרו רבותינו בשעה שהמליך נבוכדנצר את צדקיה על ירושלים המליכו גם על ה' מלכים הללו שהיו משועבדים תחתיו. והוקשה בעיניהם על

רש"י

מלך אדום ומלך מואב ומלך בני עמון וגו'. אלו חמשה מלכים נתן נבוכדנצר תחת ידו של צדקיהו. חמש עשרה שנה היו על צוארו משנה אחת ליהויקים עד השנה הרביעית לצדקיהו שנשבר הימנו חנני' בן עזור: (ו) עבדי.

רד"ק

צואר הבהמה וי"ת חנקין וגירין: (ה) לאשר ישר בעיני. ישר פעל עבר חציו קמץ וחציו פתח: (ו) עבדי. שיעשה רצוני בנוים: וגם את חית השדה נתתי לעבדו. ע"ד וחית השדה השלמה לך וי"מ כי בזמן שהיה בין החיות היו עובדות אותו במאכל שהיו מביאות לו וזה דרך דרש והוא בזמן ההוא עשב היה אוכל כמו שאמר לו ועשבא כתורין לך יטעמון ויש דרש

מצודת ציון

(ג) מלאכים. שלוחים:

מצודת דוד

אל צדקיהו (ואולי באו להסיתו שימרדו כולם כמוכך בבל): (ד) וצוית אותם. את המלאכים שלום להגיד אל אדוניהם: (ה) אנכי עשיתי וגו'. ואם כן הכל שלי כמס: ונתתיה. לכן בידי לתתה לאשר ישר בעיני: (ו) הארצות האלה. של המלכים אדוניכם: עבדי. ר"ל

פירוש ע"ט

פון דיא בְּנֵי עַמּוֹן אונ צום מֶלֶךְ פון צור אונ צום מֶלֶךְ פון צידון בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַיִם דורך דיא שְׁלוּחִים וָוס קוּמֶען פון די מְלָכִים קיין יְרוּשָׁלַיִם צוא צִדְקִיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה (וָוארום די פִינְעף מְלָכִים הָט נְבוּכַדְנֶצַר גִיגֶעבִין אונְטֶער דֶר הַאנְד פון צִדְקִיָהוּ אונ הָט אִים גִימַאכְט גִיוָועלְטִיגֶן אִיבֶּער זֵייא דְרוּם פְלֶעגֶן די מְלָכִים שִׁיקֶן זֵייעֶרֵי שְׁלוּחִים צוּ צִדְקִיָהוּ): (ד) וְצִוִּיתָ אֹתָם אֶל אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר אונ דוּ זָאלְסְט שַׁאפִין די שְׁלוּחִים זֵיי זָאלֶן זָאגֶן צוּ זֵייעֶרֶע הַארֶן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָט גְזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת דֶער גָאט פון די יִשְׂרָאֵל כֹּה תֹאמְרוּ אֶל אֲדֹנֵיכֶם אַזוֹי זָאלְט אִיר זָאגִין צוֹא אֵייעֶרֶע הַארֶען: (ה) אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶת הָאָרֶץ וגו' אִיךְ גָאט הָאבּ בַּשַׁאפֶען די עֶרְד אונ די מֶענְטְשֶׁן אונ די בְּהֵמוֹת וָוס אוּף דֶר עֶרְד אִיז בְּכֹחִי הַגָּדוֹל וּבִזְרוֹעִי הַנְּטוּיָה מִיט מַיין גְרוֹסֶען כֹּחַ אונ מִיט מַיין אוֹיס גִישְׁטְרֶעקְטֶען אָרֶעם וּנְתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר יָשַׁר בְּעֵינָי אונ אִיךְ הָאבּ גֶגֶעבֶּן די עֶרְד צוּ דֶעם וָוס עֶר אִיז רֶעכְט פַארְטִיג אִין מַיינֶע אוֹיגֶן: (ו) וְעַתָּה אָנֹכִי נָתַתִּי וגו' אונ הַיינְט הָאבּ אִיךְ גִינֶעבֶען די אַלֶע לֶענְדֶער אִין דֶר הַאנְד פון נְבוּכַדְנֶצַר מֶלֶךְ בָּבֶל מַיין קְנֶעכְט (אונ דְרוּם אִיז עֶר מַיין קְנֶעכְט וַוייל עֶר וֶועט טוּעֶן מַיין ווִילֶען דָאס אִיךְ וֶועל דוּרְךְ אִים גִיצָאלְט וֶוערִין פון מַיינֶע פַיינְט) וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה אונ אוֹיךְ די חַיוֹת פון דֶעם פֶעלְד הָאבּ אִיךְ גִינֶעבֶן

הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בֶּן־בְּנוֹ עַד בֹּא־
עֵת אַרְצוֹ גַּם־הוּא וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם
רַבִּים וּמְלָכִים גְּדֹלִים׃
ח וְהָיָה הַגּוֹי
וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעַבְדוּ אֹתוֹ אֶת־
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְאֵת אֲשֶׁר לֹא־
יִתֵּן אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב
וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד עַל־הַגּוֹי הַהוּא
נְאֻם־יְהוָה עַד־תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ׃
ט וְאַתֶּם אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־נְבִיאֵיכֶם
וְאֶל־קֹסְמֵיכֶם וְאֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם וְאֶל־
עֹנְנֵיכֶם וְאֶל־כַּשָּׁפֵיכֶם אֲשֶׁר־הֵם
אֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ אֶת־

תרגום

יָתֵיהּ כָּל עַמְמַיָא וְיָת בְּרֵיהּ וְיָת בַּר בְּרֵיהּ עַד דְיִמְטֵי עִדָן תְּבַר אַרְעֵיהּ אַף הוּא וְיִפְלְחוּן בֵּיהּ עַמְמִין סַגִיאִין וּמַלְכִין רַבְרְבִין :
ח וִיהֵי עַם וּמַלְכוּ דְלָא יִפְלְחוּן יָתֵיהּ יָת נְבוּכַדְנֶאצַר מַלְכָּא דְבָבֶל וְיָת דְלָא יִתֵּן יָת צַוְרֵיהּ בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא אַסְעַר עַל עַמָא הַהוּא אֲמַר יְיָ עַד דְאֶמְסַר יַתְהוֹן בִּידֵיהּ :
ט וְאַתּוּן לָא תְקַבְּלוּן מִן נְבִיַיכוֹן דְשִׁקְרָא וּמִן קַסָמֵיכוֹן וּמִן חֶלְמֵי חֶלְמֵיכוֹן וּמִן עוֹנְנֵיכוֹן וּמִן חַרְשֵׁיכוֹן דְאִינוּן אָמְרִין לְכוֹן לְמֵימַר לָא תִפְלְחוּן יָת מַלְכָּא

ת"א וכיה הגוי . מגלה יא :

מנחת שי

ועבדו בו . הבי"ת רפויה :

רש"י

שיעשה רצוני לפרע מסורחי : (ז) ואת בנו . אויל מרודך : ואת בן בנו . בלשאצר : עד בא עת ארצו . שיבואו

מהר"י קרא

שהשלים נבוכדנצר יהודי עליהם ובקשו למרוד [במלך] בבל אמר לו הקדוש ברוך הוא לירמיה לך העד בהם שלא ימרדו בו כשם שמפרש והולך בענין . עד . ואל צדקיהו

רד"ק

שרכב על ארי וקשר תנין בראשו : (ז) ואת בנו . אויל מרודך : ואת בן בנו . בלשצר : (ח) אותו את נבוכדנצר . בא הידיעה אחר הכנוי שלא כמנהג ברוב אלא שפעמים בא כן כמו ותראהו את הילד ויביאו את תרומת ה' והדומים להם שכתבנו בספר מכלול : עד תמי אותם בידו . בא יוצא אף על פי שבנינו עומד כי המקור בדמות השם : (ט) ואל חלמתיכם . פי' ואל חולמי חלומותיכם וכת"י ומן חלמי חלמיכון : ואל כשפיכם . שם תאר למכשפים . כשף . בפלס גנב :

מצודת דוד

עושה שליחותי בדבר זה : את חית . אמרז"ל שרכב על ארי וקשר תנין בראשו : (ז) בנו . זה אויל מרודך : בן בנו . זה בלשאצר : עת ארצו . זמן חורבן ארצו ביומי דריוש המדי : גם הוא . כמו שבא עת חורבן ארצות המלכים שהחריב נ"כ : (ח) אשר לא יעבדו אותו . אשר לא ירצו לעבדו ברצונו : ואת אשר וגו' . אשר לא יקבלו עליו מעצמו עול שעבוד וכפל הדבר במ"ש : אפקוד . אביא עליהם בהבאת הרב וגו' : עד תומי . עד כלותי אותם ביד נ"נ : (ט) אל נביאיכם . הנביאים שלכם המנבאים לכם בשקר : ואל קוסמיכם . השואלים בקסם והוא מין כשוף : ואל חלומותיכם . המגידים עתידות ע"י שאלת חלום : ואל עוננכם . גם הוא ענין כשוף כמו מעונן ומנחש (דברים י"ח) : ואל כשפיכם . העוסקים בשאר מיני כשוף : לא תעבדו . ר"ל לא יחזק עליכם להיות לו לעבדים :

מצודת ציון

(ח) אפקוד . ענין השגחה : תומי . ענין כליון וכן עד תום כל

פירוש ע"ט

צו אים זיי זאלן אים דינן : (ז) וְעָבְדוּ אֹתוֹ כָּל הַגּוֹיִם אונ אַלֶע פֶעלְקֶער וֶועלְען דינֶען אים אונ זיין זון אֶויל מְרוֹדַךְ אונ זיין אֵייניקיל בֵּלְשַׁאצַר עַד בֹּא עֵת אַרְצוֹ ביז עֶס וֶועט קוּמֶן די צייט דָאס זיין לַאנְד זָאל אוֹךְ חָרוּב וֶוערֶן דֻרְךְ דָרְיָוֶשׁ דֶר מֶלֶךְ פון מָדַי אונ כּוֹרֶשׁ דֶר מֶלֶךְ פון פָּרַס וֶועלְין קוּמֶן צוּ מִלְחָמָה האַלְטֶען אוּף בֵּלְשַׁאצַר אונ וֶועלְין אוּם הַרְגִינֶען וְעָבְדוּ בוֹ גּוֹיִם רַבִּים אונ זיי וֶועלֶן אַרְבֵּיטֶן מִיט אים פִיל פֶעלְקֶער אונ גְרוֹיסֶע מְלָכִים : (ח) וְהָיָה הַגּוֹי וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא יַעַבְדוּ אֹתוֹ אונ עֶס וֶועט זיין דָאס פָאלְק אונ דָאס קֵינִיגְרַייךְ וָואס וֶועלֶען נִיט וֶועלֶען אים דִינֶען דֶעם נְבוּכַדְנֶצַר מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֵת אֲשֶׁר לֹא יִתֵּן אֶת צַוָּארוֹ אונ דֶר וָואס וֶועט ניט וֶועלֶען גֶעבֶּן זיין הַאלְז אין דֶעם יאָךְ פון דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדֶּבֶר אֶפְקֹד וֶועל אִיךְ בֶּפֶעלֶן אוֹף דֶעם דָאזִיגֶן פַאלְק מִיט דֶר שְׁוֶוערְד אונ מִיט דֶעם הוּנְגֶער אונ מִיט דֶעם מַארְד אַזוֹי זָאגְט גָאט עַד תֻּמִּי אֹתָם בְּיָדוֹ בִּיז אִיךְ וֶועל צוּ גֶענְצֶען אונ פַר לֶענְדֶן זיי אין זיין הַאנְד : (ט) וְאַתֶּם אַל תִּשְׁמְעוּ אֶל נְבִיאֵיכֶם אונ איר זָאלְט נִיט צוּ הֶערֶען צוּ אֵייעֶרֶע פַאלְשֶׁע נְבִיאִים אונ צוּא אֵייעֶרֶע כִּישׁוּף מַאכֶערְס אונ צוּ אֵייעֶרֶע בַּעֲלֵי חֲלוֹמוֹת וָואס זיי דֶער צֵיילֶן אֵייךְ זֵייעֶרֶע חֲלוֹמוֹת וְאֶל עֹנְנֵיכֶם וְאֶל כַּשָּׁפֵיכֶם אונ צוּ אֵייעֶרֶע מְעוֹנְנִים אונ צוּ אֵייעֶרֶע מְכַשְּׁפִים אֲשֶׁר הֵם אֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר וָואס זיי זָאגֶן צוּ אֵייךְ צוּ זָאגֶן לֹא תַעַבְדוּ

מֶלֶךְ בָּבֶל׃ י כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם
לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם מֵעַל אַדְמַתְכֶם
וְהִדַּחְתִּי אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם׃ יא וְהַגּוֹי
אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ־בָּבֶל
וַעֲבָדוֹ וְהִנַּחְתִּיו עַל־אַדְמָתוֹ נְאֻם־יְהוָה
וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ׃ יב וְאֶל־צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי כְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
לֵאמֹר הָבִיאוּ אֶת־צַוְּארֵיכֶם בְּעֹל
מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ וִחְיוּ׃
יג לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמֶּךָ בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדָּבֶר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־

תרגום

דְבָבֶל׃ י אֲרֵי שִׁקְרָא אִינוּן מִתְנַבַּן לְכוֹן בְּדִיל לְאַרְחָקָא יַתְכוֹן מֵעַל אַרְעֲכוֹן וְאֶטַלְטֵל יַתְכוֹן וְתֵיבְדוּן׃ יא וְעַמָּא דְיַעֵיל יַת צַוְרֵיהּ בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִפְלְחִינֵיהּ וְאַשְׁרִינֵיהּ עַל אַרְעֵיהּ אֲמַר יְיָ וְיִפְלְחָהּ וְיֵתֵיב בַּהּ׃ יב וְעִם צִדְקִיָּה מַלַךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מַלֵּלִית יַת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין לְמֵימַר אָעִילוּ יַת צַוְארֵיכוֹן בְּנִיר מַלְכָּא דְבָבֶל וּפְלָחוּ יָתֵיהּ וְעַמֵּיהּ וְאִתְקַיְּימוּ׃ יג לְמָה תִתְקַטְלוּן אַתְּ וְעַמָּךְ בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא כְּמָה דְמַלֵּיל

מהר"י קרא

מלך יהודה דברתי. כלומר התריתי גם בו שלא יעלה על לבו למרוד בו. וגם את חית השדה נתתי לו לעובדו. ז' שנים שדר בין חיות ובהמות ומלך עליהם:

רש"י

דריוש המדי וכורש ויהרגו את בלשאצר: (יב) ואל צדקיהו מלך יהודה דברתי וגו'. כל זה אמר

מצודת ציון

סדול (דברים כ'): (יא) והנחתיו. מלשון מנוחה:

מצודת דוד

(י) למען הרחיק אתכם. ר"ל הם יועילו למען הרחיק וגו' כי כשתקבלו עליכם השעבוד תשבו בארצכם ותעלו המס אבל כשתלחמו עמו ויגבר עליכם יוליך אתכם בשבי אל ארץ מרחק: והדחתי. ר"ל אני אהיה בעזרתו ואדיח אתכם ממקומכם ותהיו אבודים: (יא) והנחתיו. ישכון במנוחה על אדמתו: ועבדה. יעשה עבודת האדמה בחרישה וזריעה וישב בה ויאכל מלחמם: (יב) וחיו. תשארו חיים: (יג) אל הגוי. על הגוי: אשר לא יעבוד אבל לא יקבל עליו מעצמו עול השעבוד:

משלי חכמים

(יא) וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת צַוָּארוֹ בְּעֹל מֶלֶךְ בָּבֶל וגו'. דער נביא ירמיה האט גיזאגט צו אלע פעלקער זיי זאלין ווערין אונטערטעניג צום מלך בבל און זאל אים דינען וועלין זיי בלייבין זיצען יעדערער אין זיין לאנד. און די יודין זאלין אויך דינען דעם מלך בבל. דארפין מיר וויסען פאר וואס זאלין זיין די יודין אנדערש פון אלע פעלקער. אלע פעלקער זענען מאכי געבליבען זיצען אין זייער לאנד. און די יודין האט דער מלך בבל פארטריבען פון זייער לאנד. פאר וואס זענען די יודין גיוועזן ערגער פון אלע פעלקער. נאר דער ענין איז למשל א מלך האט געהאט איין זוהן דער זוהן איז גוועזן זייער שיין און דער פאטער האט אים שטארק געליבט. דער פאטער האט גיוואלט מאכין דעם זוהן גרויס פערגעניגען. איז ביי אים געבליבען אעצה ער וועט לאזין באהען אפייערין פאלאץ און אין פאלאץ זאל זיין די טייערסטע און שענסטע מעביל וואס עס געפינט זיך אין דער וועלט. און כלים זאל זיין נאר פון גאלד און זילבער. און האט געמאכט געבין פאלאץ אפייערין נארטין מיט אלע ערליי פערגעניגונס. מען האט אים אויך גיגעבין פיל בעדינטע. דער זוהן פון מלך האט געהאט אין דעם וואהנונג גרויס פערגעניגען. דאס האט אבער ניט לאנג גדאערט דער

פירוש ע"ט

תַעַבְדוּ אֶת מֶלֶךְ בָּבֶל איר וועט ניט דארפען דינגען דעם מלך בבל: (י) כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם ווארום זיי זאגן צוא אייך נביאות שֶׁקֶר לְמַעַן הַרְחִיק אֶתְכֶם פון וועגען זיי זאלן אייך דר ווייטערין פון אייער לאנד וְהִדַּחְתִּי אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם און איך וועל אייך פאר שטויסין און איר וועט פאר לארין ווערין: (יא) וְהַגּוֹי אֲשֶׁר יָבִיא אֶת צַוָּארוֹ און דם פאלק וואס וועט יוא ברענגען זיין האלז אין דעם יאך פון דעם מלך בבל און וועט אים דינען וְהִנַּחְתִּיו עַל אַדְמָתוֹ נְאֻם ה' וועל איך דאס פאלק לאזן רוען אויף זיין ערד אזוי זאגט גאט וַעֲבָדָהּ וְיָשַׁב בָּהּ און ער וועט ארביטן זיין ערד און וועט בלייבן זיצען אין איהר און וועט עסען אירע תבואות: (יב) וְאֶל צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה דִּבַּרְתִּי און צו צדקיהו האב איך אויך גרעט אזו ווי דיא דאזיגע אלע רייד לֵאמֹר צו זאגין הָבִיאוּ אֶת צַוְּארֵיכֶם ברענגט אייערע העלזער אין דעם יאך פון דעם מלך בבל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעַמּוֹ און דינט אים אין זיין פאלק וִחְיוּ וועט איהר בלייבען לעבען: (יג) לָמָּה תָמוּתוּ אַתָּה וְעַמֶּךָ ווארום זאלט איהר גיטייט ווערין דו און דיין פאלק מיט דער שווערד און מיט הונגער און מיט מארד כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל הַגּוֹי

הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל׃
יד וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי הַנְּבִאִים
הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעַבְדוּ
אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים
לָכֶם׃ טו כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהֹוָה
וְהֵם נִבְּאִים בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר לְמַעַן הַדִּיחִי
אֶתְכֶם וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִאִים
הַנִּבְּאִים לָכֶם׃ טז וְאֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־
כָּל־הָעָם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהֹוָה אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם
הַנִּבְּאִים לָכֶם לֵאמֹר הִנֵּה כְלֵי בֵית־
יְהֹוָה מוּשָׁבִים מִבָּבֶלָה עַתָּה מְהֵרָה
כי

תרגום

יְיָ עַל עַמָא דְלָא יִפְלַח
יַת מַלְכָּא דְבָבֶל: יד וְלָא
תְקַבְּלוּן לְפִתְגָמֵי נְבִיֵי
שִׁקְרָא דְאָמְרִין לְכוֹן
לְמֵימַר לָא תִפְלְחוּן
יַת מַלְכָּא דְבָבֶל אֲרֵי
שִׁקְרָא אִינוּן מִתְנַבְּן
לְכוֹן: טו אֲרֵי לָא
שְׁלַחְתִּינוּן אֲמַר יְיָ וְאִינוּן
מִתְנַבַּן בִּשְׁמִי שִׁקְרָא
בְּדִיל דְאֶטַלְטֵיל יַתְכוֹן
וְתֵיבְדוּן אַתּוּן וּנְבִיֵי
שִׁקְרָא דְמִתְנַבַּן לְכוֹן:
טז וּלְכַהֲנַיָא וּלְכָל עַמָא
הָדֵין מַלֵּלִית לְמֵימַר
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לָא תְקַבְּלוּן
לְפִתְגָמֵי נְבִיֵיכוֹן דְשִׁקְרָא
דְמִתְנַבַּן לְכוֹן לְמֵימַר
הָא מָנֵי בֵית מַקְדְשָׁא
דַיְיָ מְתוּתְבִין מִבָּבֶל
קְעַן בִּפְרִיעַ אֲרֵי שִׁקְרָא
אִינוּן

רש"י

ירמיה אל שלוחי המלכים: (טז) הנה כלי בית ה'. שגלו עם יכניה:

מצודת דוד

(יד) לא תעבדו. ר"ל לא יתחזק עליכם להיות לו לעבדים: (טו) למען הדיחי אתכם. הם יועילו למען הדיחי אתכם בסבי ובם תאבדו אתם והנביאים אבל כשתקבלו עליכם עול בעבוד תשבו באדמתכם ותעלו המס: (טז) הנה כלי בית ה'. אשר הובאו לבבל עם גלות יכניה: מושבים. יהיו מושבים מהרה מבבל לירושלים:

פירוש ע"ט

אַזוֹ ווִי גָאט הָאט גירֶעט אוֹיף דֶעם פָאלְק ווָס ווֶעט ניט ווֶעלֶען דינֶען דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל: (יד) וְאַל תִּשְׁמְעוּ אֶל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים אוּנ אִיר זָאלְט ניט צוּ הֶערֶן צוּ דִי רֵייד פוּן דִי נְבִיאִים ווָאס זָאגֶן צוּ אַייךְ צוּ זָאגֶן לֹא תַעַבְדוּ אִיר ווֶעט ניט דַארְפֶן דינֶען דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם ווָארוּם זֵייא זָאגֶן צוּא אַייךְ נְבִיאוֹת שֶׁקֶר: (טו) כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם ה' ווָארוּם אִיךְ הָאבּ זֵייא ניט גִישִׁיקְט אַזוֹי זָאגְט גָאט וְהֵם נִבְּאִים בִּשְׁמִי לַשָּׁקֶר אוּנ זֵיי זָאגִין אַייךְ פוּן מַיין נָאמֶן ווֶעגֶן פָאלְשֶׁע נְבִיאוֹת דָאס ווֶעט גוֹרֵם זַיין לְמַעַן הַדִּיחִי אֶתְכֶם פוּן ווֶעגִין אִיךְ זָאל אַייךְ פַר שְׁטוֹסֶן וַאֲבַדְתֶּם אַתֶּם וְהַנְּבִיאִים הַנִּבְּאִים לָכֶם אוּנ אִיר ווֶעט פַר לָארִין ווֶערֶן אוּנ דִי נְבִיאִים ווָאס זָאגֶען נְבִיאוֹת צוּא אַייךְ: (טז) וְאֶל הַכֹּהֲנִים וְאֶל כָּל הָעָם אוּנ צוּא דִי כֹּהֲנִים אוּנ צוּ גָאר דֶעם דָאזִיגִין פָאלְק הָאבּ אִיךְ גִירֶעט צוּ זָאגֶען כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט אַל תִּשְׁמְעוּ אֶל דִּבְרֵי נְבִיאֵיכֶם אִיר זָאלְט ניט צוּ הֶערֶן צוּ דִי רֵייד פוּן אַייעֶרֶע פָאלְשֶׁע נְבִיאִים ווָס זֵיי זָאגֶען נְבִיאוֹת צוּ זָאגִין הִנֵּה כְּלֵי בֵית ה' נוּן דִי כֵּלִים פוּן גָאטְס בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ווָס זֶענֶען פַר טְרִיבֶּן גִוָוארֶן מִיט דֶעם מֶלֶךְ יְכָנְיָה קֵיין בָּבֶל דִי ווֶעלֶען בַּאלְד גִיךְ אוּם גִיקֶערְט ווֶערִין פוּן בָּבֶל קֵיין יְרוּשָׁלַיִם כִּי שֶׁקֶר הֵמָּה

משלי חכמים

פְּרִינְץ אִיז קְרַאנְק גִיוָארִין. עֶס זֶענֶען גֶעקוּמֶען פִיל דָאקְטוֹירִים אוּנ הָאבִּין גֶעזוּכְט צוּ ווִיסֶען פוּן ווָאס דֶער פְּרִינְץ אִיז קְרַאנְק גִיוָארִין. זֵיי הָאבִּין דֶערְקֶענְט זַיין קְרַאנְקַייט אִיז צוּ אִים גֶעקוּמֶען פוּן פִיל פֶערְגֶענִיגֶען. אוּנ זַיין רְפוּאָה אִיז נָאר. אוֹיב עֶס ווֶעט אִים פָארְקוּמֶען אַגְרוֹיסֶע טְרוֹיעֶרְקַייט. ווֶעט עֶר אָנְהֵייבִּין צוּרִיק גֶעזוּנְד ווֶערִין. הָאט דֶער מֶלֶךְ גֶעהֵייסִין זַיינֶע קְנֶעכְט זֵיי זָאלִין זוּכִין אִין שְׁטָאט ווָא עֶס וואוֹינְט אַגְרוֹיסֶער אָרֶעם מַאן אִין אַקְלֵיינֶע שְׁטִיבֶּעלֶע. מִיט פַארְפוֹילְטֶע ווֶענְט. דִי פֶענְסְטֶער נֶעבִּין דִי עֶרְד. אִינְווֵייגִיג זָאל זַיין אַהִילְצֶענֶע בֶּעט אַאַלְטֶע. מִיט אַאַלְטִין טִישׁ. אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע אַלְטֶע כֵּלִים. אוּנ אִין דִי שְׁטוּבּ זָאל דֶער פְּרִינְץ וואוֹהְנֶען. דִי מֶענְטְשִׁין ווָאס הָאבִּין נִיט גֶעווָאסְט דִי קְרַאנְקַייט פוּן דֶעם פְּרִינְץ. אוּנ הָאבִּין נִיט גֶעווָאסְט אַז דִי שְׁטִיבֶּעלֶע ווֶעט זַיין דִי רְפוּאָה זַיינֶע הָאבִּין זִיךְ גֶעוואוּנְדֶערְט אוֹיף דֶעם מֶלֶךְ. אוּנ הָאבִּין גֶעמֵיינְט דֶער מֶלֶךְ הָאט פַיינְט דֶעם פְּרִינְץ אוּנ טְרַייבְּט אִים אַרוֹיס פוּן זַיינֶע פַּאלַאצִין דְרִיבֶּער מוּז דֶער פְּרִינְץ וואוֹהְנֶען אִין אַזוֹי אַשְׁלֶעכְטֶע וואוֹהְנוּנְג. דָאס זֶעלְבִּיגֶע אִיז גִיוֶוען בַּיי דִי יוּדִין הקב"ה הָאט זֵיי אַרַיין גֶעבְּרֶענְגְט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווָאס דָארְטִין הָאבִּין זֵיי גֶעהַאט הַייזֶער ווָאס זֶענֶען גִיוֶוען פִיהְל מִיט אַלֶעם גוּטֶען אוּנ פֶעלְדֶער מִיט ווַיינְגֶערְטְנֶער. אוּנ גֶעבָּאהְט אַבֵּית הַמִּקְדָּשׁ מִיט אַכֹּהֵן גָדוֹל אוּנ כֹּהֲנִים לְוִיִם אוּנ

כִּי שֶׁקֶר הֵמָּה נִבְּאִים לָכֶם׃ יז אַל־
תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם עִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל
וִחְיוּ לָמָּה תִהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת חָרְבָּה׃
יח וְאִם־נְבִאִים הֵם וְאִם־יֵשׁ דְּבַר־יְהוָה
אִתָּם יִפְגְּעוּ־נָא בַּיהוָה צְבָאוֹת לְבִלְתִּי־
בֹאוּ הַכֵּלִים ׀ הַנּוֹתָרִים בְּבֵית־יְהוָה
וּבֵית מֶלֶךְ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלַםִ בָּבֶלָה׃
יט כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֶל־
הָעַמֻּדִים וְעַל־הַיָּם וְעַל־הַמְּכֹנוֹת וְעַל
יֶתֶר הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בָּעִיר הַזֹּאת׃
כ אֲשֶׁר לֹא־לְקָחָם נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ

תרגום

אִינוּן מִתְנַבַּן לְכוֹן׃ יז לָא תְקַבְּלוּן מִנְהוֹן פְּלַחוּ יַת מַלְכָּא דְבָבֶל וְאִתְקַיִימוּ לְמָה תְהֵי קַרְתָּא הָדָא חוּרְבָא׃ יח וְאִם מִתְנַבַּן אִינוּן וְאִם אִית פִּתְגָמָא דַייָ עִמְהוֹן יִבְעוֹן כְּעַן בְּמֵימְרָא דַייָ צְבָאוֹת בְּדִיל דְלָא יְהוֹבְלוּן מָנַיָא דְאִשְׁתְּאָרוּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ וּבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל׃ יט אֲרֵי כְדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת עַל עַמּוּדַיָא וְעַל יַמָּא וְעַל בְּסִיסַיָא וְעַל שְׁאַר מָנַיָא דְאִשְׁתְּאָרוּ בְּקַרְתָּא הָדָא׃ כ דְלָא שַׁוִינוּן נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דבבל

ת"א יפגעו נא בה'. (ברכות ז)׃

רש"י

(יט) המכונות. ת"י בסיסיא כמו את הכיור ואת כנו (שמות ל"ה)׃

מנחת שי

(יז) מלך בבל וחיו, הוא"ו במאריך׃

רד"ק

(יח) לבלתי באו הכלים. מגזרת פועל בשקל מה טובו אהליך יעקב כי אורו עיני והוא עבר במקום עתיד ואמר באו אל הכלים ואע"פ שאינם מבלתי הבאה כמו אפוד ירד בידו שבו כליהם ריקם׃ ובית מלך יהודה. כמו ובבית ובי"ת בבית השם שוכר עומדת במקום שנים׃ (יט) אל העמודים. כמו על או פי' בעבור כמו ויאמר אברהם אל שרי

מצודת ציון

(יח) יפגעו. ענין תפלה ובקשה כמו ואל תפגע בי (לעיל ז')׃ נא. עתה׃ (יט) הים. עשוי הוא כעין גיגית כמ"ש (כמ"א ז')׃ המכונות. מלשון כן ובסים והיו מתחת לכיורות כמ"ש במלכים (שם)׃

מצודת דוד

(יז) למה וגו'. כי כשלא תקבלו עול השעבוד יכבוש את העיר ויחריבה׃ (יח) יפגעו נא בה'. יתפללו עתה לה' ולא על השבת הכלים אלא לבל יבואו לבבל הכלים הנותרים מה שלא לקח השהגלה את יכניה׃ (יט) אל העמודים. על עמודי הנחושת ועל ים הנחושת

משלי חכמים

אַבֶלֶךְ. אוּן זֵיי הָאבִּין גֶעהַאט אַלֶע פֶערְגֶענִיגוּנְגֶען אַן זָארְג. זֵיי הָאבִּין דָאס פִּיל פֶערְגֶענִיגֶען נִיט גֶעקֶענְט פַארְגֶעסֶען. הָאבִּין זֵיי גֶעזִינְדִיגְט. הקב"ה הָאט גִיזֶעהֶן אַז וֶוענִין זֵייעֶרֶע פִּיל גִיטֶער זֶענֶען זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת קְרַאנְק גִיוָוארִין. הָאט הקב"ה נִיט גֶעפִינֶען אַרְפוּאָה צוּ זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת נָאר זֵיי זָאלִין גֵיין אִין גָלוּת אוּנ הָאבִּין צָרוֹת. וֶועלִין זֵיי טָאהְן תְּשׁוּבָה אוּנ זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת וֶועלִין גֶעהֵיילְט ווערִין. אַנְדֶערֶע מֵיינֶען הקב"ה הָאט פַארְטְרִיבֶּען יוּדִין אִין גָלוּת ווייל עֶר הָאט זֵיי פֵיינְט. אָבֶּער אִין אֱמֶת הָאט הקב"ה זֵיי פַארְטְרִיבֶּען אִין גָלוּת ווייל זֵייעֶרֶע נְשָׁמוֹת זָאלִין גֶעהֵיילְט ווערִין זֵיי זָאלִין קֶענֶען הָאבִּין דִיא אֵייבִּיגֶע הַצְלָחָה פוּן עוֹלָם הַבָּא׃

פירוש ע"ט

הֵמָּה נִבְּאִים לָכֶם וָוארוּם זֵיי זָאגֶן צוּ אַייךְ נְבִיאוֹת שֶׁקֶר׃ (יז) אַל תִּשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם אִיר זָאלְט נִיט צוּ הֶערִין צוּ זֵיי עִבְדוּ אֶת מֶלֶךְ בָּבֶל וִחְיוּ דִינְט בֶּעסֶער דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל וֶועט אִיר בְּלַייבֶּען לֶעבֶּען לָמָּה תִהְיֶה הָעִיר הַזֹּאת חָרְבָּה וָוארוּם זָאל דִי דָאזִיגֶע שְׁטָאט חָרוּב וֶוערֶן (דֶען אַז אִיר וֶועט נִיט דִינֶען דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל וֶועט עֶר אַיין נֶעמֶען דִי שְׁטָאט אוּנ וֶועט זִי חָרוּב מַאכֶן)׃ (יח) וְאִם נְבִיאִים הֵם אוּנ אוֹיבּ זֵיי זֶענֶען יוֹא אַנְדֶערְשׁ נְבִיאִים וְאִם יֵשׁ דְּבַר ה' אִתָּם אוּנ אוֹבּ גָאטְס רֵייד אִיז דָא מִיט זֵיי יִפְגְּעוּ נָא בַּה' צְבָאוֹת לָאזִין זֵיי נוּן בֶּעטֶען אִין גָאטְ דֶר הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת לְבִלְתִּי בֹאוּ הַכֵּלִים וגו' דָס דִי כֵּלִים וָואס זֶענֶען אִיבֶּער גִיבְּלִיבִּין אִין גָאטְס הוֹיז אוּנ אִין דֶעם הוֹיז פוּן דֶעם מֶלֶךְ יְהוּדָה אוּנ אִין יְרוּשָׁלַיִם זָאלִין זֵיי נִיט קוּמֶען קֵיין בָּבֶל׃ (יט) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת וָוארוּם אַזוּ הָט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת אֶל הָעַמֻּדִים וגו' אוֹיף דִיא קוּפֶּערְנֶע זֵיילִין וָואס זֶענִין גִיוֶוען אִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ אוֹיף דֶעם קוּפֶּערְנֶעם יַם אוּנ אוֹיף דִי קוּפֶּערְנֶע פִּיס וָואס זֶענִין גִישְׁטַאנֶען אוּנְטֶער דִי הַאנְט פַאסִין אַזוּ וִוי אִין סֵפֶר מְלָכִים שְׁטֵייט וְעַל יֶתֶר הַכֵּלִים אוּנ אוֹיף דִיא אִיבֶּערִיגֶע כֵּלִים וָואס זֶענֶען אִיבֶּר גִיבְּלִיבִּין אִין דֶער דָאזִיגֶער שְׁטָאט יְרוּשָׁלַיִם׃ (כ) אֲשֶׁר לֹא לְקָחָם נְבוּכַדְנֶאצַּר וָואס נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הָאט זֵיי נִיט גִינוּמֶען מִיט זִיךְ בַּגְלוֹתוֹ אֶת יְכָנְיָה אַז עֶר הָט פַּר טְרִיבֶּן דֶעם יְכָנְיָה

דער

בבל בגלותו את־יכוניה בן־יהויקים
מלך־יהודה מירושלם בבלה ואת
כל־חרי יהודה וירושלם: כא כי כה
אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על־
הכלים הנותרים בית יהוה ובית
מלך־יהודה וירושלם: כב בבלה
יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אתם
נאם־יהוה והעליתים והשבתים אל־
המקום הזה: כח א ויהי בשנה ההיא
בראשית ממלכת צדקיה מלך־

תרגום

דְבָבֶל כַּד אַגְלֵי יָת יְכָנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל וְיָת כָּל רַבְרְבֵי יְהוּדָה וִירוּשְׁלֵם:
כא אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל מָנַיָא דְאִשְׁתְּאָרוּ בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּבִירוּשְׁלֵם:
כב לְבָבֶל יִתּוֹבְלוּן וְתַמָּן יְהוֹן עַד יוֹמָא דְיֵעוֹל דָכְרָנְהוֹן קֳדָמַי אֲמַר יְיָ וְאַסֵּיקִנּוּן וְאָתֵיבִינּוּן לְאַתְרָא הָדֵין:
א וַהֲוָה בְּשַׁתָּא הַהִיא בְּרֵישׁ מַלְכוּת צִדְקִיָּה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית

ת"א בבלה יובאו. מרכות כל כתובות קיא: ממלכת צדקיה. סנהדרין קג:

רש"י

יתיר וא"ו

(כ) בגרותו. כמו בהגלותו: חורי. כמו שרי: (כב) עד יום פקדי אותם. בימי כורש כמו שמפורש בספר עזרא: כח (א) ויהי בשנה ההיא. כשהגיע אותו הזמן שהשליט נבוכדנצר את צדקיה על חמשת מלכים שהיה ירמיה אומר שליחותו ומשלח המוסרות והמוטות אל המלכי' ביד מלאכיהם: בראשית ממלכת צדקיה. בתחילה שהשליטו על חמשת המלכים וא"א לומר בתחלת מלכותו

מהר"י קרא

כח (א) ויהי בשנה ההיא בראשית ממלכת צדקיהו. בשנת הרביעי'. מקרא זה אין בידי לברר הנכוחה שבתחילת המקרא הוא אומר בראשית ממלכת צדקיה ונשמע שבשנה ראשונה למלכותו אירע דבר זה שמספר בסוף, ובסוף מקרא הוא אומר בשנה הרביעית (אירע דבר זה שמספר והולך) *) שהוא שנת ד' למלכות צדקיהו נמצא סוף המקרא מכחיש את ראשו. אבל הניקוד שאני רואה על תיבת יהודה שננקד בזקף שהוא מעמיד את התיבה לבד ומפרידה מן התיבה הסמוכה לה מלמדי' שהם ב' דברים וכל אחד מהן נתן הכתוב חשבון באי זה פרק היה. הראשון על שציוהו לעשות מוסרות ומוטות לשלחם אל המלכים המפורשים בענין ביד שלוחיהם הבאים אל צדקיהו מגיד לך הכתוב שבשנה ההיא בראשית ממלכת צדקית

*) כ"ב בגדפס וכנ"י ליננו

רד"ק

(כ) בגלותו. כמו בהגלותו וכשנפלה התי"א להקל הקריאת נשארה תנועתה על בי"ת השמוש: חורי יהודה. גדולי יהודה כמו חורים ואין שם מלוכה יקראו ואריבה את החורים: (כב) עד יום פקדי. ע"י כרש מלך פרס שנתנת אשתו: לשבצר הנשיא ליהודה והוא העלם עם הגולה: (א) ויהי בשנה ההיא. השנה שעשה המוסרות והמוטות אשר צוה בהם ונתן אחת מהן על צוארו וזה היה בראשית ממלכת צדקיהו: בשנת הרביעית. כן כתוב וקרי בשנה והענין אחד אלא שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו והקרי מוכרת כמשפטו. ומה שאמר בראשית ממלכת צדקיהו ואחר כן אמר בשנה הרביעית פירש בעל סדר עולם כי היא שנה רביעית למלכות צדקיהו שהלך להקביל פני מלך בבל ושריה שר המנוחה עמו כמו שכתוב בסוף זה הספר ושב לירושלם למלכותו לפיכך חשב אותה שנה ראשונה ראשית מלכותו

מנחת שי

(כ) את יכוניה. לית ומלא: כח (א) בשנת הרביעית. בשנה קרי: הרביעית. במקצת ספרים מדוייקים כ"י ודפוס יבן חסר יו"ד קדמאה ומסורת דסוף יחזקאל

מצודת דוד

(כ) בגלותו. בעת שהגלה לבבל את יכניה ואת כל שרי יהודה וירושלים: (כא) כי כה אמר ה' וגו'. בעבור שהלכו כדברים באמרו הבל לא לקחם וגו' אמר הנה כי כה אמר ה' וגו' וכן דרך ההקבלה: (כב) עד יום פקדי אותם. עד הזמן שאזכור אני בהם וסוף בימי כורש והוא העלה אותם משם והשיב אותם אל המקום הזה:
כח (א) ויהי. בראשית ממלכת צדקיה. שנה הראשונה למלכו: בשנת הרביעית. ר"ל לשנות השמטה ואם כן היתה שנה

מצודת ציון

(כ) בגלותו. כמו בהגלות: חורי. כן יקראו השרים הגדולים וכן ואריבה את החורים (נחמיה ה') שסוף מל' חור ולבון וכאשר יקראו השפלים השוכים כמ"ש בל יתיצב לפני חשוכים (משלי כ"ב): (כב) פקדי. ענין זכרון:

פירוש ע"ט

דער זון פון יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה פון יְרוּשָׁלַיִם קיין בָּבֶל וְאֵת כָּל חוֹרֵי יְהוּדָה און אַלֶע הארין פון שֵׁבֶט יְהוּדָה און יְרוּשָׁלַיִם: (כא) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ווארום אזו הט גיזאגט גאט דר האר איבער אַלֶע חֵיילוֹת דער גאט פון יִשְׂרָאֵל עַל הַכֵּלִים הַנּוֹתָרִים בֵּית ה' אויף די כֵּלִים ווס זענין איבער געבליבין אין גאטס הויז און אין דעם הויז פון דעם מֶלֶךְ יְהוּדָה און אין יְרוּשָׁלַיִם: (כב) בָּבֶלָה יוּבָאוּ וְשָׁמָּה יִהְיוּ דָּם קיין בָּבֶל וועלין זיי געבראכט ווערן און דארטן וועלין זיין עַד יוֹם פָּקְדִי אֹתָם נְאֻם ה' ביז אין דעם טאג וואס איך וועל זיי געדענקין דס וועט זיין אין די טעג פון כּוֹרֶשׁ אזו זאגט גאט וְהַעֲלִיתִים וַהֲשִׁבוֹתִים אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה און דענסט מאל וועל איך זייא אויף ברענגין פון דארטן און וועל זיי אום קערן צו דעם דאזיגן ארט:
כח (א) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַהִיא און עס איז גיוועזן אין דעם דאזיגין יאהר בְּרֵאשִׁית מַמְלֶכֶת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה אין דעם אן הייב קיניגין פון צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית אין פערטין יאר פון שְׁמִטָּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי
אין

יְהוּדָה בִּשְׁנַת הָרְבִעִית בַּחֹדֶשׁ
הַחֲמִישִׁי אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה בֶן־עַזּוּר
הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגִּבְעוֹן בְּבֵית יְהוָה
לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל־הָעָם לֵאמֹר: ב כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר שָׁבַרְתִּי אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל:
ג בְּעוֹד ׀ שְׁנָתַיִם יָמִים אֲנִי מֵשִׁיב אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵּית יְהוָה
אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִן־
הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיְבִיאֵם בָּבֶל: ד וְאֶת־
יְכָנְיָה בֶן־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְאֶת־
כָּל־גָּלוּת יְהוּדָה הַבָּאִים בָּבֶלָה אֲנִי

תרגום

יְהוּדָה בְּשַׁתָּא רְבִיעֵתָא בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה אֲמַר לִי חֲנַנְיָה בַר עַזּוּר נְבִיָא שִׁקְרָא דְמִגִּבְעוֹן בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ לְעֵינֵי כַהֲנַיָא וְכָל עַמָא לְמֵימָר:
ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר תְּבָרִית יַת נִיר מַלְכָּא דְבָבֶל:
ג בְּסוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין אֲנָא מְתִיב לְאַתְרָא הָדֵין יַת כָּל מָנֵי בֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ דִשְׁבָא נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל מִן אַתְרָא הָדֵין וְאוֹבְלִינוּן לְבָבֶל:
ד וְיַת יְכָנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה וְיַת כָּל גָּלוּת יְהוּדָה דְאִתְגְלִיאוּ לְבָבֶל אֲנָא מְתִיב

תולדות אהרן

שברתי את עול. סם פט (סנהדרין ל):

מהר"י קרא בשנה קרי

מלך יהודה שלח ירמיה את המוטות אל המלכים כשם שנצטוה. ובשנת הרביעית למלכות צדקיה. אמר אלי חנניה בן עזור הנביא. כה אמר ה'. שברתי את עול מלך בבל. ואיני כותב פתרון זה כדי שיסמוך איש עליו שרפה היא בידי והבא אחרי לתקן יתקן ויטול שכר: חנניה בן עזור. נביא שקר היה:

רש"י

שהרי נאמר בשנה הרביעית אותה שנה ירד להקביל את פני נבוכדנצר בבבל ושריה שר המנוחה עמו כמו שנאמר בסוף הספר והבליעו על המלכים: אמר אלי וגו'. אמרו רבותינו מי הטעה את חנניה שמע שהיה ירמיה מתנבא בשוק העליון הנני שובר את קשת עילם (לקמן מ"ט) ונבואה זו בסוף הספר נאמרה ברחשי' ממלכת צדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעילם סמוכה לבבל עמד הוא בשוק התחתון ודרש

מנחת שי

מייעתא להון: (ג) ויביאם בבל. ברובה הספרי דייקי דדפוסא וכתב ודא מלא יו"ד:

רד"ק

לפיכך אמר בראשית ממלכת צדקיהו ויתכן לפרש בראשית ממלכת צדקיהו כמשמעו שנה ראשונה שמלך כמו שפירשנו ויהיה פירוש בשנת הרביעית רביעית לשני השבוע והוא מלך י"א שנה הנה כששלמו למלכות צדקיהו ארבע שנים נשלם השבוע ונשארו ממלכותו ז' שנים והנה שבוע אחד וחרב הבית בסוף השבוע כמו שקבלו רז"ל כי כשחרב הבית מוצאי שביעית היתה ונכתב זה הספור הנה להודיע תחילת מלכות צדקיהו שבימיו היה החרבן לבסוף השבוע שישמטו ישראל מנחלתם לפי שלא עשו בה שמיטה לפיכך כתב גם כן בחדש החמישי לרמוז כי בחדש החמישי יהיה החרבן וכל הספור הזה היה לצורך כמו שפירשנו: חנניה בן עזור הנביא. נביא שקר היה: (ד) הבאים בבלה. שהיו באים:

מצודת ציון

כח (ג) בעוד. בסוף כמו בעוד שלשה ימים (בראשית מ'): שנתים. שתי שנים: ימים. כן נקראת השנה כמו ימים תהיה גאולתו (ויקרא כ"ה) וכפל הדבר בשמות נרדפים וכן אדמת

מצודת דוד

השמטה כד' למלכו והוא מלך י"א שנים וה"כ כלו בשני השמטה וכן אז"ל שנחרב הבית במוצאי שביעית: (ב) שברתי את עול. ר"ל לא ימשול ולא יעבוד עוד באומות: (ג) בעוד. בסוף שתי שנים:

פירוש ע"ט

אין פינפטען חודש אָמַר אֵלַי חֲנַנְיָה האט גיזאגט צו מיר חֲנַנְיָה בֶּן עַזּוּר דער פאלשער נביא וואס פון דער שטאט גִבְעוֹן בְּבֵית ה' אין גאטס הויז (האט ער גיזאגט צוא מיר) לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וְכָל הָעָם פאר די אויגן פון די כהנים אונ פאר גאר דאס פאלק לֵאמֹר צו זאגין: (ב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזוי האט גיזאגט גאט דער האר איבער אלע חַיָילוֹת דער גאט פון ישראל לֵאמֹר צוא זאגן שָׁבַרְתִּי אֶת עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל איך האב צו בראכן דעם יאך פון דעם מלך בבל וואס ער האט גיגעבן אויף אלע פעלקער דאס זיי מוזן אים דינן: (ג) בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים נאך אין צוויי יאר ארום אֲנִי מֵשִׁיב אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וועל איך אום קערן צו דעם דאזיגן ארט ירושלים אלע כלים פון גאטס הויז אֲשֶׁר לָקַח נְבוּכַדְנֶאצַּר וואס נבוכדנאצר מלך בבל האט זיי צו גינומען פון דעם דאזיגן ארט אונ האט זיי גיבראכט קיין בבל: (ד) וְאֶת יְכָנְיָה אונ דעם יכניה דער זון פון יהויקים מלך יהודה וְאֶת כָּל גָּלוּת יְהוּדָה אונ אלע פאר טריבינע פון שבט יהודה וואס זענען פר טריבן גווארן קיין בבל אֲנִי מֵשִׁיב וועל איך אום קערן צו דעם דאזיגן ארט אזו זאגט גאט כִּי אֶשְׁבֹּר ווארום איך וועל צו ברעכען דעם יאך פון
דעם

מֵשִׁיב אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם־יְהוָה כִּי
אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל מֶלֶךְ בָּבֶל: ה וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה הַנָּבִיא
לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָּל־הָעָם
הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה: ו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה
הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה יְהוָה יָקֵם יְהוָה
אֶת־דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבֵּאתָ לְהָשִׁיב כְּלֵי
בֵית־יְהוָה וְכָל־הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: ז אַךְ שְׁמַע־נָא הַדָּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר בְּאָזְנֶיךָ וּבְאָזְנֵי

מְתִיב לְאַתְרָא הָדֵין
אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֶתְבַּר יָת
נִיר מַלְכָּא דְבָבֶל :
ה וַאֲמַר יִרְמְיָה נְבִיָא
לַחֲנַנְיָה נְבִיָא שִׁקְרָא
לְעֵינֵי כָהֲנַיָא וּלְעֵינֵי כָל
עַמָא דְקָיְמִין בְּבֵית
מַקְדְשָׁא דַיְיָ : ו וַאֲמַר
יִרְמְיָה נְבִיָא אָמֵן כֵּן
יְהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ
יְקַיֵים יְיָ יָת פִּתְגָמָךְ
דְאִתְנַבֵּיתָא לְאַתָבָא
מָנָא בֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ
וְכָל גָלוּתָא מִבָּבֶל
לְאַתְרָא הָדֵין : ז בְּרַם
שְׁמַע כְעַן פִּתְגָמָא הָדֵין
דִי אֲנָא מְמַלֵיל קֳדָמָךְ
וקדם

ת"א אמן. סוטה מה שבועות לו :

רש"י

ודן קל וחומר ומה עילם שלא באו אלא לעזור את הכשדים כו' כמה שהוא בסנהד': (ו) יעשה. (פתג"א בלע"ז): יקם. ל' תפלה: (של"ם שטי"ן אל"ו ע"ד והביא"ו לבי"ת הכל"א ל"א סדר"ן הר"ב המחב"ר) אמן כן יעשה וגו'. בעלי אגדה אומרים כך אמר לו הלואי ויתקיימו דבריך אני מסתכר ואתה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד הבית בבניינו ואתה גבעוני כדכתיב [כאן] אשר מגבעון ותהיה לי עבד חוטב עצים ושואב מים. ומורה לדק שלא פירש נקיט ליה טעם רבותינו שלמדו מכאן כל המחניף לרשע סוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו שכן יראייה בן שלמיה בן חנניה תפשו לבסוף והביאו לבית הכלא: (ז) אך שמע נא וגו'. עד. הנביא אשר ינבא לשלום. אמר אני

מהר"י קרא

(ה) ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא. (ו) ויאמר ירמיה הנביא אמן. לפי שמשיבו ב' תשובות כתב כאן ויאמר ויאמר ב' פעמים. תשובה ראשונה שאמר לו אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך, ופתרונו מי יתן ה' ויהיו דבריך מתקיימין אשר ניבאת להשיב כלי בית ה' ואת יכניה מלך יהודה ואת גלות יהודה אל המקום הזה ונבואתי בטילה שניבאתי על הכלים הנותרים בבית ה' ובית מלך יהודה וירושלים בבלה יובאו ושם יהיו עד יום פקדי אותם אם דבריך יהיו מתקיימים אני משתכר בהן בדבר שאני כהן אבל אתה גבעוני ונתין כדכתיב חנניה בן עזור הנביא אשר מגבעון ואם דבריך מתקיימין אתה נתין לחטוב עצים ולשאוב מים: (ז) אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי דובר באזניך. זו היא תשובה שנייה שהשיב לו על ויאמר

רד"ק

(ו) אמן כן יעשה ה'. פשוטו מבואר ויש דרש אמר לו ירמיה אם יהיה כמו שאתה אומר אני רוצה בזה כי אני נשכר ואתה נפסד אני נשכר שאני כהן ואוכל מקדשי שמים אם ישאר הבית בבנינו ואתה תהיה נפסד שאתה גבעוני כמו שנאמר בגבעון ואת' חוטב לי עצים ושואב לי מים ודרך פשוטו ישראל היה ומגבעון היה כי לא ישבו בה גבעונים מעת שנפלה בנחלה בנימן: (ז) אך שמע נא. הענין הזה שאמר לו כי בהבטחת הטובה יבחן הנביא כי אם יבטיח טובה ולא תבא בידוע שהוא נביא שקר כי כל דבר

מצודת דוד

(ד) כי אשבר וגו'. ואלו א"כ מפני שהעם כאן מוהה: (ו) ויאמר ירמיה. בעבור שאמרו הדברים כאמרו לעיני הכהנים וגו' אמר שבית ויאמר ירמיה וגו': אמן. יאומן דבריך: יקם ה'. מי יתן ויקם ה' וגו' וכפל הדבר במ"ש: אשר נבאת. אמר לפי דבריו שאמר שבנבואה דבר אבל האמת היה שבדה מלבו: (ז) אך שמע נא. ר"ל מה שאמרתי אמן וגו' הוא בעבור כי גם אני מתאוה שכן יהיה כי טוב הוא אך עתה שמע דברי שאין מקום להאמין לך יותר ממני על שאתה מתנבא לטובה ואני לרעה: באזניך ובאזני כל העם. כלומר לא

פירוש ע"ט

דעם מֶלֶךְ בָּבֶל : (ה) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא האט יִרְמְיָה הַנָּבִיא געזאגט צוא דעם חֲנַנְיָה הַנָּבִיא לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים פר די אויגן פון די כֹּהֲנִים אונ פר די אויגן פון גאר דעם פאלק וואס זענען געשטאנען אין גאטס הויז : (ו) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אונ יִרְמְיָה הַנָּבִיא האט געזאגט אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה' הַלְוַאי זאל גאט אזו טאן יָקֵם ה' אֶת דְּבָרֶיךָ הַלְוַאי זאל גאט מְקַיֵּים זיין דיינע רייד וואס דו האסט נְבִיאוֹת געזאגט לְהָשִׁיב כְּלֵי בֵּית ה' דאס זיי וועלן אום געקערט ווערן די כֵּלִים פון גאטס הויז אונ אלע פר טריבעני ליט מִבָּבֶל אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה פון בָּבֶל צוא דעם דאזיגען ארט : (ז) אַךְ שְׁמַע נָא הַדָּבָר הַזֶּה וגו' נייערט הער נון די דאזיגע רייד וואס איך רייד אין דיינע

לקוטי יקרים

(ט) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אָמֵן כֵּן יַעֲשֶׂה ה'. דער נָבִיא יִרְמְיָה האט געזאגט צו חֲנַנְיָה אָמֵן הַלְוַאי זאל הקב"ה אזוי טאהן ווי דו זאגסט. דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זאל צוריק געבאהט ווערין אונ די כֵּלִים פון בֵּית הַמִּקְדָּשׁ זאלין צוריק געברענגט ווערין פון בָּבֶל אין יְרוּשָׁלַיִם. איך וועל פארדינען אונ דו וועסט שאדין האבין. איך בין א כֹּהֵן וועל איך עסין פון קָרְבָּנוֹת. אונ דו ביזט פון די גִּבְעוֹנִים וועסטו האקין האלץ אונ שעפין וואסער צום מִזְבֵּחַ. דו זאלסט וויסען אין דעם יאהר וועסטו שטארבין אונ אין דעם אנדערין יאהר וועסטו בגראבין ווערין. איידער חֲנַנְיָה איז געשטארבין האט ער גערופין זיין זוהן שְׁלֶמְיָה אונ האט געזאגט צו אים דו זאלסט זעהן צו געפינען אבלבול אויף יִרְמְיָה אונ זאלסט אים הרגנען ווייל ער האט מיך געפלכט. אזוי לאנג

אויערן

כָּל־הָעָם׃ ח הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי
וּלְפָנֶיךָ מִן־הָעוֹלָם וַיִּנָּבְאוּ אֶל־אֲרָצוֹת
רַבּוֹת וְעַל־מַמְלָכוֹת גְּדֹלוֹת לְמִלְחָמָה
וּלְרָעָה וּלְדָבֶר׃ ט הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִנָּבֵא
לְשָׁלוֹם בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא יִוָּדַע הַנָּבִיא
אֲשֶׁר־שְׁלָחוֹ יְהוָה בֶּאֱמֶת׃ י וַיִּקַּח
חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה מֵעַל צַוַּאר
יִרְמְיָה הַנָּבִיא וַיִּשְׁבְּרֵהוּ׃ * יא וַיֹּאמֶר
חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָל־הָעָם לֵאמֹר כֹּה אָמַר

תרגום

וְקֳדָם כָּל עַמָּא׃ ח נְבִיַיָא דַהֲווֹ קֳדָמַי וְקֳדָמָךְ מִן עָלְמָא וְאִתְנַבִּיאוּ עַל מְדִינָן סַגִיאִין וְעַל מַלְכְּוָן רַבְרְבָן לִקְרָבָא וּלְבִישָׁא וּלְמוֹתָא׃ ט נְבִיָא דְיִתְנַבֵּא לִשְׁלָמָא בְּמֵיתֵי פִּתְגָם נְבִיָא יִתְיְדַע נְבִיָא דְשַׁלְחֵיהּ יְיָ בִּקְשׁוֹט׃ י וּנְסִיב חֲנַנְיָה נְבִיָא שִׁקְרָא יַת נִירָא מֵעַל צַוַּר יִרְמְיָה נְבִיָא וְתַבְרֵיהּ׃ יא וַאֲמַר חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָל עַמָּא לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּדֵין אֶתְבַּר יַת

מנחת שי

(יא) ויאמר חנניה וגו׳. חצי הספר:

חצי הספר בפסוקים

מהר"י קרא

שני. דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה׳ באמת. ואני מתנבא על המקום הזה לרעה ואתה מתנבא עליו לשלום אם אין דברי קיימין שניבאתי עליו לרעה אעפ״כ אין נבואתי נבואת שקר שמצינו בכל מקום שהקב״ה ניחם על הרעה אשר דיבר לעשות ולא עשה אבל אתה שניבאת עליו לשלום אם אין דבריך מתקיימין נמצאת שניבאת לשקר שהקב״ה ניחם על הרעה ואינו חוזר בו מן הטובה שעד עכשיו לא נפל מכל דברו הטוב אשר דבר על ישראל. אע״פ שעושין ישראל כעס לפניו:

רש"י

מתנבא פורענות אם לא יבא אינו שקרן שהקב״ה נחם על הרעה אבל הנביא אשר ינבא לשלום וגו׳ בבא דבר הנביא יודע וגו׳ אבל אם לא יבא דברו שקרן הוא שנ׳ לא איש אל ויכזב וגו׳ (במדבר כ״ג) כך דרש רבי תנחומא:

רד"ק

טוב שיבטיח האל אפי׳ על תנאי הוא בא אבל באמת תסור ממנו הטובה התיא אם יחטא כמו שאמר ורגע אדבר על גוי ועל ממלכה לבנות ולנטוע ועשת הרע בעיני ונחמתי על הטובה אמנם על כל פנים תחול הטובה ותבא אבל אם יתנבא לרעה ולא תבא כלל לא יודע בזה שהוא נביא שקר שהקב״ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה כשעשו תשובה כמו שעשה באנשי נינוה: (י) את המוטה מעל צואר ירמיהו הנביא וישברהו. טעם וישברהו על העול שהוא נתק המוטה מעל

מצודת ציון

עפר (דניאל י״ב): (י) המוטה. מן העול:

מצודת דוד

בסתר אדבר כ״א בפניך ובפני כולם: (ח) הנביאים וגו׳. ר״ל וזהו דברי הנה הנביאים אשר נבאו מעולם לרעה כמוני היום: אל ארצות. על הרעות: (ט) הנביא. ר״ל הנה הנביא אשר סתר דבריהם וניבא לשלום כמוך היום: בבוא דבר הנביא. הנה בוא דבר הנביא המתנבא לשלום אז היה נודע הנביא ההוא אשר שלחו ה׳ באמת אבל לא האמינו לו מיד על כי ניבא לטובה וכן אין מקום להאמין לך יותר ממני: (י) את המוטה. מן המוטות שנתן על צוארו כדבר ה׳ כמ״ש למעלה ויתכן שעדיין לא שלחם אל המלכים האמורים למעלה או שנשארה אחת על צוארו כנגד מלך יהודה והותה לקח חנניה: וישברהו. שבר הקבל שהיה במוטה ולכן אמר בכשן

לקוטי יקרים

דער שלמיה האט גילעבט האט ער געזוכט צו געפינען אבלבול אויף ירמיה אונ האט ניט געפינען. איידער שלמיה איז געשטארבן האט ער געזאגט צו זיין זוהן ירמיה ער זאל זוכען אבלבול אויף דעם נביא ירמיה אונ זאל אים הרגענן. אמאהל האט דער ירמיה גיזעהן דער נביא ירמיה גייט ארויס פון ירושלים ער האט גיוואלט גיין צו די שטאט ענתות. אונ ירמיה איז גיוועזן דער היטער פון טויער אכטונג צו געבין ווער עס גייט ארויס פון ירושלים אונ ווער עס קומט אריין אין ירושלים. האט ער אנגענומען דעם נביא ירמיה אונ האט גיזאגט צו אים דו ווילסט גיין צו די כשדים. אונ ער האט געפירט דעם נביא ירמיה צו די שרים אונ האט געזאגט צו זיי איך האב אים פארהאלטין ווייל ער וויל גיין צו די כשדים. די שרים זענען בייז גיווארין אויף דעם נביא ירמיה אונ האבין אים גישלאגין אונ האבין אים אריין געפירט אין תפיסה. דער ירמיה איז בייז גיוועזן ווייל דער נביא ירמיה זיצט אין אשיינע שטוב. האט ער אויף אים געסמרת פאר די שרים אונ האט גיזאגט

פירוש ע"ט

אויערין אונ אין דיא אויערין פון גאר דעם פאלק: (ח) הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי די נביאים וואס זענין גיוועזן פאר מיר אונ פר דיר פון אייביג אן וַיִּנָּבְאוּ אֶל אֲרָצוֹת רַבּוֹת אונ האבען נביאות גיזאגט אויף פיל לענדער אונ אויף גרויסע קיניגרייכן לְמִלְחָמָה וּלְרָעָה וּלְדָבֶר דאס איין מלחמה אונ בייז אונ מארד וועט קומען אויף זיי: (ט) הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִנָּבֵא לְשָׁלוֹם (אדער) דער נביא וואס זאגט נביאות אויף שלום בְּבֹא דְּבַר הַנָּבִיא אז עס קומט די רייד פון דעם נביא יִוָּדַע הַנָּבִיא אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה׳ בֶּאֱמֶת ווערט דער נביא גיוויסט דם גאט האט אים באמת גישיקט אבער אז זיין נביאות קומט ניט ווערט מען גיוואר דאס ער איז איין ליגנער: (י) וַיִּקַּח חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת הַמּוֹטָה אונ חנניה הנביא האט גינומען דעם שטאנג דאס איז דער האלץ פון דעם יאך מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא פון אפ דעם האלז פון ירמיה הנביא וַיִּשְׁבְּרֵהוּ אונ האב אים צו בראכען: (יא) וַיֹּאמֶר חֲנַנְיָה לְעֵינֵי כָּל הָעָם לֵאמֹר אונ חנניה האט גיזאגט פאר דיא אויגין פון גאר דעם פאלק צו זאגין כֹּה אָמַר ה׳ אזוי

יְהוָה כָּכָה אֶשְׁבֹּר אֶת־עֹל נְבֻכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים מֵעַל
צַוַּאר כָּל־הַגּוֹיִם וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא
לְדַרְכּוֹ׃ יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
אַחֲרֵי שְׁבוֹר חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה
מֵעַל צַוַּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא לֵאמֹר׃
יג הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חֲנַנְיָה לֵאמֹר כֹּה
אָמַר יְהוָה מוֹטֹת עֵץ שָׁבָרְתָּ וְעָשִׂיתָ
תַחְתֵּיהֶן מֹטוֹת בַּרְזֶל׃ יד כִּי כֹה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֹל בַּרְזֶל
נָתַתִּי עַל־צַוַּאר ׀ כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
לַעֲבֹד אֶת־נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
וַעֲבָדֻהוּ וְגַם אֶת־חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ׃

ויאמר

תרגום

יַת נִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל בְּסוֹף
תַּרְתֵּין שְׁנִין מֵעַל צַוַּר
כָּל עַמְמַיָא וַאֲזַל יִרְמְיָה
נְבִיָא לְאוֹרְחֵיהּ: יב וַהֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִם יִרְמְיָה בָּתַר דְתַבַּר
חֲנַנְיָה נְבִיָא שִׁקְרָא יַת
נִירָא מֵעַל צַוַּר יִרְמְיָה
נְבִיָא לְמֵימַר: יג אֱזֵיל
וְתֵימַר לַחֲנַנְיָה לְמֵימַר
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ נִירִין דְאָע
תְּבַרְתָּא וְתַעְבֵּיד
חִילּוּפֵיהוֹן נִירִין דְבַרְזֶל:
יד אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
נִיר דְבַרְזֶל יְהָבִית עַל
צַוַּר כָּל עַמְמַיָא הָאִלֵּין
לְמִפְלַח יַת נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִפְלְחוּנֵיהּ
וְאַף יַת חֵיוַת בָּרָא
יהבית

רש"י

(יד) את חית השדה נתתי לו. שרכב על ארי וקשר תנין בראשו:

רד"ק

צואר ירמיהו ושבר העול שהיה נקשר במוטה: (יג) ועשית תחתיהן מוטות ברזל. אמר האל לירמיה אמור לחנניה מוטות עץ שברת ואתה תעשה תחתיהן מוטות ברזל כשהאמר לו זה הדבר מוטות עץ שברת ותאמר לו עוד כי כה אמר ה' אלהי ישראל וגו' אל השם צבאות אלהי ישראל כנגד מה שאמר הוא בזה הלשון הוא אמר לו כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל שברתי את עול מלך בבל ומה שאמר מוטות עץ ואנחנו פירשנו מוטות רצועות כן הוא כי המוטות רצועות או גידים שקושרים בהם העול והעול מעץ לפיכך סמך המוטות אל עץ וכן מוטות ברזל אין אומר שהמוטות יהיו מברזל אלא העול

מנחת שי

(יג) ויהי דבר ה' אל ירמיה. ברובא ספרי כתבי דדפוסא כתוב ירמיהו בוא"ו ברם בספרי קדמאי דוקני כתוב ירמיה בלא וא"ו וכד מן דין כמעיה מן הדא מסרת דאמרה מן בראשים ממלכת סימן כ"ז עד כה אמר ה' אל אחאב בן קוליה סימן כ"ט ירמיה ע"כ:

מצודת דוד

זכר: (יא) וילך וגו'. כי פחד ממנו להשיב לו דבר מעצמו: (יג) מוטות עץ שברת. כי באמרו ככה אשבר וגו' מעל צואר כל הגוים הרי הוא כאלו שבר כל המוטות: ועשית. אתה תעשה במקומן מוטות ברזל חזקים מן העץ ר"ל ע"י הסבילה והכחשת דבר

מצודת ציון

(יג) תחתיהן. במקומן:

פירוש ע"ט

האט גאט גיזאגט כָּכָה אֶשְׁבֹּר וגו' אַזוֹי װעל איך צוא ברעכען דעם יאך פון נְבוּכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בְּעוֹד שְׁנָתַיִם יָמִים נאך אין צוויי יאר ארום מֵעַל צַוַּאר כָּל הַגּוֹיִם פון אף דעם האלז פון אלע פעלקר וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא לְדַרְכּוֹ איז ירמיה הנביא אוועק גיגאנגן צו זיין וועג: (יב) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ אונ עס איז גיוועזין נאטס רייד צו ירמיהו אַחֲרֵי שְׁבוֹר חֲנַנְיָה הַנָּבִיא נאך דעם אז חנניה הנביא הט צו בראכן דעם שטאנג פון אף דעם האלז פון ירמיה הנביא לֵאמֹר צוא זאגין: (יג) הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ גיי אונ זאלסט זאגען צו חנניה צו זאגן כֹּה אָמַר ה' אזו האט גאט גזאגט מוֹטוֹת עֵץ שָׁבַרְתָּ די הילצערנע שטאנגן האסטו צו בראכן וְעָשִׂיתָ תַחְתֵּיהֶן מוֹטוֹת בַּרְזֶל ועסטו מאכען אוף זייער ארט אייזערני שטאנגן: (יד) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וואָרום אזו האט גיזאגט גאט דר האר איבער אלע חיילות דער גאט פון ישראל עוֹל בַּרְזֶל נָתַתִּי איין אייזערנע יאך האב איך גיגעבין אוף דעם האלז פון אלע דיא דאזיגע פעלקער לַעֲבֹד אֶת נְבוּכַדְנֶאצַּר נייא זאלען דינען דעם
נבוכדנצ־

לקוטי יקרים

ירמיה זיצט אין אשענערע שטוב ווי ביי זיך אין דערהיים. האט מען גענומען דעם נביא ירמיה אונ מען האט אים אריין גיווארפן אין אגרוב וואסער. האט הקב"ה גיטאהן אנס אונ די וואסער איז איינגעזונקען אין די ערד. אונ הויבין איז גיוועזן ליים. איז דער נביא ירמיה איינגעזונקען אין די ליים. אונ זיין שונא ירמיה האט געלאכט פון אים אונ האט געזאגט בייג איין דיין קאפ טאטער וועסטו אביסיל שלאפין:

טו וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא אֶל־חֲנַנְיָה
הַנָּבִיא שְׁמַע־נָא חֲנַנְיָה לֹא־שְׁלָחֲךָ
יְהוָה וְאַתָּה הִבְטַחְתָּ אֶת־הָעָם הַזֶּה
עַל־שָׁקֶר׃ טז לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
מְשַׁלֵּחֲךָ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה הַשָּׁנָה
אַתָּה מֵת כִּי־סָרָה דִבַּרְתָּ אֶל־יְהוָה׃
יז וַיָּמָת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי׃ כט א וְאֵלֶּה דִּבְרֵי
הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יִרְמְיָה הַנָּבִיא
מִירוּשָׁלִַם אֶל־יֶתֶר זִקְנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל־
הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים וְאֶל־כָּל־הָעָם

תרגום

יְהָבִית לֵיהּ׃ טו וַאֲמַר
יִרְמְיָה נְבִיָא לַחֲנַנְיָה
נְבִיָא שִׁקְרָא שְׁמַע כְּעַן
חֲנַנְיָה לָא שַׁלְחָךְ יְיָ וְאַתְּ
אַרְחֵיצְתָּא יַת עַמָא הָדֵין
עַל שִׁקְרָא׃ טז בְּכֵן
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא
מְגַלֵיךְ מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא
בְּשַׁתָּא הָדָא אַתְּ מָאֵית
וּלְשַׁתָּא אוּחֲרַנְתָּא אַתְּ
מִתְקַבַּר אֲרֵי סְטְיָא
מַלֵילְתָּא קֳדָם יְיָ׃ יז וּמִית
חֲנַנְיָה נְבִיָא שִׁקְרָא
בְּשַׁתָּא הַהִיא וְאִתְקְבַר
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה׃
א וְאִלֵין פִּתְגָמֵי סִפְרָא
דִשְׁלַח יִרְמְיָה נְבִיָא
מִירוּשְׁלֵם לְוַת שְׁאָר סָבֵי
גָלְוָתָא וּלְוַת כַּהֲנַיָא
וּלְוַת סָפְרַיָא וּלְוַת כָּל
עַמָא

מהר"י קרא

(יז) וימת חנניה הנביא בשנה ההיא. בערב ראש השנה בכ"ט באלול לקיים כה שנא' השנה אתה מת ונקבר בחדש השביעי לאחר יום טוב ואף מקרא של מעלה מוכיח השנה אתה מת יתרגומו בשתא הדא את מיית ובשתא אחרנתא את מתקבר: כט (א) ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים. ביד אלעשה וגמריה ששלחם צדקיה בשליחות עצמו אל נבוכדנצר וכתב בו אל יתר זקני הגולה לאמר כה אמר ה' וגו' בנו בתים בבבל ושבו:

רש"י

(טז) השנה אתה מת. והשנה הבאה תקבר: (יז) בשנה ההיא בחדש השביעי. והלא אין חדש שביעי מן השנה אלא מת ער"ה וצוה לבניו שיקברוהו לאחר ר"ה ולא קודם

רד"ק

יהית מברזל והכותות רצועות או גידים שקושרים אותו בהם: (טז) מעל פני האדמה. ר"ל שיקבר בתוכה ותנה הוא משולח מעל פניה: (יז) בשנה ההיא בחדש השביעי. פירשו רז"ל ואמרו בחדש השביעי שנה אחרת היתה ואת אמרת כן אלא מלמד שמת בערב ראש השנה וצוה את בניו ובני ביתו שיוציאוהו אחר ר"ה כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר וכן ת"י ומית חנניה נביא שקר בשתא ההיא ואתקבר בירחא שביעאה ומה שתרגם גם כן השנה אתה מת בשתא הדא את מית ולשתא אוחרנתא את מתקבר פירוש הוא שפירש כי כן כוונת ירמיהו לא שאמר לו כן בפירוש שאם כן לא היתה נבואתו מוכחשת בזה ולפי הפשט אין צריך לכל זה כי הוא לא אמר לו השנה הזאת אתה מת אלא השנה ור"ל תוך שנה לנבואת זו וכן אמרו רז"ל לענין נדרים המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדשים מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפי' לא עמד

מצודת ציון

(טז) משלחך. אגרשך וכן וישלחהו ה' מגן עדן (בראשית ג'): כט (א) הספר. האגרת: יתר. מלשון יתרון:

מצודת דוד

ה' יגדל הקלף ויחזק עולו עוד יותר: (טו) על שקר. על הבטחת שקר: (טז) לכן. הואיל ונבאת בשקר לכן אגרשך מעל פני האדמה והשנה הזאת תמות: אל ה'. כמו על ה' ר"ל דברת בעבור ה' דבר המוסר ממנו מה שלא אמרה: (יז) בחדש השביעי. אמרז"ל שמת ער"ה וצוה לבניו שיקברוהו אחר ר"ה והיא בשנה האחרת והעלימו יום מיתתו כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר: כט (א) אל יתר וגו'. על אותן שבירושלים:

פירוש ע"ט

נבוכדנאצר מֶלֶךְ בָּבֶל וַעֲבָדֻהוּ אונ זיי וועלען מוזען אים דינען וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה אונ אויך די חיות פון דעם פעלד האב איך געגעבען צו אים זיי זאלען אים דינען: (טו) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנָּבִיא האט ירמיה הנביא געזאגט צו חֲנַנְיָה הַנָּבִיא שְׁמַע נָא חֲנַנְיָה הער נון צו דו חֲנַנְיָה לֹא שְׁלָחֲךָ ה' גאט האט דיך ניט געשיקט אונ דו האסט פר זיכערט דאס דאזיגע פאלק אויף איין פאלש פר זיכערונג: (טז) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' וגו' דרום האט אזו גאט געזאגט נון איך וועל דיך פר שיקען אונ פר טרייבען פון אף דער ערד הַשָּׁנָה אַתָּה מֵת דאס היינטיגע יאהר וועסטו שטארבען כִּי סָרָה דִבַּרְתָּ אֶל ה' ווארום איין אפ קערונג האסטו גירעט אויף גאט: (יז) וַיָּמָת חֲנַנְיָה הַנָּבִיא בַּשָּׁנָה הַהִיא אונ ער איז געשטארבען חֲנַנְיָה דער נביא שקר אין דעם דאזיגען יאר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אין זיבעטען חודש:

כט (א) וְאֵלֶּה דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אונ דאס זענען דיא רייד פון דעם בריף וואס ירמיה הנביא האט געשיקט פון ירושלים אֶל יֶתֶר זִקְנֵי הַגּוֹלָה צו די איבריגע זקנים פון די פאר טריבענע וְאֶל הַכֹּהֲנִים אונ צוא די כהנים אונ צו די נביאים אונ צו נאר דעם פאלק אֲשֶׁר הֶגְלָה נבוכדנצר

אֲשֶׁר הֶגְלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַםִ
בָּבֶלָה: ב אַחֲרֵי צֵאת יְכָנְיָה הַמֶּלֶךְ
וְהַגְּבִירָה וְהַסָּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלַםִ וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר מִירוּשָׁלָםִ:
ג בְּיַד אֶלְעָשָׂה בֶן־שָׁפָן וּגְמַרְיָה בֶּן־
חִלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
בָּבֶלָה לֵאמֹר: ד כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה
אֲשֶׁר־הִגְלֵיתִי מִירוּשָׁלַםִ בָּבֶלָה:
ה בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ
אֶת־פִּרְיָן: ו קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָּנִים
וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת־
בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים וְתֵלַדְנָה בָּנִים
וּבָנוֹת

תרגום

עַמָּא דְאַגְלֵי נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל: ב בָּתַר דִגְלָא יְכָנְיָה מַלְכָּא וּמַלְכְּוָתָא וְרַבְרְבַיָא רַבְרְבֵי יְהוּדָה וִירוּשְׁלֵם וְאוּמְנַיָא וְתַרְעַיָא מִירוּשְׁלֵם: ג בְּיַד אֶלְעָשָׂה בַר שָׁפָן וּגְמַרְיָה בַּר חִלְקִיָה דִשְׁלַח צִדְקִיָה מַלְךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לְוַת נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל לְבָבֶל לְמֵימַר: ד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְכָל גָלְוָתָא דְאַגְלֵיתִי מִירוּשְׁלֵם לְבָבֶל: ה בְּנוֹ בָתִּין וְתִיבוּ וְצוּבוּ גַנִּין וְאֱכִילוּ יַת אִבֵּיהֶן: ו סְבוּ נְשִׁין וְאוֹלִידוּ בְנִין וּבְנָן וּסְבוּ לִבְנֵיכוֹן נְשִׁין וְיַת בְּנָתֵיכוֹן הָבוּ לְגֻבְרַיָא וְיֵלִידַת בְּנִין וּבְנָן

תולדות אהרן

בט בתים. ב"ב כט: וקחו נשים כתובות נט:

רש"י

ויעלימו את מיתתו אותו היום כדי לעשו' נבואת ירמיה שקר: כט (ב) והגבירה. אם המלך:

רד"ק

אלא בכ"ט באלול כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה: (ב) והגבירה. היא אם המלך: והסריסים. כתרגומו רברביא: (ג) אלעשה. מלה אחת:

מנחת שי

כט (ו) ואת בנותיכם. ס"א בנותיכם חסר וא"ו:

מצודת דוד

(ב) אחרי צאת וגו'. שהגלה אחר שגלו יכניהו וגו' להיות נמסרים ביד נ"נ כמ"ש (מ"ב כ"ד): והגבירה. המלכה והיא אם המלך כי היא גלתה עמו כמ"ש שם: והסריסים. והוא ופ"ש שרי יהודה וירושלים: והחרש והמסגר. הם האומנים ושומרי השערים אשר סגרו אותם בעתם כן ת"י: (ג) ביד אלעשה. ר"ל הספר ההוא שלח ביד אלעשה וגו': בבלה. לבבל: לאמר. דברי הספר היו לאמר את האמור למטה: (ה) ושבו. ותשבו בהם כי לא תלאו מבבל בזמן קרוב: (ו) והולידו.

מצודת ציון

(ב) והסריסים. כן יקראו השרים כמו והיו סריסים בהיכל מלך בבל (ישעי' ל"ט): והחרש. קבוצת האומנים כמו חרש ברזל (שם מ"ד):

פירוש ע"ט

נְבוּכַדְנֶאצַּר וָואס נְבוּכַדְנֶאצַּר הָאט זֵיי פַר טְרִיבֶּן קֵיין בָּבֶל פוּן יְרוּשָׁלַיִם: (ב) אַחֲרֵי צֵאת יְכָנְיָה נָאךְ דֶעם אַז יְכָנְיָה הַמֶּלֶךְ אִיז אַרוֹס גִינַאנְגֶען אוּנ דִי הַארִינְטֶע דָם אִיז זַיין מוּטֶער אוּנ דִי הַארֶן דָם זֶענֶן שָׂרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם דִי הַארֶן פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ פוּן יְרוּשָׁלַיִם וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אוּנ דִי (תַּלְמִידֵי חֲכָמִים) וָואס הֵייסֶן חָרָשׁ אוּנ מַסְגֵּר: (ג) בְּיַד אֶלְעָשָׂה בֶּן שָׁפָן דוּרךְ דֶער הַאנְד פוּן אֶלְעָשָׂה בֶּן שָׁפָן אוּנ גְמַרְיָה בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח צִדְקִיָּה וָואס צִדְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה הָאט זֵייא גִישִׁיקְט צוּא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל קֵיין בָּבֶל (מִיט זֵיי הָט יִרְמְיָה גִישִׁיקְט דֶעם בְּרִיף) לֵאמֹר צוּ זָאגִין: (ד) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר. אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל לְכָל הַגּוֹלָה וגו' צוּא אַלֶע פַר טְרִיבֶּענֶע וָואס אִיךְ גָאט הָאבּ זֵיי פַר טְרִיבֶּן פוּן יְרוּשָׁלַיִם קֵיין בָּבֶל זָאג אִיךְ: (ה) בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ בּוֹיעֶט הַייזֶער אוּנ זִיצְט אִין זֵייא וְנִטְעוּ גַנּוֹת וְאִכְלוּ אֶת פִּרְיָן אוּנ פְלַאנְצְט גֶערְטְנֶער אוּנ עֶסְט זֵייעֶרִי פֵּירוֹת וָוארוּם אִיר וֶועט נִיט גִיךְ אַרוֹס גֵיין פוּן דָארְטֶן: (ו) קְחוּ נָשִׁים וגו' נֶעמְט וַוייבֶּער אוּנ מַאכְט גִיוִוינֶען זִין אוּנ טֶעכְטֶער וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים אוּנ נֶעמְט צוּ אַייעֶרֶע זִין וַוייבֶּער וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם תְּנוּ לַאֲנָשִׁים אוּנ אַייעֶרֶע טֶעכְטֶער נִיט צוּ מַאנֶן וְתֵלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת אוּנ לָאזֶען זֵיי גִיוִוינֶען זִין אוּנ טֶעכְטֶער וּרְבוּ שָׁם וְאַל תִּמְעָטוּ אוּנ מֶערְט אַייךְ דָארְטֶען אוּנ וֶוערְט נִיט גמינסרט

וּבָנוֹת וּרְבוּ־שָׁם וְאַל־תִּמְעָטוּ׃ ז וְדִרְשׁוּ
אֶת־שְׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם
שָׁמָּה וְהִתְפַּלְלוּ בַעֲדָהּ אֶל־יְהוָה כִּי
בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם׃ ח כִּי כֹה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַל־
יַשִּׁיאוּ לָכֶם נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־בְּקִרְבְּכֶם
וְקֹסְמֵיכֶם וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חֲלֹמֹתֵיכֶם
אֲשֶׁר אַתֶּם מַחְלְמִים׃ ט כִּי בְשֶׁקֶר הֵם
נִבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־
יְהוָה׃ י כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כִּי לְפִי מְלֹאת
לְבָבֶל שִׁבְעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם
וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם אֶת־דְּבָרִי הַטּוֹב

תרגום

וּבְנָן וּסְגוּ תַמָּן וְלָא תִזְעֲרוּן׃ ז וּתְבעוּ יַת שְׁלָם קַרְתָּא דְאַגְלֵיתִי יַתְכוֹן לְתַמָּן וְצַלּוּ עֲלָהּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי בִשְׁלָמַהּ יְהֵי לְכוֹן שְׁלָם׃ ח אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לָא יַטְעוּן לְכוֹן נְבִיאֵיכוֹן דְשִׁקְרָא דְבֵינֵיכוֹן וְקָסְמֵיכוֹן וְלָא תְקַבְּלוּן מִן חֶלְמֵי חֶלְמֵיכוֹן דְאַתּוּן מַחֶלְמִין׃ ט אֲרֵי בְשִׁקְרָא אִינוּן מִתְנַבַּן לְכוֹן בִּשְׁמִי לָא שְׁלַחְתִּינוּן אֲמַר יְיָ׃ י אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֲרֵי לְפוּם מִשְׁלַם לְבָבֶל שַׁבְעִין שְׁנִין יְיָ עוֹל דָכְרָנְכוֹן קֳדָמַי וַאֲקִים עֲלֵיכוֹן יַת פִּתְגָמֵי תַקְנָא לאתבא

ת"א מלאת לבבל. מגלה יא יב (סנהדרין ל):

רש"י

(ח) ישיאו. לשון הסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג):

רד"ק

(ז) כי בשלומה יהיה לכם שלום, כל זמן שתמשך הגלות כי בהרבן בבל היה להם יותר שלום שיצאו מהגלות: (ח) מחלמים. משפטו מחלימים כי הוא מבנין הפעיל וכן הם מעזרים אותם כמו מעזירים ופי' אשר אתם מחלימים שאתם גורמים שיהיו הם חולמים שאם לא היתם אתם שומעים אל חלומותיהם לא היו חולמים אם כן אתם מחלימים אותם לפיכך אמר חלומותיכם כי שלכם הם הח יומית שהם חולמים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקד אתכם. וע' שנה למלכות בבל כתבנו למעלה חשבונם. אפקוד שהעיר את רוח כרש מלך פרס כמו שכתוב והפקידה היתה לשבעים שנה למלכות בבל אבל בנין הבית לא היה אלא עד מלאת לחרבות ירושלם שבעים שנה שהוא בגלות צדקיהו:

מצודת ציון

(ח) ישיאו. כמו פתוי והסתה כמו הנחש השיאני (בראשית ג'): וקוסמיכם. הוא מין כישוף: (י) לפי. לשעור כמו איש לפי אכלו (שמות י"ב): מלאת. ענין השלמה: אפקד. ענין זכרון:

מצודת דוד

עד לא תלאו משם: ורבו שם. ר"ל קחו נשים למען תרבו שם וכפל הדבר במ"ש: ואל תמעטו. ר"ל אל תמנעו לקחת נשים לבל תמעטו כי כשימותו הם ולא ישארו בנים במקומם ימעטו א"כ במספר: (ז) ודרשו. בקשו את שלום העיר וגו': כי בשלומה. כשיהיה בה שלום יהיה גם לכם שלום הואיל ותתעכבו שמה: (ח) אל ישיאו וגו'. כי אלו השקר והקוסמים אשר בקרבכם אל יפתו אתכם במה שאומרים שמהר תשובו לירושלים בספק מדברי וקלר בדבר המובן מעלמו: חלומותיכם. האומרים לכם מה שראו בחלום: אשר אתם מחלמים. ר"ל שאתם שואלים מהם שהם ישאלו שאלת חלום: (ט) כי בשקר. מה שאומרים בשמי הוא שקר כי לא שלחתים: (י) כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה. כאשר ישלם לבבל ע' שנה מהתחלת התפשטותה על ישראל מעת שכבש נ"נ את יהויקים בראשונה והיא היתה בשנה למלכות נ"נ והוא מלך מ"ה שנים א"כ נשארו עוד משנותיו מ"ד שנים וימי אויל מרודך בנו כ"ג שנים הלא שבלעם שנה אחת כימי מלכות אביו כי עלתה לזה ולזה הרי א"כ ס"ו שנים וימי בלשאצר בנו ג' שנה הרי שבעים שנה חסר אחת א"כ

פירוש ע"ט

גימינערט: (ז) וְדִרְשׁוּ אֶת שְׁלוֹם הָעִיר אונ פארשט דעם שָׁלוֹם פון דר שטאט וואס איך האב אייך פר טריבן אהין וְהִתְפַּלְלוּ בַעֲדָהּ אֶל ה' אונ בעט פר איר צו גאט כִּי בִשְׁלוֹמָהּ יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם ווארום אז צו איר וועט זיין שלום וועט צוא אייך אוך זיין שָׁלוֹם: (ח) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ווארום אזוי הָט גזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות דער גאט פון ישראל אַל יַשִּׁיאוּ לָכֶם נְבִיאֵיכֶם לאזן אייך ניט אן רידן אייערי פאלשע נביאים וואס זענן צווישן אייך אונ אייערע כישוף מאכערס דם איר וועט באלד אום גיקערט ווערן קיין ירושלים וְאַל תִּשְׁמְעוּ אֶל חֲלוֹמֹתֵיכֶם אונ איר זאלט ניט צו הערין צו אייערע חלומות וואס עם חלמת זיך צוא אייך: (ט) כִּי בְשֶׁקֶר הֵם נִבְּאִים לָכֶם בִּשְׁמִי ווארום מיט ליגנט זאגען די נביאים נביאות צוא אייך פון מיינט וועגען לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם ה' איך האב זיי גיט גשיקט אזו זאגט גאט: (י) כִּי כֹה אָמַר ה' דען אזוי האט גאט גיזאגט כִּי לְפִי מְלֹאת וגו' ווען עס וועט דר פילט ווערן צו בבל זיבעציג יאר (כלומר אז איר ישראל וועט זיין זיבעציג יאהר אין גלות בבל) אֶפְקֹד אֶתְכֶם וועל איך אייך ערשט גידענקען
והקמותי

לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה: יא כִּי
אָנֹכִי יָדַעְתִּי אֶת־הַמַּחֲשָׁבֹת אֲשֶׁר
אָנֹכִי חֹשֵׁב עֲלֵיכֶם נְאֻם־יְהוָה
מַחְשְׁבוֹת שָׁלוֹם וְלֹא לְרָעָה לָתֵת לָכֶם
אַחֲרִית וְתִקְוָה: יב וּקְרָאתֶם אֹתִי
וַהֲלַכְתֶּם וְהִתְפַּלַּלְתֶּם אֵלָי וְשָׁמַעְתִּי
אֲלֵיכֶם: יג וּבִקַּשְׁתֶּם אֹתִי וּמְצָאתֶם כִּי
תִדְרְשֻׁנִי בְּכָל־לְבַבְכֶם: יד וְנִמְצֵאתִי
לָכֶם נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבִיתְכֶם
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל־הַגּוֹיִם וּמִכָּל־
הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם שָׁם
נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם אֶל־
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מִשָּׁם:

שבותכם קרי

לְאַתְבָא יַתְכוֹן לְאַתְרָא
הָדֵין: יא אֲרֵי קֳדָמַי גְלֵין
יַת מַחְשַׁבְתָּא דִי אֲנָא
מְחַשֵׁב עֲלֵיכוֹן אֲמַר יְיָ
מַחְשֶׁבֶת שְׁלָמָא לָא
לְבִישָׁא לְמִתַּן לְכוֹן סוֹף
וּסְבוּר: יב וּתְצַלוּן קֳדָמַי
וַאֲקַבֵּל צְלוֹתְכוֹן וְתִבְעוֹן
מִן קֳדָמַי וְאַעְבֵּיד
בָּעוּתְכוֹן: יג וְתִתְבְּעוֹן
דַחְלְתִי וְתִשְׁכְּחוּן אֲרֵי
תִבְעוּ מִן קֳדָמַי בְּכָל
לִבְּכוֹן: יד וְאִשְׁתְּאֵיל
לְכוֹן בְּמֵימְרִי אֲמַר יְיָ
וְאָתֵיב יַת גָלוּתְכוֹן
וְאֶכְנוֹשׁ יַתְכוֹן מִכָּל
עַמְמַיָא וּמִכָּל אַתְרַיָא
דְאַגְלֵיתִי יַתְכוֹן לְתַמָן
אֲמַר יְיָ וְאָתֵיב יַתְכוֹן
לְאַתְרָא דְאַגְלֵיתִי יַתְכוֹן
מִתַּמָן

ה"א אחרית ותקוה. תענית כ"ט:

רש"י

(יא) וקראת' אותי והלכת'. בדרכי והרי זה מקרא קצר:

מהר"י קרא

(יב) וקראתם אותי והלכתם, לפני. כמו התהלך לפני והיה

רד"ק

(יא) אחרית ותקוה. אחרית טובה כמו שאתם מקוים:
(יב) והלכתם. פי' בדרכי:

מנחת שי

(יא) לתת לכם אחרית ותקוה. עיין מה שאני עתיד לכתוב בדברי הימים א' סימן כ' בס"ד: (יד) שביתכם. שבותכם קרי:

מצודת דוד

בבנה אחה לדריוש מלאו שבעים שנה ומיד כשמת דריוש ומלך כורש
בבנה הכתובה היתה הפקידה ושבו לארצם כמ"ש בדניאל: אפקוד
אתכם. אז אזכור בכם ואז אקיים עליכם את דברי הטוב וגו' אבל לא קודם הזמן הזה כדבר הנביאים המשקרים: (יא) כי אנכי ידעתי.
אבל אנכי ידעתי את המחשבות וגו' בהמה לשלום ולא לרעה ר"ל מה שתתעכבו בגולה שבעים שנה לכם לטובה כי ... יכנע לבבכם
הערל ואז יהיה בכה לתת לכם אחרית טוב ותקוה טובה אחר שתשובו הנה: (יב) וקראתם אותי. ר"ל אחר שיכנע לבבכם תשובו ותהיו
במקום המקודש מקום המוכן ביותר לעבוד את ה' אז כאשר תקראו אלי ותלכו בדרכי ותתפללו אלי להשיב את כל בני הגולה מכל
המקומות ולהיותכם עליון על כל הגוים כמו מאז: ושמעתי אליכם. אז אשמע אליכם: (יג) ובקשתם אותי. וכאשר תבקשו אותי אז
תמצאו אם תדרשו אותי בכל לבבכם: (יד) ונמצאתי לכם. אז אהיה נמצא לכם למלאות משאלותיכם ואשיב את שבותכם ר"ל את הדבר
הראוי להשיב לכם והוא הממשלה הראשונה: וקבצתי אתכם. ר"ל את כל הגולה אקבץ מכל הגוים וגו' ואת כולם אשיב אל המקום
הזה ובאומר מה שחשבו מבבל אין פלס הכונה על הגאולה ההיא לשיהא כתב מהירת ההשבה לטובה כי פלס הכונה היא למען תהיו
במקום המקודש מקום מוכן ביותר לעבוד את ה' להתפלל לפניו על גאולה כללית ושלימה גאולת עולם א"כ לטובה חשב מה שתתעכבו

מצודת ציון

(יא) אחרית. סוף: (יד) שבותכם. מלשון השבה:

פירוש ע"ט

וַהֲקִמֹתִי עֲלֵיכֶם אונ איך וועל מְקַיֵים זיין אויף אייך
מיינע גוטע רייד וואס איך האב גירעט אוף אייך
לְהָשִׁיב אֶתְכֶם איך זאל אייך אום קערן צו דעם דאזיגן
ארט דס איז ירושלים: (יא) כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי וגו' ווארום
איך וייס די מחשבות וס איך טראכט אויף אייך
אזו זאגט גאט מַחְשְׁבוֹת שָׁלוֹם מחשבות פון שלום אונ
ניט צו בייזן טראכט איך אויף אייך לָתֵת לָכֶם אַחֲרִית
וְתִקְוָה צו געבן צו אייך איין גוטען סוף אונ איין גוט
האפונג: (יב) וּקְרָאתֶם אֹתִי וגו' אונ אז איר וועט מיך
רופן אונ איר וועט גיין אין מיינע וועגן אונ וועט
בעטען צו מיר וְשָׁמַעְתִּי אֲלֵיכֶם וועל איך צו הערין צו
אייך: (יג) וּבִקַּשְׁתֶּם אֹתִי וּמְצָאתֶם אונ אז איר וועט מיך
זוכען וועט איר מיך גיפונען כִּי תִדְרְשֻׁנִי אז איר וועט
מיך פארשטען מיט אייערע גאנצע הערצער:
(יד) וְנִמְצֵאתִי לָכֶם נְאֻם ה' אונ איך וועל גיפונען ווערין
צוא אייך אזוי זאגט גאט וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּתֵיכֶם אונ איך
וועל אום קערן אייער אום קערונג וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם תר
אונ איך וועל אייך איין זאמלען פון אלע פעלקער
אונ פון אלע ערטער וום איך האב אייך פר שטוסן
אהין נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם וגו' אונ
מו איך

טו כִּי אֲמַרְתֶּם הֵקִים לָנוּ יְהוָה נְבִאִים
בָּבֶלָה׃ טז כִּי־כֹה ׀ אָמַר יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ
הַיּוֹשֵׁב אֶל־כִּסֵּא דָוִד וְאֶל־כָּל־הָעָם
הַיּוֹשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־
יָצְאוּ אִתְּכֶם בַּגּוֹלָה׃ יז כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּם אֶת־הַחֶרֶב
אֶת־הָרָעָב וְאֶת־הַדָּבֶר וְנָתַתִּי אוֹתָם
כַּתְּאֵנִים הַשֹּׁעָרִים אֲשֶׁר לֹא־
תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ׃ יח וְרָדַפְתִּי אַחֲרֵיהֶם
בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וּנְתַתִּים לְזַוְעָה

מְהֵימָן: טו אֲרֵי אֲמַרְתּוּן אֲקִים לָנָא יְיָ מַלְפִין בְּבָבֶל: טז אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ עַל מַלְכָּא דְיָתֵיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד וְעַל כָּל עַמָּא דְיָתֵיב בְּאַרְעָא הָדָא אֲחֵיכוֹן דְלָא נְפָקוּ עִמְכוֹן בְּגָלוּתָא: יז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת הָאֲנָא מְגָרֵי בְּהוֹן יַת דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּמוֹתָא וְאֶתֵּן יַתְהוֹן כִּתְאֵנַיָא בִישְׁתָא דְלָא מִתְאַכְלָן מִבִּישׁוּ: יח וְאֶרְדוֹף בָּתְרֵיהוֹן בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא וְאֶתְּנִינוּן לְזִיעַ לְכָל מלכות

נ"א על לזועה קרי

מהר"י קרא

תמים: (טו) כי אמרתם הקים לנו ה' נביאים [בבלה. על שאמרתם הקים לנו ה' אלהים נביאים] המתנבאים עלינו שישוב גלות יכניה מהרה מבבל לירושלים. אל תאמינו להם: (טז) כי כה אמר ה' אל המלך היושב על כסא [דוד]. עכשיו: ואל כל העם היושב בעיר הזאת. כלומר לא תאמרו אתם תשובו הנה אלא אפילו אותם הנשארים הנה הנני משלח בם את החרב

רש"י

(טז) אל המלך. לדקיהו אשר לא גלה: (יז) כתאנים השוערים. לשון שערוריה (הושע ו'): (יח) ולחרפה. שיחרפו אותם (דשטרווי"ר בלע"ז) וכן כל חרפה שבמקרא:

מנחת שי

(יז) את הרעב. כן כתיב את בלא וא"ו ברוב המדוייקים וכן נכון על פי המסורת דרים משפטים: (יח) לזועה. לזעוה קרי:

רד"ק

(טו) כי אמרתם הקים לנו ה' נביאים. זה שאני אומר לכם כי לשבעים שנה אפקוד אתכם היא האמת אבל כשאתם אומרים הקים לנו ה' נביאים בבבל שאומרים לכם מעתה תשובו אינו כלום כי שקר הם נבאים לכם וי"ת נביאים מלפין: (טז) היושב אל כסא. כמו על כסא: (יז) כתאנים השוערים. המלוכלכים כמו שערוריה עשתה וכן המשילם למעלה בנבואות שני דודאי תאנים שארית ירושלם כתאינים הרעות. השוערים העי"ן בקמץ בפלס כוכבים כובעים: (יח) אשר הדחתים שם. עבר במקום עתיד כמו אדיחם כי

מצודת ציון

(טו) הקים. העמיד: (יז) משלח. ענין גרוי והשסה כמו ושן בהמות אשלח בם (דברים ל"ב): השוערים. ענין דבר מגונה ומאוס כמו שמה ושערורה (לעיל ה'): (יח) לזועה. ענין רעד ורתת: לאלה. ענין שבועה: ולשמה. ענין תמהון: ולשרקה. ענין המשמעת קול

מצודת דוד

שמה למען יכנע לבבכם לשוב לה' ויקובל תפלתכם (אבל הם לא כן עשו והוסיפו עוד להטות לכן גלו שוב ממנה): (טו) כי אמרתם. אם תאמרו הנה ה' העמיד לנו נביאים בבבל והמה מתנבאים שמהר נשוב ונקלר בדבר המובן מעלמו: (טז) כי כה אמר ה'. ר"ל לא אמת ידברו כי כה אמר ה' על המלך היושב על כסא המלוכה ועל כל העם וגו': (יז) כה אמר ה'. בעבור שארכו הדברים באמרו אחיכם וגו' אמר שנית כה אמר ה': הנני משלח בם. אגרה בם חרב האויב והרעב והדבר וכאומר ואיך אם כן תשובו אתם מהרה אם אמסור ביד האויב גם את היושבים פה: כתאנים השוערים. כתאנים המגונים אשר אין לאכלן בעבור רעתן הפסולים ומרוחקים מבני אדם וכמ"ש וכתאנים הרעות וגו' כן אתן את לדקיה וגו' (לעיל כ"ד): (יח) ורדפתי. אפרע מהם בחרב האויב וברעב ובדבר: ונתתים לזועה. ר"ל אמסרם לכל ממלכות הארץ להיותם לזעוה כי

פירוש ע"ט

איך וועל אייך אום קערן צו דעם אָרט וואס איך האב אייך פאר טריבּין פון דארטין: (טו) כִּי אֲמַרְתֶּם אונ דעם וואס איר זאגט הֵקִים לָנוּ ה' גאט האט אונז אויף גישטעלט נְבִיאִים אין בָּבֶל וואס זיי זאגן מיר וועלן באלד אויס גילייזט ווערן פון בָּבֶל אונ וועלן גיט זאמן דארטין זיבּעציג יאר זאלט איר וויסין אז דיא נְבִיאִים זענין ליגנערס: (טז) כִּי כֹה אָמַר ה' וגו' ווארום אזו הט גאט גיזאגט אויף דעם מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וואס ער זיצט אויף דער שטול פון דָוִד הַמֶּלֶךְ וְאֶל כָּל הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת אונ אויף גאר דעם פאלק וואס זיצט אין דער דאזיגר שטאט ירושלים אֲחֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא יָצְאוּ אייערע ברידער וואס זענין ניט ארויס גיגאנגין מיט אייך אין גלות: (יז) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אזוי הט גיזאגט גאט דר האר איבּער אלע חַיָּלוֹת הִנְנִי מְשַׁלֵּחַ בָּם נון איך וועל אן רייצין אין זיי דיא שווערד אונ דעם הונגער אונ דעם מארד וְנָתַתִּי אוֹתָם כַּתְּאֵנִים הַשֹּׁעָרִים אונ איך וועל זייא געבּין גלייך וויא דיא שלעכטי פייגין אֲשֶׁר לֹא תֵאָכַלְנָה מֵרֹעַ וואס זיי קענין ניט גיגעסען ווערען פון וועגען שלעכטיקייט: (יח) וְרָדַפְתִּי אַחֲרֵיהֶם אונ איך וועל נאך יאגן נאך זיי מיט דר שווערד אונ מיט הונגער אונ מיט מארד וּנְתַתִּים לְזַעֲוָה אונ איך וועל זיי געבּין צוא ציטערניש צו אלע קיניגרייכען פון דער ערד (דאס זייא וועלין ציטערין אז זייא וועלין הערין זייער פורענויות) לְאָלָה

ולשמה

לכל | ממלכות הארץ לאלה ולשמה
ולשרקה ולחרפה בכל־הגוים אשר־
הדחתים שם: יט תחת אשר־לא־
שמעו אל־דברי נאם־יהוה אשר
שלחתי אליהם את־עבדי הנבאים
השכם ושלח ולא שמעתם נאם־יהוה:
כ ואתם שמעו דבר־יהוה כל־הגולה
אשר־שלחתי מירושלם בבלה: כא כה־
אמר יהוה צבאות אלהי ישראל אל־
אחאב בן־קוליה ואל־צדקיהו בן־
מעשיה הנבאים לכם בשמי שקר
הנני | נתן אתם ביד נבוכדראצר
מלך־בבל והכם לעיניכם: כב ולקח
מהם קללה לכל גלות יהודה אשר

תרגום

מלכות ארעא למומי
ולצדו ולאשתממו
ולחיסודין לכל עממיא
דאגליתינון לתמן:
יט חלף דלא קבילו
לפתגמי אמר יי
דשלחית לותהון ית
עבדי נבייא מקדים
ומשלח ולא קבילתון
אמר יי: כ ואתון קבילו
פתגמא דיי כל גלותא
דאגליתי מירושלם
לבבל: כא כדנן אמר
יי צבאות אלהא
דישראל על אחאב בר
קוליה ועל צדקיה בר
מעשיה דאתנביאו לכון
בשמי שקרא האנא מסר
יתהון ביד נבוכדראצר
מלכא דבבל ויקטלינון
לעיניכון: כב ויתנסיב
מנהון לוטא לכל גלות
יהודה

ה"א אחאב בן קוליה. סנהדרין צג:

מהר"י קרא

ונתתים לזועה לכל ממלכת הארץ: (יט) ולא שמעתם. גם אתם:

רד"ק

עדין לא גלו שארית ירושלם: (יט) ולא שמעתם. לא הם ולא

מנחת שי

(יט) את עבדי הנבאים. חסר יו"ד קדמאה על פי המסורת דסימן כ"ו וכן הוא

מצודת דוד

כלם יהודים: לאלה. ישבעו בם לומר בשבועתם אהיה כהיהודים האומללים: ולשמה. כלם יתמהו על גודל חורבנם: ולשרקה. ישרקו על גודל האבדון: ולחרפה. יחרפו אותם: בכל הגוים וגו'. בין כל האומות יהיו לאלה ולשמה וגו': הדחתים. כמו אדיחם שבר במקום עתיד: (יט) תחת. בעבור אשר לא שמעו את דברי. השכם ושלוח. עם כי הייתי משכים ומבלא בזריזות רב עכ"ז לא שמעתם וכאלו ידבר אל מול יושבי ירושלים: (כא) אל אחאב וגו'. על אחאב ועל צדקיהו: שקר. דבר אשר לא צויתי: והכם. ר"ל ימיתם: (כב) לכל גלות. לכל בני הגולה: לאמר. שיאמרו בקללתם ישימך ה' כצדקיהו וגו':

מצודת ציון

בקיבוץ השפתים ודרכו לעשות כשרואים דבר משוב בנתבב:

פירוש ע"ט

ולשמה ולשרקה ולחרפה אונ צו איין שבועה אונ צו איין
פר ווינדערונג אונ צו איין שמוצערונג אונ צו איין
שאנד בכל הגוים צווישן אלע פעלקער וואס איך האב
זיי פאר שטוסן אהין: (יט) תחת אשר לא שמעו ווייל
זיי האבין ניט צו גיהערט צו מיינע רייד אזוי זאגט
גאט אשר שלחתי וואס איך האב גשיקט צו זיי מיינע
קנעכט דיא נביאים השכם ושלוח איך האב מיך
גיפעדערט אלע אין דר פריא אונ האב זיי גישיקט
ולא שמעתם נאם ה' אונ איר האט ניט צו גיהערט צו
זייא אזוי זאגט גאט: (כ) ואתם שמעו דבר ה' אונ איר
הערט צו גאטס רייד כל הגולה איר אלי פרטריבינע
וואס איך האב אוועק גישיקט פון ירושלים
קיין בבל: (כא) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אזוי
האט גיזאגט גאט דר האר איבער אלע חיילות דר
גאט פון ישראל אל אחאב וגו' אויף אחאב בן קליה
אונ אויף צדקיהו בן מעשיה הנבאים לכם וואס זייא
זאגין צו אייך פון מיין נאמען וועגען נביאות שקר
הנני נותן אתם נון איך וועל זייא איבער ענטפערין
אין דר האנד פון נבוכדנצר מלך בבל והכם לעיניכם
אונ ער וועט זיי דער שלאגען פאר אייערע אויגין:
(כב) ולוקח מהם קללה אונ עס וועט גינומען ווערין פון
זיי איין קללה צו אלע פרטריבינע פון שבט יהודה
וואס זענען אין בבל לאמר צו זאגן דהיינו ווען איינער
וועט וועלין שעלטין דעם אנדערין וועט ער זאגין
ישמך

בבבל לאמר ישמך יהוה כצדקיהו
וכאחב אשר־קלם מלך־בבל באש׃
כג יען אשר עשו נבלה בישראל
וינאפו את־נשי רעיהם וידברו דבר
בשמי שקר אשר לוא צויתם ואנכי
הוידע ועד נאם־יהוה׃ כד ואל־שמעיהו
הנחלמי תאמר לאמר׃ כה כה־אמר
יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר יען
אשר אתה שלחת בשמכה ספרים
אל־כל־העם אשר בירושלם ואל־
צפניה בן־מעשיה הכהן ואל־כל

תרגום

יהודה די בבבל למימר
ישוינך יי כצדקיה
וכאחב דקלינון מלכא
דבבל בנורא׃ כג חלף
דעבדו קלנא בישראל
וזניאו ית נשי חבריהון
ומלילו פתגמא בשמי
שקרא דלא פקידתינון
וקדמי גלי ומימרי סהיד
אמר יי׃ כד ולשמעיה
דמן חלם תימר למימר׃
כה כדנן אמר יי צבאות
אלהא דישראל למימר
חלף דשלחתא בשמך
אגרן לות כל עמא די
בירושלם ולות צפניה
בר מעשיה כהנא ולות
כל כהניא למימר׃

היודע קרי

רש"י

(כב) אשר קלם. ל' קלוי באש (ויקרא ב'): (כג) וינאפו את נשי רעיהם. כמו שמפורש בסנהדרין, כה אמר הקב"ה שכבי עם חבירי: ועד. ל' עדות: (כד) הנחלמי, שם מקום:

מנחת שי

בספרים מדוייקים: (כב) ישמך ה' כצדקיהו. ב' חסר וחברו כאפרים: וכאחב. כן כתיב ובחילופים שלנו בין מערבאי ומדנחאי נפל בטעות ולריכין תיקון: (כג) שקר אשר לוא. בכמה ספרים מדוייקים מלא וא"ו ואל"ף וזה אחד מן ל"ה מלאים בנמסר סימנם בפרשת ויקרא ונסמן במלת ויכתבו בפסוק זה: לויתם. כתוב ספרים מדוייקים חסר יו"ד תניינא: הוידע. היודע קרי: ועד. כל ועד בסגול חוץ מזה שהוא בצירי וכ"כ הטעם שלמעלה ועד הכא סגול לפי בפתרונם עדי עד אבל היודע ועד פתרונו לשון עדות לכך הוא בצירי: (כה) בשמכה. לית ומלא ה"א:

מצודת ציון

(כב) וכאחב. הוא אחאב: קלם. ענין חרוך ושריפה כמו קלוי באש (ויקרא ב'): (כג) נבלה. דבר כעור ומגונה וכן כי נבלה עשה בישראל (בראשית ל"ד): ועד. מלשון עדות: (כד) הנחלמי. שם מקום חלם כן ת"י: (כה) בשמכה. כמו בשמך והה"א נוספת כמו אשר צויתי אותכה (שמות כ"ט) והדומים:

משלי חכמים

(כב) ישימך ה' כצדקיהו וכאחב אשר קלם מלך בבל. צדקיהו און אחאב זענען געוועזן צוויי פאלשע נביאים. און זענען געוועזן מעקלערים איינער פאר דעם אנדערן. דהיינו אחאב איז אריין געגאנגען צו איינעם פון די גרעסטע שרים פון בבל און האט געזאגט צו אים איך בין א נביא און הקב"ה האט מיך געשיקט איך זאל עפעס זאגן דיין ווייב. דער שר האט געזאגט צו אחאב מיין ווייב איז אין די שטוב גיי אריין צו איר. אחאב האט געזאגט צו איר הקב"ה האט מיך געשיקט צו דיר איך זאל דיר זאגן דו זאלסט דיך בהעפטן מיט דעם נביא צדקיה וועלין פון דיר געבארין ווערין נביאים. זיא האט אזוי געטאהן און צדקיה האט מיט איר מזנה געוועזן. צו איין אנדער שר איז אריין געגאנגען צדקיה. און האט געזאגט צו זיין ווייב זיא זאל זיך בהעפטין מיט אחאב. האט אחאב מיט איר מזנה געוועזן. און ווען אשה איז געוועזן מעוברת און זיא האט

רד"ק

אתם: (כב) וכאחב. הקטין שמו לגנאי ויש תוספת לגנאי האמינון אחיך: קלם. שרפם מן קלוי באש: (כג) ואנכי היודע ועד. יודע שהם מדברים שקר בשמי ועוד שנאפו את נשי רעיהם וי"ת וגלי קדמי ומימרי סהיד. והיודע כתוב בהפך האותיות הוידע: (כד) הנחלמי. נקרא כן לפי שהיה חולם להם חלומות שישובו מהרה לירושלם וי"ת הנחלמי דמן חלם: (כה) בשמכה. כתוב בה"א כמו אשר צויתי אותכ' והסידך

מצודת דוד

(כג) יען. בעבור שעשו נבלה וזנו עם נשי רעיהם ועוד שנית שדברו בשמי שקר: היודע. אשר דברו שקר כי לא צויתים: ועד. כי ראיתי את אשר נאפו: (כד) ואל שמעיהו. גם זה מדברי הספר ששלח לבבל ואמר שה' אמר לו ביאמר כזאת על שמעיהו הנחלמי: (כה) יען. בעבור ששלחת הנה אגרות בשמך לכל

פירוש ע"ט

ישמך ה' כצדקיהו וכאחב גאט זאל דיך טאן אזוי וויא צדקיהו און אזוי ווי אחאב אשר קלם וואס דער מלך בבל האט זיי פר ברענט אין פייער: (כג) יען אשר עשו דרום וואס זיי האבען גיטאן איין מיאוסע זאך צווישן די ישראל וינאפו דס זיי האבן מנאף גיוועזין מיט זייערע חברים ווייבער וידברו דבר בשמי און זייא האבן גירעט פון מיין נאמן ווענין ליגינט וואס איך האב זייא נית גיבאטען ואנכי היודע ועד נאם ה' און איך וויים עדות צו זאגין אזוי זאגט גאט: (כד) ואל שמעיהו הנחלמי תאמר און צו שמעיהו פון דר שטאט חילם זאלסטו ירמיה זאגין לאמר צו זאגין: (כה) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אזוי האט גיזאגט גאט דער האר איבער אלע חיילות דער גאט פון די ישראל לאמר צוא זאגען יען אשר אתה שלחת דרום וואס דוא שמעיה האסט גישיקט בריף פון דיין נאמען ווענין צו גאר דעם פאלק וס זענן אין ירושלים ואל צפניה

אונ

הכהנים

הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר׃ כו יְהוָה נְתָנְךָ כֹהֵן
תַּחַת יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לִהְיוֹת פְּקִדִים
בֵּית יְהוָה לְכָל־אִישׁ מְשֻׁגָּע וּמִתְנַבֵּא
וְנָתַתָּה אֹתוֹ אֶל־הַמַּהְפֶּכֶת וְאֶל־
הַצִּינֹק׃ כז וְעַתָּה לָמָּה לֹא גָעַרְתָּ
בְּיִרְמְיָהוּ הָעַנְּתֹתִי הַמִּתְנַבֵּא לָכֶם׃
כח כִּי עַל־כֵּן שָׁלַח אֵלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר
אֲרֻכָּה הִיא בְּנוּ בָתִּים וְשֵׁבוּ וְנִטְעוּ גַנּוֹת

תרגום

כו יְיָ מַנְּיָךְ כָּהֵן חֲלַף
יְהוֹיָדָע כָּהֲנָא לְמֶהֱוֵי
מְמַנָּא סְגַן כָּהֲנַיָא בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ לְכָל גְּבַר
דְּמִשְׁתַּלֵּי וּמִטַּפַּשׁ וְתִתֵּן
יָתֵיהּ לְכִיפְתָא וּלְגוֹ
צִינוֹקָא׃ כז וּכְעַן לְמָה
לָא נְזַפְתְּ בְּיִרְמְיָה דְּמִן
עֲנָתוֹת דְּמִתְנַבֵּא לְכוֹן׃
כח אֲרֵי עַל כֵּן שְׁלַח
לְוָתַנָא לְבָבֶל לְמֵימַר
אֲרִיכָא הִיא בְּנוֹ בָתִּין
וְתִיבוּ וְצוּבוּ גִּנִּין וְאֵיכוּלוּ
יָת

רש"י

(כו) נתנך כהן. אל צפניה כתב כן: פקידים. ממונים: המהפכת. כיפה: הצינוק. סדן (ליש"ב בלע"ז): (כח) כי על כן שלח. כי יש לך לגעור בו על אשר שלח אלינו לבבל לאמר ארוכה היא גלותכם שם: על כן. כמו על אשר:

מהר"י קרא

(כו) ה' נתנך כהן תחת יהוידע הכהן להיות פקידים. כלומר לכך נתמנית לתת ממונים פקידים בבית ה' שאם תראה שום איש משגע ומתנבא לרעה שתתן אותו אל המהפכת ואל הצינק. הם מיני בתי הסוהר: (כח) ארוכה היא. גלות בבל ארוכת היא ולא מהרה אתם נגאלים ממנה שאין אתם נגאלים משם עד מלאת למלכות בבל שבעים שנה:

רד"ק

יברכוכה ותרומים להם: (כו) ה' נתנך. ואף על פי שהיו כופרין בדברי נביא האמת מודים היו כי ה' הוא הסבה הראשונה וזכר יהוידע לפי שהיה כהן גדול והיה ראש וגדול בדורו וכן צפניה היה כהן גדול כי אמר תחת יהוידע להיות פקידים אתה ושאר הכהנים: בית ה'. כמו בבית ה' וכן הנמצא בית ה' והדומים להם: לכל איש משגע בעבור כל איש ולנביא היו קוראים לגנאי משגע וכן מדוע בא המשגע הזה: אל המהפכת ואל הצינק. המהפכת הוא בית הסהר וכן ת"י כיפתא ובדברי רז"ל כונסין אותה לכיפה: הצינק. כלי מסגר לידים: (כח) ארכה. היא הגלות: את פריהן. הראשון פרין וזה פריהן:

מנחת שי

(כז) הענתתי. כ"כ לא כמו שכתוב בדפוס ונמכירנו שגם מ"ד הענתותי:
(כח) ארכה הוא. חד מן ג' דגושים וחסר על פי המסורת וסימן באיוב י"א:

מצודת דוד

לא בשם כל בני הגולה וכאלו הכל תלוי בך לבד: לאמר. וכה דברת בהאגרות: (כו) ה' נתנך. כן כתב לצפניה הנה ה' העמיד אותך להיות כהן ר"ל להיות שר הכהנים במקום יהוידע הכהן: להיות פקדים. להיות ממונים בבית ה' להשגיח על כל איש משוגע ומתנבא דברי שגעון מלבו: ונתתה אותו. ר"ל ע"פ דבריך יתפשוהו הממונים אל המהפכת וגו' להיות כלוא שם: (כז) ועתה. הואיל וכן למה אפי' לא גערת. נערת ונזפה בירמיה המנבא לכם דברי שגעון מלבו וקלל בדבר המוכן: (כח) כי על כן. ר"ל כי הראיה בו שמדבר שגעון מלבו על אשר שלח וגו': ארוכה היא. הגלות הזה שאתם בה תהיה לזמן ארוך לכן בנו שם בתים ותשבו בהם כי לא תצאו משם בזמן קרוב וכאומר הלא הדברים האלה לשגעון יחשבו כי לא כן דבר ה' עמדי (ויתכן שעד לא שלח ירמיה הספר ביד אלעשה שלח ירמיה מקודם

מצודת ציון

(כו) פקידים. ממונים כמו פקודי החיל (במדבר ל"א): המהפכת. שם בית הסוהר: הצינק. שם הכלי שעשוי לסגור בו ידי החבוש: (כז) גערת. ענין צעקת נזיפה: הענתותי. מן ענתות והוא שם עירו של ירמיה: (כח) כי על כן. כי על אשר וכן כי על כן ראיתי פניך (בראשית ל"ג):

פירוש ע"ט

אונ צו צפניה בן מעשיה דר כהן אונ צו אלי כהנים לאמר צו זאגן: (כו) ה' נתנך כהן גאט האט דיך צפניה גיגעבין פאר איין כהן אויף דעם ארט פון יהוידע הכהן להיות פקדים בית ה' דאס דוא אונ די אנדערע כהנים זאלט איהר זיין ממונים אין גאטס הויז לכל איש משגע ומתנבא איבער איטליכן מענטשן וואס איז משוגע אונ זאגט נביאות ונתתה אתו אל המהפכת דם דו זאלסט אים געבן אין דער תפיסה הויז אונ אין איין קלאץ וואס מען שליסט צו צי אים דעם תפוס: (כז) ועתה אונ היינט למה לא גערת ווארום האסט דוא ניט אן גישריגען אין ירמיה פון דר שטאט ענתות המתנבא לכם וואס ער זאגט נביאות צו אייך: (כח) כי על כן שלח דען וויל ער האט גישיקט צוא אונז קיין בבל צו זאגין ארכה היא דאס גלות בבל וועט לאנג גיווערין דרום בנו בתים ושבו בויעט הייזער אונ זיצט אין זייא ונטעו גנות אונ פלאנצט איין גערטנער או·

משלי חכמים

גיפרעגט ביי אחאב אדער ביי צדקיה וואס וועל איך גיבארין · האט ער גיזאגט צו איר דו וועסט גיבארין אזכר. אונ ער איז באלד געגאנגען צו די שכנים אונ האט גיזאגט די אשה וועט גיבארין אנקבה. אויב זיא האט גיבארין אזכר האט די אשה גיזאגט אויף זיי זיי זענען אמתה נביאים ווארום זיי האבין גיזאגט זיא וועט גיבארין אזכר. אונ אויב זיא האט גיבארין אנקבה האבין די שכנים גיזאגט זיי זענען אמתה נביאים ווארום זיי האבין טאקי גיזאגט זיא וועט גיבארין אנקבה נאר זיי האבין ניט גיוואלט מצער זיין די מוטער האבין זייא איר גיזאגט זיא וועט גיבארין אזכר. אמאהל איז אחאב אונ צדקיה געקומען צו די טאכטער פון נבוכדנצר אונ האבין צו איר גיזאגט הקב"ה האט אונז געשיקט צו דיר איינער פון אונז זאל זיך מיט דיר בהעפטין ווערסטו גיבארין נביאים. זיא האט די רייד גיזאגט צו איר פאטער נבוכדנצר. האט נבוכדנצר צו איר גיזאגט אויב זיי וועלין נאך אמאהל קומען צו דיר זאלסטו זיי שיקען צו מיר עס איז אזוי גיוועהן. זיי זענען נאך אמאהל צו איר געקומען

עסט

וְאִכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶן׃ כט וַיִּקְרָא צְפַנְיָה
הַכֹּהֵן אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּאָזְנֵי יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא׃ ל וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
לֵאמֹר׃ לא שְׁלַח עַל־כָּל־הַגּוֹלָה לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי
יַעַן אֲשֶׁר נִבָּא לָכֶם שְׁמַעְיָה וַאֲנִי לֹא
שְׁלַחְתִּיו וַיַּבְטַח אֶתְכֶם עַל־שָׁקֶר׃
לב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה הִנְנִי פֹקֵד עַל־
שְׁמַעְיָה הַנֶּחֱלָמִי וְעַל־זַרְעוֹ לֹא־יִהְיֶה לוֹ
אִישׁ ׀ יוֹשֵׁב ׀ בְּתוֹךְ־הָעָם הַזֶּה וְלֹא־
יִרְאֶה בַטּוֹב אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה־לְעַמִּי
נְאֻם־יְהוָה כִּי־סָרָה דִבֶּר עַל־יְהוָה׃

תרגום

יַת אֲבָהוֹן׃ כט וּקְרָא צְפַנְיָה כַּהֲנָא יַת אִגַּרְתָּא הָדָא קֳדָם יִרְמְיָה נְבִיָּא׃ ל וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימָר׃ לא שְׁלַח לְוָת כָּל בְּנֵי גָלוּתָא לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל שְׁמַעְיָה דְמִן חֲלַם חֲלַף דְּאִתְנַבֵּי לְכוֹן שְׁמַעְיָה וַאֲנָא לָא שְׁלַחְתֵּיהּ וְאַרְחֵיץ יָתְכוֹן עַל שִׁקְרָא׃ לב בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַסְעַר עַל שְׁמַעְיָה דְמִן חֲלַם וְעַל בְּנוֹהִי לָא יְהֵי לֵיהּ גְּבַר יָתֵיב בְּגוֹ עַמָּא הָדֵין וְלָא יֶחֱזֵי בְּטוּבָא דַאֲנָא עָבֵיד לְעַמִּי אֲמַר יְיָ אֲרֵי סָטְיָא מַלֵּיל קֳדָם יְיָ׃

פתגם

מנחת שי

(לא) כה אמר ה' אל שמעיה הנחלמי. בספר אחד יען כתיבת יד זה והכרו שבסמוך בשוא לבדו וכן במקצת דפוסים אחרונים אבל בספרים אחרים כתובי יד ודפוסים ישנים כולם שבפרשה בחטף סגול: (לב) איש יושב. במקצת מדוייקים מלא וא"ו וכן נכון ע"פ המסורת שנמסר בהאי סיפרא סימן כ':

מצודת ציון

(לב) פוקד. ענין זכרון:

מצודת דוד

הדברים האלה בע"ס או במכתב): (כט) ויקרא צפניה וגו'. גם זה מדברי הספר שכתב אליהם שלפניה קרא הספר לפניו ולאה כי כן כתב (ואף שירמיה עלמו כתב הדבר לא אמר באזני כמדבר בעדו כי אם כאחד המדבר וכן דרך המקרא כמ"ש וישלח ה' וגו' ואת שמואל (ש"א י"ב) ולא אמר ואותי עם כי שמואל עלמו היה המדב'): (ל) ויהי דבר ה'. בעבור שארכו הדברים באמרו הסבה ושלפניה קרא הספר באזניו לכן אמר שוב ויהי דבר ה' וגו': (לא) על כל הגולה. אל כל הגולה: אל שמעיה. על שמעיה: על שקר. על הבטחת שקר: (לב) הנני פוקד. העון הזה אזכור להשיב גמול על שמעיה ועל זרעו: לא יהיה לו. ר"ל לא יהיה מזרעו איש יושב במושב השרים והזקנים: ולא יראה בטוב וגו'. הוא ההשבה מן הגולה: על ה'. בעבור ה' דבר דבר המסור ממנו מה שלא אמרה:

משלי חכמים

אונ זיא האט זיי געשיקט צום פאטער. נבוכדנצר האט גיזאגט צו אחאב אונ צדקיה ווער האט אייך גיזאגט איר זאלט אייך בהעפטין מיט מיין טאכטער. האבין זיי גיזאגט. הקב"ה האט אונז געהייסין מיר זאלין דאס טאהן. האט נבוכדנצר גיזאגט צו זיי איך האב דאך גיפרעגט ביי חנניה מישאל ועזריה האבין זיי מיר גיזאגט מען טאר דאס ניט טאהן. האבין זיי גיזאגט צו נבוכדנצר מיר זענען אויך אזעלכע נביאים ווי חנניה מישאל ועזריה. צו זיי האט הקב"ה דאס ניט גיזאגט. אונ צו אונז האט ער דאס יא גיזאגט. האט נבוכדנצר גיזאגט איך וויל אייך פרובין אזוי ווי איך האב געפרובט חנניה מישאל ועזריה. האבין זיי גיזאגט צו נבוכדנצר חנניה מישאל ועזריה זענען דריי מענטשין אונ מיר זענען נאר צוויי. איז אונזער זכות ניט אזוי גרויס ווי זייער זכות. האט נבוכדנצר גיזאגט צו זיי נעמט צו אייך נאך אמענטש וועמען איר ווילט. האבין זיי גיזאגט מיר ווילען נעמען יהושע כהן גדול. זיי האבין גערעכונט זיי וועלין גירעטעט ווערין אין דעם זכות פון יהושע כהן גדול, מען האט גענומען דעם יהושע כהן גדול. אונ מען האט זיי אלע דרייא אריין גיווארפין אין פייער, אחאב אונ צדקיה זענען פארברענט גיווארין. אונ יהושע כהן גדול איז ארויס לעבעדיג.

פירוש ע"ט

עסט זייערי פירות: (כט) ויקרא צפניה הכהן אונ צפניה הכהן הט גילייענט די דאזיגי בריף אין די אויערין פון ירמיהו הנביא: (ל) ויהי דבר ה' אל ירמיהו לאמר איז גוועזן גאטס רייד צו ירמיהו צו זאגן: (לא) שלח על כל הגולה לאמר שיק צו אלי פר טריבני ישראל צו זאגן כה אמר ה' אזו הט גאט גיזאגט אויף שמעיה פון דר שטאט חילם יען אשר נבא דרום וואס שמעיה הט נביאות גיזאגט צוא אייך אונ איך האב אים ניט גישיקט ויבטח אתכם אונ ער האט אייך פר זיכערט אויף ליגנט: (לב) לכן כה אמר ה' דרום האט גאט אזוי גיזאגט הנני פוקד וגו' נון איך וועל בפעלן אויף שמעיה פון חילם אונ אויף זיינע קינדער לא יהיה לו איש עס וועט ניט זיין צוא אים איין מאן וואס זאל זיצן צווישן די הארן פון דעם דאזיגן פאלק ולא יראה בטוב אונ ער וועט ניט זעהן אין דעם גוטס ווס איך וועל טאן צו מיין פאלק אז איך וועל זיי אוס לייזין פון דעם גלות נאם ה' אזו זאגט גאט כי סרה דבר על ה' ווארום איין אפ קערונג האט ער גירעט אויף גאט:

הדבר

ל א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתָב־לְךָ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר׃
ג כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְשַׁבְתִּי
אֶת־שְׁבוּת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה אָמַר
יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם וִירֵשׁוּהָ׃ ד וְאֵלֶּה
הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל
וְאֶל־יְהוּדָה׃ ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל

תרגום

א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה
עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ
לְמֵימַר׃ ב כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
כְּתַב לָךְ יָת כָּל פִּתְגָמַיָא
דְמַלֵּלִית עִמָּךְ עַל סִפְרָא׃
ג אֲרֵי הָא יוֹמַיָא אָתַן
אֲמַר יְיָ וַאֲתִיב יָת גָלוּת
עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
אֲמַר יְיָ וַאֲתִיבִינוּן
לְאַרְעָא דִיהָבִית
לַאֲבָהָתְהוֹן וְיַחְסְנוּנַהּ׃
ד וְאִלֵּין פִּתְגָמַיָא דְמַלִּיל
יְיָ עַל יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃
ה אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ קָל
זועה

רש"י

ל (ג) כי הנה ימים באים. ולא תאמר למה אכתבנו כי יאבדו כולם ואין קורא בו ואין זוכרו עוד כי הנה ימים באים וגו': (ה) קול חרדה שמענו. יש פותרין על שמועת בבל שהיו חרידים ממנה אותם שגלו שם ומדרש

מהר"י קרא

ל (ה) כה אמר ה'. [כשם] שאתם אומרים: קול חרדה שמענו. כן יהיה באחרית הימים ביום בא גוג על אדמת ישראל:

רד"ק

(א) הדבר אשר היה אל ירמיהו. מבואר: (ב) כה אמר ה'. את כל הדברים אשר דברתי אליך. פי' אשר אני מדבר עתה כי על אלה הדברים אמר כמו שאמר ואלה הדברים אשר דבר ה' וגו' ואמר שיכתבם בספר כי הם דברים שעתידין לבא באחרית הימים ואמרם לו סמוך לפורענות שאמר למעלה לפי שזאת הפרשה לתיות נחמה לישראל שהיו באותו הדור כי כמו שיראו שתתקיים הפורענות בקרוב כן ידעו שתתקיים הנחמה הגדולה באחרית הימים: אל ספר. כמו בספר וכן ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון: (ג) כי הנה ימים באים. לעתיד לימות המשיח כמו שאמר ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה ומגלות בבל לא שבו אלא יהודה ובנימין שגלו שם: (ד) ואלה הדברים. הם עתידים כמו שפירשנו: (ה) כי

מנחת שי

ל (ב) כתב לך. כת"י בקמץ לבד והוא חסוף:

מצודת דוד

ל (ב) אשר דברתי אליך. הם הדברים האמורים במקראות שלאחריו וכמ"ש ואלה הדברים וגו' ולפי שיכתבם אחר שידבר אליו לכן אמר אשר דברתי: אל ספר. על ספר וקראו ספר ע"ש סופו שאחר שיכתוב יהיה ספר וכן ומתני קמח (ישעיה מ"ז): (ג) ושבתי את שבות. אשיב בהבקע ובמנוחה את בני השבי של עמי ישראל ויהודה והיא הגאולה האחרונה בימי המשיח. ור"ל לכן כתוב הדברים בספר למען יקראו בו ויקוו אליה: (ד) אל ישראל. על ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה. אשר כה אמר ה' הנה שמענו קול חרדה והוא בעת בוא גוג ומגוג: פחד ואין שלום. כפל הדבר

מצודת ציון

ל (ג) ושבתי. ענין הסקט והניחה כמו בשובה ונחת תושעון (ישעיה ל'): שבות. מל' שביה: והשיבותים. מל' השבה:

פירוש ע"ט

ל (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ דאס איז דיא רייד פון נביאות וואס איז געוועזן צו ירמיהו פון גאט צו זאגן: (ב) כה אמר ה' אלהי ישראל לאמר אזו האט געזאגט גאט דער גאט פון דיא ישראל צוא זאגן כתב לך וגו' שרייב אויף צו דיר אלע רייד וואס איך האב גערעט צו דיר אל ספר אויף איין בריף: (ג) כי הנה ימים באים נאם ה' ווארום נון טעג וועלן קומן זאגט גאט ושבתי את שבות עמי אונ איך וועל זייא אום קערין דאס אום קערונג פון מיין פאלק ישראל אונ שבט יהודה אזוי זאגט גאט והשבותים אל הארץ אונ איך וועל זיי אום קערן צו דעם לאנד וואס איך האב עס געגעבן צו זייערי עלטערין וירשוה אונ זיי וועלן עס ירשינען: (ד) ואלה הדברים וגו' אונ דאס זענין דיא רייד וואס גאט האט גירעט אויף די ישראל אונ אויף שבט יהודה: (ה) כי כה אמר ה' דען אזוי האט גאט געזאגט קול חרדה שמענו איין קול פון ציטערניש האבען

משלי חכמים

נאר זיינע קליידער זענען אביסיל אפגעזענגט געווארן. נבוכדנצר האט געזאגט צו יהושע איך ווייס דו ביזט אצדיק. נאר זאג מיר פאר וואס ביי חנניה מישאל ועזריה זענען די קליידער אויך געווען גאנץ. אונ ביי דיר זענען די קליידער אפגעזענגט געווארן. האט יהושע געזאגט זיי זענען דריי צדיקים צו זאמען איז זייער זכות גרויס געווען אז אפילו זייערע קליידער זענען נים פארברענט געווארן אונ איך בין נאר געווען איינער. האט נבוכדנצר געזאגט צו יהושע אברהם איז דאך אויך געווען איינער ווען מען האט אים אריין געווארפן אין פייער אונ זיינע קליידער זענען נים פארברענט געווארן. האט יהושע געזאגט אברהם איז געווען אליין אן רשעים. איז ניבאטין געווארן צום פייער ער זאל נים ברענען. האט דער פייער גאר נים גיברענט. אבער מים מיר זענען געווען צוויי רשעים האט דער פייער געמוזט ברענען האט ער מיינע קליידער אויך אפגעזענגט:

מיר

חֲרָדָה שָׁמָעְנוּ פַּחַד וְאֵין שָׁלוֹם׃
ו שַׁאֲלוּ־נָא וּרְאוּ אִם־יֹלֵד זָכָר מַדּוּעַ
רָאִיתִי כָל־גֶּבֶר יָדָיו עַל־חֲלָצָיו כַּיּוֹלֵדָה
וְנֶהֶפְכוּ כָל־פָּנִים לְיֵרָקוֹן׃ ז הוֹי כִּי גָדוֹל
הַיּוֹם הַהוּא מֵאַיִן כָּמֹהוּ וְעֵת־צָרָה הִיא
לְיַעֲקֹב וּמִמֶּנָּה יִוָּשֵׁעַ׃ ח וְהָיָה בַיּוֹם
הַהוּא נְאֻם ׀ יְהוָה צְבָאוֹת אֶשְׁבֹּר עֻלּוֹ
מֵעַל צַוָּארֶךָ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנַתֵּק וְלֹא־

תרגום

זָוְעָה שְׁמַעְנָא דַחֲלָא
וְלֵית שְׁלָם׃ ו שְׁאִילוּ
כְעַן וַחֲזוּ אִם יְלִיד דְכַר
מְדֵין חֲזֵיתִי כָּל גְבַר
יְדוֹהִי מְחָתָן עַל חַרְצֵיהּ
כִּילֵידְתָא וּמִשְׁתַּנַן כָּל
אַפַּיָא לְמֶהֱוֵי כְּיַרְקָנָא׃
ז וַי אֲרֵי רַב יוֹמָא הַהוּא
לֵית דִכְוָתֵיהּ וְעִדָן עָקָא
הוּא לְיַעֲקֹב וּמִנַהּ
יִתְפְּרַק׃ ח וִיהֵי בְּעִדָנָא
הַהִיא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֶתְבַּר נִיר עַמְמַיָא
מִצַוְרֵיכוֹן וְסַנְקֵיכוֹן
אפסק

ת"א שאלו נא. סנהדרין צח (שביעית לו קידושין סא): ועת צרה. (תענית כג):

רש"י

אגדה על מלחמת גוג ומגוג: (ו) אם יולד זכר. אם דרך הזכרים ללדת שיאחזום חבלים כיולדה: חלציו. כמו מתניו: (ז) היום ההוא. יום הריגת בלשאצר ומפלת בבל. פ"א יום מפלת גוג: (ח) אשבור עולו. ישבר עול העכו"ם

מנחת שי

(ו) ונהפכו. בסגול הכ"ף וקל הפ"א. ספרים: (ח) ומוסרותיך. בהרבה מדוייקים מלא וא"ו גם אחרי רי"ש ונמסר עליו לית ומלא:

רד"ק

כה אמר ה' קול חרדה שמענו. דבר זה יאמרו כל הגוים אז בימות המשיח: (ו) שאלו נא וראו אם יולד זכר. הקל מזה הפעל ברוב על האשה אף על פי שהוא לפעמים על הזכר אמר על הרוב אם יולד זכר כלומר כי הזכר מוליד ואינו יולד והאשה היא היולדת ויולדת בחבלים א"כ מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה וכי נקבה הוא שיש לו חבלים ולפי שחבלי יולדת חזקים מחבלים אחרים לפיכך אמר זה והמשיל חבלי האנשים מרוב הצרה שתבואם לחבלי היולדת: לירקון. כי ברוב החבלים ינוס הדם מהפנים והם ירוקים: (ז) הוי כי גדול. מאין כמוהו. בנוע היו"ד: ועת צרה היא ליעקב. וזה יהיה במלחמת גוג ומגוג שתהיה לפי שעה צרה לישראל וכן נאמר בנבואת ישעיהו חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. ונאמר בנבואת דניאל והיתה עת צרה אשר לא נהיתה מהיות גוי: (ח) והיה. עולו. עול גוג ומגוג או עול כל גוי וגוי שהיו נותנין עולם עליכם

מצודת ציון

(ו) כל גבר. כל איש: חלציו. מתניו: לירקון. למראה ירוק: (ח) ומוסרותיך. הם קשורי רצועות העול: אנתק. ענין הנתק:

מצודת דוד

כמ"ש לגודל הפחד שיהיה אז: (ו) שאלו נא וראו. אמר כדרך מליצה שאלו עתה לאנשים וראו מה נעשה בעולם אם דרך הזכר ללדת בנים להיות לו חבלי יולדה. וכאומר הלא זה לא היה מעולם ומדוע אם כן ראיתי כל גבר סומך ידיו על חלציו כדרך היולדת בעת יבאו לה חבלים וכל פני האנשים נהפכו למראה ירוק כדרך האשה הכורעת ללדת: (ז) הוי. יש להתאונן כי היום ההוא יהיה גדול מאד ר"ל צרות גדולות ומרובות יהיו אז: מאין כמוהו. ר"ל ממה שאמו רואים בו שאין כמוהו לכן יקרא גדול ודגמתו מאין כמוך ה' (לעיל י'): ועת צרה. אז יהיה עת צרה לישראל אבל מן הצרה ההיא תהיה לו עוד תשועה: (ח) אשבור עלו. עול האויב אשבור מעל צוארך וקשור רצועות העול אנתיק ואסיר מתך ר"ל האומות לא ישעבדו

משלי חכמים

(ז) ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע. דער מהרש"א זאגט די רבנן זאגין למשל ביי אגביר איז אמאהל זיין קינד געווארין אשארלאטאן נאהולטיי. ביי דעם גביר זענען געווען דריי גוטע פריינד וואס זיי פלעגין שטענדיג אריין קומען צו אים אין שטוב. דער גביר האט געפרעגט ביי איינעם וואס ער זאל טאהן מיט זיין קינד. האט דער גוטער פריינד געזאגט מען זאל אים אנטאהן קיישין פון הונדערט פונט. דער אנדערער גוטער פריינד האט געזאגט קיישין וואס וועגין הינדערט פינט וועט דער קינד נים קענען אויס האלטין. עס איז גענוג קיישין זאלין וועגין צוועלף פינט. דער דריטער האט געזאגט קיישין וואס וועגין צוועלף פינט איז אויך צו שווער פאר אים עס איז גענוג קיישין זאלין וועגין איין פינט. אזוי איז געווען ביי די יודין. משה רבינו האט געזאגט אויב די יודין וועלין זינדיגען זאל זיי טרעפין פיל צרות. אונ ער האט נים געזאגט ביז ווילאנג זאלין דויערין די צרות. דוד המלך האט געזאגט יענך ה' ביום צרה. גאט זאל דיר ענטפערין אין דעם טאג פון די צרה. דאס ווארט ביום. אין דעם טאג. איז איבעריג. עס קען שטיין יענך ה' בצרת. גאט זאל דיר ענטפערין ווען דוא וועסט זיין אין אצרה. נאר דוד האט געמיינט די צרה זאל זיין נאר איין טאג. אזוי וויא דער טאג איז צוועלף שעה זאל דיא צרה אויך זיין נאר צוועלף שעה. דער נביא ירמיה האט געזאגט עת צרה היא ליעקב. עס איז גענוג די צרה זאל נאר זיין איין שעה. וממנה יושע. אונ זייא זאלין פון די צרה אויסגעהאלפן ווערן... אונ זייא זאלין פון די צרה אופשטיין:

פירוש ע"ט

מיר געהערט פחד ואין שלום עס איז איין שרעקעניש אונ נים קיין שלום: (ו) (זאגט גאט) שאלו נא וראו אם ילד זכר פרעגט נון מענטשען אונ זעהט אליין אוב דר סדר איז דם איין זכר זאל געוואונן קינדער מדוע ראיתי וגו' אונ ווארום האב איך געזעהין איטליכער מאן האלט זיינע הענד אוף זיינע לענדין אזוי וויא איין געווינערין (ווען עס נעמט זי אן ווייען) ונהפכו כל פנים לירקון אונ אלע פנימער זענען פאר קערט געווארן צו גרינקייט: (ז) הוי כי גדול היום ההוא ווייא איז צו שרייען דען ער איז גרויס דר דאזיגער טאג מאין כמהו עס איז נים פר האנדען נאך אזוי אטאג ווי דער טאג וועט זיין ועת צרה היא ליעקב אונ דענסט מאל וועט זיין איין עת צרה צו יעקב (כלומר צוא די ישראל) וממנה יושע אונ פון דער צרה וועלען זיי נאך געהאלפען ווערין: (ח) והיה ביום ההוא אונ עס וועט זיין אין דעם דאזיגען טאג נאם ה' צבאות זאגט

יַעַבְדוּ־בוֹ עוֹד זָרִים: ט וְעָבְדוּ אֵת יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם וְאֵת דָּוִד מַלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים
לָהֶם: י וְאַתָּה אַל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב
נְאֻם־יְהוָה וְאַל־תֵּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי
מוֹשִׁיעֲךָ מֵרָחוֹק וְאֶת־זַרְעֲךָ מֵאֶרֶץ
שִׁבְיָם וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנַן וְאֵין
מַחֲרִיד: יא כִּי־אִתְּךָ אֲנִי נְאֻם־יְהוָה
לְהוֹשִׁיעֶךָ כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם ׀
אֲשֶׁר הֲפִצוֹתִיךָ שָּׁם אַךְ אֹתְךָ לֹא־

אעשה

תרגום

אֶפְסַק וְלָא יִשְׁתַּעְבְּדוּן בְּיִשְׂרָאֵל עוֹד עַמְמַיָא:
ט וְיִפְלְחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲהוֹן וְיִשְׁתַּמְעוּן לִמְשִׁיחָא בַּר דָוִד מַלְכְּהוֹן דַאֲקִים לְהוֹן:
י וְאַתְּ לָא תִדְחַל עַבְדִי יַעֲקֹב אֲמַר יְיָ וְלָא תִתְּבַר יִשְׂרָאֵל אֲרֵי הָאֲנָא פָרֵיק לָךְ מֵרָחִיק וְיַת בְּנָךְ מֵאֲרַע גָלוּתְהוֹן וִיתוּבוּן דְבֵית יַעֲקֹב וְיִשְׁקְטוּן וְיִשְׁרוֹן לִרְחָצָן וְלֵית דְמָנִיד:
יא אֲרֵי בְסַעְדָךְ מֵימְרִי אֲמַר יְיָ לְמִפְרְקָךְ אֲרֵי אַעְבֵּיד גְמִירָא בְּכָל עַמְמַיָא דְבַדַּרְתָּךְ לְתַמָן בְּרַם עִמָךְ לָא אַעְבֵּיד

גמירא

ת"א עבדי יעקב. זוהר בלק: הנני מושיעך. זוהר תולדות. ויקרא:

רש"י

מעל ישראל: (י) ואתה אל תירא. מכל הרעות אשר תראה באה על בכל אשר אתה בתוכה: ושאנן. כמו ושקט:

רד"ק

בגלות וכת"י אתבר ניר עממיא מצואריכון ואמרו צוארך ומוסרותיך ואמר בו כי כן דרך המקרא לדבר פעם לנכח ופעם שלא לנוכח: (ט) ועבדו. אשר אקים להם. אפשר שאמר זה על דוד המלך שיקימנו מעפרו בעת תחיית המתים ואפשר שיאמר על המשיח בנו ויקרא שמו דוד: (י) ואתה אל תירא. מרחוק. מארץ רחוקה שאתם בגלות שם: ואת זרעך. בניך הקטנים שלא יאמר אדם הגדולים יברחו מהגלות והקטנים שלא יוכלו לברוח ישארו בארץ שבים לא כן אלא בנחת תצאו גדולים וקטנים כמ"ש בנבואת ישעיהו כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון: ושאנן. פעל עבר מוסב לעתיד מפני הוי"ו והנו"ן פתוחה והתאר הנו"ן קמוצה: (יא) כי אתך. ויסרתיך למשפט. כמו שפירש יסרני ה' אך במשפט כלומר איסרך כפי שתוכל לסבול לא כפי אפי וחמתי לפי מעשיכם הרעים וכת"י ואייתי עלך יסורים לאלפותך ברם בדין חסוך מה שאמר למשפט בפתחות הלמ"ד להורות הידיעה ר"ל לאותו משפט שנהגתי עמך מיום שיסרתיך בענך כמ"ש ישעיהו הכמכת מכהו הכהו:

מצודת דוד

עוד עמך ולתוספת ביאור אמר ולא יעבדו בו עוד אומות זרים: (ט) ועבדו וגו'. רק את ה' יעבדו ואת דוד מלכם זהו מלך המשיח הבא מזרע דוד: אשר אקים להם. אשר אעמיד עליהם: (י) ואתה אל תירא. לכן מעתה אל תירא שלא תשתקע בגולה: ואל תחת ישראל. כפל הדבר במ"ש: כי הנני מושיעך מרחוק. כי אני הוא סמוכן להושיעך ולגאלך מארץ מרחק ממקום שאתה שם: ואת זרעך. ר"ל לא אותך אגאל כי אם זרעך הנולדים לך אותם אגאל מארץ שבים: ושב יעקב. ומאז והלאה ישב יעקב בשובה ונחת והשקט ושאנן ולא ימלא עוד מי יחרידו: (יא) אעשה כלה. אביא כליון על כל הגוים וגו' ורק אותך לא אכלה אבל איסר אותך כמשפט הראוי לגלו' הוזן למוסר ולא אנקה אותך מן העולם שישאר העולם נקי ממך ר"ל

מצודת ציון

והסרה: זרים. נכרים: (י) תחת. ענין פחד ושבר. כמו אל תחת מפניהם (לעיל א'): ושב. ענין השקט ומנוחה: ושאנן. ענין שלוה כמו שאנן מואב מנעוריו (לקמן מ"ח) וכפל הדבר במ"ש לרוב השלוה והשקט: מחריד. מל' חרדה: (יא) הפיצותיך.

פירוש ע"ט

גאט דער האר איבער אלע חיילות אשבור עלו מעל צוארך וועל איך צו ברעכן דעם יאך פון דעם פיינט פון אפ דיין האלז ומוסרותיך אנתק אונ דיינע בונד ריימן פון דעם יאך וועל איך צו רייסען ולא יעבדו בו עוד זרים אונ עס וועלין ניט ארביטען נאך מיט דיא ישראל דיא פרעמדע: (ט) ועבדו את ה' אלהיהם וגו' אונ די ישראל וועלין דינן גאט זייער גאט אונ דוד זייער מלך וום איך וועל אוף שטעלן צו זיי (כלומר דעם מלך המשיח וואס ער וועט ארוס קומען פון דוד'ס קינדער): (י) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' אונ דו זאלסט קיין מורא ניט האבן מיין קנעכט יעקב (פר די אלע רעות וואס דו וועסט זעהן) אזוי זאגט גאט ואל תחת ישראל אונ דוא ישראל זאלסט קיין מורא ניט האבין פאר די אלע צרות כי הנני מושיעך מרחוק ווארום נון איך וועל דיר העלפען אונ וועל דיך אוס לייזן פון דעם ווייטן לאנד וואס דו ביסט אהין פאר טריבען גיווארין ואת זרעך מארץ שבים אונ דיינע קינדער וועל איך אויס לייזן פון דעם לאנד וואס זיי זענין גיפאנגן גיווארן אהין ושב יעקב ושקט ושאנן אונ ער וועט זיך אום קערן יעקב צו זיין לאנד אונ וועט זיין גישטילט אונ בשלוה ואין מחריד אונ עס וועט ניט זיין ווער עס זאל אים דער שרעקין: (יא) כי אתך אני נאם ה' להושיעך ווארום איך בין מיט דיר צו העלפין דיר זאגט גאט כי אעשה כלה וגו' דען איך וועל טאן איין פאר לענדיניש אין די פעלקער וום איך האב דיך אהין פר שפרייט אך אתך לא אעשה כלה בייערט אין דיר וועל איך ניט טאן קיין פאר לענדיניש ויסרתיך למשפט אונ איך וועל דיך שטראפן מיט אזו איין משפט וואס דו וועסט אים קענן דער לידין ונקה לא אנקך אונ ריינקין וועל איך דיך ניט

ריינקן

אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה
לא אנקך: יב כי כה אמר יהוה אנוש
לשברך נחלה מכתך: יג אין דן דינך
למזור רפאות תעלה אין לך: יד כל
מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו כי
מכת אויב הכיתיך מוסר אכזרי על
רב עונך עצמו חטאתיך: טו מה תזעק
על שברך אנוש מכאבך על רב עונך

תרגום

גְמִירָא וְאַיְתֵי עֲלָךְ יִסוּרִין לְאַלָפוּתָךְ בְּרַם בְּדִין חֲסוּךְ וְשֵׁיצָאָה לָא אֲשֵׁיצִינָךְ: יב אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ תַּקִיף תַּבְרִיךְ מַסְרְעָא מַחֲתִיךְ: יג לֵית דְּדָאִין דִּינִיךְ לְרַחֲמָא עֲלִיךְ אָסוּ לָא סְלֵיקַת לִיךְ: יד כָּל רַחֲמַיִךְ אַנְשִׁיוּךְ מִשְׁאַל בִּשְׁלָמִךְ לָא תָבְעוּ אֲרֵי מְחַת סָנְאָה אַלְקֵיתִיךְ יִסוּר אַכְזְרָאִין עַל דִּסְגִיאוּ חוֹבַיִךְ תַּקִיפֵי חֲטָאַיִךְ: טו מָה אַתְּ מְצַוְחָא עַל תַּבְרִיךְ מַמְרְעָא מַחֲתִיךְ

מהר"י קרא

(יא) ונקה לא אנקך. איני סולח לך מכל וכל אלא אני מייסרך על ידי המלכיות וסוף שאגאלך מתוכם: (יג) אין דן דינך למזור.

רש"י

(יא) ויסרתיך למשפט. בדין התורה: ונקה לא אנקך. לשון טיהוע השמד: (יב) אנוש לשברך נחלה מכתך. (אנפר"ש בלע"ז): (יג) למזור. רפואה אין אדם סבור שתהא לך תשועה: תעלה. רפואה ל' הועיל: (יד) מוסר

מנחת שי

(יא) ויסרתיך. י"ס שכתוב בהם וִיסַּרְתִּיךָ הוא"ו בחירק והיו"ד נחה כמו ויסדתיך בספירים (ישעיה נ"ד) ולפי דעתי הם מטעים משפט המלה שמנהג שכן בסוף סימן מ"ו כתוב מקלת פסוק זה ואין ביניהם הפרש במלה זו ושניהם כתובים ויסרתיך הוא"ו בשוא דאם לא כן לא היה נמנע רד"ק מלאומרו כדרכו בכמה מקומות הן אמת שמצאתי אח"כ בס"א שגם בסימן מ"ו כתוב עליו ויסרתיך הוא"ו בחירק: (יב) נחלה מכתך. התי"ו בשוא לבדו

רד"ק

ונקה לא אנקך. ענין כריתה כמו ונקתה לארץ תשב. כי כל הגונב מזה כמוה נקה גם הם ענין נקיות כי הנכרת מן העולם נקי ממנו ות"י ושיצאה לא אשיצינך: (יב) כי כה אמר ה' אנוש לשברך. הלמ"ד במקום העצם ויספיק וזולתה וכן למ"ד לאמות חמש הרגו לאבנר והדומים להם אחר העתידה שאמר אמר סמוך לענין לא אנקך אנוש לשברך ודבר בל' נקבה כנגד הכנסה אמר אע"פ שעתה אנוש לשברך ונחלה מכתך עוד תהי לך תקוה וכל המרעי' לך ילקו בעבירך ז"ש בסוף הענין לכן כל אוכליך יאכלו. אנוש ונחלה פירשנו למעל': (יג) אין דן. כל כך היא נחלה מכתך שאין רופא שיהיה דן החולי: למזור. כלומר שיועיל בו מזור ותחבושת וכלם אומרים כי אין לך רפואות תעל' פי' רפואה וכפל הענין במ"ש להזק הענין וחסר ו' השמוש כמו שמש ירח ראובן שמעון והדומים להם וענינו רפואה ותעלה והענין הזה הוא משל המשיל הצרות הגדולות וחרבן הארץ לחולי כבד שלא יקוו לרפאותו: (יד) כל מאהביך שכחוך. אשור ומצרים שהיית הולכת לשם לעזרה שכחו אותך: לא ידרשו. ולמה כי מכת אויב הכיתיך כלומר שמתיך ביד הגוי המר והנמהר האכזרי והם כשדים שלא יוכלו הם לעזור לך כי אפי' לעצמם לא יועילו ולא יוכלו להנצל מיד נבוכדנאצר. וא"א ז"ל פירש כל מאהביך שכחוך דבק עם משל החולי אמר בדרכי בני אדם שיבאו אוהבי החולה לבקרו אך כאשר יראו כי חליו כבד והוא נוטה למות יתיאשו ממנו מאהביו הרעים ולא יבקרו ולא ידרשו אותו אבל אותך שכחוך כל מאהביך בין רעים בין טובים ובדין דנו חליך למיתה כי מכת חרב אויב הכיתיך: מוסר אכזרי. פי' מוסר אדם אכזרי שמכה ומיסר באכזריות מוסר סמוך לאכזרי כי הוא פתוח: (טו) מה תזעק. אמר תזעק ל' זכר וכל הענין ל' נקבה וכבר כתבנו כמה פעמים כי כשמדבר לישראל פעם ידבר בל' זכר כנגד העם ופעם ידבר בל' נקבה בעד הכנסה והענין אחד אמר מה תזעק

מצודת ציון

ענין פיזור: למשפט. כמו במשפט והלמ"ד במקום בי"ת וכן יבכה לכסא (תהלים ט') ור"ל במשפט הראוי לגלות אותן למוסר וכן יסרני ה' אך במשפט (לעיל י'): (יב) אנוש. ענין מכאוב חזק כמו ומכתי אנושה (לעיל ט"ו): לשברך. הלמ"ד היא במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג'): נחלה. מל' חולי: (יג) למזור. ענין רפואת המכה ותקרא כן לפי שדרך לפזר על המכה סממנים לרפואה כמו לא זורו ולא חובשו (ישעיה א') וגם המכה עצמה תקרא כן כמ"ש ויהודה את מזורו (הושע ה') וזהו לפי שעליה מפזרים הסממנים: תעלה. ענין רפואה כמו תעלה אין לך (לקמן מ"ו) וכפל המלה בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל י"ב): (יד) מוסר. מל' יסורים: עצמו. ענין רבוי כמו עצמו לי אלמנותיו (לעיל ט"ו):

מצודת דוד

לא אכריתך מן העולם: (יב) אנוש לשברך. הן אמת את השבר שהיה לך היה אנוש ביותר: נחלה מכתך. המכות שבאו עליך היו מחלאים מאד: (יג) אין דן דינך. לא היה מי מהרופאים שופט משפט מכתך לקבל רפואה ולכן להיותו חולי נואש לא עשו לך רפואה כלל כי כן הדרך כשהרופאים מתיאשים לרפאות החולי לא יעשו עוד רפואה כלל: (יד) כל מאהביך. כל האוהבים אותך שכחו בך ולא ידרשו אותך לבקרך בעת החולי ור"ל בגולה היית מסובב בצרות משונות ולא חשב מי שתגאל עוד מן הגולה ולא מצאת אוהב ומנחם מכל האומות: מכת אויב הכיתיך. הכיתי אותך כאויב המכה ביסורי אכזרי ולכן חשבו כלם שמאסתי בך: על רוב עונך. ר"ל הולם לא על חנם הכיתיך כי אם ע"י רוב עונך כי רבו חטאתיך: (טו) מה תזעק. לכן מה תצעק להתרעם על שברך כאומרך שאנושה

פירוש ע"ט

בייניקין כלומר איך וועל דיך ניט פאר טיליגן פון דער וועלט: (יב) כי כה אמר ה' דען אזוי האט גאט גיזאגט אנוש לשברך דיין בראך איז גישלאפט נחלה מכתך דיין מכה איז גיקרענקט: (יג) אין דן דינך למזור קיינער איז ניט דן דיין דין צוא זיין היילונג כלומר קיין מענטש טראכט ניט דוא זאלסט איין רפואה האבין אויף דיינע מכות רפאות תעלה אין לך אונ איין היילונג פון הילף איז ניט דא צוא דיר: (יד) כל מאהביך שכחוך אלע דיינע ליב האבער האבן דיך פר געסין אותך לא ידרשו אונ דיך טוען זיי ניט פארשטין כי מכת אויב הכיתיך ווארום איין שלאק פון איין פיינד האב איך דיך גישלאגען מוסר אכזרי איין אום דער בארמיגי שטראף האב איך דיך גישטראפט על רב עונך איבער דיינע פיל זינד עצמו חטאתיך דיינע זינד האבן זיך גימערט: (טו) מה תזעק על שברך אנוש מכאבך וואס טוהסטו שרייען אויף דיין בראך וואס דיין וויא

עָצְמוּ חַטֹּאתַיִךְ עָשִׂיתִי אֵלֶּה לָךְ׃
טז לָכֵן כָּל־אֹכְלַיִךְ יֵאָכֵלוּ וְכָל־צָרַיִךְ כֻּלָּם
בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ וְהָיוּ שֹׁאסַיִךְ לִמְשִׁסָּה וְכָל־
בֹּזְזַיִךְ אֶתֵּן לָבַז׃ יז כִּי אַעֲלֶה אֲרֻכָה לָךְ
וּמִמַּכּוֹתַיִךְ אֶרְפָּאֵךְ נְאֻם־יְהוָה כִּי
נִדָּחָה קָרְאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא דֹּרֵשׁ אֵין לָהּ׃
יח כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה הִנְנִי־שָׁב שְׁבוּת
אָהֳלֵי יַעֲקוֹב וּמִשְׁכְּנֹתָיו אֲרַחֵם
וְנִבְנְתָה עִיר עַל־תִּלָּהּ וְאַרְמוֹן עַל־

תורגום

עַל דִסְגִיאוּ חוֹבַיִךְ תְּקִיפִי חַטָאַיִךְ עֲבָדִית אִלֵין לִיךְ׃ טז בְּכֵן כָּל אָנְסַיִךְ יִתְאַנְסוּן וְכָל סָנְאַיִךְ כּוּלְהוֹן בְּשִׁבְיָא יְהָכוּן וִיהוֹן עֲדָיִךְ לַעֲדִי וְכָל בָּזְזַיִךְ אֶמְסַר לְבִזָא׃ יז אֲרֵי אַיְתֵי אַסוּ לִיךְ וּמִמַחֲתַיִךְ אֲסֵינִיךְ אֲמַר יְיָ אֲרֵי מְטַלְטַלְתָּא קְרוֹ לִיךְ צִיוֹן הִיא תָּבַע לֵית לַהּ׃ יח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא מְתִיב גָלוּת אַרְעֵיהּ דְיַעֲקוֹב וְעַל קִרְווֹהִי אֲרַחֵם וְתִתְבְּנֵי קַרְתָּא יְרוּשְׁלֵם בְּאַתְרַהּ וּבֵית מַקְדְשָׁא כַּד חֲזֵי לֵיהּ

יתיר א׳ מלא ואו

רש״י

אכזרי . ייסורי אכזריות המוסר אכזרי הוא: (טז) לכן . סביעה : שאסיך למשסה . ל׳ ביזה וכת״י ויהון עדיך לעדי : (יז) ארוכה . רפואה : (יח) וארמון . המקדש :

מהר״י קרא

כל ימי היותך בגלות אין אחד מן האומות שדן דינך למזור ולא לרפואות תעלה שלא העלו ארוכה לך :

רד״ק

על שברך אין לך לזעק עליו כי מאתך בא לך הדבר הגדול על רוב עונך : עצמו חטאתיך . ולפי שעצמו חטאתיך עשיתי אלה לך ואף על פי כן אוכליך לא ינקו כי גם המה יאכלו : (טז) לכן . וכל צריך כלם . הכפל לחזק הענין : שאסיך . האל״ף במקום וי״ו המשך כי שרשו שסה ושרש משסה שסס והענין אחד בזה וכן בא אל״ף במקום ר׳ המשך כמלות בצאתיו ונבאיר כי שרשו בצע : (יז) כי . ארוכה . רפואה : קראו לך . אוה״ע ואמרו כי ציון היא עיר שאין לה דורש להשיבה לישראל : (יח) כה אמר ונבנתה עיר על תלה . כתרגומו ותתבני קרתא דירושלם באתרה ואמר על תלה לפי שהיא גבוה מכל ארץ ישראל והתל גבות וכן העומדות על תלם ואותו ת״י תקפהון : וארמון . ארמון המלך ובית המקדש כמו שת״י ובית מקדשא

מנחת שי

בספרים מדוייקים כ״י ודפוסים ישנים וכן כתב רד״ק בשרש חלה וכן בשמש מהגהה כמדקדק בשרש נחל : (טז) שאסיך . יתיר אל״ף : (יז) כי אעלה ארכה . במקצת ספרים ארוכה בוא״ו שורק ואולם בכ״י נ״ג נמסר סימן ארוכה ד׳ ב׳ מלא וב׳ חסר וסימן כנגי מעלה לה . כי אעלה ארכה . ותעל ארוכה למלאכה (ד״ה ב׳ כ״ד) . כי עלתה ארוכה (נחמיה ד׳) . ב׳ קדמאי חסר וזהו א׳ מן החסרים . ולכל הגירסאות בכ״ף נדיכה להיות רפה : (יח) ומשכנותיו . במקצת ספרים מדוייקים חסר וא״ו אחר הכ״ף ובאחד מהם נמסר עליו ב׳ חד חסר וחד מלא ע״כ . וכן באיוב סימן ל״ט על פסוק ומשכנותיו מלאה מסורת עליו במקרא גדולה ב׳ חד חסר :

מצודת דוד

מכתך הואיל ועל רוב עונך ומרבית חטאתיך עשיתי אלה לך לשלם גמול ולא בלא דבר : (טז) לכן . הואיל ואני משלם גמול כמפעל לכן כל אוכליך יאכלו ר״ל המשחיתים אותך ישחתו גם המה בגמולם : וכל צריך . כל הצרים אותך ילכו בשבי : והיו שוסיך למשסה . הבוזזים אותך יהיו למרמסה וכל השוללים אותך אתן לשלל ביד האויב כי גמול אני משלם : (יז) כי אעלה . ר״ל אתן לך לכד אעשה חסד ואעלה רפואה וארפאך ממכתך לשוב להיות כמאז אבל לא כן אעשה להאומות כי הם יכלו בעונם : כי נדחה . ר״ל עם כי האומות קראו לך נדחה ואמרו ציון היא עיר אשר אין לה דורש לא כן הוא כי אני אקבלם ואדרוש אותה : (יח) הנני שב . אשיב בהשקט את שבי אהלי יעקב שגלו מהם : ומשכנותיו ארחם . לבל יהיו שוממים : עיר . זו ירושלים : על תלה . ר״ל על גבהה וחזקתה שהיה לה מאז : וארמון . זה בית המקדש : על משפטו . ר״ל כדרכו ובענין שהיה

מצודת ציון

(טז) שוסיך למשיסה . ענין רמיסה ודריסה כמו מי נתן למשיסה יעקב (ישעיה מ״ב) : (יז) ארוכה . ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח׳) : (יח) שב . ענין השקט : שבות . מל׳ שביה : ומשכנותיו . מל׳ משכן ומדור : תלה . מל׳ תל וגל ור״ל על גבהה וחזקתה : וארמון . ענין היכל ופלטרין וכן כי ארמון נוטש (ישעיה ל״ב) : משפטו . דרכו ומנהגו וכן עומד על המעמד

פירוש ע״ט

טאג איז גישלאפט (דוא ביסט דיר אליין שולדיג) על רוב עונך עצמו חטאתיך איבער דיינע פיל זינד וואס דיינע זינד האבען זיך גימערט עשיתי אלה לך האב איך דיר גיטאן די דאזיגע רעות : (טז) לכן דרום (אז דו ביסט גיצאהלט גיווארין פר דיינע זינד) שוועד איך דיר כל אכליך יאכלו דם אלי דייני פדארבר וועלן פר דארבן ווערין וכל צריך אונ אלי דייני בלייידיגער וועלין גיין אין גיפענקעניש והיו שאסיך למשיסה אונ דיינע רובער וועלן זיין צו רויבונג וכל בוזזיך אתן לבז אונ אלי דייני רובר וועל איך גאט איבר ענטגעבערין צו רויבונג : (יז) כי אעלה ארכה לך דען איך וועל אויף ברענגן איין היילונג צו דיר וממכותיך ארפאך אונ פון דיינע מכות וועל איך דיך ישראל היילין נאם ה׳ אזו זאגט גאט כי נדחה קראו לך דרום וואס זיי האבן דיך גירופן איין פר שטויסני אונ האבן גיזאגט ציון היא דורש אין לה די שטאט ציון איז אזו איין שטאט וואס זי הט ניט קיין פארשטער : (יח) כה אמר ה׳ אזו הט גאט גיזאגט הנני שב שבות אהלי יעקב נון איך וועל אום קערין דם אום קערונג פון די ישראל וואס זיי זענן פאר טריבן גיווארן פון די גיצעלטן פון יעקב ומשכנותיו ארחם אונ אוף זיינע רוואונג וועל איך מיך דר בארמן ונבנתה עיר על תלה אונ די שטאט ירושלים וועט גיבויעט ווערין אויף איר הויך וארמון על משפטו ישב אונ דר פאלעץ דם איז דר בית המקדש וועט באזעסן

משפטו ישב: יט ויצא מהם תודה וקול
משחקים והרבתים ולא ימעטו
והכבדתים ולא יצערו: כ והיו בניו
כקדם ועדתו לפני תכון ופקדתי על
כל־לחציו: כא והיה אדירו ממנו ומשלו
מקרבו יצא והקרבתיו ונגש אלי כי
מי הוא־זה ערב את־לבו לגשת אלי
נאם־יהוה: כב והייתם לי לעם ואנכי

ת"א ערב את לבו. קידושין פ: — קמץ בז"ק — אהיה

תרגום

ליה ישתכלל: יט ויסגון
בהון בעלי תודתא וקל
דמשבחין ואסגינון ולא
יזערון ואתקיפינון ולא
יהון חלשין: כ ויסגון
בניהון כדמלקדמין
וכנשתהון קדמי תתקן
ואסער בישתא על כל
דחקיהון: כא ויתרבא
מלכיהון מנהון
ומשיחהון מביניהון
יתגלי ואקרבינון
ויתנהון לפולחני ארי
מן הוא דין דאתרעי
לבה לאתקרבא
לפולחני אמר יי:
כב ותהון קדמי לעם

רש"י

(יט) והכבדתים. שיהיו עם כבד: ולא יצערו. כמו ימעטו: (כא) אדירו. שר שלו: ערב את לבו. לשון ערבון (פרוויל"א הטיג"א בלע"ז): לגשת אלי. למלחמה

מהר"י קרא

(כא) והיה אדירו ממנו. ויבא מלכו ממנו: ומושלו. משיחו: מקרבו יצא. וכן ת"י ויתרבא מלכיהון מנהון ומשיחיהון מביניהון יתגלי: והקרבתיו ונגש אלי. כביכול כאדם שקורא את בנו והבן נגש אליו: כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי. ולהתענג עלי שאעשה לו חפציו. אין בכל האומות שהראיתי לה חיבה מעולם לקרבה אלי כשם שאני עתיד לקרב את ישראל להגישם אלי. ור' מנחם ב"ר חלבו פירש והקרבתיו. בסבר פנים: ונגש אלי. ויתפלל לפני גישה זו תפילה כמו ויגש אברהם: כי מי הוא שיערב לבו לגשת אלי. במלחמה. להסירי

רד"ק

כדחזי ליה ישתכלל: (יט) ויצא מהם. מאהלי יעקב וממשכנותיו יצא מהם תודת כלומר קול תודה וקול משחקים ופי' תודה שיהיו מודים לאל על רוב הטובה שנתן להם: והכבדתים. כמו והרביתים כלומר יהיו עם כבד וכן יכבדו בניו ולא ידע: ולא יצערו. כלומר ולא ימעטו והענין כפול במ"ש וי"ת ואתקפינון ולא יהון חלשין: (כא) והיה אדירו ממנו. מלכו ממנו וכן אמר ומושלו והענין כפול במ"ש ומה שאמר ממנו מקרבו כי ידוע הוא שהמלך המשיח מישראל יהיה אלא בא להודיע כי לא יהיה לישראל עוד מושל מהאומות כמו שהיה עד עתה כל זמן שהיו בגלות ואף בהיותם בא"י פעמים שהיו נותנים מס למלכי האומות ואמר שלא יהיה זה עוד כי לא יהיה עוד מושל בו כי אם ממנו ומקרבו ופי' מקרבו כמ"ש מקרב אחיך תשים עליך מלך: והקרבתיו ונגש אלי. יתכן לפרש על המושל על דרך שאמר אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן וגם יש לפרשו על ישראל וכת"י ואקרבינון ויתנהון לפולחני: כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי. פי' מי הוא זה שהטיב את לבו והכשירו לגשת אלי ולא הקרבתיו אפי' מהכנעני' כל שכן מישראל שהם עם קרובי מקדם שאקריבם אלי והם יהיו

מצודת ציון

כמשפט (מלכים ב' י"א): (יט) תודה. מל' הודאה: משחקים. מל' שחוק ושמחה: והכבדתים. ענין רבוי כמו בעם כבד (במדבר כ'): יצערו. ענין מועט כמו וילעלו ולא יבין למו (איוב י"ד): (כ) ופקדתי. ענין השגחה: לחציו. הדוחקים ומליצים לו כמו וגר לא תלחץ (שמות כ"ב): (כא) אדירו. ענין חוזק ועל המלך יאמר שהוא החזק מכל: ונגש. ענין קרוב: ערב. ענין התחייבות

מצודת דוד

מאז: (יט) ויצא מהם. מאהלי יעקב יצא השמעת הודאה למקום וקול משחקים ושמחים על רוב הטובה: והרבתים. בבנים ובבנות ולא ימעטו כדרך שהיו מתמעטי' והולכי' בהיות' בגולה: והכבדתי'. יהיו עם כבד וכפל הדבר במ"ש: (כ) כקדם. חביבים עלי כבימי קדם: לפני תכון. יהיו נכונים לפני. ר"ל אשגיח בה להכין אותם ברוב טובה: ופקדתי. אשגיח להשיב גמול על כל הלוחצים אותו: (כא) והיה אדירו ממנו. ר"ל מלכו יהיה מישראל: ומשלו וגו'. כפל הדבר במ"ש: והקרבתיו. אני אקרב אותו והוא יהיה נגש אלי להתקרב ר"ל אטע בלבו יראת ה' והוא יהיה מוסיף והולך: כי מי הוא זה. כא ליתן טעם למה בתחילה יקרבנו ואח"ז יגש אליו ואמר כי מי הוא זה האיש אשר התחייב את לבו לגשת אלי להתקרב אם לא הסייעו לקרבה ולהתדבק בי: (כב) והייתם לי לעם. ר"ל כולכם תאמינו בי ותהיו עמי ואני אהיה לכם לאלהים להשגיח בכם

פירוש ע"ט

בזעסן ווערין אויף זיין משפט כלומר אזוי וויא עס דארף זיין: (יט) ויצא מהם תודה וקול משחקים אונ עס וועט ארויס גיין פון דיא גיצעלטין פון יעקב איין קול פון לויב אונ איין קול פון פרייד והרבתים ולא ימעטו אונ איך גאט וועל זיי מערין אונ זיי וועלן ניט גימינגערט ווערן והכבדתים ולא יצערו אונ איך וועל זיי מאכען פאר איין שווער פאלק אונ זייא וועלין ניט גימינערט ווערין: (כ) והיו בניו כקדם אונ די קינדער פון ישראל וועלן זיין אזוי ווי אין די ערשטע טעג ועדתו לפני תכון אונ זיין איין זאמלונג וועט זיין אן גיברייט פר מיר מיט גוטס ופקדתי על כל לוחציו אונ איך וועל בפעלן בייז אויף אלע זייניע באצווינגער: (כא) והיה אדירו ממנו אונ זיין שטארקער וועט זיין פון אים ומשלו מקרבו יצא אונ זיין גיוועלטיגער וועט פון צווישן אים ארויס גיין והקרבתיו ונגש אלי אונ איך גאט וועל אים מקרב זיין צוא מיר אונ ער וועט גינעהנין צוא מיין דינסט כי מי הוא זה ערב דען ווער איז דער וואס זאל פר וועטן זיין הארץ צו גינעהנן צו מיר ער זאל מיר ווערן איך זאל ניט טאן מיין ווילן נאם ה' אזוי זאגט גאט: (כב) והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים אונ איהר וועט מיר זיין צוא איין פאלק אונ איך וועל זיין צו אייך צוא איין גאט: (כג) הנה

אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃ כג הִנֵּה ׀ סַעֲרַת
יְהוָה חֵמָה יָצְאָה סַעַר מִתְגּוֹרֵר עַל
רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל׃ כד לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן
אַף־יְהוָה עַד־עֲשֹׂתוֹ וְעַד־הֲקִימוֹ
מְזִמּוֹת לִבּוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְבּוֹנְנוּ
בָהּ׃ כה בָּעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה אֶהְיֶה
לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה
יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ לא א כֹּה אָמַר יְהוָה מָצָא
חֵן בַּמִּדְבָּר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב הָלוֹךְ
להרגיעו

תרגום

וַאֲנָא אֱהֵוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ׃
כג הָא מְזוֹפִיתָא מִן קֳדָם
יְיָ בִּרְגַז נְפָקָא וְעַלְעוֹל
מִתְכְּנַשׁ עַל רֵישׁ רַשִׁיעִין
יְחוּל׃ כד לָא יְתוּב
תְּקוֹף רוּגְזָא דַייָ עַד
דְּיַעֲבֵד וְעַד דִּיקַיֵם
מַחְשְׁבַת רְעוּתֵיהּ בְּסוֹף
יוֹמַיָא תִּסְתַּכְּלוּן בָּהּ׃
כה בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר
יְיָ אֱהֵוֵי לֶאֱלָהָא לְכָל
זַרְעֲיַת יִשְׂרָאֵל וְאִינוּן
יְהוֹן קֳדָמַי לְעַם׃ א כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ דִּיהַב רַחֲמִין
לְעַמָּא דִּנְפַק מִמִּצְרַיִם
סְפוֹק צָרְכֵיהוֹן בְּמַדְבְּרָא
כַּד הֲווֹ מְעָרְקִין מִן קֳדָם
דְּקָטְלִין בְּחַרְבָּא דַבַּר
במימריה

ת"א הלוך להרגיעו. מכות כד׃

רש"י

למחות בידי: (כג) מתגורר. חונה ודר לשון הרץ מגורי ודוגמתו וסער מתחולל (לעיל כ"ג) האמור במקרא האחר הוא זה שמניהם ל' הנייה: על ראש רשעים. על ראש עובדי כוכבים ומזלות:
לא (א) מצא חן. בעיני דור המדבר: שרידי חרב.

מהר"י קרא

ממני לאחר שהתפלל לפני והקרבתיו אלי: ערב. לשון ערבון: (כג) מתגורר. לשון משיכה אותו פורענות עצמו שהכבת בו את ישראל למעלה. חוזר ומכה בו את האומות:
לא (ב) כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב. עם שנמלט מחרב פרעה: הלוך להרגיעו ישראל. הלך לפניה' להמציא להם מרגוע כענין שנאמר ההולך לפניכם בדרך לתור

מנחת שי

לא (א) כה אמר ה'. כאן מתחיל ראש הסימן: מצא חן. מלרע:

רד"ק

נגשים אלי: (כג) הנה סערת ה'. גם זו הפרשה עתידת ותיא כתובה למעלה ושנת אות' עוד לחזק הענין ויש ביניהם שנוי בקצת המלות כי למעלה וסער ביו"ו ובזאת סער בלא ו' ולמעלה מתחולל ובזאת מתגורר והענין אחד למעלה אף ה' ובזאת חרון אף ה' למעלה תתבוננו בה בינה ובזאת תתבוננו בה בלבד וכבר פירשנו למעלה מתגורר כענין מתחולל ענין חנית ודירה וי"ת ענין אסיפה מתכנש: (א) כה אמר ה' מצא חן במדבר. ענין זה דבק לענין הגאולה שאמר למעלה אמר זה העם כבר מצא חן בעיני פעם אחרת כשהוצאתיו מגלות מצרים כי מצא חן בעיני והיו עם שרידי חרב שהיו המצריים מתנכלים עליהם להמיתם ולכלותם ואני הוצאתי' מתוכם ומצאו חן בעיני במדבר שהולכתים במדבר ארבעים שנה וכלכלתים במן בלא יגיעת ובלא עמל: הלוך להרגיעו. הלוך מקור במקום עבר כמו ילדה ועזוב כמו ועזבה כן הלוך ענינו כמו הלך כלומר האל הלך לפניהם במדבר להמציא לו מרגוע כמ"ש לתור להם מנוחה ואמר ישראל אחר להרגיעו לתוספת באור כי כבר זכר עם וידוע הוא כי אותו עם שמצא חן במדבר הוא ישראל ובת"י הפסוק כדנן אמר ה' דיהב רחמין לעמא וגו' כבעמוד ב:

מצודת דוד

ולהטיב אתכם: (כג) חמת יצאה. הלא בחמה עבר במקום עתיד: סער מתגורר. הסער הזה הוא מלא מכריתה וחתוך והוא יהיה חל ושוכן על ראש הרשעים הם האומות שהרעו לישראל: (כד) לא ישוב וגו'. לא ישוב מהם חרון אפו עד יעשה ויקיים מחשבות לבו: באחרית הימים. ר"ל אם יתמהמה הנה בסוף הימים כשתתקיים מחשבותיו בם אלא שכל ה' מחרון אפו עם כי נתארך הזמן: (כה) בעת ההיא. בזמן הגאולה: אהיה לאלהים וגו'. ר"ל אשגיח בהם ואיטיב עמהם: והמה יהיו לי לעם. כלם יאמינו בי ויהיו עמי:
לא (א) עם שרידי חרב. עם ישראל הנשארים מחרב מצרים המתנכלים אותם להמיתם בעת ההוא מצא חן בעיני בעת

מצודת ציון

ודוגמתו התערב נא את אדוני וגו' (ישעיה ל"ו): (כג) סערת. רוח סערה: מתגורר. ענין כריתה וחתוך כמו מגוררת במגרה (מ"א ז'): יחול. יהכון כמו יחולו על ראש יואב (ש"ב ג'): (כד) מזמות. מחשבות כמו על בכל מזמתי (לקמן כ"א): באחרית. בסוף: תתבוננו. מלשון בינה:
לא (א) שרידי. ענין פליטה ושיור כמו שריד ופליט (לקמן מ"ב): להרגיעו. ענין מנוחה והשקט כמו ומלאו מרגוע לנפשיכם

פירוש ע"פ

סַעֲרַת ה' חֵמָה יָצְאָה נון גאטס שטורם ווינט גייט ארוס מיט גרים צארען סַעַר מִתְגּוֹרֵר איין שטורם ווינט וואס ער איז פול מיט פאר שניידונג עַל רֹאשׁ רְשָׁעִים יָחוּל אויף דעם קאפ פון דיא רשעים וועט ער רוען: (כד) לֹא יָשׁוּב חֲרוֹן אַף ה' עס וועט זיך ניט אום קערין גאטס גרים צארן פון זיי עַד עֲשׂוֹתוֹ וְעַד הֲקִימוֹ מְזִמּוֹת לִבּוֹ ביז ער וועט טאן אונ ביז ער וועט מקיים זיין דיא מחשבות פון זיין הארץ וואס ער טראכט אויף זיי בְּאַחֲרִית הַיָּמִים אין סוף טעג וועט איר פר שטיין אין דער זאך: (כה) בָּעֵת הַהִיא נְאֻם ה' אין דער דאזיגער צייט פון דער גאולה זאגט גאט אֶהְיֶה לֵאלֹהִים לְכֹל מִשְׁפְּחוֹת יִשְׂרָאֵל וועל איך זיין צוא איין גאט צו אלע משפחות פון דיא ישראל וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם אונ זייא וועלין זיין צו מיר צו איין פאלק:
לא (א) כֹּה אָמַר ה' אזו הט גאט גיזאגט מָצָא חֵן בַּמִּדְבָּר ער האט גיפונען חן אין מיינע אויגין אין דער מדבר עַם שְׂרִידֵי חָרֶב דם פאלק ישראל וואס איז איבר גיבליבן פון דר שווערד פון די פעלקר (אונ וייל ער הט גיפונען חן אין מיינע אוגן דרום) הָלוֹךְ לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל איז ער ווערט איך זאל גיין אונ מאכען רוען
ישראל

לְהַרְגִּיעוֹ יִשְׂרָאֵל׃ ב מֵרָחוֹק יְהוָה נִרְאָה
לִי וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ עַל־כֵּן
מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד׃ ג עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ
וְיָצָאת בִּמְחוֹל מְשַׂחֲקִים׃ ד עוֹד תִּטְּעִי
כְרָמִים בְּהָרֵי שֹׁמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים
וְחִלֵּלוּ׃ ה כִּי יֶשׁ־יוֹם קָרְאוּ נֹצְרִים בְּהַר

ת"א מרחוק ה'. סוטה יא: ואהבת עולם. ברכות יח:

אפרים

ה׳ אֲרֵי אִית אֲרִיכוּת יוֹמַיָא וְסַגִי טוּבָא דַעֲתִיד לְמֵיתֵי לְצַדִּיקַיָא דִנְטָרוּ אוֹרַיְתֵי מִלְּקַדְמִין

תרגום

בְּמֵימְרֵיהּ לְאַשְׁרָאָה בֵּית נְיָחָא יִשְׂרָאֵל׃ ב אֲמַרִית יְרוּשְׁלֵם מִלְּקַדְמִין יְיָ אִתְגְּלֵי עַל אֲבָהָתָנָא נְבִיָא אֲמַר לְהוֹן הָא רְחִמַת עָלְמָא רְחִימַת יַתְכוֹן עַל כֵּן דְבָרִית יַתְכוֹן בְּטַבְוָן׃ ג עוֹד אֲקִימִינָךְ וְתִתְקַיְמִין כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל עוֹד תִּתְקְנִין בְּתִקְנַיִךְ וְתִפְּקִין דְסִיעַת מְשַׁבְּחִין׃ ד עוֹד תִּצְבִין כַּרְמִין בְּטוּרֵי שֹׁמְרוֹן צוֹבוּ שְׁתִילִין וְאַחִילוּ׃

מהר"י קרא

לכם מקום לחנותכם: (ב) מרחוק ה' נראה לי. חיבה שהראת הקב"ה לאבותי מרחוק מזמן יציאת מצרים כלומר מרחוק כימים קדמונים אותה חיבה הזכיר לי עכשיו ואמר לי ראה מה אהבה הראיתי ליוצאי מצרים גאלתים ממצרים הולכתים במדבר הלכתי לפניהם למצוא להם מרגוע: ואהבת עולם אהבתיך. אהבה מעולם ומימים קדמונים: על כן משכתיך חסד. וכשם שהראתי אהבה לראשונים כמו כן אבנך ונבנית: (ה) כי יש

רש"י

להרגיעו הלוך: והכנעני והעמלקי מצרים ישראל. בהוליכם לנחול ארץ מרגוע: (ב) מרחוק. בזכות אבות: נראה לי. אני הנביא ואמר לי לאמר לכנסת ישראל אהבת עולם אהבתיך: (ג) עוד אבנך ונבנית. בנויים שנים היו לך על ידי אדם לכך חרבו עוד אבנך אני בעצמי בנין שלישי ובנוית לעולם: תעדי. תתקשטי: (ד) וחללו. בשנה הרביעית יחללו את פרים לפדותו בכסף: (ה) נוצרים. צופים בראשי מגדלים גבוהים

מנחת שי

(ג) ונבנית. בספרים קדמונים הוא"ו בגעיא: תעדי. בלא מאריך בתי"ו: (ד) תטעי. בדגש הטי"ת כמ"ש (בישעיה י"ז):

רד"ק

(ב) מרחוק ה' נראה לי. הפ' חלוק במענת ותשובה אומרת כנסת ישראל בגלות למה שאמר האל מצא חן במדבר אמרת היא אמת הוא זה כי מזמן רחוק ה' נראה לי אך עתה הסתיר פניו ממני בגלות ענה אותה האל ואהבת עולם אהבתיך לא היתה אהבתי אליך לפי שעה אלא להיות האהבה לעולם על כן משכתיך חסד. ר"ל על כן משכתיך לך חסדי ונראיתי לך בכבודי על הר סיני להיות אהבתי לך לעולם לא לזמן ואע"פ שעזבתיך בגלות זה כמה שנים עוד אבנך ונבנית וגו': (ג) עוד אבנך. כי העדה המפוזרת כמו הבנין ההרוס שיתפזרו אבניו ועציו וכשיבנה יתקבצו: בתולת ישראל. כי עוד תהיה כבתולה שלא נבעלה ולא יבעלוך אדונים זולתי: עוד תעדי תפיך. כלומר מרוב הטובה תצאי ותשמחי בתפים ובמחולות והתפים יהיו כעדי לך: (ד) עוד תטעי כרמים בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו. נטעו עבר במקום עתיד דרך העולם לנטוע הכרמים בהרים כי יהיה מהם היין משובח ובהיותם פוחדים בארצם מאויביהם היו יראים לצאת לכרמים כל שכן לטעת כמו שאמר בחצים ובקשת יבאו שמה ועתה הבטיחם שיהיה להם שלוה גדולה ויטעו כרמים להם ויחללו בשנה הרביעית כמשפט פדיון פירות הכרמים ועושים אותן חולין ויהיו מותרין לזר לאכלן אחר החלול וזכר החלול לפי שהיא בשמחה ובשירים כמ"ש קדש הלולים ובזמן הפחד לא יעשה אדם הלולים ומה שזכר שמרון לפי שהיו שם בפחד האויב ימים רבים במצור ובמצוק: (ה) כי יש יום. יש יום שעתיד

מצודת ציון

(למעלה ו'): (ג) אבנך ונבנית. מלשון בנין: תעדי. מל' עדי וקשוט: תפיך. שם כלי נגון: במחול. ענין רקוד השמחה כמו הפכת מספדי למחול לי (תהלים ל') ולזה יש כלי נגון נקרא מחול כמ"ש הללוהו בתוף ומחול (שם ק"נ) לפי שהוא מעורר לרקוד השמחה: (ד) וחללו. ענין פדיון כמו נטע כרם ולא חללו (דברים כ'): (ה) נוצרים. ענין שמירה ועל הצופים יאמר שדרכם לעמוד במקו'

מצודת דוד

שהלכו אחרי במדבר בארץ לא זרועה: הלוך. לכן הלך ישראל למקו' מרגועה לרשת את הארץ לשבת בה בהשקט: (ב) מרחוק. אמר הנביא מזמן רחוק עוד בהיותם במצרים נראה לי ה'. ר"ל נגלה אז לנביאי ישראל הם משה ואהרן: ואהבת עולם. ר"ל וכן יאמר תמיד הנה אהבת עולם אהבתיך על כן אמשוך לך חסד: (ג) עוד אבנך ונבנית. ר"ל הנה הבית הראשון והשני בנו בני אדם ונחרבו ועוד אבנך אני את השלישי וישאר בנוי עד עולם. או ר"ל הנה בגולה אתה מפוזר בין העמים כבנין הנהרס אשר יתפזרו אבניו ואני אקבצך להיות יחד כאבנים בכותלי הבנין ועד עולם תהיה בנוים ולא תגלה עוד: בתולת ישראל. את עדת ישראל המכונה עלי כבתולה אשר לא ידעה איש היא חביבה לבעלה: תעדי תופיך. תקשטי תופיך לייפותם כדרך המתענגים שמייפים כלי הנגון בכל מיני פאר: ויצאת. ותלך ברקוד של שמחה ולפי שהמשיל את ישראל לבתולה אמר ענין שמחת הבתולה ותענוגיה ור"ל הרבה טובה יבא לך: (ד) בהרי שמרון. עם כי עתה המה שוממין: נטעו. עבר במקום עתיד ור"ל הנוטעים יטעו הכרמים והם יחללום בשנה הד' כמ"ש ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה' (ויקרא י"ט) שצריך להביא הפירות לירושלים ולאוכלן שם או לפדותן ולחללן על כסף ויוליא הכסף בירושלים ואמר שהנוטעים יחללן ולא יקחם האויב כמאז ומגודל הרבוי לא יוכלו הביאם לירושלים ויחללום על כסף: (ה) כי יש יום. הנה יום מוכן אשר הצופים העומדים בהרים יקראו

פירוש ע"ט

יִשְׂרָאֵל אוֹיף אַיין מָקוֹם מְנוּחָה׃ (ב) זָאגְט יִרְמְיָהוּ מֵרָחוֹק ה' נִרְאָה לִי פוּן וַויְיט אִיז גָאט בַּוויזֶן גִיוָוארֶן צוּ מִיר אוּנ הָט מִיר גִיזָאגְט אִיךְ זָאל זָאגֶן צוּ דִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל פוּן זַיינֶעט וֶועגֶען וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ אַיין אֵייבִּיג לִיבְּשַׁאפְט הָאבּ אִיךְ גֶאט לִיבּ דִיךְ כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד אִיבֶּער דֶעם הָאבּ אִיךְ צוּ יְצוֹיגִין צוּא דִיר אַיין חֶסֶד׃ (ג) עוֹד אֶבְנֵךְ וְנִבְנֵית אִיךְ וֶועל דִיךְ נָאךְ אַיין מָאל בּוֹיעֶן דֶען וֶועסְטוּ שׁוֹין אוֹיף אֵייבִּיג גְבּוֹיעֶט וֶוערֶן דוּ אַיין זַאמְלוּנְג פוּן דִי יִשְׂרָאֵל עוֹד תַּעְדִּי תֻפַּיִךְ וגו׳ דוּ וֶועסְט דִיךְ נָאךְ צִירֶן מִיט דַיינֶע פּוֹקֶן אוּנ וֶועסְט אַרוֹיס גֵיין אִין טֶענְץ אוּנ אִין דֶער חַבְרוּתָא וָואס פְרֵייעֶן זִיךְ׃ (ד) עוֹד תִּטְּעִי כְרָמִים דוּא וֶועסְט נָאךְ פְלַאנְצֶען וַויין גֶערְטְנֶער דִיא בֶּערְג פוּן שׁוֹמְרוֹן נָטְעוּ נֹטְעִים וְחִלֵּלוּ דִיי וֶועלֶן פְלַאנְצֶן פְלַאנְצוּנְגֶן

אוּנ

אפרים קומו ונעלה ציון אל־יהוה
אלהינו: ו כי־כה | אמר יהוה רנו
ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים
השמיעו הללו ואמרו הושע יהוה את־
עמך את שארית ישראל: ז הנני מביא
אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי־
ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו

קהל   קמץ בכגולתא   ת"א בם עור. סנהדרין לח: הרה ויולדת. שבת ל׳:

תרגום

חולקיהון בארעא
דישראל דהוו מחמדין
לשני נחמתא דאתין
דאמרין אימתי נקום
ונסק לציון ונתחזי קדם
יי אלהנא: ו ארי כדנן
אמר יי שבחו דבית
יעקב בחדוא ודוצו
בריש גלי לעיני כל
עממיא בשרו שבחו
ואמרו פריק יי ית עמיה
ית שארא דישראל:
ז האנא מיתי להון
מארע צפונא ואכנשינון
מסיפי ארעא דהוו בהון

רש"י

להכריז קול נשמע למרחוק ל"א נוצרים כמו נוצר חסד לאלפים (שמות ל"ד) ל' שמירה כלומר יש יום שיקראו אותם שמרו התורה ויאמרו קומי וכת"י ארי אית אריכות יומיא וסגיא טובא דעתיד למיתי לצדיקיא דנטרו אורייתא מלקדמין: (ו) וצהלו בראש הגוים. במגדלות גבוהים כדי שישמעו למרחוק: (ז) בם עור ופסח. אפי' הנכשלים

מהר"י קרא

יום קראו נוצרים. עוד היום שיהיו קוראים נוצרים נביאים הם הנביאים המצפים לישועה ויאמרו קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו. ור' מנחם ב"ר חלבו פירש כי יש יום שיקראו שומרי פירות ויאמרו נקחה ביכורים ונעלה ציון: (ו) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה. כך יאמרו להם הנוצרים. הם הנביאים המבשרים להם את הישועה. כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה: וצהלו בראש הגוים. צאו ביד רמה מבין הגוים. וכלשון הזה אמר לנו הקב"ה אתם נביאי ישראל השמיעו להם ואמרו להם שבא להם הישועה ואין דבר מעכב אלא בקשו רחמים והתפללו לפניו הושע ה' את עמך

רד"ק

לבא שיקראו נצרים והם הצופים שיהיו עומדים שם לקרא ליושבי הכפרים לעלות לציון להודות לה' על רוב הטובה ויום פי' עת וזמן כמו ביום ההוא שרש ישי והדומין לו וי"ת ארי אית אריכות יומיא וגו' כבעמוד: (ו) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה. זה יאמר על תחלת הגאולה בבא קול הבשורה והוא מקדם כאילו אמר כה אמר ה' ליעקב רנו שמחה פי' בשמחה וכמוהו המוקדם מאוחר מקום שם קבר כמו מקום קבר שם כל רבים עמים כמו כל עמים רבים והדומים להם שכתבנו בספר מכלל בחלק הדקדוק ממנו: וצהלו בראש הגוים. כתרגומו ודוצו בריש גלי לעיני כל עממיא: השמיעו. הבשורה והללו את ה': ואמרו הושע ה'. כמו שהשמעתנו הבשורה כן עשה והושע את עמך אמרו זה ואני אעשה כדבריכם ואביא אתכם מכל המקומות אשר נדחתם שם ועל זה אמר: (ז) הנני מביא אותם מארץ צפון. כי רוב הגלות בצפון: מירכתי ארץ. ארץ בקמץ בסגול והוא אחד מי"ד שהם קמצין בזקף ובסגול: בם עור ופסח. כל כך יבאו בנחת שאפי' העור והפסח שיהיו בם וההרה והיולדת ילכו לאטם. וא"א ז"ל פי' ואמר כל כך אובילם

מנחת שי

(ז) הנני מביא אותם. במקצת מדוייקים מלא וא"ו ויפה עשו יען לא נמנה עם החסרים בהלי סיפרא וסי' נמסר בסי' כ"ג: וילדת יחדו. ברוב ספרים מלא חסר וא"ו אחר יו"ד יען הוא בדפוסים ראשונים:

מצודת דוד

בקול קומו ונעלה אל ציון אל ה' כי באה הגאולה וחזרה השכינה למקומה לציון: (ו) רנו ליעקב שמחה. הוא הסוף ה' אמר ליעקב רנו בקול שמחה: וצהלו. השמיעו קול גדול: בראש הגוים. ר"ל במקומות הגבוהות שבארצות הגוים להיות הקול נשמע למרחוק: השמיעו הללו וגו'. השמיעו קול והללו את ה' ואמרו אתה ה' הנה הושעת את עמך וגו': (ז) הנני מביא. כי הנני מביא אותם מארץ צפון הם שגלו לבבל: מירכתי ארץ. הם בני עברת השבטים שגלו למרחוק לקצות הארץ: בם. בהבאים יהיה עור ופסח וגו' ר"ל כלם

מצודת ציון

גבוה לראות מי ומי הבאים לשמור את העיר מן הנזק: (ו) וצהלו. ענין השמעת קול גדול כמו צהלי קולך (ישעיה י"ד): (ז) מירכתי. מסוף: ופסח. חיגר:

פירוש ע"ט

אונ וועלן אויס ליזן די פירות פון דעם פלאנצונג אוף זילבר אין דעם פערטען יאר פון דר צייט ווס עס הייבט אן צוא וואקסען פירות אונ וועלן דאס זילבער אויף ברענגען קיין ירושלים: (ה) כי יש יום קראו נוצרים דען עס וועט נאך קומען איין טאג דאס די היטער וואס שטייען אויף דיא הויכע טורעמס וועלין אויס רופן אויף דעם בארג פון אפרים קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו שטייט אויף אונ לאמיר אויף גיין קיין ציון צו דעם הוז פון גאט אונזער גאט צו לובן אים אויף די גרויסע טובות וואס ער טוט צוא אונז: (ו) כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמחה דען אזוי האט גאט גיזאגט צו דעם הוז גיזונד פון יעקב זינגט מיט איין קול פון שמחה וצהלו בראש הגוים אונ קלינגט מיט איין גרוס קול אויף די הויכע ערטער ווס צווישן די לענדר פון די פעלקר וכדי מען זאל ווייט הערן דס קול) השמיעו הללו ואמרו מאכט הערין די בשורה אונ לויבט גאט אונ זאגט הושע ה' את עמך את שארית ישראל דוא גאט האסט גיהאלפען דיין פאלק דאס איבער בלייבונג פון דיא ישראל: (ז) הנני מביא אותם מארץ צפון דען נון איך וועל זיי ברענגין פון לאנד צפון וקבצתים מירכתי ארץ אונ איך וועל זייא איין זאמלן פון די עקין פון דר ערד בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו אונ אין זייא וועט זיין דיא בלינדע אונ דיא הינקידיגע אונ דיא טראגידיגע ווייבער אונ דיא גיווינערינס אלע מיט אנאנדער (כלומר אפילו די שלאפע ווס צווישן זיי וועלן זיין וועל איך אויך איין

זאמלן

קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה׃ ח בִּבְכִי יָבֹאוּ
וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אוֹלִיכֵם אֶל־נַחֲלֵי
מַיִם בְּדֶרֶךְ יָשָׁר לֹא יִכָּשְׁלוּ בָּהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאֶפְרַיִם בְּכֹרִי
הוּא׃ ט שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בָאִיִּים מִמֶּרְחָק וְאִמְרוּ מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל
יְקַבְּצֶנּוּ וּשְׁמָרוֹ כְּרֹעֶה עֶדְרוֹ׃ י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ׃
יא וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִמְרוֹם־צִיּוֹן וְנָהֲרוּ אֶל־

טוב

תרגום

עורין וחגרין יסגון בהון מעדין וילדן כחדא במשרין סגיאן יתובון הלכא:
ח במגלהון כד הוו בכן גלו במתבהון מביני גלותהון ברחמין סגיאין אקרבינון אדברינון על פצידי מיא באורח תקנא לא יתקלון בה ארי הוה מימרי לישראל כאב ואפרים חביב הוא קדמי:
ט קבילו פתגמא דיי עממיא נחוו בנגון מרחיק ואמרו מן דבדריה לישראל יכנשיניה ויטריניה ברעיא לעדריה:
י ארי פריק יי ית דבית יעקב ושיזבינון מיד דתקיפין מנהון:
יא וייתון וישבחון בטור בית מקדשא דאתבני בציון

ת"א מזרה ישראל. עקידה שער יג:

מהר"י קרא

ישראל: (ח) בבכי יבאו ובתחנונים. יחזרו מן הגלות: אוליכם. על שפת נחלי מים. ואע"פ ששפת נחלי מים הולכין עקלתון לכך נאמר בדרך ישר לא יכשלו בה לילך בדרך עקלתון: ואפרים בכורי הוא. שכל ישראל נקראו על שם אפרים וישראל נקראו בכורים דכתיב בני בכורי ישראל: (יא) ובאו

רש"י

שבהם לא אמאס: (ח) בבכי יבאו. על ידי תפלה ותשובה: (ט) מורה. (ספרייג"ש בלע"ז): (יא) ונהרו. יאספו

מנחת שי

(ח) ובתחנונים. בספרים מדוייקים ב"י הוא"ו במאריך וכ"כ הבלמפי: ואפרים בכורי הוא. מלעיל ע"פ המסורת וחברו ראובן בכורי אתה: (יא) ונהרו. מלעיל דטעם הזקף מקומו לעולם באות אחרונה:

רד"ק

בנחת דרך ישר עד שיוכלו ללכת עמהם עור ופסח והרה ויולדת ולא יכשלו בהליכתם: (ח) בבכי יבאו. יש בכי של שמחה כמו וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. ויבך על צואריו עוד והדומים להם כן הוא זה מרוב שמחה שיבאו לארצם יבכו כי כמה שנים גלו ממנה: ובתחנונים אובילם. ענין החמלה ורחמים כמו חלו נא פני אל ויחננו לבלתי היות להם תחנה היתה תחנה מאת ה' אלהינו והדומים להם ענין חמלה ורחמים וי"ת במגליהון כד הוו בכן וגו' כבעמוד: אל נחלי מים. כמו על נחלי מים וכמו ויך את הפלשתי אל מצחו כמו על מצחו אל ההרים לא אכל כמו על והדומים להם: ואפרים בכורי הוא. זכר אפרים כי רוב ישראל והם עשרת השבטים היו במלכות אפרים תחלה כשנחלקה המלכות ואחר כך נקראו בשם אפרים ואמר בכמה מקומות יהודה ואפרי' ומה שאמר בכורי הוא לפי שנתנה הבכורה ליוסף או פי' חביב הוא עלי כבן הבכור לאביו וכן אמר בני בכורי ישראל לענין חבה ואהבה וכתרגום יונתן ואפרים חביב הוא קדמי: (ט) שמעו. מזרה ישראל יקבצנו. מי שזרה אותו והגלהו בין האומות הוא יקבצנו וידעו הגוים כי לא בכחם הגלוהו אם לא ברצון האל שהרי על כרחם יוציאנו מרשותם וישיבנו לארצו ז"ש אחר כך כי פדה ה' וגו': (יא) ובאו.

מצודת ציון

(ח) אובילם. ענין הבלה כמו יובל שי (תה' ע"ו): אל נחלי מים. על נחלי מים: (ט) מזרה. ענין פזור כמו וזרתים לכל רוח (לקמן מ"ט): (יא) ונהרו. ימשכו כנהר וכן ונהרו אליו כל הגוים (ישעיה

מצודת דוד

ישובו איש לא נעדר: קהל גדול. קבוץ גדול: (ח) בבכי יבואו. ר"ל על ידי תשובה ותפלה יגאלם: אל נחלי מים. אצל נחלי מים למען ימצאו לרוות הצמאון: בדרך ישר. בדרך שוה מבלי עקמומית למען לא יכשלו בה: לאב. לחשוב בתקנתם כאב החושב לתקנת בנו: בכורי הוא. חביב עלי כבן בכור לאביו: (ט) והגידו. מה שתשמעו הגידו באיים הרחוקים: ואמרו. כה תאמרו הנה ישראל המפוזר באומות המקום יקבץ אותו וישמרו כרועה השומר עדרו: (י) כי פדה. מן הגולה: ממנו. מישראל המסור בידו: (יא) במרום

פירוש ע"ט

זאמלען) קָהָל גָּדוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה מיט איין גרויס איין זאמלונג וועלען זיי זיך אום קערין אהער: (ח) בִּבְכִי יָבֹאוּ פון וועגין דעם וויינען (וואס זיי וועלן וויינען אונ וועלין תְּשׁוּבָה אונ תְּפִלָּה טאן) וועלין זיי קומען וּבְתַחֲנוּנִים אוֹבִילֵם אונ מיט גרויס דער בארמונג וועל איך זייא צוריק ברענגען אוֹלִיכֵם אֶל נַחֲלֵי מַיִם איך וועל זיי פירין ביי די טייכען פון וואסער אין איין גלייכין וועג דס זיי וועלען ניט גישטרויכילט ווערין אין דעם וועג כִּי הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב ווארום איך בין גיווארען צוא די יִשְׂרָאֵל צוא איין פאטער וְאֶפְרַיִם בְּכוֹרִי הוּא אונ אֶפְרַיִם איז מיר אזוי ליב וויא איין עלצטער זון איז ליב צו זיין פאטער דס מיינט ער די עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וואס זייער ערשטער מֶלֶךְ איז ארום גיקומען פון שֵׁבֶט אֶפְרַיִם: (ט) שִׁמְעוּ דְּבַר ה' גּוֹיִם הערט צוא גאטס רייד איר פעלקער וְהַגִּידוּ בָאִיִּים מִמֶּרְחָק אונ זאגט צווישען די אינזיל וואנער פון דעם ים וואס זענען פון ווייטען וְאִמְרוּ אונ אזו זאלט איר זאגן צו זיי מְזָרֵה יִשְׂרָאֵל יְקַבְּצֶנּוּ דר גאט וואס האט פר שפרייט די יִשְׂרָאֵל דר וועט זיי ווידר איין זאמלען וּשְׁמָרוֹ כְּרוֹעֶה עֶדְרוֹ אונ ער וועט זיי היטין אזוי ווי איין פאסטוך היט זיין טשערדע: (י) כִּי פָדָה ה' אֶת יַעֲקֹב דען גאט וועט אויס לייזן דס הויז גזינד פון יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חָזָק מִמֶּנּוּ אונ ער וועט זייא אויס לייזן פון דר האנד פון די וואס זענען שטארקער פון זיי: (יא) וּבָאוּ וְרִנְּנוּ בִּמְרוֹם צִיּוֹן אונ זיי וועלין קומען

אונ

טוב יהוה על־דגן ועל־תירש ועל־
יצהר ועל־בני־צאן ובקר והיתה
נפשם כגן רוה ולא־יוסיפו לדאבה עוד:
יב אז תשמח בתולה במחול ובחרים
וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון
ונחמתים ושמחתים מיגונם: יג ורויתי
נפש הכהנים דשן ועמי את־טובי
ישבעו נאם־יהוה: יד כה ׀ אמר יהוה

יפנקון בטובא דיהב
יי בעבורא
בחמרא ובמשחא ובני
ען ותורין ותהי
נפשהון מליא תפנוקין
כגנת שקיא דקרוא
ולא יוספון לדצפא עוד:
יב בכן יחדין כנשתא
דישראל כד בחנגין
ועולימין וסבין כחדא
ואהפוך אבלהון לבוע
ואנחמינון ואחדינון
מדוונהון: יג ואשבע
נפש כהניא תפנוקין
ועמי בית ישראל ית
טובי דיהבית להון
ישבעון אמר יי: יד כדנן

ת"א בתולה במחול. ברכות נה: קמץ בטרחא

אמר יי קלא ברום עלמא אשתמע בית ישראל דבכן ומתאנחן בתר ירמיה נביא כד שלח

רש"י

כמו נהר: (יג) דשן. שמן:

מהר"י קרא

ורננו במרום ציון. ת"י ויתון וישבחון בטור בית מקדשא דאיתבני בציון: (יד) כה אמר ה' קול ברמה נשמע. ת"י כדנן אמר ה' קלא ברום עלמא אשתמע בית ישראל דבכן ומתאנחן בתר ירמיה נביא כד שלח יתיה נבוזראדן רב קטולייא מרמתא איליא ודבכן במרר ירושלים בכיא על בנהא מסרבא לאתנחמא על בנהא ארי גלון. ופשוטו של מקרא קול ברמה נשמע נהי

רד"ק

במרום ציון. ת"י בטור בית מקדשא דאתבני בציון: ונהרו אל טוב ה'. ענין מרוצה אל החפץ וכן ונהרו אליו כל הגוים: לדאבה. להעצב ולדאג והוא מקור פ"א הפעל בפתח בפלס לאהבה את ה' אלהיך: (יב) אז תשמח בתולה. ר"ל כל בתולה ובתולת וי"ת בכן יחדון כנישתא דישראל כד בחנגין: מיגונם. היו"ד היא נחה: (יג) ורויתי. הטעם מלרע בתי"ו זכר הכהנים לומר שתשוב עבודת בית המקדש במקומם וישבעו דשן הקרבנות שירבו מכל המקומות כמ"ש אלי נביות ישרתונך יעלו לרצון על מזבחי: (יד) כה אמר ה' קול ברמה נשמע. אמר על דרך משל על עשרת השבטים שראשם אפרים וזכר האם לכלם והיא רחל כאילו בוכה על דרך משל על בנית: כי

מנחת שי

(יב) מיגונם. היו"ד נחה: (יג) ורויתי. בוי"ו אחר הה"ו וגם"א כתיבא יד כא מלעיל ובאחר ספרים מלרע וכן כתב רד"ק סטעם מלרע בתי"ו:

מצודת דוד

ציון. בהר ציון בהוא רם ונשא: ונהרו. ימשכו לבא אל טוב ה' ר"ל לקבל טובה מרובה וחוזר ומפרש על דגן וגו': כגן רוה. יהיו בטובה תמיד כגן הרוה השבע בכל עת כי הדרך להשקותו כרגל: ולא יוסיפו וגו'. ולא יוסיפו להיות בעצבון ודאגה כמאז: ויבו ובחורים וזקנים יחדיו. לרוב השמחה יהיו הזקנים משחקים אחר הבחורים לשבות כמעשיהם לשמות במחול: והפכתי. האבל שהיה להם מאז אהפוך לששון וכזה יהיו מנוחמים על האבל שמאז: ושמחתים מיגונם. ר"ל ערך השמחה יהיה יותר מערך היגון שהיה להם מאז: (יג) ורויתי. לפי שבעת המורכן היה נעדר מהכהנים

מצודת ציון

כ'): תירש. כן יקראו ענבי היין: יצהר. הוא השמן: רוה. שבע כמו הרוה את הארץ (שם נ"ה): לדאבה. עצבון ודאגה כמו ודאבון נפש (דברים כ"ח): (יב) במחול. ריקוד של שמחה: (יג) ורויתי. ענין שביעה: דשן. ענין שומן:

פירוש ע"ט

אונ וועלן לויבן גאט אין דעם בית המקדש וואס ער וועט גיבויעט ווערין אויף דעם הויכען בארג וואס שטייט אין דער שטאט ציון ונהרו אל טוב ה' אונ זיי וועלין זיך ציין זאמלין אונ וועלין זיך ציען אזוי וויא איין טייך צו דעם גוטס וואס גאט וועט געבין צו זייא על דגן ועל תירש ועל יצהר צו דעם קארין אונ צוא דעם וויין אונ צו דעם בוימיל ועל בני צאן ובקר אונ צו די יונגע שאף אונ רינדער וואס גאט וועט געבן צו זיי והיתה נפשם כגן רוה אונ זייערע לייבער וועלין זיין פול מיט תענוגים אזוי ווי איין גארטען וואס איז אן גינעצט מיט וואסער ולא יוסיפו לדאבה עוד אונ זיי וועלען ניט מערן צו טרויערן נאך: (יב) אז תשמח בתולה במחול דעמאלט מאל וועט זיך די כנסת ישראל וואס זי איז גיגליכין צו איין בתולה פרייען אין טענץ ובחורים וזקנים יחדו אונ יונגע אונ אלטע וועלין זיך צו זאמען פרייען והפכתי אבלם לששון אונ איך גאט וועל פאר קערין זייער טרויערקייט צו פרייד ונחמתים ושמחתים מיגונם אונ איך וועל זיי טרייסטין אונ וועל זיי דר פרייען פון זייער טרויער: (יג) ורויתי נפש הכהנים דשן אונ איך וועל אן זעטן די לייבער פון די כהנים מיט פעטיקייט דען דער בית המקדש וועט גיבויעט ווערין אונ מען וועט פיהל קרבנות מקריב זיין אין אים אונ דר פון וועט מען געבן די כהנים צו עסין ועמי את טובי ישבעו אונ מיין פאלק ישראל וועלן זיך אן זעטין מיט דעם גוטס וואס איך וועל געבין צו זייא נאם ה' אזוי זאגט גאט: (יד) כה אמר ה' אזוי האט גאט גיזאגט קול ברמה נשמע איין קול איז גיהערט גיווארן אין דר הייך פון הימיל נהי בכי תמרורים איין קלאג אונ איין ביטער גיוויין איז גיווארן גיהערט רחל מבכה על בניה רחל אונזער עלטער מוטער טוט וויינען

קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים
רָחֵל מְבַכָּה עַל־בָּנֶיהָ מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם
עַל־בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ׃ טו כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה
מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה כִּי

ת״א קול ברמה. זוהר ויקרא:

תרגום

יְהֵיָה נְבוּרְאָדָן רַב קְטוֹלַיָא מֵרָמְתָא אַלְיָא וּדְבָן בְּמָרַר יְרוּשְׁלֵם מְבַכְיָא עַל בְּנָהָא מְסָרְבָא לְאִתְנַחָמָא עַל בְּנָהָא אֲרֵי גְלוֹ׃ טו כִּדְנַן אֲמַר יְיָ מְנַעִי קָלִיךְ מִלְמִבְכֵּי וְעֵינַיִךְ מִלְשַׁגְרָא דִמְעַן אֲרֵי אִית

יש

מהר״י קרא

בכי תמרורים. בכי שישראל בוכים בקול רם כשהולכים בגלות נשמע באזני. כמו שמפרש. בענין שמוע שמעתי אפרים מתנודד: רחל מבכה על בניה. שמחמת בכייתה שהיא בוכה מבכה את אחרים עמה. ואינו אומר דבר זה על רחל אשת יעקב ממש אלא בניה של רחל שכשם שקורא הכתוב לבני יהודה ולבני שמעון יהודה ושמעון דכתיב ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי כמו כן קורא לבניה של רחל רחל והם י׳ השבטים שנקראו על שם אפרים שיצא מרחל: מאנה להנחם על בניה כי איננו. שכולם הלכו בגלות. והקב״ה משיבה מנעי

רש״י

(יד) קול ברמה נשמע. קלא ברום עלמא אישתמע קל בית ישראל דבכן על ירמיהו נביאה כד שלח יתיה נבוזראדן מרמתא לשוב מאחר הגולים אל גדליהו בן אחיקם כמו שאמר בספר זה (לקמן ל״ם): רחל מבכה על בניה. מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפיים את הקב״ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל ולא נתפייס נכנסה רחל אמרה לפניו רבש״ע רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי ב״ו הוי אומר רחמיך מרובים והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי כשבאתי ליכנס להופה

מנחת שי

(יד) להנחם. כן כתוב בלמ״ד ברחם המלה ואין לחוש על מי שתשב לכתוב ה כ ח ם בלא למ״ד: (טו) ועיניך מדמעה. ובספר תיליס את עיני מן דמעה וזהו אחד מן ב׳ ב׳ חילוף חד מן וחד מיתדין וסימן נמסר במסרה גדולה פרשת שמות:

רד״ק

איננו. פי׳ העם וזכר אלו ואמר עליהם איננו לפי שלא שבו עוד משגלו כמו ששבו יהודה ובנימן מגלות ראשון מבבל ועשרת השבטים לא שבו עוד ולא נודע מקומם איה לפיכך אמר כי איננו ופי׳ ברמה בגבעה רמה להשמיע הקול למרחוק ויש דרש למה רחל לפי שהלכו האבות ואמהות לפיים את הקב״ה על שהעמיד מנשה צלם בהיכל ולא נתפייס נכנסה רחל ואמרה לפניו רבש״ע רחמי מי מרובין רחמיך או רחמי בשר ודם הוי אומר רחמיך מרובין והלא אני הכנסתי צרתי לביתי שכל העבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי וכשבאתי ליכנס לחופה הכניסו אחותי ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בני צרתך לביתך שתוק להם אמר לה יפת למדת סניגוריא על בני יש שכר לפעלתך לצדקתך שמסרת סימניך לאחותך ועוד יש דרש כי דרך קבר רחל הוליכם בגולה על כן אמר רחל מבכה על בניה ודרשו זה על פסוק ותקבר בדרך אפרת ואמרו מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת אלא שצפה יעקב אבינו ברוה״ק שהגליות עתידות לעבור דרך שם לפיכך קברה שם כדי שתהא מבקשת עליהם רחמים הדא הוא דכתב קול ברמה נשמע וגו׳ וי״ת הפסוק כן כדנן אמר ה׳ קלא ברום עלמא וגו׳ כבעמוד: בכי תמרורים. שבוכה במרירות לב על דרך אמרר בבכי ובכה אליך במר נפש: רחל מבכה. יבא הפעל מפעל הדגוש לרוב הבכי: (טו) כה אמר ה׳. לפעלתך. לפעלת בניך שסבלו הגלות כמה שנים ולא שמחו את שמי ולא עברו על בריתי וי״ת ארי אית

מצודת ציון

(יד) ברמה. כשמי׳ סלמי׳: נהי. ענין יללה: תמרורים. מל׳ מרירות: נשמע. הנה בשמי מרום נשמע קול והיא יללת בכי מר: רחל מבכה. מאנה. ממאנת לקבל תנחומין על בניה: כי איננו. אין מי נשאר

מצודת דוד

מותר אשי ה׳ לכן אמר הנה אז אשביע נפש הכהני׳ דשן כי יאכלו בשר הקדשים: את טובי. את הטוב הבא לנס מאתי: (יד) קול ברמה הקול הסוה של רחל אמנו אשר מבכה על בניה שגלו לבין האומות: באלו כי כלם גלו: (טו) ועיניך. מנעי עיניך מדמעה: כי יש שכר

משלי חכמים

(יד) קול בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים וגו׳. דֶר אַלשִׁיך ז״ל פְרֶעגְט פַאר וָואס שְׁטֵייט רָחֵל מְבַכָּה עַל בָּנֶיהָ. מְבַכָּה אִיז דֶערְטַייטְשׁ זִיא מַאכְט וַויינֶן. עֶס דַארְף דָאךְ שְׁטֵיין רָחֵל בּוֹכִיָה. וַויינְט וָועגִין אִירֶע קִינְדֶר. אוּנ פַר וָואס שְׁטֵייעֶן דְרַיי וָוערְטֶער נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים. נָאר דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל בַּייא אַאִשָּׁה אִיז קְרַאנְק גִיוָוארֶן אַקִינְד וָואס הָאט גֶעזוֹיגֶן. דָס אִיז גִיוֶוען שַׁבָּת בַּיי נַאכְט אִין שְׁטוּב אִיז גִיוֶוען פִינְסְטֶער. דָס קִינְד אִיז גִילֶעגִין שְׁטִיל. דִי מוּטֶער הָאט נִיט גֶעוואוּסְט אוֹיב דָאס קִינְד לֶעבְּט אָדֶער נֵיין. הָאט מֶען אִיר גִיגֶעבִּין אַעֵצָה זִיא זָאל אָנְהֵייבֶּען וַויינֶען. דֶר שְׁטֵייגֶר אִיז בַּיי אַקִינְד אַז עֶר הֶערְט וַויינֶען וַויינְט עֶר אוֹיךְ. אוּנ אוֹיב עֶר וֶועט נִיט וַויינֶען וֶועסְטוּ וִויסֶען אַז עֶר אִיז גִישְׁטָארְבִּין. דִי אִשָּׁה אִין אָנְהֵייב וַויינְט זִיא פוּן סָפֵק וֶועגִין אוּנ וַויינְט שְׁטִיל. נְהִי. בְּרוּמֶענְדִיג. אַז דָאס קִינְד לִיגְט שְׁטִיל אוּנ וַויינְט נִיט. בְּכִי. וַויינְט זִיא הֶעכֶער. אוּנ אַז דָאס קִינְד שְׁוַויינְט אִיז אַצֵייכִין אַז עֶר אִיז שׁוֹין גִישְׁטָארְבִּין. תַמְרוּרִים. וַויינְט שׁוֹין דִיא מוּטֶער מִיט אַבִּיטֶער גֶעוַויין. אוּנְזֶער מוּטֶער

פירוש ע״ט

וַויינֶען אוֹיף אִירֶע קִינְדֶער מֵאֲנָה לְהִנָּחֵם עַל בָּנֶיהָ כִּי אֵינֶנּוּ זִי ווִיל נִיט גִיטְרַייסְט וֶוערֶן אוֹיף אִירֶע קִינְדֶר וָוארוּם קֵיינֶער פוּן זֵיי אִיז נִיט אִיבֶּער גִיבְּלִיבֶּען אִין זֵייעֶר לַאנְד גִיוֶערְט אַלֶע זֶענֶען פַאר טְרִיבֶּען גִיוָוארִין (אִין מִדְרָשׁ אַגָדָה שְׁטֵייט אַז דִיא אָבוֹת אוּנ דִי אִמָהוֹת זֶענֶען גִיגַאנְגֶען מְפַיֵּיס זַיין גָאט אוֹיף דֶעם וָוס מְנַשֶּׁה הָאט גִישְׁטֶעלְט אֵיין דְמוּת אִין הֵיכָל הָאט גָאט נִיט גִיוָואלְט אִיבֶּר גִיבֶּעטְן וֶוערֶן אִיז רָחֵל אַרַיין גְגַאנְגֶן אוּנ הָאט גִיזָאגְט פַאר גָאט רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם דַיין רַחֲמָנוּת אִיז דָאךְ גְרֶעסֶער פוּן דֶעם רַחֲמָנוּת פוּן אַיין בָּשָׂר וָדָם. נוּא מַה דָאךְ אִיךְ הָאבּ אַרַיין גִיבְּרֶענְגְט אַיין צָרָה אִין מַיין הוֹיז אַרַיין וָוארוּם דָם וָואס יַעֲקֹב הָאט גִידִינְגְט בַּיי מַיין פָאטֶער לָבָן הָאט עֶר נָאר גִידִינְגְט פוּן מַיינֶעט וֶועגֶן אוּנ אַז עֶס אִיז גִיקוּמֶען מֶען זָאל מִיךְ פִירֶען אוּנְטֶער דֶער חוּפָּה הָאט מֶען אַרוּנְטֶער גִיפִירְט מַיין שְׁוֶועסְטֶער לֵאָה אוּנ נִיט גִיגוּג וָוס אִיךְ הָאבּ גִישְׁוִויגֶן הָאבּ אִיךְ נָאךְ אִיר מוֹסֵר גִיוֶוען דִיא סִימָנִים וָואס יַעֲקֹב הָאט מִיר מוֹסֵר גִיוֶוען כְּדֵי עֶר זָאל נִיט וִויסֶען אוֹב אִיךְ בִּין עֶס אוּנ אוֹב נִיט דְרוּם אוֹיךְ אַז דַיינֶע קִינְדֶר הָאבֶּן אַרַיין גִיבְּרַאכְט אַיין דְמוּת אִין דַיין הוֹיז אַרַיין גִיהֶערְסְטוּ אוֹיךְ צוּ שְׁוַויינֶען אוּנ מוֹחֵל זַיין צוּ זֵיי)׃ (טו) כֹּה אָמַר ה׳

תרגום

אֲנַר לְעוֹבְדֵי אַבְהָתָךְ
צַדִּיקַיָא אֲמַר יְיָ וִיתוּבוּן
מֵאַרַע בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן:
טז וְאִית סְבוּר לְסוֹפִיךְ
אֲמַר יְיָ וִיתוּבוּן בְּנַיָא
לְתְחוּמְהוֹן: יז שְׁמִיעַ
וּגְלֵי קֳדָמַי בֵּית יִשְׂרָאֵל
דְבָכָן וּמִתְאַנְחִין עַל
רְאַטַלְטָלוּ אָמְרִין
אַיְתֵיתָא עֲלָן יְסוּרִין
וְלָא אֲלַפְתָּנָא כְּעֵגֶל לָא
מְלִיף נִיר כְּדוּ אֲתֵיבְנָא
לְפוּלְחָנָךְ וּנְהֵיב אֲרֵי
אַתְּ יְיָ אֱלָהָנָא: יח אֲרֵי כַּד אִנְחְנָא תָיְבִין לְאוֹרַיְתָא מִתְנַחַם עֲלָנָא וּכְדוּ דְאִתְגְּלֵי לָנָא

וְיֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ
מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: טז וְיֵשׁ־תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ
נְאֻם־יְהוָה וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם: יז שָׁמוֹעַ
שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד יִסַּרְתַּנִי
וָאִוָּסֵר כְּעֵגֶל לֹא לֻמָּד הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה
כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי: יח כִּי־אַחֲרֵי שׁוּבִי
נחמתי

רש"י

הכניסו את אחותי ולא דיי ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם אמר לה יפה למדת סניגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימניך לאחותך: (יז) מתנודד. (קומפלייג"ט בלע"ז) ל' מי ינוד לך (לעיל י"ט): יסרתני. ביסורין אתה הקב"ה: כעגל לא לומד. (פושאגוייאלוני"ן בלע"ז) ל' מלמד הבקר

מהר"י קרא

קולך מבכי: (יז) שמוע שמעתי אפרים מתנודד. אמר הקב"ה שמוע שמעתי אפרים נודד ומקונן בגלותו ואומר: יסרתני ואוסר כעגל לא לומד. כלומר בעון שלא נתייסרתי ולא קבלתי תוכחת על ידי הנביאים עד חיותי על אדמתי נתייסרתי עכשיו בגלותי על ידי מכות ועל ידי מלכיות: כעגל לא לומד. כעגל הזה שאי אפשר שילמד אדם אותו לחרוש על ידי נערה כי אם על ידי דרבן: השיבני ואשובה. ומי יתן שתשיבני אליך עכשיו לאחר שלקיתי ואף אני אשוב: (יח) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי

רד"ק

אנרא לעובדי אהבתך צדיקיא: (טז) ויש תקוה לאחריתך. לאחרית בניך: (יז) שמוע. מתנודד. בוכה ונוהם פלאניר"א בלע"ז ואומר לי: יסרתני. יסרתני זה כמה שנים בגלות והנני נוסר ולא אדע עוד: כעגל לא למד. שלא למדו אותו למשוך בעול ולא למד עד שמכים אותו ומרגילין אותו עד שילמוד כך אני סבלתי יסוריך ולמדתי לשוב אליך והנני שב אליך: השיבני. כלומר קבלני בתשובה: (יח) כי אחרי שובי נחמתי. אחרי ששבתי אליך נחמתי ממעשי הרעים כי בעל תשובה אין

מצודת דוד

לפעולתך. אחז"ל בשעה שהעמיד מנשה צלם בהיכל נכנסה רחל לפני המקום ואמרה הלא רחמיך מרובים מרחמי ב"ו ואני הלא הכנסתי צרתי בתוך ביתי כי נעלמי מסרתי הסימנים ביד לאה אחותי ואף אתה אם בניך הכניסו צרתך בביתך מחול להם ואמר לה המקו' הנה עתה תקבל שכר על פעולתך שמסרת הסימנים כגמול זה ישובו בניך מארץ אויב או ר"ל לפעולת בניך שעם קושי השעבוד לא כחשו בה' ועשו מצותיו וכגמול זה ישובו מארץ אויב: (טז) ויש תקוה. יש לך מקום לנסות לאחרית טוב להניך כי בגמול זה ישובו בניך לגבולם וכפל הדבר במ"ש: (יז) שמוע שמעתי. הוא מאמר המקום שמעתי אשר מלכות עשרת השבטים הנקראים ע"ש אפרים הנה הוא מתנודד בראש כדרך המצטער ומקונן ואמר הנה יסרתני ביסורין לגלות אזני למוסר והנה קבלתי המוסר כעגל הזה אשר לא הורגל למשוך בעול וכאשר ירגילוהו יחזיק וימשוך כן אני כמוהו: השיבני. אתה תעורר לבי לשוב אליך וכן אעשה ואשוב אליך: כי אתה ה' אלהי. אם כן מהלאוי לשוב אליך: (יח) כי אחרי שובי.

מצודת ציון

מאנה. מל' מיאון: (יז) מתנודד. מל' הנדה והנעה: למוד. ענין ההרגל כמו פרה למוד מדבר (לעיל ב'): (יח) נחמתי.

פירוש ע"ט

הט גאט אזוי געזאגט (אונ געענטפערט צו רחל דו האסט גוט מלמד זכות געוועזן אויף דיא ישראל) מִנְעִי קוֹלֵךְ מִבֶּכִי וְעֵינַיִךְ מִדִּמְעָה פאר מייד דיין קול פון געוויין אונ דיינע אויגן פון טרערין כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלָּתֵךְ נְאֻם ה' ווארום עס איז דא איין גוטער שכר צו דיינע מעשים אונ צוא דיין גירעכטיקייט וואס דו האסט מוסר געוועזן דיינע סימנים צו דיין שוועסטער אזוי זאגט גאט וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב אונ דיינע קינדער וועלין זיך אום קערין פון דעם לאנד פון דעם פיינט: (טז) וְיֵשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֵךְ נְאֻם ה' אונ עס איז דא איין האפונג צו דיין סוף אזו זאגט גאט וְשָׁבוּ בָנִים לִגְבוּלָם אונ דייני קינדר וועלן זיך אום קערן צו זייער גבול: (יז) (זאגט גאט) שָׁמוֹעַ שָׁמַעְתִּי אֶפְרַיִם מִתְנוֹדֵד הערין האב איך גיהערט דאס אפרים טוט זייער קלאגין (דאס מיינט ער די עשרת השבטים) אונ ער זאגט צו מיר יִסַּרְתַּנִי וָאִוָּסֵר דוא גאט האסט מיך גישטראפט מיט יסורים אונ איך בין גיווארין גישטראפט כְּעֵגֶל לֹא לֻמָּד אזו ווי איין קאלב וואס איז ניט גיוואוינט צוא ציהען דעם יאך דרום בעט איך דיך הֲשִׁבֵנִי וְאָשׁוּבָה קער מיך אום צוא דיין דינסט דען וועל איך מיך אום קערן כִּי אַתָּה ה' אֱלֹהָי ווארום דו גאט ביסט דאך

משלי חכמים

רחל וואס איז אין הימעל זיא זעהט יודין שוויגין שטיל אונ וויינען נאר ניט זיי זאלין אויסגעלייזט ווערין פון גלות. איז ביי איר אוואנדער אונ זיא ווייס ניט פאר וואס וויינען זיי ניט מאמער איז ביי זיי אין הארצין אפגישטארבין דער האפענונג פון דיא גאולה. דריבער ווינט זיא אין הימעל זיא זאל מאכין וויינען דיא יודין דא אונטען. זאגט דער פסוק קול ברמה נשמע. אין דערהייך אין הימעל ווערט גיהערט איוויינענדיגע שטימע. נהי פריער איז דאס וויינען שטיל. ברומענדיג. אונ אויב די יודין וויינען נאך ניט. בכי. נאכדעם איז אהעבערע געוויין. מאמער וועלין דיא יודין זיך דערוועקין צום וויינען. אונ אז רחל זעהט יודין וויינען ניט. איז אצייכן אז דיא האפענונג איז ביא זיא גישטארבין. תמרורים. ווינט זיא מיט אביטער געוויין. רחל מבכה על בניה. רחל ווינט זיא זאל מאכין וויינען אירע קינדער מאנה להנחם על בניה. זיא וויל זיך ניט טרייסטין ווייל אירע קינדער. כי איננו. ווייל זיא זעהט ביי זייא איז דער האפענונג גיטא. ביז השי"ת הט איר צו גיזאגט ער אליין וועט דערוועקין די יודין צו תשובה אונ זיי וועלין אויסגעלייזט ווערין פון גלות:

ביזיין

נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על־ירך
בשתי וגם־נכלמתי כי נשאתי חרפת
נעורי: יט הבן יקיר לי אפרים אם ילד
שעשעים כי־מדי דברי בו זכר אזכרנו
עוד על־כן המו מעי לו רחם ארחמנו
נאם

ת"א הבן יקיר. מגלה לא עקרים מ"ג פל"ו:

תרגום

תפחנא על ירכנא בהיתנא ואף אתכנענא ארי קבילנא חסודי חובנא דמלקדמין: יט הכבר חביב קדמי ישראל הלא רבי רחים הוא ארי בזמן דמשני פתגמי אוריתי על לביה למעבדהון מדכר דכירנא לאוטבא ליה עוד על כן אתגוללו

מהר"י קרא

הודעי. אחרי שידעתי בעצמי שחטאתי: ספקתי על ירך. כאדם שמצטער עצמו על מה שעשה לשעבר: בושתי וגם נכלמתי. בדבר הזה שלאחר שלקיתי בעון שחטאתי בנעורי נחמתי בי ושוב לי שהייתי חוזר בי עד שלא לקיתי ולא הוכחתי שאילו שמעתי לדברי הנביא לא לקיתי. ועכשיו בושה גדול בדבר שקיבלתי המכות ואחר כך נחמתי בי: (יט) הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים. מקרא תימה הוא זה. וזה פת' וכי בן יקיר הוא לי אפרים או ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד. פת' שבכל שאני מדבר בו אני מבטיחו שזכור אזכרנו עוד. והלא מעולם ממרה היה על דברי מיום דעתי אותו. ואין בכל השבטים שחטא והחטיא את ישראל כשבט אפרים. שהרי ירבעם חטא והחטיא את ישראל והעמיד שני עגלי הזהב אחד בדן ואחד בבית אל. אלא על אשר הוא כתנחם ושב מרשעו על כן המו מעי לו ורחם ארחמנו. [ואם ילד. שאמר בסוף מוכיח על הבן] שהוא תימה שבתחלת המקרא הוא אומר הבן יקיר לי אפרים. וה"א נגקדת בחטף פתח. ואחריו הוא אומר אם ילד שעשועים כדרך כל הדברים התמיהים כמו העבד ישראל אם יליד בית הוא. וכן השמנה היא אם רזה. הטובה היא אם רעה. הים אני אם תנין. האנכי הריתי אם אנכי ילדתיהו. וכן כל תיבה שתחילתה ה' ובאת עליה תיבת

רש"י

(סופעיס ד') הייתי בתחלה לכך חטאתי לך: (יח) נחמתי. אני מתחרט על תועבותי: הודעי. שהתבוננתי בעצמי שמעלתי (אפריכוי"י בלע"ז): חרפת נעורי. שיכולים אויבי לחרפני על חטאת נעורי: (יט) הבן יקיר לי אפרים. הן דברי שכינה כלומר הוא מתנודד ואני לבי נהפך עלי לרחם שמא בני יקירי הוא כמי שאין לו אלא בן אחד שהוא עושה לו כל רצונו: שעשועים. (אישבנויימנ"ן בלע"ז): מדי דברי בו. בכל עת שאני מדבר בו ומדרש ויקרא רבה די דיבורי שנתתי בו שלימדתיו תורתי לרחם

מנחת שי

(יט) הבן יקיר. הבי"ת רפה: שעשועים. מתחלפת שעשעים:

רד"ק

תשובתו שלמה אם לא יהיה תוהא ונחם על הראשונות וכן הוא אומר מי יודע ישוב ונחם: ואחרי הודעי ספקתי על ירך. אחר שנודעתי בעצמי וחשבתי מעשים רעים שעשיתי והכרתי כי רעות גדולות עשיתי ספקתי על ירך כמצטער ומתאבל ובשתי בעצמי למעשים שעשיתי: וגם נכלמתי. הכלימה יותר מהבושה לפיכך אמר וגם וכן בשו וגם נכלמו: כי נשאתי חרפת נעורי. כשזכרתי כי מה שנשאתי וסבלתי חרפת נעורי היה כלומר מתמעשים הרעים שעשיתי בימי הנעורים שהיו לי לחרפה ולקלס ופי' נעורי בימים הקדמונים ונקראו הימים הקדמונים נעורים בדרך השאלה כמו שימי הנעורים קודמים לימי הבחרות וימי הזקנים וכן חסד נעוריך כמו שפירש ות"י חסודי חובנא דמלקדמין: (יט) הבן יקיר. מה זה שאני זוכר אותו תמיד כאילו הוא בן יקיר לי שלא חטא לי מעולם: אם ילד שעשועים. כאב שמשתעשע עם בנו החביב לו: מדי דברי בו. בכל עת שאדבר בו אזכרנו עוד באהבתי הקדומה לו וכו' והיה מדי צאתם מידי עברו יקח אתכם ענינם בכל. עת: על כן המו מעי. על כן שאזכרנו באהבה הקדומה המו מעי לו בראותי אותו בגלות: רחם ארחמנו. ואוציאנו מהגלות ופי'

מצודת ציון

ענין הספוק מתסכה ומכטה: ספקתי. ענין הכאה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד): ירך. לד הגוף: נשאתי. מל' משא וסבל: (יט) יקיר. מל' יקר ותשוב: שעשועים. ענין ההתעסקות בשמות וכן ושעשע יונק (ישעיה י"א): מדי. מתי וכן מדי עברו (שם כ"ח): עוד. סוא ענין רבוי כמו ויבך על צואריו עוד (בראשית מ"ו): המו. מלשון המיה והוא ענין הכמרת רחמים

מצודת דוד

אחר ששבתי מדרכי הרעים אני תוהא ומתחרט על העונות שעשיתי: ואחרי הודעי. אחרי שהתבוננתי בעצמי שלא עשיתי הטוב ספקתי כיד על הירך כדרך אדם המתחרט: כי נשאתי חרפת נעורי. ר"ל כאשר חטאתי עתה היו זוכרים עלי חרפת העונות שעשיתי מאז כי כן הדרך כשיתמיד האדם ללכת בדרך רשע כשאדם רואהו עוזב עבירה יאמר עליו הנה זה רשע מנעוריו: (יט) הבן יקיר. וזהו מאמר המקום שאמר וכי אפרים הוא לי כבן יקיר וכי הוא כילד נחמד שאביו מבעשע עמו אשר מתי שאני מדבר בו לא אפסוק מיד כ"א אזכרנו עוד זמן רב כדרך האב המדבר בבנו החביב לו שלא

פירוש ע"ט

מיין גאט דרום איז ראוי מען זאל זיך אום קערין צוא דיין דינסט: (יח) כי אחרי שובי נחמתי דען נאך מיין אום קערין צוא דיין דינסט באדענק איך מיך (אונ האב חרטה אוף מיינע מעשים רעים ווס איך האב גיטאן) ואחרי הודעי אונ נאך מיין וויסן דס איך האב פיר שטאנגען אז איך האב גיפעלשט אין דיר גאט ספקתי על ירך האב איך גיקלאפט אויף מיין דיך אזו ווי איינער וואס האט חרטה אוף איין נאך בשתי וגם נכלמתי איך בין מבויש גיווארן אונ אוך איך בין פר שעמט גיווארן כי נשאתי חרפת נעורי ווארום איך טראג אונ לייד די שאנד פון מיין יוגינט אזו קלאגט אלץ אפרים: (יט) זאגט גאט דרוף הבן יקיר לי אפרים איז מיר דען דער אפרים איין טייערער זון. כלומר איז ער מיר דען אזו ליב ווי איינער וואס האט איין בן יחיד דאס ער טוט אים גאר זיין ווילן אם ילד שעשועים אדר איז ער דען בייא מיר גלייך אזוי וויא איין ליב קינד וואס זיין פאטער שפילט זיך מיט אים כי מדי דברי בו זכור אזכרנו עוד דען ווען איך רייד פון אים טוא איך אים נאך גידענקין דר נאך אדר (כי מדי דברי בו) עס איז גינוג מיין רייד וואס איך האב גיגעבין אין אים כלומר וואס איך האב אים מיין תורה גילערינט דאס אליין איז גינוג אן זכות אבות איך זאל אים גידענקין) על כן המו מעי לו איבער דעם ברומן מיינע גידערים אויף אים רחם ארחמנו נאם ד'

אין

נְאֻם־יְהוָה׃ כ הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים שִׁתִי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה דֶּרֶךְ הָלָכְתִּי שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל שֻׁבִי אֶל־עָרַיִךְ אֵלֶּה׃ כא עַד־מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה כִּי־בָרָא יְהוָה חֲדָשָׁה

הלכת קרי · בארץ

ת"א הציבי לך. עירובין נד:

רחמי עליהון רחמא ארחים עליהון אמר יי׃ כ כנשתא דישראל אדכרי ליך עובדי אבהתיך תקניא שפובי תחונין במרר שואי לביך אסתכלי בעובדין דעבדת אם תקנין הון גלית לאורח רחיקא כדו תובו כנשתא דישראל ותתובון לקרויך אלין׃ כא עד אימתי את מתחסנא למתב כנשתא דסגיאין תיובתהא ארי הא יי

רש"י

עליו: (כ) הציבי לך ציונים. סימנים בדרכי אבותיך הטובים: תמרורים. תמרים קטנים נטועים לסימן בדרך ופשוטו של מקרא עשי סימנים לדעת הדרך שהלכת בה מארץ ישראל לבבל שתחזרי באותו דרך כלומר כי ודאי תשובי משם: דרך הלכה. הלכתי כתיב וכל מקום שהלכת הלכתי אני עמך ויונתן תרגם שימי לך תמרורים התפלל במרר נפשך (ומנחם פי' תמרורים ענין מועל וכן פי' ותמרות עשן. יואל ג' סה"א): (כא) התחמקין. תסתרי ממני שאת בושה לשוב אלי מפני דרכך הנה חדשה נבראת בארץ שהנקבה תחזיר אחר הזכר לבקשו שישאנה לשון ותסובבה בעיר אבקשה וגו' ומשם רבי יהודה הדרשן שמעתי נקבה תסובב להיות גבר אני נתתיך כבת הנוטלת עישור נכסים שבעה עכו"ם משבעי' סוף שתטלי הכל כבן זכר שהוא יורש

מהר"י קרא

דע לך שהיא תמיה: (כ) הציבי לך ציונים שימי לך תמרורים שיתי לבך למסילה דרך הלכת. כביכול כאדם שמוליך איש בנתיבה שלא דרך בה אותו האיש מימיו וסופו של אותו האיש לחזור אמר לו המדריך העמד לך סימנין עכשיו בדרך הזאת שאני מדריכך שיודע אני שסופך לחזור וכשאתה חוזר אתה מכיר את הדרך מתוך הסימנים. אף כאן כשבא הקב"ה להבטיח את ישראל שמשיבן מן המקומות אשר הפיצם. אמר הציבי לך ציונים. שימי לך תמרורים. לשון תימורות *) שיתי לבך למסילת דרך הלכת. שעתידה את לשוב בתולת ישראל [לשוב אל עריך אלה ות"י בפנים אחרות. הציבי לך ציונים. אמר להם נביא לישראל] בני אם מבקשים אתם שתהיו נגאלין מן הגליות למדו דרכים שדרכו בם אבותיכם ועשו כמעשיהם כאדם שבורר לו דרך ישרה ומציינה בסימנין כדי שידע בשובו ללכת בה: שיתי לבך למסילה דרך הלכת. שימו לבבכם על דרכיכם ואתם מכירים שבדרכיכם הרעים שתפשתם נפוצותם בין האומות ואם אתם שבים מדרככם אותה שעה שובי אל עריך אלה: (כא) עד מתי תתחמקין. עד מתי אתה שבת מאחרי ואין את הולכת אחרי. כלומר אחר צווי שלי: הבת השובבה. פתרונו כאשה שנוהגת כתף סררת ושבה מאחרי ציווי בעלה וכל מה שהבעל מחזר אחריה להשיבה אליו תיסוב היא שכמה ושבה כאחריו לסוף כשהוא רואה שאינו יכול להשיבה אמר לה דעי לך אם אני מחזר אחריך עכשיו להשיבך

*) נ"ב תמרורים פ' תמרים קטנים. כעתק מהנדפס.

רד"ק

דברי בו לעבדי הנביאים וי"ת הבבר חביב קדמי וגו' כבעמוד: (כ) הציבי לך ציונים. אמר כנגד כנסת ישראל שבאותו הדור כשתגלי הציבי לך ציונים כמו גלי אבנים או אבן מצבת להכיר הדרך ר"ל אע"פ שתגלי לא אבדה תקותך כי עוד תשובי אל עריך אלה: שימי לך תמרורים. כפל ענין במ"ש כי התמרורים כמו ציונים כי היא ל' גובה כמו ויתמרמר אליו ר"ל גלים גבוהים: שיתי לבך. ואם לא תציבי שיתי לבך שתזכרי הדרך שהלכת בה לגלות כי באותה הדרך תשובי וכל זה דרך משל לנחמה וי"ת כנישתא דישראל אדכרי ליך עובדי אבהתך: (כא) עד מתי תתחמקין. תהיה מסובבת לכאן ולכאן מן חמק עבר שענינו סבב: הבת השובבה. שהיתה שובבת ומורדת בי כלומר עד מתי תסבבי הנה והנה ולא תלכי דרך ישרה לשוב אל אישך הראשון כלומר עד מתי תתעצלי בתשובה: כי ברא ה' חדשה בארץ. עתיד לברוא חדשה אחר שתשבי בגלות ימים רבים ומה היא החדשה כי נקבה תסובב גבר שדרך העולם שהאיש מחזר ומסובב אחר האשה וכן ארז"ל בעל אבדה מחזר על אבדתו ואז הנקבה תסובב אחר אישה כלומר שישובו:

מנחת שי

(כ) למסלה. המ"ם רפה והלמ"ד מעמדת בגעיא מכלול דף נ"א: הלכתי. הלכת ק' וכן כתב רש"י הלכתי כתיב וכל מקום שהלכת הלכתי אני ובמדרש איכה רבתי פסוק זכרתי לאלהי' ה"ר חייא הלכתי כתיב את מוצא בשעה שגלו ישראל לבבל מה כתיב ואמנכם שלחתי בבלה וגו' ועיין מה שכתבתי בישעיה מ"ג ובויקרא רבתי פרשה ברא אלהית דף כ"ח: (כא) תסובב גבר. ברוב הספרים תסובב בבני טעמים:

מצודת דוד

יפסוק מלזכרו עד זמן רב כי יתמעג בזכרון שמו: על כן. הואיל ואני זוכר בו זמן מרובה לכן המו מעי לו וארחם עליו: (כ) הציבי. אתה ישראל בעת תלכי בגולה הציבי לך ציונים על הדרך למען תכיר את הדרך לשוב דרך בה והוא ענין מליצה והפלגה: שימי. כמשי לך הכפל הוא לומר להכיר הדרך וכפל הדבר במ"ש: שתי לבך וגו'. תן לבך על המסילה שהלכת דרך בה לזכור אותה: שובו. ובדרך הזה תשובו: בתולת ישראל. ר"ל המתיבה עלי כבתולה על המשכה: שובו וגו'. כפל הדבר במ"ש: (כא) עד מתי תתחמקין. את הבת השובבה עד מתי תהיה עוד מסובבת מללכת להיות בעומק בשנעלמו הטעמים ומסורה בידם: כי ברא. כי אז יברא ה' דבר חדש

מצודת ציון

ותמלה וכן המון מעיך (ישעיה ס"ג): (כ) הציבי. ענין העמדה: ציונים. ענין סימן ואות כמו ובנה אצלו ציון (יחזקאל ל"ט): תמרורים. אילני תומר: שתי. ענין שימה: למסלה. ענין שביל ודרך: (כא) תתחמקין. ענין סבוב כמו חמק עבר (ש"ה ה'): השובבה. ענין מרד כמו מרוע שובבה העם (לעיל ה'):

פירוש ע"ט

אוג איין דער בארמונג טוא איך מיך דער בארמען איבר אים אזוי זאגט גאט: (כ) זאגט גאט הַצִּיבִי לָךְ צִיֻּנִים שטעל דיר ישראל צייכען אונ סימנים אויף דעם וועג שִׂמִי לָךְ תַּמְרוּרִים טוא דיר פלאנצן טייטיל ביימר פון איין סימן וועגין שִׁתִי לִבֵּךְ לַמְסִלָּה טוא דיין הארץ צום שטעג אונ גיב גוט אכטונג דו זאלסט וויסן דֶּרֶךְ הָלָכְתִּי דעם וועג וום דו ביסט גיגאנגן אין אים פון ארץ ישראל קיין בבל שׁוּבִי בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל אונ קער דיך אום דוא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל צוריק קיין ארץ ישראל שֻׁבִי אֶל עָרַיִךְ אֵלֶּה דוא זאלסט זיך אום קערין צו די דאזיגי שטעט וום דו ביסט פר טריבן גווארן פון זיי: (כא) זאגט גאט עַד מָתַי תִּתְחַמָּקִין הַבַּת הַשּׁוֹבֵבָה ביז ווי לאנג וועסטו זיך נאך באהאלטן פאר מיר דו פר ווילדע כנסיה וואס דו שעמסט זיך אום צוא קערן זיך צו מיר איבר דייני מעשים כִּי בָרָא ה' חֲדָשָׁה בָּאָרֶץ דען: יך גאט וועל באשאפען איין נייעז נאך

בָּאָרֶץ נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר׃ כב כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו
בְּשׁוּבִי אֶת־שְׁבוּתָם יְבָרֶכְךָ יְהוָה נְוֵה־
צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ׃ כג וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה
וְכָל־עָרָיו יַחְדָּו אִכָּרִים וְנָסְעוּ בַּעֵדֶר׃
כד כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה וְכָל־נֶפֶשׁ
דָּאֲבָה מִלֵּאתִי׃ כה עַל־זֹאת הֱקִיצֹתִי
וָאֶרְאֶה

ת"א תסובב גבר. יבמות סב זוהר בראשית:

תרגום

בְרָא חֲדַתָא בְּאַרְעָא וְעַמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִתְנְהוּן לְאוֹרַיְתָא׃ כב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עוֹד יֵימְרוּן יַת פִּתְגָמָא הָדֵין בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה וּבְקִרְווֹהִי כַּד אֲתִיב יַת גָלְוַתְהוֹן יְבָרְכִינָךְ יְיָ מְדוֹר קוּשְׁטֵיהּ טוּרָא קַדִּישָׁא׃ כג וְיִתְּבוּן בָּהּ דְבֵית יְהוּדָה וְכָל קִרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא אִכָּרִין וְדִנְטְלִין בְּסִיעָן׃ כד אֲרֵי שְׂבְעִית נְפַשׁ מְשַׁלְהֵיָא וְכָל נְפַשׁ יִצְפָא מַלֵּיתִי כָּל טוּב׃ כה אֲמַר נְבִיָא

מהר"י קרא

מאחר שאין את שבה עוד יבא יום שיברא ה' חדשה בארץ שנקבה תסובב גבר. כלומר שהאשה שהיתה עד עכשיו מורדת בבעלה, שתסובב היא אחר בעלה להשיבו אליה והבעל ימאן לשוב וכל זה משל ודימוי הוא על ישראל לפי שכמה שנים היה הקב"ה משלח עבדיו הנביאים אחרי ישראל שישובו והם ממאנים לשוב. כשראה הקב"ה שמיאנו לשוב. אמר אלך ואשובה אל מקומי עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם ישחרונני: תתחמקין. לשון נטמנו כמו חמק עבר. ור' מנחם ב"ר חלבו פי' עד מתי תתחמקין. עד מתי את עוברת ממני ומורדת בי: הבת השובבה. האשה המורדת בבעלה והלא אילו הייתם שבים אלי הייתי בורא חדשה בארץ. שישראל שתשש כוחם בין האומות תהפך כוחם לכח גבר. והענין מוכיח על פתרון זה שהוא עיקר שלא דיבר הענין לא למעלה הימנו ולא למטה הימנו אלא בנחמת: (כב) עוד יאמרו את הדבר הזה. כלומר איש אל רעהו יאמרו: יברכך ה'. שוכן בנוה צדק. שגם הקב"ה ישכין שכינתו בהר הקודש וישכן בת יהודה וכל עריו: (כג) אכרים ונסעו בעדם. כלומר רועי צאן: (כד) על

רש"י

הכל: (כה) על זאת הקיצותי. כך אמר ירמיה כל מה

מנחת שי

(כג) ונסעו בעדר. בהרבה מדוייקים הבי"ת בקמץ: (כה) הקיצתי. הה"א בשוא וסגול והם ג' במסורת וב' כאחרים הם בספר תהלים סי' ג' וסי' קל"ט והמסורות חלוקות איכא דמסרי הכא ב' מלא ודין חסר ואיכא דמסרי ב' חסר וא' מלא:

רד"ק

בני ישראל אל ה' אלהיהם ויגאלם וכן אמר בנבואת הושע ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם ופחדו אל ה' ואל טובו באחרית הימים: (כב) כה אמר ה'. גם זו הפרשה עתידה וכן הפרשיות הבאות אחרית עד הדבר אשר היה אל ירמיהו: בארץ יהודה. זכר יהודה לפי שבחלקו בית המקדש והיא נוה הצדק הר הקדש ואמרו יברכך ה' כלומר שלא תחרב עוד: (כג) וישבו בה. בארץ יהודה שזכר ישבו בה יהודה כמו שהיה בתם: וכל עריו. פי' ובכל עריו ובי"ת בה עומדת במקום שנים: אכרים ונסעו בעדר. פי' וישבו בה אכרים ועובדי השדות ורועים עדריהם יסעו בהם ממקום למקום ולא יפחדו וי"ת איכרין ודנטלין בסיען: (כד) כי הרויתי נפש עיפה. נפש ישראל שהיתה עיפה וצמאה בגלות הרויתי אותה ממעיני הישועה: וכל נפש דאבה. שדאבה ודאגה לרוב הצרות מלאתי אותה כל טוב שתשמח הפך הדאבון ובת"י מליתי כל טוב: (כה) על זאת הקיצותי. הה"א בשו"א

מצודת ציון

(כב) בשובי. מלשון השבה: שבותם. מלשון שבי: נוה. ענין מדור: (כג) אכרים. הם עובדי האדמה בחרישה כמו בושו אכרים (לעיל י"ד): בעדר. עם עדר ובאה הבי"ת במקום עם וכן הרכן אך כמשה דבר ה' (במדבר י"ב) ומשפטו עם משה: (כד) הרויתי. ענין שביעה: עיפה. ר"ל צמאה כי העיף צמא למים: דאבה. ענין עצבון: (כה) הקיצותי. מלשון הקיצה והערה מן השינה: ושנתי.

מצודת דוד

מעם היות מעתה נמשלת לנקבה שימשול בה בעלה לפי שבעלוך אדונים קשים הנה אז תסובב להיות גבר למשול עוד על האומות כגבר על אשה: (כב) עוד יאמרו וגו'. עוד יבא זמן אשר הכל יאמרו: בשובי. בעת אשיב בני השבי למקומם יאמרו יברכך ה' אתה נוה הצדק והיא ירושלים: הר הקודש. זהו בית המקדש: (כג) וישבו בה. בירושלים הנקראת נוה הצדק: וכל עריו. וכלל ערי יהודה בכולם יחדיו ישבו: אכרים. שם יהיו עובדי האדמה בחרישה ורועי העדר יסעו שם ממקום למקום עם עדריהם לבקש מרעה ולא יפחדו מן האויב: (כד) כי הרויתי. כי אז אשביע נפש העיפה ולמאה למים וכל נפש עלובה אמלא טובה: (כה) על זאת. בעבור הנבואה הטובה הזאת הקיצותי מן השינה כי בחלום ראה הנבוא' הזה ומרוב

פירוש ע"ט

אין לאנד נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר איין נְקֵבָה וועט ארום רינגלן דעם זָכָר (כלומר איר יִשְׂרָאֵל וואס איר זענט שלאף וויא איין נְקֵבָה וועט איר נאך געוועלטיגען איבער די פעלקער וואס זענען שטארק ווי איין זָכָר): (כב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזוי האט גיזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות דר גאט פון דיא יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו מען וועט נאך זאגן די דאזיגע רייד אין לאנד פון שֵׁבֶט יְהוּדָה אונ אין זייגע שטעט בְּשׁוּבִי אֶת שְׁבוּתָם אז איך וועל אום קערין דאס אום קערונג פון דיא יִשְׂרָאֵל וועט מען זאגן יְבָרֶכְךָ ה' נְוֵה צֶדֶק גאט זאל דיך בענטשען דוא גירעכט וואונוּנג דאס איז יְרוּשָׁלַיִם הַר הַקֹּדֶשׁ דר היילינגר בארג דס איז דר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: (כג) וְיָשְׁבוּ בָהּ יְהוּדָה אונ דיא לייט פון שֵׁבֶט יְהוּדָה וועלין זיצין אין יְרוּשָׁלַיִם אונ אין אלע שטעט פון שֵׁבֶט יְהוּדָה וועלן זיי זיצן מיט אנאנדר אונ דארטן וועלן זיין אִכָּרִים דיא אקיר לייט וְנָסְעוּ בַּעֵדֶר אונ דיא פאסטוכר וועלין ציען דארטין מיט זייער סטאדע ווארום פיל פאשע וועט דארטן זיין: (כד) כִּי הִרְוֵיתִי נֶפֶשׁ עֲיֵפָה דען דענסט מאל וועל איך אן זעטין דם לייב וואס איז מיד אונ דארשטיג צו וואסער וְכָל נֶפֶשׁ דָּאֲבָה מִלֵּאתִי אונ אלע טרויעריגע לייבער וועל איך

דער

ואראה ושנתי ערבה לי: כו הנה ימים
באים נאם־יהוה וזרעתי את־בית
ישראל ואת־בית יהודה זרע אדם
וזרע בהמה: כז והיה כאשר שקדתי
עליהם לנתוש ולנתוץ ולהרס
ולהאביד ולהרע כן אשקד עליהם
לבנות ולנטוע נאם־יהוה: כח בימים
ההם לא־יאמרו עוד אבות אכלו בסר

ושני

על דא בשורתא דיומי
נחמתא דעתידין למיתי
אתערית וחזית תבית
דמבית ושנתי הנאתני:
כו הא יומיא אתן אמר
יי ואקים ית דבית
יהודה אסגינון כאנשא
ואצלחינון כבעירא:
כז ויהי כמה דחשבית
עליהון למעקר ולתרעא
ולפגרא ולאבדא
ולאבאשא כן יחדי
מימרי עליהון למבני
ולקימא אמר יי:
כח ביומיא האינון לא
ימרון עוד אבהתנא חטן

ובניא

ת"א וזרעתי. סוטה כב חולין ח: יאכלו בסר. סנהדרין לט:

רש"י

שהייתי ישן ונרדם בנבואת פורענות בנבואה הזאת הקיצותי מתרדמתי: ערבה. נעמה: (כו) זרע אדם וזרע בהמה. הטובים והסכלים שבהם אני אזרעם כולם להיות זרע שלי. זרע אדם וזרע בהמה תרגם יונתן אקימינון כבני אנשא ואצלחינון כבעירא שאין עונותא נפקדין עליה: (כח) בוסר. פרי שלא נגמר והוא מקהה את השינים: ושני בנים תקהינה. הבנים ילקו בעון אבות:

מהר"י קרא

זאת הקיצותי ואראה, על אלו נחמות שראיתי הקיצותי ואישן פעם אחרת וערבה לי שנתי וכת"י: (כו) וזרעתי את בית ישראל וגו'. ת"י ואקיים ית בית ישראל וית בית יהודה אסגינכון באינשא ואצלחינכון בבעירא: (כח) לא יאמרו עוד אבות אכלו בוסר וגו'. פתרונו לא יחטאו האבות שיהיו סומכין בדבר זה לומר הבן ישא בעון האב שלא אנהיג מדה זו לדורות שמי גרם להם עד עכשיו שיהיו חוטאים והולכים שהאב היה בטוח על הבן לומר אחטא ואלך והבן יהא ישא את עווני. מכאן ואילך לא תהא מידה זו נוהגת לדורות אלא האוכל הבוסר תקהינה שניו:

רד"ק

וסגו"ל והפ' הזה הם דברי הנביא כי הנבואה תבא ברוב לנביאים בחלום ופירושו כתרגומו אמר נביא על דא בשורתא דיומי נחמתא דעתידין למיתי אתערית וחזית תבית דמבית ושנתי הנאתני ו' ואראה. כוי"ו הן אתה קצפת ונחטא ר"ל וכבר חטאנו לפיכך קצפת וכן הקיצותי ואראה וכבר ראיתי בחלום הנבואה זאת הנחמה ומתוכה הקיצותי ושמחתי וכששכבתי אחר כן שנתי ערבה לי מתוך השמחה הפך ושנתי נהיתה עלי: ערבה. ענין הנאה: (כו) הנה. זרע אדם וזרע בהמה. פי' אשימם כזרע שמפרושה אחת יצאו כמה פרושות. האדם והבהמה, כמו ברוך פרי בטנך ופרי בהמתך ופרי אדמתך אחר שאמר וזרעתי ר"ל שהוא ישים בהם ברכתו וירבם ולא תהיה בהם משכלה ויש לפרש גם כן שתהית וי"ו וזרע וי"ו ההשואה כמו מים קרים על נפש עיפה ושמועה טובה מארץ מרחק והדומים להם שהם להשוות הדברים ר"ל כי כזה כן זה פי' זרע אדם כזרע בהמה כלומר שיהיו בהם האדם לרוב כמו הבהמה וכן אמר ארבה אותם כצאן אדם וי"ת אסגינון כאנש' ואצלחינון בבעירא: (כז) והיה. שקדתי. ענין השתדלות בדבר והזריזות בו: (כח) לא יאמרו עוד אבות אכלו בוסר ושני בנים תקהינה, משל הוא לחוטא כמו שאמרו קדמוניהם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עונותיהם סבלנו ואמת הוא כי ממדת הבורא יתברך פוקד עון אבות על בנים וזה המדה היא כשאוחזין הבנים מעשה אבותיהם אז יתחברו עונות האבות עם עונות הבנים ויפקדו על הבנים עון האבות עם עונותיהם וזה אינו אלא בחטא עבו"ם וכיוצא בו חטא גדול והאל הבטיח את ישראל כי לעתיד יהיה לבבם שלם עם ה' ומלאה הארץ דעה את ה' ויכעטו החוטאים ואף החוטאים בזמן ההיא לא יחטאו חטא גדול שאפי' להם עצמם יצריך העונש כמ"ש והחוטא בן מאה שנה יקלל כל שכן שלא יענש הבן בחטא אביו אפי' יחטא כאביו לפיכך

מצודת דוד

התעוררות השמחה הקיץ מן השינה: הקיצותי ואראה. ר"ל הנה הקיצותי מן השינה והשקילה היתה בעבור כי ראיתי בנבואה הכל בחלום ודוגמתו הן אתה קצפת ונחטא (ישעיה ס"ד) ור"ל והקצף היה על כי חטאנו: ושנתי ערבה לי. משכל השינה היתה מתוקה עלי כי נבואה טובה ראיתי בחלום: (כו) וזרעתי. כמו הזורע תבואה הנה תצמח יותר ממה שזרע כן יתרבו בכל עת: זרע וגו'. גם בני אדם יתרבו גם הבהמות ולא תהיה בהם משכלה ועקרה: (כז) כאשר שקדתי. כמו שהייתי ממהר ומשתדל להרע להם כן אמהר ואשתדל להטיב להם: (כח) לא יאמרו עוד. לא יתרעמו

מצודת ציון

מלשון שינה: ערבה. ענין מתיקות כמו וערבה שנתך (משלי ג'): (כז) שקדתי. ענין מהירות והתמדה כמו שוקד אני על דברי (לעיל א'): לנתוש. ענין עקירה: ולנתוץ. ענין שבירה: ולהרוס. מל' הריסה וקלקול: לבנות. מל' בנין: (כח) בוסר.

פירוש ע"ט

דער פילין מיט אלעם גוטן: (כה) זאגט ירמיהו על זאת הקיצותי ואראה איבער דר גוטער נבואה וואס איך האב גיזעהען האב איך מיך אויף גיחאפט פון מיין שלאף ושנתי ערבה לי אונ מיין שלאף איז מיר זיס גיוועזן: (כו) הנה ימים באים נאם ה' נון טעג וועלן קומן זאגט גאט וזרעתי את בית ישראל אונ איך וועל זייען דם הויז גיזינד ישראל אונ דם הויז גיזינד פון שבט יהודה זרע אדם וזרע בהמה מענטשן זאמן אונ בהמות זאמן (כלומר די קלוגע לייט וואס זיי זענן גלייך צו מענטשן אונ די נארישע לייט וואס זענן גלייך צו בהמות די אלע וועל איך זייען זיי זאלין גוט זיין): (כז) והיה כאשר שקדתי עליהם אונ עס וועט זיין אזוי ווי איך גאט האב גיאיילט אויף זיי לנתוש ולנתוץ וגו' אום צו רייסן זיי אונ צוא שטוסן זיי אונ צו פירן זיי אונ צו מאכן פאר לירין זיי אונ שלעכץ צו טאן זייא כן אשקוד אזו וועל איך איילן אויף זיי צו בויען זיי אונ צו פלאנצן זיי נאם ה' אזו זאגט גאט: (כח) בימים ההם לא יאמרו עוד אין די דאזיגי טעג וועט מען ניט זאגן

נאך

וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה׃ כט כִּי אִם־אִישׁ
בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת כָּל־הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר
תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו׃ ל הִנֵּה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְכָרַתִּי אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה׃ לא לֹא
כַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת־אֲבוֹתָם בְּיוֹם
הֶחֱזִיקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲשֶׁר־הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי וְאָנֹכִי
בָּעַלְתִּי בָם נְאֻם־יְהוָה׃ לב כִּי זֹאת

תרגום

וּבְנַיָא לְקָן׃ כט אֱלָהֵין אֱנָשׁ בְּחוֹבֵיהּ יְמוּת כָּל אֱנָשׁ דְיֶחְטֵי הוּא יְמוּת׃ ל הָא יוֹמַיָא אָתָן אֲמַר יְיָ וְאֶגְזַר עִם דְבֵית יִשְׂרָאֵל וְעִם דְבֵית יְהוּדָה קְיָמָא חַדְתָּא׃ לא לָא כִקְיָמָא דִגְזָרִית עִם אֲבָהַתְהוֹן בְּיוֹמָא דְאַתְקֵפִית בִּידֵיהוֹן לְאַפָּקוּתְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְאִינוּן אַשְׁנִיאוּ יַת קְיָמִי וַאֲנָא אִתְרְעֵיתִי בְהוֹן אֲמַר יְיָ׃ לב אֲרֵי דֵין קְיָמָא דְאֶגְזַר עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל

מהר"י קרא

(לא) אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם. כלומר אנכי כבר הייתי בועל בהם לשעבר והם בגדו בי עבשיו:

מנחת שי

(לא) ביום החזיקי בספר ה' כ"י הַחֲזִיקִי ובס"א ספ"א בסגול וכתו"ם בחטף סגו"ל וכן כתב רד"ק עוד מלאתי שבספרים מתחלפים יש מהן בטעם מלעיל בז"ן וברוב מדוייקים מלרע: הפרו. הפ"א

רד"ק

האוכל הבוסר תקהינה שניו והבוסר הוא הפרי שלא נגמר בשולו והאוכלו שניו קהות ובספר יחזקאל נאריך עוד בזה הענין בעזרת האל: (ל) הנה ימים באים. ברית חדשה. חדושה הוא שתהיה קיימת לא תופר כמו שהופר' הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר סיני בזה ואומר כי הנביא נבא אל תורה חדשה שעתידה להיות לא כתורה חדשה שנתנה בהר סיני כמ"ש לא כברית אשר כרתי את אבותם והיא התורה חדשה שחדש להם תשובתם הרי אמרו פי' מה היא לא כברית אשר כרתי את אבותם והם הפרו את בריתי וזה הברית לא יפרוה כי אתן תורתי בלבם ועל לבם אכתבנה שלא תשכח מהם לעולם וכל הענין כמו שמפרש והולך כי לא תהיה חדוש הברית אלא קיומה והרי אומר מלאכי חותם הנביאים בחתימת דבריו זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים וכל אותה הפרשה עתידה כמו שחתם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא הרי אתה רואה כי לא תהיה לעולם תורה חדשה אלא אותה שנתנה בהר סיני כמ"ש אשר צויתי אותו בחורב: (לא) לא. החזיקו. בסגול הח"א תחת פתח כי הוא מקור וכן שכל אדם האריך אפו: בעלתי בם. כלומר אף על פי שבעלתי בם והייתי להם לאלהים המה הפרו את בריתי ות"י ואנא אתרעיתי בהון וא"א ז"ל פירש כי כל ל' בעילה שהוא קשור בבי"ת הוא ל' גנאי ופירש בעלתי כמו בחלתי ענינו קצתי כמו וגם נפשה בחלה בי: (לב) זאת. מבואר הוא: אכתבנה. בקמץ חטף התי"ו לבן אשר ולבן נפתלי בשוא

מצודת ציון

כן נקרא הפרי שלא נגמר הבישול והיא המון ומקהה את השינים כמו ובוסר גומל יהיה נצה (ישעיה י"ח): תקהינה. ענין קליבת השנים לנתך המאכל וכן אם קהה הברזל (קהלת י') ולזה לומר שנהלם הברזל לכרות העץ: (לא) החזיקי. ענין אחיזה: הפרו. ענין ביטול: בעלתי. ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות

מצודת דוד

עוד לומר הנה האבות אכלו בוסר וגו' והלא הנכון מי שאכל הבוסר יקהו שניו ר"ל האבות חטאו והנה הבנים מקבלים העונש הלא הנכון שהחוטא יקבל בעצמו העונש וכן נאמר שאמרו כמתרעמים אבות יאכלו בוסר וגו' (יחזקאל י"ח): (כט) כי אם. כי אז לא כן תהיה כי כל אחד ימות בעונו ולא יענשו בניו אחריו כמו האוכל הבוסר אשר תקהינה שניו לבדם ולא שיהי בניו כן יהיה כדבר העונש (וזהו לפי שלעתיד לא יתגבר עליה' היצר הרע כ"כ לעשות עבירות תמידו' ויאחזו הבנים גם המה בהם עד שיענשו גם בעון אביהם): (ל) ברית חדשה. ר"ל ענין הברית יהיה חדש מה שלא היה מאז: (לא) לא כברית. לא יהיה כמו הברית אשר כרתי עם אבותם וגו': אשר

פירוש ע"ט

נאך אָבוֹת אָכְלוּ בוֹסֶר די פֶעטֶער האבֶען גיגעסין אום צייטיגע פירות וָוס דָס מַאכְט אֵיילִיג די צֵיין וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה אונ די צֵיין פון די קִינְדֶער וֶוערֶן אֵיילִיג (כְּלוֹמַר מֶענֶעוֶועט נִיט זָאגֶן די פֶעטֶר האבֶּן גזינְדִיגְט אונ די קִינְדֶר וֶוערֶן גְשְׁטְרָאפְט אִיבֶּר זֵייעֶרִי זִינְד): (כט) כִּי אִם אִישׁ בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת נייערְט איטְלִיכֶר מַאן וֶועט דוּרְךְ זַיינֶע אֵייגֶנֶע זִינְד שְׁטַארְבֶּען כָּל הָאָדָם הָאֹכֵל הַבֹּסֶר תִּקְהֶינָה שִׁנָּיו אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ וָוס וֶועט עֶסִין די אוּם צֵייטִיגֶע פירות וֶועלֶן אִים זַיינֶע צֵיין אֵיילִיג וֶוערִין: (ל) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' נוּן טֶעג וֶועלֶן קוּמֶן זָאגְט גָאט וְכָרַתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אוּנ אִיךְ וֶועל פַאר שְׁנֵי דֶן מִיט דֶעם הויז גֵיזִינְד פוּן די יִשְׂרָאֵל אוּנ מִיט דֶעם הויז גֵיזִינְד פוּן דֶעם שֵׁבֶט יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה אֵיין נֵייעֶם כְּרִיתוּת בְּרִית: (לא) לֹא כַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי וגו' נִיט אַזוֹ וִוי דֶר כְּרִיתוּת בְּרִית וָוס אִיךְ הָאבּ פַר שְׁנִיטֶען מִיט זֵייעֶרֶע עֶלְטֶערִין אִין דֶעם טָאג וָואס אִיךְ הָאבּ אָן גִינוּמֶען אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט אִיךְ זָאל זֵיי אוּיס צִיהֶען פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרָיִם אֲשֶׁר הֵמָּה הֵפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי וָואס זֵייא הָאבֶּען דֶער נָאךְ פַאר שְׁטֶערְט מַיין כְּרִיתוּת בְּרִית וְאָנֹכִי בָּעַלְתִּי בָם אוּנ אִיךְ הָאבּ בַּמַאנְט אִין זֵיי (כְּלוֹמַר אִיךְ הָאבּ גִיוָואלְט אִין זֵיי אוּנ זֵייא הָאבֶּען גִיפֶּעלְשְׁט אִין מִיר) נְאֻם ה' אַזוֹי זָאגְט גָאט: (לב) כִּי זֹאת הַבְּרִית נֵייעֶרְט דָס אִיז דֶר כְּרִיתוּת בְּרִית וָוס אִיךְ וֶועל פַר שְׁנֵיידִין מִיט דֶעם הויז גֵיזִינְד פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נָאךְ דִיא דָאזִיגֶע טֶעג (כְּלוֹמַר נָאךְ דֶעם אַז זֵיי וֶועלִין אוּם קֶערֶן פוּן דֶעם

גלות

הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרֹת אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל
אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם־יְהוָה נָתַתִּי
אֶת־תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם וְעַל־לִבָּם
אֶכְתֲּבֶנָּה וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה
יִהְיוּ־לִי לְעָם׃ לג וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ
אֶת־רֵעֵהוּ וְאִישׁ אֶת־אָחִיו לֵאמֹר דְּעוּ
אֶת־יְהוָה כִּי־כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי לְמִקְּטַנָּם
וְעַד־גְּדוֹלָם נְאֻם־יְהוָה כִּי אֶסְלַח לַעֲוֺנָם
וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר־עוֹד׃ לד כֹּה אָמַר
יְהוָה נֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם חֻקֹּת יָרֵחַ
וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה רֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ

תרגום

יִשְׂרָאֵל בָּתַר יוֹמַיָא הָאִינוּן אֲמַר יְיָ אֶתֵּן יַת אוֹרַיְתִי בִּמְעֵיהוֹן וְעַל לִבְּהוֹן אֶכְתְּבִינָא וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֶאֱלָהּ וְאִינוּן יְהוֹן קֳדָמַי לְעַם: לג וְלָא יַלְפוּן עוֹד גְּבַר יַת חַבְרֵיהּ וּגְבַר יַת אֲחוּהִי לְמֵימַר דְּעוּ לְמִדְחַל מִן קֳדָם יְיָ אֲרֵי כּוּלְּהוֹן יַלְפוּן לְמִדַּע דַּחַלְתִּי לִמְזְעֵירְהוֹן וְעַד רַבְּהוֹן אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן וְחַטָּאֵיהוֹן לָא יִדְּכְרוּן עוֹד: לד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דִּיהַב שִׁמְשָׁא לְאַנְהָרָא בִּימָמָא גְּזֵירַת סִיהֲרָא וְכוֹכְבַיָּא לְאַנְהָרָא בְּלֵילְיָא נְזַף בְּיַמָּא וְהָמַן גַּלּוֹהִי יְיָ צבאות

ה"א נתן בפס. עקרה בער י"ח:

הת' בחטף קמץ דגש אחר שורק

רש"י

(לד) לאור. (איאקלארזי"ר בלע"ז) וכן ת"י לאנהרא:

מהר"י קרא

(לד) רוגע הים. ת"י דנזיף בימא כלומר גוער בים ויהמו גליו:

רד"ק

ופ"תח: (לג) ולא ילמדו. אינו אומר שיהיו כלם שוים בחכמה כי זה אי אפשר כל שכן שיהיו הקטנים חכמים כגדולים כמ"ש למקטנם ועד גדולם אלא פי' לדעת את ה' כלומר ליראה אותו וללכת בדרכיו כמו שפירשנו הלא היא הדעת אותי נאם ה': כולם. בוי"ו עם הדגש: כי אסלח לעונם. שעברו בעודם בגלות ואתן להם לב חדש שידעו אותי: (לד) כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם. זכר אלה הדברים שהם קיימים לא נשתנו מאשר היו מקדם ולא ישתנו כן זרע ישראל לא ישתנה סעת שובם מגלות זה מהיות גוי עובד אלהים כל ימי עד ואמר בירח וכוכבים חקות ר"ל חקי מהלכם שהיא חכמ' נפלאה ולא ישיגנה האדם על בוריה וכן אמר הידעת חקות שמים וטעם נותן על שמש ועל חקות ירח כאילו אמר ונותן חקות ירח וכוכבים לאור לילה: רגע הים ויהמו גליו. רוגע כמו בוקע וכן עורי רגע אבל

מנחת שי

בלירי לא בקמץ וזהו חד מן ד' הערו במסורת: (לג) אכתבנה. בקמץ חטף כתי"ו לב"א ולב"נ בשוא ופתח כן היא בחילופים וכ"כ רד"ק בפי' ובשרשים ומההי שבכמה ספרים כתי"ו נקודה בשוא ופתח כב"נ דלא סמכינן עליה: (לג) כי כולם. בוא"ו עם דגש הלמ"ד בספרים מדוייקים ומסר עליו לית מלא וכ"כ רד"ק בפי' ובמכלול דף ק"ה ואין לחוש לספרים שכתוב כ ל ם בג' נקודות:

מצודת דוד

הבת. בהברית ההיא הפרו הם: ואנכי. הנה אנכי לא הפרתי כי סייתי להם לאדון להושיעם מכף האויב: (לב) אחרי הימים ההם. אחר שישובו מן הגולה: נתתי. עבר במקום עתיד ר"ל אתן תורתי בקרבם כלומר אטה לבם לקיים את התורה: ועל לבם אכתבנה. ר"ל לא תשכח מלבם כאלו היתה חקוקה במה: והייתי וגו' והמה וגו'. ר"ל כמוני כמוהם לא נפר הברית ההוא כי אני אהיה להם לאלהים להושיעם ולהצילם והמה יהיו לי לעם להאמין בי ולשמור מצותי: (לג) ולא ילמדו. לא יצטרכו עוד ללמד איש את רעהו ולזרזו לאמר דעו את ה' כי כולם מעצמם ידעו אותי מן הקטנים עד הגדולים: כי אסלח וגו'. והכל יהיו א"כ טהורים ומנוקים מעון ולכן כולם יבינו ההשגה ההוא שה' הוא האלהים: (לד) נותן שמש. הנותן את השמש להאיר בכל יום ונתן חקות ירח וכוכבים להאיר בכל לילה: רוגע הים. הבוקע הים לפני בני ישראל בצאתם ממצרים: ויהמו גליו. ר"ל אף כי גליו היו הומים בקול גדול והיו מוטפים

מצודת ציון

כ"ב): (לד) חקות. ענין דבר קבוע: רוגע. ענין בקיעה כמו

פירוש ע"ט

גָלוּת) נְאֻם ה' אַזוֹי זָאגְט גָאט נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם אִיךְ וֶועל גֶעבִּין מַיין תּוֹרָה צְווִישִׁין זַיי (כְּלוֹמַר אִיךְ וֶועל נֵייגִין זַייעֶר הַארְץ זַייא זָאלִין מְקַיֵּים זַיין מַיין תּוֹרָה) וְעַל לִבָּם אֶכְתֲּבֶנָּה אוּנ אוֹיף זַייעֶר הַארְץ וֶועל אִיךְ אָן שְׁרַייבֶּן דִי תּוֹרָה (כְּלוֹמַר דִי תּוֹרָה וֶועט נִיט פַאר גֶעסִין וֶוערִין פוּן זַיי) וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים אוּנ אִיךְ וֶועל זַיין צוּ זַיי צוּ אֵיין גָאט אוּנ זַיי וֶועלֶן זַיין צוּא מִיר צוּא אֵיין פָאלְק: (לג) וְלֹא יְלַמְּדוּ עוֹד אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אוּנ זַיי וֶועלִין נִיט דַארְפִין נָאךְ צוּ לֶערְנִין אֵיין מַאן זַיין חָבֵר אוּנ אֵיין מַאן זַיין בְּרוּדֶער לֵאמֹר צוּא זָאגֶען דְעוּ אֶת ה' וַוייסְט גָאט כִּי כוּלָּם יֵדְעוּ אוֹתִי וָוארוּם זַייא אַלֶע וֶועלִין מִיךְ קֶענִין פוּן זַייעֶרִי קְלַיינֶע אוּנ בִּיז זַייעֶרֶע גְרוֹיסֶע נְאֻם ה' אַזוֹי זָאגְט גָאט כִּי אֶסְלַח לַעֲוֺנָם וָוארוּם אִיךְ וֶועל פַאר גֶעבֶּן אוּנ מוֹחֵל זַיין צוּ זַיי זַייעֶרֶע זִינְד וּלְחַטָּאתָם לֹא אֶזְכָּר עוֹד אוּנ זַייעֶרֶע זִינְד וֶועל אִיךְ נִיט גִידֶענְקֶען נָאךְ אוּנ וַוייל זַייא אַלֶע וֶועלֶן רֵיין זַיין פוּן עֲבֵירוֹת דְרוּם וֶועלֶן זַיי מִיךְ גָאט קֶענֶן: (לד) כֹּה אָמַר ה' אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט נוֹתֵן שֶׁמֶשׁ לְאוֹר יוֹמָם וָואס עֶר גִיט דִיא זוּן צוּא לַייכְטֶן בַּיי טָאג חֻקּוֹת יָרֵחַ וְכוֹכָבִים לְאוֹר לָיְלָה אוּנ דִי גִיזֶעץ פוּן דֶר לְבָנָה אוּנ דִיא שְׁטֶערִין גִיט עֶר צוּא לַייכְטִין בַּייא נַאכְט רוֹגַע הַיָּם וַיֶּהֱמוּ גַלָּיו עֶר שְׁרוּמְפְּט אֵיין דֶעם יַם אוּנ

גליו יהוה צבאות שמו: לה אם־ימשו
החקים האלה מלפני נאם־יהוה גם
זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל־
הימים: לו כה ׀ אמר יהוה אם־ימדו
שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי־ארץ
למטה גם־אני אמאס בכל־זרע
ישראל על־כל־אשר עשו נאם־יהוה:
לז הנה ימים* נאם־יהוה ונבנתה

*באים קרי ולא כתיב

תרגום

צבאות שמיה: לה כמה דלית אפשר דיעדון קימיא האלין מן קדמי אמר יי אף זרעא דישראל לא יבטלון מלמהוי עם משמש קדמי כל יומיא: לו כדנן אמר יי כמה דלית אפשר דידע אנש משחת שמיא מלעילא ואף לא למבדק יסודי ארעא מלרע אף מימרי לא ירחיק בכל זרעא דישראל על כל בעבדו קדמי אמר יי: לז הא יומיא אתן אמר יי ותתבני

רש"י

רוגע הים. שובר הים מגידו ומרתיחו ונעשה קמטים קמטים כמו עורי רגע (איוב ז'): (לה) ימושו. כמו לא ימיש: (לו) אם ימדו שמים. כמה גובהם: גם אני אמאס בישראל. כלומר כשם שהם לא ימדו ולא יחקרו

מנחת שי

(לו) אם ימדו. בס"א כ"י בטעם בדל"ת ובשאר ספרים במ"ס: (לז) ימים **. באים ק' ולא כתיב נדרים פרק אין בין המודר ומסורת ריש ס' אלה הדברים ועלפו דבר סתום הוא לנו לומר כי לעתים רחוקות ולימים רבים זאת הבשורה וכאשר נקרא באים קרב הקץ וקרבה הבשורה כך מצאתי בסדר י' דברים נקרים ולא נכתבים ופירושם ועלהם: ממגדל חננאל שער הפנה. בכמה ספרים קדמונים כ"י וגם בדפוס ישן כן כתוב בלא מלת עד ואין זו גירסת רד"ק שכן כתב עד שער הפנה ר"ל עד שער הפנים וכן אמר בנבואת זכריה עד שער הפנים כי' י"ד וזכר גם כן שם ומגדל חננאל עכ"ל. וכן הוא בתרגום ובפי' הרי"א ותמיהא לי מילתא טובא וכגון דא ודאי צריכא עיונא ודקדוקא ובתר הכי אשכחנא נמי בספרים דל' מנחם די לונזאני מדפוס בומבירגו שנת ש"ד דעבר עליה קולמוס

רד"ק

הוא פעל עומד וזה פעל יוצא ופירש שבקע הים לבני ישראל אע"פ שהמו גליו הוא השקיטם ונצבו מי הים כחומה מימינם ומשמאלם ועברו ישראל: ה' צבאות שמו. שהוא אדון צבאות מעלה ומטה ובידו הכל וי"ו ויהמו כוי"ו וירד מעשות העולה וכל הדומים לו שפירשנו אחר שירד כן פי' זה אחר שהמו: (לה) אם ימשו החקים. על שמש וירח וכוכבים אמר שלא ימוש חקם לא על בקיעת הים כלומר כמו שלא ימושו החקים האלה כן לא ימושו ישראל ולא ישבתו מהיות גוי לפני כלומר עובדים לפני כל הימים ופי' מלפני שאני מעמידם בחקותיהם ולא זכר רוגע להמשילו לעמידת ישראל וקיומם שהרי אותה הבקיעה לא עמדה אלא וישב הים לפנות בקר לאיתנו אבל זכר אותו לומר מי שבטל חק הים בעבור ישראל ועשה דבר חדש בעבורם הוא יעשה זה החדוש עוד שיברא להם לב חדש ליראה אותו כל הימים ויבטל בעבורם טבע היצירה שנאמר עליו כי יצר לב האדם רע מנעוריו ואחר שהמשיל קיום ישראל על דרך תאמת לחקות השמים המשיל אהבתם למדידת שמים למעלה ולחקירת מוסדי ארץ מלמטה לבני אדם כמו שאי אפשר לזה כן אי אפשר הפרד האל מישראל שימאס אותם על כל אשר עשו. כלומר על כל עונות שעשו לא ימאסם בעבור זה כי יסלח לעונם כמו שאמר למעלה ועל זה אמר: (לו) כה אמר ה' אם ימדו שמים וגו'. וזכר המדידה לשמים לפי שהם נטוים ויתכן בהם ענין המדידה וזכר בארץ מוסדי שהוא תהתונה כיסוד לבנין וכן אמר בפ' אחר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים: (לז) הנה ימים באים. קרי ולא כתיב: ונבנתה העיר. ר"ל ירושלים: לה'. שתהיה כל ימים עיד לה' ולא תחרב עוד

מצודת ציון

עורי רגע (איוב ז'): (לה) ימושו. ענין הסרה כמו לא ימוש עמוד הענן (שמות י"ג): ישבתו. ענין ביטול: (לו) מוסדי.

מצודת דוד

והולכי' עכ"ז בקעו ולא הלכו הגלי' כדרכם: (לה) אם ימשו החקים. אם חקות השמש והירח יסורו מלפני לבל יאיר כי אם בזמנו הקבוע לו אז גם זרע ישראל ישבתו וגו' ר"ל כמו שהחוקים האלה לא ימושו כן זרע ישראל לא ישבותו: מהיות גוי לפני. לבלתי היות לפני גוי ר"ל עם מיוחד: כל הימים. ר"ל כל הימים ישבתו וגו' כמו שהחוקים האלה כלומר כמו שהם לא ימושו כן וגו': (לו) אם ימדו. אם יהיה נמדד גובה השמים אשר הוא ממעל ואם יהיה נחקר במדידה עומק יסוד הארץ אשר הוא מלמטה אז גם אני אמאס בכל זרע ישראל בעבור כל הפשעים אשר עשו ור"ל כמו שא"א למדוד גובה השמים ולחקור במדידה עומק יסוד הארץ כן לא אמאס בישראל בעבור הפשעים: (לז) ונבנתה העיר. ר"ל ירושלים תתכונן ממש שהיתה

פירוש ע"ט

כהמת דעם טוען זיינע איינדין ברומען אונ רוישין ה' צבאות שמו גאט דער האר איבער אלע חיילות איז זיין נאמען: (לה) אם ימשו החקים האלה מלפני נאם ה' אזו זאגט גאט אויב די דאזיגע גיזעצין פון דער זון אונ פון דער לבנה וועלין ווערין אפ גיטאן פון פאר מיר זיי זאלין ניט שיינין גם זרע ישראל ישבתו אזוי וועלין די קינדער ישראל אויך פר שטערט ווערין פון צו זיין איין פאלק פאר מיר אלע טעג (כלומר אזו ווי דיא גיזעצין וועלין ניט ווערין אפ גיטאן אזוי וועלין די ישראל אויך ניט פר שטערט ווערין פון צו זיין איין פאלק פר מיר אלע טעג): (לו) כה אמר ה' אזו האט גאט גיזאגט אם ימדו שמים מלמעלה אויב דיא הימלען וועלין גימאסטין ווערין פון אובן ווי הויך זיי זענין ויחקרו מוסדי ארץ למטה אונ די גרונד פעסטן פון דער ערד וועלין גיפארשט ווערין פון אונטין ווי טיף זיי זענין גם אני אמאס אזוי וועל איך אויך ממאס זיין אין אלע קינדער ישראל (כלומר אזו ווי די הימיל אונ די ערד קענין ניט גימאסטין ווערין ווי הויך אונ טיף זיי זענין אזו וועל איך אויך ניט ממאס זיין אין דיא ישראל על כל אשר עשו אפילו אויף גאר דעם בייז וואס זיי האבן גיטאן נאם ה' אזו זאגט גאט: (לז) הנה ימים באים נאם ה' נון טעג וועלען קומען זאגט גאט ונבנתה העיר לה' אונ די שטאט ירושלים וועט גבויעט ווערען זיא זאל זיין הייליג צו גאט ממגדל חננאל פון

דעם

הָעִיר לִידֹוָד מִמִּגְדַּל חֲנַנְאֵל עַד־שַׁעַר
הַפִּנָּה: לח וְיָצָא עוֹד קָוֵה הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ
עַל גִּבְעַת גָּרֵב וְנָסַב גֹּעָתָה: לט וְכָל־
הָעֵמֶק הַפְּגָרִים ׀ וְהַדֶּשֶׁן וְכָל־הַשְּׁרֵמוֹת
עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פִּנַּת שַׁעַר הַסּוּסִים
מִזְרָחָה קֹדֶשׁ לִידֹוָד לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־
יֵהָרֵס עוֹד לְעוֹלָם: לב א הַדָּבָר אֲשֶׁר

תרגום

וְתִתְבְּנֵי קַרְתָּא דִירוּשְׁלֵם קֳדָם יְיָ מִמִּגְדַּל פִּקּוּס וְעַד תְּרַע זָוִיתָא: לח וִיהֵי נְפֵיק עוֹד חוּט מְשַׁח בִּנְיָנָא לְקִבְלָא עַד מְטֵי לְגִבְעָתָא דִסְמִיכָא לְגָרֵב וִיהֵי מִסְתְּחַר לִבְרֵיכַת עִיגְלָה: לט וְכָל מֵישְׁרָא אֲתַר דִנְפָלוּ תַמָּן פִּגְרֵי מַשִׁרְיַת אַתּוּרָאָה וְכָל אֲרִיתָא עַד נַחֲלָא דְקִידְרוֹן עַד זָוִית תְּרַע בֵּית רֵיסָא דְמַלְכָּא מַדִינְחָא קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ לָא יִתְעֲקַר וְלָא יִתְפְּגַר עוֹד לְעָלַם: א פִּתְגָם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בִּשְׁתָּא

רש"י ק׳ קרי השדמות קרי

כך ישראל לא ימאסו בכל אשר חטאו: (לט) העמק הפגרים. עמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב: והדשן. מקום שפך הדשן שהיה חוץ לירושלים יוסיפו על העיר ויכניסו כל זה לתוך חומותיה ונבואה זו עתידה לבא בגאולה אחרונה שהרי לא היתה בבית שני: השרמות. (קנפני"א בלע"ז):

מהר"י קרא

(לט) וכל העמק הפגרים. ת"י כל מישרא אתר דנפלו תמן פיגרי משריית אתוראה דכתיב ויצא מלאך ה׳ ויך במחנה אשור מאה ושמונים אלף: והדשן. מקום הדשן של פרים הנשרפים בהר הזתים: וכל השדמות. כל השדות: עד פינת שער

רד"ק

ואמר שתרחב העיר ממה שהיתה ונתן גבול הרחבת׳: ממגדל חננאל עד שער הפנה. ר"ל עד שער הפנים וכן אמר בנבואת זכריה עד שער הפנים וזכר גם כן שם ומגדל חננאל והננאל שם ידוע אצלם ויונתן תרגם פקוס: (לח) ויצא עוד קו המדה. כתיב קוה בה"א כי נמצא זה השם בלשון נקבה כמו תקות חוט השני וקרי קו על הרוב: גרב. וגעתה. שמות למקומות ידועים אצלם בירושלים או סמוך לה: (לט) וכל העמק. פירושו כתרגומו וכל מישרא אתר וגו׳ בבעמוד פירוש הדשן מן דשן ושמן ר"ל מחנה אשור שהיו דשנים ורעננים ולפי פשוטו פירוש הדשן מקום שפך הדשן מחוץ לעיר וכל זה יהיה תוספת העיר ומה שתרגם שער הסוסים תרע בית ריסא דמלכא ר"ל מקום מרוצת הסוסים ר"ל שער שהיה יוצא בו המלך עם פרשיו יהיה שם דרך שוה למרוצת הסוסים והדרך ההוא היה שיעור רים שהוא שבעים קנים והקנה שש אמות וזרת: השדמות. לפי פשוטו השדות ר"ל רוב השדות הסמוכות לעיר עתה יהיו בו בכלל העיר תוך החומה: קדש לה׳. כמו קדש ישראל לה׳ כמו שאומר לא ינתש ולא יהרס עוד או אומר כי מקצת התוספת הזה יהיה במקדש כי גם הוא ירחיב מקומו כמו שאומ׳ בנבואת יחזקאל לא ינתש ולא יהרס כמו בית ראשון ובית שני שנהרסו וזה בנין העיר ובנין הבית ולא יהרס עוד לעולם: השרמות. כתיב בריש וקרי בדל"ת ויונתן תרגם אריתא הוא מלשון רז"ל אריתא דדלאי והוא אמת המים שמשקים ממנה השדות: (א) הדבר. מבואר הוא וטעמו נמשך עד ויאמר ירמיהו כי דבר

מנחת שי

וכאלי הוא אותו זקן לסמוך עליו דודאי דק והלכה כבי בספרי דוקני: (לח) קוה. קו ק׳ והקו"ף בפתח בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים: על גבעת גרב. זהו א׳ מן אותם הכתובים על ומכירים עד וסימן מסרתי בנחמיה י"ג: (לט) וכל העמק הפגרים. חד מן ח"ב מן חד מן תרתין תיבותא לא נסבין וא"ו בריש תיבותא ומטעין בהון וסימן נמסר במסרה רבתא: וכל השרמות. השרמות ק׳ בדל"ת והוא חד מן ד׳ מלין דכתיבין רי"ש וקריין דל"ת במסורת: ולא יהרס הוא"ו בגעיה בס"ס:

מצודת דוד

ותהיה בנויה להיות קודש לה׳ ממגדל חננאל עד שער הפנה וזהו הרוחב מלפון לדרום: (לח) ויצא עוד. ר"ל נגד כל הרוחב הזה יצא עוד קו המדה למדוד הרכו עד גבעת גרב יסבב גועתה והם שמות מקומות: (לט) וכל עמק הפגרים. גם יסבב העמק שנפלו שם פגרי מחנה סנחריב: והדשן. מקום שפך הדשן שהוא מחוץ לעיר: וכל השדמות. מקום השדות: עד נחל קדרון. העומד מהעבר מזה: עד וגו׳. עד זוית שער אשר הסוסים באים בו העומד מהעבר מזה ברוחב הנוספה כלפי המזרח: קדש לה׳. כל הרוחב והאורך הזה יהיה קודש לה׳ קדוש בקדושת העיר: לא ינתש. מאז והלאה לא יעקר ולא יהרס עד עולם כי לא יכבשה עוד האויב:

מצודת ציון

מלשון יסוד והוא מרכז כדור הארץ: על כל. בעבור כל: (לז) שער הפנה. שער העומד בזוית: (לח) קו המדה. חבל המיוחד למוד בו: על גבעת גרב. עד גבעת גרב וכן וילכהו על נידון (בראשית מ"ט): ונסב. מלשון סבוב: (לט) הפגרים. ההרוגים: והדשן. אפר המזבח: השדמות. מלשון שדה וכן שדמות חשבון (ישעיה ט"ז). קדרון. כן שם הנחל: ינתש. ענין עקירה: יהרס. מלשון הריסה וקלקול:

פירוש ע"ט

דעם טורם וואס הייסט חֲנַנְאֵל עַד שַׁעַר הַפִּנָּה ביז דעם טויער וואס שטייט אין ווינקיל: (לח) וְיָצָא עוֹד קָו הַמִּדָּה נֶגְדּוֹ עַל גִּבְעַת גָּרֵב אונ עס וועט נאך ארויס גיין איין שנור מאס אקעגען ירושלים ביז דר הייך פון דעם אורט גרב וְנָסַב גֹּעָתָה אונ דער שנור וועט ארום רינגלן דם אורט גועתה (כלומר די ערטער גרב אונ גועתה וועלן אויך זיין פון ירושלים): (לט) וְכָל הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדֶּשֶׁן אונ גאר דעם טאל וואס די פגרים פון דעם חיל פון סנחריב זענן דארטן גיפאלן אונ דם וואו מען פלעגט אהין ארוס פירין דם אש פון דעם מזבח וְכָל הַשְּׁרֵמוֹת אונ אלע פעלדער עַד נַחַל קִדְרוֹן וגו׳ ביז אין טאל קדרון אונ ביז אין ווינקיל פון דעם טויער וואס די פערד פלעגן אריין קומען דורך אים וואס ער שטייט צו מזרח צוא דאס אלץ וועט זיין קֹדֶשׁ לַה׳ היילי‍ג צוא גאט עס וועט אריין קומען אין ירושלים לֹא יִנָּתֵשׁ וְלֹא יֵהָרֵס ירושלים וועט ניט ווערן אויס גיריסין אונ וועט ניט ווערין צו פירט נאך ביז אייביג (אונ די נבואה וועט מקוים ווערין אין דער הינטערשטע גאולה וואס מיר האפען היינט אויף איהר ווארום אין בית שני אין ירושלים איז ניט אזוי גרויס גיוועזין):

לב (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה׳ דאס איז דיא

רייד

הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בַּשְׁנַת
הָעֲשִׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הִיא הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃ ב וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל
צָרִים עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָיָה
כָלוּא בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אֲשֶׁר בֵּית־מֶלֶךְ
יְהוּדָה׃ ג אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה לֵאמֹר מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃
ד וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא יִמָּלֵט מִיַּד
הַכַּשְׂדִּים כִּי־הִנָּתֹן יִנָּתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
וְדִבֶּר־פִּיו עִם־פִּיו וְעֵינָיו אֶת־עֵינָו

בשנה קרי · עיניו קרי

תרגום

עֲשִׂירֵיתָא לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה הִיא שַׁתָּא תַּמְנֵי עַסְרֵי שְׁנִין לִנְבוּכַדְרֶאצַּר׃
ב בְּבֵן מַשִׁרְיַת מַלְכָּא דְבָבֶל צָיְרִין עַל יְרוּשְׁלֵם וְיִרְמְיָה נְבִיָּא הֲוָה כְּלֵי בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה׃
ג דְּאַסְרֵיהּ צִדְקִיָּה מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר מָדֵין אַתְּ מִתְנַבֵּי לְמֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָאֲנָא מָסַר יַת קַרְתָּא הָדָא בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל וְיִכְבְּשִׁנַהּ׃
ד וְצִדְקִיָּה מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה לָא יִשְׁתֵּיזֵיב מִידָא דְכַסְדָּאֵי אֲרֵי אִתְמְסָרָא יִתְמְסַר בְּיַד מַלְכָּא דְבָבֶל וִימַלֵּיל פּוּמֵיהּ עִם פּוּמֵיהּ וְעֵינוֹהִי

מהר"י קרא

הסוסים מזרחה. ת"י עד זוית תרע בית ריסא דמלכא מדינחא:
לב (ב) בחצר המטרה. תרג' בדרת בית אסיריא והוא

רש"י

לב (ב) צרים. לשון מצור. בחצר המטרה. לשון בית
לשון משמרת דמיתרגמינן מטרת על שם ששומרים שם

מנחת שי

לב (א) בשנת. בשנה קרי: כעשרית. במקלת ספרים מדוייקים חסר יו"ד קדמאה ונכון הדבר על פי המסורת דסוף פ' בשלח: (ד) ועיניו את פינו. עיניו ק' כן מלאתי במקלת מדוייקים מספרד וגם בדפוס ישן שהילוף

רד"ק

חננאל הוא שהיה אליו בשנה העשירית ואחרי השלימו הדבר ספרו ירמיהו לאנשי המטרה: (ב) בחצר המטרה. בחצר שהיו נשמרים שם האסורים. מטרה שרשו נטר ענין שמירה כמו הינטור לעולם ותרגום ויאסוף אותם למשמר לבית מטרא: (ד) הנתון. מקור בחולם וכן הנתון תנתן ואם האכול יאכל:

מצודת ציון

לב (ב) חיל. לאות עם: צרים. מקיפים ומסבבים להלל נסס: כלוא. אסור כמו אדוני משה כלאם (במדבר י"א): המטרה. כן נקרא בית האסורים כי יאסר בבית משמרכם (בראשית

מצודת דוד

לב (א) שמונה עשרה. כי נ"נ מלך בד' ליהויקים והוא מלך י"א שנים הרי ח' שנים ויכניה בנו מלך ג' חדשים וי' ימים ואחריו מלך צדקיה אם כן עשירית לצדקיהו היא י"ח לנ"נ: (ב) צרים. היו צרים על ירושלים כי בט' לצדקיהו צרו עליה וכבשום בי"א לצדקיה כמ"ש במ"כ: היה כלוא. היה אסור בחלל בית האסורים: אשר בית המלך. אשר בבית המלך: (ג) לאמר. כי אמר לו מדוע אתה נבא לאמר וגו' ובעבור זה כלאו: (ד) ודבר פיו. זה היה כשדבר אתו משפטים כמ"ש וידבר אתו משפטים (לקמן ל"ט):

פירוש ע"מ

ליד פון נביאות וואס איז גיוועען צו ירמיהו פון גאט בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂירִית אין דעם צעהנטען יאר צו דער מלוכה פון צדקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה הִיא הַשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה דס יאר איז גיוועען דס אכצינטע יאר צו דער מלוכה פון נבוכדנצר מֶלֶךְ בָּבֶל: (ב) וְאָז חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל אונ דערנסט מאל הט דס חיל פון נבוכדנאצר מֶלֶךְ בָּבֶל בלעגערט אויף ירושלים וְיִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וגו' אונ ירמיהו הנביא איז גיוועען גיצוואונגען אין דעם היט הוף (כלומר אין דר תפיסה וס איז גיוועען אין דעם הוז פון דעם מֶלֶךְ יְהוּדָה): (ג) אֲשֶׁר כְּלָאוֹ צִדְקִיָּהוּ וואס צדקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה הט אים גיצוואונגען לֵאמֹר צו זאגן מַדּוּעַ אַתָּה נִבָּא לֵאמֹר ווארום זאגסטו נביאות צו זאגן כֹּה אָמַר ה' אזו האט גאט גיזאגט הִנְנִי נוֹתֵן וגו' נון איך וועל איבר ענטפערין די דאזיגע שטאט ירושלים אין דר האנד פון נבוכדנאצר מֶלֶךְ בָּבֶל וּלְכָדָהּ אונ ער וועט זיא בצווינגין אונ איין נעמין: (ד) וְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אונ צדקיהו וועט ניט אנטרונען ווערין פון דער האנד פון די כשדים כִּי הִנָּתֹן יִנָּתֵן נייערט ער וועט גיוויס איבער גיענטפערט ווערן אין דער האנד פון נבוכדנאצר מֶלֶךְ בָּבֶל וְדִבֶּר פִּיו עִם פִּיו אונ ער וועט ריידען מיט אים פה אל פה וְעֵינָיו אֶת עֵינָיו תִּרְאֶינָה אונ זיינע אויגן פון צדקיהו וועלין זעהן די אויגען

תראינה: ה ובבל יולך את־צדקיהו
ושם יהיה עד־פקדי אתו נאם־יהוה
כי תלחמו את־הכשדים לא תצליחו:
ו ויאמר ירמיהו היה דבר־יהוה אלי
לאמר: ז הנה חנמאל בן־שלם דדך
בא אליך לאמר קנה לך את־שדי
אשר בענתות כי לך משפט הגאלה
לקנות: ח ויבא אלי חנמאל בן־דדי
כדבר יהוה אל־חצר המטרה ויאמר
אלי קנה־נא את־שדי אשר־בענתות
אשר | בארץ בנימין כי לך משפט

תרגום

בעינוהי ית עינוהי יחזין: ה ולבבל יוביל ית צדקיה ותמן יהי עד דיעול דוכרניה קדמי אמר יי ארי תגיחון קרב עם כסדאי לא תצלחון: ו ואמר ירמיה הוה פתגם נבואה מן קדם יי עמי למימר: ז הא חנמאל בר שלם אחבוך אתי לותך למימר זבון לך ית חקלי דבענתות ארי לך חזיא אחסנתא למזבן: ח ואתא לותי חנמאל בר אחבי כפתגמא דיי לדרת בית אסירא ואמר לי זבון כען ית חקלי דבענתות דבארע שבטא בנימין ארי לך חזיא ירותא ולך
אחסנתא

ת"א הנה חנמאל. עקידה שער ס"ס:

הב׳ בקמץ

רש"י

המשמר: (ה) עד פקדי אותו. פקודת כל האדם היא המיתה: (ו) ויאמר ירמיהו וגו׳. לא לצדקיהו אמר כן אלא פירש הכתוב למה כלאו וחזר לדבורו הראשון לפרש מה הדבר אשר היה אל ירמיה: (ז) בא אליך. על

מהר"י קרא

את המחוייבים למלכות: (ה) עד (יום) פקדי אותו. שמציני זמן מיתה שנקראת פקודה דכתיב ופקודת כל האדם יפקד עליהם: (ז) כי לך משפט הגאולה. והירושה קנה לך. אילו הייתי מת בלא בנים אתה היית ראוי ליורשני ואילו הייתי מוכר לאחר הדין עליך לגאול אותו מיד הקונה ואפילו לא היית

רד"ק

(ה) עד פקדי אותו. רוצה לומר שאקח נשמתו: (ו) ויאמר ירמיהו. חנמאל בן שלום דודך. שלום היה דוד ירמיהו אחי אביו כמו שאומר חנמאל בן דודי בא אליך שהוצרך למכור שדהו והנה הוא בא אליך ויאמר לך שתקנהו: (ז) משפט הגאולה. אם מכרתיו לאחר לך משפט הגאולה שתגאלהו מידו אף כי אתה ראוי לקנותו מידי: (ח) כדבר ה׳. כמו שאמר ה׳ שיבא אלי כן עשה: כי דבר ה׳ הוא. ידעתי כי מהשם הוא שאקנהו כי אם לא היה מאתו למה אמר אלי שיבא חנמאל

מנחת שי

סקרי והכתיב הוא על מלת עיניו ובספרים אחרים הוא במלת ופיניו: (ה) ובבל יולך. ברוב ספרים ל"י חסר יו"ד ונמסר עליו ב׳ חד מלא וחד חסר ולא מסיימי וכן נמסר בקהלת סימן י"א על פסוק יולך את הקול וכיון דהוא מלא בכל הספרים תמילא מבמע דזהו כחסר:

מצודת דוד

(ה) עד פקדי אותו. זה המיתה שהיא פקודת כל חי: כי תלחמו. אם תלחמו לא תצליחו ולכן אמר לכן קבלו עליכם שעבוד עול בבל ואל תלחמו: (ו) היה דבר ה׳. הוא חוזר למעלה לומר שזהו הדבר אשר היה אל ירמיהו בשנה העשירית ובעבור שהלכו הדברים בספור המאור וסבת כליאת ירמיה חזר לומר שזה היה דבר ה׳ אלי: (ז) דודך. חוזר הוא על שלום: בא אליך. הולך לבא אליך: כי לך משפט הגאולה לקנות. על כי אתה קרוב אלי המשפט הוא שתגאל פדי שלא תבוא ביד אחרים ולקנות אתה אותה כי כן היה משפט כמ"ש בבועז ויאמר לגואל חלקת השדה וגו׳ אם תגאל גאל (רות ד׳) : (ח) כדבר ה׳. כאשר אמר לי ה׳: משפט הירושה. ר"ל הואיל

מצודת ציון

מ"ב) ת"א מטרתכון: (ה) פקדי. ענין זכרון והשגחה ויאמר כן על השגחת הבאת המיתה וכן ופקודת כל האדם יפקד עליהם (במדבר ט"ז): (ז) משפט. ענין מנהג וסדר וכן ומשפט הכהנים

פירוש

אונען פון דעם מלך בבל: (ה) ובבל יוליך את צדקיהו אונ קיין בבל וועט דר מלך בבל פירן דעם צדקיהו ושם יהיה עד פקדי אתו נאם ה׳ אונ דארטן וועט צדקיהו זיין ביז אין דעם טאג וואס איך וועל בפעלן אוף אים דעם טויט אזוי זאגט גאט כי תלחמו את הכשדים אז איר ישראל וועט מלחמה האלטין מיט די כשדיים וועט איר ניט בגליקן (אזו הט אליץ ירמיה נביאות גזאגט דרום הט אים צדקיהו גנומן אין דר תפיסה): (ו) ויאמר ירמיהו הט ירמיהו גזאגט היה דבר ה׳ אלי לאמר גאטס רייד איז גיוועזן צו מיר אין דר תפיסה צו זאגין: (ז) הנה חנמאל בן שלם נון חנמאל דער זון פון

ע"ט

שלום דיין פעטער קומט צו דיר ווארום איך האב אים גיהייסן ער זאל קומען צוא דיר לאמר צו זאגן קנה לך את שדי קוף צו דיר ירמיהו מיין פעלד וואס איז אין דער שטאט ענתות כי לך משפט הגאלה לקנות ווארום צו דיר איז דער משפט פון דעם אוים לייזן (ווייל דוא ביסט מיין קרוב): (ח) ויבא אלי חנמאל איז גיקומען צוא מיר חנמאל מיין פעטערס זון אין דעם תפיסה הויף אזו ווי גאט הט גיזאגט ויאמר אלי אונ הט גיזאגט צו מיר קנה נא את שדי קויף נון מיין פעלד וואס איז אין דר שטאט ענתות וואס אין לאנד פון שבט בנימין כי לך משפט הירשה ווארום צוא דיר

הַיְרֻשָּׁה וּלְךָ הַגְּאֻלָּה קְנֵה־לָךְ וָאֵדַע כִּי
דְבַר־יְהוָה הוּא: ט וָאֶקְנֶה אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת חֲנַמְאֵל בֶּן־דֹּדִי אֲשֶׁר בַּעֲנָתוֹת
וָאֶשְׁקֲלָה־לּוֹ אֶת־הַכֶּסֶף שִׁבְעָה
שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכָּסֶף: י וָאֶכְתֹּב
בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם וָאָעֵד עֵדִים וָאֶשְׁקֹל
הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם: יא וָאֶקַּח אֶת־סֵפֶר
הַמִּקְנָה אֶת־הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים

תרגום

אַחְסַנְתָּא וְזָכוּ לָךְ וִידַעִית
אֲרֵי פִּתְגָמָא דַיְיָ הוּא:
ט וּזְבַנִית יַת חַקְלָא מִן
חֲנַמְאֵל בַּר אֲחָבִי
דִבַעֲנָתוֹת וּתְקָלִית לֵיהּ
יַת כַּסְפָּא שַׁבְעָא מְנַן
וַעֲסַר סִלְעִין דִכְסַף:
י וּכְתָבִית בִּשְׁטָרָא
נַחֲתָמִית וְאַסְהֵידִית
סַהֲדִין וּתְקָלִית כַּסְפָּא
בְּמוֹזַנְיָא: יא וּנְסֵיבִית
יַת שְׁטָרָא דִזְבִינָא יַת
דִכְתִיב בְּעִיץ נַחְתִּים
כְּהִלְכְתָא וּכְדַחֲזָא וְיַת

ת"א ספר המקנה. קידושין ט כו ב"ב קס (ב"ב יז): את החתום. נדרים לז ב"ב ס:

מהר"י קרא

ירשי. לך הגאולה. דכתיב או דודו או בן דודו יגאלנו: (ח) ואדע כי דבר ה' הוא. כלומר בקושי ובטרידות לב קניתיו שהרי כשדים נלחמים על העיר והסוללות באו העיר ללוכדה וזה אמר לי שאקנה שדהו אשר בענתות אלא לפי שבא אלי בדבר ה' לא יכולתי לעכב: (ט) שבעה שקלים ועשרה הכסף. ת"י שבעה מנין ועשר סלעין דכסף: (יא) המצות והחוקים. שתיה כותב כהלכה וכראוי: ואת הגלוי. בפרהסיא בעדים:

רש"י

פי הדבור: (יא) את ספר המקנה. שטר המכירה: את החתום וגו'. עם חתימתו כשהוא חתום כדת וחוק: ואת הגלוי. שהוחזק בבית דין ע"פ עדיו וכתבו וחתמו

מנחת שי

(ט) ואשקלה. בספרים ספרדים הראוים לסמוך עליהם הקו"ף בחטף פתח וכן במסורת כ"י מצאתי ואשקלה ג' בקריא ב' חסר ופתח וחד מלא וקמץ וסימנהון ואשקלה לו את הכסף. ואשקלה על ידם כסף. ואשקולה להם ע"כ. והגייה בעזרא ח' ופי' המסרה ר"ל ב' בלא וא"ו אחר הקו"ף ובחטף פתח וא' מלא וא"ו ובח"ק וכן כתב רד"ק בשרשים ואשקלה לו את הכסף ואשקלה על ידם. שניהם הקו"ף בשוא ופתח ואשקולה להם את הכסף בחטף קמץ עכ"ל. ועיין עוד מ"ש שם בעזרא: (יא) את החתום המצוה. בנדרים פ' אין בין המודר חשיב את דהמצוה עם מילין דכתיבין ולא קריין והר"ן ז"ל כתב את דהמצוה בס' ואתחנן כך מצאתי כתוב ולא מצאתי בספרים שלנו עכ"ל. ובהקדמת מק"ג כתוב דרש"י ז"ל פי' את דהמצוה כתיב בירמיה ע"כ ולפי דעתי הוא זה דמלת את נראית מיותרת. אחר כך מצאתי בחילופי מערבאי ומדינחאי דלמערבאי את החתום המצוה והחקים ולמדינחאי את החתום ואת המצוה אולי זאת היתה גרסת וגירסת רש"י ז"ל וצריך להגיה בפירושו ואת המצוה כגירסת מקצת ספרים עוד כתב הר"ן עם דמסיק חשיב כל הני ועפי עלייהו אחריני במסורת רות מיהו לא חשיב את דהמצוה אלא את דהנפש דכתיב בירמיה גבי צדקיהו חי ה' את ה

רד"ק

אלי למכור שדהו ויש מפרשים כי חנמאל בא ע"פ הדבור לירמיהו: (ט) ואשקלה לו. הקו"ף בשו"א ופתח: את הכסף. הכסף שהתנתי עמו שבעה שקלים ועשרה הכסף. השקלים הם מנים והכסף הוא סלעים וכן תירגם יונתן שבעה מנין ועשר סלעין דכסף: (י) ואכתוב בספר ואחתום. כתבתי דברי המקנה בספר ואחר כך התמתי הספר בחותם: ואעד עדים. במקנה שקניתי העדתי עדים כלומר בפני עדים שזמנתי לכך קניתי השדה והם היו חותמים בספר המקנה: ואשקול הכסף במאזנים. כבר אמר למעלה ואשקלה לו אלא רוצה לומר שבפני עדי המקנה שקל לו הכסף משקל ישר במאזנים כדי שלא יוכל להיות ביניהם דברים על משקל הכסף: (יא) ואקח. את החתום. ר"ל ספר המקנה החתום כמש"א ואחתום: המצוה והחקים. ר"ל ספר המצות והחקים וספר שזכר עומד במקום שנים וספר זה הוא תנאי המכירה כמו מספר שני תבואות שהוא מצות בתורה והחקים מנהגים שהיו נוהגין בזמן ההוא בענין המכיר' וכל זה כתוב בספר אחד: ואת הגלוי. רוצה לומר ספר הגלוי כי שני ספרים כתב במקנה האחד שהיה חתום ואחד שהיה גלוי כשירצו לראותו ולקרותו שיעשו כדי שלא יפתחו החתום והנה הם שלשת ספרים. ואדוני אבי ז"ל פירש הגלוי ספר שכתב בו שגלה אזן הגואלים אם ירצו לקנות כמו שעשה בעז וי"ת

מצודת ציון

(ש"א כ'): (י) בספר. כן נקראת מגיל' כתובה:

מצודת דוד

ואין לי קרוב ממך ואתה ראוי לרשת אותה לכן גאל אותה לבל תבא ליד אחרים וקנה אותה: וארע. ר"ל השכלתי בדעתי אשר דבר ה' הוא לקנותה באמת ולכן הודיע לי הדבר: (ט) ואשקלה. משקלתי לו במשקל את הכסף מחיר השדה והיה במספר שבעה שקלים ר"ל שבעה מנים כן אמרז"ל: ועשרה הכסף. עשרה סלעים כן תרג' יונתן: (י) ואכתוב בספר. צויתי לכתוב בספר דברי קניית השדה וקראו ספר ע"ש סופו וכן ועתי קמח (ישעיה מ"ו): ואחתום. צויתי לבעל השדה לחתום שמו על ספר המקנה: ואעד עדים. זמנתי עדים שיראו הדבר ולפניהם שקלתי הכסף במאזני משקל: (יא) ספר המקנה. שטר הקנין: את החתום. עם החתום ר"ל כשהוא חתום יד בעל השדה: המצוה והחקים. ר"ל שנעשה כפי המצוה והחוקים שהיו נהוגים בימים ההם: ואת הגלוי. הוא שטר שכתוב בו

פירוש ע"ט

איז דער מִשְׁפָּט פון דער יְרוּשָׁה ווען איך זאל שטארבן לְךָ הַגְּאֻלָּה אונ צו דיר איז דער מִשְׁפָּט פון דער גאולה ווען איך זאל עס איין אנדערין פאר קויפען דרום קְנֵה לָךְ קויף דיר עס וָאֵדַע כִּי דְבַר ה' הוּא האב איך יִרְמְיָה גיוויסט אז דאס איז גאטס רייד אונ זיין ווילען איז איך זאל עס קויפען דרום האט ער עס מיר פריער מודיע גיוועזן: (ט) וָאֶקְנֶה אֶת הַשָּׂדֶה וגו' אונ איך האב גיקויפט דאס פעלד פון חֲנַמְאֵל מיין פעטערס זון וואס איז אין דער שטאט עֲנָתוֹת וָאֶשְׁקְלָה לוֹ אֶת הַכֶּסֶף אונ האב אים אפ גיוואויגן דאס זילבער פר דעם פעלד שִׁבְעָה שְׁקָלִים וַעֲשָׂרָה הַכֶּסֶף זיבען שקלים כלומר מנים אונ צעהן זילבערנע סלעים: (י) וָאֶכְתֹּב בַּסֵּפֶר וָאֶחְתֹּם אונ איך האב גיהייסין מען זאל דם קויפונג אויף שרייבין אויף איין בריף אונ איך האב גיהייסין דרויף חתמינין וָאָעֵד עֵדִים אונ איך האב אן גיברייט עדות זיי זאלן זעהן די מכירה וָאֶשְׁקֹל הַכֶּסֶף בְּמֹאזְנָיִם אונ איך האב פר זיי גיוואגן דאס זילבער אין וואג שאלין: (יא) וָאֶקַּח אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה אונ איך האב גינומן דעם פר קויף בריף (כלומר דעם שטר מכירה) אֶת הֶחָתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים אז ער איז גיוועזין גיחתמת

תרגום

שְׁטָרָא פְּתִיחָא׃
יב וִיהָבִית יָת שְׁטָרָא
דִזְבִינֵי לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָה
בַּר מַחְסֵיָה לְעֵינֵי
חֲנַמְאֵל אֲחֲבִי וּלְעֵינֵי
סַהֲדַיָא דִכְתִיבִין
בִּשְׁטָרָא דִזְבִינֵי לְעֵינֵי
כָּל יְהוּדָאֵי דְיָתְבִין
בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָא׃
יג וּפַקֵדִית יָת בָּרוּךְ
לְעֵינֵיהוֹן לְמֵימַר׃
יד כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל סַב יַת
שְׁטָרַיָא הָאִלֵין יַת שְׁטָרָא
דִזְבִינָא הָדֵין יַת דִכְתִיב
בְּעִיזְקָתָא וְיַת שְׁטָרָא
פְּתִיחָא הָדֵין וְתִתְּנִינוּן
בְּמָן דַחֲסַף בְּדִיל
דְיִתְקַיְמוּן יוֹמִין סַגִיאִין׃

ארי

ירמיה לב

וְאֶת־הַגָּלוּי׃ יב וָאֶתֵּן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה
אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה לְעֵינֵי
חֲנַמְאֵל דֹּדִי וּלְעֵינֵי הָעֵדִים הַכֹּתְבִים
בְּסֵפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינֵי כָּל־הַיְּהוּדִים
הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃ יג וָאֲצַוֶּה אֶת
בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר׃ יד כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ אֶת־
הַסְּפָרִים הָאֵלֶּה אֵת סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה
וְאֵת הֶחָתוּם וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה
וּנְתַתָּם בִּכְלִי־חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים

רבים

ת"א בכלי חרש. מגלה כו גטין כב ב"ב כח:

רש"י

הדיינין אסרתא דדייני הוא קיום השטרות לעשות הדבר גלוי ומפורסם פן ימותו העדים ורבותינו פירשו לענין גט פשוט ומקושר בבבא בתרא: (יב) לעיני חנמאל דודי. ועד עכשיו קראו בן דודי שמא שנים היו ואם אין זאת לא ידעתי מהו ויש נוטים לומר דודו ובן דודו היה חנמאל לירמיה כגון ראובן נשא את בת שמעון אחיו וילדה לו ימואל וכבר הוליד שמעון ימין. הרי ימין דוד לימואל (שבן) [שם] אחי אמו הוא וגם בן דודו שהוא בן שמעון אחי אביו של ימואל ואיכה היא המדה שלא מצינו בכל המקרא את האם קרוי דוד: (יד) כה אמר וגו'. אל תאמר לחנם אני

רד"ק

ית שטרא דזביני וגו' כבעמוד: (יב) ואתן את הספר המקנה. בא בה"א הידיע' עם הסמיכות כמו ממלכות הארץ כמו שכתבנו למעלה: לעיני חנמאל דודי. רוצה לומר בן דודי כי בן דודו היה כמו שאמר למעלה וכן ואת לוט אחיו רוצה לומר בן אחיו או חנמאל זה היה אחר שהיה דודו אחי אביו והמוכר היה בן דודו אבל חנמאל זה שהיה דודו היה שם בעת המקנה ובאמרו שנתן לו ספר המקנה ר"ל עם הספרים האחרים אלא שזכר ספר המקנה שהיא העיקר: הכתבים בספר המקנה. ר"ל שחתמו בו שמם לעדות: (יד) לקוח. מקור במקום צווי כמו זכור את יום השבת הלוך וקראת והדומים להם: ואת החתום. ספר המצות והחקים וגם הוא היה חתום: למען יעמדו ימים רבים. עד שוב הגולה שאז תתקיים נבואת עוד יקנו בתים ולהיות לאות לשיבת הגלות צוה האל לקנות השדה לנחם' לישראל שלא

מנחת שי

אשר עשה לנו את הנפש הזאת: (יב) לעיני חנמאל דדי. כתב רבי יונה בספר הרקמה שפירשו בן דדי כאשר אמר למעלה ועיין בפי' רד"ק ורש"י: הכתבים בספר המקנה. במאיר נתיב שרש כתב ושרש ספר כתוב הכתובים ואבן בספרים אחרים כ"י כתוב בפנים הכתובים אך נכתב בלדו נ"ל חזקיה הקטן הכתבים ע"כ. ובמקרא גדולה נמסר עליו לית ר"ל דליכא כוותיה בקריה הדא אמרה דכתיב הכתבים דאילו הכתובים טובא נינהו ויש להסתפק בפירוש רד"ק ותרגום יונתן:

מצודת דוד

שהמכירה נעשה בגלוי ובפירסום ולא היה מי מערער על המכירה הזה וכאשר נוהגין לכתוב גם עתה: (יב) את הספר המקנה. וס"ס ספר הגלוי ולקלר זכר העיקר לבד: חנמאל דודי. יתכן שלא זהו בעל השדה כי הוא היה בן דודו: הכותבים. הם כתבו דבר המכירה בספר כדבר ירמיה: לעיני כל היהודים. כמו ולעיני ותחסר הוי"ו: (יד) ואת החתום. ועם החתומים בו: ונתתם. את הספרים האלה: למען יעמדו ימים רבים. כי כלי חרס משמר דבר הנתון בו מן הרקבון:

מצודת ציון

(יד) יעמדו. יתקיימו

פירוש ע"ט

אַזוֹי וִוי עֶס אִיז גִיבָּאטְן אוּנ אַזוֹי וִוי דִי גִיזֶעצִין זֶענֶן וְאֶת הַגָּלוּי אוּנ דֶעם שְׁטַר וָוס עֶר אִיז אַנְפְלֶעקְט גִיוֶוארְן פַאר דַיָינִים (אוּנ זַייא הָאבֶּען אִים מְקַיֵים גִיוֶועזִין): (יב) וָאֶתֵּן אֶת הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה אוּנ אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבֶּן דֶעם שְׁטַר מְכִירָה צוּ בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָה בֶּן מַחְסֵיָה לְעֵינֵי חֲנַמְאֵל דוֹדִי פַר דִי אוֹיגֶן פוּן חֲנַמְאֵל מַיין פֶעטֶער וּלְעֵינֵי הָעֵדִים אוּנ פַר דִי אוֹיגִין פוּן דִי עֵדוּת וָוס הָאבְּן גִישְׁרִיבִּין דִיא רֵייד אוּנ דֶעם שְׁטַר מְכִירָה לְעֵינֵי כָּל הַיְהוּדִים אוּנ פַר דִי אוֹיגֶן פוּן דִי אַלֶע יְהוּדִים וָוס זֶענֶן גִיזֶעסְן אִין דֶעם הִיט הוֹיף: (יג) וָאֲצַוֶּה אֶת בָּרוּךְ לְעֵינֵיהֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ גִיבָּאטְן דֶעם בָּרוּךְ פַאר זֵייעֶרִי אוֹיגִין לֵאמֹר צוּ זָאגֶען: (יד) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹי הָאט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל לָקוֹחַ וגו' דוּ זָאלְסְט נֶעמֶען דִי דָאזִיגֶע בְּרִיף אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה דֶעם דָאזִיגֶן שְׁטַר מְכִירָה אוּנ דֶעם גִיחַתְמִיטְן וְאֵת סֵפֶר הַגָּלוּי הַזֶּה אוּנ דֶעם דָאזִיגֶן אַנְפְלֶעקְטֶען בְּרִיף (דָאס אִיז דֶער קִיוּם פוּן דַיָינִים) וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ אוּנ זָאלְסְט זַייא גֶעבֶּען אִין אַיין עֶרְדֶערְנֵי כֵּלִי לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים פוּן וֶועגֶן זֵיי זָאלֶן גִידוּיעֶרִין פִיהְל טֶעג: (טו) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי

ישראל

רַבִּים׃ טו כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וְשָׂדוֹת
וּכְרָמִים בָּאָרֶץ הַזֹּאת׃ טז וָאֶתְפַּלֵּל אֶל־
יְהוָה אַחֲרֵי תִתִּי אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה
אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה לֵאמֹר׃ יז אֲהָהּ אֲדֹנָי
יְהוִה הִנֵּה ׀ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם
וְאֶת־הָאָרֶץ בְּכֹחֲךָ הַגָּדוֹל וּבִזְרֹעֲךָ
הַנְּטוּיָה לֹא־יִפָּלֵא מִמְּךָ כָּל־דָּבָר׃
יח עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן
אָבוֹת אֶל־חֵיק בְּנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם הָאֵל
הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃

תרגום

טו אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עוֹד יִזְדַּבְּנוּן בָּתִּין וְחַקְלִין וְכַרְמִין בְּאַרְעָא הָדָא׃
טז וְצַלֵּיתִי קֳדָם יְיָ בָּתַר דִיהָבֵית יַת שְׁטָרָא דִזְבִינֵי לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה לְמֵימָר׃
יז קַבֵּיל בָּעוּתִי יְיָ אֱלֹהִים הָא אַתְּ עֲבַדְתָּא יַת שְׁמַיָּא וְיַת אַרְעָא בְּחֵילָךְ רַבָּא וּבִדְרָעָךְ מְרַמְמָא לָא יִתְכְּסֵי מִן קֳדָמָךְ כָּל פִּתְגָם׃
יח עָבֵיד טִיבוּ לְאַלְפֵי דָרִין וּמְשַׁלֵּם חוֹבֵי אֲבָהָתָא לִבְנַיָּא כַּד מְשַׁלְמִין לְמֶחֱטֵי בַּתְרֵיהוֹן אֱלָהָא רַבָּא גִבָּרָא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃

דרברבין

ת"א מין אבות. ברכות ס׃

מהר"י קרא

(יז) לא יפלא ממך כל דבר. כל דבר הנעשה בשמים ובארץ אין נכסה ממך לפי שאתה עשית בכחך הגדול ובזרועך הנטוית וידוע לך מה שנעשה בהן. ולפי שאין דבר נעלם ממך ואתה רואה את העתידות אין לבשר ודם לדין אחר מדותיך שיאמר לך מה תעשה. שאם היה חנמאל דודי אמר לי מדעת עצמו קנה השדה שלי אשר בענתות הייתי גוער בו ומשיבו מה לי בשדך אשר בענתות. אם יתנו לי ענתות וכל אשר בה בדינר לא הייתי לוקח כל זמן שאני רואה שכשדים נלחמים על העיר ולוכדים אותה והארץ תשאה שממה. אלא לפי שהוא בא

רש"י

מלניעם שהרי הכל גולים: (טו) כי כה אמר ה'. סופן לקנות בתים: (יז) לא יפלא. לא יכחד ויודע אתה שסופנו לגלות ולמה אמרת לי לקנות שדה: (יח) ומשלם עון אבות אל חיק. הדור הזה ההולכים אחרי אבותיהם בדרך הרעה: הגדול הגבור. ולא אמר והנורא אמר

מנחת שי

(יח) אל חיק בניהם. מלא יו"ד וכן ראוי כי לא נמנה במסורת מאלי ה' במנין ד' חסרים וכתב רד"ק בשרש חיק שיש ספרים אל חק בניהם חסר׃

רד"ק

יחשבו שאבדה תקותם אם יגלו: (יז) אהה. אתה עשית את השמים ואת הארץ. וכיון שעשית אותם לא יתכן שיפלא ויעלם ממך כל דבר הנעשה בהם בין בשמים בין בארץ ואם תנתן העיר ביד הכשדים אתה ידעת וחשב ירמיהו כי אולי שב אפו מהם מרוב חסדיו וזכר להם חסדי אבות הראשונים לפיכך אמר עושה חסד לאלפים שאם לא כן למה אמר שיקנה השדה והעיר קרובה להכבש וזהו ענין תפלתו: (יח) אל חיק בניהם אחריהם. כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם כמו שכתוב בתורה לשונאי׃

מצודת ציון

(יז) אהה. הוא ענין לעקת יללה: יפלא. ענין מכוסה ונעלם כמו כי יפלא ממך דבר למשפט (דברים י"ז): כל דבר. סוס דבר

מצודת דוד

(טו) כי כה. כאומר אל תתמה על קניית השדה ונתינת הספרים בכלי חרש הנה הכל הואיל והכשדים יילכדו את הארץ כי כה אמר ה' ר"ל דעתי נוטה במה שאמר לי ה' קנה מגאלו וגו' והוא למען מקנה השדה באמת הכונה היא להיות לאות ולרמז שעוד יבא זמן שבני ישראל יקנו בתים וגו' ולא תהיה הארץ נחלטת ביד הכשדים כי יחזרו וישובו הנה: (טז) את ספר המקנה. וה"ה ס' הגלוי ולקצר זכר העיקר לבד: (יז) אהה. הוא ענין לעקת יללה שהיה מילר ודואג על שהיה נבוך מלדעת אמיתת פתרון קניית השדה: לא יפלא. ר"ל הואיל והכל מעשה ידך המה א"כ בודאי אין נסתר ממך שום דבר: (יח) עושה חסד לאלפים. בעבור לדקת הצדיק עושה חסד לזרעו עד אלפים דורות: אל חיק בניהם. משלם גמול העון אל קרב בניהם: אחריהם.

פירוש ע"ט

יִשְׂרָאֵל וָוארוּם אַזוֹ הָט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל עוֹד יִקָּנוּ בָתִּים וגו׳ דִי יִשְׂרָאֵל וֶועלֶן נָאךְ קוֹיפֶן הַייזֶער אוּנ פֶעלְדֶר אוּנ ווַיין גֶערְטְנֶער אִין דֶעם דָאזִיגִין לַאנְד וָוארוּם זַייא וֶועלֶן זִיךְ אוּם קֶערִין אַהֶער: (טז) וָאֶתְפַּלֵּל אֶל ה׳ אוּנ אִיךְ יִרְמְיָה הָאבּ תְּפִלָּה גִיטָאן צוּ גָאט אַחֲרֵי תִתִּי אֶת סֵפֶר הַמִּקְנָה נָאךְ דֶעם אַז אִיךְ הָאבּ גִיגֶעבֶּען דֶעם שְׁטַר מְכִירָה צוּ בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה לֵאמֹר צוּ זָאגֶן: (יז) אֲהָהּ אֲדֹנָי אֱלֹהִים אִיךְ קְלָאג גָאט דֶר הַאר הִנֵּה אַתָּה עָשִׂיתָ וגו׳ זֶעה דוּ הָאסְט בַּאשַׁאפֶען דִי הִימֶיל אוּנ דִי עֶרְד מִיט

דַיין גְרוֹסֶן כֹּחַ אוּנ מִיט דַיין אוּם גִשְׁטְרֶעקְטֶן אָרוּם לֹא יִפָּלֵא מִמְּךָ עֶס אִיז נִיט פַר הוֹלִין פוּן דִיר קַיין שׁוּם זַאךְ אוּנ דוּא ווַייסְט דָאךְ וְואֹל אַז מִיר וֶועלֶען פַאר טְרִיבֶּן וֶוערֶן אוּנ וָוארוּם הָאסְטוּ מִיר גִיהֵייסֶן קוֹיפֶן דֶם פֶעלְד: (יח) עֹשֶׂה חֶסֶד לַאֲלָפִים דוּ בִּיסְט דֶר וָואס טוּט חֶסֶד צוּ צְווַייא טוֹיזִינְט דוֹרוֹת (כְּלוֹמֶר אִיבֶּער דֶעם צַדִיק טוּסְט דוּ חֶסֶד צוּ זַיינֶע קִינְדֶר בִּיז צְווַיי טוֹיזִינְט דוֹרוֹת) וּמְשַׁלֵּם עֲוֹן אָבוֹת אוּנ דוּא בִּיסְט דֶער וָואס בְּצָאלְט דִי זִינְד פוּן דִי פֶּעטֶער צוּ דֶעם שׁוֹים פוּן זַייעֶרֶע קִינְדֶער אַז זַייא גֵייעֶן נָאךְ זַייא אִין דֶעם

יט גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה אֲשֶׁר־
עֵינֶיךָ פְקֻחוֹת עַל־כָּל־דַּרְכֵי בְּנֵי אָדָם
לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו וְכִפְרִי מַעֲלָלָיו׃
כ אֲשֶׁר־שַׂמְתָּ אֹתוֹת וּמֹפְתִים בְּאֶרֶץ־
מִצְרַיִם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וּבְיִשְׂרָאֵל
וּבָאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה׃
כא וַתֹּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיָד חֲזָקָה

ובאזרוע

ת"א גדול העצה. עכו"ס יח עקידה שער ק' עקרים מ"ד פ"ס:

תרגום

יט דְּרַבְרְבִין מַלְכוּהִי וְסַגִיאִין עוֹבָדוֹהִי דִּי קֳדָמָךְ גְּלַן כָּל אוֹרְחַת בְּנֵי אֱנָשָׁא לְמִתַּן לֶאֱנָשׁ כְּאוֹרְחָתֵיהּ וּכְפֵירֵי עוֹבָדוֹהִי׃ כ דְּשַׁוֵּיתָא אָתִין וּמוֹפְתִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַד יוֹמָא הָדֵין וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבַדְתָּא פְרִישָׁן בְּגוֹ בְּנֵי אֱנָשָׁא וַעֲבַדְתָּא לָךְ שׁוּם כְּיוֹמָא הָדֵין׃ כא וְאַפֵּיקְתָּא יַת עַמָּךְ יַת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאָתִין וּבְמוֹפְתִין וּבִיַד תַּקִּיפָא

ובאדרע

רש"י

עכו"ס מרקדין בהיכלו איה נוראותיו. במסכת יומא: (כ) ובאדם. ובשאר האומות. דבר אחר אותות שהיו שקולין לישראל ולמצרים כיצד ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (שמות י"ד) אותו מזל ששימש חשך למצרים שימש אור לישראל. מדרש אגדה. ויונתן תרגם ולישראל עבדתא

מהר"י קרא

בדבריך ואמר לי שאקנה את שדהו אין לשנות ולהשיב על דבריך שאתה רואה את הנולד. ואף על דבר זה שנבוכדנצר נלחם על ירושלים ולכדה ושרפה ומפיל את ישראל לחרב ומוליך אותם בגולה. אין לריב על משפטיך שכל משפטיך אמת. כמו שמפרש והולך בענין שכל דינין שדן הקב"ה את ישראל כיום שיצאו ממצרים עד שחרבה ירושלים הכל במשפט כשם שהתחיל לספר בענין: (יט) גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם. כמה מאשר שמת אותות ומופתים. עד ותקרא אותם את כל הרעה הזאת. ואם אני משיב על מה זה אמר לי לקנות שדהו אשר בענתות. איני לא כמשיב על דבריך לומר הואיל וסופינו לגלות מה צריך לקנותו ולא כמריב על מדותיך לומר על מה עשה ה' לנו את כל הרעה הזאת. אלא כאדם התוהה על הדבר שהוא רואה לפניו ואינו רואה אחריתו של דבר. ומי שיפלא ממנו הולך ומחזר אחר חכם הרואה את הנולד ושואל אותו דבר תימה שהוא רואה מה שיהיה באחריתו. כמו כן אני שואל על חנמאל דודי שבא בשליחותך ואמר לי שאקנה שדהו אשר בענתות. ואני תמיה על קנייה זו מה תהא באחריתה. שאני רואה שהרי הסוללות באו העיר ללוכדה והעיר נתנה ביד הכשדים. ואתה אמרת קנה לך את השדה בכסף: גדול העצה ורב העליליה. יש לך אדם שיודע ליתן עצה לחברו ואין בלבו עצה ותבונה אבל הקב"ה גדול העצה ורב העליליה פי' בו חכמה בו גבורה: רב העליליה. כלומר אדון כל המעשים בישראל ובאדם ת"י ולישראל עבדת פרישת בגו בני אנשא:

רד"ק

האל הגדול הגבור. אמרו רז"ל לא אמר ירמיהו והנורא אמר כשדים מרקדין בהיכלו ואיה נוראותיו: (יט) גדול העצה. שעצותיו גדולות ומעשיו רבים מהשיגם: העליליה. המעשה: על כל דרכי בני אדם. לא כמו שאמרו אין ה' רואה אותנו: לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. ואשר בפרש' ה' עזי למעל' ולתת כפרי וזה לתת וכפרי והסימן וכלו: (כ) עד היום הזה. פירוש עד היום הזה הם ידועים בבני אדם: ובישראל ובאדם. ובישראל עושה אותות ומופתים ובשאר בני אדם בעבור ישראל: ותעשה לך שם. אתה נודע באותות ומופתים בהם ידעוך בני אדם על כרחם. ובמדרש ובישראל ובאדם ובישראל ובמצרים עשית מופתים כאחד לזה טוב ולזה רע והוא שאמר ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה אותו מזל ששמש חשך למצרים שימש אור לישראל וי"ת ולישראל עבדת פרישן בגו בני אנשא: (כא) ותצא. ובאזרוע. באל"ף נוספת מאותיות

מצודת דוד

ר"ל כשהולכים אחריהם לאחוז במעשיהם: (יט) גדול העצה. עצתו גדולה והבינה: ורב העליליה. מעשיו מרובים כי כל אשר יחפוץ יעשה: על כל דרכי. להשגיח על כל דרכי בני אדם למען את לכל איש כפי דרכיו: וכפרי מעלליו. ר"ל הדבר הנמשך ממעשיו מה שלא היתה כוונתו עליו כי גם על זה יביא במשפט: (כ) עד היום הזה. ר"ל הנזכרים עד כיום הזה: ובישראל ובאדם. מוסב על הדבר שמת האותות ומופתים לומר שמת אותות בישראל ובשאר בני אדם הם המצרים ר"ל בפעם אחת עשית מופת טוב לזה ורע לזה כענין שנאמר ויהי הענן והחושך ויאר את הלילה (שמות י"ד) שהיה החושך למצרים ואורה לישראל: ותעש לך שם. פרסום לרבה:

מצודת ציון

וכן לא תעשה כל מלאכה (שמות כ'): (יט) העליליה. ענין מעשה כמו גם במעלליו (משלי כ'): פקוחות. פתוחות כמו פקח פ' עיניך (ישעיה ל"ז):

פירוש ע"ט

שׁלֶעכְטְן וֶוענ הֶם זֵיי זֶענִין גִינַאנְגִין הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר
עֶר אִיז אַיין גְרוֹיסֶר אוּנ אַיין שְׁטַארְקֶער גָאט ה' צְבָאוֹת
שְׁמוֹ גָאט דֶער הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת אִיז זַיין
נָאמֶן: (יט) גְּדֹל הָעֵצָה וְרַב הָעֲלִילִיָּה דַיין עֵצָה אִיז גְרוֹס
אוּנ חָשׁוּב אוּנ דַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען פִיל אֲשֶׁר עֵינֶיךָ
פְקֻחוֹת וָוס דַיינֶע אויגִין זֶענִין אָפִין אויף אַלֶע וֶועגְן
פוּן דִי מֶענְטְשְׁן לָתֵת לְאִישׁ כִּדְרָכָיו צוּ גֶעבְּן צוּ אִיטְלִיכְן
מֶענְטְשִׁין אַזוֹ וִוי זַיינֶע וֶועגִין זֶענֶען אוּנ אַזוֹ וִוי דִיא
פֵּירוֹת פוּן זַיינֶע מַעֲשִׂים זֶענִין: (כ) אֲשֶׁר שַׂמְתָּ אֹתוֹת
וּמֹפְתִים וָואס דוּ הָאסְט גִיטָאן צֵייכְן אוּנ וואוּנְדֶער
אִין לַאנְד מִצְרַיִם וָוס זֵיי וֶוערִין דֶער מַאנְט בִּיז אִין
דֶעם הַיינְטִיגְן טָאג וּבְיִשְׂרָאֵל וּבָאָדָם אוּנ צוּ דִי יִשְׂרָאֵל
אוּנ צוּ אַנְדֶערֶי מֶענְטְשִׁין הָאסְטוּ גִיטָאן וְואוּנְדֶער
וַתַּעֲשֶׂה לְּךָ שֵׁם כַּיּוֹם הַזֶּה אוּנ דוּא הָאסְט דִיר גִימַאכְט
אַיין גְרוֹיסְן שֵׁם אַזוֹ וִוי דֶעם הַיינְטִיגְן טָאג אִיז דַיין
נָאמֶן גִיגְרוֹיסְט: (כא) וַתֹּצֵא אֶת עַמְּךָ אוּנ דוּא הָאסְט
אוֹיס גִיצוֹיגֶען דַיין פָאלְק יִשְׂרָאֵל פוּן דֶעם לַאנְד
מִצְרַיִם בְּאֹתוֹת וּבְמוֹפְתִים מִיט צֵייכְן אוּנ מִיט וְוינְדֶער

אונ

ובאזרוע נטויה ובמורא גדול: כב ויתן
להם את־הארץ הזאת אשר־נשבעת
לאבותם לתת להם ארץ זבת חלב
ודבש: כג ויבאו וירשו אתה ולא־שמעו
בקולך ובתרותך לא־הלכו את כל־
אשר צויתה להם לעשות לא עשו
ותקרא אתם את כל־הרעה הזאת:
כד הנה הסללות באו העיר ללכדה
והעיר נתנה ביד הכשדים הנלחמים
עליה מפני החרב והרעב והדבר
ואשר דברת היה והנך ראה:
כה ואתה אמרת אלי אדני יהוה קנה־
לך

ובתורתך קרי

תרגום

וּבִאְדְרַע מְרָמַם וּבְחֶזְוָנָא רַבָּא: כב וִיהַבְתְּ לְהוֹן יַת אַרְעָא דְקַיֶמְתָּא לַאֲבָהָתְהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן אַרְעָא עָבְדָא חֲלַב וּדְבַשׁ: כג וְעָלוּ וְאַחְסִינוּ יָתַהּ וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרָךְ וּבְאוֹרַיְתָךְ לָא הַלִיכוּ יַת כָּל דְפַקֵידְתָּא לְהוֹן לְמֶעְבַּד לָא עֲבָדוּ וַעֲרַעַת יָתְהוֹן יַת כָּל בִּישְׁתָּא הָדָא: כד הָא מְלִיָתָא עָלוּ עַל קַרְתָּא לְמִכְבְּשַׁהּ וְקַרְתָּא אִתְמְסָרַת בִּידָא דְכַסְדָאֵי דְמַגִיחִין קְרָבָא עֲלַהּ מִן קֳדָם דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא וְכַפְנָא וּמוֹתָא וּדְמַלֵילְתָּא הֲוָה וְקֳדָמָךְ גְלֵי: כה וְאַתְּ אֲמַרְתְּ לִי יי

רש"י

פריסן בגו בני אנשא: (כג) ותקרא אותם. הקרית אותם לשון מקרה: (כד) ואשר דברת. רעה עליה היה ובא:

מנחת שי

(כג) ויבאו אתה. ביו"ד האיתי"ן לבד ומהלכין ומצדדים יו"ד פ"א הפעל מהמכתב וכוא חד מן ד' חסרים על פי המסורת כמו שכתבתי במלכים ב' י"ז על פסוק ויר ש ו את שמרון: ובתרותך. ובתורתך קרי:

רד"ק

אמתי"ן: (כג) ויבאו וירשו. ביו"ד אית"ן לבד ויו"ד השרש נעלם' מהמכתב: ובתרותך. כתוב והוא דרך פרט על התורות וקרי ובתורתך דרך כלל כי כל התורה אחת: ותקרא. מן כי הקרה ה' אלהיך וכתוב באל"ף במקום ה"א ואמר כן להודיע כי המקרה הרע הבא להם איננו מקר' נמור הבא מאליו אלא הוא ית' הקרה אותו: (כד) הנה הסוללות. הם העצים שמשליכים בהם האבנים בחומות העיר להכותם ויונתן תירגם

מצודת ציון

(כא) ובאזרוע. האל"ף נוספת: (כב) זבת. מלשון זיבה ונפישה: (כג) ותקרא. מל' מקרה ובאה האל"ף במקום ה"א: (כד) הסוללות. אל הספר שמוסכין מול העיר לעלות עליה להלחם על העיר קרוי סוללה וכן וישפוך סוללה (דניאל י"א): והנך. הנה אתה:

מצודת דוד

כיום הזה. שהכך נודע ומפורסם לשכה: (כא) ובאזרוע נטויה. אמז כמשל מגבור הנוטה בידו על מי שנלחם בו: ובמורא גדול. שהיית מאיים על מצרים: (כב) ארץ זבת. והיא ארץ אשר החלב נוטף מדדי הבהמות כי ירעו מרעה שמן וחלבם רב והתמרים נוטפי' הדבש: (כג) ובתורתך. בדרכי תורתך לא הלכו: ותקרא. ולכן הבאת עליהם מקרה הרעה הזאת המפורסם במקרא שלאחריו: (כד) הנה הסוללות. כי הנה אנשי המלחמה העומדים על הסוללות ללחום ממנה הנה כבר באו על העיר ללכד' וכאלו כבר נתנה בידם כי אין כח ביד אנשי העיר לעכב על ידם כי רבו תמו מפני החרב והרעב והדבר: ואשר דברת. מאז שתלכד העיר הנה כן היה והנך רואה שכן הוא: (כה) ואתה אמרת. ר"ל ומה זה אשר הודעתני

פירוש ע"ט

אונ מיט איין שטארקע האנד אונ מיט איין אויס גישטרעקטע ארום אונ מיט גרוס מורא: (כב) ויתן להם את הארץ אונ האסט גיגעבין צו זיי דס דאזיגע לאנד וואס דו האסט גישווארן צו זייערע עלטערין לתת להם דו זאלסט געבן צו זיי ארץ זבת חלב ודבש אזו איין לאנד וואס רינט דרינען מילך אונ האניק (היינו פון די בהמות רינט מילך אונ פון די טייטלן רינט האניק): (כג) ויבאו וירשו אתה אונ זיי זענין גיקומען אונ האבען גירשינה דאס לאנד ולא שמעו בקולך אונ זיי האבען נים צו גיהערט אין דיין קול ובתורתך לא הלכו אונ אין דיין תורה זענן זיי נים גיגאנגין את כל אשר צויתה אלץ וואס דוא האסט גישאפט צו זיי זיי זאלען עס טאן האבן זיי נים גיטאן דרום ותקרא אתם את כל הרעה הזאת האסטו זיי גימאכט טרעפען גאר דס דאזיגע בייז וואס היינט איז: (כד) הנה הסוללות באו העיר ללכדה נון דיא מלחמה לייט וואס שטייען אוף די שאנצן צו מלחמה האלטן זענן גיקומן אין שטאט אריין צו בצווינגן זיא והעיר נתנה ביד הכשדים אונ די שטאט ווערט איבער גיענטפערט אין דער האנד פון די כשדים ווס האלטן מלחמה אויף איר מפני החרב והרעב והדבר פון וועגן די ווס טייטן מיט דר שווערד אונ פון וועגין דעם הונגער אונ מארד ואשר דברת היה אונ וואס דו האסט גירעט פון לאנג אן איז גיווארן והנך ראה אונ דוא זעהסט אז עס איז אזוי: (כה) ואתה אמרת אלי אדני אלהים אונ דוא גאט מיין האר האסט גזאגט צו מיר ירמיה קנה לך השדה

כוית

לך השדה בכסף והעד עדים והעיר
נתנה ביד הכשדים: כו ויהי דבר־יהוה
אל־ירמיהו לאמר: כז הנה אני יהוה
אלהי כל־בשר הממני יפלא כל־דבר:
כח לכן כה אמר יהוה הנני נתן את־
העיר הזאת ביד הכשדים וביד
נבוכדראצר מלך־בבל ולכדה: כט ובאו
הכשדים הנלחמים על־העיר הזאת
והציתו את־העיר הזאת באש ושרפוה
ואת הבתים אשר קטרו על־גגותיהם
לבעל והסכו נסכים לאלהים אחרים
למען

ת"א כל בשר. פקידה ספר ס"ס: הממני יפלא. (מ"ס פ"ג):

תרגום

יי אלהים וכען לך חקלא בכספא ואסהיד סהדין וקרתא אתמסרת בידא דכסדאי: כו והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם ירמיה למימר: כז הא אנא יי אלהא כל בשרא המן קדמי יתכסי כל פתגם: כח בכן כדנן אמר יי האנא מסר ית קרתא הדא בידא דכסדאי וביד נבוכדנאצר מלכא דבבל ויכבשנה: כט ויעלון כסדאי דמגיחין קרבא על קרתא הדא וידלקון ית קרתא הדא בנורא ויוקדונה וית בתיא דאסיקו בוסמין על אגוריהון לבעלא ונסיכו נסכין לטעות פלחי כוכביא

רש"י

(כה) והעיר נתנה. ולמה לי שדה: (כז) הממני יפלא.

מהר"י קרא

(כז) הממני יפלא כל דבר. בתמיה אלא כשם שאמרת לא יפלא ממך כל דבר כך הוא שממני לא יפלא כל דבר. ילפי שאני רואה אחרית כל דבר ואני הוא המגיד מראשית אחרית אם אומר לך לקנות השדה מאת חנמאל דודך ועל הדבר שאתה תוהה עליו אין לקנותו שהרי הכשדים נלחמים על העיר והסוללות באו העיר ללוכדה אל תתמה על החפץ שאם הב

רד"ק

הוא סליתא עלו על קרתא למכבשוה והוא תל עפר שצוברין סביב החומה לעלות משם על החומה :כן בדרז"ל סליא בנצא: (כז) הנה. הממני יפלא. באמת לא יפלא וידעתי שהעיר תנתן ביד הכשדים כי לא שב אפי מהם כי רבו עונותיהם להכעיסני ואע"פ כן אמרתי לך לקנות השדה להיות להם נחמה שישיבו מהגלות ויקנו שדות ובתים בארץ הזאת: (כט) ואת הבתים.

מנחת שי

(כט) למען הכעסני. כמנוני הסופרים והמדפיסים בתילופיהם בליטנא דכעס בהרין סיפרא אם הם מלאים יו"ד או חסרים וצריך עיון במסורת ריש שמואל

מצודת דוד

מכיאת הנמאל וכאלו אמרת לי בזה שאקנה ממנו השדה ולהזמין עדים כדרך הקונים: והעיר. וכלא העיר נתנה ביד הכשדים ומה אם כן תועלת בקניית השדה הלא הכשדים יקחוה (ועם כי הוא אמר בעצמו לברוך כן נראה שהדבר בא לרמז ואות הכה זה אמר מתהשבות לבו ולא באמתו הנבואה ע"ז כמ"ש): (כז) כל בשר. כל הבריות: הממני. ר"ל והם אמנם אני אלהי עולם וכי יהיה שום דבר שיהיה מכוסה ממנו נכל אוכל עשותו וכאומר אף שהאמן שיתנה ביד הכשדים מ"מ בידי להחזירה לישראל ונזה אותי לך לקנות השדה שיהיה לאות ולרמז שכן אעשה וכאשר יאמר בענין: (כח) לכן הואיל והכל שלי: הנני נותן. אני הוא הנותן את העיר הזאת ביד כשדים ולא יקחוה בכח זרועם: (כט) ובאו. אל תוך העיר: ואת הבתים וגו'. אף אותם ישרפו באש: והסיכו. גם על הגגות:

מצודת ציון

(כט) והציתו. ענין הדלקה: קטרו. מלשון הקטרה:

פירוש ע"ט

קויף צו דיר דם פעלד פר געלט אונ שטעל עדות דרויף והעיר נתנה ביד הכשדים אונ די שטאט ווערט איבער גיענטפערט אין דער האנד פון די כשדים (נוא נאך ווס טוג מיר דם פעלד די כשדים וועלן עס דאך חרוב מאכען): (כו) ויהי דבר ה' אל ירמיהו לאמר אונ עס איז גיוועזן נאטס רייד צו ירמיה צוא זאגין: (כז) הנה אני ה' אלהי כל בשר נון איך גאט בין דר גאט פון אלי מענטשן הממני יפלא כל דבר ווערט דען פון מיר פר הוילין איין שום זאך איך זאל עס ניט וויסען ונוא ווייס איך דאך וואל דם די כשדים וועלין חרוב מאכין דאס לאנד אונ דרום האב איך דיר גיהייסין קויפין דם פעלד פון איין סימן וועגין דם די ישראל וועלן ווידר קופן פעלדער אין דעם דאזיגן לאנד ווארום איך וועל זיי ווידר אום קערן אהער פון בבל): (כח) לכן כה אמר ה' דרום האט אזוי גאט גיזאגט הנני נותן את העיר הזאת וגו' נון איך וועל איבער ענטפערין די דאזיגע שטאט ירושלים אין דער האנד פון דיא כשדים אונ אין דער האנד פון נבוכדנאצר מלך בבל ולכדה אונ ער וועט זיא בצווינגין: (כט) ובאו הכשדים וגו' אונ זיי וועלן קומן די כשדים וואס האלטין מלחמה אויף דר דאזיגער שטאט והציתו את העיר אונ וועלן אן צינדן די דאזיגי שטאט אין פייער אונ וועלן זי פר ברענן ואת הבתים וגו' אונ די הייזער וואס די ישראל האבן גידעמפט אויף זייערע דעכער צוא דעם אפ גאט בעל והסכו נסכים אונ האבן דארטן גיגאסן יסורנג צו פרעמדי

אפ

לְמַעַן הַכְעִסֵנִי׃ ל כִּי־הָיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֹשִׂים הָרַע בְּעֵינַי
מִנְּעֻרֹתֵיהֶם כִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אַךְ
מַכְעִסִים אֹתִי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם נְאֻם־
יְהוָה׃ לא כִּי עַל־אַפִּי וְעַל־חֲמָתִי הָיְתָה
לִּי הָעִיר הַזֹּאת לְמִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר־בָּנוּ
אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנָי׃
לב עַל כָּל־רָעַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי הֵמָּה מַלְכֵיהֶם

תרגום

כּוֹכְבַיָא בְּדִיל לְאַרְגָזָא קֳדָמַי׃ ל אֲרֵי הֲווֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה בְּרַם עָבְדִין דְבִישׁ קֳדָמַי מִזְעוּבֵיהוֹן אֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַם מַרְגְזִין קֳדָמַי בְּעוּבָדֵי יְדֵיהוֹן אֲמַר יְיָ׃ לא אֲרֵי רוּגְזִי וְחֵימְתִי חַל בְּקַרְתָּא הָדָא לְמִן יוֹמָא דִבְנוֹ יָתַהּ וְעַד יוֹמָא הָדֵין לְאַגְלָיוּתַהּ מִקֳבֵיל מֵימְרִי׃ לב עַל כָּל בִּישַׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה דַעֲבָדוּ לְאַרְגָזָא קֳדָמַי אִינוּן מַלְכֵיהוֹן

ת"א כל אפי. כדה פ' מקדש ספר ג':

מהר"י קרא

לוכדים אותם היום מגלים ושבים אותם מעל אדמתם. הנני מקבצם מכל הארצות אשר הדחתים שם באפי והשיבותים אל המקום הזה והשבתים לבטח: (ל) אך עושים הרע. כלומר מעשה רע ולא מעשה טוב לפי שיש לך אדם שחוטא ומשתף מצות עם עבירות שבידו ותמצות מגינות עליו ותולות על עבירות שבידו אבל בני יהודה אך עושים את הרע ולא את הטוב: אך עושים את הרע. פו"ר פיי"ט מ"ל בלע"ז: (לא) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה. שמשעה שבנאו שלמה הניח לו ללכת בדרכי דוד אביו

רש"י

וכי העתידות עלומות ממני: (לא) למן היום אשר בנו אותה. ביום שהוסד הבית נשא שלמה את בת פרעה:

מנחת שי

כמו שכתבתי בירמיה סימן ו' ועיין לקמן סימן מ"ד: (ל) אך מכעסים. כתוב בספרים חסר יו"ד קדמאה אבל במסורת שמואל א' א' נמסר כל מכעיסים מלא בר מן א' חסר והכה ה' את ישראל (מלכים א' י"ד). וכשעיינתי עליו מלאתיו מלא בכל ספרים הטובים וכן נמסר עליו לית מלא לפיכך אני אומר שצריך להגיה מסורת דלעיל ולומר כל מכעסים חסר בר מן א' מלא והכה ה' את ישראל: (לב) עשו להכעסני. במקצת ספרים חסר יו"ד:

רד"ק

כמש"א ואת כל הבית הגדול שרף באש כי היו מקטרים על הבתים הגדולים והגבוהים על גגותיהם: (ל) מנעורותיהם, מימי נעורים והם ימי המדבר כמו שפירשנו: כי היו בנ"י. כי הם החלו להכעיסני תחלה ואחר כך בני יהודה וטעם אך לאמת הדבר כמו אך עצמי ובשרי אתה אך לשקר שמרתי והדומי' להם: (לא) למן היום אשר בנו אותה. כי בימי שלמה שבנה את העיר והבית החלו לזבוח בבמות ונשי שלמה עבדו לאלהים אחרים למן היום ההוא היתה על אפי ועל חמתי כלומר היתה קיימת על אפי ועל חמתי כי באפי היה להסירה והארכתי אפי עד היום הזה ולא אאריך עוד. ובדרש ביום שהוסד הבית

מצודת ציון

(לא) כי על אפי. אלא על אפי: (לב) ואיש. ענינו גדול וחשוב

מצודת דוד

למען הכעיסני. ר"ל יודעים היו שאין בהם ממש אבל עשו למען הכעיסני: (ל) אך עושים הרע וגו'. ר"ל מעת שלקחתים לי לעם לא עשו הטוב בעיני כי עשו אך את הרע: אך מכעיסים. לא יתרצו אלי במעשה ידיהם אך מכעיסים אותי בהם: (לא) כי על אפי וגו'. כאומר הנה בעבור מעשיהם היו ראוים מזמן רב להסיר את העיר מעל פני השגחתי אלא היה על אפי ועל חמתי על כי העיר הזאת היתה לי למן היום אשר בנו וגו' והיה על אפי להסירה מעל פני בעון ישראל וכאשר יאמר בענין והוא מקרא מסורס: (לב) על כל רעת. מוסב למקרא של מעלה לומר שהיה על אפי להסירה בעבור כל רעת בני ישראל וגו' ולכן לא הסרתיה מזמן רב כי הסברה היה

לקוטי יקרים

(לא) כִּי עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי וגו'. דער ילקוט שרייבט רבי יודן האט געזאגט דיא גאנצע זיבען יאהר וואס שלמה האט געבאהט דעם בית המקדש האט ער קיין וויין געטרונקען. אונ ווען דער בית המקדש איז פארטיג געווארין. דעם זעלביגען טאג האט שלמה חתונה געהאט מיט דיא טאכטער פון פרעה. די נאכט האט שלמה געמאכט צווייערליי שמחות. איין שמחה וועגין דעם בית המקדש וואס איז פערטיג געווארין. די אנדערע שמחה פון די חתונה. אונ אין די נאכט האט שלמה געטרינקען פיל וויין. הקב"ה האט געזאגט וועלכע שמחה זאל איך אננעמען די שמחה פון בית המקדש אדער די שמחה פון די חתונה. דאמאלס האט הקב"ה געוואלט חרוב מאכין דעם בית המקדש. דריבער האט הקב"ה געזאגט עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי. איך בין בייז געוועזן אויף די שטאט ירושלים [אונ אויף דעם בית המקדש] פון דעם טאג וואס מען האט זיי געבאהט. רבי הילל בר הילני

פירוש ע"ט

אפ געטער לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי פון וועגין זיי זאלין מיך דר צערנן (די הייזר וועלין אויך די כשדים פר ברענן): (ל) כִּי הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל וגו' ווארום די בני ישראל אונ די בני יהודה טוען נאר דס וואס איז בייז אין מיינע אויגן מִנְּעֻרוֹתֵיהֶם פון זייער יוגינט אן (כלומר פון דר צייט וואס איך האב זיי גנומן צו מיר צו איין פאלק) כִּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אַךְ מַכְעִיסִים דען די בני ישראל דר צערנן מיך נאר מיט דיא מעשים פון זייערע הענט אזוי זאגט גאט: (לא) כִּי עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי דען אויף מיין צארין אונ גרים צארין איז מיר געוועזן דיא דאזיגע שטאט לְמִן הַיּוֹם וגו' פון דעם טאג וואס זיי האבין זי גיבוועט אונ ביז אין דעם היינטיגין טאג לַהֲסִירָהּ מֵעַל פָּנַי איך זאל זיא אפ טאן פון פאר מיר: (לב) עַל כָּל רָעַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל איבער אלעדם בייז פון די בני ישראל אונ די בני יהודה וואס זיי האבן געטאן צו דר צערנען מיך הֵמָּה מַלְכֵיהֶם זיא אונ זייערע מלכים אונ זייערע הארען

שָׂרֵיהֶם כֹּהֲנֵיהֶם וּנְבִיאֵיהֶם וְאִישׁ
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם: לג וַיִּפְנוּ אֵלַי עֹרֶף
וְלֹא פָנִים וְלַמֵּד אֹתָם הַשְׁכֵּם וְלַמֵּד
וְאֵינָם שֹׁמְעִים לָקַחַת מוּסָר: לד וַיָּשִׂימוּ
שִׁקּוּצֵיהֶם בַּבַּיִת אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־
עָלָיו לְטַמְּאוֹ: לה וַיִּבְנוּ אֶת־בָּמוֹת הַבַּעַל
אֲשֶׁר ׀ בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם לְהַעֲבִיר אֶת־
בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לַמֹּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא־
צִוִּיתִים וְלֹא עָלְתָה עַל־לִבִּי לַעֲשׂוֹת
הַתּוֹעֵבָה הַזֹּאת לְמַעַן הַחֲטִי אֶת־

החטיא קרי

תרגום

רברביהון ונביהון
דשקרא ואנש יהודה
ויתבי ירושלם:
לג ואחזרו בפולחני קדל
ולא שויאו דחלתי
לקביל אפיהון ושלחית
לותהון ית כל עבדי
נביא מקדים ומליף
ולית אינון צבן לקבלא
אולפן: לד ושויאו
שיקוציהון בביתא
דאתקרי שמי עלוהי
לסאבותיה: לה ובנו ית
במת בעלא די בחילת
בר הנום לאעברא ית
בניהון וית בנתהון
למולך דלא פקדית
באוריתי ולא רעוא
קדמי למעבר תועבתא
הדא בדיל לחבא ית

רש"י

(לג) ולמד אותם. לשון פכ"ל (אפרנג"ט בלע"ז):

מהר"י קרא

ופנה אל אלהים אחרים: (לג) ולמד אותם השכם ולמד. ת"י ושלחית לותהון על ידי נביא מקדם ומליף:

רד"ק

נשא שלמה את בת פרעה: (לב) ונביאיהם. הנביאים שלהם שהם נביאי שקר: (לג) ולמד אותם. ע"י נביאי האמת: (לד) וישימו שקוציהם. אחז ומנשה: (לה) אשר לא צויתים. בג' מקומות נאמר זה הענין במלות שונות ביניהם מעט והענין אחד הראשון בפ' גזי נזרך אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי. והשני בפ' וקנית בקבוק אשר לא צויתי ולא דברתי ולא עלתה על לבי. השלישי בזו הפרשה אשר לא צויתים ולא עלתה על לבי לעשות התועבה הזאת: למען החטי את יהודה. ענינו פירשנו בפרשת גזי נזרך. החטי בחסרון האל"ף למ"ד הפעל וכן אשר החטי את ישראל בה הלך דאך לא סרו חסר

מנחת שי

(לה) החטי. חסר אל"ף וכן במלכים ב' י"ג מכלל דף קכ"ח ובאו גם כן מלוא אחרות בחסרון האל"ף כולהו במכלל דף ק"נ:

מצודת דוד

על אפי: ונביאיהם. הם נביאי השקר: ואיש יהודה. כל גדול וחשוב ביהודה: (לג) ויפנו אלי עורף. אמר במשל מנהג אדם לרעהו כשאינו רוצה לשמוע דברו מהפך עלפו למולו: ולמד אותם. ועם כי אני מלמד אותם ע"י הנביאים ואני משכים ומלמד אותם בזריזות רב ועכ"ז אינם שומעים לקבל מוסר לייטב הדרכם: (לד) וישימו. שמו הפסילים בבית אשר נקרא שמי עליו להקרא בית ה': לטמאו. למען טמא את הבית: (לה) במות הבעל. במות עשויות לעבודת הבעל אשר עמדו בגיא בן הנם: להעביר. ר"ל להעביר שם באש למולך. כן שם העכו"ם: אשר לא צויתים. אף' לפני לא צויתים להקריב בנים ובנות: ולא עלתה על לבי. לשאול דבר כזאת: לעשות וגו'. מוסב על להעביר לומר להעביר את בניהם לעשות התועבה הזאת למען החטיאם להבעים אותי ולא בעבור שחפצו בים

מצודת ציון

וכן הלא איש אתה (ש"א כ"ו): (לד) שקוציהם. מל' שקץ ותועבה:

פירוש ע"ט

האָרן און זייערי כהנים און זייערי פאלשי נביאים
ואיש יהודה און דיא מאנין פון שבט יהודה און דיא
זיצר פון ירושלים: (לג) ויפנו אלי עורף און זיי האבן
גיקערט צוא מיר דעם אקען און ניט דעם פנים
ולמד אתם און איך גאט לערן זיי דורך מייני נביאים
השכם ולמד איך פעדער מיך אלע פריא מארגין און
לערין זיי ואינם שמעים לקחת מוסר און זיי ווילן ניט צו
הערין זייא זאלען זיך ארויס נעמען איין מוסר:
(לד) וישימו שקוציהם בבית וגו' און זייא האבען גיטאן
זייער אום ווערדיקייט אין דעם הויז וואס מיין נאמן
ווערט גירופין אויף אים דאס איז דר בית המקדש
לטמאו זייא זאלין אים מטמא זיין: (לה) ויבנו את במות הבעל און זיי האבין גיבויעט די במות צוא דעם אפ
גאט בעל וואס איז גישטאנען אין טאל בן הנום להעביר וגו' זיי זאלען דארטן מאכן איבר פארן זייערי
זיהן און זייערע טעכטער אין פייער צוא דעם אפ גאט מולך אשר לא צויתים וגו' וואס איך האב זיי ניט
גישאפט און עס איז ניט אויף גיגאנגען אויף מיין הארץ איך זאל זייא הייסען מאהן דאס דאזיגע אום
ווערדיקייט

לקוטי יקרים

זאגט אזוי וויא איינער גייט אין אמיאוסין ארט וואס האט
אשלעכטין ריח אזוי ער ביינט אוועק דעם נאז. האט כביכול
הקב"ה אויך אוועק גיבויגין דעם נאז פון דעם בית המקדש
רבי חוניא זאגט אכטציג ערליי מענין האט די מאכטער פון פרעה
גיטאנצט דיא נאכט פון איר החונה. און שלמה איז גישלאפין
ביז פיר שעה אויף דעם טאג און די שליסלין פון בית המקדש
זענען גילעגין אונטער זיין קאפין קישען און מען האט ניט גיקענט
מקריב זיין דעם קרבן תמיד אין בית המקדש. איז די מוטער
אריין גיגאנגין צו אים און האט אים גישטראפט. זיא האט גיזאגט
צו אים מלכים דארפין ניט טרינקין וויין מאמער וועלין זיי שכור
ווערין. רבי חנינה בר פפא האט גיזאגט הקב"ה האט גיזאגט איך
האב גיהאט אגרויסע שטוב דעם בית המקדש און איך האב אים
חרוב גימאכט נאר ווייל די יודין האבין וויין גיטרונקין:

יְהוּדָה׃ לו וְעַתָּה לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר
אַתֶּם אֹמְרִים נִתְּנָה בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר׃ לז הִנְנִי מְקַבְּצָם
מִכָּל־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם
בְּאַפִּי וּבַחֲמָתִי וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַהֲשִׁבֹתִים
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהֹשַׁבְתִּים לָבֶטַח׃
לח וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃
לט וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְדֶרֶךְ אֶחָד
לְיִרְאָה אוֹתִי כָּל־הַיָּמִים לְטוֹב לָהֶם
וְלִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם׃ מ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית
עוֹלָם אֲשֶׁר לֹא־אָשׁוּב מֵאַחֲרֵיהֶם
לְהֵיטִיבִי אוֹתָם וְאֶת־יִרְאָתִי אֶתֵּן

נ"א ישראל

תרגום

דְבֵית יְהוּדָה׃ לו וּכְעַן בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל קַרְתָּא הָדָא דְאַתּוּן אָמְרִין אִתְמְסָרַת בִּידָא דְמַלְכָּא דְבָבֶל בְּחַרְבָּא וּבְכַפְנָא וּבְמוֹתָא׃ לז הָא אֲנָא מְכַנֵּשׁ לְהוֹן מִכָּל מְדִינָתָא דְאַגְלֵיתִינוּן לְתַמָּן בְּרוּגְזִי וּבְחֵימְתִי וּבְתְקוֹף רַב וַאֲתִיבִינוּן לְאַתְרָא הָדֵין וְאַשְׁרֵינוּן לִרְחָצָן׃ לח וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֱהֵוֵי לְהוֹן לֶאֱלָה׃ לט וְאֶתֵּן לְהוֹן לִבָּא חַד וְאוֹרַח חַד לְמִדְחַל קֳדָמַי כָּל יוֹמַיָא דְיֵיטַב לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן׃ מ וְאֶגְזַר לְהוֹן קְיָם עָלַם דְלָא יְתוּב מֵימְרִי מִבַּתְרֵיהוֹן לְאֵיטָבָא לְהוֹן וְיָת דַחַלְתִי אֶתֵּן בְּלִבְּהוֹן

בדיל

רש"י

(לז) הנני מקבצם. ברחמים מכל אשר הדחתים שם באפי:

מנחת שי

(לו) בחרב וברעב. ראיתי פוסחים על שתי הסעיפים אם כתיב וברעב עם וא"ו או בלא וא"ו יש שכתבו בתחלה בוא"ו ואחר כך העבירו עליה קולמוס ויש שכתבו בתחלה בלא וא"ו והוסיפוה אחר כך והן ולאו ורפיא בידייהו ואנן בתרי מהדירי דאפיה מכתבה בירורה דמילתא דהוא בוא"ו מן מה דחזינן בירמיה סימן ל"ח דחמשה אינון דכתיבין בחרב ברעב בלא וא"ו וליכא דין ביניהון ס"מ דהדין כתיב בוא"ו וכן מ"י: (מ) להיטיבי אותם. מלא וא"ו כי אינו מן החסרים בסימן כ"ג:

רד"ק

אל"ף למ"ד הפעל: (לו) ועתה לכן כה אמר ה'. פרשה זו עתידה ומבוארת כי כה אמר ה'. ופרשה זו לזמן שתשוב גלות בבל לשבעים שנה ומה שזכר ההר והשפלה והנגב כי חלק יהודה בשלשתן כמו שכתב בספר יהושע:

מצודת דוד

תועלת כזה: (לו) ועתה לכן כה אמר ה'. ר"ל אף כי על שנגרם חטאתם למעלה יגלו מן העיר והסירם מעל פני אולם הואיל והעיר היא שלי מעולם לכן כה אמר ה' על העיר הזאת אשר אתם אומרים שבעבור החרב והרעב והדבר נתנה ביד מלך בבל להיו' שנו להלוטין עד עול': (לז) הנני מקבצם. ר"ל לא כן יהיה כי הנני מקבץ את ישראל מכל הארצות וגו' ואשיב אותם אל המקום הזה וישבו בה לבטח כמאז: (לח) והיו לי לעם. המה יאמינו בי וישמרו מצותי ואני אשגיח עליהם ועל העיר הזאת כמאז: (לט) ונתתי להם. ר"ל אתן לבם להיות להם לב אחד ולא יהיו עוד מסופקים ופוסחים על שתי הסעיפים ולא ישנו מללכת בדרך אחד ליראה את ה' כל הימים: לטוב להם. ר"ל למען לא יבא לי תועלת מה כ"א למען יהיה טוב להם ולבניהם אשר יהיו אחריהם: (מ) ברית עולם. ברית המתקיים עד עולם: לא

פירוש ע"ט

ווערדיקייט אונ זיי האבן עס דאך גיטאן לְמַעַן הַחֲטִיא אֶת יְהוּדָה פון וועגן זיי זאלן זינדיג מאכן דעם שבט יְהוּדָה׃ (לו) וְעַתָּה לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אונ היינט דרום האט אזוי גיזאגט גאט דער גאט פון יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר הַזֹּאת אויף דר דאזיגער שטאט יְרוּשָׁלַיִם וואס איר זאגט נִתְּנָה בְּיַד מֶלֶךְ בָּבֶל זיא איז אויף אייביג איבער גיענטפערט גיווארין אין דער האנד פון דעם מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֶרֶב וּבָרָעָב וּבַדָּבֶר דורך דער שווערד אונ הונגער אונ מארד׃ (לז) (זאג איך גאט) הִנְנִי מְקַבְּצָם וגו' נון איך וועל זיי איין זאמלען מיט דער בארימקייט פון די אלע לענדער וואס איך האב זיי פר שטויסן אהין מיט צארין אונ מיט מיין גרים צארן אונ מיט מיין גרויסין צארין וַהֲשִׁבוֹתִים אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה אונ איך וועל זיי אום קערן צו דעם דאזיגן ארט אונ וועל זיי מאכן זיצין צוא זיכערליך׃ (לח) וְהָיוּ לִי לְעָם אונ זיי וועלין זיין צו מיר צו איין פאלק אונ איך וועל זיין צו זייא צו איין גאט׃ (לט) וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד אונ איך וועל זיי געבען איין הארץ אונ איין וועג לְיִרְאָה אוֹתִי זייא זאלין מורא האבין פאר מיר אלי טעג לְטוֹב לָהֶם כְּדֵי עס זאל זייא גוט זיין אונ זייערע קינדער נאך זייא׃ (מ) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית עוֹלָם אונ איך וועל פר שניידן צו זיי איין כריתות ברית וואס וועט איין קיום האבן אויף

בִּלְבָבָם לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי׃ מא וְשַׂשְׂתִּי
עֲלֵיהֶם לְהֵטִיב אוֹתָם וּנְטַעְתִּים בָּאָרֶץ
הַזֹּאת בֶּאֱמֶת בְּכָל־לִבִּי וּבְכָל־נַפְשִׁי׃
מב כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי
אֶל־הָעָם הַזֶּה אֵת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה
הַזֹּאת כֵּן אָנֹכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹּבֵר עֲלֵיהֶם׃
מג וְנִקְנָה הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר
אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה הִיא מֵאֵין אָדָם
וּבְהֵמָה נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים׃ מד שָׂדוֹת
בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוֹם וְהָעֵד
עֵדִים בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלִַם
וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי
הַשְּׁפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־

תרגום

בְּדִיל דְלָא יִסְטוּן מִבָּתַר
פּוּלְחָנִי׃ מא וְיֶחְדֵי
מֵימְרִי עֲלֵיהוֹן לְאֵיטָבָא
לְהוֹן וַאֲקִימִינוּן בְּאַרְעָא
הָדָא בִּקְשׁוֹט בְּמֵימְרִי
וּבִרְעוּתִי׃ מב אֲרֵי כִדְנַן
אֲמַר יְיָ כְּמָה דְאַיְתֵיתִי
עַל עַמָּא הָדֵין יָת כָּל
בִּישְׁתָא רַבְּתָא הָדָא כֵּן
אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיהוֹן יָת
כָּל טָבְתָא דַאֲנָא מְמַלֵּיל
עֲלֵיהוֹן׃ מג וְיִזְדַבְּנוּן
חַקְלִין בְּאַרְעָא הָדָא
דְאַתּוּן אָמְרִין צַדְיָא הִיא
מִבְּלִי אֱנָשׁ וּבְעִירָא
אִתְמְסָרַת בִּידָא
דְכַסְדָּאֵי׃ מד חַקְלִין
בְּכַסְפָּא יִזְבְּנוּן וְיִכְתְּבוּן
בְּשִׁטְרָא וְיַחְתְּמוּן
וְיַסְהֲדוּן סַהֲדִין בַּאֲרַע
שִׁבְטָא דְבִנְיָמִן וּבִסְחָרָנֵי
יְרוּשְׁלֵם וּבְקִרְוַיָּא דְבֵית
יְהוּדָה וּבְקִרְוֵי טוּרָא
וּבְקִרְוֵי שְׁפֶלְתָּא וּבְקִרְוֵי
דְרוֹמָא אֲרֵי אָתֵיב יָת
גָּלוּתְהוֹן

ת"א שדות בכסף יקנו. פקדה
שפר ס"ס:

מצודת דוד

אשוב. לא אפנה מהם מלהיטיב עמהם: לבלתי סור. לבל יסורו מעלי: (מא) וששתי עליהם. יהי' שמחה לפני במה שאטיב עמהם: באמת. ר"ל בנטיעה המתקיימת: בכל לבי. באהבה רבה: (מב) אל העם. על העם: הזאת. אשר הם עתה בה: (מג) ונקנה. אז יהיה נקנה שדות בארץ הזאת: שממה היא. ר"ל עד עולם תהיה שממה וכבר נמסרה ביד הכשדים להגלותן: (מד) שדות. לא כן יהיה כי עוד יבא זמן אשר יקנו שדות בכסף ויכתבו הקנין בספר ובעל השדה יחתום שמו בו ויזמינו עדים וכדרך הנהוג: בארץ בנימין. השדות יקנו בארץ בנימין וגו': ובערי ההר וגו'. הערים העומדים בהר ובעמק ובפאת הדרום: כי אשיב. אשיב לאלם את הכשדים ללכת בגולה וכ"ז חוזר למעלה לומר הלא הכל בידי ואשיב

מצודת ציון

(מג) ונקנה. מלשון קנין: (מד) אשיב. מלשון הסבה: שבותם. מלשון שבי':

פירוש ע"ט

אֵייבִּיג אֲשֶׁר לֹא אָשׁוּב דָאס אִיךְ וֶועל מִיךְ נִיט אַוֶועק קֶערֶן פוּן זֵיי פוּן גוּטְס טָאן צוּ זֵיי וְאֶת יִרְאָתִי אוּנ מַיין מוֹרָא וֶועל אִיךְ גֶעבִּין אִין זֵייעֶרֶע הֶערְצֶר לְבִלְתִּי סוּר מֵעָלָי זֵיי זָאלִין נִיט אָפּ קֶערִין פוּן מִיר: (מא) וְשַׂשְׂתִּי עֲלֵיהֶם אוּנ אִיךְ וֶועל מִיךְ פְרֵייעֶן אוֹיף זֵייא צוּ גוּטְס טָאן צוּ זֵייא וּנְטַעְתִּים וגו' אוּנ אִיךְ וֶועל זֵייא פְלַאנְצִין אִין דֶעם דָאזִיגִין לַאנְד מִיט אֱמֶת מִיט מַיין גַאנְצִין הַארְץ אוּנ מִיט מַיין גַאנְצֶן ווִילִין: (מב) כִּי כֹה אָמַר ה' דֶען אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט כַּאֲשֶׁר הֵבֵאתִי וגו' אַזוֹי ווִי אִיךְ הָאבּ גִיבְּרַאכְט אוֹיף דֶעם דָאזִיגֶען פָאלְק גָאר דִי דָאזִיגִי גְרוֹסִי רָעָה וָוס זֵיי זֶענֶען הַיינְט דְרִינֶען כֵּן אָנֹכִי מֵבִיא וגו' אַזוֹ וֶועל אִיךְ ווִידֶר בְּרֶענְגֶן אוֹיף זֵיי גָאר דֶם גוּטְס וָוס אִיךְ רֵייד הַיינְט אוֹיף זֵיי: (מג) וְנִקְנָה הַשָּׂדֶה בָּאָרֶץ הַזֹּאת אוּנ עֶס וֶועט גִיקוֹיפְט וֶוערֶן פֶעלְדֶער אִין דֶעם דָאזִיגֶען לַאנְד אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים וָואס אִיר זָאגְט דְרוֹף זִי אִיז גִיוָוים אוֹיף אֵייבִּיג פַאר ווִיסְט דָאס קֵיין מֶענְטְשֶׁען אוּנ בְּהֵמוֹת וֶועלִין אִין אִיר נִיט זַיין נִתְּנָה בְּיַד הַכַּשְׂדִּים אוּנ זִי אִיז אוֹיף אֵייבִּיג אִיבֶּר גֶענְטְפֶערְט גִוָוארֶן אִין דֶר הַאנְד פוּן דִי כַּשְׂדִּים: (מד) שָׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וגו' פֶעלְדֶר וֶועלֶן גִיקוֹיפְט וֶוערֶן פַר זִילְבֶּער אוּנ מֶען וֶועט שְׁרֵייבִּין דָאס פַר קוֹיפוּנְג אִין אַבְּרִיף אוּנ מֶען וֶועט עֶס לָאזֶען חַתְמִינֶען אוּנ מֶען וֶועט עֵדוּת שְׁטֶעלֶען דְרוֹיף בְּאֶרֶץ בִּנְיָמִן וּבִסְבִיבֵי יְרוּשָׁלִַם אִין לַאנְד פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין אוּנ אַרוּם יְרוּשָׁלַיִם וּבְעָרֵי יְהוּדָה וגו' אוּנ אִין דִיא שְׁטֶעט פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ אִין דִיא שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען אוֹיף דֶעם בַּארְג אוּנ אִין דִי שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען אִין טָאל אוּנ אִין דִי שְׁטֶעט וָוס זֶענֶען אוֹיף דְרוֹם זַייט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (אִין דִי אַלֶע שְׁטֶעט וֶועלִין

פעלדער

שְׁבוּתָם נְאֻם־יְהוָה׃ לג א וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית וְהוּא עוֹדֶנּוּ
עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה־
אָמַר יְהוָה עֹשָׂהּ יְהוָה יוֹצֵר אוֹתָהּ
לַהֲכִינָהּ יְהוָה שְׁמוֹ׃ ג קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ
וְאַגִּידָה לְּךָ גְּדֹלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא יְדַעְתָּם׃
ד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
בָּתֵּי הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־בָּתֵּי מַלְכֵי יְהוּדָה
הַנְּתֻצִים אֶל־הַסֹּלְלוֹת וְאֶל־הֶחָרֶב׃

תרגום

גַלְוָתְהוֹן אֲמַר יְיָ׃ א וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה תִּנְיָנוּת וְהוּא עוֹד כְּעַן כְּלֵי בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָא לְמֵימַר׃
ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דַעֲבְדָהּ יְיָ בָּרָא יָתַהּ לְאַתְקָנוּתַהּ יְיָ שְׁמֵיהּ׃ ג צַלִּי קֳדָמַי וְאֲקַבֵּל צְלוֹתָךְ וַאֲחַוֵּי לָךְ רַבְרְבָן וּנְטִירָן דְּלָא יְדַעְתִּינוּן׃ ד אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל עַל בָּתֵּי קַרְתָּא הָדָא וְעַל בָּתֵּי מַלְכַיָא דְבֵית יְהוּדָה דְמִתְרָעִין לְהוֹן וְצָדְרִין מְלֵיתָא לְתַקָּפָא שׁוּרָא מִן קֳדָם דְקַטְלִין בחרבא

מהר"י קרא

לג (א) עצור בחצר המטרה. עצור פתרונו כלוא. כמו נעצרה נא אותך רטנו"ד בלע"ז: (ב) כה אמר ה' עושה. בתחילת הענין סתם נביא את דבריו שלא פירש מה היא שהקב"ה עתיד לעשותה. ומה היא שהוא יוצר אותה להכינה וממה שאמר בסמוך: (ד) כי כה אמר ה' אלהי ישראל על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה הנתוצים אל הסוללות. וכל הענין עד. הנני מעלה ארוכה ומרפא ורפאתים. למדת שמת שהוא אומר למעלה כה אמר ה' עושה. הארוכה שעתיד הקב"ה לעשותה על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה הנתוצים אל הסוללות פתרונו הנתוצים בשביל הסוללות שהיו

רש"י

לג (א) עצור. בבית הכלא: (ב) כה אמר ה' עושה. העושה זאת: (ג) קרא אלי ואענך. להודיעך העתידות: ובצורות. שמורות בלבי לעשותם: (ד) הנתוצים אל הסוללות. לעשות מהם סוללות תלים שלבוריס למעלה אשר בונים בני העיר לעלות אל הסוללות להלחם מעליהם עם הכשדים: ואל החרב. לתקפא שורא מן

מנחת שי

לג (ב) ה' שמו. ברוב ספרים ישנים אין פסיק בין ה' למלת שמו: (ג) גדלות ובצרות. בספרו של יונתן בן עוזיאל היה כתוב ונצורות בנו"ן שתרגם רברבן ונטירן וכן היה כתוב בספרו של רש"י שפירש שמורות בלבי

רד"ק

(א) ויהי דבר ה' שנית. ר"ל על זה הענין: (ב) כה. עשה. עושה ירושלם שזכר למעלה ופי' עשה מגדל' כלו' שהגדיל אותה על כל הארצות וכן אשר עשה את משה ואת אהרן: יוצר אותה להכינה. מחדש אותה להכינה לעולם וכן הנה אנכי יוצר עליכ' רעה וכל יצירה הוא מוציא הדבר למעשה: (ג) קרא. אם תקרא אלי אענך כרצונך הפך כה שאומר ואל תשא בעדם רנה ותפלה: ואגידה לך גדולות ובצורות לא ידעתם. אגידה לך נחמות גדולות וחזקות שלא ידעתם וי"ת רברבן ונטירן היה קורא ונצורות בנו"ן: (ד) כי כה אמר ה'. אל הסוללות ואל החרב.

מצודת דוד

ישראל לארצם ולכן לויתי לך לקנות השדה ונחכמאנ להיות לאות ולרמז שכן יקנו עוד שדות כי ישובו מהגולה וישבו בארצם:
לג (א) שנית. פעם שנית בדבר ענין הגאולה העתידה: והוא עודנו. כשבאה לו הנבואה היה הוא עדיין כלוא בחצר המטרה: לאמר. מוסב על תחלת המקרא ויהי דבר ה' וגו' לאמר: (ב) עושה. המגדלה והמרוממה ועל ירושלים יאמר שזכר למעלה וקאי כדבר המובן: יוצר אותה. המחדש אותה להכינה עד עולם: ה' שמו. ר"ל והוא מורה שהכל בידו: (ג) קרא אלי. להודיע לך הגאולה העתידה ואגיד לך: גדולות. כחומות גדולות וחזקות שלא ידעתם: (ד) על בתי העיר הזאת. ר"ל בתי השרים ויתר העם: הנתוצים. אשר המה עתה נתוצים בעבור לעשות מאבניהם סוללות מכסים לעלות עליהם להלחם מול הכשדים: ואל החרב. ר"ל

מצודת ציון

לג (א) עודנו. עדיין: עצור. מעוכב וכלוא וכן מעולר וממשפט לוקח (ישעיה נ"ג): (ב) עושה. ענין הגדלה ורוממות כמו ישמח ישראל בעושיו (תהלים קמ"ט): יוצר. מחדש וכן יוצר עליכם רעה (לעיל י"ח): להכינה. מלשון הכנה: (ג) ובצורות. חזקות והוא מלשון מבצר: (ד) הנתוצים. ענין שבירה והריסה: אל הסוללות. על הסוללות ר"ל בעבור סוללות והם התלים שעושי' לעלות עליהם להלחם: ואל החרב. כמו על כמו ואל הארון (שמות

פירוש ע"ט

פֿעלדער גיקויפֿט ווערין) כי אשיב את שבותם נאם ה' וואָרום איך וועל אום קערין זייער אום קערונג אזו זאָגט גאָט:

לג (א) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ שֵׁנִית אונ עס איז גיוועזין גאָטס רייד צוא ירמיהו דאָס אנדערע מאָל וְהוּא עוֹדֶנּוּ עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אונ ער איז נאָך גיוועזן אוף גיהאַלטן אין דעם היט הוף דאָס איז דם תפיסה הויז איז דאָרטן גאָטס רייד גיוועזן צו אים לֵאמֹר צו זאָגן:
(ב) כֹּה אָמַר ה' עֹשָׂהּ אזוי האָט גיזאָגט גאָט וואָס האָט בשאַפֿן די שטאָט ירושלים ה' יוֹצֵר אוֹתָהּ לַהֲכִינָהּ גאָט ווער זי בשאַפֿן איין נייא בשעפֿניש ער זאָל זיא אן ברייטן אויף אייביג ה' שְׁמוֹ גאָט איז זיין נאָמן וואָס דם ווייזט דם ער האָט יכולת צו טאָן וואָס ער וויל):
(ג) (דען גאָט האָט אזוי גיזאָגט צו מיר ירמיה) קְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָּ רוף אונ בעט צו מיר וְאַגִּידָה לְּךָ וגו' וועל איך דיר זאָגין גרויסע זאַכין אונ שטאַרקע זאַכין וואָס דו ווייסט זיי ניט: (ד) כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דען אזוי האָט גיזאָגט גאָט דער גאָט פון די ישראל עַל בָּתֵּי הָעִיר הַזֹּאת אוף די הייזר פון דער דאָזיגר שטאָט ירושלים אונ אוף די הייזער פון די מלכים פון שבט יהודה הַנְּתֻצִים אֶל הַסֹּלְלוֹת וְאֶל הֶחָרֶב וואָס זיי זענן היינט צוא שטויסן גיוואָרין מען זאָל מאַכן פון זיי שאַנצין אין

ה בָּאִים לְהִלָּחֵם אֶת־הַכַּשְׂדִּים וּלְמַלְאָם
אֶת־פִּגְרֵי הָאָדָם אֲשֶׁר־הִכֵּיתִי בְאַפִּי
וּבַחֲמָתִי וַאֲשֶׁר הִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהָעִיר
הַזֹּאת עַל כָּל־רָעָתָם: ו הִנְנִי מַעֲלֶה־לָּהּ
אֲרֻכָה וּמַרְפֵּא וּרְפָאתִים וְגִלֵּיתִי לָהֶם
עֲתֶרֶת שָׁלוֹם וֶאֱמֶת: ז וַהֲשִׁבֹתִי אֶת־
שְׁבוּת יְהוּדָה וְאֵת שְׁבוּת יִשְׂרָאֵל
וּבְנִתִים כְּבָרִאשֹׁנָה: ח וְטִהַרְתִּים מִכָּל־
עֲוֺנָם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וְסָלַחְתִּי לְכוֹל־

תרגום

בְּחַרְבָּא: ה אָתַן לְאַגָּחָא
קְרָבָא עִם כַּסְדָּאֵי
וּלְמַלְיוּתְהוֹן יַת פִּגְרֵי
בְּנֵי אֱנָשָׁא דְאַלְקֵיתִי
בְּרוּגְזִי וּבְחֵימְתִי
וּדְסַלֵּקִית שְׁכִנְתִּי מִן
קַרְתָּא הָדָא עַל כָּל
בִּישַׁתְהוֹן: ו הָא אֲנָא
מַיְתֵי לְהוֹן אָסוּ וּפוּרְקָן
וְאַסֵּינוּן וְאֶגְלֵי לְהוֹן תְּרַע
תְּיוּבָא וְאַחֲוֵינוּן דִּיהָכוּן
בְּאוֹרַח שְׁלָם וּקְשׁוֹט:
ז וַאֲתֵיב יַת גָּלוּת יְהוּדָה
וְיַת גָּלוּת יִשְׂרָאֵל
וַאֲקִימִינּוּן כִּדְבְקַדְמֵיתָא:
ח וְאֲדַכֵּינוּן מִכָּל חוֹבֵיהוֹן
דְחָבוּ קֳדָמַי וְאֶשְׁבּוֹק
לְכָל חוֹבֵיהוֹן דְחָבוּ

רש"י יתיר ואו

קדם דקטלין בחרבא: (ה) ולמלאם את פגרי האדם. ואת הבתים אשר נתצו עושים קברות לפגרים שנהרגים בתוך העיר: ואשר הסתרתי וגו'. כה אמר ה' הנני מעלה לה וגו': (ו) עתרת שלום. ברכת שלום (שלו"ד בלע"ז):

מהר"י קרא

חיל כשדים שופכין סוללה ומקרקרים בחומה ומבקיעין אותה. ובאין יושבי ירושלים ורואין בקיעי החומה ונותצין בתים שלהם לחזק החומה. ודבר זה ניבא ישעיה מכמה שנים עד שלא נלחמו כשדים על ירושלים דכתיב ואת בקיעי עיר דוד ראיתם כי רבו ותתצו הבתים לחזק החומה: ואל החרב. תרג' מן קדם דקטלין בחרבא כלומר מחזיקין החומה מפני אוכלי חרב: (ה) באים להלחם את הכשדים. פתרונו האנשים הבאים להלחם עם הכשדים הם האנשים הנותצים את הבתים כדי לבצר החומה: ולמלאם את פגרי האדם. ואף הבתים הנתוצים היו מפנין אותן כדי למלאותם מפגרי האנשי' הנלחמים עם הכשדי' ואף מפגרי יושבי ירושלים שהיו מתים ברעב ובדבר שהקב"ה היה משלח בם רעב ודבר בעוד שהכשדים נלחמים על העיר. וזה הוא אשר הכיתי באפי ובחמתי ומאותן הפגרים היו ממלאין הבתים הנתוצים שלא יכלו להוציאם חוץ לעיר מפני חיל כשדים הצרים על העיר: (ו) וגליתי להם עתרת שלום ואמת. תרגום יונתן ואגלי להון תרע תיובתא ואחוינון דיהכון באורח שלם וקשוט:

רד"ק

כמו בסללות ובחרב וכן ואל הארון תתן את העדות כמו ובארון אלא שאות' בי"ת הכלי וזאת בי"ת העזר ופי' החרב בשילים המפילים הבגדלים וכן ומגדלותיך יתץ בחרבותיו וסוללות פירשנוהו: (ה) באים להלחם. אמר למה היו נתוצים לפי שהיו באים יושבי הבתים להלחם עם הכשדים ולא פתחו להם לפיכך התחזקו הכשדים והכו הכתים בסללות ובחרב עד שלכדו העיר: ולמלאם את פגרי האדם. והם גרמו גם כן למלא הבתי' פגרי אדם שנלחמו בם הכשדים: (ו) הנני מעלה לה. לעיר ירושלם שזכר: ארוכה ומרפא. ענין כפול במלות שונות: וגליתי להם עתרת שלום ואמת. אמר וגליתי לפי שהיה דבר הקץ מכוסה עד יום הגאולה. עתרת פי' רוב כי כל לשון עתרת הוא ענין

מנחת שי

לעצותם: (ה) ולמלאם. בספרים כ"י ודפוסים ישנים אין דגש בלמ"ד. ובמסורת מדוייקת יש עליה קו על רפי: (ו) מעלה לה ארכה. בס"ת כ"י ארוכה בוא"ו שורק ולא יתכן ממה שכתבתי לעיל סימן ל': ורפאתים. במק"ג נמסר עליו לית וחסר יו"ד אבל בספרים מדוייקים כ"י ודפוסים ישנים ביו"ד: (ח) וסלחתי לכול. לית מלא וקריאתו בקמץ חטוף כדין כל המוקף וכן

מצודת דוד

ויגלו אותם בחרב והוא שם כלי עבוי לשבר בו וכן ומגדלותיך יתוץ בחרבותם (יחזקאל כ"ו): (ה) באים להלחם. ר"ל כי לא יוכלו לקבל עליהם עול בעבור והמה באים להלחם עם הכשדים והיא סבה למלאות הבתים ההם את פגרי האדם וגו': ואשר. ועל אשר הסתרתי פני מן העיר בעבור רעתם ולכן ימלאו הבתים מפגרי המתים: (ו) הנני מעלה לה. הנה אעלה רפואה להעיר הזאת וירפאו גם אנשיה ר"ל העיר תבנה ואנשים ישובו לה: וגליתי. אגלה לה שלום רב ומתקיים: (ז) והשיבותי. אשיב לאלהם את שבי יהודה ואת שבי ישראל: ובניתים. רוצה לומר יהיו מושפעים בטובה והצלחה כמאז: (ח) וטהרתים. ר"ל אמחול עונם ויהיו מטוהרים מטומאת העון: וסלחתי וגו'. כפל הדבר במ"ש: פשעו בי. מכדו

מצודת ציון

כ"ה) ומשפטו וכהאלון: (ו) ארוכה. ענין רפואה כמו ארוכת בת עמי (לעיל ח') ולחוספת ביאור אמר ומרפא: וגליתי. מלשון גלוי: עתרת. ענין רבוי כמו ועתר ענן הקטורת (יחזקאל ח'): (ז) שבות. מלשון שביה: ובניתים. מלשון בנין:

פירוש ע"ט

פון וועגין די שוועֶרד (צו גיין מלחמה האלטן מיט דיא כשדים): (ה) בָּאִים לְהִלָּחֵם אֶת הַכַּשְׂדִּים זייא קומען מלחמה האלטן מיט די כשדים וּלְמַלְאָם אֶת פִּגְרֵי הָאָדָם אונ צו דער פילען די הייזער מיט טויטע גופים פון די מענטשן אֲשֶׁר הִכֵּיתִי בְאַפִּי וּבַחֲמָתִי וואס איך האב זיי גשלאגין מיט מיין צארן אונ מיט מיין גרים צארין וַאֲשֶׁר הִסְתַּרְתִּי פָנַי אונ וייל איך האב פר בארגין מיין שכינה פון דער דאזיגער שטאט איבר זייער אלדים בייז: (ו) הִנְנִי מַעֲלֶה לָהּ אֲרֻכָה נון איך וועל אויף ברענגן צו דער שטאט איין היילונג אונ איין רפואה אונ איך וועל אירע מענטשין אויך היילין וְגִלֵּיתִי לָהֶם עֲתֶרֶת שָׁלוֹם וֶאֱמֶת אונ איך וועל אנטפלעקין צו זיי מערונג פון שלום אונ אמת: (ז) וַהֲשִׁבֹתִי אֶת שְׁבוּת יְהוּדָה אונ איך וועל אום קערן צו זייער לאנד דאס אום קערונג פון שבט יהודה אונ דאס אום קערונג פון דיא פאר טריבעני יִשְׂרָאֵל וּבְנִתִים כְּבָרִאשֹׁנָה אונ איך וועל זיי בויען אזו ווי צום ערשטין (כלומר זיי וועל פול זיין מיט אלים גוטן אזו ווי זיי זענען געוועזן איידר זיי זענען פר טריבן געווארן): (ח) וְטִהַרְתִּים מִכָּל עֲוֺנָם איך וועל זיי ריינגן פון אלי זייערי זינד וואס זיי האבן גזינדיגט צו

מיר

עֲוֺנוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ־לִי וַאֲשֶׁר פָּשְׁעוּ
בִי׃ ט וְהָיְתָה לִּי לְשֵׁם שָׂשׂוֹן לִתְהִלָּה
וּלְתִפְאֶרֶת לְכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּ
אֶת־כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה
אֹתָם וּפָחֲדוּ וְרָגְזוּ עַל כָּל־הַטּוֹבָה וְעַל
כָּל־הַשָּׁלוֹם אֲשֶׁר אָנֹכִי עֹשֶׂה לָּהּ׃ י כֹּה
אָמַר יְהוָה עוֹד יִשָּׁמַע בַּמָּקוֹם־הַזֶּה
אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים חָרֵב הוּא מֵאֵין
אָדָם וּמֵאֵין בְּהֵמָה בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם הַנְשַׁמּוֹת מֵאֵין אָדָם
וּמֵאֵין יוֹשֵׁב וּמֵאֵין בְּהֵמָה׃ יא קוֹל שָׂשׂוֹן
וְקוֹל שִׂמְחָה קוֹל חָתָן וְקוֹל כַּלָּה קוֹל
אֹמְרִים הוֹדוּ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת כִּי־טוֹב

תרגום

קֳדָמַי וְדִמְרָדוּ בְמֵימְרִי׃
ט ויהון קֳדָמַי לְשׁוּם
דְחֶדְוָא לְתוּשְׁבְּחָא
וְלִיקָר לְכָל עַמְמֵי אַרְעָא
דִי יִשְׁמְעוּן יָת כָּל טַבְתָא
דִי אֲנָא עָבֵיד עִמְהוֹן
ויזועון וירתֲלון עַל כָּל
טַבְתָא וְעַל כָּל שְׁלָמָא
דַאֲנָא עָבֵיד לְהוֹן׃
י כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עוֹד
יִשְׁתְּמַע בְּאַתְרָא הָדֵין
דְאַתּוּן אָמְרִין חָרוּב הוּא
מִבְּלִי אֱנָשָׁא וּמִבְּלִי
בְעִירָא בְּקִרְוַיָא דְבֵית
יְהוּדָא וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם
דְצַדְיָן מִבְּלִי אֱנָשָׁא
וּמִבְּלִי יָתֵיב וּמִבְּלִי
בְעִירָא׃ יא קָל בֵּיעַ וְקָל
חֶדְוָה קָל חַתְנִין וְקָל
כַּלָּן קָל דְאָמְרִין אוֹדוּ
קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת אֲרֵי טָב
יְיָ

ת"א ופחדו ורגזו . פקדה ספר ל"ב. ששון. ברכות ו':

מנחת שי

כתב בעל מסורת המסורת בדבור בביעי והוא חד מן מלין יתירין וא"ו וחטפין קמצין על פי המסורת וסימן במסרה רבתא אות הוא"ו : עונותיהם . בספרים מדוייקים מלא וא"ו אחר הנו"ן וכמ"ג שלנו מהדפוס עונותיהם ב' מלא וסימן וסלחת לעמך ויכלמו מעונותיהם (יחזקאל מ"ג) ונראה לי להגיה וכלתי לכל עונותיהם שהוא פסוק הכתוב כאן במקום וסלחת לעמך שהוא במלכים א' ח' כי אין מלא עונותיהם באותו פסוק : (י) בַּמָּקוֹם־הַזֶּה . ס"א בַמָקוֹם ובכוב ספרים ישנים מאריך במ"ם ומקף בין שתי המלות : הנשמות במקצת ספרים הה"א בלא מאריך והנו"ן וכס"ס הה"א במאריך והנו"ן קלה : (יא) קול ששון וקול שמחה . חד מן ג' פסוקים דאית בהון ד' פעמים אזכרה וסימן מסרתי בד"ה ב' י"ד :

רד"ק

רבוי מה שהוא בענין תפלה כמו ויעתר יצחק הוא ענין רבוי תפלה וכן העתרתם עלי דבריכם רבוי דבריכם:(ט) ופחדו ורגזו. גויי הארץ יפחדו וירגזו : על כל הטובה ועל כל השלום אשר

מצודת ציון

(ט) לשם . ענין פרסום : ורגזו . ענין תנועת הרעדה וכן רגזו ואל תחטאו (תהלים ד') : (י) חרב . מלשון חורבן : הנשמות . מלשון

מצודת דוד

בי : (ט) והיתה לי . הדבר הזה תהיה לי לפרסום ששון ולתהלה לכל הגוים השומעים הטובה אשר אעשה לישראל כי כולם ישמחו בתשועת ישראל ויהללו ויפארו את ה' על כי אז יכירו האמת שה' הוא האלהים : ופחדו ורגזו . ישראל יפחדו וירעדו מתמוה עוד בעבור כל הטובה וגו' ר"ל יפחדו לתמוה אלא יאבדו הטובה המרובה עושה לה . ר"ל לירושלים : (י) חרב הוא . ר"ל עד עולם יהיה חרב ושמה מבלי ימלא בם אדם ובהמה : בערי יהודה . לתוספת ביאור יפרש עתה מה הוא המקום ואמר בערי יהודה וגו' : הנשמות . אשר הם שוממות מבלי אדם עובר בם ומבלי אדם יושב בהם : (יא) קול ששון . מוסב על המקרא שלפניו לומר עוד ישמע במקום הזה קול ששון וגו' : קול חתן . קול שמחת חתן : כי לעולם

פירוש ע"ט

מיר וסלחתי לכל עונותיהם אונ איך וועל פר געבין אונ
מוחל זיין צו אללע זייערי זינד וואס האבין געזינדיגט
צו מיר ואשר פשעו בי אונ וואס זיי האבין מורד געוועזן
אין מיר: (ט) והיתה לי לשם ששון אונ דיא זאך וועט
זיין צו מיר צו איין נאמען פון פרייד אונ צו לויבונג
אונ צו ברימונג פר אללע פעלקר פון דר ערד אשר
ישמעו וגו' וואס זיי וועלן הערין נאר דם גוטס וואס איך
וועל טאן צו די ישראל וועלן זיי מיך לויבין דר פר
ופחדו ורגזו וגו' אונ זיי וועלין מורא האבין אונ וועלין
ציטערין איבר נאר דם גוטס אונ איבער נאר דעם
שלום וואס איך וועל טאן צו ירושלים: (י) כה אמר ה'
אזו הט גאט געזאגט עוד ישמע במקום הזה וגו' עס וועט
נאך געהערט ווערין אין דעם דאזיגן ארט וואס איר
זאגט דרויף עס וועט אייביג חרוב זיין אן מענטשן
דאס קיין מענטשין אונ קיין בהמות וועלין דרינען
ניט זיין בערי יהודה ובחצות ירושלים הנשמות וגו' אין די
שטעט פון שבט יהודה אונ אין דיא מארקין פון
ירושלים וואס זיי זענען היינט וויסט דס קיין מענטשן
פארין דארטין ניט איבער אונ קיין זיצער אונ קיין
בהמות זענין ניט אין זיי וועט נאך אין זיי געהערט
ווערין): (יא) קול ששון וקול שמחה איין קול פון ששון
אונ איין קול פון שמחה קול חתן וקול כלה איין קול
פון פרייד פון איין חתן אונ פון איין כלה קול אומרים
הודו את ה' צבאות איין קול וואס מען וועט זאגין לובט
גאט

יהוה כי-לעולם חסדו מבאים תודה
בית יהוה כי-אשיב את-שבות-הארץ
כבראשנה אמר יהוה: יב כה אמר
יהוה צבאות עוד יהיה | במקום הזה
החרב מאין-אדם ועד-בהמה ובכל-
עריו נוה רעים מרבצים צאן: יג בערי
ההר בערי השפלה ובערי הנגב
ובארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי
יהודה עד תעברנה הצאן על-ידי
מונה אמר יהוה: יד הנה ימים באים
נאם-יהוה והקמתי את-הדבר הטוב

תרגום

יי ארי לעלמא טיבותיה
מעלי תודתא לבית
מקדשא דיי ארי אתיב
ית גלות ארעא
כדבקדמיתא אמר יי:
יב כדנן אמר יי צבאות
עוד יהי באתרא הדין
דחרוב מבלי אנשא
ומבלי בעירא וכל
קרויהון דירות בית
מישרי רען וחוטרין
דען: יג בקרוי טורא
בקרוי שפלתא ובקרוי
דרומא ובארע שבט
בנימן ובסחרני ירושלם
ובקרויא דבית יהודה
עוד יתנה עמא על ידי
משיחא אמר יי: יד הא
יומיא אתן אמר יי
ואקים ית פתגמא תקנא
דמלילית על בית

ת"א תעבורנה הצאן. בכורות נ"ד
זוכר מעשים:

רש"י

(יב) נוה רועים. מדור רועים: (יג) עוד תעבורנה הצאן וגו'. ילכו ויבאו ישראל על ידי מלך הולך בראשם:

מהר"י קרא

(יג) על ידי מונה. כשם שעושה הרועה שמוציא את הצאן במנין ומכניסין במנין. וי"ת עוד יתנהון עמא לפתגמי משיחא

רד"ק

אני עושה לה. פי' לירושלים: (יא) מביאים תודה. ולא אמר חטאת ואשם לפי שבזמן ההוא לא יהיו בהם רשעים וחוטאים כי כלם ידעו את ה' וכן אמרו רז"ל כל הקרבנות בטלים לעתיד לבא חוץ מקרבן תודה: (יב) מרביצים צאן. בכל מקום מאין פחד יהיה לרועים נוה וירבצו שם צאנם בלי פחד: (יג) בערי ההר בערי השפלה. בלא וא"ו והבאים אחריכם בוי"ו: על ידי מונה. ישראל נמשל לצאן והרועה הוא המלך ודרך הרועה למנות צאנו אם חסרה אחת מהן או יאמר זה הענין לכלות הפושעים מישראל בצאתם מהגלות כמו שמפורש בספר יחזקאל ואמר שם והעברתי אתכם תחת השבט וזהו שאמר הנה גם

מצודת דוד

חסדו. כי עד עולם יעשה חסד: מביאים. והמה יהיו מביאים קרבן תודה בבית ה' הבא על הנס: כי אשיב. אני אחזיר אשיב את שבי של כל הארץ להיות בטובה כמאז: (יב) במקום הזה. [illegible] ירושלים: ובכל עריו. בכל ערי ישראל: נוה רועים. בכל המקומות יהיו מדורי רועים המרביצים לצאן כי יתרבה לאנשים מאד: (יג) בערי ההר. כהערים העומדים על ההר וכעמק וכפאת הדרום: עוד תעבורנה. ר"ל כ"כ יתרבו הצאן עד שלא יספיקו בעליהם למנותם בעצמו ויעמיד מונה במקומו להעביר הצאן לפניו למנותם:

מצודת ציון

שממון: (יב) נוה. ענין מדור: מרביצים. ענין שכיבה לנוח: (יג) מונה. מלשון מנין ומספר: (יד) והקימותי. אקים:

פירוש ע"ט

גאט וואס ער איז זיין האר איבער אלע חיילות כי טוב ה' כי לעולם חסדו ווארום גאט איז זייער גוט דען אוף אייביג איז זיין חסד מביאים תודה בית ה' אונ מען וועט ברענגין קרבנות פון תודות אין גאטס הויז כי אשיב תר' ווארום איך וועל אום קערין צוריק צו זייער לאנד דאס אום קערונג פון די פר טריבענע פון דעם לאנד עס זאל זיי אזו גוט זיין אזו ווי צום ערשטין איידער זיי זענין פר טריבין געווארין פון דעם לאנד אמר ה' אזוי זאגט גאט: (יב) כה אמר ה' צבאות וגו' אזוי האט געזאגט גאט דער האר איבער אלע חיילות עס וועט נאך זיין אין דעם דאזיגן ארט דס היינט איז חרוב דס קיין מענטשן אונ קיין בהמות זענען ניט דרינען אונ אין אלע שטעט פון דעם ישראל וועט נאך זיין איין וואוינונג פון פסטוכער וואס זיי וועלן דארטן פאסין זייערי שאף אן מורא: (יג) בערי ההר וגו' אין די שטעט וואס זענען אוף דעם בארג אונ אין די שטעט וואס זענען אין באל אונ אין די שטעט וואס זענין אוף דרום זייט ארץ ישראל אונ אין לאנד פון שבט בנימן אונ אין דיא שטעט וואס זענין ארום ירושלים אונ אין די שטעט פון שבט יהודה עוד תעבורנה הצאן וועלן נאך איבער פארין די שאף דורך זייער פאסטוך וואס וועט זייא ציילין (דאס מיינט ער די ישראל וועלין ארום גיין אין איין מלחמה אונ וועלין קומן פון דער מלחמה דורך דעם מלך המשיח וואס ער וועט גיין פריער פר זיי אונ וועט זיי ציילין) אזוי האט גאט געזאגט: (יד) הנה ימים באים נאם ה' נון טעג וועלן קומען זאגט גאט והקימותי את הדבר הטוב וגו' אונ איך וועל מקיים

זיין

אשר דברתי אל־בית ישראל ועל־
בית יהודה: טו בימים ההם ובעת ההיא
אצמיח לדוד צמח צדקה ועשה
משפט וצדקה בארץ: טז בימים ההם
תושע יהודה וירושלם תשכון לבטח
וזה אשר־יקרא־לה יהוה ׀ צדקנו:
יז כי־כה אמר יהוה לא־יכרת לדוד
איש ישב על־כסא בית־ישראל:
יח ולכהנים הלוים לא־יכרת איש
מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה
ועשה זבח כל־הימים: יט ויהי דבר־
יהוה אל־ירמיהו לאמור: כ כה אמר

תרגום

ישראל ועל בית יהודה:
טו ביומיא האינון
ובעדנא ההיא אקים
לדוד משיח דצדקא
ויעביד דין וקשוט וזכו
בארעא: טז ביומיא
האינון יתפרקן דבית
יהודה וירושלם תשרי
לרוחצן ודין שמה דיהון
קרן לה יתעבדן לנא
זכון מן קדם יי בגוה:
יז ארי כדנן אמר יי לא
יפסוק לדוד גבר
יתיב על כורסי
מלכותא דבית ישראל:
יח ולכהניא ליואי לא
יפסוק גבר מן קדמי
מסיק עלון ומקריב
קורבן ועביד נכסת
קודשין כל יומיא:
יט והוה פתגם נבואה
מן קדם יי עם ירמיה
למימר: כ כדנן אמר
יי כמא דלית אפשר

מלא ואו

מהר"י קרא

אמר ה': (טז) וזה אשר יקרא לה ה' צדקנו. ת"י ודין שמא דיהון קרן להון יתעבדון לנא זכוין מן קדם ה' בגוות. ור' מנחם פירוש וזה אשר יקרא ה' לירושלים צדקנו וכתיב יקרא

רש"י

(יז) לא יכרת. כריתות עולם אלא אם יפסוק סופו לחזור: (יח) כל הימים. לא יכרת להם זרע הראוי להעלות עולה

מנחת שי

(טז) ה' לדקנו. עיין מ"ש לעיל בסימן כ"ג: (יח) מעלה עולה. הספרים חלוקים בין מלא לחסר ויש להכריע שהוא מלא וה"ו דליכא שום חסר בכיפרת רק כי ילמו וגו' וכי יעלו ע"ל ה בסימן י"ד וכן נמסר שם ובמסורת גדולה:

רד"ק

כן עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה: (טו) צמח צדקה, זהו מלך המשיח: (טז) וזה אשר יקרא לה ה' צדקנו. הקב"ה יקרא לירושלים ה' צדקנו. כלומר שיושבית יאמרו ה' צדקנו ה"ת

ודין שמא דיהון קרן לה יתעבדון לנא זכון מן קדם ה' בגוה ולמעלה אמר על מלך המשיח וזה שמו אשר יקראו ה' צדקנו ושניהם עולים לענין אחד ושם פירשנוהו. וא"א ז"ל פירש וזה אשר יקרא לה הקב"ה שהוא ה' צדקנו: (כ) כה אמר ה' אם תפרו את בריתי היום. אם תוכלו להפר בריתי שכרתי עם נח ובניו עוד כל ימי הארץ וגו' ויום ולילה לא ישבתו כמו שזה לא יופר ולא ישבות כן לא תופר בריתי את דוד שכרתי לו ברית להיות מלכותו קיימת וכן בריתי שכרתי עם אהרן ועם

מצודת דוד

(טו) אצמיח לדוד. מזרעו אצמיח צמח צדקה זהו מלך המשיח והוא יעשה משפט וצדקה: (טז) וזה אשר יקרא לה. וזה השם אשר יקרא המקום לירושלים: ה' צדקנו. ה' יצדיק אותנו בזמן קיומה: (יז) איש ישב. ר"ל איש מזרעו יושב על כסא המלוכה: (יח) ולכהנים הלוים. הכהנים בני לוי: לא יכרת. לא יהיה נכרת מהם איש מלפני מלהיות מעלה עולה וגו': כל הימים. ר"ל כל הימים לא

פירוש ע"ט

זיין די גוטע רייד וואס איך האב גירעט אויף דעם הוז גיזינד פון די ישראל אונ אויף דעם הוז גיזינד פון שבט יהודה: (טו) בימים ההם ובעת ההיא וגו' אין די דאזיגע טעג אונ אין דר דאזיגער צייט וועל איך גאט מאכין שפראצין פון די קינדער פון דוד איין שפראצונג פון גירעכטיקייט ועשה משפט וצדקה בארץ אונ ער וועט טאהן משפט אונ גירעכטיקייט אין לאנד: (טז) בימים ההם תושע יהודה אין די דאזיגי טעג וועט שבט יהודה גיהאלפען ווערין אונ אויס גילייזט ווערין וירושלים תשכון לבטח אונ ירושלים וועט רוען צוא זיכער וזה אשר יקרא לה אונ דאס איז דער נאמען וואס מען וועט דערנענט מאל רופין צו ירושלים ה' צדקנו גאט טוט אונז גירעכטיקייט אין איר: (יז) כי כה אמר ה' דען אזוי האט גאט גיזאגט לא יכרת לדוד איש וגו' עס וועט ניט פר שניטין ווערין צו דוד איין מאן וואס זאל זיצען אויף דער שטול פון מלוכה פון דעם הויז גיזינד פון דיא ישראל: (יח) ולכהנים הלוים וגו' אונ צוא די כהנים וואס זייא קומען ארוס פון שבט לוי וועט אויך ניט פר שניטן ווערין איין מאן פון זיי פון פר מיר מעלה עולה וגו' ער זאל אויף ברענגין איין קרבן עולה אונ זאל דעמפין איין מנחה אונ זאל מאכין איין קולונג פון שלמים כל הימים אלע טעג: (יט) ויהי דבר ה' אל ירמיהו לאמר אונ עס איז גיוועזן גאטס רייד צו ירמיהו צו זאגין: (כ) כה אמר ה' אזו האט גאט גיזאגט אם תפרו את בריתי היום אוב איר וועט קענען פר שטערין מיין כריתות

ברית

יְהוָה אִם־תָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת־
בְּרִיתִי הַלָּיְלָה וּלְבִלְתִּי הֱיוֹת יוֹמָם־
וָלַיְלָה בְּעִתָּם׃ כא גַּם־בְּרִיתִי תֻפַר אֶת־
דָּוִד עַבְדִּי מִהְיוֹת־לוֹ בֵן מֹלֵךְ עַל־כִּסְאוֹ
וְאֶת־הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתָי׃ כב אֲשֶׁר
לֹא־יִסָּפֵר צְבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמַּד חוֹל
הַיָּם כֵּן אַרְבֶּה אֶת־זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת־
הַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי אֹתִי׃ כג וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר׃ כד הֲלוֹא רָאִיתָ מָה

תרגום

דִיבַטֵיל קְיָמִי דַאֲקֵימִית עִם יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא וּבְדִיל דְלָא לְמֶהֱוֵי יְמָם וְלֵילֵי בְּעִדָנְהוֹן׃ כא אַף קְיָמִי לָא יִבְטֵיל דַאֲקֵימִית עִם דָוִד עַבְדִי מִלְמֶהֱוֵי לֵיהּ בַּר מְלִיךְ עַל כּוּרְסֵיהּ וְיַת לֵוָאֵי כַּהֲנַיָא דִמְשַׁמְשִׁין קֳדָמַי׃ כב כְּמָה דְלֵית אֶפְשַׁר דְיִתְמְנוּן חֵילֵי שְׁמַיָא וְלָא יִתְכִּיל חָלָא דְיַמָא כֵּן אַסְגֵי יַת זַרְעָא דָוִד עַבְדִי וְיַת לֵוָאֵי דִמְשַׁמְשִׁין קֳדָמַי׃ כג וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר׃ כד הֲלָא חֲזֵיתָא

רש"י

ולהקטיר מנחה: (כ) אם תפרו את בריתי היום. אם תוכלו להפר את בריתי אשר כרתי את היום ואת הלילה להיותם בעתם אשר כרתי לנח וכנוי ויום ולילה לא ישבותו:

מהר"י קרא

לך עיר הצדק: (כ) אם תפרו את בריתי היום. ת"י כמה דלית אפשר דיבטל קיימי דאקמית עם יממא: (כא) גם בריתי תופר את דוד. תרגום אף קימי לא יבטל דאקמית עם דוד: (כד) הלא ראית מה העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות.

רד"ק

בניו: בעתם. על סדר התקופות: (כב) אשר. כמו כאשר חסר כ"ף הדמיון וכן כי אשר ראיתם את מצרים היום כמו כאשר: כן ארבה. עד שלא יספר ולא ימד ולשון ימד נופל על חול הים ולא על צבא השמים והמספר נופל על זה ועל זה: משרתי אותי. כמו משרתים כי פעמי' יפול מ"ם הרבוי ויספיק ביו"ד הרבוי כמו נטעי נעמנים מי המרים מלאכי רעים והדומים להם: (כד) הלוא ראית. שתי המשפחות משפחת דוד ומשפחת אהרן אשר בחר ה' בהם להיות מנהיגי העם: ואת עמי ינאצון.

מצודת דוד

יהיו ככהנים כי עד עולם תהיה העבודה בהם: (כ) אם תפרו. אם תוכלו להפר את בריתי אשר העמדתי את היום וגו': ולבלתי. לבל יהיו יומם ולילה בעת שקבעתי להם וזהו כפל הדבר במ"ש: (כא) גם בריתי. אז גם בריתי תופר עם דוד לבל היות לו בן מולך על כסאו וגם תופר הברית עם הכהנים בני לוי המשרתים אותי לבל ישרתו עוד ור"ל כמו שאין בידכם להפר הברית שעם היום והלילה כן א"א שיופר הברית שעם דוד ושעם הכהנים: (כב) אשר לא יספר. ר"ל

מצודת ציון

(כ) תפרו. ענין בטול: בריתי. ענינו כל"מ דבר מתקיים: בעתם. מלשון עת וזמן: (כא) אשר. כאשר וחסר כ"ף הדמיון: (כב) ימד.

פירוש ע"ט

בְּרִית וָוס אִיךְ הָאבּ מִיט טָאג אוּנ מִיט נַאכְט (דָם טָאג אוּנ נַאכְט זָאלֶן נִיט פַר שְׁטֶערְט וֶוערְן) וּלְבִלְתִּי הֱיוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה בְּעִתָּם דָאס טָאג אוּנ נַאכְט זָאלִין נִיט זַיין אִין זַייעֶר צַייט׃ (כא) גַּם בְּרִיתִי תֻּפַר וֶועט מַיין כְּרִיתוּת בְּרִית וָוס אִיךְ הָאבּ מִיט דָוִד מַיין קְנֶעכְט אוֹךְ פַאר שְׁטֶערְט וֶוערִין מִהְיוֹת לוֹ בֵן דָאס עֶס וֶועט נִיט זַיין צוּא אִים אַיין זוּן וָואס זָאל קִינִיגִין אוֹיף זַיין שְׁטוּל וְאֶת הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתָי אוּנ דֶר כְּרִיתוּת בְּרִית וָואס אִיךְ הָאבּ מִיט דִי כֹּהֲנִים מַיינֶע בְּדִינֶערְס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי דֶער וֶועט אוֹיךְ פַר שְׁטֶערְט וֶוערִין (אוּנ אַזוֹי וִויא אִיהְר קֶענְט דָאךְ נִיט פַאר שְׁטֶערִין דֶעם כְּרִיתוּת בְּרִית פוּן טָאג אוּנ נַאכְט אַזוֹי אוֹיךְ וֶועט נִיט פַאר שְׁטֶערְט וֶוערִין מַיין כְּרִיתוּת בְּרִית וָואס אִיךְ הָאבּ פַאר שְׁנִיטֶען מִיט דָוִד מַיין קְנֶעכְט אוּנ מִיט דִיא כֹּהֲנִים וָואס קוּמֶען אַרוֹיס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי)׃

משלי חכמים

(כ) אִם תָּפֵרוּ אֶת בְּרִיתִי הַיּוֹם וגו'. שמעון התימני זָאגְט וֶועלְכֶר בְּרִית אִיז דָא בַּיי יוּדִין בַּיי טָאג אוּנ בַּיי נַאכְט. דָאס אִיז נָאר דֶער בְּרִית מִילָה. דִיא מִצְוֹת שַׁבָּת אוּנ דִיא מִצְוַת מִילָה הָאבִּין גִיקְרִיגְט אַיינֶע מִיט דִיא אַנְדֶערֶע. דִיא מִצְוֹת שַׁבָּת הָאט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין אַנְדֶערֶע מִצְוָה. וַוייל אִין מִיר הָאט הקב"ה גֶערוּהְט פוּן דִי וֶועלְט בֶּעשַׁאפוּנְג. דִי מִצְוַת מִילָה הָאט גִיזָאגְט אִיךְ בִּין אַנְדֶערֶע מִצְוָה. וָוארוּם וֶוען נִיט אִיךְ וָואלְט הקב"ה דִי וֶועלְט נִיט בֶּעשַׁאפִין. רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם הָט גִיזָאגְט לְמָשָׁל צְוַויא פְּרִינְצֶעסִינְס זֶענֶען גֶעשְׁפַּאנֶען אוּנ מֶענְטְשִׁין הָאבִּין נִיט גֶעוָואסְט וֶועלְכֶע פוּן זֵיי אִיז גְרֶעסֶער. אַז מֶען הָט אַיינֶע אַוֶועק גֶעשְׁטוּסִין צוּ מַאכֶען אַ אָרֶם פַאר דִיא אַנְדֶערֶע. הָאבִּין אַלֶע גֶעוָואסְט דִי אַוֶועק גֶעשְׁטוּסֶענֶע אִיז דִי קְלֶענֶערֶע. בַּיי דִי צְוַויא מִצְוֹת אִיז אוֹיךְ אַזוֹי אַז דִי מִצְוַת מִילָה שְׁטוּיסְט אַוֶועק דִי מִצְוַת שַׁבָּת. וַוייסִין מִיר אַז דִי מִצְוַת מִילָה אִיז גְרֶעסֶער וִויא דִי מִצְוַת שַׁבָּת. פוּן אַבְרָהָם אָבִינוּ קֶענֶען מִיר אוֹיךְ וִויסֶען אַז דִיא מִצְוַת מִילָה אִיז גְרֶעסֶער פוּן אַלֶע מִצְוֹת. וָוארוּם אַבְרָהָם אָבִינוּ הָאט מְקַיֵּים גִיוֶוען אַלֶע מִצְוֹת פוּן דֶעסְטְוֶועגִין הָאט אִים הקב"ה נִיט גֶערוּפֶען תָּמִים. בִּיז עֶר הָאט מְקַיֵּים גִיוֶוען דִי מִצְוַת מִילָה׃

(כב) אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר וגו' אַזוֹי וִויא עֶס קָאן נִיט גִיצֵיילְט וֶוערִין דִיא חֲיָילוֹת פוּן דֶעם הִימִיל דָאס זֶענֶען דִיא שְׁטֶערִין אוּנ עֶס קָאן נִיט גִימָאסְטְן וֶוערִין דָם זַאמְד פוּן דֶעם יַם כֵּן אַרְבֶּה אֶת זֶרַע דָוִד עַבְדִּי אַזוֹי וֶועל אִיךְ מֶערִין דִיא קִינְדֶער פוּן דָוִד מַיין קְנֶעכְט וְאֶת הַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי אֹתִי אוּנ דִי כֹּהֲנִים וָוס קוּמֶן אַרוֹיס פוּן שֵׁבֶט לֵוִי וָואס זֵיי בַּאדִינֶען מִיךְ׃ (כג) וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין גָאטְס רֵייד צוּ יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר צוּא זָאגֶען׃ (כד) הֲלוֹא רָאִיתָ וגו' פַאר וָואר דוּ זֶעהְסְט דָאךְ וָוס דָם פָאלְק רֵיידְן צוּ זָאגְן שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר ה'

הָעָם הַזֶּה דִּבְּרוּ לֵאמֹר שְׁתֵּי הַמִּשְׁפָּחוֹת אֲשֶׁר בָּחַר יְהוָה בָּהֶם וַיִּמְאָסֵם וְאֶת־עַמִּי יִנְאָצוּן מִהְיוֹת עוֹד גּוֹי לִפְנֵיהֶם:
כה כֹּה אָמַר יְהוָה אִם־לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא־שָׂמְתִּי:
כו גַּם־זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאַס מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מֹשְׁלִים אֶל־זֶרַע אַבְרָהָם

תרגום

מָא עַמָא הָדֵין מְמַלְּלִין לְמֵימַר תַּרְתֵּין זַרְעֲיָתָא דְאִתְרְעֵי יְיָ בְּהוֹן וְרַחֲקִינוּן וְיָת עַמִּי מַרְגְזִין מִלְמֶהֱוֵי עוֹד עַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָמַי כְּקִבְלֵיהוֹן: כה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּמָא דְלֵית אֶפְשַׁר דִּיבַטֵּיל קְיָמִי דַּאֲקֵימִית עִם יְמָמָא וְעִם לֵילְיָא בֵּן גְּזֵירַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא לָא שַׁוֵיתוּן דְּיֶעְדּוֹן: כו אַף זַרְעָא דְּיַעֲקֹב וְדָוִד עַבְדִּי לָא אֲרַחֵיק מִלְּקָרָבָא מִבְּנֵיהוֹן עָבְדִין שׁוּלְטָן

ת"א אם לא בריתי. שבת ל"ג קל"ז פסחים ס"ח תענית כ"ז מגלה ל"א נדרים ל"ח ל"ג עכו"ם ג' זוהר ויקהל:

מהר"י קרא מלא ואו

זת זרע דוד והלוים אשר בחר ה' בם. עתה מאסם: ואת עמי. הטובים: ינאצון. בדבר הזה שאומרים להם שלא יהיו עוד אלו ב' משפחות מושלין עליהן ויוצאין לפניהם לפי שכבר מאס הקב"ה בהם: (כה) אם לא בריתי יומם ולילה. אם לא יתקיים בריתי שכרתי שלא לשבות יומם ולילה. דכתיב עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחום וקיץ וחורף ויום ולילה לא ישבותו. ואם ישבתו כל כך כאלו תוקות שמים וארץ לא שמתי: (כו) גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו מושלים אל זרע

רש"י

(כד) שתי המשפחות. המלכות והכהונה: ואת עמי ינאצון. ובדברים האלה הם גורמים לעמי לנאץ מהיות גוי לי: לפניהם. לפי דבריהם אלה שמלמדין אותן לומר לא ישיב הקב"ה מהרוגו עוד ולא תועיל להם תשובה: (כה) אם לא בריתי וגו'. אי אפשר שלא יתקיים הברית שכרתי ליום ולילה להיות בעתם ואי אפשר להוקות שמים והארץ ליבטל כאלו לא שמתים גם זרע יעקב וגו' ורבותינו דרשוהו לענין ברית התורה והמילה ללמוד מכאן שבשבילם נבראו שמים וארץ אך אין המדרש מיושב על סדר המקראות:

מנחת שי

(כו) יעקב. כתוב בס"ן והוא חד מן ד' הכתובים כן כנוי ליצחק וסימן נמסר כאן במסורת ובעמוס ז': אשוב. השיב ק':

רד"ק

וכיון שראו שהאלהים מאסם ינאצו בניהם את ישראל מלהיות עוד גוי לפניהם ולא יוכיחום ולא ינהיגום בדרך ישר' כי חשבו כי פסקה המלכות והכהונה כי רוב ישראל גלו והנשארים נתונים ביד גויי הארצות. ואדוני אבי ז"ל פירש ואת עמי כמו ועמי כלומר כיון שראו עמי כי אלהים מאסם גם הם ינאצו אותם ולא ילכו אחר מצותיו ולא ירצו להיות גוי לפניה' ולעשות מצותם ולפירושו יהי' את זה נופל על הפעל כמו ואת מלכינו ואת שרינו ואת הברזל נפל אל המים וכבר פירשנו אותם על הפעול ככל את שנפל על הפעול: (כה) כה אמר ה' אם לא בריתי. כלומר אם לא יהיה בריתי יומם ולילה ולא שמתי חקות שמים וארץ להיות חוק עולם אם לא יהיה זה לא יהי' זרע יעקב ודוד שאמאסם אבל כל זמן שתהיה קיימת בריתי עם שמים וארץ ועם יומם ולילה תהיה בריתי עם זרע יעקב ודוד עם זרע יעקב להיות גוי ועם זרע דוד להיות מושל ולא הוצרך לחשוב משפחת הכהונה כי כבר זכרה למעלה ואת הלוים משרתי אותי אבל שנה בדבר המלכות כי הוא עקר הנהגת ישראל מיראת המלכות: (כו) גם זרע יעקב ודוד. כתב רבי יונה המדקדק כי יעקב במקום אהרן לפי שזכר שתי המשפחות וכן אומר בל"ב מדות של רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי במדת מדבר שנאמר בזה ואינו ענין לו אבל הוא ענין לחברו כמו וזאת ליהודה שאינו ענין ליהודה שהרי נאמר שמע ה' קול יהודה תנהו ענין לשמעון כיוצא בו גם זרע יעקב ודוד שאינו ענין ליעקב שהרי נאמר יצחק ויעקב תנהו ענין לאהרן ראיה לדבר שתי המשפחות שאמר וכבר פירשנוהו והחכם

מצודת ציון

מלשון מדיד': (כד) ינאצון. ענין מיאוס ובזיון כמו ותוכחת נאץ

מצודת דוד

כמו כאשר לא יספרו כוכבי השמים ולא ימדד חול הים בעבור רוב הכמות כן ארבה בכמות את זרע דוד והכהנים מבני לוי: (כד) שתי המשפחות. משפחת דוד ומשפחת אהרן הכהן: וימאסם. הנה עתה מאס בהם: ואת עמי ינאצון. וגם ימאסון את עמי ר"ל אומרים שמאסתי בהם לבל היות עוד גוי לפני שתי המשפחות האלה כי מאס בשניהם ועוד לא ימלוך עליהם ממשפחות דוד ולא יכהנו בהם משפחות אהרן והם לא יהיו עוד נקראים בני עמם כי תתפרד החבילה: (כה) אם לא בריתי. אם לא יתקיים הברית שעם היום והלילה אם יהיו חוקות והנהגות שמים והארץ כאלו לא שמתי להיות בעלים מחיק כהנהגתם: (כו) גם זרע יעקוב. אז אמאס גם זרע יעקב ודוד עבדי לבלי קחת מזרעו מושלים על זרע אברהם ור"ל לומר כמו שלא יבטל זמן היום והלילה וחוקות השמים והארץ כן לא אמאס זרע

פירוש ע"ט

ה' בָּהֶם די צְוֵויי מִשְׁפָּחוֹת וָואס גָאט הָאט אויס דֶער וֶוויילְט אִין זֵיי (דָם אִיז די מִשְׁפָּחָה פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ אוּנ דיא מִשְׁפָּחָה פוּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן) וַיִּמְאָסֵם הָאט עֶר הַיינְט מְמָאֵס גִיוֶועזֶין אִין זֵייא וְאֶת עַמִּי יִנְאָצוּן וגו' אוּנ מַיין פָאלְק טוּעֶן זֵיי דֶער צֶערֶעגֶען פוּן צוּ זַיין אַיין פָאלְק פַר מִיר אִיבֶּר זֵייעֶרע רֵייד (כְּלוֹמַר זֵיי זָאגֶן צוּא זֵיי גָאט וֶועט זִיךְ שׁוֹין נִיט אוּם קֶערִין פוּן זַיין צָארֶען אוּנ עֶס וֶועט אֵייךְ שׁוֹין קֵיין תְּשׁוּבָה נִיט הֶעלְפֶען): (כה) נַייעֶרְט כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה אוֹיבּ עֶס וֶועט נִיט זַיין מַיין בְּרִיתוֹת בְּרִית וָואס אִיךְ הָאבּ כּוֹרֵת בְּרִית גִיוֶועזֶען מִיט טָאג אוּנ נַאכְט חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי אוּנ דיא גִיזֶעצִין פוּן הִימִיל אוּנ עֶרְד וֶועלֶען בָּטֵל וֶוערִין אוּנ וֶועלִין גְלַייךְ זַיין ווי אִיךְ הָאבּ זֵייא נִיט בַּשַׁאפֶן (אוֹיבּ דָס וֶועט זַיין): (כו) גַּם זֶרַע יַעֲקוֹב וְדָוִד עַבְדִּי אֶמְאָס וֶועל אִיךְ די קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ מַיין קְנֶעכְט דָוִד אוֹיךְ מְמָאֵס זַיין (כְּלוֹמַר אַזוֹ ווי עֶס אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ דָס טָאג אוּנ נַאכְט אוּנ די גִיזֶעצִין פוּן הִימִיל אוּנ עֶרְד זָאל בָּטֵל וֶוערִין אַזוֹ וֶועל אִיךְ אוֹיךְ נִיט מְמָאֵס זַיין אִין דיא קִינְדֶער פוּן יַעֲקֹב אוּנ אִין דָוִד מַיין קְנֶעכְט) מִקַּחַת מִזַּרְעוֹ מוֹשְׁלִים דָאס אִיךְ זָאל נִיט נֶעמֶען פוּן זַיינֶע קִינְדֶער גִיוֶועלְטִיגֶער אִיבֶּער די קִינְדֶער

יִשְׂחָק וְיַעֲקֹב כִּֽי־אָשׁוּב אֶת־שְׁבוּתָם
וְרִחַמְתִּֽים׃ לד א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶֽל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶֽלֶךְ־
בָּבֶל ׀ וְכָל־חֵילוֹ וְכָל־מַמְלְכוֹת אֶרֶץ
מֶמְשֶׁלֶת יָדוֹ וְכָל־הָֽעַמִּים נִלְחָמִים עַל־
יְרוּשָׁלִַם וְעַל־כָּל־עָרֶיהָ לֵאמֹר׃ ב כֹּה־
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ
אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד מֶֽלֶךְ־בָּבֶל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ׃
ג וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ כִּי תָּפֹשׂ
תִּתָּפֵשׂ וּבְיָדוֹ תִּנָּתֵן וְעֵינֶיךָ אֶת־עֵינֵי

תרגום

עַל זַרְעֵיהּ דְאַבְרָהָם
יִצְחָק וְיַעֲקֹב אֲרֵי אֲתִיב
יָת גָלְוָתְהוֹן וְאֶרְחַם
עֲלֵיהוֹן: א פִּתְגַם
נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה
מִן קֳדָם יְיָ וּנְבוּכַדְרֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל וְכָל
מַשִׁרְיָתֵיהּ וְכָל מַלְכְּוָת
אַרְעָא שׁוּלְטַן יְדֵיהּ וְכָל
עַמְמַיָא מַגִיחִין קְרָבָא
עַל יְרוּשְׁלֶם וְעַל כָּל
קִרְוָהָא לְמֵימַר: ב כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אֱזֵיל וְתֵימַר לְצִדְקִיָה
מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה
וְתֵימַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ הָא אֲנָא מָסַר יָת
קַרְתָּא הָדָא בְּיַד מַלְכָּא
דְבָבֶל וְיוֹקְדְנַהּ בְּנוּרָא:
ג וְאַתְּ לָא תְשֵׁיזֵיב מִן
יְדֵיהּ אֲרֵי אִתְאֲחָדָא
תִתְאַחֵד וּבִידֵיהּ
תִתְמְסַר וְעֵינָךְ יָת עֵינֵי
מַלְכָּא

אשיב קרי

מהר"י קרא

אברהם ישחק ויעקב. וכל זמן שיתקיים בריתי היום ואת הלילה. לא אמאס בם מקחת מהם מושלים על ישראל:

רד"ק

ר"א בן עזרא ז"ל פי' אף מי שהוא מזרע יעקב אמאס בעבור שאמרת תורה שלא יהא מלך מושל בישראל כי אם מיעקב ועוד שהוא ממשפחת דוד והם שתי מעלות: אל זרע אברהם. כמו על וכן ואל ההרים לא אכל כמו על ההרים: ישחק. כתיב בשי"ן כמו בצד"י כי שני השרשים שוים בענין ושתי האותיות ממוצא אחד והוא אחד מד' הכתובים בשי"ן כנוי ליצחק: כי אשוב. כתוב בוי"ו וקרי אשיב ביו"ד והענין אחד כי נמצא מן

מנחת שי

לד (א) ונבוכדראצר. בספרים כ"י והדפוסים ישנים כתוב כ"כ וא"ף וכן במסרה גדולה במערכת אות נו"ן מסור כל ירמיה ויחזקאל דאצר וכן בראשית מלכים י ה ו י ק י ם סגיינא מהות כרים סי' כ"ו עד ק ו ל י ה נאצר ופסוק זה היה בסימן כ"ט מתחיל כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן ק ו ל י ה וגו' ובאותו פ' עצמו יש ביד נבוכדראצר מלך בבל. (א"ה וקבית

מצודת דוד

יעקב ודוד וה"ה לזרע אהרן ולוי לא זכרו ומאליו יובן: כי אשיב. ר"ל זה יהיה כאשר אשיב לארצם את בני השבי וארחם עליהם לתת המלוכה לזרע דוד:

לד (א) ממשלת ידו. שהיה מושל עליהם: וכל העמים. כי גם עממים אחרים באו לעזרתו: עריה. ר"ל הסמוכים לה: לאמר. מוסב על הדבר וגו' מאת ה' לאמר: (ב) ואמרת אליו. ר"ל אליו לבד ולא יהיה עוד מי בדברך אליו: (ג) ובידו תנתן. ולא ימיתו אותך התופשים: ועיניו. של מלך בבל:

מצודת ציון

נכי (משלי ה'): (כו) ישחק. יצחק כי והשי"ן מתחלף: כי. כאשר: שבותם. מלשון שבות:

לד (א) חילו. גייסות עמו: (ג) תפוש תתפש. ענין האחיזה

פירוש ע"ט

קינדער פון אַבְרָהָם יִצְחָק אונ יַעֲקֹב כִּי אָשִׁיב אֶת שְׁבוּתָם וְרִחַמְתִּים נייערט איך וועל אום קערין דאס אום קערונג פון די פר טריבענע יִשְׂרָאֵל אונ וועל מיך דער בארמען איבער זייא:

לד (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' דאס איז דיא רייד פון נביאות וואס איז געוועזן צו יִרְמְיָהוּ פון גאט וּנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל אונ נבוכדנצר מלך בבל אונ גאר זיין חֵילוֹ וְכָל מַמְלְכוֹת אֶרֶץ אונ אלע קיניגרייך פון דער ערד וואס זענען געוועזן אונטער דעם געוועלטיקייט פון זיין האנט וְכָל הָעַמִּים אונ אלי פעלקר (וואס זענען געוועזן מיט אים) נִלְחָמִים עַל יְרוּשָׁלַיִם האבן מלחמה געהאלטן אויף ירושלים אונ אויף אלי אירי שטעט וואס ארום איר (דענסט מאל איז גאטס רייד געוועזן צו יִרְמְיָהוּ) לֵאמֹר צו זאגן: (ב) כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזו האט גאט געזאגט דער גאט פון די ישראל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל צִדְקִיָּהוּ דוא זאלסט גיין אונ זאלסט זאגין צו צדקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אונ דו זאלסט זאגין צו אים אליין אונ קיינער זאל ניט הערן כֹּה אָמַר ה' וגו' אזו הט גאט געזאגט הִנְנִי נֹתֵן וגו' נון איך וועל איבער ענטפערין די דאזיגע שטאט ירושלים אין דער האנט פון דעם מלך בבל וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ אונ ער וועט זי פר ברענגן אין פייער: (ג) וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדוֹ אונ דוא צדקיהו וועסט ניט אנטרונען ווערין פון זיין האנט כִּי תָּפֹשׂ תִּתָּפֵשׂ נייערט חאפען

ווערסטו

מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת־פִּיךָ
יְדַבֵּר וּבָבֶל תָּבוֹא׃ ד אַךְ שְׁמַע דְּבַר־
יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה־אָמַר
יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב׃ ה בְּשָׁלוֹם
תָּמוּת וּבְמִשְׂרְפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים
הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר־הָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן יִשְׂרְפוּ־
לָךְ וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ־לָךְ כִּי־דָבָר אֲנִי־
דִבַּרְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ ו וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלִָם׃ ז וְחֵיל
מֶלֶךְ־בָּבֶל נִלְחָמִים עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל

תרגום

מַלְכָּא דְבָבֶל יְחָזְיָן
וּפוּמֵיהּ עִם פּוּמָךְ יְמַלֵּל
וּלְבָבֶל תְּהוּךְ׃ ד בְּרַם
קַבֵּיל פִּתְגָמָא דַיְיָ צִדְקִיָּה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
עֲלָךְ לָא תִתְקְטֵיל
בְּחַרְבָּא׃ ה בִּשְׁלָמָא
תְּמוּת וּבִיקִידוּת
אֲבָהָתָךְ מַלְכַיָא קַדְמָאֵי
דַהֲווֹ קֳדָמָךְ כֵּן יוֹקְדוּן
עֲלָךְ וַי עַל מַלְכָּא יִסְפְּדוּן
עֲלָךְ אֲרֵי פִתְגָמָא אֲנָא
מַלֵּלִית אֲמַר יְיָ׃ ו וּמַלֵּיל
יִרְמְיָה נְבִיָא עִם צִדְקִיָהוּ
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָא
הָאִלֵּין בִּירוּשְׁלֶם׃
ז וּמַשִׁירְיַת מַלְכָּא דְבָבֶל
מַגִיחִין קְרָבָא עַל

ת"א בשלום תמות. מ"ק כ"ח סנהדרין מ"ו נ"ב פסחים י"א (סנהדרין ל' עכו"ם לט) :

רש"י

לד (ה) בשלום תמות. אמרו רבותינו שמת נבוכדנצר בימיו שכל ימי נבוכדנצר לא יצאו אסיריו מאסיריהם וכשמת נבוכדנצר יצא צדקיהו מבית האסורים ולמחרת מת וקברוהו בכבוד: ובמשרפות אבותיך.

מהר"י קרא

לד (ה) בשלום תמות. שלא תמות בחרב: ובמשרפות אבותיך. שהיו מעשני' את המלכים בבשמים במותם כדי שלא יסריחו:

רד"ק

(ד) אך. הקל יוצא בזה הענין כמו ושב ה' את שבותך וזולתו: בזה תתנחם אף על פי שתגלה לא תמות בחרב: (ה) בשלום תמות. אע"פ שנקרו עיניו כיון שלא ימות בחרב וימות על מטתו ויעשו לו כבוד כמו שעושים למלכים זהו בשלום ורז"ל אמרו מהו בשלום שמת נבוכדנצר בימיו: ובמשרפות. כמו שהיו שורפים על מטתם בשמים וזנים מרוקחים כמו שנאמר

מנחת שי

לי טובה ובלא כבל נמסר ב' והבידו קוה ו נ ב י כ ד נ א ל ר מלגא בדניאל ריש סי' ג' והתם נמי בדניאל נמסר עליו ב' וה"ה ה"א כתיב בנו"ן ע"כ) : וכל היגו. הוא"ו נגעיא : (ה) ובמשרפות. בס"פ הוא"ו במאריך :

מצודת דוד

(ד) לא תמות בחרב. כי גם נ"כ לא ימיתך : (ה) בשלום תמות. אחז"ל לאחר שמת נ"כ הוליאו לצדקיה מן המאסר ומת על מטתו : ובמשרפות. כמו ששרפו על אבותיך המלכים מטתן וכלי תשמישם כן ישרפו עליך כי כן היה הדרך לשרוף על המלכים כמ"ש וישרפו לו וגו' (ד"ה ב' ט"ז): והוי אדון. בעת יספדו אותך יאמרו הוי על מיתת האדון: אני דברתי. וכולאי תקום: (ז) הנותרות. מה שלא נכבש עדיין:

מצודת ציון

כהוקה : (ה) והוי. ענין לעקת יללה :

פירוש ע"ט

וועסטו גיכאפט ווערן וּבְיָדוֹ תִּנָּתֵן און איינזיין האנר
וועסטו ווערין איבער גיענטפערט וְעֵינֶיךָ אֶת עֵינֵי מֶלֶךְ
בָּבֶל תִּרְאֶינָה און דייני אויגן וועלין זעהן די אויגן פון
דעם מלך בבל וּפִיהוּ אֶת פִּיךָ יְדַבֵּר און זיין מויל וועט
ריידין מיט דיין מויל וּבָבֶל תָּבוֹא און קיין בבל וועסטו
גיבראכט ווערין : (ד) אַךְ שְׁמַע דְּבַר ה' נייערט הער
גאטס רייד דוא צדקיהו מלך יהודה כֹּה אָמַר ה' עָלֶיךָ
אזו הט גאט גיזאגט אוף דיר לֹא תָמוּת בֶּחָרֶב דו וועסט
ניט גיטייט ווערן מיט דר שווערד : (ה) בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
נייערט מיט דעם שלום וועסטו שטארבן וּבְמִשְׂרְפוֹת
אֲבוֹתֶיךָ וגו' און אזו ווי מען הט פר ברענט אוף דעם
טויט פון דיינע עלטערין די ערשטע מלכים וואס
זענין גיוועזן פאר דיר כֵּן יִשְׂרְפוּ לָךְ אזו וועט מען פאר
ברענן אוף דיר אז דו וועסט שטארבן דר סדר איז
גיוועזן אז איין מלך איז גישטארבן האט מען פאר
ברענט נאך אים זיין בעט און די כלים וואס ער הט
גינוצט מיט זייא וְהוֹי אָדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ און מען וועט
באקלאגן אוף דיר ווייי גישריגן פו וועגן אונזר האר
וואס ער איז גישטארבן כִּי דָבָר אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם ה' ווארום
די רייד האב איך גירעט אזו זאגט גאט דרום וועט
עס גיוויס מקוים ווערן (און אזוי איז גיוועזן ווארום
אז נבוכדנצר איז גישטארבען איז צדקיהו ארויס
גיגאנגן פון דר תפיסה און אוף דעם אנדערן טאג
איז ער גישטארבן און מען הט אים בגראבין מיט
כבוד) : (ו) וַיְדַבֵּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא האט ירמיהו הנביא
גירעט צוא צדקיהו מלך יהודה אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
די דאזיגע אלי רייד בִּירוּשָׁלָיִם אין ירושלים : (ז) וְחֵיל
מֶלֶךְ בָּבֶל נִלְחָמִים וגו' און דס חיל פון דעם מלך בבל
הט מלחמה גיהאלטן אוף ירושלים און אויף אלע
שטעט פון שבט יהודה וואס זענן איבער גיבליבן

כָּל־עָרֵי יְהוּדָה הַנּוֹתָרוֹת אֶל־לָכִישׁ
וְאֶל־עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ בְּעָרֵי
יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר׃ ח הַדָּבָר אֲשֶׁר־
הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אַחֲרֵי
כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת־כָּל־
הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לִקְרֹא לָהֶם
דְּרוֹר׃ ט לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִי וְהָעִבְרִיָּה
חָפְשִׁים לְבִלְתִּי עֲבָד־בָּם בִּיהוּדִי
אָחִיהוּ אִישׁ׃ י וַיִּשְׁמְעוּ כָל־הַשָּׂרִים וְכָל־
הָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ בַבְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ
אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת־שִׁפְחָתוֹ חָפְשִׁים

יְרוּשְׁלֵם וְעַל כָּל קִרְוַיָא
דְבֵית יְהוּדָה דְאִשְׁתְּאָרָא
עַל לָכִישׁ וְעַל עֲזֵקָה
אֲרֵי אִינּוּן אִשְׁתְּאָרָא
בְּקִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה
קִרְוִין כְּרִיכָן: ח פִּתְגָם
נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה
מִן קֳדָם יְיָ בָּתַר דִגְזַר
מַלְכָּא צִדְקִיָה קְיָם עִם
כָּל עַמָא דְבִירוּשְׁלֵם
לְמִקְרֵי לְהוֹן חֵרוּ:
ט לְשַׁלָּחָא גְּבַר יַת
עַבְדֵיהּ וּגְבַר יַת אַמְתֵיהּ
בַּר יִשְׂרָאֵל וּבַת יִשְׂרָאֵל
בְּנֵי חוֹרִין בְּדִיל דְלָא
יִפְלְחוּן בְּהוֹן גְּבַר
בַּאֲחוּהִי יְהוּדָאָה:
י וּשְׁמַעוּ כָּל רַבְרְבַיָא
וְכָל עַמָא דְעָלוּ בִקְיָמָא
לְשַׁלָּחָא גְּבַר יַת עַבְדֵיהּ
וּגְבַר יַת אַמְתֵיהּ בְּנֵי
חוֹרִין בְּדִיל דְלָא יִפְלְחוּן

רש"י

כן היה דרכם לשרוף על המלכים מטתן וכלי תשמישן: (ח) אחרי כרות המלך. בשנה השביעית למלכו כך שנינו בסדר עולם ויהי בשנה השביעית באו אנשים מזקני יהודה לדרוש את ה' אמרו ליחזקאל עבד כהן שמכרו רבו מהו שיאכל בתרומה כלומר לפי שהיו רוצין לומר לא נענש על המלוה על שהחזירו את העבדים:

לבלתי

רד"ק

באבא. ורז"ל פי' מה היו שורפים מעליהם מטתן וכלי תשמישן: כי דבר אני דברתי. כי זה הדבר אני דברתי אותו לפיכך תדע שיתקיים: (ז) אל לכיש ואל עזקה. כמו על לכיש ועל עזקה. וכמוהם רבים כמו שכתבנו: (ח) הדבר. אחרי כרות המלך צדקיהו. שבו להם מזה העון וכרתו להם ברית לקיים הדרור ובסדר עולם כי מה שאומר בספר יחזקאל ויהי בשנה השביעית בחמישי בעשור לחדש באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה' וישבו לפני הוא שנת שביעית למלכות צדקיהו ואותה שנת כרת המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלים לקרא להם דרור פירוש להם לעבדים ולשפחות כמו שאמר לשלח איש את עבדו וגו' ובא הכנוי טרם הידיעה כמו ותראהו את הילד והדומים לו: (ט) לבלתי עבד בם. בעברי ובעבריה ואחר כך הוסיף באור ואמר ביהודי אחיהו איש והוא כמו הפוך לבלתי עבוד איש ביהודי אחיהו וכן מקום שם קבר מקום קבר

מצודת דוד

אל לכיש. על לכיש ועל עזקה: כי הנה נשארו. כי כולם כבשם מלך בבל: (ח) לקרא להם דרור. ר"ל לקרא לעבדים ולשפחות דרור ומה הדבר יפרש במקרא שלאחריו: (ט) לשלח. עכשיו מפרש למי יהיה הדרור ומה הוא ואמר לשלח כל איש את עבדו וגו' הפסוק ולתוספת ביאור אמר לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו איש והוא מקרא מסורס ור"ל שום איש לא יעבוד עוד ביהודי אחיו אחר שעבדו שש שנים וכמשפט התורה: (י) וישמעו וגו'. ר"ל קבלו על עצמן לשלח

מצודת ציון

(ח) דרור. ענין חירות והפשי כמו וקראתם דרור (ויקרא כ"ה): (י) וישמעו כל השרים. ענין קבלת דברים:

פירוש ע"ט

וָוס עֶר הָאט נָאךְ נִיט אַיין גִינוּמֶען אֶל לָכִישׁ וְאֶל עֲזֵקָה אוֹיף לָכִישׁ אוּנ אוֹיף עֲזֵקָה כִּי הֵנָּה נִשְׁאֲרוּ ווָארוּם זֵייא זֶענֶען אִיבֶּער גִיבְּלִיבְּן צְווִישְׁן דִי שְׁטֶעט פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה פֶעסְטֶע שְׁטֶעט: (ח) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' דָס אִיז דִי רֵייד פוּן נְבִיאוּת וָוס אִיז גִיוֶועזְן צוּ יִרְמְיָהוּ פוּן גָאט אַחֲרֵי כְּרֹת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וגו' נָאךְ דֶעם אַז דֶער מֶלֶךְ צִדְקִיָהוּ הָאט כּוֹרֵת בְּרִית גִיוֶועזְן מִיט גָאר דֶעם פָאלְק וָואס אִיז גִיוֶועזְן אִין יְרוּשָׁלַיִם לִקְרֹא לָהֶם דְּרוֹר צוּ רוּפִין צוּ זֵיי פְרַייקַייט: (ט) לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ דָס אִיטְלִיכֶער מַאן זָאל שִׁיקְן זַיין קְנֶעכְט אוּנ זַיין דִינְסְט וָוס אַיין יְהוּדִי אִיז אוּנ אַיין יְהוּדִית אִיז זָאלִין זֵיי שִׁיקִין זֵיי חָפְשִׁים פְרַייא לְבִלְתִּי עֲבָד בָּם דָאס מֶען זָאל נִיט אַרְבֵּיטְן מִיט זַיין בְּרוּדֶער וָוס אַיין יְהוּדִי אִיז: (י) וַיִּשְׁמְעוּ כָּל הַשָּׂרִים וגו' אוּנ זֵיי הָאבְּן צוּ גֶהֶערְט אוּנ מְקַבֵּל גִיוֶועזְן אוֹיף זִיךְ אַלֶע הַארִין אוּנ גָאר דֶם פָאלְק וָואס זֶענִין גִיקוּמֶען אִין דֶעם כְּרִיתוּת בְּרִית לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ דָס אִיטְלִיכֶער מַאן זָאל שִׁיקְן זַיין קְנֶעכְט אוּנ אִיטְלִיכֶער מַאן זָאל שִׁיקְן זַיין דִינְסְט מוּיד חָפְשִׁים פְרַייא וְאִין דֶעם זִיבִּיטְן יָאר פוּן דֶער שְׁמִיטָה) לְבִלְתִּי עֲבָד בָּם עוֹד דָאס זֵיי זָאלִין נִיט אַרְבֵּיטִין מִיט זֵיי נָאךְ וַיִּשְׁמְעוּ וַיְשַׁלֵּחוּ אוּנ זֵיי הָאבְּן צוּ גֶהֶערְט אוּנ הָאבְּן מְקַבֵּל גִיוֶועזְן אוֹיף זִיךְ דֶעם כְּרִיתוּת

ברית

לבלתי עבד־בם עוד וישמעו וישלחו:
יא וישובו אחרי־כן וישבו את־העבדים
ואת־השפחות אשר שלחו חפשים
ויכבישום לעבדים ולשפחות: יב ויהי
דבר־יהוה אל־ירמיהו מאת יהוה
לאמר: יג כה־אמר יהוה אלהי
ישראל אנכי כרתי ברית את־
אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ
מצרים מבית עבדים לאמר: יד מקץ
שבע שנים תשלחו איש את־אחיו
העברי אשר ימכר לך ועבדך שש
שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא־שמעו
אבותיכם אלי ולא הטו את־אזנם:
טו ותשבו אתם היום ותעשו את־הישר

בהון עוד וקבילו ושלחו: יא ותבו בתר כן ואתיבו ית עבדין וית אמהתא דפטרו בני חורין וכבישונון לעבדין ולאמהן: יב והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם ירמיה מן קדם יי למימר: יג כדנן אמר יי אלהא דישראל אנא גזרית קים עם אבהתכון ביומא דאפקית יתהון מארעא דמצרים מבית עבדותא למימר: יד מסוף שבע שנין תשלחון גבר ית אחוהי בר ישראל דיזדבן לך ויפלחינך שית שנין ותפטרינה בר חורין מעמך ולא קבילו אבהתכון למימרי ולא ארכינו ית אודנהון: טו ותבתון אתון יומא דין ועבדתון ית דכשר קדמי

ת"א וישמעו וישלחו. ערכין לג:

ויכבשום קרי

מנחת שי

(יא) ויכבישום. יתיר יו"ד ורד"ק כתב ויכבישום כתיב ויכבשום ק' וכן הוא במקצת ספרים: (יד) תשלחו. הסי"ן בגעיא:

רד"ק

שם והדומים להם שהמוקדם מאוחר: (יא) ויכבישום. כתיב ויכבשום קרי והענין אחד אלא שזה מן נוסף וזה מן הקל:

מצודת ציון

(יא) ויכבשום. ענין התפיסה בחזקה כמו ויש מבנותינו נכבשות (נחמיה ה'):

מצודת דוד

איש את עבדו וגו': וישמעו וישלחו. קבלו על עצמן לשמוע וכן שלחו ולפי שארכו הדברים כמה שאמר לשלח וגו' לכן חזר ואמר וישמעו וכן דרך המקרא: (יא) וישובו. אחר זה נתחרטו והחזירו את העבדים וגו' ותפשו בהם בחזקה להיות להם לעבדים ולשפחות: (יב) ויהי דבר ה'. זה הוא האמור בתחילת הענין הדבר אשר היה וגו' ולפי שארכו הדברים חזר לומר ויהי דבר ה': (יג) ביום הוציאי. בעת הוליאי וגו' ועל מעמד הר סיני יאמר שאז כרת ברית על כל המצות בכללן: (יד) מקץ. ר"ל מתחילת כי הראש יקרא קצה כמו הסוף: שבע שנים. לימי עבודתו וכאשר יפרש אחריו ועבדך שש שנים ואח"כ תשלחו חפשי: ולא שמעו. אל המצוה ההוא ותלונה: (טו) ותשובו. ואתה בכאם בתשובה היום וגו': לרעהו. לעבדו

פירוש ע"ט

ברית אונ האבן אוועק גישיקט זייערי קנעכט אונ זייערי דינסטן אין זיבעטן יאר: (יא) וישובו אחרי כן וגו' אונ זיי האבן זיך אום גיקערט דער נאך אונ האבן אום גיקערט די קנעכט אונ די דינסטען וואס זייא האבין זיי אוועק גישיקט פרייא ויכבשום לעבדים אונ זיי האבין זיי בצווינגען זאלין זיין צו זיי צו קנעכט אונ צו דינסטין: (יב) (נאך דעם אז זיי האבין אזוי גיטאן) ויהי דבר ה' אל ירמיהו איז גיוועזן גאטס רייד צו ירמיהו מאת ה' פון גאט לאמר צו זאגין: (יג) כה אמר ה' אלהי ישראל אזו האט גזאגט גאט דער גאט פון די ישראל אנכי כרתי ברית וגו' איך האב כורת ברית גוועזן מיט אייערע עלטערין אין דעם טאג ווס איך האב זייא אויס גיצויגן פון דעם לאנד מצרים מבית עבדים פון דעם הויז וואס זיי זענען דארטין גיוועזן קנעכט (האב איך מיט זיי כורת ברית גיוועזן) לאמר צו זאגן: (יד) מקץ שבע שנים תשלחו פון אן הייב זיבעטען יאר פון דר שמיטה זאלט איר אוועק שיקין איטליכער מאן זיין ברודער ווס איין יהודי איז אשר ימכר לך ווס ער וועט זיך פר קויפן צו דיר ועבדך שש שנים אונ ער זאל דיך דינען זעקס יאר ושלחתו חפשי מעמך אונ דער נאך זאלסטו אים אוועק שיקען פרייא פון דיר ולא שמעו אבותיכם אלי אונ אייערע עלטערין האבן ניט צו געהערט צו מיר אונ האבן ניט גנייגט זייערי אוערין צי צו הערין עס אונ צוא מקיים זיין עס: (טו) ותשבו

אתם

בְּעֵינַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְרֵעֵהוּ
וַתִּכְרְתוּ בְרִית לְפָנַי בַּבַּיִת אֲשֶׁר־
נִקְרָא שְׁמִי עָלָיו׃ טו וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ
אֶת־שְׁמִי וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת־שִׁפְחָתוֹ אֲשֶׁר־שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים
לְנַפְשָׁם וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם לִהְיוֹת לָכֶם
לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת׃ יז לָכֵן כֹּה־אָמַר
יְהוָה אַתֶּם לֹא־שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא
דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וְאִישׁ לְרֵעֵהוּ הִנְנִי
קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נְאֻם־יְהוָה אֶל־הַחֶרֶב

תרגום

קֳדָמַי לְמִקְרֵי חֵירוּ גְבַר לְחַבְרֵיהּ וּגְזַרְתּוּן קְיָם קֳדָמַי בְּבֵיתָא דְאִתְקְרֵי שְׁמִי עֲלוֹהִי׃ טו וְתַבְתּוּן וַאֲחֵלְתּוּן יַת שְׁמִי וַאֲתֵיבְתּוּן גְּבַר יַת עַבְדֵּיהּ וּגְבַר יַת אַמְתֵיהּ דִּי פְטַרְתּוּן בְּנֵי חוֹרִין לְנַפְשָׁתְהוֹן וּכְבֵישְׁתּוּן יַתְהוֹן לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לְעַבְדִּין וּלְאַמְהָן׃ יז בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אַתּוּן לָא קַבֵּלְתּוּן לְמֵימְרִי לְמִקְרֵי חֵירוּ גְבַר לַאֲחוּהִי וּגְבַר לְחַבְרֵיהּ הָא אֲנָא מְכְלֵי לְכוֹן חֵירוּ אֲמַר יְיָ מִן חרבא

רש"י

(יז) הנני קורא לכם דרור. מאתי שאיני אדון לכם להציל אתם משלי. שנינו בסדר עולם. ויהי בשנה השביעית בחמישי בעשור לחדש אותה שנה כרת המלך ברית את כל העם אשר בירושלי' לקרוא להם דרור וישובו אחרי כן וישיבו את העבדים ואת השפחות ויכבשום לעבדים ולשפחות וכרתו עגל לשנים תגזרו גזירה שכל מי שמשלח עבדו ושפחתו חפשים בשנה השביעית שיכרתוהו לשנים כעגל הזה שכרתו. אך לפי הילוך המקראות אינו משמע שיכרתו את העגל כדי למרוד בכקום לכבוש את העבדים והשפחות אלא כשמע שאיתו העגל שכרתו לשנים הוא הברית אשר כרת המלך צדקיה לשלח איש את עבדו. וכן [אסר] להם כשעברו את הברית ונתתי את האנשים

מהר"י קרא

(יז) הנני קורא לכם דרור. פת' הנני כפקיר אתכם אל החרב ואל הדבר ואל הרעב כאלו אתם חפשים ממני ואין

רד"ק

(יז) הנני קורא לכם דרור נאם ה' אל החרב אל הדבר ואל הרעב. כי כולם ישלטו בכם ולא יהיה לכם אדון שימנע אתכם מהם כי חפשים תהיו להם: לזעות. לזועה כתיב וקרי לזועה והענין אחד ענין תנועה ותנודה אלא שהאותיות הפוכות כמו

מנחת שי

(יז) לזועה. לזעוה קרי:

מצודת דוד

בעבורי: אשר נקרא שמי עליו. כי נקרא בית ה': (טז) ותחללו את שמי. בעברכם על שבועת הברית: ותשיבו. והתחלתם לקחת איש את עבדו וגו': לנפשם. ללכת לרצונם: ותכבשו. והכבשתם בהם בחוזק: (יז) לקרא דרור. ר"ל להתקיים קריאת הדרור: הנני קורא לכם דרור. ר"ל נותן אני אתכם הפקרים ממני להיות

מצודת ציון

(טז) ותחללו. ענין חלול: לנפשם. ענין רצון כמו אם יש את נפשכם (בראשית כ"ג):

פירוש ע"ט

אַתֶּם הַיּוֹם און איר האט אייך אום גיקערט היינט און הט גיטאן דס ווס איז רעכט פארטיג אין מייני אויגן לִקְרֹא דְרוֹר צו רופן פריי איין מאן צו זיין חבר וואס איז פר קופט גיווארן צו אים וַתִּכְרְתוּ בְּרִית לְפָנַי און איר האט כורת ברית גיוועזן פר מיר אין דעם הויז וואס מיין נאמען ווערט גירופען אויף איהם: (טז) וַתָּשֻׁבוּ וַתְּחַלְּלוּ אֶת שְׁמִי און איר הט אייך ווידער אום גיקערט און האט פר שוועכט מיין נאמן מיט דעם ווס איר האט עובר גיוועזן אויף דעם כריתות ברית וַתָּשִׁבוּ אִישׁ אֶת עַבְדּוֹ און איר האט אום גיקערט איטליכער מאן זיין קנעכט און איטליכער מאן זיין דינסט מוד אֲשֶׁר שִׁלַּחְתֶּם חָפְשִׁים וואס איר האט זייא אוועק גישיקט פרייא צו זייערע לייבר (כלומר זיי זאלין זיך גיין וויא הין זיי ווילין) וַתִּכְבְּשׁוּ אֹתָם וגו' און איר הט זיי בצוואונגן זיי זאלין ווידר זיין צו אייך צוא קנעכט און צו דינסטן: (יז) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' דרום האט אזוי גאט גיזאגט אַתֶּם לֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלַי איר האט ניט צו גיהערט צו מיר לִקְרֹא דְרוֹר צוא רופין פרייא איין מאן צו זיין ברודער און איין מאן צוא זיין חבר הִנְנִי קֹרֵא לָכֶם דְּרוֹר נון וועל איך רופען צו אייך פרייא פון מיר דאס איך בין שון ניט אייער האר צו מציל זיין אייך

לקוטי יקרים

(יז) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אַתֶּם לֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלַי לִקְרֹא דְרוֹר אִישׁ לְאָחִיו וגו'. מיר זאלין וויסן ווס דר כעס פון הקב"ה איז אזויא גרויס גיוועזן וואס מען האט דיא יודישע קנעכט ניט פרייא געלאזין. ווארום אין דער תורה שטייט כי תקנה עבד עברי. או דו וועסט קויפין אקנעכט איגד. ווען מען קופט אים איז ער דאך קיין קנעכט. ער וועט ווערין אקנעכט. דארף שטיין אין פסוק כי תקנת עברי לעבד. דו וועסט קויפין איגד ער זאל ביי דיר זיין אקנעכט. נאר יעדער יוד איז אקנעכט. ער איז אקנעכט צו הקב"ה. דער בעל הבית און דער קנעכט זענען ביידע קנעכט צו הקב"ה. אזוי ווי צוויי קנעכט ביי איין בעל הבית קען ניט קויפין איין קנעכט דעם אנדערין קנעכט. אזוי ביי יודין קען ניט קויפין איין יוד דעם אנדערין פאר אקנעכט. נאר אויב ער איז גיוועזן גייטיג צו פאר קויפין זיך פאר אקנעכט. האט הקב"ה גיזאגט

אֶל־הַדֶּבֶר וְאֶל־הָרָעָב וְנָתַתִּי אֶתְכֶם
לְזַוֲעָה לְכֹל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ׃ יח וְנָתַתִּי
אֶת־הָאֲנָשִׁים הָעֹבְרִים אֶת־בְּרִתִי
אֲשֶׁר לֹא־הֵקִימוּ אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית
אֲשֶׁר כָּרְתוּ לְפָנָי הָעֵגֶל אֲשֶׁר כָּרְתוּ
לִשְׁנַיִם וַיַּעַבְרוּ בֵּין בְּתָרָיו׃ יט שָׂרֵי
יְהוּדָה וְשָׂרֵי יְרוּשָׁלַםִ הַסָּרִסִים
וְהַכֹּהֲנִים וְכֹל עַם הָאָרֶץ הָעֹבְרִים בֵּין
בִּתְרֵי הָעֵגֶל׃ כ וְנָתַתִּי אוֹתָם בְּיַד
אֹיְבֵיהֶם וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וְהָיְתָה
נִבְלָתָם לְמַאֲכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם

תרגום

חרבא ומן מותא ומן כפנא ואתן יתכון לזיע לכל מלכות ארעא: יח ואתן ית גבריא דעברו על קימי דלא קימו ית פתגמי קימא דגזרו קדמי עגלא דפסקו לתרין ועברו בין פלגוהי: יט רברבי יהודה ורברבי ירושלם ורברביא וכהניא וכל עמא דארעא דעברו בין פלגי עגלא: כ ואמסר יתהון ביד בעלי דבביהון וביד דבען למקטלהון ותהי נבלתהון משגרא למיכל לעופא דשמיא ולבעירא דארעא:

וית

לזועה קרי

מהר"י קרא

העוברים את בריתי אשר לא הקימו את דברי הברית אשר כרתו לפני העגל אשר כרתו לשנים ויעברו בין בתריו לשלחם.

רש"י

ותהיו הפקר אל החרב ואל הרעב: (יח) העגל אשר כרתו לשנים. כשחזרו וכבשום כרתו כולם ברית למרוד במקום וכרתו העגל לשנים ועברו בין בתריו למרוד בו והיא היתה ברית חזקה וגמורה לאמר ככה יבתר ויחלק העובר

רד"ק

כבש וכשב והדומים להם: (יח) העגל אשר כרתו לשנים. כן היא דרך כריתת הברית וכן ברית אברהם אבינו בין הבתרים: (יט) שרי יהודה ושרי ירושלם. שרי יהודה הם השרים אשר כן הערים מחוץ לירושלם ואמר אחר כך הסריסים והם שרי

מצודת ציון

(יז) לזועה. ענין חרדה: (יח) העוברים. המבטלים: הקימו. מלשון קיום: בתריו. חלקיו כמו ואת הצפור לא בתר (שם ט"ו): (יט) הסריסים. מין שררה: העוברים. מלשון העברה:

מצודת דוד

מופקרים אל החרב וגו' ולא אהיה עוד אדון עליכם למנוע אתכם מידיהם: לזועה לכל ממלכות הארץ. ר"ל כולם יחרידו אתכם: (יח) אשר לא הקימו. את הדבר כמ"ש: אשר כרתו לפני. וחוזר ומפרש שכרתו העגל לשני חלקים ועברו בין החלקים כי כן היה דרך כורתי ברית וכמ"ש בברית בין הבתרים ויבתר אותם בתוך וגו' והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה (בראשית ט"ו) והוא היה שלוחו של מקום: (יט) שרי יהודה וגו'. והם שרי יהודה אשר עברו בין בתרי העגל: (כ) ונתתי. לפי שארכו הדברים חזר לומר ונתתי אותם: למאכל וגו'. כי לא יקברום על כי ירבו מאד: ולבהמת הארץ. לחית הארץ כי חיה בכלל בהמה:

לקוטי יקרים

מען טאר אים ניט קויפען אויף לענגער ווי זעקס יאהר. ווייל ער דארף זיין פרייא אונ דינען הקב"ה. אונ אלץ וואס ער האט פארפעלט צו דינען הקב"ה אין דיא זעקס יאהר. מוז ער דאס באצאהלין נאך דיא זעקס יאהר ווען ער וועט זיין פרייא. אזויא ווי יעדער מענטש ארבייט זעקס טעג אונ שבת דינט ער צו הקב"ה וואס ער האט גיפעלט אין דיא זעקס טעג. אז דיא יודין האבין אבער ניט נעדינט צו הקב"ה האבין זייא גיוואלט זייערע קנעכט זאלין אויך ניט דינען צו הקב"ה. דריבער האבין זייא די קנעכט ניט פרייא גילאזט. האבין זיי אליין געזינדיגט אונ האבין געמאכט זינדיגען נאך מענשין. דריבער זענען זייא גישטראפט גיווארין:

פירוש ע"ט

איך נאם ה' אזו זאגט גאט אונ איר וועט זיין הפקר אל החרב אל הדבר ואל הרעב צו דער שווערד אונ צום מארד אונ צו הונגר ונתתי אתכם לזעוה אונ איך וועל איך געבען צו איין ציטערניש צו אלע קיניגרייך פון דר ערד: (יח) ונתתי את האנשים וגו' אונ איך וועל געבן די מענטשן ווס האבן עובר גוועןן אויף מיין כריתות ברית אשר לא הקימו וגו' וואס זיי האבן ניט מקיים גוועןן די רייד פון דעם כריתות ברית ווס זיי האבן פאר שניטן פר מיר העגל אשר כרתו דם קאלב ווס זיי האבן צו שניטן אויף צווייען אונ זענן איבר גיפארין צווישן זיינע שטיקער: (יט) שרי יהודה ושרי ירושלים די הארין פון שבט יהודה אונ דיא הארין פון ירושלים הסריסים והכהנים אונ דיא אנדערע הארין אונ די כהנים אונ גאר דאס פאלק פון דעם לאנד העוברים בין בתרי העגל וואס זיי זענין איבער גיפארין צווישען די שטיקער פון דעם קאלב: (כ) ונתתי אותם ביד איביהם וועל איך גאט איבער ענטפערין זייא אין די הענט פון זייערע פיינט אונ אין דער האנד פון די וואס באגערין זייער לייב צו טייטן והיתה נבלתם למאכל אונ זייערי טוטי גופים וועט זיין צוא עסן צוא

דיא

וְלִבְהֶמַת הָאָרֶץ׃ כא וְאֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וְאֶת־שָׂרָיו אֶתֵּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ
בָּבֶל הָעֹלִים מֵעֲלֵיכֶם׃ כב הִנְנִי מְצַוֶּה
נְאֻם־יְהוָה וַהֲשִׁבֹתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
וְנִלְחֲמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ
וְאֶת־עָרֵי יְהוּדָה אֶתֵּן שְׁמָמָה מֵאֵין
יֹשֵׁב׃ לה א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בִּימֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃ ב הָלוֹךְ

תרגום

כא וְיַת צִדְקִיָה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְיַת רַבְרְבוֹהִי אֶמְסַר בְּיַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וּבְיַד דְבָעַן לְמִקְטְלְהוֹן וּבְיַד מַשִׁירְיַת מַלְכָּא דְבָבֶל דְאִסְתַּלָקָא מִנְכוֹן׃
כב הָא אֲנָא מְפַקֵיד אֲמַר יְיָ וַאֲתִיבִינוּן עַל קַרְתָּא הָדָא וִיגִיחוּן קְרָבָא עֲלַהּ וְיִכְבְּשׁוּנַהּ וְיוֹקְדוּנַהּ בְּנוּרָא וְיַת קִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה אֶתֵּן לְצָדוּ מִבְּלִי יָתִיב׃
א פִּתְגַם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בְּיוֹמֵי יְהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָהוּ מַלְכָּא דְשִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר׃
ב אֱזֵל לְוַת בְּנֵי בֵית רֵכָב

ת״א בימי יהויקים. עקידה שער ט׳.

רש״י

עליה: (כא) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שיצא ממצרים כמו שמפורש בספר זה (ל״ז): (כב) הנני מצוה. ושב חיל פרעה לארצו והכשדים ישובו עליכם:

מהר״י קרא

וגם יש לומר הנני קורא לכם דרור אל החרב. לחרב עצמו אני קורא דרור שעד עכשיו הייתי כובשו שלא לשלחו בכם מיכן ואילך אני מניחו לעשות בכם כרצונו: (כא) ואת צדקיהו מלך יהודה ואת שריו אתן ביד אויביהם. וביד חיל מלך בבל העולים מעליכם. מפני חיל פרעה. כמו שכתוב בסוף הענין וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים הצרים על ירושלים את שמעם ויעלו מעל ירושלים. ואומר כה תאמרו אל מלך יהודה הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרימה ושבו הכשדים ונלחמו על העיר הזאת ולכדוה ושרפוה באש:

רד״ק

בית המלך: (כא) העולים מעליכם. כמו שכתוב בזה הספר למטה וחיל פרעה יצא ממצרים וגו׳ וישמעו הכשדים ויעלו

מצודת דוד

(כא) וביד חיל וגו׳. הם האויבים ומבקשי נפשם והוא כפל ענין במ״ש: העולים מעליכם. אשר נסתלקו מעליכם כשמעם שבאו מצרים לעזור לכם כמ״ש וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו הכשדים וגו׳ ויעלו מעל ירושלים (לקמן ל״ז): (כב) הנני מצוה. ר״ל אעיר לכם: והשיבותים. אשיב לכם את חיל מלך בבל:

מצודת ציון

(כא) העולים. ענין סילוק כמו ויעל מעל ירושלים (לקמן ל״ז)

פירוש ע״ט

די פייגיל וואס פליען אונטער דעם הימיל אונ צו די חיות פון דער ערד: (כא) ואת צדקיהו מלך יהודה וגו׳ אונ דעם צדקיהו מלך יהודה אונ זיינע הארין וועל איך איבר ענטפערן אין דר האנט פון זייערי פיינט אונ אין דער האנט פון די וואס בגערין זייער לייב צו טייטין וביד חיל מלך בבל אונ אין דער האנט פון דעם חיל פון דעם מלך בבל העולים מעליכם וואס זיי גייען היינט אוועק פון אפ איך: (כב) הנני מצוה נאם ה׳ נון איך וועל שאפן זאנט גאט דאס חיל פון פרעה זאל זיך אום קערין צוא ריק אין זיין לאנד והשיבותים אל העיר הזאת אונ איך וועל אום קערין די כשדים צו דר דאזיגער שטאט ירושלים ונלחמו עליה אונ זייא וועלען מלחמה האלטען אויף איר ולכדוה ושרפוה באש אונ וועלען זי בצווינגען אונ איין נעמן אונ וועלן זי פר ברענן אין פייער ואת ערי יהודה אתן שממה אונ די שטעט פון שבט יהודה וועל איך געבען וויסט דאס קיין זיצער וועט ניט זיין אין זייא:

לה (א) הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת ה׳ דאס איז די רייד פון נביאות וואס איז געוועזן צוא ירמיהו פון גאט בימי יהויקים אין די טעג פון יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לאמר צו זאגין: (ב) הלוך אל בית

משלי חכמים

(ב) הלוך אל בית הרכבים וגו׳. הקב״ה האט געזאגט צום נביא ירמיה ער זאל גיין צו די משפחה פון די רכבים וואס זייא האבין אצוואה פון זייער פאטער יונדב בן רכב זיי זאלין קיין וויין טרינקען אונ זאלין קיין פעלדער זייען אונ קיין הייזער באהען. אונ קיין וויין גארטין פלאנצין. וואנייגע זאלין זיי דינגען אונ זאלין קויפין פערטיגע ברוים. דער ענין איז למשל אפרעמדער איז געקומין אין אשטאט וואהנען. די מענטשין פון שטאט האבין ניט געוואלט ער זאל בייא זייא וואהנען נאר דער שר פון שטאט האט אים געהייסין ער זאל וואהנען אין שטאט. די מענטשין פון שטאט זענין בייז געוועזן אויף דעם פרעמדין אונ האבין אלע געשוואורין מען זאל דעם פרעמדין ניט פארדינגען אדירה צום וואהנין. אונ אויב ער וועט וועלין באהען אשטוב זאל מען אים קיין פלאץ פארקויפין. דער פרעמדער האט דאס דערציילט דעם שר. האט דער שר צו אים געזאגט וואו דו וועסט געפונען אליידיגין פלאץ מענסטו באהען אשטיב. די צייט איז

הרכבים

אֶל־בֵּית הָרֵכָבִים וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם
וַהֲבֵאוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־אַחַת
הַלְּשָׁכוֹת וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן׃
ג וָאֶקַּח
אֶת־יַאֲזַנְיָה בֶן־יִרְמְיָהוּ בֶּן־חֲבַצִּנְיָה
וְאֶת־אֶחָיו וְאֶת־כָּל־בָּנָיו וְאֵת כָּל־בֵּית
הָרֵכָבִים׃
ד וָאָבִא אֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל־
לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן בֶּן־יִגְדַּלְיָהוּ אִישׁ
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים
אֲשֶׁר מִמַּעַל לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־
שַׁלֻּם שֹׁמֵר הַסַּף׃
ה וָאֶתֵּן לִפְנֵי ׀ בְּנֵי
בֵית־הָרֵכָבִים גְּבִעִים מְלֵאִים יַיִן וְכֹסוֹת

תרגום

וְתַמַּלֵל עִמְהוֹן וְתַעֲלִינוּן לְבֵית מַקְדְשָׁא דַיָי לַחֲדָא מִן לִשְׁכָּתָא וְתַשְׁקֵי יָתְהוֹן חַמְרָא׃ ג וּדְבָרִית יָת יַאֲזַנְיָה בַּר יִרְמְיָה בַּר חֲבַצִּנְיָה וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בְּנוֹהִי וְיָת כָּל בְּנֵי בֵית רֵכָב׃ ד וְאַעֲלֵית יָתְהוֹן לְבֵית מַקְדְשָׁא דַיָי לְלִשְׁכַּת בַּר חָנָן בַּר יִגְדַלְיָהוּ נְבִיָא דַיָי דִבְסְטַר לִשְׁכַּת רַבְרְבַיָא דְמֵעִיל לְלִשְׁכַּת מַעֲשֵׂיָה בַר שַׁלֻם אַמַרְכָּלָא׃ ה וִיהָבִית קֳדָם בְּנֵי בֵית רֵכָב כְּלִידִין מַלְיָן חַמְרָא וְכַסִין

ואמרית

מהר"י קרא

פתח בס"פ

לה (ב) בית הרכבים. בית קיני: (ד) שומר הסף. שומר יתרו היו: (ד) איש האלהים. נביא ה':

רש"י

לה (ב) אל בית הרכבים. בני יונדב בן רכב ומבני שומר הסף. אמרכליא (טרשויאי"א בלע"ז):

מנחת שי

לה (ד) ואבא אותם בית ה' אל לשכת. כתב בעל מסורת הברית הגדול בירמיה סימן כ' ואבי ג' חסר אל"ף וסי' ואבי אתכם אלי פ' יתרו ואבי אתכם אל ארץ הכרמל ירמיה ב', וא' כי אתם בית ה' ע"כ. ובירמיה סי' ל"ס כתב שנזדמנה לו נסחא מדובקת אבל הנסחא האמיתית הוא שהם חסר יו"ד

רד"ק

מעל ירושלים: (ב) בית הרכבים. מבית חובב חותן משה היו ונקראו בית הרכבים על שם רכב אבי יונדב שהיה גדול המשפחה וכן אמר בדברי הימים המה הקנים הבאים בחמת אבי רכב: והשקית אותם יין. אע"פ שהם לא שתו אמר והשקית שתתן לפניהם כוסות יין לשתות: (ד) איש האלהים. כתרגומו נביא דה': שומר הסף. סף הוא כלל לכלי הבית וכלי

מצודת ציון

לה (ב) הלשכות. ענין חדר: (ד) שומר הסף. שומר מזוזות השערים כי סף הוא מזוזה וכן הכהנים שומרי הסף (מ"ב י"ב): (ה) גבעים. הם כעין כוסות וגדולים מהם ובהם מביאים

מצודת דוד

לה (ב) בית הרכבים. הם בני יונדב בן רכב ומזרע יתרו היו: בית ה'. אל בית ה': אל אחת הלשכות. אל אחת מן הלשכות: והשקית. תשתדל להשקותם יין: (ד) איש האלהים. נביא ה': אשר אצל. הלשכה ההיא היתה אצל הלשכה אשר השרים נאספים שמה וממעל ללשכת מעשיהו: (ה) וכוסות. לשפוך בהם יין מהגביעים לשתות מהם:

משלי חכמים

געוועזן וויינער אונ אין שטאט איז געוועזן אמייך וואס ער איז געוועזן שטארק געפראהרן. אונ אויף דעם איין איז געוועזן מיסט וואס די בעלי בתים האבין דארט געווארפין איז נים געוועזן צו זעהן די איין פון אונטען. הט דער פרעמדער געמיינט דס איז אליידיגר פלאץ האט ער אנגעהויבין באהען אשטוב אויף דעם איין. אלע מענטשין פון שטאט האבין געלאכט קען האט אים געהאלטין פאר משוגע. ער הט נים געוויסט וואס מען לאכט. עס הט אים קיינער געוואלט זאגין. ביז דער ווינטער איז אוועק געגאנגן אונ עס איז ווארעם געווארין די איין איז צוגאנגען די שטוב איז אריין אין וואסער אונ ער הט קוים זיין לעבין גירעטעט. דאס זעלביגע איז געוועזן ביא יונדב בן רכב. ער האט געזעהן די זינד פון יודין ווערט אלע טאג גרעסער וייל זייא זוכען נאר דיא פערגעניגונגען פון די וועלט. אזעלכע פערגעניגענס וואס מען מעג אדער אזעלכע

פירוש ע"ט

הָרֵכָבִים דו זאלסט גיין צו דעם הוז געזינד פון יונדב בן רכב זיי זענין געוועזן די קינדער פון יתרו וְדִבַּרְתָּ אוֹתָם אונ דו זאלסט רעדין מיט זיי וַהֲבֵאוֹתָם בֵּית ה' אונ זאלסט זיי ברענגן אין נאטס הוז אין איינע פון די לשכות וואס זענין אין בית המקדש וְהִשְׁקִיתָ אוֹתָם יָיִן אונ זאלסט זיי געבין טרינקין וויין: (ג) וָאֶקַּח אֶת יַאֲזַנְיָה בֶּן יִרְמְיָהוּ האב איך ירמיהו גינומען מיט מיר דעם יאזניה דר זון פון ירמיהו בן חבצניה אונ זייני ברידער אונ אלע זייגע זין וְאֵת כָּל בֵּית הָרֵכָבִים אונ גאר דס הוז גיזינד פון יונדב בן רכב: (ד) וָאָבִא בֵּית ה' אונ האב זיי גיבראכט אין גאטס הוז אֶל לִשְׁכַּת בְּנֵי חָנָן אין דר לשכה פון די קינדר פון חנן בן יגדליהו אִישׁ הָאֱלֹהִים וואס ער איז געוועזן איין געטליכער מאן אֲשֶׁר אֵצֶל לִשְׁכַּת הַשָּׂרִים וואס די לשכה איז געוועזן בייא דר לשכה וום די הארן פלעגן זיך איין זאמלען אהין אֲשֶׁר מִמַּעַל וואס זיא איז געוועזן העכער פון דר לשכה פון מעשיהו בן שלום שֹׁמֵר הַסַּף וואס ער פלעגט היטין דיא כלים פון דעם בית המקדש: (ה) וָאֶתֵּן לִפְנֵי בְּנֵי בֵית הָרֵכָבִים אונ איך האב געגעבין פאר דיא

קינדר

ואמר אליהם שתו־יין: ו ויאמרו לא
נשתה־יין כי יונדב בן־רכב אבינו צוה
עלינו לאמר לא תשתו־יין אתם
ובניכם עד־עולם: ז ובית לא־תבנו
וזרע לא־תזרעו וכרם לא־תטעו ולא
יהיה לכם כי באהלים תשבו כל־
ימיכם למען תחיו ימים רבים על־פני
האדמה אשר אתם גרים שם:

ואמרית להון שתו
חמרא: ואמרו לא
נשתי חמרא ארי יונדב
בר רכב אבונא פקיד
עלנא למימר לא
תשתון חמרא אתון
ובניכון עד עלמא:
ז וביתא לא תבנון
וזרעא לא תזרעון
וכרמא לא תצבון ולא
יהי לכון ארי במשכנין
תיתבון כל יומיכון
בדיל דתתקימון יומין
סגיאין על אפי ארעא
דאתון דיירין תמן:
וקבילנא

קמץ בפשטא קמץ בז"ק

רש"י

(ז) באהלים תשבו. במדבריות אשר אתם גרים שם. לא היה להם חלק בארץ שבני גרים היו:

מהר"י קרא

הכלים *): (ז) אשר אתם גרים שם. שלא ניתן חלק לגרים בארץ ישראל שעד עכשיו לא נגזר על הבית ליחרב ועל ישראל ליגלות וירושלים יושבת בשלוה ועריה סביבותיה ישבנו אנחנו בשלוה עמהם. אבל מעתה הואיל והם גולים ובית המקדש עתיד ליחרב גוזר אני אליכם שתהיו גם אתם מתאבלים עמהם. לא תשתו יין. שהיין משמח אנשים. בית לא תבנו. שדירת קבע מרחיב דעתו של אדם. זרע לא תזרע וכרם לא תטעו. שלא ירונו בהם ולא ירועע בשעת הקציר ובשעת הבציר. ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו:

*) נ"ב בזמר הספ פי' רש"י במלכים שומרי ספי העזרה ומפתחות העזרה בידם. העתק מהנדפס

רד"ק

היין וזולתם ות"י שומר הסף אמרכלא: (ו) כי יונדב בן רכב אבינו. ר"ל אבי אבינו כי הנה מצאנו יונדב בן רכב כשמלך יהוא בן נמשי וממנו עד ממלכת יהויקים קרוב לש' שנה: (ז) ולא יהיה לכם. טעמו על כולם: לא בית ולא כרם ולא שדה. לא יהיה לכם לא במתנה ולא במקח מאחר: למען תחיו ימים רבים. כי הבתים והשדות והכרמים מעכבים את האדם במקומו יהיה רעב או חרב ויוות בקוצר ימים מדאגה וכשלא יהיה לו במקומו כל זמן שיראה טוב בזה המקום ישב בו וכשיראה רע ילך למקום אחר שיהיה בו בטוב לפיכך צוה להם שיהיו יושבי אהלים ויסעו ממקום למקום כפי מה שיראו הטוב במקום בית שדה וכרם ויאריכו ימים בזה וכן ראינו באבות שהיו נוסעים ממקום למקום באהליהם מפני הרעב. ושתות היין שמנעם ממה שידע מסבתו שמטרף דעת מי שישגה בו כמו שכתוב כל שוגה בו לא יחכם וכתיב למי אבוי למי מדיני' למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים למאחרים על היין וסבת גלות

מנחת שי

כמו שנמסר בס' יתרו. והנני מודיע שגם זו היא מסובבת וצריך להביאים ממנה פסוק והביא אתכם אל ארץ הכרמל כי הוא מלא יו"ד ואל"ף בכל הספרים והנירסא היפרה כך היא וא ב א ב' חסר יו"ד וסימן והבא אתכם אלי. והבא אתם בית ה': בן שלם. השי"ן בפתח לא בחירק כמו שהוא בדפוסים אחרונים: (ו) כי יונדב בן רכב. מסורת יו נ ד ב ג' וסי' ויאמרו לא נשתה יין. ונשב באהלים. לכן כה אמר וגו'. וכל שמואל דכוותא בר מן א' שבב. ובמכילתא ריש פרשת וישמע יתרו מתחלה היו קוראין אותו יהונדב ובסבה נאותו משבה פתחו לו אות אחת ונקרא יונדב שנאמר בהתחבר לרשע וגו'. מכאן אמרו חכמים אל יתחבר אדם לרשע אפילו לקרבו לתורה פירוש בהתחברו לרשע עם יהוא בס' מלכים ואמרינן נמי התם מקמי הכי שבן אתה מוצא בעפרון שמתחלה היו קוראים אותו עפרון וכשנטל הכסף מיד אברהם פחתו אות אחת ממנו שנאמר וישקל אברהם לעפרן את הכסף עפרן כתיב עיין מ"ש שם:

מצודת דוד

(ו) אבינו. ר"ל ראש המשפחה: עד עולם. עד סוף כל הדורות: (ז) ולא יהיה לכם. אף בקנין או במתנה לא יהיה לכם בית בנוי ושדה זרועה וכרם נטועה: באהלים. הנעשים על פני השדה שאפשר להעתיקם ממקום למקום: למען תחיו וגו'. כי בית ושדה וכרם יש בהם סבה המעכבת את האדם במקום ההם ולפעמים יאבד עם אנשי המקום ההיא אבל היושב באהלים ואין לו שדה וכרם בקל יוכל להעתיק ממקום למקום (וספה מניעת שתיית היין לא הולך לפרש כי ידוע הוא שמביא למעשים מגונים): אשר אתם גרים שם. במקום

מצודת ציון

סיין וכן ואת נגיעי גגיע הכסף (בראשית מ"ד): (ז) גרים. דרים כמו עם לבן גרתי (בראשית ל"ב):

פירוש ע"ט

קינדער פון דעם הויז גיזינד פון יונדב בן רכב גבעים מלאים יין גרוסי בעכער פיל מיט וויין וכוסות אונ קליינע בעכער צו טרינקען מיט זיי ואמר אליהם שתו יין אונ איך האב גיזאגט צו זיי טרינקט וויין: (ו) ויאמרו לא נשתה יין האבן זיי גיזאגט מיר וועלן ניט טרינקען קיין וויין כי יונדב בן רכב ווארום יונדב בן רכב אונזר עלטער פאטער הט אונז גישאפט צו זאגן לא תשתו יין איר זאלט ניט טרינקען קיין וויין איר אונ איערי קינדער ביז אייביג: (ז) ובית לא תבנו אונ קיין הויז זאלט איר ניט בויען וזרע לא תזרעו אונ קיין זאמן זאלט איר ניט זייען וכרם לא תטעו אונ קיין וויין גארטען זאלט איהר ניט פלאנצען ולא יהיה לכם אונ עס זאל ניט זיין צו אייך (כלומר איר זאלט ניט קופן) כי באהלים תשבו נייערט אין גיצעלטין (אין דער מדבר) זאלט איהר זיצען אלי אייערע טעג למען תחיו ימים רבים כדי איהר זאלט

משלי חכמים

וואס מען טאר ניט. האט ער געוואסט דער בית המקדש וועט געווים חרב ווערין אונ די יודין וועלין פארטריבען ווערין צו וויס זאל ער באהאלטן הייזער וואס זייא וועלין נאכדעם דער טרונקין ווערין בייא די פעלקער. דריבער האט ער גיבאטין זיינע קינדער זיי זאלין קיין הייזר באהען. קיין פעלדר זייען קיין וויינגערטנער פלאנצין אונ קיין וויין טרינקען זיי זאלין ניט זינדיגען. אונ זייא האבין געלאכט פון דיא יודין וואס האבין געבאהט הייזער אין ירושלים ביי די צייט אזוי ווי מען הט גלאכט פון דעם וואס הט געבאהט זיין שטוב אויף דעם אייז. האט הקב"ה גיזאגט צוא ירמיה ער זאל ווייזין די יודין דיא קינדער פון יונדב היטען וואס זייער פאטער האט זיי גיבאטין אונ איר ווילט ניט האלטין וואס הקב"ה האט אייך גיבאטין. וועט דאך געווים זיין וויא יונדב בן רכב האט גיזאגט צוא זיינע קינדער:

ח וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אָבִינוּ
לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לְבִלְתִּי שְׁתוֹת־יַיִן כָּל־
יָמֵינוּ אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנֹתֵינוּ :
ט וּלְבִלְתִּי בְּנוֹת בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ וְכֶרֶם
וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ : י וַנֵּשֶׁב
בָּאֳהָלִים וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּנוּ יוֹנָדָב אָבִינוּ : יא וַיְהִי בַּעֲלוֹת
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ
וַנֹּאמֶר בֹּאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל
הַכַּשְׂדִּים וּמִפְּנֵי חֵיל אֲרָם וַנֵּשֶׁב
בִּירוּשָׁלָם : יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר : יג כֹּה־אָמַר יְהוָה

תרגום

ח וְקַבֵּילְנָא לְמֵימַר יוֹנָדָב בַּר רֵכָב אֲבוּנָא לְכָל דְפַקִידְנָא בְּדִיל דְלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא כָּל יוֹמָנָא אֲנַחְנָא נְשָׁנָא בְּנָנָא וּבְנָתְנָא : ט וּבְדִיל דְלָא לְמִבְנֵי בָתִּין לְמִתְבְּנָא וְכַרְמִין וַחֲקָלִין וְזַרְעִין לָא יְהֵא לָנָא : י וִיתֵיבְנָא בְּמַשְׁכְּנִין וְקַבֵּילְנָא וַעֲבַדְנָא כְּכֹל דְפַקִידְנָא יוֹנָדָב אֲבוּנָא : יא וַהֲוָה כַּד סְלֵיק נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל עַל אַרְעָא וַאֲמַרְנָא אִתוּ וְנֵיעוּל לִירוּשְׁלֵם מִן קֳדָם מַשִׁרְיַת כַּסְדָאֵי וּמִן קֳדָם מַשִׁרְיַת אֲרָם וִיתֵיבְנָא בִּירוּשְׁלֵם : יב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה לְמֵימַר : יג כִּדְנַן אֲמַר יי

מהר"י קרא

(יא) ונבוא ירושלים מפני חיל הכשדים. שלא תשיבנו האיך אתם מקיימים מצות אביכם שצוה עליכם שלא תשבו בבתיכם אלא לישב באהלים כל ימיכם, ואני רואה אתכם יושבים בבתים בירושלים. תשובה לדבריך. מיום שצונו יונדב אבינו לשבת באהלים מצותו קיימנו ונשב באהלים כאשר צונו. אבל כעלות נבוכדנאצר על הארץ. ונאמר בואו ונבוא ירושלים מפני חיל הכשדים ונשב בירושלים על כורחינו :

רש"י

(יא) ויהי בעלות נבוכדראצר. על כרחנו באנו העיר לכך עכשיו אנו יושבים בבתים :

מנחת שי

(יא) ויהי בעלות. בבי"ת. רד"ק: ויהי בעלות נבוכדראצר מלך בבל אל הארץ. כן כתוב בספרי ספרד המדויקים ובמקצת ספרים כ"י על הארץ וכן תרגם יונתן על א ר ע א. ובמסרה גדולה ערך אל נמסר כל ירמיה על הארץ בר מן ב' אל הארץ ויה אי מהם והנה והכיבותים אל הארץ סימן ל' וכן מסור עליהם ב'

רד"ק

עשרת השבטים היה על הרבית שתיית היין כמו שנאמר הוי עטרת גאות שכורי אפרים ואמר הוי גבורים לשתות יין ואמר משכימי בבקר שכר ירדפו וגם יהודה ובנימין סבת גלותם היין כמו שכתוב וגם אלה ביין שגו וכל הענין כמו שכתוב וראשון ששתה היין אע"פ שהיה צדיק ותמים נשתכר בו ונתבזה בו : (יא) ויהי בעלות נבוכדנצר. בבי"ת : ונאמר באו ונבוא. בואו

מצודת דוד

נטיית האהלים : (ח) ונשמע בקול. ר"ל קבלנו מאמריו : בנינו ובנותינו. ר"ל אף הקטנים והקטנות : (ט) לשבתנו. לשבת אנחנו בהם : וזרע. ר"ל כל מין זרע אף גן זרוע : (י) ונשב. עד הנה ישבנו באהלים : ונשמע ונעש. ר"ל כמו שקבלנו על עצמינו כן עשינו ככל אשר וגו' : (יא) ויהי בעלות. ר"ל ומה שנשב עתה בבתי העיר הסבה היא כי בעלות נבוכדנצר אל הארץ (וזהו מה שעלה בימי יהויקים כמ"ש במ"ב כ"ד) אז אמרנו אלו לאלו בואו ונבוא לירושלים מפחד הכשדים ומפני ארם אשר עמהם ולכן ישבנו אותנו

פירוש ע"ט

זאלט לעבין פיל טעג אויף דר ערד ווס איר וואנט דארטין : (ח) וַנִּשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב אונ מיר האבין צוא גיהערט אין דעם קול פון יהונדב בן רכב אונזער עלטער פאטער לְכֹל אֲשֶׁר צִוָּנוּ צו אלימען ווס ער הט אינז גישאפט לְבִלְתִּי שְׁתוֹת יַיִן מיר זאלין ניט טרינקין קיין וויין אלי אונזערי טעג אֲנַחְנוּ נָשֵׁינוּ בָּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ מיר אונ אונזערי ווייבר אונ אונזערי זין אונ אונזערי טעכטער : (ט) לְבִלְתִּי בְּנוֹת בָּתִּים לְשִׁבְתֵּנוּ אונ מיר זאלין ניט בויען קיין הייזר צו אונזער וויצונג וְכֶרֶם וְשָׂדֶה וָזֶרַע לֹא יִהְיֶה לָנוּ אונ איין ווין גארטין אונ איין גיזייט פעלד זאל ניט זיין צו אונז : (י) וַנֵּשֶׁב בָּאֳהָלִים אונ מיר זענין ביז אהער גיזעסין אונ גיצעלטין וַנִּשְׁמַע וַנַּעַשׂ אונ מיר האבין צו גיהערט אונ גיטאן אלץ אזויא ווי יונדב אונזר עלטר פאטער הט אונז גישאפט : (יא) וַיְהִי בַּעֲלוֹת נְבוּכַדְרֶאצַּר אונ עס איז גיוועז אז נבוכדראצר מלך בבל איז אויף גיגאנגין אויף דעם לאנד וַנֹּאמֶר האבין מיר גיזאגט איינר צום אנדערין בּוֹאוּ וְנָבוֹא יְרוּשָׁלַיִם קומט אונ לאמיר קומען קיין ירושלים פון וועגין דעם חיל פון דיא כשדים אונ פון וועגין דם חיל פון ארם כדי זיי זאלין אונז קיין שלעכץ ניט טאן דרום וַנֵּשֶׁב בִּירוּשָׁלָיִם האבין מיר זיך באזעצט אין ירושלים : (יב) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר אונ עס איז גיוועז דיא נבואה פון גאט צוא ירמיהו צוא זאגין : (יג) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָלֹךְ וְאָמַרְתָּ
לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָ͏ִם הֲלוֹא
תִקְחוּ מוּסָר לִשְׁמֹעַ אֶל־דְּבָרַי נְאֻם
יְהוָה׃ יד הוּקַם אֶת־דִּבְרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן
רֵכָב אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בָּנָיו לְבִלְתִּי
שְׁתוֹת־יַיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
שָׁמְעוּ אֵת מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיכֶם הַשְׁכֵּם וְדַבֵּר וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
אֵלָי׃ טו וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִאִים ׀ הַשְׁכֵּים וְשָׁלֹחַ ׀ לֵאמֹר שֻׁבוּ־
נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וְהֵיטִיבוּ
מַעַלְלֵיכֶם וְאַל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
אֲחֵרִים לְעָבְדָם וּשְׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלַאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא

תרגום

יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל אֱזֵיל וְתֵימַר
לֶאֱנָשׁ יְהוּדָה וּלְיָתְבֵי
יְרוּשְׁלֵם הֲלָא תְקַבְּלוּן
אוּלְפַן לְקַבָּלָא לְפִתְגָמַי
אֲמַר יְיָ׃ יד אִתְקַיָמוּ
פִּתְגָמֵי יוֹנָדָב בַּר רֵכָב
דְפַקִיד יַת בְּנוֹהִי בְּדִיל
דְלָא לְמִשְׁתֵּי חַמְרָא וְלָא
אִשְׁתִּיאוּ עַד יוֹמָא הָדֵין
אֲרֵי קַבִּילוּ יַת תַּפְקֵדְתָּא
דַאֲבוּהוֹן וַאֲנָא שְׁלָחִית
לְוָתְכוֹן יַת כָּל עַבְדֵי
נְבִיַיָא מַקְדִים וּמְמַלֵיל
וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרִי׃
טו וּשְׁלָחִית לְוָתְכוֹן יַת
כָּל עַבְדֵי נְבִיַיָא מַקְדִים
וּמְשַׁלַח לְמֵימַר תּוּבוּ
כְּעַן גְבַר מֵאוֹרְחֵיהּ
בִּישְׁתָא וְאַתְקִינוּ
עוֹבָדֵיכוֹן וְלָא תְהָכוּן
בָּתַר טַעֲוַת פַּלְחֵי
כּוֹכְבַיָא לְמִפְלְחֵהוֹן
וְתִיבוּ עַל אַרְעָא דִיהָבִית
לְכוֹן וְלַאֲבָהָתְכוֹן וְלָא
ארכינתון

רד"ק

ל' זרוז כמו לכו ונלכה הגלגל: (יד) הוקם את דברי יהונדב. הוקם ל' יחיד על רבים כי מלת את כוללת הרבוי: (טו) ואשלח. אמר ואל תלכו אחר שאמר שובו והטיבו כי עבודה זרה שקולה כנגד כל העברות: ושבו אל האדמה. כמו על וכן אל ההרים

מנחת שי

בסיפרא: (יג) וליושבי. יש ספרים וליושבי:

מצודת דוד

ולכן גשב בירושלים: (יג) לאיש יהודה. לאנשי יהודה: הלוא תקחו מוסר. ר"ל באמת מהדבר הזה יש לכם ללמוד לשמוע אל דברי: (יד) הוקם. הנה נתקיים את דברי יהונדב וגו': ולא שתו. והנה הם לא שתו (ולא אמר מה שמנעו לקחת בית שדה וכרם כי מניעת שתיית היין לאו בעיניהם ולא כן אלו): כי שמעו. ר"ל לא מנעו מלזון נפשם כ"א לשמוע מצות אביהם: השכם. ר"ל בזריזות רב בהשכמה אני מדבר אליהם ע"י הנביאים ועכ"ז לא שמעתם: (טו) ואשלח. ר"ל ואמר שעברתם על דברי שלחתי אליכם הנביאים

מצודת ציון

(טו) נא. עתה: מעלליכם. מעשיכם:

פירוש ע"ט

אַזוי הָט גִיזָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת דֶער גָאט פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ וגו' דוּא זָאלְסְט גֵייך אוּנ זָאלְסְט זָאגִין צוּ דִי מַאנֶען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ צוּ דִי זִיצֶר פוּן יְרוּשָׁלַיִם הֲלֹא תִקְחוּ מוּסָר פַר וָואר אִיר גִיהֶערְט אַיךְ אַרוּם נֶעמִין אֵיין מוּסָר אִיר זָאלְט צוּ הֶערִין צוּא מַיינֶע רֵייד נְאֻם ה' אַזוֹיא זָאגְט גָאט: (יד) הוּקַם אֶת דִּבְרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב דֶען זַייא זֶענִין מְקוּיָים גִיוָוארִין דִי רֵייד פוּן יְהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב אֲשֶׁר צִוָּה אֶת בָּנָיו וָוס עֶר הָט גִישָׁאפְט זַיינֶע קִינְדֶער זַייא זָאלִין נִיט טְרִינְקֶען קֵיין וויין וְלֹא שָׁתוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה אוּנ זַייא הָאבִּין נִיט גִיטְרוּנְקֶען בִּיז אִין דֶעם הַיינְטִיגְן טָאג כִּי שָׁמְעוּ וָוארוּם זַיי הָאבִּין צוּ גִיהֶערְט דָאס שָׁאפוּנְג פוּן זַייעֶר עֶלְטֶער פָאטֶער וְאָנֹכִי דִּבַּרְתִּי אֲלֵיכֶם אוּנ אִיךְ הָאבּ גִירֶעט צוּ אַייךְ דוּרְךְ מַיינֶע נְבִיאִים אִיךְ הָאבּ מִיךְ גִיפֶעדֶערְט אַלֶע פְרִיא מָארְגִין אוּנ הָאבּ גִירֶעט צוּ אַייךְ וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי אוּנ אִיר הָאט נִיט גִיוָואלְט צוּ הֶערִין צוּ מִיר: (טו) וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת כָּל עֲבָדַי הַנְּבִיאִים אוּנ אִיךְ הָאבּ גִישִׁיקְט צוּ אַייךְ אַלֶע מַיינֶע קְנֶעכְט דִי נְבִיאִים אִיךְ הָאבּ מִיךְ גִיפֶעדֶערְט אַלֶע פְרִיא מָארְגִין אוּנ הָאבּ זַיי גִישִׁיקְט צוּ אַייךְ לֵאמֹר צוּ זָאגִין שֻׁבוּ נָא אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה קֶערְט אַייךְ נוּן אוּם אִיטְלִיכֶר מַאן פוּן זַיין בֵּייזִין וֶועג וְהֵיטִיבוּ מַעַלְלֵיכֶם אוּנ בֶּאגִיטִיגְט אַייעֶרֶע מַעֲשִׂים וְאַל תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אוּנ אִיר זָאלְט נִיט גֵיין נָאךְ פְרֶעמְדֶע אָפ גֶעטֶער צוּ דִינֶען זַיי וּשְׁבוּ אֶל הָאֲדָמָה דֶען וֶועט אִיר בְּלֵייבִּין זִיצִין אוּף דֶר עֶרְד וָואס אִיךְ הָאבּ זִי גִינֶעבִּין צוּ אַייךְ אוּנ צוּ

אייערי

הִטִּיתֶם אֶת־אָזְנְכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם אֵלָי׃
טז כִּי הֵקִימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רֵכָב אֶת־
מִצְוַת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוָּם וְהָעָם הַזֶּה לֹא
שָׁמְעוּ אֵלָי׃ יז לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־
יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל־
הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן
דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ וָאֶקְרָא
לָהֶם וְלֹא עָנוּ׃ יח וּלְבֵית הָרֵכָבִים אָמַר
יִרְמְיָהוּ כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם עַל־מִצְוַת
יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
מִצְוֺתָיו וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
אֶתְכֶם׃ יט לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי

תרגום

ארכינתון ית אודניכון ולא קבילתון למימרי׃
טז ארי אקימו בני יונדב בר רכב ית תפקדתא דאבוהון דפקדינון ועמא הדין לא קבילו למימרי׃
יז בכן כדנן אמר יי צבאות אלהא דישראל הא אנא מיתי על אנש יהודה ועל כל יתבי ירושלם ית כל בישתא דגזרית עליהון חלף דשלחית לותהון ית כל עבדי נביא ולא קבילו ואתנביאו להון ולא תבו׃
יח ולבני בית רכב אמר ירמיה כדנן אמר יי צבאות אלהא דישראל חלף דקבילתון לתפקידת יהונדב אבוכון ונטרתון ית כל פקודוהי ועבדתון ככל דפקיד יתכון׃
יט בכן כדנן אמר יי צבאות אלהא

רד"ק

לא אבל: (יח) על מצות יהונדב. כמו אל וכן וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו: (יט) לכן. לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים. תרגם יונתן משמש קדמי. ובדברי רז"ל רבי יהודה אומר וכי גרים נכנסים להיכל והלא אף ישראל אין

מצודת דוד

בהשכמה ובזריזות לאמר שובו עתה כל איש מדרכו הרעה ומעשה הטיבו מעלליכם: ושבו. ואז תשבו על האדמה וגו': (טז) כי הקימו. ר"ל בעבור כי בני יהונדב הקימו מצות אביהם והעם הזה לא שמעו אלי ולא למדו מהם: (יז) לכן. הואיל ולא שמעו ולא למדו מהם לכן וגו': אשר דברתי עליהם. הפורעניות שיעדתי על ידי הנביאים: יען. בעבור שדברתי אליהם דברי ולא שמעו: ואקרא להם. לשוב אלי: (יח) אשר שמעתם. לקבל מאמריו: על מצות. אל מצות: ותשמרו. ר"ל שמרתם בלב ולא שכחתם בהם: ותעשו.

פירוש ע"ט

אייערע עלטערין וְלֹא הִטִּיתֶם אֶת אָזְנְכֶם אונ איר האט גיט גינייגט אייערי אויערין אונ הט ניט צו גיהערט צוא מיר: (טז) כִּי הֵקִימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן רֵכָב דען דיא קינדר פון יהונדב בן רכב האבין מקיים גיוועזן דם גיבאט פון זייער עלטער פאטער וואס ער האט זיי גיבאטן וְהָעָם הַזֶּה לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי אונ דם דאזיגע פאלק ישראל האבען ניט גיוואלט צוא הערין צוא מיר: (יז) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דרום האט אזוי גיזאגט גאט דער הער איבער אלי חיילות דר גאט פון די ישראל הִנְנִי מֵבִיא אֶל יְהוּדָה נון איך וועל ברענגען אוף שבט יהודה אונ אויף אלע זיצער פון ירושלים אֵת כָּל הָרָעָה גאר דאס בייז וואס איך האב גירעט אויף זיא יַעַן דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ דרום נוייל איך האב גירעט צוא זיא מיינע רייד דורך מיינע נביאים אונ זיי האבן ניט צו גיהערט וְאֶקְרָא לָהֶם וְלֹא עָנוּ אונ איך האב גירופן צו זיי דורך מייני נביאים זייא זאלין זיך אום קערין צוא מיין דינסט אונ זייא האבן ניט גיענטפערט: (יח) וּלְבֵית הָרֵכָבִים אָמַר יִרְמְיָהוּ אונ צו דעם הויז גזינד פון יונדב בן רכב הט ירמיהו גיזאגט כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזוי האט גיזאגט גאט דר האר איבער אלי חיילות דער גאט פון די ישראל יַעַן אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם דרום ווס איר הט צו געהערט צוא דעם גיבאט פון יונדב בן רכב אייער עלטער פאטער וַתִּשְׁמְרוּ אֶת כָּל מִצְוֹתָיו אונ איר האט גיהיט גאר זיין גיבאט וַתַּעֲשׂוּ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֶתְכֶם אונ איר הט גיטאן אזוי וויא אלין וואס ער האט אייך גישאפט: (יט) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דרום האט אזוי גיזאגט גאט דער האר איבר אלי חיילות דר גאט

פון

ישראל לא־יכרת איש ליונדב בן־רכב עמד לפני כל־הימים: לו א ויהי בשנה הרביעת ליהויקים בן־יאשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה אל־ירמיהו מאת יהוה לאמר: ב קח־לך מגלת־ספר וכתבת אליה את כל־הדברים אשר דברתי אליך על־ישראל ועל־יהודה ועל־כל־הגוים מיום דברתי אליך מימי יאשיהו ועד היום הזה: ג אולי ישמעו בית יהודה את כל־

תרגום

אלהא דישראל לא יפסוק גבר ליונדב בר רכב משמש קדמי כל יומיא: א והוה בשתא רביעיתא ליהויקים בר יאשיה מלך שבטא דבית יהודה הוה פתגמא הדין עם ירמיה מן קדם יי למימר: ב סב לך מגלת ספרא ותכתוב עלה ית כל פתגמיא דמלליתי עמך על ישראל ועל יהודה ועל כל עממיא מיומא דמלליתי עמך מימי יאשיה ועד יומא הדין: ג מאים ישמעון דבית יהודה ית כל בישתא

מהר"י קרא

(יט) לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים. שבא נבוכדנצר ולא הגלם בא טיטום ולא החריבם. ושמעתי שעד היום הזה הם מסוגרים במקום אחד בארץ ישראל. ואין פותח להחריד אותם מפני חיות רעות [שסביבותם. כך שמעתי מאחי אבא ר' מנחם ב"ר חלבו]:

רד"ק

נכנסים אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורים בדברי תורה וי"א בנותיהם נשואות לכהונה והיו מבני בניהם מקריבים על גבי המזבח: יונדב. בלא ה"א שלש' בפרש' וסי' ויאמרו ונשב לא יכרת: (א) ויהי בשנה הרביעי' ליהויקים: (ב) קח לך מגלת ספר. מגלה וגליון יקרא הקלף או הגויל שיכתוב אדם עליו ובספרי המגלה לספר ר"ל שיכתוב עליה ואז תקרא ספר: וכתבת

מצודת דוד

וגם עשיתם ככל אשר לוה אתכם עם כי לכים סמה: (יט) לא יכרת וגו'. ר"ל לא יהיה נפסק מזרע יונדב מלהיות איש מהם עומד לפני כל הימים כלומר עד עולם יהיו מהם יושבים בסנהדרין ומורים בדברי תורה כן אמרז"ל או שיהיו ילאי ה' ומושכי שמו ונכנעים לעבודתו: לו (ב) מגלת ספר. הקלף קרוי מגלה וכשהוא כתובה קרויה מגלת ספר וקראה ע"ש סופה כי כשלקחה עדיין לא כתב בה וכן וטהי קמה (ישעיה מ"ו): אליה. כמו עליה: את כל הדברים. אמרז"ל שזאת היתה מגלת איכה ומה שאמר את כל הדברי' וגו'. ר"ל שיזכיר בה את כל המאורעות לעות אשר יעד מאז על ישראל ועל יהודה אשר כן באו וגם היעודים העתידים לבוא על כל האומות בעת יקח מהם נקמת עמו וכמ"ש תבוא כל רעתם וגו' (איכה א') וכן נאמר שישי ושמחי בת אדום וגו' (שם ד') והדומים: מיום דברתי. ר"ל כל היעודים אשר דברתי אליך מיום בהתחלתי לדבר עליך והוא מימי יאשיהו ועד היום הזה את כולם תזכיר בה: (ג) אולי ישמעו. ר"ל כשתזכיר במגלה ההיא כאלו ככר נעשו היעודים ההם אולי יתבוננו את כל הרעה וגו' ויהי תועלת בדבר

מצודת ציון

(יט) לא יכרת. לא יפסק:

פירוש ע"ט

פון די ישראל לא יכרת איש ליונדב עס וועט ניט פאר שניטין ווערין איין מאן פון די קינדר פון יונדב בן רכב וואס זאל שטיין צו בדינן פאר מיר אלע טעג (כלומר זיי זענען גיוועזן סנהדרין אונ האבין מורה הוראות גיוועזין צוא דיא ישראל):

לו (א) ויהי בשנה הרביעית ליהויקים אונ עס איז גיוועזין אין פערטין יאר צום קיניגן פון יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה אל ירמיהו איז גוועזן די דאזיגע רייד צו ירמיהו מאת ה' פון גאט לאמר צו זאגן: (ב) קח לך מגלת ספר נעם צו דיר איין פארמיט אונ אז דוא וועסט דרויף שרייבין וועט עס ווערין איין בריעף וכתבת אליה וגו' אונ דוא זאלסט אויף שרייבן אויף דר מגלה די אלי רייד וואס איך האב גירעט צו דיר אוף די ישראל אונ אוף שבט יהודה אונ אוף אלע פעלקער מיום דברתי אליך פון דעם טאג אן וואס איך האב אן גיהויבין צוא ריידין מיט דיר דהיינו פון די טעג פון יאשיהו המלך אונ ביז אין דעם היינטיגען טאג דיא אלע רייד זאלסטו: ויף שרייבען אוף איין פארמיט: (ג) אולי ישמעו בית יהודה וגו'

משלי חכמים

(ג) אולי ישמעו בית יהודה וגו' למען ישובו וגו'. דער ענין איז וויא א קינד פון אגביר וואס ער איז געוואהנט צוא עסין אלע גוטע שפייזין. זיין מאגען האט ניט געקענט פארנעמען די גוטע עסין אונ ער איז קראנק גיווארין. דאקטורים האבין געזאגט דעם פאטר די אלע גוטע שפייזין מוז מען פון אים אוועק נעמין. זיין דארף אים נאר געבין די פראסטע עסין. דר פאטר הט אים גיגעבין דעם ערשטין אנבייסין אשטיקיל ברויט. איז דאס קינד בייז גיווארין אונ האט גיזאגט צום פאטער. פאר וואס איז היינט ערגער פון אלע טאג. אלע טאג גיט מען מיר אין דער פריה מארגן מיט לעקאך אונ פוטער קוכען אונ היינט גיט מען מיר נאר אשטיקיל ברויט. פאר וואס ביזטו אזויא שלעכט גיווארין געגין מיר. דער פאטער האט גיזאגט צום קינד איך בין צוא דיר דער זעלבינער פאטער וואס איך בין גיוועזן. נאר דיין מאגען

הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם
לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה
וְסָלַחְתִּי לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם: ד וַיִּקְרָא
יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה וַיִּכְתֹּב
בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו עַל־מְגִלַּת־סֵפֶר:
ה וַיְצַוֶּה יִרְמְיָהוּ אֶת־בָּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי
עָצוּר לֹא אוּכַל לָבוֹא בֵּית יְהוָה:
ו וּבָאתָ אַתָּה וְקָרָאתָ בַמְּגִלָּה אֲשֶׁר־
כָּתַבְתָּ מִפִּי אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה בְּאָזְנֵי
הָעָם בֵּית יְהוָה בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנֵי
כָל־יְהוּדָה הַבָּאִים מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאֵם:

ג"א אל

תרגום

דַאֲנָא מְחַשֵּׁב לְמֶעְבַּד לְהוֹן בְּדִיל דִיתוּבוּן גְבַר מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָא וְאֶשְׁבּוֹק לְחוֹבֵיהוֹן וּלְחַטָאֵיהוֹן: ד וּקְרָא יִרְמְיָה יַת בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָה וּכְתַב בָּרוּךְ מִפּוּם דִּירְמְיָה יַת כָּל פִּתְגָמַיָא דַיְיָ דְמַלֵיל עִמֵיהּ עַל מְגִלַת סִפְרָא: ה וּפַקִיד יִרְמְיָה יַת בָּרוּךְ לְמֵימַר אֲנָא כְלֵי לֵית אֲנָא יָכִיל לְמֵיעַל לְבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ: ו וְתֵיתֵי אַתְּ וְתִקְרֵי בִמְגִלְתָא דִכְתַבְתָּא מִפּוּמִי יַת פִּתְגָמַיָא דַיְיָ קֳדָם עַמָא בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ בְּיוֹמָא דְצוֹמָא וְאַף קֳדָם כָּל בֵּית יְהוּדָה דְאָתָן מִקִרְוֵיהוֹן תִּקְרִינוּן:

מאים

ר"י

לו(ה) עצור. בבית הכלא:

רד"ק

אליה. כמו עליה אמר שיכתוב כלל הדברים מראש הספר ועד הנה ורז"ל דרשו זו מגלת איכה: (ו) ביום צום. ביום תענית ואדוני אבי ז"ל פירש ביום קבוע מן צומות הנידון בדברי רבותינו ז"ל ר"ל יום שיתקבצו לדבר ולהתיעץ על צרתם:

מצודת ציון

לו (ה) עצור. כלוא כמו והוא עודנו עצור (לעיל ל"ג): (ו) צום.

מצודת דוד

למען ישובו כל איש מדרכו הרעה ואז אסלח לעונם ולא אכוה את"כ הרעה ההיא: (ד) מפי ירמיהו. ר"ל ירמיהו אמר הדברים מפיו וברוך היה כותב בספר: את כל דברי ה'. ר"ל כפי כל הענין אשר לוה לו ה': על מגלת ספר. מוסב על ויכתוב לומר שברוך כתבם על מגלת ספר: (ה) אני עצור. אני כלוא במאסר ולא אוכל לבוא בעלמי בבית ה' (כי גם יהויקים כלאו במאסר עם כי לא נזכר): (ו) את דברי ה'. ר"ל הענין אשר לוה לו ה' וגם לפי שירמיה אמרם ברוח הקודש יקראו דברי ה' עם כי לא אמרם בכוונה ממש:

משלי חכמים

איז קראנק גיווארין מוז מען דיר הערנווייל געבין דיר פראסטע עסין. ווען דיין מאגין ווערט צוריק געזונד ווערין וועסטו עסין די זעלביגע וואס דו ביזט געוואוינט צוא עסין. דאס זעלביגע איז געווען ביי די יודין הקב"ה ווייל ער איז דר גביר האט איינגעוואוינט זיינע קינדר די יודין זייא זאלין עסין אין ארץ ישראל די בעסטע פרוכטען אונ תבואות אונ האט זיי גיגעבין דאס בעסטע פון דער וועלט. ווענן זייערע נשמות קראנק גיווארין אונ האבין געזינדיגט. ווי עס שטייט אין פסוק ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים. יודין האבין גיגעסין אונ זאט גיווארין אונ פעט גיווארין אונ האבין געדינט עבודה זרה. האט הקב"ה געשיקט זיין נביא ירמיה ער זאל זאגין די יודין די שלעכטס וואס אויף זיי וועט קומין אונ זייא וועלין פארטריבען ווערין פון זייער לאנד. אונ דיא יודין זאלין נים מיינען אז הקב"ה איז צוא זייא שלעכט גיווארין. דריבער האט הקב"ה גיזאגט צו ירמיה זאג דיא יודין איך בין צו זיי דער זעלביגער נאך וואס איז גיוועזן איך וועל אויף זייא ברענגען דאס שלעכטס זייערע נשמות זאלין דערווייל געזונד ווערין אונ זאלין טאהן תשובה וועלין זייא נאכדעם צוריק קומען אין זייער לאנד:

פירוש ע"ט

וגו' טאמער וועלן הערין דאס הויז גיזינד פון שבט יהודה גאר דם ביז וום איך טראכט צו טאן צו זיי וועט דם ברענגן זיי למען ישובו פון וועגן זיי זאלן זיך אום קערין איטליכר מאן פון זיין בייזין וועג וסלחתי לעונם ולחטאתם דען וועל איך פאר געבען אונ מוחל זיין צו זייערע זינד אונ צו זייערי חטאים: (ד) ויקרא ירמיהו את ברוך בן נריה האט ירמיהו גירופן דעם ברוך בן נריה ויכתוב ברוך מפי ירמיהו אונ ברוך האט אויף גישריבן פון דעם מול פון ירמיהו די אלע רייד פון גאט וואס גאט האט גירעט צוא ירמיהו (כלומר ירמיהו האט גיזאגט די רייד פון זיין מול אונ ברוך הט זיי אוף גישריבן על מגלת ספר אוף איין פארמיט: (ה) ויצוה ירמיהו את ברוך לאמר אונ ירמיהו הט גשאפט דעם ברוך צו זאגין אני עצור איך בין אוף גיהאלטין אין דער תפיסה לא אוכל לבוא בית ה' איך קאן ניט קומען אין גאטס הויז: (ו) ובאת אתה וקראת במגלה זאלסטו קומן אונ זאלסט לייען אין דר מגילה וואס דו האסט גישריבען פון מיין מול גאטס רייד זאלסט דו זיי לייען באזני העם בית ה' אין די אויערין פון דעם פאלק אין גאטס הויז ביום צום אין איין פאסט טאג וגם באזני כל יהודה אונ אויך אין דיא אויערין פון אלע

לייט

ז אוּלַי תִּפֹּל תְּחִנָּתָם לִפְנֵי יְהוָה וְיָשֻׁבוּ
אִישׁ מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה כִּי־גָדוֹל הָאַף
וְהַחֵמָה אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהוָה אֶל־הָעָם
הַזֶּה׃ ח וַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה כְּכֹל אֲשֶׁר־
צִוָּהוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לִקְרֹא בַסֵּפֶר
דִּבְרֵי יְהוָה בֵּית יְהוָה׃ ט וַיְהִי בַשָּׁנָה
הַחֲמִשִׁית לִיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הַתְּשִׁעִי קָרְאוּ צוֹם לִפְנֵי
יְהוָה כָּל־הָעָם בִּירוּשָׁלִָם וְכָל־הָעָם
הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלִָם׃
י וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אֶת־דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ
בֵּית יְהוָה בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן
הַסֹּפֵר בֶּחָצֵר הָעֶלְיוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־
יְהוָה הֶחָדָשׁ בְּאָזְנֵי כָּל־הָעָם׃ יא וַיִּשְׁמַע

מכיהו

תרגום

ז מָאִים תִּתְקַבֵּיל
בָּעוּתְהוֹן קֳדָם יְיָ וִיתוּבוּן
גְּבַר מֵאוֹרְחָתֵיהּ בִּישְׁתָא
אֲרֵי רַב רוּגְזָא וְחֵימְתָא
דִּגְזַר יְיָ עַל עַמָּא הָדֵין׃
ח וַעֲבַד בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה
כְּכֹל דִּי פַּקְדֵיהּ יִרְמְיָה
נְבִיָּא לְמִקְרֵי בְּסִפְרָא
פִּתְגָמָא דַיְיָ בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ׃ ט וַהֲוָה
בְּשַׁתָּא חֲמִשְׁתָּא
לִיהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָּה
מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה בְּיַרְחָא תְשִׁיעָאָה
גְּזַרוּ צוֹמָא קֳדָם יְיָ
כָּל עַמָּא בִירוּשְׁלֵם וְכָל
עַמָּא דְאָתַן מִקִּרְוַיָּא
דְּבֵית יְהוּדָה בִּירוּשְׁלֵם׃
י וּקְרָא בָרוּךְ בְּסִפְרָא יַת
פִּתְגָמֵי יִרְמְיָה נְבִיָּא
בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ
בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָה בַר שָׁפָן
סָפְרָא בְּדַרְתָּא עִלָּיְתָא
בְּמַעֲלָנָא דִתְרַע בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ מַדִּינְחָאָה
קֳדָם כָּל עַמָּא׃ יא וּשְׁמַע

מיכיהו

רש"י

(י) פתח שער בית ה' החרש. הוא שער המזרחי כן תירגם יונתן :

רד"ק

(י) החדש . הוא שער המזרחי כמו שכתבנו למעלה וכן תירגם

מנחת שי

לו (ז) אל העם הזה . בס"א כ"י על העם הזה וכן פ"י על עמא הדין אכן באשר

מצודת דוד

ביום צום . כי אז יתקבצו שמה עם כל מירושלים ומערי יהודה : (ז) אולי . כשישמעו הדברים ההם אולי יכנע לבם ותפול תחנתם וגו' : אל העם . על העם : (ט) קראו צום . גזרו תענית והכריזו ברבים : כל העם בירושלים וגו' . ר"ל אנשי ירושלים ואנשי ערי יהודה אשר באו אז והיו בירושלים : (י) את דברי ירמיהו . מה שדבר ברוח הקודש : בחצר העליון . היא עזרת הכהנים שעמדה במעלה הכר מול עזרת ישראל : פתח שער . ר"ל הלשכה היתה עמדה במול השער : החדש . יתכן שנפל וחדשו אותו כבנין :

מצודת ציון

תענית : (ז) תפול . ענין נטיה וכן ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד) :

פירוש ע"ט

ליים פון שבט יהודה וואס קומען פון ניערע שטעט קיין ירושלים צום בית המקדש תקרא זאלסט דו לייענען די רייד : (ז) אולי תפול תחנתם לפני ה' טאמער אז זיי וועלין הערין די רייד וועלין זיי נכנע ווערין פאר גאט וועט פאלין אונ אן גינומען ווערין זייער גיבעט פר גאט וישבו איש מדרכו הרעה אונ זיי וועלען זיך אום קערין איטליכער מאן פון זיין בייזין וועג כי גדול האף והחמה ווארום עס איז זייער גרויס דער צארין אונ דער גרים צארין וואס גאט האט גירעט אויף דעם דאזיגען פאלק : (ח) ויעש ברוך בן נריה וגו' האט גיטאן ברוך בן נריה אזוי ווי אלץ וואס ירמיהו הנביא האט אים גישאפט לקרא בספר דברי ה' בית ה' צו לייענען אין דעם בריף גאטס רייד איז ואיזה הויז : (ט) ויהי בשנה החמשית ליהויקים אונ עס איז גיוועזן אין פינפטין יאר צו דעם קיניגן יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה בחדש התשיעי אין ניינטן חודש קראו צום לפני ה' האבין זייא אויס גירופן איין פאסט טאג פר גאט גאר דאס פאלק וואס איז גיוועזן אין ירושלים וכל העם וגו' אונ גאר דם פאלק וואס זענן גקומן פון די שטעט פון שבט יהודה קיין ירושלים: (י) ויקרא ברוך בספר וגו' האט ברוך גילייענט אין דעם בריף דיא רייד פון ירמיהו אין גאטס הויז בלשכת גמריהו אין דער לשכה פון גמריהו בן שפן דר שרייבר בחצר העליון אין דעם אייבערשטין הויף פתח שער בית ה' החדש אין דעם חלל פון דעם נייעם טויער וואס איז גיוועזן אין גאטס הויז באזני כל העם אין די אויערין

פון

מִכָיְהוּ בֶן־גְּמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן אֶת־כָּל־
דִּבְרֵי יְהוָה מֵעַל־הַסֵּפֶר׃ יב וַיֵּרֶד בֵּית־
הַמֶּלֶךְ עַל־לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר וְהִנֵּה־שָׁם
כָּל־הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וּדְלָיָהוּ בֶן־שְׁמַעְיָהוּ וְאֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר
וּגְמַרְיָהוּ בֶן־שָׁפָן וְצִדְקִיָּהוּ בֶן־חֲנַנְיָהוּ
וְכָל־הַשָּׂרִים׃ יג וַיַּגֵּד לָהֶם מִכָיְהוּ אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמֵעַ בִּקְרֹא בָרוּךְ
בַּסֵּפֶר בְּאָזְנֵי הָעָם׃ יד וַיִּשְׁלְחוּ כָל־
הַשָּׂרִים אֶל־בָּרוּךְ אֶת־יְהוּדִי בֶּן־
נְתַנְיָהוּ בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶן־כּוּשִׁי לֵאמֹר
הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ בָּהּ בְּאָזְנֵי הָעָם
קָחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֵךְ וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּהוּ
אֶת־הַמְּגִלָּה בְּיָדוֹ וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם׃
טו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה בְּאָזְנֵינוּ
וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם׃ טז וַיְהִי כְּשָׁמְעָם

תרגום

מִיכָיְהוּ בַּר גְּמַרְיָה
בַּר שָׁפָן יַת כָּל
פִּתְגָמַיָּא דַיְיָ מֵעַל
סִפְרָא׃ יב וּנְחֵית לְבֵית
מַלְכָּא לְלִשְׁכַּת סָפְרָא
וְהָא תַמָּן כָּל רַבְרְבַיָּא
יָתְבִין אֱלִישָׁמָע סָפְרָא
וּדְלָיָה בַּר שְׁמַעְיָה
וְאֶלְנָתָן בַּר עַכְבּוֹר
וּגְמַרְיָה בַּר שָׁפָן וְצִדְקִיָּה
בַּר חֲנַנְיָה וְכָל רַבְרְבַיָּא׃
יג וְחַוִּי לְהוֹן מִיכָיְהוּ יַת
כָּל פִּתְגָמַיָּא דִשְׁמַע כַּד
קְרָא בָּרוּךְ בְּסִפְרָא קֳדָם
עַמָּא׃ יד וּשְׁלַחוּ כָּל
רַבְרְבַיָּא לְוַת בָּרוּךְ יַת
יְהוּדִי בַּר נְתַנְיָה בַּר
שֶׁלֶמְיָה בַּר כּוּשִׁי לְמֵימַר
מְגִלְּתָא דִקְרֵיתָא בַּהּ
קֳדָם עַמָּא סַבְהִי בִידָךְ
וְאֵיתָא וּנְסִיב בָּרוּךְ בַּר
נֵרִיָּה יַת מְגִלְּתָא בִּידֵיהּ
וַאֲתָא לְוַתְהוֹן׃ טו וַאֲמַרוּ
לֵיהּ תּוּב כְּעַן וּקְרַהָא
קֳדָמָנָא וּקְרָא בָּרוּךְ
קֳדָמֵיהוֹן׃ טז וַהֲוָה
כְּמִשְׁמַעְהוֹן יַת כָּל
פתגמיא

מנחת שי

ספרים כתוב א״ל וכן במסורת מלכים א׳ ריש סימן י״ד נמסר ח׳ על העם ואין זה מהם׃ (יד) לאמר המגלה. כמ״ש דגושה והה״א בלא מאריך כן הוא בספרים

רד״ק

יונתן מדינחאה׃ (יא) מעל הספר. שהיו כתובים על הספר׃ (יב) על לשכת. כמו אל לשכת׃

מצודת דוד

(יא) את כל דברי ה׳. האמורים בכוח הקודש׃ מעל הספר. הנקראים מעל הספר׃ (יב) על לשכת. אל לשכת׃ (יד) ולך.

פירוש ע״ט

פון גאר דעם פאלק׃ (יא) וַיִּשְׁמַע מִכָיְהוּ אונ מיכיהו דער זון פון גמריהו בן שפן האט גיהערט די אלע רייד פון גאט דס זיי זענן גילייגט גיווארן מֵעַל הַסֵּפֶר פון אויס דעם בריף׃ (יב) וַיֵּרֶד בֵּית הַמֶּלֶךְ האט ער גנידערט אין דעם הויז פון דעם מלך עַל לִשְׁכַּת הַסֹּפֵר אין דר לשכה פון דעם שרייבער וְהִנֵּה שָׁם כָּל הַשָּׂרִים יוֹשְׁבִים אונ נון דארטען זענען גיזעסין אלע הארין אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וגו׳ אלישמע דר שרייבער אונ דליהו דר זון פון שמעיהו אונ אלנתן דער זון פון עכבור אונ גמריהו דר זון פון שפן אונ צדקיהו דער זון פון חנניהו וְכָל הַשָּׂרִים אונ אויך אלע אנדערע הארין׃ (יג) וַיַּגֵּד לָהֶם מִיכָיְהוּ האט מיכיהו גיזאגט צו זיי די אלי רייד וואס ער האט גיהערט בִּקְרֹא בָרוּךְ בַּסֵּפֶר אז ברוך האט גלייענט אין דעם בריף אין די אויערן פון דעם פאלק׃ (יד) וַיִּשְׁלְחוּ כָל הַשָּׂרִים וגו׳ האבן די אלי הארין גישיקט צוא ברוך דעם יהודי דער זון פון נתניהו בן שלמיהו בן כושי לֵאמֹר צו זאגין הַמְּגִלָּה אֲשֶׁר קָרָאתָ די מגילה וואס דו האסט גילייענט אין איר אין די אויערין פון דעם פאלק קָחֶנָּה בְיָדְךָ וָלֵךְ נעם זיא אין דיין האנד אונ גייא צו אונז וַיִּקַּח בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּהוּ האט ברוך בן נריה גינומען די מגילה אין זיין האנד אונ איז גיקומן צו זיי׃ (טו) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו האבן זיי גיזאגט צוא אים שֵׁב נָא וּקְרָאֶנָּה בְּאָזְנֵינוּ זעץ דיך נון אונ לייען זי אין אונזערי אויערין וַיִּקְרָא בָרוּךְ בְּאָזְנֵיהֶם האט ברוך גלייענט

אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ אֶל־בָּרוּךְ הַגֵּיד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ אֵת
כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ יז וְאֶת־בָּרוּךְ
שָׁאֲלוּ לֵאמֹר הַגֶּד־נָא לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּיו׃
יח וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב
עַל־הַסֵּפֶר בַּדְּיוֹ׃ יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל־
בָּרוּךְ לֵךְ הִסָּתֵר אַתָּה וְיִרְמְיָהוּ וְאִישׁ
אַל־יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם׃ כ וַיָּבֹאוּ אֶל־
הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה וְאֶת־הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ
בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי

תרגום

פִּתְגָמַיָא תְּוָהוּ גְּבַר לְחַבְרֵיהּ וַאֲמַרוּ לְבָרוּךְ חַוָּאָה נְחַוֵּי לְמַלְכָּא יָת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין׃
יז וְיָת בָּרוּךְ שְׁאִילוּ לְמֵימַר חַוֵּי כְעַן לָנָא אֵיכְדֵין כְּתַבְתָּ יָת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין מִפּוּמֵיהּ׃
יח וַאֲמַר לְהוֹן בָּרוּךְ מִפּוּמֵיהּ קָרֵי לִי יָת כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵּין וַאֲנָא כָּתִיב עַל סִפְרָא בִּדְיוּתָא׃
יט וַאֲמַרוּ רַבְרְבַיָא לְבָרוּךְ אֱזֵיל אִטְמַר אַתְּ וְיִרְמְיָה וֶאֱנָשׁ לָא יְדַע אֵיכָא אַתּוּן׃
כ וַאֲתוֹ לְוָת מַלְכָּא לְדַרְתָּא וְיָת מְגִילְתָא פְּקִידוּ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע סָפְרָא וְחַוִּיאוּ קֳדָם מלכא

תולדות אהרן

מפיו יקרא. ב"ב טו מנחות לא (מגלה כד):

רש"י

(טז) הגיד נגיד למלך. אולי ישמע: (כ) חצרה. אל החצר כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה. (המלך)

רד"ק

(טז) הגיד. כתוב ביו"ד המשך שלא כמנהג ברוב: (יח) על הספר. על שם סופו כי לא יקרא ספר עד שיכתב בו: בדיו. הוא שכותבין בו: (יט) הסתר. בתוך חצר המטרה שמא יחרה אף המלך עליכם בשמעו הדברים וירע לכם: (כ) חצרה. מלעיל הזקף בצד"י ותח"א

מנחת שי

מדוייקים כמו חברו שבפסוק: (כ) חצרה. מלעיל הזקף בצד"י. רד"ק:

מצודת דוד

(טז) פחדו איש אל רעהו. פחדו להעלים הדבר מלפני המלך כי כל אחד פחד מרעהו שלא יגלה הוא ויאשם המעלים על כי הגיד לו: הגיד נגיד למלך. דע לך שנגיד הדברים לפני המלך: (יז) איך כתבת וגו' מפיו. ר"ל איך היה הכתיבה מפיו וכאומר אם ירמיה אמר מפיו גם פרטי הדברים כמו שהם והאמר יש לחשוש הרבה גם על הפרטים הוא שאמר רק כללות הענין ואתה סדרת הפרטים ואין לחשוש עליהם כ"כ: (יח) מפיו וגו'. ר"ל כל פרטי הדברים קרא אלי מפיו ובעת שקרא כתבתי על הספר בדיו וכאומ' לא המתנתי עד שיגמר כל דברית אלא מיד כשאמר דבר כתבתיו למען לא אשכח דבר מאשר אמר הוא ולא במתי דבר במגלה היא אלא הדיו והכתיבה בלבד: על הספר. קראו ספר ע"ש סופו שאחר הכתיבה נעשה ספר: (יט) לך הסתר וגו'. כי פן יבקש המלך להרוג אתכם: ואיש אל ידע. כי פן יגלה למלך: (כ) חצרה. אל חצר המלך:

מצודת ציון

(יח) בדיו. מי השחור העשוי לכתיבה: (יט) איפה. איה פה: (כ) הפקדו. מלשון פקדון וגניזה:

פירוש ע"ט

(טז) וַיְהִי כְּשָׁמְעָם אֶת כָּל הַדְּבָרִים אונ עס איז גיוועזן אז זיי האבין גיהערט די אלי רייד פָּחֲדוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ האבען זייא מורא גיהאט איין מאן פר זיין חבר פון מעלים צו זיין די רייד פר דעם מלך ווארום איטליכער האט זיך גיטראכט טאמער וועט זיין חבר אוים זאגין די רייד פר דעם מלך דען וועט דר מלך שטראפן דעם וואס הט אים ניט אום גיזאגט די רייד) וַיֹּאמְרוּ אֶל בָּרוּךְ אונ זיי האבען גיזאגט צו ברוך הַגֵּיד נַגִּיד לַמֶּלֶךְ מיר וועלין גיוויס זאגין צום מלך דיא דאזיגע אלע רייד טאמער וועט ער זיי צוא הערין: (יז) וְאֶת בָּרוּךְ שָׁאֲלוּ לֵאמֹר אונ דעם ברוך האבין זיי גיפרעגט צוא זאגין הַגֶּד נָא לָנוּ זאג נון צוא אונז אֵיךְ כָּתַבְתָּ ווי אזו האסט דוא אויף גישריבין דיא דאזיגע אלע רייד פון דעם מויל פון ירמיהו: (יח) וַיֹּאמֶר לָהֶם בָּרוּךְ האט ברוך גזאגט צו זיי מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי פון זיין מול האט ער פאר גילייענט צו מיר די דאזיגע אלע רייד וַאֲנִי כּוֹתֵב עַל הַסֵּפֶר אונ איך האב זייא אויף גישריבען אויף דעם פארמיט בַּדְּיוֹ מיט טינט: (יט) וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל בָּרוּךְ האבען דיא הארין גיזאגט צוא ברוך לֵךְ הִסָּתֵר גייא באהאלט דיך דו אונ ירמיהו ווארום טאמער וועט דער מלך וועלין הרגינין איך וְאִישׁ אַל יֵדַע אֵיפֹה אַתֶּם אונ קיין מאן זאל ניט וויסען ווי איר זענט ווארום טאמער וועט דער מלך דער פון גיוואר ווערין: (כ) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמֶּלֶךְ חָצֵרָה אונ דיא הארין זענען גיקומען צום מלך אין הויף וְאֶת הַמְּגִלָּה הִפְקִדוּ אונ דיא מגילה האב

הַמֶּלֶךְ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים׃ כא וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ אֶת־יְהוּדִי לָקַחַת אֶת־הַמְּגִלָּה
וַיִּקָּחֶהָ מִלִּשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע הַסֹּפֵר
וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ וּבְאָזְנֵי
כָּל־הַשָּׂרִים הָעֹמְדִים מֵעַל הַמֶּלֶךְ׃
כב וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחֹרֶף בַּחֹדֶשׁ
הַתְּשִׁיעִי וְאֶת־הָאָח לְפָנָיו מְבֹעָרֶת׃
כג וַיְהִי ׀ כִּקְרוֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת
וְאַרְבָּעָה יִקְרָעֶהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר

תרגום

מַלְכָּא יַת כָּל פִּתְגָמַיָא׃ כא וּשְׁלַח מַלְכָּא יַת יְהוּדִי לְמִיסַב יַת מְגִילְתָא וְנַסְבָהּ מִלִּשְׁכַּת אֱלִישָׁמָע סָפְרָא וּקְרָהָא יְהוּדִי קֳדָם מַלְכָּא וְקֳדָם כָּל רַבְרְבַיָא דְקָיְמִין מֵעִלָוֵי מַלְכָּא׃ כב וּמַלְכָּא יָתֵיב בֵּית סִתְוָא בְּיַרְחָא תְּשִׁיעָאָה וְיַת נוּרָא קֳדָמוֹהִי מַדְלְקִין׃ כג וַהֲוָה כַּד קְרֵי יְהוּדִי תְּלָת פַּצִּין וְאַרְבַּע בְּזַע בְּאִזְמֵיל סָפְרָא וּרְמֵי לְנוּרָא

מהר"י קרא

לו (כג) ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הסופר. שמעתי משפת' ר' מנחם ב"ר חלבו שצוה הקב"ה לירמיה לכתוב ספר קינות. ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה. הם ד' פסוקים הראשונים שבאיכה לא קרען ולא *) מניחו לקרות לפי שאין בהם פורענות שתגיע אליו. אבל כשהגיע לפסוק חמישי שמדבר בפורענות המלך דכתיב היו צריה לראש כלומר לראש לישראל ולא יהויקים לראש, מיד תפש יהויקים את המגילה ושרפה. חזר הקב"ה ואמר לירמיה שוב קח לך מגילה וכתוב עליה את כל הדברים שהיו על מגילה ראשונה וכתיב וירמיה לקח מגלה אחרת וגו' ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה ואמרו רבותינו. ועוד נוסף עליהם דברים אלו פסוקין שבאיכה יעיב באפו. רבים זה איכה ישב זכור ה' מה היה לנו. כהמה אלו ג' אל"ף בי"ת שבאני הגבר. שנכפל אבל בתחילת הענין אין נראין דבריו שמגילה זו היא מגילת קינות שבתחילת הענין הוא אומר קח לך מגילת ספר וכתבת עליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישראל ועל יהודה. מיום דברתי אליך מימי יאשיהו עד היום הזה על כרחך אתה למד הם כל התוכחות האמורות בספר ירמיה ומקרא שכתב ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה. דפין שבספר ירמיה יקרעה בתער הסופר והשלך אל האש, אבל לא מצינו בכל מקום שדיבר שאדם חותך על ידי התער שיקרא

*) נ"ל בכ"י והוא נ"ל הלה

רש"י

כסופה: (כב) ואת האח. פירשו רבותינו עצים על שם שנדלקים באחוה (כלומר שנדלקים זה מזה כאחים שמהנים זה לזה כא"ח) ולפי פשוטו משמע שהוא כלי שמבערין עליו אור לפני השרים: (כג) שלש דלתות. רבותינו אמרו מגלת קינות היתה קראו לפניו איכה בכה תבכה גלתה יהודה דרכי ציון אבילות בכל זה לא חש אמר אני מלך על הנותרים כיון שקרא היו צריה לראש אמר מעכשיו איני מלך מיד ויקרעה בתער הסופר: יקרעה. כמו קרעה:

מנחת שי

(כג) ויהי כקרוא. במקצת ספרים כתובי יד ודפוסים ישנים מלא וא"ו ואל"ף ונמסר עליו ב' אחד מלא ואחד חסר וכן נמסר במלכים ב' ה' על ויהי כקרא מלך ישראל ולא מסייעי וכיון דחזינן בכולהו ספרי דכל מלכים חסר ממילא משמע

רד"ק

נוספת והוא כמו חצר ר"ל חצר המלך: (כב) בית החרף. כי עושים בית לקיץ שישלוט בו הרוח לקרר וכן עושים בית להורף שלא ישלוט בה הרוח: ואת האח לפניו מבוערת. כלי שמדליקין בו אש ואמר מבוערת מפני העצים המבוערים בה כאלו היא מבוערת ויונתן תירגם וית נורא קדמוהי מדליקין ובדברי רז"ל מאי אח רב אמר אחונא ושמואל אמר עצים הנדלקים באחוה: (כג) שלש דלתות וארבעה. פירוש דפין כלומר דפי המגלה תקראים דלתות לפי שנפתחים ונסגרים כדלתות ובאו בפסוק זכר ונקבת שאמר שלש וארבעה ואמר כן לפי שהוא שם

מצודת ציון

(כב) האח. כן שם הכלי שמבערין בו האש: מבוערת. דולקת: (כג) דלתות. הוא לשון מושאל על הפסוקים: בתער. סכין חריף

מצודת דוד

(כא) מעל המלך. סמוכים אל המלך: (כב) בית החורף. בבית העשוים לשבת בה בחורף כי הדבר היה בחדש התשיעי והוא כסליו ואז הזמן קר: ואת האח. הכלי העשוי להדליק בה האש היתה לפניו מבוערת להתחמם נגדה: (כג) שלש דלתות וארבעה. ר"ל כשקרא שלשה פסוקים וגמר לקרות הרביעי: יקרעה. היה קורע והולך אותה בתער הסופר והיה משליך על האש אשר על האח. ואמרו רז"ל כשקרא לפניו איכה ישבה וגו' בכה תבכה וגו' גלתה יהודה וגו' דרכי ציון וגו' עדיין לא הבין כי אמר אעפ"כ אני מולך על הנשארים וכשקרא לפניו פסוק היו צריה לראש אמר א"כ מעתה איני מולך מיד קרעה ושרפה:

פירוש ע"ט

האבן זיי בהאלטן אין דר לִשְׁכָּה פון אֱלִישָׁמָע דער שרייבער וַיַּגִּידוּ בְּאָזְנֵי הַמֶּלֶךְ אונ זיי האבן גיזאגט אין דיא אויערין פון דעם מֶלֶךְ דיא אלע רייד וואס אין דר מְגִלָּה איז גישטאנן: (כא) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אֶת יְהוּדִי האט דער מֶלֶךְ גישיקט דעם יְהוּדִי לָקַחַת אֶת הַמְּגִלָּה צו נעמן די מְגִילָה וַיִּקָּחֶהָ האט ער זי גינומן פון דר לִשְׁכָּה פון אֱלִישָׁמָע דעם שרייבער וַיִּקְרָאֶהָ יְהוּדִי וגו' אונ דר יְהוּדִי האט זי גילייענט אין די אויערין פון דעם מֶלֶךְ אונ אין דיא אויערין פון אלע דיא הארין וואס זענען גישטאנן פר דעם מֶלֶךְ: (כב) וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בֵּית הַחוֹרֶף אונ דר מֶלֶךְ איז גיזעסין אין איין ווינטער הויז (דאס איז גיוועזן) בַּחוֹדֶשׁ הַתְּשִׁיעִי אין ניינטן חודש (דאס איז כסליו אונ דענסמאל איז קאלט) וְאֶת הָאָח לְפָנָיו מְבוֹעֶרֶת אונ דר פייער טאפף האט גיברענט פר דעם מֶלֶךְ דאס ער זאל זיך נאריממען ביי אים: (כג) וַיְהִי כִּקְרֹא יְהוּדִי שָׁלֹשׁ דְּלָתוֹת אונ עס איז גיוועזין אז דר יְהוּדִי האט גילייענט אין דער מְגִלָּה דרייא פיר פסוקים יִקְרָעֶהָ בְּתַעַר הַסֹּפֵר האט זי דער מֶלֶךְ צו ריסן

וְהִשְׁלֵךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאָח עַד־
תֹּם כָּל־הַמְּגִלָּה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
הָאָח׃ כד וְלֹא פָחֲדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־
בִּגְדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל־עֲבָדָיו הַשֹּׁמְעִים
אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ כה וְגַם
אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַמֶּלֶךְ
לְבִלְתִּי שְׂרֹף אֶת־הַמְּגִלָּה וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵיהֶם׃ כו וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת־יְרַחְמְאֵל
בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שְׂרָיָהוּ בֶן־עַזְרִיאֵל
וְאֶת־שֶׁלֶמְיָהוּ בֶּן־עַבְדְּאֵל לָקַחַת אֶת־

תרגום

לְנוּרָא דִּבְגוּמְרִיָּה עַד
דִּשְׁלֵימַת כָּל מְגִלְּתָא
עַל נוּרָא דְּעַל גּוּמְרֵי׃
כד וְלָא תְּוָהוּ וְלָא בְזָעוּ
יָת לְבוּשֵׁיהוֹן מַלְכָּא וְכָל
עַבְדוֹהִי דִּשְׁמַעִין יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין׃ כה וְאַף
אֶלְנָתָן וּדְלָיָה וּגְמַרְיָה
בְּעוֹ מִן מַלְכָּא בְּדִיל
דְּלָא לְאוֹקָדָא יָת
מְגִלְּתָא וְלָא קַבִּיל
מִנְּהוֹן׃ כו וּפַקֵּיד מַלְכָּא
יָת יְרַחְמְאֵל בַּר מַלְכָּא
וְיָת שְׂרָיָה בַּר עַזְרִיאֵל
וְיָת שֶׁלֶמְיָה בַּר עַבְדְּאֵל
למדבר

יתיר י׳

רש"י

(כה) הפגיעו. התחננו:

מהר"י קרא

אותו בלשון קריעת כי אם בלשון גילות דכתיב יגלח ה' בתער השכירה. או לשון העברה דכתיב והעבירו תער על כל בשרם. וכאן הוא אומר בלשון קריעה. ודע אל נכון שכל דבר הנכרת בתער אין נופל בו לשון קריעה כלל. וביזור הפתרון כך הוא. המקום צוה לירמיה לכתוב הדברים על מגילת ספר כמו שנ' בתחלת הענין קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברים. אינו אומר כאן קח לך ספר אלא קח לך מגילת ספר שהוא כמגילה שלנו שאדם נוטל יריעות של קלפים וכותב בכל יריעת בג' וד' דלתות ועמודים ואחר כך חוברן כל היריעות כולן אשה אל אחותה על ידי תפר. אף כאן. ויהי כקרוא יהודי שלש דלתות וארבעה. פתרונו. שכילה לקרוא כל הכתובין ביריעה אחת שהוא כתובה בג' וד' עמודין אותה שעה יקרעת במקום התפר שבין יריעה ליריעה על ידי תער הסופר והשלך על האש. וכן עשה לכל יריעה ויריעה עד תום כל המגילה על האש אשר על האח. ומקרא שכתב ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה זה פורענות של יהויקים דכתיב לכן כה אמר ה' על יהויקים מלך יהודה לא יהיה לו יושב על כסא דוד ודבר זה נוסף על מגילה אחרונה מה שלא היה על מגלת ראשונה:

רד"ק

מושאל כי דלת לשון נקבה: והשלך. מקור: אל האש אשר אל האח. כמו על והראשונים אל והאחרונים על ופסוק חד סימן ואל על יקראוהי ורז"ל פירשו שלש דלתות וארבעה שלשה פסוקים וארבעה אמרו מאי שנא שלש דלתות וארבעה אמרו ליה ליהויקים כתב ירמיה ספר קינות אמר להו מאי כתיב ביה אמרו ליה איכה ישבה בדד העיר אמר להו ואנא מלכא בכה תבכה אמר להו ואנא מלכא גלתה יהודה אמר להו ואנא מלכא דרכי ציון אבילות אמר להו ואנא מלכא היו צריה לראש אמר להו מאן אמרה כי ה' הוגה מיד קדר כל האזכרות שבה ושרפה באש ויונתן תירגם דלתות פצין: (כד) ולא פחדו ולא קרעו. כי היה להם לפחוד ולקרוע בשמעם הדברים ולשוב בתשובה לפני האל ולא חששו בשמעם הדברים המלך וכל עבדיו שהיו עמו בבית אבל השרים שבאו אל המלך והגידו לו הם פחדו כמו שכתוב למעלה פחדו איש אל רעהו וכן הפגיעו במלך לבלתי ישרוף את המגילה ורז"ל דרשו ולא קרעו בגדיהם מכלל דבעי קריעה וסמכו על זה ואמרו הרואה ספר תורה שנקרע בזרוע חייב לקרוע: (כה) הפגיעו במלך. ענין תחנה

מצודת דוד

עד תום. היה קורע ומשליך עד שהשליך את כל המגלה על האש וגו': (כד) ולא פחדו. מהדברים הנאמרים במגלה ולא קרעו בגדיהם דרך צער ואבל כאשר היה מהראוי: המלך. ר"ל לא המלך ולא כל עבדיו וגו': (כה) וגם. ר"ל ועם כי אלנתן וגו' התחננו לפניו לבל ישרוף עכ"ז לא שמע אליהם: (כו) לקחת. כי רצה להרגם על דבר המגלה: ויסתרם ה'. דרך נס היו נסתרים

מצודת ציון

ודמיון: תום. ענין כליון: (כה) הפגיעו. ענין תחנה ובקשה כמו

פירוש ע"ט

ריסן מיט דעם מעסער פון דעם שרייבער וְהַשְׁלֵךְ אֶל הָאֵשׁ אונ האט זי גיווארפן אוף דעם פייער וואס עס האט זיך גיברענט אויף דעם פייער טאפף עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה ביז עס איז צו גענצט גווארן גאר די מגלה אויף דעם פייער וואס האט גיברענט אויף דעם פייער טאפף (די חכמים זאגן דאס איז גיוועזן די מגלת איכה): (כד) וְלֹא פָחֲדוּ וגו' אונ זיי האבן קיין מורא ניט גיהאט אונ האבן ניט צוא ריסן זייערי קליידר הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו דר מלך אונ אלי זייני קנעכט וואס האבן גיהערט די דאזיגע אלע רייד (וואס איז גישטאנען אין דר מגלה): (כה) וְגַם אֶלְנָתָן וּדְלָיָהוּ וּגְמַרְיָהוּ הִפְגִּעוּ בַמֶּלֶךְ אונ אויך אלנתן אונ דליהו אונ גמריהו האבן גיבעטין אין דעם מלך ער זאל ניט פר ברענגין די מגילה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵיהֶם אונ ער האט ניט צו גיהערט צוא זיי: (כו) וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ אֶת יְרַחְמְאֵל אונ דר מלך האט גישאפט דעם ירחמאל דר זון פון דעם מלך אונ דעם שריהו דער זון פון עזריאל אונ דעם שלמיהו דער זון פון עבדאל לָקַחַת אֶת בָּרוּךְ הַסֹּפֵר צו

נעמען

בָּרוּךְ הַסֹּפֵר וְאֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
וַיַּסְתִּרֵם יְהוָה: כז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי | שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת־
הַמְּגִלָּה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב
בָּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כח שׁוּב קַח־
לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת וּכְתֹב עָלֶיהָ אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים הָרִאשֹׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַמְּגִלָּה הָרִאשֹׁנָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה: כט וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אַתָּה
שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת לֵאמֹר
מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בֹּא־יָבוֹא
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה: ל לָכֵן
כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ

תרגום

לְמִדְבַּר יָת בָּרוּךְ סָפְרָא וְיָת יִרְמְיָה נְבִיָא וְאַגֵן עֲלֵיהוֹן יְיָ:
כז וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה בָּתַר דְאוֹקֵיד מַלְכָּא יָת מְגִלְתָא וְיָת פִּתְגָמַיָא דִכְתַב בָּרוּךְ מִפּוּמָא דְיִרְמְיָה לְמֵימָר:
כח תּוּב סַב לָךְ מְגִילְתָא אוֹחֲרֵי וּכְתוֹב עֲלַהּ יָת כָּל פִּתְגָמַיָא קַדְמָאֵי דַהֲווֹ עַל מְגִלְתָא קַדְמֵיתָא דְאוֹקֵיד יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה:
כט וְעַל יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה תֵּימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אַתְּ אוֹקֵידְתָּא יַת מְגִלָתָא הָדָא לְמֵימַר מָא דֵין כְּתַבְתָּא עֲלַהּ לְמֵימַר מֵיתֵי יֵיתֵי מַלְכָּא דְבָבֶל וִיחַבֵּל יַת אַרְעָא הָדָא וִיבַטֵּל מִנַּהּ אֱנָשָׁא וּבְעִירָא:
ל לְבֵכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לָא

יהוי

רד"ק

ובקשה וכן וישתומם כי אין מפגיע: (כו) ויסתירם ה'. שחפשו במקום שהיו ולא מצאום כי הסתירם ה' אפשר ששת חשך סביבותם או שבטל כח ראותם באותו מקום שהיו ירמיהו וברוך: (כז) ויהי דבר ה'. אחרי שרוף המלך את המגלה ואת הדברים. שלא תאמר גליוני המגלה שרף שאף הדברים הכתובים בה שרף ורבותינו ז"ל ראו בזה שהרואה ספר תורה שנשרף חייב לקרוע שתי קריעות אחת על הגויל ואחת על הכתב שנא' את המגלה ואת הדברי' המגלה זה גויל הדברי' זה כתב:

מצודת ציון

וסגפו לי (שם כ"ג): (כט) והשבית. ענין בטול ומניעה:

מצודת דוד

מעיניהם: (כז) את המגלה. ר"ל גליון הכתב והכתב עצמו: לאמר. מוסב על תחלת המקרא: (כט) ועל יהויקים. ואל יהויקים: לאמר. ר"ל כי אמרת מדוע כתבת על המגלה דברים המורים שמלך בבל יבוא וישחית את הארץ וגו': (ל) לא יהיה לו. ר"ל

פירוש ע"ט

גֶעמֶען דֶעם בָּרוּךְ דֶעם שְׁרַייבֶּער אוּנ דֶעם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא צוּא בְּרֶענְגִין זַיי צוּ אִים עֶר זָאל זַיי הַרְגִינֶן וַיַּסְתִּרֵם ה' הָאט זַייא גָאט פַאר בָּארְגֶען עַל פִּי נֵס: (כז) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין גָאטְס רֵייד צוּ יִרְמְיָהוּ אַחֲרֵי שְׂרוֹף הַמֶּלֶךְ נָאךְ דֶעם אַז דֶער מֶלֶךְ יְהוֹיָקִים הָאט פַר בְּרֶענְט דִי מְגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים אוּנ דִי רֵייד וָואס בָּרוּךְ הָאט אוֹיף גִישְׁרִיבְּן אוֹיף אִיר פוּן דֶעם מוֹיל פוּן יִרְמְיָהוּ (נָאךְ דֶעם אִיז גָאטְס רֵייד גִיוֶועזִין צוּ יִרְמְיָהוּ) לֵאמֹר צוּ זָאגִין: (כח) שׁוּב קַח לְךָ מְגִלָּה אַחֶרֶת קֶער זִיךְ אוּם אוּנ נֶעם דִיר אֵיין אַנְדֶערֶע מְגִלָּה וּכְתוֹב עָלֶיהָ וגו' אוּנ שְׁרַייבּ אוֹיף אוֹיף אִיר אַלֶע עֶרְשְׁטֶע רֵייד וָואס זֶענִין גִיוֶועזִין גִישְׁרִיבִּין אוֹיף דֶער עֶרְשְׁטֶער מְגִלָּה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים וָואס יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה הָט זִי פַר בְּרֶענְט: (כט) וְעַל יְהוֹיָקִים אוּנ אוֹיף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה זָאלְסְטוּ זָאגֶן כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָט גָאט גִיזָאגְט אַתָּה שָׂרַפְתָּ דוּא הָאסְט פַאר בְּרֶענְט דִי דָאזִיגֶע מְגִילָּה לֵאמֹר צוּ זָאגִין מַדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ וָוארוּם הָאסְטוּ יִרְמְיָהוּ אוֹיף גִישְׁרִיבֶּן אוֹיף דֶער מְגִילָּה לֵאמֹר צוּ זָאגִין בֹּא יָבוֹא מֶלֶךְ בָּבֶל עֶר וֶועט גִיוִויס קוּמֶען דֶער מֶלֶךְ בָּבֶל אוּנ וֶועט פַר דַארְבֶּען דָאס דָאזִיגֶע לַאנְד וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה אוּנ וֶועט פַר שְׁטֶערִין פוּן אִיר מֶענְטְשֶׁן אוּנ בְּהֵמוֹת: (ל) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' דְרוּם הָט אַזוֹי גִיזָאגְט גָאט אוֹיף יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא יִהְיֶה לוֹ עֶס וֶועט גִיט זַיין צוּא אִים אֵיין זוּן וָואס זָאל זִיצִין אוֹיף דֶער

שטול

יְהוּדָה לֹא־יִהְיֶה־לּוֹ יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד
וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה מֻשְׁלֶכֶת לַחֹרֶב בַּיּוֹם
וְלַקֶּרַח בַּלָּיְלָה׃ לא וּפָקַדְתִּי עָלָיו וְעַל־
זַרְעוֹ וְעַל־עֲבָדָיו אֶת־עֲוֺנָם וְהֵבֵאתִי
עֲלֵיהֶם וְעַל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם וְאֶל־אִישׁ
יְהוּדָה אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי
אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמֵעוּ׃ לב וְיִרְמְיָהוּ לָקַח
מְגִלָּה אַחֶרֶת וַיִּתְּנָהּ אֶל־בָּרוּךְ בֶּן
נֵרִיָּהוּ הַסֹּפֵר וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ
אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׂרַף
יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּאֵשׁ וְעוֹד
נוֹסַף עֲלֵיהֶם דְּבָרִים רַבִּים כָּהֵמָּה׃

וימלך

תרגום

יְהֵי לֵיהּ יָתֵיב עַל כּוּרְסֵי דָוִד וּנְבֵלְתֵיהּ תְּהֵא מְשַׁנְרָא לְשָׁרְבָא בִימָמָא וְלִגְלִידָא בְּלֵילְיָא׃
לא וְאַסְעַר עֲלוֹהִי וְעַל בְּנוֹהִי וְעַל עַבְדוֹהִי יַת חוֹבֵיהוֹן וְאַיְתֵי עֲלֵיהוֹן וְעַל יָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם וְעַל אֱנָשׁ יְהוּדָה יַת כָּל בִּישְׁתָא דְגַזְרֵית עֲלֵיהוֹן וְלָא קַבִּילוּ׃
לב וְיִרְמְיָה נְסִיב מְגִלָּה אוֹחֲרֵי וִיהַבַהּ לְבָרוּךְ בַּר נֵרִיָּה סַפְרָא וּכְתַב עֲלַהּ מִפּוּמָא דְיִרְמְיָה יַת כָּל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דְאוֹקִיד יְהוֹיָקִים מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בְּנוּרָא וְעוֹד אִתּוֹסָפוּ עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין סַגִּיאִין כְּוָתְהוֹן׃

ימלך

רש"י

(לב) דברים רבים כהמה. מתחלה היו שלש אלפא ביתין איכה ישבה איכה יעיב איכה יועם והוסיף עליה אני

רד"ק

(ל) לא יהיה לו יושב על כסא דוד. כי יהויכין לא מלך אלא שלשה חדשים ולא נחשב יושב על כסא: לחרב ביום. כי לא הניחוהו הכשדים להקבר: (לב) ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה. בדברי רז"ל רבי חמא ב"ר חנינא ורב חד אמר ועוד נוסף עליהם זה איכה יעיב דברים זה איכ' יועם רבים זכור ה' כהמה זה אני הגבר שהיא מן תלתא תלתא וחד אמר ועוד נוסף עליהם זה אני הגבר שהיא בן תלתא תלתא מלבר שהית כתוב על המגלה הראשונה איכה ישבה ואיכה יעיב ואיכה יועם

מצודת דוד

לא יהיה לו בן אשר יתמיד ישבה על כסא המלוכה כי יכניה בנו לא מלך כ"א ג' חדשים וי' ימים: ונבלהו וגו'. כי לא יקבר אשר נותו כי בדרך ימות כשיוליכוהו בגולה: לחורב ביום. יתבזה בשכבו ביום מול חום השמש ובלילה לקרח נטף יגלד שמים מחוקף הקול: (לא) ופקדתי. אזכור עליו וגו' את עון שריפת המגלה: את כל הרעה. ר"ל הרעה האמורה בהמגלה ההיא: אשר דברתי וגו'. ר"ל על אשר דברתי אליהם דברי והמה לא שמעו לי וגו': (לב) ועוד נוסף עליהם. מפי ירמיה היה עוד נוסף עליהם מדעתו דברים רבים כשיעור שהיה בראשונה כי מתחלה אמר שלשה אלפ"א בית"א איכה ישבה בדד איכה יעיב באפו איכה יועם זהב והוסיף עוד אני הגבר ראה עני שהוא משולשת אלפא:

מצודת ציון

(ל) לחורב. ענין חמימות כמו חורב בצל עב (ישעיה כ"ה): ולקרח. ענין גליד הנקרש מן המים בימי הקור כמו משליך קרחו (תהלים קמ"ז): (לא) ופקדתי. ענין זכרון: איש יהודה. אנשי יהודה:

פירוש ע"ט

שְׁטוּל פוּן מְלוּכָה פוּן דָוִד הַמֶּלֶךְ וְנִבְלָתוֹ תִּהְיֶה מֻשְׁלֶכֶת וגו' אוּנ זַיין טוֹיטֶער גוּף וֶועט זַיין גִיוָוארְפִין אִין דֶר הִיץ בַּייא טָאג אוּנ אִין דֶער קֶעלְט בַּייא נַאכְט׃ (לא) וּפָקַדְתִּי עָלָיו אוּנ אִיךְ וֶועל בַּפֶעלִין אוֹיף אִים אוּנ אוֹיף זַיינֶע קִינְדֶער אוּנ אוֹיף זַיינֶע קְנֶעכְט אֶת עֲוֺנָם זַייעֶרֶי זִינְד וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם וגו' אוּנ אִיךְ וֶועל בְּרֶענְגִין אוֹיף זֵיי אוּנ אוֹיף דִי זִיצֶער פוּן יְרוּשָׁלַיִם אוּנ אוֹיף דִי מַאנֶען פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אֵת כָּל הָרָעָה גָאר דָאס בֵּייז וָואס אִיךְ הָאבּ גִירֶעט צוּא זֵיי דוּרְךְ מֵיינֶע נְבִיאִים וְלֹא שָׁמֵעוּ אוּנ זֵיי הָאבִּין נִיט צוּ גִיהֶערְט צוּא זֵיי זַיי זָאלֶען פְרִימֶער וֶוערִין׃ (לב) וְיִרְמְיָהוּ לָקַח מְגִלָּה אַחֶרֶת אוּנ יִרְמְיָהוּ הָאט גִינוּמֶען אֵיין אַנְדֶערֶע מְגִלָּה אוּנ הָאט זִי גִיגֶעבִּין צוּא בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה דֶעם שְׁרֵייבֶּער וַיִּכְתֹּב עָלֶיהָ מִפִּי יִרְמְיָהוּ אוּנ בָּרוּךְ הָאט אוֹיף גִישְׁרִיבִּין אוֹיף אִיר פוּן דֶעם מוֹיל פוּן יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר וגו' גָאר דִי רֵייד פוּן דֶעם בְּרִיף וָואס יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה הָאט פַאר בְּרֶענְט אִין פַייעֶר וְעוֹד נוֹסַף עֲלֵיהֶם אוּנ עֶס אִיז נָאךְ גִימֶערְט גִיוָוארֶן אוֹיף דִי רֵייד פִיל רֵייד נָאךְ אֵיין מָאל אַזוֹ פִיל וִויא זֵייא זֶענִין גִיוֶועזְן (וָוארוּם צוּם עֶרְשְׁטֶן מָאל זֶענֶען גִיוֶועזְן אוֹיף גִישְׁרִיבֶּן אוֹיף דֶר מְגִלָּה דְרַייא אַלְפָא בֵּיתוֹת. אֵיכָה יָשְׁבָה. אֵיכָה יָעִיב. אֵיכָה יוּעַם. אוּנ הַיינְט הָאט יִרְמְיָהוּ נָאךְ מוֹסִיף גִיוֶועזְן אוֹיף דֶער מְגִלָּה אֲנִי הַגֶּבֶר וָואס דְרִינֶען אַלֵיין אִיז דָא דְרַייא אַלְפָא בֵּיתוֹת)׃

אונ

לז א וַיִּמְלָךְ־מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ
תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָקִים אֲשֶׁר הִמְלִיךְ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֶרֶץ יְהוּדָה׃
ב וְלֹא שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו וְעַם הָאָרֶץ
אֶל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא׃ ג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶת־
יְהוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָה וְאֶת־צְפַנְיָהוּ בֶן־
מַעֲשֵׂיָה הַכֹּהֵן אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
לֵאמֹר הִתְפַּלֶּל־נָא בַעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ׃ ד וְיִרְמְיָהוּ בָּא וְיֹצֵא בְּתוֹךְ

תרגום

א וּמְלַךְ מַלְכָּא צִדְקִיָּה בַּר יֹאשִׁיָּה חֲלַף כָּנְיָה בַּר יְהוֹיָקִים דְאַמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה׃ ב וְלָא קַבֵּיל הוּא וְעַבְדוֹהִי וְעַמָּא דְאַרְעָא לְפִתְגָמָא דַיְיָ דְמַלֵּיל בְּיַד יִרְמְיָה נְבִיָא׃ ג וּשְׁלַח מַלְכָּא צִדְקִיָּהוּ יַת יְהוּכַל בַּר שֶׁלֶמְיָה וְיַת צְפַנְיָה בַּר מַעֲשֵׂיָה כַּהֲנָא לְוָת יִרְמְיָה נְבִיָא לְמֵימַר צַלִּי כְעַן עֲלָנָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא׃ ד וְיִרְמְיָה עָלֵיל וְנָפֵיק בְּגוֹ עַמָּא
וְלָא

רש"י

הגבר שכל אות משולשת בה :
לז (א) וימלך מלך. לפי שמעתה בא לספר ולומר שנתקיימו הפורעניות שנבא עד הנה התחיל לומר כן ובבא עת הפקודה שקרבו הימים להתקיים הדברים וימלך מלך אחר על יהודה תחת כניהו בן יהויקים וגו׳ : (ד) וירמיהו בא ויוצא בתוך העם. כשמלך צדקיהו נוה והוציאו מבית הכלא שכלאו יהויקים שצדקיהו היה

מהר"י קרא

לז (א) וימלך. נבוכדנצר את צדקיהו תחת כניהו : (ב) ולא שמע. צדקיה. אל דברי ה׳ובעת צרה מבקש לירמיה ואומר לו התפלל נא בעדינו :

רד"ק

הדא הוא דכתיב ונוסף עליהם דברים כהמה זה אני הגבר שהוא סן תלתא תלתא רבים זה זכור ה׳ : (א) וימלך מלך •

מנחת שי

דסדין מנח : לז (ג) בן שלמיה. במקצת ספרים כתובי יד ובדפוס ישן כתוב שלמיה בו״ו ובשאר ספרים בלא וא״ו ועיין מה שכתוב במקרא גדולה

מצודת דוד

לז (ד) בא ויוצא וגו׳. כי כשמלך צדקיהו לוס להוליאו מבית הכלא שכלאו יהויקים ולא עזבו אותו בבית הכלא :

לקוטי יקרים

(א) וַיִּמְלָךְ מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ וגו׳. ווען נְבוּכַדְנֶצַר האט פַארְטְרִיבְּען די יודין פון יְרוּשָׁלַיִם מיט דעם מֶלֶךְ יְכָנְיָה. הט נְבוּכַדְנֶצַר בֶּעקוּמֶען רַחֲמָנוּת אויף די יודין אונ ער האט גיזאגט צו די יודין אויב עס איז דא אַקִינְד פון דעם מֶלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ וועל איך אים מאכין פַאר אַמֶלֶךְ אויף אייך. אונ עס איז גיוועין אזוהן פון מֶלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ זיין נאמען איז גיוועין מַתַּנְיָה. דער מַתַּנְיָה איז געקומען פאר נְבוּכַדְנֶצַר. הט נְבוּכַדְנֶצַר גיזאגט צו אים ווי איז דיין נאמען הט מַתַּנְיָה גיזאגט מיין נאמען איז צִדְקִיָּהוּ. וואריום מַתַּנְיָה האט געטראכט איך וועל ענדערין מיין נאמין אונ וועל הייסין צִדְקִיָּהוּ. ווייל צִדְקִיָּהוּ איז אפרומער נאמען. דורך דעם וועלין פון מיר גיבארין ווערין צַדִּיקִים. ער האט אבער ניט געוואוסט אז הקב"ה האט אנגעגרייט דָ גם נאמין אין זיין מויל ווייל הקב"ה וועט אין זיין צייט גערעכט מאכין זיין מִשְׁפָּט אונ שטראף אויף די יודין. נבוכדנצר הט גיזאגט צו מַתַּנְיָה שווער אז דו וועסט זיין אונטערטעניג צו מיר. הט מַתַּנְיָה גיזאגט איך וועל שווערין ביא מיין נְשָׁמָה. האט נבוכדנצר גיזאגט איך וויל דו זאלסט שווערין ביא די תּוֹרָה וואס איז גיגעבין גיווארין אויף דעם בארג סִינַי. מען האט גיברענגט אספר תּוֹרָה אונ מַתַּנְיָה (צִדְקִיָּהוּ) האט געשווארין ביי די סֵפֶר תּוֹרָה ער זאל גטריי דינען דעם מֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַר. מַתַּנְיָה האט אבער זיין שְׁבוּעָה ניט גיהאלטין אונ איידער נבוכדנצר איז געקומען אין בָּבֶל הט שוין מַתַּנְיָה געזינדיגט צוא אים :

פירוש ע"ט

לז (א) (אונ ווייל פון ראנען אונ ווייטער וויל דער פסוק דר ציילן דס די פורענויות ווס יִרְמְיָהוּ האט נְבִיאוּת גיזאגט ביז אהער זענן מקוים גיווארן דרום זאגט ער אזוי אז דיא צייט איז גיקומען דיא פורענויות זאלען מקוים ווערין) וַיִּמְלָךְ מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ הט גיקיניגט איין מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ דער זון פון יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת כָּנְיָהוּ בֶּן יְהוֹיָקִים אויף דעם אורט פון כָּנְיָהוּ דער זון פון יְהוֹיָקִים אֲשֶׁר הִמְלִיךְ נְבוּכַדְרֶאצַּר ווס נבוכדראצר מֶלֶךְ בָּבֶל האט אים גימאכט קיניגען אין לאנד יְהוּדָה : (ב) וְלֹא שָׁמַע הוּא וַעֲבָדָיו אונ ער אונ זיינע קנעכט אונ דאס פאלק פון דעם לאנד האבן ניט צו גיהערט אֶל דִּבְרֵי ה׳ וגו׳ צו גאטס רייד ווס ער הט גירעט דורך יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא : (ג) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ וגו׳ אונ דר מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ האט גישיקט דעם יְהוּכַל דר זון פון שֶׁלֶמְיָה אונ דעם צְפַנְיָה דר זון פון מַעֲשֵׂיָה דעם כֹּהֵן אֶל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא צו יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר צו זאגן הִתְפַּלֶּל נָא בַעֲדֵנוּ אֶל ה׳ אֱלֹהֵינוּ בעט נון פאר אונז צו גאט אונזער גאט : (ד) יִרְמְיָהוּ בָּא אונ יִרְמְיָהוּ איז גיקומען אונ איז גיגאנגן צווישען דעם פאלק וְלֹא נָתְנוּ אֹתוֹ בֵּית הַכְּלוּא אונ מען הט אים ניט גיגעבן אין תְּפִיסָה הוז (וואריב אז צדקיהו איז

מלך

הָעָם וְלֹא־נָתְנוּ אֹתוֹ בֵּית הַכְּלִיא׃
ה וְחֵיל פַּרְעֹה יָצָא מִמִּצְרָיִם וַיִּשְׁמְעוּ
הַכַּשְׂדִּים הַצָּרִים עַל־יְרוּשָׁלִַם אֶת־
שִׁמְעָם וַיֵּעָלוּ מֵעַל יְרוּשָׁלִָם׃ ו וַיְהִי דְּבַר־
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר׃
ז כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
תֹאמְרוּ אֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם
אֵלַי לְדָרְשֵׁנִי הִנֵּה ׀ חֵיל פַּרְעֹה הַיֹּצֵא
לָכֶם לְעֶזְרָה שָׁב לְאַרְצוֹ מִצְרָיִם׃ ח וְשָׁבוּ
הַכַּשְׂדִּים וְנִלְחֲמוּ עַל־הָעִיר הַזֹּאת
וּלְכָדֻהָ וּשְׂרָפֻהָ בָאֵשׁ׃ ט כֹּה ׀ אָמַר
יְהוָה אַל־תַּשִּׁאוּ נַפְשֹׁתֵיכֶם לֵאמֹר הָלֹךְ

וְלָא יְהָבוּ יָתֵיהּ בְּבֵית
אֲסִירֵי: ה וּמַשְׁרְיַת
פַּרְעֹה נְפַקָא מִמִּצְרָיִם
וּשְׁמָעוּ כַשְׂדָאֵי דְצָיְרִין
עַל יְרוּשְׁלֶם יָת שְׁמָעֲהוֹן
וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעַל יְרוּשְׁלֶם:
ו וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה
לְמֵימַר: ז כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כִּדְנַן
תֵּימְרוּן לְמַלְכָּא דְשִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה דִשְׁלַח
יָתְכוֹן לְקֳדָמַי לְמִתְבַּע
אוּלְפָן מִן קֳדָמַי הָא
מַשְׁרְיַת פַּרְעֹה דִנְפַקָא
לְכוֹן לְסַעֲיָד תָּבָא
לְאַרְעֲהוֹן לְמִצְרָיִם:
ח וִיתוּבוּן כַּשְׂדָאֵי
וִיגִיחוּן קְרָבָא עַל קַרְתָּא
הָדָא וְיִכְבְּשׁוּנַהּ
וְיוֹקְדוּנַהּ בְּנוּרָא:
ט כִּדְנַן אֲמַר יְיָ לָא
תַטְעוּן נַפְשָׁתֵיכוֹן
לְמֵימַר אִסְתַּלָּקָא

הכלוא קרי

ילכו

רש״י

לדיק ודורו רשעים ויהויקים היה רשע ודורו לדיקים : (ה) וחיל פרעה יצא ממצרים. לעזרה ליהודה: (ז) שב לארצו מצרים. בספינות היו באים ורמז הקב״ה ליס והליף עליו כמו נודות ואובות (כלומר נפיחות) דומות לעורות בני אדם אמרו זה לזה מה זאת אמרו אלו אבותינו שטבעו אבותיהם של אלו שאנו הולכים לעזרתם

רד״ק

לפי שמלכות יהויכין לא עמדה אלא ג׳ חדשים אמר וימלך מלך כי יהויכין לא נחשב למלך : (ד) בית הכליא. כתיב בי׳ וקרי הכלוא בוי״ו והוא בית האסורים כי במלוך צדקיהו צוה להוציאו משם ולא נתנו אותו שם עד שתפשו יראייה : (ה) יצא ממצרים. לעזור אל צדקיהו כי צדקיהו מרד במלך בבל אשר השביעו באלהים כשהמליכו ומרד בו ושלח למלך מצרים לעזרו וכששלח

מנחת שי

כנימן דלעיל במסורת ג׳ בקריאה וגו׳ ואחד ושלמיהו ואין זה מהם וכן מצאתי במסורת כתובת יד . ונראה דזו היא עיקר לא כמסרה אחריתי דכתיב התם : (ד) הכליא . הכלוא קרי :

מצודת דוד

(ה) יצא ממצרים. לעזרת יהודה : את שמעם. את פרסום גבורתם: ויעלו. הלכו מירושלים : (ז) לדרשני . לדרוש אותי בתפלה : שב לארצו. ולא יבוא לעזרה : (ח) ושבו . הכשדים ישובו להלחם בהם : (ט) אל תשיאו . אל תהיו נפתים בעלמכם לאמר שהכשדים ילכו

מצודת ציון

לז (ד) ולא נתנו . לא עזבו כמו ולא נתן סיחון (במדבר כ״א) : בית הכלוא. כבית המאסר : (ה) וחיל . כאוח עם : הצרים . המקיפים להלר : ויעלו . ענין סלוק כמו ונעלה הענן (שם ט׳) : (ט) תשיאו . ענין פתוי והסתה כמו הנחש השיאני

פירוש ע״ט

מלך געווארן הט ער גישאפט מען זאל ארוס נעמן דעם ירמיהו פון דעם תפיסה הויז וום יהויקים הט אים גצווינגן ווארום צדקיהו איז גוועזן איין צדיק): (ה) וחיל פרעה יצא ממצרים אונ דאס חיל פון פרעה מלך מצרים איז ארוס גיגאנגען פון מצרים צוא העלפען צוא שבט יהודה פון דיא כשדים וישמעו הכשדים וגו׳ אונ די כשדים וואס האבין באלעגערט אוף ירושלים האבן גיהערט זייער הערונג ויעלו מעל ירושלים אונ זענען אויף גיגאנגען פון אפ ירושלים: (ו) ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו איז גיוועזן גאטס רייד צוא ירמיהו הנביא צו זאגן (כלומר ער זאל זאגן צוא די שלוחים פון צדקיהו) : (ז) כה אמר ה׳ אלהי ישראל אזוי האט גיזאגט גאט דער גאט פון דיא ישראל כה תאמרו אל מלך יהודה אזוי זאלט איר זאגין צו דעם מלך יהודה וואס ער האט איך גישיקט צו מיר צו פארשטין מיך הנה חיל פרעה נון דס חיל פון פרעה מלך מצרים וואס גייט ארויס צוא העלפען איך שב לארצו הט זיך אום גיקערט צוריק צו זיין לאנד קיין מצרים : (ח) ושבו הכשדים אונ דרום ווערין זיך די כשדים אום קערין אונ ווערין מלחמה האלטין אוף דר דאזיגער שטאט ולכדה ושרפה באש אונ ווערן זי בצווינגין אונ ווערין זי פאר ברענין אין פייער : (ט) כה אמר ה׳ אזוי הט גאט גיזאגט אל תשאו נפשתיכם לאמר אייערי לייבער זאלן איך ניט איבר רידן צו זאגן הלוך ילכו מעלינו הכשדים די כשדים ווערן גיוויס אוועק גיין פון אונז כי לא ילכו ווארום זייא ווערען

יֵלְכוּ מֵעָלֵינוּ הַכַּשְׂדִּים כִּי־לֹא יֵלֵכוּ׃
י כִּי אִם־הִכִּיתֶם כָּל־חֵיל כַּשְׂדִּים
הַנִּלְחָמִים אִתְּכֶם וְנִשְׁאֲרוּ־בָם אֲנָשִׁים
מְדֻקָּרִים אִישׁ בְּאָהֳלוֹ יָקוּמוּ וְשָׂרְפוּ
אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ׃ יא וְהָיָה
בְּהֵעָלוֹת חֵיל הַכַּשְׂדִּים מֵעַל יְרוּשָׁלִָם
מִפְּנֵי חֵיל פַּרְעֹה׃ יב וַיֵּצֵא יִרְמְיָהוּ
מִירוּשָׁלִַם לָלֶכֶת אֶרֶץ בִּנְיָמִן לַחֲלִק
מִשָּׁם בְּתוֹךְ הָעָם׃ יג וַיְהִי־הוּא בְּשַׁעַר
בִּנְיָמִן וְשָׁם בַּעַל פְּקִדֻת וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּיה

תרגום

יִסְתַּלְּקוּן מִנַּנָא כַּסְדָאֵי אֲרֵי לָא יִסְתַּלְּקוּן׃ י אֲרֵי אִם תִּקְטְלוּן כָּל מַשְׁרְיַת כַּסְדָאֵי דִמְגִיחִין קְרָבָא עִמְּכוֹן וְיִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן גֻּבְרִין מְטַעֲנִין גְּבַר בְּמַשְׁכְּנֵיהּ יְקוּמוּן וְיוֹקְדוּן יַת קַרְתָּא הָדָא בְּנוּרָא׃ יא וַהֲוָה כַּד אִסְתַּלָּקָא מַשְׁרְיַת כַּסְדָאֵי מֵעַל יְרוּשְׁלֶם מִן קֳדָם מַשְׁרְיַת פַּרְעֹה׃ יב וּנְפַק יִרְמְיָה מִירוּשְׁלֶם לְמֵיזַל לַאֲרַע שִׁבְטָא בִנְיָמִין לְפַלָּגָא אַחְסַנְתָּא דְאִית לֵיהּ תַּמָּן בְּגוֹ עַמָּא׃ יג וַהֲוָה הוּא בְּתְרַע שִׁבְטָא בִנְיָמִין וְתַמָּן גַּבְרָא מְמַנָּא וּשְׁמֵיהּ יִרְאִיָּה בַּר

מהר"י קרא

(י) [מדוקרים]. תרגום מטענין כמו מטעני חרב שפתרונו מדוקרי חרב: איש באהלו יקומו. כמו שהן מדוקרים אע"פ שהם חלשים ושרפו את העיר הזאת באש: (יא) ויהי בהעלות חיל כשדים מעל ירושלים מפני חיל פרעה. ויפתחו יושבי ירושלים את שער העיר. אותה שעה: (יב) ויצא ירמיה. ללכת ארץ בנימין לחלק משם בתוך העם. לחלק נחלתו שהיה לו שם בארץ בנימין. ותרגום לפלגא אחסנא דאית ליה תמן בגו עמא: (יג) בעל פקידות. פקיד: אל הכשדים אתה נופל. להיות

רש"י

מיד שבו לארלס: (יב) לחלק משם בתוך העם. לפלגא אחסנתא דיליה בגו עמא ובעוד הכשדים צרים עליה לא היה יולא ממנה שהתפלל על העיר שלא תלכד: (יג) ושם בעל פקידות.

מנחת שי

(יב) לחלק משם. בכל ספרים שלפני החי"ת בשוא ופתח ובמכלול דף פ"ה כתוב שהוא בשוא נגדו לחלק ואחריו הלכו בעל מכלל יופי ובעל הלשון וכן כתוב בלוית חן פ' כ"ג מהשער השלישי: (יג) ירחייה. בני יודין הראשונה נקראת ונקודה בקמץ ודגושה והשנית אינה נקראת וכן ומתי"ה לא ילד את מתושלח וכן יששכר לקריאת כן אמר רד"ק ועיין מה שכתבתי בפרשת ויגש על יששכר:

רד"ק

שם מלך בבל חילו מפני שברח בו יצא חיל פרעה ממצרים: (יב) לחלק משם בתוך העם. כמו להחליק חסר ה"א הפעל והטעם הנוע' תחת הלמ"ד וכן לשמיד מעוני' והדומים להם ופי' לחליק להחליק עצמו משם שהיה בתוך העם והיה ירא שמא יתנוהו לבית הכלא לפי שאמר כי אם הכיתם את כל חיל כשדים וגו' וענין לחליק לשון השמטה שהוא קרוב לענין חלקלקות כלומר היה רוצה להיות נשמט משם ויונתן תירגם לפלגא אחסנתא דאית ליה תמן בגו עמא. ובדרש ליטול חלק עם הכהנים שהיו בענתות: (יג) בשער בנימין. שער משערי ירושלם היה נקרא שער בנימן לפי שהיה בחלקו של בניבן או שהיה מוצא השער דרך ארץ בנימן: ושם בעל פקידות. בעל מנוי שמנו אותו באותו השער כי היו אנשים ממונים לשמור שלא יצא אדם משם אל הכשדים: ושמו יראייה. בזה השער

מצודת ציון

(בראשית ג'): (י) מדוקרים. ענין תחיבת חרב וחנית בגוף כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה י"ג): (יא) בהעלות. ענין סלוק: (יב) לחלק. כמו להחליק והוא מלשון החלקה והשמטה: (יג) בעל. שר ואדון כמו אם בעליו עמו (שמות כ"ב): פקדת.

מצודת דוד

להם מכל וכל: כי לא ילכו. ר"ל לא ילכו מכל וכל כי ישובו: (י) כי אם הכיתם. אף אם תכו את כל כשדים ורק ישארו בם אנשים מדוקרי חרב: איש באהלו. אותם המדוקרים אשר ישכבו איש באהלו הם יקומו וישרפו את העיר הזאת והוא ענין הפלגה וגוזמא וכאומר לא יועיל שום תחבולה נגד גזרתי: (יא) בהעלות. בעת שנסתלקו הכשדים מעל ירושלים. על כי שמעו שבאים חיל פרעה לעזור ליהודה: (יב) ויצא. אז יצא ירמיהו מירושלים וגו': לחלק משם. שנשמט עלמו משם בתוך העם היולאים ר"ל שהיה יולא בין העם היולאים להיות נשמט מהם לבל ירגישו בו שומרי השער: (יג) ויהי הוא. כאשר בא בשער הנקרא שער בנימין ושם היה בעל פקידות שהיה ממונה לשמור פתח השער ההוא: ויתפוש. אמר

פירוש ע"ט

ניט אוועק גיין: (י) כִּי אִם הִכִּיתֶם וגו' וָוארוּם וָוען איר וָועט אֲפִילוּ אוּם שְׁלָאגֶן גָאר דָאס חַיִל פוּן די כַּשְׂדִּים וָואס הַאלְטֶען מִלְחָמָה מִיט אַייךְ וְנִשְׁאֲרוּ בָם אֲנָשִׁים מְדֻקָּרִים אוּנ עֶס וֶועלִין אִיבֶּר בְּלַייבִּין צְווִישִׁין זֵיי דֶר שְׁטֶאכִינֵי מַאנִין אִישׁ בְּאָהֳלוֹ יָקוּמוּ וגו' וֶועלִין זֵיי דָאךְ אוּף שְׁטֵייִן אִיטְלִיכֶר מַאן פוּן דִי דֶר שְׁטֶאכִינֵי נוֹס וֶועט לִיגֶן אִין זַיין גִיצֶעלְט אוּנ וֶועלֶן פַר בְּרֶענֶן דִי דָאזִיגֶע שְׁטָאט אִין פַייֶער: (יא) וְהָיָה בְּהֵעָלוֹת חֵיל הַכַּשְׂדִּים אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין אַז דָאס חַיִל פוּן דִיא כַּשְׂדִּים אִיז אַוֶועק גִיגַאנְגֶען פוּן אַפ יְרוּשָׁלַיִם מִפְּנֵי חֵיל פַּרְעֹה פוּן וֶועגֶן דֶעם חַיִל פוּן פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם: (יב) וַיֵּצֵא יִרְמְיָהוּ מִירוּשָׁלַיִם אִיז יִרְמְיָהוּ אַרוּיס גִיגַאנְגִין פוּן יְרוּשָׁלַיִם צוּא גַיין אִין לַאנְד פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין לַחֲלִק מִשָּׁם צוּ אָפּ טֵיילֶן זִיךְ פוּן דָארְטֶן זַיין יְרוּשָׁה וָוס עֶר הָאט דָארְטֶען גִיהַאט צְווִישֶׁען דֶעם פָאלְק: (יג) וַיְהִי הוּא בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן אוּנ וִוי עֶר אִיז גִיקוּמֶען אִין דֶעם טוֹיעֶר פוּן שֵׁבֶט בִּנְיָמִין וְשָׁם בַּעַל פְּקִדֻת אוּנ דָארְטִין אִיז גִיוֶועזִין אַיין מְמוּנֶה צוּ הִיטִין קֵיין מַאן זָאל נִיט אַרוּיס גֵיין פוּן דֶער שְׁטָאט שָׁלוֹם מַאכֶען מִיט דִי כַּשְׂדִּים וּשְׁמוֹ יִרְאִיָּיה אוּנ זַיין נָאמֶן אִיז גִיוֶוען

יראייה

בֶּן־שֶׁלֶמְיָה בֶּן־חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר אֶל־הַכַּשְׂדִּים
אַתָּה נֹפֵל׃ יד וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר
אֵינֶנִּי נֹפֵל עַל־הַכַּשְׂדִּים וְלֹא שָׁמַע
אֵלָיו וַיִּתְפֹּשׂ יִרְאִיָּיה בְּיִרְמְיָהוּ וַיְבִאֵהוּ
אֶל־הַשָּׂרִים׃ טו וַיִּקְצְפוּ הַשָּׂרִים עַל־
יִרְמְיָהוּ וְהִכּוּ אֹתוֹ וְנָתְנוּ אוֹתוֹ בֵּית
הָאֵסוּר בֵּית יְהוֹנָתָן הַסֹּפֵר כִּי־אֹתוֹ
עָשׂוּ לְבֵית הַכֶּלֶא׃ טז כִּי בָא יִרְמְיָהוּ
אֶל־בֵּית הַבּוֹר וְאֶל־הַחֲנֻיוֹת וַיֵּשֶׁב־
שָׁם יִרְמְיָהוּ יָמִים רַבִּים׃ יז וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ

תרגום

שְׁלֶמְיָה בַּר חֲנַנְיָה
וְאַחַד יַת יִרְמְיָה
נְבִיָא לְמֵימַר לְכַסְדָאֵי
אַתְּ מִשְׁתְּמַע׃ יד וַאֲמַר
יִרְמְיָה שִׁקְרָא אַתְּ אֲמַר
לֵית אֲנָא מִשְׁתְּמַע
לְכַסְדָאֵי וְלָא קַבֵּיל מִנֵּיהּ
וְאַחַד יִרְאִיָּה בְּיִרְמְיָה
וְאַיְתְיֵהּ לְוַת רַבְרְבַיָא׃
טו וּרְגִיזוּ רַבְרְבַיָא עַל
יִרְמְיָהוּ וְאַלְקִיאוּ יָתֵיהּ
וִיהַבוּ יָתֵיהּ בֵּית אֲסִירֵי
בֵּית יְהוֹנָתָן סַפְרָא אֲרֵי
יָתֵיהּ עֲבַדוּ לְבֵית אֲסִירֵי׃
טז אֲרֵי עַל יִרְמְיָה לְבֵית
אֲסִירֵי וּלְגַיו מִן חֲנוּתָא
וִיתֵיב תַּמָן יִרְמְיָה יוֹמִין
סַגִּיאִין׃ יז וּשְׁלַח מַלְכָּא
צדקיה

רש"י

ממונה לשמור שלא יצא איש מן העיר להשלים אל הכשדים: בן שלמיה בן חנניה. הוא חנניה בן עזור. בן בנו היה זה ולכך יחסו הכתוב ללמד שכל המחניף לרשע סוף נופל בידו או ביד בנו או ביד בן בנו וירמיהו החניף לו שאמר לו אמן יקים ה' את דבריך (לעיל כ"ח). ומדרש אגדה שלזה חנניה את בנו ראה שאני מת ע"י ירמיה והעמידני שקרן בנבואותי אם תוכל להכשילו הכשילהו וכנו לזה נס הוא לבניו כך וכשהגיע שעה הכשילו: (טז) ואל החניות. תירגם יונתן לגיו מן הנותא חניות היו לפני אותו בית הכלא:

מהר"י קרא

להם לעזרה: (טז) כי בא ירמיה אל בית הבור ואל החניות. כשבא ירמיה לבית הסוהר שבצד החנויות אז ישב שם ימים רבים וי"ת לבית אסירי ולגיו מן חנוותא:

רד"ק

יראיה בב' יודי"ן הראשונה נקראת והשנית אינ' נקראת וכן ומחויאל ילד את מתושאל וכן יששכר לקריאת בן אשר. ובדרש כי זה חנניה בן עזור ובשביל שהכחישו ירמיהו בנבואתו ונבא לו במית' צוה את בנו שאם יוכל להכשיל את ירמיהו יעש' וכן שלמיה בנו צוה ליראיה בנו ועכשיו כשמצא לו עילה תפשו: אל הכשדים אתה נופל. רוצה לומר מתחבר ונשמע אליהם וכן תירגם יונתן משתמע ומענין זה וממנש' נפלו על דוד לכו ונפלה אל מחנה ארם: (יד) אינני נופל על הכשדים. זה על והראשון אל וכימן ואל על יקראוהו: (טו) בית האסור. בשקל אבים בעליו: (טז) ואל החניות. ת"י ולגיו מן חנותא

מצודת דוד

בחזקה את ירמיה באמרו הנה אתה נופל אל הכשדים להיות עמהם: (יד) שקר. הדבר הזה הוא שקר: ולא שמע אליו. לא קבל דבריו ולא האמין לו: (טו) בית יהונתן. בבית יהונתן: כי אותו. כי את הבית ההוא הכינו להיות בית הכלא: (טז) כי בא ירמיהו. אשר מפס כא ירמיהו אל בית הבור אשר שם בור בית האסורים והוא

מצודת ציון

מלשון פקיד וממונה: ויתפוש. אחזו בחזקה כמו והיא לא נתפשה (במדבר ה'): נופל. ענין הטיה והתחברות כמו ונפל' אל מחנה ארם (מ"ב ז'): (טו) ויקצפו. מלשון קצף וכעס: בית האסור. בית המאסר: (טז) כי בא ירמיהו. אשר מפס כא: החניות. הם המקומות שמוכלים שם סחורה וכל ממכר וידוע הוא כדרז"ל:

פירוש ע"ט

יִרְאִיָּה בֶּן שֶׁלֶמְיָה בֶּן חֲנַנְיָה וַיִּתְפֹּשׂ אֶת יִרְמְיָהוּ האט ער אָן גנומען דעם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא צו זאגן אֶל הַכַּשְׂדִּים אַתָּה נוֹפֵל צו די כַּשְׂדִּים פאלסטו ארויס אונ ווילסט שלום מאכין מיט זיי: (יד) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ האט יִרְמְיָהוּ גיזאגט צו יִרְאִיָּה שֶׁקֶר עס איז ליגינט אֵינֶנִּי נוֹפֵל עַל הַכַּשְׂדִּים איך פאל ניט ארויס שלום צוא מאכין מיט די כשדים וְלֹא שָׁמַע אֵלָיו האט ער ניט צו גיהערט צו אים וַיִּתְפֹּשׂ יִרְאִיָּה בְּיִרְמְיָהוּ אונ יִרְאִיָּה האט אן גינומען אין יִרְמְיָה אונ האט אים גיבראכט צו די הארין: (טו) וַיִּקְצְפוּ הַשָּׂרִים עַל יִרְמְיָהוּ האבן די הארן געצערינט אויף יִרְמְיָהוּ אונ האבן אים גישלאגן וְנָתְנוּ אוֹתוֹ בֵּית הָאֵסוּר אונ האבין אים גיגעבין אין תְּפִיסָה הויז אין דעם הויז פון יְהוֹנָתָן דעם שרייבער כִּי אֹתוֹ עָשׂוּ לְבֵית הַכֶּלֶא ווארום דאס הויז האבען זיי גימאכט צוא איין תְּפִיסָה הויז: (טז) כִּי בָא יִרְמְיָהוּ אֶל בֵּית הַבּוֹר וְאֶל הַחֲנֻיוֹת אונ אז יִרְמְיָהוּ איז גיקומען אין דעם הויז פון דעם גרוב אונ אין דעם קליטין הויז (דאס קליטין זענן גיוועזן פאר דער תְּפִיסָה) וַיֵּשֶׁב שָׁם יִרְמְיָהוּ איז יִרְמְיָהוּ דארטען גיזעסין פיל טעג: (יז) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אונ דער מֶלֶךְ צִדְקִיָּהוּ האט גישיקט אונ האט אים גינומען צו זיך וַיִּשְׁאָלֵהוּ הַמֶּלֶךְ אונ דער מֶלֶךְ האט אים גיפרעגט אין זיין הויז אין פאר בארגיניש וַיֹּאמֶר הֲיֵשׁ

דבר

צִדְקִיָּהוּ וַיִּקָּחֵהוּ וַיִּשְׁאָלֵהוּ הַמֶּלֶךְ
בְּבֵיתוֹ בַּסֵּתֶר וַיֹּאמֶר הֲיֵשׁ דָּבָר מֵאֵת
יְהוָה וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ יֵשׁ וַיֹּאמֶר בְּיַד־
מֶלֶךְ בָּבֶל תִּנָּתֵן: יח וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ מֶה חָטָאתִי לְךָ
וְלַעֲבָדֶיךָ וְלָעָם הַזֶּה כִּי־נְתַתֶּם אוֹתִי אֶל־
בֵּית הַכֶּלֶא: יט וְאַיּוֹ נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר־
נִבְּאוּ לָכֶם לֵאמֹר לֹא־יָבֹא מֶלֶךְ־בָּבֶל
עֲלֵיכֶם וְעַל הָאָרֶץ הַזֹּאת: כ וְעַתָּה
שְׁמַע־נָא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ תִּפָּל־נָא תְחִנָּתִי
לְפָנֶיךָ וְאַל־תְּשִׁבֵנִי בֵּית יְהוֹנָתָן הַסֹּפֵר
וְלֹא אָמוּת שָׁם: כא וַיְצַוֶּה הַמֶּלֶךְ
צִדְקִיָּהוּ וַיַּפְקִדוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר
הַמַּטָּרָה וְנָתֹן לוֹ כִכַּר־לֶחֶם לַיּוֹם

תרגום

צדקיה ודבריה
ושאליה מלכא
בביתיה בסתרא אמר
האית פתגמא מן
קדם יי ואמר ירמיה
אית ואמר ביד מלכא
דבבל תתמסר: יח ואמר
ירמיה למלכא צדקיה
מה חבית לך ולעבדך
ולעמא הדין ארי יהבתון
יתי לבית אסירי:
יט ואן נביאיכון דשקרא
דאתנביאו לכון למימר
לא ייתי מלכא דבבל
עליכון ועל ארעא הדא:
כ וכען שמע כען רבוני
מלכא תתקביל כען
בעותי קדמך ולא
תתיבינני לבית יהונתן
ספרא ולא איםות תמן:
כא ופקיד מלכא צדקיה
ופקידו ית ירמיה בדרת
בית אסיריא ויהבון ליה
פתא דלחמא ליומא

משוק

מנחת שי ואיה קרי

(יט) ואיו. ואיה קרי והוא חד מן מלין דכתיבין ו׳ בסוף תיבותא וקריין ה״א וסימן נמסר במכלול ב׳ כ״א וכם נאמר ואיו נביאיכם פלונתא וכן במסורת כתובת יד מלאתי כדין פליגין עליה. והמגיה יש מסרה אחרת האומרת ואיה ג׳ ר״פ בקריאה וגו׳ ואיו נביאכם כן כתוב עיין במסורת על פסוק זה: (כ) ועתה שמע נא. בגעיא:

רד״ק

כלומר בית האסור היה לפנים מן החניות שהיו שם לפני בית האסורים: (יט) ואיה נביאיכם. ואיו כתיב רוצה לומר איו הדבר שהבטחתם בו מפי נביאכם: (כא) מחוץ האופים. משוק האופים. ובמדרש שהיו נותנים לו פת קיבר שהיא נמכרת חוץ לפלטרא

מצודת ציון

(כ) תפל. ענין נטיה: (כא) ויפקדו. מלשון פקדון והנחה: בחצר המטרה. שם משמר בית האסורים: ככר. כן יקרא לחם

מצודת דוד

מקום סיוהר לעט שבמאסר: ואל החניות. ר״ל אשר בתוך החניות: (יז) היש דבר. ר״ל אם זה מקרוב באה לו נבואה מה: יש. באה לי נבואה מקרוב: ויאמר ביד וגו׳. וחזר ואמר וזהו הנבואה הבאה אשר תנתן ביד מלך בבל: (יט) ואיה נביאיכם. ר״ל איה הבטחת נביאיכם אשר נבאו וגו׳ וכאומר הלא הנה בא ועושה מצור על העיר: (כ) ועתה. הואיל ונביאיכם כחשו והאמת אתי שמע עתה אלי תפל עתה תחנתי לפניך וגו׳: ולא אמות. למען לא אמות שם מעקת המאסר: (כא) ויפקדו. להניחו בחצר המטרה שאין שם מאסר קשה כ״כ: ונתן לו. גם צוה לתת לו משוק האופים ככר לחם בכל יום עד

פירוש ע״ט

דבר מאת ה׳ אונ האט געזאגט איז דא איין רייד פון נביאות פון גאט ויאמר ירמיהו יש הט ירמיהו געזאגט עס איז דא איין רייד פון נביאות ויאמר אונ ער הט געזאגט ביד מלך בבל תנתן אין דער האנד פון דעם מלך בבל וועסט דוא ווערען איבער געענטפערט: (יח) ויאמר ירמיהו אל המלך צדקיהו אונ ירמיהו האט געזאגט צום מלך צדקיהו מה חטאתי לך וגו׳ וואס האב איך געזינדיגט צו דיר אונ צו דיינע קנעכט אונ צו דעם דאזיגן פאלק וואס איר האט מיך געגעבן אין דר תפיסה הויז: (יט) ואיה נביאיכם וגו׳ אונ ווי זענען אייערע פאלשע נביאים וואס האבן נביאות געזאגט צו אייך צו זאגן לא יבא מלך בבל ער וועט ניט קומען דער מלך בבל אויף אייך אונ אויף דעם דאזיגען לאנד (אונ היינט זעהט איר דאך דאס ער איז יוא געקומען): (כ) ועתה שמע נא אדני המלך אונ היינט הער נון מיין האר דער קיניג תפל נא תחנתי לפניך לאז נון פאלין מיין געבעט פר דיר ואל תשבני דם דו זאלסט מיך ניט אום קערין אין דעם הויז פון יהונתן דער שרייבער ולא אמות שם כדי איך זאל דארטען ניט שטארבען: (כא) ויצוה המלך צדקיהו אונ דער מלך צדקיהו הט געשאפט ויפקדו את ירמיהו אונ זיי האבן געזעצט דעם ירמיהו אין דעם היט הויף וואס

דא־טן

מִחוּץ הָאֹפִים עַד־תֹּם כָּל־הַלֶּחֶם מִן־
הָעִיר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה׃
לח א וַיִּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בֶן־מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ
בֶּן־פַּשְׁחוּר וְיוּכַל בֶּן־שֶׁלֶמְיָהוּ וּפַשְׁחוּר
בֶּן־מַלְכִּיָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ
מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר׃ ב כֹּה אָמַר
יְהוָה הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֶרֶב
בָּרָעָב וּבַדָּבֶר וְהַיֹּצֵא אֶל־הַכַּשְׂדִּים
יחיה וְהָיְתָה־לּוֹ נַפְשׁוֹ לְשָׁלָל וָחָי׃ ג כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנָּתֹן תִּנָּתֵן הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד חֵיל מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכָדָהּ׃ ד וַיֹּאמְרוּ
הַשָּׂרִים אֶל־הַמֶּלֶךְ יוּמַת נָא אֶת־
הָאִישׁ הַזֶּה כִּי־עַל־כֵּן הוּא מְרַפֵּא אֶת־

תרגום

משוק נַחְתּוֹמַיָא עַד
דִשְׁלִים כָּל לַחְמָא מִן
קַרְתָּא וִיתֵיב יִרְמְיָה
בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָא׃
א וּשְׁמַע שְׁפַטְיָה בַּר
מַתָּן וּגְדַלְיָהוּ בַּר פַּשְׁחוּר
וְיוּכַל בַּר שֶׁלֶמְיָהוּ
וּפַשְׁחוּר בַּר מַלְכִּיָה יַת
פִּתְגָמַיָא דְיִרְמְיָה מְמַלֵיל
עִם כָּל עַמָא לְמֵימַר׃
ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ דְיָתֵיב
בְּקַרְתָּא הָדָא יִתְקְטֵיל
בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא
וּדְיִפּוֹק וְיִשְׁתְּמַע
לְכַסְדָאֵי וִיחֵי וּתְהֵי לֵיהּ
נַפְשֵׁיהּ לְשֵׁיזָבָא וְיִתְקַיֵם׃
ג כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אִתְמְסָרָא
תִּתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא
בְּיַד מַשְׁרְיַת מַלְכָּא
דְבָבֶל וְיִכְבְּשִׁינָהּ׃
ד וַאֲמַרוּ רַבְרְבַיָא לְמַלְכָּא
יִתְקְטֵיל כְּעַן גַבְרָא הָדֵין
אֲרֵי עַל כֵּן הוּא מְרַשֵׁל
יַת

מנחת שי

לח (ב) יחיה. וחיה קרי:

וחיה קרי

רש"י

(כא) מחוץ האופים. משוק נחתומיא כמו וחוצות תשים לך בדמשק (מלכים א' כ'): לח (ב) והיתה לו נפשו לשלל. והיו לו חייו הגלה כאלו שלל נפשו כאדם השולל שלל ומשתכר כך ישתכר זה נפשו: (ד) על כן הוא מרפא. (אלאקכ"ץ בלע"ז)

מהר"י קרא ידי

(כא) מחוץ האופים. משוק נחתומייא:

רד"ק

פירוש פת קיבר פת סובין: (ב) יחיה. כתיב וחיה קרי והענין אחד: לשלל. לריוח כלומר כאילו שללה שהצילי מן החרב ומן הרעב: (ד) יומת נא את האיש הזה. באה מלת את עם הפעול לבדי לתוספת באור וכן יחלק את הארץ: על כן הוא מרפא. ענין

מצודת דוד

אשר יכלה כל הלחם מן העיר: וישב ירמיהו. ר"ל שם ישב מלונו ולא בהלך נהוליאו גם משם:
לח (א) אשר ירמיהו מדבר. בהיותו בחצר המטרה היה מדבר כן אל כל העם הבאים שמה: (ב) אל הכשדים. למסור עצמו בידם: וחיה. ישאר חי: לשלל. כאלו שלל נפשו להחזיקה לעצמו: (ד) יומת נא. לפי שהלקיחו לנה להוליאו מן המאסר הקשה למען לא ימות לזה אמרו לו עתה יומת ומה בכך: כי על כן וגו'. ר"ל כי ראוי הוא למות על אשר הוא מרפא ומחליש ידי אנשי

מצודת ציון

השלם: מחוץ. משוק כמו והוצות תשים לך בדמשק (מ"א כ'): האופים. מלשון אפיית הפת: תם. ענין השלמה:
לח (ב) לשלל. ענין בזה: (ד) מרפא. מלשון רפיון וחלשות

פירוש ע"ט

דארשטען איז ניט גיוועזן אזוי איין שווערע תפיסה
ונתון לו ככר לחם ליום אונ ער האט גישאפט מען זאל
אים געבען איין לאבין ברויט אויף איין טאג פון
דעם מארק פון דיא בעקערס עד תום וגו' ביז עס איז
אוס גיגאנגען גאר דאס ברויט פון דער שטאט וישב
ירמיהו אונ ירמיהו איז גיזעסין אין דעם היט הויף:
לח (א) וישמע שפטיה וגו' אונ ער הט גיהערט שפטיה
דר זון פון מתן אונ גדליהו דר זון פון פשחור
אונ יוכל דער זון פון שלמיהו אונ פשחור דר זון פון
מלכיה את הדברים די רייד וואס ירמיהו רעט צו גאר
דעם פאלק לאמר צו זאגין: (ב) כה אמר ה' אזוי האט
גאט גיזאגט הישב בעיר וגו' דער וואס וועט בלייבען
זיצן אין דר דאזיגר שטאט וועט שטארבין דורך דר
שווערד אונ דורך הונגער אונ דורך מארד והיוצא אל
הכשדים וחיה אונ דער וואס וועט ארוס גיין צוא די
כשדים אונ וועט זיך אונטער געבין צוא זייא דער
וועט לעבן בלייבן והיתה לו נפשו לשלל אונ זיין לייב
וועט זיין צו אים צוא איין רויבונג וחי אונ ער וועט
בלייבין לעבן: (ג) כה אמר ה' אזוי הט גאט גיזאגט
הנתון תנתן העיר זיא וועט גיווים איבער גיענטפערט
ווערין די דאזיגע שטאט אין דער האנד פון דעם
מלך בבל ולכדה אונ ער וועט זיא באצוואונגען:
(ד) ויאמרו השרים אל המלך האבין די הארין גיזאגט צו
דעם מלך יומת נא לאז נון גיטייט ווערן דר דאזיגר

מאן

ידי אנשי המלחמה הנשארים ׀ בעיר
הזאת ואת ידי כל־העם לדבר אליהם
כדברים האלה כי ׀ האיש הזה איננו
דרש לשלום לעם הזה כי אם־לרעה׃
ה ויאמר המלך צדקיהו הנה־הוא
בידכם כי־אין המלך יוכל אתכם
דבר׃ ו ויקחו את־ירמיהו וישלכו אתו
אל־הבור ׀ מלכיהו בן־המלך אשר
בחצר המטרה וישלחו את־ירמיהו
בחבלים ובבור אין־מים כי אם־טיט
ויטבע ירמיהו בטיט׃ ז וישמע עבד־

תרגום

ית ידי גברי עבדי קרבא דאשתארו בקרתא הדא וית ידי כל עמא למללא עמהון כפתגמיא האלין ארי גברא הדין ליתוהי תבע לשלמא לעמא הדין אלהן לבישו׃ ה ואמר מלכא צדקיה הא הוא מסיר בידכון ארי לית מלכא יכיל לאתבא יתכון פתגם׃ ו ודברו ית ירמיה ורמו יתיה לגובא דמלכיה בר מלכא דבדרת בית אסיריא ושריכו ית ירמיה באטוניא ובגובא לית מיא אלהן טינא וטבע ירמיה בטינא׃ ז ושמע עבדא דמלכא

צדקיה

רש"י

לח (ח) כי אין המלך יוכל אתכם דבר. פת' יוכל להשיב אתכם דבר והוא מקצרי כתיב וכת"י ארי לית מלכא יכול לאתבא יתכון פתגמא: (ו) וישליכו אתו אל הבור. של מלכיהו בן המלך וכת"י לגובא דמלכא: (ז) וישמע עבד מלך הכושי. ת"י ושמע עבדא דצדקיה. וגם ר' מנחם ב"ר

מהר"י קרא

ל' רפיון: (ה) יוכל. כמו יכול על אשר הוא מרפא את ידי וגו': (ו) הבור מלכיהו. של מלכיהו: (ז) עבד מלך·

רד"ק

רפיון והאל"ף תמורת ה"א לכ"ד הפלל וכן תירגם יונתן מרשל: (ה) כי אין המלך יוכל אתכם דבר. אין מנהג לשון הקדש לבא מלת אין עם הכנויין העוברים והעתידים אם כן פירוש אין המלך שיוכל אתכם דבר כלומר אינני כדאי שיוכל לעשות דבר כנגדכ' ושלא ברצונכם ויונתן תירגם כמו יכול לית מלכ' יכול לאתבא יתכון פתגמא: (ו) אל הבור מלכיהו בן המלך. בא בסמיכות עם ה"א הידיעה כמו העם המלחמה הארון הברית והדומים להם וכן תירגם יונתן סמוך לגובא דמלכיהו בר מלכא: וישלחו את ירמיהו בחבלים. שלשלו אותו תוך הבור כי היה עמוק: (ז) עבד מלך הכושי. זה האיש היה עבד המלך

מצודת ציון

לדבר. כדבר הלמ"ד במקום בית וכן יבכת לכסא (תהלים ט') ומשפטו בכסא: (ה) יוכל. מלשון יכולת: (ו) וישלחו. ענין

מצודת דוד

המלחמה לבל ילחמו כהוגן הנה כי המה מתיאשים מן הנצחון: כל העם. שאינם מאנשי המלחמה: לדבר. במה שמדבר אליהם כדברים האלה: איננו דורש לשלום. אינו מבקש להיות להם שלום כ"א מבקש להיות להם רע ולזה ידבר כדברים האלה למען ירפו ידיהם ויפלו ביד הכשדים: (ה) כי אין המלך יוכל אתכם דבר. כאומר אתם מושלים במלך ואין לו עמכם יכולת מה למחות בידכם: (ו) אל הבור מלכיהו. אל הבור של מלכיהו אשר היה בחצר המטרה: וישלחו. לפי שהיה הבור עמוק לזה הורידוהו על ידי חבלים: ויטבע. מקצת גופו נטבע בטיט כי היה רך ולח: (ז) עבד מלך.

לקוטי יקרים

(ז) וישמע עבד מלך הכושי וגו'. דער ילקוט זאגט פיר זענין גערופין גיווארין כושים. צפורה דיא ווייב פון משה רבינו. די יודין, דער מלך שאול. אונ עבד מלך. פאר וואס האט מען גערופין דם עבד מלך. כושי. ווייל אזוי ווי דעם כושי דערקענט מען צווישען פיל בענטשין. ווענין זיין שווארצע הויט. אזויא האט מען דערקענט דעם עבד מלך אין דעם פאלאץ פון צדקיהו מיט זיין פרומקייט. דער עבד מלך האט גיזאגט צו צדקיהו דו זאלסט וויסען אויב דער נביא ירמיה וועט שטארבין אונ די גרוב וואס מען האט אים אין איר אריין גיווארפין. וועט דיא שטאט

פירוש ע"ט

מאן ירמיהו כי על כן הוא מרפא וגו' דרום ווייל ער מאכט שלאף די הענט פון די בעלי מלחמה וואס זענען איבער גיבליבען אין דר דאזיגער שטאט ואת ידי כל העם אונ דיא הענדר פון גאר דעם פאלק לדבר אליהם צו ריידן צו זיי אזו ווי די דאזיגי רייד כי האיש הזה וגו' ווארום דער דאזיגער מאן ירמיהו פארשט ניט צוא שלום צוא דעם דאזיגען פאלק כי אם לרעה נייערט צו בייזן: (ה) ויאמר המלך צדקיהו האט דער מלך צדקיהו גיזאגט הנה הוא בידכם נון ער איז אין אייערע הענט כי אין המלך יוכל אתכם דבר ווארום דער מלך קאן אייך ניט ווערען מיט קיין שום זאך: (ו) ויקחו את ירמיהו וגו' האבין די הארין גינומען דעם ירמיהו אונ האבען אים אריין גיווארפען אין דעם גרוב פון מלכיהו דער זון פון דעם מלך אשר בחצר המטרה וואס איז גיוועזן אין דעם היט הויף וישלחו את ירמיהו בחבלים אונ זיי האבין אראפ גינידערט דעם ירמיהו מיט שטריק ובבור אין מים אונ אין דעם גרוב איז ניט גיוועזין קיין וואסער נאר ליים ויטבע ירמיהו בטיט אונ ירמיהו איז איין גיזונקין גיווארען אין דעם ליים: (ז) וישמע עבד מלך הכושי אונ ער האט

געהערט

מלך הכושי איש סריס והוא בבית
המלך כי־נתנו את־ירמיהו אל־הבור
והמלך יושב בשער בנימן: ח ויצא
עבד־מלך מבית המלך וידבר אל־
המלך לאמר: ט אדני המלך הרעו
האנשים האלה את כל־אשר עשו
לירמיהו הנביא את אשר־השליכו
אל־הבור וימת תחתיו מפני הרעב כי
אין הלחם עוד בעיר: י ויצוה המלך

תרגום

צדקיהו גבר רב והוא
בבית מלכא ארי יהבו
ית ירמיה לגובא ומלכא
יתיב בתרע שבטא
בנימין: ח ונפק עבדא
דמלכא מבית מלכא
ומליל עם מלכא
למימר: ט רבוני מלכא
אבאישו גבריא האלין
ית כל דעבדו לירמיה
נביא ית דרמוהי לגובא
כבר מית באתריה מן
קדם כפנא ארי ליה
לחמא עוד בקרתא:
י ופקיד מלכא ית עבדא
דמלכא

ת״א בשער בנימין. כותה מב: עבד מלך. מ״ק טו:

רש״י

ברוך בן נריה: הכושי. לדקיהו מה כושי משונה בעורו אף לדקיהו משונה בלדקו מכל דורו. ויש מדרש דורש הכושי על ברוך: איש סריס. גבר רב: (ט) וימת תחתיו וגו׳.

מהר״י קרא

ח לבו סמך על תרגום זה ופתר אחריו עבד מלך זה ברוך בן נריה הכושי צדקיה מה כושי משונה בעורו אף צדקיה משונה שהיה נעים ביותר. אבל בדבריהם שזה היה עבד לצדקיה. כשהוא אומר ויצוה המלך את עבד מלך הכושי לאמר קח בידך מזה שלשים אנשים. היה למקרא לומר ויצוה המלך את עבדו הכושי. כשהוא אומר ויצוה המלך את עבד מלך הכושי. על כרחך אינו עבדו של צדקיהו אלא סריס אחד בא מארץ כוש

רד״ק

והיה כושי וסריס וי״ת עבדא דמלכא צדקיהו ותרגם איש סריס גבר רב וכן רז״ל פי׳ הכושי על צדקיהו ואמרו מה כושי זה משונה בעורו אף צדקיהו משונה בצדקו מבני דורו. ואנשי דורו היו רעים ואמרו זה העבד היה ברוך בן נריה והנכון בעיני עוד כי זה הכושי עבד מלך היה שמו כי לולי זה למה אמר בכל מקום עבד מלך ולא אמר המלך באחד מהם כי אם רוצה לומר מלך על צדקיהו. היה לו לומר עבד המלך ועוד למה לא זכר שם האיש הזה באחד המקומות אלא שמו היה עבד מלך כי מצאנו אחימלך ואבימלך: (ט) וימת תחתיו. מפני הרעב קרוב למות תחתיו במקומו: מפני הרעב. כי בעוד שהיה בחצר

מצודת דוד

כן שמו העלמי: הכושי. שהיה ככושי בעורו: איש סריס. איש שר: והוא בבית המלך. כששמע היה בבית המלך: כי נתנו. מוסב על וישמע: והמלך. ואז המלך יושב בשער הנקרא שער בנימין: (ח) ויצא. יצא לשער בנימין אל המלך: הרעו. ר״ל כל מה שעשו עם ירמיה עשו רעה אף כי הם אשר השליכוהו אל הבור: (ט) וימת תחתיו. ר״ל והם כיחשו שימות ולא יתנהג עוד להיות מרפא

מצודת ציון

סובטה וכן תבלח קליליה עד ים (סס כ׳): (ט) הרעו. מלשון רע:

פירוש ע״ט

גיהערט דר עבד מלך (איין מאן וואס זיין נאמן איז גיוועזין עבד מלך) הכושי ער איז גיוועזין פון לאנד כוש איש סריס ער איז גיוועזין איין האר והוא בבית המלך אונ ער איז גיוועזין אין דעם הויז פון דעם מלך (האט ער גיהערט) כי נתנו את ירמיהו אז מען האט גיגעבן דעם ירמיהו אין דעם גרוב והמלך יושב בשער בנימן אונ דער מלך איז גיזעסין אין דעם טויער פון שבט בנימין: (ח) ויצא עבד מלך איז ארוס גיגאנגין דער עבד מלך מבית המלך פון דעם הויז פון דעם מלך וידבר אל המלך לאמר אונ האט גירעט צום מלך צוא זאגין: (ט) אדני המלך מיין האר קיניג הרעו האנשים האלה וגו׳ די דאזיגע מאנען האבען שלעכץ גיטאן מיט אלימין וואס זיי האבן גיטאן צו ירמיהו הנביא את אשר השליכו דס וום זיי האבין אים ארייין גיווארפען אין דעם גרוב וימת תחתיו מפני הרעב אונ ער וועט דאך שטארבן אונטער זיך פון וועגן דעם הונגער כי אין הלחם עוד בעיר ווארום קיין ברויט איז דאך ניט דא נאך אין שטאט: (י) ויצוה המלך וגו׳ האט דר מלך גישאפט דעם עבד מלך צו זאגין קח בידך מזה

לקוטי יקרים

ירושלים געווים גיגעבין ווערין אין דיא האנט פון נבוכדנצר צדקיהו הט גיזאגט צום עבד מלך נעם בים זיך דרייסיג מענטשין מיט שטריק וועלין זיי ארויף ציהען דעם נביא ירמיה פון גרוב. פון דעם קען מען זעהן וויא שלעכט עס איז גיוועזן מיט דעם הונגער. דיא מענטשין זענען אזוי שוואך גיווארין אז מען האט געדארפט דרייסיג מענטשין ארויף צו ציהען איין מענטש פון גרוב. עבד מלך האט גענומען אלטע שטיקער קליידער אראפ צו ווארפין אין גרוב ירמיה זאל לייגין דיא אלטע שטיקער קליידער אונטער זיינע ארעמס דיא שטריק זאלין אים ניט שניידין דיא ארעמס. אונ עבד מלך איז געקומען צו די גרוב אונ הט גערופין אדוני ירמיה. אונ ירמיה האט ניט גיענטפערט ווייל ער האט ניט געוואסט ווער עס רופט אים פאמער איז דאס זיין שונא. עבד מלך האט גיזעהן ירמיה ענטפערט נים. האט ער גימיינט אז ירמיה איז גישטארבין אין גרוב. האט ער צוריסען זיינע קליידער אונ הט געוויינט. ווי ירמיה האט גיהערט מען וויינט. האט ער גיפרעגט ווער רופט מיך. האט עבד מלך גיזאגט צו ירמיה איך רוף דיך אונ איך וויין ווייל איך האב גימיינט דוא ביזט גישטארבין. נעם די שטיקער קליידער אונ לייג אונטער דיינע ארעמס אונ אויף זייא לייג דיא שטריק וועט מען דיך ארויף ציהען פון גרוב:

אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בְּיָדְךָ מִזֶּה שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־הַבּוֹר בְּטֶרֶם יָמוּת׃
יא וַיִּקַּח עֶבֶד־מֶלֶךְ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וַיָּבֹא בֵית־הַמֶּלֶךְ אֶל־תַּחַת הָאוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם בְּלוֹיֵ הסחבות וּבְלוֹיֵ מְלָחִים וַיְשַׁלְּחֵם אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר בַּחֲבָלִים׃
יב וַיֹּאמֶר עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אֶל־יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצִּילוֹת יָדֶיךָ מִתַּחַת

תרגום

דְמַלְכָּא צִדְקִיָה לְמֵימַר דְבַר עִמָךְ מִכָּא תְּלָתִין גֻבְרִין וְתַסֵיק יַת יִרְמְיָה נְבִיָא מִן גוּבָא עַד לָא יְמוּת: יא וּדְבַר עַבְדָא דְמַלְכָּא יַת גֻבְרַיָא עִמֵיהּ וְעַל לְבֵית מַלְכָּא לִתְחוֹת אוֹצְרָא וּנְסֵיב מִתַּמָן בְּלָאֵי מַפְסָן וּבְלָאֵי שַׁחְקָן וְשַׁרְבְּבִינוּן לְוַת יִרְמְיָה לְגוּבָא בְּאַטוּנַיָא: יב וַאֲמַר עַבְדָא דְמַלְכָּא צִדְקִיָה לְיִרְמְיָה שַׁוֵי כְעַן בְּלָאֵי מַפְסָן וְשַׁחְקָן תְּחוֹת (מְדַבְקֵי) יְדָךְ מִלְרַע לאטוניא

מהר"י קרא סחבות קרי

לצדקיה ששלחו מלך כוש אל צדקיה ואותו סרים היה מכיר בירמיה הנביא וכששמע שנתנו את ירמיה בבור בא אל המלך ואמר לו. אדוני המלך הרעו האנשים האלה את כל אשר עשו לירמיה: (י) קח בידך מזה שלשים אנשים והעלית את ירמיהו מן הבור. אמרו רבותינו כמה היא קשה מכת הרעב שהרי ג' בני אדם יכולין לעלות אדם אחד מן הבור וזה מצוה קח בידך שלשים אלא לפי שבבר התשש כחן מחמת הרעב כמה שנאמר למעלה כי אין עוד הלחם בעיר דיי להם לשלשים אנשים לטרוח נגד ג' בני אדם: (יא) הסחבות. כמו סחוב והשלך. ובלוי [מלחים. בגדים] כמו כי שמים כעשן נמלחו ובלע"ז פודרי"ר: אצילות. אששיל"ש בלע"ז:

רש"י

אלו הניחו אותו במקומו היה מת מאליו ברעב והם הרעו לקרב מיתתו: (י) שלשים אנשים. מתוך שכחן תש ברעב נצרכו כולן: (יא) בלויי הסחבות. בלואי בגדים. הנסחבים: (יב) והמלחים. לשון רקבון כמו וכעשן נמלחו (ישעיה נא): תחת אצילות ידיך. שלא יזיקוך החבלים:

מנחת שי

(י) והעלית. בס"ס הוא"ו בגעיה: (יא) בלוי הסחבות. סחבות קרי:

רד"ק

המסרה היו רואין אותו ומרחמים עליו ועוד כי המלך צוה לתת לו ככר לחם ליום מחוץ האופים עד תום כל הלחם ועדיין לא תם כל הלחם ומה שאמר כי אין הלחם עוד בעיר רוצ' לומר אין הלחם נמצא כי אם בקושי ומאחר שהוא בבור ולא יראו אותו ולא ירגישו אליו ימות בבור כפני הרעב: (י) שלשים אנשים. הוצרכו שלשים אנשים להוציא אדם אחד מן הבור מפני שתשש כחם מפני הרעב: (יא) בידו. עמו ברשותו לעשות מצותו למשוך ירמיהו כן הביר וכן אנשי המלחמה אשר בידינו או פי' בידו כמשמעו כי משך כל אחד בידו ללפת אתו כי היו מסרבין מפני תשות כחם: בלוי סחבות. בלוי ביו"ד למ"ד הפעל לבד ויו"ד הרבים נעלמת מהמכתב ונשארה במבטא: הסחבות. כתיב וקרי סחבות והענין אחד אין ביניהם אלא ה"א הידיעה ופירוש חתיכות בגדים בלוים נסחבים ברגלים וכן ובלוי מלחי' ופירוש בגדים בלים נשחתים מפני בליתם וכן ארץ מלחה נשחתה ובלוי שם תאר: (יב) בלואי הסחבות והמלחים. באל"ף המורה ה"א לכ"ד הפעל: תחת אצילות

מצודת ציון

תחתיו. במקומו: (י) בידך. עמך כלשונך לעשות מלותיך וכן אנשי המלחמה אשר בידינו (במדבר ל"א): (יא) בלוי. מלבוש בלוי ורקבון: סחבות. ענין גרירה והמשכה בארץ כמו סחוב והשלך (לעיל כ"ב): מלחים. ענין השחתה כמו כי שמים כעשן נמלחו (ישעיה נ"א): וישלחם. ענין הושטה: (יב) אצילות ידיך. הם

מצודת דוד

את ידי אנשי המלחמה ע"כ יניחו לו והוא מעצמו ימות במקומו מפני הרעב כי אין עוד לחם בעיר: (י) קח בידך מזה. מן המקום הזה קח עמך שלשים אנשים ועל ידם תעלה את ירמיה מן הבור עד לא ימות (ולפי שהיו תשושי כח מעקת הרעבון הוצרכו שלשים): (יא) בידו. ר"ל עמו וברשותו: אל תחת האוצר. מקום ימלא שם בגדים שחקים ובלוים: בלוי סחבות. בגדים בלוים הנסחבים: ובלוי מלחים. בגדים בלוים הנשחתים: וישלחם. הורידם אל ירמיהו על ידי חבלים ולא זרקם למטה למען לא יפסדו בטיט גם המה: (יב) תחת אצילות ידיך. כי שם החבלים תחת בית השחי להעלותו בזה ולכן נוח לו להשים שמה הבגדים להגביהם אל החוץ: ובלוי מלחים. בגדים בלוים הבלוים נגררים

פירוש ע"ט

מִזֶּה שְׁלֹשִׁים אֲנָשִׁים נֶעם אוּנְטֶער דֵיין רְשׁוּת פוּן דַאנֶן דְרֵייסִיג מַאנֶען וְהַעֲלִיתָ אֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אוּנ זָאלְסְט אוּיף בְּרֶענְגֶען דֶעם יִרְמְיָהוּ הַנָבִיא פוּן דֶעם גְרוּב אֵיידֶער עֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן: (יא) וַיִּקַּח עֶבֶד מֶלֶךְ הָט דֶער עֶבֶד מֶלֶךְ גִינוּמֶען דִיא דְרֵייסִיג מַאן אוּנְטֶער זַיין רְשׁוּת וַיָּבֹא בֵית הַמֶּלֶךְ אוּנ אִיז גִיקוּמֶען אִין דֶעם הוֹז פוּן דֶעם מֶלֶךְ צוּ אוּנְטֶער דֶעם אוֹצָר וַיִּקַּח מִשָּׁם בְּלוֹיֵ הַסְּחָבוֹת וּבְלוֹיֵ מְלָחִים אוּנ הָאט גִינוּמֶן פוּן דָארְטֶן פַר פוֹילְטֶע קְלֵיידֶר וָוס מֶען שְׁלֶעפְּט זַיי אַרוּם אוּנ פַר פוֹילְטֶע צוּ רִיסִינֶע קְלֵיידֶר וַיְשַׁלְּחֵם אֶל יִרְמְיָהוּ אוּנ הָט זַיי אַרָאפּ גִינִידֶערְט צוּ יִרְמְיָהוּ אִין דֶעם גְרוּב אַרַיין מִיט שְׁטְרִיק: (יב) וַיֹּאמֶר עֶבֶד מֶלֶךְ הָט גִיזָאגְט דֶר עֶבֶד מֶלֶךְ צִדְקִיָהוּ צוּ יִרְמְיָהוּ שִׂים נָא בְּלוֹאֵי הַסְּחָבוֹת וְהַמְּלָחִים תַּחַת אַצִּילוֹת יָדֶיךָ טוּא נוּן דִי פַר פוֹילְטֶע אוּנ דִי צוּ רִיסִינֶע קְלֵיידֶער אוּנְטֶער דִי אָרוּם פוּן דֵיינֶע הֶענְט מִתַּחַת לַחֲבָלִים פוּן אוּנְטֶער דִי שְׁטְרִיק (נֶעבֶּן דִי

שטריק

לחבלים ויעש ירמיהו כן: יג וימשכו
את־ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן
הבור וישב ירמיהו בחצר המטרה:
יד וישלח המלך צדקיהו ויקח את־
ירמיהו הנביא אליו אל־מבוא
השלישי אשר בבית יהוה ויאמר
המלך אל־ירמיהו שאל אני אתך
דבר אל־תכחד ממני דבר: טו ויאמר
ירמיהו אל־צדקיהו כי אגיד לך הלוא
המת תמיתני וכי איעצך לא תשמע
אלי: טז וישבע המלך צדקיהו אל־
ירמיהו בסתר לאמר חי־יהוה את
אשר עשה־לנו את־הנפש הזאת
אם־אמיתך ואם־אתנך ביד האנשים

כתיב ולא קרי

האלה

תרגום

לאטונַיא וַעֲבַד יִרְמְיָה כֵּן: יג וּנְגָדוּ יַת יִרְמְיָה בְּאַטוּנַיָא וְאַסִיקוּ יָתֵיהּ מִן גּוּבָא וִיתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָא: יד וּשְׁלַח מַלְכָּא צִדְקִיָה וּדְבַר יַת יִרְמְיָה נְבִיָא לְוָתֵיהּ לְמַעֲלָנָא תְּלִיתָאָה דִי בְּבֵית מַקְדְשָׁא דַיְיָ וַאֲמַר מַלְכָּא לְיִרְמְיָה שָׁאֵל אֲנָא יָתָךְ פִּתְגָמָא לָא תְכַסֵי מִנִי פִּתְגָמָא: טו וַאֲמַר יִרְמְיָה לְצִדְקִיָה אֲרֵי אֲחַוֵי לָךְ הֲלָא מִקְטַל תִּקְטְלִינַנִי וַאֲרֵי אַמְלְכִינָךְ לָא תְקַבֵּל מִנִי: טז וְקַיֵים מַלְכָּא צִדְקִיָה לְיִרְמְיָה בְּסִתְרָא לְמֵימַר קַיָם הוּא יְיָ יַת דְקַיֵים לָנָא יַת נַפְשָׁתָא הָאִלֵין אִם אֶקְטְלִינָךְ וְאִם אֶמְסְרִינָךְ בִּיד

רש"י

אצילות. (איסילא"ש בלע"ז): (יד) מבוא השלישי. לא ידעתי היכן הוא ושמא בעזרת ישראל הוא לומר שהחיל ועזרת

רד"ק

ידיך. בתי השחי וכן בלשון זכרים על כל אצילי ידי: (יד) אל מבוא השלישי. מקום שהיו באים מבית המלך לבית ה': (טז) את אשר עשה. כתוב את ולא קרי והוא חד מן ח' דכתיבין ולא קריין: אשר עשה לנו את הנפש הזאת. נשבע לו בענין

מנחת שי

(טז) חי ה' את אשר. את כתיב ולא קרי ועיין מה שכתבתי בסימן ל"ב ע"פ את התהום:

מצודת דוד

כבגדים מתחת לחבלים כמען לא יזיקו לו החבלים: (יד) מבוא השלישי. פתח עזרת ישראל שהחיל ועזרת נשים לפניה: שואל אני אותך דבר. ר"ל מהו דבר ה' וכבואהו אבר לאית ואל תמנע מלהגיד לי דבר ה': (טו) כי אגיד. אם אגיד וכאומר למה אגיד לך הלא יש לי סכנה בדבר וגם לך אין תועלת כי אם איעצך לדבר ה' הנה לא תשמע לי: (טז) את הנפש הזאת. הנתונה בגוף כל אחד

מצודת ציון

בתי השחי כמו על כל אצילי ידי (יחזקאל י"ג): (יד) מבוא. פתח

פירוש ע"ט

שטריק זאלן ניט אפ רייבן זיין לייב) ויעש ירמיהו כן האט ירמיהו אזו גיטאן: (יג) וימשכו את ירמיהו בחבלים אונ זיי האבן ארוס גצוגן דעם ירמיהו מיט שטריק ויעלו אתו מן הבור אונ האבן אים אויף גיבראכט פון דעם גרוב וישב ירמיהו בחצר המטרה אונ ירמיהו איז גיזעסין אין היט הויף: (יד) וישלח המלך צדקיהו האט גישיקט דער מלך צדקיהו אונ האט גינומען דעם ירמיהו הנביא צוא זיך אל מבוא השלישי אשר בבית ה' אין דעם דריטן אריין קום וואס איז גיוועזן אין גאטס הויז (דס איז עזרת ישראל) ויאמר המלך אל ירמיהו אונ דר מלך הט גיזאגט צו ירמיהו שאל אני איך פרעג דיך איין זאך אל תכחד ממני דבר דוא זאלסט ניט לייקנן פון מיר די זאך: (טו) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו האט ירמיהו גיזאגט צו צדקיהו כי אגיד לך הלוא המת תמיתני אז איך וועל דיר זאגן וועסטו מיך דאך טייטין וכי איעצך לא תשמע אלי אונ אז איך וועל דיך ראטן וועסטו דאך ניט צוא הערין צוא מיין עצה: (טז) וישבע המלך צדקיהו האט דער מלך צדקיהו גישווארין צו ירמיהו אין פאר בארגיניש לאמר צו זאגן חי ה' אשר עשה לנו את הנפש הזאת אזו וויא גאט לעבט וואס ער האט בישאפן צו אונז דאס נפש אין דעם גוף אם אמיתך וגו' אויב איך וועל דיך טייטן

אונ

הָאֵלֶּה אֲשֶׁר מְבַקְשִׁים אֶת־נַפְשֶׁךָ׃
יז וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקִיָּהוּ כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־
יָצֹא תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחָיְתָה
נַפְשֶׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשָּׂרֵף בָּאֵשׁ
וְחָיִתָה אַתָּה וּבֵיתֶךָ׃ יח וְאִם לֹא־תֵצֵא
אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִתְּנָה הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּשְׂרָפוּהָ בָּאֵשׁ
וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם׃ יט וַיֹּאמֶר
הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דֹאֵג
אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־הַכַּשְׂדִּים
פֶּן־יִתְּנוּ אֹתִי בְּיָדָם וְהִתְעַלְּלוּ־בִי׃
כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לֹא יִתֵּנוּ שְׁמַע־נָא |

תרגום

בְּיַד גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין דְּבָעַן לְמִקְטְלָךְ׃
יז וַאֲמַר יִרְמְיָה לְצִדְקִיָּה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל אִם מִפַּק תִּפּוֹק לְוַת רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְּבָבֶל וְתִתְקַיַּם נַפְשָׁךְ וְקַרְתָּא הָדָא לָא תִתּוֹקַד בְּנוּרָא וְתֵחֵי אַתְּ וֶאֱנָשׁ בֵּיתָךְ׃
יח וְאִם לָא תִפּוֹק לְוַת רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל וְתִתְמְסַר קַרְתָּא הָדָא בִּידָא דְכַסְדָּאֵי וְיוֹקְדִינָהּ בְּנוּרָא וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵיב מִידֵיהוֹן׃
יט וַאֲמַר מַלְכָּא צִדְקִיָּה לְיִרְמְיָה אֲנָא יָצִיף מִן יְהוּדָאֵי דְּאִשְׁתְּמַעוּ לְכַסְדָּאֵי דִּלְמָא יִמְסְרוּן יָתִי בִּידֵיהוֹן וְיִתְלַעֲבוּן בִּי׃
כ וַאֲמַר יִרְמְיָה לָא יִמְסְרוּן קַבֵּיל כְּעַן

רש"י

נשים לפניה: (יט) דואג. ירא: פן יתנו אותי. הכשדים ביד היהודים לומר מלככם יהי עבדכם על שקדמתם להשלים עמנו: והתעללו בי. היהודים (איגברוי"ט בלע"ז):

מנחת שי

(כ) שמע נא. בגעיא:

רד"ק

תירגם דקיים לנא ית נפשתא האילין: (יט) אני דואג את היהודים. אני מפחד מן היהודים: פן יתנו. פירוש פן יתנו הכשדים אותי בידם: והתעללו בי. יתרגני בדקירות נקמת ובזיון לפי שהשליטו את הכשדים בגנבה בעל כרחי שאם הייתי הענין באמרו לו הלא המת תמיתני ופירוש הנפש הזאת היא המדברת כלומר הנפש אשר בה כח הדבור והנבואה ויונתן

מצודת ציון

שבאים דרך בו: תבהד. ענין מניעה והעלמה: (יט) דואג. ענין פחד ומורא: את היהודים. מן היהודים וכן כלאתי את העיר (שמות ט') ומספטו מן העיר: נפלו. ענין מגים והתחברות:

מצודת דוד

מאתנו: (יט) את היהודים. מן היהודים אשר נטו מאז על הכשדי': פן יתנו. פן הכשדים ימסרו אותי בידם על שהקדימו להשלים עמהם והיהודים ההם יתעללו בי: (כ) לא יתנו. לא ימסרוך הכשדים בידי

פירוש ע"ט

און אויב איך וועל דיך איבער ענטפערין אין דיא הענט פון די מענטשין וואס באגערין דיין לייב צו טייטן: (יז) ויאמר ירמיהו אל צדקיהו האט ירמיהו גזאגט צו צדקיהו כה אמר ה' אלהי צבאות אלהי ישראל אזוי האט גיזאגט גאט דער הער איבער אלע חיילות דער גאט פון די ישראל אם יצא תצא אויב דו וועסט ארוס גיין צו דיא הארין פון דעם מלך בבל וחיתה נפשך וועט לעבין בלייבין דיין לייב והעיר הזאת לא תשרף באש אונ די דאזיגע שטאט וועט ניט פר ברענט ווערין אין פייער והיתה אתה וביתך וועסט לעבין בלייבן דוא אונ דיין הויז גיזינד: (יח) ואם לא תצא אל שרי מלך בבל אונ אויב דו וועסט ניט ארויס גיין צו דיא הארין פון מלך בבל ונתנה העיר הזאת ביד הכשדים וועט די שטאט ווערין איבער גיענטפערט אין דיא הענט פון די כשדים אונ זיי וועלין זיא פר ברענגין אין פייער ואתה לא תמלט מידם אונ דוא וועסט ניט אנטרונען ווערין פון זייערי הענט: (יט) ויאמר המלך צדקיהו האט גיזאגט דר מלך צדקיהו צו ירמיהו אני דאג את היהודים איך זארג מיך (איך האב מורא) פר די יודין וואס זענין ארויס גיפאלין צו די כשדים (אונ האבען שלום גימאכט מיט זייא) פן יתנו אתי בידם טאמיר וועלין מיך די כשדים איבער ענטפערין אין זייערי הענט והתעללו בי אונ די יודין וועלן שפעטין אין מיר: (כ) ויאמר ירמיהו לא יתנו האט ירמיהו גיזאגט זיי וועלין דיך ניט איבער ענטפערין שמע נא בקול ה' הער נון צו אין גאטס קול צו דעם וואס איך רייד צו

בְּקוֹל יְהוָה לַאֲשֶׁר אֲנִי דֹּבֵר אֵלֶיךָ
וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי נַפְשֶׁךָ: כא וְאִם־מָאֵן
אַתָּה לָצֵאת זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הִרְאַנִי
יְהוָה: כב וְהִנֵּה כָל־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר
נִשְׁאֲרוּ בְּבֵית מֶלֶךְ־יְהוּדָה מוּצָאוֹת
אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְהֵנָּה אֹמְרוֹת
הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ
הָטְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ נָסֹגוּ אָחוֹר: כג וְאֶת־
כָּל־נָשֶׁיךָ וְאֶת־בָּנֶיךָ מוֹצִאִים אֶל־
הַכַּשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם כִּי
בְיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל תִּתָּפֵשׂ וְאֶת־הָעִיר

חסר י'

תרגום

לְמֵימְרָא דַיְיָ לְדַאֲנָא מְמַלֵיל עִמָךְ וְיֵיטַב לָךְ וְתִתְקַיֵם נַפְשָׁךְ: כא וְאִם לֵית אַתְּ צָבֵי לְמִפַּק דֵין פִּתְגָמָא דְאַחְזְיַנִי יְיָ: כב הָא כָּל נְשַׁיָא דְאִשְׁתְּאָרָא בְּבֵית מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מִתַּפְּקָן לְוַת רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל וְאִינוּן אָמְרָן אַטְעִיוּךְ וִיכִילוּ לָךְ אֱנָשׁ שְׁלָמָךְ אִשְׁתְּקָעָא בִּבְהָתָא רִגְלָךְ אִסְתַּחֲרָא לַאֲחוֹרָא: כג וְיַת כָּל נְשָׁךְ וְיַת בְּנָךְ מִתַּפְּקִין לְוַת כַּסְדָאֵי וְאַתְּ לָא תִשְׁתֵּיזֵיב מִידְהוֹן אֲרֵי בִּיד מַלְכָּא דְבָבֶל תִּתְמְסַר וְיַת קרתא

מנחת שי

(כא) הראני. בחירק הה"א. רד"ק:

רש"י

(כב) אנשי שלומך. נביאי השקר שאמרו לך לא תלכד: בבוץ. טיט ל' היגאה גומא בלי בלה: (כג) ואת העיר הזאת תשרף באש. הרי אתה כאילו שורפה בידים שאתה גורם לה:

מהר"י קרא

(כב) והנה אומרות הסיתוך ויכלו לך אנשי שלומך. למרוד במלך בבל ויכלו לך ששמעת להם והם נדמו בעיניך כאילו לטובתך ייעצוך למרוד בו והם לא יעצוך דבר זה אלא לרעתך כדי שתמרוד בו ותפול בידו. הם הם מלך אדום ומלך מואב ומלך עמון ומלך צור ומלך צידון שהיו נתונין תחתיך ונדמו בעיניך כאלו הם אנשי שלומך. והסיתוך למרוד בנבוכדנצר כדי שתפול בידו: ויכלו לך. ששמעת לעצתם והיו שונאים אותך ולאחר שנפלת ביד נבוכדנצר מלעיגין עליך ואומרים. הטבעו

רד"ק

יודע תייתי הורגם: (כא) אשר הראני. בחיר"ק הה"א: (כב) אשר נשארו בבית מלך יהודה. הוא יהויכין כשיצא הוא ואמו אל מלך בבל נשארו בביתו הנשים האחרות ועתה יהיו מוצאות אל שרי מלך בבל: והנה אומרות. הנשים אומרות כנגדך כשהם מוצאות: הסיתוך אנשי שלומך. נביאי השקר והשרים שהיו מאמינים בהם הסיתוך שלא תשלים עם מלך בבל: ויכלו לך אנשי שלומך. שהלכת אחר דעתם: הטבעו בבוץ רגליך. בבוץ בטיט וכיון מן היגאה גומא בלא בצה בצאתיו וגבאיו: רגלך. הסר יו"ד הרבים מהמכתב: נסגו אחור. שלא יכלו רגליך ללכת לפנים ונסגו אחור אמר זה על דרך משל או לפי שהשיגוהו הכשדים כשהיה בורח ודגש סמ"ך הסיתוך תמורת נח הסיתוך: (כג) מוציאים אל הכשדים. מוציאים אותם המוציאים מבני העיר או הכשדים שנכנסו לעיר כשכבשוה הוציאום אל הכשדים שהיו בחוץ: תשרף באש.

מצודת דוד

היהודים: (כא) זה הדבר. ר"ל אגיד לך דבר ה' וזה הדבר אשר הראני ה': (כב) כל הנשים. נשי המלך יהויכין אשר נשארו פה ולא יצאו להמסר ביד מלך בבל בעת שיצא יהויכין: מוצאות. תהיינה מוצאות: והנה. הנשים ההנה תאמרנה עליך הנה הסיתו אותך אנשי שלומך הם נביאי השקר שהיה לך שלום עמהם הם הסיתו אותך לבל תכנע למלך בבל כי נבאו לך בשקר והנה יכלו לך כי נתפתית מדבריהם: הטבעו. הם הטביעו רגליך בבוץ ר"ל הם גרמו לך הצער הזה והמה חזרו אחור לעמוד מנגד כי אין בידם להושיעך: (כג) מוציאים. יהיו מוציאים: תשרוף. כאלו אתה תשרוף כי אתה הוא הגורם על באיך יולא להשלים עם הכשדים:

מצודת ציון

ותתעללו. ענין לעג וביזיון כמו כי התעללת בי (במדבר כ"ב): (כב) הסיתוך. מלשון הסתה ופתוי: ויכלו. מלשון יכולת: הטבעו. מלשון טביעה: בבוץ. ענינו טיט הלח וכן היגאה גומא בלא בצה (איוב ח'): נסגו אחור. ענין הפרישה לאחור וכן ונסוג מאחרי אלהינו (ישעיה נ"ט): (כג) תתפש. ענין האחיזה בחוזקה:

פירוש ע"ט

דיר וְיִיטַב לְךָ וּתְחִי נַפְשֶׁךָ דֶען וֶועט דיר גוט זיין און דיין לייב וועט לעבין בלייבין: (כא) וְאִם מָאֵן אַתָּה לָצֵאת און אויב דוא ווילסט ניט ארויס גיין זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר הִרְאַנִי ה' איז דאס דיא זאך וואס גאט האט מיר גיוויזין: (כב) וְהִנֵּה כָל הַנָּשִׁים וגו' און נון אלע ווייבר וואס זענען איבר גיבליבן אין דעם הויז פון דעם מֶלֶךְ יְהוּדָה דס איז יְהוֹיָכִין די וועלין אויס גיצויגן ווערן צו די הארין פון דעם מֶלֶךְ בָּבֶל וְהֵנָּה אֹמְרוֹת און זיא וועלין זאגן צו דיר צִדְקִיָהוּ הִסִּיתוּךָ וְיָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ זיי האבין דיך איבער גירעט און האבין דיך בייא גיקומען די מאנין וואס האסט שלום מיט זיי הָטְבְּעוּ בַבֹּץ רַגְלֶךָ זענען איין גיזונקין גיווארין אין ליים דיינע פיס נָסֹגוּ אָחוֹר זיי זענען פר רוקט גווארין אהינטער זיך: (כג) וְאֶת כָּל נָשֶׁיךָ וגו' און אלע דיינע ווייבער און דייני קינדר וועלן אוס גצוגן ווערן צו די כַשְׂדִּים וְאַתָּה לֹא תִמָּלֵט מִיָּדָם און דו וועסט ניט אנטרונן ווערן פון זייערע הענט כִּי בְיַד מֶלֶךְ בָּבֶל תִּתָּפֵשׂ גיכערט אין דער האנד פון דעם מֶלֶךְ בָּבֶל וועסט דו גיהאפט ווער;

הזאת תשרף באש: כד ויאמר צדקיהו
אל־ירמיהו איש אל־ידע בדברים
האלה ולא תמות: כה וכי־ישמעו
השרים כי־דברתי אתך ובאו אליך
ואמרו אליך הגידה־נא לנו מה־
דברת אל־המלך אל־תכחד ממנו
ולא נמיתך ומה־דבר אליך המלך:
כו ואמרת אליהם מפיל־אני תחנתי
לפני המלך לבלתי השיבני בית
יהונתן למות שם: כז ויבאו כל־השרים
אל־ירמיהו וישאלו אתו ויגד להם
ככל־הדברים האלה אשר צוה המלך
ויחרשו ממנו כי לא־נשמע הדבר:

קרתא הדא תתוקד בנורא: כד ואמר צדקיה לירמיה אנש לא ידע בפתגמיא האלין ולא תמות: כה וארי ישמעון רברביא ארי מללית עמך וייתון לותך ויימרון לך חוי כען לנא מה מללית עם מלכא לא תכסי מננא ולא נקטלינך ומה מליל עמך מלכא: כו ותימר להון בעו אנא בעי קדם מלכא בדיל דלא לאתבותי בית יהונתן למימת תמן: כז ואתו כל רברביא לות ירמיה ושאילו יתיה וחוי להון ככל פתגמיא האלין דפקיד מלכא ושתיקו מניה ארי לא ישתמע פתגמא

מהר"י קרא

בבוץ רגלך נסיגו אחור: בבוץ. מבוש"ק בלע"ז: (כה) וכי ישמעו השרים. כאשר ישמעו השרים:

מנחת שי

(כה) יאמרו אליך. הוא"ו בגעיא בספרי ספרד:

רד"ק

אתה תהיה גורם שתהיה שריפה לפי שלא תרצה לצאת אליהם ולהשלים הרי כאילו אתה השרף אותה: (כז) כי לא נשמע הדבר. לפי שלא נשמע הדבר כלל שדבר עמו המלך לפיכך האמינו לו כמו שאמר להם ולא חקרו אותו יותר:

מצודת ציון

(כו) מפיל. ענין נטיה ותחנה: (כז) ויחרשו. שתקו כמו ואם החרש יחריש (במדבר ל'):

מצודת דוד

(כד) בדברים האלה. מה שדברתי עמך: ולא תמות. ואז לא תמות ביד השרים כי כשידעו מהדברים ההם ימיתוך: (כה) וכי ישמעו. ואם ישמעו אשר דברתי מה עמך ויאמרו לך הגד לנו מה הנה ולא נמיתך בעבור זה: ומה. אמור לנו מה דבר המלך: (כו) מפיל אני. מבקש הייתי לפני המלך שלא ישיב אותי אל בית יהונתן שהייתי אסור שמה בראשונה: למות שם. מגודל עקת המאסר: (כז) ויחרשו ממנו. שתקו ממנו ולא עשו לו מאומה רע כי האמינו לו: הדבר.

פירוש ע"ט

ווען ואת העיר הזאת אונ די דאזיגע שטאט וועסטו צדקיהו פאר ברענן אין פייער (כלומר דוא וועסט עס גורם זיין דורך דעם וואס דו וועסט ניט ארוס גיין שלום מאכען מיט דיא כשדים): (כד) ויאמר צדקיהו אל ירמיהו האט צדקיהו גיזאגט צוא ירמיהו איש אל ידע בדברים האלה קיין מאן זאל ניט וויסען אין די דאזיגי רייד ולא תמות וועסטו ניט גיטייט ווערין (ווארום אז די הארין וועלין גיוואר ווערין פון דיא רייד וועלין זיי דיך הרגינין): (כה) וכי ישמעו השרים אונ ווען די הארין וועלן הערן אז איך האב גירעט מיט דיר ובאו אליך ואמרו אליך אונ זיי וועלן קומן צו דיר אונ וועלן זאגין צו דיר הגידה נא לנו זאג נון צוא אונז וואס האסטו גירעט צום מלך אל תכחד ממנו דוא זאלסט ניט לייקינען פון אונז אונ מיר וועלען דיך ניט טייטן איבער דעם ומה דבר אליך המלך אונ וואס האט דר מלך גירעט צו דיר: (כו) ואמרת אליהם זאלסטו זאגן צו זיי מפיל אני תחנתי לפני המלך איך האב גמאכט פאלען מיין גיבעט פאר דעם מלך לבלתי השיבני ער זאל מיך ניט אום קערין אין דעם הויז פון יהונתן למות שם איך זאל דארטען שטארבען: (כז) ויבאו כל השרים אל ירמיהו אונ זיי זענין גיקומן אלע הארין צו ירמיהו אונ האבן אים גיפרעגט וואס ער האט גירעט צום מלך ויגד להם ככל הדברים האט ער גיזאגט צו זיי אזוי ווי די אלע רייד וואס דר מלך האט אים גשאפט ויחרישו ממנו האבן זיי גישוויגין פון אים אונ האבן אים קיין שלעכץ ניט גטאן כי לא נשמע הדבר ווארום

עס

כח וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה עַד־יוֹם
אֲשֶׁר־נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלָ͏ִם* וְהָיָה כַּאֲשֶׁר
נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ לט א בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית
לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂרִי
בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְכָל־חֵילוֹ
אֶל־יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיָּצֻרוּ עָלֶיהָ׃ ב בְּעַשְׁתֵּי־
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי
בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הָבְקְעָה הָעִיר׃
ג וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ
בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּר־נְבוּ

תרגום

פִּתְגָמָא : כח וִיתֵיב יִרְמְיָה בְּדָרַת בֵּית אֲסִירַיָא עַד יוֹמָא דְאִתְכְּבִישַׁת יְרוּשְׁלֵם וַהֲוָה כַּד אִתְכְּבִישַׁת יְרוּשְׁלֵם: א בְּשַׁתָּא תְּשִׁיעֵיתָא לְצִדְקִיָּה מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה בְּיַרְחָא עֲשִׂירָאָה אֲתָא נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל וְכָל מַשִּׁרְיָתֵיהּ לִירוּשְׁלֵם וּצְרוּ עֲלַהּ: ב בְּחַדְרָא עֲשַׂר שְׁנִין לְצִדְקִיָּה בְּיַרְחָא רְבִיעָאָה בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא אִתְרְעַת קַרְתָּא: ג וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל וִיתִיבוּ בְּתַרְעָא

ת"א בשער התוך. סנהדרין קיג:

פיסקא באמצע פסוק — כצ"ל בסין — שרסכים

רש"י

לט (ג) ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך וגו'. מגיד שנתקיימה כאן נבואה עליונה וכאו ונתנו

רד"ק

(כח) והיה כאשר נלכדה ירושלם. לפי שזכר עד יום אשר נלכדה ירושלם זכר בסמוך לכידת ירושלם היאך היתה ואמר כי בשנה התשיעית החלו ימי המצור עד י"א לצדקיהו שנלכדה ירושלם: (ג) וישבו בשער התוך. שער שהיה בין ב' שערים או פי' שער החומה התיכונה ורז"ל פירשו שהוא שער בעזרה והיה מזרחי

מנחת שי

לט (א) בשנה התשעית. בכ"ס תסר יו"ד קדמאה ובספרי אחרוני מלא דמלא וליכא למיפשט מססורת דנקט התם לא איירי אלא במלת התשיעי כדתסיב להו והזיל ומה שנקיב בם וכימנם ויהי בשנה התשעית ליהויקים ספוק הוא ור"ל ויהי בשנה התשעית ליהויקים וגו' נחהם החשיעי למסנה בסימן ל"ו: (ב) בעשתי עשרה. עיין מ"ש ביחזקאל ריש סימן כ"ו: (ג) נרגל. מלה חדה: בהלל. מנה חדה ונכ"ס בכיי ההלוה יכ"ל **שראצר** כולהון וקודם

מצודת דוד

הדברים בהיה מדבר עם המלך לא היה נשמע לשום אדם לזה האמינו לו כי לא היה מי יוכל להכחישו: (כח) והיה וגו'. ר"ל גם בעת כאשר נלכדה ירושלים היה שם ולא זז מעלמו משם: לט (ב) הבקעה העיר. היל כ"ג בקעו חומתה וכאלו נעשית מעלמה כי אנשי ירושלי' היו חלושים ברעב ולא עמדו נמולם לעכב על ידם: (ג) בשער התוך. הוא השער בסיה בחומה האמלעית כי ג' חומות היו בירושלים:

מצודת ציון

לט (א) ויצורו. סבבו עליה לכלר לה: (ב) הבקעה. מל' בקיעה ופתיחה: (ג) התוך. האמלעי כמו ויבתר אותם בתוך

פירוש ע"ט

עס איז ניט געהערט געוואָרן די רייד (וואס ער האט גערעט מיט דעם מלך): (כח) וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה אונ ירמיהו איז געזעסן אין דעם היט הויף ביז אין דעם טאג וואס ירושלים איז איין גינומען געוואָרן וְהָיָה כַּאֲשֶׁר נִלְכְּדָה יְרוּשָׁלָ͏ִם אונ עס איז געוועזין אז ירושלים איז איין גינומען געוואָרן (איז געוועזן דאס וואס ווייטער שטייט):

לט (א) בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁעִית לְצִדְקִיָּהוּ אין ניינטין יאר צו דער מלוכה פון צדקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי אין צעהנטין חודש (דס איז טבת) בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר איז גיקומען נבוכדראצר מלך בבל אונ זיין גאנץ חיל אויף ירושלים וַיָּצֻרוּ עָלֶיהָ אונ האבן בלעגערט אויף איר: (ב) בְּעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְצִדְקִיָּהוּ אין עלעפטין יאר צוא דער מלוכה פון צדקיהו בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי אין פערדין חודש (דאס איז תמוז) בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ אין ניינטין טאג אין חודש הָבְקְעָה הָעִיר איז געשפאלטין געוואָרען דער מויער פון דער שטאט ירושלים: (ג) וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אונ זייא זענין גיקומען אלע הארין פון דעם מלך בבל אונ האבען זיך גיזעצט אין מיטילסטין טויער וואס איז גוועזן אין בית המקדש נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר וגו' נרגל שראצר אונ סמגר נבו אונ

לקוטי יקרים

(ב) בְּעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה וגו' בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ הָבְקְעָה הָעִיר. דעם ניינטין טאג אין חודש תמוז איז געשפאלטין געווארין דיא מויער פון די שטאט ירושלים. די **גמרא** זאגט דס זיבעצעהנטין טאג אין תמוז איז דיא מויער געשפאלטין געווארין. נאר דיא ביידע ניעדער זענין אמת. דעם ניינטין טאג אין תמוז איז די מויער געשפאלטין געווארין פון זיך אליין. נאר ניט אין גאנצין. פון דעסטוועגין דיא שרים פון בבל האבין שוין געקענט אריין קומען אין ירושלים. אונ זענען געזעסן אין דעם מויער פון דעם מיטעלסטין מויער. וואריום ארום ירושלים זענין געוועזן דרייא מויערין. דאמאלס איז צדקיהו אנטלאפין פון ירושלים. מיט זיינע שרים. אונ די זעלנער פון די כשדים האבין זייא געיאגט. אונ האבין זיי געכאפט. אונ געברענגט צו נבוכדנצר. נאכדעם האבין די כשדים צו בראכין די מויער. דעם זיבעצעהנטין טאג אין תמוז. אונ די יודין האבין נאך געהאלטין מלחמה מיט דיא כשדים ביז דעם זיבעטין טאג אין אב. ווייל עס איז געווארין אגרויסער הונגער אין ירושלים האבין דיא יודין שוין קיין כח נעהאט צו שטרייטין מיט די כשדים. דעם ניינטין טאג אין אב האבין דיא כשדים אנגעצונדין דעם בית המקדש:

שַׂרְסְכִים רַב־סָרִיס נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־
מָג וְכָל־שְׁאֵרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל׃ ד וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר רָאָם צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה וְכֹל
אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לַיְלָה
מִן־הָעִיר דֶּרֶךְ גַּן הַמֶּלֶךְ בְּשַׁעַר בֵּין
הַחֹמֹתָיִם וַיֵּצֵא דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה׃ ה וַיִּרְדְּפוּ
חֵיל־כַּשְׂדִּים אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂגוּ אֶת־
צִדְקִיָּהוּ בְּעַרְבוֹת יְרֵחוֹ וַיִּקְחוּ אֹתוֹ
וַיַּעֲלֻהוּ אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ

תרגום

מְצִיעִיתָא נֵרְגַל שַׂרְאֶצַר סַמְגַר נְבוּ שַׂרְסְכִים רַב סָרִים נֵרְגַל שַׂרְאֶצַר רַב מָג וְכָל שְׁאָר רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל׃ ד וַהֲוָה כַּד חֲזָנוּן צִדְקִיָּה מַלְךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וְכָל גִּבָּרֵי עָבְדֵי קְרָבָא וַעֲרַקוּ וּנְפַקוּ בְּלֵילְיָא מִן קַרְתָּא בְּאוֹרַח גִּינְתָא דְמַלְכָּא בְּתַרְעָא בֵּין שׁוּרַיָא וּנְפַק בְּאוֹרַח מֵישְׁרָא׃ ה וּרְדָפוּ מַשִּׁירְיַת כַּסְדָאֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאַדְבִּיקוּ יַת צִדְקִיָּה בְּמֵישְׁרֵי יְרִיחוֹ וּדְבָרוּ יָתֵיהּ וְאַסְקוּהִי לְוָת נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל לְרִבְלַת בְּאַרְעָא דַחֲמָת וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ

מהר"י קרא

כצ"ל בסין

לט (ו) וידבר אתו משפטים. מה לעשות באיש שנשבע באלהים שלא למרוד במלך ומיפר ברית ומרד בו:

רש"י

איש כסאו פתח שערי ירושלם וגו' (לעיל א'): בשער התוך. כתרגמו מציעתא שער העזרה שער נקנור המזרחי והוא בין שער עזרת נשים ובין שער ההיכל ורבותינו אמרו שער התוך שער שמחתכין בו הלכות עליהם הוא אומר מקום המשפט שמה הרשע (קהלת ג'): (ד) דרך גן המלך. מערה היתה לו מביתו עד ערבות ירחו ויצא לילך דרך המערה מה עשה הקב"ה לקיים ופרשתי את רשתי עליו (יחזקאל יב) זימן צבי לפני הכשדים מהלך על גג המערה חוץ לעיר ורצו אחריו לתפשו והוא רץ עד פתח המערה וראו את צדקיהו יוצא מן המערה: (ה) וידבר

מנחת שי

בלירי כאל"ף: סמגרנבו. מלה חדא ובהולם וי"ם שכתוב סמגר־נבו פרתין מלין ומקף ביניהם ויש ספרים נבו בשורק: שרסכים. בספר מוגה מלה חדא וכתוב במ"ם בסוף חיבה: רב סרים. תרין מלין: רב מג. תרתין מלין. דוב דברים אלו מרד"ק: (ה) בערבות ירחו. בספרים מדוייקים הרי"ש בלירי ויש ספרים בחירק ול"ע ממסורת דסוף מלכים: ויקחו אותו. במקלת מדוייקים מלא וא"ו ויש מהם שבתחלה נכתב חסר ואחרי כן הגיהו והוסיפו וא"ו: ויעלהו אל נבוכדראצר. כן כתיב בדי"ש במקצת ספרים מדוייקים ודפוסים ישנים ועיין

רד"ק

ושבעה שמות נקראו לו ונקרא שער התוך שהיה בין שני שערים והנכון שהיה משערי ירושלם שנאמר ויבאו וישבו בכניסתם בעיר אחר שהבקעה העיר ישבו בשער התוך וזהו שנבא ירמיהו ובאו ונתנו איש כסאו פתח שערי ירושלם: נרגל. מלה חדא: שראצר. מלה חדא: סמגרנבו. מלה חדא ויש ספרים שכתוב שמגר נבו תרתין מלין מקף ביניהם ויש ספרים נבו בשירק: שרסכים. מלה חדא וכתוב בשי"ן ובמ"ם: רב סרים. תרין מלין: רב מג. תרתין מלין ומה שזכר נרגל שראצר פעם אחרת אולי אחרים היה ששם כשמם: (ד) דרך גן המלך. דרשו בו כי מערה אחת היתה מביתו עד ערבות יריחו ודרך הכתו' ברח שלא ראו אותו וזימן הקדוש ברוך הוא צבי אחד וראוהו חיל כשדים ורדפו אחריו והצבי הלך אל המערה והם אחריו כשהיו על פתח המערה ראו צדקיהו יוצא מן המערה ולקחו אותו: (ה) ויעלהו אל נבוכדנצר רבלתה. והלא [...]וכדנצר ירושלם אלא שארכו ימי המצור והלך לו נבוכדנצר: וידבר

מצודת ציון

(בראשית ע"ו): נרגל. שראצר. סמגר וגו'. שמות השרים והנים היו נקראים בשם נרגל וכן שראצר: (ד) הערבה. כמו מדבר:

מצודת דוד

(ד) דרך גן המלך. בדרך ההולך גן המלך בשער העומד בין שתי החומות: דרך הערבה. בדרך ההולך אל ערבות יריחו: (ה) וירדפו. אמרז"ל שהיתה דרך מערה ההולכת עד ערבות יריחו ונזדמן צבי הולך ממעל על המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי ובבואם לפתח המערה מצאו את המלך יוצא והשיגוהו: את צדקיהו. אותו לבד כי כל אינו נפלו עליו כמ"ש בסוף הספר (ובמ"ב כ"ה): רבלתה. כי בהאריך ימי המצור הלך כ"נ לרבלה: משפטים. התווכח עמו על מה שמרד בו ועבר

פירוש ע"ם

שַׂרְסְכִים אונ רַב סָרִים אונ נֵרְגַל שַׂרְאֶצַר אונ רַב מָג וְכָל שְׁאֵרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל אונ גאר דם איבער בלייבונג פון די הארין פון דעם מֶלֶךְ בָּבֶל׃ (ד) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָם צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אונ עס איז געוועזין אז צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה האט זיי דער זעהן וְכָל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אונ אלע מִלְחָמָה לייט פון די יִשְׂרָאֵל אז זיי האבן זיי דר זעהן וַיִּבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ לַיְלָה מִן הָעִיר זענין זיי אנטלאפין געווארן אונ זענען ארויס געגאנגן ביי נאכט פון דר שטאט דֶּרֶךְ גַּן הַמֶּלֶךְ אין וועג פון דעם גארטען פון דעם מֶלֶךְ בְּשַׁעַר בֵּין הַחוֹמוֹתָיִם אין דעם טוער וואס איז געוועזן צווישן די טוערין וַיֵּצֵא דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה אונ ער איז ארויס געגאנגען אין דעם וועג פון דעם פלאץ׃ (ה) וַיִּרְדְּפוּ חֵיל כַּשְׂדִּים אַחֲרֵיהֶם אונ דאס חַיִל פון דיא כַּשְׂדִּים האבען נאך געיאגט נאך זיי וַיַּשִּׂגוּ אֶת צִדְקִיָּהוּ אונ זיי האבן גיגרייכט דעם צִדְקִיָּהוּ אין פלאץ פון יְרִיחוֹ וַיִּקְחוּ אֹתוֹ וגו' אונ זיי האבען אים גינומען אונ האבן אים אויף גיבראכט צו נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת אין דער שטאט רִבְלָה וואס איז געוועזין אין לאנד חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים אונ נְבוּכַדְנֶאצַּר הט גירעט מיט צִדְקִיָּהוּ שטראף רייד׃

וישחט

משפטים: ו וישחט מלך בבל את־בני
צדקיהו ברבלה לעיניו ואת כל־חרי
יהודה שחט מלך בבל: ז ואת־עיני
צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים לביא
אתו בבלה: ח ואת־בית המלך ואת־
בית העם שרפו הכשדים באש ואת־
חומות ירושלם נתצו: ט ואת יתר העם
הנשארים בעיר ואת־הנפלים אשר
נפלו עליו ואת יתר העם הנשארים
הגלה נבוזראדן רב־טבחים בבל:
י ומן־העם הדלים אשר אין־להם
מאומה השאיר נבוזראדן רב־טבחים
בארץ יהודה ויתן להם כרמים ויגבים

תרגום

פתגמי דינין: ו ונכים
מלכא דבבל ית בני
צדקיה ברבלה לעינוהי
וית כל רברבי יהודה
נכס מלכא דבבל:
ז וית עיני צדקיה עור
ואסריה בשלשלן דנחש
לאובלא יתיה לבבל:
ח וית בית מלכא וית
בית עמא אוקידו
כסדאי בנורא וית שורי
ירושלם תרעו: ט וית
שאר עמא דאשתארו
בקרתא וית שמיעיא
דאשתמעו עלוהי וית
שאר עמא דאשתארו
אגלי נבוזראדן רב
קטוליא לבבל: י ומן
עמא חשיכיא דלית
להון מדעם אשאר
נבוזראדן רב קטוליא
בארעא דבית יהודה
ומנינון למהוי מפלחין
בחקלין ובכרמין ביומא
ההוא

ת"א עיני לדקיהו. סוטה ס:

רש"י

אתו משפטים. למה עברת על השבועה: (ו) ואת כל חורי יהודה. אלו סנהדרין על שהתירו לו את שבועתו: (ח) ואת בית העם. בתי כנסיות: (י) כרמים ויגבים.

מהר"י קרא

(ז) בנחשתים. תרגום בשלשלן דנחש:

רד"ק

אתו משפטים. על שמרד בו והפר בריתו ועבר על שבועת ה' אשר השביעו באלהים: (ו) ואת כל חורי יהודה. קציני יהודה ושריו: (ז) בנחשתים. שלשלאות של ברזל והם בלשון שנים לפי שהם לשתי הרגלים ובלשון נחשת כי מנחשת היו או מן ברזל חזק הנקרא נחושה: לביא אתו בבלה. כמו להביא וכן כהחל התרומה לביא בית ה': (ח) ואת בית העם. כמו בתי העם דרך כלל. ובדרש ואת בית העם זה בית הכנסת: (ט) נבוזראדן. מלה חדא וכן כל נבוכדנצר ונבוכדראצר מלה חדא: (י) כרמים ויגבים. שדות וכן נקראו עובדי השדות

מנחת שי

מ"ש לעיל בסימן ל"ד: (ז) בנחשתים. כתוב בספרים כ"י ודפוסים ישנים קמץ הנו"ן וכבי"ת במאריך: (ט) נבוזראדן. מלה חדא וכן כל נבוכדנצר ונבוכדראצר

מצודת דוד

על שבועתו כמ"ש (בדה"ב ל"ו): (ח) ואת בית העם. ר"ל בית כ"א מגדולי העם כמ"ש בסוף הספר ובמ"ב שם ואת כל בית גדול: (ט) הנשארים. אשר לא נהרגו: אשר נפלו עליו. נתחברו עמו: ואת יתר העם הנשארים. בכל ערי יהודה: רב טבחים. שר על ההורגים בגלות המלך; בבל. הגלה לבבל: (י) מאומה. כלל

מצודת ציון

(ה) משפטים. ענין ויכוח: (ו) חורי. ענין שררה כמו והליבה את החורים (נחמיה ה'): (ז) בנחשתים. בשלשלאות של נחושת: לביא. כמו להביא: (ח) נתצו. ענין שבירה והריסה: (י) ויגבים. כמו ויקבים כי גיכ"ק מתחלף והם הבורות שהיין נמשך ויורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה'):

פירוש ע"ט

(ו) וישחט מלך בבל וגו' אונ דר מלך בבל הט גיקולט די קינדר פון צדקיהו אין דר שטאט רבלה פר די אויגן פון צדקיהו ואת כל חורי יהודה אונ אלע הארין פון שבט יהודה הט אוך דר מלך בבל גיקוילעט: (ז) ואת עיני צדקיהו עור אונ די אויגן פון צדקיהו הט ער בלינד גימאכט ויאסרהו בנחשתים אונ האט אים גיבונדין אין קופערני קייטין צו ברענגין אים מיט זיך קיין בבל: (ח) ואת בית המלך וגו' אונ דם הויז פון דעם מלך אונ די הייזער פון דעם פאלק דאס זענן די שולין האבין די כשדים פר ברענט אין פייער ואת חומות ירושלים נתצו אונ די מויערין פון ירושלים האבין זיי צוא שטוהן: (ט) ואת יתר העם וגו' אונ דם איבריגי פאלק וואס זענן איבער גיבליבין אין דר שטאט אונ זענען נים גיהרגת גיווארין ואת הנופלים אונ די צו פאלער וואס זענן צו גפאלן צו נבוכדנצר (שלום צוא מאכען מיט אים) ואת יתר העם הנשארים אונ דאס איבריגי פאלק וואס זענן איבר גיבליבין (אין אלי שטעט פון שבט יהודה) הגלה נבוזראדן הט נבוזראדן דער עלצטער פון די וואס הרגענין פאר טריבין קיין בבל: (י) ומן העם הדלים אונ פון דעם

אריבען

בַּיּוֹם הַהוּא: יא וַיְצַו נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַל־יִרְמְיָהוּ בְּיַד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים לֵאמֹר: יב קָחֶנּוּ וְעֵינֶיךָ שִׂים
עָלָיו וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָּע כִּי *אִם
כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ:
יג וַיִּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב־סָרִיס וְנֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב־
מָג וְכֹל רַבֵּי מֶלֶךְ־בָּבֶל: יד וַיִּשְׁלְחוּ
וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ מֵחֲצַר הַמַּטָּרָה
וַיִּתְּנוּ אֹתוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן לְהוֹצִאֵהוּ אֶל־הַבַּיִת וַיֵּשֶׁב בְּתוֹךְ:

תרגום

הַהוּא: יא וּפַקֵּיד נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל עַל יִרְמְיָה בְּיַד נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלַיָא לְמֵימָר: יב דַבְּרָהִי וְעֵינָךְ שַׁוִּי עֲלוֹהִי וְלָא תַעְבֵּיד לֵיהּ מִדַּעַם בִּישׁ אֱלָהֵין כְּמָא דִמַלֵיל עִמָּךְ כֵּן עֲבֵיד עִמֵּיהּ: יג וּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלַיָא וּנְבוּשַׁזְבָּן רַב סָרִים וְנֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאָר רַבְרְבֵי מַלְכָּא דְבָבֶל: יד וּשְׁלָחוּ וּדְבָרוּ יַת יִרְמְיָהוּ מִדָּרַת בֵּית אֲסִירַיָא וִיהָבוּ יָתֵיהּ לִגְדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן לְאַפָּקוּתֵיהּ לְבֵיתָא

ויתיב

ריש דגושה כתיב ולא קרי נון זעירא כצ"ל בסין נ"א מן

מהר"י קרא

(יב) קחנו ועיניך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע. לקיים מה שהבטיחו הקב"ה אמר ה' אם לא שריתיך לטוב וכתיב והצלתיך מיד רעים ופדיתיך מיד עריצים: (יד) להוציאהו אל הבית. שלקחו אותו מחצר המטרה ונהגוהו אל גדליה בן אחיקם להיות עמו בבית:

רש"י

מדות לעבדם כל יגיבה לי חפירה (חפוסי"ן בלע"ז): (יג) רבי. כמו שרי: (יד) אל גדליהו בן אחיקם. שנפל אל הכשדים ע"פ ירמיהו וכשנלכדה העיר מינהו שליט בנשארים שם:

מנחת שי

פלה מדה.רד"ק: (יב) מאומה רע. בדגש הרי"ש רד"ק בפי' ומכלול דף ע"ב: כי אם כאשר. אם כתיב ולא קרי: (יג) ונבושזבן. נו"ן אחרונה זעירא והוא חד מן ג' נוני"ן אריכין זעירין ע"פ המסורת: שראצר. בשי"ן שמאלית כמ"ש למעלה בזה הסימן: (יד) להוצאהו אל הבית. פי שכתב מן הבית שגגה יצאה

רד"ק

יוגבים לכורמים וליוגבים וכן תירגם יונתן למהוי מפלחין בחקלין ובכרמין: (יב) מאומה רע. בדגש הרי"ש שום רע בעולם לא תעשה לו שאם יהיה רע בעיניו ביאו בבלה לא תביאהו שם ואם רע בעיניו השארו עם דלת העם אל תשאירהו: כי אם כאשר ידבר. אם כתיב ולא קרי: (יג) ונבושזבן. בנו"ן זעירא והוא אחד מן שלשה נוני"ן זעירין: רבי מלך בבל. כמו על כל רב ביתו: (יד) וישלחו ויקחו את ירמיהו. זה הפסוק הוא ספור מה עשו בסוף הענין כי קודם שנתנו אותו אל גדליהו דבר עמו נבוזראדן שמצאו בתוך הגלות אסור בזיקים כשאר הגולים שאסרום הכשדים שנכנסו בעיר והם לא היו יודעים דבר בירמיהו מה צוה עליו נבוכדנצר כי לנבוזראדן צוה ומה שאמר מחצר המטרה רוצה לומר כי משם לקחו אותו השבים כי שם היה עד יום שנלכדה ירושלם כמו שכתוב למעלה ואמר על ירמיהו שלקחו אותו השבים מחצר המטרה והוליכוהו עם שאר הגולים. ונתנו אותו אל גדליהו נבוזראדן ושאר רבי המלך: להוצאהו אל הבית. אל הבית

מצודת ציון

(יג) רבי. ענין גדולה ושררה כמו על כל רב ביתו (אסתר א'): (יד) וישלחו. לפי שהלכו הדברים הזה לומר סוף וישלחו: אל גדליהו. כי הוא נפל אל הכשדים ע"פ ירמיה וכשנלכדה העיר הפקידו מלך בבל על הנשארים: להוצאהו אל הבית. להוציאו מחצר המטרה ללכת לשבת בבית: וישב. ירמיהו ישב

מצודת דוד

וכלל נא: (יב) קחנו. קח את ירמיהו: ועיניך שים עליו. להשגיח בו: כי כאשר. כמו שידבר אליך לעשות עמו כן תעשה: (יג) וישלח. ר"ל מהם שלח:

פירוש ע"ט

אַרִימֶען פָאלְק וָוס זֵיי הָאבְּן גָאר נִישְׁט הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן הָט נְבוּזַרְאֲדָן דֶער עֶלְצְטֶער פוּן דִיא וָואס הַרְגֶענִין אִיבֶּער גִילָאזְט אִין לַאנְד פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה וַיִּתֵּן לָהֶם כְּרָמִים אוּנ הָט גִיגֶעבִּין צוּ זֵיי וַויין גֶערְטְנֶער וִיגֵבִים וגו' אוּנ קֶעלְטֶער בַּיּוֹם הַהוּא אִין דֶעם דָאזִיגֶען טָאג: (יא) וַיְצַו נְבוּכַדְרֶאצַּר וגו' אוּנ נְבוּכַדְרֶאצַר מֶלֶךְ בָּבֶל הָאט גִישַׁאפְט אוֹיף יִרְמְיָהוּ דוּרְךְ נְבוּזַרְאֲדָן דֶער עֶלְצְטֶער פוּן דִיא וָואס הַרְגִינֶען לֵאמֹר צוּא זָאגֶען: (יב) קָחֶנּוּ וְעֵינֶיךָ שִׂים עָלָיו נֶעם אִים אוּנ טוּא דַיינֶע אוֹיגֶען אוֹיף אִים וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה רָע אוּנ דוּא זָאלְסְט אִים נִיט טוּעְן קֵיין שׁוּם בֵּייזֵי זַאךְ כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר אֵלֶיךָ נֵייעֶרְט אַזוֹי וִויא עֶר וֶועט רֵיידִין צוּא דִיר אַזוֹי זָאלְסְטוּ טוּעְן מִיט אִים: (יג) וַיִּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן וגו' הָ' ג' גִישִׁיקְט נְבוּזַרְאֲדָן דֶר עֶלְצְטֶער פוּן דִי וָוס הַרְגֶעגִין אוּנ נְבוּשַׁזְבָּן רַב סָרִים אוּנ נֵרְגַל שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכֹל רַבֵּי מֶלֶךְ בָּבֶל אוּנ אַלֶע הֶארֶען פוּן דֶעם מֶלֶךְ בָּבֶל: (יד) וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְחוּ אֶת יִרְמְיָהוּ וגו' אוּנ זֵיי הָאבְּן גִישִׁיקְט אוּנ הָאבִּין גִינוּמֶען דֶעם יִרְמְיָהוּ פוּן דֶעם הִיט הוֹיף אוּנ הָאבֶּען אִים גִיגֶעבֶּען צוּא גְדַלְיָהוּ דֶער זוּן פוּן אֲחִיקָם דֶער זוּן פוּן שָׁפָן (דֶער גְדַלְיָהוּ אִיז אַרוּים גִינַאנְגִין אוּנ הָאט שָׁלוֹם גִימַאכְט מִיט דִי כַּשְׂדִּיִּים דוּרְךְ דֶער זָאג פוּן יִרְמְיָהוּ אוּנ דְרוּם אַז דִי שְׁטָאט

הָעָם׃ טו וְאֶל־יִרְמְיָהוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה
בִּהְיֹתוֹ עָצוּר בַּחֲצַר הַמַּטָּרָה לֵאמֹר׃
טז הָלוֹךְ וְאָמַרְתָּ לְעֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
לֵאמֹר כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִי אֶת־דְּבָרַי אֶל־הָעִיר
הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְהָיוּ לְפָנֶיךָ
בַּיּוֹם הַהוּא׃ יז וְהִצַּלְתִּיךָ בַיּוֹם־הַהוּא
נְאֻם־יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־אַתָּה יָגוֹר מִפְּנֵיהֶם׃ יח כִּי מַלֵּט
אֲמַלֶּטְךָ וּבַחֶרֶב לֹא תִפֹּל וְהָיְתָה לְךָ
נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל כִּי־בָטַחְתָּ בִּי נְאֻם־יְהוָה׃

מביא קרי

תרגום

דִיתִיב בְּגוֹ עַמָא: טו וְעִם
יִרְמְיָה הֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ כַּד
הֲוָה כְּלֵי בְּדָרַת בֵּית
אֲסִירַיָא לְמֵימַר: טז אֱזֵיל
וְתֵימַר לְעַבְדָא דְמַלְכָּא
צִדְקִיָה לְמֵימַר כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַיְתֵי
יָת פִּתְגָמֵי עַל קַרְתָּא
הָדָא לְבִישְׁתָא וְלָא
לְטָבָא וִיהוֹן קֳדָמָךְ
בְּיוֹמָא הַהוּא:
יז וְאֲשֵׁיזְבִינָךְ בְּיוֹמָא
הַהוּא אֲמַר יְיָ וְלָא
תִתְמְסַר בִּיַד גַבְרַיָא
דְאַתְּ דָחֵיל מִן קֳדָמֵיהוֹן:
יח אֲרֵי שֵׁיזָבָא אֲשֵׁיזְבִינָךְ
וּבְחַרְבָּא לָא תִתְקְטֵיל
וּתְהֵי לָךְ נַפְשָׁךְ לְשֵׁיזָבָא
אֲרֵי אִתְרְחֵיצְתָּא
עַל מֵימְרִי אֲמַר יְיָ:

רש"י

(טז) והיו לפניך ביום ההוא. והיו הדברים לפניך שתראה אותם מתקיימים: (יז) ביד האנשים. ביד הכשדים:

רד"ק

שהיה שם גדליהו וכן עשה: וישב בתוך העם. כמו שנאמר בסוף הענין וישב אתו בתוך העם: (טז) הנני מבי. חסר אל"ף למ"ד הפעל: והיו לפניך ביום ההוא. דברים שגזרתי על העיר יהיו לפניך שתראה אותם כלומר שלא תפחד שימיתוך השרים טרם כבוש העיר לפי שעשית בירמיהו כנגד רצונם ואתה בעבור שבטחת בי ואתה אחד והשרים רבים ועשית כנגדם תמלט מחרב והם ימותו בחרב אף על פי שאתה מבני ביתו של צדקיהו והם שיברחו עמו ימותו בחרב ואתה תמלט ותראה כבוש העיר ותראה שיתקיימו דברי בעיר זהו שאמר והיו לפניך כלומר תראה ולא תפחד שתמות בחרב והיתה לך נפשך

מנחת שי

מלפניו: (טז) הנני מבי. מביא קרי והוא חד מן ט' מלין חסר אל"ף בליעא ע"פ המסורה:

מצודת דוד

בתוך הבית כי השרים הוליכוהו מחצר המטרה: (טז) לעבד מלך הכושי. וזה שדבר עליו טוב לפני צדקיהו והעלהו מן הבור: ולא לטובה. לא אביא עליהם הטובה שדברתי עליהם הואיל ולא שבו אלי: והיו לפניך. הרעות האלה תראה בעיניך: ביום ההוא. ביום בוא הרעות: (יז) ביד האנשים וגו'. הם הכשדים: (יח) לשלל. כאלו שללת נפשך להחזיקה בעצמך: כי בטחת בי. במה שדבר טוב על ירמיה לפני המלך ולא פחד מכל שרי העם אשר היו לו לאויבים היה על כי בטח בה':

מצודת ציון

(טו) עצור. כלוא במאסר: (יז) יגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): (יח) מלט אמלטך. ענין הצלה: לשלל. ענין בזה:

פירוש ע"ט

איז איין גינומן גיווארן האבן זיי אים גימאכט איין
מושל איבר די איבריגי ישראל ווס זיי האבן איבר
גילאזט אונ האבין זיי ניט פר טריבין דרום האבין
זיי אים גיגעבין צוא דעם גדליהו) להוציאהו אל הבית
ער זאל אים אויס ציען צו זיצין אין הויז (ניט אין דר
תפיסה) וישב בתוך העם איז ירמיהו גיזעסין צווישין
דעם פאלק: (טו) ואל ירמיהו היה דבר ה' אונ צוא
ירמיהו איז גיוועזין גאטס רייד אז ער איז גיוועזין
אויף גיהאלטען אין דעם היט הויף לאמר צו זאגין:
(טז) הלוך ואמרת לעבד מלך הכושי דוא זאלסט גיין אונ
זאלסט זאגין צו דעם עבד מלך פון כוש לאמר צוא
זאגין כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אזוי האט גיזאגט
גאט דער האר איבר אלי חיילות דער גאט פון די
ישראל הנני מביא וגו' גון איך וויל ברענגען מיינע
רייד אויף דער דאזיגער שטאט לרעה ולא לטובה צו
בייזין אונ ניט צו גוטען והיו לפניך ביום ההוא אונ זיי
וועלין זיין פאר דיר אין דעם דאזיגין טאג (כלומר
דו וועסט זעהן דס זיי ווערין מקוים): (יז) והצלתיך
ביום ההוא נאם ה' אונ איך וועל דיך מציל זיין אין דעם
דאזיגען טאג אזו זאגט גאט ולא תנתן וגו' אונ דוא
וועסט ניט ווערין איבער גיענטפערט אין דער
האנד פון די מאנין וואס דוא האסט מורא פאר זיי
(דס זענן די כשדים): (יח) כי מלט אמלטך דען איך
וועל דיך גיוויס מאכין אנטרונין ובחרב לא תפול אונ
דורך דער שווערד וועסטו ניט פאלן והיתה לך נפשך
אונ דיין לייב וועט זיין צו דיר צו איין זאק רוב (דו
וועסט מציל זיין דיין לייב) כי בטחת בי נאם ה' ווייל דו
האסט זיך פאר זיכערט אין מיר אזוי זאגט גאט:

מ א הַדָּבָר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
יְהוָה אַחַר ׀ שַׁלַּח אֹתוֹ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים מִן־הָרָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא־
אָסוּר בָּאזִקִּים בְּתוֹךְ כָּל־גָּלוּת יְרוּשָׁלִַם
וִיהוּדָה הַמֻּגְלִים בָּבֶלָה: ב וַיִּקַּח רַב־
טַבָּחִים לְיִרְמְיָהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ דִּבֶּר אֶת־הָרָעָה הַזֹּאת אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: ג וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ יְהוָה כַּאֲשֶׁר
דִּבֵּר כִּי־חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא־שְׁמַעְתֶּם
בְּקוֹלוֹ וְהָיָה לָכֶם *דָּבָר הַזֶּה: ד וְעַתָּה

א' נתה הדבר קרי

תרגום

א פִּתְגַם נְבוּאָה דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה מִן קֳדָם יְיָ בָּתַר דְשַׁלַּח יָתֵיהּ נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלַיָא מִן רָמְתָא כַּד דְבַר יָתֵיהּ וְהוּא אֲסִיר בְּעִזְקַיָא בְּגוֹ כָּל גָלוּת יְרוּשְׁלֵם וִיהוּדָה דְאִתְגְלִיאוּ לְבָבֶל: ב וּדְבַר רַב קָטוֹלַיָא לְיִרְמְיָהוּ וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ אֱלָהָךְ גְזַר יַת בִּישְׁתָא הָדָא עַל אַתְרָא הָדֵין: ג וְאַיְתֵי וְקַיֵים יְיָ כְּמָא דְמַלֵיל אֲרֵי חַבְתּוּן קֳדָם יְיָ וְלָא קַבֵּילְתּוּן לְמֵימְרֵיהּ וַהֲוָה לְכוֹן פִּתְגָמָא הָדֵין: ד וּכְעַן הא

רש"י

מ (א) הדבר אשר היה. מה שנא' בסוף הענין (מ"ב) ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' וגו' אלא שכתב תחלה על מה שנאמר לו. ומדרש אגדה באיכה רבתי מה היה הדבר ובוכה אל גדליהו אמר לו או את נחית עמהון ואנא מסובר הכא או את סובר הכא ואנא נחית עמהון אמר אין אנא נחית עמהון מה אנא מהני להון אלא יחות בריהון עמהון דסגין הוא מהני להון: מן הרמה. שהיה גולה מעצמו עמהן היה רואה כת שלוים בקולרין היה מכניס צוארו ביניהם וגו' כדאיתא בפסיקתא דאפטרתא דברי ירמיהו שא"א לומר שנתנו נבוזראדן באזיקים שהרי צוהו נבוכדנאצר אל תעש לו מאומה רע (לעיל ל"ט): באזיקים. (כזאו"ש בלע"ז): (ב) ה' אלהיך דבר וגו'.

מנחת שי

מ (א) באזקים. באל"ף נחה וכן באזיקים שבסמוך: (ג) דבר הזה. הדבר

רד"ק

לשלל: (א) הדבר אשר היה אל ירמיהו. הדבר הזה הוא מה שאומר בסוף כל הענין ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו ולפי שאמר ואל ירמיהו היה דבר ה' בהיותו עצור בחצר המטרה ר"ל שלא היתה דבר ה' אליו עוד עד אחר כל הענין שמספר אחר כבוש ירושלם וכן הוא פי' הפסוק הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת תשם זה הדבור מתי היה אחר שלחה אותו נבוזראדן רב טבחים מן הרמה ואחר כל הענין שהולך ומספר בדבר גדליה עד סוף כל הענין. ובדרש איזה דבר היה אל ירמיהו אחר שלח אותו נבוזראדן הוא מה שאמר ושובה אל גדליהו זהו דבר ה' שהיה אליו כי לא היה יודע לבחור אם ילך עם הגולה או אם ישאר ועודנו לא ישוב עד שהיה לו דבר ה' ואמר ושוב' אל גדליהו:מן הרמה. כי ברמה נשאר נבוזראדן כשנכנסו שאר שרי בבל לירושלם כי לא נזכר עמהם: באזיקים. האל"ף נחה ופי' טבעות כבלים שיאסרו בהם הידים: (ב) ה' אלהיך דבר את הרעה הזאת. כי שמעו מה שהיה מתנבא להם ירמיהו: (ג) כי חטאתם. כנגד הכלל כמו שאמר האל למשה רבינו עד אנה מאנתם: והיה לכם דבר

מצודת ציון

מ (א) הרמה. שם עיר: אסור. קשור: באזקים. בשלשלאות כמו

מצודת דוד

מ (א) הדבר אשר היה וגו'. הוא הדבר הנאמר אחרי הספורים ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר ה' אל ירמיהו (לקמן מ"ב) ולפי שהדבור היה להשיב על שאלת השרים בדבר ההליכה למצרים לזה הקדים לומר שירמיהו היה כמאן עמהם ולא הלך גולה לבבל עם כי אסרוהו עם הגולים כמ"ש בענין כי תוך נבוזראדן והתירו ובא אל גדליהו גם הקדים לספר הסיבה אשר בעבורה רצו ללכת למצרים ולזה שאלו מירמיהו לבאול פי ה' ולה"ז אמר מה השיב המקום ע"ז: אחר שלח אותו וגו' מן הרמה. כי השלום נבוזראדן להוליאו מחלר המטרה ישב בתוך העם כמ"ש למעלה וכשחזרו אנשי כשדים לקחת את העם כשבי להוליכם גולה בבלה לקחו גם את ירמיה עמהם והביאו את כלם אל העיר רמה כשהם אסורים באזקים ושם שלחו נבוזראדן כמ"ש בענין: בקחתו אותו. בעת שלקח אותו מבין הגולים והוא היה אסור בתוך כל גלות וגו': (ב) ויקח. לפי שארכו הדברים אמר שוב ויקח: ה' אלהיך דבר וגו'. ר"ל יודע אני שאתה נבאת להם בשם ה' את הרעה הזאת וגו': (ג) ויבא. וכן הביא את הרעה והוא עשה את הרעה ולא גבר כ"כ בכח ידו: ולא שמעתם בקולו. ר"ל מה שנבאת להם בשם ה' להשלים עם מלך בבל ולעבדו: (ד) ועתה. ר"ל הואיל ולא בכח ידו גבר כ"כ כ"א בהסתת ה' בעונם

פירוש ע"ט

מ (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ מֵאֵת ה' וגו' דָס אִיז דִי רֵייד וָוס אִיז גִיוֶועְן צוּ יִרְמְיָהוּ פוּן גָאט נָאךְ דֶעם אַז נְבוּזַרְאֲדָן דֶר עֶלְצְטֶער פוּן דִי וָואס הַרְגִינֶן הָט אִים אַוֶועק גִישִׁיקְט פוּן דֶר שְׁטָאט רָמָה בְּקַחְתּוֹ אֹתוֹ וְהוּא אָסוּר בָּאזִקִּים אַז נְבוּזַרְאֲדָן הָאט אִים גִינוּמֶן אִיז עֶר גִוֶועְן גִבוּנְדִין אִין קֵייטְן בְּתוֹךְ כָּל גָלוּת יְרוּשָׁלַיִם צְווִישִׁין אַלֶע פַר טְרִיבֶּענֶע פוּן יְרוּשָׁלַיִם אוּנ שֵׁבֶט יְהוּדָה וָואס זֶענֶען פַאר טְרִיבִּין גִיוָוארִין קֵיין בָּבֶל (וָוארוּם יִרְמְיָהוּ אִיז אַלֵיין גִיגַאנְגִין אִין גָלוּת מִיט דִי יִשְׂרָאֵל): (ב) וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים הָאט גִינוּמֶן דֶר רַב טַבָּחִים דֶעם יִרְמְיָהוּ אוּנ הָאט גִיזָאגְט צוּא אִים ה' אֱלֹהֶיךָ דִּבֶּר וגו' גָאט דַיין גָאט הָט גִירֶעט דָס דָאזִיגֶע בֵּייז אוֹיף דֶעם דָאזִיגִין אוֹרְט (כְּלוֹמַר דוּ הָאסְט עֶס נְבִיאוּת גִיזָאגְט פוּן זַיינִיט וֶועגִין): (ג) וַיָּבֵא וַיַּעַשׂ ה' אוּנ גָאט הָט גִיבְּרַאכְט אוּנ גִיטָאן אַזוֹ ווִי עֶר הָאט גִירֶעט כִּי חֲטָאתֶם לַה' וָוארוּם אִיר הָאט גִיזִינְדִיגְט צוּ

גאט

הִנֵּה פִתַּחְתִּיךָ הַיּוֹם מִן־הָאזִקִּים אֲשֶׁר
עַל־יָדֶךָ אִם־טוֹב בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא אִתִּי
בָבֶל בֹּא וְאָשִׂים אֶת־עֵינִי עָלֶיךָ וְאִם־
רַע בְּעֵינֶיךָ לָבוֹא־אִתִּי בָבֶל חֲדָל רְאֵה
כָּל־הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ אֶל־טוֹב וְאֶל־הַיָּשָׁר
בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת שָׁמָּה לֵךְ׃ ה וְעוֹדֶנּוּ לֹא־
יָשׁוּב וְשֻׁבָה אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעָרֵי
יְהוּדָה וְשֵׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם אוֹ אֶל־
כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת לֵךְ וַיִּתֶּן־לוֹ

תרגום

הָא שְׁרֵיתָךְ יוֹמָא דֵין מִן עִזְקַיָא דִי עַל יְדָךְ: ם תַּקִין בְּעֵינָךְ לְמֵיתָא עִמִּי לְבָבֶל אֱתָא וַאֲשַׁוֵי יַת עֵינִי עֲלָךְ וְאִם בִּישׁ בְּעֵינָךְ לְמֵיתֵי עִמִּי לְבָבֶל אִתְמְנַע חֲזֵי כָּל אַרְעָא קֳדָמָךְ לִדְתַקִּין וְלִדְכַשַׁר בְּעֵינָךְ לְמֵיזַל תַּמָן אֱזֵיל: ה וְאִם לֵית אַתְּ צָבֵי לְמֵיתַב יְתוּב לְוַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן דְמַנֵי מַלְכָּא דְבָבֶל בְּקִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וְתִיב עִמֵיהּ בְּגוֹ עַמָא אוֹ לְכָל דְכָשַׁר בְּעֵינָךְ לְמֵיזַל אֱזֵיל וּמַנֵי לֵיהּ

רש"י א׳ נחה

למה אתה מלטער עליהם והלא אתה נבאת להם ולא שמעו כלאיתא בפסיקתא: (ד) פתחתיך. ל׳ ויפתח הגמלים (בראשית כ"ד) וכת"י הא כען שריתך ומנחם פתר כולם ל׳ פתיחה ממש: (ה) ועודנו לא ישוב. בכל זאת לא היה

מהר"י קרא

ם (ה) ועודנו לא ישוב. פת׳ אע"פ שאמר לו רב טבחים שיברור לו אחת משני דרכים או לבא לבבל עם המוגלים בגלה או יחדל וישאר בארץ ישראל. עודנו לא ישוב אלא הולך עם המוגלים בגלה עד שחזר רב טבחים ואמר לו שובה אל גדליה בן אחיקם:

רד"ק

הזה. דבר הזה כתיב וקרי הדבר ופירושו כמו שדבר ה׳ כן היה לכם: (ד) הנה פתחתיך. כשלקחו מתוך הגלו׳ אז פתח בן האזיקים: (ה) ועודנו לא ישוב ושובה אל גדליה בן אחיקם. ועוד ירמיהו לא אמר לו שישוב הבין נבוזראדן כי דעתו לשוב ואמר לו ושובה אל גדליה אחר שדעתך להשאר שוב אל גדליה ושב אתו או אל כל הישר בעיניך ללכת או עם גדליה במקום

מנחת שי

קרי: (ד) אתי בבל. הכיתי"ן רפין: (ה) ושבה אל גדליה. מלעיל

מצודת דוד

ואתה כלא הוהרתם לכסלים עמנו א"כ אין עליך אשמה ולכן אתיר אותך היום מן האזיקים ואם טוב וגו׳: ואשים את עיני. להשגיח בך: חדל. מנע לבא אתי לבבל: לפניך. ר"ל ברשותך: אל טוב. אל מקום הטוב והישר בעיניך וגו׳: (ה) ועודנו לא ישוב. ועדיין ירמיה לא אמר בישוב מאם לשבת בתוך העם הבין נבוזראדן שהיה דעתו לשוב ואמר לו ושובה אל גדליהו וגו׳ והוא מקרא קצר: או אל כל הישר וגו׳. כאומר אין אני מכריח אותך ללכת אליו אלא אם הוא טוב

מצודת ציון

לאסור מלכיהם בזיקים (תהלים קמ"ט): (ד) פתחתיך. ענין התרת הקשר כמו יתרי פתח (איוב ל׳): (ה) הפקיד. מלשון

פירוש ע"ט

גאט אונ האט ניט צו גיהערט אין זיין קול. דרום והיה לכם הדבר הזה איז גיוועזין צוא אייך דיא דאזיגע זאך: (ד) ועתה הנה פתחתיך וגו׳ אונ אצונדערט נוא איך האב דיך היינט גיעפינט אונ אויף גיבונדין פון דיא קיטין וואס אויף דייני הענט זענין גיוועזן אם טוב בעיניך וגו׳ אויב עס איז גוט אין דייני אויגן צו קומען מיט מיר קיין בבל בא קום ואשים את עיני עליך אונ איך וועל טאן מיין אויג אויף דיר ואם רע בעיניך אונ אויב עס איז בייז אין דיינע אויגין צוא קומן מיט מיר קיין בבל חדל פאר מייד זיך צוא גיין ראה כל הארץ לפניך זעה דס גאנצע לאנד איז פר דיר אל טוב ואל הישר צו דעם ארט וואס גוט אונ רעכט פארטיג איז אין דיינע אויגין צוא גיין אהין גייא: (ה) ועודנו לא ישוב אונ ירמיה האט נאך ניט גיענפערט אז ער וויל זיך גיט צו ריק אום קערין האט דער רב טבחים גיזאגט צוא עם ושבה אל גדליה וגו׳ קער זיך אום צו גדליהו בן אחיקם בן שפן וואס דער מלך בבל הט אים גיזעצט פאר איין האר אין די שטעט פון שבט יהודה ושב אתו אונ זיץ מיט אים צווישין דעם פאלק או אל כל הישר בעיניך אודר צו דעם אורט

לקוטי יקרים

(ד) ועתה הנה פתחתיך היום מן האזיקים וגו׳. דער ילקוט שרייבט ווען דר נביא ירמיה הט גיזעהן יונגע מענטשין יודין זענען געבונדין מיט קייטין האט ער זייגע הענט אויך אריין גישטעקט אין די קייטין אונ נבוזראדן איז געקומין אונ הט אים ארויס גענומען פון דיא קייטין. אונ האט גיזאגט צו אים איינע פון די דריי זאכין איז מיט דיר. אדער דו ביזט אפאלשער נביא. אדער יסורים זענין ביי דיר גאר נישט. אדער דו ווילסט פארגיסין אומשולדיגע בלוט. אדער דו ביזט אפאלשער נביא ווארום שוין פיל יאהרין האסטו גיזאגט נביאות אין דעם נאמען פון הקב"ה די שטאט וועט חרב ווערין. אונ איצט אז דיא שטאט איז חרב גיווארין האסטו אזוי פיל צער. אדער יסורים זענין בייא דיר גאר נישט. איך מאך דיר קיין יסורים. נאר דוא אליין נעמסט אויף דיר יסורים. אדער דוא ווילסט פארגיסן אומשולדיגע בלוט ווארום נבוכדנצר וועט הערין אז דוא ביזט געבונדין מיט קייטין

רַב־טַבָּחִים אֲרֻחָה וּמַשְׂאֵת וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃
ו וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם
הַמִּצְפָּתָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ׃ ז וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי
הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הֵמָּה וְאַנְשֵׁיהֶם
כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־
אֲחִיקָם בָּאָרֶץ וְכִי ׀ הִפְקִיד אִתּוֹ
אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וָטָף וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ
מֵאֲשֶׁר לֹא־הָגְלוּ בָּבֶלָה׃ ח וַיָּבֹאוּ אֶל־
גְּדַלְיָה הַמִּצְפָּתָה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָהוּ
וְיוֹחָנָן וְיוֹנָתָן בְּנֵי־קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־
תַּנְחֻמֶת וּבְנֵי ׀ עֵופַי הַנְּטֹפָתִי וִיזַנְיָהוּ בֶּן־

עיפי קרי

תרגום

לֵיהּ רַב קָטוֹלַיָא מַתְּנַן וּנְבִזְבַּן וְשַׁלְּחֵיהּ׃
ו וַאֲתָא יִרְמְיָה לְוַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם לְמִצְפְּיָא וִיתֵיב עִמֵּיהּ בְּגוֹ עַמָּא דְאִשְׁתְּאָרוּ בְּאַרְעָא׃
ז וּשְׁמָעוּ כָּל רַבָּנֵי חֵילְוָתָא דִּי בְחַקְלָא אִינוּן וְגֻבְרֵיהוֹן אֲרֵי מַנִּי מַלְכָּא דְבָבֶל יַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בְּאַרְעָא וַאֲרֵי מַנֵּי עִמֵּיהּ גֻּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא וּמַחֲשִׁיבֵי עַמָּא דְאַרְעָא מִדְּלָא אִתְגְּלִיאוּ לְבָבֶל׃
ח וַאֲתוֹ לְוַת גְּדַלְיָה לְמִצְפְּיָא וְיִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וְיוֹנָתָן בַּר קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בַּר תַּנְחֻמֶת וּבְנֵי עֵיפַי דִּמְנְטוֹפָא וִיזַנְיָה

בן

המעכתי

רש"י

מכן לשוב אמר לו הקב"ה ושובה אל גדליהו אשר הופקד על העניים הנשארים גם הם צריכין לך כשאר הגולים : ארוחת

מנחת שי

פא"ש בשמואל ב' פ"ו : (ז) וישמעו כל שרי . כ"ף רפה : (ח) עופי . עיפי קרי

רד"ק

שהוא או במקום אחר שתבחר בארץ לשבת שם לך עשה כרצונך ויונתן תרגם ואם לית את צבי למיתב ותוב לות גדליה בר אחיקם : ארוחה ומשאת . שניהם ענין מנחה והכפל רוצה לומר שני מיני מנחה ותרגם יונתן מתנן ונבזבן : (ז) אשר בשדה . רוצה לומר בכפרים . והחילים . הם שברחו מפני הכשדים הנה והנה והקימו להם שרים להתנהג על פיהם :

מצודת ציון

פקיד וממונה : ארוחה . ענין פרס קבוע מבית המלך וכן וארוחתו ארוחת תמיד (לקמן נ"ב) : ומשאת . ענין תשורה ודורון כמו ויקח משאת מאתם (בראשית מ"ג) : (ז) חחילים . לגאות עם :

מצודת דוד

אליו או לך אל כל מקום הישר בעיניך : ארוחה ומשאת . פרס מבית המלך ותשורה : וישלחהו . שלחו לנפשו : (ו) המצפתה . כי במצפה ישב : (ז) אשר בשדה . אשר היו בשדה שברחו מן העיר מפני הכשדים : המה ואנשיהם . גם המה שמעו גם אנשיהם שמעו : כי הפקיד וגו' בארץ . שעשהו פקיד וממונה עליהן : וכי הפקיד אתו . ואשר היה עמו אנשים ונשים וגו' : (ח) וישמעאל וגו'.

לקוטי יקרים

ווען ער מיינען איך האב דיך געבונדען ווען ער סיך הרגנען . נאר אויב דוא ווילסט קום מיט מיר אין בבל . ווען ער איז צוריק געגאנגען פון די יודין הט ער געפונען אויף דעם וועג פינגער פון הענט אונ פיס וואס זענען אפ געהאקט געווארין פון דיא יודין . אונ ער הט זיי אויף געקליבען אונ אריין געלייגט אין זיין מאנטיל אונ ער האט זיי געקושט אונ האט געוויינט . ווי די יודין האבין געזעהן ירמיה גייט אוועק פון זייא האבין אלע אנגעהובין וויינין אונ האבין געזאגט רבינו ירמיה וואו פארלאזטו אונז . הט ירמיה געזאגט איך נעם פאר עדות דיא הימעל אונ דיא ערד . ווען איר וואלט פאר הקב"ה אביסול געוויינט ווען איר זענט געווען אין ירושלים . וואלט איר ניט פארטריבען געווארין :

פירוש ע"ט

וואס איז רעכט פארטיג אין דיינע אויגין צוא גיין אהין גייא ויתן לו רב טבחים ארחה אונ דר רב טבחים הט גיגעבין צו אים איין מתנה אונ גאב אונ האט אים אוועק גישיקט: (ו) ויבא ירמיהו אל גדליה איז ירמיה גיקומען צו גדליה בן אחיקם קיין מצפה וישב אתו אונ איז גיזעסין מיט אים צווישין דעם פאלק וואס זענין איבער גיבליבין אין לאנד : (ז) וישמעו כל שרי החילים האבין גיהערט אלע הארין פון דיא חיילות וואס זענען גיוועזן אין פעלד המה ואנשיהם זיי אונ זייערע מאנן כי הפקיד מלך בבל דס דר מלך בבל הט גיזעצט דעם גדליהו דער זון פון אחיקם פר איין האר אין לאנד וכי הפקיד אתו וגו' אונ דאס ער הט גילאזט מיט אים מאנען אונ ווייבער אונ קליינע קינדער ומדלת הארץ אונ פון די ארומע פון דעם לאנד פון די וואס זענען ניט פר טריבין גיווארין קיין בבל ופון די האט ער אויך איבער גילאזט מיט גדליהו : (ח) ויבאו אל גדליה זענען זיי גיקומען צו גדליה קיין מצפה וישמעאל בן נתניהו וגו' אונ ישמעאל דער זון פון נתניה אונ יוחנן אונ יונתן די קינדער פון קרח אונ שריה דר זוהן פון תנחומת אונ דיא קינדער פון עיפי פון דער

שטאט

המעכתי המה ואנשיהם: ט וישבע
להם גדליהו בן־אחיקם בן־שפן
ולאנשיהם לאמר אל־תיראו מעבוד
הכשדים שבו בארץ ועבדו את־מלך
בבל וייטב לכם: י ואני הנני ישב
במצפה לעמד לפני הכשדים אשר
יבאו אלינו ואתם אספו יין וקיץ ושמן
ושמו בכליכם ושבו בעריכם אשר־
תפשתם: יא וגם כל־היהודים אשר־
במואב ובבני־עמון ובאדום ואשר
בכל־הארצות שמעו כי־נתן מלך־
בבל שארית ליהודה וכי הפקיד
עליהם את־גדליהו בן־אחיקם בן

תרגום

בר מעכת אינון
וגבריהון: ט וקיים להון
גדליה בר אחיקם בר
שפן ולגבריהון למימר
לא תדחלון מלמפלח
לכסדאי תבו בארעא
ופלחו ית מלכא דבבל
וייטב לכון: י ואנא הא
אנא יתיב במצפיא
למיקם קדם כסדאי
דייתון עלנא ואתון
כנושו חמרא ודבילתא
ומשחא ושוו במניכון
ותבו בקרויכון
דאחדתון: יא ואף כל
יהודאי די במואב ובבני
עמון ובאדום ודי בכל
מדינתא שמעו ארי
שבק מלכא דבבל
שארא לדבית יהודה
וארי מני עליהון ית
גדליה בר אחיקם בר
שפן

תולדות אהרן

ושבו בעריכם. קידושין כ:

רש"י

ומשאת. מתן וכבוד: (י) וקיץ. דבלה:

מהר"י קרא

(י) לעמוד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו. בשליחות אדוניהם ואעשת את אשר יאמרו אלי: ואתם. לכו תביאו שבר רעבון בתיכם: וקיץ. תאנים:

רד"ק

(י) וקיץ. פי' פירות הקיץ שמיבשים אותם כמו תאנים וזולתם והראשון וקיץ בשו"א הוי"ו והשני וקיץ הרבה בקמץ הוי"ו:

מנחת שי

קרי: (י) ואתם אספו יין וקיץ. בס"א כ"י הוא"ו בקמץ ובאחר ספרים בשוא וכ"כ רד"ק שזה הראשון בשוא והשני שבסמוך וקיץ הרבה בקמץ הוא"ו:

מצודת דוד

וגם ישמעאל וגו' באו המה ואנשיהם: (ט) אל תיראו וגו'. ר"ל אל תפחדו מהכבדת עול עבודת הכשדים ושבו בארץ ועבדו את המלך לבד וייטב לכם כי הוא לא יכביד העול: (י) הנני יושב במצפה. ר"ל לא אלך מזה ומוכן אני תמיד לעמוד לפני הכשדים אשר יבואו אלינו במהלכם דרך פה לבלי תת להרע לכם וכאומר הלא המלך הפקיד אותי ויש לאל ידי למנעם מלעשות לכם רעה: ואתם אספו. ר"ל מעתה אל תחושו פן יקחוה האויב כי מאספיו יאכלוהו: אשר תפשתם. אשר אחזתם לשבת בהן (אף כי עתה באו ולא תפשו עדיין אמר אשר תפשתם כי כשיאספו כבר תפשו עריס לשבת): (יא) אשר במואב וגו'. אשר ברחו שמה בעת מלחמת נ"נ: כי נתן. אשר

מצודת ציון

הפקיד. הממשלה מלשון פקיד וממונה ותרגום מלשון פקדון והנחה: וטף. ילדים קטנים: (י) וקיץ. פירות המיובשין בקיץ וכן והלחם והקיץ (ש"ב ט"ז): תפשתם. ענין אחיזת נחלה:

פירוש ע"ט

שמאם נטופת אונ יזניהו דער זון פון מעכתי (די אלי זענין גיקומען צו גדליהו) המה ואנשיהם זיי אונ זייערע מאנען: (ט) וישבע להם גדליהו האט גדליהו דר זון פון אחיקם (דר אחיקם איז גיוועז דר זון פון שפן) גישווארין צו זיי אונ צו זייערע מאנן צו זאגן אל תיראו מעבוד הכשדים האט קיין מורא ניט פון צוא דינען דיא כשדים שבו בארץ וגו' זיצט אין לאנד אונ דינט דעם מלך בבל וועט אייך גוט זיין: (י) ואני הנני ישב במצפה וגו' אונ איך נון איך זיץ אין מצפה צו שטיין פאר די כשדים וואס וועלין קומן צו אונז ואתם אספו יין וקיץ וגו' אונ איר זאמילט איין וויין אונ דארע פייגין אונ בוימיל אונ טוט אין אייערי כלים ושבו בעריכם אונ זיצט אין אייערע שטעט וואס איר הט איין גינומען צו זיצן אין זיי: (יא) וגם כל היהודים אשר במואב אונ אויך אלע יהודים וואס זענן גיוועזן צווישין מואב אונ צווישין די בני עמון אונ צווישן אדום ואשר בכל הארצות אונ דיא יהודים וואס זענען גיוועזן אין אלע לענדער שמעו וגו' האבען גיהערט דס דר מלך בבל הט גילאזט איין איבר בלייבונג צוא שבט יהודה וכי הפקיד וגו' אונ ער האט גיזעצט איבר זיי איין הער דעם גדליהו דר זון פון אחיקם דר אחיקם איז גיוועזן דער זון פון שפן: (יב) וישבו

כל

שָׁפָן׃ יב וַיָּשֻׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִכָּל־
הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ־
יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה וַיַּאַסְפוּ
יַיִן וָקַיִץ הַרְבֵּה מְאֹד׃ יג וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בָּאוּ
אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּתָה׃ יד וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
הֲיָדֹעַ תֵּדַע כִּי בַּעֲלִים ׀ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן
שָׁלַח אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתְךָ
נָפֶשׁ וְלֹא־הֶאֱמִין לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶּן־
אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אָמַר אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בַסֵּתֶר בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אֵלְכָה
נָּא וְאַכֶּה אֶת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וְאִישׁ לֹא יֵדָע לָמָּה יַכֶּכָּה נֶּפֶשׁ וְנָפֹצוּ
כָּל־יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ וְאָבְדָה
שְׁאֵרִית יְהוּדָה׃ טז וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶן־

תרגום

שָׁפָן׃ יב וְתָבוּ כָל יְהוּדָאֵי מִכָּל אַתְרַיָא דְאִתְבַּדְּרוּ לְתַמָן וַאֲתוֹ לַאֲרְעָא דְבֵית יְהוּדָה לְוָת גְּדַלְיָהוּ לְמִצְפָּיָא וּכְנַשׁוּ חַמְרָא וּדְבֵילְתָא סַגִּי לַחֲדָא׃ יג וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבָּנֵי חֵילְוָתָא דִי בְחַקְלָא אֲתוֹ לְוָת גְּדַלְיָהוּ לְמִצְפָּיָא׃ יד וַאֲמָרוּ לֵיהּ הֲמִידַע תִּדַע אֲרֵי בַעֲלִים מַלְכָּא דִבְנֵי עַמּוֹן שְׁלַח יָת יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה לְמִקְטְלָךְ נְפַשׁ וְלָא הֵימִין לְהוֹן גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם׃ טו וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ אֲמַר לִגְדַלְיָה בְּסִתְרָא בְמִצְפָּיָא לְמֵימַר אֱזֵיל כְּעַן וְאֶמְחֵי יָת יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וֶאֱנַשׁ לָא יְדַע לְמָה יִקְטְלִינָךְ נְפַשׁ וְיִתְבַּדְּרוּן כָּל דְבֵית יְהוּדָה דְאִתְכְּנִישׁוּ לְוָתָךְ וְיֵיבֵיד שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה׃ טז וַאֲמַר גְּדַלְיָהוּ בַּר

אחיקם

מנחת שי

(יד) בעלים. יש ספרים במ״ם ובמדוייקים בסמך וכן כתב רד״ק עוד מלאתי

רד״ק

אשר תפשתם. שתפשתם אותם לשבת בם: (יד) בעלים.

מצודת ציון

(יד) שלח. ענין גרוי והפסה כמו ושן בהמות אשלח בם (דברי׳ ל״ב): (טו) ונפוצו. ענין פזור ופרוד:

מצודת דוד

עוד שארית ליהודה ואשר הפקיד וגו׳: (יב) אשר נדחו שם. בעת המלחמה: (יג) אשר בשדה. אשר היו בשדה בברחם מן העיר מפני הכשדים (וחזר וכתבו כאן להסמיכו למקרא של אחריו): (יד) שלח. גירה אותו בך להכותך מכת נפש וכלומר והוא קבל מאמריו: (טו) אלכה נא. עתה אלך ואכנו נפש עד לא יכוך: ואיש לא

פירוש ע״ט

כָּל הַיְּהוּדִים האבין זייא זיך אום גיקערט אלי יְהוּדִים פון די אלע ערטער וואס זיי זענין אהין פר שטוסין גיוואָרן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ יְהוּדָה אונ זענן גיקומען אין לאנד פון שבט יְהוּדָה צו גְדַלְיָהוּ קיין מִצְפָּה וַיַּאַסְפוּ יַיִן וָקַיִץ אונ האבען איין גיזאמילט וויין אונ דארע פייגין זייער פיל׃ (יג) וְיוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ אונ יוחנן בן קרח אונ אלע הארין פון די חַיָלוֹת וואס זענן גיוועזן אין פעלד בָּאוּ אֶל גְּדַלְיָהוּ זענן גיקומן צוא גְדַלְיָהוּ קיין מִצְפָּה׃ (יד) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אונ האבען גיזאגט צוא אים הֲיָדֹעַ תֵּדַע וגו׳ ווייסטו דען דם בַּעֲלִים דר מֶלֶךְ פון די בְּנֵי עַמּוֹן האט אן גירייצט דעם יִשְׁמָעֵאל דער זון פון נְתַנְיָה ער זאל דער שלאגן דיין לייב וְלֹא הֶאֱמִין לָהֶם האט גְדַלְיָהוּ דער זון פון אֲחִיקָם ניט גיגלייבט צו זיי׃ (טו) וְיוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ אָמַר אונ יוחנן דר זון פון קָרֵחַ האט גיזאגט צוא גְדַלְיָהוּ שטילער הייט אין מִצְפָּה לֵאמֹר צוא זאגן אֵלְכָה נָּא וְאַכֶּה אֶת יִשְׁמָעֵאל איך וועל נון גיין אונ וועל דר שלאגן דעם יִשְׁמָעֵאל דער זון פון נְתַנְיָה אונ קיין מאן זאל ניט וויסען דער פון לָמָּה יַכֶּכָּה נֶּפֶשׁ דען ווארום זאל ער דר שלאגין דיין לייב וְנָפֹצוּ כָּל יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלֶיךָ אונ זיי וועלן צו שפרייט ווערין אלע לייט פון שבט יְהוּדָה וואס זענען איין גיזאמילט גיווארן צו דיר וְאָבְדָה שְׁאֵרִית יְהוּדָה אונ עס וועט פר לארין ווערין דאס איבער בלייבונג פון שבט יְהוּדָה׃ (טז) וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶּן אֲחִיקָם הט גזאגט גְדַלְיָהוּ דר זון פון אֲחִיקָם צו יוחנן דר זון פון קָרֵחַ אַל תַּעַשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה דוא זאלסט ניט טאן די דאזיגי

זאת

אֲחִיקָם אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ אַל־תַּעַשׂ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־שֶׁקֶר אַתָּה דֹבֵר
אֶל־יִשְׁמָעֵאל׃ מא א וַיְהִי ׀ בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶן־
אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ
וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־
אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם
יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה׃ ב וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
נְתַנְיָה וַעֲשֶׂרֶת הָאֲנָשִׁים ׀ אֲשֶׁר־הָיוּ
אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן בַּחֶרֶב וַיָּמֶת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד
מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃ ג וְאֵת כָּל־הַיְּהוּדִים
אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ אֶת־גְּדַלְיָהוּ בַמִּצְפָּה
וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ־שָׁם אֵת

תעשה קרי

תרגום

אֲחִיקָם לְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ לָא תַעֲבֵיד יַת פִּתְגָמָא הָדֵין אֲרֵי שִׁקְרָא אַתְּ מְמַלֵּל עַל יִשְׁמָעֵאל׃ א וַהֲוָה בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה אֲתָא יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה בַּר אֱלִישָׁמָע מִזַּרְעָא דְמַלְכוּתָא וְרַבְרְבֵי מַלְכָּא וַעֲסַרָא גֻּבְרִין עִמֵּיהּ לְוַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם לְמִצְפָּיָא וַאֲכָלוּ תַמָּן לַחְמָא כַּחֲדָא בְּמִצְפָּיָא׃ ב וְקָם יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וַעֲסַרָא גֻבְרִין דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ וּמְחוֹ יַת גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן בְּחַרְבָּא וְקַטַּל יָתֵיהּ דְּמַנִּי מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא׃ ג וְיַת כָּל יְהוּדָאֵי דַּהֲווֹ עִמֵּיהּ עִם גְּדַלְיָה בְּמִצְפָּיָא וְיַת כַּסְדָּאֵי דְּאִשְׁתְּכָחוּ תַמָּן יַת

ת"א בחדש השביעי. מגלה טו:

רש"י

מא (א) ורבי המלך. ושרי המלך. נתקנאו בו שנטל גדולה:

רד"ק

בס"ד: (טז) אל תעש. כתיב אל תעשה קרי והענין אחד: (א) ויהי בחודש השביעי. כמו מחר חדש וכר"ה נהרג גדליה בן אחיקם וקבעו התענית במוצאי ר"ה מפני שהוא י"ט: מזרע המלוכה. מלכות בית דוד וקנא בגדליה שהפקידו מלך בבל על הארץ ורז"ל דרשו כי ישמעאל זה בן גרים היה כי ירחמאל לקח אשה ושמה עטרה כמ"ש בדברי הימים ואמרו עטרה זו היתה נכרית ובת מלכים היתה ולקחה ירחמאל להתעטר בה לפי שהית' בת מלכים ולפיכך קרא שמה עטרה ואמרו אל תאמן בגר עד כ"ד דורות ומעטרה עד ישמעאל זה כ"ד דורות כמ"ש שם והנה הרג גדליה: ורבי המלך. מקצת שרי המלך צדקיהו כי לא הלכו כולם עמו: (ב) אשר הפקיד. פירוש

מנחת שי

הע"ן במקצת ספרים בגעיא לבד: (טז) אל תעש. תעשה קרי: מא (א) בן נתניה בן. בית רפה:

מצודת דוד

ידע. מי הכהו ועל מה הוכה: ונפוצו. יהיו נפוצים מכאן ונחי ישאר שארית: (טז) אל ישמעאל. על ישמעאל:

מא (א) בא ישמעאל. מאת בני עמון: ורבי המלך. ר"ל שהיה מזרע המלוכה ומרבי המלך ר"ל שגם היה משרי המלך וכלומר בעבור שהיה מזרע המלוכה ושר גדול לפני המלך לזה נתקנא בגדליה על מלוכה הגדולה: (ב) ויכו. כלם הכהו וישמעאל לבדו המיתו: אשר הפקיד. כמו על אשר הפקיד. ר"ל המכה היה על שהפקידו בארץ ונתקנא בו: (ג) את אנשי המלחמה.

מצודת ציון

מא (א) ורבי. ענין שררה כמו וכל רבי מלך בבל (לעיל ל"ט):

פירוש ע"ט

זאך כִּי שֶׁקֶר אַתָּה דֹבֵר וָוארוּם דוּא רֶעדְסְט לִיגִינְט אויף יִשְׁמָעֵאל:

מא (א) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין אִין זִיבֶּעטִין הוֹדֶשׁ (דָּס אִיז תִּשְׁרֵי) בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה אִיז גִיקוּמֶען יִשְׁמָעֵאל דֶער זוּן פוּן נְתַנְיָה דֶער נְתַנְיָה אִיז גִיוֶועזְן דֶער זוּן פוּן אֱלִישָׁמָע עֶר אִיז גִיוֶועזִין פוּן דִיא זֶרַע מְלוּכָה וְרַבֵּי הַמֶּלֶךְ אוּנ דִי הַארִין פוּן דֶעם מֶלֶךְ וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ אוּנ צֶעהֶען מַאנְנֶען זֶענֶען גִיוֶוען מִיט דֶעם יִשְׁמָעֵאל זֶענֶען זֵיי גִיקוּמֶען אֶל גְּדַלְיָהוּ צוּ גְּדַלְיָהוּ דֶער זוּן פוּן אֲחִיקָם קֵיין מִצְפָּה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם אוּנ הָאבֶּן דָארְטֶן גִיגֶעסֶן בְּרוֹיט מִיט אַנַאנְדֶער אִין מִצְפָּה: (ב) וַיָּקָם יִשְׁמָעֵאל וגו' אוּנ עֶר אִיז אוּף גִישְׁטַאנֶען יִשְׁמָעֵאל דֶר זוּן פוּן נְתַנְיָה אוּנ דִיא צֶעהֶן מַאן וָואס זֶענֶען גִיוֶוען מִיט אִים וַיַּכּוּ אֶת גְּדַלְיָהוּ אוּנ הָאבֶּן גִישְׁלָאגֶן דֶעם גְּדַלְיָהוּ דֶער זוּן פוּן אֲחִיקָם דֶר אֲחִיקָם אִיז גִיוֶוען דֶער זוּן פוּן שָׁפָן מִיט דֶר שְׁוֶוערְד וַיָּמֶת אֹתוֹ אוּנ יִשְׁמָעֵאל אַלֵיין הָאט אִים גִיטֵייט (דָס אִיז גִיוֶוען אִיבֶּער דֶעם) אֲשֶׁר הִפְקִיד מֶלֶךְ בָּבֶל בָּאָרֶץ וָוס דֶר מֶלֶךְ בָּבֶל הָט גִיזֶעצְט דֶעם גְּדַלְיָהוּ פַאר אֵיין הַאר אִין לַאנְד (דְרוּם הָאט עֶר זִיךְ מִתְקַנֵּא גִיוֶועזִין אִין אִים): (ג) וְאֵת כָּל הַיְּהוּדִים וגו' אוּנ אַלֶע יְהוּדִים וָוס זֶענֶען גִיוֶוען מִיט גְּדַלְיָהוּ אִין מִצְפָּה אוּנ

דיא

אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הִכָּה יִשְׁמָעֵאל׃ ד וַיְהִי
בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְהָמִית אֶת־גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ
לֹא יָדָע׃ ה וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם מִשִּׁלוֹ
וּמִשֹּׁמְרוֹן שְׁמֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן
וּקְרֻעֵי בְגָדִים וּמִתְגֹּדְדִים וּמִנְחָה
וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃
ו וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה לִקְרָאתָם
מִן־הַמִּצְפָּה הֹלֵךְ הָלֹךְ וּבֹכֶה וַיְהִי
כִּפְגֹשׁ אֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֹּאוּ אֶל־
גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקָם׃ ז וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל־

יַת גֻּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא
קְטַל יִשְׁמָעֵאל : ד וַהֲוָה
בְּיוֹמָא תִנְיָנָא לְמִקְטַל
יַת גְּדַלְיָה וֶאֱנָשׁ לָא יְדָע:
ה וַאֲתוֹ גֻבְרַיָא מִשְּׁכֶם
וּמִשִּׁילוֹ וּמִשָּׁמְרוֹן תְּמָנַן
גֻּבְרִין כַּד מְגַלְּחִין
דִּקְנֵיהוֹן וּמְבַזְּעִין
לְבוּשֵׁיהוֹן וּמִתְחַמְּמִין
וְקוּרְבָּנָא וּלְבוֹנְתָא
בִּידֵיהוֹן לְאַיְתָאָה לְבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ : ו וּנְפַק
יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה
לְקַדְמוּתְהוֹן מִן מִצְפַּיָא
אָזֵיל מֵיזַל וּבָכֵי וַהֲוָה
כַּד עֲרַע יַתְהוֹן וַאֲמַר
לְהוֹן עוּלוּ לְוַת גְּדַלְיָהוּ
בַּר אֲחִיקָם : ז וַהֲוָה
כמעלהון

ת"א מגולחי זקן. מ"ק כו :

רש"י

(ה) להביא בית ה'. כשנסעו מביתם לא היו יודעים בחרבן הבית ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגלחו זקנם: ומתגודדים.

רד"ק

שקנא בו בעבור שהפקידו מלך בבל בארץ : (ה) מגלחי זקן וקרועי בגדים . על חרבן בית המקדש : ומתגודדים . ששרטו שרוטות בבשר' לאבל : להביא בית ה' . כי כשנסעו ממקומם לא ידעו בחרבן הבית וכששמעו בדרך גלחו זקנם וקרעו בגדיהם והתגודדו ותימה הוא מן החדש החמישי שחרב הבית עד החדש השביעי איך לא שמעו בשילו ובשכם ובשמרון כי נלכדה ירושלם וחרב הבית וגלו ישראל ממנה ויש לפרש כי שמעו בכבוש ירושלם ובגלות ישראל ממנה אבל חשבו כיון שהשאיר נבוזראדן דלת הארץ השאיר גם בית המקדש שלא נתצו ושרפו כלו או מקצתו שיקריבו הנשארים בארץ קרבנותיה' וכיון ששמעו בדרך שנשרף בית ה' קרעו בגדיהם ושמעו גם כן כי מלך בבל הפקיד גדליה בארץ והיו באים אליו : (ו) הולך

מנחת שי

(ו) הלוך ובכה. (אמר הלעיר רפאל חיים באזילה המגיה לא ידעתי מי הכניס בלב מדפיסי * מקראו' ויניציא"ה הלוף גרסאות באשר ראיתי על פסוק זה וכוח כי בדפוס שנת ועדתי כתוב ובכה, ובגליון ס"א ובכה ואילו בדפוס שנת וזה לך האות כתוב בפנים * ובכה ובגליון ס"א * ובכה ולא ראי זה כראי זה הלך הבוה. שבהם כ"ל * שכולם משובשים הם * שהרי במסורת כאן נמסר בכה ובכה ז' ונמנו בפרשת שמות על פסוק והנה נער בכה ויתמלאם מכוונים ונמנה עמהם פ' זה ויצא של מני להי התם * ישמעאל בן נתניה וכן נמסרו במסרה רבתא ז' וכן בפ' בהעלתך על פסוק בכה בכה נמסר ז' ואם לא כן שגה הם. ועוד אלולי ראיה גמורה שכתוב ובכה שהרי בשמואל ב' ט"ו על פסוק עלה ובוכה נמסר ב' חד מלא וחד חסר ולא נמלא בכל המקרא תיבת ובוכה בוא"ו ברא"שים המלה אלא ההוא דשמואל וזה דירמיה. גם כאן בירמיה במסרה קטנה נמסר ב' ואל תקשה ממס"ק שבעזרה י' על פסוק בכה ומתנפל דנמסר עליו ד' שמשה נפסק מבוכה' היא דלא בו.כה כדידה קא מסרה. אפילו א"ת דהאי ובכה כתיב אפ"ה חמישאה בכה כתיבי. וא"ת ובכה ובכה קא מסרה לדידך נמי שיתא הוו ועוד אין לומר דהאי מסרה דעזרה ר"ל ד' חסרים וא"ו אחר הבי"ת שהרי כולם חסרים הם בספרי דוקני ועל אחד מהם היה לו לבעל המסורת למסור עליו לית מלא אלא ודאי כדאמרן. וכן נראה מתרגם יונתן שתרגם ובכי וכן כתבו בעל מאיר נתיב בוא"ו אחר הבי"ת כדי שלא לטעות ע"כ): כפגש. בס"ם הגימ"ל רפה: (ז) ויהי כבואם. יש מחלוקת

מצודת דוד

כי יתר העם לקח בשבי כמ"ש בענין : (ד) ויהי ביום השני . מוסב למקרא של אחריו : ואיש לא ידע . עדיין לא היה נודע הדבר : (ה) מגולחי זקן וגו'. דרך לער ואבל על חורבן ירושלים ובית המקדש וגלות יהודה : להביא בית ה'. יתכן שגם אחר החורבן קרבו אל המזבח וכמ"ש רז"ל שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית (מגילה י') : (ו) הולך הלוך ובוכה. הראה עצמו כבוכה על חרבן

מצודת ציון

להם . כל סעודה קרויה ע"ש הלחם : (ה) מגולחי . מל' גלות השער : ומתגודדים . ענין שריטת הבשר וכן ויתגודדו כמשפטם (מ"א י"ח) : (ז) כפגוש . ענין פגיעה :

פירוש ע"ט

די בַּשְׂדִּים וָוס זֶענֶען דָארְטֶּן גִיפוּנֶען גִיוָוארֶן אֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה דִי בַּעֲלֵי מִלְחָמוֹת פוּן זֵיי הָט יִשְׁמָעֵאל דֶר שְׁלָאגֶן : (ד) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי לְהָמִית אֶת גְּדַלְיָהוּ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אִין דֶעם אַנְדֶערִין טָאג צוּ דֶעם טֵייטִין פוּן גְּדַלְיָהוּ וְאִישׁ לֹא יָדָע אוּנ קֵיין מַאן הָט נִיט גִוִויסְט דֶער פוּן : (ה) וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְּׁכֶם אוּנ עֶס אִיז גִיקוּמֶען מַאנֶען פוּן שְׁכֶם אוּנ פוּן שִׁילוֹ אוּנ פוּן שׁוֹמְרוֹן שְׁמוֹנִים אִישׁ מְגֻלְּחֵי זָקָן אַכְצִיג מַאן מִיט אָפּ גִיגָאלְטֶע בֶּערְד אוּנ מִיט צוּ רִיסִינֵי קְלֵיידֶער אוּנ צוּא קְרַאצְט זֵייעֶר לֵייבּ וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהָבִיא בֵּית ה' אוּנ אֵיין מִנְחָה אוּנ ווייררוּךְ אִיז גִיוֶועזֶן אִין זֵייעֶרֶע הֶענְט צוּ בְּרֶענְגִין אִין גָאטֶּס הויז (ווָארוּם אַז זֵיי זֶענֶען אַרוּיס גִינָאנְגֶען פוּן זֵייעֶר אוֹרְט הָאבֶּן זֵיי נָאךְ נִיט גִיוִויסְט פוּן דֶעם חוּרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אוּנ אִין וֶועג הָאבֶּען זֵייא עֶס גִיהֶערְט דְרוּם הָאבֶּן זֵייא צוּ רִיסֶן זֵייעֶרֶע קְלֵיידֶער אוּנ הָאבֶּן אָפּ גִיגָאלְט זֵייעֶרֶע בֶּערְד אוּנ הָאבֶּען זִיךְ צוּ קְרַאצְט זֵייעֶרֶע לֵייבֶּער אִיבֶּער דֶעם צַעֶר פוּן דֶעם חוּרְבָּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ) : (ו) וַיֵּצֵא יִשְׁמָעֵאל אִיז יִשְׁמָעֵאל דֶער זוּן פוּן נְתַנְיָה אַרוּם גִינָאנְגֶען צוּא אַקֶעגֶען זֵיי פוּן מִצְפָּה הוֹלֵךְ הָלוֹךְ וּבוֹכֶה עֶר אִיז גִנָאנְגֶען אוּנ הָאט גִיוֵויינְט וַיְהִי כִּפְגֹשׁ אֹתָם אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזֶן אַז עֶר הָט זֵיי בֶּגֶעגִינְט הָט עֶר גִיזָאגְט צוּ זֵיי קוּמְט

תּוֹךְ הָעִיר וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל בֶּן
נְתַנְיָה אֶל־תּוֹךְ הַבּוֹר הוּא וְהָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־אִתּוֹ: ח וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ
בָם וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִשְׁמָעֵאל אַל־תְּמִתֵנוּ
כִּי־יֶשׁ־לָנוּ מַטְמֹנִים בַּשָּׂדֶה חִטִּים
וּשְׂעֹרִים וְשֶׁמֶן וּדְבָשׁ וַיֶּחְדַּל וְלֹא
הֱמִיתָם בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: ט וְהַבּוֹר אֲשֶׁר
הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל אֵת ׀ כָּל־פִּגְרֵי
הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִכָּה בְּיַד־גְּדַלְיָהוּ הוּא
אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אָסָא מִפְּנֵי בַּעְשָׁא
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מִלֵּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן

תרגום

כְּמֵיעַלְהוֹן לְגוֹ קַרְתָּא
וּנְכֵיסִינוּן יִשְׁמָעֵאל בַּר
נְתַנְיָה לְגוֹ גוּבָא הוּא
וְגַבְרַיָא דִי עִמֵיהּ:
ח וַעַסְרָא גֻבְרִין
אִשְׁתְּכַחוּ בְּהוֹן
וַאֲמָרוּ לְיִשְׁמָעֵאל לָא
תִקְטְלִינָנָא אֲרֵי אִית
לָנָא מַטְמוּרִין בְּחַקְלָא
חִטִין וְסַעֲרִין וּמְשַׁח
וּדְבַשׁ וְאִתְמְנַע וְלָא
קַטְלִינוּן בְּגוֹ אֲחוּהוֹן:
ט וְגוּבָא דִי רְמָא תַמָן
יִשְׁמָעֵאל יַת כָּל פִּגְרֵי
גֻבְרַיָא דִי קְטַל בְּיַד
גְדַלְיָהוּ הוּא דַעֲבַד
מַלְכָּא אָסָא כַּד צַר
עֲלוֹהִי בַּעְשָׁא מַלְכָּא
דְיִשְׂרָאֵל יָתֵיהּ מַלֵי

ת"א כל פגרי. נדה ס"א:

רש"י

לשון שריטה: (ט) אשר הכה ביד גדליהו. מתוך שהיה לו להוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש העלה עליו

מהר"י קרא

מא (ז) והבור. הוא אשר [עשה] המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל. וכת"י הוא דעבד מלכא אסא כד צר עלוהי בעשא מלכא דישראל:

רד"ק

ובכה. היה מראה עצמו בוכה: (ט) אשר הכה ביד גדליהו. בסבת גדליהו כי הוא היה סבה להריגת כלם כי בעבורו בא למצפה להכותו וכיון שהרג גדליהו הרג גם כן אשר היו עמו והבאים אליו וכן היד יואב אתך כלומר סבתו אם הוא סבב את הדבר ויש לפרש ביד גדליה במקום גדליהו כלומר במקום שהיה בו במצפה וכן ויד תהיה לך איש על ידו פירושו מקום ורז"ל אמרו וכי גדליהו הרגם והלא ישמעאל הרגם אלא כיון שהיה לו לחוש על עצת יוחנן ולא חש מעלה עליו הכתוב כאלו הרגנו בידו: אשר עשה המלך אסא מפני בעשא. לא נזכר זה הבור אלא במקום הזה ותרג' יונתן הוא דעבד מלכא אסא כד צר

מנחת שי

בספרים אם הוא מלא וא"ו או חסר והמסורות סותרות כי במקראות כתוב בבלם ב' חד חסר וחד מלא ויהי כבאם במרון. אל תוך העיר. ובמקראות כתיב כלן לית מלא וחד חסר וגירסא זו נראית עיקר שגם במסרה שלנו במלכים ב' י' על ויהי כבאם במרון נמסר לית וחסר וחד מלא ויתהלם בהוא זה דירמיה:

מצודת דוד

מולדתו למען לרמות אותם: באו. הסיבה מלכלת לירושלים כי במלפה היה לו מקום נאות להכנס: (ז) וישחטם. יתכן שהיתה כונתו לבל יגולה על ידם מהר מהריגת גדליה לבל ירדפו אחריו: אל תוך הבור. שהיה שם: הוא והאנשים. הוא בהשם עם אנשיו: (ח) נמצאו בם. בההאים משכם וגו': כי יש לנו וגו'. ונגיד לך במקום אשה: ויחדל. חדל מהם ולא המיתם: (ט) ביד גדליהו. במקום גדליה במלפה: הוא. זהו הבור אשר עשה וגו': מפני בעשא. לבל יוכל לבא שמה בהלחמו עמו: אותו. את הבור הזה:

מצודת ציון

(ח) מטמונים. אולרות ע"ש שדרך לטמנם במחבואה: (ט) ביד גדליהו. במקום גדליה כמו יד אבשלום (ש"ב י"ח):

פירוש ע"ט

צו גְדַלְיָהוּ דֶער זוּן פוּן אֲחִיקָם: (ז) וַיְהִי כְּבוֹאָם אֶל תּוֹךְ הָעִיר אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן אַז זֵיי זֶענֶען גִיקוּמֶען אִין מִיטֶען שְׁטָאט וַיִּשְׁחָטֵם יִשְׁמָעֵאל הָט זֵיי יִשְׁמָעֵאל דֶער זוּן פוּן נְתַנְיָה גִיקוֹילֶעט אִין אֵיין גְרוּב אַרַיין הוּא וְהָאֲנָשִׁים עֶר אוּנ דִיא מַאנֶען וָואס זֶענֶען גִיוֶועזֶין מִיט אִים: (ח) וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ בָם אוּנ צֶעהֶען מַאנֶען זֶענֶען גִיפוּנֶען גִיוָוארִין צְווִישִׁין זֵיי אוּנ הָאבִּין גִיזָאגְט צוּא יִשְׁמָעֵאל דוּ זָאלְסְט אוּנְז נִיט טֵייטֶען כִּי יֶשׁ לָנוּ מַטְמֹנִים בַּשָּׂדֶה וָוארוּם מִיר הָאבֶּען בַּאהֶעלְטִינִישׁ אִין פֶעלְד וֵוייץ אוּנ גֶערְשְׁטִין אוּנ בּוֹימִיל אוּנ הָאנִיק וַיֶּחְדַּל וְלֹא הֱמִיתָם הָט עֶר זִיךְ פַּאר מִיטֶען אוּנ הָט זֵיי נִיט גִיטֵייט צְווִישֶׁען זֵייעֶרִי בְּרִידֶער: (ט) וְהַבּוֹר אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שָׁם יִשְׁמָעֵאל אוּנ דִיא גְרוּבּ וָואס דֶער יִשְׁמָעֵאל הָט אַרַיין גִיוָוארְפֶן אַהִין דִי אַלֶע פְּגָרִים פוּן דִי מַאנֶען וָוס עֶר הָט דֶער שְׁלָאגִין אוֹף דֶעם אָרְט וִוי גְדַלְיָה אִיז גִיוֶועזֶן הוּא אֲשֶׁר עָשָׂה וגו' דָס אִיז דִי גְרוּבּ וָוסדֶער מֶלֶךְ אָסָא הָט גִימַאכְט פַר בַּעְשָׁא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ מִלֵּא יִשְׁמָעֵאל דִי גְרוּבּ הָט יִשְׁמָעֵאל בֶּן נְתַנְיָה דֶער פִילְט מִיט דֶער שלאגעני

לקוטי יקרים

(ח) וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים נִמְצְאוּ בָם וגו' יֵשׁ לָנוּ מַטְמֹנִים וגו'. צְוֵוייא יָאהְר הָט גִיוַואקְסִין תְּבוּאָה אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַזוֹי פִיל. אַזוֹי לַאנְג וִוי דִי וֶועלְט שְׁטֵייט הָט אַזוֹי פִיל תְּבוּאָה נִיט גִיוַואקְסִין אִין צְוֵויי יָאהְר. אֵיין יָאהְר אִיז גִיוֶועזֶן וֶוען דִיא יוּדִין זֶענֶען אַרַיין גֶעקוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אוּנ דֶער לֶעצְטֶער יָאהְר וֶוען דִי יוּדִין זֶענֶען פַארְטְרִיבֶּן גִיוָוארִין פוּן אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. נָאר דִי יוּדִין הָאבִּין נִיט זוֹכֶה גִיוֶועזֶן צוּא עֶסִין פוּן דֶר תְּבוּאָה:

נְתַנְיָהוּ חֲלָלִים: י וַיִּשְׁבְּ ׀ יִשְׁמָעֵאל אֶת־
כָּל־שְׁאֵרִית הָעָם אֲשֶׁר בַּמִּצְפָּה אֶת־
בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֶת־כָּל־הָעָם הַנִּשְׁאָרִים
בַּמִּצְפָּה אֲשֶׁר הִפְקִיד נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם וַיִּשְׁבֵּם
יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וַיֵּלֶךְ לַעֲבֹר אֶל־
בְּנֵי עַמּוֹן: יא וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־
שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֵת כָּל־הָרָעָה
אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה:
יב וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ
לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה
וַיִּמְצְאוּ אֹתוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים אֲשֶׁר
בְּגִבְעוֹן: יג וַיְהִי כִּרְאוֹת כָּל־הָעָם אֲשֶׁר

תרגום

יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה קְטִילִין: י וּשְׁבָא יִשְׁמָעֵאל יַת כָּל שְׁאָרָא דְעַמָא דִי בְמִצְפְּיָא יַת בְּנַת מַלְכָּא וְיַת כָּל עַמָא דְאִשְׁתְּאָרוּ בְמִצְפְּיָא דְמַנֵי נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָא עַל גְדַלְיָהוּ בַּר אֲחִיקָם וּשְׁבָנוּן יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָהוּ וַאֲזַל לְמֶעְבַּר לְוָת בְּנֵי עַמוֹן: יא וּשְׁמַע יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבָּנֵי חֵילְוָתָא דִי עִמֵיהּ יַת כָּל בִּישְׁתָא דַעֲבַד יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה: יב וּדְבָרוּ יַת כָּל גֻבְרַיָא וַאֲזַלוּ לְאַגָחָא עַל יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה וְאַשְׁכְּחוּ יָתֵיהּ עַל בְּרֵיכַת מַיִין סַגִיאִין דִי בְגִבְעוֹן: יג וַהֲוָה כַּד חֲזָא כָּל עַמָא דְעִם

מהר"י קרא

(יב) וימצאו אותו אל מים רבים. תרגום על בריכת מיין סגיאין: נ"א על

רש"י

כחלו נהרגו על ידו: (יב) אל מים רבים. על בריכת מיין

מנחת שי

(י) וילך לעבור. ברי"ש ומלך הכתב לעבר בלא וא"ו: אל בני עמון. במס' נתיב כתוב את בני עמון וכן מלאתי במקצת ספרים כ"י קדמונים מסוגר עם מכלילים עם פירוש הרד"ק אל בספרים אחרים כתוב אל: (יב) וימצאו אתו אל מים רבים. התרגום ורש"י נראה שהיו קוראים על מים רבים ובספרים כתוב אל ורמ"ק כתב המגיה שם הילוך במסורת והדפיס בגליון על וכן ראיתי בס' אחד בספרים כ"י וזו היתה הסכמת רד"ק בפירוש אל כמו על ודומה לו אל

רד"ק

עלוהי בעשא: (י) ואת בנות המלך. כי לא הכה ישמעאל אלא אנשי המלחמה שהיו במצפה אבל העם שלא היו אנשי המלחמ' והנשים והטף שבה אותם ישמעאל ובנות המלך שנשארו עם גדליה גם כן שבה אות' ולא הגלם נבוזראדן עם הגלות אלא השאיר' עם דלת העם ולא ידענו אם היו בנות המלך צדקיהו או יהויכין או יהויקים: לעבור את בני עמון. כמו אל בני עמון וכן והראה את הכהן כמו אל הכהן ואת מי הנדת מלין כמו אל מי: (יב) אל מים רבים אשר בגבעון. כמו על וכן אל ההרים לא אכל כמו על ותרג' יונתן על בריכת מיין סגיאין די בגבעון:

מצודת ציון

(י) וישב. מל' שבי: הפקיד. מל' פקדון והנחה: וישבם. מל' שבי:

מצודת דוד

(י) וישב. לקח בשבי את העם הבאים מעלמן למלפה כמ"ש למעלה ואת העם אשר השאיר נבוזראדן והניחם עם גדליה: וישבם. לפי שהלכו הדברים וחזר ואמר וישבם: וילך לעבור. הלך עמהם לעבור אל בני עמון לשבת שמה: (יא) וישמע. במקום שהיה כי לא היה אז במלפה: (יב) את כל האנשים. אשר עמהם: אל מים רבים. על בריכת המים הרבים: (יג) כל העם. שהוליך בשבי:

פירוש ע"ט

שלאגעני מענטשין: (י) וַיִּשְׁבְּ יִשְׁמָעֵאל אונ ישמעאל הט גיפאנגין גאר דאס איבער בליבונג פון דעם פאלק וואס איז גיוועזן אין מִצְפָּה אֶת בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וגו' די טעכטער פון דעם מלך אונ גאר דאס פאלק וואס זענין איבר גיבליבין אין מצפה וואס נבוזראדן דער עלצטר פון די וואס הרגענען הט איבר גילאזט מיט גדליה בן אחיקם וַיִּשְׁבֵּם יִשְׁמָעֵאל אונ ישמעאל בן נתניה הט זיי גיפאנגען אונ איז גיגאנגין מיט זיי צו איבר פארין צו די בני עמון: (יא) וַיִּשְׁמַע יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ אונ יוחנן בן קרח אונ אלי הארין פון די חיילות וואס זענין גיוועזן מיט אים האבין גיהערט אֵת כָּל הָרָעָה גאר דאס בייז וואס ישמעאל בן נתניה האט גיטאן: (יב) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הָאֲנָשִׁים האבין זיי גינומען אלע מאנן וואס זענין גיוועזן מיט זיי אונ זענען גיגאנגען צו מלחמה האלטן מיט ישמעאל דער זון פון נתניה וַיִּמְצְאוּ אֹתוֹ אֶל מַיִם רַבִּים אונ זיי האבין אים גיפונען ביי די גרויסע וואסערין וואס זענען גיוועזן אין גבעון: (יג) וַיְהִי כִּרְאוֹת כָּל הָעָם וגו' אונ עס איז גיוועזן אז גאר דאס פאלק וואס איז גיוועזן מיט ישמעאל האבין דר זעהן דעם יוחנן דער זון פון קרח אונ אלע הארין פון

את ישמעאל את יוחנן בן קרח ואת
כל שרי החילים אשר אתו וישמחו׃
יד ויסבו כל העם אשר שבה ישמעאל
מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן
קרח׃ טו וישמעאל בן נתניה נמלט
בשמנה אנשים מפני יוחנן וילך אל
בני עמון׃ טז ויקח יוחנן בן קרח וכל
שרי החילים אשר אתו את כל
שארית העם אשר השיב מאת
ישמעאל בן נתניה מן המצפה אחר
הכה את גדליה בן אחיקם גברים
אנשי המלחמה ונשים וטף וסרסים
אשר השיב מגבעון׃ יז וילכו וישבו
בגרות כמוהם אשר אצל בית לחם

כמהם קרי

תרגום

ישמעאל ית יוחנן בר
קרח וית כל רבני
חילותא די עמיה
וחדיאו׃ יד ואסתחרו
כל עמא דשבא
ישמעאל מן מצפיא
ותבו ואזלו לות יוחנן
בר קרח׃ טו וישמעאל
בר נתניה אשתיזיב
בתמניא גברא מן קדם
יוחנן בר קרח ואזל לות
בני עמון׃ טז ודבר יוחנן
בר קרח וכל רבני
חילותא די עמיה ית
כל שארא דעמא דאתיב
מלות ישמעאל בר
נתניה מן מצפיא בתר
די קטל ית גדליה בר
אחיקם גברין גברי
עבדי קרבא ונשיא
וטפלא ורברביא די
אתיב מגבעון׃ יז ואזלו
ויתיבו בגרות דיהב דוד
לכמהם בר ברזילי
גלעדאה די בסטר בית
לחם

רש"י

סגילון׃ (יז) בגרות כמהם. בגרות דיהב דוד לכמהם

מהר"י קרא

(יז) וישבו בגירות כמהם. ת"י ויתיבו בגירות דיהב דוד לכמהם

רד"ק

(טז) וסרסים. תרג' יונתן ורברביא׃ בגרות כמהם. במקום שגר שם כמהם בן ברזילי. אולי הוא בנה אותו ובא לגור שם לפיכך נקרא על שמו ויונתן תרגם בגרות דיהב דוד לכמהם בר ברזילי גלעדאה׃

מנחת שי

הגברים לא אלא׃ (יז) כמוהם. כמהם קרי׃

מצודת דוד

(יד) ויסובו. העם הנשבה בכלו ובאו מישמעאל והלכו אל יוחנן׃ (טו) נמלט. ברח ונמלט נפשו עם שמנה אנשים׃ (טז) מן המצפה. אשר הכה ישמעאל מן המצפה אחר שהכה את גדליה׃ גברים וגו'. מוסב על תחלת המקרא ויקח יוחנן וגו' גברים וגו' אשר השיב מגבעון כאשר אמר ישמעאל׃ (יז) בגרות כמהם. במקום אשר גר שם כמהם בן ברזילי הגלעדי המוזכר (בש"ב י"ט) שהלך עם דוד אחר שנסתלק אבשלום׃ ללכת. כדרך המהלך לבא למצרים.

מצודת ציון

פני׃ (יד) ויסובו. מל' סבוב׃ שבה. מלשון שבי׃ (טו) נמלט. ענין ההצלה והמלטה׃ בשמנה. הכי"ת היא במקום עם וכן ברק אף במשה דבר ה' (במדבר י"ב)׃ (טז) גברים. אנשים׃ וסרסים. ענין שרים׃ (יז) בגרות. מלשון גרות ומדור׃

פירוש ע"ט

די חילות וואס זענין גיוועהן מיט אים וישמחו האבין זייא זיך גיפרייט׃ (יד) ויסובו כל העם און זייא האבין זיך גירינגילט גאר דאס פאלק וואס ישמעאל האט גיפאנגען פון מצפה וישבו וילכו אל יוחנן און האבען זיך אום גיקערט און זענען גיגאנגען צוא יוחנן דער זון פון קרח׃ (טו) וישמעאל בן נתניה נמלט און ישמעאל דער זון פון נתניה איז אנטרונין גיווארן מיט אכט מאנען פון פאר יוחנן וילך אל בני עמון און איז גיגאנגין צו די בני עמון׃ (טז) ויקח יוחנן בן קרח און ער האט גינומען יוחנן דער זון פון קרח און אלע הארין פון דיא חיילות וואס זענען גיוועזן מיט אים את כל שארית העם וגו' גאר דאס איבער בלייבונג פון דעם פאלק וואס דער יוחנן האט אום גיקערט פון ישמעאל דר זון פון נתניה וואס ער האט גיפאנגן פון מצפה אחר הכה את גדליה נאך דעם אז ישמעאל האט דער שלאגין דעם גדליה דער זון פון אחיקם (האט יוחנן גינומן מיט זיך) גברים אנשי המלחמה מאנן בעלי מלחמה און ווייבער און קליינע קינדר און הארען וואס ער האט אום גיקערט פון גבעון׃ (יז) וילכו וישבו בגרות כמהם און זיי זענין גיגאנגין און

האבן

לָלֶכֶת לָבוֹא מִצְרָיִם׃ יח מִפְּנֵי הַכַּשְׂדִּים
כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵיהֶם כִּי־הִכָּה יִשְׁמָעֵאל בֶּן־
נְתַנְיָה אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם אֲשֶׁר־
הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃ מב א וַיִּגְּשׁוּ
כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וִיזַנְיָה
בֶּן־הוֹשַׁעְיָה וְכָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־
גָּדוֹל׃ ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
תִּפָּל־נָא תְחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל
בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־
הַשְּׁאֵרִית הַזֹּאת כִּי־נִשְׁאַרְנוּ מְעַט
מֵהַרְבֵּה כַּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רֹאוֹת אֹתָנוּ׃
ג וְיַגֶּד־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר נֵלֶךְ־בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
נַעֲשֶׂה׃ ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא

תרגום

לְהוֹן לְמֵיזַל לְמֵיעַל
לְמִצְרָיִם: יח מִן קֳדָם
כַּסְדָּאֵי אֲרֵי דְחִילוּ מִן
קֳדָמֵיהוֹן אֲרֵי קְטַל
יִשְׁמָעֵאל בַּר נְתַנְיָה יָת
גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם דְּמַנִּי
מַלְכָּא דְבָבֶל בְּאַרְעָא:
א וּקְרִיבוּ כָּל רַבָּנֵי
חֵילְוָתָא וְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וִיזַנְיָה בַּר הוֹשַׁעְיָא וְכָל
עַמָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא:
ב וַאֲמַרוּ לְיִרְמְיָה נְבִיָּא
תִּתְקַבֵּיל כְּעַן בָּעוּתָנָא
קֳדָמָךְ וְצַלִּי עֲלָנָא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָךְ עַל כָּל שְׁאָרָא
הָדֵין אֲרֵי אִשְׁתְּאַרְנָא
זְעֵיר מִסַּגֵּי כְּמָא דְעֵינָךְ
חָזְיָן יָתָנָא: ג וִיחַוֵּי לָנָא
יְיָ אֱלָהָךְ יָת אוֹרְחָא
דְנְהָךְ בַּהּ וְיָת פִּתְגָּמָא
דְנַעְבֵּיד: ד וַאֲמַר לְהוֹן
ירמיה

ת"א כי נשארנו. ב"מ סו:

מנחת שי

מב (א) הושעיה. בספרים לוי והדפוסים יבנים בוא"ו לבדו וכם בלבם במסורם:

מהר"י קרא

בר ברזילי גלעדאת דבספר בית לחם: (יח) מפני הכשדים כי יראו מפניהם כי הכה ישמעאל בן נתניה את גדליהו בן אחיקם. שנשבע להם למעלה לאמור אל תראו עבוד את הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל ויטב לכם ואני יושב במצפה לעמוד לפני כשדים אשר יבאו אלינו:

רש"י

בר ברזילי גלעדאה כשבא ממלחמת אבשלום כמו שנאמר בספר שמואל (ב' י"ט). אתי יעבר כמהם וגו':

מצודת ציון

מב (א) ויגשו. הקריבו: (ב) תפל. ענין נטיה: נא. עתה:

מצודת דוד

(יח) מפני הכשדים. ללו ללכת שמה מפני הכשדים: כי הכה וגו'. וחשבו פן יעלילו הכשדים לומר שזה היה בהסכמת כלם והריגת פקיד המלך תחשב למרידה: מב (ב) תפל נא. בקשו ממנו להתפלל בעדם אל ה': כאשר עיניך רואות אותנו. שאנחנו מתי מספר: (ג) ויגד לנו. ר"ל התפלה תהיה שיגיד לנו את הדרך וגו' אם ללכת למצרים או להשאר כאן: ואת הדבר וגו'. כפל הדבר במ"ש:

פירוש ע"ט

האבן זיך גיזעצט אין דעם וואנונג פון כמהם וואס איז גיוועזן ביי דר שטאט בית לחם ודער כמהם איז גיוועזן דער זון פון ברזלי הגלעדי אונ דוד המלך הט אים גיגעבן דם וואנונג) ללכת לבוא מצרים זייא זאלן פון דארטן גיין צו קומן קיין מצרים: (יח) מפני הכשדים פון פר די כשדים כי יראו מפניהם ווארום זיי האבין מורא גיהאט פאר זייא כי הכה ישמעאל וויל ישמעאל בן נתניה הט דר שלאגן דעם גדליה בן אחיקם אשר הפקיד וואס דער מלך בבל האט אים גיזעצט פאר איין האר אין לאנד:
מב (א) ויגשו כל שרי החילים אונ זיי האבין גינעהנט אלע הארין פון די חיילות אונ יוחנן דער זון פון קרח אונ יזניה דער זון פון הושעיה וכל העם אונ גאר דאס פאלק פון קליין אונ ביז גרוים: (ב) ויאמרו אל ירמיהו הנביא אונ האבען גיזאגט צוא ירמיהו הנב"א תפל נא תחנתנו לפניך לאז נון פאלען אונזער גיבעט פאר דיר והתפלל בעדנו אל ה' אלהיך אונ בעט פין אונזערט וועגן צו גאט דיין גאט בעד כל השארית הזאת פון וועגן גאר דאס דאזיגע איבער בלייבונג כי נשארנו מעט מהרבה ווארום מיר זענן איבר גיבליבען ווייניג פון פיל כאשר עיניך ראות אתנו אזוי ווי דיינע אויגן זעהן אונז: (ג) ויגד לנו ה' אלהיך אונ לאז אונז גאט דיין גאט זאגען דעם וועג וואס מיר זאלן גיין אין אים ואת הדבר אונ די זאך וום מיר זאלן טאן: (ד) ויאמר אליהם ירמיהו הנביא הט ירמיהו הנביא גיזאגט צוא זייא שמעתי איך האב צוא גיהערט אונ

שָׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם כְּדִבְרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר
אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אַגִּיד לָכֶם לֹא־
אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר׃ ה וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל־
יִרְמְיָהוּ יְהִי יְהוָה בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן
אִם־לֹא כְּכָל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ ו אִם־
טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל ׀ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲשֶׁר אֲנוּ שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע
לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב־לָנוּ כִּי נִשְׁמַע בְּקוֹל
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ׃ ז וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים
וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ׃ ח וַיִּקְרָא
אֶל־יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְאֶל כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים

יִרְמְיָה נְבִיָא שְׁמַעִית הָא
אֲנָא מְצַלֵּי קֳדָם יְיָ
אֱלָהֲכוֹן כְּפִתְגָמֵיכוֹן וִיהֵי
כָּל פִּתְגָם דִּיתִיב יְיָ
יָתְכוֹן אֲחַוֵּי לְכוֹן לָא
אֶמְנַע מִנְכוֹן פִּתְגָם׃
ה וְאִינוּן אֲמַרוּ לְיִרְמְיָה
יְהֵי מֵימְרָא דַּיְיָ בְּנָא
לְסָהִיד קְשׁוֹט וּמְהֵימַן
אִם לָא כְּכָל פִּתְגָמַיָא
דִּי שַׁלְחִינָךְ יְיָ אֱלָהָךְ
לְוָתְנָא כֵּן נַעְבֵיד׃
ו אִם טָב וְאִם בִּישׁ
לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא דִּי
אֲנַחְנָא שָׁלְחִין יָתָךְ
לְקֳדָמוֹהִי נְקַבֵּל בְּדִיל
דְּיֵיטַב לָנָא אֲרֵי נְקַבֵּיל
לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָנָא׃
ז וַהֲוָה מִסּוֹף עַסְרָא
יוֹמִין וַהֲוָה פִּתְגַם נְבוּאָה
מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה׃
ח וּקְרָא לְיוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וּלְכָל רַבָּנֵי חֵילְוָתָא
דעמיה

אנחנו קרי

רד"ק

(ו) אשר אנו שולחים. אנו כתיב וקרי אנחנו והענין אחד אלא שמלת אנו לא נמצא במקרא עוד אלא זה אבל הוא נהוג

מנחת שי

(ד) והיה כל הדבר. הוא"ו בגעיה בס"ס: כל הדבר. במאריך הכ"ף ועיין סוף פרשת ראה: (ה) ככל הדבר. בגעיה: (ו) א"נו אנחנו ק':

מצודת דוד

(ד) שמעתי. קבלתי אמריכם והנני מתפלל: אתכם. ר"ל על שאלתכם לא אמנע. מבלי להגידה: דבר. שום דבר:
(ה) והמה. השרים והעם: לעד אמת ונאמן. ר"ל המקום יהיה בנו לעד אמת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שהאמר לנו בשמו ויהי נאמן עלינו להפרע מאתנו אם לא ככל הדבר וגו' כן נעשה: (ו) אם טוב. בין שיהיה הדבר טוב בעינינו בין שיהיה רע בעינינו נשמע בקול ה': למען. בעבור זה ייטב לנו כאשר נשמע בקולו: (ז) ויהי מקץ. מעת שאלו ממנו לחלות פני ה':

מצודת ציון

(ד) יענה. ענין עניה ותשובה: (ז) מקץ. מסוף

פירוש ע"ט

מְקַבֵּל גִיוֶועֶן אַייעֶרע רֵייד הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל ה' אֱלֹהֵיכֶם נוּן אִיךְ וֶועל בֶּעטִין צוּ גָאט אַזוֹ וִויא אַייעֶרע רֵייד וְהָיָה כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר יַעֲנֶה ה' אוּנ עֶס וֶועט זַיין גָאר דִיא רֵייד וָואס גָאט וֶועט עֶנְטְפֶערִין אוֹיף אַייעֶר שַׁאֲלָה וֶועל אִיךְ אַייךְ זָאגֶן לֹא אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר אִיךְ וֶועל נִיט פַר מַיידִין פוּן אַייךְ קֵיין שׁוּם זַאךְ: (ה) וְהֵמָּה אָמְרוּ אֶל יִרְמְיָהוּ הָאבֶּן זַיי גִיזָאגְט צוּ יִרְמְיָהוּ יְהִי ה' בָּנוּ לְעֵד אֱמֶת וְנֶאֱמָן גָאט זָאל זַיין צוּ אוּנְז צוּ אַיין אֶמֶתִין אוּנ אַיין בּאגְלַייבְּטִין עֵדוּת אִם לֹא כְּכָל הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלָחֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹיבּ נִיט אַזוֹ וִויא דִי אַלֶע רֵייד וָואס גָאט דַיין גָאט וֶועט דִיךְ שִׁיקִין צוּ אוּנְז אַזוֹי וֶועלִין מִיר טָאהְן: (ו) אִם טוֹב וְאִם רָע סַייא גוּט אָדֶער בֵּייז בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵינוּ וגו' אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט אוּנְזֶער גָאט וָוס מִיר שִׁיקְן דִיךְ צוּ אִים וֶועלֶן מִיר צוּ הֶערִין אוּנ פָאלְגִין לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטַב לָנוּ וגו' פוּן וֶועגְן גָאט זָאל אוּנְז גוּטְס טאהְן אַז מִיר וֶועלִין צוּא הֶערִין אִין דֶעם קוֹל פוּן גָאט אוּנְזֶר גָאט: (ז) וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן פוּן סוֹף צֶעהֶען טֶעג וַיְהִי דְּבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ אִיז גִיוֶועֶן גָאטְס רֵייד צוּא יִרְמְיָהוּ: (ח) וַיִּקְרָא אֶל יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ הָאט עֶר גִירוּפֶן צוּ יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ צוּא אַלֶע הארִין פוּן דִי חֲיָלוֹת וָואס מִיט יוֹחָנָן זֶענֶען גִיוֶועֶן

לקוטי יקרים

(ז) וַיְהִי מִקֵּץ עֲשֶׂרֶת יָמִים וגו'. מִיר וֵוייסִין גְדַלְיָה אִיז גֶעהַרְגֶת גִיוָוארִין דֶעם אַנְדֶערִין טָאג אִין חוֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי. דֶער עֶרְשְׁטֶער טָאג אִין תִּשְׁרֵי אִיז גִיוֶועֶן רֹאשׁ הַשָּׁנָה. אוֹיף מָארְגִין אִיז גְדַלְיָה גֶעהַרְגֶת גִיוָוארִין. דָאס זֶענֶען עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה. אִין דִי עֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה הָאט מֶען גִיבֶּעטִין בַּייא יִרְמְיָה עֶר זָאל פְרֶעגִין בַּייא הקב"ה אוֹיבּ זַייא זָאלִין גֵיין אִין מִצְרַיִם אָדֶער נֵיין. וַוייל דִי אַלֶע מֶענְטְשִׁין וָואס הָאבִּין גֶעהַרְגֶת דֶעם גְדַלְיָה הָאבִּין מוֹרָא גִיהַאט פַר נְבוּכַדְנֶצַר עֶר וֶועט זַיי הַרְגֶענֶען וַוייל זַיי הָאבִּין גֶעהַרְגֶת גְדַלְיָה. אוּנ אִין עֶנְדֶע צֶעהֶן טֶעג. דָאס אִיז יוֹם כִּפּוּר הָאט הקב"ה גִיעֶנְטְפֶערְט יִרְמְיָה זַייא זָאלִין נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם. וַוייל הקב"ה הָאט אָנְגֶענוּמֶען דִי תְּפִלָּה פוּן יִרְמְיָה אוּנ יוֹם כִּפּוּר הָאט הקב"ה זַיי מוֹחֵל גִיוֶועֶן דִי עֲבֵירָה. דְרִיבֶּער הָאט גֶעדָאעֶרְט דִי אָנְטְוָוארְט צוּא יִרְמְיָה בִּיז יוֹם כִּפּוּר:

ולכל

אשר אתו ולכל־העם למקטן ועד־
גדול: ט ויאמר אליהם כה־אמר יהוה
אלהי ישראל אשר שלחתם אתי
אליו להפיל תחנתכם לפניו: י אם־
שוב תשבו בארץ הזאת ובניתי
אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא
אתוש כי נחמתי אל־הרעה אשר
עשיתי לכם: יא אל־תיראו מפני מלך
בבל אשר־אתם יראים מפניו אל־
תיראו ממנו נאם־יהוה כי־אתכם אני
להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו:
יב ואתן לכם רחמים ורחם אתכם
והשיב אתכם אל־אדמתכם: יג ואם־
אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת

תרגום

דְעִמֵיהּ וּלְכָל עַמָא לְמִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא:
ט וַאֲמַר לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דִשְׁלַחְתּוּן יָתִי לְקָדָמוֹהִי לְמִבְעֵי בָּעוּתְכוֹן קֳדָמוֹהִי:
י אִם מֵתַב תֵּיתְבוּן בְּאַרְעָא הָדָא וְאֶבְנֵי יַתְכוֹן וְלָא אֶפְגַר וְאַקֵים יַתְכוֹן וְלָא אֶטַלְטֵל אֲרֵי תָּבִית מִן בִּישְׁתָא דַעֲבָדִית לְכוֹן:
יא לָא תִדְחֲלוּן מִן קֳדָם מַלְכָּא דְבָבֶל דִי אַתּוּן דָחֲלִין מִן קֳדָמוֹהִי לָא תִדְחֲלוּן מִנֵיהּ אֲמַר יְיָ אֲרֵי בְסַעְדְכוֹן מֵימְרִי לְמִפְרַק יַתְכוֹן וּלְשֵׁיזָבָא יַתְכוֹן מִן יְדֵיהּ:
יב וְאֶתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין וִירַחֵם עֲלֵיכוֹן וְיָתֵיב יַתְכוֹן לְאַרְעֲכוֹן:
יג וְאִם אָמְרִין אַתּוּן לָא נָתֵיב בְּאַרְעָא הָדָא

מנחת שי

(י) כי נחמתי אל הרעה. בספר אחד כתיבת יד ע"ל הרעה ולא יתכן כי זה היה אחד מן ז' שכתוב נחמה סמוך למלת אל בלישנא כמו שנמסר במסורה גדולה

רד"ק

בלשון משנה ובתלמוד: (י) אם שוב תשבו. שוב מקור כחטרף פ"א הפעל ושמשפטו בתשלומו ישוב ואף על פי שאין המנהג במקור שהוא בזה המשקל בנחי הפ"א לבא חסר הנה כמוהו ידעתי כי כל תוכל כמו יכול: (יב) והשיב אתכם אל אדמתכם. על הגולים אמר ואמר אתכם כי הרוב גלו והמעט נכלל ברוב:

מצודת ציון

(י) ובניתי. מלשון בנין: אהרס. ענין סתירה ונתיצה: אתוש. ענין עקירה: נחמתי. ענין ספוק מחשבה:

מצודת דוד

(י) ובניתי אתכם. ר"ל ישבו וירבו בה ולא יגלו עוד ממנה: ונטעתי. הוא כפל ענין במ"ש: כי נחמתי. הסבותי מחשבה אחרת על הרעה שעשיתי להם כי לא אוסיף עוד להרע להם: (יא) אשר אתם יראים מפניו. ר"ל בדבר אשר אתם ירא(ים) מפניו והוא בהריגת גדליה כמ"ש למעלה: ממנו. מן הדבר ההוא לא תראו כי ר"ל לא ירע עמכם בעבור זה: ולהציל אתכם. לבל יוכל להרע עמכם: (יב) ואתן. ועוד אתן אתכם לרחמים לפניו וירחם אתכם: והשיב אתכם. ר"ל הגולה מעמכ' לבבל ישיב מלכותו אל ארצם: (יג) לבלתי שמוע. כלה לומר ואם גם עתה אחר שמעתם דבר ה' לא תשבו פה ותמאנו לשמוע דבר ה':

פירוש ע"ט

וּלְכָל הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל און צו גאר דעם פאלק פון קליין אונ ביז גרויס: (ט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם און הט גיזאגט צו זיי כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזו הט גיזאגט גאט דער גאט פון די ישראל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֵלָיו וואס איר הט מיך גשיקט צו אים צו מאכין פאלין אייער גיבעט פר אים: (י) אִם שׁוֹב תֵּשְׁבוּ בָּאָרֶץ הַזֹּאת אויב זיצין וועט איר בלייבין זיצן אין דעם דאזיגן לאנד וּבָנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהֱרוֹס וועל איך אייך בויען אונ וועל אייך ניט צו פירין וְנָטַעְתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ אונ איך וועל אייך פלאנצין אונ וועל אייך ניט אויס רייסן כִּי נִחַמְתִּי אֶל הָרָעָה ווארום איך האב מיך בארענקט אויף דעם ביז וואס איך האב גיטאן צו אייך: (יא) אַל תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל איר זאלט קיין מורא ניט האבין פאר דעם מלך בבל וואס איר הט מורא פר אים אַל תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ נְאֻם ה' איר זאלט קיין מורא ניט האבין פר אים זאגט גאט כִּי אִתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם ווארום איך בין מיט אייך צו העלפען אייך און צוא מציל זיין אייך פון זיין האנד: (יב) וְאֶתֵּן לָכֶם רַחֲמִים און איך וועל אייך געבין דער בארימקייט אונ ער וועט זיך דער בארמען איבער אייך וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם און ער וועט אייך אום קערין צו אייער ערד: (יג) וְאִם אֹמְרִים אַתֶּם און אוב איר וועט זאגן לא נֵשֵׁב מיר ווילן ניט זיצן אין

דעם

לְבִלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃
יד לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא
אֲשֶׁר לֹא־נִרְאֶה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר
לֹא נִשְׁמָע וְלַלֶּחֶם לֹא־נִרְעָב וְשָׁם נֵשֵׁב׃
טו וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה שְׁאֵרִית
יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם
לָבֹא מִצְרַיִם וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם׃
טז וְהָיְתָה הַחֶרֶב אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֵאִים
מִמֶּנָּה שָׁם תַּשִּׂיג אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְהָרָעָב אֲשֶׁר־אַתֶּם ׀ דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם
יִדְבַּק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֻתוּ׃
יז וְיִהְיוּ כָל־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־שָׂמוּ אֶת־

פניהם

תרגום

הָדָא בְּדִיל דְּלָא לְקַבָּלָא
לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
יד לְמֵימַר לָא אֱלָהֵין
לְאַרְעָא דְּמִצְרַיִם נֵיעוֹל
דְּלָא נֶחֱזֵי עָבְדֵי קְרָבָא
וְקָל שׁוֹפְרָא לָא נִשְׁמַע
וּלְלַחְמָא לָא נִיכְפַּן וְתַמָּן
נְתִיב׃ טו וּכְעַן קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַּיְיָ
שְׁאָרָא דְּבֵית יְהוּדָה
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל אִם
אַתּוּן שַׁוָּאָה תְּשַׁוּוּן
אַפֵּיכוֹן לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם
וְתֵעֲלוּן לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן׃
טז וּתְהֵי חַרְבָּא דִּי אַתּוּן
דַּחֲלִין מִנַּהּ תַּמָּן תַּדְבֵּיק
יַתְכוֹן בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
וְכַפְנָא דִּי אַתּוּן יָצְפִין
מִנֵּיהּ תַּמָּן יַדְבֵּיק
בָּתְרֵיכוֹן לְמִצְרַיִם וְתַמָּן
תְּמוּתוּן׃ יז וִיהוֹן כָּל
גֻּבְרַיָּא דְּשַׁוִּיאוּ יָת
אפיהון

ת"א ועתה תרב. סוכה נה:

רש"י

(יד) וקול שופר. שתוקעין הצופין להזהיר את העם:

מנחת שי

ספוגא ב': (יד) לא נרעב. בספר אחר קמץ: (טז) תמתו. במקצת ספרים תמותו מלא ות"ו ועפ"ה ראוי להיות חסר כי לא בא במספר המלאים גם' ויסי מקץ אבל ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו שבמסורת הוא אחד מהמלאים:

מצודת דוד

(יד) לאמר. כי תאמרו לאמר למצרים אשר שם לא נראה מלחמה כי בהיותכם שם תפחדו ממלחמת הכשדים: וקול שופר. הדרך לתקוע במלחמה בשופרות: לא נרעב. לא כמו בכאן שהרעב מתמיד: ושם נשב. ולא נהיה גולים משם: (טו) ועתה. הואיל וכן תאמרו לכן שמעו וגו': שום תשימון. אם תחשבו לבא שמה מדעת ומרצון: ובאתם. ר"ל וכן תעשו בפועל לבא שמה ולגור שם: (טז) אשר אתם יראים. הוא חרב הכשדים: שם ידבק אחריכם. יהיה דבוק בכם ללכת אחריכם שם ולתוספת ביאור אמר מצרים: ושם תמותו. בחרב וברעב: (יז) ויהיו כל האנשים. כל המסכים ללכת שמה כלם ימותו אים לא נעדר ולא ישאר שארית מה לפי גודל

מצודת ציון

(טז) דואגים. מל' דאגה ופחד: ידבק. ענין חבור:

פירוש ע"ט

דעם דאזיגן לאנד לִבְלְתִּי שְׁמֹעַ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם דס איר וועט ניט צוא הערין אין דעם קול פון גאט אייער גאט: (יד) לֵאמֹר לֹא כִּי אֶרֶץ מִצְרַיִם נָבוֹא צוא זאגין מיר ווילן ניט בלייבין זיצן דא אין ארץ ישראל נייערט אין לאנד מצרים וועלען מיר קומען אֲשֶׁר לֹא נִרְאֶה מִלְחָמָה ווס מיר וועלן דארטן ניט זעהן קיין מלחמה אונ איין קול פון שופר וועלען מיר דארטען נים הערין וואס די היטער וואס שטייען אוף די הויכע ערטער בלאזין אן צו זאגין דעם פאלק זייא זאלען זיין גרייט צוא איין מלחמה וְלַלֶּחֶם לֹא נִרְעָב אונ צוא ברויט וועלען מיר ניט זיין הונגעריג וְשָׁם נֵשֵׁב אונ דארטין וועלין מיר שון בלייבן זיצין אונ וועלין נים פאר טריבין ווערין פון דארטין: (טו) וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְּבַר ה' אונ היינט פאר וואר הערט גאטס רייד איר איבער בלייבונג פון שבט יְהוּדָה כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזוי האט גיזאגט גאט דער האר איבער אלע חיילות דער גאט פון די ישראל אִם אַתֶּם שׂוֹם תְּשִׂמוּן פְּנֵיכֶם אויב איהר וועט טאן אייער פנים צוא קומען קיין מצרים וּבָאתֶם לָגוּר שָׁם איר וועט קומען צו וואגען דארטין: (טז) וְהָיְתָה הַחֶרֶב וגו' וועט זיין דיא שווערד וואס איר האט מורא פר איר וועט זי אייך דארטען גרייכען אין לאנד מצרים וְהָרָעָב אֲשֶׁר אַתֶּם דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ אונ דער הונגער וואס איר זארגט אייך פאר אים וועט ער דארטין באהעפטין נאך אייך אין מצרים וְשָׁם תָּמֻתוּ אונ איר וועט דארטען שטארבין: (יז) וְיִהְיוּ כָל הָאֲנָשִׁים וגו' אונ זייא וועלען זיין די אלע

מאנען

פניהם לבוא מצרים לגור שם ימותו
בחרב ברעב ובדבר ולא־יהיה להם
שריד ופליט מפני הרעה אשר אני
מביא עליהם: יח כי כה אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל כאשר נתך
אפי וחמתי על־ישבי ירושלם כן תתך
חמתי עליכם בבאכם מצרים והייתם
לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא־
תראו עוד את־המקום הזה: יט דבר
יהוה עליכם שארית יהודה אל־תבאו
מצרים ידע תדעו כי־העדתי בכם
היום: כ כי התעתים בנפשותיכם כי־

התעיתם קרי

תרגום

אפיהון למיעל למצרים
לאתותבא תמן יתקטלון
בחרבא בכפנא ובמותא
ולא יהי להון שאר
ומשיזיב מן קדם
בישתא די אנא מיתי
עליהון: יח ארי כדנן
אמר יי צבאות אלהא
דישראל כמא דחל רוגזי
וחימתי על יתבי
ירושלם כן יחול רוגזי
עליכון במיעלכון
למצרים ותהון למומי
ולצדו וללוטא ולחסודין
ולא תחזון עוד ית
אתרא הדין: יט גזירת
פתגמא דיי עליכון
שארא דבית יהודה לא
תעלון למצרים מידע
תידעון ארי אסהידית
בכון יומא דין: כ ארי
אטעיתון בנפשתיכון
ארי

מנחת שי

(כ) התעתים, התעיתם קרי ובס"ה כ"י העי"ן בחירק ורד"ק כתב בליכי העי"ן זכן כות בכל הספרים בנפשותיכם. במקלת ספרים חסר יה"ו והולם כפי המסורת הם שנים מלאים ותגרו המתרו בנפשותיכם ירמיה י"ה:

רד"ק

(יח) לאל' ולשמה ולקללה. פי' אלה לקללה כפל הענין במ"ש או פי' לאלה לשבועה וכת"י לבומי והוא על דרך והנחתם שמכם לשבועה לבחירי: (כ) כי התעת' בנפשותיכם. בצר"י העי"ן ופי' התעתם אותי ברצונכם כלומר במה שהיה בנפשותיכם כמו אם יש את נפשכם כלו' לא הראיתם לי בפיכם מה שהיה בלבבכ' כי

מצודה ציון

(יז) שריד ופליט. שארית והצלה וכן ולא היה ביום אף ה' פליט ושריד (איכה ב'): (יח) נתך. ענין הרקה ושפיכה כמו והמטר לא נתך ארצה (שמות ט'): לאלה. ענין שבועה כמו ושמעה קול אלה (ויקרא ה'): ולשמה. ענין שממון כמו פנו אלי והשמו (איוב כ"א): (יט) העידותי. ענין התראה כי ע"פ רוב מתרין בעדים לכל יכחשו: (כ) התעיתם. מל' תועה וטעות: בנפשותיכם. בעצמכם:

מצודת דוד

הרעה שאביא עליהם: (יח) כאשר נתך. כמו שנשפך אפי וגו': לאלה. כלם יאמרו בשבועתם הם עליהם כזאת אם היה כמו אלה הבאים למצרים: ולשמה. כלם ישתוממו על גודל מפלתכם: ולקללה. המקלל את מי יתלה הקללה בכם לומר יהיה מקולל כמותכם: ולחרפה. כלם יחרפו אתכם: ולא תראו. כאשר תלכו משם לא תשובו עוד לראות את המקום הזה: (יט) דבר וגו'. אמר טוב נתתי בכם היום ואמרתי שכן יהיה: (כ) כי התעיתם. בדברו עמהם להם בפניכם שלא היו חפצים נכנסו במקומם ולכן אמר

פירוש ע"ט

מאנן וואס האבן גיטאן זייערע פּעניגמער צו קומען
קיין מצרים צוא וואנין דארטן ימותו בחרב ברעב ובדבר
די וועלן דארטן גיטייט ווערן דורך דר שווערד און
הונגער און מארד ולא יהיה להם שריד ופליט און עס
וועט ניט זיין צוא זיי איין איבער בלייבונג און איין
אנטרינונג פון וועגן דעם בייז וואס איך וועל ברענגען
אויף זיי: (יח) כי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל דען אזו
האט גיזאגט גאט דר האר איבר אלע חיילות דער
גאט פון די ישראל כאשר נתך אפי וחמתי אזוי ווי עס
איז גיגרייכט און גיגאסן גיווארין מיין צארין און
מיין גרים צארען אויף דיא זיצער פון ירושלים
כן תתך חמתי עליכם בבאכם מצרים אזו וועט גרייכן און
גיגאסין ווערין מיין גרים צארין אויף אייך אז איר
וועט קומען קיין מצרים והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה
און איר וועט זיין צוא איין שבועה (דהיינו ווען
איינער וועט זיך וועלן שווערין וועט ער זאגן אויב
איך זאג ליגינט זאל מיר אזוי שלעכט זיין אזוי וויא
צו די ישראל איז) און צו וויסטיקייט און צוא איין
קללה ווען איינער וועט שעלטען זיין חבר וועט
ער אים זאגן עס זאל דיר אזו זיין ווי צו די ישראל
איז) און צוא שאנד ולא תראו עוד און איר וועט ניט
זעהן נאך דם דאזיגע אורט ירושלים: (יט) דבר ה'
עליכם גאט האט גירעט אוף אייך איבער בלייבונג
פון שבט יהודה איר זאלט ניט קומען קיין מצרים
ידוע תדעו וויסן זאלט איר וויסן דם איך האב מתרה
גוועזן אין אייך היינט: (כ) כי התעיתם בנפשותיכם דען
איר האט פר אירט און פאר נארישט אין אייערע
לייבער מיט דעם וואס איר האט מיך גישיקט צו

אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לֵאמֹר הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
כֵּן הַגֶּד־לָנוּ וְעָשִׂינוּ׃ כא וָאַגִּד לָכֶם הַיּוֹם
וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וּלְכֹל אֲשֶׁר־שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם׃ כב וְעַתָּה
יָדֹעַ תֵּדְעוּ כִּי בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר
תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם לָבוֹא
לָגוּר שָׁם׃ מג א וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ
לְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ ב וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן־הוֹשַׁעְיָה
וְיוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־הָאֲנָשִׁים הַזֵּדִים
אֹמְרִים אֶל־יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר
לֹא שְׁלָחֲךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא־

תרגום

אֲרֵי אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי
לִקְדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן לְמֵימַר
צַלִּי עֲלָנָא קֳדָם יְיָ
אֱלָהָנָא וּכְכָל דְּיֵימַר יְיָ
אֱלָהָנָא כֵּן חַוִּי לָנָא
וְנַעְבֵּיד׃ כא וְחַוֵּיתִי לְכוֹן
יוֹמָא דֵין וְלָא קַבֵּילְתּוּן
לְמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהֲכוֹן
וּלְכֹל דִּי שַׁלְחַנִי לְוַתְכוֹן׃
כב וּכְעַן מִידַע תִּדְעוּן
אֲרֵי בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא
וּבְמוֹתָא תְּמוּתוּן
בְּאַתְרָא דְּאִתְרְעֵיתוּן
לְמֵיעַל לְאִתּוֹתָבָא תַמָּן׃
א וַהֲוָה כַּד שֵׁיצֵי יִרְמְיָה
לְמַלָּלָא עִם כָּל עַמָּא יַת
כָּל פִּתְגָמַיָא דַּיְיָ אֱלָהָהוֹן
דְּשַׁלְחֵיהּ יְיָ אֱלָהָהוֹן
לְוַתְהוֹן יַת כָּל פִּתְגָמַיָא
הָאִלֵּין׃ ב וַאֲמַר עֲזַרְיָה
בַּר הוֹשַׁעְיָה וְיוֹחָנָן בַּר
קָרֵחַ וְכָל גַּבְרַיָא
רַשִׁיעַיָא אָמְרִין לְיִרְמְיָה
שִׁקְרָא אַתְּ מִתְנַבֵּי לָא
שַׁלְחָךְ יְיָ אֱלָהָנָא לְמֵימַר
לָא

מנחת שי

מג (ב) לא תבאו מצרים. בספרים מדוייקים חסר וא"ו בתר כ"ת:

רד"ק

הכיר מהם ירמיהו כי דעתם ללכת למצרים לפיכך אמר להם: (כא) ואגיד לכם היום ולא שמעתם. כי עדיין לא כלה דבריו ולא ענו אותו אלא הכיר בהם כי דעתם היה ללכת למצרים על כל פנים:

מצודת דוד

באמת עשיתם טעות גדול בנפשותיכם אשר אתם שלחתם אותי וגו' כי אלו לא שלחתם הייתם שוגגין ועכשיו אתם מזידין: (כא) ולכל, ר"ל וכמו שלא שמעתם מאז לכל אשר שלחני אליכם: (כב) ועתה וגו'. חזר להתרות בהם שוב למען ידעו בבוא הרעה:
מג (א) את כל הדברים האלה. האמורים למעלה: (ב) אומרים. היו אומרים ולפי שהרבו הדברים אמר בוב אומרים:

מצודת ציון

מג (ב) עזריה. יתכן שהוא יאזניה הנזכר למעלה והיה נקרא

פירוש ע"ט

גאט אייער גאט צוא זאגען הִתְפַּלֵּל בַּעֲדֵנוּ אֶל ה' אֱלֹהֵינוּ בעט פר אונז צו גאט אונזער גאט וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר ה' אֱלֹהֵינוּ אונ אזו ווי אַלְץ וואס גאט אונזער גאט וועט זאגין אזוי זאג צוא אונז אונ מיר וועלין אזוי טאן: (כא) וָאַגִּד לָכֶם הַיּוֹם אונ איך האב אייך היינט גזאגט וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם אונ איר הערט ניט צו אין דעם קול פון גאט אייער גאט וּלְכֹל אֲשֶׁר שְׁלָחַנִי אֲלֵיכֶם אונ צוא אלימן וואס ער האט מיך גישיקט צו אייך: (כב) וְעַתָּה יָדֹעַ תֵּדְעוּ וגו' אונ היינט זאלט איר גיוויס וויסן דם דורך דער שווערד אונ דורך הונגער אונ דורך מארד וועט איר ווערין גיטייט בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר חֲפַצְתֶּם אין דעם אורט וואס איר ווילט קומען צוא וואגען דארטען:
מג (א) וַיְהִי כְּכַלּוֹת יִרְמְיָהוּ לְדַבֵּר אונ עס איז גיוועזין אז ירמיהו הט פר לענד צו ריידן צו גאר דעם פאלק גאר דיא רייד פון גאט זייער גאט אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ ה' אֱלֹהֵיהֶם אֲלֵיהֶם ווס גאט זייער גאט הט אים גשיקט צוא ריידן צוא זיי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה גאר די דאזיגע רייד וואס דא פריער שטייען: (ב) וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶּן הוֹשַׁעְיָה הט גיזאגט עזריה דער זון פון הושעיה אונ יוחנן

תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם: ג כִּי בָּרוּךְ בֶּן
נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ
בְיַד־הַכַּשְׂדִּים לְהָמִית אֹתָנוּ וּלְהַגְלוֹת
אֹתָנוּ בָּבֶל: ד וְלֹא־שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ
וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל־הָעָם בְּקוֹל
יְהוָה לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה: ה וַיִּקַּח
יוֹחָנָן בֶּן־קָרֵחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֵת
כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִכָּל־
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר נִדְּחוּ־שָׁם לָגוּר בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה: ו אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנָּשִׁים
וְאֶת־הַטַּף וְאֶת־בְּנוֹת הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן

תרגום

לָא תֵעֲלוּן לְמִצְרַיִם
לְאִתּוֹתָבָא תַמָּן: ג אֱרֵי
בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָּה מְגָרֵי יָתָךְ
בָּנָא בְּדִיל לְמִמְסַר יָתָנָא
בִּידָא דְכַסְדָּאֵי לְמִקְטַל
יָתָנָא וּלְאַגְלָאָה יָתָנָא
לְבָבֶל: ד וְלָא קַבִּיל
יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ וְכָל רַבָּנֵי
חֵילְוָתָא וְכָל עַמָּא
לְמֵימְרָא דַיְיָ לְמִתַּב
בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה:
ה וּדְבַר יוֹחָנָן בַּר קָרֵחַ
וְכָל רַבָּנֵי חֵילְוָתָא יַת
כָּל שְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה
דְתָבוּ מִכָּל עַמְמַיָא
דְאִתְבַּדָּרוּ לְתַמָּן
לְאִתּוֹתָבָא בְּאַרְעָא
דְבֵית יְהוּדָה: ו יַת
גֻּבְרַיָא וְיַת נְשַׁיָא וְיַת
טַפְלָא וְיַת בְּנַת מַלְכָּא
וְיַת כָּל נַפְשָׁתָא דִי שְׁבַק
נְבוּזַרְאֲדָן רַב קְטוֹלַיָא
על

רד"ק

(ו) את גדליהו. עם גדליהו:

מצודת ציון

בני הממות: הודים. הרשעים: (ג) מסית. מלשון הסתה ופתוי:

מצודת דוד

(ג) כי ברוך וגו׳. יתכן שהיה לפס תגר ומליכה עם ברוך ולכן חשדוהו בזה שהוא מסית בפס את ירמיה לנבאות לפם להשאר שם למען יהיו נמסרים ביד הכשדים: להמית וגו׳. ר״ל מקלת ימית ומקלת יגלה לבבל: (ה) אשר שבו. אשר חזרו וגו׳ לגור כאן יהודה: (ו) ואת כל הנפש. העבדים והשפחות: ואת ירמיה וגו׳. גם אותם

לקוטי יקרים

(ג) כִּי בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה מַסִּית אוֹתְךָ בָּנוּ וגו׳. דֶער אברבנאל שְׁרַייבְּט דִיא יוּדִין הָאבִּין חוֹשֵׁד גִיוֶועֶן בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה ווייל דִיא יוּדִין זָאלִין בְּלַייבִּין ווָאהְנֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. ווייל זֵייא הָאבִּין גְעווּאסְט אַז בָּרוּךְ ווִיל זַיין אַנָבִיא. אוּנ אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל קֶען קוּמֶען צוּ אִים אַנְבוּאָה. אָבֶער אִין מִצְרַיִם ווָוס דִי לַאנְד אִיז טָמֵא ווֶעט צוּ אִים קֵיין נְבוּאָה קוּמֶען. דְרִיבֶּער הָט עֶר גִיבֶּעטִין יִרְמְיָה זָאל זָאגִין פַאלְשֶׁע נְבִיאוֹת אִין דֶעם נָאמֶען פוּן הקב״ה אַז הקב״ה הֵייסְט נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם ווֶעלִין דִיא יוּדִין אוּנ עֶר אוֹיךְ בְּלַייבִּין אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל ווֶעט עֶר קֶענֶען זַיין אַנָבִיא. דְרִיבֶּער הָאבִּין אַלֶע שָׂרִים נִיט גֶעגְלוֹיבְּט דִיא רֵייד פוּן יִרְמְיָה אוּנ זֶענֶען גֶעגַאנְגִין קֵיין מִצְרַיִם:

פירוש ע״ט

יוֹחָנָן דֶער זוּן פוּן קָרֵחַ אוּנ אַלֶע מַאנֶען דִי רְשָׁעִים אֹמְרִים אֶל יִרְמְיָהוּ הָאבִּין גִיזָאגְט צוּא יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר דוּ רֶעדְסְט לִיגִנְט לֹא שְׁלָחֲךָ ה׳ אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר גָאט אוּנְזֶער גָאט הָאט דִיךְ נִיט גִישִׁיקְט צוּ זָאגְן צוּ אוּנְז לֹא תָבֹאוּ מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם אִיר זָאלְט נִיט קוּמֶען קֵיין מִצְרַיִם צוּא ווָאנִין דָארְטִין: (ג) כִּי בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה מַסִּית אֹתְךָ נֵייעֶרְט בָּרוּךְ דֶר זוּן פוּן נֵרִיָּה רֶעט דִיךְ אָן אִין אוּנְז דוּ זָאלְסְט צוּא אוּנְז אַזוֹי זָאגִין לְמַעַן תֵּת אֹתָנוּ וגו׳ פוּן וֶועגְן עֶר זָאל אוּנְז אִיבֶּער עֶנְטְפֶערְן אִין דִיא הֶענְט פוּן דִי כַּשְׂדִּים צוּ טֵייטִין אֵיין טֵייל פוּן אוּנְז אוּנ צוּא פַר טְרַייבִּין אֵיין טֵייל פוּן אוּנְז קֵיין בָּבֶל: (ד) וְלֹא שָׁמַע יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ אוּנ עֶר הָאט נִיט צוּ גִיהֶערְט יוֹחָנָן דֶער זוּן פוּן קָרֵחַ אוּנ אַלִי הַארִין פוּן דִי חֲיָילוֹת אוּנ גָאר דָאס פָאלְק אִין גָאטְס קוֹל לָשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ יְהוּדָה צוּ זִיצְעֶן אִין לַאנְד פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה: (ה) וַיִּקַּח יוֹחָנָן בֶּן קָרֵחַ וגו׳ אוּנ עֶר הָט גִינוּמֶען יוֹחָנָן דֶר זוּן פוּן קָרֵחַ אוּנ אַלֶע הַארֶין פוּן דִיא חֲיָילוֹת גָאר דָאס אִיבֶּער בְּלַייבּוּנְג פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁבוּ מִכָּל הַגּוֹיִם ווָאס זֵיי הָאבִּין זִיךְ אוּם גִיקֶערְט פוּן אַלֶע פֶעלְקֶער ווָאס זֵיי זֶענֶן אַהִין פַר שְׁטוֹסִין גִיווָארְן לָגוּר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה צוּא ווָאנֶען אִין לַאנְד פוּן שֵׁבֶט יְהוּדָה: (ו) אֶת הַגְּבָרִים וְאֶת הַנָּשִׁים דִיא מַאנֶען אוּנ דִי ווַייבֶּער אוּנ דִיא קְלֵיינֶע קִינְדֶער אוּנ דִיא טֶעכְטֶער פוּן דֶעם מֶלֶךְ וְאֵת כָּל הַנֶּפֶשׁ וגו׳ אוּנ דִיא אַלֶע נְפָשׁוֹת ווָאס נְבוּזַרְאֲדָן דֶער עֶלְצְטֶער פוּן דִיא ווָאס הַארְגִינִין הָאט גִילָאזְט מִיט גְּדַלְיָה דֶער זוּן פוּן אֲחִיקָם (דֶער אֲחִיקָם אִיז גִיוֶועֶן

דר

שָׁפָן וְאֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא וְאֶת־בָּרוּךְ
בֶּן־נֵרִיָּהוּ׃ ז וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם כִּי לֹא
שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה וַיָּבֹאוּ עַד־תַּחְפַּנְחֵס׃
ח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
בְּתַחְפַּנְחֵס לֵאמֹר׃ ט קַח בְּיָדְךָ אֲבָנִים
גְּדֹלוֹת וּטְמַנְתָּם בַּמֶּלֶט בַּמַּלְבֵּן אֲשֶׁר
בְּפֶתַח בֵּית־פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי
אֲנָשִׁים יְהוּדִים׃ י וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
שֹׁלֵחַ וְלָקַחְתִּי אֶת־נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַבְדִּי וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ מִמַּעַל
לָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר טָמָנְתִּי וְנָטָה
אֶת־שַׁפְרוּרוֹ עֲלֵיהֶם׃ יא וּבָאה וְהִכָּה

שפרירו קרי ובא קרי

תרגום

עַל גְּדַלְיָה בַּר אֲחִיקָם
בַּר שָׁפָן וְיַת יִרְמְיָה נְבִיָא
וְיַת בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָה׃
ז וַאֲתוֹ לַאֲרָעָא דְמִצְרַיִם
אֲרֵי לָא קַבִּילוּ לְמֵימְרָא
דַיְיָ וַאֲתוֹ עַד תַּחְפַּנְחֵס׃
ח וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן
קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה
בְּתַחְפַּנְחֵס לְמֵימַר׃
ט סַב עִמָּךְ אַבְנִין רַבְרְבָן
וְתִטְמְרִינוּן בְּטִפֵּיל
בִּנְיָנָא דִי בִּתְרַע בֵּית
פַּרְעֹה בְּתַחְפַּנְחֵס לְעֵינֵי
גֻּבְרִין יְהוּדָאִין׃ י וְתֵימַר
לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא
שְׁלַח וְאֲדַבַּר יַת
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא
דְבָבֶל עַבְדִי וַאֲשַׁוֵי יַת
כּוּרְסוֹהִי עֵיל מִן אַבְנַיָא
הָאִלֵּין דְטַמָּרֵית וְיִגוֹרַיַת
אַפְּרַנְיֵה עֲלֵיהוֹן׃
יא וְיֵיתֵי וְיִקְטֹל יַת אַרְעָא
דמצרים

מנחת שי

(י) שפרורו. שפרירו קרי׃

רש"י

מג (ט) וטמנתם במלט. מ"ס זו יסוד נופל היא בתיבה כמו מקום מעמד מעשה ויסודו לט כמו וילט פניו (מלכים א' י"ט) לטע אותם בתוך הטיט במלבן: במלט. (אנוולופמנט"ו בלע"ז): (י) שפרירו. אהלו ודוגמתו

מהר"י קרא

מג (ט) וטמנתם במלט. א"ן ולפמנ"ם בלע"ז כמו וילט פניו: במלבן. מורט"ר בלע"ז: (י) שפריר. לשון אוהל:

רד"ק

(ט) במלט במלבן. מלט הוא החומר שעושים ממנו הלבנים או חיבור אחר כסיד ומחול: במלבן. במקום שרפת הלבנים או במקום שעושין אותם ויונתן תרגם בטפיל בנינא: (י) את שפרורו. כתיב בוי"ו וקרי בי' והענין אחד ואותיות אהו"י מתחלפות ופירושו אהלו והאהל הנאה נקרא שפריר ליופיו מן אמרי שפר ושפריר בשקל סגריר: (יא) ובאת והכה.

מצודת דוד

לקחו שלא ברצונם: (ז) כי לא שמעו וגו'. אשר לזה לכס שלא ללכת: עד תחפנחס. היא מארץ מצרים: (ט) במלט במלבן. טמנם בחומר במקום עשיית הלבנים: בפתח. סמוך לפתח: (י) ואמרת אליהם. אל היהודים ההם: הנני שולח. ר"ל אעיר לבו לבא פה: עבדי. ר"ל עושה שליחותי: ונטה. יטה אהלו

מצודת ציון

(ט) וטמנתם. מלשון הטמנה והסתרה: במלט. כן נקרא החומר העשוי מסיד ומחול ובדרז"ל ואף על גב דעביד כהו מלטה (ב"ב ו') ופי' בתיקן מקום הקורות בסיד: במלבן. הוא המקום שעושים שם הלבנים: (י) שפרירו. כן יקרא האוהל היפה וכן כדוחו שמים בשפרה (איוב כ"ו) והוא מלשון כותן אמרי

פירוש ע"ט

דער זון פון שָׁפָן) די אַלֶע הָאבִין זַיי גִינוּמֶן מִיט זִיךְ
וְאֶת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אוּנ דֶעם יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אוּנ דֶעם
בָּרוּךְ דֶר זוּן פוּן נֵרִיָה הָאבֶּן זַיי אוּךְ מִיט זִיךְ גְנוּמֶן:
(ז) וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ מִצְרַיִם אוּנ זֶענֶן גִיקוּמֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם
וָוארוּם זַייא הָאבִּין נִיט צוּא גִיהֶערְט אִין גָאטְס קוֹל
וַיָּבֹאוּ עַד תַּחְפַּנְחֵס אוּנ זֶענֶען גִיקוּמֶען בִּיז תַּחְפַּנְחֵס:
(ח) וַיְהִי דְּבַר ה׳ אֶל יִרְמְיָהוּ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועזִין גָאטְס
בְּייד צוּ יִרְמְיָהוּ אִין תַּחְפַּנְחֵס צוּ זָאגְן: (ט) קַח בְּיָדְךָ
אֲבָנִים גְּדֹלוֹת נֶעם אִין דַיין הַאנְד גְרוֹיסֶע שְׁטֵיינֶער
וּטְמַנְתָּם בַּמֶּלֶט בַּמַּלְבֵּן אוּנ זָאלְסְט זַיי בַּהַאלְטֶן אִין לֵיים
ווִי מֶען מַאכְט צִיגִיל אֲשֶׁר בְּפֶתַח וָוס אִיז בַּיי דֶר טִיר
פוּן דֶעם הוֹיז פוּן פַּרְעֹה אִין תַּחְפַּנְחֵס אוּנ דָאס
זָאלְסְטוּ טָאן לְעֵינֵי אֲנָשִׁים יְהוּדִים פַר דִי אוֹיגִין פוּן דִי
מַאנֶען דִיא יְהוּדִים: (י) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל אוּנ דוּ זָאלְסְט זָאגִין צוּ זַיי אַזוֹ הָאט גִיזָאגְט
גָאט דֶר הַאר אִיבֶּער אַלֶע חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן דִי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שֹׁלֵחַ וגו׳ נוּן אִיךְ גָאט וֶועל שִׁיקִין אוּנ
ווֶעל נֶעמֶן דֶעם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל מַיין קְנֶעכְט
(צוּ שְׁטְרָאפֶן דִי וָוס זִינְדִיגֶן אַקֶעגֶן מִיר) וְשַׂמְתִּי כִסְאוֹ
אוּנ אִיךְ ווֶעל טָאן זַיין שְׁטוּל פוּן אִיבֶּער דִי דָאזִיגֶע
שְׁטֵיינֶער וָואס אִיךְ יִרְמְיָהוּ הָאבּ בַּהַאלְטֶן וְנָטָה אֶת
שַׁפְרִירוֹ עֲלֵיהֶם אוּנ עֶר ווֶעט פַר שְׁפְּרֵייטֶן זַיין גִיצֶעלְט
אוֹיף דִי שְׁטֵיינֶער: (יא) וּבָא וְהִכָּה אוּנ עֶר ווֶעט קוּמֶן
אוּנ ווֶעט שְׁלָאגִין דָס לַאנְד מִצְרַיִם אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת דֶר
וואס

אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת
וַאֲשֶׁר לַשֶּׁבִי לַשֶּׁבִי וַאֲשֶׁר לַחֶרֶב
לֶחָרֶב׃ יב וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבָתֵּי אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם וְשָׁבָם וְעָטָה אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר־יַעְטֶה הָרֹעֶה אֶת־בִּגְדוֹ
וְיָצָא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם׃ יג וְשִׁבַּר אֶת־
מַצְּבוֹת בֵּית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְאֶת־בָּתֵּי אֱלֹהֵי־מִצְרַיִם יִשְׂרֹף בָּאֵשׁ׃
מד א הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל

דְמִצְרַיִם דִי לְמוֹתָא
לְמוֹתָא וְדִי לְשִׁבְיָא
לְשִׁבְיָא וְדִי לְחַרְבָּא
לְחַרְבָּא׃ יב וְאַדְלֵיק
אֶשָּׁתָא בְּבָתֵּי טַעֲוַת
מִצְרָאֵי וְיוֹקְדִינוּן
וְיִשְׁבִּינוּן וִירוֹקִין יָת
אַרְעָא דְמִצְרַיִם כְּמָא
דְמִתְעַטֵּיף רָעֲיָא יָת
לְבוּשֵׁיהּ וְיִפּוֹק מִתַּמָּן
בִּשְׁלָם׃ יג וִיתַבַּר יָת
קָמַת בֵּית שֶׁמֶשׁ דִי
בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְיָת
בָּתֵּי טַעֲוַת מִצְרַיִם יוֹקִיד
בְּנוּרָא׃ א פִּתְגָם נְבוּאָה
דַהֲוָה עִם יִרְמְיָה עַל כָּל
יְהוּדָאֵי

מהר"י קרא

(יב) ועטה את ארץ מצרים. פת' ויקיף נבוכדנצר את ארץ מצרים: כאשר יעטה הרועה את בגדו. עליו מפני הרוח:

רש"י

ברוחו שמים שפרה (איוב כ"ו): (יב) ועטה את ארץ מצרים. יכרוך כל שללה וילא כאשר יכרוך ויגלול הרועה את בגדו וישליכו מעל כתיפיו כשהוא מוליך לאנו לפניו: (יג) את מצבות בית שמש. מזבחות שעשו שם אותם שנתגיירו בימי חזקיהו שבויי סנחריב שהוליך מכוש וממצרים לבני ירושלים ביום מפלתו כמו שאמר (ישעיה י"ט) ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדברות שפת כנען ונשבעות לה' צבאות עיר ההרס יאמר לאחת ות"י עיר קריתא בית שמש דעתידא למיחרב יתאמר דהיא חדא מנהון:

מנחת שי

(יא) וכאה. וכא קרי: (יב) כאשר יעטה. העי"ן בשוא לבדו בכל בספרים כתובי יד וגם בכמה דפוסים וכן הוא בכלל הלשון ובמסורת פרשת כי תוריע יעטה ד' וסימן ועל שפם יעטה. כאשר יעטה. חסי לו כבגד יעטה. גם ברכות יעטה מורה. וכולם בשוא לבדו:

רד"ק

כתיב ובאת לשון נקבה על המחנה וקרי ובא לשון זכר על נבוכדנצר: (יב) ושרפם ושבם. ישרוף הבתים שבהם אלהי מצרים וישבה אלהי כסף ואלהי זהב או פירוש ישבת עובדיה': ועטה את ארץ מצרים. כלומר יבוז את כל שללה: כאשר יעטה הרועה את בגדו. כמו שיתעטף הרועה בבגדו ויכרוך את עצמו בו כן יכרוך הוא כל שלל ארץ מצרים חכר הרועה לפי שהרועה עומד יומם ולילה במדבר עם הצאן ויתעטף ויתחבק בבגדו היטב מפני קרח הלילה. ואדוני אבי ז"ל פי' כמו הרועה שנוסע ממקום למקום וכשנוסע מן המקום עושה בגד האהל שיושב בו והולך לו ולא ישאיר דבר באותו מקום: (יג) בית שמש. שהיו עובדים שם לשמש וזכר עוד ואת בתי אלהי מצרים ישרף באש לחזק הענין לומר כי כלם

מצודת ציון

ספר (ברחשית מ"ט) ובא על משקל סגריר: (יב) והצתי. ענין הבערה ובריפה כמו ותלת בסבכי היער (ישעיה ט'): ושבם. מל' שבי: ועטה. יעטה. ענין כריכה וכן מעוטי' לטבח (יחזקאל כ"א): את בגדו. עם בגדו: (יג) מצבות. מזבח מאבן אחת נקרא מלבה בל' המקרא:

מצודת דוד

ממעל להאבכים: (יא) אשר למות. הראוי למות ברעב ימות ברעב וגו': (יב) ושרפם ושבם. ר"ל אלהיהם מאן ישרוף ואלהיהם מכסף וזהב יקח בשבי: ועטה. שלל ארץ מצרים יכרוך לקחת הכל כמו הרועה כשנוסע ממקום למקום שכורך עם בגדו כל כליו להביאם עמו ולא ישאיר מה מהם: ויצא. ר"ל ילא משם בשלום ולא יוכלו אנשי מצרים לקחת שללם מידו: (יג) מצבות בית שמש. המצבות שעמדו בבית אשר עבדו שם לשמש עבודת אלהות:

פירוש ע"ט

וָואס וֶועט רָאוּי זַיין צוּ שְׁטַארְבֶּן דֶר וֶועט שְׁטַארְבֶּן אוּנ דֶער וָואס וֶועט רָאוּי זַיין צוּ גִיפַאנְגֶן וֶוערִין דֶער וֶועט גִיפַאנְגֶ' וֶוערִין אוּנ דֶער וָואס וֶועט רָאוּי זַיין צוּ דֶער שְׁוֶוערְד דֶער וֶועט גִיבְּרַאכְט וֶוערִין צוּ דֶער שְׁוֶוערְד: (יב) וְהִצַּתִּי אֵשׁ אוּנ אִיךְ וֶועל אָן צִינְדְּעֶן אַיין פַייעֶר אִין דִיא הַייזֶער פוּן דִי אָפ גֶעטֶער פוּן מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם וְשָׁבָם אוּנ דֶר נְבוּכַדְנֶצַר וֶועט זֵיי פַר בְּרֶענֶן אוּנ אַיין טֵייל וֶועט עֶר פַאנְגֶן וְעָטָה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם אוּנ עֶר וֶועט צוּ נוֹיף ווִיקְלֶן גָאר דֶם זַאק רוּב פוּן דֶעם לַאנְד מִצְרַיִם אַזוֹי ווִי דֶר פַאסְטוּךְ ווִיקִילְט צוּא נוֹיף זַיין קְלֵייד (אוּנ וַוארְפְט צַרוּיף אוֹיף זַיין אַקְסִיל אַז עֶר פִירְט דִי שָׁאף פַר זִיךְ) וְיָצָא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם אוּנ עֶר וֶועט אַרוּם גֵיין פוּן דָארְטֶן בְּשָׁלוֹם (וָוארוּם קֵיינֶער וֶועט אִים נִיט קֶענֶען וֶוערִין): (יג) וְשִׁבַּר אֶת מַצְּבוֹת בֵּית שֶׁמֶשׁ אוּנ עֶר וֶועט צוּ בְּרֶעכִין דִי מִזְבְּחוֹת פוּן דֶעם הוֹיז וָואס מֶען הָאט דָארְטֶן גִידִינְט צוּ דֶער זוּן וָואס אִין לַאנְד מִצְרַיִם וְאֶת בָּתֵּי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אוּנ דִי הַייזֶער פוּן דִיא אָפ גֶעטֶער פוּן מִצְרַיִם וֶועט עֶר פַר בְּרֶענֶען אִין פַייעֶר:

מד (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ דָם אִיז דִיא רֵייד פוּן נְבִיאוֹת וָואס אִיז גִיוֶועֶן צוּא יִרְמְיָהוּ אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אוֹיף דִיא אַלֶע יְהוּדִים וָואס זֶענֶן גִיזֶעסֶן אִין לַאנְד מִצְרַיִם הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל וגו' דִי וָוס זֶענִין גִיזֶעסִין אִין דֶער שְׁטָאט מִגְדּוֹל אוּנ אִין תַּחְפַּנְחֵס אוּנ אִין

כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם
הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְנֹף
וּבְאֶרֶץ פַּתְרוֹס לֵאמֹר׃ ב כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
רְאִיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבֵאתִי
עַל־יְרוּשָׁלִַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה וְהִנָּם
חָרְבָּה הַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין בָּהֶם יוֹשֵׁב׃
ג מִפְּנֵי רָעָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַכְעִסֵנִי
לָלֶכֶת לְקַטֵּר לַעֲבֹד לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם הֵמָּה אַתֶּם וַאֲבֹתֵיכֶם׃
ד וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדַי
הַנְּבִיאִים הַשְׁכֵּים וְשָׁלֹחַ לֵאמֹר אַל־נָא
תַעֲשׂוּ אֵת דְּבַר־הַתֹּעֵבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
שָׂנֵאתִי׃ ה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ
אֶת־אָזְנָם לָשׁוּב מֵרָעָתָם לְבִלְתִּי קַטֵּר

תרגום

יְהוּדָאֵי דְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דְיָתְבִין בְּמִגְדוֹל וּבְתַחְפַּנְחֵס וּבְמַפֵּס וּבְאַרַע פַּתְרוֹס לְמֵימַר׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אַתּוּן חֲזֵיתוּן יָת כָּל בִּישְׁתָא דְאַיְתֵיתִי עַל יְרוּשְׁלֶם וְעַל כָּל קִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וְאִינוּן חָרְבָא יוֹמָא דֵין וְלֵית בְּהוֹן יָתֵיב׃ ג מִן קֳדָם בִּישָׁתְהוֹן דַעֲבָדוּ לְאַרְגָזָא קֳדָמַי לִמְהַךְ לְאַסָקָא בוּסְמִין לְמִפְלַח לְטַעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא דְלָא יְדַעוּנוּן אַתּוּן וַאֲבָהָתְכוֹן׃ ד וּשְׁלָחֵית לְוָתְכוֹן יָת כָּל עַבְדֵי נְבִיַיא מַקְדִים וּמְשַׁלַח לְמֵימַר לָא כְעַן תַּעְבְּדוּן יָת עֵסַק תּוֹעֶבְתָּא הָדָא דְרַחֵיקִית׃ ה וְלָא קַבִּילוּ וְלָא אַרְכִינוּ יָת אוּדְנֵיהוֹן לְמֵיתַב מִבִּשְׁתְּהוֹן בְּדִיל דְלָא לְאַסָקָא בוּסְמִין לטעות

רד"ק

ישרוף באש לבזיון אלהיהם: (ג) מפני רעתם. רעת יושביהם: המה אתם ואבותיכם. המה יושבי הערים שזכר שמתו או שגלו

מנחת שי

מד (ג) אשר עשו להכעסני. חסר יו"ד אחר הסי"ן במקצת ספרים כתובי יד מדוייקים ודפוסים ישנים ועיין מה שכתבתי לעיל בסימן ל"ב:

מצודת דוד

מד (א) היושבים בארץ מצרים. והזר ופי' היושבים במגדול וגו' שהם מארץ מצרים: (ג) אשר לא ידעום המה. אשר לא היו מכירים בהם מאז: אתם ואבותיכם. גם אתם גם אבותיכם עשו הרע: (ד) השכים ושלוח. הייתי משכים ומשלח בזריזות רב: אל נא תעשו. כאומר אם עד הנה עשיתם הרע אל

מצודת ציון

מד (א) במגדול וגו'. שמות מקומות בארץ מצרים: (ב) והנם. הנה הם: חרבה. מל' חורבן:

פירוש ע"ט

נוף אונ אין לאנד פַּתְרוֹס (אוף די יִשְׂרָאֵל איז גווען גאָטס נְבִיאוּת צוא יִרְמְיָהוּ) לֵאמֹר צוא זאָגין: (ב) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אזו האט גיזאָגט גאָט דער האר איבער אלע חַיָילוֹת דער גאָט פון די יִשְׂרָאֵל אַתֶּם רְאִיתֶם וגו' איר הָט גיזעהן גאר דָם בייז וָוָס איך האב גיבראכט אוף יְרוּשָׁלַיִם אונ אויף אלי שְׁטֶעט פון שֵׁבֶט יְהוּדָה וְהִנָּם חָרְבָּה אונ נון זייא זענען חָרוּב דעם היינטיגן טאג אונ עס איז ניט דא אין זיי איין זיצער: (ג) מִפְּנֵי רָעָתָם פון וועגן זייער בייז וואס זיי האבן גיטאן צו דר צערנן מיך לָלֶכֶת לְקַטֵּר צו גיין צו רעכערן אין דעמפונג צו דינען דר מיט די פרעמדי אפ געטער אֲשֶׁר לֹא יְדָעוּם הֵמָּה וואס זיי האבן זיי ניט גיקענט אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם איר אונ אייערע עלטערין האבן דס בייז גיטאן: (ד) וָאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אונ איך האב גשיקט צו אייך אלי מייני קנעכט די נְבִיאִים הַשְׁכֵּים וְשָׁלוֹחַ לֵאמֹר איך האב מיך גיפעדערט אלע פרי מארגן אונ האב זיי גישיקט צו אייך צו זאגן אַל נָא תַעֲשׂוּ וגו' איר זאלט נון ניט טאן דיא דאזיגע אום ווערדיגע זאך וואס איך האב פיינט (דאס איז דיא עֲבוֹדַת גִלוּלִים): (ה) וְלֹא שָׁמְעוּ אונ זייא האבין ניט צו גיהערט אונ האבן ניט גינייגט זייערע אויערין צו הערין מיינע רייד לָשׁוּב מֵרָעָתָם צו אום קערין זיך

פון

לֵאלֹהִים אֲחֵרִים׃ ו וַתִּתַּךְ חֲמָתִי וְאַפִּי
וַתִּבְעַר בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם
וַתִּהְיֶינָה לְחָרְבָּה לִשְׁמָמָה כַּיּוֹם הַזֶּה׃
ז וְעַתָּה כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָמָה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה
גְדוֹלָה אֶל־נַפְשֹׁתֵכֶם לְהַכְרִית לָכֶם
אִישׁ־וְאִשָּׁה עוֹלֵל וְיוֹנֵק מִתּוֹךְ יְהוּדָה
לְבִלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית׃
ח לְהַכְעִסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם לְקַטֵּר
לֵאלֹהִים אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־
אַתֶּם בָּאִים לָגוּר שָׁם לְמַעַן הַכְרִית
לָכֶם וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם לִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה
בְּכֹל גּוֹיֵי הָאָרֶץ׃ ט הֲשְׁכַחְתֶּם אֶת־

תרגום

לְטָעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא׃ ו וְחָל רוּגְזִי וְחֵימְתִי וּדְלֵיק בְּקִרְוַיָא דְבֵית יְהוּדָה וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֶם וַהֲוָאָה לְחוּרְבָא לְצָדוּ כְּיוֹמָא הָדֵין׃ ז וּכְעַן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל לְמָה אַתּוּן גָרְמִין בִּישְׁתָא רַבְּתָא עַל נַפְשָׁתְכוֹן לְשֵׁיצָאָה לְכוֹן גְבַר וְאִתָּא וְעוּלֵים וִינִיק מִגוֹ בֵית יְהוּדָה בְּדִיל דְלָא לְמִשְׁבַּק לְכוֹן שְׁאָרָא׃ ח לְאַרְגָזָא קֳדָמַי בְּעוֹבָדֵי יְדֵיכוֹן לְאַסָקָא בוּסְמִין לְטָעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דַאֲתוּן אָתָן לְאִתּוֹתָבָא תַמָן בְּדִיל לְשֵׁיצָאָה לְכוֹן וּבְדִיל לְמֶהֱוֵיכוֹן לְלוּטָא וּלְחִסוּדִין בְּכָל עַמְמֵי אַרְעָא׃ ט הַאִתְנְשֵׁיתוּן יָת

מנחת שי

(ח) להכעסני במעשי ידיכם. בספרים הנ"ל חסר יו"ד כדלעיל. במעשי הג"ל ספ"ן בחטף פתח: למען הכרית לכם. במקרא גדולה נכתב בלדו בספר מוגה לכם ע"כ. וקורא אני אותו ספר מוטעה: (ט) השכחתם. השי"ן קלה והה"א בלא געיא ויש ספרים הה"א בגעיא כן כתב רד"ק בפירוש ובמכלול דף ס"א:

רד"ק

ולא אתם ואבותיכם לא ידעתם אותם: (ט) השכחתם. השי"ן קלה והה"א בלא געיא ויש ספרים הה"א בגעיא: ואת רעות נשיו. נשי כל מלך ומלך וכן ראינו באשת אביה שעשתה

מצודת ציון

(ו) ותתך. ענין הנקה ושפיכה: (ז) עולל. ילדים רכים:

מצודת דוד

תעשו עתה: התועבה הזאת. היא עבודת האליל: (ו) ותתך. ובעבור זה שפכתי חמתי: כיום הזה. שהנה חרבים: (ז) אל נפשותיכם. ר"ל לעצמיכם תעשו רעה כי יכרת מכם איש ואשה וגו': (ח) להכעיסני. עכשיו יפרש במה עושים רעה לעצמם ואמר כמה שאתם מכעיסים אותי במעשה ידיכם וגו': לקללה. יאמרו בקללתם שיהיו כמותכם: ולחרפה. כלם יחרפו אתכם: (ט) השכחתם. האם שכחתם ר"ל הלא עדיין לא שכחתם: נשיו. של כל אחד מהמלכים ההם:

פירוש ע"ט

פון זייער בייז לְבִלְתִּי קַטֵּר זיי זאלין ניט רֵעמְפִין צוא פְרֶעמְדֶע אָפּ געטער: (ו) וַתִּתַּךְ חֲמָתִי וְאַפִּי אונ דרום הָט גִינֶרייכְט אונ גיגָאסֶן מיין גְרִים צאָרֶן אונ מיין צאָרין וַתִּבְעַר בְּעָרֵי יְהוּדָה אונ האט גיבְרֶענְט אין דיא שְׁטֶעט פון שֵׁבֶט יְהוּדָה אונ אין דיא מארקען פון יְרוּשָׁלַיִם וַתִּהְיֶינָה לְחָרְבָּה אונ זייא זענין גיוואָרין צוא חוּרְבָּן אונ צוא וויסְטִיקייט אַזוי וויא דעם הַיינְטִיגִין טאָג איז: (ז) וְעַתָּה כֹּה אָמַר ה׳ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אונ הַיינְט הָט אַזוֹ גיזָאגְט גָאט דר הַאר איבֶּר אַלִי חַיָילוֹת דֶער גָאט פון די יִשְׂרָאֵל לָמָה אַתֶּם עֹשִׂים רָעָה וָוארוּם טוּט איר איין גְרוֹסֶע רָעָה צוּ אֵייעֶרֵי לַייבֶּר (דָס איר זֶענְט גוֹרֵם) לְהַכְרִית לָכֶם וגו׳ צו פַאר שְׁנַיידִין פון אייך איין מַאן אונ איין אִשָּׁה איין יוּנְג קינְד אונ איין זֵייגֶנְדִיג קִינְד פון צְווישֶׁען שֵׁבֶט יְהוּדָה לְבִלְתִּי הוֹתִיר לָכֶם שְׁאֵרִית דָאס איך וועל ניט איבֶּער לָאזְן צוּ אייך איין איבֶּער בְּלַייבּוּנְג: (ח) (דָא איז דֶר פָּסוּק מְפוֹרָשׁ מיט וָואס זייא טוּעֶן איין רָעָה צוא זייעֶרֶע לייבֶּער) מיט דֶעם וָואס איר טוּהְט לְהַכְעִיסֵנִי בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיכֶם צוּ דֶר צֶערְנֶען מִיךְ מִיט די מַעֲשִׂים פון אַייעֶרֶע הֶענְט לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים צוא רֵעמְפִין בְּשָׂמִים צוא פְרֶעמְדֶע אָפּ גֶעטֶער אין לַאנְד מִצְרַיִם וָואס איר קוּמְט צוּ וְואנֶן דָארְטֶן (דָאס וֶועט אַייךְ גוֹרֵם זַיין) לְמַעַן הַכְרִית לָכֶם פון וֶועגִין איך זָאל אַייךְ פַר שְׁנַיידֶן וּלְמַעַן הֱיוֹתְכֶם לִקְלָלָה אונ פון וֶועגִין איר זָאלְט זַיין צוּא איין קְלָלָה אונ צוּ איין שַׁאנְד צְווישֶׁן אַלִי פֶעלְקֶער פון דֶעם לַאנְד: (ט) הַשְׁכַחְתֶּם אֶת רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וגו׳ הָט איר דֶען פַר גֶעסִין דָאס בֵּייז פון אַייעֶרֶע עֶלְטֶערִין אונ דָס בֵּייז פון די מְלָכִים פון שֵׁבֶט יְהוּדָה אונ דָס

בייז

רָעוֹת אֲבוֹתֵיכֶם וְאֶת־רָעוֹת ׀ מַלְכֵי
יְהוּדָה וְאֵת רָעוֹת נָשָׁיו וְאֵת רָעֹתֵיכֶם
וְאֵת רָעֹת נְשֵׁיכֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִָם׃ י לֹא דֻכְּאוּ
עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְלֹא יָרְאוּ וְלֹא־הָלְכוּ
בְתוֹרָתִי וּבְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר־נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם
וְלִפְנֵי אֲבוֹתֵיכֶם׃ יא לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי שָׂם פָּנַי
בָּכֶם לְרָעָה וּלְהַכְרִית אֶת־כָּל־יְהוּדָה׃
יב וְלָקַחְתִּי אֶת־שְׁאֵרִית יְהוּדָה אֲשֶׁר־
שָׂמוּ פְנֵיהֶם לָבוֹא אֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר
שָׁם וְתַמּוּ כֹל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם יִפֹּלוּ
בַּחֶרֶב בָּרָעָב יִתַּמּוּ מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל
בַּחֶרֶב וּבָרָעָב יָמֻתוּ וְהָיוּ לְאָלָה לְשַׁמָּה

ולקללה

ית בישות אבהתכון
וית בישות מלכיא
דבית יהודה וית בישות
נשוהי וית בישתכון
וית בישות נשיכון
דעבדו בארעא דבית
יהודה ובשוקי ירושלם:
י לא פסקו עד יומא
הדין ולא דחילו
ולא הליכו באוריתי
ובקימי דיהבית
קדמיכון וקדם
אבהתכון: יא בכן
כדנן אמר יי צבאות
אלהא דישראל הא אנא
משוי אפי בכון
לבישא ולשיצאה ית
כל דבית יהודה:
יב ואסב ית שארא
דבית יהודה דשויאו
אפיהון למיעל לארעא
דמצרים לאתותבא
תמן ויסופון כולהון
בארעא דמצרים יתרמון
בחרבא ובכפנא יסופון
מזעירא ועד רבא
בחרבא ובכפנא ימותון
ויהון למומי ולצדו

רש"י

מד (י) לא דכאו. לא נדכא לבם מרעתם:

רד"ק

מפלצת לאשרה: (י) לא דכאו עד היום הזה. לא נכנעו ולא שמו עצמם דכאים מפני העונש שהשיגם על רעתם שעשו:

מנחת שי

(יב) לאלה לשמה. במקצת ספרים כ"י ודפוסים ישנים ולשמה בוא"ו ובספרים אחרים בלא וא"ו ואין לסמוך בזה על מסורת בלנו הכתובה בספר ירמיה סוף סימן כ"ד דגוונתה היא אלא לאות סימן לסדר הסימנים המתחלפים ולא

מצודת דוד

(י) לא דכאו. לא נדכא לבם ר"ל עדיין לא נכנעו עד היום הזה ולא יראו מה': (יא) שם פני. אשים השגחתי בכם להביא הרעה: (יב) ולקחתי. ר"ל אקחם אל הרעה: ותמו כל. כלם יכלו: לאלה

מצודת ציון

(י) דכאו. ענין כתית' והוא מושאל על ההכנעה כמו לב נשבר ונדכה (תהלים נ"א): (יב) ותמו. ענין כליון והעלמה: לאלה. ענין שבועה: לשמה. לתמהון:

פירוש ע"ט

בייז פון די ווייבר פון איטליכן מלך פון די מלכים ואת רעותיכם און אייער בייז און דס בייז פון אייערע ווייבר אשר עשו בארץ יהודה וואס זיי האבן געטאן אין לאנד פון שבט יהודה און אין דיא מארקען פון ירושלים: (י) לא דכאו עד היום הזה זייערי הערצר זענן נאך ניט פר שטויסן אין נכנע געווארין פון זייער בייז ביז אין דעם היינטיגען טאג ולא יראו און זיי האבן קיין מורא ניט געהאט פר גאט ולא הלכו בתורתי ובחקותי וגו' און זענין געגאנגן אין מיין תורה און אין מיין געזעץ וואס איך גאט האב געגעבן פר זיי און פר זייערע עלטערין: (יא) לכן כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל דרום הט אזוי געזאגט גאט דר האר איבער אלע חיילות דר גאט פון די ישראל הנני שם פני בכם נון איך וועל טאן מיין צארין אין אייך צו בייזין און צו פר שניידין דס גאנצע שבט יהודה: (יב) ולקחתי את שארית יהודה וגו' און איך וועל נעמן (צו בייז) דם איבער בלייבונג פון שבט יהודה וואס האבין געטאן זייערי פענימער צוא קומען אין לאנד מצרים צוא וואנען דארטן ותמו כל און זיי אלע וועלן פר לענט ווערין בארץ מצרים יפולו אין לאנד מצרים וועלן זייא פאלין בחרב ברעב יתמו דורך דער שווערד און דורך הונגער וועלן זיי פר לענט ווערין מקטן ועד גדול פון קליין ביז גרויס וועלין זיי געטייט ווערין דורך דער שווערד און דורך הונגער והיו לאלה וגו' און זיי וועלן

זיין

וְלִקְלָלָה וּלְחֶרְפָּה׃ יג וּפָקַדְתִּי עַל־
הַיּוֹשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר
פָּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם בַּחֶרֶב בָּרָעָב
וּבַדָּבֶר׃ יד וְלֹא יִהְיֶה פָּלִיט וְשָׂרִיד
לִשְׁאֵרִית יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־שָׁם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלָשׁוּב ׀ אֶרֶץ יְהוּדָה
אֲשֶׁר־הֵמָּה מְנַשְּׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב
לָשֶׁבֶת שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־
פְּלֵטִים׃ טו וַיַּעֲנוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ כָּל־
הָאֲנָשִׁים הַיֹּדְעִים כִּי־מְקַטְּרוֹת נְשֵׁיהֶם
לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכָל־הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת
קָהָל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס לֵאמֹר׃ טז הַדָּבָר
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֵינֶנּוּ

תרגום

וְלִלְוָטָא וּלְחִסוּדִין׃ יג וְאַסְעַר עַל דְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם כְּמָא דְאַסְעֲרִית עַל יְרוּשְׁלֵם בְּחַרְבָּא בְּכַפְנָא וּבְמוֹתָא׃ יד וְלָא יְהֵי שְׁאָר וּמְשֵׁיזֵיב לִשְׁאָרָא דְבֵית יְהוּדָה דְאָתָן לְאִתּוֹתָבָא תַמָן בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּלְמֵהַב בְּאַרְעָא דְבֵית יְהוּדָה דְאִינוּן מַטְעַן יַת נַפְשְׁהוֹן לְמֵיתַב לְמֵהַב תַּמָן אֲרֵי לָא יְתוּבוּן אֱלָהֵין מְשֵׁיזְבִין׃ טו וַאֲתִיבוּ יַת יִרְמְיָה כָּל גַּבְרַיָא דְיָדְעִין אֲרֵי מַסְקָן בּוּסְמִין נְשֵׁיהוֹן לְטַעֲוַת פַּלְחֵי כוֹכְבַיָא וְכָל נְשַׁיָא דְקָיְמִין קְהָלָא רַבָּא וְכָל עַמָא דְיָתְבִין בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּפַתְרוֹס לְמֵימַר׃ טז פִּתְגָמָא דְמַלֵּילְתָּא עִמָנָא בִּשְׁמָא דַיְיָ לֵית אֲנַחְנָא צָבָן לְקַבָּלָא

מהר"י קרא

מד (יד) כי לא ישובו כי אם פלטים. שכן מצינו בסדר עולם בשנת עשרים ושבע לנבוכדנצר ניתנה מצרים בידו ונשא המונה ושלל שללה והגלה ירמיה וברוך וכל היהודים

רש"י

(יד) כי אם פליטים. ירמיה וברוך חזרו משם שהגלם נבוכדנאצר כשנתנה ארץ מצרים בידו בעשרים ושבע למלכו

מצודת ציון

(יג) ופקדתי. ענין השגחה: (יד) פליט ושריד. הצלה ושארית: מנשאים. ענין הרמה וכ"ל מבטיחים: פלטים. נמלטים ומוצלים: (טו) קהל. ענין קבוץ עם:

מצודת דוד

וגו'. ישבעו בהם ויתמהו על מפלתם ויתלו בהם קללותיהם ויחרפו אותם: (יג) ופקדתי. אשגיח להפרע ולהשיב גמול על היושבים וגו': בחרב וגו'. ר"ל כאשר השיב הגמול להפרע מהם: (יד) ולא יהיה פליט. לא ישאר מהם בעלרים שארית מה: ולשוב. ולחזור אל ארץ יהודה אשר המה מלפים ומרוממים ומבטיחים את נפשם לשוב לשבת שמה הנה לא כן יהיה כי לא ישובו כי אם הפליטים מחרב האויב והוא מקרא קצר ויובן המסרון מעצמו: (טו) וכל הנשים העומדות. שהיו עומדות במעמד ההוא והיה קהל רב: וכל העם וגו'. גם המה היו

פירוש ע"ט

זיין צו איין שבועה אונ צו וויסטיקייט אונ צו איין קללה אונ צוא איין שאנד: (יג) ופקדתי וגו' אונ איך וועל בפעלין בייז אויף די ווס ניצן אין לאנד מצרים אזו ווי איך האב באפוילין בייז אויף ירושלים בחרב ברעב ובדבר מיט דער שווערד אונ מיט הונגער אונ מיט מארד וועל איך באפעלין אויף זיי צו שטראפן זייא אויף זייערע מעשים רעים: (יד) ולא יהיה פליט ושריד וגו' אונ עס וועט ניט זיין קיין אנטרינגער אונ קיין איבער בלייבונג פון שבט יהודה וואס זענין גיקומן צוא וואנען דארטין אין לאנד מצרים ולשוב ארץ יהודה וגו' אונ דאס ער זאל זיך אום קערין אין לאנד פון שבט יהודה וואס זייא דער הייבין (זענין מבטיח) זייער לייב דס זיי וועלין זיך ווידער אום קערין צוא זיצין דארטין (אבער עס וועט ניט זיין) כי לא ישובו כי אם פלטים ווארום זיי וועלן זיך ניט אום קערין צו ריק נייערט אנטרינגני ווס וועלן אנטרינגן ווערין קיין ארץ ישראל: (טו) ויענו את ירמיהו וגו' אונ זייא האבין גיענטפערט דעם ירמיהו די אלע מאנין וואס זיי האבין גיוויסט דאס זייערע ווייבער דערמפען בשמים צו פרעמדע אפ געטער וכל הנשים העומדות אונ אוך די אלי ווייבער וואס זענין דארטין גישטאנען קהל גדול איין גרוים איין זאמלונג איז דענסט מאל גיוועזין וכל העם אונ גאר דאס פאלק ישראל וואס זענען גיזעסין אין לאנד מצרים אין פתרוס דיא אלע האבין גיענטפערט דעם ירמיהו לאמר צוא זאגין: (טז) הדבר אשר דברת אלינו בשם ה' די

שמעים אליך: יז כי עשה נעשה את־
כל־הדבר | אשר־יצא מפינו לקטר
למלכת השמים והסיך־לה נסכים
כאשר עשינו אנחנו ואבתינו מלכינו
ושרינו בערי יהודה ובחצות ירושלם
ונשבע־לחם ונהיה טובים ורעה לא
ראינו: יח ומן־אז חדלנו לקטר למלכת
השמים והסך־לה נסכים חסרנו כל
ובחרב וברעב תמנו: יט וכי־אנחנו
מקטרים למלכת השמים ולהסך לה

תרגום

לקבלא מנך: יז ארי
מעבד נעביד ית כל
פתגמא דנפק מפומנא
לאסקא בוסמין לכוכבת
שמיא ולנסכא לה
נסכין כמא דעבדנא
אנחנא ואבהתנא
מלכנא ורברבנא
בקרוי דבית יהודה
ובשוקי ירושלם והוינא
סבעין לחמא והוינא
שלן שליא ובישתא לא
חזינא: יח ומן עדן
דאתמנענא לאסקא
בוסמין לכוכבת שמיא
ולנסכא לה נסכין
חסרנא כולא ובחרבא
ובכפנא ספנא: יט וארי
אנחנא מסקן בוסמין
לכוכבת שמיא ומנסכן

ת״א ונשבע לחם. שבת קנב: חדלנו לקטר. עקדה שער מו עקרים מ״ג פי״ח:
חסר א׳ חסר א׳ חסר א׳

רש״י

(יחזקאל כ״ט) כך שנויה בסדר עולם: (יט) המבלעדי

מהר״י קרא

בבבל: (יז) ונהיה טובים, טובי מראה: (יט) המבלעדי אנשינו

רד״ק

(יז) למלכת השמים. רוצה לומר למעשת השמים והם הכוכבים מלאכת האל יתברך והוא חסר אל״ף וכן האחרים אשר בפרשת ויש מפרשים למלכת משרש מלך ומענינו כלומר כוכב גדול אשר בשמים שהוא מלך על האחרים והיא השמש ות״י לכוכבת שמיא: ונהיה טובים. שהיינו בשלות ובטובה: (יח) ומן אז חדלנו. והם לא חדלו אלא היו אומרים אם באה לנו רעה לא באה אלא מפני שפסקנו לקטר ולא היינו זריזים כבראשונה לפיכך ענה להם הנביא הלא את הקטר: (יט) מקטרים. בא

מנחת שי

לס״ר הוחו״ן: (יז) למלכת השמים. חסר אל״ף וכן האחרים אשר בפרשה כי המירו הגבירה בשפחתה וקראוה בשמה מטרוניה וכו׳ ספר האמונות להע״ס

מצודת דוד

נמשכים אחריהם: בפתרוס. בהוא נקרא מצרים: (יז) אשר יצא מפינו. אשר קבלנו על עצמינו לקטר למלכת השמים ר״ל לכוכב גדול שבשמים הוא השמש וכאלו מולך על כלם: והסיך לה. ולהסיך לה: ונשבע לחם. ואז היינו שבעים לחם: ונהיה טובים. ר״ל עשירים מלאים טוב: (יח) ומן אז. מהזמן אשר אז חדלנו לקטר וגו׳ חסרנו כל הטובה שהיה עמנו: (יט) וכי אנחנו. זהו מאמר הנשים שמקבלות לבדן שאמרו וכי מה שאנחנו מקטרים והילות לנסך

מצודת ציון

(יז) למלכת השמים. היא השמש וכן לעשות כונים למלכת השמים (לעיל ז׳): (יח) תמנו. ענין כליון: (יט) המבלעדי

פירוש ע״ט

רייד וואס דוא ירמיהו האסט גירעט צוא אונז פון גאטס נאמען וועגין איננו שמעים אליך וועלין מיר ניט צו הערין צו דיר צו פאלגין דיך דרויף: (יז) כי עשה נעשה וגו׳ נייערט מיר וועלן גיוויס טאן גאר די זאך וואס איז ארויס גיגאנגען פון אונזערע מיילער לקטר למלכת השמים צוא רעמפין בשמים צו דעם גרויסין שטערין פון דעם הימיל (דס איז די זון אונ ווייל זי איז גרעסער פון אלע שטערין דרום רופט זיא דער פסוק אן מלכת גלייך ווי זיא קיניגט איבער אלע) והסיך לה נסכים אונ צוא גיסען צוא איר גיסונג כאשר עשינו וגו׳ אזו ווי מיר האבן גיטאן מיר אונ אונזערע עלטערי אונ אונזערע מלכים אונ אונזערע הארין

משלי חכמים

(יח) ומן אז חדלנו לקטר למלכת השמים וגו׳. די טענות פון די נייבער מיט דעם נביא ירמיה איז גיוועזן למשל אגביר איז גיוועזן אמלוה. ער האט פארבארגט געלט אויף פראצענט. ער פלעגט נעמען גרויסע פראצענט. הקב״ה האט אים גישטראפט בייא נאכט זענען געקומען גנבים אונ האבין גענומען פון אים זיין גאנץ פארמעגין מיט דיא וועקסלין ער איז גיווארין אארעם מאן. פלעגט ער זאגין פון דער צייט ווס איך האב אויף גיהערט צוא פארבארגין געלט אויף פראצענט בין איך ארעם. אונ ווען איך האב פארבארגט געלט אויף פראצענט בין איך גיוועזן רייך. מענטשין האבין געלאכט פון אים אונ האבין גיזאגט ווייל דוא האסט פארבארגט געלט אויף פראצענט דריבער ביזטו ארעם גיווארין. ווייל הקב״ה האט דיך גישטראפט. דו זאלסט ניט האבין וואס צו פארבארגין וועקסלין קיין פראצענט נעמען ווען דו וואלסט ניט פארבארגט געלט אויף פראצענט. דוא וואלסט

בערי יהודה אין דיא שטעט פון שבט יהודה אונ אין דיא מארקין פון ירושלים ונשבע לחם ונהיה טובים אונ מיר זענען דענסט מאל זאט גיוועזן פון ברויט אונ זענן גיוועזן דר פילט מיט אלעם גוטן אונ קיין בייז האבין מיר ניט גיזעהן: (יח) ומן אז חדלנו לקטר אונ פון דער צייט אן וואס מיר האבין זיך פר מיטן צוא רעמפין צוא דעם גרויסין שטערין פון דעם הימיל (דאס איז די זון) אונ צו גיסן צו איר גיסונג חסרנו כל זענין מיר גימינערט גיווארן פון דעם אליכן ובחרב וברעב תמנו אונ דורך דער שווערד אונ דורך הונגער זענין מיר פאר לענט גיווארין: (יט) (אונ דס האבין די נייבער גיזאגט צו ירמיהו) וכי אנחנו מקטרים למלכת השמים

נְסָכִים הֲמִבַּלְעָדֵי אֲנָשֵׁינוּ עָשִׂינוּ לָהּ
כַּוָּנִים לְהַעֲצִבָהּ וְהַסֵּךְ לָהּ נְסָכִים׃
כ וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם עַל־
הַגְּבָרִים וְעַל־הַנָּשִׁים וְעַל־כָּל־הָעָם
הָעֹנִים אֹתוֹ דָּבָר לֵאמֹר׃ כא הֲלוֹא אֶת־
הַקִּטֵּר אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם בְּעָרֵי יְהוּדָה
וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלִַם אַתֶּם וַאֲבוֹתֵיכֶם
מַלְכֵיכֶם וְשָׂרֵיכֶם וְעַם הָאָרֶץ אֹתָם זָכַר
יְהוָה וַתַּעֲלֶה עַל־לִבּוֹ׃ כב וְלֹא־יוּכַל

תרגום

לַהּ נִסְכִּין הֲבַר מִגַּבְרָנָא
עָבְדְנָא לַהּ כַּרְדוּטִין
לְטַעֲוְתָא וּמְנַסְכָן לַהּ
נִסְכִּין׃ כ וַאֲמַר יִרְמְיָה
לְכָל עַמָּא לְגַבְרַיָּא
וְלִנְשַׁיָּא וְעַל כָּל עַמָּא
דְּמְתִיבִין יָתֵיהּ פִּתְגָמָא
לְמֵימַר׃ כא הֲלָא יָת
בּוּסְמַנַיָּא דְּאַסֵּיקְתּוּן
בְּקִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה
וּבְשׁוּקֵי יְרוּשְׁלֵם אַתּוּן
וַאֲבָהָתְכוֹן מַלְכֵּיכוֹן
וְרַבְרְבֵיכוֹן וְעַמָּא
דְּאַרְעָא יָתְהוֹן דְּכַר יְיָ
וּגְלֵי קֳדָמוֹהִי׃ כב וְלָא
הוּת

ת"א אשר קטרתם. עקרה שבר מז׃ אותם זכר ׳ (ר"ה נט)׃

מהר"י קרא

בלא מפיק ה׳

כשינו. פסוק זה אומרות הנשים העומדות שם׃ להעציבה. לשון עצבים וכת״י לטעותא׃

רש"י

אנשינו. שלא מדעתם׃ כוונים להעציבה. דפוסים בדמות עלבים (עלבים דמות עלמה כמו לעיל כ"ב)׃

(כב) ולא יוכל ה׳ עוד לשאת. כמו ולא יכול׃

מנחת שי

ועיין עוד במערכת האלהים פרק ט׳׃ (יט) להעצבה. במקצת ספרים כ״י הה״א במפיק ובספרי ספרד רפויה וכ״כ רד״ק בפירוש וכס׳ מכלול דף ל״ב ובמכלים שהה״א רפה ומשפטה במפיק וכן נראה מהתרגום ומפירוש רש״י׃

רד"ק

ביו"ד מ"ם לנקבות כמו נשים פלגשים לבנים חמים שעורים ודומיה׃ המבלעדי אנשינו. מאמר הנשים כי הן עיקר הכעש׳ כונים. הם מיני מאכלים שהיו מכינים ומגישים למלכת השמים ויונתן תרגם כרדוטין׃ להעציבה. על דרך הכנוי ר"ל לשמחה והה"א רפה ומשפטם במפיק כי היא לכנוי והכנוי למלאכת השמים כי בלשון נקבה זוכר אותה כמו שאמר לה והה"א רפה ודינה במפיק כהבנו הדומים לה בספר מכלל בחלק הראשון ממנו׃ (כא) הקטר. שם בפלס והדבר אין בהם לי נקם ושל׳׃ אותם זכר ה׳. כל הקטרים שקטרתם כי רבים היו האלוהות כמו שכתוב כי מספר עריך וגו׳ ולכל אחד היה מיוחד קטרו כי הקטר שם כלל׃ ותעלה על לבו. אותה הקטרת כי קטרת וקטר

מצודת ציון

פניו כמו זולת וכן מבלעדי איסך (במדבר ה׳)׃ אנשינו. בעלינו׃ כונים. מין מאכל ויתכן בנקרא כן על כי עשאום כבונת סגב בתקון רב וכן לעשות כוניס (לעיל ז׳)׃ להעציבה. מל׳ עלבון והוא דלך

מצודת דוד

לה נסכים האם מבלעדי דעת אנשינו עשינו למלכת השמים מיני מאכל להעליבה ר"ל לשמח אותה ואמר על דרך הכינוי וכאומרות מה זה הוכיח לאנשינו למען ימחו בידינו וכי אין דעתם עמנו׃ (כ) על הגברים. אל הגברים והם היודעים כי מקטרות נשיהם

שפתחו תחלה להשיב׃ ועל כל העם. הם המסכים אחריהם׃ דבר. הדבר האמור למעלה׃ (כא) אותם זכר ה׳. ר"ל עם כי מאז לא היה נפרע מהם הנה לא שכחם כי זכר בהם ועלו על לבו (ואמר אותם כי לאלהות הרבה קטרו ומ"ם הקטר הוא שם הכלל אבל לכ"א היה קטר מיוחד)׃ (כב) ולא יוכל ה׳. לא יוכל עוד לסבול ולהאריך אפו מפני רוע מעלליכם וגו׳ ולכן היתה ארצכם

משלי חכמים

געהאנדילט וויא אלע מענטשין. וויאלט דיך הקב"ה ניט גישטראפט. אונ מען וואלט דיין געלט ניט גיגנבת אונ דוא וואלסט רייך גיוועזן. בייא די ווייבר איז אויך גיוועזן אזוי אמענה. זיי פלעגין מקריב זיין פיל קרבנות צו די עבודה זרות. דריבער האט זיי הקב"ה גישטראפט אונ האט זיי גימאכט ארעם. זיי זאלין ניט האבין וואס מקריב צוא זיין צו דיא עבודה זרה האבין זייא גיזאגט פון די צייט וואס מיר האבין אויפגיהערט מקריב זיין צו דיא עבודה זרה. זענען מיר ארעם גיווארין. דער נביא ירמיה האט זייא גיענטפערט עס איז פארקערט. ווייל איר האט מקריב גיוועזן קרבנות צוא דיא עבודה זרה דריבער האט אייך הקב"ה גישטראפט אונ איר זענט גיווארין ארעם איר זאלט ניט האבין וואס מקריב צוא זיין. אבער אז איר וואלט ניט געדינט עבודה זרה איר וואלט גדינט צו הקב"ה וואלט איר ניט ארעם גיווארין׃

פירוש ע"ט

השמים אונ דאס וואס מיר רעמפין בשמים צו דעם גרויסן שטערין פון דעם הימיל ולהסך לה נסכים אונ צו גיסן צו איר גיסונג המבלעדי אנשינו עשינו לה כונים האבען מיר דען אן דער דעה פון אונזערע מאנען גמאכט פורמים צו דר זון להעצבה מיר זאלן זי מאכן טרויעריג והסך לה נסכים אונ צו גיסן צו איר גיסונג (טוען מיר דען דס אן דר דעה פון אונזערי מאנן)׃ (כ) ויאמר ירמיהו אל כל העם האט ירמיהו גיזאגט צוא גאר דעם פאלק על הגברים וגו׳ צו די מאנן אונ צו די ווייבער אונ צו גאר דעם פאלק וואס האבין אים גיענטפערט דעם ענטפער (ווס אובן שטייט. הט ירמיהו גיזאגט צו זיי) לאמר צו זאגין׃ (כא) הלוא את הקטר אשר קטרתם פר וואס דס רעמפונג ווס איר האט גירעמפט בשמים צו דיא פרעמדע אפ געטער אין די שטעט פון שבט יהודה אונ אין די מארקין פון ירושלים אתם ואבותיכם איר אונ אייערע עלטערין אונ אייערע מלכים אונ אייערע הארין אונ דאס פאלק פון דעם לאנד אותם זכר ה׳ די זינד האט גאט גידאכט אונ עס איז אויף גיגאנגין אויף זיין הארצין ער זאל אייך שטראפין פר דעם)׃ (כב) ולא יוכל ה׳ אונ גאט האט ניט גיקענט נאך פאר טראגין אונ

יְהוָה עוֹד לָשֵׂאת מִפְּנֵי רֹעַ מַעַלְלֵיכֶם
מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם וַתְּהִי
אַרְצְכֶם לְחָרְבָּה וּלְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה
מֵאֵין יוֹשֵׁב כְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ כג מִפְּנֵי אֲשֶׁר
קִטַּרְתֶּם וַאֲשֶׁר חֲטָאתֶם לַיהוָה וְלֹא
שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה וּבְתֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו
וּבְעֵדְוֹתָיו לֹא הֲלַכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאת
אֶתְכֶם הָרָעָה הַזֹּאת כַּיּוֹם הַזֶּה׃
כד וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־
הַנָּשִׁים שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה
אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כה כֹּה־אָמַר
יְהוָה־צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם
וּבִידֵיכֶם מִלֵּאתֶם ׀ לֵאמֹר עָשֹׂה נַעֲשֶׂה

תרגום

הֲוָת רַעֲוָא קֳדָם יְיָ עוֹד
דְלָא לְמִשְׁבַּק כֵּן קֳדָם
בִּישׁוּת עוֹבָדֵיכוֹן מִן
קֳדָם תּוֹעֲבָתָא דַעֲבַדְתּוּן
וַהֲוָת אַרְעֲכוֹן לְחוּרְבָּא
וּלְצָדוּ וּלְלוּטָא מִבְּלִי
יָתִיב כְּיוֹמָא הָדֵין׃
כג מִן קֳדָם דְאַסֵּיקְתּוּן
בּוּסְמִין וּדְחַבְתּוּן קֳדָם
יְיָ וְלָא קַבֵּילְתּוּן
לְמֵימְרָא דַיְיָ וּבְאוֹרָיְתֵיהּ
וּבִקְיָמוֹהִי וּבְסַהֲדְוָתֵיהּ
לָא הֲלֵיכְתּוּן עַל כֵּן
עֲרַעַת יָתְכוֹן בִּישְׁתָא
הָדָא כְּיוֹמָא הָדֵין׃
כד וַאֲמַר יִרְמְיָה לְכָל
עַמָּא וּלְכָל נְשַׁיָּא קַבִּילוּ
פִּתְגָמָא דַיְיָ כָּל דְבֵית
יְהוּדָה דִי בְאַרְעָא
דְמִצְרָיִם׃ כה כִּדְנַן אֲמַר
יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל לְמֵימַר אַתּוּן
וּנְשֵׁיכוֹן וּגְזַרְתּוּן
בְּפוּמְכוֹן וּבִרְעוּתְכוֹן
קַיֶּמְתּוּן לְמֵימַר מֶעְבַּד
נַעְבֵיד

רד"ק

אחד ואמרו בלשון זכר ולשון נקבה: (כג) ובעדותיו. בשו"א הדל"ת ובחולם הוי"ו: (כה) ותדברנה בפיכם. הוי"ו בענין באשר הוי"ו אם לא ישבעו וילינו ושפתי רננות יהלל פי אמר באשר דברתם בפיכם: ובידיכם מלאתם. כלומר כן מלאהם בידכם

מנחת שי

(כב) מפני התועבת. כן כתוב בספרים מדוייקים מלא וא"ו קדמאה וחסר וא"ו תניינא וכן ראוי על פי המסורה דסוף ס' אחרי מות: ותהי ארצכם לחרבה ולשמה. יש ספרים כתיב לשמה בלא וא"ו ויש ספרים שנכתב בוא"ו ואחר כך נגררה ויש מהם מלא וא"ו והוסיפוה אחרי כן: (כג) ובעדותיו. במקצת ספרים כתובין יד הדל"ת בחולם ובמקף הוא"ו ורד"ק כתב בשוא הדל"ת ובחולם הוא"ו וכן הוא בספרים מדוייקים והוא אחד מן ה' מקין וא"ו בליבוא וסימן במ"ג מלכים א' כ': (כה) ובידיכם מלאתם. יש ספרים שכתוב בהם וּבִידְכֶם

מצודת דוד

לחרבה וגו': כהיום הזה. שהיא חרבה: (כג) מפני וגו'. ר"ל לא קרה לכם הרעה על שהדלתם לקטר אלא מפני אשר קטרתם מאז ואשר חטאתם וגו' על כן קרה לכם מקרה הרעה הזאת: כיום הזה. שהנכם ברעה: (כה) אתם ונשיכם. ר"ל אתם כמו נשיכם דעה אחת לכם: ותדברנה בפיכם. ר"ל מה שהנשים מדברות המה בפיכם כי כן נויתם לכן נדבר: ובידיכם מלאתם. ר"ל בפועל

מצודת ציון

כנוי על השממה: (כב) לשאת. מל' מבה וסבל: מעלליכם. מעשיכם: לחרבה. מלשון חורבן: ולשמה. משממון: (כג) קראת. מלשון מקרה: (כה) מלאתם. ענין השלמה וגמר: הקים תקימנה.

פירוש ע"ט

מוֹחֵל זַיין אַייךְ פוּן וֶועגֶען אַייעֶרֶע בֵּייזֶע מַעֲשִׂים מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת פוּן וֶועגֶן דִי אוּם ווירדִיקַייט וָואס אִיר הָאט גִיטָאן וַתְּהִי אַרְצְכֶם אוּנ דְרוּם אִיז אַייעֶר לַאנְד גִיוָוארִין צוּ חוּרְבָּן אוּנ צוּא וִוּיסְטִיקַייט אוּנ צוּ אַיין קְלָלָה מֵאֵין יוֹשֵׁב דָס קֵיין זִיצֶער אִיז נִיט דָא אִין דֶעם לַאנְד אַזוֹי וִוי דֶעם הַיינְטִיגֶען טָאג אִיז׃ (כג) מִפְּנֵי אֲשֶׁר קִטַּרְתֶּם פוּן וֶועגֶן וָואס אִיר הָאט גִידֶעמְפְּט דֶעמְפּוּנְג צוּא דִיא אָפּ גֶעטֶער אוּנ וָואס אִיר הָאט גִיזִינְדִיגְט צוּ גָאט אוּנ הָט נִיט צוּ גִיהֶערְט אִין גָאטְס קוֹל וּבְתוֹרָתוֹ וּבְחֻקֹּתָיו וּבְעֵדְוֹתָיו אוּנ אִין זַיין תּוֹרָה אוּנ אִין זַיינֶע גִיזֶעץ אוּנ אִין זַיינֶע הַתְרָאוֹת זֶענְט אִיר נִיט גִיגַאנְגֶען עַל כֵּן קָרָאת אֶתְכֶם אִיבֶּער דֶעם הָאט אַייךְ גִיטְרָאפֶן דִי דָאזִיגֶע רָעָה אַזוֹ וִוי דֶעם הַיינְטִיגֶן טָאג׃ (כד) וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ הָאט יִרְמְיָהוּ גִיזָאגְט צוּ גָאר דֶעם פָאלְק אוּנ צוּ אַלִי ווייבֶּער שִׁמְעוּ דְּבַר ה׳ הֶערְט גָאטְס רֵייד אִיר גַאנְץ שֵׁבֶט יְהוּדָה וָואס אִיר זֶענְט אִין לַאנְד מִצְרַיִם׃ (כה) כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַזוֹ הָאט גִיזָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּער אַלִי חַיָּילוֹת דֶר גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר צוּ זָאגֶן אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם אִיר אוּנ אַייעֶרֶע ווייבֶּער (וָואס אִיר הָאט אַיין דֵעָה צוּ טָאן בֵּייז) וַתְּדַבֵּרְנָה בְּפִיכֶם אוּנ אִיר הָאט גִירֶעט מִיט אַייעֶרֶע מֵיילֶער אוּנ מִיט אַייעֶרֶע הֶענְט הָאט אִיר

את־נדרינו אשר נדרנו לקטר למלכת
השמים ולהסך לה נסכים הקים
תקימנה את־נדריכם ועשה תעשינה
את־נדריכם: כו לכן שמעו דבר־יהוה
כל־יהודה הישבים בארץ מצרים
הנני נשבעתי בשמי הגדול אמר יהוה
אם־יהיה עוד שמי נקרא | בפי | כל־
איש יהודה אמר חי־אדני יהוה בכל־
ארץ מצרים: כז הנני שקד עליהם
לרעה ולא לטובה ותמו כל־איש
יהודה אשר בארץ מצרים בחרב
וברעב עד־כלותם: כח ופליטי חרב
ישבון מן־ארץ מצרים ארץ יהודה

תרגום

נעביד ית נדרנא די
נדרנא לאסקא בוסמין
לכוכבת שמיא ולנסכא
לה נסכין אקמא תקימן
ית נדריכון ומעבד
תעבדון ית נסכיכון:
כו בכן קבילו פתגמא
דיי כל דבית יהודה
דיתבין בארעא דמצרים
הא אנא קיימית בשמי
רבא אמר יי אם יהי עוד
שמי מתקרי בפום כל
אנש יהודה אמר קים
הוא יי אלהים בכל
ארעא דמצרים: כז הא
אנא מסער עליהון
לבישא ולא לטבא:
ויסופון כל אנש יהודה
די בארעא דמצרים
בחרבא ובכפנא עד
דישתיצון: כח ומשיזבי
חרבא יהובון מן ארעא
דמצרים לארעא דבית
יהודה

מהר"י קרא

(כז) הנני שוקד עליהם לרעה ולא לטובה ותמו כל איש יהודה אשר בארץ מצרים בחרב וברעב עד כלותם. (כח) וידעו כל

מנחת שי

וביד'יכם כמו ידיהן ונמכר עליו לים ומלא: וברונן של מדוייקים כתוב (כז) עד כלותם. הכ"ף בגולה לא בפתח:

רד"ק

ואחרי כן פי' הדבור והמעשה ואמר כנגד הנשים ואף על פי שאמר אתם ונשיכם כי עיקר המעשה היה בנשים כמו שאמר: (כו) אם יהיה עוד שמי נקרא. כיון שאין שומעים מה שאומר להם הנביא בשמי לא יהיה שמי עוד נזכר בפיהם. כי תאכלם חרב ורעב. הפך מה שאמר. אשר לא נראה מלחמה וללחם לא נרעב: בפי כל איש יהודה. בפי רובם כי צדיקים היו בהם כמו ירמיהו וברוך בן נריה ואמר עד כלות' אחר שאמר ותמו לתוספ' באור וחוזק הענין וזה שאמר כל ר"ל רובם שהרי אמר ופליטי

מצודת ציון

מלשון קיום: (כז) שוקד. ענין מהירות והשתדלות כמו שקדו שמכו (עזרא ח'): ותמו. יכלו ויסתמו: (כח) ופליטי. ענין

מצודת דוד

ידיכם השלימו הדבר הזה לעבודה: לאמר עשה וגו'. מה שאמרו עשה נעשה וגו' הן ידעתי שתקיימו את נדריכם לקטר לה עוד מעתה: ועשה וגו'. כפל הדבר כת"ש: (כו) אם יהיה עוד שמי נקרא וגו'. ר"ל לא אאריך עוד אפי עד ישובו ויקראו בשמי כי כל אנשי יהודה הבאים למצרים יתמו מן העולם עד לא ישובו אומר. יהיה אומר בשבועתו חי ה': בכל ארץ מצרים. אבל פליטי החרב מתי מספר הם יאמרו חי ה' כשישובו לארץ יהודה: (כז) הנני שוקד. אשתדל ואמהר עליהם להרע להם ולא להטיב עמהם: (כח) ופליטי חרב. הנמלטים מן החרב אשר ישובו

פירוש ע"ט

דר פילט (אונ מקיים גיוועזן די רייד וואס איר הט גירעט) לאמר צו זאגן עשה נעשה את נדרינו מיר וועלן גיווים טאן אונזערע נדרים וואס מיר האבען מנדר גיוועזן צו דעמפין צו דעם גרויסן שטערין פון דעם הימיל ולהסך לה נסכים אונ צוא גיסין צוא איר גיסונג הקים תקימנה את נדריכם מקיים זיין וועט איר מקיים זיין אייערע נדרים אונ טאן וועט איר טאן אייערי נדרים: (כו) לכן שמעו דבר ה' דרום הערט צו גאטס רייד איר גאנץ שבט יהודה ווס איר זיצט אין לאנד מצרים הנני נשבעתי בשמי הגדול אמר ה' נון איך האב גישווארין ביי מיין גרויסן נאמן אזוי זאגט גאט אם יהיה עוד שמי נקרא אוב מיין נאמן וועט נאך זיין גרופן אין דעם מול פון איטליכן מאן פון שבט יהודה ער זאל זאגן אין זיין שבועה אזו ווי גאט לעבט אז עס איז אמת אזוי ווי איך זאג בכל ארץ מצרים אין גאנצן לאנד מצרים (וועט קיינער ניט זיין ווס מיין נאמן זאל גירופן ווערין אין זיין מול): (כז) הנני שקד עליהם לרעה נון איך וועל אוילין אויף זיי צו בייזן אונ ניט צו גוטען ותמו כל איש יהודה אונ זיי וועלין ווערין פר לענט אלע מאנען פון שבט יהודה וואס זענין אין לאנד מצרים בחרב וברעב דורך דר שווערד אונ דורך הונגער עד כלותם ביז זייא וועלין פאר לענט ווערין: (כח) ופליטי חרב ישבון אונ אנטרינינע פון דר שווערד וועלען זיך אום קערין פון דעם לאנד מצרים אין

לאנד

מְתֵי מִסְפָּר וְיָדְעוּ כָּל־שְׁאֵרִית יְהוּדָה
הַבָּאִים לְאֶרֶץ־מִצְרַיִם לָגוּר שָׁם דְּבַר־
מִי יָקוּם מִמֶּנִּי וּמֵהֶם: כט וְזֹאת לָכֶם
הָאוֹת נְאֻם־יְהוָה כִּי־פֹקֵד אֲנִי עֲלֵיכֶם
בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְמַעַן תֵּדְעוּ כִּי קוֹם יָקוּמוּ
דְבָרַי עֲלֵיכֶם לְרָעָה: ל כֹּה אָמַר יְהוָה
הִנְנִי נֹתֵן אֶת־פַּרְעֹה חָפְרַע מֶלֶךְ־
מִצְרַיִם בְּיַד אֹיְבָיו וּבְיַד מְבַקְשֵׁי נַפְשׁוֹ
כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה
בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֹיְבוֹ
וּמְבַקֵּשׁ נַפְשׁוֹ: מה א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר

יְהוּדָה עַם דְּמִנְיָן וְיִדְעוּן
כָּל שְׁאָרָא דְּבֵית יְהוּדָה
דַּאֲתוֹ לְאַרְעָא דְּמִצְרַיִם
לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן פִּתְגָם
דְּמַן יִתְקַיַּם אִם דִּילִי
וְאִם דִּילְהוֹן: כט וְדָא לְכוֹן
אָתָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי אֲנָא
מַסְעַר עֲלֵיכוֹן בְּאַתְרָא
הָדֵין בְּדִיל דְּתִידְעוּן אֲרֵי
אִתְקָיָמָא יִתְקַיְּמוּן
פִּתְגָמֵי עֲלֵיכוֹן לְבִישָׁא:
ל כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא
מְסַר יָת פַּרְעֹה חֲבִירָא
מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם בְּיַד
בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי וּבְיַד
דְּבָעַן לְמִקְטְלֵיהּ כְּמָא
דִּמְסָרִית יָת צִדְקִיָּהוּ
מַלְכָּא דְּשִׁבְטָא דְּבֵית
יְהוּדָה בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר
מַלְכָּא דְּבָבֶל בְּעֵיל
דְּבָבֵיהּ וּדְבָעֵא
לְמִקְטְלֵיהּ: א פִּתְגָם

רש"י

(ל) פרעה חפרע. פרעה חבירא ותי"ת זו משמשת במקום ה"א:

מהר"י קרא

שארית יהודה הבאים לארץ מצרים לגור שם דבר מי יקום ממני ומהם. הם יאמרו כשקיטרו למלאכת השמים שבעו לחם והיו טובים ורעה לא ראו. ועוד היום אם הם מחזיקים בם לקטר למלאכת השמים כאשר היו נהוגים לעשות בערי יהודה ישבעו לחם ויהיו טובים ורעה לא יראו. ואני אומר הנני שוקד עליהם לרעה ולא לטובה ותמו בחרב וברעב עד כלותם. עתה נראה דבר מי יקום ממני ומהם: (ל) חפרע. חפור ורע*) :

*) נ"ב והב"י פ' חפרע. פרוע ותי"ו משמשת במקום ה' וי"ם חבירה. העתק מהנדפס:

רד"ק

חרב ומה שאבד עד כלותם הוא דרך הפלגה: (כח) מתי מספר. כמו ירמיהו הנביא וברוך בן נריה ומעטים אחרים צדיקים שהיו בהם: (כט) וזאת לכם האות. כי כשתראו בקרוב נבוכדנצר בא אל פרעה כמו שנבאתי לכם תדעו כי סופכם לכלות בארץ מצרי': כי קום יקומו. קום בחול' מקור כמו ושוב אלי: (ל) פרעה חפרע. בחי"ת ובן היה כנוי שם אותו פרעה שהית ביומים ההם ויש אומרים כי החי"ת מקום ה"א והוא פרעה בהפך האותיות

מנחת שי

(כח) וידעו. בספרי ספרד הוא"ו בגעיא וכן הוא בחילופים לבן אשר: (כט) וזאת לכם האות. בנוסחא כ"י וזאת לכם הב' במסורת ריש פרשת תרומה נמסר י"ג וזאת ריש פסוק וזה אחד מהם וכן הוא בשאר ספרים:

מצודת דוד

ממצרים לארץ יהודה יהיו מתי מספר ר"ל אנשים מועטים: וידעו וגו'. אז ידעו דברי מי יתקיים אם הדברים ממני שאמרתי שבמצרים יתמו ויכלו אם הדברים מהם שאמרו שיבטו במצרים בטח ויתקיימו במה: (כט) וזאת לכם האות. הוא האמור במקרא שלאחריו ביהיה פרעה נמסר ביד נבוכדנצר זה יהיה לכם לאות אשר השגיח להשיב גמול עליכם במקום הזה: למען תדעו. כאשר יהיה פרעה נמסר ביד נבוכדנצר תדעו בזה אשר יתקיימו דברי עליכם לרעה והוא כפל ענין במ"ש: (ל) כה אמר ה'. ר"ל כי כה אמר ה' וגו': פרעה חפרע. כל מלכי מצרים קרוים פרעה וזה שהיה בימים ההם היה שמו שלמי חפרע: ביד אויביו. הם הכשדים: וביד וגו'. כפל הדבר במ"ש:

מצודת ציון

שמלטה: מתי. אנשי: לגור. לדור: (כט) פוקד. ענין השגחה:

פירוש ע"ט

לאנד פון שבט יהודה מְתֵי מִסְפָּר צאל לייט וְיָדְעוּ כָּל שְׁאֵרִית יְהוּדָה אונ זייא וועלין וויסין גאר דאס איבער בלייבונג פון שבט יהודה וואס זענין גיקומען אין לאנד מִצְרַיִם צו וואגן דאהרטן דְּבַר מִי יָקוּם מִמֶּנִּי וּמֵהֶם וועמים רייד עס וועלן מקוים ווערין צו די רייד וואס גייען ארוס פון מיר גאט אודער די רייד וואס גייען ארויס פון זייא: (כט) וְזֹאת לָכֶם הָאוֹת נְאֻם ה' אונ דאס דאזיגע וואס דא ווייטער שטייט זאל זיין צוא אייך דר צייכין זאגט גאט כִּי פֹקֵד אֲנִי עֲלֵיכֶם בַּמָּקוֹם הַזֶּה דם איך וועל באפעלין אויף אייך בייז אין דעם דאזיגן ארט לְמַעַן תֵּדְעוּ פון וועגין איר זאלט וויסין דאס עס וועט גיוויס מקוים ווערין מיינע רייד אויף אייך צו בייזן: (ל) כֹּה אָמַר ה' אזוי הט גאט גיזאגט הִנְנִי נֹתֵן אֶת פַּרְעֹה חָפְרַע וגו' נון איך וועל איבער ענטפערין דעם הינקידיגן פרעה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אין דער האנד פון זייני פיינד אונ אין דר האנד פון די וואס באגערין זיין לייב צו טייטין (דאס זענין די כַּשְׂדִּים) כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת צִדְקִיָּהוּ אזוי וויא איך האב גיגעבען דעם צדקיהו מֶלֶךְ יְהוּדָה אין דר האנט פון נבוכדראצר מֶלֶךְ בָּבֶל זיין פיינט אונ דער באגערער זיין לייב צוא טייטען:

מה (א) הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא דס איז די רייד פון נביאות וואס ירמיהו הנביא האט גירעט צו ברוך דר זון פון נֵרִיָּה בְּכָתְבוֹ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אז ברוך

האט

יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־בָּרוּךְ בֶּן־נֵרִיָּה
בְּכָתְבוֹ אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה עַל־סֵפֶר
מִפִּי יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים
בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר׃ ב כֹּה
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָּרוּךְ׃
ג אָמַרְתָּ אוֹי־נָא לִי כִּי־יָסַף יְהוָה יָגוֹן
עַל־מַכְאֹבִי יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא
מָצָאתִי׃ ד כֹּה ׀ תֹּאמַר אֵלָיו כֹּה אָמַר
יְהוָה הִנֵּה אֲשֶׁר־בָּנִיתִי אֲנִי הֹרֵס וְאֵת

תרגום

נְבוּאָה דְאִתְנַבֵּי יִרְמְיָה
נְבִיָא עַל בָּרוּךְ בַּר נֵרִיָה
כַּד כְּתַב יָת פִּתְגָמַיָא
הָאִלֵין עַל סִפְרָא מִפּוּמָא
דְיִרְמְיָה בִּשְׁתָּא
רְבִיעֵיתָא לִיהוֹיָקִים בַּר
יֹאשִׁיָה מַלְכָּא דְשִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימָר׃
ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא
דְיִשְׂרָאֵל עֲלָךְ בָּרוּךְ׃
ג אֲמַרְתְּ וַי כְּעַן לִי אֲרֵי
אוֹסִיף יְיָ דְוֹן עַל תַּבְרִי
לָאֵיתִי בְּתֵינְחָתִי וּנְבוּאָה
לָא אַשְׁכְּחֵית׃ ד כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ הָא דִי בְנֵיתִי
אֲנָא אֲפַגַּר וְיָת דִי
קַיֵמִית אֲנָא אֲטַלְטֵיל
וְיָה כָּל אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל

מהר"י קרא

ג"א בשנת

מה (ג) כי יסף ה' יגון על מכאובי. שנשתניתי מכל תלמידי הנביאים שאין לך אדם ששימש את נביא שלא שרתה רוח רבו עליו כמו שנאמר למשה על יהושע ונתתה מהודך עליו וכן באלישע כתיב נחה רוח אליהו על אלישע. ואני יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי. ואין מנוחה אלא נבואה. כד"א

רש"י

מה (ג) ומנוחה לא מצאתי. לא שרתה עלי שכינה להנבא כמו ותנח עליהם הרוח (במדבר י"א) מה נשתניתי מתלמידי הנביאים יהושע שימש את משה נחה עליו רוח הקודש אלישע שימש את אליהו נחה עליו רו"ה אני מה

מנחת שי

מה (א) מפי ירמיהו בשנה הרבעית. במקצת ספרים כ"י ודפוס יש כתוב בשנת וכתבו מהם כתוב עליו למדינחאי בשנת כתיב למערבאי בשנה כתיב וכן במקרא גדולה בחילופי מערבאי ומדינחאי כתוב למערבאי בשנה למדינחאי בשנת כתיב בשנה קרי וידוע שאנו סומכים על קריאת מערבאי שכם

רד"ק

רוצה לומר כי יהיה פרוע מן כי פרעה אהרן ות"י פרעה תבירת: (א) את הדברי' האלה. הנזכרים למעלה מראש הספר עד השנ' הרביעית ליהויקים כמו שכתוב למעלה: (ג) אמרת. כי יסף ה' יגון על מכאובי. פירוש כי ברוך היה מתרע' על הנבואה ובעת שהיה כותב דברי הנבואה מפי ירמיהו ולו לא הגיע דבר הנבואה התרעם ואמר אוי נא לי. ובדרש המכאוב הוא מה שהיו מכאיבים אותו ישראל בחרפה ובוז והיגון דבר הנבואה שלא באת אליו והוא הכין עצמו אליה בכל אשר יכול אלא שלא היתה לו הכנה טבעית בעת היצירה כמו שכתבנו בתחילת הספר. ובדרש ברוך היה מתרעם על הנבואה אמר יהושע

מצודת ציון

מה (ג) יסף. מל' תוספת: ומנוחה. ענינו נבואה ע"ש המנוחה

מצודת דוד

מה (א) בכתבו וגו'. בעת שכתב מגילת איכה ומה שאמר את הדברים האלה ר"ל שהזכיר בה המאורעות הרעות אשר ייעד על יהודה וישראל אשר כן באו וזהו מ"ש למעלה קח לך מגלת ספר וגו' (לעיל לו): על ספר. אמר ספר ע"ש סופו כי אחר שיכתב נעשה ספר: מפי ירמיהו. ר"ל ירמיהו אמר הדברים מפיו וברוך היה כותב על ספר: (ג) כי יסף ה'. ה' הוסיף לי יגון על המכאוב במאז כי מאז ששמעתי ממך נבואת הפורענות הוכאב לבי ועתה בכותבי המגלה באלו כבר נעשה נתוסף בי יגון: יגעתי באנחתי. ואני עיף ויגע במה שאני מאנח תמיד ודואג על ביאת הפורעניות: ומנוחה לא מצאתי. כאומר הנה מה שאני כותב לך המגלס ולא אמר הוא על כי מה שאני מתאבל אוסף תדיר ולומד ממך ומדוע א"כ לא שרתה עלי הנבואה ולמה נשתניתי מאשר תלמידי הנביאים ורק את הרע קבלתי ולא את הטוב: (ד) אשר בניתי. ר"ל ישראל שעשיתים כבנין יסה הנה עתה אהרסם ואאבדם: ואת אשר

לקוטי יקרים

(ד) אֲשֶׁר בָּנִיתִי אֲנִי הוֹרֵס וגו'. דער **אברבנאל** פְרֶעגְט וויא קוּמְט דֶער קַפִּיטוּל צוּ זַיין גֶעשְׁרִיבֶּען אוֹיף דֶעם אָרְט נָאכְדֶעם וויא דִיא יוּדִין זֶענֶען גֶעוֶואנְגֶען אִין מִצְרַיִם. נָאר דָס גִיהֶער צוּם קַפִּיטוּל מ"ג. וַוייל דִיא יוּדִין הָאבִין גִיזָאגְט בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה הָאט אָנְגִירֶעט יִרְמְיָה עֶר זָאל זָאגִין פַאלְשֶׁע נְבִיאוֹת זֵיי זָאלִין נִיט גֵיין אִין מִצְרַיִם. וַוייל בָּרוּךְ וִויל וֶוערִין אַנָּבִיא אוּנ מִצְרַיִם אִיז אַטְמֵא לַאנְד וֶועט צוּ אִים קֵיין נְבִיאוֹת קוּמֶען. אָבֶּער אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וֶועט קֶענֶען צוּא אִים קוּמֶען נְבִיאוֹת. דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער קַפִּיטוּל

פירוש ע"ט

הָט גִשְׁרִיבֶּן דִי דָאזִיגֶי רֵייד אוֹף אֵיין בְּרִיף פוּן דֶעם מוֹיל פוּן יִרְמְיָהוּ בַּשָּׁנָה הָרְבִעִית לִיהוֹיָקִים אִין דֶעם פֶערְטִין יָאר צוּ דֶר מְלוּכָה פוּן יְהוֹיָקִים דֶר זוּן פוּן יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אוּנ דָס אִיז דִי רֵייד פוּן נְבִיאוֹת וָואס יִרְמְיָהוּ הָאט גִירֶעט צוּ בָּרוּךְ לֵאמֹר צוּא זָאגִין: (ב) כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ בָּרוּךְ אַזוֹי הָאט גִיזָאגְט גָאט דֶער גָאט פוּן דִיא יִשְׂרָאֵל אוֹיף דִיר בָּרוּךְ: (ג) אָמַרְתָּ אוֹי נָא לִי כִּי יָסַף ה' יָגוֹן עַל מַכְאֹבִי דוּא בָּרוּךְ הָאסְט גִיזָאגְט וֶוייא נוּן אִיז צוּא מִיר דֶען גָאט הָאט גִיטֶערְט טְרוֹיעֶרְקַייט אוֹף מַיין וֶוייא טָאג יָגַעְתִּי בְּאַנְחָתִי וּמְנוּחָה לֹא מָצָאתִי אִיךְ בִּין מִיד גִיוָוארְן אִיבֶּר מַיין זִיפְצֶן אוּנ הָאבּ קֵיין רוּאוּנג נִיט גִיפוּנִין (כְּלוֹמַר גָאט הָט זַיין שְׁכִינָה נִיט גִימַאכְט רוּעֶן אוֹף מִיר אוּנ פַאר וָואס בִּין אִיךְ פַאר עֶנְדֶערְט פוּן אַלִי תַּלְמִידִים פוּן דִי נְבִיאִים וָוארוּם יְהוֹשֻׁעַ הָט בַּדִינְט מֹשֶׁה הָט דֶר רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ גִירוּעֶט אוֹף אִים אוּנ אֱלִישָׁע הָאט מְשַׁמֵּשׁ גִיוֶועזְן צוּ אֵלִיָּהוּ הָאט אוֹךְ דֶער רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ גִירוּעֶט אוֹף אִים אוּנ אִיךְ בָּרוּךְ טוּא בַּאדִינֶען יִרְמְיָהוּ אוּנ דֶער רוּחַ הַקּוֹדֶשׁ רוּעֶט נִיט אוֹף מִיר: (ד) כֹּה תֹאמַר אֵלָיו אַזוֹי זָאלְסְט זָאגֶן צוּ אִים כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט הִנֵּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי אֲנִי הוֹרֵס נוּן וָואס אִיךְ הָאבּ גִיבּוֹיעֶט

וועל

אֲשֶׁר־נָטַעְתִּי אֲנִי נֹתֵשׁ וְאֶת־כָּל־הָאָרֶץ
הִיא׃ ה וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ־לְךָ גְדֹלוֹת אַל־
תְּבַקֵּשׁ כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־כָּל־
בָּשָׂר נְאֻם־יְהוָה וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־נַפְשְׁךָ
לְשָׁלָל עַל כָּל־הַמְּקֹמוֹת אֲשֶׁר תֵּלֶךְ־
שָׁם׃ מו א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־הַגּוֹיִם׃ ב לְמִצְרַיִם
עַל־חֵיל פַּרְעֹה נְכוֹ מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־

תרגום

דִילִי הִיא׃ ה וְאַתְּ בָּעֵי לָךְ רַבְרְבָן לָא תִבְעֵי אֲרֵי הָא אֲנָא מַיְתֵי בִּישְׁתָא עַל כָּל בִּסְרָא אֲמַר יְיָ וְאֶתֵּן לָךְ יָת נַפְשָׁךְ לְשֵׁיזָבָא עַל כָּל אַתְרַיָא דִי תְהָךְ לְתַמָּן׃ א דַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עַל יִרְמְיָה נְבִיָא עַל עַמְמַיָא׃ ב לְמִצְרַיִם עַל מַשִׁרְיַת פַּרְעֹה חֲגִירָא מַלְכָּא דְמִצְרַיִם דַהֲוָה עַל נְהַר פְּרָת בְּכַרְכְּמִישׁ דִמְחָא נְבוּכַדְנֶאצַּר
על

במקצת ספרים כתיב לי היא

רש"י

נשתניתי: (ד) ואת כל הארץ. היא הנדונת בנתישה והריסה זו: (ה) תבקש לך גדולות. נבואות כמו ספרה נא לי את כל הגדולות וגו' (מלכים ב' ח') קרא אלי ואגידה לך גדולות וגו' (לעיל ל"ג) אמר לו הקב"ה אם אין כרם אין סייג ואם אין צאן אין רועה איני נגלה על הנביאים אלא בזכותם של ישראל. כך שנויה במכילתא בתחלתה:

מהר"י קרא

ותנח עליהם הרוח וכן נחה רוח אליהו. וכת"י ונבואה לא אשכחית: (ד) ואת כל הארץ היא. ההריסות והנתישות: (ה) ואתה. אל מי תתנבא לפיכך אל תבקש לך נבואות גדולות:

רד"ק

שמש משה רבינו ושרתה עליו רוה"ק אלישע שימש אליהו ושרתה עליו רוה"ק מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים אוי נא לי כי יסף ה' יגון על מכאובי ומנוחה לא מצאתי ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר כנוח עליהם מה המקום משיבו הנה אשר בניתי אני הורס וגו' ואתה תבקש לך גדולות. ואין גדולות אלא נבואות שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות וגו' ואומר ואגידה לך גדולות ובצורות אמר הקב"ה ברוך אם אין כרם סייג למה אין צאן רועה למה ומפני מה כי הנני מביא רעת על כל בשר וגו' הרי בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכותן של ישראל וכן תרגם יונתן ומנוחה לא מצאתי ונבואה לא אשכחית: (ד) ואת כל הארץ היא. כל הארץ כמו שהיא כלה אהרום ואתוש כמו שאמר הנני מביא רעה על כל בשר כמו שהתנבא ירמיהו על האומות ויונתן תרגם וית כל ארעא דישראל דילי היא: (ב) למצרים. נבא תחילה על פורענ'

מנחת שי

בני ארץ ישראל וכן נראה שהיה גירסת רד"ק שלא כתב על זה מאומה כמו שכתב בסמוך על פ' למצרים על חיל פרעה וגו' בנוסח הרביעית וגו': (ד) ואת כל הארץ היא. בגליון א' מס"ם כתוב עליו לפדנחאי הארץ לי היא עד כאן וכן ת"י וית כל ארעא דישראל דילי היא:

מו (א) הנביא על הגוים. יש מי שכתב על כל הגוים וטעות הוא שזהו אחד מן ה' בקריאה דליכא אלא כל וסימנם במסורת על פסוק זה:

מצודת דוד

נטעתי וגו'. כפל הדבר במ"ש: ואת כל הארץ היא. ר"ל כל מקומות א"י תהיינה הרוסות ונתושות: (ה) ואתה תבקש. ואיך אתה מבקש עתה דברי גדולות היא הנבואה שתשרה עליך מחדש: אל תבקש. כי הואיל וישראל גולים אין מקום שתשרה הנבואה מחדש: כי הנני. ר"ל אבל שכרך יהיה עם כי הנני מביא רעה וגו' את נפשך אתן לך לשלל כי תציל נפשך כאלו שללת אותה לעצמך: על כל המקומות. בכל המקומות שתהיה הולך בגולה יהיה לך נפשך לשלל ולא תמות: מו (א) אשר היה. כלומר עתה יספר אשר היה וגו': (ב) למצרים. ר"ל זהו אשר על מצרים ולתוספת ביאו'

מצודת ציון

ותנח עליהם הרוח (במדבר י"א): (ד) הורס. ענין שבירה ונתילה: נותש. ענין עקירה: (ה) גדולות. דברי גדולות ר"ל נבואה: על כל בשר. על כל אדם: לשלל. ענין בזה:

מו (ב) נכו. ש"י אגילא וכן בן נכה רגלים (ש"ב ד'): בכרכמיש.

פירוש ע"ט

וועל איך צו פירן אונ דם וואס איך האב גיפלאנצט וועל איך אוס רייסן וְאֶת כָּל הָאָרֶץ הִיא אונ דס גאנצי לאנד וועט גימשפט ווערין מיט אוס רייסונג אונ צו פירונג: (ה) וְאַתָּה תְּבַקֶּשׁ לְךָ גְדוֹלוֹת אונ דוא ברוך באגערסט דיר גרוסקייט (פלומ' נביאות) אַל תְּבַקֵּשׁ דוא זאלסט עס גיט בגערין כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה ווארום נון איך וועל ברענגין בייז אוף אלע מענטשן אזוי זאגט גאט (אונ איך גאט לאז מיין שכינה ניט רוען אוף די נביאים נאר פון וועגן דעם זכות פון די ישראל אונ ווייל דיא ישראל וועלין פאר טריבין ווערין דרום לאז איך מיין שכינה ניט רוען אויף דיר) וְנָתַתִּי לְךָ אֶת נַפְשְׁךָ לְשָׁלָל אונ איך וועל געבן דיר דיין לייב צו איין רויבונג אין אלע ערטער וואס דוא וועסט גיין אהין (כלומר קיינער וועט דיר קיין בייז ניט טוען):

מו (א) אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ דאס איז דיא רייד פון גאטס נביאות וואס איז גיוועזן צוא ירמיהו הנביא אוף די פעלקער: (ב) לְמִצְרַיִם עַל חֵיל פַּרְעֹה נְכוֹ אוף מצרים אוף דעם חיל פון דעם היינקידיגען פרעה
מלך

לקוטי יקרים

אז נאך סיט צוואנציג יאהר פריער ווען דיא יודין זענען נאך גיוועזן אין ארץ ישראל הט שוין ברוך גיוואקסט אז ער וועט קיין נביא זיין. נאר נים ווייל ער איז נים ווערט צו זיין א נביא. נאר ווייל דיא יודין וועלין שוין קיין נביא דארפין. ווי הקב"ה זאגט וואס איך האב גיבאהט (דעם בית המקדש) וועל איך צו ווארפין. אונ וואס איך האב גיפלאנצט (די יודין אין ארץ ישראל) וועל איך אויסרייסין. אונ דוא ווילסט איצט ווערין א נביא. צוא וועמין וועסטו זאגין דיינע נביאות. אז איז עס קיין ווייגנארטין דא. צו וואס דארף מען אפארקאן. אז עס איז קיין שעפסין צו וואס דארף מען אפאסטוך. דריבער קענט איר ברוך בן נריה גאר נים חושד זיין. אונ דיא נביאה פון ירמיה איז אמת:

היה על־נהר־פרת בכרכמש אשר
הכה נבוכדראצר מלך בבל בשנת
הרביעית ליהויקים בן־יאשיהו מלך
יהודה: ג ערכו מגן וצנה וגשו למלחמה:
ד אסרו הסוסים ועלו הפרשים והתיצבו
בכובעים מרקו הרמחים לבשו
הסרינות: ה מדוע ראיתי המה חתים
נסגים אחור וגבוריהם יכתו ומנוס
נסו ולא הפנו מגור מסביב נאם־יהוה:

תרגום

מַלְכָּא דְבָבֶל בִּשְׁתָּא רְבִיעֵיתָא לִיהוֹיָקִים בַּר יֹאשִׁיָה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה: ג סַדְרוּ עֲגִילִין וּתְרִיסִין וְאִתְקְרָבוּ לְאַגָּחָא קְרָבָא: ד טַקִּיסוּ סוּסְוָתָא וְיִסְקוּן פָּרָשַׁיָא וְיִתְעַתְּדוּן בְּקוּלְסַיָא צַחְצְחוּ מוּרְנְיָתָא לְבִישׁוּ סְרְיָנַיָא: ה מָה דֵין חֲזֵיתִי אִנּוּן תְּבִירִין מִסְתַּחֲרִין לַאֲחוֹרָא וְגִבָּרֵיהוֹן תְּבִירִין וּמֶעֱרַק עֲרַקִין וְלָא מִתְפְּנַן לְמֵיקַם מִן קֳדָם דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא דְמִתְכַּנְשִׁין עֲלֵיהוֹן מִסְחוֹר סְחוֹר

מהר"י קרא

מז (ה) מדוע. יהיה דבר זה שראיתי שהמה חתים ונסוגים אחור, אם לא שהקב"ה גזר עליהן מגור מסביב:

רש"י

מו (ג) מגן. של עור הוא והוא שלוק וכשיוצא למלחמה מושחו בשמן: וצנה. של עץ דמות תריסין שלנו: (ד) מרקו הרמחים. כמו ומורק ושוטף (ויקרא ז׳) (פורבי"ר בלע"ז): (ה) המה חתים. מצרים: ולא הפנו.

מנחת שי

(ד) הסריונות. בס"א כ"י בשי"ן שמאלית ובכתר ספרים בסמך וחסר וא"ו קדמאה ופליגי ספרי בוא"ו תניינא ובמקרא גדולה נמסר עליו לית וחסר וכתוב סמ"ך: (ה) נסוגים. יש ספרים חסר וא"ו:

רד"ק

מלך מצרים שבאה לו מחוץ לארצו והוא כאשר הלך על נהר פרת בכרכמיש אחר שלכדת מלך אשור ומלך ארם כמו שאמר הלא ככרכמיש כלנו וגו׳ והלך שם פרעה נכה בימי יאשיהו וארכו לו ימי המצור שם עד השנה הרביעית ליהויקים ועלה עליו נבוכדנצר ונאמר עליו נבואה זו ואחר כן נבא על ארץ מצרים שיכבשנה נבוכדנצר: אשר הכה נבוכדנצר מלך בבל בשנת הרביעית. מנהג הלשון לבוא סמוך על המספר וכן בשנת שלש למלכו ואחרים זולתו: פרעה נכה. ת"י פרעה חגירא: (ג) ערכו מגן. כנגד חיל נבוכדנצר שיערכו להלחם על חיל פרעה או אומר כנגד חיל פרעה שיערכו לעמוד כנגד חיל נבוכדנצר הבא עליהם: וצנה. כמו מגן אלא שהוא עשוי בתכונה אחרת ותרגם יונתן סדרו עגילין ותריסין: (ד) אסרו הסוסים. כמו ויאסר את רכבו: ועלו הפרשים. אותם הפרשים עלו על הסוסים שתאסרו: והתיצבו בכובעים. התיצבו על הסוסים בכובעים שבראשיכם: מרקו הרמחים. מרקו אותם מהחלודה וצחצחו אותם: לבשו השריונות. הם לבושי הברזל שעשוים טבעות טבעות: (ה) מדוע. המה חתים. חיל מצרים ראיתי חתים מפני חיל נבוכדנצר מדוע היה זה איפה גבורתם: נסוגים אחור. שבים לאחור מפני חיל נבוכדנצר: יכתו. ענין שבר וכתיתה: ומנוס נסו. מנוס שם בפלם מקום: ולא הפנו. לא החזירו פניהם כנגד הרודפים אחריהם אלא נסו בחזקה וזהו שאמר ומנוס נסו לחזק המנוס: מגור מסביב. בעודם נסים יהיה להם פחד מסביב שיפחדו שיבאו להם מכל סביבותיהם

מצודת ציון

שם מקום: (ג) ערכו. ענין סידור: מגן. הוא מכלי המלחמה עשוי להגן בעליו ממכת חרב וחנית: וצנה. הוא כעין מגן אבל בתכונה אחרת: (ד) אסרו. ענין קשירה: הפרשים. הן רוכבי הסוסים הרגילים בזה: בכובעים. כעין כובע עשוי מנחשת להגן על הראש וכן וכובע נחושת על ראשו (ש"א י"ז): מרקו. ענין לטוש וזכוך כמו ומורק ושוטף במים (ויקרא ו׳): הרמחים. כעין חנית: הסריונות. הוא כעין מלבוש עשוי מברזל להגן ממכת חרב וחנית כמו ושריון קשקשים (ש"א י"ז): (ה) חתים. ענין אימה ופחד כמו ואל תחת (יהושע א׳): נסוגים אחור. ענין החזרה לאחור כמו ונסוג מאחרי אלהינו (ישעיה נ"ט): יכתו.

מצודת דוד

אמר על חיל פרעה נכו שהוא מלך בימים ההם: אשר היה. ר"ל על הדבר אשר היה אצל נהר פרת במקו׳ כרכמיש אשר הכה שם נ"נ וגו׳: (ג) ערכו. על מצרים יאמ׳ כדרך לעג סדרו עצמיכם בלבישת מגן וצנה והתחזקו וגשו למלחמה מול הכשדים הנלחמים בכם: (ד) אסרו. קשרו הסוסים ברכב ועלו הפרשים על הסוסים והתיצבו המערכה בכובעים: מרקו. לטשו הרמחים מן החלודה למען היות להם ברק ולבשו הסריונות להגן ממכה חרב וחנית: (ה) מדוע. למה ראיתי שהמה מתפחדים וחוזרים לאחור לברוח מן המלחמה: וגבוריהם. אף הגבורים שבהם המה כתותים ונכים מן הכשדים ולא פנו אליהם להלחם בם: מגור מסביב. פחד אחזתם מסביב

פירוש

מֶלֶךְ מִצְרַיִם וָוס אִיז גִיוֶועֶן בַּייא דֶעם טַייךְ פְּרָת אִין דֶער שְׁטָאט כַּרְכְּמִישׁ אֲשֶׁר הִכָּה נְבוּכַדְרֶאצַּר וָואס נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הָאט גִישְׁלָאגֶן דֶעם פַּרְעֹה אִין דֶעם פֶערְטֶין יָאר צוּ דֶער מְלוּכָה פוּן יְהוֹיָקִים דֶער זוּן פוּן יֹאשִׁיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: (ג) (אוּנ אַזוֹ הָאט יִרְמְיָהוּ נְבִיאוּת גִיזָאגְט אוֹיף דֶעם חַיִל פוּן פַּרְעֹה) עִרְכוּ מָגֵן וְצִנָּה רֶעכְט אָן לֶעדֶערְנֶע פַאנְצֶערִין אוּנ הִילְצֶערְנֶע פַאנְצֶערִין אוּנ גִינֶעהֶנְט צוּא מִלְחָמָה: (ד) אִסְרוּ הַסּוּסִים וַעֲלוּ הַפָּרָשִׁים וְהִתְיַצְּבוּ בְּכוֹבָעִים בּוּנְט אָן דִי פֶערְד אוּנ גֵייט אוֹיף אִיר רַייטֶער אוּנ שְׁטֶעלְט

עי"ט

אֵייךְ מִיט אַייזֶערְנֶע הִיטְלֶען אוֹיף דֶעם קָאפּ מֵרְקוּ הָרְמָחִים לִבְשׁוּ הַסִּרְיֹנוֹת שַׁארְפְט דִי שְׁפִּיזִין אוּנ קְלֵיידְט אֵייךְ אָן דִיא פַאנְצֶערִין: (ה) (זָאגְט יִרְמְיָהוּ) מַדּוּעַ רָאִיתִי הֵמָּה חַתִּים וָוארוּם הָאבּ אִיךְ גִיזֶעהֶין דָאס דִיא מִצְרַיִם זֶענֶען דֶר שְׁרָאקִין גִיוָוארֶן אוּנ זֶענֶען פַר רוּקְט גִיוָוארֶן אַהִינְטֶער זִיךְ אוּנ זֵייעֶרֶע גִבּוֹרִים זֶענֶען צוּ שְׁטוּסֶן גִוָוארֶן וּמָנוֹס נָסוּ וְלֹא הִפְנוּ אוּנ אַיין אַנְטְלוֹיפוּנְג זֶענֶען זֵיי אַנְטְלָאפֶן גִוָוארֶן אוּנ הָאבֶּן זִיךְ נִיט גִקֶערְט צוּ מִלְחָמָה הַאלְטִין מָגוֹר מִסָּבִיב אַיין פָארְכְטוּנְג אִיז גִיקוּמֶן אוֹיף זֵיי פוּן אַרוּם אוּנ אַרוּם נְאֻם ה׳ אַזוֹ זָאגְט

ו אַל־יָנוּס הַקַּל וְאַל־יִמָּלֵט הַגִּבּוֹר
צָפוֹנָה עַל־יַד נְהַר־פְּרָת כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ:
ז מִי־זֶה כַּיְאֹר יַעֲלֶה כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ
מֵימָיו: ח מִצְרַיִם כַּיְאֹר יַעֲלֶה וְכַנְּהָרוֹת
יִתְגֹּעֲשׁוּ מָיִם וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אֲכַסֶּה־
אֶרֶץ אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ: ט עֲלוּ
הַסּוּסִים וְהִתְהֹלְלוּ הָרֶכֶב וְיֵצְאוּ

תרגום

אֲמַר יְיָ: ו לָא יַעֲרוֹק דְקָלִיל וְלָא יִשְׁתֵּיזֵיב דְגִבָּר בְּאַרְעָא צִפּוּנָא עַל כֵּיף נַהֲרָא פְּרָת אִתַּקָּלוּ וּנְפָלוּ: ז מַן דֵין דְסָלֵיק בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ כְּעֲנָנָא, דְסָלֵיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא כְּמַבּוּעַ דְמַיִן דְמִטַּרְפִין מוֹהִי: ח מַלְכָּא דְמִצְרַיִם דְסָלֵיק בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ כַּעֲנָנָא דְסָלֵיק חָפֵי יַת אַרְעָא כְּמַבּוּעֵי דְמַיִן דְמִטַּרְפִין מוֹהִי נַאֲמַר אֶסַּק אֶחְפֵּי אַרְעָא וּמְלוֹאָהּ אוֹבִיד קִרְוַיָא וּדְיָתְבִין בְּהוֹן: ט יִסְקוּן סוּסְוָתָא וְיִשְׁתַּגְשׁוּן

רש"י

עוד לעמוד במלחמ' לא היה להם פנאי: (ז) כיאור יעלה. שהיה רגיל להעלות גייסות סביביו כמי נהר לשטף סביביו: יתגעשו מימיו. דמערפין מוהי: (ח) כיאור יעלה. היה רגיל לעלות: אובידה. כמו אאבד: (ט) והתהוללו. לשון סכלות:

מהר"י קרא

(ז) מי זה כיאור יעלה. כנהר נילוס היוצא להשקות השדות ותוק הוא לעשות כן. כך מצרים היה עולה על האומות בהיותם בשלות והיה אומר אעלה אכסה ארץ: (ט) והתהוללו. לשון

רד"ק

ר"ת מגור ענין אסיפה ולא מתפני למיקם מן קדם דקטלין בחרבא דמתכנשין עליהון מן סחור סחור: (ו) אל ינוס. מי שהוא קל ברגליו לא ינוס כי לא יועיל לו כי ישיגוהו הרודפים: ואל ימלט הגבור. ולא יחשב הגבור שימלט אם יעמוד להלחם כנגדם כי לא תועילהו גבורתו ויפול בידם: צפונה. בפאת צפון לכרכמיש כי שם היתה המלחמה או כרכמיש היתה צפונית למצרים לפיכך אמר צפונה וכן אמר למטה בארץ צפון: (ז) מי זה. אמר על פרעה דרך לעג מי זה שהיה עולה מן הארץ: כיאור. כמו יאור שעולה ומתפשט בארץ: כנהרות. כמו הנהרות הגדולים כן יתגעשו מימיו של פרעה והוא משל על חילותיו וכיון שהיו עולים כל כך בגבורה איך כשלו ונפלו עתה לפני נבוכדנצר וכפל הענין לחזק עוד ואמר: (ח) מצרים כיאור. הראשון יתגעשו מבנין התפעל וזה השני יתגעשו בחולם הגימ"ל מורכבת מן התפעל הרומה למרובע אמר כמו שהנהרו' יתגעשו מים כן יתגעשו חילותיו של פרעה בבאו לארץ וענין יתגעשו הוא ענין געשת המים ותנועתם בחוזק וי"ת כיאור כעננא: ויאמר אעלה אכסה ארץ. אעלה בפתח האל"ף במקום סגול וכן אענה אף אני חלקי כי הם פועלים עומדים ואילו היו מבנין הפעיל היו יוצאין ואיננו רחוק שתהיה האל"ף בפתח אע"פ שאין כן המנהג: אובידה. מבנין הפעיל משפטו אאבידה אלא שבא כן להניח על האל"ף במשפט: (ט) עלו הסוסים. עתה בבא חיל נבוכדנצר עלו הסוסים נראה מה תעשו אתם הסוסים כלומר סוסי מצרים עלו כנגד החיל הבא עליכם כמו שהייתם עולים טרם בואם כמו המים העולים: והתהוללו. אתם הרכב כמו שהייתם עושים מתחלה והרכב שם כלל כמו שש מאות רכב בחור והוללות הרכב הוא מרוצת הסוסי' רצוא ושוב ודהירתם שידמה הוללות ושגעון: ויצאו הגבורים. בצרי היו"ד

מנחת שי

(ז) יתגעשו מימיו. במאריך: (ח) מצרים כיאר. אין דגש ביו"ד וכל מצרים כ"י חסר וא"ו וכמוהו מי זה כיאר שבפ' הקודם ועיין מ"ש בזכריה י': (ט) ויצאו. בצירי היו"ד והוא אחד ולא כותיה ושאלת ויצאו

מצודת דוד

כ"ל את כלם אחז הפחד אין לא נעדר: (ו) אל ינוס הקל. אף הקל ברגליו לא ינוס למלט נפשו כי האויב ישיגו: צפונה. בפאת צפון אצל מקום נהר פרת שמה כשלו ונפלו: (ז) מי זה. אמר כמלעיג מי זה העם שהיה עולה ומתפשט כמו היאור העולה ומתפשט על כל פני האדמה ומי הוא העם המרים קול שאון כמו הנהרות אשר מימיהם נעי' בתנועה חזקה ומרימים קול שאון: (ח) מצרים. כאילו משיב לעצמו הנה זהו מצרים כי היה עולה ומתפשט ברוב חיילותיו כמו היאור המתפשט והיה מרים קול שאון כמו הנהרות אשר ינידו המים בחוזק רב ובהרמות קול: ויאמר. היה חושב בלבו אעלה ואכסה אך ברב חיילותי ואובידה עיר זה כלכמים שהיתה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. אתם רוכבי הסוסים עלו למלחמה ואתם אנשי הרכב התהוללו והיו כלים לכאן

מצודת ציון

מלשון כתיתה ושבירה: ומנוס נסו. ענין בריחה: הפנו. מלשון הפנה: מגור. ענין פחד כמו ויגר מואב (במדבר כ"ב): (ו) על יד. אצל מקום וכן כל יד נחל יבק (דברים ב'): (ז) יתגעשו. ענין תנועה חזקה כמו ותגעש ותרעש הארץ (תהלים י"ח): (ט) והתהוללו. מל' הוללות ושגעון כי ברוב המהומה נראים

פירוש ע"ט

נאט: (ו) אַל יָנוּס הַקַּל דער גרינגער מאן וועט ניט אנטלופין אונ דער גבור וועט ניט אנטרונן ווערין צָפוֹנָה עַל יַד נְהַר פְּרָת כָּשְׁלוּ וְנָפָלוּ אין צפון לאנד דאס איז בבל בייא דעם טייך פרת זענען דיא מצרים גישטרויכילט גיווארין אונ גיפאלין: (ז) (זאגט דר פסוק) מִי זֶה כַּיְאֹר יַעֲלֶה ווער איז דער וואס ער איז גיוואנט גיוועזן אויף צו גיין מיט פיל חיילות אזו ווי די וואסער פון טייך כַּנְּהָרוֹת יִתְגָּעֲשׁוּ מֵימָיו אזו ווי די טייכן טוען שטורמן אזוי הט זיין חיל גישטורימט: (ח) מִצְרַיִם כַּיְאֹר יַעֲלֶה פרעה מלך מצרים איז גיוואנט גיוועזן אויף צו ברענגן פיל חיילות אזו ווי די וואסר פון אין טייך וְכַנְּהָרוֹת יִתְגֹּעֲשׁוּ מָיִם אונ אזוי ווי דיא טייכין וואס שטורמן אזו האט דאס חיל פון פרעה גישטורעמט וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אֲכַסֶּה אֶרֶץ אונ פרעה האט זיך גיטראכט איך וועל אויף גיין אונ וועל צוא דעקין דיא ערד מיט מיינע פיל חיילות אֹבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ איך וועל מאכן פאר לירין מיט אמאל די שטאט אונ די זיצער וום אין איר זענן: (ט) (אבער אז עס וועט קומען דיא צייט פון דער מפלה פון מצרים וועט פרעה זאגען צוא זיין חיל) עֲלוּ הַסּוּסִים וְהִתְהֹלְלוּ הָרֶכֶב גייט אויף איר פערד רייטר פון מצרים אונ ווערט צוא מישט איר לייט פון די רייט וועגי;

ויצאו

הַגִּבּוֹרִים כּוּשׁ וּפוּט תֹּפְשֵׂי מָגֵן וְלוּדִים
תֹּפְשֵׂי דֹּרְכֵי קָשֶׁת׃ י וְהַיּוֹם הַהוּא
לַאדֹנָי יֱהֹוִה צְבָאוֹת יוֹם נְקָמָה לְהִנָּקֵם
מִצָּרָיו וְאָכְלָה חֶרֶב וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה
מִדָּמָם כִּי זֶבַח לַאדֹנָי יֱהֹוִה צְבָאוֹת
בְּאֶרֶץ צָפוֹן אֶל־נְהַר־פְּרָת׃ יא עֲלִי
גִלְעָד וּקְחִי צֳרִי בְּתוּלַת בַּת־מִצְרָיִם
לַשָּׁוְא הִרְבֵּיתִי רְפֻאוֹת תְּעָלָה אֵין לָךְ׃
יב שָׁמְעוּ גוֹיִם קְלוֹנֵךְ וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה

הרבית קרי

תרגום

וְהִיכָא וְיִפְּקוּן גִּבָּרַיָא כּוּשָׁאֵי וּפוּטָאֵי אָחֲדֵי תְּרֵסִין וְלוּדָאֵי דְּנָגְדִין וּמָחָן בְּקַשְׁתָּא׃ י וְיוֹמָא הַהוּא קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת יוֹם פּוּרְעֲנוּתָא לְאִתְפְּרַע מִסַּנְאֵי עַמֵּיהּ וְתִקְטֵיל חַרְבָּא וְתִשְׂבַּע וְתִרְוֵי מִדְּמְהוֹן אֲרֵי קִטְלָא קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בְּאַרְעָא צִפּוּנָא עַל נְהַר פְּרָת׃ יא סַקִי לְגִלְעָד וּסְבִי שְׁעִיף מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְּמִצְרַיִם לָא לַהֲנָאָה אַסְגִית סַמְמָנִין אַסוּ לָא סְלִקַת לִיךְ׃ יב שְׁמַעוּ עַמְמַיָא קְלָנֵיךְ וצווחתיך

מהר"י קרא

שאון: (יא) עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות. לפי שארץ מצרים כל עסקיה לרפואות על ידי צרי שמביאין לה מגלעד כענין שנאמר נכאת וצרי ולוט הולכים להוריד מצרימה. לפיכך אומר להם הנביא אפילו אם את שולחת אחר כל צרי שבגלעד לא תעלת [רפואה] בדבר זה שלא

רש"י

(י) ורותה. לשון שובע. ל"א ל' שכרון כמו שכר דמתרגמינן מרוי: בארץ צפון. שהלך פרעה על

מנחת שי

בקמץ היו"ד. רד"ק: הגבורים. לפי המסורת מלא וח"ו שוכו א' מן ד' מלאים וסימן נמסר במיכה ד' במ"ג וכן הוא במקצת ספרים: (י) והיום. סוה"ו נגעיה בס"ס: ורותה. במקצת ספרים כ"י וְרָוְתָה בחירק הרי"ש ודגש שוה"ו שעושים אותו מהדגוש וכן בספרים מדויקים' מספרד הרי"ש בקמץ וכן כתב רד"ק וְרָוְתָה מן הקל ולית כותיה ושארא רָוְתָה וְרִוְּתָה מן הדגוש: (יא) הרביתי. הרבית קרי:

רד"ק

והוא איתן ולית כוותיה ושארא ויצאו בקמץ היו"ד: כוש ופוט. באו עם פרעה וכן לודים: תפשי דרכי קשת. סבור על סמור כמו נהרי נחלי דבש וחמאה חכמי יועצי פרעה ושפוני טמוני חול: (י) והיום ההוא. יום נקמה להנקם מצריו נקמת יאשיהו המלך שהמיתו פרעה נכה במגדו: ורותה מדמם. מן הקל ולית כוותיה ושארא רותה ורותה מן הדגוש: אל נהר פרת. כמו על וכן אל ההרים לא אכל: (יא) עלי גלעד. ואם תעלי ותקחי רפואות. לחנם תקחי רפואות למכתך. כי תעלה אין לך. ותעלה כמו רפואה והרפואה היא משל על עזרת העוזרים כמו כוש פוט ולוד: הרביתי. כתיב ביו"ד ר"ל שהם יאמרו כן בעת מפלתם והרבית קרי שאומר הנביא כנגד בתולת בת מצרים: (יב) שמעו. וצוחתך. כמו

מצודת ציון

כמתנגעים וכן בתולות יתהוללו ברכב (נחום ב'): כוש ופוט ולודים. שמות אומות: דורכי. הדרך לדרוך ברגל על הקשת למתחו היטב: (י) ושבעה. ענין שביעת הרעב: ורותה. ענין שביעת הצמאון כמו כגן רוה (ישעיה נ"ח): (יא) צרי. הוא שרף הנוטף מעלי הקטף וכן ודבש ושמן וצרי (יחזקאל כ"ז): תעלה. ענין רפואה כמו רפואות תעלה אין לך (לעיל ל') וכפל המלה בשמות נרדפים: (יב) קלונך. מל' קלון ובזיון: וצוחתך. מלשון

מצודת דוד

ולכאן: כוש ופוט. כי גם המה באו בעזרתם: תופשי דורכי קשת. ר"ל תופשי קשת ודורכים בה למתחה היטב לירות למרחוק: (י) והיום וגו'. ר"ל אבל לא יהיה כמחשבתו כי אלכו לו ימי המלור עד שבא עליו נ"נ מלך בבל (והיתה בגזירת המקום לנקום ממנו נקמת יאשיהו מלך יהודה שהרגו כמ"ש במ"ב כ"ג): ואכלה חרב. של הכשדים: כי זבח לה'. ר"ל בגזירת המקום בא הזבח: אל נהר פרת. סמוך לנהר פרת כי שם היתה המלחמה: (יא) עלי גלעד. אמר בדרך לעג את מצרים עלי לגלעד מקום הצרי וקחי שמה צרי לרפאות את תחלואיך: בתולת. קראה בתולה על שלא נכבשה עדיין מעולם אומה כבתולה שלא משל בה איש לשכב עמה: לשוא הרבית. על חנם הרבית מיני רפואות כי אין לך בהם תעלה ומרפא והוא ענין כפולה: (יב) קלונך. מה שנמסרת ביד בבל: מלאה

פירוש ע"ט

וַיֵּצְאוּ הַגִּבּוֹרִים אונ לאָזְן אַרוס גֵיין די גִבּוֹרִים כּוּשׁ וּפוּט וגו' דיא אומות כּוּשׁ אונ פוּט וואס קענֶען האַלְטִין פַאנְצֶערִין אונ די אוּמָה לוּדִים וואס קענִין טְרֶעטִין די בוגִין לאָזִין זיי אַרוס גֵיין צו העֶלְפִין די מִצְרַיִם (אָבֶער עֶס וֶועט זַיי קֵיינֶער נִיט הֶעלְפֶן)׃ (י) וְהַיּוֹם הַהוּא לַאדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת יוֹם נְקָמָה אונ דֶר דָאזִיגֶר טאָג וֶועט זַיין אַיין נְקָמָה טאָג פַר גָאט דֶר האַר אִיבֶּער אַלֶע חַיָּילוֹת עֶר זָאל זִיךְ נוֹקֵם זַיין פוּן זַיינֶע בַּאלֵיידִיגֶער וְאָכְלָה חֶרֶב וְשָׂבְעָה וְרָוְתָה מִדָּמָם אונ דיא שְׁוֶוערְד פוּן די כַּשְׂדִּים וֶועט פֶר דַארְבֶּן די מִצְרַיִם אונ וֶועט זִיךְ אָן זֶעטִין אונ אָן טְרִינְקֶען פוּן זַייעֶר בְּלוּט כִּי זֶבַח לַאדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת דֶען אַיין קוֹילוּנְג פוּן מִלְחָמָה אִיז צוּ גָאט דֶר האַר אִיבֶּער אַלִי חַיָּילוֹת אִין לאַנְד פוּן צָפוֹן (דָאס אִיז בָּבֶל) בַּיי דֶעם טַייךְ פְּרָת (דֶען פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אִיז גֶנאַנְגֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶן אוּף נְבוּכַדְנֶצַר מֶלֶךְ בָּבֶל אִין דֶר שְׁטָאט כַּרְכְּמִישׁ אונ האָט דָארְטֶן אַיין מַפָּלָה גִיהַאט)׃ (יא) (זָאגְט דֶער פָּסוּק) עֲלִי גִלְעָד וּקְחִי צֳרִי גֵיי אוּף קֵיין גִלְעָד אונ נֶעם דִיר פוּן דָארְטֶען אַהֵיילוּנְג צוּא הַיילֶען דַיין קְרַאנְקְשַׁאפְט דוּא יוּנְג פְרוֹיא פוּן מִצְרַיִם (אונ וַוייל די אוּמָה מִצְרַיִם האָט נָאךְ קֵיינֶער פוּן דיא אוּמוֹת נִיט אַיין גִינוּמֶען בִּיז אִין דֶער צַייט גְלַייךְ וִויא אַיין בְּתוּלָה וָואס האָט נָאךְ קֵיין מַאן נִיט גִיהַאט דְרוּם רוּפְט זִי דֶער פָּסוּק אָן בְּתוּלַת מִצְרַיִם) לַשָּׁוְא הִרְבֵּית רְפֻאוֹת אָבֶּער אוּם זִיסְט האָסְטוּ גִימֶערְט רְפוּאוֹת צוּ דִיר תְּעָלָה אֵין לָךְ וָוארוּם קֵיין הַיילוּנְג אִיז נִיט דָא צוּ

הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר בְּגִבּוֹר כָּשָׁלוּ יַחְדָּיו
נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם׃ יג הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לָבוֹא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהַכּוֹת אֶת־
אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ יד הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם
וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְנֹף
וּבְתַחְפַּנְחֵס אִמְרוּ הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ
כִּי־אָכְלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ׃ טו מַדּוּעַ

תרגום

וְצַוְחָתִיךְ אִתְמְלִיאַת אַרְעָא אֲרֵי גְבַר בִּגְבַר אִתְקְלוּ כַּחֲדָא אִתְקְטָלוּ תַּרְוֵיהוֹן׃ יג פִּתְגָם נְבוּאָה דְמַלִּיל יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָא לְמֵיתֵי נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל לְמִמְחֵי יַת אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃ יד חָווּ בְמִצְרַיִם וּבַסְרוּ בְּמִגְדּוֹל וּבַסָּרוּ בִּמְפַס וּבְתַחְפַּנְחֵס אֱמָרוּ אִזְדְּרַזוּ וְאַתְקִין לָךְ אֲרֵי קְטִילַת חַרְבָּא סַחֲרָנָךְ׃ טו מָא דֵין אִתְּבָרוּ גִבָּרָךְ ולא

רש"י

נבוכדנאצר בכרכמיש ושם נפל והרגו גבוריו והוא ברח מן המלחמה: (יב) גבור בגבור כשלו. כשהיו בורחים היו נכפלים ונתקלים זה בזה: (יג) לבוא נבוכדראצר. זו מכה שנייה שהחריב נבוכדנאצר את מצרים בשנת עשרים ושבע למלכו (יחזקאל כ"ט) כמו ששנינו בסדר עולם: (יד) התיצב והכן לך. לנגד המלחמה. והכין והתקין:

קמץ בז"ק

מהר"י קרא

ישמעו גוים קלונך וצותתך מלא הארץ: (יב) כי גבור בגבור כשלו. אי אפשר לומר שיאמר הנביא שהגלהם בגבור כיוצא בו יחדיו יפלו שניהם שאם כן נמצא חיל נבוכדנצר הנלחם בחיל מצרים נפל אף הוא ובתחילת הענין מצינו למצרים על חיל פרעה נכה אשר הכה נבוכדנצר את חיל פרעה ונצח אותו. אלא או פתרונו שיחזיקו איש ביד רעהו ועלתה ידו על יד רעהו ושניהם נופלים. או פתרונו גבור זה בוטח בגבורתו של גבור זה שהוא מסייעתו ולפי שיהיו בטוחים על גבורתם יצאו להלחם ונפלו שניהם יחדיו: (יג) הדבר אשר דבר ה' אל ירמיהו הנביא לבוא נביכדראצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים. פרשה עליונה שיצא חיל פרעה להלחם עם נבוכדנצר בכרכמיש אירע בשנה הרביעית ליהויקים שהיא שנה ראשונה לנבוכדנצר ונלחם עם נבוכדנצר ונפל שם בכרכמיש אבל ארץ מצרים לא נתנה באותו פרק בידו ופרשה שניה אירע בשנת עשרים ושבע לנבוכדנצר שניתנה מצרים בידו ונשא המונה ושלל שללה ובזז ביזה שכן הוא אומר בפרשה זו לבא נבוכדנצר מלך בבל להכות את ארץ מצרים. וכן בסוף הענין הוא אומר כלי גולה עשי לך יושבת בת מצרים: (יד) אמרו התיצב. תרגומו אזדרזו: והכן לך. לברוח בכל אשר תמצא כי אכלת ארץ סביביך: (טו) מדוע נסחף אביריך. נסחף. בלע"ז דשריי"ר. ויונתן תרגם נסחף איתבדרו. מדוע נסחף אביריך כל כך שלא עמד. דבר זה גורם

רד"ק

צעקתך וכן צוחה על היין: גבור בגבור כשלו. כי אפילו הגבורי' ינוסו ויכשלו איש באחיו בנוסם כי בכת מנוסת הראשון יכשל ויפול והאחרון יכשל בו בנוסו שימצאנו מושל בדרך ויכשל בו בנוסו והנה יחדיו נפלו שניהם: (יג) הדבר. אחר כן בא נבוכדנצר עוד להכות את ארץ מצרים והתנבא הנביא עליהם פרם בואו ואמר: (יד) הגידו במצרים. זכר תחלה כלל במצרים ואחר כן פרט במגדול והיא שנזכר בתורה בין מגדול ובין הים וכן בנוף ובתחפנחס ערי ממלכה לפרעה: (טו) מדוע נסחף אביריך לא עמד. והתשובה כי ה' הדפו. נסחף מן מטר סוחף כאילו סחפו מטר לא יוכל לעמוד בעצמו ואמר נסחף לשון יחיד ואמר

מצודת דוד

הארץ. ר"ל בכ"מ יהיה כמוע לעקתס כי כשינוסו הנה והנה יכשלו גבור בגבור בדרך מרוצת' ובכיוס יחדיו יפלו וימכדו: (יג) לבוא. פירה ר"ל על אכן מלריס להכות אותם בחלם: (יד) הגידו וגו'. אמר כ"כ מעותד לבא עליהם: אמרו. אתם המשמיעים קול אמרו למלך

מצודת ציון

לותה וזעקה: (יד) במגדול בנוף ובתחפנחס. שמות מקומות

פירוש ע"ט

דיר: (יב) שָׁמְעוּ גוֹיִם קְלוֹנֵךְ די פעלקר האבין גיהערט דיין שאנד וְצִוְחָתֵךְ מָלְאָה הָאָרֶץ און דיין גישריא האט דר פילט דאס לאנד כִּי גִבּוֹר בְּגִבּוֹר כָּשָׁלוּ ווארום איין גבור אין דעם אנדערין גבור זענן זיי גישטרויכילט גיווארין אז זיי זענין אנטלאפין גיווארין יַחְדָּיו נָפְלוּ שְׁנֵיהֶם און מיט אנאנדר זענן ביידי גבורים גפאלן: (יג) הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא דאס איז די רייד פון נביאות וואס גאט האט גירעט צו ירמיהו הנביא לָבוֹא נְבוּכַדְרֶאצַּר דס נבוכדראצר מֶלֶךְ בָּבֶל זאל קומען דס אנדערי מאל אין זיבענע און צוואנציגסטין יאר צוא זיין מלוכה לְהַכּוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם צו שלאגן דאס לאנד מצרים: (יד) (און אזוי האט גאט גיזאגט) הַגִּידוּ בְמִצְרַיִם וְהַשְׁמִיעוּ בְמִגְדּוֹל זאגט אין לאנד מצרים און מאכט הערין אין דר שטאט מגדול און מאכט הערין אין נוף און אין תחפנחס דאס נבוכדנצר וועט קומען אויף זייא אִמְרוּ זאגט (צום מֶלֶךְ מִצְרַיִם) הִתְיַצֵּב וְהָכֵן לָךְ שטעל דיך און בערייט דיך אן צוא גיין אקעגין דער מלחמה ווארום די שווערט האט פאר דארבין ארום און ארום דיר: (טו) (זאגט דר פסוק צו מצרים) מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ ווארום איז פאר פלייצט גיווארן

משלי חכמים

(טו) מַדּוּעַ נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי ה' הֲדָפוֹ. יעדער זאך וואס לויפט פון איין ארט ביז צום אנדערין ארט. דהיינו מיר זעהן אשטיינדיל לויפט אויף דיא ערד. ווייסין מיר געווים אז עס האט איינער דעם שטיינדיל אשטויס אדער אוואָרף גימאהן. און דער שטיינדיל לויפט אזויא ווייט וויא עס איז גיוועזן דער כח פון דעם וואס האט גישטויסין אדער גיווארפין. אויב אקינד האט דעם שטיינדיל אשטויס גימאהן פון ארט. ווייל זיין כח איז קליין וועט דער שטיינדיל ניט ווייט לויפין. אויב אגרויסר מענטש וועט דעם שטיינדיל אשטויס מאהן פון ארט וועט ער שוין ווייט

נִסְחַף אַבִּירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הֲדָפוֹ׃
טז הִרְבָּה כּוֹשֵׁל גַּם־נָפַל אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ קוּמָה ׀ וְנָשֻׁבָה אֶל־עַמֵּנוּ וְאֶל־
אֶרֶץ מוֹלַדְתֵּנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה׃
יז קָרְאוּ שָׁם פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם שָׁאוֹן
הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד׃ יח חַי־אָנִי נְאֻם־הַמֶּלֶךְ

תרגום

ולא יכילו למיקם ארי
יי תברינון׃ טז אסגיאו
מתקליהון אף אשתמעו
גבר לחבריה ויימרון
קומו ונתוב לעמנא
ולארעא ילדותנא מן
קדם חרבא דסנאה
דהיא כחמר מרויא׃
יז זמינו לתמן פרעה
מלכא דמצרים דסגיאין
אתרגושתיה מעדי
זמניא׃ יח קים אנא
אמר

ת״א העביר המועד מ״ק ט״ז׃

מהר״י קרא

כי הדפו ה׳: (טז) הרבה כושל. פתרונו הרבה נכשלים כמו כושל יקומון מיליך ושניהן קמצין ושניהן טעם בשין: גם נפל איש אל רעהו. איט״ר בלע״ז: ויאמרו. ננוסה ונשובה למצרים: מפני חרב היונה. מפני חרב נבוכדנצר שהיתה שביעה מדם צרים כשיכור מיין: היונה. לשון יין. וכת״י מן קדם חרבא דשנאה דהיא כחמר מרויא: (יז) קראו שם. כלומר יקראו שם בקול רם חיל נבוכדנצר ואומ׳ כך פרעה מלך מצרים וחילו שהי׳ מנהגו לצאת למלחמה בשאון. עתה העביר הזמן שלא יצאו להלחם עמנו: (יח) חי אני נאום המלך ה׳. בשבועה אם תגביה

רש״י

(טו) נסחף. נשטפו והחליקו גבוריך כמו מטר סוחף (משלי כח) נסתחפה שדהו בלשון משנה ומנחם חברו לשון כליון וכן חבר מטר סוחף ודונש פתר מטר סוחף כמו מטר סוער כמו מסעף פארה במערצה (ישעיה י): (טז) הרבה כושל. הקב״ה שהדפו הרבה לו מכשול: גם נפל. נתקבצו איש אל רעהו לאמר נקומה ונשובה אל עמנו ממקום שיצאנו משם להלחם: חרב היונה. חרבא דסנאה דהיא כחמר מרויא: היונה. ל׳ יין ל״א ל׳ אונאה: (יז) קראו שם. במלחמה הכריזו משל של חרפה: פרעה מלך מצרים שאון. שהיה מגביה קול שאונו השואות להתהלל בחיילותיו: העביר המועד. שייעד יום מלחמה קבוע לצאת ולהלחם ולא יצא ועבר יום זמן המועד: (יח) כי

מנחת שי

(יז) העביר המועד. בס״א ישן כ״י ודפוס ראשון העי״ן בשוא לבדו ובאחר

רד״ק

אביריך לשון רבים ר״ל כל אחד ואחד מן אביריך: (טז) הרבה כושל. ה׳ שזכר הרבה בהם כושלים: גם נפל איש אל רעהו. כמו על רעהו כמו שאמר גבור בגבור כשלו וי״ת נפל כמו אל הכשדים אתה נופל שתרגם משתמע וכן תרגם אף אשתמעו גבר לחבריה: ויאמרו קומה ונשובה אל עמנו. הגרים במצרים מארצות אחרות כי כשהיה רעב היו באים לגור במצרים כי ברוב השני׳ יש שבע במצרים יות׳ משא׳ ארצות וכשיבא חיל נבוכדנצ׳ ואמרו איש לחבירו קומה ונשובה אל עמנו: היונה. האונסת כי אין מי שיעמוד כנגדה וכן והאכלתי את מוניך אונסיך וכן לא יונו עוד נשיאי את עמי ויונתן תרגם מענין יין שתרגם מן קדם חרב סנאה דהיא כחמר מרויא: (יז) קראו. אמרו שם במצרים דרך קריאה על פרעה מלך מצרים שהיה מלך שאון והמון רב: העביר המועד. המועד שנתן למלך בבל לצאת להלחם עמו העביר אותו לו מפחדו אליו ומלך עומד במקום שנים מלך מצרים ומלך שאון ויונתן תרגם קראו זמינו: (יח) חי אני. כי כתבור בהרים. פירש אדוני אבי ז״ל כמו שהר תבור הוא מועד לציד שם ולפרוש שם רשתות כמו שאמר ורשת פרושה על תבור כן יצודו אותם: וככרמל בים יבא. כמו עצי הכרמל שמביאים

מצודת ציון

בארץ מצרים: (טו) נסחף. ענין שטיפה וגריפה כמו מטר סוחף (משלי כ״ח): אביריך. ענין חוזק וגבורה כמו דהרת אביריו (שופטים ה׳): הדפו. ענין כתיתה ודחיה כמו אל ידפנו (איוב ל״ב): (טז) נפל. ענין נטיה והתחברות כמו אל הכשדים אתה נופל (לעיל ל״ז): היונה. מל׳ אונאה ועניינו עושק הגוף והממון וכן העיר היונה (צפניה ג׳): (יז) שאון. ענין המיי׳: המועד.

מצודת דוד

מצרים התיצב לעמוד בקשרי המלחמה והכן לך כל צרכי המלחמה כי חרב האויב אכלה אותך מסביב: (טו) נסחף אביריך. הגבורים שבך מדוע כ״א נשטף ונגרף לבל יוכל לעמוד על רגליו: לא עמד. כאלו משיב בעבור זה לא עמד כי ה׳ הדפו והוא נלחם בו: (טז) הרבה כושל. ה׳ הרבה מכשולי׳: גם נפל איש וגו׳. ר״ל הנכרים הבאים לעזרת מצרים נטו והתחברו זה לזה ואמרו קומו מכאן ונשובה אל עמנו וגו׳: מפני חרב היונה. זה חרב נבוכדנצר המאנה ואונסת לעשוק הגוף והממון: (יז) קראו שם. במערכת צבא כשדים הכריזו לומ׳ אשר פרעה מלך מצרים המרים קול שאון בגאוה ובגודל לבב

משלי חכמים

לויפין. אונ אויב אגרויסער אונ אשטארקער מענטש וועט דעם שטיינדיל אשטוס טאהן וועט דער שטיינדיל גאנץ וייט לויפין. דאס זאגט דער נביא אויף דיא מצרים וואס זענען פארפלייצט געווארין די שטארקע אונ זייא לויפין אזויא וייט אונ קענען זיך גאר נים שטעלין. ווער האט זיי אזוי אשטארקין שטוים געטאהן געווים כוח זיין כי ה׳ הדפו. הקב״ה האט אים אשטוים געטאהן. דריבער איז דער שטוים אזויא גרויס אז זייא קענען זיך גאר נים שטעלין:

פירוש ע״ט

געווארן דיינע שטארקי לייט לא עמד אונ איטליכער פון די שטארקע האט נים געקאנט בשטיין (דס איז איבער דעם) כי ה׳ הדפו ווארום גאט האט עהם פאר שטויסין: (טז) (אונ גאט) הרבה כושל האט גימערט שטרויכלונג צוא דעם שטארקין גם נפל איש אל רעהו אויך האט זיך בהעפט אונ איין גיזאמעלט איין מאן צוא זיין חבר ויאמרו קומה ונשובה אונ האבין גיזאגט שטייט אויף אונ לאמיר זיך אום קערין צו אונזער פאלק אונ צוא דעם לאנד וואס מיר זענין דארטין געבארין געווארן מפני חרב היונה פון וועגן דער שווערד פון פיינט וואס ער נארט אונ בארויבט: (יז) קראו שם דיא כשדים האבין דארטין אוים גירופין (אין דער מלחמה) פרעה מלך מצרים שאון פרעה מלך מצרים וואס ער פלעגט ברומען מיט פיהל חיילות העביר המועד האט ער איבער גיפארין די צייט (וואס ער האט קובע גווען צו ארוים גיין מלחמה האלטן מיט נבוכדנצר אונ איז נים געקומען מלחמה האלטין): (יח) חי אני נאם המלך ה׳ צבאות שמו אזוי וויא איך לעב אזו זאגט דר מלך וואס גאט דר האר איבר אלע חיילות איז

זיין

יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ כִּי כְּתָבוֹר בֶּהָרִים וּכְכַרְמֶל בַּיָּם יָבוֹא׃ יט כְּלֵי גוֹלָה עֲשִׂי לָךְ יוֹשֶׁבֶת בַּת־מִצְרָיִם כִּי־נֹף לְשַׁמָּה תִהְיֶה וְנִצְּתָה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ כ עֶגְלָה יְפֵה־פִיָּה מִצְרָיִם קֶרֶץ מִצָּפוֹן בָּא בָא׃ כא גַּם־שְׂכִרֶיהָ בְקִרְבָּהּ כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק כִּי־גַם־הֵמָּה הִפְנוּ נָסוּ יַחְדָּיו לֹא עָמָדוּ

כי

תרגום

אֲמַר מַלְכָּא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ אֲרֵי כְּמָא דְיַצִּיב פִּתְגָמָא דְתָבוֹר בְּטוּרַיָּא וּכְבַרְמְלָא בְּיַמָּא כֵּן יֵיתֵי תְבִירֵיהּ׃ יט מָנֵי גָלוּתָא אַתְקִינִי לִיךְ מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְמִצְרַיִם אֲרֵי מְפַס לְצָדוּ תְּהֵי וְתִצְדֵי מִבְּלִי יָתִיב׃ כ מַלְכוּת יָאָיָא הֲוַת מִצְרַיִם עַמְמִין קַטּוֹלִין מִצִּפּוּנָא יֵיתוּן עֲלַהּ לְמִבְזְהּ׃ כא אַף רַבְרְבָהָא בְּגַוַּהּ כְּעֶגְלֵי רִבְקָא אֲרֵי אַף אִינּוּן אתפניאו

ה"א כתבור בהרים . מגלה כט : עגלה יפה פיה . יומא יב :

רש"י

כתבור בהרים. כי כאשר דבר אמת הוא שתבור קבוע בהרים והר הכרמל על הים כן באמת יבא הדבר הזה על מצרים: (יט) כלי גולה. אדם יוצא לדרך מתקן לו חמת ומקדה של חרס לשתות בה: ונצתה. ל' ציה: (כ) עגלה יפה פיה. מלכותא יאיא: קרץ.. עממין קטולין קרץ ל' חתוך וכן מחומר קרצתי (איוב ל"ג): מצפון. מבבל: (כא) שכיריה. שריה כמו כתער השכירה (ישעיה ז'): מרבק. (קיפל"א בלע"ז): הפנו. הניו עורף לבקש לנוס:

מהר"י קרא

עצמך כתבור וככרמל שהן גבוהין: בים יבוא. כלומר תפול בעומק הים, כך פירוש ר' מנחם ב"ר חלבו וי"ת כמה דיציב פתגמא דתבור אית בטוריא וככרמלא בימא כן ייתי תברית פתרונו כמו שדבר זה אמת שתבור עומד בין ההרים וכרמל על הים כך הוא אמת שיבא נבוכדנצר עליו: (כ) עגלה יפיפית מצרים, דומה לעגלה יפה שאינה ראויה אלא לזביחה אף היא: קרץ מצפון בא בא. ת"י עממין קטילין מציפונא ייהון עלה למיבזה: (כא) גם שכיריה בקרבה כעגלי מרבק. פתרונו גם אנשים הבאים לה מעם אחר לעזרה כדי ליטול שכר שהן משתמנין עכשיו בתוכה כעגלי מרבק. פירש כעגל המשתמן

מנחת שי

מצרים בחטף סגול: (כ) יפה פיה. שתי מלות ועניינו מלה אחת רד"ק בפירוש ומכלל דף רכ"ה אבל בהגהת ברסים כתב ר"ת כלוי שכתוב וקרי מלה אחת:

רד"ק

בים כן יביאו אותם בשביה ויונתן תרגם ארי כמא דיציב פתגמא דתבור בטוריא וככרמלא בימא כן ייתי תברית: (יט) כלי גולה. יושבת בת מצרים. את בת מצרים שהיית יושבת כלו' יושבת לבטח והיית חושבת שתשבי זמן רב בארצך עתה עשי לך כלי גולת כי תגלו ממנה וזכר נף שהיתה עיר ממלכה: ונצתת. השם כמו עריו נצתו ונצתה כמדבר וכן ת"י ותצדי: (כ) עגלה יפת פית מצרים. יפה פיה שתי מלות ועניני מלה אחת וכן פקחקוח והבוז לגאיונים והוא יגהגנו עלמות כל אלו שתי מלות ועניגם מלה אחת וכן יפה פיה ונכפלו בם העי"ן והלמ"ד לרב היופי ודימת מצרים לעגלה יפהפית לרב יפיה ודשנה וכן כנה הכ' תנשים תיפות והדשנות פרות הבשן: קרץ מצפון בא בא. ענין קריצה וגזרה כמו מחומר קורצתי גם אני: מצפון. מבבל שהיא צפונית ואמר בא בא כפל הדבר לחזק הענין: (כא) גם שכיריה. נייסות ששכרו לעזרה הם בקרבה: כעגלי מרבק. כמו העגלים שעומדים בבית לפטמן כן הם יושבים ואוכלים ושותים ולא יצאו להלחם ויונתן תרגם שכירית רברבהא כמו השכירה שפירש גדולה מרבק ענין פטום וכן עגל מרבק וכן

מצודת דוד

הנה מתם העביר המועד ר"ל לא בא להלחם מערכה מול מערכה ביום המיועד והקבוע כי בא מוכן ללבנו: (יח) כי כתבור בהרים. כמו הר תבור הוא קבוע בהרים ולא יזוז ממקומו וכמו שהר הכרמל עומד על הים ולא ימיש משם כן יבא כ"כ על מצרים ולא ישתנה ולא יזוז מכיאתו שמה: (יט) כלי גולה. דרך הולכי גולה לתקן לעצמם כלי לשתות בו וכלי ללוש בה עיסה וכדומה: לשמה תהיה. כי תגלו ממנה: ונצתת. תהיה שממה מבלי ישאר מי יושב בה: (כ) עגלה. מצרים שהיתה מלכות יפה כעגלה היפה מאד הנה מפאת לפון יבוא עליה כ"כ המחתך וכורת אותה: בא בא. כפל סמלה לחזק ולומר שבודאי יבא: (כא) גם שכריה. גם השרים הגדולים אשר בקרבה יוכלו לטבח כעגלים המפוטמים במרבק שאמר שנעשו שמנים מוכנים לטבח: כי גם המה. אף שדרך השרים להיות אמולי לבב לעמוד בקשרי המלחמה הנה המה לא כן

מצודת ציון

ענין זמן קבוע כמו כי למועד שמור לך (ש"א ט'): (יח) כתבור ובכרמל. שמות הרים נודעים ומפורסמים: (יט) לשמה. לשממה: ונצתה. מלשון ציה ושממה: (כ) יפה פיה. פתרונו כמלה א' ור"ל יפה ביותר. ולזה נכפל העי"ן ולמ"ד הפעל וכמו ירקרק אדמדם: קרץ. ענין חתוך וכריתה כמו מחומר קורצתי (איוב ל"ג): (כא) שכריה. ענינו גדולים ונכבדים וכן בתער השכירה (ישעיה ז'): מרבק. הוא הרפת מקום שפטמו שם העגלים וכן ועגלים מתוך מרבק (עמוס ו'): הפנו. מלשון פניה והליכה:

פירוש ע"מ

זיין נאמן כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא דם אזו גווים ווי דר בארג תבור איז צווישן בערג אונ אזו גיווים ווי דער בארג כרמל איז גיזעצט ביי דעם ים אזוי גיווים וועט דאס נביאות קומען פון מצרים: (יט) כלי גולה עשי לך גלות כלים מאך דיר דו זיצערין פון דר שטאט מצרים (דען דר סדר איז דער וואס גייט אין גלות מאכט ער זיך איין לאגיל צו האלטן וואסער אין אים אונ איין קריגיל צו טרינקען דער מיט) כי נוף לשמה תהיה דען דיא שטאט נוף וועט זיין צו וויסטקייט ונצתה מאין יושב אונ זיא וועט זיין עיסט פון וועגן דם קיין זיצר וועט ניט זיין אין איר: (כ) עגלת יפה פיה מצרים איין שיין קיניגרייך איז מצרים גלייך ווי איין שיין קאלב קרץ מצפון בא בא אבער איין פר שניידונג פון צפון זייט וועט גיווים קומען אוף זיי (דם איז נבוכדנצר מיט זייני חיילות): (כא) גם שכריה בקרבה כעגלי מרבק אונ אוך די הארין פון דעם קיניגרייך פון מצרים זענען גיוועזן אין איר גלייך ווי די קעלבער פון דר שטאל (וואס זענין פעט אונ ווערין גיבראכט צו דר שחיטה אזוי זענין זיי אויך גיבראכט גיווארין צו דער שחיטה) כי גם הבה הפנו ווארום אפילו זיי (וואס זייא זענין הארין אונ דער שטייגר איז דאך פון די הארן זיי זאלן ניט אנטלופן

כִּי יוֹם אֵידָם בָּא עֲלֵיהֶם עֵת פְּקֻדָּתָם:
כב קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ כִּי־בְחַיִל יֵלֵכוּ
וּבְקַרְדֻּמּוֹת בָּאוּ לָהּ כְּחֹטְבֵי עֵצִים:
כג כָּרְתוּ יַעְרָהּ נְאֻם־יְהוָה כִּי לֹא יֵחָקֵר
כִּי רַבּוּ מֵאַרְבֶּה וְאֵין לָהֶם מִסְפָּר:
כד הֹבִישָׁה בַּת־מִצְרָיִם נִתְּנָה בְּיַד עַם־
צָפוֹן: כה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
ישראל

אִתְפְּנִיאוּ עֲרָקוּ כַּחֲדָא לָא יְכִילוּ לְמֵיקַם אֲרֵי יוֹם תְּבַרְהוֹן אֲתָא עֲלֵיהוֹן עִידַן סְעוֹדַן בִּישְׁתְּהוֹן:
כב קָל נִיקוּשׁ זַיְנֵיהוֹן כְּחִיוָן זָחֲלִין אֲרֵי בְּמַשְׁרְיָן יְהָכוּן עֲלֵיכוֹן וּכְמָא דְעָלִין בְּכַשִּׁילִין לְמֵיקַץ אָעֵי חוּרְשָׁא:
כג שֵׁיצוּ רַבְרְבָהָא אֲמַר יְיָ אֲרֵי לֵית לְהוֹן סוֹף אֲרֵי סַגִּיאִין מִזַּחֲלָא וְלֵית לְהוֹן מִנְיָן:
כד בְּהִיתַת מַלְכוּת מִצְרַיִם אִתְמְסַרַת בְּיַד עַמָּא דְאָתֵא עֲלַהּ מִצְּפוּנָא:
כה אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא אֲנָא מַסְעַר עַל אִתְרְגוּשַׁת אֲלַכְּסַנְדְּרְיָא

ת"א קולה כנחש. זוהר במדבר:

מהר"י קרא

על אבום: כי גם המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו. כשיראו מפלת מצרים: (כב) [קולה]. קול מצרים ילך כקול נחש שמכנים עצמו [פעם] אחת בשנה בין שתי אלנות הדבוקים זה בזה ומפשיט עורו מעליו וזה אחד מן הקללו' שקיללו הקב"ה בשביל אדם וחוה: כי בחיל ילכו. עליהם נבוכדנצר וחילו גם בקרדומות

רש"י

(כב) קולה כנחש ילך. הרי הנחש בא ללמד על מצרים ונמצא למד למדנו מכאן שכשאמר הקב"ה לנחש על גחונך תלך (בראשית ג') קיצץ את רגליו והולך קולו בסוף העולם כך שנוייה בשלשים ושתים מדות דר' אליעזר בנו של רבי

יוסי הגלילי: כי בחיל ילכו. אליה: (כג) כרתו יערה. כא יש בהן לכרות כל יערה: כי לא יחקר.

מנחת שי

(כג) כרתו יערה. כתב רד"ק בפירוש ובשרשים שיש מחלוקת בקריאת המלה הזאת יש קוראים אותה בקמץ חטוף ואומרים שהוא צווי כמו חרבו מאד (ירמיה ב') כאילו מדבר כנגד החיל. ויש קוראים אותה בהעמדה כמו שמרו עדותיו (תהלים צ"ט) שהוא פעל עבר וכן מצאנוהו בספרים מדוייקים הכ"ף מעמדת בגעיא ואלה הקריאה הנכונה לפי הענין ועיין עוד

רד"ק

בדברי רבותינו ז"ל הכניסה לרבקה: הפנו. פירש הפנו ערף: (כב) קולה כנחש ילך. קול צעקת מצרים ילך למרחוק כקול נחש ויונתן תרגם קל ניקוש זיניהון כחיון זחלין: (כג) כרתו יערה. מחלוקת במלה הזאת יש קוראים כרתו צווי כמו חרבו מאד כאילו מדבר כנגד החיל ויש קוראים כרתו פעל עבר כמו

שמרו זכרו ובמקצת ספרים מדוייקים הכ"ף מעמדת בגעיא וזאת היא הקריאה הנכונה לפי הענין ויש אומרים כי לא יתכן היותו פעל עבר בעבור שאמר אחריו נאם ה' ואין המנהג לבא נאם ה' אחר פעל עבר בדברי הנבואה והנה שכתו ירדו לטבח נאם המלך ה' צבאות שמו ובדברי תוכחה כלכם פשעתם בי נאם ה' ואמר כרתו לשון עבר ואף על פי שענינו לעתיד כי כן המנהג במקומות רבים בדברי הנבואה כי דבר הנבואה העתיד הוא קיים כאילו בא. יערה. ר"ל עצי יערה והוא משל על עם מצרים או על גדוליה וכן תרגם יונתן רברבהא: כי לא יחקר. חיל נבוכדנצר תבא עליהם לא יחקר מרוב: (כד) הובישה. פעל עומד וכן הובישו אברים וזולתו ו"ש יוצא כמו הובשת היום את פני עבדיך אמר בשת יהיה לה לבת מצרים כשתנתן ביד עם צפון שהם הכשדים כי הם הגלו תחילה הכשדים מעל ירושלם ועתה נתנה בידם ודין הוא שתבוש: (כה) אמר ה' צבאות אלהי

מצודת ציון

אידם. ענין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א): פקודתם. על המיתה יאמר שהיא פקידה וזכרון השגחה כל חי כמו ופקודת כל האדם (במדבר ט"ז): (כב) ובקרדומות. הוא הגרזן שחותך עליה כמו ויקח אבימלך את הקרדומות (שופטים ט'): כחוטבי. כן נקראים כורתי העצים וכן מחוטב עציך (דברים כ"ט): (כד) הובישה. מל' בושה וכלימה: (כה) פוקד. ענין השגחת שבאה הרעה: אמון. כמו המון והוא ענין עם רב וכן ואת יתר

מצודת דוד

אשר כי פנו מן המלחמה ונסו יחדיו ולא עמדו על עמדם וטעם לאשר השיגם האויב נפלו בנופלים ולא נקחום בשבי כדרך השרים: כי יום אידם. ר"ל על כי בא עליהם יום אידם עת מיתתם שהוא פקודת כל חי לכן בא מוכן בלבבם: (כב) קולה. קול של מצרים ילך להיות נשמע למרחוק כמו קול הנחש הנשמע למרחוק: כי בחיל ילכו. הכשדים ילכו עליהם בחיל רב ובקרדומות יבואו עליהם לכרתם: כחוטבי עצים. ר"ל כמו שאין ביד העצים למנוע מעלמם כריתת החוטבים כן לא יוכלו מצרים למנוע מעצמם חרב הכשדי':

(כג) כרתו יערה. ר"ל אתם בני כשדים הרגו כל אנשי מצרים כי הכח בכם לכרות הכל כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מארבה:
(כד) הובישה. הכלמה עדת מצרים כי הנה נמסרה ביד עם לפון הם הכשדים: (כה) הנני פוקד. אשגיח להביא פורענות על המון

פירוש ע"ט

פון דר מִלְחָמָה) פון דעסט וועגין האבן זיי פארט גיקערט זייער אקין צו זוכין איין ארט צו אנטלופן אהין נסו יחדיו לא עמדו און זיי זענין אלע מיט אנאנדר אנטלאפין גיווארין און זענין ניט גיבליבין שטיין ביי דר מלחמה כי יום אידם בא עליהם דען זייער בראך טאג איז אויף זיי גיקומין און די צייט ווען מען זאל גידענקין אויף זייא זייערע זינד דאס מען זאל זייא שטראפן: (כב) קולה כנחש ילך דם קול פון די מצרים וועט גיין אזו ווי דאס קול פון דעם שלאנג כי בחיל ילכו ובקרדמות באו וואררום מיט איין גרוס חיל וועלין דיא כשדים גיין צו מצרים און מיט העק וועלן זיי קומען צוא איר גלייך וויא דיא האלץ העקערס: (כג) כרתו יערה נאם ה' דיא כשדים האבן כח צוא פאר שניידין גאר איין וואלד (כלומר גאר דם פאלק פון מצרים אזו זאגט גאט) כי לא יחקר דען עס קאן ניט גיפארשט ווערין די צאל פון זייערע חיילות כי רבו מארבה וואררום זייא זענען מיין פון דעם הייששעריק און עס איז ניט דא צוא זיי קיין צאל: (כד) הובישה בת מצרים זי איז פר שעמט גיווארין דם מלכות פון מצרים נתנה ביד עם צפון זיא איז איבער גיענטפערט גיווארין אין דער האנט פון דעם פאלק וואס קומען פון צפון זייט דאס זענין די כשדים: (כה) אמר ה'

צבאות

ועל פרעה ועל מצרים ועל · טעותהא ועל מלכהא ועל פרעה ועל דמתו חצין עלוהי : כו ואמסרינון ביד דבען למקטלהון וביד נבוכדראצר מלכא דבבל וביד עבדוהי ובתר כן תשרי כיומי קדם אמר יי : כז ואת לא תדחל עבדי יעקב ולא תתבר ישראל ארי הא אנא פריק ליך מרחיק וית בנך מארע גלותהון ויתובון דבית יעקב וישקטון וישרון לרוחצן ולית דמניד : כח את לא תדחל עבדי יעקב אמר יי ארי בסעדך

ישראל הנני פוקד אל־אמון מנא ועל־
פרעה ועל־מצרים ועל־אלהיה ועל־
מלכיה ועל־פרעה ועל הבטחים בו:
כו ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד
נבוכדראצר מלך־בבל וביד עבדיו
ואחרי־כן תשכן כימי־קדם נאם־יהוה:
כז ואתה אל־תירא עבדי יעקב ואל־
תחת ישראל כי הנני מושעך מרחוק
ואת־זרעך מארץ שבים ושב יעקוב
ושקט ושאנן ואין מחריד: כח אתה אל־

מלא ואו

רש"י

מספר נבאם : (כה) אל אמון. על אמון על המר אמון. ים שהוא לבון גדולה כמו התטבי מנא אמון (נחום ג') : מנא. אלכסנדריא רבתא (לאמיוורא"ה דאליסנדר"א בלע"ז) : (כו) ואחרי כן. מקץ ארבעים שנה כמו שאמר (יחזקאל כ"ט): (כז) ואתה אל תירא. לדיקים שבתוך

מהר"י קרא

יבואו לה. ואז יכרת אנשיה המרובים כעצי היער שאין להם חקר. וגם רבו מארבה שאין להם מספר : (כה) אל אמון מנוא. אמון לשון אומן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים ונוא שמה.

רד"ק

ישראל. זכר אלהי ישראל לפי שהפורענות הבאה למצרים הוא לעונש שהרע לישראל שישק מלך מצרים וכן פרעה נכה שהמית יאשיהו כמו שאמר נקמה להנקם מצריו כמו שפירש למעלה : אל אמון מנא. כמו על אמון הוא מלך העיר הנקרא נא והיא במלכות מצרים וי"ת אמון כמו המון ותרגם נא אלכסנדריא וכן תרגם הא אנא מסער על אתרגושת אלכסנדריא : (כו) ונתתים. ואחרי כן תשכן. כמו שנבא יחזקאל מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים וגו' ומה שאמר כימי קדם לא אמר שתהיה במעלת שהיתה בימי קדם שהרי אמר ביחזקאל והיו שם ממלכה שפלה אלא פירושו שתשכן בארצה בימי קדם : (כז) ואתה אל תירא. פרשה זו עתידה וכבר פירשתיה למעלה במקומה ושנה אותה הנה עם שנוי מלות מעט והענין אחד והטעם לפי שזכר הנה

מנחת שי

בפירוש : (כז) ואתה. במקצת ספרים כ"י הוא"ו בקמץ וע"פ המסורת הוא בפתח וכם ד' וזה אחד מהם וכן הוא ברוב הספרים :

מצודת דוד

עם של נא שסיתה בת רבת עם וכן נאמר את המון נא (יחזקאל ל') : ועל מלכיה. ממלכות רבות היו באלן מלכים כמ"ש ממלכה בממלכה (ישעיה י"ט) : ועל פרעה וגו'. ר"ל וכמו שאפקוד על פרעה כן אפקוד על האומות הבוטחים בו : (כו) ואחרי כן. מקץ ארבעים שנה תשכון במנוחה בלי גלות כימי קדם וכמ"ש (ביחזקאל כ"ט) : (כז) ואתה אל תירא וגו'. בא לנחם בני הגולה לבל יתייאשו מן הגאולה בראותם שמצרים גלו למקום קרוב וחזרו מהר והם גלו למרחוק ועדיין לא שבו ובעבור זה יחשבו פן ישתקעו שמה לכן אמר ואתה אל תירא וגו' : מרחוק. מארץ מרחק שגליתם שמה : ושב יעקב. יהיה בשובה ונחת והשקט ושאנן ואין מי מחריד

מצודת ציון

ההמון (לקמן נ"ב): מנא. נא היא אלכסנדריא כן ת"י : (כז) תחת ענין פחד ושבר כמו אל תחת מפניהם (לעיל א') : ושב. ענין השקט ומנוחה כמו בשובה ונחת (ישעיה ל') : ישאנן. ענין שלוה כמו

פירוש ע"ט

צבאות אלהי ישראל זאגט גאט דער האר איבער אלע חילות דר גאט פון די ישראל הנני פוקד אל אמון מנא נון איך וועל באפעלין ביזז אויף דעם ברומונג פון דעם פאלק פון דער שטאט נוא ועל פרעה ועל מצרים אונ אויף פרעה אונ אויף מצרים אונ אויף אירע אפגעטער אונ אויף אירע מלכים ועל פרעה ועל הבוטחים בו אונ אויף פרעה אונ אויף די וואס פר זיכערין זיך אין אים : (כו) ונתתים ביד מבקשי נפשם אונ איך וועל זייא איבער ענטפערין אין דער האנט פון די וואס באגערין זייער לייב צוא טייטין וביד נבוכדראצר אונ אין דער האנט פון נבוכדראצר מלך בבל אונ אין דער האנט פון זיינע קנעכט ואחרי כן תשכן כימי קדם נאם ה' אונ דער נאך אין סוף פערציג יאר וועט

דיא אומה מצרים רוען אין איר לאנד אזוי ווי דיא ערשטע טעג אזו זאגט גאט : (כז) ואתה אל תירא עבדי יעקב אונ דוא זאלסט קיין מורא ניט האבען מיין קנעכט יעקב אונ דוא ישראל זאלסט קיין פירכט ניט האבן (דאס מיינט ער די צדיקים וואס זענען פר טריבען געווארען קיין מצרים מיט געוואלד) כי הנני מושיעך מרחוק ווארום איך גאט וועל דיר העלפן פון דעם ווייטין לאנד וואס דו ביסט פר טריבן געווארין אהין ואת זרעך מארץ שבים אונ דיינע קינדר וועל איך העלפין פון דעם לאנד וואס זיי זענען געפאנגן אהין ושב יעקב ושקט אונ דאס הויז געזינד פון יעקב וועט זיך אום קערן פון דעם גלות אונ וועט זיין געשטילט אונ וועט זיין בשלוה אונ עס וועט ניט זיין קיינער

וואס

תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב נְאֻם־יְהֹוָה כִּי אִתְּךָ
אָנִי כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל־הַגּוֹיִם ׀ אֲשֶׁר
הִדַּחְתִּיךָ שָׁמָּה וְאֹתְךָ לֹא־אֶעֱשֶׂה כָלָה
וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ׃
מז א אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהֹוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא אֶל־פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה פַרְעֹה
אֶת־עַזָּה׃ ב כֹּה ׀ אָמַר יְהֹוָה הִנֵּה־מַיִם
עֹלִים מִצָּפוֹן וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף וְיִשְׁטְפוּ

תרגום

בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי אֲרֵי אֲעֲבֵיד גְּמִירָא בְּכָל עַמְמַיָא דִי אַגְלֵיתָךְ לְתַמָן וְעִמָךְ לָא אַעֲבֵיד גְּמִירָא וְאַיְתֵי עֲלָךְ יְסוּרִין לְאַלָפוּתָךְ בְּרַם בְּדִין חֲסוּךְ וְשֵׁיצָאָה לָא לָא אֱשֵׁיצִינָךְ׃ א דַהֲוָה פִתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָא עַל פְּלִשְׁתָּאֵי עַד לָא יְיֵתֵי פַרְעֹה וְיִמְחֵי יַת יַתְבֵי עַזָה׃ ב כִּדְנַן אֲמַר יְיָ הָא עַמְמַיָא אָתָן מִצִפּוּנָא וִיהוֹן כְּנַחַל מִגַבֵּר וְיִבְזוּן אַרְעָא

מהר"י קרא

וזו אלכסנדריא של מצרים דמרבו בה מלכי: (כח) ונקה לא אנקך. מכל וכל. אלא הריני מייסרך על ידי המלכיות וכלה לא אעשה:

מז (א) בטרם יכה פרעה את עזה. נתנבא ירמיה עליה שיבא פרעה ויכה את עזה. ללמדך שאין אומה נופלת אלא אם כן נגזר עליה ממרום קודם לכן: (ב) הנה מים עולים מצפון. הנה פרעה וחילו יוצאין על עזה שהיא בדרומה *) של מצרים כמה שנאמר בספר יהושע מן השיחור אשר על פני מצרים העזתי. שעזה עומד בדרומה של מצרים ובקרן דרומית מערבי' ואותן מים עולין מצפון: והיו לנחל שוטף. ששוטף את הכל:

*) נ"ב בלפונה. העתק מהנדפס.

רש"י

מצרים שגלו שם על כרחם: (כח) למשפט. בדין חסוך מעט מעט: ונקה. לשון טילוע והשמד וכן תירגמו יונתן לשון כלייה:

מז (א) אל פלשתים. על פלשתים: בטרם יכה פרעה את עזה. כשהיה נבוכדנצר צר על ירושלם בשנה העשירית לצדקיהו יצא חיל פרעה ממצרים ויעלו הכשדים

מנחת שי

(כח) ויסרתיך. עיין לעיל בסימן ל' מ"ש במלה זו:

רד"ק

פורענו' העכו"ם אמר כנגד ישראל ואתה אל תירא שאינך כמות' ואף על פי שהם ישבו בארצם אחר גלותם לא יהיו שלוים ושקטים אלא סופם שיכלו מהיות גוי ולא יזכר שמם וישראל לא יסוף שמם וזכרם יעמד כימי השמים על הארץ: (א) אשר היה. אל פלשתים. כמו על וכן אל ההרים לא אכל וזולתו: בטרם יכה פרעה את עזה. בסדר עולם כשיצא חיל פרעה ממצרים היו הכשדים צרים על ירושלי' בשנת העשירית לצדקיהו וישמעו הכשדים את שמעם ויעלו מעל ירושלים וכששמע פרעה שעלו מעל ירושלים מפניו הלך עם חילו ושטף את עזה ושב לארצו ובאותו זמן היה דבר ה' אל ירמיהו שיבאו חיל כשדים ויכו את ארץ פלשתים: (ב) כה אמר ה' הנה מים עולים. מתגברים וכן ותעלה המלחמה והמים הם משל על חיל כשדים שהם מצפון:

מצודת ציון

שאנן מושב (לקמן מ"ה) וכפל במ"ש לרוב השלום והשקט:
(כח) למשפט. כמו במשפט והלמ"ד במקום בי"ת וכן ישבת לכסא (תהלים ט') ור"ל במשפט הראוי לגלות אוזן למוסר וכן יסרני ה' אך במשפט (לעיל י'):
מז (ב) שוטף. ענין המשיכה ברדיפה ובחוזק: והילל. מלשון
כ"כ במ"ע:

מצודת דוד

אותו: (כח) כי אעשה כלה. ר"ל אף אם אעשה כלה בכל הגוים וגו' הנה אותך לא אכלה עם כי תהיה בגלות: ויסרתיך למשפט. אייסר אותך במשפט הראוי לגלות אוזן למוסר ולא אנקה אותך מן העולם ושיאמר העולם נקי ממך ר"ל לא אכריתך מן העולם:
מז (א) את עזה. היא היתה מארץ פלשתים ופרעה הכה אותם בעת שחזר מדרכו שהלך ללכת לעזור לישראל מול הכשדים: (ב) הנה מים וגו'. הכשדים היושבים בצפון השוטפי' כמים רבים: והיו לנחל שוטף וגו'. ר"ל יאבדו ויכלו ארץ פלשתי'

משלי חכמים

(ב) הִנֵּה מַיִם עוֹלִים מִצָּפוֹן וגו' בִּיר דַארְפִין וִויסֶען צוּא וָואס דַארְף שְׁטֵיין דִיא מַפָּלָה פוּן פְּלִשְׁתִּים בַּייא דֶעם גָלוּת פוּן דִיא יִדִין. דֶער עִנְיָן אִיז לְמָשָׁל אֵיינֶער הָט גֶעהַאט אַגְרוֹיסֶע פַאבְּרִיק וָואס הָאבִּין גֶעאַרְבֶּעט פִיל פּוֹעֲלִים. אוּנ אִין דִי פַאבְּרִיק פְּלֶעגְט מֶען פַארְטִיג מַאכִין אַלֶע עֶרְלֵייא סְחוֹרוֹת. אוּנ דִיא פַארְטִיגֶע סְחוֹרָה פְּלֶעגְט מֶען אַרַיין לֵייגִין אִין אַשְׁפַּייכְלֶער. פוּן דֶעם שְׁפַּייכְלֶער פְּלֶעגְט מֶען פַארְקוֹיפִין דִיא סְחוֹרָה צוּ דִיא קְרֶעמֶער. אַמָאהְל הָאט גִיטְרָאפִין דֶער שְׁפַּייכְלֶער סְחוֹרָה אִיז פַארְבְּרֶענְט גִיוָוארִין. דֶער שָׁאדִין אִיז גִיוָועזִין זֵייעֶר גְרוֹיס. אוּנ דִי אַרְבֵּייטֶער פוּן דִיא פַאבְּרִיק הָאבִּין שׁוֹין נִיט גִיוָואלְט אַרְבֶּעטִין. יֶעדֶער אִיז גֶעגַאנְגִין זוּכֶען אַרְבֶּעט אִין אֵיין אַנְדֶער פַאבְּרִיק. וָוען דֶער בַּעַל הַבַּיִת אִיז גֶעגַאנְגִין גֶעבִּין דִי פַאבְּרִיק הָט עֶר גֶעוֵויינְט. אַמָאהְל הָט אֵיינֶער גֶעזָאגְט צוּם בַּעַל הַבַּיִת אִיךְ זֶעה וָוען דוּ הַייסְט גֶעבִּין שְׁפַּייכְלֶער וָוס אִיז פַארְבְּרֶענְט גִיוָוארִין אַזוֹי פִיל סְחוֹרָה וַויינְסְטוּ

פירוש ע"ט

וָואס זָאל אִים דֶער שְׁרֶעקִין: (כח) אַתָּה אַל תִּירָא וגו' דוּ זָאלְסְט קֵיין מוֹרָא נִיט הָאבִּין מַיין קְנֶעכְט יַעֲקֹב אַזוֹי זָאגְט גָאט וָוארוּם אִיךְ בִּין מִיט דִיר צוּ הֶעלְפִין דִיר כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה וגו' דֶען וָוען אִיךְ וֶועל מָאן אֵיין פֶר לֶענְדוּנְג אִין דִי אַלִי גֹּבְלַיִים וָואס אִיךְ הָאב דִיךְ פַאר שְׁטוֹסִין אַהִין אוּנ אִין דִיר וֶועל אִיךְ נִיט מָאן קֵיין פֶר לֶענְדוּנְג וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט אוּנ אִיךְ וֶועל דִיךְ בִּיסְלֶעךְ נִויים שְׁטְרָאפִין מִיט אַזוֹ אֵיין מִשְׁפָּט וָואס דוּ וֶועסְט אִים קֶענִין דֶר לֵיידִין וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ אוּנ רֵיינִיקִין וֶועל אִיךְ דִיךְ נִיט רֵיינִיקֶען (כְּלוֹמַר אוֹיס קֶערִין פוּן דֶער וֶועלְט וֶועל אִיךְ דִיךְ נִיט):
מז (א) אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה' אֶל יִרְמְיָהוּ דָאס אִיז דִי רֵייד פוּן גָאט נְבִיאוּת וָואס עֶר הָט גִירֶעט צוּ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אוֹיף דִי פְּלִשְׁתִּים בְּטֶרֶם יַכֶּה פַרְעֹה אֶת עַזָּה אֵיידֶער פַּרְעֹה הָט גִישְׁלָאגִין דִי שְׁטָאט עַזָה וָוס זִי הָט גִיקֶערְט צוּא דִיא פְּלִשְׁתִּים: (ב) כֹּה אָמַר ה' אַזוֹי הָאט גָאט גִיזָאגְט הִנֵּה מַיִם עוֹלִים מִצָּפוֹן נוּן וַואסֶערִין וֶועלִין אוֹיף גֵיין פוּן צָפוֹן זַייט (דָאס אִיז בָּבֶל) וְהָיוּ לְנַחַל שׁוֹטֵף אוּנ זֵיי וֶועלִין

ארץ ומלואה עיר וישבי בה וזעקו
האדם והילל כל יושב הארץ: ג מקול
שעטת פרסות אביריו מרעש לרכבו
המון גלגליו לא־הפנו אבות אל־בנים
מרפיון ידים: ד על־היום הבא לשדוד
את־כל־פלשתים להכרית לצר
ולצידון כל שריד עזר כי־שדד יהוה
את־פלשתים שארית אי כפתור:

תרגום

ומלאה קרויא ודיתבין
בהון ויצוחון בני אנשא
ויילון כל יתבי ארעא:
ג מקל מפסועית פרסת
גברוהי מזיע לרתיכוהי
אתרגושת גלגלוהי לא
מתפנן אבהן לרחמא
על בנין מאתרשלות
ידין: ד על יומא דאתי
למבז ית כל ארעא
פלשתאי לשיצאה לצור
ולצידון כל שאר סעיד
ארי אבוז יי ית ארע
פלשתאי שאר נגות
הפוטקאי

ת״א לא הפנו אבות. סנהדרין דף קט גבורות כ:

רש״י

מעל ירושלים שמע פרעה שטף את עזה ושב לארצו. בסדר עולם: (ג) שעטת. אין לו דמיון ויונתן תירגמו מפסועית: מרעש לרכבו. מרעש אשר לרכבו: גלגליו. אופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים. להצילם: (ד) להכרית לצור ולצידון. פלשתים היו עוזרים אותם מאויביהם: אי כפתור. (איגול״ש בלע״ז):

מהר״י קרא

(ג) מקול שעטת. תרגם מקול מפסועית. ופתרונו מקול פסיעות פרסות סוסי אביריו ומרעש רכבו והמון גלגליו: לא הפני אבות.

רד״ק

וישטפו. את ארץ פלשתים. כי פרעה הכה את עזה וג״נ יחריב הכל: והילל. הלמ״ד בחיר״ק והוא חסר יו״ד המשך: (ג) מקול שעטת. הכות הסוס בארץ ברגליו תקרא שעטה ותקרא דהר' וי״ת מקול מפסועית פרסת גברוהי ואביריו אמר על הסוסים החזקים: המון גלגליו. מהמון ומ״ם מרעש עומדת במקום שנים: לא הפנו אבות אל בנים. אפי' האבות שהם מרחמים על בניהם עתה בבא להם הצרה לא יפנו אל בניהם מרפיון ידים שלא יהיה בהם כח לעמוד לפני אויביהם: (ד) על היום הבא. כל שריד עוזר. צר וצידון היו עוזרים להם כי הם גלילות פלשתים כמ״ש מה אתם צר וצידון וכל גלילות פלשת: כי שודד ה' את פלשתים. אין בו מלת כל אבל לשדוד יש בו מלת כל: שארית אי כפתור. פלשתים וכפתורים אחים היו כמ״ש אשר

מנחת שי

מז (ג) והילל. בכ״א כ״י והילל בגירי הלמ״ד ובאלו ספרים בחירק ומסר יו״ד המשך וכ״כ רד״ק:

מצודת דוד

והאנשים הממלאים אותה: עיר. כל עיר ועיר והיושבים בה: וזעקו. ולעקו בקול מר: (ג) מקול שעטת. מקול פסיעות פרסות סוסיו החזקים ומהרעשת קול סוסיה לרכבו ומקול המיית גלגלי המרכבות יאחזם חלחלה עד לא יפנו אבות אל בנים להצילם כי ירפו ידיהם ויתיאשו מן ההצלה: (ד) על היום הבא. מוסב למקרא של מעלה לומ' רפיון הידים יהיה בעבור היום הבא הבא לשדוד את כל פלשתים: לצור ולצידון. גם המה מארץ פלשתים: כל שריד עוזר. ר״ל לא ישאר מי שיוכל לעזור במלחמה כי לא ישאר בהן כ״א נשים וטף: כי שודד ה'. ר״ל בהשגחת המקום יבא זאת

מצודת ציון

יללה: (ג) שעטת. ענין פסיעה ואין לו דומה: אביריו. ענין חוזק: הפנו. ענין פניית הפנים: מרפיון ידים. כן נקרא בהתיאשם וכן וזאת יגע ורפה ידים (ש״ב י״ז): (ד) שריד. ענין שיור כמו שרידי חרב (לעיל ל״א): אי כפתור. כפתור יקרא על

פירוש ע״ט

וועלן זיין צו איין טייך וואס פלייצט וישטפו ארץ ומלואה
אונ זיי וועלן פר פלייצין דס לאנד פון די פלשתים
אונ איר דער פילונג אונ איטליכע שטאט פון די
פלשתים אונ די וואס זיצין אין איר וזעקו האדם והילל
כל יושבי הארץ אונ די מענטשין פון דעם לאנד פון
די פלשתים וועלן שרייען אונ אלע זיצער פון דעם
לאנד וועלן קלאגין: (ג) מקול שעטת פרסות אביריו פון
וועגין דעם קול פון די טריט פון שטארקע פערד
(פון דעם פיינד) אונ פון וועגין דעם שטורים וואס
צו זייני רייט וועגן נעגן אונ פון וועגן דעם ברומונג
פון זייני רעדער פון זייני רייט וועגין לא הפנו אבות
אל בנים מרפיון ידים האבן זיך ניט גיקערט די פעטער
צו די קינדער זיי זאלין זיי מציל זיין פון וועגין דעם
שלאפקייט פון זייערע הענט: (ד) על היום הבא אויף
דעם טאג וואס קומט צוא בארויבין אלי פלשתים
להכרית לצור צו פאר שניידין צוא צור אונ צוא צידון איין איבער בלייבונג פון דעם וואס העלפט זיי (דס
זענן די פלשתים וואס זיי פלעגן העלפן צו צור אונ צו צידון פון זייערע פיינד): כי שדד ה' את פלשתים שארית
אי

משלי חכמים

ניט אונ אז דו גייסט געבין די פאבריק ווייגסטו. האט דער בעל הבית גיזאגט. איך וועל דיר זאגין. דעם שפיגלער סחורה האב איך געהאט פון דיא פאבריק. דריבער ווען דיא פאבריק וואלט ווייטער גיארבעט וואלט איך געקענט האבין איך וועל אמאהל ווייטער האבין אזוי אשפיגלער סחורה. אבער אז דיא פאבריק ארבעט ניט פון פאנען וועל איך האבין סחורה. איז דאך שוין מיין האפענונג פארלארין. נאך מער ווין איך פאר וואס פרייען זיך אלע פאבריקין אויף מיין שרפה. אונ זייא האבין באלד צוא גענומען פון מיר אלע ארבעטער איך זאל שוין ניט קענען ווערין נאך אמאל אסוחר. דריבר וועל איך מיך אנדערש ניט טרייסטין סיידין איך וועל זעהן זייער אומגליק. דאס זעלבינע איז גיוועזן בייא די יודין. ווי ירושלים איז חרב גיווארין האבין די פלשתים צור צידין גיהאט אגרויסע שמחה וויא עס שטייט אין ספר יחזקאל קפיטול כ״ו. דריבער האבין יודין געהאט אשאפעלען צער. אויף זייער חורבן. אונ אויף דיא שמחה פון פלשתים. איז געקומען הנביא זאגין דיא יודין פלשתים צור צידין וועלן באלד אויך האבין אחורבן:

ה בָּאָה קָרְחָה אֶל־עַזָּה נִדְמְתָה
אַשְׁקְלוֹן שְׁאֵרִית עִמְקָם עַד־מָתַי
תִּתְגּוֹדָדִי׃ ו הוֹי חֶרֶב לַיהוָה עַד־אָנָה
לֹא תִשְׁקֹטִי הֵאָסְפִי אֶל־תַּעְרֵךְ הֵרָגְעִי
וָדֹמִּי׃ ז אֵיךְ תִּשְׁקֹטִי וַיהוָה צִוָּה־לָהּ
אֶל־אַשְׁקְלוֹן וְאֶל־חוֹף הַיָּם שָׁם יְעָדָהּ׃
מח א לְמוֹאָב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

תרגום

קַפּוּטְקָאֵי׃ ה מְטַת
פּוּרְעָנוּתָא לְיָתְבֵי עַזָּה
אִתְּבַר אַשְׁקְלוֹנָאֵי שְׁאַר
תּוּקְפְּהוֹן עַד אֵימָתַי
תִּתְהַמְמוּן׃ ו וַי חַרְבָּא
דִשְׁלִיחָא מִן קֳדָם יְיָ עַד
אֵימָתַי לָא תְנוּחִין
אִתְכְּנַשִׁי לְנִדְנָךְ לְבֵית
זִמְנָא תְנוּחִין׃
ז אֵיכְדֵין תְּנוּחִין
וַיְיָ פַּקִּיד עֲלַהּ עַל
אַשְׁקְלוֹן וְעַל סְפַר יַמָּא
לְתַמָּן מְזַמְּנָהּ׃ א לְמוֹאָב
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת

רש"י

(ה) נדמתה. נחרבה: תתגודדי. תשרטי בחבל ובבכי: (ו) חרב לה'. שהקב"ה מביא לעולם: הרגעי. ל' מרגוע:

מהר"י קרא

לעזור לבנים שכל אחד ואחד טרוד ברפיון ידיו: (ה) שארית עמקם. לפי שכל פלשתים היושבים על החוף יושבים בעמק: עד מתי תתגודדי. תאספי [גדודי] חיילים. כך פתר ר' מנחם [ב"ר חלבו] אבל ממה שאני רואה בתחילת המקרא שאמר באה קרחה על עזה. ובסוף המקרא הוא אומר עד מתי תתגודדי אני למד שהוא מלשון לא תתגודדו ולא תשימו קרחה. ופתרונו לשון שרט שאדם נותן בבשרו מרוב צער. וכת"י עד אימתי תתהממון וכן לא תתגודדו [תרגום] לא תתהממון: (ו) עד אנה לא תשקוטי. אני הייתי אומר לחרב האספי אל תערך. אבל איך תשקוט עד שתבא אל אשקלון ואל חוף הים. הם פלשתים ששם הזמינה. אל תערך. לשון תערה: הרגעי. לשון מרגוע: ודומי. לשון שתיקה:

רד"ק

יצאו משם פלשתים ואת כפתורים ופירש רבינו סעדיה כפתור דמיטא. ואמר שארית שלא ישאר להם שארית: (ה) באה קרחה אל עזה. אמר קרחה לפי שפרעה הכה אותם תחילה ואחר כך בא נ"נ וקרחה שלא נשאר בה דבר: נדמתה. נכרתה כמו נדמה מלך ישראל: שארית עמקם. רוב ממונם וחילם כי הרבוי יקרא מלשון עמק כמו העמיקו שחתו העמק שאלה ות"י שאר תוקפהון ואפשר לפרש שהיו בהם יושבי העמק: עד מתי תתגודדי. ענין שריטה בבשר כמו לא תתגודדו וי"ת עד אימתי תתהממון כמו שת"א לא תתגודדו לא תתהממון: (ו) הוי חרב לה'. כלומר כי לה' הוא החרב: עד אנה לא תשקטי. זה מאמר הנוהה על פלשתים ואומר מי שכנגדו איך תשקטי: אל תערך. הוא נדן החרב: הרגעי. הוא ענין מרגוע כמ"ש תשקטי כי ההשקטה והמרגוע אחד וכן ודמי ענין דממה: (ז) איך. צוה לה אל אשקלון. צוה לחרב שתלך אל אשקלון להכריתה ואיך תשקט עד שתשלם שליחותה: שם יעדה. שם הזמינה: (א) למואב. אלהי ישראל. כי הוא לקח נקמת ישראל מהם: נלכדה קריתים. העיר שנקראת קריתים ואפשר שיש שני מגדלים בעיר לפיכך נקראת בלשון שנים: הובישה המשגב.

מצודת ציון

אי היה: (ה) קרחה. ענין מריטת השער וכן לא יקרחו להם (לעיל פ"ז): נדמתה. ענין כריתה וכן ער מואב נדמה (ישעיה ט"ו): תתגודדי. ענין שריטת הבשר כמו לא תתגודדו (דברים י"ד): (ו) הוי. הוא ענין לשון קריאה: עד אנה. עד מתי: תשקוטי. ענין מנוחה: האספי. ענין כניסה כמו ואין איש מאסף אותם (שופטים י"ט): תערך. ענין תיק ונרתק כמו וישלפה מתערה (שמואל א' י"ז): הרגעי. מל' מרגועה ומנוחה: ודומי. ענין שתיקה כמו וידום אהרן (ויקרא י'): (ז) חוף הים. שפת הים וגבולו: יעדה. ענין הזמנה כמו ומי יעדה (מיכה ו'):

מצודת דוד

השודד: שארית אי כפתור. ר"ל אף השארית ישודד כי לא ישאר מה מאי כפתור וגם היא מארץ פלשתים: (ה) באת קרחה. ר"ל הנה מעזה נתלש השער מכל וכל והשארה מוקרחת ר"ל לא נשאר כלום ממנה כי פעם יכוה פרעה ופעם נ"נ: נדמתה אשקלון. נכרתה אשקלון אף השארית מהיושבי' בעמקים עם כי רבים היו: עד מתי תתגודדי. עד מתי תשרטי בשרך מחמת צער והאבל כאומר הנה מאז תתגודדי ממכת פרעה ועתה תבית ממכת נ"נ ועד מתי תתגודדי עוד ואמר כענין מלילת המקוננים: (ו) הוי חרב לה'. כאלו קורא אל החרב ואומר אתה החרב הבא בהשגחת ה' עד מתי לא תשקוטי הלא כבר הרגת בהם מאז ע"י פרעה ולכן האספי אל תערך ומלאי מרגוע ושתוק מלהרוג עוד: (ז) איך תשקוטי. כאלו משיב לעצמו איך אפשר לה להיות בהשקט ומנוחה וה' צוה לה להרוג עוד: אל אשקלון. על אשקלון ועל כל פלשתים היושבים בחוף הים שם על המקומות ההם הזמין את החרב להרוג ולאבד:
מח (א) למואב. ר"ל על מואב אמר כה אמר ה' וגו': הוי אל נבו. יללה יהיה על נבו: הובישה וגו'. כאשר נלכדה

פירוש ע"ט

אי כפתור וואָרום גאָט וועט באַרויבן דורך נבוכדנצר די פלשתים אונ דעם איבער בלייבונג פון דער אומה כפתורים וואָס זיי זיצן אויף איין אינזיל פון דעם ים: (ה) באה קרחה אל עזה עס איז געקומען איין אָפּ גאָלונג אויף עזה כלומר איין פורעניות נדמתה אשקלון שארית עמקם זי איז פאַר שניטן געוואָרין די שטאָט אשקלון אונ אַפילו דעם איבער בלייבונג פון זייער טאָל איז אויך חרוב געוואָרין עד מתי תתגודדי ביז ווי לאַנג נאָך וועסטו זיך פלשתים קראַצן דיין פלייש (פון וועגן אבילות): (ו) (זאָגט דער נביא) הוי חרב לה' עד אנה לא תשקטי וויא געשריגן דיא שווערד פון גאָט ביז ווי לאַנג וועסטו ניט שטילן האספי אל תערך הרגעי ודמי ווער שוין איין געטאָן אין דיין שייד טוא רוען אונ שווייג: (ז) (ענטפערט דער נביא זיך אַליין אונ זאָגט) איך תשקטי וה' צוה לה ווי אַזוי זאָל די שווערד שטילן אַז גאָט האָט איר געשאַפט זי זאָל נאָך הרגינן אל אשקלון ואל חוף הים שם יעדה אויף דער שטאָט אשקלון וואָס אין לאַנד פון די פלשתים איז אונ אויף אַלי פלשתים וואָס זיצן אויף דעם באָרטן פון דעם ים דאָרטן האָט גאָט אָן געבייט דיא שווערד זיא זאָל האַרגינען:
מח (א) למואב אויף מואב (האָט ירמיהו געזאָגט) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אַזוי האָט געזאָגט גאָט דער האַר איבער אַלע חיילות דער גאָט פון די ישראל

אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶל־נְבוֹ כִּי שֻׁדָּדָה
הֹבִישָׁה נִלְכְּדָה קִרְיָתָיִם הֹבִישָׁה
הַמִּשְׂגָּב וָחָתָּה׃ ב אֵין עוֹד תְּהִלַּת
מוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חָשְׁבוּ עָלֶיהָ רָעָה לְכוּ
וְנַכְרִיתֶנָּה מִגּוֹי גַּם־מַדְמֵן תִּדֹּמִּי אַחֲרַיִךְ
תֵּלֶךְ חָרֶב׃ ג קוֹל צְעָקָה מֵחֹרוֹנַיִם שֹׁד
וָשֶׁבֶר גָּדוֹל׃ ד נִשְׁבְּרָה מוֹאָב הִשְׁמִיעוּ
זְעָקָה צְעוֹרֶיהָ׃ ה כִּי מַעֲלֵה הַלֻּחוֹת
בִּבְכִי יַעֲלֶה־בֶּכִי כִּי בְּמוֹרַד חֹרוֹנַיִם

צעיריה קרי הלחית קרי

תרגום

אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל וַי עַל
נְבוֹ אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת
בְּהִיתַת אִתְכְּבִישַׁת
קִרְיָתַיִם בְּהִיתוּ מְבֵית
רוֹחֲצָנְהוֹן וְאִתְּבָרוּ׃
ב לֵית עוֹד תּוּשְׁבַּחְתָּא
לְמוֹאָב בְּחֶשְׁבּוֹן חֲשִׁיבוּ
עֲלַהּ בִּישָׁא אֱתוֹ
וּנְשֵׁיצִינַּהּ מִלְּמֶהֱוֵי עַמָּא
אַף מַדְמֵן תִּתְּבָרִין
בָּתְרִיךְ יְהָכוּן קָטְלֵי
חַרְבָּא׃ ג קָל צְוָחְתָּא
מֵחוֹרוֹנַיִם בִּזָּא וְתַבְרָא
רַבָּא׃ ד אִתְּבָרַת
מַלְכוּת מוֹאָב בְּקָרוּ
צְוָחְתָּא שִׁלְטוֹנֵיהוֹן׃
ה אֲרֵי מְסוּקִית לוּחִית
כַּד בָּכַן יִסְקוּן בָּכַן אֲרֵי

רש"י

מח (א) המשגב. שם מקום: **(ב) בחשבון. מדמן.** שם מקום ולפי שנותם הוא מזכיר פורענותם: **תדומי.** תחרבי: **(ד) צעיריה.** שולטנהא הצעירים מן המלכים: **(ה) מעלה הלוחית.** שם מקום היא מעלת הר:

מהר"י קרא

מח (א) הובישה המשגב. עיר חוזק המשגב: **וחתה.** ונשברה. **(ב) גם מדמן תדמי.** תירגם אף מדמן תתברין. כמו תדמין תתעבדון: **(ה) הלוחית.** שם מקום. העולה ללוחית והיורד לחורין נגדו. שניהם בוכין. זה הוא. בבכי יעלה בכי: **חורונים.** חורין עליון וחורין תחתון:

רד"ק

העיר הנקראת המשגב וי"ת בהיתו מבית רוחצניהון ואתברו: (ב) אין עוד. בחשבון חשבו. לשון נופל על הל׳ הוא צחות הל׳ וכן מדמן תדמי ועקרון תעקר: (ד) נשברה. צעוריה. כתיב בוי"ו וקרי צעיריה ביו"ד ואחד הוא ות"י שלטניהון ואפשר שכנ׳ הג׳ הגדולים בלשון צעירית על דרך גנאי: (ה) כי מעלה הלחות. כתיב וקרי הלחית וי"ו ויו"ד מתחלפים כמשפט וזה הפ׳ הוא בנבואת ישעיהו בשנוי מלות מעט אמר כי יעלה מואב מעלת הלוחית שהוא מקום גבוה אולי יחשבו להשגב שם ויעלו עלת ובכה: בבכי יעלה בכי. כפל בכי לחזק הענין: חורונים.

מנחת שי

מח (ג) קול צעקה. בנביאים עם פירש הרד"ק זעקה בזי"ן ובסוף פסוק שזכו א׳ מן ד׳ צעקה בנביאים כמו שבאו במסורה: מחורנים. בס"א מחרנים חסר: ושבר. במקצת כתובי יד הוא"ו בגעיה ובספרים אחרים בקמץ: (ד) הִשְׁמִיעוּ בס"א כ"י מוגה הִשְׁמִיעוּ ואים כן בספרים אחרים ובמקר׳ גדולה נמס׳ עליו לית וחסו הכרע שכתוב השמיעו בחירק שאין דומה לו במקרא אלא היה בפתח כלא נעלמו רבים כמוהו: צעוריה. צעיריה קרי: (ה) הלחות. הלחית קרי: חורנים. ס"א חרונים.

מצודת דוד

קריתי׳ נתביישה מאד: (ב) אין עוד. מעתה לא יהיה עוד ההלול והשבח של מואב: בחשבון. בהיות האויבים בחשבון חשבו עליך רעה והוא ל׳ נופל על ל׳: לכו. ואמרו לכו ונכריתנה מהיות עוד גוי: גם מדמן. גם העיר מדמן תהיה נכרתה וגם הוא ל׳ נופל על ל׳: אחריך. כ"מ שתברח תלך החרב אחריך להרוג: (ג) מחורוני׳. יהיה נשמע מעיר חורונים: שוד. כי שם יהיה שוד ושבר גדול: (ד) צעיריה. הבנים הקטנים שהלכו בבכי: (ה) כי במעלה הלוחית. הבכי במה יעלה במעלה הר הלוחית להשגב שמה: בבכי

מצודת ציון

מח (א) הוי. ענין יללה: **נבו. קריתים. המשגב.** שמות מקומות: **וחתה.** ענין פחד ושבר כמו ואל תחת (לעיל מ"ו): **(ב) תדומי.** ענין כריתה כמו נדמתה אשקלון (לעיל מ"ז): **(ג) שוד.** ענין עושק: **(ד) צעיריה.** ענין קוטן כמו שלחו צעיריה (לעיל י"ד): **(ה) במורד.** מל׳ ירידה ור"ל בעמק: **צרי.** כמו צרים:

לקוטי יקרים

(ד) נִשְׁבְּרָה מוֹאָב הִשְׁמִיעוּ זְעָקָה צְעִירֶיהָ. אין דעם קאפיטל איז די נביאות אויף מואב. הקב"ה האט געברענגט אחורבן אויף מואב ווייל זיי האבן געברענגט נבוכדנצר אויף די יודען ער זאל חרב מאכן דעם בית המקדש אונ זאל פארטרייבן די יודן פון ארץ ישראל. ווי די גמרא זאגט אין די מסכת סנהדרין עמון אונ מואב זענין גוועזן שלעכטע שכנים צו די יודן ווי זיי האבן געהערט דער נביא זאגט ירושלים וועט חרב ווערן. האבן זייא געשיקט צו נבוכדנצר קום אויף ירושלים אונ וועסט זייא איין

פירוש ע"ט

הוי אל נבו כי שדדה וויא געשריגן אויף דר שטאט נבו ווארום זי איז כרובט געווארן הובישה נלכדה קריתים זי איז פאר שעמט אונ בצווינגן געווארן די שטאט קריתים הובישה המשגב וחתה זיא איז פאר שעמט געווארן די שטאט משגב אונ איז צו בראכן געווארן: (ב) אין עוד תהלת מואב עס איז שון ניט דא נאך די לוב פון מואב בחשבון חשבו עליה רעה אין דר שטאט חשבון האבין דיא פיינד גיטראכט אויף דער אומה מואב בייז (אונ האבן גיזאגט איינר צום אנדערין) לכו ונכריתנה מגוי גייט אונ לאמיר זי פאר שניידין זי זאל ניט זיין קיין פאלק גם מדמן תדומי אונ אוך די שטאט מדמן וועט פאר שניטין אונ חרוב ווערין אחריך תלך חרב נאך דיר וועט גיין די שווערד: (ג) קול צעקה מחורונים איין קול פון גישרייא וועט גיהערט ווערין פון דער שטאט חורונים שד ושבר גדול איין רויבונג אונ איין גרויסער בראך וועט גיהערט ווערין פון דארטין: (ד) נשברה מואב זי איז צו בראכן געווארן דאס מלכות מואב השמיעו זעקה צעיריה זייא האבען גימאכט הערין איין גישרייא איהרע יונגע הארין: (ה) כי מעלה הלוחית דען דאס אויף גאנג פון דעם בארג וואס הייסט לוחית בבכי יעלה בכי וועלין

זייא

צָרֵי צַעֲקַת־שֶׁבֶר שָׁמֵעוּ׃ ו נֻסוּ מַלְּטוּ
נַפְשְׁכֶם וְתִהְיֶינָה כַּעֲרוֹעֵר בַּמִּדְבָּר׃
ז כִּי יַעַן בִּטְחֵךְ בְּמַעֲשַׂיִךְ וּבְאוֹצְרוֹתַיִךְ
גַּם־אַתְּ תִּלָּכֵדִי וְיָצָא כְמִישׁ בַּגּוֹלָה
כֹּהֲנָיו וְשָׂרָיו יַחַד*׃ ח וְיָבֹא שֹׁדֵד אֶל־
כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמָּלֵט וְאָבַד הָעֵמֶק
וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה׃

כמוש קרי יחדו קרי

תרגום

בְּמַחֲתֵית חוֹרוֹנַיִם צְוָחַת
תְּבִירֵי קְרָב יְבַסְרוּן׃
ו עֲרוֹקוּ שֵׁיזִיבוּ נַפְשֵׁיכוֹן
וַהֲווֹ כְּמִגְדַּל עֲרוֹעֵר
דְּשָׁרַן בִּשְׁכוּנִין
בְּמַדְבְּרָא׃ ז אֲרֵי חֲלָף
דְּאִתְרְחֵיצְתְּ בְּאוֹצְרָךְ
וּבְבֵית גִּנְזָךְ אַף אַתְּ
תִּתְאַחֲדִין וְיִפּוֹק כְּמוֹשׁ
בְּגָלוּתָא פַּלְחוֹהִי
וְרַבְרְבוֹהִי כַּחֲדָא׃
ח וְיֵיתוֹן בָּזוֹזִין עַל כָּל
קִרְוֵיהוֹן וְקַרְוָא מִנְּהוֹן
לָא תִשְׁתֵּיזִיב וְיֵיבְדוּן

מהר"י קרא

(ו) ותהיינה כערוער במדבר. ת"י והוו כמגדל ערוער דשרן

רש"י

(ו) כערוער. מגדל ערוער עשוי במדבר ואין סביביו ישוב כי אם שוכני אהלים ומגדל העומד באין ישוב נראה כהרב' כן ת"י. ומנחם פי' כערוער שם עץ מעלי היער:

מנחת שי

יש ספרים תרגנים: (ו) ותהיינה. במקצת ספרים ותהיינה בבני יודי"ן אבל מסורת כתוב על זה ב' חסר וכן נמסר בירמיה י"ח על פסוק ותהיינה נשיהם שכולות: (ז) כמיש. כמוש קרי: יחד. יחדו קרי:

רד"ק

שנים הם חורון עליון וחורון התחתון: צרי צעקת שבר שמעו. וצריהם ישמעו מהם צעקת שבר שיצעקו לשברם וצרי כמו וצרים וכן חלוני שקופים אטומים כמו חלונים והדומים להם רבים כמו שכתבנו בספר מכלול: (ו) נסו מלטו נפשכם ותהינה. נפשכם תהיינה במקום שימלטו: כערוער במדבר. כמו כערער בערבה כלומר אחר שתצאו מעריכם ותנוסו תהיינה עריכם כמו הערוער במדבר והוא עץ גדל במדבר בארץ ציה ות"י והוו כמגדל ערוער דשרן בשכונין במדברא: (ז) כי יען בטחך במעשיך. במקניך ובקניניך וכן ואיש במעון ומעשיהו בכרמל ות"י באוצרותיך ובתי גנזך: גם את תלכדי. כלומר גם את כמו הגוים האחרים שאין להם אוצרות כמוך ולא היו בהשקט וכן רב כמוך כמ"ש שאנן מואב וגו' לפיכך אמר גם את כילא יועילוך אוצרותיך שהיית בוטחת בהם גם לא יועילך כמוש אלהיך כי גם הוא יצא בגולה: (ח) ויבא. ועיר לא תמלט. ועיר מהם לא תמלט כי אל כל עיר יבא השודד: אשר אמר ה'. כמו כאשר

מצודת ציון

(ו) כערוער. שם עץ מדברי וכן והיה כערער בערבה (לעיל י"ז): (ז) במעשיך. כן יקרא מקנה הבקר והצאן כי העוסק במקנה כל מעשהו בהם וכן ואיש במעון ומעשהו בכרמל (ש"א כ"ה): כמיש.

מצודת דוד

יעלה בכי. את הבכי יעלה בבכי ר"ל בכל פעם יגביה קול בכי למעלה: כי במורד חורונים. כי במורד חורונים בהיותם בשפל היו הצרים משמיעים צעקת שבר כי הרגו הכביה וצעקו במר נפש ולכן עלה במעלה הלוחות להגביה הבכי: (ו) נוסו. אמרו הנביא מי יתן אות' לברוח להמלט על נפשם: ותהיינה. כאו' עזבו העושר ואף כי תהיו חסרים מכל טוב כמו אין ערוער הגדל במדבר החסר מכל לחלוחית מ"מ עזבו להציל את הנפש: (ז) כי יען. כי בעבור אשר כל בטחונך ותקפך היה במעשיך הם מקנה הצאן והבקר והאוצרות שקבלת ולזה לא רצית לעזבם ולברוח מהם: גם את תלכדי. לכן מלבד שהאויב יקח הכל ולא יהיה לאל ידך למחות בידו אלא שגם את תלכדי בידו: ויצא כמיש בגולה. הוא האלוה של מואב ויצא גם הוא בגולה כי האויב יקח פסלו העשוי מזהב וכסף וכהניו עמו ושרי מואב: (ח) אל כל עיר. מערי מואב: לא תמלט. אף אחת מהן: העמק. ערי העמק: המישור. ערי

לקוטי יקרים

בטחך. הט נבוכדנצר גזאגט איך האב מורא טאמר וועט זייער גאט מיט מיר טאהן ווי ער הט גיטאהן מיט די מלכים ווס זענין גיוועזן פריער פאר מיר. האט מואב גשיקט זאגן זייער גאט איז שון ניטא אין ירושלים. האט נבוכדנצר געענטפערט ביי יודן זענען דא צדיקים זייא וועלין בעטין ביא גאט וועט ער צו זיי צוריק קומן. האבן מואב גענטפערט דיא יודן האבין נהרגית זייערע צדיקים. הט נבוכדנצר גזאגט עס איז היינט ווינטער איך קען היינט ניט קומן ווייל דר וועג איז שלעכט פון רעגין אונ שניי. האבן מואב גענטפערט עס זענין דא טריקענע וועגין קענסט דו דורך די וועגין קומן אין ירושלים. הט נבוכדנצר גענטפערט ווייל עס איז ווינטער וועלין מיינע זעלנר קיין ארט האבין ווי צו זיין. האבן מואב גענטפערט. דיא יודישע קברים זענין שענער ווי דיינע פאלאצין. וועלין דיינע זעלנר קענין זיך פארשפרייטן צו וואהנען אויף זייערי קברים. וועט פאר זייא אויך גוט זיין. דריבער זענין מואב גשטראפט גווארן:

פירוש ע"ט

זיי דארטין מיט גיוויין אויף ברעגגין גיוויין כלומר זיא וועלען איטליכם קאל העבער וויינין כי במורד חורונים צרי צעקת שבר שמעו ווארום אין דעם אראפ גידערונג פון דר שטאט חורונים (וואס זיא איז אין טאל) דארטען וועלען דיא באליידיגער פון מואב מאכן הערין גישריי דס די מואבים וועלן שרייען אויף זייער בראך: (ו) (זאגט דער נביא) נסו מלטו נפשכם אנטלופט אונ מאכט אנטרונן אייערי לייבער ותהיינה כערוער במדבר אונ לאזין אייערע לייבער זיין גלייך ווי דר ליידיגער בום. וואס וואקסט אין דער מדבר: (ז) כי יען בטחך במעשיך ווארום דרום וואס דו מואב האסט זיך פאר זיכערט אין דיינע מעשים אונ אין דיינע אוצרות דרום וועסטו אליין אויך גיפאנגין ווערין ויצא כמוש בגולה אונ דיין אפ גאט כמוש וועט ארויס גיין אין גלות אונ זיינע כהנים אונ זיינע הארין אלע מיט אנאנדער: (ח) ויבא שדד אונ עס וועט קומען איין רויבער אין איטליכער שטאט פון מואב ועיר לא תמלט אונ אפילו איין שטאט פון דיא שטעט וועט ניט אנטרונען ווערין פון דעם רויבער ואבד העמק ונשמד המישר אונ עס וועט פאר לארין ווערין די ווס זיצען אין טאל אונ עס וועט פר טיליגט ווערין די ווס רוען אויף דעם פלאץ אשר אמר ה' ווארום גאט האט אזו גיזאגט (וועט

עס

ט תְּנוּ־צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא תֵּצֵא וְעָרֶיהָ
לְשַׁמָּה תִהְיֶינָה מֵאֵין יוֹשֵׁב בָּהֵן:
י אָרוּר עֹשֶׂה מְלֶאכֶת יְהוָה רְמִיָּה
וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם: יא שַׁאֲנַן מוֹאָב
מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל־שְׁמָרָיו וְלֹא־
הוּרַק מִכְּלִי אֶל־כֶּלִי וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ
עַל־כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר:

תרגום

דְיָתְבִין בְּעוּמְקָא וִישֵׁיצוּן דְשָׁרָן בְּמֵישְׁרָא דַאֲמַר יְיָ: ט אַעְדוּ כִתְרָא מִן מוֹאָב אֲרֵי מִגְלָא תִגְלֵי וְקִרְוָהָא לְצָדוּ יְהֶוְיָן מִבְּלִי יָתִיב בְּהוֹן: י לֵיט דִּי עָבֵיד עֲלָה עוּבְדָא מִן קֳדָם יְיָ בִּנְכָלָא וְלֵיט דְמָנַע חַרְבֵּיהּ מִקְטוֹל: יא שְׁלֵן מוֹאֲבָאֵי מִזְעוּרֵיהוֹן וְשָׁקְטִין אִינוּן עַל נִכְסֵיהוֹן וְלָא אִתְגְלִיאוּ מֵאֲתַר לַאֲתַר וּבְגָלוּתָא לָא הֲלִיכוּ עַל כֵּן אוֹרִיכוּ שְׁלֵיוָא נִכְסֵיהוֹן כְּחַמְרָא דִנְטִיר עַל שְׁמָרֵיהּ וְרֵיחֵיהּ לָא

רש"י

ת"א מונע חרבו. ב"ב כה: שאנן מואב. שבת קמה מגלה יב:

(ט) תנו ציץ למואב. תנו כנף למואב כל דבר תלוי התולה ובולט מן האדם ומן הבהמה קרוי ציץ כמו והיה לכם לציצית (במדבר ט"ו) ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח'): כי נצא תצא. כי במעופה ותפזון תלאו בגולה ויהיה נלא מגזרת נולה כן הגרו מנהם וכן כי נלו גם נעו (איכה ד') וי"ת אעדו כתרא ממואב תנו לאחרים ציץ הנזר אשר למואב: (י) מלאכת ה'. מלאכת השחתת מואב שהיא שליחתו של מקום: (יא) לא נמר. לא נחלף:

מהר"י קרא

בשכונא במדברא: (ט) תנו ציץ למואב. פתרונו תנו כנף למואב: כי נצא תצא. כי כעוף יעופף ויצא בגלות: ציץ. כנף כמו סנפיר דמתרגם ציצין. ויש לפרש ציץ לשון כתר. ופתרונו כתר שהיה למואב תנו אותו לאחר ויש מפרשים נצוא תצא ל' נוצה כלומר תעוף בנוצתה ממלוכה*) והתיינה עריה לשמה: (י) ארור עשה מלאכת ה' רמיה. ימי הוא זה: המונע חרבו מדם. מנקום באויבי ה': (יא) לא נמר. לשון ימיר שהוא לשון חילוף:

*) נ"ב בכ"י אולם בנדפס איתא ממלונה

רד"ק

וכן האבל מצות אשר צויתיך כמו כאשר: (ט) תנו ציץ למואב. כנף. ותרגם סנפיר ציצין ואז"ל אלו הם סנפירים שפורחין בהם אמר תנו כנף למואב כנף שיפרח בו ויצא מהרה מארצו וזהו שאמר כי נצא תצא ענינו כי עוף תעוף מן כי נצו גם נעו שענינו מלא חנוצה כי בכח הנוצה יעוף העוף לפיכך ממשל ההליכה המהירה בנוצה ונצא מקור והאל"ף תמורת ה"א וכן תצא והיה משפטו תצא בדגש בפלס תשה אלא שבא הנח תמורת הדגוש כמו שבא כן במקומות רבים ויונתן פירש ציץ כמו ציץ הזהב וכן תרגם אעדו כתרא מן מואב ארי מגלא תגלי: (י) ארור. יקלל מי שיהיה במלחמה וירפה ידו מהרוג ואמר זה במואב מה שלא אמר כן בשאר האומות כי קצף ה' גדול עליו לפי שהאל הזהיר את ישראל ואמר אל תצר את מואב והם הרשיעו לעשות להם: מלאכת ה'. כי מהשם תבא להם זאת הצרה מאשר הרע לישראל ומרוב גאותו לרוב שלותו עד שהגדיל על ה' כמ"ש: רמיה. מי שהוא מרפא ידו מהרע להם וכפל הקללה להזק הענין: (יא) שאנן מואב. הנו"ן פתוחה כי הוא לשון עבר: ושקט הוא אל שמריו. כמו על שמריו ודימה אותו ליין שעומד על שמריו והוא היין הטוב כי בהרקת היין מכלי אל כלי ילך ריחו וטעמו ומואב גם כן לא גלה עדיין ועמד שוקט בארצו: לא נמר. שרשו נמר על משקל נסב והוא מבנין נפעל וענינו לפי מקומו נתחלף. או פי' ענין רפיון וחלישות כתרגומו לא פג וכן על כן תפוג תורת אל תתני פוגת לך ויפג לבו וכן בדרז"ל ניחוש דלמא פייגא דעתיהו דצבורא כלומר שמא תחלש דעת הצבור וכן אמרו גוף

מנחת שי

(יא) שאנן. חד מן ד' שהנו"ן פתוחה ע"פ המסורת וכן כתב רד"ק: טעמו בו. הטי"ת בגעיא לבד בספרים כ"י ודפוסים ישנים ומסורת ד' טעמי וחד וטעמו וסימן נמכר בשמואל א' כ"ה ותהלים סימן ל"ד וכולם בגעיא לבד:

מצודת דוד

המישור: אשר אמר ה'. ר"ל הואיל וה' אמר כן יקום: (ט) תנו ציץ למואב. תנו כנף למואב כי עוף תעוף והוא ענין מליצה ור"ל בחפזון תלך בגולה: מאין. מאת שאין מי יהיה יושב בהן: (י) ארור וגו'. אמר כנגד המחריבים ארור יהיה מי שיעשה במרמה מלאכת השחתת מואב שהיא שליחותו של מקום: וארור וגו'. כפל הדבר במ"ש: מדם. מלשפוך דם: (יא) שאנן מואב מנעוריו. מעת היה לעם ישב בשלוה והיה שוקט ומונח במקומו כיין הנח על שמריו שאינו מפיג טעמו: ולא הורק. דומה הוא אל היין אשר לא הורק מהכלי שהוא בו בתחלה אל כלי אחר ולתוספת ביאור אמר שלא הלך מעולם בגולה כי ישב בארצו מעת שנתיישב בה: על כן. הואיל ולא הורק מכלי אל כלי לכן נשאר בו הטעם ולא נחלף הריח ר"ל לפי שישב בשלוה לכן היה ממולא בכל

מצודת ציון

כן שם הפסל של מואב: (ט) ציץ. ר"ל כנף כי כל דבר היוצא מן הגוף קרוי בשם ציץ וכמו ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח'): נצא תצא. מל' נוצה וכנף ור"ל תעוף בנוצת כנפיה: (י) מלאכת. ענין שליחות כמו במלאכות ה' (חגי א'): (יא) שאנן. ענין שלוה כמו ושאנן ואין מחריד (לעיל ל'): שמריו. הוא הנופל מן המשקה מההויות הכלי וכן אך שמריה ימצו (תהלים ע"ה): הורק. ענין שפיכה כי כשנשפך המשקה מן הכלי נעשה ריק וכן שמן תורק שמך

פירוש ע"ט

גְעוּיס מְקוּיָם וָוערִין): (ט) תְּנוּ צִיץ לְמוֹאָב כִּי נָצֹא תֵּצֵא גִיט אַיין פְלִיגְעל צוּ מוֹאָב וָוארוּם זֵיי וָועלֶין גִיךְ אַרוּיס פְלִיהֶען אִין גָלוּת וְעָרֶיהָ לְשַׁמָּה תִהְיֶינָה אוּנ דִיא שְׁטֶעט פוּן מוֹאָב וָועלֶין זַיין צוּ וִויסְטֶעקַייט דָם קַיין זִיצֶער וָועט נִיט זַיין אִין זֵיי: (י) (דָאס זָאגְט יִרְמְיָה אַקֶעגִין דִי פַר דַארְבֶּער פוּן מוֹאָב) אָרוּר עֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה פַר שָׁאלְטֶן זָאל זַיין דֶר וָוס וָועט טָאן גָאטְס שְׁלִיחוּת מִיט פַאלְשְׁקַייט וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם אוּנ פַר שָׁאלְטִין זָאל זַיין דֶר וָוס וָועט פַאר מַיידִין זַיין שְׁוֶוערְד פוּן צוּ פַר גִיסֶן דָם בְּלוּט (פוּן דִי מוֹאָבִים):

(יא) שַׁאֲנַן מוֹאָב מִנְּעוּרָיו וְשֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו דֶער מוֹאָב אִיז גִישְׁטִילְט פוּן זַיין יוּגִינְט אָן אוּנ עֶר אִיז גִישְׁטִילְט אוֹיף זַיינֶע הֵייבִין וְלֹא הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי אוּנ עֶר אִיז נִיט גִיגָאסֶן גִיוָוארִין פוּן אֵיין כְּלִי אִין דֶר אַנְדֶערֶער וּבַגּוֹלָה לֹא הָלָךְ אוּנ אִין גָלוּת אִיז עֶר נִיט גִיגַאנְגִין עַל כֵּן עָמַד טַעְמוֹ בּוֹ וְרֵיחוֹ לֹא נָמָר אִיבֶּער דֶעם אִיז גִיבְּלִיבִּין שְׁטֵיין זַיין טַעַם אִין אִים אוּנ זַיין גוּטֶער רֵיחַ אִיז נִיט פַאר בִּיטֶען גִיוָוארִין אוֹיף אַיין שְׁלֶעכְטִין רֵיחַ דָאס מֵיינְט עֶר ווייל עֶר אִיז גִיזֶעסִין בְּשַׁלְוָה אוּנ אִיז אִין גָלוּת נִיט גִיגַאנְגֶען דָרוּם אִיז עֶר גִיוֶועזֶן דֶער פִילְט

יב לָכֵן הִנֵּה־יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְשִׁלַּחְתִּי־לוֹ צֹעִים וְצֵעֻהוּ וְכֵלָיו יָרִיקוּ
וְנִבְלֵיהֶם יְנַפֵּצוּ׃ יג וּבֹשׁ מוֹאָב מִכְּמוֹשׁ
כַּאֲשֶׁר־בֹּשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל מִבֵּית אֵל
מִבְטֶחָם׃ יד אֵיךְ תֹּאמְרוּ גִּבּוֹרִים אֲנָחְנוּ
וְאַנְשֵׁי־חַיִל לַמִּלְחָמָה׃ טו שֻׁדַּד מוֹאָב
וְעָרֶיהָ עָלָה וּמִבְחַר בַּחוּרָיו יָרְדוּ לַטָּבַח
נְאֻם־הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃
טז קָרוֹב אֵיד־מוֹאָב לָבוֹא וְרָעָתוֹ
מהרה

תרגום

פן: יב בְּכֵן הָא יוֹמַיָא
אָתַן אֲמַר יְיָ וְאֶשְׁלַח
עֲלֵיהוֹן בָּוזִין וְיִבְזוֹנוּנוּן
וְנִכְסֵיהוֹן יְרוֹקְנוּן וְטוּב
אַרְעֲהוֹן יִגְמְרוּן:
יג וְיִבְהֲתוּן מוֹאֲבָאֵי
דְפָלְחִין לִכְמוֹשׁ כְּמָא
דְבָהִיתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל
מִבֵּית אֵל רוֹחֲצָנְהוֹן:
יד אֵיכְדֵין תֵּימְרוּן גִּבָּרִין
אֲנַחְנָא וְגֻבְרִין דְחִילָא
לְמֶעְבַּד קְרָבָא:
טו אִתְבְּזִיזוּ מוֹאֲבָאֵי
וְקִרְוֵיהוֹן חֲרוּבָא וּשְׁפַר
עוּלֵימֵיהוֹן יִתְמַסְרוּן
לִקְטָלָא אֲמַר מַלְכָּא יְיָ
צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ: טז קָרִיב
תְּבָרְהוֹן דְמוֹאֲבָאֵי
למיתי

מהר"י קרא

(יב) ושלחתי לו צועים וצעוהו. הנביא דימהו למעלה לכלי מלא שלא הורק מכלי אל כלי ועכשיו משלח לו צועים. פתרונו משים שמטים את הכלים עד שמריקים כל המשקה שבו להוץ. וכן אהל בל יצען פתרונו אהל בל יכבע והענין מוכיח אחריו שהוא כן שתרי אומר אחריו וכליו יריקו: ונבליהם ינפצו. לשון שבר, כלומר גם את הכלי ישברו: (יג) כאשר בושו בית ישראל. מעגל שבבית אל שהיו בוטחין בו: (טו) שודה מואב ועריה עלה. השודד. ויש אומרים ועריה עלה. עריה מסולקות

רש"י

(יב) צועים. מריקים וכן מהר צעה להפתח (ישעיה נ"א) הוא הלוך המעיים בשלשול: ונבליהם. הביותיהם של מואבי': ינפצו. ישברו כמו אומה נחשבו לנבלי חרש (איכה ד') כל נבל ימלא יין (לעיל י"ג): (יג) מכמוש. אשר בטח בו:

רד"ק

קשה יין מפיגו כלומר מתלישו ומתיש כחו וכן פי' לא נמר לפי תרגומו כלומר שלא נחלש כח היין וריחו: (יב) לכן הנה ימים באים. צועים וצעוהו. צועים מן הקל וצעוהו מן הדגוש וענינו מגלים ומסיעים אותו ממקומו שהיה בו שוקט עד הנה וכן צועה ברב כחו ות"י בזוזין ויבזונון: וכליו יריקו. לפי שהמשיל אותו ליין שלא הורק מכלי אל כלי אמר וכליו יריקו: ונבליהם ינפצו. נבליהם שבהם היין כמו ונבל יין. ינפצו ינפצו אותם וישברו אותם וזה דרך משל כמו שפירשנו ות"י ונכסיהון ירוקנון וטב ארעהון יגמרון. וא"א ז"ל פירש ינפצו כמו יריקו מהתרגום ותער כדה ונפצה והוא כפל ענין לחזק: (יג) ובוש מואב מכמוש. שהיו בוטחים בכמוש אלהיהם: מבית אל מבטחם. שהיו בוטחי' בעגל שהיה בבית אל מבטחם בעגל הטו"ת ומה שסמך להם לישראל להודיעם כי מה שהרעו לישראל לא בצדקתם אלא בעון ישראל שבטחו בבית אל: (טו) שדד מואב ועריה עלה. כבר

מצודת ציון

(פ"ה ה'): נמר. מל' תמורה והלוף ר"ל מטוב לרע: (יב) צועים וצעהו. ענין טלטול והנעה ממקום למקום וכן את צועה זונה (לעיל ב'): יריקו. מל' ריק: ונבליהם. כאדות כמו נכל יין (ש"א י'): ינפצו. ענין שבר ולגלגה כמו ונפוץ הכדים (שופטים ז'): (טו) עלה. ענין סלוק והפסק כמו אל תעלני בחצי ימי (תהלים ק"ב): ומבחר. מל' בחור ומבורר: (טז) איד. ענין שבר ומקרה רע כמו הלא איד לעול (איוב ל"א):

מצודת דוד

טוכה ולפי שהמשילו ביין אמר ל' הנופל ביין שאם היין כאשר בכלי שמוהו בו בתחלה נשאר בו הטעם והריח ולא כן כשמריקין אותו מכלי אל כלי: (יב) ושלחתי וגו'. אשלח עליו מניעים ומטלטלים ויניעו אותו בגולה: וכליו יריקו. ישפכו היין מן כליו וישברו כלי היין ר"ל שאויב יקח טובו' ואותם יהרוג בחרב ולפי שהמשילם ליין אמר ל' הנופל ביין: (יג) ובוש מואב מכמוש. יכלמו מכמוש אלהיהם כי אז יכירו שאין בו כח להציל והכל נהבלו: כאשר וגו'. כמו שנתביישו ישראל על כי בטחו בעגל הזהב שעמד בבית אל כי כשגלו מארצם כאו שלא היה בו ממש: (יד) איך תאמרו, אל מול מואב יאמר איך תאמרו וגו' וכאו' והיה א"כ גבורתכם: (טו) ועריה עלה. כאמן עריה נפסק ונסתלק: נאם המלך וגו'. ר"ל הואיל והיא גזירת המקום הרי היא כאלו כבר נעשתה: (טז) מהרה באה.

פירוש ע"ט

מיט אלעם נוטין): (יב) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' דרום וועלן נון קומען טעג זאגט גאט וְשִׁלַּחְתִּי לוֹ צֹעִים וְצֵעֻהוּ אונ איך וועל שיקין צו דעם מואב לײדיגער אונ זיי וועלין אים אויס לײדיגין וְכֵלָיו יָרִיקוּ וְנִבְלֵיהֶם יְנַפֵּצוּ אונ זײנע כלים וועלין זיי אויס לײדיגען אונ זײערי לאגלין פון וויין וועלן זיי צו קלאפן (כלומר איך וועל שיקין אויף מואב פיינט וואס זיי וועלן אים פאר טרייבן פון זיין לאנד אין איין אנדער לאנד): (יג) ובש מואב מִכְּמוֹשׁ אונ מואב וועט זיך שעמען פון וועגן זיין אפ גאט כמוש (וואס ער האט זיך פאר זיכערט אין אים) כַּאֲשֶׁר בֹּשׁוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל אזוי ווי דאס הוז גיזינד פון די ישראל שעמן זיך פון וועגן בית אל זייער פאר זיכערונג (וואס זיי האבן זיך פרזיכערט אין דעם גילדינים קאלב וואס דארטן איז גשטאנן): (יד) אֵיךְ תֹּאמְרוּ גִּבּוֹרִים אֲנָחְנוּ וויא קאנט איר לייט פון מואב זאגין מיר זענין גבורים אונ חילה לייט צוא דר מלחמה (איר זענט דאך איין גינומען גיווארין אין דער מלחמה): (טו) שֻׁדַּד מוֹאָב וְעָרֶיהָ עָלָה מואב איז בארויבט גיווארין אונ אירע שטעט זענען אפ גיטאן גיווארן פון איר וּמִבְחַר בַּחוּרָיו יָרְדוּ לַטָּבַח אונ די בעסטע פון זיינע יונגן האבן גינידערט צום קולין נְאֻם הַמֶּלֶךְ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ אזוי זאגט דר מלך וואס גאט דער האר איבער אלע חיילות איז זיין נאמען: (טז) קָרוֹב אֵיד מוֹאָב לָבוֹא עס איז נאהינט דער בראך

פון

לְמֵיתֵי וּבִשְׁתְּהוֹן מוֹתַיָא׃
לַחֲדָא׃ יז דְּווּ עֲלוֹהִי
כָּל סַחְרָנוֹהִי וְכָל יָדְעֵי
שְׁמֵיהּ אֱמָרוּ אֵיכְדֵין
אִתְּבַר מְלַךְ מְבָאִישׁ
שָׁלְטוֹן מְעִיק׃ יח חוּתִי
מִיקְרָא וְתוּבִי בְּצַחְיָא
מַלְכוּת כְּנִשְׁתָּא דְּדִיבוֹן
אֲרֵי בָזוּזִין אֲתוֹ עַל
מוֹאָב סְלִיקוּ עֲלָךְ
חַ֗ילוּ כְּרַכַּיִךְ׃ יט עַל
אוֹרְחָא קוּמוּ וְסַכּוּ
דְּיָתְבִין בַּעֲרוֹעֵר שְׁאִילוּ
שְׁאִילוּ לְמְעַרְקַיָא
וְלִמְשֵׁיזְבַיָא אֱמָרוּ מָה
הֲוָה עַל תַּבְרָא דֵיכִי׃
כ בְּהִיתוּ מוֹאֲבָאֵי אֲרֵי
אִתְּבָרוּ אֵילִילוּ וּצְוָחוּ
חַוּוּ בְּאַרְנוֹן אֲרֵי אִתְבְּזִיזוּ
מוֹאֲבָאֵי׃ כא וְעָבְדֵי
פוּרְעָנוּתָא מְטוֹ לְאַרְעָא

מְהֵרָה מְאֹד׃ יז נֻדוּ לוֹ כָּל־סְבִיבָיו וְכֹל
יֹדְעֵי שְׁמוֹ אִמְרוּ אֵיכָה נִשְׁבַּר מַטֵּה־עֹז
מַקֵּל תִּפְאָרָה׃ יח רְדִי מִכָּבוֹד ישבי
בַצָּמָא יֹשֶׁבֶת בַּת־דִּיבוֹן כִּי־שֹׁדֵד
מוֹאָב עָלָה בָךְ שִׁחֵת מִבְצָרָיִךְ׃ יט אֶל־
דֶּרֶךְ עִמְדִי וְצַפִּי יוֹשֶׁבֶת עֲרוֹעֵר שַׁאֲלִי־
נָס וְנִמְלָטָה אִמְרִי מַה־נִּהְיָתָה׃
כ הֹבִישׁ מוֹאָב כִּי־חַתָּה הילילו וזעקי
הַגִּידוּ בְאַרְנוֹן כִּי שֻׁדַּד מוֹאָב׃
כא וּמִשְׁפָּט בָּא אֶל־אֶרֶץ הַמִּישֹׁר אֶל־

ושבי קרי הילילו קרי וזעקו קרי חלון

רש"י

מביה אל. עגל הזהב: (יז) נדו לו. לי קינה כמו אל תנוד לו: (יט) שאלי נס ונמלטה. שאלי מן הנסים והנמלטים ממואב מה נהייתה אם נמלט כלום מהשחית: (כא) ומשפט בא. ופורענות בא:

מהר"י קרא

ותריבות: (יט) שאלי נס ונמלטה. ת"י שאילו למערקיא ולמשיזביא אמרי מה הוה על תברא דיכי:

רד"ק

פירשנו כי מנהג הלשון לדבר פעם לשון זכר ולשון נקבה כי ידבר לשון זכר כנגד העם ויבא לי נקבת כנגד הכנסיה ופי' עלה נפסק ר"ל המון ערים נפסק וכן יצועי עלה כעלות גדיש ות"י וקרויהון תרבא. וא"א ז"ל פירש ולערים עלה השודד: (יח) רדי מכבוד. מהכבוד שהיית בו שלא היית חסרת דבר: ושבי בצמא. ר"ל שבי בגלות שתהי' צמאה לכל טוב. ישבי כתיב וקרי ושבי והכתיב ר"ל שתהיה מיושבי בצמא: (יט) אל דרך. כמו על דרך וכן אל ההרים לא אכל: שאלי נס ונמלטה. אומר ליושבי ערוער שתעמד על דרך ותשאל הנסים והנמלטים משאר ערי מואב שבא תחילה האויב תשאל מה נהיתה כלומר מה רעה נהיתה בהם ואמר נס ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה: ונמלטה. מלעיל והוא נפעל עבר כלומר ואשר נמלטה: (כ) הגידו בארנון. כי ארנון גבול מואב והאויב מהגבול שכנגדו.

מנחת שי

(יח) ישבי כתיב. ושבי קרי: (יט) ערוער. מלא וא"ו כי לא נמנה במסורה במנין החסרים: (כ) הילילו. הילילו קרי: וזעקו. וזעקי קרי: (כא) מופעת.

מצודת דוד

מאד תמהר לבוא ויכלה הדבר כמ"ש: (יז) נודו לו. דרך השומע מאבדון דבר הטוב לנוד בראשו דרך קינה והכל: כל סביביו. אשר סביבו כו: מטה עוז. בענין הגבורה היה כמטה חזק: מקל תפארה. בענין היופי והעובר: (יח) רדי מכבוד. מן הכבוד היה לך נאה לדי תמכה ושבי בצמא כדרך הגולים: כי שודד מואב. השונא שדד כל ארץ מואב עלה גם בך ושחת מבצריך ולא יוכל להשגב כהן מפני האויב: (יט) אל דרך וגו'. היושבת בערוער עמדי על הדרך והביטי לראות את הבאים ושאלי את נסים הבאים מהמלחמה או לאשה הנמלטה ואמרי לאם דרך שאלה מה נהייתה במלחמה אם ספרו שבריה: (כ) הוביש מואב. עיר מואב רהב הממלכות נתביישה כי גם היא חתה ונשברה ולכן אתי יללה וזעקי כמו כסם: הגידו בארנון. המעמדת בגבול ארץ מואב: (כא) ומשפט

מצודת ציון

(יז) עוז. ענין חוזק: מקל. הוא כמו מטה: (יח) בית דיבון. שם דיבון והוא שם עיר: (יט) וצפי. ענין הבטה כמו לצפה דרך (נחום ב'): ערוער. שם מקום: (כ) חתה. נשברה: הלילו. מל' יללה:

פירוש ע"ט

פון מואב צוא קומען וְרָעָתוֹ מִהֲרָה מְאֹד אונ זיין בייז טוהט זייער אייליג צוא קומען: (יז) נֻדוּ לוֹ כָּל סְבִיבָיו קלאגט אויף מואב אלע די וואס זענען ארום אים אונ אלע די וואס קענין זיין נאמען אִמְרוּ אֵיכָה נִשְׁבַּר מַטֵּה עֹז מַקֵּל תִּפְאָרָה זאגט ווי אזוי איז צו בראכן געווארין דער שטארקער שטעקין אונ דער שיינער שטעקין פון מואב: (יח) רְדִי מִכָּבוֹד יֹשְׁבִי בַצָּמָא יֹשֶׁבֶת בַּת דִּיבוֹן גידער אראפ פון דיין כבוד וואס דוא האסט געהאט ביז אהער אונ זיץ אין דארשט דו ווייבער פון דער שטאט דיבון כִּי שֹׁדֵד מוֹאָב עָלָה בָךְ שִׁחֵת מִבְצָרָיִךְ וואָרום דער רויבער פון מואב איז אויף געגאנגען אין דיר אונ האט פאר דארבען דיינע פעסטע שטעט: (יט) אֶל דֶּרֶךְ עִמְדִי וְצַפִּי יוֹשֶׁבֶת עֲרוֹעֵר אויף דעם וועג שטעל דיך אונ קוק ארום צו זעהן די וואס קומען פון דער מלחמה דו ווייבערין פון דער שטאט ערוער שַׁאֲלִי נָס וְנִמְלָטָה אִמְרִי מַה נִּהְיָתָה פרעג דעם אנטלאפינעם אונ דעם אנטרונענעם פון מואב אונ זאג צוא אים וואס איז געוועזן אין דער מלחמה (אוב עס איז עפיס איבער געבליבן פון מואב): (כ) הֹבִישׁ מוֹאָב כִּי חַתָּה די אומה מואב איז פאר שעמט געווארן ווארום זיא איז צוא בראכן געווארן (דרום) הֵילִילוּ וְזַעֲקוּ קלאגט אונ שרייט הַגִּידוּ בְאַרְנוֹן כִּי שֻׁדַּד מוֹאָב זאגט אין דער שטאט ארנון דס מואב איז ברוכט געווארין: (כא) וּמִשְׁפָּט בָּא אֶל אֶרֶץ הַמִּישֹׁר אונ איין פורעניות קומט אויף די שטעט

וואס

חֹלוֹן וְאֶל־יַהְצָה וְעַל מוֹפָעַת׃ כב וְעַל־
דִּיבוֹן וְעַל־נְבוֹ וְעַל־בֵּית דִּבְלָתָיִם׃
כג וְעַל־קִרְיָתַיִם וְעַל־בֵּית גָּמוּל וְעַל־
בֵּית מְעוֹן׃ כד וְעַל־קְרִיּוֹת וְעַל־בָּצְרָה
וְעַל כָּל־עָרֵי אֶרֶץ מוֹאָב הָרְחֹקוֹת
וְהַקְּרֹבוֹת׃ כה נִגְדְּעָה קֶרֶן מוֹאָב וּזְרֹעוֹ
נִשְׁבָּרָה נְאֻם יְהוָה׃ כו הַשְׁכִּירֻהוּ כִּי
עַל־יְהוָה הִגְדִּיל וְסָפַק מוֹאָב בְּקִיאוֹ
וְהָיָה לִשְׂחֹק גַּם־הוּא׃ כז וְאִם ׀ לוֹא

תרגום

מֵישְׁרָא לְחוֹלוֹן וּלְיַהַץ
וְעַל מֵיפַעַת׃ כב וְעַל
דִיבוֹן וְעַל נְבוֹ וְעַל בֵּית
דִבְלָתַיִם׃ כג וְעַל קִרְיָתַיִם
וְעַל בֵּית גָמוּל וְעַל בֵּית
מְעוֹן׃ כד וְעַל קְרִיוֹת
וְעַל בָּצְרָה וְעַל כָּל קִרְוֵי
אֲרַע מוֹאָב דִרְחִיקִין
וּדְקָרִיבִין׃ כה אִתְקְטֵפַת
מַלְכוּת מוֹאָב
וְשִׁלְטָנֵיהוֹן אִתְּבָרוּ אֲמַר
יְיָ׃ כו אַיְתָא עֲלֵיהוֹן
עָקָא וִיהוֹן דָמַן לְרַוְיָא
אֲרֵי עַל עַמָּא דַייָ
אִתְרַבְרָבוּ וְיִדְרְשׁוּן
מוֹאָבָאֵי בְּאַתְרֵיהוֹן
לְלָעֵיב אַף אִינוּן׃ כז וְעַל
דחדיהון

מיפעת קרי

מהר"י קרא

(כו) וספק מואב. כמו ויספוק את כפיו: (כז) ואם לא השחוק.

רש"י

(כו) השכירוהו. השקוהו תרעלה עד שיתשכר: גם הוא.

מנחת שי

מיפעת קרי: (כו) והיה לשחק גם הוא. בספרי הדפוס ומקצת מדוייקים כ"י חסר וא"ו וכן במסורת ב' מלא בליש' בנביאים וסימן ה' היה בשחוק ממגון (שופטים ט"ז) פתיתני ה' ואפת חזקתני ותוכל הייתי לשחוק כל היום (ירמיה כ') וכל כתובים דכוותה מלא בר מן ד' חסרים וסימן שחק לרעהו אהיה. קדמאה דפסוק איוב י"ב. גם בשחק יתאב לב (משלי י"ד) כן שחק הכסיל (קהלת ז') הייתי שחק לכל עמי (איכה ג') כך היא הגירסא במסורת הגדולה בב' קדמין מדוייק מספרד והוא שוה עם לשון אחרון שהובא בירמיה סי' כ' בא"ג ועם לשון ראשון שבמשלי י"ד. ובזוהר א' לשון אלא שמתחלפות בסדרן ולשונות אחרים שהובאו בשני המקומות אין בהם ממש מבוש דהאי גרים בהאי ליבנא והאי גרים בליבנא אחרינא וסתרן אהדדי ומבלבלי ליבנא כמניינא ובגירסא. והאי דכתב המגיה בירמיה כ' והאי הלעיר במאסף קבצתי ולא מלאתי פסוק קדמאה דהיינו כי היה דבר ה' לשחק וגו' והאי דקובצא קאמר ולפום מאי דחזי לי הוא דמשתבש בגירסיה בפסוקא הדין דכתיב ביה כי על ה' וגו' והאי הוא החסר דקאמר עליה בקדמיתא לשחוק ז' מלא וא' חסר ומיהו קשיא רישא אסיפא דבמניינא דמני בתר הכי וא"ו מלא מני בגווייהו וספק מואב בקיאו דהיינו הך חסר דמעיקרא וחו קשי' דקא חשיב והיה מואב לשחוק דהאי פרשתא לקמן בהדי המלאי' דהוא חסר בכולהו ספרי וחו האי דכתב במשלי י"ד ל"א כל נביאים מלא בר מן ב' חסר בשחק ממגון. פתיתני ה' ואפת. פליג אכולהו לישני ואכולהו ספרי דאינון מלאים ואשתכח בהאי דבל חדא וחדא מאילין מסרתא הויה לה חדא לגבי תרתי או לגבי תלת ונחו בלוס כ"ש דהוית בהו פירכי ורזינא נמי מסרה אחריתי דקאמרה בשחוק ב' חד מלא וחד חסר בשחוק ממגון. גם בשחק יתאב לב. קדמאה מלא ותו לא מידי בהאי ענייני וכולא נמי נכתא מעליא הוא בליבנא קמא דמשלי. ה' יביע צבות ירושלם כגרסתו לא ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה: (כז) ואם לוא השחק. חסר וא"ו כמ"ש לעיל:

רד"ק

(כד) קריות. שם עיר: הרחוקות והקרובות. הרחוקות הם שעל הגבולים והקרובות הם אשר בתוך הארץ: (כה) נגדעה קרן מואב. מלכות מואב ולפי שהקרן היא גביה על כל אברי הבהמה נקראת המלכות קרן שהיא גבוה' במעלה על כל העם וכת"י מלכות: וזרועו. שריו וחייליו כי הם זרוע המלך והעם וחזקם כמו וזרועות הנגב וכן תרגם יונתן ושלטניהון אתברו: (כו) השכירוהו. על דרך משל אמר לאויבים השכירוהו כוס החימה: כי על ה' הגדיל. כשראו בצרת ישראל הגדילו פיהם עליהם ועל ה' שאמרו שלא יוכל להצילם ות"י ארי על עמא דה' אתרברבו וכן אמר בנבואת צפניה כי חרפו ויגדילו על עם ה' צבאות: וספק מואב בקיאו. לפי שהמשילו לשכור אמר וספק בקיאו ר"ל כמו שהשכור מתגולל ומתהפך מצד אל צד בהקיא היין ששתה וספק בגופו לארץ כן יעשה מרוב צרותיו ות"י וידרשון מואבאי באתריהון ויהיה קיאו שם בפלס ריבו דינו: והיה לשחוק גם הוא כמו שישחקו על השכור ואמר גם הוא כמו שהוא שחק ולעג על ישראל כן ישחקו וילעגו עליו גם הוא: (כז) ואם לוא השחוק היה לך ישראל. בדרך השאלה אמר אם לא היה לך לישראל לשחוק כן תהיה אתה לשחוק: אם בגנבים

מצודת ציון

(כה) נגדעה. ענין כריתה כמו והאשריהם תגדעון (דברים ז'): קרן. ענין ממשלה כמו וירם קרן משיחו (ש"א ב'):(כו) השכירוהו. מל' שכור: וספק. ענין הכאה ותבטה כמו ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד):

מצודת דוד

בא. משפט אלהים בא אל הערים היושבים בארץ המישור והוא ופירש אל חולון וגו' והם שמות מקומות: (כד) הרחוקות והקרובות. הרחוקות מארצן והקרובות לה: (כה) נגדעה. כלומר ממשלת מואב וכח זרועו נשברה: (כו) השכירוהו. אמר הנביא אל מול האויב תנו למואב הכאה רבה ויין למען ישתכר ר"ל הביאו עליו בלבול הדעת להיות כמו השכור: כי על ה' הגדיל. ר"ל שדבר גדולות על ה' לבזות כלפי מעלה ונומר שלא היה בידו להושיע את עמו ישראל: וספק. וכאשר ישתכר יתגולל ויתהפך להכות עצמו בארץ על המאכל בהקיאו כדרך השכור ור"ל ישיגהו האבדון והכליון בעבור בלבול הדעת ולפי שהמשילו לשכור אמר נבין כנופל בשכור: גם הוא. כמו שהיו ישראל לו לשחוק בעת גלו מארצם כן יהיה גם הוא לשחוק: (כז) ואם לא. וכי לא היה כך

פירוש ע"ט

וואס זעניגן אין דעם גלייכן לאנד אל חולון וגו' אויף הולון אונ אויף יהצה אונ אויף מיפעת: (כב) ועל דיבון וגו' אונ אויף דיבון אונ אויף נבו אונ אויף בית דבלתים: (כג) ועל קריתים וגו' אונ אויף קריתים אונ אויף בית גמול אונ אויף בית מעון: (כד) ועל קריות ועל בצרה אונ אויף קריות אונ אויף בצרה ועל כל ערי ארץ מואב וגו' אויף אלע שטעט פון דעם לאנד פון מואב דיא ווייטע אונ די נאהינטע: (כה) נגדעה קרן מואב עס איז פאר שניטין גיווארין דאס הערשאפט פון מואב אונ זיין ארום איז צוא בראכין גיווארין נאם ה' אזו זאגט גאט: (כו) ודם זאגט דער נביא צום פיינד פון מואב) השכירהו כי על ה' הגדיל מ' ינקט אן דעם מואב איין כוס פון פורענות ביז ער זאל שיכור ווערין דער פון ווארום ער האט זיך אוף גיזעט גיגן גאט אונ מואב וועט זיך קלאפן וספק מואב בקיאו אין דר ערד בשעת אז ער וועט מיקינען גלייך ווי איין שיכור והיה לשחוק גם הוא אונ ער וועט אוך זיין צו איין גישפעט אזו ווי מען שפעט פון איין שיכור:

ראם

הַשְּׂחֹק הָיָה לְךָ יִשְׂרָאֵל אִם־בְּגַנָּבִים
נִמְצָאָה כִּי־מִדֵּי דְבָרֶיךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד׃
כח עִזְבוּ עָרִים וְשִׁכְנוּ בַּסֶּלַע יֹשְׁבֵי מוֹאָב
וִהְיוּ כְיוֹנָה תְּקַנֵּן בְּעֶבְרֵי פִי־פָחַת׃
כט שָׁמַעְנוּ גְאוֹן־מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד גָּבְהוֹ
וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרֻם לִבּוֹ׃ ל אֲנִי יָדַעְתִּי
נְאֻם־יְהוָה עֶבְרָתוֹ וְלֹא־כֵן בַּדָּיו לֹא־כֵן

דַחֲדִיתוּן עַל תְּבִירֵיהּ דְיִשְׂרָאֵל בִּדְלָא חֲטוֹ לְכוֹן כְּאִלוּ כְּגַנָּבִין אִשְׁתְּכָחוּ וְעַל דְאַסְגֵיתוּן עֲלֵיהוֹן פִּתְגָמִין כְּכֵן הִטַּלְטְלוּן׃ כח שְׁבָקוּ קִרְוַיָא וּשְׁרוֹ בְּכֵיפַיָא יָתְבֵי מוֹאָב וַהֲווֹ כְּיוֹנָה דִשְׁבְקָא פּוּם שׁוֹבְכָא וְנַחֲתָא וְשַׁרְיָא בְּאַרְעִית גוּבָא׃ כט שְׁמַעְנָא רַבְרְבֵי מוֹאָב דְמִתְגָאָן לַחֲדָא רַבְרְבֵיהוֹן וּמְפַנְקֵיהוֹן וְגֵיוְתָנוּתְהוֹן וְרָמוּת לִבְּהוֹן׃ ל קֳדָמַי גְלַן אֲמַר יְיָ עוֹבָדֵי רַבְרְבָנֵיהוֹן וְלָא תַקְנִין יַקִּירֵיהוֹן לָא כִּדְקָשׁ׳

רש"י

כמו שהיה ישראל שחוק לו: (כז) התנודד. היית מניד בראשך ומתלוצץ על הרבנו ל"א כי מדי דבריך בו שהיית מתרונן על חרבנו אתה מתנודד לצאת בגולה וכת"י על דאסגיתון עליהון פתגמין בכן תטלטלון: (כח) בעברי פי פחת. מקום שהמים עוברין תחת גידודי שפת הנהר הגבוהים וכשהנהר מתמעט נמצאת הגומא ריקנית והיונה מקננת באחת מעברי הגומא וכשהנהר רבה שוטף את הקן והיא נודדת משם כך שמעתי ויונתן לא תירגם כן והוו כיונה דשבקא פום שובכא ונחתא ושריא בארעית גובא: (ל) עברתו ולא כן. שנאתו לישראל לא באמת ולא במשפט: בדיו. גבוריו: לא כן

מהר"י קרא

נמצא ק׳

שהיה לך על ישראל כאילו נמצא בגניבה כן ישחקו עליך שכיניך: כי מדי דבריך בו. תשחק. על כן: התנודד. בגלות: (כח) והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת. על שפת הנהר וכשהמים גדילין היא בורחת מקינה. אף מואב כשיבוא השודד עליו יהא נודד ממקומו: תקנן. לשון קן: פחת. גומא: (כט) גבהו ונאונו ונאותו. שנתגאה על ישראל: (ל) אני ידעתי נאם ה׳. עברתו ששבר לישראל: ולא כן בדיו. לא כדין [נהגו] בגיו

רד"ק

נמצא. הנמצא ישראל בגנבים שהשחקו עליו כמו שישחקו יריעו אל גנב כמ"ש ויריעו עלימו כגנב: כי מדי דבריך בו תתנודד. כי בכל עת שהיית מדבר בו על גלותו היית מתנודד כאדם השמח בדבר וכתנודד בעבורו בעצמו ומכרכר וי"ת ועל דחדיתון על תבירית דישראל וגו׳ כבעמוד: (כח) עזבו. והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת. כמו היונה שתשים קנה בצדי הפחתים כדי שלא יקחו בני אדם אותם ואת אפרוחיה כי מפני הפחת לא יכלו לעבור אליה ופחת היא הפירה ושוחה עמוקה ותרגום כי כרו שוחה ארי כרו פחת וי"ת והוו כיונה דשבקא פום שובכא ונחתא ושריא בארעית וגובא: (כט) שמענו. מאמר הנביא בלשון האימות שיאמרו על מואב כן שמענו שהיית מתגאה מואב מאד בעודו בשלותו וכפל ל׳ הגאוה כמה פעמים לרוב הגאוה: (ל) אני ידעתי. עברתו שהיה מתעבר ומתקצף ללא דבר על הגוים שכניו מרוב גאותו: ולא כן בדיו. אני ידעתי כי לא יתקיימו דברי כזביו שהיה מדבר בגאותו כן וכן אעשה. ואני ידעתי נאם ה׳. פי׳ לא יתקיימו דברי כזביו שהיה אומר בגאותו כי לא תבא עליו הרעה: כן בדיו. אמת כמו כן בנות

מנחת שי

נמלאה. נמלא קרי: (ל) עברתו ולא כן בדיו. סימן דישעיה ט"ז ועברתו לא כן דירמיה עברתו ולא כן ומה שיש לדקדק מגלהמים רבה סוף פ׳ נ"ה עיין

מצודת דוד

ישראל לשחוק האם היה נמלא במסבת גנבים לשחוק בו אבל מהי שדברת ממנו היית מניד בראש דרך לעג כאלו היה נמלא בחבורת הגנבים: (כח) עזבו ערים. לכן בגמול זה אתם יושבי מואב עזבו הערים ונוסו מפם והסתירו לשכון על הסלע: והיו כיונה. ר"ל במה תהיו בטוחים מן האויב כי לא יוכל לקרוב אליכם והייו ה"כ כיונה העושה לעצמה קן בעברי פי הפחת לבל יוכלו האנשים לקרוב אליה מפני הפחת: (כט) שמענו. מאמר הנביא בשם האומות הנה שמענו את גאון מואב אשר נתגאה מאד: גבהו וגו׳. כפל הדבר כמה פעמים לפי מרבית הגאוה: (ל) עברתו. מה שברוב גאותו היה מתמלא עברה על האומות להשמיד ולאבד: ולא כן.

מצודת ציון

בקיאו. הוא המהלך ההולך דרך הפה: (כז) מדי. מתי כמו מדי דברי בו (לעיל ל"א): התנודד. מל׳ הנדה והנעה: (כח) תקנן. מלשון קן והוא מדור העופות כמו ודרור קן לה (תהלים פ"ד): בעברי. מל׳ עבר ולד׳ פחד. בור וחפירה כמו באחת הפחתים. (ש"ב י"ז): (כט) גאון. וגאונו. מל׳ גאוה: (ל) עברתו. מלשון

פירוש ע"ט

(כז) (דאס זאגט ער צו מואב) וְאִם לוֹא הַשְּׂחוֹק הָיָה לְךָ יִשְׂרָאֵל איז דען ניט געוועזן איין געשפעט צו דיר דער ישראל (און ווארום אין אמת האסטו געשפעט פון אים) אִם בְּגַנָּבִים נִמְצָא איז ער דען געפונען געווארען צווישן גנבים וואס איבר דעם האסטו געשפעט פון אים כִּי מִדֵּי דְבָרֶיךָ בּוֹ תִּתְנוֹדָד דען ווען דו האסט גערעט פון אים האסטו דו געשאקילט מיט דיין קאפ (און האסט געשפעט אויף זיין חורבן און ווארום האסטו עס אזוי געשפעט פון אים דרום וועסטו אויך פאר וואגילט ווערין צוא גיין אין גלות: (כח) עִזְבוּ עָרִים וְשִׁכְנוּ בַסֶּלַע יֹשְׁבֵי מוֹאָב פאר לאזט אייערע שטעט און רועט אין איין שטיין איר זיצער פון מואב וִהְיוּ כְיוֹנָה תְּקַנֵּן בְּעֶבְרֵי פִי פַחַת און זייט גלייך ווי איין טויב וואס מאכט זיך איין נעסט אין דיא זייטין פון דעם מויל פון דעם גרוב: (כט) זאגט ירמיהו שָׁמַעְנוּ גְאוֹן מוֹאָב גֵּאֶה מְאֹד מיר האבען גיהערט דאס גרויסקייט פון מואב איז זייער גרוים גָּבְהוֹ וּגְאוֹנוֹ וְגַאֲוָתוֹ וְרָם לִבּוֹ זיין הייך און זיין גרויסקייט און זיין גאוה און דאס דר הייבונג פון זיין הארץ האבין מיר גיהערט דס עס איז זייער גרוס: (ל) אֲנִי יָדַעְתִּי נְאֻם ה׳ עֶבְרָתוֹ וְלֹא כֵן איך וויים זאגט גאט דס זיין גרים צארין וואס ער האט אויף די פעלקער איז ניט מיט רעכטיקייט בַּדָּיו לֹא כֵן עָשׂוּ זיינע ליגינט האבין ניט גיטאן רעכט וכלומר מיט זייערע ליגינט האבין זיי ניט מצליח גיוועזן:

זאגט

עֵשׂוּ׃ לא עַל־כֵּן עַל־מוֹאָב אֲיֵלִיל וּלְמוֹאָב
כֻּלֹּה אֶזְעָק אֶל־אַנְשֵׁי קִיר־חֶרֶשׂ יֶהְגֶּה׃
לב מִבְּכִי יַעְזֵר אֶבְכֶּה־לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה
נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם עַד יָם יַעְזֵר נָגָעוּ עַל־
קֵיצֵךְ וְעַל־בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל׃ לג וְנֶאֶסְפָה
שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב וְיַיִן
מִיקָבִים הִשְׁבַּתִּי לֹא־יִדְרֹךְ הֵידָד

תרגום

עֲבָדוּ׃ לא עַל כֵּן עַל מוֹאֲבָאֵי מְיַלְלִין וְעַל מוֹאֲבָאֵי כּוּלְהוֹן מְצַוְחִין עַל אֱנָשׁ כְּרַךְ תּוּקְפְהוֹן דָוֹן׃ לב בְּבָכוּ כְּמָא דַאֲיְתֵיתִי מַשִׁרְיָן עַל יַעְזֵר כֵּן אַיְתֵי קְטוֹלִין עַל שִׂבְמָא מְטַלְטְלָךְ גְּזוֹ עֲבָרוּ יַמָּא עַד יַם יַעְזֵר מְטוֹ עַל חַצְדִיךְ וְעַל קִטְפִיךְ בָּזוֹזִין נְפַלוּ׃ לג וְתִתְכְּנִישׁ בִּיעַ וְחֶדְוָא מִכַּרְמְלָא וּמֵאֲרַע מוֹאָב נַחֲמַר מִמַּעְצְרַיָא

מהר״י קרא

לישראל ששמרו להם איבה שאלמלא אברהם אבינו לא נשתייר מהן שריד ופליט. שנאמר ויהי בשחת אלהים את ערי הככר ויזכר אלהים את אברהם וגו׳: לא כן. לא כדין עשו כמו כן בנות צלפחד דוברות. ד״א לא כן בדיו. לא עשו בניו לישראל כמו שעשה אברהם לזקנם שאברהם אבינו גמל להם טובות והם גמלו לבניו רעה: (לא) יהגה. מויי״ר בלע״ז כמו כיונים הגה נהגה: (לב) מבכי יעזר. אטעים גם אותך יושבת שבמה נטישותיך. הם זמורות הגפן. ולפי שדימה את שבמה לגפן דימה את יושבית לנטישות הגפן: עד ים יעזר. יהיו נודדים: קיצך. קייצי תאינים: בצירך. עינבי הכרם: (לג) לא ידרוך

רש״י

עשו. לא כגמול השיבו לזרע אברהם שגלהם עם המלכים והציל את לוט אביהם: (לא) קיר חרש. עיר מארץ מואב: יהגה. גונה כיונים הוגים: (לב) מבכי יעזר אבכה לך. כשאמרה נבואה זו כבר חרבה יעזר והיא סמוכה למואב: אבכה לך. אבכה בשבילך דוגמת אותו בכי כי גם את ונחרבי כמוהו: הגפן שבמה. ארץ כרמים היתה: נטישותיך. לפי שדימה אותה לגפן דימה את גיבוריה לנטישות הגפן: עברו ים. הלכו בגולה: קיצך. ל׳ קיץ תאנה וקלך שהוא ל׳ קץ אין בו יו״ד והגלדי״ק דגושה: (לג) ונאספה. וכלתה שלא תראה: לא ידרוך. ענבים

מנחת שי

יפה תואר שם סימן י״ג: (לב) עד ים יעזר. העי״ן בגעיא לבדה כמו שהוא תמדו בפ׳: (לג) מיקבים. היו״ד נחה:

רד״ק

צלפחד דברות. לא כן עשו. בני מואב כמו שחשבו וי״ת קדמי גלן אמר ה׳ עובדי רברבניהון ולא הקנין יקריהון ולא כדכשר עבדו ואנחנו בפירושנו קשרנו מלת בדיו עם כן ואף על פי שהאתנח במלת כן וכן דעת יונתן וכן היא הענין בס׳ של ישעיהו ויש לפרשו על דרך הטעם ועברתו על כן לא נתקיימת עברתו: (לא) על כן על מואב איליל. הנביא מדבר על לשון עם מואב: קיר חרש. שם עיר מערי מואב בישעיה קיר חרשת: יהגה. יהגת מואב ויהגה הוא ענין צפצוף הפה בקול ויללה וכן אהגה כיונה וי״ת קיר חרש כרך תוקפיהון ות״י יהגת דוון: (לב) מבכי. יאמר שאר עם ערי מואב כשישמע בכי עם יעזר: אבכה לך. כלומר בעבורך הגפן שבמה כי ידעתי כי כן יהיה לך כמו ליעזר ואלה הערים שזכר למואב כבר לקחום ישראל מיד האמורי כמ״ש בתורה אבל כשגלו ראובן וגד חזרו מואב וישבו בהם והגפן שבמה כמו הארץ כנען חסר הנסמך פי׳ הגפן גפן שבמה וכבר פי׳ בספר ישעיה כי גפן משל על העם שיהרגו האויבים מקצתם ויוליכו בגולה מקצתן וזה שאמר נטישותיך עברו ים והנטישות הם פארות הגפן המתפשטות והם משל על הגוים: על קיצך ועל בצירך שודד נפל. ובישעיה על קיצך ועל בצירך הידד נפל וקיצך הוא פירות הקיץ לחים ויבשים ובזמן הקציר והבציר היו בהם האויבים שוללים ובוזזים: (לג) ונאספה. ובישעיה ונאסף ופי׳ יאסף מהם אל מקום אחר או פי׳ ענין כליון מן אסוף אסיפם: מכרמל. מקום שדות זריעת ועצי פרי:

מצודת ציון

עכלה וזעם: בדיו. דבר הבא הבדוי מן הלב וכן אשר ברא מלבו (מ״א י״ב): (לא) קיר חרש. שם מקום: יהגה. ענין המיה וכן אהגה כיונה (ישעיה ל״ח): (לב) נטישותיך. ענין ענפים כמו ואת הנטישות הסיר התז (שם י״ח): נגעו. מל׳ נגע ור״ל נגפו וכן ויגעו יהושע וכל ישראל (יהושע ח׳): קיצך. פירות הקיץ: בצירך. כן נקרא תלישת ענבי הגפן כמו ואת ענבי נזירך לא תבצור (ויקרא כ״ה): נפל. ענין חניה כמו על פני כל אחיו נפל (בראשית כ״ה): (לג) ונאספה. ענין כליון כמו אסוף אסיפם (לעיל ח׳): וגיל. ענין שמחה: מכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: מיקבים. כן יקראו הבורות שהיין יורד בהם כמו וגם יקב חצב בו (ישעיה ה׳): השבתי. ענין בטול ומניעה כמו שבת נוגש (שם

מצודת דוד

אבל לא כן יהיה כי אין לאל ידו: בדיו. הדברים שהוא בודה מלבו ומגזם לא עשו כן כי לא יעלה בהם ולא יקיים מחשבתו: (לא) על כן. הואיל וגאה מאד והובטל גאותו לכן איליל על מואב ואעשה הבכיה בעבור אנשי מואב שהם יילילו: ולמואב כלה. על כל מואב אזעק: יהגה. ר״ל גם יהגה ויהמה: (לב) מבכי יעזר. מעין הבכי שבכיתי על אבדן יעזר בזה הענין עצמו אבכה בעבורך על אבדן גפני שבמה כי היתה מקום מרבית גפנים: נטישותיך. התפשטות ענפיך עברו את הים ר״ל הגולים גלו למרחוק: עד ים יעזר נגעו. היו מגונעים ונגפים עד הים הסמוך ליעזר: על קיצך. על פירות הקיץ וענבי הגפן חנה המחריב השודד: (לג) ונאספה. מעתה כלה שמחה מן הכרמל כי לא תגדל שם מאומה: לא ידרוך

פירוש ע״ט

(לא) (זאגט יִרְמְיָהוּ) עַל כֵּן עַל מוֹאָב אֲיֵלִיל איבער דעם טוא איך קלאגן אויף מואב וּלְמוֹאָב כֻּלֹּה אֶזְעָק אונ אויף גאנץ מואב טוא איך שרייען אֶל אַנְשֵׁי קִיר חֶרֶשׂ יֶהְגֶּה אויף די מאנען פון דער שטאט קיר חרש טוט מיין הארץ ברומען אונ קרעכצען׃ (לב) מִבְּכִי יַעְזֵר אֶבְכֶּה לָּךְ הַגֶּפֶן שִׂבְמָה פון דעם געוויין וואס איך האב געוויינט אויף יעזר אזו וועל איך וויינען פון דייניט וועגן דוא וויינשטאק פון שבמה, ווארום דו וועסט אויך אזוי חרוב ווערין גליך וויא יעזר) נְטִישֹׁתַיִךְ עָבְרוּ יָם דיינע צווייגן (דס זענען די גבורים) זענען איבער גיפארן דעם ים עַד יָם יַעְזֵר נָגָעוּ ביז אין דעם ים פון יעזר האבן זיי גיגרייכט (כלומר זיא זענען גיגאנגין אין גלות) עַל קֵיצֵךְ וְעַל בְּצִירֵךְ שֹׁדֵד נָפָל אויף דיינע בארע פייגין אונ אויף דיין אפ רייסונג פון די וויין טרויבין איז איין רויבער גיפאלען׃ (לג) וְנֶאֶסְפָה שִׂמְחָה וָגִיל מִכַּרְמֶל אונ עס וועט ווערין איין גיטאן פרייד אונ לוסטיקייט פון דעם ארט ווס פעלדער אונ וויין גערטנער זענען דארטען אונ פון דעם לאנד פון מואב וְיַיִן מִיקָבִים

הִשְׁבַּתִּי

תרגום

אבטליה לא יעצרון עיצורין ולא ירימון בקלהון: לד מצוחת חשבון עד אלעלה עד יהץ אשתמע קלהון מצוער עד חורונים עגלת תלתית רבתא ארי אף מי נמרים לצדו יהון: לה ואבטיל מן מואב אמר יי מקריב קורבן על במתא ומסיק בוסמין לטעותיה: לו על כן בלבהון מואבאי כבינורא המן ולבהון על אנש כרך תוקפיהון כזמר אבובין

הידד לא הידד: לד מזעקת חשבון עד־אלעלה עד־יהץ נתנו קולם מצער עד־חרנים עגלת שלשיה כי גם־מי נמרים למשמות יהיו: לה והשבתי למואב נאם־יהוה מעלה במה ומקטיר לאלהיו: לו על־כן לבי למואב כחללים יהמה ולבי אל־אנשי קיר־חרש כחללים יהמה על־כן יתרת

רש"י

בקול ענות הידד בשמחה כאשר היו עושים: הידד לא הידד. שהידד יצעקו לא יהא הידד הראשון כי אם הידד של מגוסת חרב: (לד) עגלת שלישיה. מדינה גברתנית: (לו) על כן יתרה עשה. על אשר גאות עשה לכך אבדו:

מהר"י קרא

הידד. לא יענה עליו הדורך את היין הידד מתוך שמחת לבב כמשפט דורכי יין שמשורדין הידד מתוך שמחת בשע' תגיהות: הידד לא הידד. פתרונו הידד יענו עליו. אבל אין דומה הידד זה שיענו עליו להידד אחר. שהידד אחר הוא הידד של שמחה כמו שפירשתי והידד זה לשון שבר: הידד. לשון שאון: (לד) עד חורונים עגלת שלישיה. עד חורונים שהיתה יפה ונעימה בעגל שלישי לבטן הנבחר מכל הוולדות: (לו) על כן לבי למואב כחלילים יהמה. ת"י על כן בלבהון מואבאי כבינרא המן ופתרוני זה הפיל י' שבתיבת לבי. ואני אומר שלא כדין

רד"ק

ידרוך. פי' לא ידרך הדורך כמו שהוא בישעיה: הידד הידד לא הידד. הידד היא קריאת הדורכים בעת הדריכה אומר הידד שהיה כנהג הדורכים לקרא עתה לא יקראו ות"י לא יעצרון עיצורין ולא ירימו בקלהון: (לד) מזעקת. עגלת שלישיה. עגלת כמו עגלה התי"ו במקום ה"א וכן ותועבת לאדם לץ. אף גילת ורנן. אל התגי פונת לך והדומים להם שכתבנו בספר מכלול ופי' שלישיה גדולה או בת שלש שנים כי היא הטובה וכן היתה מואב מלאה כל טוב כשבא עליה הרעב ואמר כי מצער ועד חורונים תלך מואב הלוך וזעקת וי"ת עגלת תלתית רבתא: למשמות יהיו. ונמרים שם מקום בארץ מואב ואמר שיהיו למשמות כיון שאין שם יושבים כאילו אין שם מים ואין שם ירק ועשב כי יושבי הארץ מהם נהרגו ומהם ברחו: (לה) והשבתי. מעלה במה. מעלה בהמה קרבן על הבמה: (לו) על כן לבי למואב. מדבר הנביא על ל' העם שאמר כל אחד מהם כך: על

מנחת שי

(לד) שלשיה. בספרים מדויקים חסר יו"ד אחר למ"ד וכן נכון במסורת דאמרה שלשיה ג' וסימן עד צוער עגלת שלשיה (ישעיה ט"ו). עד חרנים עגלת שלשיה. ביום ההוא והיה ישראל שלישיה (גם סימן י"ט) בתרלה מלא: (לו) למואב כחללים. חסר יו"ד קדמאה: חרש כחללים. מלא דמלא כן מלאתי בדפוס ישן ובמקלא בספרים כ"י מדוייקים וכא' מהם נכתב מבחוץ בס"א כחללים הרוייהו חסר ובספר מוגה קדמאה חסר ס:יינה

מצודת דוד

הידד. לא ידרכו ענבים בקול ענות הידד דרך דורכי הענבים לצעוק הידד לזרז זה את זה וכן נאמר הידד כדורכים יענה (לעיל כ"ה): הידד לא הידד. ר"ל הנה מאז היה נשמע קול הידד אבל עתה לא ישמע קול הידד וכפל הדבר לחזק: (לד) מזעקת חשבון. ר"ל מן הזעקה של חשבון עד אלעלה הנה נתנו קול גם להיות נשמע עד יהץ: מצער. ר"ל וכן מן הזעקה של צוער עד חורנים שהיה נשמע עד יהץ: עגלת שלישיה. ר"ל כן יגדל בך הזעקה אשר אז מואב מדינה הטובה כעגל השלישי לבטן המעולה ביותר: מי נמרים. מי נהר נמרים יהיו שממה ר"ל יהרגו מימיה ולפי בכל בכה אז מואב במרעה שמן ודשן לכן אמר בחורבנה שיחרבו מימיה והכל' המרעה: (לה) מעלה במה. לא יהיה מי מעלה עולה על הבמ' ומקטיר לאלהיו כי יהיו עקודים כחללים: (לו) על כן. בעבור גודל ההורבן ואמר בלי מואב: כחלילים יהמה. כהמיית החלילי' כן יהמה לבי על חורבן מואב: אל אנשי. בעבור אבדן אנשי קיר

מצודת ציון

(י"ד): ידרוך. הדרך לדרוך ענבים כדגל להוציא היין: הידד. היא קריאת הדורכים: (לו) כחלילים. שם כלי נגון וכן ושרים כחוללים (תהלים פ"ז): יתרת. מל' יתרון והוא ענין רבוי: עשה.

פירוש ע"ט

חשבתי אונ וויין פון דיא קעלטער האב איך פאר שטערט לא ידרוך הידד דער וויין טרעטער וועט ניט טרעטין דעם וויין מיט איין פרייליך געשרייא (אזו וויא זייא האבין גיטאן ביז אהער) הידד לא הידד איין געשרייא וועט ניט זיין אזו איין געשרייא ווי אמאל איז גיוועזין: (לד) מזעקת חשבון עד אלעלה עד יהץ נתנו קולם פון דעם געשרייא פון דר שטאט חשבון האבן זיי ביז אלעלה אונ ביז יהץ גגעבן זייער קול מצוער עד חורונים עגלת שלישיה אונ פון דעם געשרייא פון דר שטאט צוער וואס זיא איז גלייך אזוי ווי איין דריט קאלב וואס דס איז דס בעסטי קאלב אזו איז זי אוך דיא שטארקסטע שטאט פון מואב) איז פון איר געשרייא געהערט געווארען איין קול ביז חורונים כי גם מי נמרים למשמות יהיו דען אפילו די וואסר פון נמרים וועלין זיין צוא פאר וויסטונג: (לה) והשבתי למואב נאם ה' אונ איך וועל פר שטערין צו מואב אזו זאגט גאט (דס עס וועט ניט זיין קיינער פון אים) מעלה במה ומקטיר לאלהיו וואס זאל אוף ברענגען איין קרבן אוף איין במה אונ זאל דעמפן קטורת צוא דעם אפ גאט פון מואב: (לו) על כן לבי למואב כחללים יהמה איבר דעם טוט מיין הארץ ברומן אוף מואב אזוי ווי פייפלן ולבי אל אנשי קיר חרש כחללים יהמה אונ מיין הארץ טוט ברימן אוף די מאנן פון דר שטאט קיר חרש אזו ווי פייפלן על כן יתרת עשה אבדו איבר

דעם

עֲשָׂה אָבָדוּ׃ לז כִּי כָל־רֹאשׁ קָרְחָה וְכָל־
זָקָן גְּרֻעָה עַל כָּל־יָדַיִם גְּדֻדֹת וְעַל־
מָתְנַיִם שָׂק׃ לח עַל כָּל־גַּגּוֹת מוֹאָב
וּבִרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלֹּה מִסְפֵּד כִּי־שָׁבַרְתִּי
אֶת־מוֹאָב כִּכְלִי אֵין־חֵפֶץ בּוֹ נְאֻם־
יְהוָה׃ לט אֵיךְ חַתָּה הֵילִילוּ אֵיךְ הִפְנָה־
עֹרֶף מוֹאָב בּוֹשׁ וְהָיָה מוֹאָב לִשְׂחֹק
וְלִמְחִתָּה לְכָל־סְבִיבָיו׃ מ כִּי־כֹה אָמַר
יְהוָה הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יִדְאֶה וּפָרַשׂ כְּנָפָיו
אל

תרגום

דְוֵי עַל בְּן שְׁאָר נִכְסֵיהוֹן
דִקְנוֹ יִתְבַּזְזוּן׃ לז אֲרֵי
כָּל סְעַר רֵישׁ נְהַר וְכָל
דְקַן גְלוּחַ עַל כָּל סִיעַן
מִתְהַמְמִין וְעַל חַרְצִין
סָק׃ לח עַל כָּל אֶגְרֵיהוֹן
דְמוֹאֲבָאֵי וּבִרְחוֹבֵיהוֹן
כּוּלְהוֹן עָבְדִין מִסְפְּדָא
אֲרֵי תְבָרִית יַת מַלְכוּת
מוֹאָב כְּמָנָא דְלֵית צְרוֹךְ
בֵּיהּ אֲמַר יְיָ׃ לט אֵיכְדֵין
אִתְבָּרוּ אֵילִילוּ אֵיכְדֵין
אַחֲזָרוּ קְדָלְהוֹן מוֹאֲבָאֵי
בְּהִיתוּ וִיהוֹן מוֹאֲבָאֵי
לְחוּךְ וְלִתְבִיר לְכָל
סַחֲרָנֵיהוֹן׃ מ אֲרֵי כִדְנַן
אֲמַר יְיָ הָא כְנִשְׁרָא
דְמִשְׁתְּדֵי כֵּן יִסַק מְלַךְ
בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ וְיִשְׁרֵי עַל

מוהר"י קרא / **רש"י**

חפילו שפתרונו לב שלי הומה עלי כחלילים ואות ומופת הוא (לז) גדודות. שריטות: (לט) איך חתה הילילו.
למואב שכמו כן יהגה לבו עליו בבא עת פקודתו שהרי הקב"ה הילילו עליה ואמרו איך חתה: (מ) כנשר ידאה. האויב
מרגיש בעצמו של נביא מקרה שיקרה גוי וגוי ממלכה וממלכת
פרם יקראום. ואות וביפה הוא להם כענין שנאמר ביחזקאל והיה יחזקאל לכם לאות ולמופת: על כן. אבדו. על שעשת
יתרת: (לז) על כל ידים גדודות. לשון לא תתגודדו: (מ) הנה כנשר ידאה ופרש כנפיו אל מואב. ת"י הא כנשרא דמשתד

מנחת שי / **רד"ק**

פלה. שוב מלאתי בזו היא מן הפלוגתות שבין מדינחאי ומערבאי. ולמערבאי
חרש כחלילים פלה דמלה: (לט) והיה מואב לשחק. חסר וא"ו כמ"ש לעיל:

כן יתרת עשה אבדו. תתי"ו במקום ה"א כמו שכתבנו במלת
עגלת אמר על כן לבי יהמה כי יתר הנכסים והממון שקבץ אבדו
ועשת חסר מלת אשר כאילו אמר אשר עשה וכן לעם עליה אשר
עליה הדרך ילכו בה אשר ילכו בה: (לז) כי כל. אמר קרחה בראש כי כן דרך בני אדם שתולשין שער ראשיהם על
אבל וכן אמר וכל זקן גרועה כי הזקן תפארת הפנים ובעת האבל יגלח האדם אותה להסיר תפארת פניו וכן אמר
מגולחי זקן וקרועי בגדים וכן תירגם יונתן וכל דקניהון גלוח ולא אמר כל זקן מגולחת ואמר גרועה לגנאי: על כל
ידים גדודות. בפלס מנוחה חלושה ועניינו שריטות בבשר וכן לא תתגודדו: (לח) על כל גגות מואב. כגלוי יעשה מספד
בגגות שיראום בני אדם וכן ברחובות: (לט) איך חתה. מלעיל בשני פשטין לשון עבר: הילילו. צווי או עבר: איך
הפנה ערף. איך הפנה ערפו לנוס מפני אויביו ולא עמד בפניהם: בוש. פעל עבר על משקל הבקר אור כשהפכה ערף
היה לו בשת לפי שהיה לשחוק והוא היה שוחק על ישראל בגלותם: (מ) כי כה. כנשר ידאה. האויב יעוף כנשר ויבא מהרה

מצודת ציון / **מצודת דוד**

ענין קנין והאסיפה וכן וישראל עושה חיל (במדבר כ"ד):
(לז) קרחה. ענין מריטת השער: גרועה. מלשון גרעון והסרון:
גדודה. ענין שריטה כמו עד מתי תתגודדי (לעיל מ"ז): (לח) חפץ.
ענין צורך וכן החפץ לשדי כי תלדק (איוב כ"ב): (לט) חתה. ענין
שבר: הפנה. ענין סבוב: עורף. הוא מול הפנים: ולמחתה.
לפחד. (מ) ידאה. ענין עפיפה וכן כאשר ידאה הנשר (דברים

חרס: על כן. על אשר יתרון העושר ומרבית ההון שקנו אם
הכל יאבדו: (לז) קרחה. כי ימרטו שערות ראשם ויגלחו זקנם:
גרועה. יגלחו השערות ונחסר מהם: גדודות. שריטות בבשר
מחמת לער והבל: שק. כיסוי שק וגם הוא ענין לער והבל:
(לח) כלה מספד. בכלם ישמע קול מספד: אין חפץ בו. אין בו
צורך: (לט) איך חתה הילילו. ביללה יאמרו איך חתה איך הפנה
עורף מול האויב בעת נסה והנה נתביים: לשחוק. כל סביביו
ישחקו עליו והוא יהיה להם למחתה ופחד כי יפחדו שלא יקרה להם כמקרה: (מ) כנשר ידאה. האויב יעופף כנשר ויפרוש כנפיו

פירוש ע"ט

דֶעם וָוס מוֹאָב הָט גִיטָאן אַיין אִיבְּרִיקַייט (כְּלוֹמַר
אַיין גְרוֹסְקַייט) דְרוּם וֶוענִין זַיי פַאר לָארִין גִיוָוארִן׃
(לז) כִּי כָל רֹאשׁ קָרְחָה וְכָל זָקָן גְּרֻעָה דֶען אִיטְלִיכֶער קָאפּ
אִיז אָפּ גִיפְלִיקְט אוּנ אִיטְלִיכֵי בָּארְד אִיז גִימִינֶערְט
פוּן הָאר עַל כָּל יָדַיִם גְּדֻדֹת וְעַל מָתְנַיִם שָׂק אוֹיף אַלִי הֶענְד
אִיז קְרַאצוּנְג אוּנ אוֹיף דִי לֶענְדִין זֶוענִין זֶעק אִיבֶּער
אֲבֵילוּת׃ (לח) עַל כָּל גַּגּוֹת מוֹאָב וּבִרְחֹבֹתֶיהָ כֻּלֹּה מִסְפֵּד
אוֹיף אַלִי דֶעכֶער פוּן מוֹאָב אוּנ אִין אִירֶע גַאסִין אִיז
אַלְץ קְלָאג כִּי שָׁבַרְתִּי אֶת מוֹאָב כִּכְלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ נְאֻם ה׳
וָוארוּם אִיךְ הָאבּ צוּ בְּרָאכֶן דֶעם מוֹאָב אַזוֹ וִוי אַיין
כְּלִי וָואס קַיין בַּגֶערוּנְג אוּנ קַיין בַּדֶערְפֶענִישׁ אִיז
נִיט אִין דֶער כְּלִי אַזוֹי זָאגְט גָאט׃ (לט) אֵיךְ חַתָּה
הֵילִילוּ קְלָאגְט אוֹיף דֶעם מַלְכוּת מוֹאָב אוּנ זָאגְט וִוי
אַזוֹ אִיז זִי צוּ בְּרָאכֶן גִיוָוארְן אֵיךְ הִפְנָה עֹרֶף מוֹאָב בּוֹשׁ
וִויא אַזוֹ הָאט מוֹאָב אוּם גִיקֶערְט זַיין אַקִין אַקֶעגִין
דֶעם פַיינְט צוּ אַנְטְלוֹפֶן אוּנ אִיז מְבוּיָשׁ גִיוָוארִן דֶר
מִיט וְהָיָה מוֹאָב לִשְׂחוֹק וְלִמְחִתָּה לְכָל סְבִיבָיו אוּנ מוֹאָב
אִיז גִיוָוארִין צוּ אַיין גִישְׁפֶעט אוּנ צוּא אַיין פָארְכְט
צוּ אַלִי דִי וָואס זֶוענִין אַרוּם אִים׃ (מ) כִּי כֹה אָמַר ה׳
דֶען אַזוֹ הָט גָאט גִיזָאגְט הִנֵּה כַנֶּשֶׁר יִדְאֶה וּפָרַשׂ כְּנָפָיו אֶל
מוֹאָב נוּן אַזוֹי גִיךְ וִויא אַיין אָדְלֶער וֶועט דֶער פַיינְט
קוּמֶן צוּ פְלִיעֶן אוּנ וֶועט פַר שְׁפְּרֵייטֶן זַיינִי פְלִיגִיל
אוף

אֶל־מוֹאָב: מא נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת
וְהַמְּצָדוֹת נִתְפָּשָׂה וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי
מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה:
מב וְנִשְׁמַד מוֹאָב מֵעָם כִּי עַל־יְהוָה
הִגְדִּיל: מג פַּחַד וָפַחַת וָפָח עָלֶיךָ יוֹשֵׁב
מוֹאָב נְאֻם־יְהוָה: מד הַנִּיס מִפְּנֵי הַפַּחַד
יִפֹּל אֶל־הַפַּחַת וְהָעֹלֶה מִן־הַפַּחַת
יִלָּכֵד בַּפָּח כִּי־אָבִיא אֵלֶיהָ אֶל־מוֹאָב
שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם־יְהוָה: מה בְּצֵל

הנס קרי

תרגום

מואב: מא ותתכביש
כרכא ומצדתא יתאחדן
ויהי לב גבריהון
דמואבאי ביומא ההוא
כלב אתתא דעקא לה
בחבלהא: מב וישתיצון
מואבאי מלמהוי עם
ארי על עמיה דיי
אתרברב: מג דחלא
וכומצא ומצדא עלך
יתיב מואב אמר יי:
מד דיערק מן קדם
דחלא יפול לגו כומצא
ודיסק מגו כומצא
אתאחד בסרגתא ארי
איתי עליהון על
מואבאי שנת סעורן
הוביהון אמר יי: מה על

רש"י

אל מואב: ידאה. יעוף: (מא) הקריות. שם העיר: (מג) פחד ופחת. אלו שני דברים קשים זה אלל זה שהפחד גורם לו לנוס והפחת מוכן ליפול בו. פחת (פוס"א בלע"ז): (מה) בצל חשבון. שהיא גבוהה ויש לה לל: עמדו. הנסים לנוס בלל מאשר לא היה כהן עוד כח לנוס:

מהר"י קרא

כן יסק מלך במשירייתיה וישרי על מואב: (מא) כלב אשה מצרה. תרגם כלב איתתא דעקא לה בחבלהא: (מב) כי על ה' הגדיל. ת"י ארי על עמא דה' יתרברבו: (מד) הנס מפני הפחד וגו'. כשינוס מואב מפני נבוכדנצר הוא הפחד ויהיו נסים והולכין עד חשבון כסבורין להינצל בצילו. דכתיב בצל חשבון עמדו. להמלט אצלו. מכח נסים. מכח דוחק שנבוכדנצר רודף אחריהם: יפול אל הפחת. שבמקום שהן סבורים להמלט שם בצל השבון יהיו אנשי חשבון הורגים בהם דכתיב כי אש יצא מחשבון: והעלה מתוך הפחת. כלומר הנמלט מחשבון: ילכד

רד"ק

עליהם והאויב הוא נ"נ: (מא) נלכדה הקריות. הקריות ל' רבית ואמר נלכדה לשון יחידה כי כל הקריות ילכדו מהרה כעיר אחת וכן והמצדות נתפשה על זה הדרך והקריות הם הערים שהם במישור והמצדות הם שהם במקום גבוה. ויתכן לפרש הקריות שם עיר מערי מיאב וכן מצאנו על קריות ועל בצרה ואף על פי שנכנסה עליו ת"א הידיעה הנה כמוהו בקרקר בסכות וי"ת ותתכביש כרכא ומצדתא יתאחדן: כלב אשה מצרה. שהיא מצרה בעת חבלית כשבורעת לילד וכן ת"י דעקא לה בחבלהא ומצרה מפעלה מן ובתצר לו והוא פעל עומד כלומר כואבת ועיורת בצרה: (מד) הנים. כתיב ביו"ד כלומר מי שהנים בניו ומקנהו כמו הנים את עבדיו ואת מקנהו והקרי הוא הנס אומר על עצמו ושניהם יהיו בהם נסים ומנוסים: פחת. היא חפירת גדולה ועמוקה. אליה אל מואב. הכנוי קודם הידיעת כמו ותראהו את הילד: (מה) בצל חשבון עמדו מכח נסים. אותם הנסים מערי מואב מפני האויב חשבו להנצל בצל חשבון מרוב כח אנשי העיר והעיר שהיתה בצירה כי כבר בימים הקדמונים

מנחת שי

(מא) וכיה לב. בס"ם הוא"ו בגעיא: (מד) הניס. הנס קרי:

מצודת דוד

לבא אל מואב ר"ל חיל קל יבא כנשר המעופף: (מא) נלכדה הקריות. ר"ל מהערים תהיה נלכדה ור"ל מהמגדלים תהיה נתפשה: כלב אשה מצרה. כמו לב האשה כשהיא מלרה כי אז נשבר לבה עד מאד: (מב) מעם. מהיות עוד עם: הגדיל. דיבר גדולות לבזות כלפי מעלה בעת גלו ישראל כי אמר אז שאין יכולת בהמקום לעזור את עמו: (מג) פחד וגו'. עליך מואב יבא פחד ופחת ופח ר"ל לרות מבוכות ומהומות: (מד) הנס. מי שינוס ממקום הפחד יפול וגו' ר"ל אם ינצלו מצרה אחת תדביקהו השנית ואם ימלט מהשנית ילכד בשלישית: שנת פקודתם. השגחת הבאת הרעה הבאוים להם: (מה) בצל חשבון עמדו מכח נסים. ר"ל

מצודת ציון

כ"ח): (מא) הקריות. הערים כמו תלון קריה (משלי י"א): והמצדות. ענין מגדל ומבצר כמו וישב דוד במצדות (ש"ב ה'): נתפשה. ענין לכידה: מצרה. מלשון לר ולחץ: (מג) ופחת. בור ותפירה כמו באחת הפחתים (שם י"ז): ופח. ענין רשת כמו הפח נשבר (תהלים קכ"ד): (מד) פקודתם. ענין השגחת הבאת

פירוש ע"ט

אויף מואב: (מא) נִלְכְּדָה הַקְּרִיּוֹת וְהַמְּצָדוֹת נִתְפָּשָׂה עס איז איין גינומען גיוואָרען די שטאט קריות אונ די פעסטע שטעט זענען בצווינגען גיוואָרען וְהָיָה לֵב גִּבּוֹרֵי מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא כְּלֵב אִשָּׁה מְצֵרָה אונ עס וועט זיין גלייך דאס הארץ פון דיא גבורים פון מואב אין דעם דאזיגן טאג ודם דער פורעניות וועט קומן אויף זיי גלייך אזוי ווי דם הארץ פון איין אשה ווס זי איז זיך מצער ווען זיא דארף איין קינד האבן: (מב) וְנִשְׁמַד מוֹאָב מֵעָם כִּי עַל ה' הִגְדִּיל אונ מואב וועט פר טיליגט ווערען פון צוא זיין איין פאלק ווארום ער האט זיך גיגרייסט אוף גאט: (מג) פַּחַד וָפַחַת וָפָח איין פחד אונ איין גרוב אונ איין נעץ וועל איך שיקען אויף דיר זיצער פון מואב אזו זאגט גאט: (מד) הַנָּס מִפְּנֵי הַפַּחַד יִפּוֹל אֶל הַפַּחַת דר וואס וועט אנטלופן פר דעם פחד וועט אריין פאלן אין דעם גרוב וְהָעוֹלֶה מִן הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח אונ דר וואס וועט אויף גיין פון דעם גרוב וועט ער בצווינגן ווערין אין דער נעץ כִּי אָבִיא אֵלֶיהָ אֶל מוֹאָב שְׁנַת פְּקֻדָּתָם נְאֻם ה' דען איך וועל ברענגן אויף מואב איין יאר פון בפעלונג צו שטראפן זיי פאר זייערע זינד אזוי זאגט גאט: (מה) בְּצֵל חֶשְׁבּוֹן עָמְדוּ מִכֹּחַ נָסִים אין דעם שאטען פון דער שטאט חשבון זענען דארטין גיבליבען שטיין דיא אנטלופער פון

ווענין

חשבון עמדו מכח נסים כי־אש יצא
מחשבון ולהבה מבין סיחון ותאכל
פאת מואב וקדקד בני שאון: מו אוי־
לך מואב אבד עם־כמוש כי־לקחו
בניך בשבי ובנתיך בשביה: מז ושבתי
שבות־מואב באחרית הימים נאם־
יהוה עד־הנה משפט מואב:
מט א לבני עמון כה אמר יהוה הבנים

תרגום

דאשתמעו ליתבי חשבון גלו אתקצר חיליהון ערקו ארי קידום תקיף כאשתא נפק מחשבון ועבדי קרבא בשלהוביתא מבין סיחון וקטילו רברבי מואב ויקירי בני אתרגושא: מו וי לכון מואבאי אבדתון עמא דפלחין לכמוש ארי אדברו בנך בשביא ובנתך בגלותא: מז ואתיב גלות מואב בסוף יומיא אמר יי עד הכא למעבד פורענות דין מן מואב: א לבני עמון כדנן אמר יי הבנין לית לישראל אם ירית לית ליה מא בין אחסין

מהר"י קרא

בפח. זהו סיחון דכתיב ולהבה מבין סיחון: (מה) ותאכל פאת מואב. גדוליו: וקדקד בני שאון. וגם תאכל הראש של אותה אומה שהיו הולכים למלחמה בשאון גדול מרוב עם שבהם:
מט (א) הבנים אין לישראל אם יורש אין לו מדוע ירש מלכם

רש"י

מבין סיחון. מעיר סיחון כמו בן ראובן (יהושע ט"ו): וקדקד. (הטריפירלד"א בלע"ז) ומנחם חברו לשון מקור וי"ת ויקירי לשון יקר: בני שאון. אותם שהיו מגביהים קול תפארת:
מט (א) הבנים אין לישראל. בית רפה וה"א חטף פתח שהוא לשון תמיהה: מלכם. עכו"ם של

מנחת שי

(מה) כי אש יצא. ג' סבירין יצאה: מבין סיחון. י"ס סיחון:
מט (א) הבנים אין לישראל. בי"ת רפה וה"א חטף פתח שהוא לשון תמיהה

רד"ק

יצאת אש מחשבון כשהיתה ביד אמורי: ותאכל פאת מואב. לפיכך חשבו להשגב בה עתה. וא"א ז"ל פירש כי הנסים מכח אויביהם עמדו בצל חשבון וי"ת על דאישתמעו ליתבי חשבון גלו אתקצר חיליהון ערקו: אש יצא. לשון זכר וכן אש לא נופח: פאת מואב. כלומר עד הפאה שלא נשאר בה דבר או הוא דרך משל על הגדולי' וכן ת"י וקטילו רברבי מואב: וקדקד בני שאון. גם כן משל על הראשים לפיכך כנה אותם בקדקד ופי' בני שאון שהיו אנשי שאון והומיה ומדברים גבוהות וכן ת"י ויקירי בני אתרגשותא: (מו) אוי לך. הענין כמ"ש בהורה אך המ"ש: (מז) ושבתי שבות מואב. כיון שאמר באחרית הימים היא עתידה וזה יהיה בימות המשיח וכן שבות בני עמון שאומר אחרי זה ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון גם כן יהיה לעתיד וכן אומר בנבואת צפניה על שתי האומות האלה שארית עמי יבזום ויתר גוי ינחלום ואמר זאת להם תחת גאונם כי חרפו ויגדילו על עם ה' צבאות כמ"ש בנבוא' זו כי על ה' הגדיל ואומר שם עוד כי בזה כל אלהי הארץ וישתחוו לו איש ממקומו כל איי הגוים וזה לא יהיה עד ימות המשיח ואף על פי שנתבלבלו האומות היום אפשר שנתפזרו במקומות קרובים מארצם ואף על פי שנתערבו באומות אחרות אפשר שנשאר שום זכר להם: באחרית הימים. תשב כל אומה ואומה בארצה ותהיינה מואב ועמון תחת ממשלת ישראל כמ"ש אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם: עד הנה משפט מואב. לפי שהאריך בספור הרעה הבאה עליו אומר עד הנה ומשפט ענינו גזרה הבאה עליהם בדין ומשפט: (א) לבני עמון. מדוע ירש מלכם את גד. כמו שפירשנו כי כשגלו בני גד ובני ראובן מארצם באו בני עמון ומואב שהיו שכנים להם וישבו בה ועוד שהיו סבורין שהיה להם בה דין כי

מצודת ציון

בפח: (מה) ולהבה. שלהבת: מבין סיחון. מעיר סיחון וכן אבן בהן בן ראובן (יהושע ט"ו): פאת. עבר ולד: וקדקד. הוא גובה הראש: שאון. ענין הומיה: (מז) ושבתי. מלשון השבה: שבות. מל' שבי הגולה: באחרית. בסוף:

מצודת דוד

הנסים מן המלחמה מסכת העדר הכח עמדו לחסות בצל חשבון כי לא יכלו לנוס עוד: כי אש וגו'. ר"ל והנה שם נספו כי אש יצאה מחשבון ר"ל האויב יצא משם להאבידם: מבין סיחון. היא חשבון שהיתה מאז של סיחון מלך האמורי וכפל הדבר כמ"ש: ותאכל. האויב האביד שארית מואב: וקדקד. והכלה קדקוד מואב המרימים קול שאון בגאוה ובגודל לבב ור"ל אבדו השארית ואלפי העם: (מו) אבד עם כמוש. העם העובדים לעכו"ם כמוש הנה אבד: (מז) ושבתי. אשיב בני השבי ממואב: באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: עד הנה. ר"ל עד הנה נאמר מבפני פורעניות של מואב: מט (א) לבני עמון. ר"ל על בני עמון אמר כה אמר ה' וגו': הבנים וגו'. וכי אין לישראל בני' לרשת ארצם: אם

פירוש ע"ט

וועגין וואס זייא האבין מיין קיין כח ניט גיהאט צו לויפען כי אש יצא מחשבון ולהבה מבין סיחון דען איין פייער איז ארויס גינאנגין פון דער שטאט חשבון אונ איין פלאם פון דער שטאט סיחון ותאכל פאת מואב וקדקד בני שאון אונ הט פר ברענט די עקין פון מואב אונ די קעפ פון די ברומינדיגי קינדר כלומר דיא עלצטי וואס פלעגין צוא ברומען מיט גאוה: (מו) אוי לך מואב וויא איז צו דיר מואב אבד עם כמוש עס איז פר לארין גיווארן דס פאלק וואס דינין צו דעם אפ גאט כמוש כי לקחו בניך בשבי ובנותיך בשבית דען דיינע זין זענען גינומן גיווארן אין גיפענקניש אונ דיינע טעכטער אין דר שביה: (מז) ושבתי שבות מואב באחרית הימים נאם ה' אונ איך וועל אום קערען דם אום קערונג פון די פר טריבני לייט פון מואב אין סוף טעג אזוי זאגט גאט עד הנה משפט מואב ביז אהער איז גיזאגט גיווארען דער משפט פון דעם פורעניות וואס וועט קומען אויף מואב:
מט (א) לבני עמון אויף די בני עמון הט ירמיהו גזאגט כה אמר ה' אזוי האט גאט גיזאגט הבנים אין לישראל אם יורש אין לו איז דען קיין קינדער ניט דא צו

אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם־יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ
יָרַשׁ מַלְכָּם אֶת־גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב׃
ב לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה
וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל־רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן תְּרוּעַת
מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה וּבְנֹתֶיהָ
בָּאֵשׁ תִּצַּתְנָה וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת־יֹרְשָׁיו
אָמַר יְהוָה׃ ג הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה־
עַי צְעַקְנָה בְּנוֹת רַבָּה חֲגֹרְנָה שַׂקִּים
סְפֹדְנָה וְהִתְשׁוֹטַטְנָה בַּגְּדֵרוֹת כִּי

פתח באתנח

תרגום

מַלְכְּהוֹן יַת אֲרַע גָּד
וְעַמֵּיהּ בְּקִרְווֹהִי יָתֵיב׃
ב בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתַן
אֲמַר יְיָ וְאַשְׁמַע לְרַבַּת
בְּנֵי עַמּוֹן יַבְּבוּת עָבְדֵי
קְרָבָא וּתְהֵי לְתֵל צָדוּ
וְיָהֲבֵי בַּפַּרְנְדָא בְּנוּרָא
יִתּוֹקְדוּן וְיַחְסְנוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל נִכְסֵי עַמְמַיָא
דַּהֲווֹ מַחְסְנִין לְהוֹן אֲמַר
יְיָ׃ ג אֵילִילוּ יָתְבֵי
חֶשְׁבּוֹן אֲרֵי אִתְבְּזִיזַת
עַי צְווֹחוּ יָתְבֵי בַּפַּרְנֵי
רַבָּא אַסְרוּ סַקִּין סְפוּדוּ
וְאִתְהַמְמוּן בְּסִיעַן אֲרֵי
מַלְכְּהוֹן בְּגָלוּתָא יְהַךְ
פלחודי

רש"י

בני עמון מלכם שמה בנהור ולמלכום תועבות בני עמון (מלכים ב' כ"ג) לכון מלך: (ג) כי שודדה עי. הסמוכ' לה ומארץ עמון היא: בנות רבה. רבת בני עמון: והתשוטטנה בגדרות. תירגמו יונתן והתהממון בסיען התגודדו בחיילות פתר והתשוטטנ' לשון חיילות מכותתים

מהר"י קרא

את גד. שבני עמון היו הורגין את ישראל שבארץ הגלעד למען הרחיב את גבולם מנחלתם של ישראל ומבקעין את הריותיהם שלא ישאר יורש לישראל שיעורר על הנחלה. דכתיב בעמוס על שלשה פשעי בני עמון על בקעם הרות הגלעד למען החריב את גבולם הוא שהנביא אומר להם הבנים אין לישראל אם יורש אין לו: (ג) והתשוטטנה. לשון בריקה.

רד"ק

כקדם היתה שלהם ומ"ש מלכם את גד ר"ל את ארץ גד ואפשר בנה בארץ גד מלך בני עמון עיר המלוכה לפיכך אמר מלכם: (ב) לכן. לפי שהוא ההזיק בארץ גד יבא לו השודד עד עיר המלוכה והיא רבת בני עמון שהיתה לו בארצו ויחריב אותה היא ובנותיה: וירש ישראל את יורשיו. זה לא אמר על הזמן ההוא כי פורענות אלה האומות שזכר ע"י נ"נ תהיה ואז היו ישראל בגלות אלא לפי שאמר כי בני עמון ירשו ארץ בני גד אמר כי עוד יבא זמן שיירשו ישראל את עמון שהיו יורשיו וזה יהיה באחרית הימים כמ"ש ובני עמון משמעתם בנבואת ישעית ואפשר שיהיה ענין וירש ישראל את יורשיו כי בני עמון לקו גם כן על ידי מדי ופרס כמ"ש בנבואת יחזקאל הנני נותנך לבני קדם למורשה וישראל עלו מהגולה על ידי כורש מלך פרס ונתן להם רשות בארץ בני עמון כי בתחילה נפלו ביד מלך בבל כמו שאר האומות ואחר כך מרדו כמו שמרד צדקיהו: (ג) הילילי חשבון כי שדדה עי. חשבון היתה למואב אחר שגלו בבית שני בני גד ובני ראובן ועי זו היתה לבני עמון ועי אחרת היתה בארץ כנען כמ"ש וכ"נ כשעלה בארץ שטף בני עמון תחלה ואחר כך מואב וכשבא על בני עמון פגע בעי תחלה לפיכך אמר הילילי חשבון כי שדדה עי. את חשבן בארץ מואב אף על פי שאת בצורה וגדולה הילילי כיון ששדדה עי שהיתה בצורה לא הנצלי את. וגם בנות רבה. והם הכפרים של רבת בני עמון: צעקנה.

מנחת שי

רש"י: (ג) את יורשיו. מתחלפת ירשיו חסר וא"ו: (ג) ספדנה. במסורת הובא ג' נמנה עם מלין דכתיבין שי"ן וקריין סמ"ך ספדנה והתשוטטנה ולא נמלא בספרינו כי אם ספדנה בסמ"ך. שוב מלאתי בהגהת ספרים כתוב שוב אלו והתשוטטנה בגדרות. ה"א הרבה יש לסמוך כי במסורת מנו זאת המלה בכלל מלין דכתיבין שי"ן וקריין סמ"ך וכן מלאתי בקצת ספרים

מצודת דוד

יורש וגו'. כפל הדבר במ"ש: מדוע ירש מלכם וגו'. כי כשגלו בני גד ובני ראובן ע"י מלך אשור באו בני עמון וישבו בנחלת גד ולכן אמר מדוע ירש מלכם העכו"ם שלהם את גד: ועמו. ועמו של מלכם מדוע ישב בערי גד: (ב) אל רבת. היא היתה עיר המלוכה של בני עמון: תרועת מלחמה. מן הכשדים שיבואו עליהם וילכדום: לתל שממה. למקום תל ושממון: ובנותיה. הכפרים הסמוכים לה תהיינה נשרפות באש: וירש ישראל. ר"ל ועוד יבוא זמן אשר ישראל יירשו ארץ בני עמון במה שהם יורשי ישראל וזה סיעוד יהיה בימי המשיח: (ג) הילילי חשבון. אתה חשבון שהיא מארץ מואב הילילי כי כבר שודדה עי שהיא מארץ בני עמון הסמוכה לחשבון כי מן עי יבא לחשבון ללכדה: חגורנה שקים. דרך אבל ולער והכוונה על אבדן רבה: והתשוטטנה בגדרות.

מצודת ציון

מט (א) מלכם. כך שם העכו"ם של בני עמון כמ"ש ואחרי מלכם שקץ עמונים (מ"א י"א): (ב) לתל. גל וגבוה כמו והיתה תל עולם (דברים י"ג) כי דרך החרבות להמלא בגלים מנפילת הכתלים וכדומה: ובנותיה. הם הכפרים כמו בית שאן ובנותיה (יהושע י"ז): תצתנה. ענין הבערה ושריפה כמו ואלה בסבכי היער (ישעיה ט'): (ג) רבה. היא רבת בני עמון: והתשוטטנה. ענין ההליכה הנה והנה וכן שוטטו בחוצות ירושלים

פירוש ע"ט

דעם יִשְׂרָאֵל אָדֶר אִיז דֶען קֵיין יוֹרֵשׁ נִיט דָא צוּ אִים מַדּוּעַ יָרַשׁ מַלְכָּם אֶת גָּד וְעַמּוֹ בְּעָרָיו יָשָׁב אוּנ וָוארוּם הָאט גֶירְשִׁינְט זֵייעֶר מֶלֶךְ דָּס לַאנְד פוּן גָד אוּנ זַיין פָאלְק הָאט זִיךְ בַּזֶעצְט אִין דִי שְׁטֶעט פוּן גָד (וָוארוּם אַז שֵׁבֶט גָד אוּנ שֵׁבֶט רְאוּבֵן זֶענִין פַר טְרִיבִין גֶיוָוארִין דוּרְךְ דֶעם מֶלֶךְ אַשּׁוּר זֶענִין דִי בְּנֵי עַמּוֹן גִיקוּמֶען אוּנ הָאבֶּן זִיךְ בַּזֶעצְט אִין זֵייעֶרֶע שְׁטֶעט): (ב) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה' דרום נָן טֶעג וֶועלֶן קוּמֶען זָאגְט גָאט וְהִשְׁמַעְתִּי אֶל רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּרוּעַת מִלְחָמָה אוּנ אִיךְ וֶועל מַאכֶן הֶערֶין צוּ דֶר שְׁטָאט רַבַּת פוּן בְּנֵי עַמּוֹן אֵיין שַׁאלוּנְג פוּן מִלְחָמָה וְהָיְתָה לְתֵל שְׁמָמָה אוּנ זִיא וֶועט זַיין צוּ אֵיין הוֹפֶן פוּן פַר וִויסְטוּנְג וּבְנֹתֶיהָ בָּאֵשׁ תִּצַּתְנָה אוּנ אִירִי דֶערְפֶער וֶועלֶן אָן גִיצוּנְדִין וֶוערִין אִין פַייעֶר וְיָרַשׁ יִשְׂרָאֵל אֶת יֹרְשָׁיו אָמַר ה' אוּנ דֶר יִשְׂרָאֵל וֶועט יַרְשִׁינֶען דָס לַאנְד פוּן דִי וָוס הָאבֶּן אִים הַיינְט גֶירְשִׁינְט אַזוֹ זָאגְט גָאט (אוּנ דָאס וֶועט זַיין אִין דִיא טֶעג פוּן מָשִׁיחַ): (ג) הֵילִילִי חֶשְׁבּוֹן כִּי שֻׁדְּדָה עַי קְלָאג דוּ שְׁטָאט חֶשְׁבּוֹן (פוּן דֶעם לַאנְד מוֹאָב) וָוארוּם דִי

שטאט

מלכם בגולה ילך כהניו ושריו יחדיו:
ד מה־תתהללי בעמקים זב עמקך
הבת השובבה הבטחה באצרתיה
מי יבוא אלי: ה הנני מביא עליך פחד
נאם־אדני יהוה צבאות מכל־סביביך
ונדחתם איש לפניו ואין מקבץ לנדד:
ו ואחרי־כן אשיב את־שבות בני־עמון

תרגום

פלחוהי ורברבוהי כחדא: ד מה את משתבחי במישרך חרובו תוקפך מלכותא טפשתא דמתרחצא בבית גנזהא אמרה מן ייעול עלי: ה הא אנא מיתי עלך דחלא אמר יי אלהים צבאות מכל סחרנך ותתבדרון גבר לקביל אפוהי ולית דמכניש למבדריא: ו ובתר כן אתיב ית גלות בני

ת"א שבות בני עמון. בכורות כח ידים ו:

מהר"י קרא

כלומר תהיו נבדקות בגדרות שיהיו האויבים משוטטים אתכם בגדרות הנחבאות בשם כמו משוט בארץ*) : (ד) מה תתהללי בעמקים. שלך. שהיו בתחילה מלאות. עכשיו : זב עמקך. תשארה רקנית: זב. אשקורו"ד בלע"ז : הבוטחה. ברוב אוצרותיה ואומרת מי יבא אלי להזיק לי : (ה) ונדחתם. איש

רש"י

וגדרות ל' גדרות לאן המלאי' עדרי' ויש לפתור והתשוטטי' והתעוללי' בזבל גדרות לאן ל' בזיון ויבז עשו (בראשי' כ"ה) ושט עשו : (ד) תתהללי. תתפארי (וינטי"ר בלע"ז) : בעמקים. שארצך ארץ עמקים ואין עוצרת גשמים קשה לה שאין חמה שולטת בה : זב עמקך. מכת רוב גשמים בלה בה עד שובו המים בעמק ושטפו שרשי התבואה. כך פי' מנחם : (ה) איש לפניו. כל אשר יוכל למהר ולנוס:

*) נ"ב פי' רש"י והתשוטטנה לשון בזיון ויבז עשו תרגום ושט עשו. העתיק מהנדפס.

מנחת שי

מדוייקים והתשוטטנה בגדרות בס"ן שמאלית והתימא כי שוט מפרש לא דבר מזה פלומה ואולי יש לפרשו מלשון ושטי כזב בדרך רחוקה עכ"ל. ולדידי ניחא טפי למימר דהך מסרה דהושע איירי ממלא בדגש דהכי נקיט לה במסורת בס"ן שמאלית אף על גב דהלכה כספרי דילן כמ"ש דאורחא דמסרה לאדכורי ברישא שנוסח דעלי קיימא כדחזינן הכא וכן בהא דהכין הגלמת וההבוצצנה בס"ן ימנית ולית כה פלוגתא : (ד) מי יבוא אלי. במקצת מדוייקים מלא וא"ו וחל"ף

רד"ק

כי לא יהיה להם מקלט ברבה אף על פי שהיא עיר המלוכה כי גם היא תלכד וכאמרו בנות רבה צעקנה חגרנה שקים ספדנה הוא על דרך משל או אמר כנגד העם שישבו בהם: והתשוטטנה בגדרות. מענין משוט בארץ כלומר לכו הנה והנ' צועקות וסופדות ובאמרו בגדרות ר"ל בגדרות הכפרים כי לא יקראו מסגרות הכפרים חומה אלא גדרות כמו גדרות צאן או גדרות הגנות והכרמל כי לא יעשו חומה בצורה לכפרים ואמר להם זה כלומר התשוטטו ביניהם בגדרותיהם ולא תחשבו ללכת להשגב בעיר חומת דלתים ובריח כי לא תועילכם כי גם היא תלכד וזו היא שאמר כי מלכם בגולה ילך מלכם היושב ברבה שהיא עיר המלוכה. ואני תמיה מבה שת"י והתשוטטנה בגדרות ואתהמכן בסיען כמו שתרגם על כל ידים גדודות ידכת שהי' קורא בגדודת בשני דלתי"ן ומלת והתשוטטנה נקרבה התי"ו לפ"א הפעל מפני ההחברות שני טתי"ן ובא שלא כמנהג באותיות ז"ס שר"ק : (ד) מה תתהללי בעמקים. היתה משתבחת בארץ המישור שהיתה לה והיתה רבת תבואות : זב עמקך. יזוב אותו העמק שאת משתבחת בו בדם חלליך וי"ת בעמקים במישרך ותרגם זב עמקך חרובו תוקפך : (ה) איש לפניו. כלומר כל אחד יהיה נדח כנגד פניו לאיזה צד שינוס כלומר שלא יתקבצו הנדחים אחד עם אחד ולא ינחמו איש באחיו : (ו) ואחרי כן אשיב את

מצודת ציון

(לעיל ה') : בגדרות. מחילות העשויות למקום מרכן הצאן וכן כאמר גדרות צאן (במדבר ל"ג) : (ד) תתהללי. מלשון הלול והספארות : זב. ענין נטיפה והזלה כמו יזובו מדוקרים (איכה ד') : הבת השובבה. העדה ההולכת בדרכי לבה ומורדת וכן שובו בנים שובבים (לעיל ג') : (ו) שבות. ענ' שבי :

מצודת דוד

היו שוטטים הנה והנה להטמן בגדרות מקום רביצת הצאן : כי מלכם ילך בגולה. כי אף העכו"ם מלכם ילך בגולה כי האויב יקח ספלו העשוי מכסף וזהב : (ד) מה תתהללי בעמקים. אמר כמהתל מול בני עמון מה תתפאר בארצך שהיא ארץ עמקים ורב בהם הטיבות להצמיח תבואה הנה אז הרבה דמים ישפך בקרבך את הבת השובבה ועמקך יזוב במרבית לטובות הדם : הבוטחה. אתה בוטחת באוצרותיה אמור נא מי יבא אלי למחות בידי : (ה) מכל סביביך. מכל עבר יבא עליך פחד : איש לפניו. כל איש יהיה נדח כנגד פניו לנוס באשר ימצא ולא ימלא מי להיות מקבץ את הנדודי' לשבת יחד להיות מנוהמים אלה מאלה : (ו) ואחרי כן. אחר

פירוש ע"ט

שטאט עי (וואס זי איז פון דעם לאנד פון די בני עמון) איז בארויבט געווארין (אונ זיא שטייט דאך נאהינט ביי דיר) צעקנה בנות רבה שרייט איר דערפר פון דער שטאט רבת בני עמון חגורנה שקים ספדנה נורט אן זעק אונ קלאגט והתשוטטנה בגדרות אונ פר שפרייט אייך (צו בהאלטן זיך) צווישין די שטאלן פון דיא שאף כי מלכם בגולה ילך ווארום זייער מלך וועט גיין אין גלות כהניו ושריו יחדיו זיינע כהנים אונ זיינע הארין אלע מיט אנאנדער (וועלען גיין אין גלות) : (ד) מה תתהללי בעמקים וואס בארימסטו זיך מיט די טאהלין וואס דו ניצט דרינען (כלומר דיא בארימסט זיך מיט דיין לאנד) זב עמקך ער וועט רונען דיין טאל (מיט בלוט פון דער שלאגענע מענטשן פון דיין פאלק) הבת השובבה דו פר ווילטע קיניגרייך הבוטחה באוצרותיה ווס זיא פר זיכערט זיך אין אירע אוצרות (אונ זאגט) מי יבא אלי ווער וועט קאנען קומן (צו מיר צו מלחמה האלטן מיט מיר): (ה) הנני מביא עליך פחד נאם אדני אלהים צבאות נון איך וועל ברענגין אויף דיר עמון איין פחד פון אלע די ווס זענין ארום אונ ארום דיר אזוי זאגט גאט דער האר איבער אלע חיילות ונדחתם איש לפניו אונ איר וועט פר שטויסין ווערין איטליכער מאן צו פר זיך (כלומר איטליכער פון אייך וועט אנטלויפן ווי הין ער וועט קענען אנטלויפען) ואין מקבץ לנדד אונ עס וועט ניט זיין איין צו מלונג צודעם פר וואגילטן (כלומר קיינער וועט זיי ניט העלפען) : (ו) ואחרי כן

אשיב

נְאֻם־יְהוָה׃ ז לֶאֱדוֹם כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן
אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים נִסְרְחָה חָכְמָתָם׃
ח נֻסוּ הָפְנוּ הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יֹשְׁבֵי דְּדָן
כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו עֵת פְּקַדְתִּיו׃
ט אִם־בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִרוּ
עוֹלֵלוֹת אִם־גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ

תרגום

עַמוֹן אֲמַר יְיָ׃ ז לֶאֱדוֹם כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת הֲלֵית עוֹד חוּכְמָא בְּדָרוֹמָא פְּסַק מַלְכָּא מִבְּנַיָא אִתְקַלְקַלַת חוּכְמַתְהוֹן׃ ח עֲרוֹקוּ גְלוֹ אַרְחִיקוּ לְמִתַּב יָתְבֵי דְדָן אֲרֵי תְּבִיר עֵשָׂו אַיְתֵיתִי עֲלוֹהִי עִדָּן סְעוֹרַת חוֹבוֹהִי׃ ט אִם חַטִּיפִין כִּקְטוֹפִין אֲתוֹ עֲלָךְ לָא אַשְׁאָרוּ עוֹלְלָן אִם גַנָּבַיָא בְּלֵילְיָא

ת"א אבדה עלה. חגיגה ה:

רש"י

לנודד. ל' נע ונד (שם ד'): (ז) בתימן. אדום בדרומ' של ארץ ישראל הוא כמה שנא' והיה לכם פאת נגב ממדבר צין ע"י אדום (במדבר ל"ד): מבנים. מדור זה: נסרחה. אתקלקלת: (ח) הפנו. התעברו מן המקום הזה לשון ופנו את הבית (ויקרא י"ד): העמיקו לשבת. להחבא בעמקי מסתרים. נוסו הפנו העמיקו. כולם לשון צווי הם: (ט) אם בוצרים באו לך וגו'. חשפתי את עשו וגו' שמוע' שמעתי וגו' כל ענין דוגמא זו נבא עובדיה על אדום ולפי שסיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד במקלת הדברים משתנין: לא

מהר"י קרא

בפני עצמו שלא ידע אנה חבירו: (ז) האין עוד חכמה. בעשו היושבים בדרום: אבדה עצה. מבני עשו: נסרחה חכמתם. שכולם: (ח) נסו הפנו העמיקו לשבת. ביערים: יושבי דדן. וגם המת אדום לא מפני שאין עוד חכמה בתימן ולא מפני שאבדה עצה מבני אדום ולא מפני שנסרחה חכמתם נסים להם ומעמיקים לשבת. אלא מאתי נהיה הדבר הזה כמו שמפרש והולך כי איד עשו הבאתיו עליו עת פקדתיו: (ט) אם בוצרים באו לך לא ישאירו עוללות. בהמיה. ואפילו גנבים בלילה ישחיתו דים וישאירו שארית. אבל באדום לא ישאירו שארית ומה דבר גורם לו כן. דבר זה גורם. שאני חשפתי את עשו וגליתי את

רד"ק

שבות בני עמון. כמו שפירשנו למעלה בנבוא' מואב: (ז) לאדום. נבואה זו עתידה כמו נבואת ישעיהו שנבא על אדום לעתיד וכן עובדיה וכן יחזקאל וכלם משמעות נבואתם שהיא עתידה וכן אמר בזאת הנבואה אם לא יסחבום צעירי הצאן והם ישראל: האין עוד חכמה בתימן. וכן נאמר בנבואת עובדיה והאבדתי חכמים מאדום נראה כי הכמה נמצאת בהם ובעת רעתם לא תועילם חכמתם ותימן הוא מבני אליפז בן עשו אבל ת"י בדרומא: מבני'. ענין תבונה הבינני מן הקל כמו בנתה לרעי שהוא מן הקל וכן אמר בנבואת עובדיה ותבונה מהר עשו אבל י"ת מבניא: נסרחת. הרי"ש בקמץ חטף וענינו נפסדה ונסרחה מדברי רז"ל מפה סרוחה וי"ת אתקלקלת: (ח) נוסו הפנו העמיקו לשבת יושבי דדן. דדן הוא מאדום כמו שנא' בנבואת יחזקאל ודדנה בחרב יפלו ופי' הפ' כן נוסו יושבי דדן כי אויבים תפנו העמיקו לשבת בארצכם ולגרש אתכם ולהגלות אתכם. וא"א ז"ל פי' כאשר אמרו נוסו הם הפנו והעמיקו לברוח והחזיקו מקום שבתם שלא השיגם יד האויב וצריך לפרשו כן לפי שלא נוכל לפרש הפנו כמו נוסו צווי כי לא יבא צווי מבנין שלא נזכר פעלו וכן העמיקו עבר כי הה"א בסגול ואילו היה צווי היה בפתח: (ט) אם בוצרים. יאמר על דרך משל איך נשחת אדום

מנחת שי

וכן לאוי על פי המסורת דפרשת בהעלתך: (ז) נסרחה. בס"א כתבם יד ובדפוס ישן: נסרחה הרי"ש בחטף קמץ וכן כתב רד"ק בפירוש ובשרשים ובספרים אחרים בגות לגדו: (ח) העמיקו. ברוב הספרים העי"ן בגוח לבד והסר יו"ד אחר מ"ם: (ט) לא ישאירו. במקצת ספרים כתובי יד חסר יו"ד ומסור עליו לית חסר:

מצודת דוד

שיקבלו די הגמול אשיב להעלם את בני השבי של בני עמון: (ז) לאדום. ר"ל על אדום אמר כה אמר ה' וגו': האין. ר"ל איך לא מלא נפשו ממלך בבל וכי אין עוד חכמה בתימן הוא אדום היושבת בדרומה של א"י: אבדת עצה. וכי אבדה עלה מאנשי בינה וכאו' הלא המה מעולם אנשי חכמה ובינה ומדוע לא עמדה להם חכמתם: נסרחה חכמתם. הנה עתה נפסדה חכמתם ולא מלאו בה תועלת: (ח) נסו. הנה יושבי דדן ברחו והפנו מהלכם והחזיקו לשבת בעמקי מסתרים: כי איד עשו. איד של עשו הבאתי עליו בעת הפקודה המוכן לו: (ט) אם בוצרים. הלא אם בוצרים באו על כרמיך הלא ישאירו עוללות ואם גנבים

מצודת ציון

(ז) מבנים. מל' בינה והשכל: נסרחה. נבאשה ונתקלקלה: (ח) הפנו. מל' פנוי ממקום: העמיקו. מל' עומק: דדן. שם מקום באדום: איד. שבר ומקרה רעה: פקדתיו. ענין השגחת הבאת הרעה: (ט) בוצרים. כן יקראו תולשי ענבי הגפן כמו כי תבצור כרמך (דברים כ"ד): עוללות. הם הענבים הקטנים והגרועים כמו לא תעולל (שם):

פירוש ע"ט

אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת בְּנֵי עַמּוֹן נְאֻם ה' אונ דֶער נָאךְ (אַז זַייא וֶועלֶן אָפּ גִיצָאלְט וֶוערֶן זַייעֶר פּוּרְעָנִיּוֹת) וֶועל אִיךְ אוּם קֶערֶן צוּ זַייעֶר לַאנְד דָם אוּם קֶערוּנְג פוּן דִי פֶּר טְרִיבֶּענֶע בְּנֵי עַמּוֹן אַזוֹי זָאגְט גָאט: (ז) לֶאֱדוֹם אוֹיף אֱדוֹם (הָאט יִרְמְיָהוּ גִיזָאגְט) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹי הָט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת הַאֵין עוֹד חָכְמָה בְּתֵימָן אִיז דֶען נִיט דָא נָאךְ קַיין חָכְמָה אִין לַאנְד אֱדוֹם וָואס דָאס אִיז אוֹיף דָרוֹם זַייט אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָבְדָה עֵצָה מִבָּנִים אִיז דֶען פַאר לָארִין גִיוָוארִין דִי עֵצָה פוּן דִי קִינְדֶער פוּן אֱדוֹם נִסְרְחָה חָכְמָתָם עֶס אִיז פֶּר שְׁטוּנְקֶן גִיוָוארֶן זַייעֶר חָכְמָה (כְּלוֹמַר זַייעֶר חָכְמָה הֶעלְפְט זַייא נִיט אִין דֶעם פּוּרְעָנִיּוֹת):

(ח) נֻסוּ הָפְנוּ הֶעְמִיקוּ לָשֶׁבֶת יֹשְׁבֵי דְּדָן אַנְטְלוֹפְט אוּנ רוּמְט אַייךְ אוּם פוּן דֶעם דָאזִיגֶן אָרְט אוּנ טִיפְט צוּ זִיצֶן (כְּלוֹמַר בַּאהַאלְט אַייךְ אִין טִיפֶע פַאר בָּארְגִינִישׁ) אִיר זִיצֶר פוּן דְדָן כִּי אֵיד עֵשָׂו הֵבֵאתִי עָלָיו וָוארוּם דֶעם בְּרָאךְ פוּן עֵשָׂו הָאבּ אִיךְ גִיבְּרַאכְט אוֹיף אִים עֵת פְּקַדְתִּיו אוּנ דִי צַייט וָוס אִיךְ הָאבּ גִידַאכְט אוֹף אִים זַיינֶע זִינְד: (ט) (זָאגְט גָאט) אִם בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ לֹא יַשְׁאִרוּ עוֹלֵלוֹת וֶוען אָפּ רַייסֶער וָואס רַייסֶען אָפּ ווייַן טְרוֹיבִּין וָואלְטִין גִיקוּמֶען צוּ דִיר אֱדוֹם וָואלְטִין זַיי דֶען נִיט אִיבֶּער גִילָאזְט צוּא דִיר קַיין קְלֵיינֶע וויַין טְרוֹיבֶּן אִם גַּנָּבִים בַּלַּיְלָה הִשְׁחִיתוּ דַיָּם וֶוען גַנָּבִים וָואלְטֶן בַּיי נַאכְט גִיקוּמֶן צוּ דִיר וָואלְטֶן זַיי נָאר פַר דָארְבֶּן

זייער

דים: י כי־אני חשפתי את־עשו גליתי
את־מסתריו ונחבה לא יוכל שדד
זרעו ואחיו ושכניו ואיננו: יא עזבה
יתמיך אני אחיה ואלמנותיך עלי
תבטחו: יב כי־כה | אמר יהוה הנה
אשר־אין משפטם לשתות הכוס שתו
ישתו ואתה הוא נקה תנקה לא
תנקה כי שתה תשתה: יג כי בי

תרגום

חבילו מיסתהון: י ארי אנא איתיתי בלושין על עשו גליתי ית מטמרוהי דאם יבעי לאטמרא לא יכול אתבזיזו בנוהי ואחוהי וקריבוהי וליתינון: יא אתון בית ישראל לא תשבקתון יתמיכון אנא אקים וארמלתכון על מימרי יתרחצן: יב ארי כדנן אמר יי הא דלא חזי להון למשתאי כסא דלוטא משתא ישתון ואתון מדמן דמוכא תזכון לא תזכון ארי משתא תשתון: יג ארי במימרי קימית אמר יי ארי לצדו לחיסודין לחורב

מהר"י קרא ת"א עזבה יתומיך ־ כ"מ פו:

כסתריו ולא יוכל להחבא: (י) שדד זרעו ואחיו ושכניו. כל כך עד בלתי השאיר לו שום אדם שיאמר לחבירו. עזוב יתומיך

רש"י

ישאירו עוללות. כתמי' והבודדי' שבאו עליך לא השאירו לך כלום: (י) חשפתי. גליתי כמו מחשוף הלבן (בראשית ל') ואתה הסגרת שרידי ישראל למען לא ישאר מהם איש כמה שנאמר אל הסגר שרידיו (עובדי' א') : ונחבה לא יוכל. ויבקש להחבא ולא יוכל: (יא) עזבה יתומיך. ביתמת בישראל: (יב) אשר אין משפטם לשתות.

מנחת שי

(יא) עזבה. לעיין עיין מה שכתבתי במלכים כ' ח': ואלמנתיך. יש ספרים מלא וא"ו אחר הנו"ן: עלי תבטחו. עיין מה שכתבתי בפ' ויגש על וי תמ נה כ כ הן:

רד"ק

כלה ועל הדרך הזה נבואת עובדיה: (י) כי אני. ונחבה לא יוכל. כתיב בה"א במקום אל"ף והוא מקור בתשלומו וידמה לעבר כי נמצא מבנין נפעל כקיר דומה לעבר אבר והחבא לא יוכל עשו כי אני גליתי מסתריו ואיננו דבק עם הס' הבא אחריו: (יא) עזבה. כלומר אחר ששודד זרעו ואחיו ושכניו אין מי שיאמר כנגד החלל עזבה יתומיך אני אחיה כלומר אם אחת נופל על החלל אל תחוש על הנשארים אחריך כי אני אחיה אותם אין מי שיאמר להם זה כי כלם ימותו לא יהיה להם שריד כמ"ש בנבואת עובדיה ולא יהיה שריד לבית עשו: עזבה. צווי כמו עזוב הנה פירשנו הפסוק דבק למעלה ממנו וי"ת אתון בית ישראל לא תשבקון יתמיכון אנא אקים וארמלתכון על מימרי אתרחצן ואמר תבטחו זו על הנקבות וכן ותקרבנו עצמות אחר שיש בו סיבן נקבות אחת די וכן מנוי יעמדנה וישרנה הפרות בסי' נקבות אחד לבד: (יב) כי כה אמר ה' הנה אשר אין משפטם לשתות הכוס שתו ישתו. ר"ל אין משפטם כי אין העונש כוטל עליהם כמו שהוא מוטל עליך בעבור כי ישראל אחיך. כי כל האומות לקו בעונש שהרעו לישראל לא היה לו להרע לו אלא לעזרו באשר יוכל וכן אמר בנבואת עובדיה מחמס אחיך יעקב תכסך בושה ונכרת לעולם לפיכך משפט אדום לשתות כוס החימה יותר משאר האומות: (יג) כי.

מצודת ציון

דים. די ספוקם: (י) חשפתי. ענין גלוי כמו חשופי שובל (ישעיה מ"ז): ונחבה. מלשון מחבואה ומסתור: (יג) לשמה.

מצודת דוד

גאים בלילה הלא ישחיתו די ספוקם הלוקך להם ולא ישחיתו הכל ולהומל מדוע א"כ כהוא כאכיל הותך מכל וכל מבלי באריח: (י) כי אני חשפתי. אולם היה כן כי אני גליתי מקום מחבואת עשו: גליתי וגו'. כפל הדבר במ"ש: ונחבה לא יוכל. לא היה יכול להחביא את עצמו וכנה שודד זרעו וגו' ואין כאמר מי מהם: (יא) עזבה יתומיך. מוסב על מלת ואינו האומר כמקללה בלפניו לו' אין נפש' מי מהם נומ' אל החלל אם אתה נהרגת עזוב יתומיך אל תחוש להם כי אני אהיה אותם לתת די ספוקם ואלמנותיך תבטחנה עלי לתת מחסורן כי לא ישאר מי ביאמר כן: (יב) הנה אשר אין משפטם וגו'. ר"ל שאר האומות שהרעו לישראל אין דין משפטם אמור כ"כ לשתות כוס התרעלה הואיל ואין להם קורבה עם ישראל (ודימה הפורעניות לשתיית כוס יין תרעלה המטמטם את הלב ומבלבל את המוח): שתו ישתו. ואף על פי כן ישתו הכוס ההוא: ואתה הוא. הבכי דין מפסבך לבהותה כי הלא אח עשו ליעקב ועל"ז הרעות לו וכי בדין שתהיה נקי משתיית הכוס הנס

פירוש ע"ט

זייער גינוגקייט (ווי פיל זיי וואלטין גידארפט אונ זיי וואלטין נאך עפים איבר גילאזט אונ די רובר וואס זענין גיקומן אוף דיר האבן גאר ניט איבער גילאזט פון דיר): (י) כי אני חשפתי את עשו גליתי את מסתריו וואָרום איך האב גאט אנטפלעקט דעם עשו אונ האב אנטפלעקט זיינע פאר בארגינעש ונחבה לא יוכל אונ ער וועט וועלן זיי באהאלטין אונ וועט ניט קענען שדד זרעו ואחיו ושכניו ואיננו עס איז ברובט גיווארין זיינע קינדער אונ זיינע ברידר אונ זיינע שכנים אונ ער איז ניט דא (כלומר עס איז קיינער פון זיי ניט איבר גיבליבן): (יא) (עס וועט קיינער ניט איבער בלייבן פון אדום וואס זאל זאגן צו די דער שלאגינע פון אדום) עזבה יתומיך אני אחיה פאר לאז דיינע יתומים אונ האב קיין מורא ניט וואָרום איך וועל זיי דער נערין ואלמנותיך עלי תבטחו אונ דיינע אלמנות זאלן זיך אוף מיר פר זיכערין: (יב) כי כה אמר ה' דען אזוי הט גאט גיזאגט הנה אשר אין משפטם לשתות הכוס שתו ישתו נון דיא וואס זייער משפט איז ניט גיוועזין צוא טרינקן דעם כוס פון פורעניות אונ דאך וועלין זיי טרינקן ואתה הוא נקה תנקה אונ דוא זאלסט ריין זיין פון דעם כוס לא תנקה כי שתה תשתה דוא וועסט ניט ריין זיין פון דעם כוס (דו וועסט גיוויס טרינקן דעם כוס פון פורעניות): (יג) כי בי נשבעתי נאם ה' דען בייא מיר האב איך

גשווארין

נשבעתי נאם יהוה כי לשמה
לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה
וכל עריה תהיינה לחרבות עולם:
יד שמועה שמעתי מאת יהוה וציר
בגוים שלוח התקבצו ובאו עליה
וקומו למלחמה: טו כי הנה קטן נתתיך
בגוים בזוי באדם: טז תפלצתך השיא

תרגום

ולוטא תהי בצרה וכל קרוהא יהוין לחורבא לעלם: יד בסורא שמעית מן קדם יי ואזגד בעממיא שליח אתכנישו ואתו עלה וקומו לאגחא קרבא: טו ארי הא חלש יהבתך בעממיא בסיר בבני אנשא: טז טפשותך אטעיאת יתך רשע לבך דאת

רש"י

בלא היו אחים לישראל ואם הרעו להם אין להם משפט מות כמותך: (יג) לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה. בצרה מערי מואב אלא מפני שהעמיד' מלך לאדום כענין שנאמר וימלוך תחתיו יובב בן זרח מבצר' (בראשי' ל"ו) היא לוקה עמו: (טו) קטן נתתיך. שאין בהם מלך בן מלך לא היה דרכם להעמיד מלך בן מלך: (טז) תפלצתך. לשון בהלה שהיית ממהר ונבהל לעורר שטימתך לאחיך ויש לועזין לשון פללות ויש לועזין לשון מפלצת: השיא אותך. להרע

ת"א תפלצתך סנהדרין פ"ט:

מהר"י קרא

עלי ואני אחית ואלמנותיך עלי תבטחו: (יד) וציר בגוים שלוח. הנביא מכריז לאומות מאת ה' לקום ולבא עליה למלחמה: (טז) תפלצתך השיא אותך. ת"י טפשותך אטעיאת יתך: שוכני בחגוי הסלע. היית שוכן בשן סלע ובמצודה ותפשת מרום

רד"ק

בצרה. היא עיר מלוכה באדום: (יד) שמועה. אומר הנביא שמועה שמעתי מאת ה' וציר בגוים שלוח וכאילו מלאך שולח בגוים שיתקבצו למלחמה על בצרה ועל עריה: (טו) כי הנה. עם מעט היו אדום אף גם ארצה אינה רחבת ידים כן פי' החכם רבי אברהם בן עזרא. והנכון כי פי' קטן שפל ונבזה בכנ קטנתי מכל החסדים: נתתיך. כמו אתנך כי לא יחושו עליך שאר הגוים אם תאבד וי"ת כן קטן חלש: (טז) תפלצתך. יש מפרשים עכו"ם וכן אשר עשתה מפלצת לאשרה או יהיה ענינו כן פלצות בעתתני שהוא ענין אימה ירעדה אמר אימתך שהית' מוטלת על שכניך לפי שהיית מצלית אותת המורא השיאה אותך וכן זדון לבך השיאך להגדיל פה ולהרע אף לאחיך יעקב וי"ת טפשותך אטעיאת יתך: שוכני בחגוי הסלע. כמו שוכן ותחיד

מנחת שי

(טז) תפלצתך. בספרים מדוייקים המארך בתיו לא בלמ"ד: אתך חסר. במקצת ספרים לתובי יד אתך וטועים הם שזהו א' מן ד' לזכר ע"פ המסורת ובמסכה: גדולה שלא כתוב שנמסר הסימן בירמיה י"ב וגם לא נמסר כלום ואולם מלאתיו בספרים כ"י בפסוקים י"ג וזהו הנוסח אותך ד' קמץ וסימנהון נעלה נא אותך (בפסוקים י"ג) תפלצתך השיא אותך. לזיק אחה ה' כי אדיב אליך (ירמיה יב). בהתהלכך תנחה אותך. וכל יחזקאל דכוותהון במ"ו. נ"א וכל הסי' ולשון נקבה וספר יחזקאל דכוותא במ"ו וסימנהון שולח אני אתך ועל אחריו (יחזקאל כ') ובגברי אותך שם סוף סי' נ' והולאתי אותך: סימן ל"ח. ונפצתיך המדברה סימן כ"ט. להביא אתך עליכם סימן ל"ח ע"כ. ומסרה הגדולה מסיימת וכל לשון נקבה דכוותיה: תגביה כנשר. הכ"ף דגושה מדין מפיק כמה שכתוב בעונדיה וכן נתב רב ספולים בכלל ספרים:

מצודת דוד

לא תנקה כי תבהה הותו: (יג) כי לשמה וגו'. ר"ל עוד יבוא זמן במהרית הימים אשר עיר הבצורה היא כרך גדול וגו' תהיה לשמה: לחרפה. הכל יחרפוה: לחורב. ר"ל השר מכל טובה: ולקללה. יהלו הקללה בה לאמר שיהיה מקולל כמותה: וכל עריה. הערים שתחת ממשלתה: (יד) וציר בגוים שלוח. ר"ל השמועה היא אשר ליר יהיה שלוח בין הגוים מזה לזה. לומ' התקבצו ובואו עליה למלחמה: (טו) קטן נתתיך. בתחילת ממשלתך כארץ אדום הנה או היית קטן בגוים ובזוי בין בני אדם כי היתה ממלכה שפלה: (טז) תפלצתך. כלומר הנה עתה שנתגדלת למשול ממשל רב

מצודת ציון

לשממה: לחורב. ענין יובש כמו הלכו המים (בראשית ח'): (יד) וציר. ענין שליח כמו ציר נאמן (משלי כ"ה): וקומו. שום ענין ל' זרוז קום עבור (יהושע א'): (טז) תפלצתך. ענין פחד ורעדה כמו פלצות בעתתני (ישעיה כ"א): השיא. ענין הסתה

פירוש ע"ט

גישוואוירן אזו זאגט גאט כי לשמה לחרפה לחורב ולקללה תהיה בצרה דאס צו וויסטקייט אונ צו לעסטערונג אונ צו טרוקינקייט אונ צו איין קללה וועט זיין די שטאט בצרה וכל עריה תהיינה לחרבות עולם אונ אלע אירע שטעט וואס זענין אונטער איר ממשלה וועלן זיין איין אייביג וויסטיקייט: (יד) (זאגט ירמיה) שמועה שמעתי מאת ה' איין הערונג האב איך גיהערט פון גאט (אונ דס איז דס הערונג) וציר בגוים שלוח דם איין שליח וועט גישיקט ווערין צווישן די פעלקר (אונ וועט זאגין צו זיי) התקבצו ובאו עליה וקומו למלחמה זאמעלט אייך איין אונ קומט אוף איר אונ שטייט אוף צו מלחמה האלטן אוף איר: (טו) כי הנה קטן נתתיך בגוים דען נון קליין האב איך גאט גיגעבן דיך אדום צווישן די פעלקר בזוי באדם דו ביסט מבוזה גיוועז צווישין דיא מענטשין: (טז) תפלצתך השיא אתך זדון לבך דיין פארכט (וואס איז גוועז אוף אלי פעלקר)

משלי חכמים

טוו) כי הנה קטן נתתיך בגוים וגו'. דר ענין פון דעם פסוק איז למשל אנגיר הט גיהאט אקינד וואס ער איז גיוועזן אהולטי אשארלאטאן. ער איז גיגאנגען מיט שלעכטע חברים. דעם פאטערס עצה איז גיוועזן ער האט בייא אים צוא גענומען זיינע קליידונג אונ האט אים גיגעבין אלטע צוריסענע קליידער. דער פאטער האט גיטראכט וויל ער וועט זיך שעמען צו גיין אין צו ריסענע קליידער וועט ער צו אים קומען איבערבעטין אונ וועט צו זאגין בעסער צו ווערין. דר קינד הט גיזעהן דר פאטער הט אים גיגעבין די אלטע קליידר. הט ער גיטראכט נעווים וויל דר פאטער ער זאל גיין מיט די ארעמע קליידר צו די גנבים. ער הט אזו גיטאהן אונ איז געגאנגען אין גאס אמגעריסען מיט זיינע חברים. אגוטער פריינד פון פאטער האט גיזאגט צום פאטער דיין עצה איז נים גוט וואס דו האסט דיין קינד אנגיטאהן צוא ריסענע קליידער. זעה נאר ווי ער לויפט ארום אין גאס מיט אלע ארעמע קינדר וואס זענען גנבים. סיין עצה איז פארקערט דו זאלסט אים מאכין טייערע שיינע קליידער וועט ער זיך

אֹתָךְ זְדוֹן לִבֶּךָ שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע
תֹּפְשִׂי מְרוֹם גִּבְעָה כִּי־תַגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר
קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם־יְהוָה׃
יז וְהָיְתָה אֱדוֹם לְשַׁמָּה כֹּל עֹבֵר עָלֶיהָ
יִשֹּׁם וְיִשְׁרֹק עַל־כָּל־מַכּוֹתֶהָ׃
יח כְּמַהְפֵּכַת סְדֹם וַעֲמֹרָה וּשְׁכֵנֶיהָ אָמַר
יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר בָּהּ
בֶּן־אָדָם׃ יט הִנֵּה כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן

תרגום

דְאַתְּ דָמֵי לְנִשְׁרָא דְיָשְׁרֵי בְּשִׁינֵי כֵּיפָא מוֹתְבֵיהּ בִּתְקוֹף רוּמָא אֲרֵי תָרִים כְּנִשְׁרָא מְדוֹרָךְ מִתַּמָּן כְּמֵימְרֵי אַחֲתִינָךְ אֲמַר יְיָ: יז וּתְהֵי אֱדוֹם לְצָדוּ כָּל דְיֶעְבַּר עֲלַהּ יִכְלֵי וְיָנִיד עַל כָּל מַחֲתָהָא: יח כְּהַהֲפֵכְתָא דִסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְקִרְוָיהָא אֲמַר יְיָ לָא יְתִיב תַּמָּן אֱנָשׁ וְלָא יִתּוֹתַב בַּהּ בַּר אֱנָשׁ: יט הָא מַלְכָּא בְּמַשְׁרִיתֵיהּ יִסַּק עֲלֵיהוֹן

מנחת שי

(יח) כמהפכת. הכ"ף בגעיה:

מהר"י קרא

הגבעות משם אורידך: (יט) הנה כאריה. העולה מגובת הירדן (יט) כאריה. העולה מגאון הירדן שהוא מקום אריות

רש"י

להם: שובני. שוכן: תופשי. כמו תופש והיו"ד יתרה בו: כתרגומו של יונתן כן יעלה האויב על נוה איתן: ארגיעה.

רד"ק

נוספת וכן תפשי מרום גבעה וכן חוצבי מרום קברו והדומים לו ופי' בחגוי מן חוג הארץ חגה וחוג בענין אחד כלומר סביב הסלע ר"ל ראש הסלע והוא המגדל הבנוי עליו ואמר זה על הר שעיר וי"ת דאת דמי לנשרא דישרי בשנא דכיפא: כי תגביה כנשר. פי' תגביה מקום שבתך כנשר שהוא עוף גבוה מכל העופות: (יט) הנה כאריה. פי' כתרגומו הא מלך במשריתיה יסק עליהון כאריא דסליק מרום ירדנא והוה לדיר רעין ר"ל יהיה נוה להכבש לפניו כמו דיר הרועים תרגום נות דיר כמ"ש נות כרות רועים ופי' איתן המקום שהוא עתה איתן יהיה כמו נוה רועים וזה הפ' נאמר גם כן בנבואת בבל ויתכן לפרש הפ' כן המשחית אדום יעלה כמו אריה בלי פחד ויעלה בגאון הירדן כלומר יעלה ויתגבר כמו שמתגברין המים כשהירדן בגאונו מלא על כל גדותיו וזכר הירדן לפי שהוא בא"י ומגאון א"י יבא להם הרע כמ"ש בנבואת עובדיה ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את

מצודת ציון

כמו הכתב הפילגי (בראשית ג'): שוכני. היו"ד יתירה וכן תופשי: בחגוי. ענין בקוע ונקרין וכן יונתי בחגוי הסלע (ש"ה ב'): קנך. מל' קן והוא מדור העופות: (יז) ישום. ענין תמהון: וישרוק. הוא הקול הנשמע בקבוץ השפתים וכן ויושביה לשרקה (מיכה ו'): (יח) כמהפכת. ענין הורבן והפוך מטוכה לרעה: יגור. ענין דירה: (יט) מגאון. ענין גבהות ורוממות ור"ל ככל המעולה הסמוך לירדן ושם היה מקום האריות וכן נאמר ואיך תעשה בגאון הירדן

מצודת דוד

כאשר באת לעיר הבלורה ולכן היתקך ופחדך המוטל על כל האומות היא השיאה אותך להכיח זדון בלבך להתגאות יותר מדאי: שוכני. כאלו את שוכן בבקיעי הסלע עד בלא יוכל מי לקרוב אליך וכאלו תפסת מרום גבעה ר"ל גבעה רמה בכל גבעות עולם וכפל הדבר במ"ש: כי תגביה כנשר. אבל אם תגביה לבנות ככבר העיבה מדורו במקום גבוה משם אורידך לארץ והשים נמשל ביד האויב: (יז) ישום. יתמה על גודל המכה: וישרק. דרך בני אדם לשרוק לשרוקים דבר הפוך במכתב: (יח) כמהפכת וגו' אמר ה'. ר"ל ה' אמר שתהיה כמהפכת סדום וגו': ולא יגור. לא ידור אפי' דרך עראי: (יט) כאריה יעלה. האויב הבא עליה יעלה

משלי חכמים

שעמען צוא גיין מיט דיא ארעמע חברים. אונ ער וועט זיך בעהעפטין מיט ערליכע נגידישע קינדר. דער פאטער האט אזוי גיזאהן ער האט אים גיגעבען שיינע קליידער. וויא דער קינד האט אנגיטאהן די קליידער. האט ער געטראכט געווים האט מיין פאטער מיך ליבער פון מיינע ברידער אונ שוועסטער. האט ער אנגעהויבען גיוועלטיגען אויף זיינע ברידער אונ שוועסטער אונ אויף אלע מענטשין אין שטוב. זיי האבן דם גיט געקענט דערטראגען. דם זאגט הקב"ה אויף עשו. וואס זאל איך טאהן מיט אים. קטן נתתיך בגוים. איך האב דיך גיגעבין דו זאלסט זיין קליין צווישען דיא פעלקער. האב איך גערעכענט ווען דעם ווערסטו דיך שעמען אונ וועסט טאהן תשובה. בזוי אתה מאד. האסטו דיך נאך מער פארשעמט. שוכני בחגוי סלע מרום שבתו. האב איך דיך הויך אונ פעסט געזעצט. אזוי ווי עס וואלט גיוועזן אבאהער פון שטיינער ארום דיר. בייזטו ביי זיך גרויס גיווארן אונ האסט גיזאגט מי יורידני ארץ. ווער וועט מיך אראפנידערין ביז צו די ערד פון מיין גרויסקייט:

פירוש ע"ט

האט דיך אן גירעט דם רשעת פון דיין הארץ (דוא זאלסט דיך גרום האלטן) שכני בחגוי הסלע תופשי מרום גבעה (די האסט גירעכינט אז דו ביסט גלייך) וויא דר אדלער וואס ער רועט אין די שפאלטן פון איין שטיין אונ נעמט אן אהויכע הויך צוא זיצין דרויף (אבער דו זאלסט וויסן) כי תגביה כנשר קנך משם אורידך נאם ה' אפילו ווען דו וועסט אויף הייבן אזו ווי איין אדלער דיין נעסט וועל איך דיך פון דארטן אראפ נידערין אזוי זאגט גאט: (יז) והיתה אדום לשמה אונ דם לאנד פון אדום וועט זיין צו פר וויסטונג כל עובר עליה ישם וישרק על כל מכותיה איטליכער וואס וועט איבער פארין אויף איר וועט ער זיך פר וואונדערין אונ וועט שמוצערן אויף אלי אירי מכות: (יח) (אונ דם לאנד פון אדום וועט פר קערט ווערין) כמהפכת סדום ועמורה ושכניה אמר ה' אזו ווי דם פר קערונג פון סדום אונ עמורה אונ זייערי שכנים אזו זאגט גאט לא ישב שם איש ולא יגור בה בן אדם עס וועט גיט זיצען אין דעם לאנד איין מאן אונ עס וועט ניט וואנען אין איר איין מענטש: (יט) הנה כאריה יעלה מגאון הירדן אל נוה איתן נון אזו וויא איין לייב גייט אוף פון

הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה אֵיתָן כִּי־אַרְגִּיעָה
אֲרִיצֶנּוּ מֵעָלֶיהָ וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד
כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יֹעִידֶנִּי וּמִי־זֶה רֹעֶה
אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃ כ לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־
יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־אֱדוֹם וּמַחְשְׁבוֹתָיו
אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־יֹשְׁבֵי תֵימָן אִם־לוֹא
יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אִם־לֹא יַשִּׁים

תרגום

בְּאַרְיָא דְסָלֵיק מֵרוּם
יַרְדְּנָא (יְהוָה) לְדִיר
בְּעַן אֲרֵי בִּזְמַן אֵיתֵינוּן
עֲלַהּ וְשַׁלְטוֹנִין אֱמַנֵּי
עֲלַהּ אֲרֵי מַן כְּוָתִי וּמַן
דִּיעַרְעִינַנִי וְלֵית מְלַךְ
דְּאִית לֵיהּ תְּקוֹף קֳדָמַי׃
כ בְּכֵן שְׁמַעוּ מַלְכָּא דַיְיָ
דִּמְלַךְ עַל אֱדוֹם
וּמַחְשַׁבְתֵּיהּ דַּחֲשֵׁיב עַל
יָתְבֵי אַרְעָא דָרוֹמָא אִם
לָא יִגְרְרוּן וְיִקְטְלוּן
תַּקִּיפֵי עַמְמַיָּא אִם לָא
יִצְדוּן עֲלֵיהוֹן מְדוֹרֵיהוֹן׃

רש"י

אקרב את הרגע: ארוצנו מעליה. אפתוס ואהלקה יהרוגנ' וישוב לו כרגע קטן אל מקומו ואני אומר ארוצנו מעליה ממעל לה שיהא מתגבר עליה ועליון לה וכן ממעל לרקיע וכן ממעל לו. (ישעיה ו') מעל למדיו. (שמואל א' י"ב): ומי בחור. אותו שבחרתי לנקום נקמתי עליה אפקד: ומי יועידני. למלחמה להלחם אתי: רועה. מלך: (כ) אם לא. לשון שבועה: יסחבום. יגררום: צעירי הצאן. בזויי העכו"ם ורבותינו דרשו פרס שהוא ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותירס אבל לא הביא ראיה לדבריו שתירס הוא פרס ואפילו לדבריו שתירס היא פרס היכן מצינו

מהר"י קרא

כן יעלה נבוכדנצר: אל נוה איתן. של אדום: כי ארגיעה ארוצנו מעליה. ת"י לפי רגע ארוצנו לאויב עליה והמיה אני על פתרונו שבכל מקום שמ' מוצב כמו ויעל מעליו או על עלי כמו ויעל מעלי המראה אשר ראיתי. או על עליהם כמו סר צלם מעליהם. או על עלינו כמו ויעלה מעלינו כולם פתרונם שסר הדבר מהם והולך לו. ולא שיבא הדבר עליהם: ומי בחור אליה אפקוד. ומי בחור בכל העולם שלא אפקדנו עליו: ומי יועידני. ומי מעיד בי שלא דנתי כשורה. ומי זה מלך רועה שיוכל לעמוד לפני: (כ) אם לא יסחבום צעירי הצאן. אם לא יגררום ישראל שהם המעט מכל העמים. ופתרוני ר' מנחם מצאתי. צעירי הצאן הוא פרס הצעיר שבאחים דכתיב ובני יפת גומר

רד"ק

הר עשו: אל נוה איתן. אל נוה מקום איתן והיא הר שעיר: כי ארגיעה ארוצנו מעליה. ר"ל כאשר אשקיט וארגיע לישראל אריץ אותו מעל ארץ אדום שהוא שם בגלות: ומי בחור אליה אפקוד. וכל מי שהוא בחור למלחמה אפקוד ואמנה אותם אל ארץ אדום: כי מי כמוני. כלומר מי כמוני שיעמוד כנגדי: ומי יועידני. מי יתן לי זמן ומועד למלחמה: ומי זה רועה. ומי זה מלך באדום אשר יעמוד לפני. יועידני הנו"ן דגושה וזה הענין בעצמו אמר בנבואת מלך בבל לפי שגדול ענשם כאשר הרשיעו לישראל וזה יוכיח הפי' הזה שפירש בפ' כי נרמז בו גדולת ישראל ותשועתם כי אז היה חורבן אדום וי"ת כי ארגיע מן רגע א' וכן תרגם ארי בזמן אייתינון עלה ושלטונין אמני עלה ארי מאן כוותי ומאן דיערעינני ולית מלך דאית ליה תקוף קדמי. ובספר מכלול בחלק השרשים פירש כי ארגיע מן רוגע הים שענין רגע שענינם הבקיעה והכריתה כלומר אכריתם ואגלם מארצם: (כ) לכן. אל אדום. כמו על אדום וכן אל יושבי תימן כמו על וכמוהו רבים: אם לא. ענין שבועה וכן נשבע ה' צבאו' לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה: יסחבום. כמו סחוב והשלך כלומר ימסום ויגררום: צעירי הצאן. אלו ישראל שהיו עד עתה צעירים ותשים כנגד האומות ואמר גם כן צעירי כנגד אדום כי עשו הגדול וכן אמר ורב יעבד צעיר. ובדרש

מנחת שי

(יט) יועידני. בשוא הדלית ובדגש הנו"ן אלא כמוהו והם כנים בספרא על פי המסורה וחברו בסימן ג' כמ"ש שם: (כ) אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר חשב. בכל הספרים מלא וא"ו וכן במסורת ב' והבנו ומחשבותיו אשר חשב אל ארץ כשדים לקמן סוף סימן נ' ונראה שכן צריך להגיה בחילופים למערבאי:

מצודת דוד

כחוזק רב כמו שיעלה האריה מגאון הירדן ממקום רבלו: אל נוה איתן. ר"ל אל מדור הרועה המחוזק בבבל כי זכו אותו ושודו: כי ארגיעה. כאשר אבקיע וארגיע לישראל אריץ אותו מעל ארץ אדום וילכו להם: ומי בחור. ואת מי שאבחר אותו אליו עליה להשחיתה: כי מי כמוני. שיוכל למחות בידי: ומי יועידני. מי יקבע עמדי זמן מיועד להלחם בי: ומי זה רועה. מי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להציל אותו מידי ר"ל מי הוא המלך שיציל עמו מידי וכפל הדבר במ"ש: (כ) לכן. הואיל ואין מי ימחה בידי ועלתי נקום נקם כמעו תו': אל יושבי תימן. ר"ל אבל מקור מהלכם הוא מדרום ארץ ישראל: אם לא. הוא ענין שבועה כמו אם לא

מצודת ציון

(לעיל י"ב): נוה. ענין מדור כמו נוה מבולה (ישעיה כ"ז): איתן. ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד): ארגיעה. מלשון מרגוע והשקט וכן למען הרגיע (לקמן נ'): אריצנו. מלשון ריצה ומהירות ההליכה: אפקד. אמנה כמו והוא פקד עלי (עזרא א'): יועידני. ענינו עת קבוע כמו ואם למשפט מי יועידני (איוב ט'): (כ) יסחבום. ענין גרירה ומשיכה בארץ כמו סחוב והשלך (לעיל כ"ב): צעירי. ענין קוטן: ישים. מלשון שממה: נוהם. מלשון

פירוש ע"ט

דעם גרויסקייט פון דעם ירדן ווס דארטן איז דאס
ארט פון די לייבין אזו וועט אוף גיין דער פיינט צום
שטארקען וואוינג פון אדום כִּי אַרְגִּיעָה אֲרִיצֶנּוּ מֵעָלֶיהָ
דען ווען איך גאט וועל מאכין רוהען דאס לאנד פון
אדום וועל איך מאכען אראפ לויפן דעם אדום פון
איר וּמִי בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד און וועמען איך גאט האב
אויס דער וויילט דעם וועל איך גאט באפעלין ער
זאל קומען פר דארבן דעם אדום כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי יֹעִידֶנִּי
דען ווער איז אזוי וויא איך גאט בין און ווער קאן
מיך בריינגען צוא מיר אין צייט (ער זאל מלחמה
האלטען מיט מיר) וּמִי זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי און ווער
איז דער פאסטוך ווס זאל קענין בשטיין אקעגן מיר
(צוא מציל זיין זיין פאלק פון מיין האנד): (כ) לָכֵן
שִׁמְעוּ עֲצַת ה' וגו' דרום הערט צו גאטס עצה וואס ער
האט גיראטן אוף אדום און זיינע מחשבות ווס ער
הט גטראכט אוף די זיצער פון דרום זייט (דס איז
דס לאנד פון אדום ווס דס איז אוף דרום זייט פון
ארץ ישראל) און אזוי האט ער גיזאגט דא שווער
איך אִם לוֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן אויב זייא וועלין זיי נים
ארום שלעפין די יונגע פון דיא שאף (כלומר דיא
אומות

עליהם נוהם: כא מקול נפלם רעשה
הארץ צעקה בים־סוף נשמע קולה*:
כב הנה כנשר יעלה וידאה ויפרש
כנפיו על־בצרה והיה לב גבורי אדום
ביום ההוא כלב אשה מצרה:
כג לדמשק בושה חמת וארפד כי־
שמעה רעה שמעו נמגו בים דאגה
השקט לא יוכל: כד רפתה דמשק
הפנתה לנוס ורטט החזיקה צרה

נ״א קולם

תרגום

כא מקל מפלתהון זעת ארעא צוחתא בימא דסוף אשתמע קלהון: כב הא כנשרא דסליק ומשתדי כן יסק מלך במשריתיה וישרי על בצרה ויהי לב גבריהון דאדומאי ביומא ההוא כלב אתתא דעקא לה בחבלהא: כג לדמשק בהיתו יתבי חמת וארפד ארי בסורא בישא שמעו אתברו דחלא בימא רצפא אחדתינון הא כבחהי ימא דשקטין ולא יכלין למנח: כד אתרשלו יתבי דמשק אתפניאו

מהר״י קרא

שמשלו פרס באדום: אם לא ישים עליהם נויהם. אם לא יפלו נויהם על ראשם*): (כא) צעקה בים סוף נשמע קולה. צעקת קולם נשמע בים סוף שתימן היה רחוק מן הים: (כג) בים דאגה

רש״י

הלעיר בבני יפת: ישים, לשון שממה: (כג) בושה חמת וארפד. ערי ארם כי שמעו שמועה רעה על דמשק שהיא ראש ארם כמה שנאמר כי ראש ארם דמשק (ישעיה ז׳) לכך נמוגו: בים דאגה. דאגתה דימה לדאגת הים השקט לא יוכל. כל דאגה לשון יראה הוא: (כד) רפתה

*) נ״ב וי״ם אם לא ידבון עליהון מדורהון. המעתיק מהמו״ס.

מנחת שי

(כג) וסיה לב. הוא״ו בגעיה בס״ס: כלב אשה. כב״ף:

רד״ק

צעירי הצאן אלו בני בנים של רחל ללמדך שאין עשו נופל אלא ביד זרעה של רחל ויוסף ובנימין היו צעירי השבטים וי״ת אם לא יגררון ויקטלון תקיפי עמא: אם לא ישים עליהם. האל יתברך ישים עליהם נויהם כלומר ישים בתיהם שממה עמהם: (כא) מקול נפלם. כנופל ממקום גבוה לגמוך שנשמע קול מפלתו כן אדום לרוב גבהותם וגאותם כשתבא מפלתם ישמע למרחוק כאילו רעשה הארץ: צעקה. תשמע מהם עד כי בים סוף נשמע קולם וכל זה להפלגה ולגוזמא וזכר ים סוף שהוא כנגד ארץ אדום ואף על גב שמדבר גדול שם נשמע קול ארץ אדום ביום מפלתה: (כב) הנה. וידאה. ויעוף וכן כאשר ידאה הנשר: כלב אשה מצרה. פי׳ למעלה: (כג) לדמשק. בים דאגה השקט לא יוכל. כמי שהוא בים שיש לו דאגה ופחד ולא יוכל להשקט לבו מדאגה ומפחד כן יהיו יושבי דמשק ועריה: (כד) רפתה

מצודת ציון

נוה ומדור: (כב) וידאה. ענין עפיפה וכריחה. וכן כנשר ידאה (לעיל מ״ח): מצרה. מל׳ צר ולחץ: (כג) לדמשק. היא עיר המלוכה מארם: חמת וארפד. שמות מקומות ארם: נמגו. ענין המסה: (כד) רפתה. מל׳ רפיון: הפנתה. ענין החזרה והסבה: ורטט. ענין רתת ורעדה כי קול ה׳ יחיל מדבר (תהלים כ״ט):

מצודת דוד

בתים רבים (ישעיה ה׳) ור״ל הגלה היא בבטוח אשר יורי הלאן יגררום מאהלם והוא פרס בהיות הלעיר בבני יפת וכן אהז לו עתיד וגו׳ שהפיל ביד פרס (יומא י׳): אם לא ישים. בבטוח אשר ישבו את נויהם בשממה: עליהם. ר״ל לפניהם בע״כ: (כא) מקול נפלם. משמועת קול מפלתם תרעש הארץ כי יפחדו שלא יקרה לנס כמקרם: צעקה. ר״ל לעקה גדולה ישמע בעולם: בים סוף. קולם יהיה נשמע בים סוף הרחוקה ממנה וסמוכה לארץ מקור מחלבה והוא ענין מליצה לו׳ בקול לעקת׳ הלך למקומה הראשון: (כב) הנה כנשר. האויב יעלה כנשר ויעופף ויפרוש כנפיו לבא על העיר הבלורה היא כלך גדול וגו׳ ר״ל מיש קל יבוא כנשר המעופף: כלב אשת מצרה. כמו לב האשה כשהיא מלרה כי אז כבבה לבה עד מאד: (כג) לדמשק. ר״ל זהו הנבואה על דמשק: בושת חמת וארפד. ר״ל כל אחת מהם בושה: שמועה רעה. היא ביאת הכשדים: נמוגו. נמס לבם: בים דאגה. דאגתו ידמה לדאגת ההולך בים אשר ידאג ויפחד מהכרתת הגלים: השקט לא יוכל. לא אפשר לו לשקוט מדאגתו: (כד) רפתה דמשק. רפו

פירוש ע״ט

אומות וואס זענן מבוזה) אם לא ישים עליהם נוהם אונ
אוב דר פיינט וועט ניט פר וויסטין אויף די אדומים
זייער וואנונג: (כא) מקול נפלם רעשה הארץ פון וועגן
דעם קול פון זייער פאלונג וועט שטורמן די ערד
צעקה איין גישרייא (וועט גיהערט ווערין אויף דער
וועלט) בים סוף נשמע קולה בייא דעם ים סוף וועט
גיהערט ווערן איר קול): (כב) הנה כנשר יעלה וידאה
ויפרש כנפיו על בצרה נון אזוי וויא איין אדלער וועט
אויף גיין דער פיינט אונ וועט פאר שפרייטן זיינע
פליגיל אויף בצרה והיה לב גבורי אדום וגו׳ אונ עס וועט
זיין גליך דאס הארץ פון די גבורים פון אדום אין
דעם דאזיגן טאג (וואס דר פורענות וועט קומען

אויף זיי) גליך ווי דם הארץ פון איין אשה וואס זי
איז זיך מצער (פון אירע ווייען ווען זיא דארף איין
קינד האבין): (כג) לדמשק דיא נבואה האט ירמיהו
גיזאגט אויף דמשק בושה חמת וארפד כי שמעה רעה
שמעו נמוגו זי שעמט זיך די שטאט חמת אונ ארפד
(דיא שטעט פון ארם) וואורום איין בייז הערונג
האבין זיי גיהערט (אויף דמשק) דרום זענין זיי צוא
גאנגן גיוואורין פר מורא בים דאגה השקט לא יוכל אונ
זייער דאגה איז גליך צו דעם וואס פארט איבר
דעם ים דם ער קאן ניט גישטילט זיין פון מורא:
(כד) רפתה דמשק דמשק איז שלאף גיווארן זיא קען
ניט מלחמה האלטן הפנתה לנוס ורטט החזיקה זי האט

זיד

וְחֲבָלִים אֲחָזַתָּה כַּיּוֹלֵדָה׃ כה אֵיךְ לֹא־
עֻזְּבָה עִיר תְּהִלָּה קִרְיַת מְשׂוֹשִׂי׃ כו לָכֵן
יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה
צְבָאוֹת׃ כז וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת דַּמָּשֶׂק
וְאָכְלָה אַרְמְנוֹת בֶּן־הֲדָד׃ כח לְקֵדָר ׀
וּלְמַמְלְכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִכָּה
נְבוּכַדְרֶאצּוֹר מֶלֶךְ־בָּבֶל כֹּה אָמַר

תרגום

לְזוֹ֗עֲ֗רָ֗ק וְשִׁפְלוּתָא
אַחֲדָתִינוּן עָקָא וְחֶבְלִין
אַחֲדוּנוּן הָא כְּחֶבְלִין
לְיָלְדְתָּא׃ כה אֵיכְדֵין לָא
אִשְׁתְּבִיקַת קַרְתָּא
מְשַׁבַּחְתָּא כְּרַכָּא חֶדְוָאָה׃
כו בְּכֵן יִתְרְמוֹן עוּלֵימָהָא
בִּרְחוֹבָהָא וְכָל גַּבְרֵי
עָבְדֵי קְרָבָא יִתְבָּרוּן
בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ
צְבָאוֹת׃ כז וְאַדְלֵיק
אִשָּׁתָא בְּשׁוּרֵי דַמֶּשֶׂק
וּתְשֵׁיצֵי בִירָנְיַת בַּר הֲדָד׃
כח לְקֵדָר וּלְמַמְלְכוֹת
חָצוֹר דְּמַחָא
נְבוּכַדְנֶאצַּר מַלְכָּא

תהלת קרי יתיר וא״ו

רש״י

דמשק. רפו ידיה מהלחם: ורטט. זיע: (כה) איך לא עוזבה. לא נתמלאת עפר סביב החומה לחזק החומה כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה (נחמיה ג׳) ויש עוד לפתור למה לא נעזבת מן הרעה הזאת שלא תבא הרעה עליה: קרית משושי. כך יתאבל מלכה עליה: (כו) לכן. לשון סבועה: ידמו. יכריתו ואינו זו מלשון דממה שכל עיר הריבה אין קול נשמע בה: (כח) לקדר. שוכני מדברות

מהר״י קרא

השקט לא יוכל. ת״י הא בנחתי ימא כלומר כיורדי הים שאוחזם דאגה ולא יוכלו השקט: (כה) איך לא עוזבה. מפורענות זו ומגזירה זו. עיר תהלה. וקרית משוש. קינה היא שמקונן: עוזבה. אינשרלייד״א בלע״ז: (כו) ידמו. לשון שבר כמו הדמין תתעבדון:

מנחת שי

(כה) תהלה. תהלת קרי: (כח) נבוכדראצור. כתיב בוא״ו וקרי בלא וא״ו שהיה נקרא ג״כ נבוכדראצור בחולם. רד״ק ועיין מ״ש בעזרא סימן ב׳: ושודו. בקמץ חטוף בחלם תר בי מזה. רד״ק בפירוש ובשרשים ובמכלול דף י״ט וכן בס״א כ״י מסורת עליו לית חטף קמץ ועיין מ״ש בירמיה ה׳ על ישדוס:

רד״ק

דמשק. כלומר רפו ידיה לעמוד בנגד אויביה: ורטט החזיקה. כמו רתת שהוא ענין רעדה ופלצות האברים: צרה וחבלים אחזתה כיולדה. מנהג הלשון בדבור זכר ונקבה סמוכים נופל הפעל על הדבק אם ראשון ואם אחרון כמו ותדבר מרים ואהרן ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל ומרדכי היהודי הנה אפי וחמתי נתכת אל המקום הזה כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה והדומים להם אם כן מה שאמר אחזתה לשון נקבה והדבק חבלים נפרש וי״ו וחבלים עם כמו ויוסף היה במצרים והדומים לו ופי׳ צרה וחבלים אחזתם צרה עיקר הספיר לפיכך נפל הענין על צרה ואמר לשון נקבה: (כה) איך לא עזבה. איך לא עזבה מלהלחם בה כלומר תאמר דמשק ר״ל אנשיה בנוסם כשבאו האויבים להלחם בנו ולקחת ארצנו איך לא עזבו דמשק שהיא עיר תהלה והיא קרית משוש איך לא עזובה מלהתריבה ות״י אכדין לא אשתביקת קרתא משבחתא וכן תירגם יונתן אכדין לא אתנשית. ויש מפרשים עזבה מן ויעזבו את ירושלים ענין בנין וחזק כלומר איך לא נבנתה בחומה חזקה שלא תוכל יד האויב לשלוט בה: תהלה. כתיב ותהלת קרי והענין אחד כי תבא תי״ו במקום ה״א במקומות רבים: (כו) לכן. ידמו. יכרתו וכן ואל תדמו בעונם: (כז) והצתי. ענין הדלקת שרשו יצת וכן למה הציתו עבדיך: בן הדד. כן היה שם מלך ארם בזמן חרבנה על יד נ״נ. ורצין שם המלך בזמן חרבנה על יד סנחריב: (כח) לקדר ולממלכות חצור. אמר בזה שהכה נ״נ מה שלא אמר כן באומות אחרות אף על פי שלקו על ידו לפי שהאחרות לקו על ידי אחרים פעם אחרת שהרי אדום ומואב ובני עמון וארם לקו על ידי דוד מלך ישראל אבל קדר וממלכות חצור לא ראינו שלקו אלא על ידי נ״נ לפיכך

מצודת דוד

ידיה מלהלחם והסיגה לנוס מן המלחמה ואחזוה רטט וחרדה: כיולדה. כאשה יולדת שיש לה חבלים: (כה) איך לא עזבת. כאומר עם כי נבוכדנאצר החריב מקומות רבות עכ״ז איך לא הניח אותה מלהחריב להיותה עיר תהלה קרית משוש: (כו) לכן. מפני שהיה עיר השוכה מאד ילחמו אנשיה עליה עד כי ימותו ויפלו בחוריה ברחובותיה וכל אנשי המלחמה יכרתו ולא ינוסו מי מהם כי ילחמו בעבור העיר עד ימותו כלם: (כז) והצתי אש. ר״ל בגזירת המקום יבא עליה אבדון: בן הדד. שם מלך ארם: (כח) לקדר. ר״ל על קדר וגו׳ אמר כה אמר ה׳: קומו עלו. כאלו המקום מזרז

מצודת ציון

תרגומו מלשון מתכלא: החזיקה. ענין אחיזה: וחבלים. מלשון חבלי לידה: (כה) עזבת. ענין הנחה: תהלת. מלשון הלול ושבח: קרית. עיר: משושי. היו״ד יתירה: (כו) ידמו. ענין כריתה כמו על מואב נדמה (ישעיה ט״ו): (כז) והצתי. ענין הבערה

פירוש ע״ם

זיך גיקערט צו אנטלויפן אונ איין ציטערניש האט זי אן גינומן צרה וחבלים אחזתה כיולדה איין לייד אונ וויי טאגן האט אן גינומן גלייך ווי איין גיווינערין: (כה) איך לא עזבה עיר תהלת ווי אזו איז ניט גשטארקט גיווארין די גילובטע שטאט אדער ווי אונ ווארום איז ניט פר לאזט גיווארין די גילובטע שטאט (מען זאל זי ניט חרוב מאכען) קרית משושי די פריילכע שטאט: (כו) לכן יפלו בחוריה ברחובותיה פר וואר ודא שוועד איך גאט) דס אירע יונגין פון דמשק וועלן פאלן אין אירע גאסן וכל אנשי המלחמה ידמו ביום ההוא אונ אלי מאנין פון דער מלחמה וועלן פר שניטין ווערין אין דעם דאזיגן טאג (וואס דער פורענות וועט קומן אויף זיי) נאם ה׳ צבאות אזוי זאגט גאט דר האר איבר אלי חיילות: (כז) והצתי אש בחומת דמשק אונ איך גאט וועל אן צינדען איין פייער אין דער מויער פון דמשק ואכלה ארמנות בן הדד אונ דס פייער וועט פר ברענין די פאלאצין פון בן הדד (דער בן הדד איז גיוועין איין מלך איבער ארם): (כח) לקדר ולממלכות חצור וגו׳ אויף די טאטערין אונ אויף דעם קיניגרייך פון חצור וואס נבוכדראצר מלך בבל האט גשלאגן

יהוה קומו עלו אל־קדר ושדדו את־
בני־קדם: כט אהליהם וצאנם יקחו
יריעותיהם וכל־כליהם וגמליהם ישאו
להם וקראו עליהם מגור מסביב: ל נסו
נדו מאד העמיקו לשבת ישבי חצור
נאם־יהוה כי־יעץ עליכם נבוכדראצר
מלך־בבל עצה וחשב עליהם
מחשבה: לא קומו עלו אל־גוי שליו
יושב לבטח נאם־יהוה לא־דלתים
ולא־בריח לו בדד ישכנו: לב והיו
גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל

תרגום

דבבל כדנן אמר יי קומו סקו על קדר ובוזו ית בני מדינחא:
כט משכניהון ועניהון ישבון יריעתהון וכל מניהון וגמליהון יסבון להון ויתכנשון עליהון דקטלין בחרבא מסחור סחור:
ל ערוקו גלו לחדא ארחיקו למתב יתבי חצור אמר יי ארי מלך עליכון נבוכדנאצר מלכא דבבל מלכא וחשיב עליכון מחשבא:
לא קומו סקו על עמא דיתבין שליוא שרן לרוחצן אמר יי לית להון דשין ועברין בלחודיהון שרן:
לב ויהון גמליהון לבזא והמון גיתיהון לעדי ואבדרינון

קמץ בז"ק עליכם קרי

מהר"י קרא

(כט) וגמליהם ישאו להם. תרגום יסבון להון:

רש"י

באהלים הם אין חומה ואין עיר: (כט) מגור. (אתאמנ"ט בלע"ז). ל"א ל' יראה: (ל) כי יעץ עליכם וגו'. ומה היא העצה קומו עלו על גוי שליו: (לא) בדד ישכונו.

מנחת שי

(ל) העמיקו. בספרים מדוייקים העי"ן בגעיא לבד: וחשב עליהם. עליכם קרי ועיין ירמיה כ"א: (לא) שליו. בגעיא השי"ן וביו"ד המתג: (לב) והיו.

רד"ק

אמר אשר הכה וכתיב נבוכדראצור בוי"ו וקרי בלא וי"ו שהית נקרא גם כן נבוכדראצור בחולם: ושדדו. צווי מן הקל בא שלם והוא בפלס חרבו מאד משכו אותה: את בני קדם. גם הוא מבני ישמעאל כמו קדר וכן כתיב בתורה יטור נפיש וקדמה ות"י בני מדינחאה ואפשר שהיו אלה בני קדר שוכנים במזרח: (כט) אהליהם. לפי שהם יושבי אהלים ובעלי מקנה וכן אמר כל צאן קדר יקבצו לך: (ל) נסו נדו. כבר פי' ענין הפ' בנבואת אדום: (לא) קומו. אל גוי שליו. כמו שלו הייתי אלא שזה משקל אחר בשוא השי"ן בפלס שאר פאר זעיר ונכתב בו יו"ד

מצודת ציון

וכליפה: (כח) ושדדו. ענין עושק וביזה: (כט) יריעותיהם. מל' יריעה ווילון: ישאו. יקחו: מגור. ענין פחד: (לא) שליו. מל' שלוה: בריח. הוא כעין מטה הסוגר הדלתות: בדד. יחידי כמו לבדד בטח (תהלים ד'): (לב) והמון. ענין רבוי: וזרותים.

מצודת דוד

לכשדים ואומר להם קומו עלו וגו': בני קדם. הם בני קדר וממלכות חצור כי בפאת המזרח ישבו: (כט) אהליהם. כי אין להם בתים לשבת והם שוכני מדבריות באהלים: ויריעותיהם. יריעות האהלים וכפל הדבר במ"ש: ישאו להם. יקחו לעצמם: וקראו וגו'. מכל סביבותם יקראו אליהם פחד ר"ל יפחידו אותם מכל עבר: (ל) נוסו נודו. כאילו הנביא מזהירם לאמר להם נוסו ממקומכם והיו נדים למקום רחוק מאד ושבו בעמקי מסתרים להחבא: (לא) קומו. ר"ל וזאת היא העצה והמחשבה שאמר לעמו קומו עלו אל גוי היושב בשלוה ואין לו מלחמה עם מי להיות נשמר ונזהר: לא דלתים. אינו יושב בערי מבצר הסגורים בדלתים ובריח: בדד ישכנו. אינם שוכנים מאוספים יחד כ"א כל אחד לבדו כי אין

פירוש ע"ט

געשלאגען (האט ירמיהו די נבואה געזאגט) כה אמר ה' אזו האט גאט געזאגט קומו עלו אל קדר ושדדו את בני קדם שטייט אוף (איר כשדים) אונ גייט אויף צוא דיא טאטערין אונ בערויבט די קינדער פון מזרח זייט (די טאטערין אונ דאס קיניגרייך פון חצור זיצין אויף מזרח זייט): (כט) אהליהם וצאנם יקחו זייערי געצעלטען אונ זייערי שאף וועלין די כשדים צו נעמען יריעותיהם וכל כליהם וגמליהם ישאו להם אונ זייערע אומהענגען אונ אלע זייערע כלים אונ זייערע קעמלין וועלען זיא טראגין צו זיך וקראו עליהם מגור מסביב אונ זייא וועלען רופין אוף זייא איין פארכט פון ארום אונ ארום (כלומר מען וועט זיי דער שרעקין פון אלע זייטען): (ל) נסו נדו מאד העמיקו לשבת אנטלויפט אונ פר וואנגלט אייך זייער אונ טיפט צו זיצן (כלומר בהאלט אייך אין טיפע פר בארגינעש) איר זיצער פון חצור אזוי זאגט גאט כי יעץ עליכם וגו' ווארום נבוכדראצר מלך בבל האט גראטין אוף אייך איין עצה אונ האט גיטראכט אויף אייך איין מחשבה: (לא) (אונ ער האט געזאגט צו זיין חיל) קומו עלו אל גוי שליו יושב לבטח שטייט אוף אונ גייט אוף צוא דעם פאלק וואס איז בשלוה אונ זיצט צו זיכערליך נאם ה' אזוי זאגט גאט (גייט אויף אין אזוי איין לאנד) לא דלתים ולא בריח לו בדד ישכונו וואס קיין טירין אונ קיין ריגלין איז ניט דא דער צוא אונ דיא לייט פון דעם לאנד רוען יעדער באזונדער: (לב) והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל אונ זייערע קעמלין וועלן זיין צו

רובונג

וְזֵרִתִים לְכָל־רוּחַ קְצוּצֵי פֵאָה וּמִכָּל־
עֲבָרָיו אָבִיא אֶת־אֵידָם נְאֻם־יְהוָה׃
לג וְהָיְתָה חָצוֹר לִמְעוֹן תַּנִּים שְׁמָמָה
עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר
בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ לד אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־עֵילָם בְּרֵאשִׁית
מַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר׃
לה כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הִנְנִי שֹׁבֵר
אֶת־קֶשֶׁת עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם׃
לו וְהֵבֵאתִי אֶל־עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת
מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזֵרִתִים לְכֹל
הָרֻחוֹת הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר

תרגום

לְכָל רוּחַ סְקָפֵי פָּתָא
וּמִכָּל עֶבְרֵיהוֹן אַיְתֵי
תְּבָרְהוֹן אֲמַר יְיָ׃ לג וּתְהֵי
חָצוֹר לִמְדוֹר יְרוֹדִין צְדוּ
עַד עָלְמָא לָא יְתִיב
תַּמָּן אֱנַשׁ וְלָא יִתְיְתֵיב
בַּהּ בַּר אֱנָשׁ׃ לד דַּהֲוָה
פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִם יִרְמְיָה נְבִיָּא עַל
עֵילָם בְּרֵישׁ מַלְכוּת
צִדְקִיָּה מְלַךְ שִׁבְטָא
דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר׃
לה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
הָא אֲנָא תָּבַר יַת תְּקוֹף
עֵילָם רֵישׁ גְּבוּרְתְּהוֹן׃
לו וְאַיְתֵי עַל עֵילָם אַרְבַּע
מַלְכְּוָן מֵאַרְבַּע רוּחֵי
שְׁמַיָּא וְאֶבַדְּרִינוּן לְכָל
רוּחַתָּא הָאִלֵּין וְלָא יְהֵי
עַם דְּלָא יְהָכוּן לְתַמָּן
מטלטלי

רש"י

בטח ביחידות אין צריכין להתאסף וליטב בקרב אדם שאין ירחים טיבות אויב עליהם: (לב) קצוצי פאה. מוקלים מקלה אל קלה הרוחות: (לה) את קשת עילם. את תקפת עילם (ס"א חוזק עילם): ראשית גבורתם.

מהר"י קרא

(לב) לכל רוח קצוצי פאה היושבים בקצות הארץ: (לו) והבאתי אל עילם ארבע רוחות. ת"י ארבע מלכון:

רד"ק

המשך כמו בזעיר: (לג) והיו. קצוצי פאה. יהיו קצוצים לכל פאה מענין קץ כי הפאה היא קץ וסוף: (לד) אשר היה. ארז"ל כי עילם עזרו את הכשדים ובאו עמהם להרע לישראל לפיכך נאמרת עליהם נבואה זו: (לה) כה אמר ה'. קשת עילם. ר"ל חוקם ותקפם כמו שהקשת חוזק הנושא אותו וכן ת"י תקוף: (לו) והבאתי. ארבע רוחות. כאילו ארבע רוחות יכום וזאת הרוח

מנחת שי

במקצת ספרים מדויקים חסר יו"ד בתר ריש וכן הוא חברו שבסמוך בפסוק והבאתי אל עילם: (לו) אשר לא יבוא. חד מן י"ד יבוא דסבירין יבואו וסימנם

מצודת דוד

פחד אויב נגד פניהם: (לב) וזריתים. אפזרם לכל עבר בקצות פאת העולם: ומכל עבריו. מכל צד אביא להם אידם ויהיו מסובבי' בו: (לג) והיתה חצור. הוא מקום המלך המושל על כל בני קדר שוכני אהלים: ולא יגור. אף דרך עראי: (לד) אל עילם. על עילם והיא ממלכות מדי: (לה) את קשת. לפי שהיו מושכי קשת ובזה היה עיקר גבורתם לכן אמר כמפלתם שישבור קשתם אשר היא ראשית גבורתם: (לו) והבאתי וגו'. ר"ל יתפזרו בכל ארבע רוחות וקצות העולם כאלו הרוחות ינשבו מכל עבר לפזרם אל

מצודת ציון

ענין פיזור כמו וזריתי פרש (מלאכי ב'): קצוצי. מלשון קלה פאה. לד ועבר: עבריו. לצדיו: אידם. ענין שבר ומקרה רעה: (לג) למעון. ענין מדור כמו ה' מעון אתה היית (תהלים צ'): תנים. מין נחש: יגור. ענין דירה: (לה) ראשית. ר"ל מיטב וכן ראשית תבואתה (לעיל ב'): (לו) רוחות. רוח הנושב: הרוחות.

פירוש ע"ט

רובונג אונ דאס בּ׳ וטונג פון זייערע בְהֵמות װעלן
אוך זיין צו רובונג וְזֵרִתִים לְכָל רוּחַ קְצוּצֵי פֵאָה אונ איך
װעל זיי פאר שפּרייטין צו אלי זייטין פון די עקין
פון דער װעלט וּמִכָּל עֲבָרָיו אָבִיא אֶת אֵידָם נְאֻם ה׳ אונ
פון אלע זייטין װעל איך ברענגן זייער בּראך אזוי
זאגט גאט: (לג) וְהָיְתָה חָצוֹר לִמְעוֹן תַּנִּים שְׁמָמָה עַד עוֹלָם
אונ דיא שטאט חצור װעט זיין צו איין װאנונג פון
טראכען אינ װיסט ביז אייביג לֹא יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ עס
װעט נית זיצין דארטען קיין מאן אונ עס װעט נית
װאגען אין איר קיין מענטש: (לד) אֲשֶׁר הָיָה דְבַר ה׳
אֶל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל עֵילָם דס איז גאטס רייד װס איז
געװעזן צו יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אוף דער מדינה עֵילָם (זי
איז געװעזן דאס קיניגרייך פון מדי) בְּרֵאשִׁית מַלְכוּת
צִדְקִיָּהוּ אין דעם אן הייב קיניגען פון צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֵאמֹר צו זאגן: (לה) כֹּה אָמַר ה׳ צְבָאוֹת אזו הט
געזאגט גאט דר האר איבער אלע חיילות הִנְנִי שֹׁבֵר
אֶת קֶשֶׁת עֵילָם רֵאשִׁית גְּבוּרָתָם נון איך װעל צו ברעכין
דעם בּויגען פון עֵילָם דאס בעסטע פון זייער
שטארקייט (פון דיא שטעט פון מדי): (לו) וְהֵבֵאתִי
אֶל עֵילָם אַרְבַּע רוּחוֹת אונ איך װעל ברענגן אוף עֵילָם
פיר װינטין (כלומר פיר מְלָכִים) פון דיא פיר עקין
פון דעם הימיל וְזֵרִתִים לְכֹל הָרֻחוֹת הָאֵלֶּה אונ איך

װעל

לֹא־יָבוֹא שָׁם נִדְּחֵי עֵולָם׃ לז וְהַחְתַּתִּי
אֶת־עֵילָם לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם וְלִפְנֵי ׀ מְבַקְשֵׁי
נַפְשָׁם וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם ׀ רָעָה אֶת־חֲרוֹן
אַפִּי נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־
הַחֶרֶב עַד כַּלּוֹתִי אוֹתָם׃ לח וְשַׂמְתִּי
כִסְאִי בְּעֵילָם וְהַאֲבַדְתִּי מִשָּׁם מֶלֶךְ
וְשָׂרִים נְאֻם־יְהוָה׃ לט וְהָיָה ׀ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים אָשׁוּב אֶת־שְׁבִית עֵילָם נְאֻם־
יְהוָה׃ נ א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
בָּבֶל אֶל־אֶרֶץ כַּשְׂדִּים בְּיַד יִרְמְיָהוּ
הַנָּבִיא׃ ב הַגִּידוּ בַגּוֹיִם וְהַשְׁמִיעוּ

תרגום

מְטַלְטְלֵי עֵילָם
לז וְאֶתְבַּר יַת עֵילָם קֳדָם
בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וּקְדָם
דְבָעַן לְמִקְטְלְהוֹן וְאַיְתֵי
עֲלֵיהוֹן בִּישָׁא יַת תְּקוֹף
רוּגְזִי אֲמַר יְיָ וַאֲגָרֵי
בָתְרֵיהוֹן דְקַטְלִין
בְּחַרְבָא עַד דְאֵשֵׁיצֵי
יַתְהוֹן׃ לח וַאֲשַׁוֵי כוּרְסֵי
מַלְכוּתִי בְּעֵילָם וְאוֹבֵיד
מִתַּמָן מְלַךְ וְשִׁלְטוֹן אֲמַר
יְיָ׃ לט וִיהֵי בְּסוֹף יוֹמַיָא
אָתֵיב יַת גָלוּת עֵילָם
אֲמַר יְיָ׃ א פִּתְגָמָא
דְמַלִיל יְיָ עַל בָּבֶל וְעַל
אֲרַע כַּסְדָאֵי בְּיַד יִרְמְיָה
נְבִיָא׃ ב חֲווּ בְעַמְמַיָא
וּבַסַרוּ וּזְקוּפוּ אָתָא
בַּסַרוּ לָא תִמְנְעוּן אֲמָרוּ

ת"א כסאי בעילם . מגלה י (תענית כג) :

עילם קרי אשיב קרי שבות קרי

מהר"י קרא

(לז) והחתתי את עילם . תרגום ואיתבר : (לח) ושמתי כסאי בעילם . לשפוט אותם :

רש"י

מיטב גבורתם : (לח) ושמתי כסאי . מגור שלי :

מנחת שי

נמסר כמ"ג סוף פרשת שמיני ומה שתרגום יונתן דלא יהכון סוח לפי משמעות הכתוב למתי דסבירין : נדחי . הדל"ת בדגש לחסרון פ"א הפעל . נדחי ישראל יכנס רפה. רד"ק: עולם. עילם קרי : (לט) אשוב אשיב קרי : שבית. שבות קרי :

רד"ק

תזרה אותם לרוח שכנגדה ושכנגדה תלאה כן יהיו מפוזרים בכ"מ וי"ת ד' רוחות ארבע מלכוון : נדחי עילם . בדגש הדל"ת לחסרון פ"א הפעל נדחי ישראל יכנס רפה הדל"ת. עולם כתיב בוי"ו עילם קרי ביו"ד ואותיות אהו"י מתחלפות : (לז) והחתתי . בא על דרך השלם ודגש התי"ו האחרונה לחסרון תי"ו למ"ד הפעל שרשו חתת ענין שבר: את חרון אפי . על שהרעו לישראל : (לח) ושמתי כסאי בעילם. כיון שאאביד ממנה מלך ושרים ויבינו כי באתי הוא כאילו שם כסאי ואמליך עליה מלך ורז"ל פי' הפ' על דבר ושתי ודבר המן ובניו כי הכל היה סבה מהאל להטיב לישראל בגלותם ופי' מלך זה ושתי ושרים זה המן ועשר בניו וזהו ושמתי כסאי בעילם כי הכל ידעו כי מה' היתה התשועה ההיא : (לט) והיה באחרית הימים . פי' בנבואת מואב : אשוב . כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד והענין אחד וכן שבית כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו והענין אחד : (א) הדבר אשר דבר ה' אל בבל אל ארץ כשדים . (ב) הגידו בגוים . לפי שנ"נ השמיד כל

מצודת ציון

ענין פחד ושבר : (לז) והחתתי . ענין שבר כמו מחתה קשמוחס (לקמן כ"ח) : (לט) באחרית . בסוף : שבות . מלשון שבי :

מצודת דוד

הסבר שממולו : לכל הרוחות האלה . אשר באה הרוח מהם כי כל אחד יפזרם אל הסבר שממולו : ולא יהיה הגוי . לא יהיה שום אומה בעולם אשר לא וגו' : (לז) והחתתי . אשבור את עילם : ושלחתי . אל המקומות אשר ינוסו שמה : (לח) ושמתי כסאי . ר"ל אין מי ימשול בעילם כי אם אני לבד כי משם אאבד מלך ושרים ולא יהיה מי למשול : (לט) באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב : אשיב את שבות . אשוב לארלם את השבי של עילם :

נ (א) אל בבל אל ארץ כשדים . על בבל ועל ארץ כשדים : (ב) הגידו . אתם המבשרים מדשות הגידו בין עכו"ם

פירוש ע"ט

וועל זיי פר שפרייטן צו די ראזיגי אלי זייטן וואס
די ווינטן וועלן קומן פון זיי ולא יהיה הגוי אשר לא יבוא
שם נדחי עילם אונ עס וועט ניט זיין דם פאלקוים עס
וועט ניט קומען אהין די פאר שטויסענע אונ פאר
טריבענע לייט פון עילם : (לז) והחתתי את עילם וגו'
אונ איך וועל צוא ברעכין די לייט פון עילם פאר
זייערי פיינט אונ פר די וואס בגערין זייערי לייבער
צו טייטן והבאתי עליהם רעה אונ איך וועל ברענגן אויף
זייא בייז דאס איז מיין גרים צארין אזוי זאגט גאט
ושלחתי אחריהם את החרב אונ איך וועל נאך שיקן נאך
זיי (אין די ערטער וואו זיי וועלן אנטלופן אהין) די
וואו טייטען מיט דר שווערד עד כלותי אותם ביז איך
וועל זיי פר לענדן : (לח) ושמתי כסאי בעילם אונ איך
וועל טוען מיין שטול אין עילם והאבדתי משם מלך
ושרים נאם ה' אונ איך וועל מאכען פאר לירען פון
דארטין די הארן אזוי זאגט גאט : (לט) והיה באחרית
הימים אונ עס וועט זיין אין סוף טעג אשיב את שבות
עילם נאם ה' וועל איך אום קערין דאס אום קערונג
פון די פר טריבני לייט פון עילם אזו זאגט גאט :
נ (א) הדבר אשר דבר ה' אל בבל דאס איז די רייד וואס
גאט האט גירעט אויף בבל אויף דעם לאנד
פון די כשדים ביד ירמיהו הנביא דורך ירמיהו הנביא:
(ב) הגידו בגוים והשמיעו זאגט צווישן די פעלקער אונ
מאכט העהרין דיא בשורה פון דעם חורבן פון בבל

וְשְׂאוּ־נֵס הַשְׁמִיעוּ אַל־תְּכַחֵדוּ אִמְרוּ
נִלְכְּדָה בָבֶל הֹבִישׁ בֵּל חַת מְרֹדָךְ
הֹבִישׁוּ עֲצַבֶּיהָ חַתּוּ גִּלּוּלֶיהָ׃ ג כִּי עָלָה
עָלֶיהָ גּוֹי מִצָּפוֹן הוּא־יָשִׁית אֶת־אַרְצָהּ
לְשַׁמָּה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה נָדוּ הָלָכוּ׃ ד בַּיָּמִים הָהֵמָּה
וּבָעֵת הַהִיא נְאֻם־יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הָלוֹךְ
וּבָכוֹ יֵלֵכוּ וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יְבַקֵּשׁוּ׃
ה צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הֵנָּה פְנֵיהֶם בֹּאוּ

תרגום

אִתְכְּבִישַׁת בָּבֶל בְּהִיתוּ דְפָלְחִין לְבֵל אִתְּבָרוּ דְפָלְחִין לִמְרוֹדָךְ בְּהִיתוּ צַלְמָנְהָא אִתְּבָרָא טַעֲוָתְהָא׃ ג אֲרֵי סְלִיק עֲלַהּ עַם מֵאַרְעָא צִפּוּנָא הוּא יְשַׁוֵּי יַת אַרְעַהּ לְצָדוּ וְלָא יְהֵי יָתֵיב בַּהּ מֵאֱנָשָׁא עַד בְּעִירָא אִטַּלְטָלוּ גְּלוֹ׃ ד בְּיוֹמַיָּא הָאִינוּן וּבְעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ וְיִתְחַבְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִינוּן וּבְנֵי יְהוּדָה בַּחֲדָא בְּמִגְלֵיהוֹן כַּד הֲווֹ בָּכָן גָּלוֹ וּבְמוֹתְבֵיהוֹן מֵאֲרַע גָּלוּתְהוֹן פּוּלְחָנָא דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן יִתְבְּעוּן׃ ה לְצִיּוֹן יִשְׁאֲלוּן לְמֵיזַל אוֹרְחָא מְכַבְּשָׁא

רש"י

קמץ בז"ק

נ (ב) ושאו נס. (פורק"ח בלע"ז) סי' אסיפה הוא: בל. מרודך. שמות עכו"ם של בבל: (ג) גוי מצפון. מדי ופרס: (ה) דרך הנה. דרך המקום הזה ירושלים גאולה: ואת ה' אלהיהם יבקשו. לקיים מה שנאמר ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת: (ה) ציון ישאלו דרך הנה פניהם.

מהר"י קרא

נ (ב) הוביש בל חת מרודך. ת"י בהיתו דפלחין לבל איתברו דפלחין למרודך בל ומרודך ע"ז הם: (ג) כי עלה עליה גוי מצפון. זה מדי היושב בצפונה של בבל: (ד) הלוך ובכו ילכו. לבקש רחמים. ודבר זה היה במלאת לבבל ע' שנה ובאה עת

רד"ק

הגוים אמר שיבשרו בשורה זו בגוים: הוביש בל חת מרודך. אלה היו אלהי בבל ואמר הרי הם כאילו הובישו עתה וחתו כי לא יוכלו להציל את עובדיהם. חת פעל עבר בשקל תם עונך שרשו חתת: חתו. מלעיל: (ג) כי עלה. גוי מצפון. מדי ופרס: (ד) בימים ההמה. כי כשחרבה בבל יצאו ישראל מהגלות על ידי כורש מלך פרס: יבאו בני ישראל המה ובני יהודה יחדיו. פי' המה אותם שהיו בגלות בבל עם יהודה ובנימין כי כשגלו עשרת השבטים נשארו בארץ מעטים מפוזרים כמ"ש בדברי חזקיהו ויאשיהו ועל אותם בני ישראל אומר שגלו עם יהודה לבבל והם יצאו עמהם כשעלו מבבל על ידי כרש מלך פרס: הלוך ובכו. משמחתם בשובם לארצם כי יש בכי של שמחה כמו בבכי יבאו כמו וישק לרחל וישא קולו ויבך. ויבך על צואריו עוד: (ה) ציון ישאלו. כשובם מגלות בבל ישאלו זה לזה דרך ציון: דרך

מנחת שי

נ (ג) חתו. מלעיל. רד"ק:

מצודת דוד

בשורה זו מהורבן בבל כי לבמחה יחשב להם על כי הם החריבו עמים רבים: ושאו נס. למען יאספו כולם וישמעו: אל תכחדו. אל תעלימו דבר מה מגודל החורבן: הוביש בל. הפסל בל נתביים ומרודך נשבר ולא יוכלו להציל את עמם: הובישו וגו'. כל הפסילים נתביישו ונשברו: (ג) גוי מצפון. הם מדי ופרס השוכנים בפאת צפון במקלוע לפונית מזרחית: נדו הלכו. נדו משם והלכו בגולה: (ד) בני ישראל. הם השבטים בהרן אחרי גלות עשרת השבטים ונספחו עם בני יהודה ובנימן וגלו עמהם לבבל: המה וגו'. רלה לומר בני ישראל ובני יהודה יבואו יחד: הלוך ובכו ילכו. בתשובה ובתחנונים ילכו ואת ה' יבקשו לשאול ממנו עזר ודרך מלוהת: (ה) ציון ישאלו. את הדרך ההולך לציון ויסבו פניהם דרך פה:

מצודת ציון

נ (ב) נס. כלונס ארוך ומפה בראשו והוא עשוי לרמז בו אסיפה: תכחדו. ענין העלמה כמו אל נא תכחד ממני (ש"א ג'): הוביש. מלשון בושה: בל. מרודך. שמות פסילי בבל: חת. ענין שבירה כמו והחתתי את עילם (לעיל מ"ט): עצביה. כן יקראו הפסילים על כי מעציב לב עובדיהם לועקים אליו ואינם עונים: גלוליה. הפסילים המאוסים כגלל של רעי והוא מלשון גללי האדם (יחזקאל ד'): (ג) ישית. ענין שימה כמו אם כופר יושת עליו (שמות כ"א): נדו. מלשון נדידה: (ה) הנה. לפה ולכאן: וגלוו.

פירוש ע"ט

ושאו נס אונ הייבט אויף איין פענדיל פון איין סימן ווענן דס אלע זאלן זיך איין זאמלן אונ זאלן הערין די בשורה השמיעו אל תכחדו מאכט הערן דעם חורבן איר זאלט ניט לייקינען קיין זאך פון אים אמרו נלכדה בבל הוביש בל חת מרודך זאגט בבל איז באצוואונגען גיווארן אונ דר אפ גאט פון בבל וואס הייסט בל איז פר שעמט גיווארן אונ דער אפ גאט פון בבל וואס הייסט מרודך איז צו בראכן גיווארן הובישו עצביה זיי זענין פר שעמט גיווארן די בילדר פון בבל חתו גלוליה זיי זענין צו בראכן גיווארן אירי אפ געטער: (ג) כי עלה עליה גוי מצפון ווארים עס איז אויף גיגאנגין אויף איר איין פאלק פון צפון זייט (דס איז פרס אונ מדי וואס זיי זיצן אין צפון זייט פון בבל) הוא ישית את ארצה לשמה ער וועט טאן דאס לאנד פון בבל צו וויסטיקייט עס וועט ניט זיין קיין זיצער אין איר מאדם ועד בהמה נדו הלכו פון מענטשן אונ ביז בהמות זענין זיי אלי פר וואגילט גיווארין אונ זענין אוועק גיגאנגען אין גלות: (ד) בימים ההמה ובעת ההיא נאם ה' אין די דאזיגי טעג אונ אין דער דאזיגער צייט ווען בבל וועט איין מפלה האבען אזוי זאגט גאט יבאו בני ישראל וועלין קומען די בני ישראל (וואס זענין פר טריבין גיווארין קיין בבל) המה ובני יהודה יחדו זייא

אונ

ונלוו אל־יהוה ברית עולם לא תשכח׃
ו צאן אבדות היה עמי רעיהם התעום
הרים שובבים מהר אל־גבעה הלכו
שכחו רבצם׃ ז כל־מוצאיהם אכלום
וצריהם אמרו לא נאשם תחת אשר
חטאו ליהוה נוה־צדק ומקוה

תרגום

קֳדָמֵיהוֹן יֵיתוֹן וִיתוֹסְפוּן עַל עַמֵּיהּ דַּיְיָ וְיִגְזַר לְהוֹן קְיָם עָלַם דְּלָא יִפְסוֹק׃ ו עָאן מְבַדְּרָא הֲווֹ עַמִּי מַלְכַיָּא טַלְטְלוּנוּן שִׁלְטוֹנַיָּא בְּזוֹנוּן מִטּוּר לְרָמָא גָּלוּ אִתְנְשִׁיאוּ מְבֵית רוּחֲצָנֵיהוֹן׃ ז כָּל דְּאַשְׁכְּחוּנוּן בְּזוּנוּן וְסָנְאֵיהוֹן אָמְרִין לֵית עֲלָנָא חוֹבָא חֲלַף דְּחָבוּ קֳדָם יְיָ אִתְרְחִיקוּ מִמְּדוֹר

היו קרי שובבום קרי קמץ בז״ק

מהר״י קרא

כך היו שואלים לעוברי דרכים. דרך הפונת הנה הוא הדרך ששמים בו פניהם המבקשים ללכת לציון או לאו: בואו ונלוו אל ה׳. המורים לכם את הדרך יאמרו להם. בואו ונראה לכם אה הדרך. ונלוו המורים להם הדרך על השואלים ללכת שניהם לציון. וכן בנבואת זכריה הוא אומר כה אמר ה׳ צבאות עוד אשר יבואו עמים ויושבי ערים רבות והלכו יושבי אחת אל אחת לאמור נלכה להלות את פני ה׳ ולבקש את ה׳ צבאות אלכה גם אני: ברית עולם לא תשכח. ת״י דלא יפסוק: (ו) צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום אלו ירבעם וחביריו שהתעו את ישראל אחר ע״ז: הרים שובבים. פת׳ שרים שלהם המרידום. כלו׳ הכריחו את ישראל למרוד במקום. שובבים. ל׳ שובבה. וי״ת טלכיא טלטלינון. לשון שביה. ועיקר פשוטו של מקרא וישובו. צאן אובדות היו עמי רועיהם התעום הרים שובבום. להרים שובבום כלו׳ שהדיחו אותם ממקום רבצם לחוץ שלא להיות מכריחים אותם לע״ז עד שגלו בעוונם וכן ביחזקאל הוא אומר יען בצד ובכתף תהדופו ובקרניכם תנגחו כל הנחלות עד אשר הפיצותם אותנה אל החוצה: שכחו רבצם. זו ארץ ישראל: (ז) כל מוצאיהם אכלום. לאחר שהיו צאן אובדות ומהר אל גבעה הלכו בלי רועה והיו הפקר דבר זה גרם שכל מוצאיהם אכלום: וצריהם אמרו לא נאשם. שכל מה שאנו שוללים ובוזזים אותם אין אנו אשמים בדבר תחת אשר חטאו לה׳: נוה צדק. ואין אלו דברי

רש״י

יסבו פניהם כשתחרב בבל ויצאו מתוכה ברשיון כורש מלך פרס: (ו) רועיהם התעום. מלכיהם התעום מעלי: הרים שובבום. אל ההרים, אל עכו״ם שבהרים. שובבום (אנוויזא״ך בלע״ז) שובבום מלכיהם. וי״ת הרים שובבום שלטוניא בזונין: (ז) ומקוה אבותיהם. וסבור אבהתהון:

מנחת שי

(ו) היה. היו ק׳ ועיין מ״ג ביהושע סימן ט״ו: שובבים. שובבום קרי: (ז) נאשם. באל״ף בגו״ה לבדו. אשמים:

רד״ק

הנה. דרך המקום הזה כמו לא אתם שלחתם אותי הנה והדומים לו: באו ונלוו אל ה׳. כל אחד יאמר לחברו באו ונלוו אל ה׳. ונלוו צווי בא על דרך העבר וכן ונלוו אל ה׳ ונקבצו שניהם צווי נלוו ונקבצו וי״ת באו ונלוו עבר מוסב לעתיד ייתון ויתוספון על עמא דיי ויגזר להון קיים עלם דלא יפסוק דעתו בזה שילוו עמה׳ גרים בעלותם מבבל וכן אמר בנבואת בבל בישעית ונלוה הגר עליהם ואנחנו פירשנוהו שם כי הוא לעתיד חצי הפ׳ בעלותם מבבל וחציו לעתיד בימות המשיח כמו שפי׳ שם: (ו) צאן אובדות. שאין מבקש אותן כן היו עמי עד אותו הזמן שתחרב בבל כי אז יהיה להם דורש ומבקש: היה עמי. כתוב על דרך כלל היו קרי על דרך פרט: רועיהם התעום. מלכיהם היו סבת אבדתם והם התעום שהלכו בדרך הרעה: הרים שובבים. כתיב ביו״ד וקרי בוי״ו ואותיות אהו״י מתחלפות וענינו ענין גרוש ושלוח וכן כי שבבים יהיה. על דעת רבי יונה פירושו אל ההרים גרשום ושלחום ויש לפרש שברום וכתתום בלכתם בגלות מהר אל הר ומהר אל גבעה וכן כי שבבים יהיה ענין שבר וכתיתת וכן ושבבתיך וששאתיך: (ז) כל. וצריהם. שעושים להם צרות: אמרו לא נאשם. אין עלינו אשם בהרע להם תחת אשר חטאו וזה דבר הנביא אומר להם למה באה להם כל הצרה הזאת: נוה צדק. שהיה להם נוה צדק ומעון אמת כשהיו עושים רצונו: ומקוה אבותיהם ה׳. וכן היה מקוה אבותיהם שהיו בוטחים בו ומקוים אליו הוא היה להם מקוה שהיו מוצאים תקותם בו:

מצודת ציון

ענין התחברות כמו ונלוה הגר (ישעיה י״ד): ברית. ענינו כל״מ דבר המתקיים: (ו) התעום. מל׳ תועה: שובבום. ענינו ההליכה בדרך הלב כמו מדוע שובבה (לעיל ח׳): רבצם. ענין מקום שכיבה לנוה כמו כרע רבץ כארי (בראשית מ״ט): (ז) וצריהם. אויביהם: נאשם. מלשון אשמה ועון: תחת. בעבור: נוה. ענין מדור:

מצודת דוד

באו. ר״ל יאמרו אלו לאלו בואו והתחברו אל ה׳ בברית המתקיים עד עולם ולא תשכח עוד: (ו) צאן אובדות. הוא מאמר הנביא בשם ה׳ שאמר הנה עד הנה היו עמי כצאן האובד מן העדר כי מלכיהם הנהיגום בדרך תועה ועזבום ללכת בדרכי לבם ונעשום כבהרים ר״ל פנו מדרך ה׳ והמלכים התעום ללכת בדרך רע: מהר. ולכן הלכו מהר אל גבעה ושכחו מקום רבצם ור״ל לכן הלכו בגולה על ההרים ונגרשו מארצם: (ז) כל מוצאיהם. ר״ל והיו כצאן התועה ומופקר שכל המוצאו אותם יאכלם: וצריהם. האויבים אמרו לא יהיה לנו אשמה על מה שאנו אוכלים אותם בעבור אשר חטאו לה׳ בהיות נוה ומקום הצדק כלו והוא תוחלת אבותיהם והנה

פירוש ע״ט

אונ דיא בְּנֵי יְהוּדָה מִיט אַנָאנְדֶער הָלוֹךְ וּבָכוֹ יֵלֵכוּ וֵויינֶענְדִיגֶער הֵייד וֶועלֶן זֵיי גֵיין פוּן בָּבֶל (פַר גְרוֹם שִׂמְחָה) וְאֶת ה׳ אֱלֹהֵיהֶם יְבַקֵּשׁוּ אוּנ דֶם דִינְסְט פוּן גָאט זֵייעֶר גָאט וֶועלֶען זֵיי בֶּגֶערִין: (ה) צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶעם וֶועג וָוס גֵייט קֵיין צִיּוֹן וֶועלֶן זֵיי פְרֶעגֶן (צוּ גֵיין אִין אִים) דֶּרֶךְ הֵנָּה פְּנֵיהֶם צוּ דֶעם דָאזִיגִין וֶועג (וָואס גֵייט קֵיין יְרוּשָׁלַיִם) וֶועט זַיין זֵייעֶרֶע פְּנִימֶער (אוּנ זֵיי וֶועלֶן זָאגֶן אֵיינֶר צוּם אַנְדֶערִין) בֹּאוּ וְנִלְווּ אֶל ה׳ קוּמְט אוּנ לָאמִיר זִיךְ בֶּהֶעפְטֶן צוּ גָאט בְּרִית עוֹלָם לֹא תִשָּׁכֵחַ מִיט אֵיין בְּרִיתוּת בְּרִית אוֹיף אֵייבִּיג וָוס עֶס וֶועט נִיט פַר גֶעסִין וֶוערִין: (ו) (זָאגְט גָאט) צֹאן אֹבְדוֹת הָיוּ צַמִּי פַאר לַאַרִינִי שָׁאף זֶענֶען גִיוֶוען מַיין פָאלְק בַּיי אַהֶער רוֹעֵיהֶם הִתְעוּם זֵייעֶרֶע פַאסְטוּכֶער (דָאס זֶענִין דִיא מוֹשְׁלִים) הָאבִּין זֵיי פַאר אִירְט הָרִים שׁוֹבְבוּם דִי בֶּערְג (וָוס דִי יִשְׂרָאֵל זֶענֶן גִיוֶוען צוּ וִוי שֶׁען זֵיי אִין גָלוּת) הָאבִּין זֵייא פַאר ווִילְד מֵהַר אֶל גִּבְעָה הָלָכוּ שָׁכְחוּ רִבְצָם דָם זֵיי זֶענֶן גִינָאנְגִין אִין גָלוּת פוּן אֵיין בַּארְג צוּ אַיין הוֹיךְ אוּנ הָאבִּין פַאר גֶעסִין דָאס אָרְט פוּן זֵייעֶר הוֹיעֶרוּנְג: (ז) כָּל מוֹצְאֵיהֶם אֲכָלוּם אַלֶע דִיא וָוס הָאבֶּן זֵיי גִיפוּנֶן הָאבֶּן זֵיי פַר דַארְבֶּן וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא נֶאְשָׁם אוּנ זֵייעֶרֶע בַּאלֵיידִיגֶער הָאבֶּען גִיזָאגְט מִיר וֶועלֶן נִיט פַר שׁוּלְדִיגֶן דֶר פַר וָוס מִיר פַר דַארְבִּין זֵיי תַּחַת אֲשֶׁר חָטְאוּ לַה׳ נְוֵה צֶדֶק וַוייל זֵיי הָאבֶּן גִזוּנְדִיגְט צוּא גָאט וָואס עֶר אִיז גִיוֶוען צוּא זֵיי אֵיין גִירֶעכְט

וואונג

אֲבוֹתֵיהֶם יְהוָה׃ ח נֻדוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל
וּמֵאֶרֶץ כַּשְׂדִּים יֵצְאוּ וִהְיוּ כְּעַתּוּדִים
לִפְנֵי־צֹאן׃ ט כִּי הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיר
וּמַעֲלֶה עַל־בָּבֶל קְהַל־גּוֹיִם גְּדֹלִים
מֵאֶרֶץ צָפוֹן וְעָרְכוּ לָהּ מִשָּׁם תִּלָּכֵד
חִצָּיו כְּגִבּוֹר מַשְׂכִּיל לֹא יָשׁוּב רֵיקָם׃
י וְהָיְתָה כַשְׂדִּים לְשָׁלָל כָּל־שֹׁלְלֶיהָ
יִשְׂבָּעוּ נְאֻם־יְהוָה׃ יא כִּי תִשְׂמְחִי כִּי

תרגום

קִידְשֵׁיהּ וְסַבּוּר אֲבָהָתְהוֹן יְיָ׃ ח גְלוֹ מִגוֹ בָבֶל וּמֵאֲרַע כַּסְדָאֵי פּוּקוּ וַהֲווֹ כְּרַבְרְבִין בְּרֵישׁ עַמָא׃ ט אֲרֵי הָא אֲנָא מֵיתֵי וּמַסֵיק עַל בָּבֶל מַשְׁרְיַת עַמְמִין סַגִיאִין מֵאַרְעָא צִפּוּנָא וִיסַדְרוּן עֲלַהּ קְרָב מִתַּמָן תִּתְאֲחַד גִרְרוֹהִי כְּגִבַּר מְתַבֵּיל לָא תְּתִבִין רֵיקָן׃ י וּתְהֵי אֲרַע כַּסְדָאֵי לְבִזָא כָּל בָּזְזָהָא יִסְבְּעוּן אֲמַר יְיָ׃ יא אֲרֵי תֶחְדוּן וַאֲרֵי תְבוּעוּן בְּזָזֵי אַחְסַנְתִּי אֲרֵי תְרוּצוּן.

צאו קרי נ"א משכיל קמץ במרהא תשמחו קרי

רש"י

(ח) נודו מתוך בבל. מעתה לאו מסס: כעתודים לפני צאן. דרך העתודים ללכת לפני העדר ברחש העזים: (ט) וערכו לה. ויסדרון עלה קרב: (יא) שוסי נחלתי.

מהר"י קרא

הצרים שיאמר הצר עליהם כל מה שאנו מריעים להם אין אנו אשמים בדבר מפני שחטאו לה'. אלא דברי הנביא הן שמפרש בה טעם כל מוצאיהם אכלום וצריהם בוזזים אותם ואמרו לא נאשם דבר זה גורם שחטאו לה' נוה צדק ומקוה אבותיהם ה'. ושכחו תקות אבותיהם הוא ה': (ח) נודו מתוך בבל. והיו כעתודים לפני הצאן. אמר להם ירמיה יודע אני שעתידה בבל שכל הנמצא בה ידקר וכל הנספה יפול בחרב וכל הנאספים בה לשעבר בבוא עת פקודהה איש אל עמו ואיש אל ארצו ינוסו ולפיכך קדמו אתם קודם שיבא פורענותה ונוסו ותהיו אתם ראשונים לאותם הבורחים: כעתודים. הבורחים לפני הצאן. כך תברחו אתם לפני אותם הבורחים בשם. וכן בסמוך הוא אומר צאו כתוכה עמי ומלטו איש את נפשו מחרון אף ה'. ופן ירך לבבכם ותיראו בשמועה הנשמעת בארץ: (ט) כי הנה אנכי מעיר ומעלה על בבל קהל גוים גדולים. זה מדי. וכן בישעיה הוא אומר הנני מעיר עליהם את מדי: וערכו לה. תרגום ויסדרון עלה קרב: משם תלכד. מרוח צפון הם מדי היושבים בצפונה של בבל: (י) כל שולליה ישבעו. שימצאו שלל לרוב לחלוק ביניהם: (יא) כי תשמחו כי תעלזו. פירש כמידת ששמחתם ושעלזתם כשהייתם שוסים נחלתי כן אשמח ואעלוז אחרים

רד"ק

(ח) נדו. אמר כנגד ישראל: נדו. מתוך בבל: יצאי. כתיב מדבר שלא לנכח וקרי צאו מדבר לנכח ועניין אחד: והיו כעתודים לפני צאן. תהיו בצאתם כמו העתודים שהולכים לפני הצאן כן תהיו אתם בלא פחד ובלא יראה וי"ת והוו כרברבין בריש עמא: (ט) כי הנה. וערכו לה. משם תלכד. במקום שיערכו מלחמה משם ילכדו אותה לא יצטרכו ללכת אל מקום אחר: חציו כגבור משכיל. חצי הקהל הזה שיעלו על בבל יהיו כחצי גבור משכיל שלא ישובו ריקם בירותו שלא יהרג כן יהיו חצי כל הנלחמים על בבל משכיל פעל יוצא הגבור משכיל בהרגו ואם נהרג שכולה: (י) והיתה כשדים. פי' ארץ כשדים וכן ת"י ארע כשדאי או פי' עדת כשדים: (יא) כי תשמחי. כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו וכן העלוזי תפושי ותצהלי כתיב ביו"ד וקרי בוי"ו והכתוב שהוא כנוי הנקבה כנגד בבל אומר על הכנסה דרך כלל והקרי כנוי הרבים כנגד יושבי בבל דרך פרט אמר אתם שוסי נחלתי הייתם שמחים ועלוזים בהחריבכם ארצי והייתם פשים ורבים בטוב ארצי כמו עגלה דשנה והייתם צהלים ושמחים כמו אבירים בנצחם המלחמה ואתם לא בגבורתכם

מנחת שי

(ח) ילאו. לאו קרי: (ט) גדלים. חסר וה"ו ע"פ המסורת בירמיה סימן כ"ה ובדוכתי אחריני: (יא) תשמחי, תשמחו קרי: תעלזי. תעלזו קרי: תפושי.

מצודת דוד

מילא תקותם ושמו הוא ה' המורה שהוא מושל בכל והואיל וחטאו לו לאוים המה לאבדון ולא נאשם בהם: (ח) נודו. ומעתה נודו מתוך בבל: כעתודים. מהרו ללכת משם כמו העתודים ההולכים לפני בעלי הצאן ר"ל אף אם רבים יבחרו בבבל אתם הטבים מהרו ללכת: (ט) מארץ צפון. הם מדי ופרס: וערכו לה. יערכו עליה מלחמה ומשם ממקום שיערכו עליה משם תלכד ולא יצטרכו ללכת ממקום אל מקום: חציו. של הקהל ההוא יהיו כחצי גבור המשכיל והורג לנפשו שלא ישוב ריקם מבלי להמית את מי כן יהיו כל חצי הקהל ההוא: (י) ישבעו. ר"ל הרבה שלל ישללו בה: (יא) כי תשמחו. אשר השמחתם הנה אתם השוסים את נחלתי: כי תפושו. כי את

מצודת ציון

ומקוה. מל' תקוה ותוחלת: (ח) נודו. מל' נדידה: כעתודים. הם הזכרים מן העזים: (ט) מעיר. מלשון התעוררות: קהל. קבוץ עם: וערכו. ענין סדור המלחמה: משכיל. מל' שכול והרג כמו ומשכלת גוים היית (יחזקאל ל"ו): לא ישוב ריקם. אחז כמשל מבן אדם השולח מי לעשות דבר וחוזר לפעמים ריקם וכן לא ישוב

פירוש ע"ט

וואנו ג (כלומר עס האט זייא גאר ניט גיפעהלט) ומקוה אבותיהם ה' אונ דם האפונג פון זייערי עלטערן איז גיוועזין גאט: (ח) (זאגט ירמיהו פון גאטס וועגען) נדו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו פאר וואגילט אייך ישראל פון בבל אונ גייט ארויס פון דעם לאנד כשדים והיו כעתודים לפני צאן אונ זייט גלייך אזו ווי די באראנעם וואס גייען פר די שאף (אונ דאבין קיין מורא ניט אזוי זענט איר אויך: (ט) כי הנה אנכי מעיר וגו' וואָרום נון איך גאט וועל דער וועקין אונ אוף ברענגן אוף בבל איין זאמלונג פון גרוסע פעלקר פון צפון לאנד וערכו לה אונ זיי וועלין אן ריכטין אוף בבל איין מלחמה משם תלכד אונ פון דארטען וועט זיא באצוואונגען ווערין חציו כגבור משכיל לא ישוב ריקם אונ די פיילן (פון דעם איין זאמלונג וואס וועלין אוף גיין אוף בבל) וועלין זיין גלייך ווי די פיילן פון איין גבור וואס ער שיסט מיט קלוגהייט אונ זייני פיילין קערין זיך ניט אום ליידיג ניי זאלין ניט הרגנין: (י) והיתה כשדים לשלל אונ די אומה כשדים וועט זיין צו זאק רוב כל שלליה ישבעו נאם ה' אלע אירע רויבער וועלן זיך אן זעטין פון איר זאק רויב אזוי זאגט גאט: (יא) כי תשמחו כי תעלזו שסי נחלתי דען איר פרייט אייך אונ איר זענט לוסטיג

תעלזי שסי נחלתי כי תפושי כעגלה
דשא ותצהלי כאבירים׃ יב בושה
אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה
אחרית גוים מדבר ציה וערבה׃
יג מקצף יהוה לא תשב והיתה שממה
כלה כל עבר על־בבל ישם וישרק על־
כל־מכותיה׃ יד ערכו על־בבל ׀ סביב

תרגום

בְּעֶגְלֵי רִבְקָא וְהַטוּלוּן כְּגִבָּרַיָא׃ יב בְּהִיתַת כְּנִישַׁתְכוֹן לַחֲדָא אִתְבְּרַת מְדִינַתְכוֹן הָא סוֹפְהוֹן דְעַמְמַיָא מַדְבַּר צְדֵי וְחָרוּב׃ יג עַל דְאַרְגֵיזַת בָּבֶל קֳדָם יְיָ לָא תִתְיְתֵב וּתְהֵי לְצָדוּ כָּלָה כֹּל דְיֶעְבַּר עַל בָּבֶל יִכְלֵי וִינִיד עַל כָּל מַחֲתָהָא׃ יד סַדָרוּ עַל בָּבֶל סְחוֹר סְחוֹר כָּל מָחֲתֵי קַשְׁתָּא שְׁדוּ בַהּ

ת"א בושה אמכם. ברכות נח (ברכות יג):

תעלזו קרי תפושו קרי ותצהלו קרי

מהר"י קרא

כשיהיו שוסים ושוללים אתכם: כי תפושו. לשון שומן. כמו ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק: כעגלה דשא. פתרונו כעגלה הרבוצה בנאות דשא ורועה במרעה טוב שמשתמנת מתוך מרע' הטוב. פתרונו כשם שהייתם משתמנים כשהייתם שוסי' ואוכלי' את נחלתי. כמו כן אשמין זרים מנכסיכם: ותצהלו כאבירים. כשם שנצהלתם על נחלתי באבירי בשן. חם העגלים הרועים בבשן ככה אצהיל עליכם את סדי. וכל הפותרים כעגלת דשא היא העגלה הדשה בתבואה ומביאין ראיה לדבריהן שעגלת הדשה בתבואה אוכלת היא בתבואה ומשתמנת. אינה ראיה. וטועה הוא. ומתוך דבריו הוא נתפש שאין המקרא כדבר אלא בכשדים שהיו ששים ושמחים כשהיו אוכלים אותנו ומשמנין עצמן משלנו ומדמה את שמחת' ואת עליצותם ואת שמנן לעגלה דשא. ואם כדברי הפותר שזו היא עגלה הדשה בתבואה. היתכן לומ' לכל אדם שבהמה העוש' במלאכה משתמנת בשעת מלאכה. על כרחך אינה משתמנת אלא מתכחשת היא בשעת מלאכתה. לפיכך אין הפתרון אלא כעגלה הרועה במרעה

רש"י

בוזזי נחלתי: כי תפושו. לשון שומן: כעגלה דשא. הדשה בתבואה ואוכלת תמיד: (יב) אמכם. כניסתכם: אחרית גוים. אם ראשיתכם גדול. אחריתכם יהיה מדבר: (יד) ידו אליה. זרקו לה חצים כמו וידו אבן בי (איכ' ג):

מנחת שי

תפושו קרי: דשא. בספרים מדוייקים בלפני בה"א וכן הוא דעת ר' יונה המדקדק ובדפוסים ישנים מלאהו באל"ף ורד"ק הביא שתי הנוסחאות בפירוש ובשרשים שרש דיש ושרש דשא גם בעל מכלול נתיב הביאו בשרש דוש בה"א ובשרש דשא באל"ף אבל החפודי כתב בפ' כ"ד מספרו שרי' המדקדק מנה זה בכלל אחרים שהאל"ף חסרה ומסורת ה"א וטעה כי הוא בה"א כפי המסורה עד כאן לשונו. ורמיית המסורה כ"ל שהיות בה"א מה שלא נהגו זה עם מלין דמשמשין א' בסוף תיבותא וכל חד וחד לית דכותיו ונמסר כרים מסרה גדולה: ותצהלי. ותצהלו קרי: כאבירים. למערבאי כאבירים מלא למדנחאי כאברים חסר י"ב

רד"ק

נצחתם את עמי כי אם מפני חרוני שהיה עליהם: תפושו. ענין רבוי ר"ל רבוי הבשר ובריאותו כמו ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק: כעגלה דשא. כעגלה שהיא תמיד רועה בדשא שהיא שמנה ובריאת בשר ודשא כתיב באל"ף והוא תאר במקום ה"א הנקבה ואל"ף השרש נגרעה או נפלה הה"א והקמץ סימן נפילת' וכן שיוצא מלפני השליט ומשפטו דשאה בפלס מלאה או דשאת בפלס חכמה ובמקצת ספרים הוא כתיב בה"א ופי' מענין דיש ופירש כעגלה שהיא דשה שהיא אוכלת כל היום מדישה לא כעגלה שהיא חורשת שאיננה אוכלת וי"ת ארי תיוצון כעגלי רבקא: (יב) בושה אמכם מאד. מן השמחה שהייתם שמחים כשהייתם שוסים נחלתי תהיו עתה בושים כשיבאו אחרים וישוסו אתכם ופי' אמכם ויולדתכם היא כניסתכם וקהילתכם וכן ריבו באמכם ות"י אמכם כנשתכון ות"י יולדתכם מדינתכון: הנה אחרית גוים. ואחרית גוים מלכות בבל סופם שתהיה ארצם מדבר כי הם יהרגו והשאר ארצם ציה וערבה כמו מדבר: (יג) מקצף ה'. מקצף שקצף עליה וי"ת על דארגזת בבל קדם ה': לא תשב. כלומר לא ישבו בה בני אדם ומדבר על העיר כמו על יושביה וכן העיר תוצאת אלף ר"ל אנשיה שיוצאים ממנה: והיתה שממה כלה. שלא ישאר בכל העיר שום ישוב ובבל שישב דריוש וכרש ושהיא עד היום אינה אותה בבל שהית' מקדם כי אותה היה חרבה ובנו עיר אחרת באותה בקעה ושמה בבל גם כן: (יד) ערכו. פירושו ערכו מלחמה: ידו אליה.

מצודת ציון

אלי ריקם (ישעיה כ"ה): לשלל. ענין בזה: (יא) תעלזו. ענין שמחה: שוסי. ענין בזה ושלל כמו ומנאהינו שסו למו (תהלים מ"ד): תפושו. ענין רבוי ור"ל רבוי הבשר כמו ופשתם כעגלי מרבק (מלאכי ג'): דשא. מלשון דישה ובא האל"ף במקום ה"א: ותצהלו. ענין הרמת קול שמחה כמו צהלי מים (ישעיה כ"ד): כאבירים. סוסים חזקים וכן מדהרות דהרות אביריו (שופטי' ה'): (יב) חפרה. ענין בושה: ציה. שממה: וערבה. ענינו כמו מדבר: (יג) ישום. ענין תמהון: וישרוק. הוא הקול הבא בקבוץ השפתים ודרך לעשותו על הגדן דבר השוב: (יד) דורכי. הדרך

מצודת דוד

הייתם שמים ורבים בטוב הרלי כעגלה הדשה ואוכלת מדישה: ותצהלו כאבירים. הרימו קול גדול של שמחה כמו הסוסים החזקים המרימים קול בשמחה: (יב) בושה אמכם. אבל מעתה בושה האם אשר ילדה בנים לכהלה: חפרה יולדתכם. כפל הדבר במ"ש: הנה אחרית גוים. ר"ל הבושה תהיה על כי הנה אחרית הגוים בניה תהיה חסר מעוטה כמדבר ציה וערבה וכפל המלות בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דניאל י"ב): (יג) מקצף ה'. על כי ה' קצף על בבל לכן לא תהיה עוד מיושבת וכל העובר עליה יתמה וישרוק: (יד) ערכו על בבל. מכל סביבה ערכו מלחמה על בבל:

פירוש ע"ם

לוסטיג איר רויבער וואס איר בארויבט מיין נחלה (כלומר איר הט חרוב גימאכט דעם בית המקדש) כי תפושו כעגלה דשא דען איר זענט פעט גליידך וויא איין קאלב וואס דרעשט תבואה אונ עסט שטענדיג דער פון ותצהלו כאבירים אונ איר שרייעט מיט איין הויך קול גלייך ווי די שטארקי פערד: (יב) (אבער היינט) בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם ווערט זיך אייער כנסיה שעמין אונ אייער גיוויינערין (כלומר אייער לאנד ווס איר זענט דרינען גיבארין גיווארן) ווערט זיך שעמען הנה אחרית גוים מדבר נון דער סוף פון די כשדים ווערט זיין גלייך ווי די מדבר ווס זי איז וויסט אונ חרוב: (יג) מקצף ה' לא תשב פון וועגין דאס בבל הט דר צערינט גאט דרום ווערט זי ניט זיין בזעסין והיתה שממה כלה אונ זי ווערט גאר וויסט זיין כל עובר על בבל ישם וישרוק על כל מכותיה איטליכער וואס ווערט איבר פארין אויף בבל ווערט זיך פר וואונדערין אונ ווערט שמוצערין אויף אלע אירע מכות: (יד) ערכו על בבל סביב ריכט אן אויף בבל איין מלחמה ארום

אונ

כָּל־דֹּרְכֵי קֶשֶׁת יְדוּ אֵלֶיהָ אַל־תַּחְמְלוּ
אֶל־חֵץ כִּי לַיהוָה חָטָאָה׃ טו הָרִיעוּ
עָלֶיהָ סָבִיב נָתְנָה יָדָהּ נָפְלוּ אָשְׁוִיֹּתֶיהָ
נֶהֶרְסוּ חוֹמוֹתֶיהָ כִּי נִקְמַת יְהוָה הִיא
הִנָּקְמוּ בָהּ כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ׃
טז כִּרְתוּ זוֹרֵעַ מִבָּבֶל וְתֹפֵשׂ מַגָּל בְּעֵת
קָצִיר מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה אִישׁ אֶל־עַמּוֹ
יִפְנוּ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ׃ יז שֶׂה פְזוּרָה

אשיותיה קרי

תרגום

לָא תְחוּסוּן עַל גִּרְרָיָא אֲרֵי קֳדָם יְיָ חָבַת׃
טו יַבִּיבוּ עֲלַהּ סְחוֹר סְחוֹר אִתְמְסָרַת בִּידֵיהוֹן נְפָלָא אֻשְׁיָתְהָא אִתְפַּגְרָא שׁוּרְהָא אֲרֵי פּוּרְעֲנוּת עַמָּא דַיְיָ הִיא אִתְפְּרָעוּ מִנַּהּ כְּמָה דַּעֲבַדְהָא עֲבִידוּ לַהּ׃
טז שֵׁיצוּ מַלְכָּא מִבָּבֶל וְאַחִידוּ חַרְבָּא בְּעִדָּן קְטוֹל מִן קֳדָם חֶרֶב סַנְאָה דְּהִיא כְּחַמַּר מְרַוְיָא גְּבַר לְעַמֵּיהּ יִתְפְּנוּן וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ יֶעְרְקוּן׃
יז עַם מְבַדְּרָא

רש"י

(טו) נתנה ידה. כאדם שאין בו כח ומושיט יד לכל מי שרוצה לבקש רחמים ועזרה וכן מצרים נתנו יד (שם ה) הושטנו יד למצרים לבקש מהם עזרה: אשויתיה. חוזק יסודותי׳ וכן ואושיא יהיבו (עזרא ד׳) וכל׳ משנה כגון אלו החופרי׳ לאוזין וכן והתאוששו והתחזקו: כאשר עשתה. לעיר ה׳: (טז) כרתו זורע. אילו מלכא מבבל ואחידו יסודותיה: כי נקמת ה׳ היא הנקמו בה כאשר עשתה. שנתצו חיל כשדים את חומת ירושלים סביב דכתיב בזה הספר ואת כל חומת ירושלים נתצו כל חיל כשדים אשר את רב טבחים. כן עשו להם. אתם מדיים: (יז) שה פזורה ישראל. ישראל משולה

מהר"י קרא

הטוב הם נאות דשא. ותדע שכן הוא שהרי דשא זה כתיב בא׳ לשון דשא. ודשה בתבואה בה׳: (טו) הריעו עליה סביב נתנת ידה. פתרונו הריעו עליהן סביב בקול שמחה שכבר פושטין ידיהן ואומ׳ נצא עליכם ועשו לנו כטוב בעיניכם. וכן משפט גייסות הצרים על העיר כשרואין שיענום שלום אנשי העיר ועולין על ההומה ונותנים ידם לפתוח להם את העיר ולהיות להם למס עובד. אותה שעה הגייסות הצרים על העיר מרימים קול בהרועה ואומרים נתנו ידם אנשי העיר: אשיותיה.

רד"ק

השליכו אליה ומן הכבד לידות את קרנות הגוים ר"ל השליכו החצים או האבנים: אל תחמלו אל חץ. אל כמו על וכמוהו רבים אמר לא ההוסו על החצים ותאמרו שמא נירא אותו ולא נכה אדם כי לא ישוב ריקם כמו שאמר למעלה כי כל חץ שתשליכו יהרוג אדם כי לה׳ חטאה: (טו) הריעו עליה סביב. פי׳ כדי להבהילם כמו שעשו ביריחו: נתנה ידה. כלומר מסרת עצמה אל האויבים כי לא תוכל לעמוד בפניהם וכנגדם: נפלו אשויתיה. האל"ף נקרא בקמץ חטף ופי׳ יסודותיה וכן בארמית ואושיא יחיבו פי׳ כאשר עשתה שהרסה חומות ירושלים: (טז) כרתו זורע. אחר שתהיה שממה לא יזרע בה אדם ולא יקצור ויונתן תירגם דרך משל שיצו מלכא מבבל ואחידו חרבא בעדן קטול: מפני חרב היונה. פירשנוהו כי ענינו האונסת מן והאכלתי את מוניך ולא יונו נשיאי עוד את עמי וי"ת מן קדם חרב סנאה דהיא כחמרא מרויא תרגמו ענין יין: איש אל עמו יפנו. מאשר היו בבבל גולים מעמים רבים אומר שיפנו איש אל עמו: (יז) שה פזורה ישראל אריות הדיחו. פי׳ הדיחו אותם

מנחת שי

בחילופים שלנו וכן מצאתי בכמה מדוייקים כתובי יד מלא דמלא: (טו) אשויתיה אשויתיה קרי ויש ספרים שהאל"ף בפתח ורד"ק כתב בפירוש ובשרשים שהאל"ף בקמץ חטף נפלם הרחותיה: (טז) והיא לאלו. בספר אחד כתיבת יד ובכל הדפוסים ישנים כתוב והיא אל אלו וברובם של ספרים כתוב לאלו:

מצודת דוד

ידו אליה. השליכו חלים אליה: אל תחמלו. לא תחוסו על החץ לאמר אולי לא יכה אדם וילך לבטלה: כי לה׳ חטאה. ולכן הלגהו בה וכל החלים שתשליכו במה יהרגו אנשיה: (טו) הריעו. נהבהיל את העם הריעו אליה מסביב: נתנה ידה. כדרך אדם הנופל המושיט יד למי שהולא לעזור לו ולהקימו וכן מצרים נתנו יד (איכה ה׳): נפלו אשויתיה. נפלו יסודות חומות העיר: כי נקמת. על כי סוף נקמת ה׳ לכן הנקמו בה וכאשר עשתה לישראל כן עשו לה: (טז) כרתו. ר"ל לא ימלא עוד בבל זורע שדות ואוחז מגל בעת הקציר כי תהיה שממה ולא יזרע שמה: מפני חרב היונה. מפני חרב האויב המאנה ואונסת לעשוק הגוף והממון יפנו משם השכירי׳ עובדי האדמה וינוסו כ"א לעמו ולארצו אשר באו משם: (יז) שה פזורה ישראל. הנה ישראל היה כשה פזורה ונפרדה מן העדר אשר

מצודת ציון

לדרוך ברגל על הקשת למקום היטב לירות למרחוק: ידו. ענין השלכה כמו לידות את קרנות הגוים (זכריה ב׳): (טו) הריעו. מל׳ תרועה והשמעת קול: אשויתיה. ענין יסודות כמו לאשישי קיר חרשת (ישעיה ט"ז): (טז) ותופש. ענין אחיזה: מגל. הוא החרמש והוא כלי עשוי לקצור בו וכן שלחו מגל (יואל ד׳): היונה. מלשון הונאה וענינו עשיקת הגוף והממון וכן מעיר היונה (צפניה ג׳): יפנו. ענין הסבה: (יז) פזורה. ענין פיזור: הדיחו. מלשון

פירוש ע"ט

אונ אַרוּם אִיר כָּל דּוֹרְכֵי קֶשֶׁת יְדוּ אֵלֶיהָ אַלֶע דִיא וָואס טְרֶעטִין דֶעם בּוֹגִין וַוארְפְט אַרַיין צוּא אִיר פֵייל־ין אַל תַּחְמְלוּ אֶל חֵץ אִיר זָאלְט אַייךְ נִיט דֶר בַּארְמֶן אוֹיף קַיין פֵייל כִּי לַה׳ חָטָאָה וָוארוּם צוּא גָאט הָאט בָּבֶל גִיזִינְדִיגְט: (טו) הָרִיעוּ עָלֶיהָ סָבִיב שַׁאלְט אוֹיף אִיהר אַרוּם אוּנ אַרוּם כְּדֵי אִיר זָאלְט זִיא דֶער שְׁרֶעקִין נָתְנָה יָדָהּ זִי הָט אִים גִשְׁטְרֶעקְט אִיר הַאנְד צוּ גֶעבִּין דֶר בַּארִימְקַייט אוּנ הִילְף נָפְלוּ אָשְׁוִיֹּתֶיהָ נֶהֶרְסוּ חוֹמוֹתֶיהָ אִירֶע שְׁטַארְקֶע יְסוֹדוֹת פוּן דִי מוֹיעֶרִין זֶענֶען אַיין גִיפַאלִין אוּנ אִירֶע מוֹיעֶרִין זֶענֶען צוּ פִירְט גִיוָוארִין כִּי נִקְמַת ה׳ הִיא הִנָּקְמוּ בָהּ דֶען גָאטְס נְקָמָה אִיז דִיא נְקָמָה פוּן בָּבֶל דְרוּם זַייט אַייךְ נוֹקֵם אִין אִיר כַּאֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ לָהּ אַזוֹ וִוי זִי הָאט גִיטָאן צוּ יְרוּשָׁלַיִם אַזוֹי טוּט צוּא אִיר: (טז) כִּרְתוּ זוֹרֵעַ מִבָּבֶל פַאר שְׁנַייד פוּן בָּבֶל אַיין מַאן וָואס זַייעט וְתֹפֵשׂ מַגָּל בְּעֵת קָצִיר אוּנ דֶר וָואס הַאלְט אַיין שֶׁערְף אִין דֶער צַייט פוּן שְׁנִיט מִפְּנֵי חֶרֶב הַיּוֹנָה אִישׁ אֶל עַמּוֹ יִפְנוּ וְאִישׁ לְאַרְצוֹ יָנוּסוּ פוּן וֶועגִין דֶר שְׁוֶוערְד וָוס זִי פַר טוּמִילְט דֶעם מֶענְטְשׁ וֶועט אִיטְלִיכֶער מַאן וָואס וֶועט זַיין אִין בָּבֶל פוּן אַיין פְרֶעמְד לַאנְד וֶועט עֶר זִיךְ קֶערֶן צוּ זַיין פָאלְק

אונ

יִשְׂרָאֵל אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ הָרִאשׁוֹן אֲכָלוֹ
מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃ יח לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־אַרְצוֹ כַּאֲשֶׁר
פָּקַדְתִּי אֶל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ יט וְשֹׁבַבְתִּי
אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־נָוֵהוּ וְרָעָה הַכַּרְמֶל
וְהַבָּשָׁן וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׂבַּע

תרגום

יִשְׂרָאֵל מַלְכַיָא
מַלְטְלִינוּן קַדְמָאָה
שְׁלִיט בְּהוֹן מַלְכָּא
דְאַתּוּר וְדֵין בַּתְרָאָה
אַסְפִּינוּן נְבוּכַדְנֶאצַּר
מַלְכָּא דְבָבֶל׃ יח בְּכֵן
כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת
אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל הָא
אֲנָא מַסְעַר עַל מַלְכָּא
דְבָבֶל וְעַל אַרְעֵיהּ כְּמָא
דְאַסְעֲרִית עַל מַלְכָּא
דְאַתּוּר׃ יט וְאָתִיב יַת
יִשְׂרָאֵל לְאַתְרֵיהוֹן
וְיִתְפַּרְנְסוּן בְּאַרְעָא
כַרְמְלָא מַתְנָן וּבְטוּר
בֵּית אֶפְרַיִם וְגִלְעָד

מהר"י קרא

לשה פזורה שהדיחוה אריות ממקום המרעה ומשמדיחין אותה ממקום השמור עומדין ואוכלין אותה אף ישראל כן: הראשון אכלו מלך אשור. משעבר הראשון הוא מלך אשור מצא ישראל על מליאתו שאנן מנעוריו ושוקט על שמריו ועדיין בגולה לא הלך. לפיכך מצא בו כדי לאכול. וזהו שאמר המקרא. הראשון אכלו מלך אשור. אבל זה האחרון. נבוכדנצר שבא לבוז ולשלול אחריו לא מצא בו כי אם עצם יבש. כשה הזה שטרפה חיה רעה ושבע מבשרה ולא השאיר בה כי אם עצמות ובא חיה אחריה ומצאה את העצמות ומגרם אותם. לפיכך אומר במלך בבל וזה האחרון עצמו: (יט) ושובבתי את ישראל אל נוהו.

רש"י

תרגם בעידן קטול: (יז) הראשון אכלו. שהגלה י' השבטי': עצמו. גרס גירס עצמותיו שגמר השיריים יהודה ובנימן. עצמו (דישוסא"ר בלע"ז): (יט) ורעה הכרמל.

רד"ק

ואריות הוא משל על מלכי האומות שהגלו אותם מארצם: הראשון אכלו מלך אשור. פי' אכל בשרו שלא נשאר לו אלא העצמות והוא מלך אשור שהגלה לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה ואחר כך שאר השבטים לא נשאר אלא יהודה ובנימין: וזה האחרון עצמו. פירוש שבר עצמותיו עד שלא נשאר בו דבר זה נבוכדנצר שהגלה יהודה ובנימן שהחריב ירושלם וכל ערי יהודה: (יח) לכן. אל. כמו על: (יט) ושובבתי. אשיבנו אל נוהו אחר שאפקוד על אויביו: ורעה. לפי שהמשילו לשה אמר ורעה וזכר המקומות האלה שהם ארץ מרעה וזה הפסוק ואשר אחריו בשיבת גלות בבל או הם לעתיד והוא הנכון כי כמו שפקד

מצודת ציון

דמיה: עצמו. ר"ל שבר עצמותיו ודוגמתו ובכל תבואתי תשרש (איוב ל"א) ור"ל תעקור השורש: (יח) פוקד. ענין השגחת הבאת הרעה: (יט) ושובבתי. מל' השבה: נוהו. מדורו: ורעה. מל'

מצודת דוד

אריות הדיחו אותה והבריחום מעדרה כי כן מלכי האומות הדיחו אותו מארצו: הראשון. המדיח הראשון אכל בשרו והוא מלך אשור שהגלה עשרת השבטים: וזה האחרון. זה המדיח האחרון שבר עצמותיו והוא נ"כ מלך בבל שהגלה יהודה ובנימן: (יח) הנני פוקד. אשגיח להביא גמול אל מלך בבל וגו': (יט) ושובבתי. ר"ל עוד יבוא זמן בימי המשיח שאשיב את ישראל אל נוהו וירעה במרעה הכרמל והבשן שהמה מקום מרעה שמן ולפי שהמשילם לשה אמר לשון הנופל בשה: תשבע נפשו. מרב המרעה המצוי

משלי חכמים

(יז) שֶׂה פְזוּרָה יִשְׂרָאֵל וגו'. דר מדרש זאגט אזו ווי א שעפס אז מען שלאגט אים אויף איין גליד שפירען אלע גלידער די שמערצין. ביי יודין איז אויך אזו ווען איין יוד זינדיגט ווערן אלע יודין גישטראפט. רבי שמעון בן יוחאי זאגט למשל עטליכע מענטשין זענין גיפארין אין א שיף אויף דעם ים איינער פון זיי האט גענומען א עבער און האט אנגעהויבין באהערין אלאך אין די שיף. האבין דיא מענטשין צו אים גיזאגט דו באהערסט אלאך אין דיא שיף. דו מאכסט דאך אונז אומגליקליך. האט ער גיזאגט צו זיי איך באהער דאך די לאך אויף מיין ארט וואס גיהער דאס צוא איך. האבין זיי גיזאגט צוא אים אז עס וועט ווערין אלאך אין די שיף און עס וועט אריין גיין וואסער אין די שיף וועלין מיר אלע דר טרונקען ווערין. דר ענין איז ווייל אלע יודין זענען ווי איין מענטש. די תורה האט געמאכט אלע יודין זאלין זיין ווי איין מענטש. הקב"ה האט גיבאטין די יודין תרי"ג מצות. קען דען איין מענטש מקיים זיין אלע מצות. עס זענין דא מצות וואס אפילו משה רבינו האט זיי ניט געקענט מקיים

פירוש ע"ט

און איטליכער מאן וועט אנטלויפן צו זיין לאנד: (יז) שֶׂה פְזוּרָה יִשְׂרָאֵל גלייך ווי איין פר שפרייטי שאף וואס זי איז אפ גישייד פון דר סטאדע אזו איז דר ישראל אויך אפ גישייד פון זיין לאנד אֲרָיוֹת הִדִּיחוּ דיא לייבין האבין אים פאר שטוסין פון זיין לאנד הָרִאשׁוֹן אֲכָלוֹ מֶלֶךְ אַשּׁוּר דר ערשטער הט אוף גיגעסין זיין פלייש דס איז דר מלך אשור ווס הט פר טריבן די עשרת השבטים וְזֶה הָאַחֲרוֹן עִצְּמוֹ און דר דאזיגער הינטערשטער האט אים צו בראכין זיינע ביינער דס איז נבוכדראצר מלך בבל וואס ער האט פאר טריבען שבט יהודה און בנימין: (יח) לָכֵן כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דרום האט אזו גיזאגט גאט דער האר איבער אלע חיילות דער גאט פון די ישראל הִנְנִי פֹּקֵד אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל וגו' נון איך וועל באפעלין ביין אוף דעם מלך בבל און אוף זיין לאנד אזו ווי איך האב באפולען ביין אוף דעם מלך אשור: (יט) וְשֹׁבַבְתִּי אֶת יִשְׂרָאֵל אֶל נָוֵהוּ וְרָעָה הַכַּרְמֶל וְהַבָּשָׁן און איך וועל אום קערין דעם ישראל צוא זיין וואנונג און ער וועט זיך פאסען אין איין פול פעלד און איין פעט אורט וּבְהַר אֶפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׂבַּע נַפְשׁוֹ אויף דעם בארג

פון

נפשו: כ בימים ההם ובעת ההיא נאם
יהוה יבקש את־עון ישראל ואיננו
ואת־חטאת יהודה ולא תמצאינה כי
אסלח לאשר אשאיר: כא על־הארץ
מרתים עלה עליה ואל־יושבי פקוד
חרב והחרם אחריהם נאם־יהוה
ועשה ככל אשר צויתיך: כב קול
מלחמה בארץ ושבר גדול: כג איך

תרגום

ומקדשא תשבע
נפשהון: כ ביומיא
האינון ובעדנא ההיא
אמר יי יתבעון ית חובי
ישראל וליתינון וחטאי
בית יהודה ולא
ישתכחון ארי אשבוק
לשארא דאשאר: כא על
ארעא דעמא סרבן סקו
עלה ועל יתבי פקוד
דקטלין בחרבא יתון
לגמרא שאריתהון אמר
יי ועביד ככל
דפקידתך: כב קל קרבא
בארעא ותברא רבא:
כג איכדין אתקטיף

יתיר י׳

רש״י

לשון מרעה: (כא) מרתים. שהמרתני והרגזתני: פקוד. שם מדינה וכן פקוד ושוע וקוע (יחזקאל כ״ג) ת״י שם מדינות: ועשה ככל אשר צויתיך. אתה כורש כיד

מהר״י קרא

ורעה הכרמל והבשן: (כא) על הארץ מרתים. על ארץ בבל שמרתה הרבה פעמים: עלה עליה. מצוה הקב״ה למדי שיעלה עליה. ועל יושבי עיר ששמה פקוד: ועשה ככל אשר צויתיך. שאמרתי על ידי ישעיה עלי עילם צורי מדי: (כג) פטיש כל

רד״ק

על מלך אשור ועל מלך בבל כן יפקוד על כל לוחצי ישראל כמו שנאמר ופקדתי על כל לוחציו: (כ) בימים ההם. ענין זה הפסוק מוכיח שהיא עתידה כמו שאמר למעלה כי אסלח לעונ׳ ולחטאת׳ לא אזכור עוד ואמר כי כולם ידעו אותי למקטנם עד גדול׳ וכמה פושעי׳ וחטאי׳ היו בבית שני ואחריו בגלות זה: לאשר אשאיר. וגם זה מוכיח שהיא עתידה כמו שאמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלם קדוש יאמר לו ונאמר שארית ישראל לא יעשו עולה וגו׳: (כא) על הארץ מרתים. קרא מלכות בבל מרתים ענין מרי וכן תירגם יונתן על ארעא דעמא סרבן: עלה עליה. אמר כנגד דריוש: ואל יושבי פקוד. קראה גם כן פקוד שבא העת לפקוד עונם ויונתן לא תירגם כן פקוד לדעתו שהוא שם מעיר בבל כמו שכתוב פקוד ושוע וקוע: חרוב והחרם אחריהם. חרוב צווי מענין חרב כלומר חרוב בחרב וכן והחרם כמו ואת כל הנשמה החרים ופירש אחריהם לאשר ינוסו רדוף אחריהם בחרב כמו וחרב אריק אחריהם והריקותי אחריכם חרב ויונתן פירש אחריהם כמו ואחריתם בחרב אהרוג שפירש בניהם שהם שארית האדם ואחריתו וכן ת״י ועל יתבי פקוד דקטלין בחרבא יתון לגמרא שאריתהון: (כב) קול. מבואר הוא: (כג) איך נגדע.

מנחת שי

(כ) בימים ההם ובעת ההיא. זה כתוב ההם למערבאי ולמעלה בתחלת הפרשה

מצודת דוד

שם: (כ) יבוקש. אף אם יבוקש לא יהי׳: לאשר אשאיר. לאלו שאשאיר מאסם הסלח לעונם כי יהיו נמרקים מקושי השעבוד וילכו להם: (כא) על הארץ מרתים. חוזר לדבריו הראשונים ואמר אל מלך המדיי את בבל עלה למלחמה על הארץ שמרדה ופשעה בכל האומות והוא בבל: ואל יושבי פקוד. שם עיר מערי בבל כמ״ש פקוד וקוע ושוע (יחזקאל כ״ג) או על בבל יאמר וקראה כן לפי שבא עת לפקוד ולזכור עונה: חרוב. החריב אותם והנפש רדוף אחריהם והחרימם: ועשה וגו׳. חוזר לגרזו: (כב) בארץ. כאמר בארץ בבל: (כג) איך נגדע. איך נכרת בבל שהיה משבר ומפוץ

מצודת ציון

מרעה: הכרמל. כן יקרא מקום שדות וכרמים: (כא) מרתים. מל׳ מרי ומרד: חרוב. מל׳ חורבן: והחרם. ענין כליון כמו כל

פירוש ע״ט

פון שבט אפרים אונ אין לאנד גלעד וועט זיך אן זעטין זיין לייב: (כ) בימים ההם ובעת ההיא נאם ה׳ אין די דאזיגי טעג אונ אין דער דאזיגר ציוט זאגט גאט יבקש את עון ישראל ואיננו וועט גיזוכט ווערין די זינד פון דיא ישראל אונ עס וועט ניט זיין ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה אונ דיא זינד פון שבט יהודה וועט גיזוכט ווערן אונ זיי וועלן ניט גיפונן ווערן כי אסלח לאשר אשאיר ווארום איך גאט וועל פאר געבין דיא זינד פון די וואס איך וועל איבר לאזן פון די ישראל אונ פון שבט יהודה: (כא) דאס זאגט ירמיהו פון גאטס וועגין צוא כורש מלך פרס וואס ער קומט חרוב מאכען דאס לאנד בבל על הארץ מרתים עלה עליה אויף דעם לאנד וואס הט ווידר גישפעניגט פר מיר גאט גייא אויף אהין דו כורש ואל יושבי פקוד אונ אויף די זיצער פון דער מדינה פקוד גייא אויף חרוב והחרם אחריהם נאם ה׳ מאך זי חרוב אונ פאר וויסט נאך זייא אזוי זאגט גאט ועשה ככל אשר צויתיך אונ טוא אלץ אזו ווי איך גאט האב דיר כורש גשאפט: (כב) זאגט ווייטער ירמיהו קול מלחמה בארץ ושבר גדול איין קול פון מלחמה וועט גיהערט אין לאנד בבל אונ איין גרוסי בראך: (כג) איך נגדע ונשבר פטיש כל הארץ

משלי חכמים

זיין. משה הט ניט גיגעסן עסין תרומה. ער הט ניט געגעסן יום כפור אריין גיין אין קדשי קדשים. אונ נאך פיל אזעלכע מצות. נאר אלע יודין צו זאמען האבין מקיים גיוועזן הרי״ג מצות. אזו ווי עס איז ביי יעדער מענטש. די אויגין זעהן. די אויערין הערין. דיא הענט ארבעטין. אונ אזוי יעדער גליד טוהט זיין ארבעט אונ פון אלע גלידר צו זאמען איז ער א מענטש. אונ וויל אלע גלידר זענען צו זאמען אין איין גוף. דריבער אז מען שלאגט איין גליד האבין אלע גלידער שמערצין. ביי יודין איז אויך אזוי וויל די תורה בהעפט אלע יודין זאלין זיין וויא איין מענטש. דר יוד טוהט די מצוה דער אנדערער יוד טוהט די אנדערע מצוה אונ אזוי איז מען מקיים די גאנצע תורה. דריבער ווען איין יוד זינדיגט ווערין אלע יודין גישטראפט:

וויא

נגדע וישבר פטיש כל־הארץ איך
היתה לשמה בבל בגוים: כד יקשתי
לך וגם־נלכדת בבל ואת לא ידעת
נמצאת וגם־נתפשת כי ביהוה
התגרית: כה פתח יהוה את־אוצרו
ויוצא את־כלי זעמו כי־מלאכה היא
לאדני יהוה צבאות בארץ כשדים:
כו באו־לה מקץ פתחו מאבסיה סלוה
כמו־ערמים והחרימוה אל־תהי־לה

תרגום

ואתבר מלכא דהוה מוחי לכל ארעא איכדין הות לצדו בבל בעממיא: כד איתצידית ליך ואף אתאחדת בבל ואת לא ידעת אתבעיאו חובך אשתכחו ואף אתאחדת ארי בעמא יי אתגרית: כה גלא יי ית בית גנזוהי ואפיק ית מני כם דלוט קדמוהי ארי עבידא היא קדם יי אלהים צבאות בארעא כסדאי: כו עולו לה מסטרא פתחו אבולהא גמירו נכסהא כמא דמגמרין ית עריֿמת עבורא בן

מהר"י קרא

הארץ. שבו היה הקב"ה כשבר כל הארץ: (כד) וגם נלכדת בבל ואת לא ידעת. שבפתע פתאום נלכדה בבל. כדכתיב בספר ישעיה את נשף חשקי שם לי להרדה. וכל הענין שכתב שם: (כו) בואו לה מקץ. הכנסו לה באותו צד שנוחה לכבוש: פתחו מאבוסיה. הוציאו כל שמן וכל איש חיל שמשתמנין בתוכה כשור באבוס. ואף למעלה דימה לעגלה דשא ולעגלים אבירים:

רש"י

ישעיה הגביה: (כג) פטיש כל הארץ. שהיה מפוצץ ומכתת את הכל: (כד) יקשתי לך. לשון מוקש: (כו) באו לה מקץ. מסוף העיר התחילו בה שלא תדע ותתפש פתאום: פתחו מאבוסיה. ת"י אבולהא שעריה ואין לו דמיון. ומנהם חברו ל' אבוס: סלוה. דושו אותה: כמו

מנחת שי

כיאים בהמה ואין בו מחלוקת: (כג) נגדע. בדפוסים חדשים הגו"ן בסגול אבל בישנים בכתובי יד מדוייקים בחירק: (כו) סלוה. ליווי בקמץ חטוף מפני דגשות הלמ"ד:

רד"ק

פטיש כל הארץ. כי הוא היה כמו הפטיש ששובר ומפוצץ ועתה נשבר איך היה זה: (כד) יקשתי לך. שמתי לך מוקש שנלכדת בו: נמצאת וגם נתפשת. שאילו ידעה טרם בא עליך שמא היית בורחת אבל עתה שלא ידעת כי פתאום באה עליך הרעה ונמצאת במקומך ונתפשת ת"י תרגם אתבעיאו חובך אשתכחו: התגרית. ענין התערב הריב כמו ואל תתגר בם מלחמה: (כה) פתח. על דרך משל שידעו ויכירו כי הוא נלחם בהם: (כו) באו לה מקץ. ת"י עולו לה מסטרא ויש לפרש מקץ מעת שבא קצה באו לה: פתחו מאבוסיה. המקומות שיאצרו בהם התבואות והפירות מענין אבוס בעליו שהוא מקום שיתנו בו מאכל הבהמות: סלוה כמו ערמים. ידרכו עליה במסלה כמו שדורכים

מצודת ציון

כנשמה הקדים (יהושע י'): (כג) נגדע. ענין כריתה כמו שקמים גדעו (ישעיה ט'): פטיש. הוא המקבת כמו כפטיש יפוצץ סלע (לעיל כ"ג): לשמה. לתמהון: (כד) יקושתי. מלשון מוקש: נתפשת. ענין התיפס בחזקה: התגרית. מלשון תגר ומלחמה כמו אל תתגרו בם (דברים ב'): (כה) אוצרו. מל' אוצר ומטמון: זעמו. ענין כעס והקפה: מלאכה. ענין פעולות וכן אדם עושה מלאכת ה' רמיה (לעיל מ"ח): (כו) מקץ. מן הקצה: מאבוסיה. ענין אוצר התבואה והוא מענין אבוס בעליו (ישעיה א') שהוא מקום שיתנו בו מאכל הבהמות: סלוה. ענין דריכה כמו סלה כל אבירים (תהלים קי"ט): ערמים. אגודות שבלים כמו בטנך ערמת חטים (ש"ה ז'):

מצודת דוד

כל הארץ כפטיש המפוצץ סלע: לשמה. לתמהון היתה בין העכו"ם כולם יתמהו על חורבנה: (כד) יקושתי. הכנתי לך מוקש וגם נלכדת בו ולא ידעת להשמר ממנו כי פתאום באה: התגרית. עם ה' עשית תגר ומלחמה כי עמו טבחת ולא חמלת: (כה) את כלי זעמו. הם פרס ומדי ללה לומר המקום העיר נכנס לבוא אל בכל להשחיתה: כי מלאכה היא לה'. השחתת ארץ כשדים היא דבר שליחות של ה': (כו) באו לה מקץ. מקצה המדינה בואו להלחם בה פתאום עד לא יכינו למלחמה: פתחו מאבוסיה. לקחת התבואה הגלולים שמה: סלוה. רמסו אותה כמו שרומסים על אגודות שבלים לדוש להוציא התבואה: והחרימוה. אבדו וכלו אנשים:

פירוש ע"ט

ווי אזו איז פר שניטן אונ צו בראכן גיווארן דער האמער וואס פלעגט צו קלאפין די גאנצע וועלט איך היתה לשמה בבל בגוים ווי אזו איז בבל גיווארן צו אין פר וואונדערונג צווישן אלע פעלקר דס אלע פר וואונדערין זיך אויף איר חורבן: (כד) יקשתי לך וגם נלכדה בבל איך גאט האב אן גבריים שטרויכלונג צוא דיר בבל אונ דוא בבל ביסט אוך בצוואונגען גיווארין דריגען ואת לא ידעת אונ דוא האסט פריער ניט גיוויסט דר פון (צו היטן זיך דר פר) נמצאת וגם נתפשת כי בה' התגרית דוא ביסט גיפונן גיווארין אונ אויך ביסטו גיהאפט גיווארען ווארום מיט גאטס פאלק האסטו דיך גירייצט: (כה) פתח ה' את אוצרו ויוצא את כלי זעמו גאט האט גיעפינט זיין אוצר אונ הט אויס גיצויגן זיינע צארינדיגע כלים כי מלאכת היא לאדני אלהים צבאות רען דס פר דארבונג פון בבל איז איין שליחות צו גאט דר האר איבר אלע חיילות צו טאן עס אין לאנד פון דיא כשדים: (כו) (דאס זאגט ער צום פיינט פון בבל) באו לה מקץ קומט אן צו בבל פון סוף שטאט צו מלחמה האלטן אויף איר (כדי זיי זאלן זיך ניט רעכטן צו קיין מלחמה וועלן זיי דרום פלוצלונג איין גינומן ווערין) פתחו מאבסיה עפינט אירע אוצרות פון תבואה סלוה כמו ערמים והחרימוה טרעט אונ דרעשט אין רעם שייער אונ פר וויסט זי אל תהי לה שארית עס זאל ניט זיין צוא

איר

שְׁאֵרִית׃ כז חִרְבוּ כָּל־פָּרֶיהָ יֵרְדוּ
לַטָּבַח הוֹי עֲלֵיהֶם כִּי־בָא יוֹמָם עֵת
פְּקֻדָּתָם׃ כח קוֹל נָסִים וּפְלֵטִים מֵאֶרֶץ
בָּבֶל לְהַגִּיד בְּצִיּוֹן אֶת־נִקְמַת יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ נִקְמַת הֵיכָלוֹ׃ כט הַשְׁמִיעוּ אֶל־
בָּבֶל ׀ רַבִּים כָּל־דֹּרְכֵי קֶשֶׁת חֲנוּ עָלֶיהָ
סָבִיב אַל־יְהִי־* פְלֵטָה שַׁלְּמוּ־לָהּ
כְּפָעֳלָהּ כְּכֹל אֲשֶׁר עָשְׂתָה עֲשׂוּ־לָהּ כִּי
אֶל־יְהוָה זָדָה אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ ל לָכֵן
יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחֹבֹתֶיהָ וְכָל־אַנְשֵׁי

תרגום

גְמֻרוּהָא לָא יְהֵי לַהּ
שְׁאָרָא׃ כז שֵׁיצִיאוּ כָּל
גִבָּרָהָא אִתְמַסְרָא
לְקִטְלָא וַי עֲלֵיהוֹן אֲרֵי
מְטָא יוֹם תְּבִירְהוֹן עִדַן
סְעוֹרַן בִּישַׁתְהוֹן׃ כח קָל
דְעָרְקִין וּמִשְׁתֵּיזְבִין
מֵאַרְעָא דְבָבֶל לְחַוָאָה
בְצִיוֹן יַת פּוּרְעֲנוּתָא
דַיְיָ אֱלָהָנָא פּוּרְעֲנוּת
הֵיכְלֵיהּ׃ כט בְּסָרוּ עַל
בָּבֶל סַגִיאִין כָּל מְחַהֵי
קַשְׁתָּא שְׁרוֹ עֲלַהּ סְחוֹר
סְחוֹר לָא יְהֵי לַהּ שֵׁיזָבָא
שַׁלִימוּ לַהּ כְּאַגְרַהּ כְּכָל
דַעֲבָדַת עֲבִידוּ לַהּ אֲרֵי
עַל עַמָא דַיְיָ בְּסָרַת
אֲמָרַת מִלִין דְלָא כַשְׁרִין
קֳדָם קַדִישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃
ל בְּכֵן יִתְרְמוֹן עוּלֵימָהָא

ת"א אל יהי לה פליטה. נדרים לה:

רש"י

ערמים. גרנות: (כז) כל פריה. שריה כן דרך הנביאים להמשיל השרים לפרים אבירים ולעתודים: (כט) השמיעו אל בבל רבים. לשון וישמע שאול את העם (שמואל ט"ו) הזעיקו להאסף אל בבל מורים בחצים כמו יסובו עלי רביו (איוב ט"ז): (ל) לכן. ל' שבועה:

מהר"י קרא

סלוה, תנו אותה למרמס כמסילה זו שהכל דשין בה: כמו ערימים. היא ערימת חטים שדשים אותה, וכן הוא אומר במקום אחר בת בבל כגורן עת הדריכה: (כז) חרבו כל פריה.

רד"ק

על הערמים לדושם. ואדוני אבי ז"ל פי' כי עשו תלים תלים כמו ערכים בשלל כי לדעתו כל לשון מסלה ענין הרמה וי"ת גמירו בכסהא כמה דמנברין ית ערמת עבורא: (כז) חרבו כל פריה. ענין הריגה וחרב פריה כשל על גדוליה וגבוריה כמו סבבוני פרים וכן ת"י גברהא: (כח) קול נסים. הנסים והפלטים הם ישראל ואף על פי שלא היה להם לנוס כי כורש העביר קול בכל מלכותו מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו ויעל דריוש מלך קודם כורש והוא כבש בבל והחריבה וכשבא חילו על בבל היו כקצת ישראל נסים מתוכה והולכים לציון כי ידעו כי דבר ה' היא שנבא להם ירמיהו חרבן בבל: (כט) השמיעו. אספו לפי שאסיפת העם על יד השמעת קול נאמרה בלשון שמיעה וכן בה הדגוש וישמע שאול את העם: רבים. יורי רבים כמו ויכדרוהו ורבו יסבו עליו רביו וי"ת סגיאין כמו הן רבים עתה עם הארץ: אל יהי לה פלטה. לה קרי ולא כתיב של מעלה אל תהי לה שארית וזה אל יהי לה פליטה והסימן תשי"ף: כי אל ה' זדה. עמד מלעיל ענין זדון ות"י ארי על עמא דה' בסרת אמרת מלין דלא כשרן קדם קדישא דישראל: (ל) לכן. ידמו, יכרתו:

מנחת שי

(כט) אל יהי * פלטה. לה קרי ולא כתיב נדרים פרק אין בין המודר ומסורת רים סדר ואלה הדברים וזהו אחד מן י' תיבות הנקראות ולא נכתבות וסימנם סדרתי ברות ועלתו כי בבל היא כסא המלוכה ובית המלכות וכן הוא אומר הלא זאת היא בבל רבתא די אנה בניתה לבית מלכות וגו' ובה שקעה גלות ישראל ונטלה מלכותם ונכחדו מלכיהם וביעד ירמיהו הנביא אל אחרית ישראל בנקמת ה' ממנה בבני עולמים וכתב אל יהי לה פליטה בעולם הזה והוסיף לה מנחת וכתב ואל יהי לה פליטה לעה"ב כן מלאתי כתוב בס"ס: כבל אשר עשתה מתחלפה ככל אשר־עשתה: וכס. סנר ע מלעיל רד"ק:

מצודת דוד

(כז) חרבו. הרגו בחרב: כל פריה. הם השרים: ירדו לטבח. כפל הדבר במ"ש: הוי עליהם. אוי להם כי בא יום גמולם עת זכרון עונם: (כח) קול נסים. הנה נשמע קול הנסי ישראל הבאים מבבל ובאים להגיד בציון את נקמת ה' והוא ומפרש את נקמת היכלו שנקם נקם מיד בבל: (כט) השמיעו. התאספו אל בבל רובי חצים שכל דורכי קשת חנו עלי' מסביב למען לא יהיה לה פליטה לבל יוכל מי לברוח: ככל אשר עשתה. לישראל כן עשו לה: זדה. הרשיעה אל ה': (ל) לכן. הואיל וזדה אל ה' לכן יפלו

מצודת ציון

וההרימוה. מלשון הרם והבדון: (כז) חרבו. מל' חרב: פרית. ר"ל שריה וכן סבבוני פרים רבים (תהלים כ"ב): פקדתם. ענין זכרון: (כח) ופלטים. נמלטים: (כט) השמיעו. ענין אסיפה וקבוץ כמו וישמע שאול את העם (ש"א ט"ו) וזהו לפי שאסיפת העם באה על ידי השמעת קול: רבים. מורים בחצים כמו יסובו עלי

פירוש ע"ט

איר קיין איבר בלייבונג: (כז) חרבו כל פריה מאכט חרוב אלע אירע קוא (דאס מיינט ער דיא גבורים פון בבל) ירדו לטבח לאזין זיי נידער צום קולין הוי עליהם כי־בא יומם וויא גישריגין אוף זיי ווארום זייער טאג איז גיקומן עת פקדתם די צייט וואס גאט בפעלט אוף זיי בייז (פר זייערי בייזי מעשים): (כח) (זאגט ירמיהו) קול נסים ופליטים מארץ בבל איין קול פון אנטלופער אונ אנטרינער קומט אן פון דעם לאנד בבל להגיד בציון את נקמת ה' אלהינו צוא זאגן אין ציון די נקמה פון גאט אונזער גאט נקמת היכלו די נקמה פון זיין היכל דס איז דר בית המקדש: (כט) השמיעו אל בבל רבים מאכט איין זאמלען צוא בבל פיל לייט כל דורכי קשת חנו עליה סביב אל יהי לה פליטה אלי די וואס קענין טרעטן דעם בוגן רוגט אוף איר ארום אונ ארום עס זאל ניט זיין צוא איר קיין אנטרינונג שלמו לה כפעלה באצאלט צוא איר אזו וויא אירע מעשים זענין ככל אשר עשתה עשו לה אזו ווי אלץ וואס זי האט גיטאן צו די ישראל אזוי טוט צוא איר כי אל ה' זדה דען צוא גאט האט זיא גישטאלצט אל קדוש ישראל אקעגין דעם היילגן גאט פון די ישראל: (ל) לכן

יפלו

מִלְחַמְתָּהּ יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם־יְהוָה׃
לא הִנְנִי אֵלֶיךָ זָדוֹן נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה
צְבָאוֹת כִּי בָּא יוֹמְךָ עֵת פְּקַדְתִּיךָ׃
לב וְכָשַׁל זָדוֹן וְנָפַל וְאֵין לוֹ מֵקִים וְהִצַּתִּי
אֵשׁ בְּעָרָיו וְאָכְלָה כָּל־סְבִיבֹתָיו׃ לג כֹּה
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עֲשׁוּקִים בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שֹׁבֵיהֶם
הֶחֱזִיקוּ בָם מֵאֲנוּ שַׁלְּחָם׃ לד גֹּאֲלָם ׀ חָזָק
יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת־רִיבָם
לְמַעַן הִרְגִּיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהִרְגִּיז לְיֹשְׁבֵי
בבל

תרגום

בִּרְחוּבְהָא וְכָל אֱנָשֵׁי
עָבְדֵי קְרָבָא יִתַּבְּרוּן
בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ׃
לא הָא אֲנָא שְׁלַח רוּגְזִי
עֲלָךְ מַלְכָּא רַשִׁיעָא
אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת
אֲרֵי מְטָא יוֹם תְּבִירָךְ
עִדַּן סְעוּרַן בִּישָׁתָךְ׃
לב וְיִתְקִיל מַלְכָּא
רַשִׁיעָא וְיִפּוֹל וְלֵית
לֵיהּ מְקִים וְאַדְלֵיק
אֶשָּׁתָא בְּקִרְווֹהִי וּתְשֵׁיצֵי
כָּל סַחְרָנֵיהוֹן׃ לג כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֲנִיסִין
בֵּית יִשְׂרָאֵל וּבֵית יְהוּדָה
כַּחֲדָא וְכָל שָׁבֵיהוֹן
אִתְקִיפוּ בְהוֹן מְסָרְבִין
לְשַׁלָּחוּתְהוֹן׃ לד פָּרִיקְהוֹן
תַּקִּיפָא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ
אִתְפְּרָעָא אִתְפְּרַע יַת
עוּלְבָּנֵיהוֹן בְּדִיל לְמִתְבַּר

מהר"י קרא

כל גבוריה: (לא) הנני אליך זדון. הנני אליך בבל מלכות הרשעה וכן תירגם יונתן מלכות רשיעא: (לד) למען הרגיע.

רש"י

(לד) הרגיע את הארץ. כשתפול בבל יהי מרגוע והנחה

למען המציא מרגוע לארץ ישראל: והרגיז. ולהמציא רוגז ליושבי תבל וי"ת למען הרגיע בדיל למיתבר. לשון רוגע הים:

רד"ק

(לא) הנני אליך זדון. שם תאר כמו זד יהיר: (לב) וכשל זדון ונפל. אמר זה כנגד מלך בבל וכן ת"י הא אנא שלח רוגזי עלך מלכא רשיעא: (לג) כה אמר ה'. מבואר הוא: (לד) גואלם. הרגיע. והרגיז. שניהם מקור ובאה הה"א בהם בחיר"ק כמו העבר וכן באו כמו הם גנון והציל פסוח והמליט עד השמידו אותם ופירש הרגיע ענין מרגוע ומנוחה כי ברוגז שיבא ליושבי בבל יהיה מרגוע לארץ כי מלך בבל היה מרגיז הארץ ומרעיש ממלכות וי"ת הרגיע ענין רוגע הים שתרגם בדיל למתבר יושבי ארעא

מצודת ציון

רביו (איוב ט"ז): זדה. מלשון זדון ורשע: (ל) ידמו. ענין כריתה: (לב) והצתי. ענין הבערה והדלקה כמו ותצת בסבכי היער (ישעיה ט'): ואכלה. ענין שריפה כמו מאכולת אש (שם): (לג) עשוקים. ענין עשידה וגזל: שוביהם. מלשון שבי ור"ל האומות שלקחום בשבי: החזיקו. אחזו בחזקה: מאנו. מלשון מיאון: (לד) הרגיע. מלשון מרגוע והשקט: והרגיז. ענין רעד

מצודת דוד

וגו': (לא) הנני אליך זדון. אתה בבל איש זדון הנה אני אלחם עליך כי בא יום תשלום גמולך עת זכרון עונך: (לב) וכשל זדון. כלשלך יסרג: ואין לו מקים. ר"ל לא ימלוך מי מזרעו בבבל: סביבותיו. סביבות עריו: (לג) עשוקים וגו' יחדו. ר"ל כמו שנעשקו עשרת השבטים ע"י מלך אשור כן נעשקו בני יהודה על ידי מלך בבל: וכל שוביהם. כמו אשור כן בבל החזיקו בהם וממאנים לשלחם חפשי: (לד) גואלם חזק. עם כי אינם מבלהם מלגוגם
הנה גואלם חזק והוא יריב את ריבם ויאבד את בבל ויצאו הגולים חפשי: למען הרגיע. למען יהי' מרגוע בכל הארץ ויבוא רוגז וחרדה

פירוש ע"ט

יִפְּלוּ בַחוּרֶיהָ בִּרְחוֹבֹתֶיהָ פַאר וָואר שְׁוָוער אִיךְ גָאט דָם
אִירֶע יוּנְגֶען וֶועלִין פַאלִין אִין אִירֶע גַאסִין וְכָל אַנְשֵׁי
מִלְחַמְתָּהּ יִדַּמּוּ בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' אוּנ אַלֶע אִירֶע בַּעֲלֵי
מִלְחָמוֹת וֶועלִין פַר שְׁנִיטְן וֶוערִין אִין דֶעם דָאזִיגִין
טָאג וָואס דֶער פוּרְעָנִיוֹת וֶועט קוּמֶן אוּף אִיר אַזוֹי
זָאגְט גָאט: (לא) הִנְנִי אֵלֶיךָ זָדוֹן נוּן אִיךְ וֶועל שִׁיקְען
מַיין צָארִין אוּיף דִיר רָשָׁע בֵּלְשַׁאצַר מֶלֶךְ בָּבֶל נְאֻם
אֲדֹנָי אֱלֹהִים צְבָאוֹת אַזוֹי זָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶּער
אַלֶי חַיָילוֹת דֶר גָאט פוּן יִשְׂרָאֵל כִּי בָא יוֹמְךָ וָוארוּם
עֶס אִיז גִיקוּמִין דֶער טָאג פוּן דַיין בְּרָאךְ עֵת פְּקַדְתִּיךָ
אוּנ דִי צַייט וָוס אִיךְ גָאט זָאל גִידֶענְקִין דַיין בֵּייז
אוּפְדִיר צוּ בֵּצָאלִן דִיר פַר דֶעם: (לב) וְכָשַׁל זָדוֹן וְנָפַל
אוּנ דֶער רָשָׁע בֵּלְשַׁאצַר וֶועט גִישְׁבְּרוּכִילְט וֶוערִין
אוּנ וֶועט פַאלֶן אוּנ עֶס וֶועט נִיט זַיין צוּ אִים אַיינֶר
וָואס זָאל אִים אוּיף שְׁטֶעלִין וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּעָרָיו אוּנ אִיךְ
גָאט וֶועל אָן צִינְדֶען אַיין פַייעֶר אִין זַיינֶע שְׁטֶעט
אוּנ דָם פַייעֶר וֶועט פַאר בְּרֶענֶען אַלֶע עֶרְטֶער וָואס
אַרוּם זַיינֶע שְׁטֶעט זֶענֶען: (לג) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹי
הָט גִיזָאגְט גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֵי חַיָילוֹת עֲשׁוּקִים
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִיא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוּנ דִיא בְּנֵי יְהוּדָה זֶענִין
בֶּרוֹבְּט מִיט אַנַאנְדֶער וְכָל שֹׁבֵיהֶם הֶחֱזִיקוּ בָם אוּנ אַלֵי
זֵייעֶרֶע פַיינִיגֶער הַאלְטֶן שְׁטַארְק אִין זֵיי אוּנ ווִילֶן
זֵיי נִיט פְרַייא שִׁיקֶן: (לד) גֹּאֲלָם חָזָק אָבֶּר זֵייעֶר אוּם
לֵייזֶער אִיז שְׁטַארְק ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ גָאט דֶער הַאר
אִיבֶּער אַלֵי חַיָילוֹת אִיז זַיין נָאמֶען רִיב יָרִיב אֶת רִיבָם
עֶר וֶועט זִיךְ גִיוִויס קְרִיגֶן זֵייעֶר קְרִיגֶן לְמַעַן הִרְגִּיעַ אֶת
הָאָרֶץ פוּן וֶועגֶן גָאט זָאל מַאכֶען רוּהֶען דִי עֶרְד וֶועט
עֶר דְרוּם מַאכֶן צִיטֶערִין דִי זִיצֶר פוּן בָּבֶל (וָוארוּם

דורד

בָּבֶל: לה חֶרֶב עַל־כַּשְׂדִּים נְאֻם־יְהוָה
וְאֶל־יֹשְׁבֵי בָבֶל וְאֶל־שָׂרֶיהָ וְאֶל־
חֲכָמֶיהָ: לו חֶרֶב אֶל־הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ
חֶרֶב אֶל־גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתּוּ: לז חֶרֶב אֶל־
סוּסָיו וְאֶל־רִכְבּוֹ וְאֶל־כָּל־הָעֶרֶב אֲשֶׁר
בְּתוֹכָהּ וְהָיוּ לְנָשִׁים חֶרֶב אֶל־אוֹצְרֹתֶיהָ
וּבֻזָּזוּ: לח חֹרֶב אֶל־מֵימֶיהָ וְיָבֵשׁוּ כִּי
אֶרֶץ פְּסִלִים הִיא וּבָאֵימִים יִתְהֹלָלוּ:

לכן

ת"א חרב אל הבדים. ברכות סב פסחים ז מכות י

רַשִׁיעֵי אַרְעֲהוֹן וּלְאִיתְאָה זִיעָא לְכָל יָתְבֵי בָבֶל: לה דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יֵיתוֹן עַל אַרְעָא דְכַסְדָאֵי אֲמַר יְיָ וְעַל יָתְבֵי בָבֶל וְעַל רַבְרְבָהָא וְעַל חַכִּימָהָא: לו דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יֵיתוֹן עַל קַסָמָהָא וְיִשְׁתַּבְשׁוּן דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יֵיתוֹן עַל גִבָּרָהָא וְיִתַּבְרוּן: לז דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יֵיתוֹן עַל סוּסָוָתְהוֹן וְעַל רְתִיכֵיהוֹן וְעַל כָּל סוּמְכְוָתָהָא דִי בְגַוָהּ וִיהוֹן חַלָּשִׁין כִּנְשַׁיָא דְקַטְלִין בְּחַרְבָּא יֵיתוֹן עַל בֵּית גִנְזָהָא וְיִתְבְּזִיזוּן: לח שַׁרְבָא בְמוֹהָא וְיִבְשׁוּן אֲרֵי אַרְעָא צַלְמָנַיָא הִיא וּבְטַעֲוָתָא מִשְׁתַּבְּחִין:

רש"י

לבל: (לו) אל הבדים. אל הקוסמים שלה: ונואלו. בקסמיהם ודומה לו מפר אותות בדים (ישעיה מ"ד) וכן ת"י על שם שבודים ואומרים דברי כזב: (לז) הערב. סומכוותא (גרנטיא"ה בלע"ז): (לח) ובאימים יתהוללו. ישתטו. לשון אחר (פורווכטרונ"ס בלע"ז) וכן ת"י משתבחין. באלהי הענקים שהיו להם:

מהר"י קרא

(לו) חרב אל הבדים. הם הדלים כמו שמצינו בכל מקום שמתחיל החרב בגדולים ומסיים בקטני' כענין שנא' בנבואת זכריה חרב עורי על רועי הך את הרועה ותפוצינה הצאן והשיבותי ידי על הצוערים. ובדים. לשון ענפים הם. וי"ת חרבא על קסמהא וישתבשון לשון מספיר אותו בדים: (לז) ואל כל הערב. אל כל אומה שמעורבין בתוכה: והיו לנשים. ת"י ויהון חלשין כנשיא: חרב אל אוצרותיה ובוזו. ת"י דקטלין בחרבא ייתון על בית גנזהא ויתבזזון: (לח) ובאימים יתהוללו. ובטעוותא על שם

מנחת שי

(לח) פסלים. חסר יו"ד קדמאה ע"פ המסורת בשופטים סימן ג' וכן הוא בספרים מדוייקים:

רד"ק

ולאיתאה זיעא לכל יתבי בבל: (לה) חרב על כשדי'. מבואר הוא: (לו) חרב אל הבדים ונואלו. הבדים פי' הכוזבים כן בדיך מתים יחרישו והם הקוסמים ועתה בבא הרעה עליהם נואלו ולא ידעו דבר ולא הועילו להם קסמיהם: נואלו. ענין סכלות וכן נואלו שרי צוען אשר נואלנו וכן תירגם יונתן על קסמהא וישתבשון: (לז) חרב. ואל כל הערב. כמו ערב רב רוצה לומר אנשים נכרים שהיו בבבל מכמה ארצות או יהיה ענין סחורה כמו ועורבי מערבך ר"ל אל כל אנשי הערב כלומר הסוחרים: והיו לנשים. חלשים כנשים שלא ילחמו כנגד אויביהם: חרב אל אוצרותיה. אפשר לפרש חרב זה כמו כי חרבך הנפת עליה שהוא חרב הבנין וההריסה והנתיצה וי"ת דקטלין בחרבא ייתון על בית גנזהא ויתבזזון: (לח) חרב אל מימיה ויבשו. מן חרבו המים לפי שבבל רבת מים אמר על דרך משל שיבשו מימיה ר"ל שיכלה טובה ועשרה: כי א"ץ פסילים היא. כלומר לפי שהיו בוטחים בפסיליהם: ובאימים יתהוללו. נקראו העצבים אימים לפי שעובדיהם יפחדו מהם ואמר שיהיו משתגעים בהם ובעבודתם וזן התימה שתרגם יונתן ובטעותהא משתבחין תרגם יתהוללו ענין תהלה והוא לפי הנמצא עניין הוללות וסכלות כמו ויתהולל

מצודת דוד

על יושבי בבל ולא יוסיפו למשול בעמים: (לה) חרב על כשדים. חרב הבוא על הכשדים: (לו) אל הבדים. אל הקוסמים הבודים דברים מלבו: ונואלו. יסכלו בעלתם ולא ידעו במה יגללו: (לז) ואל רכבו. קבולת אנשי הרכב: ואל כל הערב. התערובות האומות שהיו יושבים בבבל: והיו לנשים. יהיו תשישי כח כנשים: חרב אל אוצרותיה. אנשי חרב יבואו אל האוצרות ויבוזו אותם: (לח) חורב. לפי שנהר פרת הי' עובר בבבל והיה משקה שדותם כגילום במגדים לכן אמר ביבות חורב אל מימיה ויבשו: כי ארץ פסילים היא. ברבה פסילים עשו לעכו"ם: ובאימים יתהוללו. מבעתים ומתגעים עם העכו"ם בלהם ויקרא העכו"ם אימים כי מביאים אימה על עובדיהם וכאשר יקרא מפלצת כמ"ש אשר עשתה

מצודת ציון

וחלדה כמו לגזו ואל תמטאו (תהלים ד'): (לו) הבדים. ענין הכזבה הכזב מן הלב כמו בדיך מתים יחרישו (איוב י"א) וקרא כן את הקוסמים כי דרכם להגיד כזב מלב: ונואלו. ענין סכלות כמו נואלו שרי צוען (ישעיה י"ט): וחתו. ונשברו: (לז) הערב. מל' תערובות: ובוזו. מלשון בזה ושלל: (לח) חורב. ענין יובש כמו חרבו המים (בראשית ח'): ובאימים. הוא שם כנוי על העכו"ם:

פירוש ע"ט

דורך דעם וואס בָּבֶל וועט איין מַפָּלָה האבין וועט זיין איין מְנוּחָה צוא אַלֶע זיצער פון דער עֶרד): (לה) חֶרֶב עַל כַּשְׂדִּים נְאֻם ה' איין שווערד וועט קומען אוף די כַּשְׂדִּים אזו זאגט גאט וְאֶל יֹשְׁבֵי בָבֶל אונ אוף די זיצער פון בָּבֶל אונ אוף אירי הארן אונ אוף אירי חֲכָמִים: (לו) חֶרֶב אֶל הַבַּדִּים וְנֹאָלוּ איין שווערד וועט קומען אוף דיא כִּישׁוּף מאכערס פון בָּבֶל אונ זייא וועלין פאר נארישט ווערין חֶרֶב אֶל גִּבּוֹרֶיהָ וָחָתּוּ איין שווערד וועט קומען צו די גִבּוֹרִים פון בָּבֶל אונ זיי וועלן צו בראכן ווערין: (לז) חֶרֶב אֶל סוּסָיו וגו' איין שווערד וועט קומען אוף דיא פערד פון בלשאצר אונ אוף זיינע רייט וועגין אונ אוף די אַלֶע אוים גימישטי פעלקער וואס זענן אין בָּבֶל וְהָיוּ לְנָשִׁים אונ זיי וועלן זיין שלאף גלייך ווי ווייבער חֶרֶב אֶל אוֹצְרֹתֶיהָ וּבֻזָּזוּ איין שווערד וועט קומען אויף די אוצרות פון בָּבֶל אונ זיי וועלן ברובט ווערן: (לח) חוֹרֶב אֶל מֵימֶיהָ וְיָבֵשׁוּ איין היץ וועט קומן אוף אירע וואסרן אונ זיי וועלן אוס גיטריקנט ווערין כִּי אֶרֶץ פְּסִלִים הִיא דען איין לאנד פון פיל בילדער איז בָּבֶל וּבָאֵימִים יִתְהֹלָלוּ אונ מיט דיא אפ געטער טוען זייא זיך בארימען:

לכן

לט לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת־אִיִּים וְיָשְׁבוּ בָהּ
בְּנוֹת יַעֲנָה וְלֹא־תֵשֵׁב עוֹד לָנֶצַח וְלֹא
תִשְׁכּוֹן עַד־דּוֹר וָדוֹר׃ מ כְּמַהְפֵּכַת
אֱלֹהִים אֶת־סְדֹם וְאֶת־עֲמֹרָה וְאֶת־
שְׁכֵנֶיהָ נְאֻם־יְהוָה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ
וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בֶּן־אָדָם׃ מא הִנֵּה עַם בָּא
מִצָּפוֹן וְגוֹי גָּדוֹל וּמְלָכִים רַבִּים יֵעֹרוּ
מִיַּרְכְּתֵי־אָרֶץ׃ מב קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ
אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ קוֹלָם כַּיָּם
יֶהֱמֶה וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרוּךְ כְּאִישׁ

תרגום

לט בְּכֵן יְעֵרְעוּן תַּמָּן בְּחַתּוּלִין וְיִשְׁרוּן בָּהּ בְּנַת נַעֲמִין וְלָא תְתֵּב עוֹד לְעָלַם וְלָא תִשְׁרֵי עַד דָּר וְדָר׃ מ רְחִיק מֵימְרֵי יָתְהוֹן כְּמָא דְרַחִיק יְיָ יַת סְדוֹם וְיַת עֲמוֹרָה וְקִרְיְבָהָא אֲמַר יְיָ לָא יְהִיב תַּמָּן אֱנָשׁ וְלָא יִתּוֹתַב בָּהּ בַּר אֱנָשׁ׃ מא הָא עַמָּא אָתֵא מִצִּפּוּנָא וְעַמְמִין רַבְרְבִין וּמַלְכִין סַגִּיאִין יֵיתוּן בְּגַלֵי מִסְיָפֵי אַרְעָא׃ מב קַשְׁתָּא וּתְרֵיסִין אֲחִידָן אַכְזְרָאִין אִינוּן וְלֵית לְהוֹן רַחֲמִין קָלְהוֹן כְּיַמָּא כְּאִתְרְגוּשְׁתֵּיהּ וְעַל סוּסְוָתָא רָכְבִין מְסַדְּרִין אִינוּן כִּגְבַר

מהר"י קרא

שע"ז היא אימתם: (לט) ציים. מרטרינ"ש בלע"ז: איים. חתולין: (מא) הנה עם בא מצפון. בכל הל' שתמצא שכשדים באו על ישראל אותו הלשון אתה מוצא כשבא מדי על בבל. כשכשדים באו על ישראל הוא אומר ערוך כאיש למלחמה עליך בת ציון. וכשמדי בא על בבל כתיב ערוך כאיש למלחמה עליך בת בבל:

רש"י

(לט) ציים את איים. יערען תמון בחתולין מיני

רד"ק

בידם והתהוללו הרכב: (לט) לכן. ציים. חיות השוכנות בציה ותירגם יונתן תמון וי"מ שהם נסיות הנזכר בדברי רבותינו זכרונם לברכה כדי שלא תקפוץ הנמיה מרטי"נא בלע"ז: איים. תירגם יונתן חתולין: (מ) כמהפכת. להפלגה והוא שם סמוך אל הפועל כבהפכת סדום ועמורה שם סמוך אל הפעול: ואת שכניה. שכני סדום ושכני עמורה והם אדמה וצבוים והאחרות ות"י רחיק מימרי יתהון כמה דרחיק ה' ית סדום וית עמורה וקריבהא: (מא) הנה. ומלכים רבים. גדולים והחשובים כמו על כל רב ביתו והם דריוש וכורש או פירושו רבים במנין כי באו עם דריוש מלכי אומות אחרות כמו שאמר למטה ממלכות אררט מני ואשכנז: (מב) קשת וכידון. כתרגומו קשתן ותריסין פירש כידון כלי מגן ואפשר שיהיה כמין רומח כמו וישחק לרעש כידון להב חנית וכידון: ערוך כאיש למלחמה. כל אחד מהם ערוך בכל כלי זיין כמו אדם אחד שרוצה להלחם עם חברו עורך

מצודת ציון

יתהוללו. מלשון הוללות וסכלות: (לט) ציים. איים. שמות מיני חיות: בנות יענה. שם עוף בת היענה: (מ) יגור. ידור: (מא) יעורו. מלשון התעוררות: (מב) וכידון. הוא כעין רומח: יחזיקו. יאחזו: ערוך. מסודר: (מג) ורפו. מל' רפיון: החזיקתהו.

מצודת דוד

מסלות לאסרה (מ"א ס"ו): (לט) לכן. הואיל והיו כ"כ דבוקים בעבודת הגלולים לכן תהיה לחרבה ושם ישבו ציים עם איים שדרכן לשכון בחרבות: ולא תשב. לא תהיה עוד מיושבת עד עולם: עד דור ודור. עד סיכלו כל ימי הדורות וכפל הדבר במ"ש: (מ) כמהפכת. תהיה כמו ההפכה אשר הפך אלהים את סדום ואת עמורה ואת שכניה: ולא יגור. אף דרך עראי: (מא) מצפון. מדי ופרס המה מלפון בבל במקלוע לפונית מזרחית: רבים. ר"ל גדולים כמו ורבי המלך (לעיל מ"א): מירכתי ארץ. מסוף הארץ ר"ל ממרחק: (מב) כים יהמה. כמו הים כשיהמה בעת יסוער

פירוש ע"ט

(לט) לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת אִיִּים דרום וועט בָּבֶל חָרוּב ווערין אונ זיי וועלין זיצין אין בָּבֶל מארדר מיט די ווילדי קעץ וְיָשְׁבוּ בָהּ בְּנוֹת יַעֲנָה אונ זייא וועלין זיצין אין איר די יונגע שטרויסן (דען דר סדר איז פון די חיות צוא רוען אין חורבות) וְלֹא תֵשֵׁב עוֹד לָנֶצַח אונ זי וועט ניט באזעסין ווערין נאך ביז אייביג אונ זיא וועט ניט רוען נאך ביז דור דורות: (מ) כְּמַהְפֵּכַת אֱלֹהִים אֶת סְדֹם אזו ווי דם פר קערונג פון גאט דאס ער האט פאר קערט סדום אונ עמורה אונ זייערע שכנים (אזו וועט בבל אוך פר קערט ווערין) נְאֻם ה' אזוי זאגט גאט לֹא יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ עס וועט ניט זיצען דארטן קיין מאן אונ עס וועט ניט וואגען אין איר קיין מענטש: (מא) הִנֵּה עַם בָּא מִצָּפוֹן נון איין פאלק וועט קומען אוף בבל פון צפון זייט (דס איז פרס אונ מדי וואס זיצן אוף צפון זייט פון בבל) וְגוֹי גָּדוֹל וּמְלָכִים רַבִּים יֵעֹרוּ מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ אונ איין גרוס פאלק אונ פיל מלכים וועלן זיך דר וועקין פון די עקין פון דר וועלט (צו קומן אויף בבל): (מב) קֶשֶׁת וְכִידֹן יַחֲזִיקוּ בויגין אונ שפיזין וועלין זייא האלטין אַכְזָרִי הֵמָּה וְלֹא יְרַחֵמוּ אום דער בארמיג זענין זיי אונ זיי וועלין זיך ניט דר בארמן איבר די לייט פון בבל קוֹלָם כַּיָּם יֶהֱמֶה זייער קול וועט ברומן אזוי ווי דער ים ברומט אין דער צייט וואס איין שטורעם ווינט איז וְעַל סוּסִים יִרְכָּבוּ אונ אוף פערד וועלן זיי רייטן עָרוּךְ כְּאִישׁ לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת בָּבֶל איטליכער פון זיי איז אן גירוכט אונ אן גיברייט צו קומן אוף דיר דו שטאט בבל אזו וויא

לַמִּלְחָמָה עָלַיִךְ בַּת־בָּבֶל׃ מג שָׁמַע
מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־שִׁמְעָם וְרָפוּ יָדָיו צָרָה
הֶחֱזִיקַתְהוּ חִיל כַּיּוֹלֵדָה׃ מד הִנֵּה
כְּאַרְיֵה יַעֲלֶה מִגְּאוֹן הַיַּרְדֵּן אֶל־נְוֵה
אֵיתָן כִּי־אַרְגִּעָה אֲרוּצֵם מֵעָלֶיהָ וּמִי
בָחוּר אֵלֶיהָ אֶפְקֹד כִּי מִי כָמוֹנִי וּמִי
יוֹעִדֶנִּי וּמִי־זֶה רֹעֶה אֲשֶׁר יַעֲמֹד לְפָנָי׃
מה לָכֵן שִׁמְעוּ עֲצַת־יְהוָה אֲשֶׁר יָעַץ אֶל־
בָּבֶל וּמַחְשְׁבוֹתָיו אֲשֶׁר חָשַׁב אֶל־אֶרֶץ

כשדים

אריצם קרי

תרגום

עֲבִיד קְרָבִין עֲלָךְ
כְּנִשְׁתָּא דְבָבֶל : מג שְׁמַע
מַלְכָּא דְבָבֶל יַת
שִׁמְעֲהוֹן וְאִתְרַשְׁלָא
יְדוֹהִי עָקָא אַחֲדַתֵּיהּ
דָא כְּחֶבְלִין לְיָלְדְתָא :
מד הָא מַלְךְ בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ
יִסַּק עֲלֵיהוֹן כְּאַרְיָא
דְסָלִיק מְרוּם יַרְדְּנָא
וְהָוֵי לְדִיר רָעַן אֲרֵי
בִּזְמַן דְאִיתֵינוּן עֲלַהּ
וְשָׁלְטוֹנִין אֲמַנֵּי עֲלַהּ
אֲרֵי מַן כְּוָתִי וּמַן
דִיעַרְעִינַנִי וְלֵית מַלְךְ
דְאִית לֵיהּ תְּקוֹף קֳדָמַי :
מה בְּכֵן שְׁמָעוּ מַלְכַּיָא דַיְיָ
דִי מְלַךְ עַל בָּבֶל
וּמַחֲשַׁבְתֵּיהּ דַחֲשִׁיב עַל

רש"י

חיות המלוין בחורבה : (מד) הנה כאריה . אשר יעלה מגאון הירדן כן יבא השודד אל נוה איתן כך ת"י הא מלך במשריתיה יסק עליהון כאריה דסליק מרום ירדנא למדנו שגאון הירדן מקום אריות הוא ואף כך ת"י ואיך תעשה בגאון הירדן לקבל חיות גרא ירדנא : כי ארגיעה. כשאביא השעה : מעליה . ממעל לה : ומי יועידני.

רד"ק

עצמו בבל כלי זיין : (מג) שמע מלך בבל . הוא בלשצר : (מד) הנה כאריה יעלה . פירשנו הפסוק למעלה בנבואת אדום ועוד אנו מפרשים אותו הנה אמר כי משחית בבל יעלה כמו אריה בלי פחד ויעלה מגאון הירדן כלומר יעלה ויתגבר כמו שמתגברים המים כשהירדן בגאונו מלא על כל גדותיו וזכר הירדן לפי שהוא בארץ ישראל ומגאון ישראל יבא עליהם הרע כלומר מעונש ישראל יבא הרע לבבל ויעלו ישראל לגאון על ידי המלך הכובש בבל : אל נוה איתן . אל נוה מקום איתן והיא בבל : כי ארגיעה אריצם מעליה . ר"ל כאשר ארגיע ואשקוט לישראל אריץ אותם מעל ארץ בבל שהם שם בגלות : ומי בחור אליה אפקוד. וכל מי שהוא בחור למלחמה אפקוד ואמנה אותו על בבל להלחם בה ושאר הפסוק מבואר הוא : יועידני . הנו"ן דגושה כמו אשר למעלה : (מה) לכן . אל בבל . כמו על בבל וכן

מנחת שי

(מד) מגאון . הגימ"ל דגושה : כי ארגיעה . ג' ב' מלא ואחד חסר וסימנהון כי ארגיעה אריצם לעיל סימן מ"ט אריצם לשון שקר (משלי יב) וכן נמצא בספרים אחרים ב' מלא ואחד חסר ולא מסיימי ובספר אחד כתיבת יד נמצא על דין דהכא לית חסר ועיין מה שכתב המגיה בסימן מ"ט לעיל ובמשלי סימן יב : ארוצם . אריצם קרי : יועדני . בסגול הדל"ת ודגש הנו"ן שלא כמנהג כמו אשר למעלה

מצודת דוד

כרוח : ערוך כאיש . ענין בכלי זיין כאיש גבור כשיוצא במלחמה : עליך . ר"ל ועליך יבואו : (מג) את שמעם . את שמע גבורתם : ורפו ידיו . ידיו נעשו רפוים מלהלחם למול' : החזיקתהו . הצרה אחזה אותו והיה לו חיל כיולדה : (מד) הנה כאריה . האויב הבא עליה יעלה בחוזקה רבה כמו שיעלה האריה מגאון הירדן ממקום רבצו : אל נוה איתן . ר"ל אל מדור הרועה המחוזק בבבל כי זהו איתנו וטובו : כי ארגיעה . כי אפלי להשקיט ולהרגיע את ישראל ואריץ אותם מעל הכן בבל לשוב לארצם ולכן אלוה עליה להשחיתה את מי שאבחר בו : כי מי כמוני . שיוכל למחות בידי : ומי יועדני . מי יקבע עמדי זמן מיועד להלחם בי : ומי זה רועה . ומי הוא הרועה אשר יעמוד לפני להציל נפשו מידי ר"ל מי הוא המלך שיציל עמו מידי וכפל הדבר במ"ש : (מה) לכן . הואיל ואין מי ימחה בידי וכן מקום לכן שמעו וגו' : אם לא . הוא ענין שבועה ור"ל העלה היא

מצודת ציון

ענין אחיזה : חיל . חלחלה ורעד : (מד) מגאון . ענין גבהות ורוממות ור"ל ככר המעולה הסמוך לירדן ושם היה מקום אריות וכן נאמר ואיך תעשה בגאון הירדן (לעיל י"ב) : נוה . ענין מדור : איתן . ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד) : ארגיעה . מל' מרגוע והשקט : אריצם . מל' ריצה ומהירות ההליכה : אפקוד אמנה כמו והוא פקד עלי (עזרא א') : יועדני . ענינו עת קבוע

פירוש ע"ט

איין שטארקר מאן איז אן געבריט צו דר מלחמה:
(מג) שמע מלך בבל את שמעם ורפו ידיו דער מלך בבל
האט געהערט זייער הערונג זענען זיינע הענט
שלאף געווארין צוא האלטין מלחמה אקעגין זייא
צרה החזיקתהו חיל כיולדה איין לייד הט אים אן גנומן
און ציטערניש גלייך ווי איין געווינערין : (מד) הנה
כאריה יעלה מגאון הירדן אל נוה איתן נון אזוי וויא איין
לייב גייט אויף פון דעם גרויסקייט פון דעם ירדן
(וואס דארטין איז דאס אורט פון דיא לייבין) אזוי
וועט אויף גיין דער פיינד צום שטארקן וואנונג פון
בבל כי ארגיעה אריצם מעליה דען איך גאט וועל ברענגן
די רגע דס איך וועל מאכן אראפ לויפן די בבליים
פון דעם וואנונג פון בבל ומי בחור אליה אפקוד און
וועמין איך גאט האב אויס דער ווייל (ער זאל זיך
נוקם זיין מיין נקמה) דעם וועל איך באפעלען און
ברענגען אויף איר כי מי כמוני ומי יועדני דען ווער איז
אזוי ווי איך גאט בין און ווער קאן אן ברייטין צוא
מיר איין צייט ער זאל מלחמה האלטען מיט מיר
ומי זה רועה אשר יעמוד לפני און ווער איז דר פאסטוך
כלומר דר האר וואס ער זאל קענן בשטיין אקעגן מיר
(צו מציל זיין זיין פאלק פון מיין האנד) : (מה) לכן
שמעו עצת ה' וגו' דרום הערט גאטס עצה וואס ער הט
גיראטן אויף בבל און זיינע מחשבות וואס ער האט
גיטראכט אויף דעם לאנד פון די כשדים (און אזו

האט

כַּשְׂדִּים אִם־לֹא יִסְחָבוּם צְעִירֵי הַצֹּאן
אִם־לֹא יַשִּׁים עֲלֵיהֶם נָוֶה׃ מו מִקּוֹל
נִתְפְּשָׂה בָבֶל נִרְעֲשָׁה הָאָרֶץ וּזְעָקָה
בַּגּוֹיִם נִשְׁמָע׃ נא א כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי
מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קָמָי רוּחַ
מַשְׁחִית׃ ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבֶל זָרִים וְזֵרוּהָ
וִיבֹקְקוּ אֶת־אַרְצָהּ כִּי־הָיוּ עָלֶיהָ
מסביב

תרגום

יָתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָאֵי אִם לָא יִגְרְרוּן וְיִקְטְלוּן תַּקִּיפֵי עַמָּא אִם לָא יִצְדוּן עֲלֵיהוֹן מְדוֹרֵיהוֹן׃
מו מִקָּל דְאִתְאֲחָדַת בָּבֶל זָעַת אַרְעָא וְצִוְחָתָא בְּעַמְמַיָּא אִשְׁתְּמַעַת׃
א כִּדְנָן אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי עַל בָּבֶל וְעַל יָתְבֵי אַרְעָא כַּסְדָאֵי עַמְמִין קָטוֹלִין דְּרָם לִבְּהוֹן וְשַׁפִּירִין בְּקוּמָא רוּחֲהוֹן מְחַבְּלָא׃
ב וְאֶשְׁלַּח עַל בָּבֶל בָּזוֹזִין וִיבָזוּנַהּ וִירוֹקְנוּן יָת אַרְעָהּ אֲרֵי

מהר"י קרא

(מו) מקול. שנתפשה בבל רעשה כל הארץ׃ **נא** (א) לב קמי. שהאים קמים שלי בלב. זה הוא אחר פשוטו של מקרא. ויש אומרים לב קמי כשדים באותיות של א"ת ב"ש. וסימן כ׳ כשדים ול׳ דלב זהו כ"ל. ב׳ דלב ש׳ דכשדים זהו ב"ש. ד׳ דכשדים ק׳ דקמי זהו ד"ק. י׳ דכשדים ומ׳ דקמי זהו י"ם. ועוד י׳ דקמי ומ׳ דכשדים זהו י"ם. וכת"י יושבי לב קמי יתבי ארעא דכשדאי׃ רוח משחית. רוח מדי שישחיתו אותם׃ (ב) ושלחתי לבבל זרים וזרוה. מפזרים אותה׃ ויבוקקו. לשון

רש"י

למלחמה׃ (מה) צעירי הצאן. פרס לעיר לבני יפת׃ **נא** (א) לב קמי. כשדים בא"ת ב"ש׃ רוח משחית. את רוח מלך פרס ומדי שהוא משחית. רוח (סלנ"ק בלע"ז)׃ (ב) וזרוה. ונפלוה׃ ויבוקקו. וירוקנו׃

מנחת שי

בסימן מ"ט רד"ק בפירוש ומכלול דף מ"ג והגהה לויות חן שער ו׳ פ"ה׃ (מה) אם לא יסחבום. מי בחסב לכתוב לוא מלא בוא"ו והלי"ף טעה בין זה ובין החמור למעלה בסימן מ"ט לפי סברא במסורת החומש אם לוא יסחבום קדמאה הוא סבר שרוצה לומר לא קדמאה שבפסוק זה ולא היה דר"ל קדמאה דספר ירמיה׃

רד"ק

אל ארץ כשדי׳ כמו על׃ אם לא יסחבום צעירי הצאן. הם ישרא׳ כמו שפירש למעלה ואף על פי שהסוחבים בני בבל לא היו ישראל כי אם מדי ופרס ישראל היו סבת סחיבתם והרי הם כאילו הם סחבו׳ כי בעונש ישראל בא עליהם האויב כמו שנאמ׳ נקמת ה׳ אלהינו נקמת היכלו׃ אם לא ישים עליהם נוה. ולמעלה נודה ושם מבוא׳ הענין׃ (מו) מקול נתפשה בבל נרעשה הארץ. מקול שנתפשה בבל וכן תירגם יונתן מקל דאיתאחדת בבל זעת ארעא׃ וזעקה בגוים נשמע. פירוש וקול זעקה וקול שזכר עמד במקום שנים והוצרכנו לזה לפי שזעקה לשון נקבה ונשמע לשון זכר וכן אשר כמוהו לא נהיתה זכר ונקבה ואע"פ שלא זכר קול כי הזעקה היא הקול׃ (א) כה אמר ה׳. ואל יושבי לב קמי כשדים בא"ת ב"ש ויתכן שיהיה ארץ כשדים חסר כאילו אמר יושבי ארץ כשדים וסמך אותו על המבין לפי שזכר בבל וכן מנהג הכתוב בהרבה מקומות ויהיה לב קמי כמשמעו לב אויבי ויהיה תכונת הפסוק כן ואל לב קמי יושבי ארץ כשדים ועל הדרך הזה תירגם יונתן הפסוק כן הא אנא מייתי על בבל ועל יתבי ארע כשדאי עממין קטולין די רם לבהון ושפירי בקומהון רוחהון מחבלא הנה הוסיף ארע כשדאי ופי׳ לב קמי כמשמעו לפי דעתו׃ (ב) ושלחתי לבבל זרים וזרוה. זרים נכרים וזרוה כן מזרה ישראל והוא לשון נופל על הלשון לצחות וזרים בשקל קמים מנחי העי"ן וזרוה מנחי הלמ"ד מבנין הדגוש והרי"ש אינה ראויה להדגש ויתכן לפרש זרים וזרוה ענין אחד ושרשו אחד ויהיה זרים תאר בפלס דוים כלים ות"י בזוזין ויבזוזינין׃ ויבוקקו את ארצה. ענין רקות כמו כי בקקום בוקקים׃

מצודת ציון

כמו והם למשפט מי יועידני (איוב ט׳)׃ (מה) יסחבום. ענין גרירה ומשיכה בארץ כמו כחוב והשלך (לעיל כ"ב)׃ צעירי. ענין קוטן׃ ישים. מלשון שממה׃ (מו) נתפשה. ענין לכידה וכבוש׃ נרעשה. מל׳ רעש ורעד׃ **נא** (א) מעיר. מלשון התעוררות׃ רוח. רצון כמו הנני נותן בו רוח (ישעיה ל"ז)׃ (ב) זרים וזרוה. ענין פזור כמו ואתכם אזרה בגוים (ויקרא כ"ו)׃ ויבוקקו. ענין ריקות כמו הבוק מבוק

מצודת דוד

בשמועה אשר צעירי הצאן יגררום מארצם והוא פרס שהוא הצעיר בבני יפת כי אמרז"ל תירס היא פרס (יומא י׳)׃ אם לא ישים. בשמועה אשר יעשה את כל נוה ונוה שממה׃ עליהם. ר"ל לפניהם בעל כרחם׃ (מו) מקול נתפשה. מקול השמועה אשר נתפשה בבל תרעש הארץ כי יפחדו שלא יקרה להם כמקרם׃ וזעקה. קול זעקת בבל יהיה נשמע בין העמים׃ **נא** (א) לב קמי. הם כשדים בא"ת ב"ש ואמר בלשון זה על כי קם לבם על ה׳ והחריבו נוהו׃ רוח משחית. מוסב על מעיר לומר שיעורר עליהם רצון מחית והוא רצון פרס ומדי׃ (ב) ושלחתי וגו׳. אשלח על בבל אנשים רודפים ומפזרים והם יפזרו אותם וירוקנו את ארצם כי את הכל יקחו׃ כי היו עליה. האויבים יבואו עליה מסביב ביום בוא עליהם הרעה׃

פירוש ע"ט

האט ער גיזאגט דא שווער איך) אם לא יסחבום צעירי הצאן אוב זיי וועלן זיי ניט שלעפין די יונגע פון די שאף (כלומר די אומות וואס זעניין מבוזה) אם לא ישים עליהם נוה אונ אוב דער פיינט וועט ניט פר וויסטין אויף זייא זייער וואנונג׃ (מו) מקול נתפשה בבל נרעשה הארץ פון וועגין דעם קול וואס בבל איז בצוויננגען גיוואָרן האט גישטורעמט די ערד וזעקה בגוים נשמע אונ איין גישרייא איז גיהערט גיוואָרן צווישען דיא פעלקער׃
נא (א) כה אמר ה׳ אזו האט גאט גיזאגט הנני מעיר על בבל ואל ישבי לב קמי רוח משחית נון איך וועל דר וועקין אויף בבל אונ אויף די זיצער פון כשדים (וואָרום (לב קמי) איז אויף (א"ת ב"ש) לשון כשדים) אויף זיי וועל איך גאט דר וועקין איין ווילן פון איין פר דארבר (דס איז דר מלך פון פרס אונ מדי וואס וועט זייא פאר דארבין)׃ (ב) ושלחתי לבבל זרים וזרוה ויבוקקו את ארצה אונ איך וועל שיקען צו בבל פאר שפרייטער אונ זיי וועלן זי פר שפרייטין אונ וועלן אוים ליידיגען איר לאנד כי היו עליה מסביב ביום רעה וואָרום דיא פיינט וועלן קומען אויף איר פון ארום

מִסָּבִיב בְּיוֹם רָעָה: ג אֶל־יִדְרֹךְ יִדְרֹךְ
הַדֹּרֵךְ קַשְׁתּוֹ וְאֶל־יִתְעַל בְּסִרְיֹנוֹ וְאַל־
תַּחְמְלוּ אֶל־בַּחֻרֶיהָ הַחֲרִימוּ כָּל־
צְבָאָהּ: ד וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים
וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ: ה כִּי לֹא־אַלְמָן
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו מֵיְהוָה
צְבָאוֹת כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ

תרגום

הֲווּ עֲלַהּ מִסְחוֹר סְחוֹר
בְּיוֹם בִּישׁ: ג לָא יִמְתַּח
דְּמָתַח קַשְׁתֵּיהּ וְלָא
יִסַּק בְּסִרְיָנֵיהּ וְלָא
תְּחוּסוּן עַל עוּלֵימָהָא
גְּמִירוּ כָּל נִכְסָהָא:
ד וְיִתְרְמוֹן קְטוֹלִין
בְּאַרְעָא כַּסְדָּאֵי
וּמִטְעֲנִין בְּשׁוּקָהָא:
ה אֲרֵי לָא שְׁבִיקִין בֵּית
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
מֵאֱלָהֲהוֹן מִיְיָ צְבָאוֹת
אֲרֵי אַרְעֲהוֹן אִתְמְלִיאַת
חוֹבֵי קְטוֹל מִמֵּימַר

נ"א אַל כתיב ולא קרי ואַל קרי

רש"י

(ג) אל ידרוך הדורך. הרי זה מקרא קצר אל אמר אני אומ' שם ידרוך הדורך קשתו: ואל יתעל בסריונו. אל ירפא: (ה) כי לא אלמן. לא שכחו מלנקום נקמתו: כי ארצם.

מהר"י קרא

דיקם: (ג) אל ידרוך הדורך קשתו. אל נקיד בסגול ללמדך שאינו קודש ופתרונו אל כל מי שידרוך הדורך קשתו לא יהמיא שלא ישוב החץ ריקם שלא יהרוג. ושמא תאמר למי שהוא מזרה בו חץ לבוש הוא שריון ואין החץ נכנס בו. לכך נאמר: ואל יתעל בשריונו. לא יועיל לו שריונו לפי שתחלוף החץ את השריון: (ה) כי ארצם. ארץ בבל. מלאה אשם, שהכעיסו את

רד"ק

(ג) אל ידרוך הדורך קשתו. אומר אל הדורך שידרוך קשתו אל אשר יתעל בשריונו אל החמלו אל בחוריה וי"ת אל כמו אליה לא ימתח דמתח קשתיה ולא יסק בסירניה: ואל יתעל. אל אשר יתעלה ויתגאה בשריונו שהוא לביש ושריון הוא לבוש הברזל אזברנ"א בלע"ז וידרוך כתיב כפול והאחד כתיב ולא קרי:

מנחת שי

נא (ג) אל ידרך. אין דגש בנל"ם: אל ידרך ידרך הדרך. חד מן מלין דכתיבין ולא קריין מסורת ריש ונדרים פרק אין בין המודר: אל יתעל וגו' ואל יתעל וגו'. ויונתן תרגם כמו אל לא ימתח וגו' וית נסחאות כתיב לה בה"א לה ימתח דמתח קשתה ולה יסק בשריינה כן כתב רד"ק בשרשים ערש אלה.

(ד) ונפלו. הפסוק כפול בענין במ"ש כמנהג לחזק: (ה) כי לא אלמן. אינו כמו האלמנה שמת בעלה שהיא עזובת ממנו לעולם לא כן ישראל כי בעלה חי וקים ואם עזבה בגלות עוד יפקדנה וישוב אליה ויפקוד על אויביהם: כי ארצם מלאה אשם מקדוש ישראל. ארץ כשדים מלאה אשם וחטאה כקדוש ישראל כלו' במה שעשו רעות בעמו וי"ת כן ארי לא שביקין בית ישראל ויהודה מאלההון

מצודת דוד

(ג) אל ידרוך. ר"ל אליה אל בבל ידרוך הדורך קשתו ואליה יתעלה ויתגאה עם השריון: צבאה. לכלות עמה: (ד) בחוצותיה. יפלו כחללותיה: (ה) כי לא אלמן וגו'. כי הוא חי וקים לעולם והוא לישראל לעזר לנקום נקמתם: כי ארצם. של הכשדים: מקדוש ישראל. עמה שעשו לקדוש ישראל שהחריבו היכלו והרגו עמו:

מצודת ציון

(ישעיה כ"ד): (ג) אל. כמו אליה: יתעל. מלשון עליה וגבהות בסריונו. הוא כעין לבוש עשוי מברזל ילבשוהו במלחמה להציל ממכת חרב וחנית וכן לבשו הסריונות (לעיל מ"ו): החרימו. מלשון חרם ואבדון: (ד) ומדוקרים. ענין נעילת חרב וחנית בגוף אדם וכן כל הנמצא ידקר (ישעיה י"ג): (ה) אלמן. מלשון אלמנות: אשם.

פירוש ע"ט

אונ ארום אין דעם טאג וואס דאס בייז וועט קומן אוף זיי: (ג) אֶל יִדְרוֹךְ הַדּוֹרֵךְ קַשְׁתּוֹ צו דעם אָרט וואס איך גאט זאג דס איך וועל שיקן אהין פר שפרייטר דאס איז בבל צוא דעם אורט וועט טרעטען דער טרעטער פון דעם פיינד זיין בויגין וְאַל יִתְעַל בְּסִרְיֹנוֹ אונ בבל וועט ניט קענען גיהיילט ווערין מיט זיין פאנצער כ"ווער די פאנצערין פון די לייט פון בבל וועלין זייא ניט העלפין וְאַל תַּחְמְלוּ אֶל בַּחוּרֶיהָ אונ איר פיינט פון בבל זאלט אייך ניט דר בארמען איבער אירע יונגען פון בבל הַחֲרִימוּ כָּל צְבָאָהּ פר וויסט גאר איר חיל: (ד) וְנָפְלוּ חֲלָלִים בְּאֶרֶץ כַּשְׂדִּים אונ זיי וועלין פאלען דער שלאגענע אין לאנד פון דיא כשדים וּמְדֻקָּרִים בְּחוּצוֹתֶיהָ אונ דר שטאבענע מענטשן וועלן פאלן אין זירי מארקין פון בבל (אונ דס וועלין זיי גישטראפט ווערין איבער דיא ישראל): (ה) כִּי לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו מֵה' צְבָאוֹת וואַרום דר ישראל

משלי חכמים

(ה) כִּי לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה מֵאֱלֹהָיו וגו'. דיא יודין זענען ניט ווי אַאִשָּׁה אַלְמָנָה וואס איר מאן איז נישטארבין. נאר ווי אַאַלְמָנָה פון אַלעבעדיגען מאן וואס דער מאן איז פון איר אוועק אין אַווייטע מְדִינָה אונ ער וועט נאך צו איר צוריק קומען. אַזוֹ אֲפִילוּ הקב"ה האט אוועק נעצויגען פון אונז דיא שְׁכִינָה. אָבער ער הט אונז צו גזאגט ער וועט צו אונז צוריק קומען. וויא עס שטייט אין מדרש רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא האט גיזאגט פון רַבִּי יוֹחָנָן'ס וועגין לְמָשָׁל אַגְבִיר האט מְקַדֵּשׁ גוועין אַאִשָּׁה אונ ער הט איר געשריבין אגרויסע כְּתוּבָּה אונ ער הט איר צו גיזאגט אזוי פיל קליידער וועל איך דיר מאכין אזוי פיל ברילאנטין וועל איך דיר קויפין. אין אקורצע צייט נאך דיא חֲתוּנָה איז דר גְבִיר אוועק אין אַווייטע מְדִינָה די שְׁכֵנוֹת וואס האבין איר פריער מְקַנֵּא גוועזן זענען אריין גיגאנגען צו די אִשָּׁה אונ האבין איר דערצערנט אונ האבן גיזאגט צו איר דיין מאן האט דיך שוין פארלאזין אויף אייביג אונ ער וועט שוין ניט צוריק קומען צו דיר. אונ זיא הט געוויינט אונ געזיפצט. נאכדעם ווי די שְׁכֵנוֹת זענען אוועק גינאנגען איז זיא געגאנגען צו איר קאמאדע אונ האט גענומען דיא כְּתוּבָּה אונ זיא האט געלייענט אזו פיל געלט במרעפט איר כְּתוּבָּה. אונ אזו פיל

אונ שֵׁבֶט יְהוּדָה איז ניט פאר לאזט אונ ניט פאר געסין פון זיין גאט פון גאט דער האר איבער אלי חֵיילוֹת (דאס ער זאל זיך ניט נוקם זיין זיין נְקָמָה) כִּי אַרְצָם מָלְאָה אָשָׁם מִקְּדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל ווארום דאס לאנד פון דיא כשדים איז פול מיט שולד פון וועגין דעם בייז וואס זיי האבין גיטוען צוא דעם היילגין גאט

פון

יִשְׂרָאֵל׃ ו נֻסוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמַלְּטוּ אִישׁ
נַפְשׁוֹ אַל־תִּדַּמּוּ בַּעֲוֺנָהּ כִּי עֵת נְקָמָה
הִיא לַיהוָה גְּמוּל הוּא מְשַׁלֵּם לָהּ׃
ז כּוֹס־זָהָב בָּבֶל בְּיַד־יְהוָה מְשַׁכֶּרֶת
כָּל־הָאָרֶץ מִיֵּינָהּ שָׁתוּ גוֹיִם עַל־כֵּן
יִתְהֹלְלוּ גוֹיִם׃ ח פִּתְאֹם נָפְלָה בָבֶל
וַתִּשָּׁבֵר הֵילִילוּ עָלֶיהָ קְחוּ צֳרִי
לְמַכְאוֹבָהּ

תרגום

קדישא דישראל: ו ערוקו מגו בבל ושיזבו גבר נפשיה לא תלקון בחובה ארי עדן פורענותא היא קדם יי גמלא הוא משלם לה: ז א כבסא דדהבא דהוא רגיג מכל מניא כן עלי חובא דבבל בכן פורענות תקיפא עתידא דייתי לה מן קדם יי עתידין דיתרון מנה רזן כל מלכי עממיא ומכספורענותא ישתון עממיא על כן ישתגשון עממיא: ח בתכיף נפלת בבל ואתברת אלילו עלה סבו שעיף לתבירה

מהר"י קרא

קדוש ישראל: (ז) כוס זהב בבל. כלומר ככוס זהב שהוא חמוד ביד איש כך היתה בבל חמודה ביד ה' עד עכשיו שבה היה משכר את כל הארץ ומיינה שתו כל הגוים. אבל עכשיו. פתאום נפלה בבל ותשבר: (ח) קחו צרי למכאובה אולי תרפא. אני הייתי אומר שתקחו צרי למכאובה אבל אינו מועיל שכבר נגזרת

רש"י

על כשדים: (ו) נוסו. ישראל מתוך בבל: (ז) כוס זהב. היתה בבל עד הנה ביד ה' לשכר בה את כל הארץ יין

רד"ק

מה' צבאות ארי ארעהון אתמליאת חיובי קטול ממימר קדישא דישראל: (ו) נסו. אומר לאנשים מארצות אחרות שהיו בה לסחורה שינוסו מתוכה שלא יספו בעון העיר: אל תדמו בעונה. ענין כריתה כמו ונדמו נאות השלום: (ז) כוס זהב. קרא היין הזך זהב לזכות הזהב המשל המשילו בו וכן המשיל השכן הזך בזהב כמו שאמר המריקים מעליהם הזהב וכן הרות הוכה מצפון זהב יאתה ואמר ביד ה' כי מלך בבל היה שליח האל להחריב הגוים והוא מה שאמר למעלה קח את הכוס היין החמה הזאת מידי והשקית אותו את כל הגוים וכן אמר הנה מיינה שתו גוים: יתהוללו. ישתגעו מן הוללות וסכלות וכן אמר למעלה ושתו והתגעשו והתהוללו המשילו ליין זך ונקי לפי שפעל האל זך ונקי הצור תמים פעלו: (ח) פתאום. אולי תרפא,

מצודת ציון

הטה נפשם: (ו) תדמו. ענין כריתה: (ז) זהב. ר"ל נקי וצלול כזהב וכן המריקים מעליהם הזהב (זכריה ד'): יתהוללו. ענין סכלות ושטות כמו ויתהולל בידם (ש"א כ"ו): (ח) הילילו. מלשון יללה: צרי. הוא שרף אילן ומיוחד לרפואה וכן נאמר הלרי אין

מצודת דוד

(ו) נוסו. אתם הבאים מארצות אחרות השוכנים עתה בבבל נוסו משם ומלטו כל איש את נפשו ואל תתעכבו שמה להיות נכרתים עמה בעונה: כי עת. עתה באה העת לעשות נקמה בבבל ולשלם לה גמול הרעה: (ז) כוס זהב. עד הנה היתה בבל ביד ה' ככוס יין נקי וצלול כזהב והוא היתה משכרת כל הארץ ר"ל ע"י בבל האביד מלכי הארץ כי הוא בלבל דעתם כיין המשכר ומבלבל: מיינה. מיין הכוס ההוא שתו העמים ולכן נעשו הוללים וסכלים כשכורים ולא יכלו להנהם: (ח) פתאום. הנה עתה נפלה פתאום ונשברת: הילילו עליה. לכן עשו יללה עליה: קחו צרי. דרך לצפאות

משלי הכמים

קיידר וועל איך דיר מאכין אונ אזו פיל ברילאנטין וועל איך דיר קויפין. האט זיא גזאגט צו זיך אליין עס קען נים זיין מיין מאן זאל מיך האבין פארלאזט אויף אייביג. אונ אזו האט זיא אלע צייטין געלייענט די כתובה. נאכדעם איז איר מאן געקומען אונ זאגט צו איר זאג מיר וויא אזו האסטו געקענט ווארטין אויף מיר אזו פיל יאהרין. האט זיא גיזאגט צו אים ווען דוא וואלסט מיר נים צו גיזאגט אין די כתובה אזוי פיל טובות צו טאהן. וואלט איך שוין לאנג גיוועז פארלארין פון אזוי פיל צער ווי מיינע שכנים האבין מיך מצער גיוועז. בי יודין איז אויך אזו די פעלקער דערציהלען אונז אונ זאגין צו אונז וואו איז אייער גאט. ער איז אפגיטאהין גיווארין פון אייך אונ ער וועט שוין צו אייך נים צוריק קומען. אונ יודין וויינען אונ זיפצען. אז די יודין קומען אין די שוהלען אונ אין די בתי מדרשים אונ עפנין דיא ספר תורה אונ לייענען וואס הקב"ה האט גיזאגט צו אונז ופניתי אליכם. איך וועל מיך קערין צו אייך אונ וועל אייך פרוכטבארמאכין אונ איך וועל געבין מיין דוהונג אין אייך אונ איך וועל גיין צווישען אייך. יערין מיר געטרייסט. אונ ווען עס וועט קומען דיא ענדע פון דעם גלות אונ מיר וועלין דארפין אויסגעליזט ווערין וועט הקב"ה זאגין

פירוש ע"ט

פון די ישראל וואס זייא האבין חרוב גימאכט זיין בית המקדש אונ האבען גיהרגעט זיין פאלק: (ו) (דאס זאגט ער צוא די ישראל) נסו מתוך בבל ומלטו איש נפשו אנטלופט איר ישראל פון בבל אונ מאכט אנטרינען איטליכער מאן זיין לייב אל תדמו בעונה כדי איר זאלט נים פאר שניטען ווערין מיט בבל פון וועגן אירע זינד כי עת נקמה היא לה' ווארום איין צייט פון נקמה איז פאר גאט ער זאל זיך נוקם זיין אין בבל גמול הוא משלם לה איין בצאלונג וועט ער בצאלין צו איר פר אירע בייזע מעשים: (ז) כוס זהב בבל ביד ה' איין גילדענער בעכר (מיט וויין) איז גוועזן בבל ביז אהער אין גאטס האנט משכרת כל הארץ זי הט שיכור גימאכט גאר די ערד מיינה שתו גוים על כן יתהוללו גוים פון איר וויין האבן גיטרונקן די פעלקר דרום זענין פאר נארישט גיווארין דיא פעלקר אונ האבין נים גיקענט מלחמה האלטן אקעגן בבל: (ח) פתאם נפלה בבל ותשבר אבער היינט איז פלוצלונג גיפאלן בבל אונ איז צו בראכן גיווארין הילילו עליה קחו צרי למכאובה אולי תרפא קלאגט אויף איהר אונ נעמט א רפואה צוא איר וויטיג טאמער וועט זיא

לְמַכְאוֹבָהּ אוּלַי תֵּרָפֵא: ט רִפִּאנוּ אֶת־
בָּבֶל וְלֹא נִרְפָּתָה עִזְבוּהָ וְנֵלֵךְ אִישׁ
לְאַרְצוֹ כִּי־נָגַע אֶל־הַשָּׁמַיִם מִשְׁפָּטָהּ
וְנִשָּׂא עַד־שְׁחָקִים: י הוֹצִיא יְהוָה אֶת־
צִדְקֹתֵינוּ בֹּאוּ וּנְסַפְּרָה בְצִיּוֹן אֶת־
מַעֲשֵׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: יא הָבֵרוּ הַחִצִּים
מִלְאוּ הַשְּׁלָטִים הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ
מַלְכֵי מָדַי כִּי־עַל־בָּבֶל מְזִמָּתוֹ
לְהַשְׁחִיתָהּ כִּי־נִקְמַת יְהוָה הִיא נִקְמַת
הֵיכָלוֹ: יב אֶל־חוֹמֹת בָּבֶל שְׂאוּ־נֵס

תרגום

מָאִים תִּתַּסֵי: ט אָסֵינָא יַת בָּבֶל וְלָא מִתַּסְיָא שַׁבְקוּהָא וְנֵיזֵיל גְּבַר לְאַרְעֵיהּ אֲרֵי קְרִיב לִשְׁמַיָא חֲבִירַהּ וּמִנַּטַּל עַד שְׁמֵי שְׁמַיָא: י גְלָא יְיָ יַת זָכוּתָנָא אֲתוֹ וְנִשְׁתָּעֵי בְּצִיּוֹן יַת עוֹבָדָא דִי עֲבִיד יְיָ אֱלָהָנָא: יא שַׁנִּינוּ גִרְרַיָא מְלוֹ שִׁלְטַיָא אָעִיר יְיָ יַת רוּחַ מַלְכֵי מָדַי אֲרֵי עַל בָּבֶל רְעוּתֵיהּ לְחַבָּלוּתַהּ אֲרֵי פֻּרְעֲנוּתָא דַיְיָ הִיא פֻּרְעֲנוּת הֵיכְלֵיהּ: יב עַל שׁוּרֵי בָּבֶל זְקוּפוּ אתא

ת"א רפאנו את בבל. סנהדרין לו:

רש"י

המימה: על כן יתהוללו גוים. נשתכרו ונשתטו: (ט) נגע אל השמים משפטה. גבה פורענותם עד אל השמים: (י) הוציא ה' את צדקותינו. נזכרו לפניו לזכות וכאו לדקות אבותינו לפניו: (יא) הברו. ל' נקיון: השלטים.

מהר"י קרא   הא' נחה חסר א'

גזירה שלא תעלה לה רפואה כמו שמפרש והולך רפאנו את בבל ולא נרפתה: (י) הוציא ה' את צדקותינו. פתרונו הוציא לאור משפטנו שעשה לנו משפט בבבל: (יא) הברו החצים בחרו החיצים וי"ה שנינו גרריא לשון חץ שנון: מלאו השלטים. נמקום נתינת החצים: (יב) החזיקו המשמר. החזיקו משמר על

רד"ק

דרך לעג: (ט) רפאנו. נכתב כבעלי האל"ף ונקרא כבעלי הה"א: ולא נרפתה. כבעלי הה"א ובאמרו רפינו דבר על הל' האנשים הנכרים אשר בה: (י) הוציא. דבר על לשון ישראל שהיו בה: (יא) הברו. מן ברר כמו חץ ברור הוא והוא ל' מריקה וברירה ולבון וכן ת"י שנינו אמר כנגד האויבים הבאים להלחם עליה: מלאו השלטים. אספו המגינים וכן קראו אחריך מלא ענין אסיפה וקיבוץ. השלטים. מגינים כמו כל שלטי הגבורים וכתב א"א ז"ל הברו משפטו האברו מן אבר כיונה ארך האבר שכינו נוצה ר"ל שימו נוצה בחצים כדי לישרם: (יב) אל חומות בבל. כמו על וכמוהו כתבנו רבים בזה הספר: שאו נס. כשתכבשו

מצודת דוד

המכאוב בצרי ולכן אמר בדרך לעג קחו צרי במכור מכאובה אולי תרפא ע"י הצרי: (ט) רפאנו. כאילו הנביאים ההם אשר שכנו בבבל ישיבו לומר הן עשינו רפואות לבבל אבל לא נרפתה ולכן עזבוה ואל תעסקו עוד ברפואתה והוא ענין מליצה הלעג: ונלך. ואתמנו כלך משם כ"א ילך לארצו לבל יתדבק בנו חלי מכאובה: כי נגע. ר"ל משפט פורענותה מאד גבהה עד כי נגע אל השמים: ונשא וגו'. כפל הדבר במ"ש: (י) הוציא ה'. ר"ל הצדקה שהבטיח לנו הנה עתה הוציאה מאוצרו הטוב וגלה לכל ולכן בואו וגו': את מעשה. הוא אבדן בבל: (יא) הברו החצים. הנקו החצים מן החלודה: מלאו השלטים. קבלו המגינים להביאם במלחמה: העיר. הנה ה' העיר ללון מלכי מדי והם דריוש וכורש חתנו אשר ירש המלכות אחרי מות דריוש: מזמתו. מחשבת ה' היא על בבל להשחיתה: כי נקמת וגו'. ר"ל הנקמה אשר הוא לוקח מבבל היא נקמת היכלו אשר שרפו בלשצ ולא כמכיר מה שעשה בבל לשאר האומות: (יב) שאו נס. הרימו נס לרמז להתאסף ולבוא למלחמה אל חומות

מצודת ציון

בגלעד (לעיל ח'): (יא) הברו. מלשון ברור ונקי: מלאו. ענין קבוץ כמו קראו מלאו (לעיל ד'): השלטים. המגינים וכן כל שלטי הגבורים (ש"ה ד'): העיר. מל' התעוררות: רוח. רצון: מזמתו. מחשבתו כמו כאשר זמם (דברים י"ט): (יב) שאו.

פירוש ע"ט

גיהיילט ווערין: (ט) (זאגט ירמיה) רפאנו את בבל ולא נרפתה מיר האבין גיהיילט בבל אונ זיא איז ניט גיהיילט גיווארן עזבוה ונלך איש לארצו דרום פר לאזט זיא אונ לאמיר גיין איטליכער מאן צו זיין לאנד כי נגע אל השמים משפטה ווארום עס האט אן גירירט ביז צום הימעל איהר פורעניות ונשא עד שחקים אונ איר פורעניות איז ווארין דר הויבין ביז צום הימל: (י) הוציא ה' את צדקותינו גאט הט אוים גיצויגן אונזר גירעכטיקייט (כלומר מיר זענן דער מאנט גיווארין פאר אים צו גוטין) באו ונספרה בציון את מעשה ה' אלהינו קומט אונ לאמיר דר ציילין אין ציון די מעשים פון גאט אונזער גאט: (יא) הברו החצים מלאו השלטים רייניקט אונ לייטערט דיא פיילען פון דעם זאבער וואס אויף זיי איז אונ דער פילט מיט פיילן די שידליך וואס די פיילין ליגען אין זיי העיר ה' את רוח מלכי מדי גאט הט דר וועקט דעם ווילין פון די מלכים פון מדי זיי זאלען קומען פר דארבן בבל כי על בבל מזמתו להשחיתה ווארום אויף בבל איז גאטס טראכטונג צוא פאר דארבין זיא כי נקמת ה' היא ווארום גאטס נקמה איז

משלי חכמים

צו די יודין עס איז מיר אוואוגדר אז איר הם גיקענט ווארין אויף מיר אזוי פיל יאהרין וועלין די יודין זאגן צו הקב"ה רבונו של עולם ווען נים דיין תורה וואס דוא האסט אונז גיגעבין וואלטין מיר שוין לאנג גיוועזן פארלארין צווישין די פעלקער. נאר מיט דיין תורה איז אונזער טרייסטונג אונ מיר זאגין צוויי מאהל אין טאג שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

הֶחֱזִיקוּ הַמִּשְׁמָר הָקִימוּ שֹׁמְרִים הָכִינוּ
הָאֹרְבִים כִּי גַּם־זָמַם יְהוָה גַּם־עָשָׂה אֵת
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֶל־יֹשְׁבֵי בָבֶל׃ יג שֹׁכַנְתְּי
עַל־מַיִם רַבִּים רַבַּת אוֹצָרֹת בָּא קִצֵּךְ
אַמַּת בִּצְעֵךְ׃ יד נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת
בְּנַפְשׁוֹ כִּי אִם־מִלֵּאתִיךְ אָדָם כַּיֶּלֶק
וְעָנוּ עָלַיִךְ הֵידָד׃ טו עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ

שכנת קרי

תרגום

אתא אתקיפו מטרתא אקימו נטריא אתקינו חוצניא ארי אף חשב יי אף עביד ית דמליל על יתבי בבל: יג דשריא על מיין סגיאין סגיאין בית גנזהא מטא יום תברך עדן סעורת בישותיך: יד קים יי צבאות במימריה אלהין אמליניך משרית עממין סגיאין כזחלא וירימון עלך קלהון: טו אמר

ת"א רבת אוצרות. תענית י:

מהר"י קרא

בשמר: (יג) אמת בצעך. פתרונו הוסת והכלית בצעך: (יד) אם מלאתיך. כלומר אפילו מלאתיך אדם כילק לא יועיל לפי שלסוף יענו עליך הידד הידד מדי ופרס. מי עשה כן שלא יועיל להם עם רב כארבה לעמוד בפני פרס ומדי. עושה ארץ בכחו ויעל

רש"י

אספות שהאלים נתונים בהם: (יב) גם זמם ה'. זה ימים רבים: גם עשה. את מזימתו דרך המקרא לדבר שני גמין זה אחר זה ועל ידי האחרון בא הראשון: (יג) בא קצך. קץ שלך: אמת בצעך. מדת חמסך ל"א אמת בלעך מדת סופך כמו כי יבלע: (יד) בנפשו. (אינשימיש"ימו"ש בלע"ז): כי אם. לשון באמת: מלאתיך אדם. אמליאך

מנחת שי

(יג) שכנתי. שכנת קרי: אוצרת. בספרים מדוייקים חסר וא"ו תניינא כליגנא בתראה דהיתא במסורת ועיין מה שאכתוב בדברי הימים א' ט': (יד) נשבע ה' לבהות בנפשו. יג' מסרה שלא תטעה ירמיהו נשבע ה' לבהות בנפשו עמוס קדמאה נשבע ה' (אלהים) בקדשו תניינא נשבע ה' (אלהים) בנפשו רד"ק:

רד"ק

אותה שאו נס על החומות להראות כי לכם היא כי דרך העולם כשיכבשו עיר ישאו נס על המגדלים ועל החומות: החזיקו המשמר. קודם כבוש העיר: גם זמם. גם עשה. כל אחד לרבות על חברו וכן גם אתם גם מלככם והדומים להם: (יג) שכנתי. נכתבת בו יו"ד והיא נוספת על הפעל כמו היושבי בשמים חוצבי מרום קברו והדומים לו וכן בנקבה אוהבתי לדרוש אל תשמחי אויבתי לי אבל שכנתי לא נקרא עם היו"ד כי התי"ו בשו"א והוא בשקל יושבת בלבנון והיא מלה מורכבת כמו שפירש בחלק הראשון בספר מכלל והיא מורכבת מן שוכנת שהיא פעלת ומן שכנתי שהיא פעלתי וטעם התרכבה ר"ל ששכנת מקדם ואת שוכנת עדין בבא עליך הרעה וטעם על מים רבים כמשמעו כי בבל רבת מים וכן הוא דרך משל על רוב הטובה שהיה לה מקדם וכן רבת אוצרות אשר אוצרות התבואה או אוצרות כסף וזהב: אמת בצעך. זרוע בצעך כלומר שהיית מבצעת אחרים בחזקה ובזרוע עתה בא העונש עליך או פי' מדת בצעך ר"ל במדה שמדדת ובצעת ירושלים כן מדד לך האל: (יד) נשבע. בנפשו. כאילו אמר בו כמו בי נשבעתי כי אינו דבר אחד ונפשו דבר אחר כמו האדם אלא שדברה תורה כל' בני אדם וכן נפשו אותה ויעש ויש מסרה שלא תטעה ירמיהו נשבע ה' צבאות בנפשו עמוס קדמה נשבע ה' בקדשו תנינא נשבע ה' בנפשו: כי אם. ל' שבועה כמו שפירשנו: מלאתיך. עבר במקום עתיד ר"ל אמלא אותך לרוב כמו הילק שיבא לרוב וכן אמר כדי ארבה לרוב כלומר שיביא עליה מחנות האויבים לרוב מאד: וענו. וזעקו הידד כמו הידד כדורכים יענה: (טו) עושה ארץ בכחו. זאת הפרשה כתובה למעלה אחר כדנא תאמרון להום ושם בארנוה ויש ביניהם שנוי מעט

מצודת ציון

סרימו: נס. כלונס ארוך ומפה בראשו: החזיקו. ענין אחיזה: המשמר. דבר המוטל על הרבה בני אדם לעשות כל אחד בזמנו קרוי משמר וכן משמרות כהונה ולויה: זמם. ענין מחשבה: (יג) קצך. מלשון קץ וסוף: אמת. מל' אמה ור"ל מדה: בצעך. ענין גמר והכלאה כמו כי יבצע ה' (ישעיה י'): (יד) בנפשו. בעצמו: כילק. מין ארבה: וענו. ענין הרמת קול: הידד. הוא קריאה לצעקת שוללים וכן הידד נפל (שם ט"ז): (טו) תבל. הם

מצודת דוד

בבל: החזיקו המשמר. דרך הארים על סעי' להעמיד משמרות בלילות כ"א בזמנו ואמר החזיקו המשמ' ולא תעברו המועד הקבוע: הקימו שומרים. הדרך להעמיד שומרים בלילה לבל יבאו מן העיר פתאום ויכו בהם: הכינו האורבים. להסתר במקום מתכוונים לארוב על היוצאים מן העיר: כי גם זמם. ר"ל כמו שחשב ה' לעשות כן גם עשה וגו': אל יושבי. על יושבי בבל: (יג) שוכנת. את בבל השוכנת אצל מים רבים הוא נהר פרת המשקה שדותם: רבת. בת רבת אוצרות: בא קצך. הנה עתה בא סופך ומדת גמר השלמתך מן העולם והוא כפל ענין במ"ש: (יד) בנפשו. ר"ל בעצמו: כי אם. כי אמר אמלא אותך מבני אדם מלומדי מלחמה רבי המספר כארבה והם יצעקו עליך קול הידד שהוא קול שמחת שודדים: (טו) עושה ארץ בכחו. כלומר והנה כידו לקיים מאמרו

פירוש ע"ט

איז דם נקמת היכלו די נקמה פון זיין היכל איז דם דם די לייט פון פרס אונ מדי זאלין בבל חרוב מאכן: (יב) אל חומות בבל שאו נס אויף דיא מויערין פון בבל הייבט אויף איין פענדיל (פון איין סימן וועגין מען זאל קומען מלחמה האלטען) החזיקו המשמר הקימו שמרים הכינו הארבים שטארקט דיא משמרות (וואס שטייען מלחמה צוא האלטען) אונ שטעלט אויף היטערס זיי זאלין היטין (קיינער זאל ניט ארום גיין פון דער שטאט) אונ בגרייט אן לאקירערס (זיי זאלין לאקערין אויף די וואס גייען ארום פון דר שטאט) כי גם זמם ה' וגו' ווארום גאט הט שוין לאנג גטראכט חרוב צו מאכן בבל אונ האט אוך גיטאן וואס ער האט גירעט אויף דיא זיצער פון בבל: (יג) (ואנט גאט צו בבל) שכנת על מים רבים דוא בבל וואס דוא רועסט ביי פיל וואסערן רבת אוצרות אונ פיל אוצרות זענין אין דיר (נאלסטו וויסען) בא קצך אמת בצעך דיין סוף איז גיקומן די מאס פון דיין גזילה (דו זאלסט בצאלט ווערין אויף איר): (יד) נשבע ה' צבאות בנפשו גאט דר האר איבר אלי חיילות הט גישווארין ביי זיך כי אם מלאתיך אדם כילק דאס פאר וואר איך וועל דיך בבל דר פילין מיט פיל מענטשן (כלומר פיל חיילות וועלין קומען אויף דיר) אזוי פיל וויא דער

הוישעריק

מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה
שָׁמָיִם: טז לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה־אֶרֶץ בְּרָקִים
לַמָּטָר עָשָׂה וַיֹּצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו:
יז נִבְעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הֹבִישׁ כָּל־
צוֹרֵף מִפָּסֶל כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם:
יח הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים בְּעֵת
פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ: יט לֹא־כְאֵלֶּה חֵלֶק
יַעֲקוֹב כִּי־יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ

תרגום

אֱלָהּ דַּעֲבַד אַרְעָא בְּחֵילֵיהּ שַׁכְלֵיל תֵּבֵל בְּחוּכְמְתֵיהּ וּבְסוּכְלְתָנוּתֵיהּ תְּלָא שְׁמַיָא: טז לְקָל מִתְּנֵיהּ רִגְשַׁת דְּמַיִן בִּשְׁמַיָא וּמַסֵּיק עֲנָנִין מִסְּיָפֵי אַרְעָא בַּרְקִין לִזְמַן מִטְרָא עֲבִיד וּמַפֵּיק רוּחִין מִבֵּית גִּנְזוֹהִי: יז אִטְפְּשׁוּ כָּל עַמְמַיָא מִלְּמִידַע חוּכְמְתָא בְּהִיתוּ כָּל קֵינֵי מִלְּמֶעְבַּד צְלַם אֲרֵי שִׁקְרָא אִתִּיכוּנוּן וְלָא רוּחָא בְּהוֹן: יח לְמָא אִינוּן עוֹבַד תּוּלְעֲבָא בְּעִדָּן דְּאַסְעַר עֲלֵיהוֹן חוֹבֵיהוֹן יֵיבְדוּן: יט לָא כְאִלֵּין חוּלָקֵי דְיַעֲקֹב אֲרֵי דִּי בְרָא כוֹלָּא הוּא וְיִשְׂרָאֵל חוּלַק שִׁבְטָא דְּאַחְסַנְתֵּיהּ יְיָ

מלא ואו

רש"י

מסריית עממין דסגיאין כוהלא: וענו עליך הידד. וירימון עלך בקלהון: (יז) נבער כל אדם. העושה פסל לאלוה: נסכו. לשון מסכה: (יח) בעת פקודתם. כשיפקוד הקדוש ב"ה עליהם ועל עובדיהם: (יט) ושבט

מהר"י קרא

ענגים מקצי הארץ: (טז) ברקים למטר עשה. לעת מטר עשה וכת"י ברקים לזמן מטרא עביד: ויוצא רוח מאוצרותיו. לפור

רד"ק

במלות למעלה ויעלה נשיאים והנה ויעל נשיאים. למעלה בקצה הארץ בה"א בקרי והנה מקצה ארץ בלא ה"א. למעלה וישראל שבט נחלתו והנה ושבט נחלתו ושנה הפרשה הנה לענין אלילים שהיו בוטחים בהם בני בבל והיו חושבים כי

מצודת דוד

כי הוא עושה הארץ בכחו וגו' וא"כ הכל שלו וכידו: נטה שמים. פירש השמים כנטיית אוהל: (טז) לקול תתו. בעבור נתינתו קול המיית מים באויר השמים אז מעלה את העננים לרום השמים: מקצה ארץ. ר"ל כאשר המה נראים למראית העין שהם בשפולי הרקיע בקצה הארץ אז מעלה אותם אל מול המקום אשר ירצה להמטיר שמה: ברקים. לעת בוא המטר מבריק ברקים ואין המטר מכבה אותם: ויוצא. הוא המוציא את הרוח ממקום אוצרו: (יז) נבער. כל אדם העובד הפסל הוא נבער מהיות בו דעת וכל צורף העושה הפסל יקבל בושה מן הפסל בראותו כי שקר המסכה שנסך ואין בהם רוח החיוני: (יח) מעשה תעתועים. הם מעשה ידי התועים מדרך השכל: בעת פקודתם. בעת ישגיח המקום להפרע מהם אז יאבדו מבלי תקומה: (יט) לא כאלה. לא כהפסילים האלה הוא אלהי יעקב הנתון לחלקו: כי יוצר הכל הוא. לא כהפסילים שהמה מעשה ידי אדם כי חלק יעקב הוא היוצר את הכל: ושבט נחלתו. ואת יעקב הנזכר בחר להיות כ"א משבטיו שבט נחלתו: ה' צבאות שמו. כי הוא מושל על לצבאות מעלה ומטה ונוסך

מצודת ציון

המקומות המיושבים מבני אדם: (טו) לקול. בא הלמ"ד במקום בעבור וכן פתח פיך לאלם (משלי ל"א): תתו. מלשון נתינה: המון. מלשון המייה ושאון: ויעל. באה הוי"ו במקום אז וכן אם נקבה תלד וטמאה שבועים (ויקרא י"ב) ור"ל אז תטמא: נשיאים. עננים על שם שמנשאים עצמם למעלה וכן מעלה נשיאים (תהלים קל"ה): (יז) נבער. מלשון בער ושוטה: מדעת. מהיות בו דעת וכן וימאסך ממלך (ש"א ט"ו) ור"ל מהיות מלך: הוביש. מלשון בושה: נסכו. הפסל הנעשה ביציקת מתכת וכן אלהי מסכה (שמות ל"ד): (יח) תעתועים. מלשון תועה: פקודתם. ענין

פירוש ע"ט

הַיישֶׁערִיק וְעָנוּ עָלַיִךְ הֵידָד און זַייא וֶועלֶען שְׁרַייֶען אויף דִיר אַיין גִישְׁרַייא: (טו) (דֶען אִיךְ בִּין דֶער) עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ וָואס הָאט בַּשַׁאפֶן דִי עֶרְד מִיט זַיין כֹּחַ און הָאט אָן גִיבְּרַייט דִיא וֶועלְט מִיט זַיין קְלוּגְהַייט וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם און מִיט זַיין פֶר שְׁטַאנְדִיקַייט הָאט עֶר פַאר שְׁפְּרַייט דִי הִימְלֶן (און אַז אִיךְ הָאבּ יוֹא דָם אַלְץ בַּשַׁאפֶן דְרוּם הָאבּ אִיךְ יְכוֹלֶת צוּא בְּרֶענְגִין דֶעם פּוּרְעָנִיּוֹת אויף בָּבֶל): (טז) לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם אִין דֶר צַייט וָואס גָאט גִיט דָאס קוֹל פוּן בְּרוּמוּנְג פוּן וַואסֶערִין אוּנְטֶערִין הִימִיל וַיַּעַל נְשִׂאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרֶענְגְט עֶר אויף דִיא וָואלְקִינִים פוּן דֶעם עֶק עֶרְד בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה בְּלִיצֶן הָאט עֶר גִימַאכְט צוּם רֶעגִין וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרֹתָיו און עֶר צִיהְט אוֹיס דֶעם ווִינְט פוּן זַיינִי בַּאהֶעלְטְנִיש וְוִיא דֶר ווִינְט אִיז בַּהַאלְטֶן אִין זֵיי: (יז) נִבְעַר כָּל אָדָם מִדַּעַת הוֹבִישׁ כָּל צוֹרֵף מִפָּסֶל אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ (וָואס מַאכְט אַיין גֶעצִין בִּילְד פַר אַיין גָאט) דֶר אִיז אוֹיס גְלַיידִינְט פוּן שֵׂכֶל און אִיטְלִיכֶר גָאלְד שְׁמִיד גֶהֶער זִיךְ צוּ שֶׁעמִין פוּן וֶועגִין דֶעם בִּילְד וָואס עֶר גִיסְט אוֹיס כִּי שֶׁקֶר נִסְכּוֹ וְלֹא רוּחַ בָּם ווָארוּם פַאלְטְשׁ אִיז זַיין גִיסוּנְג און קֵיין אָטוּם אִיז נִיט דָא אִין זַייא: (יח) הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֵׂה תַּעְתֻּעִים זֵיי זֶענִין נַארִישְׁקַייט און פַר אִירְטֶע זַאכֶן בְּעֵת פְּקֻדָּתָם יֹאבֵדוּ אִין דֶר צַייט וָואס גָאט וֶועט בַּפֶעלִין בֵּייז אויף זֵיי וֶועלֶן זֵיי פַר לָארִין וֶוערִין: (יט) לֹא כְאֵלֶּה חֵלֶק יַעֲקֹב אָבֶּר נִיט אַזוֹ אִיז דֶר חֵלֶק פוּן יַעֲקֹב (כְּלוֹמַר דֶער גָאט פוּן יַעֲקֹב) כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא דֶען עֶר אִיז דֶער בַּאשֶׁעפֶער פוּן אַלִימֶען וְשֵׁבֶט נַחֲלָתוֹ און דֶר יַעֲקֹב אִיז דֶר שֵׁבֶט פוּן זַיין נַחֲלָה

ה'

יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ כ מַפֵּץ־אַתָּה לִי
כְּלֵי מִלְחָמָה וְנִפַּצְתִּי בְךָ גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי
בְךָ מַמְלָכוֹת׃ כא וְנִפַּצְתִּי בְךָ סוּס
וְרֹכְבוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֶכֶב וְרֹכְבוֹ׃
כב וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִישׁ וְאִשָּׁה וְנִפַּצְתִּי בְךָ
זָקֵן וָנָעַר וְנִפַּצְתִּי בְךָ בָּחוּר וּבְתוּלָה׃
כג וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֹעֶה וְעֶדְרוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ
אִכָּר וְצִמְדּוֹ וְנִפַּצְתִּי בְךָ פַּחוֹת וּסְגָנִים׃
כד וְשִׁלַּמְתִּי לְבָבֶל וּלְכֹל יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים
אֵת כָּל־רָעָתָם אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְצִיּוֹן
לְעֵינֵיכֶם נְאֻם יְהוָה׃ כה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר

תרגום

צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ כ מְכַבַּר
אַתְּ קֳדָמַי כְּרַכָּא דִי בֵיהּ
מָנֵי קְרָבָא וַאֲכַבַּר בָּךְ
עַמְמִין וַאֲחַבֵּיל בָּךְ
מַלְכְוָן׃ כא וַאֲכַבַּר בָּךְ
סוּסָוָן וְרָתִיכֵיהוֹן וַאֲכַבַּר
בָּךְ רְתִיכִין וְרִכְבֵיהוֹן׃
כב וַאֲכַבַּר בָּךְ גְבַר
וְאִתְּתָא וַאֲכַבַּר בָּךְ סָב
וְיָנִיק וַאֲכַבַּר בָּךְ
עוּלֵימִין וּבְתוּלָן׃
כג וַאֲכַבַּר בָּךְ רַעְיָא
וְעֶדְרֵיהּ וַאֲכַבַּר בָּךְ אִכָּר
וּפַדָּנֵיהּ וַאֲכַבַּר בָּךְ
שִׁלְטוֹנִין וְטוּרְנִין׃
כד וַאֲשַׁלֵּם לְבָבֶל וּלְכָל
יָתְבֵי אַרְעָא כַסְדָּאֵי יָת
כָּל בִּישַׁתְהוֹן דַעֲבָדוּ
בְצִיּוֹן לְעֵינֵיכוֹן אֲמַר יְיָ׃
כה הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי
עֲלָךְ כְּרַכָּא מְחַבְּלָא
אמר

מהר"י קרא

ענגים לכל אשר יצוום על פני תבל ארצה: *(כ) מפץ אתה לי. אתה כדי פטיש שלי שאני מחזיק בידך כאדם התופס בפטיש ומשבר בו כלי מלחמה. כמו כן אני תופש בה מחזיק ביד ומשב' על ידך את מלכות בבל שלכך נקראת מפץ שלי שאנפץ בך גוים וממלכות כמו שמפרש והולך ונפצתי בך סוס ורוכבו וכל האמור בפרשה: (כג) אכר וצמדו. אכר וצמד בקר שלפניו שהוא

רש"י

נחלתו. יעקב הנזכר למעלה ברחם המקרא: (כ) מפץ אתה לי. עד הנה העמדתיך לי למהית ולמפץ את העכו"ם שגזרתי עליהם גולה: (כד) ושלמתי לבבל.

רד"ק

בעבודתם היתה הצלחתם: (כ) מפץ אתה לי. מפץ שם הכלי שמנפצים בו האבנים וכן ואיש כלי מפצו בידו אלא שזה צרי חה קמץ והנפוץ הוא השבר עם הפזור כי כשמשבר ם האבנים מתפזרים האבנים הנה והנה וכן ונפצתי כלם בזה הענין ואמר האל יתברך כנגד מלך בבל מפץ אתה לי כי בך אני כנפץ ומשחי' הגוים והממלכות אך עתה אשלם לך על מה שעשית בישראל ואענישך על ישראל שעשית בהם רעה יותר מדאי ואני קצפתי מעט ואתה עזרת לרעה: (כא) ונפצתי. כלם מלרע והוא מורה לעתיד ברוב הנבואה הזאת אשר שנאמרה קודם מלוך נבוכדנאצר או אחר מלכו ויתכן בענין עתיד ועבר: (כה) הנני

מצודת ציון

הסגנה: (כ) מפץ. שם כלי עשוי לרוץ ולשבור בו החומות וכן ואיש כלי מפצו בידו (יחזקאל ט'): ונפצתי. ענין השבר והרצון: (כג) אכר. הוא העובד האדמה בחרישה וזריעה וכן בושו אכרים (יואל א'): וצמדו. כן נקרא זוג הבקר על כי ילכו צמודים ומחוברים וכן צמד בקר (איוב א'): פחות וסגנים. שמות מיני

מצודת דוד

למעלה לומר הואיל ואין לו ערך עם הפסילים כי הוא יוצר הכל ואם ישראל נחר לנחלה א"כ בודאי יקיים מאמרו להכד את בבל ולהצמיח ישע לישראל: (כ) מפץ אתה לי. אתה בבל היית בידי ככלי מפץ וכלי מלחמה: (כא) רכב. הוא המרכבה המיוחדת לאנשים: ורכבו. הוא היושב על המרכבה: (כג) אכר וצמדו. עובד האדמה בחרישה עם צמד הבקר אשר יחרוש בהם: (כד) ושלמתי וכנה השלום לבבל גמול רעתם: לעיניכם. כולכם תראו בעיניכם הרעה הבאה על בבל: (כה) הנני אליך. הנה אני אלחם בך התם

פירוש ע"ט

ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ גאט דר האר איבר אַלֶע חַיָילוֹת איז זיין נאמען: (כ) וָאגט גאט צו בָּבֶל) מַפֵּץ אַתָּה לִי כְּלֵי מִלְחָמָה איין האמער אונ איין מִלְחָמָה כֵּלי בִּיסְטוּ בָּבֶל גיוועזן צו מיר ביז אַהער (איך זאל צו קלאפן דורך דיר דיא פעלקער) וְנִפַּצְתִּי בְךָ גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי בְךָ מַמְלָכוֹת אונ איך האב צו קלאפט אונ פר שפרייט דורך דיר פעלקער אונ האב פאר דארבען דורך דיר קיניגרייך: (כא) וְנִפַּצְתִּי בְךָ סוּס וְרוֹכְבוֹ אונ איך האב צוא קלאפט דורך דיר דעם פערד אונ זיין רייטער וְנִפַּצְתִּי בְךָ רֶכֶב וְרוֹכְבוֹ אונ איך האב צו קלאפט דורך דיר דעם רייט וואגען אונ זיין רייטער: (כב) וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִישׁ וְאִשָּׁה אונ איך האב צוא קלאפט דורך דיר איין מאן אונ איין אשה וְנִפַּצְתִּי בְךָ זָקֵן וָנַעַר אונ איך האב צו קלאפט דורך דיר איין אלטן אונ איין יונגין וְנִפַּצְתִּי בְךָ בָּחוּר וּבְתוּלָה אונ איך האב צוא קלאפט דורך דיר איין בחור אונ איין בתולה: (כג) וְנִפַּצְתִּי בְךָ רוֹעֶה וְעֶדְרוֹ אונ איך האב צוא קלאפט דורך דיר בבל איין פאסטוך אונ זיין סטארע (כלומר איין מושל אונ זיין פאלק) וְנִפַּצְתִּי בְךָ אִכָּר וְצִמְדּוֹ אונ איך האב צו קלאפט דורך דיר דעם אקער מאן אונ זיין פאר אקסען וְנִפַּצְתִּי בְךָ פַּחוֹת וּסְגָנִים אונ איך האב צוא קלאפט דורך דיר גיוועלטיגער אונ הארין: (כד) ואבער נאך דעם) וְשִׁלַּמְתִּי לְבָבֶל וּלְכָל יוֹשְׁבֵי כַשְׂדִּים וועל איך בצאלין צו בבל אונ צוא דיא

הַמַּשְׁחִית נְאֻם־יְהוָה הַמַּשְׁחִית אֶת־
כָּל־הָאָרֶץ וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ
וְגִלְגַּלְתִּיךָ מִן־הַסְּלָעִים וּנְתַתִּיךָ לְהַר
שְׂרֵפָה׃ כו וְלֹא־יִקְחוּ מִמְּךָ אֶבֶן לְפִנָּה
וְאֶבֶן לְמוֹסָדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם
תִּהְיֶה נְאֻם־יְהוָה׃ כז שְׂאוּ־נֵס בָּאָרֶץ
תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגּוֹיִם קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גּוֹיִם
הַשְׁמִיעוּ עָלֶיהָ מַמְלְכוֹת אֲרָרַט מִנִּי
וְאַשְׁכְּנָז פִּקְדוּ עָלֶיהָ טִפְסָר הַעֲלוּ־

תרגום

אמר יי דמחביל ית כל ארעא ואיתי ית מחת גבורתי עלך ואגנדרינך מן תוקפא ואתנינך לכרך יקידא: כו ולא יסבון מנך מלך למלכו ושלטון לשולטנו ארי צדות עלם תהי אמר יי: כז זקיפו אתא בארעא תקעו שופרא בעממיא זמינו עלה עממיא בסרו עלה מלכות ארעא דקרדו משרית הורמיני והדיב זמינו עלה עבדי קרבא דיהון סלקין סוסותהון ספנכין הא כזחלא דמצלהב

נ"א מלחמה

רש"י

אחרי כל זאת שהגמור נקמתי על ידו בעכו"ם: (כז) קדשו. זמנו: טפסר. לשון חיל (או ל' אדון): סמר. (הריצי"ר

מהר"י קרא

חורש בהם: (כו) ולא יקחו ממך אבן לפינה. מלך למלוכה. כי הפינה הוא ראש לבנין: ואבן למוסדות. אלו שלטונין: (כז) טפסר. כל איש גיבור: העלו סוס כילק סמר. פתרו' העלו

רד"ק

אליך הר המשחית. קרא בבל הר ואם היא בקעה ר"ל הר עיר בצורה כמו אם היא יושבת בהר וכן הרות הגלעד ר"ל הערים הבצורות וכן ת"י כרכא מחבלא וכן מן הסלעים ג"כ משל על המגדלים הגבוהים אשר בבבל וכן ת"י ואסגרינך מן תקפא כלומר אפילך ממקומות החזקים והגבוהים: וגלגלתיך. ענין גלגול ידיע מן גבוה אל הנמוך: (כו) ולא יקחו ממך אבן לפינה ואבן למוסדות. כי מנהג העולם לתת ביסוד הבנין אבנים גדולות וכן בפינות הקירות ואמר זה דרך משל כתרגומו ולא יסבון מנך מלך למלכו ושלטון לשולטנו: (כז) שאו נס. צווי שאינו לאדם מיוחד ולא לאנשים מיוחדים אלא למי שיהיה והוא על דרך המליצה כמו ראה ריח בני אמור למלך ולגבירה חזקו ידים רפות אמרו לנמהרי לב והדומים להם וכמוהם שאו נס תקעו שופר: קדשו עליה. השמיעו עליה: פקדו. העלו. כי לפי שאמר בארץ ואמר בגוים לא נאמר כי כנגד מדי אמר לבד: קדשו. ענין הזמנה: השמיעו עליה. ענין אסיפה וקיבוץ וכן השמיעו אל בבל רבים וכן מן הדגש וישמע שאול את העם: ממלכות אררט מני ואשכנז. אלו באו עם דריוש ות"י מלכות ארע קרדו משירית הורמני והדיב: פקדו עליה. ענין מנוי:

מצודת דוד

הר המשחית והוא בבל המשחית את כל הארץ (ועם היותה בקעה קראה הר מפני חזקה): ונטיתי וגו'. להכות בך: מן הסלעים. הוא משל על המגדלים הגבוהים שבבל: להר שרפה. כי תהפוך כסדום ויומטר עליה גפרית ואש כמוה: (כו) ולא יקחו וגו'. מאבני מפלת חרבותיך לא יקחו אבן הראוי לשומו בפנת הבית (כי הדרך לשום בפנת הבית האבן היותר יפה להיות נראה משתי הרוחות): ואבן למוסדות. אבן חזק הראוי לשומו ביסוד: כי שממות עולם. ולכן לא יבוא מי לשם לקחת מאבניה: (כז) שאו נס. לרמז על האומות שיתאספו לבוא למלחמה על בבל: תקעו שופר. גם זה הוא רמז אסיפה: קדשו. הזמינו עליה גוים המאספו ממלכות אררט וגו' מנו עליה שר לאסוף המלחמה והעלו קבולם סוסים רבי המספר כארבה וכ"א מהסוסים תסמ' שערת בשרו כעת הקרב (כי זהו דרך הסוסים הטובים בעלי כח ולב אבל יתקשו שערותם

מצודת ציון

סרכות: (כה) וגלגלתיך. הוא הפלה מן הגבוה אל הנמוך ע"י גלגול: (כו) לפנה. לזויות: למוסדות. מלשון יסוד: (כז) שאו נס. הרימו בלונס ארוך: קדשו. ענין הזמנה כמו קדשו עליה מלחמה (לעיל ו'): השמיעו. ענין אסיפה כמו השמיעו אל בבל רבים (לעיל נ'): אררט וגו'. הם שמות מקומות: פקדו. ענין מינוי והזכרות: טפסר. ענין שררה וכן וטפסריך כגוב גובי (נחום

פירוש ע"ט

אלי וואס זיי זיצין אין לאנד כשדים את כל רעתם אשר עשו בציון גאר זייער בייז וואס זיי האבין גיטאן אין ציון לעיניכם פר אייערע אויגן וועל איך אייך כשדים באצאלין נאם ה' אזוי זאגט גאט: (כה) הנני אליך הר המשחית נאם ה' נון איך וועל שיקען מיין צארען אויף דיר דוא פאר דארבינדיגער בארג דס מיינט ער די שטאט בבל אזוי זאגט גאט אונ וויל זיא איז זייער שטארק גיוועזין דרום רופט ער זיא אן הר חאטש זי איז גישטאנען אין איין טאל המשחית את כל הארץ וואס דו האסט פר דארבין דס גאנצי לאנד ונטיתי את ידי עליך אונ איך וועל נייגן מיין שטארקען שלאק אויף דיר וגלגלתיך מן הסלעים אונ איך וועל דיך אראפ קייקלין פון דיא שטיינער כלומר איך וועל אום ווארפן דייני הויכי טורעמס אונ איך וועל דיך געבן צו איין פאר ברענטי שטאט: (כו) ולא יקחו ממך אבן לפנה ואבן למוסדות אונ מען וועט ניט נעמען פון דיר איין שטיין צוא איין ווינקיל אונ איין שטיין צו איין גרונד כי שממות עולם תהיה נאם ה' ווארום איין אייביג וויסטיקייט וועסטו זיין אזו זאגט גאט: (כז) שאו נס בארץ תקעו שופר בגוים הייבט אויף איין פענדיל אין לאנד אונ בלאזט שופר צווישען דיא פעלקער פון איין סימן וועגין זיי זאלין זיך איין זאמלין צו קומען מלחמה האלטען אויף בבל קדשו עליה גוים בריט אן אויף בבל פעלקער אונ זאמילט איין אויף איר קינינגרייך אררט מני ואשכנז פקדו עליה טפסר איהר מדינות אררט אונ מני אונ אשכנז באפעלט אויף איר

סוּס כְּיֶלֶק סָמָר׃ כח קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם
אֶת־מַלְכֵי מָדַי אֶת־פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת־כָּל־
סְגָנֶיהָ וְאֵת כָּל־אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃
כט וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל כִּי קָמָה עַל־
בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת יְהוָה לָשׂוּם אֶת־אֶרֶץ
בָּבֶל לְשַׁמָּה מֵאֵין יוֹשֵׁב׃ ל חָדְלוּ גִבּוֹרֵי
בָבֶל לְהִלָּחֵם יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת נָשְׁתָה
גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנֹתֶיהָ
נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ׃ לא רָץ לִקְרַאת־רָץ
יָרוּץ וּמַגִּיד לִקְרַאת מַגִּיד לְהַגִּיד

תרגום

דְמִצַלְהַב׃ כח זַמִינוּ עֲלַהּ עַמְמַיָא יַת מַלְכֵי מָדַי יַת שִׁלְטוֹנָהָא וְיַת כָּל טוּרְנָהָא וְיַת כָּל אֲרַע שׁוּלְטָנֵיהּ׃ כט וְהִזוּעַ אַבְעָא וְאִתְמְרַע אֲרֵי קָמָא עַל בָּבֶל מַחְשְׁבָתָא דַיְיָ לְשַׁוָאָה יַת אַרְעָא דְבָבֶל לְצַדוּ מִבְּלִי יָתִיב׃ ל אִתְמְנַעוּ גִבָּרֵי בָבֶל מִלְאַגָחָא קְרָבָא יְתִיבוּ בִמְצָדַיָא אִתְבְּרַת גִבְרוּתְהוֹן הֲווֹ חַלִּישִׁין כִּנְשַׁיָא אִתְדְלָקָא בִּרְנְיָתְהָא אִתְבָּרוּ עַבְּרָהָא׃ לא רָהִיט לְקַדָמוּת רָהִיט יְרְהוֹט וּמְחַוֵי לְקַדָמוּת מְחַוֵי לְחַוָאָה לְמַלְכָּא דבבל

מהר"י קרא

עליה סוס שיהא דוהר ורץ בבהלה כילק סמר. סמר חירצ"ד בלע"ז: (ל) נשתה. נתששה גבורתם ויהיו חלשים כנשים:

רש"י

בלע"ז) כמו תסמר שערת בשרי (איוב ד'): (כט) ותחל. לשון חלחלה: (ל) נשתה. קפלה כמו גיד הנשה (בראשית לב)

רד"ק

ססמר. כמו שר וכן ומסמריך כגוב גובי: כילק סמר. כמו סמר מפחדך בשרי וכן מן הדגש תסמר שערת בשרי ענין הנעירה ותרעדת כאדם שעמדו שערותיו אריסמנמ"ו בלע"ז וי"ת זמינו עלה עבדי קרבא דיהון סלקין סוסותהון מפנכין הא כזחלא דמצלהב פי' מפנכין ענין דהירה כמו שתרגם ג"כ מדהרות דהרות אביריו מפנוכא דהוה מפניך קדם רתיכי גברוהי: (כט) ותרעש. ותחל. ענין חיל כיולדה: כי קמה על בבל. אבר קמה יחידה ואמר מחשבות ה' רבים ר"ל כל מחשבה ומחשבה שחשב עליה תקום: (ל) חדלו. ישבו במצדות. ולא יצאו להלחם ישבו להם במגדלים החזקים להשגב בהם: נשתה גבורתם. פסקה וכן ונשתו מים מהים: היו לנשים. חלשים כמו הנשים: הציתו. המציתים: (לא) רץ לקראת רץ ירוץ. היה לומר רץ אחרי רץ ומגיד אחר מגיד אלא פירושו תנת ילך הראשון ויגיד למלך וישוב לו וימצא רץ אחר בא

מצודת דוד

כמסמ') : (כח) קדשו וגו'. הזר לומר טוב לפרש ששם מלכי מדי וסם דליוש ומתנו כורש שירש המלוכ' אחרי מותו: ארץ ממשלתו. סאכן אשר הוא מושל בה: (כט) כי קמה. עמדה ונתקיימה על בבל מחשבות ה' שחשב לשום אותה לשמה: (ל) חדלו וגו'. כי לא מוכן בלבבם: ישבו במצדות. להתחזק במשגב המבצר: נשתה. נעתקה וסרה מהם גבורתם והיו דומים לנשים בדבר המות סכה: הציתו. האויבים הליתו משכנותיה ונשברו בריחי השערים ונפתחו לפני האויב לבוא בהם: (לא) רץ לקראת רץ ירוץ. מן

מצודת ציון

נ') : כילק. מין ארבה: סמר. ענין התקשות כמסמר כמו תסמר שערת בשרי (איוב ד'): (כח) פחות וסגנים. מין שרים: (כט) ותחל. מלשון חיל וחלחלה: קמה. עמדה ונתקיימה: (ל) במצדות. ענין מבצר כמו מצודת ציון (דה"א י"א): נשתה. ענין העתקה והסרה כמו ונשתו מים מהים (ישעיה י"ט): הציתו. ענין הדלקה והבערה: משכנותיה. מלשון משכן ומדור: בריחיה. ענין עשה עשוי לסגור השערים: (לא) רץ. ענין מהירות ההליכה:

המלחמה שלחו איש רץ להגיד למלך דבר המלחמה ועד לא ישוב שלחו רץ אחר ובדרך מהלכו פגע בהרץ הראשון כבהוא חוזר וכן א"כ כן זה נקראת רץ זה: ומגיד וגו'. כפל הדבר במ"ש כי הרץ הוא המגיד: מקצה. ר"ל אשר בקלה המדינה וכן נאמר ביאו לה

פירוש ע"ט

איר אַיין הַאר הַעֲלוּ סוּס כְּיֶלֶק סָמָר בְּרֶענְגְט אוּף פֶערְד אַזוֹ פִיל ווִי אַיין שְׁרֶעקְלִיכֶען הַיישֶׁערִיק וָוֶס אַז מֶען נֶעהְמְט אַזוֹ אַיין הַיישֶׁערִיק שְׁטֶעלֶין זִיךְ אוּף דִי הָאר אוּנ וֶוערִין הַארְט ווִי צְוֶועקֶעם: (כח) קַדְּשׁוּ עָלֶיהָ גוֹיִם בְּרֵייט אָן אוּיף בָּבֶל פֶעלְקֶיר אֶת מַלְכֵי מָדַי אֶת פַּחוֹתֶיהָ וְאֶת כָּל סְגָנֶיהָ דְהַיְינוּ דִיא מְלָכִים פוּן דֶר אוּמָה מָדַי אוּנ אִירֶע גִיוֶועלְטִיגֶר אוּנ אַלֶע אִירֶע הַארִין וְאֵת כָּל אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ אוּנ גָאר דָם לַאנְד פוּן זַיין גְוֶועלְטִיקַייט זָאלֶן קוּמֶן מִלְחָמָה הַאלְטִין אוּיף בָּבֶל: (כט) וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ וַתָּחֹל אוּנ זִי וֶועט שְׁטוּרֶעמִין דִי עֶרְד פוּן בָּבֶל אוּנ וֶועט צִיטֶערִין כִּי קָמָה עַל בָּבֶל מַחְשְׁבוֹת ה' ווָארוּם עֶס אִיז מְקוּיָם גִיוָוארִין אוּיף בָּבֶל גָאטְס מַחְשָׁבוֹת וָואס עֶר הָאט גִיטְרַאכְט לָשׂוּם אֶת אֶרֶץ בָּבֶל לְשַׁמָּה צוּא טָאן דָאס לַאנְד בָּבֶל צוּ ווִיסְטִיקַייט דָאס קַיין ווִיצֶער זָאל דָארְטִין נִיט זַיין: (ל) חָדְלוּ גִבּוֹרֵי בָבֶל לְהִלָּחֵם זַייא הָאבִּין זִיךְ פַר מִיטִין דִי גִבּוֹרִים פוּן בָּבֶל צוּ מִלְחָמָה הַאלְטִין יָשְׁבוּ בַּמְּצָדוֹת זֵיי זֶענֶען גִיזֶעסִין אִין פֶעסְטוּנְגֶען נָשְׁתָה גְבוּרָתָם הָיוּ לְנָשִׁים זֵייעֶר שְׁטַארְקַייט אִיז אַוֶועק גִישְׁפְּרוּנְגִין פוּן זֵיי זֵיי זֶענִין גִיוָוארִין שְׁלַאף גְלַייךְ ווִי ווַייבֶּער הִצִּיתוּ מִשְׁכְּנֹתֶיהָ דִי פַיינְד הָאבִּין אָן גִיצוּנְדִין דִי רוּעֶנְג פוּן בָּבֶל נִשְׁבְּרוּ בְרִיחֶיהָ זֵיי זֶענִין צוּ בְּרָאכִין גִיוָוארִין אִירֶע רִיגְלִין: (לא) רָץ לִקְרַאת רָץ יָרוּץ אַיין לוֹיפֶער אַקֶעגִין דֶעם אַנְדֶערִין לוֹיפֶער וֶועט לוֹיפִין אוּנ אַיין זָאגֶער אַקֶעגִין דֶעם אַנְדֶערִין זָאגֶער וֶועט לוֹיפֶען

דבבל אֲרֵי אִתְכְּבִישַׁת קַרְתֵּיהּ מִסּוֹפֵיהּ׃ לב וּמְגִיזָתָא אִתְאֲחָדָא וְיָת אַגְמַיָא אוֹקִידוּ בְנוּרָא וְגִבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא אִתְבְּהִילוּ׃ לג אֲרֵי כִדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל כְּנִשְׁתָּא דְבָבֶל דָּמְיָא לְאִדְּרָא דְמָטָא עִדָּן אַדְרָכוּתֵיהּ עוֹד (צִיבְחַר) כִּזְעֵיר וְיֵיתוֹן בְּזוֹזִין עֲלַהּ׃ לד אֲמָרַת יְרוּשְׁלֵם בָּז נִכְסַי וְשֵׁיצְיַנִי נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל נַפְּצַנִי כְּמָן רֵיקָן

לְמֶלֶךְ בָּבֶל כִּי־נִלְכְּדָה עִירוֹ מִקָּצֶה׃
לב וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ וְאֶת־הָאֲגַמִּים
שָׂרְפוּ בָאֵשׁ וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה נִבְהָלוּ׃
לג כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל בַּת־בָּבֶל כְּגֹרֶן עֵת הִדְרִיכָהּ
עוֹד מְעַט וּבָאָה עֵת־הַקָּצִיר לָהּ׃
לד אֲכָלַנוּ הֲמָמַנוּ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
בָּבֶל הִצִּיגַנוּ כְּלִי רִיק בְּלָעַנוּ כַּתַּנִּין

רש"י קמץ בז"ק אכלני קרי הממני קרי הציגני קרי בלעני קרי מהר"י כרא

שנכשה ממקומו: (לג) כגורן עת הדריכה. הרי היא עתה מלאה כגורן בעת שדשו תבואתה שהיא מלאה חטין: עוד מעט. ותרוקן ותד"מ לגורן בעת תחלת הקציר שהיא

(לב) ואת האגמים. הבתים העומדים באגמים שרפו כבר באש: (לג) בת בבל כגורן עת הדריכה. ת"י כנישתא דבבל דמיא לאידרא דמטא איזן אדרכותיה עוד ציבחר כזעיר וייתון בזוזין

רד"ק

לקראתי ג"כ להגיד למלך כי נלכדה עירו: מקצה. כלומר מקצה האחר: (לב) והמעברות נתפשו. מעברות המים בכניסת העיר והיו בהם מגדלים למנוע אויבים אם ירצו לחכנס בעיר ולפי שאמר כי נלכדה עירו מקצה שמא יאמר אדם מגדלי המעברות איך לא מנעום התשובה כי המעברות נתפשו: ואת האגמים שרפו באש. הגמא הגדל על הנהרות שרפו באש שלא ימנעם רוב הגמא כלבא בעיר וכן הלכוף כאגמון ראשו הוא הגמא ורבי יונה כתב כי אגמים הם המבצרים ודמה אותו ללשון הערב שאומר למבצרים אגם: (לג) כי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל. אמר אלהי ישראל כי נקמת ישראל יקח מהם: הדריכה. בא המקור בחירק הה"א. ומשפטו בפתח על הריב וכן כמוהו במקור הה"א בחירק נגון ותציל פסוח ותמליט. עד השמידו אותם. ודמה אותם לגורן שהגיע עתה לדרוך ולדוש כן בבל הגיע עתה שירמסוה האויבים: עת הקציר. המשיל הבזה לקציר וכן תירגם יונתן ויתון בזוזין עלה ואמר הקציר אחר דריכת הגורן אע"פ שהוא קודם עוד מעט זמן שתבא לה עת הקציר שיבואו וילכדו כל עריה סביב והוא משל הקציר ואח"כ יתפשו העיר בבל וירמסוה כי כמו שאוספין הקציר אל הגורן כן היו אוספין ומניסין מישב חילם כל העיירות אל בבל וכשיתפשוה ידריכוה וירמסוה ויכלוה כליון חרוץ: (לד) אכלנו הממנו. אלו החמשה שהם בפסוק כתובים בוי"ו ונו"ן בי"ד והכתוב לשון רבים על הפרטים והקרי לשון יחיד על הכלל והענין מדבר על לשון ישראל שצועקים חמס של בבל. הממני כמו והמם גלגל עגלתו ענינם ענין שבר: הציגני כלי ריק. העמידני רקה כמו כלי ריק וריק שם כאילו אמר כלי ריקות: מלא כריסו מעדני. על דרך משל כלומר מלא ארצו

מנחת שי

(לד) אכלנו. אכלני קרי: הממנו. הממני קרי: נבוכדראצר מלך בבל הציגנו. הציגני קרי: בלענו. בלעני קרי: מלא כרשו. הלמ"ד בקמץ ובמכלול דף קע"א כתוב בלשון היה ורד"ק כתב מָלֵא: ר"ב כדברי הנל התנו מלאהו בקמץ בכל הספרים המדוייקים והמסורת עליו שנים בתרי לישני אין מ"ל ס קדמאה כתיב בהו"ף בתראה כתוב בה"א ע"כ לשונו. פירוש קדמאה זה דירמיה והוא לכון מילוי בתראה כי אין מ"ל ס בלשוני (תהלים קלט) שהוא לי דגול:

מצודת דוד

מקן (לעיל כ'): (לב) והמעברות. מקום מעבר המים נלכד ביד האויב לבלי תת למי לברוח דרך המים: ואת האגמים. הגומא הגדל ע"פ המים שרפו באש לבל יוכל מי להסתר בין הגומא: (לג) כגורן וגו'. ר"ל עם כי היא עתה מלאה טובה כגורן בעת ידרכו שם העמרים ודשים אותם כי אז ימלא הגורן מן התבואה הנה במעט זמן תהיה ריקנית ותבוא לה עת הקציר ר"ל תהיה כגורן בעת הקציר כי אז כבר הוציאו כל התבואות ועדיין לא נאסף שם התבואה החדשה: (לד) אכלני. בני ישראל קובלים על הצער שסבלו ואומרים הנה נבוכדנצר אכלני והמם אותי: הציגני. העמיד אותי כלי ריק כי את הכל לקח ושלל ומיסר לבלוע אוצ

מצודת ציון

(לב) והמעברות. מקום מעבר המים: נתפשו. ענין לכידה: האגמים. הוא הגומא הגדל ע"פ המים וכן הלכוף כאגמון ראשו (שם נ"ח): (לג) כגורן. הוא המקום אשר ישימו שם עמרי התבואה ושם דשים אותם: הדריכה. ענין רמיסה ודישה: (לד) הממני. ענין כתיתה ושבירה כמו והמם גלגל עגלתו (שם כ"ח): הציגני. ענין העמדה כמו תציג אותו לבד (שופטים ז'): כתנין. מין נחש: כרשו. כמו כרסו בסמ"ך והוא המקום יתאסף שם המאכל וכדרז"ל

פירוש ע"ט

לויפֿען לְהַגִּיד לְמֶלֶךְ בָּבֶל כִּי נִלְכְּדָה עִירוֹ מִקָּצֶה צוא זאגען
צום מֶלֶךְ בָּבֶל דאס עס איז איין גינומען גיוואָרין זיין
שטאט פון דעם עק: (לב) וְהַמַּעְבָּרוֹת נִתְפָּשׂוּ אונ די
איבער פאר (וואס מען פארט דארטין איבער די
וואסערן) זענן בצוואונגן גיוואָרן וְאֶת הָאֲגַמִּים שָׂרְפוּ בָאֵשׁ
אונ די טשערטין וואס וואקסין אין די וואסערין
האבן די חַיָילוֹת פר ברענט אין פייער כְּדֵי קיינער
זאל זיך ניט קענען באהאלטין דארטין וְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
נִבְהָלוּ אונ די מאנן פון דער מִלְחָמָה זענען דר שראקין
גיוואָרין: (לג) כִּי כֹה אָמַר ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל דען אזו
האט גיזאגט גאט דר האר איבר אלי חַיָילוֹת דער
גאט פון יִשְׂרָאֵל בַּת בָּבֶל כְּגֹרֶן עֵת הִדְרִיכָהּ די שטאט
בבל איז גלייך ווי איין שייער אין דער צייט וואס
מען טרעט אונ דרעשט אין אים די תְּבוּאָה עוֹד
מְעַט וּבָאָה עֵת הַקָּצִיר לָהּ נאך איין איין קליינע צייט
וועט קומען די צייט פון שְׁנִיט צו איר (כְּלוֹמַר איר
מַפָּלָה וועט גיך קומען): (לד) (דס קלאגט יְרוּשָׁלַיִם
אונ זאגט) אֲכָלַנִי הֲמָמַנִי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל האט מיך פאר דארבין אונ האט מיך צו
בראכן הִצִּיגַנִי כְּלִי רִיק ער האט מיך גישטעלט אזו ווי
איין ליידיגע כלי בְּלָעַנִי כַּתַּנִּין ער האט מיך איין
גישלונגין אזוי ווי איין שלאנג מִלֵּא כְרֵשׂוֹ מֵעֲדָנָי ער
האט

מלא כרשו מעדני הדיחנו: לה חמסי
ושארי על־בבל תאמר ישבת ציון
ודמי אל־ישבי כשדים תאמר
ירושלם: לו לכן כה אמר יהוה הנני־
רב את־ריבך ונקמתי את־נקמתך
והחרבתי את־ימה והובשתי את־
מקורה: לז והיתה בבל לגלים ׀ מעון־
תנים שמה ושרקה מאין יושב: לח יחדו
ככפרים ישאגו נערו כגורי אריות:

תרגום

בלעני כתנינא מלא בית גנזיה מטוב ארעי טלטלני: לה חטופי ובוזי על בבל תימר כנשתא דציון וחובת דם זכאי דאתשד בי על יתבי ארעא כסדאי תימר ירושלם: לו בכן כדנן אמר יי הא אנא דאין ית דינך ומתפרע ית פורענותיך ואחריב ית ימה ואוביש ית מבועהא: לז ותהי בבל ליגרין מדור ירודין צדו ואשתממו מבלי יתיב: לח כחדא כאריון ינהמון כבני אריון ירימון קלהון

הדיחני קרי

מהר"י קרא

עלה: (לה) חמסי ושארי על בבל תאמר יושבת ציון. ציון צועקת לפני הקב"ה על בבל ועל כשדים מחמס שחמסוה בבל וכשדים ושהרגו בהם ושפכו את דמם: חמסי, זה חמס של ממון: שארי. פתרונו שאכלו את בשרי כענין שנאמר במקום*) ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו: ודמי. זה הדם שאכלו דמי עם בשרי: (לו) הנני רב את ריבך. יושבת ציון ויושבת ירושלים: והחרבתי את ימה. של בבל: (לח) נערו.

*) בכל הכ"י כ"כ ואולי חסר כאן מלת „אחר" והוא במיכה ג' ג'.

רש"י

ריקנית: (לה) חמסי ושארי. צעקת חמסי ומזונותי אשר אכלו שארי: (לח) נערו. לשון חמור נוער:

מנחת שי

הדיחנו. הדיחני קרי: (לו) ונקמתי. מי בכתב ונקמתי הנו"ן בקמץ שהוא אחד מג' מלאה כתידק על פי המסורה וסימן נמסר במסורה גדולה:

רד"ק

מטובי. מלא בקמץ: הדיחני. כמו שידיח אדם את הכלי שלא נשאר בו דבר ותירגם יונתן הפסוק כן אמרת ירושלם בז נכסי ושיצני נבוכדנצר מלכא דבבל נפצני כמן ריקן בלעני כתנינא מלא בית גנזיה מטוב ארעי טלטלני וכן ענין הפסוק אשר אחריו על לשון ציון וירושלם כמו שאומר: (לה) חמסי ושארי. שארי בשרי ואמר חמסי על הממון אשר בזזו ושארי על החללים וכן ודמי וכפל הענין במלות שונות ואדוני אבי ז"ל פירש ושארי על הגולים שהיו מענים אותם בגופם ודמי על ההרוגים ויונתן תירגם חמסי ושארי חטופי ובוזי ותירגם ודמי וחובת דם זכאי דאתשד בי: ואל יושבי כשדים. כמו על יושבי ארץ כשדים ובת"י על יתבי ארעא כשדאי: (לו) לכן. אומר האל יתברך לציון ולירושלים שקרא חמס על בבל: הנני רב את ריבך, והחרבתי את ימה. משל על טובה הרב כמימי הים: (לז) והיתה. ושרקה. שישרוק עליה כל עובר: (לח) יחדו ככפירים ישאגו. אפשר לפרש על בני בבל על דרך שאגתי מנהמת לבי ויתבו כמים שאגותי או על חיל מדי הלוכדים

מצודת ציון

כמו ספינתיה (חולין מ"ג): מעדני. דברים תענוגים כמו מעדני מלך (בראשית מ"ט): הדיחני. מל' הדחה והשיפת כלי: (לה) חמסי. ענין גזל: ושארי. ענין בשר כמו ואשר אכלו שאר עמי (מיכה ג'): (לו) רב. מלשון מריבה: והחרבתי. מל' חורב ויובש: והובשתי. מלשון יובש: מקורה. ענין מעין מים: (לז) לגלים. ענין תל ודגור: מעון. מדור: שמה. תמהון: ושרקה. הוא הקול הנשמע בקבוץ השפתים: (לח) ככפירים. לכי כמוך: נערו. ענין שאגה ובדז"ל חמור נוער (ברכות ג'):

מצודת דוד

כתנין הבולע מבלי לעיסה ומילא הכרס שלו מן מעדני ר"ל שלל טוב ארצי והדיחם לארצו: הדיחני. ר"ל כמו שמדיחים את הכלי ולא נשאר בו מאומה מודבק כדפנותיו כן לא השאיר מאומה בידי: (לה) חמסי ושארי וגו'. ר"ל יושבת ציון תאמר צעקתי על החמס הנעשה לי ועל עבודת הפרך שעבד בי עד שבלה את בשרי הלא הוא על בבל כי מידו בא לי החמס וכליית הבשר: ודמי וגו'. ירושלים תאמר צעקתי על הדם שנשפך כי הלא היא על יושבי כשדים כי הם שפכו דמי: (לו) לכן. הואיל וכן עשו כך לכן וגו': והחרבתי. אוביש את ימה ר"ל לומר אשבית השפעתה אשר היתה כמי הים: והובשתי וג'. כפל הדבר במ"ש: (לז) לגלים. דרך המורכבות להמלא בהם הרבה גלים מנפילת כותלי הבתים: מעון תנים. יהיו מדור לחיות השוכנים בחרבות: שמה ושרקה. תהיה לתמהון כולם יתמהו על חורבנה וישרקו עליה (כי כן דרך בני אדם לשרוק בקול בראותם דבר חשוב שנאבד): מאין יושב. על כי לא ישב מי שם לכן תהיה לתמהון וישרקו עליה: (לח) יחדו. כל בני בבל

פירוש ע"ט

האט אן גיפילט זיין בויך פון מיין שפייז הדיחני ער האט מיך פר שטויסין: (לה) חמסי ושארי על בבל מיין רויבונג וואס זיי האבן מיך גרובט אין מיין לייב וואס זיי האבן מיך גישלאגן טוען שרייען אויף בבל אזוי זאגט די ציערין פון ציון דאס איז די כנסת ישראל ודמי אל ישבי כשדים אונ מיין בלוט (וואס עס איז פר גאסן גיווארן) טוט שרייען אויף די ציער פון לאנד כשדים אזו זאגט ירושלים: (לו) לכן כה אמר ה' דרום הט אזו גאט גיזאגט הנני רב את ריבך ונקמתי את נקמתך יון איך וועל מיך קריגען דיין קריג אונ וועל מיך נוקם זיין דיין נקמה (פון דיר ירושלים) והחרבתי את ימה והובשתי את מקורה אונ איך וועל חרוב מאכן דעם ים פון בבל אונ וועל אויס טריקענען איר קוואל: (לז) והיתה בבל לגלים מעון תנים אונ בבל וועט זיין צוא הויפן ערד אונ איין וואנונג פון טראכין שמה ושרקה מאין יושב איין פאר ווינדערונג אונ איין שמוצערונג וועט זי זיין פון וועגן דם קיין זיצער וועט ניט זיין אין איר: (לח) יחדו ככפרים ישאגו אלי מיט אנאנדר וועלין די לייט פון בבל שרייען אזו ווי דיא לייבין נערו כגורי אריות זיי וועלין שרייען אזוי ווי דיא יונגע לייבן

לט בחמם אשית את־משתיהם
והשכרתים למען יעלזו וישנו שנת־
עולם ולא יקיצו נאם יהוה: מ אורידם
ככרים לטבוח כאילים עם־עתודים:
מא איך נלכדה ששך ותתפש תהלת
כל־הארץ איך היתה לשמה בבל
בגוים: מב עלה על־בבל הים בהמון

תרגום

קלהון: לט איתא עליהון עקא ויהון דמן לרוויא בדיל דלא יהון תקיפין ויסותון מותא תנינא ולא יחון לעלמא דאתי אמר יי: מ אמברינון כתורין לקטלא כדכרין עם גדין: מא איכדין אתכבישת בבל ואתאחדת תושבחת כל ארעא איכדין הות לצדו בבל בעממיא: מב סליק על בבל מלך

ת״א בחמם אשית. מגלה טו: וישנו. ברכות יז (שבועות לה).

רש״י

(לט) בחמם אשית את משתיהם. אכוין שיהיו משתיהן בעת החום כדי שישתכרו: למען יעלזו וישנו. וירדמו: שנת עולם. שנת עולמית וכן עלתה גם מתוך משתה ושכרות נחרבו ונהרגו ונלכדה העיר כמ״ש (בדניאל ה׳) בלשאצר אמר בטעם חמרא וגו׳ (שם) אשתיו חמרא וגו׳ (שם) ביה בליליא קטיל בלשאצר מלכא וגו׳ (שם) ודריוש מדאה קבל מלכותא: (מ) ככרים. כבשים (וי״ת) כתורין: (מא) ששך. בבל בא״ת ב״ש: (מב) עלה על בבל

מהר״י קרא

לשון חמור נוער: (לט) בחומם אשית את משתיהם. פתרונו כשיחמם לבם מיין אשית את משתיהם פי׳ אערבב את משתיהן, כלומר אהפוך משתה שלהן לערבוביא. אשית פתרונו אערבב. כמו לא שתם על צאן לבן ומתרגם לא ערבינון אף כאן בחומם אשית את משתיהם פתרונו כשבוער לבם ביין אערבב משתת שלהם: ותשכרתים למען יעלזו. להביא הכלים אשר הגלה נבוכדנצר מהיכל ה׳ לשתות בהם נשים ופלגשים: וישנו שנת עולם. כדרך השיכור שמשעה שמשתכר הולך וישן לו אע״פ ששאר שיכורי יין הולכין וישינים להם ובצאת היין מהם יקיצו ויעוררו משנתם ועומדים להם. אבל אלו ישנו שנת עולם, ולא יקיצו וכן אתה מוצא בדניאל. בלשצר מלכא עבד לחם רב לרברבנוהי אלף בלשצר אמר בטעם חמרא לחיתיית למאני דהבא וכספא די הנפק נבוכדנצר אבוהי מן היכלא דירושלים וישתון בהון מלכא ורברבנוהי שגלתיה ולחנתיה. בה שעתא נפקו אצבען די יד אנש וכתבן לקבל נברשתא וגו׳. וכתב ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא וגו׳ וזה הוא וישנו שנת עולם ולא יקיצו: (מא) ששך. זו בבל בא״ת ב״ש: (מב) עלה על בבל הים. ות״י

רד״ק

בבל על דרך עליו ישאגו כפירים שואג לקראתו תישאג אריה ביער והדומים להם: נערו. כענין שאגו ורז״ל נהגו בזה הלשון על חמור באמרם חמור נוער: כגורי. בחולם: (לט) בחומם. בלילה שנלכדה בבל עשה בלשצר משתה גדול כמו שכתוב בספר דניאל ויצאה היד הכותבת בקיר ההיכל כמו שכתוב וזהו אשית את משתיהם כלומר בעת חמימותם במשתה אשית ברע את משתיהם שנהפך להם השמחה לאבל ולפחד גדול כמו שכתוב אדין בלשאצר סגיא מתבהיל וזיוהי שנין עלוהי ורברבנוהי משתבשין: והשכרתים למען יעלזו. אשכיר אותם באותו המשתה שישנו שינת עולם כי שאר השכורים ישנו בשכרותם ויקיצו אחר כך מיינם אבל אלו ישנו שנת עולם ולא יקיצו וזה למען שהיו שמחים ועלוזים בשתותם בכלי ב״ה וישנו שינת עולם ולא יקיצו נאם ה׳ שימותו מתוך שכרותם כמו שכתוב ביה בליליא קטיל בלשצר מלכא כשראה ור׳ יונה פירש למען יעלזו יתחוללו וירעדו מלשון ערבי שלו אלמית ורעדה שאוחזת מקצת החולים בקרבם למיתה ונראה שישחקו וכן פירשו מזה כי רעתיכי אז תעלזי וי״ת הפסוק כן איתא עליהן עקא ויהון דמן לרוויא בדיל דלא יהון תקיפין ויכוהון מותא תנינא ולא ייחון לעלמא דאתי אמר ה׳: (מ) אורידם. מבואר הוא וכן איך נלכד׳: (מא) ששך. פירשוהו שהוא בבל בא״ת ב״ש: (מב) עלה על בבל הים. דרך משל אמר כי החיל הגדול שבא עליהם כסה את הארץ וכן

מצודת דוד

ישאגו בקול מר כאשר ישאגו הכפירים בעת יחסר מאכלם: נערו וגו׳. כפל הדבר במ״ש: (לט) בחומם. על בלשאצר אמר הנה אסבב שיעשו משתיהם בזמן החום כדי שבסבת החום ישתו הרבה וישתכרו כי על כי ישמחו בעת המשתה ירבו לשתות יין: וישנו. בעבור השכרות ישנו עד עולם ולא יקיצו עוד כי בעת השינה נהרג בלשאצר ואמר בדרך מליצה כאלו נרדם מן היין: (מ) אורידם. את אנשי בבל אוריד לטבח כמו שמורידים את הכרים: (מא) תהלת. שהיתה לתהלה ולתפארת בכל הארץ: בגוים. בין כל הגוים סיבה להמון על גודל מורכבה: (מב) הים. ר״ל אוכלוסין מרובים כמי

מצודת ציון

כגורי. כן יקראו האריות הקטנים וכן גור אריה יהודה (בראשית מ״ט): (לט) בחומם. מלשון חמימות: אשית. אשים: משתיהם. היא סעודה של שמחה וכן עשה משתה (אסתר א׳): והשכרתים. מל׳ שכרות: יעלזו. ענין שמחה: וישנו. מלשון שינה: יקיצו. ענין הפרה מן השינה: (מ) ככרים. כבשים שמנים: עתודים. הם הזכרים מן העזים: (מא) ששך. הוא בבל בא״ת ב״ש: ותתפש. ענין לכידה: תהלת. מלשון הלול והתפארות: לשמה. לתמהון: (מב) בהמון. ענין רבוי כמו מהמון רשעים (תהלים ל״ז): נכסתה. מלשון כיסוי:

פירוש

ליבן: (לט) בחמם אשית את משתיהם אין אין ווארימי ציים וועל איך טאן זייער גיטראנק כדי זייא זאלין שיכור ווערין והשכרתים למען יעלזו אונ איך וועל זיי אן שיכרין פון וועגן זיי זאלן פרייליך זיין אונ זאלן אנטשלאפין ווערין איין אייביגין שלאף אונ זאלין זיך שוין נים אוף וואכין נאם ה׳ אזוי זאגט גאט (אונ אזו איז זיי אום גיגאנגן דם אין מיטן טרינקין זענן זייא חרוב גיווארן אזו ווי אין ספר דניאל שטייט): (מ) אורידם ככרים לטבוח איך וועל מאכין נידערין די לייט פון בבל צוא אום ברענגין אזו ווי מען מאכט

ע״ט

נידערין די פעטע שאף צום קולין כאילים עם עתודים אזוי ווי דיא ווידער מיט די בעק נידערט מען צום קולין אזוי וועל איך זיי אוך מאכן אום ברענגן: (מא) איך נלכדה ששך ווי אזו איז איין גינומן גיווארן ששך (דאס איז בבל אויף (א״ת ב״ש לשון) ותתפש תהלת כל הארץ אונ זיא איז בצוואנגן גיווארן די לויב פון דעם גאנצן לאנד דם איז בבל וום זי איז גוועזן איין לובונג אוף דר גאנצער וועלט איך היתה לשמה בבל בגוים ווי אזו איז בבל גווארן צו איין וווּנדערונג צווישין אלי פעלקער: (מב) עלה על בבל הים עס איז אוף

גַּלָּיו נִכְסָתָה: מג הָיוּ עָרֶיהָ לְשַׁמָּה אֶרֶץ
צִיָּה וַעֲרָבָה אֶרֶץ לֹא־יֵשֵׁב בָּהֵן כָּל־
אִישׁ וְלֹא־יַעֲבֹר בָּהֵן בֶּן־אָדָם:
מד וּפָקַדְתִּי עַל־בֵּל בְּבָבֶל וְהֹצֵאתִי
אֶת־בִּלְעוֹ מִפִּיו וְלֹא־יִנְהֲרוּ אֵלָיו עוֹד
גּוֹיִם גַּם־חוֹמַת בָּבֶל נָפָלָה: מה צְאוּ
מִתּוֹכָהּ עַמִּי וּמַלְּטוּ אִישׁ אֶת־נַפְשׁוֹ
מֵחֲרוֹן אַף־יְהוָה: מו וּפֶן־יֵרַךְ לְבַבְכֶם
וְתִירְאוּ בַּשְּׁמוּעָה הַנִּשְׁמַעַת בָּאָרֶץ

תרגום

בְּמַשִׁרְיָתֵיהּ דְסַגִּי כְּמֵי יַמָּא בְּאִתְרְגוּשַׁת גַּלּוֹהִי חֲפָא: מג הֲוָאָה קִרְוָאָה לְצָדוּ אַרְעָא צַדְיָא וְחָרְבָא אַרְעָא לָא יָתִיב בְּהּ כָּל אֱנָשׁ וְלָא יַעֲבַר בַּהּ בַּר אֱנָשׁ: מד וְאַסְעַר עַל דְפָלְחִין לְבֵל בְּבָבֶל וְאַפֵּיק יָת נִכְסוֹהִי מִנֵּיהּ וְלָא יִשְׁתַּמְעוּן לֵיהּ עוֹד עַמְמַיָּא אַף שׁוּרֵי בָבֶל יִתְרְמוּן: מה פּוּקוּ מִגַּוַּהּ עַמִּי וְשֵׁיזִיבוּ גְּבַר יָת נַפְשֵׁיהּ מִתְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ: מו וְדִלְמָא יְזוּעַ לִבְּכוֹן וְתִדְחֲלוּן מִן קֳדָם בְּסוֹרְתָא דְתִשְׁתְּמַע

ת"א בלעו מפיו. זהר תרומה:

מהר"י קרא

סליק על בבל מלך במשירייתיה דסגיא כמי ימא: בהמון גליו נכסתה. מהמון ממלכות גוים הנאספים עליה: (מד) ופקדתי על בל בבבל. תרגם ואסער על כל דפלחין לבל בבבל: והוצאתי את בלעו מפיו. נכסים שאספו כמריו מן העמים הנקבצים אליו לעובדו ארציא מפיה': ולא ינהרו אליו עוד גוים. תרג' יונתן ולא ישתמעון עוד ליה עממיא: (מו) בשמועת הנשמעת בארץ.

רש"י

הים. חיל גדול כמי הים: (מד) על בל. על עכו"ם של בבל: את בלעו. שהושפלו כל יושב הארץ תחתיו: ולא ינהרו. ולא יאספו וכן ונהרו אליו כל הגוים (ישעיה ב') כמימי נהרות כלם ההולכים אל הים: (מו) בשמועה הנשמעת בארץ. השמועה הזאת של בלשאצר שנהרג: ובא בשנה

רד"ק

ת"י סליק על בבל מלך במשריתיה דסגי כמי ימא: (מג) היו. וערבה. כמו מדבר כמו כארץ ערבה ושוחה וכן במדבר בערבה: (מד) ופקדתי על בל בבבל. בל הוא אלוה שהיו עובדים בבבל ופקדתי שישברו אותו וישאו זהבו וכן כתיב בנבואת ישעיה כרע בל קורס נבו: והוצאתי את בלעו מפיו. על דרך משל שהיו מביאין לו מנחות על דרך חיל בלע ויקיאנו: ולא ינהרו אליו עוד גוים. ענין מרוצה אל החפץ וכן ונהרו אליו כל הגוים ולפיכך נקרא הנהר בזה הלשון לפי שהוא מקום מרוצת המים: גם חומת בבל נפלה. הרבוי לפי שהיתה חזקה ורחבה כמו שכתוב חומת בבל הרחבה ופירוש נפלת על ידי המפילים אותם: (מה) צאו. מבואר הוא: (מו) ופן ירך לבבכם. לפיכך אני מבטיחכם שלא תיראו מפני האויב שיבוא אל בבל כי לא ירע לכם ותצאו מתוכם בשלום ובלשצר מלך שלש שנים ובשנה ראשונה באה שמועת מדי שיבאו על בבל

מצודת ציון

(מג) לשמה. לשממה: ציה. שממה: וערבה. כמו מדבר: (מד) ופקדתי. ענין השגחת הבאת הרעה: בל. כן שם האליל של בבל: בלעו. מלשון בליעה: ינהרו. ענין משיכה כנהר המושך וכן ונהרו אל טוב ה' (למיל ל"א): (מו) ירך.

מצודת דוד

הים: בהמון. ר"ל במרבית הגבורים הבאים: (מג) ארץ ציה. להיות ארץ ציה וערבה: ולא יעבר. אפילו דרך העברה בעלמא: (מד) ופקדתי. אשגיח להביא פורעניות על פסל בל העומד בבבל כי האויב ישבר אותו לגמרי וישא את זהבו: את בלעו. את העושר שבלע הוציא מפיו ר"ל כל העושר שאסף לעובדיו אוציא מהם (ואמר לפי מחשבת בבל שחשבו שפסלם הוא הנותן להם כל העושר אשר לא כן הוא כי הוא הבל ואין בו ממש): ולא ינהרו. עוד לא ימשכו העמים ללכת אליו לעבדו כי כלם יראו שאין בו ממש: גם חומת וגו'. כ"א מהחומות תפול ולא יתחזקו במעוז העיר: (מה) מחרון. מלטו נפשיכם מחרון אף ה' שתחול על בבל שלא תהיו נלקים עמהם: (מו) ופן ירך. השמרו פן ירך לבבכם ר"ל לא יהא מורך בלבבכם ולא תיראו בהשמועה הנשמעת בארץ והיא שמלכי מדי ופרס עולים להלחם בבבל: ובא. ר"ל ולא תיראו במה שבאה השמועה הסיה

פירוש ע"ט

אוף גאַנגען אוף בָּבֶל דֶר יַם (כְּלוֹמַר אַזוֹ פִיל חַיָילוֹת וויא דיא וואַסער פון דעם יַם) בַּהֲמוֹן גַּלָּיו נִכְסָתָה מיט דעם בְּרוּמוּנג פון זיינע איגדין איז זי צוא גידעקט גיוואָרין (כְּלוֹמַר דורך די חַיָילוֹת איז זי פר לאָרין גיוואָרין): (מג) הָיוּ עָרֶיהָ לְשַׁמָּה דיא שטעט פון דעם לאַנד בָּבֶל ועגין גיוואָרין צוא וויסטיקייט אֶרֶץ צִיָּה וַעֲרָבָה צוא איין וויסט לאַנד אונ איין חוּרְבָּה אֶרֶץ לֹא יֵשֵׁב בָּהֵן כָּל אִישׁ צו אַזוֹ איין לאַנד וואס קיין מאן וועט ניט זיצין אין זיי אונ קיין מענטש וועט אֲפִילוּ ניט איבער פאַרין אין זייא: (מד) וּפָקַדְתִּי עַל בֵּל בְּבָבֶל אונ איך נאָט וועל באַפעלין ביין אוף דעם אָפּ גאָט בֵל וואס איז אין בָּבֶל וְהוֹצֵאתִי אֶת בִּלְעוֹ מִפִּיו אונ איך וועל אוס ציען זיין איין שלינגונג פון זיין מול (דס מיינט ער דאס עֲשִׁירוּת וואס בָּבֶל האָט איין גיזאַמילט וועט מען צוריק צו נעמן) וְלֹא יִנְהֲרוּ אֵלָיו עוֹד גּוֹיִם אונ די פעלקער וועלן זיך ניט ציען נאָך צו בָּבֶל גַּם חוֹמַת בָּבֶל נָפָלָה אויך דיא מויער פון בָּבֶל וועט זיין איין גיפאַלין: (מה) צְאוּ מִתּוֹכָהּ עַמִּי גייט אַרוֹיס פון בָּבֶל מיין פאָלק יִשְׂרָאֵל אונ מאַכט אַנְטְרִינֶען איטליכער מאן זיין לייב מֵחֲרוֹן אַף ה' פון וועגען גאָטס צָרִים צאָרן וואס קומט אוף בָּבֶל: (מו) וּפֶן יֵרַךְ לְבַבְכֶם וְתִירְאוּ אונ טאָמער וועט אַנְגְסְטְען אייער הארץ אונ איר וועט מורא האָבן פון וועגין דעם הערונג וואס עס וועט גיהערט ווערין אין לאַנד (דס בָּבֶל וועט איין גינומן ווערן) וּבָא בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה אונ אין דעם אַנְדֶערן יאָר וועט קומען דאס אייגינע הערונג וְאַחֲרָיו בַשָּׁנָה

וּבָא בַשָּׁנָה הַשְּׁמוּעָה וְאַחֲרָיו בַּשָּׁנָה
הַשְּׁמוּעָה וְחָמָס בָּאָרֶץ וּמֹשֵׁל עַל־
מֹשֵׁל׃ מז לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפָקַדְתִּי
עַל־פְּסִילֵי בָבֶל וְכָל־אַרְצָהּ תֵּבוֹשׁ וְכָל־
חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְתוֹכָהּ׃ מח וְרִנְּנוּ עַל־בָּבֶל
שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכֹל אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן
יָבוֹא־לָהּ הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־יְהוָה׃ מט גַּם־
בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־לְבָבֶל

תרגום

בְּאַרְעָא וְתֵיתֵי בְּשַׁתָּא
בְסוֹרְתָא וּבָתְרוֹהִי
בְּשַׁתָּא בְסוֹרְתָא וְיִסְגוּן
חֲטוֹפִין בְּאַרְעָא וִיקוּם
שִׁלְטוֹן עַל שִׁלְטוֹן׃
מז בְּכֵן הָא יוֹמַיָא אָתַן
וְאַסְעַר עַל צַלְמֵי בָבֶל
וְכָל אַרְעָא תֶּחֱרוּב וְכָל
קְטִילָהָא יִתְרְמוּן בְּגַוַהּ׃
מח וִישַׁבְּחוּן עַל בָּבֶל
שְׁמַיָא וְאַרְעָא וְכָל דִי
בְהוֹן אֲרֵי מִצְפּוּנָא יֵיתוּן
עֲלַהּ בָּזוֹזִין אֲמַר יְיָ׃
מט אַף בְּבָבֶל אִתְרְמִיאוּ
קְטִילֵי יִשְׂרָאֵל אַף לְבָבֶל
יִתְרְמוּן קְטִילֵי כָל

רש"י נ"א מושל סבירין יבאו

השמועה. בחותה שנה עלתה תבוא השמועה שחרבה בבל מאליה מן השמים שנאמר (שם י"ג) והיתה בבל צבי ממלכות תפארת גאון כשדים כמהפכת אלהים את סדום ואת עמורה: ואחריו בשנה. השניה: השמועה. הטוב׳ לכם כה אמר כורש מלך פרס (עזרא א׳) מי בכם מכל עמו: ומושל על מושל. דריוש המדי מלך שנה אחת ובשנה השניה כורש הפרסי: (מט) גם בבל. היתה לנפול בה חללי ישראל: גם לבבל. יפלו חללי כל הארץ:

מהר"י קרא

שיאמרו נהרג בלשצר: ובא בשנה השמועה. שדריוש מלך ואחריו בשנת השמועה. שדריוש מת. לסוף חצי שנה שמלך מת ומלך כורש: חמס בארץ ומושל על מושל. ת"י ויסגון חטופין בארעא ויקום שולטן על שולטן: (מט) גם בבל לנפול חללי ישראל. כלומר מפני כה אני מזהיר אתכם למעלה צאו מתוכה עמי ומלטו איש את נפשו לפי שגם בבל עתידה לנפול חללי ישראל אשר ישארו בה כשיבואו השמועות האלה: גם

רד"ק

וכן בשנה השנית וזהו ובא בשנת השמועה וכן בשנה השלישית וזהו ואחריו בשנת השמועה: וחמס בארץ. שיבאו חומסים בארץ כשדים: ומושל על מושל. זהו כורש הפרסי שמלך אחר דריוש המדי ובשרם שלא ייראו ולא ירך לבבם מכל אלו כי לא ירעו להם אבל ייטיבו וכורש שלח הגלות: (מז) לכן. וכל ארצה תבוש. כלומר כל אנשי ארצה יהיה להם בושת כי פסיליהם יוכתו וישברו: יפלו בתוכה. כי לא יצאו חוץ לעיר להלחם: (מח) ורננו. כאילו שמים וארץ ישמחו וירננו למפלתם: יבוא לה השודדים. יבא לה דריוש עם חילו שהם השודדים: (מט) גם בבל. נותן טעם למה שאמר וכל חלליה יפלו בתוכה כי גם היא היתה סבת לנפול חללי ישראל וכן חללי כל הארץ לפיכך יפלו חלליה: גם לבבל. בעבור בבל ועל ידה או פירוש לבבל כמו בבבל וכן וישבו אתו לארץ כמו בארץ הרגתי למצלי

מנחת שי

(מז) פסל על בבל. כן הוא בדפוסים ישנים ובמקצת ספרים כתובי יד ומ"ג כוה"ו וכן כתוב בחילופים שבין מערבאי למדנחאי וכן בדפס בפי' רש"י ורד"ק וכריא"ס ובמכלול ובמיב ובספרים אחרים בלא וא"ו וזהו מחלוקת ישן כפי הנראה בספרים קדומים: (מח) מצפון יבוא לה השודדים. פה תרגום יונתן מ"ג י' ואגם ייסו זן פירושא כוה ודין כוה תד מן י"ד דסבירין יבואו וקריאה יבוא וסימן

מצודת דוד

בשנה הזאת אשר ככר כאו באמרן ונתקיים הדבר ולא נפוצל: ואחריו. ר"ל ולא תיראו בהשמועה הנשמעת אחריו בשנה ההיא אשר ככר כבשו את בבל ונעשה חמס באמרן והנה יהיה מושל על מושל ר"ל פרס ומדי ימשלו על בבל שהיתה עד הנה מושלת על כל הגוים וכאומר מכל אלה אל תיראו כי הכל הוא למובתכם: (מז) ופקדתי. אביא להביא פורעניות על פסילי בבל כי האויב ישבר לנתיסם וישא את זהבם: תבוש. תהיה יבש ר"ל תחסר מכל טובה: יפלו בתוכה. כי סמוך יבא בלבם ולא יצאו השדה להלחם מול האויב כי יסגרו בעיר ואחר שיכבוש האויב את העיר יהרגו אותם בתוכה: (מח) שמים וארץ. הוא ענין מליצה ור"ל כרבה שמחה תהיה בעולם באבדון בבל כי הרעו לכל האומות: כי מצפון. כאשר יבאו עליה השודדים מצפון הם פרס ומדי השוכנים במקלוע לפונים מזרחית: (מט) גם בבל לנפול. כי בבל היתה סבה גם

מצודת ציון

ענין סמר ואימה כמו והבאתי מורך (ויקרא כ"ו): וחמס. עושק וגזל: (מז) ופקדתי. ענין השגחת הבאת הרעה: תבוש. מלשון

פירוש ע"ט

הַשְּׁמוּעָה אונ אין דעם יאר וואס נאך דעם יאר וועט גיהערט ווערין דס בָּבֶל איז שון איין גנומן גוואָרן וְחָמָס בָּאָרֶץ וּמֹשֵׁל עַל מֹשֵׁל אונ פיל רויבונג וועט זיין אין לאנד בָּבֶל אונ איין געוועלטיגער נאך דעם אנדערן וועט קומן דאס ערשטע יאר וועט קומן דריוש פון מדי אונ דס אנדערע יאר וועט קומן כורש פון פרס: (מז) לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וגו׳ פאר וואר דא שוועהר איך גאט דס נון טעג וועלן קומן אונ איך וועל בפעלן בייז אויף די בילדער פון בָּבֶל אונ גאר איר לאנד וועט פר שעמט ווערין וְכָל חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְתוֹכָהּ אונ אלי איר דר שלאגיני וועלין פאלין אין איר: (מח) וְרִנְּנוּ עַל בָּבֶל שָׁמַיִם וָאָרֶץ אונ זיי וועלין זינגן אויף דר מפלה פון בָּבֶל הימיל אונ ערד אונ אלץ וואס אין זייא איז (כלומר גרוס שמחה וועט זיין אויף דער וועלט אז בבל וועט איין מפלה האבן) כִּי מִצָּפוֹן יָבוֹא לָהּ הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם ה׳ דען פון צפון זייט וועלן קומן אויף איר דיא רויבער אזו זאגט גאט (דאס זענען פרס אונ מדי): (מט) גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל אויך ווייל בָּבֶל איז גיוועזן אן גיברייט דז דער שלאגיני פון די ישראל זאלין פאלין דורך איר גַּם לְבָבֶל נָפְלוּ חַלְלֵי כָל הָאָרֶץ אויך דורך בָּבֶל זענין גיפאלין דר שלאגיני פון דר גאנצר וועלט: (נ) פְּלֵטִים מֵחֶרֶב דרום איר אנטרינער פון דר

שווערד

נפלו חללי כל־הארץ: נ פלטים מחרב
הלכו אל־תעמדו זכרו מרחוק את־
יהוה וירושלם תעלה על־לבבכם:
נא בשנו כי־שמענו חרפה כסתה כלמה
פנינו כי באו זרים על־מקדשי בית
יהוה: נב לכן הנה־ימים באים נאם־
יהוה ופקדתי על־פסיליה ובכל־
ארצה יאנק חלל: נג כי־תעלה בבל
השמים וכי תבצר מרום עזה מאתי

תרגום

ארעא: נ משיזביא
מחרבא גלו לא
תתעכבון אדכרו
מרחיק ית פולחנא דיי
וירושלם תסק על
לבכון: נא בהיתנא ארי
שמענא חסודין חפת
אתכנעותא אפנא ארי
עלו נוכראין וסאיבו ית
בית מקדשא דיי:
נב בכן הא יומיא אתן
אמר יי ואסער על
צלמהא ובכל ארעא
יתרמון קטיליא: נג ארי
תבני בבל בנינין רמין
עד צית שמיא וארי
תכרוך כרכין תקיפין
עד רומא מן קדמי ייתון

מהר"י קרא

לבבל נפלו חללי כל הארץ. גם משאר אומות שהיו עד עכשיו ביד מלך בבל גם כהם יפלו חללים בבבל: (נ) זכרו מרחוק. מבבל. כד"א מארץ רחוקה באו אלי מבבל. ומשם זכרו את עבודת ה' וירושלם: (נא) בושנו כי שמענו חרפה. על שישראל צועקים להקב"ה ואומרים רב שבענו בוז. וכסתה כלימה פנינו. כי באו זרים על מקדשי בית ה'. כלי בית ה' ואוצרות בית ה'. לכן הנה ימים באים ופקדתי: (נג) כי תעלה בבל השמים. פתרו' אילו תעלה בבל בבניינים גדולים עד לב השמים: וכי תבצר מרום עוזה. כלומר אילו תחזק מבצרים גבוהים וגדולים. כל זאת לא יועיל לה כי מאתי יבואו לה שודדין ולא ישגיחו לכל

רש"י

(נ) פליטים מחרב. ישראל שגלו לתוכה שפלטו מחרב נבוזראדן: (נא) כי שמענו חרפה. שהיו כשדים אומרים ומחרפים אותנו לאמר יד אלהיכו רמה שהחרבנו את ביתו: (נב) יאנק חלל. יזעק חלל כשהורגים את האדם במק או ברומח והוא גונח כשמוציא הרומח הוא האנקה: (נג) וכי תבצר. לשון מבצר חוזק: מאתי

מנחת שי

ומסר במסרה גדולה סוף פ' שמיני ועיין עוד פ"ג ביחזקאל כ"ג: (נ) פלטים מחרב הלכו. רפי פ"פ כמסורת וכו' דגשים על כר ליון שמם. ערוס הלכו בלי למד: (נב) ובכל ארצה יאנק חלל. כמסו' יחזקאל כ"ו שנה וכ עם כ'

רד"ק

כמו בפצעי: (נ) פלטים מחרב. אתם ישראל אשר בבבל שנמלטתם מחרב נבוכדנצר ונליתים לבבל הלכו מבבל: זכרו מרחוק את ה'. זכרו מזמן רחוק וזה שבעים שנה: את ה'. כלומר עבודת ה' שבטלה וכן ת"י ית פולחנא דה': וירושלם. שחרבה תעלה על לבבכם וצאו מתוך בבל: (נא) בשנו. ואמרו בשנו מאו מעת הרבן ירושלם כי שמענו חרפת שהיו האויבים מחרפים אותנו בגלותינו מירושלם: על מקדשי בית ה'. הכל בכלל בית ה' ומקדשי הדביר והיכל והאולם כל אחד מקדש: (נב) לכן. יאנק חלל. החלל בעת מותו מוציא הנשמה באנקת הצעקה: (נג) כי תעלה בבל השמים. לא יועיל לה אפילו תבנה בנינים גדולים ובצורים בשמים וכי תבצר ותחזק מרוב עוז שתגביה למרום בנינה לא יועיל לה כי מאתי כי האל העיר רוח דריוש וכורש לבא אל בבל:

מצודת ציון

יעושם: (נ) פלטים. מלין הצלה: (נא) זרים. ענין נכרים: (נב) יאנק. ענין גניחה ואנחה הבאה בעת יציאת הנפש וכן כאנוק חלל (יחזקאל כ"ו): (נג) תבצר. מלשון מבצר: מרום. השמים

מצודת דוד

לנפול חללי ישראל גם לבבל תחשב הסבה אשר נפלו חללי כל הארץ ולכן כלה ישמחו במפלתה: (נ) פלטים מחרב. אתם בני ישראל הפליטים מחרב האויב ולא נכרתם עם אנשי בבל הלכו משם לארצכם ואל תעמדו שמה: זכרו מרחוק. מבבל זכרו את ה' את שבטלתם עבודת המקדש ומהרו לשוב אליה: וירושלים וגו'. לזכור בה מה שהיא מתאבלת על שוממותיה: (נא) בושנו. הנה עד הנה בושנו כי שמענו חרפת האויב וכסתה כלימה פנינו כאשר באו זרים על מקדשי בית ה' והם האולם והיכל והדביר ר"ל כאשר החריבו את בהמ"ק חרפו האויבים ואמר אבדה יכולת ה' לא הציל מקדשו: (נב) ופקדתי. אשגיח להביא פורעניות על פסיליה: ובכל ארצה. בכל מקומות ארצה: יאנק חלל. כמו תלא כהשמים: (נג) כי תעלה בבל. אם תעלה בבל אל השמים להשגב שם מפני האויב ואם תעשה מבצר חזק במרום לא תועיל לפלטה כי ממני יבאו לה השודדים ואין שום מבצר עומד נגדי והוא ענין מליצה והפלגה לומר אם תחזק

פירוש ע"ט

שווערד (דאס מיינט ער דיא ישראל ווס זיי זענין אנטרונען געווארין פון דער שווערד פון נבוזראדן אונ זענען פר טריבן געווארין קיין בבל הלכו אל תעמדו נייט ארויס פון בבל צו אייער לאנד אונ זאלט ניט דארטין זכרו מרחוק את ה' גידענק פון ווייטין גאטס דינסט וירושלים תעלה על לבבכם אונ ירושלים זאל אוף גיין אויף אייערע הערצער: (נא) זאגן (די ישראל) בשנו כי שמענו חרפה מיר זענען מבויש געווארן ווארום מיר האבן גיהערט איין לעסטערונג כסתה כלימה פנינו עס האט צו גידעקט איין שאנד אונזער פנים כי באו זרים על מקדשי ה' ווארום פרעמדי זענען גיקומען אין די הייליגע הייזער פון גאט (דרום שענדין זיי אונז אונ זאגן זייער גאטס כח האט דם גימאכט וואס זיי האבן גיקענט חרוב מאכין גאטס הויז): (נב) לכן הנה ימים באים נאם ה' וגו' דרום ווען נון קומן טעג זאגט גאט דם איך וועל בפעלין בייז אויף די בילדר פון בבל ובכל ארצה יאנוק חלל אונ אין איהר גאנץ לאנד וועט שרייען דער דר שלאגינער: (נג) כי תעלה בבל השמים וכי תבצר מרום עזה ווען בבל וועט אוף גיין ביז צום הימעל אונ ווען זיא וועט זיך מאכען איין שטארק

פעסטונג

יָבֹאוּ שֹׁדְדִים לָהּ נְאֻם־יְהוָה׃ נד קוֹל
זְעָקָה מִבָּבֶל וְשֶׁבֶר גָּדוֹל מֵאֶרֶץ
כַּשְׂדִּים׃ נה כִּי־שֹׁדֵד יְהוָה אֶת־בָּבֶל
וְאִבַּד מִמֶּנָּה קוֹל גָּדוֹל וְהָמוּ גַלֵּיהֶם
כְּמַיִם רַבִּים נִתַּן שְׁאוֹן קוֹלָם׃ נו כִּי בָא
עָלֶיהָ עַל־בָּבֶל שׁוֹדֵד וְנִלְכְּדוּ גִּבּוֹרֶיהָ
חִתְּתָה קַשְּׁתוֹתָם כִּי אֵל גְּמֻלוֹת יְהוָה
שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם׃ נז וְהִשְׁכַּרְתִּי שָׂרֶיהָ
וַחֲכָמֶיהָ פַּחוֹתֶיהָ וּסְגָנֶיהָ וְגִבּוֹרֶיהָ
וְיָשְׁנוּ שְׁנַת־עוֹלָם וְלֹא יָקִיצוּ נְאֻם־

בזוזין עלה אמר יי׃
נד קל צוחתא מבבל
ותברא רבא מארעא
כסדאי׃ נה ארי אביז יי
ית בבל ואביד מנה
כשרן סגיאין ויתכנשון
עליהון משרית עממין
סגיאין וירימון
באתרגושת קלהון׃
נו ארי אתו עלה על
בבל בזוזין ואתאחידו
גברהא אתברא
קשתותיהון ארי אלהא
פרי נמליא יי שלמא
ישלם להון גמולהון׃
נז ואדוי רברבהא
וחכימהא שולטנהא
וטורנהא וגברהא
וימותון מותא תנינא
דלא ייחון לעלמא׃

רש"י

יבואו שודדים לה. מאתי מן השמים הגבוהים ממנה יבאו לה השודדים: (נה) נתן שאון קולם. נשמע קול לעקתם:

מהר"י קרא

זאת וכת"י ארי תתבני בבל בנינין דרמין עד צית שמיא וארי תכרוך כרכין תקיפין עד רומא: (נה) ואבד ממנה קול גדול. קול עם רב שהיה בה: והמו גליהם כמים רבים. חיילים לרוב כמים שקולם יתן עליתם בשאון גדול. כלומר החיילים ישאו

רד"ק

תבצר. ענין חוזק מן גדולות ובצורות וכן לבצר החומה: (נד) קול זעקה מבבל. זעקת שם הצעקה ישמעו מבבל: (נה) כי שודד. ואבד ממנה קול גדול. שהיתה עיר הומיה והיה נשמע בה קול גדול מרוב העם אשר בה שהיו הומים כהמות גלי הים והיה כמו שאון קולם אבד האל ממנה אותו קול: (נו) כי בא עליה על בבל. כמו ותראהו את הילד והדומים לו: חתתה קשתותם. פירשו המפרשים חיר"ק התי"ת כמו שורק וכן ופתחו שצריך תמיד וכת"י אתברא קשתותיה. והנכון בעיני שהוא כמשמעו מן הדגוש ר"ל כאילו בבל חתתה ושברה קשתותם ברוב חטאתיה וזהו שאמר אחריו כי אל גמולות ה': (נז) והשכרתי. מבואר הוא למעלה בפסוק והשכרתיה למען יעלזו: נאם המלך ה'. כי הוא מלך על כל מלך ובידו להסיר המלוכה ממי שירצה ולתתה למי שירצה והוא אדון צבאות מעלה וצבאות מטה וכן שמו וכן הוא:

מנחת שי

ובכל דמשעין בהון דסבירין וכל: (נו) קשתותם. הצי"ן דגושה וכתי"ו רפויה בדפוס קדמון ובספרים מדוייקים כ"י וכן וכל קשתותיו דרכות (ישעיה ה') והדומים להם כמו שכתבתי שם: (נז) וגבוריה. בדגשים ישנים ובספרים כ"י

מצודת דוד

במלחמה בהרבה מחבולות לא תועיל לה: (נד) מבבל. נשמע מבבל: (נה) קול גדול. כי היתה בה רבת עם וקול ההומה היה גדול מאד: והמו גליהם. ר"ל ומה שגליהם היו הומים כלומר מה שהמו בגאות ובהתרוממות כגלים וכמו המיית מים רבים כן היה נשמע שאון קולם הנה כל זה יאבד המקום ממנה: (נו) חתתה קשתותם. לא יוכלו לירות ולהתגבר במלחמה כאלו נשברה קשתותם: כי אל גמולות ה'. כי ה' הוא משלם גמול המעשה ולכן ישלם לבבל את גמולה שהרעו לעשות: (נז) והשכרתי. אשכר אותם עד כי ישנו עד עולם ולא יקיצו ר"ל אבלבל דעתם ויפלו ולא יחיו: ה' צבאות שמו. המורה שהוא מושל בצבאות מעלה ומטה:

מצודת ציון

הרמים: עזות. חוזק: (נה) נתן. ר"ל נשמע וכן וה' נתן קולו (יואל ב'): שאון. ענין המייה: (נו) חתתה. ענין שבירה כמו חת מבודך (לעיל כ'): (נז) והשכרתי. מלשון שכרות: פחותיה

פירוש

פעסטונג ביז צום הימל (וי זאל זיך דרינגן שטארקן פר איר פיינט) מאתי יבאו שדדים לה נאם ה' וועט פון מיר גאט קומען די רובער צו בבל אזוי זאגט גאט: (נד) קול זעקה מבבל וגו' איין קול פון גישרייא ווערט גיהערט פון בבל אונ איין גרויסע בראך פון דעם לאנד פון דיא כשדים: (נה) כי שדד ה' את בבל וגו' ווארום גאט האט ברובט בבל אונ האט גימאכט פר לירן פון איר איין גרוס קול (פון חיל) והמו גליהם כמים רבים אונ זייערע אינדרין פלעגין ברומען אזוי ווי פיל וואסערין נתן שאון קולם עס איז גיהערט גיווארן דם ברומונג פון זייער קול (אצונד וועט עס פר לארין ווערין: (נו) כי בא עליה על בבל שודד ונלכדו גבוריה דען

ע"ט

עס איז גיקומען אויף בבל איין רויבער אונ אירע גבורים זענען בצווינגן גיווארן, חתתה קשתותם זייערע בוגן זענין צו בראכן גיווארן כי אל גמלות ה' שלם ישלם דען גאט איז איין גאט וואס ער בצאלט די מענטשין נאך זייערע מעשים נאך ידרום וועט ער גיוויס בצאלין צו בבל פאר זייערע מעשים רעים וואס זיי האבן גטאן: (נז) והשכרתי שריה וחכמיה פחותיה וסגניה וגבוריה אונ איך וועל אן שיכרין דיא הארין פון בבל אונ אירע חכמים אונ אירע גיוועלטיגער אונ אירי הארין אונ אירי גבורים וישנו שנת עולם ולא יקיצו אונ זיי וועלין אנטשלאפין ווערין איין איביגין שלאף אונ וועלין זיך שון נים אויף חאפין נאם המלך ה' צבאות
שמו

הַמֶּלֶךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ׃ נח כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת חֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה
עַרְעֵר תִּתְעַרְעָר וּשְׁעָרֶיהָ הַגְּבֹהִים
בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ וְיִגְעוּ עַמִּים בְּדֵי־רִיק
וּלְאֻמִּים בְּדֵי־אֵשׁ וְיָעֵפוּ׃ נט הַדָּבָר אֲשֶׁר־
צִוָּה ׀ יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶת־שְׂרָיָה בֶן־
נֵרִיָּה בֶּן־מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
מֶלֶךְ־יְהוּדָה בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִעִית
לְמָלְכוֹ וּשְׂרָיָה שַׂר מְנוּחָה׃ ס וַיִּכְתֹּב
יִרְמְיָהוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר־תָּבוֹא

פתח באתנח

תרגום

דְאָתֵי אֲמַר מַלְכָּא יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ׃ נח כִּדְנַן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת שׁוּרֵי בָבֶל פְּתַיָא אִתְחֲמָרָא יִתְחַמְרוּן וְתַרְעָהָא רָמַיָא בְּנוּרָא יִתּוֹקְדוּן וְיִהֲלוּן עַמְמַיָא דְבָבֶל לְרִיקְנוּ וּמַלְכְּוָתָא הַסוֹף אֶשָׁתָא וְיִשְׁתַּלְהוּן׃ נט פִּתְגָמָא דִי פַקִיד יִרְמְיָה נְבִיָא יַת שְׂרָיָה בַר נֵרִיָה בַר מַחְסֵיָה כַּד אֲזַל בִּשְׁלִיחוּת צִדְקִיָה מַלְכָּא שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה לְבָבֶל בְּשַׁתָּא רְבִיעֲתָא לְמַמְלְכֵיהּ וּשְׂרָיָה רַב תּוּקְרָבְתָּא׃ ס וּכְתַב יִרְמְיָה יַת כָּל בִּישְׁתָא בַעֲתִידָא לְמֵיתֵי עַל בבל

מהר"י קרא

קולם עליהם בשאון גדול׃ (נח) ערער תתערער. לשון ערו ערו עד היסוד בה׃ ויגעו עמים בדי ריק. נמצא שכל יגיעם ועמלם של בבל וכל המשועבדים לבבל עד עכשיו לריק יגעו ובאש ייגעו מאחר שלבסוף תהיה בבל נשרפת באש׃ (נט) ושריה שר מנוחה. שר ממונה על מנחה ודורון המביאין למלך וכן תרגום יונתן ושריה רב תוקרבתא׃

רש"י

(נח) התערער. לשון חפירה לשון ערו ערו עד היסוד (תהלים קלז)׃ בדי ריק. בהרבה ריק שיבוא עליהם׃ (נט) שר מנוחה. רב תקרובתא על ידו היו רואים את פני המלך המביאים לו תשורה׃

מנחת שי

מדוייקים מלא וא"ו אחר הבי"ת׃ (נח) ויגעו. ביו"ד האיתן לבד והיא מעמדת בגעיא לחסרון היו"ד פ"א הפעל. רד"ק. ואין בנימ"ל דגש אבל וייגעו עמים בדי

רד"ק

(נח) כה אמר ה' צבאות חומות בבל. כל אחת מחומותיה הפנימית והחיצונת שהיא רחבה לא יועיל לה חוזק בנינה כי ערער תתערער. ענין שבר והריסה וכן עורו ערו ארמנותיה ושרשם עיר מנחי העי"ן ונכפלו פ"א הפעל ולמ"ד הפעל כערער תתערער כמו ותתהלהל המלכה משרש חיל׃ באש יצתו. יבערו באש׃ ויגעו עמים. ביו"ד האית"ן לבד והיא מעמדת בגעיא כי הגעיא לחסרון היו"ד פ"א הפעל׃ בדי ריק. כמו בריק וכן בדי אש כמו באש ומלת די נוספת בהם מורה על התמדת הדבר והגדלתו וכן בדי שופר בדי ארבה לרוב ופירוש העמים אשר בבבל אם ייגעו להציל עצמם לריק ייגעו כי הצלתם תהיה באש כי מה שיחשב להנצל תבא להם אש ותשרפם הנה יגיעתם לריק. או פירושו אז יכירו כי יגיעתם בבנין בבל היתה לריק וסוף יגיעתם לאש כמו שאמר שערית הגבוהים באש יצתו וזה הפי' נראה לי לפי מה שכתוב בנבואת חבקוק כי שם הוא זה הפסוק בשנוי מעט והענין כפול במלות שונות׃ ויעפו. מגזרת פעל׃ (נט) הדבר. בלכתו את צדקיהו. כתוב בסדר עולם כי בשנת הרביעית לצדקיהו ירד הוא להקביל פני מלך בבל ושריה שר צבא מנוחה עמו וחזר ובא לו למלכותו בירושלם. ולדעת יונתן לא הלך שם צדקיהו אלא שלח שם שריה וכן תירגם כד אזל בשליחות צדקיהו ופירוש את צדקיהו בעבור צדקיהו׃ בשנת הרביעית. דרך הלשון

מצודת ציון

וסגניה. מיני שררה׃ יקיצו. ענין הערה מהשינה׃ (נח) ערער תתערער. ענין חורבן והשחתה כמו ערו ערו (תהלים קל"ז)׃ יצתו. מלשון הצתה ודלקה׃ בדי ריק. בהרבה ריק וכן בדי אש

מצודת דוד

(נח) הרחבת. אשר כל אחת רחבה׃ ערער תתערער. תחרב ותשחת׃ ויגעו עמים. העמים אשר בבבל יגעו בהרבה ריק ר"ל מה שיגעו במלחמה מול האויב יהיה לריק כי לא יצליחו מאומה׃ בדי אש. יגיעת הלאומים יהיה בהרבה אש כי אש יהיה תכלית ויהיו עיפים ולא יוכלו לכבות את האש ותאכל עד אבדון׃ (נט) את צדקיהו. עם צדקיהו׃ שר מנוחה. ר"ל שעמד עם המלך בעת מנוחתו לדבר עמו משיחות לבו׃ (ס) ויכתוב וגו'. בתחלה אמר שכתב ספר ואח"ז אמר שלוה לו לדבר הספר שכתב׃ אל ספר.

פירוש ע"ט

שְׁמוֹ אַזוֹ זָאגְט דֶר מֶלֶךְ וָוס גָאט דֶר הַאר אִיבֶּר אַלֶע חַיָילוֹת אִיז זַיין נָאמֶן׃ (נח) כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת אַזוֹ הָט גִיזָאגְט גָאט דֶער הַאר אִיבֶער אַלִי חַיָילוֹת חוֹמוֹת בָּבֶל הָרְחָבָה עַרְעֵר תִּתְעַרְעָר דִיא בְּרֵייטִי מוֹיֶער פוּן בָּבֶל אֵיין פַר וִויסְטוּנְג וֶועט זִי פַר וִויסְט וֶוערִין וּשְׁעָרֶיהָ הַגְּבֹהִים בָּאֵשׁ יִצַּתּוּ אוּנ אִירִי הוֹכֶע טוֹיעֶרִין וֶועלִין אָן גִיצוּנְדִין וֶוערִין אִין פַייעֶר וְיִגְעוּ עַמִּים בְּדֵי רִיק אוּנ דִי פֶעלְקֶער וָואס זֶענֶען אִין בָּבֶל וֶועלֶען מִיד וֶוערִין מִיט פִיל לֶערְקַייט (כְּלוֹמַר זֵיי וֶועלִין זִיךְ נִיט קֶענִין הֶעלְפִין) וּלְאֻמִּים בְּדֵי אֵשׁ וְיָעֵפוּ אוּנ דִיא קִינִיגְרַייכִין וֶועלֶען מִיד וֶוערִין דוּרְךְ פִיל פַייעֶר (וָואס אוֹיף זֵיי וֶועט קוּמֶען)׃ (נט) הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא דָאס אִיז דִי זַאךְ וָואס יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא הָאט גִישַׁאפְט דֶעם שְׂרָיָה דֶר זוּן פוּן נֵרִיָּה דֶער נֵרִיָּה אִיז גִיוֶועזִין דֶער זוּן פוּן מַחְסֵיָה בְּלֶכְתּוֹ אֶת צִדְקִיָּהוּ אַז עֶר אִיז גִיגַאנְגֶען מִיט צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה קַיין בָּבֶל בִּשְׁנַת הָרְבִיעִית לְמָלְכוֹ אִין דֶעם פֶערְטִין יָאר צוּא דֶעם קִינִיגִין פוּן צִדְקִיָּהוּ וּשְׂרָיָה שַׂר מְנוּחָה אוּנ דֶער שְׂרָיָה אִיז גִיוֶועזִין דֶער הַאר פוּן רוּעֶן (כְּלוֹמַר וֶוען דֶר מֶלֶךְ הָאט גִירוּעֶט הָאט עֶר גִירֶעט מִיט אִים)׃ (ס) וַיִּכְתּוֹב יִרְמְיָהוּ וגו' אוּנ יִרְמְיָהוּ הָאט גִשְׁרִיבּ׃

אֶל־בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֵת כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתֻבִים אֶל־בָּבֶל׃
סא וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־שְׂרָיָה כְּבֹאֲךָ
בָבֶל וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ אֵת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה׃ סב וְאָמַרְתָּ יְהוָה אַתָּה דִבַּרְתָּ
אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַכְרִיתוֹ לְבִלְתִּי
הֱיוֹת־בּוֹ יוֹשֵׁב לְמֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה כִּי־
שִׁמְמוֹת עוֹלָם תִּהְיֶה׃ סג וְהָיָה כְּכַלֹּתְךָ
לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו
אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ פְּרָת׃
סד וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־תָקוּם
מִפְּנֵי הָרָעָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ

תרגום

בָּבֶל עַל סִפְרָא חַד יַת
כָּל פִּתְגָמַיָא הָאִלֵין
דִכְתִיבִין עַל בָּבֶל׃
סא וַאֲמַר יִרְמְיָה לִשְׂרָיָה
כְּמֵיתָךְ לְבָבֶל וְתֶחֱזֵי
וְתִקְרֵי יַת כָּל פִּתְגָמַיָא
הָאִלֵין׃ סב וְתֵימַר יְיָ
אַתְּ גְזַרְתְּ עַל אַתְרָא
הָדֵין לְשֵׁיצָיוּתֵיהּ בְּדִיל
דְלָא לְמֶהֱוֵי בֵיהּ יָתֵיב
לְמֵאֱנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא
אֲרֵי צָדוּת עָלַם תְּהֵי׃
סג וִיהֵי כְּשֵׁיצָיוּתָךְ
לְמִקְרֵי יַת סִפְרָא הָדֵין
תִּקְטַר בֵּיהּ אַבְנָא
וְתִרְמִינֵיהּ לְגוֹ פְּרָת׃
סד וְתֵימַר כְּדֵין תִּשְׁתְּקַע
בָּבֶל וְלָא תְקוּם מִן קֳדָם
בִּישְׁתָא דִי אֲנָא מַיְתֵי
עֲלַהּ וְיִשְׁתַּלְהוֹן עַד
הָכָא

רד"ק

לסמוך הנספר אל המספר וכן בשנת ג' למלכו והדומים לו: שר מנוחה. שהיה ריע המלך והיה עם המלך בעת מנוחתו לשוח ולהתענג עמו וי"ת כמו מנחה שר תוקרבתא: (סא) כבאך. בב"ף וכן ככלותך: (סג) אל תוך פרת. הנה מצאנו כי נהר פרת גבול א"י כמש"כ בתורה ובנביאים ובפסוק הזה נראה כי פרת בבבל ושמעתי שהוא נמשך עד בבל: (סד) ולא תקום. ולא תתקיים כלומר לא תהיה לה תקומה: ויעפו. פי' אנשיה שלא יהיה להם כח להלחם כנגד אויביהם: עד הנה דברי ירמיהו. לפי שהאריך בספור הרעה הבאה על בבל אמר עד הנה דברי ירמיהו כלומר שזכר על בבל כמו שאמר למעלה עד הנה משפט מואב כמו שפירשנו או אמר עד הנה לפי שמכאן ועד סוף הספר הוא ספור דברים לא נבואת ירמיהו אלא מי שכתב הספר כתב בסוף הספר הגלות והחרבן כמו שכתוב בסוף ספר מלכים ויש לפרש עוד לפי מה שכתוב לדעת החכם הרב הגדול ר' משה בר מימון ז"ל שאי אפשר שלא הפסק הנבואה מהנביא טרם מותו אם בזמן גדול או מעט תפסק ממנו ולפי דעתו זה אפשר לפרש כן עד הנה דברי

מנחת שי

אל תקוק ד' בספרי יורי"ן כמ"ש שם: (סא) כבאך. בכ"ף וכן כ כלותך: בספרי רד"ק: ורלאית וקראת. בסי הוולוי"ן בגעיה: (סב) שממות. במקצת מדוייקים חסי"ן במלאיך:

מצודת דוד

אמר ע"ס סופו כי אהר שכתב נעשה ספר: הכתובים אל בבל. הכתובים פה על בבל: (סא) וראית. אז תראה בספר ותקרא בו: (סב) אתה דברת. ר"ל הנה מעיך אמר ירמיה וא"כ הלא בידך לקיים מאמריך: למאדם. בין אדם בין בהמה: (סג) בכלותך. כאשר תכלה לקרוא את הספר תקשור אבן על הספר להכבידו לרדת בעומק המים: (סד) ככה. כמו שבקע הספר הזה כן תשקע בבל בעומק החורבן ולא יהיה לה תקומה מפני הרעה וגו': ויעפו. אנשיה יהיו עיפים עד לא יוכלו להתחזק עוד: עד הנה דברי ירמיהו. על כי מכאן והלאה עד סוף הספר אינם דברי ירמיהו אבל המה ספור דברים מהחורבן לזה אמר עד הנה דברי ירמיהו:

מצודת ציון

וכמו בדי סופר יאמר הכה (איוב ל"ט): (ס) ספר. כן נקראת מגלה כתובה: (סד) תשקע. ענין נפילת הדבר בעומק כמו ובקעה כיאור מצרים (עמוס ט'):

פירוש ע"ט

גישריבן גאר דם בייז וואס עס וועט קומען אויף בבל
אויף איין בריף את כל הדברים דיא דאזיגע אלע רייד
פון נביאות וואס שטייען דא גישריבען (אין ספר
ירמיהו) אויף בבל: (סא) ויאמר ירמיהו אל שריה אונ
ירמיהו האט גיזאגט צו שריה כבאך בבל וגו' אז דוא
וועסט קומען קיין בבל זאלסטו זעהן אין דעם בריף
אונ זאלסט לייענען אין אים דיא דאזיגע רייד:
(סב) ואמרת אונ דוא זאלסט זאגין ה' אתה דברת גאט
דוא האסט גירעט אויף דעם דאזיגען ארט צו פאר
שניידין עס לבלתי היות בו יושב עס זאל ניט זיין דרינען
קיין זיצער פון מענטשן אונ ביז בהמות כי שממות
עולם תהיה נייערט איין אייביג פר וויסטונג זאל בבל
זיין: (סג) והיה ככלותך לקרא אונ עס וועט זיין אז דו
וועסט אויף הערין צו לייענען דעם דאזיגען בריף
תקשר עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת זאלסטו אן קניפען
אויף אים איין שטיין אונ זאלסט אריין ווארפין דעם
בריף אין טייך פרת: (סד) ואמרת ככה תשקע בבל וגו'
אונ זאלסט זאגין (אזו ווי דער בריף מיט דעם שטיין
זענען איין גיזונקען גיווארין) אזו וועט איין גיזונקען
ווערין בבל אונ זי וועט ניט בלייבן שטיין פון וועגן
דעם בייז וואס איך גאט וועל ברענגין אויף איר ויעפו
אונ אירע מאנן וועלן מיד ווערין עד הנה דברי ירמיהו

וַיִּעָפוּ עַד־הֵנָּה דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ: נב א בֶּן
עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ
וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם
וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה:
ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה יְהוֹיָקִים: ג כִּי | עַל־אַף יְהוָה
הָיְתָה בִּירוּשָׁלִַם וִיהוּדָה עַד־הִשְׁלִיכוֹ
אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמֶלֶךְ
בָּבֶל: ד וַיְהִי בַשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ
בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הוּא וְכָל־חֵילוֹ
עַל־יְרוּשָׁלִַם וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ
דָּיֵק סָבִיב: ה וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר עַד

חמוטל קרי

תרגום

הָכָא נְבוּאַת פִּתְגָמֵי
יִרְמְיָהוּ: א בַּר עַסְרִין
וַחֲדָא שְׁנִין צִדְקִיָּה כַּד
מְלַךְ וַחֲדָא עַסְרֵי שְׁנִין
מְלַךְ בִּירוּשְׁלֵם וְשׁוּם
אִמֵּיהּ חֲמוּטַל בַּת יִרְמְיָה
מִלִּבְנָה: ב וַעֲבַד דְּבִישׁ
קֳדָם יְיָ כְּכֹל דִּי עֲבַד
יְהוֹיָקִים: ג אֲרֵי עַל
דְּאַרְגִּיזוּ קֳדָם יְיָ הֲוָת
בִּירוּשְׁלֵם וּבִיהוּדָה עַד
דְּאַגְלֵי יָתְהוֹן מֵאַרְעָא
בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ וּמְרִיד
צִדְקִיָּהוּ בְּמַלְכָּא דְבָבֶל:
ד וַהֲוָה בְּשַׁתָּא
תְּשִׁיעֵיתָא לְמַלְכֵהּ
בְּיַרְחָא עֲשִׂירָאָה
בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא אֲתָא
נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא
דְבָבֶל הוּא וְכָל
מַשִׁרְיָתֵיהּ עַל יְרוּשְׁלֵם
וּשְׁרָא עֲלַהּ וּבְנוֹ עֲלַהּ
כַּרְכּוֹם סְחוֹר סְחוֹר:
ה וַעֲלַת קַרְתָּא בִּצְיָרָא
עַד חֲדָא עַשְׂרֵי שְׁנִין
למלכא

רש"י

נב (ג) כי על אף ה' היתה. היא גרמה לו מרד לדקיהו במלך בבל שהוא תחלת החורבן: (ד) דיק. כרכום:

מנחת שי

נב (א) חמיטל. חמוטל קרי:

רד"ק

ירמיהו כלומר כשהשלים נבואת בבל פסקה נבואתו ודבריו ולא נבא עוד: (א) בן עשרים ואחת שנה. פרשה זו עד סוף הספר היא כתובה בסוף ספר מלכים ושם בארנוה גם בבנינה במלכים פירשנו ענין העמודים ממה שכתוב הנה כי חדש דברים הנה שלא פירשה שם וענין חרטומים גם כן מבואר שם וכן המחלוקות שבין שתי הפרשיות פירשנו שם ומה שיש לנו

מצודת ציון

נב (ג) על. בעבור: (ד) דיק. הוא מגדל הבנוי ללכוד העיר וכן ובנית עליה דיק (יחזקאל ד'): (ה) במצור. החיל

מצודת דוד

נב (א) במלכו. כשהתחיל למלוך: (ג) כי על אף ה'. כי בעבור שהיתה אף ה' בירושלים וביהודה כ"כ גדולה עד השליך אותם מעל פניו נתן השי"ת לב לצדקיהו למרוד במלך בבל להיות סיבה אל הגלות להשליכם מעל פניו: (ד) למלכו. למלכות לצדקיהו: דיק. הוא מגדל הבנוי מול העיר ללכדה: (ה) ותבא העיר

פירוש ע"ט

ביז אהער זענען די רייד פון יִרְמְיָהוּ (וואס ער האט נְבִיאוֹת גיזאגט אויף בָּבֶל):

נב (א) בֶּן עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה איין און צוואנציג יאר איז צִדְקִיָּהוּ אלט גיוועזן אין זיין קיניגען וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה און עלף יאר האט ער גקיניגט אין יְרוּשָׁלַיִם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמוּטַל און דר נאמן פון זיין מוטער איז גוועזן חֲמוּטַל די טאכטער פון יִרְמְיָהוּ פון לִבְנָה: (ב) וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי ה' און ער האט גיטאן דס וואס ביין איז אין גאטס אויגין כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוֹיָקִים אזוי ווי אלץ וואס יְהוֹיָקִים האט גיטאן: (ג) כִּי עַל אַף ה' דען וויל דער צארן פון גאט איז גוועזן אין יְרוּשָׁלַיִם און אין שֵׁבֶט יְהוּדָה עַד הִשְׁלִיכוֹ אוֹתָם ביז ער האט זיי אוועק גווארפן פון פאר זיין פָּנִים (דרום) וַיִּמְרוֹד צִדְקִיָּהוּ האט צִדְקִיָּהוּ מורד גיוועזן אין דעם מֶלֶךְ בָּבֶל (כלומר די מְרִידָה אין דעם מֶלֶךְ בָּבֶל איז גיוועזן די סִיבָּה אז יְרוּשָׁלַיִם זאל חָרוּב ווערין): (ד) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית לְמָלְכוֹ און עס איז גיוועזן אין דעם ניינטין יאר צו דעם קיניגין פון צִדְקִיָּהוּ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי אין דעם צעהנטין חודש בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ אין צעהנטן טאג אין חודש בָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל איז גיקומן נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְכָל חֵילוֹ ער און זיין גאנץ חיל עַל יְרוּשָׁלַיִם אויף ירושלים וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ און האבין גירועט אויף איר וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ דָּיֵק סָבִיב און האבן גיבויעט ארום איר איין שאנץ ארים און ארום: (ה) וַתָּבֹא הָעִיר בַּמָּצוֹר וגו' און דיא שטאט

עַשְׁתֵּי־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ׃
ו בַּחֹדֶשׁ הָרְבִיעִי בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ
וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בָּעִיר וְלֹא־הָיָה לֶחֶם לְעַם
הָאָרֶץ׃ ז וַתִּבָּקַע הָעִיר וְכָל־אַנְשֵׁי
הַמִּלְחָמָה יִבְרְחוּ וַיֵּצְאוּ מֵהָעִיר לַיְלָה
דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּין־הַחֹמֹתַיִם אֲשֶׁר עַל־גַּן
הַמֶּלֶךְ וְכַשְׂדִּים עַל־הָעִיר סָבִיב וַיֵּלְכוּ
דֶּרֶךְ הָעֲרָבָה׃ ח וַיִּרְדְּפוּ חֵיל־כַּשְׂדִּים
אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיַּשִּׂיגוּ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
בְּעַרְבֹת יְרֵחוֹ וְכָל־חֵילוֹ נָפֹצוּ מֵעָלָיו׃
ט וַיִּתְפְּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל־
מֶלֶךְ בָּבֶל רִבְלָתָה בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיְדַבֵּר

תרגום

לְמַלְכָּא צִדְקִיָּהוּ׃
ו בְּיַרְחָא רְבִיעָאָה
בְּתִשְׁעָא לְיַרְחָא וּתְקֵיף ז
כַּפְנָא בְּקַרְתָּא וְלָא הֲוַת
מֵיכַל לְעַמָּא דְאַרְעָא׃
ז וְאִתְרַעַת קַרְתָּא וְכָל
גֻּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא עֲרַקוּ
וּנְפַקוּ מִן קַרְתָּא בְּלֵילְיָא
בְּאוֹרַח תְּרַע בֵּין שׁוּרַיָּא
דִּי עַל גִּנְּתָא דְמַלְכָּא
וְכַסְדָּאֵי שָׁרָן עַל קַרְתָּא
סְחוֹר סְחוֹר וַאֲזַלוּ
בְּאוֹרַח מֵישְׁרָא׃
ח וּרְדַפוּ מַשִׁרְיַת
כַּסְדָּאֵי בָּתַר מַלְכָּא
וְאַדְבִּיקוּ יַת צִדְקִיָּה
בְּמֵישְׁרֵי יְרֵיחוֹ וְכָל
מַשִׁרְיָתֵיהּ אִתְבַּדָּרָא
מִנֵּיהּ׃ ט וַאֲחִידוּ יַת
מַלְכָּא וְאַסִּיקוּ יָתֵיהּ
לְוָת מַלְכָּא דְבָבֶל
לְרִבְלַת בְּאַרְעָא דַחֲמָת
וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ פִּתְגָּמֵי

ת"א ויחזק הרעב. ראש השנה יח: תעניות כח:

מלרע

רש"י

(ז) יברחו. כמו ברחו: דרך שער בין החומותים. מערה היתה לו מביתו עד ערבות ירחו וכבר פירשתיה בספר הזה: (ט) רבלתה. היא אנטוכיא: וידבר אתו

מהר"י קרא

נב (ו) בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויחזק הרעב וגו'. דבר זה אירע בט' בתמוז זה היה בחורבן ראשון ומה שאנו אומרים בי"ז בתמוז הובקעה העיר ולפיכך אנו מתענין בו זה היה בחרבן (ביה) שני כמו ששנינו במסכת תעניות בפרק בשלשה פרקים. חמשה דברים אירעו בי"ז בתמוז. הובקעה העיר ומקשה בגמרא הובקעה העיר בי"ז בתמוז היה והכתיב בחודש הרביעי בתשעה לחדש והבקע העיר. אמר רבא לא

מנחת שי

(ו) היה לחם. במדוייקים ל"י ס"ס מלרע ועיין מ"ש על חברו בסוף מלכים:

מצודת דוד

במצור. עמדה העיר והמלוך הביבה עד וגו': (ז) ותבקע העיר. חיל כ"נ בקעו החומה והקימו נעשית מלחמה כי אנשי ירושלים היו חלושים ברעב ולא עמדו כמולם לעכב כ"י: יברחו. היו בורחים: דרך שער וגו'. בדרך השער העומד בין בתי החומות אשר אצל גן המלך: דרך הערבה. בדרך ההולך אל ערבות יריחו: (ח) וירדפו. ר"ל בכרם דרך מערה ההולכת על ערבות יריחו ונזדמן לפי הולך ממעל על המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי ובבואם לפתח המערה מצאו את המלך ויגלו ותפשוהו: (ט) רבלתה. כי בהלוך ימי המצור הלך נבוכדנצר לרבלה: משפטים. התוכח עמו על מה שמרד

מצודת ציון

הסובב העיר ללכדה יקראו לרים כי מצירים לאנשי העיר: (ז) ותבקע. ענין פתיחה: (ח) נפוצו. נתפזרו: (ט) ויתפשו. אחזו

פירוש ע"ט

איז גיקומן אין איין בלעגערונג ביז אין עליפטן יאר צו דעם מלך צדקיהו: (ו) בחודש הרביעי בתשעה לחודש אין דעם פערטין הודש אין ניינטין טאג אין חודש ויחזק הרעב בעיר האט זיך גישטארקט דער הונגער אין שטאט ולא היה לחם לעם הארץ אונ עס איז ניט גיוועזן קיין ברויט צוא דעם פאלק פון דעם לאנד: (ז) ותבקע העיר אונ די שטאט איז גיווארן צו שפאלטן כלומר דס חיל פון נבוכדנאצר האבן איין גיבראכן די מויער פון דער שטאט וכל אנשי המלחמה יברחו אונ אלי מאנן פון דר מלחמה זענן אנטלאפין גיווארין אונ זענן ארוס גיגאנגין פון דער שטאט ביי נאכט דרך שער בין החומתים אין דעם וועג פון דעם טויער וואס צווישין דיא מויערין איז גיוועזן אשר על גן המלך וואס איז גיוועזין ביא דעם גארטין פון דעם מלך וכשדים על העיר סביב אונ דיא כשדים האבען גירועט ארום דער שטאט וילכו דרך הערבה אונ דער מלך צדקיהו אונ זיין פאלק וואס מיט אים איז גיוועזין זענן גגאנגן אין דעם וועג פון דעם פלאץ פון יריחו: (ח) וירדפו חיל כשדים אונ דס חיל פון די כשדים האבן נאך גיאגט נאך דעם מלך וישיגו את צדקיהו אונ זיי האבין גיגרייכט דעם צדקיהו אין פלאץ פון יריחו וכל חילו נפוצו מעליו אונ גאר זיין חיל זענן צו שפריים גיווארין פון אפ אים: (ט) ויתפשו את המלך אונ זייא האבין גיחאפט דעם מלך ויעלו אתו אל מלך בבל אונ האבין

אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים׃ י וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ־בָּבֶל
אֶת־בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ לְעֵינָיו וְגַם אֶת־כָּל־
שָׂרֵי יְהוּדָה שָׁחַט בְּרִבְלָתָה׃ יא וְאֶת־
עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם
וַיְבִאֵהוּ מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּבֶלָה וַיִּתְּנֵהוּ
בְבֵית־הַפְּקֻדֹּת עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃
יב וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ
הִיא שְׁנַת תְּשַׁע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן
רַב־טַבָּחִים עָמַד לִפְנֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל
בִּירוּשָׁלִָם׃ יג וַיִּשְׂרֹף אֶת־בֵּית־יְהוָה
וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם

תרגום

דינין׃ י וּנְכֵיס מַלְכָּא דְבָבֶל יַת בְּנֵי צִדְקִיָּהוּ בְּרִבְלָתָה לְעֵינוֹהִי וְאַף יַת כָּל רַבְרְבֵי יְהוּדָה נְכַס בְּרִבְלָתָה׃ יא וְיַת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עַוַּר וְאַסְרֵיהּ בְּשַׁלְשְׁלָן דִּנְחָשׁ וְאוֹבִילֵיהּ מַלְכָּא דְבָבֶל לְבָבֶל וִיהַבֵיהּ כְּבֵית אֲסִירֵי עַד יוֹם מוֹתֵיהּ׃ יב וּבְיַרְחָא חֲמִישָׁאָה בְּעַסְרָא לְיַרְחָא הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עַסְרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא נְבוּכַדְרֶאצַּר מַלְכָּא דְבָבֶל אֲתָא נְבוּזַרְאֲדָן רַב קָטוֹלַיָּא קָם קֳדָם מַלְכָּא דְבָבֶל בִּירוּשְׁלֶם׃ יג וְאוֹקִיד יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְיַת בֵּית מַלְכָּא וְיַת כָּל בָּתֵּי יְרוּשְׁלֶם וְיַת כָּל בָּתֵּי

ת״א עיני לדקיהו. מ״ק כח: ויבחם בנחשתים. תענית כט:

מהר״י קרא בית קרי

קשיא כאן בראשונה כאן בשנייה. דתניא בפ׳ בחדש בראשונ׳ ובשניה בי״ז בו. ואנו מתענין (על) חרבן שני ומפני שהוכפל בו צרות: (יב) ובחדש החמישי בעשור לחדש. בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל. כלומר נבוזראדן רב טבחים עומד לפני מלך בבל. הניח את מלך בבל ובא לו לירושלים. ובמלכים הוא אומר בא נבוזראדן רב טבחים (עבד לפני*) מלך בבל ירושלים. דבר זה היה בעשרה באב ומפני מה אנו מתענין בתשעה באב לפי ששנינו במסכת תעניות בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה. ומפרש בגמרא חרב הבית בראשונ׳

*) נ״ל עבד מלך וגו׳

רש״י

משפטים. על שעבר על השבועה: (י) את כל שרי יהודה. סנהדרין שאמר להם אתם התרתם לו את שבועתו: (יא) בית הפקדות. בבית האסורין: (יג) בית הגדול.

מנחת שי

(יא) ויאסרהו בנחשתים. הבי״ת בגעיה ורפה: בבית. בית קרי:

רד״ק

לפרש בפ׳ זו נפרש: (יא) בבית הפקדות. כתיב וקרי בית: (יב) עמד לפני מלך בבל. שעמד ופי׳ נבוזראדן שעמד לפני מלך בבל כמו שאומר במלכים עבד מלך בבל בא בירושלם ובירושלם דבק עם בא לא עם מלך בבל:

מצודת ציון

כחזקה: משפטים. ענין ויכוח: (יא) בנחשתים. בשלשלאות נחושת: הפקודות. מלשון פקדון וגניזה והוא בית הסוהר:

מצודת דוד

בו ועבר על שבועתו כמ״ש (בדה״ב ל״ו): (יא) בית הפקודה. בבית הסוהר: (יב) תשע עשרה. כי בעת שכבש את יהויכין היה ח׳ למלכו ולדקיהו מלך י״א שנה הרי י״ט: עמד. ועומד לפני מלך בבל לשמשו: (יג) בית הגדול. הוא פי׳ על מה שאמר כל בתי ירושלים לומר שהם כל בית אדם גדול אשר בירושלים ואותם לבד

פירוש ע״ט

האבין אים אויף גיבראכט צו דעם מֶלֶךְ בָּבֶל קיין רִבְלָה ווס איז אין לאנד חֲמָת וַיְדַבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּטִים אונ נבוכדנצר האט גירעט מיט אים משפטים פר ווס ער הט עובר שבועה גוועזן ער הט גשווארן ער זאל אים גיטרייא דינען אונ דער נאך הט ער מורד גיוועזן אין אים: (י) וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בָּבֶל אונ דער מלך בבל האט גיקוילעט די קינדער פון צדקיהו פאר זיינע אויגין וְגַם אֶת כָּל שָׂרֵי יְהוּדָה אונ אויך אלי הארין פון שבט יהודה דאס זענין דיא סנהדרין האט ער גיקוילעט אין רִבְלָה: (יא) וְאֶת עֵינֵי צִדְקִיָּהוּ עִוֵּר. אונ די אויגין פון צדקיהו האט ער בלינד גימאכט וַיַּאַסְרֵהוּ בַנְחֻשְׁתַּיִם אונ האט אים גיבונדין אין קופערני קייטן וַיְבִאֵהוּ אונ דער מלך בבל האט אים גיבראכט קיין בבל וַיִּתְּנֵהוּ בֵית הַפְּקֻדּוֹת אונ הט אים גיגעבן אין איין תפיסה הויז ביז אין טאג פון זיין טויט: (יב) וּבַחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי אונ אין פינפטין חודש דאס איז אב אין צעהנטין טאג אין חודש הִיא שְׁנַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה דס איז דאס ניינצענטע יאר צום מלך נבוכדראצר מלך בבל בָּא נְבוּזַרְאֲדָן וגו׳ איז גיקומען נבוזראדן דער עלצטר פון די ווס טייטן ווס ער פלעגט שטיין פר דעם מלך בבל (איז ער גיקומען) קיין ירושלים: (יג) וַיִּשְׂרֹף אֶת בֵּית ה׳ אונ ער הט פר ברענט דם הויז פון גאט אונ דאס הויז פון דעם מלך וְאֵת כָּל בָּתֵּי יְרוּשָׁלִַם אונ אלי הייזר פון ירושלים וְאֶת כָּל בֵּית הַגָּדוֹל

ואת־כל־בית הגדול שרף באש:
יד ואת־כל־חמות ירושלם סביב נתצו
כל־חיל כשדים אשר את־רב־טבחים:
טו ומדלות העם ואת־יתר העם
הנשארים בעיר ואת־הנפלים אשר
נפלו אל־מלך בבל ואת יתר האמון
הגלה נבוזראדן רב־טבחים:
טז ומדלות הארץ השאיר נבוזראדן
רב־טבחים לכרמים וליגבים: יז ואת־
עמודי הנחשת אשר לבית־יהוה
ואת־המכנות ואת־ים הנחשת אשר
בבית־יהוה שברו כשדים וישאו את־

תרגום

רבי רברביא אוקיד בנורא: יד וית כל שורי ירושלם סחור סחור פגרו כל משרית כסדאי דעם רב קטוליא: טו ומחשיכי עמא וית שארא דעמא דאשתארו בקרתא וית שמיעיא דאשתמעו אל מלכא דבבל וית שאר המונא אגלי נבוזראדן רב קטוליא: טז ומחשיכי עמא דארעא אשאר נבוזראדן רב קטוליא למהוי מפלחין בחקלין ובכרמין: יז וית עמודי נחשא די בבית מקדשא דיי וית בסיסיא וית ימא דנחשא די בבית מקדשא דיי תברו כסדאי ואובילו ית כל נחשיהון

ת"א ומדלת הארץ. שבת כו:

רש"י

בתי כנסיות שמגדלין בהם תפלה. וי"א בתי מדרשות שמגדלין בהם את התורה מחלוקת האמוראים היא: (טו) יתר האמון. כמו ההמון: (טז) וליגבים. חופרין בארץ. רבותינו אמרו לדי חלזון: (יז) ואת המכונות. של

מהר"י קרא

סנין דכתיב בספר מלכים בחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה לנבוכדנצר בא נבוזראדן רב טבחים ירושלים וישרף את בית ה'. והניא אי איפשר לומר עשרה שכבר נאמר שבעה. ואי איפשר לומר שבעה שכבר נאמר עשרה. אלא כיצד בשבעה נכנסו גוים להיכל ואכלו ושתו וקילקלו בו שביעי שמיני ותשיעי עד שפנה היום. שנאמר אוי נא לנו כי פנה יום. ובתשיעי לעת ערב הציתו בו את האור ונשרף עד שקיעת החמה בליל עשירי. ובעשור לחדש. וזה שאמר ר' יוחנן בן זכאי אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן אמרי אתחלתא דפורענותא

רד"ק

(טו) ומדלות העם. ואחר כן אמר ומדלות הארץ השאיר מקצת דלת העם הגלה ומקצתם השאיר: ואת יתר האמון. כמו ההמון כי אותיות אהח"ע מתחלפות וכן כתוב במלכים ההמון במלכים

מנחת שי

(יד) ואת כל חמות. לפי המסורת מלא וא"ו סבירא וכן הוא בס' פוגה: (טו) ואת יתר העם. כתו"ו נגפיה: ואת יתר האמון ובס' מלכים ואת יתר ההמון: (טז) ומדלות הארץ. ובספר מלכים ומדלת הארץ

מצודת דוד

שרף ולא אותם: (טו) הנשארים. אשר לא נהרגו: ואת הנופלים. אותם שהטו עצמן אל מלך בבל לעבדו: ואת יתר האמון. השארים בכל ערי יהודה: רב טבחים. שר על השוטרים במלכות המלך:

מצודת ציון

(יד) נתצו. שברו והתחו: (טו) הנופלים. ענין הסר' והתחברות כמו אל הכשדים אתה נופל (לעיל ל"ז): האמון. כמו ההמון כה"א וכן אמון מנא (לעיל מ"ו) ור"ל העם הרב: (טז) לכורמים. לעבוד הכרמים: וליגבים. ענין כורם כמו פשה הכתל הזה גבים (מ"ב ג') ור"ל לעבוד השדות בחפירות הבורות. או הוא כמו וליוקבים מלשון יקב היין כי גיכ"ק מתחלף ורצה לומר לדרוך ולהמציך היין אל היקב: (יז) המכונות. הם כני ובסיסי הכיורות: ים. כמין גיגית גדולה עשויה לרחוץ בה:

פירוש ע"ם

און אלע גרויסע הייזער (דס מיינט מען די שולין) שרף באש הט ער פר ברענט אין פייער: (יד) ואת כל חומות ירושלים סביב און אלע די מוערין פון ירושלים ארום, און ארום נתצו כל חיל כשדים האבן צו שטוסין גאר דאס חיל פון די כשדים אשר את רב טבחים דיא וואס זענן גיוועזן מיט דעם עלצטן איבער די וואס טייטן: (טו) ומדלות העם און פון די ארימי פון דעם פאלק ואת יתר העם און דם איבריגי פאלק וואס זענן איבער גיבליבען אין שטאט ואת הנופלים וגו' און די ארויס פאלער וואס זענען ארויס גיפאלין פון דער שטאט האבין זיך אונטער גינעבין צום מלך בבל ואת יתר האמון און דם איבריגע ברומונג כלומר דם איבריגי פאלק הגלה נבוזראדן הט פר טריבען נבוזראדן דער עלצטער פון די וואס טייטן: (טז) ומדלות הארץ השאיר נבוזראדן און פון דעם ארימן פאלק פון דעם לאנד האט איבער גילאזט דר נבוזראדן רב טבחים לכורמים וליוגבים צו ארבייטן אין דיא וויין גערטנער און צוא גרעבער אין דיא פעלדער: (יז) ואת עמודי הנחשת אשר לבית ה' און די קופערנע זיילין וואס זענן גיוועזן צוא נאמן דיי ואת המכונות און דיא מכונות

כָּל־נְחֻשְׁתָּם בָּבֶלָה׃ יח וְאֶת־הַסִּרוֹת
וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־
הַמִּזְרָקֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת וְאֵת כָּל־כְּלֵי
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶם לָקָחוּ׃
יט וְאֶת־הַסִּפִּים וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־
הַמִּזְרָקוֹת וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־
הַמְּנֹרוֹת וְאֶת־הַכַּפּוֹת וְאֶת־הַמְּנַקִּיּוֹת
אֲשֶׁר זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כָּסֶף לָקַח
רַב־טַבָּחִים׃ כ הָעַמּוּדִים ׀ שְׁנַיִם הַיָּם
הָאֶחָד וְהַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר נְחֹשֶׁת אֲשֶׁר־

אחד קרי

תרגום

נְחָשֵׁיהוֹן לְבָבֶל׃ יח וְיַת
דוּדַיָא וְיַת מַגְרוֹפְיָתָא
וְיַת מְזַמְרַיָא וְיַת מִזְרְקַיָא
וְיַת בָּזִיכַיָא וְיַת כָּל מָנֵי
נְחָשָׁא דַהֲווֹ מְשַׁמְשִׁין
בְּהוֹן נְסִיבוּ׃ יט וְיַת
קוּלַיָא וְיַת מַחְתְּיָתָא
וְיַת מִזְרְקַיָא וְיַת דוּדַיָא
וְיַת מְנָרָתָא וְיַת בָּזִיכַיָא
וְיַת מְכִילָתָא דִי דַהֲבָא
דַהֲבָא וְדִי כַסְפָּא בְסַפָּא
נְסִיב רַב קָטוֹלַיָא׃
כ עַמּוּדַיָא תְּרֵין יַמָּא
חַד וְתוֹרֵי תְּרֵי עֲסַר
דִנְחָשָׁא דִתְחוֹת בְּסִיסַיָא
דעבד

מהר"י קרא

עיקר. ובשנייה סניין דתניא מגלגלין זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב. אמרו כשחרב הבית בראשונה אותו היום ט' באב היה ומוצאי שבת היה וכן בשנייה: (יט) הסיפים. אלו כלי השרת:

רש"י

כיורות: (יח) המזמרות. הם כלי זמר: (יט) ואת הסיפים. ת"י קוליא ולא ידעתי אם ממיני כלי זמר היא ואומר אני שהן אגנות לקבל דם כמו בדם אשר בסף (שמות י"ב) ויש מפרשים הסיפים ל' כדים לפי ת"י שתרגם קוליא כי כן תרגם אונקלוס וכדה על שכמה (בראשית כ"ד) וקולתה על כתפהא וללשון זה נראה שהספים אינם ממין כלי זמר אלא הם כדים. ומזמרות הם כלי זמר: המחתות. שחותין בהם גחלים מעל המזבח: המנקיות. סניפי הזהב שבהם מעמידין לחם הפנים כמו ששנינו במנחות (דף נ"ז) (ועיי' רש"י פ' תרומה כ"ה פכ"ח ועיין תוספת מנחות נ"ז ד"ה לא היו): (כ) אשר תחת המכונות. לא ידעתי היאך

מנחת שי

ואת ספרתי הסיפים: (כ) הים אחד. גירסא"ת פשוטות ראיתי בספרים כמקלתם ה אחד כתיב אחד ק' ובקלת נסחאות ישנות כ"י כך היה כתוב בהם בתחלה ואח"כ נמחקה הכ"א ובקלתם היה כתוב בתחלה אחד ואח"כ הוסיפו ה"א ובהמסורת שבידנו יש להכריע שכתיב וקרי אחד יען לא ...

רד"ק

כתוב דלת העם וכאן דלות במסרת סי' בן המלך דל ירמיה דלות חיינו דאמרי אנשי בתר עניא אולא עניותא: (כ) העמודים שנים. אע"פ שזכר ואת עמודי הנחשת וזכר ים הנחשת זכר כמה היו כי העמודים היו שנים והים אחד והבקר שנים עשר מה שאמר אשר תחת המכונות אינו אומר כי הבקר היו תחת המכונות כי הבקר תחת הים היו והמכונות תחת הכיורות אלא אשר תחת

מצודת ציון

(יח) הסירות. הקדרות: היעים. המכבדות והמגרפות עשוים לגרוף בהם הדשן: המזמרות. כלי זמר: המזרקת. הספלים: הכפות. הבזיכים: (יט) הספים. אגנות כמו סף רעל (זכריה י"ב): המחתות. כלים לחתות בהן האש: המנקיות. הם היו כעין חלי קנה חלול והיו נותנים אותם בין לחם הפנים להפרים בכן כדי שלא יתעפשו והוא מלשון נקי:

מצודת דוד

(יח) אשר ישרתו בהם. השמשים לעבוד ולשרת בהם בבהמ"ק: (יט) ואת המזרקות. על שהיו מזרקות של כסף ומזרקות של זהב לזה חזר והזכיר וכן הסירות והכפות: אשר זהב וגו'. ר"ל בין של זהב בין של כסף הכל לקח: (כ) אשר תחת המכונות. ר"ל אשר היו אצל המכונות וגו' כי הבקר היו תחת הים הנחושת כמ"ש (כמ"א ז') או ר"ל במקום המכונות כי יתכן כשהוריד אחז את הים

פירוש ע"ט

וואס אונטער דיא כיורות זענן גיוועזן וְאֶת יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבֵית ה' אונ דעם קופערנעם ים וואס איז גיוועזן אין גאטס הויז וואס מען פלעגט וואסר האלטן אין אים שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים האבין די כשדים צו בראכין וַיִּשְׂאוּ אֶת כָּל נְחֻשְׁתָּם אונ האבן גיטראגין גאר זייער קופער קיין בבל: (יח) וְאֶת הַסִּרוֹת וגו' אונ די טעפ אונ די פלעדר ווישען אונ די גיזאנג כלים אונ די שפרענג בעקין אונ די לעפיל וְאֵת כָּל כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת אונ די אלע קופרנע כלים וואס מען האט באדינט מיט זיי פאר גאט האבען זיי צי גינומען: (יט) וְאֶת הַסִּפִּים וגו' אונ דיא בעקינס וואס מען האט אין זיי מקבל גיוועזין דאס בלוט וואס מען האט גיווארפט שפרענגן אויף דעם מזבח אונ די פייער פאנן וואס מען האט מיט זיי גינומען פייערדיגע קולן פון דעם מזבח אונ די שפרענג בעקין אונ די טעפ אונ די מנורות אונ די לעפיל אונ דאס ריין גיפעס דאס מיינט מען דיא גילדיני האלבי רערליך וואס מען פלעגט זיי געבין צווישן דעם לחם הפנים כדי דער ווינט זאל דורך גיין צווישין זיי זייא זאלין ניט פאר שימלט ווערין אֲשֶׁר זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר כֶּסֶף כָּסֶף סיי די כלים וואס זענין גיוועזן פון גאלד אונ סיי די כלים וואס זענען גיוועזן פון זילבער לָקַח רַב טַבָּחִים האט צו גינומן נבוזראדן דר עלצטער פון די וואס טייטין: (כ) הָעַמֻּדִים שְׁנַיִם הַיָּם אֶחָד די צוויא זיילין אין דעם איינעם ים וְהַבָּקָר

שנים

במעבד מלכא שלמה בבית מקדשא דיי לא הוה מתקל לנחשיהון דכל מניא האלין: כא ועמודיא תמנא עסרי אמין רומיה דעמודא חד וחוט משח תרתא עסרי אמין סחור סחור ליה ופתיה ארבע אצבען חליל: כב וכותרתהון עלוהי דנחשא ורומא דכותרתהון חדא חמש אמין ושבכתא ורמוניא על כותרתהון סחור סחור כולא נחשא וכאלין לעמודא תנינא ורמוניא

תַּחַת הַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֻשְׁתָּם כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה:

כא וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמָה הָעַמֻּד הָאֶחָד וְחוּט שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אַמָּה יְסֻבֶּנּוּ וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת נָבוּב:

כב וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאַחַת חָמֵשׁ אַמּוֹת וּשְׂבָכָה וְרִמּוֹנִים עַל־הַכּוֹתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי

קומת קרי

רש"י

שהרי תחת הים היו ודומה לי שאין זה אלא כמו אצל המכונות: (כא) יסובנו. יקיפנו עוגל היקפו: ועביו ארבע אצבעות. סביב חללו: נבוב. חלול: (כב) ושבכה ורמונים על הכותרת. עשויה כב' אגנות אחת כדרכה והעליונה כפויה על פי התחתונה והעליונה קרויה שבכה (קיפ"א בלע"ז) (עיין שמות כ"ח ד') ורמונים תחובים היו בשרשרות והשרשרות שני ראשים קשורין יחד ותלוים על השבכ' מלמעלה מקום שהשבכה קצרה מלמעלה והיא יורדת עד מקום דבק השבכה והכותרת שהוא הכמן הרחב שבכותרת ושם עומדת והרמונים מכסים את מקום הדבק

רד"ק

אינו דבק עם המכונות אלא ר"ל אשר תחת הים שזכר ופירש המכונות גם כן היו תחת ולא זכר מה וקצר הענין לפי שכבר נזכר במלכים והסירן חוה רבים במקרא במה שיוכל הארם להבין ומה שאמר אשר עשה המלך שלמה ר"ל כי לא היו שם אחרים אלא אותם הכלים שעשה בבית המקדש הם היו שם עד החורבן: לנחשתם כל הכלים האלה. בא הכנוי קודם הידיעה וכן והראתו את הילד והדומים להם רבים: (כא) קומה העמוד האחד כתיב קומת כמו המוכרת ואע"פ שהוא סמוך וכן

מנחת שי

זה כה אומר הסוכן כ"א כרים טיבואה ולא קריין: (כא) קומה. קומת קרי:

מצודת דוד

אצל סבכך ונמנו על מרלסת הבגים ואת סביורום בשיר מאל סמכונות כמ"ש (כמ"ב פ"ו) שם לו את סביורום על סבכך כמקום המכונות ובאשר כן עד כגולה: לא חיה משקל. לא היה מהשכל לשקול הנחושת של כל הכלים האלה: (כא) והעמודים. רלה לומר העמודים שלבת היה קומת כ"א חי' אמה: יסובנו. היה מסבב את היקף העמוד: ועביו. עובי דופני העמוד היה ארבע אלבעות והחלל שבאמצעיתו: (כב) וכותרת עליו. על העמוד ממעל היה כעין כותרת עשוי מנחושת: הכותרת האחת. ר"ל קומת כל אחת כי לכל עמוד היה כותרת: ושבכת ורמונים על הכותרת. רלה לומר על הכותרת ממעל היה מעשה שבכה וכדמות רמונים היו תלוים על הכותרת מסביב (וכמ"א ז') נתבאר מלאכת הכותרות: הכל נחשת. הכותרת והרמונים: וכאלה. כדמות הכותרת והשבכה שהיה לעמוד האחד היה גם לעמוד השני וגם רמונים

מצודת ציון

(כא) וחוט. קו ומדה: נבוב. חלול כמו נבוב לוחות (שמות כ"ז): (כב) ושבכה. היא מעשה רשת:

פירוש ע"ט

שְׁנַיִם עָשָׂר נְחֹשֶׁת אונ דיא צוועליף קופערנע רינדער וואס האבין אונטער גיהאלטן דעם קופערנעם ים אֲשֶׁר תַּחַת הַמְּכֹנוֹת וואס זייא נעגין גישטאנין ביא די מכונות אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית ה' וואס שלמה המלך האט זיי גימאכט צו נאטס הוז דס אלץ האט גיווארן צו גינומן לֹא הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֻשְׁתָּם עס איז נים גיוועזן קיין וואג צו דעם קופער פון די דאזיגי אלי כלים כלומר מען האט נים גיקענם איבער וועגין דאס קופער פון דיא אלי כלים אזו פיל קופער איז גיוועזן: (כא) וְהָעַמּוּדִים שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אונ דיא זיילין איז גיוועזן אכצעהן איילין דיא הייך פון איין זייל וְחוּט שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אונ איין פאדים פון צוועלף איילן האט ארום גירינגילט דיא זייל וְעָבְיוֹ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת אונ דיא גרעב פון דר זייל איז גיוועזן פיר פינגער דהיינו די וואנט וואס ארום דעם חלל איז גיוועזן נבוב אונ די זייל איז גיוועזן אין מיטן הויל: (כב) וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת אונ איין קרון איז גיוועזן אובן אויף דר זייל פון קופער וְקוֹמַת הַכֹּתֶרֶת הָאַחַת אונ דיא הייך פון איין קרון איז גיוועזן פינף איילן וּשְׂבָכָה וְרִמּוֹנִים עַל הַכּוֹתֶרֶת אונ איין הוב אונ פיל גרנאטין זענין גיוועזן אויף דר קרוין ארום אונ ארום אלץ פון קופער וְכָאֵלֶּה לָעַמּוּד הַשֵּׁנִי וְרִמּוֹנִים אונ אזו ווי די קרון אונ די הוב וואס איז גיוועזן צו איין זייל איז צו דער אנדערער זייל אויך אזו גיוועזן אונ פיל גרוסן איז אויך גיוועזן ביא דער

אנדערד

וְרִמֹּנִים: כג וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים
וְשִׁשָּׁה רוּחָה כָּל־הָרִמּוֹנִים מֵאָה עַל־
הַשְּׂבָכָה סָבִיב: כד וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים
אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן הָרֹאשׁ וְאֶת־צְפַנְיָה
כֹּהֵן הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף:
כה וּמִן־הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־
הָיָה פָקִיד | עַל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה
וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ
אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָעִיר וְאֵת סֵפֶר שַׂר
הַצָּבָא הַמַּצְבִּא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים

וְרִמּוֹנַיָא: כג וַהֲווֹ רִמּוֹנַיָא תִּשְׁעִין וְשִׁתָּא בְּעִבְרְתָא כָּל רִמּוֹנַיָא מְאָה עַל סְרִיגְתָא סְחוֹר סְחוֹר: כד וּדְבַר רַב קְטוֹלַיָא יָת שְׂרָיָה כַּהֲנָא רַבָּא וְיָת צְפַנְיָה סְגַן כַּהֲנַיָא וְיָת תְּלָתָא אֲמַרְכָּלַיָא: כה וּמִן קַרְתָּא דְּבַר גַּוְזָא חַד דַּהֲוָה מְמַנָּא עַל גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא וְשִׁבְעָא גֻּבְרִין דָּחֲזָן אַפֵּי מַלְכָּא דְּאִשְׁתְּכַחוּ בְקַרְתָּא וְיָת סַפְרָא רַב חֵילָא דִּכְנַשׁ יָת עַמָּא דְּאַרְעָא וְשִׁתִּין גַּבְרָא

מעמא

מהר"י קרא

(כג) ויהיו הרמנים תשעים וששה. מכל צד מתוברות זו לזו וארבעה בפוזרות מכל צד הרי מאה: (כה) ואת סופר שר (העיר) [הצבא]. שכותב כמה מכל עיר ועיר משפטם לצאת

פתח בס"פ

רש"י

שתי פיות החגנות המדובקים יחד: (כג) תשעים וששה רוח'. וכסוף המקרא הוא אומר כל הרימונים מאה על השבכה וכספר (מ"א ז') הוא אומר והרימוני' מאתים טורים ד' מאות לשתי השבכות אמור מעתה ארבע מאות היו לשתי השבכות על שני העמודים שני טורים לכל שבכה והטור מאה הוא שאמר כאן כל הרימונים מאה על השבכה לטור האחד ומאתים לשני הטורים הוא שאמר שם והרימונים מאתים טורים סביב מאתים לשני טורים סביב לעמוד האחד וכן לשני הרי ארבע מאות והעמודים העמידם שלמה באולם סמוך לכותל ההיכל והכותל מכסה ארבע רמונים מכל טור שאין נראין מבחוץ הוא שאמר כאן ויהיו הרימוני' תשעים וששה רוחה: רוחה. כמו לרוח כל תיבה שצריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה ולכך טעם מלמעלה תחת הרי"ש כלומר תשעים וששה מהם נראים לרוחות העמוד זו למדתי בפרק שלשים ושתים מדות שאמר ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: (כד) כהן המשנה. סגן הכהנים הממונה תחת כהן גדול לשמש תחתיו אם יארע בו פסול: שומרי הסף. אמרכלין שהמפתחות העזרה מסורות להם: (כה) ושבעה אנשים רואי פני המלך. וכספר (מלכים ב' כ"ה) אמר והמשה אנשים. השנים חשובים ולא חשובים כ"כ: המצביא את עם הארץ. וידע מנין

מנחת שי

(כג) רוחה. מלעיל וכתיב בה"א וחד מלרע וכתיב אל"ף וכאן כמון רוחה (דמיאל ב'): (כה) ואת ספר שר הצבא. במקצת ספרי הדפוס כתוב ה ס ר ל כ ה ודבר זה ברור כי טעות נפל בדפוס כי בכל הספרים מדוייקים כתוב שר כלנא וכן כאן

רד"ק

כאיפת שעורים והדומים להם וקרי קומת כמשפט: (כג) ויהיו, תשעים וששת רוחה. מלעיל והה"א נוספת ורוח פי' עבר ופיאה כמו לכל רוח אורח כדד את רוח הצפון והדומים להם

מצודת ציון

(כג) רוחה. גם כלוי יקרא רוח כמו שאפס רוח (לעיל כ'): (כד) המשנה. מל' שני: הסף. כן נקרא מזוזת השער כמו וסף השער (יחזקאל מ'): (כה) סריס. שר: פקיד. ממונה: המצביא.

מצודת דוד

היה גם להשנים: (כג) תשעים. ששת רוחה. לרוח האולם ולאויר היה נראה תשעים וששה כי ארבע מהם היו נכסין מעין הכותל כי העמודים עמדו סמוכים לכותל: כל הרמונים מאה. מספר הוא היה לטור האחד אבל היה לכ"א שני טורי רמונים כמו שמפ' (במ"א שם): על השבכה. היו תלוים של השבכה סביב (ולמעלה אמר על הכותרת כי השבכה היה חלק מהכותרת ואליה חתגב): (כד) כהן הראש. הוא היה כהן גדול: כהן המשנה. שני לו הוא הסגן: שומרי הסף. שומרי מזוזת השער הם השוערים: (כה) כרואי פני המלך. ר"ל היושבים תמיד עם המלך: אשר נמצאו בעיר. ולא ברחו ממנה כיתר השרים: ואת סופר שר

פירוש ע"ט

אנדערער זייל (אזוי וויא ביא דער ערשטער): (כג) וַיִּהְיוּ הָרִמֹּנִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה רוּחָה אונ דיא מיל גרויסען זענן גיוועזען זעקס אונ ניינציג ווס מען הט ניי גיקענט אן זעהן אויף די זייטין פון דער זייל כָּל הָרִמּוֹנִים מֵאָה עַל הַשְּׂבָכָה סָבִיב אלי מיל גרויסען זענען גיוועזען הונדערט אויף דער הויב ארום אונ ארום: (כד) וַיִּקַּח רַב טַבָּחִים אונ דר רב טבחים הט גינומען דעם שְׂרָיָה כֹּהֵן גדול וְאֶת צְפַנְיָה אונ דר צְפַנְיָה וואס ער איז גיוועזן דער אנדערר כהן אונטער דעם כהן גדול וְאֵת שְׁלֹשֶׁת שֹׁמְרֵי הַסַּף אונ די דרייא היטערס פון דיא כלים פון בית המקדש: (כה) וּמִן הָעִיר לָקַח וגו' אונ פון דר שטאט האט ער גינומען איין האר וואס ער איז גיוועזען ממונה איבר די מאנן פון דר מלחמה וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרֹאֵי פְנֵי הַמֶּלֶךְ אונ זיבן מאנן ווס פלעגן אפט זעהן דאס פנים פון דעם מלך אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָעִיר וואס זענין גיפונין גיווארין אין שטאט וְאֵת סֹפֵר שַׂר הַצָּבָא אונ דער שרייבר דר האר פון דעם חיל הַמַּצְבִּא אֶת עַם הָאָרֶץ וואס ער פלעגט איין זאמלן דס פאלק

מעמא דארעא
דאשתכחו בגו קרתא׃
כו ודבר יתהון נבוזראדן
רב קטוליא ואוביל
יתהון לות מלכא דבבל
לרבלת׃ כז וקטלא יתהון
מלכא דבבל וקטלינון
ברבלה בארעא דחמת
ואתגליאו דבית יהודה
מעל ארעהון׃ כח דין
עמא דאגלי נבוכדראצר
בשנת שבע יהודאי
תלתא אלפין ועסרין
ותלתא׃ כט בשנת
תמני עסרי
לנבוכדראצר מירושלם
נפשתא תמני מאה
ותלתין ותרתין׃
ל בשנת עסרין ותלת
לנבוכדרצר

איש מעם הארץ הנמצאים בתוך
העיר׃ כו ויקח אותם נבוזראדן רב־
טבחים וילך אותם אל־מלך בבל
רבלתה׃ כז ויכה אותם מלך בבל
וימתם ברבלה בארץ חמת ויגל
יהודה מעל אדמתו׃ כח זה העם אשר
הגלה נבוכדראצר בשנת־שבע
יהודים שלשת אלפים ועשרים
ושלשה׃ כט בשנת שמונה עשרה
לנבוכדראצר *מירושלם נפש שמנה
מאות שלשים ושנים׃ ל בשנת

*במקצת ספרים הגלה בירושלים

רש"י

של כל עיר ועיר כמה אנשים מוליכה לצבא: (כח) בשנת שבע. הוא גלות יכניה ובספר מלכים אמר בשנת שמונה הא כיצד שנת שמונה שמלך נ"נ היא שנת שבע שכבש את יהויקים לעבד דאמר מר (מגלה י"א ערכין י"ב) שנה ראשונה כבש נינוה שניה עלה וכבש יהויקים: יהודים שלשת אלפים. ומשאר שבטים שבעת אלפים הרי י' אלפים הכתוב הזה שפירש יהודים שלשת אלפים הכריע בין שני מקראות שבסוף ספר מלכים פ' אחד אומר עשרת אלפים (שם כ' כ"ד) ואחד אומר שבעת אלפים (שם כ"ה) בא זה ופי' יהודים שלשת אלפים ומשאר שבטים שבעת אלפים הרי עשרת אלפים: (כט) בשנת שמונה עשרה. הוא גלות צדקיהו ולמעלה הוא אומר (כאן) שנת י"ט שנה למלך נ"נ תשע עשרה שמלך. י"ח אחר שכבש את יהויקים: (ל) בשנת שלש ועשרים. נתנה צור בידו וספף יהודה

מהר"י קרא

במלחמה: (ל) בשנת שלש ועשרים לנבוכדראצר הגלה נבוזראדן יהודים נפש שבע מאות ארבעים וחמשה. ושנינו בסדר עולם

רד"ק

ובספר מלכים בבנינת פירשנו הענין: (כח) בשנת שבע. פירשנו במלכים סוף שבע ותחלת שמנה כי שם כתוב שמנה: (כט) בשנ' שמנה עשרה. סוף י"ח ותחלת י"ט כי שם כתוב י"ט: (ל) בשנת שלש ועשרים. כתוב בסדר עולם כי אז נתנה צור

מנחת שי

נזכרות במקום הזה כמו שכתבתי גם כן ב' מלכים: (כז) ויגל יהודה. בס"ד בחירק ע"פ המסורת כמ"ש במלכים כ' י"ז ועיין עוד מ"ש במלכים כ' כ"ה: (כט) בשנת שמונה עשרה. אלא וא"ו עש"ה: לנבוכדראצר מירושלם. במקצת מקראות מדויקים כתוב לנבוכדראצר כו' מירושלם וכן הוא במאיר נתיב. אמנם בכל ספרים מדוייקים כ"י אין בהם אלא כו' וכן מתורגם לנבוכדנצר מירושלם

מצודת דוד

הצבא. הסופר של שר הצבא: המצביא. של פי מוליכה כל עיר אנשים ללחום במלחמה: מעם הארץ. מהמכובדים שבכם אשר נמצאו בעיר ולא ברחו: (כח) זה העם. זהו חשבון כל העם הגולים לבבל: בשנת שבע. הוא גלות יכניה שהיתה בשנת שבע לכבוש יהויקים ושמונה למלכות נבוכדנצר: יהודים. מבני יהודה: (כט) בשנת שמונה עשרה. הוא גלות צדקיהו שהיתה בשנת י"ח לכבוש יהויקים וי"ט למלכות נבוכדנצר: מירושלים. הגלה מירושלים: (ל) בשנת שלש ועשרים. אז כבש את צור וספף את היהודים

מצודת ציון

מל' צבא: (כז) ויגל. מל' גלות:

פירוש ע"ם

פון דעם לאנד צו דר מלחמה ששים איש מעם הארץ און זעכציג מאן פון דעם פאלק פון דעם לאנד וואס זענען געפונען געווארן אין שטאט: (כו) ויקח אותם נבוזראדן און דר נבוזראדן רב טבחים הט זיי גנומען וילך אותם און הט זיי גיפירט צו דעם מלך בבל קיין רבלה: (כז) ויכה אותם מלך בבל און האט זייא אום גיבראכט אין שטאט רבלה אין לאנד חמת ויגל יהודה מעל אדמתו און דאס פאלק פון שבט יהודה איז געווארן פר טריבן פון אפ זיין לאנד: (כח) זה העם אשר הגלה נבוכדראצר דס איז דר חשבון פון דעם פאלק וואס נבוכדראצר האט פר טריבן אין דעם זיבעטן יאר (וואס ער האט איין גינומען יהויקים מלך יהודה און דס איז גיוועזן גלות יכניה) יהודים שלשת אלפים ועשרים ושלשה פון שבט יהודה האט ער פאר טריבן דריי טויזנט און דריי און צוואנציג מאן: (כט) בשנת שמונה עשרה און אין דעם אכצעהנטן יאר צוא נבוכדראצר (וואס ער האט איין גינומען דעם יהויקים הט ער פר טריבן) פון ירושלים נפש שמונה מאות שלשים ושנים אכט הונדערט און צוויא און דרייסיג נפשות דס איז גיוועזן דר גלות פון צדקיהו:

בשנת

שלש ועשרים לנבוכדראצר הגלה
נבוזראדן רב־טבחים יהודים נפש
שבע מאות ארבעים וחמשה כל־
נפש ארבעת אלפים ושש מאות׃
לא ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות
יהויכן מלך־יהודה בשנים עשר חדש
בעשרים וחמשה לחדש נשא אויל
מרדך מלך בבל בשנת מלכתו את־
ראש יהויכן מלך־יהודה ויצא אתו
מבית הכליא׃ לב וידבר אתו טבות

תרגום

לנבוכדנאצר אגלי נבוזראדן רב קטוליא יהודאי נפשתא שבע מאה ארבעין וחמש כל נפשתא ארבעה אלפין ושית מאה׃
לא והוה בתלתין ושבע שנין לגלות יהויכין מלכא דשבטא דבית יהודה בתרי עשר ירחין בעשרין וחמשא לירחא רבי אויל מרודך מלכא דבבל בשנת מלכותיה ית ריש יהויכין מלכא דשבטא דבית יהודה ואפיק יתיה מבית אסירי׃
לב ומליל עמיה פתגמין

מהר"י קרא — הכלוא קרי

בכ"ג שנים לנבוכדנצר נתנה צור בידו ושטף את כל היהודים שהיו בעמון ומואב סביבות ארץ ישראל נפש שבע מאות ארבעים וחמשה. צדקיה שתי שמריא דבולתן דדי. מכאן אמרו כל שרואה בטובה אל יתיאש עצמו מן הפורענות. יהויכין היה כלוא בבית הכלא ל"ז שנה. ולבסוף כתוב בו ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכין נשא אויל מרודך מלך בבל את ראש יהויכין מלך יהודה ויוצא אותו מבית הכלא: (לב) וידבר אתו טובות. מכאן אמרו כל שרואה ברעה אל יתיאש עצמו מן הטובה:

רש"י

שבסביבות עמון ומואב שבע מאות וארבעים וחמשה. כך מסורת בסדר עולם: (לא) בעשרים וחמשה לחדש. ובמקום אחר הוא אומר בעשרים ושבעה לחדש בעשרים וחמשה לחדש מת ספק נבוכדנצר ובעשרים ושבעה נקבר

נשלם פירוש ירמיה

מנחת שי

(לא) הכליא. הכלוא קרי׃

רד"ק

בידו ושטף את כל היהודים שהיו בעמון ובמואב ובסביבות א"י: נפש שבע מאות ארבעים וחמשה. הכל ארבעת אלפים ושש מאות בין שלשת ההשבעות תולה: (לא) בעשרים וחמשה. ובספר מלכים בעשרים ושבעה ושם פירשנו הענין:

מצודת ציון

(לא) נשא. ענין הרמה: מבית הכלוא. ענין כמאסר: סרלכים נמלכותו: (לב) טובות. דברים טובים ונעימים:

מצודת דוד

שבסביבות עמון ומואב כן סוף כס"פ: כל נפש. של שלשת הגלויות הנזכרים: (לא) נשא את ראש. ר"ל הרים וגדל אותו בכבוד: ממעל. עליון לכסא כסא המלכים אשר היו עמו:

לקוטי יקרים

[illegible]

פירוש ע"ם

(ל) בשנת שלש ועשרים וגו׳ [illegible]

(לא) ויהי בשלשים ושבע שנה [illegible]

(לב) וידבר [illegible]

ויתן

ויתן את־כסאו ממעל לכסא מלכים
אשר אתו בבבל: לג ושנה את בגדי
כלאו ואכל לחם לפניו תמיד כל־ימי
חיו: לד וארחתו ארחת תמיד נתנה־לו
מאת מלך־בבל דבר־יום ביומו עד־
יום מותו כל ימי חיו:

תרגום

ופתגמין תקנין ויהב ית כורסיה מעיל לכורסי מלכיא די עמיה בבבל: לג ושני ית לבושי אסוריה ואכיל לחמא קדמוהי תדירא כל יומי חיוהי: לד ושרותה שרותא תדירא מתיהבא ליה מן קדם מלכא דבבל פתגם יום ביומיה עד יום מותיה כל יומי חיוהי:

חזק | המלכים קרי חייו קרי | **חזק ונתחזק**

סכום הפסוקים של ירמיהו אלף ושלש מאות ושנים וחמשה. וכל אנשיה גברים סימן. וחציו. ויאמר חנניה. וסדריו אחד ושלשים. לא איש אל יכזב סימן. והקיפותלין חמשים ושנים אודות ה׳ בבל לבב סימו

רש״י

והוליאו אויל מרודך מקברו ובכ״ז מלך ונשא את ראש יהויכין: נשא. נשאו וגדלו. ליסנא אחריגא מנאו עם שאר המלכים כמו תשא את ראש בני ישראל: (לד) וארוחתו. נוטל פרס מבית המלך לכל צרכיו: סליק ספר ירמיה

רד״ק

(לב) מלכים. כתוב וקרי המלכים: (לג) ושנה. כתוב בה״א ובמלכים ושנא באל״ף: לפניו. פירשנוהו במלכים וכן כל ימי חייו: סליק ספר ירמיה

מנחת שי

(לג) מלכים. המלכים קרי: (לג) ושנה. כה״א ובמלכים באל״ף כמ״ש שם: ואכל לחם. פלרע שלא כמנהג כחברו דמלכים: תמיד כל ימי חייו. יום לי פנן ד׳ חסרים יו״ד בקריאה וסימן נמסר בסוף מלכים אבל כל ימי חייו שבספר בשני יהו״ן:

מצודת דוד

(לג) ושנה. היה משנה את בגדיו אשר ישב בהן בבית הכלא לבגדים נאותים: לחם. כל הסעודה קרויה על שם הלחם: לפניו. ר״ל עמו יחד: כל ימי חייו. של יהויכין: (לד) וארוחתו ארוחת תמיד. הרם הנתונה לו היתה הרם הנתונה תמיד מבלי הפסק והיה לנאכל לאכלי ביתו כי הוא בעלמו אכל לחם לפני המלך תמיד: דבר יום ביומו. דבר הלריך לו בכל יום נתן לו ביומו ולא הקדימו המועד:

מצודת ציון

(לג) ושנה. ענין חלוף ותמורה: כלאו. מאסרו: (לד) וארוחתו. הוא ענין הרם קבוע וכן ארוחה ומשאת (לעיל מ׳):

פירוש ע״ם

ויתן את כסאו וגו׳ אונ ער האט געגעבן זיין שטול העכר פון די שטולין פון די מלכים וואס זענען געוועזן מיט אים אין בבל: (לג) ושנה את בגדי כלאו אונ ער האט פאר ענדערט דיא קליידער פון זיין גיפענקניש ואכל לחם לפניו תמיד אונ ער האט גיגעסן ברוט תמיד פר אים אלי ימי פון זיין לעבן: (לד) וארחתו ארחת תמיד וגו׳ אונ זיין שפייז איז איין שטענדיג שפייז גיגעבן גיווארען צו אים פון דעם מלך בבל דבר יום ביומו דאס בדערפיניש פון איטליכען טאג איז אים גיגעבן גיווארין אין דעם טאג עד יום מותו ביז אין דעם טאג פון זיין טויט כל ימי חייו אלע טעג פון זיין לעבן:

לקוטי יקרים

דרום געבען פון קבר אונ מען זאל אים שלעפין אין אלע גאסין אונ נאכדעם זאל מען אים צו שניידין אויף שטיקער וועלין אלע ווייסען געווים או נבוכדנצר איז געשטארבין אונ דעם זיבען אונ דרייסיגסטען טאג האט אויל מרודך גרוים געמאכט יהויכן פאר דיא עצה:

תם ונשלם